

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_206060

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీరస్తు.
ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము.

యుద్ధ, ఉత్తర కాండములు.

కడప మ్యూనిసిపల్ పబ్లికేషన్స్ బుక్ షాపు ప్రచురించినది
ఆధునవాంధ్రవాల్మీకి

కావ్యనిర్వచనముంచి శేషాద్రి శర్మకృతము.

చెన్నపురి :

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

1924.

All Rights Reserved.

విషయ సూచిక.

యుద్ధకాండము.

విషయము.	పుట.
రాముడు హనుమంతుని ప్రశంసించుట	305
సుగ్రీవుడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట	307
రాముడు లంకానగరదుర్గా గుర్రీతి నడుగ హనుమ వివరించుట	310
రామాదులు కపిసేనలతో బయనముగుట	313
లక్ష్మణుడు శ్రీరాము నూహించుట	324
లంకాయందు రావణుడు మంత్రులతో నాలోచించుట	327
మంత్రులు రావణుని బొగడుట	329
ప్రహస్తాదులు తమతమపరాక్రమముల రావణునితో జెప్పుట	331
మంత్రు లగదలు యుద్ధమును గోర విభీషణుడు వలదని నీతిచెప్పుట	333
విభీషణుఁ డన్నయింటికిం బోయి దుశ్శకునములఁ దెల్పి నీతను రామున కిస్తునుట	337
మరల న త్రాలోచనముచేయ రావణుడు కొలువున కేతించుట	340
రావణుడు మంతనము సల్పఁ గుంభకర్ణుడు తనశక్తిని దెల్పుట	343
రావణుడు మహాపాద్యునితోఁ దనకుఁ గలిగినశాపమును జెప్పుట	348
విభీషణుడు మరల రావణునకు హిత ముపదేశించుట	351
ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధిచెప్పుట	354
రావణుడు విభీషణు నవమానించుట, విభీషణుడు మంత్రులతో నరుగుచు రావణు నకు మరల హితముచెప్పుట	356
విభీషణుడు రాముకొద్దకుఁ బోవుట	360
శ్రీరాముడు శరణాగతరిక్షణమే తనవ్రతముని దాని కుదాహరణములగు గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం డోడ్కొనిరస్తునుట	370
రాముడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁజేయుట	376
రామాదులు లంకపైకి వచ్చుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుడు పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట	380
రాముడు సముద్రునిఁ బ్రార్థించి వినికి బాణప్రయోగము సేయఁబూన లక్ష్మణుడు వలదనుట.	384
రాముడు బ్రహ్మాస్త్రమును వైవఁ బూన సముద్రుడు ప్రత్యక్షమగుట	388
రాముడు లక్ష్మణునకు మహాసమరమాచరి నిమిత్తింబులం గాంచి చెప్పుట	397
రాముడు సేనను బన్నఁగా శుకుడు దానింజూచి రావణునకు విన్నవించుట	399
శుకసౌతలులు కపివైన్యమును జూచి యావాత్త రావణునకుం జెప్పుట	404
రావణుడు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట, సారణుడు సేనంజూపి చెప్పుట	408

విషయము.	పుట.
సారణుఁడు రావణునకు నేనాధీశముఖ్యుల నిరూపించుట	... 413
రావణునకు కుకుండు మఱికొందఱువానరుల వర్ణించి చెప్పుట	... 418
రావణుఁడు శార్దూలాదిచారులను బంపుట, వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకువచ్చుట.	422
శార్దూలుఁడు రావణునితో రామునివృత్తాంతమును జెప్పుట	... 426
విద్యుజ్జిహ్వఁడు మాయాశక్తివలనరామునికొరస్సును ఛేదించి నీతకుం జూపుట	... 429
నీత రాముని మాయాశక్తిని జూచి విలపించుట	... 434
విభీషణుభార్య సరమ జానకి నూఱడించుట	... 438
సరమ నీతకు రావణునియభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పుట	... 443
మూల్యవంతుఁడు నీతనిమీద రావణునకు నీతిఁ చెల్పుట	... 446
రావణాసురుఁడు పురరక్షణము నేర్పఁచుట	... 450
రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట	... 452
రాముఁడు లంక దర్శించుటకై సువేలాద్రి నెక్కుట	... 456
శ్రీరాముఁడు లంకఁ గాంచుట	... 459
రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వయోధము	... 462
అంగద రాయబారము	... 465
యోధారంధము	... 475
కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయోధము	... 479
వానక దానవుల రాత్రియోధము	... 483
నాగపాశబంధము	... 487
నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవాదులు శోకించుట	... 490
నీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులై రామలక్ష్మణులఁ జూపుట	... 495
నీత దుఃఖించుట	... 497
రాముఁడు కొంత తెప్పఱిల్లి లక్ష్మణునిం గాంచి దుఃఖించుట	... 501
రాముఁడు సుగ్రీవుని గిష్కింధనుఁ బొమ్మనఁగా విభీషణుఁడు వానరుల నాపి రాము నొద్దకు వచ్చుట	... 503
విభీషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట, గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు వదలిపోవుట.	505
ధూమ్రాత్ముఁడు యోధమునకు వచ్చుట	... 511
ధూమ్రాత్ముఁడు హనుమచేఁ చెనుట	... 515
వజ్రదంష్ట్రుఁడు యోధమునకు వచ్చుట	... 518
అంగదుఁడు వజ్రదంష్ట్రుని బొలియించుట	... 521
అకంపనుఁడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట	... 524
హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట	... 527
ప్రహస్తుని యుద్ధము	... 530
నీలుఁడు ప్రహస్తుని బొలియించుట	... 535
రావణుని ప్రథమయోధము	... 541

విషయము.

పుట.

సుగ్రీవుఁడు రావణుని మార్కొని మూర్ఖిల్లుట	...	545
కుంభకర్ణుని మేలుకొలుపఁగా నాతఁడు రావణుని దూఱుట, దాన నాతఁడు	...	557
కోపింపఁ గుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	...	567
రామునితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని వృత్తాంతమును జెప్పుట	...	571
రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట	...	573
కుంభకర్ణుఁ డన్నకు నీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధము నేయఁ దీర్చునించుకొనుట	...	581
మహాదరుఁడు కుంభకర్ణుని బడఱుట	...	585
కుంభకర్ణుని యుద్ధము	...	591
కుంభకర్ణుఁడు కపులతోఁ బోరుట	...	594
సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట	...	610
రావణుఁడు కుంభకర్ణునిమృతికై దుఃఖించుట	...	612
మహాదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంతక, కాతికాయ, త్రిశిరులయుద్ధము	...	621
దేవాంతక మహాదర త్రిశిరో మహాపార్శ్వల హనుమన్నీలదులు విధించుట	...	627
అతికాయఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట	...	637
రావణుఁ డతికాయునిమృతికై దుఃఖించి యంతఃపురమున కేగుట	...	639
ఇంద్ర జిత్తు హోమలబ్ధ బ్రహ్మస్త్రమున రామదుల మార్చి నొండఁజేయుట	...	646
హనుమంతుఁ డోపధివర్తకముఁ చెప్పుట, రామదులు మార్కఁ దేలుట	...	654
కోతులు లంకను గాల్పుట, తుమలయుద్ధము	...	660
అంగదాదు లకంపనాదులఁ జంపుట	...	668
హనుమంతుఁడు నికుంభుని బొలియించుట	...	670
మకరాక్షుని యుద్ధము	...	672
శ్రీ రాముఁడు మకరాక్షునిఁ జంపుట	...	675
ఇంద్ర జిత్తు హోమ ప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట, రాముం డతనిఁ	...	680
జంపునపాయ మలోచించుట	...	683
ఇంద్ర జిత్తు మాయాసీతను హనుమంతుఁడు చూచుచుండఁ జంపుట	...	686
హనుమదాదులు రామునిచేత కేగ నింద్ర జిత్తు నికుంభిలయందు హోమము చేయుట	...	692
సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్షణుం డూరార్చుట	...	695
విభీషణుఁడు రాము నూరార్చి యింద్ర జిత్తువైకి లక్షణుని బంపఁ బ్రార్థించుట	...	699
రాముఁడు లక్షణుని హనుమదాదులతోఁ గూడ నికుంభిలకుం బంపుట	...	699
లక్షణాదులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్ర జిత్తు హోమముపూర్తిచేయక యే యుద్ధమునకు వచ్చుట	...	701
ఇంద్ర జిత్తు హోమముల లక్షణునకుం చెల్లిన విభీషణుని రావణి నిఁదించి నందరుల	...	705
కాతఁ డుత్తరమిచ్చుట	...	709
ఇంద్ర జిత్తు లక్షణుల యుద్ధము	...	713
ఇంద్ర జిత్తులక్షణులు మహాహంబుచేయుట	...	715
లక్షణుం డింద్ర జిత్తు సారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట	...	726
ఇంద్ర జిత్తు హతుఁ డగుట	...	729
విభీషణాదులు రామునొద్దకుఁ బోయి యింద్ర జిత్తువధమును చెలుపుట	...	736
ఇంద్ర జిత్తుమృతికై రావణుఁడు విలపించుట	...	740
రాముఁడు మూలబలంబులఁ జంపుట	...	
రాక్షసాంగనలు విలపించుట	...	

విషయము.	పుట.
మహాదరాదిమంత్రులతో రావణుడు యుద్ధమునకు బయలుదేరుట	... 744
విరూపాక్షుడు సుగ్రీవునిచే నీల్లుట	... 748
సుగ్రీవుడు మహాదరుని బరిమార్చుట	... 751
అంగదుడు మహాపార్శ్వనిఁ జంపుట	... 754
రామరావణ మహాయుద్ధము	... 756
లక్ష్మణమార్చ	... 760
లక్ష్మణుడు మూర్ఖుడుడీ తెప్పిల్లట	... 760
రామరావణులు మహాహవి మొనరించుట	... 770
రాముడు రావణునియశ్వాసుల నొప్పించుట	... 773
రాముడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట, రావణునిసారథి తేరుఁ దొలఁగించుట	... 776
రావణుడు సారథిఁ దిశస్కరించి మరల యుద్ధమునకు వచ్చి రామ మార్గొనుట	... 778
అదిత్యవృద్ధయమును రామున కగస్త్యుఁ డుపదేశించుట	... 781
రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తోఁచుట	... 786
రామ రావణులు మహాహవి మొనరించుట	... 789
రాముడు రావణశిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట	... 792
శ్రీరాముడు బ్రహ్మప్రముచే రావణునివధించుట	... 795
రాముడు విభీషణు నాశ్వాసించుట	... 793
రావణభార్యలు విలపించుట	... 801
మందోదరి విలపించుట, విభీషణుడు రావణున కగ్నిసంస్కారము చేయుట	... 804
విభీషణపట్టాభిషేకము, రాముడు హనుమంతుని నీతయొద్దకుఁ బంపుట	... 816
హనుమంతుడు రామునివిజయము నీత కఱింగించి యామెచెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పుట.	819
రామాజ్ఞను విభీషణుడు నీత నలంకరించి రామనొద్దకుఁ గొనితెచ్చుట, ఆనందమున	
నీత రామచంద్రునిఁ జూచుట	... 824
రామచంద్రుడు జానకిని బరుషోక్తులాడుట	... 823
నీత రామునకు విశ్వాసము గల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట	... 831
బ్రహ్మదులు విమానారూఢులై రామునిజేరి సుతయించుట	... 835
అగ్నిపురుషుడు నీతను దెచ్చి రామునకుఁ కమర్పింప సంతోషమున రాముడు చరిత్రఁగించుట.	839
శివుఁడు దివ్యరూపధరుండగు దశరథుని రామునకుఁ జూపుట	... 841
దేవేంద్రుడు మృతులగు కపుల బ్రదికించి స్వర్గమునకుఁ బోవుట	... 845
రాముడు విభీషణుని ప్రార్థనకు బగులుచెప్పి పుష్పకమును దెచ్చి యాజ్ఞాపించుట	... 847
రాముడు సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యకుఁ బ్రయాణమగుట	... 850
రాముడు నీత కందందలి విశేషములు చెప్పించి నీతకొరివందున సుగ్రీవపత్నులఁ	
బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట	... 853
రాముడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదివసము వసించి వరముఁ బొందుట	... 858
హనుమంతుడు రామాజ్ఞచే నుమానకు భరతునకు శ్రీరామాగమనము దెల్పుట	... 860
భరతునకు హనుమంతుడు రామునిసకలవృత్తాంతమునుదెల్పి సంతృప్తుఁడేయుట	... 865
భరతుడు రామున కదురేగి యందఱను బిలుచుకొని నందిగ్రామమును బ్రవేశించుట	... 870
రాముడు వ్రతముమాని మంగళస్నాన మొనరించి సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యనుబ్రవేశించుట.	876
శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహోత్సవము	... 881

వీ ష య నూ చి క.

ఉత్తరకాండము.

విషయము.	పుట.
మహామునులు రాముని జాడవచ్చుట	... 889
అగస్త్యుడు రామునకుఁ బులస్త్యువంశమును విస్తరించి చెప్పుట	... 893
విశ్రవసునకుఁ గుఱేరుఁడు జన్మించుట	... 896
రాక్షసుల పూర్వవృత్తాంతమును రామున కగస్త్యుండు చెప్పుట	... 899
సుకేకునకు మాల్యవంతుఁడు, సుమాలి, మాలి యనుకొడుకులు పుట్టుట	... 903
దేవతలు శంకరుడకేగి దానవబాధలఁ దెల్పుట	... 907
మాల్యవంతుఁడు తనతమ్ములతో దేవతలప్రయత్నము దెల్పుట	... 910
విష్ణుమూర్తి మాలిం బొలియించుట	... 914
మాల్యవంతుఁడు మొదలగురాక్షసులు పరాజయమొందుట	... 920
సుమాలి తనపుత్రికయగు కైకసిని విశ్రవసునియొద్దకుఁ బంపుట	... 923
బ్రహ్మ రావణ కుంభకర్ణ భీమబలకు వరముల నిచ్చుట	... 928
రావణుఁడు లంకనుండి కుఱేరుని వెడలఁగొట్టి నరఁడు హరులతోఁ గైలాసమున కేగుట.	933
రావణుఁడు మందోదరిని వివాహమాడుట	... 937
రావణుఁడు కుఱేరుఁడు పంపినదూతెను చూచుముట	... 940
రావణుఁడు కుఱేరునిపై దండెత్తిపోవుట	... 945
రావణుఁడు మాణిభద్రుల నోడించి కుఱేరుని మూర్ఛికుం కేసి పుచ్చకంబుంగొని మరలుట.	948
రావణుని నందికేశ్వరుఁడు శపింపఁ గోపంబునఁ గైలాసమునెత్తి యవమానింపఁబడి శంకరు నుతియించుట	... 952
వేదవతిచరిత్రము	... 958
రావణుఁడు మరుత్తుయజ్ఞమును బాడుచేయుట	... 962
అనరణ్యరాజు రావణునితోఁ బోరి మడియుట	... 966
నారదుఁడు రావణుని యమునితోఁ బోరుటకుఁ బురికొల్పుట	... 969
రావణుఁడు నారకుల విడిపించి యమభటులఁ బాశుపతాస్త్రమునఁ జంపి యార్చుట...	972
యమునితో రావణుఁడు సంగరముచేయుట	... 977
రావణాసురుఁడు తిసాతలమునకుం బోవుట	... 982
రావణుండు బలిని జయింపఁబోవుట	... 987
రావణుండు సూర్యునిపైకి యుద్ధమును కేయఁబోవుట	... 996
రావణుఁడు మాంధాతతోఁ బోరు నట్లుట	... 997
చంద్రునితోఁ బోరఁ బ్రయత్నించురావణుని బ్రహ్మ వారింతుట	... 1003

విషయము.	పుట.
రావణుఁడు కపిలమహర్షిని గాంచి యుద్ధముచేయఁబూని యవమానమునొందుట	... 1007
రావణుఁడు బలవంతముగా స్త్రీలను గొనివచ్చుట	... 1014
రావణుఁడు మధుపురముపై దండెత్తుట	... 1018
రావణుఁడు రంభనుగాంచి మోహించుట	... 1023
రావణుఁడు డనురావతిని ముట్టడించుట	... 1029
జనుంతుఁడు మేఘనాదునితో బోరి మూర్ఖుల నింద్రుఁడు సంగరముచేయఁ బూన రావణుఁడు మార్కొనుట	... 1034
మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాయుద్ధంబున నోడించి లంకకుం గొనిపోవుట	... 1038
బ్రహ్మ యింద్రుని విడిపించి యింద్రజిత్తునకు పరములొసంగి చనుట	... 1042
రావణుఁడు కార్తవీర్యుని జయింప మాహిష్మతీనగరంబున కరుగుట	... 1048
కార్తవీర్యుఁడు రావణుని జయించి పురంబునకుం గొనిపోవుట	... 1053
పులస్త్యబ్రహ్మ కార్తవీర్యునియొద్దకుంబోయి రావణాసురుని బంధము తునికేయుట	... 1059
రావణుఁడు చాలిచే భంగపడుట	... 1061
హనుమంతుని జననము	... 1066
బ్రహ్మాదులు హనుమంతునకు పరములిచ్చి వాయుదేవు నలరించుట	... 1073
రాముఁడు భరతాదులతో సభ నలంకరించుట	... 1079
వాలిసూక్రీవుల జననము	... 1081
రావణుఁడు సనత్కుమారునితో సంభాషించి విష్ణుమహిమ నెఱుంగుట	... 1086
సనత్కుమారుఁడు విష్ణువు రాముఁడై యవతరింపఁగలఁడని వదిలించుట	... 1088
అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణునినిక్కయ మెఱింగించుట	... 1091
రావణుఁడు శ్వేతద్వీపమున కరుగుట	... 1092
రాముఁడు బంధుసామంతరాజులను బహూకరించి వారిపురముల కనుపుట	... 1101
సూక్రీవవిభీషణాదులు సంతోషముతో నయోధ్యలో నొక్కసంవత్సరముండుట	... 1104
రాముఁడు సూక్రీవవిభీషణాదుల గౌరవించి వారిపురములకుంబంపుట	... 1107
కుశేరుఁడు రామునిఁ బుష్పకంబు పరిగ్రహింపఁ బ్రార్థించుట	... 1109
రాముఁడు నీతతో నుద్యానవనమున విహరించుట	... 1111
చారుఁడు రామునితో లోకాపవాదముఁ దెల్పుట	... 1114
రాముఁడు జనాపవాదముం దెలుపఁ దప్పుల నేకాంతమునఁ బిలిపించుట	... 1116
రాముఁడు లోకాపవాదమునఁదెల్పి లక్ష్మణునితో నీత నడవుల విడిచిరమ్మని చెప్పుట	... 1118
లక్ష్మణుఁడు నీత నరణ్యములకుఁ బిలువకొనిపోవుట	... 1120
లక్ష్మణుఁడు దుఃఖించుచు నీతతో రాబుజ్జను దెలుపుట	... 1123
లక్ష్మణుఁడు నీత నడవుల డించి దుఃఖించుచు మరల గంగానది దాఁటుట	... 1125
వార్చికియని నీతను దనయాశ్రమమునకుం దోడ్కొని వని యూఱడించుట	... 1127
నీతకైవరము లక్ష్మణుని సుమంత్రుఁ డూఱడించి పూర్వవృత్తాంతమును దెల్పుట	... 1130
సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణుని భృగుశాపంబున రాముఁడు నీతను వదలెననిపల్కి యూఱడించుట.	1132

విషయము.	పుట.
లత్తబుండు నీరను వాల్మీకిమునిపర్వశాలయందు విడిచినవార్త రామునకుం జెప్పట	1135
రాముండు లత్తబునకు నృగమహారాజాచరిత్రమునుదెల్పి హితమును జెప్పట	1137
నృగమహారాజా బ్రాహ్మణశాసము ననుభవించుపద్ధతి లత్తబునకు రాముండు జెప్పట	1139
రాముండు లత్తబునకు నిమిషస్థింపవాడమునుదెల్పి వారివిరోధమును దెలుపుట	1141
వసిష్ఠముని దేవాప్రాప్తికై బ్రహ్మను బ్రార్థింప నతిండు ప్రత్యక్షముగుట	1143
వసిష్ఠ మిథిలరాజులను జననము	1146
యయాతివృత్తాంతము	1147
యయాతి పూరుషలన వియస్సునందుట	1150
శ్రీరామచంద్రుండు వసిష్ఠానులోకం గొలుపుకూర్చుమును బ్రవేశించుట	1152
శునకము శ్రీరామునిలోక దస్యవృత్తాంతమును జెప్పకొనుట	1154
గృధ్రోల్మూకోపాఖ్యానము	1158
శ్రీరామునికడకు మహర్షులు వచ్చుచెందుట	1164
చ్యవనుండు రామునకు లవణాసురునివృత్తాంతమును దెల్పుట	1166
రాముండు శత్రుఘ్నుని లవణాసురునిజంపి యారాజ్యమును బాలింపు మని చెప్పట	1168
లవణాసురుండు జంపునుపాయము రాముండు శత్రుఘ్నునకుం దెల్పుట	1169
శత్రుఘ్నుండు రామాజ్ఞ చే మునులంగూడి లవణాసురునిపట్టణమునకుఁ బోవుట	1172
శత్రుఘ్నుండు వాల్మీకిమానిం గాంచుట	1174
నీర కుశలపులను కుమారులం గనినవార్తవిని శత్రుఘ్నుండు దానందించి పయనముగుట...	1176
లవణాసురుండు మాంధాతను జంపినకథను చ్యవనుండు శత్రుఘ్నునకుం దెలుపుట	1178
శత్రుఘ్నుండు లవణాసురుని నగకములోనికిఁ బోకుండ నిరోధించుట	1180
శత్రుఘ్నుండు లవణాసురునిం జంపుట	1182
శత్రుఘ్నుండు మధుపురమునఁ బండ్రెండేండ్లుండి రామునిఁ జూడ నయోధ్య కరుచెందుట.	1185
శత్రుఘ్నుండు యోధ్యకు మరలివచ్చుట	1186
శత్రుఘ్నుండు శ్రీరామునిఁ జూచుట, అన్నయాజ్ఞ నొంది మరల మధురాపురికింబోవుట.	1188
మృతిపుత్రునిదెచ్చి బ్రాహ్మణుండు రాజద్వారమున నాలోకించుట	1190
నారదుండు రామునకు బాలునిమృతికి హేతువుం దెలుపుట	1191
రాముండు దక్షిణదిక్కునఁ దపస్సుచేయు శూన్యునిం గాంచుట	1194
రాముండు శంబుకుని జంపి బ్రాహ్మణికువు బ్రదికించుట	1195
అగస్త్యుండు రామునకు శ్వేతరాజోపాఖ్యానముఁ జెప్పట	1199
అగస్త్యుండు రామునకు నాధిరణము దొరికినవిషయం దెలుపుట	1201
దండకునివృత్తాంతము రామునకు నగస్త్యమహాముని చెప్పట	1203
దండుఁ దరజను బలాత్కరించుట	1205
శుక్రుండు దండునకు కాపముసంగుట	1206
రాముండు మరల నయోధ్యకు వచ్చుట	1209
రాముండు రాజనాయకుఁడయి భూత భక్తుండు వలదనిచెప్పఁగా సంగీకరించుట	1210

విషయము.	పుట.
లక్ష్మణుడు రామునకు వృత్తానుదనిచరిత్రంబును చెలుపుట	... 1212
ఇంద్రుడు వృత్తానురుంజంపి బ్రహ్మహత్యనుబొందుట	... 1214
ఇంద్రుఁ డశ్వమేధమున బ్రహ్మహత్యను బాయుట	... 1216
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు నిలోపాఖ్యానముచెప్పుట	... 1218
ఇలుఁడు శ్రీరూపమునొంది వనమున విహరింప బుధుఁడు కామించుట	... 1220
బుధునివలన శ్రీశ్రవ మొందిన యిలుఁడు పురూరవసంఘము కొడుకును గనుట	... 1222
ఇలుఁ డశ్వమేధముచేసి యీశ్వరానుగ్రహమున శాపమోక్షమునొందుట	... 1224
అశ్వమునకు వలయుపరికరముల నిర్మింప లక్ష్మణునకు కాముఁ డాజ్ఞయిచ్చుట	... 1227
శ్రీరాముఁ డశ్వమేధము చేయఁబూనుట	... 1229
కుశలపులతో వాల్మీకి యశ్వమేధముఁ జూడఁబోయి వారిచే రామాయణమును బాడించుట.	1231
కుశలపులు గానముచేయు రామాయణమును శ్రీరాముఁ డార్జిించుట	... 1233
రాముఁడు రామాయణమునువిని కుశలపులఁ దనకొడుకులనుగా నెఱిగి నీత సభలో శపథముచేయునట్లు చేయు మని వాల్మీకిం బ్రార్థించుట	... 1236
వాల్మీకి నీతతోఁగూడి సభకువచ్చి కుశలపులు నీతనుతులగుటం చెలిపి శపథముచేయు ననుజ్ఞయిచ్చుని ప్రార్థించుట	... 1237
శ్రీరాముఁడు లోకాపవాదమునకై శపథము నీతచేఁ జేయింపవలయునని వాల్మీకినిప్రార్థించుట.	1240
నీత సభలో శపథము పఠకుట	... 1241
శ్రీరాముఁడు జానకీకై శోకించి భూదేవినిభస్మముచేయఁబూని బ్రహ్మచే నివారింపఁబడుట.	1243
శ్రీరాముఁ డశ్వమేధమును బూర్తిచేసి కొడుకులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట	... 1246
రామాజ్ఞచే గంధర్వరాజుమీఁదికి భరతుండు సేవతో బయలుదేలుట	... 1248
భరతుఁడు గంధర్వులజయించి కొడుకులకు రాజ్యము పంచియిచ్చి రామునికడకు వచ్చుట.	1251
లక్ష్మణునిసయ్యలను గారుపథదేశముననిల్చి రాముఁడు భరతలక్ష్మణులను బ్రయాణమునుజేయుట.	1253
మునిరూపమున నీశ్వరుఁడువచ్చి శ్రీరామునితో రహస్యముగ భాషించుట	... 1254
కాలుఁడు విష్ణుమూర్తివిని రామునకుంజెప్పి వైకుంఠమునకు రమ్మనుట	... 1255
రాముఁడు కాలనితో సంభాషించుతఱి దుర్వాసుండు వచ్చెనని లక్ష్మణుఁడుచెప్పుట...	1257
రాముఁడు లక్ష్మణుఁ డగ్రజంప నతఁడు వైకుంఠమున కరుగుట	... 1259
రాముఁడు భరత ప్రార్థనమురీతిఁ గుశలపులకుఁ బట్టాభిషేకముచేయుట	... 1261
రాముఁడు శత్రుఘ్నునుగ్రీవులు తనతో రా ననుజ్ఞయొసఁగి హనుమద్విభీషణజాంబ వదారుల భూమి నిల్వ ననుజ్ఞ యొసఁగుట	... 1263
శ్రీరాముఁడు వైకుంఠమునకు సకలభిల్లకావానరులతోడను శ్రీ బాల వృద్ధులతోడను బయన మగుట	... 1266
రాముఁడు సరయువులో మునిగి వైకుంఠమునకుఁ బరివారముతోఁ జనుట	... 1268
ఫలమృతి	... 1270

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

యద్ధకాండము - ౧-వ సర్గము.

అథా

- క. శ్రీకలితవిపులవహ్నా !, సాకారిప్రహితకార్యబద్ధాదర ! నా
నాకర్పరవనదహనా !, శ్రీకంఠహితైకనామ ! శ్రీరఘురామా !.
- తే. అవధరింపు కకుత్స్థసభా పాన్వయాబ్ధిశీతకిరణా ! మహాత్మ ! సంశ్రితసమస్త
దేవతానీక ! యవ్వలిదివ్యకథను, భక్తి వినిపింతు వాల్మీకినూ కీర్తితి.

అథ రామం హనుమంతుని బ్రశంసింతుట. అథ

- క. ¹అని హను ²మంతుడు తత్వం, బును దెల్పిన నాలకించి ధూపతి స్త్రీతి
గని దానికీ జెప్పగఁ దగు, సనువున నిట్లనియెఁ దపను నాత్మజతోడన్. ౧ 1
- చ. హనుమ యెనన్చినట్టి సని ధూరయ గొప్పది యంతకన్న మే
దిని గురుకార్యముండదు మదిం దలపోయఁగ నేరికై నఁ జే
యను దగియుండ మాహకును నైన సశక్యము ³వన్నగాళనుం
డనిలుఁడు గూడి యిద్దఱును ధనిని దాటుదు రెంతో పూన్కితోన్. ౨ 2
- క. మరుదాత్మజుఁ డొక్కఁడే సాగరమున్ దాటు నటుగాన ధరుడు డనిలుఁ డీ
మరుదాత్మజుండు దక్కఁగ, నొరుండు మహార్ణవము దాటఁ నోవఁడు ధరణిన్.
- క. సురవానవగంధర్వల, కురగులకున్ యక్షులకును ధనుగ్రతనులుగా
ధరఁ బరఁగినరాక్షసులకుఁ, బుర మయ్యది దుర్లభంబుపో యెదిరింపన్. ౪ 4
- చ. దనుజవిభుండు రక్షణము ధత్వక చే మఁగ నొప్పుచుండు నీ
హనుమయు [నేరచేతఁ బురమందు నజ్ఞిదిగాని విఘ్నముం
గనక] బలంబుపెంపునఁ దగ్గన్ వెనఁజొచ్చి స్వకీయకార్యముం
బాసరిచివచ్చె నింకెవఁడు ధోయి సజీవుఁడుగాఁగ వచ్చునే. ౫ 5
- సీ. ఎదిరింపరాకాయ యెల్లప్పు డనుకులచేత రక్షితయయి ధలఁగులంక
నెవ్వఁడు చొరఁగలఁ ధీవాయుజున కిల బలవిక్రమంబులఁ ధరఁగి యుపమ
గాంచువాఁ డెవ్వఁడుగలఁడు! విక్రమమునకును బలంబునకుఁ దగినవిధమున
నీతఁడు లంకలో నంతయు వనభంగముఖకార్యములఁ జేసి మోదమలర

1 యథాన దభిభాషితమ్-అనిమా. 2 ఇట “మ” అనునది గాయత్రియందుఁ బదునేపవ
యక్షరమని తెలియునది. 3 అన్యత్రి గరుడాద్వానాః-అనిమా. గరుడహయూ మిళితౌత రేతాం
అయం త్వేకవివారదత్తర్థః-అనివ్యాఖ్య.

తే. భృత్యకార్యం బాసరైను ♦ ¹విభునియాజ్ఞఁ

బొందకయె న్యాయమే యిది ♦ పోలినట్టి

పనిని గొప్పదిగాఁ జేసెఁ; ♦ దనవిభుఁ డతి

దుష్కరక్రియఁ జేయ భృత్యునిని బనుప. 2

6

క. పనీ దానిఁ జక్కనొనరిచి, తనవిభునందున్నప్రీతిఁ ♦ దత్త్రీయకృత్యం

బును నింకఁ జేయు నెవ్వఁ డతని ²నుత్తమభృత్యుఁడంచుఁ ♦ డజ్ఞులనిరి నూ!.

తే. ఎవ్వఁ డుత్సాహశక్తుల ♦ నెనఁగి విభుని

యాజ్ఞ యైనట్టికార్యంబు ♦ నాచరించి

దాని కనుకూలమయి తనఁజేసి కెంతో

ప్రియమయిన వేటుపనిఁజేయఁతయ మరలునొ. ౮

౪

క. అతనిఁ మధ్యమభృత్యుని, మతియందును నట్టిఁడుగ నె ♦ మాన్యులు మును స

న్నుతిఁజేసి; రెట్టిభృత్యుఁడు, నితరములగు కృత్యవితతి ♦ నెన్నక మదిలో.

ఆ. తా నమన్మండయ్య ♦ ధరణీశుకార్యం బ, తనిమహాజ్ఞ నొందిఁయును నొనరుప

కుండు నభమభృత్యుఁ ♦ డుర్వి నాతండుని, యార్జ్యలంఢ్రఃపవనుఁనాత్మజుండు.

క. తనకానతి యిచ్చినయా, పనినంతయుఁ జేసి పతికిఁ ♦ బరమప్రియమా

వనధంఁగాదికకృత్యం, బును జేసెను సాధునుగుణఁముల నలగుటచే. ౧౦ 11

క. ³అని నపజయమును గని బల,మునకుఁ లాఘవము గల్గుఁపోలిక కృత్యం

బును జేయక సుగ్రీవున, కనుపనునంతోష మొదవునట్లుగఁ జేసె. ౧౦౪

క. మరుదాత్మజుఁ డిటు లంకం, దరుణిం గని వచ్చుటను నిఁతాంతము నేనుఁ

⁴బరమబలుం డగునాసో,దరుఁడుఁ మద్వంశభవులు ♦ దారుణభంగి. ౧౧

తే. ⁵అవమతికి నోర్వఁజాలక ♦ యాత్మహత్య

చేసికొనకుండ ధర్మసంస్థితిని గాంచు

వారమైతిమి; ప్రియతమఁవార్త లిట్లు

వలుకుచున్నట్టి గూఁగాలిఁవట్టి కివుడు. ౧౨

14

క. అనురూపమా ప్రియంబును, నొనరుపకున్నాఁడ ననెడుఁనురుతాపము నా

మనమును దీనత్వంబును, గనఁజేయుచునున్న; దిట్లుఁగా నీతండు. ౧౨౪ 15

క. మాయనువుల నిలిపెను; డమి, నీయార్జ్యనకితని కిప్పు ♦ జేను బ్రతికృతిం

జేయందగుకాలం బిది,గో యరుదుగ వచ్చె నీఁదఁగును నేమైన. ౧౩ 16

1 అనియు క్తప్రకృతకార్యానుకూలకార్యాంతరకరణేనాపి మహత్కార్యమ్ సంపాదితమ్-అని వ్యాఖ్య. దీనిభావమే యిట నూచితము. 2 తిమామః పురుషోత్తిమమ్-అనిమా. 3 న చాత్మా లఘు తాం సీతః-అనిమా. రాక్షసైర పరాజితౌత్వాత్-అనివ్యాఖ్య. 4 లక్షణ శృఙ్గ పహుబలః - అనిమా, 5 ఇందువ్యాఖ్యానిస్తాయ మన్నది.

- ఆ. ¹ ఏమి యొనఁగువాఁడ ♦ నల్లయథ్థంబుల, నిడినఁ దాపమాటున¹ యొనంగ
నరయుచున్నయట్టి యాలింగనం బిడ, యఖల మొనఁగినట్టి ♦ దగునుగాక.
- క. అనిపలికి రాఘవుఁడు తమిఁ, దనయంగములెల్ల సన్మృదంబున నిక్కఱ
జనకజఁ గని పనినాధిం, చినయమ్మహితాత్మ హనుమఁ ♦ జేర్చె గవుఁగిటఁ.
- క. మనమున రవంతఘ్నానం, బునుజేసి రఘూత్తముండు ♦ పూనికఁ దగునా
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వినుచుండఁగ నిట్టులనియె ♦ వే పవనజుతోఁ. ౧౫
- క. వనరాశి దాఁటి లంకం, గని యందుం జొచ్చి నీతఁ ♦ గాంచితి విటు లి
ప్పని చక్కఁగ నెఱవేఱెను, వనరాశిం జలఁచుకొనిన ♦ వాయుతనూజా!. ౧౬
- క. మన మెంతో విషాదంబును, గనుచున్నది మరలఁ; దగ నగ్రాధజలములఁ
దనరుచు దుష్పారంబై, వనరాశి చెలంగుదాని ♦ వనచరు లెల్లఁ. ౧౭ 21
- తే. ఒక్కటిగఁ జేరి చక్కఁగ ♦ నుదధిదక్షి
ణతట మేలాగుపొందనా; ♦ నాకళత్ర
మునకు సంద్రముదాఁటి వచ్చునటు లిచటి
వార్త తెల్పఁగఁబడియె, నీవనచరు లిఁక. ౧౮ 22
- క. సరిదధిపతి నేలాగునఁ, దరియింతురు? దానికెట్టితంత్రము గలుగుఁ
బరికింపఁ దోఁపదే; యని, యరిసూదనుఁ డతులబాహుఁడగురాఘవుఁడుఁ.
- క. హనుమంతుఁ గాంచి పల్కుచు, వనటం గుండుచును జాలఁబ్రాంతండుగుఁ
మనమునఁ జింతించుచు నుం, డెను గృత్యం బే దటంచు ♦ నేర్పుచెలంగఁ.

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

శ్లోకం సుగ్రీవుఁడు రామచంద్రు నాశ్వాసించుట. శ్లోకం

- క. అంతట దశరథనరపతి, కాంతునితనయుండు మోదకలితుండగుఁ
గాంతావిషయశ్రవణాత్సంతవిషాదమును బొంద ♦ నగచరవిభుఁడఁ. ౫
- క. లలితగుణాకరుఁ డాటఁ, బలికె రాఘవునితోడఁ ♦ బటుశోకంబుం
దొలఁగింపఁ జేయువాక్యంబులతో; వీరాధివీర! ♦ భూపలలామా!. ౧ 23
- ఆ. ప్రాకృతుండువోలఁ ♦ బరితాపమొందెద, వేమి! నీవు మాను², మింక దీని
ధరఁ గృత్యముఁడైన నరుండు సౌహృదమును, వదలునట్లు దీనివదలు మనఘ.
- సీ. జనకజన్మప్రాంతమును శత్రునిలయంబుఁ దెలిసినపిదప నీతిరున వగ
నొండఁ గారణమ దేమో రాఘవా! నాకుఁ దోఁపకయున్నది; ♦ భూపతిలక!

1 ఏమి సవ్యస్వభూతిస్తు పరివ్యంగో వానూమరిః-అనిమా. ఇట వాక్యాభిప్రాయము సంక్షిప్తమని తెలియఁదగు.

- 1 యాగామిగోచరంబగుమతి యలరంగ నీతిశాస్త్రంబును * నేర్పి ప్రాజ్ఞఁ
డవయియుఁబండితుఁడవయియుఁదగుదువుగ నుకళోకముమానుమనఘ! యోగి
తే. పరమపురుషార్థదూషణఃపరతః గాంచు
బుద్ధివిడనాడునట్లు నీభూరిపౌరు
షమును దూలించుచుచాస్త్రకమగునిట్టి
బుద్ధి విడనాడవయ్య యోపురుషవర్య! . ౪ 28
- చ. వననిధి నెట్లుదాఁటనగు * వాసవశత్రుని కేతనంబు నే
యనువునఁ గాంచనౌన నెడునట్టితలంపును మానవయ్య! న
శ్రుతికరసంకులంబయినశకంధిని దాఁటుదు మేము పూన్కిమైఁ
జని యలలంకకోటలను * జయ్యన నెక్కుదు మంత రావణుక్. ౫ 29
- క. అనిమొన వధియింతుము; కావునఁ దాపము మానవలయు * బొడలెడుశోకం
బున మది వ్యాకులమై దానిన యత్యాహంబు చెడును * నృపశాస్త్రాలా!.
- తే. దాన దైన్యంబు గలుగు సభద్రానివలన
సర్థములు చెడు నన్నియు * నంతెకాక
వ్యసనమును సంభవించు; సహాయ మేమి
యున్నదని చింతఁబూనకు * మో! మహాత్మ! . ౬ 31
- క. శూరులు సమర్థులగుహరి, వీరులు యోధాధిపతుఁ * వేవురు గల రా
వీరులు త్వత్ప్రియమునకై, ఘోరాగ్నిం జొరంగ నూలుకొనుచుండు విభూ!.
- క. ఇది యెటు తెలిసి ననన్ సమృద్ధ మొందుచు నున్నవీరిమాటలవలన్
విదితంబే; దృఢతర్కం, బుదయించెడు నామనమున * నోరఘురామా! . ౭ 32
- ఉ. పౌరుషమూని నేను దృఢఃపాసమొనర్చినరావణాసురుక్
నీరివుఁ జంపి జానకిని * నీకడఁకున్ గొనివచ్చునట్లు లో
భూరమణా! మనోదృఢము * పూని ననుం బురికొల్పఁగాఁ దగున్
వారిధియందు సేతువును * బాగుగఁ గట్టెడునట్లు లాదటన్. ౮ 34
- మ. దనుజాధీశ్వరుపత్తనంబుఁ గనుచంఁదం బెట్లు సిద్ధించునో
యనఘా! యాగతి సుతృహింపుము త్రికూటాఖ్యాద్రిశృంగంబునన్
గననై చెల్వగులంకఁ గాంచఁగనె యాశ్రవాద్వదవర్యుండు చ
చ్చినయట్లే మది నిశ్చయింపఁదగు నోశ్రీజానకీనాయకా! . ౧౦ 35
- క. పరుణాలయమౌచు భయం, కరమై తనరారునట్టిఘనవారిధిలో
గురుతరసేతువు గట్టక, తరమే సేంద్రామరాళి * తత్పురి జూడన్. ౧౧ 36
- ఆ. 1 దనుజపత్తనంబుదాఁక సేతువు గట్టి, నట్టితటి నె వనచఁరాళి యిద్ది

1 మతిమాం చాస్త్రప్రవి త్పాజ్ఞః పండిత శాస్త్రి రాఘవ-అనిమా. మతిప్రాజ్ఞముఖ్యశబ్దము
లకు వ్యాఖ్యకర్తలు వ్రాసినయర్థ మిట వివృతము. 2 జరి మిథ్యుపధారయ-అనిమా.

జలధి దాటిపోయి ♦ జయము గాంచినదని తలఁపవలయు వేయి ♦ పలుకుతేల.

క. వనచరులు వీరు నేవీచ్ఛం, గొనఁగల రేతనువునైన ♦ గొంకరు యుద్ధం
బున శూరులౌట [లంకా, ననుజులతోఁ బెరికి తేఁగఁగగుదురు శక్తికా.]

క. మనుజేశ! దుఃఖనిరతికా, గనుచుకా సర్వార్థనాశకంబయి తగు బు
ద్ధిని దీని వదలుమా! జగమునఁ బురుషునివిక్రమంబు ♦ పోవు వగవఁగకా. ౧౮

తే. ఓమహాప్రాజ్ఞ! పౌరుష ♦ మూనియుండు
పురుషుఁ డిక్కాలమున దేనిఁ ♦ బూనియుండ
వలయునో యట్టిధైర్యంబుఁ ♦ జౌరుషంబు
నాశ్రయింపుము మనకార్య ♦ మగు ధ్రువంబు. ౧౯ 40

సీ. శూరులు త్వద్విధుల్ ♦ పూరుషులు మహాత్ము లగపడువిషయమందైన నాశ
మొందినవిషయంబునందైన దుఃఖంబు నొందఁగాఁ దగ దట్టు ♦ లొంద నద్ది
సర్వార్థములకు నాశకమగు; నీవన్న మతిమంతులందును ♦ మాన్యతముఁడ
వఖిలశాస్త్రార్థంబులందుఁ బండితుఁడవు నాయట్టిసచివులసాయ మూని

తే. వగతునిం జంపు మిప్పుడు ♦ పార్థివేంద్ర!
యనిని విలుదాల్చి నీవుండునపుడు మ్రోల
నిలువఁ జాలినవాఁడును ♦ గలఁడె ముజ్జ
గముల దీపము చేఁబూని ♦ కలయ వెడుక. ౧౮ 41

క. వనచరులెల్లరు చేయం, గను దగునీపని రవంతగాని వినాశం
బును బొందలేదు; దుస్తర, వననిధిఁ దరియించి వేగ ♦ వారిజనేత్రకా. ౧౯ 42

క. కనఁగలవు రాఘవా! నీ, మనమున నీపటకుఁ గలయ ♦ సంగళకరమా
పెనువగ నిఁక విడుపుము క్రుధఁ, గొనఁదగునిశ్చేష్టులైనతోడోణీశు లిలకా. ౧౯ ౪

తే. విగతభాగ్యులె యగుదురు ♦ వినుము కోప
మూనువానిని గని భీతిఁ ♦ బూనుచుండు
రెల్లవారును మముఁ గూడి ♦ యెంతొ భీతి
కరుండు నదులకుఁ బతియునొకడలిఁ దాట ౨౦ 44

తే. ఏయపాయము తోచునో ♦ యింక దాని
సూక్ష్మబుద్ధి విచారింపు; ♦ చొరఁగరాని
కడలి నానైన్య మెల్ల నొక్కటిగఁ గూడి
దాటె జయ మొందెనని మదిఁ ♦ దలఁపవయ్య. ౨౧ 45

చ. విను మిఁకఁ గామరూపులయి ♦ విక్రమసంపద సంగరంబునం
గని తనరారునీకపు లఖండశిలాతరువృష్టిచేత నా
దనుజులఁ జంపువారు సుము! ♦ దప్పక యెట్టెటులో యపారమా
వనధిని దాటువార మని ♦ వైరియుఁ జచ్చెనటంచు నెన్నుమా!. ౨౩ 46

క. పలుమాటలేల విజయము, గలుగును దప్పకయే శుభము ♦ గల్పింపంగాఁ
గలిగిననిమిత్తములు తోఁచె లలిత మార్గంబు మదిని ♦ జెందెడునాకున్. ౨౪౫
రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

శ్లోక రాముఁడు లంకానగరదుర్గానులరీతి నడుగ హనుమ వివరించుట. శ్లోక-

క. కాకుఁజ్ఞుం డగురాఘవుఁ, డాకపినాయకుఁడు మిగులఁననువునఁ బలుకన్
బ్రాకటసారజ్ఞుండగు, టాకర్థించుచు గ్రహించి ♦ హనుమకు ననియెన్. ౧
ఆ. తవముచేతఁగాని ♦ తగ సేతుబంధంబు, నలనఁగాని కడలి ♦ జలవిహీన
ముగ నొనర్చిగాని ♦ మొనసి సంధ్రము దాటఁ, జాలువాడ నెట్టిసరణి నైన.
క. హనుమంతా! దుర్గమముగఁ, గనఁబడులంకాపురికిని ♦ గలదుగ్గాఘల్
వినిపింపు మెన్నియుండునొ, ఘనసేనాపరిమితియును ♦ గణుతింపఁ దగున్. 3౫
తే. ద్వారరక్షణకృత్యమేభంగిఁ జేయఁ, బడుచునుండునొ పురమును ♦ భద్రరీతిఁ
గాఁగ నెన్నెన్నిరీతులుగా నదెట్టి, పరిఖలాదిగ సాధనఁపటలి తగునొ. ౪ 51
చ. దనుజులగేహముల్ తెలియఁ ♦ దప్పక చెప్పుము వింటి ముందె; యై
నను గనినట్లు దానిని విఁనంగను గోరెద; లంకలోనఁ గ
ల్గినయవి యెల్లఁ గాంచితివి ♦ లీలఁగ నున్నవి యున్నయట్లె గా
వున నటు లేవచింపు ¹మిఁక ♦ బుద్ధిచిలాసము నొంది యుండుటన్. ౫ 52
క. అనియడిగిన రాఘవుని వ, చనమును విని ²వాక్యవిదులఁ ♦ జతురుండగు నా
యనిలకుమారుఁడు రామున, కనియెను; శ్రీరామ! లంకఁయందలిగుఱుతుల్.
సీ. ప్రాకారపరిఘాదిపరికరనిర్మితి, దానిచే రక్షింపఁదగు విధమును,
బలములు దానిఁ గాఁపాడురీతియు, రాక్షసులకు రావణునిపైఁ ♦ గలుగుభక్తి
యును, రావణాసురుఁఁడున తేజమున లంకఁగొదవినభాగ్యంబు; ♦ నుదధిఘోర
తరళక్రియును, బురఁవర మగులంకలో బలసముదాయవిభాగ, మట్లె
తే. వాహనాదులసంఖ్యయు, ♦ వరుస విన్న
వింతునని కపికులముఖ్యుఁ ♦ డెంతోయాద్య
తిని వచించెను నీరీతి; ♦ డనుజులందు
సంతసంబున నుండు రేచింతలేక. ౯

54

క. మత్తిల్లినకరిఘట లా, వత్తనమున నిండియుండు ♦ బహువిస్తృతిచే
నుత్తమమై కన్నట్టు ను, హత్తరముగ రథవరములు ♦ నలరుచునుండున్. ౧౦
చ. దనుజులు గుంపులై యలర ♦ దారుణరీతిగ నుండుగుఱుముల్
విసుతికి నెక్కనుండురిపువీరుల కయ్యది దుర్గనుంబుగాఁ

గనఁబడుదావీరముల్ దృఢతఁ ♦ గాంచుచు నాలుగు చూడఁగాఁబడుకా
ఘనములుగాఁ గవాటములు ♦ గ్రాలును నాయనకీల లొప్పఁగఁ. ౧౧ 56

1 తే. గడియఁమ్రాఁకులు వానికీ ♦ గడువిశాల
ములుగ నమరుపఁబడియుండు ♦ జెలఁగునన్వి
విపులములుగాఁగ నందును ♦ విశిఖశిలల
వై చుయంత్రము లొప్పు దుఃస్వారములయి. ౧౨ 57

క. పరబలము లొక్కయెత్తున, నరుదెంచిన వాని వైచి ♦ యందుఁ జొరఁగనీ
కరుల మరల్చును నయ్యవి; నురవైరులు పెక్కుచుంది ♦ శుంభచ్ఛక్తి. ౧౩ 58

సీ. దావీరంబులందొక్కఁసారి నూర్చునఁ జంపఁజాలి భయంకరఁనరణిఁ బాలించి
నిశితాగ్రములు గ్రాల ♦ నిర్భరంబులునయి తగుపరిఘంబులు ♦ దారుణగతి
శతసంఖ్యలుగ శత్రుఁజాలంబు నడఁపంగనునిచియున్నారు; మఃహోగ్రరీతి
సలసనాపురిచుట్టు ♦ హోటకప్రాకార మున్నతమై యొప్పుచుండు దుష్ప్ర

ఆ. ధర్మణముగ నం దుఁదారవై దూర్యవిద్రునుము లమలమౌక్తికములు పద్మ
రాగములును బాదుగ ♦ రంజల్లుభాగముల్, గలవు; దానిచుట్టుఁగడుజెడఁగయి.

క. సంతతశీతలనలిలా, క్రాంతములయి భీమములుగఁ ♦ గానంబడి యిం
తించి చెప్పంగను రా, సంతటిలోఁతునఁ జెలంగుఁనట్టిపరిఖలు. ౧౪ 60

క. మీనంబులు నక్రంబులు, గానంబడ వెలయుచుండు ♦ త్రౌపాలక! పెం
పూనినదావీరస్థలముల, దానిఁ జొరక మార్గములు నిఁతాంతము పృథుతఁ.

సీ. పరిఖాలిమీఁదుగా ♦ సురుచిరతరఫలకముల నిర్మింపఁగఁ ♦ గ్రాలునాల్గు;
వానిని నవ్వలఁవై చుటకును మఱి వలసినతఱి నమఁర్చును దగునలు
లున్నతయంత్రంబు ♦ లోగి నమరుపఁబడి యున్నవి రక్షించుఁనుగ్రదనుజు
లకు గృహంబులు విశాలములయి చాలుగావిరచింపఁబడినవి ♦ పరులబలము

ఆ. లెపుడఁ వచ్చు నప్పుడెల్ల నాయుంత్రంబు, లందుఁ గలుగుదారుఁబృందములను
జిమ్మివై చుఁగానఁ ♦ జేరలే రద్దాని, యంత్రము లవి కాచు ♦ నాపురమును. ౧౫ 61

2 క. విను మందు త్రరమార్గం, బున దారునినిర్మితమయి ♦ పాలుచునదియె చ
క్కనిరీతి దృఢ మకంఠ్యం, బునునయి కనుపట్టుదానిఁ ♦ బోల వితరముల్. ౧౬ 62

క. కనక స్తంభంబులు పెక్కు నిలుపఁగాఁబడియె నవ్వి ♦ కుండఁగ నీకీ
యనవరతము నామార్గం, బును గాచునగడ్డలోనఁ ♦ బాలుచుచు మిగులఁ.

క. దానిని గాపాడెదనా, దానవులకు నూతఁగాఁగఁ ♦ దగువేదిక లె
న్ననిర్మింపంబడియెక; ♦ భూనాథా! రావణుండు ♦ భూతభయదుఁడై. ౧౭ 63

క. ద్యూతాదికములఁ గలఁగని, చేతం బలరారఁ దనదుఁసేనలఁ గనఁగా

1 త తే షాపలయంత్రాణి-అనిమా. శరణిలాక్షిపకయంత్రాణి-అనివ్యాఖ్య. 2 ఏకస్త్య
కంపాస్య బలవాక్ సంక్రమ స్పృహసాదృశః-అనిమా.

- నేతటి ప్రమాదమొందక, యే తా నని చేయఁగోరి యే యుద్యతుఁడౌ. ౧౯౫
- క. గిరిశృంగంబున నుంట న, గర మయ్యది యెక్కి పోవఁగా సాధ్యం బె
త్తిరుణమునఁ గాకయలరును, సురలకుఁ బో నలవిగాదు ♦ శరారవ్రవరా. ౨౦
- 1చ. కనుఁగొన భీతిదం బగుచుఁ ♦ గాననపర్వతవారిదుర్గముల్
కనకవిశాలసాలపరిఃఖామయమాచును గృత్రిమంబుగాఁ
దన రెడదుర్గ మిప్పగిది ♦ దానికి దుర్గచతుష్టయంబు పెం
పునఁ దగియుండు; దూరతటఃఖూరినముద్ర పుయామ్యభూస్థలి. ౨౧ 68
- క. పుర మయ్యది యున్నది సా, గరమును చాటుటకు నొకఁగలమార్గంబే
యరయంగ లేదు వార్తలఁ, బరికింప నుపాయము కనుఁపట్టదు రామా!. ౨౧౫
- క. జలనూర్గము లంకకు నిమ్మల వెలసెడు; దేవనగరముం బోలినని
స్తులపుర మది హయనాగం, బులచేత్త నిబిడమగుచుఁ ♦ బోరఁ దగనిదై.
- క. కనుపట్టు దుర్గయమునై, ఘనగిరిశృంగమున దుర్గఃకలితంబయి వా
రినిబిడవరిఘావృతమై, కనఁదగియుండును శతఘ్నిఃకలు యంత్రాఘల్. ౨3 71
- ఆ. కుచుతియైనదనుజఃకుంజరుపురమును, గరము నలరఁజేయు; ♦ త్రైపతీంద్ర!
తూర్పుద్వారమందు ♦ దుష్టరాక్షసవీరు, లయతసంఖ్యలుందు ♦ రమితబలులు.
- 1నీ. శూలహస్తులుగాఁగ ♦ శోభిల్లువారు, దురాధర్షులయి సంగఃరాంగణమున
ఖడ్గంబులను బోరఁగలవారు; దక్షిణద్వార మం, దిభివాజఃచరరథములఁ
గాల్చులంబులఁ గూడి ♦ కఱకురాక్షసు లొక్కలక్షయున్నా రతులప్రతాపు
లందలియోధు లోయవనీశ! పశ్చిమద్వారభాగంబున ♦ భటులసంఖ్య
- తే. లక్షదశకంబు వార లెల్లరును జర్
ఖడ్గధరులయి శస్త్రాస్త్రుఃకణము నెఱిగి
యుందు రయ్యుత్తరద్వారమందు న్యర్భు
దముగ లెక్కింపఁ దగినట్టిదనుజు లుండు. ౨2 78
- క. అందుం గొందఱు రథికులు, కొందఱు తురగాధిరోహఃకులు నగుదు రిఁకం
గొందఱు నాగారూఢులు, గం దగి కులముఖ్యులగుచుఁ ♦ గడుఁ బూజితులై.
- తే. అలరుచుండు; దురాధర్షులై నయసురు
లందు మధ్యమభాగంబునందుఁ బెక్కు
వేలకొలఁదిగ నున్నారు ♦ వినుము వార
లెల్ల నొకకోటి యుందు రఃపీనశౌర్య!. ౨౪౫ 75
- క. సంచారమార్గముల నే, మించినశౌర్యమున వేడ్కఁమిగులక రామా!
త్రుంచితిఁ బరిఘంబుల మా, యించితిఁ గాల్చితిని లంకఁనెల్లఁ దిరుగుచుక.

సీ. సాలంబులం బూనికై ధ్రువపాలు దానవభటులను
విక్రమాఘ్నల యమువీటికి బంపితి నేయుపాయంబుననేని గడలి
దరియింత; మీవనచరులెల్ల నాలంక హతమొనర్చిరయని యవధరింపు
మంగదద్దినిదులు నాజాంబవంతుడు నల పనసులును సేనాపతియగు
తే. నీలుడును, మైందుడును గంధి లీల దాటి
పోయి పర్వతవనరాజభూరిఖాత
వప్రతోరణయుతముగ భవనయుతము
గాగ లంకను నిటకుఁ దేగలరు రామ !. 33

77

క. కానక మిగిలినోతులతోనే పనిగలదు నీకుఁ దొందరగా నీ
సేనలలో ముఖ్యులకును, నానతి యిడి యరుల గెలువనగు కాలంబు.
క. పరికించి యంగదాదులఁ బరిశోల్పుచు లంక కరుగఁబోలినరీతి
ద్వీరపడి పయనముచేయుము, ధరణీశ! విచారమేల ధైర్యము గొనుమా.
మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

— ఇతి రామాదులు కపిసేనలతో బంధన మగుట. —

ఆ. సత్యవిక్రముం డననృత తేజఁడునగు, రాముఁ డనిలతనయుఁ డేమి చెప్పె
దానినంతయు విని తగ నిట్టులనియెను; భయదదనుజనగరవరముఁ గూర్చి.
క. తెలిసితివి గాదె దానిని, గలవిలపాటొందఁజేసి కడురయమున నే
విలయంబు నొందఁజేసెనఁ, దలఁపుము సత్యమని దీని ధర్మసమగ్రా. ౨
క. అని సుగ్రీవునితో ని, ట్లనియెను నీలగ్నమందె యరుగం దగునం
చని తలఁచెద నాకాశంబున నడుమ భాస్కరుండు పాలించె గంటే. ౨౫
క. ఈయభిజిల్లగ్నంబున, నే యరుగం దగును విజయమే సిద్ధించు
బాయక మధ్యాభ్రంబున, నీయర్కుండుండ జయమునే గల్గించు. 3౫
ఆ. ఈముహూర్తమందె యే జనుదునయేని
సీత నపహరించి చెలఁగుదనుజుఁ
డెచటి కేగఁజాలు నెత్తటి నైనను;
నొక్కయాతురుండు మహోగ్రవిషము. ౪
క. తానుగఁ గ్రోలి తదీయానూనబ్బలలకుఁ జిక్కి నూటువిధముల
దా నలఁ జడిబడి యమృతము, గానంబడ దాఁకి గతసాధ్యమై. ౪౫
క. జీవించునట్లు సీతయు, నావచ్చుట యాలకించి నగ్ర బ్రదుకంగా

84

* బలైకదేశః క్షుపితః-అనిమాలము. బలైకదేశః-సేనాచతుర్థాంశభిర్యుక్తః- అనివ్యాఖ్య.

దా వేడ్కనొందు; నుత్తర, నా వజ్రలెడుతార యీదిఁనంబునఁ జెలఁగెన్.

క. తారాబల మీదినమున, నారయ బాగున్న దెల్లి ధాన్త గదా! యీ
యారంభమునకు శుభదం, బౌరయమున నేడె సేన ధన్వియుఁ బూన్కిన్.

ఆ. బయలు వెడలునట్లు ధాటింపుమీ యాజ్ఞ, శకునవితతి నాకు ధాధురీతి
గానఁబడెడు దనుజఃకాంతుని వధియించి, జనకుకన్యఁ దేఁగఁలను నిజంబు. 2

క. ¹నాదగునేత్రం బిదుగో, మీఁడుగఁ జలియింపఁ జొచ్చె ధేలుగ దీనన్
నాదగుకోర్కి ఫలించును, గాదిక వ్యర్థమని తెల్పుకరణి హరివరా!.

ఆ. కార్యకోవిదుండు ధాకధర్మమతి రాముఁ, ధాత్మవాక్యములను ధానవచర
పతియు లక్ష్మణుండు ధబలిబలి యనుచుండ, మరల నినజాతోడ ధనుదలించె.

క. చనుఁగాక ముందు నీలుఁడు, వనచరు లొకలక్షనంఖ్య ధబలవంతులు వెం
టను రాఁగ మార్గదర్శన, మునకై; మననీలుఁడు తనఁముందటఁ దోఁపన్.

చ. ఫలములు మూలముల్ గలిగి ధపవశీతలవారి కాననం
బులఁ దగి తేనెయుం దొరకు ధభూతలమార్గమునందు వేగ యి
బ్బలములతోడ నేగు; మిఁకఁ ధబాపమతుల్ ²దనుజుల్ విషాదులం
గలిపి ఫలాళిమూలములఁ ధగమృజలంబులఁ ప్రార్థ మొప్పుగన్. ౧౧౫ 92

ఆ. పాడుచేయుచుండు, ప్రాల్లల కీవును, వార లట్లు చేసి ధబాధకలుగఁ
జేయకుండునట్లు ధచేసి కాపాడుమీ!; దనుజు లొక్కవేళ ధదారుణగతి. ౧౧౬

క. వనదుర్గంబుల నిమ్మావనితలములఁ గాననముల ధబలముల మనలం
గని తలపడ నునుతురు గావున వానరు లంబరమునఁ ధబోయి నలుదెసల్.

క. పరికించి రివులు కలరో, పరుగెత్తిరో యుండ లేదా ధపరికింపఁ దగున్;

గరమున సారంబగు వానరబల మున్నయెడ నిల్వ ధన్యాయము సుమ్మీ

క. మనపూన్కి భయంకరమై, కనఁబడు నందఱును శౌర్యఃకలితులెయ్యి యి
ప్పని సాగింపందగుఁ గడ; వనచరసింహు లొగి వేలు ధవందలు గాఁగన్. ౧౧౭

తే. కలిసికొని భూరివారిధిఁకరణి నొప్పు

భయదసేనాగ్ర భాగంబు ధబలము మెఱయు

నట్లు నడిపించుకొని పోవఁనగును జమ్ము;

పర్యతాకృతి గజుడనుఁభవ్యయశుఁడు. ౧౧౮

97

క. బలమున నెంతయు నురివ్వి, జెలఁగెడు గవయుండు శక్తిఁచేత గవాక్షుం
డలఘుతరదృప్తవృషభం, బులక్రియ సేనలకు ముందుఁ ధబోదగుఁ జమ్మి.

సీ. ³ఎగిరెడువారియం ధదెల్లఁ దాఁ బెద్దయై తగుమువభుండు సఁతాంతవిక్ర
మమునఁ జెల్వొరుచు ధమనైన్యదక్షిణభాగంబుఁ గాచుచు ధవచ్చుఁగాక;

1 ఉపరిష్టాది నయనం స్ఫురమాణ మిదం మమ-అనిమా. 2 దూషయేయ ద్వరాత్మానః పథి
మూలఫలోదకమ్-అనిమా. దూషయేయః, విషాది నేతిశేషః-అనివ్యాఖ్య. 3 యాతు వానరవాహి
న్యా వానరః ప్లవతాంపరః-అనిమా.

గంధగజంబట్లుగా దురాధర్వుడై జవమున నుతికిని ♦ జాలియున్న
గంధమాదనుడును ♦ గపిబలవాసుపార్శ్వంబును గాచుచు ♦ వచ్చుచుగాక;

తే. నేను నై రావతము నెక్కి ♦ నిర్జరపతి
యేగునట్లుగ హనుమంతు ♦ నెక్కిబలము
లకు మహోత్సాహ మట్టై కల్లంగను నడుమ
నరుగుదెంచెద మీకెల్ల ♦ నాత్మ లలర. ౧౯

99

చ. ధనపతి సార్వభౌమ మనుదంతిరంబును నెక్కి పోవురీ
తిని యముఁ జోలుబుత్తుఁడు ♦ తీవ్రబలంబుల నొప్పునంగదుఁ
వినుతబలాభిరాముఁ బృథివీధలి నున్నతశౌర్య నెక్కియే
చనియెడుఁ గాక; యీబలము ♦ శౌర్యమునం బరికింపుచుం దగఁ. ౨౦ 100

సీ. భల్లూకపతి జాంబవంతుఁడును సుషేణుఁడును, వేగదర్శియు ♦ ననెడు వీరు
మువ్వురునుఁ బలంబున నొప్పు ధూమ్రుండు బలముల వెనుకటిభాగమరసి
వచ్చుచుందురుగాక; ♦ వరశక్తి ననిపల్కు శ్రీరామువాక్యంబుఁ ♦ జిత్త మలర
వాహినీపతియయి ♦ వనచరపతియయి యలరెడ సుగ్రీవుఁ ♦ డాలకించి

తే. యాజ్ఞ నిడఁ బయనంబు చేయంగ వారి;
కంత నని చేయునుత్సాహ ♦ మతిశయింప
వనచరుల్ కందరంబులఁ ♦ బర్వతశిఖి
రముల విడనాడి యెగిరిరి ♦ ప్రమద మలర. ౨౩

101

క. వనచరపతియౌ సుగ్రీ, వునిచే లత్తుణునిచేతఁ ♦ బూజతుఁ డగుచుఁ
జనియెను దక్షిణదిక్కున, కనుపమధర్మమతియైన♦యారాఘవుఁడుఁ. ౨౪

క. వనచరులు శతము లక్షలు, గను గోటులు గాఁగ నొక్కగతి నయుతంబుల్
గను గూడి మత్తగజముల, యనువునఁ దనవెంట రాఁగ ♦ నరిగె నతండుఁ.

క. చనుచున్నరాము వెనుకొని, వనచరవాహినులు చనియె; ♦ వానరులు మదం
బున ముదముఁ బట్టఁజాలక, యనతనయునిప్రాపుగల్గి ♦ యెగురుచు మిగులఁ.

ఆ. గంతు లట్టై వైచి ♦ గర్జిల్లుచుఁ సింహ, నాదములను జేసి ♦ యారమునఁ
బరుగు లట్టై వాటి ♦ సురుచిరఫలములఁ, దినుచు మధువులానితృప్తిఁ గనుచు.

చ. సురుచిరమంజరీనికరశోభితవృక్షము లట్టై పెంపునఁ
గరములఁ బట్టి యేగి రలకాలునిదిక్కున; కందుఁ గొండతో
హరులు మదించి యన్యులను ♦ నార్భటిమీఱఁగఁ బైకినెత్తి రిం
కొరులను గొండ టుర్వీబడ ♦ నుద్ధతిఁ ద్రోసిరి సేవ్యమీఱఁగఁ. ౨౫

* అంగదే నైవ సంయాతు లత్తుణ శౌంతికోపహః, సార్వభౌమేన భూతేకో ద్రవిణాధపతి
శృభా-అనిమా.

తే. ప్రోయఁగాఁ బడి కొందఱు ♦ ప్రోసినట్టి
వారి నాక్షేపణము చేసి ♦ రీరసమున
శక్తిగలవారులుం దము ♦ తునుఁ బడంగఁ
ద్రోసినకపుల మరలను ♦ ద్రోసి రట్టె. ౨౯

107

- క. వనచరులు రాఘవునిచెంతను మన మారావణుని మదంబున స్వేచ్ఛం
గనువానిఁ జంపి యందలి, దనుజులఁ జంపఁదగు నంచుఁ ♦ వమి గర్జిలుచుఁ .
క. చనుచుండి రంత వీరుఁడు, ఘనబలుఁడౌ ఋషభుఁడు, కపిఁకాంతుఁడు నీలుం
డును, గుముదుఁడు, పెక్కండ్రను, వనచరులంగూడిముందుఁవాహిని కెలమిఁ .
క. అరుగుచు మార్గము నెల్లం, బరిశోధించుచుఁ జెలంగఁ ♦ బగవారికి భీ
కరులౌ రవిసుతలత్కుణ, లురుబలుఁడౌరాఘవుండు ♦ నుగ్రకపివరుల్. 3౧౪
క. పరివేష్టించుచు రాఁగా, హరిమధ్యమభాగమందు ♦ వరిగిరి; వీరుం
డురుబలుఁడునైన శతబలి, హరివరదశకోటియుక్తుఁడై బలిమిమెయిఁ . 3౨౪
క. *హరివాహినులను నొక్కఁడై, పరికించుచుఁ గాచుచుండె; బలముమెఱయు కే
సరివననగజాలు నర్కుడు, హరిబలములు చూఱుకోటు ♦ లరుదేరంగఁ .

తే. బలమునంతయు నొక్కపార్శ్వమునఁ గాచు
చుండి; రంతట నాసుపేణుండు జాంబ
వంతుఁడును బెక్కుభల్లూకవరులు గొలువ
నినజ ముందిదుకొని వెన్న ♦ నేగుచుండి. 3౪౪

118

- క. సేనావశ్రీమభాగముఁ, బూనిక రక్షించుకొనుచుఁ ♦ బోయిరి; మఱి యా
వానరసేనాధీశుం, డై నిఖిలోత్పతనశాలుఁడరం దాధ్యుండై. 3౫౪ 114
క. వీరుఁడునై తగునీలుం, డారయుచు నాల్గుదెసల ♦ హరిబలములఁ దాఁ
గారవమున రక్షించుచు, భూరిజవం బొప్పుచుండఁ ♦ బోవుచు నుండెఁ . 3౬

సీ. ప్రజఘదరీముఖుల్ ♦ రభసరంభులు ననువీరవానరవరుల్ ♦ వీరు నాల్గు
ప్రక్కలఁ దిరుగుచు ♦ నక్కడికపులను ద్వరపెట్టుచుం బోయి ♦ రురుగతులను
వానరవరు లట్లు ♦ బలములు వెలయంగఁ జనుచును దరులతానముదయముల
నొప్పెడు సహృద్రి ♦ నురీర్ధ్రవరమును వికసత్పుమంబుల ♦ వెలయునట్టి

తే. కొలఁకులఁ దటాకముల వనంబులను గనిరి

భీమశాసనుడౌరఘువీరునాఞ్ఞ
కట్టె భయపడి భూరిపైఁనన్య మది నగర
ముఖములను గొల్లఁగొట్టక ♦ మోదనులర. ౪౦

116

- క. ధ్వని మీఱఁగఁ బెనునాదంబునఁ దగుగురుసాగరంబుఁ ♦ బోలి చనియె; కా

మున కుల్లాసము గల్పిం, పను దత్పార్శ్వమున బాహుబలసంపన్నుల్. ౪౧

తే. వీరులై యొప్పు వనచరుల్ * సారఘోట
కములు చోదితములయి వేముగఁ జోవు
కరణిఁ జోయిరి; పురుషకుంజరులు రామ
లక్ష్మణానిలజాంగదుల్ * లలితరీతి. ౪౨

118

క. తముమ్రాయ గొప్పనక్షత్రములను గురుకవులఁ గూడుఁరవిచంద్రులు నా
నమలతనుస్రభలను నా, సమయంబున వెలసి; రంత * త్కృపతివరుడై. ౪౩

క. నిరతంబు ధర్మచుతియై, పరఁగెడురాముండు సహజభానునుతులు త
న్నురముదమునఁ బూజింపఁగ, సరిగెడఁగిణముఁగూర్చియాబలములతో.

సీ లంగదుపై నున్నయాలత్కణుండు పరిపూర్ణ కాంక్షుండుఁపొలిచి స్మృతియుఁ
బ్రతిభయుఁ గలవాఁడు * సతతధర్మాత్ముండుఁగావున హనుమపైఁగ్రాలురాముఁ
గని పల్కె శుభవాక్కులను నీవు వేగంబ రావణుఁ బొలియించి * రావణాప
హృతయైన సీతను * నేవునఁ గైకొని సఫలితార్థుండవయి * సకలరత్న

ఆ యుక్తయౌ నయోధ్య * కొప్పుమీఱఁగఁ జోవఁ
గలవు; భూతలాభ్రతలములందుఁ
గలుగుశుభనిమిత్తములు నీదుకార్యసి
ద్ధులను జూపుచున్న * వొలసి రామ !. ౪౬

121

క. అనిలుఁడు మృదువుగ హితముగ, సనుపసునుఖమునుశుభమునగపటచుచుమె
ల్లన సేనవెంట వీచెడుఁ, గను మివిగో మృగపతత్రిగణములు కూర్చి. ౪౭

తే. మధురనాదంబు లొప్పు నిర్మలమనముల
నలరి శబ్దించుచున్న వీ * యఖిలదిక్కు
లమలములుగాఁ జెలంగెడు * నబ్జమిత్రుఁ
డమలకాంతుల వెలసెడు * నార్య! యిపుడు. ౪౮

123

క. శ్రుతినిలయుడైన శుక్రుం, డితరక్రూరఖగయోగ * మినుమంతయు లే
కతినిర్మలతేజంబున, హితఫలదుం డగుచు వెనుక * నెనఁగెడు రామా. ౪౯

సీ. పరిశుద్ధులైన సప్తమునులు కాంతుల నలరి దక్షిణదిశ * కెలమిఁ జోయి
మరలుచు ధ్రువునకు * సరిగఁ బ్రదక్షిణ మానట్లు తిరుగుచు * నలరువార
లిత్యోవృవంశ్యుల * కెల్ల కూటస్థుడై తనరి రాజ్యమై * ఘనుఁడునొత్తి
శంకుండు మమత విశ్వామిత్రనిర్మితసప్తర్షులం దున్న * సాధుచిత్తుఁ

తే. డా వసిష్ఠునితోఁ గూడి * యమల తేజ
మునఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు * మనకుమేటి

తారయైన విశాఖయుఁ ♦ గూరఖచర

సంయుతయ గాక వఱలెడుఁ ♦ జారుకాంతి. ౫౧౫

125

ఆ. నైర్మతంబు దనుజశిక్షత్రమునగుమూలాఖ్యతారచెంత ♦ నలరుధూమ

కేతు వట్టె తాఁక ♦ నాతతత్వమై, వీడనొందుచున్న ♦ దోడి రామ !. ౫౧౬

చ. దనుజవినాశనంబునకె ♦ తప్పుక యాయది యిట్టులయ్యెఁ జా

వునకును సిద్ధమై తగినభూతవితానపుఁదార యట్టివే

శను నొకక్రూరభేదరవిలాసమునం బరివీడితంబెయో

వనములు సత్ఫలావళుల ♦ భాసెలుచున్నవి చూడ విందుగఁ. ౫౩౫ 127

క. జలములు రుదినగ న్వచ్చం, బులునై యున్నయవి భూరిభూజవితానం

బులు కాలపుమర్యాదను, నులలితసుమగంధములను ♦ సొంపుగ నలరుఁ.

తే. ¹తారకామయసంగ్రామధరణియందు

నమరసేనలభంగి వ్యూహములు గాఁగ

నున్న యొకపిసై న్యమ్ము ♦ లొప్పుచున్న

యవి మహీనాథ ! శుభశకునాళి యిట్లు. ౫౫౫ 129

క. కనఁబడుచున్నవి వీనిం, గని సంతస మొందియుండఁగా నగు నని రా

మునితమ్ముఁ డన్న యూఱడఁగను బల్కెను; బిదప గొప్పకపిబల మెల్లఁ.

క. ఘననఖదంతాయుధములు, గనుఁగొనభీతిదములొఱుఁ ♦ గ్రాలంగా మే

దిని నావరించి పెలుచం, జనియెను; ²వానరులహస్తచరణాగ్రములఁ. ౫౬౫

క. జనియించినట్టిరజ మా, వనజాపునికాంతిఁ గప్పి ♦ భయదంబుగఁ గ్ర

మైను లోకమునం దంతట; వనచరసైన్య మది మిగుల ♦ భయదాకృతిగఁ.

తే. జలదపటము లంబరతలముఁ గప్పు

నట్లు వనపర్వతాభ్రయుక్తాయతయమ

దిశను గలభూమిసంతయు ♦ దివిరి యావ

రించుచుం బోయెఁ గనువారు ♦ సంచలింప. ౫౯౫ 133

చ. హరిపతిసేన లొక్కమొగి ♦ సందలియేటుల దాటుచుండ ని

ర్భరగతి నీరు స్వేచ్ఛగను ♦ బాఱఁగఁ జాలక వ్యత్యయంబుగాఁ

దిరుగుచుఁ జాలయానుడలు ♦ తీవ్రగతిం బ్రవహించె; నక్కపీ

శ్వరుభటు లందు స్వచ్ఛుగుఁవారిఁ జెలంగు సరోవరంబులఁ. ౬౦౫ 134

క. ³కని వానినడుమ దిగియే, చని రవ్వలి కళుభూమిఁజప్రతతుల నిం

1 దేవానా మిష సైన్యాని సంగ్రామే తారకామయే-అనిమా తారకామయే = తారకుండను రాక్షసునియొక్క పథసమయమందు, బృహస్పతిపత్నియగుతారకు జన్మించుకొనిపోయినప్పటియు ద్ధమనందు అనియర్థము. 2 కరాగై శ్చరణాగైశ్చ వానరై రుత్థితం రజః-అనిమా. 3 మధ్యేన చ కుమంతాచ్చ తిశ్య క్చా ధశ్య సావిశత్-అనిమా.

డినకొండలు ప్రాప్తింపంగ నడ్డముగఁ జాట్లు దిరిగి కడచిరి వానిక. ౬౧౫
క. సమతలములైన భూములు, తమకుం దోచినపు డెల్లతావుల వ్యాపిం
చి మమత దాటిరి ఫలనం, తములగు వనములును దోచుఁ దరువులక్రిందక.

క. ఫలములఁ దినంగఁ గోరుచు, మెలమెల్లనఁ బోయి రటనఁమీరజవమునం
జెలువారు నక్కపులు భూపలలాముని కార్యమునకుఁ బొరుష మలరక.

క. మనముల సంతన మొప్పుం, గను నొకరికి నొకరు శౌర్యఘనబలములీ
తిని ముదముఁ జెప్పుకొనుచుక, జని రభియావనవిలాసజములగుచేప్పల్. ౬౧౮

తే. కానఁబఱచుచుఁ బోయిరి కౌననచరు
లైన కవులొక్కకొండఱు పూని పఱచి
రొక్కకొండఱు పై కేగి రుక్కుమిగులఁ
గొంద తెంతయుఁ గిలకిలఁ గూసి రొకట. ౬౧౯

189

ఉ. వానరు లొక్కకొండ టిల వాలములక వడిగొట్టి రంఘులం
బూనికఁ గొంద ఊర్విపయిఁ బోరునఁ గొట్టిరి కొందఱుండు భూ
జానిపిఱుందఁ బోవుచును త్రూరుహపరవృతరాజు జేతులం
జానుగఁ జూచి నుగ్గుగను శౌర్యముమీఱఁ బగుల్చి రాప్పుచుక. ౬౨౪

క. గిరిగోచరులగు వనచరు, లురుతరధరశృంగవితతి నుక్కు మెఱయఁగఁ
బరికించి యెక్కి యార్చిరి, హరినాదము లొప్పు జేసి రందు మిగులఁగక.

సీ. ఊరువేగంబుల నొక్కకొండఱు తీగజొంపంబులం గూల్చిరింపుమిగుల
మిఱిగొంద తెగురుచుఁచులయుచు శిలలను దరువులఁ గైకొని సురుచిరముగ
నాడిరి భీతిదులైనవానరభటు లందును శతనహస్రాయతములు
గాఁగఁ గోటులుగాఁగఁ గవిసి భూమిని సిరి యలరవ్యాపించిరుజ్జ్వలనికామ
తే. తేజ మలరంగ నాసేనఁదేవసేన, భంగి గొప్పదిగాఁ దగి ప్రభునిఁ గూడి
పట్టరానట్టిప్రీతిచే భాస్కరాత్మ, జాభిపాలితయయి యేగ ననవరతము.

చ. అనిపయిఁ గల్గునాసలను నందఱు వేగను పోయి రెప్పు సీ
తను జెఱునుండి ముక్తిగనఁ దా రొనరింతుమొ యన్న యాతురం
బున నొకయించుకైన మదిఁ బూనరు నిల్వఁగ; నిట్లు లేగుచుక
వనచరు లెల్ల వృక్షస్పృగవారసమన్వితసహ్యాభాధరం
బును మలయాద్రి జేరి రొగి భూపలలాముఁడు రాముఁ డంతటక. ౬౨౫

తే. మలయసహ్యాద్రిలందును జెలఁగునదుల
నిర్మరంబుల వనముల నెమ్మి గనుచుఁ
గడచిపోయెను; గవులు మాఝమునఁ గల్గు
వకుళతిలకద్రుమములను భవ్యములను. ౬౩౪

144

సీ. సింధువారాశోకచిత్రచూతంబులఁ గరవీరతిమిశవృక్షములఁ బాడు
చేయుచుఁ బోయిరి వాయు వేగంబుల నూడుగుచెట్లను నుగ్రరీతి

నలరుక్మానుగువృక్షముల జువ్వించెట్లు నటలించుకంబుల † వరుస మీఱ
జంబూకతరువుల † సాగతరంబులౌ కడిముల నామలకములఁ ద్రుంచు
తే. చు వెనఁ జోయిరి; రమణీయశుభ్రశిలల
యందు నల రాగుబహువిధాయతవనతరు
వులు తదూగుజవంబునఁ † జలన మొంది
వారిపైఁ బూలఁ గురిపించె † గారవమున. 2౬౪ 145

చ పరినుళముల్ చెలంగుతగుఁపాలిని నుండనమీరుఁ డట్టై ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱ భ్రమరంబులు పాడుచు వెంటరాఁగ నుం
దరసుఖ మిచ్చునట్లుగ నితాంతముఁ దాఁకుచుఁ *జండనక్రియం
బరఁగుచు వీచె; ధాతుగణభవ్యముగాఁ దగునవ్యా మయ్యెడఁ. 2౮ 146

తే. ధాతునిర్గత శేణుసంతానములను
వాయుజవఘట్టితంబయివనచరగురు
వాహినిం గప్పె నెల్లెడ; † భవ్యశిఖరి
యందుఁ దగుచున్న నెత్తములందు మిగుల 2౯౪ 147

సీ. పుష్పించిన మొగలిపొదలును దెల్లవావిలిచెట్లు మిక్కిలివేడ్కనించు
చు వసంతమునను బూచుగురివెంకలుపూచిగంధపూర్ణములయఁత్రాలుమొల్ల
పొదలును, జరిబిల్వినదమలతరువులు గంధపూర్ణాఖ్యవృక్షములు కాన్లు
తనువు లిప్పలు మఱివరమధూకంబులు స్ఫుర్దకప్రియకాఖ్యభూరుహములు
తిలకముల్ నాగముల్ † దివ్యచూతంబులు ముచుళింద పాటలములును గోవి
దారాద్వన, కుటజతరువులు శింశుపా తరువులు శాల్మలధవమహీరు
హంబులు మఱియును † నరుణకురవకముల్ హింతాశతిమిశంబులెంతొవంత
గా నొప్పునుసిరికల్ † కడిమిచెట్లును నీలపుష్పగణాశోకభూరుహములు

తే. వరుణవృక్షంబు లంకోలతరువులు టీతి
వడ్డముల్ పూచియున్నయీపరమతగువు
లెగురుచుఁ దాఁటుచుం బోవునెల్లకపుల
వలనఁ జీతాకుఁ గనియెను † గలఁగి విఱిగి. ౩౪౪ 148

చ. సరసులు వాపికల్ మిగులఁ † జల్లనినీరము నిండనుండ భూ
ధరమున నందు నొప్పి నతతంబును జక్కువపట్టు లెల్ల నుం
దరముగ నాడఁగా జలపతత్రినమూహము క్రౌంచముల్ మనో
హరముగఁ గేళి నల్పఁగ మృగావళు లెప్పుడుఁ గొల్చు చుండఁగఁ. ౩౬ 149

తే. భల్లుకంబులు సింగముల్ † వ్యాఘ్రములును
సింహములు దుష్టగజములు † చెలఁగుచుండ

భయదములుగా నెసంగుచుఁ ద బద్ధకుముద

ములును సాగంధికోత్పలంబులు వెలయఁగ. ౮౭౫

150

క. జలములఁ బుట్టెడువువ్వుంబులు పెక్కులుమెఱయుచుండఁ బోలుచుచునుండఁ గలఁచిరి కోఁతులు వానిని, బలుతావుల నందుఁ బెక్కుపక్షులు భీతిక. ౮౮౫

క. వనచరులం గని కూయిడె; ననంతరము కీకవీరు లందఱు నాకొం డను గలసరసుల స్నానంబును నల్పి జలంబు లాని యోదము చెలఁగఁ.

తే. కేళి నల్పి కొండొరులపై లీల నీళ్లు
చల్లుకొనుచును వాసరవల్లభు లటఁ
బర్వతము నెక్కి మదమునఁ బ్రబలి యయ్యత
గంధములగు ఫలంబులఁ గండములను. ౮౯౫

158

క. మూలమ్ములఁ గుసుమమ్ముల, నోలిక వృక్షములనుండి యొక్కటఁ గొనుచుం జాలం బ్రీతి భుజించిరి; గ్రోలిరి తేనెలను మిగులఁ గుతుకం బలరక. ౯౦

1క. సురుచిరమధుపింగళితను, ధరులగునాకవులు మిగులఁ దత్పరులయి ని ర్భరరీతి ద్రోణమాత్రము, పరమంబగు మధువుగల్గుపట్టుల నెల్లక. ౯౦౫

క. వ్రేలాడుచుండువానిక, జాలఁగ బలమలరఁ బట్టి సంతృప్తిగ భూ పాలుండు కనం ద్రాగుచు, నాలంకకు నడిచిపోయి రంతటఁ ద్రోవక. ౯౧౫

క. తరువుల విఱచుచుఁ దీరగలఁ గరముల లాగుచును గొప్పతృధరతతులక జరణములఁ బగులఁగొట్టుచు, నరిగిరి; కొండఱు మనోజ్ఞులగుతేనియలక.

తే. త్రావి మత్తిల్లి యఱచుచుఁ దగువిరిహిత
ధరణిరూఁదను జనిరి కొండఱు మహోగ్ర
తరువు లెక్కిరి కొండఱు తరువులపయి
నుండి దిగి; రిట్లు వాసరయూధవరులు. ౯౩౫

158

క. అంతర మేమాత్రము తే, కంతటఁ జెలువారుచుండ సవని యదియు సంత్రాంతపరివక్వసన్యానంతవలెక వెలసె; నవ్వసచరులతోడక. ౯౪౫ 159

క. సరిసిబలోచనుడగురఘు,వసుఁ డంత మహేంద్రశిఖరిపల్లభుఁ జేరెక దరువరభూషితమా నగ్గిరిశృంగము నెక్కి విమలకీర్తి నృపుఁడు తాక. 160

తే. దాశరథి యిట్లు లామహేంద్రగిరిశృంగ
మెక్కి యువకూర్మనిబిడమై యుక్కు మిగిలి
యలరునంబుధిఁ గాంచె; నాహరివరు లొగి
సహ్యానులయాద్రివరముల సరగ దాటి. ౯౭

161

2క. క్రమమున సత్యంతథయంబుమరుల కై నను నొసంగునట్టి ధ్వనుల మ్రో

1 ద్రోణమాత్ర ప్రమాణాని లంబధూనాని వాసరా - అనిమూలము. 2 రామా రమయతం శ్రేష్ఠ - అనిమూలము.

- గుమహాబ్ధిచెంతఁ జేరిరి; తమఁ బరరంజకులమేటిఁగఁ దగున్మృదుఁడు. ౯౮
- క. అనుజన్ముని, సుగ్రీవుని, వనచరులం గూడి యుద్ధివర్యము దిగి య
బ్ధిని జూచువేడ్క నతులము, గను జెలఁగు తదీయతటముఁ ధ గడువడిఁ జేరెన్.
- క. అనిశము సహసోత్థితభం, గనికరధాతోపలతలఁకలితం బగుచున్
బెనుచూప మలరఁ దగునా, వనసిద్ధితీరమును జేరి ధ వనచరపతితోన్. ౯౯
- క. పలికెను రాముం డిటు లో, జలజాన్తతనూజ! మనము ధ సంద్రముదరికిన్
మెలమెల్లనఁ జేరితి మిదె, తలఁ పెయ్యదిమున్ను తోచెఁ ధ దగ నిట దానిన్.
- తే. మరల నాలోచనము చేయుఁతరుణ మిదియె
నవలితీరంబు గానరా ధ దరయ నింక
జలనుయముగ నదీపతి ధ సాగరంబె
కానఁబడియెడు, నుపమతేక యింక దీని. ౧౦౦

166

- చ. అలవియె కాదు దాఁట బలఁనుంతయునున్ మనమున్ వసింపనౌ
జలనిధిచెంత నిందె, మనఁపై న్యము వారిధి దాఁటి యెట్లొ య
వ్వలిదరిఁ జేరుచుం త్రమును ధ వైశము చేయుట యుక్తమంచు నా
యిలనుత దొంగిలింపఁబడి ధ యేగుట విహ్వలచిత్తుఁడై తగన్. ౧౦౨ 167
- సీ. ఆనందమే లేని ధ యామహాబాహుండు రాముండు పలికి సంద్రమును జేరి
యట పై న్యములు విడియంగనౌ సచువార్తవిషయమై వనచరఁవిభునిఁగాంచి
పలికె నిట్లని పై న్యఁములు వేగ నీయబ్ధితటమున విడియంగఁ ధ చగినరీతి
నాజ్ఞ చేయుము దీనియవ్వలిదరి జూడనగు నెట్టు లట్టి యూహల నొనర్చు
- ఆ. సవనరంబు గల్గిఁనది యెవ్వఁడే గాని, తనబలంబు విడిచి ధ చనఁగరా దె
చటికినైనఁ జారుఁమంబునఁ దగువన, చరులు తిరుగవలయు ధ సరభనమున.
- కవిరాజవిరాజితము:—

అరులు నిరంతర ధ మంతరముం గన ధ నయ్యయితావుల నుండు కపీ
శ్వరులు జవంబున ధ వారలరోయుచు ధ వారలశృత్యము లెన్నఁదగున్;
నిరత మటంచును ధ నీరజనేత్రుఁడు ధ నెమ్మి వచించిన సూర్యజుఁడున్
వరతరుసంయుతఁవార్ధితటంబున ధ వాసరసేనల విడియించెన్. ౧౦౩ 169

- 2 తే. జలధిచెంత వసించినఁబల మది మధు
పాండుజలమయి నీరిగుల్కుఁరెండవజల
నిధివలె భాసిలెన్; గపినిచయ మబ్ధి
తటవనంబులఁ బొంది యుధవ్యము మలరఁగ. ౧౦౪

170

- క. వననిధియవ్యలితీరం, బును జేరం గోరుచు నటఃమోదమ్మున నుం
డెను; నావానరు లట దిగు, చునుండుయత్నములఁ బుట్టుఃశంభద్యనియుఁ.
- చ. వననిధిభూరినిస్వనము ధారక మించి మహాత్తరంబుగా
వినఁబడె; భాస్కరాత్మజుఁడు వీరుఁడు కానఁగఁ బొల్పుమీఱునా
వనచరసేనయుఁ ద్రివిధభంగులుగా దిగి రాముకార్యమొ
య్యన నెఱవేఱునట్టి సునఃయత్నము నేయఁగ నుండె సంతటఁ.
- ఉ. వానరిస్సైన్య మయ్యెడఁ, బ్రభంజనధూతతరంగయుక్తమై
గానఁబడంగఁ గాంచుచు నిఃకామముదంబును బొందె; సంతటఁ
దానవసేవితం బవలిత ట్టది యింతటిదూర ముండు నం
చేనరుఁ డైననుం దలఁపఁ నెప్పటి కర్హము గాక యొప్పుచుఁ.
- క. వరుణావాసంబయి దు, స్తరమయి యఁజ్ఞోభ్యమగుచుఁ ధండగ్రహా
త్కరమయి సంధ్యల వృద్ధిం, బరఁగుట భీతికరమగుచు ధార్ధియుఁ జెలఁగెఁ.
- సీ. ఛేనాఘముల నవృష్టివిధమున నలరుచు నలలపొంగున నాడుఁనట్లు మెఱసి
చంద్రోదయమున విశాలతలంబును నావరించుచు, ననేకాబ్జబింబ
ములు స్రవించివితంబులు గాఁగఁ జెన్నారి భంగగ్రములచేత భవ్యఘన
చందనంబును దీయఁచందంబునం బొల్పి శశి తనకరములఁ ధండనమును
తే. దిష్ణితంబినులకుఁ బూయుఁతీరునఁ దగఁ, జండవహమానవేగసంఘ కృఘోర
న క్రతిమితిమింగిలనుగఁగంబు నగుచు, మణివిభాసురవిషధరఁగణయతమయి.
- చ. తనరుచు శింశువారముఖదారుణసత్వసమన్వితంబునై
కనఁబడుచుం జొరం దగకఁ డ్రాధరసంఘయతంబునై పథం
బనునది లేక యానురుల ధాకరమై చెలువారుచుండె; న
వ్వనచరు లాగభీరతరఁవార్ధిని జూచి విషాద మొందుచుఁ.
- *క. తరియింప నెట్టులో యని, పరికింపుచు నుండి రంతఁ బవనచలితదు
ర్భరభంగవితతి, నాగ, మ, కరయుతముగఁ బొంగి క్రిందుఁగాఁ బడుచుండెఁ.
- తే. రాత్రివేళను శీతకఠిరప్రభాన్వి
తమయి భాస్వరజలమయి ధహనకణము
లెల్ల వ్యాపించియున్నట్లు లెనఁగి కానఁ
బడుచు నుండును; మఱియు సంబరము నట్లె.
- క. సురుచిరహిమజలయుతమై, పరఁగుచు నగ్నికణతుల్యభాసురతారో
త్కరకీర్ణంబై మెఱయును; సరిద్విభునియందు నాగసంతతు లొప్పుఁ.
- తే. ఆకసంబు మహాహిగఁగాయతంబు
వనధిసురపథముల సురఃవైరులుండు

చ. జనకజఁ దెచ్చునట్టి ఘనశక్తిని గూడియు దుఃఖ మొంద నే
లనియెదవేమో? దూరమున ధనాజనకాత్మజ యున్నదంచు నేఁ
గనుటయే లేదు శోకమును ధాంతను రాక్షసుఁడే హరించె నం
చును వగ నొందలేదు విను! ధర్మరత నాతనిఁ జంపఁ జాలుదున్. ౪౪ 159

*క. వనితను దేనేర్చును నో, యనఁజా! యాసాధ్వీదా పయస్సుభవయో
గనిరూఢి నొందకుండఁగఁ, జనుచున్నది వ్యర్థ మనుచుఁజాలిఁ గనియెదన్. ౫

చ. అని పవమానుఁ గాంచి జనశక్తాత్మజ నాప్రియురా లదెచ్చటం
గనునొ నివాస మచ్చటికిఁ ధృక్కునఁ బోయియె వీవు మంత నా
వనిత స్మృశించి నన్నును బ్రభంజన! తాకుము దాన మేలు గ
ల్లును; నతి చంద్రుఁ జూడఁగను ధీరీక నేనును జంద్రుఁ గాంచ దా
న నెలఁతఁ గాంచి నట్లగును; నాకొఱకై యటు నేయుమీ దయన్. ౬

సీ. విపులభోగంబుల ధననాడి నావెంట నడవికి వచ్చిన ధాన్యసాధ్వీ
తను రావణుండు బల్కిని గొనిపోవంగ వానిని గాల్చు నిర్భరసుశక్తి
గలదియే యయ్య నన్నెలమిని గతిగాఁగ నమ్మి హాస్రాదేశ! ధనముఁ గావు
మని యెడ్చినట్టివాక్యము నామనంబునఁ, బలువుగ నాటి నిర్భరవిషంబు

తే. ద్రావిడట్లు మదంగసంతతిని గాల్చు
చున్నయది; మత్స్యభాగ్ని వియోగదారు
వులుగఁ దచ్చింతయే జ్వాలవలెఁ జెలంగి
కాల్చుచున్నది రేయుఁబగలు తనువును. ౭

192

చ. నిను విడనాడి సంద్రమున ధనము బరుండెద నట్లు చేయఁగా
ఘనముగ మండునీవ్వరుండు ధర్మముమీఁద దహించుఁగాని యిం
తని దహింపలేడు; జనశక్తాత్మజ నేనును నొక్కభూమినే
యనుజ! సమాశ్రయించినటు ధర్మద, యత్తటి నిట్లానర్చివన్. ౮ 193

ఆ. వగలఁ బొగులుచున్నవాడను గాన నా
ప్రాణములను గావఁ బటుతరమగు
సాధనంబె యగును; ధర్మకృపా బ్రదుకంగ
విరహ మొందు నాకు ధర్మనేల? ౧౦

194

క. జనకజ జీవించియె యాదనుజపురంబందు నుంటఁ ధమి వింటిని గా
వున నీళ్లులేనిభూమియుఁ, దనచెంతను సోదకముగ ధర్మనిఁ చెలఁగివన్. 195

తే. దాని సాయంబున రవంతయు బ్రదుకును
గాంచినట్లుగ నేను జీవించియున్న

వాఁడ; సుశ్రోణి నుత్ఫుల్లఁ వారిజేక్ష

ణను మహీసుత నాప్రేయఁసిని దగంగ. ౧౧౫

196

చ. అరుల జయించి యుజ్జ్వలముఁ హామహిమంబున నొప్పులక్ష్మి నె
వ్వరునను జాడ సంతసము ఁ వర్ధిలునో యటు లెప్పు చూతునో
సురుచిరబింబతుల్యమగుఁ తుభ్రతరోష్ఠము గల్గి పద్మమ
ట్లరుదుగ నొప్పుభూతనయఁ యాస్య మొకించుక పైకి నెత్తుచు. ౧౨౫

197

తే. ఆతురుండు రసాయన ఁ మానుభంగి

నేను నధరామృతం బెప్పు ఁ డానువాఁడ;

నాతలోదరి గౌఁగిట ఁ నదుమ నన్నుఁ

బటువులై తాళఫలరీతి ఁ బలసి మఱియు. ౧౩౫

198

క. ఒండొంటిఁ గలిసి ప్రితిని, మెండుగఁ గల్పించు చనులు ఁ మిక్కిలి వగచే
నుండెడునాతనువును దమి, నిండంగా సోఁకునొక్కఁ ఁ నే నెఱుంగఁ జూచి!.

క. నల్లనియపాంగములచే, నుల్లసిలెడు భూమితనయ ఁ యగ్రదనుజులు
ద్యస్తీలఁ జట్టుకొనఁగఁ, దల్లడిలుచుఁ బతిగ నేను ఁ దనకుండంగ. ౧౪౫

ఆ. నాథహీనమాడ్చి ఁ నవయుచున్నది గదా, కాచుదిక్కు లేక; ఁ కంజనేత్ర
జనకరాజపుత్రి ఁ సాధ్వీ నాకును దశరథునికోడలునయి ఁ రక్కసు లొగి.

క. తనుఁ జట్టుకొనఁగ వారలకును జక్కి కృశించెడుఁ గద; ఁ కువలయహితురే
ఖనియతిని శరత్కాలంబున నీలాభ్రములఁ ద్రోసి ఁ పొంగెడు కాంక్ష.

క. వెలువడుగతి నాసీతయుఁ, గలఁపఁగరానట్టి దనుజఁగణముల నెల్లఁ
బలువిడిసి ద్రోసిపుచ్చుచు, నిలుచునొ నాయెదుట నెపుడు ఁ నెమ్మి చెలంగ.

*క. జనకజ సృభావముననే, తనుదేహయే దేశకాలఁతత్వమ్ములు మా
ఱినతఱి నుపవాసమునను, ఘనశోకమునను గృశించి ఁ కడుఁ బడలుఁ జూచి!.

క. దనుజేంద్రుడైన రావణుఁ, ఘనవత్సంబున శిలీముఁఖము నాటి మహీ
తనయ నదెప్పుడు నేఁ దో, ఛొని రాఁగలనో యదెప్పుడు వగ లడఁగునో.

క. సురకన్యఁ బోలునతి యా, ధరణిజ సోత్కంఠ యెప్పు ఁ దగ నామెడ నా
దరమునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ, బరమానందాశ్రవులను ఁ ద్వరగ విడుచునో.

క. తనుఁగీవరహజమై భీ, కరమగు నీవగను నల్లఁగా మాసినయం
బరమును విడుచువిధంబునఁ, ద్వీరపడి విడువంగఁ దగినఁతరుణ మది యెదో.

చ. అని నతిఁ గూర్చి నూత్నమతి ఁ యయ్యును దా విలపించుచుండఁగా
వనజహితుం డహస్సు చన ఁ భాసురకాంతులు చల్ల నొట నొ
య్యనఁ జనె నస్తైలమున; ఁ కంతట లక్ష్మణుఁ డూఱడింప నా

* సృభావతనుకా నూనం శోకి నా నశనేన చ, భూయ స్తనుతరా సీతా దేశకాలవిపర్య
యాత్-అనిమా.

వనరుహపత్రనేత్ర బహుభంగుల నెంచుచు దుఃఖతవుఁ డ
య్యను దగ సంధ్యవార్జ్యను రఘూత్తముఁ డెంతయు భక్తిమీఱఁగఁ. ౨3
ఐదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬ - వ సర్గము.

అంకముందు రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట. ౨౪

చ. సురపతితుల్యవిక్రముఁడు † శూరవరేణ్యుఁడనై మహాత్ముఁడౌ
మరుదధినాథనందనుఁ డః † మానుషభీతిదకార్య మాత్మపూ
ర్వరమునఁ జేసిపోవఁ గని † రావణుఁ డెంతయు సిగ్గు నొందుచున్
శిరమును నుంత వంచి యటఁ † జేసినమంత్రులతోడ నిట్లనున్. ౧౪ 209

౪. వనచరమాత్రుండగు నా, హనుమంతుఁడు దుష్ప్రధర్ష † మై తగు నాప
త్తనమును లక్ష్యము చేయక, తనధైర్యముమీఱఁ జొచ్చి † తాఁ గన నీతఁ.

సీ. చైత్ర్యంబునాఁబడు † సమధికప్రాసాద మవనిపైఁ బడియెను; † నాసురవరు
లెందఱొ హతులైరి † మూలంక యంతయుఁ గలఁపంగఁబడియె నొక్కకపిచేత;
నిఁకమీఁదఁ జేయంగ † నేది యుక్తంబగు? మనకెల్ల శుభ మేది? † యెఱుఁగుపంగఁ
జక్కఁగా ఫలియించు † నత్కార్య మెయ్యది? పలుకుఁడీ! చేసెద † భద్రమెల్లఁ

తే. గలుగుఁ గావుత మీకును, † బలయుతుండ
వైన నీకేల మంత్రమం † చనెదరేమొ?
*చిత్తబలమునఁ దగుయోగ † సిద్ధు లంఘ్రు
విజయమూలము మంత్రమె † వెలయు ననుచు. ౫ 211

క. కనుక నె బలయుతులారా!, మనుజేంద్రునివిషయమున నె † మంత్రము చేయం
గను గోరుచున్న వాఁడను; వినుఁడీ లోకమునఁ గనఁ ద్రివిధముగఁ బురుషుల్.

తే. ఉత్తములు సుధ్య, మాధము † లౌష్ఠ్యచంద్రు
వార లందఱుఁ గలిసియె † వఱలుచుంటఁ
దెలియసాధ్యముగాదు వాఁరలగుణముల
దోషములఁ గాన నేఁ దెల్పుదును గ్రుచుముగ. ౬౪ 218

సీ. మంత్రనిర్ణయమున † మంత్రుల నిపుణులస్వహితకాంక్షులఁ గాని † స్వసమఖదుఃఖ
సమభాగులై నట్టి † సఖులను గాని హితమును గోరెడి స్వభాంధవులఁ గాని
కూడి యాలోచించి † కోరి చేయందగు కార్యము నడపుచుఁ † గడఁగి దైవ
మునునన్నియుండునో † మనుదురుత్తముఁడని యాతని; నొకఁడెత్తా † నగుచుఁ గార్య

తే. మును దలంచుచు నొక్కఁడె † మనసుకొలది
దైవమును నాశ్రయించుచుఁ † దగినకార్య

* మంత్రములం హి విజయం ప్రామా ర్యా మనసిగః-అనిమా.

మును నొనర్చునొ యెవ్వఁ డాతనిని మధ్య

ముఁడని పలుకుదు రాద్యుతాఁ డమునులు తెలిసి. ౯౪

214

చ. పురుషుఁ డెవఁడు దోషముల ఁ భూరిగుణంబుల నిశ్చయింప కా

పరముని నాశ్రయింపకయె ఁ పట్టినకార్యముఁ జేయువాఁడ సఁ

చరయక పల్కి కార్యమును ఁ సంతయుఁ డీర్ప కుపేక్ష చేయునో

ధర నధముం డటం ద్రతనిఁ ఁ దత్వ మెఱింగినపెద్ద లందఱున్. ౧౦౪ 215

క. పురుషు లిటు మూఁడువిధములఁ, బరిగణితులె యైనయట్లు ఁ పరిగణితములౌ

ధర మంత్రములు నటంచని, యరయందగుఁ జెప్పువాఁడ ఁ నవ్యానిగతుల్.

తే. మంత్రు లందఱుఁ గడు నై కమత్య మొంది

శాస్త్రమనుదృష్టిఁ గూడి యాసక్తితోడ

మంత్రమును దేని నెంతు రామంత్ర ముత్త

మంబని తలంపఁబడు మహామహులచేత. ౧౦౫

217

తే. కార్యనిర్ణయవిషయమై ఁ కడఁగి మొదట

మంత్రు లన్యోన్యభేదముల్ ఁ మతములందుఁ

గలిగి తుద కై కమత్యంబు ఁ పొలయఁగూర్చు

రట్టిమంత్రము మధ్యమ ఁ మనఁగఁబడును. ౧౦౬

218

తే. సచివు లందఱు తమభావ ఁ మచల మనుచు

దాని సాధింపఁ బూని వాదమును జేయు

చుందురో యైకమత్యంబు ఁ నొందుకోర్కి

యైన లేకుండునో యది ఁ యథమ మంద్రు. ౧౦౭

219

క. మతిమంతులై న మీరు ని,యతిమీఱఁగఁ జక్క నెంచి ఁ యత్కుత్తమమై

హితమగుకార్య మిదంచని, గతసంశయై యెఱింగి ఁ కడుఁ బూనికతోన్.

తే. నిశ్చయింపుఁడు తద్రీతి ఁ నేను జేయఁ

దగినవాఁడను; మనకు మంత్ర మిఁక నేల

మునిఁగిపోయిన దేమున్న ఁ దనెదరేమో?

వేలకొలఁదిని వనచరఃపీర్షు లుండ. ౧౦౮

221

క. మనపురముఁ జాట్టుముట్టఁగఁ, జనుదేరంగలఁడు రామఁచంద్రుఁ డిటకు; ని

వ్వనధిని దాఁటి యదెట్టులు, చనుదేఁగలఁ డందురేమో? ఁ సహజయుతుండై.

*క. వనచరులును సుగ్రీవుఁడు, తనవెంటఁ రాఁగ సహజఁడై ర్యము మెఱయన్

వనధిని నెండించియొ యింక నితరపథములనొ సుఖముఁగఁ దరియించున్.

క. అని నాకుఁ దోఁచుచున్నది, పని యిది నేఁ జెప్పినట్లు ఁ ఫలియింపఁగఁ బ

త్తనమును వానరవీరులు, చనుదెంచియె యడ్డుపెట్టుఁచందము గలుగన్. ౧౦౯

* సమద్ర ముచ్చోన యతి పీర్ష జాన్య త్కరోతివా-అనిమా. అన్య శ్చేతుబంధాదికం వా కరోతితి-అనివ్యాఖ్య.

క. పురమును సైన్యంబుల నెక్కరణిని గీడొందకుండఁ దగ్గు
బరికింపుఁ డట్టియూహల, నరగున మీరెల్ల యుక్తిపతురులు గానఁ. ౧౯

ఆలవ సర్గము సంపూర్ణము.

2 - వ సర్గము.

— ఖణి మంత్రులు రావణాసురునిఁ బొగడుట. ఖణి —

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁ డుదగ్రబలుం డీటు పల్కఁగా బలం
బునఁ దగునానురుల్ సుమతిపూర్ణులు గామిని నీతిబాహువులై
దనుజపర్యేణుఁ గాంచి రిపుదర్శ మెఱుంగక యంజలుల్ తగం
బొనరిచి యాత్మవత్సమును ధూని వచించిరి పొంగు నేడ్కలఁ. ౧౫ 226

తే. రాజ! పట్టనశూలముల్ ధ్రుజమాన, పరిఘయష్టులు శక్తులు ధరఁగుచుండఁ
జాలసైన్యము నునకుండఁ నేల యీవి, హద మొందఁగ నీకిట ధ్రువారణ!

ఉ. నేనలు నీకు నేల? యని ధీయఁగ నొక్కండ వీవు చాలవే?

దానవనాథ! భోగపతిదాపున యన్త్రము నల్పి సర్పసం

తానము గెల్చి తీవు మును ధర్మకవైరినివాసభూమియా

యాగవర్యశృంగమున ధూనినమూహము లెల్లఁ గొల్పఁగఁ. 3౪ 228

క. అలరారు కుబేరునితో, గలహం బొనరించి దేవకాండము మెచ్చఁ
బలమున లోఁబడునటు లుజ్జ్వలశౌర్యా! చేసికొంటి ధీమామాత్రమునఁ.

చ. ధనపతి యాతఁడీశునకుఁ ధర్మయు మిత్రుఁ డటంచు నెన్నికం
గనుచును లోకపాలుఁడయి ధాధబలుండయి యొప్పుచుండ నా
తనిఁ గడురోష మూని ప్రవిచారణచుండు జయించి తీవు; య
క్షునికరముఁ వధించి కడఁకం గొని కొందఱఁ బట్టి యేఁచుచుఁ. ౫౪ 220

క. కారాబద్ధులఁ జేయుచు, నీరసమునఁ గలఁచి పుచ్చి ధూపుష్పకముఁ
గోరిక శివగిరినుండి విహారార్థము తెచ్చి తీ వహార్యబలమునఁ. ౬ 231

క. దనుజేంద్రుడైన మయుఁ డేపునఁ బొల్పెడు నిన్నుఁ గాంచి ధూరిధయంబుం
గని మైత్రి గోరి భార్యగఁ, దనతనయ నొసంగె నీకు ధానవనాథా!. 2

సీ. వీర్యంబునఁ విజ్ఞప్తిపించుచు నెవ్వరికైన జయింపంగ ధనవిగాక
తనరారుమధువనుదనుజుండు నీనహజాతయా కుంభీనసకు సుఖంబుఁ
గల్పించువాఁడు సంఘరమున నీకును వశుండయ్యె, బాతాళవాసులైన
శంఖవాసుకులఁ దఱకుకునిని జటినిని గెలిచి వారల స్వవశులను జేసి

తే. కొంటి; వోదీర్ఘ బాహూ! యశకుంతశౌర్య!

యరినిషాదన! చూర్ణీకృతాంగు లయ్య

మరల లేవంగ బ్రహ్మచే * మహితవరము

లంది యక్షయులయి బలాహూర్వ లగుచు. ౯

288

క. అతిశౌర్యంబున నిర్జర, వితతిని భయనుండఁ జేయు*వీరులు నగు ను
ద్ధతకాలకేయదనుజు ల, హితులయి తనుబలము నెఱపి * యేకాబ్జ మొగ్గి.

క. అని చేసి నీకు వశులై, రస నీ కేటి కిఁక భీతి; * యసురేశ్వర! యెం
దును జూడరాని మాయలఁ, బనివడి నేర్పితివి పెక్కు*భంగులు గాఁగఁ. ౧౧

క. బ్రలయుతుల లోకపాలురఁ, గలహంబునఁ గ్రోధ మొప్పు*గా నోడింపం
గలిగితివి; శక్రుఁ గూడం, గలన జయించితివి పొల్పు*గా న్వర్గమునఁ. 286

క. కరితురగరథపదాతులఁ, బరఁగెడుశూరులను భీమ*బలసంయుతులఁ
వరుణునితనయుల సంగర, ధరణి* గెల్పితివి నీ వు*దారభుజాధాన్! ౧౨ 287

నీ. కాలదండమే భయం*కరమగు మొనలిగ శాల్మలిప్రముఖశ*స్త్రములె వృక్ష
ములుగాఁగఁ గాలుని*బలుపాశమే మహా త్రరతిరంగళిగాఁ * దపనతనయ
భటులెనాగములుగఁ*బరఁగు నాయమపై న్యసాగరమును జొచ్చి*సంగరమున
యముఁ బాఁడదోలి జయంబును గొంటి; వాకదసంబున నె లోక*గణము లెల్ల

ఆ. వడఁకె గాదె! యింద్రు*పంటి విక్రనుశాలు, రగుచు వీరులై న * యవనిపతులు
ధరణి నెల్ల భూరి*తరువుల మాడ్కిని, నిండియుండి రమల*నీతివిదులు. ౧౩౪

తే. శౌర్యమున, సద్గుణమున, సు*త్యాహమందు

ననిని రాముఁడు వారిలో*న నెవరికిని

నముఁడు కాఁడు; మహి*పాల! * త్కృపతులను

బరమదుర్జయులను నీవు * బవరమందు. ౧౩౫

289

క. ధరణికి బలియిచ్చితి విఁక, ధరణీశుం డీతఁ డెంత? * త త్తటపడ కో
సురవైరినాథ! యుండుము, పరిశ్రమము నీకు నేల? * ప్లవగావళులఁ. ౧౩

ఆ. అతులబాహుఁడైన * యాయంద్రజి త్కొక్కఁడడరి చంపఁగల్గు; * నాతఁ డీశు
గుఱిచి యజ్ఞ మొందు * కోరిక నత్యుత్తమము నొనర్చి దుర్ల*భమగు వరము.

నీ. పరశివుకరుణచే * బడసెను గద? మఱిశక్తి, తో*మర, మీస*సంకులమయి

కీర్ణాంత్తైవాల*కీర్ణ మై మదగజకచ్చపనిబిడమై * కమ్రతురగ

మండుకానంతతి * నిండి రుద్రాదిత్యభీకర గ్రాహని*బిడము నగుచు

మఱియు మరుద్రును*మహితోరగంబయి హస్త్యశ్వరథజలం*బయి పదాతి

తే. పులిసతలనంకులంబయి * భూరిజలధి

వలె భయంకరమయి యున్న * వాసపుబల

మునఁ బ్రవేశించి యింద్రుఁ గై*కొని సురలను

గలవిలంపడఁ జేసి లం*కకును దెచ్చె. ౨౧౪

212

క. పరమేష్ఠియానర్థి శంభరవృత్తులఁ జంపినట్టివాసవు నీవు
గరుణించి విడువ దేవో, త్కరవందితుఁ డగుచు జొచ్చెఁ గాదె? దివంబుఁ.

చ తనయుని నట్టి శూరవరు ఁ దర్పనమగ్రునిఁ బోరి కంపుమా
వనచరసేనతోడ రఘువర్షుని రూపక్షగించు ట్టుద్దుఁడౌ
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటుకు ఁ వచ్చి తటాలున నిట్టియాపదం
బొనరఁగఁ జేసె దాన వగఁ ఁ బూనఁగ నేల సురారిపూజితా! ౨౪ 244

1 తే. దాని నీమది నెంతమాత్రంబు నునుప
వలదు రాముని జంపంగఁ గలవు నీవు
శౌర్యమున బాహుబలమున ఁ సాటికాఁడు
నీకు రాముఁడు తలఁపుమా! ఁ నీమనమున. ౨౪౫ 245

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮ - వ సర్గము.

శుభ ప్రసాదములు తనతమపరాక్రమముల రావణునితోఁ జెప్పట. శుభ

క. అని రంత నీలజలదం, బననొప్పెడు రూపమలర ఁ నాహవశూరుం
డును సేనాధీశుఁడునయి, తనరుప్రహస్తుండు పలికెఁ దగ నంజలితోఁ. ౧

క. సురదానవగంధర్వులు, సురగపిశాచములు పక్షు ఁ లొక్కరు నిను సం
గరమున మార్కొనఁ జాలరు, హరులన నిక నెంత? దానవాధిప! నీకుఁ.

క. మన మెల్లఁ బ్రమత్తులమై, మన కే మిఁక భయ మటంచు ఁ మది నమ్మిక నుం
డినతటి హనుమంతుం డిటఁ, జనుదెంచి పరాక్రమంబు ఁ సలిపి కపటియై. ౨౫

తే. మనల వంచించి పోయె నోదనుజనాథ!

యట్లై లేకున్న నేను బ్రాణాలిఁ దాల్చి

యుండ నావానరుం డిట ఁ నుండి బ్రదికి

యెట్లు పోనేర్చు? నాశక్తి ఁ యెఱుఁగుదు గద !. 3

249

క. 2 వననిధిపర్యంతంబుగఁ, గనుపట్టెడు భూమిఁ గల్లుఁత్యాధరములయం
డును వనములందుఁ గల యా, వనచరులం జంపువాఁడ ఁ భవదాజ్ఞయయేఁ.

చ. పురమును గాచుచుండెదను ఁ బూనిక నే నికమిఁద, నీకు నా

తరుణిని దెచ్చినందులకు ఁ దావరమైనమహాపరాధ మె

వ్వరునను వానరోత్రముఁవంక భయం బిడఁ జాలకుండెడుఁ

గరము ప్రమోదముం గనుచుఁ గాలము పుచ్చుము దానవేశ్వరా!. ౫ 251

1 హృది నైవ త్వయా కార్యా త్వం విధిష్యమి రాఘవమ్-అనిమా. ఇటఁ దృతీయచతుర్థచరణముల నధికముగా రావణునివల్ల నము చేర్చబడుట ప్రకృతార్థపోషకమని యూహింపఁదగు 2 కరో మ్యవావరాం భూమి మాజ్ఞాపయతు మా భవా-అనిమా.

చ. అన విని దుర్ముఖుల డనఁజునట్టి నురారి మహాగ్రహంబునన్
వనచరుఁ డొక్కరుం డిటకు * వచ్చి తిరస్కరణంబు నిట్లుగా
మనకును గల్గఁ జేసె నిదిఁమాత్రము నై పగరాదు లంకనున్
దనుజవరేంద్రుసౌధమును * దా నవమానము నొందఁ జేసెఁగా. ౬౪ 252

తే. అంతఁ బోవక శ్రీమంతుఁడైన విభుని
నవమతింగనఁ బల్కె నీయది తమింపఁ
దగదు సుంతయుఁ గాన నిత్రుఁడిని నేనొ
కఁడనె చని వానరావళి * గడుభయమున. ౭౪ 253

చ. వననిధిఁ జొచ్చినన్ నభము * వారక దూఁటిన నాగభూమికిం
జని యట దాఁగినన్ బ్రబలశౌర్యము పూని వధించి వత్తునం
చనియె; మహాబలుండగుచు * నదృశిత క్షిని నెల్లుచున్న యా
దనుజుఁడు వజ్రదంష్ట్రుఁడు నితాంతము కోపరసంబు పొంగఁగన్. ౮౪ 254

తే. ఘోరమై మాంసశోణితసారభూషి
తమగుపరిఘంబుఁ గైకొని * తా వచించె;
ననుజను గ్రీవయుతుఁడయి * యాదశరథ
తనయుఁ డుండంగ నానిశాతగుణమందు. ౯ 255

క. *మనవురికి భీతితో వచ్చినదీనుండైన హనుమఁచేత నయినదే
మని యుగ్గడింపఁదగు నాతనితో మన కేమిఫలము * దయ కర్తుఁ డగున్.

చ. కనుక నె నే నొకండనె నితామజవంబునఁ బోయి లక్ష్మణున్
వనచరనాథుఁ గూడి తగువానిని రాముని సీమహాయుధం
బున వధియించి వానరులఁ * బొంకము మాపియె వచ్చెదం జమీ!
దనుజవిభూ! మఱొక్కనుడి * తప్పక చెప్పెద నాలకింపుమా!. ౧౧ 256

సీ. నావల్కు నుచితమైనన్ గ్రహియింపు ముపాయకుశలుఁడె తాఁబగఱ నెల్ల
నప్రమత్తుండయనియందునుజయించుఁ గామరూపులు భయంకరతనులును
శూరులు భీమదృష్టులు సగు రాక్షసుల్ నిశ్చితసావ్ధాంతలై * నిర్భయముగ;
వేలకొలదిగా * విమలమానవరూపములఁ దాల్చి యారామమూర్తికడకు

ఆ. సంభ్రమంబు లేక * సరగునఁ జని; రాముఁ
గని సహోదరుండు * త్వాపతియును
నైన భరతుఁ డనుపఁగా నిట కే మెల్ల
వచ్చితిమి; మహాత్మ! * సచ్చరిత్ర!. ౧౪ 258

క. [మరలి పురంబును జేరెడు, తరుణం బిది వచ్చె వేగ * దయచేయఁ దగున్
బరమాద్భుతి] ననఁదగు; భూవరుఁ డంతట సేన విడిచి * వైశమ పోవున్.

- చ. మన మిటనుండి శూలముల * మర్దనశక్తిని మించుశక్తుల
ఘనగదలక శరావళిని * గార్హకభిక్షములక ధరించి వే
చనుదము; వ్యోమమార్గమున * సంఘముగా నిలుచుండి భీమశ
త్రునిచయవృష్టి బ్రస్తరవిఠానపువృష్టి నిగుచ్చి శూరతక. ౧౬౫ 260
- క. వనచరుల వారి సంపాద, జనజేయుద మల్లధర్మ * నదనంబునకుక;
మనపన్నినకృత్రిమమును, గనఁజాలక నమ్మినంత * త్వాపాలనుతుల్. ౧౭౫
- ఆ. నీతిమాలి వార * లాతటిఁ దప్పక, ప్రాణములను విడువరాక తప్ప;
దనియెఁ గుంభకర్ణు * నాత్మజండును వీరు, డానికుంభుఁ డాగ్రహమ్ము పొంగ.
క. తనవీర్యము గన్నడ ని, ట్లనియెను రావణుని గాంచి; * యందఱు మీరిం
దు నిలిచి రావణుతో నే, పనిచేయక యుండు గాక * పనిపూని యింకక.
క. చని నే నొక్కడనే రాముని లక్ష్మణు వనచరాళి * ముఖ్యుని నుగ్రీ
పుని హనుమంతునిఁ దక్కిన, వనచరుల వధించి వేగ * వత్తుం జుండీ!. ౨౦౫
- క. * అని పలికె; సంతఁ బరవ్రతనుఁడై తగు వజ్రహనుఁడు * తా నాలుకచే
తను నోరు నాఁకింనుచుక, దనుజేంద్రాదులను జూచి * త్వర నిట్లనియెక.
క. మీరెల్ల విగతసంభ్రము, లై రహి సేవ్యుఁగొని పనుల * నాత్మహితములం
గోరి యొనరించుచుండుం, డే రయమున నొకడ నేగి * యెల్లరఁ గవులక.
క. తినివై చెద నిశ్చింతలఁ, గనుమనముల మీర లెల్లఁ * గని మధురూపం
బున నలరుచుద్యమును నే, పునఁ ద్రావుచు స్వర్ణులగుచు * బొంగెడువేడ్కక.
తే. ఆడుచుందురు గాక సహాయతఁ జని
వనచరాధిపు లక్ష్మణు * హనుమ సంక
దునిని రణదుర్జయుని రాఘవునిని జంపి
వచ్చెదను జూడుడీ! యనే * బరవసమున. ౨౪ 268

ఎనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯ - వ సర్గము.

అంత మంత్రు లందఱు యధమును గోర విభీషణుఁడు వలదని నీతి చెప్పుట
నీ. అంత నికుంభుఁ డత్యంతబలుండగు సూర్యశత్రుఁడు రథ * సుండు యజ్ఞ
హుండునును పృథ్వి * కుంచుమహాపార్శ్వ * డునుమహాదరుడను * దనుజవరుఁడు
దుర్ధర్షుఁ డగ్ని * కేతుండును రశ్మి * కేతుఁడు మహాబలశాలి * కడిది తేజ
మునఁ గ్రాలురావణు * తనయుఁ డయ్యింద్ర జిత్తును బ్రహ్మండును * ఘనబలుడగు
వజ్రదంష్ట్రుఁడు నట్టి * వాఁడువిరూపాక్షుఁ డట్టి ధూ * మ్రాక్షుండు * నతిబలులగు
తే. నట్టి యతికాయదుర్ముఖు * లనెడివీర
దనుజు లందఱు పరిఘంబు * లను మహాగ్ర

* శ్రద్ధః పరిహా న్వక్త్రం జిహ్వాయా వాక్య ముచ్రవీత్ - అనిమా.

పట్టనంబుల శక్తులఁ ♦ బ్రాసశూల

ములఁ బరశ్వధములఁ బూని ♦ బలము మెరియ. 34

269

చ. శరములఁ జాపవర్యముల ♦ శాతమహా త్రరఖడ్గసంతతిం

గరములఁ దాల్చి తేజములు ♦ గ్రాలఁగ రావణుఁ గాంచి కోపనం

భరితమనంబు లొప్ప నిటు ♦ పల్కిరి రాముని లక్ష్మణుఁ గపి

శ్వరుఁ బురి నేచినట్టి వనఁచారిని నీచుని వాయునందనుఁ. ౬

270

క. చని యిపుడె చంపివత్తము; అని పలుకుచు నాయుధాళి ♦ నందుకొనుచు నుం
డిన యలదనుజుల నిల్పుచు, వినయమునం గూరుచుండఁ ♦ బెట్టి నయమునఁ.

చ. కరములు దోయిలించి దశఁకంఠునిఁ గాంచి వచించె; ¹నాయనా!

నిరుపమసామదానములు ♦ నేర్పగుభేదమువాఁ జెలంగు ము

వ్వరుసల నీయుపాయములఁభంగి లభింప నశక్యమాపనిఁ

బరుషతఁ బూని చేయుటకుఁ ♦ బాత్రముతొనసయంబులఁ మహా

పురుషులు చెప్పినార లవి ♦ పోలునటంచు వచించి రార్యులుఁ. ౮

272

సీసమాలిక:—

²మన మింక సామాదులను బ్రయోగింపమి దండనంబున కిదిఁతటియె గాదు
వగవాఁడు దండు్యఁ డెఁప్పగిదిని గాఁడు రాక్షసనాథ! విషయనంఁనక్తులగుచు
బ్రజ్ఞయె లేకున్నఁవారియందును విరక్తులయందు సామంతఁబలనమాప
హృతులయందును లక్ష్మి ♦ యెల్లదైవప్రాతికూల్యమునం బోవఁ ♦ గొంకుచున్న
వారియందును మఱి ♦ బాలునియందు వృద్ధునియందు దీర్ఘరోఁగునిపయిఁ దన
దాయచే బలిమిమైఁ ♦ దఱుమంగఁ బడినట్టివానియందును భీరుఁడైనవాని
యందును భీరుకుఁడైనవానియందును లుబ్ధకునందును ♦ లుబ్ధజనని
యందు విరక్తునియందుఁ బ్రాకృతునందు విషయాభిలాషల ♦ వెలయువాని
యందు దేవబ్రాహ్మణాళినిదకునందు బహుచిత్తమంత్రుఁడై ♦ పరఁగువాని
యందును దైవోపహతకునియందును దైవచింతకుఁడయి ♦ తనరువాని
యందు దుర్బిక్షముల్ ♦ న్యసనముల్ బాధింప నడలెడునబలునియందునొకని
యా దేశముననున్న యాత్ముడ్రునందును బహుశత్రుయుతుఁడగువానియందు

1 అప్రప్రాయై స్త్రీభి స్తాత-అనిమా. 2 ప్రమత్తే ప్యభియుక్తేషు దైవేన ప్రహృలేషుచ,
విక్రమా స్తాత సిద్ధ్యంతి పరీక్ష్య విధినా కృతా-అనిమా. ఈశ్లోకమునఁ బ్రతిపదమున కర్థము
తెనుఁగునఁ జేర్చుకున్నఁ దేటగ బోధపడదను నూహచే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ మెల్ల నీసీసమా
లికయందు ననువదింపఁబడినది. ఎట్లనఁ: ప్రమత్తేషు అనవధా శిష్యునిపయన కైవ్యత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.
ఈయర్థమును దెనిఁగింపక ప్రమత్తునియందన్న నేమిబోధపడును. కాబట్టి యీయర్థమంతయుఁ
దెనుఁగున నిమిదియున్నదని యెఱుంగవలయు.

- సత్యధర్మంబులనంగతి విడచిన యాదుష్టునందు నయ్యైవిధముల
 నీతిశాస్త్రక్రమం ♦ బేతతీనై నను దప్పకుండగ సత్పుణమున వెలయు
 నట్టిమంత్రులతోడ ♦ నాలోచనము నేసి తనవిక్రమము చూపఁదగునునదియె
 ఫలియించుఁ బూర్వోక్తసద్గుతుల్ గలవారితోడ సంధియెచ్చేయఁగూడదీతర
- ఆ. రిపులతోడ దండఃపీఠులు నుపయోగపఱుచు గూడ దవిష్టి ♦ ఫలము నొందఁ
 బాలవనుచుఁ బల్కి ♦ నచిపులఁ గాంచి యిట్లునియె నీతిశాస్త్రమును దలఁచుచు.
- క. వినుఁ డప్రమత్తు విజగీ, ఘని, ముష్టిరబలుని, విజితశూరుని జితరో
 ఘని సప్రధర్వు రాముని, నని మార్కొనఁ గోరెదరోగొ ♦ యాత్మల మీరున్.
- క. ¹హనుమయును నదనదీనా, ఘని ఘోరాకృతిని భూరితోయధి నవలీ
 లను దాఁటి దుష్కరంబగు, పనినొనరించె దలఁచునట్టిఁపనియే యిదియన్.
- చ. దనుజవరేణ్యులార! బలదర్పము లశ్యధిగంబులై తగం
 గనఁబడువై రులందు, నని ♦ గన్గొన కయ్యవి యల్పముల్ గదా
 యనుచుఁ దటాలునం బలుక ♦ నర్హ మె మీకు యశస్వీయైవ రా
 మునిసతి రావణుండు మునుఁముందుగ బల్కిని దెచ్చినాడుగా. ౧౨ 276
- తే. ఆజనస్థానముననుండి ♦ యవహరించి, యతని కపకృతి జేసె నీయసురపతియె
 కాని రాముఁ డొనర్చినకార్యమెద్ది, ²ఖరముఖులఁ జంప లేదనఁదరోగొమీరు.
- మ. ఖరుఁడే ముందుగఁజ్రాప్తయమార్గమును దాఁ ♦ గానంగలే కాతనిన్
 మరణం బొందఁగఁ జేయఁ గోవ ననిలో ♦ మార్కొన్నవైరిన్ వధిం
 చె కయంబొప్పు రఘూన్వహుండు కలదే ♦ చింతింప దోషం బిదె
 వ్వరున్; బ్రాణులు ప్రాణక్షణ మొనఁగ్గం బాడియానే కదా! ౧౩ 278
- క. అపకారం బొనరించిన, నృపతికళత్రాపహరణఁమే యనుచిత మ
 ట్లు పరస్త్రిసంస్పర్శన, మహర్త్రిం గల్గఁజేయు ♦ నాయువు నణఁచున్. ౧౪ 279
- క. ధనమును త్రియింపఁజేయును, ఘనపాపరావతారఁకల్ప వృగు దీ
 నిని బట్టి చూడ మనకున్, జనకజవలన్ భయంబు ♦ నమకురు మిగులన్.
- క. తరుణిం బల్కిన్ దెచ్చుట, పరికింపఁగ ముగిసె నిరకఁ ♦ ద్వరపడి యామెన్
 మరలన్ విడువఁవలయును, బరమపదార్థంబు విడువఁ ♦ బాడియె? యన్నన్.

1 కృతం హనుమతా కర్మ దుష్కరం తక్కుయేతవా-అనిమా 2 ఖరపథ ఏవ ప్రధమాపరాధ
 ఇత్యాశం క్యాహ-అనివ్యాఖ్యః దీనినిఁ దెనుఁగునఁజేర్చకపోయినదో సంబంధముచెడును. ఖరుని
 జంతులు రాక్షసాపకారము కాకాయను ప్రశ్నమేలేనపుడు “ఖరోయద్యతివృత్తస్తు రామేణనిహ
 తో రణే” అనునది యసందర్భముగాఁ దోచును. కాన వ్యాఖ్యకర్తలు సంబంధమును గల్పించుట
 వాల్మీకిభాషవిరుద్ధముకాదు. వాల్మీకిహృదయము వారికిఁ దెలిసిన ట్లితర్యులకుఁ దెలియదు. మూలము
 పైన నీయర్థముచేసికొని తోచినట్లు తెనిగించినదో వది వాల్మీకిభాషము కాదని యెవ్వరె నాతే
 పించినపు డాకాశమును జాడవలసివచ్చును.

- క. కలహము గల్పించెడునే, బలవద్యత్నమును జేసి ♦ ఫలము గనఁగ నె
ట్టులగుకా; విక్రమధర్మంబులఁ దగు శ్రీ రాముఁ డట్టిభూపాలకుతోక. ౧౬౫
- తే. నిష్ఫలంబగువైరంబు ♦ నిర్నిమిత్త
మిట్లు కల్పించుకొనుటయె ♦ యెన్న యుక్త
మెంతమాత్రము గాదు వే ♦ యింతి నతని
*కిచ్చివేయుము నీతికి ♦ హిత మిది యగు. ౧౭ 283
- క. కరిహయబహురత్నంబుల, నెరసిన లంకాపుర మిది ♦ నృపతియు బాణి
త్కరముల విదళింపక యుం,డ రమణి నాతని కొనంగు ♦ న్యాయము మీఱక.
- ఆ. అప్రధర్ష మైన ♦ యాకపివాహిని, ఘోరభంగిమీఱఁ ♦ గూడి వచ్చి
మనపురంబుఁ జాట్టుకొనక పూర్వమె నీత, రామునకు నొసంగు ♦ రాక్షసేశ!.
- క. రామునిప్రియపత్నిని నా, భూమిజఁ గొనిపోయి మనమె ♦ పోల నొనఁగమే
నీమనలంక నశించును, రామునిచేఁ బడుదు గుగ్ర ♦ రాక్షసు లెల్ల. ౨౦ 286
- 1 తే. లోడఁబుట్టినవాడవు ♦ గూడ దిట్టి
పని యటంచుఁ బ్రసన్నత ♦ గనుట కేను
బ్రార్థనము చేయువాడ నా ♦ పలుకొనఁగు
హితము పథ్యమునగుమాట ♦ నేఁ బలికెడ. ౨౧౫ 287
- 2 నీ. వనిత నాతని కిమ్ము; ♦ బాహుజతనయుండు శరదుగ్ర భానునికిరణనిధము
లై దృఢంబులునున ♦ వాగ్రపుంఖంబులు నయి యెఁగి నములగు ♦ నాశుగముల
నీమీఁద వైచుచు ♦ నిమఁ జంపఁబూనున గాన రామున కిమ్ము ♦ కాంత నీవు
ధర్మసుఖంబులఁ ♦ దా నాశనముచేయ నాగ్రహణంబును వీడి ♦ యతులసుఖము
- ఆ. యశము వృద్ధిఁజేయు ♦ నట్టిధర్మమఁ గొను
సుప్రసన్నుడవయి ♦ సొరిది నేను
బల్కినట్లు నేయ ♦ బంధువు శ్రాన్విత
లనుయి బ్రదికియుండుము సుహి నునము. ౨3 288
- క. కనుకకా జానకి నిమ్మా! యనుచు విభీషణుఁడు పల్కు ♦ నాదనుజేశుం
డనుజో క్తిని విని యందఱ, ననిపి నిజావాసమునకు ♦ నరిగెం దానుక. ౨౪
తోడ్పడవ నర్థము సంపూర్ణము.

* దీయతా మధ్య మైథిలీ-అనిమా. లోపల రాక్షసులం గూర్చి చెప్పునట్లున్నది. ఇట రావణునిం గూర్చి చెప్పిన ట్లధమగును. అనఁగా వారిని సంబోధించి చెప్పుచు రావణునిం గూర్చియుఁ జెప్పఁబడెనని తెలియవచ్చి. 1 ప్రసాదయే త్వం బంధుత్వాత్-అనిమాలమే ప్రయత్నమును దృఢ పఱుదుచున్నది 2 పురా శరత్కృష్ణర్యమరీచి పన్నిభాక-అనిమా ఇట శరత్కృష్ణర్యమరీచిని రేఖామణిగా పేరు వేయవలె? శరత్కృష్ణర్యమున మూర్ఖుఁడు భూమికి సమాపముగనుండును. తులారాశి నీచరాశి యనుట కిదియే పేరు. కాని నాకాలమున మూర్ఖునికణములు తీక్షణములయి సోకున అని యెఱుంగవచ్చి.

౧౦ - వ సర్గము.

- అథా విభీషణః డన్నయంతికిం బోయి దుశ్యకునముఁ దెల్పి సీతను రామున కిప్పునుట అథా
చ. తెల్ల తెల్లవాటిసంత నునుతిం జెలువారు విభీషణుండు ని
స్తులతపధర్మమార్గములఁ దోచెడుసర్గము నిశ్చయించి కొం
చలఘ్నతరంబుగాఁ దగినయట్టి హితంబును సావ్యజన్మఁడౌ
ఖలునకుఁ జెప్పఁబూనుభయఃకార్యము చేయఁగఁ బూని యంతట౯. ౧
- క. దనుజేంద్రగృహంబునకుం, జనియెను; నాగృహవరంబు ధైర్యశిఖరరీ
తిని నున్నతమై, పర్వత, ఘనశిఖరము లట్టి పెనుశిఖరములు వెలయ౯. ౧౫
- క. నువిభక్తమహాకక్ష్యము, ప్రవినుల, మతివిభవసూరిఃరాజనివాసా
ర్హవరమహావేదికమును, బ్రవరులు ననురక్తు తెల్లఁ పనులను నిపుణుల్. ౨౫
- క. మతిమంతులునగు నచిరులు, సతతముఁ గాపాడుచుండఁ జంచద్రీతిగా
స్తుతిపాత్రంబై మరగరి, వితతోచ్చాప్తసాళిమలినవిపులానిలమై. 3౫ 298
- తే. శంఖఘోషమహానాదఃసహిత మగుచు
దివ్యవాన్యస్సనానునాదితదిగోఘ
మగుచుఁ బ్రమదాళిసంకులంబై, ప్రజల్పి
తజనసంఘ్నిఘంటాపఘంబు నగుచు. ౪౫ 294
- సీ. నిత్యలహటకఃసర్వావహనిబిడమై భూషణోత్తమగణఃభూషితమయి
గాననర్తనములఁ దా నలరాగుట గంధర్వవాసంబుకరణి, విభవ
సంయుక్తమగుట నిర్వర్ణలస్థానమురీతి రత్నసమూహవిరాజమాన
మగుట భోగనతియఁ ట్లలరుచు నుండెను నట్టిరావణసౌధఁ మావిభీష
- తే. ణుండు వీరుండు కాంతినుంతుండు స్వీయ
మైన తేజస్సు కిరణముఁబట్టు గాఁగ
భాస్కరుండు మహామేఘఃపథముఁ జొచ్చు
కరణిఁ దాఁ జొచ్చె నుత్సాహకలితుఁ డగుచు. 2 295
- క. నిరుపమతేజం డాతఁ డ, నురారిపతి కెంతొవిజయశుభ మలరుటకై
నురరిపులు వేదవేత్తలు, వరుసం బరియించుమంత్రఃపరముల వినియె౯. ౮
- *ఆ. మంత్ర వేదవిదులు ధైర్యసురుల్ దధిపాత్ర
ములను మఱి ఘృతాక్షతలను బూజి
తులయి యుండఁ గాంచె బలశాలి యవ్వీభీ
షణుండు దనుజనాథునన్దమందు. ౯ 297
- తే. ఆమహాబాహుఁ డనురసంఘాభిపూజ్యఁ
డగుచు నిజ తేజమున నొప్పి యంతరమున

* పూజితా దధిపాత్రైశ్చ సద్విధి స్సుచనోత్తైః-అనిమా.

కరిగి సింహాననస్థుడై ♦ ¹ యధనాథ

నహజుడగు రావణునకుఁ దా ♦ నల్ప సతులు. ౧౦

298

తే. సాంప్రదాయకములగు నాచారములను

జక్క నెఱిగినవాఁడౌట ♦ జయజయాభి

పూర్వకంబగు నాచారపూజ్యమైన

కృత్యమును నల్ప సన్నకు ♦ హితము మెఱయ. ౧౦౪

299

క. దనుజేంద్రదృష్టి నూచితమును గాంచనముగివిలి ప్రమును నగువీరం

బునఁ గూరుచుండె; నంత విజనమయి సచ్చివై కయు క్తసంస్థానంబై. ౧౦౫

క. అలరారుచున్న యాపెను, కొలువున నుహితాత్మక డగుచుఁ గొలుపుండినయా

బలశాలి రావణుం గని, యలఘును హేతువుల నిశ్చితార్థంబగుచు. ౧౦౬ 301

క. అతిశయహితమై తగువాగ్విశేషం బలుకంగఁ బూనె; ♦ విధిమీఱఁగ భూ

పతియెదుటఁ బల్కుడగువృద్ధతి నెఱిగినవాఁడు కాలధర్మముఁ దెలియు. ౧౦౭

ఆ. ² దేశ మెఱిగి యెట్టి ♦ తీరునఁ గార్యంబు, ననునరింపఁ దగునొ ♦ యవ్యిధంబు

నెఱుంగు లోకమందుఁ నిదిసుంచిదిచెడు, గనుచు నెఱుంగువాఁడుగాననతఁడు. ౧౦౮

క. తనసోదరు స్తుతివచనములను జక్కఁ బ్రసన్నుఁ జేసి ♦ లలితో కుల నా

తని కిట్లనియె; నీతయు, మనవురి నెత్తటిని జేరె ♦ మానకశీలా! ౧౦౯ 304

క. అదిమొద లిప్పురి నశుభ, ప్రదములుగాఁ దగునిమిత్తరాజి కలిగెడు

గద! యగ్నిహోత్రమున సమృద్ధమౌపు హవిస్సు మేలిమంత్రయుతముగ. ౧౧౦

క. హోమము చేయఁగ నగ్నిక, నామృదితమగుచు భూమి ♦ మంతటఁ గప్పుం

గా మతిమతి చల్లారుచు, నే ముందును గాని మంత ♦ దెప్పుటిరితి. ౧౧౧ 306

ఆ. వంటప్రాయ్యులందు ♦ వైశ్వానరగృహంబు, లందు వేదవతన ♦ మలవరించు

నట్టితావులందు ♦ ³ నాశివిష్ణుంబులు, గనఁబడియెడు భీతికరము లగుచు. ౧౧౨

క. హోమద్రవ్యంబులకుం, ఆములు పట్టడిని; బాలు ♦ సేకురవు గదా!

భూమిశ! ధేనువుల ను, ధృమగజంబులు గన విమఃకములై కననా. ౧౧౩ 308

తే. స్వనము దీనము గాఁగ నశ్వమ్ము లార్చు

చును గడుం దృష్టి నాహారమును గ్రహింప

కున్న వివే యశ్వశరములు ♦ నుష్టములును

ఖరములును రోమతతు లూహఁగా వెతలను. ౧౧౪

309

క. అనయము నశ్రుజలంబుల, గనఁబడుచుఁ జకిత్స లెన్ని ♦ గావించిన నై

సను ముందటివలె నునకుం, గనఁబడకున్నయవి చూడఁగాఁ గాకములు. ౧౧౫

1 వందే ధనదా, పుజకు-అనిమా. 2 దృష్ట లోకపరావరక-అనిమా. 3 సరీస్యపాణి దృశ్యం

తే-అనిమా. నపుంసకత్వ మున్న మని వ్యాఖ్యాతలే వ్రాసిరి.

సీ. ఎచ్చటఁ గాంచిన ♦ నన్నియోరీతుల గుంపులుగాఁ గూడి ♦ క్రూరములయిగఁ
చెవులుచిట్లులుపోవఁజెలఁగి కూయుచు విమానాగ్రంబులందునో ♦ య్యననోకటి
గనుపట్టుచున్నవి; ♦ గ్రద్దలు పురమునఁ బ్రతిపద్యమునయందుఁ ♦ బైన బిందు
గట్టియున్నవి; వంచఁకంబులు సంధ్యాద్యయంబునఁ బరిచెంత ♦ కరుగుదెంచి
తే. యశుభరవములఁ గూసెడు ♦ వల్లెమాంస

ము దిను క్రూరమృగంబులు ♦ ను దినదినము

పట్టణద్వారములఁ గడంబునుగఁ జేరి

పిడుగువలెఁ గూయుచున్నవి ♦ పెనురవముల. ౨౧

311

క. దనుజేంద్ర! వీనిఁ బట్టియు, ననయం బివి తెల్పు నపజయము పురదహవం
బున మనకు న్నవ్వుమైనది, కనుక నె యాయశుభములకుఁ ♦ గాఁ బ్రాచీతమున్.

క. పరికింప నిష్పన్నడి రఘు, వరుతగుణిని మరల నీయ ♦ వాంఛించుటయే;
సురవైరినాథ! కార్యపు, వరుసల నెఱుంగయ్యె, బ్రదుకుఁవాంఛనో నేనున్.

క. పలికినను గాని తప్పుగఁ, బలికితి నని యెన్నఁదగదు ♦ బహుభంగుల ని
మ్ముల నిరతము దుశ్శకునం, బులు గానంబడియె వీనఁ ♦ బొందెడుఫలముల్.

చ. ఒకరికె కాదు రాక్షసుల, యోషలకున్ దనుజాళి కెల్ల లం

కకుఁ గడుభూషణాకృతిగఁ ♦ గ్రాలెడువారికి దివ్యసౌధవా

నకలితరాక్షసాంగనల, సంఘతీకిం విదితంబె మంత్రయం

దకలుషబుద్ధికాలురు ప్రహస్తముఖుల్ గలుగంగ నీ విటన్. ౨౨

315

ఆ. పలుకనేల యన్నఁ? ♦ బరమమంత్రులు నీదు

మనసు నరసి దానిఁ ♦ గనుచు నడచు

కొనెడువారు తెలుపఁగను జాలకుందురు

నీకు మాత్ర మేల ♦ యాకృతియన ౨౩

316

క. అనుజుడను గాన విన్నది, కనినదియుం దప్పుకుండఁ ♦ గాఁ జెప్పఁదగున్
దనుజేంద్ర! నీవు న్యాయం, బును బూని మనమనందె ♦ పోలఁ దలఁచుచున్.

ఆ. నిశ్చయించి దాని ♦ నెఱవేర్పఁదగు; నని, యివ్వభీషణుఁ డట ♦ నగ్రజునకు
* మంత్రితతులనడుచు * మహితముహితమునో, వచనమిట్లుపలికె * వాంఛమీఱ.

సీ. దనుజేశ్వరుం డిట్లు ♦ తద్దయు హితమయి మహితార్థమై వర్తమానభూత
భావికాలంబులఁ ♦ బరమశుభ ప్రదమయి సాంత్యపూర్వమై ♦ యరయ యుక్తి
యు క్తమై తగినసహోదరాలాపాళి విని మహోగ్రాగ్రహమునను మండి
పడుచును దనదగు * పట్టును వదలక యాతని కిట్లను ♦ ననుజ! నాకు

ఆ. నెవనివలనఁ గాని ♦ యేభీతి గనరాదు, నీత రామునకును ♦ జిక్కుబోదు

మరల నెట్టులైన; ♦ మఘపుని దేవాలిఁ, గలిసి రాముఁ డిటకుఁ ♦ గడుజవమున.

క. చనుదెంచిన నామ్రోలను, నని నిల్వఁగఁ జాలఁ డింక ♦ నని యెటు నేయున్

జనకజ నెవ్వధిఁ గై కొనుననియెను ¹సురసై న్యనాశఁకాతిబలంబుఁ. ౨౮ 820

ఆ. చండవిక్రమంబు ఁ మెండుగాఁ గల్గిన, రావణుండు ని ట్లురవడిఁ బలికి
యా వృథావిధైస ఁ యనుజ విభీషణు, నింటి కనిపె బభ్య ఁ మెఱుంగ లేక. ౨
పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము.

శ్లోక మరల మంత్రలోచనము చేయ రావణుండు కొలువున కేతెందుట. శ్లోక

చ. దనుజవరుండు రావణుండు ఁ తా సహజంబుగఁ బాపచిత్తుఁడౌ
జనకజయందుఁ బ్రేమము నెఁసంగెఁమోహము దన్నుఁ దద్యశం
బున నునుపంగ మిత్రు లొగిఁ ఁ బొందుగఁ జెప్పిన నీతివాక్యముల
వినమిని వా రనాదరము ఁ వేయివిధంబులఁ జూప నీతఁ దె
చ్చిన యథుకార్యయోగమునఁ ఁ జింతను బొంది తపించె నయ్యెడఁ. ౧ 822

ఆ. మంత్ర యోగ్యహా సఁహయము దాఁటినమీఁద
ననికీఁ దగినకాల ఁ మంత రాఁగ
సచివమిత్రవర్యఁసహితుఁడై యోజింప
నదియె యుక్తకాల ఁ మని తలంచె. ౨ 823

క. దనుజేంద్రుఁ డప్తుహారఘఁ, డనూననరహేనుజాలఁమై విద్రుమపం
క్తిని మణిగణమున భూషితమును శిష్యితవాజయుక్తమును నగురథముఁ. 3

క. వెలగొని యారోహించెను, వెలసెను ఘనమేఘురవముఁవిధమున బహుభం
గుల మ్రోయురథము నెక్కుచుఁ, బలాశిపతి వేగ చనె సభకు యోజింపఁ.

క. వాలును బలుకయుఁ గొందఱు, దాలిది సర్వాయుధములఁదగఁ గొందఱొగిఁ
దాలిది రావణముందటఁ, జాలుఁగఁ గ్రవ్యాదవిరఁస త్రములు చనఁ. ౫

చ. దనుజులు కొందఱు అంత వివిధంబులుగాఁ గనుపట్టుసొమ్ములం
దనువుల నిండఁ దాల్చి వికృతంబులుగా బహువేషముల తగఁ
దనుజమహేంద్రుఁస్సృష్టమును ఁ దారుణరీతిని బాఝవనీసులఁ
జనిరి; మదేభజలముల ఁ శౌర్యములం దగ నెక్కి దానవుల. ౬ 827

క. అరదంబులు నతిరథులును, దురగంబులఁ గొందఱు తెక్కి ఁ తోచిననీతిఁ
నురుచిరరీతులఁ డేలుచు, నరిగిరి రావణునివెంట ఁ నానభ కలమిఁ. ౭ 828

క. పరిఘంబులు గదలును దో,మర,శక్తి,పరశ్వధములు ఁ మఱియును బెక్కి
పరికరములఁ దాల్చి మహా,నురు లెందఱొ చనిరి దనుజఁహరునివెంటఁ. ౮

క. రావణు డానభ కరుగం, గావేగను వేలకొలదిఁగా శంఖమహా
రావము లాదిగ వాద్యపు,రావము లొక్కటఁ డెలంగె ఁ రమ్యతమములై. ౯

ఆ. అమృహారథంబు ♦ హరి నేమిధాన్

మఖలదిక్కులందు ♦ నావరింప

సిరులు గులుకుచున్న ♦ వరరాజమార్గంబుఁ

బొందె, నవుడు దనుజఃపుంగవునయి. ౧౦

331

క. అలరువిమలాతపత్రము, వెలయుచు నుండె నటఁ బూర్ణ విధుచందమునన్
గలితహిరణ్మయమంజరు, లలరెడుగర్భములు గల్గి ♦ యండము లగుచున్.

ఆ. మంచినప్పటికమట్టు ♦ లంచితాకృతు లొప్పు

వెలయుచామరములు ♦ లలి వెలుంగు

చుండెఁ బార్శ్వములను ♦ నుగ్రరాక్షసు లెల్ల

ధరణినుండి భక్తితనరుచుండ. ౧౨౪

332

చ. కరములు మోడ్చి యాదనుజఃకాంతు రథస్థుని రావణుం దగ్గన్
శిరములు వాల్చి మ్రొక్కి రటఁ ♦ జేరి పరాక్రమవంతుడై రిపూ
త్కరములఁ జెండురావణుడు ♦ కర్బురు లెల్ల జయస్వినంబులం
బరఁగెడు దీవనల్ వెలయుఁధంగి నుతింపుచు నుండ వేడుకన్. ౧౩౪

334

క. సురుచిరవిధినిర్మితమై, యరుదగునానభను జేరె; ♦ నయ్యదియు హిర
ణ్యరజతవిపులస్థాణో, త్కరమున నలరారుచుండెఁ ♦ దస్యధ్యధరన్. ౧౪౪

సీ. పరిశుద్ధతరముతా ♦ స్పటికముల్ పఱచిన తావులు కనువిందుఁగా వఱలుచుఁ
గనువట్టుచుండె; బంఁగరురంగుపూసిన వట్టువస్త్రము క్రిందఁబఱువఁబడఁగ
నలరారుచుండెను; ♦ *నాటునూర్ల పిశాచములు దానిరక్షణమున నెనంగు
చుండె; నాగురు తేజఁ ♦ డొయ్యన విశ్వకర్తరచితతత్పభామందిరమును

తే. జొచ్చె; వై డూర్యమయనుయి ♦ సురుచిరమయి

తనరుసింహాసనం బొండు ♦ దానిమీఁదఁ

బ్రియకమృగచర్మ మొక్కండు ♦ వెలయ దిండ్లా

కటియుఁ బాలుపార నానభ ♦ కడు వెలయుఁగ. ౧౭

336

క. దనుజేంద్రుఁడు తద్భవనంబును జొచ్చి మహాసనమునఁ ♦ బొందుగఁ గూర్చుం
డెను; నంత నతఁడు శీఘ్రముగను బోవం గలుగుభటులఁ ♦ గని మీ రిప్పుడె.

చ. చని పురమందుఁ గల్గు దనుఃజప్రకరంబును దోడితెండు శ
త్రునికరమారణంబు నీకఁ ♦ దోడనె చేయఁగ నర్హమైన య
ప్పని యిపుడుదగ్ధించినది ♦ బాగుగ నిశ్చయ మొప్పుఁ జేయఁగా
మనదనుజల్ నెమర్తు లనుఃమానము లేదీకఁ బొండు మీరనన్. ౧౮౪

338

తే. రాజధర్మార్థ మగుభంగి ♦ రావణుండు

తమకు నాజ్ఞ యొనంగ నాదనుజు లెల్ల

* తాం పిశాచశతైః ప్లడ్భి రభిగుప్తాం సదాశుభాం-అనిమా.

చని విహారస్థలంబుల † శయనగృహము

లందు నుద్యానములయందు † సలరువారి. ౧౯౫

339

చ. దనుజుల నిర్భయంబుగను † దా రొగిఁ దోడ్పొని రాఁగ లంకలోఁ
గనఁబడుగేహరాజుకిని † గ్రన్ననఁ బోయిరి; వారిచేత నా
దనుజుమహేంద్రునాజ్ఞ విని † దానవవరులు కొందఱు ఆప్తు స్వం
దనవరరాజుఁ గొందఱు నిఠాంతము శ్రావ్యనఘోటకంబులఁ
ఘనగజరాజుఁ గొందఱును † గ్రాలుచుఁ బోయిరి తత్సభం గనక. ౨౧ 340

తే. కాలినడకను గొందఱు † కడురయమునఁ, జనిరి; రథవాజకుంజరఃసరసగతుల
నప్పురం బప్తు కూడి విహంగసంఘుయు క్తపుష్కర మట్టుల † నొప్పియుండె.

క. దనుజేంద్రు లంతఁ దనువా, హసములఁ బలుయానములను † నంద నిలిపి కా
లినడకల సభను జొచ్చిరి, ఘనగిరిగుహఁ జొచ్చుసింహఃకాండము వోలెక.

ఉ. దానవనాథుపాదములఁ † దా రొగిఁ దాఁకుచు మ్రొక్క వారలఁ
మానితరీతి నత్కృతుల † మన్ననఁ దన్ని పురోహితాదులఁ
జానగుస్వర్ణవీరముల † సంతతవేదపురాణచింతన
శ్రీనిధులఁ గుళాజనవిచిత్రతరాననరాజు భక్తితో. ౨౨

343

తే. అన్యులను రత్నకంబళఃమాన్యధరణిః

గూరుచుండ నియోగించె; † ఖోణినాథు

శాసనంబున నాతనిఁసరసఁ గూరు

నుండి; రంతట నానభాఃసుండపమున. ౨౩

344

సీ. కార్యనిశ్చయమునఁ † గడుఁబండితులుముఖ్యులగునుంతులును, నద్దుఃకాలిమిగుల
సలరారి సర్వజ్ఞులై బుద్ధిచతుస్సులైన యమాత్యులు † నందఱు శత
సంఖ్యలు గూడిరి; † శౌర్యధనాధ్యులు పదుగురు కార్యంపుఁబద్ధతులను
దెలిసి వానికి ధేనుఃములఁ గూర్చి హోటకమయమైన తత్సభాఃసుందిరమునఁ

తే. జేరి [యారాక్షసశ్రేష్ఠః † జిత్రమలరఁ

గొలుచుచుండిరి] చక్కనిఘోటకములఁ

బూన్పుఁ జెలఁగుచు నవయవంబులు సువర్ణ

చిత్రితములుగఁ దగురథఃశ్రేష్ఠ మెక్కి. ౨౪

345

చ. నిరుపమకీర్తి నొప్పి యతిఃనిర్మలచిత్తము సాధువర్తనా

దరమును బూనియుండ సలఁదానవనాథునిసోదరుండు సా

ధురతి విభీషణుండు తనఁతో దనుజేంద్రులు రాఁగఁ బోయె మం

దిరమున, కంత నాతఁడు ముదిర భయభక్తులుఁ గూడి యొప్పుగఁ. ౨౯

క. తనపేరు చెప్పి తమి నం, నన మొనరిచె నన్న కట్టె † తారు ప్రహస్తుం

డును శుకుండు వందనము లిడి; రనుజాదుల కానసముల † సర్పములఁ దగఁ.

క. దనుజేంద్రుఁ డొనఁగె; నక్కొలు, వ్రస నానావిధసురత్నభూషణములఁ జ
క్కనియంబరములఁ దాలించి, దనుజు లగరుముఖ్యవస్తుతతగంధంబుఁ. 3౦

*చ. తనువులనిండఁ బూసికొని ధానుములం గడుఁ దాల్చియుండఁ జ
క్కనిదగు తత్సవాసనల ధాముగా నభ నింపియుండె; నం
త నచట నెవ్వఁడైన నన్యతంబును బల్కుగ లేదు నద్దసే
యను బరికింపలేదు తనుయాశయముల్ తెలియంగ నన్ననౌ
ధ్వనులఁ బరస్పరం బొకటఁ బల్కుగ నూల్కొనలేదు సుంతయుఁ. 3౧

తే. ఎల్లవారును సిద్ధార్థులే యయి తను
వీర్య మలరఁగ నుండిరి విభునివంక
దృష్టిఁ బఱపిరి, పిదప బుద్ధిబల మొప్పఁ
బారువము మీఱ నలరురావణుఁడు పూనిక. 3౧౪ 850

తే. శత్రుములఁ దాల్చి ధీరతఁ స్వాంతములు ద
గంగ బలవంతులయి యున్న గర్భరేంద్రు
లలరునభ వారినడును దేవాధిపతివి
ధమునఁ దనకాంతిచే బొల్పె నమలరీతి. 3౧౪ 851

సదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

— ఖిఁ రావణుఁడు మంతనము సల్పఁ గుంభికర్ణుఁడు తన శక్తిని చెప్పుట. ఖిఁ

చ. అని జయమొందు రావణుఁ డహోర్యబలుం డొగి నామహానభం
గని యట నున్న సైన్యసతిఁ గాంచి భటాధిప! చాపవిద్యయం
దనువసుశక్తిగల్గిన భటావళి నాశ్వీకహస్తీపవ్రజం
బును రథికాళిఁ బట్టణముఁ బూనికఁ గావఁగ నాజ్ఞ సేయుమీ. ౨ 852

క. అని యానతి యియ్యఁగ నా,తనిప్రీతికిఁ బాత్రుఁడైన తద్భటనాథుం
డును బుద్ధినిశ్చయంబునఁ, దనవిభునానతి యొసర్పఁ దాఁ గోరి తగఁ. ౩౪

క. దనుజేంద్రునిసాధమునకు, మునుకొని లోపలను బాహ్యమునఁ గాపురచెఁ
ఘనయోధుల; నంతఃపురమును గావఁగ సేనఁ గొంతఁ ముందుగ నిలిపెఁ.

చ. బలముల నిట్లు నిల్చి భటవారవిభండగు నావ్రహ్మస్తుఁడు
జ్వలబలశాలి యాదనుజవర్యునిసన్నిధి కేగుచెంచి యి
మ్ముల నిటు పల్కె; సేనలను ముందుగ సాధము గావ లోపల
వెలుపలఁ గాపువెట్టితిని విక్రమ మొప్ప స్థిరత్వబుద్ధితో. ౪౪ 855

చ. ఒనరుప యోగ్యమైన పని * నాయ్యనఁ జేయుము; కార్యసిద్ధి నీ
కొనరెడుఁ గాత; మంచనెడు యోధవిభూతమువల్లు రావణుం
డనయము రాజ్యవస్తునము * నారయుచుండెడువాడు గావునఁ
విని సుఖలాభకాంక్షలనె * వేడుకఁ గోరి సుహృద్వ్యజంబుతో. ౩56

సీ. ¹ ఈరీతి వచియించె; * నెప్పుడు ధర్మార్థకామంబులం దెద్ది * కాంక్షనీయ
మనుసంశయము మనంబునఁ గల్గునప్పుడు వానిసేవించుటవలనఁ గలుగు
నట్టిప్రియం బప్రియంబును సుఖదుఃఖములను లాభాలాభముల హితాహి
తముల నెఱుంగ నత్యంతనమర్థులు గావున మిరిట్టికష్టవిషయ
ఆ. సంశయములఁ దీర్చుఁజాలుదు; రెల్లవిధములఁ జక్క నెంచి * తగినరీతి
మొదలుపెట్టినట్టు * ముఖ్యకార్యంబులు, విధలనుగుట లేదు * వినుఁ డెపుడును.

క. సురవతి రవిచంద్రాదిఖ, చరతారలతోడ దేవసంతతితోడఁ
గర మరుదుగఁ గూడి జయేంద్రిరఁ గనుగతి విష్ణుఁ గూడి * నేఁగనుదు సిరిఁ.

క. మునుపే యీవిషయము మీ, కును జెప్పఁ గడంగినాఁడ * కుంభశ్రవుఁ డీ
ఘనబలుఁ డప్పుడు నిద్రం, గనుచుండుటఁ జెప్పలేదు * గతవృత్తములఁ.

చ. ఘనబలశాలి శస్త్రధరఁకాండపురోగతుఁ డీతఁ జూచు నా
యనుజాఁ డితండు నిద్రగన * నాత్మల లిప్పుడె లేచినాడు; కా
వునఁ దెలుపంగ నత్తఱిని * బూనిన శక్యము గాకపోయె; నం
చని యలకుంభకర్ణుఁ గని * యాజనకాత్మజ రాముపత్నిని. ౧౧౫ . 360

సీ. ² ఈనీత మనవార * లెల్లరుఁ జరియించు నండకాటవిచుండి * తరుణమునకు
వేచి తెచ్చినవాడ * వినవయ్య యస్తుండగామిని నేనెంత * కరుణ వేడి
నను నన్నుఁ దేల్చి శయ్యను జేరకున్నది యంగీకరింపదే * నామె విడువ
నగుఁ గదా యనెనో? యామెకుముల్లోకములయందుసాటియా * వెలదిలేదు

తే. నాదునాశయ మిదియె యానారి సూక్ష్మ
మధ్య, సుక్రోణి, శారదఁమహితచంద్ర
బింబవక్తయు, హాటకబింబతుల్య
యునయి శుభలక్షణాలిచే * నొప్పుచుండు. ౧౩౫ 361

క. తనశక్తిఁ జూపఁగా మయ, దనుజాడు చిత్రముగఁ జేయఁదగు మాయవలెఁ
గనుపట్టుచుండు నెఱ్ఱగఁ, దనయడుగులు వెలయ నామె * తనరెడుఁ జచ్చి.

క. మెత్తనినమతలపదముల, నత్తరుణి వెలుంగ నామె * నరుణాంఘ్రిల నేఁ
జిత్తం బలరఁగఁ గాంచిన, నుత్తలపాటొందు ప్రేమ * మొక్కవిధమునఁ.

2 ధర్మకామార్థకృత్యేషు యాయా మర్హితి వేదికుమ్-అనిమా. 2 కుంభశ్రవుఁడు-కుంభ
కర్ణుఁడు. 3 సా మే న శయ్యా మారోధు మిచ్చ త్యలసగామినీ-అనిమా. ఇట మహేశ్వరతీర్థుల
విశేషార్థము సంక్షిప్తము.

చ. అనలునియందు వేల్వఁ గడు ♦ నద్భుతరీతి జనించుజ్వాలరీ
తిని, శతపత్రమిత్రుగురుఁడీ ప్రివలెఁ గనుపట్టుచున్న యా
జనకజఁ గాంచి నే మనసిజప్రియనేనకు లొంగినాఁడ; ని
క్కునఁ జెలువారునానికయుఁ ♦ గోమలదీర్ఘమనోజనేత్రముల్
గనదురువక్తమున్ వెలయఁగఁ దగు నీతను జూచి నేఁ దమిన్. ౧౬ 364

1 క. స్మరువశము నొందినాఁడనె, నిరతం బవశుండ నగుచు; ♦ నిక్కము మదనుం
డరయఁగ నెవ్వని నైనను, ధరఁ 2 గ్రోధానందసముతఁ ♦ దా బాధించున్.

సీ. అంతరాత్మను గల్గినట్టి తాపంబున బడలినవానిని ♦ బట్టి శోక
సంతాపములు లేనిస్వాంతముగలవాఁడు గాన నేఁచుచునుండు ♦ నేను సతని
బాధలఁ జిక్కితి; ♦ భామినిపైఁ బ్రేమ యనివార్యమేని నెఱ్ఱైన దానిఁ
బట్టి సుఖంపుమా ♦ పలుపల్కు లేలయం చనియెడనేమి యాఁచునీతనయన

తే. 3 భర్తరాకను గోరి సంఘశృరంబు
గడుపు నను వేఁడె నవల నాఁకాంక్షఁ దీర్చు
గలదటంచును నమ్మితిఁ ♦ గాన నేను
నానరోహనేత్రయం ♦ దాఁరమున. ౧౭ 366

క. సరవశుఁడనె కావున నా, తరుణీమణిశుభవచశకఁసంబము విని య
క్కరణినె కాని మ్మంటిని, బరికింపఁగ దూర చురిగి ♦ బడలుహయమునాన్.

క. మారునివ్రేటులబడలితి; నారాముఁడు లక్షణుండు ♦ నాత్మబలయుతిన్
వే రానుండఁగ నీకెటు, లీరమణియుఁ దక్కు ననెదఁవేమో వినుమా !.

క. జలసిధియత్తోభ్యమె యకాఁ, గలచందుఁ దిమింగిలాదిఁకంబులు సత్వం
బులు పెక్కు దాని నీకోఁతులు రాఘవు లెట్లు దాఁటుదురో తెలియఁజూచి.

చ. ననచరుఁ డొక్కఁడే యిటకు ♦ వచ్చి మహాద్భుతయుద్ధకృత్యమున్
దనుజులతో నొనర్చెను గదా మణికార్యము లెట్లు నాగునో
యనుట యెఱుంగరానిదగు ♦ సంకల్పముం గుమిఁగూడి చెప్పుఁడీ
మనములఁ దోఁచినట్లు లనుఁచూసము నొందక నాకు నిత్యతీన్. ౨౧ 370

చ. దనుజవశేణ్యులార! మిముఁ ♦ రత్ననుయంబున సాయమే నొగిం
గొని సురదైత్యయుద్ధమునఁకిం జని గెల్పునె పొందినాఁడ నా
కు నిపుడు మీరు నట్లులె యిఁకుంతితశౌర్యముతో సహాయులే

1 కామస్య వశ మియివాన్-అనియూ. కామవశంగతుండె నైతినా నుని కావు. ఈయర్థ మిట గుప్తము. 2 క్రోధిహర్ష సమావేశ-అనియూ. 3 సాతు సంవత్సరం కాలం మా మయాచతి భా మినీ. అనియూ. ఇదం చాలోప్యోక్తం ఎన్నతో రావణేనైవ తథాప్రతిజ్ఞానాత్-అనివ్యాఖ్య. ఇచటఁ గుంభకర్ణుఁడు తనమాట మీ మధ్యమ చెప్పినో నుని సంకయించి నీత యొకసంవత్సరకాలము గడు దిగినదని యసత్యము చెప్పెను రావణుఁడు తనపాపముద్దినీ వ్యక్తీకరించుట గ్రాహ్యము.

గనుక సురేశుపాంగడిది ♦ క్రాలడునాకు మనుష్యభీతి లే

దనుటయె నిక్కువం బయిన ♦ నందఱు నెంచి విమర్శచేయుఁడీ! ౨౨౪ 371

క. వననిధియవ్వలితీరంబున రాఘవులు కపిసైన్యముల సుగ్రీవా

దినిఖలకపివర్యులఁ దోడ్కొని సీతవసించునచ్చొట్టును దెలియుటచేఁ. ౨3

ఆ. విడిసియున్న వారు; ♦ విడియుటచేతనే, మనకు భీతియేల? ♦ దనుజులార!

మిమ్ముఁ జెప్పుఁ డన్న ♦ మేలివాఁడ వినుండు, సీత నొసఁగకుండ ♦ సీతఱి నని,

1క. మనుజేంద్రుల నాయుర్యర, ఘనశౌర్యము మీఱఁ జంపఁగా నెబ్బంగిఁ
గనఁబడునుపాయ మది మీ, మనములలో నెంచి చెప్పుఁడ ♦ మంచిది నాకుఁ.

చ. వననిధి దాఁటుశక్తి రఘువర్యుల కిచ్చటికూదులఁ జయిం

పను భుజశక్తి లేదనినఁ ♦ బౌర్ణివమిత్రున కేనికైన నుం

డిన నటులుండవచ్చును నఁగి గడు నంచు వచింతురేము యా

వనచరసంతతిం గలిసి ♦ వార్ధిఁ దరించుచు లంకచేరఁగఁ. ౨౫౪ 375

2తే. రామునకె కాదు మఱి జగత్త్రయమునందు

నెవ్వనికి సాధ్యమే కాదు ♦ హితమనీషు

లార! కావున విజయంబు ♦ సారభుజుఁడ

నైన నాకుఁ జెలంగు నంఁచనియె నంత. ౨౬ 376

3క. స్మరవికృతిపరితాత్పండు రహితబుద్ధియగు నతఁ డిట్లుల్ నల్కిన నా

పరిదేవనంబు విని నిర్భరకోపము నొంది మిగులఁ ♦ బంతము మీఱఁ. ౨౭

తే. కుంభకర్ణుండు పలికె; నీకోర్కీరీతి

నీవె లోలోన నెంచి యానృపతనయుల

సాయముగనున్న సీతను ♦ సరభనమున

బల్కిఁ గొనితెచ్చితివి గాదె ♦ పౌరుషమున. ౨౮౪ 378

సీ అట్లు మాతోడ నిట్లుని చెప్పియుండిన యమున యామునమునఁనద్రి నొందు

నట్లు నిశ్చింతగ ♦ నాత్మ యుండును గదా యపుడె యోజించిన ♦ నగు ఫలంబ

దేమని యందువా ♦ యోమహారాజేంద్ర! యామంతనం బెల్ల ♦ నింతిఁ బట్టి

తెచ్చుటకును ముందె ♦ యిచ్చుటమాతోడఁ జేసియే యుండినఁ ♦ జిక్కు లేక

తే. చక్క నెఱవేఱియుండు; దశవదనా! యె

వండు మునుముందె యోజించి ♦ పరఁగ న్నాయ

1 అదేయా చ యథా సీతా నక్ష్త్రే దశరథాత్మజౌ-అనియూ. వాస్తవాధి అపధ్యా వితి ఛేదః-అని తీర్పులు. ఈయర్థము పద్యమున “చంపఁగా నెబ్బంగిఁ గనఁబడునుపాయము? అని కాకున్వరముగా నవ్యయించుకోవలయు. అపు డాయర్థము స్ఫురించును. అనఁగా రామలక్ష్మణులఁ జంపఁదగునుపా యము కనఁబడదే, అని రావణునిభావము. 2 నిశ్చయేన జయో మమ-అనియూ. న జయో మమ-అని మహేశ్వరతీర్థులయర్థము. అది యిట విగతజయ మనియు, అసారభుజుఁడనైన అనియు నర్థముగ్రహించినఁ దోచునని గ్రహింపవలయును. 3 నిశమ్య పరిదేవితమ్-అనియూ.

మును గనుంగొని యారీతిగను సరపతి

కార్యములఁ జేయునో యట్టి ధైర్యవిధుండు. ౨౯౫

379

క. తనమనసు కార్యనిశ్చయమును బొందుటఁ జింతలేక ధైర్యము వెలయుం
గను దాప మొందకుండును; విను మనుషాయమునఁ గార్యవిధుల నొనరుపఁ.

క. విపరీతముగ నొనర్చిన, సవనిత్రుల కిడఁగఁబడెడు హావిసువిధముగా
సవగతఫలములె యగు మఱి, సపాపఫలదంబులగును ధైర్యము నుమ్మి. 3౮౦

క. మును జేయఁదగినమంత్రంబును గావ్యాంతమున, మంత్రమునకుం దరువా
తను, జేయఁదగినకృత్యం, బును ముందుగఁ జేయఁ గోరుపురుషుండు జగతిఁ.

తే. న్యాయ మన్యాయ మిదియని ధైర్యము నెఱుంగు

వాఁడు గాఁడు నుమి; బలవంతుడైన

యరిని మార్కొని గెలవరా ధైర్యము యెఱింగి

యతఁడు చపలుండై యొనఁచో నతనిరిపులు. 3౮౫

383

ఆ. అవసరంబుఁ గాంచి ధైర్యమునైన బడి, క్రిందుపఱితు రట్టి ధైర్యమునైన
మయి యలంఘ్యమైన ధైర్యమునైన గిరి రంధ్రముననెనక హంసలగినట్లు.

1 చ జనకజఁ దెచ్చినట్టివని ధైర్యము సపాయకరంబై దానిని

మును మది నెన్నకే త్వరను ధైర్యము యొనర్చితి విట్టిరంధ్రముం

డిన నినుఁ దా నెఱింగియును నీదగుభాగ్యముచేతఁ జంప కా

మనుజవగుండు పోవిడిచె మాంసమునన్ నిషయ్యక్రమున్ వలెన్. 3౮౮ 385

చ. జరిగినకార్యముం గుఱిచి ధైర్యముఁ జింత యొనర్ప నేమి యి

త్తరుణమునందుఁ జేయఁదగుదానిని నెంచు మటందువేమి యి

క్కరణి ననర్థకార్యమును ధైర్యమునకే యొనరించినావుగా

యరయఁగ నాకుఁ దక్క నొరు ధైర్యముల దానిని జక్కఁ జేయఁగన్. 3౮౯

చ. అనఘ! భవద్రిపుప్రజము ధైర్యము చంపి విచార మిచ్చ పొం

దనియుటు చేయువాడ; విను ధైర్యద్రిపులం బరిమార్చి నీమనం

బునఁ గల చింతమాన్వదను ధైర్యధయంకరులైనవారి నీ

వనిమొనఁ గెల్వఁజాలుదువె యందువో యేమొ మహేశపుంగవా! 39౪

చ. పరులగువారు దేవపతి, భాను, ధనంజయ, యక్షరా, జ్వరు,

ద్యుమత్యుల నెవ్వరైన నని ధైర్యమునకే నొనరింతు నేను, భూ

ధరసమకాయ మొప్పుగ నుదాత్తమహాపరిఘంబుఁ బూని, భీ

కరతరదంష్టులం బెలుచ ధైర్యముచున్ బవరంబు నేయ నన్

సురిపతిగూడఁ గాంచి తనధైర్యతఁ దక్కి భయంబు నొందుఁగా. 3౯౫ 388

* యః పశ్చాత్తాప్యకార్యాణి కర్తా గ్యభిచిక్షితి, పూర్వం చాపకార్యాణి న స వేద
నయానయా-అనిమా. 1 దిప్త్యై త్వాం నావిధి ద్వామో విమిశ్ర మివామిశం-అనిమా.

- చ. మనుజవిభుండు రాముఁ డొకమార్గణముం బరఁగించి యింక నొ
 క్కనిశితగాణ మేయఁగను ♦ గాన్తుక మొయ్యనఁ దీడునంతలో
 వినుము శవీయతా ప్లవగవీరుల వారలఁ బట్టి రక్త మొ
 య్యనఁ దమిఁ ద్రాగునాఁడ నిఁకన్వై న మనంబున నూఱిడిల్లుమా! 3౮౫ 388
- సీ. ¹ అరివధంబున ననాఁయాసంబుగా నీకు జయముఁ గూర్పఁగ నేనుజాలువాడ
 నే, రాము మార్కొని ♦ యెలమి లక్ష్మణునిని వనచరవర్చులఁ ♦ బట్టి తినఁగ
 వాంఛింతు, నట్లు లీలవగునఁ గార్యంబున జేయఁజాలుదు నిఁకఁ ♦ జింత యేల?
 నాచేత నెట్లు లాఁనరపతి చచ్చును నీకజయంబు నట్లే కలుగును
- ఆ. నవల సీత యశని ♦ కవళయా నీవింక, మంచుసురను ద్రాగి ♦ మించువేడ్కఁ
 గేలి నల్పు మెలమిఁ ♦ గృత్యంబు లెన్నేని, చేసికొనుము చాలశ్రీఘ్రముగను.
- పండ్రైంకవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩ - వ సర్గము.

— ఖణి రావణుండు మహాపార్శ్వనితోఁ దనకుఁ గలిగిన శాపమును జెప్పెట. ఖణి

- క. అనినం గ్రుద్ధుండగునా,దనుజేంద్రుని శాంతచిత్తుఁ ♦ దాఁ జేయంగా
 భునబలుండు మహాపార్శ్వం, డనూనముగ లోఁ దలంచి ♦ యను నంజలితోఁ.
- ఉ. తేనియఁ ద్రాగఁ గోరి యతిదృష్టమృగాహినమాకులోగ్రహ
 కాననసీమ కేగి యటఁ ♦ గవ్వముమీఁగ లభించుఁ దేనఁ దా
 నానకయుండు నెవ్వఁ డతఁడోఁ గడు మూర్ఖుండు సీత నల్లె నీ
 పూనినశ్రీతిఁ బట్టి సుఖ ♦ మొందక యుండు బనర్హమాఁ జూచి'. ౨ 389
- ఆ. అరులు గలిగియుండ ♦ నవ్వారి గెలుచక, యామనృత్య మెట్లు ♦ లగును జేయ
 ననుదువేమొరిపుల ♦ నణఁచువాడవు నీకు,నీశ్వరునకునీకుఁ ♦ డెవఁడు గలఁడు?
- చ. ² కనుక నె నీవు వైరితలఁ ♦ గాలిడి సీతను గూడి శ్రీతినిం
 గనఁదగు, 'సీత నాపయిని ♦ గాంక్షను బూన దటండుఁ బల్కుదో'

1 వధేన నై దారశశే స్సుఖాపహం జయంతి వాపార్శ్వ మహం యతిశ్యే, హత్యా చ
 రామం సహ లక్ష్మణేన భాదామి సర్వాక్ హరియూధముఖ్యాక్ - అనిమూ దీనికి మహేశ్వరత్వి
 లు వ్రాసినవిశేషార్థ మివ్వద్యమనఁ దోఁచునని యెఱుంగునది ఎట్లన. చాలువాడనేచేయఁగలనా?
 (చేయలేను) ఎట్లు లానరపతి చచ్చును? (చావఁ దనుట) సీతకు అజయము=అపజయము. ఇంకి నీవు
 సకలసుఖంబు లనుభవింపుము. త్వరలోఁ జావఁగలవు అనిభాషము. 2 బలా తుక్కులన్నితై న వర్త
 స్వ సుమహాబల, ఆక్రిమ్యాక్రిమ్య సీతాం వై తథాభుంక్త్య రవస్వ చ-అనిమూ. మునివృద్ధయం
 తు తుక్కులన్నితై నాన్యత్ర వర్తస్వ. సీతాం బలాత్ భుంక్త్య రక్షస్వ - అని గోవిందరాజులు.
 ఇవట గోవిందరాజులు కూడ సీతను గాక్షాదుమా యని రావణునకు హితము మహాపార్శ్వండు చెప్పి
 నట్లగు వ్రాసిన గ్రహింపవలయు.

- ఘనబలశాలి వీవు జనకప్రియపుత్రిక యొల్లకున్న నా
మెను గడుఁ గుక్కుటం బెటుల * మించిన వేడుకఁ బెంటి నాక్రమిం
చునొ యటు పెక్కు వాగములు * శూరతఁ బ్రకాసి కాంక్ష నొందుమీ!. ౪
- క. మనసునఁ జింతలఁ బొందుము, ననితం గొనఁ బివప భయము * వాటిల్లిన నె
ట్లనియెకవేమో కానుం,బును బొందినపిదప నుభయము పరఁగునెడలన్. ౪౫
- ఆ. బాధ యేమి?, నిఁగడ * వచ్చిన రానిచ్చు, నీకు సరకుగాదు * నిలుపవచ్చు
గాదె దానిఁ గుంభకన్ధంబు బలశాలి, యైన యింద్రజిత్తహర్యగతిని. ౫౫
- క. మముఁ గూడి వజ్రధరుడై, యను శేష్యుఁ డగుగుడేర * నని యోర్తుగు యు
ద్ధము సేయలేకయే నా,గుము దానము భేరము ననుమార్గములఁ దగన్. ౬౫
౪. పురుషులు జడతను నేర్పితి,చిరి తమ్ముఁడు నీకు మున్న * చెప్పినవీరిన్
బరిపాటింపక దంపిమె, పరిమోపాయం బటంచుఁ * బరికించి తగన్. ౭ 398
- క. పనులను సాధింపుము దీ,నినె మదిలోఁ కృ ప్తిగాఁగ * నిల్పు; నికుంభం
డనినట్టు లచటి కేగుట, యనర్హుగు గు రావణా! మహాబలసారా!. ౭౫ 399
- చ. అరిజను లేమహాపురము * సంతకసీమకుఁ జేరరాఁగ ని
ర్భరతరపారుపంబుఁ గొని * వారల నెల్లర నన్ననన్తవి
స్ఫురదురువీర్యయోగమునఁ * బొం గడగంగను జేసి నీవశం
బరుదుగ నొండఁజేయఁ గల * మాసురరాజ! యసంశయంబుగన్. ౮ 400
- క. అని యిట్లు మహాపాగ్నవ్రిం, కన రాక్షసరాజ వానిఁయభిహితవాక్యం
బును విని 'పొగ'నచు వానిం, గని యిట్లని సత్క మది వికాసము పొదలన్.
- తే. ఓమహాపార్శ్వ! నీమాట * కుల్లు నులు రె
గలగ దొక్క రహస్యంబు * తెలియ మీవు
చాలకాలంబ యయ్యె నాచంక సురయ
నావురావృత్తమును దెల్పు * నాత్మ నెంతు. ౧౦ 402
- సీ. పూర్వ పంబరమునఁ * బుంజకస్థలయను నచ్చరి యోర్తు భయంబు గడురఁ
గనబడకుండ నొయ్యన దాఁగి హుతవహుజ్వలవలెం దగి * బ్రహ్మసదన
మున కేగుచుండంగఁ * గనినాడ నేనంత నాయంగనను బిల్కి * నచట నిలిపి
వివసనఁ గావించి * యపలీల భోగిందితిని సంత నద్ది వాడినసరోజ
- ఆ. కన్రునాళ మట్లు * కలఁగి పద్మాసను
పరిసరమున కేగె, * బ్రహ్మ కావి
షయము దెలిసె సనును * సావితమునం దెంత
నతఁడు మహితచిత్తుఁ * పొటనలన. ౧౨౫ 403

*చ. వనరుహనూతి కోపమునఁ ♦ బల్కెను నన్నును గూర్చి యిట్లు లో
దనుజవరా! యిదే మొదలు ♦ దానుగ నొప్పని యన్యకాంత బ
ల్కిని గొనుడేని నీశిరము ♦ మించిననాడువచస్సుచేత నొ
య్యన శతథా విభిన్నమయి ♦ యప్పుడె కూలెడు శంక లేకయే. ౧౪ 404

క. అని యిటు బలవంతంబుగ, ననుఁ గూరిచి శాప మొసఁగినన్ భీతిలి రా
మునిభార్య సీత బల్కి శయనమును జేర్పంగఁ బూన ♦ నైతిని నుమతీ!. ౧౫
క. వనరాశి కున్న వేగం, బును మారుతగతియు నాకుఁ ♦ బొదలెడు నీవా
ర్తను రాముఁడెఱుంగఁజొటను, ఘనబలములఁగూడిరాఁగఁ ♦ గాంక్షించెఁజమీ!.

క. గిరిగుహ నిద్రించెడు భీ, కరసింహము నిద్ర లేపుఁకరణిని నిద్రా
దరమునఁ బరుండుమృత్యువు, ద్వీరపడి లేపునటు నన్ను ♦ దర్పనమగ్రున్.

తే. ఊర కూరక రేచుచు ♦ నున్నవాఁడె;

తెలివిమాలినవాఁడౌట ♦ దివ్యపౌరు

మంబు నాదని యెఱుంగఁగఁ ♦ జాలకున్న

వాఁడు కావున రానున్నవాఁ డిచటికి. ౧౬౫

408

క. అని మున్ను రెండునాల్కలఁ, గనుపట్టెడు క్రూరభుజగఁకల్పనిశితబా
ణనికరము నన్నదీయం, బనియైన నెఱుంగఁ డాతఁ ♦ డతిమందుంజౌ. ౧౮ 409

సీ. ఇంక వేగంబుగ ♦ నేనుంగు నుల్కలచేతను భీతిల్లఁ ♦ జేయునట్లు
శతసంఖ్యలుగ నాని, శాతకార్ముకవిద్యుతాంబకమ్ముల వజ్ర, మట్టివాని
నిగిడించి భయపెట్టి ♦ నిలువక పరుగెత్తు నట్లు చేసెన రాము ♦ నతనిబలము
నుద్యదర్కుడు తారఁకోరుకాంతులఁ జెండుగతి గొప్పసేనతోఁ ♦ గదలి నేను

తే. నణచివైచెద; ననిని సహస్రనయనుఁ

డగుశతక్రతువున కై న ♦ నవ్వరుణున

కై న నను గెల్వఁ దరముగా ♦ దయ్యె బాహు

బలమునన్ విత్తనాఘని ♦ గెలిచి నేను. ౨౦౫

410

తే. అతఁడు చాలించునీలంక ♦ సధికశక్తిఁ

గైకొనినవాఁడ నిట్టి యుఁఖండబాహు

* శతథా మూర్ధా భవిష్యతి న సంశయః-అనిమా. అనేన రాణవిషయే రంభానిబంధననశ్
కూబరశాపే విద్యమానేషి తస్య ప్రాకృతదేవత్వా చ్చ తచ్చాప మనాదృత్య పుంజికస్థలాయా మపి
ప్రస్ఫుత్తం రాణం పశ్యాత్పితౄణామహ శ్శుప్తవాన్ అతేన రాణో ప్యనుల్లంఘనీయం పితౄణా
వాక్య మే వోక్తవా నిత్యవగమ్యతే-అని గోవిందరాజులు ఇది తెనిగింపఁబడలేదని శంకింప ననవ
సరము. ఇది యుపగాధను తెలుపునూ. కానఁ గెనిగింపలేదు.

బలసమగ్రుడనౌ నాకు ♦ నిల నరులన
నెంతమాత్రము ¹ రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను. ౨౧

411

పదుమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౪ - వ సర్గము.

— యధా విభీషణుఁడు మరల రావణునకు హిత ముపదేశించుట. యధా—

చ. అనిన విభీషణుండు దనుజాధిపుఁ డాడినవాక్యజాలమున్
ఘనతరకుంధకర్ణకృతగర్జనమున్ విని మేలుఁ గూర్చునై
యనుపమ మర్థయు క్షమును ♦ నైన సుభాషను రాక్షసేంద్రునిన్
గని యిటు వల్కె నీత యనఁ ♦ గాలభుజంగమ మాను రావణా!. ౧

412

తే. వక్షమే భోగ మగు నతిభయదచింత
యే విషం బగు సుస్థితమే సుతీక్ష్ణ
దంష్ట్రీలగుఁ జింతఁ దలవల్కుఁ ♦ దగుకరాంగు
ళు లయిదును నై దుశిరములై ♦ వెలయు మఱియు. ౧౪

413

క. తను పతిదీర్ఘం బిట్టిది, జనకసుతాసర్ప మిట్టిసర్పము నీవే
మని గోరితివో నేనెఱుఁగను; నీ కొక్కనికే కీడు ♦ గాదిది వినుమా!. ౨

414

చ. ధరణిధరేంద్రకూటనమతం గనుదేహము లొప్పుగా నభో
త్కరములు దంష్ట్రీ లాయుధనికాయముగాఁ దగుకోఁతు లెల్ల ని
ప్పురమును గూల్చి రాక్షసును ♦ భూసుత రామున కప్పగింపు; దా
శరధియు వజ్రతుల్యములు ♦ స్పర్శననన్నిభవేగముల్ మహా
త్తరములునైన బాణములు ♦ దాగుణభంగిని వైచి దైత్యులన్. 3

415

క. దురమున మార్కొని వారల, శిరములఁ జెందుటకు మునుపె ♦ నీతను నాభూ
నరునకు నర్పింపుము; కావరమున నీవల్కు లేల ♦ పల్కు దుడుగుమా!. ౪

చ. అనుచుఁ బ్రహస్తుఁ గన్గొని భటాధిప! ప్రాణము తీయఁజాలి వ
జ్రనిశితవేగముల్ పొదల ♦ వ్రాలెడు రామునితీక్ష్ణబాణముల్
చెనటి! భవచ్ఛరీరమును ♦ జీల్చుచుఁ బైకొని పోవకున్న విం
కను గనుకన్ వికఠ్ఠనముగా వచియించెడు దుర్నయంబునన్. ౫

417

తే. కుంభకర్ణేంద్రజిత్తులు ♦ జంభభేది
వై రియగురావణుఁడు మహాపార్శ్వ డామ
హోదరుం డతికాయుఁడు ♦ నుగ్రదర్శు
లైన కుంభనికుంభులు ♦ పూని యనిని. ౬

418

1 రాముఁ డేమెఱుఁగు నన్ను-అనునది యధికముగాఁ జేర్చుట యర్థపోషణ మొనరించు ననియే యని తెలియునది.

క. శ్రీరామునెదుట నిల్వగ; సారసమిత్రుండు దేవశత్రుములు నిను
గారవమున రక్షింపం, దా రరుదెంచినను దేవశత్రుజాతొడపై. ౬౪ 419

ఆ. నీవు కూరుచున్న • నెమ్మి మృత్యువు నంక, భాగనందు నున్నభోగిలోక
నుంబరంబు సంశ్రయముగాఁగ నొప్పినఁ, జంపితిఁబు రామచంద్రుఁడు నిను.

సీ. అనినఁ బ్రహస్తుఁ డిట్లనియె విభీషణ! సురదానవాళిచే • నరయ నితరు
లై నవారలచేత; • యక్షగంధర్వనుహారకేంద్రులచేత • మగ్రగుడ
తతిచేత నించుకయతిదానణరణంబునందు భీతియె మాకుఁ • బొందరాదు
మనుజుఁడౌ రామచంద్రునివంతుండి యుద్ధమున భీతియెదెల్లఃతగఁగలుగునొ

ఆ. యనియె; రాజహితము • నారయుమహితాత్ము
డౌ విభీషణుఁడు ధరాధినాథు
ధర్మకామములను • దగునర్థమును వీనిఁ
జక్క నెంచువాఁడు • సాధుమతియు. ౯౪ 421

క. కనుకఁ బ్రహస్తుం డహితంబును విభునకుఁ గల్లఁజేయఁ • బూని పలికినఁ
విని మాటు పలికె నిట్లని; వివహర్య' ప్రహస్త! దైత్యవిభుఁడును నీవుఁ.

తే. కుంభకర్ణమహోదయల్ • కువలయేళు
విషయమై చెప్పినట్టి యావివులభాష
ణములు నిష్ఫలములు సశక్యము లధర్మ
మతికి న్వస్థోక్తగమనంబుమాడ్కి నిజము ౧౧ 423

చ. అనుపమకార్యక్షేపఁడగుసారఘరాము వధింప నాకు నీ
కు నిఖిలదైత్యవల్లభులకుఁ వసరాశిని దెప్పనాయముం
గననియతిండు దాటుటకుఁ • గానివిధంబున శక్య మెట్లగుఁ;
మనుజులు వారు వధ్యులనుమాటను మానుము చాలు నింతటఁ. ౧౨

సీ. ధర్మప్రధానకృత్యంబు లొనర్చుచుఁ దా మహారథుఁడయి • ధరణిసాధుఁ
డగుచు నిత్యోకునదన్వయజనితుడై విఖ్యాతకర్ముడై • వెలసికార్య
దక్షుడై తగునట్టి • దర్పనచక్రని సంగరకృత్యముల్ • చక్క నెఱుంగ
నమరులైనను జాల • రస నిక నీవెంత; వాడులై సతసుపార్వములు నగుచుఁ

తే. గంకపత్రాంకములునయి • కడుదురాస
దములునయి పొల్చి రాముండు • తగ విడువఁగ
జటులగతి వచ్చునతితీక్షణశరము లెల్ల
గాడి నీతనువును జంపఁగలవు సుమ్ము ౧౪ 425

క. కనుక నె నీవే యీగతి, వినుతిని జేసికొనె దిప్పు • విక్రమయుతుడౌ
దనుజేంద్రుఁ డింద్రజిత్తును, ఘనబలుఁడు త్రిశీర్షుడైనఁ • గాని రణమునఁ.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డతనిఁకొడుకొ నికుంభుఁడు, నీవు గాని రాము ఁ నిర్జరేంద్ర
సముని దాకి నిల్వఁజాలరు; దేవాంత,కుండు మఱి సరాంతకుండు ఘనుఁడు.

క. ¹అతిరఘుఁడు బుద్ధిఘనుఁ డా,యతికాయుఁడు, పర్వతాభుఁడయి దితితనయ
స్త్రతని మేళింపుచు తగు, హితకృత్యుఁ డకంపనుండు ఁ నిక నెవరైనఁ.

క. అని నిల్వఁజాల రారా,మునిముందట; నితఁడు దైత్యముఖుఁడు కార్యం
బును బరికింపక చేయును, మనమున వ్యసనములు తోచు ఁ మందత నొందెఁ.

చ. అని తలపోసి మేలుగనునట్టిపథంబును జూపి చెప్పి కీ
తనిని శత్రుభూతలయి ఁ తన్మతి తీక్ష్ణము గాన దానినే
మనమున నెంచి మిత్రతను ఁ మాటలఁ జూపుచు నాతఁ డేగుఁ
వనె యిటు మీర లేగెదగు ఁ వారక దైత్యవినాశనాథమై. ౧౭ 430

చ. దనుజవరేణ్య గావణు నుదాత్తతరంబగు దేహమొప్పు భీ
తిని గలిగింపఁ జాలుచు నతిస్థిరసత్వము వేయి శీర్షముల్
తనరంగ నున్న రామవిభుఁతల్లజవై రనుహాహి యావరిం
చినయది దానిఁ దోలి యతిశీఘ్రును మీరు విముక్తుఁ జేయుఁడి!. ౧౮ 431

ఆ. ఏమి చేయవచ్చు ఁ సపుడు కాలము మించి
పోయె న నెవరేమొ ఁ పుడమివిభుఁడు
చేయరానిపనులఁ ఁ జేయంగఁ బూనిన
నతని పలన మేలు ఁ నందు సఖులు. ౧౯ 432

చ. మనములఁ బ్రేమఁ బూని యొకఁమాటకు వచ్చి బలాత్కరించియై
నను దలవెండ్రుకల్ దిగిచి ఁ నాథుఁ డటంచుఁ దలంపఁ బూన కా
తనిరిపు ల్లె వెండ్రుకలఁ ఁ దాకి జవంబున నీవ్వకుండఁగా
మునుపె బిరాన లాగి పెనుభూతము లూనినవానిఁ బోలఁ గా
వను దగు నుంచిత్రోవకును ఁ వారక తేదగు న్యాయ మిద్దియౌ. ౧౯ 433

²సీ. దనుజేంద్రుఁ డీతఁ డిఁ త్రుటి నశియింపఁగఁ గాలన్యత్యువుఁబోలి ఁ క్రూరులత్క
ణుండను మృత్యుకఁగుండుగు కడలిచేఁ బ్రచ్ఛాద్యమానుఁడై ఁ రాముఁ డనెడు
బడబాగ్నిముఖమునఁ ఁ బడసిగ్ధముగ నున్నవాఁడు కావున మీరువై శమొకటి
గాఁ గూడి కాపాడఁగాఁ దగు; నీరాజు నీతను రాముని ఁ జేరఁ బనుప
కుండిన నుండ నీయుండు, నాదుపలు కిది యీపురికిని మఱి ఁ యీన్యపునకు

1 తథా౭తికాయో౭తిరథో మహాత్మా. అనిమా. 2 సంహరిణా రాఘవసాగరేణప్రచ్ఛాద్య
మాన స్రరసా భవద్భిః యుక్త స్వయం తాంయితం సమేత్య కాకుత్స్థసాతాళముఖే పరకా సః-
అనిమాలము. రాఘవసాగరేణ లక్ష్మణసముద్రేణ, కాకుత్స్థసాతాళముఖే రామబడబాగ్నిముఖే-
అనివ్యాఖ్య.

- ఆ. నితనిమిత్రులకును ♦ నెల్ల రాక్షసులకు
హితము గాన నాదుఁమతము వినుఁడు
మనమె నీతఁ గొనుచు ♦ మహిపుని కడకేగి
యప్పగింత మంత ♦ సతఁడు కాచు. ౨౧ 434
- క. అరిఁ జంపవలయునని మే, మరసియె నసియింతు మనిన ♦ న్యాయము వినుఁడీ
త్వరపడక మంత్రియగు నా, పురుషుఁడు రిపుబలము స్వీయభూవుని బలమున్.
తే. చక్కఁ బరిశీలన మొనర్చి ♦ శత్రుసిరిని
సామ్యవృద్ధి యుంబుల ♦ సవ్యపుసిరిని
నట్లే నూత్నంపునృప్తిని ♦ నాత్మ నెంచి
యైక్యము హితంబునగు కార్య ♦ మొనరుపఁ దగు. ౨౨ 436
- పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ సర్గము.

— ఇతి ఇంద్రజిత్తు తనమతమును దూషింప విభీషణుం డాతనికి బుద్ధి నెప్పట. —

- క. అన నచటి దనుజయోధులకును ముఖ్యుఁడు బలయుతుండు ♦ క్రూరుఁడునగునా
దనుజేంద్ర సుతుఁడు శత్రుని, నని నొంచిన యింద్రజిత్తు ♦ హర్షము పొంగన్.
క. సుర దేశికువలె బుద్ధి, స్ఫురణంబునఁ దగినదనుజఁశూరుఁడు న్యాయై
కరతుండు విభీషణుఁ డ, త్తుణమున వచించినట్టి ♦ తథోక్తులనున్. ౫ 438
- క. విని యతనితోడఁ దా ని, ట్లనియెను; బినతండ్రి! తుదినీ ♦ నాడినవాక్యం
బును నెవ్వ రాదరింపరు, గరుక నిరర్థకము భీతిఁ ♦ గని పల్కినదా. ౧౫ 439
- తే. కటకటా! యేమి పలుకి నిఁకకరణి నీవు
లస్త్రకులమునం బుట్ట కిలన్ నుతీయొక
కులమునం బుట్టినాతఁడు ♦ కూడ నిట్టి
పలుకు వచియింపఁడే యిట్టిపనికిఁ జొరఁడె. ౨ 440
- క. అని తనతండ్రిం గని యి, ట్లనియెను నీకులమునందు ♦ నరయ నొకఁడె నా
పినతండ్రి యీవిభీషణుఁ, డనుపమవీర్యంబు బలము ♦ నతిధైర్యంబున్ ౨౫
- 2 తే. శౌర్యము పరాక్రమంబుఁ దేజంబుఁ దూలి
యున్నవాఁ డంచు, మరల నాఁపిన్నతండ్రి
కనియె; రాక్షస! భీతాత్మ! ♦ యాన్యపనుతు
లబలు లవ్వార లెంత లఁక్ష్యంబె మాకు 3౫ 442
- క. దనుజుం డెవఁడైనను నిటఁ, గనఁబడువారల నొకండు ♦ కడువడి వారిన్

1 సోఽపీదృశం వైవ వదే న్న కుర్యాత్-అనిమాలము. 2 సత్యేన విశ్వేణ పరాక్రమేణ శౌర్యేణ ధైర్యేణ చ తేజసా చ-అనిమాలము,

గొనఁజాలు బలిగ, మము భీతిని గాంచఁగఁ జేయనేల! ♦ తెలియనినుడులఁ.

చ. వినుము జగత్ప్రయాధిపతిః¹నీకుని నిర్దరగాజు శక్తు నే
ననిమొన భూమిపైఁ బడెడుఁనట్లుగఁ ద్రోసితి దేవద్యుల్
గని నను భీతినొంది గుమిఁగాఁ బరువెత్తిరి దిక్కు లెన్నికొం
చును మఱి నాల్గుదంతముల ♦ శోభిలునభ్రము వేను ద్రోయఁగఁ. ౫ 441

క. వికృతస్వరమునఁ దా నేలకు నొరఁగెను దద్దతనములఁ రెంటిని నే
న కడఁకఁ బెఱికితి దానఁ, జకితమనంబును దేవ ♦ సత్తము లార్చి. ౬ 445

క. నలుదెనలకుఁ బరుగెత్తిరి; బలమారఁగ సురలదర్ప ♦ బలములఁ గూడఁ
వెలితి గనఁజేసితి దైత్యులు నన్నుం దాకి వగల ♦ నొంది రనిమొనఁ. ౭౫

చ. అనుసనువీర్యముం గలిగిఁపట్టి భటాగ్రణి నేను గేవలం
బును సరులై న ప్రాకృతుల ♦ భూపకుమారుల నెట్లు గెల్వితే
నని వచియించె దీ వనియె; ♦ సంత విభీషణుఁ ¹డాయుధాలిఁ దా
ల్చినభటులందుఁ దా నె కడుఁ శ్రేష్ఠుఁడుగాఁ దగువాఁడు కావునఁ. ౮౫ 447

కవిరాజవిరాజితము:—

సురపతితుల్యుడు ♦ సూరవతంనుడు ♦ శుభ్రను తేజుఁడు దుర్జయుఁడుఁ
బరబలకాలుఁ డ♦భంగభుజాబలభాసురుఁడై తగురావణి యీ
కరణి వచింపఁ దగఁగ విని యర్థము ♦ గాఢముగాఁ గలవాక్యము లీ
వగున వచించెను; ♦ బాలుఁడ పౌటను ♦ బాగుగ మంత్ర మెఱుంగవు నూ!..౮

క. ఇదిసాధువగు ససాధువె, యిది యగునని నీవు నిశ్చయింపఁగఁ దగుశ
క్తిఁ దగినవాఁడవు గా వీ, యదనునకు ²సప్తబుద్ధి ♦ వైతివి తనయా!..౮౫ 449

క. కనుక నె యాత్మవినాశన,మును గూర్చుచు నర్థహీనములు నగు పలుకుల్
వినిపించితి వారయకయె, దనుజేశున కితని కల్ల ♦ ధరణిపువలనఁ. ౯ 450

³చ. తనయ! సఖాదియు క్తముగఁ ♦ దప్పుక నాశన మింకఁ గల్గునం
చని యిపు డేను బల్కు విని ♦ యజ్ఞత దానికి సమృతించెదే
కనుక నె పుత్రనామమునఁ ♦ గన్పడుమిత్రుఁడవయ్య వాస్తవం
బునకును వైరివే; జనకుఁపోకడ కొప్పినదుష్టబుద్ధివం
చని నిను శిక్షచేయుటకు ♦ నర్హ మదెట్లగు బుద్ధి నెంచినఁ. ౧౦౫ 451

సీ. బాలుని దృఢబలఁవంతుని సాహసీకుని గాఁగ నెప్పునఁమునఁ దెలిసియు
నీసధ కాలోచఁనేచ్చ నే తెంచినవారిచెంతకు నిన్ను ♦ వచ్చునట్లు
చేసినవానికే ♦ చేయంగ దగు శిక్ష; యింద్రజిత్తు! విను ♦ మీపు మాఘఁ
డవు బ్రగ్భంబులు ♦ వివరించువాడవు వినయసూన్యిండవు ♦ విపులబుద్ధి

1 విభీషణ శృంగారితం పరిష్కః-అనిమా. 2 అద్యా ప్యవిషక్యబుద్ధిః - అనిమా. 3 యస్యే
దృశం రాఘవతో వినాశం నిశయ్య మోహో దనుమన్యసే త్విష్-అనిమా.

- ఆ. విరహితుఁడవు ప్రకృతి ♦ యరయఁ గ్రూరంబుగ
నుండు నీకు, దుర్జునుండ వీవు,
కార్య మేదియైనఁ ♦ గడు నెంచి చేయవు
మిగుల దుర్జుతి వనఁ ♦ దగుదు వెపుడు. ౧౨ 452
- క. బాలుండ వౌటఁ దెలియక, ప్రేలుచు నున్నావు మిగులఁ ♦ బెద్దని యగుచున్
జ్వాలలను బ్రహ్మాండము, వోలె వెలుంగుచును గాలుఁ ♦ బోలి బెడగులై.
సీ. యమదండతుల్యంబులై యున్న బాణమ్ములను రాఘవుండు వై ♦ వ నెవఁ డనిని
నిలిచి నహింపఁగా ♦ నేర్పు?; నంచని పల్కి యన్నను గన్గొని ♦ యసురనాథ!
ధనరత్నభూషణతతుల వస్త్రంబుల బహువిధమణులను ♦ బరమభక్తి
గొని నీతతోఁగూడఁజని రామున కొసంతయుఁరాధమును సైసఁనగునటంచుఁ
తే. బ్రార్థనము చేసి దుఃఖంబు ♦ నదలి యిచట
సుఖముగా నుండ మిందలి ♦ శూరులెల్లఁ
బలుకుమాటల విసకుము ♦ నిలువ వివ్వ
యనిని రామునిముందు నా ♦ మనవి వినుము. ౧౪ 454
- పదునైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౬ - వ సర్గము.

- రావణుండు విభీషణు నవమానించుట. } శిశి
చ. ¹అనుచు విభీషణుండు హితమై మది కెంతయు నెక్కునట్లు చ
క్కనిగతిఁ బలుకవాక్యమును ♦ గాదన కావృత్తి సంగ్రహించి యా
పని నొనరింపఁగాఁ దగియుఁ ♦ బాపపుఁగల్గిని గాలచోదితుం
డు నగుట రావణుండును గడుం బరుజోక్తుల వాని కీటనున్. ౧ 455
- క. వెలుపటిశత్రువుతోడ మిగులఁ గోపమునొందియున్న ♦ క్రూరభుజగితో
గలఁగక సహవాసం బి, మ్ములఁ జేయఁగ వచ్చుఁ గుతలమున నెవఁడై నన్, ౧౫
- ఉ. అంతియె కాని మిత్రువలె ♦ నారయఁ దోచుచు శత్రుపక్ష ను
త్యంతము పూనియున్నకుటిఃలాత్మనితో సహజన్మతోడ నొ
క్కింతయుఁ గూడి యుండఁ జన ♦ దియ్యది నత్యము; రాక్షసాధమా!
సంతత మే నెఱుంగుదును ♦ జ్ఞాతులశీలము నెల్లవారలోన్. ౧౬ 457
- సీ. వీరలు జ్ఞాతులౌ ♦ వారలకుం గల్లువ్యసనంబులం దమి ♦ నందుచుండు,
తనుకులశ్రేష్ఠుని ♦ ధర్మశీలుని గార్యసాధకు విద్యాంసు ♦ శౌర్యయుతుని

1 మునివిష్ణుం హితం వాక్యము క్షవంతం విభీషణమ్, అబ్రవీ శ్చిరుఃకం వాక్యం రావణః కాల
గోదితః - అనినూ, దీనికి విశేషార్థము తనిష్ఠోక్తియందు వ్రాయఁబడినది. కాని యది యాకాశపం
చాంగమునంటిది. కానఁ దెనుఁగునఁ జేర్చఁబడలేదు. అది కేవలము మత్రిప్రధానమైనదనియు గ్రహిం
చి మన్నింపవలయు.

జ్ఞాతులు గొప్పగా ♦ నేతటి నెన్నరు పరిభవంతురు, జ్ఞాతు ♦ లుగుతరముగ
వ్యసనంబు నొందిన ♦ వారు సంతోషంబు నందుచుఁ దమవార ♦ లధికవృద్ధి
నందిననోర్వక♦యుందురు మఱియును దమభావములను బా♦హ్యమునఁ దెలియ
తే. కుండఁగాఁ జేసి యనోద్యత ♦ మొక్కరీతి

మైత్రిఁ జూపుచుఁ గ్రూరులై ♦ మంచియదను

గలిగినప్పుడు తా రెల్లఁ ♦ గడఁగి కీడు

చేయుచుందురు భయదు లే♦యే యెడలను. ౫

458

క. మును పక్షవనంబున ద్వీర, ననికరములు తమ్ముఁ బట్టఁ ♦ దగుపాశములఁ

గొనివచ్చిన తమజ్ఞాతుల, కును రక్షకులై న నరులఁ ♦ గొంఠఱఁ గనుచున్. 459

తే. తొన్నిజ్ఞోకమ్మలం జెప్పె ♦ నన్నమాట

వినినవాడను వానిని ♦ వినుము; నాకు

నగ్నివలనను నితరాయు♦ధాళినలనఁ

బాళనికరంబువలనను ♦ భయము లేదు. ౬౫

460

చ. కరుణయై లేక స్వీయమగు♦కార్యమునే గనుఁగొంచు నెప్పుడో

తరుణము చూచి వే మనల ♦ దారుణరీతిని బట్ట నెంచుని

ప్పుగుఱులయొద్దనున్న కరి♦పుంగవు లీనునజ్ఞాతులే భయం

కరములు; చూడ నివ్వీయె ని♦కాను ముఛాయముఁ జెప్పు వారికిన్. ౭ 461

క. దానిఁ గొని మనలఁ బట్టఁగ, నానరులు ప్రయత్నిపడుదు ♦ రారయ శంకన్

గానము సకలభయంబుల, మానంగాఁ జేయు జ్ఞాతి♦మండలభయముల్. ౭౫

తే. ¹వీని భరియించుటే కష్టమౌ ననయముఁ

దీక్ష్య మియ్యది మనకును ♦ దెలిసి యున్న;

దరియ గోవులయందును ♦ సిరియు విశ్రు

లందు నింద్రియనిగ్రహ ♦ మలరుచుండు. ౮౫

463

చ. ననితలయందుఁ జావలము ♦ వర్ధిలుచుండును జ్ఞాతులందుఁ ద

ప్పని భయ మున్నదంచు నిటు ♦ పద్యములం బరియించె నంట; నో

యనుజ! తలంప సౌమ్యుడవె ♦ యాదువుగా మఱి జ్ఞాతి వోదు కా

వున నిటు లోకసత్కృతులఁ ♦ బొందుచు సంపద విజ్ఞప్తిగి జ్ఞా

తినికరమందు మిన్ననయ ♦ తేజమునం దగు నన్ను నీశ్వరున్. ౯౫ 464

క. కని యోర్వఁజాల వీగతి, ననుపమభోగములఁ బొంది ♦ యలరుట నీకున్

మనమున నిష్టము గాదో, దనుజేశ్వర! యిట్లు లనుటఁ ♦ దగునా యనెదో.

చ. సరసిజసత్రమందుఁ దగు♦శింబరబిందువు లొక్కరీతి నె

క్కరణిని జేరకుండు నటు ♦ కాపురుషుల్ చిరకాలసంగతిం

1 విద్యతే గోష సంపన్నం విద్యతే బ్రాహ్మణీ దమః-అనియూ. 2 శింబరబిందువులు=నీటి బొట్టులు.

- బరగిన మైత్రి నిల్పు; రిటువంటి మహాత్ముని నిన్నుఁ గొల్చి నే
¹చిరసమలుండ నాకెటుల ♦ స్నేహము నిల్వనటంచుఁ బల్కుదో. ౧౧ 466
- తే. సుమగతంబగు మకరంద ♦ మమరఁ ద్రావి
 భ్రమర మాపుష్పమునను నిల్వకయె పోవు
 నట్లు నీవును సుఖముల ♦ ననుభవించి
 నాదుక్షేమంబుఁ గోర కున్నావు నిజము. ౧౨ 467
- చ. జను లతిదుష్టులైనఁ దము ♦ సంతత మోమెడువారలందు స
 న్నను చెలంగ; దిట్లయిన ♦ మైత్రిని జేసియు దాని మాను లు
 ట్లనియెదవేమొ హస్తీ జలమందును స్నానము ముందుఁ జేసి యం
 త నిజకరంబుచే రజము ♦ దానయి మేనునఁ జల్లు కొంచొగి. ౧౩ 468
- క. తనతనువుఁ జెఱుపుకొనునట్లు, లనార్హుడగువాఁడు మొదట ♦ నతిమైత్రిని జే
 సిననుం బిస్తుటఁ దానే, తనమైత్రిని బాడునేయఁ ♦ దలఁచును సహజా!. ౧౪
- క. వినుము శరత్కాలంబున, ఘనములు జలశీకరముల ♦ గర్జిల్లుచు భూ
 మిని గురిసిన వానిన మేదిని చక్కఁగఁ దడియకుండుతరునఁ గుజనుల్.
- తే. మైత్రి యొనరించినను వారిమాట నమ్మి
 యుండఁగా రాదు మేలును ♦ నొందరాదు;
 దానవా! మఱియొక్కఁ డిత్తఱిని నిట్లు
 పలికియుండిన క్షణమునఁ ♦ బొయుఁ దనువు. ౧౫ 471
- క. ²కులపాంసనుడవు చీచీ, తలఁగుము నాయెదుట నుండఁ ♦ దగ విఁకఁ బో పో
 పలుమాట లేల యనియెను; గులపాంసనుఁ డనెడునుడులకుఁ రోసి మది. ౧౬
- క. న్యాయమును దాను జెప్పిన, నాయనురుఁడు దానిఁ గొనక ♦ యతిపరుఁడొక్కల్
 వేయివిధంబుల నాడిన, నాయూహనమున నిల్వ ♦ నాత్మ యలరమి. ౧౭ 472
- క. ఘనగదఁ జేతం దాలిచి, దనుజుల నల్పిరను గూడి ♦ తా నాకాశం
 బున కెగిరె; నంతఁ గోపంబున నచ్చట నిల్చి యతఁడు ♦ బుద్ధివిభవత. ౧౮
- చ. ³సిరి యలరార నన్నఁ గని ♦ చిత్తమునం దిప్పుడైన మంచి నె
 బ్బర లొగిఁ దోషవో యనుచుఁ ♦ బల్కెను రాక్షసరాజ! భ్రాతృ
 పరఁగుదు కాన న న్గఱిచి ♦ పల్కఁగ నెంచిన వెల్లెఁ బల్కుమీ
 తరుణమునందె; యన్నవు గదా! పిత యట్లుగ నిక దలంపనా. ౧౯ 473
- సీ. మానసీయుడవు సుహూ! యైన ధర్మమార్గంబున నిల్వక ♦ కదలి తీవు
 హితము పల్కిన నాపయిని దోషముం బెట్టి పరుషవాక్యంబులు ♦ వల్కితీవు
 దీనిని మాత్రమే ♦ యేను సైపఁగఁ జాల నొదఱానన! నీకు ♦ నేది మేలొ
 దానినిఁ జక్కఁగాఁదలపోసి హితవాక్యమును జెప్పితిని; గతబుద్ధు లెల్లఁ

1 చిరసమలుండ=అనేకసంవత్సరములు. 2 అస్తి మహూర్తన భవే త్వాం తు ధి క్కులపాం
 సనం-అనిమా. 3 గత శ్రీమత్-అనిమా.

తే. గాలవశమునఁ జిక్కినఁకారణమున

1 హితము గైకొన; రెప్పుడు ఁ హితము పల్కు

చుండువారును దమి వినుచుండువారు

సులభముగఁ జిక్కుచుందురు ఁ త్కోణియందు. ౨౦

476

క. ఎది యప్రియమై యుండునొ, యది హితమే యగునయేని ఁ యమ్మాటను జెప్పఁ దలంచినవాఁడును న, యన్యది హితమని వినెడువాఁడు ఁ సరిది జగమునన్.

తే. సకలభూతసంహారక ఁ మకరుణమ్ము

నయిన యాకాలపాశంబుఁనందుఁ గట్టు

పడి వినాశముఁ గను నిన్నుఁ ఁ గడు వహించఁ

బడెడుగృహమును బలెఁ జూచి ఁ తడయ కేను. ౨౧

478

క. మన కేల యనుచు నుండక, నినుఁ గావఁ దలంచి హితము ఁ నెఱిఁ దెల్పితి; మండినయగ్నివోలె మెఱయుచు, సునిశితములు స్వర్ణరత్నఁశోభితములునై. ౨౨

క. వెలుఁగొందుతీవ్ర బాణంబుల రాముఁడు నిన్ను నొంచఁ ఁ బూనెడుతఱిఁ గన్నులఁ జూడ నెంచకేనిటు, పలికితి, యుద్ధాంగణమునఁ ఁ బ్రకటబలాఘ్యో.

క. శూరులు నస్త్రవిదుత్తము, లారయఁ గాలాభివన్నఁలై చెడుదురు నూ

శోధిక సికతానిర్మిత, భూరిలసచ్చేతువులను ఁ బోలి దశాస్యా! ౨౩

481

2 క. గురుబుద్ధి నీకు హితమును, బరికించి యదేమి పల్కుఁ ఁ బాల్పడితినొ యా సురవర! దాని సహింపును, నిరతము రక్షించుకొనుము ఁ నినుఁ బలువిధులన్.

చ. దనుజశరణ్యమై యలరి ఁ దానవరాజ్యవతంసమైన ప

త్తనమును దీనిఁ గాచుకొను; ఁ తద్దయు నీకు శుభంబు గల్గెడున్

నిను విడనాడి పోయెకను ఁ నేఁ జనినంత సుఖంబుఁ గాంచుమా

[దనుజవరేణ్య! యిందఁ టిట ఁ దానవు లుండియు వీరిలోపలన్. ౨౪]

483

ఆ. హితముఁ దెల్పి మంచిఁదే యగు మంత్రంబుఁ, జెప్పి పాపమందుఁ ఁ జేరకుండ దానె పూని నిన్నుఁఁనను నుద్ధరించును, హృదుఁడు సఖుఁడునీకుఁ నెవఁడులేడు.]

చ. అనయము మేలుఁ గోరి నల ఁ దంచు వచించుచునున్న నాదుప

ల్కును గొనకున్నదే మనసు ఁ గొంచెమె యైనను, మృత్యు వల్లనన్

గనఁదగువారు చచ్చి రని ఁ గాదె తలంపఁగ నొను మిత్రవా

క్యనిచయ మట్టివారు విన ఁ రారయ నద్ది హితంబు గావునన్. ౨౬

485

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

1 సులభాః పురుషా రాజాః సతతం ప్రియవాదిభః, అప్రియస్య తు పథ్యస్య వక్తా శ్రోతావ దుల్లభః-అనిమా. 2 త వర్షయతు య వృక్షం గురత్వా క్షిత మిచ్ఛతా-అనిమా.

౧౭ - వ సర్గము.

— శుభ విభీషణుడు రామనాదకు బోవుట —

- క. ¹అని యిట్లు రావణానుజుఁ, డనఘుండగు నావిభీషణాఖ్యుఁడు తనయ
న్నను రావణుఁ గని హితముచు, వినిపించుచు నతఁడు దాని ధీనిమి వగవునఁ.
- చ. పరుషము లాడియైనఁ దనఃశ్రాతను సత్పథమందుఁ ద్రిప్పగాఁ
బరమహితంబు గాడె యని ధీనిబలాదులఁ దెల్పి భీతిలఁ
బరుషము లాడి సుంతయును ధీనిని గైకొనకుంట నింక నీ
పురుషుఁడు కీడు నొందు నని ధీని దలంచి తదీయసంగతిఁ. 487
- ఆ. విడిచి యవుడె రాఘవఁడు లక్ష్మణుండున్నధరణి కరిగె; నంత ధీనినుండి
తొలఁగి చల్లనైనఁకొలఁకుఁబోఁ బడఁబోవు, నట్లు సత్సరముగ ధీని నరుగుదెంచి.
- నీ. ²వరరత్న కాంచనాభరణధారణమున నున్నతిఁ బొడవున ధీని యుంట
స్వర్ణాద్రిశిఖరంబుభంగిని దగువాని ననులకాంతిని గూడి యంబరమున
వనచరు లారామభద్రునిచెంతకు నరుగనిత్తురో? లేదో? యనుభయమున
సంచరించుచు నటఁ ధీనిచలకృతి నున్నవాని విభీషణు ధీని వానరు లొగి
- ఆ. ధరణినున్నవారు ధీని తప్పక చూచిరి; మేఘపర్వతముల ధీనించి యతఁడు
కాన నగుచు దివిజకాంతువిక్రమమునఁ, బరఁగి యాయుధాళిఁబట్టి మిగుల.
- చ. సురుచిరభూషణావళుల ధీని శోభిలుచుఁ ఘృతశౌర్య మొప్పుఁగాఁ
బరఁగుచునుండె, భీతికరపౌరుషముల్ దగ వానిమంత్రులుఁ
నిరుపమశస్త్రజాలముల ధీని నెమ్మి ధరించి మహావిభూషణో
త్కరమున నొప్పి నల్పిరును ధీనిలుచునుండిరి పుష్కరంబునఁ. 490
- క. అరిజనదుర్ధస్తుండగు, హరిపతి సుగ్రీవుఁ డట్లు ధీని లభ్రంబున న
ల్వరుమంత్రులుతానొకఁడును, నరుదెంచుటఁగాంచి సురుచిరాత్మకుఁడౌటఁ.
- నీ. ³అనలుందు శరభుండు ధీని నట్లు సంపాతియుఁ బ్రభునుండు నాఁబడుఁవారితోడ
వచ్చుచున్నట్టి యభ్రగుండైన యాతనిరాక యేకొక యని ధీని ప్రాకటమతి

1 ఈయధ్యాయమున నభ్రమప్రదానపద్ధతి వర్ణింపఁబడుచున్నది ఈభ్రమమున గోవిందరాజ ప్రభృతులు ప్రపత్తిమార్గ మాశ్రయించి యాయధ్యాయమునఁ గొన్నిశ్లోకములకు విశేషార్థములు వ్రాసిరి. అవి యన్నియుఁ దెనుగునఁ జేర్చినట్లైన పీఠిపురాణము చెప్పినట్లును ఇంతియకాక యా యర్థములు కేవల మూహాలచే నిర్మింపఁబడినవి. ఒక్కదృష్టాంతము మాపి విరమించెద శ్లో ఇత్యుక్త్యా పరుషం వాక్యం రావణం రావణానుజః-అనిమా అనేన శ్లోకేన భగవద్వియభానాం దేశస్య త్యాజ్యత్వం తత్సంబంధిదేశస్య పరమప్రాప్యత్వం చోక్తమ్-అనివ్యాఖ్య. ఇట్లే యర్థములు కల్పితములు. కానఁ దత్సార మిట్ల గ్రహింపఁబడి కథాసంవిధానభంగకరము గాకుండునట్లు తెనిగింపఁబడిన దని గ్రహించుటయేసరము. 2 తం మేరుశిఖరాకారం దీప్తా మివ శతప్రదాం, గగనస్థం మహిషాస్తే దదృశు ర్వానరాధిపాః - అనిమా. 3 త మాత్మపంచమం దృష్ట్యై-అనిమా. నల్వరు మంత్రులపేరులు వ్యాఖ్యనుండియే గ్రహింపఁబడినవి

విభవులై తగు కపినిరులతోఁ గూడి మంతనం బొనరించె; † సంత నొకము
హూర్త మాలోచించియు గ్రబలాఘృతా హనుమదాదులఁ జూచిఁ న్నాయరీతి
తే. నుత్తమంబయి హితమయి † యొప్పుచున్న
వాక్యమును బల్కె; నాయుధఃపారధారి
యగుచు నల్వరు రాక్షసు † లనుచరులయి
రాఁగ నెదురుగ వచ్చెడుఁరాక్షసుండు. ౪౫ 492

క. కనుఁగొనుఁ డాతండ్రి యిట, మనలం బరిమార్చుఁ బూని † మహితజవమునఁ
జనుదెంచుచున్నవాఁ డిదె, వినుఁ డింతయు శంకలేడు † వీఁ డట్టిండా. ౪ 493

చ. అని వదియింప నవ్వనచఁరాధిపుమాటల నాలకించి యా
వనచరవర్యు లందఱును † వైశమ వృక్షములఁ గిరివ్రజం
బును గ్రహియించి సల్కిరి; విభూ! యతివేగమ యాజ్ఞ యిమ్ము నీ
యనుచుతి లేక చేయఁదగ † దారయ నేపనినైనఁ గావునఁ. ౬౫ 494

తే. ఈదురాత్ముల వధియింపఁనే యనుజ్ఞ
యిమ్ము సంశయ మేల వీ † రెన్న నల్ప
తేజు లాటను హతులయి † త్రెల్లువారు
ధరణిపై; నని వారి ట్లుదాత్తభంగి. ౭ 495

చ. పలుకుచుచుండు నెవ్వ రెటు † పల్కిన సర్వవిదుండు రాముఁ డి
మ్ముల ననుఁ గాచునన్నహితముం గడు నమ్మి విభీషణుండు న
ప్పలుకుల నెన్న న్నొత్తఱిని † వారిధియు శ్రుతిరమొంది యే
చలనములేని చిత్తమునఁ † జక్కఁగ నిల్చెను నశ్రమందునే. ౮ 496

చ. అనుపమబుద్ధివై భవము † నందినయట్టి విభీషణుండు చ
క్కని నదుసాయముం దెలియుఁ † గావున సంబరసీమనుండియే
వనచరపుంగవుల్ స్లనగఁవారవిభుండును నాలకింప ని
ట్లనియె మహాధ్వనుల్ తనరుఁనట్లుగ సా్వర్తియుఁ దెల్లమాగతిఁ. ౯ 497

సీసమాలిక: —

*ఆహారనిద్రాభయగ్రామ్యధర్మంబులందు నేనియతిలే † కరయదుష్ట
మైన మార్గంబున † నాదృతిఁ జరియించి సార్థకాహ్వాయుఁడయి యఖిలరాక్ష
సాధీకుఁడై తగు † నసురుఁ డొక్కఁడు గలఁ డతనికి సహజుఁడ † సతనిభ్రాత
నగు నన్నును విభీషణాహ్వాయంబునఁ బిల్చు రలదురాత్ముఁడు రాక్షఃసాధిపుండు
గర్భవాసాదిదుఃఖంబుల నెఱుంగక పరమపవిత్రయా † పడఁతి సీతఁ
బుష్పాపచయముఖభోగంబులకు నెల్ల నేకాంతభాగమై † యెనఁగి యాయ

1 రావణో నామ దుర్వృత్తో రాక్షసో రాక్షసేశ్వరో-అనియూ. ఈ మొదలగు స్లోకములకు
నుచితరీతిని వ్యాఖ్యానాభిప్రాయము గ్రహింపఁబడిన దని తెలియందగు.

యోధ్యకంఠసు జూడఁ నుత్కృష్టమై మునిసమృతంబగు జనఁజ్ఞాన మనెడు
తావున నుండి యత్యంతభక్తుం డగు నట్టి జటాయువుఁ బట్టి చంపి

బలిమిని గైకొనిఁ బచ్చి కారాగారమం దుంచినాడు; సీతాంగనయును
వివశయై దీనయైఁ వికృతవేషంబులఁ దగు రాక్షసాంగనలఁ తన్నుఁ గావ
వారియధీనమంఁ దీరితి నున్నది; లోకాభిపూజ్యయైఁ లోకజనని
యనఁదగు నీతకుఁ నపకృతిఁ జేసిన యట్టిపాపాత్ము మాఁయన్నఁ గూర్చి

సామభేదాదులౌఁ సరణులఁ జూపెడు వివిధవాక్యంబులఁ విపులభావ
ములు గల్గు పల్కులఁ మును రాముఁ డొనరించి నట్టి ఖరాదివఁధాదిచిహ్న
ములచేత నీత రాఁమునకుఁ జక్కని భక్తి మరల నొప్పింపు మీఁమాటవినుమ
యని యొత్తి చెప్పితి; వివేచయ్యె నాపల్కుఁ గాలసంప్రేరితుఁడై లయంబు

గాంచఁ దలంచెనుఁ గావున దుష్టాత్ముఁడైన రావణుడు నేఁ సరసి హితముఁ
బలుకుచునుండఁ జావను గోరువాడు వైద్యోక్తి నాలించి యత్యుత్తమమగు
నౌషధంబును గొనఁనట్లు నాపల్కును నవలీలఁ దృణముగాఁ నాత్మ నెంచె;
గాని గ్రహింపఁ దాఁబూనఁడయ్యెను; హితమును జెప్పుచున్న నేఁచునుగఱోర

భావలఁ గ్రూరరావణుచేత ధిక్కృతిఁ జేయఁగాఁబడి నీచఁసేవకుగతి
నవనూనితుండనయిఁ ¹యంతట నుత్తమపురుషార్థరూపసత్పుణ్యలభ్య
రామసంప్రాప్తికైఁ రయమున నపవర్గబాధకసూవాత్మభవశత్రు
ముల వినర్జించి రాఁమునిఁ గరుణాభిని శరణు జొచ్చితి; ననఁచరగణేంద్ర!

²యధికారభేదమే యాత్మదలంపక సురనరకాననఁచరముఖవివి
ధప్రాణులకు నితాంతము సమాశ్రయణీయుండయి రఘుకులమునఁ నవతరించి
పరమాత్ముండయి నిరంతరసమాశ్రయణీయుండగు రామునకువేగఁముగనమస్త
విధములఁ దన్నె సేవింప నెందిన నన్నుఁ దెలుపుమా చెంతకేఁతెంచియున్న

నను విభీషణనామఁకుని బ్రియదాసుని శరణాగతుని నీవుఁ జవమునఁ జని
తెలుపుమా! యని రాక్షసులలోన నన్నతి యైన విభీషణుఁ డేను శరణుఁ
జొచ్చితిసని పల్కుఁ శుభ వాక్యముల విని సుగ్రీవుఁ డెంతయుఁ జోద్య మంది
జవమునఁ జోయి³లఁక్ష్యణమ్రాలశ్రీ రాముఁగాంచి ప్రియముననఁక్షరముల్లెఁ

తే. దొట్రిలంపడ రావణుతోడఁబుట్టు
వగు విభీషణు డనెడు వాఁడాత్మనచివు
లైన నల్వగు రాక్షసుఁ బరుగు దేర
శరణు జొచ్చినవాఁ డిటఁ కగుగుదెంచె. ౧౭

1 త్యక్తాస్య పుత్రం శ్చ దారాం శ్చ రాఘవం శరణం గతః-అనియూ. 2 సర్వలోకశరణ్యా
య రాఘవాయ మహాత్మనే, నివేదయక మాం క్షీప్రం విభీషణ ముపస్థితమ్-అనియూ. 3 లక్ష్యణ స్యా
గ్రతోరామం సంరభ్యమిదమబ్రవీత్-అనియూ. సంరభం ప్రేమభాగాత్సరితోదితాక్షరమ్-అనివ్యాఖ్య.

చ. పరజనకాల! చేయఁదగుఁపద్ధతి యిద్ది యకార్య మిద్ది యం
చరయఁగనైన సుంతమునఁయందును సేనలఁ దీర్చువ్యూహముం
దురుతరబుద్ధినిశ్చయము ♦ నొంది యొనర్పఁగనౌ నయంబునఁ
బగులరహస్యము లైలియఁ ♦ బంపెడుచారమునందుఁ బూని యె
చ్చరిక మెలంగనౌఁ గవులఁసంతతియందును శత్రులందును. ౧౮ 499

తే. ఇట్లు లున్న శుభంబు నీఁకెపుడు గల్గు;
దానవులు వీరు కోర్కెచంఁదమున హవ
ములు గొనంగలవా రౌట ♦ మొససి యొరుల
కగపడకయే చరింతు ర ♦ జ్ఞాటవలన. ౧౮౫ 500

క. ¹కనఁబడకయే యనేకులు, దనుజులు సునచెంత కిపుడు ♦ తా రరుదేర్క
గనిపెట్ట రనుచుఁడలఁచుచు, జనుదెంచియెయుందు; రెపుడుఁశత్రువు లగుచు. ౧౮౬

తే. కైతవోపాయముల నేర్చి ♦ కడుఁ బరాక్ర
మమున నలరుచు నుందురు ♦ చునము వారి
యందు విశ్వాస మునుపరా; ♦ దనురుఁ డెట్టి
వాఁడు కృత్యము దేనిని ♦ వీఁ డొనరును. ౧౮౭ 502

క. అనియెద వేమో! యీతఁడు, దనుజేంద్రునిచారుఁడౌను ♦ దాఁ గావున నే
మన కీతఁ డనుకూలుండుగఁ, గనఁబడి యిటఁజొచ్చితఱినిఁగాంచియుపమచే. ౧౮౮

క. మన కెల్ల భేదముం గల్గెను జేయు నసంశయంబు ♦ కడఁగి యితని క
ప్పని చేయ సాధ్య మగునా, యనియెదవో యట్లు చేయ ♦ ననువుపడనిచో. ౧౮౯

²క. మన మితనియందు సప్తకమును జూపెడు దనుక నుండి ♦ బుద్ధిబలమునం
దనరును గావున ఛిద్రం, బును దగఁ గనిపెట్టి తానె ♦ పూనిక మెఱయ. ౧౯౦

తే. కొట్టినను గొట్టవచ్చును ♦ నిట్టియెడల, నరులఁ గూల్పంగ వచ్చితి ♦ మతనివంక
నుండి వచ్చిన యాతని ♦ నుజ్జగింప, ధర్మమా! దానబలవృద్ధి ♦ తనరుఁ గాదె!. ౧౯౧

³చ. అనుదువో యేమో! మిత్రులకు ♦ నైన బలంబును, గాఢ నుండు నా
జనులబలంబు వేతనముఁ ♦ జాలగ్రహించెడు భృత్యసదృశం
బును దగియున్నమూలబలముగ్రహియింపఁగ వచ్చుఁ గాని శ
త్రుస కనుబంధమా బలముఁ ♦ దోచినరీతిఁ గొనంగరాదు నూ!. ౧౯౨ 507

చ. అరిజనులందు నీతఁ డొకఁ ♦ జ్ఞాటను వీడఁగ న్నన్యఁడే యగు
బరజనసంగతిం గొనక ♦ వచ్చినవాని గ్రహింపఁ గూడదా!
యరయఁగ ధర్మ మిట్టిదగు ♦ నంచు వచింతువో యేమో! యోవిభూ!
పరుఁడును జాతిరాక్షసుఁడు ♦ భ్రాత భవద్రివులైన వానికి. ౧౯౩ 508

1 అంతర్ధానగతా హ్యేతే-అనిమా. 2 ఛిద్ర మానాద్య బుద్ధిహృత్-అనిమా. 3 మిత్రాట
వీబలం చైన మాలం భృత్యబలం తథా, సర్వ మేత ద్వలం గ్రాహ్యం వర్జయత్వా ద్విషద్వలమ్-
అనిమా.

క. విను మీపు సోదరుని జ,య్యన విడిచియె నాడుచెంత ♦ కగుదెంచితివే
యనియెదవేమో!; వీడన, మనరిపువక్షముననుండి ♦ మంత్రులతోడన్. ౨3

తే. వచ్చియున్నాడు గావున ♦ నిచ్చమిటి

నితనిమీఁదను విశ్వాస ♦ మెట్టు లునువ

వచ్చు!; 'శరణాగతుని వీడ ♦ వచ్చునె యని

యందువో?' రావణాసురుం ♦ డనువ వీడు. ౨3

510

క. చారునికృత్యము చేయఁగ, నోతామా! యిటకు వచ్చి ♦ యుండం జను నీ
వారయ న్నాయవిదగ్ధుడ,వే రహి నీవెఱుంగనట్టి ♦ వే ముండు నిలన్.

క. ఈలాటిమాయకానిని, నేలాగు గ్రహింపఁ దగునొ ♦ యెన్నఁగ వీనిన్

బాలిశువలె నిగ్రహము న, దేలీలగనైనఁ జేయ ♦ నిట యుక్త మగున్. ౨౪

క. అని నాకుఁ దోచుచున్నది; విను! చాగుని జంపు టరయ ♦ విహితమెయనుదో
జనవర! చారునికృత్యంబును జేయఁగ నితఁడు రాఁడు ♦ పో తలపోయన్. 513

ఆ. కుటిలబుద్ధిచేతఁ ♦ గ్రూరరావణుఁ డంప, నిట్టి వేష మూని ♦ యితఁడు వచ్చి
మాయఁ బూనె; నీవు ♦ మనలత్కటండును, నమృతంబుఁ జూపింపఁ దఱిఁ గని.

క. మనలఁ బ్రహరింపఁ జెంతకుఁ, జనుదెంచినవాఁడు; మనకు ♦ ఛద్మ మితనియం
దును గనఁబడఁ జంపుద మీ,తని సందువో యేమొ,రిపు వత్తిరితుడగుచున్.

సీ. ప్రాజ్ఞఁ డౌటను దన ♦ పరులపై న్యముఁజొచ్చియంతగమును గాంచి ♦ యడరిచంపు
వారి నెల్లర, వీడు ♦ బహుసంఖ్య నేలాగు వధియింపఁగలఁడంచు ♦ బలుకు దేమొ,
యొకగుడ్లగూబ తా ♦ నొక్కట నవకాశమును గాంచి వాయుసములను జంపు
నట్లు చంపును గాన ♦ నాతని కపటంబు గనఁబడకయె యుండుఁ; ♦ గనుక నివృ

1 తే. డేమి చేయంగనా నందు ♦ వేమొ, వీని

బట్టి వధియింపనే తగు ♦ వదలిపెట్ట

నితఁడు మారీచువలె హాని ♦ నే యొనరుచుఁ

గనుకఁ దీవ్రపుడండనంబున నితనిని. ౨౬౪

516

క. వీని చతుర్థంత్రుల నిటఁ, బూనిక వధియింపవలయుఁ ♦ బో యేలన? నా
దానవభర్త నృశంసుం,డై నెగఁడెడు రావణునకు ♦ ననుజుండు గదా. ౨౭

2 చ. అనియిటు రామభక్తులగు ♦ నాకపివీరుల కెల్ల నాథుఁడో

వనచరరాజు వాక్యములఁ ♦ బల్కు నెఱింగినప్రోడ యుక్తముం

గని వదిలించు నేర్పటియుఁ ♦ గావున దానయి యొత్తి చెప్పి రా

మునివగు పల్కులన్ వినఁగఁబూనెను మానము దక్షుఁ డౌటచేన్. ౨౮

1 ఇధ్యతా మేష దండేన తీవ్రేణ సచివై స్సహ-అనిమా. కేవలనిరసనే కృతే మారీచవ దన
కళారీ సా స్త్రిత్-అనివృత్తి. 2 వాక్యజ్ఞో వాక్యకృతం తతో మాన శుపాగవత్-అనిమా.

- చ. హరిపతివాక్యమున్ విని మహాయశుఁ డొటను దాను జెప్పు ను
త్తరమును బ్రేమ గల్గుటను ధా వినఁ డీతఁ డటంచు నెంచి య
త్తరుణమునందుఁ జెంతఁ గలఁత త్రవ్వెడు త్రము లొక సీంద్రులన్
వరమతులన్ దగం గనుచు ధ వాయుజమఘ్నిల నిట్లనెం దమిన్. ౨౯ 519
- చ. వనచరరా జితం డనురఁవర్యనిసోదరుఁ డౌ విభీషణుం
డనుదనుజున్ గుఱించి బహుఁభార్గము హేతుసమన్వితంబుగాఁ
గనఁబడఁ బల్కు వాక్యము దఁగన్ వినినారు గదా యసంశయం
బున నిట మీకుఁ దోచినది ధ పొల్పుగఁ జెప్పనగున్ ముదంబునన్. 30 520
- సీ. నన్నతి యొకఁడొకఁసందర్శమునఁ జెప్పుటకును విని తాను ధ బదులు చెప్ప
కూరకుండం దగ ధ దురుతిరసంశయములఁ దీర్చి యుక్తంబు ధ నిలువఁ జాలు
బుద్ధిసంపత్తిచేఁ ధ బొలిచి సమర్థుడై శాశ్వతశ్రేయంబు ధ సావ్వంతమందు
వాంఛించునువృద్ధుండఁబహుభార్గసంశయమొనఁగూడుతఱినిసన్యసిండ్డయైన
నుచ దేశమును చేయు ధ టుచితమే కాని మీరునుజెప్పఁడిమనఁమునకుఁ దోచి
- తే. సంత మాత్రమె యని వారి ధ ననునయించు
నట్లుగాఁ బ్రశ్న మొనరింప ధ హరు లతంద్రి
తులు తదీయహితంబు మధులను గోరు
వారు గావునఁ బొగడుచు ధ శ్రీరఘుపతి !. 3౨ 521
- క. తమతమభావంబుల రానుమూర్తితోఁ జెప్పఁడలఁచి ధ మానితచిత్తా!
గమనింపఁ ద్రి జగముల నీ,దుమదికిఁ దెలియనిది గలుగఁదు తలఁప నెదియున్.
- క. తెలిసియును వానరుల కు, జ్వలబుద్ధియుఁ గలదటంచు ధ వసుధాస్థలిలోఁ
దెలియఁగ నడిగితి విట్లని, కలుషహరా! దీను నరసి ధ కాచువ్రతంబున్. 33
- క. నిరతంబుఁ బూనినాడవు, పరమదృఢంబౌను నీదుఁపట్టుదలయు నీ
వరయఁగ శూరవతంసుడ, పురుధర్మాత్మఁడవు చూచి ధ యొనరుతు వెపుడున్.
- క. తనభక్తులదగు నాదర,మను స్మరియించెదవు సాధుఁబుద్ధులయం దుం
చినయంతఃకరణంబునఁ, దనరుదు విల్లెన్నొ సుగుణఁతతు లలరారున్. 3౪
- సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య ధ మలరంగ నీ వుంట నీదుమంత్రులు కార్యఽనిర్ణయమున
మతివిభవంబు సామర్థ్యంబు గలవారు గావుననే యొక్కొక్కఁడుగఁ దోచి
నది సకారణముగ ధ ననువదింతురు గాక యాదృతి మెఱయంగఽననిరిమంత్రు
లలరి పల్కఁగ వాసఁరాలికి యువరాజు గనుక సంగదుడు నిఁకామబుద్ధి
- తే. విభవుఁ డొటను నపుడు విభీషణువిష
యమున సుగ్రీవరాములఁయాశయముల

- నెటింగి తాను బరీతార్థః ధిమిట్టు లనియె;
నితఁడు శరణాగతుండె యాఁ ధి నన్న నై న. 32 526
- క. అరిచెంతనుండి వచ్చిన, పురుషుని నేరితి నైనఁ ధి బూనికతోడఁ
బరికింపఁ దగును సంశయ,వరతను గావున నె వీనిఁ ధి బటుచుతిరితిన్. 32౪
- క. మనము పరీక్షింపకయే, చనుదెంచెను గావు మనుచు ధి సంరక్షింపం
జనునని త్వరపడి నమ్మకమున కర్హుని జేయఁ గీడు ధి మూడును దానన్. 32
- క. దురితాత్ములు తమభావ మి,తరులకుఁ దెలియనివిధమున ధి దాఁచుచుఁ దగునం
తరమును గాంచఁగ నెల్లడఁ, జరియించుచు నుండు వారుఁనమయమొనవినన్.
- తే. నీతిమాలియె ణొట్టుదు ధి రాతతాయు
లగుటఁ గావున దానమఁహాపద లగు;
సరము లనర్థము లివి యం ధి చాదిభాగ
మందె తగ నిశ్చయించి యంఁత్యమున వాని. 3౨ 530
- క. కై ణనుటా త్రోసివేయుటా, యేకరణిని జేయ హితమొయెఱుఁగనగును నో
లోకేశ! యరయకయె పరు, వే కరుణ గ్రహింపరాదు ధి విపరీత నుగున్. 3౨౪
- క. పరునందైనను గుణములు, పరికింపఁగ నైనఁ గొనఁగఁవచ్చును నట్లే
పరునందు దోషముండినఁ, బరిత్యజింపనగుఁ దఱిని ధి బట్టి హితముగన్. 3౨
- చ. తలఁపఁగఁ జాలదోషము లుఁదారగుణమ్ములు పెక్కులున్నవా
రిలఁ గనరారుగాఁ దఱుచు ధి నెట్లు గొనందగుఁ ద్రోసివేయనాఁ
దెలుపు మటందువేము? విను ధి దేవర! యీతనియందు దోషముల్
కలిగిన శంకలేక విడఁగఁ దగు నద్గుణముల్ చెలంగినన్. 3౨౪ 533
- క. మనమునఁ దగ నెంచి గ్రహింపను దగు నని యంగదుండు ధి పలికిన నమ్మా
టను గొని కార్యము చేయఁగ, ననువుపడనియట్టి సంశయము లుండుటచేన్.
- చ. శరభుఁడు చేయఁగా నవుడు ధి శక్యముగాఁ దగునట్లు లెంచి దా
శరభిని గాంచి యిట్లనియె ధి త్వాపతిసింహ! విభీషణాఖ్య ని
త్తురుణమునందె గైకొనక ధి తత్ప్రమేఱుంగుటకై జవంబునన్
గరము చమత్కృతిం గనిన ధి కాననచారుని దూత సంపనా. ౪౧ 535
- ఆ. పనివి నూత్నిబుద్ధిఁ ధి గను వానిచే నీతి, శాస్త్రహితముగాఁగ ధి సాధ్వసాధు
వృత్తులను నెటింగి ధి చిత్తమునకుఁ దోఁచు, న్యాయరీతి నవలఁనా నొనరుప.
- నీ. బాంబవంతుఁ డంత ధి శాస్త్రబుద్ధిని విమర్శించి గుణంబునఁ ధి జెలఁగి దోష
రహితమై తగినట్లు ధి రమణీయవాక్యంబు విన్నవింపఁ దలంచి ధి యన్నరేంద్రుఁ
గాంచి యిట్లనియె; నేకడల విరోధంబు మనవయిం గలిగి పంఁచనయె సహజ
వృత్తిగాఁ దగు పాపఁచిత్తుఁడు రావణుఁ డఖిలరాక్షసపతి ధి యగును గాదె?
- ఆ. యతనియొద్దనుండి ధి యరుదెంచె నీతఁడు
వానిఁ బోలి యీతఁ ధి జానె దుష్టుఁ

డనిన? నితఁడు వచ్చి నట్టి దేశము కాల
మును దలంప యుక్తములుగ లేవు. ౮౪

587

క. కనుక నె సర్వవిధంబుల, దనుజుని శంకింప నిపుడు ♦ తగు ననియెను; నం
త నచట మైందుఁడు చెంతకుఁ, జనుదెంచినవాని విడువఁ ♦ జన దెబ్బలై నఁ.

ఆ. ఉపమచేతఁ బరుని ♦ నొగిఁ బరీక్షింపంగ
వచ్చు ననుమతంబు ♦ వఱలుచుండ
సనయమును సయము దశంత నిశ్చయమును
జేయఁ జాలుశక్తిఁ ♦ జెలఁగుటఁ గడు. ౮౫

589

క. పలికినదానిని జక్కఁగ, నిలుపుకొనం దగినశక్తి ♦ నేర్పునఁ గనుటఁ
బలికె సహేతుకముగ ని,మ్ముల సంపత్తికంటె యుక్తముగ రామునితోఁ. ౮౬

చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ తా మనమాటల నేమి చెప్పెనో
యని యిపుడే గపిం బనిపి ♦ యాతఁ డెఱుంగని యివిభీషణుఁ
మనమున శంకపుట్టనటు ♦ మాటలనేర్పునఁ బ్రశ్న చేయనాఁ
జని మధురంబు గూఢములు ♦ సారముఁగల్గినయట్లు మెల్లఁగాఁ. ౮౭

591

చ. పురుషవరేణ్య! యీదనుజపుంగవుఁ డెన్నఁగ దృష్టిత్తుఁడో
పరమహితుఁడో యం చరసి ♦ భావమునం దొగి నిశ్చయించి యె
క్కఱకి భవన్మనంబునకుఁ ♦ గన్నడనో యట చేయు మంచనఁ;
గరము శుక్రిన్మృతుల్ చదివి ♦ కాంచినజ్ఞానము చెన్నుమీఱఁగఁ. ౮౮

592

ఆ. మంత్రివర్మఁడగుచు ♦ మరుదాత్మజుఁడునగు, మానుచు యర్థవంతమై చునోజ్ఞ
మై విసీతమైన ♦ యట్టి హితోక్తిని, బలికె రాముతోడఁ ♦ బంతమూని. ౮౯

మ. మతినుద్యుక్తుని నెల్లకార్యముల సామర్థ్యంబు మీఱంగ వా
క్తతి భాషించెడు నేర్పుపొంగఁ దగు నిఁ ♦ దా దేవతాదేశికుం
డతిశక్తుక్తుతి మాటలూఁచినను నేమైచఁ దగఁ మీఱునే
యితరుల్ శక్తులె; తర్కకౌశలముచే నే స్పర్థచే బుద్ధిశ
క్తి తగుంఁగా యను నూహ సేచ్చఁగనురీతిం గాక సశ్రయంబుగఁ. ౯౦

తే. పలుకుమా నీమతం బని ♦ పరమకరుణ

మీరు నాయందుఁ జూపిన ♦ గౌరవమును
బట్టియే యిప్పు పలికె; ♦ బాధి వేంద్ర!
యర్థము సనర్థమును హిత ♦ మట్లహితము. ౯౧

595

క. కనుఁగొని నీవచిపుఁడు గీ, శనిచయవరుఁ డంగదుండు ♦ చక్కఁ బలికె వా
క్కును దానియందు దోషము, కనఁబడుచున్నయది నాకు ♦ త్కావతితిలకా!.

క. ముచుముందు పరీక్షించియె, యెనరుపఁగాఁ దగినకార్య ♦ మొక్కండును మే
దిని బానఁగియుండ దెల్లనీ, మనుజేంద్రునికార్యములకు ♦ మనుజుని నొకనిఁ.

క. మును నిశ్చయింపకున్నను, గనఁబడ దావురుమవలనఁ ♦ గార్యఫలం బా
తనిగుణము, వానిఁ దెలియక, మును వినియోగించుటయును ♦ బోలదు గాడే.

*క. వినియోగించి గుణంబుల, గనుఁగొనుట పరీక్ష చేసి ♦ క్రమ్యజః గార్యం
బున వినియోగించుటయును, గను నన్యోన్యశ్రయభ్యుఁ ♦ గానఁ దగనిదా.

చ. తెలియక యుంక నొక్కప్రణీధిఁ ఁన మిచ్చట నుండి పంపి యి
మ్ము నటఁ గల్లువార్తలను ♦ బోడిమిగా నెఱుంగఁగ నొ నటం
చలరుచు నీదుమంత్రి శరఃభాఖ్యుఁడు వల్కెను గాడె, యద్ది ని
ష్ఫలము నుమీ! సుదూరగతశత్రువునొద్దకు గూఢరీతిగఁ. ౫౨౪ 550

ఆ. చారుఁ డేగి పొంచి ♦ శత్రువ ర్తనమున, నెఱుఁగవచ్చు మనకు ♦ నెడుట బట్ట
బయల నున్నవాని ♦ పరిరమున కేల, పనుపవలయు దాన ♦ ఫలము లేదు.

చ. దనుజుఁ డితం డయు క్తమనఁ ♦ దప్పని దేశమునం దకాలమం
దునఁ జనుదెంచె నం చిటకుఁ ♦ దోచినరీతి వచించిరే కదా
మనమున నాకు నత్యముగ ♦ మంచి దిదేతటి యర్హ దేశమే
కన నిదియంచుఁ దోచె నటు ♦ గావునఁ దోచినయంత తెల్పువాం
ఁమ గనినాఁడ దాని విస ♦ స్వాంతమునం దలపోయుఁడీ తగఁ. ౫౨౪ 552

*సీ. ఈవిభీషణుఁడు నెం ♦ తే దురాత్ముం డధముఁడు నగు రావణుఁ, ♦ గడు సుగుణము
లలర ను త్ముఁడనై ♦ తలఁచ మహాత్ముఁడనై న నిన్నును, మనఁమందు నెన్ని
మీయియ్యరందును ♦ మిక్కిలి గల్గిన దోషగుణంబులఁ ♦ దోచినంత
వట్టు విచారించి ♦ వానియం దున్నట్టి సీతాసహరణాదిఃకాతతాప

ఆ. రాధముఁగు మీ రఁరణ్యమునం దట్లు, ఖరముఖులను జంపి ♦ ధరణి వెలయఁ
జేసినట్టి శౌర్యసిద్ధిని గనుఁగొని, వాని వదలి యిటకు ♦ వచ్చు టరయ. ౫౨౪

క. అతనికిఁ దగియే యున్నది, మతి నతనికి నెవరిఁగూఁపఁమానితవృత్తుల్
గతులును దెలియక యుండునొ, హితులగు నాకవులఁ బంపియే యాతనినిఁ.

ఆ. అడుగవలయు ననుచుఁననువదించిరిగదా, యావిషయముననునుఁదభిమతంబు
నీతిరహిత మనుచు ♦ నే నిరూపింపఁగఁ, దలఁచ యుక్తి దోచె ♦ లలితరీతి. ౫౨౪

క. మన మతని స్వీకరింపక, మునుపే రావణునివిషయమున సంజేహం
బును బొందక యడిగినచో, మనస్వీయగు నతఁడు నిట్టిఁమాట లడుగుటఁ.

క. శరణము చొరవచ్చిన ననుఁ, బగునిగఁ దలఁచిరొకొ వీరు ♦ పాడియె యని యా
తురమున నందియ మొందిన, వరనుతిఁ బోఁగొట్టుకొనఁగ ♦ వలసియె వచ్చుఁ.

* ఋతే వియోగా త్సామర్థ్య మవబోధుం న శక్యతే, సహసా వినియోగో హి దోషవా
న్మృతిభాని మా-అనియా వియోగే సతి గుణదోషపరీక్షణ మిత్యన్యోన్యశ్రయః-అనివ్యాఖ్య.
1 పురుషా త్పురుషం ప్రాప్య తథా దోషగుణా నిపి, దౌరాత్మ్యం రావణే దృష్టాన్విక్రమం చ తథా
త్వయి-అనియా. దీనివ్యాఖ్యలోనిభావమే యిట సంక్షిప్తము.

- చ. ధరణిప! దుష్టుభావుండగు ధన్యువు సావధిమతంబుఁ దాఁచు నె
క్కరణిని నై న నై పుణముఁగాఁ గనుకం దదభీప్సితంబు వే
యరయుట శక్యమే పరిచయంబు చిరంబుగఁ జేసి చక్కఁగాఁ
బరమహితోక్తులం దెలియఁవచ్చును వేటొకభంగి గాదు నూ! ౫౯ 558
- చ. పరిపరి మాటలాడినను ధావమునం దగు దాష్ట్యముఁ దురా
చరణపువృత్తినిం దెలుపుఁజాడలు సుంతయు లేవు చూడఁగా
వరమతియే యితం డనఁగ ధాసురవక్త్రమే సుప్రసన్నమై
పరఁగెడుఁ గాన సందియము ధర్మదు నాకును వీనియందునఁ. ౬౦ 559
- చ. మనమున శంక లేక తనమాటలు దుష్టత నొందకుండఁ జ
క్కనిగతి వచ్చినాఁడు కనుకఁ శకుఁ డంచుఁ దలంపరాదు దు
ర్జననున నొప్పువాఁ డిటులు ధాఁడు విశంకెతుండై నృపేంద్ర! యీ
దనుజుఁడు వంచకుం డగుచుఁ ధాఁ జనుదెంచిన నెట్లు లందువో! ౬౧ 560
- తే. ముఖవికారము నెవ్విధమునను దాఁచి
నను బయల్పడు దాఁగి యుండు నది చాల
దట్లు గాన మనోభావ ధావికార
మును బలాత్కారమున బయలునకుఁ దీయు. ౬౨ 561
- క. విను నిశ్చయ మిది రామా! ఘనుఁడవు కార్యజ్ఞులందుఁ ధర్మవ్యము నీ
కును దెలియరాని దుండునె! పని యెది కర్తవ్య మగునో ధాగుగ దానిఁ.
- ఆ. తగిన దేశమునను ధగినకాలంబునఁ, దగినపురుషులం దుదాత్తరీతి
నుచితముగఁ బ్రయోగ ధమ్యునఁ జేసినఁ, దగినఫలము నిచ్చుఁదత్తణంబ.
- సీ. లంకకుఁ బోవ నిశ్శంక వచ్చిన నీమహోద్యమంబును దుష్టపోదరుండగు
నట్టి రావణుని దుర్వాప్తిపారమును జూచి ప్రబలుఁజొ వాలిని ధాణమొకటఁ
జంపినవా ర్తను ధజ్జుఁ దా విని వానిపదమున సుగ్రీవుఁ ధబట్టభద్రు
నిగఁ జేయుటయు విని ధనెమ్మి సుగ్రీవునిచందము గాఁగ రాజ్యంబునందుఁ
దన్నభిషేకింతు ధదనుజేంద్రుఁ జంపుదు వను తలం పూనియె ధయాత్మబుద్ధి
- తే. పూర్వకంబుగ నిట వచ్చె; ధబుద్ధిఁ దమకు
శంక గల్గిన రాజ్యకాంక్ష నిట వచ్చె
నన్న యీవార్త నైనను ధమున్నిడుకొని
యితని గ్రహియింపవచ్చు నోయినకులేంద్ర! ౬౫ 564
- క. దనుజుని మంచితనంబును, మనమున నాకెంత దోచె ధమనుజేంద్ర! దా
నిని జెప్పినాఁడ శేషిం,చినపని నీయందె కలదు ధచేయఁగ నింకఁ. ౬౫౪
- క. విను మితఁడు గ్రాహ్యుఁ డగునో, దనుజుం డనివిధువ నగునో తలపోయుమునీ
వన బుద్ధిమద్యుండవు, గనుకఁ బ్రమాణంబు నీవె ధకార్యగతులకుఁ. ౬౬
- పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౮ - వ సర్గము.

శ్రీరాముడు శరణాగతరక్షణమే తన ప్రతీతి మని దాని కుదాహరణములగు } శ్రీరాముడు
 గాథలఁ జెప్పి విభీషణుం దోడ్పాడిన రమ్మనుట.

చ. ¹అని యిటు వాయుజుండు హృదయంబునఁ దోచినయంత పల్కుగా
 విని రఘురాముఁ డంతఁ గపివీరుఁడు భానునుతుండు పల్కువా
 క్కునకుఁ గలంత నొందుచుది * కొంకక యప్పు స్రసన్న మాట మా
 నినివయసంగతిగఁ దగి య*నేకకథల్ వినినాఁడు గావునన్. ౪

567

చ. ఒరు లొనరించు ప్రశ్నముల * కొయ్యనఁ జిత్తము మాటకుండఁగా
 నిరతము నిల్వఁగాఁ దగిన*నీతిఁ జెలంగెడువాఁడు గాన నా
 హరివరసాధువాక్కులను * నారసి స్వాశయ మెల్లఁ జెప్పునా
 దరమున నిట్లు పల్కె; నిక * దానవు నీతనిఁ గూర్చి సుంతగన్. ౧౪

568

తే. ²చెప్పఁ గోరిక యున్నది * చెప్పదాని
 సంతయున్ నాదుశ్రేయంబు * నభిలషించు
 వారు గావున విసఁదగు * మీర లనుచుఁ

గోరుచున్నాడ; శరణును * గోరి యెఱచు. ౨

569

క. చనుదెంచు నాదుచెంత క,తనియం దెంతేని దోషతతియుండిననై
 నను విడువ నిట్టివని స,జ్జనభూష్యమె యాను నెన్ని*నరణులఁ గనినన్. 3

570

చ. అనఁ గపినాయకుండు మను*జాధిపువాక్యము దాని నెవ్వనం
 బునఁ బరియించి సాధుగతిఁ * బూని విచుర్యము చేసి యంత న
 త్వనపమనీతిమూలమయి * యాదృతి రామునియందు నుంటఁ జ
 క్కునిగతిగాఁ బ్రయుక్తమయి * క్రాలుశుభోక్తిని తేని కిట్లున్. ౮

571

తే. మిగుల దుష్టుఁడుగాని దో*షగణరహితుఁ, డేయయినఁ గాని వీనితో*నేలమనకు
 దుస్తరంబగు నాపద * దోష వెతలఁ,బడెడు నన్న న దెవ్వండు * వదలి చనునొ.

క. అతఁ డెవ్వనిని ద్యజింపక, హితముం గనునట్టివాని * కెవఁ డత్యాజ్యం
 డతఁ డాను గృతఘ్నుం డీ,క్షేతి ననఁ గపినాథుపలుకు * చెవులం బడఁగన్. ౧౪

ఉ. నూనృతవిక్రముం డగుచు * శోభిలునట్టి కకుత్స్థచంశరా
 ట్నానుఁడు రాముఁ డందఱిని * జూచి మదీయదృఢవ్రతంబు నీ
 భానునుతుం డెఱుంగకయ * పల్కుగఁ బూనెనె యంచు సుస్మితం
 బాననసీమఁ దోఁపఁగ నృ*పార్థముగాఁ బలుకంగ నెంచుచున్. 2

574

చ. అనుజని బుణ్యలక్షణుని * నాదృశిఁ గాంచి వచించె నిట్లు లీ
 వనచరరాజు పల్కిన సు*వాక్యము శాస్త్రములం బరింప కు

1 శ్రుతిభాషిత దుర్గర్త శ్రుతకా నాత్మని సిరిక్ష్మ-అనిమా దీనికి వాస్తవముగాఁ జెప్పఁదగిన
 యుక్తి పద్యమునఁ గనఁబడు. 2 ఈపద్యమునకు మూలమైన 'మిత్రభాషేన' యను శ్లోకమునకు
 గోవిందరాజాదివ్యాఖ్యానాభిప్రాయము కేవలకథాసంబంధము కలదికాదు. మరధర్మములు శిష్యున
 కుపదేశించుగురువు చెప్పనట్టివి. కాన నిట వదలమనిపెచ్చిన దని యెఱింగి త్సమింపవలయు.

న్నను గురునేవనేయని మనంబున నున్నను జెప్పరాదు నూ;

తనదుసహోదరుఁ విడిచి ♦ తా నిట వచ్చుట లోఁ దలంచినఁ. ౮ 575

ఆ. మిగుల సూక్ష్మ మగుచు ♦ మించెడురాధర్థ

మొకటి యున్న దద్దియును జనులకు

వరుసఁ గానఁబడుచుఁ ♦ బ్రత్యక్షముగ మఱి

తాకికముగ నుజసలాలిత మగు. ౯ 576

క. ధరణీశులయందఱియం,దరసిన నది గల్గినదియె ♦ యది తోఁచెడు నీ

తరుణమున నామనంబునఁ, బరికించుచు నికటదేశఁపార్థివు లెల్లఁ. ౯౫ 577

1 తే. జ్ఞాతులును గవ్వదశ లొగి ♦ సంభవించు

నపుడు ప్రహరింతు రల్లాట ♦ నరులు గానె

పరిగణింపఁగఁబడుదు, రఁసుకుఁడు వీఁడు

సోదరుని గొట్టు జ్ఞాతియై ♦ యుంట నిపుడు. ౯౫ 578

తే. వెతలఁ జిక్కినరావణు ♦ వెదకి గొట్టు

నిచటి కేతెంచివాఁడు లే ♦ కిట్టివ్యసన

కాలమున వాఁడు తనుఁ గొట్టఁగలఁడ టన్న

భయమునను వచ్చియుండును ♦ బలుకు లేల. ౧౦ 579

క. అనఘులు జ్ఞాతికులంబున, జనియించినవాగునైన ♦ త్కౌపతులు హితం

బొనరించు జ్ఞాతులను దా,మును మన్ననచేయుచుండ్రు ♦ ముదము దలిర్పఁ.

2 క. అనఘులగునట్టి రాజులకును గూడఁ జగము పాపఁగుంభిత మగుటఁ

ఘనగుణులగు జ్ఞాతులనుఁ, మనమున శంకింపఁదగు సమయ మొనఁగూడుఁ.

చ. దనుజుని వీఁడు పాయుట కుదంతము నట్లనె యుండనిమ్ము వీ

నిని నిట నేను వీడుటకు ♦ నేరనిదానికిఁ గారణంబునుఁ

వినుము! వచింతు వీనిని విభీషణు శత్రుబలంబు గానఁ జే

కొనఁ దగదంచు దోషమును ♦ గొప్పగఁ జెప్పితి నే సయోక్తులఁ. ౧౧౫ 582

ఆ. దానియందె నీతిధర్మంబుచొప్పున

వాని నే గ్రహింప ♦ నైన హేతు

వాకటి గలదు దాని ♦ నుద్యమమున నీకుఁ

దెలియఁ బలుకువాఁడ ♦ లలితభణితి. ౧౨ 583

3 నీ. మనము వీనికులంబునను జనియింపము గనుక నీతనిరాజ్యమునకు నన్త

లము గాము దానిచేత మనకు రావణునందు వలెఁ వీనియందు వైర

1 వ్యసనేషు ప్రహరార ప్రస్తావయ మిహగతః - అనిమా. 2 ఏష ప్రాయోవరేంద్రా
జాం శంకనీయస్తు శోభనః-అనిమూలము లోకీ పాపభూయిష్ఠతయా శోభనోపి ప్రాయేణ శంక
నీయః - అనివ్యాఖ్య. 3 నవయం తత్కల్పినా శ్చ రాజ్యకాంతీ చ రాక్షసః, పండితా హి భవి
వ్యంతి తస్మాద్ద్రాహ్మ్య విభీషణః-అనిమా. యిట సమగ్రముగాఁ జెప్పబడినది.

భావములే చాట ♦ వదలఁడు వీఁడును మనల వీనికి నిరుఁగునను బొరుగు
నను గలదేశాధినాథులమును గాము గాన వీఁడును దఱిఁ ♦ గాంచి మనలఁ
బ్రహ్మరింపఁ డితఁడును ♦ రాక్షసుఁ డయ్యును మనచేతఁ దనయగ్రజుని వధింపఁ
తే. జేయ నున్నాఁడు కీడును ♦ జేయఁ డట్టి
పనికి బాధక మాట; దుష్టున కితనికి
నింత యూహ యడెక్కడి ♦ దెట్లు వచ్చు
నందువా? పండితుల్ గల ♦ రసురులందు. ౧౩

584

క. కనుక విభీషణునిం నై, కొనఁగాఁ దగు; నట్టిజ్ఞాతికూటము సతతం
బును ననోన్యము వ్యగ్రతఁ, గన కతిహర్షమున నుండు ♦ గాని యొకటిగా.
ఆ. కలిసి మాత్రముండఁగాఁ దలపోయరు, సమయమునఁ బరస్పరము విభిన్ను
లగుదు రితనికింక ♦ మందలి ధ్వని బెడి, దముగ వినఁగఁబడెడు ♦ దానివలన. ౧౪
క. దనుజేంద్రువలన నీతని, కనూనభయ ముప్పతిల్లె ♦ నని యెఱుంగ నగున్
గనుక నితండు స్వరక్షణ, మును గోరియె నచ్చెఁ గొనట ♦ ముఖ్యము వీనిన్.

* తే. దుష్టుడైనను నగ్రజుఁ ♦ దొలఁగకుంట
ధర్మమగుఁ గద యందువా? ♦ ధరణియందు
నహజు లండఱు భరతునిసాటి గారు
నాయనా! తండ్రికిం బుత్రు ♦ లేయెడలను. ౧౫

585

క. ననుఁ బోలియుండఁ జాలరు, నినుఁ బోలిననుహ్మదు లెచట ♦ నఱి వెదకిననున్
గనఁబడరు ధర్మమతు లిట్టి నరోత్తము లుంటయే గడిఁది జగమందున్. ౧౫౪
చ. అని యిటు రాముఁ డాడిన మహామతి ప్రాజ్ఞుఁడు నైన సూర్యసం
దనుఁడు సలత్కణం డగుచుఁ ♦ దా నటు లేచి నమస్కరించి న
ద్వివయముతోడ నిట్లను విభీషణు నాతని రావణప్రయు
క్తునిగ నెఱుంగుమా! దనుజకూటము క్రూరము నుమ్ము! రాఘవా!. ౧౬
క. ఉచితజ్ఞులలో మేటివి, విచపలచిత్తుఁడవు నీకు ♦ విదితమె సర్వం
బిచటికి వచ్చిన యీతని, నెచటికిఁ జనకుండ నిగ్రహించుటయె తగున్.
క. అని నాకుఁ దోచుచున్నది; యనఘాత్తా! కుటిలబుద్ధి ♦ నారావణుఁ డీ
తనిఁ బంపంగ స్వప్నత్తం, బును దాఁ దాఁచుకొని ప్రీతి ♦ పుట్టించి తగన్. ౧౭

* న సర్వ భ్రాతర స్తాత! ఖంఠి భరింపమా; మద్విధా వా పితుః పుత్రా మ్నుహ్మద్ వా
భివద్విధా-అనిమా. దీనివలన భరతునినంటి సోదరుఁడు, నావంటి పుత్రుఁడు, నీవంటి మిత్రుఁడు
లోకమునఁ గలుగు టరిది యని యర్థము తేలును. కాబట్టి రాముఁడు సోమత్కృష్టతను బొగడు
కొనియె నని కొందఱు అూహింతురు. అట్టి భావము గలుగరాదు. ముగ్ధివునకుఁ గలిగిన శంకను బోఁ
గొట్టఁ దలంచి రాముఁ డీవాక్యమును చెప్పెను. యథార్థోక్తియందు స్వప్రశంసారూపదోషమును
లేదనుట స్పృహనీయమని గ్రహించి యాలాటిశంకల విడువఁదగు.

తే. మనల నమ్మించి దాన నేమటిన నిన్నొ
నన్నొ లక్ష్మణునో కొట్టఁ నున్నవాఁడు
కాన మంత్రులతో మృతిఁ గాంచవలసి
వచ్చు మనకును; క్రూరరావణున కీతఁడు. ౧౯ 593

1 క. అనుజుండె కదా?; నమ్మకమును నెట్లునుపంగవచ్చు; భూపాలక! యం
చని మాటలపొందెటికిన, వనచరపతి రాఘవునకుఁ బాక్యవిదునకుఁ. ౨౦

క. తెలియంగఁ బలికి యూరక, నిలువంబడె; రాఘవుండు పాక్య తనరఁగాఁ
బలికిన యాసుగ్రీవుని, పలుకుల నాత్మను దలంచి పరిహారంబుఁ. ౨౧ 595

తే. మది విమర్శించి యత్యంతఁ నుంగళకర
వాక్యమును బల్కె నినజతో; వనచరేంద్ర !
విను మితం డెంతదుష్టుఁ డైనను నదుష్టుఁ
డైన నితఁ డేమి కీడు చేయంగఁ గలుగు. ౨౨ 596

క. నాకును నాయాశ్రితులకు, నేకీడు నితండు చేయఁ నెట్లులైనఁ దగం
డోకితనాథ! క్రూరతఁ, నైకొనియెడు దనుజయత్కణమును మఱియుఁ.

క. ధరణిం గల రాక్షసులను, బరికరములఁ గొనక నాకుఁ సావ్యంతంబున భీ
కరులం జంపు నభీష్టము, పరఁగిన నొకవ్రేలికొనను బడలుపఱుపనే. ౨3౫

సీ. ధర్మాధికారము పతన కెన్న లేనట్టి పాపురం బొక్కటి పగతుండైన
వ్యాధుఁ డొక్కండు స్వపాపంబు చేరరా శీతావనోదనాప్యాతతోప
చారములను శాస్త్రసరణిగా నొనరించి యాఁగినిం దీర్చి నాత్మదేహ
మాంసంబుల నొసంగి మమత భుజింపుమీ యని నియోగించెనిదండఱకును

తే. వినఁగఁబడినదియే గదా! పీరవర్య!
యాకపోతమువంటి తిర్యక్కు గూడ
దనకళత్రము హరియించి తనవనతికి
వచ్చినట్టి వ్యాధునిఁ గొనెఁ బరమకరుణ. ౨౪ 599

క. ననుఁబోటివాఁ డిఁకేమిగ, నొనరింపఁగవలెనొ మదిని నూహింపుము నే
ననవలెనే యిట్లని; యింకను వినుమా! కణ్వమునికి గాదిలినుతుండై. ౨౫౫

చ. మునిపతియైన కండుఁడును మున్ను మహాత్తరధర్మరూపమై
తనరుచు సత్యముం దెలుపుదాని నొకానొకగాఢఁ జెప్పెదా
నిని వచియించెదఁ వినుము నీవు! హరీశ్వర! శత్రునూదనా!
తనకరయుగ్మము ముడిచి తన్నును గావు మటంచు వేడుచుఁ. ౨౬౫ 601

క. శరణము చొచ్చిన వానిని, బరమక్రూరుఁ డని తనకుఁ బాటిల్లెడు దు

1 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం తతో మాన మపాగమత్-అనియూ. 2 అంగుర్యక్రీణ లాక్
హవ్యా మిచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర-అనియూ.

స్తరమగు నపవాదంబును, హరింప శత్రువునునైన ♦ నగు గ్రహియింపఁ.

తే. అంతియే గాని నొంపరా ♦ దతని నెపుడు;

భయముపడిగాని భీతిచే ♦ బడలినట్లు

లభినయించుచుఁ గాని యాఁయహితవివతి

నుండి యొక్కండు వైరియే ♦ యుండలేక. ౨౮

603

చ. తనమది నెంతయుం బగను ♦ దార్జూనుదానిని లోనడంచుకొం

చును శరణాగతుండయినఁచో గురుశిక్షితుఁ డాచు నీతి యం

దును గడు నమ్మకంబుగలఁదోషవిదుండు స్వకీయజీవితం

బును విడనాడియైనఁ బనిఁపూని రిపుం దమిఁ గావఁగాఁ దగున్. ౨౯ 604

చ. శరణము చొచ్చువానిఁ దనఁశత్రువుఁ గాచిన నెట్టిభీతి యె

క్ష్మరణిని వచ్చునో యను నిఁకామభయంబునఁ గాని, శాస్త్రవి

స్మరదురుభావముం దెలివిఁ ♦ బొందనిహేతువుచేతఁ గాని, యా

యరివలనఁ స్వలాభమును ♦ నాత్మను గోరియె కాని, స్వేచ్ఛచే

గరఁగుమనంబుచే నయినఁ ♦ గాని, స్వశక్తికి నర్హమాగతిన్. ౩౦ 605

తే. న్యాయరీతిని వానిని ♦ నరసి కావ

కుండుటయె పాపహేతువౌ ♦ నుర్వి నెల్ల

వారు నిందితు; రొక్కఁడు ♦ వైరి యొకని

పరిసరముఁ జేరి వానిని ♦ శరణు చొరఁగ. ౩౧ 616

తే. ¹వాఁడు రక్షింపఁదగుశక్తి ♦ వఱలి కావ

కూరకుండిన శరణార్థి ♦ యుగ్రశత్రు

హతుఁడై యైన సరక్షకుఁ ♦ డాదినుండి

చేసి యున్నట్టి సుకృతంబుఁ ♦ దీసికొనుచు. 3౦ 607

క. దానికి ఫలముగ నాతఁడు, పో నర్హమునైనపదముఁ ♦ బొందును దానే;

గానఁ శరణాగతుఁడగు,వాని² రక్షింపకున్న ♦ వచ్చు నఘము నూ! 3౧

ఆ. ²అట్లు కావకుంట ♦ నమరపదంబునఁ, బొందఁజేయ దఘముఁనొందఁ జేసి

సరకమునకుఁ ద్రోయ ♦ నై జయశస్సును, బాడుసేయు వీర్యబలము లడఁచు.

క. అని కండుమునీంద్రుఁడు చెప్పినయు త్తమనూనృతోక్తిఁ ♦ బ్రియమున నేనుం

బనిపూని యొనర్చెదఁ న, మ్మునివాక్యము పాపహరణమును ధర్మంబున్. 3౨

క. అనుపమయశము నొసంగం,గను దగునది ఫలము నిచ్చుఁకాలంబున దే

వనికాయసేవితంబగు, ఘనపదము నొసంగునదియుఁ ♦ గావునఁ గొనుదున్.

1 ఆదామ సుకృతం తస్య సర్వం గచ్ఛే దకక్షితః-అనిమా. 2 ఆస్వర్గ్యం చాయశస్యం చ బలవీర్యవిశాళనమ్-అనిమా.

- ఆ. ¹ఒక్కమాటు కావు ధీమో యశ్శ్రీ నీవాడ
నార్తి బాధితుండ ననుచు నన్ను
గోరునేని భూతవారంబువలన నే
భయము గల్గుకుండుపథతిగను. 33 612
- క. వానికి సభయమొసంగుదు, నానిశ్చయ మిద్ది వ్రత మనంగా నిదియే;
వాసరనాథా! నిన్నే, జానుగ వరియించినట్టి శరణాగతుని. 33౪ 613
- తే. ఈవిభీషణు దోడ్కొని యిటుకు రమ్మ
శరణుచొచ్చితి నన్నడై సంతసమున
సభయ మొసంగితి, నప్పుసయైన దితఁడు
శరణు సొచ్చిన యవ్వీభీషణుఁడు కాని. 3౪ 614
- క. అనుజనివేషంబును గైకొని వచ్చిన దుష్టచుతియుఁ గ్రూరుఁడు నగు నా
దనుజేంద్రుఁడు గానీ వే, చని తోడ్కొని రమ్మ యెట్టిశత్రుని నైన. 3౪౫
- చ. అని యిటు రాముఁ డాడఁ బ్రవగధిపుఁ డల్లన నాలకించి య
ద్దనుజవరేణ్యుడైన దమిఁ దాలించి తోడ్కొని రమ్మ నీవె యం
చని తననమ్మతిం గొనగ నాత్మఁ దలంచుచుఁ జూపినట్టి మై
త్రి నెఱిగి లోనఁ బొంగి కులసీపకు రామునిఁ గాంచి యిట్లను. 3౪౬
- సీ. ధర్మజ్ఞుడవు లోకతతినాయకుండవు పరులకు సుఖముఁ గూర్పంగ నున్న
వాడవు సన్మార్గపరిమి, సర్వశక్త్యవ్వీతుండవు నీవు హర్షదముగఁ
బలుకుట చిత్రమేధంగిఁ గానగు నీకు సహజమే యిది; నన్ను సవమొనర్చి
ఫలమేమి నీకు నిఘ్నముల గృహగల్గిన నే కదా ఫల మని యెంతువేమో!
- తే. ²నీమనంబునకే కాక నీచు నితనిఁ
జంపు మన్న నాయాత్మకు సైత మితఁడు
శుద్ధుడే యని తోచెడుఁ జచ్చు నీవు
హనుమయును జెప్పినట్టివాక్యముల బట్టి. 3౪౭ 617
- తే. ముఖవికాసాదిలక్షణములను బట్టి
చక్కగా ననుమానించి రక్కసుగళ
నిసదమునఁ దోచునద్భావమును గ్రహించి
మఱియు నెన్నో విధంబుల గుఱుతు లెఱిగి. 3౪౮ 618
- క. చక్కగఁ బరీక్ష చేసితి, నిక్కువ మిది రామచంద్ర! నెఱిఁ బ్రాజ్ఞుండై
యిక్కడకు వచ్చి శరణు, మిక్కిలి నిను వేడుచున్న మేటిదనుజుని. 3౪౯
- క. మాతో సమునిగఁ దలఁతుము, చేతంబున నింక మైత్రి సిద్ధించెను గా

1 సకృదేవ ప్రసన్నాయ తనా స్తీతి చ యాచతే, అగ్రయం సర్వభూతేభ్యో దదా
మ్యేత ద్వ్యం చ ము-అనిమా. 2 మను చాప్యంతరా త్తాయం శుద్ధం వేత్తి విభీషణం-అనిమా.

నీతనితో మాకును, నాఁ, బ్రీతుండై వానరేంద్రుఁ విమలోక్తులకుఁ. 3౮౫
 క. శ్రీరాముఁడు వనచరపతి, యారాక్షసుఁ దోడి తేర ♦ నాగరుడునితో
 సావర్యాప్తు వలె దానే, యారక్కసుఁ గలసికొనియె ♦ నాదృతి చెలఁగఁ.
 పదు నెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౯ - వ సర్గము.

—ఇతి రాముఁడు విభీషణుని లంకారాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేయుట. ఇతి—

- క. రావణుననుజుఁడు ప్రాజ్ఞుండై వఱలు విభీషణుఁ డభయమ్మును రాముం
 డీవిధి నొనఁగఁగ హృష్టుండై విభుచెంతకును రాఁగ ♦ నాతుర మొప్పుఁ.
 క. తనయందు భక్తులగు నా,యనుచరులను గూడి భూమి ♦ నటుచూచుచుఁ బ్రా
 క్తనువును వినయంబున వంచి నృపాలునిమ్రోల వ్రాలె ♦ శీఘ్రగతి తగఁ.
 తే. ధర్మమతియైన యాసురతల్లజుండు
 శరణుఁ గోరుచు నల్వరు ♦ సురరివులును
 దాను దివముననుండి భూజానిచరణ
 పంకజంబులపై భక్తిఁ ♦ బడియె నంత. ౨౫ 624
- చ. సురరివుతల్లజుండు కపిశూరులు కూడి యొకేమనంబుతో
 నిరుపమరీతి నుండు నభ ♦ నింగిని నుండియె వచ్చి రాఘవుం
 బరునిఁ బురాణపూరుషుని ♦ భవ్యమతిం గని ధర్మయుక్తమై
 హరిగణహర్షదంబుఁ దగుఁనట్టిదియా పలుకొప్ప నిట్లనుఁ. 3౫ 625
- క. నేరావణునకుఁ దమ్ముడ, నారావణుఁ డచట నన్ను ♦ నవమానింపం
 గోరి నమస్తప్రాణుల, కారయ రక్షకుఁడవౌచు ♦ నలరెడు నిన్నుఁ. ౪౫ 626
- చ. శరణుని వచ్చినాడ; ఘనఁసంపదలఁ సఖులఁ బురంబునుఁ
 వరుసఁ బరిత్యజించి తగుభంగిని నీవె శరణ్య మంచు నా
 తురమున వచ్చినాడఁ గృపతో ననుఁ గావు, మదీయరాజ్యముఁ
 నిగుపమజీవితంబు మఱి ♦ నిశ్చలమౌ సుఖముఁ దలంపఁగఁ. ౫౫ 627
- తే. నీయధీనంబు; లింక నాకు ♦ నీదుసేవ
 పరమగతి యంచుఁ బలికిన ♦ పలుకులు విని
 పరమవాక్కుల నూటటఁ ♦ బడఁగఁ బలికి
 యాదరంబున *దృష్టిచే ♦ నతనిఁ గాంచి. ౬ 628
- చ. కరుణ వదించె నిట్లు నినుఁ ♦ గాచితి భీతి యిఁకేల? రాక్షసో
 త్కరము బలాబలంబులను ♦ దధ్యముగా వచియింపు నాకు నం
 చు రహితకప్తకర్షుడగుఁ ట్తోడివిభుం డిటు తన్నుఁ గూర్చి యా
 దరమునఁ బ్రశ్నసేయ విని ♦ దానవనాథుబలంబుఁ జెప్పఁగఁ. ౭౫ 629

1క. దనుజేంద్రుడు మొదలిడి యిట్లునియెన్; రాజేంద్రతనయ! యారావణుఁ డా
వనజజుఁ డీచ్చిన వరమున, దనుజానురతతికి భూతతతికి మఱియున్. ౮౫

క. అనిమొన గంధర్వులకును, దనుమాడఁ దరంబుగాఁడు; ధూర్జుండగు నా
తనితమ్ముఁడు నాకన్నయు, ఘనవీర్యుఁడునైన కుంభశర్ధూం డలరున్. ౯౫ 631

చ. అనుపము తేజుఁ డాతఁడు రణావని నింద్రనమానమా బలం
బునఁ బోయెనున్; బ్రహ్మస్తుఁడు; విభుప్రవరా! భటనాయకుండు శం
భునిగిరియందు యుద్ధమున ధమున్ను బలంబున మాణిధర్మ నొ
య్యసఁ బరుగెత్తఁ జేసె; బవనాత్మజుఁ డీతనిఁ జెప్పియుండుఁ జూ! ౧౧ 632

సీ. రావణసూనుఁ డరాతిభయంకరుఁ డింద్రజిత్తునవీరుఁ డెల్లవేళ
లను శరసంధానమును జేయువాడౌట నంగుళులకు దెబ్బ లంటకుండ
నలైము దొడిగి వీర్యమునఁ బొల్చి యభేద్యకవచంబు ధరియించి కార్ముకంబు
దాల్చియుద్ధంబునఁ దానిల్చియునదృశ్యుఁడై; యుండు; నదియెట్లులందు వేము

ఆ. యాతఁ డగ్నిహోత్రుఁ డసతిహోమములఁ దృప్తి
నందఁజేసి యుద్ధమందు నలరు
పూహములకు నగ్నిహోత్రునిమహిమచే
గానరాక వైరిగణముఁ జంపు; ౧3 633

క. ఆతనికి మహాపాశ్వుని, డాతతబలుఁడౌ మహాదళాఘ్నుఁడు స్మారుం
డై తగు నకంపముఁడు వీరేతఱి సుసహాయులును భలేశ్వరులు నుమీ! ౧౪

తే. కామరూపులు దిక్పాలకప్రతిములు
మాంసశోణితభక్షకుల్ ధమఱి యుదగ్రు
లగుచుఁ బదికొట్లు లంకాపురాంతరమునఁ
గాపురంబున్న వారు రాక్షసులు రామ! ౧౫ 635

క. వీరలతోఁ గూడియె సుర, నై రివిభం డతఁడు లోకవర్యులతోడన్
బోరెను ధీరుండయి సుర, వీరులతో దిక్పతులను ధవెన భజించెన్; ౧౬

చ. అనిన విభీషణోక్తి విని యావృథవిక్రముడైన రాముఁ డా
త్మును నకలంబు నెంచి బహుమానము మీఱ వదించె నిట్లు లో
యనఘ! విభీషణ! యిట నుహత్తరశౌర్యముచేత రావణుం
డొనరిచినట్టి కార్యముల నొక్కటి నేఁ దలపోయ లెక్కగన్. ౧౮ 637

క. దనుజేంద్రు దశాస్యుఁ బ్రహస్తుని రావణబంధుజనుల ధరుమున వధియిం
చి నినుం బతిగాఁ జేయుదు, విను మిది సత్యంబు సుంత యృథగా దెవుడున్.

క. దనుజుఁడు ధరణికిఁ జెంతను, గనుపట్టు రవాతలంబు గానీ బలియుం

1 గంధర్వానురతతాప - అనిమా. 2 రానణానంతకో బ్రాతా మమ జ్యేష్ఠశ్చ పితృ
వాన్-అనిమా.

- డిన పాతాళము గానీ, తనగురువగు బ్రహ్మాయుండు ♦ తల్లోకంబున్. ౧౯౫
- క. శరణం బని చొచ్చిన నాశరములఁ దప్పించుకొనఁగఁ ♦ బాలఁడు ప్రాణో
త్కరయుక్తుడైనఁ బెనుసం,గరమున రావణునిబంధు♦గణపుత్రులతోన్.
- క. పొరిపుచ్చ కయోధ్యను నేఁ, జొర నిట్లని నాకు మిగుల ♦ శూరులుగా నీ
ధరఁ దగుభ్రాతృత్రితయము, బరికించుచు నొట్టిడుదును ♦ వారలపైనన్. ౨౧
- చ. అనుటయు నెట్టికార్యమును ♦ నైనను లీలఁగఁ జేయఁ బాలురా
మునివృదువాక్యముల్ దనుజఃఖ్యులుడు ధర్మహితాత్ముఁ డాదృతిఁ
విని తలవాంచి మ్రొక్కి యిటు ♦ విన్నపముం దమిఁ జేయఁబూనె నీ
వని దనుజాళిఁ జంపుననుయంబున సాయమొసర్తు నేనుఁ జూ! ౨౨ 642
- క. లంకాపురి నెదిరించెద, జంకక నాశక్తిరీతి ♦ శత్రుబలము నా
బింకముకొలఁదినఁ జంపెద, నింకను నేమాన తన్న ♦ సంతయుఁ బ్రేమన్. ౨3
- క. ఈరీతి మాటలాడెడు, ఏరుని నాతనిని రాజఃవీరుడు కరుణా
పూరిత దృష్టిం గని తమిఁ, జేరం దీసికొని కరముఁ ♦ జేర్చెఁ గవుఁగిటన్.
- క. తనపిన్నతమ్ము సంతటఁ, గని తుమ్ముం డొచు వేగ ♦ కడలిజలంబున్
గొనిరమ్ము మహాప్రాజ్ఞ ని,తని నాజలమునను దనుజఃతతినాథునిగన్. ౨౪ 645
- ఆ. ఇతఁడు కోరకున్న ♦ నిట్లు చేయఁగ నేనుఁ, దలచినాడఁ గానఁ ♦ దత్తణంబు
యసురవిభునిఁ బ్రీతి ♦ నభిషేక మొనరింపు, మిట్టి పనికిఁ దగుదుఃపవే నుమ్ము.
- క. అని రాఘవుండు పల్కం,గ నె లక్ష్మణుండు పతియాజ్ఞఁ ♦ గవిగణముఖ్యుల్
గనుచుండ వారినడుమను, సనువుగ దనుజేంద్రుగాఁగ ♦ నభిషేకించెన్. ౨౬
- ఆ. వేగ రాముఁ డవిభీషణుపై నిట్లు, చూపినట్టి కృపను ♦ జూచి కపులు
హర్ష మలర సఱచిఃయామహాత్ముని రాము, బాగు బా గటంచుఁజలికి రంత.
- క. మంతనమున నొకతఱి హను,మంతుండు మగ్రీవుండు గుణఃసహితుని గీర్త్యా
క్రాంతదిగంతం విభీషణు, సంతసమునఁ బలికి రిట్లు; ♦ సాగరి మెపుడున్. ౨౭ 646
- తే. దుస్తరంబగుఁ దలపోయఁ ♦ దోఁప దనిధి
వరుణునకు నాటపట్టు, తీవ్రప్రతాపు
లైన యాకపివరులతోను మనము
దాటఁ గలమెట్టు లీనముఃద్రమును జెపును. ౨౮ 650
- క. మన మీబలములతోడ న,దనదీవతియైన వరుణఃధానుమును జవం
బున నెట్లు దాటఁగలమో, యనెడునుపాయంబు శోఁస ♦ దరిసిన మాకున్.
- చ. అన విని ధర్మవేత్తయగుఁనాదనుజేంద్రుండు వారితోడ ని
ట్లనియెను; రాఘవుండు వరుణాలయమున్ శరణంబు పొందనో
వననిధి యిద్ది రాఘవునిఃవంశమునన్ గురుకీర్తిఁ గాంచి యు
ర్విని జెలువారు నానగరఃపిశ్వవిభూతము నాత్మజాళిచేన్. 3౧ 652

క. మును త్రవ్వంబడి యింతిం, తని చెప్పగ రాని కొలఁది ♦ నలరెడు మతిను
గ్గునుఁజ్జేస సముద్రుండును, నునమున నాయుపకృతిని సమస్తమెఱుంగుజూ!.

చ. శరణుఁ జొచ్చినంత వృస♦న త్తముకార్యమరీతి నెంచి యా
దరమున మేలు చేయుఁ దఱి ♦ దప్పుక యంచు విభీషణుండు నా
గరునియుదంతముం దెలియఁ ♦ గల్గినపండితుఁ డౌటఁ దోచిన
ట్లరసి వచింపఁగా వినుచు ♦ నాహనుసుంతుండు వాస రేంద్రుఁడ౯. 3౨౪ 654

తే. రానులక్ష్యణులన్న యా♦భూమిఁ జేరి;
రంత విపులతరంబగు ♦ సట్టి గళము
తనకు సుగ్రీవుఁ డాదృతి ♦ దనుజనాయ
కునిశుభోక్తినిఁ జెప్పఁ బూ♦నె నిటు లెంచి. 33౪ 655

క. తనయంత ధర్మశీలుఁడు, గనుక౯ శ్రీరాముఁ డట్లు ♦ కపిపతి యెఱిఁగిం
చిన యాముపాసనమునకు, ననుమోదముఁ జూపి; రాముఁ♦పంతముదమఃన౯.

చ. తనగురు తేజ మెల్లఁ దగ ♦ దఱుండు తా నగుఁ గార్యముల్ పొన
ర్పచు నటులయ్యు న్యాయమును ♦ బట్టి హరీశ్వరపల్కు గౌరవిం
చునటులఁ బ్రీతిమై స్వసహ♦జుం గని సుస్తిశృపూర్వకంబుగా
ననియె విభీషణోక్తి మది ♦ నారయ నాకును సమ్మతంబు నూ!. 3౫౪ 657

క. నీకును సుగ్రీవునకును, నాశరణిని స్మృతంబె ♦ యైనఁ బలుకుమా!
గాకాపిపతి పండితుఁడగు, నీకుఁ దగుమంత్రమందు ♦ నేర్పు మిగులఁగ౯.

తే. ఏది మీ కిద్దఱకు మది ♦ కిష్ట మగునొ
దానిఁ దగ నిశ్చయించి నా♦శోను జెప్పుడ;
యనిన వీరులు వారిశ్వ ♦ రంజలులను
బట్టి రామున కిట్లని ♦ పల్కి రపుడు. 3౮ 659

తే. ఏయుపాయంబు శోధని ♦ యిత్తటి సుఖ
ముగను గార్యంబు నాధింపఁ ♦ నగినరీతి
నివ్విభీషణుఁ డాడిన♦నూపలుకులు
మాకు నిష్టము తేల కా♦వో కృపాత్మ!. 3౯ 660

క. ఘోరంబయి గురుతరమా, వారిధి నిద్దాని నేతు♦బంధనమున దు
ర్వారప్రతాపమున నిక, వారింపక లంక కరుగ♦వచ్చునె? తలఁచ౯. 3౯౪

క. నుర లనుగులు దివిదగఁజే, శ్వేగుండును నీశోన విడిచి ♦ సాధింపఁగ లే

* తత శ్చాఖ్యాతు మారథే విభీషణువ శృణ్వత్, సుగ్రీవో విఫలగ్రీన స్సాగర సోపవే
శనవ్-అనిమా ఇవటఁ జెప్ప వారింభించె నని తోచును. అలరాముఁ డందులకు సమ్మతించె నని
యున్నది చెప్పినవిధము లేదని శంకింపరాదు. ప్రాయశఃకముగాఁ గల్పలక్షణి యిట్టిది. చెప్పినట్లే
గ్రహింపవలయు.

- దురుబలమున లంకను; నో, ధరణీశా! మంత్రశక్తిఁ దగు నీతఁడు నూ! . ౮౦౫
 క. కనుక విభీషణుఁ డాడువ, చనము యథార్థంబై కాన ధరగున నట్లే
 యొసరింపుఁ డింకఁ గాలంబును నూరక పుచ్చుచలదు ధూపలలామా! . ౮౧
 తే. చాలు నాలస్య మిత్తటి ధైర్యములును
 గలిసి రావణుఁ డేలులంకకును బోయి
 చేరునట్లు ప్రార్థింపుఁ డీసింధువు సని
 పల్క శ్రీరాముఁ డంతట ధర్మమతిని. ౮౧ 664
- * తే. సదనదీపతియా వార్ధి నాథుతీర
 మందు దర్శలు పఱచి తా సందు వేది
 యందు మాతవహుఁడుం బోలె నలగుమదిని
 బవ్వళించెను గార్వంబుభంగి నెఱిగి. ౮౨౫ 665

పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦ - వ సర్గము.

❧ { రామాదులు లంకపైకి నన్నుట విని శుకుఁడనువానిని రావణుఁడు } ❧
 పంప వానరులు వానిం బట్టుకొనుట.

- క. తరువాత లంకనుండియె, యరుదెంచి సరాక్రమాఘ్నఁడౌ శాస్త్రాలుం
 డురువార్ధితీరమునఁ గపి, వరచాలితకీళబలము ధచ్చి విడిసినాఁ ౧ 666
- క. కనుఁగొనియె నేర్పునాఁ; దుర్మనమునఁ దగి రాక్షసులగు ధాజయి బల్మియై
 తనరెడు రావణునకు నా, ననుజుఁడు చారుండు వాఁడు తగినయుపమతోఁ.
- చ. వనచరసేన నెల్లఁ గని ధైర్యము లంకకుఁ బోయి రావణుం
 గని యిటు వల్కె; నల్లదె యగ్రాధముగాఁ దగి యప్రమేయమై
 వనధిద్వితీయ మిద్ది యని ధర్మగ్రనై కపిభల్లుకాళి లం
 కను గబళింప వచ్చెడిని; గార్మకముల్ శరవర్షముల్ తగ్గ. 3౫ 668
- సీ. దశరథసూపేంద్రతనయు లిద్దఱు రామలక్ష్మణుల్ సోదరుల్ లభనయున్న
 స్థలమునకుఁ రాఁగఁదలఁచియున్నా రటనతులకాంతులఁ గ్రాలునాయరువురు
 సంద్రముం జేరి యచ్చట నిల్చియున్నాగు; కపిసైన్య మది నలుఁగడల నెల్లు
 గాంచిన దశయోజనాంచితస్థలమును సావరించి చెలంగె నతిజవమున
- తే. దాని తత్వ మెఱుంగఁగాఁ దగు నృపేంద్ర!
 నీదుపంపున దూతలు సేర్పు మెఱయ
 నిప్పుడే చని వారల నెఱిగి రాఁగ
 వలయు; దానము సామము ధర్మసేనట్లు ౬౫ 669

- క. ఈవిషయంబున భేదం, భేదిధమున నెద్ది తగునొ యెఱిగి యొనగుపం
గా వలయు దండమున కట, నేవడువున వీలు లే దహీనబలము నూ!. ౭
- మ. దనుజేంద్రుండగు రావణుండు తదుంతం బెల్ల నాలించి చ
య్యన నవ్యగ్రమర్తి న్యకృత్యమును జేయం జాలఁగా నెంచి; యే
పనినే జేయఁగఁ జాలువారలను దాఁ జ్రాధుండుగా నొప్పు నా
దనుజుఁ వీరు శుకాఖ్యుఁ గాంచి పలికెఁ ఁ దాత్పర్య మేపారఁగఁ. ౮౫ 671
- క. చని నీవు వానరేంద్రుని, ఘను నాసుగ్రీవుఁ గాంచి ఁ కఠినంబే గా
క నితాంతము మృదువయ్యిం, పునుగుల్కెడు వాక్కులలరఁజూనికమీఱఁ.
- క. నామాటలుగా నించుకయే, మీఱక యిట్టులను; హఠీశ్వర! వినుమా!
భూమిం బేరొందిన కుఁ, మా మర్కటములను నీది ఁ యశమునఁ బొలుచుక.
- చ. కనుక నకారణంబుగఁ బఁగం గొనకుండు, మహాబలుండవౌ
టను నిల నల్పమానవుల ఁ డాంభికులక గొలువంగ రాదు; పా
వనమగు బ్రహ్మవంశజని ఁ భాసిలు ఋక్షరజుండు వానికిం
దనయుఁడ వీవు కావున నె ఁ తప్పక బంధుఁడ వౌదు నాకు నూ!. ౧౦ 674
- ఆ. రాము నాశ్రయించు ఁ తీరు లాభము నీకు, నాశ్రయించకున్న ఁ హానియేమి
కనుక నిష్ఫలంబుఁగాఁ దగువైరంబు, తగదు నాకు వాలితగు నఖుండు. 675
- క. దానిం బట్టి నహోదరుఁడౌ ననఁదగు నిన్ను వానఁరాధిప! నాతోఁ
బూనుము నఖ్యము సేయఁగ, జానకీ గొనితెచ్చి తప్ప ఁ నల్పితి వనదో?.
- క. మతిమంతుడైన నృపనుతు, నతి దొంగిలి తెచ్చినను బాసంగదు దానక
మతిమంతా! కపినాయక! ఁ షీతి నేమియు హాని నీకుఁ ఁ జేరుము పురినిక.
- తా. ఆరంభించినకార్య మెట్లుడుగనౌ ఁ నం చాడెదో? లంకనాఁ
బారావారసమాప్తతం బగుటచే ఁ వారాశినిం దాఁటి రా
నేరీతిక సరిశనంతతికే గా ఁ దెన్నంగ గంధర్వదై
త్యాదుల్ చేరఁగరాదు వానరులు మఁత్తాభుల్ తగక జాలునే. ౧౨౫ 678
- చ. అని నచియించినాఁడ నని ఁ యూతని కెంతయుఁ జెప్పు మన్న నా
దనుజవరేణ్యునాజ్ఞఁ గొని ఁ శత్రుణ మాశుకుఁ డొక్కపక్షియై
చనఁదగు నంచుఁ దత్తనువు ఁ జానుగఁ గ్రాలఁగ నభ్రవీధి కొ
య్యనఁ జని వానరాళిగలఁముచ్చటికిక నడిఁ బోయెఁ బూన్కితోక. ౧౩౫
- క. వననిధిమీఁదను వినువీధిని బహుదూరమ్ము పోయి ఁ తీరంబున ను
న్ననిఖిలపై న్యము గని యా, వినువీధిన యుండి యుత్తఁడు ఁ వేడుక మీఱక.
- క. శసతోడ దురాత్ముండగు, దనుజేంద్రుండు పల్కినట్లు ఁ తప్పక వినిపిం
చెను సుగ్రీవుని గని; యా, వనచగు లచ్చాటలు విని ఁ వానిక బలిమిక. ౧౫

తే. పట్టుకొని పిడికిళ్లను ♦ గొట్టి పక్ష

ములను విఱుగంగఁ జేయఁగ ♦ నెలమి మింటి

కెగసి ముట్టడి సల్పి ర ♦ ట్టేపుమీఱ

బలిమి నాతనిఁ గైకొని ♦ వార లంత. ౧౬౫

6౫2

క. పడఁద్రోయఁగ నటనుండియె, పుడమిని వేగముగఁ బడియె ♦ భూరికపీంద్రుల్
కడువడిఁ బీడింపంగ శుకుఁడు రామునిఁ బేరుకొనుచుఁ ♦ గొంకక పలికె.

క. దూతల వధింప రెవ్వరు, చేతస్సులఁ గరుణలేక ♦ చేరి వధింప

బ్రీతులయిరి వానరు లిట, నీతటి నల దనుచు నిలుపు ♦ మిఁకఁ జక్కంగఁ.

సీ. ప్రభువు వచించిన ♦ చల్కును జెప్పక యెవ్వఁడు స్వయంతంబు ♦ నిశరులకును
బలుకునో తనకుఁ జెప్పనిమాట చెప్పిన యాదూత వధకన్తుఁ ♦ డగుచుజమ్ము;
శుకుఁ డిట్లు చాల నేడ్చుచుఁ బల్కినట్టి యావచనంబు విని రఘు ♦ వర్యుఁడతనిఁ
గరుణించి తాడన ♦ కర్మము నొనరించువనచ రేంద్రులఁ గని ♦ యనియె వీనిఁ

1 ఆ. జంపఁ బూనకుఁ డిఁకఁ ♦ జాలు నంచని చల్కు

నతఁడు విడువఁబడుచు ♦ నాకపిక్వత

వీడనమున దృఢత ♦ వీడి తేలిక గని

నట్టిపక్షములను ♦ సభ్రమునకు. ౨౧

655

క. చనఁ జాలి వనచ రేంద్రున, కనియె నురలును; హరిశ ♦ యతిశయబలమున్
గని శక్తియిలర విక్రమమునఁ బొల్పినవాడవు కపి ♦ ముఖ్యుఁడవు సుమా!.

క. దనుజుండు లోక రావణుఁ, డనఁబడు వాడెను గాదె ♦ యట్లగుటను నే
నును నీవలనం బ్రతిభాషను గొనకయె పోయినంతఁ ♦ జంపును నన్ను. ౨౨

ఉ. కావున నేమి చెప్పఁదగుఁ ♦ గార్యము దాని వచింపు మన్న; నా

రావణుదూతవాక్కుఁ గపి ♦ రాజు మహాబలశాలి విందు నా

రావణుదూతతో ననియె ♦ రామునిమైత్రి 2 నదీననత్వంజ్ఞ

నీవిభుచెంత కేగి యవిధితుని నాతనిఁ గాంచి యీగతికె. ౨3

658

క. నామాటలుగాఁ జెప్పుము, నామిత్రుఁడ వీవు గావు ♦ నాకుఁ గరుణ నీ

పై మరలింపఁ హేతువ, దేమాడ్కిం గనినఁ దోచ ♦ దించుకయైనన్. ౨3౫

సీ. 3 ఉపకారమును నాకు ♦ నొక్కపు డేనియుఁ జీయలే నటుగాన ♦ నేయెడలను
బ్రియుఁడవు గావు నా ♦ ప్రియమిత్రుఁడొ రాఘవున కీవు నీబంధు ♦ జనులు వైరు
లగుటచే నాకును ♦ బగవాడవే యాదు; పునకార ముండని ♦ మ్ముఁదబలుఁడను
వాలిమిత్రుఁడ నౌట ♦ భ్రాశృతుల్యుండనుగడ! యంచుఁ బల్కు దో ♦ కడువిరోధి

ఆ. యైన వాలివోలె ♦ సంతంబు నొందింప, పట్టుఁడ వగు దీవు ♦ హరియునైన

1 స చ పత్రికలు రూప్యశ్లాఘానిమా. 2 తూర్వ మదీననత్వః. అనిమా. 3 న చోదకర్తా

౨. సి న మే ప్రియో౨సి, ఆరి శ్చ రామస్య సహానుబంధః. అనిమా.

- నాపురంబుఁ జొరఁగఁ ♦ నోవునే యంటివే, నిన్ను నీదుసుతుల ♦ నీబలముల.
 క. నీదాయాదుల బంధుల, నే దయయే లేక పూన్ని ♦ నీటొసరింతుఁ;
 నాదగు భారబలంబును, గాదనక భవత్పురంబుఁ ♦ గని భస్మముగఁ. ౨౫
- తే. చేయఁ జాలునఁ; మఱియొక ♦ మాయఁ బూని
 వేటు స్థలమునకుం బోవు విషయమందు
 నేమి యొసరింతు వంటివా! ♦ యింక మూఢ!
 సురలు సురపతీయును వచ్చి ♦ యరసి నిన్ను. ౨౫౫ 692
- తే. కాచినను, నీవు నెక్కడఁ ♦ గానఁబడక
 పోయినను సూర్యుద్వారంబు ♦ పొంతనున్న
 సల్లె పాతాళమున కేగి ♦ యందు నున్న
 రాముచేఁ జానకుండంగ ♦ రాదు సుమ్ము. ౨౬ 693
- చ. జనపతి వైచు బాణములు ♦ సత్వరమే నినుఁ జాట్టుముట్టి లో
 కనిచయమందు రాక్షసులు ♦ గాని పిశాచములైనఁ గాని గా
 వను దగునట్టి యాయసురఃపర్యులు గాయకులైనఁ గాని నా
 మనమునఁ జూడ లేకు శృపఃమైకొనఁ గావవలంతు రెవ్వరుఁ. ౨౭ 694
- తే. నృధ్ధఃడై యసరుధ్ధఃడై ♦ వెలయు నాజ
 టాయువును జంపినందున ♦ నే యశరబు
 వీర్యవిషయంబునఁ నీకు ♦ వెలయుఁ గలదొ;
 యతివఁ దెచ్చెడుతఱిఁ జేనుఁసనువు గాక. ౨౭౫ 695
- క. ఊరకయుండెను గద మా, శ్రీరాముం డిప్పు జేమి ♦ చేయు ననెదవో
 యారముణి విశాలాక్షిని, భూరసుఖుఁడు రాముఁ డున్నపుడు కాకున్నఁ.
- క. ఆతనితమ్ముఁడు లక్ష్మణుఁ, డాతనుణికిఁ జెంతనున్న ♦ యపుడే నీవి
 ఖ్యాతబలంబు గనింబఁ, నాతఁకిఁ దెచ్చితివె! వారి ♦ లట లేనియెడఁ. ౨౮౫
- క. కొనివచ్చినావు దానఁ, గనఁబోవునసర్థ మెన్నఁగా లే వినిరో;
 ఘనబలుని మహాత్ముని దేవనికరదుర్ధవు రాము ♦ సతివిక్రమునిఁ. ౨౯ 698
- ఆ. నీకు సంతకుం డఁగి యిపుడును నెఱుంగ
 వనుచుఁ జెప్పు మనియె; ♦ సంత వాలి
 తనయుఁ డఖిలకీశఃతల్లజుఁ డంగదుఁ
 డర్కతనయుఁ గాంచి ♦ యనియె నిట్లు 3౦ 699
- చ. హరివర! వీఁడు దూతయగు ♦ నయ్య! దురాత్మునిచారుండంచు నా
 కరయఁగఁ దోచుచున్న దితఁ ♦ డండఱిముంసటనుండి యాత్మలో
 వరుసఁగ సన్నదీయభటఃచారము రీతి నెఱింగినాడు క
 ర్బురునిఁ దగంగఁ గట్టఁదగుఁ ♦ బోవఁగనీయఁగ రాదు లంకకుఁ. 3౧౫ 700

తే. ఇద్దియే నాకు నిష్టమై యిప్పుడున్న
యది యనంగ నంత సుగ్రీవునాజ్ఞ నొంది
హరులు వినువీధి కెగసి యేయండలేని
పగిది నేడ్యెడు శుకునిని ధట్టి కట్టి. 3౨

701

క. చనకుండ జేసి రాగ్రహమున మిక్కిలి చెలంగుకీళ్ళముఖ్యులు తన్ను
గనికరము లేక పీడించి న శుకుడు మహాత్ముడైన శ్రీరాఘవుని. 33

తే. వేరుకొని యాద్యుచుం బల్కె ధృష్టినాథ !
నాదుతెక్కలు విఱుచుచున్నార బలిమి
గరుణ యిసుమంతయును లేక కవులు నాదు
నయనముల లాగుచున్నారు సన్నుత గావు 3౪

703

తే. నిరపరాధిని నే నౌట మరణ మొందు
వాడ నే నిందు జననాదిపరమపదము
నొందుదాక నే నెట్టి యత్నుగ్రహణ
ములను జేసితి నో యివ్వితోలంగి నన్ను. 3౫

704

క. నిను బొందు జుమ్మి యనియే, డ్చెను రాముం డవుడు శుకునిచింతను విని వా
నిని జంపనీక దూత ని,తని వదలుం డందు గీతతి కాజ్ఞ యిడె. 3౬ 705

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦ - వ సర్గము.

❧ { రాముడు సముద్రుని లోంచి విసికి బాణప్రయోగము
నేను బూన లక్ష్మణుడు సెలదనుట. } ❧

చ. వననిధివేలయందు రఘువర్యుడు శత్రుసేనాదనుండు ప్రా
ర్థనమును జేయఁగాఁ గఠినదర్భలు వైచి మహాసముద్రుని
గని కరయుగ్మముల్ మొగిచి కస్తుతరంబయి భోగి దేహ ము
ట్లనుపనుమార్దవంబు గల యాత్మభుజంబును దిండుగాఁగఁ గై
కొని తమిఁ బ్రాజ్ఞులుం డగుచుఁ గోరిక మీఱఁ బరుండె బూన్కితో. ౧

సీ. శ్రీరామచంద్రుఁ డీణబాహువు ముసువు కనకరత్నాభరణనికరాంచి
తమయి యొప్పారెడుఁ దరుణులు సైరంధ్రు లతిగభీరాతయ ధాదరమునఁ

1 ఏతస్మి న్నంతరే కాశే య న్నయా వ్యాకుభం కృతం, పర్వం తనుపపద్యేథా జహ్యం చే
ద్యది జీవితమ్-అనిమా 2 దర్భా నాస్తీర్య రాఘవః-అనిమా. దర్భా శతాగ్రకుళా-అని
వ్యాఖ్య. 3 భుజైః పరమనారీణా మభివృద్ధ మనేకథా-అనిమా. భుజైః పరమనారీణా మభివృద్ధ
మితి. రామ సైన్యకదారత్వా త్పరమనారీణానాం శ్రేష్ఠపరిచారికా వివక్షితాః-అనివ్యాఖ్య. దీనిచే
బెక్కువంది భార్యలు కలరను దుర్వాదము పటాపంచలు కాక మానదు.

గనక కేయూరముల్ ధ్రువ ముక్తారత్న భూషణంబులతోడఁ బొలుచు హస్త
ములతోడ బహువారములుచందనాగురుముఖవస్తునముదయములనునలుగు

తే. విడియుఁ బూతలు పూసియు నింక నెన్నొ

విధములం గయిచేయఁగ వెలయుచుండు

నద్ది పరిమళయు క్తమై యలరుచుండు

నరుణచందనచర్పల నందియుంట. 3

707

క. బాలాగుణరుచు లట్లుగ, వాలాయము చెన్నుమీఱి వఱలును; మఱియుఁ
మేలైన హంసతూలము, చే లలితంబైనపాన్పుఁ జేరినవేళ. ౪

708

క. గంగాజలగతతక్షకు, నంగమువలె లలితమగుచు నవనితనయదా
మంగళమగుశిరముపయిఁ జెలంగుచుఁ జెలువారుచుండె లలితతమంబై. ౫

చ. అని యుగతుల్యమై రిపుల కార్తిని గూర్చుచు, సజ్జనాళికిఁ
ఘనతమమోదముం గలుగఁగా నొనరించుచు దీర్ఘమౌచు, నా
వననిధి దాఁకఁ బెంపలర నర్చిలు భూమికి నాశ్రయంబుగాఁ
దనరుచుఁ జూడఁజూడ విత్తశీలంబయి సొంపుల కాశ్రయంబునై. ౬

710

సీ. అప్రదక్షిణముగా నంబుల విడిచెడుతఱిని బ్యాఘాతముల్ దాల్చియుండు
నదియూ, పరిఘను ట్లతిదీర్ఘముయి గోసహస్రములఁ బ్రాప్తఁగాళికొనఁగి
నదియూ, విఘ్నాతి నందినదై యున్న యాదక్షిణభుజము నతిసమర్థుఁ
డైన రాముండు దిండు నట్లొనరుచుకొని; మదిలోన నాకిప్పు నురణ మేని

ఆ. వనధితరణ మేని యొనరుగా కని పూన్కి

యొప్పు జేసికొనుచు నొగి నియతులఁ

గాయశుద్ధి దాను గావించుకొని ప్రయ

తుండయి మాన మూని తోయగిధికి. ౯

711

తే. ఎదురుగా శయనించె, ని ట్లైనఁగునియమ

మునను దర్శాననముగల మొఱకు నేల

రమణ శయనించియుండఁ ద్రిరాత్రము లెటా

గడచె; నయవిదుడై ధర్మకలితుఁ డగుచు. ౧౦

712

క. తనరారురాముఁ డీగతి, దినత్రయము నొక్కరీతిఁ జెంపున శయనం

బును గని సరిద్విభుండగు, వనరాశినుపాసనంబు భక్తిని సల్పె. ౧౧

713

*క. అతిమందమతి సముద్రుండు, క్షీతిపతి రాముండు నియతిఁ చెలఁగ విధిని ద
న్నతిభక్తి బూజసేసిన, సతనికిఁ గన్పడిక యుండె నజ్ఞతవలనఁ. ౧౨

714

క. వననిధిపయి రాముం డంత నించు కాగ్రహముఁ బూని తనకనుఁగొనలం

దును రక్తిమమ్ము తోఁపఁగ, దనచెంగట నున్న చిన్నతమ్ముని ఘనునిఁ. ౧౩

* యథార్థ మభిపూజితః-అనిమా,

క. అనుపమలక్షణః గని యిట్లనియెను; సాగరుఁడు నాకు † సగపడకున్నాఁ
డనుజా! యీతనిగర్వముఁ, గనఁబడెఁ గద! లోకమందు † తమ శాంతంబుకా.

తే. తప్పు సైచుట ప్రియవాదితఁ మెలఁగుట
మొదలుగా సాధుసద్గణంబులు దురాత్ము
లందుఁ జూపిన ననమర్థుఁ † డందు రతని;
నట్టివారికిని సమర్థుఁ † డెట్టి డనెదో? ౧౮౪

717

చ. వినుతులఁ దన్నుఁ దానె కడు † వింతగ సంస్తుతిఁ జేసికొంచు నె
న్తునమున నిర్దయం జొనిపి † మాటికి మాటికి వంచకుండెయ్యె
జనులను బాఁడదోలుచును † సజ్జనదుర్జనభేదహీనుడై
యనయము దండనంబు తగు † నంచు నొనర్చుచు నున్న దుర్జనుకా. ౧౮౫

క. తెలివి యన లేని జనములు, తలఁతురు శక్తునిగ; ననుజ! † ధరణిని నిందుకా
దలపోయ *సామమున నే, బలవంతుండనెడుకీర్తిఁ † బడయం డెవఁడుకా. ౧౮౬

సీ. సామముచేతనే † శౌర్యవంతుండను యశమును బడయఁ డేయుర్బుడయిన
ననిమొన సామంబునను విజయంబును బొంద శక్యము గాదు † పూని దండ
నమె వీనికి సాధనము సుమ్ము లత్తణా! మకరాలయం బి దస్మచ్ఛరాభి
నిర్భిన్నమకరమై † నిరతనిరుద్ధతోయంబయి యుండినో † నరయ మకర

తే. శవము లెల్లను దేలాడ † సత్వహీన
మగుచు నుండును జూడు; మహాశరీర
ములఁ జెలంగెడు సాముల † బలుతనువుల

*హస్తమిత్త్యకరంబుల † నడరి నేను. ౧౮౪

720

చ. శరములఁ ద్రుంచివై చెదను † సత్వరమే కనుచుండు లత్తణా!
గురుశరపంక్తి వైచి యిట † గొప్పరణం బొనరించి శంఖముల్
పరఁగెడు శుక్తికావితతి † పర్యేడు చేపలు గ్రాహముల్ నిరం
తరము భయంబునం బొదలఁ † దాను బయోధియు నార్చి నొండఁగకా. ౧౮౫

క. ఒనరింతు; నొర్పుబలముగఁ, దనరారెడు మీకు నిద్రి † తగునే యనెదో
కనుమా! లత్తణా! తమనే, యనిశము గల దక్షు నన్ను † ననమర్థునిగకా. ౨౦

క. వనరాళి వీడు తలఁచెను, దనమనమున సీ! తమయును † దగనా యింక నీ
తనియందు; నాకు నింకను, దనరూపముఁ జూపలేదు † తగు సామమునకా. ౨౧

క. అనుజా! చావము దెవ్మా! యనిలాశనతుల్యములయి † యతిభీతిని గొ
ల్పును దగు శరములఁ దెవ్మా! వనధిని శోషిల్లఁ జేయ † వాడను నిపుడే. ౨౧౪

చ. శరముల నీజడాత్మకుల † సాధుహితంబును జేయ నెంచ కీ
కరణి గభీరతం దనరుగంధిని శోషిల నేను జేయఁగా

* న సామ్నా శక్యతే కీర్తిః-అనిమా. 1 మహాభోగాని మత్స్యనివాం కరిణాం చ కరా
నివా-అనిమా, కరిణాం మత్స్యనివాం-గజాకారమత్స్యనివా-అనివ్యాఖ్య.

- హరిగణ మెల్లఁ గాల్చుడల ♦ నంబునిధిం దరియించుఁ గాక; సా
గర మిది త్రిభ మొందక నిఃకామము భీకరమై చెలంగియున్. ౨౨ 725
- క. అతికోపంబునఁ దగు నా, వితతాంబకశక్తిచేత ♦ వెతలం గను; ను
ద్ధతిమీఱఁ గలఁచివుచ్చేద, హితముగఁ గనుఁగొనుము; నేనునింకతఱణమునన్.
- సీ. సతతభీకరభంగఁగఁనంతటిఁ జెలఁగియు నన్నిప్రక్కలనున్న ♦ యట్టివేల
లను మీఱకుండు నీవనరాశి బాణముల్ వైచి వేలల మీఱి ♦ వసుధపై ని
బ్రవహింపఁజేసెన; ♦ వసధిరక్షితులై న దనుజులు కావరా! ♦ యనెనవేము
యిపుడె, మహార్ణవం ♦ బెల్లరాక్షసులతో త్రిభిల్లఁ జేసెనఁ ♦ జూడు మీవె
తే. యనుచుఁ బల్కునుఁ జాపంబు ♦ నవధరించి
కోపవిస్ఫూరితేక్షణంఁజ్ఞై పరఁగుచుఁ
బ్రళయకాలాగ్నివలె మండిపడుచు రాముఁ
డతిదురాధర్వుఁడై యుండె; ♦ సంత మతియు. ౨౩ 727
- చ. అరిభయవంబుగాఁ వనరుఁనాధనువున్ గ్రహించి లాగి భీ
కరశరపంక్తికే జగము ♦ కంపము నొంద శతక్రతుండు దు
స్తరకులిశంబులన్ విడుచుఁచందమునన్ భయదాంబకౌఘమున్
బరఁగఁగఁ జేసెఁ దేజమున ♦ భాసిలి వేగమునం జెలంగుచున్. ౨౪ 728
- తే. ఆశరంబులు సర్పంబు ♦ లార్చినొందు
నట్లు వసరాశిజలములయందుఁ జొచ్చె;
సపుడు విస్తృతభంగాళి ♦ యనిలఘట్ట
సమునఁ బుట్టిన భూరిరవమునఁ గూడి. ౨౫ 729
- తే. సక్రమకరసమూహమై ♦ నైజముగ నె
భయదమగుఁ గావున మతింత ♦ భయము దోఁపఁ
జేయుచుండెను; దీరంబుఁ ♦ జేరి పెద్ద
యలలు కొట్టుచునుండె వేలలను వరుస. ౨౬ 730
- క. అలలు కలంగిన శంఖం, బులు ముత్తైపుఁజిప్ప లొకటఁ ♦ బొంగి పయికి రాఁ
బెలుచన్ బాణావ్వలలు, గలియుటఁ బొగ లెగయ నూర్చిఁగణములతోడన్.
- క. నుడివడుచుండెను బాణము, లడరుచు లోఁ జొరఁగ నందు ♦ సలరుఘణులు చ
ప్పుడు చేయుచు వక్రంబులు, కడు వెలుఁగఁగన్నులందుఁగఁతులుపొంగన్.
- క. కలవిలపాటొందెను, నుజ్జ్వలబలముల వీర్యములను ♦ భాసిలదనుజుల్
పలువీడల నొందిరి లో, పలనుండియుఁ దీవ్రబాణఁపాతమువలనన్. 3౦ 733
- తే. మకరనక్రాన్వితములయి ♦ సకలజంతు
భయదములుగాఁ జెలంగు నావసధిభూరి
వీచులత్యున్నతములయి ♦ వింధ్యశైల
మందరములట్లు వేలకొలంది పరఁగె. 3౧ 734

క. తిరుగుడువడెడుతరంగోత్కరములు సంభ్రాంతసర్పకర్బురతతులా
తురమునఁ దలక్రిందుగఁ బడుగురుసక్రములొప్పజలధి • కొందలపడియోక.

చ. అనుపమభీమవేగమున • సప్రతిమానధనుస్సు లాగుచుఁ
ఘనశరపంక్తినిం దొడిగి • కంధినిఁ గూల్చు దలంచుచుఁ గ్రుధం
గనఁబడు నూర్పుపిండు వడిఁగఁ బ్రసరింపఁగఁ జేయుచుఁ భయం
బునొసఁగఁ జాలియున్న రఘుభూపలలామునిఁ గాంచి యాత్మలోక. 394

తే. ఇంక నాలస్యమును జేయ • నెల్లజగము
లంతమును బొందు నని నుమిఁత్రాత్మజండు
బాణమోచన మిఁకఁ జాలు • వలదు వలదు
నిలుపుమా యంచు బట్టుకొనియె ధనువును. 33

737

ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౨ - వ సర్గము.

అయ్య రాముఁడు బ్రహ్మస్థమును వైషణ్య బూన సమద్రుఁడు ప్రత్యిక్షుచుగట. అయ్య

క. అంతట రఘుభూకాంతం, డెంతయు నాగ్రహము దోఁప • నీవననిధి రాఁ
డింతటికి ననుచు వనధిని, బంతంబునఁ గాంచి పల్కె • భయదోక్తులతోక.

క. వనధీ! కనుమా! యిప్పుడె, నినుఁ బాతాళంబువఱకు • నే శోషిల్లం
గను జేయువాఁడ; మద్దిశి, ఖనికరనిర్దగ్ధసలిల • కాండం బొప్పక. ౧ 739

క. పరిశుష్కాకృతితో నా, గర! శోషితసలిలసత్వ • గణము తగఁగ ని
క్కరణిని దగు నినుఁ జేసెద, నిరతము గురుపాంసుయుక్తునిగఁ గను మింకక.

చ. సలిలము లింకఁజేయ బలిసర్వము దాఁచను శుష్కమానుగా
యలఘుబలంబు లన్దు చనఁనొను మహాశ్రమ మొప్పు నింగినిక
బలువిడిఁ బోవనొక గద? నభంబున నిప్పుడె పొవ్వుటందువో
జలనిధి! చాపవిచ్యుతనిశాతశరామితవృష్టి పర్యవగళ. ౨4 741

తే. అద్దియే సేతు వగుఁ గాన • సఖలకపులు
పాదగతులను నిను దాఁటి • పరతటంబుఁ
బొందఁ గలవారు; దనుజసమూహములకు
నాకరంబును నీ పొట • నాత్మలోన. 3 742

క. నాపౌరుషముచు బలముచు, నేపగిదిగ నుండఁ జాలు • నెన్నఁగ గనుచుక
వే పరికింపక యున్నా, వీపట్టున; నాభయంబు • నెఱుంగవు నుమ్మి. ౪ 743

క. అనుచు మహాబలుఁ డాతఁడు, వనజాననదండనయత • వర్ధిలి భీమం
బును నగు శరమును జేకొని, ఘనకార్ముకమందుఁ గూర్చి • కడు నిష్ఠమెయిక.

తే. మంత్రసంయోగమున దాని మతియుఁ దీవ్ర

తరముగ నొనర్చి లాగె నెంతయును బూనిక;

నట్లు జ్యోవల్లికను లాగఁ జవని దివము

బ్రద్దలై నట్లు లుండె భూధ్రములు వడఁకె. ౬

745

క. తమములు గ్రమ్మెను గడు లోకమునం దెల్లడల దెసలుఁ కాంతిం బాసెన్

నమముగ నెల్లడల నదీ, నముదయములు కొలఁకు లట్టైఁ చంచలతఁ గనెన్.

క. వనజారిభాస్కరులు భీతిని దారలతోఁ గుటిలగతిన్ వోయమమునం

దునఁ దిరిగి, రప్పు డాకన,మునఁ దమములు గ్రమ్మకొనఁగఁమునుకొని దానెన్.

చ. ఖరకరుకాంతి మందముగఁ గన్నడ నంబర మప్పు డొప్పెభీ

కరముగఁ బెక్కు లుల్కులు నికామము వెల్లుచునుండఁ గాంతిచేఁ

బరఁగినయట్లు; భీకరఁనంబుల నభ్రమునుండి భూమిపైఁ

బరిపరి రాలెఁ బిడ్డు లొగి; వాయువు లున్నతరీతి నొప్పుచున్. ౯

748

ఆ. ¹పొగడఁ దగినయట్లుఁ పారిపారి వ్యాపించె

దాన మేఘములునుఁ దనరె నందు;

వాయువులును భూజఁవారంబు విఱుచుచు

శిఖరములను బీడఁ జెందఁ జేసె. ౧౦

749

క. మతియును వాయువు చెలఁగుచుఁ జిఱునర్వతములఁగదల్పెఁజిత్రముదోషన్

నటి ఘనజలదము లట న, త్తటిసిం గూడుకొని భీతిఁదధ్వను లలరెన్. ౧౧

తే. వైద్యుతాగ్నులఁ గ్రక్కె నశ్వవేడువున నవి

యే యశనులయి ధరఁ బడియెను మతియును

దృశ్యభూతగణంబు లశృశ్యములగు

నాపిశాచాదిభూతంబు లతిభయమున. ౧౨

751

సీ. కంపంబు గదుర నికామభీకరముగ నశనులవలెఁ గడుఁ నార్చుచు నిలఁ

బడి నిద్ర చెందినఁపగిదిగ నుండియుఁ జింతాకులంబులై యింతయైనఁ

గదల లేకుండెను; గడఁగి రాఘవుఁడు బ్రహ్మస్త్రమ్ము సంధించిఁనంత వనధి

భూత,రాక్షస,సర్పపూగంబుతో మహోర్ధ్వలతోడ మిక్కిలిఁ చెలఁగు వడిని

తే. ²నలిలపూరంబు నెంతయుఁ గలఁగ నుండె;

సంత వనధిప్రవాహంబు వింతవేగ

మలరఁ జెలియలికట్ట నొయ్యన గడచుచు

నొక్క యామడ వోయె నత్యుగ్రభంగి. ౧౩

752

చ. అరిజనకాలుఁడొ రఘుకులార్ద్రుని రాముఁడు వేల దాటి న

త్వరముగఁ బాటుచున్న యలఁవార్ధిపయిం గ్రుధఁ బూని బ్రాహ్మమా

1 ప్రస్తుత శృఙ్ఖనా దివ్యా దివి మారుతపద్మయః-అనిమా. 2 యోజనం వ్యతి చ క్రామ వేలా మన్యత్ర సంప్లవాత్-అనిమా. వేలా మన్యత్ర=వేలాం వి నేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

- శరమును వైవఁడయ్యె; నిటు ధూళిగ లేచిన యాపయస్సునం
తరముననుండి లేచి సురభామముగాఁ దగు న్వర్ణభూధ్రమం
దరుణుడు తోచునట్లు చెలువారె నముద్రుడు లేజ మొప్పుగఁ. ౧౭
- క. వననిధి దీప్తాస్యములగు, ఘనభుజగవ్రజముతోడఁ ధూళిదూటను దోఁ
చెను వైదూర్యచుణీనర, మన నొప్పెడు కాంతిగలిగి యందము మిగులఁ.
- చ. కనకవిభూషణంబులను ధూళిచు రత్నమయప్రజంబులఁ
గనఁబడ రక్తమాల్యములు ధూళిచుతరాసుణవస్త్రముల్ తగఁ
వనరుహపత్రనేత్రములు ధూళిచు సర్వసుమాభిరామమై
తనరెడు దివ్యహరమును ధూళిచు శిరంబున నొప్పుచుండె దా. ౧౮ 755
- సీ. ¹భుజింబుగాఁ దగు ధూళి కనకంబుచే జేయఁబడినసామ్యులను, దధూళిచురుహట
కాభరణంబుల ధూళిచురుహఁ దనయందుఁ గల్గినవరరత్నధూళితాభ
రణములు చెలువారఁరంజిల్లుబహుధాతువులఁజెలంగుచుహిమధూధ్రమువలె
దగియుండె విపులమైతగు వక్షమునఁ దాల్చి యున్నముక్తాహరమురుకళలను
దాల్చి యుండఁగ దదంతరమున దివ్యమై నాయకరత్నముండు నది కౌస్తు
తే, భమునకుం దోడఁబుట్టువై ధూళిచు పాటలమయి
వెలయుచుండెను; వనరాశి ధూళిచు విపులభంగ
సంతతులు ఘూర్ణిలం దనసహచరంబు
లై న ఘనములు వాయువుల్ ధూళిచుగనఁబడఁగ. ౨౨ 756
- క. తనయందలిగ్రహంబులు, మనములఁ దగు భీతిఁ దిరుగ ధూళిచును దనుజల్
వనరాశితోడఁ గలఁగఁగ, వ్రునుతంబగు రూప మలర ధూళిచుజలములఁ.
- ఆ. చెలఁగుచున్న గంగ ధూళిచు సింధువు మొదలగు, శ్రోదనీదీవిజలు ధూళిచు సగుగు దేర
నెదుటఁ దోచె నస్తుహితున కయ్యభి; వీర్య మలర రామవిభునిఁ గాంచి.
- క. ²మునుముందె తాను శ్రీరామునిఁ బిల్చుచు దోసిలోగ్గి ధూళిచుక్తుల ని
ట్లనియెను శరపాణిని రాముని గొంచుచు, సౌమ్య! రామమూర్తి! నన్నుఁ.
తే. లోతు గాకుండు మనెదవా! ధూళిచు, జ
లాంబరానిలము లనుభూతాళి యిద్ది
పంచకము శాశ్వతంబయి ధూళిచు మార్గ
మూని స్వీయస్వభావంబు ధూళిచుమానకుండు. ౨౪ 760
- చ. ³కనుకన నేను లోతుగ నికామము దాటు నశక్త్యమైన రీ
తిని దగియుంట నైజమగు ధూళిచి వేఱుగ లోతు లేక లం

1 జాతరూపమయై శ్రైవ తపనీయవిభూషితైః-అనిమా. జాతరూపమయైః=ఆకరజగునర్థ
ప్రదురైః-అనివాద్యభ్య. 2 పూర్వ మామంత్ర్య పీర్వవా-అనిమా. 3 తత్త్వభావో మహాప్రేమ
య దగా ధోహ మప్లవః, వికార స్తు భవే ద్గాధ ఏత త్రై ప్రవదా మ్యహమ్-అనిమా.

ఘనమున కర్హమైనగతిగాఁ దగియుండుటయే వికారమా

మనవి యొనర్చినాఁడఁ గలమాటను నున్నది యున్నరీతిగఁ. ౨౫౪ 761

క. ¹దీనిం బట్టియె నీకడ, కేనుఁ రానైతి నట్లులే యుండుము నీ
వీనిరును స్తంభింపఁగా నొనరిచి మార్గ మీనుఁ గడఁగు మనెదవో. ౨౫౪

చ. ధరణిపరాత్మజన్మఁడ, పునారమనీషివి ధర్మమార్గ మె
క్కరణిని గాచువాఁడవయి ధ్రువులుదు, వేసు ధనాశగాని, వ
స్తరతిని గాని, దండనము తోడనె కల్గెడు నేమొ యున్న భీ
కరభయయుక్తి గాని, పలుగ్రాహము లాదిగఁ గల్గుజంతువుల్
పరఁగెడు నాజలంబులను బాగుగ నిశ్చలరీతి నిల్పినఁ. ౨౬ 763

క. వానికి బాధయె కల్గును, గానఁ స్తంభింపఁ జేయఁగాఁ జాలను; నో
భూనాయక! విను నాచే, నైన సహాయంబు చేయ నాదృతిఁ గనుదుఁ. ౨౬౪

చ. బలములు నన్ను దాటుతఱి వారిని బోయెడివారి నెల్ల నా
జలములనున్న గ్రాహముఖసర్వభయంకరజంతుజాలముల్
కలుగఁగఁజేయుబాధలను గల్గఁగఁ జేయక యుండఁ జేయుదుఁ
బలువిడి వానరుల్ చెడుపట్టిన నేతువు గట్టఁ బూనినఁ. ౨౭౪ 765

తే. మార్గ మొనఁగూడునట్లు సామగ్రుల్లెఁ
జెదరిపోకుండులాగునఁ జేయువాఁడ;
ననిన రాముఁడు వనరాశి నట్టె చూచి
పలికె నట్లగునేని నాబాణ మిద్ది. ౨౮౪ 766

౪. వినవయ్య! యమోఘం బగు, ధనుస్సుపం గూర్చినాఁడఁ దప్పక విడువం
జను నెందు విడుతుఁ జెప్పుమ, యనుటయు వనరాశి రాముఁడాడినపలుకుల్.

²చ. విని యలతీవ్ర బాణమును వింతగఁ జూచి స్వకీయవాంఛితం
బొనరుతు నన్న వాక్కులకుఁ బొంగుటఁ దేజము పొంగుచుండ రా
ముని కీటు వల్కె; జారుతమముఁ ద్రుచుకుల్య మనంగ నీవలెఁ
ఘనయశముఁ జగంబులను గాంచిన యొక్కన దేశ మోవిభూ!. 3౦౪ 768

౫. నాయందు నలరు నయ్యది, మోయెడకు నుదీచ్య మగును నించుకదూరం
బై యున్న దందుఁ బావులు, నేయెడలఁ దుష్టకర్మమే కృత్యముగఁ. 3౧

చ. ఒనరుచువారు చూచుటకు నుగ్రముగాఁ గనుపట్టువారు నే
రువనను మదీయదివ్యజలపూరము ద్రావుచు నుండువార లో
మనుజవిభూ! యరాతులయి మారిల లేక చెలంగుచుండు వా
రొనరుచు ఘోరకృత్యముల నొక్కవిధంబునఁ బొందుచుండుదుఁ. 3౨ 770

1 ఇది పూర్వశ్లోకార్థమే యగుట శ్లోకసంఖ్య అదియే జేయఁబడినది. 2 ద్రుచుకుల్య ఇతి
భ్యాసో యథా భవాత్-అనిమా.

- తే. అట్టి యాభీరముఖుల యామహాఘ
కరములౌ కృత్యముల సైఃపఁగఁ దగఁ దిఁక
వారిసంస్పర్శనముగూడ * వలదు నాకు
నీయమోఘాంబకము వారి * నెల్లఁ జంపి. 324 771
- క. తనపేరు సార్థకంబుగఁ, గనఁ జాలెడువట్లు చేయఁగఁ దగు నీకుఁ
మనుజోత్తమ! యని వననిధి, తనతో బల్కు విని వీరతల్లజుఁ డంతఁ. 334
- క. వననిధి చూపినమార్గంబును బట్టి వెలుంగుచున్న భూరిశరము వై
చెను దానిపై న; నశనిన, మనిశాతశరంబు భూపమండనుఁడు తగఁ. 344
- సీ. వైచిన్ధల మది * వసుధయందును మరుకాంతారమను ఖ్యాతిఁగాంచె నపుడు
బాణగ్ర మాభూమిఁ * బడి చీల్చుకొని పోవఁ దన్మూలమున రసాతలమునుండి
వారి వైకెగ సె నా*వారిచేతనె మహాధ్వనియందుఁ గల్గె నా*బాణపాత
మున నై నయాకూపము ధరిత్రి వ్రణకూప మని ప్రసిద్ధిని గాంచెనందుఁ బైకి
- ఆ. నెగసినట్టి సలిల * మెప్పుడువచ్చుచు
వనధిజలముపోక్కిఁ * గనఁబడుచును
వెలయుచుండు, బాణ * మిలఁ బగిల్చెడుతటి
భయదరవ మొకండు * పర్యే మిగుల. 324 774
- క. ఘోరాంబకపాతముచే, నారాముం డచటఁ బూర్వ * మాభీరముఖుల్
దారుణనూపులు తాఁకిన, నీరమ్ముల నింకఁజేసె * నేర్పు మెఱయఁగఁ. 35
- క. నీరము లింకుట మరుకాం, తారం బని ముజ్జగములఁ * దద్భాగము తాఁ
బేరొందును; విద్వాంసుం, డౌ రాముఁడు త్రినశనిధమహావిక్రముఁడై. 36
- చ. వననిధినుధ్యభాగమును * బాణశుచిక్ దహించి యాస్థలం
బునకు వరం బొసంగె; రఘు*భూపలలామునిడౌ వరంబున
ఘనతను గాంచుచుఁ బశుని*కాయహితాఖిలవస్తువృద్ధినిం
గని యలతావు రోగములఁ * గానక మూలఫలాన్వితంబునై. 40 777
- సీ. మధుయుతంబయి తగి * మంచి యాజ్యము పాలు
కలిగి వాసనల మిక్కిలియు నెనఁగు
వివిధమూలికలచే * వెలయుచు నీలాటి
భోగ్యపదార్థముల్ * పొదల సతము
శుభకరస్థలమయి * శోభిల్లె; నాగర
మధ్యభాగం బిట్లు * మహితరామ
బాణదగ్ధంబైన * వారిధి * సర్వశా
స్త్రుజ్ఞుడౌ శ్రీరామచంద్రుఁ గాంచి

- ఆ. యిట్లు పలికె; పామ్య! ధీమానలుం డనువాడు
విశ్వకర్మనుతుడు ధీనితండ్రి
మత్సమానుడౌ కుఁమారుడు పుట్టు నీ
కని వరంబు పత్నికిని నొసంగు ర3 778
- క. జనియించె నీశఁ డామెకు; ననచగుఁ డీతండు సిగుల ధాసిలుచున్ దం
క్రిని బోలి శిల్పవిద్యల, ఘనుడై తగు; సేతు వితండు ధీకడు బూన్కిమెయిన్.
- క. నాయందుఁ గట్టుఁగా కిత్త, డేయెడలం గట్టు నద్ది యించుక యైనన్
నాయందు మునుఁగ కుండఁగఁ, జేయుచు ధరియించువాడ ధీధము రామా!.
- క. తనతండ్రియంతవాఁడయి, కనఁబడు నీతఁ డని చెప్పి కడలి యపుడై వే
చనియెను గనఁబడకుండఁగ; వనచగుడు మహాబలుండు వార్ధి పలుకులన్.
- చ విని తగుభక్తి లేచి రఘువీరునిఁ గాంచి వచించె, నేను నా
జనకనరాగతంబయిన ధీక్రిని బూని విశాలసాగరం
బున రచియింతు సేతువును ధీబోలగఁ నత్తవ్వమె చెప్పె గంధి యం;
చని కపికోటిఁ గాంచి జగఁమందుఁ దలంచఁగ దండ మొక్కటే. ర౬౫ 782
- చ పుగుఘనియందుఁ జేయఁగఁగఁ ధీ యదియే సదుపాయ మంచు నే
నరసెన నాదుభావ మిది ధీతాను గృహస్థులయందు నోర్పు, న
క్కరణిన నానుదానములు ధీగావు కనంబటుపంగ నిస్సిరో!
సరివధి నాయకుం డీతండు ధీచాల భయంకరకాపుఁడౌ గదా. ర౮ 788
- సీ. సగరతనూజాతఁసంకల్పితాంశుడౌ నైన నాయుపకృతి ధీ నాదరింప
కీరాఘవుడు చంపు ధీనిఁ నూరకుండిన నను భయంబున సేతువును నొనర్పఁ
గాఁ జూచువాంఁఁడౌ ధీగట్ట స్థలం బిచ్చె; మందరపర్వతఁమందు నాదు
తల్లికి వరమిచ్చెఁ ధీమి విశ్వకర్మయుఁ దదవ్విరంబున నేను ధీదండ్రితోడ
- జే. సనుముగా నున్న శక్తితోఁ ధీసంభవించి
నాడ; నీశక్తి జెప్ప కింతవఱ కేల?
యూరకుంటి నటందురో; యుదధి నాకు
స్మృతివిషయముగఁ జేసె నాచేన నిజము. ౫౦ 784
- క. బగులు వచించక నేనే, పరమాత్మతీ నాదుశక్తిఁ ధీబలుకఁ బలికినన్
బగులకు విశ్వాసం బిక్కరణి సొసర్పంగఁ దగినకార్యములందున్. ౫౦౪
- క. మనముల నిల్పదు; తథ్యము, వినుఁడీ! శక్తుండ సేతువీరచనయం దీ
వనచగులు కోర్కెయండినఁ, జని జెప్పుదుగాక వలయుసాధనరాశిన్. ౫౦౫
- చ. అన విని యంత రాఘవుని యానతి నాహరియూధపుల్ ముదం
బున నొకచో శశంబులుగఁ ధీబొంగుచు వేలకొలందిగాఁగఁ జెం

* న చా ప్యహ మనుక్తో వై ప్ర బ్రాహ్మ మత్తినో గుణాన్-అనిమా. అనుక్తః-అన్యే
నానుక్తః-అనివ్యాఖ్య.

తను గల కానసంబులకుఁ ♦ దా రొగిఁ బోయిరి; పర్యతాభులౌ

వనచరవీరు లంతఁ దరు ♦ వారములఁ బెకలించి పూన్కి మై. ౫౩

787

ఆ. ఈడ్చుకొనుచు వచ్చి ♦ యేపున నలుఁడున్య, యాసముద్రభాగఁనుందుఁ జేర్చి;
రట్లు వారు మద్ది ♦ చెట్లను నినుమద్ది, చెట్ల నేఱుమద్ది ♦ చెట్ల మఱియు ౫౩౪ 788

సీ. చంద్రవృక్షముల వంశములను గిరిమల్లి కాద్రుమంబులఁ దాలఁగణము దిలక
తిమిశ్ర, బిల్వంబుల ♦ ఁదివ్యసుమాన్విశశ్చర్ణి కారాఖ్యపృక్షముల సప్త
పర్ణద్రుమంబుల ♦ బహువిధాన్త్రుంబుల సత్తై యశోకాహ్వయములఁ దీసి
కొని వచ్చి యావారిఁధిని నిండఁ జేసిరి ప్రేల్లతోఁ గొన్నింటి ♦ ప్రేల్లు విడిచి

తే. కొన్నింటిని నింద్ర కేతువుఁ ♦ గొమరుమిగులఁ

బయికి నెత్తెడుతీరునఁ ♦ బైకి నెత్తి

తెచ్చి వైచి రట్లవ్వనఁధిని దరువుల;

వార లింకను బూన్కిచ్చే ♦ బరుగులిడుచు. ౫౬

789

1 తే. దాడినుముల, విభీతకఠరుగణములఁ

దాలముల నారి కేళాఖ్యధరణిజముల

వకుళఖదిరంబులను నింబఁననుచుతీరు

హములఁ దెచ్చి మహంబుధియందు నైచి. ౫౭౪

790

2 క. తరువులు ముగియఁగ నవ్వన, చరులు మహాకాయు, లతులఁనత్వులు చని భూ
ధరములఁ బాపాణంబులఁ, గరినిభములఁ బెఱికి యంత్రఁగి తులఁ గొనుచున్.

చ. చని వనరాశి వైచి; రిటు ♦ శైలములం బడవై ప దానతే

చెను బయికిఁ జంబు; లిటు ♦ చివ్వున తేచిన యాజలంబు చ

య్యన నభమందునం దగిలె ♦ నచ్చట నచ్చట; వారిగాలి నా

వనచరు లెల్లడం గలఁతఁబాఱఁగఁ జేసిరి కొంకఁ జంపటన్. ౬౦

792

3 తే. సరిగ నుండంగ నూలుయోజనముల పరి

మితికి నూత్రంబుఁ బట్టి రీగతి నలుండు

వారు తెచ్చినవానితో ♦ వరుసఁ గట్టె

వనధియందును సేతు వఁవార్యనియతి. ౬౧

793

* కర్ణికార్తే శ్చ పుష్పితైః-అనిమా. 1 తాలాక్ దాడిమగుల్తాం శ్చ-అనిమా. లోపలఁ గూడఁ దాలవృక్షములు చెప్పఁబడినవి. మూలమున రెండువోట్ల “పటశై రర్హన్తే స్త్రాల్లైః” అనియు, తాలాక్ దాడిమగుల్తాం శ్చ-అనియుఁ జెప్పఁబడినది కాన నీరెండుశబ్దములకు చిఱుతొటిచెల్లు, తొటిచెల్లు అని యర్థము చేసికొనవలెను. తాలాక్=తృద్రతాలాక్-అనివ్యాఖ్యాతర్థలు వ్రాసియున్నారు. 2 పర్యతాం శ్చ సమత్పాట్య యంత్రైః పరివహంతి చి-అనిమా యంత్రైః శకటాదిభిః-అనివ్యాఖ్య. 3 మాత్రాణ్యన్యే ప్రగృహ్లాంతి వ్యాయతం శతయోజనమ్-అనిమా.

చ. అనయము ఘోరకర్ములగునాకపివర్మలు విశ్వకర్మనం
దనునకుఁ దోడఁసేతువును ♦ చారును గట్టుచునుండి రంత న
వ్వనచరులందుఁ గొందఁ జలఁవారిధిఁ గట్టఁగఁబట్టియున్ననూ
త్రనికరయుక్తదండములు ♦ చారును బూనిరి వేష్టమీఱఁగఁ. ౬౨ 794

సీ. కొందఱు శిలలపైఁ ♦ గూర్చుండి యుండిరి కొందఱు నీడలఁ ♦ గూరుచుండి
యుండిరి, రామునియుత్తరపురు బూని నలునకు సాయంబు ♦ కలిగినంత
దనుఁగఁ జేయంగ వంకలకొలందిని మేఘసనుపర్వతాగ్రసంఘయముచేతఁ
వృణకాష్టముచేతఁ ♦ దిట్టంబుగా సేతువును గట్టి; రంత నవ్వనచరు లటఁ
తే. బైవ మెత్తగనుండఁ బుష్పములు కొనల
మెయ్యునృతంబులం దెచ్చివేసి కట్టి;
రేచుఁగుల బోలువానరు ♦ లేచి గిరుల
పంటి పాషాణముల లీలఁ ♦ బట్టుకొనుచు. ౬౪ 795

క. పరుగెత్తుచుండఁ గొందఱు, గిరిశిఖరంబులను వేఁకేలం గొనుచుం
బగుగిడుచుండిరి చూడఁగ, నగుదుగ; నప్పుడు ముహాభిమం దుపలములఁ.
ఆ. విసరివేయుచుండఁ ♦ బెనుపర్వతంబులఁ
బడఁగఁ ద్రోయుచుండఁ ♦ బలురసంబు
గలిగె, నేన్గలట్టి ♦ కపులు మార్పంబునఁ
ద్వరిను బూని తొలిదివనమునందు. ౬౬ 797

క. జలధిఁ బదునాల్గు యోజనములు సేతువుఁ గట్టి రంత ♦ మునుకొని భీతిం
గలిగించుతనుబలంబు, మెయ్యకపీశ్వరులు రామవిభనానతిచే. ౬౬౪

క. ఇరువదియోజనములు న, స్వీరగతి రెండవదినంబు ♦ చాటక యుండఁ
గరము రచించిరి సేతువు; గురుకాయలు వారి లంతఁ ♦ గోరిక మీఱఁ.

చ. ఇరువదియొక్కయోజనము ♦ లేవున మూడవనాడు గట్టి ర
వ్వనస మహాజవంబుగలఁవారగుటం ద్వరఁ బూని చక్కఁగా
నిరువదిరెండుయోజనము ♦ లేచి చతుర్థదినంబునఁ రచిం
చిరి; యిటు పంచమాహ్నమున ♦ శీఘ్రముగాఁ బనిచేసి యబ్ధిలో. ౬౯౪

తే. ఆనువేలాద్రిపర్యంత ♦ మనురఁ గట్టి, రట్లె యిరువదిమూడగునానుడలను
విశ్వకర్మకుమారుడు ♦ నిపుల తేజఁ, ఉధికబలుడు నలుండు కీశాళిఘనుడు.

చ. జనకుని బోలి సర్వసిధిశక్తులతోఁ జెలువారుఁ గాన న
వ్వనధిని గట్టె సేతువును ♦ వైశిషు పూర్ణముగాఁగ; సంతనా
ఘనమకరాలయంబునను ♦ గట్టిన సేతువు సుందరంబుగాఁ
దనరుచు శ్రీయుతంబగుచుఁ ♦ చా వినువీధిని జూడఁ జోద్యమై. ౭౨ 802

క. ఛాయాపథంబుపోలిక, నాయెడఁ జూపట్టె; నప్పు ♦ ఉలగంధర్వతో

పాయక సురసిద్ధులసము,దాయము మానీంద్రగణము ♦ తచ్చిత్తంబు. 23

క. కన వచ్చియుండి రంబర,మున; శతయోజనవిశాలమును వెడలుపు చూ
డను దశయోజనమితముగఁ, గనఁబడునేతువును సురలు ♦ గంధర్వ లొగి.

క. నలనిర్మితమై యొగులకు, నలవియె గాకుండఁ జేయఁనై యొప్పెడు దా
ని లలిఁ గాంచిరి; వనచరు, లలగుచు నిటు గట్టి దాని♦మందముఁ గనుచు.

క. ఒండొరుల కభిముఖంబుగ, నిండినవేడుకలఁ గూడి ♦ నింగి దనుకఁ దా
రొండొరులతోడ నెగురుచు, జండధ్వను లలర సంత♦నంబునఁ బొడల.

1ఆ. చెలఁగుచుండి రొరులు ♦ చేయ నశక్యమై, యచ్చెనువును గల్లు ♦ నల్లు చేసి
గగురుపాటు గల్లఁగఁ జేయు నాసేతు,బంధనమును భూత♦వార మవును. 807

క. కనుఁగొనె; వానరకోటులు, ఘనకాయము లొప్పుఁ గాంతి ♦ గ్రాలఁగ వారిఁ
గనుపట్టు నేతుమార్గం,బున దిట్టిణతీరభూమిఁ ♦ బొందిరి పెలుచు. 22 808

2తే. కడువిశాలము గృథతర♦కల్పితంబు
సమతలం బకుటిలమును ♦ సాధుతమము
నా మహాసేతు వది సంద్ర♦నుందు సరిగఁ
బాపటవలెఁ బ్రకాశించె ♦ భద్రరముగ 2౮

89

క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తనమంత్రులతోఁ
బరులవలన నేభయములు, పరిగఁకయుండంగ శక్తి ♦ భాసిలుచుండఁ 2౯౫

క. వననిధిదిట్టిణతీరం,బున వానరసేనఁ గావఁ ♦ బూని నిలిచె; నా
వనచరపతి యంతట నిట్లని పల్కెను సత్యశౌర్యఁ♦జ్ఞా రామునితో. 2౯౫

క. హనుమంతు నెక్కుమా నీ,యనుజుఁడు లత్కణుండు ప్రీతి ♦ నంగదు నెక్కు
వననిధి యిది మకరాలయ, మనూనమగుఁ జమ్ము దాట ♦ నతీకష్టదహ.

క. కనుకఁ వీరల నెక్కిన, వనచరు లీయిర్వగు మము ♦ వైశను వ్యోమం
బున దాఁటింపం గల రన, విని ధర్మాశ్రిండు రాసు♦విభుఁ డానుడల. ౩౦౫

చ. ఘనతర తేజ మొప్పుఁగను ♦ గార్జుకముఁ ధరియించి లత్కణుఁ
వనచరనాథుఁ గూడి సురివర్తమునం గపిసేనకన్న ముం
దనుపమరీతిఁ బోయెఁ బ్రవ♦గాళిని గొండలు నేతుమధ్యభూ
మిని జని రింకఁ గొండ ఆట ♦ మించినవేడుకఁ బొర్చివీసిమల. ౩1 814

3తే. చనిరి కొండలు స్థాము చా♦లనికతమున
జలములం బడి లేచిరి ♦ స్థాము లేక

1 త దవింత్య మసాగ్ధం చ అన్భుతం రోమహస్తిణమ్ - అనిమా అసహ్యం = కస్తూపి
యత్నావిషయం-అనివ్యాఖ్య. 2 అశోభిత మహాసేతు స్పీమంత ఇన సాగరే - అనిమా. 3 సలిలే
ప్రచలం త్యస్తే మార్గ మస్తే న లేభిర-అనిమా.

కొండ అయ్యెడ నిల్చిరి ♦ కోతు, లవల

జనిరి కొండలు గరుడులచంద మొప్పు. ౮౩౫

815

క. వినువీధిం జని సాగరమును దాటిరి; భయదహాపములఁ గ్రాలెడునా
వనచరసేనలు సేతువు, ఘనగతిఁ దరియించుచుండఁగా బెట్టిదమై. ౮౪ 816

క. నినదం బొండు సరిత్పతి, జనితమహోరవము మీఱి ♦ చాల నెనఁగె; సం
త నిఖిలవాసరవీరులు, వనజాప్తసుతుండు నొకట ♦ వారిధియందుక. ౮౫

తే. నలుండు కట్టిన సేతువు ♦ నెలమి దాటి

యవలితటమున మూలఫలాలాబునిబిడ

మైన తావున విడిసిరి; ♦ మానివరులు

సిద్ధచారణ, నిర్వగుల్ ♦ చిత్తమగుచు ౮౬

818

క. ఇతరులకు దుష్కరంబై, షీతిఁ దగు శ్రీరామచంద్రుఁ డృశ్యత్యముఁ గని భూ
పతిచెంతఁ జేరి యట శుభ్రతరాంబువులక ముదంబు ♦ భాసిలుచుండక. ౮౬౫

తే. ¹వేలువేలుగ నభిషేకవిధిని బూని

యొసరిచిరి; భూమిపాల! శత్రునికరముల

గెలుపు మంబుధిపర్యంత ♦ మిలను జాల

వర్షములు చక్క నేలుమా! ♦ వైభవమున. ౮౭

820

క. అని యిట్లు సరసు రాచ్ఛితుఁ, డనఘ్నఁడనగు రామచంద్రు ♦ నాతని శుభవా
క్యనికరములఁ బూజించిరి; చురువంశ విభూషణుండు ♦ త్ప్రపతి యంతక.

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౩ - వ సర్గము.

అంతః రాముండు లక్ష్మణునకు మహాసమరనూచకనిమిత్తంబులం గాంచి చెప్పెట. అంతః

తే. ²తా నిమిత్తజ్ఞుడౌ గానఁ ♦ దదవసరము

సందుఁ గొన్ని నిమిత్తంబులం దగఁ గని

వాంఛ నెఱవేఱెనను ప్రీతిఁ ♦ బట్టలేక

యనుజనిం గౌఁగిటం జేర్చి ♦ యనియె నిట్లు. ౧

822

సి. విమలశీతలజలభినుశ్మై ఫలముల సలరువసంబుల ♦ వెలయుచోట

మనకు వాసస్థాన ♦ మని యేర్పఱచుకొని బలములఁ బ్లవగంబులెలుగుబంట్లు

కొండముచ్చులు నని ♦ కోర్కె విభాగించి తగ గరుడప్రాహఁముగను నిల్చి

నిలుతము; ఊర్ద్రజనుల ఊయింపఁగఁ జేసి వనచరభల్లూకవరుల కసుర

1 జయస్వ శత్రుక సరదేవి! మేదినిం ససాగరాం పాలయ శాశ్వతి స్సమా. అనిమా.

2 నిమిత్తని నిమిత్తజ్ఞో దృష్ట్యా లక్ష్మణాపూర్వజః, సామిత్రిం సంపరివ్యజ్య ఇదంవచన మబ్రవీత్ - అనిమా. చిరప్రాథిసమర స్యాగన్న త్వత్ - అనివ్యాఖ్య.

ఆ. వీరులకును భయదఃపిషయమై యున్న యు

ద్ధంబు శ్రీఘ్నముగ నె ధిగ్ధమాను

ననునుఁ దోచుచున్న ధిగ్ధమాను! కలుషములు

గాఁగ వీవఁ జొచ్చె ధిగాలు లివుడు. 3

823

క. ధరణి వశంకెడుఁ జూము భూధరిములయగ్రములు నావిధమునఁ గదలెడుఁ
దరువులు భూమిని బడియెడు; నరయఁగఁ దోడేలు వన్నెయొప్పుతులఁదగఁ.

క. పరుషములై పరుషధ్వను, లురుభయదాకృతులు మిగుల ధిగ్ధమాను జలదముల్
పరుషదీని రక్తబిందూత్కరయుక్తిజలంబు గురియఁగఁ జొచ్చె జమి! 4

చ. ధిగ్ధమాను దె రక్తచందనముఁగఁ గనుపట్టుచు సంధ్య మేఘుల

క్తిని గడుఁ గూడి బెట్టివపుఁదీరునఁ గన్నడుచున్న గల్గిమి

త్రునిఘనమండలంబు గన ధిగ్ధమానుగా వెలుఁగొందుచుండఁగా

ననలునిజ్వాల లెల్ల నిలఁయందుఁ బడెఁ ఖరరశ్మినుండియే. 5

826

క. దీనాకృతు లొప్పుం గడు, దీనరవంబులును జెలఁగఁ ధిగ్ధమాను నెల్లఁ

భానునిఁ గని మృగపక్షులు, మానసభయదంబులగుచు ధిగ్ధమానులై.

క. వాపోవుచున్న; విందుఁడు, తాపంబును గూర్చెడు నితాంతము కాంతిఁ
మాపులఁ దూలుచుఁ గంటివె?; యూపగిదిని సూర్యమండఁలాంతిక మందుఁ.

నీ. కృష్ణరక్తాంతమై ధియెనఁగి లోపల నతిరక్తవర్ణంబయి ధిగ్ధమానుచు

సతిభయదంబయి ధియప్రశస్తంబయి ప్రశయకాలోన్మచఁపరిధిభంగిఁ

పరివేష మొప్పెడు; ధిభానుమండల మతినిర్మలమా చందు ధిచిహ్న

మొక్కండు గనఁబడుచున్నది; లక్ష్మణ! పెనురజమ్మనఁ దోగి ధియనుపమాన

జే. కాంతు లెల్లఁ దొలంగ నక్షత్రరాజి

మలినమయి లోకవిలయంబు ధిగలుగు ననెడు

నూహ సూచించుచున్న; దో ధియరుగుణాధ్య

కాంచుమా! చక్క యోజంపఁగలవు గాన. 6

829

తే. కాకులును డేగలును మఱి ధిగ్రద్దలాది

యైన పక్షుల నీచఖిగాలి క్రిందు

పఱచ నున్నవి; నక్కలు ధిభయదములయి

యశుభములునగు రవముల ధిదిశల నించె. 7

830

క. హరివర, రాక్షసవీరులు, పరస్పరము వైచుకొనెడు ధిపర్వతహూలో

త్కరిఖడ్గపిహితములు యూధరణి యసృష్టాంసచంకతత మగుఁ జచ్చి! 8

క. ఆలస్య మింకఁ జేయఁగ, నేల? జపం బమర వనచఁరీశులు మనకుం

1 వాతాశ్చకలుషానాంతి-అనిమా. 2 జ్వలంతః ప్రపత త్యేత దాదిత్యా దగ్నిమండలమ్-

జాలనహాయులునై రాఁగా లంకను జేరరాక ♦ క్రాలెడుదానిక. ౧౨॥ 832
 తే. ముట్టడించఁగఁ బోవుడము మన మనియె;
 ధర్మనుతి భూరిసంగ్రామతత్పరమున
 జానకీజాని విలు దాల్చి ♦ దానవేంద్రు
 పురికి నభిముఖుడై ముందు ♦ పోయె నెలమి ౧౪ 833
 క. వనచరపతియు నిభీషణుఁ, ననూనబలులైన కీశహర్యక్షులు శ
 త్రునికరముఁ జంపునిశ్చయమున గర్జిల్లుచును వెంటఁ ♦ బోయిరి గడఁక. ౧౩
 చ. అనుచుపైర్చె ర్యవీర్యముఁ ♦ నుందు యశంబును గన్నయట్టి య
 వ్యసచరవీరు లాధరణివల్లభు మోదము నందఁజేయఁగా
 మనముల నెంచి వాలముల ♦ మానక త్రిప్పుటలోనుగా రణం
 బునఁ దమిఁ దెల్పుచేష్టలను ♦ బూనఁగ రాముఁడు సంతసిల్లెఁ దాక. ౧౬
 ఇరువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౪ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు సేనను బన్నఁగా శుకుఁడు దానిం జూచి రావణునకు విన్నవించుట. అథ
 క. హరివీరసంఘు నుది భూవరుచే పూహంబుగాఁగ ♦ వార్ధితటమునక
 వరున ననుర్పంబడి య, త్తగుణమున వెలింగెఁ గాంతి ♦ దళుకొత్తంగ. ౧
 సీ. శుభ తారకలతోడ ♦ శోభిల్లున ట్లబ్ధునై రిచే నిర్మితంబై రహిఁ దగు
 శౌరదపూర్ణిమాకారంబుగాఁ గపిసంఘ మొప్పెను; భూరిసాగరంబు
 నలె నసంతంబయి ♦ వెలియునాకపిగణవీడితంబయి యిల ♦ బెడదఁ గాంచి
 చలియించె; నవ్వల ♦ బలములయ్యవి లంకయం దున్న సేనలఁ దూర్పుటలును
 తే. యుద్ధవాద్యమృదంగాదు ♦ లొక్కరితి
 మ్రోగ నారవ మత్యంతమును జెలంగి
 గగురుపాటు నొందించుచుఁ ♦ గ్రస్తు వినియె;
 సంత హరియాధనాథు లాఁయతులరవము. 3 837
 చ. విని ముద మొంది రాధ్వనికి ♦ వేడుక నొందుచు దాని మీంచు న
 ట్టానరిచి రెంతో పట్టునల ♦ లొప్పుచు నుండఁగ సింహనాదముల్;
 దనుజులు గూడ వానరులు ♦ దారుణరీతిని నార్చి యాకసం
 బున ఘనముల్ ధ్వనించునట ♦ పొంగుచు నుండుట నాలకించుచుక. ౫ 838
 క. హరిసేన వచ్చె నని యెంచిరి; రాముం డంత నచటఁ ♦ జిత్రధ్వజభీ
 కరమాచుఁ బతాకౌఘము, లరుదుగఁ గప్పుడఁగ నొప్పునాలంకఁ గనెక.

* హరిజాం కర్తచేష్టాభి స్తుతోప రఘునందనః-అనియూ. కర్తచేష్టాభి ద్యుద్ధకర్తాదివిషయచే
 స్టాభి రాంధూలోభావనాదిభిః-అనివ్యాఖ్య.

క. కని మనసు విన్నదనముం, గన సీతం గూర్చి యిట్లుగఁ దలపోసెన్
వనితామణి సాకేతంబున భోగము లొంది ముదముఁ ద బొందుచు నుండెన్.

¹తే. అట్టి యాసీత హరిణశాఖాక్షి యిందుఁ

జేరి యంగారకుఁడు తనఁచెంతఁ జేరి

బాధ కల్గింప రోహిణిఁవలెను రాన

ఋఁడు చెఱింబెట్టఁ జింతఁ బొందెడును గాదె. 2

841

²చ. అని స్మరియించి వీరవరుఁ డాతఁజిఁ జింతిలుటె యనర్హ మం

చును మదిఁ దోప నూర్పులను త సొక్కఁగఁ జేయఁగఁ జాలి వేడిగాఁ

దనరెడు వానిఁ బుచ్చుచును తదమ్ముని లక్ష్మణుఁ జూచి యత్తఱి

బాసరుపఁగా హితంబయినఁబోలిక నిట్లని పల్కె ధీరుడై. ౮

842

మ. కనుమా! లక్ష్మణ! విశ్వకర్తయు నగాగ్రంబందు నభ్రంబు నొ

య్యైన సంస్కర్మము చేయు నట్లుగుతరంబై యొప్పఁ జిత్తంబుచే

తను బోలెన్ రచియింప లంక యిదియున్ దాఁ గ్రాలెడున్; దీనిలో

ఘనసాధంబులు వేసవేలు వెలయంఁగాఁ జాడఁగాఁ జిత్తమై. ౯౪

843

క. తెల్లనిమేఘంబులు కడు, నుల్లసిలం గప్పుకొనఁగ త నొప్పుఖతల మ

ట్లల్లదె చెలువారెడుఁ బురతల్లజ మది చైత్రరథముతగుచందమునన్. ౧౦

క. అనవరతము పుష్పంబులఁ గనుపట్టువనాళిచేతఁ త గలకలమనుచున్

ధ్వనిసేయుపక్షితచేతను ఫలముల మెక్కువరథృతంబులచేతన్. ౧౦౪

తే. ఫలములందిలి పూఁదేసె త నెఱుమిఁద్రావి

యున్న భ్రమరాళిచేతను త నొప్పుచున్న

యది; మదించిన కోయిలల్ త గొడమతుమ్మె

దలును వెలయంగ నున్నవఁసులను వీని. ౧౧౫

846

క. చలియింపఁ జేయుచున్నాఁడ, డలరుచు శుభ వాయుమూర్తి త యని తమ్మునితోఁ

బలికి రఘువీరుఁ డంతట, నలఘుతగజ్జానమున మహామహుఁ డగుటన్. ౧౨౪

క. సేనాసన్నాహంబునఁ, దా నెంతయు నేర్పుగలిగి తగియుండుటచే

1 ఆత్రి సామ్యగశాఖాక్షి-అనిమా. 2 ఆలిఖంతీ మివా కాశ ముత్థితాం పశ్య లక్ష్మణ, మన సేవ కృతాం లంకాం నగాశ్రే విశ్వకర్తజా-అనిమా రాముఁ డింతకు మునుపే సీతం దలంచుకొని పగచెను. మరల ధైర్య మూని యిది శోకమునకుఁ దరుణము కాదని యుద్ధోన్ముఖుం డయ్యెను. ఇట్లుండి శత్రుపురమును, దానిమట్టునున్న పూదోటలు మొదలగువానిని పర్జించెనా? ఇది ప్రకృ తోపయుక్తముగ నున్నదిమా? యని కొందఱుహితురు కాని యాయూహ సరిగాను ధీరోదా త్తులగుపురుషులు చక్కనిపదార్థములను జూచినపుడు దానిని గనులబరఁగాంతురు. దానివైచిత్రమును గొనియాడుదురు ఇది వారిసైజము. శ్రీరాముడో శ్రీమహావిష్ణువు మానుషాచారమును బాటించునేగాని స్వానుభూతిని నుఱువఁడు. కాన నిది యసంగతము కానేకాదని యెఱుంగందగు.

- సేనల నొడ్డుగఁ దీర్చుంగ, నెంచి విధించె నిట్లు ♦ కపిసేనలకుఁ. ౧౮ 848
- క. అరిదుర్జయుండు వీరుఁడు, హరిగణతల్లజుఁడునైన ♦ యంగదుఁ డిపుడే
హరివగుఁడగు నీలునితో, సరిగి బలాన్వితముగాఁగ ♦ సనువుపడంగఁ. ౧౮౪
- క. సేనావత్సన్ధమునఁ, దా నిల్వొగవలయుఁ; గీతతల్లజుఁ డగుచుఁ
బానుగఁ బొల్పెడు ఋషభుఁడు, వానరసైన్యమును గూడి ♦ బలములకెల్లఁ.
- ఆ. యామ్యపార్శ్వమందు ♦ సరిభీతి లేకుండఁ
గాచుఁ గాక; గంధగజమురీతి
దుష్ప్రధర్ముఁ డగుచుఁ ♦ దోరంపుబలమొప్పు
నుండు గంధమాదనుండు కడిమి. ౧౮౫ 851
- చ. తనబలముల్ చెలంగఁ బలుతఁ మనసేనకు సవ్యభాగముం
దు నిలిచియుండుఁ గాక; యింక ♦ దుష్టరిపూత్కరబాధ మాన్పు నా
యనుజునిఁ గూడి మూర్ధమునయందు వసించెద నేను; వేగద
ర్శిని ఘను నానుషేణుఁ గొని ♦ శీఘ్రమ కుక్షితలంబుఁ గాచుచుఁ. ౧౮౬
- తే. హంబవంతుఁడు నిల్వొంగఁజనును; వీరు
బుద్ధిమద్యుర్యులై తగి ♦ యిద్ధచరితు
లైనవారు మహావీరు ♦ లైనవారు
భల్లుకష్టవగేశులై ♦ పరఁగువారు. ౧౮౭ 853
- క. గురుతేజంబున మించెడు, నరుఁలుఁడు పశ్చినుముఁ గాచుభంగిని బ్రవగే
శ్వరుఁడగు సుగ్రీవుం డీ, హరిసేనాపుచ్చభాగ ♦ మరయఁ దగు ననఁ. ౧౮౮
- క. గరుడవ్యూహముగాఁగ నొ, నరుపంబడి వీరులొ వసనచరవరులచే
బరితీతమై మేఘో, త్కరసంచారమునఁ దగు గంగనము పగిదిగాఁ. ౧౯
- క. హరిసైన్య మద్ది రాజులె; ధరణీధరశృంగముల నుజారతదువులం
గరములఁ దాలించి వానర, వరు లార్కనులఁ జంపుఁవాంఁఁలు పొంగఁ.
- క. పురవరమగు లంకకుఁ జనఁ, బరమాహ్లాదమును గనిరి; ♦ వానరవరు లా
ధరశిఖరంబుల వైచియొ, యరుముష్టిప్రహతులనొ, మహోద్యమ మొప్పుఁ.
- ఆ. లంకఁ బాడుచేయ ♦ నింకఁ జెల్లునటంచు
మనములందు నెంచి; ♦ రనుపమ మగు
తేజ మలర వెలసి ♦ రాజేంద్రుఁ డగురాముఁ
డర్కనూనుఁ గాంచి ♦ యనియె సంత. ౨౨ 858
- క. బలముల నెల్లను నొడ్డుగ, నిలిపెడువనియైన దింక ♦ నీ వీశుకునిఁ
గలఁతంబడువానిని ని,మ్ముల విడువుమ యనిన రామమూర్తి నుడువులఁ.

* ఋక్షముఖ్యా మహాత్మనః కుక్షీం రక్షంతు తే త్ర యః--అనిమా ఋక్షముఖ్యపదం వాన రాణా మప్యపలక్షణమ్-అనివ్యాఖ్య.

- క. ¹విని సుగ్రీవుం డాతని, యనుమతిఁ గొని శుకుని దానఁవాధిపుదూతఁ
జనుమని విడిచె; మహాబలుఁ, డనుపమ తేజఁడగు సూర్యుఁనాత్మజఁడదయఁ.
- క. చనుమన్నఁ గీతతిచే, తను నిడుమలఁబడిన భయమునగుల శుకుఁడు రా
మునియాజ్ఞ విమోచనమును, గని యప్పుడ రాక్షసేంద్రుఁడకుం జనియె.
- క. డనుజేంద్రుఁడు నవ్వుచునే, తనచారుని శుకునిఁ జూచి ఁ దానవ! నీవొ
ఘనపక్షంబులు ఛేదిం, పనుబడి న ట్టిపుడు తోచెఁ ద బరులెవరై నఁ. ౨౫
- సీ. బంధించిరాయేమి? నవచరుల్ చపలాత్కులగుటఁ జిక్కినవారిఁనరయకుండఁ
గట్టుచు విడుచుచు ఁ నిట్టులుందురుగాన వారిచేతం జిక్కునవడఁగలేదు
గద? యని యడిగి యక్కపిరాజునావార్త కేమియుత్తరము నీకిచ్చె ననిన
శుకుఁడు భయంబున ఁ సొక్కుచు రాక్షసవిభుఁ గనియిటుపల్కెఁ విన్ననగుచు;
- ఆ. నిచటనుండి కదలి ఁ యేను సాగరిమున
నవలిగట్టుచేరి ఁ యర్కతనయుఁ
గాంచి మధురవాక్యఁగణముల ననునయిం
చుచును నీవు చెప్పువచనములను. ౨౮
- 863
- క. ఒకదాని వదలకుండఁగ, నకిలంబును జెప్పినాడఁ; ఁ సరగున ననుఁ గాం
చి కపులు మిగులం గ్రుధఁ బూని కడఁగి పైకెగసి వేగ ఁ నింగిని నన్ను.
- ఆ. పట్టుకొనుటెకాక ఁ బాగుగా ముష్టిఘాతముల నొవ్వఁజేసి ఁ యమునివీటి
కనుపఁబూని, రధిప! ఁ ²యావానరులతోడఁ, బలుకనై న వీలుఁకలుగదయ్యె.
- ఆ. ఉత్తరంబు వారిఁనుండి కై కొనుట యెక్కరణి నగును? వార ఁ లురుతరమగు
కోపయుక్తులు కడఁగఁగ్రూరులు ప్రకృతిచే, నచట సూర్యపుత్రుఁనాదరమున.
- క. ³నిరతంబు గూడి ఖరునిఁ, విరాధు నుగ్రుం గబంధు ఁ వెనఁ జంపినభీ
కరశౌర్యుఁడు శ్రీరాముఁడు, పరఁగెడు భార్యనుగొనంగ ఁ బరవన మలరఁ.
- క. ఇక్కడకు వచ్చియున్నాఁ, డక్కడిఁదిధనుర్ధరుం డఁహార్యబలుఁడు దా
నొక్కట సేతువు గట్టియె, యక్కపిబలములను గూడి ఁ యబ్ధిం గడఁకఁ. 868
- క. తరియించి తృణమురీతిగ, సురవైరుల ధిక్కరించి ఁ శోభిలుచున్నాఁ
డు రహిఁ మనచెంతనె; వా, సరభల్లూకములు గిరిఘనసమాకృతులఁ. 869
- తే. కనఁబడుచు వేనవేలుగఁ ఁ డనను గొలువ
నలరుచున్నాఁడు వానరు ఁ లఖలధరణి
నావరించియె యున్నవా; ఁ రసురసైన్య
ములకు నావానరులబలంబులకు నెపుడు. 33౪
- 870

1 వానరేంద్రో మహాబలః-అనిమా. 2 వైవసంభాషితం శక్యః-అనిమా. 3 సుగ్రీవసహి
తో రామ స్త్రీతాయాః పద మగతః-అనిమా.

క. సురదానవులకుఁ బోలెఁ, బరికింపఁగ నంధియ నెడువలుకు పొనఁగ; దో
సురవైరినాథ! లంకాపురసాలము దాటి వారు పొంగెడు కాంక్ష. 3౪౫

తే. వచ్చుటకుఁ బూనియున్నవా రిచ్చతనర
నీతనైన నొసంగుమా! శీఘ్రముగను
రామునకు లేకయున్న సంఘ్రామమైన
నిమ్మ యీరెంటిలో నేదియేని నీవు. 3౫ 872

చ. అను శుకువాక్యముల్ విని నురారివిభుండగు రావణుండు చ
య్యనఁ గ్రుధ లోచనంబు లట నగ్నికణంబులఁ గ్రుమ్మరింపఁ గా
ల్పునటులు చూచుచున్ బలికె శూరతమీఱఁగ; నిర్జరోత్తముల్
దనుజులు దేవగాయకులు దారొగి నందఱు గూడి నాపయి. 3౬౫ 873

1క. అనిసేయంగను జనుదెరి, చినలోకంబులను నాకుఁ జేటాదవు భయం
బును గల్గించిన నే నీతనుమాత్ర మొసంగ సూన్యతంబిది వినుమా! 32

తే. చక్కఁగాఁ బూచియున్నవృక్షంబుకడకు
మత్తవట్టనములు వోవుమాడ్కి నాదు
శిశశరంబు లదెప్పుడు చేరఁగలవొ
రాముచెంతకు నతని శీఘ్రంబె చంప. 3౮ 875

క. అనిలేమి నూఱకుండిన, ఘనతీక్ష్ణశరంబుల్లెఁగఁ గార్మకమం దొ
య్యనఁ గూర్చి కొఱపులక గజ,మునువలె బాధింతు నెపుడు భూమిశ్వరుని.

చ ధరణీపుఁ డావిరాధముఖదానవులక వధియించె నంచు భీ
కరముగఁ నద్వలంబు సరిగా వదియించితివే మహాభటో
త్కరమును గూడి తక్కులము గండఁగించెన నుద్యవర్కుఁ డె
క్కరణిని జంద్రతారకలకాంతి నడంచునొ పెంపుమీఱఁగ. ౪౦ 877

క. వననిధికిం గలవేగం, బనిలనిగచునంబు నాకు నలవడియె నటం
చును రాముఁడెఱుఁగఁడేమియు, గనుక నెనాతోడఁబోరఁగానూల్కొనియె.

2క. గరళయుతాహు లన భయం, కరతూణీశయము లగుచుఁ గ్రాలెడుచన్న
చ్చరములఁ గని యెఱుఁగడు రఘు,నకుఁ డెట్లాటె నె తలంచెబవరముచేయ.

క. అతిఁడింతకు నును నాయ, ద్భుతవీర్యము భీమయుద్ధమున నెఱుఁగఁడు నూ;
సతతము మచ్చాపమె యా, తితివీణియ బాణకోణతతివాయుంతు. ౪3 880

నీ. జ్యోతిబ్బతుములమ్ము లా గ్రభీతమహారవంబులు, నతితీవ్రబాణ,తల,మ
హానినాదము లీత్రయంబును మంద్రమధ్యమతార లనఁబడునట్టిస్వరము

1 నైవేదీతాం ప్రయచ్ఛామి శర్వలోకగయా దపి - అనిమాలము 2 నమే తూణీకయాన్
బాణాన్ సవిహ నిప ఘన్నగాన్-అనిమాలము.

లరిస్తే న్యమే మహాఃకృతస్మత్తరంగ మాస్మై న్యరంగము చొచ్చి ♦ చారువీణ
 నరిజనంబులు వినునట్లు వాయిచెన; వేయికన్నులు గలవిబుధపతియొ
 తే. గాని వరుణుండు తానుగఁ ♦ గాని యముఁడు
 గాని ధనవతిగాని సంఘరమునందు
 బాణవహ్నిఁ బ్రయోగించి ♦ పరమవీరు
 నన్నుఁ జెనకంగఁ జాల రఁదెన్నిగతుల. ౪౫॥

881

ఇరువదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౫ - వ సర్గము.

శుక సారణులు కపిసైన్యమును జూచి యావార్త రావణునకుం జెప్పట

క. దనుజవరేణ్యుఁడు దశరథతనయులు కపిబలముతో, నుదధి దాఁటుటయున్
 విని సిరులలరెన్ మంత్రులఁ, గని శుకసారణు లనంగఁ ♦ గ్రాలెడువారిన్. ౧

తే. పలికె నిట్లని; వాసరబలము దుస్త
 రాంబునిధి దాటివచ్చె బూర్వమ్ము వినియుఁ
 గనియు నెఱుంగనిసేతువుఁ ♦ గంధి రాముఁ
 డివుడు బంధించినాఁడు; నా ♦ కివుడు తెలిసె. ౨

883

చ. వనధిని సేతుబంధనము ♦ వర్ణ్యమె గట్టినమాట నింక నా
 మనము గ్రహింపలేదు పలుమాఱుతలంచిననైన నిశ్చయం
 బని, కపిసేన యుండువిధి ♦ మంతయు నేనెఱుంగం దగున్ జవం
 బునఁ జని యెవ్వరుం గనఁగఁబోలనియట్లు రహస్యరీతిగన్. 3॥

884

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి కపివర్యులసంఖ్యయు వారివీర్యముం
 గనుఁగొని యందు ముఖ్యులయి ♦ గ్రాలెడు వా రెవరో యటంచుఁ జ
 క్కనివిధిచే నెఱింగి నృపకాంతునిమంత్రుల సూర్యపుత్రముం
 త్రినికరముం దగం దెలిసి ♦ తీవ్రరణంబున ముందునిల్చువా
 రిని బరికించి వాడెదగురీతిఁ గనుంగొని మీరు రాఁదగున్. ౫

885

చ. నిరతము భీకరంబయిన ♦ నీరధినిం దగుభంగి సేతు నె
 క్కరణిని గట్టిరో ప్లవగకాంతులవాసగృహంబు లెట్టివై
 పరఁగెడునో రఘుప్రవరుఁడౌగుషయత్నము లాయుధంబు లె
 వ్వరునఁ జెలంగునో యతనిఁభ్రాతృపరాక్రమ మెట్లుండునో. ౬॥

886

* అమాత్య రాఘవ శ్రీహ నబ్రహ్మ చుక్కసారణౌ - అనిమా. అత్రి శుకోష్ఠ్యస్య ఇత్యేవ
 గమ్యతే-ఇట శుకసారణు లనువారు మంత్రులు ఇంతకుం బూర్వము పోయివచ్చినకుడు చారు
 డని తెలియఁదగు.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లుగ మహోద్యమ మొప్పు నెఱింగి రండు; మీ
రున్నత జేజులా కవులఁపూహమునందున ధీరుఁడెవ్వఁడో
యెన్నికమీఱఁగా నకల ధ మేర్పడ నాకెఱింగింప రాదగున్
గ్రన్నన నంచు నాజ్ఞనిడఁగఁగా శుకసారణు లట్టె పొంగుచున్. ౮ 897

తే. వీరులును గీశరూపులునై రయమున
వాసరబలంబులం జొరఁబడిరి; పిదప
గగురుఁబుట్టించుచు నచింత్యముగఁ జెలంగు
వనచరబలంబు గాంచుచు ధ వారు మిగుల. ౯౪ 898

సీ. అచ్చెరువొంది సైఁనస్యంబును దానిని గణియింపఁ దెలియక ధ కలఁగి రంతఁ;
బర్వతాగ్రములందుఁ ధ బర్వతభాగంబులందును గుహలయం; ధ దభిఠీర ట్రు
ములయందు నుచనఁములయందు ననులందుఁ జెలంగుచుఁగొందఱుఁజలధిదాఁ
చునుగొందఱంబురాఁగినిదాఁటినుఁజొందఱబ్ధిదాఁటఁదలంచిఁనుందుఁ గొంద

తే. ఆవల విడిసియు, విడియుచు ధ నతులభీను
రవముల నొనర్చుచుండుట ధ రాక్షసులకు
సైన్య మద్ది యఱ్ఱోభ్యమై ధ సాగరంబు
కరణిఁ జూపట్టె నచట భీకరముగాఁగ. ౧౨౪ 899

క. ఈరీతిం బ్రచ్చన్నా, కారంబుల వెలయ నున్నఁక్రవ్యాదుల నా
సారణు, శుకు, గురు తెజం. షారాక్షసరాజ తమ్ముఁ ధ డటఁ గనుఁగొనియెన్.

తే. ఇరువురను వారిఁ బట్టి భూవరున కవి
భీషణుడు చూపి యిట్లను; ధ వీరిఁ జూడు
మరిపురంజయ! శ్రీరామ! ధ యసురనాథు
నచిపు లిద్దఱు శుకుఁడన ధ సారణుఁడన. ౧౪ 891

క. ధరణిం దగుదురు లంకా, పురినుండి తదాజ్ఞఁ దలలఁ ధ బూని యిటకు న
చ్చిరి మనకొలఁదులఁ దెలియఁగఁ, బరికింపుము చారుల నని ధ పలుకఁగ నంతఁ.

చ. ఇరువురు వాడు దుఃఖమున ధ నింక మృతిం గననైతి మంచు భూ
వరుఁ గని దోసిల్లాగి తగుభంగి వచించిరి భీతిఁ దూలుచున్;
సురరిపునాథునాజ్ఞ రణఁమార! మహాత్మ! సుశాంతదిత్త! మే
మిరువుర మిందునున్న స్థనఁగేంద్రుల నెల్లరఁ గాంచి యెల్లడన్. ౧౬ 893

క. బలములకొలఁది యెఱుంగఁగ, నెలమిని వచ్చితిమి; నాఁగ ధ నెప్పుడు భూతం
బులకు హితం బొనరించుచు, నిలేతుఁడయి శత్రువునకుఁధనే హితుఁడగుటన్.

*క. శ్రీరాముం డంతట శుక, సారణులను వాక్యములను ధ సంతసమొప్పున్

* అబ్రహీ ట్పిహసన్ వాక్యం దర్శభూతహి తే రతః-అనిమా. ప్రహసన్-రావణబుద్ధిమాం
ద్యస్తరణాత్ ప్రహసః-అనివ్యాఖ్య.

- గారవముగ విని రావణు, సారవిహీనమగుబుద్ధిఁనత్వంబులకుఁ. ౧౭౪ 895
- తే. పరిహాసించుచు వారితోఁ ♦ బలికె నిట్లు;
బలమునంతయుఁ జూచి మఁమ్ములను జక్కఁ
గాఁ బరీక్షించి పతియాజ్ఞఁ ♦ గార్య మెల్ల
జేయుటయ్యెనచోఁ గోర్కి ♦ సిద్ధిఁ గనుట. ౧౭౫ 896
- క. చనుఁడు యభేచ్ఛముగాఁ బురమున కింకను జూడ మదికిఁ ♦ బోలినయదియుం
డిన దానిఁ గాంచవచ్చును, వనచరులను జూడ మరలఁవాంఛ గలిగినఁ. ౧౭ 897
- తే. ఈవిభీషణుడే మీకు ♦ నెల్లఁ జూపఁ
గలఁడు చిక్కితిమే యిట్లు ♦ కలదె! యింక
బ్రదుకు మాకని నుంతయు ♦ భయము నొంద
వలదు; దూతల న్యస్తశస్త్రులగువారి. ౨౦ 898
- క. మనుజేంద్రులు చంపకు మీ,రనఁగ నిరాయుధులు గాన ♦ సంతమునొందిం
పను దగరు గాదె!; యని యా,దనుజేంద్రునిభీషణుఁ గని ♦ దయ నిట్లనియెఁ.
- సీ. చాచులు వీరలు ♦ శత్రువక్షమువారిసామాద్యుపాయైకఁసరణిఁ దమకు
ననుకూలమగునట్లు ♦ లనయము చేయుదు రై నను నభయమ్ము ♦ నడుగుచున్న
వారు న్యవక్షంబుఁ ♦ బాలింప వైరుల బాధించువారలే ♦ పలుమఱు నను
నభయంబుఁ గోరి రఁటైటను వీరిని విడువుమా!; యని చెప్పి ♦ వింతవేష
- తే. ములను దాల్చినవారల ♦ నెలమిఁ గాంచి
పురికి మీరేగి దానవఁపుంగవుఁడయి
ధనదునకుఁ దమ్ముఁడొరావఁబునిని గాంచి
పలుకఁదగు నేను జెప్పినఁధంగినెల్ల. ౨౧ 900
- క. ఓరావణ! యేబలమును, గోరిక నీమదిని నమ్ముఁకొని నానీతఁ
బేరడవి నవహరించితి, యారణమున బంధుజనులు ♦ నెల్ల బలములుఁ. ౨౩
- క. నీవును సేవ్యుఁగఁ జూపం,గావచ్చును; రేపునే సఁకాలంబున లం
కావరసగరంబును బెం,పావహిలఁ సారతోరఁగాన్వితముగనే. ౨౪ 902
- క. శరవహ్నిం గాల్చెద భీ,కరరాక్షసబలము జమునిఁకడ కనిపెద నీ
వరయుము; రేపుదయంబున, హరిహాయుఁ డనురాళిపయిని ♦ నావజ్రంబుఁ.
- క. గురుకోపంబున వై చెడు,కరణి న్నిపైని సుభటఁకాండమువయి భీ
కరముగు నాక్రోధంబును, బరఁగంజేసెద నటంచుఁ ♦ బలుకుఁడు మీరల్. ౨౫
- చ. అని పచియింపఁగా దనుజ ♦ లాశుకసారణు లెంతయేని ధ
ర్మనియతిఁ బెంపుమీఱ రఘుఁరాముని నే జయశైబ్యపూర్వకం
బున నుతియించి లంకకును ♦ బోయి సురారివిభూత్రముం గనుం
గొని పచియించి రిట్లు కపిఁకుంజరులం బరికించుచుండఁగఁ. ౨౬ 905

- క. దనుజేంద్ర! విభీషణుఁ, డెల్లన మముఁ బట్టుకొని వధకు ♦ లక్ష్మ్యముగా రా
మునియొద్దకుఁ జేరిచె నా, యన ధర్మాత్ముండు విక్రమాభ్యుదయ గానక. ౨౭౪
- క. దూతలఁ జంపఁగ నిచ్చుం, జేతన్మునఁ బొందఁడయ్యెఁ ♦ జేరి రివుగణం
బేతీరున సవకృతిఁ దమ, కాతటిఁ గల్గింతు రనుభయంబు గనఁడునూ!. ౨౮
- ఆ. మమ్ము విడిచివుచ్చె ♦ సమ్మహీనాభుండు, రచుకు నాటపట్టు ♦ రాముఁ డతని
యనుజుడైన లక్ష్మణాభ్యుదయ నీతమ్ముఁ, డిససుతుండు తేజ ♦ మొనఁగువాఁడు.
- క. సురపతిసముండు సగు వా, సురపతి యను వీరు లోకనాథులతో స
ల్కువతుల్కులు శస్త్రాస్త్రము, లరయం దనరారు వార ♦ లతిలోకులునూ!. ౨౯
- క. ¹శూరులు దృఢవిక్రములును, బూరుషసింహులును నొక్కపోలిక లంకం
జేరి వినాశముసేయఁగఁ, దానొక్కమహీతలమునఁ ♦ దత్తులగుచుక. 3౦
- ఆ. కూరుచున్నవారు ♦ కోఁతులమాటయే, యవలనుండనిమ్ము ♦ హరిహాయనము
లైనవీరు నల్వ ♦ రీనిశాచరపురి, సాలతోరణాదిసహిత నిపుడె. 3౦౪ 911
- క. పెకలించి మఱొకతావున, నె కడిందిమగంటిమిఁగొని ♦ యేర్పడఁ బెట్టక
నకలవిధంబులకె క్కులు, ప్రకటితమా రామునూపుబలుసాధనముల్. 3౦౪
- క. ²పరికించి చూడ నాము, గ్గురిమాట యటుండ నొకఁడె ♦ కొంకక లంకా
పురము నశింపంజేయును, బరాక్రమోపేతుఁ డగుట ♦ బలయుతుఁ డగుటక.
- క. ³అని మాకుఁ దోచె; రాముం, డనూనబలశాలియైననాతనిపై న్యం
బును జంప నిరుత్సాహం, బును గనునటుసేను మీరు ♦ పూనుఁ డనెనవో?.
- సీ. అంగదనూర్యపుత్రాదియు క్తంబగు కపిబలంబును రఘుకాంతుడతీ
ణంపుబాహువితండనందగియున్నయా లక్ష్మణగుప్తంబు ♦ లలితరీతిఁ
దీరుసఁగాఁబడి ♦ భూరితరంబయి తగుదాని నిర్దరదానవులకుఁ
గాని యింద్రాదుల ♦ కేని జయింప నశక్యమే యిసుమంతసంశయంబు
[కానఁగాఁబడ; దిట్లుగా దశయోజనముల విస్తృతంబుగ ♦ నలరి నూలు
తే. యోజనంబుల పొడువుగ ♦ నునిధిసేతు
వలవరించుట న్యక్తమే ♦ బలము లవ్వీ
కడలి దాఁటెను; శ్రీరాఘవుఁడును గంధి
దక్షిణతటంబునం బ్రీతి ♦ తనర విడిసె. 33
- క. వనచరులు కొందఱింకను, వనిధిం దిరియించుచున్నవారలు దాఁటం
గను బూనినారు కొందఱు, కన వారికే దుదియె మదికేగనఁబడదు విభూ!.

915

1 ఏకస్థానకతా యత్రి-అనిమా. ఏకప్రచేతం నా గతాః-అనివ్యాఖ్య. 2 సద్వివేచి పురిం
లంకా మేక స్థితిం తు తే త్రియః-అనిమా 3 సన్యసహాయహారోపి రామసేనాహననా దనుత్సా
హస్సాన్య త్రిక్రియతా మిత్యాహ-అననవతారిక కీపద్యము వ్రాయఁబడియేనని యెఱుంగఁదగు,
ఈభాషము వదలివోఁ బైపద్య మసందర్భముగఁ దోచును.

చ. ¹అనియొసరించువూన్కి దృఢఃమై తగ నున్నది సైన్యమెల్ల, నా
వనచరవీరులందఱును † వారిని మోదమునం జెలంగువా
రని యిక్కఁ జాలునయ్య! పగఃనాత్మను బూనకు మోవిభూత్తమా!
జనకజ నింకనైన నృపచంద్రునకుం గ్రుధమాని యీఁదగున్.

917

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౬ - వ సర్గము.

— { రావణుండు వానరసేనను జూడ నున్నతప్రాసాదము నెక్కుట. } ఖఖ-
సారణుండు సేనం జూపి చెప్పుట.

చ. అని యిటు సారణుండు హితఃమై కుశలంబును గూర్చునైన ప
ల్కును భయ మింత లే కనిన † గూరనిశాచరరాజు దానినిఁ
విని బదు లిట్లు పల్కె; గడువంతగ దూరుచు వానితోడ; దే
వనికరమేని దానవులవారము గాని చెలంగి యొక్కటై. ౧౪

918

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, నని సేయఁగ వచ్చినను భయంబును జగముల్
గన ననుఁ జేసి నీయను, జనకజ నామాట లేల? † సారణ! నీకున్. ౨

919

తే. సామ్యుడవు నీవు కానఁ గీతతిచేతఁ

గొట్టఁగాఁబడి భీతిని † గుందినాడ

వందుచే నిప్పుడే సీతనాతని కొనఁ

గంగఁ దలంచుచున్నా వసంగతముగ. 3

920

క. దురమున నను గెల్వంగల, యరి యెవ్వఁడు గలఁడు; భూమిఁనని రావణుఁ డా
శరపతి యీచందముగాఁ, బరుషోక్తులు పల్కి ²సిరులు † భాసిలు చుండన్.

చ. ³వనచరసేనఁ జూచుటకు † వాంఛను బూని హిమంబురీతిఁ దె
ల్లనిదయి భూరితాళములలాగున నెత్తయి యున్న సౌధ మొ
య్యనఁ దమి నెక్కె; జారులగునాశుకసారణు లప్పు వెంటరా
ఘనతరకొవ మూని మదిఁ † గాంతసుసౌధముచుండి యంబుధిన్. ౫౪

922

క. గిరులను వనములఁ గాంచెను, నరుదైన త్రికూటపర్వతాంతికభూమిఁ
దరుచరు లెల్లను నిండుటఁ, గర మాశ్చర్యమునఁ జూచె † గళవళపడుచున్.

చ. దనుజవిభుం డపారమగు † తద్బలమున్ గణియింపరామి నిం
తని యెఱుంగంగఁ జాలక యహో యిది యేమి చమూసమూహ మో
యని యుల సారణుం గనుచు † నల్లన నిట్లని ప్రశ్నచేసె; నీ
వనచరముఖ్యులందు బలవంతు లనం దగు వార లెవ్వరో. ౮

924

1 అలం విరోధేన శమావిధీయతాం ప్రదీయతాం దాశరథాయ మైథిలీ-అనిమా. 2 ఆరు
కోహ రత శ్చిగ్రుమా-అనిమా. 3 బహుతాళసమత్సేధం రావణోఽధ దిదృక్షయా-అనిమా.

తే. శూరు లెవ్వరో? యుత్సాహశోభితులయి

యెల్లతావుల నని ముందు ♦ నెవరు నిల్చు

వారలో? వీరిలోన నెవ్వరివలుకుల

వినునో? సుగ్రీవుఁ డట యూధవిభువరులయి. ౯

925

క. తనరారువార లెవరో, వనచరబలనాథు లనఁగఁబడువా రెవరో

వినుపింపు సారణా! చక్కనివిధమున నున్నయట్లుగా వినవలతుఁ. ౯౪ 926

చ అని యిటు రావణుం డడుగ ♦ నప్పులుకుల్ విని సారణుండు కీ

శనిచమనందు ముఖ్యులను ♦ స్వాంతమునందు నెఱింగి యుంట నా

వనచరవద్యులం దెలుపువాఁడయి యిట్లనియెఁ; మహాప్రభూ!

విను మీఁక దెల్పువాఁడఁ గడు ♦ వీరుల నల్లదిగో చెలంగుచుఁ. ౧౦౪ 927

శ్రీ. ఈవానరుండు లంక ♦ నేవేళఁ గాంచుచు సింహనాదంబును ♦ జేయుచు వన

చరయూధపాలకుల్ ♦ శతసహస్రంబులు తనుఁ బరివేష్టించఁగను బరాక్ర

మమున నున్నాఁడు చూడుము; వీనిధ్వనికి వగర మెల్ల భూధరకాననముల

తోడ వనంబులతోడఁ బ్రాకారతోరణములతోడను ♦ వణఁకుచున్న

తే. యది; నచు సప్తపీఠ్యులందై మహాత్ముఁ

డైన సుగ్రీవునేనకు ♦ నగ్రభాగ

చుందు నున్న వీరుండగు ♦ నతఁడు నీలుఁ

డనెను యూధవిభుండు సుశ్రుమనరనాథ!. ౧౩౪

928

క. వనచరుఁ డల్పదై కనుమా; తనబాహువు లట్టె యెత్తి ♦ ధరణి నిలుచుచుం

డినవాఁడు వీర్యవంతుఁడు, మనపురికభిముఖుఁడునగుచు ♦ మనలుచుఁ గ్రుధచేఁ.

క. కరము విజృంభించెభూధరశృంగసమాంగుడగుచుఁ ♦ దనరెడు గంటే

సరసిజింజల్కచ్చవి, పరంగం ద్వీరపడుచుఁ దోఁకఁ ♦ బలుమా టిలపై. ౧౪౬

క. తాడించుచుఁ దచ్చబ్రము, పోడిమిగా దెనల నెల్ల ♦ బోరుకొలుపఁగా

వాఁడె చెలంగెడు రాజా! వీఁడే యువరా జనంగ ♦ వెలయుఁ మిగులఁ.

ఆ. అంగదుండు వీఁడె ♦ యనికి నిఁబిలుచుచు

నున్నవాఁడు వాలికిన్నకొడుకు

తండ్రి కరయ సముండు ♦ తపసితండ్రికి

నిరతహితుండు శూరనరుఁడు నుమ్ము ౧౭౪

932

1క. వరుణుం డింద్రునికొఱకెక్కరణిఁ బరాక్రమముఁ జూపు ♦ త్కౌపతికొఱకై

పరవిక్రమంబుఁ జూపఁగ, నిరతము దలపోయుచుండు ♦ నిశ్చలుఁ డగుచుఁ.

చ. విను నును రేంద్ర! యంగదుండు ♦ వీర్యము పెంపెనలార నామరు

త్తనయున కెల్లరీతులను ♦ దానుగ నేర్పెను వీనిబుద్ధిని

* లంకా ప్రవేశతే సర్వా సత్తైలవనకానవా-అనిమా. 1 రాఘవాచ్ఛే పరాక్రాంత శృక్రాచ్ఛే
పరుణో యథా-అనిమా పరాక్రాంతః పరాక్రమితు ముద్యతః-అనివ్యాఖ్య.

గొనియో గదా జవం బలరఁ ♦ గొంకక లంకకు వచ్చి జానకిం

గని చనియో; నృపోత్తముని♦కార్యపరత్వముఁ బూని యత్తజ్ఞి. ౧౯ 984

క. ఘనవీర్య మలర నీశఁడు, వనచరవరయాధపతులఁ ♦ బలుపురఁ గొని యే
రును దన్ను జయింపఁజాలనియింతటి భీతికరబలమున నలరుచున్. ౧౯౫

క. నినుఁ గూర్చి వచ్చుచున్నాఁ, జనమును నవ్వాలినుతుని♦యంతికమున నా
తనివెనుక మహాబలములు, తనవెంటఁ రాఁగ నశుఁడు ♦ తద్దయు నొప్పక.

చ. అనియొనరింపఁగా నతఁడు ♦ హర్షము గాంచుచు నున్నవాఁడు నీ
రనిధి నితండ్ల సేతువును ♦ రామునకై రచించినాఁడు; నాన్వం
గనిచయ మట్టె నిక్కునటుఁగా నొనరించుచు సింహనాదముల్
పొనరుచు వేచెలంగుచును ♦ భూరిరవంబులు చేయుచుం దమిన్. ౨౧౫ 987

నీ. ఉన్నతావులనుండి ♦ యుద్ధతిమై లేచి యధికతరామర్ష ♦ మనుదినంబు
తమ్మును బురికొల్పఁ ♦ దగ విజృంభించుచు నున్నవారల్లదె ♦ యురుకప్పు లు;
వీ రనిమొనయందు ♦ నేరి కసాధ్యులు భయకృదాకారులు ♦ పౌరుషమున
నుగ్ధుల్ వీరల ♦ నొక్కడ లెక్కింపఁ బడినూఱునోటు లాఁపై నెనిమిది

తే. లక్ష్మీ లున్నార, మతియు నిలావతంస

మనఁగఁ దగు చందనవనంబు♦నందు నున్న

వీరవానరు లెల్లరు ♦ వెంబడించి

నలుని యానతి నుందురు ♦ లలితగతుల. ౨3౫

988

క. నలుఁ డొకఁడె లంక నెల్లను, బలములతోఁ గూడి చెఱుచు ♦ నాన్వంతమ్మున ని
మ్ములఁ గోరుచున్నవార డీక, బలాశనేంద్రా' ప్రచండ♦పౌరుష మొప్పుక.

* తే. రజతసంకాశ దేహంబు ♦ రాజులంగ

యుద్ధచపలత మితిమీఱు ♦ చుండ శ్వేతుఁ

డనెడు వానరుఁ డల్లదె ♦ యశమున జగ

ములను మూఁడింట విశ్రుతుఁ ♦ డలఘుబలుఁడు. ౨౫

910

క. మతిమంతుఁడు వీరుఁడునౌ, నతఁడు రణంబందుఁ గలుగు♦నాతురమున భా
నుతనూజునిదొడ్ల కత్యుద్ధతి లంకను బాడుసేయఁ ♦ దగు నిపు డనుచున్. ౨౫

క. అరుదెంచి యాతఁ డియ్యది, తరుణము గాదనుచుఁ బలుకఁ ♦ దనబలమున ని
ర్భరపౌరుషంబుఁ బూనఁగఁ, దరుణ మిదే యనుచు మిగుల♦ధైర్యము గలుగన్.

తే. పలుకుచుం బోవుచున్నాఁడు ♦ బాహుబలము

వెలయఁ దనచోటి; కల్లదె ♦ వీరుఁడైన

కుముదుఁ డున్నాఁడు వితత్సైన్యముల కతఁడు

చాలకుం డీతఁడే పూర్వ♦కాలమందు ౨౬౫

943

సీ. బహుశృతనిబిడమై ♦ పరగి రమ్యంబయి గోమతీతీరస్థః భూమిఁ దనరి
యలరారు సంకోచః నాఖ్యపర్వతమున సంతటఁ దిరుగుచు ♦ సచట రాజ్య
మును నేలుచుండెను; ♦ వనచరవీరుఁ డీతఁడు వేయిలక్షలఁ ♦ గడిఁదిబలుల
వనచరులం గూడి ♦ వచ్చియున్నాఁ డిట విని వాలంబునఁ ♦ గానఁబడెడు
రోమముల్ పొడవులై ♦ కూడి కెక్కుచుఁ బెక్కు బారలకొలఁదిని ♦ బరిధివిల్లు
ననఁ దగి యెఱ్ఱనఁ యున్న గొన్ని పీఠంబులయున్న గొన్ని శ్వేతాధములయి
కొన్నియు, మఱియునుగొన్ని యత్యంత సిఠింబులై చక్కఁగఁ ♦ దనరుఁజమ్ము
భయదకార్యచణుండు ♦ వనచరుఁ డీతఁడు దీనత నొందక ♦ దేని నైనఁ

ఆ. జేయఁ బూనువాఁడు ♦ సిద్ధము సంగ్రామ
మెపుడు గోరుచుండు ♦ నిష్పరమును
దనబలంబుఁ గూడి ♦ తానె మర్దింపఁగఁ
దలఁచుచుండువాఁడు ♦ దనుజపాథ. 30

944

1 చ. కను నుదె సింహతుల్యుడయి ♦ కన్నడుచుఁ గపిలచ్చవిఁ దగం
దనువు వెలుంగ నేత్రములు ♦ తద్దయు దీర్ఘములై చెలంగ లం
కను దహియించునట్లుగను ♦ గన్నులు తెప్పు మూయకుండఁ జా
డ్కిని నిగుడించుచుం దనన ♦ కీశవిభుంకగు రంభుఁ డోవిభూ! 31 945

క. వనచరవతి గూతం డో, దనుజవిభూ! వింధ్య మనెడు ♦ ధరణీధరమం
దును గృష్ణగిరిని సహ్యాంబునను సురర్యసమహీధ్రఁమున నెపు డుండుఁ. 32

2 ఆ. చండవిక్రములును ♦ జండులు పూరులు, నైన వనచరేంద్రు ♦ లనయ మితని
మునము మీఱ నూటఁముప్పదిలక్షలు, దివ్య తేజములను ♦ దేజరిలుచు. 33

క. పురమును దీనిని గూల్చు, నిరతము మదులందుఁ గోరి ♦ నెమ్మి తనర వ
చ్చిరి వెంబడించి; దానవ,చర! యెవ్వఁడు చెవులు నిక్కఁబలము మెఱయఁగఁ.

3 తే. ఆవలించుచునున్నవాఁ ♦ కతఁడు శరభుఁ
డనఁగఁబడువాఁడు సేనల ♦ కధిపుఁ డగును
భీతిలఁడు మృత్యువున కేని ♦ పృథులకలహ
మందుఁ బాఱఁడు ధీరుడై ♦ యలరుచుండు. 34 949

క. తనువు మహారోషంబున, ఘనముగఁ గంపింపుచుండఁగా నష్టముగాఁ
గనుఁగొనుచు 4 స్వీయవాలంబును జూచుచు సింహనాదఁమును జేసెడుఁజూ.

5 క. బా మలరఁగ వేగము నృజ్యవలముగ వెలయంగ సాధ్యఁసం బనునదియే
గలుగని మది సార్వేయాఖ్య లలిం జెలువారు శైల ♦ మందెపు డుండుఁ.

1 నిర్భయః ప్రేక్షతే లంకాం దిగ్విక్రమ్నా చతుషా - అనిమా. 2 చందా శృండపరాక్ర
మాః-అనిమా. 3 న చ సంవిజతే మృత్యో ర్మ చ యుద్ధా ద్విధావతి-అనిమా. 4 పశ్యే లం
కూల మపి చ-అనిమా. 5 రమ్యం సార్వేయపర్యతిమ్-అనిమా.

¹ఆ. బలము మిగుల వెలయునలువదిలక్షల, వనచరేంద్రు లితనివశమునందు
నలరుచుండుదురు విహారులక వారలు, వారిశౌర్య మెన్ను వశము గాదు.

సీ. ఘనమేఘములు పోలెఁ దగడిది శౌర్యంబున నాకాశతల మెల్లఁ దావరించి
హరినిచయాంతరముందు నిర్జరులలో నింద్రునివిధమున నెనఁగుచున్న
యీతండు వననవిభాత్రయాధేశుండు; సంగరంబును గోరునకలకీశ
ములయంతరంబునఁ దగలుగునీతనిమహాధ్వని పెక్కు భేరులధ్వనియుఁ బోలె

తే. వినఁబడుచున్నయది యదె; ఘనుని నితని

సంగరంబున మార్కొనఁ జాల రెవ్వ

రుత్తమంబగు పారియాత్రోరుగిరిని

నాశ్రయించియె యుండు నీయనఘుఁ డెపుడు. ౪౦౫

953

క. విను మేఘదిలక్షల కీ, శస్యపశు లీయాధనాథునత్తము నిరతం

బును గొల్చుచుండు, వారిని, వనచరు లొగి వేటు వేటుబలసి కొలుచుఁజూ.

క. వననిధితటమున రెండవ, వననిధియుం బోలె వెలసి భయదం బగుచుక

గనఁబడుచు నుత్సవంబులఁ, దనరెడు బలములను నలరఁదాఁగనుఁగొనుచుక

²చ. కనఁబడువాని యూధపతిఁగా వినతాఖ్యునిగా నెఱుంగు మో

దనుజవిభూత్తమా! యితఁడు దర్దరపర్యతతుల్యగాత్రుఁడై

వనచరషష్ఠిలక్షలను బాహుబలాధ్వలఁ గూడి సంతతం

బును గలహంబుఁ గోగుచును బొంగెడువేడ్క నెనంగుఁ జూడుమా! ౪౩౫

³తే. నదులలో నుత్తనుంబు పల్లవాన, దాని

జలము లతిమధురంబు లాజలములఁ దమిఁ

ద్రాని తత్తీరసంస్మఁడుదారబలుఁడు

తరమె యీతనిచర్చింప దైత్యనాథ! ౪౪

957

చ. అనికిని నిన్నుఁ బిల్చుచును నల్లదె క్రోధనుఁ డున్నవాఁడు కీ

శనిచయనాయకుం డతులనత్వపరాక్రమ మొప్పువానరుల్

తను వసునక భజింపఁగ నితాంతముదంబున నున్నవాఁడు నూ

వనచరయూధముల్ తగ విభక్తములై తగు పీనిచెంగటక. ౪౫

958

క. కైరికవర్ణంబగు తను, వాయాధిగ వెలయు సంగరామోదమునక

భూరిబలవర్చనచరి, పీరులను దృఢీకరించి వెలసెడు నదిగో. ౪౬

959

క. అతఁడే గవయుఁడు వనచర, వతంసుఁ డురు తేజ మొప్పు భానిలీ నీపై

కలిశయకోపంబున రా, సతతము దలపోయుచుండు సత్వము పొంగక. ౪౭

1 ఏతస్య బలిస స్పృశ్య విహరానామ యూధపాః-అనిమా. 2 ఏష దర్దరసంకాశో వినతో
నామ యూధపాః-అనిమా. దర్దరో నామ గంగాసమీపస్థః పర్వతః-అనివ్యాఖ్య. 3 పిబం శ్చరతి
పల్లాసాం నదీనా ముత్తిహం నదీమ్-అనిమా.

తే. ఇతని డెబ్బదిలక్షల ♦ నెన్నఁదగిన

వనచరులు గొల్చుచున్నారు ♦ తనబలములఁ

గలిసి తా నొక్కఁడే లంక ♦ విలయ మొందు

నట్లుచేయఁగ నున్నవాఁ ♦ కనురనాథ'. ౪౭౫

961

ఆ. యూధపతుల వీరి యూధపశ్రేష్ఠులు, మారుకొనఁగ నిల్పి ♦ నేరికై న

సలవిగాదు భీతిదులు గామహపులు, వీరిక్రింద భటులు ♦ వేలు గలరు. ౪౮౫

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౨౭ - వ సర్గము.

సారాంశము రావణుని సేనాధిపతి ముఖ్యుల నిరూపించుట

క. వనచరు లెవ్వరు శ్రీరామునికొఱకై విక్రమములఁ ♦ బొందుచుఁ బ్రాణా

లిని దాఁపకుందురో నే, విడిపించెదఁ జూచుచుండువీరుల వారిక. ౧ 968

సీ. ఎవనివాలాగ్రనుం ♦ దెప్పుడు పెక్కు బారలపొడవులుగఁ దాఁపుంబు లగుచు

నితవీతములు నతిశ్రేష్ఠంబులునునయి వెండ్లుకల్ మిక్కిలి ♦ వెలసి నిక్కి

జలదంబులందుచు ♦ శక్రచాపాకృతి బహువిధవర్ణముల్ ♦ పరఁగ నూర్య

కాంతులు విలసిల్లుగతిఁ బ్రకాశించుచు నుండునో భయనకర్తుండు మారుడు

తే. వాఁడె యూధపముఖ్యుండు ♦ వీడు వోవు

చుండఁగాఁ దోఁక జీరాడుఁచుండు నేల;

వనచరులు నూర్లు వేలుగ ♦ ఘనతిరువుల

నెత్తికొని లంక నెక్కఁగ ♦ నెనఁగువేళ్లు. 3౫

964

క. మారువెంట వచ్చుచుందురు; [గురు తేజం డితఁడు వేయికోట్లకవులతోఁ

బరనగరజయుని నిను సం,గరమున గెలువంగ మదిని ♦ గాంక్షించు విభూ!]. ౪

క. వనచరపతియౌ నుగ్రీ,పునకున్ మారునేన లెల్లఁ ♦ బొడిమిగాఁ జ

క్కని నేవకతాటను నా,తనిపంపును దలల భక్తిఁ ♦ చాల్తురు రాజా!. ౪౫

చ. దనుజవరేణ్య! నీలజలఁదంబుల పొలిక, నల్లనై న యం

జనమువిధంబునన్ నిలిచి ♦ చాలుగ నొప్పెడు భల్లుకంబులన్

గనియెడు గాడె యవ్వీ తమకంబున లెక్కిడఁ బూనినన్ దలం

చినను సశక్యమే యనుచుఁ ♦ జిత్తిమునందునఁ దోఁపఁ జేసెడున్. ౫౫ 967

ఆ. సత్యశౌర్య ములర ♦ సాగరాపరతీర

మట్టు గానఁబడెడు ♦ సవ్వీ పర్వ

తములయందుఁ దమి విశమమ దేశములయందు

నదులయందునుండు ♦ ముదము మీఱ. ౬

968

క. దనుజేంద్రా! భయదముగాఁ, గనఁబడుభల్లూకము లివి ♦ కడఁగుచు నీపై

కిని వచ్చుచున్నయవి; భీ,తిని గొలిపెడు నేత్రములను ♦ దీపించి తగ్గ. 2

సీ. భయదమ్మ తగినచూపంబున నొప్పుచు; నదె వీనియంతరముందు మేఘ
జాలముల్ పర్వన్య ♦ బోలె నయ్యని తన్ను నెల్లడఁ గొల్పుచు ♦ సేగుజేర
సలరారునితఁడుధూ ♦ మ్రాక్షుండక్షయాధేశుఁ; డఖిభల్లూకనామకుఁడునర్క
దానదీజలముల ♦ దమిఁ దీఱఁ ద్రాగుచు ఋక్షవంతంబన ♦ నెనఁగునద్రి

ఆ. వరమునందు నుండు; ♦ గిరినిభాకారుని
నితనిఁ జాడు మదిగో ♦ యతఁడు ధూమ్ర
నయనునహజఁ డగు విఠనయనమన్వితఁ డన్న
వంటి హవ మలగువాఁడు సుమ్మ, ౧౦

970

క. బలమున విక్రమమున నీ,యలఘుఁడు తనయన్న మించు ♦ ననురేశ్వర! యీ
బలశాలి జాంబవంతుఁడు, బలనాయకులందు మేటిబలనాథుండొ. ౧౦౫ 971

క. గురుశుశ్రూషానిరతుఁడు, పరాక్రమోపేతుఁ డనిని ♦ బాహుబలము ని
ర్భరగతిఁ జూపకయుండఁడు; వరమతి యీతండు మున్ను ♦ వజ్రకి మిగులగ్.

క. సురదానవయుద్ధంబునఁ, బరమసహాయంబు చేసె; ♦ వజ్రయు దానగ్
గరుణించి యొనఁగె బహువిధ,వరముల నీతనికి; నితనిభటు లవిజేయుల్. ౧౨

ఆ. లెక్కపెట్టరాక ♦ మిక్కిలి పెద్దయా,కారములును రోనుగణము వెలయ
నగ్నితేజమునను ♦ నలరుచు దనుజపి,శాచనవృక్షులగుచు ♦ సంతసంబు ౧౩

క. ధరణీధరముల పెద్దశి,ఖరములపై కెక్కి భూరిఘనములవలెనే
పరఁగెడు పృథుశిలలను వే, ధరణిం బడఁద్రోయు భీతిఁ ♦ దాల్చవు మృతికిగ్.

క. అనిశం బెగురుచు నున్నటు, గనఁబడుచుం ద్వీరను బూని ♦ క్రాలునితఁడు కీ
శనిచయపతి దంభుం డనఁగ నొప్పు భటనాథులందుఁ ♦ గడు బల్లిదుండొ. ౧౪

చ. వనచరు లెల్ల నీతనిని ♦ వారక చూచుచు నున్న వార లో
దనుజవిభా! యితండు బలదర్పనమగ్రుఁడు గాన శౌర్యముం
గనఁబడఁ జేసి వాసవు నిఁకామముదంబును బొందఁజేయుచుగ్
దనరుచు నున్నవాఁడు; విను ♦ దానవనాయక! యెల్లతావులగ్. ౧౬ 977

సీ. కపివితామహుఁడయి క్రాలు సన్నాదనుండనుయాధపతి కలఁడతఁడునడుచు
నపు డొకయడుగిడు ♦ సంతలో యోజన దూరమం దున్నట్టి ♦ భారణీధ్ర
పార్శ్వముం జేరి యప్పట్టున నిల్చునుగాన సంతటివెడలై వన తనువు
గలవాఁడు నిలుచున్నఁ ♦ గాయంబు యోజనమంత యెత్తున కేగునట్టు లొట

ఆ. నిలను నాల్పపాదములగల జంతువు,లందు నింతపెద్ద ♦ దరయ నెద్ది
తలఁప, లేదు; వజ్ర ♦ దనుజులతోఁ జేయు,సంగరమున బుద్ధిశాలి యితఁడు

చ. దనుజులతోడ మార్కొనుచుఁ ♦ దా నని సేసె బరాజయంబు నీ
ఘననకుఁ గల్గలేదు; సురకాంతుని బోలును విక్రమించువే

శను సురగాయకాంగన కీలక దనయుండయి యగ్ని దేవునం

కను జనియించె నత్తఱిని * గల్గిన ఘోరరణాంగణంబునక. ౨౦

979

క. సురలకు సాయ మొనర్పంగఁ, బరమకృపాళుండు వహ్ని * పరికించి మహా
సురహంత నీతని బడసెను, వరగంధర్వాంగన మది * వాంఛించి తమిక్.

చ. దనుజవిభూ! యితంశు కపి*తల్లజుడై క్రథనుండునాఁగ నొ

ప్పుచు, ధనదాభిపాలితము * భూధరవర్యము కిన్న రేంద్రసం

ఘనిలిడ మాకు బేరునకుఁ * గన్రువిహారసుఖప్రదంబునై

తనరుచు జంబువక తగువు * తద్దయు నొప్పగ నున్న యాహిమా

ద్రిని వసియించుచుండుఁ జము*జేజము శ్రీయుచు బొంగుచుండఁగక. ౨౨

క. అనిమొన నీశఁడు తనుఁ దా, వినుతిం జేసికొనఁ జెప్పు * వింతవనచరుల్

తను వేయికోట్లు కొల్వంగను వచ్చినవాఁడు తా నొకంజే లంకక. ౨౩

క. పరిమార్పఁ గోరుచున్నాఁ, దురుకపిబలములను గూడి * యుద్ధతి; నదిగో

పరికింపు నుచట యూధే, త్వగుఁ డొక్కండున్నవాఁడు * సత్వము పొంగక.

1. శంబసాదనుఁడు రా*క్షసుఁ డేస్తుకూపంబునైకొని బాధలఁ * గల్గఁజేయు

మునులు కేసరియను * వనచగుఁ గని వానివధియింపఁ బరికొల్పు*వానినతఁడు

వధియించె దానికే * బరమమునుల్ మెచ్చి శౌర్యశాలినుతుండు*జననమొందు

నట్లు వరం బిచ్చి * రదిమొకలుగఁ గోతులకు నేనుగులకుఁ గలహము వైర

మేర్పడెఁ గావున * నీప్రమాధి యనంగఁ దనరుయూధేశుండు * దానిఁ దలఁచు

కొనుచు గంగాతీరమున నుండుగజయూధముల బెరరించుచుఁ*గలయఁదిరుగు

చుండును శ్రమమొంక * కూరక లీలఁగాఁ జోవుచు వైరులఁ * బొంగడంచు

గిరిగుహలం దుండి * కరులను జేబట్టి గిరులను గిరులచే * గరుల మఱియు

తే. దరువులం గొని గజములఁ * గరులచేత

దరువులను గొట్టుచుండు; యూధపతి యితఁడు

గంగచెంతను; నుంసర*త్వాధరోప

మ మగునట్టి యుశీరబీజ మను గిరిని. ౨౭

984

క. సురలోకంబున శక్రుని, కరణిక్ విహరించుచుండుఁ * గపివీరులు వా

నరవరు నీతనిఁ బదికోట్లు రహిక్ నేవించువార*లు దనుజనాథా!. ౨౮

985

చ. ఉగుతరవిక్రమాఘ్నలయి * యొప్పుచుఁ బూన్కి తగంగఁ దృపులై

నిరతము సింహనాదముల * నింగిని నింపుచు సశ్వలాఘ్నలై

వరమతులై చెలంగు గురు*వానరవీరుల కెల్ల మేటియై

పరఁగు నితండు సంతతము * బాహుబలాఘ్నఁడు సుమ్మ రావణా!. ౨౯

986

1 ఇందలికథ వ్యాఖ్యయం దున్నది మూలమున సంగ్రహముగ నున్నయిందలి యపాఖ్యానము వ్యాఖ్య ననుసరించి వ్రాయబడిన దని యెఱుంగఁదగు. 2 గజాక్ యోధయలే పన్యాక్ గిరిం నైపు సమీరుహా-గజై ర్వృక్షాన్ పృష్టై గ్గజాం శ్చ హంతీ త్వక్-అనివ్యాఖ్య.

1క. అనిమొన నీతని గెల్వొంగను సాధ్యముగాదు ♦ వాతఃకంపితమేఘం
బును బోలి చెలంగునీతనిఁ, గనుఁగొనుచున్నావు గాదె ♦ కర్బురనాథా! 30

చ. వనచరవీరువాహినీని ♦ వాతసముద్ధతరేణుజాల మొ
య్యన నకుణాభమై పరఁగి ♦ యంతట నొక్కట నావరించి మిం
చినయది వేగ మొప్పు నిటఁ ♦ జేరఁగవచ్చుటఁ జేసి యాయనీ
కిని గన భీతిదం బగును ♦ గేవలశక్తియుతంబునై తగుణ. 30౪ 988

సీ. అనిశముఖంబుల ♦ సతిభయదంబులై ఘనబలంబులఁ గూడి ♦ క్రాలుచున్న
బలితగోలాంగూలములు సేతుబంధనమును గాంచి సంతోషమునను గోటి
సంఖ్యలుగాఁ గూడి ♦ సత్వరంబుగ నేగఁజాలి గోలాంగూలసత్తముఁడగు
నట్టి గవాక్షు యూధాధిపునిం జాట్టుకొని విక్రమమున లంకను హరింప

తే. వచ్చుచున్నవి చూడుమా ♦ వసుమతీధ
రమున నెద్దానియందుఁ గామముల నొసఁగఁ
జాలి, పుష్పాత్మపట్నగఃసమితిఁ గూడి
యున్న ఫలవృక్షములు మించు ♦ చున్నయవియొ. 33౪ 989

చ. సరసిజబంధు వేళిఖరిసన్నిధిఁ దత్సనుహేమవర్ణుడై
దిరుగుచు నుండునో, నుతీయు ♦ దివ్యవృక్షాళి కళంకతరాజ యే
ధరణిధరాంతికంబునను ♦ దాని రుచిం గని యట్టికాంతిచేఁ
దిరుగుచునుండునో తమిని; ♦ దివ్యమునీంద్రులు యోగసక్తులై. 3౫ 990

ఆ. దేనిసానువులను ♦ దేజగిల్లుచు నుండి
దాని విడువ మదినిఁ ♦ దలఁపకుండు
వారొ, ఫలయుతంబులై రహిఁ గామాళి
నీయఁ జాలు ఫలము ♦ లెపుడు తనర. 3౬ 991

క. తరువులు తేనియ లొప్పుగ, ధరాధరమునందు నెందుఁ ♦ దద్దయుఁ గలవో
నురలకు నావాసంబై, పరఁగెడు నామేరు వనెడు ♦ పర్వతమందు. 3౬౪ 992

1క. హరిపతిముఖ్యుండగు కేసరి యీతఁడు తిరుగుచుండు ♦ సంతతమును సం
దరసిన నణువదివేలు శిఖరు లున్నవి రమ్యములును ♦ గనకమయములు. ౩౬౫

2క. అనఘా! రాక్షసులం దీ, వసుసముఁడవుగాఁ జెలంగునప్పిదిని వా
నినడుమ ముఖ్యతమంబౌ, ఘనగిరి మేరువు చెలంగుఁ ♦ గాంచనమయమై.

సీ. అందుఁ బింగళవర్ణులగువారు శ్వేతాంగములఁ దగువారును ♦ లలితతామ్ర
వర్ణాన్యముల్ గలవారును, మధుపింగళచ్ఛాయలఁ దగి చెలంగువారు

1 వాతే నే వోద్ధిం మేఘం యమేన మనుష్యశ్రీ-అనిమూలము. 2 పశ్చి ర్గిరిసహస్రాక్షాం
రమ్యః కాంచనపర్వతాః-అనిమా, 3 కేసం మధ్యగిరిపర స్త్రవి వానఘ రక్షసాప్-అనిమా.

- వాఁడికోటలుగలఁవారును, నఖిరాయుధులునైన యీకపు ఁ లెలమిమిగుల
నాచర్యతవరంబునందు వసింతురు దంష్ట్రాచతుష్కముల్ ఁ తగఁ జెలంగు
తే. సింహముఁ రీతి, దగ్గఱఁ ఁ జేరరాని
వ్యాఘ్రములభంగి, వీరలు ఁ వఱలుచుందు,
వహ్నివలఁ జాల నుగ్రులై ఁ భయదగరభ
యక్తఫణులట్లు క్రోధంబు ఁ లొప్పుచుండ. ౮౦౫ 995
- క. ఘనదీర్ఘవారములు తగ, ననుపమమనదంతినికర ఁ మట్టు లలరుచున్
ఘనపర్వతాంగు లగుచున్, బెనుజలదములట్లు ధ్వనులు ఁ వెలయుచు నుండన్.
తే. వృత్తసింగళరక్తాక్షఁభీషణులయి, భీతికరదేహులయి యతిభీషణగతు
లొప్పుఁ గంతరవంబు నఁత్యుగ్రముగుచు, వివఁబడంగఁ జెలంగెడుఁవీర లివుడు.
- క. *మనలంకాపురి మర్రిం, న నున్నయ ట్లున్నవారు; ఁ పరమభుజబలం
బున వీరినడుచు నదిగో, వనచరపతి శతవతి యనుఁవాఁడు చెలంగున్. ౮౩
- క. బలశాలి వీర్యశాలియీ!, నిలాతలమునందుఁ గీర్తియెనఁగు నితనిపే
రల్లునుతి యితఁడు విజయము, గలుగఁ దలపోయుచుండుఁగలకాలంబున్.
- క. అనిశము రవి సర్పించును; ననసేనలతోడ నొకఁడె ఁ తా నీలంకన్
వనధిం గలుపన్ జూచుచు, దనుజేంద్ర! యితఁడు హారఁతల్లజఁడు నుమీ.
- తే. పౌరుషంబును మాత్ర మేఁపట్టున విడు
వకయె తగువాఁడు బలశాలి ఁ ప్రకటవిక్ర
మాఘ్యఁ డగు, రామునకు హిత ఁ మాచరించు
పట్టునం బ్రాణముల లెక్కఁపెట్టఁ డితఁడు. ౮౫౫ 1001
- తే. నలుఁడు నీలుండు గజగవాక్షులు గవయుఁడు
దనుజనాయక! యూధేశు ఁ లనఁగ నొప్పు
వార లొక్కొక్కనికి నిందు ఁ ధీరులైన
భటులు వదికోట్లు చుట్టును ఁ బలసియుందు. ౮౬౫ 1002
- క. దనుజేశ! వింధ్యపర్వతమున నుండిన తీవ్రవేగఁముల నొప్పిన యా
వనచరు లనేకు లగుటన్, వినుతించుచు లెక్కపెట్ట ఁ వీలుపడదు నూ!. ౮౭
- చ. దనుజవరేంద్ర! వానరులు ఁ ధాత్రి క్షణంబునఁ బర్యతాళితోఁ
గనుఁగొనుచుండఁ బూర్ణముగఁ ఁ గాల్ప సమథులు సుప్రభావులై
ఘనగిరితుల్యదేహులయి ఁ క్రాలుచు నుందురు పర్వతంబులం
గొని యవలీల నవ్వలికిఁ ఁ గొంకక వైవ వలంతులే సుమా!. ౮౮౫ 1004
- ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

* నామ్నం పృథివ్యాం విభ్యాతో నామ్న శతవలీతి యః-అనిమా.

౨౮ - వ సర్గము.

-అథ రావణునకు శుకుండు మఱి కొందఱు వానరుల వర్ణించి చెప్పట. -అథ-

- క. సారణుఁ డీరీతినిగా, నారావణునకు వచింపఁ జూపఁ తయు విని యా
వీరకవీశ్వరచరితం, బాహుధిగ నెల్లఁ జెప్పఁ నాత్మఁ దలఁచుచున్. ౧ 1005
- క. దనుజేంద్రునితో శుకుఁ డి, ట్లనియెను బలములను జూపి; యల్లవిగో భీ
తిని గొల్పు కపిబలంబులు, ఘనను త్తద్విషములట్లుఁ గాఁ జూడఁగనై. ౧౫
- ఆ. ¹గాంగతటమునందుఁ జలమఱివృక్షంబు, లట్లు, తుహినశిఖరియందు నుద్ది
తరువు లున్నయట్లు ఁ గురుతరకాయంబు, లమరఁ జెలఁగుచున్నవరసితి గద!.
- క. వనచరులఁ బీరిని మా, ర్కొని నిల్వఁ దరంబుగాదు ఁ కోరినచందం
బున రూపములం దాల్తురు, వినతింపం దగినబలము ఁ వీరికి నుండున్. ౨౫
- క. ²దనుజేంద్రుడైత్యతుల్యులు, ననిమొన నిర్జరులఁ జోలి యద్యుతశౌర్యం
బునఁ బొల్తురు; కడువేగం, బును గాంచినవారు ననుజపుంగవ! కంటే. 3
- సీ. విను! వీరు తొమ్మిదివేలకోట్లుగ నైదువేలకోట్లుగ; నేడవేలకోట్లు
గను, బెక్కువేలశంఖములుగ బృందశతములుగ నున్నారు; ఁ దనుజవాధ!
సుగ్రీవునకు మేలు ఁ సొంపుగఁ జేయంగఁ దలఁచుచుఁ గిష్కింధఁ నెలమినతని
తోఁగూడి సతత ముండురు; దేవగంధర్వజనితులు మఱియునుఁ జన్దమున నె
తే. కామరూపులు నగుదురు; ఁ కన్దరూప
వయసులం దసమానులౌ ఁ వారి నిరువు
రను దమిం జూచుచున్నావే! ఁ రాక్షసేంద్ర!
వారు మైందుండు ద్వివిదుండఁ జూచు నుమ్మ. ౫౫ 1010
- క. ³అని వీరిసాటిసేయం, గను దగువాఁ డెవఁడు లేడు; ఁ కవు లిర్దఱు వీ
రసములు వనరుపాజనిపం, పున నమృతముఁ ద్రావినారుఁ పొంగెడు కాంక్షన్.
- క. పెనుతేజంబున నీలం, కను దారే పాడు సేయఁగాఁ గోరుచు నో
దనుజేంద్ర! యున్నవా రీ, వనచరవీరులకుఁ బార్శ్వభాగమునందున్. ౭౫
- ఆ. అద్రితుల్యదేహులగు పరికోట్లసద్భటులు బలిసియున్నవారు వీరు
పర్వతములభంగిఁ బటుదేహములు తగఁ, గనుచునున్నవారుఁ మనపురమును.
- ఆ. ⁴నుముఖదుర్ముఖు లను ఁ జొక్కపువీరులు
మృత్యుసుతులు తండ్రి ఁ మించువారు;
మదగజంబుభాతిఁ బొదలుచు నిలుచున్న
వనచరేంద్రు సతని ఁ గనుదు గాదె? ౮౫ 1014

1 న్యగ్రాధా నివ గాంగేయాన్ సాలాన్ హైమవతౌ నివ-అనిమా. ఇచట సాలశబ్దము నకు మద్దిచెట్టిని యర్థము చెప్పవలెను. “సాలే తు సర్వకార్యశక్త కర్ణకా స్పృశ్యసంహరః” అని యమ రము 2 చైత్యదానవసంకాశః - అనిమా. 3 బ్రహ్మజా సమనుజ్ఞాతౌ నిమృతప్రాశివాపుభౌ-అని మా. 4 మృత్యుపుత్రే పితృ స్పృహ-అనిమా.

- క. వనచరుఁ డీతఁడు కోపిం, చిన సంధ్రమునై నఁ గలఁగఁ ♦ జేయు నితండే
మనపురికి వచ్చి నీతను, గని నీతో మాటలాడి ♦ గదలి చనియె నూ! ౯౫
- క. ¹మును చూచినావు మరలం, జనుదెంచిన యితనిఁ గనుము ♦ సారభుజుండై
తనరెడు కేసరి యనఁజను, వనచరుచకు త్తేత్రజుఁ డనఁ ♦ బరఁగు నుతుండొ.
- క. తొలికొడు కీతఁడు వాయువు, వలనక జనియించె నన్న ♦ వార్తగలదు నూ!
యిలలో హనుమంతుం డని, పిలుతురు సజ్జనులు వీనిఁ ♦ బృథుబలమహితుక.
- క. ²వననిధి దాఁటిన దిక్కడే, తనయిచ్చకుఁ దగినయట్టి ♦ తనువు ధరించుక
వనచరవర్ణుండై బలమున మిక్కిలి వెలసి రూపమున సన్నుతుండై. ౧౧౫
- ఆ. ఎల్లతావులందు ♦ నేగంగఁ జాలిన, జనకుండైన యనిలు ♦ వందమునను
సడ్గింపరాని ♦ చా గతి గల్గియె, సకలకార్యములను ♦ జక్క జేయు. ౧౨౫
- క. మును బాల్యంబున నీతఁడు, చనుబాలకు నానఁగొనుచు ♦ సమధిక్మా ట్టు
త్తున బాధితుండై యుదయించునర్కునిం జూచి మహితహృత్స్వమునక.
- క. ఆకలి యుడుగక యున్నది, నా కి త్తటిఁ గాన ఖరభానాయకు భానుక
జేకొని భక్షించెద నిక, నాకలి దీరంగ ననుచునాత్మక దలఁచుచుక. ౧౩
- క. ³త్రిసహస్రయోజనంబులు, వెన మేరువునుండి డిగ్గి ♦ విబుధర్షుల క
ట్లనురులకు సనాధృష్యుం, డసమాకారుండు నై న ♦ యర్కునికడకుక. ౧౪౫
- ఆ. చనుచు సతని తేజమున కోర్చి చెంతకు
నరుగఁజాల కుదయగిరిపయిఁ బడె
దృఢహనువులు వెలయఁ ♦ దేజరిల్లెడు నీతఁ
డచటి యశ్శతలమునందుఁ బడఁగ. ౧౫

1023

- క. హను వొకటి నుంత చెడఁజెను, హనుమంతుం డనెడు నామములరె నీతని కం
దున; నా వ్రవాక్యమున నీతనివార్త నెఱింగినాడఁ ♦ దధ్యం బిదినూ! ౧౬౫
- క. బలరూపసుప్రభావం, బులు వీనికి నిట్టి ననుచుఁ ♦ బొగడంగ నా
కలవియె గా దొకఁడే యితఁ, డరయక జేజమున లంక ♦ యంతయు నిపుడే.
- క. పరిమార్చు గోనుచున్నాఁ, డరయుము దనుజేంద్ర! హనుమయంతికమున భీ
కరమూర్తి సొరవర్ణుండు, పరఁగుఁ గదా యతనిఁ జూడు ♦ వద్దనిభాటుక.
- సీ. ఇత్సోకువంశ్యుల ♦ కెల్లరుకును మేటి యతిరథవర్ణుండై ♦ యలరుఁ జమ్ము
విఖ్యాతమే గద! ♦ విక్రమ మితనిది ఖరవధాదులచేత ♦ త్కౌతలమున

1) జ్యేష్ఠః కసరిణః పుత్రో వాతాత్మజ ఇతి ప్రతీతిః-అనిమా. కసరిణః పుత్రః తస్యక్షేత్రజః పుత్రః-అనివ్యాఖ్య. 2) బలరూపమన్వితః-అనిమా. "హి" యనునది గాయత్రిపదునాఽపయత్త రము. 3) త్రియోజనసహస్రం తు-అనిమా. త్రియోజనసహస్రమి త్యనేకయోజనసహస్రోపలక్షణం-అనివ్యాఖ్య. భూమికేంద్రే ని లక్షయోజనదూరమం దుండఁగా మూడువేలయోజనములని చెప్పట యసంగతము కాదా యనునాక్షేపమున కిదిసమాధానము కాఁబట్టి తెనుఁగున నిది చేర్చఁబడలేదని యెఱుంగునది.

- ధర్మ మీతనియందు ♦ నిర్మలస్థితి గాంచు గాని చలింప దెక్కరణినైన నవ రెంతచెప్పిన ♦ నితఁడు ధర్మంబును దాటి వర్తింపఁడు ♦ దానవేంద్ర!
- తే. వేదములను బ్రహ్మస్త్రంబు ♦ వీరుఁ డీతఁ
దెఱుఁగు వేదజ్ఞులం దీతఁడే యధికుఁడు
బాణములచేత సంబరవస్తువులను
గుల్పఁగలఁ డిద్దులను గూడఁ ♦ జీల్పఁగలఁడు. ౨౦౪ 10౨7
- క. వినవయ్యా! పెనుక్రోధము, గనుపట్టునొ మృత్యువున నిఁకామ మీతనియం
దును జూడఁబడెనుట్టులె, ఘనపౌరుష మింద్రురీతఁ ♦ గనఁబడు మిగులఁ.
- క. భూనాయకవర్మండనఁ, గా నగడిన యితనిసాధ్వీ ♦ త్కావుత్రి జన
స్థానముననుండి తెచ్చితి, వాన్మృత్యుడే యితఁడు రాముఁ ♦ డసురాధీశా!. ౨౨
- క. ¹అని సేయఁగ నీమీఁదికిఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ ²జాంబూనద ను
గ్గిని గల్ప నున్న తెఱఁగునఁ, దనుకాంతి చెలంగ రాముఁడత్యేణదిశలోఁ.
- ఆ. ³అతివిశాలవత్సమమరఁ దామ్రాత్ముడై, యంగరములుగాఁగఁగొప్పి నల్ల
నైన కురులు తనరవలరువానిం జూడు, మీతఁడే లక్ష్మణుం డహీనబలుఁడు.
- క. శ్రీరామునకుం దమ్ముం, డారయఁగాఁ బ్రాణమట్టులన్నకుం బ్రియుడై
కోరిచరించును నాతని, చేరువ నయయుద్ధములను ♦ జెందునిపుణతఁ. ౨౪
- ఆ. సకలశాస్త్రములను ♦ జక్క నెఱుంగును
బగఱఁగాంచి యొర్పుఁబట్టఁ జాలఁ
డనిని దుర్జయుఁడు జయమును గాంచును బరా
క్రమము వెలయఁ బాలుచు ♦ సుమతి గలిగి. ౨౪౪ 1033
- క. రామునకుం గుడిభుజ ము, ద్రావబలాఘ్యండు బయటఁవగు ప్రాణమునా
రామునకుఁ దగును ననువుల, నేమాడ్కిఁ దాఁపఁడనిని ♦ నీతఁ డతనికై.
- క. దనుజుల నందఱ నొక్కఁడే, యనిమొన వధియింపనలయఁనని యున్నాఁడో
దనుజేంద్ర! యితఁడు శ్రీరాముని సవ్యత్కీతిని దనుజముఖ్యులు గొలువఁ.
- క. ⁴నిలుచున్నవాఁడే తేజము, వెలయంగ విభీషణుండు ♦ వితతభవద్రా
జ్యలలితలక్ష్మీకి నాఘుఁడు, తలఁపఁ శ్రీమంతుఁ డగుచు ♦ ధరణి నసముడై.
- ఆ. సార్వభౌముఁ డగుచు ♦ జననుతిఁ గాంచిన
రాముడే త్వదీయరాజ్యమునకు
మనవిభీషణునిని ♦ మమత రాజును జేసెఁ
గాన నతఁడు శౌర్య ♦ మూని కడఁక. ౨౫౪ 1037

1 స విష రామ స్వాం యోధుం రాజ్ సమభివర్తతే-అనిమూలము. ఇలములమున వర్తి
మానకాల ముపయోగింపఁబడినది గానఁ దెనుఁగున నట్లే యుపయోగింపఁబడినదని తెలియందగు.
2 కుడభాంబూనద ప్రభా-అనిమా. 3 నీలకుంచితమార్గజ-అనిమా. 4 రక్షిగణపరీక్షిస్తో రాజా
శ్యోచవిభీషణ-అనిమా.

క. అని సేయు నిన్ను మార్కొనఁ, జనుదెంచుచు నున్నవాఁడు; ♦ త్కౌపతికిని నీ
యనుజునకు నడుమఁ బర్వత, మన నిశ్చలుఁడగుచు నున్న ♦ యతనిం గంచే!.

క. వనచరముఖ్యాధ్యక్షుం, డనఁబడు సుగ్రీవుఁ డీతఁ ♦ డని సపజయముఁ
గనఁ డెప్పుడు తుహినాచలము నిఖిలగిరులందుఁ దాన ♦ ముఖ్య మగుగతిఁ.

తే. యశమునను దేశమునను జ్ఞానాభిజాత్య
ములను బుద్ధిని నెల్లకోఁతులను మించి
నెలుఁగుచున్నాఁడు; ప్రకారవిశతదుర్గ
మద్రిదుర్గమునై యలఁరారి మఱియు. 3౦

1040

క. వనవృక్షపరివృతంబై, ఘనశైలగుహాకృతిగను ♦ గన్నడు కిష్కిం
ధను మంత్రియూధపులతో, సనిశము పాలించు చుండు ♦ నందు వసించుఁ. 3౧

క. ఇతనిగళంబునఁ గనుమా, శతవ్రతశతాన్వితమగు ♦ చారుకనకమా
లతగుఁ సురనరులకు నద్యుతముగఁ గననొచు నదియుఁబొలుచుఁ మిగులఁ.

ఆ. విజయలక్ష్మీ యందు ♦ విలసిల్లు గావున -
దీని చాల్చునట్టి ♦ వాని కెందు
సపజయంబు గలుగ ♦ దనిని రాముఁడు వాలిఁ
జంపి కనకమాలఁ ♦ జారుతరము. 3౨

1048

క. కనకాంగిఁ దార, శాశ్వత, వనచరరాజ్యంబు నొసఁగె ♦ భానుసుతున కీ
యనఘునకు; దానవేంద్రా, విను శతలక్ష్మ లగుఁగోటి ♦ విద్యన్ముతమై 33౫

క. శతకోటిసహస్రంబులు, క్షీతి శంఖ మనంగ రూఢిఁ ♦ జెల్లు నవియునుఁ
మతియుతులు శతసహస్రములు తగు మహాశంఖ మని పఁలుకుదురు రాజా!.

సీసమాలిక:—

అవి నూఱువేలై న ♦ నగు బృందసంజ్ఞకం బవి నూఱువేలై న ♦ నగును జమ్ము
పృథివియందును మహాబృందమునా నవి శతసహస్రములై నసంజ్ఞక దన
బద్ధము, నా నవి ♦ పరిగణింప నహస్ర శతముల యైనచో ♦ సాధువినుతిఁ
గాంచు మహాపద్మకంబను సంజ్ఞను, నవి నూఱువేలై న ♦ నగును ఖర్వ
మవి నూఱువేలై న ♦ నగును మహాఖర్వ మవి నూఱువేలై న ♦ నగు నముద్ర
మవియునన్నియెయైనగనునోఘమనుసంజ్ఞయవి నూఱువేలై నసగు మహాఘ
మిరీతి దను కేంద్ర ♦ యెల్లపై న్యేశులకడ వేఱువేఱుగాఁ ♦ గడిదిబలము
లలగును నూఱుకోటులు నూఱుశంఖముల్ శతదశమితమహాశంఖములును

తే. బృందశతములు మఱిమహాబృందదశశశ

తములు, శతపద్మములు, సహస్రముగ నలరు

నమ్మహాపద్మములు విను ♦ మఱై నూఱు

ఖర్వములును సహస్రముల్ ♦ గలవు నూఱు. ౪౧

1046

తే. అట్లె నూలు మహాఘంటు ♦ లవ్వీధముగ
నొక్కకోటిమహాఘంటు ♦ లురునముద్ర
మట్లుగ నపారమై చూడ ♦ నలవిగాక
వెలయు సేనలఁ గూడి విభీషణుండు. ౮౨

1047

- క. తననచివులతో సేనల, వినుతిం గను రీతి నడప ♦ భీషణబలముల్
తనుఁ గొలువ విక్రమంబున, ననుపముడై వనచ రేఖఁ ♦ డదె నినుఁ దాఁకఁ.
క. చనుదెంచుచున్నవాఁ; డో, దనుజేంద్రా! మండుచున్న ♦ దారుణఖచరం
బన, వచ్చుచున్న యీబల, మును గాంచుచు మనకు విజయము గలుగురీతిఁ.
క. అరిజనులచేత నవిజయ, మురుసంగ్రామమునఁ గలుగఁకుండునటులుగాఁ
బరమప్రయత్నమును ని, త్తరుణంబునఁ జేయఁబంపుఁ ♦ దగువారి విభూ! 1050
ఇరువదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౯ వ సర్గము.

❧ { రావణుండు కాన్డాలాదిచారులను బంపుట. వారు పట్టుపడి విడిపింపఁబడి మరల లంకకు వచ్చుట. } ❧

- క. హరియాధపతుల నందఱఁ, బరికించుచు రామభద్రఁపార్శ్వంబున సో
దరుడైన విభీషణు డా, దరమునఁ జెలువారుచుండ ♦ దనుజేంద్రుఁ డొగిఁ.
క. కని రామునికుడిబుజమై, యనివారితవీర్యశాలి ♦ యగు లక్ష్మణు, భీ
తిని గల్గఁ జేయువిక్రమమున నొప్పుచు నర్వకపివిభుండగు నినజాఁ. ౨ 1052
[ఆ. గజుని, మైందు, ద్వివిదు, ♦ గవయు, గవాక్షుని
వాలినుతుని, వీర ♦ వంతు, హనుమ,
దుర్జయుఁడుగ ననిని ♦ దోచెడు జాంబవం
తుని, సుషేణుఁ, గుముదుఁని, నలు నీలు.] 1053

కనుఁగొని సుంత భీతి మదిఁ ♦ గాంచియు వైరుల మించి యెన్నునా
దనుజుల సారణుఁ శుకుని ♦ నద్దయుఁ గోవము నొంది వార్తచె
ప్పిన తరువాత వీరు లని ♦ శ్రీతిని బొందక క్రూరవాక్కులఁ
గనుఁగొనుచుఁ వచించి వ్యధఁ ♦ గాంచఁగఁ జేసెను వారి నెంతయుఁ. 3

ఆ. *తనకు మ్రొక్కి భక్తిఁ ♦ దల వాంచి యున్నయా
శుకుని సారణునిని ♦ జూచి క్రుధను
బలుకుఁ దొట్రిలంగఁ ♦ బడఁ క్రూరవాక్కుల
నిట్లు పలికె దానఁవేళ్వరుండు. ౪

1055

* ఈపద్యార్థము పైపద్యార్థమునే పోషించును. మూలము దిట్లే యున్నది కాన వ్రాసఁబడియు నని యెఱుంగఁదగు.

- తే. నిగ్రహానుగ్రహములను † నేర్పు మెఱయఁ
జేయఁగ నమర్థుఁడై యున్న † క్షీతివునకును
నతని చెంతను జీవించు † నట్టి సచివు
లిట్లు లప్రియములఁ జెప్పు † తెువుడు తగదు. ౫ 1056
- *క. మనకుం బ్రతికూలురెయ్యె, యని నేయఁగ నెత్తివచ్చు † నరులను మీరి
ట్లనవసరముగా సంగరమున కాదిని వియతి నేయఁ † బోలునె ? తగునే ? ౬
- తే. రాజనీతిని దెల్పుశాస్త్రంబునందు
సారభూతంబుగా నుండఁ † బాలు భృత్య
కృత్యముల మీర లించుకే † నెఱుఁగ లేక
యున్నవార లిట్లుండుట † నెన్నిచూడ. ౬౫ 1058
- తే. పెద్దలయి శాస్త్రనీతులఁ † దద్దయుఁ నమిఁ
దెలుపు గురువుల మీరలు † గొలుచునదియు!
వ్యర్థమే, చాలకాలంబు † నమలగురువుఁ
గొలిచియున్న నజ్ఞాన మెట్లు లగు ననిన. ౭ 1059
- చ. నిరుపమనీతిశాస్త్రముల † నేర్చిన నందలియర్థభంగులం
గరమెఱుఁగంగ లేదు; కలఁకాలము జ్ఞానమహాభరంబునున్
శిరసున మోయువారలకుఁ † జేకురు దానిప్రయోజనంబు క
ర్బురవర ! నట్టివారలకు † బుద్ధిఁ గనంబడకుండు నద్వియ్యుఁ. ౮ 1060
- ఆ. ఇట్టి మూర్ఖునచివు † లేవేళఁ గొల్చును, నుండ నున్న నేను † సుగ్రుతివుల
చేత నెపుడో మృతిని † జెందఁగఁ దగువాడ, నైన బ్రదికినాడ † నావిధికృప.
క. అనుశాసించితి నని జిహ్వను వాక్యము దాటిన్ వా శుభంబు † శుభమున్
నెనువెంటఁ గలుగుఁ గద మీ, రనూనపరుపోక్తు లాడినందుల కిడే. ౯
- తే. చావు దప్పుడు మన కను † సాధ్యనంబు
గలుగలే దేలొకో మీకుఁ † గాననమున
దావవహ్నిని జిక్కిన † తరువులైన
నిలువఁగా వచ్చు నృపదోషముల నొనర్చి. ౯౫ 1063
- క. ఈతఁడు శిక్షార్హుం డని, యేతఁటి నిర్ణయము తగునొ † యే దైత్య నపుడే
యాతఁ డపరాధిమృత్యువు, వాతం బడుఁ గాని క్షీతిని † బ్రదుకఁడు నుండీ!.
- చ. అరిజనపక్షముం బొగడు † నట్టి దురాత్ముల వీరిఁ జంపుదున్
ద్వీరపడియైనఁ బూర్వము హి † తం బొనరించిరి వీరు నాకు ని
త్తుణమునందు నయ్యది క్రు † ధన్ మృదుతం గనఁ జేసె నెప్పుదిన్
బరఁగుటఁ గానఁ గాచితిని † బ్రాణము లిచ్చితి వీరికిం గృపన్. ౧౧ 1065

* ఉభాభ్యాం సద్భృశం నామ సక్తు మప్రస్తవే స్థావః=అనిమా. అప్రస్తవే=అనవసరే.
అనివ్యాఖ్య.

క. స్థానభ్రష్టులు గం డో, దానవులారా! చనుండు ♦ తలుకున నిచట
గానఁబడఁ గూడ దిఁక మీ, రానాఁ డొనరించినట్టి ♦ యాయుషకృతికిఁ.

క. మనసు దయం గనుటఁ మిము, సునిశితఖడ్గాభిహతిని ♦ స్రుక్కింపక పొ
మ్మనితిని; గృతస్ములగు మీ, రెశము నాయెడల మైత్రి ♦ నందనికతనఁ.

¹ తే. విడిచిపెట్టుటయే మీకు ♦ బెడిదపుమృతి

వంటిదే యగు, నన విని ♦ వారు లజ్జ

నొంది జయ జయ శబ్దంబు ♦ లొప్ప నతనిఁ

బొగడి యటనుండ కేగిరి ♦ తగుజనమున. ౧౩౪

1068

క. అంతట నాదనుజేంద్రుఁడు, చెంత మహోదరుని గాంచి ♦ శ్రీఘ్రమె యిట క
త్యంతస్మృతనీతివే త్తల, నెంతయు మతిమంతులగుచు ♦ నెనఁగెడువారిఁ. ౧౪

క. చాచల రప్పింపుము నాఁ, గా రావణనాజ్ఞను గొని ♦ కడువడి నతఁడా
చారులఁ బిల్వఁగఁ బంపెను, వారును రాజాజ్ఞఁ బూని ♦ వచ్చిరి వడిగఁ. ౧౫

చ. కరముల దోసిలించి రిపుఁకాలుని వాని జయాశిష్యులఁ

బరినుతి సేసి కొల్వినకు ♦ వచ్చితి మే మని విన్నవించి; రా

సురరిపు వం. భక్తులును ♦ శూరులు మైత్రికిఁ బాత్రులుఁ రిపూ

త్కరమునకఁ భయంపడనిఁ ధైర్యసమస్త్రులునైన చారులఁ. ౧౬౪

1071

చ. కనుఁగొని పల్కె; మీరిపుడ ♦ త్కృపతియొద్దకుఁ బోయి యందు నా

తనివ్యవసారం మెట్టిదొ నిఁతాంతము తేల్చి బరిక్షసేయుఁ డా

తనితగు నిఁయంబు గనఁ ♦ దద్దయు సల్పమెయైన భీతి నొం

దునటులు సేయఁగాఁదగును ♦ దోడనె, యాతనిసమ్ముఖంబునఁ. ౧౭౪

1072

² సీ. సచివులెవ్వరో యందుఁనతతంబు సంతరంగులుగాఁగఁ బ్రీతితోఁగలిసితిరుగు

చారుగా నున్నట్టి ♦ వారలెవ్వరో చక్కఁ బరికింపుడీ యట్టి ♦ వారలందు

భేదంబు గన్నడ ♦ భేదింత మెట్లైన; రాముఁ డేరీతి నిఁద్రను దగంగ

ననుభవించునొ యెంటి ♦ నతఁడు నిద్రించునా బాగరూకుండయి ♦ నకలపరిజ

తే. నావృతుండయి యుండునా; ♦ యాతఁ డొంటి

నిదురఁ గనునేని యనినె చేయఁ దగుఁ జింత

గనుచు మేల్కొని యుండినఁ ♦ గడఁవడిఁ బయిఁ

బడి నధింపఁగ వచ్చును ♦ బ్రతిభ మెఱయ. ౧౮౪

1078

1 రావణం జయశభేన స్రుతివం ద్యాభివిస్మృతౌ-అనిమా. 2 మంత్రి వ్యభ్యంతరా యే-
స్యశ్రీత్యా తేన సమాగతాః, కథం స్వపితి బాగర్తికి మన్య చ్చ కరిష్యతి-అనిమా. దీనికి వ్యాఖ్యా
నమున నున్నయర్థ మంతయు నిట వ్రాయఁబడినదిగాని సొంతకల్పన మిమమంతయుఁ జేయఁబడలే
దని యెఱుంగవలె.

ఆ. ఇంక నేమి చేయ ♦ నెంచుచు నున్నాఁడొ
పట్టణమును నిపుడె ♦ ముట్టడించు
నొక్కొక్క జాగునేయ ♦ నూహించుచున్నాఁడొ
మాటువేషమును ♦ మహితగతుల. ౧౯

1074

క. చని మీరు నేను జెప్పిన, పను లన్నియు నేర్పుమీఱ ♦ బాగుగ నొసరిం
చి నిజము గనుఁగొని రావలయును; బండితులైన రాజు ♦ లొక్కవిధమునఁ.

క. చారులమూలంబునఁ దమ, వైరులవిధముల నెఱింగి ♦ బవరంబున స్వ
ల్పారంభములను జేసియె, వారల నోడింతు రనుచు; ♦ బలికిన సంతిక. ౨౦

సీ. అట్లు చేసెద మని ♦ యావిభుతోఁ బల్కి చారులు హృష్టులై ♦ స్వాంతములను
శాస్త్రాలుతోఁ గూడి, సప్రదక్షిణముగ దనుజేంద్రునకు మ్రొక్కి, ♦ ఘనజవమున
రామలక్ష్మణులున్న, యామహికిం బోయి; రంత, వారులునుచు, ♦ పాంతరములఁ
గైకొనుచు నువేలక ప్రుగిరింద్రముచెంత నుగ్రివుఁడు ♦ వింతగా వి

తే. భీషణుండును గొల్వంగ ♦ వెలయు రాము

నతనితమ్ముని జూచిరి ♦ వితతబలము

రామముఖులను జూడంగ, నే మనముల

భయము నొందిరి వారి గెల్వ నేటులనుచు. ౨౩౪

1077

క. బలముల వారిటు లెల్లడఁ, గలయం దిరుగంగ దనుజకాంతుఁడు ధర్మం
బుల నెఱుఁగు నవ్విభీషణుఁ, డలవారులు దానపులని ♦ యాత్మ నెఱింగె.

క. నురరిపులు వారు బలములఁ, జరియింప యదృచ్ఛచేత ♦ సమధికధర్మా
దరుఁడగు విభీషణుఁడు గని, పరివరిఁ దర్జించె నందుఁ ♦ బాపమనీషు. ౨౪౪

క. దనుజుని శాస్త్రాలుని నవ్వనచరులకుఁ బట్టి యిచ్చె ♦ వారులు వాని
గొనిపోయి చావఁగొట్టె, గని రాముఁడు విడిచివుచ్చె ♦ గరుణ దలిర్పె.

*క. కరుణాంతరంగుడై రఘు, వరుఁ డితరుల రాక్షసులను ♦ వానరు లతిభీ
కరరీతిఁ గొట్టుచుండఁగ, సరిగాదని విడిచివుచ్చె ♦ జనుఁ డింక ననుచు. ౨౬

చ. వనచరు లిట్లు వేగమును ♦ బారుష ముట్టిపడంగఁ గొట్టఁగా
దనుజులు వార లూర్పులను ♦ దారుణరీతిని బుచ్చుచు మనం
బునఁ గల ధీరతఁ వదలి ♦ పోయిరి లంకకు, నెల్ల దేశముల్
గనఁ జరియించి వార్తలను ♦ గైకొని వచ్చుమహానిశాచరుల్. ౨౬ 1082

క. బలవంతులు చారులునై, చెలఁగియు ధైర్యమును బాసి ♦ చేరి విభుని ని
ట్టులు వల్కిరి భీకరమగు, బలతతితో రాఘవుండు ♦ వచ్చి కడఁకతో. ౨౭౪

తే. మనసు నేలాచలంబుచెంతను వసించి
యున్నవాఁడు బలంబు లఁజూన్యన్నతములు

* మఱితె రాక్షసాః పశి-అనియూ.

వానిఁ బరికించి వచ్చితిఁమో నిశాచ

రేంద్ర! యని పల్కి రాచారు ఁ లింపు గులుక. ౨౮

1084

ఇరువదితోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

30 - వ సర్గము.

శాస్త్రులుఁడు రావణునితో రామనిన్యత్రైంకమును జెప్పట

క. దనుజేంద్ర! ను వేలాచలమునకు సమీపమున సైన్యమును సత్తోభ్యం

బును గూడి రాముఁ డుండుట, వినిపింపఁ వారివలన ఁ విమతులరాకఁ. ౧

క. విని యతఁడు సుంతథయముం, గని శాస్త్రాలాఖ్యుఁ జూచిఁకడువడిఁ బలికెఁ

దనుజా! నీముఖతేజం, బనుదిన మున్నట్టు లుండ ఁ దది యేలయొకో?. ౨౪

క. దీనుఁడవై యున్నాఁడవు, దానికిఁ గలహేతు వేమొ ఁ దాగుణకోపం

బూనిన శత్రువులకు నో, దానవవర! చిక్కవు గద ఁ దగనివిధమునఁ. 3 1087

క. అరులకుఁ జిక్కినకతమునఁ, బరసేనాతత్త్వ మెఱుంగఁబడకుండినదా?

త్వరగాఁ జెప్పుమ యని కర్బురశాస్త్రాలుండు పలుకఁ ఁ బొంగెడుభీతిఁ. 3౪

చ. మనసు చలింప భీతిమెయి ఁ మాటలు తొట్టిల నానురారి యి

ట్లనియెను మెల్లఁగా; వనచరావలిగుట్టుల నెల్ల జక్కఁగాఁ

గనుఁగొన వేగువారలకుఁ ఁ గాదు తరంబు; బరాక్రమంబునఁ

వనచరు లెల్ల గ్రాలుదురు ఁ వారిబలం బసమానమై తగుఁ. ౫ 1089

ఉ. అంతియ గాదు వారలను ఁ నారసి రాముఁడు కాచుచుండఁ దా

నెంతయు జాగరూకుఁడయి ఁ యిట్టివిధంబున నున్నవారితో

నింతయు మాటలాడుటక ఁ దెవ్వరికేని దరంబుగాదు నా

బంతమునం బరీక్షకయి ఁ పాటుపడం జనునయ్య! దేవరా!. ౫౪ 1090

ఉ. వానరు లెల్ల తావులను ఁ బర్యవేక్షింప గాత్రు లున్నవా

రూనినశక్తి మార్గముల ఁ నొక్కవిధంబునఁ గాచుచున్నవా

రే నలసేనఁ జూచితి నిఁదింతియె యప్పుడె నన్నుఁ జూచి రా

వానరసేనలోఁ దిరిగి ఁ వారితరం బెఱుంగంగ రాదు నూ!. ౬౪ 1091

సీ. మనవిభీషణమంత్రు ఁ లనునయమును వీడి బలవంతముగ నన్నుఁ ఁ బట్టుకొనిరి

బహువిధంబుల భూమిపైఁ బారలించిరి మీఁదుమిక్కిలి శక్తిమించు కవుల

కప్పగించిరి వారలబిబలవంతులై యుండుట ననుఁ గాంచి ఁ యూర్వితేక

విడికిళ్ల గ్రుద్దియు ఁ బెడిదమ్ముగా జానువులను నొప్పించియుఁ ఁ బొలుచుదంత

ములచేతఁ గొఱికియుఁ ఁ నలములఁ జఱచియు నివ్వెధిం బీడించి ఁ యెల్ల సేన

తే. చుట్టు నను ద్రిప్పి యంగముల్ ఁ సొలసి రక్త

మునను దోఁగఁగ మూర్ఖును ఁ మునిఁగియున్న

నను విచలితేంద్రియుని బట్టుకొని యితండు

చారుఁ డీతఁడు వైరులఁచారుఁ డనుచు ౮౫

1092

క. పలుకుచుఁ గొట్టుచు వేగమె, బలములయం దెల్లఁ ద్రిప్పి * పార్థివమణి యే
స్థలమునఁ జెలఁగునొ యచ్చటి, కలగుచుఁ గొనిపోయి, రేనుహస్తయుగంబుఁ.

తే. భక్తి జోడించి రక్షింపఁవలయు ననుచు

నచటఁ జేరితి; శ్రీరాముఁ * డాదరించి

కాంచె నంత నదృష్టము * గలిగియుంట

బ్రదికి వచ్చితి దానవఁరాజ! నిజము. ౧౦

1094

క. కను మిదిగో రాముఁడు తా,లను గొంపలచేత గురుజఁబనిధిని బంధిం

చినవాఁడు నాయుధుండై, చనుదెంచినవాఁడు మిగుల * సాహస మలరక.

క. ఇంక వేలంకాద్యారము, నకు రాఁగలఁ డామహిళఁనందనుఁ డచటఁ

నకలబలంబుల నేర్పున, బ్రకటించుచు పూర్వమును సుఁపర్ణనికరణిఁ.

తే. పన్నియున్నాఁడు చూడ సుఁపర్ణతనువు

వలె నెసంగెడు నయ్యది * బలము లెల్లఁ

దన్నఁ గొలువంగ దయమెయి * నన్నఁ బుచ్చి

లంక కరుదెంచుచున్నాఁడు * బింక మలర. ౧౨

1097

క. మును ప్రాకారము వేగమ, తనవశముం జేసికొనుచు * దరుణిమణి సీ

తను రామున కొనఁగుము లే,క నిలిచి యుద్ధం బొనర్చుకడఁక మిగులుచుఁ.

క. ఒనరింపు మీద్యయంబున, మనమునకుం దోచినగతి * మనలవలదు; నా

దనుజోక్తుల విని తనమన, మున నెంచుచు దనుజవరవిభుండును నియతిఁ.

క. దనుజున కీట్లును బృథువా,క్కున; సీత నొసంగు మనెదో? * కోరిక గంధ

ర్వనికరము సురలు దానవు, లని నాతోఁ జేసినట్టులై నఁ గడంకఁ. ౧౪౫

ఆ. లోకివితతివలన * నాకు భయంబులు, గలిగినను నొసంగ * వెలఁది రాఘ

వునకు; నంచు బలికి * భార తేజశ్శాలి, దనుజవరుఁడు మరల * ననియె నిట్లు.

చ. దనుజవరేణ్య! సౌమ్య! కపిఁతల్లజనై న్యము నెల్లఁ గంటివే?

ననచరులందు శూరులగు * వానరు లెవ్వరు? తత్ప్రభావముల్

కనుఁగొన నెట్టి వేరు చెనఁకం దగ కుందురు? వారియాస్థతుల్

తనరు నవెట్లు లెవ్వరికే * దత్కపు లాత్మజ లేరిపాత్రకుల్. ౧౬

1102

క. ఉన్నది యున్నట్లుగ నీ, వన్నియుఁ దలపోసి పలుకు * మవ్వల నేనా

యున్నతులబలాబలముల, సన్నుతి విని చేయఁదగినఁచంద మెఱిఁగెదఁ. ౧౭౫

క. అని నేయఁ గోరువారల, కును వైరిబలాదికములఁకొలది తెలియఁగాఁ

జనుఁగాదె; యనిన నంతయు, విని యుత్తమచారుఁడతఁడుఁవిభునన్నిధిలోఁ.

- క. వినిపింపఁ బూని యీవిధ, మున; సుగ్రీవుండు బవరమున దుర్జయుఁడై
తనరును ఋతురజుండను, వనచరునకుఁ బుత్రుఁ డతఁడు ♦ బలవంతుఁడు నూ!.
- ఆ. ¹గర్గదనునకు సుతుఁడు ♦ కడుశూరుఁ డాబాంబ
వంతుఁ డితనితండ్రి ♦ నెంతో బలవి
భవము లొప్పు సలరువాఁడు ధూన్యుండను
తనయుఁ డొక్కఁడు గలఁ ♦ డనునముందు. 1106
- చ. అనిమొన నక్షముఖ్యదనుజావళి నొక్కఁడై చంపినట్టి యా
హనుమయు నేమహాత్మునకు ♦ నాత్మజుఁడో యలవానగుండు నిం
ద్రునిగురువొ బృహస్పతిసుతుం డగు కేశరి యందు రాతనిఁ;
ఘనబలుఁడౌ సుషేణుఁ డధికంబగు దర్పముగల్గువాఁడు నూ! 1107
- ఆ. ధర్మమతియు నాను ♦ ధర్మ దేవతసుతుఁ
డౌ నతఁడు; సౌమ్యుఁడైన యట్టి
దధిముఖుండు చంద్రుఁతనయుండు; సుముఖదు
ర్ముఖులు వేగదర్శిహూతుబలులు. 1108
- క. వనచరరూపంబున న, న్వనజజచే సృష్టిచేయఁబడి మృత్యువె నాఁ
గనుపట్టుచుందురు; నిజ, మనఘా! భటవారనాథుఁడగు నీలుండు. 1109
- చ. అనలున కాత్మజుం డగును ♦ నాహనుమంతుఁడు వాయునందనుం
డనఁబడుఁ జమ్ము కేశరికి ♦ నాత్మజుఁ డాతఁడె; యింద్రపౌత్రుఁడౌ
ననిఁ జెనకంగరాని బల ♦ మంది కుమారత నొప్పు నంగదుం
డనితరసాధ్యపౌరుషము ♦ నందినవాఁడు సుమీ! మహావ్రభూ! 1110
- సి. అశ్వితనూజాతు ♦ లతిబలవంతులు మైందద్వివిదులు సమ్మాన్య లిరువ్
రాబలంబులను గ♦వాతుండు గజగవయులు గంధమాదనాహుండు శరభుఁ
డను నైదుమంది కాళాంతకతుల్యులు యమునకుఁ దనుజాతు ♦ లాదు; శిల్లు
శ్రీమంతులై దేవతామండలభవులై యుద్ధకాంక్షల నెప్పు ♦ డొప్పుశూరు
తే. లైన కీశులు పదికోటు ♦ లలరుచున్న
వారు; వీరలపుట్టుకపౌరుషాదు
లెల్ల ఎచియింప నలవిగా ♦ దెన్న నాకు;
ఖరుని దూషణుఁ ద్రిశిరుని ♦ కలనఁ జంపి. 1111
- క. తనరెడు రాముఁడు దశరథు, తనయుఁడు రమ్యావయవుఁడుతద్దయుఁబ్రాయం

1 గర్గద స్సాన్యధ అత్రైత్ర జాంబవా నితి విశ్రుతః-అనియూ పాంచాలీన్యాయన గర్గ
దేవదాషితత్వా త్తత్పుత్ర జాంబవా తస్య బ్రహ్మణోబృంభారంభసంభూతత్వాత్-అనిన్యాఖ్య.
జాంబవంతుఁడు బ్రహ్మయావులింపఁగాఁ బుట్టినవాఁడు, గర్గనుఁడు ఫోపించినంగునఁ దత్పుత్రుఁ
డని చెప్పఁబడినదని తెలియవది.

బున మించువాఁడు లోకం, బున నతనికి సాటి శౌర్యమున తేఁ డిలలోక.

చ. అనిమొన నవ్వీరాధుని మహాంతకతుల్యుని నాకబంధునిక
దునిమినవాని కిజ్జగతిఁ ♦ దోచునె సాటి యొకండు చెప్పుమా!
విను మిఁక దండకాటవిని ♦ వెల్లు మహాసురపంక్తి నొక్కడే
యనిపెను కాటవీటికి మహాద్భుతశౌర్యము విస్తరిల్లఁగన్. ౨౯౫ 1113

తే. అట్టి శ్రీరాముగుణముల ♦ నభినుతింప
నెవ్వనికి నైన దరముగా; ♦ దితనిసహజఁ
డైన సౌమిత్రి ధర్మాత్ముఁ ♦ డనుపముండు
మత్తకరివరమును బోలు ♦ మాన్యుఁ డతఁడు. 3౦౫ 1114

క. సురనాయకుడైనను భీకరలక్షణబాణమార్గఁకలితుండైనన్
మరణించుఁ గాని బ్రదుకం, దరమే యిఁక నొరులమాటఁ ♦ డలఁపఁగవలెనే?.

క. శ్వేతుఁడు జ్యోతిర్ముఖుఁడును, నీశరుణాకారు లిద్ద ♦ టినునికుమారుల్
చేతశ్చక్రి జెలంగుదు, రాతతయుద్ధముల మింతు ♦ రనురులను విధూ! 3౧౫

క. వరుణున కింకాకతనయుం, డరయంగా హేమకూటుఁ ♦ డనువాఁడు తగున్
హరిసత్తముడౌ నళుఁ డా, సురవర! యావిశ్వకర్మసుతుఁడు బలియు నౌ.

క. వసువుత్రుండు సుదుర్ధరుఁ, డనమానపరాక్రమాఘ్నుఁ ♦ డతిబలవంతుం
డెనఁగెడు నదిగో చూడుము, వెన లంకారాజ్యము రఘువీరునివలనన్. 32

క. హితముగ గ్రహించి యతనికి, హిత మొనరింపంగఁ బూని ♦ యెల్లదనుజులం
దితఁడే మేటియనం దగు, నతఁడే విభీషణుఁడు నీసహజుఁడు మహాత్మా! 3౩

తే. అనువేలాద్రిచెంతనున్నట్టి వనచ,రులబలంబెల్ల నీకునేఁ ♦ డెలిపినాఁడ
నింకఁ జేయఁగఁ దగువానిఁకెల్లఁ దారె, కర్తలని తెల్పె దానవభర్త కతఁడు
ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౧ - వ సర్గము

—*— విద్యుజ్జ్వల్ముడు మాయకల్పితరామశిరస్సున ఛేదించి సీతకుల బాపుట. —*—

క. అని యిటు చారులు నొంపం, జనరాని మహాబలంబుసాయము రాఁగా
జనపతి నువేలతీరం, బున విడిసినవాఁ డటంచుఁ ♦ బొందుగ జెప్పన్. ౧ 1121

చ. ఘనబలశాలి రాఘవుఁడు ♦ కంధిని దాటియె వచ్చియుంటఁ జా
రనికరనాక్కులన్ వినుచు ♦ రావణుఁ డించుక భీతినొందె చెం
తను దగుమంత్రులం గనుచుఁ ♦ దా నిటు పల్కెను; మంత్రులార! మం
తన మొనరింపఁగాఁ దగినతత్త్వమయం బరుదెంచె గావునన్. ౨౫ 1123

* శేషకావ్యధివాక్ గతిః-అనిమా.

తే. మంత్రులగు మీరు నీతులమార్గ మెఱుంగు

దానవులు వేగ రాఁదగుఁ డడయ కనుచు

నాజ్ఞ సేయంగ వేగమేయరుగుదెంచి

రంత నాలోచనము చేయ డసతఁడు పూ నె. ౪

1123

తే. అంత దుర్ధర్ముడైన యాయసురనేత

యరినమీపించి వచ్చినయవలికృత్య

మేదియో యని తగ నెంచి డహితులఁ బంపి

తనగృహమునకుఁ బోయె నెంతయుఁ గలంగి. ౫

1124

సీ. అమృతహామాయుఁడౌనసురవిరోధి మాయు నాటితీటి మహాబలుఁడగు

నట్టి విద్యుజ్జ్వలహృదైనప్పుడె రప్పించి యతనితోఁ బోయె నయ్యన్నుమిన్న

నీత యున్నట్టి భూజాతంబుకడ కట దనుజేశ్వరుఁడు మాయలను నెఱుంగు

నాతనిఁ జూచి యిట్లనియె మాయలచేతఁ దరుణిని మోసపుత్తము జవమున

తే. మాయచేత శ్రీరామునిమస్తకంబు

జేసి దానిని, భూరివిచిత్రధనువు

సాయకముతోడఁ గూడినసరణిఁ దీసి

కొనుచు నాచెంత కరుదెమ్ము డచనదు మసల. ౮

1125

క. అన విని విద్యుజ్జ్వలహృదె, డొనరించెన నట్లే యనిన డసురుమోదంబుం

గని రావణుఁ డొకభూషణ, మును వాని కొనంగి దనుజముఖ్యుం డచటక.

క. బలమలర నశోకవనం, బెలమినిఁ దాఁ జొచ్చె రామునింతిం గనువే

డల్లల నొప్పి, ధనదసోదరుఁ, డలవనమున దీనయగుచునాత్మిక బాగులుచుక.

తే. వగల కేమాత్రమైనను డదగక ముఖము

వాంచి శోకముచేఁ గుండి డవసుధమీఁదఁ

గూగుచుండి మనోనాయకునినె తలఁచు

చును భయంకరదానవపవనిత లెపుడు. ౧౦

1128

క. నలుఁగడలఁ గాచుచుండఁగఁ, బలువెతలం గుడుచుచున్నపావనశీలక

వెలఁదుల మిన్నను జానకి, నలరారు నశోకమందు డనాతఁడు గనియెక. ౧౨

సీ. * పూర్ణచంద్రాస్వయైభూతభయంకర లగు రాక్షసాంగన డలన్వహంబు

తనుఁ జుట్టుకొని యుండఁగను లయకాలమేఘసమావృతాబ్జరేఖయును బోలి

గనుపట్టుచును సుమంధగళము నిమిత్తమై దాల్చిన కొన్నియుఁ త్రమవిభూష

ణము లలంకృతిఁ జూప డనుమనోలతయు మారుతోద్భూతయై తగఁకున్నరీతిఁ

దిరుగుచు శ్రీరాముపరిసరంబును బొందినట్లు లూహించి హర్షాబ్ధి మునింగి

* భూపతి గుత్తిమః కైశ్చిన్నంగధృత్ మలంకృతామ్-అనిమా.

- తే. యతనిఁ బాసితినని యెంచి యార్జిఁ గనుచు
 1వగకు వేటు తెఱంగయి యతని గభీర
 మాట నిశ్చలయై యున్న యట్టి గంగ
 వలెనె యేమియుఁ దోఁపమి యెది యుండె] 1130
- క. దనుజవరుం డంతట నీతను జెంతను గానఁబోయి యా హర్షోక్తి
 వినిపించునట్లు గనఁబడి, జనకజఁ గని ధృవమౌవఁచనము వచింపఁ.౧౩ 1131
- 2ఆ. పూని యిట్టులనియెఁ బూబోడి! కళ్యాణి!
 సాధువచనములను బాల నేను
 నెంత వేడుకొనిన నెవనిప్రాపును నమ్మి
 పరుషవాక్యములను బల్కినామ. ౧౩4 1132
- క. ఖరుని వధించిన యారఁకుల, వరుఁ డింతి! నీదుభర్త యెవరంటున ని
 త్తరుణమున హతుండయ్యెను, దరుణి యింక నై న నాదుఁత త్వమెఱుఁగుమా!
 క. నీకుండిన యాధారము, పోకార్చిత మొకలుముట్టఁ బోలెఁటి! యిపుడే
 నీకావరము నడంచిత, నీకుం గల వ్యసనమునను నేవేడకయే ౧౩౫ 1134
- తే. నాకు భార్యవు కాఁగల పేకరణిని
 నై న నీయంత నీవె; మూఁఢాత్మురాల
 యిట్టి శ్రీరామువిషయమై యిపుడు నీకుఁ
 గలుగుబుద్ధిని నడలుమా పలము లేమి ౧౩౬ 1135
- క. మృతినొందిన యారఁకుల, పతితో నిక నీకు నేమి పనియన్నది నా
 సతులకు నాకును గల్యాణి! తమిని నీశ్వరివి గమ్ము నీ వికనై నఁ.౧౬ 1136
- సీ. అల్పపుణ్యముగల యట్టిదానవు గాన నింతపర్యంత మి యట్టివు పొంద
 నగు పురుషార్థము నందక యున్నావు పండితమానినీ! పక్షాతిమిన్న
 మున్ను వృత్తానుకుం పన్నగ భేదిచే బాలిననట్లుగ ఘోరముగ భవత్ప
 తియుఁ జచ్చె నాసర్థతియుఁ దెల్పఁగాఁ దగు వినుమింక రాముండుననువధింప
 తే. వానరేంద్రుడు తెచ్చిన వరబలముల
 గలిసి వననిధిదరికిని బలము మెఱయ
 వచ్చినాడఁట; యంత నీభర్త కడలి
 యుత్తరతటంబునను జేరి యురుతరగతి. ౧౩౭ 1137
- క. పెనునై న్యంబులు తనతోఁ, జనుచేరం దత్తలమును సరఁగున బాధిం
 పను బూని నూర్చుఁ డస్తా, ద్రిని బొందెడుతటిని విడిసెదివిజలు పొగడఁ.౧౭

1 విషాదస్య విలక్షణమ్-అనియూ 2 ఇటనుండి సర్గాంతమునకును నందందు మహేశ్వరతీ
 రులవారి విశేషార్థమిం దిమిడింపఁబడినది. ఈవిశేషార్థము సుందరకాండమునఁ జెప్పఁబడినట్టిదియే.
 అనఁగా భార్యాదికబ్ధములకుఁ బూర్వోక్తార్థమే గ్రహింపవలయుననుటయే యిచ్చటంగల పాదము.

- చ. బలములు మార్గభేదమున † బల్విడిఁ దోచినచోటఁ జేరి యి
 మ్ముల సుఖనిద్రఁ జెందుటయుఁ † బొంగుచు నానడిరేయి మేము చా
 రుల నటఁ బంపి వార్తలను † సూధి నెఱింగితి; మంత రాఘవుల్
 విలసిలుచున్న యాబొము † వేగ ప్రహస్తుఁడు భూరిసేనతోఁ. ౨౦ 1189
- క. చని నిశిని జంపి వైచెను, దనుజులు పరిఘములఁ జక్రతతిఁ బట్టి సఖ
 డ్దనికరము నయోదండములను శరముల, హులవిత్తులఁ బెనుగదలఁ. ౨౨
- సీ. యవ్వలఁ బృథుతోమఁరాళిని, శక్తులఁ, బెనుచక్రమునలంబులను గ్రహించి
 వనచరులపయిని † వైచిరి పలుభంగులను బూని యుద్ధంబులఁ విరోధు
 లను జెండఁ జాలుచుఁఘనుఁడయి కృతహస్తుఁ డయి తగునట్టి ప్రహస్తుఁ డవుడ
 పెనుఖడ్గమును గరంబునఁ బూని నిదురించురామునిశీర్ష ముద్దామరీతిఁ
- తే. ద్రుంచివైచె; విభీషణుఁ † డెంచి యింకఁ
 నిలువఁ జనదని భీతిని † నింగి కెగరి
 పోవఁ బూనఁగ రాక్షసుల్ † పోయి దైవి
 కముగ బంధించి రతని, లఁక్ష్యుఁడు కవులు ౨౪౪ 1141
- క. నలుదెసలకుఁ బాటిరి యింక, నలసుగ్రీవుండు వనచరాధిపుఁ డివుడ
 యిలఁ గంఠహీనుడై యిమ్ములఁ బడియే యున్నవాఁడు † ముద్గా! వింటే!
- క. హనుమానుఁడు, హతహనుడై, దనుజులచే జంపఁబడియె; † ధరణీతనయా!
 యనిచేయఁ జాంబవంతుఁడు,మునుకొన మాదనుజు లతనిమోకాళ్లు తెగఁ.
- తే. విఱుగఁ గొట్టిరి, భీతికృద్వివిధపట్ట
 నములఁ దెగవేయ హతమహిధ్రము విధమున
 ధరణిఁ బడియున్నవాఁడు, మైంఠదద్వివిదులు
 పృథులకాయులు పరజన † భీతికరులు. ౨౪౫ 1144
- చ. వనచరవీరు లిద్దఱును † బ్రల్లదముఁ పలుకంగ వీరుతా
 దనుజులు తత్కటిద్వయము † దారుణఖడ్గముచేతఁ ద్రుంపఁ జ
 య్యన రుధిరఘృతాంగులయి † యంతట నూర్పులు పుచ్చుచుఁ మృతిం
 గని; రతివా! మహత్తరము † గా విలపించుచు నేమి చెప్పుదుఁ. ౨౪౬ 1145
- క. వనసుండు వనసఫలమటు, లని ఛేదింపంగఁబడియెఁనని బహుబాణా
 లినికృత్తుఁడై దరిముఖుఁ, డను వనచరు డద్రిగుహను † నార్పుచుఁ జచ్చెఁ.
- క. గురుతేజండుగు కుముదుఁడు, శరవిచ్ఛిన్నాంగుఁ డగుచు † శబ్దము లేకే
 ధరఁ బడియె; రాక్షసుల్ భీకరగతిగా మారుకొనుచు † గడిఁదిశరములఁ.
- క. తను ఛేదింపఁగ రుధిరంబును గ్రక్కుచు నంగదములు † పోవఁగ నేలం
 గన దిక్కులేక యంగదుఁడనఘుఁడు పడియున్నవాఁడు † హతభాగ్యుఁడునూ!.
- సీ. నిదురించువనచరుల్ † మదగజంబులచేతఁ ద్రొక్కింపఁబడి కొందఁబుడంగి;
 ధర్దనంబులును మీఁద † నరుగంగఁ గొందఱునాయుసమాహతాబ్దములరీతి;

ఘోటకంబులుద్రొక్కఁగొందఱునలఁగియుహతులైరి; మఱిఁగొందఁజనురు తెల్ల
దముఁజేరి కొట్టంగఁ దాళఁజాలక భయంబున నాల్గుదెసలకుఁ దోవ దనుజు

ఆ. లేనుఁగులను దఱుము దిద్దసింహములట్లు

వారివెనుకఁ దగిలి యూరసమునఁ

గొట్ట వార తెల్లఁ గూలిరి, కొందఱు

వనధిఁ బడిరి, నింగిఁ దిరిగి, కవులు 33౫

1149

క. వనితా! భల్లూకంబులు, ననవరనై జమగుచ్చుతి దావించి ద్రుమా

ళిని జక్క- నాశ్రయించిన, వనిమొనఁ బెక్కండ్లు దనుజు దిద్దితటములఁ. 3౪

క. వనముల గిరులను వెకకుదు, వనచరులను బట్టి మృత్యువదనంబున నొ
య్యనఁ ద్రోసిరి పెక్కండ్లను; వనితా వినుమిట్లు నానుభటు లుద్ధతిచే. 3౫

తే. నీదుభర్తను దత్తెనివ్య దివయములను

జంపి, రిదె నెత్తుటందోగి సాంద్రరజము

నందు మునిగిన నీభర్త సుందరశిర

మును దగం దెచ్చినాను మాననుజు లనుచు. 3౬

1152

క. వినిపించుచు దుర్ధర్షుఁడు, ననుజేంద్రుం డతఁడు దనుజుతరుణిం గని యి

ట్లనె నీత వినుచునుండంగను; రణరంగముననుండి కడుఁ బ్రీతిమెయి. 1153

ఆ. రాముశిరముఁ దానె రయమునఁ గొనినచ్చి

భయదకృత్య మొనరుఁచంగఁ బూని

వినుతు లడఁగఁజేసి వెలయు విద్యుజ్జ్వహ్వ

నిటకుఁ దోడి తెన్ను యింతి యనిన 3౮

1151

క. దనుజాంగన చని చెప్పిన, విని విద్యుజ్జ్వహ్వఁడు రఘువీరుశిరస్సుఁ

ధనువును గొనినచ్చి శిరంబును వంచి నమస్కరించి భూపతి యెదుటఁ. 3౯

క. నిలుచుండఁ గొప్పునాలుక, గలిగి నమీశమున నున్న క్రవ్యాదునిను

జ్వలముఁగిఁ గాంచి రావణుఁ డలరుచు నిట్లనియె; నీత యంతికనీమఁ. ౪౦

తే. రాముశీర్షము నునువుమీ రమణి నిహత

భాగ్య తనభర్త యంతిమావస్థఁ జక్కఁ

గాంచుఁ గాకని చెప్పు రక్కసుఁడు వాఁడు

గనఁగ నింపైన తన్నస్తకమ్ము నవుడు. ౪౧౫

1157

క. జనకజముందఱఁ బెట్టెను, దనుజుఁ డదృశ్యుఁడయి చనియెదనుజేంద్రుఁడుతాఁ

గొని త్రిజగదిభ్రాతనిని, గని తేజం బలరఁ గ్రాలు కాయుక్తవరముఁ. ౪౨౫

ఆ. నీతఁ జూచి పలికె నీతటి నారితోఁ

గూడియున్న ధనువుఁ జూడు మిద్ది

నీదుపతిది యిదిగో నెలఁతఁగో! నున్నట్లె

రాముని వధించి రాత్రియందు. ౪౩౫

1159

తే. మాప్రహస్తుఁడు తెచ్చె నీ ధనుస్తకంబు
 ధనువు ననుచు విద్యుజ్జ్వలమునఁ దును నితాంత
 మోదమునఁ దాను వాని నఁ మ్మేదిని నిడి
 జనకరాజతనూభవఁ నాధిష్ఠించెని. ౪౪౫

1160

క. కనుఁగొని యాశీర్వంబును, ధనువును గని యామె బుద్ధిఁ తథ్యంబని న
 మ్ము ననుచు నిక నావశమును, పనితా! కమ్మా! యటంచుఁ బలికె గుబుద్ధి.
 ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౨ - వ సర్గము.

శ్లోక సీత రాముని మాయాశిరస్సును జూచి విలపించుట. శ్లోక

క. తరువాత సీత శ్రీరఘు, నరుశీర్వంబు త్తమమయి ధానిలు ధనువు
 బరికించి పవనతనయో, క్తరమణనుగ్రీవమిత్ర ధర్మంబు తగ్గ. ౧ 1162

క. తనవిభుఁడగు శ్రీరఘుభూ, పునినేత్రము లతనికిఁ దగి సొలిచెడు నాస్యం
 బును ముఖవర్ణముఁ గురులను, వినుతశిరోజాంత మట్టె వెనఁగని యంతః.

క. సురుచిరచూడారత్నముఁ, బరమార్థింగనుచుఁ గాంచి; పడఁతియు నిట్లే
 పరమాద్భుతచిహ్నంబులఁ, బరికించిన నదియె తనదు పతితలయె యగుగ్గ. ౨౫

క. అని యెఱిఁగి మిగులదుఃఖం, బును బొందుచుఁ గురరిచందఁమున నేడ్చుచు రా
 మునిఁ గూర్చి కైకనిందిం, పను వొడఁగె దీనవచనఁపంక్తుల మిగులగ్గ. 3

క. ఓకై కేయి! కోరిక, నీ కీడేరినదిగాదె! నెమ్మిం గనుమా!
 యీకాకుత్స్థనికుఱోద్భవ, భూకాంతుల కెల్ల మోదఁమును గూర్పఁగనై. 3౫

క. వినుతిం గాంచిన రాముం, డనఘాత్తుం డిదిగో యంతఃమందెం; గలహం
 బె నిజస్వభావముగ నీ, కును దగుట ఫలింఁచె గులము కూలుట గాఁగ్గ. ౪

సీ. వినుము కై కా! నాదువిభు నారచీరలు కట్టించి నాతోడఁ గలిసి యడవి
 కంపితివి గద! నీకాకుత్స్థుడు శ్రీరాముఁ డంత విప్రియ మేమి యలవరించె;
 నని పల్కి దీపయై యాసీత వడకుచు ఛిన్నరంభావరఃక్షితిరుహంబు
 వలె నేలఁ బడియె; నావెలఁదియవ్వలముహూర్తమునకుఁ దెప్పిరిత్రాణనొంది

తే. రాముశీర్వము మూర్ఖుని ధమ్యనయన
 ములను సశ్రువులను గ్రమ్మి వెలికి బాట
 నిట్లు పలవించె; నక్కటా! మృత్యువక్త
 బిలముఁ జొచ్చితి నోరఘువీర! నీవు. ౭

1168

క. అరి వధియింపక పురికి, మరలను నేననుచుఁ బల్కుమాట యిచట ని
 క్కరణి ఫలింఁచె నరామా! పరమాత్మా! విపులబాహుభానురమూర్తి! ౭౫

- క. మరణావస్థను బొందగఁగ, బరికించితిగాదె నేనుఁ ♦ బాపాత్మను భూ
వరచంద్ర! విధవనైతిని; దగుణికి ముందుగ నె భర్త ♦ తా మృతుడైనాఁ. ౮
- క. సతియందు గుణము లేమియె, మృతికిం గారణమటంచు ♦ నెన్నదు రాధ్యుల్
హితగుణ! రామా! నేనుఁ, మృతి సంరకయుండ నీవు ♦ మృతినొందితి గా.
- ఆ. దీని కై న హేతు ♦ వోసరపాలకా! నేను సుగుణలేశః హీననాట
యె యగుఁ గాని సాధుఃపృథ్విగనునీదు, దోష మేమి గాదు ♦ ధూర్తహరణ!
- తే ఒక్కదుఃఖమునుండి వేఱొక్కదుఃఖ
మును సతా పొందుచుంటి నై ♦ న నిపు డిట్లు
శోకకంధి మునింగితిఁ ♦ బ్రకటకృప
నెవఁడు ననుఁగాను? నట్టి నీ ♦ విట్లు లై తె. ౧౦
- 1173
- సీ. నాయ త్తకౌసల్య ♦ యీయెడ నిర్భాగ్యయేయయి దూడయం దెలమిఁగాంచు
నావు వివశ్యయై ♦ యూర్తి నొందెడురీతిఁ బ్రియతనూజుని నిన్ను ♦ విధివశమునఁ
బోఁగొట్టుకొనియింకఁ ♦ మార్గ దుఃఖమునొందగల; నచింత్యోరువిక్రమ! మహా
భవదాయు వభివృద్ధిఁ ♦ బడయును దీర్ఘమైయన్న దైవజ్ఞోక్తులన్నియిప్పు త్ర!
- తే. డనృతములె యాయె నల్పాయు ♦ వైతి వీవు;
వారి ససనేల యనృతంబుఁ ♦ బలికి రనుచు
భూతతతి కాదికారణభూతమైన
కాలమే తావకీనదుఃస్మర్తములకు. ౧౨౪
- 1174
- క. పరిపక్వ మొనరువఁగ నె, క్కరణిని దగుదాని కనువుఁగా భావిభలో
త్కరముల నెఱుంగు ప్రాజ్ఞుని, వరమతి నీవిషయమున నభవ్యంబగుఁ జా!.
- క. వెతలం దొలఁగించు నుపాయతతుల నీవెఱుఁగుదువు; నయాగమమునఁ బం
డితుఁడవు కన్గొనరాకయె, సతతము దగు మృతిని గనితె ♦ స్వాంతభ్రమతఁ.
- తే. కమలలోచన! నినుఁ దమిఁ ♦ గాంచి క్రూర
మతిభయంకరమునునయి ♦ యలరు కాళ
రాత్రి కౌఁగిటఁ జేర్చి నిర్భాగ్యురాల
నైన నన్నుండి యెడఁబాపె ♦ నక్కటకట!. ౧౩
- 1177
- 1^క. పురుషవరేణ్య! యతిపుఘ, తరబాహూ! దిక్కులేక ♦ తపియించెడు నీ
తరుణిని నను విడిచి యటఁ, ధరఁకౌఁగిటఁజేర్చుకొంటిఁ ♦ దమిఁబ్రియనుబలెక.
- క. కనకాంచితమై నీవొగి, ²ననుఁ గూడి సుగంధమాల ♦ నానాభూషా
ళిని బూజింపఁగఁ దగునీ, ధను వస్త్రప్రియకర మిటు ♦ ధరఁ బడియెఁ గటా!.
- ఆ. నాకు మామగారు ♦ నీకుఁ దండ్రియు నగు, దశరథక్షీతిశతల్లజుండు
స్వర్గమందుఁ బితృవిశరములతో నుండ, సతనిఁ జేరితి విడి ♦ యనఘ! నిజము.

సీ. గురుతరకర్మముల్ ♦ కోరిక నొనరించువారికిఁ బ్రియమయి ♦ వఱలు పడము
నందుండి సుకృత్యులై ♦ యలరు నీవంశమువారి రాజస్థలఁ ♦ బరమపూజ్య
లను విమానంబునఁ ♦ దనరుచుఁ గనుచుందు; వనఘాత! ¹ బాలనై ♦ నట్టివన్నుఁ
జిలుతప్రాయమున నిఁ ♦ జేరిన దాని నీవేభరింపం దగు ♦ నిట్టి యబల

తే. సహచరిని జూడ వేలొకో! ♦ సరసవచన

ములను బలుకవ దేలొకో! ♦ యలవివాహ

సమయమున మత్కరంబును ♦ సంగ్రహించు

తఱిని నాతోఁ జరింప వ్ర ♦ తంబుఁ గొనవె! ౨౦౪

1181

క. స్మరియింపు మింక నీతోఁ, బరమార్థిని బొందియున్న ♦ భార్యను ననుని
త్తరుణమునఁ దోడుకొనియే, యరుగుము; గతిమద్వర్తివ ♦ యర్థి సురతనూ!.

చ. నిను నిడనాడి దుఃఖముల ♦ నిత్యము పొందెడనన్నుఁ బాసి నీ

వనుపరురాజ్యభోగముల ♦ సన్నిటఁ బాయుచు నీజగంబుఁ జ

య్యన విడి యూర్ధ్వలోకమున ♦ కర్కలిఁ బోయితివేల! మున్ను చం

దనముఖమంగళప్రదపదార్థములఁ గయి నేయ నొప్పుచున్. ౨౨౪

1183

క. నేనొక్కతినే గాఁగిట, మానితగతిఁ జేర్చ నలరు ♦ మంచిశరీరం

బోనాథ! యిద్ది గ్రద్దల, చే నీడ్వంబడెడుగాదె ♦ నీ! విధియింకన్. ౨౩

1184

ఆ. పూర్ణదక్షిణలను ♦ బొల్పు యాగములను, దేవపూజ సల్పి ♦ దివ్యమైన

యాగవహ్ని చేత ♦ నార్య! సంస్కారమ్ము, నేల పొందవైతి ♦ వింక రామ! ౨౪

క. వనమున కరిగిన మనలో, ఘనుఁడగు లక్ష్మణుఁ డొకండె ♦ కడునార్థిఁ బురం

బున కరుగం గొనల్యయు, వనటంగని పుత్రుఁడతని ♦ భార్య యెచటనో. ౨౫

క. అని యడుగఁ గలదు; లక్ష్మణుఁడు నిశాకాలమున రాముఁడున్ సైన్యములున్

వననిధితటమున నుండఁగ, దనుజులు వధియించి చనిరి ♦ తల్లీ! యచుచున్. ౨౬

ఆ. చెప్పఁగలఁడు; పిదప ♦ సప్తపతియు సుపు

నిన్నుఁ జంపుటయును ♦ నన్నుఁ బట్టి

తోడుకొనుచుఁ బోయి ♦ ధూర్తరావణునింట్

నునుచుటయును నీడు ♦ జనని విన్న. ౨౬౪

1188

క. హృదయము పగులఁగ నట న, య్యదనుననే విడుచు నిశ్చయముగ ననువులన్

మదవదరినూదనుండయి, నిదురను జావఁ దగనట్టి ♦ నెఱవగఁటిమిచేన్. ౨౭

క. తనరాదు రాజతనయుం, డనూనబలుఁడైన రాముఁ డెట్లని నవలీ

లను దాఁటి ఖరముఖులయిన, దనుజుల వధియించి తుదకు ♦ దైవవశమునన్.

ఆ. దుష్టశీలయైన ♦ తొయ్యలి హేతువు, నను వధింపఁబడియె ♦ ననుజులందు

1 బాలాం బాశ్విన సంప్రాప్తం భార్యం మాం సహచారిమ్-అనిమా 2 రామస్వాగర
ముత్తర్య సత్వవాన్ గోష్ఠదేహరిః-అనిమా.

హీనుఁడౌ ప్రహస్తుఁచే నేమి చెప్పుదు, గోవృషదంబువంటి ♦ కుమతి చంపె. ౨౮
క. తనకులమును జెఱుపంగా, జనియించిన నన్నుఁ గుమతి ♦ సంతసమునఁ జే
కొనె విధిని మోహమునఁగా, వ్రసనార్య సతంఁనుండగుచుఁ బాలుచునృపునకుఁ.

క. దారయె మృత్యువుగఁ దగె; నారయ నేఁ బూర్వజన్మ ♦ మం దెవ్వరికో
కోరికఁ గన్యదానము, నాహుధిగఁ జేయుచుండు ♦ నప్పు డమర్షణ. ౨౯

సీ. అంతరాయము చేసి ♦ యార్థి గల్పించియెయుండును గాన నీ ♦ యుద్వి సర్వి
సంరక్షకుండయి ♦ సర్వాతిథులకుఁ బూజకుండైన శ్రీ రామఁచంద్రునకును
దారనై యీజని ♦ భూరిభోగంబుల ననుభవించెడుకాలఁగుండు దుఃఖ
మందుచున్నాను ను♦రారిపాలక! రావణాసుర! ననువేగ ♦ యారఘూత్త

తే. ముండగు రామునివై ననే ♦ పడఁగ వైపు
మిద్ది మంచిది, భర్తను ♦ నింతిణోడఁ
గూర్చుమా! యుత్తమశుభంబు ♦ త్తోడి నిద్ది
గాన నీపని సేయుమా ♦ మాన కింక. 3౦

1194

క. దనుజా' భర్తృశిరస్సును, దినువును నాశిరముతోడఁ ♦ దనులతతోడఁ
గొనకొని చేర్చుము పెనిమిటి, ఘనమతినే యనుసరించి ♦ కడఁగి చనియెదఁ.

ఆ. బ్రకముహూర్తమైన ♦ నుండునోప ననాథ
నగుచుఁ గుత్తితముగ ♦ నవని నింకఁ
దండ్రయింట నుండు ♦ తఱి వేద విద్యలైన
బ్రాహ్మణోత్తము లిటు ♦ పల్కి రొకట.

1196

క. వనితామణు లెవ్వరు భ. ర్తను బ్రీతిని గాంచువారొ ♦ తగ వారికఁ జ
క్కనికీర్తి నొనఁగు లోకము, లనూనగతి గల్గు ననుచు ♦ నాడఁగ వింటిఁ.

ఆ. తుమయు, దమము, దాన, సత్య, ధర్మ, కృతజ్ఞ
తలును, భూతహింస ♦ తలఁప కునికి
యెవనియందుఁ గలవొ ♦ హితమతి నట్టిప్రా
ణేశుఁ బాయ గతి యిఁకేమి గలదు?]

1198

చ. అనియిటు లాయతాక్షి జనఁకాత్మజ దుఃఖనిమగ్నయౌచు నే
ఢైను బతిశీర్ష చాపములు ♦ చేరువఁ బల్కఱుఁ గాంచుచుఁ; గడుఁ
వనటను నిట్లు పొందఁగను ♦ ద్వారముఁగాచు భటుండొకండు వ
చ్చి నిలిచి హస్తముల్ మొగిచి ♦ చెచ్చెట రావణుఁ గాంచి భక్తితోఁ. 3౪

సీ. తాఁ బ్రసన్నునిఁ జేయఁదానవేళ్వరి! యార్యపుత్ర! జయింపుమా! ♦ పూనిరిపుల
నని పల్కి వందన ♦ మొనరించి వాహినీపతిప్రహస్తుండు వచ్చెఁ ♦ బరచుమోద
మున నని వచియించి ♦ దనుజోత్తమా! మంత్రియుతుండయిననాధిపతిభవత్పు
దర్శనార్థము వచ్చి ♦ ద్వారసీమను నిల్చి విన్నపింపఁగఁ బంపి ♦ యున్న వాడు

ఆ. నన్ను; ననమయమున ♦ విన్నవింపఁగ నెట్లు
వచ్చినాఁడ వనెదో? ♦ నచ్చరిత్ర!
గొప్పకార్య మొకటి ♦ యిప్పు డున్నది చేయ
భర్తృనాజ్ఞఁ గొనఁగ ♦ వలయుఁ గాదె? 324

1200

క. పని యిది ప్రయాసనాధ్యం, బని చెప్పందగును గాన ♦ నాదరమున ద
ర్శన మిమ్ము వారి కనఁగా; దనుజునిపలు కాలకించి ♦ దానవపతియుఁ. 324

క. వనము, నశోకాహ్వయమును, బనివడి విడనాడి మంత్రివరులం గనఁగాఁ
జని యంత రాము విక్రమమును జక్కనెఱింగి నభను ♦ మోదం బలరఁ.

తే. తాఁ బ్రవేశించి చేయంగఁ ♦ దగినకార్య
మంత మంత్రులతోఁ గూడి ♦ యనువదించు
కొనుచు నిశ్చయమును జేసికొని యొనరువఁ
దగినవట్టును జేసి న ♦ త్తరుణముననె. 325

1203

క. దనుజేంద్రుఁడు చనినంతనె, ధనువును శీర్షంబు దృక్పథమునం బడకే
చనియె; నట రావణుఁడు చక్కనిగతి గురువిక్రములయి ♦ క్రాలు సచివులఁ.

క. కలిసికొని యప్పు చేయఁగ, వలసినకార్యంబులెల్ల ♦ బహుభంగులు గాఁ
దలపోసి నిశ్చయించెను; విలయాంతకతుల్యుఁడౌచు ♦ వెలయు నతండుఁ. 326

చ. తనకుశలంబె కోరుచు నితాంతబలంబులఁ బొల్పి చెంతనే
కనఁబడువాహినీపతులఁ ♦ గాంచి వచించెను; భూరిభేరులఁ
ఘనరవ మీయఁ జాలునట్లు ♦ గట్టిగఁ 1 గోణము లూని కొట్టి సై
న్యనికరముం ద్వరం బిలువుఁ ♦ 2 డందుల హేతువుఁ దెప్పకుండుడి. 326

చ. బలవిభు లెల్ల నట్లయిని ♦ పల్కి సురారి మహిమనాజ్ఞచే
బలముల నాత్మవశ్యులను ♦ వైశమ యచ్చటఁ జేర్చి వచ్చె నం
చలరుచు యుద్ధకాంక్షీయగు ♦ నాతని కెంతయు వేడ్క పుట్టఁగాఁ
దెలిపిరి రావణాసురుఁడు ♦ తేజము పొంగఁగఁ గాంచె వారలఁ. 327

1207

ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

33 - వ సర్గము.

— ❧ —
❧ విభీషణభార్య సరమ జానకి నూటడించుట. ❧

తే. అట విభీషణభార్య గుణాధ్య సరమ, జానకిని మోహపరవశఁ ♦ బాలఁ జింత
సేయుదానిని 1 బ్రియనఖఁ 2 జేరఁ బోయె, నామె విపరీతబుద్ధియై ♦ యప్పుడుంట.

1 స్ఫుటకోణా హతేనమే-అనిమా. కోణమనఁగా వాద్యదండము. 2 ఎక్తవ్యం చ నకార
గచ్ఛ-అనిమా. 3 ఆసూ దాధ వై దేహిం ప్రియాం ప్రణయినః సఖిం-అనిమా.

చ. దనుజవిభుండు మోసమునఁ దన్నట వంచనసేయఁ జాలఁగా
వనటఁ గృశించుచున్న రఘువర్షునిభార్యను నీతఁ గాంచి చ
క్కని మృదువాక్కులఁ నరమఁ గాదిలిప్తమును నూడింపఁగాఁ
దనమది నెంచె; నానరమఁ దానవనాయకునాజ్ఞ నచ్చటఁ. ౨ 1209

క. జనకునిపుత్రిక రక్షిం,చునిమిత్తం బుండె నందుఁ జొచ్చిన దనుజాం
గనలందుఁ గరుణ గలదియె, గనుకఁ జానకీయు నామెఁ గైకొనె నఖిగఁ.

చ. ¹నరమయు గట్టిపట్టుదలఁ జాంతము గల్గిన యింతిమిన్నయై
పరఁగుట రామునిం గుఱిచిఁ పల్కఱు వేఱుగఁ దా భ్రమించుచుఁ
గురుతరదుఃఖ మొందు నతిఁకోమలగాత్రిని జూచె భూమిలోఁ
బొరలుచు ధూళి గ్రమ్ముకొనఁ బోలనిరీతిని లేచియున్న యా
తురగవధూవిధంబుననుఁ ధూళి శరీరము నిండి యుండఁగఁ. ౪ 1211

తే. దీనయై యుండె నీతయుఁ మాననీయ
చరితయా నరమయు నామెఁ గరతలములఁ
దాఁకి యూడిలం జేసిఁ తాఁ జెలిమిని
దనుజవృత్తాంతమును జెప్పఁ దలఁచి యంత. ౪ 1212

నీ. ఇక నూడిల్లుమా! యింతి! మనోవ్యధవదలుముభయమునొందఁదగుమనను
గలదానవౌట నిఁక్కరణి భీతిల్లెదు దనుజేంద్రుఁ డిచట నాడిన పలుకుల
నీదుపల్కుల నెల్లఁ నే నభిన్నహంబునను వింటినవ్వు; ²నీవు నట నాడు
చెంతనుండవు గదా యింత యెట్టులు వింటివనెదవో యాకసంబునొక్క

తే. తరువు వివరంబునందు నేఁ దాఁగి వింటి;
నతఁడు దుష్టాత్ముఁడై యెట్లుఁ లాలకించి
తి వని నందియపడెదొ ప్రీతిని ననువుల
పైని నుంపను నీకొఱఁ కోనెలంత. ౭ 1213

క. కనుకఁ రావణవిషయంబున భయమును మాని వింటిఁ బూజోదీ! యా
దనుజేంద్రుఁ డెందుకొఱకై, చనియెనొ త్వరపడుచు నతనిశంకకుఁగతముఁ.

ఆ. ఇచటనుండి పోయి యేనెఱింగితిఁ జమి;
మాకుఁ దెలియకున్న మానె గాని
యురుబలాధ్యుఁ జంపఁ నుపపత్తియును లేదు
నువిదితాత్ముఁ డగును ట్కోణివిభుఁడు. ౮ 1215

చ. విను మతఁ డంతకోపముఁడుఁ వెట్టివిధంబునఁ దాఁ బ్రమత్తుడై
వననిధిచెంత నుత్తి గనుఁవాడె తటాలునఁ జంప శక్యమే?

1 బడిబా విని పాంసులాం-అరిమా బడిబాం అశ్వస్త్రీ యమ్-అనివ్యాఖ్య. 2 ఇందవతారకఁ
దెనుగునఁ దెప్పవన్న నసంగతముగానుండును గానఁ దెనిగింపఁబడియె నని తెలియునది.

మనుజునృగేంద్రుడైన కులఁసుండను నాతని నెట్టులున్నఁ జం
పను దరమా నె? వానరుల ఁ బాహుబలాధ్యులఁ జంపరాదునూ! ౯ 1216

చ. తునువుల సంగ్రహించుకొని ఁ దారుణరీతిని బోరువారలా
హరులన నింద్రుచేతను సుఁగావళి యట్టులు రానుమూర్తిచేఁ
బరబలబాధ లేని గతి ఁ భద్రముగాఁ బరిరక్షితుల్ గదా
యరసినవారిఁ జంపుటయు ఁ నద్భుతమే యిది వట్టిమాటనూ! ౧౦ 1217

సీ. వెలఁదిరో! నిడుదలై ఁ వృత్తములుగ నొప్పు భుజములు వెలయంగఁభూరి తేజ
నులరంగ నాయతం ఁ బగువక్ష మొప్పుంగ విక్రమంబున ధర ఁ వెలసి ధన్వీ
యై సుందరాంగుడై ఁ యశుధర్మాత్ముడై విఖ్యాతినొ గాంచివిబుధనుతులఁ
జెలఁగుచుఁ దనను బఁగులను రక్షింపఁగఁ జాలి తమ్ముని గూడి ఁ సంతతంబు
తే. కుశలియై నీతివిద్యులఁ ఁ గోవిదుడయి
పరబలాఘాంతకుండయి ఁ గురుతరబల
పౌరుషంబుల నెనఁగుచుఁ ఁ బరమవిజయ
రమను వెలసినవాఁడు శ్రీరాఘవుండు. ౧౨ 1218

క. అరిబలకాలాంతకుఁ డా, పురుషవరేణ్యుండు దనుజఁపుంగవసేనో
త్కరినిహతుఁడు కాలే దో, తరుణీ! యిదినిజముగాదు ఁ తలఁపుమునుదిలోక.

క. శిరసును జాప మదెవ్వధి, దొరకెనొ యని యందువేమొ ఁ దుష్టమతినుమా
సురరిపు వనర్హ కృత్యుం, డరయఁగ భూతౌఘవైరి ఁ యై జీవించుక. ౧౩ 1219

తే. సకలమాయల నెఱిఁగిన ఁ జాణ రాద్ర
కర్ణుఁ డట్లాట నినుమోహఁకలితఁ జేయఁ
దలఁచి యీమాయఁ గావించెఁ; ఁ దొలఁగె నీదు
వంత, పొందఁగనుండు శుఁభములు నిన్ను. ౧౪ 1220

క. నిను లక్ష్మీ పొందఁ గలదో, వనితారత్నంబ! యిది ధృఁవంబగు మోదం
బును గలుగఁ జేయు ప్రియవా, ర్తను జెప్పెర నాలకింపు ఁ రామువిషయమై.

చ. వనచరిసేనతోడ రఘువర్యుండు సంద్రము దాటి దక్షిణం
బునఁ దగు భూమిపై విడిసెఁ ఁ బూర్వమనోరథుడైన *రాఘవుం
డనుజునిఁ గూడి యుండఁ గనులారను గాంచితి నబ్ధిచెంత నా
వనచరరక్షితుం డగుచు ఁ భాసెలువాఁడు సుమీ తులొదరి! ౧౫ 1221

చ. కరము జవంబునం జనఁగఁ ఁ గల్గినచాచులఁ బంపి రాక్షసే
శ్వరఁ డటఁ గల్గు వార్తలను ఁ జక్కగ్రహించియె రండటంచుఁ బం
ప రయముమీఱ రాఘవుండు ఁ పంచిన శక్తిని నబ్ధి దాటె నా
హరిచయయుక్తుడై యనుచు ఁ నచ్చటివార్తను జెప్పి రాధిటుల్. ౧౬ 1222

* దృష్టే మే పరిపూర్ణార్థః కాకుత్స్థస్సహలత్కణః-అనిమా.

- క. ఆవార్త వినియె భామిని; రావణు డిపుడాత్మమంత్రి ♦ రమణులతోడ
దా వివిధగతుల మంత్రం, బావిలమతి జేయువాఁ డటంచుఁ బలుకఁగన్.
- క. బలముల సర్వోద్యోగం, బులవలనం గలిగి భీమముగ నొప్పు రవం
బలరఁగఁ దానును సీతయుఁ, గలయన్ విని; రంత సరమ ♦ కడు నానక్తిన్.
- ఆ. దంశ్ఘాతమున నితాంతము మ్రోగు నా, భయదభేగురురవంబు వినుచు
మధురభాషణముల ♦ మానిని సీతను, గాంచి యిట్టులనియె ♦ గడు నలరుచు.
- సీ. భయశీలవు గద యోపడతి మిన్నా! సైన్య సన్నాహమునకు నీసరణి భేరి
భయదహారీతిగా ♦ వాయించఁబడుచున్నయది సుమా మేఘసమారవంబు
విధముగాఁ దనరి గభీరమై యున్నయా భేరినిదాదంబు ♦ వినుము; మత్త
కరులఁ గై నీయుచు ♦ సరదంబులకు గుఱ్ఱములఁ గట్టుచున్నారఫలవిధములఁ
తే. బ్రాసములఁ దాల్చి రాతులు ♦ పరమకౌతు
కమున వేలకు వేలుగఁ ♦ గ్రాలుచున్న
వారు మోదంబు గనుచుఁ గాల్చులము లచట
నచట సన్నద్ధమగుచున్న ♦ వనిగొ సీత !. 1228
- క. *వతురంగబలంబులు చి, త్రతరంబులుగాఁగఁ జెలఁగి ♦ త్వరఁబాటుచు ను
న్నతముగ నాచ్చుచు ధ్వనిసం, గత జలపూర్ణాభిబోలి ♦ కడు సంకడిగన్.
- క. సరవతిమార్గంబుల నిండి రహిం జెలువారె; మిగుల ♦ నిర్మలశక్త్రో
త్కరములయుఁ జర్మములయున్, వరసర్వములయు ద్వీరద♦వాజితతులయున్.
- ఆ. అరదములయు భూషితాంగులౌ దనుజుల
వితతులయును గాంతు ♦ లతీశయముగఁ
బెక్కునర్ణములుగ ♦ వెలసి గ్రీష్మరువు
నందు నడవిఁ గాల్చు ♦ నన్నియట్లు. 1231
- క. నలుదెసలన్ వ్యాపించెడు, విలాసముగ మత్తహస్తీవితతికిఁ గట్టన్
వెలసినఘంటలమ్రోతయుఁ, బలురథముల నిన్వసములు♦భయదములగుచున్.
- ఆ. వాద్యనిన్వసముల ♦ భంగి నుండెడు తురం
గాలిహేష లట్టె ♦ యావరించె
వినుము; రాక్షసేంద్రు ♦ ననుసరించు భటాళి
యాయుధములఁ గేల ♦ నందుకొనుచు. 1238
- క. కనుఁగొనువారికి గగ్గరు, జనియించెడు నట్లుగాఁగ ♦ సాంద్రంబగు న
ట్లునువుగ సన్నాహంబుల, నొసరించెడువారు విను ముహోగ్రముగాఁగన్.
- తే. వంతలెల్లను దొలఁగు నసంతవిజయ
లక్ష్మీ నీపాలవెలయు నిలాతలమున

దనుజులకు భీతిగల్గెడు ♦ తటియు నిదియె

వచ్చె; రాముడు జగదభివంధ్యుఁ డగుచు ౨౯

1235

చ. సరసిజవత్తనేత్రుడయి ♦ త్కౌఢలి వెల్లుట రాజ్యలక్ష్మి యా
దరమునఁ బొందుఁ జామ్ము; సురతల్లజలందు శతక్రతుండు నాఁ
బరఁగి యచింత్యవిక్రమము ♦ భాసీలఁగా మరుకాననస్థత
స్కరహననం బొసర్చి ఖీతిఁ ♦ గ్రాలెడువాఁడు సరోజలోచనా! 30

1236

తే. *వల జాగొసరించెనో ♦ యిట్టులన్న

రావణుడు కానబడమిఁ గ్రోధావిలమతి

యగుచున్నాఁడు రణమందు ♦ సరివధించి

నిర్జితక్రోధుడై పొందు ♦ నిన్ను నిజము. 30౪

1237

చ అరుల వధించువజ్ర సహజాన్వితుడై తనవిక్రమంబు సఠ

గరమున శత్రుసంతతికిఁ ♦ గప్పఁజేసెడురీతి లక్ష్మణం

డురుబలశాలి సన్నిధిని ♦ నుండఁగ రాముడు రాక్షసాభిమై

నిరుపమపౌరుషంబు గడు ♦ నేర్పునఁ జూపును నమ్ము మింతిరో! 30౪ 1238

చ. పలికెద విట్టులైన ఫలభంగి యదెట్టులొ నీకు నన్నచో

వెలఁదిరో! వైరికూలఁగ నె ♦ వేగమె నీపతి నిన్నుఁ జూడ ని

మ్ముల నిటరాఁ గృతార్థవయి ♦ మోదమునం బతియంకపీఠమం

దలరెడునిన్నుఁ జూడఁగల ♦ నాదర మొప్పుఁగ వేగ మే సతీ! 3౦౪ 1239

సీ. కళ్యాణి! భర్త నీ ♦ కడ కరుదెంచి నిన్ గొంగిలింపఁగ మనఃకాంతు నాయ

తోరన్ముఁ గనుచు విభూరస్థలంబున నానందబాష్పంబు ♦ లక్ష్మణుడువఁ

గలవు; నీపతిఁ బాసి ♦ కడునిడుమలఁ బడి పెక్కుమాసములుగ ♦ నొక్కరీతి

విప్లవయుండట ♦ వేణి యేకంబుగాఁ బెనఁగొని జఘనంబునను దగంగ

వ్రేలాడు నీజడ ♦ వినుతబలుండగు త్కౌఢలి విడువంగఁ ♦ గలఁడు వేగ;

ఆ. యుదితపూర్ణచంద్రు ♦ నొప్పున మెఱయు రా

మునిమొగంబు చూడఁ ♦ గ నె భుజగియుఁ

గుబుసమును వదలెడు ♦ సౌభగున శోకజ

సలిలము దిగవిడువఁ ♦ గలవు నీవు. 3౦౪

1240

క. సీతా! సుఖార్థుడగు నా, భూతలపతి రామమూర్తి ♦ పొంగుచు సనిలో

దై తేయపతిని రావణు, శాతశరంబులను ద్రుంచి ♦ సఫలార్థుడై 3౧

* తర్హితాద్యశః కిమిదానీం వింబ ఇత్యైవా-అనుదాని కీషద్యపాదము తెనుఁగు. ఈ యుతారికార్థము తెనుఁగునఁ జేర్చుకన్నచో బూర్హ్వత్తరసందర్భమే చెడు ఇది తెలియక న్యా ఖ్యాసాధిప్రాయము తెనుఁగునఁ జేర్చిరాదన్న దేవానాంప్రియులభావము సత్కవిసమాదృతము కాదని గ్రహించునది.

క. నిను బ్రాణప్రియ వేగంబునఁ బ్రీతింగూడి ముఖము ధౌండఁ గలఁడు; మే
దినిసస్యయుక్తసస్వప్తిని విలసిలురీతి మహితఃపితృని రామున్. 3౭ 1242

ఆ సంతతంబుఁ గూడి ధక్కనిపతివిక్ర
మమునఁ బొంగఁగలవు; ధత్తధరఁ
మైన మేరువునకు ధంతటఁ దిరుగుచు
మండలగతిహయము ధూడ్కి వేగ. 3౭౪ 1243

1౪. ఒనరించుచు భాస్కరుడై, తనరెడు సూర్యునికృపానిధాను శరణముం
గను మతఁడు ప్రజాతతికి, ఘనకారణభూతుఁ డగుటఁగలుములనొసఁగున్.
ముప్పదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౪ - వ సర్గము.

అథ సమ సీతకు రాణాని యభిప్రాయమును జక్కఁగా నెఱింగి చెప్పట. అథ

చ దనుజవరోక్తి సత్యమని ధాత గడుమోహిత యాచు సీత రా
మునికయి తాపమందుచును ధాతము వికాసముఁ బొసియుండఁ ద
న్మనసు కలంకఁ దేర్చి యనుమానము వాపె 1 దినంబు నీటిచే
తను ధరఁ జల్లఁజేసెడువిధంబున నాసురవైరికాంతయున్. ౧ 1245

సీ. ఏకాబుందు నేయేషని చేయంగఁదగునొ దానినెఱుంగఁ దగినదాట
సరచుయుఁ దనప్రియసఖయైససీతకు హిత మొనర్పఁగఁగోరియెలమి స్థితము
తోఁగూడువల్కులఁగో నిట్టులును ననితేక్షణ! విను మెవ్వ ధైర్యుఁగకుండు
నట్లుగా రామునియంతింబున కేగి త్వన్వాక్యమును జక్కఁ దలికి మరల
తే. వేగ రాగోరెదను దూరభాగ మెట్లు
చనఁగ గలవని యందువా ధాత నేను
వడి 3 నిరాధారమైన యభ్రమునఁ బోవఁ
బవనగుడులు నావెంటఁ బాటలేగు. ౪ 1246

చ. అనిపలుకంగ సీతయు మహార్త్తని బొందుచుఁ బల్కుచుండి చ
క్కనిసరసోక్తి కెంతయును ధగ్ధుట సంతసమంది తీయనై
తనరెడు పల్కులం బలికె; ధచ్చక వ్యోమరసాతంబులన్
జనగల వీవు నాకొఱకు ధత్తాస్థలి నెవ్వరికే నశ్యమా
పని నొనరింపఁగాఁ గలవు ధాతగు నంచని యే నెఱుంగుదున్. ౬ 1247

క. వనితా! నాకుఁ బ్రియంబును, నొసరింపఁగ నీకుఁ గోర్కీ ధయండునయే నీ

1 తమిళ శరణ మధ్యమైహి దేవం దివసకం ప్రశ్నో హ్యనుం ప్రజానామ్ - అనిమా.

2 పృథివీం ద్యౌ రివాంధిసా-అనిమా 3 నిరాలంబే విహానుసి, సమర్థో గతి మన్వేతుం పునో గరు
హోపి వా - అనిమా.

నునను స్థిరబయితగునే, జని రావణచెంత కీవు ♦ సరగున నచట౯.౬౪ 1248

ఆ. ఏమి చేయువాఁడా ♦ యెఱిగిరమ్మా; దాన

ఫల మదేమి యన్న ♦ ఖలుఁ డతండు

వై రిరావణుండు ♦ క్రూరుండు దుష్టాత్మఁ

డౌటఁ దెలివితేక ♦ యనుదినంబు. 2౪

1249

క. సుర యవుడు త్రావినట్టులు, పరిపరి నను మోసవుచ్చు; ♦ భయదాకృతుల౯
నిరతము గావలిఁ గాచెడు, తరుణులఁ గొని యనుదినంబు ♦ దయ యెఱుఁగకయే.

1. క. నను దర్శింపం జేయును, వనితా! బెదరింపఁ జేయు; ♦ భయంపడి నేనో
యనుమాన మొంది యున్నా, ననూనమగు నాదుచిత్త ♦ మస్వస్థము నూ!.

ఆ. వానిభయమువలన ♦ స్వాంతంబు చెదఱి దుః

ఖమున నీయశోక ♦ కాననమున

సంశయంబు గదుర ♦ సంతాపమునఁ గుందు

చున్నదాన; దనుజుఁ ♦ దుద్యమమున. ౧౦

1252

క. వనియే మొనరింపఁగ నే, మనిమోసము నన్నుఁ జేయ ♦ నాత్మఁదలఁచెనో
వనితా యతనిప్రవర్తన, మన నేమో? యెఱిగి చెప్పు ♦ మది యుపకృతియా.

చ. అని యిటుపల్కు నీతఁగని ♦ యామృదుభాషిణి బాష్పవారిచే
తనె వెతఁ గుండు తన్ముఖముఁ ♦ దద్దయుఁ బ్రీతి స్పృశించుచు౯ వదిం

చె నిటులు; నీకు నివ్విధిని ♦ జిత్తమునందునఁ దోచునేని నేఁ

జనియెద నిప్పుడే యచట ♦ శత్రువువార్త నెఱింగి వచ్చెన౯. ౧౩

1254

క. కనుమా! సీతా! యని యా, దనుజాంగన సరము యిట్లు ♦ దమిఁ జెప్పి జవం
బున రావణచెంతకుఁ జని, తనమంత్రులఁ గూడి దనుజఃతల్లజుఁ డొకట౯ ౧౩౪

తే పలుకుకొనుమాట లెల్ల నాఁపడఁతి వినియె;

నింగితజ్ఞయె యాటచే ♦ నెంతో దుష్ట

బుద్ధియగు రావణుండు చేరుఁ ♦ బూని నిశ్చ

యించుకొన్నట్టి విషయాళి ♦ నెఱిగి యంత. ౧౪౪

1256

క. చనుడెంచె నశోకవనంబున; కీగతి మఱివచ్చి ♦ పోయినపని యే

మని తనరాకను గోరెడు, జనకజ కీగతఃపక్షీత ♦ సాగరజవలె౯. ౧౪౫ 1257

క. కనుపట్టు రామపత్నిని, గనియె౯; మృదుభాషిణియగు ♦ కాంతామణి నా

దనుజాంగన సరము నా, జనకజ గని కౌఁగిలించి ♦ సంతన మొదవ౯. ౧౬౪

చ. అలరెడువేర్కిఁ దానె తగుఁనానన మామె కొనంగి సాధుభా

వల నిటుపల్కె; నిచ్చటను ♦ జానరొ! నీ వ్రుపవిష్ట వౌచు నా

1 తిష్ఠాపయతి చాజస్రం భర్తాస్థపయతి చాసకృత్ - అనిమా. 2 స్పృశంతీ బాష్పవిక్లబమ్ - అనిమా. 3 భ్రష్టపద్మా మిష శ్రియమ్ - అనిమా. భ్రష్టపద్మామ్ = పద్మాసహసీనా మిత్యర్థః. అని వ్యాఖ్య కమలానమమ లేని లక్ష్మీయని యర్థము.

ఖలమతి యశాచుఁ గ్రూరుఁడగు ♦ కర్బురనాథుఁడు తా మనంబునం
దలఁచినకార్యనిశ్చయము ♦ తత్త్వముగా నెఱిగింపు నాకింక. ౧౮

చ. అని తనకేమిచెప్పనొకొ ♦ యాతరుణిచుణి యంచు భీతిచే
తను దనువెంతయుఁ వణకఁ ♦ దగ్గని స్రశ్మముచేయు జానకిం
గని సచివాన్వితుండయిన ♦ కర్బురనాథునుదంత మెల్లఁ జె
ప్పను మది నెంచి యిట్లనియె; ♦ భామిని! యచ్చటివార్త లే మనఁ. ౧౯

తే. జననియైన కేకేసియు ♦ సచివవృద్ధుఁ
డగు సవిధుండు నిను రాముఁసంతికమున
కనుపఁ జక్కఁగఁ దెల్పి రిట్లనుచు; నోయి
దనుజనాయక! నీవు రాఁమునకు నీత. ౨౦

1261

క. కొనిపోయి సత్కృతిం దగఁ, గొనుమని యి; మ్మట్లు సేయఁ ♦ గోరవయేనిక
మనుజేంద్రుచి త్తవిక్ర చు,మునకు జనస్థానకృత్యము నివర్చనమా ౨౧ 1262

చ. జనపతిమాట యేటి కింక ♦ సాగర ముగ్ధతి దాఁటి జానకిం
గని దనుజావళిం దునిమి ♦ కార్యము లీగతి రాముభృత్యుడౌ
మానుమ యొకండు చేసెఁ గద! ♦ నారయ మానవుఁ డెవ్వఁడైన ని
చ్చనుల నొసర్చునే ధరణి ♦ బాగుగ నెన్నుమటంచుఁ దెల్పి; రో
వనితరొ! రావణాసురుఁడు ♦ వారలపల్కుల నెన్నఁ డింతయుఁ. ౨౨

క. ధనకాముఁ డర్థమును బా,యను దలఁపనియట్లు నిన్ను ♦ న్యాయంబున నీ
యను బూనఁడయ్యె; మంత్రులు, దనుజేంద్రుం డిట్లు మదిని♦దలఁచిరికానఁ.

క. అనిమొనఁ జానక నిన్నుఁ, మనుజేశున కప్పుగింప ♦ మైకొనఁ; డిటు బు
ద్ధిని నిశ్చయించుకొను టా,తనిమృతికే హేతు వగును ♦ దధ్యము సుష్టి. ౨౩

క. సురవైరులతోఁ దా సం,గరమున మృతినొందినంతఁ ♦ గాని భయమునక
దరుణి నిను వీడఁ జాలఁడు; వరసితసాయకము లెల్ల ♦ వైచి రణమునక.

క. ఇందీవరసయనా! విను, సందియముఁ బూనవలదు ♦ శత్రువు రాముం
డొందినక్రుధఁ బరిమార్చియె, సుందరగతి నిన్నుఁ గూడి♦ శోభిలుపురికిక.

క. చనఁగలఁ డనియెను; నిటులా, జనకజతోఁ బల్కుచుండు♦సమయంబుననే
వివఁబడియె శంఖధేరి,నినదయుతంబగుచుఁ గీశఁనికరారవముల్. ౨౪ 1263

క. ధరణి వడఁకించునట్టులు, కరమరుదుగ వీనులఁ బడఁగా లంకం గా
పురమున్న రాజభృత్యులు, హరినై న్యారావముల సహార్యములఁ గడుక.

క. విని మనఃపతిదగు దోషం,బున మనకుఁ మేలులేదు ♦ పో యని దైన్యం
బున నప్టైజసుఁబయి భీ,తిని గాంచిరి తప్ప దింక మృతి యనుచు మిగులక.

ముప్పది నాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౫ - వ సర్గము.

—ఘోఘ మాల్వవంతుఁడు నీత నిన్నుని రావణునకు నీతిఁ దెల్పుట. ఘోఘ—

క. అరిసగరవిజయుఁడగు భూవరుఁ డారాఘవుఁడు దీర్ఘఁ బాహుం డట భీ
కరభేరిశంఖారవ, పరికరములతోడ లంకఁపై కరుడెంచెన్. ౧ 1271

క. దనుజేశ్వరుఁ డంతట నా,ధ్వని విని ఊణమాత్ర మెంచి ఁ తనలో నచివా
ళిని జూడఁ జూడ్కిఁ బరపెను, ఘనబలమున జగము నేఁచఁగలరావణుఁడున్.

తే. క్రూరుఁ డాట మంత్రులనెల్లఁ ఁ గూర్చి యౌల
గంబు స్రుతినాద మీయఁగఁ ఁ గర్వమూని
కరము దుర్బుద్ధినే పూని ఁ గర్వభావ
ణముల వారల కీట్లను; ఁ నాకు మీరు. 3౫ 1273

చ. వననిధి దాఁటి రాముఁ డిట ఁ వచ్చుట తద్బలవిక్రమంబులున్
ఘనము లటంచుఁ బల్కితిరి; ఁ కర్ణము లూరఁగ వింటి సంగరం
బునఁ జెడనట్టివిక్రమము ఁ పొంగుచు నుండఁగ నున్నమీర లా
తనిదగు విక్రమంబు విని ఁ ధైర్యము మాని పరస్పరంబు దృ
ష్టిని నిగుడింపఁ జేయుచును ఁ జేయఁగ నేరక మీర లుంటయున్. ౫౪ 1274

తే. నే నెఱుంగుదు ననియె; నాదానవేంద్రు
తల్లికిం బినతండ్రియు ఁ ధరణిఁ బ్రాజ్ఞ
వస్యఁడును నయి తగు మాల్వఁవంతుఁ డతని
పలుకులన్ విని యిట్లని ఁ పలికె నీతి. ౬౪ 1275

సీ. ఆనీక్షికిని, రైయి, ఁ నల్లె వార్తాదండనీతుల శిషీతుండ్లై తనర్చి
నీత్యనుసారియై ఁ నిత్యము భూపతి యెవ్వఁ డుండునో యాతఁడే ధరణిని
జాలకాలము తాను ఁ బాలించు, నాతఁడే వైరుల నోడించు, ఁ స్వబల మెట్లొ
క్షీణించినన్ సంధి ఁ చేసికొనును, వైరివితతితో స్వబలము ఁ వృద్ధియొన

తే. సరులతోడను ద్వేషించుఁనట్లు కాల
గతులకొలఁది స్వపక్షంబు ఁ గ్రాలునట్లు
చేసికొనుచుండు, గావున ఁ స్థిరతరమగు
భాగ్యమును బొందు దానవఁపరసు హేంద్ర! ౮౪ 1276

క. తనకంటె సధికబలముం, గనుపట్టినవై రితోడఁ ఁ గావించుకొనం
గనువలయు సంధి సముఁడై, నను బగతుఁడు సంధియే యొనర్చుకొనఁదగున్.

క. బలమున సధికుఁడు తానుగఁ, జెలఁగిన శత్రువు నుపేక్షఁసేయ కతనితోఁ
గలహంబు సేయఁదగు ని,స్సలు కిపుడననేల? యన్నఁ ఁ బలికెద వినుమా!.

చ. దనుజవరేణ్య! శాస్త్రముల ఁ తత్వ మిటుల్ తగుఁ గావునన్ బలం
బున నభివృద్ధి నొంది స్మృతఁపుంగవుతోడను నీవు సంధియే

యొసరుచుకొంట నామదికి యుక్తముగాఁ గనుపట్టు; దాన మి

య్యని గతి సంధిగాదు గద యారయఁగా బలవద్విరోధితోఁ. ౧౦ 1279

ఆ. ఎవ తెకొఱకు నమృహీశునకుఁ నీకుఁ, బగయెసంగె నట్టి పడఁతి నీత
నతని కిమ్ము; రాముఁ డధికుఁ డెట్లగునని, యన్న దేవతలు మహర్షు లెలమి.

క. అనిశము గంధర్వులు రామునకుఁ విజయంబు యుద్ధమునఁ గల్గఁగ నె
మ్మనములఁ గోరుచు నున్నా, రనూనబలశాలి యాతఁ డగు నటుగానఁ. ౧౧

ఉ. ఆతనితో విరోధమును యాసురరాజ! పరిగ్రహింప క
త్యాతతనైరికక్తి మనమందుఁ దలంచుచు సంధిచేసికొ
మ్మితటి నైన; దేవతలు లీగతి రాముజయంబు గోరఁగా
హేతు వదేమొ యన్న నకలేశుఁడు బ్రహ్మ సురాసురాధికిఁ. ౧౨ 1282

నీ. అవలంబములుగ ధర్మాధర్మముల రెంటి పృజయించినాఁడు నట్లే యవియును
నవలంబభూతంబు లయ్యెను; సత్సృభావులగు నిర్దరులకు లెలయు ధర్మ
మాశ్రయభూతంబె యయ్యె నటంచును విసంబదుగద; నీచవిషయనిరతు
లనురులు రాక్షసు లనుదినమాశ్రయించునది యధర్మమతఁ డగుక దేవ

ఆ. తలది ధర్మసత్త్వముల రామునిది యది
యగును గానఁ బ్రబలుఁడొను జమ్ము
ధర్మ మెట్టితటి నధర్మము నడఁగింను
నపుడు కృతయుగంబె యలగు జగతి. ౧౩ 1283

క. తరుణమున నెం వధర్మం, బుగువయి ధర్మమును ద్రొక్కునో కలియుగ మా
తరుణమునఁ బ్రవర్తిల్లును, బరికింపఁగ దాన నేమి యన్నఁ. ౧౪

చ. దనుజమహేంద్ర! దిగ్విజయతత్పురచిత్తముతోడ లోకముల్
గనుచుఁ జరించునప్పు పరకాంతలఁ గైకొనురీతి ధర్మ మొ
య్యన నడఁగించి యెంతయును నాదృతిఁ గొంటి వధర్మ మట్లుగా
వున మనకంటె శత్రువులు భూరిబలాఘ్యులె ధర్మ ముండుటఁ. ౧౫

తే. ధర్మనాశన మేను నధర్మ మూని
చేసినాఁడను గాన నశించియున్న
ధర్మ మూనినసురుల కుదాత్తబలము
గల్గు తెట్టులొ యందువా కన్నురేంద్ర! ౧౬ 1286

క. *వెనుకఁ ముందును జూడక, యనుదినము నధర్మమూని యద్రానిని వృ
ద్ధిని బొందఁజేసితి నదియు, చునలం దిగమ్రొంగెడుక ననుస్తవిధములఁ.

క. అనుకూలమై సురాఘం, బునకుం దత్పక్షవృద్ధిఁ బోనరించుచుఁ జ
క్కనినిగ నున్నది దానఁ, మనకే హానియగుఁ గా దమరులకు వినుమా!.

* సప్రమాదా ద్విపుద్ధ ప్తి ధర్మోఽభిగ్రహతేహి నః-అనిమా.

- క. నేనొనరించు నధర్మం, బానిర్జరులకు నదెట్టు ♦ లభివృద్ధిని బెం
పూని యొనరించు నన్నా, దానవవర! విషయలోలతా నేవ్చమయిన్.
- క. సురకన్యల మునివత్సులఁ, బరమాదృతిఁ బట్టుకొనుచుఁ ♦ బలుభంగుల నె
క్కరణిని దోచిన నట్టులె, చరియించితి వండువలన ♦ జ్వలనప్రతిముల్. ౧౭
- క. మునులు మనస్తాపంబును, గని గెంతయు వారిమహిమ ♦ కడుఁబ్రబలంబౌ
విను పూతాత్ములు ధర్మం, బును వృద్ధిని జేయ మిగులు ♦ బూనినమానుల్.
- క. జ్వలనునివలెఁ దన్తహిమం, బులు దుర్ధర్మంబులగుటఁ ♦ బూన్కి దవంబుల్
పాలుపుగఁ జేయుచు శ్రేష్ఠం, బులుగాఁ దగు నప్రతంతువుల నియమమునన్.
- చ. ఒనరిచి యగ్నులందుఁ దమి ♦ హోమము సేయుచు వేదపాఠముల్
మనములనున్న కోర్కికి సమానముగాఁ బరియించుచుందు రీ
దనుజుల లెక్కసేయకయె ♦ దన్తహిమంబులు పోవునట్లు చ
క్కనిగతి వేదనాదములు ♦ క్రందుగఁ జేయుచు నుండు రెప్పుడున్. ౨౦
- చ. మును లిటుచేయ రాక్షససమూహము లెల్లను గ్రీష్మమందునన్
ఘనములు పోలె దిక్కులకుఁ ♦ గ్రందుగ నెప్పుడు పాటిపోయెడున్
మును లన నగ్నికల్పులు సముద్రగభీరులు వారు వేల్చునా
యనలునినుండి లేచిన మహాత్తరధూమము నాల్గుదిక్కులన్. ౨౧ 1294
- క. చెలరేగి రాక్షసుల యుజ్జ్వలతేజము మ్రింగెడున్; విశాలము లయి ని
స్తులపుణ్యగానులగు సుస్థలముల దృఢనియమముల నెసంగెడు మానుల్.
- క. ఒనరించు తీవ్రతప్రమున, దనుజులు దపియించువారు ♦ దానవవర! ని
న్నను సురదానవయతొ,దినిఖిలగురుమూర్తు లని వధింపకయుండన్. ౨౩
- క. వరమును గొంటివి విధిచే, గురుబలవిక్రమము లొప్పఁ ♦ గొంకువడని భీ
కరశౌర్య మలరు నరవా,నంభల్లూకములు పటునినాదములు తగన్. ౨౩౪
- తే. కొండముచ్చులు సేవలఁ ♦ గూడి యిచటి
కరుగుదెంచి చెలంగెడు ♦ నకట! వీరి
వలనఁ జావకయుండంగ ♦ వరములేదు;
వైరు లిచటికి వచ్చినభంగిఁ గాక. ౨౪ 129౫
- క. *దివ్యాంతరిక్షభామము, లై వ్యాధులఁ గల్గఁజేయు ♦ నవియై మఱిఘో
రవ్యాప్తములై పెక్కులు, క్రవ్యాదవినాశనూచకంబులు నగుచున్. ౨౪౪
- తే. వివిధరీతుల సుత్వాతఃపితతు లట్టై
కానఁబడియెడు వానిని ♦ గాంచి దనుజ

* ఉత్పాతా వివిధా దృష్ట్యా ఘోరా ఒహువిధాం స్తథా-అనిమా. వివిధా ద్వివిధాంతరిక్షభామభేదభిన్నా-అనివ్యాఖ్య.

తతికి నాశనమగు నని ♦ తలఁచువాండ;

వినుము మతియు విరూపముల్ ♦ విస్తృతములు. ౨౫

1300

క. ఉరుభయదములును సగుజల,ధర్మములు పరుషస్వనములు ♦ తగ వివరబడఁగాఁ
బురి నంతట వేడిగ నెత్తురులం గురిసెడిని బూన్మితో నేమియొకో? ౨౬

క. తురగాదివాహనంబులు, నిరతం బేడ్చుచును గనుల ♦ నీరువిడిచెడు
బరమధ్వజములు రజమునఁ, బరఁగుచుఁ దమవన్నెఁ బాసి ♦ భాసీల వేమో.

సీ. దారుణంబులు శుభేతరనాదములునగు నక్కలు గ్రద్దలు ♦ నగరమందు
ననిశముఁ జొచ్చుచు ♦ సతిభయంకరముగ నఱచుచుఁగుమిఁగూడఁననురరాజ!
పూతనాప్రముఖముల్ భూతముల్ శ్వేతసంస్థులు పర్వజేయుచుసతతముప్రతి
కూలవాక్కులు పలుకుచు నిండ్లఁ గలవస్తువులదొంగిలించుచు నెలమిమిగులఁ

తే. బ్రహ్మసంబులు సేయుచు ♦ స్వప్నములను
గానఁబడియెడు నెదుటను; ♦ మానితగృహ
ముల నొనర్చెడు బలికర్మములకుఁ జేయు
హవిసులను బట్టి తినెడు శాస్త్రనాథులకట. ౨౯౫

1303

క. ¹గోవులయందు ఖరంబులు, వావిరి పుట్టెడిని; నకులఁవారముతోడఁ
వేవేగ సూషికంబు ల, దేవేళం దిరుగుచుండు ♦ నేమి గతంబో! 3౦

క. పిల్లులు పులులం జేరెడు, నెల్లెడ ²శాస్త్రసములఁ గూడియే గ్రామ్యములై
యల్లసీలెడు నూకరములు, తల్లెడ మందెడిని వీనితత్వము తలఁపఁ. 3౦౫

క. దనుజులతో నుత్పాతం, బునఁ గలిగిన నరులతోడఁ ♦ బొందుగఁ గూడఁ
జనుదెంతురు కిన్నరులో, దనుజాధిప! హేతు వేమో ♦ తలఁపుము మదిలో.

క. సితరక్తపాదముల ను,నతి మించెడు పావురములఁతతి దైవప్రే
రితసయిదనుజాంతకమా,గతిఁ దెలుపుచుఁదిరుగుచుండుఁ గాగృహములలో.

క. సరసోక్తులు పల్కఁగ మం,దిరములఁ బెంపంగఁ బడినఁదృష్టములు మనో
హరములునగు శారికలును, సరసాలాపములు మాని ♦ సంతత మధిపా!.

ఆ. ³వీచి కూచి యనెడు ♦ విషమవాక్కులు పల్కు
చుండుఁ బక్షిమృగము ♦ లొక్కరీతిఁ
బోరి యోడిపోయి ♦ యారసమునఁ గల

హమును మరలఁ గోరి ♦ సముదయముగ. 33

1309

క. పరుగెత్తుచున్న వెంతయు, నరులపయి; సూర్యుఁ గనుచు ♦ నధికంబుగ భీ

1 ఖా గోవు ప్రసూయంతే-అనిమా. 2 నూకరా శ్శునకై స్పృహ-అనిమా. మక్కలలోఁ
గూడి పండులు తిరుగుచున్న పనుటచే నూరఁబంగులే యనియర్థము చెప్పవలయుఁ గాన “గ్రామ్య
ములై” అని ప్రయోగింపఁబడినదని యెఱుంగవలయు. 3 వీచీ కూచీతి వాక్యంత్య శ్శారికా శేక్ష్
సునీతాః-అనిమా. వీచీకూచీతి క్రూరం వాక్యం తీర్థ్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

- కరముగ నేడ్చుచునున్నవి; ¹పరుషుండై ముందుడునయి ♦ ప్రగతాంగుండై.
 సీ. కృష్ణపింగళుడునై ♦ కెరలు మృత్యువురాక్షసులకేహములఁ♦లములనుదప్పు
 కుండఁ జూచెడుగతి♦నొగి గనంబడుచున్నవాఁడు; దానవనాథ! పరుసనివీయె
 గాక యీలాటివి ♦ కడుదుర్నిమి త్తముల్ పలుభంగులం గానఁ♦బడిడు సుమ్ము
 విష్ణువే మానవ♦వేషంబు దాల్చెను రామనామంబున ♦ నీమహీత
 ఆ. లమున సనితలంతు ♦ మమితవిక్రమమున, వనధిఁ గల్పైఁ జిత్ర♦భంగిఁ గాన
 మనుజమాత్రుఁ డనుచు ♦ మన మెన్నరాదు రా,మునిని గాన నీవ♦తనినిగాంచి.
 క. ఒనరించుకొనుము సంధిని, గనుకఁ బ్రధానంబుగాఁగఁ ♦ గనఁబడుకార్యం
 బును గాంచి యింకఁ జేయం, గను దగుకార్యముల నెంచి ♦ కర్తవ్యంబు.
 క. మనమునఁ దలంచుకొమ్మా, యొనరువుమా!యల్లై; యనుచు♦ను త్తములందుఁ
 ఘనుఁడయి పోరుషమునఁదగు, ననుషముఁ డమ్మాల్యవంతుఁ ♦ డప్పలుకులకుఁ.
 క. దనుజేంద్రునిచి త్తము మృదు, తను బొందకయుంట యింగి♦తంబులఁ దానే
 కనుఁగొని యంద తెఱుంగఁగ, వినిపించియె యూరకుండె♦విధిగతియనుచుఁ.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౬ - వ సర్గము.

—రావణాసురుఁడు పురరక్షణము చేర్పఱచుట. —

- క. దనుజేశ్వరుండు దుర్మతి, యను మృత్యునశంగతుండు ♦ నుద్ధతుఁడును నౌ
 టను మాల్యవంతుఁ డాడిన, యనునయవచనములకోర్వఁ♦డయ్యోనభలోఁ.
 తే శ్రోధవశగతుఁడై యతి♦హక్షభంగి
 బాములు ముడిచి ముఖంబున ♦ నమలవాక్య
 ములను సైరింపఁ జాలక ♦ మొనసి వృత్త
 నయనుఁడై మాల్యవంతు వి♦నయయుతుఁ గని. ౨ 1316
 క. పరపక్ష మాశ్రయించియె, పరుషంబుగఁ దదనుకూల♦భంగిగ హిత ము
 ట్టరయక యహితము పల్కితి, చొరదయ్యది శ్రోత్తములను♦శుభగతిమీఱఁ.
 క. మనుజుఁడు గావున జాతిం, గనినన్ దుర్బలుఁడు మతియు♦గతబలుఁ డొకఁడై
 వనచరుల నాశ్రయించిన, మనుజేశునిరాము మది న♦మగ్గుఁ డటంచుఁ. 3
 క. తలఁచెదవే; తండ్రియె యా, యలసుని వెడలంగఁ గొట్ట ♦ నడవులనుండుఁ
 బలములు రాజ్యములే విష్ణుల నాతని శ్రేష్ఠుఁ డనఁగఁ ♦ బోలున చెవుమా.
 డి. ²కారణ మేమొ యీతలఁపు ♦ గల్గఁగ నే నన రాక్షసేంద్రుఁడన్
 భూరిభయంకరుండ సుర♦పుంగవసంతతి కప్రమేయగం

1 కరాళో వికటో ముండః పరుషః కృష్ణపింగళః-అనిమా. ప్రగతాంగుండు=వికలాంగుఁ
 డని యర్థము. 2 హీనం మాం మన్యనే కేన హ్యహీనం సర్వవిక్రమైః-అనిమా.

- భీరపరాక్రముండఁ గదఁ బీరుని నీననుహీనుఁగాఁగ నే
కారణ మెంచి చెప్పితివాఁ గాని యెఱుంగను దాని హేతువున్. ౫ 1320
- నీ. త్వత్ప్రజాతులలోనఁ దలఁపవీరుండొక్కఁడున్నాడెందున ద్వేషఁమూనియొక్కొ
పరులయం దలరారుఁ పక్షపాతముననో, శత్రువు లట్టై ప్రోత్సాహపఱుప
దానికీ జక్కియోఁ తగనిరీతిని బరుఱోక్తులాడితి వనిఁ యొక్కశంక
గలుగుచున్నది నాకుఁ దలఁ బరప్రోత్సాహమే లేకయుండినఁ నిట్లు శాస్త్ర
తత్త్వ మెఱింగి విధాన్యంనుఁడు ప్రాజ్ఞుండు నయి తగువాఁ డెవ్వఁడైనసాధు
తే. మఱి బ్రభావసమన్వితఁ మాన్యతమనిఁ
బరుషములు పల్కు? నీవన్నఁ పలుకు సత్య
మే యగుంగాక సరసిజహీన లక్ష్మీ
వలెఁ జెలంగెడు నీత నవ్వసమునుండి. ౭౪ 1321
- క. కొనివచ్చి మరల నారామునకున్ భయమంది యాయఁ బూనుదునే? చి
క్కనివస్తువు లభియించినఁ, గొనక యొసంగుదురె మరలఁగుమతులెయ్యెనన్.
చ వనచరకోటిసంవృతునిఁ వాసరనాయక లక్ష్మణాన్వితున్
గనఁగల వింక లంకఁ గొనఁగాఁ జనుదెంచినవాని రామునిన్
చనుజవరేణ్య! మన్నిహతుఁ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొన్నినాళ్లలో
ననిమొన నెవ్వని దొడరి యాత్రిదశావలి గూడ నిల్వదో? ౯౪ 1323
- తే. అట్టిహూరుఁడు ద్వంద్వయుద్ధాభిరతుఁడు
రావణుఁడు రామభూపతిఁ రణమునందు
నేల భయమందు?; నని యంతఁ హితవరుఁ గని
యేల పరుషములాడితిఁ నిట్లు లనుచు. ౧౦ 1324
- *క. అనుతాపంబున మఱియిట్లనియెన్ శ్రీరాఘవుఁడు భయంబును బొందం
గను జేసిన రెండుగఁ దునిమిననే నెవ్వరికి లొంగిఁ మెలఁగఁ దలఁచఁ జూ.
క. వినుమిద్ది నాస్వభావంబునఁ బుట్టినదోష మిద్దిఁ పో విడువంజూ
లనియది దురతి క్రమ మని, యనఘా! తెలియంగవలయుఁనాత్మ దృఢముగన్.
చ. వననిధి సేతుబంధన మఁవార్యపరాక్రమ మొప్పు రాముఁడే
యొనరిచినాడటంచు భయఁ మొప్పెఁ గదా! మదిసీకు నల్పమీ
వననిధి దీనిఁ గట్టుటయుఁ బొరుషచిహ్నము గా దెట్టులో
యొనరిచె దీన భీతిఁ గనుఁ టూపుదు సుంతయు నిశ్చయంబుగన్. ౧౨ 1327
- చ. వనచరసేనతోడ రఘువర్యుఁడు సంద్రముదాటి వచ్చి వ
చ్చినయటు ప్రాణయుక్తుడయిఁ చేరునె స్వస్థల మింకమీఁద సం
చును శవభంబు చేసెదనుఁ సూన్యతవాక్య మిదాను రాముఁ డే
పునఁ జనువాఁడె యంచు బలఁపోకలఁ బల్కెడు గర్వితాత్మునిన్. ౧౩ 1328

* ద్విధా భక్త్యయ మక్రేణం ననమేయంతు కస్యచిత్ - అనిమా.

1క. దనుజేంద్రుని గుపితునిగా, మనమునఁ దగ నెఱిగి తనదు ♦ మంచినడులు వేచనియెను నిష్ఫలములుగా, నని లజ్జను బొంది యేమి ♦ యనఁ దోషమిచ్చే.

తే. మాల్యవంతుఁడు సంశయమానమున
నుండి జయ మబ్బునంచు యథోచితముగ
నాశిషము లిడి సెలవంది ♦ యాత్మవసతి
కరిగె; రావణుఁ డంత జయంబుఁ గోరి. ౧౫

1830

క. తనమంత్రులతోఁ గృత్యంబును జక్కఁదలంచి చేయఁ ♦ బూనినపని యీ
దనుజు లిటు చేయనొక గద, యని నిశ్చయమొప్పుఁ జేసి ♦ యష్టరమునకుఁ.

క. అనుపమమగు సరక్షణమును జేసి యతండు ద్వారమునఁ దూర్పునఁ జ
క్కనిరీతి నాప్రహస్తుని, గనుచుండఁగ నాజ్ఞ చేసెఁ ♦ గడు నేర్పుమొయి. ౧౬౫

సీ. దక్షిణంబున నున్న ద్వారంబునకా మహావిక్రమాఘ్నలుగాఁగ ♦ వెలయుచున్న
యవ్యహాదరుని మహాపార్శ్వనిం గావ నాజ్ఞ చేసెను వరుణాశఁ గల్లు
ద్వారంబునం గావఁ ♦ దనయుని నింద్రజిత్తును రాక్షసాఘయుఁ క్తుని ఘనబలు
నామహామాయుని ♦ సంతట నియమించె; నుత్తరద్వారమం ♦ దుత్తమబలు

తే. లై న శుకపారణులఁ గావ ♦ నాజ్ఞ నేసి
తాను నట నుండ నెంచి యాతలఁపు మంత్రి
గణమునకుఁ దెల్పె మఱియు సంగరమునందు

2 మధ్యమస్థానమును గావ ♦ మహితబలుని. ౧౬౫

1838

క. నిరుపమమగు పౌరుషమునఁ, బరఁగు విరూపాక్షు దనుజబలయుక్తుని నా
కరణి నియమించెఁ గావఁగ; నరసి నిశాచరవరేణ్యుఁ ♦ డంతఁ బురి కొగి.

3క. ఈవిధమున రక్షణమును, గావించి తనం గృతార్థుఁగాఁ దలపోసె
వావిరి మృత్యుప్రేరితుఁడై వాఁ డంతటను బురిసి ♦ ననువగురీతి. ౨౧ 1835

తే. కావ నియమించి మంత్రులఁ ♦ గాంచి పోవ

నాజ్ఞ చేయంగ వారు జయ్యాశిషముల

సలరఁ జేయుచు గృహముల ♦ కరుగ నతఁడు

సిరులఁ బెంపొందు సౌధంబుఁ ♦ జేరె నెలమి. ౨౨

1836

ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

32 - వ సర్గము.

శ్లోక రాముఁడు వానరసేనారక్షణమును గావించుట. శ్లోక

క. మనుజేంద్రులు రాఘవులట, వనచరనాయకుఁడు మఱియుఁ వాయుతనయుఁ డౌ
మానుమయు భల్లూకేంద్రుం, డనుపముండగు జాంబవంతుఁ ♦ డంగదశరభుల్.

1 ప్రిడితో మాల్యవాక్ వాక్యమ్-అనిమా. 2 మధ్యమే స్థాపయే గ్గుల్లే-అనిమా. 3 కృత
కృత్య మి వాత్సానం మన్యతే కాలవోదితః-అనిమా.

చ. ఘనమతి యావిభీషణుఁ; డభింశబలుండు నుషేణుఁ డల్లె యా
తనిపరివారముల్, మఱియు ♦ దారుణవిక్రముడై న మైందుఁ డ
ట్లునవములొ గజద్వివిదు ♦ లాకుముదుండు, గవాక్షుఁ డానలుం
డనితరసాధ్యశక్తియుతుఁ ♦ డొ పననుండును దక్కువానరుల్. ౨౫ 1338

చ. అరిపరిపాలితంబయిన ♦ యాపృథివీస్థలిఁ జేరి యందఱున్
వరునగఁ గూడి లంక యిదె ♦ వాయుజుఁ డప్పుడు చెప్పినట్టి దీ
కరణిని గాన నయ్యెడిని ♦ గర్భుర, నిర్జర, సన్నగాళికిఁ
దరమె జయింప దీనిఁ గనఁ ♦ దద్దయు భీతియె గల్గఁ జేసెడున్. ౪ 1339

తే. మఱియు గంధర్వనాయకుల్ ♦ నెఱి జయింపఁ
గల్గఁ జాలరు రాక్షసకాంతుఁ డెపుడు
పురమునం దిందు సనముడై ♦ పొలిచియుండుఁ
గాన మనకింక జయసిద్ధి ♦ గల్గునట్లు. ౪౫ 1340

క. చక్కఁగ నాలోచింపుం, డిక్కడ గుమిఁగూడి యున్న ♦ యెల్లరు నని వా
నిొక్కట నాడుకొనన్ విని, యక్కజముగ నవిభీషణాఖ్యుం గంతన్. ౫౫

1 ఉ. వారలఁ గాంచి స్పష్టముగ ♦ భావము వారికిఁ దోచునట్లుగాఁ
జారుతరంబుగాఁ దనరి ♦ సంస్కృతభాషను గ్రామ్యభాషయే
చేరని సత్పదంబులను ♦ జెల్వమరన్ వచియించె నిట్లు; లో
సారమనీషులార! వినఁ ♦ జాలుదు రే మదుదీరితం బింకన్. ౬ 1342

క. అనలుఁడు, శరభుఁడు, సంపా, తినామకుఁడు, ప్రఘనుఁడన ట్టితిం బేర్వాసిం
గను నామంత్రులు నలువరు, చని లంకకు వచ్చినారు ♦ సరగున మరలన్. 2

క. పతగాకృతులం దాల్చి య, హితసై న్యముఁ జొచ్చి నగరం మేలాగు సుర
క్షితమగునో దానికి నా, దితిజులు చేసిన మహావిధిప్రజ మెల్లన్. ౮ 1344

2 చ. కనుఁగొని వచ్చినారు నృపకాంత! దురాత్ముఁడు రావణుండు ప
త్రనమును గావఁజేసిన విధానము లన్నియుఁ దెల్పినారు మీ

1 వాక్య మగ్రామ్యపదవ త్పుష్కలార్థం విభీషణః - అనిమా. అగ్రామ్యపదవత్ సంస్కృ
తపదవత్ సర్వేషాం స్ఫుటప్రతిపత్తియే స్వదేశభాషాపదరహిత ముక్తవా నిత్యర్థః - అనివ్యాఖ్య.
దీనిచే సంస్కృతభాష దేశభాషగనుండి అయాదేశములలోఁ బ్రాకృతాదిగ్రామ్యపదములు కలిసియుం
డెనని స్పష్టమగుచున్నది. గ్రామ్యభాష నుపయోగించినచో వానరులును దెలియకపోవచ్చునేమో
యని విభీషణుండు కేవలసంస్కృతభాషనే యుపయోగించె ననుట నిర్వివాదాంతము. సంస్కృత మే
కాలమునను దేశభాషగాదను గుర్వాదము దీనఁ దొలగవచ్చును. సంస్కృతము దేశభాషగా నుం
డఁబట్టియే మనవారు సకలదేశములయందుండు వారలకు స్పష్టముగాఁ దెలియుటకై సంస్కృతభా
షనే గ్రంథములవ్రాసి రచింపఁడఁ దేలక మానదని గ్రహింపవలయు. 2 లోఁగా వానరలందఱుం గాంచి
విభీషణుండు చెప్పినట్లు చెప్పఁబడినది. ఇందు నృపకాంత-అనిరామునిసంబోధించి చెప్పఁబడినట్లు

యనుమతియైనఁ దద్విధుల ♦ నన్నిటి నున్నటు లేను జెప్పుదున్

వినఁదగు; నాప్రహస్తుఁ డతివిస్తృతసైన్యముతోడఁ బొంగుచున్. ౯౫ 1345

సీ. ప్రాద్భావరమున; వీర్యబలముల నసములై తనరారు సమ్మహా♦దరుఁడు మఱియు
సమ్మహాపార్శ్వండు ♦ యామృదిద్భావరంబునందును, రావణ ♦ నాత్మజుఁడగు
నింద్రజిత్తును దైత్యుఁ ♦ డేవునఁ బట్టసఖిష్ణముగ్ధరశూలకాన్యుకాంచి
తకరులు శూరులౌ ♦ దైత్యప్రధానులు పెక్కుండు తనుఁగొల్వ ♦ నుక్కుమిగిలి
తే. పశ్చిమద్భావరమందును ♦ బరమనియత

బుద్ధియై యాయుధంబులఁ ♦ బూని దనుజ

సద్భటవ్రజములు తన్ను ♦ నరగఁ గొలువ

రావణుఁడు తానె లంకాపురమునఁ జేలఁగి. ౧౨౫

1346

తే. ఉత్తరద్భావరమందును ♦ నున్నవారు

పరులబాధలు పురికి నెక్కరణి నైనఁ

గలుగకుండఁగఁ జేయంగఁ ♦ గర్భరగణ

తల్లజుండు విరూపాక్షుఁ ♦ డుల్ల మలర. ౧౩౫

1347

చ. ధనువులు శూలఖడ్గములు ♦ దాల్చిన రాక్షససేనతోడ, నిం

కను బలశాలుకౌ దనుజకాంతులతోడను, గుల్మమందుఁ గా

వను నిలుచున్నవాఁడు; పురవర్యమునం దిటు సంవిధాన మొం

దినసురవైరిసేనలను ♦ దెల్లముగాఁ గని మంత్రు లిప్పుడే. ౧౩౫

1348

క. చనుదెంచినార లిచ్చటి, కనఘాతా! రామచంద్ర! ♦ హస్తినీకర మొ

యైన నెక్కి వేయిమందియు, ఘనరథికులు సయుతసంఖ్యఁగఁ దగువారల్.

క. ఇరువదినపాస్త్రములుగాఁ, బరఁగెడు నాశ్వికులు మఱియు ♦ భటముఖ్యులు భీ

కరమూర్తు లొక్కకోటియు, నిరతము రావణునిఁగొల్వ ♦ నేర్పలులగుచున్. ౧౩౬

క. బలమునఁ బరాక్రమంబున, నిలఁ బేరుం గాంచి క్రూరులే యయి యుద్ధం

బుల నేర్పుగలుగు రాక్షసు, లలరుచు రావణుని గొల్తు ♦ రనుచరు లగుచున్.

క. అనిసేయఁగఁ బదిలక్షలు, దనుజులు పూర్వోక్తవీరతతులం దొక్కొక్క

క్కనికీ, సాయమ్ముగ వే, చనుదెంతురు మనములందు ♦ సమృద్ధ మలరన్. ౧౩౭

క. అనుచు మహాబాహుండగు, ఘనబుద్ధి విభీషణుండు ♦ గాదివిమంత్రుల్

తనకుం జెప్పినవార్తల, వినిపించుచు మంత్రుల నట ♦ విభునకుఁ జూపెన్. ౧౩౮

క. వారును బురివార్తల నా, శ్రీరామున కెల్లఁ దెలియఁ ♦ జేసిరి, పిదపన్

న్నది. విరుద్ధముకాదా అని ప్రశ్నింపరాదు. తథా తేషాం బ్రవాణేషాం రాజావరణోఽబ్రవీత్-

అనియు లంకాయాం సవివై స్పర్వాం రామాయ ప్రత్యవేదయత్-అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కా

బట్టి శ్రీరామమూర్తి వినుచుండ వారలంగూర్చి కొంతచెప్పి రామునిం గూర్చియుం బట్టినది యర్థ

ము చేసికొనవలయును.

- సారసపత్రాక్షుండగు, భూరమణునకుఁ హితంబు ♦ బుద్ధిఁ దలఁచుచున్. ౨౦
- క. సిరివెలయు రావణానుజుఁ, దురుముదమున రాముఁ గాంచి♦యోరఘురామా!
సురవైరి రావణుడు నంగరమున యక్షేశు నొంపఁగాఁ దగుకోర్కిన్.
- క. మును వెడలిన సమయంబున, సనుచువీర్యమున శక్తి ♦ ననిఁ గుండక యొ
ప్పిన విక్రమమున ధైర్యం, బున బలమున నాదుజ్యేష్ఠుఁ ♦ బోలిన సుభటుల్.
- క. 'చని రణువది లక్షలమంది నియతి యొచ్చుచుండ ♦ దితిజేంద్రుని వెం
టను; నిట్లు వైరిబలములఁ, గొనియాడితి నంచు మీరు ♦ క్రుధనొందకుడీ!.
- క. పరులను నిరసించుటకై, యురురోషముఁ బుట్టఁజేయు ♦ చున్నాడను గా
ని రిపుల వర్జించుచు మీ, కురుభయమును గల్గఁ జేయ ♦ నోరఘురామా!.
- క. ఫల మేమి రోషమును నిమ్ములఁ బుట్టింపంగ ననెదొ ♦ మునుకొని యాది
త్యుల నీవు నిగ్రహింపం, గలవాడవు వీర్యమున నికాముము రామా!.
- క. చతురంగబలంబులతో, వృతుండవు రావణనియల్లు ♦ వీరులుగా ను
న్నతబలములఁ దగు కవులను, జతురంగములుగ విభాగపరణి మెరియఁగన్.
- ఆ. ¹వీర్పఱించి దాన♦జేంద్రుని మధియింపు
మనుచు; రావణుని సహజుడు పలుకఁ
బరులవిక్రమంబు ♦ భంగింప రాఘవుం
డతనితోడ నిట్లు ♦ లనియె నవుడు. ౨౧౪
- 1861
- చ. నిరతిశయప్రతాపుడగు ♦ నీలుడు వానరపుంగవుండు ²
శరమణసంపృతుండగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ దూరుపుద్వారమందు భీ
కరగతి నిల్చి దైత్యబలకాంతుఁడుగాఁ దగు నాప్రహస్తుతో
దుర మొనరించు; వాలికి సుతుండగు నంగదుఁ డాత్మసేనతోన్. ౨౧౫
- తే. దక్షిణద్వారమున నిల్చి ♦ దర్ప మలర
నన్దుహోపార్శ్వబలయుతు ♦ నన్దుహోద
గుని రణంబున నోర్పుఁ గా ♦ కనిలతనయుఁ
³డప్రమేయబలోన్నతుఁ ♦ డగుటవలన. ౨౧౪
- 1863
- క. దనుజేంద్రు నింద్రజిత్తును, నని నోర్వంగలఁడు గాన ♦ సగచరవరులన్
గొని పడమటిద్వారంబున, ననిహతపౌరుషముఁ జూప ♦ సరుగన్ వలయున్.
- చ. దనుజుల దానవాళుల నుదారమనీషుల బ్రహ్మహనులన్
గని యపకార మెప్పుడును ♦ గాదనకే యొనరించి దానఁ బ్రీ
తిని గని యుద్రబుద్ధియుయి ♦ దివ్యవరంబుల బ్రహ్మనుండి కై
కొని పెనుగర్వమూని ప్రజఃకున్ బెనుతాపముఁ గల్గఁ జేయుచున్

1 అత్ర మన్యర్థక ర్తవ్యో రోషయే త్వాఽనభీషయే-అనిమా. 2 నిర్దధిష్యసి రావణమ్-
అనిమా. 3 ప్రవిశ త్వప్రమేయాత్-అనిమా.

దనమదిఁ దోచినట్లు సతఃతంబు జగంబుల సంచరించు నా
 దనుజపఠేణ్యు రావణుని ధర్మము పొంగ వధింప నెంచితిక
 గనుక నసైన్యఁడౌ దనుజఃకాంతుఁడు కావలిఁగాంచు నుత్తరం
 బునఁ దగు ద్వారముఁ జొరఁగఁ ధూనిన లక్ష్మణుతోడ నేనికె. 30
 క. అని చేసెన నాతనితో; వనచరనాయకుఁడు జాంబవంతుఁడు దనుజే
 శునితమ్ముఁ డావిభీషణుఁ, డను మువ్వురు వీరు శౌర్య ధీమతులు నుండె.

తే. *పశ్చిమోత్తరమధ్యమభాగమందు

నిలిచియుందును గాక; కోఁతు లిపు డుండు

నట్లు మానుషరూపంబు ధీనాశ్రయించి

యుండరా దిఁకమీఁదట ధీమత్తమందు. 33

1867

క. మనవాసరసేనల నిం, కను నాచేసెడు సుచిహ్నఃకంబులు గ్రహియిం
 పనుదగునే వని యనఁగా, వనచరు లివ్వార లనుచు ధీమత్తములందు. 33

క. మనకుం దెలియుటకై వా, రనయము వాసరులుగానె ధీమతరారుటయే
 ఘనచిహ్నము; లిదిగో విను, డనూనతేజుండు నాసహజుఁడును నేనుక.

ఆ. ఈవిభీషణుండు ధీమతనిమంత్రులు, నలుపు రిట్లు దురముఃసం దలంప
 సప్తసంఖ్య నలరు ధీమతులు మేమె న, రాకృతులను బరుల ధీమత వధింప.

క. తలఁపఁడు వారము నుండి యని, పలికె; మతిమంతుఁడైన ధీమత్తరకులుఁ డి
 మ్ములఁ గార్యసిద్ధికై యిటు, పలికె విభీషణునితోడ ధీమత మలరె. 32

ఆ. ఇట్లు పలికి రాముఁ డెంతయు నింపుగాఁ, దగు నువేలధరణిధరతటంబుఁ
 గాంచి దాని నెక్కఁగాఁ దలపోసె నె, మృదిని వేఱుతలఁపు ధీమతయుండె.

చ. ఘనమతియుం బరాక్రమము ధీమతనివారలతోనఁ బెద్దయై
 తనరు రఘూత్తముండు ప్రమధంబునఁ బెద్దదిగాఁ జెలంగు నా
 వనచరసేన యాక్షితిని ధీమతను వెంబడిరాఁగ వైరులక
 దునుము తలంపునక జనియెఁ ధీమతె లంకకుఁ జెంతనున్నయా
 ఘనగిరిపైకె బత్తనముఁ ధీమతెడువేడుక తత్తఱింపఁగె. 30

1873

ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

30 - వ సర్గము.

— ధీమత రాముండు లంక దరించుటకై సువేలాద్రి నెక్కుట. —

చ. మనమున నానువేలమహిమంబును గాంచుచు దానినెక్కువే
 డ్దను సహజుండు తోనడువఁ ధీమత సమరక్తుల ధర్మవేత్తలక

* స చైవ మానుషం రూపం కార్యం పరిభి రాహవే-అనిమా అనఁగా నింతకుముందు వాస
 రులు మనుష్యరూపములఁ దాల్చియుండిరినియు నిఁకమీఁదట నిట్లుండరాదని శ్రీరాముఁ డాజ్ఞ
 సేయ యథారూపముగ నుండిరినియుఁ దేటపడును.

- వనచరరాక్షసాధిపుల ♦ భాస్కరనూను విభీషణాఖ్యులక
ఘనతరమంత్రవేత్తలను ♦ కార్యగతిజ్ఞులఁ గాంచి ప్రీతితో. ౧౫ 1874
- తే. మధురములు నుత్తమములునా ♦ మాట లొప్పుఁ
బల్కె నిట్లని; మనమెల్లఁ ♦ బలువిధంబు
లైన ధాతుగణంబుల ♦ నలరు నీమ
హీధ్రవర్యముపై నెక్కి ♦ యీనిత నొగి. ౨౫ 1875
- క. మన మురఁ గడపురము; దుర్గనమునఁ దనచావుకొఱకు ♦ మామకసాధ్వీక
జనకజ హరించి ధర్మగబును దెలియక న్వకలవృత్తముల నెంచకయే 3౫
- క. కులగౌరవంబు సుంతయుఁ, దెలియకయుండెడు మదాంధఁదితిజేంద్రపురిం
గలయం జూశము; రావణుఁ, కలరాక్షసనీచబుద్ధి ♦ నవలంబించె. ౪ 1877
- చ. కనుకనె గర్హితంబయిన ♦ కార్యమొనర్చెను; రాక్షసాధముక
వినుతి యొనర్చినక మదిని ♦ వేగను రోషము ప్రజ్వరిల్లెడుక
దనుజుని జంపఁ బూనుకొనఁ ♦ దత్కృతమంతువుచేత నెల్లరక
దనుజులఁ జంపఁగానయియఁ ♦ నప్పుడు నీచుని నేమనందగు. ౬ 1878
- తే. ఒక్కఁ డపరాధ మొనరింప ♦ నొరునిజంప
నేలయన్నను వినుఁ డింక ♦ మృత్యుపాశ
వశగతుండయి యొక్కఁడు ♦ బహుళపాప
కార్యములఁ జేయు నానీచు ♦ కారణమున. ౬౫ 1879
- క. కుల మెల్లను నశియింపం, గలదని; రావణునిపైని ♦ గల కోపమునం
బలుకుచు నీగతిఁ జిత్తంబుండగు నాచువుల నొప్పు ♦ భూమిధరంబుక. ౭౫
- క. ఆరేయిక వసియింపం, గారయమున నెక్కె; దోడఁ ♦ గార్తుకళరముల్
పొరుషము నెఱపఁ దాలించి, శ్రీరాముని వెంటఁ జిత్తశిఖరిని వేడ్క. ౮౫
- తే. లక్ష్మణుండును నిరుతుండై ♦ లలితగతుల
నెక్కె; సుగ్రీవుఁడును మంత్రు ♦ లెల్ల రాఁగ
నతని వెంబడి నెక్కె నాఁయసురవర్యుఁ
డా విభీషణుండును నెక్కె ♦ నతనితోడ. ౯౫ 1882
- సీ. అనిలతనూభవుం ♦ డంగద, నీల, మైం
ద, ద్వివిదాహ్వయుల్ ♦ తగ గజుండును,
గవయ, గవాక్షులు, ♦ గంధమాదనుండును,
శరభుండు, పనసుండు, ♦ హర, కుముదులు,
యాభవుండగు రంభుఁ ♦ డురుబలుండగు జాంబ
వంతుండును, నుషేణుఁ, ♦ డెంతొబుద్ధి,

* యస్యాపరాధా స్మి చస్య-ఆరియా. మంతువు=అపరాధము.

బలమున నసముఁడై ♦ పరఁగెడు ఋషభుండు,

గురుతేజఁడౌ దుర్ముఖుండు, మఱియు

తే శతవలియు, హనుగాఁ గల్లుశౌర్యఘనులు

శ్రీఘ్రగుతులగు నితరులు ♦ శిఖరిగాము

లైన కోతులు శతసంఖ్యు ♦ లారఘుపతి

యుండు గిరినెక్కి రెంతయు ♦ నుబ్బుమీఱ ౧౩౩౫

1383

*చ. వనచరవార మిట్లు రఘువర్మనిచెంటను గొండ నెక్క నా

యినగురుసంశరత్నము మహీధరశృంగమునందుఁ జాలఁ జ

క్కనిసమభూములందుఁ దిరుగఁ దొడఁగెన్ మది వేడ్క దోచ నా

వనచరు లెల్లఁ గొండపయఁ ♦ వర్ధిలి యోజనయుగ్మ మొయ్యనన్. 13౩4

క. చెలరేగి దక్షిణాశను, గలయం గనుఁగొనుచు నెగురఁగా సాగిరి కో

తులఁ గూడి వేగ రాముం, డిలాధరము నెక్కి తిరిగె ♦ నెల్లయెడలఁ దాన్.

సీ. అంతఁ ద్రికూటాచలాయతశిఖరంబునందు నాకాశంబునందు వ్రేలు

చున్నట్లు గనుపట్టుచున్న లంకాపురంబును గాంచి రెల్లగు; ♦ ఘనపురమది

యత్యంతరమణీయ ♦ మై మనోజ్ఞ ద్వారమై మహాసాలమై ♦ యసురనిబిడ

మై యుండె; నల్లనియసురులు ప్రాకారచయముల యందుండి ♦ సాంద్రసాల

తే. మొక్కఁ డభినవముగఁ గట్టి ♦ రొక్కొ యనఁగ

నగవడఁగఁ గాంచి రాష్ట్రవఁగాధిపతులు

మఱియు వానరు లాసురమిండిలిఁ గని

యనియొనర్చుతమిన్ రాముఁ ♦ డాదృశిఁ గన. ౧౭

1386

క. పెనునాదంబు లొనర్చిరి; వనజాపుఁడు సాంధ్యరాగభాసురుఁ డగుచున్

జనియె నవరాశ కంఠటఁ, గననయ్యెన్ రాత్రి చంద్రకళ లొగి నిండన్.

చ. వనచరవాహినీశుఁడగు ♦ భానుకులాధరణంబు దానవేం

ద్రునిసహజుండు సయ్యతులఁ ♦ దోరపువేడ్కిను బూజనీయఁగాఁ

దనయునుజన్మనిం గలిసి ♦ తద్దయు వానరయూధనాయకుల్

తనుఁ గొలువంగ నాగిరివతంసముపై ని వసించె హాయిగన్. ౧౮౫

1388

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

* తే త్వద్విధేణ కాలేన గిరి మారుక్యా న్యృతిః-అనిమా. పద్యమున యోజనయుగ్మమని చెప్పబడినది మూలమునలేదు అని శంకించఁ బనిలేదు ౪౦ సర్గమునఁ బ్రథమశ్లోకమున “తతో రామ స్సవేలాగ్రం యోజనదవ్యయసుంశలమ్” అని యున్నదిగాన నావిషయమే యిట్లఁ జేప్పబడినదని తెలియఁదగు.

3౯ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు లంకం గాంచుట. శ్లో-

1క. హరివీరులు తన్నిశ నా, ధరణీధరమందునుండి • తమిఁ గాంచుచు రా
తిరి బోవ లంకాయందలి, పరమవనారామములను • బరికించి రొగిన్. ౧ 1398

తే. సఃసములై సుందరములు విశాలములును
నాయతంబులు రమ్యంబు • ²లక్ష్మీసుంద
రములునై యొప్పుచున్న యాఁరామములను
గాంచి యానంద మొంది రఃకృపులు మిగుల. ౨ 1890

సీ. చంపకాశోకముల్ • సాలతాలంబులు పున్నాగములు చాలఁ • బొలిచియుండఁ
గాఁ దమాలవనముల్ • కడు నిండియుండింగ నాగ కేసరసంక్తి • బాగుమీఱ
నొప్పు హింతాలాఘ్నోనోర్వీగుహంబులు నీపముల్ సుమధరఃనిబిశసప్త
పర్వద్రుమంబులు • కర్ణికారంబులు తిలకముల్ రమ్యపాటలము లొలయఁ
బుప్పిత్రాగ్రంబులై • పాలుచుఁదీగలుశమ్మఁ శౌఁగిలింపఁగఁ జిత్రకన్తపుష్ప

తే యతములై రిక్తపల్లవయుక్తములయి
తనగు సుందారముఖిదివ్యతనయతమయి
యలగు ననురావతిం బోలి • యాపురంబు
వెలయుచుండెను వర్యమై • వినుబరీతి. ౩౪ 1891

చ. పురమది నీలశాద్యలవిభూతి నెసంగుచుఁ జిత్రరీతిగాఁ
బరఁగు వనంబులన్ వెలసి • వర్ణనయోగ్యమునై చెలంగె; న
త్తగువులు భూవణాదుల నితాంశము మానవులొప్పునట్లుగా
సుగుచిరగంధముల్ వెలయ • సుందరపుష్పఫలంబులన్ మనో
హరముగఁ దాల్చి చూచుటకు • నందముగాఁ దగియుండె నెల్లెడన్. 2 1392

తే ఎల్ల బుతుధర్మములతోడ • నెంతొరమ్య
మగుచుఁ దుష్టేద లింపుగా • నార్వీ నచటి
వనము వైత్రరథంబు సంధనము నాఁగ
నలరెఁ గన్నులకింపుగాఁ • జెలఁగి మిగుల. ౮ 1893

క. వనములఁ దగు నిర్ఘరములఁ, గనుపట్టెడు నీరుకోళ్లఁగములును గోయ
ప్తినీకరములునున్ సర్తనమును నల్పుచుయూరములును • మోదము నొసఁగన్.

క. ధ్వనిచేయుపరభృతంబుల, నినాదముల వినిరి కీశఁనివహాధ్యక్షుల్;
వనముల నుపవనముల యం, దనిశము పతంగములు క్రొవ్వి • యూర్పుచునుండున్.

క. నిరంతము వట్టురపంక్తులు, తెగుగుచునుండును, బికాళి • దివ్యతరువరో
త్కరములను నిండియుండును, నిరంతరము పతంగవినుఁబనివదమ్ము లొగిన్. ౧౦

తే. వట్టదంబులర్పుంకృతి ♦ సముదయములు

వినఁబడుచునుండు నల్లడలను; మనోజ్ఞ

వట్టదంబులు నేవింపఁ ♦ జాలియుండు

బెడ్డురులు మందపిచ్చుకల్ ♦ బిగ్గ నార్వ. ౧౦౫

1397

క. వనములు తనరారంగా, వనచరు లారామణీయవై భవములకున్

దనువు లొగిఁ బులకరింపం, గనుమిక్కిలి హృష్టులగుచుఁగడఁగి చెలఁగుచున్.

తే. వీరులును గామరూపులై ♦ వెలయుచుంటఁ

దగినరూపంబులం గొని ♦ తద్వనములఁ

జొచ్చి రిట్లుగ నసమతేజులగు వార .

లందుఁ జొరఁబడుచుండు నయ్యదనునందు. ౧౨౫

1399

క. అనిలఁడు సుమనఃపరిమళమున మున్నచు ఘోణరంధ్రములకు సుఖంబుం

గనఁజేయుచు వీచెను; నొయ్యనఁ గొందఱు యూధనాథు ♦ లగుహరివీరుల్.

చ. వనచరనాథునాజ్ఞఁ గొని ♦ వై శమ భీకరనాదమొప్పుగా

వనగతపక్షివారముల ♦ వారక భీతిలఁ జేయుచున్ మదం

బునఁ దగునేస్తులన్ మృగసమూహము భీతిలి పాఱఁజేయుచున్

దనుజపురంబు కంపము నితాంతము నొందఁగఁ జేయుచున్ జవం

బునఁ జనునస్త్రు పాదముల ♦ భూమిని దత్తతీలంగఁ జేయుచున్

జని రల లంకకున్ గడుధ్వంజంబులఁ జెన్నగుచోటికిన్ దమిన్

వనచరపాదనంహతులఁ ♦ బర్వినధూళి జనంబునన్ దివం

బును గడు నావరించె, బహుభూతభయంకరరీతి సయ్యెడన్. ౧౬

1401

చ. వనములయందునున్న ఘనభల్లవృగేంద్రవరాహముల్ మదం

బునఁదగు నేనుఁగుల్ మహిషముల్ మృగముల్ కపివీరు లట్టచే

సిన భయదారవంబులకుఁ ♦ జెచ్చెఱ భీతిలి పాటె నార్తమా

నినదముచేత దిక్కులను ♦ నిండఁగఁ జేయుచు నొక్కపెట్టునన్. ౧౭

1402

సీ. ఆత్రికూటాద్రిమధ్యవృక్షంగ మత్యున్నతంబయి సుప్రసిద్ధంబు నగుచు

నంబరంబును దాఁకునట్లు గానంబడి యద్వితీయంబయి ♦ యఖిలభాగ

ములఁ బుష్పనికురుంబముల సమాచ్ఛాదితంబయి స్వర్ణవర్ణమై యలరినూలు

యోజనంబుల పొడ ♦ వొప్పఁగా విమలమై చారుదర్శనముయి ♦ శ్లేష్మగుచు

తే. సిరులఁ దనరుచుఁ బెద్దదై ♦ పరఁగి పతగ

ములకునుం జేరరానిదై ♦ చెలఁగి మనసు

చేతనై న నక్కఁగరాక ♦ చిత్రరీతి

నుండ నన మర్త్య లెక్కంగ ♦ నోపువారె ౧౯౫

1403

క. ఆపర్వతశిఖరంబునఁ, జూపట్టును లంక దనుజశూరార్తణి యం

దేవారి పాలకుఁడుగా, శ్రీపాలితుఁ డగుచుఁ జాలఁ జెలఁగుచు నుండున్. ౨౦

క. పుర మయ్యది శతయోజన, పరిమితమగు పొడవుగల్గి ధాసిలి మిగులన్
సిరులన్ ద్రింశద్వోజన, పరిమితమగు వెడలుపు దగఁ బరిమిత మగుచున్. ౨౦౪

క. తెల్లనిమేఘంబులవలె, నుల్లసిల్లెడు గోపురములు ధాసిల్లుచుఁ గడు భా
సిల్లెడు సువర్ణవరణము, లెల్లెడలన్ రాజతంబు లెసఁగం బరఁగున్. ౨౦౫

తే. వానకాలంబురాఁగ నాహమను ఘన
మధ్యమపదంబునాఁ దగు మహితపుష్క
రంబు మేఘగణంబుల గాజిలునటు
లదియుఁ బ్రాసాదతీవిమానాళి వెలయు. ౨౦౬

1407

సీ. అందుచుధ్యమభాగమందుఁ బ్రాసాద మొక్కండు కాంతులమీఱిక్రాలుచుండు
వేయిస్తంభంబులు వెలయును దానికి నైలాసశిఖరంబు కరణి నాక
సంబున వ్యాపించి చైత్ర్యంబునకు నది భూషణప్రాయమై పొల్పుచుండు
దానవబలములు దానిఁ గాచుచునుండు సనిశము, రమ్యమై యమలకాన

తే. సములచే భూధ్రములచేత సమలవివిధ
ధాతువులచేత సతివచిత్రంబు సగుచు
సుపవనంబులు వెలయుంగ నురుసతత్రి
గణము కలనాదములు చేయఁగారఁబరఁగుచు. ౨౦౭

1408

క. పలువిధములైన మృగగణములు తిరుగుచు నుండఁగ వనములు పెక్కులు భా
సిలి రాక్షసగణములు నుజ్జ్వలభూషణయుక్తై గావ ధాసిలుచుండున్. ౨౦౮

చ. అనిశము సంపదల్ పొదల సత్యధికోన్నతి నొప్పియుండు ప
త్రసమును దాని రావణుని ధామముగాఁ దగుదాని లక్ష్మణుం
డనుజుఁడు గాఁ జెలంగు సుహిమాధ్యుడు రాముఁడు వేడ్కఁ గాంచె నా
వనచరయుక్తుఁడై చుదిసి వర్ణసమున్ దమి నేయుచున్ గడున్. ౨౦౯ 1410

క. సురనిభుఁడు వీర్యవంతుఁడు, ధరణీపతిచంద్రుఁడగుచుఁ దగురాముఁడు సుం
దరసౌధనిబిడమౌ పుర, వరమును గని యదృశార్థవంబున మునిఁగెన్. ౨౧౦

చ. సురుచిరవస్తుసంతతుల శోభిలి రత్నకయత్నపూర్ణమై
నిరుపమసౌధవారముల నిండి కవాటవరంబులున్ మహా
త్తరవరయంత్రముల్ వెలయుఁ దద్దయుఁ బొల్పెడు నట్టి లంక నా
హరిగణయుక్తుఁడై కనియె నారఘురాముఁడు వేడ్క మీఱఁగన్. 1412

ముప్పదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

రం - వ సర్గము.

❧ రావణ సుగ్రీవుల ద్వంద్వయుద్ధము. ❧

- క. జనకనుతాపతి యంతట, వనచరయాధవులు తన్నుఁ ♦ బరివేష్టించు
గను సుగ్రీవునితో యోజనయుగ్గవిశాలమైన ♦ స్థలయుక్తంబై. ౧ 1418
- క. తనరారు శైలశిఖరంబును నెక్కెను; రాముఁ డద్రిముఖ్యశిఖరమం
దున నొక్కముహూర్తము నిల్చి నిఖలదిక్కులను గాంచిచేరువ నొకచోఁ. 2
- ఆ. అతివిచిత్రమగుచు ♦ నాత్రికూటాద్రిశృం
గమునయందు విశ్వకర్మచేత
నిర్మితమయి మిగుల ♦ నిర్మలమగువన
ములను వెలయు లంకఁ ♦ గలయఁ జూచె. ౩ 1415
- క. పురగోపురశిఖరంబున, దురానదుంకగుచు మిగుల ♦ ధూర్జుండగు క
ర్పూరనాథుఁ డుండ శ్రీరఘునరుఁ డప్పుడు గాంచె బ్రవగనగువలతోడఁ. 3
- క. ఇరుభాగంబుల సీతచా, నురములు, విజయంబు దెలుపు ♦ మాసితశుభ్రం
బరలసితమైన ఛత్రము, పరమప్రమదంబు నింప ♦ భాసెలు వానిఁ, 3 1417
- తే. అరుణచందనలిప్తాంగు ♦ సమలరత్న
భూషణాలంకృతుని హేమభూషితాంబ
రుని వినీలాంబునశ్యామతనుని, దేవ
పతిని మార్కానఁ జాలిన ♦ పౌరుషాఘ్న. ౪ 1418
- క. మును పైరావత మొక్కట, నసిమొన దంతములఁ బొడువ ♦ నాదెబ్బలచే
తను గల్గినకాయలు తొమ్మనఁ జూపట్టంగ వెలయు ♦ భూతభయదునిఁ. ౫
- తే. మతియుఁ గుండేటి నెత్తురు ♦ మాడ్కి వెలయు
నుత్తరీయంబు చెలువార ♦ వ్యోమనుండు
సాంధ్యరాగంబు వ్యాపించి ♦ జలదరాశి
పగిదిఁ జూపట్టు దానవపతిని భయదు. ౬ 1420
- చ. వనచరుల౯ రఘూత్తముఁడు ♦ వానిని గన్గొనుచుండఁగా నె యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి యిటు ♦ ధారణినాథుఁడు రామమూర్తిని
ల్చినతటి రాజచిహ్నములచే వెలుఁగొందుచు నీచుఁ డీతఁ డుం
డ నగునె యున్నకోపము కడంగఁగఁ జేయఁగ సూర్యసూనుఁ డొ
య్యనఁ దను చిత్తసత్వముల ♦ నగ్గిరిశృంగమునుండి చివ్రునఁ. ౭ 1421
- క. దనుజేంద్రుఁడున్నగోపురమునకుఁ వడి నెగిరెఁ; జిత్తమున నించుకయై
నను భీతిలేక యాతనిఁ, గనుచుఁ సుగ్రీవుఁ డొక్కఁ ట్టుణముండి తగఁ. ౮ 1422

* విజయచ్చత్రశోభితమ్-అనిమా.

1ఉ. దానవనాయకుం గొనక ♦ తద్దయఁ ద్రూరతరోక్తులన్ గ్రుధం
బూని వదించె; నోరి రఘుభూపతి కేను సఖుండ దుర్మతీ !
యానిఖిలప్రపంచవిభు ♦ సంస్మృనరోరుహదానుడన్ మహా
మానవనాథునత్వబలమంజుళశక్తిసహాయసంపదన్
నే నిను వీడఁ జాల నిక ♦ నిర్భరపౌరుషమూని తన్నెదన్. ౧౦ : 423

చ. అని పచియించి వేగముగ ♦ నాతనిమీఁదికి దాఁటి చిత్రమా
దనుజవరేణ్యమస్తకనితాంతవిభాసురసత్కిరీటపం
క్తిని గడులాగి యుద్ధతిని ♦ గ్రిందఁ బడంగను ద్రోసి తాను నొ
య్యన ధరవ్రాలె; నిట్లు తనయంతికముం గడుఁ జేరు నాకపిన్. ౧౧ 1424

2క. కని రావణుండు తా ని, ట్లనియెఁ బరోక్షమునయందు ♦ నైతివి నీవో
వనచరసుగ్రీవుండవు, చనుదెంచితి వివుడు నాదుసమ్ముఖమునకున్. ౧౨ 1425

క. కనుకన్ హీనగళుండవు, గను గాఁగల వింకమీఁదఁ; ♦ గడువడి నని యా
దనుజేంద్రుఁ డాడి శీఘ్రంబునలేచి నరోజమిత్రపుత్రునిఁ జెలుచన్. ౧౩ 1426

క. కరములను బట్టి యప్పుడె, ధరణిం బడఁద్రోసె హరివతంసుండు శూరుం
డదుదుగఁ జెందువిధంబున, నురుగతిఁ దాలేచి బాహుయుగళిని నతనిన్.

సీ. ధరణిని బడఁద్రోసె, ♦ నిరువురు వారిట్టిలోకరి నొక్కరు బిగువొప్పుఁ గాఁగి
లించుకొనుటచేత ♦ మించి దేహంబునఁ జెనుటలు గాఱ నఖముల జీఱు
కొనుటచే నంగములను రక్తమును గాఱఁ గలనీయక పట్టువదలకుండఁ
జెనుచుకొనుటఁ జేష్టలను మాని పట్టును విడువఁగాఁ బుష్పితవిమలకింశు

తే. కాఖ్యభూరుహశాల్మలికావనీజ
ముల విధమ్మున నుండిరి ♦ పెలుచ వారు
కరతలారత్నిముష్టిసంఘాతములను
ఖరనఖరిములఁ జీఱుటఁ ♦ గడఁగి చేసి. ౧౪ 1428

క. భరియింపరానివిధమున, నురుబులగువారు మిగిలి ♦ యుద్ధంబును జే
సిరి; వారు భీనుజవచుఁ, బురగోపురమునకు నడుమఁ ♦ బొంగెడుకాంతన్.

తే. మల్లయుద్ధంబు గావించి ♦ యెల్లరుఁ గనఁ
జైకే జిమ్ముచు మరలను ♦ బట్టి లాగు
చును బరస్పరమున్ వంచుకొనుచు నడుగు
లిడుచు నడుమకుఁ బోవుచు ♦ దుడుకుమీఱ. ౧౫ 1430

తే. ఒకరిపై నొక్కరుగ్రత ♦ నూని హస్త
ములను వైచి తగం బట్టి ♦ మూర్ఖుల దృఢ

1 లోక వాధస్య రామస్య సభాదాసోఽస్మి రాక్షసానియా 2 సుగ్రీవస్తస్వంపరోక్షంమే
హీనగ్రీవో భవిష్యసి-అనిమా. అవఁ గా వాకింబఁబడనప్పుడు సుగ్రీవుండవు. (మంచితలచుగల
వాడవు) ఇంకఁ గంతహీనుడఁ ఎగురువని భావము.

ముగను గాఁగిటఁ జేర్చియె ♦ దిగిరి నాల

పరిఖముల యంతరమునకు ♦ సరిగ నిలకు. ౧౬౪

1431

చ. నులువుగ లాఘంబునను ♦ త్తోడిని ముట్టక పైకి దాటి యా
యలఘుబలాఘ్య లొక్కక్షణ ♦ మందు నె నిల్చి పరిశ్రమంబునన్
గలిగిన నూర్పులన్ విడిచి ♦ క్రమృతఁ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
మ్ములఁ బయి కేగి భూరికరఁముల్ ఘనపాశములై చెలంగఁగాన్.

1432

క. తనువుల బంధించిరి యుద్ధనిపుణతన్; బట్టులను ♦ దారుణవిక్రాం
తిన నభ్యాసబలంబులఁ, బెనుగర్వముచేత విష్ట్రవీరగుచు వారల్. ౧౮

1433

క. పులులవిధంబునఁ గలభం,బురీతిన నొకరినొకరుఁ ♦ బూనిక బంధిం
ప లలితగతులొప్పుఁగఁ ద్రోవలఁ దిరుగుచుఁబెనఁగి రెంతోఁవాంఛలు మీఱన్.

సీ. ఇతరేతరము వార ♦ లేవునఁ గదిసి వక్షంబుల మోందుచు ♦ గాఢతరము
గాఁ గాఁగిటం జేర్చు ♦ కరణిగా నదుముకొనుచుఁ దటాలునఁ బడి ♦ రచటినేల
నంతలోపల నె వా ♦ రట్టలేచి పరస్పరముఁ బట్టి పైకెత్తి ♦ తమఁ బడంగఁ
ద్రోయుచు బహుళరీతులగు సంగరమార్గములఁ బెనంగిరిమఁదంబులఁజెలంగు
కరులఁ బోలెడు వీరవరులు వారివఱు వ్యాధామశిక్షలు ♦ బలముకలిమి

తే. గల్లువారలు గావునఁ ♦ గట్టుగంబ

ములకు సరియగు తమబాహువుల నడంచు

కొనుచునుండియు నలబడి ♦ గనక యుండి

రాహవంబునఁ బొంగునూఁపాలు చెలంగ. ౨౦౪

1435

క. ఈరీతి చాలకాలము, వారాహున మొప్పుఁ జేసి ♦ పడి మీఱంగఁ
బోరన మండలగతులన్, జేరి పరాక్రమము చూపఁ ♦ జెలఁగిరి కినుకన్. ౨౧

1క. వా రొకరి నొకరు చేరుచు, నేరితినైన నఁ జంప ♦ నెంచుచుఁ గడు నా
హారమునకుఁ బొంచిన మా,ర్దారంబులభంగి నొంప ♦ సంతసపడుచున్. ౨౨

క. చలియింప కించుకంతయు, నిలువంబడి మండలాది ♦ నియతపథములన్
గలన మొనరింప సాగిరి, బలశాలురు యుద్ధమార్గఁపలుతరశక్తుల్. ౨౩

1438

2 సీసమాలిక:—

వనచరనాయక ♦ దనుజేంద్రు లొయ్యన సవ్యాపసవ్యాది ♦ సకలమార్గ
ములను, వ్యాఘ్రస్ఫుగేంద్రములవలె నిలువంగవై శాఖ,సమపాదఁవైష్ణవమ్ము
లాలీఢ నుల్లై ప్రత్యావీధిమండలము లనఁగఁ దగుస్థానములను మఱియు
గోమూత్రగతివంటి ♦ కుటిలమార్గంబుల నట్టులె యుపసర్పణాపసర్ప
ణములఁ, దివ్యగ్గమనముల సవ్యాపసవ్యక్రమంబులఁ; దన్ను ♦ సరి చెలంగి
నొప్పింపఁ బూనఁ దానును దానివ్యర్థంబుగనుజేయ పరిమోక్షమును,జెలంగి

బదులు నొప్పించుచు ♦ వైరితాడనములఁ బరిహరించెడు నట్టి ♦ వర్జనమును
 బగవాఁడు నిలుచంగఁబడ వానిచుట్టునుదగఁ జరించెడు పరిధావనమును
 నెదిరించి శత్రువును దలపడు నభిద్రవణమును, దేహంబు ♦ వంచి యొక్క
 యంగంబు నిక్కించి యుడఁగి మండూకంబుభంగిఁబై బోవు నాప్లావమును, ద
 గంగ ధైర్యంబున ♦ గాఢంబుగాఁ దాకి కేవలావనమును ♦ జేవఁగొనుచు
 నిర్భయంబుగ నందు ♦ నిల్చియుండుటయనునాస్థానమును, ముఖ ♦ మట్టెత్తిప్పి
 వెసఁజను టను పగాఁపుత్తంబు, నిలుచున్నయట్లెవెన్నకుఁ బోవునట్టిదగు న
 పావృత్తమును, వైరిఁబట్టుకొనంగోరి తనువెల్ల నంచి యాతనిపయికిని
 జవము మీఁతెడునట్లు ♦ చనుటనాఁదగు నవద్రుతమును, దనదుశఁత్రువునుగాలఁ
 దన్న నాన్యమువంచి ♦ త్వర నెగురుట యనఁజను నవస్తుతమును ♦ శత్రుబంధ
 నార్థమై తనకర ♦ మట్టె చాచుటయనునట్టి యుపన్యస్త ♦ మరియుఁ దనను
 బట్ట యత్నింపంగఁ ♦ బట్టుతప్పించుకొనఁగఁ గేలు చిమ్ముటనంగఁ బరఁగు
 నట్టి యుపన్యస్త ♦ మాదియాపథముల మెలఁగుచుండిరి; పోరు ♦ నలుపుచుండ
 దనుజనాథుఁడు సోలి ♦ ననచ రేంద్రునకు మాయాబలంబునఁ నసయట్టివారు
 ఆ. పెక్కునుండి తోఁచువిధమున మాయను, జూప మొదలుపెట్టె ♦ నాపగిదిని
 దానెఱింగి జయము ♦ తగఁగాంచుశీలంబు, వెలయ భానువుత్రుఁడలయకవడి.

౪. ఆకస్మికముగ నెగిరెను, నాకాశంబునకు దానఁవాధీశుఁడు తా
 నాకపి మరిలఁ నచ్చునీ, దే శరణిని ననుచు నచటఁనే నిలుచుండెన్. ౨౮
 ౫. ఈరీతి నంచితుండై, యారావణుఁడుండ వానఁరాధీశుఁడు తా
 నే రావణుతోనంగర, మారీతి నొనర్చె ననెడు ♦ యశముం గనుచున్. ౨౯
 చ. దనుజపతిఁ జయించి రణధర్మము తప్పక వానిఁ గట్టుముల్
 గన నొనరించి యున్నతముగాఁ నగు నభ్రానథంబు జొచ్చి రా
 మునిఁ గని యంతఁ బార్శ్వమున ♦ మోఁదము భక్తియు మీఱుచుండ న
 వ్వనచరమధ్యసంస్థుఁడయి ♦ భాసిలుచుండె జయోత్సవంబునన్. ౩౦ 1442
 చ. తరణినుతుండు వీరుడయి ♦ తత్కృతి నవ్విధిగా నొనర్చి హ
 ర్షరతిని గాంచి యారఘువంశప్రియసూతికి యుద్ధపార్వమున్
 బరఁగ నొనర్చి వానరులఁవారము తన్నును బూజసేయ నా
 హరిగణనందుఁ జొచ్చెను మహాబలవేగము మీఱఁ జక్కఁగన్. 3౦ 1443

నలువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౧ - వ సర్గము.

శుభ్ర ఆంగద రాయభారము. శుభ్ర

చ. వనచరనాథునం దవుడు ♦ భాస్కరనంశనుమాక్తికంబు చ
 క్కనిరణచిహ్నజాలములఁ ♦ గాంచుచుఁ శౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రీతిని

ట్లనియెను; నాదునమ్మతిని ♦ సంపద యీగతి సాహసంబుచే
యను జనునే మహిళులిటు ♦ లద్భుతసాహసకృత్యముల్ తమం
తన యొనరింపఁ బూనరు నితాంతము ధైర్యమునూని వేగమే. ౨ 1444

తే. సాహసప్రియుఁడవు నీవు ♦ శౌర్యఘనుఁడ
వందున నె నవ్వీభీషణు ♦ నఖిలవనచ
రేంద్రబలమును సంశయ ♦ మిట్టులొందఁ
జేసి యీగొప్పతెగువను ♦ జేసితి విటు. 3 1445

క. నీవిట్లు సాహసంబును, జేవం జేయంగఁ బూన ♦ షీతి మాబోంట్లే
జీవించుట దుర్లభమగు; నోపిరా! యింక నైన ♦ నుద్ధతి మీఱి. 3౪ 1446

తే. ముందు వెన్నలు తలఁప కీచంపమునను
సాహసంపుఁబనుల్ సేయఁ ♦ జనదు సుమ్ము
బాహుబలమున దుర్భరఁవై రిగణము
నడఁచు నీకును నేదైన ♦ హని గలుగ. ౪ 1447

క. జనకజతో భరతునితోఁ, బినతమ్ములతోడఁ దురకు ♦ విమలంబగు నీ
తనువర్యముతో నాకే, పనియుండును? జక్కఁ జెప్పును ♦ భాస్కరతనయా!. ౫

క. సురపతివరుణసమానుఁడ, పురుబాహుబలంఁ విట్టు ♦ లుగ్రరణముచే
యరుతిని జని రాకుండెడు, తరుణంబున నీదుశౌర్యధర్మ మెఱిగియు. ౬

నీ. ఏజేని నీకపకృతియె గల్లునొ యని సందియమంది నాశపథ మెట్లు
లైనఁ దీర్చకయుండు ♦ నొనె యందున నేనునాత్మజబంధువాహసయుతముగ
రావణు ననిఁ జంపి ♦ రాజ్యంబునకు విభీషణుని బట్టముగట్టి ♦ సత్వరముగ
నాయయోధ్యుకఁ బోయియఖిలరాజ్యమ్మును భరితునకొనఁగి తర్వాతఁ జక్క

తే. దనువు వదలంగ నిశ్చయమును నొనర్చు
కొంటినని పల్కె; శ్రీరఘుంకుంజరుఁ డిటు
పలుక సుగ్రీవుఁ డతనితోఁ ♦ బలికె నిట్లు
రఘుకులాభరణంబ శ్రీరామ నేను. ౮౪ 1450

క. నీపౌరుషముల నెఱిగియు, నీపత్ని హరించినట్టి ♦ నీచుదురాత్ముఁ
బాపిని గని యెటుపైతును, భూపవరేణ్య! యటంచుఁబొంగుచుఁ బలుకె.

క. వీరుండగు సుగ్రీవుని, చారుతరోక్తులను విని యెసంగెడుకాంతి
స్ఫూరుని లక్ష్మణుఁగని యా, శ్రీరాముం డిట్లు పలికె ♦ జత్త మలరంగ. ౧౦

క. మన మీసేనల శీతల, వనముల ఫలరాజుఁ దగిన ♦ వనములకుం గై
కొనిచని యూధవులకు నొ, య్యన వేటుగఁ బంచియిచ్చియరిభయదముగ.

* త్వష్టాహసేన్ద్రదాదీనాం జీవనం దుష్టభమితి - అనువ్యాఖ్యాభిప్రాయ మిటఁ జేర్చఁ
బడినదని తెలియందగు.

క. గరుడాదిరూపములుగాఁ, బరఁగఁగాఁ జేసి నిద్ధఃపడియుండుము భీ
కరమై లోకక్షయకర, మురుతరమును నౌ భయంబు ♦ సూహింపంగన్. ౧౧౫

క. కలుగఁ గలసని తోఁచెడుఁ, దలఁపఁగ నది భల్లుక, హరిదాసవహిరా
పశికి వివాళనమును నిమ్ములఁ దెలిపెడు వీచెఁ బరుషఃముగఁ బవనుండున్. ౧౧౬

చ. ధరణి పడంకుచున్నయది ♦ భాత్రిధరాగ్రము లల్లలాడెడున్
దరువులు భూమిపైఁ బడెడుఁ ♦ దద్దయు భీకరనాద మొప్పుఁగాఁ
బరుషతరాకృతుల్ గలిగి ♦ వారిధరంబులు శ్రేయముఖ్యభీ
కరతనువుల్ ధరించుచు జగత్ప్రళయంబును దెల్పుఁబాలి నె
త్తుగుచినుకుల్ గలట్టి. గురుఃతో యములన్ గురియున్ నితాంతమున్. ౧౧౭

ఆ. సంధ్య యదై రక్తఃపండున మట్లుగాఁ
గాన నగుచు భీతికరముగాఁగఁ
జూడఁబడెడు నదిగొ ♦ సూర్యమండలినుండి
పడెడు మండుశుచిక ♦ బలము లట్టె. ౧౧౮

1457

క. హీనములగు మృగపక్షులు, దీనాకృతు లొప్పు మిగుల ♦ దీనరవములన్
వీనుల కతిభయదమ్ములు, గా నొనరుచుచున్ సరోజఃకాంతుని కెదురై. ౧౧౯

తే. అఱచుచున్నవి; లయకాల ♦ మందువలె నె
చంద్రుడు నిశేను సప్తకాశంబు మాని
నడుమ నలుపును రక్తవర్ణంబు చివరి
లందుఁ దగఁ గల్గఁ జేయుఁ దా ♦ పాతిశయము. ౧౨౦

1459

క. పరివేషము వ్రాన్వంటై, పరుషం బశుభప్రదంబు ♦ పరికింపంగా
నరుణతరాంతరమునునై, సరముం జూపట్టుఁ బ్రళయకాలవిధమునన్. ౧౨౧

క. కను మర్కమండలంబున, ననుజా! నీలాంక మొక్కఁ ♦ డగపడియెడుఁ జ
క్కనితారలు మలిసములై, మునుపటివలెఁ గాక నూత్నఃముగఁ గనఁబడెడున్.

క. ఈదుర్నిమిత్తములు గన, నేదో ప్రళయంబు జగతి ♦ కేతెంచెడు నాఁ
గాఁ దగియున్నవి చూడుము; వేదికలను శ్రేయకాక వితతులు గ్రద్దల్. ౧౨౨

తే క్రిందుగాఁ జేరుచున్న వీరితి నక్క
లశుభనాదంబులను సాధ్యఃసావహంబు
లై న యెలుఁగులఁ జేసెడు ♦ ననుజ! యింకి
వనచరుల్ పరివేష్టించి ♦ వచ్చుచుండ. ౨౦

1468

చ. మన మిదె రావణుండును నమూనుషశక్తిని నేలుటన్ జగం
బున నెదిరింపరాకయె యపూర్వమునై తనరారు లంకకుం

* కృష్ణరక్తాంకుపర్యంతో యథాలోకస్య సంక్షయే-అనిమా.

- జనుదము వేగ; యంచు గురుఁనత్తుండ వీరుఁడునై నరాముఁ డా
యనుజునితోడఁ బల్కుచు మఃహాచలశృంగమునుండి యిప్పుడే. ౨౧౫ 1464
- క. ధరణికి దిగి ధత్తాత్యుఁడు, ధరణీశలలాముఁ డంతఁ ♦ దనసేనను నె
వ్వరికి నెదిరింపరాకయె, యుదుగుఁ దగుదానిఁ జూచె ♦ నాగిరిక్రిందఁ. ౨3
- క. కాలోచితకృత్యంబులఁ, జాల నెఱింగిన ఘనుండు ♦ త్కృపతి తానుఁ
బోలఁగ నుగ్రీవుండును, నోలి మహాష్టవగసేన ♦ నుత్సాహమునఁ. ౨3౫ 1466
- క. తనరారఁ జేసి యుద్ధంబునకుఁ సమయంబువచ్చె ♦ భూరిబలమునఁ
జనవలయునంచుఁ దానాఞ్చ ను జేసెను; దెల్లవాఱుఁజాము చనంగఁ. ౨౪
- క. ఘనబాహుండగు రాముఁడు, ధనువును ధరియించి స్థవగఁతల్లజు లెల్లం
దనచుట్టు బలసిరాఁగాఁ, జనె లంకాపురముఁ గూర్చి ♦ సరథసగతితోఁ. ౨౫
- క. దనుజేంద్రుఁడు నుగ్రీవుఁడు, హనుమంతుఁడు జాంబవంతుఁ ♦ డానీలుఁడు రా
మునివెంబడించి పోయిరి, వనచరవీరుండు నలుఁడు ♦ భల్లుకవిభుఁడుఁ. ౨౫౫
- తే. లక్ష్మణుండును బ్లవగబఁలంబుతోడ
నరుగు దేరంగఁ జనియె; నాఁతరుణమందు
భల్లుకష్టవగంబుల ♦ బలము మిగుల
గొప్పదిగ మీఱి పెద్దదా ♦ మీఁటి నెల్ల. ౨౬౫ 1470
- తే. ఆవరించియె రాముని ♦ ననునరించి
చనియె; గుంజరదేహులై ♦ శత్రువారి
ణమున నేర్పఱులై నవాఁసరవరు లొగి
శైలశృంగంబులను దరుఁజాలములను. ౨౭౫ 1471
- చ. కరములఁ దాల్చి రామన్యవఁకాంతునివెంబడిపోయి; రట్లుపో
దరులగు రామలక్ష్మణులు ♦ తన్వలముంగొని చాలసేపు త
ద్ధరమును డిగ్గి పోవుచును ♦ దానవనాథుపురంబుఁ జేరి రా
యరిబలసూదనుల్; సగర ♦ మయ్యదియై ధ్వజపంక్తి గ్రాలఁగాఁ. ౨౯
- *క. కరము మనోహరమై నుం, సరముగఁ గనుపట్టు నువపఁనంబులతోడఁ
బరఁగుచు నదృశ్యతరమగు, వరణము ప్రాకారవరము ♦ భాసురరీతిఁ. ౨౯౫
- సీ. పరఁగుచుండఁగ బహిఁద్దావరంబు లొప్పంగనర్యభేద్యంబయి ♦ యమరులకును
దుర్ధర్షమై యుండెఁ ♦ దొలఁగక వాసరుల్ రామునాఞ్చనుఱుని ♦ భీమరూపు
లయి తమచోటుల ♦ సరయుచు ముట్టడి నల్పిరి; గురుతరఁశైలకూట
ముట్టు లున్నతమగు ♦ నాయుత్తరద్వాపరమును రాఘవుఁడు సోదఁరునినిగూడి
- తే. ధనువుఁ దాల్చి సైన్యంబులను దగంగఁ
గాచుచుఁ ముట్టడించె; నిఁక్కరణి వీరుఁ

డైన రాముడు లక్ష్మణుఁ డనుచరుడయి

యుండ రావణుడున్నట్టియు త్తరదిశ. 33

1474

క. కనుఁగొని లంకాపురమహి, మను జూచుచు ముట్టడించె; ధుని కాపుదలను మించిన, ఘనమగునాదావ్రమచటఁ ధుభయదంబై.

క. వరుణాధిష్ఠితమగు సా, గరమునలెన్ వెలసి శస్త్రకలితులును భయం
కరసూపులునగు రాక్షస, వరులెల్లం జట్టుముట్టి ధరియింపన్. 3౪ 1476

క. ఘనమై యుండుట నితరులకు నెవ్వరికి ముట్టడింపఁ ధుడక భీతిం
గనఁజేయు చల్పబలులకు, దనుజాన్వితభుజగలోకతల్లజము నలెన్. 3౫

క. కననయ్యె రాఘవున కొక్కనికిం దక్కంగ ధరణిఁ ధున నితరులకున్
దనుజేంద్రపురిని దోర్బల, మున నిల్వఁ నరంబుగాదు ధుముందు నిలువఁగన్.

తే. రాముఁ డాదావ్రసీమల ధురాక్షసభటు
లునిచి యున్నట్టి బహువిధాధుధనమూహ
ములను బహువిధకవచావళులను గాంచె;

సంత వీరుడు నీలుఁడు ధుహరివిభుండు. 3౬

1479

క. తూరుపుదావ్రంబునఁ దా, శ్రీ రాముని నాజ్ఞను నిలిచియె యుండెను దు
రావ్రులు మైందద్వివిదులు, చేరి తనుం గొల్వఁ బ్రవగఁ సేనలతోడన్. 3౭

క. ఘనబలుఁ డంగదుఁ డంతట, వనచరవీరులగు గజగఁవయులు గవాక్షుం
డును ఋషభుండు తనుఁ జేరం, గను యామ్యదావ్రంబుందఁగావలియుండెన్.

క. బలవంతుడైనహనుమయు, నల్లఘుండుప్రమాధి, ప్రఘనుఁ; డట్టిమహావీ
రులు పెక్కుమందిష్టవగే, శులు తనుఁ గొల్వంగ మింటఁ ధుశాపను లలరన్. 3౮

తే. *పశ్చిమదావ్రసీమను ధుబలసియుండె;

సంతసుగ్రీవుఁ డాగరుఁడానిలసము

లైనహరివీరులం గూడి ధుయతులరీతి

నడిమిగుల్మంబునం దుండెఁ ధుగడఁగి యంత. ౪౦

1483

క. హరియాధపతులవశమున, గురుబలులగు ముప్పదాఱుఁకోట్ల ననచరుల్
పురి ముట్టడించి వనచర, వరుఁ డున్నయెడన్ వసించి ధువఱిలి పూన్కిన్.

క. రాముని యానతిఁ గైకొని, సౌమిత్రివిభీషణులు వెన్కన్ దావ్రములన్
దా మునిచిరి కోటినిగా, భీమకపీంద్రులను వేఱుఁవేఱుగఁ గడిమిన్. ౪౧

క. డనిచిరి ముట్టడికై; రా, మునకుం బడమట సమీపఁమున సుగ్రీవుం
డును జాంబవంతుఁ బెక్కుర, వనచరపై నికులఁ గూడి ధుబల నులరారన్.

తే. నడిమి గుల్మమునందుండె; ధుగడుబలాఘ్య

లైన యవావనరోత్తము ధులపుడు చంప్పి

* పుష్కమేవ స్వయంగుత్తే సుగ్రీవ స్సమత్యత-అనిమా.

లోలయ వెలసెడు పెద్దపులులను బోలి

తరుగిరింద్రాగ్రములఁ గొని ♦ తలవడంగ. ౪౪

1487

క. కనిపెట్టియుండి; రంతట, వనచరు లెల్లరును స్వీయఁవాలంబులఁ బై
కిని జూపి నఖరదంష్ట్రులు, ఘనదివ్యాయుధము లట్లు ♦ గ్రాలుచునుండఁ.

తే. ఆననంబులు వికృతంబు ♦ లై చెలంగఁ

గన్ను లతికోపమున నెఱ్ఱఁగా వెలుంగ

నవయవంబులు బహుళవృద్ధాంచితంబు

లై కనంబడ నుండి రాఁహవముఁ గోరి. ౪౫

1489

క. కిరికళకబలులు కొండలు, కరికతబలయుతులు, వేయిగజములబలముల్
పరఁగం గొండలు వనచర, వరులుండిరి; మఱియుఁ బ్లవగఁబలమునయందుఁ.

సీ. ఓఘసంఖ్యకుఁ దగు ♦ నుగ్రద్విచంబుల బలములు గల్గుకొఁతులును, నోఘ
శతసంఖ్య కుపమయా ♦ శౌర్యంబుగల వనచరులు నింతింతని ♦ పరిగిణింపఁ
దగ నంతబలముచేఁ ♦ దగువారు కొండలునై యుండి; రాలంకయందువారు
వరుస గుంపులుగూడఁశరభముల్ శలభముల్ గుంపుగానొక్కటఁగూడునట్లు
గా భయంకరముగాఁ ♦ గను జిత్రముగనుండె వనచరభల్లూకఁవరులు చేరి

తే. యుండుటను; లంకచుట్టును ♦ నొప్పియున్న

వారిచే నిల కప్పంగఁ ♦ బడినయట్లు

పైఁబయింబడు వనచరఁపంక్తిచేత

సంబరము నిండినట్లుగ ♦ నగవడె నట. ౪౬

1491

క. వనచరభల్లుకవరులట, మును వుంచినవారు గాక ♦ మునుకొని కినుకఁ
జనుదెంచి కోటిసంఖ్యగ, ననికై ద్వారముల నెల్ల ♦ నలరిరి మఱియుఁ.

క. హరివరులు వేలుగాఁ బెక్కురు వారికిఁ దోడ్పడంగ ♦ గోరి యచటికే

బరసుమునంబున వచ్చిరి; ధరణిధరం బద్ధి వ్లవగఁతతినిబిడంబై. ౪౭

1493

చ. కనఁబడుచుండె; ద్వారములఁ ♦ గాంచి చెలంగినమీఁద ఖ్యాతిఁ గాం
చిన యొకకోటి వానరులు ♦ చేరి పురంబును నావరించి; రా
వనచరవీరు లిట్లు తరువారము హస్తములందుఁ దాల్చి లం
కను దగ నావరింపఁ బురి ♦ గాలికినైన జొరంగరానిదై. ౪౮

1494

చ. తనరుచునుండె; భూరిజలఁదప్రతిమానతనూనిలానులై
కనఁబడి శక్రవిక్రమము ♦ గ్రాలంగ నొప్పుహాశ్వదుల్ పురం
బును వడి నావరింపఁ గని ♦ పూర్వసురుల్ వెఱగంది; రప్పడా
వనచరసేన రాఁగ గురుఁవార్ధిని దాటి జలంబురాఁగ నొ

ప్పనినద మట్లు గొప్పధ్వని ♦ పుట్టెను భూతభయంకరంబుగఁ. ౪౯

1495

తే. వరుణాశోరణసంయుతఁపురవర మది, ధరణిధరకావనములతోఁ ♦ దత్తజిత్తై
నామహాధ్వని; కంతఁ గీఁశాధినాథ, రామలక్ష్మణపాలిత ♦ భీమబలము. ౫౦.

క. సురలకు సనురులకై న నెదిరింపఁగా రాకయుండె; ధీమంతుండా
ధరణీశ్వరుండు శ్రీరఘువరుఁ డీటు విడియించి ప్లవగబలముల నెల్లఁ. ౫౬౪

చ. దనుజులఁ జంపఁ బూని యిక్కఁదా నొనరింపఁగ నర్హమైన య
పుని విషయంబు చక్కఁగను ధండితమంత్రులతోడ దూతనుం
బనుపఁగ నర్హమం చరసి ధ వాలికుమారుని దూతగాఁగఁ బం
పను దగ నిశ్చయించి బహువారము లాత్మ దలంచి యంతటఁ. ౫౬౫

క. జనకసుతాపతి సామా, దినిఖిలతత్వజ్ఞుఁ డౌట ధివ్యనృపతిధ
ర్మనిచయమును స్మరియించుచు, దనమదిగృహపాడమవాలితనయునిఁబంపఁ.

క. తనయాట్టు లవిప్రభీషణుఁ, డనుమోదము నొందఁ బిలిచి ధ యంగదుతో ని
ట్లనియెఁ; సామ్యా! యంగన! ననచరుడవుగాన నగరఁచరముఁ దీనిఁ.

తే. శ్రమములేకయె లంఘించి ధ చనఁగఁగఁ వు
గాన భయ మించుకంత లేక దశవనను
పాలికిం బోయి నేను జెప్పుంగఁ బూను
నట్లు నావల్కులుగఁ బల్కు ధ మతినితోడ ౬౦

1501

1 శా. పీఠీ! రాక్షస! నీదుసంపదయు నీయ్యుర్వీశభావంబు నీ
ధీరత్వంబును నంతమొందె నిపు డేతెంచెఁ వివాశంబు నీ
భూరిస్వాంతబలంబు గూడఁ జెసియెఁ ధ బో నీవు గర్వించి దై
త్యారిత్త్యసురమానిష్యులను యథాహింద్రసంఘంబులఁ. ౬౧

1502

తే. అచ్చురల భూమిపతుల నెయ్యైవిధముల
బాధలం బొందఁ జేసితో ధ వాని కంత
కును ఫలంబుగ బ్రహ్మయిచ్చిన వరంబు
వలనఁ గల్గిన దర్పంబు ధ విలయ మొందె. ౬౨

1503

క. ఋత మిది విను మిఁక భార్యాహృత్తకై నేఁ గోపమొంది ధ యిప్పుడు నిన్నుఁ
జతనంబున దండింపఁ, మతినియతిం బూని శౌర్యమహిమం బలరఁ. ౬3

తే. ఈపురద్వారమున నిల్చి ధ యిట్టులున్న
వాడనే; వన్ను దండింప ధ వచ్చుఫలము
నీకు నేమని యన్నచో ధ నిన్ను నేనుఁ
జంపఁగా దాన నీపాపసమితి యడఁగు. ౬౪

1505

క. సురమానిష్యధరణీశ్వరమును లేపదముఁ బొందఁ ధ జాలుదు రీ వా
వరపదము నొందఁ గల విఁకఁ, స్వరితంబుగ రమ్మ పాపతతిఁ దొలఁగింతుఁ.

క. దనుబాధమ! యామారీ,చుని మాయను నన్ను మఱొక ధ చోటికిఁ దొలఁగం
గను జేసియే మహాబలమును నమ్మి మహితనూజఁమును దొంగిలితో. ౬౫

1 బ్రహ్మశ్రీకృష్ణశ్వర్యముమాక్షోసప్రచేతన-అనిమూ. 2 ఏవంవిధస్య మమ నియమనేన తప
కిం భవిష్యతి త్యత్రాహ-అనివ్యాఖ్య.

- క. కనఁబఱపుము మాయాబలమును దానిన్ నేడు నాదుఁముందఱ; నీవా
జనకజ నర్పించి ననుం, గని శరణముఁ జొరవయేని ♦ ఘనవిశిఖములన్. ౬౬
- క. దనుజుం డీలోకంబునఁ, గన నొక్కఁడు లేకయుండఁగఁ గావించున్
విను ధర్మబుద్ధి యీతఁడు, దనుశేషవిభీషణుండు ♦ తగున్యాసుమునన్. ౬౭
- చ. శరణముఁ జొచ్చినాఁడు గద ♦ శాశ్వతమాచు నకంటకంబునై
వరఁగు సురారిరాజ్యమును ♦ భాస్వదనూనమదీయసంగతిన్
ద్వరితముగానె పొందు నిది ♦ తథ్యము మూఁఘుడవై దురాత్ములౌ
సురరిపులే సహాయులయి ♦ శూరత నిన్గొలువంగఁ బాపివై. ౬౮ 1510
- చ. మనము వశంబుగాక యనుఁమానసచున్వితమై తగంగ నొ
ప్పిన దనుజుండ వీ విఁకను ♦ బ్రీతిని నొక్కముహూర్తమైన నీ
ఘనతర రాజ్యసంపదలఁ ♦ గాదు దురాత్మక! పొంద శక్యమౌ
దనుజ! మదీయనాక్యమును ♦ దప్పుచేసిన నిన్నుఁ గాచెదన్. ౬౯ 1511
- క. హిత మిద్ది కాకయున్నన్, ధృతిమీఱఁగ శౌర్యమూని ♦ తెగి సంగరము
న్నతిఁ జేయుము నాశరముల, మృతిఁ గని పరిశుద్ధచుతివియే యగుదుఁనుమీ!.
- క. దురితంబు లెల్లఁ దొలఁగును; దురాత్మకా! యట్లుగాక ♦ తోచినసరితీన్
జరియింపఁ బట్టివై నీ, వరయ మనోవేగ మూని ♦ యఖిలజగములన్. ౭౦
- తే. సంచరించిన నాదువీక్షణపథమునఁ
బడి యనంతర మనువుల ♦ వదలకుండ
నుండఁ జాలవు; హితమగు ♦ నొక్కమాట
నీకుఁ జెప్పెద విను రజఃనీచర! యింక. ౭౦ 1514
- చ. ధరణిని నొక్కరాక్షసుఁడు ♦ నక్కఁడు గావున నీకు నీవె యి
త్తురుణమునందె చేయఁదగు ♦ ధర్మముల ట్లవరక్రియావళుల్
జరపుకొనందగున్ మఱియు ♦ త్యాగభీతి జూడఁగఁ బోవునద్ది యె
క్కరణిని లేదుగాన సరిగఁ బురమంతయుఁ జూచుకొ మ్మింకన్. ౭౧ 1515
- తే. నాకరంబున నున్నవి ♦ నీకుఁబ్రియము
లైన ప్రాణము లింకనంచు ♦ నాడుమచట
ననుచు నశ్లిష్టకర్తుఁ డఁశ్యావనినాథుఁ
డనినఁ దారాతనూభవుఁ ♦ డంగదుండు. ౭౨ 1516
- క. తనువు ధరించిన హుతవహూఁ, డన నాకాశమున కెగసి ♦ నాశ్రీమంతుం,
డనఁఘుడు లేజం బలరఁగఁ, జని త్తణమున దనుజనాథుఁసద్దము నొందెన్.
- చ. దనుజవరేణ్య మంత్రియైతఁడు ♦ దగ్ధననంబునఁ గాంచె సంతఁ జ
క్కనిగతిఁ; గాంచనాంగదుఁడు ♦ కర్పరనాయకుముందు వ్రాలి యొ
య్యన జ్వలితాగ్నిరీతిఁ గన ♦ నై నిలుచుండెను స్వీయనామ మా
తని కెఱిగించి తానె యలఁదైత్యకులేశుఁడు వానిమంత్రులున్. ౭౪ 1518

- క. వినుచుండఁగ శ్రీరాముని, యనువాదము నెల్లఁ జెప్పి నట్టులె వినిపిం
పను బూని యిట్టులనియెన్; దనుజేంద్రా! కోసలేశతల్లజఁ డగుచున్. ౭౫
- సీ. అక్షిప్తకన్యఁడై ధులరు రామునిదూత నావలిపుత్రుండఁ నంగదాఖ్యఁ
డను నన్ను వినితివా; ధనురఘుకులభూషణమ్ము కొనల్యయానందవర్ధ
నుఁడు నగు శ్రీరాఘవుఁడు నీకుఁ జెప్పంగ దగువల్కులంజెప్పఁదలఁచె వాని
విననయ్య! క్రూర! పత్రసమును వెడలి నాయెదుటికి నచ్చి నీవొక ననిని
తే. జేయుమీ! శూరుఁడవు కమ్ము ధన్యావరీతి
నిన్నుఁ గొడుకుల హృతుల ధీదుబంధు
వులను మంత్రుల నేఁ జంపఁ దలఁచినాఁడ
మీకు నేనంతకుండఁ జుష్మి! దురాత్మ! ౭౮
- క. అనిమొన నీ విలఁ బడఁగా, విను ముల్లోకములు ప్రీతి ధవలయ సుఖంబుం
డును; యత్నులు గంధర్వులు, దనుజులు త్రిదశులును మానితల్లజు లెపుడున్.
- క. ఉరగులు సుఖముండుదు రె, త్తగుణంబుననైన వారిదూరణరీతిం
బరికించి యేఁచు నిను ని, త్తగుణంబునఁ జంపువాఁడఁ దధ్యము నుష్మి!.
- క. నను సత్కరించి నాభార్యను సీతను నప్పుగించి యడుగులఁ బడవే
ని నినున్ జంపి విభీషణు, దనుజమహారాజ్యవిభవధామ నొనరుతున్.
- చ. అని వచియింపుమా! యుచుచు ధనారఘురాముఁడు నన్నుఁ బంచె నం
చని యలయంగదుండు ప్లవకాధిపుఁ డాడిన రాక్షసేకుఁ డొ
య్యన ఘనకోస మండె ననురాధిపుఁ డుగ్రరుడావిలాక్షుఁడై
దనుజుల మంత్రిపర్వులను ధాఁ గని వీని దురాత్ము దూతమున్. ౮౧ 1524
- ఆ. పట్టుకొనుఁడు వీనిఁ గొట్టుఁడు చంపుఁడు, విడువ వల దటంచు ధివులకోప
మడరఁ జెక్కునారు ధాని లాసతియిచ్చెను; దాని నాలకించి తడయ కవుడు.
- క. జ్వలితాగ్ని జేజనులు దైత్యులు భీకరతనులు నల్పి రొక్కట నాకోఁ
తులరాయనితనయుని ని, మ్ములఁ బట్టుకొనంగఁ; గూటమున నహోటన్.
- క. *వీరుండగు నంగదుఁ డతి, ధీరుఁడు గావున నె యరితఃప్రికిఁ దనబలమున్
నేరువును జూపుటకుఁ దా, వారలు తనుఁ బట్టుకొనెడు ధంగి నొసరిచెన్.
- చ. దనుజుల హస్తయుగ్మమునఁ ధాఁ బతగంబులరీతి నుంచుకొం
చు నపుడు పర్వతాకృతిని ధిశోభిలు తద్భవసంబుమీఁదికిన్
దనవడి గ్రాలఁగా నెగిసె; దానవవీరులు వారు తజ్జవం
బున విడలింపఁగాఁ బడుచు ధిబోరస నభ్రమునుండి యార్పుచున్. ౮౬
- తే. ¹రావణుఁడు చూచుచుండఁగ నే వడిఁబడి;
రంత విక్రమశాలి యూయంగదుండు

* గ్రాహయామాస తాశయ స్వయమాత్సాన మాత్స వాన్-అనిమా. 1 తతః ప్రాసాదశిఖరం
తైలశృంగ మివోన్నతమ్-అనిమా.

గిరిశిఖరమున వెలసి మిక్కిలిపొడవుగఁ

గ్రాలు ప్రాసాదశిఖరంబుఁ ♦ గాంచె మించి. ౮౭౪

1529

చ. వనచరుపాదఘాతమున ♦ వారక రావణుఁ డట్టై చూడఁగా

నని మును వజ్రభేదితము ♦ హాతుహినాచలశృంగమట్టు లొ

య్యన నది బ్రద్దలయ్యె నిటు ♦ లాతఁడు దానిఁ బగుల్చి చక్కఁగాఁ

దననగునాను మెల్లరకుఁ ♦ దా వినిపించి ధవ్వనుల్ చెలంగఁగాఁ. ౮౯ 1530

క. ఉరవడి నింగికి నెగ నెగఁ, నురవైరుల కా ర్తిఁ బ్లవగఁ శూరులకు ముదగ

బు రహిం గూర్చుచు శ్రీరఘు, వరపార్శ్వమునందు వ్రాలెఁ బ్లవగులనడుమఁ.

క. దనుజేంద్రుఁడు ప్రాసాదంబును భగ్నంబగుటఁ గాంచి ♦ భూరిశ్రోధం

బును బొంది వీడొకం డ, య్యను నాబలమెల్ల శక్తి ♦ నోడించి వడిఁ. ౯౦

చ. అరుగుచునున్నవాఁడు గద! ♦ యారయ నిట్టి బలాధికుల్ హరీ

శ్వరు లొకకొందఁ జిట్లు తమఁ శౌర్యముఁ జూపఁగఁ బ్రాణయుక్తి నే

బరఁగుట యెట్లా యంచుఁ దనఁ భావిఫలంబును గూర్చి యూరుపుల్

వరుసగఁ బుచ్చె, సంత నిట ♦ వాలితనూజుఁడు రాఁగ రాముఁడఁ. ౯౦౪

ఆ. మోద మొంది సింహానాదముల్ చేయువా

నరులు పెక్కుమంది ♦ వరుసఁ గొలువ

నరులఁ జంపఁ గోరి ♦ యనిఁ జేయఁగా నుండె

నచట నానుషేణుఁ ♦ డధికబలుఁడు. ౯౨౪

1534

క. గిరిశిఖరాకారుండై, హరివీరులు కామరూపు ♦ లాదృటిఁ నన్నుం

బరి వేష్టింపఁగ నుండెను; బరజనదుర్ధర్ముఁ డతఁడు ♦ పతియానతిచేఁ. ౯౩౪

తే. తారకారాజులో శశిధరుఁడు తిరుగు

చుండునట్లుగఁ దిరుగుచు ♦ నుండె నాల్లు

ద్రావిరములఁ గాచుచుఁ; సముద్రంబు చెంతఁ

బురమునుం జిట్టుకొని కపివరులు పూన్చి. ౯౪౬

1536

క. సరిగా నక్షోహిణిశత, నురయఁగ నుండంగఁ జూచి ♦ యతిశయబలులై

పరఁగెడు దనుజేశ్వరు ల, చెప్పువును గొందఱు భయంబుఁ జెంది రధీదుల్.

క. శూరులు కొందఱు సమరం, బేరితని నైనఁ జూడఁ నేయగు నంచుఁ

భూరిముద మంది రటఁ బ్రాకారమునకుఁ బరిఖకుఁ గల ♦ త్కౌఠల మెల్లఁ.

తే. వనచరావృత మై యుండ ♦ వాసరమయ

మైన ముఱియొకసాలమ ♦ ట్లనుగులకును

గానఁబడి; దీనులై యుంటఁ ♦ గర్భరు లవు

డతిభయంబున విస్మృతు ♦ లై తడఁబడి. ౯౪౯

1539

క. పెలుచన హాహాకారం, బులు గావింపంగ భయముఁ బట్టించురవం
బులు చెలఁగుచుండ లంకకా, గల శూరవరేణ్యులై సకర్బురు లంతకా. ౯౮౫

క. అనిసేయఁగఁ దగు పెనునా, ధనములు ధరియించి స్రళయఁతరుణంబున నా
యనిలువిధంబునఁ దిరిగిరి; వనచరులకు భీతినొంది పొరుష ములకా. ౯౯
నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౨ - వ సర్గము.

శ్లోకం యధారంభము. శ్లోకం

చ. దనుజులు రావణాసురుని పానుము చేరఁగఁ బోయి; రంత నా
వనచరయుక్తుఁడౌచు రఘువర్మ్యుఁడు లంకను ముట్టడించె సం
చును దెలుపంగ; నాదితిజహూరుఁడు లంకను ముట్టడించినా
రన విని క్రుద్ధుఁడై పురము ప నారయకృత్యము లెల్ల సూటిగకా. ౧౫ 1542

తే. ద్విగుణముగఁ జేయఁగఁ బంచి పినుతబలము
నరయఁ బ్రాసాద మెక్కె; యుద్ధాభిలాషు
లగుచు లెక్కింప రాక యాహరివరు లొగఁ
బురము నెల్లను గానసగిరివనముల. ౨౫ 1548

చ. అరుదుగ నిండియుంట నతఁడంతటఁ గాంచె; మహీతలంబు నా
హరివరు లెల్ల మ్రింగునటు పత్తరుణంబున నుంటఁ గాంచి యె
క్కరణిని వీరిమృత్యువును ప గాంచఁగఁ జేయఁగ నొనటంచు నా
తురుఁ డయి యెంచె; నిక్కరణి పూర్తినిశాచరుఁ డాత్మలోపలకా. ౪ 1544

¹క. చిరకాలము చింతించుచు, బరుషత్వం బూని బుద్ధిపాలవమునఁ దా
నరుదుగ నక్షుల విప్పుచు, హరియాధములకాసరేంద్రు పచ్చటఁ గనియెకా.

చ. వనచరసేనలకా గొనుచు; బార్ధివవర్మ్యుఁడు తాను బూర్వము
న్న నెలవువీడి యాదితిజనాయకుపత్తనసాలసన్నిధిం
గనఁ జని సాధుగు ప్తమయి ప కర్బురసంవృతమై చెలంగు లం
కను గొనియెకా; విచిత్రతర ప కన్యసతాకమహాధ్వజాళిచే
తను సమలంకృతంబయిన ప తత్పురముం గని యార్చిత్తుఁడై. ౬౫ 1546

చ. జనకజ నాత్మలోఁ గలఁచి ప నత్వరమే యిటులెంచె నక్కటా
జనకతనూజ యాహరిణశాబవిలోచన నానిమిత్తమై
దనుజులు తన్నునొంపఁగ వెతం గడుఁగుందుచుఁ బన్నులండి చి
క్కి నిరతముకా బరుండి ధరఁ ప కేవల మార్చిని బొందు చున్నదే. ౮ 1547

చ. అని యిటు ధర్మచిత్తుడగు ♦ నారఁసురాముఁడు పీడ్యమానయా
జనకజ నాత్మలోఁ దలఁచి ♦ చయ్యనఁ గ్రోధమహాగ్నినుండ నా
వనచరుల౯ గనుంగొని జఃవంబున శత్రువుల౯ వధించుఁడీ
యని యపు డాజ్ఞ నేసె; నిటు ♦ లారఁసురాముఁడు భీక రాత్ముడై. ౯ 1548

తే. అశ్రమంబున నేపని ♦ నై నఁ జేయఁ
జాలువాఁడొటఁ దమకు నాఙ్మనిడ వార
లోక్కరోక్కరి మీఱుచు ♦ నుగ్రరము
లడర ననిసేయఁ బూని రఃత్యంతనియతి. ౧౦ 1549

సీ. హరియాధపతులు శై ♦ లాగ్రంబులను వైచికాని ముష్టుల గ్రుద్ది ♦ కాని రావ
ణాసురుఁ డేలు నీభాసురపురమును బాడుసేయుడమని ♦ నావంతములను
దలపోసి రంత; వాఁరలు గొప్పశైలాగ్రముల శిఖరంబులఁ ♦ బెలుచ నెత్తి
కొనుచును బహుతరుఁకూటముల్ పెకలించిధరియించియును బ్రవి♦దారణంబు

తే. నొనరుప౯ సిద్ధపడి; రంత ♦ దనుజనాథుఁ
డట్టై చూచుచునుండ నాఃహరిబలములు
భాగములు పెక్కుగాఁ జీలి ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియముఁ గూర్చ సాలంబును ♦ వేగ యెక్కి. ౧౩ 1550

క. కనకచ్ఛాయల వక్రము, లనూనచిత్రంబుఁ గూర్చ ♦ నరుణచ్ఛాయల్
గనఁబడ వారలు శ్రీరా,మునికై ప్రాణముల వీడఁ ♦ బూని కరముల౯. ౧౩౪

క. శిలలను సాలమహీజం, బులఁ దాళంబులను శత్రుఃములుగాఁ గొని యు
జ్జ్వలశక్తి లంకపయికిం, బెలుచన చని, రాష్ట్రవంఁగ ♦ వీరులు పూనిక౯. ౧౩౫

చ. తరువులఁ బర్వతాగ్రముల ♦ దారుణముష్టుల నొంచుచు౯ గడు
బురవరసాలకూటముల ♦ భూరివనంబులఁ దోరణంబుల౯
బరిపరి నుగ్గుచేసి; రల ♦ భల్లుకవానరు లంత మృత్తుచేఁ
బరిఖల నట్టై రమ్యతరఃవారిమయంబులఁ బూన్పఁ బూనుచు౯. ౧౩౬ 1553

తే. దారుతృణములను౯ వైచి ♦ దారుణగతు
లోప్పఁగా వానిఁ బూడ్చి; రఃత్యుగ్రశౌర్య
లై న కొందఱు వానరుల్ ♦ పూని వేయి
మందితోఁ గోటితోఁ గొంతఃమంది కవులు. ౧౩౭ 1554

క. హరు లొకకొందఱు గడుభీ,కరశతకోటిష్టవంఁగఃకాంతులతో నా
వరణము నారోహించిరి, కరివరసమకాయులై న ♦ కపివరు లవల౯. ౧౩ 1555

క. కనకమయతోరణంబుల, ఘనతరకై లానశిఖరఃకల్పములయి చె
న్నునఁ దగుగోపురముల నొ,య్యనఁజెండుచు సంతసమునఁనాడుచుమిగుల౯.

తే. ఎరిగి గంతులు వైచుచు ♦ నిటునటు చరి
యించుచు౯ బొబ్బలిడుచు నొఃక్కించుకై న

భయములేకయె యాలంకఁపైకిఁ బోయి

రాకవులు కానునూపంబు * బలరు చుండ. ౧౯

1557

* క. వినుండి సర్వోత్కృష్టులు, గను రాఘవులున్నవారు * కపినాథుఁడు రా
మునికడ నుత్కృష్టుండై, తనరుచునున్నాఁడు భూమిభవపాతితుండై. ౨౦
క. అని యిట్లు రఘు లొప్పుంగను లంకావరణమునకుఁ * గడువడిఁ జని; రం
దును వీరబాహునలులను, వనచరయాధాధివులు సు*బాహువు కడఁకన్.

క. లంకాప్రాకారంబును, బింకం బలరంగఁ గూల్చి * వెడలి సురారుల్
సంకటపడఁగా నిల్పిరి, యంకుశముగ రావణాహ్వ*యద్విషమునకున్. ౨౧
తే. అంతియే గాక సేనల * కర్ణములగు

వనతు లేర్పాటు గావించి * వారి పూహ
ములుగ నిల్పిరి; కుముదుఁడు * బలముపొంగ

విజయశీలుగుగాఁ దగు * వీరకవులు. ౨౨

1561

సీ. పదికోట్లు గొలువంగ * భవుదిక్కునుండి ప్రాద్భావరంబు గాపాడు*తలఁపుఁబూని
నిలిచెను; బ్రఘసుండు * నిర్భరశౌర్యుఁ డౌవనసుండు వానర*బలముతోడ
నాకుముదునకు న*హాయంబు చేయంగ నందె యుండిరి; వీరుఁ * డతిబలుండు
నగు శతవతి యప్పు * డాగ్నేయముననుండి దక్షిణద్వారమ్ముఁ * దాను గావ
నిరువదికోట్ల క*పీంద్రులతోఁ గూడి యావరించి చెలంగె; * నాసుషేణుఁ
ఆ. డధికబలుఁడు పితయు * నాతార కాతఁడు, వప్తికోటికీశ*న త్రములను
గొనుచు నసురకోణ*ముననుండి పశ్చిమ, ద్వార మావరించి * తాను నిలిచె.

క. బలవంతుండైన రాఘవుఁ, డబుఘుబలోపేతుండైన * యాసౌమిత్రిం
గలిసి యుదీచీద్వారము, బలిమిని దా నావరించి * వజ్రలెన్ మిగులన్. ౨౩

క. వనచరపతి సుగ్రీవుం, డనిలునికోణంబునుండి * యారాఘవుతో
డను నిల్చె; భీమదర్శనుఁ, డనూన కాయుండునౌ గ*వాత్యుం డంతన్. ౨౪

తే. ఒక్కకోటి గోలాంగూలు * లొప్పుచుండ

వీర్య మొప్పుగ నాంఘ్రి*వీరుపార్శ్వ

భాగమున నిల్చె; శత్రుని*బర్హణుండు

బలయుతుఁడు ధూమ్రుఁ డొకకోటి*భల్లుకములు ౨౯

1565

క. తనుఁ గొల్పి రాముపార్శ్వంబున నుండెను; వీర్యము బల*మును బొంగఁగఁ జ
క్కని కవచంబును దాలిచి, ఘనుండైన విభీషణుండు * గడ కైఁ గ్రాలన్. 3౦

తే. అనికి నాయత్తుండైన చి*వాళిఁ గూడి

రామచంద్రునికడనుండె; * భీమబలులు

* జయ త్రివిధులలో రామా లక్ష్మణశ్చ మహాబలః, రాబా జయతి సుగ్రీవో రాఘవే జాభి
పాలితః - అనిమా. ఈశ్లోకము సుందరకాండమునఁ గొన్నిపర్యాయములు ప్రయోగింపఁబడినది
ఇందును జెప్పఁబడియే. కాన నిది వార్తాకమహర్షికవిచంద్రునకుఁ బ్రితిపాత్రమని తోచును.
ఇంతకన్న రామవిషయకీర్తన మేమిగలదు ?

గజగవాక్షులు గవయుండు ♦ గంధమాద

నుండు శరభుండు కపిసేన ♦ లుండుచోట్ల. 3౧౫

1567

క. నిరతము తిరుగుచు వారలఁ, బరికించుచుఁ గాచుచుండ; ♦ వానరవీరో
త్కరములు విడియుటఁ జూచి య,సురరాజగు రావణుండుఁశూరతమెఱయె.

క. దారుణకోపంబున భట,వారములం గాంచి నేగ ♦ బవరము సేయఁ
మీరలు వెడలం దగునని, వారికి నాజ్ఞనిడె; విభునిఁవాక్యము వినుచున్. 3౨౫

ఆ. ఆనిమేషమున నె ♦ యతిభయంకరసింహ,నాదముల నొనర్చి ♦ నైజకోప
ములను జూపి రంత ♦ లలితశశాంకబింబంబుపగిది శుభ్రవక్త మలర. 33౫

సీ. భయదనాదమ్ములఁ ♦ బర్వఁగాఁ జేయుచు వెలయు భేరుల నల్లఁకల దనుజులు
ముచుముందు గొంపోయిఁకనకకోణంబులవాయింప మ్రోగెను;భయదరూపు
లగుదానవులులక్షఁలుగఁ గూడి ముఖవాయువులను బూరింప నుజ్జ్వలరవముల
శంఖముల్ మ్రోసె; రాక్షసులెల్ల నాభరణాళిశాంతులు గలఁయంగఁ బర్వ

తే. ననితతనువులతో శంఖవిసరములను

దాల్చి యుండుట విద్యుద్విఠతతులతోడఁ

*గొంగపిండులతోడను ♦ గూడియున్న

జలదములరీతిఁ గ్రాలిరి ♦ సైన్యముందు. 3౬౫

1571

చ. దనుజవిభూత్రముండు భటఁతల్లజవారము సంగరంబు సే
యను బురికొల్పి సంతసము ♦ నందుచు నాలయకాలమందుఁ బెం

పునఁ జెలరేగు నాభయదఁభూరిసముద్రవయఃప్రవాహ మ

ట్లనుపమశక్తిధైర్యము ♦ నప్పుడె పోయె నుహాచ్ఛటుల్ తగన్. 32౫

1572

చ. వనచరు లంత నామలయఁభవ్యతటంబులు సానువుల్ గుహల్

స్వసముల నిండునట్లు పలుఁసాగులు భీకరనాదముల్ కడున్

దనర నిగుడ్చి; రాపిదన ♦ దానవవీరులశంఖసింహని

స్వసముల దుందుభిధ్వనులఁ ♦ బ్రద్దులువాతె ధరాంతరిక్షముల్. 3౯

1573

క. కరిఘ్నింకారంబులతోఁ, దురగమహాహేషితములతోడ శతాంగో

త్కరనేమిఘోషములతో, నురరిపునాదములతోడ ♦ ట్లోణియు దివియున్.

క. వననిధులును ఘోషిల్లఁగఁ, దనరెఁ బ్రపంచంబు మిగులఁధ్వనిమయమగుచున్
దనుజామరులకుఁ బోలెన్, వనచరదానవుల కంతఁ ♦ బవరం బయ్యెన్. ౪౧౫

చ. దనుజులు భీకరాంగములఁ ♦ వద్దయుఁ బొల్పుచు శౌర్యసారమున్

వనచరపంక్తికిం దెలియఁ ♦ బ్రల్లదముల్ కడు నాడుచున్ ద్యుతుల్

గనఁబడ నొప్పు పెన్గదల ♦ వానరులం బ్రహరించి రుగ్రశ

క్తి నికరశూలజాలములఁ ♦ దీప్తపరశ్వధనంహతిం దగన్. ౪౨౫

1576

- క. హరివీరు లుగ్రశౌర్యము, పరులకుఁ గనఁబడఁగ నంత ♦ బవరంబునఁ గ
 ర్బురులం గొట్టుచు శ్రీరఘు, వరుఁ డతిబలశాలి దుష్టవైరిలయదుఁడుఁ.
- క. బలవంతుఁడైన లక్ష్మణుఁ, డిల సర్వోత్కృష్ట లగుచు ♦ నెనఁగుచునున్నా]
 రల కపిపతిసుగ్రీవుం, డలఘుబలుం డున్నవాఁ ♦ డహార్యవిభవుఁడై. ౪౩
- క. అని గట్టిగ నార్చుచు నా, దనుజులపైఁ బడిరి; ఘోరతనులౌ కపు ణో
 ఘనకీర్తిరాజా! యుద్ధిని జయజయ యనుచు రాముఁబినుతించు చనిఁ.
- క. తమనామవిక్రమాదుల, నమరారులయెదుటఁ బొగడి ♦ యతివేగముగా
 ద్రుమముల గిర్యగ్రంబుల, ననుధిక్బల మలరఁ గొట్టి ♦ శాతసఖములఁ.
- ఆ. దంతములను వారిఁ ♦ దక్షిణ మలయించి, రంత భయదహపులౌ దనుజులు
 ప్రబల గర్వమలరఁ ♦ బ్రాకారగతులయి, శూలఖడ్గభిండివాలములను. ౪౪
- క. ధరణి గతులైన యన్వన, చరులం బరిమార్చి; రంత ♦ త్కృష్ణలిఁ దగునా
 హరివరులు గోపముం గొని, త్వరపడి వరణాగ్రములకుఁ ♦ దా మెగిరి తగఁ.
- చ. దనుజులు నందు నిచ్చి తము ♦ దారుణరీతిని గొట్టువారి మే
 దినిఁ బడఁద్రోసి; రత్నతీని ♦ దృష్టమహాసురకీశవరజా
 లనియతనంగరంబు తుముఁలంబయి శోణితమాంసపంకమై
 కనుఁగొన నదృశ్యతంబగుచుఁ ♦ గ్రాలెను సాటియె లేక యుగ్రమై. ౪౭౪ 15౯౩
- నలువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౩ - వ సర్గము.

❧ కపిరాక్షసులకు ద్వంద్వయద్ధము. ❧

- చ. అనుషమధైర్యసాగులగు ♦ నాహరివీరులు ఘోరసంగరం
 బును నొనరించుచుండఁ గని ♦ పూర్వసుపర్వలు దారుణాగ్రహం
 బును గని; రంత సాధ్వసముఁ ♦ బుట్టెడు కార్యము లెల్లఁ జేయునా
 దనుజులు రాక్షసోత్తములు ♦ దారజయంబును గోరి తేనికీ. ౧౪ 1581
- సీ. కనకశేఖరములఁ ♦ గ్రాలునశ్వంబులు పహ్నిశిఖోపమధ్వజవితతులు
 దపనసంకాశరథవ్రజంబును జారు కనచాలి భానిల్లఁగా దెసలను
 ధ్వజులచే నింపుచు ♦ ననిఁజేయవెడలిరి భూరివానరసేన ♦ భూమిపతికి
 విజయమ్మఁ గోరుచు ♦ వేగమ కామరూపులగు నారాక్షసబలములఁ గని
- తే. తలపడియె; రెండుబలములు ♦ కలహకాంక్ష
 నొండొరులమీఁదికిం జనుచుండ నడుమ
 ద్వంద్వయద్ధంబు చెల్లె; డద్దయును దేజ
 మలరు నాయంద్రజత్తు దోర్బలము మెఱయ. ౫

- క. వాలితనూజుని సంగదు, శూర్తి మార్కొనినయమునిచొప్పున శక్తిం
గ్రాలుచు మార్కొని సంగర, మోలిం గావించె నద్భుతోత్సాహమునక.
- క. అని నెవ్వరికిని నోర్వం, గనుజాలని విక్రమంబు * గల్గి మెఱయుచుక
దనుజేంద్రుడొ విభీషణు, మనమునకుం బ్రియము సేయుమాన్యుడునుడుక.
- తే. ఐన సంపాతి యాప్రజంఘాఖ్యుడ నెడు
దనుజు మార్కొనె; మారుతతనయుడ డప్పు
జంబుమాలిని బొలియింప * సాగి మారు
కొనియె; సంత విభీషణుండును జవమున. 2
- 1588
- క. అతిశయమగు కోపంబున, సతిదాగుణ వేగుడైన * యామిత్రఘ్నుక
జతనంబున మార్కొనియెక, బ్రతిలేనిబలంబు మిగుల * భాసిలు గజాడుక.
- క. అనిచేసెఁ దపనుడను నొక, దనుజునితో; భూరిశక్తిధాముడు నీలుం
డను ప్లవగుండు నికుంభునిఁ, గని తలపడియెక బ్రవంగకాంతుం డంతక. ౯
- సీ. ప్రభునుడక దనుజేంద్రు * పైకి లంఘించెను; సిరిగల్లులక్షణుఁ * డరినిఘాద
నుండు విరూపాక్షు * ఖండింపఁగాఁ బోరె; దుర్ధర్ము డగ్ని కేతుండు రశ్మి
కేతుండు ను వ్రష్ను * డాతతబలశాలి యగు యజ్ఞకోపుండు * నను నలువురు
దనుజులు కలియ నాజనకజానాభుండు వారిమార్కొని నిల్పె; * వజ్రముప్పీ
- తే. యనెడు దానవుడలమైందు * నాద్వివిదుని
సంత సశనిప్రభుండును * ననురవరుండు
మారుకొని రాకపీంద్రులు * వారిఁ జంపఁ
బూని తలఁచడి రాహవమునఁ జెలంగి. ౧౨
- 1591
- క. వీరుండు రణదుర్ధరుండును, ఘోరాకారుండు నైన * కుమతిప్రతాపనుం
డారసి దారుణవేగుం, డై రంజలు నీలుతోడ * ననిఁ గావించెక. ౧3
- 1592
- క. ఘనబలుండు ధర్మపుత్రుండు, ననఘుండును నౌ నుషేణుఁ * డావిద్యున్మా
లిని గదిసి సంగరంబును, నొనరిచె; భయదాంగులగుచు * నొప్పువనచరుల్.
- క. తక్కిన దనువుత్తులతో, బెక్కు తెఱంగులను బాహువిక్రమ మలరక
జక్కఁగ రణ మొనరించిరి, మిక్కిలి జయకాంక్ష లెదలమిగులఁబయిపయి.
- తే. అప్పు డచ్చట వీరులొ * హరిదనుజుల
కరయఁగా రోమహర్షణ * మైన తుము
సంగరంబయ్యె; నాఘోరసంగరమున
దనుజనివహంగములనుండి * దారుణగతి. ౧౬
- 1595
- తే. * చములే పచ్చికలుగాఁగ * గాత్రసమితి
కావ్యసంచయములుగాఁగ * గడఁగి రక్త

* హరిరాక్షసదేహాభ్యః ప్రభూతాః కేశకాద్యలః-అనిమా.

నదులు విస్తారముగఁ బాతెఁ ద బొదలుకోవ

మున మనం బుగ్గమై తగఁ ద ననిని వేడ్క. ౧౭

1586

క. నురపతి వజ్రంబును గొను, కరణి గదంబూని శత్రుఁద కాండముల ని
ర్భరశక్తిఁ జెండు సంగదు, హరివరుఁ గని యింద్రజిత్తుఁ ద హర్షోష్ఠంగఁ.

క. అని సేయుదువే యిఁక నిట, ననుచుం బ్రహరించె; వేగఁ ద మరల సిరిదగ్గ
దనుజేంద్రనందనుని నిం, ద్రునినునుఁడు కాంచి చాలఁదూర్ఘాంతండుగుఁచుఁ.

ఆ. కనకచిత్రితాంగఁద కలితమా రథమును

హరులతోడ గడవుఁ ద సతనితోడఁ

జార్ణముగ నొనర్చె; ఁ శోభిల్లు నావ్రజం

ఘుఁడు శరత్రయంబుఁ ద గూర్చి మించి. ౧౯

1599

క. వనచరపతి సంపాతినఁ, గని నొప్పింపంగ సతఁడుఁ ద కవిని యతనిపై
నినుమద్దివృక్షపాతం, బునఁ గూల్చెను భేదరాధిఁ ద పొగడుచు నుండఁ.

సీ. అధికబలోపేతుఁ ద డాజంబుమాలియు సరదంబుపైనుండిఁ ద యాగ్రహంబుఁ
గొని రథగతశక్తిఁ ద గొని హనుమంతుని వక్షంబు భేదించె; ఁ వాయుతనయుఁ

డాజంబుమాలిపైఁ ద నాగ్రహంబున వేగ యరదంబు మీఁదికిఁ ద నట్టె దాఁటి

యటచేత నవానిఁదయరదంబునుం గొట్టె; భయదహపుండగుఁదప్రతపనుండు

ఆ. భయదగర్జనములఁ ద బాతెను నలుమీఁది

కట్లు పోయి యతఁడుఁ ద హస్తలాఘ

వమున మించి తీక్షణఁదాగత్రయంబున

గాత్రములను జెండఁ ద గాఁ జెలంగి. ౨౩

1601

క. దనుజుని నేత్రంబుల నొ, య్యన నలుఁడుం బెఱికివైచె; ఁ నానుగ్రీవుం
డును సేన నెల్ల మ్రొంగ వ, దనముల్ విస్తృతి నొనర్చిఁ ద తనరెడు వానిఁ.

తే. ప్రఘనుఁడనువాని నప్తపర్ణద్రుమమునఁ

గొట్టి పరిమార్చె; నితరులఁకున్ వధింప

రాని యాయగ్నికేతువుఁ ద రశ్మికేతు

వలరు నుప్తఘ్న యజ్ఞకోఁపులు గడంగి. ౨౫

1603

క. మనుజేంద్ర రామచంద్రునిఁ, గని శరములనొంచి; రతఁడుఁ ద కనలి నలుపురఁ
దనుజుల నగ్నిశిఖోపచు, నునిశితశరములను బూనిఁ ద సొంపుదలిర్పఁ.

ఆ. ఒక్కసాయకమునఁ ద నొక్కనిశీర్షంబుఁ

గొనియె నిట్లు దనుజఁకుూట మడఁచి

చెలఁగె; మైందుఁ డట్టెఁ ద కలన నావజ్రము

ప్రిని న్వముష్టిఁ బొడువఁ ద దనుజుఁ డతఁడు. ౨౭

1605

క. అరణముతో వాజులతో, బురమున నలరారు కోటఁదబురుజుపగిది నా

- ధరణిం గూలెను; నూర్వండు, కిరణంబుల మేఘపంక్తిఁ గలఁకువిధమునఁ.
- క. అనిని నికంభుండు నీలాంజనచయసంకాశుఁ బ్లవగఁ సత్తము నీలున్
నునిశితమార్గణముల నొంచెను; గరలాఘవము చాలఁజెల్గఁ మఱియున్.
- క. శరశతము నీలుపై నఁ, బరఁగించుచుఁ జూచి నవ్వె; బవరంబున నా
హరివరుండు విష్ణుమూర్తికి, సరియగువాడౌట దనుజశౌర్యముఁ గనుచున్.
- తే. ఆనికుంభనిరధచక్రఁ మృత్యుకొనుచు, నతనిసారథితలఁ ద్రుంచె; సంతనశని
వజ్రసన్నిభ దేహసంస్పర్శముగల, ద్వివిడుండును వానఁకేంద్రుండుఁ తీవ్రశక్తి.
- చ. దనుజులు చూచుచుండఁగ నెఁ దాఁ గ్రుధ నాయశనిప్రభుఁ గనుం
గొని గిరిశృంగ మూని యనిఁ గొట్టెను; వాడును బర్వతంబులఁ
బెనఁగెడు నాకపీంద్రుఁ గనిఁ వింతగ వజ్రసమానబాణముల్
ధనువునఁ బూని వైచి తడుఁదా త్తశరీరముఁ జించె నేర్పునఁ. 329 1610
- చ. శరములు మేను నొంప హరిఁనత్తముఁ డెంతయు నొచ్చి యాగ్రహ
స్ఫురణమునఁ దపించి యొకఁ ట్టిఁ గిరుహంబును సాలనామమున్
గరమునఁ బూని యశ్వరథఁసంయుతుగా వడిఁ జంపె నాతనిన్;
వరరథసంస్థఁడై దనుజఁవర్గము తనని సంతసింపఁగన్. 339 1611
- క. కనకాంబితమార్గణములఁ, గొని విద్యున్నాల్లి ప్లవగఁకూటేంద్రు సుషే
ణుని నొంచి మాటిమాటికి, ఘనసింహానినాద మృత్యుఁ కావించె ననిన్. 349
- నీ. అంత వాసరనాథుఁ డానుషేణుండు రథమందునుండిన యలఁయనురుఁగాంచి
తాఁగ్రిందనుండుటఁ దలపోసి పెనుగొండ శిఖరంబునైచి విఠిచిత్రమైన
తద్రథంబును జెండె; దనుజుఁ డాతఁడు లాఘవముగలవాడౌటఁవై శ్రమఁ గడ
గరమున ధరియించి యరదంబుపై నుండి ధరణికి లంఘించి ఁ తాను నిలిచె;
- తే. గపివరుండౌ సుషేణుండుఁ కనలి మదిని
బెనుశిలంగొని వెనవెనఁ దనుజుపైకిఁ
జనియె; నిటువచ్చు వనచరఁస త్తముఁ గని
యతనివక్షము నొంచె గఁదాభిహతిని. 359 1613
- చ. దనుజగదావ్రహరమును ఁదా మది నెన్నక యానుషేణుఁ డా
యనిమొన వానివక్షమునఁ నాశిల వైచె; మహాఁపంబుతాఁ
కునఁ గడు నుగ్గునూచమయి ఁకుండఁగ వక్షము ప్రాణపంచకం
బును విడనాడి నేలఁబడె; బోరున శూరకపిశ్వరాభిచేన్. 369 1614
- క. దనుజులు విక్రమములఁ బొల్పినవారయి ద్వంద్వయుద్ధఁజృంభణమున నా
యనిమిషులచేత దైత్యుల, యనువునఁ జంపంగఁ బడి రఘోర్యబలమునఁ.
- నీ. ఖడ్గముల్ తోమరఁగదలును శక్తులు పట్టసములు గడుఁభగ్నుములయి
యరదముల్ విఱిగి యుద్ధార్హఘోటకములుహతములై మదకరుఁలంతమొంది

వనచరాక్షసుల్ ♦ పడివడి నిలఁ గూలి చక్రాక్షయుగదండనమితి నేలఁ
బడి, నక్క లెల్లడం ♦ గడఁగి నిండియుచుండ నాయోధనంబది ♦ యతిభయావ
తే. హంబుగానుండె; దేవాసురాహవోన, మానసుగు నారణంబున ♦ దానవకపి
తతుల మొండెములందెల్లఁతావులందు, నెగిరిపడుచుండెనదిఘోరముగఁగనఁబడె.
చ. వనచరు లందు దప్పు నిటు ♦ వారక చంపుచునుండ దానవుల్
తనువుల రక్తపూరములు ♦ దారుణరీతిని బాటుచుండఁ జ
క్కనిబలమిచ్చు సంధ్యకయి ♦ గాఢరయంబున నిక్కిచూచుచున్
బెనుబవరంబు నొక్కగతి ♦ విక్రమమేది యొనర్చు చుండఁగాన్. ౪౬ 1617
నలువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౪ - వ సర్గము.

శ్లోక వానరదానవులరాత్రియుద్ధము. శ్లోకం

క. ఖరకరుఁ డిస్తాచలమున, పరిగెను సంతటను వనచరావళిప్రాణో
త్కరములఁ దీయఁగఁ దగురాతిరి వచ్చెను; వనచరేంద్రదితిజులు పెలుచన్.
ఆ. ఒకరి నొకరి నొంచు ♦ నుత్సాహముల బద్ధ
వైరు లగుచు మిగుల ♦ ఘోరనూపు
లగుచు జయముఁ గోరి ♦ యప్పుడు పోరాడు
చుండ నద్ది రాత్రి ♦ యుద్ధమయ్యె. ౨ 1619
క. వనచరులు రాక్షసుండని, వనచరునిన్, రాక్షసులును ♦ వనచరుడని యా
దనుజుని నాఘోరతను, స్పృహఁ జెలియక కొట్టుకొనిరి ♦ పూరత్వమునన్. 3 1620
తే. చంపు మాతనిఁ జీల్చు మిచ్చటికి రమ్మ
పాటఁగా నేల యని యిట్లు ♦ భయదరితిఁ
గ్రాలు నాచీకటిని నొక్కగతిని దుముల
మైన పెనురవమే విన ♦ నయ్యె మిగుల. ౪ 1621
క. తనువులు నల్లనివై తగఁ, గనకాంబితకవచములను ♦ గ్రాలు దనుజు లె
ల్ల నికన్ మండెడుగతి నొప్పిన *నోషధివనయుతాద్రిబృంధములవలెన్. ౫
క. కనుపట్టి; రంత దానవు, లనంతసుగు నాతనుస్సు ♦ నందుఁ బెనుక్రుధం
గొని మనములు పరవశములు, గ నొప్పుఁగా సత్వరముగఁ ♦ గపిబాలములన్.
ఆ. తనివి దీఱఁ దినుచుఁ ♦ దత్సనురాంగణం
బునఁ జెలంగుచుండ; ♦ భూరిశోప
మొంది కోఁతు లంత ♦ నురవడి నెగయుచుఁ
దీక్షదశనములను ♦ దీటుకొలిపి. ౬ 1624

* శైలేంద్రా దీప్తాంధునినా ఇన-అనియూ.

- క. కనకశిరోభూషణములఁ, గనుపట్టు మహాతురంగఁకాండంబుల నా
యనలజ్జలలగతి నొప్పిన కేతనములను జీల్చి ♦ పృథివిఁ నైవఁ. 2 1625
- క. కనఁబడియెఁ ఘోరంబుగఁ, వనచరు లతిబలులు క్రుధను ♦ బరవశు లగుచుఁ
ఘనకుంజరముల వానివఁయిని నెక్కినవారిఁ గొటికి ♦ యిడ్చి ధరఁబడఁ. ౮
- తే. ధ్వజపతాకాంచితరథవిఠతీని గూల్చి
సంగరంబున రాక్షసఁసైన్యములను
గలఁచి పుచ్చిరి; రామభూఁకాంత లత్త
ణులును దద్యుద్ధమున బలంబులు మెఱయఁగ. ౯ 1627
- తే. చీకటిని జక్కఁగాఁ గానఁరాక యున్న
దనుజవద్యులఁ బెక్కండ్ర ♦ దారుణాహి
సమశరంబులు వైచుచుఁ ♦ జంపి; రంత
హయఖరపూహవిధ్వస్త ♦ మగురజంబు. ౧౦ 1628
- క. గురురథనేమివిఘట్టన, జరజంబు కపీంద్ర దనుజఁసమితి శ్రవణాం
తరనయనంబుల నిండెను; బరికించెడువారి కీట్లు ♦ భయనం బగుచుఁ. ౧౦౫
- తే. గగురుపాటు పుట్టించుచుఁ ♦ గలన సాగు
చుండఁ గడుభయదంబులై ♦ యొప్పరక్త
నదులు ప్రవహించె నచ్చోటఁ ♦ బిడప భేరి
కామృదంగాళిపణవభీఠకరనములు. ౧౨ 1630
- క. ఘనశంఖవేణుముఖిని, న్వనములు తోడ్తోనఁ గలిసి ♦ సాంద్రంబుగ నొ
ప్పెను వింతగాఁగ; నంతట, వనచరహతులౌచు దనుజఁభటు లార్వంగఁ. ౧3
- క. దానవహింసితులై యా, వానరు లార్వంగ వారిఁధ్వనులు చెలంగెఁ
మాననభయదములగుచుఁ, దానవభటశక్తిశూలఠతతులఁ బెలుచుఁ. ౧3౫
- ఆ. మఱి పరశ్వధముల ♦ నఱిముఱి హతులయి
యిలను గూలు వనచరులును, వనచ
రేంద్రు లట్టై వైచు ♦ నిధభూభృచ్చృంగ
సంహతాంగులగుచు ♦ సమరభూమి. ౧౪ 1633
- తే. పొదలుచున్నట్టి కామరూపులగు దనుజ
లుండఁగా బహువిధముల ♦ నొప్పు నాయు
ధములు పూవులు చల్లిన ♦ ట్లమర నది
తెలియఁగా రాక భయదమై ♦ వెలసె నపుడు. ౧౫ 1634
- క. అరుదుగ నెత్తుటఁ దోఁగుచు, బురుడగనుండుటను జొరఁగఁఁబోలకయుండెఁ
బరితో ఘోరంబయి యా, హరిదానవహారిణియగు ♦ నారాత్రికడుఁ. ౧౬
- క. అలకాశరాత్రివడువున, బలువిధముల సకలజీవఁవారంబులకుఁ

విలయకరంబై యెట్లిది, మెలమెల్లన గడుచునొ యను ధిమిక్కిలిభీతిన్. ౧౬౪౫
క. కలిగించె; దారుణంబుగ, వెలసిన యాతమనునందు ధిమివక బాణం

బుల వర్షము కురియించుచు, బలువిడి యారాచుచంద్రుడై ధిమి రసురుల్.

చ. దనుజులు శ్రోధవేగమునఁ ధివర్షము నాక్కుచు రామమూర్తిపైఁ
జనునపు డాస్వపంబు లయఁసంగతిఁ బొంగెడు సప్తవార్ధిని
స్వపమువలెన్ వినంబడియె ధిసాధ్వసదంబయి; రామచంద్రుఁ డా
దనుజులలోన నాక్కురను ధిదారుణవహ్నిభోషమంబులౌ
ఘనశరముల్ నిగుడ్చి వెఱఁగండఁగఁ జేసె ఊణంబులోపలన్. ౧౬౪౬ 1638

సీ. అని దురాధర్వుడౌ ధియమశత్రు, వాసుహాపార్శ్వమహాదగుల్ ప్రబలుడైన
వజ్రదంష్ట్రుండనుఁవాడు మహాకాయుఁ డాశుకసారణు ధిలట్టై మున్ను
పలికిన యాక్కురు ధిపార్ధిసనత్రముఁ డలఘుబాణముల మఁగ్గాలి మిగుల
నొప్పింపఁగా వార ధిలప్పుడారుణభూమి నిలువంగ నోపక ధితొలఁగి ప్రాణ
తే. ములను దక్కించుకొని; రంత ధివలఘుబలుఁడు
గాముఁ డాచీకటిని విచిత్రముగఁ గనక
ఖచితములు నగ్నిశిఖలనఁ గ్రాలుబాణ
ములను వెలిగించె దిగ్విదిఁకులను మిగుల. ౧౬౪౭ 1639

క. [అనియందు రామనామంబునఁ జిహ్నితములగు బాణములు నిండెను] భీ
తిని గల్గఁజేయఁ జాలిన,దనుజులు మఱి యెవ్వరెవరు ధిధరణిపుష్పాలన్.

తే. నిలిచిరో వారలందఱు ధిజ్వలనునందుఁ
బడెడు మిడుతలవిధమునఁ ధివడయ కంత
కుని గనఁబోయి; రాస్వపఁకుంజకుండు
కనకపుంఖసహస్రమాధర్గవరముల. ౧౬౪౮ 1641

క. పరఁగించుచుండ నానిశ, యరుదుగ ఖదోన్మితయుక్తయై భాసిలు నా
వరశారదనిశవలె నా,తరుణంబునఁ జూడనయ్యె ధిదానవులంతన్. ౧౬౪౯ 1642

క. ధ్వనిసేయఁగఁ గోతులు ని,స్వపము లొనర్పంగ మఱియు ధిసాధ్వస మెనఁగం
గను జాలియుండె గురుని,స్వపమది వర్ధిల్లి దిశల ధివగునగనిండన్. ౧౬౫౦ 1643

క. పెనుకందరములఁ గూడిన, ఘనమైన త్రికూటభూధిఁకాంతుఁడు ప్రతిని
స్వప మిచ్చు నట్టులుండెను; బెనుకాయము లొప్పుమిగిలివెలయుచునుండన్.

ఆ. అంధకార మట్టు ధిలంగకాంతులుగల, కొండముచ్చు లెల్లఁ ధిగ్రూరదనుజ
వితతి నట్టై పట్టి ధివెనరెండుకరములఁ, దినఁగ సాగి; రింద్రుఁమనుమఁ డంత.

చ. తనరిపు వైన రావణిని ధిదర్పముపొంగ నధింపఁబూని యా
తని వడిఁగొట్టి సారథిని ధిదర్పధుఁటకపంక్తిఁ ద్రుంచె; స
య్యనువున ఘోరభంగిని భియంకరరీతిని సాగుచుండు నా
యనిమొన నశ్వసారథియుఁతాత్మరథంబు వినాశ మొందుటన్. ౧౬౫౧ 1646

- క. కని యింద్రజిత్తు వేగంబున రథమున్ విడిచి వాలిపుత్రునిమ్రోలన్
గనియె నదృశ్యత నంగడు, తొనరిచిన స్తవార్హమైన యురుకార్యంబున్.
- క. దానిం గని దేవతలును, మానులు రాఘవులు దిశలు ధిమార్పులుకఁగ న
వాసరవర్షుని బొగడిరి; దానవవర్షుని ప్రభావదర్పబలుములన్. 30 1648
- క. భూతప్రాత మెఱుంగును; [నాతటి నాయుంద్రజిత్తు ధిమార్పునికే
నేతీఱున దుర్జయుడై, భూతాదృశ్యుండు నగుచుఁ బొంగుచునుండెన్.]
- క. కనుకనె యాశూరుని నొందిన యంగడుఁగాంచి తుష్టిఁ జెందిరి; పిదపఁ
వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనచరులు విభీషణుండు వాలితనూజున్. 31
- క. పరు నింద్రజిత్తు నొంచుట, కరుదంది నుతించి; రిట్లు లోకృత్యము ని
ర్దరసత్యము మేల్తేలని, కరము నినాదము లొనర్చి కాంచిరి ముదమున్. 32
- ఆ. భీమకర్షుడైన యామాన్యుచే నిట్లు, లింద్రజిత్తు దనుజులెల్లఁ జూడఁ
బరిభవంబునొందిభయనకోపము నొందె; నిట్టి సమయమందుఁనినకులుండు.
- కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరులం గని ధిమార్పును నిట్లని ధిమార్పురాజును ధిమార్పుగతుల్
దనరఁగఁ గూడుండు తత్పురచిత్తతఁ దప్పక యుండుండు దానవరా
త్తునయుండు బ్రహ్మ సుధారితపంబునఁ దాముదితాత్మని దైవవిధి
బొనరిచి కాంతిలఁ బొందెను గావున ముజ్జగముల్ వగఁ బొందుగతిన్.

తే. చేయుచుండును మీకార్య సిద్ధికొఱకుఁ
దగినకాలమునన్ వచ్చెఁ దాన్పుతఁగన
గాన నాకయి యొర్చి యిక్కాలమందు
నుండఁదగు మీర లందఱు నుద్యమమున. 33

1654

- క. మనముల విగతవ్యర్థులై, యనిమొన నుండుడని పల్కె; నంతర్ధానం
బును గనినపాపమతి యాదనుజేంద్రుం డింద్రజిత్తు తచ్చక్రమెయిన్. 32
- క. సునిశితశరముల విడిచె నశనితుల్యములన్; మనంబు సమధికరోషం
బును బొంద నింద్రజిత్తు, యనిమొన శ్రీరామచంద్రునాతనియనుజున్. 33
- క. కాకోదరహంసములొ, భీకరశరముల నిగుడ్చి వెన నంగములన్
జీకాకుపఱచె; మఱియును, నాకర్పరవరుండు మిగుల వ్యాజరణంబున్.
- చ. ఒనరుపఁబూని మాయఁగొని యొప్పెడు భూతములెల్లఁ జూడ నొ
ప్పనిగతి యుద్ధమందు సరపాలకుమారులు మోహయిక్తులై
యనిని వితాకునొందునటు లద్భుతరీతిగఁ జేయుచున్ మహా
*సునిశితసర్పబంధముల సోలఁగఁ జేయుచు గట్టివై చెఁ దాన్. 34 1658

* బంధం శరబంధేన భ్రూతరౌ రామలక్ష్మణౌ-అనినూలము. శరబంధేన వేషనదంకనాదినా
నాగమయత్వమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. దనుజుడు క్రుద్ధుండై వైచిన ఘణిబాణములు పుగువఁగినిహుల బంధిం
చినఁ బరవశులై నోలిన, మనుజేంద్రులఁ గనిరి కీశమాన్య లపు డనిన్.

*చ. దనుజవిభూతనూత్నజుఁడు * తా రఘువక్త్యులమ్రాల నిల్పి బా
ధను గనఁ జేయలేక మహితంబగు న్వాంతము గల్లువాఁడు గా
వున నట మాయఁబూని యలఁగూపకుమారులఁ గట్టివైచె నా
నునిశితసర్పబాణముల * ఖోణిపయింబడి యుండునట్లుగన్. ౪౨

1660

నలువది నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

—*— నాగపాశబంధము. —*—

చ. బలము ప్రతాపముం గలుగు * పార్థివపుత్రుఁడు వైరితావుఁ డాఁ
దెలియఁగఁ గోరి వానరుల * ధీరుల యూధపతీంద్రులన్ బలో
జ్జ్వలను గాంచి స్వాశయముఁ * జక్కఁగఁ దెల్పె సుషేణుపుత్రులై
బలముల నొప్పు నిద్దఱిని * వానరవక్త్యుని నీలు నంగడున్. ౧౫

1661

క. ఘనబలు సానుప్రస్థుని, వినతుని నాజాంబవంతు * విక్రమమున నొ
ప్పిన ఋషభుని ఋషభ స్కం, ధుని శరభుని నీపదుగురిఁ * దోడ నెయరయన్.

క. అరిజనకాలాంతకుఁ డా, ధంణీపతి యాజ్ఞ సేయఁ; * దద్దయు మోదం
బురహిం గాంచుచు భీకర, తిరువులఁ గొని యింద్రజిత్తు * తావుఁగనుఁగొనన్.

తే. దెసల నంతట వెదుకంగ * వెన నభమున

కుద్గమించిరి; జనుముల * నొప్పు వారి

లైన వానరులన్ వారి * నరసి దనుజ

వరతనయుఁ క్షత్రువేత్తయై * వరంగుఁ గాన. ౪౫

1664

క. పరమజవంబును గల నిర్భరశత్రుము లేచి వైచి * వారిజనములన్
బరిపరి వారించెను; భీకరవేగము లొప్పు వెలయు * కపు లాయదనన్. ౫౫

చ. దనుజ మహాశ్రుజాలముఁ * సద్దయు భిన్నశరీరులొచు నా
ఘనముల యంతరంబునను * గ్రాలు దివాకరుభంగి నాతమ
స్సనఁ దగు నింద్రజిత్తుఁ గను * చొప్పు నెఱుంగఁగఁ జాలరైరి; చ
య్యన సమితింజయుం డయిన * యాదనుజోత్తముఁ డంత నీనునన్. ౬౫

సీ. నకలాంగకంబులఁ * జక్కాడఁ జాలిన శరముల రామలక్ష్మణుల మిగుల
నొప్పించె; నిల్లిన * చుజుఁడు క్రుద్ధుండయి విక్రమవంతులై * వెలయువారి

* బంధు తో రాజసుతో మహాత్మా-అనిమా. మూలమున నిట నింద్రజిత్తు విషయమున
మహాత్మా యను విశేషణముకలదు కావుననే తెలుగున “మహితంబగు స్వాంతిముగల్లువాఁడు”
అని ప్రయోగింపఁబడియె నని యెఱుంగునది.

బాణరూపములగు ♦ ఘణులఁ బ్రయోగింప వారి దేహములు దుర్భరముగాఁగ
నంతరమేలేని ♦ యట్లుండె వారల ఊతజమార్గంబుల ♦ సాంద్రరుధిర

ఆ. మొక్కరిఁ గాత్ర; ♦ నురీకృతనయులు, ప్రణిత దేహులగుచు ♦ వజలిరఘు
కుసుమయుతపలాశ♦¹ కురుహంబు చాడ్చున, నంత నింద్రజిత్తు ♦ హర్ష మలర.

క. విరిసిన కాటుక ప్రోవనఁ, బరఁగెడు తనుకాంతి వెలయ ♦ భ్రాతల నాయి
రువ్విర కిట్లనియె గనుగొనఁ, డరముం గానట్టి స్వీయతనువున మిగులన్.

క. వినుఁ డేను నదృశ్యుడనై, యనిచేయుచునుండ నిర్లఘులయపతియై
తనరెడు సురనాయకుడున్, ననుఁ జూడఁగఁ జేరలే డనన్ మీ రనఁగన్.

తే. ఎంతవారలు ? కోపాగ్ని ♦ నెనఁగు నేను
గంకపత్రాంచితంబులొ ♦ కఱకుటమ్ము
లను బ్రయోగించి యిప్పుడే ♦ పనువువాడ
యమునినదనంబునకు మిమ్ము ♦ హర్ష మలర. ౧౨

1670

క. అని ధర్మవేత్తలగు నా, జనపతిపుత్రులకుఁ జెప్పి ♦ చయ్యనఁ దీక్షణ
శనితుల్యశరవరంబులు, తనువులఁ జూప్పించి యతిముదంబున నార్చెన్. ౧౩

క. విరిసినకాటుకరాశిని, బురుడించి వినీలవర్ణమున నొప్పిన యా
శరగణవిభుఁ డానంగర, ధరణిం గోదండ మెంతొదర్పము వెలయన్. ౧౩౪

క. వలుచుట సారించుచు ను, జ్వలభీమమహాంబకములఁ ♦ బరఁగించెను వా
రలపైన; మఱియు మర్తంబుల నెఱిగిన యింద్రజిత్తు ♦ పూనిక మెఱయన్.

క. ధరణింద్రకుమారుల దుర్భరమర్తస్థలములందు ♦ వాడిశరములన్
గరము క్రుధన్ నాటుచు సింహారనం బొనరించె మరల; ♦ నానృపతనయుల్.

క. శరబంధబద్ధులై సంగరమూర్ధమునందు నొక్క ♦ క్షణమాత్రమునన్
బరికింపఁ జాలరై; రా, తరుణంబున ఘోరిచాపధరులును వీరుల్. ౧౬ 1675

క. మనుజేంద్రునితనయులు నొ, ఘను లారాఘవులు బాణకాండగ్రములొ
య్యన నాటి యంగజాల, మ్మును నొవ్వఁగజేయ మర్కములు శరపంక్తిన్.

క. విరియఁగ సోలి చలించుచు, నరుదుగ రజ్జువులు నూడ్చ ♦ నవనింబడు ని
ర్జరనాథకేతనంబుల, కరణిన్ ధరఁబడిరి కీశగణ మార్గి గనన్. ౧౮ 1677

ఉ. వీరులు రామలక్ష్మణులు ♦ వింతగ బాణమయాహిపంక్తిచే
బోరన బద్ధగాత్రులయి ♦ పొక్కుచు నెత్తురుకాటుచుండఁగా
వీరులు పవ్వళించు స్థలి ♦ వేగమ చక్కఁగఁ బవ్వళించి గం
భీర మనంబులం బొగిలి ♦ వీడితులై పడియుండి రెంతయన్. ౧౯ 1678

- క. ధరణీశుల గాత్రంబులఁ, గరతలములకొనలవఱకుఁ ♦ గాండంబులచేఁ
బరివరి నవిధమైనది, పరికంపము గాంచ నదియుఁ ♦ బరికింపంగఁ. ౧౯౫
- తే. మఱియు భిన్నముగానిది ♦ నెఱి నొకటగు
నంగుళంబైన లేదయ్యె; ♦ సంతఁ గామ
హాపియును గ్రూరుఁడును మఱి ♦ హాపియునగు
దానవుఁడు బాణములు వైవ ♦ ధరణీపతులు. ౨౦౫ 1680
- క. పరితప్తులైరి వారల,వరతనువులనుండి వ్రస్త♦నణమువలననుం
డి రయమున జలము గాఢెడు,కరణిని రక్తంబు మిగులఁ ♦ గాఢె భయదమై.
- క. 1మును పిండ్రునిని జయించిన, దనుజుం డాయంద్రజిత్తు ♦ దారుణకోపం
బున నైచిన మార్గణములు, తనువున నాటంగఁ దొలుతఁ♦దా రాఘవుఁడుఁ.
- క. అనిఁబడియె; మర్కములు నొచ్చిన; సంతట దనుజవరుఁడు ♦ చెలఁగి ఫణిశరా
భిని వైచి పిదపఁ జక్కని,మొనలు దగఁ రుక్మపుంఖములు నగు తూపుల.
- నీ మఱి వేగముగఁ బోవు♦మార్గణంబులు సర్వశరములు గొడ్డలి♦కరణి మొనలు
గల భల్లబాణముల్ ♦ వెలయు సంజలివంటిమొనలు గల్గినబాణములునువత్స
దంతతుల్యాంబుక,తతులు సింహాస్యముల్ గలబాణములుఱ్ఱురం♦బులునుదనుజ
చాపము క్తములయి ♦ త్కౌపాలమాళిగాత్రమును నొప్పించె సంతట నతండు
తే. శిథిలముప్పిబంధంబును ♦ జిత్రరత్న
భూషితముఁ బార్శ్వమధ్యమముల నతంబు
నైన కాన్తుకమును మాని ♦ యారణాంగ
ణమున శయనించెఁ జేయ నై నదియె లేమి. ౨౪౫ 1684
- క. 2శరతల్పమునఁ బగుండిన, పురుషర్షభు రామచంద్రుఁ ♦ బొడఁగని జాలిఁ
దురపిల్లి లక్ష్మణుం డిఁక, ధరణిం జీవింప మనెడు ♦ తలఁపును గాంచెఁ. ౨౫౫
- చ. సరిసిజవత్తనేత్తు ర్ము♦చంద్రుని నన్నును నాగబద్ధునిఁ
ధరణిఁ బరుండఁ గాంచి పయి ♦ దారుణబాణము లేచుచుండ దు
స్తరతరశోకముం గనియె; ♦ ధాత్రిఁ బరుండిన రాముఁ గాంచి యా
హరివరు లెల్లఁ జిత్తముల ♦ సందిరి తాపము నిర్భరంబుగాఁ. ౨౬ 1686
- చ. అనిలనుతాదికీశవరు ♦ లందఱు నొక్కటఁ గూడి నాగబం
ధనమునఁ జిక్కియున్న వర♦దర్పుల రాఘవులఁ మహార్తులఁ
గనుఁగొని చుట్టుఁ జేరి వెతఁ ♦ గాంచుచు నిల్చిరి చేయఁ దోఁపమిఁ
మనములు దుఃఖివార్ధిపరి♦మగ్నములై తగ నుండి రెంతయుఁ. ౨౮ 1687
- నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

1 ప్రధా దింద్రజితౌ యేన పురా శక్రో వినిర్జితః-అనిమా. 2 స తత్ర లక్ష్మణో దృష్టస్య నిరాశో జీవితే భివత్-అనిమా.

రఽ - ప సర్గము.

-శ్లో- నాగపాశబద్ధులం జూచి సుగ్రీవాదులు శోకించుట. శ్లో-

చ. వనచరు లంతరిక్షమును ♦ వారకభూమిని గాంచుచున్ గలం
బనిచయవిధగాత్రులయి ♦ పరివీనబాధఁ బరుండియున్న యా
మనుజుపరేణ్యులన్ సుగుణమండనులన్ సహజన్యులన్ గనుం
గొని రట రామలక్ష్మణులఁ ♦ సూరికి నాకరమైన వారలన్. ౧ 1689

ఆ. వృష్టి గురిసి నిలిచి ♦ వెలయు మేఘమురీతి, నిశితబాణవృష్టి ♦ నిగుడఁ జేసి
యింద్రజిత్తు దివిని ♦ నెక్కడనో యూర, కుండ నచటి కెంతో యుగ్యమును.

క. చనుదెంచె విభీషణుఁ డా, వనచరనాయకునితోడ; ♦ వారల కెంతో
మునుపే మైందదివిదులు, హనుమత్కుముదులు సుషేణుఁ ♦ డానీలందున్.

తే. అంగదుండును జేరి యాఁర్యావతంసు

లైన రాఘవులం గాంచి ♦ యార్తి గుందు

చుండి; రాఘవులు చేష్ట ♦ లుడిగి మంద

ములగు సూర్వులు పుచ్చుచు ♦ నిలఁ బరుండి. 34

1691

క. తనువులు శోణితపూరం, బున బ్రుంగఁగ బాణసర్పములు పర్వంగా
వనటం గుందుచు నొకపరి, ఘనఫణు లట్లూర్పుగములఁ ♦ గడఁగి విడుచుచున్.

సీ. మందవిక్రములయి ♦ మఱియొక్కపరి చేష్ట లుడిగి యంగములెల్ల ♦ నొక్కరీతి
రక్తంబునన్ మున్న ♦ రంగారు కనకధ్వజంబులవలె నొప్పి ♦ శరమయములు
గా నొప్పుశయ్యలపై నఁ బరుండి రావీరు లొక్కొక్కయల్లు ♦ భార మూని
నట్లు కరాంఘ్రిల ♦ నల్లనఁ గదలించుచును శరజాలముల్ ♦ తనువులందు

తే. గాడి యుండంగ యూధపఁగణము తమ్ముఁ

జేరి కన్నీళ్లు వఱదలై ♦ షీతిని బాఱఁ

జుట్టునన్ నిల్చియుండ నాఁతోడిమీఁదఁ

బవ్వలించియె యుంట నాఁస్త వగవరులు. ౬4

1693

క. కనిరి విభీషణముఖ్యులు, మనముల వెతఁ గుంది; రాసఁచురభూమిని నుం
డి నభంబు దిక్కులను నా, వనచరు లారసియు నెన్నిఁభంగుల నైనన్. 24

క. దనుజేంద్రు రావణిని మా, యను దాల్చి కనంగరాక ♦ యలరు నతనిఁ గ
న్గొనఁ జాలకుండి; రటమా, యను దాల్చిన యన్నకొడుకు ♦ నారావణినిన్. ౮4

క. * ఘనబుద్ధి విభీషణుఁ డా, తని నల్లడలం గనంగఁ ♦ దాఁ బూనుచు మా
యను దాల్చి యదృశ్యుండై, తనరంగ నమ్మాయఁగొని యతని నొకచోటన్.

క. నిలుచున్నవానిఁ గనియెన్; బలమున వీర్యమునఁ గార్యభంగి నసముఁడై
కలన నొరుఁ డీడులేకయె, చెలఁగుచు వరదానమహిమఁచే నితరులకున్. ౯4

* తం తు హయాప్రతిచ్ఛన్నం హయయైవ విభీషణః-ఆంధ్రా.

చ కనబడకుండ నభ్రమునఁ గ్రాలుచుఁ దేజమునఁ యశంబునఁ
ఘనతరవిక్రమంబున నిఁకామును నొప్పును నున్న యింద్రజి
త్తును గనె నవిభీషణుఁడు; థోరపుశౌర్యము మీఱఁగా దశా
స్యని తనయుండు రాఘవులు థిక్షోణిఁ బగుంటయు నాగపాశముల్
తనదగుశక్తి వారలను థనద్దయుఁ గట్టియె వైచుటల్ గనెన్. ౧౧ 1698

చ. కని మది నెంతయున్ ముదముఁ గాంచి సురారులఁ బొంగఁజేసి యి
ట్లని వచియించె; దూషణ ఖరానుకుఁ జంపిం యిస్తుహాబలుల్
మనుజవిభుల్ సహోదరులు థమానుకబాణము లంట సోలినా
రనువుగఁ జూడుఁడీ; యిచటి థకాత్రినశుల్ దనుజుల్ మహమ్ములున్. ౧౨౪

తే. ఒకటిగాఁ జేరి వచ్చిన థ సురుభామయ
బంధముల వీని వదలింప థ వశముగాదు;
వినుఁ డదెవ్వరిపౌరుషథమునకు నులికి
పాటు గని నాదుజనకుండు థ వగలఁ గుంది. ౧౪ 1700

సీ. రాత్రియామంబుల థ త్రయమునం దొకయామమైనను నిదురనుథగానమి శయ
నముస్పృశింపకయెకాథలము పుచ్చుచుండునోయెవనినిమి త్తమైథగూపురమున
గలవార లెల్ల నిథమ్ముల వృష్టికాలంబులందు జలంబు లథత్యాకులంబు
లైన చందమున దుథఖాత్తులై యుండిరో యట్టి రాముని దనుథజాళినెల్లఁ

తే. జంపివైన నుద్దేశించి థ తెంపుమీఱ
నున్న వానిని నేనిదె థ యుద్ధమందుఁ
జంపినాఁడను; రామలథక్షణులు కవులు
నేతుబంధాదు లొనరించి థ క్షీతితలమున. ౧౬ 1701

క. కనఁబఱచిన విక్రమములు, చనియెను నిష్ఠులములగుచుఁ థ జంచద్రీతిఁ
గనఁబడు ఘనములు శరదృతువున నిష్ఠులములగుభంగిఁ బొంగఁగలఁగుటచేన్.

చ. అని వచియించి పార్శ్వముల థ హర్షమునం దగు రాక్షసాళిఁ జ
క్కనిగతి మోదమున్ మిగులఁ గాంచఁగఁ జేసి కపీంద్రులన్ గడున్
వనచరసైన్యనాయకుల థ భాస్కరనూను విభీషణాదులన్
నునిశితబాణజాలముల థ సోలఁగఁ జేసె నతండు శక్తిచేన్ ౧౭౪ 1703

సీ. అరిజనకాలుఁడై థ యలరు నారావణి సవశరంబుల నీలు థ జవముమీఱ
నొప్పించి యవల మైంధుని నట్లె ద్వివిదుని మూఁడేసి శరవరథమ్ములను నొంచి
యామేటి విలుకాఁడు థ భీమహపుండగు జాంబవంతుని యురథస్థులమునందు
శర మొందునాటి నిథర్భరవేగమున నొప్పుహనుమపై జ్యౌరవ థ మలరఁ దీవ్ర

తే. దశశరంబులు పైచె; యుద్ధమున నతిజ
వంబుగల రావాణియును దెథజంబు మిగుల

వెలయుచున్న శరభగవాక్షులను నొవ్వఁ

జేసి రెండేసి శరముల ♦ నేసి కడఁక. ౨౦౪

1704

క. త్వరపడి గోలాంగూలే, శ్వరుడైన గవాక్షు, మఱియు ♦ వాలితనూజుఁ
శరములఁ బెక్కింటిని నా, శరవరు డార్చుచును వైచె ♦ శౌర్యము పొంగఁ.

క. బలధైర్యముల నెనంగెడు, నలరావణి యుద్ధరంగ ♦ మందందుఁ గపిం
ద్రుల నగ్నిశిఖాభములగు, బలుశరముల నొంచి యార్చె ♦ బటురవ మలరఁ.

క. గురుబాహుం డారావణి, హనులఁ శరసంచయముల ♦ నార్చి బొందిం
చి రయంబున భయపడఁగా, గరువంబునఁ జేసి నవ్వి ♦ కడుముద మలరఁ.

చ. దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియె; ♦ దానవులార! చమూముఖంబునఁ
ఘనభయదాహిబంధములఁ ♦ గట్టగ వానికిఁ జిక్కి యిద్దఱొ
య్యన నదె రామలక్ష్మణు లహార్యనుహాపదఁ బొందినారు మే
దిని బడియున్నచందమును ♦ దృష్టిగఁ గాంచుఁ డటంచుఁ బల్కుగఁ. ౨౦౫

తే. కపటయుద్ధంబు సేయు రాక్షసులు రావ

ణాత్మజుం డొనరించిన ♦ యప్పనికిని

జాల ముద మంది యాశ్చర్య ♦ మోలిఁ గనిరి;

జలనములఁ బోలుచున్న రాక్షసులు పిదప. ౨౦౬

1709

క. మనుజేశ్వరుండు మృత్యువుఁ గనె నంచుఁ దలంచి గొప్పగా నార్చి నశా
ననతనయుని వినుతించిరి; దనుజేంద్రుం డతఁడు మిగుల ♦ దర్పము పొంగఁ.

*క. ధర నిట్లు గదలకయే, పరుండి యూర్పులను నైన ♦ బయలుపఱుప కా
తరుణమున నున్న యారఘు, వసులం గని చచ్చి రనెడు ♦ సావ్యంతము గనియెఁ.

క. అని జయశీలుండగు నా, దనుజోత్తముఁ డంతటఁ ముందంబున ననుజా
ళిని నలరం జేయుచుఁ దాఁ, జనియెను లంకకును దనదు ♦ జయముం డెలుపఁ.

క. ధరణీశులతనువులు నిర్భర బాణమయంబులైన ♦ బాహ్వదికముల్
పరికింపరాక యంగుళు, లరయంగా రక్తమయము ♦ లొట రణధరఁ. ౨౦౭ 1713

క. కని సుగ్రీవుఁడు భీతిలె; వనటం గుందుచును దుఃఖభారంబుననే
కనులను నశ్రువు లురల వ, దనమున దైవ్యంబు దోవఁదనయ ట్లచటఁ. 3౦

క. వనచరపతి యుండుటఁ దాఁ, గనుచు విభీషణుండు పలికె; ♦ గపివర! భయముం
గనుట యింకం జాలును నా, ర్చిని బాష్పము లిట్లు విడుచురీతి వదలుమా!.

క. కలహము లన్నియుఁ దఱచుగ, నిల నిట్టివియే జయంబె ♦ యెప్పుడు గలుగఁ
వలయుననం దగు నియతులు, కలుగవు; వీరాధిపీర! ♦ కపికులతిలకా. 3౧౪

క. మనకు నవృష్టము కలదే, ననువనుబలులై మహాత్ములౌ వీరలు మూ
ర్ఖును మాని లేవఁగల; రీవును ధైర్యము మానియుండఁ ♦ బోలునె చెపుమా!.

క. నను వేటు దిక్కులేకయ, చనుదెంచినవాని ధైర్యఃసహితునిగ నొన
ర్పను జను సత్యము ధర్మంబును నమ్మిచరించునట్టి * పుగుషుల కెల్లఁ. 33

*క. కలుగ దపమృత్యుభయనుని; పలికి విభీషణుఁడు వేగ * పాణితలమునకా
జలములు గైకొని యాతని, నులలితశుభ నేత్రములను * సొంపుగఁ దుడిచెఁ.

తే. ధర్మమతి యావిభీషణం * డర్శిలి సరి
మాయఁ గన్గొనఁ జేసి సమస్తగతుల
ధైర్యమును గల్గఁజేయ నుదకములఁ గొని
దనుజమాయాతిమోహని * స్తరణమునకు. 3౪ 1720

క. అనువగు వివృ జపించుచు, వనచరపతి కనులఁ దుడిచె * భవ్యజలములకా
దనుజేజ్వల దావిభీషణఁ, దనుకంపక బుద్ధిమంతుఁ * జౌనుగ్రీవుఁ. 3౬ 1721

తే. అలరఁజేయఁగఁ దన్ముఖ * మట్టై తుడిచి
యప్పటికిఁ దగినట్టిచా * చొప్పు మెఱసి
పలికె నుగ్రీవుతోడఁ దొట్రిలక యిట్లు;
వనచరేశ్వర! తఱిగాదు * భయపడ నిది. 32 1722

తే. విను మతిన్నేహదోషంబునను నిటు పురి
కొలుపఁగా నేమిసేయుదుఁ * బలుకు మనెదొ
దాని కిది తఱిగా దిట్టి * తరుణముందు
నదియు మరణంబునకు హేతు * వగును జమ్ము. 32౪ 1728

చ. కనుక చధైర్య మి ద్దళుల * కార్యవిनाశన హేతువౌట దీ
నిని విడనాడి రామవిభునికా శరణంబుగ నమ్మియున్న యీ
వనచరసంచయంబునకు * భవ్యహితంబును గూర్చ నెంచుమీ;
యొసరుపఁ జాలవే నటు నఁరొత్తముఁ డెత్తఱి మూర్ఖుఁ దేలునో. 3౨౪

ఆ. అంతవఱకు రాము * నరసి రక్షింపుమా
మూర్ఖుఁ దేఱినంత * మోహ మంది
యున్న మనల నెల్ల * నన్ననమ్ములు వీగు
గావఁగలదు భీతిఁ * బోవునట్లు. 3౯౪ 1729

క. ధర నిటు శయనించిన రఘు, వరులకు నెప్పుగిదిఁ దెల్వీ * వచ్చు మరల నం
చురుసంశయ మొందెదవో, హరివర యీనాగబంధ * మారయ రాముఁ. ౪౦

క. ఏమియుఁ జేయం జాలదు, త్రౌమండనుఁ డంతమొందె * గా యనుశంకకా
నీమానసమునఁ బూనకు, రామునిఁ దేజస్సు విడువరామిఁ జెలంగెఁ. ౪౦౪

క. గతజీవతులకు నీగతి, నతిశయ తేజస్సు గలుగు * లరుదుగదా; నే
మతి నెన్ని చేయఁదగు కృత్యతతులఁ జక్కఁగ నొనర్చుదనుక హరిపతి!. ౪౦

* జలక్లెన్నెన పాణినా, నుగ్రీవస్య శుభే నేత్రే ప్రమహర్ష విభీషణః-అనియూ.

చ. మనమున ధైర్యమూని వగఁ మానుము నీబల మెల్లఁ బూన్కిసిం
గనునటు లూఱడింపు మిఁకఁ గల్గునె కార్యఫలం బటందువో
వనచరనాథ! యీష్టవగఁవర్యులు న న్నను లెల్ల విప్పి క
న్గొని యలయింద్రజిత్తునుచుఁ గొంకుచు నాగతభీతులై కడఁక. ౪౨ 1729

సీ. భయచిహ్నములు చాలఁ బ్రబలుట నొక్కరిచెవిలోన నొక్కరుఁచెప్పుకొనుచుఁ
బరుగెత్తఁగాఁ దగుఁ భంగి రహస్యోక్తులను నాడుకొనుచుంటఁగనఁగఁ బడెడు
నిట్టి సేనలకున్న యట్టిభయంబును బాపఁగాఁ జనుచున్న వాడ నేను;
వనచరు లందఱు మునుదాల్చి యవ్వలఁ బూలహారంబును లీమెఱయఁ

ఆ. బాఱవైచునట్లు భయముఁ ద్యజింతురు
గాక యనుచు దనుజకాంతుఁ డతఁడు
భానుతనయుతోడఁ బల్కి యాశ్వాసించి
పరుగువాఱఁ జూచు వనచరాలి. ౪౪

1730

క. కని నేను రావణాసురు,తనయుండఁ గా ననుచుఁ బల్కి తగ నూఱడిలం
గనుజేసె; మహామాయం, డనఁదగు నాయంద్రజిత్తు హర్షము పొదలె.

క. సేనావ్రజపరివృత్తుడై, తా నవు డాలంకఁ జొచ్చి తండ్రికడకుఁ బెం
పూని చని యోలగంబున, దానపనిపహంతరమునఁ దగు జనకునకు. ౪౬

క. వలగొని మ్రొక్కుచును గృతాంజలియై లక్ష్మణునిరామఁచంద్రునిఁబూన్కి
గలన వధించితి నని ప్రియ,నులరంగఁ బలికె రావణాసురుఁ డంతఁ. ౪౬౪

చ. దనుజులమధ్యభాగమునఁ దా విని వైరులు రామలక్ష్మణుల
గనిరి వివాశనం బనుచుఁ గ్రన్నన హర్షము పొంగుచుండ ది
గ్గన నలునుండి లేచి తనఁగాదిలిపుత్రునిఁ గొగిలించి యా
తనితల మూరుకొంచుఁ బ్రచుఁదంబున నావిధ మెల్లఁ జెప్పుమా!. ౪౭౪ 1734

క. అని ప్రశ్న సేయుజనకునిఁ గని రావణి నాగపాశఁగణమునఁ దా నా
మనుజేంద్రకుమారుల నొ,య్యన బంధించుటయుఁ జేష్ట లాపినవిధము.

క. తనుకాంతులు మాయం జేసినరీతిని జరగినట్లై చెప్పెను; దరువా
త నతండు మహారథుడో, తనతనయునిమాటలు విని తద్దయు ముదము.

క. కని ముదము పొంద శ్రీరా,మునివలనఁ గలుగనున్న భూరిభయంబు
మనమున దిగనాడి తనూ,జనిఁ బొగడెం గొతుకమున శుభ వాక్కులచే.

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౭ - వ సర్గము.

ఉత్తమ సీతకు రాక్షసస్త్రీలు నాగపాశబద్ధులౌ రామబ్రతులఁ జూపుట. ఉత్తమ

చ. దనుజవరేణ్యనాత్మజుఁడు * తాఁ జరితాఘ్నఁడు నౌచు లంకకుం
జనిన యనంతరంబ రఘున త్తమ, నీల, సుషేణు లార్తులై
హనుమయు సంగదుండు కుముదాహ్వయుఁడుఁ నలుఁడుఁ గవాక్షుఁడుఁ
వనచరవద్యుఁడౌ గజఁ శఃవాద్యుఁడు సగ్గవయుండు గంధమా
దనశరభాఖ్యు లద్యుతని * తాంతబలుండగు జాంబవంతుఁడుఁ. ౨ 1788

క. ఘనుఁడౌ ఋషభస్కంధుఁడు, వనచరపూజ్యుండు సత్వీవంతుఁడు నయి త్రా
లినశతవలియును రంభుండనువాఁడును బృథువు పూన్కినరయుచు నుండఁ.

క. తక్కిన వనచరులందఱు, నొక్కట పూహములరీతి * నొప్పి ప్రబలులై
దిక్కుల నెల్లను గాంచుచు, మిక్కిలి యత్నములు చెలఁగ * మించెడు వగలఁ.

క. తరువులు కరములఁ దాలిచి, పరిపరి నడ్డమును నూర్ధ్వభాగంబును నా
తురతం జూచుచు నొక్కెడ, ధరఁ దృణములు కదల దైత్యతతి వచ్చునటల్.

క. తలపోయుచు మెలఁకువతో, మెలఁగుచు నుండంగ, నచట * మిక్కిలిప్రమదం
బాలయఁ రావణు డాత్మజ, నెలవునకుఁ వీడుకొలిపి * నెమ్మది దోషఁ. ౪౫

క. జనకజఁ గాపాడెడు నా, దనుజాంగనలఁ స్వనన్నిధానమునకు రాఁ
గను బిలిపించెను; దనుజాంగనలుం ద్రిజటయుఁ డదాజ్ఞఁ * గదలి రచటికిఁ.

క. చనుదెంచినవారలనుం, గని రాక్షసరాజు హర్షఃకలితాత్ముండై
యనియెఁ వారలతో నా, తనయుం డారాము సతనితమ్మునిఁ ద్రుంచెఁ. ౬౫

క. అను నీవార్తను సీతకు, వినుపింపుం డామె మీరు * వేగమ నాదా
ఘనపుష్పకమునఁ జేరిచి, చని హతులై యున్న మనుజున త్తమయుగముఁ. ౭

ఆ. చూపుఁ; డెవనిదై న * ప్రాపున గిర్వించి
నాకు వశ్యురాలు * గాక వనిత
యండెనో యతండు * ఖండింపఁ బడె నని
దీనిమగఁడు సహజుతో నిపుణత. ౮ 1746

క. కనుక నిక సీత సంతయమును మాని వెతం దొలంగి * మునుపటివలె రా
మునియాశ మాని తనన్పుదు, తనువును సర్వాభరణనితానంబులచేఁ. ౯

తే. తగ నలంకృతయగునట్లు * తా నొసర్చి
కొనుచు ననుఁ బొందఁగలదు; వాల్లనులు గలుగు
జనకసుత యద్ధమున మృతిఁ * గనిన రామ
లక్ష్మణులఁ గాంచి తనయాశలను వదలుచు. ౯౫ 1748

సీ. నాకంటె గతివేఱు * లేకుండటను మది వెనుకకు మరలించు * కొనుచుఁ దా నె
ననుఁ బొందఁగల దింక; * ననిన దురాత్ముఁడగు నజేంద్రవచనముల్ * వినుచునట్లు

చేయుదు మేనుని ♦ చెప్పి పుష్పకవిమానము కడకేగి రంభతటను దనుజ
కాంతలు రావణాంజ్ఞను బుష్పకముఁ గొని యాయశోకవనంబునందు నున్న

ఆ. సీతకడకుఁ బోయి ♦ రాతటి భర్తృదుః

భార్తయగుచు స్రుక్కి ♦ యవనిమీఁదఁ

బొరలుచున్నసీతఁ ♦ బుష్పక మెక్కించి

రవల దనుజలలన ♦ లామెతోడ. ౧౩౪

1749

క. అల త్రిజటను నెక్కించి ర,వల రాముని సతనిసహజు ♦ బవరంబునయం

దిలఁ జచ్చివరుండఁగ నా,వెలఁదికిఁ జూపుటకుఁ జనిరి ♦ వే తోడ్కొనుచున్.

తే.రావణాసురుఁ డంత హార్షమున లంక

యందు నెల్లెడ ధ్వజపతాకాళిఁ గట్టఁ

గా ననుజ్ఞను జేసి నికామవిభవ

మలరుచుండఁగఁ గై నేయు ♦ నట్లు చేసె. ౧౩౫

1751

క. పురమున నెల్లెడలను రఘు,వరుఁ డాలక్షణుఁడు కడఁగి ♦ బవరంబున నా

వంతనయుతోడఁ బోదుచు, గురుతర బాణములచేతఁ ♦ గూలిరి సుండీ! ౧౩౬

క. అని చాటించెను; ద్రిజటయు,జనకజయును బుష్పకమునఁజని యిలఁబడి యు

న్ననిభలవనచరబలములఁ, గనియెన్ మఱి యందు దనుజకాంతు లలరుచున్.

చ. మనముల సంతసంబు దగ ♦ మానితరీతుల నుంటయున్ వగల్

గని హరివీరు లెల్ల రఘుకాంతులపార్శ్వములం గలంగుచున్

గనులను బాష్పపూరములు ♦ గాఱఁగ నుండుటయుం గనుంగొనెన్;

జనకజ యంత భూమిపయి ♦ శాస్త్రవభీకరులౌ రఘూత్తముల్. ౧౮ 1754

మ.శరవీడం గని కత్తళంబులు చనన్ ♦ జాపంబులున్ జాటి యా

ధరఁకిం దూలఁగ నాయకావళుల గాత్తంబుల్ మహార్తింగనన్

శరజాలాంతరమందు బాణమయమా ♦ శయ్యం దగం బవ్వళిం

చి రహిం బొల్పకయుండఁ జూచె వగలం ♦ జిత్తంబు భీతిం గనన్. ౨౦ 1755

చ. జనకజ యందు వీరులయి ♦ నారసప్రతినిశాలనేత్రులై

మనుజుమహేంద్రులై తనరు ♦ మాన్యుల భాగితల నగ్నిపుత్రులై

తనరు విశాఖస్కంధు సరితప్పక పోలుచు బాణతల్పమం

దును శయనించి పల్లటిలి ♦ ధూళిని బ్రుంగిన వారి గాంచెదాన్. ౨౧ 1756

క. కని యానరవర్ణుల నా,ర్తిని బొందుచు దుఃఖపడుచుఁ ♦ దీప్తనినాదం

బున నేడ్చెఁ జాలసే పా,జనకజ; యనవద్యదేహ ♦ సతి యావేళన్. ౨౨

ఆ. అసితనేత్రములను ♦ నారఘరాముని

నానుమిత్రతనయు ♦ నవనిఁ బొఱలు

చున్న వారి గాంచి ♦ క్రన్నన విలంపించె;

సంత శోకబాష్పహతయు నగుచు. ౨౩

1758

చ. సురలవలెం బ్రభావమున * శోభిలు నారఘవద్యుల* సహా
దరులను గాంచి చచ్చిరని * తా మది నెంచుచు దుఃఖవార్ధిలో
నిరతము ముగ్ధులు వికచ*నీరజనేత్రము లాకులంబులై
పరగరగ నిట్లుపల్కె దనభాగ్యవిహీనత కాత్మ గుందుచు. ౨౪ 1759

నలువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౮ - వ సర్గము.

శ్లోక సీత గుఱియట. శ్లోక

- చ. తనవతి రామచంద్రుడు నితాంతబలుండగు లక్ష్మణుండు నా
యని మృతి నొందుటం గనుచు * నాజనకాత్మజ! శోకయుక్తిమై
మనము తపింప జాలిగనుమాటల నిట్లని యేడ్చె; నక్కటా
మును నను గాంచియే సుగుణముఖ్యులు భావివిదుల్ మహాత్ముల్. ౧
- క. *సాముద్రికలక్షణముల, నేమంబున నెఱిగినట్టి * నిశ్చితమతు లీ
భూమిని బుత్రిణి, పతియుత, యా, మానినియొమెయనుచు*నాడిరొపూని. ౧
- తే. అట్టి జ్ఞానులు నీరాముఁ * డంతమొందు
టను నసత్యము చెప్పిరి; * మునుప దెవ్వ
గీమహాత్ముని నాభర్త * నింపుమీఱఁ
గనుచు హయమేధముఖ్యయా*గముల నితఁడు. ౨౪ 1762
- క. ఒనరించుననియు సత్రములను గావించునని తగువిలాసంబునఁ జ
క్కని పుష్కలు వల్కిరొ యా, యనఘులు సుజ్ఞాను లీతఁ * డంతంబొందఁ.
- క. అనృతము చెప్పినవారే, యననగుదురు; దైవవేత్త*తా బ్రాహ్మణు లొ
య్యన నేను వినుచునుండఁ, గను నానమ్ముఖమునందుఁ * గలకాలంబు. 3౪
- తే. నిత్యసుంకశవతియగు * నెలత యొమె
యనుచుఁ బల్కిరొ యాజ్ఞాను * అనృతవాదు
లైరి రాముడు హతుఁడౌట; * నేరు నన్నుఁ
గాంచుచు వీరభూపతి*కాంత వగుదు ౪ 1765
- తే. ధన్యురాలవు నీవని * తగఁబలికిరొ
జ్ఞాను లవ్వార లీరఘు*న త్రముండు
హతుఁ డిచటనౌట ననృతంబు * ననువదించి
నట్టివారైరి గా; యన్మ*నంఘులందు ౫ 1766
- క. సరసిజరేఖ లివే యి, క్కరణి* గన్పట్టెడు ని*కామం బిలనీ
సురుచిర రేఖలు గలసుం, నగులు మహారాజునకును * దారలె యగుచు. ౫౪

* ఊచు క్షణికో యే మాం పుత్రి ణ్యవిధవేదచ-అనిమా.

సీ. వారిలోఁగూడి యపారలక్ష్యింగూర్చు సామ్రాజ్యమునయందుఁ బారురీతి
సభిషిక్తలే యాదు రటయవిన్దనాయందు నేలనిష్ఠాఃములయ్యెనొయెటుంగ;
దౌర్భాగ్యవతులగు తరుణు లేలక్షణములఁ గూడి వైధవ్యఫలము నొందు
దురొ యట్టి విధములా దుర్లక్షణము లెంత పరికించినను గనఁబడకయున్న

తే. వకట! నాయందుఁ గల్గిన యఖిలభద్ర
లక్షణములు గన నిష్ఫలంబు లయ్యె;
ధ్వజముఖేతరబహుచిహ్నవారయుక్త
ములగు నీవద్దరేఖలు తలఁచి చూడ. ౭౪

1768

తే. పద్మగలవను నీయర్థవరము సార్థ
ముగ నె చెల్లించునని శాస్త్రములఁ గనఁబడు
నిచట రాముఁడు హతుఁ డౌట దివి నాకు
మాత్రమే నిష్ఫలము లయ్యె నూట లేల. ౮

1769

సీ. కుగులు నూత్నంబులునుగుచిరములు, సమంబులునయి నల్లఁగాఁబొల్పుమీఱు
చున్నవి, కనుబొనులొండొంటితోఁగూడ కున్నవి నాజంఘులొప్పు మిగుల
వృత్తంబులై తగి వెండ్లుకలే లేక వఱలెడు నిదె పలువరున మిగుల
దట్టముగాఁ గూడి తనరాగుచున్నది శంఖములనఁగను జను నయనయు
గప్రాంతభాలభాగంబులు నయనముల్ పదకరోరువులు గుంభములు నునచి
తంబులై యున్నవి; తగినట్లు గుండ్రనై పరఁగునఖంబులు పరమరుచిర
ములునయి నాచేతిఁకొలఁదికి దగినట్లు సమములై యున్న వీ సనచులు నవి
రళములై ప్రభువులై లలితనిగుచ్ఛూచకములై యున్నవి సొంపుగల్గు
నాభిచుట్టును సమున్నతిఁ గాంచి యంతరనుందు నిమ్నంబయియలగుచున్న
దురము పార్శ్వంబులు పరఁగుచున్నవి కంఠబలువున నామేనివర్ణ మమల
మణివలె స్వచ్ఛమై గణనకు నెక్కుచుఁ గనఁబడుచున్న దీతనుగుహములు
మెత్తగానున్నవి వించుశాస్త్రజ్ఞ లీచాదాంగుశంబులు పదియుఁ బాద

తే. తలములును జక్కఁగా నేలఁ దాకి యుంట
నన్ను శుభలక్షణాధ్యగా సన్నుతించి;
రట్టై పృథులయవాఖ్యిరేఖాన్వితములు
కరపదంబులు నడుమ యంతరములేక. ౧౨౪

1770

క. తనరుచు సమధికకాంతిం, గనియున్నవి; విప్రవరులు కన్యాచిహ్న

1 శంఖే నేత్రే కరా వాదా-అనిమా. శంఖేనేత్రోపాంత్యభూతలలాటపార్శ్వ, అని
వ్యాఖ్య. 2 భాలశబ్దమునకు ఫాలమని దాక్షిణ్యపాఠము. ఈశబ్దము మేదినికోశమున భాదినర్దమున
నున్నది ఫాదినర్దమున నెందును క్షేబ్రబడలేదు. భాం లాతీతి అనివృత్తిపైత్తిచే నిది భాలమేకాని ఫాల
ముకాదని తోచెడు. ఫాలమనుట దాక్షిణ్యపాఠ మెల్లుసాధువో వెదకవలయు.

భీరి దెలిసినవారలు ననుఁ గని మందస్తితనుగాఁగఁ జూతించి రొగిన్.

క. పెనిమిటితోడం జెలఁగుచు, ననుచురాజ్యపరమందుఁ జీ
వనిత గనునంచు దైవి, జ్ఞునికర మపు డనియె నది యశవత్సం బయ్యెన్. ౧౪
తే. సహజతా వీర లాజనఁజ్ఞానమందు
సంతటను నన్ను వెదకుచుఁ జనవి నాదు
జ్ఞానము నెఱింగి నాకయిఁ జాటరాని
జలనిధిని చాటి తుదకు నీఁజలమునందు. ౧౪౫

1773

క. తులపోయ గోష్ఠదాకృతి, వెలసిన గూడనుజుమాయఁ విధి ప్రతిహతియుం
గలిగినకతమునఁ బడి రీ,యలములు రాఘవులు వాగుఁజాన్త్రవరంబున్. ౧౪౬
క. అనలాన్త్రము నైంద్రాన్త్రము, ననిలాన్త్రము బ్రహ్మశీర్షమనునన్త్రముఁ బొం
దినవారుగాదె; యయ్యవి, చనియె నదెచ్చటికి విగతసారము లగుచున్. ౧౪౭
క. మాయఁగొని యింద్రజిత్తుని, నేయెడలం గానరాకఁ యింద్రోపములై
నాయాధారములై తగు, నీయనఁగులఁ జంపె నాకుఁ జెది దిక్కునిఁకన్. ౧౪౮
క. అని శ్రీరాఘవు నృకృతమునఁబడిన విరోధి యెంతఁ మొనగఁజ్ఞానన్
గనువాఁడైన చునోజనమును బ్రాణములుంక మరలిఁ ముందటిసరికిన్. ౧౪౯
చ. అరుగఁగఁ జాలునే సుతీయుఁ నదృశ్యబాహుబలాఘ్యుడైన భూ
వసుఁ డనుజాన్తితుండయి యభవ్యగతిన్ హతుఁడైన దురంబునన్
ధరణిఁ బరుండినాడు గనఁ దాననె కాల మొనర్పరానిదై
బరువగుకార్య మేదియునుఁ బొగుగ నెంచినఁ గానరాదిలన్. ౧౫౦

1778

తే. దైవమును కెల్వ నెంతయుఁ జరిము గాదు;
జాలిఁ బుట్టించు స్థితిఁ జూడఁ జాలియున్న
యత్తగారిని గౌనల్యఁ నాత్మలోనఁ
దలఁచుకొనునప్పు నానుహోదారు రాము. ౧౫౧

1779

క. ఘనబలశాలిని లక్ష్మణునను నాజనయిత్రి నానుశంబునఁ దలపో
సి ననున్ దుఃఖం బంతగఁ గనఁబడ; చాసాధుశీలఁ కౌసల్య మదిన్. ౨౦
క. వనవానప్రతమును జక్కనిగతిఁ బదునాలుగేండ్లుఁ గావించి ధరా
తనయయు లక్ష్మణరాములు, చుచుదే నే నెపుడు చూడఁ జాలదునొ కదా.
క. అని నిరతము చింతించుచు, గనుచుండును మార్గనుచునుఁ గామిని యేడ్చెన్
జనకజ యిటు పలకింపం, గని త్రిజట యవంగ నొప్పుఁ జగ్బరసతి తాన్.
తే. పలిక నిట్లని; దుఃఖంపఁబడు దేవి, నేడు నీవతి బ్రదికి యున్నాఁడు నుమ్ము
తల్లి! గూయన్నదమ్ము లీఁధారణీశు,లైన శ్రీరామలక్ష్మణుఁ బరసిచూడ. ౨౦౫
క. జీవించి యున్నవారని, భావంబున నమ్మఁ జేయఁ స్పష్టములగుచున్

- వేవిధముల ననుభూతములై వఱలెడు కారణములు ♦ నగపడునాకుఁ. ౨౩
 క. వానిం జెప్పెడ వినుమా! నీనాథుఁడు నిహతుఁడగుట ♦ నిక్కమెయైనఁ
 మానిని! యోధులముఖములు, గానంబడ విట్లు వ్రొధఁకలితము లగుచుఁ.
- తే. హర్ష పర్యుత్పకములుగా ♦ నగపడవిటు;
 జానకీ! యీరఘూత్తముల్ ♦ చచ్చియున్నఁ
 బుష్పకం బనుపేర నొప్పుచును దివ్య
 మైన యీవ్యోమయాన మఃనూనరీతి. ౨౪ 1786
- క. నిను నిట్లు దాల్చియుండదు; వినుము ప్రధానుఁ డగునట్టి ♦ వీరుఁడు హతుఁడ
 య్యెనయేని యట్టిసేనలు, మనముల నుతానిహ మెడలఁమ్రాన్పడుచుఁ గడుఁ.
- తే. యత్నముల వీడి జలములయందు నోడ
 నడవుమానిసి లేనట్టి ♦ నాకరీతి
 యుద్ధములలోనఁ దబ్బిబ్బు ♦ లొందుచుండఁ
 దమకు నాధారభూతుండు ♦ ధరణిఁ బడుట. ౨౬ 1788
- చ. వనచరసై న్య మిద్ది బలఁవంతముగాఁ దగి తొట్లుపాటునుం
 గనక భయంబు నొండు నిఁకామముదంబున రామలక్ష్మణుల్
 గనరు వినాశనంబని తఁగక వచియించితిగాదె నీకు నా
 ఘనులను గాచుచున్నది; సుఖంబుగ జ్ఞేయములైన గుర్తులఁ
 వనరుహమిత్రవంశజులు ♦ వర్తితకీర్తులు ప్రాణముక్తులే
 యని మదినమ్మకంబు గనఁవమ్మ! రఘుప్రవరుల్ నజీవు లే
 కనుఁగొనవమ్మ! మైత్రిమెయిఁ ♦ గాంతరొ! యింతగ నొక్కిచెప్పుదా
 న; *ననృత మింతదాఁకను మఃనంబున నైన వచింపలేదు నూ!. ౨౮ 1789
- క. నే నికముం దెప్పటికిం, గాని యబద్ధమును జెప్పఁగఁబూసను నో
 జానకీ! పాతివ్రత్యము, చే నుల్లాసమును గూర్చు ♦ శీలవతివిమా!. ౨౯ 1790
- క. కనుకన నీయం దెంతయు, మన మలరెడు నాకుఁ ద్రిదశఁమాన్యుని తోడ్పా
 టును గని దేవానురు లేవున వచ్చిన వీరి గెలువఁ ♦ బోల దనిమొనఁ. ౩౦ 1791
- తే. బ్రదికియుంటకు గుర్తుతొ ♦ బలముఖప్ర
 సాదముఖలక్షణములను ♦ జక్కఁగాంచి
 యట్టికల నప్పు నేఁగాంచి ♦ యరసి నీకుఁ
 జెప్పితిని మైథిలీ! నే వఁచించినట్లు. 30 1792
- క. లనుపనునుమాచిహ్నము, లను వీనిని మెల్లఁగా నిఁలాతనయా! నీ
 వును జూడు మూర్ఖమునిన, ఘనమణులఁ వీరివదనఁకాంతి విడదునూ!. 3౧

- క. ఆయున్ను చెల్లి యనుసము, దాయములను బాసియున్న తనుధారులకే
యేయెడలఁ బ్రాయకంబుగఁ, బాయను మి ఖకాంతివికృతిఁబరఁగుం జచ్చి.
సీ. జానకీ! రానులఁజ్ఞానవిషయంబున నిట్లు శోకంబున ఁ నిందు ముఖవి
కారంబునొండుకుఁవారుచచ్చిరటంచుభ్రమను బూనకు మింకఁనావృతమందుఁ
గుందుఁ బొందకుమ యాఁత్తోణేశపుత్రులుజీవించియుంటకుఁ జెల్లుఁగాని
యది యశక్యమ్ము గాఁదనియె; నింతట సురకన్యకవంటి యాఁత్తుమతనూజ
తే. త్రిజట చెప్పినమాటలఁజీయు వినుచు, నంజలింబట్టి నీవన్నయల్లె పీరు
బ్రదికియుందురు గాకని ఁ పలికె; నంతటను మనోజవపుష్పకంబును మరల్చి.
క. దీనాననయై తగునా, జానకినిం ద్రిజటతోడ ఁ సరగునఁ బురికి
దానవకాంక్షలు గొనిచని, యానోతను ద్రిజటతోడ ఁ నందుండి తగఁ.
క. అవరోహింపం జేయుచు, జవమున నావనముఁ జేర్చి ఁ సమధికమగు పూ
న్కి వజల రక్షించిరి; దివ్యవనం బది వివిధవృక్షఁబహుళం బగుచుఁ. 3౬
చ దనుజనుపేంద్రుకేలికి నిఁతాంతము యోగ్యము నాచు నొప్పి నా
వనము నశోకనామకము ఁ వారిజనేత్రయుఁ జేరి సంగరం
బున నల రామలక్ష్మణులఁ ఁ బోలఁగఁ జూచినీరినిఁ మనం
బునఁ బరిచింతసేయుచును ఁ భూరివిషాదము నొందె నచ్చటఁ. 3౭ 1798
- సంపదయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౯ - వ సర్గము.

అఖి రాముడు కొంత తెప్పటిల్లి లక్ష్మణుని గాంచి గుఱింపుట. అఖి-

- క. వనచరతిలకులు సుగ్రీవునితోడం గూడి బలము ఁ పొంగఁగఁ వగియుం
డినవారయ్యును సంగర, మున ఘోరభుజంగబంధఁముల బద్ధులైయె. ౧
క. ఉరగంబులవలె నూర్పులు, సరపరి వెలిఁబుచ్చుచుఁ విభంగముగా నె
త్తురుగాఱి రామలక్ష్మణు, లురుచిత్తులు భూమిఁబండి ఁ యుండఁగ వారిఁ.
క. పరివేష్టించుట వగలం, బరిపూర్ణులు నగుచునుండ; ఁ పరవిక్రముడై
పరఁగెడు రాముండు తదవ, సరమున సహిపాశరూపశరబద్ధుండై. ౨ 1801
క. బలవంతుఁడు ధీరుఁడునై, చెలఁగుటచే మూర్ఖుఁ డేఱె; ఁ షీతిఁబడి బాణం
బులు మిగులఁ గ్రుచ్చుకొన నిష్ఠుల రక్తముగాఱి దుఃఖఁమునుబైకొనఁగఁ.
తే. దీనవదనంబునం దగి ఁ మాననీయుఁ
డైన తమ్ముని లక్ష్మణు ఁ నపుడు గాంచి
యాతరుండయి విలపించె; ఁ నార్తి నాదు
తమ్ముఁ డని నిర్జితుండయి ఁ ధరఁ బరుండ. ౪ 1803

క. కనుఁగొనుచున్నాడనె యింక, జనకజతో నేమిపని? యొసంగెడు ప్రాణం
బునుగూడ నింక నేటికి, నని వెదకిన యెడల సీతఁడంటి పడఁతుకన్. ౫౪

క. సంచాదింపఁగవచ్చును, దెంపున సచివుండు యుద్ధఃస్థిరుఁడునగు నీ
తెంపటి లక్ష్మణువంటి నిలింపనమున్ భ్రాతఁ బొందఁలే నెట్లులై నన్. ౬

తే. అలనుమిత్రును నానందఃకలితఁ జేయు
నీతఁడే మృత్యువును బొందఁనేని నేను
వాసరులు వీరు చూడంగఁ జూడములను

వదలువాడ; నయోధ్యకుఁ జన్మరగఁ జోయి. ౭

1806

క. జననికి గౌనల్యకు నే, మనిచెప్పుదుఁ? కైకఁ గాంచి యనుజగుటిచి యే
మనిపల్కుదు? నేనొకడనె, చనుదునయే గన్ననుతుని జాడఁ దెలియఁగన్.

చ. *మనమున సంతసంపడును మానితచిత్త సుమిత్ర యాత్మజుం
గనుఁగొనలేక తద్విధముఁ గ్రన్నన నే వచియింపఁగా వగన్
విని గతవత్సయై వణఁకి వే తపియించెడు నావుపోల్కిగాఁ
గను, గురరీవిధంబునఁ దగ్గఁ రొదనేయుచు నుండ నయ్యెడన్. ౮౪

1808

క. ఏమునుచు నూఱిడింతును, నేనుని శత్రుఁఘ్నుఁ గీర్తి నెనఁగుభరతు నే
నేమాటలఁ బలుకుదు; న, న్నేనుఱకయై కాననమున ఁకే తెంచి తమిన్.

క. పరిచర్య నేయు నాసో,దరు లక్ష్మణు విడిచి యొంటిఁ దరలి పురికి నే
నరిగిన సుమిత్ర నీసో,దరుఁ డెక్కడ వచ్చెఁ గాదె తా మును నీతోన్. ౯౦

క. అనుచు నిటు లుపాలంభించిన నెట్లు నహించి యుందుఁ జిత్తమున నయో;
మనియుండ నిష్టపడి నికఁ, దను విచ్చటనే త్యజింతుఁ ద్వరపడి కడఁకన్.

క. వనమునకున్ లక్ష్మణుఁ దోడ్కొనివచ్చెను దుష్కృతంబుఁ గూర్పంగల యీ
పని నొనరించితినే చీ, యనార్యుడను బెక్కుమాట లననల యింకన్.

క. నాకొఱకుఁ గాదె లక్ష్మణుఁ, డీకరణిఁ ధరఁ బరుండి యిప్పు గతాయు
శ్రీకుండై యున్నాఁడని, భూకాంతుం డేడ్చి తమ్ముఁ బొడఁగని యనియెన్.

తే. నేను దుఃఖించుచుండఁగ నీవనిశము
చక్కఁగా నూఱిడింతువు శమనుపురికి
నీవు చన నింక వగపాలు నేను గాఁగఁ
బలుకఁ జాలవుగద గుణవారిరాశి. ౧౩

1814

క. దురమున నెవఁ డిత్తఱిఁ గ,న్నుగులను పధియించి వారి భూమిని బడని
ర్భరశక్తిఁ జేసెనో యీ, వరవిరుం డీధరిత్రి వైర హతుండై. ౧౩౪

1815

క. పడియున్నవాఁ డయో; యీతఁ డిప్పు డిటు రక్తసిక్తతనండ్లై శరముల్
గడునాటియుండ నిచ్చటఁ, బడి యీశరతల్పపుండు వైరులు నవ్వన్. ౧౪

తే. అస్తమయ మొందు భాస్కరుఁడనట్లు వెలయు
చున్నవాఁడు; శరవ్రజ ఁ మొగిని మర్క
ములను నెల్లడ నాటుటఁ ఁ బలుకనేర
కున్నవాఁ డక్కటా! చెప్పఁకున్న నేమి. ౧౫

1817

*క. ఈతనిదృగ్గా గంబున, నేతనువున నితనికున్న ఁ యీబాధలు నా
చేతస్సునకుం దెల్పెడు, నీతఁజి, గురుకాంతిగల్గు ఁ నీతం డెలమి. ౧౬ 1818

చ. వనమున కేను వచ్చుతఁజి ఁ వారక నన్నెటువెంబడించి వ
చ్చెనొ యటు లేను సంతకుని ఁ జేరఁగ నీతఁడు పోవునప్పు డీ
తనివెనువెంటఁ బోయెదను; ఁ దత్పరుఁ డీతఁడు బంధుజాలనుం
దనిశము నేను మూని నను ఁ నాదృతిమీఱఁగ వెంబడించుఁ జూ!. ౧౭

నీ. ఈలాటినుహనీయుఁ ఁ డిపు డనార్యుఁడనగు నాదర్శయములచే ఁ మేదిని నిట
దురవస్థ నిట్లు పొందుచునున్నవాఁడయో; విక్రమాఘ్నలలోనఁబరుఁడితఁడు
తా నెంతదోషంబు ఁ మానసంబున నొందెనేని నాగోఁ బ్రీతిలేని యట్లు
పలుకులనుంగాని ఁ పరుషోక్తులంగాని పలుక నే పిన లేదు ఁ పంథమూని

తే. యొక్కతఁజినై న; నీవీరుఁ ఁ డుక్కు మిగిలి
కరయుగంబున నొప్పియుం ఁ గరసహస్ర
మునఁ జెలంగెడుకార్తవీర్యునిని మించుఁ
బంచశతబాణములు గూర్చి ఁ వైచు నపుడు. ౧౯

1820

క. ధనువునఁ బంచశతేషువులనుగూర్చి యతండు కరవిఁలాసము మీఱుం
గను వైచు సంతలో నీ,యనూనవిక్రముఁడు శరము ఁ లన్ని విడుచుఁజూ!. ౨౦

క. కనుకనె బాణాస్త్రములం, దనూననుగుశక్తి నధికుఁ ఁ డాతనికంఠె;
ఘనమతియా శతేషులు విశి,ఖనికరములఁ గూడఁ గొట్టఁగలవాఁ డెనఁడో.

తే. అట్టి లక్ష్మణుఁ డతిమృదు ఁ వై నశయ్య
పయిని శయనింపఁ దగినవాఁడయియు నిపుడు
వై రిహతుఁడయి ధరణిపైఁ ఁ బండియున్న
వాఁడు; నే నవ్వీభీషణుఁతోడ నపుడు. ౨౧

1823

క. నినుఁ బతిసేసెద దనుజుల, కని పల్కితి నట్లుచేయ ఁ నైతిఁ గనుకఁ జె
ప్పిన బొంకుమాట తప్పక, ననుఁ గాల్పం గలవటంచు ఁ నానాగతుల. ౨౨

అథ { రాముఁడు సుగ్రీవుని శిక్షింపుటకుఁ బామనఁగా విభీషణుఁడు } వానరుల నాపి రామునొద్దకు నచ్చట.

ఆ. పలికి నలికి; ప్లవగఁపతిని సుగ్రీవునిఁ, గని నచించె నట్లు ఁ వనచరేశ
యీక్షణంబ తరలి ఁ యిటనుండి కిష్కింధ, కనుగఁ దగును నట్లు ఁ లగుగవేని.

క. నే నిట లేకుండుటయుం, దా నెఱిగి దశాసనుండు * దర్పబలయతుం
జై నిన్నుఁ దరిమి కొట్టును; నూనుని సంగదుని సఖుల * శూరవితతులకా.

తే. నలుండు నీలుండు లోనగు * ఖలజనాంత
కరులుగాఁ దగు కవులతో * సరిదధీశు
దాటుమా; హనుమయును యుద్ధమున నొరులు
చేయలేనట్టి కార్యముల * చేసినాడు. ౨౮౪

1827

సీ. జాంబవంతుండు ఋక్షస్వామి, యాగవాత్యుండు గోలాంగూల*కూటవిభుండు
సమరంబాసర్పిరి * సంతసించితి నేను; సంగదుండును మైందుఁడాద్వీవిడుండు
నని యొసర్పిరి, యుద్ధమును ఘోరరీతిఁ కేసరియు సంతాపియు * సల్పినారు;
గవయ, గవాత్యులు * గజశరభులు మఱియితరవాసరవీరు * లెల్ల నాడు

తే. విషయమై ప్రాణములనైన * విడువఁబూని, సంగరం బొసరించిరి * సకలకీశ
పాలకా! యేమొసర్పిన*నేల? కడకు,*దైవమును మీఱిమిర్చ్యుల*తరముగాదు.

చ. అరిజననూదనా! వనచ*రాధిప! నెచ్చెలి యెంతమాత్ర మె
క్మరణి నొసర్పఁగాఁ దగునొ * కాదన కంతటికార్య మీవు ధ
ర్మరతిని గాంచు శీలమున * రాజులువాడవు గాన ధర్మమే
వరున నశించెనో యనుచు * స్వాంతమునకా భయమంది చేసి తీ
వరసియె ధర్మమూలముల * నంచు వచించి కవీశ్వరాభితోకా. ౨౮౫ 1829

చ. వనచరవీరులార! యెటు*వంటి యవస్థలకైన నోర్చి మి
త్రునివని జేసినార లికఁ * దోచినమట్లు చనుండు నేను మీ
కనుమతి నిచ్చినాడ; నన * నాప్లవగేంద్రులు రాముఁ డేడ్వఁగా
విని వగ నటు లెఱ్ఱవడ * వీడిరి నేత్రజలంబు లార్తులై. 3౦౪ 1830

క. కరమున గనఁ దాలించి యాతరుణమున విభీషణుండు * తద్బలముల ని
ర్భరశక్తి నిలువరించుచు, ద్వరపడి శ్రీరాముఁ డున్న*స్థలముం జేరెకా. 3౧౪

క. నీలాంజనచయమట్టులు, గ్రాలెడుతనువునను వచ్చు * క్రవ్యాదవరుకా
శీలయుతు నవిభీషణ, నోలిం గని ప్లవగవర్య * లురుబలులయ్యకా. 3౨

తే. పరుగులెత్తిరి రావణి * మరలవచ్చె
నేమొ యనుభీతి; చ్రేష్టల * నెల్లమాని
యపగతజ్ఞానులై సను*రాంగణరజ
ములను బొరలుచు శరత్పు*ములఁ బరుండి. 3౨౪ 1833

క. కనుఁగొనరానట్టి యవస్థను బొందిన రాఘవులను * దాఁ గన వచ్చెకా
దనుజేంద్రుఁ, డంత రాఘవు, లని నిలఁబడి యుండుటయును * నాతనిరాకకా.

ఆ. కాంచి యింద్రజిత్తు ♦ కడఁగి వచ్చెనొ యేమొ
యనెడు శంకనొంది ♦ యనిలహతము
లైన ఘనములట్టు ♦ లలితయవ్యధనొంది
రట్టి యవసరమున ♦ నాన్తులగుచు.]

1885

నలువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

శ్లోక { విభిషణుని సుగ్రీవుఁ డాశ్వాసించుట. } శ్లోక
గరుడుండు రాఁగా నాగపాశములు పడలిపోవుట.

క. అంత మహా తేజుఁడు బల,వంతుఁడు కపిరాజు ప్లవగ ♦ వాహినులు భయ
నావృంతముల నవుడు పాటుట, కెంతయుఁ దగుకారణంబు ♦ నెఱుఁగకత్వరతోఁ.

క. వనచరులం గని తా ని,ట్లనియెన్ మనసేన యిద్ది ♦ యంబువులం దొ
య్యనఁ బ్రతికూలసుహానిల,మున హతమా నొకరీతి ♦ మోములయందున్. ౧

తే. దైన్యముం దోఁప వ్యాకులత్వమును గనియె
నేలొకో యని ప్రశ్నింప ♦ నెదుటనున్న
వాలితనుజాతుఁ డంగదుఁ డా లకించి
పలికె నిట్లని సుగ్రీవుఁకలఁత దీర్చు. ౧౫

1888

సీ. దశరథభూపునాత్మజులు మహాత్ములునగు రాఘవుండు మహాబలుఁడగు
నాలక్ష్మణుండు దేహముల బాణంబులు కడు నాట రక్తసిః క్రతనులగుచు
శరతల్పములయందు ♦ శయనించి యుండుట గనలేదె నీవిష్టు ♦ కారణ మిది
తప్ప వేటొకటి యిత్తటి లేదు నాన్ వనచరపతి పుత్రునచనములు విని

తే. రఘుకుమారకు లిట్లు ధరంబరుండు
టందులకుఁ గాదు హేతువం ♦ చరయలేదు
భయనిమిత్తము వేటొండు ♦ పరఁగియుండ
వలయు దీనికి నేలన ♦ వరునవినుము. ౪

1889

క. వనచరులు వీరు పదనము, లనూనదుఃఖమును జూప ♦ నతిభయము తగం
గను లెట్టె విప్పి చూచుచు, ననికిం దగుతరుశిలాది ♦ కాయుధతతులన్. ౪౫ 1840

ఆ. పాఱవై చి యెటొన్ ♦ పరువెత్తుచున్నారు
కనుము వీర లొకనిఁ ♦ గాంచియెన
సిగ్గుపడక వెనుక ♦ స్థితిని జూడక వేగ
చనుట కుద్యమించి ♦ సాధ్యవమున. ౫౫

1841

క. ధరఁ బడియుండిన వనచర,వరులను దాఱుచును బోవువార లదిగొ యెం

దౌరులను నీడుచుకొనుచుక, గరమగు దిది యనుచు నుండఁగ నంతటిలోక.

క. కరమున భీకరమా గద, ధరియించి విభీషణుండు ♦ తపనజ నాశీః

పరివర్ధితుఁ జేయుచు రఘు,వరుఁ గాంచెఁ గపివరుండు ♦ బరవస మలరక. 2

తే. అవిభీషణుఁ గాంచి యాహరిబలములు

భయము నొందుట నెఱిగి యీహరిపగిది బలికె

జెంత నిలుచున్న యాజాంబవంతుఁ జూచి

యలవిభీషణుఁ డిదె యిట ♦ కరుగుదెంచె; ౮

1844

క. హరివరు లీతని గనియే, పరుగెత్తుచునున్నవారు ♦ భయమున దశకం

ధరపుత్రుఁ డింద్రజిత్తును, చరిశంకను మిగులభీతి ♦ బడలెడు వీరల్. ౯ 1845

క. నానాదిక్కులఁ బాటుచు, దీనులునై యున్నవారు ♦ తేకున నీవి

వానకుల నిల్వరించుచు, దానవుఁడు విభీషణుండు ♦ ధైర్యము మెఱయక.

తే. అరుగుదెంచినవాఁ డిదె ♦ యంతెకాని

యింద్రజిత్తుని మీరెన్న ♦ నేలయనుచుఁ

బలుకుమా; యని నుగ్రీవుఁ డెలమిఁ జెప్ప

భల్లుకేశ్వరుఁ డాజాంబవంతుఁ డవుడు. ౧౦౪

1847

క. పరుగెత్తుచున్న యావస, చరులకు నడ్డమయి నిల్చి ♦ సరసోక్తుల నె

ల్లర నూఱిడించె; భల్లు, కరిమణ నూక్తులను వినుచుఁ ♦ గపివరు లెల్ల. ౧౦౫

క. చనుదెంచిన యాతనిఁ గ, న్నొనుచు విభీషణునిఁ గాఁగ ♦ గుఱుతించి భయం

బును మాని యంత సంభ్రమ, మును విడి చనుదెంచి రటకు ♦ మునుచటిరీతిక.

ఆ. ధర్మచిత్తుడైన ♦ దానవపతి యల్ల

దాశరథులదివ్యతనవులండు

శరము లంటియుండు ♦ చందముఁ గని వ్యాకు

లేంద్రియుఁడయి మదిని ♦ నెట్లా కలఁగె. ౧౩

1850

క. కరమున జలములు గొని రఘు, వరులకనుల్ దుడిచి మిగుల ♦ వగ మనసెల్లక

దురటిల్ల నేడ్చె గట్టిగఁ, బరమాత్తుండగుచు నిట్లు ♦ పలికె గలంతక. ౧౦౮ 1851

చ. ఇరువురు వీరు సత్యయుతు ♦ లెంతయు విక్రమధుర్యులున్నతుల్

దుర మొనరింప సంతనముతోఁ దగియండినవార లొదు రీ

వరుసఁ జెలంగియుండు దురఃపథును నీగతిఁ బొందినారు క

ర్బురు లిటఁ గూటయద్ధమును ♦ బూని యొనర్చినకారణంబునక. ౧౧౫ 1852

క. వీర, లకృత్రిమసంగర, సూరులు గావున నె వీరిఁచొప్పెఱిగి మహా

క్రూరుఁడు నాభ్రాతృసుతుం, డీరసమునఁ గపటయుద్ధఁమే యొనరించెక. ౧౧౪ 1853

క. జనకునికడుపుం జెఱుపఁగ, జనియించిన దుష్టబుద్ధి ♦ శక్రుని నోడిం

చినరావణి కృత్రిమబుద్ధిని వంచించెను మహామతిస్థిరులఁ గటా. ౧౬ 1854

చ. శరములు దేహవర్యముల ధాన్యముగా వడి జొచ్చియుండ నె
త్తురు లోగిఁ గాఱుచుండ నిలఁ దొడ్లుచునుండుట ముండ్లపండుల
ట్లురుదుగనున్నవారు గనఁ దక్కట! యెవ్వరివిక్రమంబు నే
శరణమునొంది సంస్థితిని దక్కఁగఁ గాంచఁగఁ గోరి యుంటినో. ౧౭ 1855

క. పుగుషవరేణ్యులు వారిగుప్తురు దేహమువీడ నిద్రఁ ద జూయినవారి
త్తురుణమున నామనోరథ, ముకురాజ్యప్రాప్తి గోరుచున్నది చెడియె. ౧౮

తే. ఇంక జీవించియున్న నాకేవిపత్తు
గలుగు నావైరి రావణుఁ డలమిఁ దనప్ర
తిజ్ఞనుం దీర్చుకొనియెను దీతనతని
కాంక్షితంబెల్ల నిప్పటి ద కారణమున. ౧౯ 1867

చ. అని విలపించుచుండఁ బ్రవగాధిపుడై ఘనసత్వయుక్తుడౌ
వనచరపాలకుం డతని ద బాగుగఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనె
విను మనురేంద్ర! ధర్మముల ద వృత్త మెఱుంగుదు వీవు రాజ్యమొ
య్యనఁ దమిఁ బొందఁగఁ గల వహార్యవిభూతి ససంశయంబుగ. ౨౦ 1868

క. ననుజేంద్రునకుఁ ద త్తనుజునకుఁ వాంఛితము తీరుచొప్పు కలుగఁ ద
ఘనరుజచే రాఘవులకు, నినకులులకు వీరి కంత ద మెట్టులు గలుగు. 1859

క. తెలియందగు నిది మూర్ఖుగఁ, బలుపలుకులఁకేల మూర్ఖుఁ బాసి యనిని వీ
రలు రాక్షసగణములతో, ఖలు రావణునిఁ వధింపఁ గలరు నిజముగ. 1860

క. అని శీతలవచనంబుల, దనుజేంద్రుని నూటాడించి ద తనప్రక్క జెలం
గినవాని నుపేక్షని మానును గని యిట్లనియె; నీవు మనబలములతో.

సీ. హూరుతా వానరులో ద వైరినిఘాతనులగు రామలక్ష్మణ ద లన్నదమ్ము
లును మూర్ఖుఁ దేతినవెనుకఁ గొందఱఁ గపివరులఁ జేకొనిరఘువరులఁ గొనుచుఁ
గిష్కింధకరుగుము; ద కృత్రిమసంగరమును జేయురావణుఁ ద దనయబంధు
సంయుతునిఁ నేను ద సమయించి సళియించినట్టి స్వరాజ్యరమావతంస

తే. మును మహేంద్రుడు తెచ్చిన ద యనువు తోఁచ
జనకజను దీసికొని వచ్చెదను; నటన్న
వనచరేంద్రునిమాటలు ద విని నుపేక్ష
డిట్టులనియెను; బ్రవగసంఘేంద్ర! వినుము. ౨౧ 1862

క. నురలకు ననురులకును మును, జరగిన ఘోరతరమైన ద సంగరమును నే
నరసితిని; నందు బాణోత్కర మోక్షణచతురు లగుచు ద దారుణబలులై.

1 దృశ్యశ్రవణకా విష-అనిమా. 2 గచ్చ త్వం భౌతికా గృహ్య క్షిప్రంధా రామ
లక్ష్మణ-అనిమా. హరిగతై స్సహ లభ్యసంక్షౌ భౌతికా గృహ్య గచ్ఛేతి సంబంధః-అని మహేశ్వర
తీరులు.

క. శరవిద్యాపండితులగు, సురవైరులు దేవతలను ♦ శుంభన్తాయా
పరిగతులై పలుమాటు ప్రహరించి; రంథటను గొండ ♦ ఆమరుల బలులై.

తే. ఆర్తులై రంతః గొండ ఆహార్యబాణ
తతుల మూర్ఖుల మున్ని రంథటను గొండ
అంతమొందిరి పిదప బృహస్పతి గని
వారి బ్రదికింపఁదగు బుద్ధివై భవమున. ౨౭౪

1865

సీ. మంత్రప్రధానముల్ ♦ మహితంబులునునగు నట్టివిద్యలచేత ♦ నమలమూలి
కలచేత వారల ♦ కెలమిఁ జిక్కుల నొనరించె; నామందులను జవమునఁ
దెచ్చుటకై వీరు ♦ లిచ్చటనుండి సంపాతియుఁ బనసుండు ♦ ప్రభృతులైన
వనచరు లాక్షీరవారిరాశికిఁ బోవుదురుగాక వనచరవరుల కట్టి

తే. పర్వతశౌషధంబులు ♦ బహుళకష్ట
సాధ్యములు దెలియంగనా ♦ జనులకితరు
లకును దెలియంగరాకుండు ♦ సకలదేవ
కల్పితములగు సంజీవకరణి మఱియు, ౨౮౪

1866

క. అరుదగు విశేల్యకరణియుఁ, బరమములగు వీనిదేర ♦ వానరులే పో
దురుగాక; ఊరవారిధి, సరిదధిపోత్తమముగాఁగఁ ♦ జను విశ్వాస్తిక. 3౦

క. మును నందం బీయాపం, బును జల్మినవారు దేవముఖ్యు; లచట నొ
ప్పును జంద్రద్రోణము లనఁ, జను గిరు లట నోవధులవి ♦ సతతం బుండుక.

క. సుర లాయశాపధముల నా, ధరణీధ్రయుగంబునందుఁ ♦ దారుంచిరి; కీ
శరమణ! వాయుకుమారుం, డరుగుంగా క చటి కిప్పుడె ♦ యను సంతటిలోక.

సీ. పక్షమహానిలస్పర్శంబునక మెఱపులతోడఁ గూడంగ ♦ జలదములను
నెగురంగఁ గొట్టుచు ♦ సిద్ధమహార్థ వజలమును జల్లుచు ♦ నిలను గంప
మొందంగఁ జేసెడునొప్పునఁ జనుదెంచె గరుడఁ డాతనితెక్కలరుదుగాఁగఁ
జలియింపఁ బుట్టిన ♦ శ్వేసనుతాకున నట లంకామహాద్వీపలలితభూరి

తే. తరువు లన్నియు మూలసంథతులతోడ
సకలశాఖలతోడను ♦ సంద్రమందు

ఐటిగి పడియెను; సంతట ♦ విపులకాయ

ములను బొల్పుచు నాలంకఁ ♦ గల ఫణితతి. 3౧౪

1870

క. పెనుభయముం బొందెను నా, వననిధిలోఁ జొచ్చె నపుడు ♦ వారిఁ గలుగుజం
తునికరములు వేగంబుగ, వనచరు లాపిదప భూరిబలసంయుతునిక. 3౧౪

క. జ్వలియించు హవ్యవాహను, వలె వెలయుచు నొప్పుచున్నవాని గరుడుని
మ్ములఁ గాంచిరి; పిదప మహా, బలులయి పురుషోత్తములగుభాస్కరకులులక.

- క. ఆరామలక్ష్మణులను, భూరిమహాబాణరూపమునఁ బొల్పెడు గం
భీరఫణుల్ బంధించుట, వారక విడనాడి యతఁడు † వచ్చుటెఱుఁగుచున్.
- క. పరుగిడి భయమున; సంతట, గరుడుఁడు కాకుత్స్థులను దఠగంగని వారి
రుగ్గు పూజింపఁగఁ దనయిరు, కరముల శశిబింబసమముఁఖముల వెలయుచున్.
- క. కనఁదగియుండినవారల, నునుమోములఁ జక్కఁ దడవెను; గరుడుఁ డెలమిన్
దనకరములఁ దడవఁగఁ ద, త్తనువుల వ్రణము లొగి మానఁ † దక్షణముననే.
- క. వారల తనువర్యములు యథారీతిగ స్నిగ్ధకాంతిఁధామములయి చె
ల్వారుచునుండెను; సంతట, వారిరువురకున్ బరాభిభవకృచ్ఛుల్. 3౯
- క. బలవీర్యకాంతు లుత్సాహాలితనుగుణములు సూక్ష్మమగు సర్థంబుం
డెలిసికొనునట్టి జ్ఞానం, బలఘోతరంబైన బు¹ద్ధి † యట్లే స్మృతియున్. 3౯౪
- క. మునుపటికంటె ద్విగుణము, లనువుగ నయ్యెను; సుషల్లఁ † డంతట వారిన్
ఘనవీరుల నింద్రోపము, లను లేవఁగ నెత్తి యిమ్ముల^౨ హృష్టులునై. ౪౦౪
- క. పరిపూర్ణమనోరఘులై, వరబలులై యున్న భూపవరుల నాయి
రురఁ గౌఁగిలించుకొనియెన్, గర మనురాగమున సంతఁగరుడునిఁగనుచున్.
- తే. పలికె నిట్లని శ్రీరామభద్రుఁ డెలమి;
మీసాదంబునన్ నేడు † మే మిరువుర
మింద్రజత్నంభవంబగు † నీమహర్తిఁ
దొలఁగితిమి ముందువలెనే మాఁబలము లలరె. ౪౨
- 1860
- క. నినుఁ గనఁ దశరఘుఁడను నా, జనకునిఁ దాత నజభూషణత్తముఁ గనురీ
తిని నాచిత్తము సంతసమునఁ దేలెడు; నిట్టిరూపమునఁ గనఁబడుచున్. ౪3
- క. సురుచిరసుమాలావళి, ధరించి యనులేపనంబు † దాలిచి దివ్యాం
బరభూషణసమలంకృత, శరీరమున నున్న నీదుఁచందముఁ గనినన్. ౪3౪ 1882
- తే. సంతసంబయ్యె సుగుణభూషణ యెవఁడవో
తెలుపుమా యంచుఁ బ్రశ్నించె † దివ్యజేజాఁ
డై మహాబలశాలియు † నై నయతఁడు
మనమునన్ సంతసం బంది † మహితరీతి. ౪౪
- 1882
- సీ. హర్షంబునం గనులందు బాష్పంబులు ప్రవహింప నిట్లని † పలికె; నోసు
హాత్మ! కాకుత్స్థ! నే † నన నీకు సఖుఁడను మిక్కిలిప్రియుఁడను † నిక్కముగను
వెలుపలి ప్రాణము † విధమున నొప్పెడువాఁడను గరుడాఖ్యఁ † బరఁగువాఁడ
నే మీకు సాయంబు † నెఱిఁజేయఁగా వచ్చితిని; గ్రూరకర్ముడొ † దనుజవరుఁడు
తే. తనదుమాయాబలంబున † ఘనభయమును
గలుగఁజేయ నిర్మించు నీఖరశరవర

1 ద్వియనునక్షరము గాయత్రీసప్తదశాక్షరము. 2 యథా తాతం దశరథం యథాఽజం చ
పితౌమహమ్ - అనిమా.

పాశబంధము విడిపింప ♦ బలనమగు

లైన యనురులు, శూరులౌ ♦ దానవులును ౪౭

1884

క. సురపతితోఁ గూడిన నిర్జరులును గంధర్వు లెన్న ♦ శక్తులుగా రీ
శరసానాగములు భీ, కరదంష్ట్రలు గలిగి విషముఁ ♦ గ్రక్కుచు మిగులన్.

తే. కాద్ర వేయములయి పొల్పుఁ ♦ గర్భురేంద్ర

తనయమాయావ్ర భానంబు ♦ ననుశరాకృ

తిని జెలంగుచు నిన్నుఁ బొందెను రఘువర !

ధర్మవేత్తవు నిత్యసత్యవ్రతుఁడవు. ౪౯

1886

చ. నిరతము సత్యశౌర్యుఁడవు ♦ నీవు రణంబున శత్రునూదనుం

డురుభుజవిక్రముండునయి ♦ యొప్పెడు లక్ష్మణుఁ డిట్టులొట మీ

యిరువు రదృష్టవంతుల రిఁ ♦ కేమియు మీకు భయంబులేదు; భీ

కరఘటిపాశబద్ధులయి ♦ త్రాఫలి మీరు పరుండియుండుటల్. ౫౦౫

1887

క. వినినంత మిత్రధర్మంబును బాలించుచును నెయ్యిమున నిచ్చటికిం

జనుదెంచితి శీఘ్రంబున; వినుఁడీ మిముఁ డీక్ష్యబాణవిషధరము లిటుల్. ౫౧

ఆ. పాశములుగ నగుచు ♦ బంధింప విడిపించి,తిని; సతంబు మీరు ♦ మనసులందు

నేప్రమాదమొంద ♦ కేయస్త్రములకుఁ బ్రత్యస్త్రములను వైవ ♦ నర్హరీతి.

క. ఆలోచింపుచునుండుం, డాలంబునఁ గృత్రిమముగ ♦ ననుకులు పోరం

జాలుదు రది నైజం బౌ, బాలిశులకు మీ రనంగ ♦ భవ్యహృదయులై. ౫౨౫

క. ఘనశౌర్యంబున మించుచు, మనములఁ గపటంబై లేక ♦ నుహిఁ బొల్తురు మీ

కనుపమబల మియ్యదియౌఁ; గనుక నె నమ్మంగరాదు ♦ కర్బురుల ననిన్. ౫౩౫

క. ఈదృష్టాంతముచేతనె, యీదనుజులు కుటిలులొట ♦ నేమియు నమ్మం

గాఁ దగదని తెలియఁగ నగు; మేదినిపతులార! యనుచు ♦ మిక్కిలిప్రీతిన్.

1క. బలవంతుఁడు గరుడుండిటు, పలికి మహాస్నేహమాని ♦ బాగుగ నారా

ము లలితముగ నాలింగనములఁ దన్నుచు సెలవుఁగొనఁగఁబూనియిటుల నెన్.

క. చెలికాఁడా! శ్రీరామా! పలుధర్మముల నెఱింగి ♦ పగతురదోషం

బులఁగూడం బాటింపక, యెలమిం జూతు గద వారి ♦ నివకులతలకా! ౫౬

తే. సెలవొనంగఁగ నిన్ను వాంఛించువాఁడ

వచ్చినట్లుగ నేను బోవలయు; వీర!

నాకు నీకును మైత్రి యున్నవిధ మరయ

1నిపుడు కుతుకంబు నొందఁగా ♦ నేని? వలదు. ౫౬౫

1895

1 ఏన ముక్త్యా తతో రామం సువర్ణ స్సుహృహాబలః-అనిమా. 2 నచ కాతూహలం శౌర్యం
సభిత్వంప్రతి రాఘవ-అనిమా.

క. అనిఁ గృతకృత్యుఁడవై నీ, వనుపమమైత్రి యొనఁగూడి ♦ నట్టివిధ మెఱుంగు
గను గలవు లంకవై నీ,వు నిశితబాణోర్కిఁ బఱపఁ ♦ బూనుము దానన్. ౫౭౫

తే. బాలవృద్ధులు తప్ప నఁపుట్టణమునఁ
గలుగుదనుజుల రావణుఁ ♦ గర్భరేంద్రుఁ
బగతునిం జంపి నీతను ♦ బడయఁగలవు;
రాఘవా! యని భూరిపీఠ్యయుతుఁ డగుచు ౫౮

1౨97

సీ. శీఘ్రవిక్రముఁడునై ♦ చెలఁగు గరుత్మంతుఁడిట్లు వచించి భూమిశనుతుల
కష్టములం బాపి ♦ కపులెల్లఁ జూడంగ వారి కిద్దఱును ♦ వలగొని తమఁ
గొఁగిలింతుకొని యాగంధవాహునిఁ బోలి యాకాశపథమున ♦ సరిగెనంత
వనచరయాధవుల్ ♦ ఘనులగు రామలక్ష్మణులు విద్యుత్పంధకలితులగుచు
తే.నుండుటం గాంచి నంతోషముపుట్టి, సింహనాదంబులను బూనిచేసి వాల
ములను ద్రిప్పిరి;ముందటివలె నెహర్ష,ములను భేరులు వాయించిరలఘుగతుల.

క. నురుచిరమృదంగముల న,త్వరముగ వాయించి రట్లై ♦ వనచరు లతిభీ
కరముగ శంఖము లొత్తిరి, పరథయకృచ్ఛింహనాదఁపటలము పర్వన్. ౬౨౫

*క. ఒనరిచి; రానగయోధులు, వనచరులు పరాక్రమంబు ♦ వైరుల కెల్లన్
గనఁబడగ భుజాస్థాలన, మనేకవారము లొనర్చి ♦ యంతఁ దరువులన్. ౬౩

తే. వరుసఁబెకలించినానినిగరములఁ గొని,శతసహస్రంబులుగఁ జేరిసమరమునకు
నాయితలగుచునిల్చిరఁయ్యవసరమున,వనచరులు గొప్పనినంబువఱలునట్లు.

క. అనిశం బార్చుచు ననుజుల,కును భీతిం గల్గఁజేయు ♦ కుతుకము యుద్ధం
బొనరించువాంఛితంబులు, గనఁబడ ద్వారములను సరికట్టిరి పెలుచన్. ౬౪

చ. వనచరు లర్ధరాత్రమున ♦ వారక సింహారవంబు లొప్పు నా
ర్చినఁ దుములస్వసం బదియుఁ ♦ జెచ్చెఱ మీఱుచు నృప్తికాలమం
దనుపమమేఘగర్జనము ♦ లట్టులు చాలభయంకరంబుగా
దనుజపురంబునందుఁ దగెఁ ♦ దద్దయు వారిలయంబుఁ దెల్పుచున్. ౬౫ 1908

ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

అథా ధూమ్రాత్మండు యుద్ధమునకు నచ్చుట. అథా-

క. వనచరు లతిబలవంతులు, ఘనసింహారవంబు లట్లు ♦ కావించగ నా
ధ్వని మిక్కిలి తుములంబుగఁ, దనరన్ రాక్షసులు దనుజతల్లజుఁ డొకటన్.

క. విని రంత రావణుఁడు చ,క్కనిదియు గంభీరమునగు ♦ కపినాదంబున్

* నానరా నగయోధినః-అనిమా.

- విని యామంత్రులయంతరమున నిట్లని పల్కె నచివఁముఖ్యులఁ గనుచున్. ౨
- చ. వనచరవార మొక్కటను ధారదముల్ తగ గర్జనంబు నే
యునటులు హర్షపూర్ణమయి యుద్ధతి మీఱఁగ నార్చుచున్న దం
దునఁ బెనుహర్ష ముప్పుశీలఁ ధోడ నె యంచును దోచె స్పష్టమే
యనఁదగు లేదు సంశయ మఃఁబట్టిదియే కద యెన్నిచూచినన్. 3౪ 1906
- క. ఆనినదంబులచేతనె, యీనతతై వలనిపతియు ధ నెంతయుఁ గలఁతం
దానొందె, నన్నదమ్ములు ,మానవపతినుతులు తీక్ష్ణమార్గణములచేన్. ౪౪
- తే.బద్ధులై యున్న వా రిట్టిపట్టున నిటు
గొప్పనినదంబు మనకిదిఁగో విచంగ
నయ్యె నిట్లెటఁ గ్రూరశఁరాభిబంధ
నము వదలెనేమొ యచుశంక ధ నా కొదవెడు. ౫2 1908
- చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాత్మనచిఁవాళికిఁ దెల్పి నమీపవద్దలౌ
దనుజులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ ధప్పక యిప్పుడు వానరాళికిన్
వనటఁ గృశించుకాల మిటు ధ వచ్చి చెలంగఁగ వారు సంతసం
బునఁ దగియుండ హేతు వెదిఁపోలునొ దాని నెఱింగి రండాగిన్. 2 1909
- క. అని యాజ్ఞాపించిన నా,తనియానతిఁ గొనుచు యాతుఁధానులు సంభ్రాం
తిని గని ప్రాకారంబుల,కును నెగఁబ్రాకుచును బ్లవగఁకుంజరుల నటన్. 2౪ 1910
- క. కనిరి మహాత్ముండగు నా, ననచరపతి కాచుచుండ ధ వర్ధిలువారిక;
దనుజులు మఱియున్ భీతిక,రనాగి పాశములు వీడ ధ రాఘవు లెలమిన్. ౪౪
- క. వడి లేచి భాగ్య మలరఁగఁ, బుడమిపయి న్నిల్చి సుఖము ధ పొంగఁగ నుండం
గడఁగి కని భేదమొందం, గడఁగిరి; వారంత గుండఁకాయ లదరఁగన్. ౯
- తే.వడిగఁ బ్రాకారమును దిగి ధ భయమున ముఖ
ములును వెలవెలఁ బోవఁగ ధ నలఘుగతుల
రావణునిజేరి; రంత నాధరాక్షసవరు
లెల్ల వాక్యవిశారదుఁలే యగుటను. ౧౦ 1918
- క. దీనముఖులౌచు రాఘవు, లానిశితశరాళి వీడ ధ హాయిగనున్నా
యానిన ప్రియమున నని తగఁ,గా నెఱింగింపంగ వలసెఁ ధ గా యప్రియమున్.
- చ. అని తలపోసి యీవిధము ధ సంతయు నున్నది యున్నయట్లు తె
ల్పను సమకట్టి; నీనుతుడు ధ పాకనిషూదనజేత సంగరం
బున ఫణిబాణపాశములఁ ధ పోలఁగఁ గట్టి కరంబు లించుకై
నను గడలింపరానిగతి ధ నై జమహాద్భుతశక్తి జేయఁగన్. ౧౧౪ 1955
- ఆ. అట్లు బాధపడెడు ధ నాయన్నదమ్ములు, హస్తీపతిసమాన ధ మాపరాక్ర
మమున నాగబంధఁసములు పోవఁగఁ బాశ,ములనుద్రెంచుకొన్నయలకరివలె.

- క. కనుపట్టుచున్నవా; రో, దనుజాధిప! యన నితాంతదర్పనమగ్రం
డనుపముడు నైన రావణుఁ, డని మొన నున్నట్టివిధము ♦ ననురులు పలుకఁ.
- క. విని చింతాశోకంబులు, మనమునఁ బెనఁగొనఁగ మోము ♦ మాడినరీతిం
గనఁబడ నిట్లనియెఁ; నా, తనయుండగు నింద్రజిత్తు ♦ తా వరములచేఁ.
- సీ. కడఁగి సంపాదించఁగఁడు యదము లుగ్రములునగుక్రూరఫణులనఁ బొల్పు
నట్టి యమోఘంబు ♦ లర్కనమానంబులగు బాణములఁ గొనియాజి బలిమి
బంధించె వారి; నాచగవార లిద్దఱు బద్ధులయ్యుండియు ♦ బంధముక్తు
లైనపక్షిమున నీ ♦ దానవసేనకు నాశనమే యంచు ♦ నాకుఁ దోచు
- తే. చున్న దెన్నియొ మాటులు ♦ యుద్ధమందు
నాదువగవారి ప్రాణమానములఁ గొనిన
వాసుకినమాన తేజంబు ♦ భాసిలంగ
నలరుబాణము లయ్యె నిష్ఫలము లకట. ౧౭
- 1919
- క. అని పల్కి భూరికోపం, బున సహివలె నూర్పుగములఁ ♦ బుచ్చుచు నవ్వీ
రినడుమ ధూమ్రాక్షుండను, దనుజవరుం గాంచి పల్క ♦ దర్పనమగ్రా!.
- క. పెనుగాక్షనసైన్యంబును, గొని నీవారాఘవులను ♦ గోతులఁ జంపం
గను వెడలుము త్వరగ నటంచు నాజ్ఞ నిడి బుద్ధిబలము ♦ శోభిలుచుండఁ.
- క. పురికొలువఁగ ధూమ్రాక్షుం, డురుసంతోషమున సతని ♦ కొదవినధక్తి
ధరణిఁబడి మ్రొక్కి వెడలెను, ధరణిపుసాధంబునుండి ♦ దర్పము పొంగఁ.
- తే. ఆగృహద్వారముచనుండి ♦ యతఁడు వెడలి
యచ్చటి బలాధిపుం గాంచి ♦ యనినొనర్పఁ
దలఁపుఁ గొన్నాఁడ నేను నాబలము నెల్ల
నాయితము సేయుమా తడఁయంగ నేల?. ౨౧
- 1928
- క. అని రావణుననునతి నా, దనుజేంద్రుఁడు పలుక వినుచు ♦ దానవబలముఁ
వెనుకొని కాచుబలేశుఁడు, తనబలము నిర్ధనఱచె ♦ దదనుజ్జ మెయిఁ. ౨౨
- చ. దనుజులు భీకరాకృతులు ♦ దారుణదర్పులు నౌచు విక్రమం
బునకును గుర్తుగఁ గటలఁ ♦ బొందుగఁ దాల్చినఘంట లొప్పఁ జ
క్కని వివిధాయుధంబులును ♦ గ్రాలు మహాపరిఘాతముద్గరా
ఘనీబిడహస్తలై తమిని ♦ గర్జిలుచుఁ న్వేర ధూమ్రనేత్రునిఁ. ౨౩ 19౩5
- సీ. పరిఘముల్ గదలును ♦ బట్టనముసలమ్ము లినుపదండములు కై ♦ కొనుచు శౌర్య
మలరుచునుండంగ ♦ ననుసరించిరి; మఱియును భూరిభిండివాలోగ్రభల్లి
ములును బరశ్వధంబులు బ్రాసములు గరంబులఁ గ్రావారిదంబుల తెఱఁగున
గర్జించుచుఁ గపిగణముల నొంపంగ నాల్పదిక్కు లనుండి ♦ నామములను
- తే. జెప్పకొనుచును వెడలిరి; ♦ చిత్రకవచ
ములను చాలించి ధ్వజముల ♦ వెలసి బహువి

ధాననంబుల నొప్పు ఖఠాళిఁ బూన్చి
కనకజాలములఁ దగున్యంతనము లెక్కి. ౨౬

1926

క. దనుజులు కొందఱు వెడలిరి; దనుజులు మఱికొంద రట్లై ధర్మంబున వ్యా
ఘ్నికరమువలె దురాసదు, లనూన వేగమునఁ బోవు ధన్యములపయి.

క. ఆరోహించియె వెడలిరి; ఘోరయదాకులములైన ధన్యములపయి
జేరి మఱికొందఱెగిరి; గారవ మేపగుచుండఁ గా నయ్యదన. ౨౭

క. పరువరవం బొప్పెడు భీకరయావుఁడు దేవనాథఁకల్పించునగు ని
ర్జరరిపుఁ డాధుఁమ్రాక్షుం, డరదము హేమాధరణము ధన్యములపయి.

క. హరివృక్షముఖముల నొప్పెడు, ఖరములచే నీడవబడుచుఁ గన్రుతరంబై
పరఁగఁ దా నెక్కిను; గురు,తరవీయఁ డతండు బెట్టిదముగ నఱచుచు.

క. ఖరవాహనంబుఁ గడుభీకరశబ్దము నగుచు దివ్యకాంతులఁ దగు నా
యరదముపై నెక్కి మహా, సురుల్లెను బలసి రాఁగ సొంపు గులుకుచు.

సీ. పకపక నవ్వుచుఁ బావని యాధాధిపతియై యేదిశఁ బరఁగునట్టి
పడమటిద్వారంబు వడిఁ జేరె, భీతికృద్విక్రమం దతిఘోరవికృతయావుఁ
డైన యాధుఁమ్రాక్షుం డట్లుగా నరుగంగనాకాశమునయందు నతిభయంక
రములైన యట్టి కాఠరణములఁ దెల్పెడు పక్షు లడ్డం బయ్యె; ధన్యరథము

తే. శీర్షమునఁ బెనుభీతినిఁ జెందఁజేయఁ
జాలు గ్రద్దయొకండు తాఁవ్రాలె శవము

లను దినంజాలు పక్షులెల్ల ను ధ్వజంబు

మొనపయిని వ్రాలె గుంపులుగను జెలంగి. 3౧౫

1932

క. తనువెల్ల రక్తపూరం, బునఁ దడియఁగఁ దెల్లనగుచు ధూరితరముగా
గనఁబడుమొండెము వికృత, ధ్వని నేడ్చుచు నతనిచెంత ధరణిం బడియె.

క. జలదము రక్తము గురిసెను, నిల గంపము నొండె బిడుగులిలఁబడురీతి
బలురవమునఁ బ్రతికూలా, నిలు డప్పుడు వీచె; నంత నిఖిలదిశలను. 33౫

తే. అంధకారంబు గ్రమ్ముట ధన్యము దెనలు
విగతకాంతులు గానుండఁ విషగుములును

దనుజభయదంబు లెంతయు ధారుణములు

నైన యుత్పాతములు పుట్టి నశఁడు చూచి. 3౪౫

1985

క. మనమునఁ జింతించెను; నా, దనుజేశునిముందుఁ జనెడు ధానవు లార్తి
గని యేమియుఁ దోఁపమిచే, గనుచుండిరి వాని; నంతఁ గర్పరవిభుడు.

ఆ. అతిభయంకరుండు నతిబలశాలియు, నై చెలంగుచుంట నానిమిత్త
ములను లెక్కఁగొనక బలయుతుల్ దనుజులు, తన్ను బలసికొలువఁదర్పమలర.

సీ. వనచరుల్ కొందఱు ♦ దనుజుల గ్రహించి ప్రక్కలఁ జేల్చిరి ♦ పాదపముల
నలియఁగాఁ గొట్టి కొందఱుఁ గుప్పుఁజేసిరి, కొందఱు శిలలచేఁ ♦ గొట్టి పిండి
పిండిగాఁ జేసిరి ♦ పెనుదంతములను గొంఠఱను జించిరి; తదఁనంతరంబు
వనచరుల్ వైచిన ♦ ఘనగిరిశిఖరాళి విఱిగినధ్వజములు ♦ విపులఁ గూలి
తే. నట్టిఖరములు చూర్ణంబు ♦ లైన యరద
ములు ధరంబడియున్న కఠిన్యులగాత్ర
ములును గిరితుల్యతనువులై ♦ వెలయు కరులు
హయములును వాని రౌతులు ♦ నంత మొంది. ౧౩

1949

క. ధరఁబడియుండంగ భయం, కరముగఁ జూపట్టె; శౌర్యఁకలితులు స్లవగే
శ్వరు లతివేగంబున భీ, కరముగఁ బైకెగసి యెగసి ♦ ఖరసఖరములఁ. ౧౩౫
క. దనుజులముఖములఁ జేల్పంగను మోములు గాంతిఁ దప్పుఁగా వెండ్రుకలా
య్యన విరిసి క్రింద జారంగను శోణితగంధములఁ దగఁగఁ మూర్ఛితులై.
క. ధరణీతలమునఁ బడియుండఁదిరి; కొందఱు రాక్షసు లొగి ♦ నిర్భరకోప
స్ఫురణమున భీమరవములు, పరఁగంగా నట్టె యడరి ♦ స్లవగేంద్రులమై. ౧౩౬
తే. వజ్రములరీతిఁ గఠినసంస్పర్శము లగు
కరతలంబులై సాధనఁకాండములుగఁ
దలఁపఁ దగఁ జోయి; రట్టు లాఁగనుజు లధిక
జవమునం బయిఁబడ రాఁగ ♦ వివిధగతుల. ౧౩౭

1953

క. వనచరులు వారికంటెను, ఘనజవమునఁ జనెడువారు ♦ గావున వారిం
గని పిడికెల్లం బొడిచి ద, శవములచేఁ గొటికి తన్ని ♦ చరణాగ్రములఁ. ౧౩౮
క. తరువుల మోఁదియు బాధించిరి; వానరు లట్లు తన్ని ♦ చెలఁగంగా నా
నురు లోర్వం జాలకయే, పరుగెత్తిరి; పివవ దనుజుఁపాలకుఁ డనిలో. ౧౩౯
క. తనబలము లెల్లఁ బాఱిం, గని కుపితుం డగుచు మిగిలి ♦ కవనము సేయం
గను గోరియున్న వానరు,లను హింసించంగ మదిఁ దలంచి కడఁకమై. ౧౪౦
క. అని సేయంగను బూనఁగ, దనుజులు చెలరేగి ప్రాసతతిఁ గొట్టంగా
వనచరులు కొందఱా ర్తిని, గని నెత్తురు గాఱఁ బడిరి ♦ త్రాస్థలియందుఁ. ౧౪౧
సీ. కొందఱువానరుల్ ♦ క్రూరముద్గరతాడితులయి ధరంబడి ♦ రలసి కొంద
ఱురుపరిఘంబుల ♦ నుద్ధతి మోఁదంగఁ గాసి నొందిరి; మఱి ♦ కవులు కొంద
ఱొగి భిండివాలంబు ♦ లూని వైరులు కొట్ట నంగముల్ చీలంగ ♦ నవనిఁ బడిరి;
పట్టనంబులఁ గొని ♦ కొట్టంగఁ గొందఱు పరవశులై వ్రాలి ♦ ప్రాణరహితు
తే. లైరి, కొందఱు శూలసంహతుల రక్త
సిక్తులై యుండి; రెంతయుఁ ♦ జిత్రగతుల
నరులు కొట్టంగ బలయుక్తు ♦ లైనవారి
నోర్వఁ జాలక పాటి కోహో యనంగ. ౧౪౨

1956

- క. దనుజులు పార్శ్వంబులఁ జించిన గుండెలు వగులఁ గవులఁజీతినీ బడిరి; హ
లనికరహతులై ప్రేఁగులూ, దనువుల వెలుపలికి రాఁగఁ ధరణిం బడుచున్. ౨౨
- క. మరణించిరి కొండలు నట్టిగువురు మార్కొనుచు శిలలఁ వృక్షంబుల, భీ
కరశరముల వైచుచు సంగరమును జేయంగ నద్దిఁ గాధరవములన్. ౨౩
- క. ఘనభయదముగాఁ జెలఁగెను, ధనువులకుం వగిన యల్లఁత్రాల్లధ్వనులు చ
క్కనివీణాస్వనములుగాఁ, దనరఁగ * నెక్కిల్లు మిగులఁ దాళంబులుగాన్. ౨౪
- తే. అలసియుండుటచే మందఁగిలిన పలుకు
లతులగానంబుగా నొప్పుఁ నాజిగాన
మెంతయుం బక్కఁగా నొప్పు; నేచియంత
ననిని ధూమ్రాత్ముఁ డురుచాపమును గ్రహించి. ౨౫ 1962
- క. తనశౌర్య మూని నవ్వుచు, సుశితనారాచములను సోన గురియచున్
వనచదులఁ దఱిమి దెసలక; దనుజేశ్వరి బాధితమయి థవ్వల మెల్లన్. ౨౬
- క. కలగుండువడుట మారుతి, పలువిధములఁ జూచి కోఁభరమునఁ బెలుచున్
జెలఁచేగి గొప్పశిల నిమ్మలఁ గరమునఁ బట్టి దనుజముఖ్యునిపైకిన్. ౨౭
- క. అరిగెన్ యుద్ధ మొనర్పఁగ; మరుదాత్మజుఁడంతఁ బితృసమంబగు శౌర్యం
బు రహిం గన్నడఁ గ్రుధచే, నరుణిమ కనులందు ద్విగుణఁమై తోఁపంగన్. ౨౮
- ఆ. ఊచి యూచి దానిఁ నుగ్రుండై ధూమ్రాత్ము
నరదమందుఁ బడెడునట్లు వైచె,
సంత ధూమ్రనయనుఁ దాళిల తనపైకి
వచ్చుచున్నయట్టి వరునఁ జూచి. ౨౯ 1966
- క. కరమున గద దాలిచి యయ్యరదము విడనాడి వేగఁ యవనికి దిగి యా
ధరణి నిలుచుండె; నాతని, యరవముఁ దచ్చక్రకూబఁరాశ్వయుతముగన్. ౩౦
- క. సద్వజశరాసనంబుగ, విధ్వంసముగా నొనర్చెఁ బృథుశిల యది; యా
ప్రధావంతమహిరసమ మిటు, ప్రధ్వంసము చేసి ధరణిఁ బడియె విరుచిగన్. ౩౧
- చ. అనిలకుమారుఁ డాహనుమఁ యట్లనురేంద్రురథంబు నుగ్గుగా
నొనరిచి స్కంధ శాఖలను నొప్పు మహిరుహముల్ కరంబునన్
దనరఁగ నిర్జరారులను దార్కొని యుద్ధముచేసె; సంత న
ద్దనుజులలోనఁ గొందఁ జిటుఁ దాత్రిరుహంబుల మోఁడు నొందుచున్. 3౨
- క. శిరములు పగులఁగ నెత్తురు, నిరతమ్ము ప్రవింప మేదినింబడి; రిట్లా
మరుదాత్మజుండు దనుజోత్కరమును బాఱంగఁ దోలిఁ కడరభ సమునన్. 3౩
- క. గిరిశృంగ మొకఁడు గొని యాశరవరుపై కడరె; వీర్యశాలియైన ని
ర్జరవైరి యతఁడు తనపై, కరుదెంచెడు హనుమఁగాంచి యతివేగముగ 33

- క. కరమున గదఁ దాలించి భీ, కరసింహధ్వని చెలంగ ♦ గాలిఁగొడుకుపై
కరిగెఁ; ధూమ్రాక్షుఁడు శ్రో, ధరతిఁ బహుకంటకాన్వితంబగుదానిఁ. 3౪
- క. తడయక హనుమశిరంబునఁ, బడవై చెఁ; భయదరూపభాన్వద్గద పైఁ
బడ హనుమంతుఁడు ఘాతముఁ, బడసెఁ; మారుతనమానబలుఁ డతఁ డంతఁ.
- క. దానిఁ లెక్కగఁ గొన తా, దానవుమస్తాంతరమునఁ ♦ దద్దిరిశృంగం
బూని పడవై చె; సతఁడ, ద్దానినమాహతిని సంగతతి ట్లోభింపఁ. 3౬౫ 1974
- క. ధరఁబడియె వికీర్ణంబా, ధరణీధర మట్లు వే యతం డిటు పడఁ గ
ర్బులులంతట హతశేషులు, సురరిపుపతిమృతిని గనుటఁ ♦ జూచి వగవునఁ. 3౮
- క. వనచరులు వెంటఁబడి చం, స నితాంతత్వరను సధికభయమున నాలం
కను జొరఁగఁ బాటి; రటఁ బా, వనియు మహాత్ముండు తనదుఁవైరి బలమునఁ.
- చ. అని వధియించి రక్తనదు ♦ లయ్యెడఁ బాఱఁగఁ జేసి వైరిఁ జం
పిసశ్రమ మొందియుఁ దనుఁ గఃపిప్రవరుల్ కొనియాడి పూజలఁ
మనములఁ బొంగుమోదమున ♦ మాటికి మాటికిఁ జేయ నెవ్వనం
బునఁ దమిఁ గాంచె రక్కసుఁడు ♦ పోవుట లెల్లఁ దలంచుచుం గడుఁ. 3౯
- ఏఁబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౩ - వ సర్గము.

అతి విజయమున యుద్ధమునకు వచ్చుట. అతి

- క. దనుజేంద్రుఁడు రావణుఁడా, యనిమొన ధూమ్రాక్షుఁడట్టుఁలంతముఁగనుటఁ
విని నిట్టూర్పులు ఫణివలె, దనముఖముల వెడలఁ బెనుక్కుఁగంబొందె మదిఁ.
- సీ. అతఁడు కోపంబున ♦ నాత్మకలంగఁగ వేడినిట్టూర్పులు ♦ విడుచుచుఁ గడు
బలశాలి శూరుఁడొ ♦ వజ్రదంష్ట్రునిఁ గాంచి పలికె; వీరా'పొమ్ము ♦ పట్టణంబు
వెలువడి దానవఁబలపరివృత్తుడవై చని దాశరథిరాము ♦ సకలకపుల
నట్లు సుగ్రీవుని ♦ సనిఁ జంపి రమ్మనిపనిచిన మాయావిదనుజవరుఁడు
- తే. వజ్రదంష్ట్రుండు రాక్షసేశ్వరునిఁ గాంచి
యట్ల సేసెదనని పల్కి ♦ యఖిలబలము
లను దగంగూడి బలనాధులును దనుఁగొలు
చుచును రాజోయె దివినున్న ♦ సురలు కలఁగ. ౪
- 1979
- చ. కరులును ఘోటకంబులును ♦ గాడిదె లొంటెలు కేతనధ్వజో
త్కరవిలసన్నహారధనికాయము వెంటను రాఁగ దేహముఁ
సుగుచిరగంధపుష్పములు ♦ శోభిలఁజేయఁగ సంగడంబులుఁ
వరమకుటంబులుఁ గరము ♦ భాసెలుచుండ విచిత్రరీతిగాఁ
బరఁగుచుఁ గత్తళంబలరఁ ♦ గార్చుక మంది సమాహితాత్ముడై. ౫
- 1980

- క. వెలువడి పురమును వేగమ, కల నొనరువఁ బోయె; సైన్యకాంతుఁ డతం డు
జ్జ్వలకేతనసమలంకృతము లలితహేమాభిరామము సగునరదమున్. ౬౪
- తే. వలగొనుచు నెక్కె; నాతనిభటులు బహువి
ధాయుధంబులఁ దాలించి యప్పిఱ్ఱోమ
రములు శూలంబులును, ముసలములు భిండి
వాలములు పాశశక్తులు యట్టిసములు. ౮ 1982
- తే. ఖడ్గ, చక్ర, పరశ్వధిగదలు మొదలు
గాఁ గలుగు శీర్షసాధనగణము కరము
లందు వెలుఁగంగ వెడలి రాహవమొనర్పఁ
జిత్రవస్త్రాభిరాములై యెలఁగి కడఁక. ౯౪ 1983
- క. అనిసేయ సమర్థులుగాఁ, దనరెడు నాదనుజవరులు యతమిఁ దోమరరా
జని సంకుశంబులం గొని, ఘనమదవిక్రమము లొప్పఁగఁ దగుకరులన్. ౧౦
- క. చలియించుపరవ్రతమ్ముల, నలె నొప్పెడువాని నెక్కి యెలువెడలి; రం
త లలితలక్షణయుక్తంబులు గురుబలయుతము లగుచుఁబోలుచు జవములన్.
- క. దనుజులు కొందఱుఁడొప్పిం, చినితాంతము శౌర్యమలరఁ జెచ్చెఱఁ జని; రా
దనుజబలంబులు సింహాధ్వను లలర విసీలదేహావరభూషణముల్. ౧౧౪
- క. కనఁబడఁగ ఘోరతరముగఁ, జన వర్షాకాలమందు యసమధికవిద్యు
ద్ధనములు నల్లఁగ నార్చుచు, గనఁబడునట్లొప్పుచుండెఁగడుభయదముగన్.
- క. సురవైరు లంత యాధేశ్వరుఁ డంగదుఁ డున్ననగరంపరయ్యామ్యమునం
బరఁగెడు ద్వారమునన్ వెడలిరి వారలు వెడలఁగాఁ గలిగె నశుభములన్.
- చ. ఘనములు లేని యభ్రమున యాభతరోల్కలు తోచి వారికిం
గనఁబడఁ గ్రిందుగాఁ బడియెఁ యన్నన నక్కలు నిప్పుమంట లొ
య్యన వడిఁ గ్రక్కుచున్ భయపఁమాగతి నార్చెను; గ్రూరసత్వముల్
దనుజున కెల్ల మృత్యువును యారటఁ దెల్పెను స్పష్టమౌగతిన్. ౧౨ 1989
- క. సురవైరియోధు లానం, గరమునకుం బోవునపుడు యకడు భయమున నా
తురులయి తొట్టిలఁబడ నాగిరి; గురుతేజఁడయి నుభటఁకీర్తింఁ డగుచున్.
- సీ. బలశాలియునునగు యజ్రసంఘ్రిం డట్టియుత్పాతములఁ జూచియురుతరమగు
దైర్య మూతఁగఁగొనితారణితాహముగల్గి ముందున కేగెఁగల్గురేంద్రు
లట్లు వచ్చుటఁ గాంచి యావానరేంద్రులు జయశీలురౌట దశదిశలందు
నిండినట్లుగ భూరినిస్వనం బలర సింహాధ్వనుల్ చేసి; రయ్యవసరమున
- ఆ. భయదహాపయతులు యభయహేతువులునైన, వానరులకు నట్టిదానవులకు
నొకరి నొకరు చంప యుగ్యమిచ్చెడువారి, కయ్యెఁ దుములయుద్ధంబుట్టితఱిని.
- క. ఇరు తెగలవార లీర్ష్యుల, గురుసాహసములను మిగులఁ గోర్కెలతో నం

- గర మొనరిచి ఛిన్నవపు, శ్శిరముల నతితీవ్రదుధిరఃసిక్తాంగములఁ. ౧౯ 1992
- క. ధరణిం బడి; రొకకొండ అనురు లతిశూరులయి యుంటఁజొక్కవుఁబరిఘో
త్కరములఁ గరములఁ గొని వా, నరులపయిఁ దుముకనవ్యవచరులుగవియఁ.
- క. నానావిధాయుధంబుల, మేనుల నొప్పించుచుండ † మిగిలెడు పూన్కి
వానరులు తనుశిలాదుల, దానపు లాయుధగణంబుఁ † దమరిపులపయిఁ.
- తే. వై చుచుండంగఁ బుట్టినఁధ్వనియుఁ బెద్ద
దతిభయంకరమును నయి † యంతరంగ
ములను భేదించునట్లు మిఁక్కిలియు విసఁగఁ
బడియె; నప్పుడు రథ నేమిఁపటురవంబు. ౨౧ 1995
- క. ధనువుల నిన్వసము మృగం, గనినాదము శంఖభేరిఁగాధరవము నొ
య్యనఁ గూడి తుముల మయ్యెన్; , ననుజులలోఁగొందతాయుధంబులనెల్లఁ.
- తే. కవులపై వైచి యన్యమాఁగ్గణము లెవ్వ
యును దమకులేమిఁ గరముల † యుద్ధమంత
జేయఁదొడఁగిరి; వానరు † లాయనురులఁ
గరతలంబులఁ జఱచియుఁ † గాల్గఁదన్ని. ౨౩ 1997
- సీ ముష్టిఘాతంబుల † మోకాళ్ల దెబ్బలఁ దగుఘాతముల నొంప † దనుజు లంత
భిన్నాంగులగుచును † బృథ్వీపైఁ ద్రెల్లిరి; యుద్ధదుర్మదులయి † యొప్పుకవులు
దనుజులఁ గొందఱఁ † బెనుశిలావృష్టిని జూర్ణ మొనర్చిరి; † సురవిరోధి
పతి వజ్రదంష్ట్రుగిండు † బవరంబునన్ వానరులబాణనికురంబఁములను నొంది
- తే. భయపడఁగఁ జేయుచున్ దాను † బ్రళయమందుఁ
బాశహస్తండు యముఁడు నిర్భరగతులను
దిరుగునట్లుగ భయదాక్ష్మిని జరించు
చుండ; బలశాలురై శస్త్రఁపండితులయి. ౨౫ 1998
- క. అరెడు రాక్షసు లెల్లరు, నలఘుతరంబైన క్రోధఁమంది శరీరం
బులు తెలియక నానాయుధములఁ గపిసేనన్ వధింప † మొనలిడి రంతఁ.
- క. హరులవధించెడు దనుజో, త్కరములఁ గని యాను రేంద్రఁతనయతనయుఁడై
సరఁగెడునంగదుఁ డాగ్రహ, మురుతరముగ ద్విగుణుగుచుఁనొప్పఁగదానఁ.
- క. కను లెఱివాఱఁ బ్రళయంబున నగ్నియుఁబోలె వీర్యఁమునఁ బొల్పెడుఁ గా
వునఁ దరువొక్కఁడు గొని యా, దనుజులనున్ తున్ద్రమృగవిఠితిని హరివలెఁ.
- క. నొప్పించె మఱియు నంగదుఁ, డప్పుడు సురనాథుపోల్కి † ననుపమశౌర్యం
బొప్పఁగ దారుణనంగర, మిప్పగిదిగ నుండు ననఁగ † నెంతయుఁ జేసెన్. ౨౮ 1999
- తే. అంగదునకును నెదురై న † మనురు లెల్ల
భీనుచక్రములయ్య నాఁపుక్షిఘాత

ములకుఁ దలలొగిఁ బగులంగ ♦ నిలనుబడిరి

మూలములువోవఁ దగువులు ♦ గూలునట్లు. ౨౯౫

2008

*క. శకలములై న రథంబుల, వికలాంగములై న యశ్వవివిధపతాక

ప్రకరంబుల హరిదనుజాంగకముల నల్ల నిల భీతికరముగ నయ్యెన్. 3౦౫

తే. హరి కేయూరముఖభూషణాభివస్త్ర, శస్త్రభూషితమై ధరాస్థల మది యట
నబ్జతాగాభియుక్తచే ♦ నలగుచున్న, యాశరద్రాత్రివలె గనఁనయ్యె విరుచి.

క. పెనురాక్షసబల మది యాతనిజవమున నిల్వలేక ♦ తాఁ జలియించెన్

ఘనవాయువేగమునకున్, ఘనములు చలియించుచున్న ♦ కరణిగ నంతన్.

ఏబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౪ - వ సర్గము.

—అథ అంగదుఁడు విజ్రదంష్ట్రునిఁ బోలియించుట. అథ—

చ. అనుపమవిక్రమాధ్యుఁడు బలలాధికుఁడై తగువజ్రదంష్ట్రుఁడ

వ్యవచరుఁ డాత్మసైన్యమును ♦ వావిరిఁ గొట్టఁగఁ జాటుచుంటయున్

వనచరుఁ డట్లుగా విజయఃపర్థితుఁడై విలసిల్లుచుండుటల్

కని కడుఁగోపమంది గురుతార్హకముం బటుఘోషహాసమున్. ౧౫

2007

చ. కరమునఁ బట్టి పజ్రసమగఢనినాదముగల్గ లాగి వా

నరులబలంబువైఁ గడు విఠాశనముం దెలుపంగఁ జాలు నా

శరముల వృష్టిగాఁ బరవె ♦ శౌర్యముపొంగఁగఁ గర్పరేంద్రుల

ట్లరము లెక్కుచున్ బహువిధాయుధముల్ గొని పోరి రయ్యెడన్. 3

చ. వనచరులందు హూరులుగు ♦ వాగు కరంబులఁ బ్రస్తరంబులన్

గొని నలువైపులం జేరి ♦ కోర్కె రణంబొనరించి; రంత నా

యనిమొన రాక్షసుల్ హరివఠాభివయిం జెలరేఁగి వేలనం

ఖ్యనిశితమార్గణాభి నపు ♦ డార్చుగు నై చిరి వర్ష మొప్పుడన్. ౫

2009

చ. వనచరవీగు లంత మదఃపారణతులులుగానఁ గొండలన్

ఘనశీలలం దరువ్రజముఁ ♦ గర్భరసగతత్తివైని వైచి; రి

ట్లని వెనుదీయ కెంతయు సహోద్యసరాక్రమయుక్తులై రణం

బొనగుచుచున్న కోతులకు ♦ నుద్ధతరాక్షసకోటి కత్తిటిన్. ౭

2010

క. సమర మృధిక మృగుచుం, దుములంబుగ సాగె; హరితఃతులఁ గొండఱ క

ట్లనురాదులఁ గొండఱకున్, సమరంబున శీర్షహస్తఃచరణము లెల్లన్. ౭౫

ఆ. పగిలి విడిగియుండ ♦ భాణము లంగాళిఁ

గ్రుచ్చుకొనఁగ దీవ్రఃపథిర మంగ

* రుధిరణవసంధిన్నా-అనిమా.

ములను దడువఁ గంకఁములు గ్రద్దలుం గాకు

లట్టె మూగఁ గొండఁ తార్తి గుంది. ౮౫

2012

క. గోమాయువు లెల్లడలను, నామాడ్కిం బెరసియుండఁ నతిభయదముగా
భూమిపయింబడియుండిరి; భీమాహవమునఁ గబంధఁవితతులు పెలుచెన్. ౯

క. భీరుజనంబుల కతిభయ, మారీతిగఁ బుట్టజేయుఁ నవియై దివికిన్
బోరన నెగఁపెన్; నంగర, ధారణి నత్తేని గీతఁననుజులు కడఁకెన్. ౯ 2014

క. కరములు భూరిభుజంబులు, శిరములు తెగి యర్థములుగఁ నున్నములు కళే
బరములయి యుండ నుండిరి, ధరణి గతప్రాణులగుచుఁ దగ భయదముగన్.

క. వనచరు లెల్ల గు మార్కొని, దనుజుల వధియించుచుండఁ దద్బలమువిధం
బును జక్క వజ్రదంష్ట్రుఁడు, గనుచుండఁగ భంగపాటుఁగాంచెన్ మిగులన్.

సీ. గురువిక్రమంబునఁ బరగునావజ్రదంష్ట్రుఁడు స్థవంగములు కఠ్ఠురులఁజంపు
చుండఁగా వార లత్యుగ్రభయంబునుగాంచి యుంటను జూచిఁ మించురోష
మునఁ దామ్రనేత్రుడై ఁ ధనువును గరమునఁ దాలించి వానరఁతతుల భీతిఁ
గనఁగఁజేయుచు రణంబునఁ బ్రవేశించియంతటఁగంకపత్రయుతంబులగుచు
తే. నకుటిలములగు శరములుఁ నట్టెవైచి, వారి భేదించె; విక్రమవంతుఁ డతఁడు
వనచరుల నొక్కయేటునఁబంచన ప్రసనువిధాతృసంఖ్యల నొంచెఁనననమర్చ.

*చ. దనుజవిభండు వానరులఁ దారుణబాణములన్ వికంఠులన్
గనలుచుఁ జేయఁ దక్కుకపిఁకాండము భీతిలి యాప్రజావిభున్
మనుజులు చేరఁబోవునటుఁ మానుగ నంగదు నాశ్రయించె; నం
త నపుడు వాల్మీకీఁడు నిఁతాంతభయంబును సేస లొందుటన్. ౧౬ 2018

క. పరికించి కోపవశమున, సురవైరియుఁ దనను జక్కఁ జూడఁగ వానిన్
బరిపరిఁ జూచుచు మార్కొనె, హరివరసురవైరినాథుఁ లంతటఁ గడఁకెన్.

క. హరిమత్తగజంబులు భీకరముగఁ బోరాడుభంగిఁ గా ననిలో న
య్యిరువురు విహరించిరి; యాతరుణంబున గురుబలుండుఁ దానవపతియున్.

క. కరిఁ దోమరముల నొంచెడు, కరణిగ నవావీలినయుఁ గని మర్కములన్
శరముల వేయింటను నిర్భరగతిచే నొంచె దర్పభాసురుఁ డగుచున్. ౧౮౫

చ. ఘనబలుఁ డుగ్రవీర్యుఁడు నిఁకామజవుండును నైన యంగదం
డు నిశితశస్త్రజాలములఁ నొచ్చి శరీరము రక్తసిక్తమై
కనఁబడ వజ్రదంష్ట్రునియిఁ త్కారుహ మొక్కఁడు వీచివైచె; నా
దనుజుఁడు వచ్చుచున్న యలఁధాత్రిరుహంబును గాంచి యాత్మలోన్. ౨౦

ఆ. ఆతుగుండు గాకఁ యద్దాని శరములఁ బెక్కుతునియలుగనుఁ నక్కజముగఁ
ద్రుంచె; నాద్రుమంబుఁతునియలై యిలఁబడె; నంతనసురశౌర్యమాత్మ నెంచి.

- క. వనచరవర్కండు పెనుగొండను గొని యద్దానఁ దద్విఁనాశనమగు నం
చనుకొని వైచి మహారవమును జేసెను; భయదశౌర్యమునుగల యతఁడుఁ.
- క. పెనుగిరి తనపై కరుడేఁ, గని సంభ్రాంతుండు గాక ధగదఁ జేఁగొని స్వం
దనముననుండి ధరిత్రికి, ఘనజవమున దుమికి నిలిచెఁ ధగవివరుఁ డంతఁ.
- క. తనరిపుని వజ్రదంష్ట్రుని, ననిమొనఁ దాఁ జేరఁబోయి యాతనిగదఁ జేఁ
గొనియెను బలవంతంబుగఁ; మును పంగదుఁ డతనిమూర్ధమున నెదివైచెఁ.
- క. గిరి యద్ది వజ్రదంష్ట్రుని, యరదంబు సచక్రకూబఁరాశ్వంబుగ ను
ర్వరఁ గూల్చె నుగ్గుగా; సత్వరముగ నాయంగదుండు ధల మలరారఁ. ౨౩౪
- క. తరుయుక్తము విపులమునగు, ధరణీధము నెత్తి వజ్రదంష్ట్రునితలపై
నురుగతి వైచెను దానఁ, సురవైరియు నల్లఁ గ్రక్కుఁచుఁ మూర్ఛితుడై.
- *క. ఉరగమువలె నీట్టార్పులు, పరిపరిఁ బుచ్చుచు మఱొక్కఁభయదగదను నా
తురుఁడయి కైఁగొని సంజ్ఞా,విరిహితుడై క్షణమునేపు వెల్లగఁ బుచ్చెఁ.
- చ. దనుజుఁడు మూర్ఖుఁబాసి తనదాపున నున్నకపీంద్రుఁ గాంచి యిం
తని యసరానికోపమున ధాతనివక్షము నొప్పజేసె నా
పెనుగదవ్రేటునఁ; మఱియు ధీరముపొంగ గదం ద్వజించి వాఁ
డనినొసరించె ముష్టిహతి ధగదం నొంచుచు నంత నయ్యెడఁ. ౨౨ 2080
- క. వనచరిరాక్షసు లేచి యొకని నొక్కఁడు తన్నుకొనిరి ధాధంబుగ నా
పెనువ్రేటుల నెత్తుటిలో, మునుగుచునలజడిసమిగులఁబొందుచుమఱియుఁ.
- ఆ. అతులవిక్రమమున ధగదారకబుధుల, వలెను బొల్పుచుండి; ధలఘ్నతేజఁ
డగుచుఁ గీశతలకుఁడగునంగదుం డంత,నునుఫలాళియతకుఁజము నొకండు.
- క. బలమొప్పుఁ బెఱికి యనిమొన, నిలిచెను సురవైరి యల్లఁ నిలిచెను మఱియా
యలఘుబలశాలి యంగదుఁ, డలరుచు నృపచర్మపిహిత ధగు ఫలకంబుఁ.
- సీ. విపులమై, కింకిణీవితతిఁ జెన్నాగుచుఁ బర్తమొక్కటి సమాఁచ్ఛారణముగఁ
గలిగియున్నట్టి ఖండంబును బూనంగ నసురయు నల్లఁ చేనందె వాని;
నిర్వహ వాగు జయించెడు నిచ్చలఁ గుపితులై మించెడు ధగోరికలను
బహుచిత్రమార్గముల్ పరఁగ యుద్ధము సేయుచును బరస్పరము భీతినిజనింపఁ
జే. జేయునట్లుగ బవరంబుఁజేసి రిట్లు, కడఁకమై గొట్టుకొనుచుండఁగా ప్రవించె
రక్త మిద్దటివౌ శరీరములనుండి, పుష్పితపలాశతరువులఁపోల్కి వారు. 3౨
- క. పొలిదిరి మఱియును నంగర,మలఘుబలంబులను జేసి ధయలయును ధాత్రీ
స్థలి జానువులవయి జయె,చ్చలఁ గూర్చుండిరి; స్థనంగన త్రముఁ డంతఁ.
- తే. ఒకనిమేషములోనల ధగు,నయనుఁ, డగుచు దండాహతభుజంగఁచుట్లు లేచి

* మహార్త మథేవ మ్మథో గదా మాలింగ్య నిశ్వసన్ - అనిమా. గదాంతస్యాం - అని
వ్యాఖ్య.

యునుతరంబగుబలమునఁ నొప్పిన్వచ్చు, మగుచుసానలదీటిచఁగ్గఁగ మెఱయుచు.

1క. తనరారుఖడ్గమున నా, దనుజోత్తమునుండరమగు ధీతలను నఱి కె; నొ
య్యన రక్తసిక్తగాత్రం, బునఁ దగునానబ్రదంష్ట్రభూరిర నుటఁ. 3౪౫

తే. కోపపరివృత్తనయనమై ధీగొట్టువడుచు

రెండుగాఁ దున్గి నేలను ధీబండియందె;

నట్లు లావజ్రదంష్ట్రుఁడు ధీహతుఁడగుటను

గాంచి భయమోహితులయి రాక్షసులు వనట 3౪౬

20౩8

క. వనచరులు తమ్ము వెనుకొని, ఘనతరుశీలలఁ గ్రహించి ధీకావరమునఁ జం
ప నితాంతము దీనాస్యములను దుఃఖించుచును మిగుల ధీలజ్జను దలలఁ.

ఆ. నుంత వాంచి లంకఁ ధీజొచ్చిరి; వజ్రము, హత్వబలము లలరు ధీసంగదుండు
వైరిఁ జంప దేవఁవారాంతరస్థేంద్రు, నలెను గవులనడును ధీవఱలె దమిని. 3౪౭

ఏబదినాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౫ - వ సర్గము.

అతి అకింపనుడు హనుమతో యుద్ధ మొనర్చుట ఇతి

ఉ. అంతట రాక్షసేంద్రుఁ డని ధీసంగదుచేతను వజ్రదంష్ట్రుఁడ
ట్లంతము నొందుటల్ విని కృతాంజలియై తనమ్రోలు నిల్చి కా
లాంతకురీతిగాఁ దగుబ్రహ్మ బలాధిపుఁ గాంచి వేగద

ర్థాంతపరాక్రముఁ ఘనతరంబగు లావును గల్గువాడలఁ. ౧౫

2041

క. అని దుర్ధర్మమునై తగు, దనుజులు సకలాస్త్రశస్త్రధర్మ మెఱుంగు నూ
రు సకంపను మున్నిడుకొని, చనుదురుగా కఠిజనమున ధీశత్రుఁ జంపఁ. ౨

2చ. ఇతఁడు పరంతపుండు బలమెల్లను గాచెడివాఁడు సేనకుం

బటి; నమరప్రసిద్ధుఁడగు ధీవారక యెప్పుడు కోగుచుండు నా

హితమును, సంగరప్రియ మధిదెప్పుడు నీతనిఁ బొందియందు సం

తతమును శత్రుకానననుదారుణహాస్యనహుండునై తగుఁ. 3

2048

క. దనుజుం డీతఁడు రాఘవుని, భూరిబలాఘ్న గవిబలప్రభు నుగ్రీ

వునిని జయించి భయంకర, వనచరులను దక్కువారి ధీపథియించు ననిఁ. ౪

క. ఘనబలుఁడు శ్రీఘృతౌర్యుండునగు ప్రహస్తుండు రావణుని యానతిగై

కొని నన్నాహము గావిం, చెను సేనను సత్వరముగ ధీబృంభచ్ఛక్తిఁ. ౫

చ. దనుజవరేణ్యు లంతఁ డముఁ ధీదద్బలనాథుఁడు దొండఱింప సా

ధననికురుంబముల్ బహువిధంబులుగాఁ జెలువార వానిఁ గై

1 తృతీయతిథి నుండు వజ్రదంష్ట్రుఁడు వచ్చెనని తీర్థలక్షణప్రాశస్త్యము 2 ఏను కాస్తావ
గోస్తావ శేతావ యుధిసప్తతః, భూతికామశ్చ మే నిత్యం నిత్యం వ సమరప్రియః-అనియూ దీని
యర్థమే యిల దోచును. పద్యనుండలి విశేషణములు కల్పితములు కావని యెఱుంగవలె.

- కొని భయదాక్షిణ్యము లెవ్వరియఁ దగ్గరతరంబుగఁ జూడనొప్పి యా
యనికిఁ బ్రయాణ మైరి; తగఁ నంత నకంపనుఁ డెంతో వేడుకక. ౬ 2046
- చ పెనురథ మెక్కి నీరదముఁ పెంపునఁ గాయము పెద్దదాచు నొ
ప్ప నినద మబ్బనుట్లు తగఁ భాసురహాటకకుండలంబులు
దనర ఘనద్యుతిఁ వపుచుఁ తద్దయు నీటును గుల్కుచుండ భీ
తిని గలిగించు రాక్షసులుఁ తెంపునఁ జాట్టుచు గొల్చి రాఁగ వే
చనియె; గదల్చు లేరు సురఁన త్తములే నతనిఁ రణంబునక. ౮ 2047
- క. *కనుక నె యకంపనుండని, దనుజేంద్రున కతని కాఖ్యఁ ధరవర్ధిలై
వనజా పుని భంగిఁగ నా, దనుజాఁయంతరమునందుఁ దా భాసిల్లె. ౮౪
- చ. అతఁ డనినేయఁగోరి జనఁ మారఁగ నందఱఁ గూడిపోవఁగా
నతనిరథంబు లాగెడు హాహాశ్వుము లెప్పు తటాలునక గన్
వితతముగాఁగ దైన్యముచుఁ విక్రమసంపద సంగరంబునక
స్తుతిఁ గను నాయకంపనునిఁ సుందరవామసుహాశ్వి యత్తటిక. ౧౦ 2049
- తే. అనరసాగె; వివర్ణమై యాననంబు
కనఁబడియె; గంతరవము గన్ద్రవముగాఁగ
నయ్యె; సంతకుమున్ను స్వోచ్ఛాక్యతఁ నగు
వగ లవుడు సూక్ష్మాతనంధరిత నయ్యె. ౧౧ 2050
- క. మృగములు పక్షులు క్రూరిం, బుగను భయంకరముగాఁగఁ బోరనఁ గూసె
మృగరాజునకుం బతి గొప్పగఁ నగు మూపులునువ్యా ప్రుపౌరుషమలరక.
- చ. విలసిలు నాయకంపనుఁడుఁ భీనుమై శిగు నానిమి త్తముల్
పొలయుట కాత్మ భీతిలకఁ పోయె రణస్థలి; కట్లు రాక్షసా
వలి గొలువంగ యుద్ధమునఁ వాంఛను బూని చెలంగి పోవ వా
రల పెనునాద మట్టె వనఁరాశిఁ గలంచున టొప్పె నెంతయుక. ౧3౪ 2052
- క. వనచరుల పెనుబలం బా, ధ్వనికీక మిక్కిలియు భీతిఁ వడి వృక్షములక
ఘనగిరుల నాయుధములుగఁ, గొని నిల్చెను ననినొనర్చుఁ కోరిక నంతక.
- సీ. రామునిమి త్తముఁ రావణుఁజొరకును దమప్రాణముల వీడఁ నలఁచియున్న
వనచరనసుజలఁకును నుహారౌద్రమా సంగరం బప్పుడుఁ జరగె; సంత
వారలెల్లను భూరిఁబలవంతులును శూరు లద్రిసంకాశులుఁ నై చెలంగు
దురుగాన వారి లొంఁబొరులఁ జంపఁదలంచి; రతిబలవంతులై యలరునట్టి
తే. యిగుదగలవారు రణుందుఁ నేపుమీఱఁ, జేయుసింహస్వనావలిఁచేతఁ గోప
మునఁ బరస్పరదర్శనమున నొనర్చు, గర్జనంబులఁ గల్గినఁ గాథరవము. ౧౭౪
- క. వినఁబడియెక భయనంబుగఁ, గన నెఱ్ఱిగ నున్నయట్టిఁ త్పైరజము సురా

రినికరకీశపదాహతి, జనితంబయి పర్వీ దిగ్విభజమునందుఁ గడున్. ౧౮౫

తే. భీమముగ నిండెఁ; గొండాకఁ భూమి ట్టాళి

తమగు కౌశేయమట్లు సిఠితప్రభఁదగు

రజము వ్యాపించి యుండుటఁ ధ్రువనమందు

వార లొండారుఁ గనఁజాల ధైరి మఱియు. ౧౯౫

2056

క. అని దుమ్మఁ గ్రమ్మఁగా వర్షనికరము సతాకలు ధ్వజఁ రాజతురగముల్
గనఁబడకుండెను శస్త్రము, లనూనరీతిం బెనంగు ధనాభటతీర్తి. ౨౦౫

క. ఆనంకులనమరంబున, నీనున నార్పుచును నొరుల ధ్రువన జంపం
గా సత్వీర మభిముఖముగఁ, బో సమకట్టుచును వేగ ధ్రువన మఱియున్.

ఆ. మారుకొనుచునుండు ధ్రువనవపతిబల

దనుజవరునిబలవిఠానచుందు

భటుల నిస్వినంబె ధ్రువనంబుగా వినఁ

బడియెఁ దోఁప నందు ధ్రువన వెదియు. ౨౧౫

2059

చ. కనఁబడకుండఁ జీకటులు ధ్రువనంబుచే దనువారొ యన్యులొ
యని తెలియంగ నేరకయె ధ్రువనపరాక్షను లట్టె క్రుద్ధులై
వనచరరాక్షసావళినె ధ్రువనబలంబులఁ గొట్టసాగి; రా
దనుజులు వానరుల్ మఱియుఁ ధ్రువనాని చీకటియందుఁ బెల్లుగన్. ౨౨౫

క. పరులను దనువారలనుం, బరిమార్పుచు నాధర్మియై ధ్రువనంబులు నె
త్తురుకాలువలం దడుపుచు, జరణాక్షిభములచే రఘువంశుగఁ జేయన్. ౨౩౫

క. కనఁబడియె భయంకరముగ; ధనుగతి రక్తంబు పాఱఁగా రజమెల్లగా
గనియె నదృశ్యత; సంతట, నని జరగెడి ధాత్రి శవసమాకుల యయ్యెన్.

సీ. హరులును దానవుల్ ధ్రువనంబుల శక్తుల శిలలఁ బ్రాసముల గదలను బరిఘ
ములఁ దోమరంబులఁ జెలఁగువిక్రమముల నన్యోన్యమును గెల్పునానలూని
ప్రహరించుకొనుచు బంసరము నొనర్చిరి పర్వతాకారులు ధ్రువనదక్ష
లగువానగులు పరిఘాకారములగు బాహువులతోఁ బెనఁగుచునొగిదనుజుల

తే. యమునిప్రళికిఁ బంపి; రామనురు లట్టె

క్రుద్ధులై ప్రాసతోమరఘాటపాణు

లగుచు దారుణశస్త్రప్రహారములను

గవులఁ జంపిరి కడఁక సక్తదనమందు. ౨౪౫

2063

చ. దనుజచమూవిభుండగుచు ధ్రువనాని విక్రమ మొప్పు నాయకం

పనుడు మహాగ్రహంబున సుపర్యభయంకరవిక్రమంబులన్

దనుజులు వానరావళినె ధ్రువనాని చంపగఁ జూచి గారవిం

చెను; సపుడకపీశ్వరులు ధ్రువనానివైరులడాని పూనితోన్. ౨౫౫

2064

- చ. దనుజులచేతియాయుధవిఠానము వీర్యము పొంగ లాగిఁ
చును ఘనవృక్షముల్ వయిచి * చూర్ణము సేయుచు తాలరుప్రచుఁ
దనువులు ముద్దసేయుచును * దారుణయుద్ధ మొనర్చి; రింతలో
వనచరవీరులై స్రుకటః బాహుబలంబుల నొప్పువారలై. 30 2065
- ఆ. అలరుచున్న కుముదఃనలులు మైందదివి,దులును గోప మడర * ధూర్తదనుజ
వితతిపైకి బొంగు*వేడ్కలఁ బోయిరి; జనము లొప్పు వ్లవగ*సైన్యపు లిటు.
క. సురరిపు సేనాముఖమున, కరిగి విలాసములతో మఃహావృక్షములఁ
దుర మొనరించుచు నాన,ల్లవ్రు దనుజుల గుంపులుగను * బొరిపుచ్చి రటఁ.
- ఏబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౬ - వ సర్గము.

శ్లోక హనుమంతుఁ డకంపనుని జంపుట శ్లోక

- తే. ఆయకంపనుఁ డావాసఃసాధినాథు, లట్లుచేసిన గొప్పకార్యమును గాంచి
యద్ధమునదీప్రకోపంబునొందెనతఁడు, నై రిక్తతకార్యజనితతీవ్రతరదవను.
క. తనమేను దెలియకవుడే, ధనుస్సుఁ బలుమాటు మీటి * తనసారధికి
ట్లనియెను; బెక్కుకపీంధులు, చునదనుజులఁ బెక్కుమందిమాఝొనియనిలోఁ.
క. పరలోకంబున కిప్పుడె, యరుగంగఁ జేయుచుండ * సగవడెడుఁగదా
త్వరగా నాథలి కేచున, యరదము పోనిమ్ము త్వరగ * నల్లదె కంటే. 3 2070
- క. నాయెదుట సారథీ! గురు, కాయలు బలయుతులు కవులు * త్వారుహగిరుతే
యాయుధములుగాఁ నైకొని, యే యలరుచునున్నవారి * లెంతయుఁగడకఁ.
- క. అని వినుతిం గాంచిన యా, వనచరుల వధింపఁగోరు*వాడను వారే
దనుజబలంబుల సంతంబును బొందం జేయువారు * పో తలపోయఁ. ౫
- చ. అని రథికోత్తముం డయిన*మట్టి యకంపనుఁ డెట్లు వేగమొ
ప్ప నరుగుఘోటకంబులను * బాగుగఁ బూన్చిన యారథంబు న
వ్వనచరు లున్నతావునకు * వైశమ తోలఁగఁ బంచి క్రుద్ధుడై
సునిశితబాణజాలముల * స్రుక్కఁగఁజేసె బలంబు పొంగఁగఁ. ౬ 2073
- క. *దనుజోత్తము కట్టెదుటఁ, వనచరులు రణంబున నిలువఁగఁ జాలరసం
గ నికఁ మాఝొనరని చె,ప్పనేల? తద్బాణవితతి * భగ్నబలులునై. ౬౪
- క. పరుగెత్తి రంద ఆంతట; మరుదాత్మజుఁ డురుబలుండు * మానుగ వారిఁ
బరునికీఁ జిక్కి మృతింగను, తరుణంబున నున్నవారిఁ * ననబంధువులఁ. ౮
- క. కని వానిచెంత కేగెను; వనచరయూధపులు వీర్య*వంతులు సనికె

* కిం పున శోధ్య మాహవే-అనిమా.

జనువెంచిన యాకపివరుఁ, గని హర్షము మనములందుఁ ♦ గని యావేళె.

క. పరివేష్టించిరి మారుతి; హరియాధపు లతులవిక్రమాఘ్నలు నవుడా
మరుదాత్మజుఁ డేతేరం, బరసుమునంబలర నతనిఁప్రాపునఁ దామున్. ౯౫

తే. నిలిచి; రంత నకంపనుఁ ♦ డామిఁ బరస్వ, తాకృతిం బొల్చి నిల్చినమానునపైని
వజ్ర త్రాధరముపయిని ♦ సర్వధార, లట్టై గురియువిధంబున ♦ సంత వెల్లి.

క. కురియించె; సంత బలచి, స్ఫురణంబునఁ బొలుచు నననపుత్రుం డట భీ
కరవై రినిశితబాణో, త్కర మాత్మశరీరముపయిఁ ♦ గడునడిఁ బకఁగన్. ౧౦

క. మనమున లక్ష్మ్యమునేయక, ననుజనివధియింప మదిని ♦ దలఁచెను; దేజం
బున మిగులఁ బొలుచు నాపా, వనిబలిమిని భూమి నెల్ల ♦ నడఁకించుగతిన్.

క. చరణము లిడుచున్ దానవ, పరునిం దలపడియె; నిట్లు ♦ వర తేజమునన్
నిరుపముఁడై సింహధ్వని, పరఁగంజేయుచును వెలయు ♦ పావని యంతన్.

క. రూపంబున దుర్ధర్షుం, డై పగటిదివాకరాభుఁడై వెలుగొండెన్;
గోపమున సంత హరికుల, దీపకుఁ డాహనుచు చెంత ♦ దీపించురిపున్. ౧౦౫

క. కనుఁగొని యాయుధ మేదియుఁ, దనకరమున లేకయుంటఁ ♦ దలపోసి జవం
బునఁ గొండ నొకఁడు పెలిం, చెను; వీర్యముపొంగ నొక్క ♦ చేతన్ బలిమిన్.

క. గురుశైలం బద్దానిన్, ధరియించి మహారవంబు ♦ దగునట్లుగ నా
ర్చి రయమునఁ ద్రిప్పె; మునుసం, గరముననముచిన్ వధింపఁగఁగ్రోధమునన్.

చ. కరమున వజ్రముం గొని యఖండపరాక్రమమొప్పు నిర్జరే
శ్వరుఁడు రయంబునం జనెడుఁచాడ్పునఁ జేత గిరిన్ ధరించి యా
తురమున నయ్యకంపచునితో రణముం దగఁ జేయఁబోయె భూ
ధరశిఖరంబు నెత్తుకొని ♦ తన్నువధింపఁగ వచ్చుపావనిన్. ౧౦౭

2085

చ. కనుఁగొని యాయకంపనుఁడు ♦ కార్జుకనాదము భీతిదంబుగాఁ
దనరఁగ దూరమందె గురుఁధాత్రి ధరాగ్రము సర్పచంద్రబా
ణనికరముం గడున్ వయిచి ♦ నాశన మొందఁగఁజేసె; సంబరం
బున నె మహాధరాగ్రము రిపుప్రహితాంబకచూర్ణితాంగమై. ౧౦౮ 2086

క. ధరఁ బడుటం గని పావని, గురుకోపావేళమొందె; ♦ గ్రోధము దర్పం
బురుగతిఁ బెనఁగొన గురుగిరి, కరణిం బొడవై న యశ్వోత్కర్షద్రుమమున్.

క. అనిలాత్మజుండు పెకలిం, చెను; నిట్లాతండు మద్దిఁచెట్టును గొనుచున్
బెనుస్కంధమ్ములు గల వా, నినిబట్టిన సంతసమున ♦ నిక్కి ముదమునన్.

తే. పక్కునన్ నవ్వుచున్ ద్రిప్పె ♦ బవరమందు;
హనుమ యంతటఁ గ్రుద్ధుఁడై ♦ యరుగుచుఁ దన

యూరువుల వేగమున కట + నున్న ద్రుమము

లవనిఁ బడఁ గాల్గద్రొక్కుళ్ల + నవనిఁ బగుల. ౨౨

2089

చ. అరులను జేరి ధీవిభవ + మట్టె బలంబును గల్లునాతఁ డా
తరువున హస్తినంతటిని + దానిపయిందగువారి, స్వందనో
త్కరమును నందుఁ గ్రాలు రథిఃకవ్రజముఁ మఱియుఁ బదాతులఁ
బారిఁగొనె; గ్రుద్ధసంయమని + పోలిక నాతఁడు రాక్షసావళి. ౨౩౫ 2090

క. అనిమొనఁ జంపుచునుండఁ, గని యాతనిఁ జూచి యసురఃకాండము పెనుభీ
తిని బాఱె; వీరుఁడగునా, దనుజుఁ డకంపముడు పవనఃతనయుఁ శూరుఁ.

క. దనుజభ యావహుఁ గ్రోధంబునఁ బైబడవచ్చువానిఁ + బోలంగని సిం
హానినాడముఁ గావించెను, బెనుకొవం బడర; నంత + వీర్యము పొంగఁ. ౨౪

క. నునిశితతనుభేదనచణ, ఘనబాణచతుర్దశకముఁ + గైకొనుచు నకం
పనుఁ డాగురువీర్యునిఁ బా,వని నొప్పించెను ధనుర్విభవ మలరారఁ. ౨౬

సీ. వీరుఁడా పావని + వివిధ బాణంబులు వర్షంబు తెఱఁగున + వపువునందు
నాటఁగా వృక్షసంతతు లట్టె మొలిచినఁ గనఁబడు శిఖరీంద్రఃకరణిఁ గానఁ
బడియెను; దీర్ఘ కాఃయుఁడు మహావీర్యుండు ధైర్యశాలియునగు + తపనమాను
నచివుండు హనుమ యాశరముల తాఁకునఁ బూచినట్టి యశోకఃభూజ మట్టు
తే. లరుగవస్తుండు పొగలేని + యగ్నికరణి, విమలతేజుండునై యుష్టు + వెల్లి; వేగ
మఱొకస్పృశంబుఁ బెకలించి + నెఱిదనుజుని, శిరముపగులంగ మోఁడెనుఃజిత్రరీతి.

చ. దనుజవరుం డకంపముడు + దారుణకోపము నొంది యామరు
త్తనయుఁడు దివ్యచిత్తుఁ డిటు + ఛాత్రిరుహంబునఁ దన్నుఁ గొట్ట ను
ర్వినిబడి యప్పుడే యముని + వీటికిఁ బోయెను; నిట్లు లాతఁ డా
యనిఁబడఁ గాంచి దానవులు + నార్తిని దానవనాథు నెంచుచు. 3౦౫

క. క్షీతి కంపంబున ద్రుమనంతతులెల్లం గదలునటు వ్యభం బొందిరి; దు
ర్గతు లారాక్షసులు పరాజితులై ననచరులు తఱుముఁ + జెందినభీతి. 3౧౫

ఆ. ఆయుధముల నెల్ల + నందందె పడవైచి, పరుగువాటి రాత్నఃపత్తనమున;
కల్లుదనుజులపజయమునొందితల వెండ్రు, కలొగి విరియఁబాఱఁగఁదడఁబడుచు,

క. తనువులు స్వేదమయమ్ములు, గను జూపట్టంగ స్వీయఃగౌరవ మెటకో
చన నూర్పుల విడుచుచుజవ,మునఁ బాటిరి; మఱియునిజయఃమునుబొందమికి.

తే. వగలఁ బొగులుచు మూఢులై + తగఁ బరస్ప
రంబు బ్రహరించుకొనుచు భయంబునఁ బలు
మాఱు వెనుకటిదిక్కును + దేఱిచూచు
చును బురంబును జొచ్చిరి; + దనుజు లట్లు. 3౪

2099

క. పురమున కరిగిన పిష్టుట, హరివీరులు ప్రబలులెల్ల + నందొకచోట

- సరిగాఁజేరి మరుత్సుతుఁ, బరమవిధిఁ బూజనల్పి ♦ వఱిరి పిదపఁ. 3౫
- క. బలశాలి హనుమ చిత్తం, బలరంగ మీసాయమున జయం బది నాకుం
గలిగె నది వేఱుగా దను, పలుకులఁ దగినట్లు బదులు ♦ పలుకుచు వారిఁ.
- ఆ. గారవించె విజయఃకలితు లావానరుల్, తమబలంబుకొలది ♦ ననురవైరి
చావు తేటపడఁగ ♦ సమధికనాదముల్, చేసి రాధ్యసులకు ♦ గాసిఁజెంది. 3౬౫
- క. బలవంతులైన యాదను, జాలు గూడఁ దపించి, రసిలఁనూనుఁ డనురులం
దలపడి చంపి భయంకరు, నలఘుపరాక్రముని రిపుగఁజాంతకు దనుజాఁ. 3౭౫
- క. అనిఁ జంపిన శ్రీవిష్ణువు, ననువున సేనాముఖంబునందు సమదవై
రిని జంపి వీరశోభం, గని యెంతయు వెలయుచుండఁ ♦ గడుఁదేజమునఁ. 3౮
- చ. అనిలతనూజు సంబరమునందు వసించిన దేవతల్ ముదం
బునఁ గొనియాడి; రంత రఘుపుంగవుఁ డాబలశాలి లక్షణం
డనఘుఁడు నావిభీషణుఁడు ♦ నర్కసుతుండును లోనుగాఁగ న
వ్వనచరు లందఱుం బొగడి ♦ వర్ధిలఁ జేసిరి శౌరవంబునఁ. 3౯ 2105
- ఏబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౭ - వ సర్గము.

శ్లోక ప్రసస్తునియధము. శ్లోక-

- చ. అమరవిరోధినాథుఁడగు ♦ నాదశకంసుఁ డకంపనుండు యు
ద్ధమున వధింపఁగాఁ బడుటఁ ♦ దా విని శ్రోధము నొంది మోముదై
న్యము నినుమంతఁ గాంచఁ దనయందలి ప్రీతి చెలంగ నున్న బు
ద్ధిమహితులైన మంత్రులను ♦ దెప్పునఁ జూచెను జింతనొందుచుఁ. ౧ 2106
- క. దనుజేంద్రుఁ డంత నెవ్వన, మును ట్తెగకాలము విచారఁమున మగ్నముగాఁ
గను సచివులతో నాలోచన సేసిన పిదప మంత్రినయ్యుతుఁ డగుచుఁ. ౧౫
- తే. పగటిపూర్వార్థమున లేచి ♦ బలముల నెటు
ప్రహములుగా నమగ్నితో ♦ యొప్పుమీఱ
నావిధముఁ జూచుటకుఁ బురియందుఁ గలయఁ
దిరిగె, నాతఁడు రత్నోవిసరము లెల్ల. ౨౫ 210౭
- క. తనురక్షింపఁగ నొప్పుచు, ఘనసేనాప్రహనివహఃకలితం బగుచుఁ
గనదురుపతాకలును ధ్వజ, వినిచయముల మిగులఁ గాంతిఁ వెలయు నగరముఁ.
- మ. కని రత్నోవిధుఁ డంత వానరులు లంకాపతనం బెల్లఁ జ
క్కనిరీతుల్ దగ నావరించుటను బింకం బొప్పఁగాఁ జూచి య
ప్పని కావంతయు నోర్వ కియ్య దిటులొప్పం జేయఁగా నొనటం
చును సిద్ధాంతము సేయు వేశను బ్రహస్తృ యుద్ధవిద్యావిదుఁ. ౪౫ 211౧

క. కని యిట్లును సంగరవిధమునఁ బండితుఁ డనఁగ నీవె ధ్రువుక్కుడు లగుచుకా
మనపగఱసేన లీపురమును నాకస్మికముగాఁగ ధ్రువుడినలువక. ౫ 2111

క. దానికా విడిపింపఁగ రిపు, నేనలు వీడింపుచుండఁ జెప్పెట దానికా
మానునటు సేయ యుద్ధము, మానిన సన్యగతి నాదు ధ్రువి దోచదునూ!.

క. నిను విడిచిన వేటాకఁడి, చని దీర్చునటంచుఁ జెప్ప ధ్రువాసే; యీ
యనుపమకార్యభరంబునకు నేను నాతఁడైన కుంభశ్రవుఁడు. ౬

తే. నాదు సేనాధిపతి వీవు ధ్రువతనూజుఁ
డైన యాయుధ్రజిత్తు, మహాబలుఁడగు
నానికుంభుఁడు తగుదుము ధ్రువా యొరులు
మోయఁగాఁ జాల రీభారమును దలంప. ౭౪

2114

చ. కనుక నే నీవు సైన్యములఁ ధ్రువనఁ జేకొని నీదునాపతిం
గొని తిరుగంగ నాజ్ఞ యిడి ధ్రువతులు పెంపుననుండుచోటికిం
జని గెలుపొంది రాఁదగును; ధ్రువర మీవటఁ జేయనేల! చ
య్యని సనిసేయఁగా వెడలిసంతన చాలును గార్యసిద్ధియకా. ౮ 2115

క. వనచరు లెంతయుఁ జపలులు, జనుజుల సింహధ్వనులనుఁ ధ్రువు వినినయం
తనె భీతి బాటి పోఁగల, రని సేయఁగ శిక్షనొంద ధ్రువననచరుల్. ౯౪ 2116

క. అనయంబుఁ జంచలాత్ములు, కనుకన్ హరినాదము విని ధ్రువులు నిలువఁజా
లనియట్లు నీదు సింహధ్వనివిని సైరించ వారు ధ్రువ రించుకయుకా. ౯౫ 2117

క. జనుజోత్తమా! ప్రవాస్తా, వనచరబల మట్లు భీతిఁ బరుగిడ రాముం
డును లక్ష్మణుతోడం బ్రభు, తను మానుచుఁ ద్వద్వశంబుతానొందుఁజూచి.

1క. అనిమొన మనకుం గూడం, గనఁ గూడును హాని యట్లుగావున సద్రా
నిని జేయకుండుటే మే, అని పల్కెద వేమొ బవర ధ్రువాపితి మేనికా. ౧౦౪

2. నీ మనశత్రువులు యుద్ధమును మాన రలుగాన మనకు నవ్వారివలన మరణము
కలుగుట నిజము, సంగర మొనరించినఁ బంచత గల్లునో మించువిజయ
మే కల్లునో నిశ్చయించ సాధ్యముగాదు కావున మరణంబు కల్లుట యన
సందేహమే, యిట్లు ధ్రువ మొనర్పక మానినరిపులచే మనకు విగత

తే. సంశయంబుగఁ గల్గెడు ధ్రువకంఠె
సని నొనర్చినచో సంశయముగఁ గల్లు
మృతియై శ్రేయము కాన నట్లేని మాని
యుంటకన్న శ్రేయంబగు ధ్రువ మిపుడు. ౧౧

2120

1 నను యుద్ధే ఇత్యాది వ్యాఖ్య కిదిపద్యమని తెలియఁదగు 2 ఆపశ్యంశయత్వా శ్రేయో వతు
నిస్సంకయాకృతా అనిమా. ఈశ్వోకార్థభాగమునకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినయర్థ స్థైర్య నీసీసపద్య
మునఁ జేర్పఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ఈ నాయాశయమునకుఁ, దానవ! యనుకూలముగనొ థగఁ బ్రతికూలం
బై నగడరీతిగనొ యెద్దానిఁ మాకు హితమనుచుఁ దలఁచెదో దానిఁ.
ఆ చెప్పు మదియె మాకు థ నెప్పుడు హితమగు, ననుచు రాక్షసేంద్రుఁడలరివలుకు
నాలకించి నుభటఁపాలకుఁ డాప్రహస్తండు చాల వేడ్కఁతోడ నవుడు. ౧౨
క. మును శుక్రుఁ డనురవతితోఁ, జనువొప్పం బల్కినట్టి థ సరణి దనుజవ
రుద్రునిఁగాంచి వలిక నిట్లని; విను మోరాజేంద్ర మును విభీషణముఖ్యుల్.
ఆ. న్యాయశాస్త్రనిపుణు థ లై యుంటవారితో మనముకొల్పకూటఁమున నెయివి
షయముఁ గూర్చి మిగులఁ థ జతురిను నెంచినవారిమాటనిది నఁవంబు గాదు.

తే. అంద టొకభంగిఁగాక యఁనోన్యన్యమతివి

రుద్ధముగఁ బల్కుచుండ నఁరుంతుడమగు

భావమును జూపి నీతమ్ముఁ థ డావిభీష

ణుఁడు వెడలి పోవునంత జఁగడము గలిగె. ౧౩౪

2125

చ. జనకజ నిచ్చుటే శుభము థ చాన నొసంగక యున్న సంగరం
బును గలుగంగఁ బోవునని థ మున్నె మనంబున నిశ్చయించితిఁ
దనుజవిభూ! యడెట్లు మదిఁ థ దప్పదటంచును నెంచియుంటినో
మన మిట దానిఁ జూచితిమి; థ మన్మత మిప్పు డటుండనీ ప్రభూ!. ౧౩౫ 2126

చ. సతతము భూషణాదుల నొసంగుచు నిర్భరగౌరవైకసం
యుతమగు ప్రీతి సాంత్యనయఁతోక్తిని బల్కుచు గారివెంతు వీ
వతులితభంగి నన్ను; నిటు థ లాదృతిఁ గాంచిన నేను నీప్రియం
బు తఱిని దేసినే దమిని థ బొందుగఁ జేయక యుండువాడనే. ౧౩౬ 2127

చ. ధనమును నాదుజీవితము థ దారసుతాదులఁ బ్రీతిఁగాచు న
పునియును నాకు లేదని యథవ్యము దానవనాథ! చూడుమా
యనియును నగ్నికుండమున థ నస్త్రదనువ్రజముఁ హవిస్సు నీ
కును నయి వేల్పువాడ నిదిఁగో ముద మొప్పుగఁ బూన్కిమీఱఁగఁ. ౧౩౭

చ. అని దనుజేంద్రుతోఁ బలికి థ యాభటనాయకుఁ డంత మ్రోలను
న్న నిఖలసైన్యనాయకుల థ నాదృతిఁగాంచి వదించె; నిట్లు;లో
దనుజవ రేణ్యులార! గురుదానవసైన్యముఁ బిల్వ సంపుఁడి
యని మొన నిట్లు వజ్ర సదృశాస్త్రదనూనశిలీముఖంబులఁ. ౧౩౮ 2128

*చ. వనచరులెల్లఁ జావఁ గపివర్యుల మాంసమునెల్ల మాంసమే
తినువతగంబు లాదృతిని థ దృప్తిగ మ్రింగి ముదంబుఁ బొందుగా;
క నెడు ప్రహస్తపల్కులను థ నాభటనాయకు లాలకించి యిం
తని మదియింపరాని త్వర థ నాపురమం పలరారువారలఁ. ౧౩౯ 2180

* ఆద్యశృప్యంతు మాంసాదాః పక్షిణః కాననాకసామ్-అనియూ. మాంసమే తినుపతగంబు
లనునది మాంసాదాః పక్షిణః అనుదానికిఁ చెప్పఁగని గ్రహింపఁదగు.

క. దనుజులలో మేటులఁ జక్కనివిధమునఁ గూర్చి యుద్ధకర్తంబున కొ
య్యన సంసిద్ధ మొనర్చిరి; గన నపు డానగరమెల్లఁ ♦ గజయుతమువలెఁ.

క. ఖరతరనానాయుధముల, ధరియించిన దనుజవీరతతిచే నిండెన్
దరుణమునం దప్పుడు కన్నులు లెల్లను వహ్నియందుఁ ♦ బూనిక మెఱయెన్.

సీ. శాంతిహోమంబులఁ ♦ జక్కఁగాఁ జేయుటవలనను బ్రాహ్మణవగుల గంధ
పుష్పాలిచే భక్తిఁ ♦ బూజించుటవలన నచ్చటిపవమానుఁ ♦ డాద్యగంధ
సంయుక్తుడై పుష్పపౌరథయుతుడయి వీచె నప్పుడు చాలవిజయమంత్ర
వరముల మంత్రంపఁబడిన నానావిధపుష్పహారముల నుఁబ్బున రణంబు

తే. సేయ నుద్ధతులయియున్న ♦ బృంభదనుం
వరులు కైకొని దాల్చిరి ♦ సురవిరోధు
లంతఁ గత్తళములఁ దాల్చి ♦ యతులచాప
ములను గరములఁబట్టి యుజ్జ్వలగతులను ౨౩౪

2183

చ. జవమున వచ్చి రావణుని ♦ సన్నిధిఁజేరి నమస్కరించి సై
న్యవిభుని నాప్రహస్తుని మఁనంబుల నొప్పెను భక్తిగొల్పి; రం
త విభునియాజ్ఞఁ గొంచు భటఁనాయకుఁ డప్పుడై భీమభేరికా
రవము నిగుడ్పఁజేసి రుచిఁరాజతశస్త్రము లొప్పుచుండఁగన్. ౨౪

2184

తే. అతిమనోహరమై యొప్పు ♦ నరదమెక్కె
న్యందనం బది జవనాశ్వసహితమగుచు
శక్తియుతుడైన సారథి ♦ చక్కదోల
జలదగర్జనతుల్యనిఃస్వసము పోలయు. ౨౫౪

2185

చ. సరసిజవైరిమాడ్కిఁ గడుఁసంతస మిచ్చుచు సూర్యరీతిఁ దే
జరిలుచు, సేమియుం జెనకఁసాధ్యముకాని ఫణిధ్వజంబుచేఁ
బరఁగుచు మంచికప్పునను ♦ భాసీలుచున్ వరచక్రముల్ తగన్
నిరుపమభర్తబాలక విఁనిర్మితఁ గన్త్రమునై న్యకాంతులన్
ధరఁగలనన్యవస్తువులఁ ♦ దాఁ బరిహాసము సేయునట్టులై. ౨౬

2186

క. తనరఁగ నారథవర్తంబును నెక్కుచుఁ దమిని దనుజభూపతి యాజ్ఞం
గొని పెనుసేనలు వెంటం, జనుదేరఁ బురంబునుండి ♦ సరగ వెడలఁ దాన్.

క. భటనాథుఁ డిట్లు వెడలఁగఁ, బటుభేరీధ్వనులు వివిధఁవాద్యధ్వనులుం
జటులతరళంఖరవములు, తటుకున ఘనగర్జనము విధింబునఁ బెలుచన్. ౨౭

౨౮. వనసిధిఁ బొంగంజేసెను, సనువున వినఁబడియె; భీకఁరాకారులు భీ
తిని నిచ్చునూపములు తగు,దనుజులు భయదారవముల ♦ దర్పముపొంగన్.

తే. ఆప్రహస్తుఁడు ముందేగఁ నతనిఁగూడి

యరిగి; రాకుంభహనుఁడు నఁరాంతకుండు

నవ్విధమున మహానాదుఁ డానమున్న

తుఁడు ననుప్రహస్తుముఖ్యసుంఁత్రులు నలుపురు. 3౧౫

2140

క. అతనిం బరివేష్టించుచు, జతనంబున నరిగి; రంతఁ నద్భటనాథుం

డతిజవమున పూహంబుగఁ, గృతినేయంబడిన బల ముకించిన్నతమై. 3౨

క. కరియూథనికాశంబై, యరిభయనం బగుచు నుండఁ నానైన్యముతోఁ

బరమముదంబునఁ దూరుపు, సరణిన్ వెడలెను; భటాఘనత్తముఁ డంతన్.

చ. జలనిధిపూర మట్టుగ నెఁసంగెడు తద్బలమెల్ల వెంటరాఁ

బ్రళయమునందుఁ దీవ్రగతిఁ భాసిలు నాయమురీతిఁ జయ్యసన్

వెలెను; నాప్రహస్తుఁడునుఁ వీరనిశాచకు లేగుచుండి యి

మ్ముల నొనరించునాధ్వనికిఁ భూతము లప్పురినున్న వన్నియన్. 33౪ 2143

తే. వికృతరవమున నఱచెను; వితతరక్త, పలలభోజనములయినఁ పక్షులెల్ల

నపగతాఞ్చనభోమార్గఁ మందుఁ జేరి, స్వందనమునకు నపసవ్యసరణిఁదిరిగె.

క. అనలజ్వాల నుమియుచు, వినఁగ భయంకరముగాఁగఁ వితతంబుగఁ గూ

సెను నక్కలు మఱివోయిచుం, బునుండియుల్కానమూహఁములుపడిఁబడియెన్.

క. పరుషముగ వీచె వాయువు, పరస్పరము ఖేటము లొగిఁ బవరముచేయం

ద్వరపడుచు వెలుఁగకుండెను, ఖరగర్జనములను మేఘఁగణములు మిగులెన్.

క. ఒనరుచుచు నతనిచొ న్స్వందనముపయిన్ నల్ల గురిసిఁ తత్తైన్యముముం

దు నరుగువారిం దడిపెను, గనుచుండఁగ గ్రద్దయొకఁడుఁ కడుఁ బూనికమై.

తే. అతనిధ్వజమూర్ధమున దక్షిణాభిముఖము

గాఁగ వ్రాలుచు, రెండుపక్షముల వదన

మునఁ దగం గీటుకొనుచు నిఁల్చెను బ్రహస్తు

వదన కాంతులు మూసెనుఁ బక్షిఁ గనుట. 3౯

2148

క. తురగములం దోలుటలోఁ, గరము చమత్కృతిని ధరణిఁ గనుసారథి యా

యరదముఁ దోలుచు సంగర, ధరిత్రిఁ బలుసార్లు చొచ్చిఁ తగినవిధమునన్.

ఆ. రథము గడుపునేర్పుఁ రంజిల్లువాడయ్యె, నపుడు పోవుచుండఁ నతనిహస్త

తలమునుండి పడియెఁదలుకున మునిగోల; బయలు వెడలుతఱిసిఁభటవిభునకు.

సీ. పనువులకును దుర్లభమయి భాసురమగుముఖకాంతి యొక్కక్షణంబున సశింప

నాప్రహస్తుఁడు వివఁగ్ధాంగుడై నిర్గతోత్సాహుఁడయ్యెను, సమస్థలమునందె

యతనిఘోటకములుఁ గతితప్పి తొట్రిలఁబడియె విస్తృతబలఁపౌగుషములఁ

బఖ్యాతిఁగాంచినఁభటనాయకుఁడు ప్రహస్తుఁడుయధ మొనరింపఁవెడలిరాఁగఁ

తే. గాంచి నానాయుధముల ధరించి స్తవగ
బలము లనిసేయసిద్ధమై ♦ నిలిచె; సంత
వనచరులు స్వాయుధములకై ♦ ఘనతరువుల
బెనుశీలలఁబట్టి లాగుట ♦ వితతరీతి. ౪౨౪

2151

క. గురుతరమై తుములధ్వని, పరఁగెన్; రాక్షసులు మిగుల ♦ భయదంబుగ సం
గరిరంగమునం దార్వంగ, హరివీగులు బొబ్బలింగ ♦ నాయురుదెగలున్. ౪౨౫

క. ప్రసవమ్ముగ నుండెను; వేగము గల్గి సమర్థులగుచు ♦ గలహమునఁ బరుగ
సమయము దొరకినఁ జంపంగ, నుదెఁబరస్పరముమిగుల ♦ కాంక్షఁజెలఁగుచున్.

క. ఒండొరులను బిచ్చుచు నుద్వండభుజావిక్రమముల ♦ దైవాతెడు నా
చండాసురవాసరుల యుద్ధంధధ్వని మిగుల రేఁగి ♦ కడువ్యాపించెన్. ౪౨౬

చ. కుమతి ప్రహస్తఃకంఠఁ దనఁకొర్కి జయింపఁగ నుండ వాసరేం
ద్రమహితసేనఁ గూర్చి చని ♦ తామృతి నొందఁగఁ గోరి యగ్నిహో
త్రము శలభంబు చొచ్చెడువిధంబునఁ బైచును వేగమొప్పు యు
ద్ధమునకు వచ్చునాభటని ♦ తానముఁ జొచ్చె నశృప్తహీనతన్. ౪౨౭

2155

ఏఁబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౫౮ - ౪ సర్గము.

— శ్లోక నిలఁడు ప్రహస్తుని జాలియించుట శ్లోక —

క. ¹తరువాత నరింజముఁడగు, నరసిజబాంధవకులుండు ♦ జన్యములకు భీ
కరవిక్రముండు ప్రహస్తుం, కరుడెంచుట హితులవలన ♦ నాత్మఁ దెలియుటన్.

మ. బలవంతుండగు వైరిసం గనుటచేఁ ♦ బల్కాటు వక్రంబునం
దెల నవ్వాపు విభీషణుం గనుచు నిట్లీరీతి దీర్ఘాకృతిన్
బలవీర్యంబులఁ బొల్పువాడనుచుఁ దోఁ♦పంజేయు వీడెవ్వఁడో
తెలియం జెప్పు మహాబలాన్వితుని నో♦ధీనుడవ్వరా! ²దోర్వరా! ౨

2 157

చ. అనఁగ విభీషణుండు మనుజుఁబాధివువాక్కుల నాలకించి యి
ట్లనియెను; రాక్షసుం డితఁ డుహార్యబలుండగు రాక్షసేంద్రునై
నన్యచయనాయకుండగు ప్రహస్తుండు లంకఁ జెలంగుసేనయం

1 తతః ప్రహస్తుం నిర్వాంతం దృష్ట్వా భీనుపాక్రమమ్. ఉవాచ సన్న్వితం రామో విభీ
షణ మరిందమః-అనినూ. ప్రహస్తః పూర్వద్వారా నిర్గతః, రామ స్తూ తరద్వారి తిష్ఠతిస్త, కథ
మస్యానేకే యోజనస్థపాతాత్రాః ఉచ్యతే, అస్తవచనేన ప్రత్యక్షతుత్యేన-అనివ్యాఖ్య. దీనివనుస
రించియే హితులవలన నాత్మఁ దెలియుట-అని చెప్పఁబడినదని యెఱింగి మన్నింపవలయు. 2 దో
ర్వరా=మహాభుజాఁడా యని యర్థము.

దు నితనిచెంతనుండుఁ జుము * తోరపువేడ్కఁ దృఢీయభాగ మీ
దనుజుఁడు దోర్బలాఘ్యుఁడు నితాంతము నత్రువిదుండు శూరుఁడు. 34

సీ. విక్రమంబునఁ జాలఁవిభావ్యుఁడె గెనినవాఁ డనియెను; మిగుల బలఁలాఢ్యమగుచు
నధికరోషము మదులందు మిక్కిలిగాఁగనా ప్రమాప్తునిఁ గాంచియార్చుచున్న
యావానరబలంబు * లతిభయంకరయాపుఁ డతిభీమవిక్రముఁ * డతితరాంగుఁ
డునగు నాభటనాథుఁడు పెనునైన న్యముఁగూడియార్చుచురాఁగ నెఁనంతజయ
గాంక్షించి వానరఁగణములపైఁబడుచున్నరాక్షసు లప్పు * డొప్పుమీఱ [ముఁ

తే. *దాల్చియున్న ఖడ్గంబులుఁదారశక్తు
లప్పి బాణశూలంబులు * నట్లే ముసల
గదలుఁ బరిఘంబులుం బ్రాసఁగణము బహువి
ధంబులైన పరశ్వధంధనువులెల్ల. 24

2159

క. తనరారుచుండె నెంతయు; వనచరవర్యులును యుద్ధఁవాంఛలఁ బుష్పిం
చినతరువుల దీర్ఘములగు, పెనుశిలలను జట్టుకొనుచుఁ * బ్రీతిచెలంగె. ౮4

క. అని నిల్చిరట్లు వానర, దనుజులు పెక్కుండ్రు పృథులందర్పంబున మై
కొనువాంఛఁ బరస్పరమును, ఘనశరపాపాణవృష్టిఁ * గల్పించు చొగి. ౯4

క. పెనఁగుచునుండంగా న, య్యని ఘోరతరంబుగాఁగ * నటఁ జూపట్టె;
దనుజులు పెక్కుడు యుద్ధం, బున వానరయాధపతులఁ * బొలియించిచొగి.

క. వనచరులను జారుషమున, దనుజులఁ బెక్కుండ్ర యమునిదర్శనమునకుఁ
బనిచిరి; రాక్షసులంతట, వనచరులం దాఁకి బలము * వర్ధిలుచుండె. ౧౧

సీ. శూలంబులంగ్రుమ్మి * సొరిదిఁ గొందఱఁ జంపి రింకను గొందఱఁనేచి చక్ర
ముల వధించిరి కీకముఖ్యులఁ గొందఱఁ బరిఘంబులం బూనిఁమరణమొందఁ
జేసిరి కొందఱ * ఛేదించిరి పరశ్వధంబులఁ గొందఱు *ద్ధామశూల
ముఖసాధనంబుల * మోములు పగులంగ ననువులఁ బాసిరి * వెన ధరణిని
గొందఱు వనచరుల్ * గూలిరి; కొందఱు శరముల రక్తులఁచంద మొప్పుఁ

ఆ. దనువులందుఁ బెనఁగ * దారుణరీతిగ, ఛిన్నహృదయులగుచుఁ * జెన్నుమాని
చచ్చి రింకఁగొంద * ఱుచ్చఖడ్గముల దివ్యధాకృతాంగులగుచుఁధరణి బడిరి.

క. వనచరు లింకఁగొందఱు, దనుజులు పార్శ్వముల రెంట * దారుణశూలా
లిని జేల్ప మరణమొందిరి; వనచరు లతికోపులగుచు * బాహుబలముల.

క. నలుగడలం దిరుగుచు దనుజులఁ బ్రోగుగఁజేసి యార్చి * త్కోణీజతతి
బలుకొండశిఖరములచే, నిలఁ గూల్చిరి మోఁదిమోఁది * యేదినపూన్కి.

తే. వజ్రములరీతిఁ దాఁకు నిర్భరకరములఁ
గరతలంబులఁ బిడికిళ్ల * గడఁగి పొడువ

* ఖడ్గ క్రొత్తి బాణాశ్చ-అనిమా. అష్టియనునది యొకానొక యాయుధము,

బలితదశనేక్షణులయి యుద్ధతదనుజులు

నోట నల్లను గ్రక్కుచు నొచ్చినొచ్చి. ౧౬

2167

క. ధరణిఁ బడి; రంత నాసం, గరమునఁ గపివనుజులెల్లఁ ధనునొచ్చిన యా
తరుణమున నార్ధరవములఁ, గరము జయంబొర సింహాగర్జనములనుఁ. ౧౭

క. ఒనరించుచుండి రయ్యా, ధ్వనులెల్లం దుములములుగఁధరణిఁ బరఁగె; నా
ననుజులు కవులును గోపంబున నిక్కుచు ఘోరనయరఁమున నేర్పుతగఁ.

క. కనులం ద్రిప్పుచు భయమును, గన కతిశోవులయి యుద్ధకార్యంబులఁ దా
రొనరిచి; రంత నరాంతక, దనుజుండును గుంభహనుఁడు ధర్మము పొంగఁ.

తే నై జగర్పముగల మహానాదుఁ డాన

మున్నతుండు ననందగు యున్నవీరు

లాప్తహస్తునిమంత్తు లా హరిబలములఁ

జంపి రెంతయుఁ బూన్కి నిష్కరుణులగుచు. ౧౯

2171

చ. నలువురు వారు వేగము ఘనంబగు ధర్మముపొంగఁ దాఁకచుఁ

విలయము వానరానళికి వే ననుకూర్పుచు నొప్పియుంట ని

మ్ముల దివిదుండు గాంచి బలముఁ గరువంబును భూషణంబుగా

వెలయ నరాంతకాఖ్యుఁడగు వీరుని నొక్కని దాఁకి యుద్ధతిఁ. ౨౦ 2172

క. ధరణిఖరంబున మోదుచు, మరణము బొందించె; రివునిమర్దనచణుడై

నరలాఘవమున మెఱసెడు, హరిపతి దుర్ముఖుండు గొప్ప యవనీరుహముఁ.

క. కరములఁ బెకల్చి మార్కొని, సురవైరినమున్నతుఁడును శూరుని జముమం
దిరమున కనిపెను; దేజస్సురితుఁడు వేగముననలరు శూరుఁడుఘనుఁడుఁ.

క. వనచరత్లజుఁడునునొ, వనధిగభీరుండు జాంబవంతుఁడు శోపం

బున రేగి మహానాదుని, ఘనవక్షముఁ బెద్దశిలను గరము పగుల్చె. ౨౨

క. తారుం డంతట గురుధరణీరుహమునఁ గుంభహనుల నిర్భరబలుదు
ర్వారబలుఁ మార్కొని శిర, మారసి మోదంగ నని గతానుం డయ్యె.

చ. అరదముమోదనుండిన ప్రహస్తుఁడు తద్విధమెల్లఁ గాంచి న

త్వరముగఁ జాపవర్షమును దాల్చి యసూయను వానరాళితోఁ

గరము దురం బొనర్చె నతిగాఢముగా; బలయుగ్మమందు నొ

క్కరిపయి నొక్కరుండు వడిఁగాఁబడి మార్కొని పోరుచుండఁగఁ. ౨౪ 2177

క. ఆవర్తమువలెఁ గన్నడు, నావరయుద్ధంబునందు నారయ నిది యిం

తొ వర్ణింపఁగ ననఁగా, నేవిధమునఁ దగని కడలి యేవుమెఱయఁగఁ. ౨౪౫

క. ఉప్పొంగునవుడు కల్గెడు, చప్పుడువలె నివ్వనంబు నైనన్యయుగమునం

దప్పుడు గల్గెఁ బ్రహస్తుం, దుప్పతిలెడు కౌతుకమున నొప్పుచు నంతఁ. ౨౫

చ. అనిమొనఁ బండితుండగుట • నాకదనంబునఁ గ్రోధమూర్తియై
వనచరులం గఠోరశరఃవర్షమునఁ పడిముంచి నొంచె; నా
దనుజకపీంద్రదేవములు • దారుణరీతిని సంగరాంగణం
బునఁ బడియుండఁ గొండలనఁమూహము గూలినయట్లు లొప్పె మే
దిని యది భీతి నియ్యఁదగి; • తీవ్రగతిఁ రుధిరంబు గ్రమ్మఁగాఁ. ౨౭ 2180

తే. కన వసంతమునందుఁ బూచినపలాశ
తరునమాత్రాంతధరణినాఁ • దనరె నద్ది;
మఱియు నాయుద్ధభూమియు • మహితపదివి
ధమునఁ గానంగనయ్యె నఃత్తరుణమందు. ౨౮ 2181

సీ. హతవీరవరశరీరాఘులు తీరముల్ భగ్నాయుధములు తీవ్రగతి విడిగి
పడినవృక్షంబులు; • పాతెడురక్తంబుకలుషశోయము యుక్తృలును బ్రీహ
ములు మహాపంకముల్ సలువిధంబులుగ నందందునుబడియున్నయట్టిప్రేగు
లరయ శైవలములు • హతములై పైకినినెగిరెడునంగమ్ము • లిటునటు చలి

తే. యించుశిరములు మత్స్యమ్ము • తెల్లవేల్లు
శాద్వలంబులు, గ్రద్ద లంఘగమి, కంక
పక్షులే పారసవిహంగఃపటలి, మేద
సు ఘనఘనంబు గననది • చోద్యమయ్యె. 3౦ 2182

క. అనిమొనఁ దాడితులై నిన్వనముల నొనరించువారి • చప్పుడులే భీ
తిని బుట్టఁ జేయు ధ్వనులూ, పెనునది యనుజలధి కేగుఁ • బెంపెనలారక. 3౧

క. కాపురువదుస్తరంబుగఁ, జూపట్టెడు నదిని సుభటఃసూరు లపు డటక
వ్యాపింపఁజేసి; రసురులు, నేపునఁదగు కపులు వృష్టి • యేగినపిగపక. 3౧౪

తే. హంసనారససేవిత • మైన యేటి, నతిజనంబున దాఁటెడు • కట్లు దుస్త
రనుగు యుద్ధమహానది • సుమతదాఁటి; రంత నాధటవీగు లఃత్యాగ్రహమున.

క. సరసీరుహరజములచే, నరుణంబగు కొలను దాఁటి • యరుణతనువులం
గనులు గననైన చాడ్చున, హరిదనుజులు యుద్ధభూమి • యనుశైవలిక 3౨౪

క. తరియించి యరుణదేహోత్కరముల రాజిల్లి; రంతఁ • గనలిప్రహస్తుం
డరదముననుండి బాణోత్కరమును విడుచుచును వేగ • కపులను బూన్కిక.

తే. కసి మసంగుచుచుండంగఁ • గాంచె నీలుఁ
దాభరేశ్వరుడైన ప్రహస్తుఁ డంతఁ
జెలఁగుచున్నట్టి వాయు విఘ్నముల ఘనాభ్ర
పటలిపైఁ బల్కిమీఱఁగఁ • బడువిధమున. 3౨౪ 2183

క. తనపైకివచ్చు నీలుం, గని; నూర్యప్రభలవెల్లు • కమ్రరథముతోఁ
జనియెను నాతనిమార్కొని, యనిసేయఁగ నతిభవమున • నతిశౌర్యమునఁ.

- క. విలుకాండ్ర మేటియై తగు, బలాధిపతి యంతః గడిదిబవరంబున నా
బలువింటి లాగు పలుశరముల ముంచెను నీలు; బాణము లవి ఋజువులై .
- క. చాలగఁ గోపించిన పెను, వ్యాళంబులఁ బోలి పలుజంబున నరిగా
నీలుని దాఁకి మహోద్ధతి, నేలం దగఁ జొచ్చె మేన * నిల్వక యంతః. 32౪
- చ. ఘనతరవీర్యశాలి కపి కాంతుఁడు నీలుఁడు వీతిహాత్ముఁడో
యనునటు మండుచున్నవిశిఖావళి తాఁకిన నాగ్రహించి చ
య్యన నొకవృక్షముం బెఱికి * యట్టె తనుక వధియింపవచ్చు నా
దనుజుని దుష్పరిధర్షుని నితాంతబలంబునఁ గొట్టె నుద్ధతిఁ. 3౯ 2192
- క. ననుజేంద్రుఁ డాప్రహస్తఁడు, వనచరపతినంప్రయుక్తవరతరుహతుఁడై
మనమునఁ గోపంబందుచు, నిననం బడరంగఁ బ్లనగఁనికరేశ్వరువై . ౪౦ 2193
- క. శరవర్షము గురియించెను; నరుచరవీరుండు ప్రబలఁదప్పుఁడు నీలుం
డరివైచు మోరబాణోత్కరమును వారింప శక్తిగల్గిమి నంతః. ౪౧ 2 94
- క. కనుయగము మూసికొని యోర్పుననుండెను; వృషభ రాజాపూనిక వేగం
బున వచ్చి శగ్గు శరశృతువున నొప్పెడు వృష్టినోర్పు * పోలికమెఱయఁ.
- క. ననుజప్రహితదుగానవ, ఘనశరభయకృత్సువృష్టిఁ * గనులఁ దెఱవ కొ
య్యన నోర్చియుండె; నీలుం, డనుచుబలుఁ డొట నోర్చి * కాశరహతికిఁ.
- చ. మనమునఁ గోపమూని యొకఁడైరుహవర్యముచే మనోజవం
బునఁ బగుగెత్తు నాడనుజపుంగవుగుఱ్ఱములక వధించె; నం
త నతఁడు భూరిబాహుబలవర్చనమగుఁడు గాన వేగమా
దనుజునిచాప ముద్ధతిని * దాఁగొని రెండుగఁ ద్రుంచివైచుచుక. ౪౪ 2197
- తే. సింహనాదంబుఁ బల్కెఱు * నేసె; నంత
దనుజసేనాధిపతి తనధనువు విఱుగ
దారుణంబగు ముసలాయుధమును దాల్చి
యరదముననుండి దుమికె నత్యాగ్రహమున. ౪౫ 2198
- *నీ. వేగంబునం దగి * విపులబలంబున సింహశార్దూలముల్ * చెలఁగునట్లు
సింహశార్దూలవిచేష్టితంబుల నొప్పి విక్రాంతనంతతఃవిజయులగుచు
నని వెనుదీయక * యనురేంద్రవృత్తానురాభులై వీరులై * యలరుచున్న
బలపతి లిద్వరుఁ * బలువిధంబుల జాతవైరులై రక్త మువ్వారిగాఁగ
- తే. నవయవంబులఁ దడువంగ * నట్టెనుత్త
కరుఁపోలిక మార్కొని * కఠినదంష్ట్ర
లను గడుం గాయములుపడఁగను బలుమఱు
నొరయుచుం గీర్తి బొందెడు * నూహలొప్పు. ౪౬ 2199

- క. తలపడి పోరుచునుండిరి; బలమున నుద్యుక్తుఁ డగుచు ♦ బవరమ్మున ని
మ్ముల నాదనుజోత్తముఁడు ఘ్నునలమును గొని కపిలలాటఁసరణి నడంచెన్.
- క. దానన్ ప్రవించె రక్తము, వానరవరుఁ డంత రక్తఁసర్వపుత్రమ్మై
మేను తగంగఁగాఁ గోపముఁ, బూని మహాతరువుఁ గై నిఁబూని బలమునన్. ౫౧౦
- క. అరివత్తుంబున వైచెను; సురవైరియు సరకుగొనక ♦ శూరత నాభీ
కరమునలంబునుగొని యా, హరివీరునిపైకీ బాతె ♦ నధికబలమునన్. ౫౧౧
- *క. తరువాత మహావేగుఁడు, హరివీరుఁడు నీలుఁ డుగ్రఁమగువేగమునన్
బరుగెత్తివచ్చి పథియిం,చురతిం దగునాప్రహస్తు ♦ శూరునిఁ గనుచున్. ౫౧౨
- క. పెనుశిల నొకదానిం గొని,యెను;చుటియును యుద్ధకాంక్షఁయెంతయుఁ దగ నే
పున మునలంబును గైకొని, యనిచేయుచుఁ దన్నుఁ జంప ♦ సరుదెంచు నరన్.
- క. కని వేగమ యాపెనుశిల, దనుజుని తలపై నవైచె; ♦ దర్పనమగుం
డును భటపతియౌ నీలుం, డనూనగతి వైపఁ బరుష ♦ మా శిలయదియున్.
- క. తలపైన బడఁగ దానం, డల యప్పుడు శకలములుగ ♦ దారుణరీతిన్
గలిగించుచుఁ బగిలెను; నా,బలనాయకుఁ డంతఁ గాంతిఁబలములు చెలఁగన్.
- తే. ఇంద్రియంబులు నశియింప ♦ నిల గతాను
వగుచు విచ్చిన్నమూలనుఁహోద్రుమంబు
పగిది వేగమ గూలెను; ♦ భగ్నమయిన
యాప్రహస్తునితలనుండి ♦ యుత్తఱిఁ గడు. ౫౫౪ 2207
- క. తనువుననుండియుఁ బర్వత,మనుండి నిర్దరము తీవ్రఁముగఁ బాతెడుభం
గిని రక్తము పాతెను; నా,ననచరపతి యాప్రహస్తు ♦ నధియింపంగన్. ౫౫౫
- క. వనచరులు చూచుచుండిరి, దనుజవిభూత్తమునిసేన ♦ తత్పూర్వము చూ
డనురాక యుప్రకంఘ్యం, బునునయి యుండియును మోదఁమును వీడి కడున్.
- ¹క. పురమునకుం జనఁ దిరిగెను; సురరిపువీరోత్తముఁడు ♦ ట్లోఁజింబడఁగాఁ
ద్వరగా నీ రనకట్టుకు, నరిగి తగం దాఁకి నిల్వ ♦ కపుడె కలఁగుచున్. ౫౫౮
- క. వెనుకకు మరలువిధంబున, దనుజులు వారెల్ల నిల్వఁదగు శక్తియే లే
మిని బాటి;రిట్లు లావా,హినిపతి హతుఁ డౌట నుభయ ♦ లెంతయు నార్జిన్.
- తే. ఉద్యమంబులఁ బాసి మహోగ్రశక్తి
సలరుదానవపతిచెంత ♦ కరిగి పలుకఁ
జాల కప్పుడు మూఁగలఁచంప మొప్పు
నుండి తీవ్రశుగభిని ♦ నొగి మునింగి. ౫౫౯ 2212

* త ముగ్రవేగం సంభవి మాపతంతం మహాకపిః, తత స్సంప్రేత్య జగ్రాహ మహావేగో
మహాలామ-అనిమా. 1 నేతుబంధం సమాసాద్య వికీర్ణం సలిం యథా-అనిమా. 2 తీవ్రశుగభిని-
కుఁ + అభి-శోకపాగు మనియర్థము.

క. విరహితసంజ్ఞలవలె నుండిరి; యంతట కవివిభుండు ♦ నీలుఁడు జయముం
గరముం గొన్నముహూబలఁ, డరాతివిధ్వింసనంబు ♦ నవ్విధిఁ జేయన్. ౬౦౫

క. వనచరవర్యులు తమి న, పునికయి వినుతింప మిగులఁ ♦ బ్రమదంబున నా
మనుజవిభూత్తములం గనఁ, జని వారలచెంతనుండె ♦ సఫలాత్తుండై.

ఏబదియొనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౯ - వ సర్గము.

— ధృతి రాణుని ప్రథమయుద్ధము. —

చ. ¹నన చరిత్రైస్యనాయకుఁడు ♦ బాహుబలంబుమెయిం బ్రహస్తునిన్
దనుజభటాధిపుం గలనఁ ♦ దాఁ బొలియించి చెలంగ భీమసా
ధనములఁ దాల్చి యంబుధివిధంబున వేగమునం జెలంగునా
దనుజమహేంద్రునైస్యము విఠాకున లంకకుఁ బాతె నార్తిమై. ౧ 2215

సీ. దనుజవీరులు చని ♦ తమవతికిం బ్రహస్తుఁడు వాహినీపతిఁజ్ఞోజిఁ బడుట
నీలునిచే నని ♦ సోలుచుఁ జెప్పంగ వారలపల్కుల ♦ వరుసవినుచు
²బలవంతులౌ శత్రువుల నాశ్రయించుట విధియయ్యుఁ గాలునిపీటికరుగఁ
దగుతటి గావున ♦ దారుణకోపంబుఁ బూనె; నారావణుఁ ♦ డానిలింప

తే. పతిసమానుఁడు సేనాధిపతి హతుఁడగు
టను గడున్ విని శోకంబునను మునింగి
యంతఁ గోపాన్వితస్వాంత ♦ మమరఁ జెంత
సలరు రాక్షసభటనాయకులను గాంచి. ౨౫

2216

క. సురపతి సురభటవీరులఁ, బరికించి వచించుమాడ్కిఁ ♦ బలికెన్; మనకుం
బగుఁడగు రామునిపట్లను, ద్వీరపక యువేక్షఁ బూనవచ్చునె చెపుఁడీ. 3౫

క. శతమఖుబలముం గూడిన, జతనంబునఁ జెండఁజాలు ♦ శౌర్యమహితు నా
దితిజవమూవుఁ బ్రహస్తుని, మతంగజభటాన్వితముగ ♦ మ్రందించి రనిన్.

క. కనుకన్ వనచరులని తక్కినవారి నువేక్షచేతఁ ♦ గ్రిందుపఱుపకుం
డనుగూడఁ దింక నేనో, మనమున నోర్వంగఁజాల ♦ మార్దురకడిమిన్. ౪

క. వెనుక స్తుందుం జూడక, చని వైరులఁ జంపుచున్ విజయముం గొనఁగా
ననికిం బోయెద నల్పులు, ఘనబలులం జంపుచుండ్రు ♦ గానఁ నలంపన్. ౫

1 గతసర్గంతమునఁ జెప్పఁబడిన విషయమే మరల నిలఁ జెప్పఁబడినది. ఇదిప్రాచీనులగు మహాకవులచార మని యెఱుంగవలయు ఇట్లు చెప్పట నిరర్థకము మాత్రము గాదు. ప్రకృత కథాబీజభూతము గాన నిది పునరుక్తి గాదని గ్రహించుట సహజము 2 ఇది వ్యాఖ్యానింపవలయు మనకుఁ చెనుగు

తే. సంగరక్షోణి యెంతో యాశ్చర్యకరము
గాఁ గనంబడుచున్న; దిక్కాల్పమందె
దావదహనుండు జ్వాలల ♦ తతి వనంబు
గాల్చురీతిని నాబాణగణముచేత. ౫౪

2221

క. రాముని లక్ష్మణుఁ గీత, స్తోమంబును గాల్చువాఁడ ♦ [క్షోణికి నిపుడే
భీసుంబగుకపిరక్తము, చే మానుగఁ దృప్తి గూర్తు ♦ జిత్ర మలరంగ.]

క. అని పలికి యింద్రుని వా, దనుజేశుండు దహనుమాడ్కినద్యయుఁ గాంతిఁ
గననై హయరాజాన్విత, మునునయి భూషణవిలాసములను మెఱయుచున్.

క. తనయంతనె గ్రాటెడుస్యం,దన మారోహించె; నిట్లు ♦ దానవనాథుం
డనుచరయుతుండై చనుచుండినతటి ఘనశంఖభేరినినదమ్ము లొగిన్. ౫౫

ఆ. పణవముఖములైన ♦ పటువాన్యరవములు
భుజము లప్పరింపఁ ♦ బుట్టుధ్వనులు
సింహనాదములును ♦ జెలఁగుపుణ్యస్తుతు
లలరఁజేయఁ జనియె ♦ ననికి నపుడు. ౮

2225

చ. దనుజవిభూతముండు గిరితలజముల్ వలె గట్టివారు మే
ఘనిచయమట్లు నీలములుగాఁ దగురూపములొప్పు, నిప్పులో
యనఁదగు నేత్రము ల్వేలయి ♦ నార్చుచు నొప్పెడు రాక్షసాత్తముల్
తనుగొలువంగ భూతపవిత్రానయు తేశ్వరురీతి రాజులెన్. ౯

2226

మ. గురు తేజుండగు రావణాసురుండు కోర్కెల్లొనీరి శీఘ్రంబుగాఁ
బురము నెవ్వడి యుగ్రసింధుజలదఃపూహంబునుం బోలె ను
ద్ధరనిస్సావము గల్గి *వృక్షగిరులం ♦ దోరంబుగాఁ జేతులం
బరమాహ్లాదము మీఱఁ దాల్చి యనికిం ♦ బైకొన్నచిత్తంబులం
గరముం బొల్పెడు నాకపీంద్రబలముం ♦ గాంచెన్ నుహోగ్రంబుగన్. ౧౦

చ. అని నొసరించునుత్సుకము ♦ నంది ఘణీంద్రనమానబాహువై
తనరురఘూత్తముండు సిరి ♦ తద్దయునొప్పుగ సంగరక్షునై
స్యనికర వేష్టితుండగుచు ♦ నారయఁగా నతిరూక్షమాచు న
చ్చునిఖిల దేవతారిపులస్తోమముఁ గాంచి యెసంగువేడుకన్. ౧౧

2228

తే. శస్త్రధారులమేటియై ♦ సకలవీర, తారతమ్యవిదుండయి ♦ తనగునప్పీ
భీషణుని గాంచి యిట్లనె; ♦ వివిధచిత్ర, తరపతాకాధ్వజాయుధఃతతులతోడ.

సీ. ప్రానశూలానిశః ప్రవ్రాతములతోడ నై రావతనమానఃప్రాప్తిగణము
లొప్ప నక్షోభ్యమై ♦ యుగుశూరజాప్తమై యలరునిస్సై న్య మి ♦ దరయ నెవరి

దగునొ నా రామునుఁ త్తహవాక్యమును 'శక్రసదృశవిక్రముడై నఁసరసమతి వి
భీషణుం డాదృతిఁ విని మహాత్ములును రక్షఃపుంగవులునయిఁ క్రాలువారి

తే. బలములకొలంది చెప్పంగఁ దలఁచి యనియె;

నల్లదిగొ భూపవర్య! బాఁలార్కుఁ బోలి

యరుణవక్త్రంబుచే నొప్పిఁ హస్తీమూఁపు

నందుఁ గూర్చుండి తచ్చిరంఁ బదరునట్లు గెయు

2280

క. తనుభారంబున నొప్పెడు, ననుఁ నకంఠమనిగాఁగఁ దలఁపు; మదిగొ న్యం

దనమెక్కి మృగపతిధ్వజముఁ శక్రధనుస్సుమానఁమునగుధనువును. గెయు

క. అలరఁగ గుణమును లాగుచు, వెలసెడు సుగ్రంపుపంతఃపితతిఁ గరివలె

వెలుఁగుచునున్న యతం డి, మ్ముల విధివరములనుగన్నఁ ముఖ్యుడనుమ్మా! గెయు

ఆ. ఇంద్రజిత్తనంగఁ నిలఁబ్రసిద్ధుండగు; వింధ్యశిఖరివోలెఁ విష్ణుతదేహుఁ

డన్తగిరివిధమునఁ నన్యలతేజంబుఁ దగ్గునట్లు సేయుఁ ధైర్యమలర. గెయు

క. అలరు మహేంద్రగిరింద్రమువలె నిశ్చలుఁ డతిరథుండుఁ బలశాలి యొకం

డలఘురథ మొక్కచాపం, బలరుచుఁ గైదాల్చి విస్తృతాకృతి దాని. గెయు

క. సారించుచు నున్నాడే, శ్రీరామా! విపులతనువుఁ జెందిన యతఁడే

భూరిబలుం డితకాయుడు, చేరున నల్లదిగొ ప్రబలఁసేనాన్వీతుడై. గెయు 2285

క. తనుకార్కునిచందంబున, ననుకాక్షుండగుచు గంటఁ బధికంబుగ ని

మృరనాదము సేయఁగ నొ, కరినెక్కి ఖరధ్వనుల్ తగంగ నటచుచు. గెయు

క. అగుదెంచుచున్నవాడే, ధరణిశ! మహాత్ముఁ డతులఁదగుండు మహా

దరుఁ డీతఁడు సుమ్మా! బంగరుసొమ్ములు చిత్రములుగఁ క్రాలుచునుండ.

తే. సంధ్యయంకలి యంబుదఁసహితశిఖరి

వలెఁ బ్రకాశించు ఘోటకఁపరము నెక్కి

కాంతులొప్పెడు ప్రాసంబుఁ కరమునందు

నలరు వేడు పిశాచాఖ్యుఁ డశనిజవుడు. గెయు

2290

సీ. విద్యుత్ప్రభంబయిఁ వెలయుచుఁ గింకరవజ్రవేగంబునఁ పజలఁవాడి

శూలంబు గరమునఁ దాలిచి గిరిత్యువృషభంబుపై నెక్కిఁ వేగవచ్చు

నీతండు కీర్తిచేఁ ననఁగెడు త్రిశిరుండు, జలఁతతుల్యాంగుడైఁ బలుపుగలిగి

యతివిశాలంబయిఁ యందమై పక్షంబువెలయుఁగా ఫణిరాజఁబలితకేత

తే. నము చెలంగ నన్నద్ధుడైఁ నారినట్టె, కర్ణములదాఁక లాగి, నిఁకానులీల

మరల నద్దాని విడుచుచుఁమనలఁగ నెడు, వేడుకుంభుడు భూపాలఁబిబుధరాజ!.

1 విభీషణ శక్రసమావర్యః-అనిమా. 2 ఏహౌశనితుల్యవేగః-అనిమా. 3 విద్యుత్ప్రభం
కింకరవజ్రవేగం-అనిమా. కింకరవజ్రవేగమ్-వజ్రవేగా దవ్యధిక మిత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

చ. కనకము వజ్రముల్ పొదుగఁగా విలసిల్లుచు ధూమయుక్తమో
యనునటు లొప్పు సత్పురిఘ ధమై కరంబునఁ బూని ఘోరక
ర్మనిచయ మద్భుతంబుగ నమానుషశౌర్యముచే నొనర్చు నీ
దనుజబలప్రధానుడగు ధానవుఁ డాను నికుంభుఁ డోవిభూ!. ౨౧ 2240

చ. ధనువు కరాళి ఖడ్గములు ధారుణరీతివెలుంగ డెక్కె మొ
య్యిన వెలయంగ నొప్పు రథఁనుందు ముదంబునఁ గూరుచుండి న్యం
దన మది యగ్నిరీతిఁ దగ ధారుణహాపమునం జెలంగునీ
ఘనుఁడు నరాంతకుండగును ధ్యౌఃపతివర్య! మహేంద్రవిక్రమా!. ౨౧౫ 2241

తే. అరులు కనఁబడమిని భూధరాగ్రములను
శత్రువులుగాఁ దలంచి భుజప్రతాప
మలరఁ బోరాడుచుండు నరాంతకుండు;
చూడు మల్లదిగో కనుచూపునందు. ౨౨ 2242

సీ. పలువిధములు ఘోరములునై నరూపముల్ గల్గు శాస్త్రాలోష్ట్రఃకరిహాయుగ
ముఖములుతగ నేత్రములువిష్పత్తంబులైవెలయుభూతములుతఁ న్నెలమిఁగొలువ
నలరునీతఁడె దేవతలదర్శనాంతయా రావణుండు హినుకరప్రతిమము
నూత్తశలాకము ధుధకరంబునునగు తెలిగొడు గీతనిదివ్యరథము

తే. నందు వెలయుచునున్నదీయమరవైరి, గురుతరసావ్సంతుఁ డెల్లరఁజ్జీవగు లొగిఁ
గొలువ భూతాళితోడను గూడియున్న, యట్టిరుద్ర నివగిదిగఁ నలరువాఁడు.

చ. ఘనమకుటంబుఁ దాల్చి రుచిఁ గ్రాలెడుకుండలముల్ శ్రవస్సులం
దు సటన మట్టెచేయ రుచిఁజో ముఖమెంతయు నొప్పువీణఁ జ
క్కనితుహినాద్రి వింధ్యగిరికాంతులపాలిక భీమరూపము
దనరఁ జెలంగువాఁ డితఁడు; ధానవవీరుఁడు నుమ్ము భూవరా!. ౨౪౫ 2244

క. శతమఖనమవర్తులయు, ద్ధతినొందినవాఁడు తీక్ష్ణధాముని పగిది
క్షీతిఁగ్రాలువాఁడు కనుమా, క్షీతిపాలమహేంద్ర యనిన శ్రీరాఘవుఁడు.

క. అరిహంత నవిభీషణుఁ, బరికించి వదించె నిట్లు ధళిరే! దనుజే
శ్వరుఁ డీతం దురుతేజ, సుస్ఫురితుండు ప్రతాపశాలి ధళిభిలుఁ గాంతి. ౨౬

చ. ఖరకరునట్లు కాంతుల నికామము వెల్లుచుఁ దేజీమాడరా
కరుడుగ నొప్పుఁ దేజమున ధావృతమై తగు వీనిరూప వి
తరుణమునందుఁ గన్నడు నితాంతము స్పష్టముగాఁగ; రాక్షసే
శ్వరుఁడగు వీనిదేహము విభాసిలునట్లుగ దేవదానవో
త్కరమున నేరిదేహమును గ్రాలదు కాంతినమగ్రమై తగఁ. ౨౮ 2247

క. ఈతనిభటవరులెల్ల సుహితేజులు పవ్వతముల యాకృతిగలవా
రాతగిరులం గొనియే, యీతఁడీ యుద్ధంబునేయ నందినమేటుల్. ౨౮౫

ఆ. దీప్తములగు బాణఃదీధితు ల్వైలయంగ, వానిఁ దాల్చియున్నవారు; భీమ
తేజఁడైన యితఁడు ధీవ్యమానభయంకరస్రతాపదనుజఃరాజ గొలువ.

క. అతితీక్ష్ణదేహభూత, ప్రతతియుతుండైన యమునిభంగి విలసిల్లే
శతధృతివశమున నీనుర్కృతి నాదృష్టభమునందు ధమానుగఁ బడియె.

క. కనుఁగొను మిదిగో భూజాతను దొంగిలి నాకుఁ గల్గఁ ధాఁజేసిన యి
పైనుక్రోధమ్మున నేసి, తనిపై వెడలించువాడఁ ధారుణభంగి. 30

చ. అనియిటు వీర్యవంతుడగు ధనారఘురాముడు పల్కి లక్ష్మణుం
డనుచుండఁ జెలంగఁగ నుహావిశిఖంబును లాగి యెత్తి ని
లైను సమరాంగణంబునను ధజెందిన వేడుక; సంతరావణం
డనుసమవిక్రమాఘ్యులగు ధనాసురవర్యులఁ గాంచి యిట్లును. 3౧ 2252

సీ. జంకునొంకక మీరు ధచక్కఁగా నగరంపు ద్వారంబులందు, సంతర్గతమ్ము
లగుపురద్వారమ్ములందుఁ దత్సార్వభౌమంబులందు నుభయంబులుండు ధనట్లు గట్టి
నట్టి చర్యాభవఁనానియందును నిల్చి చక్కఁగాఁ గాపాడఁ ధజాలియుండుఁ;
డిప్పుడు ననుఁగూడి ధయారీతి మీరెల్ల వచ్చియుంటను జూచి ధవనచరేంద్రు
లిప్పుణంబున ధనెవ్వరు లేకున్న చిత్ర మిద్దానిని ధజత్తములను

ఆ. నెఱిఁగి దుష్ప్రసహనుయే యయ్య జనశూన్య

మైన లంకఁ జొచ్చి ధయతిజవమునఁ

బాడు నేసి పాఱవై తుకు కంధిలో

ననుచుఁ బరిజనులకు ధనాజ్ఞయొనఁగి. 3౨

2253

చ. తను నిటుగూడి వచ్చిన నుగరర్చుల వారల వీడుకొల్ప నా
దనుజులు సావ్యజ్ఞ నౌదలలఁ ధదాల్చి చనన్ మఱి రావణుండు చ
య్యనఁ బెనుచేప పూర్ణమగు ధనభీజలంబు గలంచుభంగి న
వ్వనచరసాగరాఘము, సవారితరీతి నలంపఁజొచ్చె దా. 3౩ 2254

అంశ సుగ్రీవుఁడు రావణమార్కొని మార్చిల్లుట. అంశ

ను. దనుజేంద్రుం డిటు తీక్ష్ణబాణధను పుధ్యచ్చక్తిమై దాల్చి చ
య్యన యుద్ధంబును జేయఁ బైబడుచు రా ధనత్యంతకోపంబునం
గని సుగ్రీవుఁడు భూరిభూమిధరశృంగం బొండుఁ జేలాగి యా
తనిపై కిం జని మార్కొనె; మఱియును ధదర్పంబుమై నాతఁడు. 3౪

క. తరువితతియుక్తసానూ, త్కరములఁ దగునాశిఖరముఁ ధగ్రవ్యాదునిపై
బరవసము మీఱవై చె వి,సరి జవమున; రావణుండు ధచక్కఁగదాని.

క. తనపై కడరఁ డలాలునఁ, గని హాటకపుంఖశరనికరముఁ ధేదిం
చెను దాని; నిట్లు తరువిత,తినిగూడిన సానువులను ధదీప్తమ్ముగచు. 35

- క. అలరారుకై లశిఖరం, బిలఁ దుత్తుమురై పడంగ ♦ యేచి యమునితోఁ
దురితంబయి పెనునర్పము, వలెఁ దగునొకశరము వింట ♦ వజ్రరిపుండుఁ.
- క. ఒనఁగూర్చి కోపచి త్తంబున వాయునమానవేగ ♦ మునఁ దగి విద్యు
త్తును బోల మండుచుకా జిష్ణునివజ్రముఁబోలి మెఱయు ♦ సునిశితశరమున్.
- క. కొని సుగ్రీవుపధార్థం, బనూనమగుశక్తి వైచె; ♦ నమరేంద్రు మహా
శనివంటి యాకృతిం దగి, సునిశితమగు నగ్రమునను ♦ శోభిలునదియుఁ.
- క. దనుజేంద్ర బాహుము క్తిం, గని జవమున వజ్రముండు ♦ కడఁగి ప్రయోగిం
చినశక్తి క్రాంచభూధర,మును జెందినరీతిఁ బ్లవగ ♦ భూపతిఁ దాఁకెఁ. ౪౦
- క. దారుణశక్తి యదిట్టులు, గా రయమునఁ దాఁకి చించెఁ ♦ గపివక్షుము; నా
వీరుఁడు తచ్చరపీడితుఁ, డై రావంబడరఁ జిత్త ♦ ముట్టె కలఁగఁకెఁ. ౪౧
- క. ధరఁబడియె; మూర్ఛితుండై, హరివీరుం డిట్లు పడఁగ ♦ ననుగులు గని యు
ద్ధరరావమడరఁగా నార్పిరి; జ్యోతిర్ముఖుండు నభుండు ♦ చెలఁగు ఋషభుండుఁ.
- క. ¹ పెనునంష్ట్రులఁ దగుగవయుండు, ఘనుండుగ వాఱుండుశక్తిఁ గాయములుకడుం
బెనుపొంద భూధరంబులఁ, గొని నడచిరి నకలదనుజకుంజరువై కిఁ. ౪౨
- చ. అమరవిరోధి యట్టె ప్లవ ♦ గాధిపులేసిన పర్వతంబులఁ
నమముగ దృష్టినిల్చి కని ♦ శాతతరాగ్రశిరాళిఁ ద్రుంచి వ్య
ర్థములుగఁ జేసి వారలను ♦ దద్దయు హేమవిచిత్రపుంఖబా
ణములను నొంచె; నాప్లవగ ♦ నాథులు భీమశరీరు లత్తఱిఁ. ౪౩ 2265
- క. దనుజారిబాణభేదిత, తనులై ధరఁబడిరి; పిదప ♦ దనుజనుహేంద్రుం
డనుపమథయకృత్కపిల,మును బాణావళులచేత ♦ ముంచెం గడఁకెఁ. ౪౪
- సీ. ²వీరో త్రములుగాఁగ ♦ వెలయునావాసరుల్ హింసితులయియుట్టె ♦ యిలను దెల్లి
భయమువాపుచుఁగాచు ♦ వారులేనందునఁ బలుపుగాఁగూయుచు ♦ భయముశల్య
మట్టు మదిఁ నాటి ♦ బిట్టుబాధింపఁగ దనుజనాథాంబక ♦ తతికి డస్సి
యా ర్తశరణ్యుడై ♦ యిలరు శ్రీరాముని శరణుసొచ్చిరి; ధను ♦ వ్యంతుఁ డసుల
- ఆ. చిత్తుడై నయట్టి ♦ శ్రీరాముఁ డంతటఁ, జాపముఁ గొని కీశ ♦ సమితిఁ గావఁ
జనియె వేగ యపుడు ♦ పామిత్రి రాముని, పరిసరమున కేగి ♦ పరమభక్తి.
- క. కరములు మోడిచి యెంతయుఁ, బరమార్థయుతంబుగాఁగఁ ♦ బరఁగుపలుకులఁ
బరికించి వలికె; బ్రభువర, సరదారహరించినట్టి ♦ పాపిని నితనిఁ. ౪౬ 2266
- క. అనిఁ జంపఁ బూజ్యులగుమీ, రనూనమగుశక్తిచేత ♦ నలగుచుచున్నా;

1 గవయస్సుదంష్ట్రుఁ-అనిమా. 2 తతో మహాత్మా సధున ర్థమస్తే నాదాయ రామ స్పహసా
జగామ-అనిమాలము. శరణాగతకృత్య ముక్త్యా శరణ్యకృత్య మానా-అని గోవిందరాజులు కొంత
వ్యాఖ్యిప్రాసీరి. అది కథకు నమకూలించినది కాదు. ఐనను ఆపదములే యిందుపయోగింపఁబడుటచే
నాసార మిందుఁ గవఁబడునని యెఱుంగునది.

రసయుని నీచుని నీదను, జని నేనే చంపువాడఁ డ జము శ్రీరామా! . ౪౭

క. అనుమతి నిష్కా! నీదగు, ననుజ్ఞ లేకుండఁ బోవ ధన్వముగాదం
చని వినయంబునఁ బల్కిన, యనుజుని వాక్యములవిని మహామతిగానక .

*క. గురుకాంతి సత్యశౌర్యము, పరఁగంగా నొప్పురామభద్రుండను సో
దర! పొమ్ము నీచుడని నీ, యరి నెంచక యత్నపరుడనై పోవఁదగు. ౪౮
క. శరమొండు గూర్చునట్లుగ, నరికిం గన్నడుచు మఱొకయస్త్రముఁ గూర్చు
గురువీధ్యుం డగుటఁ సం, గరమునఁ జిత్రప్రతాపశక్లితుండగుఁ జా! . ౪౯

1ఆ. శతఁ డలిగ నేని యెల్లలోకంబు లొక్కటిగఁ జేరి యితని ధన్వమికోర్వఁ
జాల వింతుకయును ధన్వదియం బేలేదు, గానఁ బొరపడకయె ధన్వపవతి.

క. దనుజునియందలి లోపము, లను నుతి నీలోపకణములను సరయుము; నీ
కును గల్గువానిఁ బరువకు, గనఁబఱువక హెచ్చరికను ధన్వ సతతము. ౫౦

క. ధనువున నిన్నుఁ బాగ్ర, త్తను గాచికొనుమ; యటంచు ధన్వశరధి వచిం
చిన ధన్వశుఁ డారాముని, గని గాఁగిటఁ జేర్చుకొని తగ్గఁ నలగొనియె.

క. తనివార మొక్కి యుద్ధంబునకుం జనె; నేన్దుతుండములకు సమములొ
ఘనబాహువులందగు రాముని తమ్ముడు దీప్తచాపముల భీముముగ. ౫౧

క. కరముల ధరించి బాణోత్కరముల వర్షంబుగాఁగ ధన్వశలముపయిం
గరచుడలి భిన్నులై పడు, హరివీరులపైని గురిసి ధన్వదశముఖు. ౫౨

క. కనుఁగొనియె; మహాశేషంబునఁ దగుహనుమంతుఁ డనిలపుత్రుం డట్లు
య్యునికిఁ లక్ష్మణురాకను, గని నేనుండంగ నేల ధన్వ మితనికి. ౫౩ 2278

క. అనియెంచి రావణునిబా,ణనికరమును నిలిపి, దనుజనాథునిపైకిం
జనియె ధన్వరా; సన్నతి, యనిలాత్మజఁ డతనిరథము ధన్వ జేరి తగ.

చ. తనయపసవ్యబాహువు నితాంతము పైకినిగుడ్చి దానవేం
దుని నదలించుచుం బలికె ధన్వముగా; సురదైత్యసంతతిఁ
ఘనతరయక్షరాక్షసనికాయముచే సురగాయకాళిచే
తను నని జావకుండను విధాత్యవరంబును గాంచినావుగా. ౫౪ 2280

*క. నవచసులవలన సాధ్వసము నీకు నిటఁగల్గు; హస్తముచు నిదిగో వ్రే
ల్లను నై దిటఁదగుదాని, నినుఁ జంపఁగ నెత్తినాడ ధన్వనిపు డదియె.

క. నినుఁ జంపి నీశరీరంబునఁ జరకాలముగ వాసమును జేసెడు జీ

* త మ బ్రతి న్నహాతేజా రామ స్సత్యపరాక్రమః-అనిమా. 1 త్రైలోక్యనాపి సంక్రద్ధో
దుష్పరిహర్య న సంకయః-అనిమా. ఇచట రామునినోట రావణునిం బొగడించి మహాకవి వాల్మీకి
తనచాతుర్యమును వెల్లడించెను మహాపురుషులు శత్రువునుగూడ గుణమున్న బొగడుదురనుట యిట
గ్రహింపఁ దగినది. 2 రాఘవస్య ఇవ శ్చుత్వా పరిష్కృత్యాభిపూజ్యత-అనిమా. 3 ఏష మే
దక్షిణో బాహుః సంచకాభి స్సముత్థితః-అనిమా.

పునిఁ బైకెఁ బంపఁగల దన, దనుజేంద్రుం డంత భీమదర్పుఁడు పూనిన్.

చ. అనిలజవాక్కులన్ వినుచు ♦ నాగ్రహాయుక్తి సురక్తనేత్రుఁడై
యనియె మరు తనూజఁగని ♦ యార! కపీ! యింక శంకలేక వే
గ నను గరవ్రహారమున ♦ గాసిలఁ జేయుము శాశ్వతంపుగీ
ర్తిని గపికొట్టె రావణు సతిస్థిరశౌర్యముఁ బూని యంచు మే
దిని గడియింపు మంతట ముదిం దలపోయుచు నీదుదర్పమున్. ౫౭౫ 2283

క. నిను సశియింపం జేసెద; నన వాయుకుమారుఁడైన ♦ హనుమయు దనుజే
శునిపల్కుల విని రావణ, విను మును నేఁ గొట్టినాఁడ ♦ విక్రమమలరన్. ౫౮

క. నాపారుషంబు నెఱుంగఁగ, నీపట్టిని సత్తుఁ దలఁపు ♦ మిపుడని మదికిం
జూపట్టునట్లు పలికిన, నాపావనిపలుకులకు మహా తేజంబొ. ౫౯ 2285

క. దనుజేశ్వరుండు కోపంబును దాల్చి పరాక్రమంబు ♦ పొంగఁ గరతలం
బునఁ జఱచె; దానఁబలుమఱు, మనమునఁజలనంబునొంది ♦ మరుదాత్మజుఁడున్.

క. మతివిభవంబును నెంతయు, సతులిత తేజంబువెలయు ♦ నట్టిఁడు గానన్
స్థితి నట్లొక్కముహూర్తంబు తగంగని శ్ఠైర్యమూని ♦ పొంగెడుక్రుధచేన్.

చ. కరతలసంప్రహారమునఁ ♦ గర్భురనాథుని నొంచె; సంత నా
సురిరిపుపాలకుండు కడు ♦ సూరుడు భూరిబలుండునైన య
వ్వురుదధిపాత్మజుండును సమానుషశక్తిని దన్నుఁ గొట్టఁగా
ధరణి చలింపఁగా గిరివిధంబునఁ దద్దయుఁ జంచలించె దాన్. ౬౨ 2288

చ. అనిమొన నిట్టు లాదనుజఁ ♦ డాహనుమంతునిహస్తతాడనం
బునఁ జలియించుటం గని కవుల్ మునిసిద్ధనురానురుల్ ముదం
బున రొదసేసి; రాపిదప ♦ భూరితరంబగు తేజమొప్పునా
దనుజవరుండు తెప్పిటిలి ♦ తత్పవనాత్మజుఁ గాంచి యిట్లున్. ౬౪ 2289

*క. వనచరవర! నీవీర్యంబును మెచ్చఁగవచ్చు శత్రువుగనుండితివై
నను మెచ్చువాఁడ బలిరే, యన; హనుమయు నిట్లుపలికె ♦ నాతనితోడన్.

తే. ఇస్మిరో! నాదువీర్యమిం ♦ కేమి పలుక
నిద్ది యుండిన లేకున్న ♦ నేమి యింకను
బ్రదికియన్నాఁడవే యేల ♦ పలుకు మిప్పు;
ఢొక్కమాఱు దురాత్మ! నీవుద్యమమున. ౬౫ 2291

క. ననుఁ బ్రహరింపుము నీవే, నిను వినుతించుకొనెదేల ♦ నే సంతట ము
ష్టిని నిన్నుఁ బొడిచి యమపురమున కనిపెద; ననిన దనుజముఖ్యుం డంతన్.

చ. హనుమవదించుమాటలకు ♦ నాగ్రహ మూనుచునుండెఁ బారుషం
బునఁ దగు రావణుండు క్రుధఁ ♦ బొంగుచు నేత్రము లెఱ్ఱవాఱఁగాఁ

దనకుడిచేతిముష్టిని నితాంతజవంబున వైరితోమ్ము నొ
య్యనఁ బొడిచెన్; బృథూరమున నతనివ్రేటుపడం గపింద్రుడున్. ౬౮
క. పలుమఱుఁ జలియించె; మహాబలుఁ డాపవనాత్మజుండు నబలీకచే మూ
ర్ఖిలుటంగని యతిరథుఁడౌ, పరాశనేశుండు పవనుఁపట్టిన ననిలోన్. ౬౯ 2294

తే. చంపరామి నెఱింగి యీశత్రువింక
మూర్ఖుఁ దేజిన బహుకష్టములు గలుగును
గాన వేగంబ చనుటమేతానటంచు
సరద మెక్కి నీలునిపైకి నరిగెనంత. ౬౯౫ 2295

మహాస్రగః—

దనుజేంద్రుం డుగ్రహుపాతతబలయుతుడై నర్పముప్పొంగుచుండం
గను భీమవ్యాళరీతిం గనఁబడి రుచుం గ్రాలుచున్ వైరిమర్త
ఘనకృంతస్ఫారశక్తిం గననగుశరమూల్ గాడఁగానేసి నీలున్
ఘనదర్పున్ వాహినీశున్ గనలనొసరిచెన్ గాఢదీప్తుల్ చెలంగన్. ౭౦

సీ. హరిచమూపతి నీలుఁ డట్లు బాణాలిచే శ్రమమొంది యొకచేత నశత్రుబాణ
ములను హరించుచుఁజెలఁగి వేటొకచేతఁ బర్యవ్రాజముఁ గొనిఁబరవనమున
దానవులై వైచె; మానితతేజుడై మతిమదస్త్వండు గుఁ మరువధిపతి
తనయుండు సంజ్ఞను దాఁగని యనిచేయు కాంక్షతో నంతటఁ గాంచియొకట

తే. నీలుతోడఁ బోరాడెడు నిఖిలదనుజ
సతినిగని తప్పిపోయెనే యితఁ డనుక్రుధ
వెలయ నాతనితోడ నొరులఘయఁ జని
నట్టివానిపై కడరుట యహితమునుచు. ౭౧ 2297

క. నిను మార్కొనమానితి నని,యనియెన్; గురుతేజుడైనయనురేంద్రుండు నీ
లునిచే వైవంబు నా,ఘనశృంగముఁ దీక్షిస్తకాండమ్ములచేన్. ౭౫ 2298

క. తునియలుగాఁ జేసెను మేదిని బడియెను నదియు; భటపతియుఁ బరవీరా
ళిని జంపువాఁడునుం గా,వున నీలుండు తచ్చిఖరము నభూరిశరములన్. ౭౫౫

క. ధరపై శకలములై పడ, నురుతరకోపమునఁ గాంచి యుగ్రులయమునం
బరగు ధనంజయువలె నా,తరుణంబునఁ జూడనగుచుఁ దద్దయుఁ గడఁకన్.

క. ఇనుమద్దులఁ జండ్రులఁ బూచినమామిడిచెట్ల వివిధఁచిత్రతరమహీ
జనికరముల రావణుపైఁ, దనశక్తియు వెలయ వైచెఁ దద్యుద్ధమునన్. ౭౭

చ. తరువుల వానినెల్లఁ దనదర్పము పొంగఁగ రావణుండు భీ
కరశరవృష్టిచే బదులుఁగా నడిఁ ద్రుంచి హుతాశనాత్మజున్
గరము భయంకరమ్ములగు కాండములం బరఁగించి నొంచె; న

కృరణిని నీరదంబు లొగి ♦ త్కృధరవర్యముపైని వృష్టిని

బరగఁగఁ జేయునట్లు తను బాణములన్ సురవైరి గప్పఁగెన్. ౭౮౪ 2802

క. అనలాత్మజుండు తనదగు, తనువును సూక్ష్మముగఁ జేసి ♦ దానవవరుగే
తనమున వ్రాలె; ధ్వజాగ్రంబున వ్రాలిన నీలు ననలఁపుత్రుని నంతఁ.

చ. కనుఁగొని రావణాసురుఁ డఖండమహాగ్రహమూని మండె; నా
వనచరపై న్యనాథుఁ డట ♦ వర్ధిలి సింహరవంబుచేసె; నా
దనుజునిబాణలక్ష్మమును ♦ దాఁగనకుండ ధ్వజాగ్రమందును
ధనువుమొనం గిరిటమున ♦ దర్పమునం జరియించునీలునిన్. ౮౦౪ 2804

క. కని లక్ష్మణుండు రాముఁడు, హనుమయు నాశ్చర్యమొంది; ♦ రంతటఁ దేజం
బునఁ బరఁగు రావణుం డా, వనచరులాఘవము గాంచి ♦ బాపురె యనుచున్.

క. మనమున నాశ్చర్యంబును, గని యద్భుతమైన యగ్ని ♦ కాండంబును గై
కొనియెం; గోతులు రావణుఁ, డనిఁ గపిలాఘననువిస్మి ♦ తాత్మఁ డగుటకున్.

ఆ. మనములందు హర్ష ♦ మును గని యార్చిరి, కపులనాదములకుఁ ♦ గళవలించి
యేమిచేయ మదిని ♦ నించుక తోవమి, నూరకుండ నీలు ♦ నుద్ధతికిని. ౮౦౪ 2807

సీ. దనుజేంద్రుఁ డంతట ♦ దహనుశరంబును జ్వలనుమంత్రంబున ♦ సంస్కరించి
కేతనాగ్రంబె ని ♦ కేతనముగనున్న యానీలుసింగించె; ♦ నట్లుచూచి
యామహా తేజఁ డ ♦ య్యనురేశ్వరుఁడు పల్కెనతనితో; నోకపీ! ♦ యడవినుండు
జంతువా పెనుమాయ ♦ సరగున నిద్దాని గని సాధులాఘవంబును గనితని
తే. శక్తిగలవాఁడ వేని ర ♦ క్షణముచేసి, కొనుమ నీ ప్రాణములను బెక్కువిధములగు
నీదురూపంబులం గడు ♦ నేవునసృజి, యించుచున్నాడవైన నేనిపుడు కడఁగి.

క. శరమిది మంత్రయుతం బీ, తరుణంబున నిన్నుఁ జంపఁదగు నిది నీవి
కృరణి నసురక్షణంబును, బరమాదృతిఁ జేసికొనినఁ ♦ బటుతరశక్తిన్. ౮౭౪

క. నినుఁ జంపఁగలద టంచున్, దనుజేంద్రుఁడు పల్కి దీర్ఘ ♦ తరబాహువులున్
గనఁబడ మంత్రనమన్వితమును దీక్ష్యమునైన బాణ ♦ మును సంధించెన్. ౮౮౪

చ. ధనువున నిట్లుగూర్చి కపి ♦ తల్లజుపైఁ బరఁగించె నగ్నిమం
త్రనియతమైన యస్త్రమిది ♦ దారుణరీతి నురంబు గాఁడఁగా
వనచరపై న్యనాయకుఁడు ♦ వహ్నిశరావృల నగ్ధృఙ్మాయుఁ గే
తనముననుండి నేలఁబడెఁ ♦ దండ్రీహుతాశనుఁ డొటఁ దత్కృపన్. ౯౦౦ 2811

క. తన తేజోవైభవమున, వనచరభటనాయకుండు ♦ బలము వదలి యు
ర్విని జనువు లూదకొనుచు, దనశక్తియడంగఁ బడియె; ♦ దాళఁగలేమిన్.

ఆ. ప్రాణపంచకంబు ♦ పాయ దాతనినుండి
సశగళుండు పిదపఁ ♦ దత్కృపి యట

మూర్ఖమునిఁగిం పంటఁ బోలఁ గన్గొని సమ
రోత్సుకంబు పొం. ౧౭ చుండ మెఱసి ౯౧౫

2818

క. ఘనమట్లుగ మ్రోఁడు న్యం,దనమున లక్ష్మణునిపైకిఁ బాఁ జనియె జవం
బున; నట్లు లక్ష్మణుని వెంటను జేరుచు నడుచునున్న తపనజముఖులక. ౯౨

క. వారించి యనికి నడుమ, దా రాజిల్లుచును మిగుల ధరణి వడంకక
నారిని లాగుచు ధనువున ఘోరముగా మెఱయఁజేసెఁ గ్రోధం బలరక. ౯౩

చ. ధనువు మహాప్రమాణము నద్దయు మ్రోగఁగఁ జేయురావణం
గని గురునత్పైఁడైన రఘుఁ యెఱుని తమ్ముడు లక్ష్మణుండు ప
ల్కె నిటులు రాక్షసేంద్ర! ను కీశగణంబులతోడ యుద్ధముం
బొనరుప నీ వనర్హుఁడవు పొ గ నావయి కేగుదె ఘ్నిక. ౯౪ 28.6

క. అన దనుజేంద్రుఁడు భీకర, మని మును నొరనంబునగు లక్ష్మణుప
ల్కుచు ఘోరగుణధ్వనియును, యుద్ధమునేయనున్న వీరునినతనిక.

తే. తొరసించి కోపంబున పాగుణా బుతో నిట్లుపల్కె; నో!బాలక! మృతి
నందఁగోరెదు విపరీతమైన బుద్ధి, చాడవు నీవిట్లు గాన నిచట. ౯౫౫

తే. భాగ్యవశమున నాదృష్టిపథమునంద
బడితి విక నాశరాశిసంపర్కమునను
గనలుచుం బోవఁగలవు యమునినగరిఁ
నీక్షణంబుననే యని యేపుమీఱ. ౯౬ 2819

క. పలుకుచు నున్నతనితనం,ప్రసన్నుచు నా పన్ను సమదనురారిం
బలుకుల నదలించుచు నిటు,నలికె సౌమిత్రి జపాలక! వినుమా!. ౯౬౫

చ. గురుతరనత్ప్రభావులగు కోవిదు లివిధి నిన్న, చే
యరు సుము; నీవు పాపమతులందు నరిష్టఁడవై పుడి
క్కరణి నుతించుకొంటి; నిటఁ గర్బురనాయక! రాటవిం
బరసతి భీషువేషమునఁ బాపమతిం గొనితెచ్చిన ౯౭ 2821

ఆ. అట్టి నీబలంబు పరిభయకృత్ప్రతాపమును పొరుఁ
నాత్మ నెఱుంగు దిప్పు డంబకములఁ జాపమును ధ, బాగుగాఁగ
చ్చితిని గడంక.

క. అనిసేయంగను రమ్మా, నిను వినుతించుకొననేల నీవే
మునితమ్ముఁ డాడఁ గోపంబున రావణుఁ డతనిపై ను

1 అభ్యేహి మామేన విశావరేంద్ర ననానరాం స్తవం ప్రతియోధు
విజనే యతివేషేణ నీతా మపహృతినిః ప్రతాపమ్.అనివ్యాఖ్య. జానామి
కట్లువ్యాఖ్యచేయఁబడినది ఇట్టియర్థము చెప్పవచ్చును, జానామి-అనుపదము వ్యర్థ
ఖ్యాతిల యభిప్రాయము వ్యర్థమనునా రిపు డిట సేమయర్థము చెప్పవచ్చును.
భాగ-అనిమా.

తే. వైచే నేడింటి నంత సఁవాడిమగఁడు
కనకచిత్రపుంఖమ్మలై ♦ కడునిశాత
ములగు మొనలోప్పు సాయకంబులను వాని
వడిగ ఖండించె లక్ష్మ్యవై ♦ భవము మెఱసి. ౧౯౯

2321

క. శరముల విభిన్నతనువులఁ, బరఁగెడు గురుఫణుల
దొరుగంగఁ గాంచి లంకేశ్వరుఁ డాగ్రహమొ

లి ♦ వైశమ ధర్మవై
దిమతీయుఁ వాఁడిశరములఁ.

క. పరఁగించె; లక్ష్మణుండును, శరతతులను వింట
కరబాణవృష్టిఁ గురిసెను; సురారి యపుడో

వాడిగి ♦ సరభసముగ భీ
మీయుఁ సునిశితశరముల్. ౧౦౦౪

సీ. అర్థచంద్రాకృతి ♦ నలరుచు యురవట్లు క్రా
మట్లు ధారలనొప్పు ♦ నట్టిబాణంబులఖ
కంఠేనఁ గలఁగక ♦ యాలక్ష్మణుండుం
నట్టిబాణాళుల ♦ నన్నిటి నాతండు ఖ
శరలాఘవమున కాశ్చర్యమొందు

మ ను త్తమఃకర్ణి కార
చుచుండెనుఁ గాని యించు
దనుజేశుఁ డంతటఁ ♦ దానువైచి
చి వైచుటఁ ♦ గాంచి యతని
మితీయును దీక్ష బాణంబులను సుమిత్ర
శస, తినివధించుటకై వాఁడిఁ మొనలుగలిగి
గ్ని,వల వెలుంగుచునున్నట్టి ♦ బాణతతుల.

తే. తనయుపై వైచె; లక్ష్మణుండును ?
ప్రభులిశంబులను బోలెఁ నఱి

రాక్షసరాజు దన్వీశిఖముల ఖండిం
కుం బరమేష్ఠి మున్నుదయ నొనఁగంగఁ.

క. ధనువునఁ గూర్చి ప్రయోగిం,
చెను నట్లు వానిఁ ద్రుంచుచ

కాలానలసమాసఁభావళి తగఁగాఁ
లక్ష్మణుని భాలభాగఁమున నాటంగఁ. ౧౦౦౮

క. వెలయుచుఁ దనచెంగట న
జెలఁగెడు నొకబాణవరఁ

భణవీడి
కాఁజెడుశరాస
ంచి ♦ వినులశక్తి

తే. వైచె, నాలక్ష్మణుండు ?
తుండయి హస్తంబున
సమును నొకభంగి ?
తగ్గఁ జలియించి ?

లి ♦ ధైర్యమూని. ౧౦౦౪

2330

తే. మరల నేరీతినో

యరిధనున్ను

ద్రుంచె; నీరీతిఁ

బు ♦ త్రుంగనున్న

వైరి రావణ

గ్రు ♦ బాణములను

...

నొప్పించె ♦ గోటు మెఱయ. ౧౦౦౪

2331

డాశరవిఠానముచేతను నొచ్చి చంచలిం

మూర్ఖిలి విచిత్రముగా నెటులో స్మృతిం దగం

శక్తియయి ♦ క్రాలుచు దేవవిరోధియైన యా

న్నచావుడయి ♦ తారుణబాణనికృతగా త్రుండై. ౧౦౧౪ 2332

మీదస్సునఁ, దడియఁ గుధిరావసి కృతనుడై యనిలోఁ

ంద్రవ్రాతనికుల్యవేగాఁ-అనిమా.

గడఁకఁ మెఱయుచు విధి మును, కడుఁగూరిమిఁదనకునీయఁగఁదనఁచెంతఁ.

క. తనరారుక క్రిఁ గైకొని,యెను; రాక్షసలోకపతి యహీనగతుల నొప్పినదాని విగతధూసం,బునఁ దగు హుతవహునిరీతిఁ బాలించెదదానిఁ.

చ. వనచరవాహినీతతికిఁ వారకభీతిని గొల్పుదాని నాఘనతరక క్రి శీఘ్రముగఁ గైకొని లక్ష్మణువైనవెచె; నాయనుచనుక క్రియం దనను నంతము నొందఁగఁ జేయవచ్చుటంగని హుతవితిహాత్రసనుకాంతిని గ్రాలుచు భీతిదంబులై కనఁబడు బాణముల వయిచి గాఢబలంబునఁ గొట్టెఁ గొట్టినఁ. ౧౦౮౫

నీ. వదలక యాక క్రి వచ్చి లక్ష్మణువిశాలంబైన వక్షస్థలంబుఁ జొచ్చె నంత మహాక క్రినుంతుండై రఘువీరుఁ డగు లక్ష్మణుండు మహాత్మరమగు నాసాధనంబుచే హతినొంది మఱినుఱి ప్రస్థలింఁచెను; నంతరాక్షసేంద్రుఁ డట్లు విహ్వలుండైన యాలక్ష్మణుంగని జవమున వచ్చి హస్తముల బల్కి

ఆ. నతనిఁ బట్టుకొనియె; నారావణుఁడు ధైర్యమున మహాత్మరుఁడయి తనగుతుహీన శిఖరినైన నెత్తఁ జెల్లిన బలశాలియైన నగును మును పమానుషగతి. ౧౦౯

2886

నీ. *అం దేక దేశమై యలగుకైలాసంబుఁ గదలించియున్నాఁడు గాననట్లే సాగరాఘాతంసంబయి గంభీరమైన పాల్కండని నాత్మకక్రిఁ గలఁచిన మంసరత్పాధరంబును దాను మును జయించిన దేవముఖ్యులెల్ల బట్టితెచ్చిరి గాన బాహుపును బూని యెత్తంగఁ జాలును నెల్లకులశిఖరులలో మేటియై క్రాలుమేరువునైన నెత్తంగఁ జాలు నడెట్టు లనిన వాయువే యాగిరివరశిఖరమ్మును గడలిదా కుక్షీ లంకనుగ వైచె గనుక నాతనిజయించినవాఁడు గావున నవలీల నెత్తనా ననుచమాన పరిమాణమై మహాత్మరమయి పోల్చెడు నాజగత్రయమును నైన నెత్తఁ జాలు హిరణ్యాక్షుఁడొలిఁ దద్భాగమా పుడమిని జంకలో నిడుకొనియెను గనుక నీతం డెత్తఁగను జాలునురలతోఁ గలిసియే యున్నను గాని రాముతమ్ముడొ లక్ష్మణుఁ డగురామునందు నాల్గవభాగమై పొల్పుఁఘనుని నెత్తఁ జాలఁడు భుజములననురాంగణమునందు నపుడు లక్ష్మణుఁడు బ్రహ్మదయవలన

ఆ దనుజు నొందినట్టి తచ్చక్రి తొమ్మన, గాడఁగాఁ దలంపఁగను దరంబు

* హిమవా న్తందరో మేరు స్పైర్యాకృతవా సహస్రైః, శకృం భువాభ్యా మధర్మం నసంఖ్యే భరతానుజం. శక్త్యా బ్రహ్మపి సౌమిత్రి స్తాడితస్తు స్తనాంతికే, విష్ణో రదిత్యం స్వం భాగ మాత్మానం ప్రత్యనుస్మరత్-అనిమా. ఈశ్వోకద్వయమునకు వ్యాఖ్యాతలు నిర్వచించిన యథ మిటసీసహాలికయంగుఁ జేర్చఁబడినదని గ్రహింపవలయు.

- గాని విష్ణునంశః మైనట్టి స్వస్వరూపము స్థిరమగునయె ధి నమలబుద్ధి.
 క. సురకంటకుఁ డారావణుఁ, డురుతరమై ను ర్వృతనుతః నొప్పుమెఱయఁగా
 ధరియించి దనుజదర్పము,ల రూపుమాపుచును గడుఁ జెలంగి యనమమై.
 ఆ. వైష్ణవాంశమగుచు ధి నజలు లక్ష్మణుశరీరంబు స్వీయదోర్మ్యగంబు నూని
 పట్టి లేవనెత్తః బలహీనుఁ డయ్యె; నం,తలఁ బవనజుఁ డుగ్రతరమగుక్రుధ.
 క. దనుజేశునిపై కడరుచుఁ, దనవజ్ర సమానముష్టిః దారుణఘాతం
 బున టొమ్మున నడఁచెను; దా,న నతఁడుమోకాళ్లమోపుఃనకధరఁబడియె.
 ఆ. ¹చంచలించి మఱియుఁ ధి జాపుగాఁ బడియెను;
 నతని కర్ణదృష్టుఃఖాళినుండి
 నల్ల మిగులఁ గాతెఁ ధి దల్లడమందుచుఁ
 బొరలుచుక విసంజ్ఞఁ ధి బూని యపుడు. ౧౧౬
- 2311
- క. అరదమునడుమంబడి క,గుర్బరపతి మూర్ఖిల్లి స్వాస్థ్యముం బూనక యా
 కరణిని దపించుచుండె; న,మరమున భయకృత్పరాక్రమము గలయతఁడుక.
 ఆ. విగతసంజ్ఞఁ డగుచు ధి విశ్వంధరంబడఁ, గాంచి యమరనాథఃకలితులయన
 సురలు మునులు విపినఁచరులు సంతృప్తులై, యార్చిరట్టై యసురులదరిపడఁగ.
 క. గురుతేజుండగువాని, సురవైరి శరాద్విఘ్నేడయి ధి తోణిఁబడిన యా
 నిరుపమబలు లక్ష్మణునిం, గరముల నెత్తుకొని రాముఁకడకుం దెచ్చె. ౧౧౯
- 2312
- క. రానగాదికశత్రుఃరాజకిఁ గదలించ నలవిగానట్టివాఁడైన నొక్క
 కపిమాత్రుడైన జగత్ప్రాణనందనుఁ డనుకూలహృదయుడై ధి యధికభక్తుఁ
 డగుటను నాతనిఁకటిలఘుత్వము నొందె నాలక్ష్మణుం; డంత ధి ననిని దుర్బ
 యుఁడగు నాలక్ష్మణు ధి నొయ్యిన నాశక్తి వదలి రావణురథఁచరమునందు
 తే. బూర్వమట్టులు జవమునఁ ధి బోయిచేరె;
 నరినిఘాదనుఁ డారాము ధి ననుజుఁ డంతఁ
 బరులకుం బ్రత్యనీకస్వభావుడైన
 విష్ణుభాగం బచింత్యంబు ధి విమలతరము. ౧౨౦
- 2345
- క. అనుచమమును నయి వెలసెడు, తనదుస్వరూపంబు మదిని ధి దలఁచుటచే మూ
 ర్ఘుడేటి విశల్యుండై, కనఁబడె; గురుతేజుడైన ధి కర్బురపతియు. ౧౨౨
- ఆ. ప్రాప్తసంజ్ఞఁడగుచుఁ ధి బటుతరనిశితాగ్రములగు విశిఖవర్షములను భూరి

1 జానుభూతి మపతిదృష్టా చచాలచ పసాతచ-అనిమా. 2 వాయునూనో స్సుహృత్వేన
 భక్త్యా పర మయాచ సః, శత్రుణా మప్రకంప్యైపి లఘుత్వ మగమ త్కషే తం సము
 తృప్య సాశక్తి స్సామిత్రిం యుధిగుర్జయమ్, రానిభ్య రథే తస్మిన్ స్థానం పునరుపాగతా-
 అనిమా. ఈశోకద్యయమునకు వాస్తవార్థ మిదియని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరో దాని నీపద్యమనఁ
 జేర్చిరి గాని సొంత మిందేదయు లేదని గ్రహింపఁదగు.

ధనువు సంగ్రహించె; ధాశరథియు సంత, బలితవీరవర్యఃపటల మగుట.

క. మనముల భీతిలి యుద్ధంబున నిర్బుక కవులు పాటిఃపోవుచునుండం
గని తాను రావణునిపై, కిని నడరెను; సంత మానుఃకృతకృత్యుండై. ౧౨౪

క. శ్రీరామునిపరిసరమును, జేరి వచించెన్ దురంబు ధీయఁగ నావీ
పారోహించి విరోధిని, మారుకొనం దగునటన్న ధ్యౌపతి యంతఁ. ౧౨౫

చ. మానుగు వచించినట్టి పలు ధాన్యతిమై వినుచున్ బలాఘ్నైః
తనరెడువైన థేయుని ముఁదంబున మాధవుఁ డెక్కునట్లు చ
క్కనిగతి భూరివిక్రమము ధ్రువఁగఁ బొల్పెడు రాఘవుండు త
ద్యవచరవర్యునెక్కి రథఃపర్యమునందగు వైరిఁ గాంచె దాఁ. ౧౨౬ 2850

చ. నిరుపమతేజఃడైన ధరఃణిపతి రావణుఁ గాంచి క్రుద్ధుడై
శరతతిఁ గార్చుకంబుఁగొని చయ్యన విష్ణువు పూన్కిమై బలిఁ
దురమున మార్మొ నం దలఁచి తోరపువేడుక బోవునట్లు భీ
కరతరవజ్రనాదనమఁగాఢగుణధ్వని పెల్లుమీఱఁగఁ. ౧౨౭ 2851

క. దనుజుని మార్మొన నడరెను; మనుజేంద్రుండంత దనుజఃమండను గని యి
ట్లనియెన్ గభీరవాక్యంబున; నిలునిలు మోనిశాలఃపుంగవ; యింకఁ. ౧౨౮

క. విను మింతటియప్రియ మీ,వు నాకు నొనరించి యెటకుఁ బోయి విముక్తిం
గనఁగలవు? శక్ర, యను, రవి, వనజాననవహ్నికృత్తివానులకడకుఁ. ౧౩౦౫

క. చనినన్ దశదిశలకుఁ బోయిన నై నచు నివుడు నాదుఃపృష్ఠిఁబడితి కా
వున నింక నెచటికై నం, జనఁ జాలవు మృతియెదక్కఁ శరణము గలదే ౧౩౧

చ. దనుజగణేశ! యేనినిట ధారుణశక్తిని గొట్టినాఁడవో
యనువమశౌర్యుఁ డిట్టినచుఁదంబున నీతఁడె నీకుఁజాలఁ జం
తను గలిగింపఁ గోరి కడుఃదర్పము పొంగఁగ నీకు నీసుతాం
గనలకు మృత్యులై యిదె తఁగం జనునేఁగలఁ దాజినీయఁగఁ. ౧౩౨ 2855

క. నేనన నతఁడే సుమిత్రా, దానవ! లక్ష్మణుని మిగుల ధర్మంబున నే
బూని ప్రహరించితి ననుచు, బూనకుమా గర్వ, మతని పొంగఁజచితిజా.

క. అని నీచే బ్రహరింపం, గనుబడుదునో! యనెదవేమొ కర్బుర నీచెం
తను గన్నడు నేనే సున్నుని నద్భుతదర్పనులయి యతులబలులునై. ౧౩౩౫

తే. మఱి జనస్థానవాసులై మహిమవెలసి
యత్తమాయుధములఁ దాల్చి యొప్పునాచ
తుర్దశనమానైకర్బురఃపూర్తుల నొగి
బాణముల రూపుమాపిన వాఁడఁ బేర్కి. ౧౩౩ 2858

చ. అనియెడు రామువాక్కుల నుఁరారివిభం జవు డాలోకించి ము
న్ననిఁ దనుఁ గొట్టి వే మరల నాతనిమ్రాయుచునున్నభారీవీ

- రుద్రుని బవనాత్మజస్సుఁ గని * యోర్వక క్రోధము మీఱఁగా లయం
బునఁ దగువహ్నిఁబోలు శరఃముల్ కడుఁదీక్ష్యము లేసి నొంచె దాఁ. ౧౩౪౫
- క. దనుజాంబకతాడితుఁ డ్యుయ్యను బావనినై జ తేజ * మొక్కతెఱఁగునం
గనువాఁడుగాన నింకను, ననూన తేజమున వెలిఁగి * నద్భుతరీతిఁ. ౧౩౪౬
- చ. గురుతర తేజఁడైన నృపఃకుంజరుఁ డార్ఘ్యరాముఁ డప్పు డా
సురశరతాడితాంగుఁడయి * సుక్కకయుండిన నాంజనేయు నా
దరమునఁ గాంచి రావణుని * దర్శము నోర్వక యాగ్రహించె; భూ
వరుఁ డరివీరుస్వందనము * బాగుగ డగ్గతి ఘోటకంబులఁ. ౧౩౪౭ 2361
- ఆ. చక్రములను ధ్వజము * ఛత్రంబు గురువతా
కలను సారథిని దఁగంగ మెఱయు
వజ్రహులఖడ్గ * బాణముఖ్యయుధ
ములను జక్కఁగాంచి * వెలయుశక్తి. ౧౩౪౮ 2362
- క. శితవుంఖసాయకంబుల, గతివై ఖరి యలరునట్లు * గా వైచి మహా
న్నతిశక్తిఁ ద్రుంచె వానిని; శతముఖుఁ డతివీర్య ములర * శతకోటిఁ దగఁ.
- క. మేరునగోత్రమవత్తుము, లానూఢిగఁ ద్రుంచునట్లు; * లారాముఁడు దు
ర్వాసమహావజ్రాశని, సారలనచ్చరముచే విశాలంబగుచుఁ. ౧౩౪౯ 2364
- ఆ. బలముగలిగి చక్క * నలరు రావణభుజం
తరమునొంచె బలము * నరుదుచూప;
నెవఁడు తనతలవయిఁ * బవఁగాని యశనియేఁ
గాని పడినభయము * గనఁడొ సుంత. ౧౩౫౦ 2365
- * నీ. చలియింపఁడో యట్టి * సాంద్రమహిపతిభావంబు గల్గురా * నణుఁడు రాము
బాణతాడితుఁడయి * బాధలకోర్వకయాత్తుడై చలియించె; * నతులవీర్య
మున నొప్పియుండియ * ధనువుగరంబుననుండి వేవిడిచె, న * త్యుత్తమమతిముగఁ
యగురానుచంద్రుఁడ * ట్లారావణుఁడుమూర్ఛనందుచుండటఁగాంచి * యద్భుత
- ఆ. బ్రబలునర్థచంద్ర * బాణముఁ గొని దాన, నర్కవర్ణమైన * యసురనంఘ
వతికిరీట ముట్టె * పలుశకలములుగాఁ, బడఁగ నేసి నొర * వము నడంచె. ౧౩౫౧
- చ. ధనువును జాఱగా విడిచి * ధానుయుతంబగు నత్కిరీటముల్
గనుఁగొనుచుండ భూమిఁబడఁ * గా విషహీనమహాహిహోత్కి శాం
తనిఖలహేతియా శుచివి * ధంబున నప్రభుడైన సూర్యురీ
తిని దనకాంతివీడి గత * ధీవిధవుండగు రావణాసురుఁ. ౧౩౫౨ 2367
- చ. కనుఁగొని దిక్కులేని యల * కర్పరనాథునిఁ దానె గావ నొ
ప్పును గద యన్నబుద్ధిఁ గొని * పోలవదించెను; రావణా! భయం

1 శతకోటి=అనఁగావజ్రము. 2 నాపి చచాల రాజా-అనియూ. రాజా అన్యూనరాజభావశ్చ
సీతః-అనివ్యాఖ్య.

బును గలిగించుకార్యములఁ ♦ బూన్కి నొనర్పితి నంతెకాక నా

కు సధికమిత్రభూతులయి ♦ కూర్చి నొసంగెను మేటిపీరులన్. ౧౮౨ 2868

క. పలువురఁ జంపితి, దానన్, బలుశ్రమముం బడితి వనుచు ♦ భావించి శరం
బుల నిను మృత్యువశమ్మున, కలఘుబలం బలరనుండి ♦ యైన ననుపఁ జా!.

సీ. విడిచితిఁ గర్పరవితతవిభూ! నీవు సంగరమొనరించి ♦ చాలబడలి
యన్నాడ వేను నిఁన్నొప్పితిఁ జొనంగఁ బొమ్మింక లంకకుఁ ♦ బోయి మంత
విశ్రాంతినిం బొంది ♦ విగతశ్రమండవై సరథుండవై బలుఁచాప మూని
రమ్మ నీ వానంగరంబున నేఁజాపుబలము చూచెదుగాక ♦ యలఘుదృష్టి

ఆ. ననుచుఁ బలికె; నిట్లుఁహతచాపహయనూతుఁడై శరార్థితుడయి ♦ హతకిరీట
దర్పహర్షుడగుచు ♦ ధరణీశువాక్కుల, వినుచు లజ్జ వేగ ♦ చనియొఁ బరికి.

చ. చని యిటు లంకఁజొచ్చె బలఁశాలి *సురాసురవైరి రావణుం
డనఘుడు రాముఁ డంత నిటఁనయ్యనుజన్తుని కేరి సంగరం
బునఁ బడియున్న యాప్తనగఁపూగశరీరములంటియున్న సౌ
ధనములఁ దీసివైచునటు ♦ తానొనరించె బ్రయత్న మేర్పడన్. ౧౮౩౪

చ. నురరిపువై న రావణుడు ♦ శూరత దక్కి పరాజితుండునై
యరుగుట కాసురాసురమహాన్యులు దిక్కులు సర్పవర్యముల్
సరిదధిపథభూతతతిఁత్రాజలవాసి సమస్తజీవులన్
బరమముదంబునుం గనుచు ♦ భాసిలి రానృపుశక్తి కెంతయున్. ౧౮౬౪

ఏఁబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౦ - వ సర్గము.

అథా { పుంధికిర్ణుని మేలుకొలుచుగా నాతండు రావణుని చూడుట దాన నాతండు }
కోపించు గుంధికిర్ణుండు యద్ధమునకు నచ్చుట

చ. దనుజవిభుండు రావణుడు ♦ దాశరథిప్రహితాంబకార్దితాం
గనిచయుఁడై పురంబునకు ♦ గాసిలిపోయి విభగ్నదర్పఁడై
మనమునఁ జంచలించె; నతిమానుషవిక్రముఁడైన రాముచే
తను బరిభావమందులకుఁ ♦ దద్దయుఁ గుందె మహార్థి పైకొనన్. ౧౫ 2878

క. కరి సింహముచేతం బలె, గరుడునిచే సర్పమట్లుఁగాఁ బీడితుఁడై
సురవైరి యడలె; మఱియును, సరసిజభవదండములకు ♦ సాటియునగుచున్.

తే. చంచలరీతి మెఱయుచు ♦ మించురాము
శరములఁ దలంచి నెతఁగుండె; ♦ శాతకుంభ

మయలనత్పరమాననఃఘండితాంగుఁ

డగుచు నాతఁడు దనుజుల ♦ సంతఁగాంచి. ౪

2875

క. సురపతితుల్యుడనగు నే, సరమాత్మనిచేత ననిని ♦ వైజబలంబున్
నిరుపమశౌర్యముపోవం, బరినిర్జింపంగఁబడితిఁ ♦ బల్కు లిఁకేలా. ౪౫ 2876

క. పరమేష్ఠిగుఱిచి చేసిన, నిరుపమసత్తప మదెల్ల ♦ నేటికిఁ జూడన్
ధరణిని వ్యర్థంబే కడఁ, సరసిజసంభవుఁడు నాకు ♦ సాధ్యనము తగ్గన్. ౫

క. మనుజులవలన న్నివును, గనువాఁడవు భీతి నని నిఁకామ మెఱుఁగుమా
యని పల్కిన యాఘోరవచన మివుడు ఫలించె నాకుఁ ♦ జక్కఁగ నకటా!.

ఆ. ఏటి కద్ది తప్పు ♦ నూటిగ ఫలియించుఁ, గాక; సురలవలనఁ ♦ గాని దనుజ
గణమువలనఁగాని ♦ గంధర్వయక్షరాక్షసులవలనఁగాని ♦ సంతతంబు. ౬౫

క. ఉరగాలివలనఁగానీ, మరణములేకుండ మును గఁచులభవు భక్తిన్
వర మడిగి పొందితిని మృతి, నరులవలనఁ గల్గుకుండ ♦ నాఁడడుగఁ గదా. ౭

నీ. ఇత్యౌకుకులమున ♦ కెల్ల నాధుండగు ననరణ్యుఁ డొకపరి ♦ నని వధింపఁ
బడియె నాచే నల్లుఁపరికించి నను నాతఁ డోరాక్షసాధమా! యోకులాంత
కా! దుర్మతీ! నమీ!కంబున నినుఁ బుత్రసచివసారథిహయఃసహితముగను
హతముచేసెను నామఁహాపురుషుండొక్కఁ డన్మత్కులంబున ♦ నవతరింపఁ

ఆ గలఁడు నిశ్చయ మిద్దిఁగా నమ్ముచుని పల్కెఁ

గనుక నతనివంశఁమునను దశర

థునకు రాముఁడితఁడు ♦ తనయుడై జన్మించె

మనుజుఁ డగుచు ననుచు ♦ మదిఁదలంతు. ౯౫

2881

క. మును వేదవతియు నాచే,తను బరిభవమంది నట్టితరుణంబున నా
తనుమధ్య నను శపించెను, గనుక మహాభాగురాలుఁగా నియతయుగాన్. ౧౦

క. అలరెడు నామెయె శాపము, ఫలింపఁగాఁ జేయ జనకఁపార్థివునకు ని
మ్ములఁ గూఁతురుగాఁ బుట్టెను; ఫలియింపక యేల తప్పుఁపలుకు లవి యిలన్.

క. గిరిజయు రంభయు నందీ,శ్వరుఁ డావరుణాత్మజయయి ♦ భాసిలుకీర్తి
ధర నలగుపుంజకస్థలయు రహిఁ దపోవిభవమెల్ల ♦ నొప్పుచునుండన్. ౧౧

క. మును చెప్పినచందముగా, ననూనగతినయ్యెఁ గడుమఁహాత్ములు ఋషు ల
య్యనఁయులు పల్కినచందము, గనె సాగుంగాని మిథ్య ♦ గా నేరదు నూ! ౧౨

క. సురవైరులార! శాప, స్వరూపమును జక్క నెఱిఁగి ♦ వైరుల గెలువం
దరమగువిషయంబున నెచ్చరికను దగియుండవలయు ♦ సతతము మీరల్.

ఆ. భటులు తిరుగునట్టి ♦ భాగంబులందు గోపురశిఖరములందుఁ ♦ బాలుచు గోపు
రములపార్శ్వముల నఁరాతుల బాధలు, గలుగకుండ నుండుఁగాక సతము.

క. అనదృశగాంభీర్యుండై, యసురస్త్రివశాలిదర్ప ♦ మహాచును ధర నెం

దనముడగు కుంభకర్ణుండు సరసిజాత్మజుడు మును దఃసుఖ శపియింపఁ.

క. తనశౌర్యము దూలఁగ నిద్రను బొందియె యున్నవాఁడతని మేల్కొలుపుం
డనె నిట్లు మహాబలుఁ డాదనుజుండు ప్రహస్తుఁడనినిఁదా మృతిఁ గనుటఁ.

తే. తాఁ బరాజితుఁడగుటయుఁ ♦ దలఁచి కుంభ

కర్ణుఁ డతిభీనుబలుఁడయి ♦ క్రాలుచుంట

నెంచి యిట్లనిపల్కె మీఁదగి లోని

ద్వారములయందు యత్నంబుఁ ♦ దగునొసర్ప. ౧౮౪

2390

క. వనచరు లెక్కకయుండఁ, గను బ్రాకారంబు లెక్కి ♦ కా వుండఁగాఁ

జను; నిద్రావరవశుడౌ, దనుజవరుం గుంభకర్ణుఁ ♦ దగు బోధింపఁ. ౧౮౫

చ. వనటల నేనుఁ గుంది పలుభంగుల బాధల నొందుచుండ నా

యనుజుడు కాలసంహతమహామతియై యెటువంటి చింతయై

నను గన కట్టె హాయిగ దిశంబులు నిద్రను బొందుచున్నవాఁ

డని మఱియుఁ వచించె నితఁ ♦ డన్వహ మిట్టులె చేయు నక్కటా. ౧౮౬ 2392

తే. *ఒక్కపుడు నవమాసము ♦ లొక్కతఱిని

నాటు నెల లొక్కనయంబునందు నేడు

నెల లదొక్కపు డెనిమిది నెలలు గాఁగ

నియతిలే కెప్పు గనుచుండు ♦ నిద్రనిపుడు. ౧౮౭

2393

సీ. ఆతఁ డీసంగర ♦ మారంభమగుటకు మును నవమదినంబునను దగంగఁ

దత్పూర్వదినమందుఁ ♦ దా సభామండపమున నె యాలోచనమును నొనర్చి

నిదురపోయినవాఁడు ♦ గద కాన నీతని సులువుగా మీరు మేల్కొలుపువచ్చు

గురుబలశాలియాఁకుంభకర్ణునిశ్రీప్రముగ మేలుకొనఁజేయుఁడు గురుభుజుడు

తే. దనుజముఖ్యుండునగు నాదుఁననుజుఁ డతఁడు

సంగరంబున వే వనచగుల రామ

లక్ష్మణుల సంహరింపఁగఁజుడు నిజంబు

ధ్వజవరంబట్లు రాక్షసవర్ణుఁ డయియు. ౧౮

2394

ఆ. గ్రామ్యసుఖరతుండుఁగా నిద్రఁబోవుచు, నున్నవాఁడు; చూడ ♦ సుగ్రతరము

గాఁగనున్నయట్టి ♦ కలనునందును రాము, వలన నపజయంబు ♦ గలిగె నాకు.

క. కనుక నె యాతని బోధించి నించుకయైన మధికిఁ ♦ జింతగలుగ; దో

దనుజవరులార! యీతఱి, ననుజని లేపంగఁ దగునొ ♦ యని యడుగుదు రేఁ.

క. కలిగెను వ్యసనం బిట్టులు, గలనున సాయంబునీయఁగఁ జాలండే

* నవమిట్లు ప్రచాప్తేచ మాసాఁ స్వపితి రాక్షసః-అనియు. ఇది గోవిందరాజులు పూర్వ
పరకాండో క్తభంగిని విరుద్ధముగానుండ సహధానమును శిష్యును నొకపెద్దవ్యాఖ్యవ్రాసిరి. అది తెనుఁ
గునఁజేర్చు ననువుగానితి కానఁ జేర్పలేదని యెఱుంగవలయు.

నిల నింద్రసమానుండై, యలరెడు నాయనుజతోడ * నగుపనియేమో.

చ. అని దనుజేంద్రుఁ డాడ విని * యాపలలాశను నెట్లు మేలుకొ
ల్పును దగునీయకాలమున * బాహుబలాభ్యు నటంచు వ్యాకులం
బును గని కుంభకన్ధ్యగృహముం గనఁబోయిరి; రాక్షసేంద్రునా
జ్ఞను గొని వారు మాంసమును * బాలఁగమెక్కుచు నల్లద్రాగుచున్. ౨౨౫

సీ. కుంభకన్ధ్యుడు మేలుకొన్నయప్పుడు వాని తుదబృథనావంగఁ * గోరి విమల
గంధమాల్యములు భక్ష్యంబులు గైకొని సత్వరంబుగఁబూన్కిఁజనిరి; గొప్ప
బలములఁదగు రాక్షసులు వారు గురుతరద్వారంబుగల్గి, యంతటను యోజ
నాయతంబయి, రమ్యమై కుంభకన్ధ్యని మేని కలందిన * మేటిచంద

తే. నాదిపరిమళములు తగునట్లు పొలయ
గుహవలెం బొల్చియున్న యామ్రారదనుజ
నద్రమున కేగి యతని నిశ్వాసములును
వెనుకకున్ నెట్టఁబడుచు నెవ్వీధి నొ వెతల: ౨౨౬ 2899

క. చని యాగేహముఁ జొచ్చి; దనుజులు వారట్లు బహువిధంబుల శుభవ
స్తునికరభాసురమై కాంచనకుట్టినుములఁ జెలంగి * చారుతరంబై. ౨౬

చ. కనఁబడుదానిఁ జొచ్చి యట * గాఢనుషు ప్పిని బొంది భీతికృ
త్తుండగుచున్ బరుండి తగుదానవసింహునిఁ గాంచి; రంత ని
ద్రను గనునట్టి వేళల నితాంతమునుండఁగ నొవికారముల్
గనఁబడ నిద్రఁబొందుచును * త్రాస్తలిఁగూలిన శైలచుట్టుగన్. ౨౭ 2401

ఆ. నిద్రనుండి లేవ * నేరనిరీతిఁగా, నున్న యతనిఁ జేరి * యొక్కరీతి
నంద టొకటఁ గూడియట్టై మేల్కొలుపఁగా, సాగి; రంతనసురసమితియందు.

క. తనువెల్ల నూర్ధ్వరోమా, శిని దగఁగా నూర్పులను లలిన్ విడిచెడు సా
మును జోలి నుహాశ్వాసము, లను భీతిని గొలుపుచున్న * లయపతితుల్యున్.

తే. పండుకొనియు భయంబు బాల్పడఁగఁ జేయు
నాకృతిం దగ భయదనాసాంతరములు
తనరఁ బాతాళవిపులాస్యమునఁ జెలంగి
శయ్యఁ దాఁకంగ నవయవసమితి మిగుల. ౨౯ 2404

సీ. శయించి మున్న దాఁగి యవల నుంచిన మేదోరుధిరముల * మేటివాన
నలు గుబాళింపఁ గనకనుయాంగదములఁ దాచి చి మకుటంబు * తల ధరించి
పగతురఁ జెండు నప్పలని రాక్షససింహుఁ గుంభకన్ధ్యనిగనుఁగొనుచునుండి;
రంత భీకరసత్త్వలగు రాక్షసులు వాని ముందట సంత్ృప్తి * నొందఁజేయఁ

* తే తు తం వికృతం సుప్తం-అనిమా, వికృతమ్ నిద్రాకాలికవికారయుక్తమ్-అనివ్యాఖ్య.

తే. జాలుమాంసములను మేరుశ్చైలమంత

యైత్తుగాఁ జోసి రాతని యెదుట మఱియు

మృగమహిషనూకరమ్ముల ధవగుపలము

లను మనోజ్ఞాన్నముల రానులనుగ నునిచి. 3౨౫

2405

క. సురరిపు లాతనిముందట, నురలను బహువిధమనోజ్ఞ మద్యము రక్తం

బరుదుగ నించినకడవల, నురారివరు ముందు నునిచి చొక్కపుఁబూన్కి. 33౫

తే. ఆవరంతపుతనువున ధవమలగుచిర, చందన మలంది పరిమళ చారువుప్ప

హారములు వైచి బహువిధ హరిగంధ, ములను నాతనిఁ గై సేసి రెలమిమీఱ.

చ. ననుజాలు శత్రుహంతయయి ధన్దయు నొప్పెడువానికే నుగం

ధనిచయధూపముల్ వయిచి దారతని నుతియించి, పల్లఱు

ఘనములరీతిగా నఱచి కమ్రశశాంకుని బింబమట్టు లొ

ప్పిన గురుశంఖవారములు ప్రీతిగ నొత్తిరి పెక్కురీతుల. 3౬ 2408

ఆ. అందఱొక్కపెట్ట నార్చి రాతఁడు మేలు, కొనమి కాగ్రహించి ఘననినాద

ముల నొనర్చి రెగిరి రలఘుభుజాస్ఫుల, నములఁ జేసి; రసుర నాధు నతని.

క. కరములఁ బట్టి కకల్పిరి, నురారిమేల్కొలుపువేడ్క శుంభధ్వనులం

బరిపరి గావించిరి; త, త్రుణంబునఁ బఱులెల్ల దారుణరీతి. 32౫ 2410

క. ధర భేరిపణవమహా, త్తరనిస్వనములను గర్జితధ్వనుల భుజో

త్కర మప్పళించురవముల, నురుతరసింహధ్వనులను నొక్కటి వినుచు. 3౮

తే. దెసలకుం ప్రీతి బాటి సాధ్వనము వదల

కుండుట వ్యోమమున కేగియును భయంబు

వాయుమి వేగ నేల్పైఁ బడియె; మిగుల

శ్రమమునొంది కావించిన శబ్దములకు. 3౯ 2412

క. అతిశయనిద్రం బొందిన, దితిజవరుం డించుకేని తెప్పిటిలమి గాం

చి తగ మహత్తరకాయుని, నతనిం గని యసురవర్య లందఱొకటిగా.

తే. ఇనుపగుదియల రోకళ్ల నెల్లగనలఁగరములం బట్టుకొని; రుదగ్రతరహువు

లై నవారద్రిశ్శంకాళినట్టె ముసల, ములను గదలను భూరుహములను బూని.

సీ. ప్రహరింపసాగిరి పటుహస్తతలములముద్గరసంతతి ముష్టలను ద

గంగ భూస్థలిమీఁద గాఢను ప్తిం జెందునాతని గొట్టి రాఁయసురు లెంతో

బలవంతులయ్యె గుంభశ్రవునిశ్వాసవాతముచే నిల్వ వశముగామి

నతని మోలకుఁ దప్పి; రంత భయంకరవిక్రములగువార లీక్రమమున

తే. నెంతయత్న మొనర్చిన సుంతయైన

నతఁడు మేల్కొనునూచన లగపడవిని

వగచి యందులకై మఱి ♦ తగినయత్న

ములనొనర్పఁగఁ బూని; యుజ్జ్వలగతులను. ౪౨

2415

క. దనుజులు పదివేపురు చుట్టును దనుకు సహాయులయి కడువర్తిల నా
తనిచుట్టు మృదంగంబుల, ఘనభేరిపణవశంఖగణముల మఱియు ౪౩

ఆ. ఏకకాలమందె ♦ యెల్లకుంభంబుల, మ్రోగఁజేసి; రంత ♦ సూక్ష్మనయను
లగుచుఁ గాటుకవలె ♦ నాకృతినల్లనై, యున్న యాసురారు ♦ లొక్కరితి. ౪3

చ. దనుజవరేణ్యుఁ గొట్టుచు నితాంతము నార్పుచు మేలుకొల్పినఁ
గనుఁగన విప్పడయ్యె; నిటు ♦ గట్టిప్రయత్నముచేసి కుంభక
ర్ణుని నినుమంతలేపుటకు ♦ నోచక యింకను దానినట్టె మిం
చినయతిఘోరయత్నములఁ జెచ్చెఱఁ జేయఁగఁ బూని రొక్కటఁ. ౪౪

క. కరిఘోటకోవ్వగింతతి, ఖరముల నెక్కించి త్రొక్కఁగఁ జేసిరి భీ
కరదండక శాంకుళముల, నురుగతులను వానిఁగొట్టి ♦ యొక్కతెఱఁగునఁ. ౪౫

క. భేరిశంఖమృదంగము, లీరసమున మ్రోగఁజేసి ♦ రెంతొబలములఁ;
వారవృథుజ స్తంభము, లారీతి నుపేంధనమ్ము ♦ బట్టిముసలముల్. ౪౬ 2420

క. పెనుముద్గరములు గైకొని, యనూనబలము ల్పైలంగ ♦ నతని నడచి; రా
ధ్వని గురుతరమై లంకా, సనపర్వతముఖ్యవివిధభాగములందుఁ. ౪౭ 2421

క. చెలరేఁగె నిండి నగరము, పలువిధముల మాటుమ్రోసఁ ♦ బరమనుషుష్టి
వెలసెడునాదనుజుఁడు కన్నులవిప్పుక నిద్రఁబోయె ♦ నూతనభంగిఁ. ౪౮

తే. వేయిభేరులఁ గాంచనవినులదండ, ములను గొట్టిరి వాగెల్లమొక్కలముగ
నొక్కటిగఁజేరి చుట్టును ♦ బిక్కటిల్లి, యేకకాలంబునందు నహీనశక్తి. ౪౯

క. ఏకార్యము లొనరించిన, నాకర్బురవరుఁడు బ్రహ్మాదగుశాపముచె
నాకటికనిద్రఁ జెందుచు, నాకరణిఁ బగుండె నుంతుఁ యైనఁ గదలకే ౫౦ 2424

చ. కనుఁగొని వాని రాక్షసులు ♦ గాఢపరాక్రములెల్లఁ బూర్వమే
మనమునఁ గల్గుకోపమును ♦ మండుచునుండిన వారల శ్రుతిఁ
జెనుక్రుధఁ బూని యాతనిని ♦ భీమగతుల్ దగ లేప ముష్టులం
గొని ప్రహరించి నిక్రమ మఁకుంతితసాహస ముద్ధు చూపుచుఁ. ౫౧ 2425

క. చెలఁగిరి కొండలు నిన్వస, ములఁ జేసిరి మిగులశౌర్యమున భేరుల ని
మ్ముల వాయించిరి కేశం, బులఁ బెఱికిరి కొందఁ జనురఁపుంగవుచెవులఁ. ౫౨

తే. పండ్లబలిమిని గొఱికిరి ♦ పరఁగఁ బోసి
రతనిచెవులందునుం గుంభశతజలముల
నప్పటికినై న భూరిని ♦ ద్రాభియుక్త
చిత్తుఁడై యుంలఁ గదలికఁ ♦ జెందఁడయ్యె. ౫3

2427

క. భలవంతులు దనుజులు గుది, యల సమ్మెటలఁ గ్రహించి ♦ యాతనివక్ష

స్థలమున నితరాంగములఁ, దలయందును మోది రతులగర్వన్ముర్తిఁగిర
సీ. త్రాళ్లచే జర్కబంధసములచేతను గడుదృఢంబుగఁ గట్టఁబడినయట్టి
బలుశతస్సులచేత ♦ నలఘుకాయుండెంతఁ గొట్టఁగాఁబడినను ♦ గొంచెమేని
మేలుకొనండయ్యె; ♦ మేటిగజంబులవేయింటి నతనిపై ♦ నాయనురులు
తోలిత్రొక్కంజేసిరోలినిట్టులుత్రొక్కనతఁడుమేల్కొనియెనయ్యవియుఁ జిన్న

తే. పురుగు లంగంబుపయిఁ బ్రాకి ♦ పోవునట్లు
లాత్మలోపలఁ దలఁచె నయ్యనురులు తను
మేలుకొనజేయవై చెడు ♦ మేటిపర్వ
తముల శృంగంబులను వృక్షతతుల సెల్లె. ౫౬౫

2429

క. కరముల గ్రహించి కొట్టివ, సరకుగొనక నిద్రయుడిగి ♦ సమధికమగుత్తు
త్పరిపీడితుడై స్వాంగో,శ్శరము విఱుచుకొనుచు లేచె ♦ దటుకుననంశఁ.

తే. భుజగములయట్లు నిడుదలై ♦ భూధ్రశిఖర
ములవిధంబునఁ బలుపున ♦ వెలసి శిఖరి
శృంగసారంబులై వెలసెను స్వబాహు
పులను గడుఁజాచి బడబను ♦ బోలుముఖము. ౫౬౫

2481

తే. వివృతిఁ గనఁజేసి భయదమా ♦ విధము తోఁచ
నావులించెను; వత్కాలమందు నాగ
భువనసమవక్త మది తలపోసి చూడ
నలరు సావర్ణి మేరుశృంగాగ్రసీమ. ౫౬౫

2482

క. సరసిజబాంధవుబింబం, బరుదుగఁ జూహ్మరీతి ♦ నలరారె; మహ
త్తరబలుఁ డాతఁడు వక్తము, సరిగా వివృతం బొనర్చి ♦ సరభసవృత్తిఁ. ౫౬౫

తే. ఆవులిండును లేచె నయ్యగనున గిరి,నుండి వాయువువీడిన ♦ ట్లాపై నతని
దీర్ఘనిశ్వాసపవనుండు ♦ తివ్రవేగమునను విసరెను, నిదుర లేచునపు డతఁడు.

క. నిరుపమకలాపభూషిత, శరీరుడై యుండెఁ గానఁ ♦ జంచత్తను వ
త్తరుణమున వృష్టి గురియుచు, గరము బలాకావృతంబుగా జలదంబుల్.

క. వెలసెడుతీరునఁ జక్కఁగ, నలరారెను; మండుచున్న ♦ హవ్యవహుని య
ట్టులు క్రూరములై మెఱుపుల,వలెఁ జలియించుచును దనుజపవనసేత్రంబుల్.

క. శనిభూసుతు లనుపేగులఁ, దనమమహాగ్రహములట్లు ♦ దారుణబాధల్
గనఁజేయుచు నొరులకు భీతిని గొల్పుచువెలసె; సంత ♦ దితిజాలు పూన్కిఁ.

సీ. బహువిధములయిన ♦ భక్త్యములను వరాహంబుల మహిమాలి ♦ సతని కర్ప
ణముసేయ దనుజాధినాథుఁ డాగురుబలుఁ డవ్వని భక్షించె; ♦ సమరనాథు
పగ వాఁడుగాఁదగి ♦ పలలాశనవరుండు నగుకుంభకర్ణుఁ డయ్యననునందుఁ
బలలంబు మెక్కి యాఁకలి నెడఁబావుచు దప్పిచే నెత్తురుఁ ♦ ద్రాగుచు మఱి

- తే. బాసలకొలంది మెదడును ♦ వారుణిఁ దమిఁ
 ద్రాగె; భయమున నొకచోట ♦ దాఁగియున్న
 దనుజు లప్పు డాతండును ♦ దనివినొంది
 నట్టులెఱుఁగుచుఁ జెంతకు ♦ నరుగుదెంచి. ౨౪౪ 2438
- క. శిరములను వాంచి మ్రొక్కుచుఁ, బరివేష్టించి రవు డతనిఁ; ♦ బలలాశనుఁడై
 సురవైరియైన యతఁడు ని,దురమబ్బునఁ గొంతవిప్పి ♦ తోడనె వానిన్. ౨౪౫
- తే. మూయుచుండుటఁ గలఁతను ♦ బూనియున్న
 నయనములఁ జూపు నిగుడించి ♦ నాల్గుదెసల
 దనుజులను నెల్లవారిఁ దాఁ ♦ గనియె; దనుజు
 వరున్ డాకుంభకర్ణుఁ డ♦వ్వారి నెల్ల. ౨౪౬ 2440
- క. మనమలర నూఱిడించుచుఁ, దనుమేల్కొల్పంగ వారు ♦ దార్కొనుటకు నే
 పనియో యను నాశ్చర్యం,బును గని యిట్లనియె వారిఁ♦బాలుపుగఁగనుచున్.
- క. ననులేపందగుకారణ, మన నేదొకొ యిట్టిదా ప్రయత్నంబున, రా
 జానకున్ గుశలంబే కడ, దనుజేశున కేభయంబు ♦ దగులదుగాడే. ౨౪౭ 2442
- ఆ. అట్లుగాకయున్న ♦ సన్మృలనుండి భయంబు గలిగియుండఁనగు నిజంబు
 దాని నణఁచుకొఱకె ♦ నేనింతవేగము, నిదురలేపఁబడితిని నిటఁ బూనిన్. ౨౪౮
- చ. దనుజవరేణ్య సాధ్వీన ము♦దారబలంబునఁ ద్రోసివుత్తు నిం
 ద్రునినయినం గరం బలిగి ♦ త్రుంచెద నగ్ని నశింపఁ జేయుదున్;
 నను గురువైన యీదనుజునాయకుఁ డిట్టులు స్వల్పకారణం
 బున నిదురించుసోదరుని ♦ బూనిక మేల్కొలుపంగఁ బూనునే. ౨౪౯ 2444
- క. కనుకన్ నన్నున్ మేల్కొల్పినకారణ మున్న దున్న♦విధమునఁ జెప్పం
 జను; నంచు మహాబలుఁ డా,దనుజవరుం డనిన వినుచుఁ ♦ దగువినయమునన్.
- తే. అసురనాథునిమంత్రి యూ♦పాతనఁ డనియెఁ
 గరయుగంబును జోడించి; ♦ కర్బురేంద్ర!
 యమరతతినుండి మాకు నేయదనునందు
 సుంతయే భయ మబ్బదు ♦ సుమ్ము నిజము. ౨౫౦ 2446
- క. మనుజులవలనన మాకిపు, డనూనభయ మంకురించి ♦ యయ్యది బాధిం
 పను బూనియున్న; దోదను,జనికరపుంగవ! వచింతు ♦ సత్యము వినుమీ!. 23
- చ. మనుజులనుండి మాకిపు డమానుషవిక్రమ! సంభవించి లం
 కనుగల సర్వదానవులఁ ♦ గాతీయపెట్టుచునున్న భీతి యే
 దనుజులనుండిగాని గురుదానవదేవగణంబునుండి గా
 ని నిజ మదెప్పు డిప్పుగిది ♦ నిర్భరరీతిని గల్గలేదునూ!. 2౪ 2448
- క. గిరితూల్యాకారులు పన,చరులెల్లను లంకచుట్టు ♦ శౌర్యమ్ములఁ బా

- ల్పిరి నిల్చి రడ్డముగ రఘువరుడును సీతాసహరణఃపరితప్తుండై. ౭౪౪ 2449
- తే. తుములభ యమును మాకిట్టు ధ మరవైరి
పుంగవా! కల్లఁజేసె; ము ధ న్నంగనార్థ
మరుగుదెంచిన యొకవనఃచరునిచేతఁ
బురవరంబిద్ది దగ్గమై ధ పాడ వడంగె. ౭౪౫ 2450
- క. అనుచరబలములతో నా,తనిచే నత్తుండు తెగియె; ధ దనుజాళికి నె
ల్లను రాజు దేవకంటకుఁ, డనిహతవిక్రముఁడు నీదుఃసన్నయు ననిలోక. ౭౪౬
- క. సరసిజ బాంధవ తేజ, స్ఫురణంబునఁ బొల్పురామఃభూమిశునిచే
నరయ సృతప్రాయుఁడుగా, దురమున విడువంగఁబడియెఁ ధ దోషదు పలుకక.
- చ. దనుజగణాధిపతకును ధ దానవదైత్యులు దేవతల్ దురం
బునఁ గడుశక్తి నే పనినిఃబూని యొనర్పఁగఁ జాలకుండి రా
పని నిపు డారఘాతముఁడు ధ బాగుగఁజేసెను బ్రాణసంశయం
బున దశకంఠునిక వదలెఁ ధ బో యనిచెప్పినఁ గుంభకన్ధుఁడుక. ౭౪ 2458
- క. తనయన్న రావణాసురుఁ, డనిని బరాజయము నొందె ధ ననియెడుయూపా
త్తునిమాటల విని కోపంబునఁ గన్నులు త్రిప్పి పలుకఁ ధ బూనె నియతిమై.
- క. ఓయూపాతౌ! యిపుడే, యాయటవిచరాళి నెల్ల ధ నాలక్ష్మణునిం
బాయనిశక్తిని రఘుభూనాయకు ననిఁ ద్రుంచి యవల ధ నాయగ్రజునిక.
- క. కనియెదఁ; గపిశోణితమాంసనికరమునఁ దృప్తిచేయఁ ధ జాలుదు దనుజా
ళిని, రామలక్ష్మణుల నెల్లను నేనే త్రాగువాడఁ ధ లలితప్రీతిక. ౭౪౭ 2456
- క. అని యిట్లు గర్వరోషము,లను దోషము వృద్ధిగాఁగ ధ లలిబల్కెడు నా
తనిపల్కులవిని కరయుగ, మును మోడ్చి మహోదరుండుఃమునుకొనుప్రీతిక.
- క. దనుజతతిముఖ్యుడయి తా, ఘనశక్తిం దనరువాడు ధ గావునఁ బలికెక;
దనుజేంద్ర! మహాబాహూ!, చని రావణుఁ గాంచి తద్రవఃచసమును వినుచుక.
- తే. గుణములను దోషముల మదిఁ ధ గోర్కి వివిధ
విధములను జక్కఁ దర్కించి ధ విమతులనట
మీఁదను జయింపనచ్చు సమీకమందు;
నను మహోదరుపల్కుల ధ నపుడు వినుచు. ౭౪౮ 2459
- క. గురుబలమున వర తేజ, స్ఫురణంబునఁ బరఁగుదనుజఃపుంగవుఁ డంతక
సురరిపులు తన్నుఁ గొలువఁగ, నరుగం దలపోసె సన్నఃయంతికమునకుక.
- క. దనుజులు భయంకరములగు, కనులును జారుషము మిగులఁగలుగుదనుజనా
ధునిఁ గుంభకన్ధ మేల్కొల్పి నితాంతజవంబు మీఱఁబృథుమోదమునక.

తే. ఆశశక్రీవునింటికి ♦ సరిగి; రంత

వారలెల్లను బోయి యాభిర్వృషీత

మందుఁ గూర్చుండినట్టి దేవారిపతినిఁ

గాంచి యంజలిపుటము బంధించి భక్తి. ౮౬

2462

చ. పలికిరి; రాక్షసప్రవర! ♦ బాహుసరాక్రమశాలి తమ్ముఁ డి

మ్ములను సుషుప్తిఁ బాసి యతిమోదముతో నటనున్నవాఁడు మీ

రలు నటకేగువారలొ పరివ్రతభంజనుడైన యాతనిఁ

బిలువగఁబంచి చూచుటకు ♦ వేడుకఁ బూనెదనో వదించుఁడీ. ౮౭

2463

చ. అన ననుజుండు మేలుకొని ♦ సందుల కాత్మఁ బ్రమోదమంది వ

చ్చిన యలదానవావళులఁ ♦ జెచ్చెఱఁ గాంచి వదించె నిందు నా

తనిఁ గనఁగోరువాఁడ విధిఁ ♦ దప్పక పూజలఁ దన్ని తోడుకొం

చు నిటకు రండు నాఁగ దనుజుల్ సరి యట్టులె యంచుఁ బల్కుచున్. ౮౮

తే. మంలి చనువెంచి తమవిభుమాటరీతిఁ

గుంభకన్ధనితోడ; రక్షివీభుండు

నిన్నుఁ జూడంగఁ గోరుచు ♦ నున్నవాఁడు

కానఁ జన నిచ్చగింపు వేగముగ నటకు. ౯౦

2465

క. భ్రాతకు సమ్మోదంబును, నీతటిఁ గల్పింపు మనుచు ♦ నెల్లరు పలుకన్

భీతికరమహాబాహు వ, రాతులకు జయింపరాని ♦ రాక్షసవరుఁడున్. ౯౦౪ 2466

క. బలశాలియు నగునాతం, డలరావణునాజ్ఞ వినుచు ♦ నట్లే యనుచుం

బలికి శయనంబునుండియె, యలఘుగతిన్ లేచి హృష్టఁడై నియతిమెయిన్.

ఆ. ముఖము గడిగిఁగొని ప్రమోదము పొల్పెఱ

స్నానకృత్యమెల్ల ♦ జరపి పరమ

భూషణములు మిగుల ♦ భూషితుడై పిపా

సువయియుంట నపుడు ♦ శుభతరమయి. ౯౦౫

2468

క. బలవృద్ధిని మిక్కిలిగాఁ, గలిగించెడు మద్యము వడిఁగఁ దెండని వా

రల వేగిరించె; రక్కసు, లలఘుగతిం బోయి రావణాజ్ఞారీతిన్. ౯౦౬ 2469

ఆ. వివిధమద్యభాండవిశతులఁ గొనివచ్చి, యతనిచెంత నుచి ♦ రతండు రెండు

వేలకుంభములను ♦ లీలమై ద్రావి రావణునమీపమునకుఁ ♦ బాఱఁదొడఁగె.

సీ. మత్తుడై యుండుట ♦ మద్యపానంబున నెఱఁ గొంత మత్తెక్క ♦ నిద్రతేజ

మతిబలంబును మీఱ ♦ హర్షంబు చెల్వారనాతండు లయకాలయమునిఁబోలి

యలరాను; దేవారు ♦ లందఱుఁ దనవెంట నరుదేరఁగా సతఁ ♦ డన్నగేహ

మునకుఁ బోవుచుఁ బాదములు పెట్టునప్పుడు ధరణిని వడఁకంగఁదానుజేయు

తే. చును వడింబోయె; భానుడఁపనిని గిరణ

ములఁ బ్రకాశింపఁ జేయునట్లులు తనురుచి

రాజమార్గంబు మిగులంగ ♦ రంజిలునటు

సేయచున్ బారు లంజలున్ ♦ చేసి కొలువ. ౯౬

2471

క. పురుహూతుఁడు శతధృతిమం, దిరమునకుం బోవునట్లు ♦ దితిజేంద్రుని మం
దిరమునకుఁ గుంభకర్ణుం, డరిగెన్; బురబాహ్యసీను ♦ నలరువనచరుల్. ౯౬౪

క. గిరిశృంగకల్కుఁ జింతిం, సరానియాకారమునను ♦ భాసిలువానిన్
బరహంతఁ గుంభకర్ణుని, ధరణిపమార్గమునఁ బోవు దారుణనయనున్. ౯౭

క. ఆకస్తికముగఁ జూచుట, నాకపులందఱు బలేశు ♦ లయ్యును భీతిన్
జేకొనిరి; కొందఱిందఱు, భూకాంతు శరణ్య రామఁమూర్తిం గనఁగెన్.

క. చని యతని శరణుచొచ్చిరి, వనచరు లొకకొంతమంది ♦ వృధితులగుచు నే
లను బడి, రొకకొందఱు భీతిని బఱచిరి జవముమీఱ ♦ దిక్కుల కంతఁ. ౯౮

క. కొందఱు నేలఁ బరుండిరి; సుందరమకుటంబుఁ దాల్చి ♦ ట్లోణిధరసుం
దంసముగ వెలయుశిఖరము, చందంబునఁ దనువువెలయ ♦ సప్తాశ్వక్రియన్.

క. తనురుచి యలరుచునుండం, గను నృద్ధిం బొందియున్న కామముతోడం
గనుపట్టు కుంభకర్ణుం, గని భీతిలి వనటఁ జనిరి ♦ కపులు దెసలకన్. ౯౯౪

అటువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౧ - వ సర్గము.

ఇతి రామనితో విభీషణుఁడు కుంభకర్ణుని నృతాంతమును జెప్పట. ఇతి-

క. ఘన తేజంబున వీర్యం, బునవెలసెడు శ్రీరఘూత్తమండు కిరీటం
బును దాల్చి మహాకాయం, బునఁ దగునాకుంభకర్ణుఁ ♦ బొడఁగనియె నటన్.

చ. ధరణిధరంబురీతిని నితాంతము స్థూలశరీర మొప్పు నం
బరమును నొక్కపాదమున ♦ వారక యాక్రమణంబుచేయు నా
పురుషవరేణ్య మాధవునిఁ ♦ బోలి కనంబడుచున్ జలంబుతోఁ
బరఁగెడుమేఘులు ట్లసితవర్ణమునం దగి భీతిఁ గొల్పుచున్. ౨

2479

క. కనకాంగదభూషితుడై, దనుజలలాముండునగుచుఁ ♦ దగునాతనిఁ గాం
చెను జాపధరుండై చ, క్కనిదృష్టిని మరల నతనిఁ ♦ గని కపిబలముల్. 3

క. పరుగెత్తసాగె; నవ్విన, చరులటు పరుగెత్తుటయును ♦ జండబలుండా
సురవైరి వృద్ధిఁ గనుటయుఁ, బరికించి సువిస్మయంబు ♦ సావంతముఁగ్రమ్మన్. ౪

తే. కని విభీషణ నీరీతి ♦ ననియె నార్య

యోప్రతాపాధ్య! గిరియట్లు ♦ లొప్పుచు ఘన

తరకిరీటంబుఁ దలపై నఁ ♦ దాల్చి హరిన

యనములొప్పారనున్న యీ యసురుఁ డొకఁడు. ౪౪

2482

- క. పురమున విద్యుద్ధ్వితజల, ధరమువలెం గానఁబడు నితండెవ్వఁడో? యు
ర్వరకెల్ల ధ్వజమువలె నొక్కరుఁ డీతఁడు గొప్పగాఁగఁగనఁబడియెడుఁ జూ!.
- చ. ననచదు లీతనిం గనుచుఁ ♦ బాఱఁదొడంగిరి చెప్పుమీ మహా
తనుధరుఁ డెవ్వఁడో యనురత్నజుఁడో దితిజుండా యిట్టిరీ
తిని జెలువారుభూతము క్షీలిక దగఁ గానను మున్ను నేను దా
ని నరసి నాకుఁ జెప్పుమని ♦ నేర్పున రాముఁడు ప్రశ్న చేసినఁ. 2 2484
- తే. ఇట్లు లక్ష్మివృక్షుండై ♦ యెనఁగురాముఁ
డడుగఁగాఁ బ్రజ్ఞవరుండై న ♦ యావిభీష
ణుఁ డనుఁ గాకుఁపుతోడ నీతఁడు మహాత్మ!
విశ్రవసునకుఁ బుత్రుండై ♦ వెలయుఁ జుమ్మ. ౮ 2485
- చ. అనిమొన ధర్మరాజు నమఃరాధిపు గెల్పినవాఁడు విక్రమం
బున ననమానుండై వెలయుఁబో రఘునాయక! కుంభకర్ణుండం
చని పిలువంగ నొప్పు నితఁ ♦ డారయ నీతనియంతవాని నే
దనుజుని గాన మీధరణి ♦ దారుణనూపుఁడు సుమ్ము వీనిచే. ౯౪ 2486
- క. దురమున నురాసురోరగ, వరయత్నులు రాక్షసులును ♦ వ్రాలిన యలకి
న్నరగంధర్వులు విద్యా, ధరులును గుమిఁగూడి వచ్చి ♦ ధరణీశవరా!. ౧౦
- *ఆ. భంగమొంది చనిరి; ♦ బలశాలి యీకుంభ
కర్ణుఁ డేచి భూరికరమునందు
తొలమును ధరించి ♦ సోలి విరూపాక్షుఁ
డగుచు నిలువఁ ద్రిదశు ♦ లార్చిఁగనుచు. ౧౧ 2488
- క. వీనికొ మార్కొని కొట్టం,గా నోపక కాలుఁ డీతఁడై ♦ కాదగు ననుచుకొ
మాననముల భ్రమియించిరి; దానవుఁ డీతఁడు స్వభావఁదర్పుఁడు రామా!.
- క. వరదానమ్మన బలమిది, యరుదుగ నీతనికిఁ గల్గె ♦ నని తలఁవకు; మో
ధరణీశ! రావణాదిక, సురరిపువర్యులకు బలము ♦ మొప్పుడె నజచే. ౧౨౪
- చ. దనుజుఁ డీతండు పుట్టఁగ నె ♦ దారుణమా బలమొప్పు ట్టుత్తుచే
తను బరిపీడనొంది బలఁదర్పము లట్టై కనంబడంగ న
త్వనికర మెన్ని వేలనొ జఁవంబునఁ గైకొని మ్రింగినాఁడు; భూ
తనిచయ మిట్లు మ్రింగఁగ నితాంతభయంబున నెల్లవారలుక. ౧౩౪ 2491
- క. బలవైరిని శరణుగఁ గని, పలికిరి తద్విషయ మంతఁ ♦ బాకరిపుండు
జ్వలకొపదిత్తుండై యీ, పలాశనుని దీక్షవద్రః బాధితుఁ జేసె. ౧౪ 2492
- ఆ. దానఁ జంచలించి ♦ దారుణబల మొప్పు
నీతఁ డాగ్రహమున ♦ నేచి మిగుల

నార్చె; భీయుతుడగు ననురు డతం డార్చె
మునుపె భీతిగొన్న జనులు మఱియు. ౧౫౫

2498

- క. ఈనాదము విని భీతిలి, రీనిష్ఠురదనుజుఁ డంత ధీమతయుఁ గోపం
బూని మహాబలమొప్పు, గా నై రావతము నట్టె ధీమతంబు. ౧౬ 2494
- ఆ. డొడఁ బెటికి దాన ధీమత మర్చించె, నమరనాథువత్తు ధీమత నింద్రుఁ
డితనిదెబ్బ కోర్చె ధీమత కోపమున మండి, పడియె; నంత సురలు ధీమతమునులు.
- క. దనుజులు నష్ట విపాదంబును బొందిరి; ప్రజలతోడఁ ధీమత సురవిభం
డును బ్రహ్మాండకు నంతట, వనజాననుతోడ వజ్ర ధీమతనికినుక. ౧౯ 2496
- ఆ. ప్రజలతోడఁగూడి ధీమత నీతనిదుష్ట, కార్యరీతి మఱియుఁ ధీమత గడఁగి ప్రజలఁ
దినుటదివిజలఁదగఁధీమతరించుటయును, మునులయాశ్రమములఁ ధీమతచలమున.
- ఆ. పాడుచేయుటయును ధీమత కాంతలం దమి, నవహరించుటయును ధీమతగాఁగఁ
గలుగుక్రూరకృత్యములఁ బట్టి మఱియును, పట్టినిరి; నిత్య మిట్టులనురప్రజల.
- సీ. భక్తిచునేని స్వల్పంబగు కాలంబులోనె శూన్యంబగు ధీమత మెల్ల
నని దేవతలఁగూడి ధీమత రేంద్రుఁడు వచింప విని చతురాస్యుండు దనుజవితతి
నంతయు రావించి ధీమతలలోఁ గుంభకర్ణుని గాంచె; నిట్లు లాఠిదనుజుఁ గాంచి
వనజాననుఁడగూడ ధీమతమందె నంత నారాక్షసుఁ బిల్చి నురప్రజమున
- శే. జ్యేష్ఠుఁడై యున్న బ్రహ్మయుఁ ధీమత గూరు
చుండఁగాఁ జేసి మఱిమఱి ధీమత యాజడించి
పలికె; విశ్రవనుఁడు లోకమున వివాశ
మునకుగా నిన్ను బుట్టించె ధీమత నిజమ్ము. ౨౪
- 2499
- క. కనుక నీ విదిమొదలుగ, ననయము మృతకల్పుడవయి ధీమతనిని శయనిం
పనుగలవని శపియించెను; వనజాశాపమున నైజబలము చెడంగ. ౨౪౫
- క. సరభనముగఁ బ్రభువయి చెలఁగురావణుని యగ్రమందుఁ ధీమతబడియె; నా
సురవైరి తత్తటిలి యా, సరసిజభవుఁ గాంచి పలికె ధీమత ధీమత! విభూ! ౨౫
- తే. చక్కఁగా వృద్ధి నొంది కాంచనము రీతిఁ
గనఁగ నింపగు నొక్కవృక్షమును జూచి
యది ఫలించెడుకాలంబు ధీమత ద్రుంచు
మాడ్కి నయ్యెను నీమునిమనుచు డగుచు. ౨౬
- 2502
- క. దినదినము వృద్ధి నొందెడు, ఘను నీతనిని శపింపఁగా న్యాయంబే!
వనజభవా! నీవాశ్రయం, బసృతముగాఁ జాల నట్టులౌట నితండు. ౨౬౫
- తే. నిద్రఁ బూనుచునే యుండు ధీమత మిద్ది
యైన బవళింప మేల్కొన ధీమత కాల

* ప్రజాభి స్సహ శక్తిశ్చ యయా స్థానం స్వయంభువః-అనియీ.

నియమ మేర్పఱుపందగు ♦ నీకు; ననిన

రావణనిపల్కులక విని ♦ బ్రహ్మ పలికె. ౨౮

2504

సీ. అనురేంద్ర! నీతమ్మఁ ♦ డాటుమానములకు నల్పంబు గాకుండ ♦ నట్టె నిద్రఁ
బొందుచునొకదినంబున మేలుకొనుచుండునొక నాఁడుమేల్కొనియురుతరమగు
నాఁకలిఁగొని విష్ణుతామ్రుండై ధరణిని జరియించుచున్ గోపపరవశుడగు
నగ్నిహోత్రుఁడు వోలె ♦ నఖిలలోకంబుల భక్షింపఁగలఁడని ♦ పలికె; నమర

ఆ. తల్లజుండు నీప్రతాపాగ్నికీ భీతిఁ, గాంచి వ్యసనమొంది ♦ కడఁగి నిద్రఁ
గాంచియున్న కుంభకర్ణుని మేల్కొల్పె, నివుడు భీమశౌర్యుఁ ♦ డితుఁడురామ!.

క. తనగృహము వెడలి వీరుం, డనూనమగు కోపమూని ♦ యఖిలకవుల మ్రిం
గను వచ్చు వేగ; వీనిం, గని పరుగిడుచున్నవారుగాఁ గపు లివుడున్. ౩౨

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై యీ,దనుజుఁడు మార్కొన్నయెడలఁదారుకవులు వీ
నిని నెటువారింపంగల, రనఘా! యిది యొక్కయంత్రహూఁజుడి యిదియున్.

ఆ. పయికి నెత్తఁబడియె ♦ భయపడవల దని

కవుల కెల్లఁ జెప్పఁగాఁ జనుఁ గపి

వరులు తెలిసి దీని ♦ భయ మొందకుందు రీ

విషయమున నటంచు ♦ విమలరీతి, ౩౩౪

2508

క. పలికిన యాదనుజోత్తము, పలుకులను నహేతుకముల ♦ భవ్యమ్ము ని
మ్ముల విని శ్రీరాముఁడు కపి,బలపతియౌ నీలుఁ గాంచి ♦ పలికెంబ్రీతిన్. ౩౩౪

చ. అనలకుమార! నీవును బలావళి వ్యూహముగా నమర్చి లం
కనుగల ద్వారసంతతి నఖిండములై తగు నిల్చుతావులన్
గనుఁగొనుచుండుమా జలముఁ ♦ గట్టినతావుల నాక్రమించి; యు
ద్ధనిఖిలసాధనంబులగు ♦ దారుశిలాగిరిశృంగవారముల్. ౩౬

2510

ఆ. చక్కనేకరించి ♦ యొక్కటఁ గూర్చుమా! యెల్లకవులు శౌర్య ♦ ముల్లసిల్లఁ
బర్వతములఁ జేతఁబట్టి ఖడ్గాదులఁ, దాల్చి యుండ్రుగాక ♦ దగినరీతి. ౩౬౪

క. హరిసేనాపతికపికుం,జరుఁడునునగు నీలుఁడు ధమ్మనత్తమునాజ్ఞం
గరమనురాగమ్మునఁ గొని, హరులకు నట్లే యొసంగె ♦ నాజ్ఞను బిదపన్. ౩౭౪

తే. పర్వతాకారులగు శరభహనుమంతు,లంగదగవాత్సు లద్రిశృంగాళిఁగొనుచు
లంక ద్వారములకుఁ జని ♦ బింక మొప్ప,ముట్టడించిరి శ్రీరామఁమూర్తియాజ్ఞ.

సీ. రామువాక్యము విని ♦ భీమ కాయులు జయశీలురు వీరులై ♦ చెలఁగుకవులు
భూరుహంబులఁ గొని ♦ పురబాహ్యాసీనులఁ దిరుగుచుఁబురమునుఁదెంపుమీఱఁ
గాపాడుచుండు రాక్షసుల మర్దించిరి; బహువిధభూధరపటలమూని
యలరుచేతులు నొప్పి ♦ యాపురినన్నిధి నున్నయాకపిబల ♦ ముగ్ధరీతి

ఆ. ధరణిధరముచేత ♦ దారుణరీతిగా, నావరించియున్న ♦ యట్టి భూరి
జలదపటల మట్లు ♦ సాంద్రంబుగా వెలిం,గెను మహోద్యమమ్ము ♦ గనఁబడంగ.
అటువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౨ - వ సర్గము.

రావణుఁడు కుంభకర్ణునితోఁ దనవృత్తాంతమును చెల్పి యుద్ధమునకుం బురికొల్పుట.

- చ. అనితరసాధ్యవిక్రముఁ డహోర్యబలుండు నరాతిదుర్జయుం
డునునగు కుంభకర్ణుఁడు నఁనూననుషు ప్తిని బొందియుండి యొ
ప్పనితటి లేచుటఁ నిదురఁ ♦ భాయకసోలుచు మద్యపానసం
జనితమదంబు పైకొన నఁసంఖ్యనుకారులఁ గూడి యంతటఁ. ౧౫ 2515
- క. సిరులఁ వెలసెడు నాభూ,వరమార్గముచేరి నగరఁవాసులు పుష్పీ
త్కరముల సౌధంబులనుండి రమణ గురియంగఁ జోయె ♦ నెట్టి తనరఁగఁ.
- క. కనకగవాక్షంబులతోఁ, గనఁబడుచుం గాంతు లలరఁగా నూర్చునీ
తిని మెఱయుచును విశాలంబును రమ్యమునైన దనుజఁపుంగవుగృహముఁ.
- చ. కనుఁగొని నూర్చుఁ డంబుదనిఁకాయముఁ జొచ్చిన రీతిగాఁగ నా
దనుజవరుండు చొచ్చి యట ♦ దవ్వున వేటొక కక్ష్యలోన నా
సనమునఁ గూరుచున్న ప్రభుఁన త్తము రావణు నాసనస్థుడౌ
వనజజు వానవుండు గనుఁభంగిని గాంచెఁ బ్ర మోద మొప్పుఁగఁ. ౪
- క. సురవైరిగణాన్వితమయి, పరఁగెడు తనయన్నసౌధఁవరముఁ జొరఁగఁ ద
చ్చరిణమ్ములతాఁకున నా, ధరణియుఁ గంపించె; నంత ♦ దనుజాగ్రణియుఁ.
- క. తనయగ్రజన్తుసౌధంబును జొచ్చి కవాటవర్యఁమును దాటి రుచిం
గను పుష్పవిమానంబున, ఘనముగఁ గూర్చున్న దురిఖఁకలితుని నన్నఁ.
- చ. కనుఁగొనె రావణుం డపుడు ♦ గాదిలితమ్ముఁడు కుంభకర్ణుఁ డా
య్యనఁ జనుడేరఁ గాంచి కడుఁహర్షము నొందుచు వేగ లేచి దా
పునకును దోడుకొంచుఁ జనఁ ♦ బొంగుచు నాసనమందుఁ గూరుచుం
డిన యలరావణానురుని ♦ నిర్భరవిక్రముఁ జేరి భక్తితోఁ. 2౪ 2521
- తే. కుంభకర్ణుఁడు పదములఁకుం బ్రణామ
మాచరించి యిఁకం జేయఁనైన పని య
దేమి యని ప్రశ్నసేసె నఁహీనహర్ష
మొంది యారావణుఁడు లేచి ♦ యుద్యమమున. ౨౫ 2522
- క. తనసహజం గాఁగిటఁ జేర్చి నితాంతము మోదకలితుఁ ♦ జేయ మనోజ్ఞం .

- బును సుందరంబునగు నా, ననవరమును జేరె నతఁడు ♦ సంహృష్టుండై. ౯౫
- చ. బలమునఁ జాలమించి సురఁజైరివరుండగు కుంభకర్ణుఁ డ
 ట్టలఘుతరాసనంబున మఁహావిభవంబునఁ గూరుచుండి క
 న్ములు గడునెఱ్ఱునై తగ విఁనూతనకోపము మించ నన్నతోఁ
 బలికెను; నిద్రపోవు నను ♦ వారనియక్కఱతోడ నీగతిఁ. ౧౦౫ 2524
- క. దనుజేంద్ర! లేవఁ బనిచితి, వనూనభయ మేనివలన ♦ నయ్యె నివుడు నీ
 కు, నెవండు మృత్యువక్త్రం, బును జొరనున్నాఁడు తెల్పుము వివర మింకఁ.
- క. అనుచుం బ్రశ్నించి క్రుధం, గను లెఱ్ఱగ నొప్పుచుండఁగా నాసనముం
 దును గూరుచున్నయనుజ, న్ననిఁ గని యావంతతోపమున నయనంబుల్. ౧౨
- క. పరివృత్తము లగుచుండఁగ, నరుదుగ వదియించె నీటు మఁహాబల! నీవీ
 వరుసను నవదినములు నిద్దుర వోతివి కాలమిద్ది ♦ తోఁచె ఘనముగఁ. ౧౩
- క. కనుకనె నా కాశ్రీరా, మునివలనం గల్గిన భయము నెఱుంగ; విడే
 ఘనబలుఁడు దశరథాత్మజఁ, డనూనకపిసేనలు తను ♦ నాదృతిఁ గొలువఁ.
- క. అలనుగ్రీవునితోడం, గలిసి సముద్రంబు దాఁటి ♦ కడుశౌర్యమునం
 బలము గనంబడుచుండ మ, నలను సమూలముగ మించి ♦ నాశ మొనరుపఁ.
- తే. తలఁచి యట్టులె చేయుచు ♦ దాఁ జెలంగు
 చున్నవాఁడు సుమా! కంధి ♦ నొక్కరీతిఁ
 దాను గట్టించి నట్టిపథంబు నందె
 సుఖముగా వచ్చి యక్కటా! ♦ శూరతదగ. ౧౫ 2530
- క. మనపురమునఁ గల యీయువ, వనములఁ దోటలను నొక్క ♦ వాసరమయకం
 ధినిగా నొనరిచినాఁ డదె, కనుమా! ముఖ్యతములైన ♦ క్రవ్యాదు లనిఁ.
- క. వనచరులచేతఁ జచ్చిరి, వనచరులం దొక్కడైన ♦ బవరమున మృతిం
 గని తదృశము ఊయింపం,గ నొకపుడే జూడలేదు ♦ గాదిలియనుజా!. ౧౬౫
- క. హరివీరుల నొక్కండే, దురమున నోడింపఁబడుట ♦ తోఁపదు నాకుఁ
 గరము ఒలాఘ్యుడ వీవి, త్రుణంబునఁ గల్గినట్టి ♦ దారుణభయముఁ. ౧౭౫
- క. కనుమా! నీవి త్రటి నా, వనచరులం జంపి నగరఁపరమును దీనిం
 బనిఁ బూని త్వేరగఁ గావుము, విను నిను మేల్కొల్పుటకిడఁవిషయము సువ్వి.
- క. నాయైశ్వర్యంబంతయు, నీయెడ నశియించె బురిని ♦ నెనఁగుదనుజు లి
 ట్టియెడరున నశియించుటఁ, జేయంగలవార లెల్లఁ ♦ జెడినట్లయ్యెఁ. ౧౮౫
- క. బాలురు వృద్ధులు మాత్ర మె, యీలంకం గానఁబడుదు ♦ రివుడు తఱచుగా
 నీలీల లంక నేనును, జాలవగం గుందు పెఱిఁగి ♦ సమధికశక్తిఁ. ౧౯ 2536
- క. పరిరక్షింపుము కార్య మి, తరులకు నిది చేయరాక ♦ దారుణుగు నీ

- కరణి, మహాబాహూ! యీ, తరుణమునఁ బ్రాతఃకొఱకుఁ ♦ దగుఁ జేయంగఁ.
- క. అరినూదన మున్నెపు డి, క్కరణిని నీతోడఁ జెప్పఁగాఁ బూనను గా
నిరతము నీయెడ నాకా, దరమును గౌరవము వెలయు ♦ దనుజవతంసా. ౨౦౪
- క. దేవానురయుద్ధంబుల, నీవే పలుసార్లు దివిజఃనిచయమ్మును బెం
పావహిలఁ దాఁకి జయల, క్షీవిభవముఁ గంటి గాదె ♦ చెలఁగునసురులఁ. ౨౦౫
- క. దురమున జయించితివి గా, పరాక్రమము నీది భయదఃభంగి వెలయు నీ
తరుణమున దానిఁ గె కొను, మరయఁ భూతాభులందు ♦ నవనీఘ్రిలో. ౨౦౬
- క. బలమున నీకు సమానము, గలదే సంగర మనంగఁ ♦ గడుహితమగు బం
ధులయందు నీకుఁ బ్రీతియు, వెలయుఁ మిగులంగఁ గాన ♦ విను మీమాటఁ.
- ఆ. హితము ప్రియమునైన ♦ యీయు త్తమంపుఁ గృ
త్యమును నన్నుఁ గుఱిచి ♦ తగునొనర్ప
రయనమీరుఁ డాశఃరద్యనములరీతి
నరిబలములఁ జెందు ♦ మధికశక్తి. ౨౩

2542

అటునదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ సర్గము.

శ్లోక { మంభకన్లుఁ డన్నకునీతి చెప్పి ఫలంబు గానక యుద్ధమునేయఁ } శ్లోక
దీర్ఘానిండుకొనుట.

- క. దనుజేంద్రుఁడు పరిదేవన, మును జేయుచుఁ బల్కుఁగ విని ♦ మోమున నవ్రసం
గనఁబఱచి పల్కె నిట్లని, మును పాలోచనమును మనఃము సచివనమితిఁ. ౧
- తే. కలసి చేసినయప్పు డెక్కరణి మనము
దోషములు కల్గుననుచు ముండుగ నె నిర్ణ
యించితిమె యవ్వీ నీకిప్పు ♦ హితులవచన
ములు వినకపోవుటవలనఁ ♦ గలిగెఁ జుమ్ము. ౨
- 2544
- సీ. గురుపాతకులకును ♦ సరకమందే పాత మరయఁ దప్పక గల్లునట్లు నీత
నవహరించుటచేత ♦ నతనికి నీవు గావించిన పాపైకఃవిహితకార్య
ఫలము నిన్నుం బొందె ♦ నలఘుగతిం జుమ్ము సార్వభౌమా! నీవుసాంద్రవీర్య
దర్పంబున నె రాముఃతరుణిని దొంగిలినట్టి యీవని మున్నె ♦ యట్టిదొయని
- తే. యెంచవై తివి దానిన ♦ మించుదోష
ముల విచారింపవై తివి ♦ భూమినేలు
నతఁడు మునుచేయఁదగిన కృత్యముల వెనుక
వెనుకఁ జేయఁగఁ దగినట్టి ♦ పనుల ముందు. ౪౪
- 2545
- క. ఒనరించునొ యాతఁడు నీతి ననీతిని నించుకేని ♦ దెలియనివాఁడొ;

విను తగనియట్టి సమయంబున దేశంబునను బనులఁ ♦ బూని యొనరువకఁ. ౫౪

తే. అన్వి వానివై కల్గము ♦ నివ్వటిల్లు

టను సపాత్రులు వేల్చిన ♦ ఘనహావిన్సు

లట్లు విఫలంబులగు; నెవ్వఁ ♦ డాత్మ సచివ

వరులతోఁగూడి యోజించి ♦ పలువిధముల. ౬

2547

*సి. సిద్ధాంతమును జక్కఁ ♦ జేసికొనుచు మఱి యరిదుర్బలుండగు ♦ నట్టితఱిని నొనరించు సంగర ♦ ముత్తమముగు, దానువై రియును సమానబలు లగునపు డొనరించు నాయుధ ♦ మనఁబడు మధ్యను, మరిబలాభ్యుండయి ♦ యలరఁ దాను బలహీనుఁడయియున్న ♦ పట్టున నొనరించునని యధమంబగు ♦ నట్టి త్రివిధ కర్మములను వానిఁ ♦ గావించుటకుఁ దగునట్టియుపాయంబు ♦ నట్టిపనుల కగుద్రవ్యసంపత్తి, ♦ నవాసినఁ జేయంగఁదగు దేశకాలభేదముల, వాని కిని గల్లునంతరా ♦ యనిచయమున కగు ప్రతికార మట్టికా ♦ ర్యములసిద్ధి యను వీనినై దింటి ♦ యందును జాగరూకత గల్గియుండు నా ♦ త్కృతవిభుండె

తే. నయపథంబున వర్తించు ♦ నరపతియగు

నతఁడె నీతిఫలంబుల ♦ నందు, నెవఁడు

బుద్ధిబలమున మంత్రులఁ ♦ బూనికొగూడి

యెంచి నుహృదులతో విచారించి మఱియు. ౭

2548

తే. నీతిశాస్త్రంబుమీఱక ♦ భ్యాతివెలయఁ, గార్యనిర్ణయమొనరింపఁ ♦ గాఁదలఁచునొ యతఁడె నీతిపథంబును ♦ ననునరించు, వాఁడు నుము; రాక్షసేశ్వర ♦ భవ్యకీర్తి.

క. దినపూర్వభాగమునఁ జక్కనిధర్మము దివిని నడుచు ♦ ఖరకరుఁ డుండం గను నర్థము సాయంతన, మునఁ గామము సేవచేయఁ ♦ బూనఁగవలయుక. ౮౪

తే. అట్లు లేకున్న నొకసమయంబునందె, పూని రెండేసి జంటగాఁ ♦ బూజ్యధంగిఁ దగును సేవింపఁగా, దినాంతమునమూఁడి, టినిని సేవించున దకాల ♦ మునను దీని.

క. తెలియక సేవింపఁగ రా, దిలఁ గేవలకామమునె యఁహీనమనుచు ని మ్ములసేవించిన యాతఁడు, పిలువఁబడు సరాధముఁడను ♦ పేరున నెపుడుక. ౯౪

తే. వీనిలో శ్రేష్ఠమైనట్టి ♦ విపులధర్మ

మును వినుచు సేమహీశుఁడై ♦ నను మహీశు

నంతవాఁడైన దాఁజేయ ♦ నొ నటంచు

నాత్మ నెఱుంగఁడొ తచ్చ్యవణాదికంబు. ౧౦

2553

* శ్రయాణాం పంచథా యోగం కర్మణాం యః ప్రపశ్యతి, సచివై స్సమయం కృత్వా స నభ్యే వర్తతే పథి-అనిమా. ఈశోకమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు వ్రాసిన యర్థముసమగ్రముగాఁ దెనిఁ గించుటచేత సీసహరికయైనదని గ్రహించి మన్నింపవలయు.

క. ఫలవంతము గానేరదు;; పలలాశనవర్య! యేన్మఃపతి తనచిత్తం

బు లలితగతి స్వవశంబయి, వెలయంగాఁ జేసి యుచితవిధుల నెఱుఁగుచున్.

నీసమాలిక:—

*శత్రువునొద్దకుఁ ♦ జని ధనమిచ్చుట య నెడుదానంబు, చక్కనిపలుకులు చెప్పకొనుటయనఁ ♦ జెల్లు సామంబును, వారికిఁ దన్నిత్ర ♦ వర్ణమునకు భేదముచేయుట ♦ భేదంబు, విక్రమ మలర యుద్ధముచేయు ♦ టనెడు దండన, మను నీవిధములొ ♦ నాల్గింటిలోపల నొక్కొక్కటిని గాని ♦ యొక్కరీతి నన్నింటింగాని పూ ♦ ర్వాభిహితములైన యా నయానయముల ♦ సజ్జె యరసి ధర్మార్థకామాశిఁ ♦ వజ్జలొ మంత్రులఁ గలిసి యాలోచించి ♦ కాలమునకు నవ్వనిఁ జతఁగూర్చి ♦ యాదృతి నెవ్వఁడు నేపించునో యట్టి ♦ క్షీతివిభుండు వ్యసనంబు నొందక ♦ వర్ధిల్లు నే; భూవుఁ డర్థతత్వంబుల ♦ నమలరీతి దెలిసినయట్టి మం ♦ త్రులఁగూడియిఁక ముందుహితము తనకుఁగల్గు ♦ కృత్యమేదొ చేయరాని దదేదొ ♦ చిత్తమునందెంచి నిశ్చయపరుఁడయి ♦ నెమ్మిదనరఁ గర్తవ్యమును బూని ♦ కను జేయునో యాతఁడిందుసుఖముగని ♦ యేమనుఁజుమి; యుర్రీశువిషయ మిట్లుండ మంత్రులవిషయంబన్న నీతిశా ♦ స్త్రార్థములను గురుముఖంబుననుండి ♦ పరికించి విని తెలియక వేషమునఁ బురు ♦ పాకృతులుగ నుండియఁ బశువుల ♦ యొప్పున నాహారనిద్రాదుల నెఱుంగ ♦ నేర్చినట్టి వారు, తమ్మును మహి ♦ నరుఁడు భ్రాంతుండయి యాలోచనముచెప్పునట్లు కొర నూహలు లేక యే ♦ మో ధార్మ్యమున జెప్పఁ దలఁతురుగాని సత్వము నెఱింగి వచియింపఁ బూన; రీ ♦ వరునఁగా సర్థశాస్త్రానభిజ్ఞులై యగు ♦ నట్టిమంత్రులనువదించెడునట్టి ♦ యహితవాక్కుల సర్థశాస్త్రాభివజ్జులు ♦ త్కౌఠిపతులు చక్కని సిరిగోరఁ ♦ జాలినవారైన గ్రహియింపరాదు శా ♦ త్రమున నెవరు జ్ఞానవిహీనులై ♦ కడుధార్మ్యమున నిజమున కహితంబై య ♦ య్యును బయికిని

తే. హితమువలెఁ దోఁచునర్థంబుఁ ♦ గృతకబుద్ధు

లగుచుఁ జెప్పుదురో వార ♦ లరయఁ గార్చి

హంతకులు గావునఁ బరీక్షి ♦ లందు వారి

నెఱింగి వినకుండుటయె గాక ♦ యెప్పుడైన. ౧౫౪

2555

క. వారల మంత్రస్థానముఁ, జేరంగా నీయకుంట ♦ చేయందగుఁ; జ

మ్మోరావణా! క్రమంత్రులు, చేరి హితేతరము పలికి ♦ జెప్పుచు మఱియున్.

క. తగినట్టి యుపమ నెఱింగిన, పగఱు తముం బ్రోశు ♦ హింపఁ ♦ బ్రభువుఁజెఱుపఁగాఁ

* ఉపప్రదానం సాంత్వనవా-అను మొదలగుష్లోకముల కుండిన యర్థచుంతయు నీనీసమాలిక యందుఁ జేర్పబడినదని తెలియందగు.

- దగునని పూనుచు వ్యత్యయ, ముగ ఫలముల నిచ్చుకార్యములఁజేయంగఁ.
- క. పురికొల్పి యట్లుచేయిం, తురు పతిచే; నట్టిరిపుతఁతులకుఁ వశులై
పరికింప మిత్రులవలెం, జరియించుచుఁ గార్యములను ♦ శత్రువు లగుచుఁ.
- క. తనపనులయందుఁ దిరిగెడు, మనుబాధములై నయట్టి ♦ మంత్రుల మంత్రం
బును నిర్ణయించునప్పుడు, గనవలయుఁ బలువిధములు♦గా నూహలచేఁ.
- తే. [అట్టి యనమర్థులగు మంత్రు ♦ లహితులయ్య
నేమిచేయుదు వనెదవో ♦ భూమి శత్రు
వశమునందున్న మంత్రులవలనఁ బ్రోత్స
హింపఁగాఁబడి చపలుఁడై ♦ తెంపు చేసి. ౧౮౫
- 2560
- క. పనులను నరపతి చేసిన, మును గ్రాంచుహీధరవరమున వజ్రులుఁ డే
పునఁ గావించిన రంధ్రం, బును బతులు పొందురీతిఁ ♦ బొందుగ రిపులుఁ.
- సీ. అవకాశమును గాంచి ♦ యందుఁ బ్రవేశించి యాతనిరాజ్యంబు♦నాక్రమింతు;
రేరాజు శత్రువు ♦ నెఱుంగక దుర్గంత్రులను దొలఁగించి తఁన్నును సమాహి
తాత్తుఁడై కాపాడునట్టివద్దతి మాని యుండునో యానృపుఁ ♦ డురుతరంబు
లగుకష్టములఁ బొందు ♦ టంతమాత్రమె కాక స్వస్థానవిచ్యుతి♦సరగనొందు;
- తే. ననురనాయక! యీవిషయమున మనకు
ననుజుఁడైన విభీషణుఁ ♦ డరసి యేమి
చెప్పెనో దానిఁ గావింపు ♦ చేకురు సిరి
యద్ది హితమాట న్యాయంబు ♦ నొటఁ బూన్కి. ౨౦౫
- 2562
- క. *సిమనమున నింకేమే, నేమాడ్కిం జేయుకాంతు ♦ యే మున్నయెడఁ
నేమమునఁ జేయు మన విని, దామఁ గ్రుద్ధుఁడయి దితిజ♦శల్లజుఁ డంతఁ.
- క. కనుబొమలు ముడివడంగా, ననియెను, నోకుంభకర్త! ♦ యనుజన్ముఁడ వ
య్యిను జక్కనియాచారం, బును నడపెడుపూజనీయు♦పోలిక నీవుఁ. ౨౧
- క. గురువును మాన్యొండనునై, ధరణీకుండ నైన నన్నుఁ ♦ దగ శాసింపం
బరికించె దేల నీతికి, దరుణము కడచనియెఁ గానఁ ♦ దగునుడువులకుఁ.
- ఆ. వ్యర్థమైన శ్రమమె♦యవగతఫలమె యా, నరసి చేయఁ దగిన♦యట్టి పనికిఁ
దగినపౌరుషంబు ♦ దప్పక చూపుమా, యవినయంబు నీతి ♦ యని శ్రమించి.
- క. తెలియకయో చిత్తంబునఁ, దెలివియె కల్గమి నొ బలము♦తెంపును వీర్యం
బలవడె ననుపొగరుననో, తలఁపఁగ నెట్లయిన నేమి ♦ తగుకార్యంబుఁ. ౨౩౫
- క. చేయక మానితి నింకం, జేయం గాలంబులేదు ♦ చేఁ దప్పిన య
స్త్రీయనువునఁ బలికినచో, నేయర్థము గల్గు వ్యర్థ♦మే గద యనుజా!. ౨౪
- క. ఇప్పటి కెయ్యది హితమో, తప్పక యద్దానిఁ జేయఁ ♦ దలఁపుము మఱి చేఁ

దప్పినపనికై వగవ ర, దెప్పటికిని బుద్ధిమంతు ధ ల్లజగములన్. ౨౫ 2569

తే. చనినకార్యంబు చనిన దే; ధ మనమునందు

నీకు నాయందు నెయ్యంబు ధ నగడునేని

విక్రమము నీది నీకును ధ విదితమేని

యని యిప్పుడు చేయఁగగు నను ధ నాశయంబు. ౨౫౪

2570

*క. నాకుం బోలెను సహజా, నీకుం దోచుచదియేని ధ నీశౌర్యముచే

లోకమున నాయనీతిం, జేకూరిన యాయఘంబుఁ ధ జేయుము సరిగన్. ౨౬౪

క. అనిపలికి యిట్టితరుణంబున సాయము చేయకున్నఁ ధ బోవును నెయ్యం

బని చెప్పఁ దలఁచి యిట్లని,యెను దాఁ బూనుపని యెట్టి ధ దేయై యున్నన్.

క. దాని కసాయము గల్గుట, మానసమునఁ దోఁప దీనుఁమాడ్కి వగచునా

దీనుని వగ్గఱఁ జేరుచు, దా నెవఁ డిల సాయపడునొ ధ తగు మిత్రుఁ డనన్.

క. నీతిం బాసి తడంబడు, నాతటి, నాతని కెవఁడు సఁహాయము చేయుం

ప్రీతిగలయతఁడె బంధువు, భూతలమున ననియె నిట్లు ధ పాలించిన కినుకన్.

1క. ధీరంబును నత్యంతము, దారుణమును నై నయట్లు ధ తనుఁబలికెడు దే

వారిప్రభుఁ గని శ్రోధా, పూరితుఁ డితఁ డయ్యె ననుచు ధ బుద్ధి నెఱుఁగుచున్.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ధ గోమలవచనము

లలరఁ నన్న త్సుభితఁములగు నింది

యంబు లొప్పుఁ గుపితుఁడై యుంటఁ దాఁ గాంచి

యూఱిడించుచు నిటు ధ లొప్పుమీఱి. ౨౯౪

2576

క. దనుజేంద్రా! సంతాపంబును నిటు పొందు టిక్కఁ జాలుఁ ధ బాలుపగు శ్రోధం

బును బాసి వ్యఘ్రఁడవుగాఁ, దనరుము; రాక్షససమూహఁధాతీనాథా!. 3౦౪

3తే. ఏను జీవించియుండ నీ ధ వీచిచార

మును మనంబునఁ బూనకు ధ మనఘ! నాకు

నితఁడు సాయ మొనర్పఁడే ధ యేలయనుచుఁ

బరితపించుచున్నావొ యెఁవ్వరిని గూర్చి. 3౧

2578

3క. ఆతఁడు నశించునని నీ, వీతటిని చలంపు; మట్టుఁలేయైన నిటన్

భీతిల కిటు పల్కితివే,లా? తెల్పు మటందువో యిఁలాతలనాథా!. 3౧౪

ఆ. బంధుభావమునను ధ భ్రాతృవాత్సల్యము, వలన రోషహర్షఁములను దేసి

* మహాపరయజం దోషం విక్రమేణ సమీకురు-అనిమా 1 త మధైర్యం బ్రవాణం తు వచనం ధీరచారుణ్-అనిమా. 2 త మహం నాశయిష్యామి యత్కృతే పరితప్యసే-అనిమా. 3 ఆతఁ డనఁగా రాముఁడని సామాన్యార్థము. ఎనరికొఱకు ననఁగా వీనాకొఱకుఁడనించుచున్నావో సాముచేయలేదని యిట్టి నేను నశింతునని విశేషార్థము. ఇం దిలాతలనాథా యనుట అసమంజసమని తలంపరాదు. మూలమున “పార్థివ” అనియున్నది.

నాశ్రయించియున్న ♦ సరసి నీకేను హితంబుఁ జెప్పనలయుఁ ♦ దగినరీతి.

1^{వీ}. కరము స్నేహంబునఁ ♦ గ్రాలుబంధువునకు నిట్టికాలంబున ♦ నేది చేయఁ
దగునొ యాశక్తుక ♦ ననమునే నీవింకఁగనవయ్య! యోదీర్ఘ ♦ కరవిలాస!

3^{వీ} సమరాగ్రమునను లక్ష్యణసహితంబుగా రామునిఁ జంప నశ్రవణ్యచరుల
బలములన్నియు చేగ ♦ పరుగెత్తననుఁగూడిగను; 3^{వీ} మహాబాహూ! నృ ♦ కాంతునకును

తే. నాకు నంగర మగునట్లు ♦ వీకమెఱయఁ

గా మదానీతశిరమును ♦ గాంచి నీవు

సుఖము నొందుము భూదేవి! నుతయు మదిని

దుఃఖతయగును గాక యా ♦ ర్థుల మునుఁగుచు. 324

2581

4^{వీ}. అని హతబాంధవులగు నీ, దనుజులు మనములకు నవ్వు ♦ నముఁ గూర్చెడునా
మనుజేంద్రనిధనమును జక్కనిరీతిం జూపుగాక ♦ క్రవ్యాగవరా! 325 2582

5^{వీ}. అని మొన శత్రువివాళన, మున బంధులు తెగినమూల ♦ మున దుఃఖతులౌ
దనుజుల నేత్రాంబువులను, దనుజేశా! తుడిచి నుఖము ♦ తనర నొనరుతుక.

1 సదృశం యత్తు కాలేఽన్వికా కర్తం స్నిధిశేన బంధునా, శత్రుజాం కదనం పశ్యత్రీయ
మాణం మయాశనే-అనిమూ. ప్రాతీతికార్థము స్పష్టము. శత్రుకర్తృకం కదన మిత్యర్థాంతరమే-అని
వ్యాఖ్య. శత్రువగు రాముఁడు చేయుయధమును జూడుమని విశేషార్థము. 2 అద్య పశ్య మహా
బాహూ! మయా సమరమార్ధిని, హతే రామే సహభ్రాతృ నిసంతిం పరవాహినీమ్-అనిమూ. తన్ను
నితో రామునిఁ జంపఁబోగా నాపైకి రామునికి సాయముచేయఁ బరుగెత్తుకవులఁ జూడుము.
అనఁగా రాముఁడు చావఁడు. లక్ష్యణుఁడును జావఁడు. సేనుయధమునకుఁ బోగాఁ గపిబలంబులు
నాపై కడరునని యర్థాంతరము. 3 అద్య రామస్య తద్దృష్ట్యా మయా సీతం రణాచ్ఛిరః, సుఖీభవ
మహాబాహూ! సీతా భవతు దుఃఖితా-అనిమూ రావణా! నాకును శ్రీ రామునకు యుద్ధముసాగుచుం
డఁగా మదానీతశిరమును నాచిప్పఁబడిన శిరస్సును జూడుము సుఖమునొందుము నాశిరసుఁజూచి
సుఖమునొందుము అనఁగా సేను యుద్ధమునకుఁ బోలేదే యని నాపై నీక నిపుడుగల్గినకోప ముపుడు
చల్లారనని భావము. సీతాభవతు దుఃఖితా, సర్వలోకమాతృత్వా దితిభావః-అనివ్యాఖ్య. భూదేవి
సుతయగు నాసీతామహాదేవి సర్వలోకజననిగాన సేనును బుత్తుఁడనేగాన నాచావునకుఁజాలదుః
ఖించు నని దీనివిశేషార్థము 4 అద్య రామస్య పశ్యంతు నిధిం సుమహత్స్వియం, లంకాయాం
రాక్షసా స్పర్శ్య యేతే నిహతబాంధవా-అనిమూ. ఆమనుజేంద్రనిధనమును, ఆరామకర్తృకమగు
నామరణమునని యర్థము. తమబంధువులు మనకొఱకై చచ్చిరే యనిదుఃఖించు రాక్షసులు సేను
రామునిచే మృతి నొందింపఁబడఁగా ఆదుఃఖమునువీడి అందఱుచచ్చుచున్నారగుదా ఇకేటి దుఃఖ
మని సంపించురుగాక యని విశేషార్థము. 5 అద్య శోకిషరీతానాం స్వబంధువధకారణాత్, శత్రో
ర్యధి వినాశేన కరో మ్యప్రప్రమాదజ్ఞవమ్-అనిమూ. ఇందుఁగూడఁ బ్రాయశ్చే. శత్రుకృతమగు
నాచావుచేత బంధువులు నశించినందునఁ గల్గిన రాక్షసుల దుఃఖాంబువులను దుడిచెదనని గ్రహింప
వలయు.

- క. కనుమిట్టై; పర్యతాయత, తనువునఁ దగు వనచరేశుఁ ♦ దపనాత్మజు ర
క్షసిషి క్తగాత్రు రవికాం, తిని గూడిన యంబువంబు ♦ తెఱఁగున ననిలోక.
- క. పడియుండఁ జూడఁగలవో, *కడిది బలాధ్య! వధింపఁగా వేడుక నే
ప్పుడు గోరుచుండు దనుజులు, తడయక నేను మహద్భుతంబగు కడిమి.
- తే కాచుచుండఁగ నారఘు ♦ కాంతుఁ డెట్లు
నిను వధింపఁగలండు; నామనమునందు
నాత్మహానికి సంతాప ♦ మంద నేను
మృతిని బొందినపిల్లుట ♦ ఊతీవరుండు. ౪౦ 2586
- క. నినుఁ జంపఁగలఁడు, ముందుగ, నని సేయంగలఁడే? రాక్షసాధిప! నీవో
యనుపమవిక్రముడవు సుచ్చు నితాంతము పరులఁజంపుభుజబలుడవునూ!.
- చ. దురమొనరింపఁగా నివుడై ♦ తోరపువేడుకమై ననుజ్ఞ నా
కరసి యొనంగు ననిడిది ♦ యచ్యునిఁ బంపఁగ నేల? యుండునే
పరుఁడొకఁ డర్జు డిందు; బలవద్యర! నీపగవారి నెల్ల సం
గరమునఁ జంపివై చెదను; ♦ గాలశచీపతిహవ్యవాహనుల్. ౪౧ 2588
- క. మగు, సర్గవ, వరుణులునుం, గరము విరోధంబు బూని ♦ కడఁగి యొకటిగా
దురమొనరింపఁ వచ్చిన, సురవైరీ! యని నొనర్తు ♦ శూరత మీఱఁ. ౪౩
- చ ధరిణిధరాంగ మొప్పుఁగను ♦ దారుణదంష్ట్రలఁగూడి తీక్ష్ణమై
పరఁగెడు శూల మూని యని ♦ బాహుబలంబున నేను సింహభీ
కరరవ మొప్పు మార్కొనఁగఁ ♦ గాంచి పురందరుడైన భీతిలుక;
దురమున శత్రుముల్ వసలి ♦ తోరపుబాహుబలంబు పొంగఁగఁ. ౪౪
- క. అరులం బ్రహరింపఁగ నీధరఁ బ్రదుకం గోరువాడు ♦ తానెవ్వం డా
తురపడక నిల్వఁగలఁడే? సురవైరీ! నాదుమ్రోల ♦ శుంభచ్చౌర్యా! ౪౫
- ఆ. శక్తి, గదలు, తీవ్రశరములు ఖడ్గంబు
నేది లేకయున్న ♦ నేచి వజ్ర
నైన హస్తములనె ♦ యడరిపట్టి వధింతు
నేడు సంగరమున ♦ నీడఁ బోక. ౪౬ 2592
- క. నరవరుడు నాదుముష్టిం, బరఁగెడునుద్ధతికి నోర్చి ♦ బవరంబున భీ
కరశౌర్య మూని నిల్చినఁ, దరువాతఁ దదీయ బాణతతులు టురవడిచే ౪౭
- క. మేనియస్పకూరమ్మును, బూనికఁ ద్రావంగఁగలవు ♦ పో నే నుండం
గా నేల? నీవుచింతం, బూనంగా నిట్లు దితిజపుంకవ! చెపుమా? ౪౮ 2594

* ఈపద్యము దీనితరువాతిపద్యముల కిట్లే విశేషార్థముగ్రహింపఁదగు. నేను గాపాడు
చుండురాక్షసులు బ్రదికియుండుదాక నిన్ను రాముడు చంపలేడు. మేము చావఁగానే నిన్నుఁ
జంపునని భావము.

1. నీ. ఇదే నేను దవ్వరసముదయముఁ జంపంగఁబోవనున్నాఁడ! నోభూపతిలక! వదలుము శ్రీరాముభయమును లక్షణసహితుఁడౌ రాముని యాంధ్రబలుని నుగ్రీవు, లంకను యశూరతఁ గాల్చిన దనుజనిహంత నాహనుమ నితర కపులను భూరినంగరమున నిల్వినవారి వధింతునే యాహుబలము

2. తే. కలిమి నను మాట మదిసమ్మఁ గలవె నీకు

ధర నసాధారణము మహాత్తరమునైన

యశము వర్ధిలఁ జేసెద యట్టివాంఛ

గలదు ఫలియింపకుండునే తలఁపనద్ది. ౫౦౫

2598

క. శతమఖువలన౯ భయమేగతిఁ గల్గిన బ్రహ్మవలనఁ గాని గలిగిన౯ మతివిభవంబునఁ జెండెన; జతనంబున నేను గ్రంథసహితుఁడ నైన౯. ౫౧

క. సురవరులును సాధ్వీసమున, ధరణిం బడిపోవుదురు నితాంతభయదుఁడై పరఁగుయముఁ జంపి వైశ్వానరుమ్రుంగెడఁ ద్రొంచివైతు యత్తముల౯.

క. ధరఁ బడవై చెద నూర్చుని, బురుహూతుని జంపువాఁడఁ గాని బాలుచునరిదధి త్వరుఁ ద్రాగువాఁడఁ గొండలనురుబలమునఁబిండిగాఁగఁనాగినానరుతుఁ జా!.

క. ఇలఁబ్రద్దలు గావించెద, నలుఁగడల౯ మ్రుంగఁబడుచు యానాభూతం

బులు దీర్ఘకాలనుష్టి౯, విలసిల్లెడు కుంభకర్ణ౯ విక్రమ మిపుడే. ౫౨ 2599

ఆ. కనునుగాక, ముజ్జగంబులు నాకు నా

హారమునకుఁ జాల యన నని యింక

నెట్లుచేయు? నీను యిదెపోయి త్వద్దేతు

కవధమునను ముదముగలుగఁ గూర్తు. ౫౩

2600

క. అనవరతనుఖము నీకా, జనపతివలన౯ జెలంగఁ జక్కఁగఁ జనువాఁ

డను; రామచంద్రలక్షణులను జంపి యరణ్యవాసులను నొక్కటిగ౯. ౫౪

తే. పట్టి భక్షించువాడ; నీపెట్టులైన

నిచ్చుకొలఁదిని గ్రీడింపు యాతము శ్రేష్ఠ

1 ముంచ రామా ద్భయం రాజ౯ హనిష్యే మిహ సంయోగే, రాఘవం లక్షణం చైవ మగ్రీ వంచ మహాబలమ్-అనియూ. పోవనున్నాఁడనో భూపతిలక! వదలుము-అనఁగా నేను నీశత్రువులను జంపఁ బోవనున్నాఁడను. కాన నామాట వదలుకొమ్మ నేను జీవింపననుట. శ్రీరామునుండి రానున్న భయమును వదలుము. అనఁగాఁ జాపక తప్పదుగాన భయంపడి లాభములేదనుట. రామలక్షణముగ్రీ వాదులు యద్ధమున నిల్విన వారివధింతునే? చంపునునా? చంపలేననుట. 2 అసాధారణ మిచ్చామి త పదాతుం మహద్భయ-అనియూలము. యశము పెద్దిల్లఁజేసెద-అని తెలుఁగు పెద్దిల్లఁజేసెద ననఁగా సిక్కిరిని నశింపఁజేసెదనని యంతరార్థము పెదన మనఁగా ఛేదించుట యను నర్థముగలదు. 3 పధేన తే దాశరథేః క్షుభార్థం కుఖం సహపార్తు మహం ప్రజామి-అనియూ విశేషార్థము. త్వద్దేతుకవధ మను-నీవేహేతువుగాఁ గలచావు అనఁగా నీచావుచేత రామున కానందమును గూర్తునని భావము గ్రహింపఁదగు.

మునగు మద్యముఁ ద్రాగుము † మనమునందుఁ

దాపమును బూనకుండు మో † ననుజవర్ణ!.

2602

*క. చిరకాలవశంగత్తయై, పరఁగుమహీజాతఁగూడి † భాసిలురాముక

ద్వరపడి యమునిని కేతన, పరునిం గావింప నీత † పరమనుభవయా. ౫౭ 2603

అటువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౪ - వ సర్గము.

—*— మహోదరుఁడు కుంభకర్ణుని బదలుట. —*—

క. పెనుకాయము భూరిబలం, బును దీర్ఘ భుజంబులును

య నెఱి విభాసిలు రావణు, ననుజుం డిటు

క. మనమున మోదం బందక, దనుజుండు మ.

విను కుంభకర్ణ! నత్కుల, మునఁ బుట్టిన నీకు

తే. దిట్టతనమున వెలసియు † న్నట్టి నీవు

శాస్త్రవేత్తవు గావు ని † సర్గగర్వ

యుక్తుఁడవు కానఁ జేయంగ † నొప్పుకార్య

ముల నెఱుంగవు సుంతయు † నలఁబుబుద్ధి. ౨

2606

సీ. దనుజేశ్వరుఁడు నయంబును ననయంబును శౌర్యగర్వంబున † సావంతమందు

ముందుఁ గల్గెడు దోషమును బరికింపకేయున్నవాఁ డంటి వో † యన్న! రావ

ణున కవ్వితెలియు నీ † వనఁ బిల్లఁదనమునగర్వించి యిటుపల్కుఁ † గాఁదలఁచెడు

గాని నయజ్ఞత † గాదు; రాక్షసపతి తా వివిక్తాదిమం † త్రములకెల్లఁ

తే. దగినదేశంబు కాలంబు † దగనిదేశ

కాలముల వేఱువేఱఁ జక్కఁగ నెఱుంగు

వాఁడు తనకును రిపులకు † విరునవృద్ధి

క్షయము సమతను దెలియు ని † క్కముగఁ జమ్ము. ౪

2607

ఆ. కనుక రాజు దేశ † కాలవిభాగాదు, లను నెఱుంగఁ డనుట † యనువుగాద;

దొక్క విక్రమమున † నిక్కువంబుగఁ బూని, యల్పబుద్ధి మిగుల † నాశ్రయించి.

* మయాద్యరామే గమితే శుభముయం చిరాయ నీతా వశగా భవిష్యతి-అనిమా. రాముని నీతయొడఁబాయవది కాదు. అట్టిరాముని నేను యమనిగృహమునకు విశోధిని గావింపఁగా నీత నికు ముక్తిదాయని యాఁగాక అని విశేషార్థము పద్యతృతీయపాదమున 'త్వరపడి యమనినికేతన పరునిం గావింపక-త్వరపడియే, మునినికేతనపరునిం గానింపక' మహర్షులయందే యాస క్తునిగా శత్రువధ మొనరించి మహర్షులతో నిష్టాగోష్ఠిప్రసంగముల వాసక్తునిగాఁ జేయఁగా నని చమత్కృతిని గ్రహింపవలయు. ఇట్లైనను ప్రైవిశేషార్థమునకు బాధలేదు.

క. తనకంటెఁ బూజ్యులగు సజ్జనులను సేవింపనట్టి ♦ జాల్మనకు నొన
ర్చునురానికృత్యమును జ,క్కనిదని పండితుఁ డెవఁడు ♦ కావించునిలక. ౫

సీ. మఱియు ధర్మార్థకామములకు నొక్కొక్కదానికి వేత్తవ్వెఁ ♦ దగుఫలంబు
లు నియతములు గలఁసనియు ధర్మార్థములకు సత్ఫలదుష్టఫలములు నియ
తములౌటచేత సీతను జెఱఁగొన్న యధర్మమునకు నిట్టి ♦ దారుణఫల
మబ్బెనంచు వచించి ♦ తట్టి ధర్మార్థకామములకు వేత్తవ్వెఁ ♦ నమరుఫలము

తే. లను నెఱుంగఁ బ్రమాణమెందునను గలదె?

మరపదనారకస్వరూపములయి తగు

ముకును గర్మనికరమె ధర

నమ్మతంబు. ౬౪

2610

దును మంచిఫలము ♦ గావున సత్క

నసత్కర్మముల కశుభ ♦ మొగి ఫలమనుచుక.

మిం బిద్ది; ధ,ర్మార్థములు సధర్మ ♦ ముట్లనర్థ

శ్రేయసునె కలిగించు నై న నిందు ♦ నెంచిచూడ.

క. ఎల,ము లధర్మనర్థములకుఁ ♦ బుడమి నొకపు డి

మ్ము. స,త్ఫలదుష్ఫలములును గలవు ♦ పరికింపంగక. ౮ 2618

సీ. అంతియ నె యావంతయు సత్ఫలమే కల్గ దనుమాట ♦ యిది యసంగ
త; మది యట్లుండనీ ♦ తలపోయ నిహపరంబుల కుపయోగించు ♦ లలితవిహిత
కర్మములను జేసి ♦ కర్మాభిగతఫలంబులఁ బొందుచున్నారు ♦ పురుషు లిలను
విహితకర్మంబుల ♦ విధియుక్తముగఁ జేయ కీచ్చమైఁ గర్మము ♦ తెలమిఁ జేయు

తే. వారుగూడ శుభంబులై ♦ వఱలు కర్మ

ఫలములను బొందుచున్నారు ♦ తలఁప దీన

హితనిష్ఠకర్మంబు లీవితమను నియ

మము గనంబడ దెందుఁ గామమున కట్లె. ౯

2614

క. ఈమతమును బట్టియె యన, భూమిశుండు కామభజనమును జేయుచు ను
ద్దాసునుఖ మొందఁ దగునని, భూమిసుతక బల్కి దెచ్చె ♦ బుద్ధిఁ దలఁచియే.

చ. కనుకనె మేముచేయఁదగు ♦ కార్య మిదం చొగి నొప్పుకొంటి, మీ

దనుజనికాయనాయకుండు ♦ దస్యులయందు మదిం దలంపకే

పని నొనరించె సాహసముఁ ♦ బట్టియె దానివచింపు; మన్న చే

సిసపని యెగ్గుఁగాదె యని ♦ చెప్పుటలెల్ల నటుంక నిష్క్రికక. ౧౦

2616

క. అని ససహాయుండనై నేఁ, జనియెద నాకున్న భూరిసాహసమును గ

న్గొనుమంచుఁ జెప్పితి నె, యందునుగూడ నసంగతంబు ♦ తోఁచె వచింతుక.

క. మును పెవఁడు జనస్థానంబున నతిబలులై న దనుజముఖ్యులఁ బెక్కం

ప్రను జంపె నట్టి యారా,ముని నెట్లు జయింపగలవు? ధూన్కి నొకడవే.

క. కనుక నయుక్తము నీనుడి; మును పారాఘవునిచేత ధుజబలతేజో
ఘనులందు జనస్థానం, బున నేయే దనుజవరులు ధూన్కి మెఱయగగ్గ.

క. పొలియింప బడిరొ వారల, కులజనితులు రాముఁ డన్నఁ ధిగొంతుచు భీతిం
గలగుండువడుటఁ గన్గొన, గల విప్రురి నిప్పటికిని ధిగ్రవ్యాదవరా! ౧౩

తే. కాన నీమాట యహితంబ ధి కాదె; దళర

ధాత్మజని క్రోధమూను పంఠచాన్య మనుచు

నరయకే నిద్రపోవు మహాహి లేవు

కరణిఁ బరికొల్పఁగోరెదు ధి కదనమునకు, ౧౪

క. అనిశము తేజంబునఁ దగి, మనమునఁ గ్రుధఁ బూను తో
ర్వసు రాక మృత్యు వట్టులు, చెనకం గారాని రాముఁ

చ. అరియగు రాము కట్టెదుట ధి నాహవభూమిని నిల్వ నిష్ఠ
సురరిపు లన్నదీ యులు విశ్రుద్ధమనస్కులై యయ్య సంత
తురులగుచున్నవారు గనఁ ధి దోషదు దానికి మాఱు నీ
తరుణమునందు నొక్కడవే ధి దాశరథి వడిమిఱ మ

క. చనుటకు నేమాత్రము నా, మనమొప్పుదు హీనానా మధి
ఘనచుగుబలమునఁ దగునరి, నని మార్గొని చత్తున నెడునాశం

తే. కలిగి యుండియుఁ బగవాని ధి నలఁతిగాఁగఁ

దలఁచి యెవ్వఁడు తలవడి ధి గెలువఁగోరుఁ

గనుకఁ జావంగఁ గోరినఁ ధి జనుము; దనుజ

వర్య! మనుజులలోన నెవ్వండుగాని. ౧౫

2675

క. తనకీడుగఁ గానక యా, వనజసఖశచీశనమతఃపర్థిలిన రా
మునితో యుద్ధమొనర్చెద, నని పల్కెదు? సేయుటెట్లు ధి లప్పని నింకఁ.

చ. అని యిటు కుంభకర్ణునకు ధి నాదృతిఁ జెప్పి మహాదరుండు వే
దనుజవరాంతరంబున నితాంతము లోకభయంకరాకృతిం
గనఁబడు రావణాసురునిఁ ధి గాంచి సచించెను; సీతఁ బొందియున్
మనమున నూహలోప్పఁ బలుమాఱు వచించెదవేల? యిట్లుగగ్గ. ౧౬

క. ఏతరుణంబునఁ గోగుదు, వాతటి నశ్యయగు సీత; ధి యనురేశ్వర! యా
సీతయే నీయొద్దకుఁ దా, నేతెంచుట కొకయుపాయ ధి మేఁ గనుఁగొంటిఁ.

క. *అది నీకుం బ్రియమే నీ, మదితో విసవయ్య దాని ధి మఱియొక్కరి నె
మ్మది నాశ్రయింపకుము; నీ, వది యేమని యడుగు చేసి; ధి యద్దినచింతున్.

* యచిరశ్చే త్సవయా బుద్ధ్యా-అనియూ.

తే. నే, ద్విజహువండు, సంహృది ♦ నీదుతమ్ముఁ

డైన యాకుంభకర్ణుండు ♦ నల్లె యివి

తద్దనుఁడు నేవురము మేము ♦ దాశరథిని

జంపఁ బోఁదగునని పురిఁ ♦ జాటఁ బంపు. ౨౨

2680

క. చని యందు శ్రమంపడి రా,మునిలోఁ బోరెదము వైరిఁముఖ్యుఁడు నీకా
జనపతి; యాతనితమ్ముఁడు, గనుక నే మే మానృపతియు ♦ గంబును ననిలోక.

తే. ఓడఁ గొట్టుదుమేని వేఱిఁగాండు మన కు

పాయ ముక్కరలేదు నిఁబృరము మీఱ

గిన మనశత్రుఁడవగతాప

పు తలఁచిన ♦ చందమెల్ల. ౨౩౪

2682

మా రా,మునిఁ జంపకయున్న నతఁడు ♦ మొనసి స్వభాణా

ప్రయ్యం, గను నెత్తుటఁ దోఁగి జనకుఁకన్నియ నమ్మక.

బులౌ ♦ భీమసాయ

నిటకు వత్తుము; రణంబు

చి యాఁయుర్వినాథ

కుల్లకృష్ణులను దగంగ. ౨౩౫

2684

అంచిత మనుచుక, దనుజేంద్ర! తావకాంప్రితామరనయుగం
మనకుక మొక్కుదు మప్పుడు, పనివడిమాకోర్కిఁదీర్చుపరమముదమునక.

చ. దనుజవరేణ్య నొక్కనిమఁదంబునఁ గ్రాలెడు నేన్దుమీఁడఁ జ
య్యనఁ దమి నెక్కజేసి హతుఁ ♦ డయ్య బలావళితోడఁ దమ్ముతో
జనపతి రాఘవుండనుచుఁ ♦ జాటఁగఁ బంపుము పట్టణంబునం
దు; నరినిఘాదనా! యటులఁ ♦ దోరపు మోదము నీవు పూనుచుక. ౨౭

నీ దానికి నిప్పుడు ♦ తార్కాణముగ భృత్యజనులకు భోగ్యవస్తునికరంబు
దానదాసీజనతతుల నింకనుగల కామితంబుల నెల్లఁ ♦ గనకచయము
నిప్పింపు; మల్లె నీ ♦ వీవీరభటులకు మంచినస్తుమ్ముల ♦ మాల్యములను
ననులేపనంబుల ♦ నమలవేయపదార్థములను నిప్పింపు; నీవెలమి మిగులఁ

తే. ద్రాగుమా! మద్యమును; మనఁదనుజాలెల్ల

రాము నాతనినుహృదుల ♦ రణమునందుఁ

దినిరి నాఁదగు కింవదంతి యిది యట్టె

పురమునక నిండి ప్రఖ్యాతిఁ ♦ బొందినతఱి. ౩౦

2687

చ. జనకజయున్నతావునకుఁ ♦ జయ్యన నీవును బోయి రాఘవుం
డనిఁ దెగె నందు దుఃఖిపను ♦ నామెమనోవ్యథఁ దీర్చి నన్ను భ

ర్తనుగను నేలుకొమ్మనుచుఁ ♦ దద్దయు నింపుగ నొంటిపాటునఁ
మనమున కింపుగల్గునటు ♦ మాటలు పల్కి *ధనంబు ధాన్యముఁ. 3౦౪ 2638

తే. ఆమె కోరిన రత్నాదికాఖిలఘన
వస్తువునిచ్చి లోభంబుఁ ♦ బడయునట్లు
నేయుమా దానవేంద్ర! యాసీత కిట్టి
మోసమున దుఃఖసాధ్యసములు గలుగుట. 3౧౪ 2639

చ. మును నినుఁగోరకుండియుఁ బ్రమోదము గూర్చెడు భర్తలేమి నీ
కును వశురాలగుఁ; మదికిఁ ♦ గూర్చెడుభర్త మృతింగనంగ వా
ర్తను విని దానియాశల నితాంతము మాని స్వభావసిద్ధమా
వనితలచాపలంబున నశ్వశ్యము నీవశమాను రావణా!. 313 2640

1సీ. సుఖముల కే తగి ♦ సుఖముగాఁ జెరిగిన దామెయాటను వగఁనంది కుండి
యిఁకదానుసుఖమందుఁ జెల్లనీవలన నేయనియెఱుంగుచుని న్నైయాశ్రయించు
నెల్లరీతుల నేను నీయుపాయము బుద్ధిబలముననే యెంచి ♦ భవ్యమనుచు
నిర్ణయించితి నెఁక ♦ నీవు రాముని దృష్టివధమునఁ బడిన దుఃస్థులమె కలుగు
నీయుపాయంబున ♦ నిందె నీకోర్కీయు సమకూరఁగలదు యుద్ధము నొనర్చు

తే. వాంఛపదలుము నీవుబవరము మానఁగలుగునుఖమే విశాలమైకానఁబడెడు
భూపర! యెవ్వఁడైనను ♦ భూవిభుండు, మామకోక్తి నొనర్చుభూమియందు.

క. బలము నశింపక సంశయములఁ బొందక సంగరంబుఁ ♦ బూనికఁ జేయు
దలఁపకయే శత్రువులనుఁ, గెలుచునయే శాశ్వతమగు ♦ కీర్తిసుకృతముఁ

క. తను మఱిఁ గోరినవనితఁ, గనుటవలని సంపదల నికామమనోవాం
ఛను సంతోషంబును గను,ననుచు నుహోదరుడు చెప్పె ♦ ననునయమెనఁగఁ.
అటువది నాలుగవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౫ - వ సర్గము.

—అంభో కుంభకర్ణునియుద్ధము. అంభో—

క. విని వానిఁ గుంభకర్ణుండు, దనుజా! యిఁకమీఁద నీవిధంబునఁ బలుకఁ
జనదండు భీతి గలుగఁగ, ఘనభణితిం బలికి దనుజకాంతుని నన్నఁ. ౧ 2644

చ. కనుఁగొని యిట్లుచల్లె మునుకాంచినదే గద నాదువిక్రమం;
బనితరసాధ్య మింక దురితాత్మకుడై తగు రాము నిష్ఠుడే
చని వధియించి నీకుఁగల ♦ సాధ్యసముఁ భయనంబుఁ జెందెదఁ
దనుజలరామ! నీవును విగ్రహస్వరూపై సుఖముండమా పురిఁ. ౨ 2645

* ధనధాన్యశక్తి కామైశ్వర్యైః-అనిమా. 1 సా పురా సుఖసంపృద్ధా సుఖాహ్లాదుఃఖ
కర్మితా-అనిమా. 2 సోఽహం తవ భయంఘోరమ్-అనిమా

చ. జలరహితాభ్ర సంచయము ♦ చందమునక మహి. శూరులెల్ల దు
 ర్బలులవిధంబునక దగనిభంగిని బల్కురు కార్యభారముల్
 గలుగకయున్న యుద్ధమున ♦ గార్య మొనర్చి మదీయగర్జనం
 బుల ఫలియింపఁ జేసెనను ♦ బోలఁ గనుంగొనవయ్య! రావణా! 3 2646

చ. పరు లొగిఁ దమ్ముగూర్చి పలుభంగులఁ బల్కెడు హీనవాక్కులక
 నరమతులైన శూరు లెద ♦ వానినహింపరు తమ్ముఁ దామె య
 క్కరణినినే నతించుకొనఁగఁ దలపోయరు పౌరుషంబునిం
 కొరులకు మాటలం దెలుప ♦ నూహలుచేయరు దుష్కరంబుగాఁ
 బరఁగెడు కార్యజాలముల ♦ బాగుగఁ జేయుదు రెంతొలీలకక. ౪ 2647

నీ. విగ్రహము మహోదరా! ♦ విక్లబులును బుద్ధిహీనులు మేమె యిఁయిలను బండి
 తుల మనుకొనుచు నీవలె నున్నవారలపలుకులు విని నరఁపాలవర్ణుఁ
 డిట్టి దురావద నొందెఁ నెప్పుడు రణమున్న భయపడుచుక బ్రయఁవాదు లగుచు
 రాజు వెట్లెడు కుమార్తముననే పోవుచునున్న మీరింతటి ♦ యుద్ధకార్య

తే. మును బాసం గఁగ జేసితి ♦ రసయమితని
 మిత్రుఁడని చెప్పఁ కొనుచు నమిత్రునిగ నె
 చూచుచుండుట నిట్టి రాజునొగి గొల్చి
 యతఁడె మిగ్గుఁ యింక బురి నొనర్చితిరి నుండి! 2 2648

ధనబంధుములు నశియించెక, గనుక నె మీనంటివారు ♦ గావించిన యిం
 అనరాని దుర్గయము నిదె, యనిమొన సరిచేయఁ బరుల ♦ నందఱఁ గూర్చుక.

క. మదిఁ దలఁచి యుద్ధభూమికినిదె పోవుచునున్న వాఁడ ♦ నేననుచు బలో
 న్నడుఁడును మతిమంతుఁడనై, పొదలెడు కుంభశ్రవుండుఁపొంగుచుఁబలుకక.

క. విని రావణుండు నవ్వుచు, ననుజన్మున కిట్టులనియె ♦ ననిలో నేర్పుం
 గనినాడ వీవు నాయన!, మనమంత్రి మహోదరుండు ♦ త్కృపతివలనక. ౯

తే. భయము నొందినవాడని ♦ పలుక నింత
 మైన సంశయమేలేదు ♦ గాన ననుజ!
 నాకు నీవంటి సుహృదుండు ♦ ప్రాకటబలుఁ
 డెవ్వఁడును లేడు వధియింప ♦ నేగు మరుల. ౧౦౪ 2652

క. అరివిజయంబును గొనుమా, యరుతరబలశాలి వగుట ♦ నూహించియె నా
 కరివలనఁ గల్గు భయమును, బరిమార్తువటంచు లేవఁ ♦ బంచితీ నిన్నుక. ౧౦౫

క. నను బాగుచేయఁజాలిన, దనుజులకుఁ సుహృదులకు నిఁతాంతసహాయం
 బును జేయుకాలమిదె నూ, కనుక నె నీవిపుడు శూలఁకలితకరుడనై. ౧౨ 2654

క. పాశము కరమునఁ దాల్చిన, యాశమనుని బోలి రిపుల ♦ కనిఁ గనఁబడి వే
 యాశత్రువులను గవులను, దాశరథులఁ దినుము తీక్ష్ణఁధామనమరుచిగ. ౧౩

- శా. నీరూపంబును జూచినంతఁ బ్రవగాఁగీకంబు భీతిఁ వెనక
బ్రారంభంబును మాని పాటు ననిలోఁ దాముండు తత్సదరుం
డీరూపం బిటులొప్పునే యనుచు నెంతే భీతి భిన్నాత్ములై
చేరంజాలక యుండువారు చనుమా! ధీఘంబె నీవాజికి. ౧౮ 2656
- క. అని యిట్లు మహారాజగు, దనుజో త్రముఁ డాదృతిఁ దగఁ దారుణబలుఁడై
పెనుకాయమొప్పు తమ్మున, కనూనవిధ మూని చెప్పి యాతఁడు రిపులఁ.
- క. తప్పక జయించునని తా, నచ్చుడ మరలఁ జనించిఁ నట్లు తలఁచె; ని
ట్లాపివతమ్మునిశౌర్యం, బుప్పొంగుబలంబు నెఱిగి యుండుటవలనఁ. ౧౫
- క. మనమున సంతృప్తుండ, యెవ్వని నిర్మలచంద్రురీతిఁ నెనఁగెను; దనతో
దనుజేంద్రుఁడట్లు పల్కిన, ఘనతరబలుఁడైన కుంభకర్ణుం డంతఁ. ౧౬ 2659
- క. అతిహర్షంబున ననిచేయుతలం పొవ్వంగఁ జోవఁ నుద్యుక్తుండై
మతిశాలిరావణుండు త, న్నతిముదమున సాగనంపుఁటరసి పయనమై. ౧౭
- తే. పరనిబర్హణచణుయి ధయదమునగు
శూలమును వేగఁదాల్చె; నాశూలవర్య
మినుముతోఁ జేయఁబడుచు నహీనదీప్తు
లలరిఁగాఁ ద ప్తకనకాంబితాంగమగుచు. ౧౮ 2661
- మ. పురుహూతాశనితుల్యమై ధయదమై ధాల్పొప్పుగా వజ్రమే
కరణి మించునొ యట్టిశౌరవముఁ జక్కం గాంచి యతౌసురా
మరగంధర్వమహాహికిన్నరతతిఁ మ్రందించి యత్యంత భీ
కరతేజంబున వెల్లి మాల్యములు రక్తచ్ఛాయచే మించఁగఁ. ౧ 2662
- క. నిరతంబు నగ్నికణములఁ గురిపించుచుఁ దానె రుచి మిగులఁ ద, యుండెఁ;
గురుతేజఁ డసురతల్లజఁ, పరిరిక్తపిరాజతాంగఁ మయి తిక్తంబై. ౨౦ 2663
- క. పరమమునగు శూలమ్ముచు, గిరమున ధరియించి దనుజఁ కాంతునిఁ గని యే
నరిగెద నొక్కఁడనే యిప్పురి నాబలముండుఁ గాకఁ పోరికిఁ జనినఁ. ౨౦౪
- క. ననుఁ గని ట్రోభంబందెడు, ననచరులం గోపమడరఁ భక్షించెద; నా
ననుజోక్తుల విని రావణుఁడను; ముద్గరశూలపాణులగు సేనలతో. ౨౨౪
- చ. అరుగుము సంగరంబునకుఁ నవ్వనవాసులు బుద్ధివై భవ
స్ఫురణమునం జెలంగుదురుఁ పొల్పుగువేగము సాంద్రనిశ్చయం
బరుదుగ వారికిం గలుగు; నందున నొంటిగనున్న నెట్లు లె
త్తురణమునం బ్రమాదమునఁ దనయ్యిడు నెల్లిన వార లేవునఁ. ౨౩ 2666
- తే. దంతములఁ జల్పి చంపుదు; రెంతో పూన్కి
గాన వైరి దుర్ధన్యులఁ కర్బురభటు

లను దగం గూడిపోయి నీవును దనుజుల

శత్రుపక్షములం దున్న నకల కవుల. ౨౪

2667

క. మనుజేంద్రతనయులను నేవునఁ జంపుము; వే యటంచుఁ బొల్పెడు తేజం
బున నొప్పినరావణుఁ డాననంబునందుండిలేచి నంప్రీతిమెయి. ౨౫ 2668

తే. మణిక్యతాంతరమయియున్న మహితకనక

మాలికను గుంభకర్ణుని మై నలంక

రించె; మఱియు మహాత్ముడై మించుకుంభ

కర్ణునకు సంగుళీయక గణము వరము. ౨౬

2369

సీ. అంగదంబుల నుత్తమాభరణంబుల నబ్జవిరోధి యట్లలరుచున్న

రమ్యమాక్రికపుహారంబును వై చెను; జారుతరామోదానంద్రములగు

వరపుష్పహారాళి నరున నొసంగెను కాంతి వెల్లెడు రత్నకప్రుకుండ

లముల నాతనిచెవులకుఁ బెట్టి, సంతటఁ బెనుచెవుల నెసంగు దనుజనాథు

తే. ననుజుఁ డాకుంభకర్ణుండు కనకనిర్మి

తాంగదములఁ గేయూరాళి నమలపతక

యుక్తమగు నాభరణతతి నొప్పి సుహుత

దహనుకరణి వెలింగె నితాంతకాంతి. ౨౭

2670

క. దనుజుఁడు శ్రోణీనూత్రం, బున నీలమణుల్ చెలంగ మును పస్పతముఁ గై

కొన వాసుకీఁ జట్టిన యా, ఘనమందరపర్వతంబు కరణి వెలింగె. ౨౮

చ. అ. శిఖప్రహరముల నందియు వానికి నోర్చి భారమై

క సుంబునై చెడక గాఢతటిత్పీఠ లొప్పునట్లుగాఁ

గనన్ యున్న మైమఱువుఁ గప్పుకొనంగ నతండు సాంధ్యమే

ఘనిచయనంపుతాద్రిగణకాంతుని రీతిని బొల్పె నెంతయు. ౩౦ 2672

తే. ఎల్లతావుల సొమ్ముల నెల్లఁ చాల్చి

కరవిధృతహులుడగు కుంభకర్ణుఁ డాత్రి

విక్రమములకుఁ బూనిన విష్ణుమూర్తి

వలె బ్రకాశించె నిరుపమభాగణముల. ౩౧

2673

క. బలశాలి కుంభకర్ణుం, డలరుచు నన్నయగురావణాసురుఁ బ్రీతిం

జెలఁగుచుఁ గాఁగిలి నిడుకొని, వలగొని తల ధరణిసోకభక్తకౌమ్యైక్మై.

ఆ. వయనమయ్యె నంత బలశాలియును మహాకాయుఁ డలఘునినదకలితుడైన

కుంభకర్ణుఁ డనిని గోరి ప్రయాణమా, తరుణమందు దనుజతల్లజుండు.

క. అలరుచు నాశీర్వాదం, బులతో నాతనిని బంపె; భూరిభయదయా

పులు రథికులు పెక్కురు నిస్తలభేరిశంఖముఖ్యతూర్వరవంబుల్. ౩౪ 2674

చ. ఉరుతరరీతిఁ బర్వ వివిధోత్తమతీక్ష్ణమహాయధాళితోఁ

బరఁగుచు పై న్యయుక్తులయి భద్రగఙ్గాశ్వగణంబుతోఁ బయో

- ధరరవతుల్యనిస్వనయుఃతంబగు న్వందనవం క్రితోడఁ బో
యిరి రథికోత్తముం డగుచు ధ నేపునఁ బొల్పుడు కుంభకన్ధతోఁ. 3౫ 2677
- 1 నీ. కొండఱు రక్కసుల్ ధ్రువసర్పంబుల ఖరవాజిమృగనాథఃగజమృగముల
నొంటలఁ బక్షుల ధ నొక్కరీతిఁ నెక్కి గురుబలక్రూరుడౌ ధ కుంభకన్ధ
వెంటఁబోయి; 2 రసురఃవిబుధవిరోధియౌ కుంభకన్ధుడు పూలఃగురియఁ జేయు
చును పౌరులొప్పుంగ ధ ఘనమగుచ త్రంబుఁ దాలిచి తీక్షణమా ధ శూలము కర
తే. మందు ధరియించి ముదమున ధ నధికుండయున్
నల్లఁ ద్రావుటఁ దద్యాసఃనలను మఱియు
మత్తుడై పయనంబయ్యె; ధ మత్తులగుచు
నధిశబలులయి ధ యయాపు ధ లగుచుఁ గడఁక 32౫ 2678
- క. కరముల శస్త్రము లొప్పుఁగ, నుసభీతిని బుట్టఁజేయ ధ నోపునయనముల్
కర మరుణచ్ఛాయం దగ, గురుకాయము లొప్పు మిగుల ధ గుంపులుగాఁగఁ.
- క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలెడు కాల్బంట్లు తీక్షణఃఖన్దంబులను
శూలపరశ్వధముల నువి, శాలచుహాపరిఘములను ధ జంచద్గదలఁ. 3౯ 2680
- ఁ. చెంతఁ జేరనీక ధ క్షేపణీయములయి
యలగుతాటిబోదియలను ముసల
ములను బూని యాహుఃలొలయ నాతనివెంటఁ
జనిరి; బౌహుబలము ధ ఘనముగఁ దగ. ౪౦ 2681
- చ. తననగుభూరితేజము విఠతాకు జనింపఁగఁ జేయునట్లు పెం
పునఁ దగ రోమహర్షణముఁ ధ బుట్టఁగఁజేయు మఱొక్కరూపముం
గొని యతఁడేగె యుద్ధమునకుఁ; మఱి వట్టుతకార్దుకంబుగాఁ
గనఁబడు విస్తృతిం బరఁగి ధ కాయము భీకరమై చెలంగఁగఁ. ౪౧ 2682
- తే. నూలువిండ్లంత వెడలుపుఁచుం జెలంగ, శకటచక్రాక్షుండై మహాఃత్వాధరంబు
వలెఁ గనంబడి నగ్ధపరివ్రతమురీతి, నీలమై పెనుదేహము ధ గ్రాలుచుండ. ౪౨
- క. తనవెంటవచ్చు దితిజలఁ, గని చేరంబోయి వక్తఃగహ్వరమును జ
య్యన విప్పి నవ్వి యిట్లని, యెను; మిడుతల నగ్ని తా దఃహించెదురీతిఁ.
- క. హరివగులయాధములఁ శ్రోధరతిఁ నేనిపుడె చంపఁ ధ వలఁచితి నాకా
హరివీరులడవులం దే, చరించు వారౌటఁ గీడు ధ నల్పరు నాకుఁ. ౪౪ 2684
- నీ. మఱియు నాకోతులు ధ మానంటి క్రీడాపరులకుఁబురోద్వాసఃములను దిరుగు
చుండట సాగనుగా ధ నొప్పుచుండును; గాన వారిఁ జంపఁగ నేలఃయ్యేక్ష నఁ

1 సర్ప ముద్రైః ఖరై రశ్వైః-అనిమా. 2 వినిర్యయా దానవదేశక్రూః-అనిమా.
3 పురోధన్య మూలంతు రాఘవ సుహృత్తః, నాతే తస్మిన్ హతం స్వం తం విధిష్యామి సంయు

గనరాని నునపురమును ముట్టడించెడు పనికి మూలము రాముఁడునునుమిత్ర
తనయుండును గద యెవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో వాని ధనివధింతు

తే. సతఁడు సమసినమీఁదట ధనివధి న

సర్వమును హతమగు; నని ధనివధి గుంభ

కర్ణుఁ డివ్వించి బల్కి రాక్షసులు కడలి

వడఁకఁ జేయువిధంబునఁ ధనివధి తమిని. ౪౬౪

2686

క. ధన్వని జేసిరి బెడిదముగా; దనుజవరుం డతఁడు నునుతి ధనివధియును గె
ఁగిని యునికి నేగుచుండఁ, గను భయదాకృతుల శకునగణములు తోచె.

క. జలదములు బిడుగులను నుల్కులనుం గడఁగూడి యట్టె ధనివధియునుసర్వ
వెలసెడు నరుణచ్చాయఁ, గలిగి తగ్గె సాగరవనకలితవసుధయు. ౪౬౫

తే. వడఁకె; నక్కలు చూడఁగ భయనరూప

ములను నోటను గడఁగి మంతుల నుమియును

నార్య; నపనవ్యగతిమండలాకృతులను

దిరిగి కట్టెను బతుల ధనివధియుండ ౪౬౬

2689

క. మాలిక లటు గ్రద్దలు పై, వ్రాలెను; దత్తవ్యసయనభావపు లదరె

గ్రాలెడు నుల్కు జ్వలించుచు, జాలధ్వనుల్ వరఁగ నాకసమునుండి పడె.

క. ఖరకరుండు కాంతిహీనత, నరుదుగఁ జూపట్టె, వాయు ధనివధి సుఖముగా

జరియింప దయ్యె గర్భర, వరుండంతటఁ గాలబలవివర్ధతుఁ డగుట. ౪౬౭

తే. గగురు పుట్టించుచు దోచి ధనివధి

లై న యుత్పాతములఁ గాంచి ధనివధి లెక్క

సేయ కనికేగె; నంతట ధనివధి

భాంగుఁ డొటఁ బ్రాకారంబు ధనివధిలదగ. ౪౬౮

2692

క. గురుజవమున లంఘించుచు, నరుదుగఁ బెనుమేఘవితతియట్లు గనఁగనొ

హరిసై న్యముఁ గనియొక; వనచరు లప్పుడు పర్వతాభుఁ ధనివధిలదగ.

చ. దనుజుని నాతనింగని వితాకున వాయువిచాలితాభ్రమ

ట్లనుగతభీతులై పఱచి ధనివధి దిశాతతి; కర్ణులున్దొ

దనుజుండు కుంభకర్ణుండు నితాంతభయంకరకీకసై న్య మొ

య్యన జలదంబు భిన్నమగు ధనివధి దిక్కుల కేగుచుండఁగ. ౪౬౯ 2694

చ. కనుఁగొని సంతనంబునఁ దగ్గఁ గుసమట్టులు మాటిమాటికీ

దనగళ మట్టె యెత్తి నినదంబొసరించెను; మేఘగర్జితం

గే-అనిమా. ఎవ్వనిచేత సర్వము హతమయ్యెనో, ఎవనిచేత నానమస్తము హతమయ్యెనో వానింజం

పెద. ఏలనఁగా నతఁడు హతుఁడుకాఁగా నతనిసర్వస్వము హతిమగుచున్నదని యిందలిభావము.

ఇదియే మహేశ్వరతీర్థలవాగ్ భావము. 1 అరుణచ్చాయఁ=అనఁగా సప్తమిగాఁ గనఁబడని యొ

ంపుడనముచేత ననియర్థము.

బనఁదగి భీతినిం గొలుపు † నాతనియారవ మాలకించుచున్
వనచరు లొక్కొండఱు నిఁవారితులయ్యై నికృతమాలమై
ఘనరవ మొప్పు సాలతరుఁకాండమునాఁ బడి రుద్రస్థానిన్. ౫౭ 2695
క. ఘనబలుఁడు కుంభకర్ణం, డనుచునుగు గొప్పచరిఘ † మాత్మకరమునన్
గొని తీవ్రసాధ్యసంబును, వనచరులకుఁ గల్గఁజేసి † భటులుం గొలువన్. ౫౭౫
ఆ. స్రళయమందు నేమిఁపనిచేయఁదగుఁ జెప్పు, మనుచు దండనామఁకాయుధంబు
తనరనున్న యమువిధంబునభయదాంగుఁ, డగుచు రిపులఁ జంపఁసరిగే సంత.

అఱువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౬ - వ సర్గము.

— శ్లోక కుంభకర్ణం కపులతోఁ బోరుట. శ్లోక —

చ. అనుసమకాయుఁ డత్యధికఁమైన బలంబున విజ్ఞప్తిగ నా
దనుజుఁడు పర్వతాభుఁడియి † దాగుణరీతిని సాలలంఘనం
బును నొసరించి లంక జవఁమున్ బాలుపారఁగ నిర్గమించి పో
యెను సమరంబునేయ; సతఁ † డెల్లసముద్రము లట్టై మ్రోగఁగన్. ౧ 2698

తే. అశను లట్టై పడంగ మఁహామహీధ్ర
ములును బగులంగఁ బృథునాదఁములు చెలంగ
సింహనాదము గావించెఁ † జేరిగి; యాతఁ
డింద్రయవకుఁబులకు జఁయింపఁ జంప. ౨౫ 2699

చ. అలవియెగాక భీకరమఁహాక్షులతో నటరాఁగఁ గాంచి కోఁ
తులు భయమొంది పాటి; రిటు † తొండఱ దిక్కుల కేగుకోతులన్
బలమున నొప్పుమీఱి కపిఁవగ్యుఁడైనై తగువాలిపుత్రుఁ డి
మ్ములఁ గని యాగవాక్షు నలు † భూరిబలున్ గుముదాఘ్ని నీలునిన్. ౪

తే. పిలిచి యిట్లని పలికె; నిఁస్తులపరాక్ర
మముఁ బ్రశస్తకులంబును † మిమునెఱుఁగక
క్షుద్రకపులనుబోలి మీఁసాంపు దక్కి
యెందుఁ బోయెదగు భయంబు † నిట్లుదాల్చి. ౫ 2701

సీ. ఓసామ్యులార! మీఁకుద్ధతి మాని యిట్లగుగుట బాగుగా † దనికి మరలుఁ
డిట్లు ప్రాణమ్ముల † నెల్లఁ గాపాడుకొనెదరేల? సంగరఁనియతి కీతఁ
డైనవాఁడే కాఁడు † వానరులకు భీతిఁ గల్గింపఁ బురుషు నాఁకారిముగను
గనఁబడుబొన్పు యోగపులార మనకు నాదనుజులు భీతిఁగూర్చును బ్రయత్ని

తే. మూని యెత్తిన నెఱబొన్పు † యాను దీని
విక్రమంబునఁ బాడగుఁవిధము నేయఁ

దగుమనకుఁ గాన మరలుఁ డిత్తటి ననంగ;

వారలతికష్టమున నమాశ్వాసితులయి. 24

2702

క. ఒకచోటఁ జేరి యందఱు, ప్రకటద్రుమశైలములఁ గళరంబులఁ గొనివే
గ కదలి రనికిఁ; గ్రోధంబు కడఁ మెఱయంగఁ గవులు ధూనికతోడఁ.

చ. అని నొనరించుకాంత మఱి యత్యధికంబగు రోషమూని యె

త్తినమద మొప్పు నాకరుల ధీమన నాతనిఁ గొట్టిరట్టె; యా

ఘనబలశాలి యగ్రములఁ గ్రాలెడువూలఁ జెలంగు చెట్లచే

తను బెనుతాలనె త్తయిన ధాత్రిధరంబుల వారు గొట్టఁగఁ. ౧౦

2704

తే. ఇంచుకయు వాఁడునుం జలియింప కుండె;

నతని తనువు పయింబడి సట్టిశిలలఁ

పుష్పితాగ్రనృతంబులు భూమిఁబడియె

శకలములుగాఁగఁ బగిలి యాశ్చర్యరీతి. ౧౧

2705

చ. వనములఁగాల్చు హవ్యవహాభంగి మదంబున మించి దానవుం

డనిమొనఁ గ్రోధయుక్తుడయి యద్భుత తేజములం జెలంగునా

వనచరవాహినిం గడఁక వర్షలఁ జార్ణము చేయఁ బూనె; న

వ్వనచరవన్యలందుఁ గడుబాహుబలాభ్యులు కొండ అత్తఁ. ౧౨

2706

తే. అతనిచేఁ జిన్నఁబడుచు దేహములనిండ

నల్లఁ గాఱంగ ధరఁబడి యెల్ల యెడల

నరుణపుష్పద్రుమంబుల యట్లుపోల్చి;

రంతఁ గొండఱు కవులు భీతాత్మలగుచు. ౧౩

2707

క. వెనుకకు జూడకయే యొక, వనచరుపై నొకఁడు దాఱు ధైర్యము నిట్లా

య్యనఁ బాటిరి; బలవంతుఁడు, దనుజుం డాతండు తమ్ముఁ దార్కొని చంపఁ.

సీ. వనచరుల్ కొండఱు వార్ధిలో దుమికిరి గగనంబునకుఁ గొండఁతెగసి రందుఁ

గొండఱు భీతిచేఁ గుందినముద్రంబు ముచు తాము దాటి వచ్చినపథంబుఁ

బట్టిపాటిరి; మోము లట్టై దీనతనొంద మిట్టపల్ల ములను బట్టిపోయి

రాకకొంద అంతటనురుభీతి భల్లూకములు గొన్నిభూగుహంబులకుఁ బ్రాకె

తే. గొండలను గూర్చి పరుగెత్తెఁ గొన్ని కదలి

మునిఁగె నొకకొన్ని గుహలఁ దాఁగె నొకకొన్ని;

కవులు కొండఱు భీతిచే యమఁబడినటు

లుండఁ గొండఱు పాటి రండుండ లేక. ౧౪

2709

క. హ్రుదులొకకొండఱు నేలఁబడిరి కొండఱు స్వాంతములఁ గడింది భయమ్ముఁ

బరఁగఁమూర్ఛింగనుచు, నరుణమునొందినటులొక్కమాడ్కిగనుండఁ.]

క. కనుఁగొని భంగము నొందిన, వనచరులకుఁ బలికె నిట్లు వలదు పరుగిడఁ

వనచరులారా! నిలువుం, డనిచేయుద మింక మరలుఁడని యంగదుఁడుఁ,

ఆ. భంగమొంది యిట్లు * పాటి మహీస్థలి, దిరిగి చూచినను మఱిదిం దలంప
మీకు నిలువనీడ * నేకరణిని జక్క, దనియె నాకుఁ దోచెడిని నిజంబు.

క. కనుక నికర జాలు మరలుం, డనువునఁ బ్రాణముల నెట్లులై నను గావం
గను దలఁతురు కాఁబోలును; వనచరులారా! వినుండు * బాగుగ నింకఁ.

చ అనుపమవిక్రమంబుగల * యందఱు మీరలె యాయుధంబులం
గొనక త్యజించి పాఱఁగని * శోయని భార్యలై నవ్వువారు చ
క్కనిసురియాదతో బ్రదుకఁగఁ నగువారల కద్ది చావె యా;
మన మనమానవంశముల * మానవిభూషితవర్తనంబులఁ. ౨౦ 2714

క. జనియించినవారము మఱి, మనజ్ఞాతిపరంపర లొగి * మహివిస్తృతిఁ గాం
చినయవి కావున ట్టుద్రులు, చనువిధమున భీతిఁ బాఱఁ * జనునే చెప్పుడా.

తే. భీతివిక్రమమును బాసి * యీతెఱఁగునఁ
బాటుచున్నారు గాన మీ * పౌరుషంబుఁ
గాల్పనే మీ రనార్యులే * గాదె; మున్ను
నభలలో దంభముల్ పల్కి * జనులు మెచ్చ ౨౧౪ 2716

క. మిము మీరె పొగడుకొంటిరి, సమంచితము లుగ్రపౌరుషము దెల్పఁగఁ జా
లి మనోహరములునౌ నవి, గమనింపుఁ డెచటికి నేగెఁ * గపివరులారా!. ౨౨౪

చ. అనిమొన నెవ్వఁ డోడి తనయంతన ప్రాణములఁ భరించియుం
డునౌ యతనిఁ సుహృత్తులు గఁడుక వచియింతురు భీరువంతు స
జ్జనపరినేవితంబయిన * చారుపథంబును బూనుఁ డార్తిగాం
చినఫలమేమి? నాకు నికర * జెప్పుడు వానరులార! యిత్రటిఁ. ౨౩౪ 2718

చ. మన మనినుండి పాటిచని * త్కౌస్థలి నెందో వసించి యుండినఁ
గనము చిరాయు వల్పుమగు * కాలమె యుందుము, కానఁ బౌరుషం
బున ననిచేసి చంపఁబడి * భూస్థలిపైఁ బడిపోడ; మట్టులే
ననితరగమ్యమై తనరు * నట్టి పితౄమహులొక మందుచుక. ౨౪౪ 2719

క. జని మరలఁ గాంచకుండుము; మన మరె జంపుదుమయేని * మానితక్తిర్తిం
గనుదుము బ్రహ్మసానం, బునకుఁ మూల్యముగఁ బ్రాణముల విడుత మిటఁ.

ఆ. మండుచున్న యగ్ని * గండుమీఱిన శల
భములు గాంచి మరలఁ * బ్రాణములను
బోవఁజాలనట్లు * భూవిభు శ్రీరాముఁ
గనుచుఁ గుంభకర్ణుఁడును ననుయతి. ౨౬౪ 2721

క. మరలి చనంజాలఁడు; సం,గరమున మన మిందఱమును * గ్రహ్యదున కొ
క్కరునకు వెఱచి పలాయన, పరులమెయై భంగమొంది * పాటినయెడలఁ.

క. మనప్రాణాళిం గాచుకొనినయెడలఁ బూన్కిమెఱయ * నియతిని నార్జిం

- చిన కీర్తి యెల్ల సళియించును జూడీ!; యనుచు వాలిఁనూనుఁడు పలికెన్.
- క. కనకాంగదుండు శూరుఁడు, ఘనుఁడగు నతఁ డిట్లుపలుకఁగఁ బాతెడు న
వ్వనచరులు శూరనింద్యవ,చనముల నిట్లనిరి; దనుజున త్తముఁ డితఁడున్. ౨౮
- తే. మమ్ము మార్కొని భయదమా ♦ మాడ్కిఁ గొట్టె
నిలువఁగా దిది సమయంబు ♦ పలుకులేల
సాటిపోదుము మాకెన్నఁ ♦ బ్రాణము లన
మధురములుగావె యని యిట్లు ♦ మాటలాడి. ౨౯౫ 2725
- సీ. వనచరుల్ భయదమాపుని భీమనేత్రునిఁదముఁజంపనరుదెంచు♦దాన వేంద్రుఁ
గుంభకర్ణునిఁ గాంచి ♦ శ్రోధంబునం జంపుననుభయంబునుబొంది♦చనిరిదిక్కు
లకు; నంత నంగదుఁ ♦ డకిలువచిత్తుండు భయమునఁ బాటు నవ్వనచరులను
జక్కనిపల్కుల ♦ సాలపర్వతభేదనాదిక రామకృత్యములఁ దెలుపు
- తే. వాక్కులను వారి మరలించె; ♦ వాలితనయుఁ
డాత్తబుద్ధిబలంబున ♦ హర్ష మొందు
నట్లు పల్కఁగ యూధపు ♦ లందఱిర్క
తనయముఖ్యులయొజ్జల ♦ వినఁగ నెంచి. 3౨ 2726
- క. నిలువం బడి రనిసేయఁగఁ, దలఁచుచు; ఋషభుండు శరభతార, కుముద, నీ
లులు, మైందుఁడు, ధూమ్రాఖ్యుఁడు, బలశాలిను పేణుఁడంతఃబరవన మలరన్.
- తే. ద్వివిద, రంభ, గవాక్షులు, ♦ వీరుడైన
బననుఁడును, దక్కఁగలవార ♦ లనినొనరువఁ
జనిరి వారలతోఁ గూడి ♦ హనుమచనియెఁ
గుంభకర్ణుని మార్కొను ♦ కుతుక మొప్ప. 33౫ 2728
- అటువదియొకవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౭ - వ సర్గము.

అతి సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణుని ముక్కు, చెవులు కొఱుకుట. అం-

- క. పెనుకాయంబునఁదగు నా, వనచరు లంగదుని నుడులఁ ♦ బాటించి మృతిం
గను నంత సాహసము నె, మ్మనములఁ గని యుద్ధకాంక్ష ♦ మరలి రనికీన్తె. ౧
- చ. హరివరు లంగదోక్తుల సమాగతమానసశక్తులై తగం
బరిగతవిక్రమప్రకట♦బాహుబలాఘ్నిలునై మనంబులన్

* హనుమంతుఁడు పరుగై మరలి రాలేను. వారితో జనియె నని వ్యాఖ్యలొనర్చుది.
వాయుపుత్రుఁడు వపలాఘ్ని నిపుత్తః. కింతుఋషభాదిభిర్నిర్మితా కుంభకర్ణేన సహ యుద్ధార్థం
నిపుత్త ఇతి క్షేయమ్-అనివ్యాఖ్య. ఇది తెనిగింపఁదగినవిషయము కాదని విడువఁబడినదని గ్ర
హించి మన్నింపవలయు.

- మరణము నొందు నిశ్చయము * మైకొని హర్షముపొంగుచుండ సం
గరమునఁ జచ్చునూహలను * గాధరణం బొనరించి రెంతయున్. 3 2780
- చ. పెనుతనువుల్ చెలంగఁగఁ గ*ప్రిప్రవరుల్ పృథుసానువుల్ మహీ
జనికరముల్ కరంబులను * సాధ్వసముం గలిగించుచుండ వే
దనుజలలాముమీఁదఁ బడఁ * దారు ప్రయత్నముమీఁదఁ బోయి; రం
త నతఁడు దీర్ఘమాతనువు * దర్పము నొప్పుచు నుండఁ గ్రుడ్డుడై. ౪ 2781
- క. కరమున గడఁ గైకొని సం,గరరంగమునందు నాల్గు*గడలం గపులన్
ధరఁ బడఁగూల్చెను బిండిగ; , హరు లాతని దెబ్బకొకటి * ననిమొననార్తిన్.
తే. ఏడు నెనిమిదిసార్లుగా * నిలనువేలు
గాఁగఁ గూలిరి పొడిపొడి*గాఁ దనువులు
ప్రయ్య; నాకుంభకర్ణుఁ డ*వార్యకోప
మడర గరుడుండు చెలరేగి * యహివితతుల. ౫ 2783
- సీ. తినునట్లు వనచరులను నెనమండ్రను బదుగురఁ బదునాఱ్ఱు*రఁ దగునట్లు
లినువదినుందిని * నేచి ముప్పుదినుందిఁ గరములఁ గైకొని * కరము పిండి
గాఁజేసి భక్షించి * కదనంబునన్ నేవ్విచ్చఁ దిరుగుచుండెను; హరి*వరు లదెట్లా
యతికష్టమునను ధై*ర్యంబూని యొకటిగా నందఱుఁజేరి వృ*తౌద్రహన్తు
తే. లగుచు యుద్ధాగ్రమున నిల్చి * రంతఁ గీత
తల్లజుండగు ద్వివిదుండు * ధరణిధరముఁ
గరములం బెకలించి త్కా*ధరశిఖరము
వలెఁ దగిన కుంభకర్ణుఁడై * పొరుషమున. ౯ 2784
- క. గిరివ్రాలినమేఘమువలె, బరవశమున నడరె; సంతఁ * బైఁబడఁ జని యా
సురవైరిమీఁద వైచెను, ధరణిధర ముట్టెవీచి * తరుచరు లార్వన్; . ౧౦ 2785
- చ. ధరమది వానివైఁ బడక * తద్బటసంఘముమీఁద వ్రాలె; న
క్కరణి సగేంద్ర మద్ది పడి * కర్పరసేనఁ గలట్టి వాజులం
గరుల రథాళిఁ బేరుగల * కర్పరనాథులఁ బిండిచేసె; నా
హరివరుఁ డంత వేటాకమ*హాధరణిధరకూట ముద్ధతిన్. ౧౧ 2786
- చ. దనుజునివైన వైవ నది * దానవసైన్యమునందె వ్రాలెఁ ద
ద్ధనశిఖరాహతిన్ మృతిని * గాంచెను సారథిపం క్తివాజులున్
గనుఁగొన నాస్థలిన్ రుధిర*కర్దమమే కనుపట్టె; సంత నా
దనుజులు స్వందనాశిషయి * దారుణసింహరవంబు లొప్పఁగన్. ౧౨ 2787
- తే. ప్రళయకాలాంతకునిఁ బోలు * బాణములను
బరఁగఁజేయుచు నడరి ని*స్వనము లొప్ప
నడరు వానరవీరశీ*ర్షాలిఁ గూల్చి
రతి జవంబున మేటిసా*హసము పొంగ. ౧౩ 2788

- చ. గురుబలశాలురౌ కవులు ♦ క్రూరతరంబగుచూడ్కితో మహా
తరువుల బట్టి లాగి పెనుదంతిగణంబును వాజులక రథో
త్కరమును సుష్ప్రసంతతిని ♦ దానపులక దునుమాడి; రంత నం
బరగతుడై మరుత్పుతుఁడు ♦ పర్వతకూటములక జవంబునక. ౧౫ 2739
- క. నానావిధవృక్షములక, దానవవరుపై నఁ గురిసె; ♦ దర్పిబలుండొ
దాననవీరుఁడు వానిక, మానుగ శూలమునఁ జెండి ♦ మహిఁబడఁ జేసెక.
- చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గ్రుధ ♦ దారుణశూలముఁ గొంచు నుగ్రహా
వనచరసైన్యముం దఱుమ ♦ వాయుతనూజుఁడు పర్వతాగ్ర మొ
య్యనఁ బెకలించి పట్టుకొని ♦ యాతనిముందట నిల్చె; సంతటక
ఘనగిరి పోల్కి భీతికరకాయమునం దగు కుంభకర్ణునిక. ౧౬ 2741
- క. హనుమయుఁ గని కుపితుండై, తనబల మలరంగ దాన ♦ దానపుఁ గొట్టె
దనుజేంద్రుఁడు తథ్ఘాతం, బున మేదోర క్తనేకమునఁ దనువొప్పక. ౧౭ 2742
- తే. సుంత చలియించె; మెఱుపునా ♦ వింతరీతిఁ
బ్రజ్వలించుచు నురుశిఖరమున నొప్పు
నద్రివలెఁ దగుశూలంబు ♦ సంతఁ ద్రిప్పి
మును కుమారుండు తీవ్రశక్తిని గ్రహించి. ౧౮ 2743
- క. ధరణీధ్రముఁ గ్రాంచంబును, నరుదుగ భేదించినట్లు ♦ లాహనుమభుజాం
తరమునఁ గొట్టెను; మాగుతి, సురరిపుశూలాభిభిన్నశుభవత్తుండై. ౧౯ 2744
- తే. నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుచుఁ ♦ బాటవంబు
దూల మూర్ఛిల్లుచుక లయకాలమేఘ
గర్జితోపమమై భయంకరమునైన
నారవ మొనర్చె; సంత నయ్యసురనరులు. ౨౦ 2745
- చ. హనుమయు బాధితుండగుట ♦ నారసి యట్లు మహాముదంబునక
ఘనముగ నార్చి; రంతఁ గపికాండము చాలమనోవ్యధక మహా
దనుజునిభీతిచేతఁ బ్రవిచారణముక విడనాడి పాటి; రం
త నిఖిలకీశనాయకులఁ ♦ దద్బలనాఘుఁడు నీలుఁ డార్భటిక. ౨౧ 2476
- ఆ. నిలువరించి బుద్ధిబలమునఁ దగుకుంభ, కర్ణమూఁద గిరిశిఖరము వైచె
దాని వచ్చుదాని ♦ దారుణముష్టిని, నిల్పెఁ గుంభకర్ణుఁ డల్పమనుచు. ౨౨ 2747
- క. విడికిటిపోటున నయ్యది, మిడుగులు లడరంగఁ బడియె ♦ మించెడుజ్వాలల్
గడువడిఁ గ్రమ్ముచు నుండం, బొడిపొడియై యద్భుతముగ ♦ భూమిఘోషలిపై.
- తే. అంత ఋషభుండు, శరభ, గవాక్ష, నీల, గంధమాదను లనువీరు ♦ కపివీతంను
లైదుగురు కుంభకర్ణుపైకడరి; భూరి, బలములొప్పుమహాకాయనలఘుశౌర్య!

- క. దనుజునిఁ బరవ్రతములఁ జెట్లను నఱచేతులను బదములను విడికిల్లం
గొని చుట్టుముట్టి; రంతట, వనచరుల స్రహారములను ♦ వాని నతండుఁ. ౨౬
- క. తనువునకు హాయిగా నుం,డినవానిగ నెఱిగెఁ గాని ♦ నిర్భరబాధం
గనఁజేయునవిగఁ దలఁపక, యనిసేయం దొడఁగె ఋషభు ♦ నాత్మకరములఁ.
- ఆ. కౌగిలించుకొనియెఁ; ♦ గసికాంతుఁ డతఁడు త
త్కరనివీడితుఁడయి ♦ కడుభయంక
రుఁడయి యొప్పి నెత్తురును గ్రక్కుచుఁ ధరఁ
బడియె; నింద్రవైరి ♦ కడిది బలుఁడు. ౨౮ 2752
- క. వనచరహంతయు నగునా,దనుజేంద్రుఁడు ముష్టినిహతి ♦ దర్పంబున నొ
ప్పినశరభు, నీలుజానుహ,తిని,నఱచేతఁ గవాతుఁ ♦ దెంపునఁ గొట్టెఁ. ౨౯
- తే. మఱియుఁ గ్రుధఁబూని యాగంధ♦మాదనుఁ దన
కాలఁ దన్నెను వారు త♦ద్ధాతములకు
నతిశయవ్యధనొంది ర♦క్తాభిషిక్తు
లగుచు మూర్ఛల మున్నుచు ♦ నార్దులగుచు. 3౦ 2754
- క. ధరఁబడిరి ఛిన్నకింశుక,తరువులక్రియ; నాష్టవంగ♦తల్లజులు మహా
త్తరమతులు వడుటఁ గని వే,హరివీరసహస్ర మనురు ♦ నని నొంచుటకై. 3౧
- క. పరుగెత్తి రద్రితులులు, నిరుపమబలులై న స్తవగ♦న్యపు లందఱు నా
సురవైరిపైకి నెగురుచు, నురవడి దంతములఁ గొఱికి ♦ రుద్ధతిమీఱఁ. 3౨ ౩౨౫
- చ. వనచరు లానుహంగు సుర♦వైరిని గోల్లను గీటి పండ్లచే
తను వడిమీఱఁగాఁ గొఱికి ♦ దారుణముష్టుల నొంచి జానువీ
డనములఁ గందఁజేసిరి; గ♦వంగి ధరాధరతుల్యదేహుఁ డా
దనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు స్ర♦తాపము మీఱఁగ వేనవేలుగఁ. 3౪ 2757
- ఆ. కవులు తన్నుఁ గ్రమ్మి ♦ కాఱియపెట్టంగఁ, దరువు లపై పెరుగఁ ♦ దనరు గిరిని
బోలివెలిగె; నంత ♦ భూరిబలుండాతఁ, డందఱును గరదృ♦యమునఁ బట్టి.
- క. తినసాగె గరుడుఁ డహిగణ,మును దినుచందమున; దనుజ♦ముఖ్యుఁడు ప్రీతిఁ
వనచరుల నాగలోకం,బున కీడగు వక్రవివర♦మున వేసికొనఁ. 3౬ 2759
- ఆ. ముక్కునెవుల రంధ్ర♦ములనుండి వారెల్ల, వచ్చుచుండి రంత; ♦ వారిరాక
నాత్మ నెఱిగి మిగుల ♦ నాగ్రహంబున గిరి,నన్నిభాంగుఁ డతఁడు♦సాహసింది.
- క. వనచరులఁ జీల్చి భక్షిం,చనుసాగెం; బ్రళయపహ్ని ♦ పగిది భయదహా
తనువలర నొడలు తెలియక, వనచరమృదుమాంసరక్త♦వాహినిచేతఁ. 3౮
- క. ధరణిఁ దడుపుచుఁ బ్లవగో,త్కరములలోఁ గేళినల్ప♦గాఁ దొడఁగె; మహా
త్తరబలుఁడు కుంభకర్ణం, డురువజ్రముఁ గొనిన నిర్ధ♦రోత్తమురీతిఁ. 3౯ ౩౯౫
- ఆ. పాశహస్తుఁడగుచు ♦ భాసిల్లుయముభంగి, తులపాణియగుచు ♦ శోభితనని;

నగ్నిగ్రీష్మకాలః సుందు శుష్కారణ్యముల దహించురీతిః బలము మెరియ.

చ. వనచరువాహినిం బెలుచఁ డబట్టి దహించెను గ్రోధవహ్నిచే;
దనుజవిచారితాంగులయి డతారు భయంబున వేలువేలుగాఁ
జనుచును వాహినీపతి పొసంగమిఁ జాల వికారనాదమున్
వనచరు లట్టెచేసి; రనిఁ డబట్టివధించెను బెక్కురీతులన్
దనుజవరుండు వారలను డదర్శము గన్పడ శూలహస్తంజ్ఞై. ర౧౪ 2764

సీ. తమ్మిట్లు బాధింపఁ డదాళఁజాలక ఖన్నచిత్తులై శరణుఁ జొచ్చిరి రఘుప్ర
వరు; సంతవారల డనాసవపౌత్రుండు గని పరాజితులయి డదలుటమదిఁ
దలపోసి యొకభూరిధరణీధ్రశృంగంబుఁ గరమునఁ బూని రఃకృనులు కుంభ
కర్ణునిపరిచరుల్ డగడుభీతిఁ గలఁగంగఁ బలుమాటు సింహరఃపంబు నిగుడఁ

ఆ. గుంభకర్ణపైకే డగొంకక యడరి సం, గరమునందు వేగ డగదిసి యతని
శిరముపై న వైచె డశిఖరంబు నద్దానిఁ; దచ్చిఖరనిహతిని డదనుజుఁ డొంది.

క. పెనుకోపంబున మండెను, దనుజోత్తముఁ డిట్లు మదిని డదారుణకోపం
బును గని కోతులు భీతిల, నిసదన్ముడరంగ నాతఃనిపయుకి నడరెన్. ర౨ 2765

ఆ. పరుగువారి యిట్లు డలురుజవంబున వాలి
తనయుపై న శూలఃమును నగంగ
వైచె బలముమీఱఁ డబలుకోపమున; సంత
బలముగలిగి యుద్ధఃపథముఁ దెలిసి. ర౩ 2767

చ. పరునివిధంబు లన్నియును డబాగుగ నెన్నఁగఁ జాలుఁగాన నా
హరిహయపౌత్రుఁ డట్లు నిశితాయుధ మట్టె తనున్ వధింపఁగా
బరువడిరాఁగ లాఘవముఁ డబన్ని తటాలున దాటి వ్యర్థమై
ధరఁబడఁజేసి దాని కడుఁదావున వేగమ వ్రాలి తెంపునన్. ర౪ 2768

తే. కరతలమ్మున నడఁచెను డబరునివత్తు;
మంతఁ బర్వతమంతటి డయాకృతిగల
దనుజుఁ డాతనిదెబ్బకుఁ డతత్తటిల్లి
కోపమడరంగ మూర్ఖ ముఃస్థుఁడు నిలఁబడె. ర౫ 2769

క. బలశాలి కొంతవడికిం, దెలివిం గని ముష్టివట్టె డత్రిష్టుఁడు వెడచే
బలిమిని సంగదుఁ బొడిచిన, నిలవ్రాలె నతండు సోలి డయేపుం జెడఁగన్. ౫౦౪

చ. హరిహయపౌత్రుఁ డిక్కరణి డనచ్చటవ్రాలిన శూల మద్దియే
కరమున వెల్ల నేగ, లయఃకాలునిరీతిని గీతనాథుపై
కురువడి వీరుంజైన స్లవఃగోత్తముఁ డాబలశాలి దానవే
శ్వరుననుజుండు తన్దదియ డనచ్చుటఁగాంచి మనోముదంబునన్. ౫౧ 2771

- తే. అట్టై దుమికె; మహాబలుం డక్కపీంద్రుఁ
డద్రెకూటంబుఁ గరమున డ నవధరించి
గిరిగిరం ద్రిప్పుచు వడి డ నరిగెఁ బ్రబలుఁ
డైన యాకుంభకన్యపై డ కతఁడు మించి. ౫౩౪ 2772
- క. తనపై కడరెడు నుగ్రీ,పునిఁగని వికృతాంగుఁడగుచుఁ డ బొంగెడువాంఛ
వనచరున కభిముఖుండయి, దనుజేంద్రుఁడు నిలిచెఁ బ్లవగఁతల్లజుఁడంతఁ.
- క. వనచరశోణితదిగ్ధాం,గుని గపిభక్షకుని రణముఁ డ గోరుచు నిలుచు
న్ననిశాచరుఁ గని యిట్లని,యెను; నీవని వీరవరుల డ నెల్లబలమునఁ. ౫౩౫
- చ. ధరఁ బడఁగూల్చి దుష్కరము డ దారుణముఁ గలభూషణంబునై
వరఁగెడుపోరు సల్పితివి డ భవ్యయశంబును బొందినాఁడ వా
హులను మ్రింగినావు ప్లవఁగావళి మానుము ప్రాకృతుల్ గవుల్
సరియగువారె నీకు దనుజప్రవరా! యిదె చూడు నాదెనఁ. ౫౩౬ 2775
- క. ధరణిధరం బిదె వైచెదఁ, బరమంబగు నొక్కదీని డ పాటు సయిపుమా
దురమున ననునావనచర, వరువాక్యము సత్యధైర్యపరియతము తగఁ.
- క. విని రాక్షససింహుండా,తనితో నిట్లనియె నీవుఁధాతకు మనుమం
డనఁబడువాఁడవు ఋక్షర,జనిపుత్రుఁడ వతులపేరుఁడుండవు నువ్వి!. ౫౩౭
- క. ఇన్నియు నీకుం గలవని, మున్నే తెలిసినవి మాకు డ ముందుగ నామ్రో
ల న్నీవు పాటపాడెన, వన్నా! యింకఁ జాలు ననియె; డ నంత రవిజుఁడుఁ.
- క. తను గుఱిచి కుంభకన్యం, డనూనపరిహాస మొప్పు డ నాడినపలుకుల్
విని వజ్రాశనిసన్నిభ, మననొప్పెడి పర్వతంబు డ సతిభయగంబుఁ. ౬౦ 2779
- క. చలియింపఁజేసి వక్ష,స్థల మారసి యద్వి పగుల డ సరగున వైచెఁ
బలమలర వైవఁ బొడవగు, నిలాధరాగ్రంబు దానఁవేజ్జ్య సురమునుఁ.
- ఆ. తగిలి చూర్ణమయ్యె డ దానిని గని కోఁతు, లతివిషాద మంది డ రసుగులెల్ల
ముదముమీఱ శబ్దఁముల దిక్కులవరంగఁ, జేసి; రంత దనుజఁసింహుఁ డిట్లు.
- చ. ధరణిధరాగ్రఘాతమునఁ డ దారుణకోపము నొంది దానభీ
కరమగునాన్యముం దెఱచి డ గాఢరంబు నిగుడ్చుచుఁ మహ
త్తరచపలాభశూలము నుదాత్తగతిం జలియింపఁజేసి యా
హరిపతిఁ జంపవైచె వెన డ నాతనిపైఁ దనశక్తి యేర్పడఁ. ౬౨౪ 2782
- చ. అనిలకుమారుఁ డాక్షణమె డ యచ్చటికేగి సురారి దోర్బలం
బున నటు వైవ సూర్యసుతు డ పొంగడఁగింపఁగ వచ్చు శూలముఁ
గనకనుహారజాప్తమును డ గాంచి కరంబుల దానిఁబట్టి పెం
పునఁ దునియంగఁ జేసెఁ దనఁపూర్ణబలంబు గనంబడంగడుఁ. ౬౩౪ 2783

- క. హరితల్లజఁ డతిముదమున, నరుదుగఁ గాలాయనమయఁమయి బారువులం
బరికింప నహస్రమునకు, సరియగు భారమున మించఁ జాలినదానిఁ. ౬౪
- తే. శూలమును జానువుననుంచి యార్జ మొనరఁ
జేసెఁ; బవమానతనయునిఁచేత నిట్లు
భగ్నమా శూలమును గాంచి యస్థవగవితతి
యార్జి *నలుపెనలకు బాతె నతిముదమున. ౬౫ 2785
- చ. వనచరు లెంతోమోదమున యభగ్నమహాసురశూలవర్యముం
గొని ప్రమదంబునక మిగిలి యాఘృతేంద్రరసంబు లొప్ప నా
యనిలజఁ బూజచేసిరి; మహాబలుఁ డాసురపుంగవుండు మిం
చినవరశూల మువ్వీధిని యజేవఁ దొఱంగి విభగ్నమాటకుఁ. ౬౬ 2786
- నీ. మనమునఁ గోపించి యందుచు లంకామలయశరవృత్తమునుండి నియతిశృంగ
మును బెరిగించి యావనచరపతిఁ జేరి దాని వైచె; ధరాగ్రదారుణహతి
మూర్ఖిల్లి సంగరభూమి నాతఁడు పడె; సుగ్రీవుఁ డిట్లనిఁకొని మూర్ఖ
మునుఁగుచుఁబడిన నాదనుజులందఱు ప్రహర్షముననార్చిరి; దనుజప్రవరుండు
తే. సంగరంబున ఘోర మాశ్చర్యమునగు
విక్రమముగలవనచరవిభునికడకు
నరిగి యతిభీతికరమగు ననిలుఁ డబ్బ
మును వలెం బట్టుకొనిపోయె యునబలమున. ౬౭ 2787
- చ. కనకమహీధరప్రతిమఁ కాయుండు దానవవీరుఁ డంత నా
వనచరు భీరుమేఘనిభు యబాహుబలంబున నెత్తికొంచుఁ బెం
పునఁ దగి యున్నతంబునయి యొల్చెడుశృంగముగల్గ మేరువో
యనునటు భాసితఁ; మఱియు నాదనుజప్రవరుండు వీరుఁడై. ౬౮ 2788
- తే. సూర్యసుతునెత్తుకొని రాక్షసులు నుతింప
వనచరేంద్రుండు పట్టునడెనె యటంచు
నచ్చెరువునొంది నిర్జరు లవుడుచేయు
ధ్వనుల వినుచును బోయె యుద్ధమును వదలి. ౬౯ 2789
- చ. హరిహయతుల్యవిక్రముఁ డహార్యబలుండు శచీశవైరి యా
సురరిపుసోదరుం డవుడు సూర్యసుతుఁ గ్రహించి యాత్మలో
హరిపతి వీనిఁ గైకొనిన నారఘువర్యులతోఁ జెలంగువా
నరబలమెల్లఁ జిక్కినపై నాకనుచుం దలపోసె నెంతయుఁ. ౭౦ 2790
- చ. వనచరసేన తల్లడిలి పాటుటయు రవిమాతి కుంభక
ర్ణనికరమందుఁ జిక్కుటయు నొచ్చి వెతంగనుచుంటయుం గనుం

గొని మతిమంతుఁ డాపవనుఁకూరిమిపుత్రుఁడు స్వాంతమందు ని
ట్లని తలపోసె; నీవనచఁరాధిపుఁడే యిటు చిక్కనే కటా. ౭౪

2791

క. ననుఁబోటి కేమి యింకఁ జేయనగును నాకెదురొనర్పఁ న్నాయమొ నేదా
ని నజస్రము జేయుదుఁ జిక్కనిరీతిఁగ నొందుసేయఁగఁ దగ దెవుడు. ౭౫

క. గిరియంతవాఁడనై యీ, సురవైరిం జంపువాఁడఁ శూరత్వమున
దురమున నీతనిఁ బిడికిటఁ, బరువంబుగఁ బొడిచి యవయఁవంబులు పొడిగఁ.

క. అని వధియించి కవీశ్వరుఁ, డనుమోదము నొంద వీనిఁదగుబంధంబు
గనకుండఁగ విడిపించిన, ననిఁ గవులందఱు ప్రహృష్టుఁ టాదురు గాతఁ. ౭౬౪

క. ఈరాజే సురదనుజను, హోరగు లొక్కటిగఁ జేరి యుద్ధంబునఁ ద
న్నారూఢిగ గ్రహియించిన, నేరిమి విడిపించుకొనఁగఁ నేర్పును దానే. ౭౬౪

సీ. కపిపతి యితఁడు సంగరమున నాకుంభకర్ణుఁడు నై చినఁ ట్టైధరప్ర
హారమునం జొక్కి యందుఁచే దనుఁదానె తెలియకున్నాఁడనితలఁచువాఁడ
నీముహూర్తమునందెఁయితఁడు మూర్ఛను దేరి యీమహాజన్యమంఁదెల్లకవుల
కును దనకును హితఁమని దేనిఁ దలఁచునో దానిఁజేయుంగాక; ధరణివిభుఁడు

తే. కష్టములఁ జిక్క భృతులందుఁ కడఁగి వాని
నెట్లొ విడిపింపవచ్చు నేఁ నట్లుపతిని
నిపుడు విడుపింతునేని యఁహీనవిక్ర
మాఘ్యుఁడగు వీనియప్రీతిఁ కంత మున్నె. ౮౦

2796

క. కీరితియు శాశ్వతముగా, ధారణి నశియించుఁ గానఁ; దానై శౌర్యం
బీరాజు చూపునని నే, నూరకయుండెదను వేచి యుద్ధస్థలిలో. ౮౧

2797

క. పతివచ్చుననుక నీకపి, తతిఁ బాతెడుదాని సత్పుంధంబును గన స
మృతి మాటలాడుచుండెద, నితరమ్మును మాని యనుచుఁ నెంచిహనుమయు.

క. వనచరసైన్యం బద్ధా, నిని దిక్కుల కేగనీకఁ నిలిపెను ధైర్యం
బున; సంతఁ గుంభకర్ణుఁడు, వనచరనాయకుని గదలుఁవాని బలమున. ౮౨౪

చ. కరములఁ జిక్కఁబట్టుకొని ఁ గాధరయంబున మేడలందు గో
పురములఁ జర్మలందుఁ దమిఁ బొంగుచు రాక్షసులెల్ల నిల్పి నుం
దరసుమవృష్టులం గురియఁ దాను బురంబును జొచ్చె; సంత ని
ర్భరబలుఁ డర్కనూనుఁడును ఁ భవ్యసుంగంధజలంబు లాజలు. ౮౩౪ 2800

క. దనుజునిపైఁ గురియఁగఁ ద, జ్జనితలనచ్చీతలతను ఁ జిక్కఁగ మేనె
ల్లను దడియుట నృపమార్గంబును జల్లఁగనుట సంజ్ఞఁ పొలయఁగ సంత.

తే. మెల్ల మెల్లనఁ గాంచెను ఁ మోఁకువ; నపు
డమ్మహాత్ముఁడు శ్రమమొంది ఁ యధికకష్ట
మున నదెట్లులా తెలివొంది ఁ ఘనబలయుతుఁ
డైన యాకుంభకర్ణభుఁజాంతరమున. ౮౫

2802

క. తానుండియె లంకాపుర, మానవవిభుమార్గమును గ్రుఱుంబునఁ గనుచున్
దానిట్లు తలఁచెఁ దనలో, నేనిపు డిటు పట్టువడితి ♦ నీచునిచేతన్. ౮౫౪ 2808

క. ప్రతికారమేమి చేయన్, హితముగు నిత్తటిని గవుల ♦ కెల్లను నేనే
జతనము నేసిన నిష్టము, హితమునగున్ దాని నట్టులే చేయఁదగున్. ౮౬

క. ఒనరింతు నిప్పుడే నే, ననియెంచి కపింద్రుడైన ♦ యర్కభవుఁడు చ
క్కునివాడిగోళ్ల ననురే, శునివై రిశ్రుతిదవ్వయంబు ♦ శోభిలుదానిన్. ౮౬౪

*ఆ. అట్లు గిల్లి పండ్ల ♦ నాతనిముక్కును, గొఱికికొనుచుఁ గాల్గఁగంభకర్ణు
నంసగండదోర్పు ♦ గాంతరములఁ దన్నె, దనకుఁగల్గు బలమునను శ్రమపడి.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గపిఁతల్లజుచేఁ దనముక్కు గర్జముల్
పనివడిఁ ద్రుంపఁగాఁ బడినభంగికి దానికిఁ దోడు ప్రక్కలా
తనిచరణావతీం గనుటఁ ♦ దద్దయుఁ బీడితుఁడౌటకు న్ననం
బునఁ గడునాగ్రహించె మెయి ♦ బోరన రక్తము గాఱుచుండఁగన్. ౮౮

తే. వనచరునిఁ ద్రిప్పి ధరణిపై ♦ వైచి నలిపె;
భీమబలుడైన దనుజుండు ♦ పిండిసేయ
దనుజులందఱు బహుభంగులను గఠోర
తాడనంబుల నొప్పింపఁ ♦ దాజడియక. ౮౯

2808

క. హరిపతి యానుగ్రీవుఁడు, త్వరగా నభ్రమున కెగసి ♦ వనచరు లార్వన్
ధరణిశుఁ జేరె మరలన్; సురవై రిలలాముఁడు బలఁశోభితుఁడయ్యున్. ౯౦౪

క. తనముక్కు సెవులు తునియంగను నెత్తురుగాఱ రురని ♦ కాయయుతంబౌ
ఘనగిరిపోలికఁ గన న, య్యెను; శోణితసి క్తతనుఁ డఘోసబలుండున్. ౯౦౪

ఆ. భీమవిక్రముండు ♦ పృథుకాయుఁడు నగునా, కుంభకర్ణుఁ డంత ♦ ఘోరయుద్ధ
భూమివంకఁ దిరిగి ♦ పూన్కిని మరల యుద్ధంబుఁ జేయ నెంచెఁదనమనమున.

క. నీలాంజనచయమువలెం, గ్రాలుచుఁ గోపంబు మించఁగా రక్తం బం
గాళిని నిండఁగ సంధ్యా, కాలాంబుదమ ట్లతండు ♦ కడు వెలిఁగె నటన్. ౯౧౪

సీ. తనచేతనుండి యావనచరనాథుండు తప్పించుకొనిపోవ ♦ దనుజనాథు
తమ్ముండు క్రుద్ధుడై ♦ దారుణాకృతి మీఱ మరల యుద్ధము సేయఁబరుగులెత్తు
చును సాధనమ్ము లేమిని నెంచి భయదమౌ ముద్గరమునుగొనె; ♦ భూరితేజః
దాకుంభకర్ణుఁ డత్యంతశీఘ్రంబునఁ బురిని వెల్వడి యుగ్రతరముగాఁగఁ

తే. గనఁబడుచున్న యక్కపిఁగణము సొచ్చి
ప్రజ్వలించెడు ప్రళయాగ్ని ♦ ప్రజలఁ బోలె
యుద్ధమున మ్రింగఁ జొచ్చె నిఘోరవడిఁ గపి
బలము లోపలఁ జొచ్చి యాఁకలి వెఱపున. ౯౧౪

2818

క. ¹వనచరమాంసము రక్తము, ననువుగఁ గ్రోలంగఁదగు మహాశక్తి మోహంబునఁ దెలియక రాక్షసులను, వనచరులఁ బిశాచగణముఁ బట్టుకగణము.

క. తినుచుండె; విలయకాలం, బున మృత్యువు ప్రజలఁ ద్రుంచుపోలికఁ గపివీరనికరముల భక్షించెను; దనుజుం డతికోప ముడరఁ దనవూన్కిగతి.

తే. వానరుల రాక్షసులఁ బట్టి పరుస నొకరి
నిద్రతీని మువ్వరను మఱి యేచి పెక్కు
మంది నొకచేత గ్రహించి డెంద మలర
వదనగవ్వరమున యందు వై చుకొనుచు. ౯౭

2816

క. తాను మహాబలవంతుఁడు, గానఁ వానరులు గొప్పత్యాధరములచే మేనున మోదించునున్నఁ, వానిఁ లెక్కింప కొక్క భంగిం దినుచు.

తే. కపులమేదస్సు నెత్తురు కడుఁ బ్రవాహ
ములుగ దాడలనుండి యేలులుగఁ గాఱఁ
దిరుగుచుండెను; గ్రూరుడౌ సురవిరోధి
తమ్ము భక్షింప నోర్వలే కుమ్మలించి. ౯౮

2818

క. శరణము శ్రీరాముం డని, పరికించిరి; దనుజుఁ డంత బహుశక్రుధ వానరులం దినుచు వేగమ, పరుగెత్తెను వారివెంటఁ బడి మోహమున.

తే. ఏడునెనిమిదివందల నిరువదిశత
ములను ముప్పుదివందలఁ గలిసి హస్త
ములను బిగియంగఁబట్టి యిమ్ముల నదుముచు
దినుచు బరుగెత్తుచుండె వారిని దఱుముచు. ౧౦౦

2820

క. ²అత్తటి శత్రుపురంబుల, మొత్తముగాఁ గూల్చి విజయమును గాంచుగుణాయత్తమతి సుమిత్రాత్మజుఁ, డుత్తలపడి వారిఁ జూచి యుగ్రక్రుధచే.

క. అనిఁ గావించెను; వీర్యం, బునఁ బొల్పెడు లక్ష్మణుండు పూర్వామరుమేనున నాటి సప్తశరముల, ఘనశరముల నట్టె తోడిగి క్రమ్మతి నేసె.

క. అతిబలుఁడు కుంభకన్ధుఁడు, వితతాంబకవృష్టి దాని విరియించుచు నుద్ధతిలక్ష్మణు మీఱి పరాహతిధరిణియు బగుల³ రామునిమార్కొనఁగె.

క. చనియెను; దశరథతనయుఁ డ, తని గని రౌద్రాస్త్ర మొకటిధనువున సంధించి నిశితబాణంబుల నా,తనివక్షము గాఢనేసె దద్బాణహతి. ౧౦౪

తే. క్రుద్ధుడై సత్వరంబుగఁ గుంభకన్ధుఁ
డారఘూత్తము పై బడ నరుగు వేళ

1 చఖాద రక్షాంసి హరీఁ పిశాచాఁ-అనిమా. 2 పరపురంజయః-అనిమా. 3 రామ మేవాభిదుద్రావ-అనిమా.

నతనివదనంబునుండి హుఁతాగ్నివంటి

బావల లొక్కట వెలువడె ఁ భయదరీతి. ౧౦౫

2825

చ.దనుజలలాముఁ డత్తణిని ఁ దత్కరము కృశితాస్త్రవిధుఁ డ

య్యని బరమక్రుధం గొనుచు ఁ యుద్ధమునం గపులందఱుఁ భయం

బునఁ బరుగె త్త ఘోరరవఁముఁ జనియింపఁగ నార్పుచుఁ జవం

బునఁ బరువెత్తె రాఘవునిఁ ఁ బోరున నొంచెడు వాంఛ మించఁగఁ. ౧౦౬

తే. నమిలియిఁకలుగట్టిన ఁ నిశితబాణ

ములను రాముఁడు తదవృక్షఁమును గడంగి

యుచ్చిపోవంగనేయ నాఁయురుబలుండు

సోలఁ జేనున్నగదయును ఁ నేలఁబడియె. ౧౦౭

2827

క. కరగతఖడ్గాద్యాయుధ, పరికరములు భూతలమునఁ ఁ బడి చెదరె; మహా

త్తరబలుఁడైన యతం డట, నిరాయుధుం డాట నెఱిగి ఁ నియతి దలిర్పఁ.

క. చరణంబులఁ బిడికిళ్లను, దురమొనరించెను; శరాళి ఁ తోరంబుగ ని

ర్భరరీతి మేనఁ గ్రమ్మిన, నిరంతరాస్త్రకృపివాహఁనిచయయుతుండై. ౧౦౮

క. సెలయేల్లె తోడఁ గూడిన, పాలుపగుభూమిధరంబు ఁ పోలిక నొప్పెఁ;

గలయం దనువున నెత్తురు, పొలయంగాఁ దీవ్రకోపఁభూయిష్టుండై. ౧౦౯

చ. వనచరభల్లుకాసురులఁ ఁ బట్టి వడిఁ వడి మ్రింగుచుఁ దురం

బునఁ జరియించుచుండె; భయఁముం గలిగించెడు విక్రమంబు నొ

ప్పిన దనుజోత్తముం డగుచు ఁ భీనుయమోపముఁ డాచు దోర్బలం

బునఁ దగి కుంభకన్ధుఁ డొకఁభూరిభయంకరకై లకూటముఁ. ౧౧౦ 2831

చ. కరమునఁ ద్రిప్పి రామనృపఁకాంతునిపైఁ బడవైచె; నద్రి పై

కురవడి రాకమున్న పురుఁషోత్తముఁ డారఘరాముఁ డేచి యం

తరమున భర్తచిత్రితనిఁతాంతభయంకర, లక్ష్మ్యభేదనా

తురశరన వృకంబునను ఁ దోడనె త్రుంచె గపిం ద్రు లార్వఁగఁ. ౧౧౧

క. కనకాచలకూటము నాఁ, దనరుచుఁ గాంతులఁ జెలంగి ఁ దర్పిమ్మన నా

*వనచరశతద్వయముపై, కిని బొంగుచు నడరఁ గాంచి ఁ కినుకవెలయఁగఁ.

సీ. రాఘవుం డుగ్రశఁరంబుల నాతని ధరఁ ద్రెళ్లఁగాఁ జేసెఁ ఁ దత్పునుయము

నందు ధర్మాత్ముడై ఁ నట్టి లక్ష్మణుఁ డరి వధియింప నెంచి నిఁబృరముతోడఁ

దదుపాయముల నెల్లఁ ఁ దగుభంగిఁ దలఁచుచు నిట్లని పల్కెను; సీదనుజుండు

శోఽతవాననఁ ఁ జొక్కి మత్తుండయి యుండుటఁ గపులనిఁయును దనుజుల

తే. నియును దెలియఁడు తనవారిఁనిం బరులను

బట్టి భక్షించుచున్నాఁడు ఁ వనచరవిభు

లందఱును వీని పై నెక్కి యట్టె నిల్చి
యంద్రుగాక భటేశ్వరు ధాన్యవీరి. ౧౧౬

2834

క. బల మలర యథార్హముగా, నలుప్రక్కల నిల్చి ప్రచలనము సందకయే
నిలిచెడు నటు నిల్తురుగాక; బలి నిటు లొనర్చ దుష్టకర్బురుఁ డితఁడు. ౧౧౭

క. గురుభారపీడితుండై, ధరఁబడు నిక్కాలమందు ధాన నిచటి వా
నగులం జంపక యుండును, ధరణీశ్వర! యనిన నృపతితమ్మునినుడు. ౧౧౮

క. విని మతిమంతుండగు నా, తనిపలుకులరీతిగా ముదంబునఁ గవులె
ల్లను గుంభకర్ణువై జ, య్యన నెక్కిరి; దనుజవర్యు డప్పనికి మది. ౧౧౯

ఆ. కోప మడర దుష్టకుంజర మటు రేఁగి, హస్తీపకులఁ జెండు నట్లు వేగ
కవులు ధరణిని బడఁగా విరళించెను; విగళితమగు కీళ వితతిఁ గాంచి. ౧౨౦

క. తనమనమున రాముండీ, దనుజుఁడు దుష్టాత్ముఁ డనుచు ధలపోసి మహా
ధనువుం గొని జవమున నా, తనిపైకిం జనియె గ్రోధతామ్రాక్షుండై.

క. వీరుం డారఘరాముఁడు, స్రూరేక్షణముల జగంబుఁ గూల్చునటుల నా
ఘోరాకారుని జూచుచు, వీరకవుల్ కుంభకర్ణు ధీతి వడఁకుచు. ౧౨౧

తే. వెఱఁగుపడియున్న వారాట వివులమోద
మంది తనుఁజూడఁగా రోష మడర నతనిఁ
జంపఁ బైఁబడఁబోయె; నాత్మవిభుండు
భుజగతుల్యంబుగాఁ గడుఁ బోలి వెలసి. ౧౨౨

2841

క. ఘనతరగుణయుతమగుచుం, గనకవిచిత్రంబునగుచుఁ గ్రాలెడుచాపం
బును గొని యుత్తమకరవిత, తిని గలతూణీరముల నతిస్థిరభంగి. ౧౨౩

క. ధరియించి వనచరుల నిర్భరమోదం బలరుచుండ భయ మడఁగంగా
గర మాశ్వాసించుచుఁ దా, నరిగె దనుజు వధించు నాశయమొప్పు.

క. బలశాలి పరమదుర్జయుఁ, డలఘుపరాక్రముఁడునైన యారాముం డి
మ్ముల వానరనయతుండై, సలక్ష్యుండగుచు వెడలె సంగరకాంక్ష. ౧౨౪

క. గురుతనుని మకుటధారిని, సరిందముని రక్తసంప్లుతావయవుని దు
ర్భరబలుని గుంభకర్ణుని, హరిభీకరుఁ గాంచె; నంత నయ్యునురుండు.

సీ. కుపితదిగ్గజమట్లు ధోతుల వెడకుచుఁ దఱిమికొట్టుచు ఘోరదనుజవరివృ
తుండయి కనకాంగదండయి వింధ్యమందరపర్వతాభుండై ధరణిమీఁద
ఘనములు దూరమాధ్వమునుండి నృప్తినిగురియించునట్లు నెత్తురు వననము
నుండిక్రక్కుచు, నాల్కనొగిరక్తమునునాకినానుచునుశోణితాక్షుండయికవుల

* స దదర్శ మహత్తానం కిరీటన మరిందమం, శోణితాల్లరిసర్వాంగం కుంభకర్ణం మహా
లక్ష్మ-అనిమా.

తే. నట్టై మర్దించుచుం బ్రళయమున నున్న
యముని పోలికఁ గనఁబడి యగ్నిరీతి
వెలుఁగు నాశాక్షసోత్తము వింతగఁ గని
చాపగుణమును సారింపె భూపవరుడు. ౧౨౯

2846

ఉ. దాననన త్తముం డపు డుదా త్రరఘూ త్తము చాపఘోషము
దాను గఠోరరీతి విని దానికి నోర్వక యాగ్రహమ్ము నే
మాననమందుఁ బూని రఘుమండను మీఁదికి నేగె మార్కొనం
గా, నని వాతధూతఘనకల్పుని, ¹వాసుకిభోగబాహుని. ౧౩౦౪

2847

చ. ధరణిధరాభు నాదనుజతల్లజుఁ దన్ననిమార్కొనంగ న
త్వరముగ వచ్చువానిఁ గని పల్కె రఘూత్తముఁ డిట్లు; రమ్ము క
ర్పరగణపా! విషాదమును భూనకు న్ననుమా నినుం గొనం
గరమున విల్లుఁదాల్చి శరకాండము లూనియె నిల్పినాఁడ జూ. ౧౩౧౪

2848

చ. అమరగణేశ్వరీ నని నాత్మను నిన్నును నీవె యెన్నఁబో
కుము, రఘురాముగాఁ గుజనఃకోటిలయాంతకుఁగా నెఱుంగుమా
క్షును నిఁకఁ గొంతసేపటికె కాయముఁ బాయును నీదుప్రాణముల్;
అమరపదంబు చేరుదువు హర్షము నొందెద వింకఁ జూడుమా. ౧౩౨

చ. అనవిని కుంభకర్ణుఁ డపు డాతని రామునిగా నెఱింగి ప
క్కున వికృతస్వరంబుగను గోరిక నవ్వుచు భూరికోపముం
గని కవులెల్ల బాఱఁ గపికాంతుల గుండిమ లట్టై వ్రేలఁగాఁ
జని రఘువర్ణమార్కొనియె; జక్కనితేజము గల్గినాతఁడు. ౧౩౩౪

ఆ వికృతముగను మఱియు భీమంబుగా మేఘ

గర్జనంబు పోల్కిగాఁ బ్రహస

మొప్ప రాముఁ గాంచి యప్పు డిట్లని పల్కె;

వినుము రామ! భూప వినుతనామ! ౧౩౪౪

2851

క. పనిఁ గన్నడిన విరాధుండునుగాను గబంధనాముఁడనుగాను ఖరుం
డను గా నలమారీచుండునుగా నయ్యింద్రనానుఁడనుగాను జూమీ! ౧౩౫

ఉ. నేననఁ గుంభకర్ణుఁడను నిన్ననిమార్కొన నచ్చినాఁడఁ బెం
పూనినవాఁడఁ జూ! యిదిగో యుగ్రము నాయననిర్మితంబునై
గానఁగ భూరివిస్తృతిని గ్రాలెడు నీఘనముద్గరంబు, నే
దీననె మున్ను దానవుల దేవతలం గడునోర్చి గెల్చితి. ౧౩౬౪

2853

క. వినుమా! వికర్ణనానుఁడ, నని చుల్కఁగఁ జూడఁబోకు మవ్వీ తెగులచే

1 భుజంగరాజోత్తమభోగబాహుమ్-అనిమా. ఇట భుజంగరాజు-అనఁగా వాసుకి యని గ్రహించఁదగు. పెమ్మతావుల నిట్లె చెప్పఁబడియున్నది 2 ఆగచ్ఛరక్షోధిపమావిషాద మవస్థితోఁజూల ప్రశుపీతచాప-అనిమా. నిన్నుద్ధరింప నిలిచి యున్నాఁడ రమ్ము. అనిభావము.

తను నాకు స్వల్పవీడయుఁ, గనఁబడకున్నయది యింక ♦ త్కృపతివర్యా! ౧౩౭౪
 సీ. ఇత్స్వోకువంశమహీపతితిలకమా! మద్దేహమున విక్రమమ్ము నెల్లఁ
 జలకఁగాఁ జూపుమా! చూచి యంతటఁ జారుషమునీదు విక్రమమమరనాత్మ
 నింతమాత్రంబని ♦ యెఱిఁగి భక్షించెద నిను; ననుకుంభకఃస్థనివచనము
 లను విని రాఘవుండును మపుంఖములయి తనరుబాణాళు లతనివయఁ గడుఁ

తే. బూన్కి మెఱయంగ వైచె; విభుధవిరోధి
 వజ్రసమవేగములగు నాబాణనిహతుఁ
 డైరవంతయుఁ గలఁగక ♦ యార్జునాంధ
 క్లై నిలిచెను రాముఁ డత్యద్భుతపడ. ౧౩౭౫ 2855

క. శరముల వేనిన పూర్వము, వరసాలద్రుమము లేడు ♦ వానరపతియై
 వరఁగెడు వాలియుఁ ద్రైంపఁబడిరొ యాబాణములు మఱి కడిందితనువులన్.

తే. వజ్రసమవేగమునను బ్రభావిశేష
 మునను జెలఁగియుఁ గుంభకఃస్థనితనువును
 గాసిలం జేయఁగాఁ జాలకయె యడంగె;
 నమరపతివైరి యంతట ♦ నాశరములు. ౧౪౦౪ 2857

చ తనువున జొచ్చి కన్నడమిఁ ♦ దాను శరీరముచేత వానినొ
 య్యన జలధారలం గొనెడు ♦ నట్టులుగాఁ ననుపట్టుచున్ జనం
 బునఁ ననయుగ్రవేగమగు ♦ ముద్గరముం గడుఁద్రిప్పి బాణముల్
 తనను బగుల్పకుండఁగను ♦ దప్పెడునట్లు చరించుచుండఁగన్. ౧౪౦౪ 2858

ఆ. క్షతజలిప్తమగుచుఁ ♦ గ్రతుభాషనులబల
 మునకునున్ భయంబుఁ ♦ గనఁగఁజేయు
 నుగ్రజవము గల్గు ♦ నుకుముద్గరము దాని
 ద్రిప్పి కపిబలములఁ ♦ దెరలఁజేసె. ౧౪౨౪ 2859

క. ధనువున రాముం డంతట, సునిశితవాయవ్యనానుశోభితమగుచున్
 ననరారునస్త్రమును భీతిని గొలిపెడుదానిఁగూర్చి ♦ తిగిచి బలమునన్. ౧౪౩

చ. దనుజునిపైన వైప నది ♦ దారుణభంగి నముద్గరంబుగా
 దునిమెను వానిహస్తమును; ♦ దోడనె వాడు మహాత్తరంబుగా
 న్వనముచెలంగ నార్చెఁ గడుఁ ♦ బర్వతకూటమురీతి నొప్పనా
 తనిదగుబాహు వాయుధయుతంబుగ రామశరాభిక్రమై. ౧౪౪ 2861

క. హరిరాజసేనలోఁ బడి, హరిభటులను న్రుండఁజేసె; ♦ హతశేషులు వా
 నరభటులు భంగమొందియుఁ, గరము విషణ్ణులయి మిగులఁగవ్వముదోషన్.

తే. చెంతకున్ జేరి యంగముల్ ♦ వింతరీతి
 వడఁకఁగా రామదనుజులబవర మతిభ

యదమునుం జూచి ర;య్యసుఁరాధిపుండు

నశ్రువిచ్చేదితకరుండై యాదుఁ డగుచు. ౧౮౬

2863

తే. అపుడు వినికృత్తశిఖరమైనట్టి కొండ

వలెన చూడంగఁబడి రెండవకరమునను

దరువు నొకదానిఁ బెటికి సంఘరమొనర్ప

నడరె రామునిపైకి నశ్రుద్భుతముగ. ౧౮౭

2864

క. కనకవిచిత్రితబాణంబును నైంద్రాశ్రువరసుంత్తమును గూర్చిన దా

నిని గూర్చి సర్పదేహంబన నొప్పుచు వృక్షసహితము యుద్యతమై. ౧౮౮

క. పెనురీతిగఁ దగుహస్తంబును రెండవదానిఁ ద్రుంచె; భూధరమట్టుల్

గనఁదగునాతనిబాహువు, వినికృత్తం బగుచుఁ బడియె విశ్వంభరపై. ౧౮౯

క. తిరుగుచు నద్ది ధరంబడి, తరుగిరిపాపాణములను ధనుజుల మఱి వా

సరులను జూర్ణమొనర్చెను; గరయుగ్మము దెగినఁ గుంభకర్ణం డంతఁ.

క. ధ్వనిచేయుచుఁ దనపయికిం, జనుదేరం గాంచి యర్థవంద్రాకృతులై

సునిశితములైన బాణములను రెంటిని దీసికొని విలాసము మొఱయె.

క. సురవైరి పాదయుగ్మము, ధరఁబడఁగాఁ ద్రుంచె దత్పువంబులు పడున

త్తరుణమున దిగ్విదిక్కులు, ధరములు కంధరము లభిధనుజపురంబుల్.

క. వనచరరాక్షసబలములు, శనూనవిధి మాటుమ్రోయఁనట్లు బెడిదమై

ధ్వనిపుట్టె నొకట; వినికృత్తనిజాంఘ్రికరుండు దనుజశతల్లజఁ డంతఁ. ౧౯౦

క. తనవక్త్రము బడబాముఖమును బోలినదాని వికృతముగ విప్పి మహా

ధ్వనిచేయుచు ద్యుగతునిఁ జంఘ్రుని రాహువువోలె రాముఁడూర్ధ్వంఢగుచు.

తే. తునిఁగిపోవఁగ మిగిలిన తొడలతోడఁ

దలపడియె;నంత వాడిమొనలు చెలంగఁ

గనకమయపుంఖములతోడఁ గ్రాలుబాణ

ములను నాకుంభకర్ణుని ముఖము నిండ. ౧౯౧

2872

క. నినిచెను బాణాపూర్ణవ, దనుఁడగుటఁ మాటలాడఁ దాఁ జాలక కో

యని యార్చి యెంతో కష్టంబున మూర్ఛిలె; నంతరాఘవుండు క్రుద్ధుండై.

సీ. భాస్కరకరణకల్పంబుగా వెలయుచు బ్రహ్మదండమునకుఁ బ్రళయకాల

యమునకు నీడయి యరివినాశనచణంబయి చూపుంఖమై యనిలవేగ

మయి నిశితంబయి యలరు నైంద్రశరంబుఁ గై నందె; వజ్రంబుకరణి బెడిద

మయి, స్వర్ణమయమయి యతిసుందరంబగుపుంఖమ్ముగల్గి దీప్తుల నెలుంగు

తే. భానుహుతవహులట్లుగాఁ బ్రజ్వరిలుచు

శక్రవజ్రకనిసమహా జవముగలిగి

- యున్న యా బాణమును రాముఁ డుగ్రరిపుని
పైఁ బ్రయోగించె దన బాహుబలముగొలది. ౧౫౪౫ 2874
- చ. శరమది తత్కరచ్యుతిని డానుగ నొంది సభూమదీ ప్తిభా
సురదహనాథమై దిశల డశోభిలఁ జేయుచు వజ్రవజ్రము
ట్లరుదుగ వీర్యవిక్రముము డలాయతరీతిఁ జెలంగుచుండ ని
ర్జరరిపుమీఁది కేగె; నట డశాతశరంబది పోయి యద్ధతిఁ. ౧౫౪౬ 2875
- క. మును దేవేంద్రుఁడు వృత్తుని, ఘనశిరసును ద్రుంచినట్లు డక్షాధరశృంగం
బనఁ దగి వివృత్తదంష్ట్రలిలఁ గనవయి కనుఁగొనఁగఁ దగనికరణి వికృతమై.
క. చలచారుకుండలంబయి, విలసిలుతచ్చీర్ణము నట డవేగమ త్రుంచె;
ఖలదానవశీర్షము కుండలయుగ శాన్వితము త్రిదశఢాథశరముచేఁ. ౧౫౪౭ 2876
- *తే. కడఁగి ఛేదించఁగాఁబడి డకడుజవమున
నశ్రుగతమయి రాతిరియందుఁ దోచి
యావునర్వసుతారలయంతరమున
నున్నచంద్రునిభంగిగ డొప్పెఁ గాంతి. ౧౫౪౮ 2878
- సీ. రామప్రయుక్తశరప్రఖండితమయి పర్వతాభంబయి డపరఁగుకుంభ
కర్ణునిశీర్షము డక్షాన్ధలిపైఁబడఁ దత్పాతమునఁ బురఢావరములును
జర్యాగ్రహంబులు డచ్చశరంబుగాఁ దగుప్రాకారమునుధరఢబడియె; మఱియు
నాకుంభకర్ణుదేహం బిలఁ బడుచుండ దానిచుట్టును నిల్చి డమానసముల
ఆ. భయము తోఁపఁ బరుగుఢవాఱుచు నున్నట్టి, పెక్కుకోట్లకవులుఢనుక్కడంగి;
రంతఁ దుహినశిఖరి డయట్లు గన్నడుదను, జానిశరీర మంబుఢధిని వడిఁ బడి.
క. పెనుచేఁపల మింనుమొ, సల్లను భూరిభుజంగవితతులను జార్జముగా
నొనరించుచు నిలఁ జొచ్చెను; ఘనబలుఁడై విప్రదేవఢగణశత్రువునై. ౧౫౪౯ 2879
- తే. దుర్జయుండయి తగినయాఢధూర్తనుజఁ
డని హతుండయి కూలిన ఢనవనిగిరులు
చంచలించెను దేవతల్ ఢసంతనముల
నార్చి, రంతట దేవమఢహర్షిగణము. ౧౫౫౦ 2881
- క. ఊరగులు సురభూతంబులు, గరుడులు గుహ్యకులు యక్షఢగంధర్వులు నం
బరముననిల్చి రఘుక్షీతి, వరముఖుని విక్రమమును ఢబహుభంగులుగాఁ.
క. వినుతించిరి ముదమందిరి, దనుజేశ్వరుబంధువులగు ఢదానవులు తలం
పను ధీరులయ్య నాతం, డనిఁ బడుటకు మిగుల వగల ఢనంది మనములఁ.
క. సురవీడితులగునసురులు, మురవైరిం గాంచి యార్చి ఢబూనినకరణిఁ

* కుంభకర్ణ శిరో భాతి కుండలంబుకరిం మహత్, అది శ్యేఢభుజితే రాత్రమధ్యఢ
ఇవ చంద్రమాఢఅనిమా.

గరము వికారదర్శనముఁగార దగునర్థశరీర మాభయం

కరజలరాశిలోనఁ బడఁగఁగ బయిభాగము లంకదావరమున్. ౫

2892

ఆ. అడ్డగింప నిట్లు ఁ లారాము తేజంబు, చే నడంగిపోయెఁ జిత్రరీతి;
సనిన భీనుబలమునను బొంగుకుంభకర్ణుండు తెగినవార్త ఁ శ్రుతులఁబడఁగ.

క. ఉరుశోకంబునఁ గుందుచు, ధరణింబడె మూర్ఖ మునిఁగి ఁ తండ్రి సహజాడీ
కరణిం బడులను ద్రిశిరుఁడు, సరదేవాంతకులు దితిజఁనాథులు మఱియున్.

క. అతికాయుండును శోకార్తితులై యెడ్చిరి; మహిషాతిప్రభుఁ డగుచున్
హితమే యెరులకుఁ జేసెడు, కృతపుణ్యుండు రాఘవుండు ఁ కేవలశక్తిఁ.

క. సోదరునిఁ జంపు పెఱిఁగి మహోదరుఁ డాతనికిఁ బ్రియసహోదరుఁ డరిరా
టూసిననుఁడు మహాపార్శ్వుండు, మేదినిఁ బడి యెడ్చిరిమదిమించెడువగలన్.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట వ్యథఁ న్స్మృతిలేకయె యుండి యెట్టులో
గని స్మృతిఁ గుంభకర్ణునిఁగి ఁ కాఠియ పెట్టఁగ దీనుఁడౌచు నే
ఢ్యెను; రిపుగర్వసంహరిణఁజృంభితవిక్రమ! హాసహోదరా!

ఘనబల! దైవయత్నమున ఁ గాదిలియన్నను నన్ను నీక్షితిన్. ౯౫

2897

తే. విడిచి యమలోకమునకు నిఁరవ్వతిని గోరి

పోయితివే! భూరిబలుఁడవై ఁ పొందునీవు

నాకు నాబంధువులకు మఁనంబులందు

శల్యమట్టులు వీడింపఁ జాలు వగను. ౧౦౫

2898

క. వెలికిం ద్రోయకయే రిపు, బలములఁ దపియింపఁజేసి ఁ వదలి యిట ననున్
బలశాలీ! పోయెదవే! యిల నే దేనిని సమాశ్రయించి యనిమొనన్.

క. నురలకు ననురులకును నె, త్తిరుణమునందైన నాహృదయమున భీతిం
జొరనీకుందునొ కుడిభుజ, మురుతర మది క్రింపఁబడియె ఁ నొక్కవిధిగతిన్.

తే. ఇంక నేలేనివాడ నయితి బ్రదికియు;

దేవదానవగర్వంబుఁ ఁ బోవఁజేసి

మఱియుఁ గాలాగ్నిగురుని ఁ మాడ్కినున్న

యన్మహావీరుఁ డీసంగఁరాంగణమున. ౧౨౫

2901

క. *మనుజేశుఁడైన యారా,మునిచే నెటు నిహతుఁడయ్యె? ఁ మునుపే ఘనబా
హునకున్ బవినిష్పేషం,లు నొకప్పుడు శ్రమను సుంతఁపుట్టింపంగన్. ౧౩౫

తే. శక్తిచాలకయండెనో ఁ సాధువర్య!

యట్టి నీవెట్లు రాముసాయకము లార్తిఁ

గనఁగఁ జేయఁగ షీతిఁబడి ఁ గాఢనిద్ర

సందుచున్నావు! చెప్పుమా ఁ యనుజ నాకు. ౧౪

2908

* యస్య తే న ప్రవిష్టేషో నకుర్యా ద్యవ్యసనం సదా-అనిమా.

- క. సురగణము లిదిగో మానివి, సరములతోఁ గూడి దివిని ♦ సంగరమృతునిఁ
సురవైరి నిన్నుఁ గని హర్షరతిఁ ధ్వనిసేయువారు ♦ రాముఁ బొగడుచుఁ.
- క. వనచరులు ప్రహర్షింబులఁ, గని యవసర మిట్లు లివుడె ♦ కడఁగి చొరఁగరా
ని నగరవిలసద్వారము, లను నెల్లెడ నెక్కుదురు విఁలాసము మీఱఁ. ౧౬
- సీ. ఇది నిశ్చయమ్ము ను; ♦ మ్మిఁక రాజ్యమేల నా కీసీతతోడ నేఁనేమి చేయఁ
గలను? దమ్ముఁడు కుంభకర్ణుండు లేకున్న బ్రదుకుపై నాసక్తియొదవదెవుడు
నాతమ్ము ననిజంపిఁన రఘుకాంతుని రాము వధియింపనేని నాఁబ్రదుకిది యిట
శ్రేయమే గాదు నేఁజీవించి యుండుటకంటె మృతిం దగఁ ♦ గనుటె మేలు
- తే. తమ్ముఁ డెవటికిఁ బోయెనో ♦ తప్ప కివుడె
యచటికిఁ బోయెదను మత్సరాహుని విడిచి
క్షణమయైనను జీవించి ♦ క్షమ నిలువఁగ
సుత్సహింపను; దేవత ♦ లొక్కరితి. ౧౭
- 2906
- క. మును తనుకవకారము చేసిన నన్నుం జూచి యివుడు ♦ సేయుదు రెలమిం
గని యవహాసము; సహజా! యనిఁ దెగితివె యింక నేను ♦ సమరేశ్వరునిఁ.
- క. కలనున నెట్లు జయింపం, గలను! మహాత్ముండు మానికల్గుం డగుచుం
బాలుపొందువిభీషణుఁ, డిమ్ముల నాకుఁ మేలుగోరి ♦ మును పాదృతితోఁ.
- ఆ. చెప్పినట్టిపల్కు ♦ చెందె సత్యమ్ముగా, నన్ను నివుడు; దాని ♦ మున్ను నేను
సంగ్రహింపనేతి ♦ సాంద్రమై యజ్ఞాన, మావరించియుంట ♦ సరయక మది.
- క. అనిఁ గుంభకర్ణునకు మఱియును నెల్లె ప్రహస్తునకు మహాత్మాతముగాఁ
గను గల్గె మృతి తదాదిగ, ననుజొక్తి గలంగుచున్న ♦ యది నామననుఁ.
- క. సిరివెలయ ధార్మికుండై, పరఁగువిభీషణుని నేను ♦ బట్టినపూన్మిఁ
బురివెడలిందతి నయ్యది, పరిపక్వంబగుచు నాకుఁ ♦ బాపఫలముగఁ. ౨౨
- ఆ. సంభవించినదియె ♦ సాంద్రశోకప్రద, మగుచు ననుచు నేడ్చె; ♦ సమరనాథు
వైరి కుంభకర్ణుఁ ♦ ధారఘ్నాత్ముచేత, ననినిఁ దెగుట యెఱిగియూత్కఁగుంది.
- క. పలుభంగుల నాతనికై, పలవించుచు వగల నోర్వ ♦ భారమగుట, మి
క్కిలి యార్తి సోలి యొయ్యన, నిలఁబడియెఁగుంభకర్ణుఁడిటుచనె ననుచుఁ.
- అటువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౯ - వ సర్గము.

- అథ మహాదర, మహాపార్శ్వ, నరాంతక, దేవాంతి, కాతీకాయ, త్రిశిరుల యుద్ధము అథం
- క. దురితాత్ముఁడు రావణుఁ, డీ, కరణిఁ శోకమునఁ గుంది ♦ కడునేడ్వంగాఁ
గరుణం ద్రిశిరుం డిట్లనియె; రావణా! లోకపాల! ♦ యీబవరమునఁ. ౧
- క. *మూతాతమధ్యముఁడు విఘ్నాతపరాక్రముఁడు పొగడఁగా నర్హుడె నూ

యీతరుణమున ననిం బడె, ధాతృగతిఁ మజను లెట్టి ధతుణమునందుఁ.

క. విలపింపరు మీవలె; నో, యిలాధిపా! ముజ్జగముల ధీవాక్కుండ వి
మ్ములఁ జాలుదు విదినజహాఁ, దలపోయక యెట్టి నీవు ధగనివిధమునఁ. ౨౫

తే. ప్రాకృతునీరీతి శోకంబు ధాలఁబడితి, వేలఁగినినుఁగూర్చి యాయజుఁడిచ్చినట్టి
శక్తియును, గవచంబును బాపబాణములునహస్రఖరంబులఁ ధ జెలఁగురథము.

క. కలవా; న్యంపనవర్యము, జలద స్తనితంబురీతి ధ శబ్దించుఁగదా
గలవిన్నియు నివి లేకయె, కలనున నొక్కపుడు త్రిదశఁకర్పరగణముఁ. ౨౫

క. అనితరసాధ్యపరాక్రమమున నాయుధమైన లేక ధ మునుకొని విదళిం
చినవాఁడవు గద నీవిపు, డనూనదివ్యాత్రుయుతుండఁనై రాఘవునిఁ. ౨౬

క. అనిఁ జెండివైవ నేర్తువు; దనుజేంద్రా! సార్వభౌమ! తమినుండుమ నీ
వు నగరముననే యుద్ధంబున కేగెదఁ దాన్యుఁ డహినఁమూహముఁ బోలెఁ.

క. నీవైరులఁ బోకార్యెన; దేవేంద్రుఁడు శంబరుండను ధ దితివునిఁ బోలెఁ
గోవిందుఁడు సింహీకనుతుఁడై వఱిలెడునరకుఁబోలె ధ నాహవభూమిఁ. ౨౭

క. రామునిఁ బడవై చెదను, ద్రామబలం బొప్పు; ననిన ధ దనుజేంద్రుండా
భీమబలుండగు త్రిశిరుం, హమాడ్కిం బల్క విని మహాహర్షమునఁ. ౨౮

తే. కాలచోదితుఁ డగుట రాఘవుని గెల్వఁ
దరముగాదని తెలియక ధ తన్నుమరల

జనన మందినవానిగాఁగను దలఁచుకొ

నియెను; ద్రిశిరుండు పల్కవిఁగి కడుఁబూన్కి. ౨

౨923

క. దనుజేంద్రకుమారులు వృజ్ఞినిబోలినవిక్రమములఁ ధ జెలఁగుచు ధైర్యం
బుననొప్పు దనుజవర్యులు, మనమున నుత్సాహ మలర ధ మహితవిభూతిఁ. ౨౯

తే. అనికిఁ బోవంగ నేను నేననుచు నాగ్ను
చును సరాంతకుఁ డతికాయుఁ ధ డనుపమాన

కాంతియుక్తుఁడు మఱియు దేవాంతకుండు

తండ్రి కుత్సవ మలరంగఁ ధ దరలిరంత. ౩౦

2925

క. వారంతరిక్షమునఁ జను, వారలు మాయలను మించువారు ద్రిదశులం
బోరున గర్వమడంగం, గారయమునఁ జేయవారు ధ కడుదుర్జయులుఁ. ౩౧

క. బలనంపన్నులు విస్తృత, లలితయశఃకీర్తియుతు లిలాస్థలిని సురా
వళిగంధర్వులు సర్పం, బులు కిన్నరు లెత్తినచ్చి ధ పోరినయెడలఁ. ౩౨ 2927

తే. లజ్జజయము మీర లొందినయెల్లు విన్న
యదియె లేదందఱును మహాహవవిశార

దులును విద్యాధికులు శాస్త్రముల నెఱింగి

నట్టి ప్రోడలు వరముల ధ నలరువారు. ౩౩౫

౨9౨౮

చ. సురరిపునాథుఁ డత్తఱిని ♦ నూర్యసమప్రభలొప్పుఁగారిపూ

త్కరబలమర్దనంబున నిఁకామము శక్తిజెలంగు పుత్రకుల్

నిరతిని జుట్టుగొల్వఁగను ♦ నిర్భరశక్తి బలాశగర్వమున్

నిరతముఁ జెండు దేవతలు ♦ నెమ్మినిగూడఁగ నున్న దేవతా

వరువలె భాసిలెన్; మఱియు ♦ వారల నాతఁడు కౌగిలించుచున్. ౧౮౪

తే. భూషణంబులఁ గై నేసిఁపాలుపుమీఱు, నాశిషంబుల నలరించిఁయనికీ బంపె;

రావణుండంతఁ దనయుల ♦ రక్షణార్థ, మనుజులై యుద్ధదుర్మదులై చెలంగి.

తే. తనకు నీడయి తగుమహోదరుని నట్లై

యస్తుహోపార్శ్వనిం బంపె; ♦ సతులకాయు

లయిన యారాక్షసులును మహామతియుగు

సన్నయయి రిపురావణుండు తనర్పి. ౧౭

2981

క. ఘనుడగు రావణునకు వం,నన మిడి వలగొనుచుఁ జనిరి ♦ దారనిసేయం

గను, గురుబలుతా దై త్యైశునిసుతు లాఱుగురు కాంతిఁశోభితులగుచున్.

నీ. ఆయుధంబుల సంప్రహారంబులను మాన్పునాహరిద్రాద్వయ, ♦ మమలచంద

నము,జటామాంసి,కోష్ఠము నశ్వగంధియు,సంపెఁగ రాతిపుష్పములవంగ

పత్రము,ముస్త, యీఁపదియోషధులను జక్కనిచందనమ్మును ♦ గమ్రరీతిఁ

గాఁ బూసికొని యుద్ధకాంక్షచే వెడలిరి త్రిశిరోసరాంతకుల్ ♦ తెంపుగల్గు

తే. నట్టి యతికాయుఁ డట్టి దేవాంతకుఁడు మ

హోదరుండు మహాపార్శ్వఁ ♦ డుగ్రశౌర్య

మడర; సంతమహోదరుఁ ♦ డసితమేఘ

సదృశ మైరావతకులసంఙ్జనితము నయి ౨౦

1933

క. తనరునుదర్శననాగం,బును నారోహించె; సతఁడు ♦ భూరిలసత్సా

ధనములు నమ్ములపొదలును,ఘన తేజము నలర వెలయ ♦ గజవర్యమువై. ౨౧

*క. ఆరోహించి వెలింగెను, సారససఖుఁ డస్త్రైలఁసమధిగతుండ౯

తీరునఁ; ద్రిశిగుఁడు రావణు,కూరిమిపుత్రుండు మిగులఁ ♦ గోరికమీఱున్. ౨౨

తే. ఉత్తమాశ్వసమన్విత ♦ ముగుతరాయు

ధాన్వితమునగు చక్కనియరద మెక్కె

నాయుధంబుల కాంతులు ♦ హరితరము

గాఁ బ్రకాశింప నిస్సవళితరథము. ౨౨౪

2986

తే. ఎక్కి చాపంబుఁ దాల్చిన ♦ యుక్కుతోర

దనుజుఁ డప్పుడు విద్యుద్విఠతులు నుల్కు

* సవితే వాస్తూర్ధని-ఆనిమా.

గములు నింద్రచాపంబులు ♦ గలిగి కొండ

శిఖరగతమేఘమును బోలి ♦ చెన్నుమీఱె. ౨౩౪

2937

క. వరభద్రమందున నాతఁడు, శిరమాల మూఁడింటియందు ♦ జెలఁగు మకుటముల్
గరమరుదుగ మూఁడొప్పిశిఖరములు కనకాంచితములు ♦ గా మూఁడలరక.

తే. లద్రిరాజం బనందగు ♦ నట్టి తుహిన

తైలమట్లు ప్రకాశించె; ♦ సాంద్రతేజ

మున వెలుంగుచు విలుకాండ్ర ♦ మూఁకలోన

మేటియగు సతికాయుండు ♦ మించువేడ్క. ౨౩౫

2939

క. తనతండ్రి రావణుండు నెమ్మనమునఁ బొంగంగ మిగుల ♦ మంచియరద మె
క్కెను నది చక్రాక్షంబులఁగనమిన్నఁగనొప్పినొగయుఁగడువృథమగుచున్.

తే. దార్పణస్థంబు చక్కఁగాఁ ♦ దనరఁ దూణ

ములును బాణాసంబులు ♦ వెలయుఁ బ్రాస

పరిఘములు కత్తులును నిండ ♦ భాసింగ

నంత సతికాయుఁ డాత్మలో ♦ నలరువేడ్క. ౨౩౬

2941

క. కనకాంచితమై చిత్రం, బునునగుమకుటంబు మించు ♦ భూషణములు చ
క్కనికాంతివెలయుఁ గాంతుల, ననరెడు మేరువన వెలిగె; ♦ దారుణబలుఁడై.

చ. దనుజలలామపుత్రకుండు ♦ దన్యుకులాంతకుఁడై సురాళితో

డను దగునింద్రుఁబోలుచుఁ గడంగిన రాక్షసులెల్లఁ గొల్వమిం

చెను; నపుడానరాంతకుండు ♦ జిష్టుహయంబును బోలి స్వర్ణకాం

తనిఖలభూషణాళిఁ గని ♦ తద్దయు దీర్ఘశరీర మొప్పుగన్. ౨౩౭

2943

నీ. శ్వేతనర్ణంబునఁ ♦ జెలఁగి మనోవేగమునఁ బొల్పుహయమునఁకెనతఁడుల్కు
వంటి ప్రాసముఁగొని ♦ భాసురశక్తిఁ జేఁగొని తేజమున వెలింగిన కుమారుఁ

డామయారము నెక్కి ♦ నట్టివిధంబునఁ జెలఁగె; దేవాంతకుఁ ♦ డలఘువజ్ర

భూషితపరిఘంబుఁ ♦ బూని మందరగిరిదాల్చిన యావిష్ణుఁతనువుఁ బోలి

తే. వెలసె; నంత మహాపార్శ్వఁ ♦ డలఘుతరము

గాఁ గనంబడు గదఁదాల్చి ♦ కదనమందుఁ

గరమునన్ గదఁ దాల్చు యః ♦ టవిభురీతిఁ

దాఁ బ్రకాశించె సతులహా ♦ నర్పమొప్పు. ౩౨౪

2944

క. సురలప్రతిమథటాళిం, బరివృత్తులై దివమునుండి ♦ బయలువెడల న
ట్లురుబలయుతదనజాలు దుర్భరబలభటయుక్తులగుచుఁరియము మెఱయఁగన్.

ఆ. పురమునుండి వెడలి ♦ పోయిరి కదనమ్ము, చేయువేడ్క, బలవిజృంభితులగు
దనుజాల్కొండఁజను మోదముననమ, స్తాయుధములఁ దాల్చి ♦ హస్తీగణము.

తే. హయములను మేఘనిస్వనఁ మట్లు మొరయు

నరదముల నెక్కి వారలఁ ననుసరించి

చనిరి; బలశాలురై నూర్యసమరుచులయి

సత్కీరీటములఁ దగురాక్షసతనయులు. 3౫

2947

క. నిరుపమకాంతిం దగి యంబరమునఁ దేజరిలు ఘటఁవారమువలెఁ బొ

ల్పిరి; వారియాయుధంబుల, వరుసలు శారదఘనాభివలె సితరుచులఁ. 3౬

ఆ. అంచపిండునాఁగఁ నలరారె; వీరులా, దనుజవరులు శత్రుఁతతిని గెలువ

వలయు లేక మనముఁ వారిచేమృతినై నఁ, గాంచవలయున నెడఁకాంక్షలొప్ప.

క. చని రని నిట్టులు చేయం, గను బూనుచు నంత వీరఁ కర్బురులు మదం

బున మించి యని నొనర్పంగ నెంచి యుండుటను దాడుఁగదలుచుఁ బేర్కె.

తే. సింహనాదములను మించిఁచేసి యార్చి

శరములను వైచి యా శరఁసమితి మరలఁ

బట్టుకొని రప్పు డవ్వారిఁ పటురవముల

నప్పలింతలఁ జలియించెఁ నవనియెల్ల. 3౯

2951

క. వారల సింహస్వనములఁ, దారాపథ మట్టై పగిలిఁ ధరఁబడునట్లే

స్థారంభంబునఁ గప్పడె; నారాక్షసు లతిబలాఘ్యఁ లంత ముదమునఁ. ౪౦

చ. చని యటఁ బ్రస్తరంబుల విశాలతరువ్రజముఁ ధరించి చ

య్యన ననిసేయ నిల్చిన మహాకపులం గని; రంభవానరుల్

ఘనబలులై గజాశ్వవరఁకాండముతోఁ గుమిగూడి స్వందనా

ఘనబిడకింకిణీశతనిఁ కామవరంబుల మ్రోగుచుం గడుఁ. ౪౧

2958

చ. కరముల గొప్పయాయుధనిఁకాయముఁ దాలించి మండునగ్నినాఁ

బడఁగుచు దీప్తనూర్యవలెఁ భాసిలురాక్షసు లెల్ల నొప్పుఁగాఁ

గరము వినీలమౌ జలదఁకాండమురీతిగఁ గూడివచ్చునా

సురులచు వారిపై న్యమునుఁ జూచిరి; భూరిబలాఘ్యలౌ కపుల్. ౪౨ 2951

క. చనుదెంచుచున్న యాబలమును గని తమభూరివీర్యమును జూపఁగఁ జ

క్కనితటి చిక్కె నటంచును, బెనుగొండలఁ దాల్చియార్చిఁపుఘరావములఁ.

క. దనుజులఁ గని తారోర్వం, గను జాలక యార్చుచుండఁగఁ; బృథుబలులై

కన భీమరూపులగు నా, దనుజులవ్రాహంబు కపిసంతంసార్థులులఁ. 2966

క. విని వారిహర్షమును నో, గ్వను జాలక యతిభయంకఁరమ్ముగ నార్వో

వనచరయూధపులును భీతిని గొల్పెడు దనుజబలముఁ దెంపుమెఱయఁగఁ.

ఆ. చొచ్చి చేతులందుఁ ట్లోణీధరంబులు, గ్రాల శిఖరములనుఁ లీలఁ గూడి

యున్నకొండ లట్లుఁ లొగి నంచరించిరి; మఱియు వానరులటఁమహితశక్తి.

క. తరుశిల భాయుధములుగాఁ, గరముల గ్రహించి దురముఁగావించెడుని

ర్భరశక్తియుతులు గావునఁ, దరువులఁ బెనుబోదెల్లఁ ♦ దనరెడువానికా.

క. కొని పరమశ్రోధంబున, దనుజుల మార్కొనుచు నభ్రతలమున భూమిక
గనుపట్టుచు విహరించిరి; దనుజులు వానరులు గలిసి ♦ దారుణభంగికా. ౪౮
తే. సంగరం బొనరించిరి ♦ సాధ్వసావ
హంబయిన విక్రమంబున ♦ సలరుకవులు
దనుజులై న్యప్రయుక్తబాణనికరమున
దారు వారింపఁ బడియు నంతట నిలువక. ౪౯ 2961

క. తరువుల శిలలం గొండలఁ, గురియించి రసమముగాఁగఁ ♦ గోతులు దనుజో
త్కరములు సింహధ్వసు లం,బరమున నిండంగఁ జేసి ♦ బనరముచేయకా.

క. ఘోరంబయ్యెను రాక్షసు, లారభటిం బైకొనంగ ♦ నపుడు శిలలచే
వారలఁ జూర్ణము చేసిరి, వీరులు వానరులు మఱియు ♦ వీరదనుజులకా. ౫౦

సీ. కవచముల్ దొడిగి రత్నవరాధరణములఁ దాలించి రథములఁ ♦ దమిచెలంగ
నెక్కినవారిని ♦ నేనుంగులకా మఱి గుఱ్ఱంబులను నెక్కి ♦ కోర్కెయుద్ధ
మొనరింపఁబూనిన ♦ యుగ్రులఁ గనుగొని కపులపై యెగిరి భీకరముగాఁగఁ
జంపిరి; మేటిరాక్షసులు పర్వతశృంగములు తమమేనుల ♦ వెలసియుండ

తే. ముష్టితాడనముల నేత్రములు వెలుపలి
కుబ్జియుండంగఁ దిరుగుచు ♦ నుర్వినిఁ బడి
యఱచి; రంతట రాక్షసు ♦ లతనిశాత
బాణములువైచి చంపి రాక్షసవగవరుల. ౫3 2964

క. దనుజులు కొండలు శూలములను ముద్గరములను గత్తులను శక్తిస్త్రా
సనిశయముల వధియించిరి; వసచరులును దానవులును ♦ బవరమునందుకా.

తే. ఒకరి నొక్కరునొంచెడు ♦ నూహ లొప్ప
వైరిశోణితదిగ్ధాంగులై రయమున
సవనిఁ బడఁ గూల్చి రొకముహూర్తాంతమున నె
యారణక్షితి యెల్ల ఘోరాకృతిఁ దగి. ౫౪ 2966

క. హరిదనుజు లొకరిపై నొ, క్కరువైచిన పర్వతముల ♦ ఖడ్గవిత్తులకా
బరివృతమై రక్తనదీ, పరికీర్ణయయయ్యె; సంతఁ ♦ బ్లవగభటు లొగికా. ౫౫

చ. అని నపుసంతటకా గిరిసమాకృతులై పగవారిఁ జెందుచుకా
ఘనసమరాభిమానమునఁ ♦ గ్రాలుచునుండిన దానవాళివౌ
తనువులు నిండియుండె; గపితల్లజు లప్పుడు బాహుసంగరం
బున దనుజులి నెత్తుకొని ♦ భూమిఁ బడంగను వీచి వైచుచుకా. ౫౬ 2968

క. వారల శూలాయుధముల, ఘోరంబుగఁ ద్రుంచియు నిలఁగూలం దన్నం

గారాక్షసులును మరలుచు, బోరం బూని రొగి హస్తములఁ బాదములన్.

క. కనువారికి నచ్చెరువుగ, దనుజులు నీరీతిఁ బోరి ♦ తద్వాసకులన్

వనచరులతోనె కొట్టగ, వనచరులను రాక్షసులను ♦ బట్టి బలిమిమై. ౫౮

క. దనుజులచేతనె చంపం, గను దొడఁగిరి; రాక్షసులును ♦ గవు లేవునవై
చిన శిలలఁ బట్టుకొని య, వ్వనచరులం గూల్చి రంత ♦ వానరులు వడిన్.

చ. దనుజులచేతియాయుధవిఁతానము బల్కిని లాగికొంచు వా

రినె పడఁగొట్టి; రిట్లఁగ్గుఁగిరితుల దానవవాసకుల్ రణం

బున నితరేతరంబు గురుభూధరశూలశరాళి వైచుచున్

దనుజులఁ జించుచుం దమి నిఁతాంతహరిధ్వను లొప్పఁ జేయుచున్. ౬౦౪

క. చెలరేఁగుచుండి; రంతటఁ, గలనున రాక్షసులు కవుల ♦ కరతలఘాతం

బుల భిన్నకవచులై తరువులనుండి పయస్సువోలె ♦ భూరితరముగన్. ౬౦౫

క. తనువులనుండి యన్పగ్వాహిని వెడలఁగ నొప్పి; రంత ♦ నేనుఁగుచే హ
స్తిని గుట్టముచే గుట్టం, బును రథమును రథముచేతఁ ♦ బూన్కి గపివరుల్.

క. అనిఁ గొట్టిరి; మఱియు మహా, వనచరు లందఱును హర్షఁవర్ధితు లగుచున్
గినుక మనశ్శిలలం గొని,యును బహుశాఖా త్తములగు ♦ సుర్యోజములన్.

క. కరములఁ బట్టియు దనుజోత్కరముల వధియించి; రవుడు ♦ క్రవ్యాదకపీ
శ్వరులకును జెల్లె నతిభీకరనంగర; మంతఁ గ్రుధను ♦ గర్భరవరులన్. ౬౦౬

సీ. అగ్రచంద్రాకృతి ♦ నలరుబాణంబుల బల్లములను, ట్టురఁప్రముల, నిశిత
శంములఁ గవులపైఁ ♦ బరఁగించుచును వారు వైచిన శిలలను ♦ బాదపముల
ఖండించి; రట్టి సంగరమున నాల్గుప్రక్కలఁ బడియుండిన ♦ త్కాధరాగ్ర
ములు ఛిన్నభూరుహంబులు చచ్చిపడియున్న కపిదనుజులునుంటఁగమనమునకు

ఆ. ననువుగాక యుండె ♦ నాభూమి; తఱుగని, బలముగలుగునట్టి ♦ వనచరులొగి
గర్వహర్షములను ♦ గ్రాలుచుఁ దోచిన, చేష్టలెల్ల నట్టె ♦ చేయుచుఁ గడు.

క. ప్రవిచారణ మొంది భయంబు విడిచి రాక్షసులశస్త్రములఁ గైకొని వే
డ్కు విమతులతోడ యుద్ధంబు వరుసఁ గావించి; రెంతొఁపొంకెడుకాంతన్

తే. అట్లు సంగలసంగర ♦ మగుచునుండఁ

గవులు హర్షంబునన్ రేగఁ ♦ గర్భరు లొగి

గూలుచుండుటయుం జూచి ♦ కుతుక మలర

*మునివరులు దేవతలు నార్చి ♦ రనుననుముగ. ౬౦౭

2979

ఉ. అంత సరాంతకుండు పవనాయతవేగముగల్గు ఘోటకం

బెంతయుఁ బ్రీతి నెక్కి నిశితేష్టదశక్తిని గైధరించి యా

వంతయు భీతిలేక విప్రులార్జున మొందురుపంబురీతిగాఁ

బంతము మీఱఁ జొచ్చెఁ గపిఁవర్యసుహాబల మార్హటించుచుఁ. ౬౯ 2980

క. కనదుగ్రప్రాసంబున, వనచరుల సరాంతకుండు † బలము మెఱయఁ జం
పెను నేడునూర్ల మందిని, దననేర్పున మించి చీల్చి † దనుజులు పొగడఁ.

క. బలశాలి యింద్రశత్రుం, డలఘుజవం బొప్పు నొకఁడ † హరిపుంగవనే
సల నొక క్షణమాత్రంబునఁ, గలగుండువడంగఁ జేసెఁ † గదనంబందుఁ. ౭౦

*క. మునివరవిద్యాధరు లా, యనిమొన గుఱ్ఱంబునెక్కి † హరిబలమున నేవీ
చ్చను విహరించుమహాబలుని సరాంతకుం గాంచి; రంత † నిర్భరశక్తిఁ. ౭౧

ఆ. అతఁడు పర్వతముల † యట్టికపులఁ గూల్చుచును జెలంగి పోవ † ననిదనుజుని
మార్గనుండుఁ గవుల † మాంసశోణితకర్మ మమ్మునిండియుండఁమఱియునతఁడు.

క. వనచరులు సరాక్రమమును, గనఁబఱుచు దలంచుచుండఁగా వారలమా
ర్గొని యాక్రమించి భేదిం,చెను; మఱియు సరాంతకుండు † చెందిన వేడ్కఁ.

ఆ. ప్రజ్వలించుచున్న † ప్రాసంబుఁ దాలిచి

కానసముల వహ్ని † కాల్పరీతిఁ

గపిబలంబు నవుడు † కాలెప్ప; వానరులు వృ

క్షముల గిరులఁ బెఱుకఁగఁగ దలంప. ౭౪

2986

క. వారల సంతటిలోనే, ఘోరప్రాసమునఁ గొట్టి † కూల్పఁ బవిలన
ధారాహతిఁ గూలెడు నా,భూరిమహీధ్రముల పోల్కిఁ † బొందిరి ధాత్రిఁ.

చ. బలయుతుఁ డాసరాంతకుండు † వానరసేనలఁ బిండిసేయుచుఁ

గలనున వానకాలమున † గాలినలెఁ విహరించి నేవీచ్చమై

సలరుచు నెల్లతావులను; † నాఘనవీరుండు పోవుచుండినఁ

నిలిచియెయున్నఁ బైకెగురు † నేర్పున నుండిన నెల్లకీసులఁ. ౭౬

2988

తే. పట్టి పథియించుచుండుటఁ † బరుగిడుటకుఁ

గాని నిలుచుండుటకునై నఁ † గాని కదలఁ

గాని శక్తులుగారైరి; † కమలసఖుని

కరణి వెలుఁగుచు నృత్యపుకరణినిఁ చగి. ౭౭

2989

క. పరుషమునగు ప్రాసంబున, హరిసేనలు భిన్నములయి † యవనిం బడియెఁ;

హరు లంతఁ బవిహతికి నెన్నరునను సాటియగు ప్రాసఁభారాహతికిఁ. ౭౮

క. తాళఁగఁ జాలకయే యా,భీలస్వన మడరుచుండ † భీతి నఱచి; ర

య్యాలమునఁ బ్రాసహతిచేఁ, గూలెడు కపిరూపము లొగిఁ † గుంభినియందుఁ.

తే. కులిశహతి శృంగములు వ్రీలఁ † గూలుకొండ

లట్లు కనుపట్టెఁ; గుంధకఁధ్వాహతులను

మున్ను మూర్ఖిణ్ణి యుండిన ♦ సన్నతబలు

లైన వనచరవీరు లాఁలోనఁ దెలిసి. ౮౦౪

2992

క. వనచరనాథుని సుగ్రీవునిఁ గొల్పుచునుండి; రంతఁ ♦ బూషునినుతుఁ డ
య్యని నాల్గుతట్లు చూచుచు, గనియె సరాంతకుని భీతిఁ ♦ గని వెతదోఁపన్.

క. పరుగెత్తుచున్నవానర, వరులను నుదవృత్తి; నట్లు ♦ వాతెడుబలముం
బరికించి హయముమీఁదం, గర మాఱోహించి ప్రాస ♦ కలితకరుండై. ౮౨౪

క. అరుదెంచుసరాంతకుఁ గని, యరు తేజండగుచు నొప్పు ♦ సుగ్రకరసుతుం
డరసి శచీనాథునివలె, బరాక్రమమునం జెలంగు ♦ వాలితనూజన్. ౮౩౪

క. కని యిట్లు పలికె; నీవును, జని యల్ల దె గుఱ్ఱమెక్కి ♦ సకలహరిబలం
బును త్తోభమందఁజేసెడు, దనుజుని నవ్వీరుఁ జంపు ♦ తత్క్షణము యనన్.

చ. తనవిభుఁ డిట్లుపల్కు విని ♦ తా ఘనసంతతినుండి భానుఁ డొ
య్యన వెలికేగుదెంచునటు ♦ లంగదుఁ డంబుడవారమట్లు చి

క్కనిదగుసేననుండి దుము ♦ కన్ గనుపట్టెను జిత్రరీతిఁగా;

వనచరవీరుఁ డంగదుఁడు ♦ వర్ణిలు దట్టపుఁగొండచాటునన్. ౮౬౪

2997

క. కనకాంగదభూషితుండై, తనరారుట గైరికాది ♦ భాతుయుతమహా
ద్రినిఁ బోలి వెలిఁగె;నింద్రుని, మనుమండగు నంగదుండు ♦ మహితరుచులచేన్.

క. వెలయుచు గురుతేజంబునఁ, బొలిచి నిరాయుధుండు సగుచుఁ ♦ బూనిక సఖదం
ప్రై యాయుధములుగాఁ గొని, పలికె సరాంతకుని కెదురు ♦ పడి నిర్భీతిన్.

చ. నిలునిలు వీర లల్పు లిటు ♦ నీవొనరించెదవేమి? వీరితోఁ

గులిశము రీతిఁ దాఁకి రుచి ♦ గుంభితమై తగు నీదుప్రాస మి

మ్ముల నిదె నాదువక్షమున ♦ ముందుగ వైపుము నాఁగ నంగదో

క్తులవిని యాసరాంతకుండు ♦ తోడనె శ్రోధరసంబు పొంగఁగన్. ౮౯౪ 3000

తే. పండ్లఁ బెదవిని గొఱుకుచు ♦ ఫణివిధమునఁ

జాలనిట్టూర్పులను బుచ్చె; ♦ సాంద్రకోప

మున సరాంతకుఁ డావాలి ♦ తనయుమీఁది

కిట్టు లడరి జప్పించుచు ♦ నెనఁగుదాని. ౯౦

8001

సీ. ప్రాసంబుఁ ద్రిపుచుఁ ♦ బటువేగమున వైచె; పజ్రసమాసమై ♦ పఱలుచున్న
యంగదువక్షస్సు ♦ నయ్యది స్పృశియించి భగ్నమై నేలవైఁ ♦ బడియె; సంత

వాలికుమారుఁ డ౯వ్వీరుసను గరుడని కృత్రాహితనువట్టు ♦ లిలనుబడిన

యాప్రాసమునుగాంచి యుజ్జ్వలమై యాతనియశ్వమస్తక ♦ తలముమీఁద

తే. జఱచె; నాచేతిదెబ్బకు ♦ శైలసదృశ, మా సరాంతకు ఘోటక ♦ మంతభిన్న
శీర్షమై గ్రుడ్లుపెలలంగ ♦ జిహ్వవేలికి, జాఱఁగా *మగ్నతాలువై ♦ ధ్మనునుగూలె.

చ. తనహయ మిట్లు చచ్చి యిలఁ ♦ దక్షణమే పడఁ గాంచి క్రోధియై
దనుజవరుండు ముష్టిగొని ♦ దారుణరీతిని వాలినూను నె
త్తినఁ బొడువంగ; నంగదుఁడు ♦ తీవ్రతరంబగు ముష్టిఘాతము
య్యనఁ దలవ్రక్కఱింపఁగ మహాత్మరమై రుధిరంబు వేఁడిగాఁ
దనతలనుండి కాఱఁగఁ గ్రుధం బలుమాటును మండి యంతలో. ౯౫

తే. వశము గామి వినంజ్ఞుడై ♦ బలముగల్గు
వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వానిబలముఁ
దలఁచి యాశ్చర్య మొందె; నితాంతబలుఁడు
వాలిప్రియపుత్రుఁ డంగదుం ♦ డాలమందు. ౯౬

3004

చ. కులిశనమానవేగమును ♦ ట్లోడిధరప్రతిమానశక్తియుం
గలిగిన ముష్టినిం గొనుచుఁ ♦ గ్రమ్మఱి నాతనివక్షమందు ని
మ్మలఁ బొడువంగఁ; చా నసురముఖ్యుఁడు వక్షము పిండియాట ను
జ్వలమగు జ్వాలరీతిఁ బయిఁ ♦ బరెవ్వు నెత్తురుధారలం గడు. ౯౭ 3005

తే. తనువు తడియంగ వజ్రాయుధప్రహార
మున నిలంబడు పర్వతమువలెఁ గూలె
నిట్లు వీరోత్తముఁడు దనుజేశ్వరుఁ డనిని
వాలితనయునిచేఁ జచ్చి ♦ వసుధఁ బడఁగ. ౯౮ 3006

క. సురపథమున దేవోత్తము, లురుముదమున వానరులు మహోద్యమమున ని
ర్భరశబ్దము గావించిరి, పరులొనరింపంగరాని ♦ ప్రథనమసురతో. ౯౯

చ. ఒనరిచి రాముచిత్తమున ♦ కుత్తమమోదము గూర్చఁజాలు చ
క్కనిదగు విక్రమంబును దగ్గం బవరంబునఁ జూప రాముఁడు
ఘనతరవీర్యవిక్రమనిఁకామవిభాసురుఁడయ్య నప్పనిం
గనుఁగొని విస్తయంబుగ నెఁ ♦ గావున నంగదుఁ డూల్కొనెన్ దమి. ౧౦౦

అటువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౦ - వ సర్గము.

అథ దేవాంతక మహోదర త్రిశిరోమహాపార్శ్వల హనుమన్నీలాదులు విధింపట. అథ

క. అనిని సరాంతకుఁ డిటుచచ్చినఁ గని పౌలస్త్యులగుచుఁ ♦ జెలఁగుదనుజవీ
రనిచయనాథులు త్రిశిరుం, డును దేవాంతకసమాఖ్యుఁడును పగఁ గుండన్.

తే. అమృహోదరుఁ డట్టులె ♦ నెప్పునమునఁ
గుంది యేడ్చె; మహోదరుఁ ♦ డెందు నెదురు
లేని వీర్యమునం బొల్పుఁగాన మేఘ
సన్నిభంబగు మేటి గజంబు నెక్కి. ౧౦౧

3010

- క. వాలినుతుండయి వీర్యము, చాలంగాఁ గల్గు కీశఃసత్తముపైకిం
దోలెఁ గజమును దోర్బల, శాలియు దేవాంతకుండు † సహజమృతికినై. ౨౪
- క. మనమున శోకము గ్రవ్వుం, గను బొక్కుచు భానురపరిఃఘంబును గైఁగై
కొని యంగదుమీఁదికిఁ బో, యెను; వీరుఁడు త్రిశిరుఁ డట్టు † లే రభసమునఁ.
- చ. ఖరకరురీతి భాసిలుచుఁ † గమ్రుతనూరుచి బొల్పు ఘోటకో
త్కరమున నొప్పుచుఁ వఱలు † కాంచనమా రథమెక్కి యంగదుం
దురమునఁ జంపఁబోయె; వడిఁతోఁ జనుదెంచుచు రాక్షసేంద్రులై
సురవరదర్పహంతలయి † శోభిలువారలు తన్ను మార్కొనఁ. ౪౪ 3018
- క. గురువిలపనయ్యుతంబగు, తగువాక్కటి వే పెకల్పెఁ; † దగ వీరుండా
హరివరుఁడు దీ ప్తకులిశము, హరిహయఁ డనివై చునట్టు † లార్భటిమెఱయఁ.
- క. అతిశయశాఖాయుతమగు, క్షీతిరుహమును విసరివై చెఁ; † జెచ్చెఱ బలిమిఁ
దితిశేంద్రునిపైఁ; ద్రిశిరుం, డతులితమయి సర్పమట్టి † యంబకవితతిఁ. ౬౪
- క. దేవాంతకుపై వైచిన, యావృక్షము నుగ్గునూచ † మట్టానరింపం
గా వాలితనూజుఁడు గని, తా వాయుపథమ్మునకు నిఁతాంతజవమునఁ. ౭
- ఆ. ఎగసె నాకపీంద్రుఁ † డేచినపూన్నిమైఁ
దరుల గిరుల నట్టె † కురిసె వానిఁ
ద్రిశిరుఁ డాగ్రహమునఁ † దీవ్రశరంబులు
నడుముఁ ద్రుంచివై చెఁ † గడురయమున. ౮ 3017
- క. పరిఘాగ్రంబున వృక్షో, త్కరమున దేవాంతకుండు † తట్టుచునుండఁ
శిరముల నూఁడింటిందగు, సురరిపుఁ డంగదునిపై న † సునిశితశరముల్. ౯
- సీ. వైచె మహోదరుం † డేచి క్రుద్ధుండయి గజమును వేగ యం † గదునిపైకి
నడిపించి వజ్రంబు † నాఁ దనరాచెడు నట్టి తోమరముల † నంగదువృక్షు
వక్షంబుఁ గని మోఁదెఁ; † ద్వరగల్గునట్టియా దేవాంతకుండు సం † దీ ప్తకోవుఁ
డయి యంగదునిమీఁది † కడరి శీఘ్రమ పరిఘంబునఁ గొట్టి వెఁన్నకునుమరలె
తే. నుప్రతాపుండు తీవ్ర తేజుండునైన, వాలితనయుండు దానవపవరులు మువ్వ
రాక్కపెట్టునఁ దనపయి † కురవడించి, నను రవంతయు భీతినొందక చెలంగె.
- క. హరివరుఁడు పరమదుర్జయుఁ, దురుతరవేగుండు నగుచు † నొప్పునతఁడు స
త్వరముగఁ బైకెగసి లన, త్కరతలమున ననురుమత్త † గజము నడంచెఁ.
- చ. అనిమొన నాప్రహారమున † నల్లు మహోదరు మత్తహస్తివా
కను లిల వీడి రాలె నది † గాఢరవంబున నార్చె; నంగదుం
డనుపమవిక్రమం బలర † నాగజదంతము నట్టెలాగి దా
నిని గొని వానిపై కుటికి † నిశ్చలబుద్ధిని గొప్పె దానిచేఁ. ౧౫ 3021

- చ. హరిజరువ్రేటుచేత నెనుఁగారియు వాతవిధూతభూరిభూ
మిరుహమురీతి నంగములు ♦ మించెడువేదన విహ్వలించగా
ధరఁబడి నోటనుండి యతిఁదారుణరీతిని లక్ష్మకట్టి నె
త్తురు వడిఁ గ్రక్కె; నంతఁ గడుఁధూర్ణుడు బాహుబలుండు శూరుఁడు.
- ఆ. దనుజవరుఁడు నగుచుఁ ♦ దనరుదేవాంతకుం, డెట్లా తెప్పిటిల్లి ♦ యేచి ఘోర
పరిఘమట్టె త్రిప్పి ♦ స్లవగేంద్రునిం గొట్టె, దాన వానరేంద్రఁనూనుఁ డిలను.
- క. బోరగిలంబడి తోడ నె, ధీరతఁ డెప్పిటిలి లేచెఁ ♦ ద్రిశిరుం డతనిం
దారయమునఁ గని వైచెను, ఘోరశరత్రయము నొసటఁగ్రుచ్చుకొనంగ.
- చ. వనచరనాథనందనుఁడు ♦ వారక మువ్వరు మేటిరాక్షసుల్
తను వధియింపఁబూనుటకుఁ ♦ దద్దయు నాగ్రహ మొందె నంత నా
హనుమయు నీలుతోఁగలిసి ♦ యాతనిగావఁగఁ బూని పోయె; నం
త ననిని నీలుఁ డాత్రిశిరు ♦ దారుణమూర్తిని గాంచి యుగ్రుడై. ౨౦ 3025
- క. గిరిశృంగ మొందు వైవఁగ, వరమతి యీదనుజనుతుఁడు ♦ వాఁడిశరములఁ
గిరికూటంబును ద్రుంచె శిఖరనుది తద్భిన్నమగుచు ♦ గంఢోపలముల్. ౨౧
- ఆ. పగిలి విస్ఫులింగఁపటలితో జ్వాలల, తోడ నేలఁ బడియె; ♦ గూడనున్న
తీవ్రబాహుబలుఁడు ♦ దేవాంతకుం డది, గాంచి పరిఘముఁగొని ♦ గాలితనయు.
- క. అనిచేయఁగఁ దలఁపడియె; ♦ హనుమయుఁ బవనాత్మజన్మఁడతఁడిటు రాఁగా
గని వాని మీఁది కెగురుచుఁ, దనముప్పిని గులిశమట్లు ♦ తగుదానివెన. ౨౩
- క. అమరించుకొనుచుఁ దచ్చీర్ణమునం దగఁ బొడిచె; నిట్లు ♦ సమధికబలమొ
ప్ప మహితవీర్యముఁ కన్నడ, నమీరతనయుండు గొట్టి ♦ సకలదనుజులు. ౨౪
- తే. వడఁకులాగున సింహానిఁనవన మొనరె;
నసురవరుడైన రావణు ♦ నాత్మజుండు
ముప్పిఘాతవిక్రీణాత్మఁమూర్ధు డగుచుఁ
బండ్లఁ గన్నులు తెలువలఁ ♦ బడఁగ నవుడు. ౨౫
- 3030
- క. నాలుక వ్రేలాడఁగఁ బ్రాణాలి నెడంబాసి యవనియందుం బడియెం;
జాలబలాఘ్నిండు రాక్షస, జాలకముఖుండు దేవశత్రువునగుచు. ౨౬
- క. ఘనుఁడగుదేవాంతకుఁ డా, యని నిహతుం డగుటఁగాంచి ♦ యాత్రిశిరుం డ
త్యనుపమకోపం బడరఁగఁ, దనచెంత మెలంగునీలుఁ ♦ దాఁ గని యంత. ౨౭
- ఆ. వక్షముపయ ఘోరఁభంగిని నిశితాగ్ర, ములగు శరసమూహఁములను గురిసె;
నన్దుహోదరుండు ♦ సతికోపమున మంద, రాద్రి సూర్యుఁ డెక్కుఁనట్లు మరల.
- క. గిరితుల్యమైన నుజియొక, కరినెక్కి రణంబునేయఁగా వచ్చె; దటి
ధరిహయచాపయుతాబ్దము, గిరిపై వర్షంబుఁ గురియుఁక్రియ భూషితుడై.
- క. విలుదాల్చి యన్దుహోదరుఁ, డలనీలుని వక్షమందు ♦ సతితీత్రశరం

బుల వర్షముఁ గురియించెను; బలశాలి యతండు బాణవర్షము తనపై. ౨౯

క. కురియించుచుండఁగా వన, చరబలపతి భిన్నగాత్రజాలుం డగుచున్
దురమున నిట్టటు గడలం, దరంబుగామిం దగం గఁదలకయెయుండెన్. 3౦

క. తెలివొంది యంత నీలుం, డలఘుమహాబాలియు క్తమై తగు గిరి ని
మ్ములఁ బెకలించి మహాజవ, మలరంగా నెగసివచ్చి యగ్గిరితోడన్. 3౦౫ 3037

తే. అన్యుహోదరుతలమీఁదఁ ♦ నట్టెమోఁదె;
నంత నాతఁ డాప్రేటున ♦ కాత్మగజము
తోడఁ దానును భగ్నుడై ♦ తోరపువృధ
నంది వజ్రాభిహతి గిరియట్లు ధరణి. 3౧౫

3038

క. విగతానుండై కూలెన్; బొగడొందు పితృవృన్ డిట్లు ♦ పాలిసినఁ ద్రిశిరుం
డుగడుంగ్రుద్ధుండై ధను, పుంగరంబునఁబూని హనుమఁ ♦ బాడఁగనిత్వరతోన్.

చ. శితశరముల్ నిగుడ్చె; గ్రుధఁ ♦ జెంది నమీరకుమారుఁ డుగ్రవ
ర్వతశిఖరంబు వైచె; బలవంతుఁ డతండును దీప్తబాణసం
తతి నిగుడించి వే తునిమె ♦ దానిని ప్రయ్యలుగాఁగ, వృక్షమా
క్షీతిధరకూటముం గనుచుఁ ♦ జెచ్చెట రావణనాత్మజన్మపై. 3౪౫

3040

క. తరువృష్టిని గురియించె; ద్రి, శిరుఁడు ప్రతాపాఘ్నఁ డంత ♦ షీతిరుహవర్షం
బరుదుగఁ దనపైఁ బడఁగని, సురపథమునయందె దానిఁబో పుడఁగంగన్.

తే. వాఁడిబాణంబులను వైచి ♦ వరునఁ జెండి
సింహనాద మొనర్చెఁ జెచ్చెట హనుమయుఁ
బైకి నెగసి క్రుద్ధుండయి ♦ భద్రగజము
సింహముద్ధతి మీఁటంగఁ ♦ జీల్చునట్లు. 3౬౫

3042

క. ఖరనఖరంబులచేతఁ ద్రి, శిరుని హయంబులను మించి ♦ జీలిచివైచెన్;
సురరిపురాజాత్మజుఁడు త్రి, శిరుండు తా శక్తిఁగొనుచుఁ ♦ జెందినకినుకన్. 3౭౫

* తే. కాళరాత్రిని గొనినట్టికాలుమాడ్కి, ననిలతనయునిపై వైచె; హరివరుండు
హనుమయూ కాశముననుండియట్టెవడెడు, నుల్కవలవచ్చునాశక్తియుద్ధతిఁగని.

క. తను నదిస్పృశింప కుండంగనె దానింబట్టి విజిచి ♦ కడఁగి మహాని
స్వన మొప్పు జేసె; భయదం, బును భాసురమునగుశక్తిఁబూని హనుమయున్.

తే. విజిచివేయుటఁజూచి యాఁవిక్రమమున
కుబ్ధి వానరు లెల్ల నోహో యటంచు
సంతనంబున నార్చిరి ♦ జలదములను;
సంత దనుజేజ్వల డనఁదగు ♦ నాత్రిశిరుఁడు. ౪౦

3046

- క. కరమున ఖడ్గముఁ దాలిది, యుగుతరవసమానతనముఁ పురమునఁ గొట్టెన్
వరవీర్యుఁ డమ్మగుత్తుతుఁ, దుగుఖడ్గహతుండు నగుచు ధనుగ్రతమెఱయెన్.
- క. దనుజునివక్షముఁ గరతలమునఁ జటిచెను; భూరిజేజఃమునఁ బొల్పెడునా
దనుజుఁడు దగ్ధతిచే మూర్ఛియ ముగ్ధుచు న్రస్తహస్తశత్రుఁడై పడియెన్.
- చ. ధరణిధరాకృతిం దగిన ధత్తవిపుంగవుఁ డట్లు సోలుచున్
ధరఁబడుచున్న యాదనుజశత్రుజుచేతఁ జెలంగుఖడ్గమున్
ద్వరపడి లాగికొంచు గురుదానవులెల్ల భయంబు నొందఁగా
హరి నిననంబు చేసె; దనుజాధిపుఁ డాధ్వని కోర్చి కొయ్యనెన్. రర౪ 3049
- చ. అనిలతనూజుపై కుటికె ధనువిధి దూఁకి సప్తమృష్టిచేత నా
తనిబొడిచెన్; మహాకపివతంసుఁడు శత్రుతి కాగ్రహించి యా
దనుజుఁ గిరిటయుక్తముగఁ ధావడి బట్టుకొనెన్; మహాగ్రహం
బున మును విశ్వహువుఁడనఁ బొల్పెడు శస్త్రపుగుమారు నింపుఁడున్. రర౫
- క. తలను ఖండించినయట్లు, లలరెడు కుండలము లొప్ప ధనులకిరిటో
జ్వలిములుగు వానిశీర్షంబుల ఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ బూనిక మెఱయెన్.
- 1సీ. ప్రజ్వలిజ్వలినునిధంగి దీప్తాక్షులుగలిగి భూమిధ్రుమునలె శరీర
మొప్పు వెలుంగు దేవోత్తనువైరియాత్రిశిగునినైకత్రితయ మథ
ముననుండి సత్ఫలంబును జక్కఁగాఁ బొంది తరువాతజ్యోతులుధరణిబడెడు
నట్లు నేలంబడె; ధనురారి ద్రిశిరసు, నమరేశవిక్రముండు నమానుష
తే. యనివధింపఁగ ననచరు ధరిమునమున, సింహనాదములనొనర్చిఁ జెలఁగిరవని
యట్టె చలియించె రాక్షసు ధరిభీతి, నలుదెసలకును బాతీరత్యాక్రలగుచు.
- క. అనిని ద్రిశీర్వునుహోదగు, లనూనహరివీరనిహతు ధనుగుటయు నల్ల
మును దుగ్ధులుగాఁ దగు, ఘనదేవాంతకనరాంతకక్రవ్యాదుల్. ౫౦ 3053
- తే. అంత మొందుటఁ గని పరమాగ్రహుండు
మత్తుఁ డనఁబడు రాక్షసమండనుండు
మఱియుఁ గ్రుధబూనె; నాతఁడు ధనుంగళకర
మయి విరాజల్లి యతిఘోర ధనుగుచు వెలసి. ౫౧ 3054
- క. ఇనుమునఁ జేయఁబడి చక్కనిహోటకపట్టనుయముగఁ దగి యరజా
తనురక్తనూంసఫేనిలమును నయి యపు డరులరక్తమున రంజితమై. ౫౨
- క. తనయంతనె మెఱయుచు మఱియును సందీప్తాగ్రమగుచు ధనుకాంతుల నె
ఱ్ఱనిపూలహారములచేత నలంకృతమునయి భీతివంబయి మిగులెన్. ౫౩ ౫౪

1 పేరు శ్చిరాం సీందరిపో ధరణ్యాం జ్యోతిషి యుక్తాని యథార్కమార్గాత్-అనిమా.
అర్కమార్గాత్ ఆకాశాత్-అనివ్యాఖ్య. 2 జగ్రహస్పృశీం ఘోరాంకదాం సర్వానిసీం శుభా
వ-అనిమా.

- సీ. ఐరావతంబు మహావద్మసారవృశామములను దిద్దివ్రాసములకు వెత
జనియింపఁగాఁ జేయుచును విరాజిల్లెడునట్టి గదంగొనె; నసురవర్కుఁ
డైన మత్తుఁడు గ్రుడ్డుఁడై లయకాలాన్నివలె మండిపఱచును; వనచరాళి
పై కేగెనంతట; బలశాలి ఋషభాఖ్యుఁ డారావణానుజఁపంతికంబుఁ
- ఆ. జేరఁబోయె నొక్కసారియె యెగిరి; యంతటను గొప్పసేన; దనరనున్న
యతనిముందు నిలిచె; నవ్వుహాపార్శ్వండు, తనదు మ్రోలునున్న; వనచరుఁగని.
- క. గిరివలఁ దగు తద్వపువును, బరికించి మహాగ్రహమున; వజ్రసమానం
బురుతరమా గదచేఁ దగ్ధరివక్షమునందుఁ గొట్టెఁ; దద్దయుఁ బూన్కి.
- చ. వనచరుఁ డాగదాభిమాతి; వక్షము న్రిలఁగఁ దత్తజిల్లి చి
క్కనిరుధిరంబు గాఱఁగఁ; దగ్గ న్స్మృతి దప్పెను; నానరేండ్లుఁ డం
త నెటులొ చాలసేపటికిఁ; దా న్స్మృతిసంది మహాబలాఘ్యుఁడౌ
దనుజుని గాంచి యాతనిగఁపం గొనఁగాఁ బరుగెత్తె వేగమే. 3059
- ఆ. భీమగదనుదానిఁ; బెజ్జికిఁగొని బలుమా, అట్టై త్రిప్పి యని మహాబలాఘ్యుఁ
డగుచు మత్తులై నయ్యట్టి భలులఁ గూడి, యున్న యతనిఁగొట్టెనుక్కుమెఱసి.
- చ. తనగదచేతఁ గొట్టెబడి; దానవవీరుఁడు భగ్గుఁడై రణం
బున దశనంబు లొక్కమొగి; భూమిని రాలుగ నేత్రయుగ్మ మొ
య్యన వెలికుబ్బ వజ్రనిహఃతాచల మట్టులు నేలఁగూలె; నా
దనుజుఁడు నిర్గతాక్షబలదర్పుఁడుగా విగతానుఁడై జవం
బునఁ బడఁగాఁ దదీయబలముల్ పరుగెత్తెను భీతిచేఁ గడు. 3061
- సీ. క్షిప్రత్తుఁడనెడు మహాదరుఁ డప్పుడు తనబ్రాత హతుఁ డగుటను గనుఁగొని
పరమకోపము నొంది; ప్రళయాన్నిసమరుచియై తేజరిల్లుచు; సంత నతఁడు
వీరుఁడుగావున; దారుణగదఁగొని యుగ్రవానరసేన; నుక్కుమిఱి
బెసరించుచును గడుభీతికరంబగుదహనున స్లేర్చుచు; దానినడుమఁ
- తే. బాటు తెంచెను; దారుణబాహువిక్ర
మాఘ్యుఁడగు నాతఁ డిటువీఁదికరుగు దేరఁ
గాంచి యచలకృతిం దగు; కపి గవాతుఁ
డద్రిఁ గొని వానిపై కేగె; సతిరయమున. 3062
- క. వీరుండగునున్నత్తుం, డారీతికై లవరము; హస్తతలమునకా
దారుణముగ నొప్పుఁగఁ దగు, వైరిం జంపంగవచ్చు; వానికై గిరిని. 3063
- చ. కనుఁగొని యాగిరింద్రమును; గాఢగదాహతి నూలువ్రయ్యలై
కనఁబడునట్లు సేసె; గపికాంతుఁడు దీర్ఘభుజండు పర్యతం
బును శకలీకృతంబుఁ గని; బుద్ధిని నచ్చెరువంది పల్లఱుకా
ధ్వనినొనరించె; నాదనుజతల్లజఁ డెంతయు నాగ్రహంబునకా. 3064

- క. జ్వలియించుచున్నగడఁ గొని, యలఘుజవం బొప్ప వనచఃకాధిపువత్తు
స్థలమున మోఁదెను వీరుం, డలగదచేఁ గొట్టఁబడి మఃహార్తిం గనుచున్.
- తే. నల్ల గాఱంగ నేలపై నం బడియెను, సంజ్ఞ దప్పుటచే; వనఃచరవరేణ్యఁ
డంతలో మూర్ఖుఁడేటియఃయ్యసురశిరముఁ, గరతలంబునఁజఱచెనిఁకామశక్తి.
- క. వీరుఁడు ధరణీధ్రసమా,కారుఁడు సగునాసురారిఃకాంతుఁడు దానన్
దారుణదంతాతులు ధరఁ, జేరంగా వేడినల్ల ఃక్షీతిఁ బడఁ జచ్చెన్.] 3067
- చ. దనుజవరేణ్యసోదరుఁడు ః తద్రణరంగమునందు నిట్లు చ
చ్చిన జలరాశిరీతిఁ దగుఃసేనయు సాధనసంక్తి వీడి చ
క్కని యశమున్ దగ్గఁబడిచి ః త్వాస్థలి జీవములున్నఁజాలునం
చనుతమయాహ లొప్పఁగ మఃహర్ణివ మొయ్యనఁ గట్టుదాఁటున
ట్లనిమొన నుండకే పఱచె ః ¹నాహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్. ౬౨ 3068

డెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౧ - వ సర్గము.

అథా ఆతికాయుఁడు యధాకాండమునకువచ్చుట. అథా-

- సీ. తద్వా ర్తవిని గురుఃతర జేజుఁడై బ్రహ్మద త్వవరుండయి ః దనుజవిబుధ
దర్పహంతయునయి ః ధరణీధరాకారుఁడై నట్టి యతికాయుఁ ః డాత్మబలము
సంగరంబున వినఁ ః జాల గగుర్పాటు గలిగించునట్లు తుఃములముగాఁగ
వ్యధితమాటను గాంచిఃవాసనసమిక్రమాఘృతా సోదరుల్ హతులగుటయుఁ
దనపితంతంఢ్రులై ః దనుజావతంసులౌ ను త్రయద్ధోన్మత్తు ః ల త్రతీనలు
- తే. నన్నదమ్ములు మృతిగను ః తున్ని మిగుల
నాగ్రహం బొందె; శక్రాఃమైన యతఁడు
²భాస్కరసహస్రసంఘాతఃభాస్వరమగు
స్యంజనం బెక్కి మారులపైఁ ః జనియెఁ బూన్కి. ౪ 3069
- క. తలఁదాల్చి కీరీటముఁ గుం,దలములు మెఱయంగ సతఁడు ః నారి మొరయ ని
మ్మల నాత్మనామ మేర్పడఁ, బలుకుచుఁ బంచాస్యరవముఁ ః బలుగతిఁజేసెన్.
- ³క. హరినాదంబునఁ దనభీ,కరనామశ్రావణమునఁ ః గార్జుకగుణభూ
రిరవంబున నాతఁడు వన,చరుల్ భయపెట్టె; సంత ః సకలవనచరుల్. ౬
- చ. దనుజనిభూరి దేహమును ః దారొగి గాంచుచుఁ గుంభకన్ధుడే
యనికయి లేచివచ్చెనని ః యాతురు లౌచుఁ బరస్పరంబు భీ

1 ఆహరివీరులు నవ్వుచుండఁగన్-ఆహరిని ప్రకృతార్థ పోషకమని యధికముగఁ జేర్పఁబడినది గ్రహింపఁదగు. 2 స భాస్కరసహస్రస్య సంఘాత మివ భాస్వరమ్ - అనిమా. 3 నామనిశ్రావణ దేవత-అనిమా.

తిని గడునందఁగాఁ గొనిరి; † తీవ్రగతిం జనుడెంచు నాతనిన్

వనచరయూధనాయకులు † వారిజనేత్రు త్రివిక్రమావతా

రనియతరూపమో యనఁగ † కాజులు రూపయుతున్ మహాబలుఁ. ౭౪ 8072

క. కని భయపడి పరుగెత్తిరి; వనచరు లొకకొందఁ జితని † బాగుగఁ గని తోఁ

చని బుద్ధితోడ యుద్ధంబున రక్షకుఁడౌ సుమిత్రఁపుత్రునియన్నఁ. ౮౪ 8073

తే. శరణు చొచ్చిరి; తరువాత † స్వందనంబు

నెక్కి పర్యత మట్లాప్పి † యుక్కుమిగిలి

కార్ముకముఁ దాల్చి కాలమేఁఘంబురీతి

గర్జలుచునున్న యతికాయు † ఘనబలాఘ్య. ౯౪

8074

క. కనియెన్ రాముఁడు దూరంబున; నాతనిభూరిదేహమున కాశ్చర్యం

బును బొంది యూఁజడిలఁగా, వనచరులను జేసి పంక్తిపదనానుజన్. ౧౦౪

చ. కని యిటుపల్కె; శైలసమకాయము గల్గి ధనుస్సుఁ దాల్చి లో

చనములు సింహనేత్రముల † చందమునం దగ వేయిగఱ్ఱముల్

గొనిచను సచ్చితాంగమునఁ † గోరికమీఱఁగఁ గూరుచున్న యీ

దనుజఁ డెవఁడు? భూతసముదాయయుతుం డగునీశుపోలికన్. ౧౨ 8076

సీ. కాంతిమంతమ్ములై † కడువాఁడలై యన్నప్రాసతీమరశూలఁపటలములొగి

గనుపట్టనున్నాఁడు † కాలజిహ్వలఁబోలి ¹వెలయున్యందనశక్తికలితుఁడగుచు

విద్యుద్ద్యుతాంబుదఁవితతినావెలుగుచునున్నాఁడు గడయెవ్వఁడొక్కొ? వీడ;

వీనిచాపములెల్ల † విమలకాంచనవృక్షములయి సద్యములయి † వెలసి యింద్ర

తే. చాప మాకసమునుబోలె † స్వందనపర

మును బ్రకాశింపఁజేసెడు; † దనుజవక్త్రం

డతిరఘండునునయి రవియట్లు వెలుఁగు

సరదమునఁ గూరుచుండి రఁజాంగణమును. ౧౩౪

8077

క. వెలిగించుచు వచ్చెడుఁ గద; పలుకుమ యీదనజఁ డెవఁడొ? † భానుసికిరిణం

బులఁబోని బణముల దిక్కులకెల్ల విశాలకాంతిఁ † గూర్చుచు నెవ్వఁ.

క. ²కేతనశృంగగరాహువు, చేతం జెలువారు; నితఁచేతి ధను వదే

యాతతమయి ³త్రిణతము జీ, మూతధ్వనితుల్యనుగుణఁభూరిరవము నై.

క. కనకాలంకృతవృక్షం, బునునయి శతమఘునిచాపమువలెన్ మిగులం

దన రారుచున్నయది; యీ, తనినిన్యనుహంభంబు † ధ్వజములతోడన్. ౧౮

1 అపొలో రథక కీర్తి ర్విద్యుచ్ఛి రిప తోయదః-అనిమా. 2 ధ్వజశృంగప్రతిష్ఠేణ రామ
జాఽభినిరాజతే-అనిమా. 3 త్రిణతమ్ మేఘనిర్మాదం-అనిమా. త్రిషు ఆద్యంతయో ర్భద్ర
చ సతం-అనివాక్యశ్చి.

తే. లలితములయిన యప్పతాళలను గ్రించి

మానుచేతను దగి చతుర్దానవు లొగి

సారథులుగాఁగ నొప్పార ధిలదగర్జ

నమువలెఁ ధన్విచేయుచున్నయది మిగుల. ౧౯

8081

తే. ముప్పుదెనిమిది తూణీరములు రథమున

వెలయుచున్నవి భీతిదములగు చాప

ములు కనకపింగళజ్వాలతలును మిగుల

నొప్పుచున్నవి; కనుఁగొను ధిమద్యమమున. ౨౦

8082

సీ. హస్తచతుష్కమాన్తట్టి పిడుల్ గల్లి కరచళాయుతములై ధి కాంతి గుల్కు

పార్శ్వస్వయంబున ధి భాసిల్లు ఖడ్గముల్ రెండు రథంబున ధి రెండు ప్రక్క

లను జెలంగెడు; ధీరు ధి డనఁదగు నీతఁడు రక్తప్రసూనహారములఁ గంఠ

మునఁ దాల్చి గురులైల ధి మనఁగఁ జూట్టుచునసితవద్గండఁబయమునిఁబోలి

ఆ. పెద్దనోరుగల్లి పృథుజలదావృశ, భానుఁ బోలి కాంతిఁవఱలుఁ జమ్ము;

కాంచనాంగదాభికిలితభుజంబుల, నీతఁడు వెలయుచుంట ధి నెన్నిచూడ.

క. తుంగములయి తనరారెడు, శృంగంబులఁగూడుతుహినశిఖరి విధమునఁ

రంగారెడు నిర్ధరిపు, పుంగవుఁడో దీర్ఘబాహుఁభూషిత! సుగుణా! ౨3 8084

చ. సురుచిరనేత్రయగ్ధమున ధి శోభిలు నీతనివక్త మద్దిరా!

వరతరకుండలంబులను ధి భాసిలుచుంట బునర్వసుస్ఫుటాం

తరగతిపూర్ణ చంద్రమహితంబయి యొప్పెడు; వీనిఁ గాంచి యీ

హరిగణమెల్లఁ బాఠెడు భయాత్రిని దిక్కుల కిద్ద చూచితే. ౨౪ 8085

క. దనుజుం డితఁడెవ్వఁడో, దనుజేశ! విభీషణా! నితాంతము నాకుఁ

వినిపించు మంచు నడిగిన, ఘనతేజంఁడైన భూపకాంతుని సుదులఁ. ౨5

క. విని గురుతేజంఁడగు నా, దనుజేంద్రునిసోదరుండు ధి తా నెటు పల్కెఁ

వినవయ్య! రామ! యత్నే, శునితమ్ముండు పంక్తివదనశోభితుండు ధరణ. ౨౬

క. గురుతేజం డతిశయభీ, కరికర్ణుండు రాక్షసాళికాంతుండుతాన్

హరతుండు రావణుం డలగును, ధరనతిబలుండుగుచువానితనయుఁడితఁడనూ!.

ఆ. వీర్యశాలి యితఁడు పృథ్వీసేవి, సమస్తవిద్యలందు మేటి ధి వితతశస్త్ర

వేత్తలందుఁ దలఁప ధి వీఁడె యుత్తముఁ డనిఁ, దండ్రీయంతవాఁడు ధి భవవిద్ది.

క. కరిహయరథములమీఁదను, నరుదుగ మెలఁగంగ నేర్చి ధి యని ఖడ్గమునుం

గరమునఁ దాచిచి పోరఁగ, పరచాముఁ దాల్చి పోర ధి నలఁతెయితుండునూ!.

1 పునర్వ్యవహారము పూర్ణించింబ మిన్నెందమహిమమా 2 ఇటు రావణుని వర్ణించుట రామున కారని చరిత్రను జెప్పుటకుఁ గాదు. అట్టివాని కిరఁడు తనయుఁడని చెప్పుటకే యని గ్రహింపఁదగు.

ఆ. సామదానభేదః సరణుల యుక్తిని, మంత్రమందు మిగుల • మహితుఁ డనెడు
పేగుఁగన్నవాఁడు • భూరమణా! కృషి, విద్యయందు మేటి • వీరవర్య!.

క. వీనిభుజాబలమునఁ జెం, పూనియె యీలంక భయముఁ • బూసకయుండుకొ
నూనుండు ధాన్యమాలికి, వీనిని సతికాయుఁ డండ్రు • వీరవతంసా!. 30

ఆ. భావితాత్మఁ డితఁడు • బ్రహ్మను దపమున
సలరఁ జేసి దివ్యములగునస్త్ర
ములను బడసి శత్రువులఁ బాఱఁదోలె; స్వ
యంభు, వితని కాదఁరాత్మఁ డగుచు. 31

3093

క. సురదనుజులచే మృతియె, వ్యరుసను లేకుండునట్లు • వర మిచ్చెను; భా
స్కరకాంతియు క్తరథమును, నరుదగునీదివ్యకవచ • మలరుచు నొసఁగె.

క. శతవారము లీతఁడు దేవతలను దానవులఁ జెండి • బాహుబలమున
దితిజుల రక్షించెను; యక్షతత్వి మాయించె శౌర్యసారము పొంగఁ.

నీ. యుద్ధంబునకొ వీఁడు • బుద్ధిమంతుం డగు నింద్రునికులిశంబు • నేచుశక్తి
స్తంభింపఁగాఁ జేసె • జలనాథుపాశంబుఁ బ్రతిహతంబును జేసె • రామచంద్ర;
బలవంతుఁడయి రాక్షసుల కెల్లనాథుఁడై ధీమంతుఁడునునయి • దేవదనుజ
దర్పహంతయు నయి • తనరునీయతికాయుఁ డారావణాత్మజఁడగును బురుష

తే. పుంగవా! వీఁడు కపిసేనభూరిశరము
లను వినాశముచేయక • మునుపె వీని
జవమునం జంపుయత్నము • నలువవలయు
ననియె సంతట సతికాయుఁ • డతిబలమున. 32

3096

చ. వనచరసేనఁ జొచ్చి తనభాసురచాపము మ్రోయఁజేసి భీ
తిని గలిగించునాదమును • దెంపునఁ బల్కఁజేసె; భీతికృ
త్తునువును దాల్చి ¹నద్రధికతల్లజుడై రథమందుఁ బొల్పునా
తనిఁ గని కీశముఖ్యు లతిదర్పబలుల² చని రట్టె మార్కొనక. 33

3097

క. శరభుఁడు మైందుండు నీలుం, డరాతిభయదుండు కుముదుఁ • డాద్వివిదుండుకొ
దరువులు గిరిశృంగంబులు, కరముల ధరియించి యెదురుఁగాఁ జని రనికై.

చ. అనుపమశస్త్రవిత్పీవరుఁడై గురుతేజుడనైన యాతఁ డా
వనచరు లట్టె వైచుతరువారముఁ గొండలఁ బిండిచేసెఁ గాం
చనససులంకృతాభినవశాతశరంబుల వైచి; చోర్బలం
బునఁ దగి భీకరాకృతిని • బూనిన యాయతికాయుఁ డంతటక. 34

3099

క. వనచరుల కభిముఖుండై, ¹యినుముననే చేయఁబడిన • యిషువులచే నొం
చెను వారి నెల్ల; వార ల,తనిబాణసారమున నితాంతార్దితులై. 35

3100

- క. తనువుల గాయము లొప్పుం గను నాఘోరాహవమున ♦ గాసిలి తారా
తనికిం బ్రతికృతి నేమియు, నొనరువఁ జాలకయె పోయి యధ్యమ మడఁగఁ.
- చ. దనుజవరేణ్యఁ డా గ్రహము ♦ దారుణమై తగ యావనంబుచే
తను గడుఁగ్రోవ్వీయున్న హరి ♦ తా మృగవారముఁ బోలెఁ దబ్బలం
బును భయపెట్టుచుం గలఁచె; ♦ భూరితనుం డనురేజ్యఁ డబ్బలం
బునడుమఁ దన్ను మార్కొనఁగఁ ♦ బూనినవానిని నొక్కనేని దా
దునుమఁగఁ బూన కున్నతని ♦ దూణము లూని ధనుస్సుతోడ రా
మునికడ కేగి గర్వమును ♦ బూనినవాక్కుల నిట్లుచల్లె; న్నం
దనమును నెక్కి చాపమును ♦ దాలిచి బాణములూని సంగరం
బునకయి నిల్చినాఁ; రణముం బొనరింప నదెట్టివీరు కో. ౪౪ 8102
- క. అనిచేయఁగ నుత్సాహంబు గల్గినవాఁ డెవఁడో ♦ పూనియిప్పుడె నా
కును యుద్ధమొనఁగుఁ గాకని, దనుజప్రవరుండు బలమంకంబునఁ బలుకఁ.
- చ. అరిజనహంత లక్షణుఁ డాహోర్యపరాక్రముఁ డాలకించి య
ప్పగువతరోక్తి కోర్వొక యః పారముగాఁ దగుక్రోధమూని క
ర్పరవరుముండఁబ దుమికి ♦ సూక్తతోక్తుల లెక్కచేయ కా
తురమునఁ జాపముం గొనియె; ♦ దూణమునంగల బాణమంతట. ౪౬
- తే. త్వరగ గ్రహియించి దనుజావతంసు నెదుటఁ
గార్తుకమునారి సారింఁచె ♦ గడుఁ గ్రుధఁ గొని;
యంత లక్షణుజ్యాశెబ్బ ♦ మతిభయదము
గాఁ జెలంగుచు భూమిని ♦ త్కాధరముల. ౪౭ 8105
- క. సురవ ర్తమునన్ దిక్కుల, సరిత్పతుల నిండి రాక్షసప్రకరము నా
తురతం బొందఁగఁ జేసెను; గురుజేజుఁడు పంక్తికంఠకొమరుం డంతఁ.
- క. అతిభయదంబగు లక్షణునితతజ్యారవముఁ జక్కఁబిని యచ్చెరువుఁ
మఱి బూనె బలముగల్గియు; నతికాయుండంతఁ గుపితుఁడై యతఁడిట్టుల్.
- క. తనపై కడగుటఁ గని తీ, ప్రనిశితాంబకముఁ దాను ♦ గ్రహియించి వదిం
చెను లక్షణుతో నిట్లని; వినవయ్యా! బాలకుఁడవు ♦ విక్రమములలో.
- తే. ఆటి తేజినివాఁడ వట్లాటఁ బొమ్ము, కాలసప్తశుండనగు నన్నుఁ ♦ గదనమందు
మార్కొనఁగ నేలకోరెదు! మామకకర, ముక్తశస్త్రప్ర వేగంబు భూమినభము.
- క. గిరిపతి యాహిమవంతుం, డరయన్ సైవంగఁ జాల ♦ రావంతయు; ని
ర్భరకాలవహ్ని సుఖమగు, సరణిన్ నిద్రింపఁ దెలియఁజాలక దాని. ౫౨
- ఆ. ఏల ప్రజ్వరిల్ల ♦ నిప్పు డొనగైదు ?
ధనువుఁ బెట్టి మరలు ♦ నను దురమునఁ

దాకి ప్రాణములను ♦ దటుకునఁ గోల్పోవ
వలదు; నాకు నెదుట ♦ నిలిచి నీవు. ౫౩

8111

చ మృలి చనంగ నూల్కొనని మానసముంగలవాడవైన ని
ద్ధరిని నిల్వ మిందె నుఖః ధామములై తగుప్రాణముల్ చనన్
ద్వంద్వ యమామయంబునకుఁ ♦ వప్పుక పోయెదఁ విప్వ నాదుభి
కరిపుగర్విమాదననిఁ కానునిశాతశరంబు లొప్పెడున్. ౫౪౪

8112

*క. పరశివుని త్రిశూలాకృతిఁ గర మరుదుగ నలరి తస్త్రకవకాంచితముం
దరములుగాఁ దగుఁ జూడుము; నరీన్ద్రపాదంబుగా నెసంగు శరమిదే! ౫౪౫

క. కరమాగ్రహకలిశంబగు, హరి, కరివరశోణితంబు ♦ నాన క్తిని నా
తురమునఁ ద్రావెడుగతి నీ, శరీర క్తంబుఁ ద్రావఁ ♦ జాలుం జమ్మి! ౫౪౬

చ. అని వదియించి తీవ్రమగు నాగ్రహముం గని చాపమందు గూ
ర్చున భయదాంబకంబును, విద్యుంభిశభూరిబలుండు చాలఁగాం
తిని జెలువారులత్తుఁడు ♦ శృవుడుగాఁ దగునాసురారి యా
దనుజమహేంద్రునాత్మజుఁడు ♦ దర్పము రోషము పొంగఁ బల్కినన్. ౫౪౭

క. విని మిక్కిలి యాగ్రహమున, ఘనగంభీరాథమొప్పుఁగాఁ దగువాక్యం
బును బల్కె నిటు; దురాత్మా! విను వాక్యశ్రీమున నీవు ♦ వీరుడ వగుచే?.

తే. కార్యమునబట్టి శూరులు ♦ గానగుదురు

గాని యాత్మవ్రతంసలఁ ♦ గారు; నేను

జాపనంధితదారుణః పాయకుండను

గా నిటన్ నిల్చియున్నాడఁ ♦ గాన నివుడు. ౫౪౮

8117

క. కనబడవు నీదుబలమును; దనుజా! కార్యం బొనర్చి ♦ తానకనూపం
బును జూపు మీవు నిన్నే, వినుతింనుకొనంగవేల? ♦ వీరుడ ననుచున్. ౫౪౯

క. పౌరుషమెవనికీఁ గలదో, శూరుం డనఁబడు నతండె ♦ న్దుత్తుల నగునొకొ?;
భూరితరాయుధముతోఁ, జారురథంబెక్కినావు ♦ చాపధరుడవై. ౬౦ 811౩

క. శరములచే దివ్యాస్త్రోత్పరములచేఁ బొరుషంబుఁ ♦ గనఁజేయుము ని
ర్జరవైరి! పిదప వాయువు, పరిపక్వమనోజ్ఞతాళః ఫలమును గడఁకన్. ౬౧ 8120

ఆ తొడిమనుండి రాల్పు ♦ నడువుననే నిశి

తాంబకముల నీనుఁహళిరంబు

ధరణిఁ బడఁగఁ గూల్తుఁ ♦ దస్త్రకాంచనభూమి

తములు మామకశరః తతులు వేగ. ౬౨

8121

సీ. త్వద్దాత్రమునయందు ♦ బాణశల్యాంతరోత్థితరక్తమును జాలఁ ♦ దృష్టిమీఱఁ
ద్రావంగఁ గలవు; చిఁ త్తంబున నను బాలుడని తిక్కునగ నీవు ♦ గనఁగవలదు

నేను బాలుండనె ♦ యైన వృద్ధుడనైన నని మృత్యువట్టివాఁడనని యెఱుంగు
బాలుఁడొ విష్ణు వశస్పత్తునం బూనికై ద్రివిక్రమాకృతిఁ దాల్చి విశ్వములను
తే. మూడిటిని దేవతలు హర్షమునఁ జెలంగఁ

జరణముల మూడిటం ద్రొక్కఁ ♦ జాలలేదె?

య నెడు యుక్తియుక్తముఁ బరమార్థమునగు

నాకుమారునివచనంబు ♦ నాలకించి. ౬౮౪

8122

క. దనుజేంద్రం డతికాయం, డనూనకోపమునఁ దీక్ష్ణముగు సాయకముం

గొనియె; నుహాత్ములు నిర్జర, దనుజులు గుహ్యకులు భూతతతులు మహర్షుల్.

క. ఆనంగరమును జూచెడు, నాసల విద్యాధరులును ♦ నరుదెంచిరి; వే

యా సురవై రివతంసుం, డానమయమునందుఁ గోప ♦ మడరంగ వింటె. ౬౮౫

చ. శరమును గూర్చి ¹యంతరవిశాలనభంబును మ్రింగఁబూనిన

ట్లురవడి లక్ష్మణుం గనుచు ♦ నుద్ధతివై చెను వానిమీఁద; న

త్తుణమునందు లక్ష్మణుఁడు ♦ దమ్యవరాంతకుఁ డుగ్రసర్పభీ

కరసుయి పచ్చు తీక్ష్ణశరకాండము సర్గశశాంకసాయకం

బరుదుగ వైచి త్రుంచె; నటు ♦ లాశర మంతరమందె చయ్యనె. ౬౮౪ 8125

తే. ఛిన్నభోగోరగంబు రీతిన్నిశాత, సాయకచ్చిన్నమగుటను ♦ జక్కజూచి

యాగ్రహంబున బాణంబులై దుగొనుచు, వైచెలక్ష్మణుపై; నంత బాణములవి.

క. తను దాఁకక మునుపే రా,మునితమ్ముఁడు వాడిబాణముల ఖండించె;

దనదీక్షాంబకముల శత్రునిఘాతనుడైన ²భరతుఁడోబుట్టు వని. ౭౦౪

చ శరమునిట్లు త్రుంచుచు విశాలతరంబగు కాంతి మండున

ట్లరయఁగ నున్న తీక్ష్ణశర ♦ మప్పుడు గైకొని కూర్చి చాపమం

దురుశరవీర్యమొప్పు నతఁ ♦ డొయ్యన లాగి దురాత్మనాతనిం

బొరిగొన వైచె; సూరుడయి ♦ పొల్చినలక్ష్మణుఁ డీట్లు కాండము. ౭౨

క. నతసర్వసాయకము నున్నతబలమున లాగి యసురనాఘనిభాలం

బు తగులఁ గొట్టెను; సాయక, మతిభయదాసురునిభాలమందుఁదగులుచు.

ఆ. అందు నాటుకొని తదాయతరక్తంబు, చేతఁ నడుపఁబడుచు ♦ శిఖరిమీఁది

పన్నగేంద్రురీతి ♦ బరికింపఁగా నయ్యె; నంత దనుజవర్జుఁ ♦ డరిశరమున.

³తే. కరము వీడితగాత్రుడై ♦ హరిశరార్ధి

తత్త్రిపురముల నొప్పెడు ♦ ద్వారమట్లు

చంచలించెను; మఱి బలశాలి యతఁడు

తెప్పిటిలి చేయఁదగినట్టి ♦ తీరుఁదలఁచి. ౭౫౪

8131

1 సంక్షిప్త నివచనంబు-అనిమా. బాణవేగే నాంతరావస్థి మాకాశం గ్రసన్నివ-అని వ్యాఖ్య. 2 చిచ్చేద భరతునజ-అనిమా. 3 రుద్రబాణహతం ఘోరం యథా త్రిపురగోపురమ్-అనిమా. త్రిపురద్వారం-అనివ్యాఖ్య.

1చ. మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ త్కృపతిపుత్రక! యిట్లు బాణపా
తనమున మెచ్చుకోఁ దగిన ♦ దన్యుడవై తివి నాకు నీవటం
చును వదిలించి యాస్వమును ♦ సొంపుగ నంది భుజస్వయంబు చ
క్కని దిటవొందఁ జేసికొని ♦ కస్తురధంబుననుండి యంతటకా. ౭౬౪ 3132

తే. సంచరించె విచిత్రమా ♦ సరణి; దనుజ
స త్తముండంత భీకరఃసాయకముల
నొకటి మూఁడైదు నేడు ♦ నిట్లాస్తుమీఱఁ
గైకొనుచు వింట సంధించి ♦ కడఁగి గుణము ౭౭౪ 3133

క. సారింది లక్ష్మణునిపై, నేరుపునకా వైచె; గనకఃనిచయాంచితముల్
సారములు నైన వుంఖము, లారయఁగా వెలుఁగ న్నుశ్చ్యు ♦ వట్లాప్పి కడుకా.

క. సరసిజమిత్రునికరణికా, విరాజమానంబులగుచు ♦ వెలయుచు దనుజే
శ్వరచాపము క్తమాలగుచు, బరఁగెడు నాశరము లశ్రు ♦ పథమునఁ దగుచుకా.

తే. అంబరంబును జ్వలియించు ♦ నట్లానరై;
నంత రామునిసోదరుఁ ♦ డాతురపడ
కతనిబాణాళి నెల్లఁ దీ ♦ వ్రాంబకములఁ
బఱిపి నడుచునె ఖండించెఁ ♦ బొరుషమున, ౮౦ 3136

చ. శతమఖవైరి యాననుజఃస త్తముపుత్రుఁడు వాఁడిబాణముల్
జతనము మీఱ శాస్త్రవనిఃశాతశరంబుల ఖండితంబులై
క్షీతిఁ బడుటెల్ల నారసి విఃజ్యంభితకోపముతోడఁ జయ్యనకా
శితశర మొందు తీసికొని ♦ శింజనిఁగూర్చి 1నుతేజ మొప్పుఁగకా. ౮౧౪ 3137

క. అరిమీఁదవైచె; సంతట, శరమది పైఁబడఁగవచ్చు ♦ సౌమిత్రిహృదం
తరమునఁ దగిలె; సుమిత్రా, వరతనయుం డిట్లు లనురఃబాణార్ధితుఁడై. ౮౨౪

ఆ. మత్తహస్తీవరము ♦ మదనలిలంబును, గొప్పవట్టిరీతిఁ ♦ గాఁగఁ దీవ్ర
రక్త మట్టై విడిచె; ♦ రయమున లక్ష్మణుఁ, డతిసమర్థుఁడౌట ♦ నతిబలమున ౮౩౪

క. తనువున నాటిన బాణంబును నూడంబెఱికి బాధఁ ♦ బొందక భీతికా
జనియింపఁజేయు బాణంబును గైకొనిదివ్యమంత్రమునఁ గూర్చెఁ దగకా.

తే. దాని నాగ్నేయశస్త్రమంత్రసమయక్త
ముగ నొనర్చ శరాసనమున నది యపు
డెంతొ జ్వలియించె; ననురేజ్యుఁ ♦ డెలమి సౌర
మంత్రమును బూనిక జపించి ♦ మహితనియతి. ౮౪౪ 3141

క. కనకమయపుంఖమయి ఘణి, యన నొప్పుచునున్న శరముఃసం దభిమంత్రం

చెను సౌరమంత్రమును; రామునితమ్ముం డగ్నిమంత్రమున మంత్రితమై.

క. అరుదగు నాశరమును వి,స్ఫురకగ్నిజ్వాలట్లు ధి పొంగారెడు భీ
కరమూర్తిఁ గాలదండంబు రయంబున యముఁడువోలెఁ ధూనిక వైచెన్.

సీ. ఆగ్నేయబాణమంత్రాంచితంబగు శర మరుదెంచుటన జూచి ధియసురవర్షుఁ
డతికాయుఁ డపుడు సౌరాస్త్రమంత్రితమైన ప్రజ్వలచ్ఛరమునువైఁదిమీఁద
వైచె; నయ్యవి రెండు ధిభాసురదీప్తాగ్రములయి శ్రోధంబునఁ ధిజిలఁగుసర్ప
ములపోల్కి నొండొంటిఁగలిసినంఘర్ణణమునుబొందె; నంతరెండును బరస్ప

తే. రంబు దహించి సడియె ధిరణిసయి; నిట
లవి శరవర్యములె యయ్య ధిసతులకాంతు
లట్టె మాయభస్మంబులై ధియవనిఁ బడిర
వంతయైన వెలుంగక ధియచటనుండె. ౯౦

3144

క. దనుజేంద్రుం డై పీకం, బనునస్త్రము గ్రోధమొప్ప ధి నాతనిపై వై
చెను; వీర్యవంతుఁడౌ రామునితమ్ముం డైంద్రబాణమున ఖండించెన్. ౯౧

క. రావణసూనుం డాశర, మావిధమున వ్యర్థుగుడు ధి నాగ్రహమునఁ బెం
పానహిలఁ యామ్యాంబక, పావనమంత్రమున దివ్యబాణముఁ బూనికెన్.

తే. చక్క మంత్రించి యంత లక్ష్యణనిమీఁద
వైచె; లక్ష్యణుఁ డద్దాని ధి వాయుబాణ
మునను ఖండించి యాగ్రహంబున జలదము
వర్షధారలఁ గురిసెడు ధింగి లోప. ౯౩

3147

క. దనుజునిపై శరవర్షంబును దాఁ గురిపించె; నతని ధి బొంది యవియుఁ జ
య్యిన నజాించితకవచంబును దాఁకుట మొనలు విటుగఁభూసలిఁ బడియెన్.

క. పరవీరహంత నుయశ, స్ఫురీతుం డాలక్ష్యణుండు ధి భూరిశరము లి
క్కరణిని వ్యర్థము లగుటను, బరికించి సహస్రబాణావరములఁ గురిసెన్.

క. బలశాలి యసుర లక్ష్యణుఁ, డలఘుశరాళులను నాగ్రహమునఁ గురిసెన్
గలనున నభేద్యకవచముఁ, గలిగినవాఁడౌట నార్తిఁ ధి గాంచకయుండెన్.

సీ. బ్రతికాయుఁ డంత సర్పాకారశరము ల
క్ష్యణునిపై వైవ నాశత్రుహంత
యది మర్తమున నాటి ధి యార్తి నొందింప ము
హూర్తమాత్రము మూర్ఖునిొంది తెలిసి
ఘనబల మొప్పంగఁ ధి గాండోత్తమచతుష్క
మున వానిఘోటకములను నతని
సారథి వధియించి ధివైరి హంత యతండు
శరవర్షముననె నిర్ధరవిరోధి

ఆ. ధ్వజముఁ గూల్చి వాని ♦ బవరంబునం జంపఁ

బూని తొట్టుపాటు ♦ పొందకట్టె

యతనిమీఁద లక్ష్మి ♦ మారసి బాణాళి

వైచి నింగి సురలు ♦ బలిబలియన.]

3151

క. పురుషలలాముఁడు లక్ష్మణుఁ, డరాతి సతికాయు నించుకంతయుఁ బెనునం
గరమున నొప్పింపఁగ నె, క్కరణిని దాఁ జాలకుండె ♦ గవచబలమునన్.

క. అనిలుం డంతట నచటికిఁ, జనుదెంచి వచించె నిట్లు ♦ సౌమిత్రి! యీ
దనుజుఁడు పరమేష్ఠివరం, బును బొంది యభేద్యకవచమును ధరియించెన్.

క. కానన్ బ్రహ్మాస్త్రముచే, వీనిం బొలియింపవయ్య! ♦ వేఱువిధమునన్
వీనిం జంప నశక్యంబౌ నీతఁడు కవచధారి ♦ యతిబలయుతుఁడున్. ౯౯

తే. ఔట నితరాస్త్రములచేత ♦ నని వధింపఁ

దరముగాదని చెప్పె; సంతుట మహేంద్ర

విక్రమండగు సౌమిత్రి ♦ విని తదీయ

వచన మజుమంత్రమును నట్లు ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౦

3155

క. అనువచుభక్తి జపించుచు, ననూనము నమోఘజవమునగు బాణంబున్
ధనువునఁ గూర్చెను; లక్ష్మణుఁ, డనుపమనిశితాగ్రమునగు ♦ నాబాణమునన్.

క. ఆమంత్రము గూర్పఁగ నే, ధామనిధియు శీతకరుఁడు ♦ తక్కుగ్రహము లు
ద్దామభయమందె చిక్కులు, భూమియు సంబరము వడఁకెభారిభయమునన్.

క. శరము సుపుంఖము వజ్రము, కరణిం జెలువారుదానిఁ ♦ గ్రవ్యాదగణే
శ్వరసూను కాలదూతఁగఁ, బరికింపఁగ నై నదాని ♦ బ్రహ్మాస్త్రముగన్. ౧౦౨

తే. చక్కమంత్రించి దివ్యమా ♦ చాపమందుఁ

గూర్చి యింద్రారిపుత్రునిఁ ♦ గూల్పవైచె

సంగరంబున; లక్ష్మణచాపము క్త

మును, నమోఘజవంబునఁ ♦ బొలుచుదాని. ౧౦౨౪

3159

చ. అనలునిరీతి మండుచును ♦ హాటకచిత్రితవజ్రసారమై

కనదురుచిత్రపుంఖమయి ♦ క్రాలుచునున్న మహాశరంబుఁ జ

య్యనఁ దనుఁ జంపఁగా నడరునట్టి మహాకృతిఁ గల్గదాని నా

దనుజుఁడు చూచెఁ జూడఁగ నె ♦ దానిని గొట్టె శితాంబకాళిచేన్. ౧౦౩౪

చ. గరుడుని వేగముం గలుగు ♦ కాండ మ దట్లు శితాస్త్రపంక్తిచే

గరము నివారితంబయియుఁ ♦ గ్రమ్మఱి కారిపుపార్శ్వ మొందె; గ

ర్భురవగుఁ డంత దీప్తయముపొలిక నుజ్జ్వలమైన బాణమా

వరుసను రాఁగఁ గాంచి తనస్వాంతమునన్ వెఱిపొంద కుద్ధతిన్. ౧౦౩౬

తే. అప్తి, శక్తి, కుతార; గదాళి, శూల

ములను హాళు లనునాయుధంబులను గొట్టె;

నమ్మహాశ్రమము జ్వలనునియట్లు మండు

చును విచిత్రములగు నాయుధనికరముల. ౧౦౬

8162

క. వానిఁ లత్కము చేయక, మానితమకుటాభిరామమంజులశిరముఁ

దా నట్టె సంగ్రహించెను, దానవు లాహాయనంగ దారుణరీతిఁ. ౧౦౬౪

క. శిర మది సశిరస్తాణం, బురులత్కణబాణవీడ నొంది తుహినభూ

ధరశృంగమట్లు వేగచు, ధరఁ గూలెను; సొమ్ము లటఁ జెదరి రాలంగఁ. ౧౦౬౫

క. హతశేషనిశాచరు ల,య్యతికాయునిపాటుఁ గాంచి వ్యధితహృదయులై

యతిదీనవదనులై కీశతతుల్ తముఁ గొట్ట నోర్వఁ జాలక వగతోఁ. ౧౦౬

తే. వికృతనాదంబునం గూఁత వట్టి, రెల్ల

వార లొకచోటఁ జేరి; యవ్వల స్వకీయ

భటవిభుం డనిఁ ద్రెల్లిన భయమునొంది

యుద్ధకాంక్షను మాని వాఁగొప్ప దక్కి. ౧౧౦

8166

క. పురమున కభిముఖులై న,త్వరముగఁ బరుగెత్తి; రవుచు భయకృద్బలుఁ డా

దురమున దురాసదుం డి,క్కరణి హతుఁడైన హరినికాయము తమితోఁ.

క. విరిసినతామరలనలెఁ, బరికింప ముఖంబు లట్టె భాసిలఁగా భూ

వరమాళితమ్ము నర్చిం,చిరి కోరికయైనజయముఁ జెందినవానిఁ. ౧౧౧౪

చ. [ఘనబలు మేఘకల్పు నతికాయుని యుద్ధమునందుఁ జంపి న

మృతమున లక్ష్మణుం డలరి మామతిముఖ్యకపీంద్రులెల్ల నొ

య్యన దనుఁబూజలం ననుచ నన్నను గానఁగఁ బోయె దానవేం

ద్రునిమృతి నాలకించి తమితోఁ జెలువారుచు రాముఁ డుండఁగఁ.] 8169

డెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

29 - వ సర్గము.

రాముం డతికాయునిమృతికై గుఱించి యంతఃపురమున కెగుట.

సీ. లక్ష్మణుం డిట్లుజ్వలత్రేజమున నొప్పి యతికాయుఁ జంపుట నాలకించి

యుద్వేగమున దనుజోత్తముం డిట్లనిపలికె; శత్రువుల నిఁమ్ముల వధించు

నట్టి ధూమ్రాక్షుఁ డస్త్రాళిధరించినవారిలో నుత్తముండు రహిఁ దగి

చాపంబు దాలిచి జగముల నడఁకించునట్టి యకంపనుఁ డాప్రహస్త

తే. కుంభకర్ణులు బలయుతుల్ కోరుచుండు

రనిని వీరు మహాసురు లరులబలము

లను జయించుచునుండు రేడినమునందు

నైన శత్రుతిరస్కార మన నెఱుంగరు. 3

8170

- క. గురుకాయలు వీరులు భీ, కరశస్త్రాస్త్రముల నెఱిగి ♦ కదనమ్మున ని
ర్జ్వలను జెండెడువారలు, పరికింపఁగ నిట్టివారి ♦ బవరమునందుఁ. 3౪ 3171
- 1క. పని దేనినైనఁ జేయఁగను జాలిన రాఘవుండు ♦ కడఁగి వధించెఁ
ఘనబలు లితరులు దనుజులు, చనిరి యమాలయమునకును ♦ శత్రునిహతులై.
- చ. ఖరునిని దూషణుఁ బాలియఁగఱా ఘనశక్తిని జేసి కీర్తినిఁ
ధరణిని గాంచి వీరులయి ♦ తద్దయు నొప్పిన రాము లత్క్షణుఁ
గరము బలంబు శౌర్యమును ♦ గల్గిన నాకొడు కింద్రజిత్తు న
ద్వీరమున లబ్ధమైన శరఃపర్యములం దగఁ గట్టివైచెఁగా. ౫౪ 3173
- క. సురలకు బలయుతులగు క, ద్బురులకు గంధర్వయుతుఁపుంగవులకుఁ గి
న్నరులకు నాబంధనములఁ, దరమే విడిపింప నన్నఁనమ్ము లదెట్లొ. ౬౪ 3174
- క. శరబంధవిముక్తిం గని, దురుతరచిత్రాత్మశక్తిఁయుతిచేతనొ ని
గ్ధరమాయనొ మోసముననొ, యరయఁగ నాకెఱుకపడదెఁయాత్మఁగటకటా.
- తే. ఎవ్వ రెవ్వరు శూరులై ♦ యెనఁగుదనుజు
లన్నదాజ్ఞను బోయిరో ♦ యనికి వారి
నందఱిని గురుబలులగుఁహరులు చంపి
వైచి: రికమీఁద నారఘుఁవరుఁ దదనుజు. ౮౪ 3176
- చ. వనచరసేనతోడఁ గపిఁవర్యునితోడ విభీషణాఖ్యుతో
ననిని వధింపఁజాలు నతఁ ♦ డారయ నాకును గన్నడుండు; రా
ముని నెదిరించి మాదనుజఁముఖ్యులు మృత్యువుచెంత కేగి రే
మనఁ దగు నొర! రాముని మఁహాబల మాతఁడె నద్బలాఘ్యుడొ. ౧౦ 3177
- 1క. అతనియస్త్రవీర్య ♦ మది యెంతగొప్పది ?
వీరుఁడైన రామఁవిభుఁ డనామ
యుఁడయి శక్తిమెఱయ ♦ నొప్పునారాయణుఁ
డేయటంచుఁ దలఁతు ♦ నిపుడునేను. ౧౧ 3178
- క. ఆతనిభయముననే కద, యితీరున నగరవర్య ♦ మిది సంపిహితా
త్యాతతక వాటతోరణ, మై తాను వికాంతమగుచు ♦ నగపడెడుఁ గటా. ౧౧౪
- చ. కనుక సురారులార! మిముఁ ♦ గాచికొనుండు ప్రమాదమొంద కొ
య్యన నగరంబు నెల్లెడల ♦ నారయుచుండుండు, సీతఁ గాచు న
వ్వనమున నెట్టిరీతిగ నెఁవండు మదాజ్ఞను బొందకుండఁ బో
వను దగదట్టులే వెలికి ♦ వచ్చుటగూడదు నిశ్చయంబుగఁ. ౧3 3180
- క. బలములుతగుతావు ల వెం,దలరునొ యందెల్ల మీర ♦ లఖలబలవృత్తిం
జెలఁగుచుఁ బలుమెఱుగిరుగఁ, వలయునుమెలఁకువనుగూడిఁపటుశౌర్యములఁ.

నలరు నా బాణహతుఁ డెవ్వఁడైనఁ బ్రాణ

ములను నిల్పుకొనం జాలఁ ఁ గలఁడె? యెందు?. ౪

3189

మ. వినుమా! యిప్పుడు రాఘవుం డనుజుతో ఁ వేవేగ మద్యాణముల్

తనులం జీలువఁ దీక్షణాంశతతు లఁశ్యంతంబు దేహంబునం

దున నెల్లఁ వడినాటఁ బ్రాణముల నిండున్ వీడి నేలంబడం

గను నేజేసెదఁ జూడుమా! దనుజరాఁకాశీతభానూ! తగ్గఁ. ౫

3190

క. పౌరుషదై వబలంబులతో రాజులు నీప్రతిష్ఠఁ ఁ దోరపువేడ్కఁ

గూరిమితనయుఁడనౌ నే, నారసి కావించు నిశ్చయం బలరంగఁ. ౫౪

క. విను మిప్పుడె రాముని నా,తనితమ్ము నమోఘబాణఁతతులం బూరిం

తును, దేవేంద్రుఁడు,యముఁడా,దనుజాంతకమిత్ర,సాధ్య,దహనా,శ్వినరుల్.

తే. చంద్ర,నూర్వులు మును బలిచక్రవర్తి

యాగశాలఁ ద్రివిక్రముంఁడైన విష్ణు

పౌరుషమునా నచిరత్యమా ఁ పౌరుషము మ

దీయమును జూడఁగలరని ఁ తెలిపి యంత. ౭

3193

క. బలమున నించుక కొఱఁతం, గలుగని యాయంద్రజిత్తు ఁ కర్పరకాంతుం

డలరంగ నిటువలుకుచు ను,జ్జ్వలవా యుసమానమైన ఁ జవ మలరారఁ. ౭౪

క. నిరుపనుములునై తగియెడు, ఖగవరములఁ గట్టియున్న ఁ కన్తురథం బ

త్రుణమున నెక్కె; ననుపను,నర తేజం బొప్పశక్తుఁబలహంతయునై. ౮

క. అరుణస్యందన మట్టులు, సరఁగెడు నాయరదమెక్కి ఁ బవరము చేయం

గరము జవంబునఁ బోయెను; నిరుపనుబలశాలి యతఁడు ఁ నెచ్చినరుగఁగఁ.

సీ. వెంటనే గురుబలఁవిబుధశక్తువులందఱిత్వంతముదమున ఁ నతులధనువు

లను గరమ్ములఁ దాల్చిచని; రందుఁగొందఱుగజములఁగొందఱుఁచు జవనాశ్వ

ముల నెక్కి యరిగి; రఁత్ర్యలఘుపరాక్రములగు రాక్షసులు కొందఁఱిత్తుల్య

ములగు వ్యాఘ్రములఁ బిల్లలు వృశ్చికంబుల ఖరముల మఱివిషఁధరవరాహ

తే. ములను నొంటెల శావనదఁములను సింహ

జంబుకంబుల హంసల ఁ శశమయార

ముల నధిష్ఠించి ముద్గఁములను బ్రాస

ఖడ్గదల గొడ్డండ్రను ఁ గడఁగి తాల్చి. ౧౧

3197

క. చని రతనివెంట; నాతఁడు, తనవెంటఁ వచ్చువారు ఁ దారుణశంఖ

ధ్వనిలం జేయుచు భేరి, స్వనములఁ జేయుచును దనుఁ బ్రశంసింపంగఁ.

క. అరిగె దురమెనరింపఁ, బరుల దురమునను జెందుఁబలరిపురిపు వం

బర మెట్లు పూర్ణశశిచే, గరము విరాజిల్లునట్లుఁగా నయ్యదనఁ. ౧౨౪ 3199

ఆ. చంద్రశంఖవర్ణఁనవృశ్చికచక్ర,మున వెలింగె జావఁముల ధరించు

- నట్టివారలందు ♦ నధికుడై వీరుడై, తనను నిం ద్రజిత్తు ♦ దగినరీతి. ౧౩౫
 క. కనకశలాకాభూషిత, మహావతరహేనువంశ ♦ మతిసుందరమున్
 ఘనమునగు చామరద్యము, మున విసరిరి రాక్షసోత్తములు ప్రీతిమెయిన్.
- సీ [రీ, సుంతుడై సురస్థినిరొధియౌ రావణుం డింద్రజిత్తు విధమునఁ
 బెరుబులుబులు గైగొని వెల్లుచుండంగఁ గాంచి యిట్లును, వైరి ♦ గలఁడెనీకు
 నతిగతశ్రేష్ఠుండ ♦ ననురేకుని జయించినట్టిచాఁవపు గదా ♦ యరయ నీకు
 మరుజాలునా నెంతఁ ట్లాపతినిం జంపఁగలవని పలికి యాకర్షణపతి
- ఆ. యాశిషమునఁ దనువ ♦ నాశీన్యులు గొని, తేజనులర హస్తీవాజరథప
 దాతుల్లెఱఁగొలువఁ ♦ దా ననిశ్రీరాము, నొంచు వేడ్కమిగులఁమించుచుండ.]
- చ. ఖరకగుఁ బోలి తేజమునఁ ♦ గ్రాలి ప్రతాపమునందు లోకచుం
 దరము నొకండు తుల్యుడను నట్టి మగంటిమిలేని యింద్రజ
 త్తుగుగతిఁ బోవుచుండ రవి ♦ యుగ్రమరీచుఁ నంబరంబునాఁ
 బురుసుది చక్కఁగా వెలిగె; ♦ భూరిసు తేజఁడు శత్రుహంశయున్. ౧౩౬ 3208
- క. ననుజేంద్రునిపుత్రుఁడునగు, ఘనుఁ డాయంద్రారి శత్రుఁగణములు తగునా
 యనిసేముభూమికిం జని, యనుపమరథ మొందఁదలచి ♦ యాహోమవిధి.
- క. ఒనరింపఁబూని చుట్టును, దనుజులఁ గావలిగ నునిచె; ♦ దహననమరుచిం
 దనరాగునశఁడు శాస్త్రా, క్తనియతి మంత్రైకపూర్వీకంబుగ ననలున్. ౧౩౭
- సీ. పూజించి హోమంబుఁ ♦ దాఁజేయఁగాఁ బూనె; శౌర్యమ్మునం దగుఁసకలదనుజ
 నకుఁడంతభక్తిచే ♦ సుగుచిరమాత్ర్యగంధములనుస్ఫులికుము ♦ శిగుహానిమ్మఁ
 బేలాల నగ్నిలో ♦ వేల్చెను; సురివైరి కాశవత్తములకుఁగా మహాభి
 చారమునకుఁ బరిఁ స్తరణమ్ములకుగా మహా ముధంబుల, నుజ్జీ ♦ మందుఁ దాండ్ర
 సమిధలఁగొనుచు నస్త్రముఁ నెఱ్ఱనివారిఁ గట్టి కాన్వాయసంకల్పితమగు
 స్రువమును గైకొనె; ♦ ఊడిని నచ్చటఁ దోమరనంతతిఁతోడఁ గూడు
 నట్టితెల్లకుల ♦ నగ్నిపరి స్తరణమును గావించి ప్రాణములఁ గూడి
 యున్న నల్లని మేఱ ♦ నుద్ధతిఁ బశువుగాఁ బట్టి కంఠముఁ ద్రుంచిఁపరఁగుపహ్ని
- తే. యందు వేల్చెను; నొకసారి ♦ యనలు మండఁ
 జేయఁగా నగ్ని దరిగొని ♦ చెలఁగి పొగయె
 యనఁగ లేక మహాహ్వయ ♦ లలర విజయ
 చిహ్నములుగాఁగఁ దోచెఁ దఁచిత్తమునకు. ౨౧ 3208
- క. అనలుఁడు పూరుషహవంబునను బ్రదక్షిణముగాఁగఁ ♦ బాలుచుశిఖిలతో
 డను జాట్టిచ్చి సుగుచిర, కనకవిభూషణము లొప్పుఁగా నాహవినున్. ౨౧౫
- క. తానీ ప్రతిగ్రహించెను; దాననఁ డాయంద్రజిత్తు ♦ తదవనరమునన్
 మానితమగు బ్రహ్మాస్త్రముఁ, దా నాహ్వనంబు చేసి ♦ ధనువురథంబున్. ౨౧౫

- తే. ఇంకఁ దనకుఁ గావలసిన యెల్లవాని
నందె తానభియంత్రించె; నట్టులతఁడు
వేల్వఁబడునన్నినుండి యానిధశరమును
జక్కనాహ్వన మొనరుచు నమయమందు. ౨౩౪ 8209
- తే చంద్రనక్షత్రభేదరసమితితోడ, నంబరం జెల్లఁ జనియించె నతిభయమున;
నంత ననలునిరీతిని గాంతివెలిగి, శక్రతుల్యప్రభావుండై సమధికుండయి.
- క. ఎంచంగరాని మంత్రన, మంచితశక్తిం జెలంగు నారావణిని
శ్చంచలభక్తిని నారాధించి మహాహిమ్న దాను దివ్యధనువును. ౨౪౪
- క. శరరథసారథిఖడ్గము, లరుదగుతురగాళి బడసి యాకనమున నె
వ్వరికిని గన్పడకుండఁగ, వరశక్తిని జేసికొనియె బలము లలరఁగ. ౨౪౬
- క. తురగరథపతాకాధ్వజ, పరిశోభితమగుచు దనుజబల మప్పుడు సం
గరకాంక్షను గర్జించుచు, నరిగె; మహానురులు వార లతిభయదముగ. ౨౪౭
- క. త్వరగలిగి చిత్రములునై, పరిభ్రష్టితములును నైన బాణంబులఁ దో
మరముల నంకుశముల సంగరమునఁ బ్రహరించి రెల్లకవులఁ గడఁకతో. ౨౪౮
- క. రావణి యంతటఁ గుశితుండై వారలఁ గాంచి పల్కె నఖిలకవులఁ బెం
పాఁపిలఁ జంపఁగోరుచు, వారిని జోరాడుఁడు దమి వర్ధిలుచుండ. ౨౪౯
- చ. అన విని నిర్జరారులు జయంబును గోరుచు నార్పుచు భయం
బును గలిగించువానరుల భూరిశరంబులపృష్టి ముంచి; రా
దనుజవరాత్మజుండు నలుఁదట్టను రక్షను లావరింప నా
యనిమొన మీఁదినుండి నిశితాంబకముల్ మునలంబులు గదల్. ౨౫౦ 8216
- తే. మఱియు నాళికబాణముల్ మ్రాన్పవంగ
నైచి కవులను హింసించె; వానరులటు
లతఁడు హింసించుచుండఁగా నవనిరుహము
లందఱొకటిగఁ గొనుచు నింత్రారింపికి ౩౦౪ 8217
- క. అనిఁ గతినుండని తలఁపక, చని రొక్కట మాగుకొనఁగ శక్తారిబలం
బును గురుజేజము దగఁగా, వనచరులశరీరములను బాణవిశతుల. ౩౦౪
- తే. శ్రోధమునఁ జించివైచె; నాక్రూరదనుజఁ
డనురు లుప్పొంగునటు లాగ్రహమున నొక్క
శరమున బంచనవసప్తసంఖ్యలైన
వనచరులఁ జంపె నుత్కంఠ వఱలుచుండ. 3౩ 8219
- క. అని నెంతయు దుర్జయుండగు, ననుజేంద్రనుతుండు వీరశ్లక్షణఁ డటఁ గాం
చనభ్రాషితములు రవినను, కను జెల్లఁగెడునవియునైన తత్తివిశిఖముల.
- క. హరు మధియించెను; వానరు లనిఁ దద్యాణవీడనముఁ బొంది కళే

- బరములు తునుఁగుచునుండ న, నురమున విజయాశనవుడుఁ మానిభయమునఁ.
 క. నురమధితులైన యనుచుల, కరణిఁ ట్టితిఁబడిరి; మేటిఁకవులును నానం
 గరమున బాణగభస్తుల, నురుతరముగ వెలుఁగుసూర్యుఁడో యసమిగులఁ.
 క. చెనకఁ రాకున్న మహా, ననుజునిఁ జంపంగఁ జనిరి; ఁ దారుణకోపం
 బున; సంత వనచరోత్తము, లనూనశరవృష్టిభేదిఁతాంగులు నగుచుఁ. 32౪
 తే. ధైర్యమును వీడి వృధితులై ఁ తత్తటమున
 నెత్తుటం దోఁగుచుఁ బరుఁగెత్తి; రవలఁ
 గవులు కొందఱు శ్రీరాముఁకార్యముకొఱ
 కనువులను లెక్కపెట్టక ఁ యాస్పి మిగుల. 325
 క. తనశిలాయుధములుగఁ, గరముల గ హియించి వెనుకఁ ఁ గాళిడక మహ
 త్తరతైర్యమునఁ మార్కొని, రరయుచు నాయుధంబుజిత్తు; నాహు లవుడఁ.
 చ. లని మొనఁ జుట్టుముట్టి యుఁగఁ గారింపుకొ నరకై లశ్మింగముల్
 ఘోరల లుట్టె వైచిరి, నిఁకాముము వేజునునఁ జంబునఁ
 దనరెడు నింపజిత్తు పిఁపిఁల్లుజు లవ్వెన్దినైఁ బ్రాణముం
 గొనుతగుశైలవర్షమును ఁ గొంక పడంచెను నాయకంబులఁ. ౪౦ 326
 *చ. సురపతివైరి యంత రణఁసూరుఁడు గాన హుతాశతుల్యభీ
 కరఘోసన్నిభంబులగు ఁ కాండములం బరఁగించి చించె నా
 హరిసరసేన; సంత నిశితాశుగముల్ పదునెన్నిదొక్కటఁ
 బర. గెడు గంధమానని ఁ బొగుగ నాటగనేసి యాగుచుఁ. ౪౧ 327
 తే. దూరముననున్న యానలుఁ ఁ దొమ్మిదింట, నొవ్వఁగాఁజేసి వీర్యంబుఁనెవ్వటిల్ల
 నుర్కమునొంపఁజాలెఁ ఁ మార్గణము, నేటిటఁ మైందు నైదింటఁ నేచిగజని.
 తే. జాంబవంతుని దశదివృఁపాశుకములఁ, ద్రింశంబకముల నీలుఁదీక్ష్యములును
 భయదములు నెరలబ్ధముల్ ఁ పరిసూలును, నైచశరముల సుగ్రీవుఁనంగదునిని.
 క. వనచరతల్లుజు ఋషభుని, ననిమొన నొప్పించి మూర్ఖ ఁ నందఁగఁజేసెఁ;
 దనుజేజ్యుఁడవుడు వృద్ధిం, గను కాలధనంబయఁ డనఁగఁ గ్రుద్ధంఁడై. ౪2
 క. తక్కిన వనచరవీరులఁ, పెక్కుండ్రను నొంచి మించెఁ ఁ బెనుశంముల; నా
 రక్కసుఁ డాపెనురణమున, నుక్కున సూర్యాభిములయి ఁ యురుజపములునై.
 క. ఆకర్ణాంతము లాగిన, యాకార్దుకము క్తములయి ఁ యలరుశరములఁ
 వేకవుల బలముఁ గలఁచెను; నాకరణి వ్యబాణవితతి ఁ హరిబల మచటఁ.
 తే. ఆకులంబయి మూర్ఛిల్లి ఁ యార్చిరక్త
 సీక్తమయి యుంటఁ గనుఁగొని ఁ చెలఁగె హర్ష
 మునను; గురు తేజమున వీర్యఁమున పరాత్త
 బలమునను బొంగు రావణి ఁ యలఘుగుతుల. ౪౪ 3283

క. శరముల ఖడ్గాద్యాయుధ, వరములఁ ద్వరితముగఁ గురిసి ♦ వానరవీరో
త్కరమును నొప్పించెను సంగరమున న్వధటాళిమీఁదఁ గా నుండకయే.

చ. వనచరనేనపై నిలిచి ♦ వారలకుం గనరాక నీలమే
ఘనిచయ మంబువుల్ గురియు ♦ కై వడి భీకర బాణవృష్టిసం
త నిగుడఁజేసె; భూధరవిఠానముపోలిక నొప్పునాకపుల్
దనుజశరప్రభిన్నతరఁదారుణదేహులు నొచు నెంతయుఁ. ౫౦ 8235

తే. మాయలను గొట్టఁబడుచును ♦ మానమెడల
వికృతరవమున నార్చుచు ♦ విబుధనాథ
వజ్రసంహతనగరాజఁవారముల్లు
ధరణిఁ గూలిరి రిపు వున్నఁతా వెఱుఁగక. ౫౧ 8236

చ. వనచరు లాత్మసైన్యముల ♦ వాఁడిమొనల్ గలసాయకంబు లా
యనిఁ బడుచుండుటే కనఁగఁనైరి వరంబునఁ గన్నమాయచే
తను గనరాక కప్పుబడి ♦ తాను నభంబున నున్న యింద్రజ
త్తన నెటులుండునో గన రఁపంశియుఁ జాలకపోయి రంతటఁ. ౫౨ 8237

క. దనుజేశుండు మహాత్ముఁడు, సుశీలితీత్యౌగ్రములయి ♦ సూర్యునిసలఁ జ
క్కసికాంతి వెలుఁగుశరముల, ననూనగతి వైచి దెసల ♦ నన్నిటిఁ గప్పెఁ.

క. వనచరుల నొంచె; మఱి యతఁ, డనలునివలఁ గ్రోలుచున్న ♦ యాశూలములక
ఘనఖడ్గపరశ్వధములఁ, గన మిడుఁగులు లొప్పు కడిశిఁఖలుపై కెగయఁ.

తే. గిరిగిరంద్రిప్పి యట్టై నుఁగ్రీవులము, నందు జడివాన గురిసినఁయల్లు వైచె;
నంత నక్కపియాధపు ♦ లగ్నితూప్తి, దనజవరబాణహతులయి ♦ తనువులెల్ల.

తే. భిన్నములుగాఁగ రక్తంబు ♦ వెల్లువలయి
పాఱఁగా పుల్లకింశుకఁపాదపముల
వలెను గనఁబడి యూఁతకై ♦ యిల నొకరివ
యిని మఱొక్కరు పడుచు నాఁర్చిని మునుఁగుచు. ౫౫ 8241

తే. వికృతరవమున నార్చుచుఁ ♦ బృథ్విఁగూలి;
రంతఁ గొండలు తలలెత్తి ♦ యంబరమును
గనుచు నయనంబులక దీప్తఁకాండము లొగిఁ
దగుల నొక్కరిపై నొకఁడుగఁ బడుచును. ౫౬ 8242

క. ధరణిం బడియుండిరి; కర్బరవర్ణ్యం డింద్రజిత్తు ♦ పూనిక హనుమం
తు, రవికుమారుని, సంగదు, హరివరుఁడొ గంధమాదఁనాహ్వయుమఱియఁ.

సీ. వేగదర్శి, సుషేణు ♦ భీమబలోపేతుఁడగు జాంబవంతుని, ♦ నాగవాతు,
మైందుని, ద్వివిదుని, నమహితుఁడొ నీలుని, గజుని, గోముఖుని, నిఠామబలుని

- నాకేనాని, నల్లై ధ హరిలోము, వనచరపాలు, విద్యుద్దంష్ట్రైః ధ బ్రబలుఁడై న
యట్టిసూర్యానను ధ నాదధిముఖునిని, బావకాక్షుని, నలుఁ ధ బరనుబలము
- 1 ఆ. గల్లు జ్యోతిముఖుని, ధ గపివరుఁగుముదుని, బ్రాసకూలసశితః బాణములను
బ్రహ్మమంత్రయుక్తః ధ వ్యశరంబుల, నీకపీంద్రవిశతి ధ నెలమి నొంచె. ౬౧
చ. కనకనుపుంఖబాణముల ధ గాఢగదాతతి వానరేంద్రుల
గినుక వహించి నొంచి తనుఁ ధ గేవలశూరునిగాఁ దలంచి రా
మునిపయి లక్ష్మణాఖ్యునయి ధ భూరిరవిప్రభ లట్టి తీవ్రకాం
డనిచయ మొక్కరీతి సురః నాయకవైరినిగుడ్చె నీర్వ్యచే. ౬౨ 3245
- ఆ. ఇట్లు లింద్రజిత్తః పీనసాయకనర్హ, మేచి కురియుచున్న ధ నించు కేని
నలిలధారలట్లు ధ త్యోపతిరాముండు, తలఁచి లెక్కనొనక ధ శనసునమున. ౬౨౪
క. తనచుట్టునున్న నై న్యం, బును గని విన్ద్యము తోచు ధ బుద్ధిబలమున
గని లక్ష్మణు నిట్లనియెను; ననుచా! ధ యుగారాక్షసేజ్యః ధ డనురారి తిగ. ౬3
క. ఘనమైన బ్రహ్మమంత్రం, బును మదిలో నాశ్రయించి ధ పొంగుచు హరిసే
నను గొట్టుచు భయదంబగు, నునసేవల గూల్చి వాఁ ధ సుధ్యునిగతుల. ౬3౪
క. మవలక శరముల నొంచెడు; ఘనబలుఁడై బ్రహ్మతనకుఁ ధా నిల్చిన యా
పెను వరమున నాకాశం, బునఁ దనభయదాంకకంబుఁ ధ బూనిక మెఱయ.
- చ. కనఁబడకుండఁ జేసి యదిఃకారణమై తగ బాణమోక్షణం
బును గడుఁజేయు నీదనుజఃపుంగవునె ట్లనిఁడంప శక్యమా?
విను మతిమంత! యస్త్రవిది ధ విశ్వములకా మహనీయ మిట్టిరీ
తిని దగుదీని పుట్టుకకు ధ నవశ్యయై నుటి హేతుభూతుఁడై. ౬౨౪ 3250
- క. నిరుపమవిభవుండుగునా, ననినీజభవునాహిను మెచ్చు ధ శక్యముగా దె
త్రుణముననంచుఁ దలఁచెన, వరముతనిం గలఁగ కీపు ధ బాణవతనముక. ౬౬
తే. ఓర్పుకొనుము నాతోఁగూడి ధ యువ్యమమున;
దనుజన త్రముఁ డీతఁడు ధ ఘనశౌతతి
నల్లై పరఁగించి దిక్కుల ధ నఖిలములను
గన్పుచున్నాఁడు చూడమా ధ కపిబల మిది. ౬౭ 3253
- శి. పతితాగ్ర్యశూరగణమై, ఖీతి నెంతయు నెలర; దితఁడు ధ చేలఁగుచు బవరం
బు తగం జేయక మనమి, ప్పు తెలివిలేక యనిచేయఁ ధ బూనక యిచట. ౬౭౪
- తే. హర్షరోషంబులను మాని ధ యవనిని బడి
మూర్ఖుఁ గనియంటఁ గని రణంఁ బునను విజయ

1 సూర్యాననం జ్యోతిముఖమ-అనిమా. ఇంతకుముందున్న కేసరిం అనుపద మార్గమనివ్రాసిన
వాక్యభ్యానకర్త జ్యోతిముఖమనవో శేమియు వ్రాశనందున నాశబ్ద మట్లేయున్నదని యూహిం
పఁబడినది. జ్యోతిర్ముఖః డనుట సామాన్యవిదితిముగదా. 2 ఆసౌ పునర్నిత్యణ కాక్షసేంద్రో బ్రహ్మ
స్త్ర మశ్రిత్య సురేంద్రశక్తిః-అనిమా. 3 ఏతచ్చ స్వం పతితాగ్ర్యశూరం-అనిమా.

లక్ష్మీనిం గాంచి మదమున ♦ లంక కేగఁ

గలఁడు నిశ్చయ మిదియని ♦ పలికె సంత. ౬౮

8254

క. అనుజన్ములు తచ్చరములు, తనువులఁ బీడింప నట్లై ♦ ధరఁబడియుండం

గని దనుజేజ్యుఁడు హర్షం, బున నచ్చట సింహనాదమును గావించెన్. 3255

క. వనచరసేనను రాఘవులను దుఃఖము పాలుచేసి ♦ లఘుగతి దనుజేం

ద్రనియతపాలితయగులం, కను జేరెను సఫలితాత్మ కాంతుం డగుచున్. ౭౦

జెబ్బదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

2౪ - వ సర్గము.

— ❧ — హనుమంతుఁ డోపధిపద్యతిముఁ దెచ్చుట. రాహుగులు మూర్ఖులఁ దేలుట. ❧ —

చ. హరిపతిసేనయంతయును ♦ నయ్యనిఁ గీడ్పడియి న్నరాము, సో

దరుఁ గని భీతి మూర్ఖులెను ♦ దశసేనయంబున బొంబవంతుఁ డా

సరిసిజమిత్రపుత్రుఁడును ♦ శక్రునిపౌత్రుఁడు నీలుఁడేమి య

త్తగుణమునందుఁ జేయుటకుఁ ♦ దారు సమర్థులుగాక యుండఁగన్. ౧ 8257

చ. కని మతిమన్వరేణ్యుఁడయి ♦ క్రాలు విభీషణుఁ డాస్థవంగసే

నను భయవిహ్వలంబుఁ గని ♦ నైజములై యతులంబులై న చ

క్కినివచనంబులం బ్లవగఁ కాంతుల నూఁడిలంగఁ జేయుచున్;

వనచరులార! సాధ్యసముఁ ♦ బాయుఁడు రాముఁడు లక్ష్మణుండనిన్. ౨ 8258

సీ. శక్రుసాయకతతిఁ త్కలులయి యవశులై వెఱఁగఁదినారని ♦ శతలఁ బడఁగఁ

దగినకాలము గాదు ♦ దానికి నవకాశమే లే డదెల్లన ♦ నీమహీశ

తనయులు బ్రహ్మదేవునివాక్కు నెఱ్ఱెయి గౌరవింపఁగఁ బరుఁ ♦ డీరసమున

వైచినశరములఁ ♦ బరిభవింపఁగఁ బడినట్లున్నవారు వే ♦ ఁరియలేదు;

తే. బ్రహ్మ యాయుంఁడవై రికిఁ ♦ బరమకరుణ, సఫలవేగము గల్గునఁ ద్రుంబు దీని

నిచ్చె నీరాజపుత్రకు ♦ లీమహాస్త్ర, వరమునన్ గౌరవింపఁగఁ ♦ ధరణిఁ బడిరి. ౪

క. కనుకం దీనికి భేదం, బును బొందఁగ నేల? యనిఁగఁ ♦ బూనిక మతిమ

ద్ధనుఁడగు వాయుతనూజుఁడు, వనజజనస్త్రమునఁ గల్గు ♦ భక్తిబలమునన్.

ఆ. ఒకముహూర్తకాల ♦ మొయ్యిన బద్ధుఁడై

యండి యవని ముక్తి ♦ నొంది, యవ్వ

భీషణోక్తులఁ దగ ♦ విని పల్కె నతనితో;

బలముగలుగు నిక్కఁపులు రణమున. ౫౪

8261

క. హతులై రింకెవరెవ్వరు, తీరిఁబడియుం బ్రాణములను ♦ జెందినవారో

నెతకుచు నాశ్వాసంతము, దితిబాన్వయరత్నము! యని ♦ తెలియఁ బలికినన్. ౬

- క. ¹ఆరాతిరికాలంబున, వీరులు వారిన్ద్ర ఆంశం వెన నుల్కులఁ గొం
చారణభూమిని వెనకిరి, వారక వీరులగు కీశభటులం బూన్కిన్. 2 3268
- క. కరములు తొడలును దోకలు, చరణంబులు నేర్పు మెడలుశరములఁ దెగి న
త్తురు గాఱి ²మూత్ర మొక్కట, వసునక న్రవియింప గిరులవలెనందండు.
- సీ. పడియున్న సనచరంపటలంబుచేతను భాస్విచుక దుస్థిపడినశస్త్ర
ములచేత నిండి యాపాలికలను దగంగఁ గాంచి రాయిద్రులు; † కపివిభుండు
నంగడుండును, నీలుఁ † డాశరభుండును గంధమానస, గవాక్ష నలు లట్టై
యావేగదర్శియుఁ నాను పేణుండుమైందుఁడు నాచుకుఁడుద్వినిఁడును జోశిత
తే. ముఖుండు సనసుండు మఱికపిఁముఖ్యులైన
యన్యవనచరులును బచ్చివల్లె యవనిఁ
బడియుఁ గదలక యుండి నపుడు కనుఁగొని;
రంత బ్రహ్మకుఁ బ్రియుఁడైన † యాచునురుండు ౧౧ 3265
- క. వనజజనశ్రుంబున నా, దినపంచమభాగమున నతిస్థిరబలులక
వనచరుల నఱువదియు నేడును గోల్లచు జంపె నెక్కుండుం గినుకమెయిన్.
- చ. హనుమయు నావిభీషణుండు † నట్లు భయంకరమైన నమృత మో
యనఁ దగు నాకపీంద్రబల † మంతయు, సాయకపీడితంబునై
కనబడ జాంబవంతు వెడకంగను సాగిరి యధికామిలో;
³వనచరవల్లభుండును స్వభావముచేతనె స్పర్ధుఁ డందునున్. ౧౩ 3267
- తే జ్ఞానవృద్ధుండు సాయకశతనిపీడి
తాంగుండును నయి చల్లారిఁనట్టి యగ్ని
కరణి నుండంగ నావీరు † ఘనుని జాంబ
నంతుఁ గాంచి విభీషణుఁ † డెంతొకూర్చి. ౧౪ 3268
- క. పరిసరమున కేగి కపీశ్వరి! చారుణబాణనిహతిఁ † బ్రాణంబులు నీ
వరయం జెనరవుగా దే! వరధిషణా! చెప్పువయ్య † వాక్కిలులైనన్. ౧౫
- క. అనిన విభీషణులక్కుల, విని భల్లుక నాయకుండు † విపులశ్రమముం
గని మాటలాడనూర్కొని; చనుజేంద్రా! వీరవర్య! † త్వన్శరవమున్. ౧౬ 3269
- క. విని నిన్నెఱిఁగితి భీకర, ఘనశరములఁ బీడితుండఁ † గావున దృష్టి
నినుఁ జూడఁ జాలకున్నా; నఁఘా! యేమహితునిఁ గనియంజన యెలమిన్.
- క. అనిలుండును సత్పుత్రునిఁ, గనినారను ఖ్యాతిఁ గనిరొ † కపితిలకుం డా
హనునుంతుండు ప్రాణములిక, మనియుండినవాడె కాదే! † త్వాన్ఫలిననియెన్.

1 ఉల్కాహస్తా తదాంత్ర-అనిమా. ఇల నుల్కులనఁగాఁ గొఱపులు అనియర్థము.

2 ప్రసవ్విః కుతేజం గాత్రైః-అనిమా. ప్రసవ్విః=మూత్రియధ్విః-అనివ్యాఖ్య 3 వనచరశబ్ద హి
రామాచారమునఁ గపిభట్టాకచాచముగాఁ బ్రయోగింపఁబడినది

క. అనుజాంబవంతువాక్యం, బును వినుచు విభీషణుండు ♦ భూపతనయులగ
ఘనులైన రాసులత్తణులను నడుగక హనుచు నేల ♦ లలి నడిగితివో? ౧౯

తే. అనిలజనిపై నఁ జూపిన ♦ యంత నుప్రి
యము హాశీశ్వరునందును ♦ సంగదుపయి
రామునందును గాని యా ♦ స్వ! కనఁబఱుప
వైతి వేలొకొ; యనిన నఁయ్యవఘువల్కు. ౨౦

8271

క. విని జాంబవంతుఁ డిట్లును; దనుజుణ్ణి యింక యుండ ♦ నమి వాయుతనూ
జని నడిగినట్టి కారణముచు దెల్పెన; హనుచు హూఁముఖ్యుం డొకఁడే.

చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్లలిగి ♦ ధాత్రిఁ జెలంగినఁ నక్కువారలీ
యనిమొనఁ జచ్చినక విచు భిమం బొకయింశయులేదు ప్రాణముల్
తనువున నున్నయట్లులె; యు ♦ శం డొక డజ్ఞుజీవితుండైయె
మనమిటఁ బ్రాణముల్ గనియు ♦ త్కౌఠలిఁ జచ్చినవారమే నుమీ! ౨౧

తే. దనుజపుంగవ నాయనా! ♦ యనిలునంశ
వాఁ డగుచు వీర్యమున నగ్ని ♦ పంటివాఁడు
నయి సమీరకుమారకుం డైన హనుచు
యనువులం దాల్చియుండిన ♦ నపుడు మాకు. ౨౩

8271

క. కలుగు నిల జీవితాశయుఁ, బలు కిది సశ్యం బటన్న ♦ వాయుకుమారుం
డెలమిని వృద్ధుండగుచుం, జెలఁగెను నాజాంబవంతుఁ ♦ శేరి నియతిచేడ.

క. చరణంబులకుఁ మ్రొక్కెను; వరభల్లూకంబు జాంబవంతుఁడు విలస
చ్చరవీడి తేంద్రియుఁడు న, య్యరసుణనే హనుచుననుచుఁ నొగి మ్రొక్కంగఁ.

క. విని తాను మరల జననం, బును జెందిన మట్లు తలఁచె ♦ బుద్ధిని; నంతక
ఘన తేజఁ డతఁడు హనుమం, గని యిట్లని పల్కెఁ బ్లవగఁ కాంతా! రమ్మా!.

చ. వనచరులం గృపామతిని ♦ బాగుగఁ గావుము; నీకుఁదక్క నీ
వనచరపాలిఁ గానఁదగు ♦ బాహుపరాక్రమ మున్నట్లుండు లే
దనుపమక క్తి వీవు మఱి ♦ యందఱకుం బ్రియమిత్తుఁ డన్నవే
రు నియతి నీకె చెల్లు నిల ♦ రూఢిగ నాపలు కాలకింపుమా. ౨౬౪ 8281

సీ. త్వత్ప్రత్యుండే యిట్టితఱిఁ బరాక్రమమును గనఁబఱుపందగుఁ ♦ గవులయందు
శౌర్యంబుఁ జూపంగఁ ♦ జాలినవాఁడు నాకగవకలేదు; నీహరిభటులకు
భల్లక సేనకుఁ ♦ బ్రమదంబు గల్గింపు శరజాలవీడితఁసర్వగాత్తు
లగు రాఘవులను నీయదనునఁదగువిశల్కులను జేయుము; వినుఁ మొగిఁబథంబు

తే. జలధిదావున మీఁదుగాఁ ♦ జాలదూర
మరిగి హిమవంత మనునగఁ పరమునకును

జనవలయు; శత్రునూడనా! ధూలయెత్తు

గలిగి ఋషభాద్రి యొకక డండుఁ ♦ గనకమయము. ౨౯౫

8282

క. కనఁబడుఁ గైలాసంబును, గననగు నవ్యానిఁ గాంచఁగల వోవీరా!

వినుమా! గిరియుగ్ధాంతరమున నతులప్రభులదీ స్తమునయి చెలఁగుచున్. ౩౦౫

¹ తే. ఎల్లయోషధులం గూడి ♦ యెనఁగు నోష

ధగిరి యటఁ జూడనగుఁ గపిశత్రుజగిరి

శృంగమునఁ బుట్టి కాంతులఁ ♦ జెన్నుమీఱి

దశదిశల వెల్లఁజేయుచు ♦ యశమునఁ దగి ౩౧౫

8284

క. కనఁబడు దివ్యాషధు లో, ముసఘా' నాల్గందు ననుచు ♦ ననియె' మఱియున్

విను మృతులం బ్రదికింపఁ, గను జేసెడుశక్తి గలిగిఁక్రాలును గానన్. ౩౨ 8285

² క. మృతసంజీవిని యనఁగా, షీతిఁ బేరుంఁగాంచె; మఱియు ♦ జీవించిన నె

వ్యోమమునఁ దిగుంకగు నా, వితమున శల్యములఁ దీసి ♦ వేయుచు గానన్.

ఆ. అది విశల్యకరణి ♦ ముచుపేరుఁ గాంచె; న వ్యలను జర్మ మొక్కఁధంగి నొకటి

గాఁగఁ గూర్చునది ♦ కావున సంధానకరణి యనఁగఁ బేరుఁగాంచెనొకడు.

తే. వ్రణజనితమైనయట్టి వైవర్ణ్య మెల్లఁ

బోవఁగాఁ జేయు నద్వికాపుననె షీతిని

దనరు సావర్ణ్యకరణి, యుత్తనువు నెల్లఁ

గాంతి నమతను గల్గింపఁ ♦ గలది యదియె ౩౩౫

8288

క. హనుమా! పవమానప్రియ, తనయా! యోషధులనెల్లఁ ♦ దగ నేను వచిం

చినవానిఁ దీసికొని చ, య్యన రావలయున్ గవీంద్రు ఁలాత్తులు గానన్.

తే. వారికూటఁ గల్గింపఁవలయుఁ బ్రాణ

దానమును జేసి; యనెడు నాతని పలుకుల

హరిలలాచుము హనుమంతుఁ ♦ డాలకించి

నలిపూరములను మహాజలధికరణి. ౩౪

8290

క. బలముల యాధిక్యమునన్, జెలఁగె; మహావీరుఁడును ప్రసిద్ధిని ధరలో

విలసిల్లు హనుమ యవ్వడె, సులలితగతి నాత్రికూటశుభగిరిపైకిన్. ౩౫

³ ఆ. లక్ష్మి దుమికి పర్వతాగ్రవంబుఁ బీడించు, చును ద్వితీయగిరివలెనె కనంగఁ

బడియె; బర్హతమది ♦ పాపనిపదఘాతములకుఁ గలఁగె, మఱియుఁభూమిధరము.

క. కరము నివీడిత మాటన్, బరిభగ్నాంగమయి నిల్వఁబడఁ జాలక తా

1 సర్వాధిముతం వీర ద్రక్ష్య స్తోమధివ్యతిష్ఠ-అనిమా. 2 మృతసంజీవిం చెన విశల్య కరణి మఱి, సావర్ణ్యకరణిం చెన సంధానకరణింధి-అనిమా. ఈశబ్దములను పుస్తకీకర్తృములు వ్యాఖ్యానానుసారమే తెనుఁగునఁ జేర్పఁబడినవి 3 వీడయన్ పర్యతోత్తమమ్-అనిమా.

నరయఁగ నశక్తిమంతుని, కరణిం బరికింప నయ్యెఁగఁ గడు దీనముగఁ.

1 క. హనుమత్పదవీడితమా, ఘనగిరి గలభూరుహములు ధి కపివరువేగం
బున నిప్పుగల్గ మండెను; ననూనశృంగములు రాలె ధి నలువులపగిదిగఁ.

ఆ. అట్లు వీడితాంగమయి భగ్నతరుళిలా

తలమునగుచు నడఁకు ధి ధరణిధరము

నందు యుద్ధమప్పు ధి డగుచుంటఁ గపులందు

నిలువఁ జాలరైరి ధి నిశ్చలముగ. 3295

క. హరిపతి యురవడి లంకాపుర మారాతిరిని జూడ ధి భూరిద్వారం

బు రయమునం జలియింపఁ, గురుగృహగోపురము లట్టై ధి కూలిపడంగఁ.

తే. తాను సృత్యముచేయుచంధమున నుండెఁ;

బర్వతాకృతిఁ దగియున్న ధి పవనతనయుఁ

డద్రు నవిస్థిఁ బీడించి ధి యబ్ధియుతము

గా ధరిత్రిని జలనంబుఁ ధి గనఁగఁ తే. 3297

చ. అనిలజఁ డంత నాశిఖరి ధి నప్పుడె వీడి సుమేరుమందరా

ఖ్యనిఖలలోకవిస్తృతిని ధి నందిన కొండలకుఁ నమానమై

వినుతని గన్న వృక్షములు ధి వింతలుగా బహుభంగులం దగం

గ నెనఁగు నిర్ఘరంబుల విఠానిసరోరుహహల్లకంబులఁ. 3298

తే. మఱియు లతలను రుచిరమై ధి మహితవిభవ

యుక్తమై దేవగంధర్వయుక్త మగుచు

వప్తియోజనమితసువిశాల మగుచు

మునులు విద్యాధరులు దేవవనిత లెలమి. 3299

క. తను సేవింపఁగ నొప్పుచు, ననయము నానామృగప్రజానీతమై యొ

ప్పిన పెనుకందరములచేతను శోభిలుచున్న 2 మలయధరణిధరముఁ.

తే. జలదసంకాశతనుడైన ధి శ్విననపుత్రుఁ

డందుఁ గల్గిన గంధర్వయుక్తకిన్న

రులను నాకులపెట్టుచు ధి నెలమిఁ దనువుఁ

బెంచె, నంతటఁ బదములఁ ధి బెను శిఖరిని. 3301

క. బలమునఁ ద్రొక్కుచు మఱి యొజ్జ్వలతరబడబాముఖంబు ధి సనుత గలుగునో

రలరుచుఁ దెజవి మహాదితి, జల భయ పెట్టుటకుఁ బోలె ధి శుంభశ్వినముఁ.

సీ. నిగుడించెలంకయందఁ గల రాక్షసులెల్ల నద్భుతంబుగ నట్టులూర్పుహనుమ

నినదంబువిని భయంబున నించు కేనియుఁ గదలంగ లేరైరి ధి కడఁగి యంత

1 తస్య పేతు ర్మగా భూమా హరివేగా వృ జజ్వలః-అనిమా. 2 మలయధరమనఁగా లంకామలయధరమనియే వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

భయదవిక్రముఁడైన యైరిహంత యతండుభక్తిరాఘవునకుఁ బ్రణతులిడుచు
సతనికిఁగా గొప్పదగుకార్యమును జేయఁగాఁ బూనె; బండవేగమున నొప్పు

తే. సతఁడు ఘణికల్పహా వాల యంతనైత్తి
యెగురఁ బృథ్వుము వంచి, యహీనశక్తి
గలుగఁ జెవులు మడించి వక్త్రంబు బడబ
ముఖమువలె విస్తృతిని జేసి యుదమునఁ దగి. ౪౯

౩౭08

క. తనమది రాముని నిడుకొని, యనుపనుబల మలర నెగిరె యనంబరమున; కా
హనుమ కరనశ్శివేగంబున నూడిన తరుగణములు యభూధరశిలలు. ౪౯౫

క. గిరి నిరతమున్నప్రాకృత, హరులును వాయుజనితోడ యనతిజవమున ని
గ్భరరీతిఁ జిన్నఁగాఁ బడి, వసునగ వేగంబు తగ్గఁ బడిరి జలముల. ౫౦

చ. గరుడసమానవీర్యుడగు యాలికుమారుఁడు భోగిభోగము
ట్లరయఁగ నొప్పుబాహువుల యనపుడు సాచి దిశాతతిం గడుం
గరముల నాక్రమించునటు యగ్గొనఁగాఁ దగి మేరునామభూ
ధరవరమున్న దిక్కునను దద్దయుఁ గ్రాలు హిమాద్రికిం జనె. ౫౧ 3306

క. తనజవమునకుం గలఁగుచు, బెనుభంగము లెట్టె యెగుర యవిధసలిబం
తునిచయము చలన మొందం, గనుఁజట్టుమహంబురాశి యగుచు సతండు. ౫౨

క. హరికరవిముక్తచక్రము, కరణిని వేగంబచనియె; యాదిలితంద్రిక్
గరము జనంబును బోలిన, హరివీరుఁడు భూధరముల యనవనీజముల. ౫౩

క. సరసుల నదులఁ దటాకో, త్కరమును వరనగరముల నితాంతజవమనో
హరజనపదములఁ గాంచుచు, నరిగెను; బిత్పతుల్యవిక్రమాఘ్నఁడుమటియ. ౫౪

తే. లగ్నపథ మాశ్రయించి వీరావతంతుఁ
డగుట విగతశ్రమండయి యతిజవమున
నరిగె; మారుతి సమమానునట్టివేగ

మాశ్రయించి మహాత్ముకార్యంబుఁ దీర్ప. ౫౪౫

3310

క. నిసదంబున దిగ్వితతిని, ఘనశబ్దమయంబుగాఁగఁ యగిశాస్త్రాలుం
డొనరించుచు బోయెను; నా, యనిలజాఁ డాజాంబవంతుఁ డాడినరీతి. ౫౫

క. మనమున నెంచుచు లక్ష్యంబును దాటకయండ వేగమున శ్వేసనుండై
చనుచుఁ దోడనె హిమగిరి, గనియె; బ్రప్రచణనికరశిలతం బగుచు. ౫౬

సీ. బహుకందరంబుల యబరిఘట్టుచు నిర్భరాదుల నెనఁగుచు యనమమగుచు
శ్వేతాశ్రయమహరిఃశిఖరాళితో దగి వివిధభూరుహముల యంతగఁ దగి,
పర్వతోత్తమమయి యాస్థిలు తుహినాద్రినొందెను; మిక్కిలి యున్నతంబు
లై భయంకరములై యలరు నుత్తమశృంగములతోడనొప్పునిస్తులనగంబుఁ
ల. జేరి యందు దివిజస్థిశ్చమునీంద్రసేవితములగుచు బావనతరములయ

యలరు గొప్ప యాశ్రమావళిఁ గాంచెను; ¹ బ్రహ్మకోశపదము ♦ రజతగిరిని.

క. హరిహాయతపఃపదంబును, హరుఁడు విలాసంబుతోటకు ♦ నాశుగ మోక్షం
బరసి యొనర్చిన పదమును, సురలుహయగ్రీవుఁ గొలుచు ♦ చోటునుమఱియొక.

తే. బ్రహ్మశిరమును, విశ్రమాధ్యముగ నిలిచి
యున్న మాసాదులయిన సూర్యునిభటులను;

బ్రహ్మ వజ్రకిమున్నెందు ♦ వజ్రమిచ్చె

దాని, వైశ్రవణపదంబు ♦ భానుదీప్తి. ౫౯౫

3315

క. మును ఛాయాప్రీతికినై, వనజప్రియు వేడి తగ్గ ♦ వరమతి నూహించి

చిన విశ్వకర్మ యానూర్వుని సానంబట్టఁ గట్టఁ నొప్పెడుతావుక. ౬౦ 3316

క. సురలెల్ల బ్రహ్మదేవునిఁ, బరికింపఁగ నుచితరీతి ♦ భాసిల్లు మునీ

శ్వరు లేర్పఱిచిన చోటును; హరకార్ముకమండు పదము ♦ నాతఁడు గనియొక.

౩క. ధరనుండి యధోలోకముఁ, ఒరికింపఁగఁ బోవు నావిఁవరమును మఱియొక;

నిరుపమకై లానవహి, ధరహిమవచ్చిలల ఋషభ ♦ ధరణీధరముక. ౬౧ 3318

తే. మేరునామక కాంచన ♦ భారణీధ

రమును, రాత్రుల భాసిల్లు ♦ నమలతృణవి

తానముల వెల్లు జ్యోతులఁ ♦ దనరుచున్న

యోషధులు పెక్కులున్న యాఁయు త్రిమగిరి. ౬౧౫

3319

క. కని వాయువుత్రుఁ డచ్చట, ననలప్రధిలం జెలంగు ♦ నటు లోషధులక

దనరారు తద్గిరింద్రంబును గని యాశ్చర్య మెఱి ♦ పొందుచుఁ బిదవక.

క. తిరుగుచు నెల్లెడల నతం, డరిసె మహాషధుల; శ్వసనుఁ నాత్మజుఁడు కపి

శ్వరుఁ డెన్నో యోజనంబులు, త్వరిపడి దివ్యోషధులను ♦ భాసిలుగిరినిక.

ఆ. కలయఁ దిరిగి వెడకె; ♦ త్కౌఠరవర్ణము, నందుఁ దనరి దివ్యమైన లతల

వితతి తముగ హింపఁవెడకంగవచ్చెనీ, హనుమయంచు నెఱిగియతులమహిమ.

క. కనఁబడకయుండె నతనికి, హనుమయు నట్లవ్వెయింట ♦ కాత్మను గోపం

బును బొంది యద్ది దుర్భర, మనఁ దగుటక మిగుల నాచ్చి ♦ యనలాత్తుండై.

చ. ధరణిధరంబుతోఁ బలికెఁ ♦ దద్దయు నాదము పొల్పుచుండ; నో

ధరణిధరేంద్రమా! రఘువంతుండునిపై నను నీకునుం గృపా

దరములు లేకయున్నవి గఁదా యిదె నీదగు భావమేని నా

కరబల మూని నిక బెఱికి ♦ త్కౌఠలి జల్లెడఁ జూడ మా ననుక. ౬౬౫ 3324

1 స బ్రహ్మకోశం రజతాలయం చ-అనియూ. బ్రహ్మకోశమను నాశ్రమము. 2 కైలాస మగ్ర్యం హిమవచ్చిలాంచ-అనియూ. హిమవచ్చిలానామ కైలాసపార్వత్య కశ్యపిచ్చిలావిశేష-అని వ్యాఖ్య.

చ అని యతఁ డంత భూమిరుహాహస్తిగణాన్వితమై సకాంచనం
బును నయి వేలధాతువులు ధౌల్పుచునుండఁగ నుల్లసల్లతా
ఘనఘృణియుక్తసానువయి ధ్రావుధరాధరకూటముం గరం
బున గ్రహించితి చచ్చిఖరముల్ గడు నల్పము లాకులంపడెన్. ౬౭౪

తే. వేగముగఁ బెల్లగించె; నావీరుఁ డమరు
లసురవరులును లోకంబు ధ్రువై భీతి
నందఁగాఁ బెల్లగించి యాయుద్ధినిట్లు
లంబరంబున కెగసి బలభాధకుఁడయి. ౬౭౫

3326

క. గరుడోగ్రవేగుడై యంబరమున వేగంబు చన సభస్సదవిజు లా
చరమునఁ దనుఁ బొగడంగఁ, నరిగె; మరుత్పుతుఁడు భాస్కరాభుండగుచున్.

ఉ. భానుసమానకాంతిగల ధర్వతకూటము సంగ్రహించి పెం
పూని నభంబుపై కెగసి యుగ్రమయాఖుని సన్నిధానముం
దాను ద్వితీయభానుఁడన నాతఁడు చక్కవెలింగె; నమ్మగు
త్సానుఁడు త్వాధరేంద్రమన శోభిలుచున్ గిరి సత్వై చేతిలోన్. ౬౭౬

క. ధరియించి వేయి యంచులఁ, గరము విరాజల్లి యనలుఁకాంతులఁ దగి భీ
కరమైనచక్రమును జే, ధరియించిన విష్ణు వట్లు తద్దయు వెలింగెన్. ౬౭౭

చ. హనుమకరంబునం జెలఁగు నాగిరినుండు మహాషధీనువా
సనకు స్వక్రీయజేహములు చయ్యనఁ బ్రాణయుతంబులౌట న
వ్వనచరు లాతనిం గనుచు బాగుగ నార్చిరి వారిఁ గాంచి యా
హనుమయుఁ గార్యసిద్ధి తగె నంచును బట్టుగ నార్చె నీవిధిన్. ౬౮ 3330

క. వారిల భయదవరంబుల, నారిసి లంకాపురస్థులగు రక్కసులున్
ఘోరతరంబుగ నార్చిరి; మారుతి బల మలరుచుండ త్వాధరపతిపై. ౬౮౧

క. వనచరసేనామధ్యమమున వ్రాలి యటం జెలఁగు ముఖ్యకపులకొ
య్యన వంచి యుత్తమాంగంబును మ్రొక్కి విభీషణునిఁమోడం బలరన్.

ఆ. కౌగిలించుకొనియె; త్వాపతితనయు లా, రామలక్ష్మణులు విరాజమాన
ములగునోషధుల దగు లలితగంధంబు, ఘాణిరంధ్రములఁ దగంగ నెక్క.

ఆ. వెన విశల్కులైరి వీరవానరు లెల్ల, వానిగంధమునకు మేను లెల్లఁ
జక్క నమర లేచి యుక్కునఁ బొడలిరి; యంతకుమును సేవాతులైన కిపులు.

సీ. దివ్యోషధులదగు ధవ్యగంధము సోక నంజీవనీకీగల శక్తివలన
క్షణమున లేచి విశల్కరణివలనను విశల్కాంగులై ఘనతనొప్ప
సంధానకరణిజా శక్తిని విరుజులై నావర్ణ్యకరణి ప్రశస్తమహిను
వలన నారాతిరి లలితనిద్రను బొందువాట లేచినయట్లు వజరుచుండె;

నంటించి దహించి; రంతటఁ గొండలవంటి సాధంబులు ధరునఁ గాలి
యిలఁ గూలె; వానియం ధెనఁగెడు సగరువు సరసమై తగుహరిచందనంబు
తే. దగ్ధమయ్యెను; మంచముఁత్యములు మఱియు
నితరమణులును వజ్రంబు ధ లతులకాంతి
సలరుపగడంబులును శుభ్రములగు పట్టు
వస్త్రములును గౌశేయముల్ ధ వరునఁగావె. ౮౫ 3145

ఆ. గొఱ్ఱరోషములను ధ గోమలమేషాది, జంతురోషములను ధ సరసగతుల
సల్లియున్న కంబళాదులు కాంచన, భూషణములు శస్త్రపుంజములును. ౯
క. తురగాలంకారంబులు, కరికంఠవిభూషణములు ధ కఠ్యైఘ్నులు, నుం
దరరథభూషణములు భీ, కరథటకనచాళి, వాజికరివర్ణములు. ౧౦ 3147

క. ధనువులు ఖడ్గంబులు శింజనులును శక్త్యంకుశములు ధ చిత్రములయి భి
తినిగూర్చు తోమరంబులు, ననుపయోమాంచితంబులగు కంబళులు. ౧౧

క. చామరములు పులిచర్మము, లామాడ్కిం జారుతరములై కస్తూర్య
ద్దామనుగంధద్రవ్యము, లామంటలఁ గాల్పబడియె ధ సత్తుణమున. ౧౧౫

క. పురమున ముక్తామణినుం, దరసాధము లుజ్జ్వలాస్త్రతతి యెల్లడ భీ
కరరీతిఁ గాల్చె నవలుడు; తరుణంబున నపుడు పురవతంసమునందు. ౧౧౫

సీ. స్వస్తికాదికభేదసరణులను గృహస్థులగు గాక్షనులకుఁగా ధ నమరువఁబడి
నట్టి గృహంబుల ధ నన్నిటినిం గాల్చె నగ్ని; యప్పుడు లంకాయందు హేమ
చిత్రతనుత్రాణమాత్రధారులు, పుష్పహారోత్తమాంబరధారులట్లై
మద్యపానచలాక్షమండితులగుచారు, మగవిహ్వలచరులు, ధ మత్తువలనఁ

ఆ. బ్రియలయంబరములఁ ధ బ్రియమునఁ గేలధ, రించి రతినిగోర ధ నంచువారు;
వైరులందుఁ గోపభరమూనుచారు గ, దాళిహూలఖడ్గహస్తలు మఱి. ౧౧౫

క. పలలంబులఁ దినుచుఁ బయస్సులఁ ద్రావుచు లలితములుగ ధ శోభిలుశయనం
బులఁ బ్రియలతోడ శయనించి లలిత నిద్రించువారు ధ చెచ్చెఱ భీతి. ౧౧౬

చ. తనయులఁ దీసికొంచు వగఁ ధ నర్థయు వేగమ నాల్గుతట్లకుం
జనియెడు వారునై యిటుల ధ నంకులరీతిగ లంకలోపలం
దనకు నిశాటలక్షలను ధ దారుణవహ్ని దహించి వారిన్
వ్ర్వనఁ దగి మాటిమాటికిని ధ బొల్చెను మంటల మిన్నుదాఁకుచు. ౧౧౭

సీ. ధనయుతంబులు మహాధననిర్మితంబులు గంభీరతల్పసంకలితములును
జారుతరంబులు ధ శాతకుంభవినిర్మితములు చంద్రాకృతి ధ దనరునవియు
సర్థచంద్రాకృతి ధ నమరువఁబడియున్న యవియుఁ బై మేడల ధ సతిశయోన్న
తిని మించునవియు, రత్ననిచయచిత్రితవాతాయనంబుల ధ భాసమాన
శయ్యాననంబులఁ ధ జారుతరంబులై విలసిల్లునవియును ధ విమలమణిఖ

- ఆ. చితములును బ్రవాళ వితతములునునయి, చెలంగి తీవ్రరశ్మిఁ ♦ జేరఁ జరిగి
క్రొంచున్ ద్విణముల ♦ నంచితవీణల, భూషణాళి నినదఁముల నెనంగి ౨౦ 3354
- క. గిరివలె నొప్పెడు సౌధోత్తరముల దహియించె నగ్ని; ♦ దహనయుతిని భీ
కరగతి మండెడు లంకా, పురతోరణములు శిఖాభిఁభూతము లగుచున్. ౨౧
- ఆ. వృష్టి కాలమందు ♦ విద్వ్యద్యుతాంబుద, ములవిధంబు దోఁప ♦ వెలింగె; నంత
నగ్ని చుట్టుకొనఁగ ♦ నాగృహంబులు వజ్ర, వజ్రహతగిరులటు ♦ వసుధఁగూలె.
- చ మనముల హాయిఁ గూర్చెడు విమానములందుఁ బరుండి నిద్రఁగాం
చు నెలఁతమిన్న లగ్ని యటుఁసోఁకఁ దనూలత నెల్లతావులన్
దనరువిభూషణంబులను ♦ దారు తటాలునఁ బాఱవై చి యా
ర్తనిననముల్ ఘటించిరి కఠంబు కృపం గలిగించునట్లుగన్. ౨3౪ 3357
- తే. అగ్నిఁ గాలువిమానంబు ♦ లవి త్రియాసు
లందు దివ్యోషధివనంబు ♦ లట్టె వెలుంగఁ
గానఁగాఁబడు తుహినశిఖరిశిఖరము
కరణి దవ్వలకుం గడుఁ ♦ గానఁ బడియె. ౨౩౫ 3358
- క. పురిఁ గాలెడు హర్త్యాగ్రము, లురుదహనాచ్ఛులను గూడిఁయుండఁ బలాశో
త్తరములు పూచినరీతిగ, నరుణప్రభలలరఁ జూడఁనయ్యె నరుదుగన్. ౨౩౬
- క. కరితురగంబుల కట్లను, ద్వరగా గతుకులు త్రొంచి ♦ వానివిడువఁగాఁ
బరుగెత్త నవిష్టయత్తతీఁ, బుర మయ్యది ప్రళయకాలఁమునఁ గన్గొనఁగన్.
- తే. అలలయురవడిఁ దడఁబడు ♦ నట్టిగ్రాహ
ములఁ గలంగు మహాంబుధిఁవలె జెలంగె;
కట్టు విడువంగఁ బడి భీతి ♦ నట్టె పాటు
నశ్వమును గని దంతియు ♦ నటువరుగిడె. ౨౩ 3361
- క. తురగము భీతింబాతెడు, కరిఁ గని తానార్తినొంది ♦ కడువడిఁ బాతెన్;
బుర మద్ది కాలుచుండఁగ, నరుణములుగ దానిఛాయ ♦ లబ్ధిఁ బడంగన్.
- క. జలరాశి యప్పు డెట్టిని, జలములతోఁ గూడియున్న ♦ సాగరముక్రియం
జెలంగె ముహూర్తం బట్లు కపులు లంకకు నగ్నిఁజెట్టి ♦ పొగలెగయింపన్.
- తే. అమృహాపురి యీలోకఁమందుఁ గలుగు
ఘోరమా ప్రళయంబునఁ ♦ గుంభిని కడుఁ
గాలుచున్నట్లు కన్నడె; ♦ గడఁగి పొగలు
నలుదెసలయందు వ్యాపింప ♦ జ్వలనుఁడెచి. 3౦ 3364
- క. తనశిఖలం గాల్పంగ హా, యని యార్చెడు రాక్షసాంగ ♦ నార్తరవమ్ముల్
వినఁబడియె నట్లు దశయో, జనదూరమ్మునకు మిగుల ♦ సాధ్వసరీతిగ. 3౦౪

- చ. దనుజులు కొండ ఆయ్యనలుఁదారుణుల దేహమున్ జవం
బున దహియింపఁగాఁ బడఁగఁ ♦ బూర్వరమం దపు డుండఁ జాల కొ
య్యన వెలికేగుదేర సహఁరాతురులౌ కపు లట్టి వారిమా
ర్కొని యదలించి; రత్తటిని ♦ గోఁతులభీకరనాదముల్ కడున్. ౩౧౪ 8866
- క. దనుజులు యార్ధధ్వనులును, వననిధి నశదిక్కులను నఁవనినిం బ్రతిని
స్వినము గలుగఁగ నిండెను; జనపతిసుతులైన రామఁసౌమిత్రు లటన్.
- క. ఇరువురు విశేష్యులై యాశరబాధలఁ బాసి మదుల ♦ సంభ్రాంతులు గా
క రయమున నుత్తములుగను, శరాసనము లందుకొనిరి ♦ శౌర్యము పొంగన్
- ఉ. అంతట రాముఁ డుత్తమశఁరాసనముం గొని నారి మ్రోగున
లైంతయు శక్తి జేయ దనుఁజేజ్యులకున్ భయమద్ది కల్గఁగాఁ
బంతము మీఱఁ జేయుచు నఁవార్యముగాఁ జెలరేగె; సంత భూ
కాంతుఁడు చాలఁ గోపమున ♦ గాఢగుణంబును మ్రోగఁ జేయుచున్. 3౧౫
- క. పురహరుఁడు వేదమయమా, శరాసనము మ్రోగఁ జేయఁచందమునఁ దగ్గఁ;
హరికొలఱాహలరవమును, గురుదనుజుల యార్ధరవముఁ ♦ గుంభినిఁ బర్వన్.
- ఉ. వాని నడంచి మించి రఘుఁవర్యుని జ్యోధ్వనియే వినంబడెన్;
వానరు లేచి చేసెడు రఁవంబును రాక్షసభీతినాదముల్
మానసనాధుజ్యోరవము ♦ మానుగ మూఁడివి దిగ్విజంబునం
దూని చెలంగె; నత్తటిని ♦ నుద్ధతి రాముఁడు శత్రుభీముడై. 3౧౬ 8871
- క. ధనువును మ్రోయించుచు వైచిన బాణము లట్టై రజతశిఖరము రీతిం
గనుపట్టు పురద్వారంబును జూర్ణముచేసి కూల్చెఁ ♦ బుడమిం బడఁగన్.
- సీ. దానవేంద్రులును విఁమానంబులందును సద్భంబులను రాముఁశరగణంబు
నడుటయు కన్గొని ♦ పరమసంగరమున కనువగు యత్నంబులను నొనర్చి;
రట్టు లారాక్షసు ♦ లనికి సన్నాహముల్ చేయుచు భీకరఁసింహనాద
ములు చేయుచుండ నిఁమ్మల రాత్రియదికాశరాత్రిచందమ్మన ♦ రాజిలె; నపు
- తే. డామహాత్ముఁడు సుగ్రీవుఁ ♦ డాకవీంద్రు
లను గనుంగొని మీరలు ♦ దనుజవర్యు
సంతిపురమున కాసన్నఁమైన మధ్య
కక్ష్యకగుద్వారమును జేరి ♦ కడిమి మెఱయ. ౩౧౭ 8878
- క. అని యొనరింపుఁడు మీలో, వనచరుఁ డెందెందునున్నఁవాఁడై నను నా
జ్ఞను దీని మీఱునో యాశని శాసనదూషకునిగఁ ♦ దలఁచి తటుకునన్.
- తే. ఒక్కయెగురునఁ బట్టి మీ ♦ రుక్కడఁగఁ
జంపవలయుఁ జూడీ! యని ♦ శాసనంబుఁ

జేసె; మండెడునుల్కులఁ ♦ జేత నూని
యాహరీశగణంబు ద్వాపరాంగణమున. ౪౩

8875

క. నిలువం బడఁగాఁ గన్గొని, వలలాశనవిభుఁడు శ్రోధఃపరవశుఁడయ్యెన్;
గలఁగినమదితో నంగంబుల నాతఁడు విజుచుకొనుచు ♦ బోరున నడరన్.

తే. దిక్కు లెల్లను గలఁగె, భీతిని జనింపఁ
జేయు రుద్రుని యవయవజృంభితోగ్ర
రోషమెల్లఁ జెలంగుచు ♦ నూపమొంది
నట్లు రావణుఁ డగవడె ♦ నయ్యడనున. ౪౪

8877

క. అనుజుఁడగు కుంభకన్ధుని, తేనయులను నికుంభకుంభఁడనుజేంద్రులఁ జె
క్కుని శాచరులం గూరిచి, చనుఁగని యనికంపె బ్రవగఁనమితిం జంపన్.

తే. కడఁగి యూపాక్షశోణితాక్షప్రజంఘ
కంపనులు వారితోఁగూడి ♦ కపులపైకి
నరిగి; రారావణుఁడు మహాత్తరబలులగు
వారినందఱఁ జూచుచు ♦ బలికె నిట్లు. ౪౫

8879

క. ఇటునుండి వెడలునపుడే, పటుసింహరవంబు లొప్పుఁ ♦ బ్రవగము లదరం
డటుకునఁ గదలుఁడు విజయంబటఁ దప్పక గొనుఁ డటంచు ♦ నాహ్లాపించెన్.

చ. అని యతఁ డాజ్ఞచేయుటయు ♦ నాదనుజుల్ జ్వలితాయుధంబులం
గొని పలుమాటు లుద్ధతిని ♦ గోయని యూర్పుచు లంకనుండి వే
చనిరి; ప్లవంగ కాంతులను ♦ జక్కని యుల్కులరోచులన్ మహా
దనుజకలాపకాంతులను ♦ నదృటమధ్యగతాంబరంబు నొ
య్యన వెలుఁగంగ నాతమను ♦ లన్నియు జీర్ణము లయ్యె నయ్యెడన్.

తే. అప్పు డుదయించినట్టి తాఃరాధిపరుచి
యు, నుడుకాంతియు, నుభయసైన్యోరుభూష
ణముల తేజంబు లభ్రచఃఘము వెలుంగఁ
జేసె; నయ్యెడ వెలుంగు శశిరుచిగముల ౫౦

8882

క. జ్వలియించుగేహములకాంతుల భూషణవితతరుచులనున్ వానరసే
నలు దానవసేనలు నుజ్జ్వలకాంతుల నెల్లయెడల ♦ నటలెను మిగులన్.

తే. పైకి జ్వాలలు వ్యాపింప ♦ భయదరీతి
మండుగృహముల కాంతు లుద్గండభంగ
చలితసాగరమునను రఃసాతలంబు
దనుక వ్యాపింప వెలసె నెంతయు జలనిధి. ౫౧

8884

క. చలదంబరదృశ్యవతా, కల మతాన్యద్యభిలచిష్టాః కలితధ్వజరా
జులఁ గూడి ఘోరరత్నో, బలమయ్యది ఖడ్గరూపఃపరశుతతులచేన్. ౫౩ 8885

తే. భీమహయకరిరథభటస్తామ మగుచు, నుజ్జ్వలద్భీచుశూలగఁదోరుఖడ్గ
కార్ముకప్రాసతోమరఁకలితమగుచు, భయపవిత్రమపారుపఁభటయుతమయి.

సీ. ప్రచలితప్రాసమై ధాజితకింకిణీ, శతనాదితంబయి ధక్కుమెఱిసె;
భటులందు నిరుపమఁభిర్మభూషణలనదృఢజలయి పరశువుల్ భూరిబలము
గనఁబడఁ ద్రిప్పుచుఁ బెనుశస్త్రముల నట్లై వడివడిఁ ద్రిప్పుచు బాణములను
గార్ముకంబుల వెనుకం దాల్చి యనిమొన ధనువులు విఱిగిపోయిన మరలను

తే. వానిఁ దాల్పంగ నెంచుచు వరసుచండ
న సుమమాల్యనురావాసఁనాయుతమయి
గాలి వీవంగ నొప్పిరి; చాలశూరు
లలరి జలదాకృతి ధవ్వనింప బల ను దొప్పె. ౫౭

3387

చ. దనుజుల యబ్బలంబు భయఁనంబయి చూడఁగ నొప్పి వచ్చుటం
గని హరిసేన యత్తఱిని ధక్కిగనార్చుచు వేచలించి పో
యెను దగ మార్కొనంగ; దనుజేశ్వరు గొప్పబలంబు నంతఁ జ
య్యన నెగురంగ నూల్కొనుచు నాహరిసేనలమిఁది కక్కిపైఁ
జనుశలభంబులట్లు చనె శౌర్యము సాయముగాఁగనంతట. ౫౯

3388

తే. దనుజభటు లంత నన్యోన్యఁఘనభుజముల
యొరపిడిని దీప్తతరవజ్రఁపరిఘము లొగి
సానఁబెట్టినయట్టులు చాలఁ గాంతి
వెలుగ నవ్వార లెంతయుఁ జెలఁగి రవుడు; ౬౦

43౯9

చ. వనచరు లంత యుద్ధమున వారని కోర్కెలఁ బిచ్చియెత్తెనో
యనఁ దగునంతటిం గొనుచు నట్టులె ముష్టుల నూనుచు గిరుల్
గొనుచును గొట్టుచుఁ ధరణిఁ గూలఁగఁ జేయుచు దూఁకుచుండిరా
దనుజులు భీకరాకృతులఁ దాలించి మార్కొని వారినంతట. ౬౧

3390

చ. శిరములు తీక్ష్ణఖడ్గములఁ జెచ్చెఱఁ ద్రుంచుచుఁ గ్రీడనల్పి; రా
హరివరు లేచి రాక్షసులఁవొ చెవులొక్కటఁ బండ్లఁద్రెంచి భీ
కరతరముష్టిఘాతములఁ గ్రన్నన శీర్షములం బగుల్చి ప్ర
స్తరగణసంప్రహరమునఁ దత్తనువుల్ వడిఁద్రుంచి రంతట. ౬౩

3391

క. వనచరులందుం గొండలు, దనుజులలో బలము గల్గి దర్పముఁదగువా
రిని బెక్కండ్రం జంపుచు, ననూనబలవిక్రమములఁ నవు డలరి రని. ౬౪

తే. భయదహపులు రాక్షసఁప్రవరు లంతఁ
గపివరేణ్యులఁ దీప్తఖడ్గములఁ ద్రుంచి
రయ్యనిని దన్నుఁగొట్టిన యుతసి నొక్కఁ
డట్టై కొట్టెను మఱియొక్కఁ డాగ్రహమున. ౬౫

8393

క. తనుఁ బడఁ ద్రోసినవానిం, దనివిచనం గ్రిండఁద్రోసెఁ ♦ దను నొక్కఁడు తిట్టినవాని నొక్కఁడు నిందిం, చెను గొఱికినఘానిఁ గొఱికె ♦ చేరి యొక్కఁడనిక.

సీ. అనియొనంగుమునాకుఁనని, యొకండిచ్చుచునున్నాఁడురణమనిఁయొక్కఁ డిదిగొయిచ్చుచునున్నాఁడ ♦ నేనని యొక్కఁడుఁగవ్వుము పెట్టుకొనఁదేల? ♦ చక్కనిలువు మనియొకండునుబీరఁమునఁబల్కుకొనుచుండి; రయ్యనిదానవుల్ ♦ హరిబలములు వస్త్రముల్ వ్రేలాడఁవర్తము ల్దొలఁగంగ నాయుధంబులు జాఱిఁయవనిఁ బడఁగ

ఆ. యష్టిశూలముల మఁహాస్రాసముల ఖడ్గముల గ్రహించి యటఁ దుఁములముగాఁగ బోర సంగరమది ♦ ఘోరతరంబయ్యె; నందు రక్కసులు మఁహాగ్రహమున. ౬౮౫

3895

క. హరుల దశసప్తసంఖ్యల, వరుసగ నొకసారి బలిమిఁబట్టి విసరివైచిరి చచ్చునట్లు; దనుజుల, హరివక్త్రులు నట్లై చంపి ♦ రంపకఁ గడఁకన్. ౬౯౫

తే. వననముల్ కేశముల్ వీడ ♦ వర్మములొగి వసుధఁ జూర్కంబులై పడ ♦ ధ్వజము లట్టె విఱిగిపడ దిక్కులేకున్న ♦ వీతకృపుల దనుజులం జట్టుముట్టి రాఁతరుణమందు. ౭౦౫

3891

డెబ్బదియైవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౬ - వ సర్గము.

అంక దాసు లకంపనామలఁ జంపుట. అంక-

క. వీరజనక్షయమై యతిఁ, ఘోరంబుగ సంకులముగఁ ♦ గొనసాగెడునా భూరిరణంబున సంగదుఁ, డారసి మార్కొనియె భీక ♦ రాకంపనునిక. ౧ 3398

క. అతఁ డయ్యంగదుఁ బిల్చుచు, నతిశయకోపమునఁ బెనుగఁదాగ్రమునన్ విచ్యుతినొందకుండఁ గొట్టెను, నతఁడు తదాఘాతమునకు ♦ నార్జిజలింఁచెన్. ౨

తే. సోలె సంతటఁ దేజంబు ♦ చాలఁగల్గు, వాఁడు గావునఁ దెలివొంది ♦ వైశమగిరి శిఖర మొక్కఁడు పెకలించిఁచిత్త్రరీతి, వక్షమునవై వ నార్దుడై ♦ వసుధఁగూలె.

చ. అనిని నకంపనుండు హతుఁడై యిలఁగూలుట శోణితాక్షుఁడుం గనుచు విభీతుఁడనమున ♦ గాఢరయంబున సంగదున్ వధిం పను రథవర్తముం బఱిసి ♦ ప్రాణహరాయతకాలవహ్నితు . ల్యనిశితబాణపుంజముల ♦ సంగదు గాఁడఁగ నేసె సత్తఱిన్. ౫

8401

తే. వాలితనయుండు విక్రమఁనంతుఁ డట్లు లర్థచంద్రాకృతిం దగి ♦ యతిశితాగ్ర

ములయి మంగలకత్తులవలె నెనంగి

కంకపశ్రోపమాగ్రముల్ ♦ గలిగి మెఱసి. ౫౪

3402

ఆ. వత్సనంతములన ♦ వజ్రమును శల్యకమును వేరుమిగుల ♦ గలిగి మఱివి
పాఠములన రుచుల ♦ భాసిల్లి వెండియు, బహువిధముల నొప్పుబాణములను.

క. తనువెల్లఁ గ్రుచ్చుబుడగా, దనుజుని వరకార్ముకము రథంబును బాణా
ళిని జూర్ణముగాఁ జేసెను, దనుజేజ్యం డంతఁ గ్రోధతామ్రాక్షుండై. 2

క. పలుకయు, వాలును, గొని యిమ్ముల నేవియుఁ జూడక జవముననింగికిఁ దాఁ
టె లలిఁ, వాలితనూజుఁడు, బలవంతుండగుట మఱియుఁ ♦ బటువేగమునఁ.

ఆ. అంబరమున కెగరి ♦ యారక్కసునిహస్తమునఁ జెలంగుఖడ్గమును బలిమిని
సంగ్రహించి యార్చి ♦ సరభసముగ వాని, మూపునందు ఖడ్గమునఁగడంక.

తే. యజ్ఞసూత్రంబులాగున ♦ నతనిఁ గొట్టి

నట్లు కపికుంబరుఁడు వేయ ♦ నతఁడు చావ

కుండె నంగదం డంత మహోగ్రఖడ్గ

మును గరంబున ధరియించి ♦ ఘనరవంబు. ౧౦

3417

క. పలుమఱు చేయుచు ననిలో, రు నితరమహాసురులను ♦ బట్టి వధింపం
జలమునఁ బోయెను; హోటక, విలశితకేయూరుఁ డగుచు ♦ వీరుండగుచుఁ.

క. దనుజుం డాతం డినుపగ, నను ద్రిప్పుచు వెంటసంటెఁ ♦ దగ నంగదునిఁ;
గని యారీతిని వీరుం, దనుసముబల మలర నాయతాక్షుండగుచుఁ. ౧౨

క. యూపాక్షుండు ప్రజంఘుం, జేవునఁ దనవెంటరాఁగి ♦ నినుమడియగునా
టోపంబునఁ గడుఁగ్రుద్ధుం, డై పఱిపె రథంబు నట్టె ♦ యంగదువైకిఁ.

తే. శోణితాక్షప్రజంఘులు ♦ శోభిలి తన, రెండుప్రక్కలఁ గలియ నుద్గండరీతి
నవ్విశాఖాఖ్యతారాన్యాయాంతరిఘ్న, పూర్ణ శశివతఁ గపివతి ♦ పొదలుచుండె.

సీ. మైందుండు దివివిదుఁడు మాతులు తొటనంగదుని రక్షించుచుఁ ♦ గడఁగి తమకుఁ
బ్రతిభటుఁడగు సురవైరిని గనుఁగొన నతనిచెంతనె నిల్చి, ♦ రతులవీరు
లతిదీర్ఘ దేహులు నగురాక్షసులు యత్న మమరంగఁ జర్చగదానిధారు
లగుచు వానరులవైకిడరి రాగ్రహమున; సంత మైందద్వివిధాంగదు లొగి

తే. నటఁ దలపడఁ బ్రజంఘయాపాక్షశోణితాక్షులు గగురుపుట్టించు ♦ నట్టిరీతి
సంగరముచేసి; రంతఁ గీశప్రవరులు, తరువులను బైన వైవ భీకరముగాఁగ.

క. ఘనబలుండైన ప్రజంఘుఁడు, తనఖడ్గముచేతఁ ద్రుంచెఁ ♦ దత్తరువుల; నా
వనచరులు వారివౌన్యం, ననహయములమీఁదఁ బర్యోతములఁ దరువులఁ.

తే. వైవ యూపాక్షుఁ డనదృశబాణములను

వైచి యవానిని ఖండించె; ♦ నేచి మైందుఁ

డాద్వివిదుఁడును దనమీఁదఁ ♦ నడరఁజేసి

నట్టి తరువుల శౌర్యవీర్యములు తనర. ౧౯౫

8114

క. ఘనగదను శోణితాత్ముఁ డ, ననిఁబడఁగా నడుమఁ జెండె♦వానిఁ; బ్రజంఘుం
డును బరమర్థనికృంతన, మనూనముచు నైన నఖిల ♦ మట్టై కరమునఁ.

తే. సంగ్రహించుచు నంగదుఁ ♦ జంపనడరె

నతిజనంబున; గురుబలుఁడైన యాప్త

వంగ కాంతుఁడు తనపైకివచ్చు నాప్త

జంఘుఁ గని బలముం జూప ♦ సరభనముగ. ౨౧౫

8416

క. ఇనుమద్దిచెట్టుతో నా, తని మోఁదెను మతియు నతఁడు ♦ దారుణఖిలం
బును గూడిన తద్భుజమును, దనముష్టిం బొడువ ననియు♦ధరణిం బడియెఁ.

చ. గురుబలుఁ డాప్త జంఘుఁడును ♦ గొబ్బున నుత్పలకాంతిఖిలం

త్తురుణమునందు భూమిఁబడఁ ♦ దాఁ గని వజ్రనమానముష్టి భీ

కరగతిఁబట్టి తేజము ని♦కానుము గల్గినవాఁడుగాన నా

హరివరఫాలముం బొడువ ♦ నాగురువీర్యుఁడు చంచలించుచుఁ. ౨౨౫

ఆ. సోలి కొంతవడికి ♦ నుప్రతాపమునఁ దే, జమున నలరుఁ గానఁ ♦ జక్కఁ దెలివి
మరలఁ బొంది యనురు♦శిరము ఖిలమ్మునఁ, దనువుచుండి వాపెఁ ♦ దత్తుణంబ.

క. తనపినతండ్రి ప్రజంఘుం, డనిఁబడ యూపాత్ముఁడు గని ♦ యశ్రునయనుండై
తనయొద్ద బాణములు ముగి, సినకతమున రథము డిగ్గి ♦ శీఘ్రము కినుకఁ. ౨౩

చ. కరమున ఖిలమూని మదిఁ ♦ గ్రమ్మెడు నీర్వృన్ బైకిరాఁగ న

త్వరమునఁ గోపవేగమున ♦ బాహుబలం బలరార తొమ్మునం

గరమునఁ గొట్టి యాద్వివిద♦కచుకపీంధ్రుఁడు వానినిం బలా

త్కరణమునఁ గ్రహించె; నిటు ♦ తమ్ముఁడు పట్టుపడంగఁ జూచుచుఁ. ౨౪

తే. అధికకోపంబునఁ శోణి♦తాత్ముఁ డవుడు

గదను ద్వివిదాఖ్యకీశవ♦క్షమును గొట్టె;

గురుబలాఘ్యుఁడు ద్వివిదుండు ♦ సురవిరోధి

గదను గొట్టినదెబ్బకుఁ ♦ గళవలించి. ౨౫

8422

క. మరలఁ దనుజుఁడు గదఁగొన, నురవడిఁ దా నొడిసిపట్టె; ♦ నురువీరుండై
పరఁగెడు మైందుఁడు కపిబల, వఁదాయూపాత్ముఁ గాంచి ♦ బరవనమలరఁ.

క. కరతలమునఁ బ్రహరించెను; హరివరులై పరఁగుచున్న ♦ యావీరులతో
దుర మొనరించుచు నానిర్భరవైరులు కొట్టి యిడ్చి ♦ రయమొప్పంగఁ.

తే. తలపడం గని యాహరితల్లజులును

వారి నీడ్చుచుఁ బట్టుచుఁ ♦ బోరు నలిపి;

రంత ద్వివిదుండు విక్రమః మతిశయిల్ల

సఖములన్ శోణితాక్షునిఃముఖముఁ జేటి. ౩౨౪

8425

క. తలవడి జఱజఱఁద్రిప్పుచు, బలమలరంగ వాని నట్టెఁ పడవైచి మహీ
స్థలమున దేహము పిండిగ, నలయక యొనరించె బినికిఁ యట మైందుండున్.

క. శరయుగమున యూపాక్షుని, బరవన మలరంగఁబట్టిఁ వాని నలువఁగా
ధరణి హతుండై కూలెను; నిరుపమవీరాళి యయ్యఁనిని గూలంగన్. ౩౪

క. దనుజవరూధిని సాధ్వీనమునఁ గుంభశ్రవునితనయఁముఖ్యుఁ డలరు ది
క్కునకుం బాటెను; వేగం, బునఁ బరుగిడి వచ్చునబలమును గన్గొనుచున్.

ఆ. వారి నూడిల్లఁ బలికి కంభుఁడు మహా, వీర్యశాలురగుచుఁ వెలయుకపుల
చేత దనుజముఖ్యుఁసేన కూల్పంబడు, టపుడు గాంచి తేజఁ మతిశయిల్ల. ౩౬

క. ఒరులొనరుప సాధ్వీముగా, నిరణంబును జేయనెంచె; నికపాత్మజులం
దరయఁ బ్రధానుఁడు ధన్వీని, కరవర్యుండైన కుంభఁకన్లుతనయుఁడున్. ౩౭

చ. మనమున శ్రద్ధనూనుచు సమస్తవిధంబుల నొప్పుచాపముం

గొని గురుకృష్ణసర్పములఁకున్ సరివచ్చుచు దేహభేదనం

బున కనువై చెలంగు శరముల్ పఱపెన్; దనుజేంద్రునుల్లన

ధనువది జ్యాశరావళియఁతంబయి యయ్యెడ ఫీతిడంబునై. ౩౮౪

8431

తే. విద్యుదై రావతాహ్వయఁవిపులవజ్ర, చాపమునుబోలఁ గాంతి నెఁసంగి యట్టి
విద్యుదై రావతంబులఁ వెలయు రెండ, నడగు నింద్రధనుస్సునాఁ వఱలె నపుడు.

క. కనకమయపుంఖమై ప, త్రనిచయయతమగుచు వస్త్రఁరాజత్పిత్రా
ళిని గూడియున్న యాశర, మను జెవి దగులంగ లాగిఁ మునుకొనుకీనుకన్.

క. వనచరవరుడా ద్వివిదుని, తనువున గాడంగనేసెఁ ధరశృంగమునాఁ

దనరారు ద్వివిదుఁడా శరమునఁ గొట్టంబడచుఁ బాదములు తడఁబడఁగన్.

ఆ. విహ్వలాంగుఁ డగుచుఁ వెన నిలఁగూలెను; మైందుఁడమృహాసఁమరమునందు
ననుజుండైన ద్వివిదుఁడట్లు భంగమునొందఁగనిమహాత్తరశీలఁగొనిజవమున

క. అరిపై కేగెను; గురుబల, హరివతి యాశిలను గుంభఁనంగము పగుల్

సరిగా వైచెను గుంభం, దురుశితపంచాశుగములఁ నొగి వైచి శీలన్. ౪౨౪

క. తునకలు చేసెను దేజంబున నొప్పెడు కుంభుఁ డంతఁ ముఖము సరిగ నొ

ప్పినదానిఁ గ్రూరనర్పం, బనఁగాఁ దగుదాని నొకమహానాయకమున్. ౪౩౪

చ. ధనువునఁ గూర్చి యాప్లవగఁతల్లజవక్షమునందు నాటె; నే

ర్పునఁ దనలక్ష్యశుద్ధి కడుఁభూతభయంకరమై చెలంగ నా

సునిశితబాణఘాతమునఁ సోలెను మర్కము నొచ్చుటం జవం

బునఁ ధర డొల్లె విస్తృతినిఁ ముగ్గుచు; నంగదుఁ డద్దిచూచుచున్. ౪౪

- చ. గురుబలులైన మాతులులు † కుంభుని వ్రేటుల మూర్ఖమున్లుచున్
ధరఁబడు ట్రాగహంబు మది † దద్దయుఁ బెంపఁగఁ జాపధారియా
సురపువూడి కట్టె చనె † ఊఁగివడంకఁగ; నంగదుండు భీ
కరగతిఁ బైకిరాఁగఁ గని † కర్బురపుంగవుఁ డాగ్రహమ్మునన్. ౪౬ 3139
- క. కరినంకుశమునఁ బొడిచెడు, కరణిగ నాయసములైన † గాఢశరములం
బరఁగించి యొదిటన్ నిగ్గురశితబాణత్రయమున † బాధించెఁగడున్. ౪౬
- శే వీర్యవంతుండు కుంభుఁడు † వివిధనిశిత, దారుణాకుంతధారలై † తనరుకనక
భూషణాంచితశరముల † రోషమొప్పు, వైచి నొప్పించె నంగదు † వాలితనయు.
- క. తనయవయవముల నాతం, వనూన బాణములఁ గ్రుచ్చి † యార్జిని గనఁజే
సిన నంగదుఁ డేమాత్రంబును జలనము నొంద కసురపుంగవుతలవై. ౪౭
- క. తరువులఁ బాపాణంబులఁ, గురియించెను; గుంభఃకర్ణుఁడొడుకు సిరులచేఁ
బరఁగెడు నాకుంభుఁడు వన, చరతిలకుండు వైచిన తిరుగనంతతి శిలలన్. ౪౮
- తే. చేరరాకుండ నడుమనె † చీల్చి తుమురు
గానొనర్చెను; మఱియు నక్కపివరుండు
దారసించి వచ్చుటఁ గని † ఘోరశరయు
గమునఁ గొఱపుల రెంటున † గరిని బోలె. ౫౦ 3144
- క. కనుబొమలందును నొప్పించెను; దానన్ గాతె నల్ల † చెచ్చెఱ దానన్
గనుయుగము మూఁతపడియెను; వనచరతిలకుండు రక్త † వాహినిపాఱన్.
- చ. కరమున నేత్రయగ్గము ని † కాసురయంబున మూసికొంచు న
త్తరుణమునందు నించుకయుఁ † నత్తఱ మందకయే ద్వితియమా
కరమునఁ జెంతనున్న యొక † గాఢ మహిజముఁ బట్టె; నద్దియా
కరముననే పెకల్చుటకుఁ † గామిని వక్షము నూఁతచేయుచున్. ౫౨ 3146
- ఆ. కదలునట్లుచేసి † కరమునఁ బెకలించి, నుంత వంగి గజము † ఊఁగిరుహముఁ
బట్టి పెకలుచునటు † బలమునఁ బెకలించె; నింద్ర కేతువట్టు † లెనఁగుదాని.
- తే. మందరాఖ్యమహిధ్రంబు † మాడ్కినున్న
తరువు నద్రాని నవ్వాలి † తనయుఁ డేచి
వైచుచుండంగ రాక్షసవరులు తప్పుఁ
గాంచుచుండంగ గుంభుఁడు † మించువేడ్క. ౫౪ 3148
- క. తనువున జీర్వుడు బాణముల నేడిటిని గాఢనేసె † బ్రవగతనూజా
తునిమేన, వృధితుఁడై యా, నునిశితబాణముల కతఁడు † సోలిపడె నిలన్. ౫౫
- *క. మిక్కిలియఱచుచు నాతం, డిక్కరణిని మూర్ఖ మునుగ † నెట్టిరపులకున్
జక్కనిప్రవగేజ్యం డతఁ, డక్కంధిని బడినయట్టు † లని నొచ్చుటయున్. ౫౬

- క. కని కవులావృత్తాంతం, బును రామున కెఱుకపఱుపఁ భూపతియంతఁ
వనచరనాథునితనయుం, డనినొచ్చినవాఁడటంచు ఁ నాలింపఁగనే. ౫౭ 3451
- తే. జాంబవంతఁడు మొదలగుఁనమధికబలులైన యూధాధినాథులఁనంగదునకు
సాయపడ నాజ్ఞ చేసె; నాఁ శాసనంబు, విని హరీంద్రులు శ్రోద్ధాకఁవివశులగుచు.
- చ. చనిరి ధనుస్సుదాల్చి కపిఁసగతఁజెండెడు కుంభుమీఁది; కం
త నచట నంగదాననఁతాంతపరిశ్రము లొఱుఁ బూనినా
వనచరయాధపుల్ శిలలఁ ఁ బాదసవర్యములం గరంబులం
గొని క్రుధఁ గన్నులెఱ్ఱపడఁ గొంక కుంభునిపై జవంబునఁ. ౫౯ 3453
- తే. ఉరవడించిరి; క్రోధంబు ఁ లుట్టిపడఁగ, జాంబవద్వేగసన్నులు ఁ నకలకపివ
తంసుండైన నుషేణుండుఁదర్పమొప్పు, కుంభుపై కేగి రొక్కటఁగుతలమచర.
- చ. గురుబలులైన యాప్లవగఁకూటవరేణ్యులు పైకి వచ్చుటఁ
ద్వరగనె చూచి భూమిరుహఁవారమునఁ జలపూరముఁ వలెఁ
శరతతి వారి నిల్పె గురుఁసత్తులు నయ్యును వార లన్ముహఁ
సురుశరజాల మాపి చనుఁదొప్పు నెఱుంగక యుండి రత్తఱిఁ. ౬౨ 3455
- క. చెలియలికట్ట నమ్ముద్రము, నలె వానిని గడువలేక ఁ వారుండఁగ ని
మ్ములఁ గని సుగ్రీవుఁడు వా, రలు సాయకవృష్టిచేఁ గఁరం బార్తులుగాఁ. ౬౩
- క. కనఁబడుటఁ జెలిసికొని జ్యేష్ఠుని కొడుకగు నంగదాఖ్యఁశూరతమీఱఁ
వెనుక నిడికొంచు వేగం, బున గిరిసానువులఁ దిరుగు ఁ భూరిగజంబుఁ. ౬౪
- క. కని సింహము పైఁబడఁగాఁ, జనుగతి నాకుంభుపైకేఁ జనియెఁ; మఱియా
ఘనబలుఁడు భూరిగిరులను, నినుమద్దులఁ జండ్రచెట్ల ఁ నితరతరువులఁ. ౬౫
- క. కరములఁ బెక్కి దైత్యునిఁ, బరిమార్చుకతూహలమున ఁ వైవ సతనిపై
సురపథము నావరించుచు, గరము దురాననముగాఁగఁ ఁ గన్నడుదానిఁ.
- క. తరువృష్టిని నాకుంభుఁడు, సరిగా సితమార్గణములఁ జంచద్రతిఁ ద్రుం
చె రహి; మహోద్గుండై నిర్జరవైరియు గుఱిగవైచు ఁ శాతశరంబుల్. ౬౭
- తే. నలుదెసలఁ జాఱ్ఱుకొన వృక్షఁము లవి ఘోర
ములుగఁ దనరు శతఘ్నులఁవలె వెలింగె;
వీర్యబలముల సిరులను ఁ వెలయు నాక
పీంధ్రుఁ డావృక్షసముదయఁవృష్టి యట్లు. ౬౮ 3461
- సీ. నిష్పలంబగుటకు ఁ నెమ్మది సుంతయు వ్యథఁ బూనఁడయ్యె; సఁవ్వనచరేంద్రుఁ
డంత బాణంబుల ఁ నతిదుష్పహంబులఁ ననుఁ జీల్చుచుచున్నవాఁనిని సహించు
కొనుచు వానింజేరిఁకోసంబునఁ వజ్రధనువట్లు మెఱయు వింఁటిని గ్రహించి
విఱిచివైచెను; గపిఁవీరుఁ డంతట వేగ వానిపై దూఁకి యెఁవ్వన నొరుల

- తే. కన్న సాధ్యంబుగానట్టి ♦ కృత్యమిట్లు
చేసి శ్రోధంబునన్ మీటి ♦ శృంగవిరహి
తేభమట్లున్న యాదనుఁజేంద్రుఁ గాంచి
పలికె; ¹నోరినికుంభాగ్రఁభవ! దురాత్మ. 2౦౫ 8462
- క. శరవేగంబునఁ దగు నీ, వరవీర్యం బద్భుతంబు ♦ వాసవరిపులం
దరయఁగఁ ²బ్రభావవినయము, లరుదుగ రావణునకున్న ♦ యటు దగునీకున్
తే. బలికె బ్రహ్మాదునకు దేవఁపతికి యక్ష
పతికి వరుణునకున్ సర్వఁగతుల సాటి
యైనవాఁడవు సుమ్మ నీ ♦ వరయ నొకఁడ
వే బలంబునఁ దండ్రికి ♦ నీడుగాఁగ. 2౧౫ 3464
- క. జనియించినవాఁడవు; బలమున శత్రులఁ జెందునట్టిఁభూరిభుజబలం
బున నొప్పువాఁడ సేవే, ధనువును ధరియించి నిల్వ ♦ దారుణరీతిన్. 23 3465
- తే. విను జితేంద్రియునాథులు ♦ గని తొలంగు
నట్లు లమరులుఁ జెనకలే; ♦ రమరనాథ!
బుద్ధిమంతుఁడ వీవు నేఁబోరఁ జూచు
చుండ నీవిక్రమముఁ జూపు ♦ మొప్పునట్లు 2౪ 3466
- క. వరముల బలమున నని నిర్దరదానవసమితిఁ బెద్దఁజనకుండు దశకం
ధరుఁడోరై; నీడుతండ్రియు, శరీరబల మూని దేవఁసమితి ననుగుల్క. 2౪౫
- ఆ. నిలువఁ జాలు నీవు ♦ బలముల నీరెంటి, వారి నిల్వఁజాలుఁవాఁడ వాడు
వింద్రజితునికున్న ♦ యిద్ధచాపబలంబు, దనుజపతికిఁగల ప్రతాపమరయ. 2౫
- క. కల వివ్వి రెండు నీకును, బలవీర్యంబులను దనుజఁవక్త్యలలో మి
క్కిలియున్ శ్రేష్ఠుఁడ; వింద్రున, కలశంకరునకును బోలె ♦ నని మన కిచటన్.
- తే. కలుగనున్నది భూతాళిఁగాంచుఁ గాక, యద్భుతంబుగ; భీతికృఁగతులవిక్ర
ములగు వనచరవీరుల ♦ నిలను గూల్చి,ఁబివిగదా? వీరకృత్య మతిప్రకటము.
- క. ఒనరించి యస్త్రకౌశల,మును జూపితి; విచట సమరఁమున బెక్కురతో
నని చేసి శ్రాంతి నొందిన, దనుజుని వధియించె నంచుఁ ♦ దగ నాడుటచేన్.
- క. ధర వ్యాపించెడునిందకుఁ, బరమభయంబూని నిన్ను ♦ వధియింపఁగ లే
దరివీర! వీరకృత్యము, సరిగా నొనరించుట నలఁసత గంటివిగా. 2౫౫ 3472
- తే. కొంతయలనటనుం దీర్చుకొని యవతల
నాబలమ్మును జూడు మఁనంగ; సూర్య
తనయుఁ డవమతి గర్భోక్తులను దనునిటు
గౌరవింప నికుంభుండు ♦ కడురయమున. 2౬౫ 3478

- క. ఘృతమును బోసిన యనలుని, వితమునఁ దేజమునఁ జాలఁవృద్ధిం గనియెన్;
దిలిజం డంతట బాహు, ద్విత్వయంబునఁ బట్టుకొనియె ధీమతునిన్. ౮౦౫
- చ. ఇరువురు వార లంతట మఁదేధములట్లు చెలంగుచుం బర
స్పరపరితాడనంబునను ధిబల్లలు నూర్పులు పుచ్చుచున్ బర
స్పరతనువుల్ కరంబులను ధిబట్టి పెనంగుచు నీడ్చుకొంచు సం
గరపరిభేదముం గనుట ధిగాఢముగా వదనంబులందు వి
స్ఫురదురు ధూమశావరంబుల్ వెలిబుచ్చుచుఁ బోరుచుండఁగన్. ౮౧ 3475
- క. ఇరువురపదఘాతంబుల, ధరణి వడింపురకె మనధితరంగలు గలఁకన్
బరికంపించెన్; దననం, తరమున ముగ్ధివుఁ డతని ధిదారుణరీతిన్. ౮౩ 3476
- ఆ. పైకినెత్తి యడుగుఁబాగంబు గనునట్లు, లలిజవమున సంద్రమందుఁ బడఁగ
వినరివైచెఁ దనదు ధివిక్రమబలములు, తేలియఁబడఁగ; సంత ధిజలధియందు.
- క. సురవైరి పడుటచే మం, దరవింధ్యసమానముగను ధిదజ్జలపూరం
బరుదుగఁ బైకుబ్బెచు; నిర్జరవైరియు నెగిరివచ్చి ధిసాంద్రక్రధచేన్. ౮౪ 3478
- చ. వనచరనాయకుం గదిసి ధివజ్రమనంబగు ముష్టిచేత నా
తనిగురువక్షముం బొడువ ధిదాన సురస్థలచర్మమింతఁ జ
య్యనఁ గదలంగ రక్షము మహాత్తరరీతిని గాతె; గాని యా
ఘనతరముష్టిఘాత మతిఁగాఢజవాన్వితమయ్యు నొయ్యనన్. ౮౫ 3479
- తే. అతని యెప్పులపంజర ధిమట్టెతాఁకి
ప్రతిహతం బయ్యె; తొమ్మునఁ ధిబటుననుజుని
ముష్టిఘాతజపంబున ధిమొదటఁ బుట్టి
నట్టియగ్నినురేశ్వరుం ధిదాగ్రహమున. ౮౬ 3480
- సీ. కొండలతెక్కల ధిగొట్టనప్పుడు మేరువందు వజ్రము తాకునపుడు గల్లు
జ్వాలలవలె నొక్కఁధింగి జ్వలించెను గురుబలుండయి కపిఁకుంజరుండు
నైన యాసుగ్రీవుఁ ధిదాతనిచేఁ గొట్టఁబడి యాగ్రహించుచు ధివజ్రసార
మగు ముష్టిఁ బట్టె విఁర్యంబునఁ జెలువారు సుగ్రీవుఁ డంతట ధిసురుచిరంబు
- ఆ. లగు సహస్రసీరము ధిలానరింపఁగ రవి, మండలంబునలెఁ బ్రచంపమైన
యట్టి పిడికిలిని దధిదాయుతవక్షంబు, నందుఁ బొడిచె; దాన ధిసతఁడు మిగుల.
- క. మనమున వివృలమందుచు, సనూనపీదనము నొంది ధియపగతరుచియై
కనఁబడుననలుని చాడ్చునఁ, దనువును ధరవైచె సవగఁతప్రాణంబున్.
- క. దనుజుం ధాపిడికిలిదె, బ్రును యాదృచ్చికముగాఁగఁ ధిప్రభలవెలుగు మే
దినిపుత్రుఁ డిలను సప్రం, బునుండి పడునట్లు గూలె ధిభూమిస్థలిపై.

సీ. ముష్టిఘాతమ్ము తొమ్మును గాఢ భగ్నుడై ధరఁ గూలుకుంభునితనువు కుదు
చే నభివన్నుడొ * చిత్ర భానునిరూప మట్లు వెలింగె; భయంకరప్ర
తాపుడొ వనచరభూపతిచే నిట్టు లని కుంభుఁ డంతంబు * సంవ భూమి
వర్తతకాననఁపటలితోఁ జలియించె నాతనిచురణంబు * నపుడుచూచి

తే. దనుజసంతతు లెల్లను * దారుణభయ
మంది దిక్కిక నేమని * యార్తి నొంది
పౌరుషము వీడి లంకకుఁ * బాఱఁ దలఁచెఁ
బతివిహీనముగానుంట * నతిశయార్తి. ౯౮

3484

డెబ్బదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

22 - వ సర్గము.

— శ్లోక హనుమంతుఁడు నికుంభుని బాలియించుట. శ్లోక —

క. తనయన్నయైవ కుంభుఁడు, వనచరపతినిహతుఁ డగుటఁ * బరికించి క్రుధఁ
గొని కాల్పుపగిది నిర్భర, మనఁదగు చూపులను భాస్క * రాత్మజునచటఁ.

క. కని వీరుడొ నికుంభుం, డనూనభయదంబు నగుచు * యమదండమురీ
తిని గన్నుచుఁ దనుజులకును భీతిని బాపఁజాలి * క్రూరతరంబై. ౨ 3485

చ. అనయము పూలదండలను * హరిసుచందనముఖ్యచర్మలఁ
గని తగునై దుశ్రేణు చెలఁగం దగు ముద్రలనొప్పి చక్కనై
యనుసమహేమపట్టయుత * మై వరవిద్రుమవజ్రచిత్రితం
బునునయి చూడనొ పరిఘముంగొనె హస్తమున న్నికుంభుఁడుఁ. 3 3487

క. నిరుపమ తేజండు భయంకరవిక్రముడైన యతఁడు * కడుదీర్ఘముగా
నురుపక్రమ్ముం దెఱచుచుఁ, బరిఘము శక్రధ్వజంబు * వలెఁ దగుదానిఁ. ౪

తే. గిరగిరంద్రిప్పి యార్చె; నాసురవిరోధి
వక్షమున రత్నపదకంబు * బాహువులను
సంగదంబులు కర్ణములందుఁ జత్ర
కుండలనుచుహారంబులు * నిండియుండ. ౫

3488

క. ఇతరములగుభూషణముల, వితతియుఁ జెలువారుచుండ * విపులపరిఘము
ద్ధతిఁ దాల్చి సింహనాదం, బతిమునమునఁ జేయు నాను * రారియు నచటఁ.

క. పురుహూతధనుర్విద్యుత్ప్రరియుతమై యులుముచున్న * పటుమేఘమునాఁ
బరఁగె; గురువులుఁ డాతఁడు, పరిఘాగ్రవిచాలనదన * భవ్వగ్గతిచే. ౬౪

* ఇహ రుద్రాభిషన్నస్య యథాహంపం గవాంపతేః-ఆనిమా. గవాంపతేః సూర్యస్య-
అనివ్యాఖ్య.

తే. ఆవహాదిక వాతసంఘాతి చలించె

నది మహాధ్వని మీఱంగఁ నచగతమగు
ధూను మొప్పుంగఁ దగునగ్నితో నమాన
మగుచు విలసిల్లె; సంత సయ్యసురవరుడు. ౭

3192

సీ. పరిఘంబుఁ ద్రిపు సప్పటు వేగమునఁ గల్లు నురవడి గంధర్వవరగృహభి
యుతమైన యలకయుఁ నురు దేవతాగ్రహయతమగుస్వర్గంబుఁ నొప్పుచున్న
యట్టి యశ్విన్యాదికాఖిలనక్షత్రగణము, కుజాదికగ్రహములు శశి
శుక్రాదిగురుతరఁగురుచిరకాంతిమగ్గహములు వెలయునాకాశమపుడు

తే. దిరిగె; బరిఘంబుఁ గాంతు లాభరిణకాంతు
లొలయ వెలసెడు నానికుంభోరుదహనుఁ
డఖిలకపులకుఁ బ్రళయకాలాగ్నిఁ బోలి
చేరరాకుండె నుగ్రుడైఁ చిత్రగతుల. ౧౦

3493

క. వనచరరాక్షసు లంతట, మనముల నాధ్వసము తోఁపఁ మహిని జలింపం
గనులేకయుండఁ బ్రబలుఁడు, హనుమయు నిర్భీతుఁ డగుచుఁచనురకు నెద్దురై

తే. ఊరము వివృతముగావించి యుద్ధతీదగ
నిలిచె; బరిఘోపములయిఁ వెలయు బాహు
వులు తగ్గఁ బలమొప్పుంగఁ నలరు దనుజుఁ
డర్కబింబమువలె వెల్లుఁ నాపరిఘము. ౧౧౫

3495

క. అనుపమబలుఁడౌ పవనుని, తనయునివక్షంబుఁ దగులఁ దావై చె; సిరం
బును వెడలుపునగు వక్షంబును దాఁకిన యంత బరిఘము శతవిధములఁ.

తే. తునియలై యాకసంబునఁ గనఁబడి శత
విధమహోల్కలఁ బోలుచుఁ బృథివిఁ బడియె;
హనుమ యావిధిఁ బరిఘంబుఁ నాత్మవక్ష
మునను దగులంగ నించుకఁ తనువు గదల. ౧౩౫

3497

క. ధరణీకంపంబున భూధరములు చలియించునట్లుఁ తాఁ జలియించెన్;
గురుతమబలుఁడై ప్లవగోత్కరసింహమునైన హనుమఁ తద్ధతి కచటన్.

తే. కోపమును బూని తనశక్తిఁకొలఁది ముష్టి
సలవరించెను దేజంబుఁ నధికవీర్య
మలర వాయువువంటి నిఃస్ఫులగమనము
గలుగు హనుమయు నాముష్టిఁ గడఁగి యెత్తి. ౧౫౫

3499

౩. దాసవుఱొమ్మనఁ బొడిచెను, దాసతివేగమున; దాసఁ దనుజునురంబున్
గానఁబడె విగతచర్మం, బై నెత్తుకు మిగులఁ గాఱఁ నతిభయదముగన్. ౧౬

ఆ. అట్టిఘాతమునకుఁ నాతనివక్షము, నందు మెఱపునంటి యతిభయంక

రమగు జ్వల పుట్ట; † రాక్షసుడదాని, కెంతో చంచలించి † యంత మరల.

చ. మనమున ధైర్యమూని యొకమాడ్కి స్తృతింగని దోర్బలాభ్యుఁడౌ
మానుమను వే గ్రహించెను; మహాబలు నిట్లని నానికుంభుఁడౌ
య్యనఁ బయికెత్త లంక నలరాగు నిశాచరులట్టె గాంచి భీ
తిని గలిగించునాల్పులను † దిక్కుల నింపిరి సంప్రహ్నులై. ౧౯ 3502

క. తనునిట్లు లానికుంభుఁడు, గొనిపోవుచునున్న నధికఁకోవంబున ము
ష్టిని వజ్రతుల్యమున నాతనిబొడిచెను బూన్కి ననిలతనయుండచటఁ.

సీ. మారుతాత్మజఁ డిట్లు † లారాక్షసునినుండి తను నిటు విడిపించుకొని ధరణిని
నిలువంగఁబడి వేగ † మలర నాతని నిట్లు చంపఁగాఁ బూనె; నిశ్శృంకముగను
ఘనవీర్యమున నొప్పుమానుమమహాయత్నమునవానినిలఁబడఁగను జవమునఁ
ద్రోసి పిండిగ వానిఁజేసి పై కెగసి తవ్వకొంబునందుఁ దాఁ † బడదుమికెను;

తే. † గరయుగంబున నాతనికంధరంబుఁ

బట్టుకొని ద్రిప్పి వాఁడార్చి † భయపరీతి

వాని భైరవశీర్షంబు † వరుసఁ ద్రుంచి

వైచె; సంత నికుంభుండు † బవరమందు. ౨3

3504

క. నినదం బొనరించుచుఁ జచ్చిన రావణపుత్రుఁ డగుచుఁ † జెలఁగెడు మకరా
క్షునకుఁ దాళరధికినిఁ, బెనునంగర మప్పుడయ్యె † భీమాకృతిగఁ. ౨౪

క. వనచరులట్లు నికుంభుం, డని నీల్గిన సంతసమున † హరినాదములం

బొనరించిరి దిక్కులు స్రుతి, నినదంబుంజేసెఁ గవులనినదంబులకుఁ. ౨౪౫

క. ధరణియైఁ గంపించెను; నంబర మెల్లను బగిలినట్టి † భంగిని మిగులం

బరఁగె భయా నేళము కన్నురులకుఁ గడుఁ గల్గె దనుజపుంగవుమృతిచేఁ.

జెబ్బదియేడన సర్గము సంపూర్ణము.

౭౮ - వ సర్గము.

—*— మకరాక్షుని యుద్ధము. —*—

తే. అనిని గుంభనికుంభుల † ట్లంత మొంద

విని డతగ్రీవుఁ డోర్వక † యసలుభంగి

మండిపడియె; శోకము క్రుధ † రెండు మదిని

బెనఁగొనఁ ఖరపుత్రుఁడై † తనరుఘునుని. ౧౫

2508

క. దనుజేజ్ఞుని మకరాక్షుని, ననుపమబలు దీర్ఘనయను † నాదృతిఁ గని యి

ట్లని పురికొల్పెను సంగరమునకుఁ; దనయా! మదాజ్ఞఁ † బూనిబలయుతిఁ.

క. చని రాముని లక్ష్మణునవ్వనచరులం జంపిరమ్ము; † వారకయని ప

* ఉత్పాటయామాస భైరవం ఎదతో మహత్-అనిమా.

ల్పిన ఖరనూనుఁడు శౌర్యం, బున నేనే యధికుఁడనని ♦ పొంగెడుఁ గానన్.

క. రావణనాజ్ఞను వినఁగా, నేవదలనిసంతనమున ♦ నే నేగెద ని
స్తే వైరుల వధియింఁచెద, నీవాక్యము రీతిననియె ♦ నిబ్బరమలరన్. ౪ 3511

క. బలవంతుఁ డతఁడు రావణు, వలగొనుచు నమస్కరించి ♦ భాస్వద్యేష్ట
స్థలినండివెడలె; రావణుఁ, డలగుచుఁ దన కిడినయట్టి ♦ యాజ్ఞను గొనుచున్.

చ. ఖరతనయుండు చెంతఁదగు ♦ గాఢబలాశ్వుని పై న్యనాయకున్
బరమముదంబు మీఱఁ గని ♦ భద్రరథంబును దేరఁబంపు న
త్వరముగ సేనలం బిలువఁబంపుము; నావిని యట్లె యాభటే
శ్వరుఁడు జవంబునన్ రథము ♦ సర్వబలంబును జేంతఁ జేర్చెఁ దాన్. 2 3513

క. తనరథమునకున్ వలగొనుచును దానిం జక్కనెక్కి ♦ శుభగతివేగం
బునఁ దోలు మనుచు సారథి, కొనరంగా నాజ్ఞచేసి ♦ నుద్యమమలరన్. ౩

సీ. మకరాక్షుఁ డంత నాత్మబలంబులం గాంచిననుజలారా! మీరుఁదారుణముగ
నామ్రాల వైరిసేనలతోడఁ బోగుఁడీ; దనుజేంద్రుఁడును మతి ♦ ఘనతనొప్పు
వాఁడును నైన రావణుఁడు నన్నని యల్ల రామలక్ష్మణులను ♦ రణమునందు
వధియింపుమని పల్కె; ♦ వచనమద్దానిని దీర్చుగా నేను నోదితిజలార!

తే. శరవరంబుల రామలక్ష్మణుల, వనచ, రేశ్వరుని వానరుల వధియించువాఁడ;
సమరమునశూలములవై చిఁసనుధికకపి, బలమునంతయు నెండుకఁజ్జలననలుఁడు.

క. వరుసఁగ దహించుచాడ్పునఁ, బరిమార్చెద; నన్న నతని ♦ వాక్కుల విని క
గ్గురులెల్ల బలము పొంగఁగ, ధరించి వివిధాయుధములఁ ♦ దదవనరమునన్.

క. అనికేగిరి; వారందఱు, ఘనదంష్ట్రుల మెఱయువారు ♦ కామంబున నే
తనువును ధరింపఁ జాలుదు, రనూనపింగళసుదృష్టు ♦ లలరెడు వారల్. ౧3౫

తే. ధ్వస్తకేశులు భీతిదుల్ ♦ దారుణాంగు
లగుచు మదగజములఁ బోలి ♦ యార్చుచు గురు
తనుఁడు గాఢగు మకరాక్షు ♦ దనుజవరుని
బలసి తమి భూమి యద్రవంగ ♦ బవరమునకు. ౧౩౬ 3518

క. చని; రంత నెల్లయెడలను, దనుజులు శంఖముల భేరితతులన్ భీతిం
గనిసింపఁ జేయ వేలుగఁ, బనివడి వాయించి; రద్ధు ♦ భయదరవంబుల్. ౧౩౭

ఆ. భుజము లచ్చలింపఁ ♦ బుట్టుశబ్దంబులు, వెలసె వీనిరవము ♦ విస్తృతముగ
నవనినిండె; సంత ♦ సతనిసారథిచేత, నున్న యా¹ప్రతాపఁ ♦ ముర్ఖిఁ బడియె.

క. మకరాక్షునికేతన మట, వికలంబయి నేలఁబడియె ♦ వింతగ; రథవ
ర్యకలితహయములు పదముల, సకన్తగతిఁ బెట్ట మాని ♦ సరథన మొప్పున్.

క. ఆకులచరణన్యాసము, లై కదలుచు దీనముఖముఁలై బాష్పములఁ
వ్యాకులనుతిఁ గార్చుచు నని, కై కదలెను; భీకరుండు ఁ కడుదుర్మతియుఁ.

తే. ఐన మకరాక్షుఁ డారీతి ఁ నరుగునపుడు

చాంనుయు క్తంబుగా గాలి ఁ పరుషముగను

భయదముగ విచే; ఘనవీర్యఁవంతులై న

దనుజు లాయవశకునాళి ఁ తలఁచ కపుడు. ౧౯౫

3523

క. ఘనహస్తమహిషవర్ణము, లనుదగు దేహములు మఱి యిలాస్థలి రణరం
గనిచయములఁ దీవ్రగదా, సినికరఘాతములు కోర్చి ఁ చెలఁగుచు నుండఁ.

క. అనిచేయునేర్పుతో నేనును నేనను గర్వమొప్పు ఁ నూతనమోదం

బున నార్చుచు రాఘవులెటఁగనఁబడిరోయటకుఁజనిరిఁకడుఁబూన్కిమెయిఁ.

డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౯ - వ సర్గము.

శ్రీరాముండు మకరాక్షునిఁ జంపుట

చ. వనచరయాధనాయకులు ఁ వాఁడిటు లంకను వీడి నచ్చటం

గని ముదమొంది పైకెగసి ఁ గర్వము మీఱఁగ సంగరంబుచే

య నెలిచియుండి; రంత నమఁరాళికి రాక్షససంక్తితోడ ము

న్నని యయినట్లు లాసురుల ఁ నాకపు లెల్ల ను మీఱి మార్కొనఁ. ౧౫ 3526

తే. కదనఁబుది రోమహర్షణఁము దగనయ్యె;

వనచరులు రాక్షసులు వృక్షఁపారశిలఁ

బరిఘోరములను వైచి ఁ పంతమూని

యొండొరులఁ గూల్చి; రసురు లుద్దండవృత్తి. 3

3527

సీ. ఖడ్గశక్తులఁ గుంతఁగదలఁ దోమరములఁ బట్టనముల భిండిఁవాలములను

వజ్రమంద్రములఁ ఁ బాశదండంబులు నట్టె నిఖాతాహ్వఁయాయుధములఁ

గవులతో యుద్ధంబుఁ ఁ గావించి; రంతట ఖరపుత్త్రుఁ డట్లేచి ఁ శరవరముల

వరునఁ బ్రయోగింపఁ వానరుల్ వీడితులై మనంబుల భ్రాంతి ఁ నంది సాధ్వీ

ఆ. సార్థులగుచు చాటి; ఠారాక్షసులు కపు, లట్లు భీతిఁ బాఱి ఁ నతిముదమున

సింహనాదములను ఁ జెలఁగించి జయముల, వెలసి; రపుడుకపులుఁనలుఁగడలకు.

క. పరుగిడుటయు రాక్షసులటు, హరినానము లొప్పఁజేసి ఁ యలరుటయును దాఁ

బరికించి రామభద్రుండు, శరవృష్టిం బఱపి దనుజఁసమితిఁ నిలిపెఁ. ౮ 3529

క. దనుజులు శ్రీరామునిచేతను వారితు లగుటఁ జూచి ఁ దర్పంబున నా

దనుజేశ్వరుండు మకరాక్షుం, డనియెం గ్రోధాగ్ని మండి ఁ యారామునితోఁ.

క. రామా! నాతో మార్కొన, నీమహిని న్నిల్వ నీకు ♦ నే ద్వంద్వరణం
బామోదంబున నొనఁగెద, నీమహితధనుర్విముక్త ♦ కేషువితతిచేఁ. ౧౦

క. నీయనుపంచకమును నిటఁ, దీయించెద; నాజనకు వధించితివి గదా
యాదుట మరల నీవిటు, నాయెదుట రణంబు చేయ ♦ నై జబలమునఁ.

క. నిలుచున్న నిన్నుఁ గనను, జ్వలగతిఁ బైపైని గ్రోధసారము పెరుగం
దలఁచుచున్నది దుర్గతి! యిలాధిపా! రామ! యప్పుడే గ్రుధ నిన్నుఁ.

తే. దండకారణ్యమునయందె ♦ తవిలి కాన
కుంటి ననుచు మదంగంబు ♦ లుగ్రరీతి
మండుచున్నవి; రఘుకులమండనా! యి
చట మదీయసుభాగ్యసంసర్గమునను ౧౨౫

3534

క. నాకనులయెదుటఁ బడితివి, భూకాంతా! సింహ మొకఁడు ♦ భూరివిపినమం
దాఁకటఁ బీడితమై తగి, యాకాన మఱొక్కమృగము ♦ సరసెడురీతిఁ.

క. నినుఁ జూడఁగోరియుంటిని; కను మిదిగో నాదు బాణగణవేగమునఁ
గని మృతి మును నీచే జచ్చినవీరులతోడ యముఁడు ♦ చెలఁగు నగరికిఁ.

క. చనఁగలవు; పెక్కుపల్కులఁ, బనియేమిఁక రామ! నాదుపలు కొకదానిక
విను సర్వలోకములు నీ, యనిమొనఁ గనుఁగొనునుగాక ♦ యాదృతిమనలఁ.

తే. అస్త్రములచేతఁగాని గదాయుధంబు
చేతఁగాని భుజంబులచేతఁగాని
పెనురణము చేయ నితరసాధనగణంబు
చేతఁగాని యభ్యాస మీకే తెఱంగొ ౧౩౫

3538

క. దానిం గొనియే సంగర, మోహృప' కావింపు; మనిన ♦ నుర్వీపతి యా
దానవునిపల్కులక విని, తానయి పైపై నఁ బ్రేలుదనుజాధమునిక. ౧౩౫

క. కని పక్కున నవ్రుచు నో, ననుజా! నీవొనరుపంగఁదగని పలుకులక
ఘనురీతి నేల ప్రేలెదు, వనియగునే వానివలన ♦ బాలితుఁడనరే. ౧౩౬ 3540

క. అనిచేసి కాని వాగ్బలమునను జయింపఁగఁ గాదు; ♦ మును పయ్యటవిక
దనుజవరుండై తగు నీ, జనకుఁడు త్రిశిరుండు సత్వీసారుఁడు మఱియుఁ.

తే. దూషణాఖ్యుఁడు మఱియుఁ జతుర్దశముల
వేలు రాక్షసు లనిఁ దెగి ♦ రోలిని; గుల
పాంసనా! పాపమతి! తీక్షణధంగి నాసి
కానఖంబులు గలగృధ్రకాకసమితి. ౧౪౫

3542

క. పంచకములు నీమాంసం, బంచితముగఁ దినఁగఁగల; వహార్యముదమునం
గాంచుము నాపౌరుష మని, మించినతమిఁ బలుక ఖరునిమేటికొమరుఁడుక.

క. మనమునఁ గుపితుండై రామునిమీఁద రణాంగణమున ♦ మొక్కలముగ వై

చేను బాణసమూహంబులు; కనకసువుంభాత్తబాణగణముల వానిఁ. ౨౧౫

చ. నిరుపమబాణజాలముల ♦ నిర్భగరీతిని వైచి రాఘవుం
దురుజవ మొప్పు నత్తటిని ♦ సుర్విసయి శకలంబులై పడం
గర మరుదైన శక్తి దగఁగా నొనరించె; ఖరాత్మజన్మండై
పరఁగుసురారి దాశరథిసంతము మీఱఁగఁ దేజ మొప్పుగఁ. ౨౨౫ 3545

తే. ఒండొరులఁ దాఁకి భయదమా ♦ యుద్ధ మప్పు
ఢానరిదిరి; చాపవరములనుండి జ్వాల
తలు, కరంబున వింటిదెబ్బలు తగులక
యిండఁ దొడిగిన యత్తెమునొరయుట నట. ౨3౫ 3546

క. జనియించిన పెనురవ మొయ్యన నభ్రమునందు వినఁగ ♦ నయ్యె జలదగ
ర్జన మట్లుగ; గంధర్వులు, దనుజులు దేవతలు భుజగతతి కిన్నగులుఁ. ౨౪౫

చ. కనుఁగొనఁగోరి యద్భుతముగాఁ దగు నాకవనంబు నాకసం
బున వేసియించి; రత్తటిని ♦ బూనికమీఱఁ బరస్పరాంగముల్
ఘనశరరాజి గ్రుచ్చుట నిఁకామఁగు తత్సమయంబునం గనం
గను ద్విగుణంబుగాఁ బెరుగఁగాఁ దొడఁగె నుఱి వార లిద్దఱుఁ. ౨౫౫

తే. ఒకరుచేసిన దానికి ♦ నిఁక నొకటిగఁ
బ్రతికృతిం జేయుచు సంగఁరంబు జేసి;
రంత మకరాక్షుఁ డారాఘవాంబకముల
నడుమఁ ద్రుంచెను భూపతినాథుఁ డంత. ౨౬౫ 3549

చ. దనుజవిముక్తమార్గణవిఠానము స్వీయశరాలిచేత ను
ర్విని శకలంబులై పడఁగ ♦ వేగమ ద్రుంచెను; దిగ్విదిక్కులం
గనఁబడె సంబఁంబులై యఖండముగా మఱి భూమి యెల్లెడఁ
గనదురు బాణజాలముల ♦ గాఢసమావృతయౌట నత్తటిఁ. ౨౮ 3550

తే. సుంతయును గానరాకుండె; ♦ సంతట గురు
బాహుఁడొ రాముఁడుం గ్రుధఁ ♦ బరునిచాప
మట్టై ఖండించి యెనిమిదియంబకముల
నతనిసారధిద్రుంచె నట్లనురురథము. ౨౯ 3551

చ. శరముల నుగ్ధానర్పి మఱి ♦ సైంధవరాజిని ద్రుంచె; సంత నా
సురరిపుతల్లజుం డని విఠూర్ణరథుండయి నేలనిల్చె; న
ద్ధరణిని నిల్చి భూతనముదాయభయంకరమై లయాగ్నితో
సరియయి మండు శూలమును ♦ శాతతరాగ్రముఁ గేల బూనఁ దాఁ. 3౧

చ. పెనురణమందు నాశరుఁడు ♦ భీకరరీతి జ్వలించుశూలముఁ
మనమునఁ గ్రోధముం బ్రబల ♦ మాటికిమాటికి ద్రిప్పి రామువై

చెను; రిపుహస్తవిచ్యుతిని ♦ జెంది జ్వలించుచు వచ్చుచున్న యా
ఘనతరశూలమున్ నృపతి ♦ కాంతుడు వోయి మమునందె లీలతో. 3౨౫ 3558
చ. శరముల మూటఁ ద్రుంచె; నిటు ♦ తారుసువర్ణమనోజ్ఞశూల మా
ధరణిపుబాణవేగమునఁ ♦ దద్దయఁ బిండిగనై మహోల్కనా
ధరఁబడె; నెంతకార్యమును ♦ దా సులభంబుగఁ జేయురాముఁ డ
క్మరణిని శూలముం దునుమఁ ♦ గాఁ గని యభ్రమునందు భూతముల్. 3౪౫
శే. మేలు మేలనిపొగడె; నాశూల మట్లు
శకలహాటను ఖరునాత్మ ♦ జన్మఁడు గని
ముష్టి బంధించి పైకెత్తి ♦ మ్రొలనున్న
రాము నిలునిలు మనిపల్కె ♦ రాక్షసుండు 3౬ 3559

క. అరియట్లు తనదుపైఁ బడ, నరుదెంచుచునుండఁ జూచి ♦ యారాముఁడు భీ
తిరహితుఁడై నవ్వుచు నాశరాసనమునందుఁ దొడిగె ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్.
తే. ఇట్లు లాగ్నేయశరము నెం ♦ జేసి పూన్కిఁ
గార్దుకమునందు సంధించి ♦ కరమునై వ
నద్ది యరమును జీలిచి ♦ యవలఁ జనఁగ
ధరణిఁబడి వాఁడు మృతినొందె ♦ దనుజు లడల. 3౮ 3561

సీ. మకరాక్షుఁ డిట్లు సఃమరమునఁ గూలుటఁ గనిరాక్షసులు భూమి ♦ కాంతుబాణ
సముదయార్దితులయి ♦ సరగున లంకకే పరుగువాటిరి; దేవపటల మంత
దశరథరాజనం ♦ దన బాణవేగమ్మును హతుఁడై వజ్రమున హతమయి
ధరను గూలిన పర్వతమురీతి నిలఁగూలియున్న యాఖరపుత్రు ♦ నుగ్రబలుని
తే. రాక్షసేజ్యుని మకరాక్షు ♦ రమణఁ గాంచి
చనియె నేటికి భీకరశత్రు వీతఁ
డనుచు మిక్కిలిసంతుష్టి ♦ నంది యభ్ర
మందుఁ జెలువారుమండె సయ్యసనునందు. ౪౦ 3568

డెబ్బదితొమ్మిదవ నర్గము సంపూర్ణము.

౮౦ - వ నర్గము.

❧ ఇంద్రజిత్తు హోమప్రభావమున మరల రామప్రముఖుల నొప్పించుట. ❧
రాముం డెతనిఁ జంపునుపాయ మాలొనించుట.

*చ. అని జయమందు రావణుఁ డ ♦ హోర్యబలుండు ఖరాత్మజన్మఁ డ
ట్టనిఁబడు టాలకించి మది ♦ యందు మహాత్తరకోపమొప్ప దం
తనిచయ మట్టె గీటి ప్రవి ♦ దారణమం దిఁక నేమి చేయనా
నని యవుడెంచి యంతట మహాత్తరమై శ్రుధ తన్ను ముంపఁగన్. ౧౫ 3569

- క. తనయుని శక్రజతుం బని, చెను యుద్ధము చేయఁబోవఁ జితరిపువీరా!
యునుపనువీర్యుల భ్రాతల, ననిలో నారామలక్ష్మణాహ్వయులఁ దగఁ. ౨౫
- క. పరిమాన్సు మీపు మాయం, బరులకు నగపడక గానిఁ జారికి దృగ్గో
చరుడవయి కాని పోరిన, గురుబలుడవు తలఁప నెదురుఁకొనఁగలఁ డెవఁడే.
- తే. అప్రతిమకర్తుడైన యాహరిని గెలిచి
యున్నవాడవు రణమందుఁ నుర్వి మనుజు
లైన యారాఘవులఁ గాంచిఁ యాగ్రహమునఁ
జంపకుండుదువే! యేలఁ శంక నాకు. ౪ 3562
- చ. అనివచియించు రావణునిఁ యానతిఁ గైకొని యజ్ఞభూమికిం
జని విధిమీఱ నగ్నినటఁ జక్కఁగ వ్రేల్చెను నింద్రజిత్తు పా
వననియమంబు పూని శుచిఁ బాగుగ ప్రేల్వఁగఁ బూన రాక్షసాం
గన లోగి ఋత్విగర్థమయిఁ గాధరయంబున రక్తవస్త్రముల్. ౫౫ 3563
- క. కొనివచ్చి రట్టిహోమం, బునఁ దోమరశరదశములఁ పూగము శాస్త్రో
క్తిని దగుపరిస్తరణములు, గను మఱియు విభీతకములఁ గ్రతుసమిధలుగఁ.
- సీ. అరుణవస్త్రమ్ము లఁధ్వరకర్తలకు న్రువ మినుపదిగనుగూర్చిఁ యెలమి నింద్ర
వైరిలోమరములఁ పరునగ శరపత్రముల నగ్నిచుట్టునుఁ లలిఁ బరిస్త
రణము గావించియుఁగ్రముగాఁగ హోమార్థమయి ప్రాణములఁగూడిఁయలరునీల
వర్ణమేమగళంబుఁ వదలక భేదించె; సంతట నొకసారిఁ యుత్పేరగులు
- తే. పగనె యగ్ని విధూమమైఁ మిగుల మంట
లెగయఁగా వెల్లె విజయమింకఁ గలుగునని
తెలుపునాచిహ్నములతోడఁ దీ ప్తిమెఱసె
నగ్ని యది; తప్తజాంబూనఁదాభ మగుచు. ౯ 3565
- క. అరయఁగఁ బ్రదక్షిణముగాఁ, దిరుగుచు జ్వాలాన్వితముయిఁ తేజరిలెం ద
త్తరుణమునఁ బురుషరూప, స్ఫురణమ్మన నగ్ని లేచిఁ పూతహవిసులఁ. ౧౦
- క. తానే పరిగ్రహించెను, దానవవరుఁ డిట్లు శుచినిఁ తగ వేలిచి యా
దానవనిర్దరరాక్షస, మానసముల కెలమి గల్గుఁ మాడ్కి భక్తి. ౧౦౫
- తే. తర్పణముఁ జేసి యద్దానఁ దా నెవరికి
గనఁబడకయుండు శక్తిచేఁ గ్రాలురథము
దిన్యమగుదాని నెక్కె నాఁతేరు నాల్గు
తురగములఁ బూన్పఁగాఁ బడిఁ యరుదుగఁ దగి. ౧౦౬ 3568
- క. సునిశితశరనికరంబయి, తనరుచు నారోపితగురుఁధను వొప్పంగాఁ
గనఁబడి వెలసెను; మఱియును, గనకపరిచ్ఛదము గల్గిఁ కాంతి మిగులఁగఁ.

తే. అర్ధచంద్రాకృతులును జంఘ్రాకృతులును
మృగములం బోలు నాకృతుల్ తగువిచిత్ర
ముల నలంకృతనుయి కడువెలసె; నతని
ధ్వజము హాటకమయగురు వలయయతిము. ౧౩

8570

క. సురుచిరవైడూర్యములక, బరిభాసురమునయి మండుపావకురీతిక
గరముగ్రంబుగ వెలసెక; గురుబలుఁ డాయిన్రజత్తు కోరికమెఱయక.

చ. ఖరకరురీతిగా వెలసి తమ్రతరంబయి చూడ రాక భీ
కరమును నౌరథంబునను గంజజనస్త్రమున న్నితాంతము
నిరతము రక్షణంబుఁగని నేర్పున నేరి కసాధ్యుఁడౌచు సం
గరమున గెల్పునే గొనెడు కిచ్చరవీరుడు గానన త్తటిక. ౧౪

8572

క. రాక్షసమంత్రంబులఁ బ్రత్యక్షంబుగ నగ్నివేల్చి యగపడకయె వై
రిక్షయము చేయఁబూనుచు, రాక్షసపురి వెడలి శాంతఃపితాత్మండ్ల.

*క. వసమున ననత్యముఁవర,తనువులు చూడంగఁ బడఁగఁ దాల్చి యిచటఁజే
రిన రామలక్ష్మణుల నిడ, యసిఁజంపి యనీకవిజయ మంది యరుదుగక.

క. జనకుండగురావణునకుఁ, కనివి గలుగఁగత్తు; నిపుడు తిండ్రీకే బ్రనుదం
బునుగల్గ రామలక్ష్మణులను జంపి ధరిత్రిమీఁదఁ బ్రవగుఁ డొకరుఁడుక.

ఆ. బ్రదికియుండకుండఁ బనిపూనిచేసెద; నని యదృశ్యుఁడగుచునాహవమున
నుగ్రుడ్డైన యాతఁ డొగిఁ దండ్రీయానతి, నంది క్రుద్ధుఁడగుచునడది నింగి.

క. ధనువును శరములు తీక్ష్ణము, లనుషమములు నౌచు నొప్పు ననికీ జనియె
ఘనవీర్యులౌచు భుజములు, పెనుపడుచుండంగఁ గాంతిపెద్దగఁ దనరక.

ఆ. తలలు మూఁడు గల్లు దారుణఫణులట్టు, లగపడుచును గపిబలాంతరమున
నిలిచి తీవ్ర బాణములవైచు వీరుల, రామలక్ష్మణులను రక్కసుండు. ౨౦

క. కని వీరె రామలక్ష్మణు, లని యెంచి నృకార్దుకింబు నపు డెక్కిడివృ
ష్టిని మేఘము వర్షించెడు, ననువున శరధారిలప్పు డనివర్షించెక. ౨౧

8579

చ. అరదముతోడ నాకసమునందె వసింది యదృశ్యుఁడౌచు రా
ద్యవీరుతులక నిశాతశంకారమునక గడునొంచె; నిట్లు ని
ర్జరవిపుబాణవేగ మని రాఘవులం దగఁ గప్ప వారు ని
ర్భరవరదాపయుగ్మమున బాణములక సరిగూర్చి యత్తటిక. ౨౨

8580

క. అనుషమదివ్యాస్త్రబలంబును జూపిరి; భూరిబలులు భూపతితనయల్
ఘనశరవారంబునఁ జ, క్కనిరీతిని వ్యోమపథముఁ గప్పిన నై నక. ౨౩

8581

చ. ఖరకరురీతిఁ గాంతుల నిఁకామము మించెడునస్త్రజాలముల్
శరములు శక్రవైరిని విఁకాలతరాభ్రమునందు నుంట నె
క్కరణి స్పృశింపకే యడఁగె; † గాంతులమించెడు నింద్రవైరి యం
బరములు గప్ప ధూమనసుఁవర్ణతమిస్త్రముఁ బుట్టఁజేయుచున్. ౨౮౪ 3582

సీ. మునుపె నీహారంబుఁ † బోలుచీకటు లావరించియున్నట్టిదిఁకన్సించయములఁ
గనుఁగొనఁ గానట్లుఁగాఁ జేసె; నారీతిఁ జరియించునట్లు తఁచ్చరగణప్ర
యోగమ్మునంగల్లు † సురుగుణధ్వనిగాని నేమినాదముగాని † భీమతురగ
ఘరినివ్వనముగాని † యొరులకు విసఁబడనయ్యె; నాతనిరూప † మరయఁదోఁప

తే. దయ్యె; గురుబాహువగునాతఁ † డట ఘనాంధ
కారతిమిరంబునందు నాఁసారవృష్టి
కరణి నదృశ్యముగ బాణఁగణనుచ్చుష్టి
గురిసె; చుటియును సురవైరిఁవరబలమున. ౨౯ 3583

క. అనిమొనఁ గ్రుద్ధుండై రా,ముని సర్వాంగముల భానుఁమూర్తి సమశరా
లిని వైచుచు నొప్పించెను; మనజోత్తము లర్కవంశఁమండను లంతన్.

తే. వర్షధారలచేతఁ బఠ్యతము లట్లు
బాణవృష్టుల నొచ్చుచు † భర్తృపుంఖ
నిశితశరముల వైచిరి † సింగిఁ గూర్చి;
కంకషక్ష దళావృతఁకాండము లవి. ౩౦ 3585

క. సురపథమునందుఁ బఠ్యుల, కరణిన్ వేగమునఁ బాటి † కర్బురునిం దాఁ
కి రహిన్ దన్తర్కంబుల, వరున్ ధేదించి రక్తిఁవారిఁ దడియిచున్. 3౦ 3586

క. ధరణిం బడియెను; నిట్లా,పురుషోత్తము లరికిలంబఁపూగంబున నా
తురులగుచుం దద్యాణవి,సరమును భల్లములఁ ద్రుంప † సాగిరి పెలుచన్.

చ. దనుజుఁ డదృశ్యుడై తము నిఁతాంతము బాణము లేయుచుండు ది
క్కును గనిపెట్టి యచ్చటికిఁ † స్తూరతరాస్త్రము లొక్కరీతి వై
వను బనిపూని రాశరుడు † బాహువిలాసముమీఱ బాణమో
చనమును జేయఁజాలుచు నెఁసంగుమహాతిరఘుండు గావునన్. 3౨౪ 3588

తే. ఒక్కచో నిల్వ కాత్మరఁథోత్తమంబు
తోడ సకలాశలకు మాయఁఁగూడి తిరుగు
చరుల బాణములకుఁ జిక్క † కాన్యపసుతు
లను శితాంబకములను నొంఁచెను మిగులఁగ. 33 3589

క. వీరులు రాఘవు లట్లరి, వీరకనత్కనకపుంఖఁవిపులశరములన్
ఘోరంబుగ నంగంబుల, భూరిగతిన్ నల్ల గాఱ † భూతభయదులై. 33౪

తే. వుష్పితపలాశములరీతిఁ ♦ బాలిచి; రంత

రవిని సురమార్గమునను సభ్రములు గ్రమ్మి
సపుడు తద్గతు లెఱుంగ రాక పరఁగునటు
లమరవైరియు నెటుచనినదియుఁ గాని 3౮౪

8591

సీ. అతనిగూఢముగాని ♦ యతనిధనుర్బాణములుగాని తద్గతములగు నితర
వస్తువు లెవిగాని ♦ ససుధ నెవ్వరికైనఁ దెలియరావయ్యె; నిమ్ముల నతండు
బాణాళి పరఁగించి ♦ వానరశతములఁ బంచశ్య మొందించి ♦ ప్రథనసీమ
యందుఁ బడంతేసె; ♦ సపుడు లక్ష్మణుఁ డతికోపంబునఁ రాముఁ గూర్చి పలికె

తే. * నేను బ్రహ్మాస్త్రమును వైచి ♦ నిఖిలరాక్ష
సులను ద్రుంచెద; నన్న యాశుభతరాంగ
లక్షణుండియి తనరాను ♦ లక్ష్మణుఁగని
రాముఁ డిట్లని పల్కె శుభ్రతరథంగి. 3౮౫

8592

క. ఒకనినిమిత్రము ధరఁగఁగ, సకలానుకులను వధింప ♦ స్వాంతమ్మన ని
ట్లు కడుంగోరుట తగవే, యిఁక వినుమా! యని నొసర్చి కే యున్నజనుఁ.

ఆ. అనిని దాఁగియున్న ♦ యాతనఁ; బ్రాంజలియైనవాని శరణుఁపందువానిఁ
బరుగువాఱుచున్నవానిఁ బ్రయత్తునిఁ, జంపఁవగదు నుమ్మనహజ! యెపుడు.

క. గురుబల! యీతనినే సంఘరమునఁ జంపంగ మనము ♦ గావంతము దు
ర్భరఫణులఁ బోలి వేగ, స్ఫురణంబున మించు నస్త్రపుంప మితనిపై. ౪౦

క. పరగింతము; మాయను గొని, యరకముతోఁ గానఁబడక ♦ యభ్రమునందే
తిరిగెడు నీనీచుని దే, చరిపుం గని ప్లవగ పై న్యఃపాలకు లెల్లఁ. ౪౧ 8596

క. బల మలరారఁగఁ జంపం, గల; రీయింద్రాగ్రాహిణి ♦ త్యోవివరంబుం
గలయం జొచ్చిననై నను, బలిసత్కము నొందినను దివమునకుఁ జనినఁ.

తే. ఆకసంబున కెగిసిన ♦ నల్లె యెండుఁ
జొచ్చి కనఁబడకున్నను ♦ శుంభదుగ్ర
మామకాస్త్రాగ్నిదగ్ధుడై ♦ మహిగతాసుఁ
డగుచుఁ బడిపోనఁ గలఁడింక ♦ ననియె నిట్లు. ౪౨

8598

చ. గురుమతి నత్పరిభావుఁ డరిఁకుంజరసింహము రాఘవేంద్రుఁ డి
క్కరఁగి వదించి భీతికరఁకర్కుడు భీకరుడైన దానవుం
డవ్వరగ వధింపఁగాఁ దగిన ♦ దారుణకృత్యము నెట్లుచేయఁగాఁ
దరమగునంచు నెఱుఁగిని ♦ దాను దలంచుచునుండె నంతయుఁ. ౪౩ 8599

ఎనుబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౧ - వ సర్గము.

-అథ ఇంద్రజిత్తు మాయాసీరసు హనుమంతుఁడు మాచుమండఁ జంపుట. అథ-

క. గురుమతి రామునియాశఁయు, మరసి గ్రహించుచును రాక్షసాధీశుఁడు నం
గరమును మాని పురంబున, కరిగె నచటనుండి దూరఁమరయుచు మదిలో.

చ. తనుగుచి మీఱి శూరుఁడగు ధానవనర్కుఁ డతండు పత్తనం
బును దగఁ జొచ్చుచున్ బలము ధౌలైడు నుత్తమకుంభకర్ణము
ఖ్యనిఖలదానవుల్ తెగుట ధాన్య దలంచి యమర్షయుక్తిచే
గను లగుణంబులై తనరఁగఁ బురి వెల్వడి యుద్ధభూమికిన్. ౨

3601

తే. మరల వచ్చెను; గురువీర్యమండితుఁ డమ

రాళికంటకుఁడును బులస్త్యవృషాచ

జనితుఁడు నగు నాతండు రాక్షసగణయుతుఁ

డగుచుఁ బడమటిద్వారంబు నపుడు దాఁటి. 3

3602

క. చని వీరులైన రాఘవు, లనికి నుహోద్వృక్తు లగుట ధాన్యం
బున వారి ముంచి యుద్ధంబును మానఁగఁ జేయ మాయఁబూని కడువడిన్.

క. పరఁగించె దాని నంతట, నరుదుగ మాయైకశక్తిఁ నవనీసుత న
త్తరుణమునఁ బుట్టఁజేయుచు, నరదంబున నుంచి బలము ధౌలార్పటిమీఱన్.

క. తనచుట్టు నిలువఁగా నీతను జంపం గోరె; దుర్మతంబునఁ దగునా
దనుజుం డెల్లర మోహంబున ముంపం గోరి స్లవకముఖ్యులు గనఁగన్.

చ. జనకజఁ జంపునుద్యమము ధాన్యంతమునందునఁ గోరి యెచ్చటన్
వనచరు లుండిరో యటకుఁ ధౌలర్విడె; నస్పరినుండి యంద్రజ
త్తునికిని వచ్చుటం గనిన ధౌలార్పు లెంతయుఁ గ్రుద్ధులై రణం
బును గడుఁ జేయఁగోరి కరముల్ శిలలం గొని యొప్పుమీఱఁగన్. ౬౪

తే. మాగుఱాని; రంతఁ గనిగణఁనుండనుండు

హనుమ మిగుల దురాసదంబైన భూరి

పర్వతాగ్రముఁ గరమునఁ ధౌలర్వి కపుల

యగ్రభాగంబునం జనె ధౌలర్విపైకి. ౮

3607

సీ. హనుమంతుఁ డంత నింద్రునివైరిరథముపై రాఘవుప్రియురాలి ధౌలర్వి
విహతనమ్మోదను ధౌలర్వికవేణిని నుపవాసకృతముఖ ధౌలర్వి
యనిశముఁ గట్టిన ధౌలర్వియంబరముతోడఁ దీవయై యుండిన ధౌలర్వి
దేహసంస్కార మేతీరున లేకుంట నవయవంబుల ధౌలర్వి ధౌలర్వి

* యకారము గాయత్రి యందుఁ బందొమ్మిదవయక్షరము. ఇటనుండి పందొమ్మిదవ సహస్ర
హారంభమైనది.

తే. నున్న సీతను గాంచె; నానన్నసీమ

నాతఁడు ముహూర్తమాత్ర మభ్యుతివఁ గాంచి

జనకతనయయె యంచు నిశ్చయము చేసి

కొని విహదంబు నొందుచు ధ మనసునందు. ౧౦౪

3608

క. జనకజను స్వప్నకాలం, బునకుం బూర్వంబె లంకఁ ధ బాడఁగాంచెను గా

ననె యట్లు నిశ్చయించెను; హనుమయు మలదిగ్ధదేహయై దీనయైనై. ౧౧

క. దనుజనిరథమందుండిన, జనకజఁ గని మోము బాష్పజలములఁ గలఁగ్గ

వనటం గాంచెను; శోకా,ర్తను విహతానందఁ గృపకుం ధ దగు నాసీతఁ.

తే. ఇంద్రజిత్తునకుం జక్కి ధ యెలమి దక్కి

యతనిరథమున నుండంగ ధ నవుడు చూచి

ఁగితఁడు రథమున జనకజ ధ నిట్లు లుంచి

జే గతం బేమి యంచు నుడిం చలంచి. ౧౩

3611

క. వనచరులం బ్రశ్నించెను; హనుమయు నట నున్నవానఠరావళితోఁ దా

నును నింద్రజిత్తువూదికిఁ, జనియెను; గపిబలము పైకి ధ జను చేరంగ్గ.

క. కని యింద్రజిత్తు శ్రోధం, బున మూర్ఛితుఁ డగుచు ఖడ్గమును దాఁ గోశం

బున నుండి పెఱికి జనకుని, తనయనగు శిరంబుఁ బట్టె ధ దారుణరీతిఁ. ౧౫

క. అరదంబునఁ దనమాయా, విరచితయై రాము! రాము! విభు! మహితాత్మా!

కరుణింపు మనుచు నేడ్చెడు, తహణిమణి జనకరాజఠతనయం గ్రుధచేఁ. ౧౫౪

క. వనచరు లంకలు చూడం, గను గొట్టెను; బనననుతుఁడు ధ కాంతశిరోజా

ళిని వాఁడు పట్టుకొనుటం, గని దై న్యము నొంది బాష్పకణములఁగార్చెఁ.

తే. చారుసర్వాంగి రామునిఠగారవంపుఁ

దరుణి యాసీత యట్లునఠస్థను గుడువఁగఁ

గాంచి హనుమ యుర్జము ధ గదుర నసుర

వరునినుతు నింద్రజిత్తుని ధ బాగుగఁ గని. ౧౮

3616

క. పరుషాక్షరములతో ని,వ్యసనం బలికెఁ దురాత్మా! ధ బ్రహ్మర్షిమహా

త్తరకులజనితుఁడ నయ్యును, సురవై ర్యనయమునందుఁ ధ జొచ్చితి కానఁ.

క. నతి యగు సీతశిరోజ, ప్ర తతిని దాఁకితివి దీనఁ ధ బాడగుదువు దు

ర్మతి యిట్లు పుట్టినది కనఁ, దితిహ! చీ! పాపరతుఁడివి గనుక నికఁ. ౧౮౪

క. త్వరలోనం జెడిపోదువు, కగుణారహితా! దురాత్మా! ధ కడునీచుండా!

నిరతదురాచారా! పా,పరకపరాక్రమ! యనార్యపథమున నిచటఁ. ౨౦

తే. ఇట్టిహీనంపుఁబని చేసి ధ తివు, దీనిఁ

బాపియే గాని యితరుఁ డెప్పుటికిఁ జేయఁ

ఛో కృపాహీన! యేవలేదో! మదికిని;

గరుణ యపరాధియెడఁ గూడ ♦ దరయ న నెదో? ౨౧౪

3620

చ. జనకజ స్వావయంబుఁ బరిచారికలఁ విడనాడి రాజ్యవ
స్తునివయ మెల్ల వీడి తనతోడగు రాముని ప్రాపుఁ బాసి యే
యనువున నీకు దోష మినుమంతయుఁ జేయకయుండఁగా వధిం

పను జతనంబు చేసెదవు ♦ పాపుండ! యే మొనరించె నేరముఁ. ౨౧౪ 3621

తే. అట్టి మైథిలి నీతను ♦ నంత మొండఁ, జేసి యెటులైన నీ వింకఁజరముభూమి
బ్రదుకఁ జాలవు గొప్పపాపంపుఁగృతిని, జేయుటం జంపఁదగు దీవునిన్గ మిద్ది.

క. కనుక నాచే జక్కితి, దనుజా! కంటకుండ వాటఁ ♦ దప్పుక లోకం

బున వధ్యుండ వగుదువు కను, కను నీ పీలోకమందుఁ ♦ గడు నీచుండవై. ౨౩

ఆ. జీవితములఁ బాసి ♦ శీఘ్రమ ప్రేతమ, వగుచుఁ బదియు నాలుగైన జగము
లందు స్త్రీనిఁ జంపిపట్టివా రేకుత్సి, తపద మొందువారొ ♦ దాని నీవు. ౨౩౪

క. చని పొందఁగలుగు దంచని, హనుమంతుం డిట్లు పలికి ♦ సాయుధులగునా
వనచరులఁ గూడి శ్రోధం, బున రావణిపైకిఁ బూన్కిఁ ♦ బోయెన్ ద్వరలోకం.

చ. బల మలరారఁ బైఁ బడఁగఁ ♦ బౌరుష మూనియె వచ్చుచున్న యా

బలముల నంజనాతనయు ♦ బాహుబలాఘ్యులు భీతిదుల్ నురా

రుల భటు లట్లు దాకి కడు ♦ రూక్షముగా నని సేసి యంతటఁ

నిలిపిరి; శక్రవై రియును ♦ నిర్భర బాణసహస్ర మొక్కటఁ. ౨౩౪ 3626

చ. ధనువునఁ గూర్చి వైచి యతిఁదారుణరీతిని వానరౌఘముం

వనటను బొందఁజేసి కపివర్యునిఁ బావనిఁ గాంచి పక్క ని

ట్టని; హరినాథుఁ డారఘవఁరావ్యయుఁ డీవును యన్నిమిత్త మీ

దనుజపురంబుఁ జేరితిరొ ♦ తన్నిధిలాత్మజ నిష్పదే యిటఁ. ౨౩ 3627

తే. నీవు చూచుచు నుండంగ ♦ నే వధించు

వాడ వనచర! యానీతఁ ♦ బ్రథమమున నె

చంపి యవ్వల రామలక్ష్మణుల దుర్గ

తిని విభీషణు సుగ్రీవు ♦ నిను వధింతు. ౨౪ 3628

క. వనచర! స్త్రీలవధింపం, జన దని చెప్పితివి గాదె ♦ శాస్త్రోక్తముగాఁ

గను, బదు లిడువాడను నే, విను మెయ్యది శత్రువులకుఁ ♦ బీడాకరమా. ౨౪

ఆ. అద్ది యెట్టిదైన ♦ నాచరింపం దగు, దప్పుకుండఁ గానఁ ♦ దరుణి దీనిఁ

జంపువాడ ననుచు ♦ శ్వసనజనకుఁ జెప్పి, యప్పు డేడ్చుచున్న యవనితనయ.

తే. మాయచేఁ జేయఁబడిన యఃప్రమానిని శిత

ధారగల ఖడ్గముం గొని ♦ తనకరమున

నటికె; మిక్కిలి ప్రియదర్శనయుఁ నపసిన్

నియుఁ బృథుశ్రోణియు నగునాఁ నెలత నిట్లు. ౩౧ 3631

- క. దనుజోత్తముఁ దగు రావణు, తనయుండు పవిత్రమట్లు ♦ తగ నటికిన మే
దినిఁ బడెఁ దుండములై; నీ, తను నీవిధిఁ జేతులారఁ ♦ దాఁ జంపి తమిన్.
- క. దనుజుం డిట్లు వచించెను, హనుమంతునితో ననుర్చు ♦ నారఘుపతిభా
ర్యను జంపినాడ నే నిదె, కనుమా! జానకియుఁ దెగియె ♦ గాదే? యిచటన్.
- ఆ. ఇంక మీప్రయత్నమిది యెల్ల విఫలంబె, యయ్యె; ననుచుఁబలికి యాతఁడాత్మ
కరయుగమున ఖడ్గపరుషధారను సీత, నట్టెనటికి హృష్టఁ ♦ కగుచు సంత. 334
- క. అరదమ్మున నుండియె భీ, కరనాదము పరఁగఁ జేసె; ♦ గడు దాపున సం
గర మొనరింపను నిలిచిన, హరు లెల్లను రావణుని ప్రియార్థజుఁ డెలమిన్.
- క. తనచుట్టును దుర్గమునలె, దనుజులు గనుపట్టుచుండ ♦ దన్దధ్యుమం
దున నుండి నోరు పెద్దది, గను జేసి యొనర్చిన ధ్వనిఁ ♦ గడు విని రార్తిన్.
- చ. జనకజ సిట్లు త్రుంచి మది ♦ సంతన గుండుచు నుబ్బుఁ గాంచె నా
దనుజవరాత్మజుండు; ప్రసంగంబునఁ నేలెడవానిఁ గాంచి యా
వనచరులన్ విషణ్ణులయి ♦ బాగుగ ముందును వెన్నఁ జూడకే
చనిరి సబాష్పనేత్రములు ♦ చాలనిలోలములై కనంబడన్. 3౬

3637

ఎనుబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౨ - వ సర్గము.

హనుమవాచులు రామునిచెంతి కేగ నింద్రజిత్తు నికుంభిలయంగు } హనుము చేయుట.

- చ. వనచరు లిట్లు లయ్యెకనిభంగి భయంకరమై చెలంగు నా
దనుజుఁ సింహనాదమును ♦ దా రొగి నంచు భయంబునన్ జవం
బున దెసలం గనుంగొనుచుఁ ♦ బోయిరి; వాయుతనూజుఁడున్ భయం
బునను విషణ్ణవక్త్రులయి ♦ పొల్పఱఁ దోచినరీతిఁ బొలున
వ్వనచరులన్ మహార్తులను ♦ బల్కె మనంబున ధైర్య మూనుచున్. ౨ 3638
- క. వనచరులారా! మోములు, వనటం గుండంగ మీరు ♦ బవరంబున మీ
టిన యుబ్బు దక్కి పాటం, జనునే? శూరత్వ మిపు డెఁచటి కేగెనాకో? 3
- చ. అని యొనరింప నేఁ జనుడు ♦ హాయిగ రండు మహాహంబులన్
ఘనయశ మొందు శూరులకు ♦ గర్భ్యము యుద్ధము వీడి పాటఁగా;
నను హనుమంతుఁ పల్కులకు ♦ నక్కపు లాత్మల హర్ష ముందుచుం
దనువులు పుల్కలం గను నుదారమహీధరశృంగవృక్షముల్. ౫ 3640
- చ. కరములఁ బట్టి నిల్చిరి; తగం గపిసింహులు గర్జనంబులన్
గురరివులన్ వధింపఁగను ♦ చొప్పుడు త్రోవను బోయి; రప్పుడా

హరివరుఁ బావనిం గొలిచి ♦ యాతనివెంట నె పోయి రట్టిసం

గరము నొనర్చు; వాయుజుఁ డఖండబలంబున నాల్గుప్రక్కలఁ. ౬౪ 8641

ఆ. కవులు చుట్టుముట్టి ♦ కడువడి నడువఁగా

మంట లలరు దహను ♦ మాడ్కి శత్రు

బలములను దహించె; ♦ బ్రళయకాలంబునఁ

బ్రజలఁ జంపు యమునిధంగి హనుమ. ౭

3643

క. వనచరబలపరివృత్తుడై, దనుజులతో సంగరంబుఁ ♦ చా సలిపె; మరు

త్తనయుఁడు క్రుధయుఁ శోకంబును బెనఁగొనవై రియరదఁమున భూరిశిలఁ.

ఆ. పడఁగ వైచె; సంతఁ ♦ బై కేగుదెంచెడు, శిలను సారథియును ♦ శీఘ్రమ గని

తాను జెప్పునట్లుగా నడచుమహాశ్వములను గట్టియున్న ♦ లలితరథము. ౯౪

క. తొలఁగించెఁ గడు దూరము, శిల యది యాయింద్రజిత్తుఁ ♦ జెందక రథమం

దలరెడు సారథిఁ జంపక, ఫలరహితముగాఁగ వై నఁబడి యట ధరణిఁ. ౧౦౪

తే. పగులఁ జీలిచికొనుచును ♦ బలినికేత

నమును జొచ్చెను; బవనతఁనయుఁడు పెనుశి

లను దగ్గఁ వై వ రత్నోబలములు వనట

నందె యాశిల ధరఁ బడుఁనవుడు మిగుల. ౧౧౪

8616

ఆ. దానిక్రిందఁ బడుటఁ ♦ దనువులు నలఁగుట, ముష్టయైరి; ప్లవగఁముఖ్యు లెల్ల

రవము లట్టై చెలఁగ ♦ రావణిపై కేగి, రట్టై నూటలుగ మహాబలముల.

సీ. గురువీర్యులును భయంకరవిక్రములునగు సర్వాసరులు యుద్ధమందు నింద్ర

వైరిపై గొప్ప మహిమహంబుల గిరిశిఖరంబులఁ గొని వై చిరి; మఱియును

దరులై లవృష్టిని ♦ నరులమీఁదం గురియించుచు నార్చుచు ♦ నెన్నో రీతు

లగురవంబుల మహాహవము గాక్షసులతో నొనరించి; రుద్రవీర్యమునఁ జెలంగు

తే. కవులు సత్తువకొలది వృక్షములఁ గొట్ట

భయదహావులు రాక్షసుల్ ♦ బవరమందుఁ

బొరలి; రంతట స్వబల మాహరిబలార్చి

త మగుటం గాంచి క్రుద్ధుడై ♦ దనుజవరుడు. ౧౬

3648

క. కరమున విలు దాలిచి యా, పరసేనలపైకి నడచె; ♦ బహువారము లా

సురవైరివిక్రమము సంగరమునఁ గనఁబఱచియుండెఁ ♦ గావున నవుడుఁ. ౧౭

క. బలములు తనుఁ జుట్ట వెసం, గలనునకుఁ రాఁగ బాణకాండంబుల ను

జ్ఞప్తిరీతిం బరఁగించుచు, బొలియించెం గపిమృగేంద్రములఁ బెక్కింటిఁ.

ఆ. అతనివెంట నున్న ♦ యసురులు శూలాశ

నులను బట్టసగణములను ఖడ్గ

కూటముగ్ధరములఁ ♦ గోఁతుల సత్వంబుఁ

బూని కొట్టి; రంతఁ ♦ బాలుచు హనును. ౧౮౫

3651

క. తనబల మలరఁగ బోదెల, ఘనశాఖల జెట్లు శిలలఁ ♦ గైకొని భీతిం
గనఁబఱచు కార్యములఁ జేసిన దనుజులతోడ ననిని ♦ జేసెం గడఁకన్.

ఆ. విక్రమమున వైరివీరుల హనుమంతుఁ, డట్లు లాపి వనచ♦రాళిఁ గాంచి
సరగ నీబలంబు ♦ సాధింపఁ దగినది, మనకుఁ గాదు ఫలము ♦ గనఁగఁ బోము.

క. మన మందఱ మాశ్రీరామునిప్రియ మొనరింపఁ గోరి ♦ ముదమునఁ బ్రాణా
ళిని గూడ నెంచ కుర్చిపయిని బొరలుచు నెట్టులైన ♦ నెవ్వరికొఱకై. ౨౧౫

క. అని చేయుచు నున్నామా, జనకజ యాసాధిన్వితెగె నసాధుదనుజపు
త్తునిచేత; నీ కువార్తను, జని రాఘవునకును తపన♦జనికేని నిపుడే. ౨౨ 3655

క. తెలుపుద మారామాదులు, తలపోయుచు దీని కేమి ♦ తలఁతురొ చేయన్
గలనున మన మిద్దానినె, కలిసి యొనర్పంగఁ దగును ♦ గాదే యనుచున్.

చ. హనుమ వచించి యవ్వనచ♦రాళిని యుద్ధమునుండి మాన్పి నె
వ్వనమున భీతినే గనని ♦ మానిసి గావున మెల్లమెల్లఁగాఁ
జనియెను సేవలం గలిసి; ♦ శక్రవిరోధి దురాత్ముఁ డౌట నా
హనుమయు రామచంద్రుడ ♦ కల్లన పోవుటఁ గాంచి తానునున్. ౨౪

తే. *చనియెఁ జైత్ర్యనికుంభి♦కును నియతిని
హోమముం జేయ; నిట్లేగి ♦ యుద్ధసుమున
దేవతాలయ మొంది హ♦దిన్ సుధక్తి
తనర హోమము చేసె శా♦స్త్రవిధి మీఱ. ౨౫

3658

సీ. యజ్ఞ భూమిని నగ్ని♦యం దింద్రజిత్తు సవిధిహోమమును మాంసమునరక్త
మునను జేయఁగ నగ్ని♦యనుహవిస్ఫులఁగొని ప్రజ్వరిల్లెను; బృహ♦ద్భానుఁడంత
రక్తహోమవిత్ప్రీ ♦ రాజల్లుచున్ లేచి తీవ్రమ్ముగా మండి ♦ దెసల నంటి
సంజ రంజిల్లు భా♦స్కరుఁ బోలి కనుపట్టె; సంత నింద్రారి శా♦స్త్రానుసార

తే. పద్మతులఁ జక్క నెఱింగిన ♦ పండితుండు
కనుక దనుజులకున్ మేలు ♦ గలుగ వేల్చె
సంతట సయానయజ్ఞులొ ♦ నసురులు గను
చుండి రద్దాన లోపంబు ♦ లుండ కుండ. ౨౮

3659

ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౩ - వ సర్గము.

— ఘోఘ సీతామృతిని విని రాముఁడు చింతింప లక్షణం ధూరాబ్బట. ఘోఘ—

చ. దనుజులు వానరుల్ మిగుల ♦ దారుణరీతిని జేయుచున్న యా
యనిని జనించినట్టి తుములారవముల్ విని జాంబవంతుఁ డెం
దునకయియో సమీపమునఁ ♦ దోచిన రాముఁడు పల్కె నిట్టులా
తనిఁ గని; దుష్కరాహవము ♦ తా హనుమంతుఁడు చేయునట్లుగఁ. ౧౫

క. మనమునకుం దోచెడు నెట్లన భీకరముగ మహాయ ♦ శాశిధ్వనియున్
వినఁబడుచున్నది చెవులకుఁ; గనుకన్ భల్లూకనాథ! ♦ కడు వేగముగఁ.

తే. నీదుసేనలతోఁ గూడి ♦ నీవు వేగ
చనుము కపివర్ధుడై న యాహనుమ యొంటి
సంగరము చేయుచుండుట ♦ సాయపడుము
నాఁగ భల్లూకసముదయ ♦ నాథుఁ డట్లు. ౩

3662

క. తనకున్ శ్రీరాముఁడు చేసిన యాజ్ఞను దలను దాల్చి ♦ సేనావృత్తుడై
చనియెను బశమటిద్వారం, బునఁ గలహనుమంతుకొఱకుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్.

క. వనచగు లెల్లను యుద్ధం, బును నొసరిచి యలసి యూర్పుపుంజము లెల్లన్
గనఁబడఁ దనుఁ బరివేష్టించునరాఁ ద్రోవఁ గనె హనుమ ♦ భల్లూకపతియున్.

చ. హనుమయు సీల మేఘనిభఃమా తను వొప్ప భయంకరంబుగా
నని నొసరింప నాయితమునై చనుడెంచెడు భల్లూకాశిని
గనుఁగొని త్రొవనే మరలఁగఁ దగు వెన్నకు సంచుఁ జెప్పి రా
మునికడ కేగెఁ దాను; *యశఃమున్ విలసిల్లఁగ నున్న యాతఁడున్. ౬

చ. హరిబలముల్ తనుం గొలిచి ♦ యూర్తిని గుందుచు వెన్న రాఁగ భూ
వగుఁ గనఁ బోయి వేగముగ ♦ వంశసు బొక్కుచు నిట్లు పల్కె; నో
యరిజనకాల! మేము సమఃరాంగణమందున విక్రమించుచున్
సురరిపులన్ వధింపఁగను ♦ జూచుచు ముందట నుండు సంతలోన్. ౭౫ 3666

తే. రావణాసురువుత్రుండు ♦ రమణ సీతఁ
బట్టి తెచ్చి రథంబునఁ ♦ గట్టి యామె
యొడ్చుచుండఁగఁ జంపె మా యెదుట; వైరి
నూదనా! తద్వధంబును ♦ జూచి నేను. ౮

3667

చ. మనసు చలింప దుఃఖమును ♦ మాటికి మాటికిఁ బైకొనంగ నే
పనియును దోవ కివ్విధముఁ ♦ బల్కుఁగ వచ్చితి; సంచుఁ జెప్ప నా
హనుమనుడుల్ చెవిం బడఁగ ♦ నారఘరాముఁడు శోక మొంది యొ
య్యన హతమూలభూమిరుహ ♦ మట్టులు మూర్ఛిలి నేలపైఁ బడెన్. ౧౦

క. సురతులున్డైన యారము, వరుఁ డుర్విం బడఁగఁ గాంచి ♦ వనచరముఖ్యుల్
వరుగెత్తి యచ్చటికి వచ్చిరి నాలుగు దెసలనుండి ♦ శీఘ్రమ యార్తిఁ. ౧౧

తే. ఉచ్చిఖంబులు మండుచు ♦ నున్న యగ్ని
కరణఁ దేజంబునం జేరఁగఁ దరంబు
గాని యారామునిం దేర్పఁగఁ నరోజ
కువలయసుగంధిజలములఁ ♦ గురిసి తడుప ౧౨

3670

క. మనమును దహించుదుఃఖం, బున లక్ష్మణుఁ డారఘూత్తముని నన్వన్తుఁ
దన బాహువులఁ గైకొని, యనియెను; హేత్వర్థమవచనాళి నతనితోఁ.

సీసమాలిక:—

*తండ్రి వాక్యమును సార్థకముగఁ జేయుధర్మపథంబునఁ దృప్తమననుతోడ
నిలుచువాడవు నుహీశల మెల్లఁ జేఁ జిక్క దానిఁ బోగొట్టిన ♦ తల్లివంటి
కైకయందును భూమి ♦ కాంతునియందును మనసునఁ గలుషశ్చి ♦ మనఁగ లేని
విజితేంద్రి యుండవై ♦ వెలయువాడవు ధర్మమతియునగునిన్ను ♦ నశులితనుగు
ధర్మము తాను సశ్శ్యముగఁ గార్యపువేళ లేనియట్టిది యగుఁ ♦ గాన వ్యసన
ములనుండి కాపాడఁగలది గాదయ్యెను; నల్లె యధర్మ ముర్త్తునుగుసుఖముఁ
బోగొట్టఁ దగినదై ♦ పాలిచియు నయ్యదియును లేనిదే కావుననుదుతాత్మ
డైన రావణుని సుఖానిని వారింపఁ జాలకున్నది; రఘునత్రు! యిఁక
ధర్మ మధర్మము ♦ ధరణి లేవనుటకుఁ గలప్రమాణము లేవి? ♦ గలిగినయెడఁ
బ్రత్యక్షమా! యది ♦ బహుభంగిఁ గావగు ననుమానమా? శబ్దమనఁగఁదగిన
యట్టిప్రమాణమా? ♦ యని యందువేమొ! ప్రత్యక్షమ్ము గాదెట్టులన్నవినుము
స్థావరజంగమాత్మకపదార్థంబులు ప్రత్యక్షముగఁ గంటఁబడుచు నుండు
మాడ్కి ధర్మము పథార్థంబును దెలియుట లేదు గావున నవి ♦ లేనివనియె
నామనోనిశ్చయం; ♦ బోమహీపాలకా! స్థావరవస్తు వేసరణఁ దెలియఁ
బడుచున్నదో యట్లు ♦ ప్రతిజంగమపదార్థ మగపడుచున్నదియె గద; ధర్మ
మట్టు, లధర్మము ♦ నగపడుటయె లేదు మఱి యివి యుండిననుహిని స్థావ
రముగనో, మఱి జంగమముగనో యుండంగవలయు నట్లులేని ♦ వాటనవి
ప్రత్యక్షములు గావు ♦ పరమధర్మంబతీంద్రియచయ్యునుండిననయగుణాధ్య!
నినుఁ బోలు ధర్మచిత్తునకు నాపన లేకయె యుండు దనుజాన ♦ కేసుఖంబు
గలుగక యుండును; ♦ బలితగుణాకరా! ఫలము ధర్మాధర్మములకు సుఖము
వ్యసనంబు కాన సశ్వానిని బట్టియే యవి యున్నవని మన ♦ మరయవచ్చు
ననుమానమున నన్న ♦ దనుజేంద్రుడగు రావణాఖ్యుడధర్మయుక్తాంతరంగుఁ

* శుభే వర్తన్తి లిప్తింతమ్ .. ఇత్యాదిశ్లోకాంతమునకు వ్యాఖ్యానకర్తల వ్రాసిన యర్థము సమగ్రముగాఁ దెనుఁగునఁ జేర్పఁబడిన దని గ్రహించుదగు.

డగుఁ గాన వ్యసనంబు ♦ నందంగ వలయును ధర్మంబెయ్యన్నోధర్మయుక్తి
 నలరునీ కివ్వధి ♦ వ్యసనంబు లేకుండవలయు నియ్యవియు నిట్టులుగ లేమి
 ననుమానమునను ధర్మాధర్మములు గల వని చెప్ప వీలులే; ♦ దరసి చూడఁ
 గా నధర్మిన్మఁడొ ♦ క్రవ్యాదపతికిని వ్యసనమే లేకుండఁగ సుఖ ములరి
 యుండుట ధర్మచిత్తుండవౌ నీకు దుఃఖము గల్గి యుండుటఁ ♦ గనుఁగొనంగ
 నిలను ధర్మ మధర్మఫలము, నధర్మంబు ధర్మఫలంబు నిత్యము విరుద్ధ
 ముగ నిచ్చుచున్నవియె గనుక ఫలములఁ బట్టియు నివి యుండఁవచ్చు ననుచు
 ననుమానమునను సిద్ధాంతమ్ము చేయంగ నలవిగా కున్నది ♦ తలఁచి చూడ
 ధర్మము చేయంగ ♦ ధర్మఫలంబయి తగుసుఖ మబ్బునా? ♦ దారుణ మగు
 నట్టి యధర్మము ♦ నాచరింపఁగ దాని ఫలమగు దుఃఖము ♦ గలుగునో? యని
 తలఁచెద వేమొ? మిక్కిలి యధార్మికు లెవ్వ రగుదురో యవాఁరికయ్యధర్మ
 ఫలము గల్గునయేని ♦ పరమధార్మికు లెవ్వ రగుదురో వారికి ♦ నట్టి ధర్మ
 ఫలమె కల్గునయేని ♦ పరమధార్మిక సుజనులకు సుఖంబును ♦ గలుగు ననియు
 మఱి యధర్మము సేయు ♦ మనుజులకుఁ దుఃఖ మబ్బు నటంచునునరయ సిద్ధ
 మగును గదా యట్లు ♦ లగవడకున్నది ధర్మహీనులకు సర్థములు పెరిగి
 కలుగుచున్నది సుఖం ♦ బిల ధర్మనిరతులౌ జనులకు దుఃఖమే ♦ కనఁబడియెడు
 నిట్లు లీఫలము లీయూరెండిటికి నియతములు గాకుండుటఁ ♦ దరము గాక
 యున్నది సిద్ధాంత ♦ మొకరితఁ జేయంగ; రామచంద్రా! యధర్మమునఁ బాపు
 తే. లార్తి నొందుదురేని పుణ్యాత్ము లెల్ల, ధర్మసుఖతు లగుదురేనినలఁవఁగ వధ
 కర్తరూపముగఁ దగు నధర్మము సుఖ, కర్తరూపముగా నున్నధర్మ మవని.
 *క. జనియించి మూఁడుక్షణములె, గనఁబడునవి గానఁ బిదపక్షయమందు; హతిం
 గనునట్టి యధర్మంబే, మనుజుని వధియించుఁ జెప్పును ♦ మానవనాథా!. ౨౧౪
 క. హతమగు ధర్మము మే లె, వివేతమున నెవ్వరికిఁ గూర్పు? ♦ విశ్వాధిప! యీ
 గతి సుఖదుఃఖములను నీ, క్షీతి నొనఁగుటఁ గల వవనుచుఁ ♦ జిత్తములలరక.
 తే. పలుకు శబ్దప్రమాణము ♦ పాటిగాదు;
 కర్మములు క్షణహతినొందుఁ ♦ గాక వాని
 చేత నారాధితయగుచు ♦ జెలఁగుదేవ
 తయె ఫలప్రదయగునని ♦ తలఁతు వేమొ!. ౨౨

3675

క. జనుఁ డెవఁ డాదేవతచే, తను బాధల నందువాఁడు ♦ తాఁగానీ, యే
 రిని బాధ నందఁజేయం, గను దానే శక్తుడగుట ♦ కలుగున యేనిక. ౨౨౪
 తే. అదియె పుణ్యపాపంబుల ♦ నవనియందుఁ
 దాను జేయించుచున్నదె ♦ యైన యెడలఁ

బాపపుణ్యఫలంబులై ♦ పరంగు దుఃఖ
సుఖము లాదైవమునె పొందఁ ♦ జూచుఁగాని ౨౩

3677

తే. చేయువానిని బొందవు; ♦ శ్రీరఘువర!
కర్మభవమై యపూర్వమా ♦ ధర్మమై ఫల
ముల నొసంగు నటందువా? ♦ యిల నెటు నను
మానమునఁ చేటపడక యెఁమ్మాడ్కిఁ గనిన. ౨౩!

3678

క. కనులకుఁ దోఁపక శక్రుం, డనలుండను నర్థవాన ♦ మాదృతివీఱం
గనఁబఱచు వాక్యములచే,తను గమ్యంబైన సత్తు ♦ తాఁగాక తగ్గ. ౨౩౪

తే. ఉన్నయట్టి యపూర్వమై ♦ యొప్పుధర్మ
మునను శ్రేయస్సు మిక్కిలి ♦ గను విహింప
శక్య మెట్లగు!; జెవును, యోశక్తుకాల!
సత్పురుషభూషణ! మదాశయము వినుము!. ౨౪

3680

సీసమాలిక:—

*ధర్మమునం దగు ♦ నిర్మలవస్తువేయున్న ధార్మికుఁడనై ♦ యొప్పునీకు
సతుభ మెన్నటి కెట్టులైనఁ గల్గదు నీవు ధర్మిష్ఠుఁడవయియు ♦ దత్ఫలసుఖ
మును బొంద కీదుఃఖమును బొందినాడవు గనుక నాధర్మమెక్కరణి మదిని
దలఁచిన లేదని ♦ తగ నిశ్చయించితి; నింద్రియంబులకు నఁదెట్టులైనఁ
గనరానిచాటఁ జక్కని ధర్మ మది పొరుషమునాశ్రయించి ఫలమునొసంగు
నది చేయసండున ♦ నాధర్మఫలరూప నుగుసుఖమెటులబ్బు ♦ ననెన వేమొ?
యట్టులైన నిరపేక్షమై ధర్మమేకార్యమును జేయఁజాలని ♦ దనఁగఁ దగును
గనుక నయ్యది యెట్టిపనినైన సాధింపఁ జొరుష మూతగాఁ ♦ బట్టుకొనఁగ
వలసిన దగునట్టి ♦ భంగిని నియతిమాలినచాట నట్టిదానినె వ్రధాన
మనుచు సేవింపరా ♦ దని నాదునిశ్చయంబగు; గార్యసాధనమందుఁ జొరు
షమునకు ధర్మము ♦ నశ్వహీనంబగునట్టిదె యెనచో ♦ ననఘ! దాని
మాని యిత్తటిని ధర్మమునందు వర్తించునట్టులు పొరుషమందు నడువు;

తే. మరినిఘానన! నత్యవాక్యమునె ధర్మ
మందురు గదా మహారాజ్యమందు నిన్నుఁ
బట్టభద్రుని జేసెదఁ ♦ బరమమునము
న ననిచేయకపోయె జనకుఁడు గాన. ౨౭

3681

క. అన్యతము పల్కినవాడగు, ననుషమకళ్యాణగుణుని ♦ సగ్రతనూజ్ఞ
నిను వనమునకుం బంపుట, నునమునఁ గృపలేనివాడె ♦ మనతండ్రియగుగ్.

క. కనుకఁ జనకుని గట్టం, జనుఁగద; పితృవాక్య మేను ♦ జరపెద ననిచె

* యది సత్త్వాస్తి ల్పితం ముఖ్య-అనునీళ్లొక శ్రీ యసమ గ్రాథ మిట విదిలిము.

ప్పిన నీవు మొదటివాక్యంబును బాలింపంగ రాజ్యమును గొని దానఁ. ౨౮
క. జనకునిసత్యమ్మును దప్పనివానిగ నేల కట్టు * పలుపవయితివో

వెనుక జెప్పిన జనకుని, వసయాత్రావిషయమైన * వాక్యము మిగులఁ. ౨౮

తే. సార్థకము చేసితివి గాన * సరయ నీవు

సత్యమును గొంతపాలించి * సరగఁ గొంత

చక్కఁ బాలింపవైతివి; * శత్రుభయద!

వినుము ధర్మ మధర్మముండినవె యైన ౨౮

3685

*నీ. ఆచరింపందగు * నది ధర్మమేయనిగాని యధర్మమే * కడఁగి యాచ

రింపఁగఁ దగునను * రీతిని గాని నియమము లేదప్పటి * ననువగునటు

లీరెంటిలో దేని * నేనాచరింపనొనది యెట్టులన ధర్మ * మాశ్రయింపఁ

దగెనేని వజ్రముఁ * దాల్చు శత్రువు వింద్రుఁడు మునియ్యి * యెసఁగువిశ్వ

తే. దూపునిం జంపి యధర్మ * మాపగిదిని, జేయఁగాఁ దగ దమ్మునిశ్రేష్ఠుఁ జంప

కయ సవంబును జేయును * గదయధర్మమేయనుష్ఠింపఁ దగునది * యేని యాపుడు.

క. మునిఁ జంప యధర్మముచే, యను దగ దమ్మునినె చంపఁనా త్మత్రయధ

ర్మనియతి నెఱిగిన నింద్రుం, డనఘా! యారెంటిఁ జేసె * నటు గావుననే. ౨౯

క. సరపతిసమయము మదిలో, సరయుచుఁ దగినట్లు రెంటి * ననువుగఁ జేయఁ

వరమగు ధర్మాధర్మము, లరహి * నియమమ్ముగా ని * లాపతి యొకటఁ. ౩౦

క. అనువర్తింపక యొకదా, ని నె వేరేవులుగను దోచు * నియతి ననుష్ఠిం

చినచో నవికర్తను జెఱి, చును గావున నియతిమాని * త్తోణీశ్వరుఁడుఁ. ౩౧

ఆ. కాలమునకుఁ దగిన * కరణఁ గార్యమ్ముల

ధర్మమునకు మఱి యధర్మమునకుఁ

దగినయట్లు చేయఁ * దగు; నిన్నుఁ గాంచిన

నక్కటా యటంచు * నాత్మఁ గలఁగు. 3౦

3690

క. అనుకూలమైన రీతిని, గని ధర్మాధర్మములఁ ద * గంజేయుట చ

క్కని ధర్మమునుచు నామత, మనఘా! ధర్మము ప్రధాన * మదిగాకున్నఁ. 3౦

తే. అప్రధానముగా నైన * నద్దినీకుఁ, గలుగ దాధర్మమూలము * వెలయునర్థ

మట్టి రాజ్యముచే జిక్కి * నపుడు మాని, వచ్చుటను బోవ నడచితి * విచ్చమీఱు.

*నీ. మూలము ఛేదింప * నేలీల ధర్మము గలుగుఁ; గొండలనుండి * గలుగునదులు

ప్రజలనుండి గ్రహించు * పన్నులోనగువానివలననే వృద్ధిని * వరునఁగిన

యధమువలన మూ * లాంతము గాకుండ యజ్ఞముఖక్రియ * లలరుచుండు;

నర్థహీనుండయి * యల్పతేజుండయి పు * ధుషాఁ జేకార్యముల్ * పూనిచేసి

* మది ధర్మో భవే ద్భూతో అధర్మో వా పరంతప, తన్నహత్వా ముని వజ్రీ కూర్మ దిజాంతం
శతక్రమః-అనిమా. దీనియర్థ మెల్ల నిట వివృతమని యెఱుంగువది.

తే. నన్ను నవన్నియు గ్రీష్మంబు ♦ ననుఁగునదుల
కరణి షీఁగించుచున్నవి; ♦ ధరణి నర్థ
లోపమున ధర్మమరయంగ ♦ లోప మగుట
గాక దోషంబు నయితము ♦ గలుగు రామ! 33

3693

చ. ధనమును నాశ మొందునటు ♦ తానొనరించినవాఁడు పూర్వ మా
ధనము గలప్పు డన్వహము ♦ తద్దయు హాయిగ వృద్ధి నొంది యా
ధనము నశింపఁగా వెతలఁ ♦ దాళఁగఁజాలకయే సుఖంబు నా
త్మను దగఁ గోరి దానికయి ♦ ద్రవ్యముఁ బాపపథంబు చొప్పునక. 33౪

తే. తా సమార్థింపఁ గోరును ♦ దాన దోష
ములును గల్గును; నెచరికి ♦ నలరుద్రవ్య
మతనికే మిత్రుఁడట; ♦ నర్థయుతున
కందఱును బాంధవులు సుమీ! ♦ యవని రామ! 3౪౪

3695

క. ధనమున్న వాఁడె పూరుషుఁ, డనఁబడు ధనమున్న యాతఁడగుఁ బండితుఁడక
ధనయుతుఁడె విక్రమాఘ్నఁడు, ధననంతుఁడె బుద్ధిశాలి ♦ ధాత్రీ నాథా!.

క. ధనయుతుఁ డదృష్టముం గల, మనుజుఁడు శీలాదికములఁ మహితుఁడునగుఁజా!
ధనమును వదిలిన మిత్రా,దినిఖిలముం గానరాదు ♦ తెల్లము రామా! 3౬

తే. అంతయే గాక దోషంబు ♦ లబ్ధుననుచు
విప్పి చెప్పితిఁగాడె? యోవీర! రాజ్య
మును విడిచితివి గద? దాన ♦ ఘనగుణునిది
యున్న దని మాన బుద్ధి నీకొదవె నొక్కొక్క. 3౭

3696

సీ. ధనమున్నవానికే ♦ తగినర్థ కామప్రయోజనములు మఱియు నితరంబు
లైన వన్నియుఁ జక్కఁనై లభించుచును ధనహీనుఁడేత్రేయఁమునుమనమునఁ
బొందఁగోరిన ధనంబును బొంద నెంతయత్నముచేసినను బొందఁదరముగాదు
కామహర్షములు ♦ గర్వమ్ము ధర్మకోపశమ,దమంబులు ♦ పరఁగు నివ్వ

తే. ద్రవ్య ముండిన; వినవయ్య ♦ ధనముగల్గ
వానిఁ బాటింప కాత్మఁ గేవలము ధర్మ
మునె సమాశ్రయముగ నమ్ము ♦ మనుజున కిహ
సుఖము సుంతయు గల్గదు ♦ నుమ్ము రామ! 3౮

3699

క. విను మైహికసుఖతతి నా,ధనమగు ద్రవ్యంబు వారిధిధరము లొగిని గ్ర
మ్మిన యపుడు సూర్యముఖ్యులు, కనఁబడనటు నీకు నవ్వీ ♦ గానఁబడవు నూ!.

చ. ఇనకునిపల్కు మీఱఁగను ♦ జాల కయోధ్యను వీడి కాననం
బున వసియించి తీవధిని ♦ బూనిక ధర్మము నాశ్రయించియే

ధనమున కాశ్రయంబయిన ధారణిరాజ్యము మానుకొంటఁ బ్రా
ణనికరముఖ్యయో సతిని ధాన్య హరించెను రావణుం డట. ౪౧ 3701

ఆ. ఐన దానికేమిగాని యింకం జేయఁదగిన దేది యనెదో ధర్మతత్త్వమున
నింద్రజిత్తుచేత ధనిపుడు ప్రాప్తించిన, యీమహావిషత్తు ధనిపుడు నేను. ౪౨

క. ప్రతికృతిచే బోగొట్టెద, క్షీతినాథా! లెప్పు; పురుషసింహము! సుదృఢ
వ్రత! దీర్ఘమాస్త! లెమ్మా! మతిమంతుని నిన్ను ధరణి మహనీయునిగ.

తే. తెలియకున్నాడవేమి! యీశ్రీవ్రదుగిఖ
మునకు హేతువేలేదు నీకును బ్రయంబు
చేయుటకె పుట్టి నీచంతఁ జేరియున్న
నేను సీతావధంబు విని మనమందు. ౪౩ 3704

తే. కోప మడరంగ నీయదె ధూటకమద
హస్తిరథములతో దనుజాధిపిభుని
తోడ లంకను బాణాళి జూడు కూల్చు
వాడ; సీతావధోదగ్రవాన్త వినుట. ౪౪ 3705

క. మనమునఁ దోచిన శ్రోధంబున ధర్మాధర్మములను బోలెద్రోసితి జ
క్కని విలఁ గాదని నీకిదె, యనఘా! ప్రియమాచరింప నని గూల్తుఁ బురి.

ఎనుబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౪ - వ సర్గము.

అతి విభీషణుడు రాము నూరార్చి యింద్రజిత్తుపైకి లక్ష్యుని బంపఁ ద్రార్థించుట

చ. అనుచు నుమిత్రకూర్మినుతుఁ డన్నపయిం గడు ప్రీతిగల్గుట
బనివడి నూటడించుచును బల్కలు ధైర్యము చెప్పుచుండఁగా
గనుగొని యవ్వీభీషణుడు కార్యములం జరపంగ సేనల
వినియతి నేర్పటించి కడువీరులు నల్లనికాటుకట్లు పొ
ల్పినతనువుల్ వెలుంగ బహుచిత్రమహాయుధధారులై తమి. ౧౫ 3707

క. తనుఁ గొల్పుచున్నమంత్రులు, దనుజులు నల్వరొగి రాఁగ ధంతినివహయు
క్తిని బొల్పి యూధపతియయి, తనరుమహాహస్తివరువిధంబున వచ్చె. ౨

క. తనమనము దుగిఖపూరింబున ముగ్ధు మహాత్ముడయ్యి ధూపతిరాముం
డును బాష్పాకులనయనులు, గను వనచరులుంట నచటఁ గాంచె నతండు. 3

తే. మతియు నిత్యైకువంశ్యులఁ డక్షావిభులకు
సంతనముఁ గూర్చు నస్తుతిమంతు రాముఁ
డార్తి మోహము నొంది యాయనుజునంక
మువయి శయనించియుండ నిమ్ములఁ గనుగొనె. ౪ 3710

క. దనుజేజ్వలంతు శోకంబున బొక్కుచు సిగ్గునొంది ధూపతియుంట
గని మదిలోనే దుఃఖంబును గనుచున్ దీనుడగుచుఁ బోలినరీతిన్. ౮౪

తే. ఏమి యిది యంద అచ్చట ధిక్కు వగచు
చున్నవారిని ప్రశ్నింప ధి నన్నచెంత
నున్న లక్షణుఁ డాదనుఁజోత్తము మొగ
మును గనుంగొని సుగ్రీవునిని గవులను. ౮౫

3712

క. కనుగొని యశ్రుజలంబులు, కనులం గప్పంగఁ బలికెఁ ధి గార్యము నల్ప
ధనియతిమీఱఁగ; సౌమ్యా, జనకజ నయ్యంద్రజిత్తు ధి చంపె నటంపున్.

క. హనుమంతుఁడు నచియింపన్, విని రాముం డిపుడు దుఃఖవృత్తిచిత్తుండై
గనియెన్ మోహంబు; నటం, చని యింకను నేమొ పల్కు ధి నాయత్తపక్షన్.

చ. కనుగొని యవ్వీభీషణుఁడు ధి కార్యము మున్నె యెఱింగియుంట నా
తనిపలు కడ్డగించి యను; ధి ధాత్రివరా! నిజమంచు నెంచి యీ
హనుమ వచించినట్టి పలు ధి కారయ యుక్తము గాదటంచు నా
మనమునఁ దోచుచున్నయది ధి మానినిఁ జంపుట కంధి నెండఁజే
సినయటులౌ, నశక్య మది ధి సీతను జంపిన వార్త యేమనన్. ౮౪ 3715

క. గురుబాహూ! దుర్జితయగు, సురరిపునాశయము నాకుఁ ధి జూపట్టెడు న
త్తురుణీమణిఁ గూటిచి కర్పరపతి వధియించుపనికిఁ ధి బూనఁడునుమ్మి! ౮౫

ఉ. ఆతనిమేలు గోరి జనకాత్మజ రాముని కిచ్చటంచు నే
నాతటి నెంతవేడిన దుఃరాత్ముఁడు నాపలు కాలకింపఁడో
భూతలనాథ! యట్టిఁ డిది ధి పూనునె? చేయఁగ నన్నతించునే?
యేతటినైన నా మమున ధి నే మటి దానముచేత నేనియన్. ౮౬ 3717

తే. భేదమునఁగాని చూడ నాఁబడఁ దరంబు
గాదు దండంబుచేత నింక వశె యెట్లు?
లగును?; మఱి కృత్రిమోపాయ ధి మదియు నెట్టి
దైన శక్యముగాదు భూఃజానితిలక! ౮౭ 3718

చ. విను మిఁక నింద్రజిత్తు తగువీరులు వానరసేన నిల్ప లం
కను గనరామి హోమమును ధి గ్రస్తుట విఘ్నము లేకయుండఁ జే
సిన జయ మబ్బు లేని యెడఁ ధి జేకుగు వంశవివాశనంబుగా
పున నున వానరాళిఁ బనిపూనియె మోసము పుచ్చి చయ్యనన్. ౮౮

తే. అట నికుంభిలయను భూమి ధి కరిగి యంద
నలగు దేవాలయమున హోమాదికృత్య
ముల నొనర్పంగఁ బూనె; నిఁమ్మల నికుంభి
లాఖ్యభూమిని హోమంబు ధి నమలవిధిని. ౮౯

3720

క. ఒనరించి మరలి యరుదెంచునయే నమరులును బూన్కి ♦ సురపతితో వ
 చ్చినవాని మారుకొనఁగా, ననిఁ జాలరు; దానవేంద్రు, ♦ నాత్మజుఁ డాత్మజు
 తే. తాను హోమముచేయు న♦ త్తటిని గవులు
 విక్రమము చూప హోమము ♦ విఘ్నముగును
 గాన నటుగాకయుండు మాధ్వముఁ దలంచి
 వారి పంచింప నిష్ఠాయఁ ♦ బన్నె నిజము. ౧౮౪ 3722

సీ. అది పూర్తి నొందించు ♦ నంతకు ముందుగ నచటికి నేనాసమన్వితముగఁ
 జనుదము; పూరుషశాద్వాల! యిది మిథ్య దీననే గల్గినది పరితాప
 మిది దీనిమానుము ♦ న్నృప! నీవు శోకంబునను స్రుక్కియుండటఁగనిబలములు
 సంతాపభరమున ♦ నెంతో కృశించెడు ధైర్యంబు పొదల స్వస్థమతి వగుచు
 తే. నిందె నీవుండు; మాతోడ ♦ నిబ్బలముల
 వాహినీపాలకులఁ గూర్చి ♦ బనరమునకుఁ
 బంపుమా లక్ష్మణుని; నరవన్యఁ డితఁడు
 శితశరమ్ముల నాయంద్రజిత్తు పనిని. ౧౮౫ 3723

క. మానుకొనునట్లు లొనరిచి, మానిర్జరనాథవైరి ♦ ననికిం దెచ్చుం
 గాన నతఁ డంత వధ్యుం,ఁ నజవరమునకు రామ! ♦ యరిజనభీమా!. ౧౮౬
 ఆ. మిగులవాఁడులగుచు ♦ మేలగు పక్షియొకలను గట్టియుంటఁ ♦ గడుజపంబు
 గలిగియున్న యితని ♦ కాండముల్ క్రూరత, గ్రద్దలాదియైన ♦ ఖగము లట్లు.
 క. దనుజేంద్రతనయశోణిత, మును ద్రావంగలవు; దీర్ఘభుజ! మును నముచిఁ
 దనుజేజ్ఞుఁ జంప వజ్రంబును వజ్రధరించినట్టి ♦ పోలిక నిపుడుక. ౧౮౭
 తే. ఇంద్రజిత్తును జంపంగ ♦ నీశుభతమ
 లక్షణుండయి తనరారు ♦ లక్ష్మణునిని
 బంపు; మనుజేంద్ర! పగవానిఁ ♦ జంపువిషయ
 మందు నాలస్య మొనరింప ♦ ననువుగాదు. ౨౦౪ 3727

క. కనుకక వేగిరపడఁదగు, ననఘా! నీవామహేంద్రు ♦ నట్లుగ నీవై
 రిని సురరిపుఁ జంపంగా, ననుజన కాజ్ఞ నిడు కూడ ♦ దాలస్య మిఁకక. ౨౦౫
 చ. దనుజవరుండు హోమము నితాంతవిధిఁ బొనరించి పూర్తిఁజే
 సినయెడఁ దా నదృశ్యుడగుఁ ♦ జిత్రముగా సురదానవాళికె;
 విను మలహోమకృత్యమును ♦ వే పరిపూర్తి నొనర్చి యాతఁడే
 యనికినివచ్చినకా దివిజ ♦ లై నను బ్రాణములందు సంశయం
 బును గనువారు కావుననే ♦ పూనఁదగుం ద్వర నోరఘూద్యహా!. ౨౦౬
 ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౫ - వ నర్గము.

అథ రాముడు లక్ష్మణుని హనుమదాదులతోఁగూడ నికుంభిలకుం బంపుట. అథ-

- క. అనవుడు విభీషణోక్తిని, విని రాముడు శోకభారవివశుం డగుటఁ
మనసునఁ జక్క గ్రహింపఁ, గను జాలండయ్యె దానఁ ధలయర్థంబుఁ. ౧
- క. అరిపురనిఘాదనుఁడు రఘు, వరుఁ డంతం గొంతవడికిఁ సావంతస్థిరతఁ
గర మొంది కవులచెంగటఁ, బరఁగుచు దావునఁ జెలంగువాని సుశీలుఁ. ౨
- చ. కని వచియించె; నోదనుజశాంత! విభీషణ! యిట్లు నీవు చె
ప్పినవలు కెద్దియో మరలఁ జేమను బల్కుము దానిఁ జక్కఁగా
వినవలతుఁ మనంబునకుఁ విస్తృతిమీఱఁగ నెక్కువట్లుగా
నన విని వాక్యనైపుణముఁ నందిన యాదను జేతుశముఁడుఁ. 3 ౮132
- క. పలికినమాటనె మరలం, బలుకంగఁ బూని దీర్ఘబాహూ! వీరా!
బలముల నెట్లెర్పఱుపఁ, వలయునటం చీవు నాకుఁ బలికినరీతిఁ ౪ 8133
- క. త్వరపడి యారీతినె భూవర! నిల్పితి; గుల్మములనుఁ వగునగ విభజిం
చి రహిఁ నిల్పితి నెల్లెడ; హరియూధాధీశ్వరులనుఁ న్యాయమురీతిఁ. ౫
- క. ఆయావిభాగములయం, దేయేవారలను నిప్పుఁ హితమో యట్లే
నాయావారల నిల్పితి; నోయతులయశా! యభీష్టఁ మొకఁడు గల దిఁకఁ. ౬
- ఆ. దాని విన్నవించుఁ నేనిట్లు వినుఁడు మీ, రూరకయె మహార్తిఁ నొందుచుండ
మాహృదయము లట్లేఁ మండుచునున్నవి, తాపవహనుచేతఁ దగ్ధములయి. ౭
- క. మీతాపమునకుఁ గారణ, మోశపనకులావతంస! యూహింపఁగా
హేతువిహీనము గావున, నీతీరున వగలఁ గుండఁ కిపు డుండఁదగుఁ. ౮
- క. పరితాపం బిది వైకుల, కురుమోదప్రదము గానఁ నోవీరా! న
త్వరముగ వదలుము మోద, స్ఫురణము గైకొనుచు నసికిఁబూనిజతనముఁ.
- క. ఒనరింపుము; శ్రీరఘునందన! సీతం బొంగఁ దగునుఁ దానవులవధిం
పను వలయు ననుచు నీకుఁ, మనమున వాంఛ గలదేనిఁ మామకభణితిఁ.
- క. విను మద్ది నీకు హితముగఁ, ననరాగును; లక్ష్మణుం డితఁడు రావణిఁ జం
పను భూరిసైన్యములతోఁ, జనుఁగాక నికుంభిలకు వెంసన్ యత్నమునఁ.
- చ. అని జయశీలుడై తగు మహత్తరకాన్తుకుఁ డీనుమిత్రనం
దనుఁడును మండలాకృతినిఁ దాల్చినచాపమునుండి కృష్ణ
ర్పనికరనుట్టి తీక్ష్ణతరఁబాణములన్ దనుజేంద్రపుత్రు నొ
య్యిన వధియించుఁగాక; యనుఁరారి తనూజుఁడు వీరుఁడొక్కటఁ. ౧౧౪
- ఆ. తపముచేసి బ్రహ్మాదయనొంది వరములఁ, బడసి వేల్చి దానఁ బ్రహ్మశిరము
నాఁగ నస్త్రవరముఁ నేగతిఁ జోదగు, వరదమును హయాశిఁనందె మిగుల.

క. అతఁ డిపుడు నీవీయబలనం, యుతుఁడగు చునికుంభిలకునుఁ హోద్యగుముచు బూ
ని తగం జేరెఁ గదా; తత్కృతిఁ జక్కఁగఁ దీర్చి దానఁజేజ్యం డెలమిఁ.

ఆ. ఆస్థలంబునుండి యరుదెంచునేని నం, గరమునందు నునము య కాలుపురికి
నరుగవలయునచుచు యాత్మదలంపుమా, యోసుహోభుజా! రఘూత్తమ! విను.

సీ. సర్వలోకేశుఁడు యశతధృతి వరమిచ్చె నయ్యింద్రజితున కెట్లనిన, నీవు
హోసుము చేతుంగ యదువృత్తుఁడనయివానిని బూర్తిచేతుక యుననికుంభి
లాహ్వయంబైన వఁటాపనీజముమూయుచు జేరకయుచు నుంఁసినతటి యరి
నినుఁ దలఁపడి నీవఁతని జంపఁ బూనంగ హింసించునో వాఁడె యింద్రశత్రు

ఆ. నైన నిన్ను జంపుఁగాని యింకెవ్వఁడు, నిను వధింపఁజాలఁ డనుచు నిచ్చె;
నిట్లు లతనిహోమకృత్యమునకు విఘ్న, మాచరించువాఁడె యవనిజేశ!

క. మతిమంతుఁడైన చెలంగెడు, శతమఘునిపుని వధింపఁ యాలునతని గా
శతధృతి విధించె గావున, క్షీతిజేంద్ర! మహాబ్రాహ్మణ! శ్రీపురు, మాలో.

క. దనుజుని నాతని జంపం, గను నానతి నేయఁడగు నొకని; కాతండే
యనిఁ దెగ ననుహృజ్జునఁజొగను జేంద్రుఁడు దెనియెననుచుఁడలఁపుమురామా!

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని యారఘురాముఁడు పల్కె నిట్లులో
దనుజవరేణ్య! సత్యగురువర్షయుతా! కడురౌద్రుఁడైన యా
దనుజునిమాయ నానుడికిఁ దధ్యము తెల్లను; యబ్జయోనిదై
ఘనమగు నస్త్ర మాతనికిఁ గల్గుటెఱుంగుదు వాఁడు ప్రాజ్ఞఁడౌ. ౧౭౪

* తే. మఱి మహామాయ నెఱుంగుచు యహితబలుఁడు

వరుణునింగూడి నిర్జరల్ వచ్చి యుద్ధ

మొనరుపల్ వారి మూర్ఖ ముంచును నిజంబు;

ఘనయశా! వాఁడు రథ మెక్కి యడఁగి నింగి. ౧౮

8749

క. తిరుగుచునుండగ మేఘో, త్కరములు గ్రమ్మంగ సూర్యగతివలెనే యా
సురవైరిగతి యశక్యము, వరుసఁ దెలియంగ; ననుచుఁ యలికి యతండుఁ.

ఆ. దుష్టమతిగ నొప్పు యకష్టదానవుమాను, వలని బలము మదిని యెలిసికొనిన
రాముఁ డురుయశోవిరాజమానుండగు, ననుజుఁ గాంచియిట్లులనియెఁదమిని.

చ. వనచరరాజునాయకుని యహినిసంతయుఁ దోడుకొంచు నీ
యనిలజుఁ డాదిగాఁగలుగు యట్టి బలేశుల, భల్లుకేంద్రుఁడైన
తనరెడు జాంబవంతుఁ గొని యత్సలముల్ నిను వెంటనంటి రాఁ
జని పలుమాయలం దెలిసి యశత్రుభయంకరుఁడైన దానవేం
ద్రుని నుతు నింద్రజిత్తు నటఁ దోడనె చంపు మమిత్రనందనా! ౨౨౪ 8752

తే. ఇల మహాత్ముడు దానవుఁ డే యగుటను

మాయ లెఱుఁగు విభీషణుం డీయనఘుడు

మఱియు నచ్చోటు దెలిసిన నెఱుఁగుండు

నదివయుతుఁడయి వచ్చు నీసరణి వెన్క. ౨౩౪

3753

చ. అని యురముఁ డాడ విని యద్యుతవిక్రముఁడైన లక్ష్మణుం

డనఘుడు నావిభీషణుడు నర్వధనునుల సంగ్రహించి రా;

జననతి సోదరుం డపుడు సంగరయత్నముచేత ఖడ్గము

గొని కవచంబుఁ దాల్చి శరఃకూటము గైకొని హేమచాపము. ౨౫ 3754

చ. కరమునఁ బట్టి హర్షము తగ్గఁ దనయన్నపదాంబుజంబుల

బరమశుభ ప్రదంబులను భక్తిని గొల్చి నమస్కరించి యీ

కరణి వదించె; మామకము గాదగు నీపెనువంటినుండి న

త్వరముగఁ బోవు బాణములు నైరిశరీరము నట్టె చీల్చుచు. ౨౬ 3755

క. నరసున హంసలు వ్రాలెడు, కరణి లంకాపురిం దగ్గం బడఁగల; వీ

తరుణమునయందె మామక, వరచాపహ్యావిముక్త బాణము లోలి. ౨౭

తే. లతిభయంకరహుఁడై నట్టి వైరి

తనువు బగులించి చాలరంధ్రములు పడఁగఁ

జేసి వాని మృతిం గనఁజేయఁ గలవు;

కను మటంచు వదించి లక్ష్మణుడు కడఁక. ౨౮

3757

క. తనుకాంతి వెలయఁగా రా, ముని మ్రోలను నిట్లు పల్కి మూర్ఖుని నావై

రిని వానిబలములను జంపను గోరుచు బోయె నటకుఁ బటుజవ మలర.

తే. ఇట్లు లన్నపాదములకు నెలమి మ్రొక్కి

వలగొనుచు నింద్రజిత్తు తన్నెలమి గావఁ

దగు నికుంభిలయను వైత్యతరువుచెంత

కరిగె; విక్రమసంపద నలరు నతఁడు. ౨౯

3759

క. తనయన్నయాశిషంబులఁ గొనుచు విభీషణునితోడఁ గూడి చనియొఁ జ

య్యన రాజపుత్రుఁ డంతల, హనుమంతుడు వానరులు సహస్రంబులుగ.

క. తనుఁ గొలువంగ విభీషణుఁ డనుపనుమతిమంతులైన యాత్మసచివుల

గొని లక్ష్మణువెంబడిగాఁ, జని; రాసామిత్రి కీశసైన్యము మిగుల. ౩౧

క. తనుఁగొలిచి వేగముగ రాఁ, జనుచు మార్గమునఁ దనకు సాయముచేయం

గను నిలిచియున్న భల్లుక, ఘనబలములఁ గాంచె; మదినిగొతుక మలర. ౩౨

తే. మిత్రహర్షదుఁడైన సామిత్రి దూర

మరిగి పిదప దూరమున వ్రాశిహము దగంగఁ

* నికుంభిలా మభియయా చైత్యం రాజశిపాలితమ్ - అనిమా.

గూర్చి నిలిచిన రాక్షసకూటములను

గనియె; శత్రువులకు లయకాలుఁ డగుచు 33౫

3763

చ. నిరుపమవిక్రమం బలరు ♦ నిశ్చలచిత్తుఁడు లక్ష్మణుండు తాఁ
గరమున విల్లు దాల్చి యల ♦ కంజజుఁ డానతి యిచ్చినట్లు క
ర్బునుఁడు నికుంభిలాస్థలికిఁ ♦ బోవకయుండఁగ నిల్చి పూన్కి సం
గర మొనరింపఁ జచ్చు నను ♦ కారణము నది నూని దానికిఁ. 3౪౫ 3764

సీ. తగినమాయను బన్ని ♦ దనుజేంద్రశనయుని నని జయింపఁగ సిద్ధుఁడై విభీష
ణునిఁ గూడి వీరుఁడొ ♦ వనచరచతిపుత్రు నంగదా ననిలజాంఁడైన హనుమ
నాదృతిమైఁ గూడి ♦ యటనుండె; బలువిధములుగఁ గానంబడియలఘునిర్మ
లానేకశస్త్రకాంత్యభిరామమై ధ్వజగహనమై రథగణకలిత మగుచు

తే. నతిభయంకరమై యింత ♦ యనఁగరాని

జవమునం బొల్చి చీకటిచందమునను

బాలుచు నాశత్రువీరసేనలను జొచ్చె

లక్ష్మణుండు మహాగుణలలితమూర్తి 3౬౫

3765

ఎనుబదియైదవసర్గము సంపూర్ణము.

౮౬ - వ సర్గము

లక్ష్మణులు రాక్షసవీరులం జంప నింద్రజిత్తు హోమము పూర్తిచేయకయే యుద్ధమునకు వచ్చుట.

చ. విమలగుణాభిరాముండు విభీషణుఁ డానమయంబునందుఁ గా
ర్యమునకు నాధకంబుగ నరాతులకుం గడుఁ గీడుఁ గూర్చున
ట్లమరిన వాక్యముం బలుక ♦ నాత్మఁ దలంచి సుమిత్రపుత్రుతో
మమత వచించె; నల్లుడె ♦ త్రొవరపుత్రక! చూడు మొయ్యనఁ. ౧ 3766

క. జలదశ్యామంబుగ నా, బల మదె కనఁబడెడుఁ గాదె? ♦ కలు రాక్షసవీ
రులపై న్య మదియె త్వరపడి, యలయాగము పూర్తి నొంకనటు పెంపలరఁ.

క. వనచరులు తిరుశిలాదులఁ, గొని యాసేనలను గడిమిఁ ♦ గొట్టుచుఁ జంపం
గను జూతురుగాక; జవంబునలక్ష్మణ! దీసిఁ జంపఁ ♦ బూనుము నీవుఁ. ౨౫

ఆ. ఇద్ది భిన్నమైనయెడల రాక్షసరాజు,తనయుఁ డింద్రజిత్తుఁ ♦ గనఁబడు నిట
నతనిఁ జంప వచ్చిసట్టి నీవును వాసి,హోమకృత్య మంత ♦ మొందకుండు. 3౫

క. సురనాథువజ్రసన్నిభ,శరములఁ బఱఁగించి యిచటిఁసై న్యమ్ముచు న
త్వీరముగ భేదింపు; మహావరాక్రమాధ్య! సురారిఁపట్టిని నితనిఁ. ౪ 3770

తే. కషటశీలు నధార్మికుఁ ♦ గడు దురాత్ముఁ

గ్రూరకర్షుని జగములకుఁ భయంబు

గల్గఁ జేసెడువాని నిఃక్రముగ ధార్మి
కునివిధంబునఁ దగు వీనిఁ దునుమవయ్యె. ౫

3771

క. తనమేలుగోరి పలుకువ,చనమునఁగల సారమెఱుంగఁ జాలిన చిహ్నం

బున వెలయు లక్ష్మణుం డా,తనిమాటను విని దశాన్యతనయునిపై నన్. ౬

క. శరవృష్టిఁ బఱగఁ జేసెను, దరుగిరివరసఖముఖాయుధముల వెలయువా
సరభల్లుకములు గూడియె, పరులను జంపంగఁ బూని ధరుగిడియె నడిన్. ౭

క. వనచరబలములఁ జంపంగను శక్తులఁ దోమరములఁ గత్తుల శీతబా
ణనికరములఁ గొని యా,ననుజులునున్ నిల్పిరి; ప్రవిచారణమునన్. ౮

క. వనచరదానవులకుఁ గల్గిన తుములాహవముచేఁ గలిగిన పెనురవం
బున లంక యెల్లఁ బ్రతిరవ,మును జేసెను; నట్టిసరుయఁమునఁ బెంపలరన్. ౯

ఆ. వైవఁబడిన వివిధభయదశస్రంబుల

వాడినాయకములఁ బాదపముల

వైవ నెత్తియున్న భయకృష్ణహాచల

శిఖరములను నిండిఁ చెలఁగె నింగి. ౧౦

3776

క. వికృతాననబాహువులగు, సకలాసురు లాష్టవంగసమితి యవయవ

ప్రకరములయందు నాయుధ,నికరములను నింపి భీతిఁ నెగడించి రటన్. ౧౧

క. వనచరులును వివిధమహీ,జనికరగిరిశృంగములను సత్వంబునఁ గై
కొని యని దనుజోత్తమబల,మును గొట్టి వధించిరి జవఁమునఁ గ్రోధమునన్.

క. ఘనతనుబలములఁ బొల్చెడు,వనచరభల్లుకవీరవారము గడిమిన్
దనుజులఁ బలుభంగులఁ జంపను బూని చరించుచుండభయము మిగులఁగన్.

క. కలిగెన్ దానవవీరుల,బలముల; కంఠట మహేంద్రవైరి సమరసీ
మల దుర్ధర్షుడు తనవగు,బలములు శత్రువులచేతిఁ బాధితములున్. ౧౩

తే. చాలదీనశ నొందుటఁ నాలకించి

హోమకృత్యము పూర్తికాకుండ నియతి

మాని లేచెను; గ్రోధంబు నూని యాతఁ

డంతఁ జీకట్లు క్రమ్మిన యట్టిచోట. ౧౪

3781

క. తరువులయంతరమునఁ దా, నురుతరహోమంబు చేయుచుండుటచే నా

ధరణీస్థనినుండి మహా,నురబలములఁగూడి శస్త్రశోభితమగుదున్. ౧౪౫ 3782

క. మునుపే ఘోటకములు పూర్నిన యరిదిం బెక్క; నింద్రక్షత్తు భయదహా
ధనువును దాలించి నల్లని,ఘనమట్లు శరీర మొప్పుఁగాఁ గ్రుధమెఱయన్. ౧౪౬

క. అరుణాననయనుండై, తనణంబున లోకములను దత్పరమతియై
పరమవిశాసమును జేయు రతిన్ గల మృత్యునట్లు లోపై నతండున్.

చ. అరవము నాతఁ డెక్కుటయు సప్తశ కాంచి యనంతవేగులై

పరమపరాక్రమంబులను భాసిలి లక్ష్మణుతోడ నెప్పు సం

- గర మొనరింతుమా! యనెడు * కాంక్షలనున్న మహానురాళి భీ
కరగతిఁ జుట్టునన్ నిలిచె; * గాలినుతుండు మహాద్రియో యనన్. ౧౭ 3785
- చ. తను నమరంగ శత్రుతతి * దర్పమడంచు పరాక్రమంబునన్
దనరుచుఁ జూడరానిదయి * తద్దయి భీకరమైన వృక్షమొ
య్యనఁ బయికె త్తి దాన నను*రావళిఁ గొట్టుచు *నంతకాలచుం
దునఁ దగునగ్నిరీతిగను * దోరపుశక్తిని గాల్చి యంతటన్. ౧౮ 3786
- క. పలువిధములైన భూరుహ,ముల న్నాసై న్యమును మిగుల * మూర్ఖును బొందం
గలలిం జేయఁగ; నంతట,బలశాలి సమీరనూతి * పటువేగమునన్. ౧౯ 3787
- తే. అనురసేనలఁ జెండాడ * నాబలములు
గాంచి వేలకొలంది విక్రమము మీఱ
నాతనిం జుట్టుముట్టి; ౯ * ట్లనురభటులు
పవనజ్ఞ జుట్టుముట్టి గర్వమునఁ బోలిచి. ౨౦ 3788
- సీ. శూలాయుధుల్ తమ*శూలంబులను ఖడ్గధరులు ఖడ్గంబుల * నిరుపమాన
శక్తిపాస్తులు తమ*శక్తులఁ బట్టనధరులు పట్టనములఁ * బరిఘ గదలఁ
గరమునఁ దాల్చిన * క్రవ్యాదు లవ్వనిచేతను జక్రముల్ * చేతఁ బూను
వార లాశితచక్ర*వారంబుచేత వంశలసంఖ్యగాఁగ శత*తఘ్నుల మఱి
- తే. యినుపగుదియల భీతికృ*త్తనువులఁ దగు
నట్టి గండగొడ్డంప్రను * నట్లే భిండి
వాలముల నజ్రముష్టుల * నోలి నశని
సమతలంబులఁ గొట్టిరి * శక్తికొలఁది. ౨౩ 3789
- క. అనిలజుఁ డతిశయికోపం,బున వారలతోడ శౌర్య*మున సంగరముం
బొనరిచె గొప్పగ; నంతట, దనుజేంద్రసుతుండు చూచె * ధరినిభతనునిన్.
- చ. పనచరవర్యునిన్ సమద*వై రినిషూదను నాంజనేయునిన్
దనుజులరూపుమాపుచు ని*తాంతము పొల్పుచునుండ; నంతఁ జ
క్కనిదగుపూన్కి సారధిని * గాంచి మహేంద్రరిపుండు పల్కె నీ
తని బోలియింపకున్న మన*దానవులం బోలియించు నీతఁడున్. ౨౬ 3791
- చ. కనుక రథంబు వే నడుపు * గర్వమునం దగు వీనిమీఁది; కం
చన పిని యాతఁ డారథము * నప్పవనాత్మజుపైకిఁ దోలి యే
యనిని జయింపరాని యను*రాధిపువై రిని నందుఁ జేర్చె; న
య్యనిలజుఁడెంతఁ జేరి యను*రాధిపుఁ డెంతయు దుష్ప్రధన్ముడై. ౨౭ 3792
- తే. బాణ,ఖడ్గ,పరిశ్రవ, * పట్టనముల
నతనిశిరమున వర్షించె; * నాథయంక

రాయధంబుల కోర్చి యాహనుమ మిగుల

మనమునకా రోష మొప్పుంగఁ ననియె నిట్లు. ౨౯

3793

క. ఓరావణీ! కుబుద్ధీ! శూరుడవే యైన బలము ధీమావు బవరము
దేరితి వాయుతనయునిఁ, జేరి పిదపఁ బ్రాణములను ధీమది యనలికె. 3౦

తే. బ్రదికి పోజాలవీవు; దుర్మతి! యింక నిట

శరములకా మాని చేతులను రణ మొనరు

పం దగుక ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ ధీమతమాని

చేయుదువయేని యప్పుడు ధీ నాయురవిడి. 3౧

3795

క. ఇంచుక నైపుము దానవ, సంచయమున మేటి వనఁగఁ ధీజాలుదు పనుచుం
జంచలమతిగాకుండఁ, స, మంచితమతి యావిభీషణానురమణియక. 3౧

చ. హనుమను జంపువేడుక శరాసనమెత్తి సురేంద్రవైరి యుం

టను దెలియంగఁ బల్కుచుఁ గడంగి సుమిత్రతనూజుతోడ ని

ట్లని మఱియక వచించె; దనుఁబాధిపుముద్దుకుమారుడై సురేం

ద్రుని సమరంబునకా గెలిచి ధీ తోరపుగీర్తిని గాంచి యల్లదే. 3౨

3797

క. అరదం బెక్కి భవద్రిపు, పురుషుడమున హనుమఁ జంప ధీనూహించెడు సం
గరమున సౌమిత్రి! యరి, వరమగ్గోర్హటనములు ధీభయదంబులునుక. 33

క. పలుసన్ని వేశములు నుజ్జ్వలములునై తగినఘోరఁ నాయకముల ని

మ్ముల నై చి యింద్రజిత్తుఁ, బాలియింపు చుటంచుఁబలికెఁ బూనికమెఱయక.

తే. అరి విభీషణుఁ డీరితి ధీ సనివ సమ్మ

హత్తుడొ లత్తుణుండు మహాద్రికరణి

నలరునాకృతిచేత భయంకరబల

మునను హరినాదమును జేయుచును జెలంగి. 3౪

3800

క. అనికె సన్నద్ధుండై, యనుపమరిధ మెక్కి హనుమ ధీయంతికముచు జే

రినవాని నింద్రజిత్తునిఁ, గనియెక మదిలోన రోషఁకలితుం డగుచుక. 3౫

ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౭ - వ సర్గము.

అంశః { ఇంద్రజిత్వహానుమయి లత్తుణునకుం దెలిపవవిభీషణుని } అంశః
రాణి నింపింప వండుల కాతఁ డుత్తరమిచ్చుట.

తే. అనిభీషణుఁ డిటువలె ధీ సనివి కలయిం

బలికి సంజాతహన్తుడై ధీ పటుశరాస

నముఁ గరంబున భరియించింప రఘువరుని

యనుజుఁ దోడ్కొని సత్వర ధీమరిగె సంత. ౧

3802

- క. దనుజవరుం డించుక యాతనితోడం గూడి యరిగి ♦ దారుణరీతిం
గనఁబడు పెనువనమును జూచు నచటఁ దద్దోమభూమి ♦ జేరిచి యతనిఁ.
- క. కనఁబడిచి దానిఁ దేజంబున నొప్పు విభీషణుండు ♦ భూర్యసితఘనం
బన భయరంబుగ నచ్చటఁ గనఁబడు న్యగ్రోధతరువు ♦ గనఁబడిచి తగఁ.
- క. బలశాలియైన రావణి, బలసూదనవైరి యిచట ♦ బలి భూతగణం
బుల కొనఁగి పిదప వచ్చును, గలహంబున; కంత నతఁడుకడు శక్తిమెయ్యి.
- క. భూతవ్రాతాదృశ్యం, డై తనశత్రువులఁ జంపు ♦ ననిమొన బాణ
వ్రాతమునఁ గట్టివైచును, జేతస్సునఁ దలఁచెనేని ♦ షీతిపకుమారా! ౫
- చ. హరిహయవైరి యీవటను ♦ హాధరణీజముఁ జేరకుండ న
త్వరముగ దోర్బలాన్వితుని ♦ వానిని సారథిఘోటకాలితో
సరదముతోడఁ దీక్ష్యవివిధాంబకముల్ పఱిగించి చంపుమా;
సరుణు నీడి యన్న రింఘుకాంతుని తమ్ముఁ డనూనతేజుఁడుఁ. ౬ 3207
- క. తనమిత్రుల కానందంబును గూర్చెఁచువాఁడు నగుచుఁ ♦ బాలుచు సుమిత్రా
తనయుం శవాక్యంబును, విని యట్లె యొనర్తు ననుచు ♦ వినుతునిఁ జంపఁ.
- చ. ధనువును జిత్రరీతిఁ దగు ♦ దానిని దీటుచునుండె; నంత నా
ఘనబలశాలి రావణియుఁ ♦ గాఢ్యకముం గవచంబుఁ దాల్చి న్యం
దన మనలాభమై వెలసి ♦ దారుణకేతనయుక్తమై తగఁ
గనఁబడి దానినెక్కి; రింఘుకాంతునిసోదరుఁ డిప్పు డుద్ధతిఁ. ౮ 3209
- మ గురుతేజం బలరార సంగరనుహాఃఖోణీస్థలిఁ శాత్రవో
త్కరముఁ మార్కొనుచోఁ బరాజయము నెక్కాలంబునం గాంచకే
సరిగాఁ బొల్పు పుల న్యవంశజనిఁడు ♦ శక్రానిం గాంచి సం
గరముం జేయఁగ నిన్నుఁ బిల్చెదను సంఘ్రామంబు న్యాయ్యంబుగఁ. ౯
- తే. ఒనఁగఁమా మాయఁ బన్నఁగ ♦ నుద్యమింప
వలదు; నా విని గురుతేజ ♦ మలర దృఢమ
నంట గల యింద్రజిత్తు దానవవరోణ్య
నచట నున్న విభీషణు ♦ నవుడు గాంచి. ౯౪ 3211
- క. పరుషోక్తుల నిట్లను; గర్భుర! నీవిపురమునందె ♦ పుట్టి తగంగాఁ
బెరిగినవాఁడవు మఱియుం, బరికింపఁగ నాదుతిండ్రిభ్రాతవు సుమిత్రా. ౧౦౪
- క. పినతండ్రివయ్యు నీకుం, దనయుఁడనగు నన్నుఁగూర్చి ♦ దారుణకార్యం
బును జేయు పెట్టు న్యాయము? దనుజుఁడ వయ్యును సజాతిధర్మమునై నఁ.
- తే. తలఁపకే పోయితవి దురాత్మా! న్యధిర్
మాషణ! నీకు సరయ బంధుత్వమయినఁ

గాని స్నేహకులంబులుఁగాని తోడఁ

బుట్టుఁడనమైనఁ గాని చూఁపట్ట దకట'. ౧౨

3814

సీ. ధర్మ మేనియు నియంతంబు కాదయ్యెను; దుర్మతీ! స్వజనబంధువుల వదలి
పరులభృత్యుడవైతి ఁ బంధువులకు నీదుగతి యకటా! యనికరుణఁగొలుపు
చున్నది సాధువు లన్న నీస్థితిఁగన్న నింగింపకే పోకు; నీవు స్వజన
ముల యంతరంబున నీలుచుట యెక్కడ? నీచులౌ పరులను నీవె పోయి

తే. యాశ్రయించుట యెక్కడ? యంతరంబు

వీనిరెండింటి కెంతయో ఁ గానఁబడును

నీమనము శుద్ధమాటను నీకుఁ దెలియ

కున్నయది యింనుకంతయు నెన్నిచూడ. ౧౩

3815

క. నే నాశ్రయించియున్న మహీనాథులు పూజ్యులౌట నే నీచతయుం

గానఁబడ నందువో? పెరి, మానవు లతినుగుణయు క్తమగులే యైనఁ. ౧౪

తే. స్వజనులు గుణహీనులై ఁ శునును గానఁ

బడిన నెట్లైన దమవారె కడ శుభదులు

పరులు పరులౌదురేగాని న స్వజను లెట్లు

లగుదు; రెవ్వఁడు తనవారి నవలఁ దోలి. ౧౫

3817

క. పరపక్షమునం జేగునొ, పరులాత్మజనాళిఁ జంపఁ బరపక్షి తానే

పరపక్షనిహతుఁడగు; నిర్ధరవిపురాచానుభా! నిశాచర! వినుమా! ౧౬ 3818

ఆ. హోమకృత్య మిద్ది ఁ గూమాడ్కి జెడునట్లు, లిశని మట్టికడకు నెట్లు చేర్చి

తివిగదా? తిలంప నెండైన స్వజనుఁ డీ, కరుణలేని పనిని గలఁడె చేయ.

తే. నీకు నొకనికె కన్యమానీకతివత, యనెడు నాయన్నకొడుకువాఁకన్యముల విని వి
భీషణుడు పల్కె నీరీతి; వియలనుతివిహీన! దుష్టా! నిశాచర! యిట్లు నీవు.

క. తెలిసియు నాశీలంబును, దెలియనియటు తుచ్చవా క్తతినిఁ బల్కెదు? నేఁ

నలఁపోయ నీపితృవృక్షఁ, గలవాప్రియ! పెన్దనీకుఁ గావున నన్ను. ౧౭

క. పరుషము లిటులాడం నగ; నరయ స్నేహ గ్రాంభిల్లలై పొల్పెడుక

గృహులకులంబునఁ బుట్టితిని రాక్షసులయట్లు గాక నీశీలంబు. ౧౮ 3822

ఆ. కల్లువాడ నద్ది ఁ గాదు స్మారము శీల, మనకు నీమదీయమగు గుణంబు

నుజనముఖ్యమగుచు నశోభిల్లు; నాశీల, మెట్టిదో వచింతు నీవును నీకు. ౧౯

క. మనమునఁ గ్రూరంబగునె, పుచ్చినై న నొనర్చు గాని న పరహింసను జే

యను బూనునయ్యధర్మము, నొనరింపనుగాని వేడ్కనొందను జమ్మి. ౨౦

తే. నాదుశీలముఁ గానంగ నీ మిగలు నడ, నడిక కన్యముగా నుంటివిడిదితి మిము

నిదియె దోషమటందువే నెట్టిదోష, మమకు రావణునందు లేదందువేని.

క. తనశీలము వేఱగుట, ననుఁ దిట్టుచు బొమ్మనియెను; నాశ్రాతను బా

- సినదానికిఁ గల హేతువు, విను; *ధర్మవిరుద్ధశీలఃపృథమానమఁడై. ౨౧ 3826
- తే. పాపనిశ్చయఁడై నట్టి * పంచజనుని, సంగతినిఁ బాప మమరుట * సజ్జనుండు
కరగతంబగు నర్పంబుఁ * బరిహరించి, నట్లు వదలి నుఖంబుల * సందవలయు.
- క. వినుమిఁకహింసయుఁబరధన, మునుదొంగిలుటయునుబరుని * ముగుదనుగవయఁ
మనమునఁ గోరి యొసర్చుట, యును దుష్టాచారము లివి * యురీప్థలిఁగో.
- క. పరికింప నివ్వ గలిగిన, పురుషుని మండెడుగృహంబుఁ * బోవిడిచెడురీ
తి రయమున వదలఁ దగు నని, పురుషనరుల్ పల్కుదురిటు * పూనిక మెఱయఁ.
- క. పరధనము నపహరించుట, పరదారలఁ బొందుటయును * భవ్యమతుల యం
దురుళంక గలిగి యుంటయుఁ, బరికింపఁగ నీత్రయంబు * పాప మనఁబడుఁ.
- ఆ. నాశమొందఁ జేయు * నరుని నీదోషముల్
దోషములను నుజన * దూరుఁ డగుచుఁ
ద్యాజ్యఁడేని విద్య * యన్వయముఖముల
గ్రాహ్యఁ డేల యతుఁడు * కాడనియెదో?. ౨34 3831
- సీ. మునిమహేంద్రుల ఘోర * ముగ వధించుటయును, సర్వనిర్జరులతో * సంగరంబు
గలిగించుకొనుటయు * గర్వకోపంబులు, బద్ధవైరంబును, * బరులశ్రేయ
మునయందు ద్వేషబు * ద్ధిని బొందుటయునను నీమహాదోషంబు * లెన్న జీవి
తైత్వీర్యముల నాశ * మందంగఁ జేయును; జలదముల్ పర్యత * ములను గప్పు
తే నట్లు లెంతటిగుణముల * నైనఁ గప్పి, నైచు నీశంక్రియును నాకు * భ్రాతయునగు
రావణుం డిట్టి దోష * నిరాజితుండు, గాన నాతని విడిచితి * నేను జాన్ము!. ౨౬
- చ. దనుజ! సమీపకాలమున * దానవవాసముగాఁ జెలంగు ప
త్తనమిది దీనియందుఁ గల * దానవులందఱు నీదుతంక్రి నీ
పును హతులౌట నిక్క మిది; * భూరినునంబునఁ బొల్చి నాలిశుం
డనఁ దగి దుష్టబుద్ధివియ * నై కపటంబునఁ బొల్చు నీ విటఁ. ౨౭ 3833
- ఆ. కాలపాశమున ని * కామము బంధింపఁబడితి పట్టులౌట * వలన నన్ను
నేమి యనఁగ మదిని * నెంతువోయామాట, లాడు; మృతివిపత్తి * యాశ్రయింప
- క. నను నూఱక నిందించినఁ, గనవగుఫలమేది! మృతిని * గాంచుట యొకలే
యనుపనుఫల మదైనీకీ; దనుజాధమ! యింక నీకుఁ * దరు విద్దానిఁ. ౨౮
- తే. చేరళకశ్రముగాదు ధ * రారమణుల, ఘనులఁ గాకుత్స్థకులభవు * లను మహామ
తులను రామలక్ష్మణుల నిట్టులు భయంప, డను నొనర్చితి కాన * మేదినిని నీవు.
- క. మనియుండఁ జాలవింకను, మనుజవరుండొ * చు గూర * మండనుఁ డగు రా
మునిశిష్టుతోడ యుద్ధం, బును జేయుము హతుఁడవగుచుఁ * బోయియమపురిఁ.

తే. యమునిదూతలు చెప్పు కాశ్యపములఁ జేయు

చుండఁ గల; వింక నీబల యుద్ధసమున

గనఁబఱపు మీపు నేర్చిన యునతరాస్త్ర

ములఁ బ్రయోగించి *కాశ్యపము తగిలట్లు, 3౦౪

8888

ఆ. ఇతనిబాణములకు యిప్పుడు చిక్కి నీ, బలము నీవు గూడఁ య్రాణములను

నిలుపుకొనఁగ లేరు యిచ్చయ మిదిదాన, వాధిపాత్యజన్మ! యహితబుద్ధి!

ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౮ - వ సర్గము.

అథ ఇంద్రజిత్తుణుల యుద్ధము. అథ-

చ. అనెడు విభీషణోక్తి విని యాయనురాధిపవైరి నెన్నునం

బునఁ బెనుకొన మొప్పు భయముం గలిగించెడు ఖడ్గముఖ్యసా

ధనములఁ దాల్చి భూషణవిఠాననునోహర మాచు నీలవా

జనికరయుక్తమౌ రథముఁ జేరి లయాంశకురీతి నొప్పుచున్, ౧౪

8840

క. అతిదీర్ఘమును విశాలము, నతివేగము గల్గి దృఢమునయి భీమమునై

సతతము జయశీలమునగు, నతులితధను నెత్తి యరుల నడచుశరములన్.

తే. అపరిమితముగఁ గూర్చి యంత్యంతవేగ

మమరగాఁ బోయి పరుషవాక్యములఁ బలికె

నవ్విభీషణుఁ గాంచి; యంత్యవనరమున

నరదమును నెక్కి నమలంకృతాంగుఁ డగుచు, 3౪

8842

క. ఘనబలుఁడు మహేష్వాసుఁడు, దనుజేజ్యుఁడనైన యతఁడు యతనతేజముచే

తన భూషితుఁడై వైరుల, తనువులను జెండఁ జాలి యదర్పము పొదలన్, ౪

క. కనకద్యుతియగు పవచుని, తనయునిపుష్పమున నెక్కి తగ యుదయాద్రిన్

గనుకట్టు రవినిఁ బోలుచు, దనరెడు రామానుజన్మఁ దాఁ గనుఁగొనియెన్.

క. కనుఁగొని సంరంభంబునఁ, దనవినతండ్రిని సుమిత్ర తనయునిఁ గవిపి

రనికరము నిట్లు చల్లెను; గనుఁ డింక నావీక్రమమును యాగబలంబున్, ౫

క. అని నభమునుండి కురిసెడు, ఘనవృష్టిని బోలి నైఃఘృగా రాక ధను

స్సననుండి వెడలు శరవృష్టిని నిల్పుఁడు చూతుఁ గాక యీవి మెఱయఁగన్.

తే. ఇప్పుడు నాఘోరబాణమ్ము యీమహాశ

రాసనమునుండి వెల్లి నడవనలుండు

తూలరాశిని దహియించు యీల మీవ

పువులఁ గాల్పంగఁ గలవు నిల్పువు మిమునిట, 2౪

8847

* కురుక్షేత్ర సర్యాముధిసాయకవ్యాయస్-అనిమా.

- క. పరుషాంబకముల శూలో, త్కరముల శక్తులను యష్టికాండమ్ములఁ దో
మరముల మీగాత్రంబులఁ, ద్వీరపడి భేదించి యమసదనమున కీపు జేక. ౮
- క. పనిపెడ మిచ్చుండఱ; నింకను గరలాఘవము మెఱయఁగా సంగరమం
దన శరవృష్టిని గురియుచు, ఘనమువలె గర్జిలంగఁ గని నాయెదుట.
- ఆ. ఎవఁడు నిల్వఁ జాలు? నింశకుమును రాత్రి
నమరమందు మీరు సహజ లిగవు
రఘుకపులు నామహాశనిసమబాణ
ములను మూర్ఛితులయి యిలఁ బడితిరి ౧౦ 3850
- క. మనుజా! ద్రోధరనంబునఁ, గనుపట్టెడు కాలభుజగళక్కుండనగు న
న్నని మరల మామృతనఁగాఁ, జనుడెంచితివార! పొగడఁజనుసాహసముక.
- తే. అరయ నారాత్రి సంగరఁ మాత్మ మఱచి
పోతివో యమునింటికిఁ బోవఁ గాల
మిపుడు దగ్గఱఁ జేరెనో యేమొ? యనుచు
దలఁచుచున్నాడ; ననుచు నాదనుజవరుఁడు. ౧౧ 3852
- క. ఘననిస్సనమునఁ బల్కిన, విని లక్ష్మణుఁ డాస్యమందు భీతివికారం
బును బొందక కోపంబున, ననియెను రావణి గుఱించి యనురా! వినుమా!
- క. త్వీరగా మము యమునింటికి, నరుగునటుల్ చేయుటాది యగునట్టి నుదు
మృతకార్యంబుల వాక్కులఁ, గర మరుదుగఁ జేసినావుగాని యొకటియుక.
- తే. కార్య మొనరించి చూపవు; కార్యములను
వ్యర్థముగ మాటలాడ కెనండు చేసి
నిర్వహించునో మతిమంతుఁ డుర్వీర నతఁ
డగును నీబోటి వాడెట్లు లగు? దురాత్మ! ౧౩ 3853
- క. పనిచేసి నిర్వహింపంగను జాలనివాఁడ వీవు ట్టుమ నెవ్వరికై
నను మము జయింప శక్యమె, దనుజాధను! యిట్టి నీవు దగనిపలుకులక.
- చ. అని నొనరించి నీవు మము సందఱ గెల్వఁగ లేనివాఁడ వ
య్యను నిదె నేజయించెద మహావీర్యతి సంచు వచించుచుక మనం
బునను గృతార్థుగాఁగ నినుఁ బోలఁ దలంచెద నక్కటా! తగక
గనుఁగొనలేదె నాదగు నికామపరాక్రమ మంచుఁ బల్కెదో? ౧౪ 3857
- సీ. ఆరాత్రియగ్ధంబు సందు సంతగ్ధాసమును బొందితి వది చోరనికరములు
చేయుమార్గము గాని యేయెడ వీరుల పనిగాదు; కేను నీబాణములకు
లక్ష్మణుఁడనగులూగున నీవు నిత్యగుణంబున నీదుఃపర్వ మెల్లఁ
గనఁబఱపుము వికత్తనములు పలుకంగ ఫలమేమి? యనియిట్లు పలుక; నమర
- ఆ. విజయుడైన ప్రబలఁవీరుఁ డాయంద్రావి, యంత నాలకించి యాత్మభీమ

ధనువు నట్టె దీటి ♦ దారుణశరముల,వైచె; భీమవేగ♦బాణము లవి.౧౭౫ 3858

క. ఉరగవిమంబుం బోలుచు, నురునిశ్వాసముల విడుచుచున్న భుజంగో
త్కరసుట్లు పోయి శ్రీరఘు,వరసోదరుతనువు నాటి ♦ వసుధం బడియె. ౧౮౫

1చ. అనిమొన వేగవంతుడగు ♦ నయ్యనురేశ్వరవైరి సాధుచి
హ్నునికరయుక్తు లత్తుణు మహాజవముంగల బాణపంక్తిచే
తను గడు నొప్పించి జేసెను; నితాంతమహాశరవిధదేహుడై
యనుషమలక్ష్మిచే వెలయు ♦ నారఘురామునితమ్ముడ త్తటి. ౨౦ 3860

తే. రక్షసిక్తాంగుడై ధూనురహితహస్య
వహునిధంగి బ్రకాశించె; ♦ వాసవారి
తాను జేసిన కార్యమ్ము ♦ నమి గనుగొని
యతడు నొచ్చుట నుదిబోన ♦ నవధరించి ౨౧ 3861

క. పెరునావము గలుగంగ నా,రైచు సీంహముఁ బోలి యంతఁ జెప్పె నతనికి
ట్లని; 2సామిశ్రీ! తొక్కలు, గనుపట్టినవియ శరములు ♦ గను మివి నావొ.౨౨

3ఆ. ధనువునుండి వెడలుఁ ♦ ననుధాగులయనువు
లను గొనంగ నోపుఁ ♦ గనుక నియ్య
వే గొనంగ నోపు ♦ నిచట నీప్రాణాలిఁ
గనుచునుండు సుఖము ♦ గాంతు వీవు. ౨౩ 3863

4సీ. సంగరమందునే ♦ సమయంగ నిత్తటి నీతనువుపయిని ♦ బ్రీతిమీఱ
గ్రద్దలగుంపు నక్కలు చేగలును గుంపులుగఁ గూడి యరుదెంచితగినయట్లు
పట్టితనంగల; ♦ విట్టి సదానార్యు డ్మత్రబంధుని బ్రయఃసహజ నిన్ను
బరచుదుర్మతి యగుఁపార్థివుం డిపుడు నాచేతనహతునిన♦బ్రీతిమీఱఁ

1 కునిత. ౨౦. కుకుభే లత్తుణ స్త్రీమాణ్-అనిమా. 2 సత్రిణ శ్చితధారా ప్తే శరా మత్కా
ర్తుకన్యతాః, ఆదాస్యం కేఽద్య సామిశ్రే బివితం శ్రీవిశాంతాః-అనిమా. కేశరాః-అనువోట
తే ఆశరాః అని పదచ్ఛేదము. నిష్పియోజక బాణములని యర్థము. లెనుఁగన శ్చక్కలు గనుపట్టి
నవి, యశశములు కనుముఇవి నావొ. అనఁగా నా యీ బాణములు నిస్సారములని వాస్తవార్థమని
తీరులు. 3 పూర్వపుఁ బద్యమున నాబాణములు నిరర్థకములని చెప్పఁబడియెఁగదా. ఇకనిపద్యమున
నిధనున్ననుండి వెడలునట్టి శరములు, ఇవట-౩౫ ప్రాణి-వే కొనంగ, నోపుట అని యన్వయం
చువలయు. అనఁగా నిబాణములు నాప్రాణముల వేగముగాఁ దీవఁగలవని యర్థము ఇట్లునాపాణి
ములు పోవుటను జూచుచుండును సుఖము గనఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు.
4 ఆద్య గోమానుసంఘాత్ప శ్వేతసంఘాత్ప లత్తుణ, స్పృహగ్రహణములంబు ల్వాం గతానుం నిసాతం
మయా, డ్మత్రబంధం సదానార్యం రామః పరమగుర్మతిః, భిక్తం ప్రాతరి మజ్జ్యైవ ల్వాం ద్ర
క్ష్యతి మయా హతమ్, విశ్వ స్థశివం భూమా చ్యవవిధేశరాసనమ్, హృతోత్తమాంగం సామిశ్రే
త్వా మద్య నిసాతం మయా. అనిమా. వాస్తవార్థము. సంగరమందుకే నేక సమయః = యుద్ధ

తే. గనఁగలఁడు; లక్ష్మణా! యుద్ధమునవధింపఁగనచముండెగఁజాపంబుఁఖండితంబు
గాఁగగతశీర్షమైధరఁ గానఁబడెడు, సీతనువు చూడఁజాలునాఁభూతలపతి; ౨౫౪

చ. అని యిటు లింద్రజిత్రుఁగి నహంకృతితోఁ బరువంబుగా వదిలి
చునుడుల నాలకించి నృపసూనుఁడు హేతువు లొప్పు నర్థముం
గనఁబడువాక్కులం బలుకఁగఁగ దొడఁగె; గుమతీ! నిశాచరా!

ఘనమగు వాగ్బలంబును నిఁకఁక విడనాడుము చాలు నేటికి. ౨౭ ౩865

తే. భయదకృత్యంబులను జేయుఁవాడ వీవు

వానిఁ బలుకంగ నేల? నీబాహుబలముఁ

గనఁబడిచి కార్యములఁ జేసి కడఁగి దానిఁ

జక్క సాధింపు; మోనిశాచర! దురాత్మ! ౨౮

3866

తే. కార్యములఁ జేసి చూపక కాలులేని, యూరకూరక పల్కెదఁ వొక్కరీతి
సీదుకాలులు నిజమని నేనునమ్ము, నట్టి పనిచేయు మోపురుఁమాధమ! యిఁక.

క. పురుషోక్తులనే బల్కుక, యు రనంతయు నొరులఁ దిట్ట కూరక నను నే
ను రహిఁ స్తుతించుకొనకయె, పరిమార్చెన నెన్నఁ జూడు పల్కు లిఁకేలా!

క. అని పల్కి మహావేగము, లనూనభయఁగమ్ములునగు నైదు శరములఁ
గొని యాకర్ణాంతముగా, ధనువును వేలాగి యింద్రుడనుస్వ నురంబు. ౩౦

తే. తగుల నేసె; సుపత్రసంతతులు గలుగ

జవమునం బొల్చియున్న యీశరము లహుల

వలె జ్వలించుచు రావణివత్సమందు

రవికరంబులభంగిని రాజిలఁ గడు. ౩౧౪

3870

క. దనుజేంద్రసందనుఁడు రా, మునితమ్మునితీక్షణబాణములు నొప్పింపం
గను గుపితుండై బాణములను మూఁడిట లక్ష్య మొప్పు లక్షణ నొంచె.

క. సరరాక్షససింహులుగాఁ, బరఁగెడు సౌమిత్రశక్తవైరు లొకరినొ
క్కరుగెల్వఁ గోరి యటసం, గర మడరుచుఁ జేయ భీమకలహంబయ్యె. ౩౩౪

క. ఇరువురు బలవిక్రమయుతు, లిరువురు శౌర్యములఁ జూపు నిర్ధతనులు వా
రిరువురు వివిధాస్త్రసముత్కరకోవిదు లొరులు గెల్వఁగా దగనివిభుల్. ౩౪౪

మన సీతేతనే జంపఁ బడఁగా, ఇత్తిటిక, ఈతనువుపయినిఁకనాదేహముమీఁద, సదానాథ్యుఁ,
అనువోట సదానఁదానశీలుఁడా లక్ష్మణా, ఆర్యుఁ త్కృత్రబంధునిఁ ప్రియగూఢాఁ నిన్నుఁత
త్రియబంధువై ప్రియసోదరుడవని నిన్ను, వాచేతక అహతునినఁనాచేజంపఁబడకయే యున్న
నిన్ను ప్రితిమీఁగఁగ గనఁగలఁడు పరమగుర్తి అనువోట, పరమ్ అగుర్తితిఁచుప్పులయందుఁగూడ
మిక్కిలి కరుణగల శ్రీరాముడనియర్థము కానఁబడెడు సీతనువు అన్నవోటఁగానఁబడెడు ఈతనువు
అనివిభాగము. సుగాగమము నిత్యముగాన కానఁబడెడుసీతనువని యైనది. కనఁబడుచున్న యీ నా
దేహమని యర్థము. అని సుహేశ్వరశిష్యులవారు

- క. అనుపమబల తేజోయుతు, లనూనకోపాతిరేకుఁ ఁ లగుటను నభ్రం
బునఁ గలగ్రహములు యుద్ధము, నొనరుదులాగునను బోరిఁగ్రముగాఁగఁ.
- చ. అనిమొన దుష్ప్రధన్లులగుఁ ఁ నానుహితాత్ములు భీతినొందకే
మును పమరేశవృత్తవిధముం గనుసట్ట మృగేంద్రముల్ దురం
బానరుచు భంగిఁ బోరిరి; నఁరోత్తమదానవవన్య లింశ భీ
తిని గనకుండ నిల్చి బహుతీవ్రశరాళిని వైచుచుం దగఁ. 32 3815
- క. పెనుహర్షంబునఁ బోరిరి; మనుజానురవన్య లానఁమయమున శరముల్
ధనువులు దాలించి యొండొరు,లను గొల్చుకుతూహలంబులంబూన్కిమెయిఁ.
- క. జలదంబులు చక్కంగా, జలమును వర్షించురీతిఁ స్పర్ధల బాణం
బుల నొక్క రొకరివై నిమ్ముల వైచిరి; మఱియుమిగులఁబూనికమెఱయఁ.
- క. అనిఁ బండితులగు వారలు, సునిశితశరఖడ్గములనుఁ ఁ శోభిలుకస్త్రా
ళిని దాల్చి తీవ్రబలములఁ, గని వెలసెడు వార లవునుఁ కలహప్రియులై.
- ఆ. సమరవిక్రమములుఁ ఁ చాలఁగాఁ బెరుగంగ, శంభవాసుగుండుఁ ఁ శతమఖుండు
సంగరంబుఁ జేయుఁచందంబునం గొలుటు,చును జెలంగిపోరిఁ ఁ రనుపమముగ.

ఎనుబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౯ - వ సర్గము.

— ఇంద్రజిత్తులు మహాహవింబు చేయుట. —

- క. అరికర్మనుడొ శ్రీరఘు,వదనమ్ముం దంత రుడ్డిఁపకుండై కాకో
దరము వలెఁ నిట్టూర్పులు, పరిపరివదలుచును దీవ్ర బాణముఁ బూన్కిఁ.
- చ. ధనువునఁ గూర్చి వృత్తరిపుఁదనున్దపైఁ బఱగించె; లక్ష్మణుం
డనుపమరీతి జ్యోనినదఁ మట్టు లొనర్చుగ నాలకించి యా
దనుజవరాత్మజుం డతనిఁదారుణయత్నముఁ జూచి మోము కాం
తిని విడనాడ లక్ష్మణునిఁ నిశ్చలదృష్టినిఁ జూచె భీతిచేఁ. ౨ 3881
- ఆ. ఆవివర్ణముఖునిఁ నారావణాత్మజుఁ, గని విభీషణుండుఁ కలహమందుఁ
దత్తురుండు గాఁగఁ ఁ దగులక్ష్మణునితోడఁ, బలికె; రావణాత్మభవుని యందు.
- క. కలిగిన ముఖవైవర్ణ్య,దులఁ గన భంగమును గనుటఁ ఁ దోచెడు మదిలో
పల సంశయంబు లేదిక; సలఘుభుజా! వీని జంపఁ నగుఁ ద్వరలోనఁ. ౪
- ఉ. కావున నావ్రయత్నముఁ దగఁ బానరింపుము; నాఁగ లక్ష్మణుం
డావిధ మెన్ని యగ్నిశిఖఁబట్టు మహావిషసర్పజాలముల్
గా వివిధప్రకారములుఁగా భయదంబులునైన తీవ్రబా
ణానఘలట్ట గూర్చి త్రిదశశరపయిం బఱగించె నేర్పుతోఁ. ౫ 3881

మధుమాధవీవృత్తము:—

దేవేంద్రవజ్రమటు ♦ తీక్ష్ణముగా స్పృశింపం

గా వచ్చు లక్ష్మణుని ♦ కాండము లార్తిముంపం

గా వాసవారియును ♦ గాయములెల్ల నొవ్వం

గా సంతఁ గొంతవడిఁ ♦ గాంచుచు మూర్ఛనొందెన్. ౬

3835

ఆ. ఒకముహూర్తమునకు ♦ సకలేంద్రియంబులు

మరల చిటవునొంద ♦ సురపతిరివుఁ

డార్తిఁ బాసి తెల్వి ♦ నంది వీరుఁడుగాన

నెదుట నిల్చియున్న ♦ నృపకుమారు. ౬౪

3836

క. కనుఁగొని వీరుని లక్ష్మణు, ననూనకోపమునఁ దాకి ♦ యరుణాక్షుండై

చని యతని దావునకు; ని, ట్లనియెన్ మరలం గఠోర ♦ మగువాక్తతితోన్.

క. నీయన్నయు నీవును మును, పాయాదిసుయ్యన్ధమందు ♦ నహిపాశములం

గాయములను బంధింపఁగ, నాయచనిం బొంలుచుంటి ♦ రల నాశక్తిన్. ౯

క. మనమున నే మఱచితివా, మునుపా తొలి దై నయున్ధమున మీరలు చి

క్కినపరివారంబును శ్రునివజ్రమునుంటి నాదుఁఘోరిశరములన్. ౯౪ 3839

తే. తెలివి దప్పి ధరిత్రిఁ బొరలుచునుంటి

రిగద; యట్టిది నాశౌర్య ♦ మగణితమని

తెలిసియును నీవు నన్ను మఠరలను మారు

కొనఁగఁ గోరుటఁ దలపోయ ♦ మనమునందు ౧౦౪

3890

తే. అట్టి భంగంబు మఱచితి ♦ వనియుఁ గాని

యమగృహంబునకుం జనుఁనాశఁ బూని

యున్నవాడవనియుఁ గాని ♦ యొక్కరీతి

స్వప్తముగఁ దోచుచున్నది ♦ నావ్రంతమందు. ౧౧

3891

క. విను మీవు మొదటియున్ధం, బున నావిశ్రమము మిగులు ♦ పూనికనుం జూ

డని వాడవేని యిప్పుడు, కనఁబఱచెద వెనుక కేగఁకయ నిల్వ మిఁకన్.

చ. అనివచించి న ప్తనిశితాశుగముల్ పఱఁగించి లక్ష్మణున్

హనుమను దీక్షాధారలగు ♦ నట్టికళాంబకముల్ శగాసనం

బునఁ దగఁ గూర్చివై చియును ♦ బొల్పుటఁ జేసెను; బిన్నతండ్రిపై

నినుమడియైన కోపమున ♦ నెంతయు వీర్వసు పొంగ నేడ్డఱన్. ౧౩౪ 3893

క. తనసంరంభము ద్విగుణము, గను జేయుచు లక్ష్మ్యశుద్ధి ♦ గన్పడఁగా నొం

చెను నూలుబొణముల; నా, కనుజం డొనరించినట్టి ♦ తత్కార్యంబున్.

క. పరికించి రాఘవుని సోదరుఁ డావురుపోత్తముండు ♦ దాని మనమునం

బరమం బని లెక్కింపక, నురుతరముగ నవి *యిట్టి ♦ దొప్పదు నుమ్మా!.. ౧౫
 తే. ఎంతమాత్రపుఁబనియగు ♦ నిద్రియనుచుఁ
 బనికి రాదిట్టి దనుచును ♦ బలికి ఘోర
 సాయకంబులఁ గొనివై చె ♦ సత్వీరమున
 నింద్రజిత్తునిపై రోష ♦ మేపుమీఱు. ౧౫౫

8896

క. అనిమొన మఱియును లక్ష్మణుఁ, డనూశకోపమున భీతి ♦ యన నించుకమో
 మునఁ దోఁపటు నారావణిఁగని రాక్షస' వినుము నీదుఃకాండము లివియున్.
 ఆ. సత్వహీనములయి ♦ చాలఁ దేలికయయి, తనువునకు నుఖంబుగను జెలంగు
 చున్న విపుడు నుమ్ము ♦ నన్నుతిఁ గను హారు, లనికిఁ జొచ్చి యెప్పుడైనఁగాని.
 క. ఈరితిం బ్రహరింపకు, ఘోరాహవగుండు జయముఁ ♦ గొనఁ గోరెడునే
 హారులు నీలాగునఁ బ్రవి, దారణ మొనరింప రనుచు ♦ దనుజునిఁ గనుచున్.

క. పలుకుచు సాయకజాలంబుల నొంచెను; జాతహాపమున రంజలునా
 పలులాశను కవచం బి,మ్ముల లక్ష్మణబాణబాళములఁ జార్జితమై ౧౫౫ 8890

తే. అంబరమునుండి ఛరఁబడుఁనట్టి తార, కలవిధంబున రథమున ♦ నలుఁగడలను
 బడియె; నిట్లనిఁ గవచంబుఁచెడిశరములఁ, కనువు నుకృత వ్రణంబయిఁత త్తజ్జిల్ల.

క. తనువున నెల్లెడ బాణము, లనూనముగ నాటి యుండు ♦ నావీరుం డా
 దనుజోత్తమాండు భూమిరు, హానికరములు మిగులఁ గల్గు ♦ నద్రియటు తగెన్.

సీ. అతిభయంకరవీరుఁ ♦ డగునింద్రజిత్తు సంగరమున మిగులనాగ్రహము నొంది
 శరసహస్రమున లక్ష్మణు వీరనిన్ నొంచె నాసాయకముల దివ్యచుగు లక్ష్మ
 ణునికవచంబుఁ గూడను శకలంబులై, ధరఁబడె; గట్టు లయ్యిరువురు దగ
 నితరేతరప్రతికృతులను జేయుచు నొండారుల జయించు ♦ నూహలఁదల

తే. పడిరి; సర్వాంగములు బాణఁపటలములు
 భిన్నములుగాఁగ రక్తసంఘతశిరః
 లగుచు నిట్టూర్పు లొలయంగఁ ♦ దెగి తుములము
 గాఁగఁ బోరిరి సమరకాంక్షలు పెనంగ. ౨3

8898

క. వారిద్దఱును మహాత్ములు, వీరులు సంగ్రామకర్మవేత్తలు నగుటన్
 ఘోరాంబకజాలంబులఁ, బోరాడిరి చాలసేపు ♦ బూనిక మెఱయన్. ౨౪

సీ. భీమవిక్రమము ♦ వెలయునాయిద్దఱు నొండారుల జయించు ♦ నుద్యమంబు
 చేయుచు శరతతిఁచేత నొండారుల దేహంబుల నించుచు ♦ నతులకవచ
 ములు ధ్వజంబులు మార్గములు ధరంబునఁ బ్రసవణంబులుఁప్రబలవృష్టి
 జలముల భూరినిఁవ్వనముు వదలెడురణి మేనులనుండి ♦ గాఢమగుచు

తే. నుష్టరుధిరంబు దొరుగంగ ♦ నుండి; రథ
మందు లయకాలమేఘంబు ♦ లమితవృష్టి
గురియునటు భీమనినదంబు ♦ పరంగజేయు
చును భయంకర బాణవృష్టిని గురియుచు. ౨౬౪

3905

క. అనిచేయుచుండఁగా గడచెను బెద్దయుఁ గాల; మట్లు ♦ చేయుచు నుండఁ
వెనుదీయుటయును శ్రమమును, గనఁబడ వాయుర్వరందుఁ ♦ గడుఁ బరికింపఁ.

తే. అస్త్రవిద్యరులైన వాఁరంత మాటి
మాటికిని బూన్కి దివ్యాస్త్రమండలంబు
వైచుచుఁ బెక్కుభంగులొ ♦ బాణవితతు
లంబరము నిండ వైచి రఁచువనరమున. ౨౬౫

3907

క. నరరాక్షసులు ప్రమాదముఁ బొరయక చక్కఁగను జిత్రముగ శరముల నొం
దొరులపయి వైచుచు దుర్భరముగఁ దుములాహవము జరిపి రట్టితఱిఁ.

1 క. ఆయిద్దఱిజ్యోనినదం, బాయెడఁగల జనులనెల్ల ♦ నదరిపడంగఁ
జేయుచు వజ్రనిపాతం, బోయన భీమముగ వినఁగ ♦ నొప్పెబెడినమై. 3౦౪

క. అని నాయుద్ధము చేయఁగను వ్యోమమునందు మిగులఁగర్జించుచు నొ
ప్పినదారుణమేఘవ్యయ, నినదము వలె గొప్పదైన ♦ నినదము గలిగెఁ. 3౦౫

తే. జయము నొంద దృఢవ్రతులయి చెలంగి
యశమునఁ వెల్లి బలనంతులైన వార
లవుడు హాటకపుంఖశరావళికృత
దారుణవ్రణ లయి రక్తధార లొలుక. 3౨౪

3911

2 క. కనఁబడిరి భయంకరముగఁ; గనకపుఁ బింజలుగలట్టి ♦ శాండములు రణం
బునఁ దత్తునువులఁ జొరఁబడి, యును నెత్తుటఁ దోఁగి చొచ్చె ♦ నుర్రీస్థలిలో.

సీ. వారువైచిన తీవ్రబాణావళులఁ గొన్నియంబరమునఁ బోవునవుడు నిశిత
శస్త్రసంతతుల సంస్పర్శసంబును బొందె; మఱికొన్ని బాణములొగుఱిగ నితర
శరసహస్రములను ♦ జయ్యన బంధించితునిమె; ఘోరాజయుఁదోచె నవుడు
వారుప్రయోగించు బాణసమూహములో సత్రంబున ముండఁజప్పలనయుగ్మ

తే. కలితకుశరాశికరణిని ♦ గ్రాలె; నన్న
హస్తాలశరీరము లొగి గాయములు పడుట
నరుణనుచుములఁ దగి యాకులనఁగ లేని
లూరుగును మోదుగు ననంగఁ ♦ బొలిచె నవుడు. 3౬౪

3913

క. వారిరువు రొకరి నొక్కరు, ఘోరాహవమందుఁ జంపుకోర్కెలు మీఱం

1 ప్రకంపయఁజనం ఘోరం-అనిమా. ఇవల జనకబ్దము ప్రాణివాచకము. 2 అస్పృష్టాధాశ
వినిష్కర్త వివిధ దృఢతలమ్-అనిమా. 3 సత్రే కుశమయశ్చ యః-అనిమా.

- గా రణముఁ దుములముగ నపు, ధీరసమున మాటిమాటి † కేఁదైఱఁ జేయఁ.
- క. కనఁబడె నది చిత్రంబుగఁ, మనుజేంద్రునిసోదరుం డఁమరపతివై రిగ
దనుజేంద్రుని లక్ష్మణు న,య్యని నొక్కరి నొక్కరు దారుఁదాంబకవితతిఁ. 3౮
- తే. నొవ్వఁగాఁ జేయుచు యుద్ధ † మువిధమునఁ
జేయుచుండియు శ్రమమును † జెందరై రి;
విపులపీర్వజవంబుల † వెలయువార
లంబకము లెల్లఁ దనువులఁయందుఁ జొరఁగ. 3౯
- క. తరువులు నిండఁగ మొలచిన, ధరణీధ్రములట్లు తగిరి; † దారుణబాణో
త్కరసంవృతములు మఱియు రు,ధిరసిక్తములైన వారిఁదేహము లెల్లఁ. ౪౦
- క. జ్వలియించు నగ్నిహోత్రము,నలె వెలిఁగెను; జాలసేపు † వారట్లు రణం
బలయక చేయుచు నుండినఁ,జలనము శ్రమముఁ రవంతఁసాన్వంతము లందుఁ.
- తే. కలుగకే పోయె; సంతఁ జఠక్కునిప్రకాశ
మునఁ దగిన యవ్వభీషణుఁ † డనిఁ బరాజ
యచునఁగా నెప్పు డెఱుఁగని † యానుమిత్ర
తనయునకుఁ గల్గు శ్రమముఁ బాపను దలంచి. ౪౨
- క. అతనికి నెవ్వడిఁ బ్రియమగు,హితమును గలిగింపఁ గడఁగి † యెంచినిలిచెఁ దా
నతిరయమున ననిముండల, జతనంబుగ నింద్రజిత్తుఁ † జంపించుతమిఁ. ౪౩
- ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3916

3919

౯౦ - వ సర్గము.

— శుభా లక్ష్మణుం డింద్రజిత్తునారథిని గుఱ్ఱములను గూల్చుట. —

- సీ. బలవంతుఁడను శూరుఁ † డలఘుగుణాఘ్నండు నగువిభీషణుఁ డవుఁపొగరుపట్టి
నట్టిగజంబుల † యుట్టు లొండాలులతో ననిచేయఁ దలపడి † యాత్మలందు
నొకరి నొక్కరు చంప † నూహించుచుం బోరువారలఁ జూడఁగాఁ,ఁగోరితొలుత
వారిఁ జూచిన తరుఁవాతఁ దానును సంగరము చేయ నిల్చె ధరణిని నందు,
తే నిట్లు నిల్చి ధనుసొక్కఁ † డెలమిఁ గొనుచు
నారి సారించి రాక్షసఁపీరులపయి
దారుణాగ్రములగు మహాఁతృశరములఁ
దాఁ బ్రయోగించె; నయ్యవి † దహనుపొల్కి. 3
- క. మండుచు లక్ష్మము తప్పక, యుండఁగ రాక్షసులఁ దాఁకి † యుర్వీధరరా
ణ్మండలముల † వజ్రము లు,ద్దండగతిం జేఁచునట్లు † దానవనమితిఁ. ౪
- తే. చెండి వై చెను; రాక్షసఁసంహలులైన, యవ్వభీషణునంత్రులు † ననిశ శూల

3921

3922

* ఎల్లా టీవ మహాగీర్తి - అనిమా ఎల్లాటి - ఆకనయః - అనివ్యాఖ్య.

- ఖడ్గవట్టనములఁ బూన్కిఁ జూచి ని యల, దనుజవీరుల ఖండించిఁ రనువమగతి.
- చ. తననచివానురోత్తము లుఁదారనుతు గొలువంగ దానవే
శునియనుజంఘ గర్వమునఁ శోభిలు నేన్దుల మధ్యభాగమం
దనువుగఁ జూడనిప్పు మదఁహ స్తివిధంబునఁ జూడనయ్యె; నా
దనుజవరుండు కాలములఁశత్రువుడు త్తముఁ జౌట నత్తటిక. ౬౪ 3924
- ఆ. అసురగణముతోడఁ ననిచేయ వేడుక, వడెడు వానరులనుఁ గడఁగి మఱియుఁ
బ్రోత్సహింప నెంచిఁ బుద్ధిబలంబున, నప్పటికిని దగినఁయట్లు పలికె 2 3925
- చ. హరివరులార! రావణునఁ కారయ వీడొకఁడే నిజంబుగాఁ
బరమనహాయుఁడై చెలఁగుఁ వానిబలంబులు పోయి వీడె యొ
క్కరుఁడు మహాబలుం డిచటఁ గ్రాలు నదేలొకొ మీర లూర కి
త్తుణమునందు నుండెదరొ; ఁ దాచుణపావుఁడు వీడు నియ్యనిక. ౮ 3926
- క. హతుఁడైనయెడల నవ్వల, దితిజాధిపుఁ డొకఁడే తప్పఁ దెగినయదియె యా
నతనిబల మెల్ల; వీరుం, డతులితబలుఁడౌ ప్రహస్తఁ డంతము నొందెక. ౯
- సీ. గురుబలుండు న నిఁకుంభుండు, కుంభకర్ణుండును మఱియుఁ గుంభుండు పిదప
నాజంబుమాలి, ధూఁమ్రాక్ష దానవుఁడు, మహామాలియును దానఁవాధిపతియు
నశనిప్రభుండును, యజ్ఞకోవుఁడు, తీక్ష్ణవేగుండు, నిఘ్నుండు, వికలుఁ డట్లై
సుప్తఘ్ను, నజ్రదంష్ఠులును, సంహృదియుఁ, దపన, ప్రఘానులు, ఁదముఁడు ప్రఘనుఁ,
తే. డాప్రజంఘుఁడు, దుర్ధర్షుఁ, ఁడగ్ని కేతు
వట్ల జంఘుఁడు, వీరుఁడై యలరుచున్న
రశ్మి కేతు, విద్యున్నాలి, ఁ రాక్షసులును
నూర్యశత్రు, ద్విజహ్వలు, ఁ శూరవరులు. ౧3 3928
- తే. చక్రమాలి, సుపార్శ్వండు, ఁ శౌర్యఘనులు
కంపనాకంపనులు, బలఁగర్వయుక్తు
లైన దేవాంతక, నరాంత ఁ కాహ్వయులును
నమరరంగంబు నందిండుఁ జంపఁబడిరి. ౧౪ 3929
- చ. గురుబలవంతులౌ దనుజఁకుంజరులకౌ దురమందుఁ బెక్కురకౌ
గరము పరాక్రమక్రమము ఁ గన్పడఁ జంపి మహాంబురాశినిం
గరముల నీడి దాఁటితిరిఁగా; యింక రావణనూను నీతనికౌ
బారిగొనుటెల్ల గోవృద్ధముఁ ఁ బోలుచుఁ జుల్కనగాదె! మీ కనిక. ౧౫
- చ. వనచరులార! యీపనియుఁ న్వలముగావున దీనిఁగూడఁ జ
క్కనిదగు శక్తి జేయుఁడు నిఁకామబలంబున గర్వయుక్తిచే
ఘనులగు నెల్లరాక్షసు లఁఖండజవంబున వచ్చి తాఁకి మీ
యనుపమశక్తి జంపఁబడి ఁ రారయ నీతఁడే శేష మిత్తటిక. ౧౬ 3931

తే. ఇంతమాత్ర మెమిరలి యొడజయింప, వలయు; దయమాలినేరఘువరునికొఱకు
బ్రాతృపుత్రుని నై న నీ బవరమందు, జంపివై తును గాని నిఁసంశయముగ.

క. పినతండ్రి నగుచు నాకుం, దసయుంకగువాని నింద్రదన్యు నితని నే
నని వధియించుట తగ; దింకను నీతని జంపఁ గోరఁగా నామదిలోక. ౧౭

సీ. కన్నీరు చక్కఁగాఁ ♦ గ్రమ్మి నాచతుస్సు నావరించుచున్న ♦ దట్టులాట
వాని మహాబాహుఁ ♦ డైన యీలక్ష్మణుండే వధించును; బ్రహ్మగేంద్రులార!
కూడి మీరందఱి క్రూరాత్మనకు సాయపడఁ జెంతనున్న యీ భటుల నెల్లఁ
బొలియింపుఁడనియె; నిఁస్తులకీ ర్తిమంతుడౌ నావిభీషణుఁ డిట్లు ♦ లఘుకవులఁ

ఆ. బ్రోభేహింప వనచంద్రులు హర్షముంబొంది, వాలములను ద్రిప్పిలీల మాటి
మాటి కతులరీతి మహితసింహధ్వనుల్, చేయుచున్ ముదంబుఁ జెందియపుడు.

క. ఘనములఁ గని కేకులు ని, స్వనముల నొనరించునట్లు ♦ పలుభంగుల ని
స్వనములఁ జేసిరి; భల్లూకకన్యవతి యాతరుణమందుఁ గడుఁబూన్కి మెయిన్.

తే. సకలసేనావృతుండయి ♦ శౌర్యులర
శీలల సఖములఁ బండ్లను ♦ జెలఁగుదనుజ
భటుల నొప్పించె; సమృహభలులు దనుజు
లట్లు ప్రహరించుచుం జెలువారు నతని. ౨౧౪

3936

చ. మనమున భీతి నించుకయు ♦ మాని యనేకవిధాయధంబులం
గొని త్వరఁ జాట్టుముట్టి; రిటు ♦ క్రూరుచునస్కులు వారు పూనికన్
దనుజులఁ గొట్టుచున్న ఘనదర్పిని భల్లుకనాథు జాంబవం
తుని శరయష్టినంతతులఁ ♦ దోనురతీక్షణపరశ్వధంబులన్. ౨౩

3937

తే. పట్టనంబుల నొంచిరి; ♦ ప్లవగదనుజ, తుముల సంగరమద్ది క్రుద్ధులగు దేవ
దనుజసంగరమట్లునఁతాంతరవము, గలిగిభీమంబుగానయ్యెఁ ♦ జెలఁగియపుడు.

చ. ఘనబలశాలియై వెలయు ♦ గాలికుమారుఁడు విశ్రమార్థమై
తనవయసుండి లక్ష్మణుఁడు ♦ తత్పునుయంబునఁ గ్రిందికేకుటన్
దనుజులపౌరుషంబుఁ గని ♦ దాని సహింపక వృక్ష మొక్కఁ డౌ
య్యనఁ జెకలించి రాక్షసుల ♦ నయ్యని వేపురతోడ మార్కొనెన్. ౨౪౪

తే. ఇంద్రజిత్తిట్లు పినతండ్రి ♦ కెంతొతుముల
సంగర మొనంగి పరవీరనమితిఁ జంపు
నాసుమిత్రాత్మజునిపైకి ♦ నడరె మరల;
నంతటన్ సుప్రసిద్ధులై ♦ యరిపారులయి. ౨౬

3940

తే. వీరులై తగు వారిరవ్వి ♦ రీరసము,
బాణవర్షంబుఁ గురియుచుఁ ♦ బటుతరగతి

నొకరినొక్కరు నొప్పించి ♦ రుద్రమమున;

వేగవంతులు గురుబలుల్ ♦ వినుతహరులు. ౨౭౪

8941

చ. అనుసమవిక్రమాఘ్నమును ♦ నౌ సరదాసవనాథసందనుల్

ఘనములచేత వృష్టితగు ♦ కాలమునకా రవిచంద్రు లొక్కరి

తని గనరాకయుండెడు గతికా శరపంక్తిని గొంతకాలమున

గనబడకుండి; రిద్దఱును ♦ గ్రవ్యుఁడ బోరుచు నుండున త్తటికా. ౨౮౪ 3942

సీ. కరలాఘవంబులు ♦ గల్గినవారౌట నమ్ములపొదినుండి ♦ యంబకములఁ

దీయుటగాని సంధించుటయేగాని సవ్యాససవ్యసంసరణిఁ జాప

ముల మార్చి తమకరంబులఁబట్టుటయుఁగానిశరమోక్షణముగాని♦బాల్లలతలను

జక్క లాగుటగాని ♦ స్థానవిశేషముల్ గలుగంగ నిల్పుటగాని ధనువుఁ

తే. బిడికిటం బట్టుటయుఁగాని ♦ కడఁగి లక్ష్య

మును రివంతయుఁ దప్పకుండును శరముల

వైచుటయుఁ గాని కనుఁగొనఁబడకయుండె;

సావేగవినిర్ముక్తశరతతు లొగి. 3౦౪

3943

క. సురపథమును కప్పటచే, శరములు కన్నడుచునున్న ♦ సరణి విడిచి యొ

క్కరువుఁడు కన్నడకుండె ని,తరవస్తువుఁ దోఁపకుండె ♦ దద్దయు గనినకా.

చ. దనుజుని రాఘవానుజుఁడు ♦ తార్కొనిసప్పుడు గాని రాముత

మ్ముని దనుజుండు మార్కొనుచుఁ ♦ బోరెడున త్తటికా గాని యీతఁడీ

తని నని నొంచు నంచు మదిఁ ♦ దట్టకయుండెను; వార లాతురం

బునను బరస్పరంబు గెలుఁపుం గొను వాంఛల వైచుబాణముల్. 3౨౪ 3945

తే. ఆకనమునందు నేమాత్ర ♦ మైన నందు, గలుగకుండఁగనిండఁ జేఁకట్లుగ్రమ్మి

నట్టులుండెను; వారలఁవగు నిశాత,బాణములు శతసంఖ్యలు♦సరఁగి యువుడు.

క. కలయకా నిండెను దిగ్విదిశల; సూర్యుం డస్తమించుననుయమునఁ నమ

స్ఫులు సర్వము గప్పెడునట్టులు చీకటి గప్పె నప్పుడు భయదరీతికా. 3౩౪

ఆ. రక్షనదులు వేలుఁప్రవహించెగొప్పగాఁ,బలలమునుగ్రనించుభయదమ్యగము

లతిభయంకరముగ ♦ నార్చె నత్తటి భయం,బునను వివకుండె ♦ ననిలుఁ డట్లు.

క. అనలుఁడు మండకయుండెను; మునివర్యులు లోకినివహఁములకు శుభంబుల్

దనరును గొకని పలికిరి, మును పాసంగరముఁ జూచు ♦ ముదమున నటకుకా.

క. చనుదెంచిన గంధర్వులు, చని రింకొకచోటి కట్టె ♦ చారణయుతులై

యని దానిఁ జూడనొడుచు; దనుజుం డారీతిగఁ బ్రవిఁదారణము గడుకా. 3౪

చ. ఒనరుచుచుండ రాఘవునఁహోదరుఁ డప్పుడు నాల్గుబాణముల్

గొనుచుఁ దదీయనీలతనుఁఘోటకరాజచతుష్కముల్ లన

త్సనకవిభూషణాంచితము ♦ గాఢఁగ నేసె; ననంతరంబు చ
కృనిరుది మించు లక్ష్మణుడు ♦ కాంతిని మించుచుఁ జాలఁ దీక్ష్యమై. ౩౯

తే. పర్వముల నొప్పి తెల్లనై ♦ పరఁగుభల్ల
మొక్కదానిని గొని దానిఁ ♦ జక్క లాగి
యింద్రవజ్రసమానమై ♦ యెసఁగుచుఁ దల
శబ్దమున మించు సాయకాశనిని దాని. ౪౦

3952

క. ధనువునఁ గూరిచి లాఘవమున మెఱయుచుఁ జిత్రగమనముల నరదం బొ
య్యన నడువుచున్న యింద్రజితుని సారథితలను నట్టె ♦ త్రుంచెం గడఁకఁ.

క. ఆయసురేంద్రునితనయుం, డాయననున సారథి యటు ♦ హతుఁడైనను దా
నే యాపని జేయుచు నని, చేయుచునే యుండె ధనువుచేత మెఱయఁగఁ.

తే. అతుల తేజంబునం బొల్చి ♦ యాతఁ డిట్లు
సంగరము చేయ నాతని ♦ శక్తి గాంచి
యెల్లవా రద్భుతం పడి; ♦ రేపు మీఱ
నడరి సౌమిత్రి యమరేంద్రునిరిని గాంచి. ౪౩

3955

క. ఆతనికరములు తురగ, వ్రాతంబునఁ దోలునట్టి ♦ వ్యాపారమునం
దే తగిలియుండుటం గని, యాతని నొంచె మహాశితాంబకవితతిఁ. ౪౩౪

క. ధనువును గరిముల గైకొనఁ, గని యాతనిఘోటకములఁ ♦ గాండంబులచే
తనునొంచె; లక్ష్మణుం డాతనియందుం గానఁబడెడు ♦ శచ్చిద్రములఁ. ౪౪

క. కని శరమోక్షణమునఁ జక్కని లాఘవ చులరువాఁడు ♦ గావుననే స్వం
దన మెక్కి తిరుగునాతని, మనమున నేభితిలేక ♦ మహితశరములఁ. ౪౫

తే. కరము బాధించె; నింద్రారి ♦ కడనమందుఁ
దనదుసారథి తెగుటయుఁ ♦ దన్నునట్లై
నైరి నొంచుటయును గాంచి ♦ బచరనుందుఁ
దనకుఁ గల గర్వమును వీడి ♦ దైన్య మొందె. ౪౬

3959

చ. వనచరయాధనాయకులు ♦ వాసవవైరి విషణ్ణవక్త్రుడై
కనఁబడుచుంట మిక్కిలియఁ ♦ గ్రాలిరి హర్షమునఁ మహాత్మురా
మునియనుజన్మ స్తోత్రములఁ ♦ బోల నుతించిరి; దానవేంద్రునిం
గనుచుఁ దదీయవిక్రమము ♦ గర్వము నోర్వక యప్పు జేవునఁ. ౪౭౪ 3960

తే. హరివరుల్ గంధమాదనా ♦ హ్వయిండు రథనుఁ
డనఘమతియౌ స్రుమాధియు ♦ నడరి; రట్లు
భయదవీర్యులు బలయుతుల్ ♦ వారు నల్పు
రింద్రజిత్తుని యాటోప ♦ మేఁచ నెంచి ౪౮౪

3961

క. అరదము లాగెడు ఘోటక, వరములు నాల్గింటి పైని ♦ బడిరి జనమునఁ;
గిరిసనుతనులగు నన్వన, చరవీరులు పైన దుముక ♦ సత్వ మెడలుటఁ. ౪౯

- ఆ. తురగము లవి యాఁగి ♦ తోరపుశక్తిని, జూపఁ జాల కెంతో ♦ తాపముంది
తమముఖములనుండి ♦ దారుణరక్తంబు, గాఱుచుండ నుండె ♦ గర్వముడిగి.
- క. తురగము లవి యవయవములు, పరమాకులతం గనంగ ♦ బడలి యనువులఁ
ద్వార వీడి ధరణిఁగూతెను; హరివీరులు వార లిట్లు ♦ లాతురగములఁ, ౫౦౪
- క. హత మొనరించి రథంబుఁ, క్షీణి బడఁగాఁ గూల్చి మరలఁజెచ్చెఱ లంఘిం
చి తగఁ నిల్చిరి రాఘవునితమ్ము చెంత; నిటు లశ్వఃనికరము తెగినఁ. ౫౦౫
- తే. సారథియుఁ గూలుటయు నట్టి ♦ స్వందనమును
విడిచి ధరణికి లంఘించి ♦ విశిఖవృష్టి
నిగుడఁ జేయుచు లక్ష్మణునిపయి కడరె;
నంత నింద్రోపముఁడు రాఘుఁవానుజుండు. ౫౦౬
- చ. తనపయి దీప్తబాణముల ♦ దారుణరీతిని వైచుచుఁ జవం
బునఁ జనుదెంచుచుఁ ధరణిఁ ♦ బొందిన రావణినిఁ రణాంగణం
బున నిశితాంబకంబులను ♦ భూరితరాస్త్రములఁ మహాబలం
బునఁ బరఁగించుచుఁ రిపునిఁపొంగు నడంచెఁ గవుల్ బలీ యనఁ. ౫౦౭
- తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౧ - వ సర్గము.

— శ్లోక ఇంద్రజిత్తు హతుఁ డగుట. శ్లోక —

- చ. తురగము లిట్లు గూలుటయుఁ ♦ దోడనె భూస్థలిపై న నింద్రజి
త్తురుతర తేజ మొప్పునటు ♦ లుగ్ధతీచే నిలుచుండి క్రుద్ధుడై
కరము జ్వలించుచుండె; బటుఁకార్దుకముల్ ధరియించియున్న యా
యిరువురు తీవ్రబాణముల ♦ నేచి పరస్పరముఁ వధింపఁ ద
త్తురుణమునందుఁ గోరుచు నుగ్రవరాక్రమ మొప్పుచుండఁగఁ. ౧౪ ౩968
- క. వనగజము లట్లు విజయంబునకై మార్కొనిరి; డనుజఃపూగంబులు న
వ్వనచరబలములు నెల్లెడ, ననిఁ దిరుగుచు నొకరినొక్క ♦ రతులబలములఁ.
- ఆ. చంపుచుం జెలంగి ♦ సాహసములఁ దమ, యధిపు విడువకుండి; ♦ రంత నింద్ర
వైరి స్త్రీయదనుజఃవారంబులకు నుబ్బు, గలుగ వారి స్తోత్రములను దన్వి. ౩౫
- క. తానలరుచు నిట్లనె; నో, దానవులారా! వినుండు ♦ తమను ఘనముగా
నానాదిక్కుల నిండెను, గాన నిటఁ స్వపరభటనిఁకాయ మిదనుచుఁ. ౪౪
- తే. తెలియకున్నది భేద మీఁవలిముఖులను
మోనగింపంగ మీరొక్క ♦ మొగిని నిల్చి
పోరుచుండుడు నేనిఁది ♦ పోయి యరద
మెక్కి వచ్చెద ననిచేయ ♦ నిచటి కెలమి. ౫

- క. పురి కేను జన దురాత్ములు, హరు లని నాతోడఁ జేసి యటుపోవుట కం
తరము గలిగింపకుండఁగ, దుర మొనరుపవలయు మీరు ధోర్బలశక్తి. 2
- క. అరిహంశ రావణియుఁ గ, ఘ్నకు నీరీతిఁ బలికి ధోయెఁ బురికి నా
హరులను వంచించి మహా, త్తరరథ మొక్కండుతేగ ధైర్యస్ఫూర్తి. ౩
- చ. అని విజయంబుఁ గాంచెడు మహాత్తరతేజఁడు వానవారియుం
గనకవిరాజితం బగుచుఁ ధ గాంతమునై తగి ప్రాసఖడ్గరా
జని మఱి యుత్తమాశ్వములచే నలరారుచునున్న స్వంఠనం
బును హయత త్వవేత్తయయి ధ నొల్చి హితంబును జెప్పఁజాలి నే
ర్పునఁ దగునట్టి సారథియుఁ ధ బొంకముగా నడపంగ నెక్కుఁ దా. ౧౦
- క. తనతేజంబున నాస్యం, దనమును వెలుఁగంగఁ జేసి ధ దానవరాజేం
ద్రునిపుత్రుఁడు కాలునిచే, తను బ్రేరితుఁడగుచు శూరధనుజతతులతో. ౧౧
- 1 అ. కలిసి లంక వెడలి ధ కడు వేగమున వచ్చె, శత్రువీరహంత ధ శక్రవైరి
జవనవాజినికరఁసంశోభితస్యంధ, నమ్ము నెక్కి యలరి ధ నగరము విడి. ౧౧౫
- క. చనువెంచి యవ్వీభీషణుఁ, డనూనబలశాలి రాముఁననుజుండును నుం
డినచోటుఁ జేరె మార్కొనఁ, గను వేగిరపడుచు; నంత ధ క్షణమాత్రమునఁ.
- చ. అరదము నెక్కువేడుక మహాహనరంగమునందునుండి యె
ల్లరఁ గనుమూసి యేగి తనలంకను జొచ్చి మహారథంబు నె
క్కి రయముమీఱ వచ్చి తము ధ గెల్వఁగ నున్న మనీషివద్య శ
క్రరిపుని గాంచి లక్ష్మణుఁడు ధ కర్పరసత్తముఁ డాహరీశ్వరుల్. ౧౩ 3799
- అ. విస్తయంబు నొంది ధ విమతుని లాఘవ
మును నుతించి; రంత ధ దనుజనాథ
నుతుఁడు కోప మూని ధ శతనవాస్త్రములుగఁ
గవులఁ గూల్చె బాణగణము వైచి. ౧౪ 379౯0
- క. సమితింజయుఁడౌ రావణి, యమానుషంబై యహార్యమగు చాపం బా
నమయమున నుండలాక్రమి, నమరంగాఁ జంపసాగె ధ నవానరుల. ౧౫ 37991
- చ. దనుజుఁడు క్రోధవేగమునఁ ధ నమ్ము వధించుచునుండ నోర్యతే
క నిఖలవానరుల్ తమయఁఖండపరాక్రమముల్ కలంగఁగా
వనజభవుం బ్రజాపతిని ధ వంతఁ బ్రజల్ శరణంబు వేడున
ట్లనుపమవిక్రమాఘ్నఁడగు ధ నారఘువీరుని జేరి రార్తులై. ౧౬ 37992
- ఉ. సంగరకోపవేగమునఁ ధ బాల జ్వలించి సుమిత్రనూనుఁడుం
బొంగెడు హస్తలాఘవముఁ ధ బూనికఁ జూపుచు నింద్రవైరిచే
తం గలకార్దుకంబు నొకఁడారుణబాణముచేతఁ ద్రుంచె; న

- ట్లంగద నొంది యింద్రరిపు ♦ నప్పుడ వేటొకచాపవర్యమున్. ౧౭౪ 3988
- క. ధరియించి యెక్కు పెట్టంగఁ, ద్వీరపడి లక్ష్మణుఁడు మూఁడు బాణంబులఁ ద్రుం
చె రహిన్ విగతశరానను, సురరిపువుంగవుని గాంచి ♦ శుంభచ్చక్రిన్. ౧౭౫
- ఆ. లక్ష్మ్యశుద్ధి యలర ♦ లక్ష్మణుఁ డాశని, యురమునందు విషధోరోగ్రవిషము
వలె వెలుంగు పంచ బాణంబులన్ వైచి, నొంచె; నిట్లు లక్ష్మణుఁడు పూన్కి.
- చ. గురుతరకార్తుకంబునను ♦ గూరిచి వైచిన యాశరంబు లా
శరుతనువుం బగుల్చి యట ♦ సాంద్రతరంబగు నల్ల మున్ని భీ
కరతరర క్తనర్పములు ♦ గ్రాలెడునట్లు చొరంబజ్జె గడున్
ధరణిని; రావణాత్మజుఁడు ♦ తచ్చరముల్ కవచంబుఁ జెండినన్. ౨౦౪ 3986
- తే. వదనముననుండి రుధిరంబు ♦ వదలుచుఁ గడు
సారవంతము దృఢగుణసంయుతంబు
నైన కార్ముకవర్యంబుఁ ♦ దాను బూని
హస్తలాఘవమున రాముఁననుజుపైన. ౨౧౪ 3987
- క. శరవృష్టి నిగుడఁ జేసెను, బురందరుఁడు వృష్టిఁ గురియుఁపోలిక; నటనా
యరినూదనుండు లక్ష్మణుఁ, డగాతినదురాసదనుగు ♦ నాశరవృష్టిన్. ౨౩ 3988
- క. మనమునఁ గలవిలపాటుం, గన కల్లన నుడిపెఁ దీవ్ర కాండంబుల నొ
య్యన; న త్తటి గురు తేజుఁడు, ఘనరఘుకులనందనుండు ♦ కదలని కడఁకన్.
- క. కలఁతం బొందక వైరికి, నలఘుచరాక్రమము చూపె ♦ నది యద్భుతమై
వెలసెన్ గనువారికి; ని, మ్ముల లక్ష్మణుఁ డంతఁ గ్రోధఃపూర్ణితుఁ డగుచున్.
- చ అనిఁ దనయస్త్రిమోక్షణరయంబును జూపుచు నందు నున్న యా
దనుజుల నెల్ల నొక్కొకని ♦ దారుణతీక్షణశరత్రయంబుచే
తను వెఱంగందఁ జేసి బలఁనర్పనమగుని నింద్రజిత్తు నొం
చెను శరపంక్తి; నాదనుజజిష్ణుఁడు సయ్యోడ సదృశంబుగన్. ౨౬ 3991
- మహానగ్ధరః—
బలవంతుండై రిపుత్మోవరుల నడఁచుచున్ ♦ పౌరుషోద్దాముడై యి
మ్ములఁ గాంతిం గ్రాలు నారాఁమునిసహజుఁడొగిన్ ♦ భూరిబాణాళిఁ గ్రుచ్చం
గలితగ్రోధాత్ముడై లక్ష్మణునిశరతతిన్ ♦ గాడఁగా సంతరంబే
తలపోయన్ లేకయుండన్ ♦ దదవసరమునం ♦ దాఁబ్రయోగించె బూన్కిన్.
- సీ. సౌమిత్రియాబాణజాలంబు తనునంటఁగా రాకపూర్వమే ♦ ఘోరబాణ
గణములఁ బరఁగించి ♦ ఖండించి యంతట నిలువక ధర్మైకనిశ్చలమతి
రధికవర్మిఁడు నయి ♦ రాజులుచుండుట నానతపర్వమై ♦ యలరుభల్ల
మును వైచి యింద్రజిత్తునిసారథిశిరంబు ధరఁ బడఁ జేసె; సంతటహాయములు
తే. తమ్ముఁ దోలెడు నారథి ♦ ధరణిఁ బడిన
శిక్ష బలిమిని గలఁతను ♦ జెంద కల్గె

మండలాకారములఁ జోయి ధమహితరథము

ద్రిప్పె నది గనఁ జిత్రమై యొప్పె నపుడు. ౨౯౫

3998

చ. అతిదృఢవిక్రముండయిన ధయారఘరామునిసోదరుండు త
ద్ధతిఁ గని తీవ్రకోపమునఁ గర్షురు లెల్ల భయంపడంగ ను
ద్ధతిఁ దగ వానిగుఱ్ఱముల ధారుణబాణములం గలంచె; న
ట్టితఱిని శక్రవైరియుఁ గడించి బలంబున మించుచుండుటఁ. 3౦౫

3999

క. తనరిపుఁ డొనరుచు కార్యంబున కోర్వక తీవ్ర కోపమును బూనిన యా
తని దశబాణంబుల నొంచెను సర్పవిషంబుఁ జోలి యెలఁగి యరుదుగఁ.

క. కులిశముతోఁ దుల్యములగు, నల్గుళరంబు లవి కుచిరహాటకకాంతిం
జెలఁగెడు లక్ష్మణ కత్తశ్చము లలిఁ స్పృశియించి విశిగి ధూమింబడియెఁ.

తే. రావణనియాత్మజన్మఁ ధరాతి మేను
నందు భేదించఁగా రానియట్టి కవచ
మును ధరించినవాడని ధమమునందుఁ
దలఁచి యత్యంతకోపంబు ధలిగి యపుడు. 33

3997

క. పరమాస్త్రవేగమును నా,యరికిం గనఁబఱచుచున్ మహాపుంఖములౌ
శరముల మూఁడింటను న,శ్చరతఁ గాఁడంగ నేసె ధన్నిటలంబుఁ. 3౪

తే. నిటలమున మూఁడుబాణముల్ నిలిచియుండ
సంగరప్రీతి గలుగు లక్ష్మణుడు యుద్ధ
మునఁ ద్రిశృంగాద్రివడువునఁ గనఁబడియెను;
ఘోరసంగరమున నిట్లు క్రూరరిపుడు. 3౫

3999

క. శరములఁ ననుఁ బీడింపఁగ, నురవడి జ్యాలతిక లాగి యురుమణిభానుం
దరకుండలకుచిరంబగు, నరాతివక్తమున నాటె నైదుశరంబుల్. 3౬౫ 4000

క. శూరులు భీమవరాక్రము, లౌరాఘవసహజవాసవాసులు వృధమా
సారముగల విండ్లను గొని, భూరిశరంబులనువైచి పొంగెడు కాంక్షఁ. 32

క. నొంచిరి యెండొరులను; గడు, మించినశౌర్యమున వారు మేనులు నల్లఁ
ముంచినయటు లొప్పుచుఁ బుష్పించిన కింశుకములట్లు యెలఁగిరి కడఁకఁ.

చ. ఇరువురు చాసధారులయి యేవుమెయి విజయంబుఁ గోరి యొం
డొరులను దారించుచు మహోగ్రశరంబుల సర్వకాత్రముల్
దురమున బాధనొందునట్లు ఘోరపుఁబూనిక గాఁడనేసి; రా
శరపతిసందనుం డపుడు సంగరకోపముచే బిత్తువునిఁ. ౪౦

4008

చ. కనుఁగొని చారువక్తమున ధాఁడఁగ నేసెను మూఁడుబాణముల్;
దనుజలలాముఁ డింకను నితాంతకఠోరశరశ్రయంబు నా

తని మెయి నాటి యందుఁగల ♦ తత్కృపివర్యుల నొక్కొక్కరికొక్క
ఘనశర మొక్కటొక్కటిగ ♦ గాఢగతిం బరఁగించి నొంచె దాక. ౪౧ 4004

చ. గురుతర తేజఁడై దనుజఁకుంజరుడైన విభీషణుండు శ
క్రరిపునిపై నఁ గోపము నిఁకానుము పొంగఁగ దుష్టబుద్ధియై
పరఁగెడు నింద్రజిత్తురథభారవహాశ్వములకొగదాహతికొ
బారిఁగొనియెక; నుతేజమునఁ ♦ బొల్పెడురావణివాజిసారథుల్. ౪౨ 4005

ఆ. కూలుటయును రథము ♦ కూడ దింకేలని, ధరణిపైకి దాటి ♦ యరదనుండు
నున్న శక్తి వైచె ♦ బిన్నతండ్రినిఁ జంప; నానుమిత్రతనయుఁ ♦ డట్టితటిని.

క. అడరెడశక్తి విభీషణుఁ, డడఁగునటం చాత్త నెంచి ♦ యది గని దానికొ
నడుమనె వాఁడిశరంబులఁ, గడఁగి ప్రయోగింప దశశక్తికలములె యయ్యెక.

క. పెనుచాప మూని దశగళు, ననుజుండు క్రుధ, విరఘుండైన ♦ యారావణనూ
నునివక్షమునకొ వజ్రం, బనఁ గఠినస్పర్శములుగు ♦ నైదుశరంబుల్. ౪౩ 4006

తే. తాఁ బ్రయోగించె; జక్కఁగఁ ♦ దాఁకఁజాలి

కనకపుంఖములగు సాయఃకంబు లవ్వీ

తనువు భేదించుకొనుచు రక్తమున మున్ది

యరుణఘణివరములరీతి ♦ నప్పుడొప్పె. ౪౪ 4007

సీ. అంత మహాబలుండుగు నింద్రజిత్తు సంక్రుద్ధుండైన మవర్తి ♦ కోరి యొసఁగి
నట్టి శరవరంబు ♦ నారాక్షసుల యంతరమునందుఁ జేసెదె ♦ రాఘవుండు
నిర్భర తేజుండు ♦ నిశ్చలవిక్రముం డట్టింద్రజిత్తు బాఁగాననమున
నాసాయకవరంబు ♦ ననువుగఁ గూర్పంగఁగని తనకుకొ న్యప్పుఁమునఁ గుజేరుఁ
డిఁక ముందురాఁగలఁసకలవృత్తాంతమ్మ లెఱిఁగి దుర్జయమునై యింద్రఁగూడి

ఆ సకలనురులు పూని ♦ సంగరమునకు వచ్చినను దాని తాఁకుఁ ♦ గని భరింప
రాదు గనుక దానిఁగఠన నొసంగియుం, డెను దనంబకంబుఁగొనియెఁ గడఁక.

క. ఇరువురు పరిఘంబులకుకొ, సరియగుబాహువుల మేటిఁచాపంబుల ని
ర్భరబలముల లొంగంగా, మొరసెను గ్రాంచములనావనఁములవలె నవియుకొ.

ఆ. వీరులై నహరు ♦ వింటియం దాదివృ, బాణములను గూర్చి ♦ బలముకొలఁది
గుణములాగుచుండఁ ♦ గోదండములవితేజమునఁ బ్రజ్వలించియమరెనవుడు.

చ. ధనువులనుండి యాశరవఃతంసము లత్తటి ముక్తిఁ గాంచి చ
య్యన వెలిఁగించుచుకొ నభము ♦ నాదృటిమీఱఁగఁ బోయి మోము మో
మును గదియంగఁ దాఁకె; భయఁముం గలిగించెడు నాకృతుల్ తగం
గనఁబడు నాశరంబులు నిఁకానుము దాఁక జనించు నగ్నియుకొ. ౪౫ 4008

ఆ. విస్ఫులింగములను ♦ వెదజల్లుచుచు భయం, కరముగాఁ జెలంగె; ♦ గాండములవి
యభ్రనుండు మిగులఁనానుహఃగ్రహముల, భంగిఁదాఁకినూఱుఁపటియలగుచు.

1క. ధరఁ బడియె; జాతరోఘలు, ధరణీశాత్మ భవదనుజశ్చల్లజనుతు లా
శరము లనిఁ గొట్టువడుటం, బడికించి త్రపాస్వీతులయి ♦ బవరమునందున్.

క. నిలిదిరి; పదపడి లక్ష్మణుఁ, డలఁబుతరంబైన వారుణాస్త్రము వేగం
బలరన్ గైకొనె; సంతటఁ, గలహంబున నుస్థిఁడగు ♦ కర్బురపతియున్. ౫౬

క. అని రాద్రాస్త్రము సంధిం, చెను నయ్యది పోయి మిగులఁ ♦ జిత్రంబగు నా
తనివారుణాస్త్రమును నొక్కనిమిషమునఁ ద్రుంచి వైచె ♦ గడుతేజమునన్.

ఆ. సాంపరాయికమున ♦ జయసుండుచున్ మహా
తేజుడై చెలంగు ♦ దిశిజవన్యఁ

డాగ్రహించి జగము ♦ సంతము నొందించు

వాఁడునోలె మెఱయు ♦ జ్వలనశరము. ౫౮

4018

క. పరఁగించె వీరుఁడగు రిఘు, వరుఁడన్ సారాస్త్ర మేసి ♦ జ్వలనాస్త్రంబున్
ధరఁ బడఁజేసెను; రావణి, గురుశర మది చెడటఁ గాంచి ♦ క్రొధవివశుడై.

చ తనరిపునాశనార్థమయి ♦ దారుణమై తగు నాసురాస్త్రముం
గొని పరఁగించె; నాశరముఁ ♦ గోరిక వై న ధనుస్సుచుండి చ
క్కని రుచులొప్పు శూలముఁ ♦ శిగాఢమునుంపులు ఖడ్గముల్ గదల్
ఘనతరకూటముద్గరిని కాంచుచరశ్వధముల్ భయాకృతుల్. ౬౦౫ 4020

క. జనియించి బయలు వెడలం, గనుచు మహాతేజుడైన ♦ త్వేనాథసుతుం
డని భీమంబై చక్కరి, పునాశకం బగుచు సరస్విహూతంబుఁకున్. ౬౦౫ 4021

క. వారింపరాని యాసుర, భూరిశరాస్త్రంబుఁ గాంచి ♦ పొంగెడు మదిలోఁ
గోరిక మాహేశ్వరిశర, చూరభటిన్ వైచి దాని ♦ నడఁచెం వ్యరఁగన్.

క. ఇరువురకున్ సంగర మా, తమణంబునఁ దుముల మగుచు ♦ దారుణమయ్యెన్
సురపథగతభూతాఘలు, పరివేష్టించెను నృపాత్మభవు నొక్కమొగిన్. ౬౩

చ. వనచరరాక్షసుల్ పలురఁపగులులతో భయంబుగారణం
బొనరుచుచుండ భూతగణ ♦ మొక్కట నాకనమందుఁ గ్రమ్మి నె
న్మనముల విస్తయంపడఁగ ♦ మానుగఁ జూచుచునుండ నొప్పె న
య్యని; పితరుల్ మహర్షులు మహాఘోషిభాలము దేవవారమున్. ౬౪౫ 4024

క గడుడులు గంధర్వులు నఁపురంగరుఁడు ముందు నుండ ♦ భూపనుతున కె
వ్యగునను గీడుం గలుగన, సరఁగుత మని దీవన లిడి ♦ భద్ర మొనఁగుచున్.

తే. తన్ను రక్షింప రామునితమ్ముఁ డంత

నగ్నిసంస్పర్శమునమించి ♦ యరి నడంపఁ

జాలునొక కాండవర్షముఁ ♦ జావనుందుఁ

బూన్కి సంధించె నలరంగ ♦ భూతతతులు. ౬౬

4026

నీ. పత్రముల్ మంచివై ♦ భాసిల్ల వృత్తాంగమై సుపర్వంబయి ♦ యమలమయిన
సంస్థితి యొప్పుంగ ♦ శాతకుంభవిచిత్రతంబయి యెట్టిభూతంబు నైన
సంతం బొనర్పనై ♦ యతిదుర్నివారమై దుర్విషవ్యాంబయి ♦ సర్వదాన
పులకు భీతిదమయి ♦ భూరిదారుణఫణివిషమట్లు తీవ్రమై ♦ వెలసి దేవ

ఆ. సంఘపూజతమయి ♦ శరమది యొప్పును; మున్ను దేవదనుజముఖ్యసంగ
రమున భూరితేజఁ ♦ డమరేంద్రుఁ డాత్మవీర్యమునశక్తి దనర ♦ నాశరమున.

క. దనుజుల జయించె; సమరంబునను బరాజయము సుంత ♦ పొందనిదగు నా
ఘనబాణము నైంద్రాస్త్రంబున నభినుంత్రించి పురుషపుంగవుడు క్రుధఁ.

క. వరధనువున సంధించెను; బరసంఘవిదారణమగు ♦ వరబాణము విం
ట రయమునఁ గూర్చి లయమగు, తగుణంబున లోకముల విదారింపంగఁ.

క. పనిఁబూని యున్న యమునలె, వినుతగుణం బెక్కుపెట్టి ♦ వెన దుర్ధ్వం
బనఁబడు శరాసనము వంచి నియతిమై లాగె; నిట్లు ♦ ¹సిరి మెఱయంగఁ.

తే. వెలయు నాలక్ష్మణుం డిట్లు ♦ విశిఖము పెను

ధనువునం గూర్చి కర్ణంబుదాఁక లాగి

తనదు కార్యంబు సాధింపఁ ♦ దగిన వాక్య

మున వచించెను బాణంబుఁ ♦ గనుచు నిట్లు. ౭౨

4031

²క. శరమా! దశరథరాజు కొమరుఁ డారాముండు ధర్మముతీ సత్యపథ
స్థిరుఁడును జౌరుషమున నెవ్వగునుం దనసాటిలేని ♦ వడువునఁ దగునే ౭౨౪

క. ఈవాసవారి నీవిపుడై వధియింపు; మని లక్ష్మీ ♦ నెనఁగుచు వీరుం
డై వఱలి వైరివీరులచేవ నడఁచు లక్ష్మణుండు ♦ చెప్పి నియతిమై. ౭౩౪ 4033

ఆ. లక్ష్మ్యమలర నాటి, ♦ శిక్షింపఁ జాలిన, యాశరంబు లాగి ♦ యైంద్రమైన
యస్త్రమంత్రయుక్త ♦ మౌ గతి సంధించి, నై చె నపుడు శక్తవైరిమీఁద.

చ. శర మది కాంతిమంతమయి ♦ చక్క శిరస్కముఁ దాల్చి నత్పరిభా
శరమగు కుండలద్వయము ♦ గ్రాలఁగ నొప్పెడు వాసవారిదౌ

శిరమును ద్రుంచి దేహమును ♦ జెందఁగ నీయక నేలఁ ద్రోచె; బం

గరువలె జెల్వమీఱు నల ♦ కర్బుగుశీర్షవరంబు చయ్యనఁ. ౭౬౪ 4035

చ. తనువును వీడి రక్తమునఁ ♦ దద్దయుఁ దోఁగుచు ధాత్రిపై ననే

కనఁబడె; రావణాత్మజుడు ♦ కమ్రశీరస్కము కత్తెళింబునుఁ

ధనువును దాల్చియుండి యవి ♦ ధ్వంసము కాఁగ హతుండునై జపం

1 లక్ష్మీవాక్ లక్ష్మణో వాక్యమ్-అనిమా. 2 ధర్మాత్మా సత్యసంధిశ్చ రామా దాశరథి ర్యది, పాఠశే చాస్త్రదిద్వంద్వ శ్చైతన్యం జహి రావణిమ్-అనిమా.

బున ధరవ్రాతె; న త్తతీనిఁ ♦ బూర్వము వృత్తుఁడు చావఁగా ముదం
బున నుర లార్చినట్లు కపిపుంగవసంఘవిభీషణుల్ తమిన్. ౪౮౪ 4086

క. ధరఁ బగుల నార్చి; రంతట, నురలు మహాత్ములగు మౌనిసంగనాథులు న
చ్చరలున్ గంధర్వులు న, త్తరుణంబున నార్చి రెలమి ♦ తగ వ్యోమమునన్.

చ. దనుజనకుండు కూలుటయు ♦ దానవసేన లొగిన్ జయంబునే
కను కపివీరు లట్టై తనఁకంబులఁ దమ్ము వధించుచుండఁగాఁ
జనియెను నాల్గుదిక్కులకు ♦ సాధ్యసముం గని; వానరోత్రముం
దనుజులు పాటిపోవఁ గని ♦ తారును వెంటను బాటి చంపఁగన్. ౪౮౫ 4088

ఆ. తాళలేక సంజ్ఞ ♦ దప్పి యాయుధములఁ, బాఱవై చి లంకఁ ♦ బట్టిపోయి;
రనురు లెల్ల భీతులయి పట్టనమ్ములఁ, బరశుఖడ్గముఖ్యిపరికరముల. ౪౮౬

క. ధర వై చి శతములుగ న, త్తరుణంబున నిల్చి దెసలె ♦ తమకుం దిక్కఁ
బరికింప ననుచుఁ బాఱిరి; హరిబాధితులైన కొంద ♦ జనురులు భీతిన్.

తే. లంకఁ జొచ్చిరి కొందఱు ♦ లవణవార్ధిఁ
బడిరి కొందఱు దాఁగిరి ♦ పర్వతముల
నింద్రజి త్తలు హతుఁడయి ♦ యిలను గూలఁ
గనిన నురవైరు లందు నొక్కండు గాని. ౪౮౭ 4041

క. కనుపట్టఁ డయ్యె వేలుగ, మునుపుండియు; భానుఁ డి న్తఁమును బొందఁగ నా
తనికాంతులు నిలువక యే, గునటులు తిమనాయకుండు ♦ కూలినమాత్రన్.

క. *పరుగై త్తిరి దిక్కులకుఁ; గురు జేజం డింద్రజిత్తు ♦ కొంతవడి నిలం
బరిపరిఁ బొరలాడుచు నుర, వ్రలోకము నందఁ బోయెఁ ♦ బ్రాణములు చనన్.

క. కిరణములు లేని భాస్కరు, కరణిని నిర్వాణపావకక్రియఁ దేజం
బు రయమునఁ బోవఁ గూలెను; నురరిపునాధాత్మజుండు ♦ త్తోడిం బడినన్.

తే. వీడ లెల్లను నశియించెఁ ♦ బృథ్వీయందుఁ
బోయె నట్టు లరిష్టముల్ ♦ పూవుఁ డెండఁ
గాయఁ జొచ్చెను; బాపై కఠకర్ణుఁ డింద్ర
జిత్తు తెగినంతఁ బాకారి ♦ చెలఁగె మదిని. ౪౮౮ 4045

క. మునులును నురలును హర్షం, బును బొందిరి; దుందుభిరవఁముల్ సభమందున్
వినఁబడియె నచ్చరల న, ర్తనమున్ గంధర్వగానశిరమృధ్యధ్వనియున్. ౪౮౯

క. వినఁబడియె; గ్రూరికర్ణుఁడు, దనుజుఁడు హతుఁడైన దేవతలు సుమహర్షం
బును గురియించిరి లక్షణ, వినుతించిరి చిత్రరీతి ♦ వెలసె నదియునున్. ౪౯౦

* స బధూవ మహాతేజాః వ్యూహస్తగతిజీవితః-అనియూ. వ్యూహస్తో విక్షిప్తాంగో గతజీవి
తశ్చ-అనివ్యాఖ్య.

సీ. జలములు మిగుల నిర్మలములై యొప్పెను దెలివొందెనకలదిఁక్కులునుదై త్య
దానవుల్ రోమాంచ ధీమూనిరి; సర్వలోక భయానకాండగు ధీకర్మగుండు
మాతుడై నయంతనే యచరులు గంధర్వదానవుల్ చేరి యత్తటినినుండి
శాంతసంభాంతులై ధీవాంతుకష్టముల మాని విప్రోత్తముల్ ధీమహినిఁబ్రీతి

తే. మీఱ విహరింపు గాకని ధీమించువేడ్క

బలికి; రంతట హరిసై న్యపతులు శక్ర

వైరి మృతినొందఁ గని రఘువరునిసహజ

ననమబలుఁ గని కొనియాడి ధీరతులనుతుల. ౯౩౪

4048

క. దనుజేజ్యండు విభీషణుఁ, డనిలాత్తజుడై తనప్పు ధీమాయు భల్లూ
కనివహపతియును విజయంబును గంటి మటంచుఁడమినిఁబొంగుచునుదిలోక.

క. కొనియాడిరి లక్ష్మణు నా, వనచరు లని జయమునంది ధీవరుసగ సింహ
ధ్వజులం జేయుచు నార్చుచు, ఘనగర్జనములు చెలంగఁగా లక్ష్మణునిక.

క. పరివేష్టించుచు నేవిం, చిరి; మఱియుం గవులు సంతసించుచు దోకల్
ధరణిం నొట్టుచు నార్చుచు, గరములఁ దట్టుచును నెల్లఁకవులు వినంగల్.

తే. ఉన్నవాఁడు సర్వోత్కర్ష ధీమల్లసిల్లి

లక్ష్మణుండని చాటిరి; ధీవరుగు లంత

హర్షచిత్తంబు లొప్పు ధీననోన్య మొక్క

మొగి నమాణ్ణేవకృత్యంబుఁ ధీవగు ఘటిల్లి ౯౩౫

4052

క. పలుధంగుల లక్ష్మణుగా, ధలఁ జెప్పుకొనిరి; మహేంద్రధీవస్యండు తెగు టి
మ్ములఁ జారణాదు లొక్కటఁ, బలుకల్ విని హృష్టులయి సుఁపర్యలు మరలక.

చ. దనుజునిఁ జంప నెట్టులగు ధీదారుణవిక్రముఁ డాతఁడొక గదా
యని యనుమానమొంది నమఁరారని కేగి మహామనీషుడై
తనరుచు నెల్లవారలకుఁ ధీదాను బ్రియుండయి యొప్పు లక్ష్మణుం
డనితరసాధ్యమై ప్రజల ధీకంఠజకుం గడుఁ బ్రాణదంబునొ
పని నొనరించుటం గనుచుఁ ధీబర్హిరి విస్మయచిత్తులై దివిక. ౯౩౬

4054

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౨ - వ సర్గము.

— ధీమహిని విభీషణులు రామనొద్దకుఁ బోయి యింద్రజిత్తునిమను చెలపుట. —

క. అనుపమశుభలక్షణుండయి, తను నెల్లక రక్తమందుఁ ధీదాని తగఁగ నొ
ప్పిన లక్ష్మణుఁ డింద్రాని, ననిఁ జంపి మహామునంబు ధీనాత్మం గనియెక.

క. విలసితతేజోవీర్యంబులఁడగు లక్ష్మణుండు వాయుపుత్రుని భం

బుల కీశు బాంబవంతుఁ గ,పులనితరులఁ జేర్చుకొని యపుడు బడలికచేఁ.

తే. అవ్వీభీషణుఁ బావని ధానుమ నూను

కొనుచు రణభూమినుండి రాఁట్టుంజరుండు

తపనపుత్రకుఁ డున్నట్టి ధరణి కరిగె

జనము మీఱఁగ; సంత లక్ష్యుఁడు భక్తి. 3

4057

క. శ్రీరామునకుఁ మ్రొక్కుచు, స్వాగాట్టునమీపనుండు ధాచన్నతి నాఁ
గా రహినిఁ బారతంత్ర్యం, బాహుగిఁ దెల్పి నిల్చి సంతికసీమఁ. ౪

క. వీరుండగు లక్ష్యుఁ డా, శ్రీరామునియంతికంబుఁ జేరి నులుపుగా
ఘోరారివధముఁ దెలిపెను, నేరువున భక్తిముఖ్యనియతపదములఁ. ౫

క. అంతవిభీషణుఁ డారఘు, కాంతునితో లక్ష్యుం డఖండమతి యనిఁ
భింతగ రావణిమస్తక, నుంతము నొందించె నచుచు నార్భటిఁ దెలిపెఁ. ౬

సీ. అంత మహావీర్యుఁ డా రాఘవుండు లక్ష్యుఁడు శక్రారిని జంపె నన్న
వార్తను విన్నంతఁ బ్రబలమా హర్షంబునాత్మనుబొందియిట్లనియె; బ్రయస
హోదరా! బాగు నీయుద్ధకృత్యమునకు సంతస మందితి సమధికమగు
పనిచేసితివి శక్రుఁడగుతుండు చచ్చుట నింక నెల్లరుఁ జచ్చిరే యటంచు

ఆ. నిశ్చయింపు మనుచు నెన్ని నింకను వీర్య, వంతుడైన యతఁడు సంతసమున
లక్ష్మీచేత వజ్రులు లక్ష్యునిశరము మూర్ఖునిచు సిగ్గునొందు ననుజ నతని.

క. బలవంతముగాఁ దొడపై, నెలమిని గూర్చుండఁ జేయ నెంచి గురుకరం
బుల నాకర్షించుచు ని, మ్ములఁ గూర్చుండంగఁ జేసి ముద మొప్పుంగఁ. ౯

క. అనుజనిఁ బలుమాటలు చ, క్కనిచూపులఁగనియె; మనుజుఁకాంతుఁ డతఁడుత
మ్ముని శల్యపీడితుని శ, త్రునిదెబ్బల నూర్చుములతోఁ దగువానిఁ. ౧౦౫

క. కని వగలఁ గుంది తా నా, తనివలె నిట్టూర్పు లడరఁ దమ్మునిశీర్షం
బును మూర్ఖుని తద్బాధలఁ గని వానినడంపఁదవీరియఁగదురఁగరములఁ.

తే. అనుజమే నెల్లఁ దడవుచు సనునయించి

యనియె నిట్లని; దుష్కరఁమైన కర్త

మును నొనర్చి చక్కని శుభంబు నొనరించి

తివి గదా నాకు లక్ష్యణ! ధీరవర్య! ౧౦౫

4065

చ. తనయుఁడు చచ్చెఁ గాన నిక ధానవనాథుండు యుద్ధమందుఁ జ
చ్చెననియె యిప్పు డెంచితిని; జెప్పెన సంత దురాత్ముడైన యా
దనుజవరాత్మజుండు తెగెఁ దప్పక యింక జయంబు నేనుఁ గాం
చినయటులయ్యె; వీరవర! చిత్రరణంబున నీవు రావణిఁ. ౧౩౫

4066

క. తునిమితివి గానఁ గ్రూరుం, డనఁబడు రావణునిదక్షహస్తము నాథా

గగ్గనియతిని ద్రైంచినట్లే, విను మితఁడే మంచియూత ♦ వీర! యతనికిఁ.

క. *హనుమద్విభీషణులు రణమున దుష్కర్మమైన కార్యమును జేసిరి నూ!
దనుజవరుఁడు వీరుండగు, మనవై రి త్రిరాత్రములకు ♦ మడియింపబడెఁ.

తే. ఎట్టులో శ్రమ మొంది యీయింద్రజిత్తు

చంపబడియెను గాన నీసమయమందు

శత్రువులు లేనివానిగా ♦ నల్పితి నను

రావణుం డాత్మజుని చావుఁ ♦ దా విని వగ ౧౬

4069

క. పెనుసేనలతో యుద్ధంబునకుఁ రాఁగలఁడు నుమ్ము; ♦ పుత్రవధను దా
విని తపియించుచు సంగరమున నోర్వొగ రాక మిగులుఁమూర్ఖునిఁబూన్కిఁ.

క. ఘనసేనాపరివృతు నా,తని సంగరకాంక్షఁ బొదివి ♦ తప్పక మృతినిం
గనఁజేసెద; సౌమిత్రి! యని సాయము గోరఁదగిన ♦ యట్టిఁడవుగదా? ౧౮

ఆ. అట్టి నీవు వానఁవారి వధించుట

వలన నింకమీఁద ♦ వసుమతిసుత

ధరణిఁ బొందుటయనఁ ♦ దగు సులభంబుగా

ననియె; రఘువరేణ్యుఁ ♦ డాదరమున. ౧౮౪

4072

చ. అనుజుని నిట్లు లూఱడిలు ♦ నట్లు లొనర్చుచుఁ గొంగిలించి నె
చ్చనమున సంతనం బొదవ ♦ మాన్యు సుషేణునిఁ బిల్చి పల్కె; నీ
వనఁగఁ జికిత్సలో ఘనుఁడ ♦ వాడు సుహృద్జనవత్సలుండు నా
యనుజుఁడు లక్ష్మణుండు రణఁమందున దేహము నిండ కల్యముల్. ౨౦

తే. తగిలియుండుటచేత బాధలను గుందు

చున్నవాఁ డీతఁ డిబ్బాధ ♦ యుడిగి యెట్లు

సుఖముగా నుండునో యట్టి ♦ చొప్పునఁ గడు

యత్నమనురఁ జికిత్స చేయంగనలయు ౨౦౪

4074

సీ. వేగ సౌమిత్రివిభీషణులకు మేనఁగలశత్రుములఁ దీయఁనలయు శూరు
లయి తరువులఁ గొని ♦ యనిచేయు భల్లూకవానరభటులకుఁ ♦ గాని యితరు
లెవరెవ రనిచేసి ♦ యిప్పు డమ్ములు గ్రుచ్చుకొన గండ్లు వడుటచేఁగుండువారొ
వారికందఱికిని ♦ వసునఁగా వేవేగ యత్నంబునఁ సుఖ ♦ మలరఁ జేయు

తే. మనియె; నీరీతి రాఘవుఁ ♦ డనువదింపఁ

గా మహాత్ముఁడు కపియూధఁకాంతుఁ డాతఁ

డన్లు లక్ష్మణునాసికఁయందు నుంచి

యోవధిని బెట్టి వానన ♦ యొప్పు జూపె. ౨౩౪

4075

క. దానినువాననచేతఁ, మేనునమును నాటియున్న ♦ మేటిశరములుఁ

దారుణమయి యున్న ♦ తనయుని మృతివార్త

వినినయంత మూర్ఛ ♦ మునిగె మిగుల. ౮౪

4087

చ. దనుజవరుండు పుత్రుని శత్రుబున మున్నిన మూర్ఛనుండి చా

లనిధృతిఁ జాలనేపటి కిలాసలిపైఁ బడియున్న దేహ మొ

య్యనఁ గనలించి లేచి తనయూత్తరాశిశోము తీవ్రవేదనం

గనునటుచేయ నింద్రియనికాయము తత్తమింద నేడ్చెఁ దా. ౮౫ 4088

తే. అక్కటా! దానవబలముఃఖ్యా! మహాత్మ!

ప్రియతనూజ! మహారథా! ♦ పెంపుగల్గు

నమరనాయకుని జయించినట్టి నీవు

మనుజుడగు లక్ష్మణునిచేత ♦ వ్రుంది నావె! ౮౬

4089

౧౪. తనయా! నీవే శ్రోధంబును గాంచినయెడల విశిఖముల సంతకుఁ గా

లుని మందరశృంగములను, గనుమూసివయంతలోనఁ ♦ గడతేర్తుగదా! ౮౭

క. మనుజుని లక్ష్మణుఁ జంపుదు,వని చెప్పఁగవలెనె; పుటియు ♦ నాయతబాహూ!

విను మిపుడు నీవు హృదిని,గని యమునిం జేరినావు ♦ గావున నతఁడ౯. ౮౮

క. అతిశయబంధువుఁ డయ్యెన్; హృతి సంగరమందుఁ గనుట ♦ మించెను శూర

వ్రతతికి నస్తుతమగు పద్ధతియే ²సురవారమునకుఁ ♦ దగినది యిదియే. ౮౯

చ. కనుక రణంబునం దెగుట ♦ క్రమపథంబగు శూరపంక్తిక

మనమునఁ గోరఁగాఁ దగిన ♦ మార్గము దీనికి శోకమంద; నే

జనుఁ డని స్వామికార్యమును ♦ నల్ప హతుండగు నాతఁ డొందు ను

మృనితరసాధ్యనాఃమును ♦ నట్టిఁడవౌటను శోక మేటికె. ౯౦ 4093

క. మునివర్యులు సురగణముల, ఘనలౌ దిక్పాలకులును ♦ గ్రవాదనరం

ఁడనిఁ దెలియె నంచు విని నె, మృనములఁ గలభీతి నెల్ల ♦ మాని నుఖంబున్. ౯౧

క. కని సుఖముగ నిద్రింపం,గను గల; రిత్తగుణమున జగత్త్రయమును గా

నననహితధరామండలమును నాపుత్రకుఁ డొకండు ♦ భూమి వడలివన్. ౯౨

ఆ. శూన్యములుగఁ దోచుచుం గనఁబడకున్న;

వకట! యిం దనయఁ ♦ డంత మొగన

సంతిపురమునందు ♦ నసుకాంగనలయార్త

రవము లొక్కరీతి ♦ వినిధగతుల. ౯౩

4096

క. వినుఁగలను శైలగుహలం, నసూనయాధేశస్మృతికి ♦ నాఁడు గజంబుల్

పనివెను నార్తరవంబుల, చునువున నెఁకి నేమిచేయ ♦ నగు నా కకటా!. ౯౪

1 నను అవ్యయభిః శ్రుద్ధో భింద్యాః కాలాంతికా ఎపి-అనిమా. కాలాంతికా మమస్య మా
త్తభేదా-అనిగోవిందరాజులు. కాలః సర్వసంహరకః అంతికః కాలాభిమాని పురుషః-అనిమహేశ్వర
తీర్థులు. 2 సంస్కృతముగఁ జూచి-అనిమా.

క. అరినూదనా! నురాగుల, పురమును రాక్షసుల నన్నుఁ ♦ బొగిలెడుతల్లిఁ
దరుణీసుణియగు భార్యను, నరుదగు యువరాజపదము ♦ నఖిలధనములఁ. ౧౩
క. విడనాడి యెచటి కేగితి; కొడుకా! విక్రమధనాధ్య! ♦ క్షీణిస్తలినిఁ
విడిచి యమాలముమునకుఁ, వడి నే నేగంగ విధిగ ♦ భక్తి మెఱయఁగఁ.

ఆ. ప్రేతకార్యములను ♦ ఖ్యాతిఁ జేయంగను, దగిన వాఁడవుగన ♦ తనయ! యట్లు
గాక జ్యోత్యయమ్ము ♦ గా నొనరించితే, నేను జేయునట్లు ♦ నీకు నిపుడు. ౧౪

చ. తనయవతంసమా! మునుపు ♦ తద్దయు నామదిగల్గు శల్యరా
జని దొలఁగించు నీవిపుడు ♦ చిత్రముగా నలరాములత్కణుల్
వనచరనాయకుండు మది ♦ వారని శ యములొచునుండఁగాఁ
జనితివె వానిఁ బుచ్చుకయె ♦ చయ్యశ ముట్టుట వీడి యుక్కటా! ౧౫ 4101

*చ అని యిటు పెక్కు రీతుల నుహాన్తిని బొక్కెడు రాక్షసేంద్రు నె
న్నవమునఁ బుత్రుచావు నగ ♦ మైకొన మిక్కిలి క్రుద్ధుఁడయ్యె; నా
వనజహితుండు నై జముగ ♦ వాడికరంబులు గల్గువాఁడె యా
తనిని నిదాఘుండు బహుదారుణమూర్తినిగాఁ గరంబు లొ
య్యన నొనరించునట్లు నుహాన్తము కోపముడైన రావణుఁ. ౧౬ 4102

తే. మఱియుఁ గుపితుని జేసె; న ♦ త్తఱిని నతని
భాలముఁ గూడు బొమ్ముడుల్ ♦ ప్రళయమందు
వననిధిని నక్రముంబొందు ♦ గనినయలల
వలెఁ బ్రకాశించె నెంతయు ♦ భయవములయి. ౧౭ 4103

సీ. ఆతండు క్రుధచేత ♦ నాపులింపఁగ వానివదనంబునుండి పూర్వము భయంక
రాకాసుఁడొ నృత్రునాన్యమునుండి బయలు దేరినట్లు లత్యంతతేజ
మున మండుచుఁ ధూమమునొప్పునగ్ని వోవడియె; నాతండుపుత్రవధముచేత
సంతప్తుడై పూరింపముదయవద్యుఁడయ్యును గ్రోధవశమున ♦ మనమునందు

తే నెంచి సీతను జంపంగ ♦ నిచ్చగించె;
బ్రకృతిచేతనె యెఱుఁగెనె ♦ పరఁగునతని
కన్ను లత్తఱి కోపాగ్నికలితములయి
మిగుల భయదంబులై మండె ♦ మించురుచుల. ౧౮ 4104

చ. అనవరతంబు ఘోరమగు ♦ నాతని యాకృతి గ్రోధవహించే
తను మఱిత్రివ్రమ్మ క్రుధను ♦ దాల్చి నుద్రునిహునట్లు చెం
తనయినఁ జేరరాక తగె; ♦ దైత్యవరేణ్యుఁడు క్రుద్ధుఁడొట నా
తనినయనాళినుండి బహుదారుణరీతిని జూడ నొప్పుచుఁ. ౨౦ 4105

* పుత్రిన్య పున రాధయః, దీ పుం సంధిపయామాను ధ్వజ్జే లక్ష్మమివ రక్షయః-అనిమా.

- తే. మండు దీపయుగంబునఁనుండి జ్వల
తోడనే తైలబిందుసంఘోహము పడు
నట్లు లనలంబుతోఁగూడఁ నశ్రుబిందు
పులు ధరంబడెఁ బలువిధంఁబులుగ నవుడు. ౨౩౪ 4106
- *ఆ. అతఁడు పండ్లు కొఱుకుఁ నప్పుడు కడురవ, ముగ్ధునించి దనుజుఁ లురుతరఘట
యంత్ర మట్టె త్రిప్పఁనమరునివ్వనమట్లు, వినఁగఁబడుచునుండఁవితతుగుచు.
క. పెనుకోపంబున లయవ,హ్నినిబోలిన రావణేశుఁ డేయే దిశలం
గనునో యందందుం గల,దనుజులు భీతాత్ములగుచుఁ దాఁచుకొని రటన్. ౨౪౪
క. పరమక్రుధఁ బ్రళయంబునఁ, జరాచరంబుల హరింపఁ జాలఁదలఁచు భీ
కరయుముఁ బోలుచు దిక్కులఁ, బరికించెడునతనికడకుఁ భయవీడితులై. ౨౬౪
చ. దనుజులు పోవరైరి; కడుఁ దర్పనమగ్నఁడు రాక్షసేంద్రుఁ డా
త్తును క్రుధఁ బూని భీతులగుఁ దానపులం బురికొల్పి నెంచి యి
ట్లనియెఁ దదంతరంబున; సహస్రశరత్తులు దుష్కరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లుగాఁ దప మఁఖండవిభూతిని జేసి భక్తిచేన్. ౨౮ 4110
- ఆ. నడుమ నడుమ నియతిఁ నుడిగెడు తటీ బ్రహ్మ, నలరఁ జేసినాఁడఁ;నాతపంబు
కలిమి బ్రహ్మ కరుణఁవలన నాకున్ భీతి, యసురసురలవలనఁబొనఁగదెవుడు.
చ. వనజభవప్రదత్తమయిఁ వారిజమిత్రునిరీతి వెల్లుచ
క్కనికవచంబు నాకలరుఁగఁ యది నిర్జరదానవాళితో
నని నొనరించునప్పుడు మఁహాకులిశాయతశక్తిపంక్తిచే
తను జెడదయ్యె; నాకవచఁశల్లజమున్ ధరియించి యుబ్బునన్. 3౦౪ 4112
- చ. అరదము నెక్కి యుద్ధమునఁ కాయితమై యరుగంగ నన్ను నె
వ్వరు రణవాంఛ మార్కొనఁగఁ వత్తురు? తానె పురందరుండు సం
గరమున మార్కొనం గలఁడె; కర్బురులార సురాసురాళితో
దుర మొన రించుచుండ మునుఁ తోయజసూతియె సుప్రసన్నుడై. 3౨
చ. శరములతో శరాసనముఁ జాలమహాత్తరమైనదాని నా
శరవర! కొమ్మటంచుఁ గృపఁసంధిల నిచ్చెను; రాముఁ దత్ప్రహో
దరునిని జంపుకోసమె నితాంతభయంకరచాపవర్షమున్
దవ్వరపడి దానిఁ దూర్యశతఁనాదము లొప్పఁగఁ దెండు పొండనన్. 3౩౪ 4113
- ఉ. హోరుఁడు రావణుండు తనఁసూనువధంబునకై తపించుచున్
భూరితరాగ్రహంబు మదిఁ బూనుచు లోనఁ దలంచి యప్పుడా
సారిసనేత్ర రాఘవునిసాధ్యని జేరఁ దలంచె; సంతటన్
ఘోరతరస్వభావుఁ డతిఁఘోరతనుండగు దానవేంద్రుఁడున్. 3౪౪ 4115

* యంత్ర సౌఖ్యవేష్యమానస్య-అనిమా. యంత్రస్య ఘట యంత్రస్య దానవైరాపీడ్యమా
నస్య భ్రామ్యమాణస్య-అనివ్యాఖ్య.

క. కనులెఱ్ఱిగఁ గోపంబునఁ, గనఁబడ దీనుండు నగుచుఁ ♦ గ్రవ్యాదు లొగిఁ
దనయెడుట దీననిస్వప,మునఁ బల్కుఁగ వారిఁ గాంచి ♦ మూఢతఁ బలికె.

సీ. *నాముద్దుతనయుండు ♦ నాకేశజిత్తు వానరుల వంచించ మఃనమున నెన్ని
మాయచే సీతను ♦ నాయెడఁ గల్పించి వధియింది యారి త్తృప్తువుఁ గొని
యిదియె మీసీతయం ♦ చెల్లవానరులకుఁ గనఁబడిచినవాడు; ♦ గాని నేను
క్షుత్రబంధుండగు ♦ త్కృపతి ననుసరించినదయి యున్న యాసీత నిపుడె
హత మొనరించిన ♦ నదియ ప్రియంబగు నాదునాత్మకును దానవులకనియె;

తే. నిట్లు నచివులతోఁ బల్కి ♦ యేవుమీఱ
ఖడ్గ మంకించె వేగంబ; ♦ కర్బురేంద్రుఁ
డాత్మజనిశోకమున మది ♦ యాకులమయి
యుండ నతిశయగోపంబు ♦ నొంది యవుడు. 3౮౫

4117

చ. అనుషమవువ్వుమాలికల ♦ నందముగాఁ దగి నిర్మలాంబరం
బునఁ దనరారు ఖడ్గమును ♦ నాత్మకరంబున నెత్తికొంచు మం
త్రనికరయుక్తుడై తననతిమణు లెల్లను దోడరాఁగ వే
చనియెను సీత యున్నెడకు ♦ సాహస మూని భయంకరాకృతిక. ౪౦

4118

చ. దనుజులు రావణుండు చనఁ ♦ దారును సింహారవంబు లొప్పు నా
తనిమది గోపమూనిన విధంబును గాంచి యింక జయించు నీ
యని నని యుబ్బి యొండొరుల ♦ నాదృతిఁ గాఁగిటఁ జేర్చుకొంచు ని
ట్లనుకొని; రీమహాత్మని భయంకరరూపముఁ గాంచి యెంతయు. ౪౧

ఆ. భీతి నొందఁ గలరు; ♦ ఖ్యాతి నొందినయీతఁ
డఖిలలోకపతుల ♦ నని జయించి
నాడు గాదె? బహురణంబులఁ బెక్కుశా
త్రవులఁ జంపలేదె ♦ దర్పచులర. ౪౨

4120

క. లోకత్రయరత్నంబులఁ, బ్రాకటతరశ్శక్తి బెచ్చి ♦ వరభోగములిం
పొ కరణిఁ బొందుచున్నాఁ, డీకర్పరనాథుశౌర్య ♦ మీతనిబలము. ౪౩

క. ధర నెవ్వరికిం గల; దని, సురరిపులు పరస్పరంబు ♦ సారిదిం బలుకె
గరము క్రుధక మై తెలియమి, బరుగెత్తె నశోకవనికె ♦ బడఁతిం గనఁగె.

చ. తనకుశలంబుఁ గోరునఖిలజులెంతని యూని చెప్పిన
వినక మహాగ్రహంబుఁ గొని ♦ వేగ కుజండు నభస్థలంబున

* త దిదం తిథ్య మే నాహం కరిష్యే ప్రియ మాత్మనః, వై డెహం నాశయిష్యామి క్షుత్రి
బంధు మను ప్రతాప్-అనిమా. నా స్తవార్థము క్షుత్రియులకుఁ ఎరమాపుడగు శ్రీరాము ననుస
రించిన సీతను నిజముగాఁ జంపినయెడల నది నాకప్రియమే. దానవుల కదిప్రియము. కాన నట్లు
కనఁబడినదని రావణుభావ మని తీర్థలు. పద్యమున “అది ఆప్రియంబగు” నని పదవిభాగము
చేసిన నాయర్థము తేటపడును. అదియప్రియంబని సామాన్యార్థమున విభజించునొక దగు.

ఘనశ్రవకోప మూని కడఁగి గాటియపెట్టెడు వేళ్ళ రోహిణిం

గనఁ జనునట్లు సీతకయి క్రన్నచఁ బోయి మహోగ్రయాపుండై. ౪౫౫ 4123

తే. రాక్షసాంగనలుం దను రక్షణంబు

చేయ నిందింపఁ దగని యాఁజ్ఞితనూజ

క్రుద్ధుడై మేటిఖడ్గంబుఁ గొని జవమున

నరుగుదెంచు రావణుఁ గాంచె నార్తి గదుర. ౪౬౫

4124

చ. కరమున ఖడ్గ మూని తనఁగాదిలిపిత్తులు పెక్కురీతులఁ

దరుణి వధింపఁ గూడదని తన్ను గుఱించి వచించుచున్న నా

దర మొకయింతలే కనురశ్మిజుఁ డెంతయుఁ బూన్మిరాఁగ నా

ధరణితనూజఁ గాంచి మదిఁ దన్నయు భీతిలి వంతఁ గుందుచున్. ౪౭ 4125

క. విలపించుచు నిక్కరణిం, బలికెఁ; దుర్మతి యితండు పటుకోపమునఁ

గలఁగుచుఁ బరుగిడుచున్నాఁడ, డలాతమటు గాని రాక్షసాధిపుఁడిచటఁ. ౪౮

సీ. నను సనాథను సనాథనుబోలె వధియింపనున్నాఁడు; భర్తను సన్నతముగ

ననుసరించెడునన్నుఁగని “నాకు భార్యవు గమ్ము రమింపుమాకగుణ”ననుచుఁ

బలువిధంబులఁ బురిఁకొలిపి నిరాకృతిండయ్యె నిశ్చయముగ; నట్టివీడు

నేను గైకొనమిచే మానసంబున నిరాశనుబొంది యాగ్రహంబునువిమోహ

తే. మును బయికొనఁగ ననుఁ జంపఁగను బ్రయత్న

ముననె వచ్చినవాఁ డిదఁగును ధృవంబు;

కత్తి చేఁబూని నచ్చటల్ కనఁగ వీడు

పురుషసింహుల నాసహోదరుల ఘనుల. ౫౦౫

4127

చ. అనిమొన రామలక్ష్మణుల నారిసి నాకొఱకై వధించువే

డ్కును గొనివచ్చెనేమొ? యకటా! యలరాట్టుతు లన్తదగ్ధమై

గనుదురొ యేమొ మృత్యువును; గంటినె నాయలువంటిదాని సీ;

మనమునఁ బాపనిశ్చయము మానని రౌద్రుఁడు వీడు గావునఁ. ౫౧౫

క. తనయునిఁ గూర్చినకోరింబున రాము సుమిత్రతనయుఁ బోకార్పఁగ లే

క నను వధింపఁగ బూనునో? హనుమంతుం డవుడు చెప్పినట్టి పలుకులఁ.

క. మనమున నాలోచన చేయను బాలని దానఁగాన నాత్మహితము లీ

తని నుడులని విననైతిని; ననిందితను నేను నప్పు డనిలజనుడులఁ. ౫౨౪

క. విని యతినివీపు నెక్కియె, చనియుండిన నాథుఁ డేరి చిక్కినియంకం

బున నుందుఁ గాన దుఃఖంబును దీనిం బొందకుందుఁ బో; యదితప్పెన్.

చ. అనిమొన రాక్షసేంద్రహతుఁ డయ్యెను రాముఁ డటంచు విన్నచో

దనయుఁ డొకండు యకాట వనితానుణి కోసలరాజపుత్రి యే

- వనటఁ గృశించునో యిచటిఁ ♦ వార్తయె గుండెఁ బగుల్చు నంచు నా
మనమున నెంచెదన్; మఱియు ♦ మానిగిలీలుని రాముజన్మమున్. ౫౬ 4132
- తే. బాల్యమును యౌవనంబును ♦ బరమధర్మ
కార్యముల కనుకూపమై ♦ క్రాలునన్య
భావమును నాత్మఁదలఁచి యేఁగిలదామె;
మఱియుఁ గౌసల్య పుత్రుని ♦ మరణము విని. ౫౭ 4133
- 1 క. స్మృతితప్పినదై శ్రాద్ధం, బతనికి నొసరించి తనయుఁరాశ వవలి వే
హుతవహునియందొ జలనం, యుతకూపము నందొ చొచ్చుఁనూహనిజ మదా.
తే. కుబ్జమంధర! యిస్సరో ♦ కూలిపోవు
గాక; పాపమునందె నిఁక్కముగ మనసు
గలిగి దుర్మార్గురాలయి ♦ వెలయుదాని
వలననే యత్తగారికి ♦ గలిగె వెతలు. ౫౮ 4135
- చ. అని విలపించుచున్ సరిసిఁజారిసి బాసి కుజగ్రహంబుచే
తను గడుఁ జిక్కి చింతిలెడు ♦ తారను రోహిణిఁ బోలి యప్పిటా
యనఁదగియున్నసీతఁ గని ♦ యంతట రావణమంత్రి చిత్తశు
ద్ధినిదగువాఁడు సంతతమఁజిసిరితం దగువాఁడు ధీరుఁడన్. ౬౦ 4136
- తే. మఱియు మేధావియును నయి ♦ మహిఁ బ్రసిద్ధుఁ
డౌ నుపార్జ్యుఁడు సచివు లిఁయ్యది యసమయ
మనుచు వారించుచుండినఁ ♦ జని దళాన్యు
సంతికముఁ జేరి యతనికి ♦ ట్లనియెఁ బేర్చి. ౬౧ 4137
- క. దనుజేంద్రా! పాతౌత్తుగ, ధనపతికిన్ సోనరుఁడవు ♦ ధర్మవిదులలో
ఘనఁడవు నీటిబుధర్మంబును బాఠొనరించి క్రోధఁమునకున్ లోనై. ౬౨
- క. జనకజ నెట్లు వధింపన్, మనమునఁ గోరెదవు? ♦ వీరమంజన వేదా
లిని నేర్చి విదలందున్, ఘనపాండితి గలిగి మఖముఁఖస్యాతుఁడవై. ౬౩ 4139
- క. హితకర్మనిరతుఁడవై యై, ష్రీతివి స్తృతమైన ఖ్యాతఁ ♦ జెలఁగెడు నీకీ
యతినను జంపుతలం పే, వితమునఁ గల్గినది? దనుజఁవీరపతంసా!. ౬౩ 4140
- చ. జనకజ చాలరూపవతి ♦ సన్నతలీలయుఁ గాన నీవశం
బున నిక నుండునట్టి విధఁముం దలపోయుము నీదుకొప మా
జనపతియందె చూపు; మిదె ♦ సర్వసురారిమహేంద్ర! నేఁడు నీ
వని నొసరింప సిద్ధమగు ♦ నట్టిప్రయత్నము చేయఁగాఁ దగున్. ౬౪ 4141
- నీ! అసితపక్షంబిది ♦ యందుఁ జతుర్దశియగుఁగదా! నేఁడు ప్రయత్నమునకు
మంచిది రేవేయఁమావాస్యయగు నందు సకలవాహినులతోఁజక్కఁగూడి

1 నిరాశీ నివాశే పుత్రే దత్తా శ్రాద్ధ మచేతనా-అనిమా. 2 అహల్యో బుద్ధిమాన్ శుచిః, సుపార్యో నామ మేధావీ యతః రాక్షసేశ్వరిమ్-అనిమా.

విజయమొందుటకయి ♦ వెడలుము; ¹కూరుండవై బుద్ధిమంతుండవై మహార
 ఘండవయి ఖడ్గివై ♦ తోరంపురథ మెక్కి దశరథసూనువధమున నీవు
 తే. జనకతనయాకృపంగన ♦ జాలు దిట్టు
 లిపుడు నీతను జంపిన ♦ నేమి ఫలము!
 నాఁగ దుర్జతి వీర్యాఘ్నఁడై గఠోరుఁ
 డైన యారావణుఁడు నుపార్వత్యావ్ర్యఁ డిట్లు. ౬౬౪ 4143

ఆ. మిగుల ధర్మయుక్తముగఁ బల్క నవ్వుట, నాదరించి యింటి ♦ కరిగి యంత
 సచివయుక్తుఁ డగుచుఁ ♦ జనియె సభామండపమున కేమిచేయ ♦ బాగటంచు.
 తొంబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౮ - వ సర్గము.

— ఖండి రాముఁడు మూలబంబులఁ జంపుట. ఖండి —

క. దనుజవరుం డారావణుఁ, డనుపమసభఁ జేరి దీనుఁడై కడు వగతో
 డను గ్రుద్ధసింహు మట్లా, యనుపమసింహాసనమునఁ యుం దొకరీతి. ౧ 4145

తే. కూరుచుండె నిట్టూర్పులు ♦ గూడఁ బర్య;
 సంతటి మహాబలుండగు ♦ సమరవర్షుఁ
 డాత్మభవదుఃఖకర్మితుండు బలాధి
 పతుల నూఁడిలం జేయు ♦ మతినిబూని. ౧౪ 4146

౨క. కరముల జోడించుచు ని, క్కరణిం బలికె; నమ స్తగజహయములతో
 సరదంబులతో వీరని, కరములతో మీర లెల్లఁ ♦ గడలుం డనికె. 3 4147

ఉ. మీరలు రాము నొక్కనిని ♦ మించెడువూనికఁ జాటుముట్టి గం
 భీరఘనాళి వృష్టితటిఁ ♦ బెద్దగ వృష్టి నిగుడ్చునట్టు లా
 సారముగాఁగ బాణములఁ ♦ జయ్యసఁ జంపుఁడు; కాకయున్న నా
 భూరమణాంగమున్ సమరభూమిని దీక్షితరాలిఁ జీల్చినన్. ౪౪ 4148

తే. హీనబలుఁడగునారాము ♦ నల్లి లోకు, లెల్లఁ జూచుచునుండఁగ ♦ నేవధించు
 వాడ; నని పల్కుచున్న రావణునిమాట, లాలకించి వేచనుస్యందఁనాళి నెక్కి.

క. పలువిధములై న తమబలములు వెంబడిరాఁగ యుద్ధమున కేగిరి; వా
 రలు దేహమ్ముల మాపెడు, బలుసాధనములను బరిఘాటవట్టనములను. ౬౪

క. శరఖడ్గపరశ్వధముల, హరివీరుల మీఁగ వైచి; ♦ రావణచరులుం
 దరువులఁ గొండలఁ గొని నిర్జరవై రులపై నవైచి ♦ రయము మెఱయఁగన్.

1 హస్త్యా దాశరథిం రామం భివాన్ ప్రాప్సున్యసి మైథిరీమ్-అనిమా. దశరథసూనువధమున-
 రామకృతమరణమున ననఁగా రామునిచే నీవుచంపఁబడి రాముని మైథిలిని బొందఁగలవు. వారిసేవ
 కుడవు కాఁగలవని వాస్తవార్థమని మహేశ్వరతీర్థులు. 2 రావణః ప్రాంజలి ర్వాక్యమ్-అనిమా.

తే. ఉరవడించిరి; భాస్కరుఁనుదయ మాది

గాఁగ వనచరరాక్షసఁగణములకును

నమ్మహాయుద్ధ మధికభయంకరముగ

సాగఁగాఁ జొచ్చెఁ ద్రిదశు లాశ్చర్య మంద. ౮౫

4152

సీ. వనచరరాక్షసఁవరులు పరస్పర మతివిదితములగుఁ నట్టి గదలఁ

బ్రాసఖడ్గములఁ బరశ్వధమ్ముల గిరితరువులఁ గొట్టుకొని; రిటు వార

లకుమహాయుద్ధంబుఁ నకలభూతభయంకరముగ సాగఁగ భూరిరజము రేఁగ

నద్దిర క్తప్రవాహమ్మున శాంతించె; గుంజరస్యందనఁకూలములుగ

తే. హయములే మత్స్యములుగ ధ్వజాభివృక్ష

ములుగ దేహంబు లెల్లఁ దెఱపులుగ రక్త

నదులు ప్రవహించె; సంతనఁనచరు లెల్ల

శోణితావగలం దోఁగుఁడుఁ రణమున. ౧౧౫

4153

చ. ధనుజులవర్తకేతనవిఠానములఁ రథవాజిభారిసా

ధనముల బల్లిమై నెగరిఁ తద్దయు దూఁకుచుఁ బైకి నేగురుఁ

గనుఁగొనఁ జిత్రమా విధముఁగా నటఁ బాఠానరింది; రంతటం

జనక హరీశ్వురుల్ దనుజసంఘశిరోరుహకర్ణభాలముల్. ౧౩

4154

తే. నాసికలనాగిఁ దీక్షదంతములఁ గొటికి

గోల్ల గీటియుఁ ద్రుంచిరి; ఁకోతు లొక్క

దనుజునిఁ నూర్గురేసి మాఁగ్మొనుచు ఫలన

హితమహీజముఁ బట్టుటవిత్తము తోఁప. ౧౪౫

4155

తే. మునరి పోరాడి; రంతటఁ వెన గిరింద్ర

సదృశదేహులు రాక్షసుల్ సాధ్వినకర

ములయి పెద్దగనున్న గదలను ఖడ్గ

ములను బ్రాసవరశ్వధఁములను బూని. ౧౬

4156

క. వచరులం బ్రహరించిరి; దనుజావలి యిట్లు చంపఁ దాళఁగ లేమిఁ

జని వే రక్షకుండగు రాముని మఱుగుం జొచ్చెఁ గీశఁముఖ్యబల మొగిఁ.

క. అంత మహాతేజుఁడు నృప, కాంతుఁడు విక్రమము మెఱయఁగాఁ జాపంబుఁ

సంతనమునఁ గొని తద్బల, మెంతయు ధైర్యమునఁ జొచ్చి యేదినకినుకఁ.

క. శరవృష్టి గురియించెను; ద్వీరఁగా రాముండు దనుజబలముం గనుచుం

జారఁబడి భయంకరుండై, శరవహ్నిం గాల్పుచుండుఁనమయమునందుఁ.

తే. అంబరంబున గ్రీష్మర్తునందు మేఘ

ములు రవిం బోలె నారామఁమూర్తి ననురు

లంతికంబున కేగంగ ననువుపడక

యుండి; రంతట రాఘవుం దుద్యమమున. ౧౯

4160

- క. బరుల కళకళములు భయం, కరతరములు నై నయట్టి ♦ కార్యంబుల నం
గరమున రాముడు చేయఁ గ, నిరి పిదపఁ ముందుఁ జూడఁ నేర రనురులుగ.
- చ. దనుజులు రాముకార్యములఁ ♦ దారు కనుంగొనకుంటె కాక పె
వనమున వాయుకృత్యముల ♦ భంగి నెఱింగియు వాయురూపముం
గనని లేఱంగునఁ నృపతి ♦ కాంతుఁడు సంగరహస్తలాఘవం
బునఁ బెనునేనఁ దోలుటయు ♦ భూరిరథంబులఁ జెండచుంటయుగ
గనఁబడుచుండెఁగాని యటఁ ♦ గ ర్త కనంబడఁడయ్యె వారికిఁ. ౨౧ 4162
- సీ. ఛిన్నమై ఛిన్నమై ♦ శితశీలీముఖహవ్యవాహనగర్భమై ♦ భగ్నతరము
నయి శస్త్రవీడితం ♦ బయియున్న సేనను గాంచిరేకాని శీఘ్రమునఁ గృత్య
ములఁ జేయుచున్న రాఘుని గనలేకుండి ర త్తటిఁ; బంచభూతాత్మకమగు
సంగంబునందలి ♦ యాపరమాత్మను బ్రజ లింద్రియవిషయః ♦ వారమందుఁ
- * తే. బ్రేరకత్వముచే నుండుఁ రీతి నెఱిగి
యతనిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనఁనట్లు రాముఁ
డంగములఁ బ్రవరింపఁగ ♦ నాశనిస్థితి
నెఱిగిరే కాని కన్నుల ♦ నఱుంగరైరి. ౨3 4163
- క. శరవేగంబున శ్రీరఘువనుఁ డబ్బుములఁ జరించి ♦ వధియింపఁగ న
త్తుణమున రాక్షసులుత్పథగిని నతఁడుండు ననుచుఁ ♦ దలఁచుచు నచటఁ.
- చ. కనఁబడురాక్షసుఁ నృపతి ♦ కాంతునిగాఁగ భ్రమించి వీడె హ
స్తినికరముఁ వధించెడిని ♦ దెంపున వీడిట రాఘవుండు న్యం
దనవరరాజఁ జూర్ణముగఁ ♦ దానొనరించెడి వీడుఁగో లన
త్పునిశితబాణసంఘములు ♦ సోకఁగఁ జేసి పదాతివర్గముఁ. ౨౪ 4165
- తే. చంపుచున్నాఁడు హయములఁ ♦ జంపుచున్న
వాఁడటం చార్భటించుచు ♦ భ్రమసి యచటఁ
గలుగుసాదృశ్యమున నె యొక్కరుని నొకరు
రాముఁడను కోపమునఁ బరాఽక్రమము మెఱయ. ౨౪ 4166
- క. దనుజులు పరస్పరము తమ్మును చారే చంపుకొనిరి; ♦ మూర్ఖులు గనుజల్
ఘనతరమైన ప్రభావం, బునఁ దగి గాంధర్వ చునఁగఁ ♦ బాలిచి యనమమై. ౨౫
- క. తనరెడునయ్యస్త్రవరం, బున మోహితులగుచు పైన్యమును గాల్చెడురా
మునిఁ జూడఁ జాలరై; రా, ననుజులు సంగరమునందుఁ ♦ దగువిభ్రాంతిఁ.
- తే. కనిరి రామసహస్రములను మరలను, నస్తుహాహవమందె యాఁయదనునందె
యొక్కని నె రామునింగని; ♦ రుగ్గమూర్తియైన రాఘవుఁడసేసఁతుండుమిగిలి.

సీ. గతివిశేషములు ♦ గన్పడఁ దిరుగంగఁ గాంచనమయమగు ♦ కార్త్యకవర
కోటియుఁ దిరుగుట ♦ వాటంబుగాఁ ద్రిప్పఁబడుచున్నకొఱవియు ♦ వలెనొకటిగఁ
గనఁబడె రాముడు ♦ కనఁబడకయెయుండెఁదనువె నాభిగనున ♦ త్వంబె జ్వల
గను శరంబులె శలాశలుగను భ్రమియించుకార్త్యకంబే చుట్టుఁ ♦ గ్రాలునేమి
గను జ్వాలితస్పన ♦ మనుషమధ్వనిగను దగుపరాక్రమ మక్షిముగను దేహ

తే. కాంతి ప్రభగను దివ్యాస్త్రాగణమె ధార
గను జెలంగఁగఁ జక్రముకరణి ననుర
వధ మొనర్చెడు రామునిఁ ♦ బ్రజలు గనిరి
కాలచక్రముగా మహోత్కంఠ మమరి. 30

4170

సీ. శ్వసనవేగముగల ♦ స్వందనచర్యమ్ము జేసుకోటులు లక్ష ♦ లిరువది వయఁ
దొడ్డిదియును వేగ ♦ సన్నిభితేధముల్ ఎదుమూఁడుకోటు లాపయిని లక్ష
లెన్నఁ బండ్రెండను ♦ సిరువది వేలును రాతులతోఁ గూడి ♦ రాజులెడు మ
హాశ్వముల్ పదికోటు ♦ లట్టిపవదిలక్ష లఱుపదివేలు మహాబలాధ్వ
భటులెన్న నూట నల్పదియెను కోటులు నెనుబదిలక్షలు ♦ నిట్లు కాను

ఆ. తనువులై న దనుజశల్లజచతురంగ, బలము లగ్నిశిఖలవంటి రాము
దారుణాంబకముల ♦ దగ్ధమయ్యెద్రపాద, కలితములగుమూఁడుగడియ లకట.

క. హతశేషులై న దనుజులు, హతవాజస్వంకనులయి ♦ హతకేతనులై
గతమోదులగుచు లంకకు, నతిసేగము పోయి; రప్పు ♦ డాయనిస్థలియుఁ.

క. కరిహయసుధటులు చావఁగఁ, బరగుక్రోధమున నున్న ♦ భవుక్రీడాభూ
మి రహిత భయదాయకమై, పరిగెత్ విక్రమము భూమిపతి చూపుటచేఁ.

తే. సురలు గంధర్వసిద్ధులు ♦ పరమమాను
లపుడు రామునికృత్యము ♦ లద్భుతముగ
బాగుబాగని ప్రీతిమై ♦ బలికి నెన్న
లించి; రమ్మహితాత్ముఁ డాధీనుఁ డంత. 3౬

4174

క. తనచెంత నున్న నుగ్రీ, వునిని విభీషణు ననిలభఃప్రని భల్లూకేం
ద్రుని జాంబవంతుహరివ, గ్యని మైందుఁ ద్వవిదుఁగాంచియొప్పుగఁ బలికె.

తే. ఊణములో నిట్లు సేవలగణము రూపు
మూపు టరయంబుగఁ గాదిది ♦ మాయచేతఁ
దగినరీతి నస్త్రము వైచుచుదారుణంపు
శక్తిచేతనె యిదివ్యశక్తి వినుడు. 3౮

4176

క. కలదిల నాకును మఱియును, విలయంబున నీశ్వరసకు ♦ వెలయు నొరులకుం
గలుగదని పల్కె; సింద్రుని, నలె నలరుచు నస్త్రశస్త్రవారమహిమచే. 3౯

చ. ఘనుడయి సాధుచిత్తుడయి * క్రాలు రఘూద్వహుఁ డాశరాలి న
 ట్టనిఁ బడఁ గూల్చి యొప్పుటకు * నయ్యను రేజ్యలు సంప్రహృష్టులై
 వినుతి యొనర్చి రిప్పనిసి * విక్రమసంపద నిట్లు చేయ నిం
 క నెటులు సాధ్యమా నరయఁగా ధర నొండులకంచు వేడుకఁ. 3౯ 4178
 తొంబదినాల్గవ నర్గము సంపూర్ణము.

౯౫ - వ నర్గము.

— శ్లో రాక్షసాంగనలు విలపించుట శ్లో —

సీ. తురగనంఘములు రాక్షసులు వేనవేలుగ హస్తగణంబులు * నట్లుకేత
 నాలంకృతంబులై * యగ్నివలెం గ్రాలునరసముల్ శూన్యులై * పరిఘగడలఁ
 బూని యుద్ధముచేయఁగా నేర్చికాంచనధ్వజచిత్రములచేతఁ * రగి మఱియును
 గామరూపులునయి * భీమబంబులు నొప్పారురాక్షసు * లొకముహూర్త
 తే. ముననె రాముఁడు వైచిన * కనకభూషి
 తాతదారుణబాణాలి * నంతమొంది;
 రిట్లు రావణుఁ డంపిన * యెల్లభటులు
 చావ హతశేషులైన రాక్షసులు భీతి. 3 4179

క. చని లంకఁ జొచ్చి యందలి, దనుజులతోఁ జెప్ప వారు * తన్మూలబలం
 బనిఁ దెగుట వినుచుఁ గనుచుఁ, దనుజాంగనలెల్లఁగూడఁ * దారుఁబొగులుచుఁ.

క. వనటఁ ముగ్ధిరి; దనుజాంగనలంతటఁ బతులు చావఁగాఁ దనుజాతుల్
 చనివిలయమొందబొంధవు, లనిఁ దెగనొకచోటఁగూడి * యార్చి బొగులుచుఁ.

క. విలపించి రిట్లు; రావణు, చెలియలు శూర్పణఖ వృద్ధ * చెలువు దొలఁగిన
 ట్టులు దగునాకృతి గలదియు, నిలఁ దాఁకం గడువువ్రేల * నింపుగనినదా. ౫౪

తే. ఇట్టి దక్కాననంబున * నెలమి మదను
 నట్లు చక్కనివాడయి * యధికబలుఁడు
 నగుచు సుకుమారుడయి హిత * మఖిలభూత
 ములకు నొనఁగెడు రామునెట్టులుగఁ గనియె. ౬౪ 4188

చ. అనయము లోకనింద్యయయి * యట్లు కురూపిణియైన రాక్షసాం
 గన యిది రాముఁ గోరెనట * కప్రుగుణం బొకటైనలేని దీ
 దనుజ మనోజ్ఞ సద్గుణవి * తానుఁడు రాముఁడు వీర్యశాలి మో
 మున రుచివెల్లువాఁ డిది య * ముగ్ధతరాన్యయె యాను జూడఁగఁ. 2౪ 4184

క. దనుజాంగన యిది రాముఁడు, మనుజుండగునట్టివాని * మదిఁ గోరె నటో
 కనుఁగొనఁగా ముదుసలితన, మునఁ దెల్లనివెండ్లుకలును * ముదుతలును తగఁ.

చ. కనుఁగొనరాని రూపమును * గల్గినశూర్పణఖాఖ్య యిద్ది యీ
 దనుజులభాగ్యహీనతను * దానవతల్లజులౌ ఖరాదు ల

య్యనిమొనఁ జావు నొందుటకు ♦ హాస్యముచేయఁగఁ జాలి లోకనిం

దనుగని చేయరానిదయి ♦ నాశకరంబును నైనకృత్యమున్. ౯౫ 4186

క. ఒనరిచె రామునిఁ గోరుచు; ననుజాతనిమి త్త మిట్టు ♦ లనురేకుఁడు రా
మునితోడ వైరముం గొని, యెను గొప్పగ; రావణుండు ♦ హీనమతియునై.

చ. దనుజవధార్థమై నృపతిఃతల్లజభార్యను బల్కిమీఱఁ దె
చ్చెను బలవంతుఁడౌ నృపతిఃసింహునితోడను దీర్చరానిదై
కన నతిదారుణంబగు పఁగం దనయంతన సంగ్రహించినాఁ
డనుపమలక్షణాధ్యయగు ♦ నాజనకాత్మజ యెన్నిభంగులన్. ౧౨ 4188

క. వీనిం గోరదు మనమున, నైనను; బూర్వమున సీత ♦ నాత్మహరింపం
గా నెంచి వేఁడునాతని, దానవుని విరాధు నొకఁడె ♦ భాత్రీకుఁ డనిన్. ౧౨౫

క. తునుముట చూచిన మన కా, తినివధమే పూర్ణమగు నిఁదర్శనము గదా;
వినుఁడు జనహాసంబున, దనుజులు పదునాల్గువేలు ♦ దారుణకృత్యుల్. ౧౩౫

చ. అలరుచునుండ వారిఁ గని ♦ యగ్నిశిఖానదృశాంబకంబులన్
గలనునఁ జంపె; రాముఁ డటఁ ♦ గంజనభోపమబాణవంక్తి ని
మ్ముల ఖరదూషణాసుల ♦ మూర్ఖుని నాత్రిశిర్కు వధించెఁగా
గెలుచును రాముఁడే యనఁగఁ ♦ గృత్య మదే తలఁపంగఁ జాలదే. ౧౫

సీ. మఱియు రక్తమెగ్రోలుఁమనుజాశనుండగునాకబంధుఁడుయోజఁనాయతభుజఁ
డియిశ్రోధమునను భయంకరంబుగ నార్చుచుండంగఁ జంపె; నిట్టొక్కఁడట్టి
కార్యముచే ముటఁ ♦ గన రాముఁడే గెల్పుననుట కీదృష్టాంత ♦ మరయఁ జాలు;
గురుబలుండయి మేరుఁగిరినమానుఁడు నగునింద్రనందను వాలి ♦ నేచి చంపె

తే. నిదియు రాముఁడే గెల్పు నఁహీనశక్తి
ననుటకుం జాలుదృష్టాంత; ♦ మరయదీనుఁ
డగుచు భగ్గుమనోరథుం ♦ డగుచు ఋష్య
మూకముననున్న యక్కపిఁముఖున్ రవిజా. ౧౭౫ 4192

చ. ఘనమతియైన రాఘవుఁ డఁఖండకవీశ్వరాజ్య మేలఁగా
నొసరిచె నీయుదాహరణ ♦ మొక్కటి చాలును రాముఁడే జయిం
చునని వచింపఁగా; మఱియు ♦ శుభ్రయశుండు విభీషణు డొగి
దనుజహితంబు సర్థమున ♦ ధర్మమునుం గలిగింపఁ జెప్పినన్. ౧౮౫ 4193

తే. యుక్తమైనది మోహంబు ♦ నొందిరావ
ణాసురుఁడు దానిఁ గొనఁడయ్యె ♦ యక్షరాజ
సనుజుఁ డవిభీషణుమాట ♦ యాలకించి
చేసియుండిన నీలంక ♦ చిత్రతరము. ౧౯౫ 4194

తే. ఆర్జునాదంబులను నిండి ♦ యాశ్చక్రాన

మట్టులుండక యుండుఁగా; ♦ నామహాత్మ్య

చేత గురుబలుఁ డనఁగ విభ్రాతుఁడైన

కుంభకర్ణుఁడు హాసించును ♦ గూలుటయును. ౨౦౪

4195

క. అని దుర్ధర్షుని నతికా,యుని రావణప్రియతనూజ ♦ నుద్ధతి మీఱిం

గను లక్ష్మణుండు దునుముట,యునువినియును రామమహిమ ♦ మురుతరమనుచుఁ.

క. దనుజేంద్రుఁ డెఱుఁగకున్నాఁ, డని; రంతట నాకుమారుఁ ♦ డనిఁ దెగియెనటం

చును నాభ్రాతయు నృత్తిఁ గనె,ననుచుఁ నాపతియుఁ జచ్చె ♦ ననుచునిటువలెఁ.

క. పురమునఁ గలరాక్షసమం,దిరముల నార్తలయి యేడ్చు ♦ నెలఁతలరవముఁ

కరము వినంబడుచుండెను; దరుణులు దుఃఖమున మఱియుఁ ♦ దత్తరపడుచుఁ.

సీ. శూరుఁడౌ రాముండు ♦ భూరిరథంబులఁగరిహయంబుల భటోత్కృరములత్

లుగ వధించినవాఁడు ♦ తెగి రుద్రుఁడో విష్ణువో సురాధీశుఁడై యొప్పునింద్రుఁ

డో యముండోకాని ♦ యుద్ధంబునకు నిట్లురామహంబున ♦ రమణ వచ్చి

మనవారి నెల్లర ♦ న్రుందించుచున్నాఁడు గాన మనుష్యుండుగాఁడు రాముఁ;

ఆ. డధికవీరులైన ♦ యట్టి మావాల్సెల్ల

హతులె యగుటవలన ♦ నాశ జీవి

తమున వదలి యీభయమునకుఁ దుదిఁ గాన

కయె యనాథలమయి ♦ కడువగలను. ౨౧౪

4199

క. విలపించుచునున్నారము,పలుభంగుల; శూరుఁడైన ♦ పలలాశవరుం

డలబ్రహ్మయిడిన వరముల,కలిమిని గర్వించి భూమి ♦ కాంతునివలనఁ. ౨౬

ఆ. ఇపుడు కలిగియున్న ♦ యీఘోరభయమును

దెలియకున్నవాఁడు; ♦ దివిజరాక్ష

సులు పిశాచసంఘములును గంధర్వులు

నితని బారిఁ బడినయతని ననిని. ౨౭

4201

క. పరిరక్షింపంజాలరు, దురమునఁ బ్రతితరుణమందుఁ ♦ దోచెడుదనుజే

శ్వరునకు నుత్పాతంబులు, పరికింపఁగ నింకమీఁద ♦ భయదము లగుచుఁ.

ఆ. దుష్టశకునము లొగిఁ ♦ దోచి రావణునకు

రాముచేత నృత్తిని ♦ రయము మెఱయఁ

గలుగుననుచుఁ జెప్పఁగలవు; బ్రహ్మయు రావ

ణుని తపస్సు మెచ్చుకొని యతఁగీ. ౨౮౪

4203

క. దనుజసురరాక్షసులవల,నను భయమే లేదనుచు ఘనంబగు శ్వచచే

తను వర మిచ్చెను నత్తఱి, మనుజులచేఁ బావకుండ ♦ మనరావణుడుఁ. ౨౯

క. వరమడుగఁ డయ్యె; గావునఁ, దరుణంబున నిపుడు దనుజశల్లజునకుఁ గ

ర్పురులకు మర్త్యునివలన నె, పరఁగెఁ బ్రాణాంతకర మభద్రము భయముఁ.

క. నందియము లేదు చూడఁగ, నిందులకుఁ; నిర్జదాళి యూరీతి శతా
నందుం డిడిన వరంబును, బొందుగ మదిలోనఁ దలచి యి పూనినకినుకఁ.

చ. దనుజవగుండు దోర్బలము ధన్వయఁ గల్గుటఁ బెక్కురీతులఁ
ఘనమగు పీడగల్గునటుఁగా నొనరించిన నోవ్వలేక య
వ్వనజఁగ గూర్చి తీవ్రముగ ధాసిలుచున్నతపంబుచేసె; న
వ్వనజభవుం డుదారమతి యారితపంబున కెంతో హృష్టుడై 3౨ 4207

ఆ. సురలమేలుకొఱకుఁ బరికించి వారల
నర్థవంతమైన యట్టి సూక్తిఁ
బలికె; నేడుమొదలు యబలరాక్షసులును
దానవులును శాశ్వతముగ మీకు. 3౨౪ 4208

తే. పీడ గల్గింప కెంతయు ధీతిగల్గి
ముజ్జగింబులఁ జరియింతు యోజ్జలఁ గని
భక్తిచేయుదు రనియును బలికె; నంత
సురలు దేవేంద్రుఁడును గూడి యరిగి భక్తి. 3౩౪ 4209

క. పరిశ్రమి ద్రిపురహరునిఁ, సురపాలుకు దేవదేవు యభయిలయునిఁ గాం
చిరి భూరినుతులనాతనిఁ, గరుగాన్వీతుఁ జేసికొనిరి కడుఁ బూనికొమెయి.

చ. పరిశ్రమఁ డంత వారిఁ గని పల్కె బసన్నత నిట్లు; రాక్షసో
త్కరముల కెల్ల నంతమును గల్లఁగఁ జేయు పెద్దాంబులము యొ
క్కరిత జనింపఁగాఁ గలదు కల్లును మీకు శుభంబు లామె యి
ద్ధరణిని బుట్టినంతట నె; దానవసంతతి నాశనార్థమై. 3౪౪ 4211

సీ. సురలు పంపినయట్టి సుందరి గూనీత మును దేవతామృతమును గొనంగ
నాకలి యెటు దానవాసలి మా పెనో యట్లు రావణునితో నందఱ మన
లను దినఁగలదు; దుర్గమును దుర్గయమును గలరావణుం ధౌనరఁ జేసి
నట్టి దుష్కృతిచేత నతిభయంకరదుఃఖమును నాశ మందఱకునిటు మనకుఁ

ఆ. బ్రాహ్మ మయ్యె; నింకఁ బ్రళయంబు తఱి యము
బారిఁ బడినయట్టి ప్రజలకు నలె
రాముబారిఁ బడిన రాక్షసులకు మన
కభయ మిచ్చునట్టి యమలమూర్తి. 3౮ 4212

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు లోకంబున; వనమున దావపహ్ని యట్టి పయికొనం
గను నాఁడు గజమునకువలె, ఘనమగు నీయానదలను గనలెడుమనకుఁ.

క. కనఁబడఁ డెవ్వఁడు రక్షకుఁ, డనఘండు పులస్త్యమునివఁరాన్వయిండును నై
తనగు విభీషణుఁ డౌరా, దనకెవ్వరినుండి భయము యగులునో యతనిఁ.

ఆ. శరణుచొచ్చినాఁడు చాలంగ సాచితమా
పనిన చేసె; ననుచుఁ బలికె యెల్ల

దనుజకాంత లవుడు ♦ తగఁ బరస్పరబాహు

పులను జూచి యొంజొరులను నార్తి. ౪౧

4216

క. పరిరంభములను జేయుచు, ద్వీరసడుచు భయాతిశయమునలన నలగుచు
బరిదీనలగుచు బిగ్గఱ, గర మాశ్రోశించి రట్టె ♦ కళవళపడుచు. ౪౧౫

తొంబదియైవవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౬ - వ సర్గము.

— ❧ — మహాదరాదిమంత్రులతో రావణుడు యుద్ధమునకు బయలుపెడలుట. ❧ —

క. పురమునఁ బ్రతిగేహంబులఁ, దరుణులు కరుణముగ నేడ్వఁ ♦ దన్నివ్వనముఁ
సురవైరి రాజు వినియెను; బర మార్తిని బొంది రనుచుఁ ♦ బరికించె మదిఁ.

తే. అంత దీర్ఘనిశ్వాసము ♦ లడర తుణము

ధ్యానమున నుండి పిదప నత్యంతకోప

మున భయంకరమూర్తియై ♦ కనఁబడియె న

తండు; దళనాళి నోష్ఠంబుఁ ♦ దాఁ గఱచుచు. ౨

4218

తే. శ్రోధసంరక్తనయనుడై ♦ క్రూరవిలయ

కాలదహనునిఁ బోలుచుఁ ♦ గడు వెలింగి

దనుజులకుఁ గూడఁ జూడంగఁ ♦ దరముగాక

భయముచే వ్యక్తములు గాని ♦ పలుకు లొప్పు. 3

4219

క. తనచెంత నున్నమంత్రుల, ఘనుల మహాదరుని నగ్నికల్పుండగుచుఁ
దనరు విరూపాక్షుని న, ట్లనుపమబలుడైన యష్టాహాపార్శ్వనిని. ౪

క. కనుగొని చూపులఁ గాల్చెడు, ననువున నవ్వారితోడ ♦ ననియెఁ సై న్యా
ళిని వేగమ యుద్ధమునకుఁ, జనవలయు మదాజ్ఞ ననుచు ♦ సరగునఁ జెవుడీ!.

చ. అనవిన వారు భీతులయి ♦ యాతనియానతి నప్రమత్తులౌ

దనుజులఁ బ్రోశ్నిహించిరి; నితాంతభయంకరహృత్తులైన యా

దనుజులు మందిదంచుఁ బ్రవిధారణమందు శుభంబుగల్గ న

త్యనుపమరీతి నాళిషము ♦ లంది రణార్థము పోయి రంగఱు. 2

4222

తరళము దనుజులంతట న్న్యాయరీతిని ♦ దానవేంద్రుని గాంచి వం

దనముఖంబు లొనర్చి తేనికఁ ♦ దద్దయుఁ విజయంబు గ

ల్లను మనంబులఁ గోరుచుఁ గరకంజముల్ ముకుళించి చెం

తను వసించిరి; రావణుడు నుదారకోపవశంబున. ౫

4223

క. అరిబలము లత్యపెట్టక, యగుదుగ నవ్వచును నష్టాహాపార్శ్వ మహా

దరుని విరూపాక్షుని గని, పరమాద్భుతభంగి మీఱఁ ♦ బలికెఁ మిగుల. ౬

తే. ఇపుడు నాచాపముననుండి యేగి విలయ

కాలభాస్కరనమములౌ ధాండము లొగి

రామలక్ష్మణులను బిత్తు రాజపురికి

బంపు నిజమిద్ది; రణమునఁ బగఱఁ జంపి. ౧౦

4225

క. అరినిహతులై దివంబున, కరిగిన కుంభశ్రవః ప్రహస్తులకుఁ ని

ర్జరనాథవైరిఖరులకుఁ, బరమముదం బేను గూర్తు ధైరులకడఁకఁ. ౧౧

సీ. మద్బాణనీరదఃకుండలంబులు గ్రమ్మ నాకాశమును దెనఁ బలులనదులు

సంద్రముల్ వెలుంగంగఁజాలకయుండెడు; నిపుడుచాపమునుండి యేవుమీఱఁ

బత్తయు క్షములగు ధటుసాయకంబులఁ బరఁగించి కపిముఖ్యఃపలము నెల్ల

భాగభాగములుగఁ భంజించి వచ్చెన; స్వందనంబను వాయుఃపవముచేతఁ

తే. జాసవార్ధిసముద్యాతఃసాయకోర్తి, తతుల వానరసైన్యంబుఁ దగ మధించి
పంపెదను జమువీటికి; ధైరుమీఱ, నాదుబాహుబలంబునఁ బ్రోదించెసి.

క. అరవిరిదమ్ములు గలచెఱు, వరసి మదద్విసము కలఁచుఁ నట్లుగ నేనా
యరవిరిదమ్ములవలెనే, యరుదగు నాననము లొప్పఁ నగపడువారిక. ౧౨

తే. పద్మకేసరవర్చస్సు ధరఁగ నొప్పు

వానరులసేనలను గూడఁ బట్టి కలఁచు

వాడ; నని నిప్పు వానరఃపలపతు లొగి

నాననంబుల బాణంబు లలముకొనఁగ. ౧౩

4229

క. ధరఁబడి ననాశకమలో, శ్మరములు వ్యాపించునట్లు ధరఁగిం గాంతిం

బరికింపం దులతూఁగెడు, కరఁగిం జేయంగఁగలరు; కలహనిపుణులై. ౧౪

క. తరువులఁ గొని పోరెడు వన, చగులను నేనిప్పు షోక్కఁ సాయకవరముం

బరఁగించి శతము శతముగఁ, బొరిగొందును; యుద్ధరంగమున నిత్రటినిక.

క. తనయులు భ్రాతృభర్తలు, వనితల కెవ్వర్తులకును ధైరినిహతులై

చనిరో యాస్త్రీలకు నేఁ, గనుజలములఁదుడుచువాడఁగడుఁబూన్కిమెయిక.

చ. అనిమొన నాశరాసథుల ధక్కపులక వధియించి ప్రాణముల్

చన నటు లెట్టులో పడిన ధాధ్వసదాయకవర్షయుక్తి ధా

త్రినిఁ గడుఁ గప్పి కష్టతరఃపరితిని దానిఁ గనంగఁ జేసెదక;

గనుఁ డిఁక మాంసముం దినెడుఁకాంతఁ జెలంగెడు నక్కగుంపులుక. ౧౫

ఆ. గ్రస్త తిత్తరజంతుఁగణములు తృప్తిగాఁ, దినఁగ నాశరాఘంబును మదీయ

వైరి మాంసములను నడ్డించి సంతోష, మందఁజేయువాడఁ నాదరమున.

క. అరదం బలంకరింపుడు, త్వరగా నాధనువుఁ దెండు ధైర్యమ దనుజో

శ్మరములు మిగిలిన యవి నా, యరదముతో వచ్చుఁగాకఁ యనిపలుకుటయుక.

క. దనుజేంద్రునివాక్యంబును, వినిన మహాపార్శ్వః డచటఁ వెలయు భటాధీ

శనికరముఁ గాంచి వేగమ, దనుజానీకముల వెడలఁ ♦ దగు నీక ననుచున్,
క. తెలుపుడని యాజ్ఞ నిడె; నా, నలుకులు విని న్నబలులైన ♦ భటనాథులు సే
నలఁ బిల్వఁగఁ బ్రతిగోహంబులకుం జని పిల్వఁ ద్వరితముగ భటులెల్లఁ.

తే. బయలు వెడలమికిం గ్రోధఁవశగతులయి
వాడవాడలకుం బోయి ♦ పరుసఁ దిరిగి;
రంతట ముహూర్తమునకు భయంకరాస్త్వ
లయి భయంకరదర్శనంబయి యాచుచు. ౩౩౪

4238

సీ. అనిపట్టసములు శూలాయుధంబులు గవల్
ముసలాహ్వయాయుధములును *ద్విఫల
పత్రాగ్రములు గల్లు ♦ పటుతగాయుధములు
తీక్షణధారులగల ♦ తీవ్రశక్తు
లురుతరకూటమున్దరములు యప్పులు
వరచక్రములు మఱి ♦ వాడియైన
వరపరశ్వధభిండి ♦ వాలశతఘ్నులు
మఱియితరములగు ♦ మహితసాధ

ఆ. సములు చేతులందు ♦ సమరంగ వెడలిరి; వాహినీశుడధిపుఁపలుకుఁ గొనుచు
నరద మప్తఘోటఁ కాన్వితమయి నూతనహితమగుచు నొప్పు ♦ సరగఁ దెచ్చె.

క. తన తేజంబున వెలుఁగుచు, ఘనమగునరదంబు భీతికరుఁ డాతఁడు చ
య్యన నెక్కె; సంత రావణుఁ, డనుసమరత్తోబలవ్రఁజాన్వితుఁ డగుచున్. ౨౮

క. ఆతిశయబలమున నొప్పుచు, క్షీతిభేదించెడు విధంబు ♦ చెచ్చెఱఁ దోఁచ
మతిమహిమఁ బయనమయ్యెను, సతివేగము; యస్స డమృహాపార్శ్వండున్.

ఆ. అన్మహోదరుండు ♦ ననిని దుర్గన్మండై, తగువిరూపనయనుఁడు గడుఁ బ్రీతి
సధిపునాజ్ఞ నొంది ♦ యరదంబు లెక్కిరి; వారూసంతసమున ♦ వఱలుచుంట.

క. ధరభేదించెడు తెఱఁగునఁ, గరము భయంకరముగాఁగఁ ♦ గతినరసము లం
బరమున నిండఁగ విజయాతురులయి చని రనికి; నుగ్ధతుఁడు రావణుడున్.

చ. గురుతరతేజ మొప్పుఁగను ♦ గ్రూరమహాసురసంఘయుక్తుడై
నిరుపమచాపముం గొనుచు ♦ నిర్భరశౌర్యము పొంగ సంతకం
డరయ లయంబునం బ్రజల ♦ సంరఱఁ జంపెడుపోల్కిఁ జూడనై
యరిగె; మహారథుండయిన ♦ యాదనుజేశ్వరుఁ డుగ్రరూపుడై. 3౧౪ 4244

తే. ప్రజవనాశ్వసమాయుక్తఁగఁగము నెక్కి, యేథలంబున రాఘవులెనఁగుచుండి
రట్టి యుత్తరదిక్కున ♦ ననికి వెడలె; నగ్గుఁ యునికాంతుడై యులరకుండె.

క. తమనులు దిక్కులఁ గ్రమ్మెను, క్షుం ఘూర్ణిల ఘోరపక్షిగణ మఱచెను వే

* గదాభి ర్ముఖైః స్తులైః-అనిమా. హస్తైః ద్విఫలపత్రాగ్రాయుధవిశేషైః-అనివ్యాఖ్య.

క్షును చలియించినరీతిగ, నమరె మహార క్షస్త్రిఁ ♦ నబ్దము గురిసెన్. 33౪ 4246
 క. తురగములు త్రోవలోపలఁ జరియించుచుఁ గూలఁబడె ధ్వజంబులతుది వ్రా
 లె రయంబున గ్రద్దలు భీ, కరముగ నశుభముగ వంచకప్రజ మఱిచెన్. 3౪౪
 నీ. దనుజేంద్రువామనఁయన మిదరెను వివర్ణంబయ్యె మోము స్వరంబు తన్గె;
 నందుండి రావణుఁ ♦ డనిజేయ వెడలంగ నంతంబు నూచించునట్టి చిహ్న
 ము లివి తోచెను సభంబుననుండి నిర్వాతసమునిస్వనంబయి ♦ చాల వెల్లు
 నుల్క క్రిందను బడె; ♦ నుగ్రంబుగానశుభమునుదెల్పుచునుగృధ్రములుకూసె

తే. వానితోఁ గూడి యఱచెను ♦ వాయసములు;

కాలచోదితుఁ డగుట నీలిలఁ దనకుఁ

గనఁబడిన దుర్నిమి త్తమ్ములను దలంప

కతఁడు మోహంబునకొ మ్మతిసంద వెడలె. 3౪౪

4248

క. బలశాలురైన యాదను, జలరథఘోషమును వినుచు ♦ సారిదిఁ బ్రవగనే
 నలు యుద్ధము చేయంగా, నిలిచెను; దనుజాఘకీశఁనికరము లంతన్. 3౯౪

క. ఇతరేతరజనుకాంక్షల, నతికోపంబునఁ బరస్పరాహ్వయముల ను
 ద్ధతిఁ బిచ్చుచుఁ దుములంబుగ, జతనముమీఱంగ రణము ♦ నల్పఁ గడిమిమై.

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటఁ గ్రుధం గొని వానరసేనఁ జొచ్చి కాం
 చనమయబాణజాలములఁ ♦ జయ్యన వైచుచు భూరిసంగరం
 బొనరిచె; రావణుండు బలమొప్పుగ నప్పుడు కొంతమందిశీ
 ర్షనికర మట్టె త్రుంచఁ బట్టఁజొతిశరంబులు వైచుచుం గడున్. ౪౨ 4251

తే. కొంతమందిని మార్కొనఁ గుండె లట్టె

నదరిఁ గొట్టెను గొంపఱి ♦ గదిసి చెవులఁ

దెగఁగఁ గొట్టెను; రావణుఁతీక్షణనాయ

కములఁ గొండలు పనచనుల్ ♦ కదల లేక. ౪3

4252

నీ. ఊర్పులనైన దాఁరొగిఁ బుచ్చఁజాలక హతులైరి కొందఱి యాహవమునఁ
 బ్రక్కలు పోవంగఁ ♦ బడిరి, కొండఱిశలల్ భిన్నంబులయ్యె నావిశిఖితతులఁ
 గన్నులు పోయె నఁక్కపులలోఁ గొండఱి; కొంతరావణుఁ డాజి ♦ సరదమెక్కి
 యుండి యేదిక్కున ♦ కుదుకోపమునఁ గనుల్ త్రిప్పుచు నేగునో ♦ తివ్రనాయ

తే. కముల వైచుచు నందందుఁ ♦ గలుగు కవులు

తచ్చరావళి వేగంబుఁ ♦ దారుసైనఁ

బాలకయె పౌరుషము వీడి ♦ సత్వరముగఁ

బాటిపోయిరి రాక్షసుల్ ♦ పక్కున సగ. ౪౪౪

4258

దొంబదియాఱవసర్గము సంపూర్ణము.

౯౭ - వ సర్గము.

శుక్ల విరూపాక్షుండు సుగ్రీవునిచే నీర్లుట. శుక్ల

- క. దనుజేంద్రునిచే నత్తటిఁ,దనువులు తెగి యందు నందు ♦ ధరఁబడియుండం
గను యుద్ధభూమి యెల్లను, వనచరశవములను నిండి ♦ భయదంబయ్యెన్. ౧
- క. శలభంబులు దీప్తుండగు,జ్వలనుని సైఁవంగ లేని♦చందంబునఁ గోఁ
తులు తాళఁగఁ జాలని య,పులలాశనుతీవ్రశరజివము నోర్వకయే. ౨ 4265
- క. పరుగె త్తిరి; మఱియును వన,చరు లానిశితాంబకములఁ ♦ జయ్యనఁ దనువుల
పరివీడితంబు లొటను, బరుషములగు వీతిహోత్తుఁజ్జ్వలలగుములున్. ౩౪
- క. తనువులఁ గాల్పఁగఁ బఱచెడు,వనఁజములరీతి సైఁవంశలనుపడమి ని
స్వనములతోడం బాటిరి; ఘనమేఘంబులను దోలు ♦ గాలివడుపునన్. 3౪
- తరల. దనుజనాథుండు కీశసేనల ♦ చారుణాంబకసంతతిఁ
బెనురణంబునఁ జిమ్మినైచుచు ♦ వేగమే చనుచుండె; నా
దనుజవీరుండు వానరాళిని♦దానినిఁ బొలియించుచున్
జని త్వరన్ రఘురామచంద్రుని ♦ సన్నిధానముఁ జేరఁగన్. ౫ 4268
- తరల. అనిమొనం బ్రవగేంద్రు లీవిధి ♦ నద్యుతంబుగ భంగముం
గనుచుఁ బాటుచునుంట నంతటఁ ♦ గాంచి గుల్మమునన్ సుషే
ణుని దగన్ నియమించి సూర్యతఃసూజఁ డెల్లరు నద్యుతం
బును గనన్ రణముం బొనర్పఁగఁ ♦ బూనె నెవ్వుడి గోరికన్. ౬ 4269
- క. తనసాటి విక్రమాదులఁ, గనినసుషేణునిని బలముఁ ♦ గావఁగ గుల్మం
బున నునిచి పాదపముఁ గొని, చనియెన్ సుగ్రీవుఁ డరి యెఁసంగెడుక్షీతికిన్. ౭
- క. హరినాయకునిన్ యూధే,శ్వరు లంతటఁ దారె యుద్ధఃసాధనముల నా
తరుణమున నీయఁ బెనుభూ,ధరముల వివిధ ద్రుచుములఁ♦నగఁ గొనిత్వరఁగాన్.
- ఆ. పార్శ్వవృష్ణములను ♦ బలములతో వెంబ
డించి చనిరి; కడుఁ గ♦డింది మెఱయ
నాహరీంద్రుఁ డదృఘఃతాంగబలమ్మున
నార్చుచున్ మహాసుఃరాళి నపుడు. ౮ 4272
- క. అనిమొనఁ గూల్చుచు సుత్తను,దనుజులపయి కడరె; సంత ♦ చారుణరూపం
బునఁ దగు నాసుగ్రీవుం, డనిలుండు విలయమునఁ బెద్దవగు వృక్షములన్. ౯౪
- క. ధరఁబడఁ గూల్చెడురీతిని, సరివైరులఁ బిండిచేసె; ♦ నటవిఁ బతంగో
త్కరములపై మేఘము ప్ర,స్తరవృష్టిని గురియునట్లు♦దనుజావళివై. ౧౦౪
- *క. గిరివృష్టిని గురిపించెను, హరినాయకుఁ; డంతఁ గపివఃరాధీశ్వరుఁ డ
క్కరణిఁ గురిపించువృష్టిని, ధరణిధ్రము లశనిహతిని ♦ దగఁ బగులుక్రియన్.

- క. దనుజులశీర్షంబులు తు,త్తునియలుగాఁ బగిలి ధరణిఁ ♦ దోడనె వ్రాలెఁ;
దనుజబలంబులు చయ్యన, వనచరపతిచేత నట్లు ♦ భగ్నము లగుచున్. ౧౨౪
- ఆ. హింస నొంది యఱచి ♦ యేమియుఁ బ్రతిచేయఁ
జాల కెంతో యూర్తి ♦ సంక్షయంబుఁ
గాంచుచుండుటయును ♦ గాంచివిరూపాక్షుఁ
డని సహింసరాని ♦ యట్టి ధనువు. ౧౩ 4267
- క. అనువునఁ గైకొని నామంబును బల్కుచు రథమునుండి ♦ పాలుపగు వేగం
బున దుమికి గజస్కంధంబు నెక్కె; నారథికివరుడు ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.
- చ. ద్వీరదము నెక్కి నిస్వనము ♦ భీమముగాఁగ వినంబడంగ నా
హరులపయిం జనెం ద్వీరగ; ♦ సంత నతండు చమూముఖంబునన్
బరఁగెడు వాలితమ్ముఁ గని ♦ నై జభయంకరభూరిమార్గణో
త్కరమును వైచి దిక్కులకు ♦ వర్లు సురారుల భీతిఁ బాపుచున్. ౧౬ 4269
- తే. తృప్తిఁ గలిగించి నిలిపె; గఃపీంద్రుఁ డట్లు
లవ్వీరూపాక్షుతి వ్రబాణాళి నొచ్చి
యధికకోపంబు నొందుచు ♦ సతినె జంప
మనమునఁ దలంచె; సంత నఃప్వనచరపతి. ౧౭ 4270
- క. శూరుఁడు లత్యము మీఱఁగ, వైరిం బ్రహరించునట్టివాఁడౌట మహా
భూరుహమును బెకలించియె, యారాక్షసుపైకి నడరి ♦ యాగజముఖమున్.
- క. పరికించి దాన మోఁదెను; గరివర మది ప్రేటువడుచుఁ ♦ గార్దుకమాత్రం
బరుగుచు వెనుకకు నచ్చుటఁ, గరమార్పుచుఁగ్రిందఁబడియెఁగవళిపడుచున్.
- ఆ. అంతవీర్యచంతుఁ ♦ డావిరూపాక్షుండు, ధరణి వ్రాలినట్టి ♦ కరిని డిగ్గి
జవముమీఱ వృషభఁచర్మము ఖడ్గంబుఁ, గై గ్రహించి వైరికిడకు నిగిడి.
- క. స్థిరముగ నిలువంబడు నా,హరివరుపై కరిగి యట్టె ♦ యతిభీతునిగాఁ
గరమొనరించెడలాగున, సరిగెల్ లఘువిక్రమమున ♦ నారవినుతుఁడున్.
- చ. దనుజుఁడు పైకి వచ్చుటకుఁ ♦ దా నుడిఁ గోపమునొంది భూరిమే
ఘనిభ మహాశిలం గొనుచుఁ ♦ గ్రన్నన వేసెను వానిపైస; నా
దనుజవరుండు విక్రమము ♦ తద్వయఁ గప్పడవచ్చుచున్న యా
ఘనశిలఁ గాంచి వేతొలఁగి ♦ ఖడ్గముచేఁ బ్రహరించె నాతనిన్. ౨౩ 4275
- మ. బలవంతుండగు రాక్షసేంద్రుఁ డలుకం ♦ బాటించి ఖడ్గంబునుం
దలపై వైవఁగ దాని దెబ్బకు ముహూఃర్తం బామహావిగుఁ డా
యిలపై వ్రాలినరీతి మూర్ఖుఁ గని యఃశ్లే తేచి వేగంబ దో
ర్బల మొప్పారఁగ నమృహాహతమునం ♦ బ్రారంభ మేపారఁగన్. ౨౪ 4276

ఆ. ముష్టి నలవరించి ♦ దుష్టరాక్షసువక్ష, చుందుఁ బొడిచె; దాన ♦ నతఁడు కోప
మొంది తీక్ష్ణధార ♦ నొప్పు నాయశిచేత, వనచరేంద్రుఁడవఁమును రణమున.

క. తునియలుగాఁ బడవై చెను, ఘనమగునావ్రేటునకు నిఁకామం బాత్రిం
గని నుగ్రీవుఁడు చరణము, లను జాఁచుకొనుచును బడె నిఁలానలిమిఁదఁ.

చ. ధరఁబడి వేగ లేచి కపిఁశల్లజఁ డాకులిశంబువంటిదా
కరతలనంప్రహారమున ♦ గాఢరవంబును గల్లఁ గొట్టఁగా
సురరిపుఁ డట్లు లాకపియు ♦ శూరతఁగొట్టిన దెబ్బ నెట్టులో
నిరుపమకత్తిఁ దప్పనటు ♦ నేర్పునఁ జేసికొనెన్ రయంబునఁ. ౨౮ 4279

తే. ఇట్లు తప్పించుకొని యతఁ ♦ డేపుమీఱ
వనచరేంద్రునితోమ్మును ♦ గని పిడికిటఁ
బొడిచె; నవ్వానరేతుఁడు ♦ పిడికిటఁ బొడు
వగను దప్పించుకొని వాఁడు ♦ బదులు తన్ను. ౨౯ 4280

సీ. ప్రహరింపఁగాఁ గని ♦ సరమకోపంబున నాతఁ డేమఱియుండు ♦ టరసి యట్టె
తన పెద్దయఱిచేత ♦ దనుజభాలంబునఁ దగునస్థిపైఁ గొట్టె; ♦ దనుజఁ డంత
వజ్రనన్నిభమగు ♦ వైరితలప్రహారమునకుఁ బ్రస్తవఁణముననుండి
జలము న్రవించెడు ♦ చందంబునఁ నల్ల గ్రక్కుచు రక్తసిఁ క్తతనుఁ డగుచు

ఆ. ధరణిఁ సూలె; నిట్లు ♦ తనురంధ్రములనుండి
రుధిర మట్టె గాఱ ♦ రోషయుక్తిఁ
గనుల వేగ త్రిప్పుచును నోట నురుగులు
వెడల నల్లఁ దోఁగి ♦ పుడమినఁ బడి. 3౨ 4281

క. తనవికృతపుఁగన్నులు మఱి, మును వికృతంబులుగ నొప్పుచుండఁ భీతిం
గనఁ జేయునట్టి దనుజుని, గని రుథయుబలమ్ములందుఁ ♦ గలవారెల్లఁ. 33

క. అరియైన విరూపాక్షుం, డురువేదన నెగిరిపడుచు ♦ సురీప్థిపై
నిరుప్రక్కలఁ బొరలుచును రుధిరమున ముగ్ధుచును విన మఁదింగృహగలుగఁ.

క. ధ్వనిచేయుచుండఁ గాంచిరి, వనచరు; లారీతిఁ బ్రకటఁబలములఁ దగునా
దనుజకప్పెన్యజలనిధు, లనుపమగతి నొకటినొకటి ♦ నని మార్కొనుచుఁ.

క. చెలియలకట్టల మీఱుచుఁ, జలమున మార్కొన్న భూరిఁజలరాను లనఁ
గలగుండుపడుచు నార్పులు, చెలఁగఁ బవరంబు నట్టె ♦ చేసె గడంకఁ. 3౫

క. హరిపతియు విరూపాక్షుని, నురుబలునిం బొలియఁజేయ ♦ నుబ్బుచుఁ గని యా
హరిసేనలు దుఃఖంబున, సురవైరులుఁ బొరుషములు ♦ సొరిదిఁ జెలంగఁ.

ఆ. గట్టు పొరలి వచ్చిఁనట్టి గంగానైవాహము విధంబుతోఁప ♦ నట్టె పొంగి
యొగిఁ బరస్పరంబు ♦ నుద్ధతి మీఱంగఁ, బోరి రాత్మవిజయఁములను గోరి.

తోంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౮ - వ సర్గము.

అంతా సుగ్రీవుడు మహాదరుని బరిహర్చుట. అంతా

- క. పెనుసంగరమున నయ్యెడి, వనచరదనుజులభటాలి ధ వారక యెండ్రిం
టిని జంపుచునుండఁగ జనమున వేసవి సరసువిధమున ఊఁగించెన్. ౧
- చ. తనబలముల్ ఊయింపఁ గని ధ దానవనాథుఁడు రావణుండు నె
మ్మనమున నాభటాధిపతిమండనుడైన విరూపనేత్రుఁ డా
వనచరనేతచే బడుట ధ వారినికోపము రెండురెట్లుగాఁ
గనఁబడ నుగ్రుండయ్యెఁ; గపిఁకాంతులు పౌరుష ముల్లసిల్లఁగాన్. ౨ 4289
- చ. బలములనెల్లఁ జంప నవి ధ ప్రక్షయముగ గనుచుంటఁ గాంచి యా
బలుదురమందు దైవము విఘ్నర్యయమై తనపట్ల నుంట ని
మ్ములఁ దలపోసి చింతిలుచు ధ మ్రోలఁ జెలంగుచు శత్రుహంతయై
ఖలుడగు నన్మహాదరుని ధ గర్వయుతుం గని పల్కె నివ్వధిన్. 3౪ 4290
- క. వీరా! గురుతరబాహూ, ఘోరంబగు నిట్టితఱిని ధ గోరిక విజయం
బారూఢిఁ గాంతు నన నా,ధారము నీవనియె నమ్మఁదగు నట్లగుటన్. ౪ 4291
- క. అరిసేనలఁ బొలియించుచు, బరాక్రమముఁ జూపవయ్య ధ భర్తముణము ని
త్రుణమునఁ దీర్చుకొనుటయె, సరియగు నొనరింపుమిపుడుఁసంగరముఁ గడున్.
- చ. అన విని రాక్షసేంద్రుడగుఁనట్టి మహాదరుఁ డట్లయంచు న
వ్వనచరసేనలో మిడుత ధ వహ్నిని జొచ్చెడురీతిఁ జొచ్చె; నా
ఘనబలుఁ డుగ్ర తేజమునఁ ధ గ్రాలెడువాడయి పొల్పుచుంట నా
తనిపలు కాదలం గొని నిఁతాంతము నీవయవరాక్రమంబుచే
తను బురికొల్పఁగాఁ బడుచు ధ దారుణయుద్ధ మొనర్చె వారితోన్. 2 4293
- చ. హరులు మహాబలాఘ్నలు భయంకరరాక్షససేనఁ జొచ్చి ప్ర
స్తరముల గొప్పవానిఁ గొని ధ దానవుల్ వధియించి; రంత సంగ
రమున నన్మహాదరుఁడు ధ గాఢతరక్రుధఁ బూని యట్టె క
ర్పరనువిభూషితాంబకనఁమూహములం బరఁగించి పూనికన్. ౮౪ 4294
- క. వనచరులపాణిపాదము,లను దొడలను నటికే యయ్యిఁలాస్థలి నించెన్;
దనుజాంబకార్ధితాంగులు, వనచరు లొకకొంతమంది ధ భయపడి పెలుచన్.
- తే. దెసల కేగిరి; కొందఱు ధ వెన నధిఁతి
నాశ్రయించిరి; కవులపైఁనయములు భంగ
మొంది పాటుటఁ గాంచి యత్యుగ్రుఁగుచు
నర్కసుతుఁడు మహాదరు ధ నచటఁ జూచి. ౧౧ 4296
- క. గురు తేజము పొంగఁగ నా,చురిని వధింపంగఁ బూని ధ యవసీధర మ
ట్లుగుతరమగుఘోరప్ర,స్తరమును గొని దానివైచె ధ దానవుపై నన్. ౧౨

క. తనపైకి రయముమీఱఁగఁ, జనుదెంచెడు శీలను దానిఁ ♦ జక్కం గని యా
దనుజుఁ డసంభ్రాంతుండై, కననై నఁ దరంబుగాని ♦ ఘనశీలఁ గడఁకఁ. ౧౨౪

క. శరములఁ ద్రుంచెను; నటవ్ర, వ్రరమది యాదనుజశరహాతంబయి పడియెఁ
ద్వారఁ దునియలు వేయిగ నటఁ, గరమరుదుగ గ్రుద్ద లెల్లఁ ♦ గళవళపడుచుఁ.

ఆ. చెదరినేలపై నఁ ♦ జేర వ్రాలెదురీతి;

నట్లు ప్రక్కలైన ♦ యాశీలఁ గని

యర్కతనయుఁ డుగ్రమగుకోపమును బొంది

యనిమొనఁ మహీరుహంబుఁ బూని. ౧౨౪

4800

చ. కరములఁ బెల్లగించి యల ♦ కర్బురుపైఁ బడనేసె, శూరుండై

వరపురనాశకుండగుచు ♦ భాసిలునట్టి మహోదరుం డొగిఁ

శరములఁ దానిఁ ద్రుంచె నిటుసాలము భూమిఁ బడంగఁ గాంచి యా

హరిపతి క్రుద్ధుండై పరిఘ ♦ మయ్యవనిం బడియుండఁగాఁ గనెఁ. ౧౨ 4801

క. కని దీ ప్తంబగు పరిఘంబును దానిఁ సంగ్రహించె ♦ పూనికమీఱం

దనకరలాఘవమును నా,తనికిం జూపుచును వేగ ♦ దానిచివరచేఁ. ౧౨౪ 4802

క. తురగవరంబులఁ గూల్చెను; నురవైరి మహోదరుండు ♦ శూరుం డగుటఁ
దురగవిహీనంబగునా, యరవము దిగ నుటికి క్రుద్ధుండై గవఁ గొనియెఁ.

క. పరిఘగదాయధకరు లా,యిరువురు మెఱపులను గూడి ♦ యెనఁగుఘనము ల
ట్లురుజవమునఁ ద్రిప్పుచు సం,గరమున గోనృపములట్లుగా గర్జిలుచుఁ. ౧౩

క. తలపడి; రంత మహోదరుఁ, డలుకఁ రవికాంతిఁ బోలి ♦ యలరుగదను ని
మ్ముల వైచె నర్కజునిపైఁ, బలశాలి హరిశ్వరుండు ♦ భయదంబగుచుఁ. ౨౦

క. తనపైఁ బడఁగఁ వచ్చెడు, దనుజమహాగదను జూచి ♦ దారుణరుషచే
గను లెఱుఁబాఱఁ బరిఘంబు నెత్తి యాగదను దానఁ ♦ బొంగుచుఁ గొట్టెఁ.

క. ఆరెండు పరస్పరమును, దారుణముగఁ దాఁకి పగిలి ♦ ధరణిం బడియెఁ;

భూరితరతేజఁ డాకపి,వీరుం డెల్లడలఁ గనకవేష్టిత మగుచుఁ. ౨౨౪ 4807

తే. ఘోరమును నైన మునలంబు ♦ ధారణి నట

నాయసంబయి పడియుండ ♦ నపుడు గాంచి

దాని గ్రహించె; నిట్లు లాతండు దాని

గొని మహోదరుపైన వైచెను గడంగి. ౨3౪

4808

క. దనుజుడు వేరొకగద నా,ననవరపతిపైన వైచె ♦ వసుధంబడె రెం

డును బిట్టుదాఁకి యవియును, దునకలుగా నగుచు; నంత ♦ దోర్బల మలరఁ.

నీ. ఆయుధావళులెల్ల ♦ నవ్విధిఁ జెడిపోవ వారలిద్దఱు మండు ♦ పహ్నియుగము

వలెఁ దేజమున నొప్పియలఘముఘటలఁబట్టి మార్కొని రిప్పునఁమరమునందు

నవజయ మెఱుంగక * యరిజనపరితాపకరులగు వార లిద్వరును దాకి
తన్నుచుఁ బలుమాటలు దారుణధ్వను లొప్పఁజేయుచు మఱి యటచేతులూని
చఱచుచు నిద్దఱు * త్కౌస్తలిఁ బడి నేగ పైకిలేచుచుఁ దమబలముల కొలఁ
తే. దినిగఁ బ్రహరించుచు * మఱియును భుజముల
నెత్తి విసరుచు శ్రమమొంది; * రత్తటి గురు
జవమునం బొల్పు రాక్షససత్తముండు
చెంత నిల నున్నఖడ్గంబుఁ * జే గ్రహించి. ౨౮

4310

క. పలుకయును జేతఁ గొనుచు, నలఁపడఁగా దనుజు మీఱఁదగువేగంబుం
గల నుగ్రీవుం డచ్చటి, పలుకయు ఖడ్గంబుఁ గొనియె * బరవన మలర. ౨౯౫
క. భండనకాస్త్రంబునఁ గడుఁబండితులౌ వార లుబ్బువర్ధిలఁ గా ను
ద్దండతరాను నెత్తుచుఁ, జండతరక్రోధ మొప్పు * స్వసములు నిగుడ. 3౦౫
క. ఇరువురు తలపడి; రవుదొం, ఛోరులపయిం గ్రోధమాని * యొగి గెలువఁగనా
తురపడుచు శీఘ్రగతులం, బరఁగుచు సవ్యాసనవ్యభంగిఁ దిరుగుచు.
క. తలఁపడి పోరిరి; శూరుం, డలఘుజవుండైన రాక్షసాభిఘ్నండు వాఁ
డలరుపరాక్రమఘ్నండై, చెలఁగుచు దుర్మతియె గానఁ * జిత్తవికృతిచే.

* తే. అప్పు డరిచేతిచర్మమునందుఁ జిక్కు
కొనఁగ ఖడ్గము వైచె; నాదనుజుఁ డంత
దనదుఖడ్గంబు డాలునఁ * దగిలియుండఁ
బట్టి లాగుకొనుచునుండ * వనచరసతి. 33

4315

క. కని యంతరమును ఖడ్గంబునను శిరస్త్రాణయుక్తమును గుండలకాం
తినిచయరమ్యమునగు నా,తనిశిరమును ద్రుంచె జాలఁధైర్యస్ఫూర్తి.
చ. తలదెగి నేలపై దనుజతల్లజుఁ డిత్తటి వ్రాలఁ గాంచి యా
బలములు నిల్వకే సరుగువాతె; మహోదరుని వధించి దో
ర్బలమున నొప్పు కీశపతి * భవ్యమతి భటయుక్తుడౌచు ని
స్తులరవ మొప్పు జేసె దమితో దళకంధరు డద్ది చూచుచు. 3౫౫ 4317
చ. మనమునఁ గ్రుద్ధుండయ్యె రఘుచుండనుఁ డాత్మ ముదంబుఁ గాంచె నా
దనుజులు దీనచిత్తులయి * తద్దయు మోములు తెల్లనై భయం
బున మనముల్ తపింపఁగను * బోయిరి; భూరిధరైకభాగ మొ
య్యనఁ బడఁ జిచ్చినట్లుగ మహోదనుజుం బడఁగూల్చి ప్రీతుడై. 3౭ 4318
చ. పనచరసేనయం నవుడు * భానుడు స్వప్నభ సప్రభృష్యుడై
కనఁబడురీతి మిక్కిలియుఁ * గాంతియు లక్ష్మీయు వెల్ల రాజిలె;
వనచరనాథుఁ డంత మతివై భవయుక్తుడు సంగరాంగణం
బున విజయంబు నొంది సురపూగము సిద్ధులు యక్షులూదృతి. 3౭౫ 4319

- సీ. ఆసుహాసార్కృష్టః షయ్యననున భల్లూకపతిజాంబవంతుని ♦ బాణములను
 మూడింట నురుగ్తు ♦ మను నొప్పిగానేసి యాగవాత్యునిఁ బెక్కు ♦ లమ్ములేసి
 నొప్పించె; నయ్యిగ్గు ♦ రప్పుడు శిరివీడితాంగు తొటం గాంచి ♦ యంగదుండు
 చాలఁగ్రోధంబున ♦ సాధ్యనకరమగు పరిఘంబుఁ గైకొనె; ♦ బటుజవంబు
- తే. గలుగునావాలికొడుకు మిక్కిలియుఁ గోప
 మూని యాతనిఁ జంపెడు ♦ నూహ చెలఁగ
 నతఁడు దూరంబునందుంట ♦ నర్కకిరణ
 ములువలెం దగు పరిఘంబు ♦ బలముపొంగ. ౧౮
- 4391
- క. కరముల రెంటిం దిప్పుచు, నురుగతిఁ బైబడఁగవైచె; ♦ నురుబలుఁడగు నా
 హరివసుండు త్రిప్పివై వఁగఁ, బరిఘం బది యతనిఁదాకి ♦ పటురయ నులర్క.
- ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యంబకయుతధను, గ్వరముఁ దచ్చిరత్న ♦ మునునినాద
 మడర భూమిఁ బడఁగ ♦ నత్తఱి జేసె; నంశటఁ బ్రతాపశాలి ♦ పటుబలుండు.
- క. ధీరుఁడునగు నంగదుఁ డవు, డారాక్షసుఁ జేర నరిగి ♦ యతివేగమునఁ
 భూరితరక్రధ దానన, వీరునికుండలవిలాస ♦ వితతశ్రుతులర్క. ౧౯
- 4392
- క. కని తన్నులంబునఁ దలమునఁ జఱచెను; దీప్త వేగ ♦ మునఁ బటుతేజం
 బున నొప్పునుహాపార్శ్వం, డనుమనుకోపమున మెఱసి ♦ యాతురపడుచుఁ.
- క. కరమున నొక్కట ఘనతర, పరిశ్వధము సంగ్రహించె; ♦ బ్రతిదివసం బా
 దరమునఁదైలముపూయుటఁ, గిరమునుహాస్వచ్ఛనుగుచుఁ ♦ గాంతిఁజెలఁగుచుఁ.
- క. గిరిసారముట్లు దృఢమై, పరఁగ మహాపార్శ్వం డెట్లు ♦ పటుకోపమునఁ
 హరివరువై వైచెను నా, పరిశ్వధము సవ్యబాహు ♦ ఫలకముఁ దగులర్క. ౨౦
- ఆ. వాలికొడుకు లాఘు ♦ వంబున నాదెబ్బ
 నట్టె కోప మూని ♦ యవుడు తనకుఁ
 దగులకుండునట్లు ♦ తప్పించుకొనియె; నా
 యంగదుండు వీరు ♦ డెతులబలుండు. ౨౧
- 4393
- క. జనకునిరీతిఁ బరాక్రమ, ఘనుఁడునునై తనరుచుండుఁ ♦ గావున వజ్రం
 బును బోలి కతిసమగు ముప్పిని గైకొని యట్టె త్రిప్పి ♦ చెచ్చెఱి దానిఁ. ౨౨
- ఆ. మర్కవేత్త గాన ♦ మనుచాశనునివత్తు, మునకు నంతరమున ♦ ఘనకులిశము
 వంటి దానఁ బొడిచె, ♦ బవరంబునందందు, నతనిపోటుచేత ♦ నసురగుండె.
- క. త్వరగాఁ బగులఁగ నాక, గ్నగుఁ డెనువుని విడి ధరణి ♦ బారలెను; బిదపఁ
 బరిమాకులమై యాతని, వహుధిని యుఁ బాఱఁ జొచ్చె ♦ భయముగదరుటఁ.
- క. అనిని నుహాపార్శ్వండు న్ముతఁ, గన రావణుఁ డాత్మగ్రోధ ♦ కలితుండయ్యె;
 వనపరు లప్పుడు హర్షం, బున బురుజులతోడ ద్వార ♦ ములతో లంకఁ. ౨౩

ఆ. వగులఁ గొట్టునట్లు ♦ పటుసింహనాదముల్, చేసి రచునట్లు ♦ జన్మతోడ
సంతసమున నార్పుచుండునం; దరు, వాత సమరనాథఁడై యవుడు.
క. దనుజులు కవులును గావించిన సింహరవంబును విని ♦ చెలఁగెడుకోపం
బున మరల నభిముఖుండై, యనిసేయఁగ నిలిచె ధైర్య ♦ మధికముగాఁగఁ.

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - వ సర్గము.

❧❧❧ రామరావణమహాయుద్ధము. ❧❧❧

సీ. అమృహాసంగరఁమందు మహాబలుండయి వీరుఁడగు విరూపాక్షుఁ డవల
నమృహాదరుఁడు మహాపార్శ్వ యును హతులగుటయుఁగనిరానఁజానుదండు
మిగులఁ గ్రుద్ధుండయిమించెడు కడఁకతో సరదంబుతోఁబ్రమాఁయనుచుసార
థిని హెచ్చరించి యిట్లనిపల్కె వానితో; నారాము సతనిసహజని బొంది
ఆ. నిహతులై న మంత్రినికరముయొక్కయు, ముట్టడింపఁబడినఁయట్టిపురము
యొక్కదుగిభములను ♦ నుక్కడఁగించెద; స్థిరపదంబు నేను ♦ జెందువాఁడ. 3

సీ. *వై దేహిపుష్పసత్పులమయి సుగ్రీవజాంబవత్కుముదులు ♦ సాధ్వినకర
విక్రమాఘస్త్వల గాఁగ ♦ వెలయుమైంపద్వివిదాంగద సశసుషేఁజానిలసుత
గంధమాదను లన్యఁకపులు ప్రళాఖలు గలదియౌ రామవృక్షంబు సుమ్ము
దాని కాధారమై ♦ తనరుళాఖాదుల ఖండించువాఁడ సంగరమునందు
శ్రీ. ననుచు సతిరథవర్వఁడై ♦ యలగురావ, జానురుఁడు రథవరమున ♦ పఖిదిశలఁ
బ్రతిరవంబులు వుట్ట జఁవమునఁ జోయె, వైరి యగురామచంద్రునిశ్రేరసంత.
క. ఆనిన్వసమున శైవలి, నీనికరగిరీంద్రవిసినఁనియతగజకిటి
త్వేనాథముఖమృగాన్వితమై నిఖిలధరాతలంబు ♦ నందెఁ జపలత్. 2 4347

క. దనుజేంద్రుఁ డంత ధయదం, బనూనదారుణమునౌచు ♦ సరిమృత్యువునై
తనరెడుతామసనామక, ఘనాస్త్రమును వైవ నద్ది ♦ కాల్పెం గవుల. 24

క. నలుఁగడలం ద్రెల్లిరి వా, రలు; బ్రహ్మయఁ దానె మున్వీరమయి చెలఁగుదా
నిలలిక నిర్మించెను నిన్తులమగు దానిక వహించుచొప్పు కలుగమి. ౨4

ఆ. భంగమొంది కవులు ♦ పాఱఁగా ఘోరర
జంబు గలిగె; నిట్లు ♦ సకలకవులు
తచ్చరాళిచేతఁ ♦ దాగు భంగము నొంది
యుండఁ గాంచి రాఘవ్రుండు కడఁగి. ౨4

4850

* రామవృక్షం తతో హన్తి కీతాపుష్పఫలప్రదమ్, ప్రళాఖా యస్య సుగ్రీవో జాంబ
వాన్ మమదో నశః, మైందశ్చ ద్వివిదశై స్స-ఆనిమా. ఇచ్చట వాస్తవార్థము సుగ్రీవాదులగు
ప్రళాఖలఁ బోలియించెదననియు రామవృక్షము ముక్తిఫలప్రదమనియు రావణునిభావమనిమహా
శ్వరతీర్థులు.

క. అనికా నన్నద్ధండ,య్యెను; రాక్షససింహుఁ డంత ♦ నెల్లకపిబలం
బును బాఱఁదోలి యపజయ,మన నెఱుంగని రాముఁగొంచెన్ త్రుణమునన్.

క. అనుజాండగు లక్ష్మణుతో, మును దివిని నువేంద్రుఁగూడి ♦ మొనయు శచీనా
థునిపోలిక మెఱయుచుఁ బెను,ధనువును గైఁదాల్చి నిఖిలధిస్సుహరుండై.

తే. అంబరంబును నొఱసెడునట్లు లొప్పి

కమలపత్రాయతాక్షుండై ♦ కడువిశాల

బాహువులతోడ తాజులువాని నచటఁ

గనియె; సంత మహాతేజఃమున వెలుఁగుచు. ౧౨౪

4858

క. గురుబలుఁడు రాముఁడు సహో,దరుఁడగు లక్ష్మణునిగూడి ♦ తత్కృపు లటు సం
గరమున భంగము నొందుట,నరగున రావణుఁడు పైకిఁజనువెంచుటయున్.

క. కని చిరకాలమునకు నా,తనితో సంగరము గల్గె ♦ దన కనుహర్షం
బునఁ జాపసుధ్యభాగం,బును గరమునఁ బట్టి వేగమునఁ బృథుధనువున్. ౧౨౫

ఆ. తివిచి యాకాశోరఃపమున నిలన్లెఱ, బగులఁ జేయునట్లు ♦ పటుగుణంబు
లాగుచుండె, నష్ట ♦ జాగుసేయక దాన,వాధిపాంబకముల ♦ నర్కకులుఁడు.

క. పెనుగుణమును మ్రోయించుట, సనూనముగఁ గల్గినట్టి ♦ యారవమునకే
దనుజులు కోఁతులు నందలు,గను నుడసిరి; రాజనుతయుఁగళరపథమునన్. ౧౨౬

తే. రావణుఁడు నిల్చియుండ దర్శమునఁ జంద్ర

భాస్కరులచెంతనున్న స్వగ్భాచునట్లు

లలరె; లక్ష్మణుఁ డాది నాఁయసురవరుని

బలము తెలియఁగవలెనంచుఁ ♦ దలఁచి వేడ్క. ౧౨౭

4859

క. శితశరములతోఁ బోరఁగ, మతిలో నూహించి పెక్కుమాటలు గుణము
ద్ధతి లాగి యగ్నిశిఖిల, ట్లతిదారుణములుగు పెక్కులమ్ములు వైచెన్. ౧౨౮ 4860

చ. ధనువును బూని లక్ష్మణుఁడు ♦ దారుణశాతశిలీముఖంబు లే

సిసతఱి నే నుతేజమును ♦ జెందినరావణుఁ డాకసంబునం

దన మరలించెఁ దీక్ష్ణునగు ♦ తూపుగమిం బరఁగించి; యాతఁడున్

దనదగుహ స్థలాఘవము ♦ తత్కృమయంబునఁ జాపుచుం దమిన్. ౧౨౯ 4861

తే. లక్ష్మణునితీవ్ర,బాణజాలమున నొక్క

శరము నొకటను మూఁడగుసాయకములఁ

ద్రిశరముల సంబకములఁ బడిం బడింట

నిట్లు ఖండించె నవ్వాని ♦ నేవుమీఱ. ౧౩౦

4861

క. అని జయశీలుఁడు రావణుఁ, డనుపమతత్పాయకములు ♦ నన్నింటిని వే
తునుముచుఁ దనునొక్కటి సోఁ,కనియట్లు లొనర్చి యతనిఁగాదనిత్వరతోన్.

క. గిరివలె నిశ్చలుఁడగురఘు,నరుమార్కొనఁ బోయె; నిట్లు ♦ భాస్కరకులు మా

- ద్వరః బాలియించెడు రాముని, పరిసరమున కేగి క్రోధభారముచేతఁ. ౨౧౫
- క. అగుణాక్షుండై భూవర, చనువై శరవృష్టిఁ గురిసె; ♦ వైరివనుజభీ
కరచాపద్యుతదాగుణ, శరభాంలు నంచు లేక ♦ చనుదేరింగఁ. ౨౧౫ 4364
- క. కనుఁగొని నివంగయుక్తుం, బునుండి భల్లములఁ దీసి ♦ పూనికమెఱయం
గను నంతఁ గుపితములు భీ, తిని గల్లఁగఁ జేయునవియుఁ ♦ దీక్షితరములుఁ.
- క. ఘనకాంతుల మెఱసెడు నవి, యను బాములఁ బోలియున్న యుగ్రశరములఁ
దునిమెఱ భల్లంబులచే, దనశక్తి చెలంగ; భూపతల్లజుఁ డంతఁ. ౨౪ 4366
- క. దనుజోత్తము, రావణుఁ డా, జనపతి; వేవేగ వివిధశాతశరములఁ
గనలుచు మార్కొని నొంచిరి; జనపతివనుజాధిపతులు ♦ శౌర్యముసొంగఁ.
- సీ. అప్రతిహతులయి ♦ యాశుగ వేగముల్ వారించుచుం జిత్రభంగిఁ జాల
పర్యంత మలనటఁ ♦ బడలక నవ్యాపనవ్యసుండలములఁ ♦ జతురిమ తగఁ
జరియించుచుం బోరి; రిరువురుయముఁడునాతనిగర్వ మడచిన ♦ దర్పహరుఁడు
వోలె భయంకరులై లక్ష్మ్యశుద్ధుల శరముల వదలుచు ♦ సత్త్వరముగఁ
- తే. దలఁపడుచుఁ బోరుచుండఁగఁ ♦ దదవసరము
ననుఁ గనుంగొని భూతాళులును భయంబు
నొందె; వర్షర్షువునను విద్యుత్ప్రళతులఁ
గలిసి ఘనములు గ్రమ్మిన ♦ కరిణిదోఁచు. ౨౭౫ 4368
- క. సురపథమున నానావిధ, శరములు వడి నిండె; నాకసంబున బాణో
త్కరములు వ్యాపించుచు నంతరములు నందందునుంటఁ ♦ దదవసరమునఁ.
- తే. తగ గవాక్షము లలవరింపఁగఁ జెలఁగెడు
విధమునం జూడఁ దగియుండె; ♦ వేడివెలుగు
పల్చిమాశకుఁ జేరంగఁ ♦ బదపడి గురు
జలదములు లేచి నీటిధారలను గురిసి. ౨౮౫ 4370
- చ. ఘనమగుసంధకారమును ♦ గల్లఁగఁ జేసినయట్లు వారల
త్యవసమవేగవంతము లహార్యము లెంతయు దారుణాకృతుల్
చన ననుకూలమౌ పగిదిఁ ♦ జక్కనిగృధ్రపత్రపత్రముల్
గనఁబడుచుంటఁ బక్షుములు ♦ గల్గినవై సీశితాగ్రముల్ తగఁ. ౨౯౫ 4371
- క. తనరుశరంబుల వైచుచు, నని గాఢతమంబునఁ భయంకరసుగురీ
తిని గవ్వడఁగాఁ జేసిరి; మనుజాశనచునుజనాథుండను లంతఁ. 3౦ 4372
- క. ఇతరేతరపథకాంక్షలు, మతులం బర్యంగ వృత్తఁ ముఘువులు వోలెఁ
జతనంబుగఁ బోరాడిగ, నతిభయద మచింశ్యుగుచు ♦ నయ్యని తనరెఁ.
- తే. మఱి యనాసాద్యమై యుండె; ♦ మహితచావు
లఖలశస్త్రాస్త్రుకోవిదు ♦ లఖలశస్త్రు

విద్యోగిష్ఠులుగా వారు ♦ వెలయుచుంట

నని సమానంబుగా నుండి ♦ రంత వారు 3౨

4371

సీ. ఏయేవధంబున ♦ నేవున జరియించిరో యావధమునుండి ♦ యాయపార
జలధులనుండి శ్వేతనవజవంబునఁ దరంగములు లేచెడుభంగి ♦ కాండపంక్తు
లల్పై పర్వచునుండె; ♦ నంతట లోకవిద్రావణుం డగునట్టి ♦ రావణుండు
కరమున బాణమో♦క్షణము చేయుచు రాఘవునిలలాటంబునఁ ♦ బూని బాణ

ఆ. పంక్తి గాండనేసె; ♦ భయదరావణధను
ర్గళితకువలయాభ♦కాండపంక్తి
యదియు రాముశిరము♦నందు నాటిన నాతఁ
డొందఁడయ్యె వ్యథను ♦ డెంకనుందు. 3౫

4375

చ. గురుతర తేజమున్ రిపుఁగుండెలఁ జెండెన్ పీఠ్యమున్ నిరం
తర మురారుగాఘవుఁడు ♦ దారుణమై సిగురౌద్ర మంత్రముల్
వరుస జపించి యస్త్రమును ♦ బాగుగ రౌద్ర ము మంజుశేయుచున్
శరములఁ దగ్ధవంబులను ♦ జాపము లాగుచుఁ గోపయుక్తుడై. 3౬

4376

క. దినుజాధిపువై వై చెను, చనియాబాణములు భూరి♦జలకము నా నొ
ప్పిన రావణకవచవరంబును వై రివిభేద్యమును సమూహము గాంగఁ. 3౭

ఆ. తాఁకి తద్బలమున ♦ దానవునకు నించు, కంతయేని వ్యథను ♦ నపుడు కల్గఁ
జేయఁజాలవయ్యె; ♦ నాయనఘుఁడు సుస్తాస్త్రనిపుణుఁ డొట♦నంతఁ బోక.

క. మరలను న్యంధనగతుఁ గ, దుర్బరచరినిం జూచి భాల♦మునఁ బరమాస్త్ర
స్ఫురణమునఁ జాలనొప్పెడు; నరమంత్రముచేతఁ బొల్చు ♦ బాణమువైచెన్.

క. శరము లవి యస్త్రనూనము, లుగుగతి రావణనిశరము ♦ లుర్విఁ బడఁగ న
త్తరుణమునఁ జేసి యనుచే, శ్వేరవారితిములయి కోప♦భారమువలన్. 3౮

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచున్న యత్తుగ్రపంచ
శీర్ష సర్పము లట్లుగ ♦ ఊతిని జొచ్చె;
రావణుం డట్లు రాఘవా♦స్త్రముఁ జెండి
క్రోధమూర్ఛితుడయి మహా♦ఘోరచుగుచు. ౪౦

4381

క. అరిభీకరమయి తగు నా, నురనామాస్త్రమును వైచె ♦ సారిదిగ దానఁ
గరివై రితరత్కుభయం, కరముఖములు గృధ్రకంక♦కాకముఖములున్. ౪౧

సీ. శ్వేతనాననమ్ములు ♦ చిత్రవంచకముఖములును దోడేల్ల మోములును నిస్సృత
ఫణివస్త్రములు నైదు♦వివిధగానర్పము లట్టి యాకృతిగల్గి ♦ యలరుతివ్ర
శరములునుజీయఁ♦తిరబాణములుపెక్కు జనియించివెడలె; దేజమున మిగుల
వెలయునారావణుం డలరుద్రుఁబోలుచునా గ్రహంబును బూని♦యహివిధమున
నూర్పులు పుచ్చుచు ♦ నురుశస్త్రమహిమమునను ఖరకిటిలప♦నముల శ్వాస

చ. సిరి తగఁ గాంతి పెంపెనఁగఁ జత్రమహా స్త్రీవిదు త్తముండుగాఁ
బరఁగెడురాఘవుం డవుడు † భాసురిమై సటుహాస మొంది యు
ర్వరసకలా స్త్రీవర్యమయి † నర్థిలు నొక్క మహా స్త్రీమేసి యా
సురిపునాయకావళు † త్తోడివయిం బడఁజేసె నుద్ధతిఁ. ౫ 4895

తే. అద్ది గాంధర్వనునుపేర † నలరు, దాన
సమృహత్కూడు రాఘవుం † డట్లుకొర్ర
వశరంబును జెండిన † నురవిరోధి
క్రోధతామాక్షుండై రాముం † గూల్చు నుదిన. ౫౪ 4896

క. సారా స్త్రీముఁ బరఁగించెను, భూరిజవుం డతులనూత్తః † బుద్ధియునగునా
పీరునిచాపమునుండి ను, హారాజితచక్రములు బయలు వెడలఁ దగఁ. ౭

క. అనుపమకాంతిఁ జెలంగుచు, నినచంద్రగ్రహములట్లు † లెనఁగు విశిఖం
క్తి నిఖలదిక్కుల నిండఁగఁ, గన నినశశిభేచరములు † తమఁ బడురీతిఁ. ౮

క. వెలసెను నారాముం డి, మ్ముల సేనాముఖమునందుఁ † బొలిచి దనుజును
జ్జ్వలిసాధనముల బాణంబులచే ఖండించె శౌర్యము గడు మెఱయఁగఁ. ౯

చ. దనుజవరుండు రావణుండు † తన్మహితా స్త్రీముగూడ వ్యర్థమై
చనుటయు రామునుర్కముల † సంఘమునకొ దశతీవ్ర బాణముల
జొనువుచు నొంచె; సంత రణశూరుండు రాముండు వైరిభీతికృ
ద్ధనువుననుండి వెల్వడిన † దాదణబాణవశాభివిధుండై. ౧౦౪ 4400

క. గురు తేజఁ డౌట దానికీ, బరికంపించుకొ యె నిల్చె; † బసరంబులఁ దా
నిరతము జయమందెడు రఘు, వరు డతికోపమున దనుజుననుసంగాళిఁ. ౧౦౫

క. పలువిధములైన బాణంబుల నొప్పించెను; మహీశవుం గవుఁ డిటు ల
చ్చులాలెను నొందిన తఱి, నిలాధపానుజుండు సాధుహితకరుఁ డంతఁ. ౧౦౬

క. అరివీరుల నొంచెడు దుర్భరబలమున నొప్పియుంట † రయమునఁ గొనియొక
శరన వ్రతమును సంతట, గురు తేజం డతఁడు మదిన † గుతుకం బలరఁ. ౧౦౭

తే. అధికవేగంబుగల్గిన † యాశరముల
మనుజశీఘ్రాంతధ్వజంబును దదీయ
మును శకలములుగాఁగఁ గూల్చెను; మఱియును
గురుబలాఘ్నండు శ్రీ మంతుఁడురుతరమతి. ౧౦౮ 4404

క. ఐవట్టిబుత్కూడు శన, నూననమునఁ గల్గెక్రధను † మండిపడుచుఁ బెం
పూనినశరమును నొక్కండు, జన్యనానౌ బడర వింట † సంధించి తగఁ. ౧౦౯

తే. జ్వలితకుండలమైన రాత్తునపరేణ్య, సా రధిశిరంబు ఖండించె; † భూరినిశిత
బాణపంచకమున ద్విపవరకరాధ, దానవేం ద్రధనుస్సు నుద్ధతిని ద్రుంచె. ౧౧౦

- చ. ధను విటుపోవనున్న తటిఁ ♦ దగ్గయు వేగమురూఱ దాటి యా
తనిగురుసైంధనాళి నసిఁతంబగు నభ్రము రీతి శైలమో
యను నటు లంగముల్ తనర ♦ స్వందనవర్యము లాగుచుండు దా
నిని గదచే విభీషణుడు ♦ నెట్టన మోఁది వధించె నుద్ధతిఁ. ౧౭ 4407
- ఆ. వేగవంతుడైన ♦ విబుధవైరిచుహీనుఁ, డిశ్వవిరహితనుగు ♦ నన్యుహార
భమ్మునుండి దుమికి ♦ ధరిణికిఁ దమ్ముని,చయి మహాగ్రహంబు ♦ పర్యవళించె. ౧౮
- సీ. అంతమహాశక్తిఁ యుంతుండు విక్రమ, ధనుడునౌ రావణుం ♦ ఉనుపమాన
మయి వజ్రమట్లు చెఁన్నాగుచు నున్నశక్తిని విభీషణునిపయిని బ్రయోగ
మును జేసె; లక్ష్మణుండును విభీషణునిచేంతకు నది రాకముంఁదఱనె దాని
బాణత్రయంబున ♦ భంజించె; నప్పటిరణమునఁ గవులయాఁగవము లెసఁగెఁ ;
- తే. గనకమాలాభిలంకృత ♦ మనుపమాన
మైన యాశక్తి ముత్తునియలు నగుచును
విస్ఫులింగము లొకరీతి ♦ వెళల నుల్కు
వలె జ్వలించుచు దివినుండి ♦ పడియె ధరణి. ౨౧ 4409
- క. తరువాత దానవేంద్రుడు, సురుచిరచందనముఖాభిశోభిత మగుచుఁ
బరఁగుచు యమునకు నైననను, దురానఁగ బొచు నొప్పఁ ♦ దోరపుశక్తిఁ.
- క. చేకొనియె; నద్దినై జ, ప్రాకటతేజమున మిగుల ♦ భాసురమగుచుఁ
బాకారికులిశమటు తగి, యేకరణిల జేరరాని♦దీ యయి మిగులఁ. ౨౨ 4411
- క. దనుజేంద్రుడు గిరగిరఁ ద్రి, ప్పిన మండుచు ఘోరహృదఃపుడులం బగుచుఁ
గనునట్టె; సంతలో రా, ముని తమ్ముడు వీరు డార్తి ♦ మునిఁగెడువానిఁ. ౨౩
- క. దనుజవతంసు విభీషణు, నునమున ననుసంశయంబు ♦ మైకొన భయముం
గనియున్నవానిఁ గని యా, తని కడ్డము పోయి నిల్చె ♦ ధైర్యముపొంగఁ.
- క. వీరుడు లక్ష్మణుఁ డంతట, సారింబగు ధనువు లాగి ♦ శక్తిం గేలఁ
సారిం చుచున్న యార, ట్లో రాజుపయిం బ్రపత్కఁ మౌలునునృప్తిఁ. ౨౪ 4414
- క. కురిసెను; మహాత్ముడగు రఘు, వరుతమ్ముం డతనిపైన ♦ బాణవితతులం
బరఁగించుచుండఁగ సహో, దరునిపయిఁ విక్రమంబుఁ ♦ దాఁజూపంగఁ. ౨౫ 4417
- తే. వీలులేకుంటచేత విభీషణు నని
నొంచుయత్నంబు మాని దఁనుజవిభుండు
తనసహోదరుఁ డప్పించి ♦ ధైర్యమూని
నిలిచియున్న లక్ష్మణుఁ జేరి ♦ పలికె నిట్లు. ౨౭ 4416
- క. బలముగలవాడ నవకొని, చెంగుచు నాతమ్ము నిట్లు ♦ జృంభచ్ఛక్తిం
గలిగినయటు తప్పించితి, పరిలాశయ వీని విడిచి ♦ పటుతంశక్తిఁ. ౨౮ 4417
- క. దీనిఁ నీపయి వైచెద; మానక యాశక్తి ముచ్చు ♦ మహి నెరఱిసో

- తాను బాలియించి రక్తము,లోనన్ మున్గినది నుమ్ము ♦ లోకనుతంజా. ౨౮
- చ. పరిఘము లట్టి నావయిన ♦ బాహువరంబుల వీడి యిద్ది భీ
కరముగ నీదుచక్షుమును ♦ గ్రన్నన జీలిచి రక్తసిక్తయై
యరుగునుఁ దావకాసువుల ♦ నానృతిమై గొని యేగఁ జాబునం
చురవడిఁ బల్కి కోపమున ♦ నుగ్రతనుండయి దానవేంద్రుఁడున్. ౩౯ 4419
- క. ఎనిమిదిగంటలతోఁ దగి, ఘననాడమ్మ గలిగి మయఃకల్పిశమాయా
జనితంబు వైరితతిం, దునుముచు వృద్ధముగ రాక ♦ తోరపుశక్తిన్. 3౦
- క. పరఁగుచు న్వతేజమున భీ,కరముగఁ గ్రాలుచును జెలఁగుఁ ♦ గడువడి దానిన్
గురుజవమున లక్ష్మణుపైఁ, గర ముగ్రుండగుచు వైవ ♦ గాఢరవమునన్. ౩౧
- తే. భీనువేగంబునం బొల్పి ♦ వృత్రహరుని,వజ్రమట్లుగ మ్రోఁగుచు ♦ బవరమందు
నున్న లక్ష్మణుపైఁ జనె; ♦ నుగ్రరీతి, వచ్చునాశక్తిఁ గని రఘుఃపరుఁడు మదిని.
- క. *నాయనుజనకున్ మంగళ, మీయెక నౌగాక యనుచు ♦ ననఁగెడు శక్తిన్
వే యడగుదాని గూరిచి,నీగూహనోన్మయంబు ♦ నిష్ఫలమగుతన్. 33 4428
- తే. వృద్ధునుగుడువుగాక నీఃవనియె నవుడె;
యంత రావణుఁ డుగ్రుడై ♦ యహిసమాన
శక్తి దానిని వైవ నాశక్తిక్షణము
లోన నెవ్వరినైనఁ గాల్చుచి యున్న 33౪ 4424
- క. మనమున రాముఁడు నృద్ధము,గను జేయట నవుడు భయశఃకలమేని మనం
బున లేక పూరుడై నిల్చిన లక్ష్మణునిరమునందుఁ ♦ జేరి మునింగెన్. 3౪
- తే. మిగులజహమున గురుకాంతి ♦ మించుచున్న
గూఢహాశక్తి ఫణిపతియైన యాది
శేషునాలుకవలెనె విశేషభీతి
కరముగాఁ దేజరిల్లి లక్ష్మణునిరమున. 3౫ 4426
- నీ, వడిఁ బడె; నారఘుఃపరుఁడుఁడంత గావణహస్తజవమున ♦ వచ్చి చాల
లోతుగాఁ దిగిటొమ్ము ♦ నాతటి భేరిం,ధరశివైఁ బడియెఁ; జెంతనె వనించి
యున్న శ్రీరాఘవుం ♦ డురుతర భజండు తమ్ముఁ డింతటి యవఃస్థను గనంగఁ
గనిభ్రాతృవాస్పత్రియైన పక్ష్యులఁ యైనాత్మను; నతఁడు బాఃష్పాకులాత్ముఁ
తే. డయి ముహూర్తము దాను జేఃకులగుచుని
నెంచి వ్రళయూగ్ని భంగిని ♦ మించి మిగుల
నురువడింపఁగఁ బూనె భూఃపరుఁడు దుఃఖ
సమయ మిది కాడటంచుఁ దా ♦ స్వాంతమందు. 3౮౪ 4427
- క. తలపోసి భూమినుత దొం,గిలుటఁగాఁ ననసోపగుండు ♦ క్షీతిఁ బడుటయు ని

పరిసరంబున నున్న * గుహనంబులయందు నుపాతరదుఃఖాళి * నొందుటయును
సరకంబువలె ఘోర*పరమైన పాపార్థక్షణనిరతంబున*లనఁ గలిగిన
తే. యట్టి క్షేతము సర్వభూ*మునిని రావణుని వధించి తృజులచేసఁ * వినుఁ డెననికిఁ
గాను నేనంగరంబునఁ * గవితలను, వాలిని వధించి సుగ్రీవుఁ * పతిగఁజేసి.

క. ఈనిఖలకపిబంబుల, నేనిచటికిఁ దెచ్చితినొ మ*తెవ్వరికినిగా
నీనీరనిధికి నేతువు, బానుగ బంధించి దాఁటి * సశ్వర మిటకుఁ. ౫౨

తే. లరుగుదెంచినవాడనో * యట్టిపాపి
దానవుం డిప్పు నాదునే*త్ర పథమందుఁ
బడియె; విషదృష్టిగలమహా*ఫణులదృష్టి
ప్రాణి హరియించువట్లు నా*బారిఁ దగిలి. ౫౩

4489

క. దనుజుం డీతఁడు ప్రాణము,లను దాలిచి యుండలేఁ డి*లాఘలి నింకఁ
వినుఁ డిదె దుర్ధర్షనుహా*వనచరులారా ! గిరీంద్ర*పరశిఖరములఁ. ౫౩౪

ఆ. కూరుచుండి సుంత * కొఱతలే కిట నాకు
రావణునకుఁ గలుగఁ * బోవు యుద్ధ
మును గనుంగొనుండు; * మునివరుల్ గంధస్వ
లఖలచారణులు మ*హాహవమున. ౫౩౫

4411

*నీ. ఈజగత్త్రయమున*ననఁగువారందఱు, రాము రామత్వంబు * గామ మలరఁ
గనుఁగొంద్రుగాక; లో*కములందుఁగల చరాచరములు దేవతా*సముదయము
లోకటిగాఁ జేరి యీ*యుద్ధము సాగిన పథతి నీభూమి * పరిధవిల్లి
సంతపర్యంతము*హరహంబు జగమునఁ జెప్పుకొనంగను * జేయఁ జాలు

తే. నట్టికృత్యము నేనె యీ*యదనునందు
జేయువాడ; నటంచని * ష్ఠీతివిభుండు
తస్త్రకాంచనభూషిత*దారుణాంబ
కముల సునమాహితుండయి * కర్బురేతు. ౫౩౬

4442

క. తలపడి నొప్పించెను; ఘనములు జలధారలను మిగుల * భూమి గురియున
ట్టులు రావణుండు రామునిఁ, దలపడి దీప్తాంబకసము*దాయము లొకటఁ.

తే. మునలముఖములఁ బరఁగించె; * వెన మహీశ
దానవేశ్వరు లొకరిమీఁ*ద నొక రేచి
వైచుబాణంబు లొండొంటి * వరునఁ గొట్టు
కొనఁగలుగు ధ్వనితుములమై * తనరె నపుడు. ౬౦

4441

క. కనఁగఁ బ్రదీప్తాగ్రములై, తనరెను వారలపుష్క*కతియొక్కటిచే
త నొకటి భిన్నంబై యుర్విని వింగిసినుండి పడియె * వివిధవిధములఁ. ౬౧

కి. ఇక పురజ్యోవల్లీనవస, ముగుతరమై భూతతతుల ♦ కొగి భయనంబై
యగుదిదియనఁ దగి యుండెను; గురుకాంతుల మెఱయుచున్న ♦ కోదండంబుక.

చ. కరమునఁ దాల్చి యాధరణి కాంతుఁడు రాముఁ డుదారచిత్తుఁడై
శరతతివృష్టి సాంద్రముగఁ ♦ జక్కనిలత్వము నూని ప్పవ్వఁజే
య రయమునఁ నురారిపతి ♦ య ట్లని రాఘవవీడితాంగుఁడై
పరుగిడె వాయుసంహతిని ♦ బాతెడు మేఘమురీతి భీతుఁడై. ౬౩ 4447

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౨ - వ సర్గము.

అథా లక్ష్మణుఁడు మార్గమండి తెప్పిటిల్లుట. అథా-

క. బలయుతుఁడగు రావణుఁ డుజ్జ్వలశక్తిని వైవ దాన ♦ సాంద్రగుధిరథా
రణిదోఁగి శూనిఁడై దోర్బలలితుఁడు లక్ష్మణుండు ♦ పడియుంట నిలక.

క. కనిరాముఁడు దుర్బతియగు, దనుజేంద్రునితోడ బెట్టివంబుగ యుద్ధం
బును చేసి శరవిమోచనమును జేయుచునే సుషేణు ♦ మ్రోలఁ గని వగక.౨

తే. పలికె నిట్లని; యీవీరుఁ ♦ డలఘుచిత్తుఁ, డసురనాయకుబలిమిచేనవనిఁ ద్రెల్లి
యరగమట్టులు పొరలాడుచున్నవాఁడు, వగలు నాకభిశృద్ధియాభంగినిచట.

క. ఇతఁడన ననువుకంటెను, హితుఁడగు నా కిట్టిశత్రుఁ ♦ డిట రక్తపరి
ష్టుతుఁడయి యుంటను గననా, నుతి వాగ్విలుచుయ్యె నిఁకనశమరమొనరింపక.

ఆ. కలుగు నెట్లుశక్తి? ♦ కలహంబులక జ్ఞాఘ్ని
వర్తనుఁడయి సచ్చుభగుణులక్ష
ణామ్యుఁడైన నానఁపాజుఁ డితఁడు మృతిని
గనునయే ననువులు ♦ తనువునందు. ౪౩ 4452

క. నిలిచిన ఫలమే మింక? సుఖములు నాకేటికి?; రణగ్రామన దుర్బతియుక
ఖలుఁడగు రావణుఁడే గడు, బలయుతుఁడగు నితఁడు నేను ♦ బరిపిక్షింపక.

సీ. హతుఁడగుటం జూచియతులమాను విక్రమము సిగ్గుపడినచందముననున్న
యది, శరాసనమును ♦ హస్తమునక నిల్వకట్టె జాణుచునున్న; ♦ దంబకములు
సారహీనములైన, ♦ వారీతిఁ గన్నులు బాష్పములం దోఁగి ♦ బడలుచున్న
వంతియె గాక న్యోన్నావధాయందు సంచారముచేయంగ ♦ జరులయంఘ్రు

తే. లట్ట వెన్నకు నీడ్చెడు ♦ నట్లు నా క, నయనములు పడిపోయెడు ♦ భంగినున్న
వధికముగఁజింత పెరుగుచున్నదిపరుషము, గాఁగననువులపై నాశకదలిపోయె.

క. అని తనకు బహిష్కాణంబును బ్రయసోవరుఁడు సగుణుఁబోలుచు సుహిత్రా
తనయుఁడు మర్త్యసలముల, ఘనశరములు నాట నార్చి ♦ గలవల పడుచుక.

తే. ఊర్పులను బుచ్చుచుండంగ * సునన్దనుమున

గాంచి దుఃఖాబ్ధినుగ్నుడై * చంచలించె;

నట్టులు విషాదమును బొంది * వ్యాకులేంద్రి

యైడయి విలపించె రాఘవుం * డోప్పునప్పి ౯౪

4456

చ. అనుజుడు లక్ష్మణుం డితఁ డ * హార్యబాంధయియున్ మహానుకుం

డని వధియింపఁ బొంతుపటఁబొంతుమందుఁ బగుండియుండఁగాఁ

గనుఁగొనుచున్నవాడ గద' * గాన నికెక సమరంబుచేత నే

పనిగల దీయను ప్రతతి * భార్యయునుండియు నేమి లాభమా. ౧౦౪

4457

చ. అనిమొన లక్ష్మణుండు హతుఁడై పడియుండఁగ రాజ్యముండినఁ

గను ఫలమేమి? ప్రాణములు * ల్లిన నేమి? రణంబొనర్చి యే

పని నొనరింతు? బాలు నిక * బాహుబలంబును; * దేశ దేశమం

దును మదిఁ గోరఁ జక్కుదురు * తోయదుహాన్యలు భార్య లెండతో. ౧౦౫

క. దొరకుదురు బాంధవులు సో, నరూడగు శమ్ముండు దొరకుఁధరణీరాజ్యం

బరసినఁ గనఁబడ దెందుచు, దురమునఁ బడె గాదె యిట్టితోఁబుట్టు విటఁ.

చ. అనివిలపించుచున్ బ్రబలఁమై శగుదుఃఖముచేత నంగముల్

పెనుగతి విహ్వలించఁ గృప * పెం పెనలారఁగఁ జేయునట్లు మే

దిని బొరలాడుచున్ దనమఁదింగల ధీరత పోవ నూర్పులిం

తనివచియింపరానియటు * లార్తిని బల్లఱుఁ బుచ్చుచున్ వగఁ. ౧౩౪ 4460

క. ధరఁ బొరలాడెడు శ్రీరఘు, చనునిం గని వీరుడగుచు * భాసిల్లెడునా

హరివరుడు సుషేణుం డా, నరమున నూఱిడిలఁ బల్కి * తా నిట్లనియెఁ.

తే. లక్ష్మీవర్ధనుడైన యీ * లక్ష్మణుండు

కాలగతి నొండలేదు దీ * స్ఫురదబాహు

వినిశితా! యే? యనినచో * వికృతముగను

దగ వివర్ణముగను లేది * తనిముఖంబు ౧౩౫

4462

తే. కాంతి యింతయుఁ దఱుగదు * గన ముఖమిది

సుప్రభంబయి తనరుచు * సుప్రసన్న

మగుచు నలరారుచున్నది * హస్తతలము

లరుణపద్మములవలెనే * యల రెడుఁ జము. ౧౩౬

4463

క. కనుయుగము సుప్రసన్నము, గను జూపట్టెడి; మహీశ * గతజీవితౌ

సునుజుల కిటుతగుహాసము, గనఁబడ దాయ నుచ్చుచు * గాఁ గలవారే.

* దేశదేశకళత్రాణి దేశదేశేవ బాంధవాః, తిం తు దేశం న పశ్యామి యశ్రీభారతా సహోదరః-అనిమా.

క. కనబడుదు రిట్టిహాసం, బున; లక్ష్మీవర్ధనుడయి ♦ పాలుచునితఁడు చా
వును బొందలేదు పిరా', తనవగతురఁ జంపఁగలయితఁడు ప్రాణయుతిక.

తే. బ్రదిక్కియున్నాఁడు దుఃఖంపశవలదు పీరి!
యితఁడు స్మృతిదప్పి తనువు నీయిలను వైచి
యున్న హృదయంబు పలునులు ♦ నొగి నెగురుచు
నున్న నటుగాన జీవంబు ♦ లున్న వనుచు. ౧౯

4466

క. తెలియుచునున్నది; యని యిటు, పలికి సుషేణుండువాక్యశబ్దతనెఱుఁగుటకా
సులలితహనువులు గల్గిన, యలహనుమను బ్రోవసహించు ♦ చనియెనిటువలెక.

సీ. ఇటనుండి సౌమ్య! నీవేగి శీఘ్రంబుగ మును జాంబవంతుఁడుగనుఁగొనునటు
తెలిపినయట్టి గుర్తులుగల్గి శుభమగు నోషధిగిరి కేగి ♦ యుగతరాద్రి
యామ్యశృంగంబున ♦ సగపడుచుకా శల్యములు లేకయుండఁ జేయలలితతను
కలితయైన విశ్వశృంగరణిని భద్రము లిచ్చుదానిని మఱి ♦ యింతెకాక
రాజులు నానువశృంగరణి సంజీవకరణిని సంధానశృంగరణి వీని

తే. వీరుఁడౌ లక్ష్మణుని జీవింపఁజేయు, పనికిఁ ద్వరితముగాఁ దెచ్చు ♦ పరతతిహర!
వానిచేత మహాత్ముడై ♦ భూసుతుఁడగు, నితని జీవింపఁజేసెద ♦ నేను గడక.

క. అనుచు సుషేణుఁడు సల్పిన, విని శ్రీమంతుండు హనుమ ♦ వేగ తదద్రిం
గనఁబోయి తదోషధి చక్కనియాకృతి తెలియరామిఁ ♦ గడుఁ జింతిల్లెక.

క. గురుజేజున కాహనుచుకు, ధరశృంగము దీని నే నితాంతప్రాప్తిం
బరఁగుచుఁ గొనిపోయెద భూ, నరుతమ్మున కమితసుఖము ♦ వర్ధిలఁ జేయక.

సీ. శక్తిగల్గిన యావిశ్వశృంగరణి మదీయాంశశృంగరణానన్తుదాదిచిహ్న
ములఁబట్టి తర్కింపఁగల దిందెయనితో, చుచున్నదిల్లెనుషేణుఁడొగివచించె
గాన నీశిఖరమే ♦ గావలయును నది; యది నాకుఁ జెలియలే ♦ దని మహాష్
ధిని దీసికొనకయే ♦ వనచరపుంగవు నడుగుటకై పోవ ♦ నంతలోన

తే. సమయమేగును గాన లక్ష్మణునకేమొ
హనిగల్గును బారుషహీనుఁ డనుచు
నను వచింతు రటన్నఁ జక్కనిమతి యొక్క
దుద్భవించెను; నంతట ♦ సుగ్రబులుఁడు. ౨౦

4471

చ. తనమది నిట్లు లెంచి కపిశల్లజుఁ డెంతయు వేగమొప్పుఁగాఁ
జని యుపవర్షతోత్రమము ♦ సన్నిధిఁ జేరి తదీయశృంగముకా
గనుఁగొని మూఁడునాల్గు వడిఁగఁ గడలించి ప్రస్తున్నత్రరా
జనిచయయుక్తమా శిఖరంశస్త్రనుముం బెగలించి పూస్కితోక. ౨౧

4172

తరల. కరములం బయికెత్తె నంతట ♦ గాఢనిక్రమ మొప్పు నం
బరపథంబుననుండి యాహరివర్యుఁ డున్నతశక్తిఁ బు

మృతసుపూర్ణవినీలభీకరఃసాంద్రవారిదమట్టు లా

ధరమహాశిఖరంబుఁ గైకొనిఁ తాను వచ్చె రయంబునఁ. 3౦౫

4478

చ. మానుమయు నట్లు వేగమునఁ నాగిరిశృంగము రామునొద్దకుం

గొని చని యాహాశిశ్వరులఁకూటమునంతరమందు డించి యొ

క్కనిమున మూరకుండి కపిఁకాంతు సుషేణుని గాంచి పల్కె ని

ట్లని; హరిపుంగవా! యచటఁ నాలతచిహ్నము నే నెఱుంగమిఁ. 3౧౫

క. గిరిదక్షిణశిఖరంబును, బరికించియె దీని నిటకుఁ వడిఁ దెచ్చితివం

చురువినయంబునఁ బల్కెడు, మరుదాత్మజ మానుమ నతనిఁ మంజులభణితిఁ.

క. కొనియాడి యాసుషేణుడు, చని శృంగము నెక్కి వెదకిఁ చయ్యన దానిం

గని పెకలించి గ్రహించెను; ననిమొనఁ గలవనచరేంద్రుఁ లాశరవరులుఁ.

క. సురలకునైన నొనర్చును, దరంబుగా నట్టి పవనఃతనయుపనికి న

చ్చెకువొంది; రంత నవాస, నరవరుడు సుషేణుఁ డద్రిఁ నాధశిఖరముఁ. 3౧౬

క. పరికించి తదోపధినిం, ద్వారఁగా గ్రహించిచి నలిపిఁ వర తేజుండై

వరఁగెడు లక్ష్మణునాసాం, తరమునఁ బిండెను; మహాద్యుతంబుగ నంతఁ. 3౧౭

నీ. పరవీరహంతయైఁ పరమశల్వవ్రజయుక్తుడౌ లక్ష్మణుం డుజ్జ్వలౌష

ధిని దాని మూర్ఖునిఁ తీవ్రశల్వంబులు వదలుట విరుజుండైఁ వసుధనుండి

చివ్వున లేచె; నాఁక్షీతినుండి లేచినయాత్మణుం గాంచిఁ యఖిలకపులు

బాగుబాగుని కపిఁవర్యు సుషేణునిఁ బూజించి; రరివీరఃపూగహరుడు

తే. రాముఁ డంతట లక్ష్మణుఁ రమ్మరమ్మ

త్వరగ నని పిల్చి వడిఁ గాఱుఁబాష్పములను

గనులు నిండఁగ నేహంబుఁనను నహజుని

శాఁగిలిండుకొనెఁ గపిఁకాంతు లలర. 3౧౮

4479

క. కరములను బట్టుకొని సో, ర! వీరా! నీవు పంచఃతను బొందియు ని

త్తరుణమున నాదుభాగ్యస్ఫురణమునఁ మరల బ్రదుకుఁచొప్పు గలిగెఁ జా!.

క. కనుఁగొంటి నిన్నుఁ బ్రీతిగ, విను నీవే హృతిని గనినఁ బృథ్వీసుతతో

డను ననువుతో నేపని, యను నాకింక లేదు విజయఁ మొందఁగ నేమా! ౪౦౫

క. అనియిట్లు మహాత్ముండుగు, తనయన్న వచించుచుండఁ దడఁబడునుడులఁ

వినిపించె ఖన్నుడై రా, మునితమ్ముం డన్నకిట్లు; భూమిశవరా! ౪౧౫ 4482

క. అవితథవిక్రముఁడవు నీవు విభీషణుతోడ దనుజభూపతి ననిలో

జవమునఁ జంపి యొనంగెన, సువితతమగురాజ్యమనుచుఁ శుభతరభణితిఁ.

క. వినఁ బ్రతిన చేసి తరుణం, బున నెప్పుడు బలములేకఁ పొరలాడెడు న

ల్పనియట్లు లిద్విధంబున, ననువగు నే చెప్ప! విరహిఁతాహు! జగతిఁ. ౪౨౫

తే. నజ్జనులు న్యర్థమైనట్టిఁ శపథమెపుడు, చేయరుగదా? ప్రతిజ్ఞనుఁ జేసి దానిఁ

- జక్క నెఱవేర్చుటే గదా! శౌర్యలక్ష్మణము; మహాత్మా! మదర్థమైన వగచేత.
- క. జనకజయందును విజయం, బునయందు నుపేక్ష నిట్లు ధృండుట యింకఁ జాలును రావణుఁ జంపి ప్రతిజ్ఞను దీర్చుము; పంప్రతిల్లె ధృంధవస మొనఁగఁగా.
- తే. అఱచుచున్న పంచాస్యము ధృం సంతికమునఁ
దగిలినట్టి మహాద్విరఃపంబురీతి
నీశరపథంబునం బడి ధృం నిర్గతాను
వితతిగాకుండ బ్రదుకునే ధృం విమతుఁడైన. ౪౫౪ 4187
- చ. ఖరకరుఁ డాత్మకృత్యముఁ దగంగ నొనర్చి ప్రశాంతి నొందఁగా
వరుణదిశం జెలంగు గిరిఃపర్యముఁ జేరెడు సంతలోన నీ
సురరిపు నీదురాత్ముఁ గడుఃపూరతమీఱ వధించు టాప్పు నే
వరునగనైన సంచు మదిఃవాంఛను నేఁ గనువాఁడ నోప్రభూ! ౪౫౫ 4188
- చ. దనుజమహేంద్రుఁ జంపుటకుఁ ధృంధముగా మదిఁ గోరుచేని నీ
వొనరిచినట్టి యీప్రతిన ధృం నొప్పుగఁ దీర్చుదలంతువేని నా
జనకజయందు సమ్మదము ధృం చక్కఁగ నీకును గల్గినేని జ
య్యనను మదుక్తి చేయఁదగు ధృం సంచు వచింపఁగ నాదరంబునక. ౪౫౬ 4189
- నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౩ - వ సర్గము.

శ్లోక రామరావణులు మహాహవి మొనరించుట. శ్లోక

- క. పరవీరఘ్నుండగు రఘు, వరుఁ డాలక్ష్మణుని సాధుఃపాక్యముల ని
ర్భరశక్తిమీఱునట్లుగ, శరాసనము నెక్కుపెట్టి శరములఁ గినుకక. ౧ 4490
- క. సేనాముఖమునఁ బూనిక, దానవనా యకునిమీఁదఁ ధృం దావైచెను; నా
మానవభక్షకనేత యొకానొకయరదంబు నెక్కి ధృం కాకుత్స్థునిపై. ౨ 4491
- తే. భాస్కరునిపైని రావణువు ధృం పౌరుషమున
సడరురీతిగఁ బోయె; సత్త్వసురనేత
యరదముననుండి నీరద ధృం మంబుధార
లను గురియిరీతి వజ్రోపమాంబకముల. ౩ 4492
- క. ఘోరంబుగఁ గురియించెను; శ్రీరాముఁడు రణమునందుఁ ధృం జేరి యవహితుం
డై రావణుపై వైచెను, దారుణశుచితుల్యకనకఃపామాంబకముల్. ౪ 4493
- క. ధరరాముఁడు నిలుచుండియు, సరదముపై దానవేంద్రుఁ ధృం డలరియు నిలు సంచ
గరమొనరించుట సను మె, వ్యూహము గా దనుచు దేవఃపరగంధర్వుల్. ౫
- తే. దానవులు పల్కి; రంత నెంతయు ముదమున
నిరులఁ జెలువొందు దేవతాఃపరురథంబు

నింద్రునానతి మాతలి ♦ హితము మెఱయ

నెక్కి దిగి వచ్చె దివినుండి ♦ యక్కజముగ. ౬

4495

సీ. కనకచిత్రాంగమై ♦ కనునీయకింకిణీశతభూషితంబయి ♦ చారుతరము

గాఁ దగి బాలభాస్కరురీతి నొప్పుచు వైడూర్యకూబరఃపర్వస్య మగుచుఁ

గాంచనాభరణసంకలితంబులై శ్వేతచామరాన్వితములై ♦ సరసిజాత

సఖువలె మెఱయుచుఁ ♦ జక్కనియె యాకుపచ్చనిరంగున ♦ భాసిలితగి

తే. కనకమయహారముల నొప్పు ♦ కన్రుతురగ

ములు చలంగుచు లాగ నుజ్జ్వలనువర్ణ

దండలలితధ్వజంబయి ♦ తనరుచుండె;

సంత నింద్రునిసారథి ♦ యరద మెక్కి. ౯

4496

క. మనికోలం గొని యరదంబునఁ జెలఁగుచుఁ బలికె రామఃమూర్తిం గని భ

క్తిని బ్రాంజలియై రామా! ఘనబల! శ్రీలలిత! శత్రుఃగణభీతికరా! ౧౦౫

తే. నీకు విజయంబు చేకూరఁ ♦ భాకవైరి

ఝారధముఁ బంపె మఱియు నీయింద్రచాప

మగ్నిసన్నిభకవచ మీయదయు సూర్య

సదృశశరములు విచులనిశాతశక్తి. ౧౨

4498

క. శతమఖుండు నీకు నొసఁగెన్, జతంబుగ వీని నెల్ల ♦ త్రూపాలవరా!

శతమఖుండు మున్ను స్వంఠన. సుశులితగతి దీని నెక్కి ♦ యద్భుతరీతిన్.

తే. నేను సారథి నై యుండ ♦ నిఖిలనుజులను వధించెను నారీతిగను మహాత్మ!

నేనె సారథి నై యుండ ♦ నెమ్మి నిప్పు, డీమరద మెక్కి రావణు ♦ నితనిఁ జంపు.

చ. అని యిటు చల్లు మాతలిని ♦ నానృతమై గనియుండ నారథం

బుసకుఁ బ్రవక్షిణంబుగను ♦ బోయి ననుస్కృతి నల్పి దేహకాం

తిని శశికాంతిచే వలెనె ♦ తెల్లముగా జగముల్ వెలుంగఁగా

మన మలరంగి నెక్కి సృష్టమండనుఁ డంతట దానవేంద్రుఁడున్. ౧౪ 4501

మ. గురుబాహుండగు రాముఁడున్ రణముఁ గోల్కుల్మీటఁ జేయంగ సం

గర ముప్పట్టున నోమహర్షణముగాఁగఁగం దొమ్మిగాఁ జెల్లె; భూ

వరుఁ డారాముండు భానురాస్త్రముల సర్వస్వంబుఁ దా నెమ్మదిన్

గరమూహింపఁగఁ జాలువాఁడుగుటచేఁ ♦ గ్రవాదనాథుం డనిన్. ౧౫౪

క. తనపై వైచినగాంధర్వినానుకాస్త్రమును దాన ♦ వారించెను జ

క్కని దైవాస్త్రము నయ్యె, ప్రనిశితాగ్రమునఁ జెండెఁ ♦ దా లఘులీలన్.

తే. రాక్షసేశ్వరుడైన యా ♦ రావణుండు

పరమకోపంబునన్ సహాభయదమ్మె

రాక్షసాస్త్రము వైచె మహాల సృపుషయి;

గనకభూషితద్యాణఃగణము లవును. ౧౬

4504

- క. దనుజేంద్రధనుర్ముక్తిని, గని గురునివనర్పములయి ♦ కడువడి నారా
ముని మీఁదికి బాతెను న్నన్ధనబుజగము లాననములు ♦ గడుమండంగఁ.
- సీ. వివృతాననంబులై ♦ వెన బృలద్ధతవహాకణములు గ్రక్కుచుఁ ♦ గడుభయాన
కములయి రామువైఁ ♦ గవిసెను వానుకి సన్నిభస్పర్శముల్ ♦ బృలదనూన
భోగముల్ గురువిషపుంజంబులును నగు నాభుజంగంబులు ♦ నఖలదశల
విదిశల వ్యాపించె; ♦ వే మీఁది కేతెంచు నమ్మహాభుజగవర్ణముల రాముఁ
తే. డట్టై కనుఁగొని యనిలోన ♦ నద్భుతంబు
గనఁబడఁ ఘోరసాధ్వనకరమహాప్ర
భావమా గారుడాస్త్రంబు ♦ వైచె నద్వి
కనకపుంఖంబులై యుగ్నికాంతి లలర. ౨౧
- 4506
- క. నరపతి ధనువును విడుచుచు, నురండి బహుశరము లగుచు ♦ నురుఫణిరివులై
సురపథమున హాటకమయ, గరుడపత్రులయి స్వేచ్ఛఁగఁ జరియించెఁ. ౨౨
- క. గరుడాకారంబులు కా, నురూపములు నైన నృపతిమండను శరముల్
గురుజవములొచు సర్పి, త్కరములుగా నొప్పు దనుజకాండవితతులఁ. ౨3
- క. త్వరలోన రూపుమాపెను; సురవైరివిభుండు తనదు ♦ సునిశితశర మ
వ్వరుసం బ్రతిహతనుగుటం, బరికించుచుఁ గ్రుద్ధుఁడగుచు ♦ భయదశరతతిఁ.
- క. పెనువర్ష మట్లు కురిసెను; ఘనకార్యం బేని చుల్కఁగఁ జేసెడు రా
ముని సంత శరసహస్రం, బున రాక్షసవిభుఁడు నొంచి ♦ పూనిక మెఱయఁ.
- క. శరవితతి మాతలిని న, వ్వరుస న్నొప్పించె; మఱియు ♦ వాసవునిమహా
త్తరకథకేతనపటమును, సరిగా లక్షించి యొక్కనాయక మేసెఁ. ౨౫
- ఆ. ఇట్లు సాయకమ్ము ♦ సేసి దానిం జెండి, న్వందనమున కంగఁమైన కేతు
దండవరమునుండి ♦ తపనీయమయచుగు, ధ్వజము రథము నడుమఁబడఁగఁజేసి.
- క. శరజాలంబున నింద్రుని, తురగంబుల నొవ్వనేసె; ♦ దుర్మతియగు నా
సురవైరిమహాకార్యము, సురగంధర్వులును మఱియు ♦ శుభచారణులఁ.
- క. దానవులును గని భేదముఁ, బూనిరి; మానీంద్రు లట్టై ♦ బుధనుతిగను నా
వాసరవీరవిభీషణు, లాసరపతి యార్జుఁడయ్యె ♦ నని గనిరి వ్యథఁ. ౨౫
- తే. రావణాహ్వయరాహుసంగ్రస్తుడైన
రామచంద్రుని గని బుధగ్రహము లోక
బాధగల్గఁగఁ జేయంగ ♦ బ్రహ్మదేవ
తాకమై చంద్రప్రియమునై ♦ తనరుదాని. ౨౬
- 4515
- క. వరనుగు రోహిణి తారను, బరమంబుగ నాక్రమించి ♦ వదలక నిలిచెఁ,
శరనిధియు ధూమసంయుత, పరివృత్తోర్మియయి మండుభంగిఁ జెలఁగుచుఁ.

- *క. ఖరకరుఁ గ్రుద్ధుఁడై తా, నరుదుగ న్పులియించునట్లు * లక్ష్మి యెగిరె; భా
న్మరుఁడును మందకరుండై, పరుషతరుం డౌచు శస్త్రవర్ణమురీతిఁ. 3౧౫
- క. తనువలరఁ గబంధాంకంబునునగు నొకధూనుకేతువునఁ గూడి కనుం
గొననయ్యె; గోనలేకుల, కనునగు నక్షత్రమగుచు * ననన్యతమగుచున్. 3౨
- తే. ఇంద్రుఁ డగ్ని దేవతలయి * యెనఁగ నున్న
యావిశాఖను గుజుఁ డవు * డాక్రమించి
యండె; దశశీరములు తనఁకొప్ప వింశ
తిభుజములు పొంగ రాక్షసాధిపతి యవుడు. 33౫ 4519
- క. కరగతశరాసనుండై, యరుదుగ మైనాకశైల * మట్లు కనఁబడెన్;
సురవైరి యేచి యిటునంగరమున నిరసించుచుండఁగా రామునకున్. 3౪౫
- క. ధనువున బాణంబులఁ గూర్చును గూడ సశక్త్యమయ్యె; * బలుభంగుల నా
దనుజేంద్రుఁడు నొప్పింపఁగ, మనుజేంద్రుఁడు కోప మూని * మండుచునంతఁ.
- ఆ. బొమలు ముడిచి కనుయు * గమునయం దించుక
రక్తిమయఁ జెలంగ * రాముఁ డుగ్ర
దృష్టి వైరిఁ గాల్చ * నెంచినరీతిగ
గానఁబడుచుఁ గ్రోధ * కలితుఁ డయ్యె. 3౬ 4522

నూటమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - వ సర్గము.

— ఇతి రాముఁడు రావణునియశ్వాసుల నొప్పించుట. ఇతి —

- క. మతిమంతుఁ డిట్లు రాముం, డతికోపము నొంది యుండ * నాతనివదనం
బతిభీతిదముం గని భూతతతుల్ భయమొందె భూమి * తాఁ గంపించెన్. ౧
- క. తరువులు కదలన్ సింహా,త్కరములు శాస్త్రాలవితతి * తగ భీతిల భూ
ధర మది చలియించె సరి, ద్వీరుండైన సముద్రుఁడట్టి * భంగిఁ జలించెన్. ౨
- చ. పరుషనినాదముల్ గలుగు * పక్షులు దారుణమేఘజాల మం
బరమునఁ గీడుగల్గుటకు * వారనిచిహ్నములై న నాదముల్
పరుషముగా నొనర్చుచు స్వభావముగాని గతిం జలించె; భూ
వరుఁ డిటు క్రుద్ధుఁ డౌటఁ బలుభంగులదారుణరీతిఁ జిహ్నముల్. 3౫ 4525
- తే. కలుగుచుండుటఁ గని భూత * గణము భయము
నొందె; రావణుఁడును భీతి * బొందె; శూను
లైన యాయుర్వ రధికభయంకరప్ర
హరణముల సంగరము చేయు * నవసరమున. ౪౫ 4526

* శస్త్రవర్ణ స్వపరుషో మందర్శి ద్వివాకరః-అనిమా.

క. లోకప్రళయకరంబగు, నాకలహము చేవనితతు ♦ లాగంధర్వుల్

భీకరభణులును గరుడులు, నాకోణపడైత్యులును మహాన్ములు కడఁకన్. ౫౪

తే. వ్యోమయానంబులందుండి ♦ యొప్పు గాంచు

చుండి; రంత సురాసురుల్ ♦ చండనంగ

రమును దానిని జూచుచు ♦ రాసురావ

ణులవయిం గల సమ్మోదముల బలిమిని. ౭

4528

క. పరమం బగు భక్తిని నివ్వరుసం జెప్పకొని; రందు ♦ బరమముదమునన్

సురవైరులు దశవనా!, దురమునను జయింపు మనిరి ♦ తోరపునుడులన్. ౭౪

క. అనిమొన విజయముఁ జక్కఁగఁ, గనుమని సురలెల్ల భూమికాంతఁ బలుక; దు

ర్శనమునఁ దగు రావణుఁ డా,యనిలో నానడుమఁ గ్రోధమంది రఘువరున్.

సీ. ప్రహరింపఁ గోరి గోఁప్పుఁగఁదగు సాధన మేదని లోపల ♦ నెంచి వజ్ర

సారమై గురుతరశబ్దమై సకలారి నిర్మూలనచణమై ♦ నిర్భరగిరి

శృంగసన్నిభకూటచిత్రమై కనుఁగొన సతిభయంకరమయి ♦ యధికదారు

ణాగమై ధూనుయఁక్తాగ్నినాఁ దగి మఱిప్రళయానలచయంబుఁపగిది నొప్పి

శివునిశూలమ్ము మించియు నేరికై నను జెంతకుఁ బోరాక ♦ యంతకునకు

ఆ. నై న దారసింప ♦ సనువుగాక సనుస్తభభూతభయదమగుచుఁ ♦ బోలఁజీర్పు

నఱకఁ జాలినదయఁనెఱిఁదగుశూలంబుఁగొనియెఁ గాల్పునట్లుఁక్రథను మిగిలి.

క. పరమక్రుద్ధుండై యాశరశూరులు చుట్టుఁ గొలువ ♦ నాధ్వనశూలం

బురు వీర్యంబున నడుమం, గరములఁ గైకొనియె; దీర్ఘకాయం డంతన్. ౮౩

క. అని సధిక్రోధంబునఁ, గను లగుణములగుచు నొప్పుఁగాఁ బెనుశూలం

బును నెత్తి స్వబలములు ముదమును గనఁగా భీమనినదమును జేసె గడున్.

చ. దనుజమహేంద్రభీమనినఁదంబునకున్ దిశలున్ విదిక్కులు

ర్వి సభము వే వడంకె, నటుభీమరవుం డగుచున్ దురాత్ముఁడౌ

దనుజుని యారవంబునకు ♦ ధాత్రిని గల్లు సనుస్తభభూతముల్

గనియె భయంబు ట్కోభమును ♦ గాంచెను వారిధి; యంతలోపలన్. ౮౬

క. ఘనవీర్యుఁ డలఘుశూలంబును దాని గ్రహించి భయదముగఁ బొల్పురవం

బును జేసి పరచుముగ రామునిగని యిట్లనియె; రోషమున నే నిచటన్. ౮౭

ఆ. వజ్రసారమగుచు ♦ వఱలు నీశూలంబు, నెత్తినాడ దీని ♦ నీక్షణంబ

యిద్ది నిన్ను నీదుఁముద్దుతమ్ముని వధిం,వంగఁ జాలు రాసు; ♦ బసరమందు.

క. ఘనుఁడను నేనని యెంచెడు, మనుజేశా! నిన్నునిపుడె ♦ మ్రుందించి రణం

బున సేనాముఖమునఁ జచ్చిన శూరాసురులలోనఁ ♦ జేర్చు సమముగన్. ౮౯

క. ఓరఘురామా! యించుక, యారణమున నిల్వ నిన్ను ♦ నీశూలమునన్

నే రయమునఁ జంపుదు నని, యారావణుఁ డసురభర్త యతిభయదముగన్.

ఆ. పలికి రాముపై న ♦ బలమున వైచె నా, శూలమును; దగంగ ♦ శూల మదియు
దనుజకరవిముక్తి ♦ గనుచు విద్యుచ్ఛిఖా, నవృత్తశిఖలు చెలగ ♦ శబ్ద మొలయ.

క. ఎనిమిదిగంటలు నిస్వస, మొసరుచుచుండంగ వెలిగె ♦ వ్యోమంబున; దా
నిని వీర్యవంతుడగు నా, జనపతి జ్వలియించుచుండ ♦ జక్కం గనియెన్. ౨౧౫

ఆ. ఘోరదర్శనమయి ♦ కొంకక నచ్చు నా, శూలవరము నట్టె ♦ చూచి పృథుల
ధనువు బలిమి లాగి ♦ దారుణాంబకముల, వైచె; బ్రళయచుందు ♦ భయదరీతి.

క. జ్వలియించెడు హృతవహునిన్, జలధారల వజ్ర నిలుపు ♦ చందంబునఁ బై
కలరుచు వచ్చెడు శూలము, నలఘుతరాంబకము లేసి ♦ యాతఁడు నిలిచెన్.

చ. జనపతికార్ముకచ్యుతని ♦ శాతశరంబుల శూల మద్ది యా
యనిమొన నగ్ని ప్రజ్వలి ♦ యార్భటిచే శలధంబులన్ హరిం
చునటులు బూడిచేసె; నృస ♦ శూగుడు గాముడు న్వీయబాణముల్
ఘనతరశూలముం దగిలి ♦ క్రన్నన చూర్ణములై నధంబునన్. ౨౧౫ 4543

తే. కాలిపోవుటఁ గన్గొని ♦ గాఢకోప, మందె; నంతట నారఘు ♦ నందనుడు
పరమకోపంబు నొంది యా ♦ పాకశాస, నాభినిర్మితమయి ప్రభా ♦ వాఢ్య మగుచు.

క. మాతలి తనకై తెచ్చిన, దై తగునాశక్తి నెత్తి; ♦ నలఘుబలుం డా
భూతలపతి యాశక్తిని, నాతతబల ములర నెత్తి ♦ యతిశయనియతిన్. ౨౬

క. గిరగిరఁ ద్రిప్పఁగ నమృది, నరఘంటాకల్పితార ♦ నంబయి లయనుం
దుగుభానుకోల్కవలె నం, బర మెల్ల వెలుంగ మిగుల ♦ భాసితె నంతన్. ౨౭

ఉ. రామకరప్రయుక్తయయి ♦ రావణశూలముఁ దాఁకె; శక్తియు
ద్దామమహాయుధంబు తనుఁ ♦ దాఁకిన యాగురుశూల మప్పుడే
భూమిని గూలె బ్రదలయి ♦ భూరిగుచుల్ వడిఁ దగ్గిపోవ; నా
రాముడు తీవ్ర వేగము ల ♦ రాతిభయంకరముల్ నిశాతముల్. ౨౮ 4547

తే. అశనితుల్యములును నగు ♦ పట్టి బాణ
ములఁ బ్రయోగించి జనమున ♦ వెలయుదనుజు
నశ్వముల నొంచె; నంతట ♦ నతఁడు మఱియు
హస్తలాఘవమున నను ♦ రారి యరము ౨౯ 4548

క. శితశరగణమున నొంచెను, నతనిలలాటమున నాట ♦ నంబకములు మూఁ
డు తగన్ వైచెను; రాక్షసవతి సర్వాంగములయందు ♦ బాణము లొకటన్.

తే. తగులఁగా రక్తధారిణి ♦ దడిసి పుష్పి
తమయిపొల్చు నశోకవృ ♦క్షము విధమున
ననిమొనం బొల్చె; నట్లు ము ♦ రారి రామ
సాయకావిధగాత్రుడై ♦ కాయ మెల్ల. 3౧౫

తే. రక్తమునఁ జాలఁ దడియ నంఘ్రమనుండు
భేదమొందియు నంత మిక్కిలియుఁ గ్రోధ
మంది రామునిఁ జంపు నుగ్రమును తనరఁ
దనకుఁ గల్గినశక్తిఁ జూప నపుడెంచె. 3౨

4551

నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౫ వ - సర్గము.

అథ రాముఁడు రావణుని నిందించి నొప్పించుట: రావణునిసారథి లేరుఁ దొలఁగింపుట. అథ-

క. అని గర్వితుఁ డారావణుఁ, డనూనకోపమున రాముఁ డలఘుశరతతిం
దను నొప్పింపఁగఁ గోపంబును బొందెం దాను; వీర్యమునఁ బొల్పుటచేఁ.

చ. దనుజవరుండు రోషమునఁ డద్దయుఁ గన్నులు ప్రజ్వరిల్ల న
య్యనువమనంగరంబున శఙ్గాననముం గడు లాగి బాణపం
క్తిని నిగుడించి నొంచె రఘుధీరుని; నశ్రుమునుండి మేఘ మొ
య్యన జలధారలం జెలుపు డంతయు నిండఁగఁ జేయునట్లుగఁ. ౨౪ 4553

క. వరసాయకములు వేలుగఁ, బరఁగించి నృపాలుతనువు డబాణమయముగాఁ
గర ముద్ధతిఁ జేసెను; భూవరుఁ డటు తన్నుక్తబాణఁవర్షముచేతఁ. 3 4554

తే. పూరితుండయి నిశ్చలభూధ్రమట్లు
కంపమును బొందకుండెను; డఘనపరాక్ర
ముఁడగు నారాముఁ డని నిలకడను బూని
బాణముల బాణముల నిల్పి డపౌరుషమున. ౪౪ 4555

క. దనుజేంద్రుని శరములఁ గయి, కొనియెను రవికరములట్లు; డక్రూరదనుజపుం
డును స్రుధఁ గరలాఘవమును, గనఁబడఁగ మహాత్ముడైన డత్కావిభునెదవై.

క. శితశరసహస్రములు వై, చి తగఁ విక్రమము చూపె; డక్షితివతి రాముం
డు తనువు నెత్తుటఁ దడిసిన, కతమున నుత్ఫుల్లికింశుకద్రునుము వలెఁ. ౬౪

క. కనఁబడియెను; ఘనలేజంబునఁ దగు నారాముఁ డసురపుంగవుశరపం
క్తిని గొట్టఁబడుచునాగ్రహ, మునలయ కాలార్కుచండమునఁగొనెదూపుల్.

సీ. అంత ననోన్య ముత్త్యాగ్రహంబున మించు నారామరావణ డలతులతీవ్ర
శరతమశ్చన్నమా డసంగరంబున నందుఁ గనఁబడకుండి; రఃకాల్లమందు
వీరుఁడౌ రఘువతి డిపులకోపముఁ బొంది దనుజేశుఁ గని నవ్వీ డదారుణోక్తు
లను బల్కె నిట్లని; డదనుజాధమా! నేను బరిసరంబున లేనితరుణమందు

తే. వివశయై యున్న నాభార్యఁబృథ్వితనయ, నాజనస్థానముననుండియవహరించి
తివి గదా! యిట్టి నీవెట్లు డధీరుడవగు, దిలను విక్రమ మనఁగ లే డెన్ననీకు.

క. ఘోరారణ్యంబున నేఁ, జేరువలేనట్టితఱిని ♦ జంత మునిగి నన్
గోరుచునుండెడు నీతను, గూఁరా! బలవంతముగను ♦ గొని తెచ్చితివే.

తే. ఇట్టి దుష్కార్య మొనరించి ♦ యిప్పుడు నీవు

హూరుడను నేననుచు నెన్నుచుం జరించు

చున్నవాడవుగద; పరఃయువతులందు

మనసుగల్గిన యోహూర! ♦ దనుజ! నీచ! ౧౨

4581

క. పెనిమిటి నన్నిధి లేనపు, డనయుముగా నట్టివనితలం దపకృతి దు

ర్జనులవలెం జేసియు నీ, నునమున హూరుండ ననుచు ♦ మఱి తలఁచెదవే. ౧౩

తే. నీకు మర్యాదలేదు విఃసీతలేదు

సిగ్గునన్ లేదు నడవడిఁచెంది యుండ

దొకవిధంబుగ గర్వంబు ♦ నొంది నీవె

మృత్యువును దెచ్చుకొని మీఁదుఁమిక్కిలి యిటు. ౧౩౪

4583

సీ. హూరునిగాఁ దలంఁచుచుఁ జరియించెడు; హూరుడవగుదు కుఁబేరుతమ్ముఁ

డవు బలసంయుక్తుఁడవు నీవు నాభార్యజనకజ దొంగిలి ♦ శ్లాఘనీయ

మును మహాత్మరమును ♦ ననుపచుక్కిరిదంబునగు కార్యంబు నిఁట్లానరిచితివి;

గర్వంబునన్ లోకఁగర్వి తంబును నహితంబునా కార్య ముత్తఱి నొనరిచి

తే. తివి గదా దానికే గొప్పదిగఁ గనఁబడు

ఘోము నిప్పుడు పొందుమా; ♦ కలుషబుద్ధి

నిను మహాహూరుడనని యాత్మను దలంతు

గాదె నీవే మహాత్మరఁకానసమున. ౧౩౫

4584

ఆ. అతివ దొంగవలెన ♦ యపహరించెడుశఱి, నీకు సిగ్గులేదె; ♦ నీవు నాదు

పరిసరమున నట్లు ♦ ధరణీతనూజను, బలిమి నపహరింపఁ ♦ దలఁచి యున్న.

క. అనుచును తాపయకముల, వినిహతుడవు నగుచు నపుడె ♦ వేడుకమీఱం

జనియుందు నీదుతమ్ముడు, ఘనఁబలుడగు ఖరునికడకుఁ ♦ గావురువనరా!.

క. విను మద్భాగ్యవశంబునఁ, గనఁబడితివి నాకు నెదుటఁ ♦ గాన నిపుడె నిన్

ఘనదారుణశరముల మృతిఁ, గనఁజేసి పరేతరాణ్ణఁగరి కనిపెదఁ జా! ౧౪

క. దనుజా! కుండలముల నొప్పిన నీతల నాదుభాణఁభిన్నంబయి మే

దిని నిందు దుమ్ములోఁ బడి, కొనిపోఁబడ గాక క్రోధఁకూటాదులచేన్. ౧౫

చ. ధాణిని నీవు గూఁడఁగను ♦ దావకవక్షిముపైని గ్రద్దగుం

పు రయము మీఱ వ్రాలి శరఃపూగకృతప్రణనిర్గళనహ

త్తరగుధిరప్రవాహమును ♦ దప్పియడంగఁగఁ ద్రావుఁగాక; నా

శరములఁ జీల్చఁగాఁ బడుచు ♦ త్కౌఢలిఁ బ్రాణములేగ వేగమే. ౧౬

4589

ఆ. పడిన నిన్నుఁ గాంచి ♦ పటుతరజవమున, వచ్చి పక్షు లెల్ల ♦ వైనతేయ

పక్షు లహలనీడుభంగి నీప్రేగులఁ బట్టి లాగుఁగాక ♦ బలముఁగొలఁది. ౨౨
చ. అనియిటు వైరినాశకరుఁ డాఁరఘవీరుఁడు పల్కుచుకా దురా
త్మునిఁ దనచెంతనే నొలుచు ♦ మూఁపుని దీక్షితరాంబకాళి వై
చెను; దనవైరిఁ జంపుటకుఁ ♦ జిత్రమునందునఁ గోరుచున్న రా
మున కపు డస్త్రశక్తిబలముల్ ప్రమదంబును వీర్య మానునిక. ౨౩౪ 4571

తే. ద్విగుణములుగను గన్పట్టె ♦ నిదితచిత్తుఁ
డైన యారాఘవునకు దివ్యాస్త్రవిశేషు
లన్నియును ముందుఁ దోచె; బ్రహ్మర్షి మునను
భూరి తేజఁడు రఘుకులపుంగవుండు. ౨౪౪ 4572

క. ద్విగుణితకరలాఘవమునఁ, దగియెక; దనుజాంతకుండగుధాత్రీవతి యా
జగదభిరాముం డతఁ డి, వృగిదిని శుభచిహ్నములను ♦ బరికించి మదిక. ౨౪౫

చ. దనుజపరేణ్య నొంచె గడువర్షమునకా మణియెక; గపింద్రు లే
సిన పెనుజాలచేత నృపశేఖరుసాయకవృష్టిచేత నా
చ్చిన యలదానవేశ్వగుని♦చిత్తము ఘూర్ణిలఁ జొచ్చె నంత నా
తనికి లయంబు చెంతకును ♦ దారసిలంగను భ్రాంతి నొందుటక. ౨౪౬ 4574

క. శరముల నరివై వైవక, శరాసనము లాగకుండె; ♦ స్వాంత మవశమై
పరఁగులఁ బ్రతిబాణము లేసి రామువీర్యము చడంగఁ ♦ జేయక యుండెక.

సీ. రావణుఁ డేయుశఃరంబులు శస్త్రముల్ బహుభంగులం గానఁబడుచు ననిని
ఛేదనసంభేదనాదికార్యంబుల నొనరింపఁగాఁ గాఁ ♦ కుండె మృత్యు
వతనికిఁ జెంతనే ♦ యమరియుండుట; నంత దానవపతి యవశ్ఠ నిటు లొందు
టను గాంచి యతనిన్యం♦నమునునడుపుసారథిసుంతయేనిసంభ్రాంతిఁగనక
ఆ. యుద్ధభూమినుండి ♦ యొకరీతి మెల్లఁగ, నారథంబుఁ దొలఁగు ♦ నట్లు చేసె
నతని కింకమృత్యు ♦ వాసన్న మౌనని, తననునంబునందుఁ ♦ దలఁచె గాన.

నూటయైనవ సర్గయు సంపూర్ణము.

౧౦౬ - వ సర్గము.

రావణుఁడు సారథిం దిగ్భురించి మరల యుద్ధమునకు వచ్చి రాము మార్కొనుట. ౧౦౬
చ. దనుజవరుండు కాలుఁ దొగిఁ ♦ దక బురికొల్పఁగ మోహ మొంది యిం
తని వదియింపరాని క్రుధ ♦ నందుటఁ గన్నులు కెంపుగాఁ గనుం
గొనఁ దగియుండ సారథిని ♦ గొబ్బునఁ గాంచి నచించె; దుర్మతీ!
నను బలశక్తిహీనుగఁ గ♦నం బరిగర్జితవిక్రమాఘ్నగక. ౧౦౭ 4577

* శనై ర్యుద్ధా దసంభ్రాంతో రథం త స్వాపసాహాయత్-అనియు. ఆటవెలదియందలి
భూండవనాల్లపాదము 'అసంభ్రాంతః' అను పదస్వారస్యమును వెల్లడించుట కధికముగా జెప్ప
బడిన పని యెఱుంగవలయు.

తే. అల్లునట్లుగ భీరువు ♦ నట్లు ధైర్య, హినునిగ గతతేజునిగా నొకింత
మాయ తెలియనివానిగ ♦ మహితశస్త్రు, నర్జితునిగాఁ దలంచినీ ♦ స్వాంతమందు.

క. మనమున నలశ్ర్యముగఁ జేసి సీకుఁ దోచినటు లీవు ♦ స్వేచ్ఛఁ దిరిగదే;
నను నడిగి మదీయాశయమును గైకొనకే యలశ్ర్యముగఁ గన్గొనుచున్.

క. వైరిసనుక్షంబున నా, యారథముఁ దొలంగఁదోలి ♦ యేల యిచటికిం
జేరిచితి? వనారాగ్రి! నా, భూరియశంబుఁ జరలభృమును వీర్యంబున్. ౪౫

క. ఘనతేజము రావణుడే, యనిమొనఁ బరుగె త్తకుండుఁనను సమృక్మున్
బనిపూని యిపుడు నీచే, తను నాశముఁ బొందె జమ్ము ♦ తగ నవినీతిన్. ౪౬

అ. 'ఖ్యాతవికృత్యైవ ♦ యరి గూతఁ డన్మత్తు
రాక్రమముఁ జూపి ♦ రింజణనటు
జేయఁదగినవాఁడు ♦ నూ! యట్టి శత్రువు
గనుచునుండి యుద్ధకాంక్షు సన్ను ౪౭

4582

క. ఒకరిచితివి కాపురుషుని, గను; దుశ్శుద్ధి మదీయ ♦ కప్రరథము దీ
నిని మోహంబునఁ దొలంగిం, చినయది తలపోయ నీదు ♦ చిత్త మ్మరణ. ౪౮

క. అరినీకు విత్త మొనఁగుచు, బరవశునిగఁ జేసె ననుచు ♦ స్వాంతమ్మున ని
త్తరుణమునఁ దోచె నశ్రమె, కరికింపఁగ నిద్ది: యోరిఁపాపమనీపా!. ౪౯

చ. హితమును గోరుమిత్రు లిటు ♦ లెప్పుడు సేయఁగఁ బూన రిద్ది శ
త్రుతతికి జేయవర్హమగుఁ ♦ దోడనె చేసీతి పంతెకాని యీ
విజిమునఁ జేయనొనె యని ♦ వేములు చిత్తములోఁ దలంచి న
గ్గతి నొనరింపవైతి; చిరఁకాలము నాకడ నున్నవాడవే. ౫౦

4585

క. నేనొనరించిన సత్కృతి, మానసమునఁ దోచునేని ♦ మాటాడక యీ
భూనాథుఁడు ప్రైబుడఁగా, దానై గాకుండుగను రథంబు జవమునన్. ౫౧

క. మరలింపు; మనుచు నీవిధి, బరుషముగా బుద్ధిమాలి ♦ పల్కునతనివై
ఖరి విని హితమతి నారథి, మరశత్రువు నూటడించుచున్ హితభణితిన్.

తే. పలికె నిట్లని; నేభయంపడఁగ లేదు
మూఢతనుగాన నను రిపుల్ ♦ మోసపఱచి
విత్తమొనఁగింగ లేదు ప్రఘమత్తిండి నను
నంశయమె లేదు నీదగు ♦ సత్కృతుఁడు. ౧౦౫

4588

క. మనమున మఱువఁగలే దో, గనుజాధిప! స్నేహమును నితాంతము గలవాఁ
డనె; నేనీహితము యశ, స్సును గోరుచు మిత్రత మనఁమునఁ బూని తగన్.

1 శత్రోః ప్రఖ్యాతవికృత్య రంజనయశ్ర విక్రిష్టైః, పశ్యతో యుద్ధలభ్యహం కృతః
కాపురుష స్త్వయా-అనిమా.

తే. నీకుహితమైన కార్యంబు ♦ నేను జేసి

నాడ నప్రియ మయ్యె నెన్న నీనీకు;
నోనుహారాజ! *యేదియే ♦ నొక్కకులము

నందు జనియించి కుచుత్తియై ♦ యుహితం డగుచు. ౧౨౪

4590

సీ. ఉన్నవాఁడుంబోలె ♦ నొకరీతి నీహితమును గోరి రథము తెచ్చిన నను గని
కుమతి యీతండని ♦ శౌంకక తలఁచుట యుక్తంబుగాదు; మహోన్నతోర్వి
నుండి తరంగిణి ♦ యురువేగమున మరలిన తెఱంగున రణంబున రథంబు
నుండనీయక యిట్లు ♦ చండవేగంబున నరదంబు తెచ్చినయందులకును

ఆ. వినుము కారణంబు ♦ వివరింతు; వీరా! రణాగ్రమందు గొప్పదగు తెగువను
బూని నీవు నమరమును జేసి యులయుట, తెలియవచ్చె నాకు ♦ దెల్లముగను.

క. నీనమ్మెమున మోదము, నీనెవ్వుది దెగువయున్న ♦ నియతియు నెఱుంగం
గానైతి నీరథాశ్వము, లీ నీరథ మీడ్చి యీడ్చియే దీనములై. ౧౨౫

తే. ఎండతగులుటచే సోలి ♦ యింతయేని

బలములేకయె గొప్పదా ♦ వర్షమునకు

జక్కినట్టి యావులరీతి ♦ జేష్ట లుడిగి

యుండె; నేయేనిమిత్తంబు ♦ లొగిని మనకు. ౧౬

4598

క కనఁబడుచుండెనొ యవి యెల్లను బ్రతికూలముగ దుష్ఫలములుగ నాకుం
గనఁబడియె; మఱియు సారథి,యనఁదగువాఁడెన్నఁదగుశుభాశుభములను.

సీ. దేశకాలంబుల తెఱంగును ముఖమునఁ గల సంతనమ్మును ♦ గలఁక లోను
గాఁగల గుఱుతులఁ ♦ గడఁగి దైవ్యము భేదహర్షంబులను దనయధిపునకును
గలబలాబలముల ♦ త్కౌన్ఠి నిమ్మ మో యున్నతంబో యనియును సమతల
విషమభాగంబుల ♦ విషతులకుం గల యట్టి ఛిద్రంబుల ♦ నరద మరీకి

తే. జెంతకో ప్రక్కగనొ లేక ♦ స్థిరముగ నట

నునుచుటయొ వైరి కభిముఖమునఁ జెలఁగుచు

వెనుక కేగుట యివియన్నియును నెఱింగి

గడువఁదగు స్వందనంబు జఁక్కనిగతి నని. ౨౦

4599

క. విను వీరా! నీకు న్యం,దనతురంగంబులకుఁ గొంత ♦ తడ వ్రూటల గ
ల్లు నిమిత్తము దుర్భరమగు,నని కష్టము గల్గకుండ ♦ నరసి మనమున. ౨౦౪

క. అరదముఁ దొలఁగించుట యీ, తగుఁబంబునయు క్తమనుచుఁదలఁచితోలఁగున
ట్లురవడిఁ గొనితెచ్చితి నే, సరయక నేవేచ్చగను దోలు ♦ సంత కుమతినే.

ఆ. ప్రభువ వీవు గానఁబలుతురన్నహంబు, నూని చేసినాడఁ ♦ గాని వేఱు

* నాస్తి స్మృతే మహారాజ త్వం మాం ప్రయహితే రతం, కశ్చిల్ల ఘృరి వానాశో దోష
తో గంతు మర్హసి-అనిమా. కశ్చిత్ యత్ర కుత్సాపి కుతే జాతః లఘుః అల్పవాక్యః-అనివాక్యభ్యః.

గాడు; వీర' శత్రుఁగణనూడగా! యిఁగు, డాఙ్గ చేయు మెట్టులొక్క యిడిన.

క. నీసాము దిన్నయప్పును, నేనరణిం దీర్చుడగునొ యెన్ని మదిని నేఁ
జేసెద నట్లే తగినటు, లీసమయమునం దలఁచి యీతముగఁ జెపుమా. ౨౩

చ. దనుజలలాముఁ డీవిధి హితంబుగ సారథి పల్కువాక్కులన్
విని పరిహృష్టుడై యతని యే పలుభంగుల సత్కరించి యు
ద్ధనిరతిఁ గొన్న చిత్తమునఁ దానిటుపల్కెను; సారథీ! రథం
బును వడిఁ దోలుమా యెచట యీ పతియందునొ యాధరిత్రికి. ౨౪

క. అని రావణుండు వైరి శనునుపురికిం బంపకుండ యరలుడు సుమ్మి;
యని రాక్షసేంద్రుఁ డాతనిఁ గని పలికి నుహమునమును యాంచినకతనన్.

క. వరనూతునకున్ మాస్తాభరణము శుభరీతి మిగుల యాసిలుదానిన్
గర మగ్ధి నొసఁగె; సారథియు రావణునివాక్య మట్లు లొప్పగ రథమున్.

ఆ. వైరి కభిముఖముగ వడిఁ దోలె; నారీతి
సధిపువాక్యచోదితాత్ముడగుచు
హయగరములఁ దోలె యాసారథియు సంత
సమ్మహారఘుడగు ననురవిభుఁడు. ౨౫

4603

క. మనమున సంతోషంబును, గననాస్యంపనవరంబు యేగమున యుద్ధం
బున రామున కభిముఖమై, యనుచుముగ నిల్చె నమరు లచ్చెరు వందన్

నూటయాతవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - వ సర్గము.

అథా ఆదిత్యవృద్ధయను రామున కగ్రస్తుఁ డుపదేశించుట. అథా-

చ. అనిఁ గనువేడ్క దేవనికరానివ్రతుడై చనుదెంచియున్న చ
క్కని మహిమంబు గల్గు మునికాంతుఁ డగస్త్యుఁడు ఘోరనంగరం
బునఁ గడుశ్రాంతి నొందియును యూనిక యుద్ధము చేయువేడ్క వ
చ్చిన తనవైరి రావణుని జెచ్చెట ముందటఁ గాంచి యాత్మలో. ౧ 4605

తే. ఈతని జయించు లెట్లాగో యీతటి నని
చింతలో ముగ్ధియున్న యాత్మీతిపతిఁ గని
యతని యొద్దకు వచ్చి యిట్లనియె; దీర్ఘ
బాహుయుగళాంచితా! *రాసుధిద్ర! రాసు! . ౨

4606

క. ఏనుతిచేతన్ వైరుల, దానవులను గెల్వఁ గలవొ దానిన్ గుహ్యం

* రాసు రాసు నుహాబాహు-అనిమా,

బై నగడి సనాతనమై, మానిన తంబైన నుతిని ♦ మమత వచింతున్. 3 4607

తే. అద్ది యాదిత్యహృదయాహ్వాయంబు దాని
భక్తి బలియింపఁ బుణ్యము ♦ వైరినికర
నాశముంగల్గి జయము సంఘతశము గల్గు
సత్తులంబు చేకూరు ♦ సభి శుభము. ౪

4618

తే. మంగళములకు నెల్ల ను ♦ మంగళంబు
సర్వపూర్వాస్తుములను నాశనము చేయు
నాధులను న్యాధులను జెండు ♦ నమిశ్చమైన
యాయు వానఁగు జప్యంబు ♦ ననుచుంబు. ౫

4609

క. ¹పరమాంతరంగభక్తాం, తరమున వెలుఁగొందువానిఁ ♦ దపనీయకరో
త్కరవిలసితుని నవోదయ, పరిభాసితు. దేవదనుజపర మోపాస్మ్యున్. ౫౪

క. నిరతిశయదీప్తిమంతుని, సరసిజరిపుసూర్యముఖ్యసకలభారభా
సురదీప్తిదు బ్రహ్మాండోత్కరపాలకు నీస్తవమునఁ ♦ దమిఁ గొల్పు మిరకన్.

క. సురసంఘతనుఁడు నుమ్మి!, పరులను హినులుగఁ జేయు ♦ పటుసామర్థ్యం
బు రహిం గలాడు; రత్నల, నిరతము భావింపఁ జేయు ♦ నేర్పటి యితఁడే.

క. దేవానుగణములఁ న, త్వాననలోకములఁ దనప్రభాపటలముచే
భావించి రక్షణము శేయేవేళు జేయుచుండు ♦ హితముగఁ జామ్మి!. ౭

క. ఇతఁడే తలపోయంగాఁ, జతురాస్యాకృత్యు విష్ణుశంకరసూపుం
డితఁడెరిపువ్రజశోషణ, మతులితముగఁ జేయుఁగానసగు స్కందుండున్. ౭౪

¹తే. నుటి స్రజావళిసూపుండు ♦ మహితవిభవ
మునఁ జెలఁగుచు మహేంద్రుండు ♦ ధవదుఁ డట్లై
లయకరుండు గానఁ గాల్చఁడొంటి యముఁడగును
శిశు చేయుటచేతనే ♦ క్షేతిప! వినుము. ౮

4615

క. అమృతముఁ బుట్టించుటచేత మహిక్ సోమాఖ్య నెగడుఁ ♦ దగ జలపతిగా
నుముఁదాల్చుబిత్తులునునగు; నునుహితులగువసువులితఁడేఁచూడఁగరామా!.

తే. సాధ్యు లశ్వులును మరుద్వ్యంజంబు మనువు
భూచరుడగు వాయువు ♦ పాలుచుపహ్ని
యును బ్రజాప్రాణవాయువు ♦ దవరు ఋతుని
కరమునకుఁ గర్త యగుప్రభాశకుండు నగును. ౯

4617

1 ఇచటనుండి మహేశ్వరచిత్తవారియభిప్రాయ మింద్యములో నిమిదియందునని గ్రహిం
పటలయను. 2 ఇటఁ బ్రతిజ్ఞలునకు వ్యుత్పత్తిర్థములు తీర్థవారి యభిప్రాయానుసారము వ్రాయఁ
బడినవి.

సీసమాలిక. —

అదితికి సుతుడుగ ♦ నవతరించినయట్టియూదిత్యుడవు, జగదాదికర్త
 వగుదువు, కర్తము ♦ లాచరించగ జనులను బురికొల్పుచు ♦ ననుచమానుఁ
 డవగుసూర్యుడవు, లోకావళి కుచకారమాచరించగ సంబరంగణమునఁ
 జరియించుఖగుడవు, ♦ జగమును సృష్టిచేబోపించు చున్నట్టి ♦ పూషుడవు, గ
 భస్తిమంతుడవు ♦ భర్తను మాతృశివజలచేత నుద్ధర్త నవృథుఁ
 డవు, ప్రకాశించువాడవు భానుమూర్తివి, బ్రహ్మాండసృష్టిని ♦ భాసిలుట హి
 రణ్యరేతనుడవు, ♦ రహిమీటఁగా దివాకరుడవు, మనసును ♦ గడుహరించు
 నట్టియశ్వంబున ♦ నలగుట హరితశ్వఁడనబడువాడవు, ♦ హరినకల
 కళ్యాణగుణుడవై ♦ క్రాలుటచే నహస్రాద్భిని, సప్తాహ్వీ మాశ్వయుతుడ
 వగుటచే లోకంబునందు విఖ్యాతుఁడవగునస్తనప్తివి ♦ తిగ నమస్త
 శత్రునారణమును ♦ సత్వరముగఁ జేయచక్రము గల్గుట ♦ జగమునందుఁ
 దొడరి మరీచిమంతుడవు, జ్ఞానోత్పత్తికిని బంధకంబనఁ ♦ జను నఘంబు
 నవనయించుటచేత ♦ నననిని దివిగొన్నధనుడను నానంబు ♦ దనగువాడ
 వగుదువు, సుఖముల ♦ సంవత్సురం గల్గుచున్నచేయుట శంభుఁడనఁగఁ బడుదు,
 వవనీధవులతోడ ♦ నననిని ముయ్యేడుమాటులు కొలదిగ ♦ మహితశక్తి
 నొనరించుటను న్వప్త ♦ యనబడుదువు, చృశ్మైన బ్రహ్మాండంబుననువసుగతి
 జీవింపఁజేయుటచేత మార్తాండుఁడ, లంకిట వ్యాపించు ♦ నట్టియంశు
 మంతుడ వగుదువు ♦ మఱి జగదుత్పాదకసమష్టిజీవనీకరము గర్భ
 మందుఁ గల్గుటచేత ♦ సలగుహిరణ్యగర్భాఖ్యుండు వగుదు, వీరఖిలాప
 తప్తులవిశ్రమస్థానమాటను శిశిరాహ్వయుండవు, తనయాశ్రితులకుఁ
 బగవారలెవ్వరో ♦ వారికిఁ దానంబుగలుగఁ జేయుటచేత ♦ నిలఁ దననుడ
 వగుదువు, తేజస్సుగలుగఁజేయుట భాస్కరుడవు, వేదవారములను
 నుపదేశ మొనఁగుచు ♦ నుంటచే రవినగుచువు, రుద్రునింగనుట వసుచరిసి
 నగ్నిగర్భుండన ♦ సలకారుచుందు, వీ వదితివుత్రుడవు, హృదంతరాళ
 మందు సుఖంబు గొన్నట్టికారణమున శంఖుడ వగుదువు, ♦ సాంద్రత్రుహిన
 మును, సూర్యహుంబుఁ ♦ గొని రూపుమాపుటశిశిరవాళనుడనఁజెలఁగు దీవు
 తామసాహంకారతనవున సంబరమును శృజించుట నీవు ♦ గనుదు వ్యోమ
 నాథాహ్వయుము, తమోనాచకగుణభేద, వఖ్యావేషింబులు ♦ కంశమును గ
 నినకారణమృచేతను ఋగ్యజుస్సానుపారిగుండని పిల్వఁబడుదు వీవు,
 కర్తఫలాత్మకఃకునవృష్టిగలవాడ వగుటకు ఘనవృష్టి ♦ యనబడుదువు
 జలరాశియందున ♦ శయనించుటను నపాంమిత్రుడనంగను ♦ మెలఁగుదీవు,
 వింధ్యమురీతిని ♦ వెలసి దుర్గమనుగునట్టిసుషుమ్నాఖ్యి ♦ మైనమార్గ

మందు శీఘ్రమ్ముగఁ ♦ బొందించుటను వింధ్యపీఠస్థనంగమవిమలనామ
ధారిని, లోకవిశ్రుతిని నిర్మించునంకల్పము నాత్మను ♦ గల్గియుంట
నాతపి వగుదువు, ♦ హరిమండలి వీవు సృష్ట్యవవగుదువు, ♦ మేళనమున
బింగళుండనవు నీవు ♦ వెలయుచుచుందువు, నర్వాండములఁ గూడ ♦ నంహరించు
టను సర్వతాపనుం ♦ డనఁబడుచుందువు, కవివి, విశ్వవిండవు, ♦ నువిమలమగు
నట్టి తేజంబున ♦ నలరుటచే మహా తేజః డనంబడు ♦ దీజగమున,
రంజకుండవు గాన ♦ రక్తుండ వగుదు, సర్వభవోద్భవుండవు, ♦ రమ్యనకల
తారకానక్షత్రతతికిని గ్రహములకధినాథుండవు, వాని ♦ యంతరమున

తే. వఱలుచుందుదు, నకలవిశ్వములకీవె

హేతువగుదువు? తేజస్సు ♦ లెల్ల నీదు

తేజమున డిందుపడుటను ♦ దివ్యమహిత

తేజమున నొప్పువాడవు ♦ దేవదేవ! ౧౮౪

4618

క. ద్వాదశశంఖలవర్తి, నీవయగల్గినను జాలు ♦ నెమ్మిఁ గరుణకుం

బ్రాది వగు నీకువందన, మోదేవా! యగునుగాక; ♦ యుద్యమ మలరక్ ౧౮౫

సీ. పూర్వప్రశ్నిమదిక్ఫణిభూధరాంతర్యామియైనవానికి మ్రొక్కు ♦ మానితవిల

సజ్జ్యోతిరాకారఁసహితుతా ముక్తుల కధిపతియై, దివసాధినాథుఁ

డగు భాస్కరేశున ♦ కంజలి; జయునకు జయభద్రునకు నమఃస్కారమల్లె

హర్యశ్వనకు నవాస్త్రాంశువునకుఁ బలుసారులు వందనఁసముదయములు

తే. వందనంబు లాదిత్యునకుం దమి మఱి

యుగ్మనకు వీరునకు మ్రొక్కు ♦ లొక్క రీతి

నంజలు లొగి సారంగున ♦ కనులకమల

సంప్రబోధునకుఁ నమఃస్కారశతము. ౧౮౬

4620

క. నతితతి మార్తాండునకుఁ, శతధృతిహరవిష్ణుపతికి ♦ సతతమ్ము నమ

స్తతులగు నూర్చ్యనకంజలి, స్తుతియగు నాదిత్యవర్చసునకుఁ భక్తి. ౧౮౭

సీ. భాస్వంతునకు సర్వభక్షునకుఁ మ్రొక్కురాద్రవపువ్రనకు ♦ రమణ వినతి

తమము నడంగు నుత్తమనకు జేజేలు మఱి హిమఘ్నునకు నమస్సుగును

శత్రుఘ్నునకు నమఃస్కారంబు లమితాత్మనకు జోతలు కృతఘ్నునాశనునకు

నంజలి దేవున ♦ కాన్యతి మ్రొక్కులు జ్యోతిషాంపతికిని ♦ జోతలగును

తే. దస్తచామికాగాభుజ్జై ♦ సనదరవికి

వహ్నికే విశ్వకర్మకు ♦ వందనమ్ము

లగుఁ దమోభినిఘ్నునకు లోకాభినాక్షి

కిని రుచికి మ్రొక్కులగు మహాత్మునకు నతము. ౧౮౮

4621

క. ఇశఁడే ప్రళయంబున లోకతర్కి నాశనముచేయుఁ డగడఁగి మరల ని
ర్మితిచేయు దానినే నన్నతి బోషించును లయంబు డ మాసిన తటినిఁ. ౨౧౪

తే. కాంతి శోషిల్లఁజేయును డ గాయు నెండ
వాన గురియును, బ్రాణులు డ వరుస ను ప్తి
నొండఁగా సంతరాత్మయై డ యొక్కరీతి
మేలుకొనియుండు నీతఁడే డ గ్రాలుశక్తి. ౨౧౪ 4624

నీ. లగ్నిహోత్రమితండా, డ యగ్నిహోత్రుఁ డలమునునీతఁడేవేదములును మఖము
లును యజ్ఞములఫలంబును నీతఁడే లోకములఁగల్గు సత్కర్మములకు నెల్లఁ
బ్రభునగునీతఁ డీశ్వరియే నియంతయౌ, నోరాఘవా! విను డ మొక్కమాట
నెవ్వఁడైనను సరే డ యెట్టియాపదలను గష్టంబులందును డ గానసముల

తే. నిరతభయముల నీస్తుతి డ నియతిని బతి
యించినఁ గ్రిందుపడకుండు; డ నెల్లనుఖము
లబ్బు, నీవును జిత్తంబు డ నమలరీతి
నిశ్చలంబుగఁ జేసి యీశనిఖలవిభుని ౨౧౪ 4625

తే. దేవదేవునిఁ బూజింపు డ దీనిచేత,
దీనినే మూఁడుసారులు డ పూనిక జపి
యించినఁ విజయంబును డ గాంచువాఁడ
వని; మహాబాహువిలసితా! డ యార్తిహరణ! ౨౧౬ 4626

క. ఈతరుణంబున నీ వీదైతేయుని రావణాఖ్యుఁ డ దప్పక యనిలోఁ
జేతము రంజిలఁ జంపుదు, భూతలనాథా! యటంచు డ మునిపతి యెలమిఁ.

క. పలికి యగన్యుఁడు వచ్చిసటులఁ జనియెఁ; రఘుపతీంద్రుఁడుగ గురుతేజం
బలఘుబంబును మెఱయఁగ, నిలాసురోక్తమును నుతిని డ నెలమి వినంగఁ.

క. తనశోకము నశియించుట,యును మిక్కిలి హృష్టఁడగుచుఁనొప్పుమెఱయఁ జ
క్కనిమనసున వాఁచి శుచిం, గని యాదిత్యుఁ బరుఁ జూచిఁకడుభక్తిమెయిఁ.

తే. దీని జపియించి హర్షంబు డ మానసమునఁ
బొంది వీర్యము పొంగఁగ డ భూరిధనువుఁ
దాల్చి నిల్చెను; రాముఁ డంతఁ గలహమున
వైరి యగురావణునిఁ గాంచి డ బలము మెఱయ. ౨౧౪ 4630

చ. మనమున హర్ష మొంది యనుమానము మాని సమస్తరీతులఁ
దనుజవరేణ్యుఁ జంపుటకుఁ డ దా సచస్థితి నిశ్చయించి వే
యని నొనరింపఁ బూనుకొనఁ; డ సంతట భానుఁడు తన్ను నన్నుతిం
దనిపెడు రాముఁ గాంచి వ్రమదంబున మేను గగర్బహంగ నా
దనుజుని చావు నాతనికి డ దా సపు డానతి యిచ్చి యంతటఁ. 3౦౪ 4631

తే. ¹తనదుహండలమును వీడి ♦ తగ నను ర్త్య
 సముదయాంతరమున నిల్చి ♦ సత్వరపడు
 మింక రావణుఁ జంపంగ ♦ నినకులేశ !
 యనుచు రామునకుం జెప్పె; ♦ సంత నచట. 3౧

4632

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - వ సర్గము.

—ఊహ రావణునకు దుర్నిమిత్తములు తో చుట. ఊహ—

ఉ. సారథి సంతసిల్లి దనుజప్రభునానతిరీతి నారథం
 బారఘరామునై న్యము ♦ కాతురతం గలిగించునట్టిదై
 భూరినముచ్చితధ్వజసముహముగా నలరారి యుండఁగాఁ
 జారుగతు ల్దగ్గ నడిపె ♦ సత్వర మారఘరాముమీఁదికి. ౧ 4633

క. అరదం బది చిత్రాలంకరణయుతం బొచు నొప్పి ♦ గంధర్వమహా
 పురమున వెలయుచు హాటక, వరమాలిక లొప్ప వేగఁవర్ణయయుత్తమై. ౧౫

క. కలహోచితపరికరవిత్, తులనుండి పతాక లలరఁ ♦ దోరపుధ్వజముల్
 వెలయఁగఁ దనయున్నతి నిమ్ముల సభ్రము మ్రింగ నెంచుఁబో యనునట్లులై.

క. ధరణి మ్రోయించుచు నా, పరసేనలఁ జెండఁ జాలి ♦ భాసిలి స్వబలో
 త్కరముల కుల్లానమ్మును, బరఁగంగాఁ జేయుచును సభంగుర మగుచున్. 3౫

క. నిరుసమగతి నొప్పెను! భూ, చరుడగు శ్రీరాముఁ డసురఁనల్లభురథ మా
 కరణి శబ్దించుచు భీ, కరరవమున దిక్కులొప్పుఁగతిఁ జేయునదై. ౪ 4637

క. తనపైకి వచ్చుచుండఁగఁ, గనియె; మఱియన్ సృపాలఁకాంతుఁడు రిపువౌ
 దనుజేంద్రు నవ్యహారథమును ²గృహ్యతురంగయుక్తమును నుగ్రంబున్. ౫

తే. భయదవర్చస్సుతోఁ గూడి ♦ పడగ లెల్ల
 మెఱిపుండీగల రీతిగా ♦ మెఱియుచుండ
 నింద్రునాయుధమట్టుల ♦ నెనఁగు ధనువు
 గనబడన్ మేఘసంతతి ♦ గడురవముల. ౫౫ 4639

క. ఘనవృష్టి గురియుచాడ్చున, సునిశితశరవృష్టి గురియుచుం దనపైకిం
 జనుదేరఁ గాంచి తనదగు, ధనువును ³బాలాబ్జురీతిఁ ♦ దగ వంచి క్రుధన్.

క. కులిశముతాఁకునఁ బరవ్రతములు బగిలెడునపుడు గలుగు ♦ భూరిరవము న
 ట్టులు చప్పుడు గలుగఁగ ను, జ్వలగుణమునుదీటుచున్ స్వశౌర్యముపొంగన్.

1 సురగణమధ్యగతో పవ స్త్వరేతి-అనిమా. 2 కృష్ణవాజినసూయ క్తమ్-అనిమా. 3 బాల
 చంద్రనరం ధనుః-అనిమా.

తే. నిర్జరేంద్రుని సారథిని గని పల్కె
మాతలీ! శత్రురథ మదె ♦ యాతగతి
వచ్చుచున్నది చూడుమా; ♦ వాసవరిపు
వతఁడు మరల మహాజవ ♦ మలరుచుండ. ౮౫

4642

తే. అప్రదక్షిణ మగునట్లు ♦ లరుగుదెంచు
చున్నవాఁడౌట వానికి ♦ యుద్ధమరణ
మందు మతిగల్గినట్లున్న ♦ దట్టులగుట
సరసగతి మీఱ నీవు హెచ్చరికఁ బూని. ౯౫

4643

క. మనరథము వై రియరదం, బున కభిముఖముగను దోలుము మరుత్తు సభం
బున లేచిన ధారాధర, మును జెండెడురీతిఁ జంపఁ ♦ బూనితి వీనిఁ. ౧౦౫

తే. దైన్య మొందక భ్రాంతినొందక మనంబు
కలఁక నొందక నీవు వీక్షణము లించు
కంతయేనియుఁ జెదరక ♦ యలరఁ బగ్గ
ములఁ గ్రమంబునఁ ద్రిపుచు ♦ లలితరథము. ౧౧

4645

క. త్వరితంబుగఁ దోలుము; వ, జ్జిరథంబును నడపి ఖ్యాతిఁ ♦ జెందిన యలనీ
కురుముదమున నీవిషయము, మరలం గఱవంగఁ దగదు ♦ మాటవరుసతోఁ.

క. అనిసేయఁ బూనినాఁడను, గనుకన్ స్వరియింప నెంతఁ♦గానీ జోధిం
పను బూనలేదు నేర్పం, గను దలఁపఁగ లే దటన్న; ♦ త్కృపతిపలుకుల్. ౧౨౫

క. విని సారథితిలకుం వనఁ, జను నింద్రునిసారథియును ♦ సంతసము మఱిం
తను గని దోలెను నారథ, మును మాతలియంత శక్తిఁ ♦ బొంగుచునుండఁ.

తే. రావణాసురుసమృహారథము నప్ర, వక్షిణమ్ముగఁ జేయుచుఁ ♦ దనరథంబు
సవ్యగతిఁ దోలఁ దచ్చక్ర ♦ జనితఁడేను, నక్షముగఁ బర్యే రథికులయంతరమున.

క. దనుజేంద్రుఁ డంతఁ గ్రోధం, బునఁ గన్నులు రక్తవర్ణములు గాఁగ రథం
బున కభిముఖుడై నిల్చిన, జనపతి నొప్పించె దీప్త ♦ సాయకపంక్తిఁ. ౧౩౫

సీ. మహితతేజండుగు ♦ త్కృపతి యంతట వై రిధర్మ తుండయి ♦ భూరిరోష
మున ధైర్య ముప్పొంగ ♦ మున్ను మాతలి తెచ్చినట్టి మహావేగమగుశతక్ర
తునిశరాసవర్యమును రవిరత్నలవంటి ప్రభుల్గల్గు ♦ వాఁడి బాణ
ముంబుగ్రహించెను; ♦ గలహంబుచేయంగనొంపొంటి కదురయియొకటి నొకటిఁ

ఆ. జంపఁ గోరి బలసి ♦ పెంపున నున్నట్టి, గజరిపులకు వలెన ♦ కద్యురేంద్ర
మనుజనాయకులకు ♦ ననుపముముద్ధంబు, చెల్లె; సంత దేవసిద్ధపరులు. ౧౪

క. మునిపతులును గంధర్వులు, దనుజేంద్రునిమరణ మెవలఁ ♦ దమిఁగోరుచు నుం
డినవార లౌట యుద్ధము, బును దానిం జూడ సభ్ర, మును జేరుటయుఁ. ౧౫

తే. గగురుఁ బుట్టించుచున్ భయంకరము లగుచు

రావణుని నాశనంబును ♦ రాసుజనుముఁ

గానఁ బఱచునుత్పాతముల్ ♦ గనఁబడియెను;

దనుజనాయకురథముపై ♦ నను రణమున. ౨౦

4658

క. కురిసెను వర్షన్యఁడు నె, త్తురుఁ దీక్ష్ణశ్వననవితతి ♦ తోరపువడితో
వరుస నపసవ్యగతితోఁ, జరియించెను గృధ్రము లొగిసముదయములుగాఁ.

క. తిరుగుచు నభమున రావణునరదం బేదెనలఁ బోవు ♦ నాదిక్కులకే
ఎరుసన్ వెంటను బోయెను; సరిగా దివసమునఁ గూడ ♦ సాంద్రముగాఁగఁ.

తే. లంక దాసానిపూవట్టులకా నుర క్తమైన సంధ్యావ్రతాశమ ♦ ట్లావరింప
నాపురంబున్న ధరణి త్రి యామయందు, మండుచున్నట్లు కనఁబడెఁజండరీతి.

క. పిడుగులతోడ మహాలక్ష్మిలు, పడియె మహారవము మిగులఁ బ్రతికూలములై
పడునవి రావణునకు నెక్కుడు ఘోరము గల్గఁజేసి ♦ కుండఁగఁ జేసెన్. ౨౪

క. దనుజేంద్రుఁ డున్నచోటం, గనఁబడు మేదిని చలించె ♦ గ్రవ్యాదులు పై
రినికాయముఁ బ్రవారింపం, గను బూనఁగ వారిభూరికరము లొరులచేన్.

క. పట్టుకొనఁబడినయటు గ, నప్పజ్జెన్; రవికాంతు లెల్లఁ ♦ బచ్చవిగా న
ప్పట్టన నెట్టిగఁ దెల్లఁగ, నట్టులె నల్లఁగను దనుజానంగమునందున్. ౨౫

తే. ఒక్కరీతిగ వ్యాపించి ♦ యురుగిరిపయి

ధాతువులరీతిఁ జూపజ్జె; ♦ నాతటి నట

గ్రద్దలున్ వెంట రా వంచకములు నోళ్ల

నగ్నికణములఁ గ్రక్కుచు ♦ నసురపతిని. ౨౬

4660

చ. కనుఁగొనుచున్ శుభేతరము ♦ గల్లుటఁ దెల్పుచు నార్చె; వాయు వా

యనిమొన లేచి రావణున ♦ కడులు గన్నడకుండ ధూళిఁ జ

క్కనిగతిఁ జల్లుచున్ జవముఁ ♦ గైకొనుచుం బ్రతికూలరీతి వీ

చెను; జలదంబు తద్ధన్వీయుఁ ♦ జేకురకుండఁగఁ దద్బలంబులన్. ౨౮

4661

ఆ. ఓర్వనలవిగాక ♦ యుగ్రంబులును నయి, భయదరవము లొప్పుఁ ♦ బడియెనచట
నొక్కరీతిగాఁగ ♦ నుల్కాశనులు; దిగ్వి, దిక్కులందుఁ దమముఁ తెఱపిలేక.

క. చీకలులు గ్రవ్వి; ధూళియు, నాకరణిం గురియుచుంట ♦ నవకాశంబే
యాకసము వంకఁ జూడఁగ, నేకరణిం గల్గదయ్యె ♦ నెవ్వరి కై నన్. ౩౦

*చ. అనిమొన నందు శారికలు ♦ నాగ్భటిమీఱి రణంబు చేయుచున్

ఘనభయముం బొసంగునటు ♦ గాఢముగా నినదం బొనర్చుచున్

* మర్కండ్యః కలహం ఘోరం శారికా సుద్రఢం ప్రతి, నికేతు శృతశ సత్ర దారుణం
దారుణా దుతాః-అనిమా.

- దనుజమహేంద్రస్యందనవతంసముపై శతసంఖ్య లొక్కరి
తిని బడియె; మహాసురునిఁ జేరునకుం గల ఘోటకావళుల్. ౩౧ 4664
- తే. జఘనములనుండి హుతవహుఁబావలను న
యనము లందుండి యశ్రువులను ననుముగ
నగ్ని నుదకంబు సంతత ఁ మవుడు విడిచె;
సచట నిటు దారుణములు భయావహములు. ౩౨ 4665
- క. కనదుష్టములునునై తగు, ననేకదుశ్శకునము లొగి ఁ నాతనికిం జా
వును దెల్పుచుఁ గనఁబడియె; మనుజేంద్రునకును సమస్తమంగళదములై.
తే. జయము దెల్పెడు సట్టివై ఁ చాలసౌమ్య
ములును నయి యొప్పుశకునరాఁనులు గనఁబడె
నెల్లతావుల; జయమున ఁ నుల్లసిల్లఁ
జేయుశుభశకునముల నాఁక్షితిపతి గని. ౩౪ 4667
- క. పరమప్రమదముఁ గనుచు, సురారి మృతినొందినట్లై ఁ శుభము తనకు న
త్తరుణమునఁ గల్గినట్లులై, పరికించెను; సంత రామభద్రుం డచటఁ. ౩౫
- తే. లక్షణజ్ఞుఁడు కావున ఁ నక్షయముగఁ
దనకు విజయంబు గల్గుట ఁ తగఁ దెలిపెడు
శుభనిమిత్తములం గని ఁ చొక్కపుఁదమిఁ
బులకితశరీరుడై వైరిఁ ఁ గలహమందు. ౩౫ 4669
- క. పరిమార్చి మిగుల విక్రమ, మరుదుగఁ గనఁబఱువఁ బూనిఁయధికసుఖము నా
తరుణంబునఁ గని యింకం, బరుఁ డీల్గు నటంచుఁ దలఁచె ఁ స్వాంతమునందుఁ
నూటయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౯ - వ సర్గము.

— శుభ రామ రావణులు మహాహవ మొనరించుట —

- చ. అరదము లెక్కియన్న దనుఁబాధిపరాముల కష్ట భూరిసం
గరము భయంకరం బయి జగ త్తతి కెంతయు నోర్వరానిదై
పరుషమునై చెలంగె; సురఁబాధకుడై తగు రాక్షసేంద్రభీ
కరబలముల్ గవీంద్రభటఁకాండము సంగరసాధనాళిచే. ౧ 4671
- తే. ఒప్పియుండియు వారలఁయధ్వర్య
నమునఁ గల్గెడు వేడుకఁ ఁ దమప్రయత్న
ములను విడనాడి యూరక ఁ నెలిచి; రంత
రామరావణ లతిఘోరఁరణము చేయ. ౨ 4672

* తుల్య మగ్నిం చ వారి చ-అనిమా.

క. ఆయుత్యులై యుండుటఁగని, యాయగువాఁగులఁ జేలంగునందఱు నుభటుల్
పాయక యాయనిఁ గను తమి, నాయతనుతు లౌచు విన్మయము గని రంతఁ.

సీ. ఆవీరభటులు పెఁక్కాయుధంబులఁ గరంబులఁదాల్చి యనిచేయఁ వలయుననుచు
నుండియు నాశ్చర్య మొంది యాయుధంబుఁగని పరస్పరము సంఘరము చేయఁ
బూనకుండిరి; మఱి యదానవసేనలు తమవిభుం గపిగణతల్లజు బల
ములు రాముఁ గనుచు నిఁమ్ములవిన్మితాత్ములై చిత్రప్రతిమ లట్లుఁజేరి నిలిచిరి;

*తే. రామరావణు లిద్దఱు యమహాహ

వమునఁ దోచు నిమిత్తము యమరఁ గాంచి

జయము నపజయమును గల్గు సరగ ననుచు

బుద్ధి నెంచియుఁ గోపంబు పొంగుచుండ. ౫౪

4674

క. భీతిరహితులై పోరిరి; భూతలపతి జయము గల్గుఁ యోయనియు; సురా
రాతివిభుండును మృతితన, కాతఱినిం గల్గుననియు యాత్మఁ దలఁచుచు.

తే. ధైర్య మూని విక్రమముల యదారుణముగఁ

జూపి; రంతట వీర్యంబు శోభిలంగ

ననురవతిచాపమున సాయకాళిఁగూర్చి

దాశరథిస్వందనోల్లసఁధ్వజముమీఁద. ౫౫

4675

క. త్వరపడి వైచెను; నయ్యవి, పురుషాతరఁదైకశక్తిఁ యోబాలుపతి పడియె
ధరణి ధ్వజము స్పృశింపకే; ధరణికుండు వీర్యమున నుదాత్తకృధచే.

చ. ధనువును లాగి రావణునిఁశత్రుత్రికిం బ్రతిచేయ నెంచె నె

వ్యసమున; భూరిజహ్నుగముమాడ్కి నహింపక రాక నీవ్వియకాం

తిని జ్వలియించుచు మెఱయు యీవ్రశరంబును వైచె వైరికే

తనమువయి; శరం బదియుఁ దద్ధ్వజము వడిఁ గూర్చి భూమిలో. ౧౧

తే. చొచ్చె, ధ్వజ మట్లు భిన్నమై యీదేఁ బడియె;

గురుబలుండగు దానవకుంజరుండు

తనధ్వజం బట్లు విఱిగినఁ గని విరోధి

పారుషము నోర్వఁ జాలక యమము మెఱయ. ౧౨౪

4679

క. ఘనకోపమున మిక్కిలి, యును జ్వలియించెను; మహాక్రొధోగ్రుండగుచు
దనయెడలు తెలియ కుగ్రాశనిసమశరవృష్టిగ్రక్కుఁ దంపము తగఁగా.

క. ధరణికునిగుఱములను, బరుషశరంబులను నొంచె యబరమాశ్వము లా
శరతఱి బాదస్థలనము, సరియగు గతిభేదమును బొసంగకయుండ. ౧౨౫

తే. నిలిచియుండుట కాశ నిర్మలనరోజ, నాశహతి నొందినట్లు మనంబు చెదర
కట్టె స్వస్థములై యుండె; నంతగావ, నానురుం డాత్మశరములఁ కాహయములు.

* తాకుతగ్ర నిమిత్తని దృష్ట్య రావణరాఘవ, కృతబుద్ధి సిరామక్ష-అనిమా.

క. ఆతురము నొందకుండుటఁ, జేతంబున నరసి వినుగు ధీతిం గనఁజేయురుమఁ, భూతలపరిమిఁద బాణములసృష్టిఁ గడుఁ. ౧౬

క. కురియించె నంత గదలను, బరిఘంబులఁ జక్రమునలఁపరవృత్తశృంగో
త్కరమును దగుశూలంబులఁ, బరశ్వసములఁ మహిశుఁవైఁ బరఁగించెఁ.

1 చ. ధనువుననుండి శూలముఖఁదారుణసాధనరాజి వైచుటె
ట్లనిన విచిత్రశక్తిని భయంకరమై ప్రతినాద మిచ్చురీ
తిని బహుభంగులం దనరి ధీవ్రమహంబకవృష్టి దాని నొ
య్యనఁ గురియించెఁ; బెక్కులగు ధీవ్రమయంబగు వర్షమద్దియఁ. ౧౮

తే. ఓర్వఁ జాలనికోపంబు ధీనూని కురియఁ
జేయఁబడుటను జవమున ధీశ్రీరఘుపతి
యరదమును మీటి కపిసైన్యమందుఁ బడియె;
దనుజపతి యంత నుత్సాహమును వదలక. ౧౯

4686

చ. మన మొకలక్ష్యమం దునిచి ధీపతిమిఁదను వేలసంఖ్యగా
ననుపమబాణముల్ వయిచి ధీయాకసమెల్ల నిరంతరంబుగాఁ
గను బొనరించె వేగమునఁ; ధీగద్భుగనాయకుఁ డిట్లు యుద్ధమం
దునఁ బరతం జెలంగుచును ధీదోరపుయత్నము చేయుచుండుటఁ. ౨౧ 4682

చ. జనపతి గాంచి 2 నవ్వునటు ధీసాయకవారము వింటఁగూర్చె; నం
తనతఁడు లక్ష సంఖ్యలుగ ధీదారుణబాణము లేయఁ గాంచి యా
దనుజవిభుండు బాణసముదాయము లాకసమెల్ల నింప నే
సెను; మఱి వారల్లిడ్లును ధీశ్రీగుతుల్ మెఱయంగఁ బూన్కితో. ౨౨

క. శరవర్షంబులు గురియఁగఁ; బరింపరలుగాఁగ నవ్వీ ధీవ్యాపించుట నం
బర మురుశరకల్పితమగు, సురపథధంగిగఁ జెలంగి ధీచూడం దగియె. ౨3

సీ. ఒకసాయకంబైన ధీ సురులక్ష్యమే లేక వైవంగఁ బడకుండఁ దరున గుఱిని
భేదింప లే దొక్క ధీవిశిఖమైనను గుఱిఁ దగిలి నిష్ఫలమైన ధీగలుగ దొక్క
డైన నీరీతి బాణాశులఁ గురిపింప వారలశరములు తరునమీఱ
నొంఁదొంటి దాకుచుఁదనుర్వీవైఁ బడియె; సవ్యాపనవ్యంబులఁనరుగుచు నెపు

తే. డంబకంబులు వైచుచు ధీసంబరమున
నూర్పు పుచ్చుట కేనియు ధీనొక్కయింత
సందులేకుండు సాయకఁజాలములు తి
గంగఁ జేసిరి భూరిసంధిరము నపుడు. ౨౬

7690

1 ధనుష కథఁ గదాదిమోచన మిత్థ్య త్రాహ-అనునవతారిక కీపద్యప్రథమపాదము తెనుగు.

2 ప్రహసన్నివ కాకుత్స్థ-అనిమా.

- చ. దనుజవరేణ్యఘోటకవిఠానము రాముఁడు రామచంద్రున
శ్వనికర మాసురారిపతి ధీ బాణసరంపరఁ గొట్టుచుఁ జవం
బున నితరేతరంబు బలుఁపూనికమీఱఁ బ్రతిక్రియం గరం
బొనరుచుచుఁ మహోగ్రముగ యుద్ధముచేయుచు నుండి రెంతయుఁ. ౨౭
- ఆ. ఒకముహూర్తకాల యుగ్రంబుఁ దుములంబు, రోమహర్షణంబునై మఱింత
పూన్నితోడ జరగెఁభూరియుద్ధము; మహాబలయుతుల్ నురారిఁవఱిన్మఘతులు.
- క. నునిశితశరముల యుద్ధంబును నల్పుచునుండ నసురఁపుంగవుఁ డాత్మ
దనధ్వజము గూల్చినందుల, కను నరపతిమీఁద మిగులఁ యగోపం బొందెఁ.
- నూటతొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - వ సర్గము.

— ❧ —
❧ రాముఁడు రావణునిరంబుల నూటయొకపర్యాయములు ఖండించుట. ❧

- చ. అని నపుడానృపాలవరుఁ ధాసురభర్తయు నొక్కపూన్నిఁ జే
య నిఖిలభూతముల్ మదులఁయం దొగి విస్తయ మంకురింపఁగాఁ
గనుఁగొనుచుండె; వారలిటు యంతరథంబులపైఁ జేలంగి యొ
క్కని మఱియొక్కఁ డుగ్రగతిఁ గ్రాలఁగ మార్కొనుచుఁ మహాక్రుధఁ.
- క. శరముల నొప్పించుచుఁ దన, పరునిం జంపంగఁ దలఁచి యె
ప రహిం వాతల సారథు, లరదంబుల రాకపోకలందు నిపుణతఁ. ౧౫
- తే. మండలంబుల వీధులఁమహితగతివి
శేషములఁ జూపుచుండ నాచిత్రరథము
లతిభయంకరములుగాఁగ యగపడి యెను;
రాముఁ డెంతయు నొప్పించె యావణ నని. 3౪ 4696
- క. రావణుఁ డారమురాముని, నావిధమున నొంచె నిట్లు యలనోన్యము పెం
పావహిల శరతతులఁ, వేవే వైచుచును గమనఁవేగము నచటఁ. ౪ 4697
- క. కనఁబఱచి రడగుటందును, వెనుకకుఁగాఁ బోవుటందు యితరంబుగ; నం
త నిరువురాగతిశరముల, ననూనముగ వైచుచుండ యావరరథముల్. ౫ 4698
- క. ధారాసారము గురింపెడు, వారిదములరీతిఁ గానఁబడుచుండెను; నా
ఘోరాహవమున నీగతి, వారరదముల బహుగతులఁ బఱపుచు మరలఁ. ౬ 4699
- ఆ. నిలిపి రభిముఖులుగ యెలఁకువ ననోన్య
రథములకు; నసంతరంబ యుద్ధ
మునను గమన మేమియును లేనివారల
యరదములు తమంత యాస్థలమున. ౭ 4700
- సీ. యుగముయుగంబుతో నొగి ఘోటకంబులునై యధవములతో ధ్వజంబుధ్వజము
తోఁ గూడియున్నట్లుతోచిపొల్చెను; రాముఁడంతఁజాపమునుండియతివిభాను

- రాంబకములు నాలు ♦ గడరించి రావణ నశ్యవతుష్కంబు ♦ నవతలఁ జను
నట్లు తోలెను; రావణానుగుం డాత్మాశ్యములఁ దొలఁగించినం ♦ దులకుఁగ్రోధ
ఆ. పరవశుఁడయి తీవ్ర బాణంబు లారాము, పై నవై చె; రామభద్రుఁ డట్లు
బలమునఁ దగుదనుజు ♦ వల్ల భుశరములు, మేనఁ గ్రుచ్చుకొనిన ♦ దాన నాత్మ.
క. కనఁడయ్యె వ్యథ వికారంబును నుంతయు; దనుజవితతిపుంగవుఁ డమరే
శునిసారథియగు మాతలిఁ, గని కులిశాపాతరవము ♦ గల బాణములఁ. ౧౧
క. సరిపఱిపె నతనిపై; నా, శరములు గురుజవము మెఱయఁజని యంగమునం
జొరఁబడియెన్ దానికి నా, వరసారథి నుంత మూర్ఛ ♦ వ్యథను గనకయే.
క. స్థిరముగనుండెను; రాముం, డరాతి తనునొంచుటకు ర ♦ వంతయు నాత్మఁ
బరమాగ్రహ మొందఁడు కా,ని రావణుఁడు మాతలిని సు ♦ నిశితశరములఁ.

ఆ. నొవ్వఁ జేయుటకు నశనూనాగ్రహము నొంది
శరగణమ్ము లేసి ♦ శత్రుదనుజు
విముఖునిగ నొనర్చె; ♦ వీరుడౌ రాముండు
పదుల రెంటుమూటఁ ♦ బడిట మఱియు. ౧౨

4705

- క. శరములను నఱువదింటను, మరల సహస్రముల దనుజుమాన్యురథంబున్
గరము మునుఁగంగఁ జేసెను; నరదంబున నిశ్చలుఁడయి యాదనుజపుండున్.
మ. పరమావృష్టుతో గదాముసలముల్ ♦ పై వై న వర్షించి భూ
వరు నొంచెం బ్రతిగాఁగ; నత్తఱి గనన్ ♦ భారంబుగాఁ జాలభీ
కరమై గల్గురుపాటు గల్లునటుగాఁగం దొమ్మియ్యద్ధంబు త
త్తరుణంబందుఁ గనంబడెన్; ముసలసం ♦ తానంబులన్ వై వఁగన్. ౧౩ 4707

తే. గదల గుప్పింపఁ బరిఘనికరము వై వ
గల్లు రవములకు శరపుంఖములపాత
మునకు ఘూర్ణిల్లె నాయేడువననిధు లొగి;
సాగరము లట్లు ఘూర్ణిల్ల ♦ సకలఫణులు. ౧౪

4708

- క. పాతాళవనతు లొటను, నాతేఱఁగునఁ గంప మొంది ♦ రటు దానవులున్
భీతిలిరే వేనవేలుగ; భూతలము నరణ్యశై లుములతో వడఁకెన్. ౧౫

చ. ఖరకరుఁ డాత్మకాంతు లడఁగం గృశియించెను; వీవకుండె నా
మగుదధిపుంఁ సిద్ధులును ♦ మానివశంసులు దేశగాయకుల్
సురలును గిన్నరొరగులు ♦ సొంపు తొలంగఁగఁ జింతనొంది; ర
త్తరుణమునన్ సురల్ మునినతంసులు చక్కనిమానసంబులన్. ౨౦ 4710

తే. గోవులకు బ్రాహ్మణులకును ♦ గుశలము తగుఁ
గాక శాశ్వతములుగ జగంబులుండుఁ

గాక రాముండు రావణుఁ ♦ గదనమందుఁ

జక్కఁగ జయించుఁగాకని ♦ జప మొనర్చి. ౨౧౪

4711

క. ఘోరముయి రోమహర్షణ, మా రాక్షసరాజ భూతలాధీశుల దు

ర్వారమహాహవముఁ బయిం, జేరి కనుంగొనిరి; చాలఁ ♦ జిత్రముగాఁగఁగ. ౨౨

సీ. గంధర్వులచ్చరల్ ♦ గములుగాఁగూడి యప్పెనుసంగరముఁగాంచి యనుపమాన

మగుదానివై ఖిరి ♦ కచ్చెరువడి యంబరమువంటి దైన దభ్రంబె వనధి

వంటిది తలపోయ ♦ వనధియే యారీతి రామరావణులసంఘ్రామ మనఁగ

రామరావణులసంఘ్రామమువంటిదే యని పల్కుచుఁవారియనిఁ గనుఁగొను

తే. చుండి; రాశఘుకులకీర్తిమండనుఁడు మ

హాభుజుండగు రాముఁ డత్యంతరోష

మున వెలుంగుచుఁ గ్రూరాహి ♦ కెనయయి ట్టుర

మగ్రమునఁగల బాణ మత్యయ్యదనునఁ గొని. ౨౪౪

4713

చ. ధనువునఁ గూర్చి కాంతుల నితాంతము గ్రాలుచుఁ గుండలోన్నతిం

దనరుచునున్నయాదనుజతల్లజశీర్షముఁ ద్రుంచె నద్ది యు

ర్వినిఁ బడ మూఁడులోకములు ♦ వేడుకఁ గాంచిన వట్టిశీర్ష మొ

య్యన మఱి యొక్కఁడప్పుడు తదంగమునఁ మొలచెం గ్రమంబునఁ. ౨౬౪

తే. *అట్లు మొలచిన రెండవదైన యతని

శిరము నేకార్య మైనను ♦ శీఘ్రముగ నొ

నర్పువాఁడౌట నన్నరనాథుఁడు నిజ

హస్తలాఘవమున సాయకాళిఁ ద్రుంచె. ౨౭౪

4715

చ. శిరమిది భూమిపైఁ బడిన ♦ శీఘ్రము వేరొకమస్తకం బదే

వరునఁ గనంబడెఁ; నృపతి ♦ వజ్రసమానశిలీముఖంబులఁ

ధరణిఁ బడంగఁ జేసె నని ♦ దానిని గూడ; నిదేవిధంబునఁ

శిరములు పుట్టుచుండఁ గని ♦ శీఘ్రము యేకతతో త్రమాంగముల్

శిరములఁ ద్రుంచినఁ దనుజున త్తము జీవితసంక్షయం బటఁ. ౨౯ 4716

క. కనఁబడ కుండెను రామున; కనుపమదివ్యాప్తవిదుఁడు ♦ హతరిపువీరుం

డును గౌసల్యానందంబును వృద్ధిం గాంచఁ జేయు ♦ పూతధిషణుఁడుఁ.

క. వీరుఁడునగు రాముఁడు మది, మారీచుని నెట్టి తీవ్రమార్గణములచే

ఘోరాటవిఁ జంపితిన్, క్రూరుల ఖరదూషణులను ♦ గోరికమీఱఁ. 3౧

సీ. ఏబాణముల వధియించితిన్ మఱిపండకాటవి విరాధదనుజవరుఁ

గ్రాంచాఖ్యవనమునఁ ♦ గర్భరేంద్రుఁ గబంధు నేబాణముల వధియించివైచి

* క్షీప్రహస్తేన రామేణ క్షీప్రకారిణా-అనిమా.

తినో యాశరము లెల్లఁ ♦ దీప్తయుద్ధంబున సఫలంబు లగుననిఁసావ్వంతమందు
నమ్మియుండెడునట్టి ♦ విష్ణుహితాంబకములు రావణునియందు ♦ నలఘుశక్తి
తే. మాని లఘుశక్తిగలవయి ♦ మ్రాన్పడి యిటు
లుండటకు హేతు వేమియో ♦ యూహచేయఁ
దోఁవకున్న దటంచు నాభూవుఁ డవుడు
చింతిలుచునుండి యంతలోఁ ♦ జింతమాని. 33

4719

క. మనమునఁ బరాకునొందక, దనుజేంద్రునురంబుపైన ♦ చారుణశరవృ
ష్టిని గురిసె; రథగతుండగు, మనుజాశనపతియుఁ గుపితమాననుఁ డగుచున్.
క. అని రామునిపై గదలను, ఘనముసలంబులను వైచి ♦ కడునొప్పించెన్
మనుజేంద్రదనుజనాయకు, లనుపమగతిఁ దద్ధరాధరాగ్రము మీఁదన్. 3౪
క. * పెనుక్రోధంబున సంబర,మున కెగనియు ధరణిభాగమును జేరియుఁ బో
రను భూమిసభోగిరులను, గనుఁగొనఁ దుములంబుగాఁగ ♦ గగురుజనింపన్.
క. జరగెను భయంకరంబుగఁ, సురదానవయక్షరాక్షసులును చిశాచో
త్పరములుఁ బాములు గన సం,గర మది న వృత్తి యామఁకంబుగఁ జెల్లెన్.
తే. రాత్రిఁ బగటను నొకముహూర్తంబు నొక్క
క్షణమ యైనను వారల ♦ కదన మింత
యైనను విరామ మొందక ♦ యనుపమాన
మగుచు సాగెను జూడ సత్కృత్యముగ. 3౫

4724

చ. దనుజవిభుండు నాదశరఁభక్రియనందనుఁ డేవుమీఱి ని
ట్లని నొనరింప తేనికీ జయం బిక్కనై నను గల్గ దేమొ యం
చనుపమబుద్ధివై భవము ♦ నందిన మాతలి సంగరంబుచే
యు నృపతిఁ గాంచి యిట్లనియె ♦ నూహ చెలంగఁగ సత్వరంబుగన్. 3౬
నూటపదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧ - వ సర్గము.

శ్రీరాముడు బ్రహ్మస్థముచే రావణుని వధించుట.

క. వీరవరేణ్య! తెలియని, వారివలెన్ దనుజవిభునిభంగిఁ బెనఁగెదే
భూరమణా! మనుజులచే, నీరాక్షసుఁ డనిని దెగుట ♦ యెంచి యమర్త్యుల్.
తే. నిశ్చయించినకాలంబు ♦ నేడు వచ్చెఁ
గాన వీనివధంబునఁ నియతిని
నివుడు బ్రహ్మస్థమును వైపు ♦ మితనిమీఁద
ననుచు స్మృతిఁ గల్గఁజేసె నాయస్త్రమాత్మ. ౧

4727

* అంతరిక్షే చ భూమా చ పున శ్చ గిరిమార్ధి-అనిమా.

- క. మాతలి పల్కినమాటల, నాతటి రాముండు వీర్య ధి నులగుచునుండఁ
జేతస్సున స్మరించుచు, భీతిల 'బుసకొట్టు పాము' విధమునఁ దగుచుఁ. ౨౫
- క. అనుపమకాంతుల మెఱయుచుఁ, గన నద్భుతమైన బ్రహ్మ కాండమును గై
కొనియో; భగవంతుండయి, యనగానవీర్యమునఁబొల్పి యమలమహిముండై .
- క. తనరారునగన్తుండను, దనకు విరించునుడు కృపను ధి యచేసిన దా
ని సమోఘము నగునత్రుంబును రామున కొసఁగె శత్రు పూగము నణఁపఁ.
- సీ. అమిత తేజుండగు ధి నబ్జజం డద్దాని నిం ద్రునకై నృజియించె మూఁడు
జగముల నొక్కట ధి జయమందఁ గోరెడు శత్రునిమి త్తమై సారమైన
యత్రుంబు నద్దాని ధి నలరించి యెనఁగెను; మును దేనితెక్కల ధి ననిలపతియు
నలుఁగున భాస్కరాగ్నులు నధి చేపతలై యుందురో దేనియంగ మంబ
- తే. రాభమై మేరుమందరాభ్యావనీధ
రములవలెనె గురుత్వంబు ధి ప్రబలఁ దగునొ
యట్టి బ్రహ్మత్రు మతిభానురాంగ మగుచు
గనకభూషితమును సుపుంఁఖంబు నగుచు. ౩౪ 4781
- ఆ. వితతభూతసార ధి మతులితంబు గ్రహించి, విరచితమయినూర్య విధమునఁగడు
మెఱయుచుండు; ధూమమిశ్రిత కాలాగ్నివలెను దీప్తభుజగధంగిఁ దనరు.
- క. పరనాగాశ్వశతంబులఁ, ద్వీరగా భేదించునదియు ధి దన్వనగరభీ
కరవిలనద్వావరంబులఁ, బరిఘంబుల గిరులఁ గూడఁ ధి బ్రద్దలుచేయఁ. ౩౫
- క. నానాదనుజాన్రయతం, బై నిజతనువొప్ప మెదడునందు మునిఁగి యెం
తేనిఁ భీతికరంబై, యానిర్జరనాఘవజ్ర మట్లు దృఢంబై. ౯ 4784
- క. గురునాదముకలబై సం, గరముల నేకపట మున్నఁగాని విడువ కా
తురమునఁ జెందుచు భూతో, త్కరభయదంబగుచు నశనికల్పంబగుచుఁ.
- తే. ఊర్పులను బుచ్చు ఫణిరీతి ధి నొప్పి గృధ్ర
కంకవళపతులకు వంచకముల కనుర
గణములకు యద్ధమందు నికామత్మప్తి
గాఁగ నాహార మొనఁగుచుఁ ధి గ్రాలునదియు. ౧౧ 4786
- క. అనిలో యమునిం బోలుచుఁ, గన భీకరమగుచు వెలయుఁ ధి గవులకు మోదం
బును రాక్షసులకు నాశనమును గల్గింపంగఁ జాలి ధి ముఖ్యతమంబై. ౧౧౫
- ఆ. అందమగుచుఁ జిత్రమయి పలురీతుల, వెలయు వై నతేయుఁవితతపక్ష
తనిఁగి గట్టఁబడుచు ధి నతతంబు లోకాలి, యందు నుత్తమ మగునంబకమయి.
- సీ. ఇక్షువుకువంశ్యుల ధి కెల్ల భయంబునుబోఁగొట్టఁ జాలి రిపువ్రజముల
యశము హరించుచు ధి నలరుచు రామున కత్యంతహర్షదంబై చెలంగు;

నట్టి బ్రహ్మాస్త్రంబు ♦ నమ్మహాబలుడగు రాముండు గైకొని ♦ ధీమహిమము
వలయుచు నుండగ ♦ వేదో కవిధిచేత మంత్రించి ధనువున ♦ మానితగతిఁ
తే. గూర్చె; నాగురుశరమును ♦ తోడివిభుడు
ధనువునం గూర్చుచుండ భూతమ్ము లెల్ల
భయము నొంద ధరిత్రియు ♦ వడఁకె; రాముఁ
డంత సంక్రద్ధుడై ధను ♦ వట్టె లాగి. ౧౫౪

4789

క. శరవర్యమ్మును దానిని, బరమర్త్యచ్చేదకమును ♦ బరమాయత్తుం
డురుబలుడునైన యాతఁ డనురపతిపై వైచె; సంత ♦ సునిశితశరమున్. ౧౬
క. సురపతిబాహుచ్యుతిఁ గని, త్వరగాఁ జనువజ్ర మట్లు ♦ దారసిల్ల రా
కురుకల్పాంతయమాకృతిఁ, గరము నివారింపరాక ♦ కడు భీషణమై. ౧౭
మహాస్రగ్ధర. చని రతో నాభువక్షస్థలిఁ బడియె; జవఃస్ఫారముం గల్గి పద్మా
ననునస్త్రం బద్ది యంతఁ ♦ సకలరిపుతనూసంతతిఁ చూపుమాపం
గను జాలుం గాన వైవఁ ♦ గజకుదనుజసత్కన్ధస్థలిఁ దాకి చీల్చెన్;
ఘనమై ప్రాణాంతకంబై ♦ కఠినతరమునై ♦ క్రాలు నాయస్త్ర మంతఁ. ౧౮
చ. దనుజానితోమ్ము నెత్తుటను ♦ దా నొగి ముగ్ధుడు సత్వరంబ యా
తనివగు ప్రాణముల్ గొనుచుఁ ♦ దన్త్యగయంబుననుండి లేచి చొ
చ్చెను ధరణిఁ; శరం బదియు ♦ శీఘ్రమ రావణుని సధించి యా
తనిరుధిరంబునం దడిసి ♦ తచ్చవిఁ గ్రాలుచు భీకరాంగమై. ౧౯

4743

క. తనపని యొనరిచి వినయంబున సంబులపొదిని జొచ్చె; ♦ బురుహూతరిపుం
డును హతుడై ప్రాణములను, దనజీవితమును ద్వ్యజించు ♦ తరుణమునందున్.
ఆ. అతనిచేతనున్న ♦ యా పెనుచాసంబు, పట్టువదలి బాణఃపంక్తితోడ
ధరణిఁ బడియెను; భయఃపంబగు జవమును, నతుల తేజముగల యాదనుజుడు.
క. అనువులు చన నృత్రాఖ్యుం, డినురుండు వజ్రమునఁ గూలునట్లుగ వడితో
డ సమరధరణి రథచ్యుతి, నమరులు భయమందఁ బడియె ♦ నానమయమునన్.
క. హతశేషులైన దనుజులు, ఖీతిఁబడిన సురారిఁ గాంచి ♦ స్వీయవిభుండున్
హతుఁ డగుట బెదరి దిక్కుల, కఠిజనమునఁ బాటి; రంత ♦ నాకపివరులున్.
క. తరుహస్తలగుచుఁ బంచా,న్యరివంబులు చెలఁగ రాక్షసాళిని నాసం
గరభూమినుండి తోలిరి, సురవైరులు తమవిభుండు ♦ తోడిఁ బడుటయున్.
క. రాముఁడుజయంబునొందుట, దా మొగిఁగనుఁగొనుచుఁగపివిఃతతిహర్షమునన్
భీమగతిం దము నొంపం,గా మానము దూలి ప్రాపుఁగల్గమి మిగులన్. ౨౦౪
తే. ఆనసంబుల బాష్పంబు ♦ లక్ష్మిచిన్ముఁ
గరుణఁ బుట్టెడురీతి లంకను గనంగఁ
బాటి రతిభీతులై; జయఃప్రభలవెలయు
వాసరులు సంప్ర మోదసుఃస్వాగతులగుచు. ౨౦౫

4750

- క. రామునిజయంబు రావణుఁ డామెయిఁ దెగుటయును బొగడి ♦ యారవములచే
భూమివడఁకంగఁ జేసిరి, వోయ్యమును శుభరవంబు ♦ లొప్పుచునుండఁ. ౨౬౪
- క. సురదుందుభి మ్రోసెను; సత్పురిమళములఁ దాల్చి యనిలఁపతి సుఖముగ న
త్తుణమున వీచె; రాముని, యరదముపయి దివమునుండి ♦ యలరులగుములుఁ.
- ఆ. త్రోయ రాకయుండఁ ♦ దోడ్తోనఁ గురిసెను;
ధరణిఁ గవులనుతులఁతతులె కాక
యంబరమున సుమహిఁతాత్మలౌ దివిజుల
సాధుసాధువాక్యఁసముదయ మొగి. ౨౮౪ 4753
- క. వినఁబడియె భూమియందును; దనుజుఁడు రాద్రుండు లోకఁతతిభీకరుఁ డ
య్యనిఁ దెగుట దేవచారణు, లనూనమోదంబు నొంది; ♦ రంత నృపతియుఁ.
- చ. దనుజులలాముఁ ద్రుంచి ప్రనుదంబును దాఁ గని స్వీయరాజ్యముం
గొనిన దివాకరాత్మజుని ♦ గోమలగాత్ర మహాబలాఘ్నిఁ
వనచరనాథువుత్తుండయి ♦ వ్రాలిన యంగదుఁ బ్రీతచిత్తులై
తనరెడునట్టానరై; సురతల్లజు లందిరి సుప్రసన్నతఁ. 3౧ 4755
- సీ. దిశలెల్ల నిర్మలఁదీపుల వెలుఁగొందె విమలరీతిని వినువీధి వెలసె
ధరణి కంపింపక ♦ తనరాఁద్రెవాయువు చక్కఁగా వీచె భాస్కరుఁడు సుస్థి
రవ్రకాశుండయి ♦ రాజులై; సర్కపుత్రవిభీషణాదులు ♦ తగినమిత్రు
లగు జాంబవన్ముఖు ♦ లాలత్యుఁం గూడి యరిగి రాముఁడు విజయంబు నొంది
తే. యుంట కెంతయు హృష్టులై ♦ యొప్పుమిగుల
నలరురాముని నియతిఁ బూజాదికముల
నలరఁ జేసిరి; గురుతేజుఁ ♦ డగుచు రఘుకు
లాధిపుల కాదృతిం గూర్చు ♦ నానృపుండు. 33 4756
- చ. అని రిపులక వధించి తనఁదా శిష్యులను దీర్చి చక్కఁగా
వనచరసంఘయుక్తుండయి ♦ వాసవుఁ డయ్యునురాళిఁ గూడి యొ
ప్పినగతి దేవతానుతులఁ ♦ బెంపువహించుచు రామచంద్రుఁ డా
ప్పెను జగమెల్ల హాయిఁ గని ♦ ప్రీతి వహించుచు నుండ సంతటఁ. 3౪
నూటపదునొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౨ - వ సర్గము.

—అథ రాముఁడు విభీషణు నాశ్వాసించుట. అథ—

- తే. రామునిర్దితుండయి గతఁప్రాణుఁ డగుచు
ధరణిఁ బడియున్న యన్నను ♦ దనుజుపతిని
గాంచి వగపెల్లిదంబునఁ ♦ గదలు మది వి
భీషణుం డిట్లు శోకించెఁ ♦ బెంపు దూలి. ౧

- క. వీరా! విఖ్యాతమహా, సూరా! నువినీతశాస్త్రశుంభత్వాండి
తాత్! రమ్యతరమశయ్యక, గారవమునఁ బవ్వళింపఁగఁ దగదు గదా?. ౧౫
- క. అని నిహతుఁడనై దీర్ఘము, లనుప్రములు నైన భుజము ధట్టిటు చలనం
బును గాంచకుండ నంగద, ఘనభూషితములను నిట్లుగఁ జూచి కడుక. ౨
- క. ధరఁబడుట నుంత గదలిన, సరసిజమిత్రాభమగుచుఁ జంచద్రీతిం
బరఁగెడు ముకుటముతో నీ, ధరఁ బడియున్నాఁడ వేల? ధనుజవరేణ్య! 3
- క. మును వీరా! యెట్టిఫలం, బనూనముగఁ గల్గు ననుచు ధనువాదము చే
సినవాఁడనొ యాపలుకులు, మనసిజమోహవృతమగు ధమది నీకగుటక. 3౫
- తే. ఎంతమాత్రమురుచియింపఁకేచనియెను, దత్ఫలమునేఁడునీకుఁబాంధంగవలన;
నాప్రహస్తేంద్రజిత్తులఁ న్యదనుజాలి, కుంభకన్ధండును సరాంతకుండుమఱియు.
- క. అతిరఘుఁడగుసతికాయుఁడు, దితిజేతుఁడ వీవు నైనఁ దీవ్రంబగు ను
ద్ధతిసీతాహరణమున జ, నితమగు పాపంబు నెన్న నేఱరు గాదే. ౫ 4764
- తే. దానికిం దగుఫల మిట్టితఱిసి గల్గె, వివిధనీతివితానసేతువు గతించె
ధర్మవిగ్రహ మేగె; సత్యనిధి చనియె, స్తోత్రపాత్రైకవిషయమే సోలె నకట.
- చ. సరసిజబాంధవుం డివుడు ధృపతివైఁ బడునట్టులు నిశా
కరుఁడు తమస్సులో మునుగఁగఁ దగునట్టులు పీఠిహోత్రుఁడు
ద్యవపడి చల్లనై నటులు ధానురశస్త్రవితానధారులం
దరయఁగ మేలుబంతియగు నట్టిఁడు వీరుఁడనైన యీతఁడీ
ధరఁ బడనయ్యె; నాశ్రయమే తాఁ గననేరకయే కృశించుచుక. 2౫ 4766
- తే. తనదువ్యాపార మెడల నుత్సాహశక్తి
యున్న దయ్యెను; దనుజగణోత్తముఁ డని
నిహతుఁడై పాంసుదిగ్గుడై నిద్రపోయి
నట్టులుండఁగ నిట్టి పీఠాధిపతిని. ౮౫ 4767
- తే. కోలుపోయిన ధరనుండఁ జాలు నేది
యింక; ధైర్యమె చిగురుగ హితమగుప్రస
హనమె సాధుప్రనూనంబుగను దపంబె
బలముగా శౌర్యమే మూలఁపరముగఁగ. ౯౫ 4768
- క. తనరెడు రావణభూరుహ, మును రాఘవమూరుతము సములముగఁ ద్రెం
చెను; దేజంబె విషాణము, గను బూర్వులగణమే వీఁపుగఁ గనుపట్టక. ౧౦
- క. ఘనకోపమె తలక్రిందుగఁ, గనఁబడు దేహముగ దయయె కరముగఁ దగునీ
దనుజేశమత్తగజమును, మనుజాధిపసింహ మొక్కమాడ్కి బలిమిమై. ౧౦౫
- తే. పట్టుకొని చంపి నేలవైఁ బడఁగ వైచె;
విక్రమోత్సాహములు విజృంభించినట్టి

జ్వాలలుగ నూర్పులే ధూమఃసంచయముగ

నవ్విలమే యుష్ణముగ సుతేఽజంబు చెలంగ. ౧౧౫

4771

క. వెలసెడు రావణవహనుని, నిలాధిపతియైన రఘుకుఁలేకుఁ డనంగాఁ

జెలఁగెడు మేఘుఁడు చల్లా, రై లలిఁ; నిశ్చేషముగ విఠించి కృత మిదా.

*నీ. డనుజవద్యలెవాలఁమునుమూఁపురమువిషాణములుగాఁదగరిపుఁసమితిగలువఁ

జాలివైరుల నెల్ల ఁ సమయింప వలఁతియై గంధద్విపంబునాఁ ఁ గ్రాలి విషయ

చాపల మనునదె ఁ శ్రవణచతుస్సులై యలరారు రక్షోగఁజాధిపవృష

మని రామశార్దూలఁమున హతమై నడఁ;నని శోకసంయుక్తుఁ ఁ డగుచు యుక్తి

తే. యుక్తవాక్కులఁ బలుకుచు ఁ నొప్పునర్థ

మిట్టిదని తర్కమున నిశ్చయింప నేర్చి

నట్టి యవ్వీభీషణుఁ గని ఁ యనియె రాముఁ;

డితఁడు తనవిక్రమము చూపఁకితరులనలె. ౧౨

4778

క. ధరఁ బడలే దీతఁడు సం,గరమున విక్రమము భయముఁ ఁ గల్గింపంగా

సరిచూపుచు నుత్సాహము, పరఁగఁ భయమెడల నేలఁ ఁ బడియెం గంటే.

క. పరలోకవృద్ధి గోరుచు, ధరణీశ్వరధర్మమందుఁ ఁ దమి నిలిచి రణా

జరమున హతులగు పూరుష,నరులం దలపోసి యిట్లు ఁ వగవఁ దగదునూ. ౧౩

చ. శతమఖతో జగత్త్రయము ఁ సాధ్యన మందెను యేనివిక్రమో

ద్ధతి; కల బుద్ధిమంతుఁడగు ఁ దానవనేత యనింబడంగ ని

వీరమున దుఃఖ మొందుదురె; ఁ వింతయె చావన దుఃఖ మొందుటం

చిత్తులఁ బోలి నల్కెదవా ఁ యేమొ! జయంబె రణాంగణంబునఁ. ౧౪

తే. కలుగుననియెడు నియమ మిఁక్కాలమువఱ

కెప్పుడును బుట్టలేదునూ ఁ హితమనీష!

వీరుఁ డని శత్రువులనైన ఁ విక్రమమునఁ

జంపు రిపుహతుఁ డగు దాను ఁ సత్వమెడల. ౧౫

4777

చ. మనమున త్తత్రధర్మ మొకఁమాటు తలంపుము సంగరాంగణం

బున హతుఁడై నురాలయముఁ ఁ బొందుట పూర్వులచేత నుక్తమై

తనరెడు; త్తత్రియావళి మతంబునునొఁ; బ్రథనంబునఁ మృతిం

గను ధరణీశుఁగూర్చి వగఁ ఁ గాంచఁగ రాదని శాస్త్ర మెన్నుఁజూ. ౧౬

చ. కనుక నె శాస్త్రనిశ్చయముఁ ఁ గాంచి జనించిన వార లంతముం

గనుట ధ్రువంబటంచు మతిఁ ఁ గాంచి వగం దగ మాని యింకనే

పని యొనరింపనొనొ యది ఁ బాగుగ నెంచు మటంచుఁ బల్కె; ని

ట్లనిహతవిక్రమండుడైన ఁ యానరనాథుఁడు పల్క నాతఁడుఁ. ౨౦౫ 4779

* సింహద్వీలాంగూలకపృష్ఠాణః పరాభిజిద్గంధనగంధహస్తీ, రక్షోవృషశ్చాపలకర్ణచతుః
క్షీరీశ్వరవ్యాఘ్రపాతోఽవసన్నః.-ఆనిమా. సింహద్వీ. రాక్షసాః-ఆనివ్యాఖ్య.

తే. శోకసంతప్తుడగుచు సప్తాకవిక్ర, మాధికుండగు నన్నకు * నవుడు చేయఁ
దగినహితమేదియనియెఱుంగఁగన్మృపాల,కునకునిట్లనిపల్కెను; * వినయమలర.

చ. చెలియలికట్ట నొంది గురునింఘ్రు భంగము నొందినట్లుగాఁ
గలనున నిన్నుఁ దాఁకి తనఁగర్వము దూలి నశించె నీతఁడే
తొలుత నమర్త్యనాయకునితోఁ ద్రిదశుల్ తనుమార్కొనంగ ని
స్తులజయ మందె కాని తనఁశూరత పోవఁగ నోడఁ డెప్పుడు. ౨౨ 4781

తే. దానములు చాలఁ జేసి సంఘతము గురువు
లను నమర్త్యులఁ బూజించి * తనివి ననఁగ
భోగములఁ బొంది భృత్యులు * పూర్ణమతులు
గాఁగఁ జోషించి సంతృప్తిగా సఖులకు. ౨౩ 4782

చ. ధనములనిచ్చి శత్రుసముదాయమునం బగఁ జక్కఁదీర్చి ని
ష్ఠను జ్వలనుఁ విధానమున * సంతతహాసములఁ సుతృప్తి గాం
చునటులు చేసి సత్తపము * శోభిల జ్ఞానియు నొయఁ గర్తరా
శిని నొనరించి పెంపుఁగ నెఁ * జిత్రముగా ధర నట్లుగావునఁ. ౨౩ 4783

సీ. చక్కనిసంస్కారసంయుతఁ గనఁదగువాఁడైన యీసురఁవై రిపతియుఁ
జైతత్వ మిట్లాండ * నీతఁడే జేయనొకృత్యంబునే నీదుఃకృపను బొంది
యొనరింపఁగాఁ గోరుఁచున్నాఁడ; నని యిట్లు లావిభీషణుడు కృపావలంబ
నములగు వల్కుల * నమరఁ దెల్పఁగ మహితాత్ముడై బలవంతుఁడైనరాముఁ

తే. డాసురారికి సర్గీయ * మైనయట్టి, సాధుసంస్కార మొనరింపఁజను నటంచు
నాజ్ఞనిడఁబూనియారీతి*ననియె;మరణ, మెప్పుడగునప్పుడే వైరఁమెల్లఁదెగును.

*క.కనుక నె యింకం బగతోఁ, బనియేమియు లేదు; మనకు * వలయుపనియు న
య్యెను నిక సంస్కారంబును, బొనరింపుము తడ వదేల * పూతచరిత్ర. ౨౪

ఆ. నీకు నెట్లు దనుజునేత యీతఁడు తోడఁబుట్టు వగునొ నాకు * నట్టులే యగు
సోదరుండుమఱొకఁడూహింపఁ బనిలేదు,త్వరగఁగృత్య మింక*వలయుఁజేయ.

నూటపండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౩ - వ సర్గము.

—*— రావణసౌర్యులు విలపించుట. —*—

క. అనిపలికె; సంత నచ్చట, దనుజేంద్రుడు మిహితఁడైన * దశరథమతుచే
తను హతుఁ డాటను విని యా,తనిభార్యలు శోకకర్మి*తలయి వగచుచు. ౧

* నిష్పత్తం నః ప్రయోజనమ్-అనియూ. ఇచట నః ప్రయోజనమ్ అనునొక నున్న శ్లోక
ద్వాదశాక్షుడగు 'న'యనుపదము గాదు త్రియం దిరువదవిదగు నక్షరమని గ్రహింపఁదగు. అనఁగా
విరువదవిసహస్ర మారంభమయ్యెనని సారము. ఇటఁ దెనుగున కందవద్యద్వితీయపాదమున "మనకు"
అనునొకనున్న "న" కారము నః అనుసంస్కృతమనకుఁ బ్రతినిధియని తెలియం దగు.

చ. వలదని యెంత చెప్పినను ♦ వారలు మానక భూమిఁ బొందులన్
గొలఁదికి మీఱు నెవ్వగలఁ ♦ గుండుచుఁ దొడ్లుచు ముక్తకేశులై
కలఁగుచు దూడ లంతమున ♦ గాంచఁగ నుత్తలపాటునొందు గో
వులక్రియ సౌధమున్ విడిచిపోయిరి నాథునిఁగాంచునాశలన్. ౨ 4788

క. ఆరాక్షసకాంత లనుర,వీరులతోఁగూడ వేగ ♦ వెడలి యుదీచ్య
ద్వారంబున భయదంబయి, చేరన్ రానట్టి యచటఁ ♦ జేరి వగవునన్. 3

*క.హతుఁడైన పతిని వెదకుచు, ధీతినాథకుమార! యనుచు ♦ శ్రీరాఘవునిన్
బతి రావణు నాథా!యని, యతిదుఃఖముమీఱఁ బిల్చి ♦ యారవ మెనఁగన్.

తే. శోణితం బనువంకంబు ♦ సొంపుఁ గూల్చు
గాఁ గబంధాంకమయి యున్న ♦ కలహభూమి
నంతటం బూన్కిఁ దిరిగి; రా!యతివలు పతి
మరణశోకంబుచేఁ గుంది ♦ మ్రాన్పడి కడు. ౪౪ 4791

చ. కనులను నీరునిండునటుఁగా వడి నేడ్చుచు యాధనాథుఁ డొ
య్యన నృతి నొంద నాఁడుగజఁచుట్టులు బిగ్గఱ నార్చి; రంత నా
వనితలు వీర్యజేజములు ♦ వర్షము భూరితరంబుగాఁగ న
ల్లనిదగు నంజనంపుగుమి!లాగున నొప్పుచుఁ జచ్చి భూమిపై. ౫౪ 4792

క. వడియున్న భర్తఁ గని రావడఁతులు; రణపాంసువితతిఁ ♦ బడుకొనినటు క
స్పృశుచున్న ప్రాణనాథుని, వడిఁ గని పరవశలునగుచు ♦ వనట మునుఁగుచున్.

క. వనలతలు త్రొవ్వఁబడి చ,య్యన ధరణిన్ వ్రాలునట్టు ♦ లాతనిగాత్రా
లినిఁ బడి; రంతట నందొక, పనితామణి ప్రేమధరిము ♦ వర్ధిలుచుండన్. ౬౪

ఉ. రావణుఁ నొగిలించుకొని ♦ రామునిచేఁ దెగినాడవే! కలూ!
యీవిధినంచు నేడ్చి, నొకఁయింతి పనంటులవ్రాలె, గంఠమున్
జేవచెలంగఁ గొగిటను ♦ జేర్చి వధూచుణి యోర్తు కుండె, న
ప్పావనమూర్తిచావునకు ♦ బాల యొకర్తుక చేతు లెత్తుచున్. ౭౪ 4795

చ. ధరఁ బొరలాడె, నొక్క పనితామణి చచ్చిన భర్తమోము న
త్తరుణమునం గనుంగొనుచుఁ ♦ దానట మూర్ఖిలై, భర్తశీర్ష మొ
క్కరమణి యంకభాగమునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జేరిచిఁగొంచు మోము నా
తురమునఁ గాంచుచున్ దుహినఁత్రోయము పద్మము నట్లు నెవ్వగన్. ౮౪

తే. బాష్పవారిని దడుపుచుఁ ♦ బ్రబలరవము
చెలఁగ నేడ్చును; నిట్టులా!చేడె లెల్ల
నిహతుఁడై ధరఁబడియున్న ♦ నిజవిభుఁ గని
యా రైలై యేడ్చి యాశోక ♦ మధిక మగుట. ౧౧ 4799

- క. పరివశలై పతిఁ బేర్కొని, సురపతి యెవ్వనికి వెఱచి ♦ చోద్యము గనెనో
పరమభయంబును గ నె నె, వ్యరికిని యముఁ; డెవ్వఁడతల ♦ బాహుబలమునన్.
- చ. ధనదుని నోర్చి పుష్పకవృతంసము చేసొనెనో; యెవండు న
న్యులను దేవగాయకస♦మూహము నిర్దగులన్ భయంబునన్
మునుఁగఁగఁ జేసెనో రిపుస♦మూహభయంకరుఁ డట్టి యిస్తుహా
దనుజవిభుండు యుద్ధమునఁ ♦ దా హతుఁడై యిపు డీవిధంబునన్. ౧౩ 4799
- తే. ఒంటిగాఁ బడియున్నవాఁ ♦ డుర్విరూఁద;
దనుజదేవోరగులవల♦నను భయం బ
దెంతమాత్రము నెఱుఁగక ♦ యెవ్వఁడలరు
నతని కొకమర్త్యువలన భ♦యంబు గలిగె. ౧౪ 4800
- క. సురదానవరాక్షసులకుఁ, బరిమార్చుగఁ రాని యాట్టి ♦ బలశాలి యను
ర్త్యురిపువిభుండు ఏదాతిగఁ, బరఁగెఁడునొక మర్త్యచేతఁ♦బడియె ననిఁ గటా!.
- క. సురయతొనుగులిల సం,గరమున నెవ్వని వధింపఁగాఁ జాలక పో
యిరో యాతఁడు బలహీనుని, కరణిన్ మృత్యువునుబొందెఁగానొకనరుచేన్.
- చ. అని బహుభంగులం బలికి ♦ యాతనిపత్నులు పొక్కి; రిట్టులా
దనుజనితంబినీమణులు ♦ తద్గుణముల్ గొనియాడి దుఃఖమిం
తని వచియింపరాక తగ ♦ నాసురభర్తను గూర్చి యింకనుం
గనుఁగవ నశ్రువుల్ దొరుగఁ♦గా మరలన్ బలవించి రీగతిన్. ౧౭ 4803
- ఆ. హితము నీకుఁ గోరి♦యే వచియించెడు, మిత్రవాక్యములను ♦ మేలుఁ గూర్పు
వాని వినక నీవు ♦ జానకీఁ దెచ్చితి, వామె మృత్యువునకె ♦ యయ్యె నీకు.
- క. దనుజులు హతులై రిప్పుడు; దనుజులు మేమంకఱమును ♦ దానవవర! నీ
వును గూర్చుబడితి మొక్కట; ననుజన్మఁడు నీకు హితము♦నరయునతండున్.
- క. దనుజో త్రముఁడు విభీషణుఁ, డనయము తెల్పెను హితంబు ♦ ననువుగ నట్లై
నను మోహంబున నీచా,వునె కోరి సుహృత్తు నతనిఁ ♦ బొగగున నభిలోన్.
- క. పరుషము లాడితి; మిథిలా,వరువుత్రిక నీత భూమి♦వరునకు భక్తిన్
మరల నొసంగియె యుండిన, సురరిపువంశమున కెల్ల ♦ శుభమూలమనై. ౨౦
- క. తనరారు నీకు మరణం, బనిఁ గల్గినెయుండు దాన ♦ సంపఱకును ని
ట్టి నితాంశఘోరగూఢంబునఁ దగు నాపత్తు కలుగఁ ♦ బోదుగద! యిటుల్.
- క. అనుజనికోరిక చెల్లించినయట్లగు మిత్రుఁడగును ♦ ఖితిపతి రాముం
డును దాన విధవలము మే,మును గాకయె యుండు మిష్ట♦ములు నైరులకున్.
- క. ఫలియింపకుండు; నీవట్లులు చేయక ఖలుఁడవయి క♦డున్ మూఘుఁడనై
బలవంతంబుగఁ జెఱిలో,నల నీశను బెట్టియుంటఁ ♦ బలలాశనులున్. ౨౨ 4819

సీ. నీవు మేమును నొక్క స్థితియతకాలంబున నంతమొందితి; మనురాధినాథ!
 యీకృత్యమెల్ల నీచే న్నేచ్చగాఁ జేసినదిలేదు దైవమే యిది యిటులుగఁ
 జేయించుచున్నది యీతి దైవనిహతుడే యరిచేత హతుడగునన్యఁ డట్లు
 కాఁడు; మహాభూషా! కవులకు దనుజులకును నీకు నిట్లు లీఘోరయుద్ధ

తే. మందు నిట్టివినాశ మొయ్యన ఘటిల్లు
 టరయఁగా దైవవిహితమా యింతెకాని
 యితరమేమియఁ గాదు; లోకతతి దైవ

మొక్కపనిచేయఁ బూనంగ యనుద్యమించి. ౨౪౫

4811

క. ధనబలమునఁ గామంబున, ననుపమవిక్రమముచేత నాజ్ఞను నద్దా
 నిని ద్రిప్పరాదు సుంతయు; నని పలుమాటేడ్చి; రిట్లు లాసురవనితల్. ౨౪౬

తే. దీనలయి దుఃఖమున మహార్తి గృశించి

బాష్పపర్యాకులేక్షణపటలలగుచు

క్రాంచపక్షులవిధమునఁ గలత నొంది

యట్టె విలపించి రచటవా రట్టువగవ. ౨౪౭

4818

నూటపదమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౪ - వ సర్గము.

శ్లో. మందోదరి విలపించుట, విభీషణుడు రావణున కన్నిసంస్కారము సేయుట. శ్లో.

క. దనుజువరాంగన లీవిధమున వనటం గుండ దుఃఖమున వారలలో
 దనుజేశునకుం బ్రియనతియును బట్టపు దేవియునయి యొప్పి యనమయై. ౫

తే. తనరు మందోదరియును భర్తను గనియెను

దీనయై; యందుఁ జింతింప రాని కృత్య

ముల నొనర్చెడు రఘుకులముఖ్యుచేత

హతుడయిన ప్రాణనాయకు నామె కాంచి. ౧౫

4815

క. వనటం గుందుచు దుఃఖం, చెను; యక్షపసోదరా! యచింత్యగుణాధాన్!

యనఘ! మహాభాగా! మనమునఁ గోపంబందు నయనములఁగనుఁగొనినఁ.

క. వానప్రుడైనను జక్కఁగ, నీసమ్ముఖమందు నిల్వఁగోరెడు మునులు

భూసురులును సుయశంబున, భాసిలు గంధర్వులైన వడకుడుదురు గణా. 3౫

తే. ఇట్టి నిన్నెట్లు నరుడు జయించె; నీకు

భయపడుచుఁ జారిణులు దిశావ్రజమునకును

బాటిపోయిరి గత యటువంటి నీవు

దనుజనాయక! యని నొకమునుజుచేత. ౪

4818

తే. ఎట్టు లోడితి వోవిభూ ! ♦ యేల దీన
సిగ్గునొంద విడేపిది? ♦ చిత్రరీతి
ముజ్జగంబుల లోఁగొని ♦ మొక్కలమగు
సిరిఁ బ్రకాశించుచును నదోపవీరికి నైన. ౫౪

4819

క. నిలువఁగ రానట్టి మహోజ్జ్వలవిక్రమమున వెలుంగువాని న్నినుఁ గే
వలమర్హుఁడు వనగోచరుఁ, డలఘుతరంబైన శక్తి ♦ ననిఁ జంపెనొకో. ౬

సీ. మనుజులు చొరరాని ♦ త్కౌఠలి వసియించి కామరూపుడవయి ♦ భీమవిక్ర
ముఁడవయి తగునిన్నుఁ ♦ గడఁగి మనుష్యుడౌ నారాఘవుఁడు దురిమందుఁజంపె
ననునది సరివడ ♦ నట్టులున్నది; సర్వముద్ధోపకరణంబు ♦ లొప్పునిన్ను
సంగరాంగణమున ♦ స్ఫూర్తివిక్రమమున నెదిరించి లోఁగొనె ♦ నిట్లు లనుట

ఆ. మనుజమాత్రుడైన ♦ త్కౌఠియే చేసి, నట్టివనిగ నమ్మ ♦ సమవుపడక
యన్న దాత్మ నాకు; ♦ మరుజనస్థానమం, దఖిలదనుజయుక్తు ♦ నాఖరునిని.

క. నీతమ్ముని వధియించిన, యాతఁడీ నే యీనృపాలుఁ ♦ డరయ నరుండే
భూతలమున నని చక్కఁగఁ, జేతన్మున నఱిఁగితిని విచిత్ర మిదె కదా. ౯

చ. సురలకుఁగూడ దుర్లభము ♦ చొచ్చుట కెన్నఁగ లంక యిద్ది యీ
పురి హనుమంతుఁ డొక్కఁగఁగి ♦ బొల్చెడువీర్యముతోడఁ జొచ్చె న
త్తరుణమునందు నప్పుడె సితాంతభయంబును బొందనయ్యె; భీ
కరులగు వానరోత్తములు ♦ కంధివరంబున నేతు వేర్పడఁ. ౧౦౪

4823

తే. కట్టినప్పడె రాముఁడు ♦ కాఁడు నుర్వి
మాత్రుఁడని నేఁ దలంచితీ ♦ మానసమున
నట్లుకాక యముండె నిఁన్నని నిధిప
సప్రతర్క్యలావణ్యము ♦ నగవడంగ. ౧౦౫

4824

క. జనకజ యాకృతిఁగల మా,యను బన్నుచు రామరూపుఁడై తానే వ
చ్చినవాఁడొ? లేక వానవుఁ, డనూనబలసార! యిచటి ♦ కరుదెంచి నినుఁ.

తే. ఇట్లానర్చినవాఁడొ? యిదెట్లు పొనఁగు?
నని మహేంద్రుఁడు కన్నెత్తియైన నిన్నుఁ
గనఁగ శక్తుండగునె; లోకఁగణముఁ గావఁ
దగునుసాయంబుఁ గూర్చి చింత మదిఁ గాంచి. ౧౩

4825

*క. తనయాశ్రితసంరక్షణ, మున నిరతుండగుచు భూతఁముల చేతన వ
స్తునికర మాత్మం గల్గిన, ఘనుఁడగుచుఁకా శాశ్వతముగఁగ్రాలుచుమఱియుఁ.

* వ్యక్త మేమి మహాయోగీ పరమాత్మ సనాతనః, అవాదిమధ్యనిధనో మహతిః పరమా
మహాత్. తమః పరమా ధాతా శంఖచక్రగదాధరః, శ్రీవత్సనతా నిత్యశ్రీ రజయ్య శ్శాశ్వతో
ధ్రువః-అనిమా. దీనికి వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన పరమార్థసార మిటఁ దేటపడునని గ్రహింపఁదగు.

- సీ. జన్మవృద్ధివినాశశంసహితుండు గాక బ్రహ్మాదులకంటె దాశధితముండు
నగుచును దనునున ధవ్వలివాడయి జగముల నిర్మించుశక్తి మెఱసి
శంఖచక్రగదాఖ్యసాధనములఁ దాల్చి శ్రీవత్సనామకచిహ్నముగల
వత్సస్థులుండయి ధరలట్టి నిరతంబు భాసిల్లఁగా జయింపంగరాక
తే శాశ్వతుండయి ధ్రువుఁడయి సతతము నల
రారు పరమాత్మయే యగు ధ్రీరఘువరుఁ
డిద్ది నిశ్చయ; మిట్టిసరేకుఁ డేల
మనుజుఁడయ్యెనో యనెదవో విను వచింతు. ౧౫ 4828
- క. పరమాత్మ సత్యవిక్రముఁ, డరయఁగ నెల్లెడల నుండు నావిష్టువె యీ
శ్వరుఁడౌట లోకతఱికిం, బరికించి జగద్ధితంబు పరతేజమునన్. ౧౬ 4829
- క. వనచరూపంబుల దేవనికరముల్ తన్నుఁ గొలువఁ ధ్వన్వరమును మా
న్నును బూని మనుజుదేహంబును దాల్చి సురారినికరములఁ గూడు నినున్.
- చ. అని వధియించె నిశ్చయ మిదా; మును పింద్రియపంక్తి గెల్చి లో
కనిచయమున్ జయించితివి క్రవ్వుట నింద్రియముల్ విరోధమున్
మును గలదానిఁ బూని నిను మూర్ఖుని నొంచెనో యన్నయట్లు వా
నిని గెలువంగఁ జాలకయె నీ వివు డిట్టుల యైతి వక్కలా! ౧౮ 4831
- క. పగవలదు రాఘవునితోఁ, దగురీతిన్ సంధిఁ జేయఁ దగునని నేఁ జె
ప్పఁగ వివక్షేతివి దానికీ, దగుఫల మియ్యదనునందుఁ దా నినుఁ బొందెన్.
- చ. దనుజవరా! యహేతువుగ ధాత్రితనూజపయిం బ్రమోహముం
గనితివి దానఁజేసియె యఖండవిభూతియు నీవు బంధువుల్
గనితిరి నాశనం బిదియె గాదె ఫలంబు లభించె నీకు; నా
మునిసతియొనరుంధతిని బూజ్యసతీత్వమునందు మించుచున్. ౨౦ 4833
- తే. చంద్రుసత్త్విని రోహిణిఁ జాలమించి
మానవయైయున్న సీత సమ్మాడ్కిఁ జెఱుపఁ
బూని యనుచితకార్య మిహ్వోష్కిఁ జేసి;
తామె సతియే సహింపలే దనదో? నిన్ను. ౨౦౫ 4834
- క. విను నాప్రాణేశా! నీ, వనితామణిసై న నన్నభవ్యముగా నీ
మనమున నెన్నితివే మని,యనుదును మఱి నీవు ధరణీకపనియె యగుచున్.
- క. సిరికిని సిరియయి యొర్పును, నురుసంపద భూషణముగ నొప్పఁగఁ బ్రాణే
శ్వరవత్సలయై కడుసుం,దరసర్వాంగములతోడఁ దనరి సుముఖయై. ౨౨
- తే. పరమకళ్యాణియైన యాతరుణిమణిని
జానకిని నిర్జనాటవిఘ్నమునఁ దగు
సమయమున నిన్ను నొల్లనివతిని గపట
మార్గమును బన్ని తెచ్చి యామానినిఁ దమి. ౨౨౫ 4837

చ. మనమునఁ గల్గుకొర్కి ననుమానము లేకయె తీర్పుకొఁదలం
చిన భవదీయవాంఛితము ధిద్ధిని జెందకమున్నె యాసతి
ఘననియతి ప్రభావమునఁ గాలితి విద్ధి నిజంబుగా నటం
చనఁ దగుగాదె; నూత్నైతరమా నడు మొప్పుగ కెల్లు నాసతిక. ౨౩౪

తే. బలిమిఁ దెచ్చిన యప్పుడె ధన్యమగుట
తప్పెనను నదియే యగుఁ ధావకమహి
మము మఱియు దానిచే నీకు ధన్యమరిపతియు
నగ్నిమొదలగు సురలు భయపడి రనిని. ౨౪౪ 4839

సీ. పాపకర్త మొనర్చు ధేవురుషం డిలఁ దత్పాపఫలములఁ దానుఁ బొందఁ
దగినకాలము రాఁగ ధారుణతత్ఫలమును నవశ్యమ్ము పొందు నినుమంత
యైన సంశయములే; ధరయఁగా శుభకర్త మొనఁడువారికి నొప్పుమేలు
పాపకర్తలకుఁ దత్ఫలము పాపంబుగఁ గలుగు విభీషణుఁ డలమహాత్ము

ఆ. రాము నాశ్రయించి తా మహితసుఖంబు
నొందె నీవు పాప మొనరుచుటనె
యిట్టిపాపఫలము నిట నొందితివి; నీత
కంటె నుండరులగు కామిను లిల. ౨౬౪ 4840

క. కలగు గదా బహుసంఖ్యలు, ఖలుఁడవు గాఁబట్టి కుసుమకాక్షకునకు ని
ట్టులు చిక్కితి కావున నిమ్ములఁ దోచకపోయె నీకు మోహతురతక. ౨౭౪

మ. తనులావణ్యకులంబులం జదువునక ధన్వంగి యాసీత నా
కును దుల్యంబగుఁ గాని యెక్కు డెటులఁ గ్రూరాత్మ! మోహంబు నొం
దినచిత్తంబున నుంటఁ దోచ దిదియక నీకు మతేస్తాణికై
న నిమిత్తంబులు లే కల్గదుగదా నాశంబు చింతింపఁగక. ౨౯ 4842

చ. జనకజఁ దెచ్చినందున నె చయ్యన మృత్యు విదబ్బె నీకు; నీ
తను గొనితెచ్చు తెన్నఁ గడుదవ్వునను జని మృత్యువుం గరం
బునఁ గొని తెచ్చుకొన్నటు విభూ! యిపుడయ్యెను; రాముఁగూడి యా
జనకజ వీతతోకయ్యి జానుగ నింకను గ్రీడ నల్పుఁబో. 3౦౪ 4843

ఆ. అల్పపుణ్య నగుట నతిఘోరదుఃఖసాగరమునందు నిట్టికరణిఁ బడితి;
మేరుమందరముల మేటి కైలాసాద్రి, జైత్రరథమునందు సాధుమతిని.

క. సురనర్వోద్యానములను, బరమమునం బలర వీరవర! నీతోడక
సిరివెలయఁ జిత్రమాల్యాంబరముల ధరియించి నాదువై భవములకుక. 3౧ 4844

క. అనురూపమా విమానంబు నెక్కి విహరించి దేశముల నెల్లను గాం
చి నితాంతము సుఖసంపదలను గాంచుచు నుంటిగా విలాసముపేర్చిక. 32 4845

తే. అట్టి నేనిప్పు డనినీవు హతఁక వగుటఁ గానుభోగవిహీననై యీమహినిటు

లున్నదాన; ననంతభోగోన్నతిఁ గను, నట్టి నేనిట్లు సామాన్యఁనైతి నకట!.

క. ¹కనుక నీని! చంచలములు, మనుజేశులసంపద లవి ♦ మండి పొడవడం
గును గాక; రాజచంద్రమ! యనుపమసుకుమారమగుచు ♦ నతిశుభదంబై.

చ. కనుబొమ లందముం గలిగి ♦ గ్రాలఁగ నీటగు చర్మమొప్పుఁ జ
క్కనిదగు నాన యెంతో దగఁ ♦ గాఁ బ్రభుఁ జంద్రున కంద మందు నొ
ప్పిన విరిదమ్మకిఁ ద్యుతిని ♦ బెంపుపహించెడుతీవ్రరశ్మికిఁ
గనుఁగొన సాటియై యరుణాకప్రుతరాధర మొప్పుచుండఁగఁ. 3౫౪ 4849

క. గిరిశృంగనిభకీరీటం, బరుదుగఁ దగఁ గుండలంబు ♦ లతిశయకాంతిం
బరఁగఁగ నొప్పెడు నీముఖ, మరయఁగ మును పానభూములందుమదమునఁ.

ఆ. వ్యాకులంబులైన ♦ యట్టికన్నులతోడ

నలరి వివిధమాలిశాభిరామ

మగుచు సుందరమయి ♦ యభిమతనుస్కిత

మొలయఁ జక్కనగుచుఁ ♦ జెలఁగుఁ గాదె? 3౬౪

4851

క. ఆమోమే నీదివ్వుడు, రామునిశరభిన్నమగుచు ♦ రక్తనదులలో
నీమాడ్కి మునిఁగి కొవ్వు మహామాంసముఁ జెదర రథవరాఘతఘాళిక.

క. మునిఁగి రవంతయు నధిపా! కనుఁగొన సుందరముగాఁగఁ ♦ గ్రాల దకట! నీ
వనిఁ దెగినక వైధవ్యంబును గల్గఁగఁ జేయుదశయుఁ ♦ బొలిచె నిటులఁజా.

ఆ. ఈయవధ్ధవచ్చు ♦ నెప్పుడైనను నాకు, ననుచు మందబుద్ధి ♦ నొట నేను
దలఁవలేదు; నాదుఃఖండ్రి నుముండతఁ, డగుచుదనుజపతిమహామహిముడు.

క. దనుజేంద్రుడు నావతి; నాశనయుండు మహేంద్రుఁ గెలిచి ♦ దతుండనివే
రును గన్నవాఁ డటంచును, మనమున గర్వించుచుండు ♦ మాట లిఁకేలా.

చ. నను నిరతంబుఁ గాచు పిత ♦ నాఘుడు పుత్రుఁడు నింకఁగల్గు ద
క్కునిఖలపై నికుల్ మదము ♦ మూర్ఛి నొప్పెడు వైరిరాజును
ర్దనమునఁ బెంపుఁ గాంచి బలదర్పనమగ్రులు శూరులంచు ఖ్యా
తిని దగువారు వారలకుఁ ♦ దెల్లము భీతియై గల్గ దెట్టులు. ౪౧ 4856

చ. అని మది నమ్మియుంటిఁ గద; ♦ యాసురవర్య! ప్రసిద్ధులై యిలక
ఘనమగు సుప్రభావమును ♦ గల్గిన మీకుఁ దలంపనైనగా
ని నియతి నీభయం బిటులు ♦ ²నీచమనుష్యుని వంక గల్లెనే;
దనుజుమహేంద్ర! నీతరువు ♦ ధాత్రిధరం బన నున్నతంబునై. ౪౨ 4857

1 ధి గ్రాజ్ఞాం చంచలా శ్చియః-అనిమా 2 కథం భయ మసంబుద్ధం మానుషా దిద మాగ
తమ్-అనిమా. ఇచట నీచమనుష్యుని వంక గల్లెనే యని తెనిఁగింపఁబడుట పొరపాటు గాదు. ఈ
శ్లోకముననే “ఏవంప్రభావాదాం” అనియున్నది. కాఁబట్టి మనుష్యశబ్దమునకు ముందు నీచపదము
నిశేషణము సమంచితమే యని గ్రహించి మన్నింపఁదగు.

క. నునుపై న యింద్రనీలం, బన నీలముగాఁ జెలంగి ♦ యంగడకేయూ
రనిచయములు వైడూర్యమణినికరయ క్తములు గాఁగ ♦ నెఱి భాస్విణ్.

క. ముత్యపుహారంబులు నత్త్య త్తనుసుహారవితతు ♦ లొప్పంగ బెడఁగై
చిత్తము నలరం జేయుచు, నుత్తమనుఖ మిచ్చు కేళు ♦ లొప్పడు తఱిలోన్.

తే. మిగులరమణీయమై యుద్ధమేదినులను

దీప్తమై చంచలానయ్యుతిని వెలుంగు

ఘనము లట్టు లాభరణాలి ♦ కాంతులఁ గడుఁ

దనరుచుండును గద? యట్టితనువె యిపుడు. ౪౪

4860

క. శితశరతతి నాలుటను గ,రతలముల స్పృశింపవైన ♦ రమ్యముగా కు

న్నతగాఢపరివ్యంగము, జతనమున నొనర్ప నేటులు ♦ సరిపడదుగదే. ౪౫

సీ. తను విది ప్రాణేశ*నిను మేదుపంది గాత్రంబున ముండ్లు సాంధ్రముగ నుండు

నట్లుగా నెడము లేకంతట బాణముల్ పొదలుట నరములు ♦ పోయి కపిల

వర్ణమై రక్తంపుపవళలు పాటుట నరుణకాంతులు గల్గి ♦ ధరణిని బడి

వజ్రము దెబ్బచే ♦ ననుధను గూలిన భూధరవరముట్లు ♦ పొల్చె; నీవు

తే. బాపురే! మృత్యు వొందుట ♦ స్వప్నమె; మఱి

స్వప్నమనుటయు నిజమె నీవంటిశూరు

నెల్లు చంపంగఁ జాలె భూమినిశుఁ డీవు

మృత్యువునకును దలపోయ ♦ మృత్యువుగ. ౪౬

4862

క. కాలునిబాటికి నిపుడిట, నేలాగునఁ జక్కినాడ ♦ వేయందు; జగ

జ్జాలగతవనువుఁ బొందుచు, నోలి జగత్త్రయము భీతి ♦ నొందఁ దిరుగుచున్.

తే.లోకపాలుర నోడించి ♦ వీరక శివుని, నెగురఁగా వైచి దృప్తుల నెల్ల నొంచి

విక్రమము నెల్ల దిక్కుల*వెలయఁ జాటి, జగములకుభీతిఁబుట్టించి*తగఁగలంచి.

క. నినదంబుల భూతావళి, మనములు పగులంగఁ జేసి ♦ నుఱియును దేజం

బున రిపులు మారుగొనుతఱి, నని లక్ష్యము చేయకే ర*సంతయుఁ గడఁకన్.

తే. దృప్తవాక్యము లాడుచుఁ ♦ దీవ్రకన్న,లైన యౌధుల భృత్యుల*నాపదలను

బొందకుండఁ గాపాడుచు*భూరినంఖ్యి, దనుజవీరుల యత్నులఁ ♦ దఱిమి చంపి.

ఆ. అని నివాతకవచు*లను భీతిఁ బరిధన, మంది దనవశంబు ♦ నొందునట్లు

చేసికొని జగత్ప్ర*సిద్ధవిభుండయి, యజ్ఞవితతి విఘ్న*నుండఁ జేసి. ౫౨

క. తనవారి నాదరింబునఁ, గొని కాచుచు ధర్మనియమ*కూటంబుల నొ

య్యనఁ బాడుచేసి యుద్ధంబున మామల నెన్నొ పన్ని*పొంగెడుకాంక్షన్.

క. సురనిర్జరరిపుకన్యోత్కరములు సరకన్యకలను ♦ దత్తబలము తగన్

హరియించి తెచ్చి స్వజనా,నగుడయి శోకంబు శత్రు*తరుణుల కిడుచున్.

* జేతారం లోకపాలనాం క్షేప్తానం శంకరస్యచ-అనిమా.

- క. లంకాద్వీపము నేలుచుఁ బొంకముగాఁ దనరు శీర్షఁ పూగంబున ని
శ్శృంకను దహనుని నిడి హో, మాంకునిఁ గావించుటాదియగు కడిదిపనుల్.
- క. ఒనరించి కామభోగము, లను మాకుం జక్కఁ గూర్చి ఁ లలి రథివరుం
డునునయి యేవంవిధన, ద్వినుతమహామహిముఁడగుచు ఁ వెలయుచు ఖ్యాతిఁ.
- చ. తనరెడు నావిభుండు నృపఁతల్లజుచే హతుఁడై ధరిత్రిఁ బం
డినవిధ మేను జూచి విభునిఁ విడనాడి యనువ్రజంబు నే
మని ధరియించినానొ యిది ఁ యారయ నే శిలఁ బోలుదాన నం
చును దెలియంగ నయ్యె; విను ఁ శూరవరా! దనుజేశ్వరా! విభూ!. ౫౬
- క. అనుపమము లమూల్యములును, గనసుందరములును నగుచుఁ గ్రాలుపలుపులం
డును బండుకొందుకద? యా, తను విపు డిచ్చటను బ్రుంగ ఁ ధరణిరజమునఁ.
- క. అరుణచ్ఛాయం గనుచున్, బరుండి యున్నాఁడవేల? ఁ వజ్రిని బెనునం
గరముల నోడించిన నా, వరతనయుని లక్ష్మణుండు ఁ బాహుబలమునఁ. ౫౭
- తే. చంపినప్పుడె వ్యథ మదిఁ ఁ జాలఁ బోలయ
నిలువఁజాలక యుంటిని ఁ నీవు తెగుట
నివుడు కూలితి బ్రదుకు నాఁకింక లేదు;
నీవు జీవించియుండిన ఁ దేవవైరి!. ౫౮
- క. హతబంధుజాలనయినఁ, మతి దుఃఖము నాకు లేదు ఁ మఱియుఁ గొడువలే
దతిమోద మిడెడు నీవే, హతుఁడవగుచు నన్నుఁ బాసి ఁ యరిగితి గనుకఁ.
- క. చిరకాల మింకఁ గామము, బురుభోగము లెల్లఁ బాయ ఁ నుగుదుఃఖములఁ
గర మనుభవింపఁగల నిక, ధరణీశ్వర! దుర్గమమయి ఁ తగ దూరంబై. ౫౯
- క. జానగుచోటికిఁ బోయెద, వీ నను దుఃఖార్తఁ గూడ ఁ నెలమిని గొని పొ
మ్మా నిన్ను నడలి బ్రదుకం, గా నేమాత్రమును జాలఁ ఁ గ్రవ్యాదపఠీ!. ౬౦
- క. నను దీనను విలపించెడు, పనితను దార్భాగ్యురాలి ఁ వంతఁ గుడుచుదా
నిని డించి యిచట నీవే, చనఁ గోరితి వేల! పలుకఁజనదే నాతోఁ. ౬౧
- *నీ. కప్పువస్త్రము వీడి ఁ త్వాపఠీ! యీపురద్వారంబు వెడలి పాఁదముల నడచి
యిచటికి వచ్చిన ఁ యీనన్నుఁ గని క్రుధఁ గనినావు గా వేమిఁకారణంబో?
దారలం దెక్కుడు ఁ దయగలవాఁడవు నీభార్యలందఱు ఁ నిక్క మిదిగో
మునుఁగు వస్త్రంబుల ఁ వెన విడనాడి యంతఃపురంబును విడి ఁ త త్తఱమున

* దృష్ట్యా న ఖ్యాసి క్రుధో మా మహానవకుంతామ్, నిర్గతా న్నగరద్వారా త్పద్భ్యామే
వాగతాం ప్రభో-అనిమా. ముకుండువస్త్రములేక వివాహితలగు పనితలు బయటికి రాఁగూడదను
నియమ మాకాలమునఁ గూడఁ గలదని గ్రహింపఁదగినది. ముకుండువస్త్రము ప్రాచీనకాలమున లేద
నియు, మామృదీయరాజ్యకాలమునుండి యారంభింపఁబడినదనియుఁ బ్రల్లదములు పలుకుచరిత్రకా
పువిద్యర్యులమాటలు పాటింపఁ దగినవి తెలియలేదా.

తే. వచ్చియున్నారు చూడుమీ! ♦ వనితలఁ గని, కోపపడవేల? క్రీడలఁ ♦ గూర్చినీకు
సాయముగ నుండు నీదారఁజనములిట్లు, నాథలై చాలనేడ్చుచు ♦ న్నారునుమ్మ!.

క. వీరల నాశాసనంపపు, గారవమున మన్ననలను ♦ గలవరము పడం
గా రమణా! యొనరింపపు, కారణమేమో యెఱుంగఁ ♦ గదరాజేంద్రా!.

తే. ధర్మమందు నాసక్తిని ♦ దగిలి మఱి ప
తివ్రతలునయి గురుసేవఁ ♦ దివిరిచేయు
కులవధూనులులను నీవు ♦ కోరి చాల
మంది విధవలఁ జేసితి ♦ మదిఁ గలరువ. 4682

క. వారెల్లరు కడుఁ బొక్కుచు, ఘోరముగా నినుశపింపఁ ♦ స్త్రూరారుల కీ
వీరితిఁ జిక్కితివి నీ, చే రమణులు పరిభవంబుఁ ♦ జెంది పొగులుచున్. 4684

ఆ. పతులఁ జంపునట్టి ♦ పాడుకాలంబున, నేమిశాప మిడిరో ♦ యివుడు దాని
ఫలము నీకు నిట్లుఁప్రాప్తమైనది విభూ! నతులదుఃఖనలీలఁసరణు లెవుడు. 4685

క. ఊరకపడ వెలులై నన్, ధారణి నవి పడునయేని ♦ దప్పక యొక్క
డారయఁ గల్గక పోదని, సూరిజనుల్ జగమునందుఁ ♦ జొక్కపుథణితిన్. 4686

క. పలుమాఱు వాడుచుందురు, తలఁపఁగ నీకింపవంతి ♦ ధాత్రీత్వర! యి
మ్ముల నీవిషయంబున నిట, ఫలియించెన్ సత్యముగ నె ♦ పలలాశవరా!.

క. రాజా! ముల్లోకంబులఁ, దేజముచే నాక్రమించి ♦ తివిరి జగములన్
రాజిల్లుచు వీరాగ్రణి, నాఁ జను పేహుని యిట్లఁనారత మెలమిన్. 4687

క. అలరారు నీవు నీవం, బిల నగుస్త్రీచౌర్య మిద్ది ♦ యేలాగున ని
మ్ములఁ జేసితి? మాయామృగ, ములలిన్ గృత్రిమపుమార్గఁమున నత్తఱినిన్.

చ. కనఁబడఁజేసి రామజనఁకాంతుని నాశ్రమసిమరుండి య
వ్వనమున కేగఁజేసి రఘుఁనర్యునిపత్నిని సీతఁ దెచ్చితే!
పని యిది గుర్తుగాదె యొకఁభంగిని నీమది భీతి జూప; నే
యనిమొన నై న నొక్కతఱిఁనై నను రాక్షసవర్య! నీయెడన్. 4688

ఆ. పిఱికితనము చూచి ♦ యెఱుంగ నే నట్టిని, భాగ్య మిట్లు చెడుటఁ ♦ బట్టి యిట్టి
దగునకృత్య మప్పు ♦ డటుచేయ నది నీవి, నాశమునకు నయ్యెఁనాథ! నిజము.

క. భూతభవిష్యద్వాగ్తా, వ్రాతములను వర్తమానఁ ♦ వార్త నెఱిగి వి
ఖ్యాతుఁడు ప్రాజ్ఞఁడు సూనృత, మే తగవచియించునట్టి ♦ హితమతియునునై.

క. ఋతవాది మహాభాగుం, డతులమనీషుండు నాకు ♦ ననుఁగు మఱిదియున్
దితిహవతంసుఁడునునయి, క్షీతివెలయు విభీషణుండు ♦ నీతిను సాధ్యన్. 4689

తే. నీవు తెచ్చుట కొంత చింతించి యూర్పు
గములనుం బుచ్చి నన్నున ♦ గాంచి యేమి

పలికెనో, యట్లే నీదగు ♦ నలఘుకోప

కామములచేతఁ గల్గిన ♦ కడిఁది వెశు. 29

1898

చ. దనుజవరేణ్యసంతతికి ♦ దారుణనాశన మిట్లుగల్గె; మూ
లనికరముల్ గడుం జెడఁడులాగునఁ జేయు ననర్థ మిద్దీ నీ
కని జనియించె నీవలన ♦ నయ్యెను నీవె చెలంగు నీమహా

దనుజకులం బనాథమయి ♦ ధారణఁ గూలఁగఁ జేసి తక్కుటా. 234 4894

1క. బలపౌరుషముల ఖ్యాతిం, గలిగిన నీవంటిశూర♦కాంతుఁడు మృతినిం
గలనునఁ బొందుట కేనిటు, చలువిధముల వగవఁ దగిన ♦ పని లే దై నన్. 28

ఆ. పనిత నగుటఁజేసి ♦ పలదని దై న్యము

బుద్ధియందుఁ దగులఁ ♦ బొగులుచున్న

దాన; నీదునుకృతతతిఁ బాపరాశిని

గొనుచు బాపగతిని ♦ గనితి వీవు 24

4896

చ. నిను నెడఁబాసినందులకు ♦ నే మది దుఃఖము పట్టలేకయే
ననునె గుఱించి చింతిలెద; ♦ నాయక! నీనచివుల్ భవద్ధితం
బును గడుఁ గోరి చెప్పుహితబుద్ధులనుఁ విసవైతి సోదరుల్
మనమునఁ గల్లు పట్టుదల ♦ మానక యూనివచించు నీతులన్. 2౬

1897

క. వినవైతి; వవిభీషణుఁ, డనుషమహేశ్వర్థయుతము♦నయి విధివంతం
బును సాంత్యనపూర్వమునయి, తనరెడుపల్కులను బల్కు ♦ దానవనాథా! 22

ఆ. జ్ఞాతి వీవు నావ్యసనమునే కోదురు, ననెడు నిట్టిమాటలనువచించి
వానిఁ గొనఁగ నీవు ♦ మానితి; నూరీచ, కుంభకర్ణ్య లభుడు ♦ కోరి నీకు. 224

2క. నాతండ్రియనఁగఁ జాలిన, ఖ్యాతుఁడు మూల్యవంతుఁ ♦ డాదృతి నీకుం
జేతం బలర నచించిన, నీతులు విక్రమచుదంబు ♦ నిన్నొందుటచేన్. 2౮ 4900

క. వినవైతివి తత్ఫల మి, ట్లనువుగ లభియించె; నాథ! ♦ యసితాంబుదమో
యనఁ దనువు మెఱయఁగాఁ బ, చ్చనిపలునం గట్టి మిగులఁ ♦ జారుతరమునై.

క. కనిపించునంగదంబుల, ఘనకాంతుల మెఱయచుండు ♦ గాడే యిపు డీ
యనిమొన రుధిరాష్టుతమై, తనువుండుం గరపదముల ♦ ధరఁ జూచి విభూ! 2౯4
తే. నిదురఁ గాంచుచు నున్నట్లు ♦ నీవుజేష్టు, లుడిగిపడియున్నవాఁడవే♦మొవగ నేనుఁ
గలఁగుచుండఁగ మాతేలఁపలుకవయ్య, ఘనపరాక్రమశాలియై ♦ కార్యవితతి.

1 న హి త్యం శోచిశివ్యో మే ప్ర ఖ్యాతిబలపౌరుషః-అనిమా 2 మరీచకుంభకర్ణాభ్యాం
వాక్యం మమ పితృ స్తథా-అనిమా. మమపితృ ర్మహస్య వాక్యం నశ్రుతమ్-అనిగోవిందరాజులు.
మమ పితృ ర్వాక్యవితతి- అనిమహేశ్వరతీర్థులు ఇటమహేశ్వరతీర్థాభిప్రాయము గ్రహింపబడినది.
మమూ డుపదేశించినట్లు లోపల నెందును జెప్పబడలేదు. మూల్యవంతుఁ డుపదేశించినట్లు చెప్పబ
డినది కాన నిట మూల్యవంతుఁ డనుట యుక్తియుక్తముగ నున్నట్లు లోకమను మనుఁడు చెప్పి
నను జెప్పియుండవచ్చును

క. ఒనరింపఁజాలి యద్ధంబునఁ బాఱక నిలిచి గెలుచు ♦ ప్రోడయునగుచుం
దనరారుమాల్యవంతుని, తనయాతనయుఁడవు నన్ను ♦ దయఁ గనవేలా?.

చ. ధరఁబడి నీవిటుండఁ బురఃతల్లజమా మనలంక భీతిలే
క రవిమయూఖముల్ మిగులఁ ♦ గ్రాలుచు నిప్పుడు చొచ్చెఁ గ్రొత్తగాఁ
బంధవ మిట్లు రాఁ గనుచు ♦ బాహుబలంబుల నెల్ల మాని యి
క్కరణిఁ బరుండె దేమొకొ? యిఁకక వడిమీఱఁగ లెమ్ము లెమ్ము; సం
గరముల శత్రుసంతతులఁ ♦ గాలునిపీటికిఁ బంప హేతువై. ౮౨ 4905

చ. ఖరకరునట్లుగా రుచులఁ ♦ గ్రాలుచు నిత్యముఁ బూజితంబునై
యరితతిఁ జెందునట్టిదయి ♦ హోటకజాలపరిష్కృతంబునై
సురపతివజ్ర మో యనఁగ ♦ శోభిలుచుక గనుపట్టుచున్న నీ
పరిఘము రామబాణముల ♦ బాగుగ వేయిగ భిన్నమై ధరక. ౮౪ 4906

తే. ఇదియె పడియున్న దివుడు; నీవీరణోర్వి
దయితనుం బోలె నాఁగిటఁ ♦ దగినరీతి
నదుముఱొని పండియున్నాడఁ ♦ వసురనాథ!
దయితగా నటు ననుఁ గాంచి ♦ దయఁ బలుకక. ౮౫ 4907

క. కనులను జక్కఁగఁ జూడక, దనుజేశ్వర! యుండె దేముఁధర నిట మృతినిం
గన నీవు నాదుహృదయం, బనఘా! యిది వగఁ గృశించి ♦ యతివేగమునక.

తే. వేయితునకలుగాకున్నదే యిదేమొ?
యిస్సీరో; యని విలపించి ♦ యింటిమిన్న
బాష్పపర్యాకులాక్షియై ♦ భర్తయందుఁ
గలుగు నెయ్యముపెంపునఁ ♦ గలఁగిన మది. ౮౬౪ 4909

క. ఘనదుఃఖమ్మును బట్టం, గను జాలక మూర్ఛి నొందె; ♦ గాంతామణి యా
దనుజేంద్రునత్ని శోకం,బునఁ గందుచు నట్టె మూర్ఛ ♦ మునిఁగి యచటనే.

తే సంజకెంజాయ నెఱ్ఱనై ♦ సాంద్రమయిన
యసితజలదంబునందుఁ జెన్నారు నూత్న
చంచలాలతవోలె రక్షింపతియర
మునను బడి వెల్లె; నానుయతనయ యట్లు. ౮౮ 4911

నీ. పడియుండునంత సశత్రులు చాలఁ దొందరపడి తారు రోదనము చేయు
చును దేవి నామె లేవమజేసి పల్కిరి; దేవి! గాజలసిరి ♦ తెలివె గనిన
సతిచంచలం బని ♦ యాత్మను జక్కఁగ దెలిసినయవి గాదె ♦ పలువిధమ్ము
లైన యవస్థల ♦ నంది మాఱుటచేత లోకులస్థితియును ♦ వ్యాకులంబె

ఆ. యనియు నీవెఱుంగు ♦ దై నను వగచెన, వేల! యనుచుఁ బల్కఁనింతిబాష్ప
సలిములను నిక్కుఁజనులను దడుపుచు, నారవంబు చెలఁగ ♦ నప్పు డేడ్చె.

- చ. వనితలు బిట్టుగా వగవఁ బార్థివనత్తముఁడైన రాముఁడం
తనచట నవ్వీభీషణునిఁ బాఁగని యీలలనాకదంబ మొ
య్యనఁ బురికేగఁ జేసి యిపుఁ డన్నకు నుత్తరస్త్రియల్ తగం
బొనరువుమంచు బల్కె; నయఁపుంజవిదుండగు నాతఁ డవ్వీధిన్. ౯౨ 4918
- చ. జనపతి పల్కినట్టి హితఁసాధువచస్తతి నాలకించి ధ
ర్మనియతిఁ బొల్పువాక్యమునుఁ మంచిమనీష నిదిట్టులే యటం
చును దలపోసి రాఘవునిఁబొప్పుననే పనులెల్లఁ జేయనొ
నని వినయంబు ధర్మమునుఁ నొ పలు కొప్పగఁ జేసి కీల్లునున్. ౯౩౪ 4914
- క. వ్రతధర్మములను వదలినయతఁ డీరావణుఁడు క్రూరుఁడగు ఘాతుకుఁడౌ
నతతం బన్మతము పల్కును, నితరనతీసంగమంబుఁ నితఁ డొనరించెన్. ౯౪
- తే. ఇట్టివానికి సంస్కారఁ మేనుజేయు, సర్వుఁడను గాను; సోదరుఁనాకృతిగల
శత్రువేకాని నాకు రక్షింపతియితఁ, డెపుడుప్రాణులకహితంబెయెలమిఁజేయు.
- క. గురుగౌరవమునఁ బూజకు, ధరణిశా! యీతఁడగునుఁ బా సర్వుండ్ల
నరహితదోషుఁడు కాఁడితఁ, డరయంగా నట్టు లొటఁ సర్వుఁ డెటులగున్.
- చ. మనుజులు లోకమందుఁ బలుమాటులు స్వేచ్ఛఁగఁ గ్రూరుఁ డీతఁడౌ
దనదునహోదరాగ్ర్యనకుఁ పా నొనరింపఁడు కృత్యమంచు నా
విని వదియింతు రీతులునఁ స్వేచ్ఛ నొనర్చిన దోషబాలమున్
వినుదురయేని మంచిదె విభీషణుఁ డిప్పనిఁ జేయకుంట యం
చని మరలన్ వచింపఁగలఁ రంచుఁ దగం బలుకంగ రాముఁడున్. ౯౬౪
- చ. పలుకులయందు వైఖరియుఁ భాసిల ధార్మికవర్ణుఁడైన యా
యిలవతి యవ్వీభీషణుఁ డహీనతరోక్తుల నిట్లు పల్క మి
క్కిలియు సతుష్టి నొందుచునుఁ గేవలవాక్యవిదుండుగాఁ గడున్
జెలఁగెడు రాక్షసేజ్యుఁ గనిఁ చెచ్చెఱఁ బల్కె గుణైకభూషణా! ౯౭౪
- తే. నాకుఁ బ్రియమగుకార్యం బొనర్చ నీవె
తగినవాఁడవు నీప్రభావగతిచేత
జయము నాకిటఁ గల్గె నిశ్చయముగా హి
తమునె నీకు పచింపంగఁ దగుదు నేను. ౯౮౪ 4920
- చ. దనుజవిభుం డితం డెపు డధర్మ మనత్వము గల్గువాఁడె యాఁ
గననిది నిశ్చయంబగునుఁ గాని గుణంబులు వీనియందు నొ
ప్పును బహుసంఖ్య తేజమునఁ బొల్పు బలంబునఁ గ్రాలు శూరుఁ డే
యనిమొనలం బరాజయముఁ నారయ నీతఁ డెఱుంగకుండుగా. ౯౯౪ 4921
- చ. సురపతిలోనుగాఁ గలుగుఁ శూరసుపహ్వలచేతఁ గూడ సం
గరముల నొటమిం గననిఁ గందుచుగం డని విందు; మీతఁడౌ

గరమునుహాత్తుఁ డాత్మబలగర్వసమన్వితఁ డెప్పు లోకభీ
కరనినదంబు గల్లునటుగా నొనరించుట రావణాఖ్యుఁడై
పరఁగెను గాదె; యైనఁ బరిపంథిగదా? యని పల్కనెంతవో? ౧౦౦౫ 4922

1 చ. మరణముదాఁక వైరములు ధమానక యుండెడు దానిపైన న
క్మరణిని నుంచుకో దగవు ధ కార్యములు మన వెల్లనయ్యె; ను
త్తరవిధు లింకఁ జేయుము మతంబున నీ కితఁ డెట్లు బంధువో?
యరయఁగ నాకు బంధువగు! ధ నార్య! విభీషణ! ధర్మవిద్యతా! ౧౦౦౫ 4928

చ. కనుక నె శాస్త్రసద్ధతిని ధ గర్భరనాథున కీవు చేతులా
ర నియతకృత్యముల్ జరప ధ రన్యము వానికి నర్హఁ డాతఁడ౯
దనరఁగఁ బాపికిం గ్రియలు ధ తా నొగిఁ జేసె నటంచు గీర్తియుం
గననగు నీకు; నన్న ర్హఁకాంతునిపల్కుల నాలకించుచు. ౧౦౨౫ 4924

చ. పనితలఁ బంపి యంత మఖివార మొనర్చినవారి కెట్లుచే
యనగునొ యట్లు శ్రద్ధమెయి ధ నన్నకు ను త్తరసత్త్రియల్ క్రమం
బున నొనరింపఁబూనఁ గడుఁ ధ బూనిక యాజకులెల్లఁ బద్ధకం
బును దగునట్టివేళ్లు మనఁముం గరగించెడు గంధవస్తువుల్
గొని మఱియెన్నియో యొకటఁ ధ గూరిచి చంపనదాగునంతటి. ౧౦౩౫

ఆ. చితిని బేర్చి పయిని ధ జత్తంబు నలరించు, రాంకవాస్తరణముఁబొంకముగను
బఱచి వేదవిహితసద్ధతి రావణు, నందుఁ జేర్చి; రంత ధ ననురపతికి. ౧౦౪౫

సీసమాలిక:—

ఆమ్నాయవిహితమానం త్యేష్టిజరపంగఁ బడియెను బిత్తమేధఁముడుగకవిధిఁ
జక్కఁగా వారలు ధ సాగించి రిట్టులు; యాజకు లాచితి ధ కగ్నిదిశను
వేదని గల్పించి ధ వేదికిఁ బశ్చిమభాగంబునగా ర్హఁత్యవహ్ని
నల్లె ప్రాక్కునయందు ధ నాహవనీయము నంతకు దెన దక్షిణాగ్ని నిట్టు
లాయాస్థలములఁ ద్రేతాగ్నుల స్థాపించి; రంతట దధియుక్త ధ మైనఘృతము
నిండినస్రవమన ధ నెగడునాయజ్ఞపాత్రమ౯ బ్రతిపత్తికై ధ రావణుచితి
యందువైచిరి; మఱి ధ యాజకస్రవకులు సోమరాజముఁదెచ్చు ధ నామహితశ
కటమును దానవఁకాంతుపాదములందు యజ్ఞంబుకొఱకు ధాన్యమునుదంచు
నట్టియులూఖల ధ మఱిని యూర్వంతరమందును దాగుమఁచుములు గాఁగ
నలరుపాత్రంబుల ధ నన్నింటి నరణిని నుత్తరారణి మఱియును మునలము
నితరపాత్రంబుల ధ నెల్ల నాయాస్థలంబులనుంచి 1 వేఁముఁకులు వదించి
నట్టి విధానంబు ధ నాశ్రయించుచు జ్ఞతియంతికంబునఁ బవిత్రాంగమైన

1 మరణాంతాని వైరాణి నిర్వృత్తిం నః ప్రయోజనమ్-అనిమా. 2 శాస్త్రదృష్టేన విధినా
మహ్ని విహితేనచ-అనిమా.

*రాజగవిని జంపి ♦ రయమున హోమంబుచేసి తచ్చర్చముచేతఁ బూని
మృతమునఁ దడిపి యాగితిజేంద్రుపై వైచి; రప్పు డారాక్షసు ♦ లవ్విభీష
ణసహాయులగుచు మ♦సంబులుచింతలోమునిఁగియుండనుగంధ♦ములనుమాల్య
ములచేతఁ బలువిధంబులగు వస్త్రాళిచేఁ గైసేసి మోముల ♦ గళితబాష్ప

తే. వారిఁ దడుపుచుఁ బేలాలు ♦ వరుసఁ జల్లి;

రంతట విభీషణుండు శాస్త్రానుసార

ముగ ధనంజయు నిచ్చెను; ♦ దగ నతండు

స్నాతుండై యార్ద్రములగు వ♦స్త్రములతోడ. ౧౧౧౫

4927

౪. ఇలవయి దూర్వలఁ దిలలను, నలిలంబుల నునిచి యందుఁ ♦ జక్కనిశ్రద్ధం
దలఁచుచుఁ బ్రేతావాహన, మలయక యొనరించి యుదక♦మతనికి నిడియె.

తే. శిరము సోక ననుస్కృతిఁ ♦ జేసి యన్న

భార్యలను నెల్లఁ బలుమాటు ♦ పట్టణమున

కరుగుఁడని సాంత్యనోక్తుల ♦ నలరఁ బలికి

వారలను గొనిపోయెఁ బూర్వరముచేర. ౧౧౧౬

4929

చ. ననితలు లంకఁ జొచ్చి; రిటు ♦ వారు చనంగ విభీషణుండు రా
మునికడఁ జేరుచున్ వినయముం దళుకొత్తఁగ, నిల్చియుండె; నా
జనసతి లక్ష్మణార్కసుత♦సైన్యయుతుండయి వైరిఁ జంపి వృ
త్రుని వధియించి తేజమునఁ ♦ దోచుపురందరురీతి హర్షమున్
గని యలరారుచుండెఁ ద్రిజ♦గంబుల బాధలు మానెనం చెడన్. ౧౧౧౭

నూటపదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧౭ - వ సర్గము.

అథ విభీషణపట్టాభిషేకము : రాముండు హనుమంతుని నీతయొద్దకుఁ బంపుట. అథ-

క. సమరంబుఁ జూడవచ్చిన, యునుగులు గంధర్వదాన♦వాదులు దనుజేం
ద్రు మరణమొందించినరా, మమూర్తిఁ గని శ్రీత సైన్య♦మందిరములకున్. ౫

క. చని రాత్నవిమానములపయి నెక్కి శుభగాథ ల్లా ♦ నలమి నొకరితో
డను నొకరు చెప్పుకొనుచును; ఘనభాగ్యముచేత మిగులఁగ్రాలెడువారల్.

ఆ. హర్షయుక్తులగుచు ♦ నతిభయంకరమగు, దనుజనాఘనధము ♦ మనుజనాఘ
నతులవిక్రమంబు ♦ హరినరుల్ చేసిన, భూరిసంగరంబు ♦ ఘోరతరము. ౬

సీ. సుగ్రీవుమంత్రంబు ♦ చొప్పు లక్షణునకు గామునిపై ననురాగ మెంత
యుండినయదియున♦త్వ్యగృతద్విక్రమంబునుమమిత్రాభాగ్య♦మునుముదమునఁ

* తత్ర మేధ్యం పశుం వాత్వా రాక్షసేంద్రస్య రాక్షసాః, అను స్తరణికాం-అనిమా. అను
స్తరణికాం రాజగవీం రాజగవీ మాలభ్య తచ్చర్చణా యజమాన మా స్మృతసంక ఇత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

జెప్పుకొనుచుఁబోయి; శరప్పడుమహానీయుఁడగు రామచంద్రుండు హర్ష మొంది
యింద్రుసారథిఁ గనియొంతయుఁ బూజించి శక్రదత్తము ధనంజయనిభంబు

ఆ. నైన దివ్యరథము ధ మాననీయముఁ గొని

పొమ్మటంచు నాజ్ఞఁ ధ బూన్కి జేసె;

శక్రసారథియయి ధ చతురుడౌ మాతలి

రామునాజ్ఞ దివ్యరథము నెక్కి. ౪౫

4984

క. సురలోకమునకుఁ దమితో, నరిగెను; సురసారథిపరుఁడగు మాతలియుఁ

సురపురి కరిగిన నారఁగు, వరుఁడు మహాహర్ష మాత్మ ధ వర్ధిలుచుండె. ౪౬

క. తనకుఁ సాయము నెంతయు, నొనరించిన యర్కతనయు ధ సురుపరింభం
బునఁ దేల్చె; నిట్లు లొనరిచి, యనుజుఁడు పురికొలుప వాసఁరావళి గొలువె.

క. చనియెను శిబిరంబునకుఁ; మనుజేశుం డంతఁ జెంత ధ మనలుచుఁ దేజం
బునఁ గ్రాలు నశ్వసంపన్నుని లక్ష్మణుఁ గాంచి పల్కె ధ నూత్నమహమునె.

క. అనురక్తుని నుపకారం, బును జేసినవాని భక్తముఖ్యుని సామ్రాట్!
మనయీవిభీషణునిఁ జక్కనిదానవరాజ్యమునకుఁ ధ గడునంప్రీతి. ౯

తే. లంకకుం బోయి యభిషేక ధ మింకఁ జేయు

మనఘ! యారావణానుజుఁడును బురమునఁ

బట్టభద్రుఁడగుటను నేఁ ధ బ్రహ్మద మలరఁ

గాంచుదునయేని నాకొర్కి ధ మించుఁ జామ్ము! ౧౦

4989

చ అని యిటు లామహాత్ముఁ డెద ధ హర్షము పొంగఁగఁ జెప్ప లక్ష్మణుం

డనుమతుడై మహామునము ధ నంది సువర్ణఘటాళిఁ దెచ్చున

ట్లానరిచె; నంతఁ దానిఁ గొని ధ యుత్తమకీనశంబుఁ జేసి చ

క్కనిజలరాశినీరముఁ నఁగం గొనిరాఁగ మనోదవంబునె. ౧౧

4910

క. బలశాలురైన కపివ, గ్యలకానతి యిచ్చె; నంత ధ సురుబలవేగం

బులనొప్పు వానరులు ని, స్తులవిక్రముడౌ సుమిత్రఁ సుతునానతిచే. ౧౨

తే. వేగముగఁ బోయి ప్రీతిచే ధ విమలనీర

మును గ్రహించి నెలంగుచు ధ సనువ్రమీఱ

వారు రా లక్ష్మణుండు రాఁవణునితమ్ము

సలరుసింహాసనమ్మున ధ నెలమిఁ జేర్చి. ౧౩

4912

క. కలశము నొకదానిం గొని, వెలయుము రాజ్యమున సనుచు ధ విమలజలధిస
జ్జలముల నభిషేకించె; న, కలధర్మవిదండు భూమిఁకాంతునియాజ్ఞ. ౧౪

క. తనమిత్ర వారపరివృతు, ననువసుశుగ్ధాత్ము రావణానుజు లంకఁ

దనుజులమధ్యమభాగం, బున వేదోక్తాభిషేకమును జేసెఁ దమి. ౧౫

తే. అవ్వభీషణుఁ డాలంకయందుఁ బట్ట

భద్రుడై రాక్షసేంద్రుడై ధ ప్రభువయి తఁగఁ

గాంచి యాతనిమంత్రులు ♦ కడువినయము

గల్గు నారాక్షసులు చాలఁ ♦ గనిరి ముదము. ౧౬౪

4945

చ. దనుజవిభుం డతండు రఘుత్వజడ త్తసురాజ్య మొంది భృ

త్యనిచయమున్ మనోజ్ఞవచనావళిచే నలరించి యంత రా

మునికడఁజేరె; నట్టితటి ♦ మోదుకలాజమహాక్షతల్ మనో

జ్ఞనిఖలపుష్పముల్ గొనుచు ♦ సంతన మొప్పుగఁ జొరరాక్షసుల్. ౧౮

తే. తృప్తి నొందుచు నారాక్షసేశ్వరునకు, నర్పణము చేసిరభివృద్ధి ♦ కనుగుణముగ
వీర్యశాలిదర్శనఁడై ♦ వెలయునతఁడు, వానిగ్రహించిరఘువంశ ♦ నరునకెలమి.

సీ. అతనితమ్మునకు శుభావహమ్ములగునా మంగళవస్తువుల్ ♦ మమత నొనఁగెఁ;
గృతకార్యుడగుచు సమ్మృద్ధార్థుఁడై వచ్చియున్న విభీషణున్ ♦ నొప్పుగఁ గని
యాతనిప్రియంబున ♦ కనియె యావస్తువుల్ కొనియె; సంతట రఘుకుంజరుండు
తనపార్శ్వమున సంజాలిని బట్టి నిలిచి యహార్యహుండు ♦ యలరి వీరుఁ

ఆ. డై చెలంగుచున్న ♦ యాహనుమంతుని, గాంచి పలికె; సౌమ్యకర్మరేశ్వ
రుడగు నితనియాజ్ఞఁ ♦ గడఁగిలంకకుఁ బొమ్మ, చని యథావిధిగని ♦ తనిగృహంబు.

క. అనుమతఁ జొచ్చి మహిజకు, మనవిజయముఁ జెప్పి యెలమి ♦ మానస మొందం
గనుజేయుచు వై దేహికి, వనచరపతి నే నుమిత్ర ♦ వరనందనుఁడున్. ౨3 4949

తే. కుశలముగ నున్నవార్తలఁ ♦ గూర్చదనుజఁ
డని యొనర్చి నాచేతనె ♦ హతుఁడగుటయుఁ
దెలియఁబలుకుము; జయశీల! ♦ దివ్యకీశ!

వార్త నిద్దాని నీతకు ♦ వరుసఁ జెప్పి. ౨౪

4950

క. మనమానందరసంబున, మునుఁగంగఁ జేసి జనకభూపతినుత యే
మని చెప్పునొ యావార్తను, గొనిరమ్మా మరలి చెంతకుం ద్వర యలరన్.

నూటపదు నేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౬ - వ సర్గము.

హనుమంతుఁడు రామునివిజయము నీత కెఱింగించి యామె
చెప్పినవార్తల రామునకుఁ జెప్పట.

చ. అని యిటు రాముఁ డాజ్ఞ యిడ ♦ నామరుదాత్మజఁ డాంజనేయుఁ డా
దనుజవరార్చితం డగుచుఁ ♦ దానట లంకను జొచ్చె; దేజమున్
ఘనముగ నొప్పునాహనుచు ♦ కర్పరనాథునిగేహ మొంది యం
దు నొకమహిజమూలమున ♦ ధూర్తసురారావధూవృతాంగియె. ౧౪ 4952

*క. ఆనందము లేకయె తను, వానెలవునఁ బోషణమున ♦ కగుకృత్యమ్ముల్
లేనిదయి కృశతనుం గనఁ, గా నొక ఖలఖచరపీడఁ ♦ గను రోహిణి నాన్. ౨

తే. కూరుచున్నట్టి సీతను ♦ జేరఁ జోయి

కనియె; సంతటఁ దననామమును వదించి

వందనము చేసి యచలుండై ♦ యందు వినయ

సంకుచితగాత్రుండై నిల్చె ♦ సంతసమున. 3

4954

చ. తనుఁ గనవచ్చినట్టి బలదన్నసమగ్రుని వాయుపుత్రుని

గనుఁగొని సీతము న్నతనిఁ ♦ గాంచిన గుర్తును బట్టఁ జాలకుం

డెను మఱి యాతనిఁ మిగుల ♦ నిశ్చలనృప్తిని గాంచి మున్ను వ

చ్చిన సుహాసీయుడే యనుచుఁ ♦ జిత్తమునకొక్కరియిందె హృష్టయై. ౪

చ. హరివర్ణుండైన యాహనును ♦ యామెముఖంబు విలాస యుక్తమై

యరుదుగనుంటఁ గాంచి తనకార్యువర్త్యుడు చెప్పినట్టియా

నిరుపమవార్తఁ జెప్పె నిటు ♦ నెమ్మిని; జానకీ! లక్ష్మణుండు భూ

వరతిలకుండు భానుజుండు ♦ వానరసేనలు పెంపుమీఱఁగక. ౫౪

4956

క. దనుజేంద్రుఁ డావీభీషణుఁ, డనూనమోదంబు గనుచు ♦ నటఁ గుశలముగాఁ

దనరారు చున్నవారలు, మనుజేంద్రుండు శత్రునిచయమారకుండు తగక. ౬

చ. తనపగవారిఁ జంపి ఫలితప్రియకృత్యుండునై వచింపుమం

చనఁ గుశలంబు నీకు; జనకాత్మభవా! దనుజేంద్రుతమ్ముండై

ఘనుండగు నావీభీషణునికామసహాయముచేతఁ ♦ దమ్మునీ

తిని హరినై న్యచాలకులధీరత రాముండు చంపె రావణుక. ౭౪

4958

సీ. వీరుఁడౌ రఘుకుమారిభుండు శత్రుసథంబు నొనరించినాడు గావున సపార

సంతోషమును బొంది ♦ శాంతమై కృతకృత్యమైన మనంబున ♦ నాదిఁ గుశల

మడిగి నీతోఁ జెప్పుమనె నిట్లు లోదేవి! ప్రియవార్త నీకుఁ జెప్పెదను నిన్నుఁ

గూరిచి ప్రీతితోఁ ♦ గూడియున్నాడను ధర్మముల్ తెలిసినదాన వీవు

తే. భాగ్యవశమున నీవిటు ♦ బ్రదికియున్న

దాన వటు లేనియెడల వ్యర్థమగు నాదు

జయ మిదెల్లను; జనకబా! ♦ సంగరమున

మనకు విజయంబు గల్గెను ♦ గనుక నింక. ౯౪

4959

చ. మనమునఁ జింత బొసి యనుమానముఁ బూనక స్వస్థవై జయం

బును దలపోయుచుండు మతిఁమూర్ఖుండు రావణుఁ డంతమొందెఁజూ

మనపశ మందె లంక యిది ♦ మైథిలి! యున్నది వై రినుండి ని

న్నని విడిపింపఁ బూని యదియనాదనుకం దగునిద్ర లేమిచేక. ౧౧

4960

క. మనమునఁ దాపం బందుచు, వననిధివరమందు సేతుబంధన మొనరిం

చి నిశాటపతిం జంపెద, సనునాశపథంబు దీర్చినయ్యె వరుసగక. ౧౧౪

- తే. రావణునివాసమౌ నగఁగరంబునందు
 నున్నదాన నటంచని ధ సన్నతాంగి!
 సంభ్రమముఁ బొందవలదు రాక్షసవిభుండు
 చచ్చె లంకావిభూతి యీశమయమందు. ౧౨ 4962
- తే. మనవిభీషణువశమును ధగనియెఁ గాన
 స్వగృహమునయందు నున్నట్టె ధ యము గలుగఁ
 జాలదని నమ్మి మదిని నాశ్వాసమొందు
 మీవిభీషణుడు నిను నోయింతి! చూడ. ౧3 4963
- క. కోరుచునున్నాడట కిది, గో రాఁగలఁడనుచుఁ జెప్పఁ ధగోరె ననుచు సా
 మీరి వచించిన శశినిభ, చారుముఖం బలర నొప్పు ధజానకి యంతఁ. ౧౪
- *క. సంతసము వెల్లి గొనఁగా, నెంతయు వడి లేచి హర్ష ధ మెక్కువయియి త
 న్నెంతయును నిల్వరింపఁగ, వింతగ నేపనియుఁ జేయ ధ వీలుపడమిచేఁ. ౧౫
- ఆ. ఊరకుండె; సంత ధ మారుతి పలుకని, నీతఁ గాంచి యిట్లుఁచెప్పె దేవి!
 చింతసేయు దేమి! ధ చెప్పుచు నాతోడ, బదులుమాటయేల! ధ పలుక వబల!.
- చ. అనిలతనూజఁ డిట్లుగ ధ నావనితామణి సాధ్వీ ధర్మసుం
 దునియతి నొందియుండుటను ధ దోడనె పల్కుగరాని యంత వీ
 తిని దడబాటుపల్కులను ధ దిన్నఁగ నిట్లని పల్కె; బ్రాణనా
 భునివిజయంపువార్త విసఁ ధ దోరపుసంతస ముచ్చి రేఁగుటఁ. ౧౬ 4962
- తే. ఏపనియుఁ జేయరాకుండ ధ నిప్పుడయ్యెఁ
 గాన ధ ణమాత్రము వచింపఁగా నశక్తు
 రాలనైతి మహాత్మ! యీశీల ధర్మ
 విజయశుభవార్త నెంతయుఁ ధ బ్రియము మీఱ. ౧౭ 4963
- చ. పలికిన నీకు నే బదులు ధ పల్కుగ నొప్పెడు మాట నెన్నిభం
 గులఁ దలపోసి చూచినను ధ గోరినఁ దోఁపదు లోకమందు; నెం
 తలలితవాక్కు చెప్పినను ధ ద్వచ్చుభవాక్కున కెంతో తక్కువై
 వెలసెడుఁ గాని తుల్యమును ధ వేయివిధంబులఁ గాదు మారుతీ! ౧౮ 4964
- తే. పలుకు లేకుండుటే గాక ధ పవనతనయ!, సాధువ ర్తన! నీవిట్టి ధ సరసవాక్కుఁ
 బలికినందులకయి తగుఁపలుకు లేక, పోవుటయే కాదు నీకీయఁబోలు కాన్క.
- క. కనఁబడకున్నది భూమిని, భునపాతాళమున దేవఁకాంతునిధామం
 బున బంగరు వెండిని రత్ననికరమును రాజ్యమును గఁసంబడ దెన్నఁ. ౨౦ 4965
- చ. అని వచియింప నీతఁ గని ధ యాహనుమంతుఁడు పల్కె దోసిలొ
 గ్గి నిలిచి యామెమ్రోలఁ; బతికిం బ్రియముఁ హితముం బొసంగఁజే

* ప్రహస్తే జావరుద్ధా సా వ్యాజహర న కించన-అనిమా.

యునలత వీవు భర్తకు మహోన్నతిఁ గాంచుజయంబు గల్గు గా
కని యెడఁ గోరుచుందు వటులతాటను స్పృగనువాక్య మివ్విధి. ౨౨౪

క. పలుకంగ నీకె తగు నొండుల కిటు పల్కంగఁ గాదు; ♦ నూత్నముగా నిం
పులు గూర్చు నిట్టిబదులుగఁ, బలుకఁ దగినమాట యొకఁడభవ్యమునున్నా!.

సీ. సారమై స్పృగమై ♦ భూరిమోదంబును గలిగించునట్టి నీపలుకు వివిధ
రత్నవితతికంటె ♦ రమ్య దేవేంద్రపదమునకంటెను విశేషమయి తనరు;
నిట్టిమాటను వినుటే దేవరాజ్యాది సకలవస్తువులు నా ♦ కింక లభించి
నట్టు లయ్యెను, నిహితారియై విజయంబుఁ గని నుస్థిరుండైన ఘనుని రాముఁ

తే. గాంచగల్గుట చాలును! ♦ నంచుఁ బలుకు

నతనిమాటను విని జనకాత్మజాత

యానమీరకునూరుతో ♦ సతిశుభమగు

వాక్యమును బల్కె నిట్లు; లోపాయతనయ !. ౨౨౫

4974

సీ. ఆకాంక్షయోగ్యత ♦ యట్లే సన్నధియను వాన్యలక్షణము ♦ వరుస నెఱిగి
గ్రహణధారణములఁ ♦ బ్రతిపాదనస్మరణముల నూహించుటయు మఱిక్రొత్త
విషయ మూహించుటవిపులాస్థమెఱుంగుటతత్త్వము నాత్మనుదగ నెఱుంగుట
యను బుద్ధిలక్షణాలిని దెలిసియు సతిమాధుర్యగుణయుక్తి ♦ మహితమైన

తే. పలుకు చెప్పుంగ నీకె నూపలఁతి; వమల

పరమధర్మగుణండపు ♦ మరుపధిపతి

కెన్న వరపుత్రుడవు నీవు ♦ సన్నుతింపఁ

దగినవాడవు శ్రమ మోర్వఁ ♦ దగినబలము ౨౨౬

4975

క. తనుదార్శ్యము శాస్త్రమునం, ననుభవము పరాక్రమంబు ♦ సతిశక్తియు వై
రినికరము నొంచు తేజంబును సపరాధముల నోర్వఁ ♦ జాలెడు ఊమయుఁ.

తే. వినయసంపన్నతయు ధైర్యమును మొదలగు

సకలకల్యాణగుణములు ♦ సంఘములుగ

నిన్నె తగనాశ్రయించుచు ♦ వన్నెవెలిగి

యున్నయవి సంశయమ్ము లేదన్న! హనుమ! . ౨౨౭

4977

క. వినుతియె గా దిది నున్నా! యన నాహనుమంతుఁ డధిపహర్షంబున భ్రాం
తిని బొందక ప్రాంజలియై, వినయంబున నిలిచి జనకవిభునుతమ్రాణ. ౨౨౮

ఆ. పలికె; నీవు పతియె ♦ పరమదైవంబుగఁ, దలంచుదాన నట్టి ♦ ధవునిఁ బాసి
వగలఁ బొగిలి చిక్కి ♦ వందరీ నీయతో, కముననుండు నిన్నుఁ ♦ గరుణ మాని.

* ఆతిలక్షణంపన్నం మాధుర్యగుణభూషితమ్, బుద్ధ్యా హ్యష్టాంగయా యుక్తం త్వ మే
వార్హసి భాషితుమ్-అనిమా వ్యాఖ్యానకర్త మిల గుంభితమ్.

- చ. తనువులు భీతిదంబులయి ♦ దారుణరీతిగ నుండ వృత్తి చ
కన్గి తెఱఁగొందకుండ దయ ♦ గల్గనిచి త్తము లొప్పు జూపు లొ
య్యన భయదంబులై వెలయ ♦ నాదృతియే తలపోయనట్టి యీ
దనుజవరూధినుల్ మునుపు ♦ దారుణవాక్కులు పల్కినారు సూ!. 3౧౫
- చ. కనుక నె నీదునాజ్ఞఁ గొని ♦ కాలునివీటికి వీరి బంపఁగా
మనమునఁ గోరువాడ నిటు ♦ మానితవాక్యము నేను నీకుఁ జె
ప్పినపనికై వరంబుఁగను ♦ బ్రీతిగ నిప్పుసి కొప్పుకొమ్ము; శో
భనతనురాజితా! భయము ♦ వాసి త్వదప్రియ మిట్లుచేయుచున్. 3౨ 4981
- సీ. దారుణాకారలా ♦ దనుజాంగనలఁ గ్రిందఁ బడఁదోసి ముప్పులబాహువులను
బ్రహరించి కాలిదెబ్బల నొంచి జాను ప్రహరంబులఁ గలంచి ♦ యన్నిపండ్లు
రాల నాసికలు కఠ్ఠంబులు ధరఁబడ వెండ్రుక లూడంగ ♦ వివులనఖము
లను మోము లెల్లఁ జీల్పంబడఁ బీడించి యెగిరి మీఁదను బడియిట్లు చంపఁ
తే. గోరుచున్నాడఁ; గీర్తిని ♦ గోరుదాన, వపనిజా! నీకు నివ్వధి ♦ నపకృతులను
జేసి దుష్టాత్మలైన యీస్త్రీల నెల్ల, నిట్లు పీడించి నే ♦ వధియింప నెంతు.
- చ. అని వదియింపఁ గీర్తిగలయాజనకాత్మజ సీత యాంజనే
యునివచనంబులన్ వినుచు ♦ నుత్తమధర్మము నూని పల్కె; నో
వనచరవర్య! భూవిభుఁడు ♦ పల్కినరీతిఁ బనుల్ పొనర్చి జీ
వనమును జేసి శిక్షకును ♦ బాలయి కష్టము లొంది యోర్పుచున్. 32౫ 4988
- తే. నీచకృత్యములను జేయ ♦ నేర్చియున్న
దాసిజనములయెడ నెవ్వఁ ♦ డీనుఁ బూను;
యుక్త మిదిగాదు నాభాగ్య ♦ మొప్పు దప్పి
చెడుటఁ బ్రాక్రమ్యతదుష్కృతిఁచేత నాకు. 3౨౫ 4984
- క. ఈతర్జనభర్జనములు, చేతఃపీడాకరములు ♦ చెందఁ దొలిజనిన్
బ్రీతిగఁ జేసినకృత్యము, నీతీరున ననుభవింప ♦ కెటు మాన్పనగున్. 3౩
- తే. దానవేంద్రునిదాసీకఁదంబమువల
న నిటు లార్తిని బొందుట ♦ కనువగుతటి
గలిగెఁ గావునఁ బొందంగ ♦ పలయుననుచు
నిశ్చయించితి వీరిదంఢింపఁ దగదు. 3౩౫ 4986
- చ. కరుణ చెలంగ వీరలను ♦ గావఁ దలంచితి వీరితప్పు ని
క్కరణి ట్టమింపఁగాఁ దగును; ♦ గాలినుతా! కవివర్య! దానవే
శ్వరుఁ డవు డాజ్ఞ నేయ బహుభంగులఁ బీడ లొనర్చి వాడు ప్రే
తరమణుపాలికిం జనినఁ ♦ దప్పని మానిన వారునూ! యిటుల్. ౪౧ 4987
- క. తమయిచ్చకొలఁది సవరాధము చేసినయెట్లులైనఁ ♦ దగు మన్నింపన్,
సుమహితధిషణా! యీవిషయమునఁ బురాణోక్తి వినఁగఁనొ నెటు లనినన్.

చంపకమాలిక:—

*వనమున వేటకాఁ డొకఁడు † వ్యాఘ్రము తక్ దటుమంగఁ జెట్టుచై
కిని వెన నెక్కె నందొకఁ డ†కృత్రిమభల్లుకముండె; వ్యాఘ్రమా
ఘనతరభల్లుకంబుఁ గని † కాననజంతుయముండు వీడు గా
వునఁ బడఁద్రోయు వీని ననఁ † బోలఁ దలంచి వచించె నిట్టు; లీ
యనయును నాస్థలంబునకు † నాతురుడై చనుదెంచెఁ గాన నీ
తని విడువంగ నెట్టులగు † ధర్మము పోవదె యెట్టులై న సం
చని నిదురించె; సంతటను † వ్యాఘ్రము వ్యాధునితోడ నిట్లనుఁ
విను నిను జంపకే విడుతు † వృక్షమునుండియె దీనిఁ ద్రోయుమా
యన నతఁ డట్లుచేసె; నది † యంతట నేర్పుమెయిన్ దయాత్మనుం
బునఁ గల కొమ్మ నూతఁ గొని † భూమిపయిం బడ కందె నిల్చె సం
త నతని నీకు ద్రోహము నిఠాంతముఁ జేసినవానిఁ ద్రోయుమా!
యని పలుమాటలు వేడినను † వ్యాఘ్రముతో ననఁ బెక్కుసారు లీ
యన ననుఁ ద్రోసినన్ విడువ † న్యాయముగా దని శ్లోక మొండు చె
ప్పెను; నిలఁ బ్రాజ్ఞుఁడెన్నఁడును † శ్రీతిని మాని మహాపకారముం
బొనరిచినట్టివానికిని † బూనఁడు ప్రత్యవకారముం బొన
ర్చును బదు లిద్ది దాని కని † పాప మొనర్చకయుండుటే తగున్. ౪౨౪ 4989

తే. ఇట్లు లుండుట యాచార † మెట్టులేని
దానిఁ గాపాడఁదగుఁ జరిత్రంబె సాధు
భూషణము నజ్ఞనాళికిఁ; † బూతచరిత!

పాపులై నను నుజనులై † పరఁగుచున్న. ౪౩

4990

క. మరణార్థులై న నజ్ఞుల, దురుకరుణం జూపవలయు † నొక్కమొగిని నీ
వరుసం జేసిన దోషుల, నరయుచు దండింపవలయు † ననునది వృథయా.

క. అనుదువయేమో! లోకంబునఁ దప్పను జేయనట్టి † పురుషుఁ డొకఁడులేఁ
డనఘా! శాస్త్రముచొప్పునఁ, గనినన్ దండనములేదు † గద? వీరియెడన్.

చ. దనుజులు కామరూపులయి † దారుణరీతిని లోకహింసయే
కని కని చేసి క్రీడగను † గాలముఁ బుచ్చుచుఁ బాపముల్ ముదం
బున నొనరించుచుండు రది † పోలును దత్కులవృత్తి గాన దం
డనమును జేయ రాదనుచు † నాతి వచించిన నాలకించుచున్. ౪౪ 4998

ఆ. వాక్యనిపుణుడైన † వాయుకుమారుఁ డిట్లనియెఁ గీర్తిమతియుఁ † నారఘాత్త
మునకుఁ బత్నియునయి † తనరునానీతతో; † నాశ్రితావసమె మఁహావ్రతముగ.

* వ్యాఖ్యలోనిగాథ యిటఁ జేర్చఁబడకతప్పనిసరి యని చేర్చఁబడిన దని గ్రహింపఁదగు.
'న పరః పాప మాదత్తే' యనుమూలమున కీకథను దెనిగింపకున్నఁ జక్కఁగా నర్థముకాదు కాబట్టి
ఈపద్యమునఁ జేర్చఁబడినది.

క. నిరతముఁ గ్రాలెడు నీ వల, ధరణీపతిమాళి యనఁగఁ ♦ దగురామునకుఁ
గరమొప్పు ధర్మపత్నివి, సరియగు దాంపత్య మిద్ది ♦ త్కృష్ణలి సాధ్వీ! ౪౬౪

ఆ. సకలనుగుణముల యశంబును గన్నావు
దేవి! నాకు బదులు ♦ దేనిఁ జెప్పుదొ
పలికి సాగనంపు ♦ మల రాముచెంతకు
సరుగ వలయు నన్న ♦ హనుమను గని. ౪౭

4996

చ. జనకజ యిట్లు పల్కె గపిఁన త్తమ! నావిభుఁ గన్నులారఁగాఁ
గనుఁగొనఁ గోరుదాన; ననఁగాఁ బవనాత్మజుఁ డామె వాక్యముఁ
విని ముద మొందఁజేయుచును ♦ విస్తృత తేజము పొంగ నిట్లనుఁ;
జనకనుతా! సతీ! శచియు ♦ శత్రువులం దునుమాడి వచ్చియు
న్ననిఘలదేవతావిభుని ♦ నాయకునిం గనినట్లు నీవునుఁ. ౪౯

4997

చ. అరులను రూపుమాపి తగుఁనట్టి సుమిత్రులతోడఁ గూడి సో
దరుడగు లక్ష్మణుండు ప్రనుఁదంబునఁ గొల్పఁగ నున్న రామభూ
వరుఁ బరపూర్ణశీతకరఁభాసురవక్త్రుని జూడఁ బోదు; వం
చురుకళ లొప్పు లక్ష్మీవలె ♦ నున్నమహీనుతతోడఁ బల్కు చుఁ. ౫౦

4998

ఆ. ఆజ్ఞ సంది యంత ♦ హనుమంతుఁ డారామవిభుఁడువెలయుచున్న విమలధరణి
కలిజవంబు మీఱి ♦ నరుడెంచె జానకి, పలికినట్టివలుకు ♦ పల్కుఁ బూని. ౫౧

నూటపదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౭ - వ సర్గము.

❧ { రామాజ్ఞను విధీరణుఁడు నీత నలంకరించి రామసొద్యకుం గొనితెచ్చుట } ❧
ఆనందమున నీత రామచంద్రునిం జూచుట.

క. అరయ మహాప్రాజ్ఞుఁడు గురు, తరకార్యజ్ఞుండు గాన ♦ ధనువుఁ గరములఁ
ధరియించినవారలలో, వరుడగు రాముకడఁ జేరి ♦ పలికె హనుమయుఁ. ౧

క. ఏ నెలఁతమిన్నకొఱకై, యూనిఘలారంభములను ♦ నిట్టానరుపవై
దానవపతివిజయఫలం, బీ నెలవునఁ గలిగెనో యుఁహీనవిభూతిఁ. ౧౪

5001

క. ఆనారీమణి నీతను, గానంగా నాను శోకఁకలిత యగుచు నెం
తేని తపియించుచున్నది, నూ!; నిర్జరనాథతుల్య! ♦ శూరవరేణ్య! ౨

5002

తే. శోకసంతప్త యగుచు బాఁష్టాకులేశ
ణయు సగుచు నుండియుఁ నీదుఁజయము వినిన
యంత సంతోష మొందె; ముఁన్నామె నన్ను
నెఱిఁగియుండుట నను నమ్మి ♦ యినకు లేంద్ర! ౩

5003

- క. కృతకృత్యుడై ఫలించిన, హితకార్యుడైన యుద్ధహీశతిలకు నా
పతిని నుమిత్రాపుత్రన, హితముగఁ గనఁగోరుదానఁ నిపు డని యనియె. ౪
- చ. హనుమ వచింప నిట్లు జనకాత్మజనాథుఁడు ధార్మికోత్తముం
డును నగురాముఁ డించుక కళుల జలసిక్తములై వెలుంగ నా
దనుజనియింటనున్న పనితత్ గ్రహియించిన నింపగల్గుఁ బా
వనమతిఁ బాపహీనయగుఁ భామిని మానిన దోష మబ్బెడు. ౫ 5005
- ఆ. ఏమి చేయవచ్చుఁ నిపు డని చింతను
బూనియుండె; సంతఁ భూపవరుఁడు
వేడి యూర్పు లట్టైఁ వెలయించి చాలఁగ
ధరణిఁ గనుచుఁ దనదుఁ దాపునందు. ౫౪ 5006
- చ. *ఘననిభుఁడొ విభీషణునిఁ గాంచి వచించెను; స్నాతయై నువా
ననగలగంధచర్చలనుఁ జారువిభూషణరాజుచే దగం
గ నలరునట్లొనర్చి వడిఁగా నిటకుం గొనిరమ్ము జాగుచే
యను వల; దంచు శ్రీరఘువంశరాగ్రణి పుష్కర రాక్షసేంద్రుడు. 2 5007
- క. త్వర లంకకుఁ జని యంతరిపురమునకుం బోయి తనదుఁపూఁబోడులచే
ధతణిజకుం జెప్పించెను; దరుణీరత్నంబ! జనకతనయా! నీవు. ౮ 5008
- తే. స్నాతవై యంగరాగంబుఁ చక్క నబిది
భవ్యభూషణములఁ దాల్చిఁ వాహనంబు
నెక్కుమా! నీకు శుభములుఁ పెక్కు లగును
గాక రాముండు నినుఁ జూడఁగదలఁచెడు. ౯ 5009
- క. అని చెప్పించిన విని యా, జనకజయు విభీషణుఁ గనిఁ సాధుగుణాభ్యా!
దనుజేంద్ర! యిట్లులే భ, ర్తను గనఁ గోరెదఁ గలాపఁగహితనె యగుచు. ౧౦
- చ. అన విని యవ్వీభీషణుఁడుఁ నట్లనరాదు రఘువ్రవీరు డొ
జనకనుతా! భవత్పతియుఁ ట్రైపరిపాలకుఁ డాను గాన నే
మని వచియించె నాయధిపుఁ డట్టులై చేయఁగ నర్హమాను నీ
కని పనితాముఖంబున నె యర్హగతిం బ్రతిచెప్పె; సంతట. ౧౧ 5011
- చ. విని జనకాత్మజాత పతిఁ వేలుపుగాఁ దలపోసి సాధుసం
దె నియతమైన భక్తియై మఱింత విభూషణమై చెలంగ నొ
ప్పినపతి గాన నట్లై యనిఁ శ్రీతని బల్కె; నసంతరంబె యా
దనుజవిభుండు సంతనముఁ తద్దయుఁ బొంగఁగ నామె కంతట. ౧౨ 5012
- సీ. తలయంటఁగదా బంచిఁ తరుణులచే స్నానకృత్యము నలిపి యుత్కృష్టచంద
నాదిలేపనములఁ నమలనుమంటుల నలరింపఁ జేసి మూల్యంబె లేని

* ఉవాచ మేఘసంకాశం విభీషణ ముపసీతమ్-అనిమా.

భూషణంబులు చాలఁ ♦ బొందుగాఁ బెట్టించి యతులవస్త్రముగట్టునట్టానర్చి
మంచినస్త్రము పఱపించి వెలింగెడు శిబికపై నెక్కించి ♦ చేరి పెక్కు

తే. దనుజు లిరువంకలను గొల్చుచును జనంగ

రామునొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చె; ♦ భూమితనయ

తోడ నావిభీషణుఁడు సంఘోషమెసఁగ

వచ్చుట దివ్యమతి రఘువరుఁ డెఱింగియు. ౧౮౪

5018

క. మనమున ధ్యానించుచునుండెను; దానవభర్త రామస్వపతి కెరఁగి ప్రీ
తిని దేవిఁ దోడితెచ్చితి, జనకజ నతి నంచు మనవిసలిపె నడఁకువ. ౧౮౫

క. చిరకాలము దనుజాంతఃపురమున నివసించియున్న ♦ భూసుత యట క
ట్లరుదెంచుట విన్నంతనె, సురవైరిపతి వధించి ♦ ట్లోణీతనయ. ౧౮౬

క. *కొనివచ్చుటకుఁ బ్రమోదంబును రావణునింట దివసములు పెక్కులు తా
వనిత వసించెను గాదే; యనుదైనయము నిట్టిదాని ♦ నగున గ్రహింప. ౧౮౭

క. అనునట్టి రోసమును బై, కొనుచి త్తముతోడ నుండె; ♦ ట్లోణీపతి నె
చ్చునమున సాధకబాధక, ఘనచర్చం జేసి ప్రీతిగానని మదిలో. ౧౮౮

క. తనపార్శ్వంబున నిల్విన, దనుజేంద్రునిఁ గాంచి పల్కె; ♦ దానవనాథా!
విను సౌమ్య! నావిజయంబునందె యానక్తి నీకుఁ ♦ బొదలెడు నెపుడు. ౧౮౯

క. త్వరగా నీతను నాసరి, సరమునకుం దెచ్చు; నాఁగ ♦ త్కౌవతిపలుకు
సురవైరిరాజు విని న, త్వరముగ నటనున్నవారిఁ ♦ బాఱందో. ౧౯౦

తే. తగినవారి నియోగించె; ♦ సొగసుమీఱఁ
గంచుకోష్ఠీషములఁ దాల్చి ♦ కఠినములగు
వేత్రములఁ బూనుటను గడుఁభీతిదములు
గాఁ గనంబడు కరములు ♦ గలపురుషులు. ౧౯౧

5020

క. అందుఁ గలవారిఁ బెక్కుండ్రం దోలుచుఁ దిరిగి; రంతఃపుటను గుంపులుగా
నందుండు వారలం దొలఁగం జఱుముచు నుండఁ గీతకాండము లెల్ల. ౧౯౨

తే. భల్లుకంబులు దానవుల్ ♦ పటురయమునఁ
గుంపులుగఁ గూడి దవ్వనకుం జని; రిటు
వారుచనునట్లు నఱుమంగ ♦ న్వన మొకండు
పవనసంస్పర్శనజనితార్థవరనమటు. ౨౨

5022

క. వినఁబడియె నిట్లు నలుఁగడ, లను దోర్మంబుడుచు నటు తొలంగుచు సంభ్రం

* హర్షో దైన్యం చ రోష శృత్రియం రాఘవ మావిశత్ - అనియూ రావణవిధిపూర్వక
సేతాసమాగమే న హర్షః, రావణభవనోపితిత్వ మేవ దైన్యరోషయో శ్లేఃకుః - అనివ్యాఖ్య. ఈ
భావమే యిటఁ గవఁబడును.

తీని బొందు వారలం గన్గొని దాక్షిణ్యమున నోర్చుకొనఁ జాలమిచేక.

క. వలదని వారించెను రఘుకులవతి నుజ్జీ సత్వరమును ♦ గూడినమదిఁ గ
న్నులచే దహించుచోలిక, నలదనుజేశ్వరునిఁ బ్రాజ్ఞు ♦ నటఁ గన్గొనుచుకా.

క. మనమును దూతెడుమాటల, ననియెక; నను లెక్కచేయ ♦ కష్టలికిని నీ
జనములఁ దోలుచుఁ గ్లేశంబును బొందం జేసె దేల! ♦ పూనిక దీనికా. ౨౮౪

ఆ. చాలు నింక నిలుపఁజను సీరు నాజను, లంతె కాని యితరు ♦ లగుదు రెట్లు?
తరుణి కావరణము ♦ ధామమ్ములును గాదు, వస్త్రములును గాదు ♦ వరణ మట్లు.

సీ. ప్రాకారములు గాదు ♦ ప్రతిసీరలును గాదు జనులను దోలు రాజనికర్పార్థ
మర్పాదలును గాదు ♦ మంచివృత్తమె వారి కావరణ మ్మగు ♦ నాత్మజనవి
యోగము లోనగు ♦ నురుతరస్వనసంబులందు రాజ్యక్షోభమాదియైన
కష్టంబులందును ♦ గలహాభూములయందు నట్లే స్వయంవరమందు యజ్ఞ

తే. మందుఁ బెండ్లిండ్లయందును ♦ సతిన పగుల
కనులకుం దోచుటయు దోష ♦ మనఁగ రాదు;
సీత యిప్పుడు రణభూమిఁ ♦ జేరె నుజ్జీ మ
హాత్మరచుగు కష్టంబునం ♦ దమరిన దగు. ౨౮౫

5027

క. కనుకనె యిబిడనుం జూచిన దోషములేదు నుజ్జీ విశేషించియుఁ జెం
తను నే నుండఁగ దోషం, బనుమాటయె లేదు; రాక్షసాధిప! కానకా. ౨౮

క. ఈనారిని గొనితెమ్మా, నానికటంబునకు వేగ ♦ నన్ను సుహృత్సం
తానయుతుఁ గాంచుఁ గా కనఁగా నృపతల్లజనిమాటఁ ♦ గతినార్థంబుకా.

క. విని కృచ్ఛ్రంబున నున్నది, యనుదానికి సంశయంబు ♦ నందుచు వినయం
బున సీతాదేవిని రామునిచెంతకుఁ దోడి తెచ్చె ♦ ముందరయు మదికా. 3౦

తే. అంత లక్ష్మణసుగ్రీవు ♦ లనిలజండు

రామవాక్యంబునం దనురాగ మామె

పయిని లేకుండటయుఁ దోచుటయును మిగుల

వగలఁ బొగిలిరి; నుజ్జీయు భూవరున కాత్మ. 3౧

5031

క. తనదారయం దచేక్షియుఁ, గన నుంతులు లేమి మిగులఁ ♦ గతినశ్యమ్ముం
గనఁజేయు నింగితంబులఁ, గని యూహించిరి ప్రియంబు ♦ గలుగమి సత్పై.

చ. జనకజయకా విభీషణుడు ♦ నన్నిధి రాఁగఁ ద్రపావశంబునం

ననవగునంగకంబుల నితాంతము తాను ముడంగుకొంచు భ

ర్తను గనఁబోయె నన్నిధికిఁ; ♦ దన్వీయుఁ బ్రాణవిభుకా గనంగఁ బో

యి నికటనుండుఁ జేరి జను ♦ లెల్లను జాట్టును నిల్పియుండుటకా. 33౪ 5033

తే. సిగ్గుచే మోము గనకుండఁ ♦ జేసి యంబ

రమున నోయార్జ్యపుత్ర! శ్రీరఘుకులేంద్ర!

యనుచుఁ బలుకుచు విలపించె; * నాత్మవిభుఁడ

వేలుపుగ నెన్నుచుండు నా*వెలుది యచట. 3౪

5084

క. పెనిమిటిని జూచినంత నె, తనమోమునఁ దెల్పి పొలయఁ * దను నొందిననా
భుని నెమ్మోమును గని యిటు, లనూన*ప్తములనుండి*యైరను మరలగ. 3౪౫

క. కనుఁగొంటి నన్న విస్తయ, మునఁ జిరకాలముగఁ గనిన * మోహనరూపుం
గనుచున్నదానఁ గద యను, ననూనహర్షంబు మనము*నం దలరారగ. 3౪౬

తే. సహజముగనున్న మైత్రిని * స్వామిమోముఁ

గనియె; సంపూర్ణ హిమకర*కాంతలపన

యైన యాసీత యదితచం*ద్రాభవిభుము

భిమును జిరకాలముగఁ దాను * గనకయుండి 3౪౭

5087

క. తరుణమున నందుఁ గన్గొని, కర మనురాగంబు నొంది * కడఁగి మనములో
నుగునంశయుములఁ బాసెను, *బరమేశ్వరుఁ గాంచినట్టి * భక్తుని పోల్కి.

నూటపదు నేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౮ వ - సర్గము.

అంబు రామచంద్రుడు బాసకని బరుహస్త లాడుట. అంబు

చ. ధరణిపుఁ డంతఁ బార్శ్వమునఁ * దద్దయు సిగ్గున వంగి నిల్చి యు
స్వరమణిఁ గాంచి నెచ్చునము*నం గలకోపము ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
బరువతరోక్తు లొప్ప నిటు*పల్కె; మనోహరమంగళాంగి! సం
గరమున వైరిఁ జంపి యిదె * కాంతను నిన్ను జయించినాడెజా !. ౧౫

ఉ. పౌరుష మూని యీషనులఁ * బాగని చేసితి నంతె కాని నిజ
గోరి యొనర్పలే దిటులు * కోపఫలంబును బొందినాడె; నా

వైరి యొనర్చినట్టి యతి*భారతిరస్కరణంబుఁగూర్చి యే

నారసి దానికిం బ్రతిగ * నాహవముం బొనరించి తీర్చితి. ౨౫

5010

మ. అవమానమును దానిఁ జేసిన రిపుల్ * హర్షంబుతో దేవతా
నివహంబుల్ గని నొక్కనారి కడఁక * నిర్మూలముం జేసితి;

* ఈనాలపాద మధికముగా జేర్చబడినది. అర్హస్వాద్యమును బోషించు ననియే దీని హేతువు. ఈవాక్యముచేతఁ జిరకాలమునుండి భగవద్ద్యునము కాలేదే యని యుద్విగ్భూయభక్తుడు భగవద్దర్శనముకాఁగా నెల్లు పరమానందము నొందునో యట్లే చిరకాలము కష్టములకుఁ బాలైనదయి దుర్భాగగర్భమున నిజ్జిహ్నురానినం జంపి నాభుడు నాకష్టముల దీర్చునా యని తలంచుచుఁ దహతహపడుచున్న సీత కృతికృత్యు యైన ప్రాణనాయకుం గన్నులారఁ గాంచెను. అను భావ మిట ముఖ్యము గాన నిది యొక్కటగా. జేర్చబడినదని పెద్ద లూహించి నా యీచాపల్యమును మన్నిం గురు గాక.

- యువతీ! నాదగుపౌరుషంబు ధర నెంతో స్పష్ట మయ్యెన్ శ్రమం
బవలం బోయెఁ బ్రతిష్ఠఁ దీర్చితని సఃఖైటన్ స్వతంత్రుండఁజూ! ౪ 5041
- ఉ. నే నట లేక యుండుతఱి ♦ నిన్నును జంచలచిత్తుడైన యా
దానవుఁ డేగుదెంచి వితఃశంబగు స్మృతిమబుద్ధిఁ బూనుచుం
దా నిజవత్తనంబునకు ♦ దమ్యపురీతిని గొంచుఁబోయె ని
న్నునియె నాకు దైవగతి ♦ నొందినయాయవమాన మిత్తఱి. ౫ 5042
- చ. పురుషుండు చేయఁగాఁ దగిన ♦ భూరితరంబగు యత్నయుక్తి నీ
సరణిని దీర్చుకొంటి; ధరఁ ♦ జానరొ! దోషమువచ్చియుండ నే
పురుషుండు తేజమున్ వెలయఁ ♦ బోవఁగఁ జేసికొనండా దాని నా
పురుషున కల్పతేజనకుఁ ♦ బోలఁగ నేపురుషార్థ మయ్యెడిన్. ౬ 5043
- మ వనరాళిం దరియించి లంకను లనఁబ్బాహాబలం బొప్ప మ
ర్దనముం జేసి మరుత్పుత్రుం డితఁడు సంఠరంభించి శ్లాఘ్యుంబుతా
పను లేయేవి మహత్తరంబులు ఫలింపంజేసెనో యవ్వీ నా
కును బ్రాప్తించిన యీమహావమతినిం ♦ గుందించె నద్దానిచేన్. ౭ 5044
- చ. ఫలమును గాంచె నాపనులు ♦ బాగుగ; సూర్యనుతుండు యుద్ధమం
దలఘుపరాక్రమంబు వెలయఁ గనఁజేయుచు నాహితంబు ని
మ్ములఁ బరికించుచున్ భటసఃసూహముతోఁ దనపక్ష యా శ్రమం
బులు ఫలియించె నత్తఱిని; ♦ బుద్ధిగుణంబులు లేని యన్ననున్. ౮ 5045
- చ. సరగున వీడి తా నె కడుఁనత్వర మొప్పుగ నాదుచెంత క
త్తరుణమునందు విచ్చి తనఁదైన్యము చెప్పుచు నన్నుఁ గూడి భ
క్తిరీతిని నొప్పునీఘనుఁ డిశ్చిత్రమూర్తి విభీషణుండు దు
ర్భరముగఁ జేసి నట్టి శ్రమఁపంక్తి ఫలించె నడంచె నావగన్. ౯ 5046
- చ. అని యిటు రామభద్రుండు నిఠరాశను దీవ్రముగా వచింపఁగా
విని కటుభాషణంబులను ♦ బృథ్వీతనూజ మృగీవిధంబునం
గనుయుగమున్ బ్రపుల్లమయి ♦ క్రాళఁగ బాష్పము లట్టె నిండ నుం
డెను; జ్వలియించునగ్నిపయి ♦ నేయియఁ బోయఁగ మండురీతిగన్. ౧౦
- చ. అనుగతకోపుండైన మనుజాధిపవర్యన కట్టు లేడ్చు నీ
తను గనినంతఁ గోపము నిఠాంతము వృద్ధిని బొందె; నాగ్రహం
బునఁ గడు నొప్పి కన్నొనులు ♦ మోమునఁ బెన్దుడిరీతి నొప్పుఁ జెం
తను నిలుచున్న భూమిజను ♦ దాఁ గన నోర్వక చూడ్కిఁ ద్రిప్పుచున్. ౧౧
- కవిరాజవిరాజితము:—

వనచరరాక్షసఃపారమునుధ్యనుభాగమునం దగు భూసుతతో
ననియె రఘూద్వపలుఁ ♦ డారసి తీక్ష్ణము ♦ నౌ పచనావలి నోసుదతీ!

* ప్రభవా వివాహ చాత్రినః-అనిమా. ప్రభవామి స్వతంత్రో భవామి-అనివ్యాఖ్య.

- తనకు లభించిన ♦ దారుణనిందను ♦ ధాత్రిని ద్రోయఁగఁ జూచెడునా
మనుజుఁడు చేయక ♦ మాననికృత్యము ♦ మైకొని చేసితి నేఁ గడిమిన్. ౧౨౪
- సీ. మునుపు దక్షిణదిక్కు ♦ దనుజులు బలయుతు లిల్వలవాతాపు ♦ లేపు మీఱ
నా క్రమించుటచేత ♦ సఖుజంతువులకుఁ జరియింపరాకుండు ♦ సరణిఁ గాంచి
ధ్యానగరిష్ఠుఁడై ♦ తనరునగ స్తుతిండు తనతపోబలమున ♦ దనుజవరుల
నడఁచి సాధించిన ♦ ట్లనురరాజును నేను నిను దొంగలించెనే ♦ యనెడు నాగ్ర
- తే. హమున తధియించి సాధింపఁనయ్యె; శుభద
గాత్రి! నేనింతవఱకు నిఁకకృపునఖులగు
వారివిక్రమమువలనఁ ♦ బ్రథనమందుఁ
జేసినట్టి శ్రమంబెల్ల ♦ క్షీతి ఫలింఁ. ౧౪౪
- 5050
- క. విను మది యంతయు నీకొఱ, కనిచేయఁగఁ బడదటంచు ♦ నాత్మఁ జెలియ నీ;
ఘనకార్య మిచ్చి యేటికొ, యనియెదవో తెలుపువాఁడ ♦ నాచారంబున్.
- తే. కాచుకొనుటకు నెల్లడఁ ♦ గలుగునట్టి
నిందనుఁ ఖ్యాతిఁ గాంచిన ♦ సుందరాన్వ
యమునకుం గల్లు నయ్యపఁఖ్యాతిఁ దొలఁగఁ
ద్రోయుటకు నిట్లుచేసితి ♦ రోష మాని ౧౬
- 5052
- క. పరగృహవాసంబున నీ,చరితమునుగుఱించి నాకు ♦ సందియము మహ
త్తరముగఁ గల్గుట నాపరి,సరాగ్రమున నున్న నీవు ♦ చానరొ! తలఁపఁ.
- తే. నేత్రరోగము గల్గువానికిని దీప
మట్లు మిగులఁగఁ బ్రతికూలఁవై చలఁగెడు;
వినుము కళ్యాణి! జనకనందిని! కనుక నె
చను మనుజు నొసంగితి ♦ సత్వరముగ. ౧౭౪
- 5054
- *క. పదిదిక్కుల నిం దెచ్చట, మది నిల్వఁగఁ గోరునో సమస్తవిధములన్
గదలుమ యచ్చటి కిచ్చఁగ, సుదతీ! పనిలేదు నాకు ♦ సుంతయు నీతోన్. ౧౮
- చ. నిరుపమసంకమందున జనించి వరంబగు తేజమొప్పు నే
పురుషుఁడు చాలనాళ్లు పరఁపూరుషు నింట వసించియున్న యా
త్మరమణినిఁ మనంబున సిఁతాంతము మోహము చిందులాడఁగా
మరల గ్రహించు? నీవసురఁమంఁకునునంకతలంబు నందునన్. ౧౯
- 5056
- తే. చాలకాలము నివసించి ♦ యోలి నిపుడె
జాటి పచ్చితి కామదుఃష్టముగు చూడ్కి
గలుగు నాతనిదృష్టిఁ దగిలితి విట్టి
నిన్ను సదవశభవుఁడనొ ♦ నే నదెట్లు. ౧౯౪
- 5057

- క. పరికింపక గ్రహియింతును? వరతవ్వంశప్రతిష్ఠః * వాంఛించియె నిన్
దరుణి! నాధించితి ను, ర్వరః జోయినకీర్తి నే మరలఁ జేకొంటిన్. ౨౦౫
- సీ. నీవయి నాన క్తి * చూపట్ట దేమియు నాకు, నిచ్చటనుండి * నీకు దోచి
నట్టిచోటికిఁ జోవ * నొను; గళ్యాణిరో! బుద్ధిఁ జక్కఁగ నెంచి * పోలు నిదని
వలికితినే గాని * యలుకఁ జెప్పిన యది, గాదు నీతా! * నీనుఖం బడెట్లా
యట్లు లక్ష్మణునియందైనను భరతునియందైన సంరక్షణార్థ మాత్మ
తే. మతిని నిలుపుము వనచరఃశ్చాపతియగు
నట్టి సుగ్రీవునందైన * నసురభర్త
యగు విభీషణునందైన * నట్లే నీకు
సుఖముగాఁ దోచు నెట్లు లాఁచోట నిలువ. ౨౩ 5059
- క. మన ముంపుము; జనకనుతా! యనుపమహూపంబు గల్గి * యాత్మకు హితమై
తనరెడు నీ వట దనుజేశునిగృహమున దిక్కులేక * సోలి వసింపన్. ౨౩౫
- చ. కనుఁగొని యింతకాలముగఁ * గామవశాత్తుఁడు గాక సైచి యుం
డునా! యని దారుణోక్తులఁ గడుం బలికెన్; బ్రియవాక్యముల్ వినం
గను దగియున్న సీత యిటు * కాంతునినుండియె యప్రియోక్తులన్
విని మును పెన్నఁ డిట్లు పృథివీపతి పల్కి యెఱుంగ కుండుటన్. ౨౪౫ 5061
- క. కరిపతికరాభిహతమై, పరికంపము నొంది మిగులఁ * బాలు స్రవింపం
బరమార్తినొందు నల్లకి, కరణిన్ వడఁకుచును బాష్పకణముల విడిచెన్.
నూటపడు నెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౯ - వ సర్గము.

— ఇతి సీత రామ నకు విశ్వాసముగల్గుట కగ్నిప్రవేశము చేయుట. ఇతి —

- చ. మనమునఁ బొంగుకొనమున * మండుచు గగ్గురుపాటు నొండఁగా
నొనరుచుచున్ గఱోరముగ * నొప్పెడుమాటల నిట్లుపల్కుగా
విని జనకాత్మజాత తన * వేషకలెల్ల నశింపఁ జింతలో
మునిఁగెను; బూర్వ మెన్నఁడును * మోమున నివ్వధిఁ గోప ముబ్బగన్. ౧
- క. తనపతి పల్కుఁగ సుంతయు, విని యెఱుఁగని యాలతాంగి * విపులసభను వే
విని లజ్జాప్రిడితమా, తన మోమును మిగుల వంచె * దదవసరమునన్. ౨
- సీ. జనకకుమారియుఁ * దనయవయవములయందె ముడుంగుకొం * చలుఁగులట్టి
పలుకులు మదిఁ జొరఁబడ బాణవిధ్యయాగతి బాధ సైచిక * కంటినిరు

* లక్ష్మణే భరతే వా త్వం కురు బుద్ధిం యథాసుఖమ్, సుగ్రీవే వానశంధ్రే, వా రాక్షసేంద్రే, విభీషణే-అనిమా. “న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మ్మైత్రీ” యనుస్తోతి ననుసరించి యీచెప్పినవారి యధి
నకున నుండి బ్రదుకుమా యని రామునిభాషముగాని వేఱుగాదని వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిరి.

మిగులంగ విడిచెను; ♦ మేదినిపుత్రిక బాష్పపరిక్లిష్టఃపక్త మట్టె
కైఁ దుడుచుకొనుచుఁగఁతుని గన్గొని గద్గదవాక్కులఁ ♦ గడువినయము
తే. నలర మెల్లఁగఁ బల్కెఁవిఁగఁగ్రగణ్య', యిట్టిమాటలఁబల్కెదేఁయివ్విత్రోత్ర
దారుణంబులుగద? యెట్లుతగు వినంగఁ, బగుషతరములుగావినఁబడెడుఁజమ్ము.
క. విను ప్రాకృతుండు ప్రాకృత, వనితను గని పల్కునట్టిభంగిఁ బలుకఁగాఁ
జనునె? మహాబాహూ! నీ, మనమున నెటు తలఁచెదవొకొ? మానిని నన్నున్.

ఆ. అట్టిదానను గాను నాఁదైన సాధు
చరితముపయిని నీకుఁ గా ♦ శపథమేను
జేయుచున్నాను నమ్ముమా! ♦ చిత్తమందు;
జగతిఁ గొందఱు పనితలు ♦ పొగరుపట్టి. ౬

5067

క. ఒనరించు దురాచారముఁ, గని ననితాఁజాతియెల్లఁ ♦ గన నట్టిదె యా
నని శంకించుచు నున్నా, వనఘా! నాశీలమును మహామతి మిగులన్. ౭
క. పరికించి తెలియుదువయే, గర మీసంశయముఁ బాయఁగఁగదగు; నాథా!
సురవైరితనుస్పర్శము, జరగుట దోషంబు గానఁ ♦ జయ్యన విడుతున్. ౮

చ. అనదవొ యెమె; యాతరుణఁమందును నే వివశాత్త నాట నా
దనుజునిదేహ మొక్కగతిఁ ♦ దాఁకుట గల్గెను నిచ్చతోడఁ జే
సినయసరాధ మానె యది? ♦ చేకురఁగల్గెనె తప్పు దాన? దై
వనియతిఁ గల్గె దోష మది ♦ వచ్చునె నాపయి కెట్లు చూచినన్. ౯

5070

తే. ఇతరులకుఁ జిక్కనట్టి గ్రహింప నలవి
గాని యట్టి మదాత్మ స్వాధీనమయియె
యుండు నత్తటి నీయందె ♦ యుండె నద్ది
యవయవంబులు నితరుల ♦ కగు గ్రహింప. ౧౪

5071

క. వానిన్ వదలించుకొనం, గానైతి న్వతంత్రురాలఁ ♦ గాన నతనినే
మేని యొనరింపఁ గలనే; మానగ మన మిర్వురము సహూనశ్రీతిన్. ౧
నీ. చాలరీతుల వృద్ధిఁగ్రాలెడువాంఁఁగల గలసియుంటిమి బహుఁకాల మెలమి
నిట్టి నాశీలము ♦ గట్టిగాఁ దెలిసియేయుండు నట్టులె లేకఁయుండునేని
నిఁకమీఁదఁ దెలియంగ ♦ నెల్లగుఁ? గావునఁ గలకాల మేను నిఁప్పుల హతనయి
తిని; వీరవర! నన్నుఁ ♦ గనుఁగొన వీరుఁడౌ హనుమ నంపితి గాదెయట్టితటి నె
తే. నేను లంకనె యుండంగ ♦ నీవదేల?

విడువనై తివి నను; నల్లు ♦ విడిచియున్న
వార్త నే విన్నవెంటనే ♦ వాయుతనయు
నెదుటనే మానియుండునే ♦ యాయనువుల. ౧౨

5078

* పృథక్ స్త్రీణాం ప్రచారణ జాతిం తాం పరిశంకసే, పరిత్యజే మాం శంకాం తు యది
శేషం పరిశీతా-అనిమా.

క. చిరకాల మిట్టివ్యథ దు, స్రవరీతిని బొందకుండుఁ దానఁగదా యి
క్కరణి నొనరించి యుండినఁ, బరమప్రాణముల నిట్లు ధి బహుసంశయముల్.

తే. వీడ నొందింప నిట్లు లీఁభీతిదమగు
నంగరముచేసి నిష్ఫలఁస్సారయత్న
మిట్టు లొనరింప నవసరఁమే కలుగదు
గాదె; మిత్రులకును నిట్లు ధి కష్టపడఁగ. ౧౩

5075

1 క. అనవసరము గాదే? యో, మనుజోత్తమ! యల్పుడైన ధి మనుజునివలె నీ
వును గోపమె యూని మనంబున నాస్త్రీత్వంబె చక్క ధి ముందిడుకొనుచున్.

క. పలికితివిగాని శీలము, దలఁచి పరీక్షింపవైతి; ధి ధర్మాచారం
బుల నెఱుంగువాఁడ వౌదువు, లలితగుణా! జనకభూతఁల ప్రభుమణికిన్. ౧౪
క. తనయ ననువ్యాజ మొకటియె, గననగు సత్యమున కేను ధి త్యాసుతను జుమా!
జననము దీనిని బరికించి నావృత్తమును గూడఁ ధి జేర్చువుగ మదిన్! ౧౫

2 క. చిన్నతనంబున నుండియు, నన్నును జిన్నతనమందె ధి నాఁడు హతవహుం
డెన్నఁగ సాక్షిగఁ గరవీడ న్నీహనరించితివి కఁడంగినప్రేమన్. ౧౬ 5079

ఆ. అద్దియును బ్రమాణ ధి మాట కనర్హమై, పోయె; నాదుభక్తి ధి పూతశీల
మవియుఁద్రోయఁబడియెఁసార్య! నీచేతినె, వెనుక కేమి యనుచు ధి ననుదునిన్ను.

చ. అని పతితోడ నాడుచు మఁహారవమొప్పుగ నేడ్చుచుం దనం
తన వెలికేగు బాష్పములఁ ధి దర్దయు గద్గదకంఠయోచు ని
ట్టనియెను దీనుడై మఱియు ధి ధ్యానపరుండయి చింతనొందు రా
మునినహజన్తులక్ష్మణునిఁసా మఱి నెత్తుచుఁ జూచి దీనయై. ౧౭ 5081

క. అనఘ! లక్ష్మణ! నాకుఁ జి, తినిబేర్చుమ యదియె నామఁదిం దగువగకుం
గనఁదగిన మందు వేటొం, డన రా దర్పమని దానిఁయం దే జొత్తున్. ౧౮ 5084

తే. చొచ్చి ప్రాణమ్ములను వెలిఁ ధి బుచ్చుదాన
వట్టి యపనాదమున నేను ధి గొట్టువడుచు
బ్రదుక నొల్ల; నాసద్గుణఁవారిమునకుఁ
బ్రమద మొందక గొప్పసఁభాస్థలమున. ౧౯ 5088

క. ననుఁ బ్రాణేశుండు త్యజించినయప్పు డతనికిఁ బ్రీతి ధి చేకురఁ జేయం
గను భివ్యమైనగతి యీ, యనలుం జొచ్చుటయె గాన ధి నట్లానరింతున్.

చ. అని జనకాత్మజాత వినఁయంబునఁ బల్కుఁగ శత్రుసూదనుం
డనఘుఁడు నౌ నుమిత్రతనఁయూగ్రణి దై న్యము తన్నుఁ గ్రమ్మ రా

1 లఘువేద మనుష్యేణ స్త్రీత్వ మేవ పురస్కరిమ్-అనిమా. 2 న ప్రమాణీకృతః పాణి ర్వా
లేశ్య బాలేన వీడితః-అనిమా. చిన్ననాటనే ననుఁ బాలుఁడవగు నీవు పెండ్లాడితివే. ఎట్టిపు డనుమాన
పడెదవు? చిరకాలము జరిగిన పిదప వినాహమాడిన ననుమానింప నవకాశము కలుగవచ్చు. అది లేదే
యని నీతభావము.

మునివదనంబుఁ గాంచె; బలముం బృథువీర్యము గల్గు లత్కణుం

డు నృపతిమోమునంజ్జలఁ గడుఁ మది నారసి దానిమీఁదటఁ. ౨౦ 5085

ఆ. అతని కద్ది యిష్టఁ మని యెఱుంగుచు రాము

ననుమతిని బొనర్చెఁ నచటఁ జితిని;

సంతరాముఁ డద్ది యర్హము గాదని

వక్రపంకజమునుఁ వంచెయుండ. ౨౧

5186

క. జనకజయు రాముననుభవమున మెల్లఁగ జట్టుఁదిరిగి యొక్క మెలుఁగుచుం

డినయగ్నిహోత్రుఁడెంతకుఁ, జనుదెంచెను దనదుశీలసత్యము లలరఁ. ౨౨

1. చ. నురలకు బ్రావృణావలికిఁ ట్టితోఁతనూజ నమస్కరించి వే

కరయుగ మొగ్గి యిట్లనియెఁ గ్రాలెడుభక్తిని నగ్నిచెంత; భూ

వరతిలకంబునుండి యొకభంగిగ నై నను నామనం బదే

పురుషునియందుఁ గాని తలఁపోయఁ జలింపక యుండెనేనియుఁ. ౨3౪ 5088

ఆ. లోకసాక్షియైన యీశ్వరశానుఁడు నన్నుఁ, గాచుఁ గాక యెల్లకడల; నేను

బూతమైన శీలమునఁ బొల్పుదాననెయై రఘూత్తముండు యీయ మెడలి

క. నను దుష్టబుద్ధిగా నాత్మను దలఁచిన లోకసాక్షి యహనుఁడు రక్షిం

చునుగాక యెల్లవిధముల; మనమున వాక్కర్మముల సమస్తవిధములఁ. ౨౪౪

క. ఘనధర్మకదంబముల, యనూనపద్ధతుల నేర్చి యలరెడు శ్రీరా

ముని మాని ప్రవర్తింపక, యనుదిన ముండుదునయేని యనలుఁడు నన్నుఁ.

క. పరికించి సర్వవిధముల, నిరతముఁ గాపాడుఁగాక; నిర్మలదీ పుష్

త్కరుడైన రవియుఁ జంద్రుఁడు, మరుదధినాథుండు దిశలు యీ దేవతయుఁ.

సీ. పగలునురాత్రియుఁ బ్రాశ్నింధ్యయునునుతీయపరసంధ్యయునమ్మ నమలచరితఁ

గా నెఱింగినమాట యకడు సత్యమేయైనఁ గృష్ణవర్ణయును రక్షించుఁగాక

సర్వవిధంబుల సతతం బటంచును; బలికి యాజానకి యావకునకు

వలగొని మదిఁ దనవపువుపై నాసక్తి యింతయు లేనిదై యెంతోభీతి

తే. పుట్టునట్లుగ మండుచుఁ బొలుచునగ్ని

యందుఁ జొచ్చెను; నటనున్న యఖిలజనులు

బాలవృద్ధులునుంగూడ భయము మిగుల

నగ్నిఁ జొచ్చెడునాసీత నార్తి గనిరి. ౨౯౪

5093

2. చ. లలితవితప్తకాంచనకలాపవిభూషితయై నవీనమై

సులలితమై చెలంగి రుచి శోభిలు బంగరుచాయ నొప్పని

1 సత్యహితయగు సీత యిటఁ జేసినప్రతిజ్ఞ యామె ధైర్యమును దెలియఁజేయునని తెలియఁ దగిన ముఖ్యవిషయ మిట నిదియే. 2 సా త పునవహేమాభా తప్తకాంచనభూషణా, పపాత జ్వల నం దీ పుం సత్యలోకస్య సన్నిధౌ-అనిమా.

స్తులతనువల్లితో నవుడు ♦ చూచుచునుండ ననుస్తలోకముల్
 జ్వలనునీదీప్తమూర్తి నట ♦ జానకి చొచ్చెను రాము నెంచుచున్. 3౦౪
 చ. అనలునియందుఁ జొచ్చెడును ♦ హీపతిభక్తిపరాయణ ధరా
 తనయను మూడులోకములు ♦ దారుణశోకము నొంది కాంచెఁ; జ
 క్కనివిమలాజ్యహవ్యమును ♦ గ్రన్నన వేల్చెడునట్టిరీతి నా
 జనకజ యగ్నిలోఁబడియె; ♦ జన్మమునం దొగి మంత్రపూతమై. 3౦౫ 5095
 తే. అనిశమును వేల్వఁబడునట్టి ♦ యాజ్యధార
 చందమున హవ్యవాహను ♦ నందు నీత
 పడఁగ స్త్రీలందఱుం గని ♦ పరమశోక
 ముల విలాపముచేసిరి ♦ కలఁగునుదుల. 3౦౬ 5096
 సీ *స్వర్గమందున్న నిర్ద్రులు భూమిందగు గంధర్వులు ఫణిజగమునఁ బాలుచు
 దానవులును స్వర్గతలముననుండి శాపమునొంది నరకకూఁపమునఁ బడెడు
 దేవతనుంబోలెఁ; బావకునందును బడుచున్న యాభూమి ♦ పట్టి గనిరి;
 జనకజ యగ్నిహో ♦ త్రునియందుఁ బడునట్లు వనచరరాక్షసుల్ ♦ వనటఁ దూలి
 తే. యద్భుతము గానఁబడునట్లు ♦ లలిరవంబు
 చెలఁగ హాహాకృతుల్ గడుఁ ♦ జేసి రిట్లు
 సకల రాక్షసదానవ ♦ సత్తములును
 దుఃఖపూరితచిత్తులై ♦ తోచి రంత. 3౦౭ 5097

నూటపందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౦ - వ సర్గము.

అథ బ్రహ్మచర వివాహాదుఁడై రామునికేరి స్తుతియించుట. అథ-

చ. జను లవుడాడువల్కులను ♦ త్కృపతిచంద్రుడు ధర్మచిత్తుడై
 వినుచు మనంబు దుఃఖమున ♦ వేఁగఁగ బాష్పనమాకులాక్షుడై
 మనమునఁ జింత చేయుచును ♦ మ్రాన్పడియుండెను గొంత సేపు; య
 క్షునికరనాయకుం డగుచుఁ ♦ గ్రాలుకుబేరుడు పూన్మిమీఱఁగఁ. ౧౪
 క. అరికర్మనుఁ జొయముఁడును, నురపతియు సహస్ర నేత్ర శోభితుండగు నా
 పురుషాతుండును రిపుభీ, కరుండగు వరుణుడు త్రినేత్ర శలితుండగుచున్.
 క. సిరివెలయ వృషభ కేతనుఁ, దురుబలుఁడును నైన శివుడు ♦ నొగిలోకతఱి
 నిరుపమతక్తి నృజించుచుఁ, బరఁగుమహాజ్ఞానినివహావరుండగు నజుడఁ.
 తే. వీరలందఱు భాస్కరు ♦ విధమునఁ దగు
 వోయియూనంబు లెక్కి యుద్ధామభంగి

* దవ్యశు స్తాం త్రయో లోకా దేవగంధర్వదానవాః-అనిమా. దేవా స్సవ్యర్థనాసినః గం
 ధర్వాః భూలోకవాసినః దానవాః పాతాళవాసినః-అనివాక్యఖ్య.

దనుజపురిఁ జేరి రామభూధపునికడకు

వచ్చి; రంతటఁ దముఁ గాంచి ♦ భక్తియలర. ౪

5101

క. కరయుగము దోసిలించుచు, ధరణిన్ నిలుచున్నరామధరణీశుని నా
దరమునఁ గనుచున్ మాస్తాభరణాలిఁ జెలంగుదీర్ఘబాహువు లెలమిన్. ౫

ఆ పయికి నెత్తి యిట్లు ♦ పలికిరి; ¹ శ్రీరామభద్ర! నీవు లోకవారములకుఁ
గర్తపుత్రముడవు ♦ కడుజ్ఞానవిద్యరిష్టుడవు నీత యగ్నిఁ ♦ బడుచునుండ.

క. ఊరకె యున్నాడవు కృప, నీరమణిని గావవలె ♦ యీవే గాదే
నీరజభవముఖనిర్దర, వారమునన్ శ్రేష్ఠుడవయి ♦ వఱలుట రామా! ౬

ఆ. ఇద్ది నీకె తెలియ ♦ కెట్లుపోయెనా? యష్టవనువులందు నీవు ♦ బ్రహ్మవగుచు
సలరుచున్నయట్టి ♦ యాబుతుధాముడన్, వనువుగాఁగ నున్నవాడ వార్య!.

సీ. త్రిజగంబులకును నాచిని గర్త వీవెకా? నీయంతవాడవు ♦ నీవె కావె?
యష్టరుద్రులలో మహాదేవనామంబు గలయష్టముడవు నాధ్యులను దలచ
నైదవవాడయి ♦ యలరెడు నావీర్యవంతుడ వగుదువు; ♦ వైరివారణ!
యశువు కర్ణంబు ♦ లగుదురు నీకు సూర్యాబ్జులు నేత్రంబు ♦ లఖలలోక

తే. ములను సృజించుటకు ముందు ♦ బ్రళయమందు

జనిమృతులు లేక నీవెగాఁ ♦ గనఁబడుదువు

సర్వవిదుడవు నయియుండి ♦ మర్చి నేమి

తెలియనట్టిమనుష్యునివలె నిపు డిట. ౯౫

5106

క. జనకజ యగ్నిం బడఁగాఁ, గనుచునుపేక్షింప నేల? ♦ కలదే యీలా
టినియతి యంచని బ్రహ్మాదినిఖలలోకేశు లడుగఁ ♦ దేకువ మీఱన్. ౧౦

తే. ధర్మభృద్వరుడై తగి ♦ ధాత్రివతియు

నైన యారాఘవుడు త్రిదశావతంస

ములను గన్గొని యిట్లని ♦ పలికె నేను;

²దశరథాత్మజుడననియు ♦ ధాత్రియందు. ౧౦౫

5108

సీ. మనుజుండ ననియు నశ్నును నేను నీరీతిఁ దలపోయుచున్నాడ ♦ ధన్యులార
యెవ్వడనో? నే నశ్వేరివాడనో! యెందుల కిచటికి ♦ నేను వచ్చి
యన్నాడనో? యంతయును వివరంబుగా భగవంతుడైన యాబ్రహ్మచేపు
వలయునంచుఁ గకుత్స్థకులమునఁ బుట్టిన యారాముడడుగ బ్రహ్మవిదులందు

తే. నుత్తముండగు బ్రహ్మయు ♦ సత్తతీ రఘు

వరుని గన్గొని పల్కె; భూవరవతంస!

1 ఇచ్చట విశేషార్థముఁ పద్యములయం దిమిడియున్నవిని గ్రహింపవలయు. 2 ఆత్మవం
మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్, యోఽహం యస్య యత శ్చాహం భగవాం స్తద్భృశీకు
మే-అనిమా. దీనివిశేషార్థ మిపద్యమునఁ గలదు.

సత్యవిక్రమ ! వినవయ్య ! ♦ సత్యమేను
బలుకువాడను వినతులు ♦ గలుగవిందు. ౧౨౪

5109

సీసమాలిక:—

*నారంబు లీ వయఃసంబుగాఁ గల్గి నారాయణుండను ఖ్యాతిఁసంది, లబ్ధ
సకలకాముండవై ♦ ప్రకటకేళీప్ర పృత్తుడవు గావున జగత్తును సృజించు
టాదియా వృత్తుల ♦ నాటఁగాఁ జేయుచు నిత్యలక్ష్మీయుక్తి ♦ నెఱి తగంగఁ
జక్రాయుధుండవై ♦ సర్వత్రవ్యాపించువాడవై సంద్ర మఁవాక్యరీతిఁ
బ్రశయంబునం బొంగివచ్చుచుండఁగ భూమి నుద్ధరింపంబూనియొక్కొమ్ము
గలవరాహంబవై ♦ ఖలులయి భూతభవ్యులగు వైరుల నెల్ల ♦ గెలుచువాడ;
హోరాధువా! మహాకారుణ్యవాగాశి! నీవత్తురుండవు, ♦ నీవే బ్రహ్మ
వగుదు, వివర్యాన ♦ మందనివాడవు తొలుతను నడుమను ♦ దుదను నీవు
వర్తించునట్టి శాశ్వతుడవు, సర్వలోకముల శ్రేయస్సుల ♦ సమలధర్మ
రూపమునకా నీవే యోషరమేశ్వరా! సాధించువాడవు, ♦ సర్వవిభుండ,
వరయ నాలుగుపురుషార్థంబులను నాల్గుభుజములుగాఁ దగ ♦ బొల్చి శత్రు
వులఁ ద్రుంచువాడవు, ♦ లలితకాలస్వరూపయిన శార్ఙ్గచాపమును దాల్చు
వాడవు, నీవు సర్వములగునింద్రియములకీతుడవు, హృత్కృత్తులశయనుండ,
వక్షరక్షరముల ♦ కరయ నుత్తముడవు, గుణవిభవంబుల ♦ నెలుపుమాత్ర
మైన జయింపరానట్టివాడవు, నందకాఖ్యఖిలవరంబు ♦ హస్తమందుఁ
దాల్చువాడవు, నెల్లతావుల నుందువు, భూభారమును దీర్చు ♦ ప్రోడ వీవు,
దుష్టుల సమయించి ♦ శిష్టులఁ బ్రోచుచు భారణకీర్తచే ♦ దనరుదీవు,
దేవసేనాళిపతివి, దివ్యజనపదాదులను బాలింతు, వుజ్జ్వలతరైక
బుద్ధివి, సత్యరూపుండవు, తుమవును, దనువువు, జగములతతికిఁ బుట్టు
తానవు, విలయసంస్థానమవగుదువు, వజ్రసోదరుడవై ♦ వజులుదీవు
మధువను దనుజుని ♦ మధియించి శ్రుతులను గాపాడినట్టి విక్రముండ వీవు,
శక్రునికృత్యముల్ ♦ సరగఁ జేయుదు వీవు, నిరతిశయవిభూతి ♦ నెగడువాడ,
వీనాకు జనకుండ ♦ వేయగువద్ద నాభుండవు, సంగరంబున రిపుతతి
సంత మొందఁగఁ జేయు ♦ నట్టివాడవు, శరణార్థకృపాదుల ♦ కాకరుడవు,
రక్షణోపాయమై ♦ రంజిల్లువాడవే యని దివ్యులైన మహామును లొగిఁ
బలుకుచుందురు; వేయిపరమశాఖాహూపశృంగముల్ గలిగి యెన్నేనివిధుల
బోధించు జిహ్వలు ♦ పూర్ణంబులై యుండఁ గర్తవ్యతుల నీకరణిఁ గనఁగ
నెంచు మహర్షభామే యగువేదంబ వగుదువు, లోకత్రయంబునకును

* భవాస్మరాయణో దేవః..... ఇత్యాదిశ్లోకములకు వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసిన యర్థసార
మిందు సమగ్రముగాఁ జేర్పఁబడినదనియు వాసాంతము లేదనియు గ్రహింపందగు.

నాదిక ర్తవును, స్వయంప్రభువును నగుదీవు, ముక్తులకును † నెల్ల నిత్యు
లకు నాశ్రయుండవు, † సకలంబునకుఁ బూర్వజుండవై మహిమచేసాంపుగనుచు
నుండువు; యజ్ఞమహనందగ నీవె; పషట్కూరమన నీవె † సంతతంబు
నోంకారమన నీవె † యొగి వేదవేదవిద్వరులు నీజననంబు † మరణము నెఱుఁ
గరు, మఱి నీవనఁగా నెవ్వఁడో యని తెలియరు; నిన్ను యోగిగులు సమస్త
భూతంబులందును † బోలవిశేషించి భూసురులందు గోవులకదంబ
మందును దెసలను † సంబరంబునఁ గొండలందు వనంబులయందుఁ గాంతు;
రరయఁగా నీవు సహస్ర పాదుండవు, శ్రీభూవుండవు, శతశీర్షుండవగు
దీవనంగ సహస్రదృగ్విరాజితుండవు, పర్వతయుక్తమై † పరఁగు పనుధ
నితరమహాభూతవితతిని ధరియించుచున్నావు రాఘవా! † యుగ్రమైన
దివసప్రళయమున † భువి నాశ మొందంగ సంకర్షణుండవయి † జలములందు
సురలు, గంధర్వు లనురులును నివసించు స్వర్గర్ష్యముల బలిసద్భక్తమును
గుఱ్ఱీని ధరియించి † కోరి మార్కండేయమునిముఖ్యులకు నెట్లు † నలబడుదువు
వత్సస్థనిము నేను † వసునుతీశ్వర! నీకు జిహ్వా, సరస్వతి † చెలఁగు సురలు
పరమాత్మనై న నీభవ్యరూపంబునయందు రోమములయియుండు రెవుడు;
కనుతెప్ప మూయుటయనబడు రాత్రి నేత్రములనుదెఱచుటయనురుఁబగలు
నీయూర్పులే వేదనికరముల్ పలుమాటలేల? నీవేలేని † డేమి లేదు;
జగ మెల్ల నీతనువుగ నుండు వసుధాతలము స్థైర్యమును నీదె † యమరవంద్య!
యగ్నితాపమె కోపఁపగును జంద్రప్రసాదమె రామ! నీప్రసాదమగుమఱియు
శ్రీవత్సమే నీకుఁ † జెందిన గుఱుతగు; మూడడుగులచేత † ముజ్జగముల
నీవు త్రివిక్రమపావనమూర్తివై కొలిచి చేకొంటివి † బలియధీన
ముననుండి; మఱియు నాతనిని బంధించి దేవేంద్రునిలోకత్రయేశ్వరునిగ
నొనరించితివి; మఱి † యుద్వితనూజ యీశిత లక్ష్మీయె యగు † శ్రీవిభుండవు
నీవె, దేవుండవును, † భావికాలంబున జనియించు కృష్ణుండవును బ్రహ్మ
పతియును నగుదువు † పాపాత్ముడౌ రావణాసురుపధియించు † నానఁ బూని
మనుజుడేహంబుజొచ్చినవాడవిందునోధర్మభ్రష్టర! రాను! † దయనుమాకు
నయి యిది నీపూనినట్టి యీశని కృతంబయ్యె రావణుండంత † మందె నింక
సంతుష్టుండవయి నీస్వస్థలమున కుద్దమింపుము రామ! యమేయబలము
తే. నీకుఁ దగు, నీదువిక్రమ † మాకరణి న
మోఘ మగు నీచరాక్రమమును నమోఘ

* నీతా లక్ష్మీ ర్భవాః విష్ణు ర్దేవః కృష్ణః ప్రజాపతిః-అనిమా. కృష్ణః భవిష్యత్కృష్ణావ
తారశ్చ త్వ మేవేత్యర్థః-అనివ్యాఖ్య.

మిట్టి నీదర్శనము వ్యర్థ ♦ మెట్టు లగును

నిను నుతించుట సారక ♦ నునఁగఁ దగును. ౩౦

5110

క. గురుఫలవంతములే యగుఁ, బరికింపఁగ నీపదాజ్ఞభక్తులగు మహా
పురుషులు సత్ఫలముల న, త్వరముగ నొందుదురు భూపతివర! గుణధామా!.

క. పురుషోత్తమునిఁ బురాణుని, నిరుపమ తేజస్సునుగ్రు ♦ నిను నిశ్చలమై
వరఁగెడు భక్తిఁ దలంచిన, స్థిరభోగము లిందు నందుఁ ♦ జెందుదురు గడుఁ.

క. శ్రుతిసిద్ధమై పురాతన, మితిహాసాత్మకమునై న ♦ దిది గావున నీ
నుతిఁ దలఁతు రెవరు వారలు, యీతిఁ బుట్టనిపదమునందుఁ ♦ జేరుదు రధిపా.

నూటయిరువదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౧ - వ సర్గము.

అగ్ని పురుషుఁడు సీతను దెచ్చి రామునకు సమర్పింప సంతోషమున
రాముఁడు పరిగ్రహించుట.

చ. అని యిటు బ్రహ్మ యారఘువరాస్వయమూళినిఁ గాంచి పల్కుచ
క్కనిశుభవాక్యమున్ వినుచు ♦ నాజ్వలనుండు విదేహరాజక
న్యను దనయంకభాగమున ♦ నాదృతిమై నిడుకొంచు లేచి వ
చ్చెను జితినుండి; యాచితిని ♦ జెచ్చెట నట్టిటు త్రోయుచున్ దమిన్ ౧

చ. మనుజశరీర మొప్పు సతి ♦ త్కృతనయన్ జనకాత్మజాత నీ
తను గ్రహించి వేగ కపిత్థల్లజు లచ్చెరు వంద నుద్గమిం
చెను; దరుణార్కుచందమునఁ ♦ జెల్వ వహించుచుఁ జారుత స్థకాం
చనమయభూషణావళులఁ ♦ జక్కఁగఁ దాల్చి మహారుణాంబరం
బును ధరియించి వంకరగఁ ♦ బొల్పెడునీలశిరోజముల్ తగన్. ౩

5115

క. ధరియించినమాల్యము లాభరణంబులు వాడి వేటుభంగిం గాకే
సురుచిం గాంచుచు ముందటికరణిం దగ నిష్కలంకః ప్రహృషయయై. ౩౪

క. తనరెడుజానకి నొడి నిడుకొని హవ్యవిహుండు రాజకుంజరున కొసం
గెను; లోకసాక్షియగునా, ధనంజయుం డిట్లు పల్కె ♦ ధరణీసునితోన్. ౪౪

*చ. మును ననుఁ జొచ్చియున్న నృపముఖ్యకుమారిక నీకళత్ర మీ
వనిత యిదో కనుంగొనఁగఁ ♦ బాపము సుంతయు లేనిదాఁ జూచి!

కనుక గ్రహింపుమీ జనకకన్యకయం దఘ మించుకేని లే
దనుచు నెఱింగియున్ గొఱఁత ♦ యారయ శీలము నొందకుంటకై. ౫

సీ. నాయందుఁ జొచ్చుచంఢము నొనరించిత వెంతయాచారరతాంతరంగుఁ
డవు నీత యీమె వాగవయవంబునఁ గాని మనసుచే వంకల్పమునను నేత్ర

* ఏమి తే రామ నై జహీ పాప మస్యా నవిద్యతే-అనిమా దీని వాస్తవార్థ మిట సువ్యక్తమని గ్రహింపందగు.

- మున నిన్ను మాని యొండునరునియందు వర్తించిన యదిగాదు ♦ దివ్యశీల
యగుఁ జూచి; సమృద్ధిఁనందక యతఁడెట్లు కొనిపోయెనందువా? ♦ వనమునందు
ఆ. నీవు లేనితఱిని ♦ నీవనితామణి, దీనయగుచు వివశఁడై నితాంత
భయమునొందియుండఁ బాసిరావఁజుడత్త, విక్రమమునమిగులు ♦ వెడఁగుగాన.
క. జనశూన్యవనమునుండియె, కొనిపోయె బలిమి; నిట్లు ♦ కొని చని సాధం
బునఁ బదిలముగా నునిచి స్వీదనుజాంగనా వికారఁదారుణతనులఁ. ౭౪
- తే. చుట్టు కావలియుంచి యట్టెట్టు బాధ
పఱచినను నీమె నీయందె ♦ భావముంచి
త్వత్పరాయణయై యుండె; ♦ దానవుఁ డతఁ
డెంత యాశను గొలిపినఁ నెలు లనినను. ౮
- 5121
- క. నిను ధ్యానించుచునుండెను, గన దేపాపంబు నిట్టి ♦ క్రమము శుద్ధం
బుననై న భావముంగల, వనితామణిని గ్రహింపుఁబడులనకు మిఁకఁ. ౯
- క. నే నీకాజ్ఞాపించెడ; నానరపతి మాటనేర్పు ♦ నయధర్మములఁ
జానుగ నెఱిగినవాఁడగుఁ, గాన ధనంజయుఁడు చెప్పు ♦ గాదిలిపలుకుల్. ౧౦
- చ. విని తనకాంత సాధ్వియని ♦ వేల్పులముందటఁ బల్కియుంట కా
త్మను ముదమొంది యట్టివనితామణి నిట్లు కలంచితింగదా
యని వెత బాష్పవారినిభృతాయతలోచనుఁ జూచు నూరకే
జనకజ వీడినాఁడ నని ♦ చాలఁ ధపించె ముహూర్త మాత్మలో. ౧౧
- ఆ. అగ్ని యిట్లు పలుక ♦ నమితతేజుఁడు గాంతి
యుతుఁడు దృఢపరాక్రమోగ్రుఁడగుచుఁ
బరమధార్మికుఁడయి ♦ భాసిలు రాముఁ డి
ట్లనియె; నమరవర్యు ♦ నతనిఁగాంచి. ౧౨
- 5125
- చ. జనకజ ముజ్జగంబులను ♦ జక్కవచింపఁగ వర్తయా నుతిం
గనఁదగు దోషశూన్య యనఁ ♦ గాదననేల నిజంబె యైన యీ
వనిత శుభాత్మరా లనురఁవర్యునియంతిపురంబునందు నుం
డినఁబడిగా చిరంబు ధరఁనిండయుఁ గల్గఁగవచ్చుఁ గావునఁ. ౧౩
- 5126
- తే. నేను సీతఁ బరీక్షింపఁ ♦ బూనకయె ప
రిగ్రహముచేసి యుండినఁరీతిఁ గాంచి
జనులు దళరథుకొడుకు కాఁచునిరతుండు
బాలిశుండును నగునని ♦ పలుకఁ గలరు. ౧౪
- 5127
- చ. జనకతనూజకుం బలుకఁజాలు నెవండిటు లుండఁజెల్లు నం
చనవరతంబు నాపయినె ♦ యాత్మ చెలంగఁగ నానునంబురీ
తిని జరియించుచుఁ జననుఁతిం గనునంతటి భక్తురాలెయై
తనరు నటం చెఱుంగుదును ♦ దధ్యముగా నుగుడై కభూషణా! ౧౫
- 5128

తే. సత్యసంశ్రయఁడను గాన ధిగములందు
మూఁట విశ్వాసము చెలంగ ధిగము యగ్ని
బడుచునుండ నుపేక్షను ధిగస్వాంతమందుఁ
జెందినాడను నాయతాఽక్షియగు సీత. ౧౬

5129

క. తన తేజంబున రక్షణమును గనుచుండునది యిట్టిఽముగ్ధను మీఱం
గను జాలునె యాదనుజఁడు, వననిధికి వేల దాఁట ధివశమే యెపుడు.
క. ధరణీసుత నించుకయు నమరవైరికి జెనకరామి ధిమహితగుణధి నీ
తరుణిని మనమునయందును, బరికించి యతండు పరిభవము గనఁజేయఁ.

తే. ఇంచుకంతయుఁ జాలఁ డఽహీనములగు
జ్వాలలఁ మించు నగ్ని నెవండు తాఁకఁ
గలఁడు? రావణసౌధంబు ధిగాంచి యందు
వెలయు నై శ్వర్యముల నెట్లు ధివిడుచు ననిన. ౧౮

5132

క. దనుజాంతఃపురమున గల, యనూనభాగ్యంబు సీత ధికర్త మెటులగుఁ
ఘనమగునాభాగ్యమె యెట్లన నూర్వనికంటె ఛాయ ధియన్య మెటులగుఁ.
క. ఆలాగుననే వాసతి, గూలలనామణియు నన్ను ధి నెపుడు విడువఁగాఁ
జాలదు ముల్లోకంబులలో లలిఁ బరిశుద్ధురాలు ధిలోలాక్షి యిదా. ౧౯
క. కనుకనె యీజనకాత్మజ, ఘనబుద్ధికి గీర్తి విడువఁ ధిగానియటులు నా
కును విడువరానిచా నీ,వనితామణి; మీరు పూజ్యవర్తనులు గదా!. ౨౦
క. హిత ముపదేశించుచు నీ,గతి నెయ్యముఁ జూపువారు ధిగావున మీవా
కృతతులు శుభకరములు నే, సతిశయమోదమున జేయ ధి నగుఁ దప్పకయే.
చ. అని యిటులారఘూత్తముఁ డహదులతో వచియించి సద్బలం
బునఁ జెలువారు వారు తనఽహంకపుఁగృత్యములఁ నుతించుచుం
డ నిరతముఁ సుఖార్థము మఽనంబు ముదంబునఁ బొంగఁ బ్రేయసిక
జనకతనూజఁ దీసికొని ధి నన్నిధికి సుఖమొందుచుండె దా. ౨౧ 5137
నూటయిరువదియొకండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

శ్లోకం శివుఁడు దివ్యరూపధరుండగు దశరథుని రామనకుంజాపుట. శ్లోకం

చ. జనపతి మంగళాస్పదము ధిచాగుతరంబును నై నరీతిఁ జె
ప్పినవచనంబులఁ విని గభీరమనస్కుఁడు శంకరుండు రా
మునివచనంబుకంటె శుభముం గలిగించెదరీతిఁ బల్కె ని
ట్లని రఘురాముతోడ; నసిఁతాంబుజనేత్ర! మహాభూజా! విభూ!. ౧౫ 5138
క. గురుతరవతా! శత్రుని,కరశతా! రామచంద్ర! ధికార్తృకధరవ

- రస్! రమానాయక! మావి, స్ఫురభాగ్యమునకా దురాత్మః † సురరిపువిభునికా. ౧
- క. అని వధియించితివి గదా, విను లోకంబులకు దనుజపీరునివలనం
గనునట్టివృద్ధిపొందిన, పెనుభయ మనుభావంత మిపుడు † పృథుబల! యనిలోకా.
- చ. దనుజుని నీవు చంపుటను † దద్దయుఁ బాసె; మహాబలా! యయో
ధ్యను గనఁజూయి దీనుఁడగు † నాభరతుం దమి నూఱడించి నీ
జననిని నివృహాకృతికి † సాంద్రతరంబగుమూలమై యశం
బును గనినట్టికై కను న్విపుత్రుని నీకిటు లొప్పగించి నె
మ్మనమునఁ గుందుచున్న యల † మానినిఁ బ్రీతి సుమిత్ర నీ వటకా. ర 5141
- చ. కనుఁగొని భూరిరాజ్యము నఖండపరాక్రమ మొప్పుగా గ్రహిం
చి నిఖలమిత్రసంతతికిఁ † జెల్వగు మోదముఁ గూర్చి పుత్రరా
జుని గని యాత్మవంశమును † జేరినకోరిక కాశ్వతంబుగా
గను వెలయించి వాజ్మిఖఃకార్యముఁ దృప్తిగఁ జేసి భూమిలోకా. గ 5142
- *క. అనుపమయశమును గని విప్రనికరమునకుఁ ధనంబుఁ † బరమస్రమదం
బున నిచ్చి స్వీయలోకంబునకుఁ రాఁదగును జమ్మ! † భూమిపతిండా. ౬
- క. జననాథ! మనుజులోకంబున నీకుఁ గురువు నయశశమునఁ బొల్పుచు నుం
డిననీజనకుండు దశరథజనపతి యిదె వ్యోమయానంసంగతి నిటకుకా. 2 5144
- క. అరుదెంచియున్నవాఁ డీ, తరుణంబునఁ జూడు; నిరులఁ † దళుకొత్తెడునీ
ధరణీశుండు తనయుఁడవై, యురుగుణములఁ గీర్తిచేత † నొప్పిననీచేకా. 24
- క. తరియింపఁ జేయఁగాఁబడి, సురలోకము నొందె; నీవు † చొక్కపుఁద్రేనుకా
బరఁగెడు లక్ష్మణుండు నను, స్కరణము గావింపుఁ డనిన † శంకరుపలుకుల్. ౮
- చ. విని రఘురామలక్ష్మణులు † వేడ్క విమానముశృంగమందు నొ
ప్పినపితకుం బ్రణామములఁ † బ్రీతి నొనర్చిరి; భూధవుండు త
మ్ముని సుగుణాఘ్యుఁ గూడి ముదఃముం జెలువారఁగ స్వీయకాంతిచే
తను దగి నిర్మలాంబరముఁ † చాల్చిన తండ్రినిఁ గాంచె సంతటకా. ౧౦ 5147
- నీ. వ్యోమయానంబునం † దుత్తమాసనమున నలరుమహాబాహు † వాదశరభుఁ
డాత్మజ రాఘవు † నాత్మజీవితములకంటెను బ్రియతమఁ † గాంచి మిగుల
హర్షంబు నొందుచు † సంకమ్మునం జేర్చికరముల సాచి వే † కాఁగిలింపు
కొని యంత సతని కిట్లునియెను; రాఘవా! నిను నెడఁబాసిసంధునను నాకు
- తే. స్వర్గమును దేవమునికృతసత్కృతులను, మెచ్చఁదగినవిగా లేవు † పొచ్చె మిద్ది
కాదు సత్యంబుపై నేను † గడఁక నొట్టు, పెట్టిచెప్పెద; శాత్రవబృంధ మీవు.

* బ్రహ్మజేభ్యో ధనం దత్వా త్రిదివం గంతు మ్నాసి-అనిమా. ఇటఁ ద్రిదివమనఁగా వై
కుంఠమని యర్థము చెప్పక తప్పదు. బ్రహ్మదిసుతియే యాయర్థము లోఁపఁ జేయెను.

చ. అని వధియించి యావనమునందు వసించెడు కాలమెల్లఁ జ
క్కునివిధిఁ దోగిసి నిండుమదిఁ ♦ గ్రాలెడుమోదముతోడ నుండ నిజ
గనుఁగొనఁ బ్రీతి మిక్కిలియుఁ ♦ గల్గెను; మాటలయందు నేర్పునం
దనరు త్రియాత్మజా! పురముఁ ♦ దాటఁగ నిన్నును బంపు నత్తటికా. ౧౮౪

తే. కైక యేమేమిమాట లక్ష్మణును బల్కె
నవ్వె యన్నియు విస్తృతి ♦ నందకున్న
వాత్సభాధించుచు నె యున్న ♦ వన్న; నీవు
లక్ష్మణుండును దమిఁ గుశలముగ నుంట. ౧౮౫

5150

క. కనుఁగొని కౌఁగిల నిడుకొని, శనివారఁగఁ గంటిఁ గానఁ ♦ దద్దురిఖంబు
గనకున్నవాఁడఁ దుహినం, బునుండి భానుండు విడిసఁపోలిక నేనుకా. ౧౮౬

తే. దుఃఖము క్షుణ్ణైతిని; ♦ ధూతపావ!
తనయవర్య! యష్టావక్రుఁడను మునివరుఁ
డొకమహానభయందుఁ గఁహోశకుండను
బాడబుని సుధరించిన ♦ వడువునఁ దమి. ౧౮౭

5152

తే. మహితచిత్తుడవగుచు నాత్మజవగుడవు, నయిన నీవును సత్యపాశాభిబద్ధుఁ
డయిన నన్ను నసత్యదోషాభిచుండి, దాటఁ జేసితివి; పురుషతల్లజమణి!.

క. సురనగులే రావణునం, గరమున వధియింపనట్టి ♦ కార్యంబుల న
త్తుణమున నొనర్చిరె యని, యరసి కనుంగొంటి నిపుడఁ ♦ యార్యవతంసా!.

క. పరమర్థన! కౌసల్యయు, నరణ్యముననుండి యింటి ♦ కరుదెంచిన ని
న్నురుముదమునఁ గనఁగల ది, త్తుణమునఁ గృతార్థురాలుతథ్యము సుమ్మా!.

చ. పురమున కేగి రాజ్యమును ♦ బూనఁగ నీవభిషేకమకా మహ
త్తరగుహుండుఁ బొల్చి వసుధాపతివై యలరారుచుండ నె
వ్వరు గనువారొ వేడుకల ♦ వారె కృతార్థులు సుమ్ము; నీపయిం
గర మనురాగముం గలిగి ♦ గాఢబలుండయి శుద్ధవృత్తియై ౨౦

5156

తే. ధర్మనర్తనుడయి ధాత్రిఁ ♦ దగుభరతుని
నీవు కలియఁగఁ జూడంగ ♦ నేనుగోరు
వాడ నప్పని నొనరింపవలయు; సౌమ్య!
బుద్ధిశాలి లక్ష్మణుండును ♦ బూతనీత. ౨౧

5157

క. నీవును వనమున వానము, బావననుతిఁ జేయుచుం గఁపట మింతయు లే
కీవిధిఁ జతుర్థశాబ్దము, లోసిరా! పుచ్చితిరి నుహోద్యను నులరకా. ౨౨

క ఒనరించిన ప్రతిసయు ఫలమును గాంచెను దితిజవితతిముఖుని యుద్ధం
బునఁ జంపి సురల సంతసమును గనఁజేసితివి; రిపుసమూహోర్తికరా! ౨౩

క. కృతమయ్యైఁ గార్య మెల్లను, వితతంబగు జ్ఞాఘ్నయశము ♦ వెలయించితి వీ
షీతినింక రాజుపై నహ, జతతియుతిని నాయు వీవు ♦ చాలం గనుచుకా. ౨౪

క. ధరనేలును యంచన రఘు, వరుఁ డామాటలను వినుచు ♦ బద్ధాంబలియై
కరమనురాగంబున ని, వ్వరునకా విచియించెఁ; దండ్రీ! ♦ వరధర్మజ్ఞా!. ౨౪౫

చ. వనమున కీవు రాఘవునిఁ ♦ బంపుదువేని నినుకా భవత్తనూ
జాని విడనాడువాఁడ ననుచుకా శవధంబును గైకఁ గూర్చిచే
సినతరుణంబునకా వినితి ♦ శ్రీజనకా! యలకై కయందుఁ ద
త్తనయునియందునుం గరుణ ♦ తప్పక యుంచుము రాజచంద్రమా!. ౨౪౬

తే. ఘోరమగుశాప మది కై కళకుకా భరతున
కంటకుండెడునట్లు దయమెయిఁ గానఁ
బఱపుఁ; డని కేలుమోడ్చి నిల్వఁబడియున్న
తనయునిం గని దశరథధర్మణిపతియు. ౨౪౭ 5163

క. కాని మృట్లనుచు సుమి, త్రానందను గొఁగిలించి; ♦ తాఁ బలికెఁ; గుమా
రా! నీవు రామునకు నా, జానకీకా సేవచేసి ♦ సాధుమనీషకా. ౨౪౮ 5164

తే. నామనస్సున కెంతో సంతసము గల్గఁ
జేసితివి ధర్మఫలము నికాజెందెఁ జామ్ము;
రాముఁ డలరిన నీకు ధర్మంబు ధర వి
శాలయశము సుఖంబును ♦ జాలఁ గల్గు. ౨౪౯ 5165

తే. గొప్పతనమును నీకుఁ గల్గులును; సుమిత్ర
కెలమిఁ గూర్చుకుమార! నీ ♦ వెపుడు రాఘ
వుని నె సేవించుచుండుము ♦ గనుదు శుభము
సర్వలోకములకును గుశలముఁ గూర్చు. ౨౫౦ 5166

క. *నిరతంబుఁ దలఁచు నీరఘు, వరుఁ డీయంద్రాదిదివిజౌతరులును లోకో
త్కరవాసులు సిద్ధులు మఱి, పరహర్షులు మహితచిత్తుఁ ♦ బరమపురుషునికా.

క. వరదుని రామునిఁ గొల్పుచు, నిరతము పూజింతు; రత్నలంఘియతా! దేవో
త్కరముల కంతర్యామియు, నిరుపమ మవ్యక్తమునయి ♦ నెగడుచు మిగులకా.

సీ. షడ్భాసరహిత ముత్కరమును నయి తగు నాబ్రహ్మమే రామునాకృతిఁ గొని
యవతరించినదని ♦ యజముఖుల్ చెప్పుదు; రీపు రామునకు నాఁయిలనుతకును
భక్తితో శుశ్రూష ♦ పరమప్రియంబునఁ జేయుటవలనను ♦ న్యాయధర్మ
ముల నాచరించిన ♦ యలఘుకీర్తిని గాంచితి నని ధర్మాత్ముడై ♦ దీర్ఘబాహుఁ

ఆ. డైన దశరథుండు ♦ మానియై తనమ్రోలఁ, జేతు లొగ్గి నిల్చి ♦ ప్రీతినున్న
లక్ష్మణునకుఁ జెప్పి ♦ లలనామణికా సీతఁ, గని శుభోక్తి నిట్లు ♦ లనుచుఁ బలికె.

* అభిగమ్య మహాత్మాన మర్పంతి పురుషోత్తమమ్-అనిమా.

తనయుల భార్యలం గలసి ♦ తద్దయు వేడుక నుండఁ జేయుమీ

నిను నిదె వేడువాడ నిదె ♦ నెమ్మిని గూర్చువరంబు నా కిలక. ౬౪ 5179

తే. మానదా! కపిభల్లూకముండలములు, సుంతయును బీడలేక యావంతయేని
వ్రణకృతార్తిని బొందకబలపరాక్రమముల సంపన్నులై యుండఁమమతనేను.

క. కనుగొన గోరెద; మఱియును, వనచరు లెందుందు రందు ♦ వానవ! కాలం
బునుగాని తఱిని ముఖ్యము, లనఁబడు ఫలమూలములు వఁనావళులందుక. ౮

క. కలుగక వలయుక నదులు వి,మలజలముల నుండవలయు; ♦ మానకయని యి
ట్టులు మహితాత్ముడు శ్రీరఘు,కులమణివచియించుచుదులఁగోర్కినినుచుక.

క. సురపతి పీఠిం దగునా, వరవాక్కులఁ బల్కె నిట్లు; ♦ వసుమతినాథా!
కరచరణాదులు పూర్వము, వరుసం జెలువొందునట్టి ♦ భంగి నొనర్చక. ౯౪

క. మృతులయి పరలోకము సం,గతిఁ గాంచినవారి నెల్లఁ ♦ గడఁగి వునర్జి
వితులుగఁ జేయఁగవలయును, ష్టితిపా! వర మిద్ది నీవు ♦ చిత్త మలరఁగక.

తే. అడిగితివిగాన నిది గొప్పదగువరంబు

సుమ్మ నేఁ దొల్త నొకమాట ♦ నెమ్మిఁ బలికె

మఱొకవద్దతిగా నింతఁపఱకుఁ బల్కి

నదియె లే దట్టులాట నిఁయ్యది ఫలించు. ౧౦౪

5185

సీ. దనుజులచేత యుద్ధంబున భేదితకరచరణాననఁకాండులైన

భల్లూకగోవుచ్చవనచరుల్ మరల జీవించి లేవంగల ♦ రంచితముగ;

హరులెల్ల నేబాధ ♦ సంపక నిర్వృణ్ణులయి బలపౌరుషాఘ్యతను లగుచు

నిదురించి లేచునట్లు దగ లేవంగల రండఱు మిగుల నాఁసంద మొంది

తే. తమనఖులతోడ బంధుసంతతులతోడ, జ్ఞాతినజజననికరసంసర్గ మొంది
యుండఁగలరు సుఖంబుగ; ♦ నోధనుర్ధ,రవర! వీరు వసించు ధరాతలముల.

క. తరువు లకాలంబుననుక, వరసునుచిత్రితము లాచు ♦ స్వాదుఫలములం
బరఁగుచు వెలయును నదులును, నిరతము నిర్మలజలముల ♦ నిండి చెలంగుక.

క. వనచరులు గాయముల నుం,డినయంగము లొప్పవారు ♦ నిర్వృణ్ణములుగాఁ
దనరాదుతనువు లొప్పంగను బొల్తు రటంచు దివిజఁకాంతుఁడు పలికెక.

క. అంతట మృతులగు కపివర,సంతతు లాయుద్ధభూమి ♦ సంగతి విడి సు
వ్యంతమున లేచినట్లుగ, వింతగ లేవంగఁ బ్రవగవీరులు వారిక. ౧౧౪

తే. తారు మృతినొందకుంట నెంతయును వేడ్కఁ

గాంచి యారీతి లేచుట ♦ గలిగె నెట్లు?

వింత యిది యేమి యని చాల ♦ విస్తయంబుఁ

గనిరి కక్రనిదయ బ్రదికిన కవు లొగి. ౧౬

5190

క. చనుదెంచి రామునకు వందనముల నర్పించి; రయ్యిదనున సురవరుల్
జనవిభుఁ డిష్టార్థంబులఁ గని ముదమును బొందుచుంటఁ ♦ గాంచి వినీతిఁ.

క. నుతికర్తుఁడైన యారఘునతినిం దొలుదొల్లఁ బొగడి ♦ పలికి రవుడు భూ
పతితమ్ముఁడు వినుచుండఁగఁ; గృతకృత్యుఁడ వైతి వింక ♦ ఊతిపతిచంద్రా!

క. చనవయ్య యయోధ్యకు నీవనచరుల నివాసములకుఁ ♦ బంపుము నీయం
దనురక్తయయి తపస్విని, యును నగునీసీత నుదిని ♦ నూఱడిలంగఁ. ౧౮౪

తే. అనునయింపు పరంతపా! ♦ యనుజుఁడు మహి

తాత్తుఁడునగు శత్రుఘ్నుని ♦ సంబలను ద్వ

దీయశోకంబు నొందుచు ♦ న్యాయస్మృతి

వ్రతముఁ బూనిన నీతమ్ము ♦ భరతుఁ గనును ౧౮౫

5194

క. విను మీ వభిషిక్తుఁడవై, జనులను పౌరులను మిగుల ♦ సంతనమును బొం
దనుజేయు మనుచు సుర లా, జనపతిలక్ష్మణుల యొద్ద ♦ సన్తుతిఁ గొనుచుఁ. ౨౦

చ. ఖరకరునట్లు కాంతులను ♦ గ్రాలువిమానములందు నెక్కి వే
యరిగిరి స్వర్గసీమ; కట ♦ నారఘురాముఁడు ముద్దుతమ్ముతో
సురలకు మ్రొక్కి వానరుల ♦ శుభ్రయశస్కుల విశ్రమింప న
త్తురుణమునందె యాజ్ఞ యిడె; ♦ దారుణసంగరమందుఁ బూనికఁ. ౨౧

చ. అరుల జయించి కీర్తిఁ గనినట్టి మహాకపిసైన్య మెల్ల న
త్తురుణమునఁ ముదంబుఁగని ♦ తద్రఘునయ్యలపాలనంబునఁ
గరమును గాంతివెల్లచును ♦ గంజవిరోధిని గూడి రాత్రియె
వ్వరున వెలుంగు నట్టులుగ ♦ భాసిలుచుండెను గారవంబునఁ. ౨౩

5197

నూటయిరువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౨ - వ సర్గము.

ఈ రాముఁడు విభీషణుని ప్రార్థనకు నడులు చెప్పి పుష్పకమును దెచ్చుని యాజ్ఞాపించుట. ఈ

చ. వనజభవాదిదేవతలు ♦ వచ్చి గృహంబుల కేగ నాటిరా
త్రిని బరనూదనుం డహినుఁదీధితి తేజుఁడు నిద్రవోయి చ
క్కనిమది మేలుకొన్నతఱిఁ ♦ గాంచి విభీషణుఁ డంజలిం దగం
బొననుచుచుఁ జయం బడిగి ♦ పూతవచస్సులఁ బల్కె; రాఘవా! ౧ 5198

సీ. స్నానంబునకుఁ దగుఁజలములఁ గుంకుమాద్యంగరాగ్మ్యుల ♦ సంబరముల
నాభరణముల దిఁవ్యములగు చందనంబులబహుసునుహరిఁములను సిద్ధ
పఱచియున్నాడను ♦ బద్ధనిభేక్షణలయి చక్కఁ గై సేయ ♦ సర్వలై న
కాంతులు చనుదెంచి ♦ కాచియున్నాను నిఁ విధివంతముగ కన్రుఁవిమలజలము

- తే. లను దమిఠ్ స్నానమొనరింతు ♦ రసభు! యిద్ది
నను గృహంజూచుటకై కాపునను మదీయ
వాంఛఁ దీర్పంగ గ్రహియింపు ♦ వానినెల్ల;
నను విభీషణుఁ గని సత్కె ♦ మనుజవిభుఁడు. ౮ 5199
- క. దనుజేంద్రా! సుగ్రీవా, దినిఖలకపివరుల సమ్మతిం బిల్వము మ
జ్జనమొనరింపఁగ నేలన, వినుమా! గురుబాహుఁడగుచు వెలయుభరతుఁడుగ.
చ. మనమునఁ దోచుచుండు సుకుఁమారుఁ డతండగుఁ గుష్ఠవాఁడు నా
కు నిఖలరాజ్యనంపనలఁ ♦ గూర్చు సుఖోచితుఁడయ్యె సద్వృత్తం
బును గొనియున్నవాఁడు గుణముఖ్యుఁడు ధర్మమనస్కుఁ డెంతయుఁ
వినయగుణైకభూషితుఁడు ♦ విశ్రుతికీర్తియుతుండు శాంతుఁడుగ. ౫ 5201
- తే. మఱియుఁ బదునాల్గువర్షముల్ ♦ నఱి జరగఁగ
నేను బోనియెడఁగ వగఁ ♦ బూని యగ్నిఁ
బడుదునని శపథంబును ♦ బల్కినాఁడు
మాటఁ దప్పనివాఁడు నామాడ్కి సతఁడు. ౫౪ 5202
- క. విను మతఁడు లేక స్నానం, బును జేయం జనునె కై కపుత్రుఁ డతఁడు న
న్నును బాసి ధర్మములనే, యనయము చేయుచును వఱిల ♦ నాతనిఁ జూడఁగ.
క. చనుట తగుఁగాని స్నానం, బును వస్త్రాభరణములను ♦ బూనుట తగునే
మన మలర కున్న దిందులఁ, కనఘా' యిదెగా యయోధ్యకరుగుపథమునూ.
క. మనమున్నతాపు తలఁసం, గ నయోధ్యకు దూరముగ నె ♦ గన్నడుఁ గానఁ
జనుటకు మిక్కిలి కష్టమె, యనఁ నగు నీత్రోవఁబట్టి ♦ యరిగెడఁ బురికి. 2౪
- చ. అనిన విభీషణుం డనియె ♦ నాతనిలో మరలఁ; మహాప్రభు!
విను మతులవ్రతాప! రఘువీరవరా! యొకనాటిలోన ని
స్సానుచు నయోధ్యఁ జేర్చెనను ♦ గోర్కి శుభంబగుఁగాక నీకు నూ
ర్జునివలెఁ జక్కగా మెఱయుచుండెడు పుష్పక మున్న దీయెడఁగ. ౮౫ 5206
- సీ. అదినాకు నన్నయె ♦ నట్టికుబేరుని దగు దాని బలవంతముగ నె రావ
ణానురుండు గ్రహించె ♦ ననిమొన; నాకుబేరుని నోర్చి దీనిఁ దెచ్చునుబ్రతాప
మున నిది యుత్తమంబును దివ్యమునునగు నలసినచోటికిఁ ♦ బరుగిడు దన
మహిమచే దానిని ♦ మాయున్నవచ్చిన నీయక నీకయియే పదిము
తే. గాఁగ నిటనుంచుకొన్నాడఁ; ♦ ఘనమువోలె
నంబరమ్మున వోపు దివ్యసుగునద్ది
ఘదియె యిచ్చటనేయున్న ♦ దీవిమాన
మెక్కియే బాధలేక నీ ♦ వేగఁగలవు. ౧౧౫ 5207
- క. పురిఁ జేరఁగలవు; ధాత్రీ, శవర! స్నానాదులను మానవచ్చుఁ దవ్విచ్చుఁ

బరిపరిఁ బ్రార్థింపను; నీవరయం బ్రాజ్ఞుఁడవు తెలియ ♦ నది నీకున్నే? ౧౨

తే. కరుణ నీకును నాపైనిఁ ♦ గల్గునేని
మద్గుణంబులు భవదీయఁమనమునందు
ననుమతంబులయేని నాఁయందు నెయ్యి
మలరుచుండఁయేని నీఁయనుజుఁ గూడి. ౧౩

8209

క. జనకతనూజను గూడియు, వనచరులంగూడి నీవు ♦ వసియింపు విభూ!
మనమారఁ గొలఁదిదినములు, తని వొంద మదర్శనలను ♦ దగువస్తువులఁ.

ఆ. నవ్వుతిని గ్రహించి ♦ చనుదు వయోధ్యకు, నవల; నీకు వలయుఁనట్టి పూజ
సిద్ధపఱుపఁ బడియెఁ ♦ జేయ నాలస్యంబు కనుక నాయొనర్చు ♦ కమ్రపూజ.

క. మనమునఁ బూనిక బలములు, వనచరవుంగవులు మిత్రఁవరులు నీవుఁ
గొనవలయుఁ బ్రీతిగా ని, న్ననఘా! నిర్బంధపఱతు ♦ ననుకొనకు మదిఁ. ౧౪

సీ. నామాట విను దనుఁనవ్వుకమున నన్ను నుపలాలనమును జేయుటవలనను
నీయందు నాకున్న ♦ పాయనిభక్తిని భృత్యుండనైన నేఁనిట్లు నిన్నుఁ
బ్రార్థించుచున్నాఁడ ♦ నంతయకాని నీ కాజ్ఞ చేసెడువాఁడఁనయ్యి! నాఁగ
నవ్వీభీషణుపల్కు ♦ లాలించి రాముండు ప్రత్యుత్తరం బిట్లు ♦ పల్కె; దనుజ

ఆ. వనచరాళు లెల్ల ♦ వినుచుండ నోసామ్యి! యరినిఘాదనా! మఁహాత్మా! నీవు
చేసియున్న యలవిఁచిత్రసాహాయ్యమ్ము, వలనఁ బొరుషమ్ముఁవలన మఱియు.

క. అనుచమసాహృదమున నే, ననయము పూజితుఁడ నైతి ♦ ననురాధిప! నీ
వనియెడు నీమాటను నే, వినకయుఁ జేయకయు నెట్లు ♦ విడువం దగుఁజూ!.

చ. వనమున నుండనీక మతిఁనై భవ మొప్ప మరల్చి పత్తనం
బునకును గొంచుఁ బోవుటకుఁ ♦ బూనిక నెవ్వఁడు చిత్రకూటముం
గననరుదెంచెనో మిగులుఁకాంక్షను రాజ్యము గొమ్మటంచు నే
యనఘుఁడు మ్రొక్కి వేడ నట ♦ నట్లొనరింపఁగఁ బూన నైతినో. ౧౫

తే. అట్టి నాప్రియసోదరుంఁడైన భరతుఁగనఁగఁ ద్వరపెట్టుచున్నదిఁమననునన్ను;
వినుము కౌసల్యను సుమిత్రఁననుపమాన, యశముగల్గినకై కేయిఁనాదరమున.

క. గురువుల వసిష్ఠముఖులను, బరమసఖులఁ జొరవితతి ♦ వారితనయులఁ
బరికించి చూడవలెనని, త్వరపడుచున్నయది నాదు ♦ స్వాంతము మిగులఁ.

క. దనుజేంద్ర! నానిమిత్తం, బనూనవుష్కవిమాన ♦ మతిజవమునఁ జే
రను బంపు కొలఁది దినములు, మన మలరఁగ నుందమన్న ♦ మానితధిమా!.

క. వనవాసము నొనరిది జవమున రాకున్నయెడఁ జొత్తుఁ ♦ బూని యనలునం
చని శపథము పల్కిన నా,యనుజుని మది నెఱిఁగియు నిటఁనగు నెటునిల్వఁ.

క. మన సొప్పునె యటుచేయఁగ, దనుజేంద్ర! విభీషణా! ముఁదంబున నాకి
మ్మునుమతి నీ వీవుష్కమును నొనఁగుటఁ బూజితుఁడనె ♦ ముదితాత్మఁడనె.

- మ. పనిసాధించినవారు వానరులు చెప్పి బ్రీతి వర్ధిల్లెడు
గనుక రత్నమహార్థభూషణములకా గ్రవ్యాదవర్యా! ముదం
బునఁ బూజింపుము వారి; నిర్వరగణంబుల గెల్పిలేనట్టి లం
కను యుద్ధంబుల వెన్నదీయక యవశక్రస్సారశక్తున్నతిక. ౪౫ 5289
- ఆ. వీరు తోడుపడుటఁ జేరి జయించితి, మంతె గాని మఱొకఁ జరయ లేదు
నీకు లంకయబ్బు టీకపిసాహాయ్యమున నె; యిట్లుకార్యమును దృఢముగ.
- క. కొఱతయె లేకుండగా, నెఱవేర్చిన వీరినెల్ల నెమ్మి ధనములకా
గుఱుతుపడక రత్నంబుల, మఱియు నితరభూషణముల మన్నన మీఱక.
- ఆ. కోరి యొనఁగి వీరిభూరిప్రయాసంబు, సార్థకముగఁ జేయవయ్య! నీవు
మానదుఁడవు కృతము మూనుగ నెఱుఁగుదు, గానగౌరవార్హులైనకవుల.
- క. అలరింతు వేని వీగును, ఫలితమనోవాంఛులగుచుఁ బ్రమదసుఖములం
జెలఁగుదురు; మఱియుఁద్యాగము, గలవాఁడవటంచుదానశలన సుహృదులక.
- క. ఒనఁగూర్చుకొనుచు వంచుఁ గృపను జెలఁగుదు వనుచు యశముభాసిల్లఁగనొ
ప్పినవాఁడ వంచుఁ దలఁతురు, జనులెల్లను గాన నీకు మనుధికహితముక.
- క. దీనిం దెల్పితి సంతియె, కాని తగక శాసనంబు గావింపఁగ లే
దోనిఖిలగాక్ష సేత్వర!, త్వానేతయెయైనఁ బ్రీతి సంధిల్లంగక. ౮ 5236
- చ. మనమున కింపుఁ జెంపఁదగు మంచిగుణంబులులేక క్రోధమే
యనవరతంబుఁ బూనుచు రవంతయుఁ దాలిమి లేక హింసచే
యనొ యతనికా భటోత్కరము లొయ్యనఁ బ్రీతిని మాని సంగరం
బున విడనాఁచి గాన భటపుంగవులం దనుపంగ నొఁ జూచి! ౯ 5287
- క. అని రామచంద్రుఁ డాడిన, విని కవులకు నెల్ల రత్నవిత్తార్థములకా
దనవిభవమునకుఁ దగినటు, లనూనభాగములు చేసి యాదృతి నొనఁగెక.
- చ. హరివరు లెల్ల రత్నవివిధాంబరభూషణరాజు దృవులై
పరమమునంబునుం గనుట బాగుగఁజూచి రఘూద్యహండు నుం
దరచుగు పుష్పకంబున నితాంతయశంబున మించి లజ్జచే
శిరమును వంచి చెల్వివరు సీతను సంకమునందుఁ జేర్చుచుక. ౧౧ 5289
- క. నిరుపమవిక్రమసంపదఁ బరఁగెడు లక్ష్మణుఁడు చావవరముం గొని తో
నరుదేర నెక్కి; నిలు భూవరుఁ డాపుష్పకము నెక్కి వానరగణముక. ౧౨
- సీ. అతులవీర్యుండగు నట్టి సుగ్రీవుని నవ్వీభీషణుఁ గని యాదరమునఁ
బలికె నిట్లని; మహావనచరులార! మీ కనుఁగుమిత్రుండ నగునట్టి నాదు
కార్య మిద్దానిని గావించితిరి మీకు సనుమతి నొనఁగితిఁ గనుక మీర
లిచ్చానురీతిఁగా నేగంగఁ దగును మీవాసస్థలములకు; వైరిహరణ!
తే. మిత్రవర్య! సుగ్రీవాఖ్య! మించు నేడ్క, నలరుమిత్రుండుచేయంగ నైనపని న

ధర్మభీరువ వాట నెంతయును జక్కఁ, జేసితివి గానఁ గవివరఁసేనఁ గూడి.

*క. అనువమగతిఁ గిమ్మింధకుఁ, జని నుఖ ముండుము, నురారిఁనత్తమ! నేనీ
కు నొసంగ నీవైయమగు లంకను నేలుచుఁ బంక్తికంతుఁకరణి నొరులకుఁ.

తే అపకృతులఁ జేసి రాజ్యంబు లపహరింప

కిందె వసియింపు; మింక దేవేంద్రుఁ డాది

యైన నుర లెత్తివచ్చిన లవిగాదు

నిన్నుఁ జెనకంగ; నిఁకమీఁద లనేను వేగ. ౧౬౪

5248

క. అరిగెద నాజనకుఁడు నేపురమున వసియించె నటకుఁ లబోవఁగ మీరల్
గరుణ ననుజ్ఞను నాకి, త్తరుణమున నొసంగుదు రని తమిఁ గాంక్షింతుఁ.

క. మిమ్మెల్ల వీడుకొనియెద; నెవ్వదిగా నుండుఁ డనుచు లనృపతి పలుకఁగా
నెవ్వడ మలర విభీషణుఁ, డమ్మిహిరాత్మజుఁడు దోర్బలాఘ్యులు కవులుఁ. ౧౮

క. కరములు జోడించి మహీ,వర! మేమెల్లర మయోధ్యవైభవమును గాం
చురతిం గలవారల మా,దరమునఁ గొని పొమ్ము నీవు తండ్రి! యచటఁ. ౧౯

క. జనపదముల కేమియు బాధను జేయక వనములందు లస్థానీయములం
దును నెచ్చరికం దిరిగెద; మనఘా! రాజేంద్రతనయ! యతివిభవమునఁ.

సీ. పట్టాభిషేకసత్ప్రయనులఁ దడిసిన నినుఁ జూచి కౌసల్యకును నమస్క.
రించి వేగంబ యేతెంచువారము మానివాసంబులకు నని పల్కి రిట్టు
లావిభీషణభాస్కరాత్మజు లఖలవానరులును వేడ నానరపతియును
ధర్మాత్ముడుఁ సిరిఁ దనరినవాఁడును నొట వారలఁగాంచి యనియె; నేను

ఆ. భరతముఖ్యులైన లబంధువులను మిమ్ముఁ

గలిసి యాయయోధ్య లలమిఁ జొచ్చి

ప్రియము నొందఁగంటిఁ బ్రియమున కంటెను

ప్రియతరంబునయి లభించె నిపుడు. ౨౨౪

5248

క. వనచరులను గూడి జవంబున నుగ్రీవా! విమానమును నెక్కుము మం
త్రినికరయుతుఁడవుగా నోడనుజేంద్రా! యెక్కవయ్య తమిఁ బువ్వుకముఁ.

చ. అన విని సత్వరంబుగ నె యారవినునుఁడు వ్యోమయానముఁ
ఘనతరముఁ గవీంద్రబలకాండముతోడ విభీషణుండు మం
త్రినికరినయతిఁ వెలయు దీప్తుల నెక్కిరి; యక్షరాజవా
హనవరమా విమాన మది యందలు నెక్కఁగ రామునాజ్ఞచే. ౨౫ 5250

ఆ. ఎగసె నాకనమున; కిసవంశతిలకుండు, హంసయుక్త మగుచుఁనమలకాంతి
వెలయు నావిమాననిలయమ్మున రాముఁ, డతిశయముగ హర్షములగుచుండ.

* స్వరాజ్యే వస లంకాయాం మయాదత్తే విభీషణ - అనిమా. దీనిచే విభీషణుని రాజ్యము
నిస్తరింపజేయు నానఁ బూనకుమా యని రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చెనని గ్రహింపఁదగు.

క. నురలు నుతింపఁ గుజేరుని, కరణిం జనియెన్; నుపర్యోకల్పితమగునా
వరయానంబునఁ గూర్పుం,డిరి నుఖముగ దనుజకీశనికరతదధిపుల్. ౨౭౫

నూటయిరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౬ - వ సర్గము.

శ్లోక { రాముఁడు సీత కందందలి విశేషములు చెప్పుచు సీతకోరినందున శుగ్రీవ } శ్లోక
పత్నులఁ బుష్పక మెక్కించుకొని భరద్వాజాశ్రమముఁ జేరుట.

చ. అనుమతి రాఘవుం డొనఁగఁ దాపరమోత్తమదివ్యయాన మొ
య్యనఁ బవనాభిధూతమగుఁ దట్టిఘనంబువలెన్ వియ్యత్తలం
బున కపు డుద్గమించి జవఃముం దగఁ బోయెను; రాఘవుండు పో
వునపుడు నాల్గదిక్కులకుఁ దాంకముగాఁ దనదృష్టిఁ ద్రిష్టచున్. ౧౫ 5253

ఉ. చందురు నెమ్మొగంబుగలఁ ద్వాసుతఁ గాంచి వచించె; జానకీ!
సుందరమై త్రికూటమనఁ త్తోణిఁ బ్రసీద్ధిని గాంచి శంకరుం
డందముమీఱ నున్నరజఃతాచలమో యన నొప్పునీనగం
బందును గూటభాగమునఁ నద్దియె లంకఁ జెలంగుఁ జూడుమా!. ౨౫ 5254

క. ఇది విశ్వకర్మనిర్మిత! మిదిగో జనకాత్మజా! యఃపీనపలలమున్
మది భీతిఁగొలుపు నల్ల బురదవలెఁ దగియున్ననంగఁగరక్షితి నుచ్చా!. 3౫

చ. వనచకరాక్షసుల్ గలిసిఁ బాహుబలంబులఁ బోరి చాలమం
ది నివాతులైరినూ! యిచట; దివ్యవిలోచనరాజితా! యిటన్
వనజభవప్రసాదమునఁ వాంఛలు గూర్పువరంబు లొంది లో
కనిచయబాధకుం డయినఁ కర్పూరనాథుండు రావణుం డనిన్. ౪౫ 5256

తే. నీనిమిత్తమె తెగియె నాచే నితాంత
బాణదగ్ధాంగుడై యదెఁ పండుకొన్న
యట్టు లున్నాడు; కుంభకఃస్థాఖ్యుఁ డిచటఁ
దెగియె నిందె ప్రహస్తుండుఁ దివిజతఁ గనె. ౫౫ 5257

క. హనుమంతుండు ధూమ్రాక్షుని, నని నిందె వధించి పుచ్చె; నట్లై మహేణుం
డును వీగ్యబుద్ధు లొప్పుఁగ, ఘనవిద్యున్వాలిఁ జంపెఁ గను మాక్షితినిన్. ౬౫

క. మనలక్ష్యేణుండు రావణ,తనయుండగు నింద్రజిత్తుఁ దర్పింబునఁ ద్రుం
చెను నిందు; వికటుఁ డనఁబడు, దనుజుని నంగదుండు చంపెఁ దారుణరీతిన్.

సీ. అవనిజా! దుర్ధర్షుఁ డగువిరూపాక్షుండు నట్లై మహోదరుఁ డలఘుబలుండు
దర్పనమగ్నుడైఁ తనరుమహోపార్శ్వం దాయకంపనుండు నింధందు బలయు
తానురుల్ కొందఱుఁ హతులైరి; రావణభార్య మందోదరిఁ పరమదుఃఖ
మున వేయిమందిగాఁదననవతులు సాశ్రుజలముఖంబులఁ జాట్టునిలిచియుండఁ

తే. బెనిమిటిం గూర్చి యేడ్చిన ♦ పృథ్వీ యిదియె;

యోవరాసన! యిచట నీయుదధితిర్థ

మును గనుము మేము సాగరమును దరించి

తన్ని తాభాగ మిట నుంటి ♦ మెన్నికొనుచు. ౧౦౫

5260

క. మును సగరపుత్రు లేచిన, కినుకం ద్రవ్యంగ వల్లి ♦ కేవలము మహా

త్తును గాంచె నట్టిదగు నీవననిధిపయ నిన్ను బడయు ♦ వాంఛ దగంగళ.

తే. నలునిచే నేను గట్టింప ♦ నలఘురీతిఁ

గనఁబడెడు నేతు వదె చూడు ♦ వనజనేత్ర!

మిగులదుష్కరమగుచును ♦ దగును జుమ్ము;

జనకతనయా! యశాంపతిస్థాన మగుచు. ౧౧౫

5262

క. తలఁపఁగ నత్తోభ్యంబగు, జలనిధి యిదె చూడు నిలువఁఫలములు నడుమఁ

గలుగవు భంగమ్మల గర్జిలుచుఁ జెలువారుఁ జుమ్ము ♦ నీతా! యిందుఁ. ౧౨

తే. ముత్తియపుఁజిప్పలుఁ శంఖములును వెలయు;

హనుమ దీనిని దరియించు ♦ నపుడు విశ్ర

మార్గమై దీని భేదించి ♦ యట్టై లేచి

నట్టి మైనాకమును హాటకాంగముగను. ౧౩

5264

సీ. జలధిమధ్యమమున ♦ నలఘునేతువుమీఁద నిటవాసరబలంబు ♦ లెల్ల విడిసి

యందెను జూ!; మహాత్ముండగు జలనిధియందు నేతువునాఁగ ♦ నమరు నిద్ది

ముల్లోకములచేత ♦ నెల్లప్పు పూజింపఁ దగినది మఱి పవిత్రతర మగుచు

ఘోరపాపంబులఁ గూల్పఁగఁ జాలెడు; *నంబ్వధిష్ఠాతయై ♦ యలరుచున్న

తే. యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁ డయ్యనసరమున

నిందుఁ దనునొంపఁ గొపంబు ♦ నొంది యున్న

నాకు నట్టై ప్రసన్నుడై ♦ ప్రాకటతను

వొప్పు నగపడె; జానకీ! ♦ యుర్వి నిందు. ౧౬

5265

క. దనుజవిభుండు విభీషణుఁ, డనఘుం డీతండు నన్ను ♦ ననువుగఁ గనియెఁ;

జనకతనూజా! యిదిగో, యనువచుములు చిత్రములును ♦ నగు వను లొప్పుఁ.

తే. రమ్యముగ సూర్యపుత్రువుఁరంబు గానఁ

బడెడుఁ గిష్కింధ కను మిందు ♦ వాలి నేను

జంపినాఁడను; నా విని ♦ సాధ్వీ మున్ను

వాలిపాలితమగుపురఁవరము దాని. ౧౭౫

5267

* అశ్ర పూర్వం మహాదేవి! ప్రసాద మకరో త్పృథుః - అనియూ. ఇట మహాదేవశబ్దము గుమద్రపరమని వ్యాఖ్యాత లండణు నర్థము చెప్పిరి. కథాసంవిధానము ననుసరించియు నది సమం జనమే. కాన నిట 'నంబ్వధిష్ఠాతయై యలరుచున్న యట్టివాఁడౌ సముద్రుఁడు' అని తెనిగింపఁబడినదని గ్రహింపఁదగు.

క. ప్రణయయు క్తసాధ్యసకని, మున రామునిఁగూర్చి వినయమున నిట్లని ప
ల్కిను; రాజోత్తమ! యనఘా!, వినుమా! తారాదికీశవిభుపత్నులతో.

తే. ఇతరకీశేంద్రసతులతో ♦ నెలమిఁ గూడి
నీవు నేనును రాజధానియయి యలగు
నాయయోధ్యకుఁ బోవంగ ♦ నాత్మఁ గోరు
చున్నదానను; నా భూవంశోత్తముండు. ౨౦

5269

చ. జనకజస్రార్థసంబు విని ♦ సప్తతి మీఱఁగ నట్లె యాను గా
కని బదు లొత్తిచెప్పి ప్లవఁగాధిపుసత్తనసీమఁ జేరి చ
క్కనియొకచోటఁ బుష్పకముఁ ♦ గన్పతరంబును నిల్పి వానరేం
ద్రుని గని యిట్లు పల్కె; నిటఁ ♦ దోచుప్లవంగమరాజ కాదృతి. ౨౧౪

చ. జనకజక్తై కళత్రములనంగతి రాఁదగు నయ్యయోధ్య కం
చును వదియింపు; మీవు బలశోభిత! వానరనాథ! భార్యలం
గొని చనుదెమ్ము సత్వరము; ♦ కోరిక నీతకు నిద్రె సుమ్ము పోఁ
జను నిక నంచుఁ దేజమున ♦ శాశ్వతసంపద నొప్పురాముండు. ౨౨ 5271

క. వనచరపతితోఁ దత్పరి, జనములతోఁ బల్కె; నంత ♦ సరథసముగ నూ
ర్జునినూనుఁ డంతిపురమున, కనుమతుడై పోయి తార ♦ నటఁ గని పలికె.

క. చనుదెమ్ము నీవు విక్రమమునఁ దగుమనకీశసంఘముఖ్యులసతులం
గొనుచు నయోధ్యకు రాఁదగు, నని సీతాదేవి కోర ♦ నామెప్రియమ్ము. ౨౨౪

ఆ. తీర్ప నెంచి రఘుపతియు నాజ్ఞ యిడె నాకు
జాగొనర్పవలదు ♦ సకలవాన
రాంగనలను గూడి ♦ యరుగుద మాయయో
ధ్యకును; బురము దాని ♦ సరసియందు. ౨౬

5274

క. జనపతివిభుఁడౌ దశరథు, ననుంగుఁబత్నులను గాంచి ♦ యరుదెంతము; నా
వనచరపతివాక్యంబును, విని సర్వాభరణములను ♦ వెనఁ దాల్చి తమి. ౨౭౪

క. తారయు వానరకాంతలఁ, జీరి వదించె రయంబ ♦ శ్రీకలితవిభూ
షారమ్య లగుచు భర్తలతో రాఁదగు మీరలెల్లఁ ♦ దొయ్యిలులారా!. ౨౮౪

క. ననుఁ గూడి యయోధ్యకుఁ జ, క్కనిరీతి వచ్చి యందుఁ ♦ గలచిత్రములం
గనుఁగొని నాకు మనఃప్రియమును జేయఁగవలయుఁ జొరముఖ్యులతోడ.

ఆ. జానపదులతోడ ♦ జానకీనాథుండు, పురముఁ జొచ్చుటను బ్రభుమణియైన
దశరథేంద్రుసతులఁ ♦ దదనంతభాగ్యంబుఁ, గాంచి వత్తనునఁగ ♦ గపిలనలు.

సీ. తారవదించు నుత్తమవాక్యముల విని తమ కాజ్ఞగా నెంచి ♦ త్వరను బూని
మంగళస్నానాదిఁమహితవిధానంబులను నలంకృతలయి ♦ జనకతనయఁ
గనుకోరికలఁ బుష్పకమునకు నెలమిఁ బ్రదక్షిణంబుగఁ బోయి ♦ తారఁగూడి
యెక్కిరి తారెల్ల; ♦ నిటు వార లెక్కంగఁ బైకి వేగమ లేచి ♦ పరమగతిని

- ఆ. నద్ది ఋశ్యమూకః * మనుగిరిచెంతకు, నరుగ నీతఁ గాంచి * మరల రాముఁ
డనియె; భూధరేంద్ర * మగు నిది కాంచన, ధాతునికరభూషితంబ యగుట.
- క. కన విద్యుద్వృజయుతమా, ఘనసముదయ మట్లు మనకుఁ * గన్పడియెడు దీ
నిని జూడుము; సీతా! యిట, వనచరపతితోడఁ గలియు*భాగ్యము గలిగె.
- ఆ. వాలిఁ జంప నిచటఁ * బ్రతిస పూనిలి; జిత్ర, కానసముల నొప్పు*మాననీయ
పంప యనెడు సరసు*సౌంపుగఁగన్నట్టు, జూడు మిదిగో నేను*శుభతరాంగి!.
- క. నినుఁ బాసి మిగులదుఃఖంబునఁ బలవించితిని నిచటఁ; * బాలఁతీ! శబరిం
గనినాఁడ ధర్మచారిణి, సనుపమయోగప్రవీణ * నాతటముననే. 3౬ 5282
- తే. యోజనాయతబాహులై * యొప్పుచున్న
యాకబంధుఁడు నాచేత * సంతమందె
నిట; జనస్థానమునను బఁజ్జీంద్రుడైన
యాజటాయువు నివసించు * సలరుబోడి! 3౬౪ 5283
- చ. కనుకనె శ్రీసమగ్రమయి * క్రాలువనస్పతి మట్టిచె ట్టిదే
కనఁబడుచుండెడుగ * గను మఖండవనస్పతిచెంత సందె యో
వనితరొ! క్రూరుడైన దశ*వక్త్రునితోడ జటాయు పుష్కతిఁ
బెనఁగెను నీనిమిత్తమయి * పెంపున ఘోరతరంబుగా నతీ! 3౭ 5284
- క. వరవర్ణి! బలంబున, ఖరదూషణరాక్షసులను * గడువీర్యమునఁ
బరఁగెడు త్రిశిరుని*లక్ష్యము, సరిగా భేదించు బాణ*జాలంబులతో. 3౮
- తే. నేను జంపితినిోయెందు * నూనగాత్రి!, యామననివాసమైనట్టి*యాశ్రమమిదె
కనుమ!; శుభదర్శనంబునై * కడువిచిత్ర, మైనమనవర్ణశాలయిం*సలరుఁజమ్ము!.
- చ. దనుజవిభుండు రావణుఁడు * దా నిను మోసమునఁ హరించె నో
వనరుహనేత్ర! యిచ్చుటనె; * వర్ణ్యవినిర్మలవారిపూర్వమై
కనఁబడుగౌతమీనది ని*కామశుభప్రద మారుఁ జూడుమా!
కను మదిగో యగస్త్యముని*కాంతుని యాశ్రమ మోతలోదరీ! ౪౦౪ 5287
- ఆ. అదె మహాత్ముడైన * యానుతీత్యమునీంద్రు
నాశ్రమంబు రుచుల * సలరుఁ జూడు;
మోమనోజ్ఞగాత్రి! * యుద్ధతరిపుదర్ప
నాశకుఁడు సహస్ర*సయనుఁ డెలమి. ౪౨౪ 5288
- క. చనుడెంచెనొ యెచటికి నా, మునిపతి శరభంగుఁడున్న*భూమి యిదియె, యా
తనియూశ్రమమదె యాపద, మున నెమహంగుండుదనుజ*ముఖుఁడు నగుచుగ.
- క. తనరు విరాధుఁడు నాచే, వినిహతుడైన చనియె యక్ష*విభులోకమ్మం
గన; సింహమధ్యమా! యివె, చునమున్నమహర్షి సంఘ*మహితాశ్రమముల్.

సీ. ఇట మానికులపతి ♦ యనవిహ్ని నమ తేజఃజ్ఞే నయత్రిమునీంద్రుఁడలరువాఁడు;
ధర్మచారిణియగు ♦ తాపసి నననూయ దర్శించితి విట సుంధరతరాంగి
యదె వర్వతశ్రేష్ఠ ♦ మగుచిత్రకూటంబు భాసిల్లుచున్నది ♦ వద్యనయన!
కై కకుమారుండు ♦ కాంక్షతో నను నుప్రసన్నునిఁజేయ నెచ్చటికి వచ్చె

తే. నాస్థలం బిదె; యల్లదె ♦ యతివిచిత్ర

కాననంబులదవ్వనఁ ♦ గనఁబడియెడు

యమున, శ్రీమంతమగుచు మును మన మున్న

యాభరదాజ్ఞానాశ్రమం ♦ బంతికమున. ౪2

5291

క. విలసిల్లుచుఁ గనఁబడియెడు; విలాసిని! త్రిపథగయయి ♦ విష్ణుపదజయై
చెలఁగెడు గంగానది యిదె, పలువిధముల పక్షులు తటభాగము లందున్.

తే. చెలఁగుచుండఁ బ్రపుష్పితములగు వివిన

ములను నలరారుచున్నది; ♦ లలన! యిదియె

శృంగి బేరపురోత్తమ ♦ మిందె గుహుండు

వచ్చె మనయంతికమునకు ♦ సచ్చరితుఁడు. ౪౩

5293

చ. జనకనుతా! కనంబడెడుఁ ♦ జక్కనియాపము లెన్నొ చాలుగాఁ

గను సరయాసమాఖ్య నది ♦ కమ్రుచిచిత్రతరువ్రజంబుఁ బూ

చిన వివినంబు లీనదికిఁ ♦ జెల్వుగ నొప్పుఁ దటంబులందు, మా

జనకునిరాజధానియగు ♦ చక్కని పత్తన మదై చూడనొ. ౪౪

5294

తే. మనము మరల నయోధ్యను ♦ గనెడుభాగ్య

మరల వచ్చితి మట్లాట ♦ నమలభక్తి

నందనము చేయుమా! యన ♦ వనచరపతి

దనుజపతియౌ విభీషణుండును నితరులు. ౪౫

5295

చ. త్వరపడి లేచి మంగళదధర్మనమై బెడఁగై యయోధ్య నాఁ

బరఁగుపురంబు గాంచి; రది ♦ పాండురహర్ష్యకదంబయుక్తమై

సురుచిరభారికక్ష్యలను ♦ సొంపులఁ గాంచుచు మేటియేనుఁగుల్

తురగములున్ నితాంతమును ♦ దోచ మహేంద్రపురంబునాఁ దగెన్. ౪౬

క. వనచరులు సాంద్రసౌధములను వన్నెలు గులుకుచున్ విలాసము మీఱం
గనఁబడుచున్న యయోధ్యను, గని రెంతయు లేచి లేచి ♦ కడుఁ బూనికలన్.

నూటెగురువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨౭ - వ సర్గము.

— ఊహ రాముఁడు భరద్వాజాశ్రమమున నొకదివసము పసింది పరముఁ బొందుట. ఊహ —

తే. *అంతఁ బదునాలుగై నహోయనము లట్లు

నిండఁగా లక్ష్మణునియగ్రజుండు చైత్ర

శుక్లపక్షమియందు నిశ్చింతపోవి

భూతిగల్గు భరద్వాజః * ఖ్యాతయశఃని. ౧

5298

ఆ. చేరఁ జోయి నియతుఁడై రాముఁ డతనికి, వందనంబు చేసె; * భక్తి నిట్లు
లాతపోధనునకు * నభివాదనము చేసి, యోమహాత్మ! యాయఁ యోధ్యయందు.

క. వినుచుందువా? నుభిక్షంబు ననామయము భరతుండు * పూని ప్రజాపా
లనమున నెచ్చరికను బొందునుగాదే? తల్లులుం బ్రదుకుఁ గనువారే?.

క. అని యడుగ మహాత్ముండగు, మునిపతిశ్రీ రాముతోడ * మోదంబున ని
ట్లునియెనుస్మితపూర్వముగా; ననుజుఁడు భరతుండధూళియందుమునుఁగుచు

తే. జడలు దాలిచి పాదుకల్ * పుడమితేఁడు

గాఁ దలంచుచుఁ బ్రజలను * గాచుచు; భవ

దాగమనమును గోరుచు * నందె యున్న

వాఁడు గృహమున డ్దేమమె * వసుమతిశ! ౪౫

5302

సీ. అరినిఘాదన! తండ్రియూనతి నొనరించు కోరిక ధర్మమె * కోరి నార

చీరలు దాలిచి * సీతయు పౌమిత్రి వెనువెంట రా రాజ్యమును విడుచుచు

గహనంబునుం బొందికప్రభోగంబుల విడనాడి మఱియుఁగాల్పడకలఁగిది
వమును బాసిన సురవర్షునిఁబోలుచు సర్వస్వమును మాని * సాంద్రనియతిఁ

ఆ. బూని వచ్చినపుడు * పొగిలె నాచిత్తంబు

మూలఫలములఁ దినఁ * జాలు నెట్లు

లనుచు; నిపుడు రిపుల * నడచి కార్యంబులఁ

బండఁ జేసికొనుచుఁ * బ్రాభవమున. ౭౫

5308

క. వరమిత్రబంధువులతో, నరుదెంచిన నిన్నుఁ గాంచి * యతిశయమోదం

బరుదుగ మదాత్మ పొందెను; ధరణీశా! నీకు నచటఁ * దగిననుఖంబుల్. ౮౫

క. పంచవటియందుఁ గల్గుట, మించిన దుఃఖము లధర్మమిత్రువలనఁ బ్రా

పించుట నెఱిగితి మదిలో; నెంచఁగ ధర్మమునఁ బ్రీతి * నెనఁగెడు నీకున్.

క. వినుము జనస్థానంబున, దనుజులతో మిగులఁబగయు * దగులుపడటనీ

పును ఘోరమూర్ఖులగు నా, దనుజుల ఖరముఖుల బాహుదర్పస్ఫూర్తి.

క. అనిఁ జంపుటయును, ఘనులగు, మునులను ధర్మమును గావఁబూని చరింపం

గను సాధిని నీజానకి, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు * తా మోసమునన్.

* పూర్వే చతుర్థ తే షణ్ణే పంచమ్యాం లక్ష్మణాగ్ర సః, = పంచమ్యాం చైత్ర శుక్ల పంచమ్యామ్-
అనిమా.

ఆ. అపహరింపఁ దలఁచు ధట్టై మారీచుండు
మాయఁ బూని మృగముఁమాడ్కి వచ్చు
టయును, సీతయపహృతయు నగుటయు, వన
మందు నా కబంధుఁ డగవడటయు. ౧౧

5808

క. అంతటఁ బంపాఖ్యసరః, ప్రాంతంబున కేగుటయును ధాన్యురుసుతుతో
నెంతయు సఖ్యముగల్గుట, యంతట నవ్వాలి నొక్కయమ్మున నీవు. ౧౨

క. పాలియించుటయును సీతం, గలయకావెదకుటయు, హనుమఁకడఁగి జవమునకా
జలనిధి దాఁటియె లంకను, నలఘుపరాక్రమముతోడ ధననలునినోట. ౧౩

క. పడవేయుటయును; నీయీ, పడఁతియునికి తెలిసినంతఁ బటుశక్తిని మించెడు
నలుచే నేతువు నా, జడనిధిఁ గట్టించుటయును ధక్తిమెఱయఁగ. ౧౪

చ. వనచరయూధపుల్ మునము ధర్మిల లంకను గాల్చినట్టిరీ
తిని, సురకంటకుండగుచుఁ దేకువ మించినరావణుండు చ
య్యన సుతమంత్రి బాంధవముఁహాబలవాహనపంక్తితో దురం
బున వధియింపఁగఁ బడిన పోల్కియు బ్రహ్మముఖానురోత్తముల్. ౧౫

క. నినుఁ గానవచ్చుటయు నా, యనిమిషపతి పరము లొనఁగి యరుగుటయును*నే
ననుపమతపోబలంబునఁ, గనినాఁడం జమ్ము!; దివ్యకార్యకధారీ! ౧౬ 5813

క. వరశక్త్రుధరణ! నేనును, వరి మొనఁగెద నడుగు మేను ధాన్యంబిచ్చినయీ
సురుచిరపూజంగొనుమా, యగుగం నగు తే పయోధ్య ధక్తిమోదమునక.

చ. అన విని ధీవిలాసుఁడు సృపాత్మజఁ డమ్మునివాక్యముగ శిరం
బున గ్రహియించి తమ్మునకు ధందుగ దూతను బంప నెంచి మీ
యనుమతినే యొనర్తునని ధర్మమునక వదియించి తా వరం
బును నడుగంగఁ బూని మునిఁపుంగవుతో నిటు పల్కె వేడుక. ౧౭ 5815

క. మునివర్య! యయోధ్యకు నేఁ, జనుమార్గమునందు వృక్షమండ మనమయం
బునఁ గూడ ఫలములను మధువున నొప్పుచుండవలయుఁ బూతఫలంబుల్.

తే. అస్మతకల్పంబులయి రుచు లలర బహువి
ధములుగా నుండవలయు వరమును దీని
నిమ్ము నా కనియడుగ నట్టే చెలంగు
గాకయని పల్కి నంత నానోకహములు. ౧౮

5817

క. సురపురిఁ గలపాదపముల, కరణి నమృద్ధంబు లగుచుఁ గానంబడియొ
హరు లయ్యయోధ్యఁ గానఁగ, నరిగెడునామార్గమందు ధాన్యతరముల్.

తే. యోజనత్రయఁచర్యంత ధర్మగ్రీతి
నెట్లుచూచిన నిష్ఫలవృక్షతతులు

* సర్వం మమైత ద్విదలం తపసా-అనిమా.

ఫలయుతము లయ్యె నుమహీనములు నురుచిర

పుష్పసంయుక్తము లగుచుఁ ద బొలిచె మిగుల. ౨౦౫

5819

క. తరువులు శుష్కము లొప్పెను, నురుచిరపత్రములతోడ ద సోనలుగ మధూ
త్కరములు గురిసెను నావన,చరపుంగవు లంత హర్ష సాంద్రహృదయులై .

క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁబడ దివ్యంబులైన ద కమ్రఫలంబుల్
మనసార వేలకొలఁదిగఁ, దినుచున్ స్వర్గమునుబొందు ద తీరునఁ బొడలన్.

నూటయిరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౨౮ - వ సర్గము.

శ్లోకం { హనుమంతుఁడు రామాజ్ఞ చే గుహనకు భరతునకు } శ్లోకం
శ్రీరామాగమనము చెల్పుట.

క. జనపతియు నయోధ్యాపురమును మదిలోఁదలఁచుకొనుచు ద ముందిఁకఁ జేయం
గను దగి నవని యదేమో?, యనియాలోచించె; నిట్లు దలాత్తుఁ దలఁచుచున్.

*చ. వనచరపుంగవుండయిన ద వాయుకుమారునిఁ జేరఁ బిల్చి యి
ట్లనియె; నయోధ్యలో నృపగృహంబున నందఱు డేమమే కదా ?
యని తెలియందగున్; మఱియు ద నట్టుల పోవుచు శృంగిబేరప
త్రనమును జేరి యం దలరు ద ధర్మవిదుత్తమునిన్ నిహదపున్. ౧౫ 5828

క. వనగోచరు గుహుఁ బ్రీతిని, గని నేనే చెప్పినట్లుగాఁ గుశలంబున్
వినిపింపు; మతఁ డరోగంబునఁ గుశలముగాఁగ నేనుఁ ద బురికిన్ మరలన్. ౨౫

క. చనుదెంచుచున్నవార్తను, వినినంతనే నన్నుఁ బొసి ద వెతఁ గుడిచెడుఁ గాఁ
వుననాచింతనువిడుచుచు, మనమునఁగనఁగలఁడుముదముఁ మాన్యుడతఁడునూ!.

తే. ఆతఁ డాత్మనమానుడై ద నట్టి నఖుఁడు;
మారుతీ! యాగుహుండు నశస్త్రదము నొంది
చక్కఁగా నీవయోధ్యకుఁ ద జనుపథంబు
భరతుకుశలంబు నీకుఁ దెల్పుఁగలఁ డతఁడు. ౪౫ 5826

సీ. నావచనంబుగ ద నాతమ్మనకు నాదుకుశలంబు వినిపింపు ద కోర్కి నీవు
వనవాసమును దీర్చి ద జనకుని సత్వంబు నెఱవేర్చి లక్ష్మణుని సత్తియైన
జనకజనుం గూడిచనుదెంచితిని డే మముగ నంచువచియింపుఁముమఱియొడవి
బలవంతుడైన రావణుఁడు నీతను గొనిపోవుట నుగ్రీవుఁపొందు నేను

ఆ. జేయుటయును నతనిఁజేయఁజొ వాలిని, సంగరమున నేను ద జంపుటయును
నీత వెదకుటయును ద జేరరాక యపార,మైన జలధిదాఁటి ద యవలి కేగి. ౭

* హనీహి కచ్చి క్కుశరి జనో నృపతిమందిరే-అనిమా.

చ. జనకజ నీవు గాంచుటయు ♦ సత్వరమే యరుదెంచి యానువా

ర్తను వినిపింప నందఱము ♦ తద్వినరాశిసమీపభూమికిం

జనుటయు నబ్ధిదర్శనము ♦ సాగరమం దొగి నేతుబంధనం

బును మఱి నేను రావణుని ♦ బోర నధించుటయుం గ్రమంబుగఁ. ౮౪

క. వినిపింపు మఱియు వరుణుడు, వనజభవుండౌ ననంగ ♦ వాసవుఁ డటని

చ్చినవరముల తెఱఁగును శం, భునికరుణం దండ్రితోడఁబొత్తురుటయుఁ.

క. భరతునకుం జెప్పుము; నిర్వరవతిరివుతోడ వాలిసహజానితో నే

నరుదెంచితిఁ జెంతకునని, మరుదాత్మజ! సౌమ్య! తెలుపుమందమృదూక్తిఁ.

తే. ఇట్టివార్తను వినినప్పు ♦ డెట్టి యాకృ

తిని ధరించునొ నన్నుఁ గూర్చినవిషయము

లందు నింగితచేష్టాదు ♦ లతనిమందు

నెట్లు గనఁబడునో వానినెల్ల నీవు. ౧౧౪

5831

క. సరికించి తెలిసికొనఁదగు; భరతునితో రాఘవుండు ♦ పరులగణములం

బొరిపుచ్చి సాధుయశమును, నిరుపమమును బొంది కోర్కెనెఱి ఫలియింపఁ.

క. బలవంతులైన మిత్రులఁ, గలిసి సమీపించి యిదిగొ ♦ కడలి యిటకు ను

జ్జ్వలరీతి వచ్చుచున్నాఁ, డలఘుగుణా! యంచుఁ బలికి ♦ యవ్వల నీవుఁ. ౧౧౫

సీ. భరతునియానననర్థంబుచేతను దృష్టిభాషణముల ♦ నీవు భరతు

వృత్తాంతముల మఱి ♦ యింగితంబుల నెల్ల మన్నవి యున్నట్లుఁబొగి నెఱుంగ

నలయును నీయందు ♦ భక్త జెలంగెడు భరతునీరీతుల ♦ నరయనేల

యందువో? యెల్లప్పు ♦ డఖిలకామనస్కుఁడమయి కరిహయములనన్యందనముల

తే. గ్రామి వంశపరంపరాగతమునయిన

రాజ్యమును నేరిచిత్తం బఁపూజ్య మేల

యని త్యజింపఁగఁ గోరు? నాఁయనుజమాట

పలుకఁగా నేల? గుణమణిఁకలితుఁ డతఁడు. ౧౧౬

5834

క. *మనమున రాజ్యముఁ బాలింపను గాంతు యెనంగ నేమిపనియొనరుచు నా

తనిచేష్ట తెఱిగి నే నే,పనిచేయఁగవలయుననుచుఁ ♦ బలికెదొ హనుమా!.

క. ననుఁ జిరకాలమ్మనకుం, గని నాయం దెప్పు ప్రీతిఁ ♦ గను భరతుఁడు తా

ననుపమరాజ్యం బేలం, గను గోరునయేని సర్వకామభరితమై. ౧౧౭ 5836

క. తనరారునెల్ల భూతలమును నేలుంగాక తండ్రి ♦ మును పభిషేకం

బును నాకుఁ జేసి ముడమును, గనఁ బాలకపోయె నేను ♦ గనుదును దానిఁ.

తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున ♦ భూమి నెల్లఁ

బాలనము చేయఁగలఁడు; పాపని! మదియ

* ఇది యనంతరికతుఁ డలుగని గ్రహింపవలయు.

నన్నిధిని రాజ్య మాతండు ♦ సంగ్రహింప

నున్న బుద్ధినిశ్చయముల ♦ నొగి నెఱింగి. ౧౬

5838

చ. మనమున రాజ్యముం గొనెడు ♦ మాడ్కిగఁ దోచిన నిందునుండి మే
మును బురిచెంతఁ జేరుటకు ♦ ముందె జవంబున మమ్ముఁ జూడ రాఁ
జను; నటు లేని పక్షమున ♦ స్పర్శనపుత్రక! యందె నిల్వమా
యని ప్రతికూలభంగిఁ దన ♦ కానతి నారఘరాముఁ డీయఁగఁ. ౧౭

5839

చ. ¹అనిలతనూజుఁ డంత మనుఁజాకృతిఁ దాలించి వే యయోధ్యకుం
జనుటకు నుత్సహించె; నిటు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి యమ్మరు
త్తనయుఁడు ²సర్వచర్యమును ♦ దాగ్రహియింపఁగఁ గోరి దానిపై
కనువను వేగ మొప్ప వినఁతాత్మజుఁ డేగెడునట్లు లొక్కటఁ. ౧౮

5840

ఆ. అంబరమున కెగసి ♦ యతివేగమునఁ బోయె;

వీర్యచులరుచుండఁ ♦ బిత చరించు

పథమునందు సరిగి ♦ ³ఫణివరస్థానమై

శుభకరంబునగుచు ♦ సౌబగుమిఱి. ౧౯

5841

క. గంగాయమునాతటినీ, సంగమ మనఁ బరఁగుచున్న ♦ స్థలము గడచి యు
హ్లాంగుతమి శృంగిబేరమ, నం గడుఁ జెల్వనురు పత్తనంబును జేరెఁ. ౨౦
తే. అందు గుహుఁ గని హర్షంబు ♦ నంది శుభము

గాఁ దగిన వాక్యముల నిట్లుఁగా వదించె;

సత్యవిక్రముఁడును గకుఁజ్ఞకులభవుఁడు

నీకు సఖుఁడును నగు రామఁనృపతి యిపుడు. ౨౧

5843

క. అనుజండగు లత్కణుతో, వనితామణితోడఁగూడి ♦ పలుకుము క్షేమం
బని చెప్పె; భరద్వాజుని, పనుపున నీచంచమినిశఁ ♦ బరమముదమునఁ. ౨౨

ఆ. అందె గడపి యెల్లి ♦ యరుదేరఁ గలఁడు సు

మృతనిఁ జూడగలవు ♦ హర్ష మొదవ

సత్వీరంబు; యనుచు ♦ శ్వసనపుత్రుఁడు మహా

తేజఁ డధికవేగఁదీపితుండు. ౨౩

5845

క. పలికి జగన్తోదదమయి, విలసిలు రామాగమనము ♦ వినిపింపంగా
వలసిన భాగ్యము నాకుం, గలిగెఁ గదా యనుచును ⁴బులఁకయుతకచుండై.

క. గిరివిసిననదులమహిమలఁ, బరిపాటింపకయె యబ్రుఁపథముల కెగసెఁ;

బరశుధరుండగు రాముని, వరతీర్థము మార్గమందు ♦ వాలుకిని నదిఁ. ౨౪

1 మానవం ధారయన్ రూప మయోధ్యం త్వరితో యయా-అనిమా. 2 గరుత్మా నిస
జేగేన జిహ్వుత్వ భుజగోత్తిమమ్-అనిమా. 3 భుజగేన్ ద్రాలయం శుభమ్-అనిమా. 4 సంప్రసౌప్త
తనూరుహః-అనిమా.

తే. ఖ్యాతిగన్నట్టిగోమతియ నెడునదిని, భయదమాభీమనాలాఖ్యవనము, బహువి
ధములనొప్పురు సస్యమ్ములమరనున్న, కోసలాఖ్యదేశంబులఁ దగ్గరి నందు.

క. కనఁబడు ప్రజలను గనియెను; వనచరకుంజరుఁ డతండు ధబహుదూరము చ
య్యనఁ జని నందిగ్రామం, బునకు సమీపమునఁ బుష్పములఁ దగుతరులఁ.

చ. కనుఁగొనె; నాద్రుమంబులు నిఁకామము ప్రీతిని నెల్లవారలుం
గనునటులుండుఁ గానఁ దమఁగాదిలిపుత్రులతోడ స్త్రీలు పు
ద్ధనికరమండుఁ గ్రీడల సతంబును నల్పుచునుండు; రావనం
బునఁ గలపుష్కముల్ సురసిఁభుప్రియనందనపుష్కసంతతిఁ. ౨౬౫ 5850

తే. అర్థపతిచైత్రధవనమందు నలరు
తరువరంబులఁ బోలి యెంతయును వెలయ;
*నాయయోధ్యకు ఘటికాద్యయప్రయాణ
మునకుఁ దగినంత దవ్వనఁ దనువునందు ౨౭ 5851

తే. నారచీరలు కృష్ణాజినకృతవస్త్రములు చెలంగఁగ నాశ్రమమున వసించి
చిక్కి రామునిరామికి ఁ మిక్కిలి వగ, పొంది దీనుండునై జడల్ పూని నియతి.

సీ. భ్రాతృవ్యసనమున ఁ పవుపు కృశింపఁగఁ బంకదిగ్ధాంగుడై ఫలము లట్లై
కందమాలంబులునుం దనకళనంబులుగ దాంతుడై దృఢంబుగఁ జేలంగు
తాపసవృత్తిని ఁ ధర్మముల్ నలుపుచుఁ బొడుపుగా జడలగుంపులు తగంగ
వల్మలాజినములఁ బైన నెట్లులొ కప్పుకొని వాఙ్మయమును ఁ దనర భావి
తాత్పుడై బ్రహ్మనిఁ కమరు తేజంబున నలరుచు శ్రీరాముఁ ఁ డాదరమున

తే. నిచ్చి పోయినపాదుక ఁ లెదుట నునిచి
వసుధఁ బాలించుచుఁ జతుఃస్వర్ణముల ప్ర
జలను సుంతయు భీతిలే కెలమి నొందఁ
గాచుచుండెడుభరతుని ఁ గనియె నచట. ౩౧ 5858

చ. అతనిని జాగరూకులయి ఁ యాత్మవిశుద్ధిని గాంచియున్న మం
త్రితతులునుం బురోహితులు ఁ తెంపునమించెడు వాహినీశులుఁ
జతనముమీఱఁ గొల్పుచును ఁ సర్వవిధంబుల భూమి నేలు స
న్నతివిభవంబున విభుని ఁ మానితు రాముని లోఁ దలంచుచుఁ. ౩౧౫ 5854

తే. కావిరంగులవస్త్రముల్ ఁ గట్టి యుండి; రట్లు గట్టంగఁ గారణ ఁ మరయ వారు
రాజపుత్రుం డతండు చీఁదవనసములఁ, దాల్చియుండఁగఁదారు నాధర్మరతుని.

తే. వదలి మంచివస్త్రంబుల ఁ వరునఁ గట్టి
సకలభోగంబులను బొందఁ జనదటంచు

* కోశమాత్రే త్వయోధ్యాయః-అనిమా. కోశమాత్రే ఘటికాద్యయమాత్రే-అనివ్యా
ఖ్య. అనఁగా రెండుగడియలు నడునఁదగినంత దూరము అనిభావము.

నాశలను మాని యతనినే * యాశ్రయించి
కాచియుండిరి రామురాశను ముదమున. 33

5856

చ. అనిలజఁ డంత ధర్మవిదుఁ * జౌచు మఱొక్కశరీరముఁ ధరిం
చిన యలధర్మమట్లుగ శుచిం దరికొల్పి శరీరముం ద్యజిం
పను దలపోయునాధరతుఁ * బావను గాంచి కరంబు లొగ్గి యి
ట్లనియెను; దండకాఖ్యవనమందునఁ జీరజటాధరుండుగాఁ
దనరెడు నెవ్వనిఁ గుఱిచి * తద్దయు నీవిటఁ జింతనొందెదో? 3౪౫ 5857

క. ఆరాముఁడు తనకుశలము, గారవమున నీకుఁ జెప్పఁగగా ననుఁ బనిచెఁ; *
శ్రీ రామునిప్రియవాత్సాసారము వచియింతు దాని! సంగతివలనఁ, 3౫

తే. దారుణంబైన యిట్టిచింతను ద్యజింపఁ
గలవు వినుమీ ముహూర్త ముండెలమి నన్న
యైన రామునిఁ గూడుదు * వాఘనుండు
రావణుని జంపి తనదుభార్యయగు నీత. 3౬౫ 5859

క. మరలం బడసి ఫలించిన, వరకాండలతోడ బాహుబలవిక్రములై
పరఁగెడు మిత్రులతో నిదె,యరుదెంచుచు నున్నవాఁ డహార్యప్రీతిఁ. 3౭

క. గురుతేజఁడు సౌమిత్రియు, నరుదెంచుచున్నవాఁడు * యశమున మిగులం
బరఁగెడు నీతయుఁ గోరిక, లరుదుగ ఫలియింపఁగాఁ బ్రహర్షము మిగులఁ.

తే. అమరవతిఁ గూడుశచివలెనాత్మవిభునిఁగలిసివచ్చుచున్నదోయలఘుచిత్త!
యనుచుఁబావనిపలుకంగనన్నయందు,వత్సలుండగుధరతుఁడహర్షార్థకాత్మ.

తే. హర్షమును బట్టఁగా లేక * యట్టె నేలఁ
బడెను మిక్కిలిహర్షంబు * వఱలు మూర్ఖ
మునిఁగె నీవార్తకే యిట్లు * మూర్ఖవోయె
నింక రాముఁడె కనఁబడ * నేమి యగునొ. 3౮ 5868

క. భరతుఁడు సిరివెలయఁగ న, త్రుణంబున ట్టణములోనఁ * దా లేచి మా
త్తరముదము నొనఁగువార్తను, వరుసం బల్కెడు మాహాత్మ్యవాయుతనూజఁ.

తే. తెప్పిటిలి కౌఁగిటం జేర్చి * యప్పటివగ
నవలఁ దోయుచుఁ బ్రీతిమయంబులై న
బాష్పములచేతఁ బావని * వపువుఁ దడిపె;
నంత హనుమంతుఁ గని యిట్లు * లనియె నతఁడు. ౪౦౫ 5865

చ. మనమున నీతఁడొనె యొకమర్త్యుఁ డటంచుచు సంతయించుచుఁ
వినుతగుణా! కృపానిలయ! * విస్తృతిఁ గాంచిన ప్రీతి నిట్లు వ
చ్చిన దివిజండవో? యిటకుఁ * జెల్వమరంగ నరుండవో? యెఱుం
గను బ్రియవార్త లాడెదవు * కనుతరంబుగ నోమహామతి! ౪౧౫ 5866

- తే. ఇట్టిప్రియతమవార్తల ♦ కేను గానన్
 గాగ గోలక్షలను నూలు ♦ గ్రామములను
 జారుకుండలములఁ దాల్చి ♦ సాధువినుత
 శీలముల మించి ముఖము శశివలె మెఱయ. ౪౨౫ 5867
- క. కవకచ్చాయయు నాసికయు నూరువులు నుందరతను ♦ నొప్పుగ వెలయం
 గను సర్వాభరణంబులఁ, దనువులు సొంపుగ రహింపఁ ♦ దగినకులంబున్. ౪౩
- క. జాతియుఁ గల్గి చెలంగెడు, వాతులఁ బదియార్వరను మనం బలరన్ వి
 ఖ్యాతిని బెండ్లాడఁగ సంప్రీతిని నేనిత్తు ననుచుఁ ♦ బృథ్వీశజుడున్. 5869
- చ. వనచరవీరుని గుఱిచి ♦ వర్ణముగా వచియించి యద్భుతం
 బనఁదగు రామునాగమన ♦ మాతనినుండి యెఱింగి యన్ననుం
 గనుఁగొనువేడ్క యుబ్బఁ గపి కాంతుని గన్గాని వార్ష మట్టె నె
 వ్వనమునఁ బట్ట కుబ్బఁ బవమానతనూజునితోడ నిట్లనన్. ౪౫ 5870
- నూటయిరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

- భరతునకు హనుమంతుడు రామునికలప్పత్తైతమును దెల్పి సంతుష్టుఁ జేయుట. భరతు
 చ గురుతరకాననంబునను ♦ గొంకక పెక్కుశరత్తు లుండి భూ
 వగుడయి నాకు నాగుడయి ♦ భాసీలురాఘవుని గుఱించి యి
 త్తరుణమునందు వింటిఁ గద ♦ ధాత్రి మనుష్యుఁడు నూలువర్షముల్
 వరుసగఁ బ్రాణయుక్తుడయి ♦ వర్ధిలెనే గను మోదమున్ గడున్. ౧౫ 5871
- క. అను నీనానుడి సత్యమే, యని నాకుం దోచుచున్న ♦ దని పవనజుడున్
 మును సంగ్రహముగఁ దెల్పిన, వనచరరాఘవులమైత్రి ♦ వరుసం దెలియన్.
- చ. మనమున నెంచి యిట్లనియె ♦ మానధనా! కపిరాజితోడ రా
 మున కెటు మైత్రిగల్గెఁ గత ♦ మున్ విసఁగోరెద నేప్ర దేశమం
 దున నది దేనికై గలిగె! ♦ దోరపువేడుకఁ బ్రశ్న చేయునా
 కనఘ! యథార్థరీతి ముదఁచుండ వచింపుము మైత్రిపేర్కచేన్. 3 5878
- చ. అని నచియించి మానితతి ♦ కర్వముగాఁ దగు నాననంబు నా
 తని కిడ రామూర్తిచరితంబు వనంబున నైనఁ దానిఁ జె
 వ్వును దలపోసి యాభరతుఁ ♦ బావనుఁ గాంచి మరు తనూజుఁ డి
 ట్లనియె; విభూ! భవజ్ఞుని ♦ కాదృతి మీజనకుండు ప్రీతిచేన్. ౪ 5874
- సి. వరము లొసంగుట ♦ వానికై యడవికిఁ బంపఁగాఁ బడుటయుఁ ♦ బౌర్ణివుండు
 రాముఁ బాపిన వగ ♦ రయమునఁ బచ్చుట రాజగోపామునుండి ♦ రాజదూత

* ఏది శివంత మానందో నరం వర్షశతా దపి-అనియ.

లీయయోధ్యకునిన్ను నీయనుజనితోడఁ గొనివచ్చుటయురాజ్యమునుగ్రహిం
దలఁపక నీవును * దన్యుహంతపు సజ్జనాదృతధర్మంబు * నాశ్రయించి [వ
తే. చిత్రకూటంబునకుఁ జోయి * శ్రీరఘుపతి

రాజ్యమును గైకొనంగఁ బ్రార్థనము సల్పు
టయును రాముండు తండ్రిమాటనె గ్రహించి
దాని నొల్లక వదలంగఁ * బూనుటయును. ౭౪

5875

తే. అన్నవగుపూజ్యపాదుక * లంది నీవు, మరలివచ్చుటయు నను నీచరిత మెల్లఁ
దత్వముగ నీకుఁ దెల్లంబ * తరలినీవు, పాదుకలు గొంచు సరిగినఁ బార్థివమత!.

క. తరువాతివార్త నంతయు, వరుసగ వచియింతు; మరలఁ * బత్తనమునకీ
వరుగఁగ నపూర్వపురుషులఁ, బరికించుట నచటి పక్షి * వారమృగతతుల్. ౯౪

క. కలయం బరుగిడఁగా ని,మ్ములఁ బరితాపంబుఁ దరుణమున నిటఁ గనిన
ట్లు లలిం దోఁచెను; నంతట, నిలాధవుండును మహావ * నేధ యుతంబై. ౧౧

తే. వులులు సింగంబులును మృగంబులు వెలయఁగ

భయదమై నిర్జనంబునౌ * వనము మిగుల

విస్తృతంబును నగుదాని * వేగ చేరె;

రాఘవులు నీతతో మహారణ్యమందు. ౧౧౪

5879

క. చనుచుండ విరాధుండను, ఘనబలుఁడౌ రాక్షసుండు * క్రందుగ శబ్దం
బును జేయుచు నడ్డముగాఁ, గనఁబడియెను వారిముందుఁగా; నీరీతిఁ ౧౨

క. ఘననాదం బొనరించుచు, దనబాహువు లెత్తి రాఁగఁ * దలక్రిందుగ నా
తనిఁ బట్టియెత్తి గర్తంబున నార్చెడు మదగజంబుఁజోలెను వారల్. ౧౩

తే. పడఁగవై చి ఫ్లాపించి రఃప్పడు సహజాలు

రామలక్ష్మణు లటు దుష్కరమగు కార్య

మును సమాప్తము నొందించి * చని తదీయ

నిశన కమనీయశరభంగుని పదమునకు ౧౪

5882

క. చని రంతట; శరభంగుండు, మునిపతి దేవతలలోకమున కేగఁగాఁ

గని సత్యవరాక్రముఁడగు, జనపతి యటనున్న మానిశక్రుల కెలమి. ౧౪౪

తే. వందనం బిడి యటనుండి * నుందరమగు

నాజసస్థానమును జేరె; * నంతఁ గొంత

కాలమున కచ్చటికి వచ్చెఁ * గఠినచిత్త

యైన శూర్పణఖాహ్వయ * యంశలోన. ౧౪౫

5884

క. రామునియానతిఁ గైకొని, భీమబలుండౌ సుమిత్ర * ప్రియపుత్రుం డు

ద్వామంబగు ఖడ్గము గొని, యామానిని ముక్కుఁ జెవుల * నట్టె యడంచె.

ఆ. అంత భయదకర్షులగు రాక్షసులఁ జతుర్దశసహస్రములను * దా నొకండ్ల

మానితాత్మఁడైన ధృవతి రాముండు, యమునికడకుఁ బంచె ధృవలమున.

క. దనుజులు వారందఱు చు, య్యన నొక్కటిగాఁ జెలంగి ధృవరామునిపైఁ
జనుదేర నర్థయామం, బున నిశ్చేషముగ వారిఁపొంగడఁగించెన్. ౧౮౪ 5887

చ. అనిశము దండకావనతులై తపముల్ గడుఁబాడొనర్చుచు
ఘనబలవీర్యముల్ వెలయఁ గ్రాలెడు నాపదునాల్గువేలమం
దిని రఘురాముఁ డేవున వధించెను సంగరరంగమందు; వా
రని నొకముద్దయైరి దనుఁబాధిపుడొ ఖరుఁ డీలై నచ్చటన్. ౨౦ 5888

క. దనుజాంగన శూర్పణఖ యతనిచే వికృతాంగి యగుచుఁ దద్దయు మూర్ఖం
బుననొప్పుఁ గానఁ దనవా, రనిఁ బడినం బోయె రావణానురుకడకున్. ౨౦౪ 5889

సీ. దానివార్తను విని ధృవనవనాఘండు పనుపఁగా నాతనియనుచుఁడగు
హారీచుఁడనువాడు ధృవరరాక్షసుఁ డట్టై రత్నమయాంగముఁగ్రాల నొక్క
మృగరూపుఁడై వచ్చి మేదినితనయకుఁ దనయాట చేలోభమునగులుగఁగఁ
జేసె; సంతట రాముఁడేరి సీతయు నీమృగంబును బట్టుము ధృవరూప

తే. మిద్ది యుండిన మనస్థలం ధృవియు నొర
యెంశరమణీయమై మదికింపుఁ బెంపఁ
బాలునో; యన రాముండు ధృవాపమాని
పరుగువాడెడు దానితో సరిగె వనిని. ౨౩ 5890

క. పరుగిడుదానిం బట్టఁగఁ, దరముం గా దింక చనుచు ధృవానిస్థితిని దా
నరయుచు నానతిపర్వము, గురుతరమును నైన యొక్కఁకోలం గూల్చెన్.

క. వినుమో సౌమ్యా! రాముండు, వనమున కాజింక వెంటఁ ధృవగిడుటయు నా
తనిఁ జూడ లక్ష్మణుండును, జనుటయు రావణుండు తగినవనమయ మిదనుచున్.

ఆ. ఆశ్రమంబుఁ జొచ్చె; సంగారకగ్రహ, మడరి రోహిణినివడి గ్రహించు
నట్లు బలిమిమీఱి ధృవనిజనుం బట్టుకొనియె; నామెకష్టమును గని యట.

క. రక్షింపఁ బూని వచ్చిన, పక్షిజటాయువును జూచి ధృవరంబున వాఁ
డాక్షణము చంచె రావణుఁ, డాక్షితినుత బలిమి బట్టి ధృవతి వేగమునన్.

క. చనియెను; బర్వతములునాఁ, దనువులు తగ బుశ్యముకాఁధాత్రీధ్రము మీఁ
దను పనియించిన కపివరు, లనూనగతి సీతఁ గొనుచు ధృవగుదనుజపున్.

కీ. కిసి గచ్చెగు పండును నా, దనుజుం బు పుహోబలుండు ధృవత వేగమున
జని లంకఁ జొచ్చె; సంతటఁ, గినకమయాశ్రంతతుభద్రకప్రసృహమునన్.

సీ. ఉంచి యాశ్వాసింఁచె ధృవమున కింపైన పలుకుల; సీత యాపలుకుల మఱి
యారాక్షసుని దృఢమట్టులుగా నెంచి యాతఁ డశోకవనాంతరమున
నునుపఁగా నుండె; నాపనుండు శ్రీరాముఁ డామాయలేడినిహతమొనర్చి
యాశ్రమమును జేరియందు సీతను జటాయువును కానకవృథఁనొండె; మిగుల

తే. నంత సామిత్రితోడ గాఢమావనీతుఁ

డరిగి పితృసఖుడైన గృహధిపుండు

హతుఁడయినరీతిఁ గనఁబడఁ ♦ నతనికగ్ని

నిడి మనోదుఃఖమునఁ దనఁపడఁతి వెదకి. 39

5397

క. గోదావరితటమునకుఁ, మోదము నొడఁగూర్చు బుష్పముల నలరుచు నా
మేదినిఁగల వనములకును, నాదరమున వచ్చునేమొ ♦ యానతి యనుచుఁ.

ఆ. తిరిగి తిరిగి వెదకె ♦ మరల నాసోదరు, లన్మహావనంబు ♦ నందుఁ జనుచు

నొక్కయెడఁ గబంధుఁనుగ్రరాక్షసుఁ జేరి; రంత నత్యశౌర్యుఁడగుజనపతి.

తే. ఆకబంధునిమాటల ♦ నాలకించి

ఋశ్యమూకగిరిం జేరి ♦ యినసుతుఁడగు

నట్టినుగ్రీవునిం గాంచె ♦ నంతవార

లిద్దఱును జేరకయె ముందె ♦ యెలమి యొదవె. 39

5400

క. మునుపే నుగ్రీవుని నాతనియగ్రజుడైన వాలి ♦ తనరాజ్యముచుం

డి నితాంతబలము మీఱిం,గను వెడలం గొట్టి యుండెఁ ♦ గడుఁగ్రూరుండై.

క. వనచరపతి రఘువీరులు, మనములఁ గల భావములను ♦ మఱి చెప్పుకొనం

గను వారిమైత్రి దృఢతం, గన రామునిబాహుశక్తిఁ ♦ గపివరుఁ డనిలోఁ. 39

క. గురుబలుని మహాకాయుని, హరినాథుని వాలిఁ జంపి ♦ యారాజ్యంబుఁ

బరమమును సంగ్రహించెను, హరివర్యులు పట్టమునకు ♦ నాతనిఁ బతిఁగఁ.

క. ఒనరించి యతనిఁ గొల్పిరి; జనకజ వెదకింతు ననుచు ♦ శపథము పలికెఁ

వనచరపతి రామునితో; వినుతాత్ముఁడు ప్లవగసంఘువీరుం డంతఁ. 39

తే. ఆజ్ఞచేయంగ సీతయుఁన్నట్టి నెలవు

గనుఁగొనంగను బదికోట్లు ♦ కవులు వెడలి

రెల్ల దిక్కులకుఁ; సీత ♦ నెఱుంగఁ బంపఁ

బడినకవులందు మేము పఠ్యితవరమయి. 39

5405

క. అలరారు వింధ్యయందే, పలువిధముల వెతల గుహను ♦ బడియుండఁగ నో

జలజాప్తవంశభూషణ! సలలితగుణ! కాల మెంతో ♦ జరగెఁ మాకుఁ.

తే. ఆజటాయువునగ్రజం ♦ డధికవీర్య

ఘనుఁడు సంపాతి రావణం ♦ డను సురరివు

నింటియం దున్న దాసీత ♦ యిప్పు డనుచుఁ

బలికె; నేనంత నాబంధువులు కలంగి. 40

5407

క. నెతి నొందుచుంటి మంతట, మతిధైర్యంబునను నే నమానుషశక్త్య

ధతి నూఱుయోజనము లా,యతిగలసంద్రమునుదాటియనురుగృహమునఁ

తే. ఆయశోకవనంబునఁయందు నొంటి

నుండి కాశేయపరిధాన ధ మొప్పు మలిన

యగుచు నానందమును బాసి ధ యాత్మవిభుని

యందు దృఢచుగుభక్తిచే ధ నలరి యుండ. ౪౨౫

5409

క. కనుఁగొంటి సీత; నేనా, వనితామణి శాస్త్రరీతిఁ ధ బ్రశ్నించితి నిం

దను బొందని యాసుందరి, తనవృత్తాంతమును దెల్పఁ ధ దమిఁగని యాత్మక.

తే. ఆమెకుఁ గుర్తుగా రాముఁనంగుళీయ

కము నొసంగితి; నామెయు ధ నమలరత్న

మును సభిజ్ఞానముగ నిచ్చి ధ చన ననుజ్ఞ

నియ్య నేవనముఁ బల ధ మెనఁగుచుండ. ౪౪

5411

సీ. పాడొనరించి తఁతాల్పకులను జంపి యింద్రజిత్తును బోర ధ నెట్లు లితుని

జక్కించుకొననగుఁనక్కటా యనుసంశయముఁబొందఁ జేసియఁయ్యసురనేతఁ

గనువేడ్క బ్రహ్మాస్త్రమునకు వశుంషనై పోయి రావణునకు ధ బుద్ధిచెప్పి

లంకను గాలిచి ధ బింకముమీఱఁగాఁ జనుదెంచితిని శ్రమ ధ మనఁగ లేక

యెట్టికార్యముఁ జేయుఁనట్టిరామునిఁ గని యతులకాంతిని బొల్పుఁనమ్మణివర

తే. మిచ్చినాడను రోగార్దుఁ ధ డింక బ్రదుకఁ

జాల ననుసంత కష్టమా ధ కాలమందు

నమృతపానంబునక బ్రదు ధ కందునట్లు

భార్యకుశలంబు విని హర్షఁపరవశుఁడయి. ౪౬

5412

క. ధర జీవింపం దలఁచెను; సురరిపునగిరమున కేగఁ ధ జూచి ప్రయత్నం

బురుతరముగ నొనరిచి లయ,తరుణంబున లోకవితతిఁ ధ దగఁ గాల్పంగఁ.

క. చెలరేగు నగ్నిహోత్రుని,వలె రావణుఁ జంపఁ బూని; ధ వార్ధిదరికి సే

నలఁ గూడి పోయి యభిని, నలునిక సేతువును బంధఁనం బొనరింపఁ. ౪౭

క. ఆనతి యిడి దానిపయిక, వానరబలములను గూడి ధ వార్ధిఁ దరించెక;

వానరవరుఁ డానీలుఁడు, దానవబలపతిఁ బ్రహస్తుఁ ధ దా వధియించెక. ౪౮

తే. కుంభకర్ణుని రఘువంశ్యఁకుంజరుండు, రామభద్రుండఁ చంపె నింఁద్రరిపుండఁ న

తత్తనూజుని సౌమిత్రి ధ తా వధించె, రావణునిఁ గూల్చె నాజిలోఁరాఘవుండఁ.

సీ. సురవతియములును ధ వరుణశివుల బ్రహ్మయును స్వర్గవాసియై ధ యొప్పుదశర

థావనీశ్వరుండు నొఁయ్యన వచ్చిశ్రీమంతుండఁ నరామునకు నొయ్యమునవరము

లొనఁగి యారిపుభీకఁఁగ్రమూర్తిని సుతియించిరి దేవన్దు ధ తెల్లమునులు

వరము లిచ్చిరి వారిఁవరములఁ గైకొని సర్వకీశ్వంఁనమితిఁ గూడి

తే. మృతులు బ్రదుకుట సంతోష ధ మతిశయమ్ము

గాఁగఁ బొందుచుఁ దగఁ బుష్పకంబు నెక్కి

దడిపి యామీఁద సంఠటఁ బుష్పలాజలు చల్లుఁడు, మఱికొందఁ జుల్ల సిల్లు
ధ్వజములఁ బురవరోఁ త్తమమగు మనరాజధానియందు మహాపథములయందు
తే. నెత్తుదురుగాక, రవియందఁయించువఱకు
ధామముల నెల్ల పరపుష్పధామములను
గమ్రములుగ నొనర్తురుగాక రాజ
1 మార్గములయందు శతసంఖ్యఁనునుజు లెలమి. ౮

5427

చ. అరుదుగఁ బంచవర్ణకముఁ లై తగుముగ్ధులు పెట్టి చాలనుం
దరములుగా నొనర్పుఁ డనిఁ తానపు డాజ్ఞ యొసంగె; సంత భూ
వరవనితల్ మహాపచివఁవారము సేనలు వారిభార్యలు
ధరణినురుల్ మహాపతివిఁతానము సంఘములోనిముఖ్యులు. ౯

5428

తే. గుంపులుగఁగూడి రామునిఁ గోర్కి గనఁగ
వెడలుదురుగాక యని భరతుఁడు ననుజ్ఞ
చేయ నందఱు వెడలిరి; ఁ ట్టితిపుమంత్రు
లై న ధృష్టిజయంతులుఁ నవప్రిజయఁడు ౧౦

5422

తే. అర్థసాధకసిద్ధార్థఁ లయ్యశోక, మంత్రపాలనుమంత్రులుఁ మదపుటేనుఁ
గులు సువర్ణవిభూషితఁములుగ నెనఁగ, వానిపై నెక్కి వెడలిరిఁ వైభవమున.

సీ. భూపాంతరంగులైఁ పాలుచుకొందఱు, నడుములకు బంగారుమోఁకులనుగట్ట
నలరుచుఁ మగయేనుఁగులను గూడినయాఁడుగజములపై నెక్కిఁ కదలి; రంత
మఱియు మహారథుల్ మనుజులు కొందఱువాజినంక్రాంతముల్ భానురములు
నగు రథంబుల నెక్కిఁ యరిగిరి; ప్రానశ క్షయ్యులఁ గరములఁ నంది భటులు

తే. ధ్వజపతాకలఁ గరములఁ బట్టితురగ, నశశతంబులపై నొప్పుఁ దగుపురుషులఁ
గలిసియున్నపదాతులుఁ నెలమి వేలు, గాఁ జెలంగుచు రా వీరకాండ మేగె.

క. నరపతిదారలు యానో, త్కరములతో రామజననిఁ గొనల్వన నా
దరమున నుమిత్ర ముందుగ, నరుగంగఁ బంచి తారుఁ నరిగిరి వెనుకఁ. ౧౨

క. కై కేయినహితంబుగ, భూకాంతునిభార్యలెల్లఁ బొంగెడుకాంక్ష
వే కదలి పోయి చేరిరి, శ్రీకలితుని రానుచంద్రుఁ జిత్తము లలరె. ౧౩

1 ఎనిమిదవశ్లోకము మొదలు తొమ్మిదవశ్లోకమువఱకు నున్నవి, మూడవశ్లోకము తర్వాతి
నుండవలయుననియు, నిలుసుండుట ప్రమాదమనియు గోవిందరాజులు వ్రాసిరి. ఏలయునఁగా నాల్గవ
శ్లోకమున శత్రుఘ్నుఁ డాజ్ఞాపించినట్లున్నది ఇచట వెడలుచునుగాని యని భరతువాఙ్మగఁ గా
నంబడుట యసందర్భమని వారిభావము. మక్కికిమక్కిగాన నున్నట్లైతనిఁగించితిని. వారు వ్యాఖ్య
యు నట్లే వ్రాసిరి గాని యట్లుండుట మేలనిమాత్ర ముపపాదించిరి. “స్థితస్య గతి శ్చింతనీయా”
యన్నవాఁడను గాన మార్పక నాంధ్రీకరించితి నను నాభావమును గ్రహించి మన్నింతురుగాక.

2 సగజాధిః కరణధిః-అనిమా.

క. కనుగొన నందిగ్రామం, బునకు నయోధ్యాపురంబు * పొందువదలి వే
జనులెల్ల భరతుశైంతకుఁ, జని; రాచతురంగములగు * సైన్యము తెల్లఁ. ౧౫౪
క. అరిగెడుతటి ను త్తమహయ, ఖరశబ్దములు రథనేమిఁకోటులధ్వనులుఁ
వరశంఖదుందుభిధ్వను, లుగవడి భూమిం గదల్చి * యొప్పెన్ మిగులఁ. ౧౫౫

సీ. ధర్మాత్ముడై ప్రాజ్ఞః * తల్లజంజయి యుపవాసాలిఁ గృశియించి * బ్రాతఁకొఱకు
సనశంబు వగచుచు * నతీదీనుడై నారచీరలు నజనముల్ * గారవమున
ధరియించి భరతుండు * హరివరుమాటలహర్షంబునుం గాంచి * యలరుచుండఁ
గాన నుత్తమవిప్రః * కలితుడై వైశ్యులు నా మూయినంఘంబు * లందు ముఖ్యు

తే. లును దనుం జాట్టుకొనిరాఁగ * ఘనులయితగు
నావసిష్ఠాదిమంత్రులు * నమలః*మాల్వ
మోదుకంబులఁ గైకొని * ముదముమీఱ
వెంబడిం జనుచేరంగ * వినులరీతి. ౧౬

5436

క. భేరిశంఖరవమ్ములు, బోరుకొనన్ వందిజనులు * పొంగుచుఁ దగుకై
వారములు చేయు చుండఁగ, శ్రీరామునిపాదుకలను * శిరసున భక్తిఁ. ౧౬౫

క. ధరియించి శ్వేతమాల్యోత్సరమునఁ దగు తెల్లగొడుగు * త్నాపార్వములై
వరహోమదండములు భా, నురములు నగుచామరముల * సారిదిం గొనుచున్.

క. తనహితులు నునుంత్రాదులు, చనుచేరఁగ రాముఁగూర్చి * చనియెను; నటఁ బా
వనిఁ గని భరతుం డూరక, యె నిలిచి యిట్లనియె; నీకు * నెన్నఁగ హనుమా!.

క. వనచరులకు నహజంబుగఁ, గనఁబడుచలచి త్తత యిటఁ * గలుగదు గద యా
రుద్రుని వైరినూదనుని రా, మునిఁ గాకుత్స్థునిఁ గనంగఁ * బోలదు నాకున్.

క. వనచరులు కామరూపులు, మునుముందుగ వచ్చుచిహ్న * ములు గూడఁ నా
కును గానరాకయున్నవి, హనుమంతా! హేతువేమో! * యడిగెద నిన్నున్.

చ. అనిభరతుండు తన్మతిచి * యాడిన నాహనుమంతుఁ డప్పుడి
ట్లనియెను సత్యవిక్రమమహాత్మములందగు నానరేంద్రుతో;
వనచరరాఘవేశ్వరులు * వచ్చుటకుం దడవౌట యేలొ చ
క్కనిగతి విన్నవించుటకుఁ * గాఁ దలపోయుచు నీతియు క్తుడై. ౨౪

5442

తే. ఆభరద్వాజహనిదయం దగుప్ర, జములు నిరతము నుఫలపుష్పముల నెనఁగి
పట్నదంబులు మత్తిల్లి * సాంద్రనాద, చులరఁజేయఁగఁ దేనియలవని దొరఁగ.

క. తనరుచు నున్నవి గావున, వనచరు లవానిఁ బొంది * వరమోదంబుఁ
గనుచున్నా, రరినూదన!, జనపతి కావాసపుండు * సంతత మవనిన్. ౨౫

చ. వనచరు లుండుతావులను * బాదపముల్ ఫలియించియుండునం
చును పరమిచ్చినాఁడు రుచిఃశోభితమూర్తి మునీంద్రుఁ డాదృతిన్

జనపతికి భటావళికిఁ జారుతరంబుగ నృతరాజుచ

క్కనిమధు వొప్పు సద్గుణముఁ గ్రాలెడువిం దొనరించినాడునూ!. ౨౬ 5445

చ. కనుక నె వానరుల్ తనివిఁ గల్గఁగఁ దేనియ లాని పండ్లనుం

దినఁచుఁ బ్రహర్ష మొప్పుగ నతిస్థిరసత్త్వము మీఱ నార్చుటల్

వినఁబడుచున్న విత్తతీనిఁ వీరకవుల్ తగుగోమతీనదిఁ

జననర ! దాఁటుచుందు రనిఁ స్వాంతమునం దలపోసెదన్ విభూ!. ౨౭ 5446

ఆ. అదిగొ పైకిఁజమ్ముఁ నాపెనుధూళివ, మును గనుము దీనఁ సర్వకవులు

* వాలుకిని దరింపఁ వచ్చుచున్నారని, తెలిసికొంటి; నాకవు లిపు డెలవి.

క. రమణీయసాలవనవృక్షములం గనలించునారుఁగా నుందు రటం

చు మదికిఁ దోఁచెడు జాగిటు, లమరెను జా!; యల్లియదిగొఁయతివినులంబై.

తే. శకధరునితోడఁ దుల్యమైఁ సమధికరుచు

లలరువువృక్షమను వ్యోమఁయాన మచట

దవ్రసనం గనఁబడియెడుఁ ధాత దీని

మనసుచేతనె గల్పించెఁ ననుచు వింటి. ౨౯

5449

క. అనఘుఁడు రాముఁడు రావణు, నని బంధుయుతంబుగాఁగఁ హతమొనరిచి దీ

నిని బొందినాడు; తరుణార్కునివలెఁ గాంతులను మిగులఁగొమరారునదై.

క. మనరామువాహనంబై, తనరారెడు దీని బ్రహ్మాదయను గుజేరుం

డును బొందె మనోవేగం, బునఁ బోవం జాలుఁ జమ్ముఁ భూపకుమారా!. ౩౦౫

క. దీనిపయి వీరులకు రఘు, నూనులు విక్రమగుణైకఁశోభితులు తమిన్

జానకీయు భూరితేజం, డై నెగడుకపీత్వరుండుఁ ననురవిభుండై. ౩౧౫ 5452

తే. వినయగుణభూషణుడగు విభీషణుండు

గూరుచుండిన వా రదిగో యయోధ్య

కరుగుదెంచు చున్నారనిఁ యనఁ దరుణులు

స్త్రీలు బాలురు వృద్ధులుఁ చెలఁగి యచట. ౩౨

5453

క. మనరాముం డీదె చనుదెంచె నటంచుం బలుక నవుడుఁ చెలఁగురవము నిం

గిని ముట్టై; వార లందఱు, ఘనకరిహయరథముల దిగిఁ త్వాస్థలియందున్. 3౩

క. నిలుచుండి యాకసంబున, విలసిల్లెడు పంధ్రుఁ జూచువిధమునఁ గాంతిం

జెలఁగెడు విమానగతు ను, జ్ఞప్తలమూర్తిని గనిరి రామభద్రుని సంతన్. 3౩౫

చ. భరతుఁడు సంప్రహర్షమునఁ భ్రాతృ నెదుర్కొనె ముందు భక్తితోఁ

గరములు మోడ్చి నిల్చి సరిగాఁ జనుదెంచితి వన్నమాట రీ

తి రఘువరేణ్య! యంచు రఘుధీరునిఁ జక్క నుతించె; సంతర్క

భరతుని యగ్రజండు రుచిభాసురదీర్ఘచునోజ్ఞ నేత్రుండై. ౩౪౫

5456

* వాలుకి=ఒకనది.

క. మనసున శతభృతినిర్మించినపుష్పకమున పసింది ♦ చలగె ద్వితీయుం
డనబడు నింద్రునిరీతిగ; ననంతరము మేరువందు ♦ నలరెడు రవికిగ. 3౫

తే. వందనము చేయురీతి నాభరతుఁ డెలమిఁ

బుష్పకంబుపయిం దగి ♦ పూజనీయుఁ

డైన రామునకుఁ నియతాత్మఁ డగుచు

మ్రొక్కె; సంత మరాళాంగములఁ జెలంగి 3౬౫

5458

క. నిరుపమములైన వ్రతిమల, నరుదుగ నొప్పారి వేగ ♦ మతిశయ మగుచుకా
నురుచిరమై తగ నలరెడు, వరపుష్పక మద్ది రామభద్రునియాజ్ఞక. 3౭౫

చ. ధరణికి వ్రాలె; సంత రఘుతల్లజుఁ డాభరతుఁ ముదంబునం

గరముల నెత్తి పుష్పకముఖంబున నెల్లరు చూడ నున్నఁగా

భరతుఁడు సత్వవిక్రముఁడు ♦ బ్రాత్యసమీపము నొంది ప్రీతితో

మరల నమస్కరించె; రఘుమండనుఁ డంతటఁ బిన్నసోదరుక. 3౮౫ 5460

క. చిరకాలదృక్పథగతుఁ, భరతుని దమి నెత్తి యంకభాగమృన ని
ల్పి రమణఁ గాఁగిటఁ జేర్చెను; భరతుం డంతట సుమిత్రపట్టిని భక్తుక.

క. తన కనురక్తిని వందనమును నల్పినవాని మోదమునఁ గాఁగిటఁ జే
ర్చి నితాంతభక్తి జనకజగ, గని మ్రొక్కి స్వనామమొప్పుఁగావచియించెక.

సీ. భరతుఁడు సుగ్రీవు ♦ భల్లూకపతి జాంబవంతు సంగదుని సత్వంతతేజు
మైందద్వివిదులను ♦ మాననీయుని నీలు నాముషభుని నలు ♦ నలరుచున్న
గంధమాదన గవాక్ష శరభ పనసుల ఘనునుషేణుని బిగ్గఁ ♦ గాఁగిలించు
కొని గారవించె; నావనచరుల్ కామగూవులుగాన మనుజాకృతుల ధరించి

తే. యుండినందున భరతుని ♦ నొప్పుమీఱఁ

గాంచి పరిహృష్టులై ట్లేను ♦ మంచితముగ

నడిగి; రంత మహాతేజుఁ ♦ డగుచు ధార్మి

కొత్తముఁడునైన భరతుండు ♦ నురుముదమున. ౪౩౫

5468

చ. వనచరనాథుఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను గాఁగిటఁ జేన్పుకొంచు నో

యనుపనుచిత్త ! మానలువురా సహజన్ముల కెల్ల నీవు చ

క్కనిసహజుండవైతివి ¹జగంబున మంచిమనస్సుతోడ నే

జనుఁ దుపకారియౌ నతఁడె ♦ చాలు సఖుండని చెప్పఁగాఁ జూమి!. ౪౪ 5464

క. అరియగు నవకృతి చేసిన, నరుఁ, డవకారంబె లక్షణం బరికగుఁజూ;

ధరణిని నంచుక మఱియును, భరతుండు విభీషణుఁగని ♦ పలికె హితముగక.

1 అభివాద్య తథః ప్రీతో భరతో నామ చా బ్రవీత్-అనియ. 2 సాహృదా జ్ఞాయతేమిత్ర
మపకారోఽరిలక్షణమ్-అనియ.

తే. మాయదృష్టముచే నీవు ♦ మారఘువతి

కెంతో దుష్కరకృత్యంబు ♦ లెన్నోచేసి

సాయపడితివిగా యని ♦ సంతనమునఁ

బల్కె; శత్రుఘ్నుఁ డారఘువతికి మ్రొక్కి. ౪౭

5466

క. తనయగ్రజఁ డగులక్ష్మణుఁ, గని వందన మాచరించి ♦ త్కృపుత్రికకుఁ

వినయమున మ్రొక్కె; నంతం, బెనువగఁగృశియించినవృత్తిఁగడుచుచుఁ.

క. తనరాకఁ గోరుచుండెడు, జననిం గౌనల్యఁ జూడఁగఁ జని నీవుఁ

వనమున కరుగం జనదని, ననుఁ బల్కిన వినక పోయినాడం దల్లి! ౪౮

తే. దాని క్షమియింపుమా యని ♦ మానసంబు

కలఁకఁ దీరెడునట్లుగా ♦ గారవమునఁ

బలికి తత్పాదముల కొగి ♦ వందనంబు

నలిపి యంత సుమిత్రకు ♦ నెలమి మ్రొక్కి. ౪౯

5469

క. *దనుజపథహేతువుగ ధా, త్రినిగీర్తిం గన్న కైకఁ ♦ దివిరి గనుచు మ్రొ

క్కెను; నంత నితరజననులకును వందనమాచరించి ♦ కోరిక మీఱఁ. ౫౦

క. గురువయి పురోహితుఁడనై, పరమాత్ముఁడనౌ వసిష్ఠుఁపాలికిఁ జని యా

దరమున మ్రొక్కెను; నంతటఁ, బురజను లారాముఁబ్రీతిఁపొంగంగనుచుఁ.

సీ. నీకు స్వాగతమగుఁ ♦ గాక యాయతభుజా! కౌసల్య మదిఁ దమిఁగల్గజేయు

సాధుమతీ! రామఁచంద్రా! యని కరంబు లొగ్గి పల్కిరి; పారు ♦ లురుకరాంజ

లులను సరోజకుట్టలములవలెఁ బెక్కువేలఁ బట్టిన రఘువీరుఁ డలరి

కనియె; ధర్మాత్ముడై ♦ తనరునాభరతుండు మునురామధద్రుడిచ్చిననుపాదు

తే. కలను జేకొని సరపతిఁకాంతుఁడైన

రాముపదములఁ దొడిగెఁ దా ♦ నేమమ్రొప్పు;

నంతఁ బ్రాంజలియై యిట్లు ♦ లనియె నన్నఁ

గని మహిపాల! నీరాజ్యమును గడంగి. ౫౩

5472

క. నాయొద్ద దాచినందున, న్యాయంబుగఁ గాచుచుండి ♦ నయమున నిదిగో

యీయెడల నప్పగించితి, నోయధిపా! యీయయోధ్య ♦ కొప్పుగ మరలఁ.

క. అరుదెంచి భూమిపతివై, యరుతరసంపదలఁ బొంది ♦ యుండుటఁ గంటిఁ

సరవరి! నాయీజన్మము, సరిగాఁ గృతకృత్య మయ్యె; ♦ జక్కనికోర్కూల్.

తే. ఇప్పుడు ఫలియించెఁ; గోశంబు ♦ నెల్లధాన్య

శాలలను బత్తసంబును ♦ సైన్యములను

గనుము నీదుప్రభావంబుననె దశగుఱ

ములుగ నిప్పుడు పెంపొంది ♦ వెలసె నివియు. ౫౫

5475

* అభినాద్య సుమిత్రాం చ కైకీయాం చ యశస్వినీమ్-అనిమా, యశస్వినీం. రామజను
స్య తస్మాత్పాత్-అనిన్యాభ్యః.

క. అనిపలుకుచున్న భరతుని, యనుసరుగుణ భ్రాతృభక్తుఁ డ సచ్చటఁ గని యి
ట్లునుజనిగుణములఁ గనమికి, వనచరులు విభీషణుండుఁ బాష్పములు గడుఁ.

తే. విడిచి పొగడిరి; శ్రీ రాఘవుఁడు ముదమున
భరతుఁ దొడమీఁద నిడుకొని ఁ బలయుతుఁడయి
యవ్వమానంబుతో భరతాశ్రమమున
కరిగె; నిట్లు నంది గ్రామ ఁ మపుడు చేరి. ౫౮

5477

చ. జనపతి దాను సైన్యయుతిఁ ఁ జక్కఁగఁ బుష్పకమున్ మనోహరం
బును దిగి భూమిపై నిలిచి; ఁ పూజ్యవిమానము గాంచి యిట్లున్
ధనపతివాహనంబవయి ఁ తద్యహనాదృతినుండు మే నను
జ్ఞ నొసఁగితిన్ యథేచ్ఛముగఁ ఁ జక్కఁగఁ బొన్తునె; నంత నద్దియున్. ౫౯

తే. ఉత్తమోత్తమ మాటచే ఁ నుర్వి నాథు
నానతిం బొంది ధనదాలఁయమును జేరె
ను త్తరపుదిక్కుఁగాఁ బోయి; ఁ యత్తటి రఘు
వరుఁడు వజ్ర బృహస్పతిఁ చరణములకు. ౬౦

5479

ఆ. నందనంబుచేయు ఁ భంగిగ ననుకూపుఁడగు వసిష్ఠమునికీ ఁ దగ నతి యిది
యతఁడు దాను మిగుల ఁ నర్హానంబుల, నధివసించి రెలమియలరుచుండ.

నూటముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము

౧౩౧ - వ సర్గము.

శ్లోకము { రామఁడు ప్రతముమాని మంగళస్నానమొనరించి } శ్లోకము
సుగ్రీవాదులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట.

క. భరతుం డంజలిఁ బ్రీతిఁ, శిరమునఁ గీలించి కైక ఁ చెలఁగుచు నుండఁ
నిరతంబు సత్యవిక్రమ, సరికీర్తితుఁడైన రామభద్రునకనియెన్. ౧ 5481

క. జననికీ గైకకు మోదం, బును గల్పించితివి రాజ్యమును నాపయిఁ బె
ట్టినకారణమున, నేవిధమున నాకిచ్చితివో యట్లై ఁ ముదమున నేనున్. ౧౫

ఆ. దీని మరల నిచ్చి ఁ తీరుచుకొనుచున్న, వాఁడఁ గృత్య; మీపు ఁ నలదనఁ దగ
దే నయోధ్యనుండి ఁ యెల్లభోగంబులఁ, బడయ నేలు మీపుఁపనుధన నెదో?.

సీ. అడిగి నప్పుడె రాజ్య ఁ మర్పించు నుందువో బలమునఁ దగువృషభంబుతాను
మోయఁగాఁ దగుభారమును లేతదూడపైవై చిననదిగొప్పఁబరువుమోయఁ
జాలనిరీతి నీఁ నేల నేలందగు బలశాలి వగునీవు ఁ బరువు దీని
నాపై ననే పెట్టింన్ మోయఁజాలఁ జూ; యింతవర్యంత మెట్లీవు మోయఁ

తే. జాలినాడె వటందువో? ఁ సమధికజల, పూరసంభిన్నమగుకట్ట ఁ నీరువదల
గడ్డిమొదలుగునాని నాఁకట్ట నిలువ, శక్యనే కాని యట్లు రాజ్య మిది రామ!.

- క. పలువిధములై న ఛిద్రం, బులఁ దగు; నుంత్రావనప్రముఖరాజగుణం
బులచే ఛిద్రములను నిమ్ములఁ గప్పనియెడల నిల్పఁ బోలదు సుష్మా! ౮
- క. వినుమా నావలెనే నీవును గుణముల లోకములను బోలువుగఁ దగ లోఁ
గొనఁగల వందువా యేమో? వినుతాశ్వముపోలె ఖరము బే చనఁగలదే!.
- ఆ. హంసవలెనె కాకి యబ్రహ్మపథంబున, కెగురఁ జాలనట్లు బేను వైరి
హరణ! నిన్నుఁబోలి యువని భారము మోయఁ, జాలఁ జమ్ము; భారసహనమునకు.
- క. నీవనమధుడ వై నా, నావలన నేవఁ గల్గి యువనీభరణం
బీవే చేయుచునుండును! యీవిధమున నందువేమో? యినకులతిలకా!.
- సీ. అంతర్నివేశనమందు వృక్షము నాట నది పెద్దదయి యెక్క నలవిగాక మ్రు
గురుతరస్కంధముల్ పరఁగఁగొమ్ములు పెద్దవై యొప్పుఁగాఁ జూచి యునుఁగు ఫల
లను బొందకే నశించునయేని యదినాటి నట్టి ఫలంబు నాయకున కమర
నట్టుగా దశరథుం బడర్పర మొనరించి నినుఁ గాంచె నీవు భూమిని దగంగఁ
- తే. బాలనము చేయకున్నఁ దత్ఫలము నతఁడు
పొందకుండును గద యిట్టి బోల్కి నోప
హాభుజా! త్వన్నిమిత్తమే యని తెలియుము;
గనుక నరపతివై భక్తులను బ్రకృతుల. 2౪ 5189
- క. మము నేలుము; నీవభిషేకమునం బాలుపొందుచుం బగట దీప్తరుచుల్
విమలగతిం గన్పడ నొప్పు మిహిరుగతిఁ దేజమెంతో బాలుచుచు నుండక.
- క. కనుఁగాక నిన్ను లోకము, మనుజేంద్రా! వివిధములగు మంగళరసముల్
తనరక నృత్యము నల్పెడు, వనితల కాంచీలనద్వీపంబులు మఱియున్. ౨౫
- తే. నూపురంబులవై న ధ్వజుల మనోజ్ఞ
గీతశబ్దంబులను రఘుక్షీతిప! మేలు
కొనుము; సత్త్రచక్ర మేదనుకఁ దిగుగు
చుండునో భూమి యెందాఁక నుండఁగలదో. ౧౦౪ 5192
- తే. అంతకాలము నీవు రాజ్యాధిపత్య, మొంది యుండుము రాజ్యేచ్ఛానొంద నేను;
నాఁగఁ బరపురజేత భూనాథుఁ డతఁడు, పలికినదివినికొనుదునట్టులెయటంచు.
- క. పరమాననంబుఁ జేకొన, భరతుండును గూరుచుండె; బగవడి శత్రు
త్కరహంత లక్ష్మణానుజు, డరసి త్వరం బిల్వఁబంచి యానతిచేయక. ౧౦౫
- తే. డొరకులు లాఘవమానసుఖముగఁగృత్య, మొనరుపంగల్లువారు తఱిసి నెఱింగి
శ్మశ్రువర్ధనులును రఘున త్తములకుఁ, గృత్యములు నల్పిరంతట నెలమి మిగుల.
- క. తొలుతక భరతుం డవ్వల, బలశాలి నుమిత్ర పెద్దపట్టి పిదప నా
జలజాప్తమతుండు కపివతి, యలఘాగుణండ్ల విభీషణాసురపతియున్. ౧౦౬
- క. స్నానము చేసిరి; రాముఁడా, జానుగ శోధింపజనుండు న్నాతుండు విచి

త్రానూనమాల్యధరుఁడును, నై నెఱిఁ జందనమలంది ♦ యమలతనుండై .౧౮౫
క. మేలై నవస్త్రములనుం, చాలించి తేజస్సుచే నిఃతాంత మలరుచున్

గ్రాలెడుసింహాసనమున, బాళిం గూర్చుండె జనులు ♦ ప్రమదము నొందన్.
తే. వీర్యవంతుఁడు నిత్యైకుఁవిమలవంశ,వర్ధనుండు శ్రీమంతుండు ♦ భానురుఁడును
నై న శత్రుఁఁడునుమహీఃజానియైన,రామునకులత్కణునకు భఃరతునకునొగి.

క. నకలాలంకారంబులు, ప్రకటంబగు వై భవమున ♦ భవ్యములుగ నే
వశతతిచేఁ జేయించెను; నకలనృపస్త్రీలు మంచిస్వాంతములు తగన్. ౧౮౬

క. జనకజకుఁ దారె మది కింపును గూర్చెడు భూషణములు ♦ పొదిగి రుచిరరీ
తిని గై నేసిరి; నంతటఁ, దనయునిపైఁ బ్రేమ మధికతమమై పొలయన్. ౧౮౭

తే. అలరుకౌనల్య హృష్టయై ♦ యాత్మజనకు
సఖులుగా నున్న యవ్వనఁచరుల భార్య
లకును నందఱకును నువిఃలాసరీతి
నాధ్వలంకారముల నిచ్చె ♦ సరసమతిని. ౧౮౮

5502

తే. అంతశత్రుఁఁడైనానతి ♦ నంది యాను
మంత్రుఁడను సారథియును నమస్తములగు
నవయవంబులు చక్కఁగ ♦ నమరియున్న
స్వందనం బాయితము చేసి ♦ యచటఁ జేర్చె. ౧౮౯

5503

క. గురుబాహుఁడు ఋతివిక్రమ,విరాజితుఁడు రాముఁ డంతఃవిమలం బగుచున్
సరసిజనఖమండలమటు,సురుచిరమగుస్వందనమును ♦ జూచి శుభగతిన్. ౨౦౦

క. ఆరోహించెను; బ్రవగమ,హీరమణుఁడు హనుమ స్నానకృత్యము మిగులం
గోరికతో నొసరిచి శృం,గారములై *దివిజలోకఃఖవనములునాన్. ౨౦౧

క. తనసారు నంబరంబుల, మనమలరం గట్టి చెవుల ♦ మంజుశేములుగాఁ
గనుపట్టె గుండలంబులు, తనువులు వెలయంగఁ ద్రిదశతల్లజారీతిన్. ౨౦౨

చ. కననయి తారయోధ్యకును ♦ గ్రన్ననఁ బోయిరి; సూర్యపుత్రుచ
క్మనివనితల్ వరాభరణఃకాంతులతోఁ దగి కుండలంబులున్
గనదురుకాంతిఁ బెంపెనఁగి ♦ కర్ణములం దులకింపఁగా నయో
ధ్యను గనుకొతుకంబునను ♦ దారొగిఁ బోయిరి; రాజమంత్రులున్. ౨౦౩

క. మునిపతిఁ బురోహితు వసిష్ఠుని గూడి మహోత్సవమును ♦ శుభగతిఁ జేయం
గను దగు మంగళవస్తువులను సెనుఁట్టె దగునని విఃలాసము పొంగన్. ౨౦౪

తే. ఒకటఁ దలపోసి; రట విజయిఁడు సశోకుఁ
డానుమంత్రుఁడు తలపోసి ♦ యధిపునకును

బురికి వృద్ధికరంబుగఁ ♦ బరఁగునట్టి

కృత్యములు నల్పఁగా నపు ♦ డెంచి మునిసి. ౨౪

5509

సీ. కనుఁగొని యిట్లని ♦ రనఘ! మహాత్ముఁడౌజనపతికిని జయాశ్వునకు రాఘ
వున కభిషేకార్థ ♦ మనుషమశుభవస్తువుల సమకట్ట నశ్వులరు మీరె;
యని మంత్రు లందఱుఁజ్ఞతనికిఁ జెప్పి రామునిఁ జూచుమనములఁజనిరి మరలఁ
బురము వెల్వడి; యంత ♦ సురపతియానహస్తాక్షుఁడు హరియు క్తమగురథంబు

ఆ. నెక్కి పోవురీతి ♦ నేపావమెఱుఁగని, యారఘూద్యవలండు ♦ న్యందనోత్త
మమును నెక్కివత్తనమునకుఁజనియె; రా,మునకుభరతుఁడెలమిమనమునఁదగ.

క. అరదముఁ బగ్గములం గొని, త్వరగా నడిపించె; రుచినితచ్చత్రముఁ దాఁ
గరమునఁ శత్రుఘ్నుఁడు కొని, శిరమునయిం బట్టె నంతఁ ♦ జెలఁగెడువేడ్క.

తే. మ్రొల నిలుచుండి లక్ష్మణుఁ ♦ డోలి రామ

చంద్రశిరమున వ్యజనంబుఁ ♦ జక్క వినరు

చును గ్రహించెను, సితరుచిశుభ్రమగుచుఁ

దనరు వాలవ్యజనమును ♦ ఘనత మీఱ. ౨౫

5512

క. దనుజేశుండు విభీషణుఁ, డనుపమమగు మఱొకదాని ♦ నాచామరముం
గొనియె; వ్యోనుతలంబున, మునులు మరుద్గణము లమరఁముఖ్యులుప్రీతి.

క. రామునివరకృత్యంబుల, వేమాఱు దలంచు చుండ ♦ విపులమృదురవం
బామోదప్రదమై తగి, భూమిఁ వ్యాపించె; బ్రవగఁముఖ్యుం డగుచు. 3౦

క. గురుతేజుఁడునగు రవిజఁడు, ధరణీధరతుల్యమైన ♦ తనువునఁ దగుకుం
జరమును *శత్రుంజయమును, గర నునురాగమున నెక్కితడునడిఁ జనియె.

క. వనచరులు నరాకృతులం, గొని నర్వాభరణములను ♦ గోరికమెఱయం
గను చాల్చి నవనహస్తము, లనుపమములునైన కరుల ♦ నపు డెక్కి తిమి.

క. చని; రంతఁ బురుషత్వజఁ, డనఘుఁడునగు రామచంద్రుఁ ♦ డతులమహాశం
ఖనినదములు జనులు ముదంబునఁ జేయుమహానినాదఁములు చెలఁగంగ.

క. భేరినాదంబులు గడు, బోగుకొనఁ సౌధరాజఁపూగముచేఁ జె
న్నారు నయోధ్యకుఁ బోయెను; శ్రీరామునిఁ బట్టభద్రుఁడేయుముదమున.

చ. మును పురి కేగి వస్తువులు ♦ మున్నగువానిని గూర్చి రామచం
ద్రుని కెదురేగుదెంచిన గురుప్రముఖుల్ నచివుల్ రథంబునం
దనపరివారముం గలిసి ♦ తద్దయు రాజులు నుండరాంగ మొ

ప్పును జనుదెంచురాఘవుని ♦ భానురవక్తుని సత్కృపాకరు. 33

5519

క. అతిరథవర్యునిఁ గాంచిరి; మతిమంతులు వారలంత ♦ మైకొనుప్రీతి

క్షీతినాథుఁ జయజయశబ్దతతుల నలరింప బదులు ♦ వల్కి యతండు. 3౪

- ఆ. తమ్ము గారవింపఁ ♦ దద్బాత్పయ్య క్తుని, వెంటఁ జనిరి; పృథ్విప్రతతులు
నచివనరులు ప్రకృతి ♦ సమితియుఁదనుఁగొల్పఁ, దారకాన్వితామ్భుతకరుఁబోలి.
- క. వెలుఁగొందె రాముఁ; డంతట, సులలితతూర్యములఁ బూని ♦ సాంపుగ నాదం
బులఁ జేయువారు తాళం, బులఁ గొట్టెడువారు భద్రములఁ దగుపాటల్.
- సీ. పలుకువారును మఱి ♦ నుఁ లితన్వస్తికవాద్యముల్ పూనినఁవారు ముందు
చనఁగఁ దానుంబోయె; ♦ గనకాక్షతలుదాల్చిపురుషులుగోవులుఁనిరుపమాన
సౌందర్యగర్వైకసాంప్రతా కన్యలు మోదకహస్తుతా ♦ మేదిసీను
రులును రామునిముందుఁజెలఁగుచుఁ బోయిరి; సుగ్రీవునకుఁగలఁశుభతరమగు
తే సఖ్యమును వాయుపుత్రునిఁసత్సభావ, మునుగవీంద్రులు సంగరమునునొనర్చి
నట్టికృత్యంబు దనుజబలాలితశయము, నవ్వీభీషణునంబంధ ♦ మారఘుపతి.
- క. తనమంత్రులకుం జెప్పెను, విని యావృత్తాంత మెల్ల ♦ విన్ద్యమును నె
మ్మనముల నయోధ్యలోఁ గల, జనులెల్లరు గాంచి; రంత ♦ త్కృపతిమణియుఁ.
- తే. తనదువృత్తాంతమును జెప్పుచును మనమునఁ
*దుష్టియుం బుష్టియుఁగల ♦ శిష్టజనులు
నిండియున్నయయోధ్యను ♦ నెమ్మి జొచ్చె;
నంతఁ బురజను లాత్మగేహములయందు. ౪౧
- తే. పొడవుగా నెత్తి నిల్చిరి ♦ కడఁగి ధ్వజము
లిట్లు లిత్వాకునంశమఁహీశు లెల్ల
వాన మొనరింప రమ్యమై ♦ నటలు తండ్రి
గృహముచెంతకుఁ జేరె నాఁనృపతిమణియు. ౪౨
- క. తరువాతఁ రఘునందనుఁ, దురుసుని శ్రీరామచంద్రుఁ ♦ డొప్పుమెఱసి నుం
దరమగుపితృసాధము న, త్వరముగ దరియంగఁ జొచ్చి ♦ తద్దయు భక్తి. ౪౩
- సీ. తనతల్లికిని నుమిత్రకును గైకేయికి వందనములు నల్పి ♦ భరతుధార్మి
కోత్తముఁగని మహాఘోషబ్రంహితములొపలుకుల మృదువుగఁ ♦ బలికె నిట్లు;
ముతైముల్ వైడూర్యములు చెక్క రాజిల్లియుద్యానవనమునఁనొప్పియున్న
సాధరత్నముఁ గపిఁత్కృపతికిం జూపు మందు వసింపనొ ♦ నతఁడు; నాఁగ
- ఆ. సత్యవిక్రముండు ♦ సరనచిత్తుండు భరతుండు దానిని విని ♦ తోరవుఁదమి
వనచరేశుహస్తమును బట్టుకొని యట్టి, సాధమునకుఁ జేర్చి ♦ సంప్రమమున.
- క. పరిచరు లాశ్రమముని, కరనంజ్ఞం దైలదీపఁగణముల శయనా
న్తరణంబులఁ గైకొని స, త్వరముగ నటఁ జేరి; రిట్లు ♦ వనచరపతియుఁ. ౪౪
- తే. సాధమునఁ జొచ్చినంతఁ దేజమున మించు
రాముప్రియసోదరుండు భరతుండు నూర్య

5525

5526

తనయునిం గాంచి యిట్లనియెను నృపాల

రాము నభిషేకమునకుఁ దవ్వఁరవడి నీవు. ౮౮

5530

క. పనువుము దూతల; వనఁగా, విని సుగ్రీవుండు రత్నవితతిఖచితముల్
కనకఘటంబులు నాలుగు, వనచరులకు నల్వరకును ధ వరున నొనఁగుచున్.

తే. పలికె వానరవరులార! యెలమి రేవు, తెల్లవాఱక మునుపె మీఁరెల్ల నాల్గు
సంద్రముల నీకు చావనఁజై వలినల, జలములనుఁచుకొనివచ్చిఁసంధ్ర, మమున.

తే. ఎదురుచూచుచునుండుఁడీ యిచటననుచు, నాజ్ఞనిశవారణోపములై మహాత్ము
లైన వనచరవర్యులు ఁవై నతేయు, కరణి జవమొప్పువారలు ఁగాన వేగ. ౫౬౧

క. చని రంబరమార్గంబున; హనుమంతుండు జాంబవంతుఁ ఁ డామువభాఖ్యం
డును వేగదర్శియను నీ, వనచరు లంభఁగ ప్రపూర్ణఁభర్తృఘటములన్. ౫౬౨

ఆ. తెచ్చి రంత వాగు ఁ దివ్యనదీపంచ, శతజలములఁ బట్టి ఁసంతనమున
సరుగు దెంచి; రంత ఁ నలఘుబలోపేతుఁడౌనుషేణుఁ డెంతో యాదరమున.

క. తూరువునంధ్రమునుండి ను, హరత్మనున్గర్హుటము ఁ సందఱిపూర్ణం
బౌరామునకయి తెచ్చెను; సారబలుండైన యాముఁమధువనచరుఁడున్. ౫౬౩

ఆ. దక్షిణాభినుండి ఁ తపనీయకలశంబు, నిండ జలము నించి ఁదండి రక్త
చందనవిటపాభిఁసంయుతముగఁ జేసి, సత్వరముగఁ దెచ్చె ఁసంతనమున. ౫౬౪

క. గవయఁడు మారుతవిక్రముఁ, డవుటం బడమటఁ జెలంగు ఁసంబుధిధనశీ
తవిమలజలముల మణికుం, ధవరమునన్ నించి తెచ్చెఁ ఁబటువేగమునన్. ౫౬౫

క. గరుడానిలవిక్రముఁడును, వరధర్మనునమ్కుఁ డఖలఁవరగుణఖనియుం
బరహంతయునగు నఖుఁ డు, త్రరజలధిజలంబుఁ దెచ్చెఁ ఁదాఁగలశమునన్.

క. వనచరు లిటుతెచ్చిన పా, వనజలముల నిఖలమంత్రిఁవరులు నుమిత్రా
తనయుండగు శత్రుఘ్నుఁడు, కని రామునిఁ బట్టభద్రఁకలితునిఁ జేయన్. ౫౬౬

క. తరుణం బిదియని తలఁచుచు, బురోహిణుం డనమశక్తిఁపూజ్యఁడు నగుచుం
బరఁగు నసింహునకును బం, ధురాజికినిఁ దెల్పి; రంతఁ ఁ దోరపువేడ్కన్. ౫౬౭

శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేకమహాత్మనము. శ్లో

చ. మునిపతియై మహాత్ముఁడయి ఁ భూసురసంయుతుండై చెలంగునా
యనఘుఁ డగుంధతీపతియు ఁ హర్షమునన్ జనకాత్మజాతతో
ఘను రఘురామచంద్రు మణిఁకల్పితపీఠమునందుఁ గూరుచుం
డు నటు లొనర్చె విప్రులు కడుం గడు దీవన లిచ్చు చుండఁగన్. ౫౬౮

ఆ. అంతటా వసిష్ఠఁ ఁ డావాచుదేవ, కా, శ్యవ, సుయజ్ఞ, గౌతమఃఖ్య, లెలమి
గ్రాలువిజయమునియుఁ, గాత్యాయనుండు, జా, బాలియుననుమానుఁలోలిఁగూడి.

క. మును పవ్వవసువు లమరే, శున కభిషేకంబు చేయుఁచొప్పున విమలం
బును జారుపరిమళాన్విత, మునగు పయస్సునను బురుషఁముఖ్య రఘువర్తిన్.

- క. అగుదుగ నభిషేకించిరి; తరువాత్ బుత్విజులును ధాత్రీనురు లా
దరమునఁ గన్యలు మంత్రులు, పురజనులును యోధవరులుఁబొంగెడువేడ్క.
- సీ. అభిషేక మొనరించి ధంత వసిష్ఠాదు లాశ్వుత్తిమైఁ గోర ధనుగుదెంచి
నట్టి నల్వరగు లోఁకాధిపు లన్యదేవత లోఁటిగఁ గూడి వైభవమున
నంబరంబున నిల్చి యతినిర్మలములగు సర్వావధీరసఃసారములను
నభిషేక మొనరించి; ధరాదికాలంబున బ్రహ్మనిర్మితమయి ధరఁగు నేదొ
- ఆ. మనువు దేనిచేత మును పభిషిక్తుఁ డయ్యెనొ తదీయవంశముననుఁ గలుగు
క్షీతిపు లెల్ల దేనిచే నభిషిక్తులై, యుండిరో మహర్షా ముజ్జ్వలంబు. ౬౩
- క. వితతమణిమనోజ్ఞంబును, నతిశయశుభదంబునైన యట్టి కిరీటం
బు తగఁ బంగరుతో నున్నతము నమూల్యంబు నగుచు నై జన్మా ర్థి.
- క. తనరుచు నానావిధవస్తునికరము వెలసి మిగుల సుందరరత్నా
భిని జిత్రితమై తగు సభ, ననూనమణిపీఠవర్ణమందుంచి తగఁ. 554
- తే. క్రమము తప్పక పూజించి యనులచిత్తుఁ డగుచున్నప్పుడు బుత్విజులమునులు
నక్కిరీటంబుతో రామునాదరమున, నప్పు డభిషేక మొనరించి ధరట్టికటిని.
- క. మంగళసితాతపత్రంబుం గరమునఁ గొనుచు రామమూర్తిక బట్టెం
బొంగుచు శత్రుఘ్నుడు కపి, పుంగవుఁడగు సరిసాస్త్రపుత్రుం డంతఁ.
- క. తెల్లని వింజామరచే, మెల్లఁగ వీచెను ముదంబు మించ దనుజరా
డవ్వుభుఁడైన విభీషణుఁ, డల్లన శశిసన్నిభముగ నలరెడుదాని. ౬౪
- తే. ¹వేటు వింజామరనుబూని విసరె; నిందు
వనువునక వాయుదేవుండు తనరుచులన
వెలసి శత్రుఘ్నరంబగు విమలకనక
హారమును గాచుచుండున కప్పు డొనఁగె. ౬౫ 555
- చ. అనిలుఁడు తన్ను నిర్జరగఁకాధిపుఁ డింకను హెచ్చరింప ర
త్పనికరనంయుతం బగుచు నాయకరత్నవిభూషితంబునై
తనరుచు ముతైముల్ వెలయుఁ డద్వయు నొప్పెడు హార మిచ్చె; న
మృదుజవిభుండు తత్కృతిని మండితుఁడై యలగారు చుండఁగఁ. ౬౬
- తే. సురలుగంధర్వలంతయాశుభముగలుగఁ, బాడిరవ్వండు శ్రీ రామభద్రుడనుచు
నప్పురసలాడి; రత్తటి నవనియందు, నన్యములుపండెదరువులు సత్ఫలముల.
- క. అలరారెం బుష్పంబులు, సులలితవాసనల మించె ఖోణిపతి శ్రీ
లలితుఁడు ²రాముం డత్తటి, నిలాసురేశులకు లక్ష నిచ్చె దురగముల్.

1 మాలం జ్వలంతిం పుష్ప కాంచనిం శత్రుఘ్న-రామ్, రాఘవాను దదౌ వాయు ర్వాస
వేన ప్రవోదితః-అనిమా. 2 సహస్రశత మశ్వానాం ధేనూనాంచ గవాం తథా-అనిమా. ఇట్ల
లక్షగుఱ్ఱములను భూసురుల కిచ్చెననునో నొకనాణెమూని కొందఱుగఱు చెప్పదురు. అది యుక్తి
యుక్తమే కావచ్చును.

- తే. అపుడే ప్రసవించియున్నట్టి * యాల లక్ష
వృషభములు నూలు భూసురవితతి కొనఁగె
మరల ముప్పదికోట్ల హేమమయనిష్క
ముల నమూల్యాంబరముల సొమ్ముల నొసంగె. 2౦౪ 5556
- చ. నరసింహమిత్రరత్నల నెఁనంగుచు రత్నవినిర్మితంబునై
నిరుపమమై మనోజ్ఞమయి * నిర్మలమై తగుభర్తహార మా
హరిపతి కిచ్చె భాస్కరకులాభరణంబగు రామమూర్తి; యా
దరమున వాలిపుత్రునకు * ధైర్యసమగ్రున కెంతో వేడుక. 2౧౪ 5557
- తే. వజ్రవైడూర్యచుణిగణభాసురంబులై నకేయారముల నిచ్చె; * నవనిజాత బ్రు.
కపుడు రాముండుహృష్టుడై * యుమలరత్న, ఖచితమయిచంద్రకీరణసంకాశమగు
- * క. ఉత్తమతమమయి కాంతుల, సత్తతి సభ నెల్లఁ గ్రమ్ము * నట్టి యననుమా
ముతైపుహారము నిచ్చెయ, రుత్తయన కిచ్చునను నిఁయాధనునీష. 23౪ 5559
- చ. జనకజ భర్తయాజ్ఞకయి * నావంతమునం ద్వరఁ బూని యంత నా
తనిసనుమజ్ఞనొంది ప్రమఁనంబున దివ్యములొచు నెవ్వనం
బునకు మునంబు నెంతయును * బొందుగఁ గూర్చెడు రెండువస్త్రముల్
ఘనమణినిర్మితాభరణకాండముఁ బావని కిచ్చె వేడుక. 2౪౪ 5560
- చ. తనకుఁ బ్రియుండు నిర్భరమునంబున నిచ్చినహార మట్టె యా
జనకజ కంఠనుండు రుచిశాలము మించఁగ నుండఁ దీసి య
వ్వసచరవారముం గనుచు * భర్తృసభీష్ట మెఱుంగఁ గోరి యా
తనిఁ బలుమాటలు చూచె; రఘుఁతల్లజఁ డింగితవేత్త గావున. 2౫౪ 5561
- క. ధరణికుమారికభావము, బరిపరిఁ ఒరికించి యిట్లు * పలికె నుదతీ!
నిరుపమబలవిక్రమములు, స్థిరమతిముఖశుభగుణములు * చెందు నెవనికో.
- తే ఎవఁడు నీకాత్మసంతృప్తి * నిచ్చినాఁడో, యెట్టివానికి నీహార * మాదరమున
నొసఁగుమా; యనిపల్కి నాఁయుత్పలాక్షి, హరిముచదానినిచ్చెనాఁయనిలజనకు.
- క. సితజలదయుక్తమా పర్వత మట్టులు చంద్రకీరణవారమువలెనే
సితరుచులమిగులు హారము, చుతిమంతుఁడుహనుమతాల్పిమఱియు వెలింగె.
- సీ. అంతఁ బరంతపుఁడగు రామచంద్రుండు మైరిన, దివ్విన, నీల * బృందనాయ
కులకు వారిలు మదిఁ * గోరినయట్టులు గుణవిశేషములను * గూడియున్న
వస్తువుల నొసంగె; * వనచరవృద్ధులు మఱియు వానరపతుల్ * మహితరీతిఁ
దగినట్లు భూషణతతుల వస్త్రంబుల సలరింపఁబడి; రంత * సశ్రమమున
- అ. నెట్టికార్యమైన * నేవున నొనరించు, రాముఁ డసురసంఘరాజునకును

* సీతామృత ప్రదాన రాహు. అనిమా హనుమతే దాతవ్యవిత్త్యాశయేన దశా. అనివ్యాఖ్య.

వనచరేంద్రనకును ♦ హనుమకు జాంబవంతునకు నితరులైన ♦ వనచరులకు.

క. పరువులకుం దగినట్టులు, వరరత్నము లాదియైన ♦ వస్తువితతు లే
వరునన్ గోరిన నటు లా,దరమున నొనఁగంగ వారు ♦ తమిచెలఁగంగన్. ౮౨

క. తమతమ నెలపులకుం జని; రమలాత్ములు వనచరేంద్రు ♦ లందఱు మహనీ
యమతియగు రామునభిషేకమహమ్మును జూచి మ్రొక్కి ♦ కడువినయమునన్.

క. అనుమతులై కిష్కింధకుఁ, జని; రాకపితల్లజుఁడగు ♦ సవాశ్వసుతుం
డును రామునియభిషేకంబును గని బహుమతుల నొంది ♦ పోయెం బురికిన్.

సీ. [సర్వకామంబు లొసంగి శ్రీరాముండు పూజింప] *రాక్షసపుంగవుఁడగు
నావిభీషణుండు తదాజ్ఞను గైకొని కుంభనంబును దాను ♦ గొనుచు లంక
కరిగె; రాముండిట్టులఘలవై నులఁజంపిగురుయశంబును బొంది ♦ పరముఁడగుచు
దుష్టుల శిక్షించి ♦ శిష్టుల నలరించి రాజ్యంబు నెల్లను ♦ బ్రమదమలరఁ

తే. జక్కఁ బాలించె; ధర్మనశ్శులుఁడురాముఁడఘలధర్మనిదుంశయి ♦ యనుజుఁడైన
యానుమిత్రాత్మజునిగాంచి ♦ మనియె; నీవు, ధర్మవిదూఁడువును న్నాది ♦ ధరణిపతులు.

క. మునుపటివారలు దోర్బలమున నేలుచునుండినట్టి ♦ భూమిని దీనిన్
ననుఁ గూడి యేలు మీవును, మనజనకపితామహాది ♦ మాన్యులు పూర్వుల్.

క. ధరణీశులు ధరియించిన, ధరణీభారంబు దీనిఁ ♦ దమి నీవును ను
స్థిరయావరాజ్యమును గొని, పరిపాలింపంగఁ దగును ♦ భవ్యమనీషన్. ౮౩

క. నేనెట్లా నీవు నట్లే, పూనం దగు ననియె; భూపపుంగవుఁ డిటు త
న్నునిన ముదమున నీవికఁ, బూనఁ దగున్ యావరాజ్యముననిమ్మదూక్షిన్.

* లభ్యా కులఁడన రాజు లంకాం ప్రాయా ద్విభీషణః-అనియూ. ఇచట కులధనమనుపదము
వకు శ్రీరంగవిమానమని గోవిందరాజులు సంప్రదాయమును జెప్పిరి. కుంభనమనఁగా లంకారా
జ్యమే యర్థమనియు, సుత్తరకాండమున రామావతారసూక్తికాలమున రామమూర్తి విభీషణునకు
శ్రీరంగవిమాన మిచ్చినట్లు చెప్పఁబడియున్నదనియుఁ బద్మపురాణమున నిట్లే చెప్పఁబడియున్న
దనియు మహేశ్వరతీర్థులు వ్రాసిరి. ఈభేదమును సరిచేయుట శక్యమగు పనికాదు. బుద్ధిమంతు
లాలోచించుకొని యెవరికి సరిపడినది వారు గ్రహించుటయే యుక్తము. గోవిందరాజులే తనవ్యా
ఖ్యలో “విభీషణ కులక్రమాగతం లంకారాజ్య మిత కేచిత్” అని వ్రాసియున్నారు. ఇందుఁ
గొన్నిప్రత్యక్షాంశము లున్నవినియుఁ గాఁబట్టి యవి తోసివైచి పద్మపురాణమునకు యుగాం
తరన్యవర్ధముని యర్థముచెప్పిన గోవిందరాజులతిము నిలుచునని మఱికోందఱు. సత్యమునకు తీర్పుల
వారియధిమే సరియైనదని తోఁపకపోదు. ఈచిక్కులు నాకేల యని యాపదమే పద్యముననుచిరి.
బుద్ధిమంతులు ఎవరికెట్లు సరిగనున్న నాయర్థమును గ్రహింపవచ్చును. ఈరెండింటిలనను శ్రీరా
మునిరామత్వమునకు విభీషణునిభిక్షత్వమునకు హానిలేదు. కుమ్మరుద్వలతో లాభములేదని గ్రహిం
చురుగాక.

- ¹ తే. అనతిచ్చిననుక బ్రయః మార నంత, యనునయించిన లక్షణంఁడల్లె యనక యుండెనంతమహాత్ముఁడఁ యుర్వివిభుఁడు, భరతుఁ ధిషిక్తుఁడే సేనాపదమునందు.
- ఆ. అంతః బాండరీకఁనుశ్వమేధము వాజ, పేయ మితరములగుఁ పృథుమఖములు ధరణీనాథమాళిఁ తాఁ బలుమాఱులు, చేసె మానులలరఁభాసురముగ. ౮౯
- క. ధరణీశుఁడు పదివేలగు, శరత్తు లారాజ్యమేలిఁ చక్కనియశ్వోత్తరముల గురుదక్షిణలను, బరమములగు నశ్వమేధఁభవ్యక్రశువుల్. [భుఁడు తే.² శతమునొసరించెనిట్టులాఁజాను బాహు, వులును బలుమూఁపులునుగలఁభూమివి లక్షణానుచరుండయిఁ లలితరీతి, విక్రమంబునఁ బాలిం దెఁ బృథ్వీ నెల్ల. ౯౧
- సీ. ధర్మాత్ముఁడగు రఘుఁతల్లజఁ డత్యుత్తమునుగు రాజ్యముఁబొందిఁ మమతమిత్ర బాంధవులను జ్ఞాతిఁపలంబునుం గూడి బహువిధాధ్వరములఁ రుసఁ జేసె; రాముండు చక్కఁగాఁరాజ్యంబుఁ బాలింపవై ధవ్యదుఃఖముఁభూమినులకుఁత్ర; గలుగదయ్యెను, వ్యాశఁములభయంబును, రోగభయమునుబొందరాఁప్రజలొకిం
- తే. యపుడులోకంబునకాదొంగలనఁగఁగలుగ, రై రెడట్టి యనర్థమేయైన నెవనిఁ దాఁకకుండెను, సుంతయుఁదారువృద్ధు, లుండి మర్రికులు మృతినఁనొందఁగనరు.
- చ. ³ కనుక నె ప్రేతకార్యములఁ గానరు చేయఁగ; సర్వముక ముదంబును గనుచుండు, మానవులుఁ భూస్థలి ధర్మరతికా జెలంగి యొక్కనిపయి వైరముం గనఁగఁ గారణ మొక్కనికుండ రాముమోమును గని దాన వాఁడు రఘుఁభూషణమోమని మాని దాని నె
- మృనములఁ బ్రీతిఁ గాంతురు సమ వైవిధంబులఁ దృపులై యిలక. ౯౫ 5578
- చ. జనపతి రాజ్య మేలుతఱిఁ సర్వజుల్ పదినూర్ల వర్షముల్ మనుగడఁ గాంచి రోగ మనుఁమాటయె లేక ⁴ సహస్రపుత్రులకా గని గతశోకులై సుఖముఁ గాంచిరి; రాముండు రాజ్యమేలఁగా జనులు నిరంతరంబు తనుఁస్వాంతములం గడుఁ బ్రీతిమీఱఁగ. ౯౬౫
- క. రాముండు రాముండు శ్రీరఘు, రాముండని రామచంద్రుఁరమ్యకథలనే వేమాఱు చెప్పుచుండఁ, గా మహి శ్రీ రామమయముఁగాఁ దగియుండె. ౯౭
- చ. తరువులు స్కంధముల్ విపులఁతకా నగ నెప్పుడు పూయుచుకా ఫలోత్తరముల నొప్పుచుండె; జలఁదంబులు కాలము తప్పకుండఁగా ధరణిని వృష్టిదాసమునఁ దద్దయుఁ దన్నుచునుండె; వాయువుల్

1 సూర్వాత్మ నా పర్యనునీయమానో యదా న సౌమిత్రి రుదైతి యోగవ్-అనియూ. ఇట లక్షణుండు రామువాక్యము నంగీకరింపకుండుట సూక్ష్మత్వమునఁ గాదనియు, అన్నను నేవించుట తప్పఁ దక్కిన యధికారములు తనకునులదనియు నిరంతరై కాంతిసేవయే యతినిభావమనియు గ్రహింపఁదగు. 2 ఆజానులంబబాహు స్వ మహాస్కంధః ప్రతాపవాఁ-అనియూ 3 రామ మేవానుపశ్యం తో నాభ్యహింసకా పరస్పరవ్-అనియూ అన్యోన్యనిర్మూలనవైరె సత్పత్తి రామమఖం ఘనం భవి వ్యతిరీతుత్వా పరస్పరం నాభ్యహింసకా-అనివ్యాఖ్య. 4 ఇవట సహస్రశబ్దము బహుత్వంబు మని గ్రహించుట యుక్తము.

- నిరతసుఖాస్పదంబుగను ♦ నిచ్చలు వీచుచునుండె; బ్రాహ్మణుల్. ౯౮౫ 5581
- చ. ధరణిప, వైశ్య, శూద్రులు, స్వధర్మము దప్పుక లోభయుక్తి నే
వసునను బొందకే మదిని ♦ వారినితృప్తిని గాంచు చుండి; రా
దరమున రాముఁ డేలుతటి ♦ ధర్మరతుల్ వరధర్మనిష్ఠులున్
నిరతము సత్యవాదులు సఁనిందితచుంగళలక్షణాఘ్యులున్
బరహితులున్ సుశాంతు లతిభవ్యమనీషులునై సరుల్ కడున్. ౯౯౫ 5582
- తే. వెలసి యుండిరి; సోదరులెలమిఁగొలువఁబడునొకండుసహస్రసంఘత్సరములు
శ్రీయుతుండయి రాముండు♦చేసె ధరణి, పాలనంబును ధర్మతత్సరమతియి.
సీ. ఆదికావ్యంబు ధశవ్యము యశస్కరమును రాజులకున్ జయఃప్రదమునాయు
రారోగ్యదంబు వేదార్థసంయుతిమును నగు దీని రామాయణాఖ్యకృతిని
వాల్మీకి రచించె ♦ భవ్యంబుగా మును; దీనినిఁ జదువునో ♦ వీనులలర
నెవ్వండు వినునొ యాహితమతిపాపాళిముక్తుఁడౌ శ్రీరామఃపూర్తిదయన
తే. యతులపట్టాభిషేకంబు ♦ నానరమున, విన్నయెడఁ బుత్రకామునఁకెన్నరాని
సత్కుతులఁగల్గుదురు, విత్తసంచయమున, గోరువారికి ద్రవ్యంబుగూడునిజము.
క. ధరణివిభుండును విచునే, సరివీరుల నొడిచి భూమి ♦ సంతయుఁ బొందున్;
దరుణులు విందురయే రఘు, వరుఁ గౌసల్యయును, కైక ♦ భరతాహ్వయునిన్.
ఆ. లక్ష్మణుని సుమిత్ర ♦ లలిమీఱఁ గన్నట్టు, లాయువెక్కుఁడు గలఁయట్టి సుతులఁ
బడయుదురు ప్రమోదఃపరమసుఖంబులఁగనుచునుండుమిగులఁగాంతివెలయ
క. శ్రమముం బొందకయే కా, ర్యములన్ సాధించురాముఁరమ్యవిజయ మె
ల్ల మహిం బ్రతిపాదించెఁబి, సుమహితరామాయణంబు ♦ శుభమతివినినన్.
క. అమితాయు వొందు; వాల్మీకిమహర్షి పృతంబు మానిశీర్ష్యము వేదా
ర్థముఁ దెలిపెడు సీ తొలికావ్యము నెవ్వండు శ్రద్ధ గలిగిఁచూడృతిమీఱన్.
క. జితకామక్రోధుండయి, యతిశయమోచమున వినిన ♦ యాతం డాప
ద్వితీని దాఁటును జక్కఁగ, యీతి నెవఁడు విదేశమందుఁ ♦ జేరియె యున్నన్.
తే. మరల బంధువులనుగూడు ♦ మహిని నిండె
రాఘవానుగ్రహమ్మున ♦ రమ్యవాఁ ఛ
లన్నియును బొందు; దీని రామాయణమును
జక్కఁగా విన్న సురలుహార్షముఁ గనుదురు. ౧౦౦౫ 5590
- సీ. ఇంతమాత్రమెకాకఁగృహమునవసించి కార్యంబులకును, విఘ్నములఁగూర్చు
దేవతాగణములు ♦ తీవ్రభూతంబులు శాంతంబులగు; రామఁచంద్రుగాధ
విన్నమాత్రమ్మునఁ ♦ బృథ్వీశుఁ డెల్ల భూమండలంబు జయించు, ♦ మఱి విదేశ
గతుఁడు ట్లేమంబుగఁ ♦ గ్రస్తుఁడె న్విఘ్నమును జేరు; నార్తవఁమును గనుయువ
తే. తుల్యాగివిన్న సద్గుణులఁబుత్తులనుగనుదు; రతిపురాతనమీముతిఁహసమాట్రు.
దీనిఁబూజంపఁజదువంగఁమానవులకుఁ, బాపసంఘంబునశిలించఁచఁభద్ర మొద

క. ఆయువు చాలఁ దగున్ రామాయణమును త్కత్రియు లొగి నాదలలుధరన్
రాయఁగఁమొక్కి విసందగుఁ, జా! యవనీనురునివలన ♦ శుంభగృక్తిన్. ౧౧౧౫

క. తనయప్రాప్తియు భాగ్యంబును దప్పక కల్గు శరీక ♦ పూనలదు; దీ
నిని బూర్ణముగా నిత్యంబును వినిగం జదువ రాఘవుఁడు వానిచయిన్.

క. అనిశము శ్రీతుండయి యుండును; రాముఁడె యాది దేవుఁడు సనాతనుఁడున్
ఘనభుజుఁడు ప్రభుఁడు నారాయణుఁడు హరియైన విష్ణునగు నట్లగుటన్.

క. కరుణించిన నఖిలార్థము, లరుగుగ నెచ్చును; మహాధీశుగు కార్యము శ్రీ
వరుచరితము మంగళదముఁ; బరమంబగుక్తి కి నెడువఁడు ధరిత్రిన్. ౧౧౧౮

చ. తనదుకుటుంబవృద్ధి ధనధాన్యవివృద్ధిని గాంచు మోదమున్
మనమున కెచ్చు శ్రీల నసఃసానవిలాసినులన్ వివాహమా
ననుపమమా సుఖంబుగను ♦ నాత్మను గోరిన కోర్కొలొందు మే
దినిగల సర్వకామములఁ ♦ దృష్టిగఁ బొందును రామునత్కృపన్. ౧౧౧౯

తే. ఆయురారోగ్యయశముల ♦ సందఁ జేయు
మఁచిసోదరలాభంబు ♦ మించఁ గూర్పు
బుద్ధి సుఖముల నభివృద్ధిఁ ♦ బొందఁ జేయుఁ
జేజమును గల్గఁజేయు నీ ♦ దివ్యగాథ !. ౧౧౨౦

5597

క. కనుకనె యభ్యుదయంబును, గనఁగోరెడు సాధుజనులు ♦ కడు నియమముతో
డను దీనిన్ విసవలయును; వినుఁడీ! సగులార! పూర్వోన్మత్తం బిదియన్.

తే. భద్ర మిడుఁగాక మీకెప్పు ♦ భక్తితోడ
నమ్మకముగల్గి పారాయణమును జేయుఁ
డీశుఁడగు విష్ణుమహిమంబు ♦ నృద్ధిఁగాంచుఁ
గాక జగమున నసదృశభ్రాంతి మించి. ౧౧౨౧

5599

క. దీనిన్ భక్తిని విన్నను, దీనిమహాధమును సన్మతిని గైకొనినన్
మానసములఁ బ్రవదంబును, బూనుదురు సుపయోగమునరులయెడన్.

క. రామాయణమును వినినన్, నేమంబునఁ బితరులెల్ల ♦ నెమ్మిం గనువా;
రామహితభక్తి నీశ్రీ, రామునిగాథను మహర్షి ధిరమ్యకృతిఁ దమిన్. ౧౧౨౨

తే. ఎవరు వ్రాయుదురో వార ♦ లెల్లఁ గామ
ములను బొందుచుఁ బరలోకమునకు నరిగి
స్వర్గమున సర్వకాలంబు ♦ వాస మొప్పు
జేయుదురు నిశ్చయం బిది ♦ శ్రీహరికృప. ౧౧౨౩

5602

నూటముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

క. మానీతమర్త్యరూపా, మానితకరుణాభిపూతః పుంజావ్లంపా
మానియతసుకృతసురపా, మానీతిప్రహితవినుతః మానిమహీపా.

చ. సరసిజనూతి దేవపతిః సన్ననిసంతతిసాధుసన్నతి
స్ఫురదభిరామ! వేదతతిః పూజితమోక్షదదీచ్యనామ! సుం
దరచుచిధామ! దీనజనః తాపరిపాలనకామ! సత్కృపా
కరగుణదామ! యోగిజనః కన్రుహృదంబుజధామ! నిత్యమా!

మాలిని. నిరుపమగుణహారా ధినిర్జితానేకసూరా
శరధికృతనివాసా ధి సంతతానందహాసా
దురితతిమిరమిత్రా ధి ధూతదైతేయగోత్రా
సురుచిరకమలాక్షా ధి సూరిరక్షైకదీక్షా.

సీ ఇది మహీసురకులః విదితకాశ్యపమానిగోత్రజానస్తంబః సూత్ర, శ్రీత్రి
పురసుందరీవరః కరుణాత్తనంస్కృతాంధ్రకవిత్వవైభవ, ధి ప్రధితకీర్తి
జనమంచివంశాభిః చంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్ర, ధి వినుతిపాత్ర
పండితగురుభక్తః తాండవకృష్ణాపరాభిధేయార్యజః నాభిభజన

తే. నిరతశేషాద్విశర్తప్రణీతమైన
యాంధ్రరామాయణంబున ధి సఖులసుఖము
లోసఁగి విజయంబు సమకూర్పు యుద్ధకాండ
మవని నాచంద్రరవితారః మై చెలంగు.

యుద్ధకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్ర శ్రీమద్రామాయణము

ఉత్తరకాండము - ౧-వ సర్గము.

~*~*~

క. శ్రీరమ్యనుగుణశోభా, పారావారా! మునీంద్రవా రాధ్వితప
తానరవయుగళా! నీతా, శ్రీరమణీకృతవిహార! ♦ శ్రీరఘవీరా!.

~*~*~ మహామునులు రాముని హృదయమట్లు. ~*~*~

క. విను మవ్వలివృత్తాంతం, బును నగ్నసురానాశమును జేసి యశం
బునఁ ¹ప్రాప్తరాజ్యాడగు రా, మునిచెంగకు వచ్చి రెలమి ♦ మునివగులెల్లః .

చ. మనముల రామచంద్రమహిమంబు నెఱింగినవారు గాన నా
తని నుతియింప లక్ష్యమనిఁ ♦ దద్దయు నూక్తుల సంస్తుతింపఁ జ
య్యన నమరేంద్ర దిగ్విసతు ♦ లై న మహాత్ములు కౌశికుండు స
ర్వనుతుండు గాలవుండు మునివనప్యండు గార్హస్థ్యండు రైభ్యనాముండుక. ౧౫

ఆ. వఱలుకీర్తి యాయవక్రీతుఁ డల్లె మే
ధాతిధికి నుతుండు ♦ తత్త్వవిదుండు
కణ్వఁ డతులయశముఁ ♦ గ్రాల వర్ధిలు చున్న
చ్యవనుఁ డనంగఁ బరఁగు ♦ నట్టిమునులు. ౨

3

సీ. దక్షిణదిశినున్న ♦ తపసులు భాసురుల్ నముచిన్వస్త్యాశ్రేయనాము లవలఁ; బ్ర
బ్రముచియున త్రియునుముఖుండు విముఖుండు నయ్యగిస్తునిగూడియరుగుచెం
రట్టులె పశ్చిమముందున్న ²కనపి పృథ్వీ ధౌమ్యులు మునినత్తముండగు
రాధేయుండును శిష్యరాజితో నచ్చిరి; కౌతముండు వసిష్ఠ ♦ కశ్యపాత్రి
మునులు విశామిత్రుండును జమదగ్ని భరద్వాజులను మునిరాజు లేడు

తే. గుగు మహాత్ములు వచ్చి రుత్తరమునందు
సతతవాసంబు చేయుచు ♦ సమధికమగు
మహిమ నొప్పుదురు; సర్వమాను లిట్లు
జ్వలనసమతేజ లఖిలశాస్త్రజ్ఞులగులు. ౩౫

4

క. శ్రుతులను సాంగములుగ సన్నతి నెఱిగినవారు శ్రీతమానసులును నై

1 ప్రాప్తరాజ్యాడగు-అనునది దొలియక్షరమగు “ప్ర” యనునది గాయత్రియం దేకవిం
శత్యక్షర మని తెలియందగు 2 మృకండు కపి ధౌమ్య-అనిమహేశ్వరశిర్షలపాఠము.

ప్రతిహారిమూలముగఁ దను, జతనము దెలువంగఁ దలఁచిఁ శాంతము చెలఁగఁ.

అ. కూరుచుండి; రంతఁ ఁ గోరి యగస్త్యుండు, ద్వారసుండునున్న వానిఁ గాంచి
మునులమైన మేము ఁ చనుడెంచి యుండుట, దాశరథికిఁ దెల్పఁ ఁ నగుదు వీవు.

చ. అన విని ద్వారపాలకుఁ డహార్యతపోధనుఁ డౌనగస్త్యున
న్మునివచనంబు రీతిఁ ద్వరఁ ఁ బూని నుహానుతియైన రామునిం
గనఁ జని యింగితజ్ఞఁడయి ఁ కన్రునయజ్ఞఁడు దత్తుఁడుఁ జిరం
తనగురుశీలయుక్తుఁడును ఁ ధైర్యయుతుండును నాట నేర్పునఁ. ౯౫ 7

ఉ. పున్నమనాఁటిచంద్రుఁ డనఁ ఁ బొల్పు ముఖద్యుతి నొప్పు రాము సం
వన్నునిఁ గాంచి మీఁకడకు ఁ భవ్యమతుల్ మును లెల్ల రాఁగ న
భ్యున్నతుఁడౌ నగస్త్యముని ఁ యద్యును మొప్పఁగ వచ్చియున్నవాఁ
డన్న వచస్సు శ్రోత్రములఁయందుఁ బడఁ రఘురాముఁ డాద్యుతిఁ. ౧౦౫

తే. బాలనూర్యనమప్రభుల్ ఁ పరమమాను
లరుగుడెంచుట కానంద ఁ మతిశయిల్లి
ద్వారపాలకుఁ గని యిట్లు ఁ పలికె; మునులఁ
బనుపు మిచటికి మర్యాద ఁ గనఁబఱచుచు. ౧౧౫ 9

చ. అన విని ద్వారపాలుఁ డపు ఁ డాద్యుతి వారల లోని కేగుఁడి
మునివరులార! యన్న మునిఁముఖ్యులు లోనికి నేగి; రంత నా
జనపతి వారిరాకఁ గని ఁ సత్వరమే యెదురేగి దోసి లా
గ్ని నిలిచి పాద్యుచుర్భ్యము నొఁగిఁ నమిమీఱఁగ నిచ్చి యంతటఁ. ౧౨ 10

ఉ. ధేనువు నిచ్చి సాదరమఁతిం బ్రణమిల్లి పరానసంబులఁ
దా నపు డేర్పడం దెలిపె; ఁ దన్మునివరులఁ నస్థించిత్రితం
బై నెఱి విస్తృతిం జెల్లఁగి ఁ యర్హముగాఁ దగి నదర్శ లోపలఁ
జైన మహాజనంబు గడు ఁ నందముగాఁ దగునాననావళిఁ. ౧౩ 11

క. కనుఁగొని యథార్హ విధిచే, ననుపమసంప్రీతి రాము ఁ నాద్యుతిఁ గనుచుఁ
మును లెల్లఁ గూరుచుండిరి; మనువంశవిభూషణుండు ఁ మానుల నెల్లఁ. ౧౪

చ. వరుసఁగ వారివౌ కుశలఁవార్తలఁ జక్కఁగఁ బ్రశ్నచేసి యా
దరమున శిష్యసంఘములఁ ఁ దత్ప్రచారకులఁ మహాదర
స్ఫురణము మీఱి తేనుమును ఁ సుస్థితవాక్కులఁ బ్రశ్నచేయ భూ
సురమును లెల్ల వేదములఁ ఁ జొక్కవుఁ బొండితిఁ గల్గి యుండుటఁ. ౧౬౫

తే. రాము నీఁటించి నూనృతఁరమ్యవాక్కు
లొప్పఁ బల్కిరి; దీర్ఘ బాఁహూ! రఘూద్య

హా! మహాత్మక! కుశలంబె ♦ యలరె మాకు

మాయదృష్టవశంబున ♦ నీయయోధ్య. ౧౭

14

చ. అరుల నడంచి ట్టేనుమున ♦ సంకటఁ జ్రోచుచు నున్ననిన్ను ని

త్తురుణమునందుఁ గంటిమి; నిఁతాంతపురాకృతభాగ్యశ్రేణి నా

సురరిపు ¹లోక రావణుని ♦ శూరుని రావణుఁ జంపి తీవు; నీ

కరయఁగఁ బుత్రపౌత్రయుతుఁడై తగు నాజగ దేకవీరునిఁ. ౧౮

15

చ. అనిఁ బొలియించుటన్న నొక ♦ యబ్బురమే యని తోచుఁ; జాపముం

గొని త్రిజగంబులం గలఁపఁ ♦ గోరుదువేని జయింపనోవు; దీ

వసుపమశక్తి నీవిషయమందొక సంతయ మింత లేదునూ;

దనుజులఁ జంపి జానకిని ♦ ధర్మనుసేషు సుమిత్రసందనుఁ. ౧౯

16

ఆ. నీకు హితమె కోరు ♦ నిర్మలాత్ముని లక్ష్మణుని విసీతుఁ గూడి ♦ యనుపమాన

విజయలక్ష్మిఁ గూడి ♦ విలసిల్లు నినుఁ గంటి, మిచటమాయదృష్టమెన్నదరమె.

క. జననులకు సోదరులకుఁ, మనములు వికసిల్లి వంశమండనుఁడవు గాఁ

దనరారు నిన్నుఁ గనుటే, యనుపమమోదంబు మాకు ♦ ననవరతంబుఁ. ౨౦

సీ. దుర్ధర్మజ్ఞా ప్రహఃస్తుంకుసు వికటుండు నలమహోదరవిహఃపాక్షు లాయ

కంపనుఁ డనఁబడుఃక్రవ్యాదు లనిమొనఁ దెగిరి నీదై న యశృష్టమహిమ;

దేహప్రమాణంబు ♦ దేనికన్నను జగంబున నెక్కువే లేవొ ♦ యనుపమాన

భీకరమగునట్లు ♦ వెలయునట్టి శరీరమలరు నాకుంధకఃప్లాహ్వయుండు

తే. తెగియె నీచేత నిద్రి యశృష్టమె యగుఁ;

ద్రిశిరుఁ డతికాయఁ డట్టులే ♦ తెగిరి, మఱి స

రాంతకుం డనువాఁడు దేవాంతకుండు

బలపరాక్రము లనిఁ దెగిఁపడిరి గాదె ౨౩

19

క. ఘనబలులు భీరునర్హును, లనుపమశౌర్యమున నొప్పునట్టి నికుంభం

డును గుంభుండు కుంభశ్రవ,నునితనయులు తెగిరి కాదె ♦ ట్టిణీశ! యనిఁ.

క. సమరంబున నీదునదృష్టమున ²గాలాంతకయనుసంకాశులుగా

క్షుమఁ దగు యుద్ధోన్మత్తుండు మత్తుండును యజ్ఞకోపుండును నీచేతఁ. ౨౪

తే. మఱియు ధూమాత్ముండును లసన్మహితసాయ

కాగ్నిఁ బడఁజేయఁ బడిరి గా; ♦ యసురవీరు

లైన వీరెల్ల శస్త్రాస్త్రహస్తులగును.

గదనమును ఘోరముగఁ జేయఁగాఁ జెలంగి. ౨౬

22

క. విత్పవతితుల్యంబకసంతతిచేఁ జంపంగఁ బడుట ♦ తగినయదృష్టం

బె తలంపఁగ శ్రీరామా; ♦ దితిజేంద్రునితోడ నీకుఁ ♦ దీప్రతరముగఁ. ౨౬ ౨౩

- తే. ద్వంద్వయుద్ధంబు చెల్లంగ ♦ దానవారు
లకు నవధ్యుడుగాఁగ బలంబుచేత
నలరు రావణుఁ జంపి జయంబు గంటి
వది యదృష్టంబు గాదె! మహాత్మ! రాను!. ౨౭౪ 24
- చ. (విను దళకంఠుఁ డీల్లుటన ♦ విన్నయ మంతగఁ గాక యుండు నా
తనితనయుండు చచ్చుటయె ♦ తద్దయు విన్నయదాయకంబు మా
మనముల నెన్నఁ గాలమె సమిప్తవిధంబుల ధిక్కరించె నా
తని ననిఁ దోచుచున్నయది ♦ దారుణరూపుఁడు వాఁడు రాఘవా!.) 25
- తే. అని బరాభవ మింతయు ♦ నాదళాస్య, నకు ర్గణంబునఁ గల్గె నఁనంగ విని న
దెప్పుడును లేడు కాలంబుతప్పెనతని, కందులకెద్వంద్వయుద్ధమట్లమరెరాను!.
- సీ. రావణియును సమఁగంబునఁ జూరెను; జచ్చి రిద్దఱు నదృష్టమున నట్లు
కాలంబు పరుగిడుకరణిఁ బైఁబడనచ్చు నాయుండ్రజిత్తుసాఁయకముఖమునఁ
బడక లక్ష్మణుఁ డుండె ♦ భగవదాశయమట్లు విజయంబునీమ్రొలవెలసెరాను;
యంద్రజిద్వధము మే ♦ మెల్లర మాలించి సంతసిందితిమి నిశ్చయము నర్ప
- తే. భూతములకు నవధ్యుడై ♦ పాలించి భూరి
మాయ ధరియించి యున్న యమ ర్త్యనాథ
జిత్తు నాతనిఁ జంపుటచేత విన్న
యంబు మిక్కిలి గల్గె మాఁయండఁజకును. 3౧ 27
- క. ఈకర్బురశూరపరుల్, గాక యిఁకం గానుగూఁపకలితులు పెక్కుం
డ్రో కాకుఱ్ఱాని! నీదగు, ప్రాకటభాగ్యమునఁ దెగిరి ♦ ప్రథనమునందుఁ. 3౨
- క. వీరా! పుణ్యము సౌమ్యము, నై గుణిలు నభయదాన ♦ మమరావళికిఁ
శ్రీరంజిల భాగ్యంబున, ధారణి వృత్తులుదు వీవు ♦ దస్యహరుడవై. 33 29
- ఆ. జయము నీకుఁ గల్గె ♦ సంతోష మయ్యె మా, కనుచుఁబల్కుభావిఁతాత్ములై న
మునులవాక్యములను ♦ విని నువిన్దయమునఁ, జేతు లొగ్గి పలికె ♦ శ్రీరఘుపతి.
- చ. పరమపవిత్రులార! గురుఁపారుమ మొప్పెడు కుంభకర్ణ భీ
కరతనుడైన రావణునిఁ ♦ గాదని రావణి నెన్న నేల? యు
ర్వరఁ గడు వీర్య మొప్పు భటపాలకుడైన ప్రహస్తు నమ్మహా
దరుని విరూపనేత్రుడను ♦ దానవవీరుని మత్తనామునిఁ. 3౪ 31
- తే. మఱియు నున్నత్తుడను దైత్యమండను దుర
మందు నొప్పు దేవాంతకు ♦ నట్టె యాన
రాంతకుని గురువీర్యులై ♦ యలరువీరి
వగలి రావణి నుతియించి ♦ పలుక నేల?. 3౭ 32

సీ. అతికాయఁ ద్రిశిరసు ♦ నాథూన్రులోచను వీర్యాధికుల వీరి ♦ విడిచి రావ
ణిని నుతింపఁగ నేల? ♦ మునులార! యాతనిగ గు ప్రభాసం బెట్టి ♦ దతనిబలము
విక్రమ మెట్టిది? ♦ విషయ మెద్దానిని గొని రావణునికంటె ♦ గొడుగుఁ బెద్ద
యని పల్కుచున్నార; ♦ లది నేను వినఁదగునట్టిదె యైనచో ♦ *నాజ్ఞ గాఁగ

తే. మదిని దలఁపక విజ్ఞప్తి ♦ మాడ్కిఁ దలఁచి

యది రహస్యముగాకున్న ♦ ననువదింపుఁ

డేను వినఁగోరినాఁడ, దే! వేండ్రు నెట్లు

లాతఁడు జయించె వరముల ♦ నందె నెట్లు. ౮౦౫

88

క. జనకుని మించిన బలమును, దనయుం డేలాగుపొందె ♦ దశకంఠుం డా
తనికంటె నల్పబలుఁడౌ, నని చెప్పఁగ హేళు వెట్టి ♦ యారని చెప్పుడీ ౮౦౬

చ. జనకుని మించి పుత్రుఁ డెటు ♦ సంగరమందు జయించె నిండ్రు. నా
దనుజుఁడు సద్యరంబులను ♦ దా నెటు లెవ్వో నుండి పొందె నో
మునివర! యంచు మానిగణఁముఖుని నగస్తుని జూచి ¹ప్రశ్న చే
సిననను నాదృతిం గనుమఁ ♦ జెప్పుము సర్వము వానివృత్తమున్. ౮౦౭

89

ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

— ఇతి అగస్త్యుఁడు రామునకుఁ బులస్త్యునింశమును విస్తరించి చెప్పుట. —

చ. అనిన మహాత్ముడై తనగు ♦ నట్టి రఘూత్తమువాక్య మాదృతిన్
విని గురు తేజఁడైన మునివృద్ధుఁడు కుంభిభవుం డగస్త్యుఁ డి
ట్లనియె; రఘూద్యహా! వినుము ♦ ²యాతునగుండగు రావణుండు భూ
వినుతబలాధికుండయిన ♦ వృత్తము నాతని భూరితేజమున్. ౮౦౮

90

చ. అగుల వధించినట్టి విధ ♦ మాతఁ డచధ్యుఁడు శత్రురాజి కె
క్కరఁగిగ నయ్యెనో వివృతిఁగా వచియించెద; వానియన్వయ
స్ఫురణము జన్మరీతియును ♦ బూన్కివరంబుల నెట్లు గాంచెనో
వరముల నెవ్వ రిచ్చిరొ విభాసుర తేజ! వచింతుఁ జక్కఁగన్. 3

91

చ. మునుపు కృతాఖ్యమైన యుగఁముఖ్యమునన్ రఘురామ! బ్రహ్మకుం
దనయుఁడు తాఁ బ్రజాపతి పితామహతుల్యుఁడు బ్రహ్మమానియై
తనరుఁ బులస్త్యనామకుఁడు; ♦ ధర్మసుశీలతలందుఁ దద్గుణా
భిని నుతియింపఁగాఁ దరమె ♦ లీలయె నూ! తప మట్టిమానిక్య. ౪౫

92

* న ఖ లాష్టకపయామి ఐః-అనిమా. 1 తిత్పిచ్చిత శ్వాస్య మనీంద్ర హస్య-అనిమా.

2 యాతునగుండు=రాక్షస శ్రేష్ఠుఁడు. యాతురత్వనీ-అని అనురము.

- ఉ. ఆతనివైభవంబు గలయ్య వినుతించుటదెట్లు లన్న వి
భ్యాతపితానుహాత్మజని ♦ యం చని చెప్పుట చాలుఁ గాని యిం
తే తగు వైభవం బంగ ♦ నెట్లగు; నాతఁడు బ్రహ్మపుత్రత్వ
శ్రీతిదుఁడై సురావళికి ♦ విశ్వహీతుండునునై మహాత్ముఁడై. ౩ 89
- చ. సురుచిరసద్గుణాధ్యుడయి ♦ త్కోటిని నద్గిరియంచు విస్తృతిం
బరఁగెడు మేరుభూమిధరి ♦ పార్శ్వమునన్ దపమాచరించుని
ర్భరకుతుకంబునన్ జనియె; ♦ బావనమాతృణబిందునాశ్రమం
బరుదుగ నొప్పు నందుఁ దనయ్యాత్మ మునంబును బొంద నాతఁడున్. 2 40
- సీ. ధర్మాత్ముడగుచు స్వాధ్యాయనియతి నింద్రియంబులుతగఁ దపంబచటఁజేయు
చుండంగ నయ్యాశ్రమోర్వికిఁ జని సురకన్యలు వన్నగఁకన్య లలరి
రాజర్షికన్య కాఁరాజము నచ్చరల్ విఘ్న మొనర్చిరి ♦ విపులనియతి;
కెట్లన నాకన్య ♦ లెల్లఁ గ్రీడింపఁగ నాప్ర దేశముఁ జేర ♦ నరిగి రద్ది
తే. తలఁప నర్పిస్తునుఖముల ♦ వెలసి రన్య, కాననంబయి తనరును ♦ గాన నిత్య
మందు విహరించువేడుకఁపరుగుచుండి; రాప్ర దేశమురనుఁజీయఁమైవెలయుట.
- క. మునిపతిపులస్త్యుఁ డచ్చట, ననుపచునియమంబుఁ బూని ♦ యాపరమేశ్వర
చునమున నిడి తప మొనరుపఁ, గని వారలు కొంతమంది ♦ కలనాదములన్.
- క. పాడుచు నాడుచు వీణెలఁ, బోడిమి మీటుచుఁ దపంబుఁ ♦ బూనినమునికొక
గూడని విఘ్నము నవివ్రి,బోఁడు లనిందితలు చేయఁ♦బూనిరి మిగులన్. ౧౧౫
- క. తననియమంబును జెఱుపఁగను బూనినవా రటంచుఁ ♦ గడుఁ గ్రుద్ధుండై
ఘన తేజఁ డామహాముని, యనియె; న దేశన్య మామఁకాంతికమునకున్. ౧౨
- క. నను గాంచ వచ్చునో యావనజేక్షణ తాల్చు గర్భభారంబును; నా
విని యామహాత్మ్యవాన్యంబును నాకన్యకలు బ్రహ్మమునిశాపమునన్. ౧౩
- క. కలుగుచు దప్పక గర్భము, పలు కిది సత్యం బటంచు ♦ భయపడి యాను
ష్ఠలముం జేరుట మానిరి; పలు కది తృణబిందురాజఁపతిమునిసుతయున్.
- క. వినదయ్యె; గాన నిర్భయమున నయ్యాశ్రమపదంబు ♦ ముదిత ప్రవేశిం
చి నిరతి విహరించుచు నటఁ, దనచేడియ లొకతుకయును ♦ దన కగపడమిన్.
- తే. ఒంటినుండియె విహరించుచుండె; నట్టి
కాలమున గురుతేజుఁడై ♦ క్రాలు నాపి
తామహాత్మజుఁ డావులఁ న్నయనురమాని
వరుఁడు సత్తపనునఁ దానె ♦ భావితుఁడయి. ౧౧౬ 48
- క. ఒనరిచె స్వాధ్యాయంబును; వనజేక్షణ యంత వేదఁవరనివ్వనమున్
వినుచుఁ దపోనిధి నమ్మునిఁ,గని యప్పుడె పాండు దేహఁకలితయు నగుచున్.
- ఆ. వ్యక్తగర్భభార ♦ నుబురుచు నుండంగ, నిద్రి యేనుటంచు ♦ నింత తగదు

గర్భదోష మెఱిగి ♦ కలవలచా టొంది, దానివిధ మెఱుంగె ♦ దలచి తరలి.

క. తనతండ్రి యాశ్రమమునకుఁ, జని నిలిచెఁ; సిగ్గుతోడ ♦ [జాన యవనతా
నన యాచు నుండ] నావిధిఁ, గనఁబడు తనతనయ నచట ♦ గని తండ్రియనెఁ.

క. [నిను నెవ్వఁడు శపియించెను?, గను లెఱుంగక విప్రియంబుఁ గావించితి వె
వ్వని కెవనిచెంత కేటికిఁ, జనితి వచట నేమి ఫలము ♦ జరగెఁ గుమారీ!] 52

క. తరుణుల కవివాహితలకుఁ, గర మర్హ ముగానిది గద ♦ గర్భం బిది యె
వ్వగునం దాల్చితి వమ్మా, సరిగా నెఱింగింపు; మనినఁ ♦ జానయు వగతోఁ. 53

క. జనకుఁ దపోధనునిం గ, న్నొని దైన్యము దోఁపఁ బలికె ♦ గొంకు మనమునఁ
గన కంజలిబంధంబున; జనకా! కారణ మెఱుంగె ♦ జాల నిజముగఁ. ౨౧

క. తను విది యేవిధి గర్భంబును దాల్చెనొ; తొలుత నేను ♦ మునివర్ణుడనం
గను జాలి భావితాత్ముం, డనఘుఁడు నగు నప్పలన్యుఁ నాశ్రమవరముఁ. ౨౨

క. కన నేగితి నట న్వనభి, జనమును వెదుకంగ; నచట ♦ నఖ యొక్క లెయుం
గనఁబడకపోయె నిధిధిఁ, గనఁబడియెను గర్భ మేమి ♦ కతమో యెఱుంగఁ.

క. రూపవిపర్యాసం బిది, యీవగిదిగఁ గానఁబడఁగ ♦ నెంతయు భీతిఁ
నీపరివరమును జేరఁగ, నీవగిదిక వచ్చితి నని ♦ యింతి పలికెనఁ. ౨3 57

చ. ధరణిపమానిన త్తముఁ డు ♦ దా త్తపః ప్రతిభావిశేషనుం
దరతనుఁ డంత నెమ్మదిని ♦ ధ్యానయుతంబగున ట్లొనర్చి మా
నిరమణకృత్య మెల్లఁ దనఁ నిర్భగశక్తి నెఱింగి; మానిభూ
వరమణి భావితాత్ముఁడు విభానుర తేజుఁడు తద్వనంబునఁ. ౨౪ 58

క. మును పొసఁగినట్టి శాపంబును జక్క నెఱింగి తనదుఁపుత్రికనుం దో
డ్చొనిపోయి పులన్యునితో, ననియె; మహాత్మా! మహాగుఁతాన్విత యిదినుా!.

ఆ. నాకు నాత్మజాత ♦ నారీశివోమణి, తాళి కోరి నచ్చెఁ ♦ దమిని గాన
భిక్ష దీనిఁ గొనుము ♦ వేవేగ సత్తపో, నిరుతి నింద్రియములు ♦ నెఱి కృశింప

క. అనవరతనియమముల నొ, వ్వు నీకు శుశ్రూషణంబుఁ ♦ బూని యెప్పుడు చే
యును నిస్సంశయ మని యిటు, తన మ్రోల వచించు రాజశతపసిపలుకులఁ.

క. అనుపమధర్మ హితంబుల, విని యాకన్యను గ్రహింప ♦ వేడుకపడి యి
ట్లనియెను; గాని మ్మట్టులె, మునివర్య! యనంగ మోదఁమున నాతండుఁ. ౨౫

క. తనపుత్రి యథావిధిగా, మునిపతికిఁ బుణ్యమునకును ♦ బొంగి యొనఁగి య
ల్లనఁ జనియె స్వాశ్రమంబున; కనుపననుగుణముల నామె ♦ నాత్మేశ్వరునిఁ.

క. నిరతము రంజిలఁ జేయుచుఁ, బరితోషమునఁ వసిగచెఁ ♦ బలిచెంత; ననం
తర మాపుల వ్యమునిపతి, తరుణీనుణిశీలవృత్తతకు ముద నుండెఁ. 3౦ 61

క. ఈరీతి హర్ష మొందుచుఁ, జారుమహాతేజుడైన ♦ సంయమి ప్రీతుం
డైనరమణిఁ గాంచి పలికెఁ; నారీమణి! నీదునద్దంఁత్రీ కాత్మక. 3౧ 65

క. పరిశుష్టఁడనైతిని ని, త్రుణంబున నన్నుఁ బోలు ♦ తనయు నొనఁగెదఁ; దరుణీ! యావుశ్రుండు మన, యిరువురవంశములక్రీడి ♦ నంతయుఁ బెంచుఁ.

తే. నంశక ర్తయునగుఁ జమ్ము ♦ వరతనూజఁ
డతఁడు పౌలస్త్యనామకుండా; *నదెందు

చేత వేదంబు నేఁ దగఁ ♦ జెప్ప వినియె

నందున నతండు విశ్రవం ♦ డనఁగఁ బరఁగు. 3౨౪

67

క. సుంతయు సందియ ముండదు, కాంతా! యన నామె మదినిగఁడు హర్షంబుఁ గాంతునిపైఁ బెనుభక్తియు, నింతయనఁ రాక తవర ♦ నేగ గృహంబుఁ.

ఆ. అదిరకాలమునకు ♦ నంత నాతన్వీయుఁ

గనియె విశ్రవసునిఁ ♦ దనయు; నతఁడు

మూఁడులోకములను ♦ గూఁ విశ్రుతిక్రీడి

ధర్మములు చెలంగ ♦ నిర్మలమతి. 3౨౫

69

చ. శ్రుతులను నేర్చి జంతుశతః ♦ జూచినఁ బ్రీతి చెలంగు చుండ నం

తతనమదర్శియై నియమతత్పరుడై కడుశీలవంతుడై

పితృనమ్ముడై తపంబునను ♦ బెంపు వహించుచు విశ్రవండు మా

నితనిని బూజ్యుడై యలరె ♦ నిర్మలమా యశ మావరింపఁగఁ. 3౨౬

70

రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

—*— విశ్రవసునకుఁ గుజేరుడు జన్మించుట. —*

క. తరువాతఁ బులస్త్యమునీ, శ్వరునుతుడౌ విశ్రవసుండు ♦ సన్మనియుఁ దప శ్చరణంబున కుద్యతుడై, పరమంబగు నియతిఁ దండ్రిభంగిం గొనియెఁ. ౧

క. నూనృతమె పలుకుచుఁ శాం, తానూనాచారములును ♦ స్వాధ్యాయంబుఁ మాననశుద్ధియు నొప్పుఁగఁ, దా నేభోగములయందుఁ ♦ దగులక మఱియెఁ.

క. నిరతము ధర్మవరాయణుఁ, దుగుతరమతివిభవుఁడనయి ♦ యొప్పఁగ జగతిం బరమంబగు తదవ్యైత్తముఁ, బరికించి మనోముదంబు ♦ భాసిల్లంగఁ. ౨

78

క. మునివరుండు భరద్వాజుఁడు, తనపుత్రిక భార్యగాఁగఁ ♦ దా నిచ్చె మహా మునికిఁ విశ్రవసునకుఁ, వనితామణి శీలసుగుణఃపల్లిత యగుచుఁ. ౩౪

74

తే. దేవవర్ణిని యనఁగ నింతియును దనరె;

నాభరద్వాజసుత నిట్టు ♦ లభిఁ గొనుచు

విశ్రవసుండు సంతానంబు ♦ వేగ పడయు

కోరికను బూని యద్ది చేకూరు నట్లు. 3౪

75

చ. మనమున నెంచి శ్రేయ మనఃమానము గల్గఁగ లోఁ దలంచి యిం
తని వచియింపరాని ముదఁ * మందుచు మానివిభుండు విశ్రవం
డనుపమ తత్కళత్రమునఁయందు సువీర్యసమన్వితౄ సుతౄ
గనియె మహాద్భుతాకృతిని * గల్గినవాని శమాదినద్దుఁ. 76

క. మనుమండు కల్గ నాతని, జననమయభేదరాళిఁసంపత్తిని గ
న్గొని సంప్రహృష్టుడై యాతనిభాగ్యం బనదృశముగఁదనరెడు సనుచుఁ.

తే. మది దలంచె బులన్తుయిండు; * మఱియు నతఁడు
శ్రేయము నొసంగు సద్బుద్ధిఁ * జింతచేసి
ధనవిభుండు కాఁగలఁడు స * త్తనయుఁ డీతఁ
డనుచు దేవర్షులను గూడి * యాత్మ నెంచి. ౭౫ 78

సీ. *విశ్రవన్తుల్యుడై * వెలయుట విశ్రవనున కాత్మజుం డౌటఁదనయుఁ డింతఁడు
తైశ్రవణుండనఁ * బరఁగు విశ్రతుండగు ననియె; నంతట నాతఁదనుదినంబు
వృద్ధిని గాంచుచు * వెలసి తపోవసంబున కేగి నేయి పోసిన హుతవహు
కరణిఁ దేజంబు ని * కామము వెలయఁగ వృద్ధి నొందెను; మతివిభవుడైన

తే. యాతఁ డయ్యాశ్రమపదంబునందె యుండి
యొక్కనాఁ డిట్లు మది నెంచె; * నురుతరనియ
తిని దగ్గఁ ధర్మమున చేయుండు నిఁక నదియె
పరమగతి దానిమించిన * దరయ లేదు. ౧౦౫ 79

చ. అని తలపోసి వేయి యగు * హాయనముల్ తప మూని చేసి నా
వనమున; నిట్లుగా నియతి * వారనిపూన్ని భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడునట్లు సత్తపము * గాఢముగా నొనరించె; నంత హా
యనములు వేయియౄ గడువ * నన్వలి నయ్యి వృత్తులం దమి. ౧౧౫

తే. తాన కల్పించుకొనియె; ను * త్తనమగు విధి
జలము కొన్నాళ్లు త్రాగుచు * శవ్వననుఁ గొంత
కాల మాహారముగఁ గొంత * కాల మేమి
తినక యొకయల్ల మట్లు చింతింప కెలమి. ౧౨౫ 81

సీ. వేయి వర్షంబు లీవిధమునఁ బుచ్చెను; దప మిట్లు చూడంగ * దారుణముగఁ
జేయవై శ్రవణుని * చెంతకు శక్రాదిసురగణంబులఁ గూడి * పరమహర్ష
మునధాతయరు దెంచివినుతిచేయఁగఁదగునయ్యాశ్రమపదంబునందుఁజొచ్చి
యిట్లని పల్కె; నోహితమతీ! నువ్రతా! వతా! భవత్కత్కవై భవమున
తే. కెంతయును దృష్టినొందితి * నింక వరము
నడుగు మేలగు నీకు వ * రార్హుడవుగఁ

* యస్తా ద్విశ్రవసోఽపత్యం సాదృశ్యా ద్విశ్రవా ఇని, తస్మా ద్వైశ్రవసో నామ-అనిమా.

దోచ మామది మాకు హితుఁడవు నీవు;

నాఁగ వై శ్రవణుఁడు శతానందుఁ బరము. ౧౫౪

82

క. తనయాశ్రమమునకుఁ వచ్చినవానిం గాంచి మొక్కి యిత్తము హర్షం
బునఁ దేలఁగ భగవంతా! వినుచూ! లోకేశ! వఱము యేడుక నీయన్. ౧౬

క. మనమునఁ గోరుదునేనిక, ధీమతీ! నుందు నాకుఁ యగు నిచ్చ శృవం
గొని ఫలియింపఁగఁ జేయుము; యనఁ బరితుష్టాత్ము డగుచు యజ్ఞజ్ఞఁడంతక.

క. సురగణములతో నట్లే, కరుణించితి ననుచు హర్ష యిత్తుం డగుచున్
బరికించి యతని కిట్లనె, మరలన్ దిక్పాలు సుగుణఁడనుడను నొకనిక. ౧౭

తే. నాలుగవవాని సృజయింప యామనంబు
నందు నెంచితి నింద్రయఁమాపుతులకుఁ
దగినపద మిచ్చితిని నీకు యదానివంటి
పద మొనంగెద నీప్రీతిం యాదవు దాన. ౧౮

86

చ. కనుకనె నీవు దానిఁ గొనఁగఁ జనవయ్య నిధీశతన్ మనం
బునఁ దలపోరన ట్లాదవుపో; వరాజేంద్రున రేతరాజు
ట్లనుపమలోకపాలకుఁడవై యింక నాల్గవ లోకపాలకుం
డను యశ మొందు దీవు; మఱి యర్కనమానముఁ బుష్పకాఖ్యమున్. ౧౯

తే. ఈవిమానము యానార్థ యిత్తు నీకుఁ
గొనుము త్రిదశులతో దుల్యోతను గను మింక
నీకు శుభమగు మేమెల్ల యే కదలెన
మాత్మవసతులకున్ వచ్చివట్లు నత్న. ౨౦

88

క. వరయుగళము నీకొనఁగుట, నరయం గృతశృత్యులమయి యెట్లే యనుచున్
సురగణముతోడ శతధృతి, యరిగెన్ స్వస్థానమునకు యవ్వని సంతక. ౨౧

చ. వనజభవాదు లిట్లుగ నభిప్రస్థలమార్గమునందుఁ బోవ నా
ధనపతి దోసిల్లొగ్గి ప్రయత్నింబగు నాత్మ చెలంగఁ దండ్రినిం
గనుఁగొని పల్క నివ్వెది; సఖింజపితామహునత్కృపన్ వరం
బును మదిఁ గోరినట్లుగను యజ్ఞానదాంబుజ! పొందినాఁడఁ జూ, ౨౩ 90

ఉ. ఉండెడుతావు నాకు ననురోత్తముఁడైన హిరణ్యగర్భుఁ డా
ఖండలపూజ్యుఁ డాజ్ఞ నొనఁగం డది యేలొకన్ కాన నీవు నే
నుండఁగ నర్హమా వసతి యొప్పుగ నెంచి యుగ్రహింపు నే
నుండెడుతావు జగతువున యొక్కవుడే సినుముతపీడనున్. ౨౪ 91

ఆ. కల్లఁజేయకుండఁగా నుండఁ దగు ననఁ, దనయుమాటలు వినిమునివరుండు
విశ్రవసుండు ధర్మవిదుఁ డిట్లు పల్కె నో, సాధుధీమణి! విను వచనము దీని.

- చ. కలదు త్రికూటపర్వత ముఖండతరాయతకూటజాల ము
జ్వలశరయాయుసింధుతటసన్నిధిఁ దద్గిరినిఁగ దేవవ
ర్యలలితపత్తనం బన మహాద్భుతరీతి విశాలగోపుర
స్థలమయి లంకనాఁ బరఁగుఁ ఁ జాగుతరంబుగ నోకుమారకా! . ౨౬౫ 93
- క. మును విశ్వకర్మనిర్మితము రాక్షసు లుండఁదగినశ్రీతీపయిఁ బొగడం
గను దగు నమరావతివలె, గనకప్రాకారసుపరిఃఖాయంత్రములకా. ౨౭ 94
- క. అలరు నది శస్త్రముల నుజ్వలకాంతిని గాన నందు ఁ సంవాసము నీ
కలఘముదం బిడు వత్సాన, కలుగదు సంశయము సీనుఃఖములకు నందుకా.
- సీ. పుర నుది కనునీయతరముయి విలసిల్లుఁ దోరంపుఁ గనకవై మూర్ఖతోర
కాలంకృతం బగు ఁ నది విష్ణుమూర్తిభయార్థితులగు దనుఃఖు లెల్ల
వర్జింప శూన్యమై ఁ పరఁగుచు నున్నది; దనుజు లందఱు రిసాతలము నొంది
నందున జనశూన్యమయి నాయకుఁడు లేక భాసిల్ల కున్నది ఁ పరమసుఖము
- తే. గలుగఁజేయును గావునఁ ఁ గదలి యచటి
కగుగమా! పుత్ర! దోష మే ఁ నుందు లేక
బాధ యేమియు లేక నివాసయోగ్య
మనుచు ధర్మాత్మఁడగు శిండి ఁ యనువదింప, ౩౧౫ 96
- క. అనుపమమును ధర్మిష్ఠంబును నగు వాక్యంబును విని ఁ భూధరమూర్ధం
బున నున్న లంక రాక్షసు, అనుపమ మోదమునకా సహస్రము గొలువకా. ౩౨
- తే. అచిరకాలంబున కే భవఁ కనులశాసనమున రాక్షసవిరహార్థముయి తనరు
నన్నపీతృవాక్యమునకుఁ బ్రహర్ష మొంది, సర్పముతీయయి రాక్షసతతులఁగూడి.
- క. ధనపతి సుఖముగ వాసంబును జేసికా నాగరంబె ఁ భూరిపరిఖగాఁ
దనరారు లంకలో; నంత నతం డపు డపు తనదుఁధర్మనుతి లెకా. ౩౪ 99
- క. వనజాననుఁ డొనఁగిన యయ్యనుపమపువ్వుకనీమాన ఁ మాధారముగాఁ
జని తల్లిదండ్రీ నడఁకున, యనురాగము నొప్పు గనుచు ఁ నరుగుచు నుండకా.
- క. సురగంధర్వసుతుండయి, సురసారీన్మత్తములను ఁ శోభిలు నన్నం
దిర మొప్పు గాంతి రవివలె, గర నులరుచుఁ జనియెఁదండ్రీకడకర్ణపుండఁ .
మూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

అథ రాక్షసులపూర్వపుత్తాంతమును రామున కగస్త్యునిండు చెప్పట.

చ. అని యిటు పల్కుకుంభభవుఁనప్పుడుకుల్ విని విన్నయంబు నె
ప్పునమానఁ నోఁచ నూర్యకుఁనుంకనుకొ రఘురామఁ నప్పు డి

ట్లనియెను, లంకలో దనుజు ♦ లంతకు మున్ను వసించి రెట్టు లం

చనితలయూచి నుస్థితము ♦ హరితరంబుగ మోమునం దగ్గఁ. ౧ 102

1. శ్రీ తాగ్నితల్యమా ♦ దేహమ్మునఁ మించునయ్యగ స్త్యమునీంద్రునంతఁదృష్టి
మెఱయంగఁ బలుమఱు ♦ మించువేడుకఁ గాంచిపలికె; నోభగవంతఁ పరమవిష్ణు
యావహంబగు వాక్య ♦ మీవిధమున వింటి మును లంక రాక్షసులనుదినంబు
పాలింప నుండె నన్ ♦ పలుకు విన్నప్పుడు కలుగకయు న్నె నికామనంశ

తే. యమ్ము; రాక్షసు లప్పులఁస్త్రాన్వయమునఁ

గలిగినట్లుగ వింటిని ♦ గాడె? యిపుడు

వేటొకరినుండి రాక్షసుల్ ♦ వెలసి రనుచుఁ

దెలుపఁబడియెను మీచేత ♦ నెలమిమీఱు. ౪

103

తే. రావణునికంటెఁ గుంభకఁర్ణప్రహస్త, వికటనామాసురులకంటెఁ వినుతహారణ
పటువులైన దశాస్యసంభవులకంటె, వారుబలవత్తులుగాఁగఁపఱలువారొ.

క. వారలపూర్వం డెవఁడో? పేరెద్దియో! వానిదైన ♦ పృథుబల మనఁగా

నేరీతి నలరునో? దను, జారియు నేతప్పుచేత ♦ ననురుల నెల్లఁ. ౫ 105

చ. పురి నట నుండఁగూడదని ♦ పూని రసాతలనీమ కేగున

ట్లురుతరశ క్తితోఁ దఱిమెఁనో? వివరించి నమస్తవార్తలన్

గరుణను దెల్పు మోయనఘ! ♦ కొతుక మయ్యె విసంగ నాకు ని

త్తురుణమునందు సంశయవిఠానము నానుడి దోఁచుదానినిన్. ౬ 106

2. ఆ. భానుఁ డంధకారఁఫలలంబుమాయించు, నట్లుతోలఁగఁజేయఁవయ్య! యనుచు
నర్థవాక్యపదజ మైన సంస్కారాభి, మండితమయి యలరుమాట పలుక. ౭ ౧౦౭

3. క. విని యాశుభ వాక్యంబును, మునిపతి మదిలోన సర్వము నెఱింగియు నుం
త నెఱుంగనివానివలె, ననునడిగెడు నని రవంత ♦ నవ్వు జనింపన్. ౮ 108

తే రామునిం గాంచి పల్కె; బూర్వము విరించి

పద్మసంభవుఁ డంబరఁప్రముఖములను

వరుసమీఱు నృజించి యంభస్సుల నటు

పుట్టఁగాఁ జేసి కాపాడఁ ♦ బూని యవల. ౯ 109

109

ఆ. జంతువుల సృజించె; ♦ సరగున నయ్యవి, యేమి చేయవలయు ♦ సింక ననుచుఁ
బలుకుచును బిహస ♦ పటుతరటుత్తును, బీడచేయ వానిభీతిఁ గనలి. ౧౦ 110

క. తమజనికేహేతు వగునా, కమలాననునిన్ విసీతి ♦ కన్నడఁ జేరెన్
మమతన్ నవ్వుచు నంతట, గనులజుఁ డాభూతములను ♦ గాంచి మృదూక్తిన్.

1 శ్రీతాగ్నిసమవిగ్రహమ్-అనిమా. 2 సంస్కారాలంకృతం శుభమ్-అనిమా. సంస్కారాలంకృతం ఎదవాక్యార్థసంస్కారములతో-అనివ్యాఖ్య. 3 ఈమధ్యస్థయమాన స్తమ్-అనిమా. ఈమధ్యస్థయమానః=సర్వజ్ఞోఽప్యజాన స్మివ పృచ్ఛ తీతి విస్తీర్ణమ్-అనివ్యాఖ్య.

క. వినుఁ డోభూతములారా!, వనముల యశ్శమ్ముమీఱఁ ♦ జాలింపుఁ డటం
చని బహుమానము తోఁపంగను బలికెను; [భూతములునుగమలజువలుకుల్.

క. వినియు త్సుధావిష్టములై, వనముల నవ్వనిఁ గొనఁగ ♦ వాంఛించెను గొ
న్ని, నియతివదలక జలముల, ననయము రక్షింతు మనుచు ♦ నబ్జజనాజ్ఞా. ౧౨

ఆ. పలికె గొన్ని భూతములు బ్రహ్మయును వాని

యాశయం బెఱింగి ♦ యపుడు వానిఁ

దత్పరతను గాంచి ♦ ధాత్వస్థనంయుత

ముగ వదించె నేరుపు గడు మీఱ. ౧౨౪

114

*ఆ. యక్షధాతు వలరు ♦ భక్షణార్థంబునఁ, బాలనార్థ మొనఁగఁ ♦ జాలు రక్ష
ధాతు వట్టు లగుటఁ ♦ దర్శింప యక్షణమునను యక్షనామమునఁ జెలంగు.

క. పరఁగును రక్షశ్శబ్దము, పరిపాలన మొప్పుఁ జేయ ♦ బాగనుటను] మీ
రరయఁగఁ గొందఱు జలముల, బరిరక్షింతుము తగంగ ♦ భవదాజ్ఞ మెయి.

క. అని కొందఱు, భక్షించెద, మని కొందఱు పల్కితి రిట ♦ నాకలిగొనియున్
గన కాకలి పల్కిన భూతనికరములు నాదుపల్కుఁ ♦ దమిఁ గొనఁగఁదగు.

సీ. జలముల మేము రక్షణము చేయుదు మని యేభూతములు పల్లె ♦ నిచట నవి
రాక్షసు లనెడు పేరం దగి యుండనొ, భక్షింతు మే మని ♦ పల్కె నవి
యవి పిల్వఁగాఁబడు ♦ యక్షుల౯ పేరున, నని యాజ్ఞ చేసె; నాఁయబ్జభవుఁడు
పల్కి యీవిధి తనఁపద్ధతిఁ దా నేగె; నంతట సోదరులైన హేతి

తే. యను బ్రహేతియు రాక్షసు ♦ లొక్కరీతిఁ

బ్రభువు లారాక్షసుల కైరి ♦ పరసిషాద

నులును మధుకైటభ ప్రతిఃపులును గాఁగఁ

దనరి వారిద్దఱును మహాత్తరులు నైరి. ౧౨౫

118

క. వనమున కేగఁ బ్రహేతియు, ఘనతపముం జేయఁగొఱకుఁ ♦ గా ధర్మమతిన్
వినుతచరిత్రుఁడు హేతియు, దనమది యత్నంబు చేసె ♦ దారక్రియకై. ౧౨౪

ఆ. అతఁడు కాలభగినిఁయయి భయానహయయి

యాహ్వయమ్మునను భయమును దానిఁ

బెండ్లియాడె దానె ♦ పృథుతరమతి; యంత

దనుజవిభుఁడు హేతి ♦ తన్వీయందు. ౧౯

120

క. కనియెను విద్యుత్కేశశుం, డను తనయునిఁ బుత్రవంతులగు వారలలో
ఘనుఁ డీతండును విఘ్నాతిని గనియెం దాను; నట్టిధీరునినుతుఁడు. ౨౦ 121

క. అతిశయనీప్తార్కనిభం, డతులిత కేజండు సలిఁ ♦ మంతరమున నుం

డి తగం గన్పడునబ్జము, వితమున నర్ధిలై శౌర్యశిస్తృతి మెఱయ. ౨౦౪

* యక్షేతి భక్షణే ధాతు స్తథా రక్షస్తు పాలనే-అనిమా.

- చ తనయుడు భద్రయావనముః * దాఁ గని రాక్షసనకుడై తనం
శన గురుశౌర్య మొప్పఁగ నితాంతము రాజులఁ గాంచి హేతి యా
తనికిని బత్తిఁ గూర్చుననుఁగంటును బొందె; ననంతరంబ యా
ననుజనకుండు హేతి సుతు * దారయ్యుతుం బొనరించుకొరికన్. ౨౧౫ 128
- క. తనురుచి సంధ్యాతుల్యున, వనితామణి సంధ్యతనయ * వరలక్షణయు
క్తను నాలకటంకట యనఁగను బరఁగెడుదాని సుతునికయి వరియించెన్. ౨౩
- క. రానూ! విద్యుత్కేతున, కామహిళామణి నొసంగఁనగు వరుడు మహా
ధీమంతుఁ డనుచు సంధ్యయుఁ, దా మదిఁ దలపోసి యొనఁగెఁదనపుత్రికనున్.
- సీ. అంతవిద్యుత్కేతుఁడను రేంధ్రుఁడాసంధ్యతనయామణింగళ * త్రముగ్రహించి
పొలోమిలో దేవసతివిహరించెడుగతిని గ్రీడించె; రాఘవ! యిటువలె
గొంతకాలం బేకఁ * గోమలి యానాధ్వినాలకటంకట * జలధివలన
ఘనరాజగర్భంబు * గనునట్లు లచ్చతిహన గర్భముఁ దాల్చె; * వగునదాని
తే. గర్భ మయ్యది జలధరగర్భతుల్య, కాంతి యలరార వెలసె నా * కాంత మంద
రాద్రకిం బోయి యగ్నిజంభైవ యైశ, గర్భమును గంగ వదలినకరణిఁ బ్రితి.
- క. కనియెను దనయుని; నందే, తనగర్భమునుండి పడినతనయు మఱచి యా
వనితయు సురతప్రియయై, పెనిమిటిలోఁ గ్రీడ నలిపెఁ * బంపెనలారన్. ౨౪
- క. వనితావిసృష్టగర్భము, ఘనశబ్దనయస్వరంబు * కస్తూతరంబై
తనరారె నందుఁ బుట్టిన, తనయుడు శరదర్కనుచిరతన్ గన్పడియెన్. ౨౫
- క. పిడికిలి తనవనంబున, నిశుకొని మెలమెల్ల బాలుఁ * డేడ్చెను నపు డీ
కుండు సర్వసుంగళాంబయు, కుండు పృషభాకాఘోర డగుచుఁ * దోయనవిధిన్.
- క. అగుగుచు శిశు వేడ్చెడునా, స్వరము వినంబునఁగ గిరిజనహితుండై క
ర్పరసూనుఁ డేడ్చు చుండుటఁ, బరికించెను; వానిఁ జూచి * పార్వతి కరుణన్.
- చ. పరశివు వేడె నంతఁ ననభార్య నచించినమాట నెంచి యా
దరమున నాపురాంతకుండు * తద్దనుజాత్మజుఁ దల్లితో నయ
స్ఫురణమునన్ సమానునిగఁ * జూడఁగ నొప్పెడునట్లు చేసి ని
ర్జరత నొసంగె నవ్యయఁ డ * రాతినిఘోదనుఁ డక్షరుం డటన్. 3౨ 131
- చ. పురము నొసంగె నభిమునఁ * బొల్పుగ నొప్పెడునట్టిదాని భూ
ధరతనయాప్రియంబుఁ బరితఃపరిపూర్ణము చేయువేడ్క నీ
శ్వరియును రాక్షసావళికిఁ * జక్కనిదో వర మిచ్చె నెట్లనన్
ధర నికమీద రాక్షసనితంబిను లెల్ల మదు క్తిరితిగన్. 3౩ 132
- క. కనుదురు సద్యోగగర్భంబును బ్రసవము తత్క్షణమునఁ * బొలుచు జననితో
డను దుల్యమో వచుస్సను, దనయునకుం గల్గియుండుఁ * దధ్య మ్మిది యా.

తే. అనియె; నంత సుకేశుఁ డఁయ్యుంబవరము

చేత గర్వించి యద్భుతఁశ్రీనమ్మర్థఁ

గాంచి ప్రభువగు హనునిఁకొక్కన సుబుద్ధి

యీతఁ డనియెన్నఁ దగినట్లు • తెనఁగి మఱియు. 3౮౪

134

క. నిరతము భక్తిపరుండై, పురవర బంబు గతంబుఁ • బొంది తమిఁబురఁ

దగుఁజొలి సంఛరించెను, మరకరుణాప్రాప్తభవుఁడై సుస్థిరుడై. 3౮౫

135

నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

శ్రీ సుకేశునకు మాల్యవంతుఁడు, సుమాలి, మాలి యనుకొడుకులు పుట్టుట. శ్లో-

క. వరలబ్ధు సుకేశుని భాగ్యరతుం గని గ్రామణియను • గంధర్వుఁడు భా

స్కరతుల్య దేహుఁడై, పరఁగు నతని కొక్కపుత్రి, • భాసిలురామా! ౩౮౬

క. దేవవతి యనన్ రెండవ, శ్రీవలె విఖ్యాతయగుచుఁ • జిత్రజాళరమే

గావలె ననఁదగు రూపము, యావనమును వెలయ నొప్పు • నట్టి తనూజన్.

క. దనుజశ్రీవలె ధర్మంబున నిల్చె సుకేశునకుఁ బ్ర • మోదంబున; నా

వనితయు వరలబ్ధమహాధనునిం బ్రయుఁ బఠిని బొంది • తద్దయు వేడ్కన్.

చ. ధనమును గాంచి నిర్ధనుఁడు • తా మదిఁ బొంగెడునట్లు తుష్టినిం

గనియె; సుకేశుఁ డాతరుణిఁ • గాముశత్రుముఁ బోలుదాని నే

యనిశముఁ గూడి యంజనముఁహాగజసంభవ మొందియున్న హ

స్త్రినిచయనాయకుండు సుసంతిం దనచేడియఁ గూడి వేడ్కన్. ౪౪

139

తే. అలరు నట్లు ముదంబును • నందిఁగుండె;

నంత నా దేవవతియందు • నాసుకేశుఁ

డాత్మజుల మాల్యవంతుని • ననురవగు సు

మాలి బలశాలియయినట్టి • మాలి దనుజు. ౫౪

140

సీ. త్రేతాగ్నిసంకాశఁదేవములఁ ద్రిణయనసముల మువ్వరను రాక్షసవరులను

గనియె; నాసుతులు లోకత్రయమట్లు లవ్యగులై త్రేతాగ్నిఁబట్టు లుండి

యత్సహ మనుశక్తియునుబ్రభుశక్తియు మంత్రశక్తియుననుసహితమంత్ర

ములు మూఁడు సుహిని సుజ్ఞప్తిరీతిఁ బొల్పెడువడఁపున నుగ్రులై • వాతపిత్త

తే. ములును శ్లేష్మము ననెడు వేరులను దనరు

నామయంబులరీతి భయంకరులయి

యలరి రిట్లు సుకేశునియాత్మభవులు

ముపురు త్రేతాగ్నిసమ తేజఃములఁ దనర్చి. ౬౪

141

క. దినదినము వృద్ధి నొందిరి, కనుఁగొనియు నుపేక్షచేయఁగా రోగము లె
ట్లనయము వృద్ధిని మిగులం, గనునో యటు లసముములగుఁకాంతిన్నార్తి.

క. జనకుండు తపోబలమునఁ, గనియె వరప్రాప్తిబిభృశమైశ్వర్యం
బని యెఱిఁగి మేరుభూధరమునకుం గృతనిశ్చయులయి భూరితపంబుఁ. ౮౫

చ ఒనరుసఁ బోయి; రగ్గిరి మహోగ్రములొ నియమంబులఁ మహా
దనుజులు వారు గైకొనుచు భారుణమై తగి భూతసంఘభీ
తిని గలిగింపఁ జాలి నియతిఁ గడు రాజులు సత్తపంబుఁ జే
యను నపు డూని; రంత దనుఁజాధిపు లెంతయుఁ బూన్కి మీఱఁగఁ. ౧౦

తే. సత్య మార్జవ మములఁ భ సమధికగుణ
ములను గూడుచు దుష్కరములును నగుచు
వెలయుతపములచే లోకములను మూఁడి
టిని దపింపఁగఁ జేయుచు మనుజవితతి. ౧౧

145

క. సురలను ననురుల నెల్లఁ, బరమార్తిని బొందఁ జేసి భహుదుష్కరమై
పరఁగఁ దపం బొనరించిరి; తరువాతఁ లోకవిభుండు భాతయుఁ బ్రీతిఁ.

చ. అనుపమమా విమాసమునయందు వసించి సుకేశపుత్రులఁ
గనికర మొప్పుఁగాఁ బిలిచి కాంతస్సుదూక్షిని బల్కె నిట్లు; మీ
కును వరదుండ నైతి మదిఁ గోరిక యేమొ? యనంగ నింద్రము
ఖ్యనిఖిల దేవతాయుతుని నబ్జజ వారలు గాంచి భక్తితో. ౧౨౫ 147

చ. వరదునిగా నెఱింగి తమవర్షము లెల్ల వడంకు భూరుహో
త్కరములు నాఁ జెలంగఁ బలుకంగఁ దొడంగిరి చేతు లొగ్గి; యో
పరమకృపామహార్ణవ! తపంబునఁ దృప్తిని బొంది మాకు న
ద్వీరముల నీయఁగాఁ దమిని వచ్చితివేని మదీయవాంఛలఁ. ౧౩౫ 148

సీ. విను మజేయులమయి విమతులను జయించి చిరజీవులమయి యేచింత లేక
యొకరి నొకరుగూడి నొందుచు నభివృద్ధి నుండఁగా వరములనొనఁగవలయు;
ననెడు సుకేశునితనయులఁ గని యల్లె యగుఁ గాక యని; విభుండాత్మలోక
మున కేగె; బ్రహ్మ విప్రనికరవత్సలుం డగుగంగ రాత్రించరాధిపతులు

తే. వారలంతట విధి నత్తవరముల గత
భయులుగా నొప్పి త్రిదశులనరుసఁ బూర్వ
సురుల బాధింపఁ దొడఁగి; రమగులచేతఁ
జంపఁ బడుచు మానీంద్రులనమితి మఱియు. ౧౬

149

క. సురలును జారణులును డ, స్మరయుచుఁ గాపాడునట్టి యధిపుండు లేమిఁ
నిరయస్థులైన మనుజులకరణిగ నుండంగ; దనుజకాంతులు దీప్తి. ౧౭౫

క. అలరుచు శిల్పివరుం డనఁ, బాలుపారెడు విశ్వకర్మ భుధనుతుఁ గృత్యం

బుల నవ్యయుండగు నుకృతిం, గలువహరుం గాంచి తృప్తిపడలుకొనంగఁ.

చ. పలికిరి కాఘవా! యిటులు; భవ్యతరోజనుఁ దేజముఁ మహా
బలమును గల్గి యాత్మగురుఁపౌరుషముం గలవారలందు మి
క్కిలి యశ మొంది దిక్కులను ఁ గెల్చి చెలంగెడు దేవతాళికిఁ
గల హృదయేప్పితంబు లొనఁగంగల దివ్యలనద్వహంబులఁ. ౧౯ 152

ఆ. కట్టి యిచ్చునట్టి ఁ ఘనుఁడ వీవే కావె, గాన గురుమనీష! ఁ కడు జవమున
మాకుఁ గట్టి యిచ్చు ఁ మహితసాధములను; శీతశైలమేరుఁశిఖరులందు. ౨౦

క. మందరమును భూధరవర, మందును నీయిచ్చ దేనియందుం గలదో
యందు మహేశ్వరగేహ మ, నం దగు సాధంబు సన్మనంబున నివుడే. ౨౦

క. ఒనరించి యొనఁగుమా! చ, క్కనిరీతి ననంగఁ జిత్రకాశల మలరం
గను దగిన విశ్వేశ్వర్యయఁ, దనభుజపారంబు మెఱుమ ఁ దనుజేశ్వరులఁ. ౨౧

క. కని పలికె మీరు వనియిం, సను దగు తావుల వినుండు; పరవ్రత మొకఁ డుం
డును దక్షిణవార్ధితటం, బునయందుఁ ద్రికూట మనఁగఁ ఁ బొల్పెడురుచులఁ.

ఆ. మఱి నువేల మనఁగ ఁ మహి నొప్పు భూధర
మొండు గలదు దానియండ నిండ్రుఁ
డలరి యుండునట్టి ఁ యమరావతిని బొలి
యుండు మీకు వాస ఁ మొప్పు నందు. ౨3 157

నీ. ఈపర్వతములందు ఁ నెందైన నుంఁనొ డనుజులారా! భూమిధరమునడుమ
నలగుకూటంబున ఁ నంబుదం బనఁదగి యలరారుదానియం; ఁ దరయఁ బక్షు
లకునైనఁ బోవఁదగక *టంకవిచ్చిన్నదెచ్చతుష్కంబయి ఁ తేజరిల్లు
నచోట ముప్పది ఁ యాముడ లంతటి విస్తీర్ణ మారీతి ఁ విమల మగుచు

తే. యోజనశతాయతంబునై ఁ యొప్పునట్లు
కనకవరణావృతంబయి ఁ కనకతోర
ణావృతంబయి లంకాహ్వయమునఁ బరఁగు
పురము శక్రాజ్ఞ చే నేను ఁ బూర్వ మొకట ౨౫ 158

క. కరకాశలము గనంబడ, వరమణిఖచితంబు నగుచు ఁ భాసిల్లుగృహో
త్కరముల నలరఁగఁ గట్టితి, నురరిపువహలార! యందు ఁ శుభతమరీతిఁ. ౨౬

ఆ. ఎవరిబాధ లేకయే యుండఁ దగుఁ గాన
నట నసీంపుఁ డిండ్రుఁ ఁ డాదియైన
యనురు లాదరమున ఁ నమరావతిని బొంది
నటు దురూహయైన ఁ యట్టి లంక. ౨౭ 160

క. దనుజసమూహోవృత్తులై, మనమున నేశంక లేక ఁ మహితోత్సాహం

* టంకచ్చిన్నచతుర్విధ-అనిమా.

- బున నుండుఁ దగుల నొంచుచుఁ, గనకుండుఁగ శత్రువీడఁ ♦ గలకాలంబుఁ.
- క. నీరు లలరఁగ నివసించుడు; పరమాద్భుతరీతి నంచుఁ ♦ బలుకు నతనివా
కృరిపాటిని విని రాక్షస,పరు లంతట లంక కేగి ♦ వైభవ మలరఁ. ౨౭౪ 162
- క. దనుజనహస్రాస్పతులై, గన దుష్ప్రసహులును సగుచుఁ ♦ గ్రాలుచు మోదం
బున నివసించిరి; రామా, వినుతంబై హేమగేహః వితతం బగుచుఁ. ౨౮౪
- క. కదలింప నశక్యంబై, పాదలెడు ప్రకారపంక్తి ♦ భూరిరిఖయుఁ
మదికిఁ బ్రమోదం బొసఁగంగఁ దగఁ రాజులు లంకఁ ♦ గర్భరవద్యుల్. ౨౯
- క. నుర లమరావతి నొందిన,కరణిఁ గురువై భవములఁ ♦ గ్రాలుచు నివసిం
చిరి; స్వేచ్ఛఘ్రిఱ నీవిధి, నురవై రులు కాపురంబు ♦ సొంపుగఁ జేయఁ. 3౦
- సీ. ఆననుయమ్మునఁ మందు నర్కదయను గంధర్వి బహుధర్మః కలితచిత్త
యలరారుచుండె; నాఁయతివ ప్రీతికిఁ ర్తినిన్నభద్యుతిగల ♦ సాధువుత్తి
కాత్రయంబును బ్రీతిఁ గాంచె; రాక్షసహతి గానిదయ్యును నామిశస్యకలను
జ్యేష్ఠక్రమంబునఁ ♦ జెలఁగి యాకర్షరవగులకు సంపూర్ణఁబై భవమున
తే. మించు చంద్రునివలె నొప్పుఁమ్మదుముఖముల
నలరు నారీమణుల నిచ్చె ♦ ననురవగులు
ముగురు గంధర్వకస్యకల్ ♦ ముగురు ప్రీతిఁ
గాచుచుండిరి; నర్కదఃకస్యకలను. 33 166
- క. *దనుజేంద్రులకుఁ హర్షం,బున నుత్తరనానుధేయఁమునఁ బొల్పెడు తా
రను బెండ్లియాడ నిచ్చెను, దనుజాధిపు లానుకేళితనయులు రామా!. 33౪
- ఆ. పెండ్లియాడి వారిఁ ♦ బ్రేమమీఱఁగఁ గూడి
యచ్చరలను గూడి ♦ యమరు లెట్లు
విహరణంబు చేసి ♦ రహరహంబును నల్లె
క్రీడ నల్పి; రంత యీతితలేంద్ర!. 3౪ 168
- క. తనుజితరతియై నుందరి, యనఁ బరఁగెను మాల్యవంతుఁనంగన, యశఁ డా
వనితామణియందుం గని,యెను దనయులఁ నద్విధంబు ♦ నెఱిఁగింతు విభూ!.
- తే. యజ్ఞోపాఖ్యుఁడును విరూపాక్షదుర్గు
ఖాహ్వయులు వజ్రముష్టియు ♦ నల్లె మత్తుఁ
డ నెడువాఁడు నున్నత్తుండు ♦ నతిబలాఘ్యుఁ
డైన నుత్తముు డనువార ♦ లైరి నుతులు. 3౬ 170
- క. అనలాహ్వయమునఁ బరఁగెను, తనయయు నుందరికిఁ బుట్టె ♦ ధరణీనాథా!
దనుజేంద్రుఁ డానుమాలికి, వనితామణి కేతుమతియు ♦ భార్య యగుఁ గదా.
- క. పరిపూర్ణకళినిభానన, తరుణులలో మేటి యగుచుఁ ♦ దనపతిప్రాణో

తీర్థమున కంటెను మిక్కిలి, యు రాగమునఁ దన్నుఁ జూడఁనొప్పెనురామా!
 క దనుజేంద్రుఁ డానుమాలియుఁ, గనియెఁ గుమారులను బుత్రికలదీర్ఘభుజా!
 విను మెఱిఁగించెనఁ గ్రనుముగఁ, దననతియందంత నతఁ డుదారగుణులనుఁ.
 సీ. ఆత్మజన్మలఁ బ్రహస్తాకంపనాఖ్యుల వికటాఖ్యుఁ గాలకాఠ్యకుని దండుఁ
 డనువాని ధూమాక్షుఁ; నతిబలశాలియై యలరునుపార్శ్వ, సంహారాదీబ్రహ్మను;
 భానకర్ణుండవఁ ఁ బరఁగువారల మఱి పుష్పొత్కటాఖ్యచేఁ ఁ బాలుచుదాని
 నమలకుచిన్మితఁగును కై కనిని నల్లె కుంభీననిని గనఁ ఁ గూఁతులఁ దమి;
 తే. మాలియును రాక్షసునిభార్య ఁ మహితరూప;
 వసుధయన నొప్పు గంధర్వి ఁ వారిజాక్షి
 యక్షసుతతోడ నుద్దియై ఁ యలరుఁ జారు
 నయనశోభను గనుచు బఁళియని మెచ్చ. ౮౨౫

174

క. విను మానుమాలియనుజం, డనురాగము మీఱ భార్యయందుఁ బడసె న
 త్తనయుల నెఱిఁగించెన నో, మనుజాధిప! వినుశనకలఁనుంగళనుగుణా!. ౮౩౪
 క. అనిలానలసంపాతులు, ఘనుఁడై తగు హరుఁడు వీగు ఁ కడు నుగుణయుతుల్
 మనయవిభీషణునకుఁ, మనసునకుఁ బ్రీతిఁ గూర్చుఁమంత్రులు రామా!.
 క. మా లేయులై న వీరలు, చాలబలాఘ్యులు మహాశిశువునులు నగుచుం
 గ్రాలిరి; మాలిప్రముఖులు, పాలితదనుజాళు లగుచు ఁ బహుపుత్రకులై. ౮౪౪
 చ దనుజులఁ గూడి శక్రముఖఁసర్పసమగ్రనిశాచరాదులఁ
 మునులను నాగదానవులఁ ఁ బూనిక మీఱఁగఁ గష్ట పెట్టుచుఁ
 ఘనగతి గాలి మించి త్రిజఁగంబుల నక్షములేక నేవచ్చఁగాఁ
 చనుచును మృత్యుచట్లు పుఘఁసంగఁ నీమలఁ దేజ మొప్పుగఁక. ౮౫ 175
 క. పరిదానగర్వితులుగాఁ, బరఁగుచుఁ గ్రతు కార్యములకు ఁ భంగము తారే
 యరయుచుఁ జేయుచుఁ బొల్పిరి, ధరణీశా! వారిఁ జెనకఁదలఁపరు సురలుఁ.
 విదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬-వ సర్గము.

అశుభ చీమతలు శంకరుకడఁగి దాననబాధఁగఁ నొప్పుట. శుభ

చ. దనుజులు తమ్ముఁ జంపుటకు ఁ దారుణభంగిని బూన నొచ్చి యా
 మునులను సత్తపోధనుల ఁ ముం దిడుకొంచు నుపర్యై తెల్ల భీ
 తిని గని యామహేశ్వరుని ఁ దేవవిభుఁ శరణంబుఁ గోరఁగాఁ
 జని; రట వెండికొండపయి ఁ సర్వసుపర్వసుపూజితాంఘ్రియై. ౧ 180
 సీ. జగములఁ బుట్టింప ఁ నమయింపఁగాఁ జెంపఁ గర్తయై, పుట్టువు ఁ గనక పొల్చి
 యవ్య క్షరూపుఁడై ఁ యుఖలలోకాధాగుఁడయి పరమబుధయి ఁ యుఖలమానకుఁ

దాన గురుండయి ♦ దర్పకాంతకుండయి త్రిపురహరుండయి ♦ త్రిణయనుండయి
పొల్చెడునట్టి యాభూతనాథుం గాంచి యంజలిం బట్టి యట్లనిరి భీతి

తే. గడదోకుల; భగవంత! ♦ కామహరణ!

యానుకేళునితనుజాతు ♦ లజనివరము

లంది గర్వించి యెల్లర ♦ ననిశ మేచి

బాధ చేయుచునున్నార ♦ పరమపురుష!. ౪

181

చ. సురరిపు లీవిధిం గడంగి ♦ స్తుక్కంగ జేయంగ మానివాసముల్
కర మశరణ్యరీతిఁ గని ♦ కాంతము లయ్యును దిక్కులేనివై
పరఁగెను; స్వర్గపత్తనము ♦ బాగుగఁ బ్రోచెడు సర్వదేవతే
శ్వరుఁడు పడచ్యుతిం గనియె ♦ వారలు కంతముఁ బట్టి త్రోయుటాఁ. ౫

182

క. సురపురిఁ గ్రీడించెద రాశరవీరులు మఱియు నేనె ♦ చక్రిని దేవే
శ్వరుఁడైన హరుఁడ నేనే, పరమేష్ఠియు నేన దేవపతియును నేనే. ౫౪

183

ఆ. యముడ నేనె వరుణుఁ ♦ డనువాడు నేనె నే, నబ్జవైరి నగ్గుఁ ♦ డనఁగనేనె
యనుచు నొక్కఁ డొక్కఁ ♦ డజవరదానదర్శితులు గానదనుజపతులుసతము.

చ. అనిమొన దువృధిధర్మలయి ♦ యాడునుఁ బాడుచు నున్నవార లా
దనుజుల సేవకుల్ మఱియు ♦ దాసుణరీతులఁ బల్కుచుందు రా
దనుజభయార్తులైన మముఁ ♦ దప్పక శ్రీతి గ్రహించి కావవే
1 తను పశివంబుఁ దాల్చి సురదమ్యుల వారలఁ జంపు మోవిభూ!. ౫

185

ఆ. అభయ మిమ్ము మాకు; ♦ ననిదేవతలు నేఁడ

నీలలోహితుండు ♦ నిఖిలసురులఁ

గాంచి 2 యానుకేళకర్మరతనయులు

తనకు భక్తు లగుటఁ ♦ దలఁచి మదిని. ౫౪

186

చ. తనయులవంటివార లనిఁ ♦ దన్నుతినిం గలిగించు పెట్టులం
చును దలపోసి యిట్లనియె ♦ నూనృతవాక్కుల; భక్తులార! నే
నని నలదానవోత్తముల ♦ నర్హము గాదు పథించు పెన్ని మీ
కును దగునట్టి మంత్రమును ♦ గొంకక చెప్పెద నాలకింపుడీ!. ౫౪

187

క. దనుజుల వారలఁ జంపెడు, ఘనుఁ డెవఁడో యెఱుకపడఁగఁ ♦ గల దద్దానక;
జనుఁ డిట్టి సముద్యోగంబును గైకొని దివిజలార! ♦ మునివరయుతులై. ౧౦౪

క. శరణుని విష్ణువుఁ బరమేశ్వరుని డర్శించి వెతలు ♦ వావుఁ డనుచు శ్రీ
పరుఁ గోరుఁ డావిభండును, బరిమార్చును వారి నెల్లఁ ♦ పొరుష ములర. ౧౦౫

1 అశివం పపు రాస్థాయ జహి దైవరికంబుకాఁ-అనియూ. 2 ముకేశం ప్రతి సాపేక్ష:- అని
యూ. 3 కేకయ స్వాక్రితశ్వాక్ రక్కుత్రిపదానాచిర్య ఇత్యాశంక్యే త్యాహ-అనివ్యాఖ్య.

చ. అని పరశంకరుండు పరమాద్భుతరీతి వచింప నీశునిం
గని జయశబ్దపూర్వకముగా నుతియించి నిశాచరేంద్రభీ
తిని వెత లొందువారగుటఁ జెప్పున విష్ణునమీపభూమికిఁ
జని దరచక్రశోభితుని శార్ఙ్గధరుం గని భక్తిమీఱఁగఁ. ౧౨౪ 190

చ వలగొని మ్రొక్కి స్తోత్రముల వాసవముఖ్యులు నన్నుతించి యో
ర్వలముల విజ్ఞప్తిఁ గు నురవై రుల మాలి నుమాలిముఖ్యులఁ
గలవిలపాటుచేతఁ బలుకంగఁ దొడంగిరి; దేవదేవ! శ్రీ
విలసితవత్! మావెతల చిందువు గాక నుకేశపుత్రకుల్. ౧౩ 191

క. పరదానగర్వితులు ముగ్ధులు త్రేతాగ్నులను బోలి యోగి వెలయుని
ర్భరతేజంబులఁ గ్రాలుచుఁ, ద్వరపడి మాఘానములను చయమాలి విభూ!.

క. బలవంతంబుగఁ గొని యుజ్జ్వలిలంకానగరమందు చనియించిరి వా
రలు; లంక త్రికూటాఖ్యాచలమున దుర్గమముగాఁగ నాంద్రవిభూతిఁ.

తే. వెలయుచున్నది రాక్షసవీరు లెపుడు
మమ్ము బాధించుటే తనునప్యదంబు
గాఁగ నెంచుచునున్నాగు; గాన వారి
మాహితము గోరి వధియింపు నుధువిరోధి. ౧౩౪ 194

క. శరణముగ నిన్నుఁ గంటిమి, నురనాథా! దిక్కు నీవే చూ! మాకెల్లఁ;
నిరుపమచక్రంబున నిర్జరవైరి ముఖాబ్జములను త్యాగిలఁ బడఁగఁ. ౧౬

చ ఒనరుతునంచు మాకు పరమో మధుసూదన! యిమ్ము, గేహముల్
గనఁ జనువార మార్తిని నిశామము పొందిన మాకు దిక్కు నీ
వనుచును నమ్మినార మిఁక నన్యఁడు లేఁడు నుమీ! దురాత్ములఁ
వనజభవప్రదత్తవరవారమదోద్ధతులఁ సబంధులఁ. ౧౭౪ 196

క. దనుజుల వారిని భాస్కరుఁ, డనూననీహారరాశి నాత్మకరములఁ
బనిపూని చెండుగతిఁ జ,క్రనితాంతస్ఫూర్తి మాయఁగాఁ జేయఁదగుఁ. ౧౮
కవరాజవిరాజితము:—

అని యిటు దేవత లందఱు పల్క జనార్దనుఁ డాదృతి న్నాయముగా
దనుజుల కెంతయు దారుణభీతిని దానె యొనంగఁగఁ దత్క్షణమే
మనమున నెన్నుచు మానుఁడు భీతుల ప్రందఁగఁ జేసెద మార్తర నే
నుతి పల్కెను నాహునత్కృప నాయతభూతుల నంది తగఁ.

తే. దర్పమున మించి యున్న యాదనుజవర్గు
నానుకేశుని నెఱుంగుదు నతనిసుతుల
నాత్మ నెఱుంగుదు వారలయందు జ్యేష్ఠఁ
డగుఁ గదా మాల్యవంతుఁ డోయమరులార! ౨౦ 198

క. దనుజాధములను మర్యాదను మిక్కిలి మీటి యున్న ధర్మయుతుల నే
నని జంపెదఁ గ్రుద్ధుడనై, మనములనురలార! భయముమానుడుమీరల్.

క. అనియిటు ప్రభవిష్టుండా, జనార్దనఁడు విష్ణుమూర్తి ధాన్తకరుణఁ బ
ల్కిన నిర్దరు లాదేవుని, వినుతించుచు నేగి రెంతోపేడ్క సనతికి. ౨౨

క. తరువాత మాల్యవంతుఁడు, సురవక్త్రులయుద్యమంపుఁజొప్పును విని సో
దరులను వీరుల నిరుద్ధర, బరికించి వచించె నిట్లు ధ్రువ మెరియక. ౨౩

— మాల్యవంతుఁడు తనతమ్ములతో దేవతలప్రయత్నముఁ బెల్పుట. —

ఉ. సోదరులార! దేవమును ధాన్తకరుణఁ గూడి మహేశుఁ జేరఁగాఁ
జోదగునంచుఁ బల్కికొని ధాన్తక మనలక వధింప నెం
తే దగువాఁడు శంకరుఁ డహిసధరుం డని శంభుఁ గాంచి న
మోదము మీఱఁ ద్రవ్వించునిమ్రోయు నిల్చి వచించి రివిధి. ౨౪ 208

క. వరదానబలోద్ధతులై, పురహరణ! సుకేశదనుజపుత్రులు ముగురు
ర్విర భీతిలేక తిరుగుచు, బరభీరతనువు లొప్పుఁ బరిసరి మమ్ము. ౨౫

ఆ. కరుణ యింత లేక ధాన్తకపట్టుచు, నున్నవారు దేవ! యుగభీతి
గలుగఁ జేయుచున్న కఠినరాక్షసతిర, స్కృతుల నుగుటచేత నిండ్లయందు.

క. మేము వసింపఁగఁ జాలక, యీమెయి నిట వచ్చినార ధాన్తక మాహితము
గామహరా! నుది నెంచుచు, వే నుర్చించుము మహాత్మ! విషధర! యీశా!.

క. అరులను హుంకారమ్మున, బరిమార్చెడువాడ వీనె పటుహుంకృతి నీ
సురవైరుల దహించువుము, కరుణాకర! యంచు వేడఁగా నప్పులుకుల్. ౨౬

క. విని యంధకసూదనుఁ డాత్మను సంతసపడక కరము ధాన్తకమును నే
వను బూని విడల్పుచు నిట్లనియెను; సురలార! రాక్షసాధిపు లనిలో. ౨౭

తే. నా కవధులు కాన మంత్రంబు మీకుఁ
జెప్పువాఁడను వారలఁ జెండువానిఁ
దెలియనగు దానఁ; జక్రగదలను దాల్చి
కరము లొప్పుగ రిపుజనకాలుఁ డగుచు. ౨౮ 209

క. వీతాంబరంబుఁ దాలించి, శ్రీతరుణీప్రియుఁడు నగుచుఁ జెలఁగు హరిని సంత
ప్రీతిని శరణముఁ గనుడీ, యీతరుణమునం దనంగ నీశ్వరుపలుకుల్. 3౦

చ. విని సుర లాహర్యోక్తమగు ధాన్తకమంత్రము మంచి దంచు నా
యనఁఁగుని దర్పకారిని మహాత్ముని మ్రొక్కుల సంతసంబునుం
గన నొనరించి యంత మురఘునంద్రులందఱు జేరి చెప్పి రా
తనికి సమస్తము; హరియుఁ దద్దయు నార్చిని గన్నవారలక. 3౧ 211

* శరః కరం చ భువ్యాన ఇదం వచన మబ్రవీత్-అనిమా. భువ్యాన ఇతి సురోక్తస్యా
గర్హితాన్యోతనమ్-అనివ్యాఖ్య.

- క. శతమఖముఖ్యులఁ గని యా, దితిజల నెల్లఁగను నే వధించెద మీరల్
గతతావు లగుచు నుండుం, డశశయమోదమున నంచు † నాన్యతి బలుకఁ.
- క. సుర లరిగిరి, భయభీతులఁ, బరిరిక్కించెనను దేవఁవై గుం నెల్లం
బరిమార్తు నంచుఁ బ్రతిసను, హరి యొసరిచెఁ గాన దానఁవాధివులారా!.
- క. మనమున దీనిఁ దలంపుఁడు, వనజాక్షునిబాధ గనక † వర్తిలు టెట్లో
మును పాహిరణ్యకశీపుం, డనుపమబలులై న దేవఁతాహలు కలనఁ. 33
- సీ. హరిచేతఁ దెగిరి; నుఁహఁభుజుండై తగు నక్కాలనేమి సంప్రద నమును
లును రాధయను ఘ్యాతిఁదనరినరాక్షసాంగనకుఁగుమారుఁడై ఘనబలాఘ్యుఁ
డై నరాధేయుండు † నారీతి బహుమాయి యనువాడు ధార్మికుండ్లై నలోక
పాలుఁడఁ కర్బరఁసతి యనుశాన్తునుల్ హర్మికుఁడునుశంభుఁడను దనుజుఁడు
- తే. మఱి నికుంభకుఁడను నిట్టి † మహితనత్వ
బలననుగ్రనిశాచరఁసతులు దాన
వులును రణమున హరిఁ దాఁకి † గెలుపుఁ గొనుట
వినఁగఁ బడలేదు; తలపోయ † వీర లెల్ల. 3౬ 215
- క. క్రతుశతముల నొనరించియు, హితఫలములఁ బొంది మాయఁలెల్లఁదెలియఁగాఁ
గృతసర్వశస్త్రశిక్షకు, లతిభయదులు శత్రువులకుఁనై ఘనమతులై. 32
- చ. అనిమొన వేనవేలుగ నుఁరాధిపుఁడౌ హరిఁ దాఁకి యంతకుం
గనఁ జని రీచర్మమును † గాఢముగాఁ దలపోసి యేవిధం
బునఁ బనిచేయ ట్లేచుమును † బొందుదుమో యటు చేయఁ బూనుఁడి
మనల వధింపఁ బూను హరి † మ్రందఁగఁ జేయ నశక్య మెట్టులుఁ. 3౮
- చ. అనిన సుమాలి మాలియును † నన్యచనంబుల మాల్యవంతుఁ డి
ట్లని వెత నూని నల్క విని † యన్నను గాంచి వచించి రిట్లు; ¹లిం
ద్రుని భగఁ డిర్యముండు గని † తోరపువేడుకఁ బల్కునట్లు; లో
ఘనధివణా! యభీష్టములఁ † గాంచితి మిచ్చితి మెల్లయార్థముల్. 3౯ 218
- క. చక్కఁ బరించిత మాదృతి, మిక్కిలి భాగ్యములఁ గూర్చి † మేలని పొగడఁ
దిక్కుల నేలితి మాయువు, నిక్కముగ నపారము గద! † నిర్మలకీర్తి!. 219
- తే. ఆమయంబులు తగులనియట్లు లొప్పు
కాయములఁ బొందితిమి, సరిగా వృధర్
మెల్ల బరపితి; ²మఱిభ్యఁమే యనఁ దగి
శస్త్రవీచికమగు దేవఁసాగరమును రం 220

! ఊచకు రాభీరం శ్రేష్ఠ మశ్వినా విని నానమ్-అని పాఠాంతరము గలదు. భగంకా వివ
పానపా-అను పాఠము తటదుగాఁ గానబడు. భగంకా=అనఁగా భగఁ డిర్యముండు నను సూర్య
మూర్తిభేదదేవతలు. 2 దేవసాగర మఱిభ్యం శస్త్రార్థం ప్రవిగాహ్య చ-అనియీ.

- క. లీలఁ బ్రవేశించితి మరి, బాలంబులఁ బాఱఁదోలి ♦ సరి యెవ రనుచుం
గ్రాలితిమి గదా? మృత్యువు, గ్రోలఁ గలదె ప్రాణవాయుఁకూటము దేవా!.
- క. హరిహరసురపతిశమనులు, దురమున మనశక్తిచేతఁ ♦ దొలఁగక నిల్వొం
దరమని తలఁతురె; భీతిఁ, బడుగెత్తుదు రట్టి మనకు ♦ భయ మెట్లు లగుఁ.
- క. మనకును హరికిని ద్వేషం, బనఁ గలుగదు హేతు వేమి? ♦ యందులకుఁ, శ్రీ
శున కపకారము నుంతయు, మనవంకం గల్గ దెవుడు ♦ మాట లిఁకేలా?. ౪౩
- చ. మనపగవారిదోషమున ♦ మాధవుచి త్తము చంపలింఁచఁ గా
వున మన కెల్లనై న్యములఁ ♦ బ్రోగు నొనర్చి సురారివీరులం
గొని కడునై కమత్యమునఁ ♦ గొంకక దేవతలఁ వధింత మా
యనిమిషులే కదా మనల ♦ నంతము నొందఁగఁ జేయఁ బూనుటల్. ౪౪
- చ. అని యిటు హెచ్చరించి ముగు ♦ రాయతనత్వము సైన్యముక్తులై
యని యొసరింపఁగాఁ దగినఁయట్టి తెఱంగు పొసంగె నంచుఁ జ
క్కనిగతిఁ జాటఁ బంచి బలఁకాంతుల నెల్ల బహూకరించి చ
య్యన నలజంభవృత్తదనుఁవాధిససేనలు వోలఁ బూన్కితో. ౪౬ 225
- క. సురపురి కేగిరి పెనుసం, గరమొనరింపంగ; భూపఁకాంతా! రామా!
సురవైరు లిట్లు నిశ్చయ, పరులై యుద్యోగ మలరఁ ♦ బటునత్వములఁ. ౪౭
- తే. తనువు లప్పుడు వెలుఁగొందఁ ♦ దరలి చనిరి;
రథములను నెక్కి వారజేంఁద్ర ములఁ గూడి
*గిరినమానంబులగు సాధుఁతురగములను
ఖరస్పృహభ రాజి; నుష్టాశిఁ ♦ గడఁగి యెక్కి. ౪౮ 227
- సీ. శింశుమారముల నాశీవిషంబులఁ గచ్చచంబుల మకరమీఁసంబుల గరు
డోపమంబులు గాఁగ ♦ నొప్పు పక్షుల సింహములను వ్యాఘ్రంబులఁభూరిరోష
ముల నొప్పు పందిగఁముల నృమరంబులఁ జమరీమృగంబుల ♦ సరభనముగ
నెక్కి లంకాపురం ♦ బొక్కటఁ బాసి రాక్షసులు నిర్భరబలఁగర్హవైల్ల
- ఆ. సురలతోడఁ బోర ♦ సురపురి కేగిరి; భూతము లెవి లంకఁపురమునందుఁ
గాపురంబుచేయుఁ ♦ గడుభయనూచకం, బులగు చిహ్నములనుఁబోలఁ గాంచి.
- క. పుర మిద్ది వినాశముఁ గను, కరణిని గన్పట్టె ననుచుఁ ♦ గనలి హృదయముల్
పరిచలనము నొందఁగ నె, వృరునం జూచినను గుందు ♦ పదలక యుండెఁ.
- చ. అరదము లెక్కి యిట్లు లనుఁరాధిపు లెల్లరు వేనవేలుగాఁ
బరుగిడుచుండి రాదివిజఁవారముఁ గూర్చితలంపుచేత; ని
క్కరణిఁ బ్రయత్నపూర్వకమఁగాఁ జనువారికి మార్గమందె దు
ర్భరములుగాఁగ దుశ్శకునఁనారము లప్పుడు తోఁచె ముందటఁ. ౫౨ 230

- తే. తమ్ముఁ గాలము పురికొల్పు ♦ దారుణభయమును గనంబడఁ జేయుచు ♦ భూతము లొగి విషమసంస్థానములనుండి ♦ వికృతరూపములను బొల్పుచుఁ దోఁచెను ♦ విలయ మనఁగ. ౫౩ 281
- క. భూమిని నాకాశంబున, నామెయిఁ గన్నడుచు రాక్షసానీకములు ద్వామావావమునఁ దప్పక, యే నృతిఁ గను నంచుఁ దెలుపుచీగతిఁ దోఁచె. సీ. అంబుదంబులు పర్వీ ♦ యస్థుల నుష్ణరక్తంబును వర్షించె; ♦ గంధి హద్దుఁ దాఁటెను భూరిభూధరములు చలియించె నట్టిహాసమ్ముల ♦ నాచరించుచును మేఘునిస్వసంబును జోలు ధ్వని గల్గ నాడుచు భూతసహస్రములొగిఁ బై వయిఁబడుచుండె ♦ భయదదర్శనముల నక్కలును దారుణముగఁగూయుతే. సాగె; గ్రద్దలపిండు విశాలభాగ, మాక్రమించి ముఖంబుల ♦ నగ్నికణములపై పడుచుండ నంబరమందు వారి, పై నలాతవక్రంబునఁ ♦ బర్వీ తిరిగె.
- క. అరుణచరణయుక్తములై, పరఁగి కపోతములు భీతిఁ ♦ బరుగిడఁ దొడఁగెన్ ద్వీరపడి శారిక లక్ష్మే, పరుగిడఁ గాకములు నభ్రపథమునఁ జనుచున్. ౫౪౫ 285
- తే. *అటచుచుండెను బిల్లులు ♦ నట్టై ద్విపముఖములు ఘోషించుచుండె రక్కసులు చాల బలమదంబులు గల్గినవార తాట నమ్మహోత్పాతములను లక్ష్యంబు గొనక. ౫౪౬ 285
- తే. పాశములఁ గూర్చి నృత్యువు ♦ పట్టి తమ్ము నీడ్చుచుండుటఁ జనుచుండి ♦ రిది యసమయమని తలంపక; యప్పుడు ♦ దనుజవరుల కందఱకు ముందు నుత్సాహ ♦ మతిశయిల్ల. ౫౪౭ 286
- క. ఘనబలులు మాల్యవంతుం, డనఁగ నుమాలియును మాలియనఁగ నలరు నాదనుజేంద్రులు క్రతువులకున్, ధనంబయులరీతి నుగ్రతం జని రంతన్. ౬౦ చ. దనుజులు మాల్యవచ్చిఖరితల్లిజమున్ సతతంబు నాశ్రయించినగతి మాల్యవంతు సరసీరుహసంభవు నిర్జరుల్ వలెన్ ధన మిడు దాత యాచకులతండమురీతి సమాశ్రయించి; రాదనుజవరేణ్యవాహినులు ♦ దారుణమేఘరవంబుచాడ్చునన్. ౬౧ 288
- క. ధ్వని చేయుచు విషయేచ్ఛలఁ, జనియెన్ మాలియును భూరిస్సైన్యముదానిన్ దనశక్తి నడుపుచుండెను; వనజాక్షుఁడు దనుజవరులు ♦ వాసపుపురిన్. ౬౨ తే. పట్టుకొన నెంచి వచ్చుట ♦ పాడి తప్పి యుద్ధతిని బూని యుండుట ♦ యొక్కదేవ

* బిడాల వై ద్విపాదయః-అనుపాతము వ్యాఖ్యానకర్త లంగీకరించినది. మార్గలాపై ద్విపాదకాః-అనుపాతముకూడఁ గలదు.

హూతవలనను విని మదిఁ ♦ బ్రీతిఁ గొనియె

యుద్ధమును జేయఁ దగుననుఁనూహ నపుడు; ౬౩

240

చ. మనమున యుద్ధనిశ్చయము ♦ మాధవుఁ డివ్వీధిఁ జేసి దివ్యమై
తనరి నహస్ర నూర్యరుచిఁధానుముగాఁ గనుపట్టుచున్ జయం
బును గలిగించు సత్కవచఁమున్ ధరియించి క్షయంబులేని బా
ణనికరపూర్ణతూణముల ♦ నై జవిలాసము మీఱుచుండఁగన్. ౬౪

241

సీ. మూఁపుల బంధించి ♦ భూరిఖడ్గముఁ దాల్చి శ్రోణిసూత్రముగట్టిసాంపుమీఱ
శంఖగదాచక్రఁశార్ఙ్గముఖాయుధవరములఁ గరములఁ ♦ బట్టి కైల
సంకాశుఁడై పక్షఁనత్వంబునన్ మించు వైన నతేయుని నెక్కి ♦ వాసవాది
నురలను గావ నాశరులను ద్రుంపంగఁ జనియె వేగంబునఁ ♦ జక్రపాణి;

తే. యిట్లు తాన్మృనిమూఁపుపై ♦ నెక్కి శ్యామ

వర్ణమున దేహ మొప్పంగఁ ♦ బచ్చనిరుచి

నలగు నంబరమును దాల్చి ♦ హరి మెఱపులఁ

గూడి మేఘము స్వర్ణాద్రిఁకూటముపయి. ౬౬౪

242

క. విలసిల్లెడుచాడ్పున ను, జ్వలలోచి న్నతి వెలింగె; ♦ నకలమునినువ
రుప్పలచేత సిద్ధగంధ, రుప్పలచే ఫణివర్యయక్షఁరుద్రులచేతన్. ౬౭

243

క. వినుతినపఁబడుచుఁ జక్రా, సినిశాతనుహాయుధములు ♦ జృంభచ్ఛాపం
బును శంఖముఁ గరములఁ దాల్చి నిశాచరసైన్యములను ♦ జేరెం బ్రీతిన్.

చ. గరుడునిపక్షయుగ్మమునఁ ♦ గల్గినవాయువుచే బలంబు లా

తురపడఁ గేతనంబులును ♦ దూల మహాస్త్రము లిందు నందు నం

గరధరణిం బడంగ నురఁకాంతవిరోధులసేన లఘు * ప్ర

స్తరములు దూల నీలమనుఁజైలమువోలెఁ జలించె నెంతయున్. ౬౯

245

ఆ. పలలర క్తపంకఁపరిరూపితములు యు, గాంతవహ్నినన్నిఁభాంగములును
నుగ్రములును నైన ♦ యురుతరాయుధముల, హరినినొంచిరసన్హస్రములని.

ఆఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

2 - వ సర్గము.

అంశు విష్ణుమూర్తి మాలిం బొలియించుట. శ్లో॥

క. హరిగిరి నారాక్షసజల, ధరములు శరవృష్టినిన్ నిఁతాంతధ్వను లం
బరమున మ్రోయఁగ ముంచిరి, గురుమేఘము లమితవృష్టిఁగురిసి గిరివలెన్.

* చచాల తద్ధ్రాక్షసాజనైశ్యం చలోపలో నీల ఇవాచశేంద్రః-అనిమా.

క. శ్యామచ్ఛాయను నిర్మలఁ, జా మాధవుఁ డప్పు నల్లఁనగు తనురుచి ను
ద్దాములగు రక్క నులచే, నామెయి నావృతుఁడు నగుచు † నతిఘోరముగఁ.

క. అతివృష్టిగురియు మేఘవితతి చుట్టుకొనంగఁ జూడఁదగు నంజనముఁ
క్షీతిధరమువోలె నొప్పెను; దితిజలచాపచ్యుతములు † తీక్ష్ణాశుగముల్. ౨

¹క. శలభంబులు కేదారము, నలె మశకము లద్రివరము; వలె సమృతఘటం
బుల వనమక్షికములు, వలె, జలనిధిమశరంబు లట్లు † సాంద్రతరములై. 3

తే. ²అనిలవజ్రమనస్సులఁయట్టి గతుల

హరిని జొచ్చెను విలయంబుఁనందు లోక

ములు హరిం జొచ్చునట్లులై; † భూరిరథము

లందు నున్నట్టి వీరు లాఁయరదములను. ౪

251

క. కరియూధపతులు కరులను, దురగారోహకులు సాధుఁతురగంబుల ³నం

బరచరులగుచుఁ బదాతులు, ధరణీధ్రము లనఁగఁ బొల్చి † దారుణభంగిఁ.

క. శరశక్తియష్టితోమర, సరికరములఁ గొంచు వైచి † సద్దశభాతుఁ
దురమున నూపిరి పుచ్చుఁగఁ, దరుణము లేకుండఁ బేర్చితా రొగిఁగ్రుధచేఁ.

క. వినుతప్రాణాయామ మ, వనీసుమనియూర్పు లాపుఁభంగిఁగ నొనరిం

ప నిశాచరశరహతుఁడై, యనూనమీనాళి నల్గిఁయనువున ననిలోఁ. ౬౪

ఆ. నుంత నొచ్చి శార్ఙ్గ † చుంతటఁ గొనుచు దు

ర్గక్షుఁ డగుచుఁ బేర్చి † దానవులను

నొంచె బాణవితతి; † మించి విష్ణువు మఱి

చాప మట్టె పంచి † సరభనగతి. 2

255

చ. కరములశక్తి నారిఁ గడఁకం జెవియొక్కకు జాగి లక్ష్య మే

వరుసను దప్పకుండఁగె నై † వజ్రముఖంబులు శాతపుంఖభీ

కరములు చిత్తవేగములు † గాఢచరీచులునైన బాణముల్

పరఁగఁగఁ జేసి దానవులఁ † బంపె సురాలయ మొండ నత్తటిఁ. ౮

256

క. శతములు సహస్రములుగా, దితినుతి చేహములు భూమిఁ † ద్రెల్లై; నిట్లు దై

త్యతతుల శరవర్షంబున, నతివృష్టి నిగుడ్పుజలధఁరానళిఁ గడఁకఁ. ౮౪

257

ఆ. వాయు వేచి వేగ † మాయించుగిలిఁ జేసి, పాంచజన్య మనఁగఁబరఁగు శంఖ

మొత్తై శౌరి పూరుఁబోత్తము; దునిధిసంజనితమైన పాంచజన్య మట్లు. ౯

ఆ. బలముకొలది నొత్తఁబడి భీమనిహ్లాద, మట్టె నిగుడఁజేసె † నఖలలోక

ములఁ గలంపఁ దాను † బూనినయట్లుగ, నిట్లు పాంచజన్య † మెనఁగుధ్వనిని.

క. దనుజుల భీతులఁ జేసెను, వనమున మృగరాజు సమదఁవారణముల భీ

1 శలభా ఇన కేదారం మశకా ఇవ పద్యతీప్త-అనిమా. 2 వజ్రానిలమనోజవాః - అనిమా.

3 పాదాలౌ శ్చాంపరీచరాః-అనిమా.

తని బొండఁ జేయులాగున; ధ్వని నద్దానిని వినంగ ♦ దానవసేనఁ. ౧౧ 260
చ. తురగనమూహముల్ నిలువఁ ♦ దోఁపమిఁ బాతెను, గర్వమేది కుం
జరములు నిల్చె, వీరు లొగి ♦ స్వందనవిచ్యుతి నొంది త్రెల్లి రు
ర్వరపయి; సంతఁ దీప్రతరఃపాణము లావరచాపవిచ్యుతిం
ద్వరితములై నువుంఖములు ♦ వజ్రనిభాస్యము లొప్పుచుండఁగఁ. ౧౨౪ 261

చ. దనుజులఁ ద్రుంచి చొచ్చె ట్టితి; ♦ దారుణశార్ఙ్గధనుశ్చ్యుతంబులౌ
సునిశితనాయకంబు లనిఁ ♦ జోద్యముగా దనుజాళిఁ ద్రుంప వ
జ్రనిహతపర్వతాళివలె ♦ రాక్షసు లారణభూమిఁ గూలి; రం
త నచట విష్ణుచక్రనిహతంబులు రాక్షసభూరిగాత్రముల్. ౧౩౪ 262

తే. క్రొత్తనెత్తురు ప్రవహింప ♦ సత్తటి ప్రణ
ములు గనంబడఁ బర్వతము లొగి స్వర్ణ
ధాతువుల నొప్పుగతిఁ గనఁదగి చెలంగె;
శంఖరాజరవంబును ♦ శార్ఙ్గరవము. ౧౪౬ 263

క. హరి యొనరించెడు పెనుహుం, కరణనిదాదంబు దనుజశాంతులరవముఁ
ధర వినఁబడకుండఁగ మ్రింగె రయంబున; సంతలోనఁ ♦ గేశవుఁ డాజ్ఞఁ. ౧౬
చ. దనుజులకంతనాళములఁ ♦ దచ్చరపంక్తిని, జంచలంబులౌ
ధనువుల నట్టిదా ధ్వజవిఠానము, స్వందనపంక్తిఁ, దూణరా
జని, దగు కేతనావళులఁ ♦ జెచ్చెఱ శాతశరాళి వైచి భూ
మిని బడునట్లు చేసె; మఱి ♦ మిత్రునినుండి మహోష్ణరోచులుఁ. ౧౭ 265

తే. జలధినుండి తరంగముల్, శైలవరము
నుండి నాగేంద్రములు, మహోద్ధండజలధ
రంబునుండియు సలిలధాఃరలును వెడలు
భంగి హరిచాపనిర్ముక్తబాణతతులు ౧౮ 266

క. త్వర వెడలె శతసహస్రము, లరుదుగ, శరభములచేత ♦ హరివర్యములుఁ
హరిచేతఁ ద్వీరదంబులు, ¹ద్వీరదతతిఁ వ్యాఘ్రములును ♦ బెద్దపులులచేఁ.

తే. చిటుతపులులును సవానిచే శునకము, లల్లె శునకాళిచేఁ బిల్లు ♦ ²లట్టిపిల్లి
గములచేసర్పములును, నాగములచేత, నెలుకలును బాఱఁజేయునట్లేచియనిని.

ఆ విజయశాంక్షనున్న ♦ విష్ణువుచే దితి, తనయవరులు పూన్కిఁ ♦ దళుమఁబడిరి
కూడ ముట్టఁబడిరిఁకొందఱు, మఱిఁకొందఱందె చంపఁబడిరి; ♦ హరియు సవల.

చ. దనుజుల నిట్లు చంపి మధుఃపానవనూదనుఁ డెంతో హృష్టుడై
తనదగుపాంచజస్యము నుదారరవంబును నొత్తై ³దోయదం

¹ ద్వీరజేన యథా వ్యాఘ్రః - అనిమా. ² మర్ధారణ యథా సర్పః - అనిమా. ³ లోయ
దం సురం డివ - అనిమా.

బును నురరాజు గర్జనము ♦ భూరితరంబుగఁ జేయ నాజ్ఞయు
చ్చు నటుల; నంత రాక్షసనిఁగూననసాయకభీతి నొందుచున్. ౨3 270

చ. నునిశితశంఖనాదమున ♦ సోలుచు భగ్గుమనోరథంబునై
దనుజబలంబు లంకకు నితాంతజవంబునఁ బోవఁజొచ్చె; ని
ట్లనిమొన నాత్మ సైన్యముల ♦ నాహరి నాయకశక్తి నొంప న
వృనముల భీతిఁ గాంచుచు నఁమానుషపౌరుష మెల్లఁ బోవఁగన్. ౨౪ 271

క. పరుగెత్తుచుండఁ గన్గొని, శరవర్ష మునన్ సుమాలి ♦ చక్రధరుని నం
గరమున నిల్పెను సేనలఁ, బరిమార్చక యుండునట్లు ♦ పౌరుష మలరన్. ౨౫

చ. అనిమొనఁ జక్రపాణి నతఁ ♦ డంబకపంక్తి హిమంబు తీవ్రభా
నునిబలఁ గప్పె, రాక్షసులు ♦ నూత్నబలంబులఁ బెంపుమీటి యా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి పట్టుఁదైర్యము నొందిరి; రోష మూని తే
జును బలముం జెలంగ దనుఁజుల్ మరలన్ బ్రతుకం దలంపఁగన్. ౨౬

తే. ఆసుమాలియుఁ బటునాద ♦ మడర హరిని
మార్కొనియె; నిట్లు పూన్కిని ♦ మధుమధనుని
వైకిఁ జని *లంబమానమై ♦ భవ్యమైన
భూషణము దీసి వైచి పెంపునఁ గరంబు. ౨౭ 274

క. చలియింపఁ జేయుచుం గరి,వలె నప్పుడు ప్రీతి నార్చె ♦ బటువిద్యుత్తుల్
గలమేఘముపోలిక; నా,జలజాతుం డంతఁ గ్రోధఁసాంద్రుం డగుచున్. ౨౮

చ. కనదురురత్న కుండలముఁగఁ దనరాసుచుఁ దబ్ధిరంబు, ని
స్వనమును జేయుచుండఁ దనఁన త్వముఁ బైవయి బొంగుచుండ నా
తనిరథచోదకుండయిన ♦ దానపుశ్చిర్నముఁ ద్రొంచె నశ్వముల్
వనివడి యూడ్చి భ్రాంతిఁ గని ♦ పాలకహీనము లొట నంతటన్. ౨౯ 276

సీ. భ్రాంతంబులౌ తదశ్వము లిట్లు చలరేగిరథముఁ ద్రిప్పగ మహాఁరాక్షసుండు
స్యందనంబున నుండిఁనంచరించుచునుండె నతిశయభ్రాంతేంద్రియాశ్వవితతి
చలరేగ ధృతినుంతఁగలుగనినగువలె; నాయశ్వములఁద్రుంచెఁహరియు; నంత
నవ్వుహాజాహుని ♦ హరిని సుమాలిచౌ తద్రథంబును ద్రుంచి ♦ దారుణాంబ

ఆ. కముల నలరువానిఁ ♦ గని మాలియును సాయ
కాంచితమయి యొప్పునట్టి చాప
మూని పౌరుషంబు ♦ మూర్తిభవించిన
ట్లడరె మార్కొనంగ ♦ నతులగతిని. 3౦ 277

చ. హరి నిటు దాఁకి చాపవర ♦ మంతట నజ్యము చేసి చారుక
ర్పరపరిభూషితాంబకసఁమూహము వైచిన నద్ది క్రాంచభూ

* ఉడ్చి వ్యలంబాగరం భూస్వక కరి మిని ద్విపక్ష-అనిమా.

- ధరమును జొచ్చుపక్షుల విధంబున నాహరిఁ జొచ్చె; మాలి యి
క్కరణిని వైచు నాయకనికాయముచే బరివీడితాంగుడై. 319 278
- క. మురవైరి చలింపక సంకరమున నిలువంగఁబడియెఁ గడుధీరత; ను
స్థిరమతి యింద్రియగణముల, నిరతమ్ము జయించినట్టి ధినిర్మలు మనుజుఁ.
- తే. ఆధు లేమియు బాధింపఁనట్లు దనుజ
శరము లేమియుఁ జేయంగఁ జాలవయ్యె;
సంతటఁ భూతభావనుండ్డైన హరియు
జ్యాప్తసంబు నిగుడ్చి యాఁతునురపైన. 324 280
- క. అరినూదనుండు గావున, శరనికరము మాలి నొంపఁ జాలినదానిఁ
బరఁగించె; సంబకము లవి, వరవజ్రతటిత్సమానభాసురములుగఁ. 328 281
- తే. మాలి దేహంబు నొంది కఠ్ఠునిరుధిరముఁ
ద్రావఁ బాములు క్షీరంబుఁ ద్రాగునట్లు;
చక్రి యీరీతి నవ్వాలి ధిజన్యవిముఖుఁ
జేసి దేవత లెల్లను జెలఁగుచుండ. 332 282
- చ. కరముల శంఖచక్రములు ధి కార్ముకవర్యగదల్ వెలుంగ నా
యరిమకుటధ్వజంబుల మహాధనువుఁ దురగంబులఁ లన
చ్చరములచేత భూమిఁ బడుచందముగా నని చేసె; సంతటఁ
విరధుండు మాలి శౌర్యమునఁ బేర్చి గదాయుధహస్తుడై తగఁ. 336 283
- చ. అరకము డిగ్గి భూధరమునగ్రమునుండి మృగేంద్రమట్లుగాఁ
బరుగిడి పక్షినాయకునిభాలము నాగదచేత నొంచె 1 నీ
శ్వేరు యమునట్లు వజ్రమున ధైర్యము నింద్రునిరీతి; సంతఁ గ
ర్పురవరు నాయుధాభిహతిఁ బొంకము దూలి ఖగేశ్వరుం డనిఁ. 340 284
- చ. అతిశయవేదనాతురత ధి సంకము క్రుంగఁ జలించి చక్రియు
ధతి యడుగంటఁ జేసె; నిటు ధి దానవనాథుండు మాలి సూరతం
బతగవరేణ్యు నొంచుటయుఁ బర్వదళాక్షుండు సూరకుంటయుఁ
దితిజలు చూచి యార్పుటయు ధిదిక్కుల నిండెను దన్నినాదముల్. 344 285
- ఉ. దానవు లెల్ల హర్షమున ధి దారుణరావము లట్లు చేయఁగా
దానవవైరి వాసవునిధిత్తుండు చక్కఁగ నాలకించి పెం
పూని పరాజ్ఞులుండగుచు ధి నొప్పు తొలంగిన పక్షినాయకుం
దా నవు డాదరించి కనుదమ్ముల శ్రోధశిఖల్ వెలుంగఁగఁ. 348 286
- చ. గరుడునిసాధ్వసం బుడిపి ధి క్రమ్మట నాతండు చక్కనుండఁగా
గురుతరశక్తిఁజేసి 2యనిఁ గొంకియు మాలిని జంపు నిచ్చచే

1 సతయాగరుడేశాన మిశాన మివ చాంతకః-అనిమా. 2 పరాజ్ఞుభో ప్యుత్సస్త్వ మాతే

బరగఁగఁ జేసెఁ జక్రమును; † బార్ధివసత్తమ! రామచంద్ర! యా
నిరుపమచక్ర మత్తటిని † నిర్భరభాస్కరమండలాభమై. ౪౨ 287

ఉ. కాంతుల నాకసంబు వెలుఁగంగను జేయుచు భీషణంగమై
యంతటఁ గాలచక్ర మిదె † యంచుఁ దనుం గనుఁగొంచు రాక్షసుల్
చింతిల మాలిమస్తకముఁ † జేర్చె షీతిస్థలి నొక్కప్రేటునఁ;
వింతగఁ జక్రకృత్తమయి † భీషణమై దనుజేశుశీర్షమున్. ౪౩ 288

ఉ. నెత్తురువాహినుల్ వెడల † నింగి సురల్ తమిఁ బొందఁ బూర్వమ
త్యుత్తమమా సుధారసము † నొక్కటఁ ద్రాగెనురాహుచుస్తకం
బెత్తిన వేడ్కఁ ద్రుంప నది † యెట్లు షీతిం బడె నట్టిభంగిఁగా
నత్తటి ధూళి బ్రుంగె; నవు † డయ్యెను రేణువులు సంప్రహృష్టులై. ౪౪ 289

తే. కలిగియున్న బలంబులఁగొలఁది సాధు
సాధు వంచను శబ్దముల్ † నకలదిశలఁ
బర్వఁ జేయుచు నార్చిరి; † పటుసుదర్శ
నమున మాలి యడంగుట † సమరసీను. ౪౫ 290

క. కని మాల్యవత్సుమాలులు, దనుజానీకములతోడఁ † దద్దయు శోకం
బున లంక కేగఁ జొచ్చిరి; వినతాతనయుండు కరుణ † విష్ణువుచేతఁ. ౪౬

తే. ఊఱడింపంగఁబడి పూర్వ † మొప్పునట్లు
తనరి తనగురుపక్షవాతమున దనుజ
వితతిఁ బాఱఁగఁ దోలె విఘ్నధకోప
చిత్తుడయి; యంత దనుజులఁ † జెలఁగి హరియ. ౪౭ 292

సీ. మార్కొని యుద్యృత్తిఁ గుహితచక్రంబున నానసంబులఁద్రెంచి † మూర్ఖుడించి
గదచేత వక్షముల్ † గడఁగి పిండిగఁ జేసి యల్లెలాంగలగుచు † నాయుధమునఁ
గంతముల్ ఛేదించి † త్కౌతలంబున నించి ముసలంబునఁ † శీర్షములఁ బగుల్చి
ఖడ్గంబునుం బూని † గాత్రంబులం జెండి బాణజాలంబులఁ † బడలు పఱచి

తే. యందటికి నన్నిరూపులై † యాహవంబు
చేయరాక్షసబలములు † చేయునట్టి
దేమియును లేక రాక్షసు † లెల్ల నింగి
నుండి పడి రభిజలముల † నొక్కమాటు. ౪౮ 293

చ. హరియు ధనుర్విముక్తచటుఁలాంబకవజ్రతతిఁ మహాసురో
త్కరముఁ గలంచె దానవులు † గాసిలి ధూతవిముక్తకేశులై
దురమునఁ జంచలాలతలు † తోరముగాఁ గనుపట్టు మేఘముల్
నిరుపమవజ్రసంహతిని † నిల్వక యిట్టటు పాటుకై పడిఁ. ౫౦ 294

క. చని; రిట్లు బాణతతులొ, య్యన వేమంబులను బాప † నాత్మాశ్రము లె

ల్లను నేలఁ గూల ఛత్రము, లనూనగతి భిన్నములయి యవనిం బడఁగఁ.
 తే. శ్రేగు లెల్లను వెలికి రా ధీతి లోల
 నేత్రములు గానఁబడుచుండ నిఖిలదనుజ
 బలము లున్న త్తనిభములై పాఱఁదొడఁగె;
 సంతసింహర్దితద్విషసంతతివలె. ౫౧ 296

చ. కరులును రాక్షసుల్ కలఁగి గాఢగతిం బడవెత్త నార్వఁగా
 హరియును వెంటఁ దాఁకుచుఁ దనంతన పిల్చుచు బాణజాలముల్
 త్వరపడి వైవ నవివృతము బాధల నొందఁగఁ జేయ నాత్మభీ
 కరశరజాలముల్ వదల ట్లాస్థలి నయ్యవి నిండి యుండఁగఁ. ౫౨ 297

క. దనుజాళి కాలమేఘము, లనిలాహతకాలఘనములట్లుగఁ జలియిం
 చెను; జక్రప్రహరణములఁ, దనువులు తెగ శీర్షములును ధరణిని రాలఁ.

క. పెనుగదనేటలు మర్తము, లనూనరక్తమున బ్రుంగ ననీవ్రేటులచే
 తను రెండుగఁ జీల్పంబడి, తనువులు కప్పడఁగఁ బర్యవృతంబులపోల్కి. ౫౩ ౩౦౦

క. వరమణికుండలహారము, లురుతరగతి వ్రేలుచుండ నొక్కమొగి నీ
 లరుచుల్ గలమేఘము లనఁ, బరఁగు మహాసురులు నేలవైఁబైవై నఁ.

ఆ. పడుచునుండ నీలఁపర్యవృతంబులు నేలఁ, బడెడుచందమయ్యెఁగఁ బార్థి వేంద్ర!
 రామచంద్ర! యట్టు లామధునూదనుఁ, డరుల నెల్లఁ గలఁచె నాహవమున.

ఏడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮ - వ సర్గము.

— శుభ్ర మాల్యవంతుఁడు మొదలగు రాక్షసులు పరాజయ మొందుట. శుభ్ర—

చ. వెనుకొని పద్మనాభుఁ డిటు వీరసరౌఘముఁ ద్రుంప నెల్లచోఁ
 గనుఁగొని మాల్యవంతుఁడు వఱగఁ హతశిష్టులఁ గూడి సంగరం
 బును విడనాడి యింటికిని బోవఁ దలంచెను వేల దాఁటి యం
 బునిధియుఁ బోవుచందమునఁ బొంగెడు మాధవు సంతఁ జూచుచు. ౧

మ. అరుణాక్షుండఁగు కోవ మూని మకుటం బల్లలనం ద్రిప్పచు
 బురుషశ్రేష్ఠుని బద్మనాభుని రణంబు జేయుచున్నట్టి భీ
 కరరూపుం గని యిట్లు పల్కెఁ; దగునే యకంబాక్ష! నారాయణా!
 నిరతంబై తగు క్షత్రధర్మ మనుచు నీ వేల యూహింపవో? ౨ 308

చ. తెలియవు యుద్ధధర్మములతీగు రణంబును మాని పోవుదు
 ర్బలులను మమ్మఁ బ్రాకృతునిభంగి వధించెడు వెంటనంటి; యే

* నారాయణ వ జానీషే క్షత్రధర్మం సనాతనమ్-అనిమా.

- ఖలుఁడు సతాజ్ఞుఖండయి వశగం బరుగై డెడు వైరిఁ జంపునో
తలఁప నతండ హంత యన ధాత్రిని బిల్వేబడుక జనార్దనా! 3౪ 804
- చ. అతఁడు సమస్తపుణ్యముల ధారసి చేసెడువార లొందు న
ద్వితీయన నొప్పు స్వర్గమును ధాంచఁగలేడు; దరంబు చక్రముక
వితతగడక గరంబులను వేడుకఁ దాల్చిన నీకు సంగరే
చ్చ తనరినక ద్వీదీయమగు శౌర్యము దోర్బలముక సమస్తముక. ౪౪ 305
- చ కలిగినయంతవ ట్టిదిగా కాలు గదల్చక నిల్చువాఁడ ని
మ్ముల ననిఁ జాపవయ్య! యని ముందుగ నిల్చిన మూల్యవంతు ని
శ్వలగురుమూల్యవచ్చిఖరిచాడ్చునఁ గాంచి వచించె నిట్లు; లా
బరిపుసోదరుండయిన పంకజనాభుఁడు విక్రమంబునక. ౬ 806
- చ. సురలను మీరు మార్కొనుచు స్రుక్కఁగఁ జేయఁగ భీతి నొంది యె
క్కరణిని దిక్కులేక ననుఁ గాపు మటంచును వేడ వారి కా
దరమునఁ గొంక కే నభయదాన మొసంగితి రాక్షసాభి సం
గరమునఁ జంపువాఁడ నని కర్బురవర్య! వరం బొసంగితిక. 2 807
- ఉ. దానినె కాచువాఁడఁ; బ్రహదం బిడుకార్యము దేవతాభి కె
ద్దో నిజ మద్ది నాకును మహోత్తమమై యనురాజకంటె నిం
పై నెగడుక ద్వీగం జనుచు నల్ల రసాతలనీను నిల్చినక
దానవులైన మిమ్ము రణదర్పము పొంగ వధించి తీరెదక. ౮ 808
- ¹చ. అని యిటు లాపరాజ్ఞుఖుల సందఱఁ జంపినపాపముల్ ప్రతి
జ్ఞను నెఱవం దలంచుటను సర్వతిథంగకరంబు లెట్టునో
ననియెడు భావ ముట్టిపడునట్టులుగా వచియించు పద్మనా
భుని సురపాలకుం ద్రుధను బొల్చెడు రక్తసరోజనేత్రునిక. ౮౪ 809
- క. కని మూల్యవంతుఁ డాతని, ఘనబాహ్వంతరము నొంచె ధాధతరంబై
తనరారుక క్రిచే; నా, ననుజేంద్రుం డిట్లు బాహుదర్పం బలరక. ౯ 810
- క. పరఁగించిన యాశక్తియు, నిరుపమఘంటాస్వసంబు నిర్భరమై యొ
ప్పు రమేశువత్సమున జలధరమున మెఱచట్లు పొల్చెఁ దదవసరమునక. ౧౦
- ²క. హరి శక్తిధరప్రియుఁ డంబురు హేతుఁ డనురుక క్తి భూతరంబుక

1 అథ పరాజ్ఞుఖనధదోష స్సప్రతిజ్ఞాపాపకప్రస్ఫుత్తస్య నాస్తీత్యాహ-అననవతారికయథ
మింసుఁ జేర్చబడిన దని గ్రహించెదను. 2 తత స్తా మేవ చోత్కృత్య శక్తిం శక్తిధరప్రియః-
అనియూ. శక్తిధర శ్శివః సప్రియో యశ్య-అని తీర్థలు. శక్తిధరప్రియః - సుబ్రహ్మణ్యప్రియః
మాహేశ్వరార్చనం చిత్త్యం-అని గోవిందరాజులు భేదాభిప్రాయముల నొందిరి. రాముఁడు కుమార
స్వామిచరితాఁ డనుట సమంజసము గాదు. బహుపురాణసప్తతమగు నీశ్వరప్రియత్వమే సరిగా
నున్నట్లు లోచెడు.

- గర మాత్మశక్తి దానినె, నురుతరగతిఁ బైకి లాగి యుగ్రానురువు. ౧౦౪
- ఆ. వినరివైచె; స్కందఃపితృస్పృష్టశక్తి నా, నదియు హరికరచ్యుతాంగి యగుచు
దనుజునల్ల నట్టె య్రాఁగఁ గోరుచు, నతులగతుల నిగిడఁ నంబరమున.
- ఆ. అంజనాఖ్యమైన యచలంబు మాహేంద్రి, కోరినట్లు నిగిడి హారరత్న
భానమానమైన పటుదనుజేంద్రవక్షమున నళని గిరిశిఖరమున వలె. ౧౦౫
- క. అతిజవమున వ్రాలెను; నాదితిజుడు తచ్చక్తిభిన్నదివ్యకవచుడై
క్షీతిఁబడియెమూర్ఖ గ్రవ్యగ, మతివిభవముతోఁపనపుడెమరలన్ స్పృతిఁగ నెఁ.
- చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతఁ గడుఁదైర్యము మీఱి మహాచలంబు నాఁ
గనఁబడి కంటకస్త్రతఱిఁ గ్రాలుచు నాయనమై వినీలహా
ఘనతరశూల ముద్ధతిని యై కొని మాధవువక్షమందు వై
చెను; నమరప్రియుం డగుచుఁ జెచ్చెఱి నింద్రసహోదరుం గ్రుధఁ. ౧౦౬
- తే. పిడికిట నొవ్వఁజేసి యావెడఁగుదనుజుఁ
డొక్కధనువంతదవృత తా నొదిగె వెనుక;
కంత నంబరముననుండి యద్భుతముగ
మేలు మేలను శబ్దంబు మించె మిగుల. ౧౦౭
- చ. హరి నిటు నొంచి యంత వినఁతాత్మజ నొవ్వఁగఁ జేసె; దాక్ష్యుఁ డ
క్కరణిని నొంచుదానవునిఁ గన్గొని శ్రోధము నొంది పక్షవా
తరయమునం బ్రభంజనుఁడు తద్దయు నెండినపత్రరాజి ని
ర్భరముగఁ దూలఁ జేయుగతిఁ బాఱఁగఁ జేసె; నుమాలి యంతటఁ. ౧౦౮
- ఆ. వై న తేయపక్షవాతవిద్రావితు, నన్న మాల్యవంతుఁ నచటఁ గాంచి
స్వబలములను గూడి చనియె లంకాపురి, కభిముఖుండు నగుచునవచుతిఁగని.
- చ. గరుడునిపక్షవాతమున గర్వము నీడి తొలంగితిం గటా
దుర మిఁకఁ జాలు నంచుఁ దనతో వెనుకంజల వేయు రాక్షసా
త్మరములతోడ లంకకును గ్రవ్వుటి సిగ్గునఁ జోయె; నోమహీ
వరి! రఘునందనా! దనుజుపరుగులు శ్రీహరిచేత నివ్విధి. ౧౦ 320
- సీ. పెక్కుసారులు హతఃపీరులై చేడ్పడి సంగరంబున నపఞ్చయము గల్గఁ
జేయఁగాఁబడి; రిట్లు శ్రీహరితో బోరఁజాలక వారెల్ల సాధ్యసార్థి
తులునయి లంకలో నిలువంగ నొల్లక భార్యలతోఁ గూడ పటురయమునఁ
బాతాళమునయందు నసియించఁ జోయిరి; ప్రఖ్యాతపీరులై పరఁగునట్టి
- తే. వార లెల్ల నుమాలిని బ్రభువుగాఁగఁ
గొలిచి సాలకటంకటాఖ్యలలితతర
వంశమును బొంగఁజేయుచు వజ్రలుచుండి;
రాహవంబున నీచేత నమరవరులు. ౨3

- క. హతులైరో యెవ రెవ్వరు, ఊతిపైఁ బాలన్యు లనఁగఁ ధిరకీర్తిని ను
న్నతముగఁ బొందిన యాయా, దితిజేంద్రులు వారెవారె ధిరవిభవాఢ్యా!.
- ఆ. మాలిమాల్యవత్సుఁమూలులు పౌలస్త్య, కులజులకును దలఁపఁగూటపురుషు
లగుచుఁ బ్రబలులగుచు ధి నారావణునికంటె, సకలవిధములం బ్రశస్తతరులు.
- చ. *దనుజుల వారలం ద్రిదశఁదన్యులఁ జంపఁగ శంఖచక్రముల్
ఘనగదయుం గరంబులఁ దఁగఁ వెలుఁగొందు మురారి తప్ప నిం
క నెవఁడు చాలు? నీవనఁగఁ గంజదళాక్షుఁడు దేవనాయకుం
డనఁదగు నాననాతనుఁడ ధి వాదువు రాఘవ! మాట లేటికిఁ. ౨౬ 324
- క. మాయాగృహీత దేహుఁడ, వీయసురులఁ జంపఁబూని ధి తిట్లు ప్రభుఁడవై
యేయెడల నజేయుఁడవై, పాయక గతధర్మములను ధి బాదుకొలుపఁగఁ. ౨౭౪
- క. అనుకూలమైన కాలం, బున నాలస్యంబు చేయఁ ధి బూసక జన్మం
బును గనుచు ధర్మరక్షణ, మును జేయఁచు శాత్రవవధఁమునఁ దగు పూన్కిఁ.
- క. ఒనరించుచు శరణాగత, జనవత్సలుఁడవుగ నొప్పి ధి ఊమఁ బొల్తువు రా
మ! నినుం బొగడం దరమే; దనుజులయుత్పత్తి దీనిఁ ధి దధ్యముగాఁగఁ. ౨౭౪
- తే. ఆనుపూర్విగఁ దెల్పితి ధి నవనినాథ
నత్రమా! రావణాసురుఁజన్మము నిఁక
వానితనయులయుత్పత్తి ధి వానిమహిమ
మెల్లఁ దెలిపెన వినవయ్య! ధి యినకులేశ! ౨౮ 328
- క. చిరకాలంబు సుమాలియుఁ, జరియించె రసాతలమునఁ ధి జక్రిభయమునం
గరమార్చినొందుచుఁ గ, ర్పురులెల్లనుదన్ముఁ గొలుపఁబొగులుచు నెదలోఁ.
- క. తనయులు వారిలతనయులు, తనతో నుండంగఁ జక్రి ధి శత్రుహింసకతనఁ
మనుజేంద్ర! యపుడు లంకను, ధనవతి నివసించి యుండెఁ ధి వగినివిధమునఁ.
- ఎనిమిదవ సర్గము సరిపూర్ణము.

౯ - వ సర్గము.

— శంఖ సుమాలి తనపుత్రికయగు కైకసిని విశ్రవసునియొద్దకుం బంపుట. — శంఖ

- చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ధి చక్రిభయంబును సుంత వాసిక
ర్బురవతియకా సుమాలియును ధి బొంగెడువేడ్క రసాతలంబు వా
సి రమణ మర్త్యలోకమును ధి జేరి చరించె సమస్తదిక్కులఁ;
నిరుపమనీలవారిదవిధినిర్మలదేహము చెన్నుమీఱఁగఁ. ౧ 331
- తే. తప్తకాంచనకుండలఁదీపు లొలయ
బద్ధమును బాసి యొప్పు శ్రీవలెఁ జెలంగు

* భవా న్నారాయణో దేవ శ్చగుర్భాహు స్సహారణః-ఆనిమా.

పుత్రికను గైకొనిన గూడి ధూమి నెల్లఁ

దిరుగుచు నొకానొకప్పుడు ధరణి నొకట ౨౫

382

చ. తనజనకుం బులన్త్యనుతత్తల్లజ విశ్రవనుఁ మహీనుఁ
గనుఁగొనుకాంక్షమీఱఁగ నిఁకానివిభూతిఁ జెలంగువువ్వుం

బును దమి నెక్కిపోవు సురపుంగవునంతటివాని యక్షపుఁ
ధనదుని దాఁ గనుంగొనియె ధారుణపాపకనూర్య తేజనిఁ. 3౫

383

తే. స్వేచ్ఛఁ జనువానిఁ గనుఁగొని యెంతో విన
యమునఁ బాతాళమున కేగి యసురహితముఁ
గోరి మతిమంతుఁ డౌటచే సారతరఫ

లంబు గలుగంగఁ జింతించె లలితరీతి. ౩౬

384

క. దనుజులు విమలశ్రేయముఁ గనఁజాలు నుపాయ మెద్ది? కార్యం బెది చే
సిన వృద్ధినిందువార మొ, యని మదిఁ దలపోసి యాతఁ డాత్మతనూజఁ. ౩౭

తే. ¹కై కనిని బిల్చి యిట్లనికర్షురపతి, యౌ సుమాలి వచించె; నోయాత్మజాత!
తగినవరునకు నిన్నియ్యఁ దగినవరుయ, మిద్ది యలరారెయౌవనమివుడునీకు.

నీ. పాణినంగ్రహణంబు ప్రార్థించినం దిరస్కార మొనర్తువో వారికోర్కి.

నీ వని భీతిల్లి యిన్నెవ్వ రడుగరు; మే మెల్ల నీచేయమేలున నిలఁ

బ్రభ్రాంతి నొందఁగా వాంఛించువారిము ధర్మబుద్ధులమాటఁదనయ! నీవు
భార్గవివలె సర్వపాపనశుఁడయ్య క్త వింక నొక్కటి గల యేమి యనినఁ

తే. ²గన్యకుం దండ్రీయశాట నిష్కముగ దుఃఖ

కరము; మర్యాదఁ గాంక్షించు పురుషులకును

నందఱకు నేవరుండు కన్యనువరించు

ననుట తెలియంగఁ బడమి నోయనుఁగుఁదనయ! ౯

387

క. జననీవంశముఁ దనప్రియ, జనకునీవంశంబుఁ దాను జక్కనివరునిం

గొని కాపురమ్ము చేసెడు, ఘనవంశముఁ గోరుచుండుఁ గన్య సుపుత్రిఁ.

తే. ఎట్లు చారిశ్రీధంగ మీయింతి కిలను

గలుగకుండునో యనుచు నీకులము లొగిని

సంశయము నొందుచుండు; నోపాధుశీల!

యట్టి నీ విష్ణు మునివర్యుఁడై యెనంగి. ౧౦

389

చ. అనుపముఁడై ప్రజాపతికులభరణంబుగఁ బుట్టి విశ్రవో

వినుతమహాహ్వయంబుఁ గని యృత్తిని భ్రాతృని గన్న మేటినిఁ

గనఁ జను మీవె యన్యుహితంఁ గాంక్షలు పొంగ పరింపు మోసుతా!

ధనపతి యెట్టివాఁడో యటు తా రలరారును మూర్య తేజాలై. ౧౧ ౪ 840

1 పుత్రి! ప్రవాకలోకంబున యం యావనం తే లలితరీతి-అనియూ. 2 కన్యాపితృత్వం
దుఃఖం వా సర్వసం సూనకాంక్షానామ్-అనియూ.

- తే. చెలఁగుతనయులు నీకును * గలుగువారు
సంశయం బింతయును లేదు * సాధుశీల;
యనిన నాశన్య తండ్రివాఁకృమున నూను
గౌరవంబునఁ గైకొని * కదలి యువుడె. ౧౨౪ 841
- క. మునినియతిని విశ్రవసుం, డనూనతపమాచరించు * నావనమునకుం
జనియెను; దదవసరంబున, మనుజేంద్రా' యప్పు స్రవ్యమానితనయుఁడు. ౧౩
- తే. అగ్నిఁ బ్రణయించి హోమకాఁర్యంబు జరపు
చుండె నాయాంతి తనతండ్రి * చండవిక్ర
మాదులకా ఖ్యాతుఁడొనుగా * యతనితనయ
నొట నే గౌరవార్హునె * యగుదు ననుచు. ౧౪ 843
- క. జనకునియందలి గౌరవమును నమ్మి చతుర్థశుచిని*బోలి వెలుఁగునా
ముని *దారుణముగు నత్తఱి, గనఁబోయి తదీయపనయ*గనికటమందుకా.
- అ. ఆననమును వంచి * మనని సంగుష్ఠాగ్రమునను మరల మరల * నొనర రాచు
చుండె; బూర్ణచంద్రు*నొప్పునఁ దగుమోము, గల్గి సుకటియైన*కాంతఁజూచి.
- క. పరమోదారుండై ముని,వరుఁ డిట్లను స్వీయదీప్తి*భాసురుఁ డగుచుకా
సరసిజలోచన! యెవ్వని,నరపుత్రివి నీవు కార్య*భారము చేసికా. ౧౬ 845
- చ. మనమునఁ బూని నన్ను బహు*మానము మీఱఁగఁ గాంచవచ్చితో;
పని యిది హేతు విద్ధి యని * పల్కు యథార్థము భద్రమాను నీ
కని వచియించు మానికీఁ గృతాంజలియై యిటు పత్క-; నోమునీ
శనికరపూజితా! తెలుసఁజాల మదాగమనప్రవృత్తులకా. ౧౮ 847
- క. అనుపమముగు మీనుహిమం,బుననే నాయభిమతంబుఁ*బోలి నెఱుంగఁ జా
లినవారు మీరు యొక్కట, వినిపించెన బ్రహ్మమాని! * విశ్వసితయశా! ౧౮౪
- చ. జనకునిశాసనంబుననె * చయ్యన వచ్చితి మిమ్ముఁ జూడ, నకా
జనములు కైకనీ యనుచుఁ * జక్కఁగఁ బిల్తురు, నేను జెప్పనొ
ప్పినవిషయంబు లివ్వె యింకఁ * బ్రీతిని దక్కిననాయుదంతముకా
మునివర! నీవె యారయఁగఁ * బోలు సుహృత్తుడ వొట నం చనకా. ౧౯౪
- మ. తరుణివాక్యము నాలకించి చుదిలో * ధ్యానించి తద్వార్త నా
దరణం బొప్ప నెఱింగి యిట్లనియె నో*తనీవ్ మదాత్మేభసుం
దరగంభీరగతి! యెఱుంగఁబడియెం * ద్వచ్చిత్తవీధీలన
త్పరమాహ్లాకరప్రవృత్తి యిదె చెప్పం బూనితిం బ్రీతిచేకా. ౨౦౪ 850
- క. నావలనం బుత్తులఁ గనఁ,గా నలచినదాన వీవు * కాని పుట్టులే
భావజకేలిని చేలం,గా వచ్చు నటంచుఁ బెండ్లి*కార్యము జరపకా. ౨౧ 851

తే. పరిణయంతాడి శాస్త్రోక్తవద్ధతి నిటు

లామెతోఁ గ్రీడనల్పుచు ♦ నమృధర్మ

మతియైన విశ్రవసుఁ డిట్లు ♦ మరలఁ బలికె

భార్యఁ గైకసినిం గాంచి ♦ ప్రమద మలర; ౨౨

352

ఉ. దారుణమైన కాలమునఁ ♦ దనిన్! ననుం గనవచ్చి తీవు త

త్కారణ మారయం గలుగఁగార దగినట్టి ఫలంబుఁ దెల్పెదన్

సారసనేత్ర! పుత్రులను ♦ జాలఁగ దారుణకృత్యులన్ మహా

దారుణరూపులన్ సతతదారుణచి త్రజనప్రియాత్ములన్. ౨౩

353

ఆ. క్రూరకర్మలై న ♦ ఘోరరాక్షసులను, గనుదు వీవు చారుకటివిలాసి

నీ! యనంగ నామె ♦ యాయు త్రమసావృతు, భర్తఁ గాంచి మ్రొక్కిపలికెనిట్లు.

సీ. బ్రహ్మవాదివి నీవు ♦ భగవంతుఁడవు గాన నిట్టి నీవలననే ♦ యిట్టి క్రూర

కర్మలౌ తనయులఁ ♦ గన నొల్ల నావయి దయఁ జూపఁ దగునని ♦ దార యిట్లు

స్థాధింప నమ్మునిపతియును మరల నిట్లనియెను రోహిణి ♦ నాత్మదారఁ

గని పూర్వశశి పల్కుకరణి; నోశుభవక్త్రజలరుహ! కడపటఁ ♦ గలుగఁబోవు

తే. తనయుఁ డన్మత్కులాచారమునకుఁ దగిన

వాఁడు ధర్మాత్మఁడునునయి ♦ వర్ధిలంగఁ

గలఁడు; నా విని యామునికాంత సుంత

యూఱడిలి యుండె; గాల ము ♦ ట్లూక్కిరితి. ౨౪

355

క. ఒకకొంత గడచె సంతట, సకలజగత్తోభకరు దశగ్రీవుని భీ

తికరాకారుని రక్కసు, వికటమహాదంష్ట్రుఁ దనయు ♦ వింశతిభుజానిన్. ౨౫

క. అనుభోష్ట దీప్తమూర్ధజ, నురుతరముఖు సంజనాద్రియొప్పున నలుపై

షరఁగుకళేబరమునఁ దగు, గురుమూర్తిని గాంచె సట్టి ♦ కొడుకు జనింపన్.

తే. వలలభక్షకములుగాఁగఁబరఁగు నక్క, లగ్నిమంటలుకబళంబులట్టులుమీసె

దిరిగె నపనవ్యగతులను♦దీనవక్త్రములను వలయంబులుగ భయముగలుగంగ.

*చ. ఘనములు రక్తముం గురిసి ♦ గాఢరవంబు భయంకరంబుగా

వినఁబడఁగా ఖరధ్వనులఁ బెల్లుగఁ జేసెను; వ్యోమమందు న

వ్వనరుజాబాంధవుండు రుచిభాసురుండై యలరారకుండె, మే

దిని బడియెన్ మహోల్క లోగి ♦ దిద్దిర భూమి చలించె నెంతయున్. 3౬

చ. అతిభయదంబుగా వినరె ♦ సత్తటి వాతము, లెట్టివారియు

ద్ధతికిని తోభముం గనక ♦ తాను జెలంగు సముద్రుఁ డార్దుడై

మతివిభవంబు దూలఁ బలుఁమాటును తోభము నొందె; సంత నా

నుతునకు బ్రహ్మతుల్యుడయి ♦ శోభిలు విశ్రవసుండు నెప్పుదిన్. 33

350

తే. పదిశిరంబులతోడ నుద్భవము నొందె, గాన నీతఁడు భూస్థలిఁ ♦ గాంచుఁ గాక
తా దళగ్రీవుఁ డనుపేరుఁ ♦ దగినరీతి; ననియె నవ్వలఁ గైకసి ♦ యాత్మజాతు.

క. ఘనబలునిఁ గుంభకర్ణునిఁ, గనియెను నవానిమేను ♦ గాంచు ప్రమాణం
బును మించినతనమానము, గనువాఁడు జగంబులందుఁ ♦ గలుఁగఁడురామా!.

తే. వారితర్వాతఁ గైకసి ♦ పేర శూర్య
ణఖయనం జను వికృతానఁనం గుమారి
కను గనియె; నంతఁ గైకసిఁగర్భనందుఁ
గడపటితనూజఁ డొక్కఁడు ♦ గలిగె రామ! 3౫ 363

క. తనయుం డాతఁడు ధర్మఁబున నొప్పెడు స్వాంత మలరఁ ♦ బాలించి మహాకీ
ర్తిని మించె విభీషణుఁ డనఁ, గ నాతఁ డుదయింప దేవఁగణములు ప్రీతిఁ.

క. కురియించిరి సుమవృష్టిని; సుందుందుభు లట్టె మ్రోసె ♦ సురపథమున ని
ర్జరులకుఁ బ్రాణప్రదమై, పరమంబగు సాధుసాధు ♦ పదయుతమగుచుఁ. 3౬

ఆ. వాక్య మొందు దివిని ♦ బరఁగె వినంబడు, నట్లు లాకుమారు ♦ లన్తుహాట
విని మహాజనులను ♦ వృద్ధిని బొందిరి, దళవదనుఁడు వెలసి ♦ తనయులందు.

క. కూరుఁడు జగదార్తికర, ప్రారంభుఁడు నగుచు బాహుబలమున నొప్పె
సారబలుండు ప్రమత్తుం, డై రాజధర్మకృత్యులై న మునివరుల్. 3౭ 367

తే. త్రాస మొందఁగఁ జేయుచు ♦ నానఁ ద్రిజగ
ములను భీతిలఁ జేయుచుఁ ♦ జెలఁగి నిత్య
తుష్టుఁడై సేవచ్చఁ జరియించె ♦ దుష్టుఁ డగుచు;
సతనియనుజన్ముఁడై ధర్మఁమతియు నగుచు. 3౮ 368

క. అనయుము ధర్మమునందే, తనవృత్తి వెలుంగఁగా సతతం బధ్యయనం
బును నియతావారమును, దనకుండ విభీషణుండు ♦ తా పలరారెఁ. 3౯ 369

చ. చనియెను గొంతకాల మిటు ♦ సాధుచరిత్రుఁడు విత్తనాయకుం
డనుపమకీర్తిశాలియగుఁనట్టి కుబేరుఁడు పుష్పకంబుపై
జనకుని జూడవచ్చె; రుచిసాంద్రుఁడు విత్తవుఁ డిట్లు రాఁగ నా
తనిఁ గని రాక్షసోచితనిఁతాంతకుబుద్ధిని బొంది యంతటఁ. ౪౦ 370

క. తనపుత్రు దళగ్రీవునిఁ, గని కైకసి యిట్లు లనియె; ♦ గడుఁ దేజమునఁ
గనఁబడు వైశ్రవణుని నన్నను జూడుము భ్రాతృత్వ మనంబునఁ గనినఁ.

తే. నమముగా నుండుఁ గద మీకు, ♦ సతతతేజ
సతని నిట్లున్న నిన్ను నియ్యదనునఁ గనుఁ
గొనుము తెలియును భేదంబు; ♦ తనయ! యమిత
విక్రమా! యెట్టి యత్నమ్ము ♦ విస్తృతముగ. ౪౩ 372

క. ఒనరించిన ధనపతివలె, గనఁబడుదువొ యత్ను మట్లుఁగాఁ జేయుము వే;

యను తల్లిమాటఁ జక్కఁగ, విని శూరుండైన యతఁడు † వేడుకమీఱఁ. ౪౪
 క. కనియెను నతులామర్షంబును నంతఁ బ్రతిజ్ఞ చేసె † బూని ధనవున
 ట్లనుపమ తేజముఁ గాంచం,గ నిట్లు వచియించెఁ దల్లి † గైకనిఁ గనుచుఁ.
 తే. అంబ! నత్యము వచియింతుఁసన్నతోడ, సముండనోయధికుండనో † నరగనగుదు
 నతుల తేజంబునం గాన † నాత్మఁ గల్గు, తాపమునుమానవన్పు! యి † త్తరుణమందు.
 చ. అని యిటు లూఱడించి మది † నందినకోపముచేత నప్పుడే
 యనుజులఁ గూడి దుష్కర మి † దా ననఁ జాలు తపంబు చేయ నె
 చ్చునమున నిశ్చయించుకొని † మామకవాంఛను నత్తపంబుచే
 తనె యిట నొందువాఁడ నని † తద్దయు యత్నము చేసి యంతటఁ. ౪౭౪
 క. తనశోరిక ఫలియింపం,గను జేయు తపంబుఁ జేయఁ † గా గోకర్ణం
 బను నాశ్రమమున కేగెను; దనుజేంద్రం డంత సచటఁ † దమ్ములతోడఁ.
 ఆ. ఉగ్రవిక్రముఁడయి † యుసుతపం బొనరించి, దానిచేత నప్పి † తామహుండు
 మోద మందఁ జేసె † నాదయానిధి జయా,వహవరముల నిచ్చి † వఱలఁ జేసె.
 తొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦-వ సర్గము.

—ఈ బ్రహ్మ రావణకుంభకర్ణ విభీషణులకు వరముల నిచ్చుట —

చ. అన విని రామచంద్రుఁడు మ † హాఃసునితో నను నన్నదమ్ము లా
 వనమున నుండిరో యెటులు † భద్రదమా తపమాచరించిరో
 వినవలతుఁ మునీంద్ర! యన † వేడుక మీఱ నగ స్త్యమాని యి
 ట్లనియెను బ్రీతమానసుని † నారఘరామునిఁ గాంచి యోవిభూ! ౧౪ 379
 చ. గుగుబలులై మహావ్రతముఁ † గోరి యొనర్పఁగఁ బూని యానహో
 దరులు మహోగ్రధర్మములఁ † దా రొనరించెడు వేడ్కఁ జొచ్చి రా
 ధరణిని; గుంభకర్ణుండట † ధర్మపథస్థితై మహామతిఁ
 నిరతము నిల్చి గ్రీష్మమున † నిశ్చలభక్తిఁ దపంబు చేయుచుఁ. ౨౪ 380
 క. పంచాగ్నిమధ్యమంబున, నందితగతి నిల్చి వృష్టి † యవనిఁ గురియఁగాఁ
 గాంచి తదీయజలంబున, ముంచుచుఁ దనమేను సంప్ర † మోదము మెఱయఁ.
 క. వీరాననంబు గైకొని, యారీతిఁ శిశిరకాలఁ † నుండు నియతిమైఁ
 గోరి జలాంతరమే యా,ధారంబుగ నయతసంఖ్యఁ † దగువత్సరముల్. ౪౪
 తే. తపమొనర్చెను ధర్మతత్పరత నియత
 మానసుండయి నత్సఫ † మూని యిట్లు
 కుంభకర్ణం డొనర్ప; నెఁగొను ముదమున
 నన్విభీషణుఁ డతిశుద్ధఁ † డగుచు నియతి. ౫

సీ. ధర్మచిత్తుండయి ♦ ధర్మపరుండయి తనపాద మొక్కందు ♦ ధరణి నిల్చి
యైదువేలేండ్లు నియమము తప్పకయుండఁ దపమొనర్చెనుదాని ♦ కపరిమితము
దము నొంది యచ్చరల్ ♦ తగ నాట్యమాడిరి టోభిల్లియును దేవకూటమతని
వయిఁ బుష్పవృష్టిని ♦ బరఁగంగఁ జేసిరి; తరువాతఁ బంచవత్సరసహస్ర

తే. ములు దినేశ్వరుఁ గనుచు నిర్మలహృదయము
వెలయ న్నావ్యాయధృశచిత్తవిషయఁ డగుచు
సూర్యును సైకబాహుఁడై ♦ యొక్కపాద
మవని నిల్చియె తనము చేయంగఁ దొడఁగె ౮

384

క. సురలకు నందనమున నెక్కరణిని గాలంబు జరగఁ ♦ గ్రవ్యాదవరుం
డురుమతియనా విభీషణుఁ డరాతిహరుఁ డిట్లు నియతుఁడై తపమూనఁ.

తే. జరగఁ బదివేల యేండ్లంత; ♦ సహజ లక్ష్మిదళగళుండు గ్రమైపట్టితపముచేయఁ
బూని యాహారమేమియు ♦ మానివేయి, వత్సరములుండి వేమవఁవర్షముతుది.

క. తనశిర మగ్నికి నాహుతిఁగను జేయుచు నిట్లు నియతి ♦ గడలుకొనఁగ వాం
ఛను బూని తపము చేయఁగను దొమ్మిదివేలయేండ్లు ♦ గడచె శిరములుఁ.

క. అనలునకుఁ దొమ్మి చాహుతిఁగను జేయఁబడియె; నంతఁగడుఁబూన్కిదపం
బును జేయఁ బదవవేయఁ, జనుడెంచెను బదవశిరము ♦ జ్వలనున కెలమిఁ.

తే. ఆహుతిగ నీయ భేదింప ♦ నాత్మఁ దలఁచు నవసరంబునఁ గిన్నర ♦ దివిజహూని
వరులతోఁ గూడి పరమేష్ఠి యుగగుడెంచి తత్తపంబునకుం బ్రీతచిత్తుఁడగుచు.

క. మనమున మెచ్చితి నీతపమునకు దళగ్రీవ! వత్స! ♦ భూరినియతిచే
ఘనమగు నీతప మనుచుఁ, దనకరుణం దెలియవలెచె ♦ దళవదనునకుఁ. ౧౩

క. వర మడుగుము ధర్మజ్ఞా! త్వరపడి నీమదిని గల్లువాంఛ యెదియొ నేఁ
గరుణ నొసంగెద నీదగు, పరిశ్రమం బిద్ది కాదు ♦ ఫలరహితముగఁ. ౧౪

చ. అనిన దళాన్యుఁ డెంతయును ♦ హర్షము పొంగెడునాత్మతోడ నా
వనరుహసంభవాంశ్రివరఁవారిరుహంబులు సోక మస్తకం
బును దగ వంచి మ్రొక్కి పరిపూర్ణమనోంధ మబ్బు నాకు నం
చనుపమహర్ష గడ్గదనఁమన్వితవాక్కునఁ బల్కె నివ్వధిఁ. ౧౫

392

చ. వనరుహసంభవా! జగతి ♦ వర్ధిలు ప్రాణుల కెల్ల సంతతం
బును మృతినుండి తప్ప నొక ♦ పోలిక వేఱుభయంబు గల్గ దే
మన నిలమృత్యుతుల్యుడగు ♦ నట్టి విరోధియు లేడు గాన నే
మనమున నిర్భరత్వమును ♦ మంచి దటంచుఁ దలంచి కోరెదఁ. ౧౬

౩93

చ. సరసిజనూతి రావణుడు ♦ స్వాంతమునం గల కోర్కెఁ దెల్పు ని
క్కరణి వచించె; వత్స! దళఁకంధరి! సర్వవిధంబులందు ని

* పపాత పుష్పవర్షం చ త్కుభితా శ్వాసి దేవతాః-అనిమా.

- ర్జితయు నీకుఁ గల్గదు వఱరం బటు లియ్యంగఁ గాదు నాకునుఁ
వరము ముతొక్కఁ డారనియె ♦ వాతక కోరుము దాని నిచ్చెదఁ. ౧౭ 894
- క. అని లోకకర్త యీవిధమునఁ జెప్పిన చారువాక్యమును విని పరమే
ష్ఠిని గాంచి ముందు నిలువం, గను బడి దోసిలి యెసంగఁగా నతఁ డనియెఁ.
నీ. గరుడోరగులచేత ♦ గంధర్వదైత్యరాక్షసులచే యక్షనిర్జరులచేతఁ
జావకుండఁగ నాకు ♦ శాశ్వతా! లోకేశ! వర మిమ్ము వీరి కవధ్యుడనయి
సంచరించెద; నింక ♦ ఊమగల్లు నితరజంతువులందు సుంతయేఁదోచకుండుఁ
జింత నా కెభ్యంగిఁ ♦ జెలఁగి నేమానుమాదినిఘలప్రాణులఁ ♦ దృణము లట్లు
ఆ. తలఁచువాఁడ దేవతతిపూజితా! భయం
బనఁగ లేదు నాకు; ♦ ననుచు నిట్లు
దశవదనుఁడు పల్క ♦ దాశరథీ! ధర్మ
మతి పితామహుం డమర్త్యయుతుఁడు. ౨౦౪ 896
- చ. విని దనుజేంద్ర! నీవు నను ♦ వేడుకఁ గోరినయట్లే యశాను నీ
మనమున మోద మందు మని ♦ మన్ననతో మఱియుఁ వచించె; నిం
కను గల దొక్క పల్కు వినఁగాఁ దగు నీ కది మేలుఁ గూర్పు నో
దనుజనరేణ్య! పావకహితంబులు నీతల ల్లెఁ జక్కగఁ. ౨౦౪ 897
- క. అనఘా! పూర్వవిధంబునఁ, గనఁబడి యలరారు; మఱియుఁ ♦ గ్రవ్యాదవరా!
*విను మొక్క వరము నిచ్చెదఁ, గన నద్ది దురానదంబుఁగాఁ జెల్వోనుఁ. ౨౦౮
- చ. మనమున నెట్లు కోరుదువా ♦ మానుకవాక్యముచేత నట్ల నీ
తను విది యొప్పుచుండుఁ జాము ♦ దానవనాయక! యంచుఁ బల్కు న
వ్వనజవిభుండు చెప్పినటు ♦ పంక్తిగళాస్యము లెల్లఁ బూర్వరీ
తిని నలరారె మొల్చి కడు ♦ దీపుల మించుచుఁ జిత్రరీతులఁ. ౨౧ 899
- తే. ఇట్లు దశకంఠునకు వర ♦ మిచ్చి బ్రహ్మ
యంతట విభీషణునిఁ గాంచి ♦ యమలవాక్కు
లలర నిట్లని పల్కె; నాయన! నితాంత
ధర్మబుద్ధివి సువ్రతతత్పరుఁడవు. ౨౨౪ 400
- క. వర మడుగుచు యనిన నిస్స, నిరతము ధర్మాత్మఁ డగుచు ♦ నెగడును గానఁ
నురపాలకునకు నతు లిడి, నురుచిరగుణరశ్మివిధునిఁచొప్పునఁ దగుచుఁ. ౨౯
- చ. అలరి వచించె నిట్టులు కృతార్థుడ నోభగవంతు! నాకు ని
మ్ముల వర మీయ నచ్చితివి ♦ మూలము లోకుల కెల్ల నీవెఁగా
తలఁప జగద్గురుండవు నితాంతదయఁ ననుఁ జాతువేని కో
ర్కుల నొనఁగంగఁ జిత్తమునఁ ♦ గోరుదువేని వరంబుఁ గోరెదఁ. ౩౦ 402

క. పరమాపదలం బొందిన, తరుణంబుననై న ధర్మతత్పరమగుచున్

బరఁగెడునటు నాచి త్తముఁ, గరుణింపుము ధార్మికుండుఁకడు ఘనుఁడు గదా.

*క. విను శిక్షితంబు గాకయె, వనజభవా! నాదుచిత్తవర్తనమునకున్

గన నర్హంబైనవిధంబున బ్రహ్మాస్త్రంబుఁ బ్రమదమున నా కిమ్మా. ౩౧ 404

సీ. బ్రహ్మచర్యాదికాశ్రమముల నెట్లెట్లు నాబుద్ధి వానిఁ బొందంగఁ గోరు
చుండునో యందందు ఁ నురుతరధర్మిష్ఠ యగునట్లు వరమియవయ్యె, తత్త
దర్మధర్మంబుల ఁ నరసి పాలించెద; భగవంత! వర మిదె ఁ తగఁ బరమ ము
దారము నత్యంతధర్మయుక్తంబునం చని గోరితిని హితమాట; జగతి

తే. ధర్మమం నమరక్తుతా ఁ నిర్మలులకు

నుంత దుర్లభ ముండదు ఁ శుభగుణాధ్య;

యనిన నుచ్రీతుఁడయి బ్రహ్మ ఁ యవ్వీభీష

ణునకు నిట్లని చెప్పె నోయనఘ! వినుము. ౩౩

405

క. మన మీవిధమున ధర్మంబున నలరుచు నీకుఁ గల్గె ఁ బుధనుత మగుచున్

గనుక వరం బిటు గోరితి, ననూనగతి నట్లె నీకు ఁ నగు సాధుమతీ! ౩౪ 406

క. అరినూదనా! విభీషణా!, సురరిపుకులమందు జనియుఁ ఁ జొప్పడియును ధ

ర్మరతిన్ నీచిత్తం బి, క్కరణిం బొలుపొందె చానఁ ఁ గడు నలరితిఁ జా! ౩౪౫

క. ఒనఁగితి నమరత్వము నీ, కనమానవరంబుగాఁగ; ఁ నంచని మది నిం

పెనలాగువేడ్క వీడ్కొని, చివరుహజని కుంభకర్ణ్యవిషయముఁ గనఁగన్. ౩౫

చ. మనమున నెంచి యాతనికి ఁ మానసవాంఛయుఁ దీరునట్లు తాఁ

జని వర మీయనెంచు వనఁజప్రభవుం గని నిర్జరుల్ భయం

బునఁ గరముల్ ముడించి సురపూజితపాదసంపూర్ణహా! మహా

దనుజుఁడు వీడు దుష్టమతి ఁ దర్పనమగ్రుండునై చెలంగుటన్. ౩౬౫ 409

చ. పరముల నీయ నెంచకుము ఁ వానిభయంబున లోకబాల మె

క్కరణి భయంబులం గనునొ ఁ కావుము దేవ! యటంచు నిర్జరే

శ్వరులను వేడుచుండునొ భవన్మతి కెంతయుఁ గ్రొత్తగాదుగా;

సరమకృపాకరా! యితఁడు ఁ పాపమనీషుఁడు నందనంబునన్. ౩౬౫ 410

తే. సంచరించెడు నపురఁసన్మస్తకంబు

నింద్రుననుచరదశకంబు ఁ నెంతమంది

యో మహాన్ములు మానవు ఁ లొక్కరీతి

నేడ్చుచుండఁగ మ్రింగె నింకేమి గతియె. ౩౮

411

క. పరములఁ బొందనితటి నిక్కరణిం గావించె నితఁడు ఁ క్రౌర్యంబుమెయిన్

పరములనే పొందినచో, నరసి జగత్త్రయము మ్రింగు ఁ ననురుఁడు వేడ్కన్. ౩౯

* అశిక్షితం వ బ్రహ్మాస్త్రం శగవన్ ప్రతిభాతు మే-లనిమా.

- క. వరదంభంబున వీనికి, గురుతరమోహంబు నీవు ♦ కూర్పుము దేవా!
నిరతోపకృతియు లోకోత్కరములకొ దీన సమ్మతం చితనికి నా. ౪౦ 418
- తే. ఇదియె వీనికి శిక్షయై ♦ యెసఁగుఁ జమ్ము
*చారురుచినాంద్ర! యనుచు నిఁదరులు తెలుపఁ;
బద్ధసంభవుఁ డగుబ్రహ్మ ♦ సద్దనయనఁ
బద్ధమాలిని శారదఁ ♦ బత్నిఁ దలఁచె. ౪౧ 414
- చ. మనమున నివ్వధిం దలఁప ♦ మానిని శారద పార్శ్వసీమఁ దోఁ
చెను; బతివ్రక్కనక నిలిచి ♦ చేతుల నొగ్గి వదించె నిట్లు లో
వనదుహసంభవా! యిదిగో ♦ వచ్చితి నేవనిఁ జేయ నాజ్ఞయో
యనినఁ బ్రజావిభుండు తనయంగనఁ గన్గొని యప్పు డిట్లనుక. ౪౨ 415
- క. దనుజేంద్రునివదనంబున, వనజాక్షీ! వాణి! దేవవాంఛ యెటులొ య
ట్లు నిలుపుమా! యన వాణియుఁజని నిల్పును వదనమందు; ♦ నరసింహభవుఁడుక.
క. కోరు మహాభావనా! మది, నారసి నీకిష్ట మెదియై ♦ యన బ్రహ్మవచ
స్సారము విని యద్దనజుం, డీరీతి వదించె దేవతేశ్వర! నాకుక. ౪౩ 417
- తే. పెక్కుసంవత్సరములు సంప్రీతి నిద్ర
పోవ నాకిష్ట మనిన; నాదేవవర్యుఁ
డల్లె యగునని వరమిచ్చె ♦ సమరు లజఁడు
సంతసించిరి వదలెను ♦ శారదయును. ౪౪ 418
- చ. శతధృతిఁ గూడి దేవతలు ♦ చయ్యన సంబరవిధి కేగ భా
రతి తను వీడిపోవ రఘురామ! దశాన్యునహోదరుండు సన్
స్థితిఁ గనఁ దెల్వీయందుఁ; గుమతిందగు నాతఁడు చింతనొందె దుః
ఖతుఁడయి యిట్టి మాట నను ♦ గీడ్పఱుపం దగునట్లు లక్కటా. ౪౫ 419
- ఆ. మోమునుండి యెట్లు ♦ లీమెయి వెడలెనో, మోసపుచ్చఁబడితి ♦ నే సురవర
వికతిచేత, బ్రహ్మవెంబడి వచ్చిన, వారుగారె త్రిదశవర్యు లిటకు. ౪౬ 420
- ఆ. ఏమి చేయువాడ ♦ నింకఁ గార్యము తప్పె
ననుచు వగలఁ బొగిలె ♦ సంత నిట్లు
వరము లొంది మిగుల ♦ భాసిల్లుచుక సహో
దరులు ముగురు నొకవిధమునఁ గూడి. ౪౭ 421
- క. అరిగిరి శ్లేష్ఠాతకవన, మురునుఖనంబంచు సందు ♦ నొక్కవిధమునం
గరము విహారము సల్పిరి, పరిములచేఁ గలుగు శక్తివైభవ మలరక. ౪౮

పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧ - వ సర్గము.

శ్లోకం { రావణుడు లంకనుండి కుచేరుని వెడలఁగొట్టి నతఁడు పౌరులతోఁ జేరి
శ్లోకం { లాసమున కేగుట }

చ. వరముల నొంది పాత్రు లిటు ♦ వర్ధిలుచుండుట తా నెఱింగి న
త్వరముగ నాగలోకమును ♦ బాసి సుమాలి భయంబు వీడి క
ర్బురులను గూడి వచ్చెఁ దనఁపుత్రియు నామెకుమారు లుండు నా
ధరఁగికి; వానివెంటనె నితాంతపరాక్రమయత్నముల్ తగ్గఁ. ౧ 428

ఆ. అతనిమంత్రులై నయత్ని మారీచప్రహస్తులును మహోదరావ్యాయుండు
విశతబలముచేత ♦ వెలయు విరూపాక్షుఁ, డట్టై వెడలి రమరు ♦ లడలునట్లు. ౨

క. తనమంత్రులై న బలవద్దనుజులతోఁ గూడి ప్రీతిఁ ♦ దరలి దశాన్యుం
గని కౌఁగిలించి యీవిధి, ననియె సుమాలియును; నోదశాస్యా! వత్సా! 3

క. చిరకాలచింతితార్థము, నిరుపమమా నీయదృష్టనియతి లభించెఁ
సురలందు మేటి, త్రిభువన, పరిపాలకపూజ్యుఁడు నగు ♦ పరమేష్ఠిదయా. ౪

తే. ఇట్టివరమును బొందితి ♦ వింతె చాలు;
బృథులబాహూ! కలంగి మేమెల్ల నెవని
భయమునఁ లంక వే విడి ♦ పఱచి నాగ
భువనమును జొచ్చినారమో ♦ పొంక మెఱల. ౪౫ 427

క. దనుజారియైన మాధవు, ఘనభయమది తొలఁగిపోయెఁగా, పలుమరు నా
తనిచేఁ బరాజితులమై, వినుతగుగా! స్వామియముల ♦ విడిచి భయమునఁ.

ఉ. అందఱ మొక్కచోఁ గలిసి ♦ యూర్తి రసాతల మాశ్రయంబు గాఁ
గం దగు నంచుఁ బాఱితిమి; ♦ కర్బురవానముగాఁ జెలంగుచుఁ
నుందరసౌధహర్షముల ♦ శోభిలు లంకయు నన్నదీయమై
యెందును సాటిలే కలరు ♦ నిచ్చుడు బుద్ధిబలంబు పెంపునఁ. ౬౫ 429

చ. ధనపతి నీకు నన్న తనఁతండ్రియనుజ్ఞను దానియందు న
త్వనసమభోగము ల్లనుచు ♦ హర్షముతో నివసించియున్నవాఁ
డనఁకు! మహాభుజా! యెటులఁనైనను దానిని బూన్కిమాన కొ
య్యన మన మాక్రమింపఁ దగు ♦ నయ్యది యెట్లు లటన్నఁ జెప్పెదఁ. ౭

తే. సామదానమ్ములను గాని, ♦ శౌర్యమునను, గాని, మన మాధనేశునిఁగదలఁజేసి
కై కొనుట లెన్న; నీవు లంకకు విభుండ, వగుదు వేనంశయమ్ములేదం తెకాక.

సీ. మాకెల్లఁ బ్రభుఁడవై ♦ స్రాకుటబలశర్పముల నొప్పుచుం గ్రాలఁగలవు; వత్స!
యడుగునఁ బడిన యీయసురులనంశంబుఁ బైకెత్తఁగాదగు; ♦ వంశ మిద్ది
నీయందె యాశతో ♦ నిలిచియున్నది స్రతివ్వును గాంచు వేడుక; స్వామి వనినఁ
ప్రభువే యన్నను మాకుఁబరగతి యన్నను నీవె కావేయొండునిలుచుతావు

తే. కలుగ దించుక యని యిట్లు ♦ పలుకుతల్లి

దండ్రిమాటల నాలించి ♦ దశవదనుఁడు

ధనదుఁడగు మాకు గురుఁ డిట్లు ♦ తగదు నీకుఁ

బలుక నని తాతయాశయములను మాన్పె. ౧౧౫

432

క. దనుజేంద్రుఁడు బలశాలియు, ఘనకీర్తియునైన యతఁడు ♦ కడఁక నిటులు వ
త్కినమాటచేఁ దిరస్కృతిఁ, గనియంతసుమాలియించుకయుఁబలుకఁడునూ!.

క. మనుమనియాశయ మిది యని, దనమది జక్కంగ నెఱిఁగి ♦ తగ దిఁకఁ బలుకం
గను నంచు నూరకుండెను; వనమున నటఁ బంక్తిగఁఁడు ♦ వనియింపంగఁ.

చ. జరగెను గొంతకాల మిటు ♦ శాస్త్రహితంబుగ నిట్లు పల్కు క

ర్బురవరు నాదశాసనుని ♦ బొందుగఁ గాంచి నకారణంబుగా

నరసి ప్రహస్తుఁ డొక్కతఱి ♦ నల్లన నిట్లని పల్కె రాణ్ణయ

స్ఫురణము మీఱ; దీర్ఘభుజశోభిత! యోదశకంఠ! యోవిభూ!. ౧౧౬ 435

క. మును తాత వినఁగ నీచెప్పినమాట యనంగతంబు ♦ పృథ్విని నెందుఁ
గనినఁ పాత్రాత్రము హూరనికరమున కెన్న లేదు ♦ రాక్షసనాథా!. ౧౧౭

సీ. విసవయ్య! యీపల్కు ♦ మునిపతియగుకశ్యపునకుభార్యలుగలఁరసఘమతులు
భాగినులు పరమహాపంబులఁ దగువార లదితియు దితియునాహ్వయముల
నలరువారలు; వారలందు నయ్యదితియుఁ ద్రిభువనేశ్వరులయి ♦ తేజరిల్లు
తనయుల దివిజులఁ ♦ గనియెను, దితియును గశ్యపాత్మజులను ♦ గాంచె సుతుల

తే. దైత్యులగు నాసుతులకు నిత్యంబు నిలువ

నగర మీలంక సాధువఁనములతోడ

జలధితోడను బర్వతఁనమితితోడ

నిశ్చయింపంగఁబడియెఁ జూ ♦ నిఖిలనుగుణ!. ౧౧౮

437

చ. ధరణిని నిందు నిల్చి వరధర్మవిదగ్ర్య! మహామతీ! నిరం

తర మురుతేజముల్ వెలయి ♦ దానవు లొప్పిరి; విష్ణు వంత సం

గరమున శౌర్య మొప్పునటు ♦ కర్బురవద్యులఁ జంపి యెందునుఁ

నరి యన లేని లోకములఁ ♦ జక్కంగ శోభిలువాని మూఁటినిఁ. ౧౧౯ 438

క. సురలకు నిచ్చెను; నీ వొక్కరుఁడవె చేయంగ లేదు ♦ గద ద్రోహము సా

దరునకు నిర్జరదానవ,వరాచరితమార్గ మిద్ది ♦ వఱలుం జుష్కా!. ౧౨౦ 439

క. కనుక న్నాపలు కియ్యది, మనమున యుక్తం బటంచు ♦ మైకొని చేయం

జనుఁ గార్య మిట్లు లని చెప్పినయాతనిమాట లెల్ల ♦ విని మోదమునఁ. ౨౦

క. తనమది నెంచి ముహూర్తము, దనుజేంద్రం డతఁడు చేయఁదగు నట్టి యం

చని పల్కె; సంతపీర్వం, బున నొప్పు దశాననుండు ♦ పొంగెడుతమితోఁ.

తే. ఆప్రహస్తుఁడు తనకు నేయహమునందుఁ

దెలిపెనో మార్గమును దాని ధ నెలమి నవుడె

దానవుల నెల్లరం గూడి ధ తద్యవంబుఁ

జేరె; సంతఁ ద్రికూటసంస్థితిని గాంచి. ౨౨

442

క. ధనవతిచెంతకు దూత్యంబునకుఁ బ్రహస్తునిని వాక్యములు పల్కెడునే

రుస నొప్పువానిఁ బంపుచు, దనుజేంద్రుం డతనితోడఁ ధ దా నిట్లనియె.

క. చనుము ప్రహస్తా; వేగమె, దనుజేజ్యుని విత్తరాఘఁ ధ దగఁ గని నీవి

ట్లనవయ్య నాదుమాటగ, ననూనసామాదిగాఁగ ధ నలరు తెఱఁగునఁ. ౨౪

క. మంతిమంతులైన దానవ,విత్తతికి నీలంక మున్నె ధ విధి యేర్పఱచె

హితమతికి నీకు నద్ది వ,నతియయ్యెం గాదె తగదు ధ సామ్యా! నిలువఁ. ౨౫

తే. అతులవిక్రమ! యద్దాని ధ సరసి నాకు, నీ వొసంగిన నాకును ధ నెమ్మి తనరు

ధర్మమును గాచినట్లుగఁధగుదువీవు,ధర్మపాలనమునుజేయ ధ ధనద! యనుము.

చ. అనినఁ బ్రహస్తుఁ డట్లై చని ధ యర్థవిభాత్రమపాలితంబుగాఁ

దనరెడు లంకఁ జేరి సతతంబు ధనంబున యాచకాళి న

వృనములు తృప్తిచే నలగుఁమాడ్కి నొనర్చు కుబేరుఁ గాంచి యి

ట్లనియెను; సువ్రతా! నుమహితాయతబాహువిలాస! యోవిభూ!. ౨౭ 447

తే. సర్వశాస్త్రవిచక్షణా! ధ సాధుశీల!, త్వత్సహోదరుఁడగు దళవదనుఁ ధ దనున

వచ్చినాఁడను దూతను ధ నిచ్చటికిని; శాస్త్రసారంబు లెఱింగిన ధ సరసమతివి.

చ. కనుకనె నాదువాక్కు విసఁగఁగఁ దగుఁ బ్రాజ్ఞవరా! ధ నేళ! మీ

యనుజుఁడు పంక్తికంఠుఁ డిటు ధ లాడుమ యంచు వచించె నట్టు తే

మనవి యొనర్తు; రమ్యము, సుమాలిముఖాఖిలవిక్ర మోల్లన

ద్దనుజవరేణ్యపాలితము ధ తా మును లంక యి దెన్న మాదె యా. ౨౯౫

చ. మనవి యొనర్తు నట్లగుట ధ మామకమైతగు నీపురంబు లం

కను దయచేయుమంచు నిను ధ గాదిలిసోదరు విశ్రవస్సుతుఁ

ఘనమతి వేడువాఁడ నిదె ధ కామము నాయది దీనిఁ దీర్పఁగాఁ

జను పలు కిద్ది సామమయి ధ నజ్ఞసపూజ్యమునొఁ దలంపఁగఁ. 3౧

450

చ. అని యిటు రావణోక్తిగఁ బ్రహస్తుఁడు పూన్కి వచింప విశ్రవ

స్తనయుఁడు చక్కఁగా విని నితాంతము వాక్కులఁ బండితుండు గా

వున నీటు వల్కె నాతనిని ధ బొల్పుగఁ గాంచి; పురంబు దీని మ

జ్ఞనకుండు నా కొనంగె దనుఁజవ్రజశూన్యముగాఁగ నొప్పుచుఁ. 3౨౫

451

తే. దానమానాదినద్గుణతతులచేత

యక్షులెల్లరు ననుఁ గూడి ధ యరుగుదెంచి

యన్నవా రిందు; దళకంఠుఁ ధ దున్నయెడకుఁ

బోయి పల్కుము దానవా! ధ నాయనుమతి, 33

452

సీ. నాదగురాజ్యంబు ♦ నగరంబు దీని నోప్పగులబాహూ! నీవు ♦ నెలమి ననుభ
వింపుము శాస్త్రవశిరహితంబుగ, మఱి యవిభక్తముగ నె రాజ్యమును నాదు
పనుజాలమును గాంక్షి ♦ వర్జిల్లననుఁగూడియనుభవించుటలెన్నయనుచుఁబల్కు
మని దూత నటు వుచ్చి ♦ ధనపతి జనకునియంతికంబున కేగి ♦ యతులభక్తి

తే. వందనం బిడి రావణుఁవాంఛ నెల్ల
గురువునకుఁ దెల్పఁబూని యోగురువరేణ్య!

దశవదనుఁ డంపె దూతను ♦ దానవాళి

భుక్తపూర్వము నా కిమ్ము ♦ పురము ననుచు. 3౬౫

458

క. ఎది యాచరింపఁదగు నీ, యదనున నే ధర్మరీతి ♦ నానతి యిమ్మా
నదమలహృదయా! యన భూ, మిదివిజముని విశ్రవసుఁడు ♦ మిక్కిలి నీతి. 32౫

క. తను వేఁడుచుఁ బ్రాంజలియై, మనమున నేచింత లేక ♦ మహితవిచారుం
డునునయితగుతనయుని నా, ధనదునిఁ గని యిట్లు లనియె ♦ దయ యొప్పార్క.

క. విసవయ్య నాదువాక్యముఁ, దనయా! గురుబాహుబలుఁడు ♦ దశవదనుం డా
య్యన నాచెంత వచించెను, బని యిటు గాదంచు నేను ♦ బలుధంగులుగఁ.

క. భీతిల్లునట్లు పల్కితి, నాతఁడు దుర్మతియై యనుచు ♦ సరసియె ధర్మం
బాతతమర్యాదను నీ, వీతఱిఁ జెడఁ జూచితి వని ♦ యెనఁగెడుక్రుధచే. 3౯

క. పలుమరుఁ బల్కితి; శ్రేయం, బలఘుతరంబైన ధర్మ ♦ మలరెడఁగీర్తి
బలికెద వినుమా!; *దుర్మతి, ఖలుండునౌ నాతఁ డబ్జగర్భవరములఁ. ౪౦

క. ఒడ లెఱుంగక గురుమాన్యులఁ, గడుఁ దలఁపఁ జెఱుంగఁ జేమిఁకారణ మన న
య్యెడ నే చిచ్చినశాపము, కడు దారుణమైన ప్రకృతిఁగల్గ నొనర్చె. ౪౧

క. కనుక మహాబాహూ! చక్కనిరీతి గిరింద్రమైన ♦ కైలాసమునం
గనఁ బొమ్మందు నివాసం, బును జేయు, సహానుచరనఁమూహుఁడ వగుచు. ౪౨

క. పురమును లంకఁ ద్యజింపుము, పరమగిరింద్రంబునందు ♦ బావనగతులఁ
నిరుపమయై మందాకిని, తరంగిణీప్రవరయగుచుఁ ♦ శనదుచునుండు. ౪౩ 461

సీ. నవితృసంకాశ కాంఁచనపంకజంబులఁ గుముదోత్పలంబులఁ ♦ గోమరుమిగులు
నితరునగంధిపుష్పతతిఁ బొల్పెనఁగు నుత్తమవారితో నది ♦ యమరియుండు;
నందు నిర్జరవరు, ♦ లచ్చరల్, గంధర్వు లురగులు, కిన్నరు ♦ లురుముదముల
విహరణవాంఛల ♦ నెలయుచు నిరత మాయంభస్సులం గ్రీడఁలాడుచుండు

తే. గాన నందుండఁ దగు నీకుఁ ♦ గడుఁ గఠోర

దనుజుఁ డగుదశకంఠతోఁ ♦ దగడు వైర

మద్ది చేసొన లాభంబు ♦ నందు టరిది

యతఁ డలభ్యవరంబుల ♦ నజానివలన. ౪౫

462

- క. కర మరుద్వై సతపంబున, నొరులకు నందంగరాని ♦ యొప్పునఁ గనుటలో
వరతనయా! యెఱుఁగుదు గద; త్వీరగాఁజనుచునఁగఁ దండ్రి ♦ వచనముభక్తిఁ.
- క. విని తండ్రియెడలఁ గల్గిన, ఘనకారవమున నతండు ♦ కదలి యమాత్యుల్
తనదారపుత్రులుఁ బుర,మునఁ గల యెల్లరును రాఁగఁ ♦ బూనికమెఱయఁ.
- క. ధనవాహనములఁ గైకొని, చనియెఁ; బురం బద్ది విగతభవమై మునుపుం
డిన పొల్పు దూల శూన్యము,గ నయ్యె నోరామచంద్ర! ♦ కడువేగమునఁ.
- తే. యోజనంబులు ముప్పదై ♦ యొప్పు నాయ
తమున నలరారు పుర మది ♦ త్వీరగ నిర్జ
నమును నిర్భయమును నైనఁ ♦ బ్రమద మొప్పు
నాప్రహస్తండు వేగంబ ♦ యరిగి యచట. ౪౭౪ 466
- క. తనమంత్రులు తమ్ములు గొల్ప నితాంతప్రీతి నొప్పువాని దశముఖుఁ
గని మహితాత్మా! వినుమా! యని యిట్లని పల్కె; ధనదుఁ ♦ డతిభీతుండై.
- క. చనియెను లంకాపత్తనమును విడిచి పురంబు శూన్యముగ నున్నది; మ
మ్మును గూడి ప్రవేశింపుము, దనుజులధర్తంబు నెఱవఁ ♦ దగు నని పలుకఁ.
- క. అనుజన్మలతో బలవా,హనములతో లంకఁ జొచ్చె ♦ నలరి ప్రహస్తం
డును వెంట రాఁగ; లంకయు, ధనదుఁడు విడనాడి పోవఁ ♦ దా శూన్యముగఁ.
- తే. కానఁబడుచును నువిభక్తః ఘనపథముల
నలరుచుండె; నద్రాని దేవారి చేరె
స్వర్గమును జేరుదేవేంద్రభంగి; నంత
దనుజులభిషేక మొనరింప ♦ దశవచనుడు. ౪౭౫ 470
- చ. పురమునఁ దా వసించెఁ గడుఁ ♦ బొంగుచు నంతట నీలవారిదో
త్కరరుచిఁ గ్రాలు రాక్షసు లఖండపరాక్రము లెల్ల నిండ నా
పుర మలరారె; విశ్రవసుఁపూజ్యునువాక్కులఁ గల్గు గౌరవ
స్ఫురణమునఁ గుబేరుఁడును ♦ సొంపయా చంద్రవినిర్మలంబునై. ౪౭౬ 471
- ఆ. అరుదుగాఁ జెలంగునట్టి కైలాసంబు,నందు సౌధరాజి ♦ నలరునట్లు
పురముఁ గట్టఁబంచి ♦ సురపురి శక్రండు, వోలెఁ దా వసించె ♦ లీల మెఱయు.
- పదునొకొండవ నర్గము సంపూర్ణము.

౧౨ - వ సర్గము.

❦❦❦ రావణుడు మందోదరిని వివాహమాడుట. ❦❦❦

- క. అనుబాధాన్వితః డై యా, దనుజేంద్రః పృథ్వీద్రతం బొంగుచు యో
జన చేసి భగిని సూర్యుని, అ నెవ్వరికి నిత్తు ననుచుఁ ♦ గాంక్ష చేలంగఁ. ౧

ఆ. కాలకేయఁడైన ♦ క్రవ్యాదవశ్యున, కాత్మభగిని శ్రీతి ♦ నలరి యొనఁగ
దానిభర్త పేరఁ ♦ దనరు విద్యుజ్జహ్వఁ, డనఁగ; నంత నాదశాననుండు.

చ. అనుజ నొసంగి యిట్లు మృగ♦యార్థము కానల సంచరించుచున్
గనియె మయాఖ్యదానవుని ♦ త్కౌపతినాయక! కన్యకానహ
యుని; నతనిం గనంగ మది ♦ నొప్పెడుశ్రీతిని బల్కె నిట్లు; లో
యనఘ! మనుష్యులు మృగము ♦ లారయ లేని మహావనంబునన్. 3౪ 475

తే. హరిణశాబకనయన నీ♦యంగనామ

ణిని నహాయంబుగాఁ గొని ♦ నిలిచి యున్న

వాఁడ వెవ్వఁడ వీవు? దుర్భరము కాన

నిందు వసియింపఁ గారణం ♦ బేమె యనిన. ౪

476

చ. తను నిటు వ్రళ్ళచేయు సుర♦దన్యునిఁ గాంచి మయుండు పల్కె; నో
దనుజపరా! మదన్వయకథావిధ మంతయు నీకుఁ దెల్పెదన్
వినఁదగు; హేమనాఁ బరఁగు ♦ విశ్రుతరూప యెవఁగు నే కదా
వనితను దాని నచ్చరను ♦ బంకజనేత్రను బూర్వ మిపునున్. ౬

477

క. వినియే యుందువు దానికి, నను భర్తను జేసి రెల్ల ♦ నాకులు దివిజే
తునిఁ బొలోమికివలెనే; వనితామణి దానియందు ♦ వాంఛలు మిగులన్.

నీ. పంచళతాబ్దముల్ ♦ పరమసుఖంబులఁ బడసితి నవల నాభూమినియును
దివిజకార్యమును బూర్తింజేయఁ బదుమూఁడు వర్షంబు లేగె నవ్వలఁ జతుర్ద
శాబ్దంబు దాఁటిన ♦ నాహేమకూటకుఁగా హేమచయంబయియెనఁగు వజ్ర
వై దూర్యచిత్రితంబై దగు పురమును గట్టినాఁడను మాయఁ ♦ గైకొని తమి;

ఆ. నందు హేమలేమి ♦ నతిదుఃఖతుండనై, దీనుఁడనయి యుంటిఁ ♦ దెజవరాక
యున్న నాసుపుత్రి ♦ మన్నన మీఱఁగాఁ, దీనిఁ గొని పురంబు ♦ దాని వదలి.

క. ¹వనమున నిందున్నాఁడనఁ; దనయామణి యిద్ది నాదుఃశిన్వీకడుపునన్
గనికరమునఁ బెంపంబడె, దనుజేంద్రా! దీని కెవఁడు ♦ తగువరుఁ డనుచున్.

చ. ²తనయను గూడియే వెదుక ♦ ధర్మ మటంచుఁ దలంచి దానికై
చనియెదఁ గన్యఁ గన్న పిత ♦ చాలఁగ దుఃఖము లొందు మానకాం
క్షను దగు నేని లోకమునఁ ♦ గల్గినదే కద యిద్ది; కన్యయే
జనకుని పంశమున్ జననిసంతతి సంశయ మొందఁజేయుఁ జూ. ౧౧౪ 481

క. తనయులఁ బడసితి నిరుప్సర, వనితామణివలన నేను, ♦ బ్రథముఁడు పేరం
దనరెను మాయావి యనన్, విను మవ్వల దుందుభియునుఫిశ్రుతుఁడయ్యెన్.

1 ఇయం మహర్తజా రాజన్ తస్యః కుత్స్ విపథితా-అనిమా. 2 కన్యాపితృత్వం దుఃఖం
హి సర్వేషాం మానకాంక్షితామ్, కన్యా హి ద్వే కులే నిత్యం సంశయే స్థాప్య తిష్ఠతి-అనిమా.

- చ. తెలిపితి నింతవట్టును మఢిన్ దలపోసి యథార్థ మెల్ల నేఁ
దెలియఁగఁ గోరినాఁడను సుధీవర! యెవ్వఁడ వీవటంచు ని
న్నెలమి; నటంచుఁ బల్కెడు సఘీనమతిన్ మయఁ గాంచి యీవిధిం
బలికె దశాననుండు తగుభంగిని, దానవవర్య! నేననన్. ౧౮ 488
- క. తనయఁడఁ జాలన్యునకున్, జననుత! నాపేరు విను దశగ్రీవుఁడు నా
జను లందురు విశ్రవసుం, డనుమాని మదీయజనకుఁ డగుఁ జ మ్మతఁడే.
- తే. వనజభవునకు మూఁడఁపాఁడు నాఁగ
వానివార్తల నాలించి డబ్రహ్మహాని
తనయునింగా నెఱింగి యాత్మను బ్రమోద
మందె మయదానవుం; డంత డ నాత్మజాత. ౧౯ 485
- క. మనమునఁ దలఁచెను నాతని, కి నిచ్చుటయె చాల మేలు డ కీర్తియుఁ దగు నం
చని; యప్పు డాత్మహస్తంబున నాదశకంఠహస్తమును గొనుచుఁ దమిన్.
- క. మోమునఁ బ్రహసన మొప్పుగ, నీమాడ్కింబలికె రాక్షసేంద్రుఁడునుయు; డీ
మామకతనయను రాజా! హేమకుఁ దనుజాతఁ గాఁగ డ నెఱుంగం దగుఁ జా.
- తే. కన్య మందోదరి యనంగఁ డ గ్రాలు దీని
భార్య గాఁగ గ్రహింపు మోయార్య! యనిన
నల్లె యగుఁగాక యచుచు దశాస్యుఁ డనియె;
సంత శ్రీరామచంద్ర! యాయడవియందె. ౨౦ 488
- క. అనలుని మండెడు నట్లుగ, నొనరించి కరగ్రహణము డ నొగి విధిగాఁ జే
సెను; రామా! మయఁ డాతని, జనకుం డిడినట్టి ఘోరశాప మెఱిగియున్.
- తే. కులము పై తామహం బిద్ధి డ యలరుఁ గీర్తి
సంతె చాలు నటంచుఁ గన్యక నొసంగి
చాల యద్భుతశక్తిచేఁ డ గ్రాలు శక్తి
నిచ్చె నద్ది యమోఘమై డ యెనఁగు నెందు ౨౧ 491
- క. నిరుపమతపమున మయఁ డా, వరశక్తిని బడసె దాని డ వైచియె నీసో
దరు లక్ష్మణ మూర్ఛితుఁ జేసె రామ! నీవెఱుంగుదు వదిచెప్పెర మీఁదన్.
- క. ఊరిల్కె లంకేశుఁడు, దారసరిగ్రహము చేసి డ తనపురవరముం
జేరి సహోదరులకున్, దారలఁ గూర్పంగ మదిని డ దలఁచి ముదమునన్.
- సీ. వైరోచనునిపుత్రికారత్నమునకుఁ దాఁ బుత్రియై సద్గుణభూషితయయి
తనరి వజ్రజ్వల డ యను పేర రాజిల్లు కన్యక నాకుంభకన్యనకును
భార్యగా నొనరిచెఁ డ బరమకృపాచిత్తుఁ డగుచు గంధర్వనాయకుఁడు నగుచు
సలరారు శైలూషఃనాత్మజ ధర్మజ్ఞ సరసును నానిభిషేకున కింతి

తే. గాఁగ నొసరించె; నావేరు * గలిగె నెట్లా

తెలియఁ బలికెద నాకన్య * కలుగునపుడు

తల్లి మానసకాసారఃతటమునందు

నుండె మేఘోదయం బప్పు * డొప్పె గాన. ౨౪౫

498

క. సర నది కన్యకయుండిన, ధరణీవర్యంత మట్టె * తాఁ బొంగెను నుం

దరరీతి నలరుకన్యయుఁ, బరిచేవన మట్టె చేసె * భయము గదురుట. ౨౫

తే. తనయ యేడ్చుట నాలించి * తల్లి స్నేహ

మున వెసం జనుదెంచి యింకను సరోవ

రంబ! పొంగకు మనెడు సార్థంబు గలుగ

నింక 'మా వర్ధయన్వ' యంకెన్ని యింతి. ౨౬

495

*క. పలికినకతమున నామం, బలరెను జా సరమ యనఁగ * నవ్వల సహజ

న్దులు రావణాదు లెంతయుఁ, జెలఁగిరి శ్రీదావిశేష*సిద్ధులఁ గనుచు. ౨౭

క. దారాన్వితులై మువ్వరు, చారుత గను నందనమున * సాంద్రశ్రీడ

గోరెడు గంధర్వులగతి, గా రమ్యశ్రీడ సల్పుఁగాఁ దొడఁగిరి నూ! ౨౮

497

క. కనియెను మందోదరి మేఘనాదుఁ డన నొప్పు పుత్రు * గాఢబలాఘ్య

జననాథ! యంద్రజిత్తని, యనుదురు మీ రెల్ల; నతని * నాహవభీము. ౨౯

చ. జననము నొందునప్పుడె యెఁసంగెడు శక్తిని రావణాత్మజం

డనుషమభూరినాదమున * నబ్జసమూహముఁ బోలి నించె లో

కనివయ మాధ్వని * జడతఁ * గాంచెను లంకయు, దాన రావణం

డొనరిచె మేఘనాదుఁ డన * నొప్పు నితండని నామధేయము. ౩౦

499

తే. అతఁడు రావణభవ్యమా * నంతిపురము

నందు వరయువతులు తన్ను * నరసి ప్రోవ

దారుసంఘన్నవహ్నివిధమున వృద్ధి

నొందెఁ దలిదండ్రు లామోద * మొందునట్లు. ౩౧

500

పండ్రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౩ - వ సర్గము.

—*—
—*— రావణుఁడు కుశేరుఁడు పంపిన దూతన దునుముట. —*—

చ. సరసిజనూతివా క్కెటులు * సంభవ మొందెనొ దానియాజ్ఞ చే

గురుతరహాపముం గొనుచుఁ * గోరి తనంతనె కుంభకర్ణుఁ గ

ర్బురవకుఁ బొందె నిద్ర భయముం గలిగించెడునట్లు లంక నా

తరుణమునందు; నన్నను నితాంత బలాఘ్యనిఁ గాంచి యొక్కట. ౧

501

* సరో మా వర్ధయన్వేతి తత స్సా సరమాభవత్ - అనిమా.

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డనియెఁ ♦ గుడియించెడిని నిద్ర
నన్ను దానవేంద్ర! ♦ నాకు నిద్రఁ
బొంద నాలయంబు ♦ నిం దమర్పఁగఁ బంపు;
మనిన నాదశాస్త్రుఁ ♦ డాదరమున. ౨

502

క. పనియందు నేర్పుగల శిల్పినికరములఁ బిలువఁ బంపి ♦ వే నిర్మింపుం
డు నిశాంతము నిద్రకు; నా, విని వారలు విశ్వకర్మవిధమున సంతఁ. 3

క. కైలాససన్నిభంబౌ, నాలయముం గట్టి రందు ♦ నది వెడలుపునం
గ్రాలెను యోజన మంతదియై లలిఁ దద్విగుణమైన ♦ యాయత మలరణ.

క. కనఁదగి బాధావిరహిత, మనూనసుఖదాయకంబు ♦ నయి గృహ మొప్పెన్;
గనకస్ఫటికమయంబులు, ఘనములు చిత్రములగుచుఁగఁగఁ గన్తుములై. ౪౪

క. అలరారెడు స్తంభోత్కరములచే వైడూర్యరత్నములఁ గట్టిన మె
ట్టులచేఁ జరుగంటలచేఁ, బాలుపొందెను దద్గ్రహంబు ♦ పూజ్యతమముగఁ.

తే. దంతనిర్మితతోరణఃతతులచేత, స్ఫటికవజ్రసువేదితాఃపటలిచేతఁ
జెలఁగి సర్వసుఖంబులు ♦ గలుగఁ జేయఁ, జాలునట్లు గట్టించె దశవదనుండు.

క. అనిశము సుఖదంబై యెందును గాంచిన నాధువుగ నె ♦ తోచుచుఁ బుణ్యం
బును బొందఁ జేయు స్వర్ణా, ద్రిని గల గుహయట్లు మిగులఁదివ్యంబగుచుగ.

క. తనరారునాగ్రహోత్తమమును జొచ్చి సరుండి నిద్రఁబొందెను దితిజేం
ద్రునితమ్ముఁడు తత్కాలము, చనియెను వేలకును వేలఁసంపత్సరముల్. ౭

క. ఆనిద్రనుండి లేవక,యే నెమ్మిం గన్నరీతి ♦ నెనఁగెను; నిటు లా
దానవుఁడు నిద్రపోవం,గా నిజవిక్రమము తీవ్రఁగతి మెఱయంగఁ. ౮ 510

క. మునిదివిజుల గంధర్వుల, సనిమొన మాల్కొనుచు నల్లె ♦ యత్తుల నెల్లఁ
బనిపూని దశగ్రీవుఁడు, తనకుఁ దాసులుగ నుండఁ ♦ దాఁ జేసెఁ గ్రుధఁ.

క. విను మింకను రామా! సం,దనముఖముల నుపవనములఁ ♦ దద్దయు హర్షం
బును గల్గఁజేసి చిత్రము,గ నొప్పు వానిఁ హరించెఁ ♦ గ్రౌర్యము మెఱయఁ.

చ. కరులు తరంగిణీవ్రజముఁ ♦ గాఢియపెట్టెడునట్లు వాయువుల్
తరువుల నూచుచందమున ♦ దారుణవజ్రము భూరిపర్వతో
త్కరములఁ ద్రెంచుచాడ్చునను ♦ ధ్వంసముచేసెను గ్రీడవోలె గ్రో
ధరతిని నిమ్మటంబులను ♦ దానవనేత సురల్ తపింపఁగఁ. ౧౦౪ 518

చ. ధనపతి ధర్మవేత్తయయి ♦ తాను జెలంగి కులానురూపమా
తనదునువృత్తముం దలఁచి ♦ తమ్మునివృత్తము నట్టు లుంటయుగ

1 సర్వశ్రమముఖంబు నిత్యమి-అనివ్యాఖ్యానకర్త లంగీకరించినపాఠము. సర్వశ్రమముఖంబు నిత్యం
అనునొకపాఠముకూడఁగలదు.

మనమున నెంచి భ్రాతృతను ♦ మానితరీతిని జూపఁ గోరి దూ

తను దశకంఠుచెంతకు హితంబును దెల్పఁగఁ బంపె లంకకుఁ. ౧౨౪ 514

తే. అతఁడు లంకాపురిం జొచ్చి ♦ యవ్వీభీష

ణుని గనుంగొన ధర్మంబు ♦ ననుసరించి

యతని సత్కారములఁ దన్ని ♦ యాగమనము

దెలుపుమా యని ప్రశ్నించి ♦ లలితభణితి. ౧౩౪ 515

క. ధనపతియు జ్ఞాతులయు శివమును జక్కఁగఁ బ్రశ్న చేసి ♦ ముదమున సతనిం

గొని సభయ్యం దాసీనుని, దనుజేంద్రునిఁ జేరఁబోయి ♦ తా నాతనికిఁ. ౧౪౪

క. కనఁబఱచెఁ బంక్తికంఠుని; ధనపతిదూతయును స్వీయఁదారుణతేజం

బున వెలుచున్న దనుజేశుని గాంచి జయాశిషముల ♦ సారిదిఁ బొగడుచుఁ.

ఆ * ఒకముహూర్త మూరఁకుండి పరాధ్యాన

రణము వెలయఁ గాంతి ♦ రాజిలంగ

నలరు నాననమున ♦ సధివసించిన దశ

కంఠతోడఁ బలికెఁ ♦ గమ్రభణితి. ౧౫౪ 518

సీ. దానవేంద్రా! నాకు ♦ ధనపతి దెల్పిన వార్త సర్వంబు నే ♦ బలుకువాడ

నద్ది మీయన్నయే ♦ యనువదించిన దంఢుఁ దలపోయఁగాఁదగు; బలుకఁ జేమి

యనిన, నిద్దఱకు సౌమ్యా! వృత్తకులములు సదృశంబు లగుఁజుమ్ము; సాధురీతి

నింతదాఁకను సాగె ♦ నిధచారిత్రసంగ్రహము చేయంబడెఁ ♦ గాన నింక

తే. సాధుధర్మవ్యవస్థితి ♦ శక్యమేని

చేయఁదగు, సన్న నౌట నేఁ ♦ జెప్పువాడ

ధర్మములఁ గొన్ని నాపల్కుఁ ♦ దమ గ్రహింపు

నందనోద్యానమును నీవు ♦ డెంద మలర. ౧౬౪ 519

క. సుర తెల్లఁ వాపోవఁగఁ, బరిభగ్నుముఁ జేసియుంటఁ ♦ బరికించితి నే

వరమునులను జంపుటయుఁ, బరమార్తిని బొంది వింటిఁ ♦ ద్విత్యత్వములుఁ.

క. సురలకు నుచ్చేగం బస, వరతము గల్గించె వింటి ♦ వరుసగ నేనుఁ

సురవైరినాథ! నీచే, నిరాకృతుడ నైతిఁ గాదె ♦ నిర్దేతువుగఁ. ౧౭౪ 521

క. దానంబున మర్యాదల, మానితులగు బాంధవులు విఁమానాన్యులుగా

దానవవృత్తిని గొను నీచే నిరతము బాధితులయి ♦ చేడ్పడి రకటా!. ౧౮౪

తే. నేను హిమగిరిపుష్పంబుఁ ♦ గానవచ్చి, తిని గదారౌద్రమగు వ్రతఁమునుదగంగ

నాశ్రయించి ధర్మంబులఁ నాచరింప, నియతఁడుండ నై జితేంద్రియఁడనగుచు.

క. పరశివుఁడు సార్వభౌమియుఁ, దురుకరుణామూర్తి యందు ♦ నొప్పుగ నాచే

వతభక్తిఁజూడఁగాఁబడె; సురవిభుఁడు త్రయీమయుండుఁ శుభదుండాకటఁ;

- తే. అతని దర్శించుతటి దేవియందు నాదు, సవ్యనేత్రంబు వ్యాపించెసాధ్వినకల
మంగళాలయ యెవతయ్యె ♦ పొంగువేడ్క, నిట్టులున్నదటంచు నేనలమిమిల.
- క. ఇతరంబగుకారణ మే, వితమునఁ బరికింపలేదు ♦ విశ్వేశ్వరునం
గతి పార్వతి యనుపమమై, చ్యుతియన లేనట్టి రూపశోభితయగుచున్. ౨౩
- ఆ. అలరుచుండె నీశునంతికంబున; సంత, దేవి దివ్యమహిమచే విదగ్ధ
మయ్యె నాదుసవ్యమగు నక్షి రేణువిధ్వస్తమైన జ్యోతిఃవలెనె యచట
- ఆ పింగళత్వ మొండె ♦ బిగప నే నటనుండి, కదలి విస్తృతమయి ♦ క్రాలు శిఖరి
యన్యతటమునందు ♦ నబ్జమ్ము లప్టోత్తరశతములు నిరంతరవ్రతమ్ము. ౨౪
- క. ఒనరించితి నియమం బిది, యనూనవిధిఁ బూర్ణమైన ♦ నందు మహేశుం
డనఘుఁడు దేవుఁడు ప్రీతిం, గను మనమున హృష్టుఁడగుచుఁగనిననుఁబలికెన్.
- క. పరదేవినిరీక్షణమున, నురుపింగళతం జెలంగెఁనో నయనం బీ
కరణిని గావున నువ్రత! పరమకృపాచిత్తుఁడనయి ♦ పరఁగితి నీపై. ౨౫ 530
- క. అనుపమధర్మజ్ఞ! నీ, వొనరించిన యాతపంబు ♦ నోహో మేలం
చును మెచ్చితి మిది ప్రీతిం, గనినాఁడను వ్రతము దీనిఁ ♦ గడఁకన్ నేనున్.
- *క. ఒనరించితి నీవును జేసినవాఁడవు విత్తనాథ! ♦ క్షీతి నీరీతిన్
ఘననియమంబున నిటు దీనిని జేసినవాఁడు లేఁడు ♦ నిజ మిది నువ్విన్! ౨౬
- క. ఇరువురమే తప్ప మఱే, పురుషుండును జేయలేదు; ♦ పూర్వము నేనే
నిరుపమమగు నీవ్రతమును, ధరణిం బుట్టించినాఁడఁ ♦ దగునియమమునన్.
- క. ధననాయక! యట్టివ్రతంబును జేసినవాఁడ వౌటఁ ♦ బూనుము నాతో
డను మైత్రి నెఱప, సౌమ్యా! ఘననియమం బొప్పు దవముఁ ♦ గావించితిను!.
- క. గెలిచితి వింద్రియవారం, బుల ననఘ! నఖుఁడ వైతి ♦ పో నా కింకన్
గులపాలక! నాదేవియై, గలఁగి భవత్సవ్యనేత్రకమలము మహిమన్. ౨౭
- క. తనరూపము గాంచినకతమునఁ గాల్చెను గాదె యింక ♦ ముందిది ధాత్రిం
దనఁగారు గీ ర్తనీయం, బును రమ్యము నగుచు సుంత ♦ పొగులకు మాత్మన్.
- సీ. పెంపొందు నేకాక్షిపింగళాహ్వయమును శాశ్వతంబుగ నీదుసవ్యనేత్ర
మనియె; నిట్లాశంకరునిసఖత్వముఁ గాంచి తదనుజ్ఞ నొంది స్వస్థానమునకు
వచ్చితి నే నిందు ♦ పరునఁగ నీపాపనిశ్చయంబును వింటి ♦ నీవు పూను
కార్యం బధర్తమై ♦ కన్నట్టుచున్నది, కులదూషణంబునై ♦ వెలసెఁ గాన
- తే. దాని మానుము చిత్తంబు ♦ ధర్మయుక్త
ముగ నొనర్చుము, దేవతల్ ♦ మునివరులును
ద్వద్వధోపాయమును గూర్చి ♦ తలఁచుచున్న
వారు గావున మానఁగావలయు నీవు. ౩౦ 531

* మయా చైత ద్వృతం చీర్ణం త్వయా చైవ ధనాధిప, తృతీయః పురుషో నాస్తి యశ్చకే
ద్వృత మిద్యుళమ్-అనిమా.

క. అని ధనపతిమాటలుగా, వినిపించెను దూత! వాని + విని దశముఖుఁడు
గనియెం దీవక్రోధంబును వెంటనె దానిచిహ్నములు వై నొప్పెన్. 33

*చ. పటపట పండ్లు గీటి గురుఁ బాహువు లుద్ధతి నప్పించి య
ప్పటికి సుర క్తకాంతిఁ గనుఁపట్టెడునక్షులతోడ నిట్లనున్
బటుతరరోష మొప్పు నిటుఁవంటి దురుక్తుల నీవ్రభుండు చె
ప్పటయును నీవుపల్కుటయుఁ + బొందుగ వింటిని మాట లేటికి. 3౪ 589

క. మాయన్న నిన్నుఁ బంపఁగ, నీయెడకున్ వచ్చినాడఁ + వీవు తగదురా
యోయధమా! యిట్లాడఁగ, నాయన చెప్పినది హిత మ + దగునే? నాకున్.

క. ధనరక్షకుఁ డగు నాతఁడు, నను నీతిననున్వితని నొనర్చుం బూన్
గన నిద్రి నాకు హితమనఁ, జనునే? యీనెపముచేత + శంకరుచలిమిన్. 3౫

తే. యక్షపతి చేయుచుండుట + యాదరమునఁ

దెలిపినాడవు మూర్ఖ! యీఁపలుకు లెల్ల

విని ఓమింపను మన సొప్ప + దనుచు మఱియుఁ

బలికె; నోదూత! భ్రాతృయం + చలుక గొనక. 3౫౪

542

సీ. ఓమియించినాడఁజూఁచాలకాలముగురువతఁడుజ్యేష్ఠుఁడునాకుఁననుచుఁగరుణ
నిప్పుడు నీవన్న + యీపల్కు విన నది పోయెఁ గ్రొత్తగ బుద్ధి + పొలిచె నాకు
బాహువీర్యంబె నా + కూహింప సాయమై యుండ ముజ్జగముల + నుక్కుడంతు
నీముహూర్తమునందె + యేను నీరాజనిమిత్తంబుగాఁ బూన్కి + మించి లోక

తే. పాలకుల నల్పిరను యమఁపట్టణమున

కనిపెదను జూడు నాశక్తి + యనుచుఁ బలికె

ఖడ్గమును జేతఁ బూని యిక్కడకు వచ్చి

హితము బోధించెదవె యంచు + నేవువీరి. 3౬

543

చ కరమున ఖడ్గ మూని యిదికార్యము కాదని యెంచ కట్టె దు

స్తరతరఖడ్గపాతమున + త్రొస్థలివైఁ బొరలాడుచుండ భీ

కరుఁడగు రావణుండు వడిఁగా నొనరించెను దూత; సంతటన్

దురితమయాత్తులై చెలఁగు + ధూర్తుల రక్కసులం బ్రియంబునన్. ౪౦ 544

తే. పిలిచి తినుఁడని యాతని + వీన్లు నొనఁగె;

సంత స్వస్థ్యయనాహ్వాయంబై న కార్య

మొనరిచి రథంబు నెక్కి లోకనిచయజయ

మాత్మఁ గాంక్షించి పోయె నాఁయన్నపురికి. ౪౧

545

పడమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౪ - వ సర్గము.

శ్రీరామణుడు కుశేరునిపై దండెత్తిపోవుట

- క. దనుజేంద్రుండు మహోదరుఁ, డనఁగఁ బ్రహస్తుండు సారథిశాఖ్యుండు శుకుం
డును మారీచుండు ననంగను ధూమ్రాక్షుం డనంగఁ ధ్రులు సచివులఁ. ౧
- చ. అని నొనరింపఁ గోరుచు నశహార్యబలోత్కటులైన వారలఁ
దనుజులఁ గూడి *శ్రీయలర ధారుణకోపమునఁ జగంబు లొ
య్యన దహియింపఁ బోవునటు ధాధననాయకుఁ డున్నచోటికిం
జనియె; ముహూర్తమాత్రమున ధ సర్వవనోపవనాద్రివారముఁ. ౨౪ 517
- క. పురములను దాటుచుఁ నత్వరముగఁ గైలాసశిఖరితల్లజమును జే
రె రహిఁ దద్గిరినుండిన, సురయోనులు యక్షు లవుడుఁశూరవతంసుఁ. 3
- క. దనుజేంద్రు ధనదసోదరు, ననిచేయుఁగ మిగులఁ గోరు ధ నాతని గిరికిం
జనుదెంచిన దశవదనుని, విని మంత్రులఁ గూడి వచ్చె ధ వేడుక ననుచుఁ. 3౪
- క. అని యెఱిఁగి యక్షవరు లాతనిమ్రోలఁ నిల్వలేక ధ నపతి వసియిం
చినచోటికిఁ జని యాతని, కనుజనియాశయము లెల్ల ధ నభివర్ణింపఁ. ౫ 550
- చ. ధనపతి యుద్ధముఁ నలువఁ ధ దృటసంతతి కాష్ఠ యిచ్చె, నం
త నవలఁ బొంగి యాభటులు ధ తద్దయుఁ బూనికఁ బోయి; రంత నా
ధనపమరాఠిసేనలకుఁ ధ ద్దయు నభి జెలంగు ధ్నోభమ
ట్లనుపమనంగరమ్ము తగఁ ధ న్రిఁ జలింపఁగఁజేయుపోలికఁ. 2 551
- తే. యక్షరాక్షసనంకులంబైన యుద్ధ, మవుడు చల్లెను దశకంఠఁననుఁగుమంత్రు
లెల్ల ధ్నోభించి; రట్టి యుద్ధవృత్తిమీఱు, యక్షులం దాఁకి నిల్వలేకనట్టివారి.
- క. తనమంత్రుల వాహినులను, గని హర్షము మీఱి ధ్వనులఁగావించుచు దాఁ
జనియెను గ్రోధము పొంగఁ, దనుజేంద్రుండు రావణుండు ధ దర్పము వెలయఁ.
- చ. దనుజవరేణ్యమంత్రు లతిధారుణవిక్రము లంతఁ బోక యీ
నునఁ బెనఁగంగఁ బూనుటయు ధ శూరులు యక్షులు వేయిమంది యొ
క్కని ననురేంద్రమంత్రిని నిఁకామరణోత్సుకుఁ దాఁకి పోరి; ర
య్యని దశకంధరుండు మునఁలాసిగదాపరిఘాయధంబులఁ. ౧౦౪ 554
- ఆ. శక్తితోమరముల ధ శత్రుసేనల నొచ్చు
నట్లుచేయుచును మహాగ్రహమున
సేన లందుఁ జొచ్చె; ధ మానక యాతఁ డు
చ్చావ్వసములను బుచ్చ ధ కీనుఁ బూని. ౧౧౪ 555
- క. పరసేనల వధియించుచు, గురుధారలఁ గురియుచున్న ధ ఘోరపయోధో
త్కరముంబోలుచు శరభీ, కరవృష్టిని ముంచె యక్షఁగణముల నెల్లఁ. ౧౨

* శ్రీమత్ క్రోధాల్లోకాఁ దహన్నివ-అనిమా.

క. పైనడరి యక్షవీరు ల, నూనాంబకవృష్టిఁ గురియ ♦ నూత్నోత్సాహం
బూని వ్యథం బొందకయే, దానవపతి నిల్చె వీర్యధీదర్పము లలరక. ౧౨౪57

చ. జలదము లొక్కరీతి గురుశైలముపైఁ బెనువృష్టి నిందినం
దలఁగక కొండయుండుగతిఁగా నతఁ డొప్పుచు దుష్టబుద్ధియై
చెలఁగుటఁ గాలదండనుని ♦ చెప్పఁగఁ జాలు గదాయుధంబు ని
మ్ముల ధరియించి యత్తులనఁమూహముఁ జొచ్చి పరాక్రమంబునక. ౧3౪

చ. యమునిగృహంబుచేరునట్లు ♦ లంపుచు; శుష్కతృణంబుఁ జొచ్చి యు
ద్యమమున విస్తరిల్లుచు హుతాశనుఁ డొప్పెడురీతి నెండుని
ర్హములను గాల్పు నగ్నినలె ♦ దారుణవాతయుతాగ్నిపోల్కి బా
ణములను గాల్చె యత్తులగఁగంబుల రావణుఁ డాహవంబునక. ౧౪5 559

ఉ. దానవనాథుమంత్రులును ♦ దర్పము శొప్ప చుహోదరాదు లె
ట్లేని వధింప నొననుచు ♦ నెంచి కుబేరభటాళి¹ సుంతయే
కానఁ బడంగఁ జేయఁగను ♦ గాఢచురుద్గతి నంబుదావళుల్
కానఁగ రాక క్షీణతను ♦ గాంచువిధంబున యత్తు లయ్యెడక. ౧౬ 560

సీ. కొందఁ జాయుధహతిఁ ♦ గూలిరి, భగ్నాంగులై కొందఁ జయ్యనియందుఁ బడిరి
మృతులయి, కొందఁ జున్దత బాణహతులయి యతితీక్ష్ణదంతాళి ♦ నట్టె యోధ
ములను గీటుచు భూమితలమున శయనించి; రతిభీతిఁ గొందఁ జున్యోనయ్య జేహ
ములనునమాజ్లేషఁముల నొక్కటిగఁ జేర్చి యాయుధములభూమియందువదలి

తే. కూలములు నీటితాఁకునఁ ♦ గూలునట్లు
సంగరంబునఁ బడిరి యక్షవనరులు;
²ధరణి యుగ్ధంబు చేయుచు ♦ దారుణాంబ
కములఁ బ్రాణము లొగిఁ బోవఁగాఁ ద్వరపడి. ౧౮౪ 561

క. సురలోకమునకు గుంపుగ, ననుగుచు యత్తుల్ చెలంగు ♦ నవనరమున నం
గరమును జూచెడు మానీశ్వరులకు సంతరము కానఁబడదయ్యె దివి. ౧౯

చ. తనమొన లిట్లు భంగ మతిదారుణరీతిగఁ బొందియుంట నా
ధనవతి గాంచి బాహుబలధర్పము లొప్పఁగ నక్కటా! బలం
బున ననమానులౌ భటులు ♦ పోరున నిట్లయిరే యటంచు య
క్షునిచయవీరులక³ బనిచె ♦ సంగరకౌతుక ముల్లసిల్లఁగక. ౨౦ 568

చ. శరణము గమ్ము వీరవర! ♦ శత్రువరార్ధితులై రణంబునక
బరిభవ మొందుచున్న భటవారవరేణ్యుల కంచు నొక్కనిక

1 అల్పవశేష స్త్రీ యక్షాః కృతా వాస్తై రివాంబుదాః-అనిమా, 2 యుద్ధృతాం పృథివీ
భరే-అనిమా,

- నిరుపమవిక్రమక్రముని ♦ నిర్జరవీగుని బోనివాని స
త్వరముగ నాధనేశ్వరుడు ♦ తా ననికిం బనిపెం గడుం గ్రుధన్. ౨౧ 564
- మ. అనిలోఁ జేడ్చడి యక్షనాయకులు శౌర్యం బేది తా రేగనుం
డిన యక్కాలమునందు యక్షతత్వినిర్జితస్థలిం జేరి రా
ధనప్రేషితయక్షునై న్యవిభుఁ, దుఃస్వత్కృతుకం బొప్పవ
చ్చెను యుద్ధంబున కాతనిం గనుచు నాసేనల్ ముదం బొందగన్. ౨౨
- తే. అతఁడు సంయోధకంటకుం ♦ డనఁగఁ బరఁగు
ననిమొనం జొచ్చి యాతం డహార్యశక్తి
స్వబలముల నేచు మారీచుఁ ♦ జక్రనిహతి
నొంచె విష్ణువు మును వానినొంచినట్లు ౨౩ 566
- క. గిరినుండి పడియె నాతఁడు, ధరణిని బుణ్యంబు తఱుగఁ ♦ దత్తురపురినుం
డి రయంబునఁ బడు మర్హస్వి, కరణి మారీచుఁ డాత్మగర్వము దూలన్.
- తే. ధరణినుండి ముహూర్తమాత్రమున స్మృతిని
గలిగి తా లేచి మారీచుఁ ♦ డిరిగి తీవ్ర
సంగరముచేసె నాతనిశక్తి దూలి
యక్షపతి భీఁ బరుఁగిడె ♦ సంతలోన. ౨౪ 568
- క. కనకవిదిత్రాంగంబుగఁ, గనఁబడి వై దూర్యరజతఃకలితం బగుచున్
జను లెవ్వ రాజ్య లేకయె, చనరాక భయంకరభటసముదయయత్నమై. ౨౫
- ఆ. అలరుచున్న తోరణాంతర మాదళ
వదనుఁ డట్టె చొచ్చె; ♦ వారిరాకఁ
గాంచి రామచంద్ర! ♦ యంచితగతి సూర్య
భాను వనెడు ద్వారపాలకుండు. ౨౬ 570
- క. ఘనశక్తి నడ్డగించెను; జనరా దిందనుచుఁ బల్కి ♦ సరభసగమనం
బును వారింపఁగ నింతయు, దనుజేంద్రుఁడు సరకుఁ గొనక ♦ దర్పం బలరన్.
- క. నిలువకయె పోవుచుండఁగ, ఖలుఁ డీతం డనుచు యక్షకాంతుఁడు గ్రుధచేఁ
బెలుచం దోరణ మపుడు పెకలించి యాదనుజవర్యుఁ ♦ గడు నొప్పించెన్.
- క. తోరణసంతాడితుండై, ధారలుగా రక్త మొలుక ♦ ధాతుద్యుతు ల
వావిరిగ న్రవింప నొప్పెడు, భూరితరంబైన శిఖరిపొల్కిఁ గనఁబడెన్. ౨౭
- సీ. శైలకూటాధమై ♦ గ్రాలెడు తోరణంబునఁ గొట్టఁబడి సుంతయును జలింపఁ
డయ్యెను; శ్రీరామ! ♦ యబ్జజం డిచ్చిన వరములమహిమచేఁవ్వరఁగ నతఁడు
తత్తోరణంబుచేతనె యక్షవర్యుని ద్వారపాలకు మోఁడె ♦ దాన యక్షుఁ
డటఁ బడియెను జార్జమై యంగములురాల; నంతటయక్షులాయసురవర్యు

ఆ. విక్రమంబుఁ గాంచి ♦ వెన భయపీడితు
 లగుచు నదుల గుహల ♦ నాయుధాళి
 వదలి శాంతులయి వివర్ణాన్యులై చొచ్చి
 రింకఁ జంపు మమ్ము ♦ నీతఁ డనుచు. 3౧౫

574

పదునాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౫ - వ సర్గము.

❧ రావణుఁడు మాణిగద్రాదుల నోడించి కుజేరుని మూర్ఖికుం జేసి ❧
 పుష్పకంబుం గొని మరలుట.

చ. అనిమొన భీతులై పఱచు ♦ యత్తుల వీరుల వేనవేల నా
 ధనపతి కాంచి యక్షగణతల్లజుడై తగు మాణిచారునిం
 గని యిటువల్కె; యక్షవర! ♦ కానివధంబున సంచరించు పా
 పనిలయు నీదశాన్యుఁ దగుభంగిని జెండుము నేర్పుమీఱఁగఁ. ౧౫ 575

క. శరణము కమ్మా త్వర సం,గరరంగమునందు యక్షశాంతులై యయ్యుక
 సురవై రిభీతులయి యి,క్కరణిం బరుగిడెడు నాడుగణపాలురకుఁ. ౨ 576

క. అని యాన తిచ్చినం గ్రున్నన దానిక భుక్తిశిరమునం దాల్చి దురం
 బున దుర్జయుఁడను నామం,బును గాంచిన గురుభుజుండుపొంగెడుకాంక్షఁ.

తే. మాణిగద్రుండు ధనపతిమంత్రి నాల్గు
 వేలయత్తులతోఁ గూడి ♦ విక్రమించి
 సంగరము చేసె; నాభటనమునయములు
 గదలు, ముసలంబులును, బ్రాసగణము మఱియు. 3౫ 57౭

తే. శక్తితోమర,ముద్గర,నముదయములు
 కరములం గ్రాలుచుండ రక్కసులఁ దాఁకి
 పటుతరంబగు బలమున ♦ బడలువడఁగఁ
 జేయుచుకొని చొచ్చి రనిఁ జేయునసలందు. ౪ 579

చ. కరశరలాఘవంబు లొగిఁ ♦ గన్పడఁగాఁ దుములాహవంబు భీ
 కరగతిఁ జేయుచుండఁగ నికామబలంబున నొక్కయత్తుఁ డా
 శరుఁ గని యుద్ధ మిమ్ము బలశాలివయే నన రక్కసుండు సం
 గరమను భిక్ష యిచ్చితిని ♦ గైకొను ర మ్మింకఁ జాత మం చనక
 బరవన మొప్ప శ్యేనములభంగిగ లాఘవ మొప్పుమీఱఁగఁ. ౫ 580

ఆ. తుములయుద్ధమందుఁధూర్తుడొక్కఁడుపిల్వ,నిచ్చయింపయుద్ధమిప్పు డనుచు
 నొక్కరుండు పల్కుఁజక్కనై నిల్వమం,చొక్కరుండుపల్కునుక్కు మిగుల.

* ధనాధ్యక్షో మహాయక్షం మాణిచార మథా బ్రహ్మ - అనియూ. మాణిచారః మాణిగద్రః -
 అనివ్యాఖ్య. మాణిగద్రునకు మాణిచారుఁడనియు నామము గలదు.

- క. అని తుములంబుగ జరగం, గను వేడుక నిర్జరులును ♦ గంధర్వులు చ
కృన్జిన్నాననిధులు నాఁ జను, మునులును జనుడెంచి వోయిముమున నిల్చి తగఁ.
- సీ. కనుఁగొని విన్మయంబును బొంది రెంతయు; సంతఁ బ్రహస్తుండు యక్షవరుల
వేయి మందిని జంపె ♦ వేయిమందిని మహోదరుఁడు వధించె దుష్టాంతబలుల;
సతికోపమును బొంది యతిదురాత్ముండగు మారీచుఁ డొకక్షణమాత్రముననె
యక్షనహస్రద్రవ్యయంబును వధియించె నా్యయంబు వదలక ♦ యక్షు లెల్లఁ
- *ఆ. జేయు యుద్ధమేడ? ♦ మాయాబలాశ్రయం, బై నిశాచరకృతమైన యుద్ధ
మేడ? రామచంద్ర! ♦ యిసకులదీపక!, యట్టు లొట దనుజు ♦ లధికు లనిని. ౯
- క. దనుజేజ్యుఁడు ధూమ్రాక్షుఁడు, చని తగ నమ్మాణిభద్రు ♦ సమధికబలుఁ దాఁ
కి నిశితమునలంబున నా, తనివక్షముఁ గాంచి మోఁదె ♦ దాన నతండుఁ. ౯౫
- క. చలియింపక గదఁ గైకొని, యలఘుతరంబైనశక్తి ♦ నాధూమ్రాక్షుం
జలమున నొప్పించిన ని, స్తులఁ దల పగులంగ దనుజముఖులు వగవఁ. ౧౦౫
- ఆ. విహ్వలించి యతఁడు ♦ వే ధరఁ బడియెను; రణమునందు నోటఁర క్తమొలుక
నట్టె యొరిగియున్న యాధూమ్రనయనునిఁ, గాంచి మాణిభద్రుఁగడఁగిచంప.
- క. పరుగిడెను దశగ్రీవుఁడు, త్వరపడి చనుడెంచుదనుజువరు, లయశైశ్వా
నరుఁ బోలువానిఁ గ్రుద్ధనిఁ, బరికించి కుబేరమంత్రినవ్యుఁడు పూన్కిఁ.
- క. చనుడెమ్మా ఫల మబ్బెడు, ననిశక్తిత్రయము వైచి ♦ యాతని నొంచెఁ;
దనుజేంద్రుం డత్తజీ నా, తనిముకుటస్థలము సర్గదాహతి నొంచెఁ. ౧౩౫
- సీ. తద్గదానిహతి నాతనిదైన ముకుటంబు ప్రక్కకు నొరిగెను; ♦ బ్రథమ మిట్లు
చేయును దనుజేంద్రుఁడా యెడఁ దన్ను నామాణిభద్రుఁడుతీవ్రమార్గణముల
నొవ్వఁగాఁ జేసిన ♦ నొచ్చినయట్లుండ కలరాఁ నదిమొద ♦ లాకుబేర
మంత్రివర్యుఁడు పార్శ్వమౌళి యసంబడె; బవరంబునఁ మాణిభద్రుఁడిట్లు
- ఆ. మతిమహత్వ మేగఁ ♦ జ్యోతిఁ గని విముఖుఁ డై
యుండ దనుజవర్యు ♦ లొక్కపెట్టు
నార్వఁ దద్రవం బహార్యంబునఁ నిండె;
సంత మాణిభద్రునసజయంబు. ౧౬
- 589
- క. విని ధనపతి రావణుచే, ననిఁ బడుయక్షులసహస్ర ♦ మందుం గని య
క్షనికరము లెల్ల వెంటం, జనుదేరఁ బురంబు వెళలి ♦ చనుడెంచె గ్రుధఁ.
- క. ధనపతి గదఁ దాలిచి చెంతను శంఖము పవ్ర, మనఁగఁ ♦ దగు నిధులకు నే
ఘను లధిదేవతలో వా, రనునయమునఁ గొల్చి రాఁగ ♦ నాహసకాంక్షఁ.
- తే. ప్రోష్ఠపదశుక్రు లనఁబడు ♦ భూరిశక్తి
యుక్తసచివులు వెంటరా ♦ నొప్పుమీటి

దూరమున నున్న రావణుఁ ♦ జేరఁబోయి

తండ్రి, యిచ్చిన శాపము ♦ తగిలియుంట. ౧౮౫

592

క. తనయందు జ్యేష్ఠగౌరవ, మునుపని పోదరునిఁ గాంచి ♦ యొప్పునుననుతో

ననియో; బైతామహకుల, మునకుం దగినట్లు దుష్టబుద్ధి! దనుజా!. ౧౮౫

క. నే నెంతో యొత్తి చెప్పితిఁ, గాని మదుక్తంబు గొనవుఁగా పాపాత్మా!
దీనికి ఫలంబు వెనుకఁ, గానంబడు జమ్ము నీకె ♦ కడుఁ గ్రూరంబై. ౨౦

తే. పూజ్యపూజావ్యతిక్రమభూరిదోష

మునకుఁ బరిపాకమును జక్కఁ ♦ బొంది నిరయ

మొందినప్పుడు నీమది ♦ కొప్పుఁ దెలియఁ

గలదు; మోహంబుచేత నొక్కండు భువిని. ౨౦౫

595

క. అన్నములేనికతంబున, నెన్నక విష మట్టె ద్రావు ♦ నెఱుంగం డదియుం

దన్నుం జంపెడు నని విష, నున్నమువలెఁ గాక వక్త్రమాతరుణమునక. ౨౧

తే. నలువికారంబులను బెట్టఁ ♦ గలఁగి యపుడు

తాను జేసినకార్యంబు ♦ తప్పటంచు

దానిఫలమును గంటి నిఁ త్రజ్జీ వటంచుఁ

దెలిసికొను వాడు; దానిచే ♦ ఫలము గలదె. ౨౧౫

591

సీ. ధర్మయుక్తంబుగఁ ♦ దనరునే యొకదైన కర్తృకంబున నీకుఁ ♦ గలిగె నిట్టి

క్రూరత్వ మందులకఁ దేవతలు నిన్నుఁ గొనియాడరనుటయైఁననుదెలియవు

మహిని నెవ్వఁడు పితృమాతృభ్రాతృస్వభృతులను దేశికులను ♦ దూలనాడి

యవమతి నొందించు ♦ నతఁడు ధర్మనివళంగతుఁడయి తత్ఫలమతిశయముగ

తే. నందుఁ గాంచు; నశాశ్వతఁమైన తనువు

నందు నమ్మిక గలిగి యత్యంతశుద్ధ

మైన తపము నార్జింపనియతఁడు వెనుక

మూఁగుడై చచ్చి తనకర్తృమునకు గతిని. ౨౪

598

క. కనుఁగొని తపియించును జూ; విను ధర్మమువలన రాజ్యవితతధనములం

గను నుఖము, నట్లధర్మంబున దుఃఖము గల్గుఁ; గానఁ ♦ బొరినుఖములకై.

క. ఒనరింపవలయు ధర్మంబును బాపము విడువవలయు ♦ భువిఁ బాపఫలం

బును బొందందగు నీయాత్మను దుఃఖముగాదె ఫలము ♦ దానికిఁ గుమతీ!. ౨౬

తే. కాన నాత్మాపహతార్థమైన నరుండు

మూఁగుడై చేయు బహుపాపములను; సాధు

బుద్ధిరహితున కెవనికే ♦ నిధరణిని

జనకముఖనేవలీక సేవిచ్చుగను నుమతి. ౨౬౫

601

క. కలుగదుపో; దైవంబే, యిలఁ జర్యలఁ గలుగఁజేయు ♦ నెవడైన విధిగ

- దొలంగక దాన హతుండగుఁ, జెలంగుచు నేకర్కములను ♦ జేయునొ తానై.
 తే. అట్టిఫలము నెపొందు;ని♦య్యవనియందు,బుద్ధిబలరూపముల,విత్త♦మునుదనయుల
 శౌర్యధీరత్వములమహా♦శక్తిమహిమ,ముల స్వకృతపూర్వకర్తరా♦నులవలననె.
 క. ఫలములఁ బొందుదురు మనుష్యులు; నీమతి యిట్టిరీతి ♦ నొదవుటచేతఁ
 గలుగును నరకము తప్పక, కులపాంసన! నిర్ణయ మిది ♦ కుమతులకె గదా? ౨౯
 ఆ. ఖలుఁడ వౌట నిన్నుఁ ♦ గని మాటలాడఁగాఁ,జనఃదటంచుఁబలికి♦ధనదుఁ డమర
 వద్యుఁడెంతనున్న♦బలదగులగు మంత్రి,వరుల నొంచెఁ దీవ్ర♦బాణతతుల. 3౦
 క. ధనవతిఁ గనుఁగొని రామా! యనుపమబలయుక్తులయ్య ♦ నామారీచా
 దినిఖలమంత్రులు దీనతఁ,గను మోములఁ దొలఁగి చనిరి ♦ కడు వేగమునఁ.
 మ. ధనదుం డంత గదాభిఘాతమున నా♦దై తేష్టంద్రమూర్ధంబుఁ జ
 క్కనిలక్ష్యంబుగఁ గాంచి మోఁదుటయుఁ దృప్తాశంబుచే నొవ్వ కా
 దనుజగ్రామణి సుంతయేనియును దృష్టానంబుచే పీడి కుం
 డెను; వారంతఁ బరస్పరంబు యశము ♦ నిల్పంగ లో నెంచుచున్. 3౧
 క. ఇతరేతరంబు శస్త్రు,ప్రతతుల నొప్పించుచున్ వి♦రామము గనకే
 చ్యుతి నొందక విహ్వలులై ,యతితరమగుబడలికలను ♦ నందక యచటన్. 3౨
 తే. ఒకరి నొకరు జయింప ను♦ద్యక్తు లగుచు
 నని నమర్ష మునుం జేసి ♦ రవుడు ధనదుఁ
 డార్చి యాగ్నేయ మనెడు ది♦వ్యాస్త్రు ముట్టె
 మార్చి సంధించి దశవక్త్రుగర్వ మడఁప. 33
- 609
- క. అడరించె నంత దశవద,నుడు వాగుణదైవశంబు♦నున్ దీప్రమునా
 గడిచి మహాస్త్రముచేఁ దా, నుడిపెను దచ్చక్తి బలము ♦ లోహో యనఁగన్.
 చ. దనుజవిభుండు తత్ప్రహిత♦దాగుణమంత్రియుతాస్త్ర మిట్లుగాఁ
 జనునటు చేసి కృత్రిమపుజన్యము చేయఁగ ♦ రాక్షసార్హమై
 తనరెడుమాయఁ గైకొని శశంబులు వేలును గాఁగ రూపముల్
 కనఁబడఁ జేసి యార్చె; దశ♦కంఠుఁ డొకప్పుడు వ్యాఘ్రరూపమున్. 3౪
 తే. గిరివరాహజీమూతసా♦గరమహీరు,హాదిరూపంబులను దైత్య♦యక్షరూప
 ములనుగొనికానఁబడియెను♦బలువిధమ్ము,లై నరూపంబులను జేసె♦నద్భుతముగ.
 క. కనఁబడ కుండె నొకప్పుడు, కనఁబడుచు నె పొగడుచుండె ♦ గడుఁగ్రూరముగా
 నని యిట్లు సాగ నంతటఁ, దనకు మహాస్త్రం బనంగఁ ♦ దగునొక్కగడన్. 3౫
 చ. కరములఁ ద్రిప్పి యక్షగణ♦కాంతునిమూర్ధముపై న మోఁదె; న
 క్కరణి గదాభిఘాతమునఁ ♦ గాయము నొవ్వఁగ విహ్వలించి భీ

- కరముగ నల్ల గాఱఁగను ♦ గంపము నొంది నికృతములపై
తరువరమా నశోకమువిధంబునఁ ద్రెల్లె ధనేశుఁ డుర్వీపై. 3౮ 614
- చ. ధనపతి యిట్లు మూర్ఖిలి నితాంతము విస్తృతిఁ గాంచఁ బర్జము
ఖ్యనిధిసురుల్ వగం బొగిలి ♦ యాతని వేగమ నందనాఖ్యమా
వనమును జేర్చి యాశ్రమముఁ ♦ బాపిరి శీతలనత్తియాదులఁ;
దనుజవిభుండు యక్షపతిఁ ♦ దా నని గెల్చి ప్రహృష్టచిత్తుడై. 3౯౫ 615
- ఆ అతనిపుష్పకము జయ్యాంకముఁ గైకొనె, నావిమానవర్య ♦ మమలమాక్తి
కప్రజాభినిబిడకమనీయహారాభి, శోభితంబు మిగులఁనుందరంబు. ౪౦౫ 616
- సీ. సర్వకాలంబును ♦ సమధికవాంఛల నొసఁగఁ జాలినఫలఁవినరములను
రాజులు భూరుహారాజంబు లొప్పుంగఁ గాంచన స్తంభసంకలిత మగుచు
వై డూర్యతోరణఁ భాసమానంబయి కామగమంబుగాఁ ♦ గ్రాలి కామ
రూపంబునై గురుఁపావహరంబునై తగు మనోజవమునఁ ♦ బొగడఁబడుచు
తే. నాకనంబునఁ బోనేర్చి ♦ యమలరత్న కనకసోపానములఁ జెన్నుఁగొంది తప్త
భర్తృమయ వేదికలుగల్గిఁబహువిచిత్రశిల్పముల నక్షయంబయిఁచెలఁగిమఱియు.
- క. సురలను మోయంగఁ దగి, నిరతము దృక్పీతములకు ♦ నిశ్చలసుఖముఁ
బరమంబు నిచ్చుచుఁ విధి, పరినిర్మితమై యెసంగి ♦ భక్తివిధములఁ. ౪౩
- ఆ. అతివిచిత్ర మగుచు ♦ నఖల కామప్రద, మగుచుఁగాంతమయి మహార్హమగుచు
నాతిశీతమగుచు ♦ నాతుష్ట్యమగుచు శుభంబు సర్వకాలఁభవమఖదము. ౪౪
- క. దనుజేంద్రుఁ డవ్వమానంబును వీర్యవినిర్మితంబుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షఁ
గని యెక్కి త్రిభువనంబులు, తనవశములెయ్యె ననుచుఁదలఁచెఁగుమఱియై.
- క. ఘనతరదర్పంబున నా, ధనపతి నిట్లనిజయించి ♦ తాఁ గైలాసం
బుననుండి దిగియె దానవు, లనూనరీతులు నుతింప ♦ నాత్మ నలరుచుఁ. ౪౫
- క. తన తేజంబున విజయంబు నీవిధిం గాంచి శౌర్యఁమున నొప్పుచుఁ జ
క్కనిహారకీరీటంబులు, తనకుఁ హర్షంబు నీయఁ ♦ దద్యానంబుఁ. ౪౫౫ 617
- తే. హర్షమున నెక్కినభయందుఁనలరుహృతవ, హునివిధంబున రాజుల్లితనవిభవము
దేవతలు చూచి మెచ్చున ♦ ట్లావిధమున, నద్రిదిగియే గెయ్యులుఁవ్యసనమంద.
- పదునేనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౬ - వ సర్గము.

— ❧ — రావణుని నందికేశ్వరుండు శపింపఁ గోపంబునఁ గైలాసంబు నెత్తి
యవమానింపఁబడి శంకరు నుతియింపుట. ❧ —

- క. తనయన్నఁ గుబేరుని ని, ట్లనిమొన నోడించి రాక్షసాధీశుఁడు చ
య్యన స్కందం డుదయించిన, వనమును శరవణ మనంగ ♦ భాసీలుదానిఁ. ౧

- క. కనఁజనియె; నంతటం దృద్ధనుజాధీశ్వరుఁడు రుద్రుడై పత మగుచున్
వనరుహమిత్రనుగీచులఁ, గనదురురూపంబు నొటఁ డగ్రుతరంబై. ౧౫
- క. రెండవనూర్పునిగీతిగ, మండెడునటు తోచుచున్ సమస్తశరణము
ద్దంఁమునై శరణు నునఁ, గొండాడం బడుచునున్న యొండను గనియెన్.
- క. శరణును నామంబునఁ, బరఁగెడు నాకొండ నెక్కి ధవ్యతరవనాం
తరమును గాంచెను; నచ్చట, నరపుష్పక మరుగకే సభంబున నిలిచెన్. ౩
- సీ. పుష్పకం బచ్చటఁ డబోవకుండుటఁ గాంచి కామగం బిద్ది యిక్కరణి నగతి
తను బొందె నేమొకో యని దశగ్రీవుండు సచివులతోనెంచి యసమధికమగు
నాత్మేచ్ఛగీతిగా నగుగ నీపుష్పక మేలొకో నిలిచిన ధీగిరిపయ
నివనించి నట్టి యేనిశ్చలమతి యిట్టి శార్య మొనర్చెనో గాక వేఱు
- ఆ గెలదె యనుచు నిండఁ డలితబుద్ధిన్పూర్తి
మెలయుచుండ ముక్తివితతి నిపుణుఁ
డై చెలంగుచున్న యిట్టి మారీచుండు
దశవదనునిఁ గాంచి యతా వచించె ౫౪
- ఉ. దానసనాథపుష్పకము యతా నిఁకమీఁదటఁ బోవకుండఁగా
నూనుట కేదొ కారణము? మంచిది యండక బో దదెట్లనం
గా నిపు డీగిరింద్రమునఁ య్రాలెడుశృంగమునందు నున్న యీ
మానసవాహనుండు స్వవిమానము సాగకయుండఁ జేసెడిన్. ౬
- తే. ఇట్టి యద్భుతమాకర్ష యెన్న పతని
దే యటంచుఁ దలంచెద; నిట్లుగాక
యున్న ధనదుని దక్క నింతొకని నొరుని
నీవిమానము గొనిపోవ నెంచ దేమొ? ౭
- క. కనుకనె ధనపతి లేమిని, జనకున్నది గిరిని చాటి యహజగతి నటం
చనుచుండఁ గృష్ణపింగళతనుడై వామనుఁడు నగుచుఁ డా ముండియున్నె.
- తే. వికటుఁ డొచుఁ గరాళుడై వితతబలుఁడుఁ
బ్రహ్మభుజుఁడును నగు నంది యాక్షసేంద్రు
పార్శ్వమునఁ దోచి యిట్లని పలికె భవుని
యనుచగుఁడొట శంకలే కతనిఁ గాంచి. ౯
- క. దనుజేంద్రా! దశవదనా! వెనుకకుఁ జను మింక నిందు విషమాక్షుఁడు గా
నిని గూడి క్రీడ సప్రదు, దనుజులకున్ రాక్షసులకు యానవులకునున్. ౧౦
- క. గరుడులకు భుజంగములకు, గురుబలులొ యక్షవీరకూటమునకు ని
ద్రుఁడ గల్లు భూతతతికి శిఖరి యిద్ది యగమ్యముగను గావించఁబడెన్. ౧౦౫

* దైత్యదానవక్షపాప్-అనిమా.

- క. మరలుము సుర్భుద్ధి! యీ, ధరణీధరమందుఁ జాలఁతడవొనరిచినన్
మరణంబు తప్ప; దిప్పుడె, యరిగిన నదిలేకయుండు ♦ నని పల్కుటయున్.
- క. ఆనందిమాటలన్ విని, దానవనాథుండు మదిని ♦ దారుణశోపం
బూని ¹కడుఁగుండలములం, గానంబడు కంపమునను ♦ గ్రాలుచు మఱియున్.
- క. అరుదుగఁ గన్నడుకోప,స్ఫురణంబున ర క్తనేత్రపూగముఖుండై
సరగునఁ బుష్పకమును దిగి; హనుఁ డెవ్వఁ డటంచుఁ గడునఁహంకారమునన్.
- క. గిరిమూలముఁ జేరెను; శంకరునకు దూరముననుండి ♦ కడుఁ దీవ్రంబై
పరఁగెడుశూలాయుధమును, ధరియించి ద్వివీర్యహరుఁడతలఁపనితఁ డనన్.
- క. అలరారునంది నట నిర్మలబుద్ధిఁ జెలంగువాని ♦ రాజధరుని శ్రీ
లలితపదసేవకుని నిమ్ములఁ గాంచి దశాననుండు ♦ మోదము తనరన్. ౧౩౫
- క. వానరముఖమున నాతఁడు, కానంబడు తెన్ని మౌర్యస్థిఁకలితమతియునై
తానవుడు నవ్వెఁ బక్కునఁ, ²బానీయయుతాధ్రిమట్లు ♦ పరిహాసమునన్.
- క. హరురెండవతను వనఁగాఁ, బరిశీర్తితుండై చెలంగి ♦ భగవంతుండై
ధర నొప్పు నంది కోప,స్ఫురణంబున వచ్చియున్న ♦ సురరిపు నతనిన్. ౧౩౬
- చ. కనుఁగొని పల్కె నిట్లు; దశఁకంఠ! దురాత్మక! వానరాకృతిం
గని తగు నన్నుఁ గాంచి మది ♦ గర్వము నొందినవాఁడ వౌటఁ జ
క్కనివిధిఁ జూడ కెందులకుఁగా నిటు నవ్వీ పరాధవించితో
³ఘనపవిపాతమట్లు ననుఁ ♦ గాంచి ప్రహాసము చేసినాఁడవో. ౧౩౭ 642
- తే. కనుక మద్వీర్యసంపన్ను ♦ లనుసమాన
మత్సమాన తేజస్కులు ♦ మహితశక్తు
లునగు వానరు లిద్దరఁగిని ద్వీదవ్వ
యమును నశియింపఁ జేయ నాఁయభిమతమున. ౧౩౮ 648
- క. జనియింతురు; నఖదంష్ట్రాగ్రిని నాయుధములుగఁ గొనుచు ♦ లీలమెయిన్ జ
క్కని పోల్కిఁ జోరునల్పం,గను జాలి సరాక్రమమున ♦ గాఢబలములన్. ౧౩౯
- సీ. మనసుపోలిక వేగఁమునను శైలములట్లుచరియింపఁగనువారుఁచాలియుండ్రు;
వార లొక్కటిగను ♦ జేరి ⁴సహామాతృతనయుండవౌ నీదుఁదర్పబలము
లను,మహాఁతేనెధంబుఁబనివడివిధజించివిలయమొందఁగఁజేయఁగలరు;దనుఁ
నిన్ను నిప్పుడె చంప ♦ నేనె చాలుదుఁగాని వధియింపఁగా రాదుఁభగవదాజ్ఞఁ
- తే. బూర్వజని స్వీయకర్మనఁమూహమున నె
హతుఁడ వై తివి నీవె యం ♦ చామహాత్ముఁ

1 ఇతి నందివ కృత్వా క్రోధా త్కంపితమండలః-అనిమా, 2 సతోయశ్చ సోయదః-
అనిమా పానీయ మనఁగా జలము 3 ఆశనీపాతసంకాశ మహాసం ప్రముక్తవా-అనిమా, 4 తే
తవ ప్రబలం దర్ప మతేనెధం చ పృథగ్విధమ్-అనిమా.

డైన నంది వచించిన ♦ నవుడ దేవ

దుందుభులు మ్రోసె నుమవృష్టి ♦ తోచె నవుడు. ౨౧

645

చ. వరబలుఁ డాదకౌననుఁడు ♦ వర్షము వుష్మమయంబుగాఁగ నం
బరముననుండి యుష్మతిల ♦ వారక దుందుభు లెల్ల మ్రోగ శం
కరపదభక్తువాక్యము తగం గుదియింపఁగ వాని నెల్లఁ గా
వరమున లెక్కచేయకయె ♦ పర్వతమున్ వడిఁ జేరి యిట్లునున్. ౨౨

646

తే. గోపతీ! పుష్పకవిమాన ♦ మీఁపగిదిగఁ, బోవకుండఁగఁ జేసె నీభూధరంబు
కారణం బేమొ దానికై ♦ గడఁగి దీనిఁ, బెళ్లగించెదఁ జూడును♦దీర్వర్యమిచట.
క. అనుదినము శంకరుం డీ, ఘనగిరిపయ నేప్రభావకలితుండయి కే
ళిని నల్పునొ రాజువలెన్, గనఁ డిదె సాధ్వసము చెంతఁ ♦ గలదనియాత్మన్.
క. కనుఁగాక దాని నిఁకమీఁద ననుచు నీరీతిఁ బల్కి ♦ దశకంఠుండున్
దనబాహువులం ద్రిప్పుచుఁ, జూనిపెన్ భూధరముక్రింద ♦ శూరత పొంగన్.

చ. కరముల నిట్లు చొప్పటిచి ♦ త్కాధరవర్యముఁ దూఁగునట్లు ని
ర్భరతరశక్తిఁ జేసె; గురుఁపర్వత మయ్యది యట్టై లేచి య
త్తరుణమునన్ వడంకె నిటు ♦ ధాత్రిధరంబు వడంక నద్ది మం
దిరముగనుండుశంకరుని ♦ దేవవిభున్ భజించుచునిర్దరుల్. ౨౩

650

క. పరికంపించిరి; శివునం,దరి సారవతి పర్వతంబు ♦ తత్తట¹పడుచోఁ
గరము భయంపడి వడఁకుచు, హరుఁగొఁగిటఁజేర్చెదానె♦యాతురమొప్పున్.

చ. తనసతి సత్వరంబుగను ♦ దన్నిటు గొఁగిటఁ జేర్చ శంకరుం
డనఘుఁడు దానికారణము ♦ నాత్మ నెఱింగెను సర్వవేత్త కా
వునఁ గడు సప్రసన్నున్ దనుజుఁభూగింపరాత్త్రు ముల్లఁ గాంచి చ
క్కినియొకఁ యూటరీతిగ ముఖంబున నున్మిత ముంకురింపఁగెన్. ౨౪

652

మ. చరణాంగుష్ఠముచే విలాసముగ నా♦త్మోభృద్వృత్తింసంబు ను
ర్వరఁ జేరన్ వడి నొత్తఁ బీడితములై ♦ రక్షోభుజంబుల్ ధరా
ధరవర్యంబు పయిం బడంగ ధరణీధాత్రిధ్రమధ్యస్థులన్
బరమార్తిం గనె; దానవేంద్రసచివఁవ్రాతంబు లట్లాటకున్. ౨౮

653

చ. మనముల విస్తయంబుఁ గని ♦ మాటు వచింపఁగి నోడియుండి; రా
దనుజవరుండు రోషమునఁ ♦ దత్కృతదోఃపరిపీడనంబునన్
గనలి మహావిరావమును ♦ గ్రన్ననఁ జేసెఁ ద్రిలోకముల్ చలిం
చెను దడుదీరితధ్వసికిఁ ♦ జేడ్చడి మానవు లెల్ల నత్తటిన్. ౨౯

654

క. ధ్వనియిది యెటు గల్గెనొ యని, మనముల భీతిల్లి లోకమండలివిలయం
బని తలఁచిరి దేవత లా,ధ్వనిచే సంక్షుబ్ధు లగుచుఁ ♦ దమమార్గములన్. 3౦

1 'పడుచో' అనుపదమునందుఁగల 'చో' అనునక్షరము గాయత్రియిరుపదిరెండవ యక్షరము.

క. చని రప్పుడె పయనంబై; ¹ ఘనపరవతరాజి పగిలెఁ ♦ గరులార్తిని గ
ర్జనము లొనర్చెను బలుమరు, ననూననత్వములు గల్గునట్టి ప్రముఖులున్.

తే. పెక్కుపర్యాయములు ధ్వనుల్ ♦ పిక్కిటిల్ల
నార్చి రిది యేమి ప్రళయమో ♦ యంచు జలధు
లట్టై కలఁగె వసుంధర ♦ యతిశయముగ
వడఁకె; నాగగంధర్వులు ♦ భయము మిగుల 31

657

క. చనువార లట్టై నిలిచిరి; ² దనుజేంద్రమాత్యు లెల్ల ♦ దారుణకులిశం
బునఁ బిండిచేయు విలయం, బని తలఁచిరి త్రోవలందు ♦ నరుగుచు భీతిన్. 33

క. సురనాథప్రభృతులు మో, దరహితులై నిల్చి; రంతఁ ♦ దధ్వని విద్యా
ధరులును సిద్ధులు యత్తో, త్కరపూజ్యులు వినుచు నేమిధ్వనియిదియనుచున్.

తే. వెఱఁగుపడి; రంత దానవపీరుచుండు, లార్చుచున్నవిభుం గాంచియభవుని
కంఠనిం బార్వతీపతిఁ ♦ గరము శృష్టి, నందఁజేయుసుహదేవుఁడతఁడెదిక్కు.

క. శరణం బతఁడే యొరుఁ డొక్కరుఁ డీయిల లేఁడు నతులఁ ♦ గరుణారాశిన్
బురహు నలరింపుము స్తుతి, వరముల దిక్కివె యనుచుఁ ♦ బలుకుము రాజా!.

క. కరుణానీరధి కావునఁ, బరితుష్టుండగుచు నిన్నుఁ ♦ బాలించు ననన్;
బరికించి వారిపల్కులఁ, బరిపూర్ణ వృషధ్వజన్ స్వభావమహితునిన్. 3౬

సీ. సామమంత్రంబుల ♦ సాధుమతి ప్రతతులను నుతించుచుఁ ♦ బలుకుల నె న బ్రొగి
నున్నరించుచుఁ గృపామహితాత్మ! కావవేయనుచునార్చుచునున్న ³ యబ్రము
వేయి గతించె; నీవిధమున నలరింప నంప్రహృష్టుండయి ♦ శంకరుండు
వైలాగముననుండి ♦ చరణపద్మాంగుష్ఠమును లేవనెత్తి యాదనుజబాహు

అ. పులకుఁ బీడమాన్చి ♦ పలికె; శ్రీరాఘవా! దశవదనుని గాంచితమిని బొంది
నాఁడ నీవిషయమునన్ ⁴ నీదువీర్యశౌం, డీర్యములకు మదిని ♦ నేను మెచ్చి.

క. కరుణా నినుఁ గాపాడితి, ధరణీధర మాక్రమింపఁ ♦ దట్పిడ నిరం
తరమున్ ధ్వనిచేసితి భీ, కరముగ; లోకత్రయంబు ♦ కలగుండుపడన్. 3౯

క. ధ్వనియొనరించితి వీలో, కనిచయముల్ మాటు మ్రోయఁగా భీతిల్లం
గను జేసితి వక్కారణమున వీరా! రావణాహ్వయమున నెకమీఁదన్. ౪౦

క. ధర వర్ణిల్లము; దేవా, సురయతులు మఱియు జగతి ♦ శోభిలు నితరుల్
పరికీర్తింతురు రాక్షస, వర! నిను రావణుండునాఁగ ♦ వర్ణిలుపేరన్. ౪౧ 666

1 ఇందధికపాతశ్లోకములకు సంఖ్యనేనుబడియున్నదని యెఱుంగవలయు. వ్యాఖ్యలేకుం
టయే అధికపాతమనియెఱింగించును. 2 మేనిరే వజ్రనిష్పేషం తస్యామాత్యా యుగత్తయే-అనిమా.
3 సంవత్సరహస్తం కు రుదతో రక్షసో గతమ్-అనిమా. 4 ప్రీతోఽస్మి తవ వీర్యా చ్చ శౌం
డీర్యా చ్చ దశానన-అనిమా. శౌండీర్యాత్ ధైర్యాత్-అనివ్యాఖ్య.

తే. లోకరావణుడవు నీవు • నీకరణిని, శబ్దమొనరించువార లి•జ్జగతి లేరు;
నాయనుజ్ఞను బొంది దా•నవవరేణ్య! కోరినట్టులు చనవయ్యి • భూరిగతిని.

చ. అని యిటు శంకరుండు ప్రియఃపూరకః బల్కం గ నాలకించి యి
ట్టనియెను దేవదేవ! శరుణాశర! ప్రీతుండ వైతివేని నా
కును వరమిమ్ము నిన్నిపుడు • కోరెడ నిర్జరరాక్షసాళిచే
దనుజులచేత గుహ్యకవిఃతానముచే నురగాళిచేతనుకా. ౪౩౪

తే. ¹మఱియు గంధర్వవీతతిచే ♦ మహితబలులు
నెవరొ యవ్వారిచే నని ♦ ²నిటు వధింపఁ
బడక యుండుగవలయు నా♦పల్కు దీని
స్వార్థము చేయవయ్య హఃహత్! దేవ! రర

చ. మనుజుల లెక్కచేయ నొకఁమాడ్కిని నాకును భయ్యులాట వా
రనిమొన నిల్వలేరు విబలాంగులు వారలు; బ్రహ్మ నాకు ని
చ్చెను జిరకాలముకొ బ్రదుక ఁ శ్రీ గళ! కొంత గతించె దాన నిం
కను జిరకాలముకొ బ్రదుకఁగదా నగుఁ గాన గతంబు నాయువుకొ. రమ్య

తే. మరల దయచేయవల్యు! యు॥మాధవా! త్వ
దీయశక్త్రుమునా విని యాయుమేళుఁ
డాత్మఖిడ్గముఁ జంద్రహా॥సాహాయము నొ
సంగె గతమైన యాయు వా॥సంగె మఱియు. ౪౭

చ. హరుఁడు వచించె నిట్టులు మధుఁగ్రస్తుము దీని నవష్టచేయకే
నిరతము చూడవయ్య! మది ధన్విత దీని నవష్టచేయ మా
పరిసరసేమఁ జేరు నిది ధన్వని సంశయ మింత లేదు; నా
సురరిపునాయకుండు రిపుసూదనుఁ డాహరుఁ డిట్లు తానుగఁ. ౪౮ ౬72

తే. ఆహ్వాయము రావణుండు నిని ♦ యీనరమునఁ
బెట్టి సంతోష మింపొంద ♦ బట్టి తేచి
శంకరునకు నమస్కారం నమితిఁ జేసి
పుష్పకం బెక్కిచనియెను ♦ భూమిఁ దిరుగ. ౪౯

చ. ధరణిఁ జరించుచున్ గడఁగి ♦ దానవనాథుఁడు రావణుండు భూ
వరులకు విక్రమాఘ్నులకు ♦ బాహుబలంబున బాధఁ గూర్చుచున్
దిరిగెను సేవచ్చ దిక్కుల విదిక్కుల; సంతట యుద్ధదుర్గదుల్
నిరుపమతేజులై న ధరణీపులు కొండలు శౌర్యమొప్పుగన్. ౫౦౫ 674

ఉ, ఆతనియాజ్ఞ మీటి సుధ ధటాదులతో నశియించి రంతటా భూతలనాడు లింగితము ధ పోల నెఱింగినవారు కొందఱా

1 రాక్షసైర్లువ్యక్తైర్నాశ్యైర్చాప్యైర్బలవత్తైరాః-అనియూ. 2 ఇలు నధింపఁబడఁ
యింపఁగవలయు-అనఁగా నిన్ను కొట్టిఁబడఁపఁతుననుగా ననిభాషము.

ధాతృవరై కగర్వితుని ♦ దానపు దుర్జయుగా నెఱింగి *న

చేర్చెము గల్లు పృథ్వులు వడించినచోప్పున న్నాయరీతిగఁ. ౫౧

675

తే. ఓడితిమి నీకు మేమని ♦ యొప్పుఁ బలికి

దర్పబలయుక్తు గర్వితు ♦ దనుజపతిని

సాగనంపించి రానున్నచాపు నెట్లా

యుక్తిఁ దప్పించుకొని మని ♦ రోరఘువర !. ౫౨

676

పదునాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౭ - వ సర్గము.

— ❀ ❀ ❀ —
❀❀❀ వేదవతిచరిత్రము. ❀❀❀

క. విను మవల రామచంద్రా! ఘనభుజఁ దాదనుజవరుఁడు ♦ త్కౌతలమున నెం
దును సేవ్చుగాఁ జరించుచు, వన మాహిమగిరికిఁ జెంత ♦ భాసిలుచుండఁ. ౧

క. వనసుమనోజ్ఞతఁ గన్గొనఁగ నిచ్చలుం గోరుచుండఁ ♦ గాపున విహరిం
చెను; రావణుండు నవ్వన,మునఁ గృష్ణాజినము జడలఁ ♦ బొంకముమీఱఁ.

క. ధరియించి మానివృత్తిని, గరము విరాజిల్లుచుం బ్రకాశించెడు ని
ర్జ్వరనివోలెఁ దేజ,స్ఫుగ్ధంబున మెఱయుచున్న ♦ శుభతమఁ గన్యఁ. ౨

క. కనుఁగొనియె; రూపవిభవంబున నొప్పుచు నువ్రతంబుఁ ♦ బూనిన యాక
న్యను జూచి చక్క నవ్వుచు, మనసిజశరవిధ్ధఁ డగుచుఁమఱి మోహమునఁ.

తే. చిత్త మెంతయుఁ గలఁగినఁ ♦ జేరి యిట్లు

పలికె; నోమంగళాలయా ! ♦ భవదనూన

యావనమున కనర్హమానట్లు లిట్లు

వనిఁ బ్రవర్తించుచున్నావు ♦ వనిత ! తగునె. 3౪

681

చ. కనుఁగొన నదృశ్యం బగుచుఁ ♦ గ్రాలును దావకరూప మిట్టిదా

తనువున కీతపోనియతి ♦ దారుణమై తగుయు క్త మెవ్విధం

బునఁ దలపోసినం దగదుఁపో; లలనాచుణి! నీదురూపముం

గన నుపమానశూన్యమయి ♦ కాంతముగాఁ దనరారుఁ జ మ్మిలఁ. ౪౪ 682

క. కామోన్మాదకరంబుగ, నీమానితరూపవిభవ ♦ మెల్ల నరులకుఁ

గామిని! గన్పడియెడుఁ గద, యీమాడ్కిఁ దపంబుచేయుఁ బెట్లు తగునొకొ.

తే. వయసు చెల్లినవారి కివ్వడువునఁ దప

మూనుపద్ధతి నియతంబె ♦ యాను గాని

నిన్నుఁ బోలినతరుణుల ధ కెన్నఁదగదు;

తండ్రి యెవ్వఁడు నినుఁ బిల్చుఁ ధ దనయ యనుచు. ౫

684

చ. అనుపమమంగళాంగి! యథు ధ మంటదు నీమదియందుఁ జక్కనై
కనఁబడు నీమొగంబు, నినుఁ ధ గాంతనుగా విధిఁ బొంది యెవ్వఁ డీ
తనువిభవంబుఁ గొల్లగొనుఁ ధ దత్పురుషుండై ధరిత్రి బుణ్యభా
క్కుని వచియింప సందియము ధ లారయఁ గన్నడకున్న విత్తటిక. ౬

685

క. నినుఁ గూర్చి ప్రశ్న మివ్వెధ, మూసఁ జేసెడునాకు సర్వమును దెల్పు శ్రమం
బనయం బిది యేమిటికో, వినవేడుక యయ్యె ననుచు ధ వివరింపంగక. ౬౪

చ. దనుజపరేణ్యప్రశ్నమును ధ దత్తుణిమణి సద్యశంబునుం
గనిననుహాత్మరాలు విని ధ కన్యక గావున సాధుశీలయై
వినుతతపంబె చారుతరధ విత్తముగాఁ గల యామె యాతనిం

గని విధి నాతిథేయమును ధ గ్రక్కునఁ దా నొనరించి యిట్లునుక. 2౪ 687

సీ. బ్రహ్మర్షియై మహాధ్రధగల్గి శ్రీమంతుండై బృహస్పతికిఁ బ్రియాత్మజుడయి
మతివిభుతిని బృహస్పతితో సమానుడై తగుకుశధ్వజనకుఁ ధదనయ నేను
మహితాత్ముడై వేదమంత్రముల్ సంతతంబు జపించునాకుశధ్వజనకొకట
వాఙ్మయకన్యనై ధ ప్రభవిల్లితిని గాన నను వేదవతి యని ధ ఘనుఁ డతండు

తే. పిలిచె; సంతట దేవపర్యులును యక్ష

గరుడ, గంధర్వ, రాక్షసు ధ లురగపతులు

వచ్చి నాతండ్రిఁ గాంచి యీవారిజాక్షి

గోరి వచ్చితి మిమ్ము మాఠకుం దరుణిగ. ౧౦౪

688

చ. అని వచియింప నాజనకుఁ ధ డాసురనాయక! నన్ను నీయకే

పనిచెను, దానికారణముఁ ధ బల్కెదఁ జక్కఁగ నాలకింపు; నా

జనకున కాయమ ర్యపతి ధ చక్రియె యల్లుడు కాదగుక మఱొ

క్కునికి నొసంగఁ జాల నిఁకఁ ధ గన్యక నన్నతలంపు రాజులుక. ౧౨ 689

క. కనుక నె లోకత్రయపతి, వనజాక్షుండైన చక్రి ధ వరియించును నా
తనయామణి నను నాశయ, మును బూనియెయొరునకీయఁ ధ బూనకయతఁడుక.

తే. ధర్మమతిగాన విష్ణునిఁ ధ దలఁచుచుండె;

నద్ది విని బలదర్పితుంధై సురారి

పతియునగు దంభుండనువాఁడు ధ పరమకోప

పరవశుండయ్యె; గానఁ జాపమతి యతఁడు. ౧౩౪

691

క. జనకుఁడు నిద్రింపఁగ నా, దనుజుఁడు నడిరేయి వచ్చి ధ దారుణపాపం
బునకుం బాల్చుడి చంపెను; దనపతి మృతినొంద నాదు ధ తల్లివగచుచుక. ౧౪

చ తనవిభు నార్తనాదములు ధ తద్దయు మ్రోయఁగఁ శాఁగిలించుకొం
చనుపమపుణ్యరాశియయి ధ యగ్నిని బొచ్చి త్యజించె దేహ; మా

జనకునివాంఛ యల్లునిగఁ ♦ జక్రిని గాంచుటయే గదా యటం

చును మదిలోఁ దలంచి యదిఁనూనృతమై తగునట్లుచేయఁగన్. ౧౫ 693

క. దనుజవిభూ! మది నెంచితి, జనకుఁడు మృతిఁ జెందఁ గాంచి ♦ సావ్ంతాభీష్టం
బును దీర్పఁజాల కివ్వీధ,మునఁ జచ్చె, గదా యటంచుఁ ♦ బాగులుచు నేనున్.

క. వ్రుతిచెందిన నేమాయెను, చిత్తకాంక్షనుదీర్పఁజనునుఁబ్రియమున ననుచున్
హితశపథం బొనరించుచుఁ, జ్యోతిలేనితపం బొనర్చు ♦ జొచ్చితి నిందున్. ౧౬

క. పలికితి నావృత్తాంతముఁ, గలిగిన యంతయును నీకుఁ ♦ గ్రవ్యాదవిభూ!
తలఁపఁగ నారాయణుఁడే, చెలఁగం దగు భర్తయగుచు ♦ ట్టితిపయి నాకున్.

క. పురుషోత్తమసుకు నే నతి, నరయఁగ నింకొకఁడు భర్త ♦ యగువాఁడు మనో
హరుఁడు జగంబున లే డిది,స్థిరమగు; నారాయణుని బఁతిం బడయంగన్. ౧౭

క. ఘోరంబగు నియమంబును, నీరీతిం బూనియుందు ♦ నిచటఁ బులస్త్య
శ్రీరాజదవ్యయోధ్యవ!, యోరాజా! నేను నిన్ను ♦ నొగి నెఱుఁగుదుఁ జూ.

క. జగముల మూఁడింటను జక్కఁగ సాగెడువార్త లెల్లఁ ♦ గాంతు మదిని నేఁ
బొగఁదొందుతపోబలమున, ఖగవాహనుదివ్యసాదఁకమలనుభక్తిన్. ౧౮ 699

చ. అన విని పంక్తికంఠుఁడు మహావ్రత మూనిన కన్య నామెనుం
గనుఁగొని పుష్పకంబు డిగి ♦ కామశరవ్రజవీడితాత్మఁడై
యనియె; మృగాక్షి! చారుకటిఁహరిణి! నీకిపు డిట్టిబుద్ధి క
ల్గును గతమేమి యం చెనఁ దలంపఁగ గర్వితవంచుఁ దోఁచెడిన్. ౨౦ 700

తే. వయసుచెల్లినవారికే ♦ వఱలుఁ బుణ్య,సంచయము ప్రాధవయసునఁమించువారి
కగ్ధకులకుఁ బ్రకాశింప ♦ నచలసుగుణ,సంయతపు నీవుపల్కగాఁజను నెయిట్లు.

క. భువన త్రయసుందరివం,చు వినుతిచేయంగ రుచుల ♦ కోఱిలుభీమా!
ప్రవినులయాసన మిత్తటి,ని వఱలు నీకెంతొ కాంతిఁనిం గూర్చునదై. ౨౧

క. నే నన లంకాపతి నై, దానవులకు విభుఁడ నగుచు ♦ దశవదనుఁ డనం
గా నొప్పువాఁడ యశముల,చే నిత్యము వెలయువాఁడ ♦ శ్రీనిలయాంగీ!. ౨౩

చ. కనుకనె నాకు భార్యవయి ♦ కాంక్షలు తీఱఁగ నర్హభోగముల్
మనసున కెక్కఁ బొందుము; సమస్తజగత్పతి విష్ణువంచు నీ
వనితివి గాదె యేని నిపు ♦ డాతఁడు వీర్యమునం దపంబునన్
ఘనబలభోగజాలములఁ ♦ గాఁడు సమానుఁడు నాకు సుందరీ!. ౨౪ 704

క. కోరితి వాతని నేలొఱొ, భీమా! నా నాలకించి ♦ వేదవతి మహా
శ్రీరాజత, యిట్లనకును, యోరాక్షసరాజ! యనుచు ♦ నొప్పుగఁ బలికెన్. ౨౫

సీ. ఎల్లడ వ్యాపించి ♦ యెల్లలోకములకు నధిపతియయి వినుఁతార్చితాంఘి
పంకజండుయి, యొప్పుపద్మాక్షునిన్ నీవు దక్కఁగా మతిమంతుఁ ♦ డొక్కఁడైన

నవమానవతిచునే; యని వేదవతి పల్క నాగ్రహంబున దశాస్యానురేంద్రుఁ
డాత్మకరంబున ♦ నాకన్యభవ్యమూర్ధజములఁ బట్టె; సద్దనుజుఁ డిట్లు

ఆ. తనదుమూర్ధజములఁ ♦ దాఁకిన నోర్వక

వేదవతియుఁ గ్రోధవివశ యగుచు

సంతదాఁకఁ ద్రొవె ♦ నాత్మకరంబున

¹నామె హస్త ముజ్జ్వలసియుట్లు. ౨౮౫

708

క. మెఱయుచుఁ గేశంబుల నా, తటి రెండుగఁ జేసె; సంత ♦ దారుణరోషం

బటిముటి వృద్ధిం బొందఁగఁ, గఱకునిశాచరుని వానిఁ ♦ గాల్చువిధమునఁ.

శే. అగ్నిఁ బ్రణయించి దేహంబు ♦ సందు వేల్చ

నిశ్చయము చేసికొని మ్రోల ♦ నిల్చియున్న

యతని కిట్లని పల్కె; నోయసుర! మూర్ఖ!

యోయనారాగి! మనంబున ♦ కొప్ప మోని. ౩౦౫

708

క. ననునవమానించితి నిం, కను నే బ్రదుకంగ నెంచఁ ♦ గనుక నిచట నీ

వును జూచుచుండఁ జొచ్చెద, ననలునిఁ; బాపాత్ముఁ డవగు ♦ ననురా! నీచేఁ.

క. ఏకారణమున నవమతి, నీకరణిం బొందితినొ మఃహీస్థలి నిచటఁ

నీకంఠలుంతనార్థం, బై కడువడిఁ బుట్టుదాన ♦ ననురా! మరలఁ. ౩౧ 710

ఆ. నెలఁతచేతఁ బాపనిశ్చయుండై తగు, నట్టి పురుషుఁ డంతఃమందునట్లు

చేయఁబడుట శక్యఃమే యెడలను గాదు, శాప మిచ్చి నిన్నుఁ ♦ జంపఁ జనును

క. ఘనతప మెల్ల నశించును; విను మూర్ఖా! నేను మిగుల ♦ విధిఁ జేయుతపం

బును, దత్తము హుతమునునయి, తన రెడుపుణ్యంబునుంతఃతగియుండినచోఁ.

క. దానిబలంబున ధర్మం, బూనినమహనీయునకు మఃహోత్తమునకు నే

మానితవృత్తి నెసంగెడు, మానసమున నలరునుగుణఃమండితనుతనై. ౩౨

క. జనియింతు నయోనిజనై, యని శపథం బొప్పఁ జేసి ♦ యతిశయముగ మం

డినజ్వలనుఁ జొచ్చె దేవత, లనూననుచురాశివృష్టి ♦ నాసాధ్యపయిఁ. ౩౩౫

క. కురిపించిరి ముదమున నం, బరతలముననుండి; యంత ♦ భామామణియుఁ

మరలం బుట్టెను లంకా, పరిసరమునఁ బంకజమునఁ ♦ బద్మనమభయై. ౩౩౫

చ. దనుజవిభుండు దాఁ గొనియెఁ ♦ దత్కమలంబును బూర్వరీతి నం

దనుపమరీతి నొప్ప హరిఃకాక్షిని గాంచి సరోజగర్భమో

యనఁదగు కాంతిచే నలరు ♦ నొర! యిదంచు గ్రహించి యింటికిం

జని నచివో త్రమా! యిదిగొ ♦ చక్కనిలేమె యటంచుఁ జూపినఁ. ౩౪ 716

క. తరుణీలక్షణములయం, తరములఁ జక్కఁగ నెఱుంగు ♦ దనుజవరుం డా

1 అసి రుక్మత్యా కర ద్దస్త్యాః-అనిమా. 2 కాశ్యేత్యయి మయోత్సృష్టే తపసశ్చ వ్యయో
భవేత్-అనిమా.

తరుణిం గని దశవదనునిఁ, బరికించి వచించె; దనుజశసరాన్! వినుమా!. 32౪

తే. ఇట్టి సుశ్రోణియే నీదు + నింట నున్న
మృతిని గల్పించు; నన విని + యింటినపుడె
యర్జవంబున వైచె నాఁయన్నమిన్న
ధరణిని బొంది జనకుఁ డధ్వర మొనర్ప 3౨౪

718

క. హలముఖమున దున్నఁగ నా, యిలనుండియె పైకి లేచె + నీనుదతియె భూ
పలలాముండగు జనకున, కిలాధిపా! పుత్రి యనఁగ + నెనఁగెం జమ్మి!. ౪౦
క. వనితామణి యామెయె నీ, కనువగు భార్యగఁ జెలంగె + నామె కమల, నీ
పును విష్ణుమూర్తి వగుదువు, ననాతనుఁడ వీవు రామఁచంద్రా! వినుమా!.

చ. మును తా వాని వధింతునన్నశవధంబుం దీర్చఁగా నెంచి యా
వనితారత్న మమానుషం బగుచు దేవస్తుత్యమా త్వద్బలం
బును న్యాయంబుగ నాశ్రయించి షీతిభృద్భూపాభు నారావణుఁ
మును శ్రోధంబునఁ జంపియున్న యతనిఁ + బోకార్యైఁ జూ! రాఘవా!.

ఆ. ఇట్లై మరల మరల + నీమహాభాగ వేదవతి మర్త్యలోకఃకథామమందు
జనిని గాంచఁగలదు + సాధుహాలాననో, త్కృష్టభూమియందు + నిర్ధరీతి, ౪౨
క. అనలశిఖోపమయై మే, దినిఁ బుట్టంగలదు సుమ్ము; + దేవసుతా! యా
వనితయె కృతయుగమున నొ, ప్పెను జక్కనియాహ్వాయమున + వేదవతియనఁ.

క. దనుజుని వానిం జంపం, గను ద్రేతాయుగమునందుఁ + గలిగె మహాత్ముం
డన నొప్పు జనకునన్వయమున సీత యనంగ భూపఁముఖాన్! రామా!. ౪3౪
క. సీతాముఖమునఁ బుట్టుట, సీత యనం బిల్పి రెల్ల + షీతిజనులు జగ
ద్వాత్రీతఖ్యాతచరిత్రగ, సీతయుఁ జెలువొందెఁ జమ్ము + శ్రీరఘురామా!. ౪౪
పదునేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౮ - వ సర్గము.

~*~*~ రావణుఁడు మగుత్తుయజ్ఞమును బాడుచేయుట. ~*~*

చ. అనలునియందు వేదవతి + యవ్వీధిఁ జొచ్చిన రావణుండు చ
య్యనఁ జనియెఁ విమానవర + మాదృతి నెక్కి యనంతఁ గ్రుమ్మరఁ;
*జనుచు సుశీరబీజ మన + త్కౌలలనాతిలకంబు నాఁగ నొ
ప్పిన యొక దేశమందు సురఁబృందము గూడి యజించుభూపతిఁ. ౧౪ 726
క. కనియె మరు త్తనువానిని, దనుజేంద్రుం; డంత నచట + ధరణీసురదే
వనిచయములతో ధర్మము, ల నెఱింగిన బ్రహ్మమాని + లలితపథమునఁ. ౨

* శుశీరబీజ మాసాద్య-అనిమా. శుశీరబీజమితి దేశనామ-అనివ్యాఖ్య.

- క. సురగురువునకుఁ దమ్ముం, దురునియమనమన్నితుండు ♦ హుతవహజేజ
స్ఫురితుండు సంవర్తుం డ,ధర్మమును జేయించుచుండెఁ ♦ చా నధిపతియై. 3
- చ. దనుజునిరాకఁ గాంచి వరధానముచే నని దుర్జయుండు గా
పున సమరంబు గూడదని ♦ భూరిభయంబున వానిఁ గాంచ కొ
య్యనఁ దమ కిచ్చునచ్చినటు ♦ ల త్తటిఁ దాల్చిరి రూపముల్, తముం
గనుఁగొనరానియట్లు; సురధాంతుండు తాల్చె మయూరరూపముల్. ౪ 729
- క. సమవర్తియు వాయసరూపముఁ దాల్చెను దొండయట్లు ♦ పరఁగెఁ గుబేరుం
డు మహితహంసాకృతిఁ బాశముఁ దాల్చిన దిగ్విభుండు ♦ నరగునఁ బూనె.
- సీ. తక్కిన దేవత ♦ లొక్కొక్కరూపంబుఁ దాల్చి; రంతట మహాదనుజుఁ డాతఁ
డకుదెయ్యక సారమేయంబుఁ జొచ్చినయట్లుయజ్ఞపాటముఁజొచ్చెనరినివధాద
నా! రాఘవా! దేవతారివిభుం డట్లు చొరఁబడి యటనున్న ♦ ట్లేఁగివిభునిఁ
గనుఁగొని నాకు సంఘరభిక్ష నిమ్ము లేకున్న నోడితి నని యొప్పుఁ దప్పి
- తే. చెప్పుమా; యన్న సమరు ♦ త్తప్పు డతనిఁ
గాంచి నీ వెవ్వఁడ వని ప్రశ్నించె నవల
సపరిహాసంబుగాఁ బల్కె ♦ జంభభేది
వైరి; భూపాలకా! నీవు ♦ భయములేక. ౫
- 781
- క. ఆదర మింతయు లేకయె, నాదర్పము తెలియ కే ధానపతి కరయఁగా
సోదరుడనైన రావణుఁగాఁ దెలియక నన్నుఁ బల్కు ♦ గర్వితు నిన్ను. ౫౪
- క. కనుఁగొని ప్రీతుండ నైతిని; వినుమీ ముజ్జగములందు ♦ విక్రమమున న
న్నను మార్కొని యపజయముం, గనఁ జేసి విమాన మిడ్చి ♦ గైకొను నన్ను.
- క. తెలియనివాఁ డెవ్వఁడే, గలఁడే నీ వొక్కరుండవు ♦ గాక మఱియు నా
బల మెఱుంగనివాఁ డుండునె; పలికితి వెటు ల నెడుదనుజధాంతు నతని.
- క. కనుఁగొని ముత్యు పపు డిట్లనియెను; సీకంటెఁ బద్మయగు విశ్రాంతిభుం
డని నోడే నీవు మార్కొనఁ, గను ధన్యుడ వీవె కావె ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౧
- క. కలఁడే నీకుం దుల్కుండు, గలఁడే శ్లాఘ్యుండు ముజ్జగంబుల విను మి
మ్ములధర్మము చెడ నడపిన, యలఘక్రియ శ్లాఘ్య మెట్లు ♦ లగు దనుజేంద్రా!.
- క. జనములు మెత్తురె దానిక, గన లోభముతోఁ జెలంగుకార్యమ్ము జగం
బున శ్లాఘ్య మెట్లు లగు, దుర్జను లొనరుచు నట్లు జ్యేష్ఠసహజునినిలో.
- ఆ. పాఱిదోలి జయము ♦ పాటించి శ్లాఘించుకొనెద వేల? పూర్వజనిని నీవు
దోషరహిత మగుచుఁ ♦ దోచెడు ధర్మముల్, చేసి నదర్పములఁజెందితి వని.
- క. వినియుంటిని, నీ విప్పుడు, ధనదుని సోదరుని నోర్చి ♦ తత్తువృక్షముక
గొనినాడ సంఘఁ బల్కితి, వసయము గద యశ్రుతంబె యగునిది నాచే.

- చ. నిలువుము కొంతనే పిచట ♦ నే జనుడెంచెద నన్నుఁ దాఁకి దో
 ర్బలమునఁ జోరి యోకుమతి! ♦ ప్రాణయుతిఁ మరలఁ గృహంబునం
 గలపరివారముం గనఁగ ♦ గాఢగతిం జనలేవు, సాయకం
 బుల శీతభర్తృపుంఖముల ♦ భూరిగతిం బరఁగించి ని న్ననిఁ. ౧౮౪ 740
- క. పనిపెన యముప్రోలికి నం, చనుషమకోపంబు నొంది ♦ యంతటఁ జాపం
 బును దాల్చి సాయకంబుల, ధనువున సంధించి రణము ♦ దానవుతోడఁ. ౧౮౫
- క. ఒనరించుకొతుకంబునఁ, జనుచుండం గాంచి యడ్డు ♦ సంవర్తం డా
 తని నడ్డగించి స్నేహం, బునఁ దగు పల్కులను బల్కఁ ♦ బూనె నియతిచేఁ.
- క. మునిపతి యాటను నెప్పున, మున నధ్వరధర్మ మెంచి ♦ భూపతి నతనిం
 గని నావాక్యము వినఁదగు, నని యెంచితివేని యుద్ధ ♦ మర్హం బెటులా. ౧౮౬
- క. సంగర మిత్తటి నీకు నొ, సంగదు శుభ; మొకటి వినుము ♦ సత్రం బిదియా
 సంగజహరదైవత మీ, సంగరదంభమునఁ జక్క ♦ సాగకయున్నఁ. ౧౮7 744
- క. కులమును దహించును; జా, మ్మలఘమఖవ్రతము చేయు ♦ సతనిమనమునం
 గలుగం దగునే క్రోధము, నలుపందగు నయ్య వ్రతియు ♦ సంగర మవనిఁ.
- చ. అని యొనరించుచో జయము ♦ నందుట సంశయ మెల్లకాలముఁ
 దనుజుఁ డితండు దుష్టయుఁడు ♦ ధాతృవరంబులఁ గాంచినాఁడు; నా
 విని గురు వాక్యముఁ నృపతిఁ పీఠపరుండగు నస్తుగుత్తు చ
 య్యన సశరంబుగాఁ దగు శఁరాసనవర్యము డించి గ్రక్కునఁ. ౧౮౮ 746
- ఆ. వెనుక మరలి వచ్చి ♦ మనము సావ్యస్థంబున
 నలరఁ గ్రతువు చేయ ♦ నపుడు కడఁగె;
 *నంత నాతఁ డోడ ♦ నంచు శుకుండను
 దానవుండు దిశలఁ ♦ దారసిల్ల. ౧౮౯ 747
- క. అజితుండగు మారాజే, విజయంబును గాంచె ననుచు ♦ విపులముదమునఁ
 గజ్జిజిగ నార్యై; నంతట, విజయప్రమదంబు చెలఁగ ♦ వేడుక వడుచుఁ. ౨౦
- సీ. యజ్ఞవాటముఁ జొచ్చి, యందధ్వరముఁ జాడవచ్చియుండినముని, పరులఁగనిని
 భక్షించి వారల ♦ వర్షగర్జనంబున సంతృప్తుడై పరిచరులఁ గూడి
 రావణుం డేగి ధఁరాఫలీఁ గ్రమ్మర; నంతట వాఁ డేగు ♦ టరసి యింద్ర
 ముఖులైన నిర్జరఁముఖులు తా దూనియున్న సూపంబుల ♦ నొగి వదలుచు
- తే. స్వస్వరూపంబులం దాల్చి ♦ వారు తమకుఁ
 బ్రాణదానంబు చేసినఁభంగి నలరు
 జంతువులఁ గాంచి యిట్లని; ♦ రంత నింద్రుఁ
 డలరి నీలబర్హంబునఁ ♦ జెలఁగు నెమలి. ౨౧ 749

* తత స్తం నిర్జితం మత్స్వః ఘోషయామాస వై శుకః-అనివ్యాఖ్యాత లంగీకరించినపాఠము.
 నైదిః-అనియొకపాఠము కలదు.

- చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె మదిఁ ♦ గ్రాలెడుహర్ష మునన్ మయూరమా!
 విను ముపకార మీపు కడు ♦ వేడుక ధర్మవిదుండ వౌటఁ జ
 క్కనివిధిఁ జేసి తిప్పుడు ఖ♦గప్రముఖుండవు గాన నీకు నె
 మ్మనమునఁ బ్రీతి నొందితిని ♦ మామకనేత్రనహస్త మెంతయున్. ౨౩౪ 750
- క. తనరారఁగలదు బర్హం, బున నీకున్ నేను వర్ష♦మును గురిపింపం
 గను బూనఁ బ్రీతిలక్షణ, మనూనమగు సమ్మదంబు ♦ నందఁగలవు నూ!. ౨౪
- క. అని నెమిలికి వర మిచ్చెను, గనికరమున దేవనికర♦కాంతుఁడు; రామా!
 మును నీల బర్హమే యుం, డెను బర్హికి నిర్జరాఘ♦నేతవరమునన్. ౨౫ 752
- తే. చిత్తరీతిగ నవుడు పొ♦ల్చెను; యముండు
 తనరు ప్రాగ్వంశమున నిలిచిన బలిభుజ
 మును గనుఁగొని కాకమా! ♦ మనము ప్రీతి
 నందె ప్రీతుండనైన నే ♦ నాదరమున. ౨౬౪ 753
- క. వినిపింతుఁ బ్రాణు లీడగ, మున నాచే వివిధరోగ♦ములఁ బీడింపం
 గనుబడుచునుండు నితరము, లను బోలి విపత్తుఁ గన కలరుదువు నీవున్. ౨౭
- తే. నేనుఁ ప్రీతుండ నైతిని ♦ గాన నీకుఁ, గలుగకుండును రోగముల్ ♦ వలదు శంక
 నావరంబున మృతిని గ♦న విఁక నీవు, నరులు చంపినచో మర♦ణంబు గనుదు.
- తే. ఇతరరోగాలిచే నీకు ♦ మృత్యు వంట
 దింక నాలోకముననున్న ♦ యెల్ల నరులు
 క్షుద్ధయార్దితులగువారు ♦ ట్లోడి నీవు
 చక్క భుజియింపఁ గనుదురు ♦ చాలఁ దృప్తి. ౨౯ 756
- తే. కనుక నాలోకమున నున్న ♦ మనుజులకొల
 కవని నెవ్వారు పింపంబు ♦ లగ్ధి నిడుదు
 రవ్వీ నీవు భుజింపంగ ♦ నలరుఁ దృప్తి
 యిందుఁ గలవారి కెల్ల న♦హీనరీతి; ౩౦ 757
- క. వరుణుం డంతట గంగా, తరంగిణీతోయములను ♦ దమిఁ గేళుల నా
 తురతం గను హంసంబును, బరికించి ఖగేంద్ర! నాదు♦పలుకులు వినుమా!.
- ఆ. ప్రీతితోడఁ జెప్ప ♦ సీతజిఁ బూనితి; సౌమ్య! నీదు దేహాచారువర్ణ
 మబ్జయండలాభ ♦ మగుఁ జుమ్ము నీతను, చ్ఛాయ శుద్ధఫేన♦సమతఁ గాంచు.
- చ. అనయుము నాశరీరమగు ♦ నంబువులం దమి నొంది కాంతమా
 తనువు చెలంగ నొప్పుకువు ♦ తద్దయుఁ బ్రీతిని బొందుచుండు వీ
 యనువున నాదుప్రీతి గను ♦ సంచు వచించెను; ¹రామచంద్ర! హం
 సనికర మంతకున్ మునువు ♦ చక్కని నీలవుఁబాయ మించఁగన్. 3౨౪ 760

నీ. పాండురవర్ణంబు ♦ పరఁగుచుండఁగ నుండె నమలపక్షములు నీలఁగ్రసంయు
తములు, భుజాంతర ♦ మమకును బాలతృణాగ్రవర్ణంబుగ; ♦ సంత ధనదుఁ
1డ ద్రిపై నున్నట్టి ♦ యాతొండఁ గనుఁగొని, కనకవర్ణముపోల్కిఁగ్రాలువర్ణ
మిచ్చెద నీకు నే ♦ నెలమి నీశీర్షంబు కనకకాంతిని బొల్పు ♦ ననవరతము
తే. నక్షయంబయి; యీహేమ ♦ మట్టి వర్ణ, మలరునీకును నాప్రీతిగలిగియున్న
కారణంబున; నని వరఁగణము వాని, కీచ్చి యజ్ఞోత్సవమునుసంతృప్తిమీఱు.
క. వరమునికరుణ నదెట్లో, పరిపూర్తిం గనఁగ రాజుపరమాదృతి నా
సురవరులఁ బంప గృహముల, కరిగిరి వారెల్ల వచ్చిపట్లు విభీతిఁ. 3౬౪
పదు నెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౯ - వ సర్గము.

—ఉత్తర ఆనరణ్యరాజు రావణునితోఁ బోరి మడియుట. ఉత్తర—

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతట మహాహ్ను మరుత్తు జయించినాడ నం
చని నొనరించు కోర్కెని ధరాధిపు లేలుమహాపురంబులం
గనుఁగొనఁ గోరి పోయె; నడిఁగా నిటు పోయి మహేశ్వర్యులఁ
ఘనబలులఁ జతేశ్వరుఁకాంతసమానులఁ బిల్చి యుద్ధతిఁ. ౧౪ 768

ఆ. యుద్ధభీష్ట నొసఁగుఁ ♦ డోడితి మనియైనఁ
బలుకు డిద్ది నాకుఁ ♦ గలుగు నిశ్చ
యంబు లేకయున్న ♦ నరుగఁడు రావణుఁ
డనుచు, విడువఁ డిట్లు ♦ లనుచుఁ దలఁచి. ౨౪ 764

క. 2మసమున నిశ్చయ మెట్టులొ, గనుఁడని పలుకంగ; భీతిఁ ♦ గనకుండియుఁ జ
క్కనిబుద్ధి విరాజిల్లియు, ననుపనుధర్మంబుఁ దెలియు ♦ నట్టాప్పియునుఁ. 3౪

క. గురుబలము గల్గి యుండియు, ధరణీశ్వరు లెల్లఁ గూడి ♦ తగ నెంచి మహా
పరబలగర్వితుఁ డగుటను, బరికించి పరాజితులమె ♦ బవరమునందుఁ. ౪ 766

క. అని పలికిరి; 3దువ్యంతుం, డనురాజును సురధభూపుఁ ♦ డాగాధిగయుల్
ఘనకీర్తి పురూరవసుఁడు, దనుజేంద్ర! యోడితిమని ♦ దగఁ బల్కిరి నూ!.

క. వారల మాని యయోధ్యను, జేరి మహాసురుఁడు శక్రు ♦ చే రక్షితమా
భూరిసురాలయమట్లు మహీరమణునుహేంద్రుచేత ♦ నెనఁగువిభూతిఁ. ౬

క. పరిపాలితమై తనరెడు, పురము నయోధ్యావ్యాయంబుఁ ♦ బొడఁ గని దేవే

1 కృకలాసం గిరౌ స్థితమ్-అనిమా. 2 తత స్తవీరవః ప్రాజ్ఞః పార్థివా ధర్మనిశ్చయాః, రాజాన న్సుప్రహాబలాః-అనిమా 3 దువ్యంతే స్సుంధో గాధిర్మయో రాజా పురూరవాః-భిష్మ భిష్మకాలవర్తినోఽపి దువ్యంతాదయః స్వస్యకాలే రావణం ప్రతి జితత్వవాదం వరదానా దుక్రవంతః-అనిమా. దువ్యంతాదినామములుగలరాజులు రావణునికాలమందు. గూడ నుండిరి తెలియందగు.

శ్వేతసమజలు ననరణ్యుని, బరికించి దురంబు నొసఁగు ధార్మివ! యనియె.

క. అనిఁ జేయుశక్తి లేదే, ననరణ్య! యోడినాఁడ ధని పల్కుము; నా
పను పిది యనియు వచించిన, విని పాపాత్ముని సురారిపీరునిపలుకుల్. ౮

క. అవమతిఁ గల్గించుటచేత వడిఁ సంక్రద్ధుఁ డగుచు ధానవుతో ని
ట్లు వచించెను దనుజేంద్ర!; ప్రవిదారణకాంక్ష నీకుఁ ధరఁగునయేని.

తే. ద్వంద్వయుద్ధం బాసంగితి ధ్వేరగ నీవు, సవరికరుడవు గానిల్వఁజనునుజుమ్ము
సర్వసంసిద్ధుఁడనయి నే ధన్యమునకు, వత్తు నంచని పల్క నామనుధనేత.

సీ. మునుపె రావణశౌర్యమును వినియుండుట బలవిక్రమంబులఁబ్రబలియున్న
యానరేంద్రునిభటు ధారావణుని జంపువాంఛలఁ బరికరవారములను
గైకొని వెడలిరి; కరు లొక్క పది వేలు తురగముల్ లక్ష సత్త్వరముగాఁగఁ
జను రథంబులు పెక్కు సంఖ్యభటేంద్రులు పెక్కువేలుగనొప్పియొక్కరీతి

ఆ. బయలు వెడలె; నిట్లు ధరములు భూస్థల, మావరించి యప్పు ధనికి రాఁగ
సరథభటుము గాఁగఁ జనుదెంచునరపతి, బలములకును దనుజబలములకును.

క. జరగెను సంకులసంగర, మురు భీతిని గల్గఁజేయ నొప్పి యవుడు త
ద్ధరణీంద్రరాక్షసేంద్రులు, పరమాద్భుత మొంది చూడఁ బొరుష ములరె.

చ. ధరణిపతీంద్రునె న్యములు ధానవనాథుబలంబుతోడ సం
గర మొనరించి వేగమ నికామహుతంబగు ద్రవ్య మగ్నిలోఁ
ద్వేరగ నశించునట్లు చెడఁ దారుణసంగర మిట్లు చేసి ని
ర్భరబలవిక్రముల్ మెఱయ ధరాజలియొ ధరణీశనద్భటుల్. ౧౮ 775

ఆ. మండుచున్నయగ్నికుండంబునం జొచ్చు, శలభగణముపోల్కి ధత్త్రపీర
వరుల నోర్వలేక ననుమతి శయనించి; రంత సుహృతహవ్యమగ్నియందు.

క. త్వేరగ నశించెడులాగునఁ, గరమాశ్చర్యంబుగాఁగ గండడఁగె; మహీ
వరుఁ డిట్లుగ నశియించెడు, పరబాధితభటులఁ గాంచి పరిఘన్నుండై. ౧౮౫

క. *జలనిధిలోఁ బడి యెట్టులు, సలితాఘవిరాజితములు ధైవలినులు తా
రలరక యడంగులాగున, బలములు నశియించె ననుచుఁ బటుకోపమున.

చ. సురపతి చాపవర్య మన ధిశిలుకార్దుక మంది బ్యాలత
బరిపరి లాగుచు నృపతిపర్యుడు తీవ్రహడావిలాత్తుండై
సురరిపునాథు మార్కొనఁగ శూరతఁ బోవఁగ నడ్డమై మహా
త్తరముగఁ బోరి రాయసురతల్లజమంత్రులు విక్రమంబున; ౧౯ 779

సీ. సారణశుకులును మూరించుదును బ్రహ్మాదులు ననరణ్యునిధికతీవ్ర
బాణజాలములచే ధగ్గాంగులై పాటి; రాతురంబున బాటునట్టిమృగము

* మహర్షివం సమాసాద్య వనాపగళతం యథా-అనిమా. వనం జలం తత్సార్వవదిశతం
అశ్లో ప్రాప్యః-అనివాళ్య.

- లను బోలి; యంతటఁగను నుజేంద్రుఁ డిత్తోవకులనందనుఁడు మదిఁగోపమూని
రావణమూర్ఖుని ఁ చేవ బాణావృతంబుల నొప్పించెఁ ఁ దచ్చిరముల
తే. జలదములనుండి వారిధాఁరలు గిరింద్ర
శృంగమునఁ బడి యేమియుఁ ఁ జేయఁ జాల
నట్లు లాబాణములు దనుఁజాధిపతిని
గుండుఁ బొందంగఁ జేయక ఁ కూలె నిలను. ౨౧౪ 780
- చ. దనుజవరేణ్యుఁ డంతటను ఁ దారుణకోపము నొంది యానృపుం
గని యటచేత మస్తకము ఁ గాఢరయంబున నొంచె దానిచే
తనె కడు నొచ్చి యాతఁడు రఁథంబుననుండి మహిం బడెం ద్వరక
దనువు చలింపఁగా వివశఁతక మృతి చెందిన రీతి సంతటక. ౨3 781
- తే. పిడుగుపాటునఁ గాలుచు ఁ వృక్షరాజ
మడవిఁ బడునట్లు లిలఁబడు ఁ నతనిఁ గాంచి
రావణుఁడు సవ్వీ యిత్తోవకుఁరాజ! యనుచుఁ
బిలిచి పదియించె నాపై న ఁ నలుకఁ బూని. ౨౪ 782
- క. తలపడితివి దానికి నిటఁ, గలిగెనొఱో ఫల మదెట్లుఁగా మనుజేంద్రా!
కలుగఁడు ముజ్జగముల ని,మ్ముల ద్వంద్వాహవము చేయఁబూనునతఁడునూ!.
- చ. అనుపమభోగజాలముల ఁ నందుచు నాదగుదోర్బలంబునుక
విసవోకొ యంచు బల్కురణఁబీరుని రావణుఁ గాంచి ప్రాణముల్
చనునటులున్న యానృపతిఁస త్తముఁ డిట్లని వల్కె మెల్లఁగా;
దనుజ! యిఁకేమి చేయఁదగు ఁ దర్పము చెల్లుట నీరణావనిక. ౨౬ 784
- క. ¹దురతిక్రమమూఁ గాలము, పరికింపఁగ నే జయింపఁబడలేదు గుమీ
దురమునఁ దనుఁ దా వినుతులఁ, బరితృప్తిం జెందునట్టి ఁ పాపాత్మునిచేక. ౨౭ 785
- ఉ. కాలము మోసపుచ్చె ననుఁ ఁ గారణ మైతివి నీవు నే నిఁకం
బోలఁగ నేమి చేయఁదగుఁ ఁ బోవఁగ నున్నవి ప్రాణముల్ దురం
బోలి నొనర్చుచోఁ బఱచి ఁ యోడినవాఁడను గాను దుర్మతి!
బాలిశ! పోరుచుండియె భవచ్చరసంగతి నిట్టులైతిఁ జూ! ౨౮ 786
- సీ. ఇత్తోవకులమున ఁ కెల్ల నీవాకస్యంబు లవమతి నిచ్చుట ఁ నరసి నేను
బల్కెద నొకమాట ఁ ²భక్తి నిచ్చితినేని హోమంబు చేసితిఁనే మఱియును
దపము నల్పితినేని ఁ దగురీతిఁ బ్రజలను బాలించితివయేని ఁ పల్కునాది
సత్యంబె యగుఁగాకఁ;నిత్యంబుమహితంబె యైనయాయిత్యోవకుఁమానితాన్వ

1 కింశక్య మిహ కర్తం వై కాలో హి దురతిక్రమః, న హ్యహం నిర్దితోఽతః! త్వయా
చాత్మ ప్రశంసివా-అనిమా. 2 యది ద త్తం యది హుతం యది మే నుకృతం తపః, యది గుప్తః
ప్రజా సృష్ట్య క్తవా సత్యం ఏవోఽస్తు తే-అనిమా.

తే. యమున దళరథభూపతి * కాత్మజన్ముఁ
డగుచు రాముం డనంగఁ బుట్టఁ గలఁ డింక
నతఁడె నీప్రాణములఁ దీయునట్టివాఁడు
నాఁగ జలధరభూరిస్వనంబురీతి. ౩౧

787

క. సురదుందుభి మ్రోగెను నంబరతలముననుండి పుష్పవర్షము గురిసె
నరపతి శాపం బిడున, త్రుణంబున; నంతలోన * ధాత్రీపతియు. ౩౨ 788

క. తనువును వదలి త్రివిష్టవమున కేగె నరేంద్రుఁ డిట్లు * భూమిఁ బడిన నా
తనిఁ గాంచి విక్రమంబున, దనుజేంద్రుం డచట వాసి * తా నేవ్వఁ జనె.
పందొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౦-వ సర్గము.

శుభా నారదుఁడు రావణుని యమునితో బోయటకుఁ బురికొల్పుట.

చ. తిరుగుచు భూమిపాలకతతిఁ బెగ ఁందఁగఁ జేయుచు నరో
త్కరములఁ జంపుచు మునివతంతంనుని * నారదు మేఘునన్నిధి
బరఁగెడువానిఁ గాంచె సురవైరివిభం ఁకనాఁడు; భక్తి నా
దరమున నంత నిట్లనియె * దానవనాథుఁడు, రావణుండఁ జూ! ౧ 790

క. మునివర్యా! మ్రొక్కెద మీ, కును గుళలమె, దర్శనంబు * కోరిక నీయం
జనుదెంచు టవృష్టమె నా, కనఘా! యాగమనహేతు * వరయఁ దలఁచితి. ౨

చ. గురుతరతేజఁడౌచు మునికుంజరుడై తగునారదుండు వి
స్ఫురదమితప్రభుండు దనుజుం గని మేఘముచెంతనుండి యి
క్కరణి వచించె; బుష్పకము * గ్రాల మహావిభవంబుతోడ నుం
దరగతిఁ బోవనున్న సురదస్యవిభూ! క్షణ మాగుమా యిట. ౩ 792

క. దనుజేశ్వరుడవు విశ్రవ, నునినుతుడవు పంశమునను * జొప్పడుమర్యా
దను బొందిన ఘనుడవు గా, వునఁ బ్రీతుడ నైతి మెచ్చఁ బోలును నిన్ను.

క. దనుజుల గెల్వఁగ విష్ణువు, మును పొనరిచినట్టి కృత్యములకు నమముగా
దనుజేంద్రా! గంధర్వా, దివిఖలశత్రువుల నీవు * తెం పొప్పుంగ. ౪ 794

తే. ఇపుడు బాధించుచుండుట * కేనపార, తృప్తి నొందితి; నే నీకు * నించుకంత
చెప్పఁబూనితి వినఁగ నీచి త్తమందు, వాంఛగలదేనివిసవయ్య * వైరిహరణ!

చ. విని తరువాతఁ జేయఁదగు * విక్రమకృత్యము నాకుఁ బెల్పు చ
క్కనిదగు శ్రద్ధ పూని వినఁగాఁ దగు ముందఱ; దేవతాళికే
ననిమొనఁ జంపఁగాఁ దగ కళహార్యబలంబున నొప్పువాడ వీ
వనఁగ నిదేటివో నరుల * నందఱఁ జంపెద వాహవార్ధివై. ౨ 796

* అనాద ఘనేతస్మి-అనిమా.

తే. ఎపుడు మృత్యువశంగతఁగి మిమనుష్య
 వితతి యయ్యెనొ యప్పడెఁగి హతమె నుమ్ము
 దాని మరల వధించుటఁగి దగదు గాదె;
 దనుజనురవరయత్నగంధర్వులకును. ౮

797

క. నురలకు తాక్షనులకు నెక్కరఁగిని జంపంగఁ దరముఁగి గాక వెలయు నీ
 వరయక మనుజుల నొంచుట, పరికింప ననర్హ మనుచుఁగి భావించు నెదన్. ౯౫

సీ. శ్రేయస్సులొనఁగూడఁగి జేయుకార్యంబుల నొనరింపఁగా బుద్ధిఁగి గనక గొప్ప
 వ్యసనంబులం గూడిఁగి వ్యాధిశతంబులచేతను జరచేతఁగి జేడ్చుచును
 గలవిలపాటొందిఁగి యిలఁగల్గు మనుజుల నెవ్వఁడు హింసించుఁగి నెఱుకలేక;
 నిరతం బనిష్ఠముల్ఁగి పొరిపొరి రాఁ గుందుమనుజుల నోడించిఁగి యనిని గీర్తి

తే. బొందఁగోరును నన్నతిఁగి నొందువాఁడు; తుత్తుపాసాజరాదులఁగి సోలియున్న
 దగుటచేఁజ్జీయమాణంబెఁయగునిరతము, దుఃఖశోకనమ్మాధమైఁతోఁచుఁగాన.

క. మనుజాఘము బాధింపం, జన దిఁక నాజోలిమానఁగి జను; గురుబాహూ!
 దనుజేంద్రా! మనుజుల నిఁకఁగి నవయ్యా! కరుణ; మఱియుఁగి గడుదుఃఖములన్.

చ. అనయముఁ బొందుచున్ సుఖముఁగి లందెడుకాల మెఱుంగ లేకయే
 కనుఁగొనఁ జోద్యమా గతినిఁగి గార్యములం బొనరించుచున్ ధరం
 గనఁబడువారి కేది గతిఁగి గన్పడుకుండును; మర్త్యలోకమున్
 గను మొకచోట వాద్యములఁగి క్రమరవంబును నృత్యరీతులున్. ౧౨౫ 801

క. వినఁబడు ఘనతరమోదం, బున మర్త్యులు పొంగుచుంటఁగి బోలఁగి నఁబడున్
 దనుజేంద్రా! యింకొక తా, వ్రునఁగి గన్నులనుండి నీటిబొట్టులు వరునన్. ౧౩

తే. ధారలుగ నొచుఁ గాఱఁగాఁగి దారుణమగు
 వ్యసనమునఁ గుందియున్నవాఁగి రగపడుదురు;
 జనకమాతృసుతస్నేహమునను దార
 బంధువులపయిఁగి గల మైత్రిఁగి బడలువడుచు. ౧౩౫ 808

తే. మోహితంబయిధ్వస్తమైఁగి మొక్కలమగు, క్లేశజాలంబునంజిక్కిఁగి క్రిందుపడెడు.
 మర్త్యలోకం బటంచునీఁమది నెఱుంగవు; చాలుఁజాలునునీదువిజయములింక

క. విను మోహనిరాకృత మీ, జను లుండెడు లోక మిద్దిఁగి చంచచ్చార్యం
 బున నొంపఁబడఁగి నయ్యో, చనునే గల్పితివి దీనిఁగి సామ్యా! దనుజా!. ౧౫

క. అనుమాన మింతయును లే; దనూనబలసార! మనుజుఁగి లందఱు యమసా
 దనమునకుఁ దప్పకుండఁగఁ, జనువారె; వుల న్నవంశఁగి సరిదధిశశీ!. ౧౬ 806

తే. పరపురంజను! యప్పితృపతిని లోక, భీకరుని యమనామునిఁగి బృథువరాక్ర
 మమునఁజెందుము, ధర్మఁడుఁగి సమరసుందు, నోడిపోయిన జగమెల్లఁగి నోడి నల్లె.

- క. కనఁబడ దించుక సంశయ, మని వల్కిన రాక్షసేంద్రుఁ డనుపమతేజం
బున వెల్లుచున్ననారదుఁ, గని వందన మాచరించి డడుమోదమునన్. ౧౭౪
- *క. పలికెను బక్కున నవ్వోయఁ, గలహప్రియ! దేవమానిఁగణనాథ! సురా
పలికిని గంధర్వుల కి,మ్ముల మేలును గోరు దీవు డముద మొందితిఁ జా!. ౧౮
- క. చననున్నవాఁడ విజయం,బును గోరి రసాతలంబుఁ డబొంగుచు నద్దా
నిని గెల్చిన భువనశ్రయ,మును గెల్చినయల్లె యగును డబో భుజశక్తిన్.
- క. సురలను ఫణులను నే సం,గరమునయం దొప్పుమీఱఁగగా గెల్చి మమున్
గరుణింపు మనుచు వేఁడెడు,కరణిగ నొనరించి యవలఁ డగంధివరంబున్.
- క. అన్ముతముకొఱకు మధించెద, నమధికయత్నంబుమీఱ డసాధుమునీంద్రా!
కమనీయగానలోలా!, తమయానతి యే మటన్న డదళకంఠనితోన్. ౨౦౪
- క. మునివరుఁడై భగవంతుం, డనఁబడు నారదుఁడు పల్కె డననురేంద్ర! జయం
బును గోరి రసాతలమున,కును బోయెన ననుచుఁ బల్కి డకోర్కిచెలంగన్. ౨౧
- క. అరిగెదవు వేఱుత్రోవను, బరికింపఁగ హేతు వేము డపల్కుము; విను క
ర్పురనాథ! శత్రుకర్మన!, దురూహముగ నొప్పుఁ జమ్ము డత్రోవ యిది యిటన్.
- క. చను ధర్మరాజపత్రన,మున కీమార్గంబు యుద్ధమున దుర్బంధం
డన నొప్పు యముఁడు నా విని, దనుజేంద్రుఁడు పక్కున నగి డదర్పముపొంగన్.
- క. శారదఘనపద్మని నా,నారదుఁ గని యిట్లు పల్కె డనాకార్యము చే
కూరెను యము గెల్చితి నని, మీరెంచుఁడటంచుఁ బల్కె డమించెడువేడ్కన్.
- చ. మునివర! మర్త్యలోకమును డబూనికఁ బ్రోవఁగ నాత్మ నెంచి చ
క్కనికృప చూపినార లటుఁగావున దిక్పతులన్ జయింతు నే
ననుచుఁ బ్రతిజ్ఞచేసితి నహార్యబలోద్ధతి దాన నింక నే
జనియెన ధర్మరాజు ననిఁ డంపఁగ దిక్కులఁ గీర్తి నింపఁగన్. ౨౪ 817
- ఆ. ఎందు నూర్యపుత్రుఁ డేపున నివసించు, నట్టి దక్షిణాశ డకరుగువాఁడ
నోమహాత్మ! క్రోధ డమూనిన నే జతుర్దిగధిపతుల ననిని డదెంపుమీఱ.
- క. మారుకొని విజయ మందెద, శూరత నని శపథ మట్టె డసురలు వినంగాఁ
గోరియె యొసరిచినాఁడను; నారిదమానీంద్ర! కాపునన్ యమపురికిన్.
- క. అరిగెన యము మార్కొనియెన, దురమునవిజయంబుఁబొందితిోఁచెదమీదా
పరిసరమునఁ బ్రాణిసముత్కరమునకుం ద్లగే మిడెచు డకాలుని కింకన్. ౨౬
- తే. మృత్యువును బొందఁజేసి నే డమించువాఁడ
ననుచు పలగొని మ్రొక్కి డశాననుండు
హర్షమున మంత్రులం గూడి డయరిగె దక్షి
ణాశనుం గూర్చి; యంతట డనంబరమున. ౨౭౪

క. గురుతేజఃఁడు నారదముని,వరుఁ డొక్కక్షణంబు ధ్యానఁజేసె భవమున ని
ల్చి రహిం విధూమపావకు,కరణిఁ దీపించి యిట్లుఁగాఁ జింతించెన్. ౨౮

*నీ. ఆయుస్సు క్షీణింపఁ జలజగంబులు నింద్రాదులగు సురలెల్లఁ గ్లేశ
మొందింపఁబడుదురో యెగి నేయమునిచేత; నట్టి కాలుండెట్లుఁలవజయంబు
నొందును? బ్రాణులఁ కొనర స్వవత్తస్వకృతములకుఁ సాక్షియే యగుచును
రెండవహవ్యవాఁహుండవ నలరునో, యెవనిచే లోకంబు లెల్ల లభ

ఆ. సంజ్ఞములయి కదలఁ జాలునో, యెవ్వని

భీతి ముజ్జగములు ఁ భ్రాంతి వదలి

పరుగులిడునో యట్టి భానుతనూజని

యమునిఁ గూర్చి కర్బుఁరాధిపతియు. ౩౧౫

౬౨౩

క. చనుచున్నవాఁడు తానుగ, ననిచేయ విధాత, ధాత ఁ యఘము సుకృత మె
ల్లనుదానె యగుచుఁ ద్రిజగము,లనుగెల్చిన యమునిదోర్బలవిలానుఁగృతిన్.

క. గెలువం బూనె నదెట్టులొ, పలాశనాయకుఁడు; సర్వభంగుల యముఁడే
యిలఁ గార్యసాధకుండగుఁ, దులువ యితం డెట్టి కోర్కెతో యత్నంబున్.

క. ఒనరించునొ యము గెల్వఁగ; మనము మహాహర్ష పూరఁమగ్నంబుగ నొ
ప్పును యమలోకమునకు నేఁ, జనియెద, యమదాన వేంద్రసంగర మెల్లన్.

క. కనుఁగొనియెద నేయత్నంబున రావణుఁ డబ్జమిత్రపుత్రుని గెలువం
గను బూనునొ వరగర్వంబున నీతఁడు పోవఁ బూనె ఁ బో యమపురికిన్.

ఇరువదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౧ - వ సర్గము.

—ఇతి రావణుఁడు నారకుల విడిపించి యమభటులఁ బాశుపతాస్త్రమునఁ జంపి యార్జున భిక్ష

చ. అని మది నెంచి నారదమహాముని తీవ్రగతిన్ నభంబునన్
దనుజుఁడు పల్కినట్టి నుడి ఁ తాఁ జని సౌరికిఁ జెప్పకోర్కెతోఁ
జనియె యమాలయంబునకుఁ; జక్కనిధర్మముఁ బూని సాక్షిగా
నసలుని ముందు నిల్పుకొని ఁ యాదృతిఁ బ్రాణులదెట్టికృత్యముల్. ౧౫ 828

క. ఒనరించినారొ వారల, కనువగు ఫల మనుభవించు ఁ నట్లుగఁ గూర్చుం
గను చూచువాని శమనునిఁ, గనియెన్; నారదుని మానిఁకాంతుని ఘనునిన్.

క. కనుఁగొని యముఁ డద్వాసనము నిచ్చి యర్ఘ్యంబు ధర్మముగ నిడి యిారీ
తిని బల్కె; దేవగంధ,ర్వనికర సంసేవితాంఘ్రిరాజీవయుగా. ౩ 880

* యేవ లోకాస్త్రము స్సేంద్రః క్లిశ్యంతే సవరాచరా, క్షిణే చాయాషి ధర్మేణ స కాలో
క్ష్యంతే కథమ్-అనిమా.

- నీ. మునినాయకా! తేనుము గద, లోకంబున ధర్మము చెడదుగద, మహనీయ!
మీరు వచ్చుటకు నేమి గలదో హేతువు, నా విని మహితుడౌ దేవహూని
పలికె నిట్లని ధర్మపాలకా! వివరింతు వినవయ్య కారణంబును మఱియును
దానికిని బ్రతివిధాన మెయ్యదియో చేయంగఁ దలంపుమా యర్హతనయ!
- తే. వీడె పేర దశగ్రీవుఁ డోడిపోవ, నిన్ను సమరంబునం జేసి నీవు దుర్జ
యుడ వటంచుఁ దలంవక యుగ్రశక్తి, దనకు వశ్యునిగాఁజేసికొనఁ దలంచి.
- క. చనుదెంచెడు నీవిక్రమమును దెలియఁ; డిదియె బీజముగ నేను జవం
బున వచ్చినాడ రాజా! విను నిన్నుం గాలదండవితతాయుధునిక. ౬౪ 882
- క. దనుజుడు కాఁ డెవ్వండై, న నేమిచేయంగలండు; నానాధర్మ
ప్రనియతమనసా! శమనా! యని యిటు మాట్లాడుచున్న యవసరమందుక.
- క. దూరంబునఁ బుష్పకమవు, డారయ నుదయించు సూర్యునట్లాప్పి కడఁ
భారాజితమై కన్పడె, నారావణు డెక్క నుజ్జ్వలంగాంబగుచుక. ౮ 884
- తే. ఆప్రదేశము పుష్పకాయతరుచులను
వితిమిరముగాఁ జెలంగె నవ్వేళ నదియు
సంతికము చేర వచ్చె; నాయసురవర్యుఁ
డచ్చటచ్చటఁ గనియె భూతాళి నెల్ల. ౯ 885
- చ. ఒనరిచియున్న పుణ్యముల కున్నతపాపమహంబురాశికిఁ
గనఁదగునట్టి తుల్యఫలకాండముఁ బొందుచునున్నవారి; నిం
కను దనుజేంద్రుఁ డొక్కయెడఁ గాంచెను ధర్మనిపై స్యవంక్తులక
దనుజులతోడ; సంత నొకతట్టున భీకరరూపయుక్తులై. ౧౦౪ 886
- తే. ఉగ్రులై గాఢరవముల నొప్పజేయు
యమునిదూతలు ప్రాణుల నటవధించు
చు మహార్తులఁ బొందించుచు జెలంగఁ
దాళఁజాలక ప్రాణివితాన మార్తి. ౧౧ 887
- నీ. ఆక్రోశ మొసరించి యయ్యయో యనుచుండఁ
గొందఱు వినరాని క్రూరశబ్ద
ముల నేడ్చుచుండఁ; బురుషులు దేహములఁ జొచ్చి
యంగము ల్విదళింప నార్పుచుండ
దాదునాకృతు లొప్పు నారమేయంబులు
కఱవంగ బాధకు గాఢరవము
లొక్కకొందఱు చేయుచుండంగ, నొకకొంద
ఱందందు శ్రుతులకు నహితములయి
- తే. భయమునుం గల్గఁ జేసెడు పల్కు లొప్పు
జేయుచుండంగ గనుగొనె; జెప్పరాని

రీతిగా శోణితోదకంబై తనర్పు

వై తరణి యను క్రూరశైః నలినయందు. ౮౩౫

836

క. దూతలు సంతోషంబునఁ, బ్రేతములం ద్రోలి మరల * వెలికిఁ దివియుచున్
జేతన్పులు దుఃఖంపఁగ, నాతటిఁ జేయుటయుఁ జూచె * నద్దశముఖుఁడున్. ౮౩౬

సీ. పెనములలోనఁ గాల్చిన వేడియినుకపైఁ బొరలింపఁగొందఱు * బోరుమనఁగ,
నసిపత్రవనమున * యందుఁ జొప్పింపంగ సంగముల్ తెగఁగొంద * టకటయనఁగ
రారవం బనెడు నా * రకమందుఁ బడఁద్రోయఁ దాళఁజాలక * కొంద * తోలియేడ్వ
మౌరశై వలినీలో * బోరన ముంపంగఁ గొంద తాబాధకుఁ * గుంది వగవఁ

తే. దీప్తమా త్సురధారలఁ * ద్రెంపఁబడిన

యవయవంబులు బాధల * నార్తి నొంప

నేడ్వఁ గొందఱు, మఱి * కొంద * తెంతొ దప్పి

జలము వేడఁగ దొరకమి * సందడింప. ౮౩౭

840

క. ఆఁకలి కన్నము దొరకమి, నేకతమునఁ గళవళించి * యేమి యనుటకున్

గాక శవాకృతిఁ గృశులై, యాఁకలికిఁ దీనులై న * యట్టిమనుజులన్. ౮౩౮

తే. వర్ణముల్ చెడి కేశముల్ * వదలఁబాటి, యున్నవారల, * మలములను గ్రపంక
ములను దాల్చిన యట్టివా * రల వివస్తు, లై నవారలఁ బరుగెత్తు * నట్టివారి. ౮౩౯

క. కనియెను రావణు డాపథమున వేలకు వేలుగాఁగఁ * బొగిలెడువారిన్
గనుచుం బోవుచు నొకచో, మనుజులఁ బుణ్యాత్మకులను * మహితవిధవులన్.

సీ. చారువిమానముల్ * సంతనంబున నెక్కి వాద్యనిస్వనములు * భవ్యగీత
ములును జెలంగఁగా * మోదంబునంబొంగుపుణ్యాత్మకులనుగాంచె * భూమినొకట;
గోదానములు చేసి * గోవులపాల్ ద్రావియలరువారలఁ జూచె * నందునొకట,
నన్నదాతులుగాఁగ * నవనిమించిన వారలన్నముల్ దినుచుంట * నచటఁ గనియె

తే. గృహములన్ దానములు చేసి * గృహములందుఁ

జక్మనిసుఖంబు లొందుచు * సంతసమున

నలరువారలఁ గనియె, సం * దందు రావ

ణాసు రేజ్యుండు యమపురి * యందు నెలమి. ౮౪౦

844

క. కనకము ముక్తామణులను, దనివారఁగ దానమిడిన * ధన్యులు వానిన్
ఘనభూషణులుగాఁ దాల్చుచు, మనములఁ బొంగంగఁ జూచె * మఱియొకచోటన్.

క. గురుబాహుఁడైన కర్పూరనదుఁ డొక్కెడ ధార్తికప్ర * పరులను దేజ
స్ఫురణమున నొప్పుచుండఁగఁ, బరమమునం బొప్పునొక్క * పట్టునఁగనియెన్.

ఆ. సీయదుష్కృతముల * చేత వధింపఁగాఁ, బడుచు ముందు కంటఁ * బడినవారి
బ్రబలుడైన దనుజ * వర్యుండు విడిపించె, విక్రమమున నిట్టి * విధి తగదని. ౮౪౧

- క. దనుజేంద్రుఁ డిట్లు పారల, ననూనదయమీఱి ముక్తిఁ నందఁగఁ జేయఁ
గనిరి ముహూర్తనుఖంబును, మనమున నెంచని దివంచుఁనుంచిదెయనుచుఁ.
- క. బలవద్దనుజేంద్రునిచే, ఖలులగు నాపాపు లిట్లుఁగా మోక్షంబుఁ
జేలువారఁ గాంచఁగా వా,రలఁ గాంచుచునున్న ధర్మఁరాజునుచరుల్. ౨౩౫
- చ. లతిశయకోప మూని దనుఁజాధిపు మార్కొనఁ బరువ్ లెత్తి; రు
ద్ధతి నిటు లేగి దిక్కుల నుదారముగా ధ్వని బరువనట్లు లా
ర్చి తగనిరీతి నిచ్చటను ఁ జేసితివే పనియంచు బల్కుచుఁ
జతనముమీఱి మార్కొనిరి ఁ శౌర్యము పొంగఁగ సాహసంబునఁ. ౨౪౫
- చ. పరుగునఁ బోయి పుష్పకముఁ ఁ శ్రావణములం బరిఘాళి భూరిము
ద్గరముల శూలతోమరవిఁతానములఁ వరశక్తులఁ మహా
త్తరగతి ముంచి రొక్కమెయిఁ ఁ దారు శతంబులు వేలుగాఁగ నం
గర మొనరింపఁ జాట్టుకొని ఁ గాఢబలంబులు చూపువేడుకఁ. ౨౫౫ 851
- తే. యమునిభటు లంత లెక్కింప ఁ ననువుగాని
భంగిఁ బటువీర్యముల నంగఁరాంగణమున
వెనుకకుం పోవకుండెడు ఁ విక్రమమున
మారుకొని రావణుం గెల్పుఁనీరసమున. ౨౬౫ 852
- చ. తరువుల వైచి శైలముల ఁ దారుణభంగిని నింపి స్రావణము
ద్గరముఖభీకరాయుధవిఁతానములం బడఁ గ్రుమ్మి; రంత భీ
కరబలులైన యాభటులు ఁ గాఢరయంబునఁ బుష్పకంబు న
త్తరుణమునందు భగ్నముగఁ ఁ దా రొనరించిరి పౌరుషంబునఁ. ౨౭ 853
- క. కనకమయంబగు శృంగంబున మేఘము లావరించుఁపొలికగా ధ
ర్మనివీరభటులు పుష్పకమునకుఁ నలుదెసల నిల్చి ఁ భూరిక్రుధచేఁ. ౨౮౫
- నీ. పుష్పకాననములఁ బాలుచు తత్ప్రాసాదముల వేదికాంగణఁములను దోర
ణావళిఁ బాడుగా ఁ నపుడు చేసిరి మధువ్రతములు పుష్పసంతతిని గ్రోధ
మొప్పినఁ బాడుగఁ నొనరించునట్లుగఁ నాదిత్యవాసార్హఁమైన యవిష్
మాన మానుభటవిఁతాన మారణమున భంజింపఁగాఁ బటు ఁ బ్రహ్లాదేజ
- తే. మునఁ దనర్చట నక్షయ ఁ మనఁగ నలరె;
సంతరావణమంత్రు లిచ్చానుసార
ముగను బలమున్నదాకను ఁ దెగి రణంబు
చేయుచుండిరి రావణుం ఁ డేయుచుండె. ౩౧౫ 855
- క. దనుజేంద్రమంత్రు లాయోధనమున రక్తాబ్ధిమగ్నఁతనువులతో శ
స్త్రునికరహతులగు చుండియుఁ, దనివొందక పోరి రట్టితరుణమునందుఁ.

తే. ధరుడెగలవారు సంగర ధ మేఘమీటి

చేయుచుండంగఁ జూడంగఁ ధ జిత్రమగుచుఁ
దోఁచె, యనుదానవేంద్రమంత్రులు చెలంగి
పోరుచుండిరి; యనుభటు ధ లీరసముల. 33

857

చ. ¹దనుజగణేంద్రమంత్రినముదాయముతో ననిసేయ మాని శ్రో

ధనిరతి రావణాసురుని ధ దార్కొని శూలము లట్టై వైచి వృ
ష్టిని నిగుడంగఁ జేయుచును ధ జేరిన మేఘము లట్లు చుట్టునుం
గనికర మింత లేక పటుధ కాండము లేయుచుఁ బోరి రంతటన్. 3౪౫

858

ఉ. వీరభటప్రహరముల ధ వింతగ రక్తవదీప్రవాహముల్

భూరిభయంకరంబుగను ధ బొంగుచు దేహము ముంప సంగముల్
సారములేనిచందమున ధ జర్ఘరితంబులుగాఁగఁ బుష్పసం
భారముతో నశోకతరుధవర్యము తోఁచెడురీతి నొప్పునున్. 3౬

859

చ. దనుజవరుండు శ్రోధమున ధ దారుణశూలగదాసినంఘమున్

ఘనతరళ క్రితమిరునిధకాయముఁ బ్రాసశరాధిఁ బ్రాణముల్
గొనుమునలంబులన్ శీలల ధ గొప్పనుహీజములన్ భటాల్నిపైఁ
దసభుజశక్తి యస్త్రసముదాయబలంబును మీఱ వైచుచున్. 3౭

860

క. అనిఁ జేసెను దరుశీలబును, గనదస్త్రము లొక్కపెట్టఁ ధ గాలునిసైన్యం

బున వృష్టిపోల్కిఁ బడియెన్, గనుఁగొనఁగా దారుణమయిధకడువేగమునన్.

క. సురవైరి ప్రయోగించిన, శరసంతతిఁ జెండి యస్త్రధసంతానంబున్

బరిమార్చి ఘోరరాక్షస,వరు రావణు వేనవేల ధ బాణంబులచేన్. 3౮

862

తే. వరున నొంచిరి కాలునిధభటులు చెలఁగి;

యాతనిం జుట్టుముట్టి మేధూళి పర్వ
తమువలెన్ భిండివాలసంతతిని శూల

ముల నిరుచ్చాన్వసునిగఁ జేసి ధ రలుకఁ బూని; 3౯

863

క. దనుజేశ్వరుండు కవచంబును శోణితపంకదిగ్ధధమూర్తి యగుటఁ జ

య్యనఁ దీసి వైచి ²పుష్పకమున నుండక నిల్వెఁ గ్రుధనుధభూష్ణలిమిఁదన్.

చ. ధనువులఁ గేలఁ బట్టుకొని ధ దారుణబాణము లట్టై కూర్చి మే

దినిపయి నిల్చి విస్తృతిని ధ దెప్పునఁ బాసి యిదేమి వీర లీ

యని నను నొంచువారె యను ధ నర్థము దోఁప ముహూర్తమాత్రమున్

దసమది నెంచి క్రుద్ధుడయి ధ దారుణరీతి యముండునాఁ దగెన్. ౪౧౫

865

చ. సురరిపునాయకుం డవుడు ధ శూలియె దైవముగాఁ జెలంగ ని

ర్భరతరశక్తిచే నెనఁగు ధ పాశుపతాస్త్రమె యిప్పు వైవ నౌ

1 అమాత్యాం స్తాంస్తు సంత్యజ్య-అనిమా. 2 స పుష్పకం పరిత్యజ్య పృథివ్యా మపిష్ఠక,

తత స్స కార్దుక్తి బాణీ పృథివ్యాం రాక్షసాధిపః-అనిమా.

- సరిజనకాలమృత్యు వది యం చొగిఁ గార్తుకమందుఁ గూర్చి కా
వరమున జ్యోనినాదమును ధర్వంగఁ జేయుచుఁ బండ్లు గీటుచున్. ౪౨ 866
- చ. నిలువుఁడు నిల్వఁ డంచుఁ గడు నిర్భరనాదము గల్గఁ బల్కి య
వ్వలలభుగీశ్వరుండు గురుబాహువు లట్టె విదిర్చి జ్యోతిర్క
బెలుచ ధ్వనింపఁ జేసి తనవిక్రమ మేర్పడ నట్టె దీటి య
బృలువిలుకాడు కార్మకరంబున దిక్కులు పిక్కుటిల్లఁగన్. ౪౩ 867
- సీ. ఆదివ్యశరము నయ్యంతకాంతకుఁ డుగ్రుండై త్రిపురంబుల ధండఁగఁ జేయ
వై చినగతి నట్టె వైచె నారలపయి; బొగ లేని హుతవహుఁమూర్తిఁ బోలి
యున్న యారావణుఁనుగ్రూపమునె యాశర మట్టె తాలిది ధంచదగ్గ
రత్తులఁ జెలఁగి ఘోర్మమునఁ గాననమును దహించుచున్నచందమునమెఱసి
తే. జ్వాలలం గ్రువ్వురించుచు నతవరముగ
దానవానుగతంబయి తత్ఫలమునఁ
గలుగు పాదలను దగువులగముల నీటు
చేయుచుం బరుగెత్తె నోహో యనంగ. ౪౪ 868
- చ. అనుపమతచ్చరార్చులకు నాయమనై న్యము లెల్ల భస్మమై
యనిఁ బడె, దావదగ్ధవితతాపనిజాకృతి; సంత మంత్రులు
దనుజులు తన్నుఁ గొల్పి భయంబగు విక్రమ మొప్పు గొప్పదా
నినదము వెల్పరించె ధర్మణి నడకెంచెడునట్టు లుగ్రుండై. ౪౫ 869
- ఇరువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౨ - వ సర్గము.

—ఘోర యమునితో రావణుండు సంగరము చేయుట. ఘోర—

- ఉ. ఆనినదంబు కర్ణములయందుఁ బడన్ రవిసూనుడౌ యముం
డౌ నిది మోదనాదము జయంబును గాంచెను దానవుండు నా
సేన నశించె నంచెటిఁగెఁ జిత్తమునం; దిటు లెంచి శ్రోధమున్
బూని సురక్తనేత్రుండయి పొల్చి రణం బొనరించువేడుకన్. ౧౫ 870
- చ. అరదము తెమ్ము వేగముగ నాయితముం దగఁ జేసి నూత! సం
గరమున కన్న, సూతుండు నికామజనంబున ఘంటికారవం
బరుదుగ నొప్పునున్న రథ మద్భుతరీతిని బొల్చుదాని భీ
కరగతి నొప్పుదానిఁ గడఁకన్ గొనితెచ్చి వచించె తేనితోన్. ౨౫ 871
- మ. గురు తేజంబునఁ బొల్చునాయముండు సంకోచంబు లే కంత న
య్యరదం బెక్కిను; బాశముద్గరముల ధాన్తంబులం దాల్చి భీ

* క్రవ్యాదానుగతం రణే-అనిమా.

కరరూపంబున మృత్యునట్టె నిలిచెన్ ♦ గాఢప్రమోదంబునన్

సరసీజాఘ్నిపుత్రుమ్రోల; నదియే ♦ సర్వప్రపంచంబులన్. 34

872

క. విలయం బందఁగఁ జేయును, గలఁగక యవ్యయమునోచుఁగ్రాలుం జచ్చి
యలమృత్యు; వంతఁ బార్శ్వస్థలి రూపముఁ దాల్చి కాలదండము నిలిచెన్.

తే. అదియే యమునకు సాధనంబై న్వతేజ

మున ధనంజయురీతిగఁ ♦ దనరి దివ్య

మగుచు నొప్పును న్యందనఁనుందు నదియు

నిరుపమానంబుగాఁ దగి ♦ నిలిచె నంత. ౫

874

సీ. యమునిపార్శ్వంబున ♦ నలగారెఁ గాలపాశంబులు భయదరూపంబు లగుచు
జాతవేదనునినంధస్పర్శమువలె నొప్పి తనుభారియైన ముద్గరము నిలిచె;

నంతట లోకత్రయం బాకులంబయ్యె, నమగులు వడఁకిరి ♦ యమునిఁ దీవ్ర

కోపమొందినవాని ♦ నాపగిదిం బోవ నున్నవానిం గాంచి ♦ యన్నిలోక

తే. ములు తపించెను; సూతుఁ డిమ్ములరథంబు

వయిని గూర్చుండి రుధిరప్రభల వెలుంగు

నశ్వములఁ దోలె నార్చుచు ♦ ననురవక్ర్యఁ

దున్నచోటికి నతిజవ ♦ మొప్పునట్లు. ౮

875

క. హరిహరసంకాశములొ, తురగము లవి మనసుకంటెఁ ♦ దోరపుజవమున్

బరఁగంగ యమునిఁ జేర్చి న, మర మపుడగుచుండునట్టి ♦ త్కౌన్దలమునకున్. ౯

*చ. అరదము మృత్యుసంయుత మహార్యము లోకభయప్రదంబునై

వరఁగి వికారరూపమున ♦ భాసీలుటం గని దానవేంద్రపా

ర్శ్వరతిఁ జెలంగుచుంతులు నెఁనన్ భయమందుచుఁ బాటి రట్టె భీ

కరబలులయ్యుఁ గ్రోధమును ♦ గాంచియుఁ జేయఁగలేక యార్దులై. ౧౦

ఆ. అల్పసత్త్వ లగుట ♦ నతిభయ మాత్మల

డిందుపడఁగఁ జేయుటం దదీయ

దర్శనమున స్మృతియుఁ ♦ దప్పుటఁ బాటి రా

యోధసంబు చేయ ♦ నోప నునుచు. ౧౧

878

క. తనమంత్రు లఖలదిశలకుఁ, జనుచుండుటఁ జూచి యాదశగ్రీవుఁడు లో

కనికరభయదంబగు నా,వనజాస్తకుమారురూపఃపైఖరిఁ గనుచున్. ౧౧౫

క. అరదము లోకభయప్రద, మురుతరమగు టరసి త్కోభ ♦ మొందక నిలిచెన్

సురవైరి మదిని భయ మే,నగునన్ జొరరామిఁ బోయె ♦ వచ్చినత్రోవన్.

శా. అంతన్ దండధరుండు తీవ్రగతి నయ్యాదిత్యవిద్యేషి న

త్యంతక్రోధము మీఱఁ జూచి యింక నీధాత్రి మనన్ వచ్చు దు

ద్వాంతుం డీయముఁ డంచ నెంచకయె సంత్రామంబు చేయంగ ని
శ్చింతన్ వచ్చితివే యటంచు మదిలోఁ జింతించి యుత్సాహియై. ౧౩

ఆ. శక్తితోమరముల ధ సరగున వైచెను, దనుజవద్యువర్కతతులు వాని
తాఁకునం జలించెఁ; ధద్ధతికిఁ మర్కములు గలంగి నల్లఁ మునుఁగ నతఁడు.

క. ఘోరంబౌ తద్బాధకు, నోరుచుకొని నిలిచె వజ్ర యొగి బాధింపఁ
భూరినుహీధర ముండెడు, తీరున నిటు రావణుండు యితిఁ గని యంతఁ.

చ. శరములపిండు నాయమునిఁ న్యందనవద్యము పైని వృష్టి ని
ర్భరగతిమీఱఁగా జలధరంబులు భూస్థలి నించుమాడ్కిఁగాఁ
గురిసె; శ్రరంబు లయ్యవియు ధ ఘోరతరంబగు వజ్రహట్టు భీ
కరములుగాఁ జెలంగి యటఁ గాలునిఁ గన్పడకుండ నిండినఁ. ౧౬ 884

చ. ధరణిధరంబు మేఘములు ధ దారుణరీతిని బెక్కువర్ణముల్
వరఁగఁగఁ గన్పచంపమున ధ బాసిలె నయ్యముఁ డాశరాళిలోఁ;
ద్వరపడి ధర్మఁ డాశరవిఠానము నప్పుడు లీలవోలె భీ
కరశరసంహతి మరలఁగా నొనరించి మహోగ్రమూర్తియై. ౧౭ 885

ఉ. ఘోరశరంబులఁ రిపులఁకూటము నొంచు నతండు నొంచె నా
వైరిని; నంతఁ బోక రిపుఁవత్మునఁ గురుశక్తి సాయకా
సారము నించె దానికిని ధ జయ్యన మాతొనరించ బూనియుఁ
భూరితదీయబాణహతిఁ ధ బొందుటఁ జేప్పడియుండె సుంత తాఁ. ౧౮

క. అరిజన కాలుఁడు కాలుఁడు, శరముల నొప్పించె నిట్లు ధ జరగెను బెనునం
గర మేడురాత్రు; లాసుర,వరుఁ డోడక మూర్ఖఁ గనక ధ బవరము నలిపెఁ.

నీ యసురాక్షసుల కంత ధ నయ్యెను దుములయుద్ధము, వారలివృరుఁధ్ధతులునొట
విజయకాంక్షులు నొట ధ విపులాహవమునందు వెనుకంజవేయని ధ వీరు లొట
నొక్కరీతిగఁ బోరి; ధ రుగ్రంబుగాఁ బోరువారలవిక్రమం ధ బారయంగ
దేవగంధర్వులు ధ పాపననుతులై న మునులును సిద్ధులు ధ వనజనూతి

తే. ముందు నిడుకొని వచ్చి తా ధ రందు నిల్చి
చూచుచుండిరి; యసురాక్షసులు కడంగి
సంగరము నిట్లు చేయంగ ధ జగముల కది
ప్రళయముగఁ దోచుచుండె; నాఁరావణుండు. ౨౦ 886

క. సురనాథాశనినిభమా, వరచాపము మ్రోయఁజేసి ధ బాణమ్ముల నం
బరము నిరంతరమగున, ట్లరవడి నాయమునిమీఁద ధ సుద్ధతిఁ బఱపెఁ. ౨౩

నీ. శరచతుష్కంబుచే ధ శమునిమృత్యువు, దారుణబాణానఁ ప్తకముచేత
నతని, సారథి బాణశతసహస్రంబున యమునిమర్కంబుల ధ నడలఁ జేసె;
దానికిఁ గోపించు ధ తపననూనునివనమునుండి క్రోధధనంజయుండు
వెలువడి నిశ్శాన్యసములనోడ బాహిలి మెఱయంగ జవమున ధ మెఱపురీతి;

తే నట్టి చిత్రంబు చూచి రాఁయమరదనుజ

రాక్షసులు క్రోధవహ్నిచే • నీక్షణంబ

వైరిబలముల దహించునఁ • గోరె నీతఁ

డనుచుఁ దలపోయుచుండ సఁయ్యనసరమున. ౨౬౪

890

తే. కాలమృత్యువు లిరువ్వురు • గాఢకోపము క్తులై నత్వరోద్యమ • మొప్పుజేయ
సిద్ధముగనుండి; రంతలఁ • జెలఁగిన్మృత్యువత్పైకోపంబుదీపింప • యమునిఁ జూచి.

చ. ననుఁ ద్వరఁబూని పంపు మరి • నాయకుమీఁదికి సంగరంబునఁ

దునిమెద నీమహారివుని • దోడనె; నేఁ జనఁ గాయవారు లే

రనుట యెఱుంగు దీవు నిది • యశాను స్వభావము నాకు వైరులం

దునుముట పూర్వ మెందఱినా • దున్నితిఁ గాదె వరేతనాయకా!. ౨౬౫

నీ. నిరిచేత నెంతయు • గరువంబుఁ గన్పట్టి యాహిరణ్యకళిపు • వానముచియు

శంబరాసురుఁడును • సంహృదియును, ధూమకేతు*విసంఘలు • ఖ్యాతబలియు

దంభనాముండగు • దైత్యుండుననుజేంద్రుఁడగువృష్టుఁడును బాణుఁ • డనెడుదను

డల్లై కార్తవీరుం • డనువాఁడు నరకాఖ్యుఁడమధుకైటభు • లఖలశాస్త్రజ్ఞుఁ

తే. వేత్తులైన రాజర్షులు • వితతపన్న, గములు గంధర్వలాయర • గములు, దైత్య

యతులు • మానిరాజన్య • లచ్చరులును, నాబలంబున జీవితాంతంబు గనుట.

క. కనుఁగొనుచుండువుశమనా! • వినుము యుగాంతంబునందుఁ • బృథ్వియు జలధుల్

గను ఊయము నాకతంబున, ఘనపర్వతనదులు తరుని • కాయము లెల్లఁ.

తే. పేరుకొంటిని గొందఱు • వీరు గాక, బలయుతులు దుష్ప్రధర్షులు • సలువు రట్టె

నాదుశక్తి సంతంబుఁ గ • న్నార లీని, శాచరుం డెంత వీనిని • జంపు పెంత. 33౪

చ పనువుము నాధువర్య! దితి • పట్టిని వీని వధించి వచ్చెదఁ

ననుఁ గని యెట్టివాఁడె యయి • నఁ బ్రదుకం గలవాఁడె? ధర్మవి

ర్థనుఁడవు నీ వెఱుంగనిది • కల్లునె; నేఁ గనఁగా ముహూర్తమై

నను బ్రదుకం డెవం డిదియు • నాదుబలస్తుతి గాదు చేవరా!. 3౫

896

ఆ. ఇది యనాదిసృష్టియే యని తలపోయఁ

జనుచు నాస్వభావ • మనఁగ నిదియె;

యనిన నుప్రతాపుఁ • డగు యముం డవ్హట

విని వచించె నిట్లు • లనుచుఁ గడఁక. 3౬

897

చ నిలువుము మృత్యువా! యితని • నేనె వధించెద నీక్షణంబునం

గలుషుచుయాత్మఁడొ సితనిఁ • గాంచిన నాగ్రహ ముబ్బి పొర్లెడుఁ

విలయుము నొందునట్టి దశ • వీనికిఁ గల్గె నటంచు నేత్రముల్

జ్వలనునీరీతి గ్రోధమునఁ • జూలఁగ నెట్టిబడఁ మహోగ్రుఁడై. 3౬౪

898

* విసంధి ధూమకేతు శృంగ-అనిముఖ్యపాతము సంప్రది ధూమకేతు శృంగ-అనిపాతాంతరము ఈ రెండుపేరులు నిలఁ జేర్చబడినవి.

- క. భానుతనూజుడు యముఁ డాదానవుఁ జంపంగఁ బూని ధీతనకరమున నెం
తేని గ్రుధఁ గాలదండముఁ, దా నందె సమోఘ మగుచుఁ ధగునదిరామా!.
- ఆ. దానిపార్శ్వమందె ధారుణరీతినీ, బొల్పు కాలపాశములు బృహత్వ
సంఖ్య నిల్పఁబడియే ధృవలననంస్పర్శసం, కాశముద్గరంబు య్రాలు సచట.
- చ. తనువు ధరించి ముద్గరము ధర్మసమాత్రముచేతఁ బ్రాణిజీ
వనముల లాగుచుండు నది ధాంధ్రుడు దాఁకినఁ జెప్ప నేల? దా
నిని గడుఁ బూన్కి వైచినను ధిగ్గతజీవునిఁ జేయుచుండు; నం
త నతఁడు కాలదండమును ధాఁకిన నయ్యది యట్టి ముందుచుక. 3౯౫ 901
- క. దనుజుని గాల్చెదురీతినీ, గనఁబడియెక; యముఁడు తాఁకఁగా భూరిబలం
బున నమృతహనీయశరంబు నితాంతము విస్ఫులింగముల నెఁజిమ్మెక. ౪౦౫
- చ. దురమున నున్న యెల్లరును ధిదోడనె యుజ్జ్వలకాలదండముక
నురరిపుఁ జంపఁగా యముఁడు ధిశూరతఁ గైకొన భీతినొంది ని
ర్భరగతిఁ బాటి; రంత సురధారము లెంతయు తోఁధ మందె ని
క్కరణీని నూర్యనూతి దళింకంపుని జంపెడుకాంక్ష పొంగఁగక. ౪౨ 903
- చ. కరమునఁ గాలదండమును ధిగ్రక్కునఁ గైకొన నాత్మహాస మా
నరసీజనూతి కన్పటచి ధిసాధువచ న్తతి నిట్లు పల్కె; భా
స్కరతనయా! మహాభుజ! యథిండ్లతరాసమవిక్రమా! నిశా
చరు నితనిం గఠోరతరఃసాధన మియ్యది వైచి యిత్తటిక. ౪3 904
- క. చంపకు చంపకు మీతని, కింపారఁగ నేను వరము ధిలిచ్చితిఁ ద్రిదశుల్
చంపఁగఁ జాలరు ని న్నని; తెంపున నోత్రిదశవర్య! ధితీవక్రధర్షక. ౪౪
- క. దనుజుని నీవిటఁ జంపినఁ, జను నానుడి వ్యర్థమగుచుఁ ధిజండాంశునూతా!
విను నీచే నావచనం, బసృతముగాఁ జేయఁబడఁగ ధిసర్పమె చెపుమా! ౪౪౫
- తే. ఎవఁడు నావచనంబు నసృతము చేయు
నతఁడు మనుజుండె యైనను ధిసమగుండైన
ద్రిజగముల నసృతములుగఁ ధిదెంపు మెఱయఁ
జేసినట్లైన శంకలే ధిదేసరణిని. ౪౫౫ 907
- సీ. మత్స్యియాప్రియజంతుమండలవిషయమై యాగ్రహంబొందిన ధియట్టి నీవు
కాలదండము వైవఁ ధిగడు రౌద్రమై జగత్త్రయభయావహమయిఁదారుణగతి
స్వవిషయభూతులౌ ధిసకలప్రజలఁ దనవాతఁ బెట్టుకొనుచు ధిభాస్కరనుతః;
యిద్ది యమోఘమై ధియెనఁగి మహాభీతికరమయి వైవ నెల్లర వధించు
- తే. దీని మృత్యుపురస్కృతం ధిబైసదాని, మున్ను నేను సృజించితి ధిసన్నతాత్మ!
దనుజులపైన వైవఁగాఁదగదు దీని, శాంతమూర్తివి నాదువఁచనమువినుము.
- క. దీనిని వైవఁగ నెవ్వఁడైన ముహూర్తంబు బ్రదుకఁ ధిజట్టి శరము నో

భానుసుతా! యిదివైచిన, దానవుఁ డీతండు మృతిని ♦ దాఁ గనకున్నాఁ. ౮౯
క. మృతిఁ గారచిన నట్లైన న, నృతమగు నాపలుకు గాన ♦ నీహేతువుచే

దితిజునిఁ జంపఁగఁ బూనిన, యతులితసాధనము దీని ♦ యను! ధర్మవతీ! ౮౯౫
క. ఉపసంహరింపు వై వకు, మిపు డీతనివై న; సత్యమే యెప్పుడు ధా
త పలుకు ననియెడి కీర్తిని, దపనాత్మజ! నిలుపవయ్య! ♦ ధాత్రీస్థలిలో. ౫౦౫
తే లోకములమేలు కోరుడే ♦ నీకరణిని

జేయుమా! యంచుఁ బల్కిన ♦ నాయుదార

ధర్మచిత్తుఁడు యముఁడు విధాతఁ గాంచి

భక్తిమీఱఁగ నివ్వధిఁ ♦ బల్కె నపుడు. ౫౧

912

తే. ఇదిగో నీకాలదండంబు ♦ నిపుడె నేను, వై వ మానితి స్వామివి ♦ నీవె నాకుఁ
గాదె నీయాజ్ఞ విడువంగఁ ♦ గల నెయిప్పు, డేమిచేయంగవలయు నేనింకమీఁద.

చ. పరములఁ గన్నదర్పమున ♦ వర్ధిలు నీదశకంఠు నేను సం

గరమునఁ జంపకున్న నిటఁ ♦ గాఁదగు కార్యము లేదు నాకు నో

సరిసీజజన్మ! యీదనుజఃఖాల్కుఁడు న స్సనకుండునట్లు నే

సరిగెదనంచుఁ బల్కుచు రథాశ్వయుతంబుగఁ దా నదృశ్యుడై. ౫౩ 914

క. పరమేష్ఠిసెలవుఁ గైకొని, యరిగెఁ; దశకంఠుఁ డంత ♦ యము గెల్చిన ను

స్థిరకీర్తిఁ జెందినటులే, పరమానందమున నాత్మఁ ♦ బరికించి తగ్గఁ. ౫౪ 915

ఆ. పుష్పకంబు నెక్కి ♦ పోయె యమాలయ

మపుడె వదలి; యముఁడు ♦ హర్ష మొంది

బ్రహ్మమొదలు దివిజఃవారియుతుండయి

చనియె నారదుండు ♦ సర్వమునకు. ౫౫

916

ఇరువదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౩ - వ సర్గము.

— ❀ ❀ రావణాసురుఁడు రసాతలమునకుం బోవుట. ❀ ❀ —

చ. దనుజవరేణ్యుఁ డిట్లమరఃశల్లజ ధర్మ ననిఁ జయించి తా

నని నొనరించినట్టి విజయోపహకార్యము నెన్నుకొంచు మి

త్రునికరముం దమిం గనియె; ♦ దారుణరక్తపరీతగాత్రు సా

ధనవరజర్ణి రీకృతుని ♦ దానవనేతను గాంచి రాక్షసుఁ. ౧౫

917

క. చనుదెంచి చేరువకు నిం, తనరాని మహాద్భుతమున ♦ నలరారుచు నా

తని జయమున వర్ధిల్లంగను జేయుచుఁ జారుపుష్పకంబునఁ గడఁకఁ. ౨

క. మారీచుఁడు లోనగునుర, వైరులు రావణునితోడ ♦ వైభవమలరం

గా రంజిల్లుచు నెక్కిరి, వారల సాంత్వితులఁ జేసె ♦ బల్కుల సతఁడుఁ. ౩

- ఉ. అంత రసాతలంబుఁ జొర ♦ నాదనుజేళ్ళరుఁ డెంచి దైత్యసం
క్రాంతము సర్పసంఘపరిఁరాజితముఁ వరుణాభిరక్షితా
సంతమునౌ పయోనిధి సఃసంతవిభూతిని జొచ్చె దైత్యుల
త్యంతము మోదమంద; నిటు ♦ లబ్ధిని జొచ్చి యంతరంబునఁ. ౮ 920
- క. వాసుకిపరిపాలితమై, యేనరణి నెదుర్పరాక ♦ యెసఁగునగరముఁ
శ్రీసంతతజ్జ్వమును స,రీసృపయుగ్గోగవతిపుఃరీతిలకంబుఁ. ౮౪ 921
- క. కనుఁగొని యందలిఫణులఁ, దనవశమున మెలఁగఁజేసి ♦ తరలి ప్రమోదం
బున ¹మణిమతియను పురికిం, జనియెఁ; దనుజేంద్రులందుఁసాంద్రవిభూతిఁ.
- సీ. బ్రహ్మ యిచ్చిననద్యంబులచేఁ గ్రాలి కీర్తియశంబు లఃకృత్రిమములు
గాఁ దగ రాజల్లి ♦ క్రవ్యాదవీరులై తగునివాతకవదఃనర్పవీర్య
లస్ఫురంబున నుందు ♦ రవాహిరి బిల్వెను సమరంబుచేయ దశవదనుండు;
వారు బలాఘ్నలై ♦ బహువిధసాధనయుక్తులై యుద్ధమం ♦ దొష్పనట్టి
- ఆ. మదము గల్గి వెఱలి; ♦ రిదె వచ్చితి మటంచు
బలికి; రంత శూలఃములఁ ద్రిశూల
ములను బట్ట సాసిఁకులిశ పరశ్వధ
ములను గ్రుమ్మఁ బూని ♦ రాలయువేడ్క. 2౪ 923
- క. దనుజులు రాక్షసులును దా,ర్కొని యనోన్యంబు గెల్పుఁకోర్కెల యుద్ధం
బును జేయుచుండఁగాఁ గడ,చెను ²వర్షం బొందు నుంతఁచెందక కొఱఁతఁ.
- క. ఇరువీడులందుఁ గన నొక్కరికై నను గెలుపుగాని ♦ గరువ మెడలి సం
గరమునఁ బాటుటగానీ, జరగక యని యొక్కరీతి ♦ సాగుచు నుండెఁ
- సీ. ముజ్జగంబులయందుఁ ♦ బోవ సమర్థుడై దేవదేవుండయి ♦ సావనుండయి
తనరు విధాత యాఃతరుణంబునఁ హంసవరోధమగు యాఃవరము నెక్కి
యవ్యయుండగుటఁ దా ♦ నచటికి వచ్చెను జవ మొప్పు; నయ్యెడఁసాగుచున్న
రణకర్తమును నిల్చి ♦ రాక్షసవరుల నివాతకవచులను ♦ బరమహర్ష
- ఆ. మునఁ జెలంగి పిల్చి ♦ యనియె వృద్ధుడు పితా
మహుడు భానవిడుండు; ♦ మాన్యులార !
దశవదనుండు వీడు ♦ దనుజామరులకు న
జేయుఁ డగును జుండి ♦ యేయెడలను. ౧౧౪ 926
- క. నురదానపు లొక్కటియై, పగాక్రమించినను మీరు ♦ బవరంబునఁ జా
వరు మీకు నేను బూర్వము, వరముల నిచ్చితిని గాదె ♦ వరమతులారా !.
- ఆ. కనుక మీసఖత్వ ♦ మనుకూల మితనికి
ననుచుఁ దోచె నాకు ♦ ననుఁగుమిత్రు

లొక్కరీతిఁ గూడి యుండ నర్హముల్

కలుగు సంశయంబు ధగుగ దిందు. ౧౩

928

క. అనినంత నగ్నినాక్షిగ, దనుజేంద్రుడు రావణుండు ధాతృననుజ్ఞం
గొని వారలతో నభ్యంబును జేకొనఁ బ్రీతి మిగులఁ బొందె మదిలో.

క. పరమేష్ఠి చనియె; దదనం, తరము దశాన్యుండు దనుజతల్లజులగుత
త్పరపాలకు లర్చింపం, గర మామౌదమున నందుఁ గడపె శరత్తు. ౧౪

క. తనపురికంటె విశేషించిన నుఖముల నందుఁ బొంది చిత్తముపొంగ
దనుజు లొక్కరు వేటా, క్కనికి బోధించుచిత్రఁ గతు లగుమాయల్.

క. విచుచు గ్రహించెను జ, క్కనిరీతిని నొకటి కొదువఁగా శతమాయల్
మనమున ధరించి యవ్వలఁ, జనియె జలనాథుపురమునరణిం గనుచు.

క. చనుచుండి యశ్శనామంబునఁ గడుబెడఁగైన నగరమును గనె నందు
ఘనబలముల మెఱయుచుఁ దక్కినవారిని లెక్కఁగొనక కృత్రిమయుతులై.

క. తనరారుకాల కేయులు, కనదున్నతవిభవయుక్తిఁ గ్రాలఁగ వారి
గని యుద్ధమునకు రమ్మన, దనుజులు వారెల్ల రాఁగఁ దా బలమొప్ప.

తే. వారి వధియించి శూర్పణఖారమణుని
భూరిబలుని విద్యుజ్జహ్వఁ గోరి వైరి
బలము నాల్కను జాపి యిమ్ముల గ్రహించి
తినుచునుండఁగఁ గన్గొని టెంపుచేసి. ౧౭

935

నీ. సోదరిపతి వీడు గాదె యం చెన్నక ఖడ్గముచేతఁ దత్కంత మట్టె
తెగ పేన; టణమున ఁ నగణితబలశాలి వాని వధించి దోర్బలము మెఱయ
నాల్గువందల దైత్యనాథుల నని జంపి యవ్వలఁ జని నితాభ్రాభమగుచుఁ
గైలాసమును బోలి ట్రాలుచు దివ్యమా వరుణాలయముఁ గాంచెఁవరుననందుఁ

తే. బాలు చక్క న్రవింపఁగా భానురముగ
నలరుచుండిన సురభిని హర్ష మలరఁ
గనియె నద్దాని పాలచేతన జనించి
ధరణి క్షీరోద మనెడు సాగరము వెలయ. ౨౦

936

ఆ. *ఎలమి నందు గోవుపేంద్రవరారణిఁ
గనియె శీతరశ్మి గణము మెఱయ
నట్టి రాత్రినాథుఁ డగుచంద్రుఁ డందుండి
యుద్భవించె గీర్తి యొప్పుచుండ. ౨౨

937

క. పరమర్షులు తత్సేనం, బరుదుగ నిత్యంబుఁ ద్రావి యాగోవు మహా

*.దదర్శ రావణ స్త్రీ గోవుపేంద్రవరారణిమ్-అనిమా. గోవుపేంద్రస్య మహావృషభస్య
వరారణిం పాత్యైతరమ్-అనివ్యాఖ్య.

దరమునఁ గొల్పుచు జీవింతురు పీయూషంబు దానఁ దోచెం గాదే. ౨౩

ఆ. స్వధయే భుక్తిగాఁగఁ జను పితరుల కగు, స్వధ జనించె దానఁ జనులు దేని
సురభియనుచుఁ బ్రీతిఁ శోభిల్లుఁ బిత్తురో, యట్టి కామధేనుఁ వచట నుండ.

చ. దనుజపరుండు దానికిఁ బ్రదక్షిణ మొప్పుగ వందనంబుఁ జ
క్కనివిధి నద్భుతాహవముఁగా నొనరించి భయంకరంబుగాఁ
గనఁబడుచుఁ బలావళులుఁ గావఁగ జీవనధార లెన్నియో
యనిశము పొల్పుచుండఁ దగుఁనట్టినిధంబునఁ జెన్నుమీటుచుఁ. ౨౪ 940

క. శరదశ్రునిభంబగుచుఁ, వరుణాలయ చుచట వెలయుఁ బరమముదమునఁ
బరిపరి మెచ్చుచు నెంతయుఁ, బరికించి దశాననుండుఁ బరవన మొప్పుఁ.

సీ. కావలియున్న బలాలవలి మార్కొని కొందఱ వధియించిఁ జొంక కట్టె
నాగు తఱ మార్కొనిఁ బాణజాలగబుల నొప్పింపఁ జొచ్చి దళనుజపరుండు
వారిఁ గన్గొని యిట్లుఁ పలికె మీరాజుతో నారాకఁ దెలుపుఁడిఁ భూరిబలుఁడు
రావణం డిప్పుడు సంఘ్రామకాంక్షను వచ్చెయ్యుద్ధంబుచేయుమాఁయుద్ధమునకుఁ

తే. జాల వే యోడినాఁడ నింఁ కేల యనుచు

నైననుం జెప్పుచునుడు భయంబు గల్గ

దతని కంజలి చేసినఁ ననుచుఁ, బలుకు

నంతలో నాగ్రహ మ్మానిఁ యతులబలులు. ౨౫

942

క. వరుణునితనయులు తత్పుత్రు, లురుబలనాయకులతోడఁ నొక్కమొగిని వ
చ్చిరి గొల్పుష్కరులను ని, స్వగు సేనావతులు భీకరులు దురచుండుఁ. ౨౬

చ. ఘనబలముల్ తముం గొలువఁగా నుదయించు సరోజమిత్రుఁడో
యన వెలుఁగొంది కాచగతుఁ లద్భుతరీతిఁ జెలంగ నున్న సన్యం
దనగణ మొప్పుగా దనుజఁనాథుని మార్కొని; రంత దారుణం
బనుపమరోమహర్షణముఁనొ నమరంబు పొసంగె నత్తటిఁ. ౩౦

944

చ. వరుణునిపుత్రు లెల్ల సురఁవైరివిభుం దగురీతిఁ దాఁకి ర
త్తరుణమునందుఁ దత్పదివత్తల్లజ లెల్లను దానవేంద్రు భీ
కరనచివాళితో దుర మఖండముగా నొనరించి; రంత నా
వరుణునిసేన లెల్ల క్షణభంగము నొంది నశించె నంతటఁ. ౩౧

945

చ. బలములు క్షీణతం గనుటఁ వారలు గాంచి మహాసురాంబకం
బులఁ గడుఁ బీడ నొంది రణముం బొనరించుట మాని వేగమే
యిలసయి కేగుడెంచి దనుజేశునిఁ బుష్పకమందుఁ గాంచి భూ
తలముఁ ద్యజించి సత్వరఁభంబుల నంబర మొంది యంతటఁ. ౩౩

946

తే. తుల్యమా స్థాన మొందుటఁ దుములయుద్ధ
మయ్యె ననోన్య మత్తటిఁ నమరదనుజ

సంగరముఁ బోలి యానభఁస్థులమునందు

వరుణతనయులు పిదప సంశ్రమముమీఱి. 3౪

947

చ. అనలునిబోలు బాణముల ధాదనుజేంద్రుని నొంచి సంగరం

బున కీకఁ బూనకుండువిధముం బచరించి ప్రమోదచిత్తులై

ధన్యుల నొనర్చి రద్ది బహుధా దెసలందుఁ జెలంగె; నంత నా

దనుజవరుండు నొచ్చుటను ధాను మహోదరుఁ డాత్మ నెంచుచున్. 3౬

ఉ. దారుణకోప మొంది రణధర్మము నూని యిఁకేటి లోకమం

చారసి మృత్యుభీతిఁ గనఁ కప్పు దురం బొనరింపఁ బూనె; న

వీరుఁడు వారి మాన్మొని విభీతిని గామగతుల్ చెలంగఁగా

మారుత మట్లు పోవుహయఁనుండలమున్ వధియించె నేర్పునన్. 3౭ 949

క. గదచేత నిట్లు పితృపతి, నదనమునకు వానిఁ బనిపి యెర్యంబున ను

న్నదుఁడై వారల యోధుల, నదయత నూర్పుటను జంపి యత్కున్ధతిచేన్.

క. విరథుల సంగరతలమున, వరుణాత్మజుఁ గని యారెఁచెఁ బటుతరముగ; ని

ట్టురవడిమీఱి మహోదరుఁ డరిహయసారథుల స్వంధఁ నావళిఁ గూల్పన్.

క. ధరణిం బడియెను; బిదపన్, వరుణాత్మజు లెల్ల నని విభగ్నరథములన్

బరికించి వదలి యపు డంబరమున నిలుచుండి వ్యథలఁ బడలక పూన్కిన్.

ఆ. ఆత్మశక్తి నిట్లు లలరి మహోదరుఁ, దాఁకి చాపములకుఁ పీఠ గుణము

లట్టై కూర్చి భీకరాంబకములు వైచి, యతని నొంచి విడిచి యాతురమున.

ఉ. రావణువైకీ బోయిరి దురంబున నాతని నొంచువేడ్కచే

నావరుణాత్మజన్ములు మహాత్తరరోషము పొంగ గుంపుగాఁ

జేప; ధనుశ్చ్యుతంబులగు చిత్రశరావళి వజ్రమో యనం

గా వరపుంఖయుక్తము నిఁకామరణోత్సుక ముప్పటిల్లఁగన్. ౪౦ 954

చ. ఘనములు భూధరేంద్రమును గ్రమ్మగతిఁ గురియింప నొచ్చి యా

దనుజవిభుండు శ్రోధమున ధారుణనేత్రము లొప్పఁగా లయం

బున ననలుండువోలె శరముల్ గురియించుచు వారిమర్మముల్

పనివడి నొవ్వఁజేసె; భటఁపంక్తిని గూల్పెఁ దదుగ్రత్ వడిన్. ౪౪ 955

పీ. అంతట మాన కయ్యసురనాథుఁడు విచిత్రంబులౌ మునలముఁదగరసమితుల

భల్లశతంబులఁ బట్టనంబుల శక్తితుల శతఘ్నుల ధారుణములు

గాఁ దగు తోమరఁగణముల దుర్ధన్వుడై వైచె వారివై నంత భటులు

వారును దురమున పరకుంజరంబులు వచ్చిహాయనములు జరపియున్న

తే. యవ్వ పంకంబునం జక్కి యడలురీతిఁ

గుంది; రవ్వార లార్చిని బొందు పెఱిగి

వటుపరాక్రమశాలి రాఘవఁడు జలద

మార్చునటు లార్చె గొప్పగా ధర్మ మొదవ. ౪౭౫

956

ఉ. అంతట మాన కయ్యసురుఁ డానరుణాత్మజులఁ గలంప న

త్యంతరవంబుమీఱ బహుఁలాయతసాధనరాజి వైచె; సం

క్రాంతశరాంగులై జలదఁరాజి నిరంతరధార లొప్పు దు

ద్వాంతపువృష్టి నించెడువిధంబునఁ బైపయి బాణజాలముల్. ౪౮౫

957

క. పరఁగించురావణుని దో, స్ఫురణంబున కాగలేక ట్టోణిని మూర్ఛ

పరవశులై పడి రెల్లరు; దురమునఁ బడియుండఁ గాంచి ట్టోడనె వారిక.

ఆ. రణమునుండి మందిరమును జేర్చిరి

నేవకులు; బలంబు ధైర్య రావ

ణాసురుండు భటుల ధైర్య గాంచి వగుణన

కెఱుకపఱపుఁ డిప్పు డేగి మీరు ౫౦

959

చ. అనఁ బ్రహ్మసాఖ్యచుంత్రి యనురాధిపతిం గని యిట్లు పల్కె నో

దనుజవరేణ్య! ముందుగఁ బితౄతామహులొకమునందు గానముఁ

విన వరుణుండు పోయెఁగద ధైర్యకఁ బిల్వద వీవు సంగరం

బునకను, రాజులేనియెడఁ బోలునె యీవిధిఁ బిల్పు టారయక. ౫౧౫

క. పనిలేక నీవు పిల్చితి, వనఁదగు నీశ్రమము నిష్ఫలారంభంబే

విను మతిని వీరపుత్రకు, లని యొనరిచి యోడిపాజీ ధైర్యము నెఱుగవో.

చ. వరుణునిచుంత్రి యిట్లనఁగఁ ధైర్యగరాని ముదంబునక మహా

సురుండు సస్యనామకీర్తులను ధైర్యగరాని దిక్కుల నెల్లతావులక

విరివిగఁ జాటఁబంచి కడు ధైర్యగ నాద మొనర్చుచుం జనక

వరుణుని యిట్లు దాటి తనవచ్చినత్రోవను బట్టి యేవునక. ౫౨

962

క. తనపురిఁ గన్గొను వేడుకఁ, జనియె నభోమార్గముననె ధైర్యదనుజులక

దనుఁ గొల్పి విజయఘోషంబును జేయుచుఁ జారులేగఁబొంగెడుకాంక్షక.

ఇరువదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠసర్గములు.

౧ - వ సర్గము.

అథ రావణుండు తన శిరమునఁ బోవుట. అథ రావణుండు

చ. మనమునఁ దోచుహర్షమున ధైర్యముకేర్తిసి పింటి లే యటం

చును దళకంఠుఁ డార్చుచును ధైర్యముఁ గాంచుచుఁ బోవుచుండ నా

* ఇటనుండి యొరువదిమూడు వ్యాఖ్యాతలు అధికపాఠములని వ్యాఖ్య ప్రాయశః పదలిరి. గృంథమున ముద్రింపఁబడినవని వదలఁజాలక రామాయణమున నింకొక్క స్థానమున్నను చెప్పింది కృతార్థుడను గాఁ దలంబుకొన్నవాడను గానఁ చెప్పిందిచిహ్ని.

తనినచివుండు హర్షమునఁ ♦ దాఁ బలుకంగనెలేక వెంట రాఁ

జనుచు మహాసురుల్ గొలువఁ ♦ జయ్యన సత్కపురంబుఁ జూడఁగన్. ౧ 964

ఆ. మరలఁ జనియె యుద్ధముదమునఁ బూర్వ మె

చ్చటను జూచియుండెఁ ♦ జారుతరము

భాన్వరంబునైన ♦ పరమసాధంబును

ముత్తయంపుహారములఁ జెలంగి. ౨

965

సీ. చారువైడూర్యరత్నోరుతోరణరాజి బెడఁగయి యెల్లెడ ♦ వేదికలను
దనరారి హాటక ♦ స్తంభంబు లొప్పార స్ఫటికవజ్రంబుల ♦ భాసురముగఁ
జేయంగఁ బడినట్టి ♦ చిత్రసాసనముల్ వెలయంగఁ గింకిఁజీవితతు లొప్పు
భవ్యాననంబుల ♦ భాసురంబై దేవశతీభవనంబు నాఁ ♦ బరఁగి యాగృ

తే. హంబు కనుపట్టఁగాఁ బ్రతాపాధికుండు

దశవదనుఁ డట్టె చూచి యుత్తమగృహం బి

దెవ్వరిదొ చూడ సామ్యమై ♦ యివ్వీధమునఁ

గానఁబడియెడుఁ గనులకుఁ ♦ గప్రుమగుచు. ౩

966

క. మేరువో మందరనగమో, నా రాజిల్లుచును నొప్పె ♦ నాదునుదికి నీ

భూరిగృహంబు గనుంగొను, కోరిక జనియించెఁ గానఁ ♦ గొంకక యిపుడే ౬

క. చనుమా! ప్రహస్త! నీవటఁ, గనుఁగొనుమా! యెవరిదొక్క ♦ కాంతగృహం బి
ట్లనుపమమై కనఁబడియెడు, నన విని యాతండు చిత్తమని యాగృహమున్.

చ. కనుఁగొని యందుఁ జొచ్చి యటఁ ♦ గానక యెవ్వరి; దీనిపేతు వే
మని తలపోసి దావరముఁ బ్రహస్తుండు దాటి మఱొందు కత్త్యనం
గని యటఁ జొచ్చి యాకరణిఁ ♦ గత్త్యల నేడిఁటి దాటి మీఁదటన్
గనియెను జావల నుజ్జ్వలముగా నలరారెడుదాని నంతటన్. ౭ 969

క. దానికురంగటఁ బురుషుని, దానవపరుఁ డట్టె చూచెఁ ♦ దత్పురుషుం డా
మానవభక్షకుఁ గని ముద, మూని ప్రహసంబు చేసె ♦ నొక్కవిధమునన్. ౮

తే. ఆమహాహాసము విని ప్రహస్తుఁ డప్పు

డూర్ధ్వరోమాళియగుచు మహోగ్రరీతి

మండు నాజ్వలనడుమ పేమమయ మాచి

కాభిమండితుడై యున్నయట్టిపురుషు. ౯

971

క. కనియెను; బురుషుం డాతఁడు, ననజాప్తునిరీతిఁ గాంతిభాసురుఁ డగుచున్

గనరాకయె ప్రత్యక్షమమునివలె నందుండె; దనుజముఖ్యుం డంతన్. ౧౦

క. ఆవార్తను దెల్పినచో, రావణుఁ డేకార్యమును ద్వారం జేయునొ యం

చావృత్తాంతముఁ దెల్పుడు, భావంబున నురలి చేరెఁ ♦ బ్రభునంతికమున్. ౧౧

క. చేరి దళాననునకుఁ బ్రియ, మారఁగ నవ్వీర్త నెల్ల * నాతఁడు తెలుపం
గా రావణుండు కన్గొను, కోరికఁ బుష్పము డిగ్గి * కొంకక మదిలోఁ. ౧౧
తే. లోనఁ జొర నెంచఁ జందురు * నూని తలను
గాటుకను బోలి తనుకాంతి * కానఁబడఁగ
భయదరీతి నప్పురుషుండు * వానియెదుట
నిలిచె; ద్వారంబు నిండ నుజ్జ్వలతనువున. ౧౨ 975

సీ. అతఁడు జ్వాలాజిహ్వఁడై * భయానకుండయి
యరుణాక్షుఁడగుచు శ్వేతాస్త్రి డగుచు
బింబోష్ఠ సులరారఁ * బ్రియమున నున్నట్టు
లూర్ధ్వరోముండయి * యురుభయంబు
గలుగఁజేసెడు నాసికయు గ్రాలఁ గంతంబు
కంబుతుల్యంబుగఁ * గానఁబడఁగ
గురుహనుండయి శ్మశ్రుకూటంబు గూఢమై
యలర నిగూఢాస్థికలితుఁ డగుచు

తే. దంష్ట్ర లబ్ధై ప్రకాశింప * దారుణాకృ
తిని వెలుంగు నప్పురుషుని * దనుజవిభుఁడు
కనియె; నాతఁడు ముసల మొక్కండు లోహ
మయమునుం గొని ద్వారంబు * మమతఁ జేరి ౧౩ 976

ఉ. కావలికాచుచుండె; సురకాండవిరోధియు నమృతాత్మనిఁ
జేవఁ జెలంగువానిఁ గనఁ * జిత్తము వేగ వడంకె రోమముల్
వావిరి నిక్కియుండఁ దను * వైభవ మెల్లఁ దొలంగి భీతిచే
భావ మడంగఁ గంపమున * వర్ణము మాటినయట్టు కన్నడఁ. ౧౬ 977

చ. తనమది దుర్నిమిత్తములు * తద్దయుఁ దోచిన రానుచంద్ర! యీ
దనుజవిభుండు చిత్తమున * దాఁదలపోయుచునుండె; సంత నా
తనిఁ గని యమృతాపురుష * తల్లజఁడే యిటు పల్కె; నేమి నీ
మనమున నెంచువాడ వను * మానము లేక వదింపు మిష్టముఁ. ౧౭ 978

క. ఆలస్యం బొనరింపకు, మేల యిటం బొచ్చినావొ * యెఱిఁగింపుము నీ
కాలము నాతిథ్యంబుగ, నోలి మహావీర! నేనె * యొనఁగుదుఁ జావ్వి. ౧౮

క. అని మరలఁ బలికె నోహా, దనుజేశ్వర! చక్క వినుము * ధర్మాత్మ బలిఁ
గని యాతనితో యుద్ధంబును జేయుదొ లేక నన్నుఁ * బొంగెడుకాంక్షఁ.

క. మారుకొని వీర్యమొప్పుగ, బోరుదువో తెలుపు మనినఁ * బూరుషవర్యం
డారీతిఁ బల్క మరలను, నారావణ దేహమందు * నాసమయమునఁ. ౧౯

తే. గగురుపాటు జనించె; నిక్కరణి నుండ
ధైర్యమూని యాకరపతి * తగ వదించె

నీగృహంబున నున్నవా ♦ రెవరొ తెలుప

వయ్య వాగ్విప్లవేణ్య! నెఱయ్యమున నీవు. ౨౦౫

982

క. అని నొనరించెద నే నా,తనితో నీ వెంచి నట్టె ♦ ధైర్యముతో నా

విని యాపురుషుడు మరలఁ, దనుజేంద్రునితోడఁ బలికె ♦ దారుణభంగిఁ.

చ. దనుజవిభుండు కాపుర ము♦దారవిభూతిని జేయుచుండు నిం

దనువమనత్వవిక్రముఁ డ♦హార్యబలుండు వదాన్యశేఖరుం

డనఁఘుడు సద్గుణాకరుడు ♦ హస్తమునం దలరారు పాశముల్

గనఁబడ నొప్పు నాయమునికై వడి దుర్జయుఁ డెట్టివారికిఁ. ౨౨౫ 984

క. బాలార్కునివలె దేజము, గ్రాలుగ యుద్ధంబులం బరాజయ మన నే

కాలముననైనఁ బొందక, పాలితదీనుండు నగుచుఁ ♦ బలుబలయుతుడై. ౨౩

సీ. దుర్జయుండయి సుంత ♦ ధూర్తుండుగాక యెప్రియములువల్కుచుఁ బ్రీతిమీఱ

*గురువిప్రహితుండయి ♦ సరగునఁ గృత్యముల్ విభజించిచేయుచుఁ బులనత్వ

మలరఁ గాలంబు నిశ్చులఁ గార్యములఁ జేయఁ గోరుచునత్వవాక్కుల నెవల్కి

శుభదర్శనండయి ♦ శూరుడై దక్షుడై తనరిసావధాన్యతఁ తప్పరుండు నగుచు

తే. సకలగుణారత్నజలధియై ♦ ప్రకటశక్తి

వెలయు బలిదక్రవర్తి యీఁగలలితసౌధ

మందు నివసించుచున్నవాఁ ♦ డమర భుజగ

భూతమునిసంఘములు తన్నుఁ ♦ బొగడుచుండ. ౨౬

986

క. నురభూతభుజగతతిచే, నిరతము భయమనఁగ నెఱుంగఁనేరఁడు బలి యీ

పురుషవరేణ్యునితో నం,గర మెట్లొనగుతువా తెలియఁగా నేరఁ జూచి.

మ. బలితో యుద్ధముఁ జేయకొర్కి మదిలో ♦ భావింప నీకున్నచో

బలినిం జూడఁగఁ బొమ్ము లోపలికి నీప్రాగల్భ్యముం జూపి ని

స్తులనతాప్తి! యనిఁ జేయవయ్య! బలముల్ ♦ తోడ్పాడ నేతేర దో

ర్బల ముప్పొంగఁగ నాలసింప కను నఁపుల్కుల్ దివిం బొచ్చినఁ. ౨౭౫

తే. పదితలల్ గల దానవఃపతియు లోనఁ

జొచ్చె నాతని సెలవొంది ♦ శూరవర్యుఁ

డైన బలియున్నచోటికి ♦ నాబలియును

దశవసురాకఁ గని ప్రహుఁడంబు పొంగ. ౨౮౫

988

చ. ఒనరిచె నట్టహాసమును ♦ హోయని నవ్వెను సూర్యరీతిగాఁ

గనుఁగొనరాని తేజమునఁ ♦ గ్రాలుచు నాదనుజేంద్రుఁ డుండి యం

త నిఖిలవిశ్వరూపుఁడయి ♦ తా నలరారుటఁ బంక్తికంఠ నొ

య్యనఁ గర మట్టె చాచి తనఁయంకతలంబును జేర్చి యంతటఁ. 3౦ 990

- చ. పలికె దశాస్య! దీప్తభుజ! ♦ భావమునం నలరాదు నెట్టికో
 రుక్మలు చెవుమా ఫలించునటు ♦ కొంకక చేసెన, నేల వచ్చితో
 తెలుపుము దాఁపకుండ నని ♦ కీరవరేణ్యుఁడు తన్నుఁ గూర్చి య
 బృలి యిటు పల్క రావణుఁడు ♦ పల్కెను; వాగ్విభవంబు పొంగెగఁగ. 3౧౪
- క. వినియున్నవాఁడఁ బూర్వంబున నను నారాయణుండు ♦ వూనిక బంధిం
 చె నటంచు మహాభాగా, విను మే నాబంధములను ♦ విడిపింతుఁ దగఁగ. 3౨
- క. ఆపనికి నేను జాలుదు, నీపల్కున సంశయం బ ♦ దెన్నఁగ లే దో
 పాపహరా! ద్వారంబున, నేపురుషుని గంటినో యఃప్రీసంబలయుతుఁగ. 3౨౪
- ఆ. అతనిఁ దెలియ నేను ♦ నాత్మఁ గోరెద నన, బలియు నవ్వె యిట్టు ♦ పలికె; రావ
 ణానులేంద్ర! యెవని ♦ నడిగితివో విను, చుతనిరీతి నెల్ల ♦ ననువదింతు. 3౪
- సీ. శ్యామాంగుఁడై ద్వారఁమందున్న పురుషుండైనారాయణుఁడులోక ♦ నాయకుండు
 వినవయ్య యతనిచేతనె దాన వేంద్రుఁ బువత్తరులగు శూఁరులు నితరులు
 వధియింపఁబడిరి, దోర్బలశాలియైన యాతనిచేతఁ బూర్వ లంఠకును బూర్వ
 లెండఱో లోఁబడి ♦ యేవేళ నుండంగఁ జేయంగఁబడిరి; నఁన్నాయనఘుఁడై
- తే మున్ను బంధించె శమనుడే ♦ యెన్న నతఁడు
 దాఁటరాదు తదాజ్ఞ నె ♦ త్తటిని నైన;
 ధాత్రి నాతని నెవ్వఁడు ♦ ధైర్య మూని
 తలఁచు వంచింప రావణా! ♦ తెలుపవయ్య! 3౨౪ 995
- క. భూతతతిఁ హరియించెడు, నాతఁడు ద్వారప్రదేశఁమందు వసించు
 ధాతయు భువనేశ్వరుఁడును, భూతిగ నాతండ్రి కర్త ♦ కారయితయుఁ జూ!.
- క. పరమాత్ము నతని నెఱుంగవు, సురవైరివ! నీవు నేను ♦ సూన్యతముగఁ ద
 ద్వారరూప మెఱుంగఁ జాలము, పరముం డతఁ డెన్నభూతఁధవ్యధవుండుఁ. 3౨౮
- ఆ. ప్రభువు కలియు నతఁడె ♦ పాటింపఁ గాలంబు
 తత్సర్వరూప మగును ♦ ధరణిఁ గల్గు
 భూతతతులఁ జంపు ♦ భువనశ్రయమునకుఁ
 గర్త యతఁడె సుష్టు ♦ భర్త యతఁడె. 3౩ 998
- క. స్థిరచరభూతంబుల నా, పురుషుడై చంపంగఁ జాలుఁ ♦ బోకార్చి తుక్షిఁ
 ధరఁ బుట్టించును మరలఁ, బరిపూర్ణుఁడు శునయు మొదలు ♦ పరఁగ వతనికిఁ.
- క. కరణము కారణమునునై, పరఁగుచుఁ గర్తయును నగుచు ♦ భాసిల్లుఁ జూచి
 పురుషుం డాతఁడె దనుజేశ్వరి! యిష్టము నొనఁగు నతఁడె ♦ భక్తుల కెల్లఁ.
- క. హుతమైనవదార్థము నా, మతిమంతుఁడై కుడుచుచుండు ♦ మహిశవిభూతిఁ
 యీతి కతఁడె నాయకుండగు, నతఁడె సుమీ ధాత గోష్ఠయన నొప్పారుఁ.
- ఆ. ఇట్టి గొప్పభూత ♦ మీదగత్త్రయమున, వెదకి చూడ లేదు ♦ వినుము నీవు

- నేను మనకుఁ బూర్వఃకృతై న వారెవ్వరో, వారి కెల్ల సతఁడఁ ♦ ప్రభువు నుమ్ము.
- *క. రశనను గైకొని యెవ్వధిఁ, బశువును బంధించి నిలువఁబడఁ జేయుదురో
పశుతుల్యులై న మనలం, బశుపతి యాతఁడఁ కాచు ♦ బలము మెఱయఁగఁ.
- సీ. దనువృత్తశుకశుంభు ♦ లనువారు, మఱి నీశం
భాఖ్యుండు దంభుండు ♦ సల్లెకాల
నేమియుఁ బ్రహ్లాదుఁ ♦ డామాడ్కి వైరోచ
నుఁడు బలి కాలకేఁయుండును దార
కాఖ్యుండు ముచుకుందుఁడనుదానవుఁడు వివ
ర్ధనుఁడు హిరణ్యాక్షుఁ ♦ డనుఘనుండు
మధుక్తై బభులును ధూమసురవై రియు శంబ
రాహ్వాయుండును యమఃకౌగ్ధునులును
- తే. గంసకై బభువుదువు లఖండవిక్రమాఘ్యులింకెందఱోమహోర్హమగుతపము
చేసి రట్టై న కాశించి ♦ రీసుమీఱ, విక్రమంబును జూపిరి ♦ ¹వృష్టి నిడిరి. ౮౬
- చ. క్రతుశతముఁ విధిఁ నలిపి ♦ కాంక్షలఁ బొందిరి భూరిధక్తిచే
నతులితహాతవంబుఁ గడు ♦ నదృఢతీరిని జేసి యోగమం
దతిశయనిష్ఠయుం గలిగి ♦ యాత్మ విశుద్ధముగాఁ జెలంగ సం
తతగురుభాగ్య మొప్ప క్షీతిఁ ♦ దారు సుఖంబులఁ బొంది యెంతయుఁ. ౮౭
- క. అతిథుల కిచ్చుచు విద్యా, సతులను దనరారి సుతులఁమాడ్కిం బ్రజలఁ
హితముగఁ బోషించుచు నే, క్షితిపతు లాత్మానురక్తిఁ ♦ జెందుదురో తగఁ.
- క. వారలఁ గాపాడుచు రిపు, భూరమణుల యుద్ధమందుఁ ♦ బొంక మడఁచుచుఁ
శూరులుగా నొప్పుచు నని, నారయలోకముల సమత ♦ సంద కలరుచుఁ. ౮౯
- తే. అభిజనోపేతులై వార ♦ లస్త్రశస్త్రవిద్యలం దాఱి తేఱుచు ♦ విగ్రహంబు
లందు వెనుకంజ వేయక ♦ యమరరాజ్య, మేలఁగాఁ గోరి దేవతాజాలము నని.
- క. వేలకువేలుగఁ దఱుముచు, శ్రీలలనం బ్రీతిమీఱఁ ♦ జెంది వెలయుచుఁ
గ్రాలిరి గద! సురవిప్రియ, మోలిం గాంక్షించి తమకు ♦ నొప్పెడివారిఁ. ౯౦
- క. పరిపాలించుచు భోగోత్కరముల నాసక్తి మిగులఁగా మత్తులునై
ఖరకరుఁ డుదయించెడు నా, తరుణంబున వెలయురీతిఁ ♦ దారు వెలుగుచుఁ.
- క. సురలకు భీతి జనించెడు, సరణి వర్తించి రనుట ♦ సత్యమే గద; యా
సురవైరుల నారాయణుఁ, డరసి యుపాయంబు పన్ని ♦ యణఁచెం గడఁకఁ.
- క. హరి యందఱఁ బుట్టించును, హరియే మృతి నొందఁజేయు ♦ నవ్వలఁ దానే
పురుషోత్తముండు తనలోఁ, గర మరుదుగ మోడమందుఁగాలముఁ గనుచుఁ.

* పశుం రశవయా యథా-అనిమా. ఈపద్యోత్తరార్థము దీనివివరణమే యనికెలియందగు.

- చ. దనుజవరేణ్య! మత్కృథితదానవు లందఱుఁ గామరూపియా
వనజదళాక్షుదోఃపటిమఁ జారుషముల్ చెడఁ గూలి రట్టె, యే
దనుజులు దుష్ప్రభర్షులనఁ జాత్రి జేలంగిరొ యట్టి వారలే
యనిమొన విష్ణుశక్తిఁ గనినంతన చెప్పక పాటి రాఘ్నతై. ౫౫౫ 1013
- క. నిలువంబడి రణమొనరుపఁ, దలఁచినవా రెల్లఁ జనిరి ఁ ధర్మపురికి శ్రీ
లలనాపతిచక్రాయుధ, మలరుచుఁ ద మ్మావరించి ఁ యందఱఁ ద్రుంపఁ. ౫౬
- చ. ¹అని యిటు పల్కి యబ్బలియు ఁ నానశకంఠునిఁ జూచి యింక ని
ట్లనియె; సదే కనంబడెడు ఁ నాస్థలమందుఁ బ్రదీప్తపావకుం
డనఁదగి చక్ర మొక్కఁడు, మహాబలశాలివి నీవు దానిఁ జే
కొని త్వరనాదుపార్శ్వమునకుం జనుదెమ్ము ప్రియంబు గూర్పఁగఁ. ౫౬౫
- క. తరువాత నావిముక్తికి, సురనాయకునిఁ జయించు ఁ చొప్పురసి వచిం
తు రయంబున గురుబాహూ!, సురవైరి! చేయవయ్య! ఁ శుభకృత్యంబుఁ.
- చ. అన విని రావణుండును మహాబలశాలియె గాన హాసముం
బొసరిచి యాస్థలంబునకుఁ ఁ బోయె నదెచ్చట ²దివ్యకుండలం
బనుపమకాంతి నొప్పుచు మహాత్తరమై యలరారుచుండెనో
కనుఁగొని లీలచేఁ దనయఁఖండబలంబును గానుపింపఁగఁ. ౬౦ 1017
- చ. కరములఁ బట్టి యూఁచె నది ఁ త్వేధర మట్లు చలింపకుండె న
వ్వరునఁ గదల్చు జాలక యఁవార్యబలంబునఁ బూన్కి నింకనుఁ
బరమముఁ జక్రముఁ గదలుపం దలపోసెను లజ్జచేత న
త్తరుణమునందు నొక్కయెడఁ ఁ దత్పరమాధరణాంశ మొయ్యనఁ. ౬౧
- తే. పైకి లేచినయంతనఁ పడియె నేల
రావణుండు శరీరంబు ఁ రక్తవారిఁ
దొప్ప దోఁగంగ మూలంబు ఁ ధూర్జపరశు
ధారి నఱుకంగఁ ద్రెల్లెడు ఁ తరువురీతి. ౬౨ 1019
- చ. దనుజవరుండు భూమిఁ బడఁ ఁ దత్పదిపుల్ నభమందు నయ్యయో
యని పెనుశబ్ద మొప్ప వెత ఁ నంది యొనర్చిరి; రావణుండు చే
తనను ముహూర్తమాత్రమునఁ ఁ దాఁ గని లేచి వడంకుమేనితో
నునమున సిగ్గు దోఁపఁగను ఁ మై వినయంబున వంగియుండఁగఁ. ౬3 1020
- క. కనుఁగొని బలి యిట్లును; నో, దనుజేణా! రమ్ము చాలు ఁ దర్పం బిఁక నే
వినిపించెన సర్వము నీ, ననుపమబల మూని యెత్త ఁ నది లేచెఁ గదా!. ౬౪
- తే. చుణివిభూషితకుండలమండన మిది
నాకుఁ బూర్వము పుట్టిననాకవైరి

1 ఏక ద్విహిత్యా గచ్ఛ త్వం మమ పార్శ్వం మహాబల-అనిమా. 2 యశ్ర శ్శితం మహా
ద్వివ్యకుండలం రఘునందన-అనిమా.

- కర్ణభూషణ మగునది ♦ త్తయము లేక
యలరు నిచ్చోటఁ బడియె నీయది మహాత్మ !. ౬౫౪ 1022
- సీ. మఱియొక రత్నాభి♦మండితభూషణ మొక్కపర్యతమున ♦ నొప్పునాను
తటమునఁ బడియె ముకుటమును జేదినామీప్యంబునం బడె ♦ మేదినిపయి
సంగరంబును జేయునమయంబునక; హిరణ్యకశిపునిదియౌ నహార్యవీర్యుఁ
డాతఁడు నాతాత ♦ కగును బూర్వుఁడు వానిఁ జంపంగ నెవ్వరు ♦ చాల రనిని
- తే. వ్యాధిమృత్యుదవ్యయంబున ♦ భయము లేక
యతఁడు వర్ధిల్లుఁ బగలందు ♦ నల్లై రాత్రి
యందు సంధ్యాదవ్యయంబునయందుఁ జాపు
పొందకుండ వరంబును ♦ బొందె నతఁడు. ౬౫౫ 1023
- తే. ఆర్ద్రమగువస్తువునఁ గాని ♦ యల్లై శుష్క-
వస్తువునఁ గాని యేశస్త్రివరముచేతఁ
గాని యేయస్త్రిమునఁగాని ♦ వాని కంత
మొందకుండఁగ విధివర ♦ మొకఁడు గలదు. ౬౫౬ 1024
- క. తనవుత్త్రుడైన ప్రహ్లాదునితో వాదంబు గల్గెఁ ♦ దుది నద్ది భయం
బును గల్గెఁ జేయునదియై, కొనసాగెను; వాద మిట్లు ♦ కొంకక చేయక. ౭౦
- తే. సకలలోకభయంకరప్రకటశక్తి
ధీరుడైనట్టి విష్ణుమూర్తియును సర్వ
దృశ్యుడైన ప్రహ్లాదుని ♦ ధీరుఁ గావఁ
బూని నరసింహరూపంబుఁ ♦ దాను గొనియె. ౭౦౫ 1025
- క. కనులను జూచినదంతయు, విను రావణ! కలఁత నొందె ♦ వీరుని దనుజేం
ద్రుని నాహిరణ్యకశిపుని, దనకరములఁ బట్టి తిగిచి ♦ తనయంకమునక. ౭౧
- తే. జక్క నిడుకొని నఖముల ♦ నుక్కు చెడఁగఁ
జంచి చెండాడె నాతఁడె ♦ చిత్రరీతి
ద్వారమందున్నవాఁడు నూ ♦ వానుదేవుఁ
డాతఁడె నిరంజనుండునై ♦ యలరువాఁడు. ౭౩ 1028
- చ. సురతతి నాదిదేవుఁడయి ♦ శోభిలు నాభగవంతుతత్త్వమున్
వరునగఁ జెప్పువాడ వినువాంఛ యెసంగునయేని పల్కెదన్
బరమమనోజ్ఞ భావమున ♦ వార్తను దానిని నీమనంబునక
నిరతము నిల్పఁగాఁ దగును; ♦ నిర్జరనాథుల వేలసంఖ్యలక. ౭౪ 1029
- క. సురలను బదివేపుర సంబరగతమునిన ప్తకమ్ము ♦ బహుసంఖ్యల నా
పరమేశుఁడు వశగతులుగ, నురుశక్తి నొనర్చె లీల ♦ నొప్పెడు పోల్కిన్.
- క. తొలుతన్ ద్వారస్థలమున, నిలిచిన యాతండె యట్టి ♦ నిర్భరశక్తిం
జేలువారువాఁడు; నా విని, పలికెన్ బలితోడఁ ద్రిదశవైరియుఁ గడఁకన్.

సీ. మృత్యువుతోడఁజేఁపేశ్వరుండుకృతాంతుఁ డొకఁడుండఁజూచితినుద్యమము
భయము గల్పించురూఁపమునఁ జెల్వారుచునుజ్జ్వలజ్వాలఁడై యొప్పిపాశ్ర
హస్తుఁడై యూర్ధ్వరోమావళియై తగువరుణుని గాంచితిఁ; † బటుతరముగ
దంష్ట్రలు వెలయుంగఁ † దగినవిద్యుజ్జ్వహ్వా సర్పవృత్తికరోమసంజ్ఞల, మఱి

అ. భీమవేగుఁ డగుచు † వెలయు రక్తాక్షుని
సర్పసత్వభయదు † గర్వయుతుని
గాంచినాఁడ సతఁడు † కమలమిత్రునిబోలి
దుర్నిరీక్ష్యుఁ డగుచు † దురములందు. ౭౮౫

1082

క. మరలింపరాక పాపుల, ధరణీశులఁ జెండి మెఱయు; † దర్పంబున నా
మరవైరిని మార్కొని సం,గరమున జయమందినాఁడఁ † గమ్రగుణాధ్యాః.

ఉ. వారిని గాంచినప్పుడును † బాహుబలంబున భీకరంబుగాఁ
బో రొనరించు నప్పుడును † బుట్టదు భీతియుఁ జింతయున్ మదిన్;
గారణ మేమొ యీపురుషశాంతుని నేఁ దెలియంగఁ జాలకీ
ట్లరయుచున్నవాఁడఁ దెలియున్ వినిపింపుము దానవేశ్వరా! ౮౦

1084

చ. అన విని యవిరోచనునిఁయాత్మజుడొ బలి రావణాసురుం
గనుఁగొని యిట్లు పల్కె; వినఁగాఁ దగు నీతఁడు లోకనాయకుం
డనఁగను ధాతనాఁగ హరి † యవ్యయుఁ డంచుఁ బ్రభుండటంచు న
ద్వీనునిని గాంచు నోదనుజవీర! యితండ్రి యనంతరుడొఁ జూచి. ౮౧

1085

సీ. నారాయణుండును † సరసింహచూర్తియుఁ గపిలుండు విష్ణువు † కమ్రదీప్తి
ఋతుధాముఁడునుధాముఁ † కతిభయంకరహుఁడపాశ్రహస్తుండుఁ † హతంపుండు
దావదశాదిత్యనిఁధస్సార్ధి, యవ్యయుం డసితజీమూతతుల్యాంగుఁ డమర
నాయకుండును, బుగాణపురుషో త్థముఁడును నిర్ధరో త్థముఁడును † నిర్మలుండు

అ. భక్తజనహితుండు † భవుండు హ్వలామాలి
గురుభుజుండు యోగి † క్రూరహరుండు
జగములను ధరింపఁ † జాలునీతఁడై సృజ
యించువాఁ డితండై † యెలమిమీఱ. ౮౨

1086

క. కాలండ్రి లోకమ్ముల, నోలిన్ హరియించుచుండు † నురుబలుఁ డితఁడే
పాలకుండు యజ్ఞ యజ్ఞము, బాల్వలసుం గ్రక్కుచున్న † చక్రము సతమున్.

చ. కరమునఁ దాల్చువాఁడు హరి † కంజవిలోచనుఁ డను దేవత్రో
త్కరమయుఁ డల్లె భూతసముదాయమయుండు జగన్తయుండు వి
స్ఫురతరూపధారియై † శోభిలు జ్ఞానమయుండునౌ మహా
త్మతనుధారి దీర్ఘభుజధారియగున్ బలదేవుఁడై తగున్. ౮౩

1089

అ. వీరహంత యితఁడై † వీరచక్షుష్మంతుఁ
డవ్యయుండు జగములందు గురువు

పరమపురుషుఁ డంచు ♦ పరమునుల్ మోక్షార్థ

లితనిఁ బొగడుచుందు ♦ రెల్లకడల. ౮౭౪

1039

క. పురుషుం డెవఁ డీతనినే, పరమునిగా నెఱుఁగు నతఁడు ♦ పాపావళిలోఁ
జొరఁబడక యవల నిల్చును; హరి నీతని సంస్కరించి ♦ యాదర మొప్పుక.

క. వినుతించి హోమకృత్యంబున నలరం జేసి కామములఁ బొందుదు రీ
తనినుండి భక్తు లెల్లను; దనుజేంద్రా! యనుచుబలియుఁడమిఁదెల్పుటయుక.

చ. విని యలరావణాసురుఁడు ♦ వేగమె యచ్చటనుండి శ్రోధపూ
ర్ణనయనుఁడై మహాస్త్రము కఠిరంబునఁ దాలిచి పోయె దోర్బలం
బున హరినొంప; నిట్లు తను ♦ బోరున నొంపఁగఁ బూని వచ్చు నా
దనుజుని గాంచి హస్తమున ♦ దారుణమా మునలంబు గ్రాలఁగక. ౯౦

చ. మనమున నిట్లు లెంచె బ్రభుమండనుఁడౌ హరి వీని నిత్యజ్ఞ
దునుమను, బాపముక సతముఁ ♦ దోచినరీతి నొనర్చువాని సం
చును దలపోసి విశ్వతనుఁజోభితుఁడౌ హరి బ్రహ్మకుం బ్రియం
బనుచు నదృశ్యుడయ్యె మనుజాధిప! యౌరఘవంశభూషణా! ౯౧ 1043

క. హరియున్న ద్వాపరసీమకు, సరగునఁ జని రావణుండు ♦ సరసిజనేత్రం
బరికింపడయ్యె నచ్చటఁ, బరమామోదమున నార్చె ♦ బలముమెఱయఁగక.

ఆ. ఆర్చి యంత పరుణఁనాలయమ్ముననుండి, వెడలె మున్ను దానుఁవిశ్వజయముఁ
గోరి పచ్చిపట్టి ♦ భూరిమార్గంబును, బట్టి జయము నొంది ♦ నట్లు లంత. ౯౨

అధికపాఠము ప్రథమసర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

—*— రావణుండు సూర్యునిపైకి యుద్ధమును జేయఁబోవుట. —*—

మ. బలిసర్పంబును దాటి సూర్యుని జయింపక బూని లో నెంచి యు
మ్ముల నారాతిరి మేరుశృంగమున సమ్రోదంబునం బుచ్చి వే
తెలివిం బొంది యహర్ముఖోచితమునై ♦ దీపించుకృత్యోత్కరం
బులఁ జక్కం బొనరించి సూర్యతురగంబుం బోలునద్యాసముక. ౧౪ 1046

తే. తా నధిష్ఠించె నావ్యోమయానవరము

పవనుగమనమనోగతుల్ ♦ భాసిలంగ

విహరణక్షేత్రములఁ జాల ♦ వెలసి యరిగె;

సంతఁ దేజోమయుండయి ♦ యలరువాని. ౨౪

1047

తే. స్వప్రకాశుని శుభదుని ♦ భాసమాన, కనక కేయూరభూషితుఁ ♦ గనకవస్త్ర
ధరుని శుభకుండలోజ్జ్వలుఁ ♦ బరమవక్త్ర, వికసనుని రక్తమాల్యసంఁవీతవత్సు.

క. నిరుపమ కేయూరయుగాం, తరభానురపతకహారుఁ ♦ దతరక్తమనో

హరచందనదిగ్ధాంగునిఁ, గరముల వేయింటఁ దగఁ బ్రకాశించువిభుఁ. ౪౫

తే. ఆదిదేవు నాదిత్యు సప్తశ్వవాహ, నుని ననాద్యంతమధ్యు లోకనిచయముల
కెల్ల సాక్షిగ నున్నట్టి ♦ యూశ్వసునిని, నిర్జరప్రభు భాస్కరు ♦ నీరజాపు. ౫౪

క. కనుఁగొని దానవనాథుం, డనూసరవితేజమున మహార్థిం గని యు
న్ననిఖలభటనాథుఁ బ్రహస్తని గని యిట్లనియె నోయి ♦ శూరవరేణ్యా! ౫౫

చ. చని రవిఁ గాంచి నాదయినశాసనముఁ వినిపింపు మిట్టు లా
వనరుహమిత్రుడైన గ్రహవద్యునితో దనుజేశ్వరుండు వ
చ్చెను సమరంబుఁ గోరి యిదె ♦ చేయుము సంగర మీపు చేయవే
ననిని జయింపఁగాఁబడితి ♦ నంచు వచింపుము సత్వరంబుగఁ. ౫౬ 1052

తే. బక్కపక్షంబు వీనిలోఁ ♦ బక్క నెంచి

కై కొను మటంచుఁ బల్కుమా ♦ కదలు మింక;

ననినఁ దద్వాక్యమును శిరంబున ధరించి

భాస్కరునియంతికమునకుఁ ♦ బటురయమున. ౫౭

1053

క. చని పింగళునిఁ దండిని, గనియెఁ దావరమ్మునందుఁ ♦ గ్రాలెడివారిఁ

వినిపించె రావణుని యూజ్ఞను పర్వము వారి కంత ♦ సైన్యవిభుండుఁ. ౬౦

క. నిలిచె మతేమియుఁ బల్కుక, జలజాస్తమరీచిజాలసంతపుండ్ర
వలుకుల వానిం గైకొని, చెలఁగెడుమోదమున దండి ♦ చేరెఁ రవినిఁ. ౬౦౫

ఆ. భక్తిమీఱ మ్రొక్కి ♦ ప్రల్లదుండు రావణుని ప్రతిష్ఠఁదెలిపె ♦ దనుజవిభుని
వలుకులెల్ల దండివలనఁ బక్కఁగ విని, శ్రీనరోజమిత్ర ♦ శేఖరుండు. ౬౦౫

*క. తనబుద్ధి నెంచి యాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె; దండి ♦ కడు రయమొప్పుఁ
జని గెల్వ మతని లేదే, నని నోడితి నంచుఁ బల్కువయ్య నియతిచేఁ. ౬౦౫

క. మనమున నీకెటు తోచునో, యనఘా! యభంగిఁ జేయనగు; నేఁ గాలం
బును బుచ్చు జాలవృథగా, నను మాన్యునిపల్కులఁ గొనియరిగి దనుజతోఁ,
తే. పలికెనారోక్తి నెల్ల నెభంగిఁ తనకు, నర్కుఁజొగిఁదెల్పె నట్టులేయపులుకుల
దండివలన నెఱింగి యుద్ధండ్రితి, విజయఘోషంబుచాటించివెడలె సతఁడు.
అధికపాఠము రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

— రావణుండు మాంధాతతోఁ బోరునల్పుట. —

చ. వనజహితం ద్యజించి చని ♦ స్వర్గమహిధరదివ్యశృంగమం
దనుపమవిక్రమం బలరుఁనట్లుగ నాసీశి బుచ్చి చంద్రుతో

* బుద్ధిపూర్వం దినాకరక, గచ్చ దండిఁ జను పైవనం నిర్దిష్టస్థితి వా వద-అనియూ.

నని నొసరింపఁ బోయి కమలారియెసంగెడు లోకముం గనుం

గొనియె; నటక రథంబునయిఁ గోమలదివ్యసుమాభిమండితుఁ. ౧౫ 1060

తే. దివ్యచందనలిప్తాంగుఁ డేవకస్య, కాభిసేవితుఁ జంద్రునిఁ నంబరమున
నరుగువానినిగనియె; నాయున్మృతకిరణుఁడచ్చరలతోడరతిసుఖంఁ బనుభవింపి.

సీ. చుంబనసుఖములఁ జొక్కి మేల్కొనుచున్న చంద్రుని దేవవైఁ రీంద్రుఁ డట్టె
కనుఁగొని సంశోషకలితుఁడై యచ్చోట నిల్చి పర్యతు మునిఁనికరనాథుఁ
గనియె; దశగ్రీవుఁ డనఘు మహాత్ముని నాతనిఁ గాంచి యిట్లనియె దేవ
మానీంద్ర! స్వాగతంఁ బే నిదె ప్రశ్నించెదను నాయదృష్టంబునను నిచటికి

తే. వచ్చితిరి మీరు, రథ మెక్కిఁ వజలు నీతఁ

డెవ్వఁడో యప్పర స్తతుఁ లెల్లఁ గొలువ

విగతమందాక్షుఁడై యిట్లుఁ వెడలి నాఁడు

భయము నుంతయు నెఱుఁగనిఁ పాటుపడుచు. ౫౪ 1062

చ అన విని పర్యతుం డనియెఁ నర్జునుతీ! వివనయ్య! వివత్స! యీ

తనిచరితంబు సర్వమునుఁ దధ్యముగా వివరింతు; నీతఁ డ

త్యనుపమమా తపోనియతిఁ నన్నిజగంబుల గెల్పు, బ్రహ్మనుఁ

దనమహిమాతి లేకమునఁ దద్దయు మోదము నందఁజేసెఁ జా! 2 1063

తే. ఎద్ది సుఖములఁ గూర్పంగఁ నెనఁగుచుండు, స్థానమై యట్టి మోక్షపదంబుఁ జేరఁ
జనుచునున్నాఁడు లోకముల్ శ్రౌర్య మొప్ప, నీవు గెల్చినరీతి నీ పావనమతి.

క. అనుపమతపమున లోకము, లను గెల్పును; బుణ్యయ్యుగ్ధిలాంబున సో
ముని ద్రావి పోవుచుండును, ఘనమతు లేశంక మదినిఁ గాంచక నేవ్చచ్చు. ౯

క. శూరుండవు సత్యవ్రత, ధీరుండవు గాన నొక్కఁ తెఱఁగు వచింతుఁ
గోరిక వినఁదగు నియమో, దారులు వీరెల్ల సాధుఁత త్వజ్ఞవరుల్. ౯౫ 1066

తే. కాన వీరలవిషయమైఁ క్రౌర్య మూన

రెట్టివారైన నని పల్కెఁ నింతలోన

నరద మొక్కండు పెనుకాయఁ మలర దీప్త

మగుచు జాబ్జిల్యమానమాఁ నంగమొప్పు. ౧౦ 1067

క. గీతంబుల వాదిత్ర, వ్రాతంబుల నలరుచుఁ జఁవంబునఁ జనఁగాఁ

బ్రీతిం గని రావణుఁ డో, తాతా! యీరథము నెక్కిఁ తగువిభవమునక. ౧౧

క. చనువాఁ డెవ్వఁడో విలస, త్రనువున నలరారుచుఁ సతంబుచు మ్రొలక

మన మలరఁ గిన్నరులు చ, క్కనిగానము చేయఁ ద్రిదశఁకాంతలు పేర్కి.

తే. ఆడుచుండచునోహరంఁ బై నకలిమి, నరుగుచున్నాఁడువీఁ డెవ్వఁడయ్య యనిన
మునివరుండ్లై సపర్యతుం డనియె; నీతఁడు, శూరుఁడుగ్రాహనములనుఁగోరు మదిని.

- చ. అనిని మరల్పరా దితని ♦ నాహవరంగములందు సాయకా
లిని దనువెల్లఁ జీల్పఁబడ ♦ లీలయవోలెఁ బెనంగె; బుణ్యమూ
ర్తి నితని సాధుకీర్తిని నతిస్థిరచిత్తుని ¹సాష్విమేలునే చే
యను దవయంగముఁ వదలి²నట్టి మహాత్మునిగా నెఱుంగుమా!. ౧౩౪ 1071
- క. ఇతఁడే సంగరముల నుద్ధతులగుపరవీరవనుఁ ♦ దారుణబాణ
ప్రతతుల సేనలతోఁ జరి, పితగఁ జివ్వతిథియగుచుఁ ♦ బ్రియ మలరారణ.
- క. చనుచున్నవాఁడు తనమన,మునఁ దోచినచోటికేగు ♦ పుణ్యం దితఁడె;
వనితలు సర్తనగీతములను జక్కగఁ గొల్ప నితఁ డలరు దనుజేంద్రా!. ౧౩౫
- చ. అన విని రావణుం డనియె ♦ నమ్మునిఁ గ్రమ్ముఁ; నీతఁ డెవ్వఁడో
చనియెడు సూర్య తేజమునఁ ♦ జక్కగ దివ్యరథంబుతోడ నా
విని యలపర్వతుం డనియె ♦ వీరవరా! వినవయ్య! యల్లదే
కనకవిమానమందుఁ దమిఁ ♦ గ్రాలు మహాత్ముడు కాననయ్యెడుఁ. ౧౩౬
- క. సురవనితాయుక్తుండై, పరిపూర్ణసుధాంశునిభల³పనుడై తగువాఁ
డురుతరకాంచన మధుల, కరుదుగ నిచ్చినమహాత్ముఁ ♦ డనుచు నెఱుంగుమా!.
- క. అతిచిత్రాభరణాంబరుఁ, డతులిత తేజస్వి దివ్యమా యానమునఁ
గతివై ఖరిసజ్జననం, గతిచే జనుచున్నవాఁడు ♦ క్రవ్యాదవరా!. ౧౩౭ 1076
- క. అనువల్కుపర్వతోక్తిని, విని రావణుఁ డిట్టు లనియె ♦ విశ్వసితా! యీ
చనుచున్నరాజులందుఁ, ననుమార్కొని సంగరం బంసం దగుపూజణ. ౧౩౮
- అ. నాకు నొసఁగునట్టి ♦ సరనాథవర్యుండు, భూరితేజఁ డొకఁడు ♦ వీరవరుండు
కలఁడె వేగ పల్కఁగఁ దగుధర్మజ్ఞ! ²తండ్రి వనఁగ నీవె ♦ తలఁప నాకు.
- చ. అని పలుకంగ రావణునహంకృతి నాత్మఁ దలంచి యిట్లునుఁ
మునిపతి పర్వతుం; డసురముఖ్య! మహీధరవర్య! స్వర్గనీ
మను వసియింపఁ గోరుదురు ♦ మాన్యులు వీరలు సంగరంబు చే
యను దలపోయ రీన్మపతు ♦ లాహవకాంక్షయె నీకుఁ గల్గినఁ. ౧౩౯ 1079
- మ. వినవయ్యా! దశకంధరా! జగతిలో ♦ విఖ్యాతుడై చిత్రమా
ల్యనిబద్ధాంగుండు చిత్రభూషణసువస్త్రాలంకృతుం డున్నతుం
డనఘం డేడగుద్వీపముల్ మనిచి యు³ద్వీధి²ప్రచే నొప్పుచుఁ
మనుజేంద్రేంద్రుండునాఁగ నొప్పు నిలలో ♦ మాంధాతృనాచుంబునఁ. ౧౪౦
- ఉ. సంగరభిక్ష యిచ్చు దనుజప్రవరా! యని పర్వతుం డనం
బొంగుచు రావణుం డనియె; ♦ భూపతి యెందు వసించు మానిరా
ట్టుంగవ! నాకుఁ జెప్పు వెనఁ ♦ బోయెద నాన్మపుఁ డున్నచోటికిం
కం గలదయ్య! దీని కధికంబగు పండువు నాకు నెత్తఱిఁ. ౧౪౧ 1081

- చ. అన విని పర్యతుండు దనుజాధిపుఁ జక్కఁగఁ గాంచి యిట్లనున్
 విను యువనాశ్వపుత్రుఁ డతివీరుఁడు రాజవరేణ్యుఁ డాతఁ డొ
 య్యన నిల నేడుదీవుల మహాభియో సీచుగఁ గల్గువాని నే
 ర్వునను జయించి యిత్తఱిని ♦ బోయెడు స్వర్గమునున్ జయింపఁగన్. ౨౫౪
- సీ. అనునంతలోన మహాబాహుఁ డారావణాను రేంద్రుఁడు బ్రహ్మయాదరమున
 నొసఁగినవరముల ♦ నురుగర్చి మడరంగఁ గాంచె నయోధ్యాధిశాంతు వీరు
 మాంధాతృనాముని ♦ త్కౌపతివర్షుని నేడుదీవుల నేవృచ్చనీలుఘనుని
 స్వందంపంబును నెక్కి ♦ చనువానిఁ దేజంబుననుజెలంగెడువానిఁగ నకమయము
- తే. చిత్రము సమూల్యమునయి సంసిద్ధిదంబు
 నైన భానురహారంబుఁ ♦ బూని దివ్య
 తనువునం బొల్పువాని సత్వంతరమ్య
 హారగంధాభిరాముని ♦ నమలమతిని. ౨౮ 1088
- క. కనినంతనె దశవదనుం, డనియెను; సంగరము నాకు ♦ నాతిభ్యముగాఁ
 గ నొసంగు మోసృపాలా! యనురావణుఁ గాంచి నవ్వియాతఁడు పలికెన్.
- చ. తనువునఁ బ్రాణము ల్నిలుప ♦ దానవనాయక! యెంచవేని న
 న్ననిమొన మార్కొనంగఁ జనునంచు వచించెడురాజుపల్కులన్
 విని దశకంఠుఁ డిట్లను; గుబేరుని సప్తతి ధర్తునిన్ జయిం
 చినతఱి భీతినొంద నిక ♦ ఊత్యధిపున్ నరు నిన్ను మార్కొనన్. 3౦౪ 1085
- తే. కలుగఁబోవునొ భయ మోరి! ♦ ఖలవిదారి
 యనుదశశ్రీపునకు, సంచు ♦ నాగ్రహమున
 నతని దహియింపఁబూని న ♦ ట్లాజ్ఞ చేసె
 సమరదుర్మదులయి పోల్చు ♦ సచివులకును. 3౨ 1086
- క. దనుజేంద్రునాజ్ఞఁ గైకొని, మనుజేంద్రునిపై న దుష్టమతులగుమంత్రుల్
 నునిశితశరతతివర్షంబును గురిసిరి హ్రూరు లగుటఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షన్. 33
- చ. శరములు మేను సోకఁగ నె ♦ చండబలంబున నొప్పుభూధవుం
 డురుతరకంకపత్రముల ♦ నొక్కక్షణంబునఁ బ్రాణపంచకం
 బరయక తీయువానిఁ గొని ♦ యారజనీచరముఖ్యులన్ మహా
 దరళుకపారణాహ్వయుల ♦ దర్పనమగ్రుని నాప్రహస్తునిన్. 3౪ 1088
- క. మారీచు నయ్యకంపను, గోరి విరూపాక్షు నొంచె; ♦ ఊణీశవరున్
 మాగుకొని యాప్రహస్తుఁడు, ఘోరాంబకపంక్తిపృష్ఠిఁగిరిసెన్ మిగులన్.
- తే. శరము లవిన్ శరీరసంస్పర్శంబు, చేయకుండఁగ నటికె విచిత్రరీతి
 శాతశరముల; మాంధాతృచక్రవర్తి, యంత విడువక వారిపై ♦ నడరి కడఁక.

సీ. భల్లంబులును భిండివాలభునుండికల్ తోమరంబులు వైచి భీమపావ
కుడు శలభంబులఁ బొడవడంచినయల్లు నొవ్వఁజేసెను; గ్రుధఁ నివ్వటిల్లు;
సంతట మానక యాప్రహ్మనుని బంచతోమరంబుల నొంచితోడనె నృపుఁ
డద్రుల భేదించుఁ నవ్వజ్రమో యనునట్టి ముగ్ధరమనుఁ నాయుధమును

తే. గిరగిరం ద్రిప్పి క్రొంచభూధరము స్కందుఁ
డట్టె పగులించువిధమునఁ నతిజవమున
వైచె రావణురథముపైఁ బడఁగ వజ్ర
పాతముట్లు రథంబుపైఁ బడియె నదియు. 3౯

1091

క. దానం జలియించి మహాదానపుఁ డటఁ బడియెఁ దేవతల్లజాధ్వజమో
నా నిర్గత తేజుండై; మానవపతి ప్రీతుఁ డగుచుఁ మహిమము వెలయన్. ౪౦

క. బలమున నుప్పొంగెను, జంద్రులసత్కాంతులను సాగఁరంబునఁ గలనీ
రలరారెడు క్రియ రత్నో, బలములు హాహారవములఁ బడలి యనువులన్. ౪౧

ఆ. విడిచినట్టె యుండిఁ వెన రావణుం జాట్టు, ముట్టి నిలిచె; సంతఁ నెట్టకేల
కతఁడు తెల్వి నొందెఁ సంత లోకవిరావ,ణుండు రావణుండుఁ గండు మిగిలి.

క. సరపతి దేహము సునిశిత,శరములఁ బీడించి యతనిన్యందనమును ద
త్తురగముల నొంచె దోర్బల, మురుతరముగఁ గన్నడంగఁ నుద్యమ మలరన్.

చ. అరదము పోయినన్ మఱొకన్యందన మెక్కి నృపుండు ఘంటికా
పరమరవంబునం బ్రబలుఁ భాసురశక్తిని వైచె రావణా
సురుషయి దోర్బలంబు తగ, శోభిలుశక్తియు సూర్యకాంతియో
నిరుపమదావపావకునిఁ నిర్భరమై తగు మంటయో యనన్. ౪౪ 1096

క. కరము వెలుంగుచు సరపతి,కరవిచ్యుతిఁ గాంచి నిగుడఁగా నాశక్తి
సురవైరి శూలమున నిర్భరవిక్రమ మలర *మిడుతఁ బావకురీతిన్. ౪౫

తే. భస్మముగఁ జేసి యమదత్తబాణ మట్టె
చాపమునఁ గూర్చి గుణరావసంకులముగ
వైచె; దద్యాణఘాతంబుఁ పవువు నొంచ
మూర్ఛితుం డయ్యె మాంధాతృభూవిభుండు. ౪౬ 1098

చ. కనుఁగొని యాప్రహస్తముఖకర్బురవర్యులు సంతసంబునన్
ధ్వసులను దిక్కుల న్నెఱపిఁ దారుణరీతిగ నార్యసాగి; రా
మనుజవరేణ్యుఁ డొక్కక్షణమాత్రమునన్ మును పొప్పురీతిఁ దె
ల్వినె గని దుష్టమంత్రులటఁ వేడ్క సుతింపఁగఁ బొంగుశత్రువున్. ౪౭

క. కనుఁగొని యాతనిపరిచరు, లనూన ముదమంది యుండుఁ టారసి మది బొం
గునితాంతకోపమున శత్రునికరదుర్ధర్మ డగుచుఁ దోచి కడంకన్. ౪౮

* పతంగ మివ పావకః-అనిమా.

- తే. పుష్పవత్సుల్యతనుకాంతి ♦ పొంగఁ జాప, మంది భీకరశరవృష్టి ♦ నానిశాచ
రేంద్రుబలములఁ బీడించె; ♦ నృపునిచాప, రవముచేతను సాయక ♦ రవముచేత.
- క. కలఁతం గను పాథోనిధి, వలె రాక్షససేన లెల్ల ♦ భయమున మిగులం
జలియించె; నంత నిర్వృర, బలములు మార్కొనఁగననియు ♦ భయదంబయ్యెన్.
- చ. చెలఁగెడుశ్రోధ మొప్పు గురు ♦ చిత్తము ల త్తిటి నందడింప ని
స్తులజయకాంక్ష లుప్పతిల ♦ త్తోణివిభుం డనురేంద్రుఁ డప్పు డు
జ్జ్వలశరచాపఖడ్గములు ♦ భాసురరీతి వెలుంగ వీరులై
తలవడి పోరి; రంత నృపతల్లజుఁ డాసురవీరుఁ బూనితోన్. ౫౨౪ 1103
- క. నరపతిని రావణుండును, శరవృష్టిని ముంచి; రత్న ♦ సమధికకోపం
బిరువుర వ్యాపించెను నా, తరుణంబున సాంద్రమగుచు ♦ దారుణమగుచున్.
- క. ఇతరేతరవిజయేచ్ఛల, నితరేతరతీవ్ర బాణ ♦ వృష్టిఁ దనువు లు
ద్గతర క్తధారలను దే, వతతుల్ గనఁ జీల్పఁబడెడు ♦ భంగిగ నుండెన్. ౫౨౫
- చ. ధనువునఁ గూర్చి రాద్ర మను ♦ దారుణమంత్రపురస్కృతాస్త్రమున్
దనుజవ రేణ్యుఁ డుద్ధతిని ♦ ధాత్రివిభూతముపైని వైచె; నా
జనవతి యగ్ని బాణమును ♦ జాపమునన్ వడిఁ గూర్చి దానిచే
తన మరలించె రాద్రశర ♦ తల్లజమున్ సురలెల్ల మేలనన్. ౫౨౬ 1106
- సీ. దశవదనుండు గాంధర్వమహాస్త్రంబుఁ బరఁగించె, మాంధాతృ ♦ ధరణివిభుఁడు
వారుణాస్త్రంబున ♦ వడి దాని మరలించె; నంత ధాత్రివతి ♦ యసురవదనిఁ
జంపువేడుక భూత ♦ చయభయావహమగు బ్రహ్మాస్త్రమును జేతఁ ♦ బట్టుకొనియె;
రావణుండును శంక ♦ రప్రసాదంబునఁ బడసినఘోరగూ ♦ పమగు పాశు
- తే. పతమహాస్త్రంబు తైల్లోక్య ♦ భయద మట్టె
కరమునం బట్టె; వారిట్లు ♦ కరములఁ గొని
నట్టి యస్త్రంబులం గాంచి ♦ యఖిలభూత
ములును జలియించె; శంకరుం ♦ డెలమి మీఱ. ౫౨౭ 1107
- క. నర మిచ్చె రావణున క, పురమాస్త్రము వశగతమయి ♦ భాసిలునంచున్
నిరుపమసాధన మయ్యది, కరమునఁ గ్రాలంగ ముజ్జ ♦ గంబులు మిగులన్. ౫౨౮
- తే. వడఁకె స్థావరజంగమప్రాణితతులు
కలఁత నొందెను; సుర లెల్లఁ ♦ గళవళించి
రిదియె వ్రళయం బటంచు నా ♦ గేంద్రు లెల్ల
తలఁచి; రత్తరుణంబున ♦ ధ్యాననియతి. ౫౨౯ 1109
- క. కని యావృత్తాంతంబును, మునివద్యులు గాలవాహ్వ ♦ మునఁ దగునతఁడున్
ఘనుండు పులస్త్యుఁడు వేగమ, చనుదెంచిరి వారికడకు ♦ సంగరమాపన్.

క. మునుఁగుచుఁ దేలుచుఁ బుణ్యం, బును జక్కఁగ నేకరించుఁ పోలిక నుండున్;
- విను రామచంద్ర! యాకరు, లనవరతము తొండములను ♦ నవలికిఁ జిమ్మన్.

1 క. అనిలుం డాజలమును దట, మునకుం బడునట్లు వీవ ♦ ముగ్ధతరములై
గనఁబడుకుంజంబులఁ బడఁగ నదియె హిమరూప మగునుఁగా శ్రీరామా!.

సీ. అవ్వల నాటవఁదగు వాయుమాగ్గంబు వేయియోజనముల ♦ వెలయుదానిఁ
జొచ్చె నాదానవఁశూరుండు గురుతరదివ్య తేజా! రామ! ♦ తేజరిల్లు
పుష్పకాయాఘండై ♦ పొదలు నచ్చోటనే గరుడుండు సతతంబు ♦ క్రాలు శక్తి
జ్ఞాతీబాంధవగణఁసత్పుతుండై; యంత వేయియోజనముల ♦ విస్తరిల్లు

తే. నస్తమంబగు పవమానఁసత్పథంబు
నొందె; నచ్చట ఋషులెల్ల ♦ నుండు రెలమి
నవలఁ బదివేలయోజనాఁయతమరుత్ప
థమ్ము నప్తమనంఖ్యాక ♦ మమ్ముహితుఁడు. ౧౩

1122

క. కనఁబోయె; నందు గంగయు, ననిశము స్థితిఁ గాంచుచుండు ♦ నాకాశసరి
త్తనుఖ్యాతీ దేవపథమున, 2 ననిలుఁడు ధరియింపఁగా మహావేగంబున్. ౧౪

చ. గురుతరనిస్వసంబునఁ దగుం బృథివీవర! రామచంద్ర! యం
బరమున నవ్వలఁ గుచుల ♦ భాసిలుచంద్రునివానలోక మా
దరమునఁ దెల్పువాడఁ బ్రమదంబు నొనంగెడువార్త యద్ది, త
త్పరమున లోకమొండు సుఖభావుకముల్ దగఁ బొల్పుచుండుఁ జా!. ౧5

తే. అద్ది యెనుబదివేలగుఁనామడలను
విస్తృతిం గాంచు నందుండు ♦ విధుఁడు భేద
రాళి తారాగణావృతుం ♦ డగుచు సతని
3 శతశతసహస్రరక్షులు ♦ వితతములుగ. ౧౬

1125

తే. అతనిమండలముననుండి ♦ యఖిలలోక
ములను భాసిల్లఁజేయు, సశకలనుఖముల
సత్వముల కెల్ల నిచ్చుచు ♦ జగతి మించు;
నంతఁ జంద్రుండు దశకంఠు ♦ నచటఁ గాంచి. ౧౭

1126

క. శీతాగ్నిని దహియింపఁగఁ, జేతన్మున నెంచి నట్లు ♦ చిత్రగతుల నా
దై తేయవిభుని ముంచెను, ఖ్యాతహిమప్రభల నొక్క ♦ ఊణమాత్రమునన్.

1 తరిః కరికరా దృష్టిం వాయునా లోలితం భృశమ్, జలం మంజేషు పతితం హిమం భవతి రాఘవ-అనిమా. 2 వాయునా ధార్యమాణా సా మహావేగా మహాస్వనా-అనిమా. 3 శతంశత గహస్రాణి రక్షయ శ్చంద్రమండలాత్-అనిమా. ఈచంద్రలోకము మర్త్యలోకమునకుఁ బ్రకాశమనిచ్చునట్టి చంద్రలోకము గాదని యెఱుంగునది

- చ. దనుజవరేణ్యమంత్రులు ¹నితాంతహిమాగ్నికిఁ దాళలేక భీ
తని బరిపీడితాంగులయి ♦ దిక్కిక రావణుఁ డంచు నెంచి; రం
త నచట దండనాయకుఁ డుదారమనీషుఁడు నౌప్రహస్తుఁడా
ర్చిని జయశ్చక్రపూర్వముగ ♦ దేవరిపూ త్తముఁ గాంచి యిట్లునుగ. ౧౯ 1128
- క. దనుజేంద్ర! శీతరశ్మిలఁ, దనువులు కంపించె బోవఁ ♦ దగ దిక్ మరలం
జను నిటనుండియె చంద్రుని, ఘనహిమరశ్మిలను దనుజగణముల కెల్లఁ. ౨౦
తే. సాధ్వసం బావహించెను ♦ స్వాంతములను;
వీడు రాజేంద్ర! తనకాంతివితతి శీత
కరుఁడు నాఁబడు దహనునికరణి నితని
యంతరంగంబు వర్తిల్లు ♦ నంచుఁ దలఁతు. ౨౦౪ 1130
- చ. అనెడు ప్రహస్తువాక్యముల ♦ నాదనుజేశ్వరుఁ డాలకించి యిం
తని వదియింపరానిదగు ♦ నాగ్రహ మూని శరాసనంబుఁ జ
య్యనఁ జలియింపఁ జేసి కఠినాయుతరావముతోడ దానఁ జ
క్కనిగుణ మట్టె కూర్చి ²శరకాండములం బరంగించి నొంపఁగఁ. ౨౦౪
- చ. శతధృతి యీవిధంబుఁ దన ♦ చక్కనిమానసమందుఁ గాంచి యు
ద్ధతుఁ డితఁ డంచు నెంచి త్వరఁ ♦ దా నటఁ జేరి దశాస్య! విశ్రవ
స్సుత! గురుబాహురాజత! విశుద్ధమనస్సునఁ బొల్పుచంద్రుఁ డీ
హితమతి నొంపరాదు చను ♦ మిచ్చటనుండక వచ్చిటల్లుగఁ. ౨౦౪ 1132
- చ. శరముల నొంపరా దితని ♦ సర్వజగత్ప్రియవర్తనుండు స
త్కరుఁడు ద్విజేంద్రుఁ డిట్టిఘనుఁ ♦ గాఢియపెట్టఁగ నేల! మంత్ర మా
దరమున నిచ్చువాడ నది ♦ తప్పక ప్రాణము దీయు భీతినిగ
గరము తొలంగఁ జేయు నది ♦ కస్తుమతిగ స్మరియించువానికిఁ. ౨౪ 1138
- తే. మృత్యుభయమును దొలఁగించు ♦ మేలుఁ గూర్చు
సనిన నంజలి యిడి రావణాసురుండు
పలికె; సంతృప్తి నాపయి ♦ నలరునేని
నే ననుగ్రాహ్యుడ నగుదుఁనేని తండ్రి!. ౨౧౪ 1134
- సీ. ఈదగునేని మంత్త్రేశ్వరు నా కిష్టె భార్గికోత్తమ! సుమంత్తంబు దాని
జపియించి సకలనిర్భరులందు నిర్భయుండనయి వర్తించెద ♦ వనజగర్భ!
దానవులందుఁ ద్రిదశులందుఁ బతులయందు నామదిని భయంబు లేక
యండఁగా వలెనంచు ♦ నొగిఁగోరుచుందును; గాననిమ్మామంత్రమోనితాంత
తే. ధర్మబుద్ధీ! మహాత్మ! మీదయను నాకు
భయము గల్గదు నా విని ♦ బ్రహ్మ పలికె

1 స తు శీతాగ్ని నా శీఘ్రం-అనియూ. ఇట శీతాగ్ని యనఁగా శీతబాధ యని యర్థము చేసి
కొనవలెను. 2 నానాచై స్తం హ్యపీడయత్-అనియూ.

మంత్ర మొనఁగెద నీకు నీమంత్రవరముఁ

బ్రాణములు పోవునట్టివిఃపత్తునందు. ౨౮

1195

క. ఉపయోగింపం దగు నం, చివుడే వచియించువాఁడ † నెప్పుడు దానిఁ

జప మూని చేయకుము దై,త్యవతీ! శుభదంబు మంత్ర † మది యగుఁగానఁ.

తే. అక్షసూత్రము గొని దానిఁనమలభక్తి, జపము చేయుము నీ కపఃజయములేదు
జపము మానిన సిద్ధింపఁదపరిమితను, ఫలదమయ్యను; వినుమింకఁబరమనియతి.

క. ఆమంత్రము వచియించెద, నోమాన్యా! దాని నొక్కఁమొగి గీర్తింపఁ

భీమాహవముల విజయం, బేమియు సందియములేకయే గల్గుఁ జామి. ౩౦

సీసమాలిక:—

దేవదేవేశ! యోధివిభాసురనమస్కృతా! మహాదేవ! వంశదనము నీకు

భూతభవ్యా! హర! † భూరిపింగళనేత్ర! బాలుండ వగుదు రూఁపమున వృద్ధు

వలె నుండుదువు,నీవుఁనై యాస్తువననచ్చదుఁడవ,ల్లె యారుణోయుండవు,త్రిజగ
ముల కీశ్వరుండవు, విఃభుండవు, హరుండవు,హరితనేమివియుగాంతాగ్ని వనలుఁ

డవు, లోకపాలకుఁడవు, లోకశంభుండ, వల్లె మహాభుజఁ † డనఁగ నీవే

యోమహాదేవేశ! † యోమహాశూలీ! మహాదంష్ట్ర! కాలంబు † నగుదు వీవు,

కాలరూపివి, నీలఁకంఠుండవు, మహాదరుండ వీవు, దేవాంతఃకుండవు, వేద

మయుండవు,మఱియునవ్యయుండవు,వశుపతివగుదువు, శూలంబుఁహస్తమందు

బట్టియుందువు, నేత, † పట్టివిధంబున గోష్ఠవు, శివుండ వగుదువు,హరివి [వి

జటి,ముండియు,శిఖండి,ఁవలుయశుండు,లగుడి యననొప్పుదువు,నీవెఁయఖలగణ

భుండవు, సర్వాత్మవు, † భూతేశ్వరుండవు, సర్వభావనుండవు, † సర్వదుండవు

సర్వహారివి, మఱి † స్రష్టవు, గురుండ, వన్యయుండవు,ధూర్జటిఁవియుఁ, చినాకి

యనఁబడువాఁడ,వోఁయఖలేశ్వరా! దేవుండవు,కమండలుధరుండువు,మహాత్మ!

మాననీయుండవు, † గానప్రియుండవు. ప్రణవన్వరూపివి, † పార్వతీశ!

యర్హణీయుండవే † యగుదువు,సామవేదగుండవు, మృత్యువఁవగుదు, మృత్యు

దూతవు, పారియాఁత్రుండవు, సుప్రతుండవు,బ్రహ్మచారి వనంగఁ † బరఁగు దీవు

యోగివి, గృహీ వన † నొప్పుదు, వీణాపణవతూణవంతుండ † వవుదు వీశ!

యమరుండ వీవె, యోయఖలేశ! దర్శనీయుండ వీవె, బాలనూఁర్యునివిధమున

భాసిల్లువాడవు † భగవంతుండవు శ్శశానములఁ జరించెద † వ్రమకుఁ బతివి,

శత్రుంజయుండవు † జ్వరహస్త వగుదువు పాశహస్తండువు, † భానుదంత

పాతనుండవు మఱి † భగనేత్రహస్తవు స్రళయకాలస్వరూఁపంబు నీవె

యల్కాముఖుండవై † యొప్పువాడవు నీవెయగ్ని కేతుండవీవెఁయమలమునివి,

దీప్తుండ వగుదువు † దివ్యరూపుండవు విశాంపతి వన నీవె † సర్వభంగు

లను నశుండు వీవె † యగఘాత! యున్నాదమోహనగుండవు † భూరిగివిజ

వలివి వామనుడవు • వానుడేవుడవు స్రాగ్దక్షిణ్యుడనుపేర • దగుదు వీవే
చక్రహస్తుండవు • సకలచమూ స్రంభుడవు ప్రతిష్ఠంభుడవు సర్వ
కాలరూపివి ఋతు • కర్తవు చుటి ఋతునవు మధురాక్షుండు • వపుదు వీవు
మధువపు శ్రీకర • మహనీయమూర్తివి శ్రీశబనాననుఁ డన • జెలఁగు దీవు
జగముల సృజయించు • సరసిజయోనివి కర్త వజ్రుడ వీవే • కరుణ మెఱయు
పురుషుండ వగుదువు • పో శాశ్వతుం డీతఁ డనఁగ వానస్పత్యుఁడనఁబడుదువు
సర్వోత్తముఁడు భూత • భావనుండు త్రినేత్రుఁ డఖిలధర్మాధ్యక్షుఁడనఁగ నీవే
పరిక్రీర్తితుఁడవు శ్రీపాలకా! యోవిగూపాక్ష! భావ్యయుతతుల్యప్రభా! మ
హాత్మకా! బహునేత్ర! యఖిలదేవేశ్వరా! యభిదేవ! తుహినప్రభాంకితజట!
పూర్ణేందుతుల్యాస్య! • పూర్ణకృపాధ్య! సర్తక! లానక! శరణ్య! రమ్యరూప
సర్వదేవాత్మకా! • సాధునుబ్రహ్మణ్య! సర్వభూతనివాస! • సర్వబంధ!
మోచకా! వంచక! • మోహన! సర్వైకధారీ! వరోత్తమ • ధాతృరూప!
భక్తసంఘాభీష్ట • వారప్రదా! హరి శ్శత్రురాజిత! ధనుర్మహిత యనఁగఁ
బరమాత్మ! లోకాధిపతి! ననాతన! యని పిలువంగఁ బడుదువు • ఖిలజనహర!
యనెడునీనామాప్త • కాధికశతసంఖ్య నేను వచించినదీని నుత్త
మమును బాపహరము • సమలఫలప్రదంబును శరణార్థులకును శరణ్య
మును దశగ్రీవ! నీవును భక్తి జపియింపు మరివినాశక మిద్ది • యగునటంచుఁ
దన్తంత్రమును బ్రీతి • దనుజేంద్రునొసంగిక మలోద్భవుఁడు శాశ్వతమగునాత్మ

తే. లోకమున కేగి; దానవలోకభర్త

బ్రహ్మచే నిట్లు వరములఁ • బడసి మరలఁ

దిరుగఁ బూనుచు హర్షంబు • దీటుకొనఁగ

దుష్టమతి మాన కాత్మకుఁ • దోచినట్లు. ౫౨౪

1189

క. చరియించుచు మార్గంబున, ధరణీశమహర్షి దివిజత్వజకన్యో

త్కరమును గంధర్వలనూ, త్నరుచిరయావనముగల్గు • తరుణులఁ బట్టె.

అధికపాతము నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

అథ రావణుండు కపిలమహర్షిని గాంచి యుద్ధముచేయఁ బూని యవమానము నొందుట. అథ-

చ. [సరసిజనూతి యీశగిది • సద్వీరమున్ దశకంఠనామక

ర్భురపతి కిచ్చి వే న్వవదముం గనఁ బోనఁగ గావణుండు స

ద్వీరములఁ బొంది పూర్వగతి • వైభవ మొప్పఁ జరించుచుండె] ని

క్మరణిని గొంతకాలము ని • కామముదంబున లోకజాలమున్. ౪

1141

క. కనుచుం బొరుషమును తీ, విని జూపుచు లంక కరిగి • వేడుక మరలక

జని జయ మందెడుకాంక్షను, గనపురమును వెడలి సచివతతి గొలువంగఁ.

క. పడమరదిక్కున రాజులు, కడలికి జనె; దానినడుముఁ గలదీప్తిపమునఁ
బడబానలనిభదీవులు, గడు మెఱయ మహాత్ముఁ డొకఁడు ధనబడనంతఁ.

క. నిరుపమకనకచ్ఛాయలఁ, బరఁగెడు దేహంబుతోడ ధ్రువార్చి యొకం
డుగుతరతప మొనరుచుచుఁ, బరికింపఁగ నయ్యె నొకఁడ ధన్యునిచేఁ.

ఆ. ప్రళయకాలమందు ధానిల్లు ననలుండు
పైకి లేచినట్లు ధయవరూపుఁ
డగుచుఁ గానఁబడియె ధతఁడు దేవతలందు
దేవవిభుని మాడ్కిఁ ధదేజరిలుచు. ౨౪

1145

సీ. గ్రహములలోన భాస్కరునిచందంబున వృగములఁ బంచాస్యముగతినేనుఁ
గులలోన దేవేంద్రకుంజరోత్తమమట్లు పర్వతంబుల మేరుపర్వతంబు
భంగి వృక్షములఁ బారిజాతమురీతిఁ గ్రాలునావుగుమనిఁ గర్బురపతి
కుండంబు నడుమ నుద్గండంబుగా వెల్లు ననలునిరీతిగా నమరువానిఁ

తే. ¹గమ్రబహువిధరవముల గర్జనంబు
చేయువానిని లంబహస్తాయతభయ
దుః మహాజను భారివంష్ఠుని వికటుని
గంబుకంతుని బింగాక్షకలితు ఘనుని. ౨౪

1146

తే. మఱియుఁ గైలాసశిఖరంబు మాడ్కి నున్న
తాంగు మండూకకుక్షి రక్తాంబుజాన్యుఁ
²బద్ధపదతలు భీమరూపంబుగల్గు
వాని గురుకాయు గురుతరస్వనుని మునిని. ౩౪

1147

క. అనిలుని మనమును వేగంబున నొడించిన మహాత్ము ధారిభయదమూ
ర్తిని నాబద్ధనివంగుని, గనదుద్యచ్ఛామరాఘకలితుని నమలుఁ. 2౪ 1148

క. బావలాళిపరిక్షి పుని, నోలిం జలుగంటగుంపు లొక్క మొగి ధ్వనుల్
చాలఁగఁ జేయఁగ నొప్పెడు, శ్రీలలితుని ³గర్బురసరసిజమాలికలుఁ. ౩

క. తనవత్సంబున రాజలఁగను ఋగ్వేదంబు భంగిఁగఁ జూడఁగనై
కనకనోరుహమాలిక, లనూనరుచి మించఁ చాల్చునట్టి మహేశుఁ. ౯

క. కనకాచలసన్నిభు నా, మునివర్చుని సంజనాఖ్యభూమీధ్రమునాఁ
దనరారు పంక్తికింపఁడు, కని యుద్ధముఁ జేయఁబూనఁగఁ దగు ననుచుఁ.

చ. తనసచివాళితోడను నితాంతబలంబున శూలకత్తులఁ
ఘనతరయప్తిపట్టసనితాయములఁ ధరియించి రావణుం

¹ గర్జనంబు వివిధైర్నానైః-అనిమా. ² బద్ధ పాదతలం భీమమ-అనిమా. ³ కర్బురము = స్వర్ణము.

ఉనితగనాద మొప్పు మదిఁజూచు భయం బొకయింతలేక నా

రృను; ముని, వ్యాఘ్రముం గనిన ఁ సింహముపోలికఁ బెంపుమీఱఁగఁ. ౧౧
క. శలభముఁ గనుదంతీంద్రము, వలె ఛాగము గాంచుమేరుఁపర్వతము క్రియఁ
జెలఁగెడు నదివేగముగను, జలనిధిగతి నప్రకంప్యఁనతుష్టిం డగుచుఁ. ౧౨
క. పురుషుం డాతఁడు దితిశే, శ్వరుఁ గని యిట్లనియె; నీకు ఁ శ్రద్ధయు మది సం
గరమునఁ గలదే నిప్పుడె, పరిమార్చెద, దుష్టమతివి ఁ పరికింపంగఁ. ౧౩
అ. అనియె; ¹నంత రానఁబునివేగమునకంటె

వేయిమడుఁగు లెక్కుఁవే యగు జవ
ములు నహస్రములు సఁకలలోకభయదముల్
గానఁబడియె మానిఁకాంతునందు. ౧౪

1155

సీ. గ్రహములపంక్తి నాఁ ఁ గ్రాలె నాతనిదృష్టి యద్భుతంబుగ నట్టిఁయవనరమున
దంతముల్ గొఱుక నుఁపువనుగుచప్పుడు యంత్రశబ్దమువలె ఁ నతిభయంక
రముగ నత్తఱిఁ బర్యే; ఁ నమలధర్మము తపం బఖిలజగత్సిద్ధి ఁ కాశ్రయములు
గానుండునవి మునిఁకాంతు నూరుద్యయముననొప్పెనుగగుఱిఁగనఁబడియెను
తే. బంచశరుఁ, డట్టులే కటిఁభాగమందుఁ, జెలఁగి రంత విశ్వేదేవతలు మరుత్తు
లతనిశీర్షస్థలంబునఁయందుఁ దగిరి, వసువు లెనమండు మధ్యమఁభాగమందు.
క. కనఁబడి రాతనికుఱ్ఱి, వననిధు లొప్పారె, దెనలు ఁ పార్శ్వస్థములై
తనచారె, సర్వసంధులఁ, గనఁబడియె మారుతములు ఁ కడుఁ జిత్రముగఁ.
తే. పృష్ఠభాగమునందును ఁ బితరు లలరి

రతనిహృద్భాగమున బ్రహ్మ ఁ యవుడు తోఁచె
బావనములగు గోభూసుఁవర్ణదాన
ములు తదీయలోమాశ్రితంబులుగ నొప్పె. ౧౫

1158

క. హిమగిరియు హేమకూటంబు మందరము మేరుభూధ్రఁమును ²నరుండొ బ్ర
హ్మమునీంద్రు నస్థిసంభూతములుగఁ జూపట్టె నట్టితరుణమునందుఁ. ౨౦
క. ధరణియు వక్షస్థస్థుమై, పరఁగె శరీరంబునను సభము వ్యాపించెఁ
వరమునిశరీరసంధుల, నరుదుగ సంధ్యాద్వయంబు ఁ నగపడి వెలసెఁ. ౨౦౫
సీ. జలదమ్ము మేహనఁజనితమై యలరారె బాహువులందును ఁ బరఁగి రపుడు
ధాతృవిధాతలు, ఁ తద్ధన్తములభగపూషాహ్వయులు పుట్టి ఁ పాలించి; రంత
నా మతాక్షంబగుఁనై రావతము, శేషవాసుకికంబళాశ్వతరు లల్లె
కర్కశకుండు ఫణిఁకాంతుఁడై తగుధసంజయుఁడు తక్షకుఁడనఁ జాలునతఁడు
తే. మఱియు నుపతక్షకుండును ఁ మానికరజ
ములను దగ నాశ్రయించి యిమ్ములను ఘోర

1 తథా వేగసహస్రాణి సంక్రితాని త మేనహి-అనిమా 2 నరం తు తం సమాశ్రిత్య-
అనిమా.

- విషము వెడలంగఁ గ్రక్కుచు ♦ వెలసి, రగ్ని
వదనమున, రుద్రులన్ స్కంధభవులు నైరి ౨౪ 1161
- తే. పక్షమాసర్తువులు నగు ♦ భవ్యదంష్ట్ర
లందుఁ; గుహువనఁబడుచున్న ♦ యమవనయును
నానయందును, దానిరంధ్రములయందు
వాయువులు తోఁచె గళమున ♦ వాణి దేవి. ౨౫ 1162
- క. కనఁబడియె సరస్వతీయనఁ, జను నామెయె; నశ్విదేవసంజ్ఞలు చెవులం
దునఁ దోఁచిరి, శశిభాస్కరు, లనూనతన్నేత్రభూతు ♦ లైరి, రఘువరా!. ౨౬ 1163
- తే. వెలసె వేదాంగములు బహువిధములై న
యజ్ఞములును సువృత్తవాక్యములు దేశ
మఖిలసిద్ధులు తపము లభ్యువనరమునఁ
దన్నరాకృతిమునివరుతనువునందె. ౨౭ 1164
- చ. కనఁబడఁ గాంచి రావణుడు ♦ కార్ముకము క్తశిలీముఖంబులఁ
మునివరు నొవ్వ నేయ జవముం గనరాఁగ నతండు లేచి యో
దనుజశిశూ! క్షణంబు నిలు ♦ దర్పము చూపుదుగాని యంచు నా
తనిఁ ♦ దనముష్టిఘాతమునఁ ♦ దద్దయు నొంపక నుంత నొందినఁ. ౨౮ 1165
- క. మునివర్యముష్టిఘాతంబున పక్షము నొవ్వఁ బంక్తిముఖుఁ డిల వ్రాలెఁ
దనుజానిపాలున కోర్వక, తనపైఁ బడవచ్చుదనుజతతి నిజశక్తి. ౨౯ 1166
- చ. పరుగిడఁ జేసి యమ్మునియు ♦ భాసురసంకజమాళికామనో
హరగురువత్సఁడై కదలునన్దివిధంబున ఋక్తయోగతిఁ
బరగి సమీపదేశమున ♦ వైరిభయంకరహావమా గుహం
తరమును జొచ్చె; మేలుకొని ♦ దానవనాయకుఁ డాత్మనుంతులఁ. 3౦ 1167
- ఆ. తానె పిలిచి యిచటి ♦ మాని యెచ్చటి కేగె
నోవ్రహ్మస్త! చెవుమ ♦ యోశుకాఖ్య!
చనియె నెట కతండు ♦ సారణా! చూచితే
యతనిజాడ ననిన ♦ ననిరి వారు. 3౧ 1168
- క. ఆనరుఁ డీయెడ నిర్జర, దానవదర్శైకహరుఁడు ♦ తగ గుహఁ జొచ్చెఁ
నా నతండు వేగ ఖడ్గముఁ, జే నందె సువర్ణుఁ డహిని ♦ జేకొనుభంగి. 3౨ 1169
- చ. కరమున ఖడ్గ మొప్పు భయంకంపితదేహుఁడు గాక శ్రీఘ్రమే
యరుదగు దానిదావరమున ♦ నల్లనఁ జొచ్చె దురాత్ముఁ డౌట; న
త్తరుణమునందుఁ దద్బిలముఁ ♦ దానటు చొచ్చి తదంతరంబునఁ
బురుషుల నంజనాచలముఁ ♦ బోలు వినీలతరాంగులఁ గనె. 3౪ 1170

సీ. కేయూరములఁ దాల్చి యాయుధపాణులై శూరులై యరుణంపుహారములను
 రక్తచందనమును ధనుశీయముగ నొప్పవంగుళీయకనుహారాదిభూష
 ణాభిమండితదేహులై యుండఁగాఁ గాంచె; నందు సంప్రీతిచే నాడుచున్న
 మూఁడుకోటులమహాత్ములఁ గాంచె; వారలు నిత్యోత్సవంబుల నెగడి శాంత
 తే. సాధ్వీసులునయి విమలులై ధ్వజ
 లగుచు విహరించుచుండి రట్లులరువారి
 భీమవిక్రముఁ డాసురవీరుఁ డచట
 ద్వారముననుండియే కాంచె భయముమాని. 3౬౪ 1171

1౪. నరు లాత్రికోటిసంఖ్యలు, పరభయమే లేక స్వేచ్ఛఁ ధాడుచునుండం
 బరికించె మునియుఁ దొలి యెక్కరణిం గన్నడియె నట్లుగా వారెల్లఁ. 32
 క. మునితుల్యదేహములఁ జిక్కనికాంతుల మెఱసి రూపకలన బలమునఁ
 గన నేకంబుగఁ గన్నడు, చును విక్రమ మేకరీతి శోభిలుచుండఁ. 3౮ 1178

సీ. నాల్గుభుజంబుల నరుల మహాత్మాహులను గాంచె తావణుఁడు నిటు వారిఁ
 గాంచి గగుర్పాటుఁ గని బ్రహ్మవరమును గాంచినందున వేగ క్రవ్యుఁగఁ
 గలిగె; సంతట నటఁ గప్రుభుజంగళయ్యను శయనించిన యట్టిఘనుని
 బొండురంబు సమూల్యవస్తువై తగుకౌస్తుభంబున భాసిలువానిఁ గనియె;
 తే. బురుషుఁ డాతండు శయనించి భుజగరాజు
 తన్ను సంతటఁ జాటి యుద్ధండరీతి
 సలర దివ్యాంగరాగముల్ హారములును
 నాభరణజాలములు మెఱియంగ నొప్పి. ౪౧౪ 1174

చ. సురుచిరనస్తధారిణియు శుభ్రతరాంగియు నై త్రిలోకసుం
 దరతరభూషణంబునయి తద్దయు మించెడు సాధ్వీ చారుచా
 మరమును దాల్చి హస్తమున మానితిలల నందు నుండె; నా
 తరుణియై లక్ష్మీ పద్మయనఁ దద్దయు బోకవిమోహనాకృతిఁ. ౪3 1175

ఆ. అలరుచుండె; సంత నాచారుహాసినీ, గాంచి హర్ష మొంది కదృరేంద్రుఁ
 డాత్మ నానుసాధ్వీ నతులసింహాసనస్థుని గ్రహింప నెంచి దర్ప మొప్పు.

క. తననచిత్తు లెవ్వరేనియు, దవచెంతను లేకయున్నఁ దా దుర్మతి కా
 వున 1౪రములఁ బట్టఁ దలం, చెను మన్మథపరవశైకచిత్త మలరుటఁ. ౪౫

క. నిదురించునర్పరాజము, బొడలుచు గ్రహియింప నెంచు పోలికఁ గాలం
 బదయతఁ బురికొల్పఁగ జిక్రిదయితఁ జేసినఁగఁ జాఁచె గే లాతురుడై.

తే. అందు శయనించియున్న మహాభుజుండు

పాపకానకుంతితుఁ డయి పరఁగుచక్రి

1 తి. ప్ర. కోట్యో మహాత్మనః-అనిమా. 2 హస్తైర్దృఢీకృతం తా మైచ్ఛత్-అనిమా. 3 పాప
 కానకుంతితః-అనిమా.

యామె గ్రహియింపఁ బూనుట ♦ నాత్మ నెఱిగి

కప్పకొనియున్నవస్త్రంబు ♦ కడకుఁ ద్రోసి. ౮౬౪

1179

క. దనుజేంద్రుని గన్గొని చ, గ్గనిరీతిగ నవ్వె; నతని ♦ గాటపుఁ దేజం

బున నందీవుండము లో, కనిచయరావణుఁడు చాలఁ ♦ గలఁతం గనుచున్. ౮౬౪

క. మునిఘ్రాణదీర్ఘ వాతం, బున మూలముఁ ద్రెంప భూజ♦ము పడెడునటు వ్రా

లెను భూమిపై న నాతనిఁ, గని యిట్లని పల్కె మాని♦కాంతుఁడు ప్రీతిగ. ౮౯

క. దనుజశ్రేష్ఠా! లేమ్మా, గన ని త్తటి! మృత్యుముఖముఁ ♦ గమలజవర ముం

డిన కతన బ్రదికినాడవు, చను రావణ! యిపుడు లేదు ♦ చాచిట నీకున్. ౧౦౪

చ. అన ఊణలబ్ధసంజ్ఞఁడయి ♦ యారజసీచరవీరుఁ డద్భుతం

బును గలిగించు విక్రమము ♦ పొంగఁగ నామహితాత్మఁ గాంచి నం

తనె మది భీతి చేరుటయుఁ ♦ దా నిలనుండి యడెల్లా లేచి యి

ట్లనియెను రోమహర్షణము ♦ నందిన మేను చెచుర్చుచుండఁగన్. ౧౧౨ 1183

నీ ప్రళయానలునిపోల్కి ♦ భాసిల్లి శౌర్యసంపన్నుండ వగు నీ వె♦నడవొ చెవును

నకల దేహాంతర♦స్థాయినైతగు దేవదేవుఁడవో నేను ♦ దెలియఁ జాల

నని దేవకంటకుం ♦ డయి దుర్మతియనైన రావణుం డాడిన♦బ్రహ్మనంబు

మోమునం దోచ, జీ♦మూతగంభీరవాక్కుల నిట్లు పల్కె నో♦క్తూరదనుజ!

తే. యచిరకాలంబునందె శౌ♦ర్యమున నేను

నిను వధించెద నాచేతఁ ♦ గనుదువు మృతి

ననిన దశకంఠుఁ డతిభక్తి ♦ నంజలి యిడి

పల్కె నిట్లని చతురాస్యుఁపల్కునలన. ౧౧౪

1184

*క. నే నిల మృతిగనువాడను, గా నోమహితాత్మ! మునుపు ♦ కల్గినవాడే

మానుగఁ బుట్టుకఁ గనువాఁడే నీక మత్తుల్యశూరుఁ♦డే లేఁ డెందున్. ౧౧౬౪

క. సురలందుఁ గూడ లేఁ డో, పరమాత్మా! బ్రహ్మవరముఁ ♦ శాటింపనివాఁ

డరయంగ నెట్టివీరుఁడు, ధరణి లేఁ డింతవట్టు ♦ శధ్యము నావీరీ! . ౧౧౭

క. పరహారము లేదా యజు, వరమునకుఁ బ్రయత్న మెట్టి ♦ భంగి నొనరుపం

దరమే గాదు జగత్త్రియి, సరసిజభవువరముఁద్రిపుఁ ♦ జాలు మహాత్మున్. ౧౧౮౪

క. కనఁ జాలకున్నవాడను, వినవయ్య! సురాధినాథ♦విబుధుండైనన్

గన మది సాధ్యన నుటులై, నను నీచే మృతియె గల్గి♦నన్ మెలుగదా?. ౧౧౯౪

క. ఇతరునివలనన్ నాకున్, మృతి గల్గన యుండుఁగాక ♦ యెప్పుడైనను మ

న్మృతి నీచే నైన నజా, ఊతి శ్లాఘ్యుతరంబు నుమ్ము ♦ కీర్తికరము నొ. ౧౧౯

* ప్రజాపతే స్తు ఐచనా న్నాహం మృత్యుఐశంకతః, సహి జాతో జనియోవా మత్తుల్యోవా ముక్తుల్యోవా ముక్త్యపి. అనిమా.

సీ. అని భీమవిక్రమం ♦ డై నయారావణం డాదేవదేవుని ♦ యంగమండు
నచరాచరంబగు ♦ జగముల మూడింటిఁ గనియె వనాద్దిత్యులును మరుత్తు
లాగుద్రగణములు ♦ నశ్వీదేవతలు సిద్ధావళి పితరులు ♦ యనుధనదులు
నర్ణవగిరినడు ♦ లఖిలవిద్యాధరుల్ శ్రుతులు త్రేతాగ్నులు ♦ వితతతార

తే. లెల్ల గ్రహములు గంధర్వ ♦ లుల్లసిలెడు
నంబరము సాధ్యచారణ ♦ లఖిలవేద
విదులు మునివర్య లాభణివితతి గరుడు
లింకనుం గల దానవు ♦ లెల్లనురలు. ౬౩

1-90

తే. మఱియు రాక్షసులును దైత్యులండలంబు
నూత్తరూపంబులం గొని ♦ శోభిలి రల
శయనసంస్థుని యఖిలవర్ష్ణముల; సనిన
ధర్మచిత్తు సగస్తుని ♦ దాశరథియు. ౬౪

1191

క. కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను; మునివర! దీప్తిపండుడగుచుఁబోలుచువురుఁడౌ
తనిచెంత మూఁడుకోటులు, కనఁబడు నవ్వార లెవరో ♦ కరుణం జెపుమా.

క. పురుషుం డట శయనించిన, నిరుపమదేహాన్వీతుండు ♦ నిర్జరదైత్యో
త్కరదర్పహరుం డెవ్వఁడో, వరమునిచంద్రా! వినంగ ♦ వాంఛ యలరె జూ.

చ. అనుటయు రామువాక్యమును ♦ హర్షమున విని యాయగస్తుఁ డి
ట్లనియె; వచించెదన్ రఘువరాన్వయభూషణ! యాలకింపుమా
వినవలతేని దీప్తిమును ♦ వేడ్క పినించిన యాననాతనుం
డనఘుడు దేవదేవుడు సుహృత్తుఁడనౌ కపిలుండునాఁ జనున్. ౬౭

1194

తే. అతఁడె నారాయణుండగు ♦ నాదిదేవుఁ
డలరు శంఖగదాచక్రముల ధరించి
భూతతతికి విధాతయై ♦ పాలించి హర్ష
యగుచు నాద్యంతహీనుడై ♦ యవ్యయుండయి. ౬౮

1195

సీ. అచ్యుతుండై విష్ణువై శాశ్వతుండయి తనరారు సతనిముండులను సృత్య
మును సల్పువారలు ♦ ఘనులు దేవతలు నూ! జేజే ప్రతాపముల్ ♦ దివ్యరూప
మలవడునవ్వార ♦ లానరహపుడౌ కపిలతుల్యులు గాఁగఁ ♦ గ్రాలువార
లనతికోపుండగు ♦ సతఁడు చూచినమాత్ర పాపనిశ్చయుండయి ♦ పరఁగుదనుజుఁ

తే. డచట బూదిగఁ బడఁడయ్యె ♦ సధిప! రాను!

భిన్నగాత్రుండునై యట ♦ వితతిగిరివి

ధమున భూమిని బడియెను ♦ దారుణవచ

నాంబకంబుల నాదైత్యు ♦ సప్తహితుండు. ౭౦

1196

క త్వరవడి భేదించెను; భూ, సర! రామా! ఘాతుకుండగుఁబాడు రహస్యం

బరయమి వెలిఁ బుచ్చెడుగతిఁ; జరకాలమ్మునకు స్మృతినిఁజెందెదనుజుఁడు.

చ. దనుజులతోడ మంత్రిసముదాయము లుండెడుచోటి కేగి చ
య్యన నచివాళిఁ గూడుచు దళివననుఁ డప్పుడె లంక కేగె; నం
చని మునిపల్క దాశరథి యాస్యమునన్ స్థిత మంకురింపఁగా
ననియె మహాద్భుతం బి దని యచ్చటనున్న మహాత్ము లందఱున్. 234

క. కన విన నాశ్చర్య మిదం, చని రచ్చటి కీకగణము లనురులతో ని
ప్పని యాశ్చర్యం బని చ,య్యనఁ బల్కిరి పిదప రాఘవంతికసీమన్. 2౪
తే. చెలఁగుచున్నవిభీషణుఁ డలరి పలికె

నద్భుతము వచ్చె స్మృతికి నిదాఁ బురాత
నము మహాగాథ యనఁగ బ్రహ్మముని రామ!
వింటివి గదా? మదిరితవృత్త మిట్లు. 2౫4

1200

క. వినిపించితి మనుహర్షం,బును నీపూజయును జిత్తమును బొంగింపం
గను జనియెదమన నమ్మునిఁ, గని యెల్లరచి త్తములను యగరించునటల్.

తే. పలికె రాముండు; మునిసంఘపతి! మహాత్మా!
యింకనున్ రావణునిచేత లెల్లఁ జెపును
వినఁగ వేడుక యయ్యె నాకనుమఁ బలుక
మునివరం డాదరమున నిట్లనియె మరల. 22

1202

అధికపాఠము విదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౪ - వ సర్గము.

రావణుండు బలవంతుఁడు గా స్త్రీలను గొనివచ్చుట.

క. తనకుం దోచినయట్టులు, చనుచున్ దిక్కుల జయించి యాచారయశం
బును సంపాదించుచు మున,మున నింటికిఁ బోవునమయమున నొక్కతటిన్.

క. సరసతిగంధర్వమునీ,శ్వరనిర్దరకన్యకలను సమధికగర్వ
స్ఫురణమునఁ బట్టుచున్ ద,త్పురిరక్షితం జెలంగు పడఁటిని బురుషున్. ౧4

క. కనినంతనె వధియించుచు, దనపుష్పకమందు నేడ్చు తత్కన్యకలన్
మనమున నిర్దయతో జేర్చి నిశాలుండు పోవుచుండఁ జిత్రగతులచేన్. ౨

ఆ. యక్షభుజగమనుజుఁడాయాతుధానులకన్యకలను దైత్యదాసపులతరుణులఁ
దా గ్రహించె; వారు తద్దయు వగలచే, బాష్పజలమువిడిచిబయలుపడుచు.

సీ. శోకాగ్నిసంభవాస్తోకజలంబుల ముంచిరి పుష్పకంబును నితాంత
నువ్రతలైన యానుందరీమణు లెల్ల సదులు కంధిని భువనముల నింపి
నట్లు శోకపువారి యాపుష్పకము నిండు నట్టానర్చిరి; భుజంకాంగనలును
గంధర్వకాంతలు యక్షాసరిమనిపుత్రికలును దానవకన్యకలును దైత్య

ఆ. కన్యకలును బుష్పకంబున వందల, గొలది గూడి వగలఁ ♦ గుంది; రంత
దీర్ఘ కేశనిచయః ♦ దేదీప్యమానలై, కమ్రదేహములను ♦ గ్రాలు నతులు. ౬

క. పరిపూర్ణచంద్రవక్త్రులు, స్ఫురదుద్యతీనకుచలు ♦ పాలుపగు ¹వత్సో
త్పరవేదికాంతరప్రభ, లరుదుగఁ దగు నట్టిలన ♦ లయ్యసురునిచే. ౬౪

ఆ. బలిమిఁ బట్టుకొనఁగఁ ♦ బడిరి; న్యందనకూబ

రాభములగు శ్రోణు ♦ లమరు వారు

నిర్జరాంగన లన ♦ నీటుగుల్మెడువారు

తప్తకనకరుచులఁ ♦ దనరువారు. ౭

1209

క. మనములఁ బొంగెడువగలఁ, ధనంజయార్చిస్సమాన ♦ దారుణశుక్లం
జనితమహాతాపంబులఁ, దనవల్లిక లట్టె వాడఁ ♦ దా రేడ్చి రొగి. ౮

తే. వారిని శ్వాప్సవాయువు ♦ చే రయమునఁ

బుష్పకం బెల్లతావులఁ ♦ బొక్కి మండి

యగ్నిహోత్రంబునాఁ దగె ♦ నావిమాన

మగ్నిహోత్రనిరుద్ధమై ♦ నల్లె వెలసె. ౯

1211

క. దనుజేంద్రునశమునం జిక్కి నితాంతము శోకములను ♦ గ్రిందువడుచుఁ జ
క్కినిమోములు దీనత్వముఁ, గనఁ జూపులు నల్లె కాఁగఁ ♦ గాంతామణులు. ౧౦

తే. ఘోష శబ్దవయస్సుచే ♦ శోభిలుచును

సింహవశగతస్పృగముల ♦ చేప్త లొప్ప

నేడ్చుచుండి; రందోకనారి ♦ యెంతో యార్చి

దనను దనుజుండు తినునేమొ ♦ యనుచు వగచె. ౧౧

1213

క. ఒకయంగన దుఃఖంబున, వికలమనం బొప్ప దనుజువీరుండు ననుఁ జం
పక మానఁడంచుఁ దలఁచెను, సకలనితంబినులు శోక ♦ జలధి మునుఁగుచు. ౧౨

క. తలిదండ్రుల భర్తల భ్రాతల దనయులఁ జిత్తములను ♦ దలఁచుకొనుచు ని
ప్పులఁ బొరలాడెడు విధమున, నిలఁ బొరలిరి చాలవగల ♦ నేడ్చుచు మఱియు. ౧౩

²చ. తనయుండు నన్నుఁ గానక నితాంతము చింతలఁ జిక్కి యెవ్వధి

మనఁగలఁడో, ననుం గనిన ♦ మాతయు భ్రాతయు శోకసాగరం

బుననె మునింగి పోవుదురు ♦ పో యకటా నిజదైవతంబు భ

ర్తను నడఁబాసి యెట్లు మను ♦ దాన దురాత్మనిచెంత, నేనిక. ౧౪ 1216

క. అని విలపించుచు మృత్యువు, మనమున ధ్యానించి తల్లి! ♦ మానుగ నీచెం
తను జేరునట్లు నన్నుం, గొనిపోమ్మా యముగృహమునఁకుఁ గడుదయతో. ౧౫

1 తథా విప్రవేదీమన్యనమప్రభాః-అనిమా. 2 ౧౪-వ శ్లోకమునుండి యొకశ్రీ దుఃఖించి నట్లు “హాకథన్నకరివ్యాది” అనిచెప్పి ౧౫-వ శ్లోకమునుండి బహుచనమునఁ జెప్పఁబడినది. అనఁగా నందఱు కలిసి దుఃఖించు వట్లనిభావము.

క. తొలిజన్మమున నెట్టులొ, యలఘుశరాఘం బొనర్చు ♦ నయ్యెనొ లేదే
నిల నిట్టి క్రూరసుతిచేతులఁ బడి దుఃఖాభియందుఁ ♦ ద్రోయఁబడుదునే.

క. కనఁ జాల నింక దుఃఖంబున కీర్తనానికిని వంతఃమును మదిలోనఁ;
జని యిది నీ! నీచంబగుఁ, గనఁగలదే సారమిందుఁ ♦ గలయ వెదకినఁ. ౧౬౪

క. జని యిది బుద్బుదతుల్యం, బనఁ దగినది మనుజులోక ♦ మన్నిఁటికంఁబఁ
జను నధమాధమ మనఁగా, మనుజుఁడు ధర్మాశ్వుఁ డిందు ♦ మన కగపడునే.

ఆ. జగము లెల్లఁ బాడు ♦ తగ మన కిందొక్క
బంధు వైన లేడు ♦ బలయుతుఁడగు
నీదురాత్ముచేత ♦ నెల్లదుర్బలబంధు
జనులు తెగిరి కాచుజనుఁడు లేడు. ౧౮

1221

క. శారక లాయుదితార్కుని,చే రయమునఁ బొదుగఁబడి విచిత్రంబుగఁ దే
జోరహితములగుకై వడి, నీరావణుఁ డట్టు త్రుంచె ♦ నీనున మగలఁ. ౧౮౪

క. బలవంతుఁ డీతఁ డాటం, బాలియించు తెఱంగులేడు ♦ పో దుర్వృత్తిం
దలపోసి తన్నుఁ దానే, ఖలుగాఁ దలఁపం డిదేమి ♦ కాలమహిమమో. ౧౮౫

తే. దుష్టబుద్ధికి వీనికి ♦ దోఁవరాకృ
మం బనూనము పరులనితంబినులను
బలిమిఁ బట్టుట దుష్కర్మ ♦ మిల మహాఘ
మితఁడు పరకాంతలను గూడ ♦ నెంచుకుమతి. ౨౦౪

1224

క. కనుక వధూకృతమరణంబును బొందఁ గలం డటంచుఁ ♦ బూనికమీఱఁ
వనితారత్నము లార్తుల, మనములు గలఁగంగఁ బలుక ♦ మంచి దిటు లగుఁ.

క. అని తెల్పునట్లు దుందుభి,నినదమ్ములు సర్వే నట్లై ♦ నింగిని మోదం
బున నిల్చి పుష్పవర్షంబును గురియఁగఁజేసి రావిబుధు లత్తఱినిఁ. ౨౨౪

ఆ. లలన లిట్లు వనితలవలన మృతిఁ గల్గ, శాప మిడిన దనుజసత్తముండు
నిష్ప్రభుండుగాఁగ ♦ నిలెఁ బతివ్రత, లపుడు పొగులునట్లు ♦ లనురవిభుఁడు.

క. మనమున నిగ్రతమోదుం, డనూన లేజోవిహీనుఁ ♦ డయ్యె; నవల నా
వనితామణు లిటు లేడ్వఁగఁ, జని లంకాపురముఁ జొచ్చె ♦ శౌర్యముపొంగఁ.

చ. దనుజులు తన్ను స్తోత్రములఁ ♦ దన్వఁగఁ బూర్వర మిట్లు చొచ్చి చ
క్కనినుఖమబ్బు నింక ననుఁకాండ్ చెలంగఁగ నుండునంత; నా
తనినహజన్మయె మిగుల ♦ దారుణరూపము గల్గి నేచ్చగాఁ
దనకు లభించురూపమున ♦ ధాత్రిఁ జరించెడు నింతి పొక్కుచుఁ. ౨౫ 1229

క. చనుదెంచి యన్నపదములకును మ్రొక్కి మఱింత వెతలఁ ♦ గుండెడునాశూ
ర్పణఘను లేవఁగ నెత్తి దయను బూని మృదూక్తులొప్పునతిశాంతముతోఁ.

తే. ఊరికించుచుఁ బలికె; *నేమో వచింపఁ
బూని యేడ్చెడు సోదరీ! ♦ ముందు నేమి
వగలకుం గారణమొ యిట్లు ♦ వచ్చి నాడు
పాదములపయిఁ బడనేల? ♦ పలుకు మింక. ౨౬౫

1291

చ. అన విని గావ్యగుర్ధనయఁ నాంబుజయై దనుజేంద్రుఁడై లి
ట్లనియె; మహాబలుండవయి ♦ యన్నపునై తగు దీవు నావతిం
దునిమితి, వందుచే మదికిఁ దోచ దదేమియు భర్తలేమి న
న్ననుదురు భర్తృహీనయని ♦ యార్తి మునింగితి దాన నే నిటన్. ౨౬౫ 1292

సీ. కాలకేయలు వీరకాంతులు బలవిక్రమాఘ్నలు పదియు నాల్లనవేలు
తెగిరి నీచేత నాశీవ్రాహవంబునఁ బ్రాణాధికుండగు ♦ భర్త తెగియె
బలశాలి యాతఁడు ♦ భ్రాతృపు నీవు నా కరికల్పుండవయి యిట్లతనిఁ దునిమి
నాడవు సహజాత ♦ నాకున్న దొక్క తెయనియెనఁ దలపోయ ♦ వక్క టకట!

తే. కాన నీచేత నేను నిక్కముగఁ దెగిన, దాననే యైతి బంధువై ♦ తనరు నీదు
కుమరిచేత వైధవ్యదుఃఖమును బొంది, తిని మహర్షిని దాని నేననుభవించు.

క. దనుజేంద్ర! సోదరీపతి, యనువుగ రక్ష్యుండు సమరమందు నతనిన్
దునిమియు సిగ్గును బొందవు, చునముననిటు చేయు పెల్లమంచియొ తెలియన్.

చ. అని యిటు లేడ్చుసూర్యుని ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి సాం
శ్వినచనంబులం దనిపి ♦ తా నిటుపల్కెను సామపూర్వకం
బనఁదగురీతి; జాలు నిక ♦ నార్తిని బొందఁగ లాభ మేమియుం
గనఁబడ దొక్కమాట వినఁగార దగు నిన్నిక సర్వకాలమున్. 33౫ 1295

క. దానంబున మిక్కిలి బహు, మానంబునఁ దన్నువాడ ♦ మహిళామణిరో!
నే నన జయకాంతులు మది, నూనఁ బ్రమత్తుండ నగుచు ♦ నొక్కవిధమునన్.

చ. శరముల వైచుచున్ రిపులఁ ♦ జంపుచు నుండుదుఁగాని యుద్ధమం
దొరులను స్వీయులం దెలియ ♦ నోసహజాతరో! యుద్ధదుర్మదున్
శరతతివైచువానిఁ గని ♦ నైచక చంపితి నీదుభర్తగా
సరయఁగఁ జాల నైతి నటు ♦ లాట విచారము నొంద నేటికిన్. 3౬ 1297

క. ఇక్కాలంబున కనువగు, నెక్కార్యము చేయవలయు ♦ నెఱిగింపుము నే
నక్కఱగా నొనరించెన, నెక్కార్యము నీహితంబు ♦ నాత్మక వలఁచుచున్.

తే. అనువమైశ్వర్యయశుండయి ♦ యలరు ఖరుని
నాశ్రయించి తిత్సన్నిధి ♦ నలరు మింక
నతఁడు నీకన్నయగుఁ గాదె, ♦ యతివ ఖరుఁడు
పదియు నాల్గువేలగు సురవైరులకును. 3౭

1299

* భద్రే వస్తు మ్హసి మే ద్రుతమ్-అనిమా.

క. పతియై వారల నడువఁగ, మతి నీవేమైనఁ గోరు ♦ మంచి దొనరుతుఁ
గృతకృత్యపు గన్తుని యన, నతఁ డన్వఁడు విక్రమాఘ్నఁడగునతఁ డిలలోఁ.

క. పినతల్లికిఁ బుత్రుఁడు ఖరుఁ, డనుమానం బేల! నీదుఁనాదేశంబుఁ
గొనసాగించును సోదరి! యనూనబలయుక్తుఁడగుచు ♦ నాతఁడు త్వరగఁ.

క. చను నా దండకమనఁబడు, వనమును బాలింప నతనిఁబలముల కెల్లఁ
దనుజేంద్రుఁడు దూషణుడే, చను నధిపతిగాఁగ వీరు ♦ సాంద్రబలునూ!.

*క. మును క్రుద్ధుండగు భాగ్యుఁ, డనయం బీతావు రాక్షసావాసము కాఁ
జనునంచు శాప మిడియెఁగనుక నె మనవార లుండఁగలరు ధృనిముగఁ.

తే. దండకారణ్యమునఁ బినతల్లికొడుకు
ఖరుఁడు దితిజాధిపతియయి ♦ నిరత మీవు
చెప్పినట్టులె నెప్పుడిఁ ♦ జేయఁగలఁడు
నాతిరో! యని పల్కి నై న్యములఁ బంపె. ౪౧

1244

సీ. పదునాల్గు వేలనఁనృబలును దోడ్కొని ఖరుఁ డప్పుడే దండకావసంబు
నకుఁ జోయె, నాసేన ♦ లొకభంగిఘోరమానాకారములుగల్గియరిగఁజెలుచ
ఖరుఁ డెందు భీతిలేకయె గ్రాలుచుండుట నానై న్యములతోడ ♦ నరిగి యందు
నిష్కంటకంబయి ♦ నెగడురాజ్యంబును బాలించె, నంత రాఁవణునిచెల్లె

తే. లె న శూర్పణఖయు నందు ♦ నధినసించె
బ్రీతయై; తనమాటకు ♦ నేతటి ఖరుఁ
డడ్డు చెప్పక చేయంగ ♦ ననురు లెల్లఁ
దనపలుకు చేయుచుండ నుద్దాసుభంగి. ౪౨

1245

ఇరువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౫ - సర్గము.

— శ్రీ రావణుఁడు మధుపురమునై దండెత్తుట. శ్రీ—

ఉ. రావణుఁ డీట్లు ఘోరవనఁరాజి నొసంగి ఖరుఁ న్నసోదరిఁ
దా వెనఁ బంపి హృష్టుడయి ♦ దారుణ మూచు నికుంభిలాఖ్యచే
భూవినుతంబునై పరఁగు ♦ భూరితరోపవనంబుఁ జొచ్చెఁ బెం
పావహిలంగఁ డమ్ములును ♦ నాతనితోఁ జని రెంతో వేడుకఁ. ౧౫

1246

తే. లంకచెంగట నది యకఁలంకమగుచు
నలరు; నట యూషశతముల ♦ వెలసి చైత్య

* సహి శస్త్రోపనోదేశః క్రుద్ధే నోశవసా పురా, రాక్షసానా మయం వాసో భవిష్యతి నసం
శయః-అనిమా. ఈశ్వోకము వ్యాఖ్యగలపు స్తకమున లేదు. కథానుబంధముగా నున్నందున బుద్ధ
కాంతముం దున్నదానిని దెనిగించితిని,

ములవిరాజిల్లుచున్ సంపదలఁ జెలంగు

నట్లు చేయంగఁబడు మఖం ధరిసి యతఁడు. 3

1247

క. కనె నందు మేఘనాదునిఁ, దనయగ్రతనూజ శత్రుతరుదావాగ్నిన్
ఘనతరకృష్ణాజినధరునిని గుశయుఁ గమండలువును ధియతిం గొనుచున్. ౪

క. తనరారువానిఁ గన్గొని, చని బాహువు లట్టై చాఁపి ధిచక్రనియాలిం
గన మొనరిచి తృప్తుండై, తనయా! యిట్లుండనేల? తత్త్వము నాకున్. ౫

క. ఎఱిఁగింపవలయు ననఁగాఁ, దఱి యెఱిఁగి వచింపనేర్పుధన్యుఁడు ఘనుఁడున్
మఱియుఁ దపోవిభ్రాజతుఁ, డెఱిఁగింపఁగ నర్హుఁ డగుచుఁ ననఁగెడుకవియన్.

క. దనుజేంద్రుని నారావణుఁ, గని యజ్ఞసమృద్ధికొఱకుఁగా నిల్లనియెన్;
విసవయ్య! దానవేంద్రా! పని యిద్ది యుపక్రమింపఁ ధిబడువిధ మెల్లన్. ౬౪

ఆ. తెలుపువాఁడ నీకుఁ ధిదేటతెల్లంబుగ, నీతనూజఁ డితఁడు ధినియతి సప్త
యజ్ఞములను జేసె ధిసవివిస్తృతములయి, యలరె వానిపేరు ధిలనువదింతు. 2

సీ. ఆది నగ్నిష్టాను ధిమశ్వమేధంబు నవ్వల భూరికాంచనధిలతదక్షి
ణలనొప్పుయజ్ఞ మధ్వల రాజనూయంబు వఱలు గోమేధంబు ధివైష్ణవంబు
నొనరించె; నిత్రటి ధినురుతరనియనుముల్ తగ మహేశ్వరదేవతాకమైన
యజ్ఞంబు చేయంగ ధినానక్తి గని పూనె నది దుర్లభంబునూయందు వరము

తే. లీశ్వరుం డిచ్చెఁ దానె యహీనకరుణ

నిత్రుణమందె నరము లఁవెవ్వియనినఁ

గామగంబగు రథ మొందు ధికదలుచుండు

సంతరితుంబునం దది ధియడ్డులేక. ౯౪

1253

క. దేనం జీకటి పుట్టునొ, దానవవర! ¹తామసియనఁదగు మాయను, బెం
పూని వరంబులఁ బడసెన్, దీనిం గొన సంగరంబు ధితీవ్రముగఁగన్. ౧౦౪

ఆ. సాగుచుండునవుడు ధిశత్రువుల్ సురలైన
ననురులైన నఁ జూడ ధినలవిగాక
యుండు, నెఱట నీతఁ ధిడుండునొ యాగతి
తెలియఁ బడదు గాన ధివెలయు నిద్ది. ౧౧

1255

క. శరములచే నక్షయమయి, పరఁగెడు తూణరయుగము ధిబవరంబుల నె
త్తరుణముననైన దుర్లయ, మరిభీకరమైన పటుశఠానన మితఁడున్. ౧౧౪

క. కొనియెన్ శంకరువలనన్, విను శత్రుధ్వంసకముగ ధివెలసెడునస్త్రం
బును బొందె నిట్టివరముల, దనుజేంద్రా! వడసె నీదుతనయుం డిచటన్. ౧౨౪

తే. యజ్ఞమిద్ది నమాప్తిని ధినందు నిపుడునిన్నుఁ జూడ నిరీక్షించి ధియున్నవాఁడు

నీతనూజుడు నావిని ♦ నమ్మి గనక పలికె దశవదనుం; ¹డకోభన మిది యగు.

తే. దీన శత్రువు లింద్రాదు ♦ లూను నియతి

ద్రవ్యముల నర్పితులు గాడె ♦ రమ్మ చాలు

జేయఁదగ దిది యోవుత్ర! ♦ చేసినంత

చాలు, నాతోడ రమ్మ విశ్వసుతనుగుణ! . ౧౪౫

1259

తే. అనుచు నింటికిఁ గొనిపోయె ♦ నాత్మజన్మ;

ననుజు లెల్లను వెంబడి ♦ నరిగి రంతఁ

బుష్పకమునుండి వేగమ ♦ పూవుబోఁడు

లను దమిన్ దింపె వారెల్ల ♦ వనటఁబొంది. ౧౬

1260

క. అనయము బాష్పసమాకుల,తను నేత్రములను సొంపు ♦ దప్పఁగ రత్నో

దనుజామరులకు రత్నము, లనఁ దగి లక్షణసమన్వితాంగలతికల్తె. ౧౬౫

క. పలువిధములైన భూషణముల స్వీయములను తేజఃముల వెల్లుచు ని

ప్పుల బ్రుంగినట్లు లాల్చిని, బొగులుచు నందుండి రట్టి ♦ పొలఁతుల నెల్లఁ.

సీ. కన్నీరునతతంబు ♦ మున్నీరుగా నొప్పు నేడ్చెడువారల ♦ నెట్లొ యొకటఁ

గాంచి విభీషణుం ♦ డెంచి ధర్మచునీష నిట్లని పల్కె; నహీనధర్మ

మలరువాకన్యంబుల ♦ నన్నను గని యశం బర్థంబు కులము మహాత్మ! యివుడె

నశియింపఁ జేసి దుఃస్వస్థమును గల్పించునిట్టి యాచారంబు ♦ నేల చేయఁ

తే. బూనినాడవొ జ్ఞాతుల ♦ కై న నిద్రి, మంచి దెల్లుగు నీబుద్ధి ♦ నెంచి యిట్లు

తిరుగుచున్నాడ విట్టి యతివల నెల్ల, వారిబంధుల బెరరించి ♦ బలముకలిమి.

క. పరవనితె లనుచుఁ దలఁపక, స్మరబాధితచిత్తుడవయి ♦ చంచల్గతి నీ

తరుణులఁ దెచ్చితి రావణ! , పరికింపును! యిద్ది తగినపనియో కాదో. ౨౦

క. నిను మీఱి మధుసమావ్యయ, ననుజుడు కుంభీనసిని నిఁ తాంతబలమునన్

గొనిపోయె ననఁగ రావణుఁ, డనియె; విభీషణ! యిచేమి ♦ యన్యాయంబో.

తే. మధువనం జను దోర్బలమండితుండు

తెలుపుమా! యెవ్వఁడో మదిఁ ♦ దెలియఁబడదు

నాఁగ సంక్రద్ధుడై రానఁణవిభుఁ జూచి

యిట్టులనియె విభీషణుం ♦ డిద్ధరీతి. ౨౧౫

1266

క. పరదారలఁ జేఱఁబట్టిన, పరమాఘనకర్తమునకు ♦ ఫల మిటఁ గలిగెన్

సురవైరినాథ! వినుమా, పరికింపుము మది నిదెట్టి ♦ పాపకృతియొకో. ౨౨

సీ. మన కెన్న నెవ్వండు ♦ మాతామహుండగు నాతని కన్నయో ♦ యసురచర్యుఁ

డగునుమాటికే బెద్దఁద్రు మాల్యనంతుఁ డ౯విఖ్యాతినొందుచుఁపుద్గఁబ్రాజ్ఞఁ

డును నగుఁ గడ! మనజననికే జ్యేష్ఠయై పుష్పొత్కటావ్యయంబునఁదనరుట

యెఱుఁగుదు కాదె నీవెంతియె కాక యస్తన్నాత కెన్న జ్యేష్ఠపితయైన

- తే. యట్టి యాద్యుండు మాతామహాగ్రుక్తఁ డగును
గాడె, తత్పుత్రికాపుత్రికయగుఁ జమ్ము
సాధ్వీ కుంభీనసి యనంగఁ జను నుకన్య
మనకుఁ గలపినతల్లి కాత్మజయుఁ గలదు. ౨౪౫ 126౨
- క. అనలోద్భవయగు నామెయు, ననలయనం బరఁగు; మనకుఁ నారయ ధర్మం
బున స్వనయగు నామెనె మధు,దనుజుఁడు చెఱఁబట్టెఁదనదుఁదర్పముపొంగఁ.
- క. తనయుండు మేఘనాదుఁడు, ఘనయజ్ఞం బొకటి చేయఁగఁ బూనెను నే
నును వారిమధ్యభాగం,బున నిష్ఠను భక్తి మెఱయఁ బూనినతఱినిఁ. ౨౪౬
- క. అనుజుండు కుంభకర్ణుఁడు, తననిద్రాగృహమునందుఁ దత్పరమతియై
దనుజేంద్ర! శయనించెను, దనుజేజ్యుఁడు మధువు తనదుఁదర్పస్ఫూర్తి. ౨౪౭
- ఆ. మంత్రివరుల నెల్లఁ జంత్తపుబొమ్మల,కరణి నుండఁ జేసిఁ సురరిపులను
బింక మణఁగఁదన్నిఁప్రియతమసాధాంత,రమున నున్నయింతిఁమరుతఁగొనియె.
- క. విని యీవార్తను నావల,నను నీవిక శాంతినే గొఁవంపగుఁ, జంపం
గను దగఁ డాతఁడు రావణ; యనుజను నొకవరున కీయఁనగు భ్రాతలచేఁ.
- తే. ఐన నీదుష్టకర్త మి ట్టినితాంత,పాపఫలము నొసంగె ని ట్టివగిదిగ
నివ్వుడే దుష్టఫలముల ట్టినిచ్చె నిద్ది, విదితమయ్యెఁ గదా పృథివీతలమున. 3౦
- క. అనిన విభీషణువల్కుల,విని యాత్మకృతాఘకృత్యవితతిని నొంపం
గనుబడి తప్తాంధస్సులఁ,గనువట్టెడు సాగరంబుఁగతి నుగ్రుండె. 3౧ 1275
- తే. అనుషమానకోపంబునఁ నత్తు లెల్ల
నరుణములుగఁ గసంబడఁ నఖిలు పలికె
నరదమును సిద్ధపఱపుఁ డీయూహవమున
కెల్ల శూరులఁ బిలిపింపుఁ డీయదనున 3౨ 1276
- చ. అనుజుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మహారణశూరులు రాక్షసోత్తముల్
ఘనతరసాయకాదులనుఁ గైకొని నాహనరాజి నెక్కియుం
డను జను, రావణుం డనుచుఁ నన్ను నెఱింగియు భీతిలేక క
న్యను గొనిపోయినట్టి మధుఁ నానుడు నీమని నిష్టె చంపెదఁ. 33౫ 1277
- చ. దనుజుని బీచమార్చి సురతల్లజునిఁ రణనుందు నోర్వఁగఁ
జనియెద మిత్రసంయుతినిఁ స్వర్గపురంబును ముట్టడించఁగా
ననిమొన నింద్రు నోర్చి త్రిదశాలయ మొయ్యన నావశంబునం
దును మెలఁగంగఁ జేసి కృపఁతో శతమన్యునినందునిల్పుచుఁ. 3౪౫ 127౮
- చ. సురలి పురంబుఁ జేరెదనుఁ మామకశక్తి త్రిలోకవిస్తృతిం
బరఁగ జగద్విశాలమగుఁ భాగ్యము గల్గఁగ నేవచ్చుమీఱఁగఁ
దిగుగుచునుండువాఁడ ననిఁ తెల్లముగాఁ బలుకంగ దానవే
శ్వరునిమహాజ్ఞఁ బూని బహుసాధనము ల్లోని యుద్ధకాంక్షచేఁ. 3౫౫

తే. నాల్గువేలయత్సాహిణుల్ ♦ నాకవిజయ
మందుఁ గల్గుపేరాశచే ♦ నవుడె తరలె;
వారి కెల్లను దాన వేళవ్వరునియగ్ర
తనయుఁడౌ మేఘనాదుఁ డుద్ధామశక్తి. 32౪

1280

క. పరిపాలకుఁడై ముందుగ, నరిగెన్ ; దశవదనుఁ డబ్బులాలినడుమ ని
స్థూరసాధనములఁ గైకొని, యరిగెన్ దనయన్న వెనుక ♦ నద్భుతశక్తి. 32౪

తే. కుంభకన్తుండు నడచెను ♦ గ్రూరకర్మ,విరహితస్వాంతుఁడైన విభీషణుండు
ధర్మమతిలంకయందుండి♦ధర్మముల నె,యాచరించుచుఁబురినిదా♦నరయుచుండె.

సీ. అమ్మహాభాగులా ♦ ననుగులు మధుపురం బునుగూర్చి వేగమ ♦ పోయి; రరద
ములతోడ దంతీంద్ర♦ములతోడ, ఖరనంతతులతోడ హయములతోడనువ్వు
ములతోడ నతితీవ్ర♦ములగు నిర్బంబులతోడ నంబరము సంధుగన లేక
యండంగఁ జేయుచు ♦ నొక్క మొగిం బోయి; రనుగులతో వైర♦మవధరించి

తే. వేనవేలుగ రావణ ♦ వెంబడించి
వెనుకనే పోయి; రంత నావీరవరుఁడు
దశగళుం డేగి మధునిస♦త్తనముఁ జూచ్చి
యతనిఁ గానక తోఁబుట్టు ♦ వచటనుండ. ౪౦౪

1283

క. కనుఁగొనియెను; గుంభీనసి,యును సాధ్విన మూని వడఁకి ♦ యొయ్యన దనుజేం
ద్రునిసాదంబులపైఁ బడి,యెను దోసిలిఁ బట్టి యాశఁ ♦ జేనును ననుచున్.

ఆ. ఆమె లేవ నెత్తి ♦ యేమియు భయ మూన,వల దటంచు దనుజవర్త్యుఁడైన
రావణుండు పల్కి ♦ రాజీవనేత్ర! యే, నేమి నాయ మిడఁగ ♦ నివుడు వలయు.

చ. అన విని యామె యిట్లను మహాబల! దానవనాథ! నాయెడన్
మనము ప్రసన్న మేని బహుమానము మీఱఁగ నావతిన్ మధుం
డనఁబడు దానవేజ్ఞుని మహాహవసుండు వధింపకుండఁ గా
చిన ననుఁ గాచినట్లె యిల ♦ స్త్రీలకుఁ గల్గెడు దుఃఖరాశిలో. ౪౪

1286

తే. తలఁప వైధవ్యదుఃఖంబె ♦ దారుణంబు
దానికే భీతి నొందెద ♦ దానవేంద్ర!
వినుము కులకాంతలకు నిట్టి ♦ భీతి బోలు
భయము వేఱొందు గానంగఁబడదు నిజము. ౪౫

1287

చ. ననుఁ గని భీతి నొందకుము ♦ నాప్రియసోదరి యంచు నీవె మ
న్ననఁ దగ మాటలాడితివి, ♦ నాథుని నాకు ననుగ్రహింపు మం
చని యిటువేడ నాపలుకు ♦ నాదృతిఁ గైకొని నీదుమాక్కున
త్యనియతి నొండఁజేయుమన ♦ హర్షము నొంది దశాన్యుఁ డాత్మబో. ౪౬

తే. సంతసం బంది నిలుచున్న ♦ సహజఁ జూచి
యెందు నీభర్త మెలఁగెడు ♦ నిపుడె చెపుము!
యతనితోఁ గూడి స్వర్గజయంబుకొఱకు
నరుగఁ దలఁచితి నీవయి ♦ నలరుకరుణ. ౪౭

1289

క. దనుజునిఁ జంపక విడిచితి, మనమున భయ మూనవలదు; ♦ మానిని! యనఁగాఁ
జని యామె నిద్రవోయెడు, తనపతి జోధించి మది నితాంతమునమునఁ.

క. పలికెను బ్రాణేశునితో, బలదర్పననుగ్రు జొచ్చు ♦ భాసిలుదశవ
క్రలలితుఁడు రావణుం డిదె, బలువిడిఁ జనుదెంచె మదిని ♦ భయ మూనకుమీ.

క. సురలోకమును జయించెడు, పరమస్రమదంబు మీఱి ♦ భవదన్వితుఁడై
యరుగంగఁ దలఁచె సాయం, బురునుతి నొనఁగంగఁ దగుదు ♦ వోప్రాణేశా!.

చ. కనుక న్వబంధుయుక్తముగఁ ♦ గ్రన్నన సాయ మొనర్పఁ బొమ్ము మి
త్రునకు సహాయకాంక్షీకిని ♦ చూడ్చి తగం దనచేతనైన య
ట్లనువుగ సాయమీయఁదగు ♦ నన్ను దలోదరివాక్యరీతులఁ
విని మధు వల్లె సాయపడువేడ్కను దాఁ జని న్యాయరీతిగఁ. ౫౧

1293

క. దనుజేంద్రుని రావణునిం, గని ధర్మము తప్పకుండఁగాఁ బూజించెఁ
మనమలరఁ బూజలం గొని, తనచెల్లెలిగేహమున నితాంతము ప్రీతిగ. ౫౨

ఆ. పగలు జరపి తీక్షణభానుఁ డస్తంగతుఁ, కగుచు సుఖనమ్ముద్ధి ♦ నలరి రేయిఁ
జక్కఁ బుచ్చి యవలఁజనఁబూనె, మధురను, జేజ్ఞుఁ డతనితోడఁ నేగె సంత.

క. చని దశకంఠుఁడు దేవేంద్రునితో సరిచచ్చు మహిమతోఁ గైలాసం
బును జొచ్చి ధనదువాసంబునైన యగ్గిరిని విడిసె ♦ భూరిబలయుతిగ. ౫౫

ఇరువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౬ - వ సర్గము.

రావణుఁడు రంభను గాంచి మోహించుట

క. ఆగిరిపై దశకంఠుఁడు, తీరగెల నొంపములనడుచు ♦ తెమ్మెర పొలయం
గాఁ గడునలరుచు బలముల, వేగను విడియింది పృథులఁపిర్యము పొంగఁ. ౫

క. దినకరుఁ డస్తమహీధ్రముఁ, దనకాశ్రయముగఁ జనంగఁ ♦ దా విడిసె ముదం
బును గూర్చుచంద్రుఁ డుదయిం, చెను శైలసమానకాంతి ♦ చెల్వారంగఁ.

క. నానాప్రహరణసాధనమై నిఖిలబలంబు సంద్ర ♦ మట్లు విపులతఁ
గాననయి సుప్తిఁ జెందెను, దానవపతి విపులబాహుఁదర్పము పొంగఁ. ౧౫

సీ. శైలమూర్ధంబున ♦ శయనించి యంతట విధునిపాదోపశోభితములైన
భోగార్హతమధర్మములఁ గాంచె; నచ్చటి కర్ణి కారాపూర్ణగహనములను

దివ్యకదంబనంఠదీప్తకాననముల వికసితనరసిజఃవితతి మిగులు
గంగానదీజలఃకణములఁ జంపకాశోకపున్నాగాభిఃశోభితవన

తే. ములను మందారతరువులఁ బలితచూత
పాటలంబుల లోఢ్రాఖ్యఃపాదపముల
నర్జునములఁ బ్రియంగుపృథ్వాళిఁ గేత
కములఁ దగరంబులఁ దగుఁకాననముల. ౫

1800

తే. నారికేళప్రియాళుపఃననపహీజ
ములను గక్కినతరువులఁ బాలుపు గాంచు
వనములందు మనోహరఃపైభవముల
నలరుతావుల మదనార్తుఁ లగుచు మిగుల. ౬

1801

క. అనుపమమధురస్వరములఁ గన మోదము నింపునట్టిఁ బంథంబులతో
ననురాగము తగఁ గిన్నరు, లనూన చిత్తప్రమోదఁ బులరువిధమునఁ. ౭

తే. చక్కఁగాఁ బాడి రెలుగెత్తిఁ పారమద్య
మదనురక్తాక్షులై సాధుఃపద్యపాన
మత్తు లాచు విద్యాధరుల్ మానినులను
గూడి క్రీడించి రెంతయుఁ గుతుక మలర. ౮

1803

క. విఁబడియెను మధురస్వరమున నచ్చరపిండుగానఁమను యక్షగణే
శునిమందిరమనఁ జేయఁగ, ననుచుఁ ఘంటాన్వనంబుఁ పట్లు హితముగఁ. ౯

సీ మధుమాధవనుగంధఃపహిమము ల్వలయంగఁ దరువులు వవనంఠాడితంబు
లయి యాగిరింద్రంబుఁ పభివవనాననాభాయిత్యముగఁ జేయుఁపోల్కి బుష్ప
ములఁ గురిపించెను; సులలితమకరందమునఁ బుష్పరజమునఁ మునిగి చారు
గంధంబుఁ దమితీఱఁ గైకొని రావణు కామంబు సభివృద్ధిఁ గాంచఁ జేయు

తే. చును నితాంతము వీచె బవనుఁడు; నవుడు

స్పర్శనుఖమును గల్గింపఁ బాలి; యంతఁ

బాట వినుటను, రుచిరపుష్పతీకలిమి,

వాయుశైత్యంబునఁ శైలఃపరగుణముల. ౧౦

1805

క. రేయియు నత్తటి పలుకుట, నాయబ్జవిరోధి యదయఁ పండుట సుమహా
కాయబలదర్పయుతుఁ డగు, నాయనురేంద్రుఁడు స్వరాంబఃకాభిహతుండై.

క. స్వర దేవవశంకతుండై, పరమార్థిని నూర్చు లలరఁ బలుమాణులు సం
దరయఁగ లేకుండఁగఁ బుచ్చి రమాసోదరునిఁ జంద్రుఁ జెచ్చెఱఁ గనియెఁ.

చ. దనుజవిభండు మన్మథునిదాగుణబాణనికృతదేహుడై

వనజవిరోధిఁ గాంచి పలుఃపంగుల బాధల నొందుచుండఁగా

ననుపమవస్త్రభూషణముఁ లంగమనోరనుతః మఱింత హే

చ్చు నటు లొనర్పఁ బూర్ణశశఃశోభింబనమానవక్తయై. ౧౧

1806

- తే. అచ్చరలమిన్నయై తగు ♦ నట్టిరంభ
దివ్యచందనము నలంది ♦ దివ్యపుష్ప
హారములఁ దాల్చి రుచిరమంధారపుష్ప
భూషితానీలకేశియై ♦ పొలుపుమిగుల. ౧౮౪ 1309
- సీ. నురతోత్సవమునకై ♦ త్వరపడుచును, నయనాభిరామంబయి ♦ యతిస్పృహత్వ
మును గాంచి యొడ్డాణమునుజక్కఁ దాల్చుటనలరారుజఘనమయ్యతను కేళి
వర్ధకమగుచుండ, ♦ భవ్యపడర్తువుప్పానళి కృతమనోహరకలాప
భూషితదేహయై ♦ పోలఁ దలంచినననియవసంపద ♦ నమలభూష
- తే. ణముల చారుత నై జసాంధర్యమునను, పటలు వేటొకశ్రీదేవిభంగి నలరె
మఱియుఁదోయయు తాభ్రముమాడ్కినల్ల, నై నవస్త్రంబుఁజైఁగప్పుగానెనంగ.
- *చ. వనజవిరోధిబింబనిభ ♦ వక్త్రము చెన్ను పహంపఁ గార్తుకం
బునకును గన్పొవులో సయతఁ ♦ బూని శుభంబులుగఁ జెలంగ, నూ
తనతరఫలవంబులనఁ ♦ దద్దయు హస్తముగంబు మార్దవం
బునఁ దగ హస్తహస్తములఁ ♦ బోలినయూరువు లొప్పు మీఱఁగఁ. ౧౮
- క. తనదునొయారము చూచెడు, జనులకు నబ్బరము నీయఁ ♦ జంచద్దనుజేం
ద్రునిసేనామధ్యంబునఁ, జనుచుండెను రంభ; దనుజఃసత్తముఁ డంతఁ. ౧౯
- చ. కనుఁగొని యావధూమణిని ♦ గామమహంబకబాధితాత్మఁడై
తనమదిఁ గల్గుకోరికను ♦ నత్తఱిపాటున నేగురంభ నొ
య్యనఁ గయిఁబట్టి సిగ్గుపడు ♦ నాయబలామణిఁ గాంచి పల్కె మో
మున స్థితమంకురింప; విరిఁబోడిరో! యెచ్చటి కేగఁ బూనితో ౨౦ 1312
- క. ఫలసిద్ధి దేనిఁ బొందం, దలంచి యిటుపోవుచున్న ♦ దాననో, తరుణీ!
యిల నెవ్వనికి నదృష్టము, ఫలియించునో! నిన్నుఁ బొందుభాగ్య మెవనినో.
- క. సరసిజకువలయవిలస, శ్పరిమళ మొప్పారుచుండ ♦ భాసిల్లు త్వదా
స్యరసంబు నమృతరస మాదరము తగం ద్రాగునట్లు ♦ త్రాగుచుఁ దృప్తి.
- క. కనునట్టి నుహాదృష్టంబును గాంచెడువాఁ డెవండా! [పొలఁతీ! పూర్ణేం
దునిబోలి చారుకువలయ, నునయనములు గల్గి మిగుల ♦ సుందర మగుచుఁ.
- క. తనరారు నీముఖంబున, ననుచురీతిం జెలంగు ♦ నమృతంబును శ
క్రునిబోలి త్రాగు పుణ్యంబును జేసినవాఁ డెవండా ♦ పొలఁతీ! చెవునూ]
- తే. కనకకుంభనిభంబులై ♦ యనుపమాన
మంగళము నీయఁ జాలి కఃసంగ నందు
గానరాకుండఁ జెరిగి నిఃకృముగ బలిసి
యున్న నీచన్నఁగవయు నోయన్నమిన్న! ౨౩౪ 1318

* యస్యా వక్త్రం శశినిభిమ్-అనిమా. ఈయర్థముగలపదమే పదునాల్గవశ్లోకముననున్నది.

తే. ఎవ్వని యరస్థలంబును • బువ్వలుతుఁడు
మెచ్చుకొనఁ గ్రుమ్మి యాతనినచ్చరితము
ఫలము నొందంగఁ జేయునో, • బాల! ¹కనక
చక్ర సన్నిభమై తగి • చాల బలిసి. ౨౮

1319

క. కనకమయదామయు కిం, గని రుచులఁ మించు నీజఃఘనరూపంబై
తనరారు స్వర్గము నడేఁగునుఁ డెక్కం గలఁడొ చెవును! • కమ్రేందుముఖి!.
క. నను మించుపురుషుఁ డీక్షీతిఁ, గనఁ గలఁడే! యశ్వీదేవఃకాంతులు విష్ణుం
డును బోలుదురే నను నో, కనకాంగీ! యిట్టిసన్నఁ • గాదని యిచ్చు. ౨౯

చ. అరిగెద వేలొకో? తెలియ, • నయ్యది మంచిది గాదు; చాలనుం
దరమయి యాశీలాతలము • నాతిరొ! యొప్పెడు విశ్రమించుమూ
వరమతి నెన్న నన్నిగులుఁవాఁడు ప్రభుండన ముజ్జగంబులఁ
దరమె కలండనంగ నను • ధన్యుని జేయుము మాట లేటికి. ౩౦ 1322

ఉ. చానరొ యంజలిం గొని విశాలయశంబున మించునీమహా
దానవభర్త వేఁడెడు, నితాంత మడంకువ మీఱ నిన్ను నఁ
మానసమందు ²రాజులకు • త్కృపతి యంచు జగద్విధాతయం
చూనినప్రీతిఁ గైకొనును • యోకమలాయతనేత్ర! యిత్తటిక. ౩౧ 1323

చ. అన విని రంభ యిట్లునుఁ గృతాంజలియై తనునల్లి కంపముం
గనఁ గరుణించు మిట్లు పలుకం దగునే? దశకంఠ! నాకు నీ
వనఁగ గురుండవోదు; విలు • లార్చిని బొందెడు నాతిమిన్నలఁ
గని కరుణించి చారలను • గావఁగ నర్హుఁడ నీవు శూరతఁ. ౩౨ 1324

నీ. ధర్మంబునఁ నేను • దానవేశ్వర! నీకుఁ గోడల సత్యంబుఁ • గూర్చిపలుకు
చున్నాను; నా విని • యొప్పుగఁ దనపాదములనె గాంచుచునధోఃముఖగ నున్న
రంభను గన్గొని • రమణ నిట్లని పల్కె; దనకరస్పర్శంబునను నితాంత
వోమహర్షము గన్న • యామహిళాపుణిఁ గనుఁగొని నాతనూఃజునకు నీవు

తే. భార్యవే యైన న్నువయనఁ • బడుదు వీవు;
తరుణిరో! యన్న రంభ తథ్యంబటంచు
ను త్రరం చిచ్చి మఱి పల్కె; • నోసురారి
వుంగవా! ధర్మమున నీదుఁపుత్తునకును. 3౩

1325

క. మనమలరించెడువత్సని, విను నీకుఁ భ్రాతయగుచు • వెలసెడు యత్నే
శునకుం బ్రాప్తియతరు, డనబడు తనయుండు గలఁ డఃహార్యబలుండు.

తే. ముజ్జగంబుల నత్కిరి • బాదలఁ జేసి
యలరు నలకూబరుండు నా • వెలయుచుండు

నతఁడు, ధర్మంబునక విప్రుఁ డగును వీర్య
మునను త్కృత్యుఁడగుఁ గ్రోధమున దహనుఁడు. 3౪

1827

సీ. త్కృత్యుని ననుధకుఁ డసముఁడగుఁ జప్పు; నే నతనికోరిక దీర్చుఁ నాత్మఁ దలఁచి
సంకేతరీతిగాఁ డజనుచున్నదాని నాదిక్పాలతనయుండుఁ దివ్యకీర్తి
యతని నుద్దేశించిఁ దయతులితభూషణజాల మిద్దాని నేఁ దాలించితిని
బరునిపై నుంత నాభావంబు వ్యాపింప దతనిపైఁ బొలసినయట్లు నిజము

తే. గాన స్తువయను సద్బుద్ధిఁ నూని సత్య
మాత్మఁ జింతించి విడువంగఁ నర్హ మిపుడు;
శత్రునూదన! యాతఁ డస్త్రద్రతికయి
యతుక్కుకుండయి యిత్తటిఁ నుండుఁ దమిని. 3౫

1828

క. మన మాఘనునకు ధర్మంబున నిశ్చలరీతిఁ బొల్పుఁ బుత్రుఁ డతఁడు నీ
కును గాన నతనికార్యంబునకుఁ విఘ్నంబుచేయుఁ బోలదు నీకుఁ. 3౬

క. నను వదలుము నజ్ఞనహిత, మనఁడగుమార్గమునఁ బొమ్ముఁ భ్రాతృ తనర నో
దనుజేంద్ర! మాననీయుఁడ, వనుపసుగతిఁ బూజ్యుఁడవు మహాత్మా! నాకుఁ.

క. నే నట్లే లాలసియను, మానుగ నీ కనిన వినయఁబుంజలతరమై
వీనుల కింపగు నట్లుగ, దానవపతి పల్కెఁ ద్రిదశఁతరుణీమణితోఁ. 3౭ 1831

¹ తే. నీకుఁ గోడల నొదునుఁ నేనటంచుఁ, బల్కితివి గాదె, యిది యేకఁబత్నులైన
పురుషులందుఁ గ్రమంబగుఁ సురలక్ష్మి, శాశ్వతాచార మిద్దియేఁ న్వర్గమునను;

క. పతి యపురలకు లేఁ డీ, క్షీతి వాగొక్కరుని బతిగఁ డజేనుటయు లే
దతివా! చాలును రమ్మని, రతిపైఁ గలత త్తటమునఁ దావణుఁ డంతఁ. ౪౦

చ. కరములఁ బట్టి యాయతివఁ కాదనుచుండు శిలాతలంబునుం
ద్వారపడి చేర్చి కాముఁడు నితాంతము తన్ను రతిక్రియార్థమై
పురికొలుపంగఁ గేళికినిఁ బూని మనోరథ మెల్లఁ దీరఁగాఁ
దరుణిని బొమ్మనఁ; సురనితంబినియుఁ దనుజేంద్రముక్తయై. ౪౧ 1834

తే. భ్రష్టమాల్యవిభూషణఁరాజి యగుచు, మత్తదంతావళాక్రీడఁమథితయైన
శైవలని బోలి యాకులభావ మూని, యలకలును శీర్ష జంబులుఁగలఁగించెదట.

క. వేపితకరపల్ల వయై, యాపక్షియు నోర గాలిఁ దయ్యై వినర సం
తాపము గను నుమలతవలె, నాపట్టున నలఁగి కలఁగి యట్టై వడఁకుచుఁ.

ఆ. సిగ్గుపడుచు భీతిచే మోము వాడంగ, దోసి లొగ్గి బ్రదుకుఁ నాన మాని
నాతిమిన్న యట్టై నలకూబరునిపాలి, కరిగి పడియె నతనియంఘ్రిలవయి.

1 స్తుపాష్టి యదవోచ స్త్య మేకపత్ని వ్యయం క్రమః, దేహోకస్థితి రియం సురాణాం
కాశ్వతీ స్థితా-అనిమా. 2 గజేంద్రాక్షిణమశితా లనిమా

- డి. కోనులిదా నవస్థ నలకూబరుఁ డయ్యెడఁ గాంచి నన్నతిన్
 బ్రేమముతోఁప నిట్లనియెఁ; † బ్రేమసి! యిట్టి యవస్థ నీకు రా
 నేమి కతంబా నావడము † లివ్వెధిఁ బట్టుకొనంగ హేతువే
 మో మదిఁ దోఁప దంచనఁ దఱిగరి యూర్పులపిండు పుచ్చుచున్. ౮౫౪
- క. తనువల్లి కంప మొందంగను దోసిలి యొగ్గి నాథుఁ † గాంచి గిరీంద్రం
 బున సాగినవృత్తాంతం, బును సర్వము నిట్లు చెప్పఁ † బూనె వగచుచున్.
- సీ. ప్రాణేశ! విను మల్లఁపం క్తికంఠుఁడు స్వర్గపురి కేగుచున్ భటపరివృత్తుఁడయి
 యిట్టి యవస్థ నా † కిప్పుడె కల్పించె; నినుఁ గూడువేడుక † నేను వచ్చు
 చుండితిఁ బాపాత్ముఁ † డొక్కెడ ననుఁగాంచె, నరినిఘాతన! యాతఁ † పట్టెనన్నుఁ
 గరముల బిగఁబట్టి † తరుణి! యెవ్వలెవని ప్రశ్నించె, నేనున్న † వార్త నిజము
- తే. గావచించితి దనుజుండు † కామమోహ
 ములకుఁ దనయాత్మ చిక్కుటఁ † బలుకు లే న
 దెంత హితముగ నాడిన † నించుకయును
 వినకపోవుట మది నెంచి † వినయమలర. ౮౫౫ 1840
- క. దనుజేంద్ర! నన్నుఁ గోడలి, గ నెఱుంగఁగఁ దగునటంచు † గాటపుభక్తిం
 గనఁబఱచి వేడితిని నా, మనవిని గడఁద్రోచి బలము † మహిమము వెలయన్.
- ఆ. ననుఁ దిరస్కరించెఁ † గనుక నీవిషయమై
 మదపరాధములను † మాన్యశీల!
 సైఁపఁ దగుదు వీవె † సౌమ్య! కాంతలకును
 బురుషులకును బలముఁ † బోలు శక్తి. ౫౧౪ 1842
- క. కనఁబడ దింకెద్దియు; నన, విని వైశ్రవణాత్మజుండు † వితతశ్రోధం
 బున రంధ్రకు రావణుఁ డటు, లొనరించిన యవశృతుల మహోద్ధతి మదిలోన్.
- *క. తలపోసి ధ్యానగురుని, వ్రలనుండి తదీయకర్తృసంతతి నాత్మన్
 గలయంగ నెఱిగి త్పణమునఁ, గలవిలపాటొంది వగచు † కామినిఁ గనుచున్.
- క. ఘనరోషతామృదృష్టుల, దనుజేంద్రునికృత్య మెదుటఁ † దాఁ గనినవిధం
 బునఁ జూచి తీసికొనియెం, దనకరముల జలము ధనద † తనయుఁడు త్వరగన్.
- చ. కరముల వారిఁబట్టి తమకంబునఁ జేసిన రాక్షసేంద్రుడు
 స్తరకృతి లోఁ దలంచుచు యథావిధిఁ గార్యముఁ దీర్చి రావణా
 నురునకు శాపమిచ్చుచును † త్తోణిని జల్లె జలంబు నట్టె భీ
 కరగతి మీఱ; నోతుణి! † కామము నొందని నిన్ను బల్కిమై. ౫౧౫ 1846
- ఆ. చేయరానిపనికిఁ † జేసంటి యీడ్చెను, గాదె యందువలనఁ † గాంతఁ గామ
 మూనకున్నదాని † దానవుఁ డాతండు, పొందఁజాలఁ డింకఁ † బొలఁతిమిన్న!

¹ఉ. ఎత్తడి గాముబాణముల * కింతయు నోర్వక కామలైన యా
బిత్తులబ్ బలోద్ధతిఁ గుప్పిత్తిని బట్టునొ రావణాసురుం
డత్తడి దచ్చిరంబులు సహస్రముగా శకలంబులొచు వి
చ్చిత్తిని గాంచి భాస్థలిని * జేరునుగా కని శాపమిచ్చినఁ. ౫౬౪ 1818

సీ. ఆశాపమును జ్వలితాగ్నిసన్నిభమును విననంత దుందుభిఃస్వనము లొప్పు
నట్లు చేసి, రమర్త్య * లంబరంబున నుండి నుచువృష్టి గురిసెను * గమలజాదు
లైన దేవత లెల్ల * హర్షించి రెంతయు విశ్వగతుల్ దను * జేశ్వరుమృతి
యును లోగలంచుచు * మునులును బితరులు సంతోష మందిరి * శక్రవేరి

తే. శిరోమహర్షణ మిడఁ జాలు * నామహాత్మ్య
శాపమును జక్కఁగా విని * చాన లెచరు
తన్నుఁ గోరరొ వారిని * దాఁకఁ గూడ
దనుచుఁ దలపోసి చింతించె * సయ్యదనున. ౬౦ 1849

తే. అతఁడు చెఱఁగొన్నవనిత లశ్యంతహర్ష
మును గనం జాలి ప్రియభర్త * లను దలంచు
చుండి రానలకూబరుఁ * డుగ్రశాప
మిచ్చె ననువార్త చెవులను * జొచ్చుచుండ. ౬౧ 1850

ఇరువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౭ - వ సర్గము.

. యథా రాజుఁడనురావతిని ముట్టడించుట. యథా

క. తరువాతఁ బంక్తికంధరుఁ, డురుతరక్తలాసనామ * కోర్వీధరముం
ద్వరితగతి దాఁటి సేనా, పరికరుఁడై విక్రమంబు * వ్యాపింపంగఁ. ౧ 1851

క. నురలోకముఁ జేరంజని, యె; రయంబున నచ్చుదాన * వేళుని సైన్యో
త్కరజనితశబ్ద మప్పురిఁ, బరఁగెఁ గడు మధ్యమాన * వార్ధిరవము నాఁ. ౨

చ. విని దశకంఠరాక మది * వృత్రహరుండు భయంబు నొంది యా
సనముననుండియే వడఁకి * చయ్యనఁ బిల్వఁగఁ బంది యప్పు వ
చ్చిననురసంతతిం గనుచుఁ * జేరఁగ వచ్చినదావసశార్కరు
ద్రునికరవిశ్వసాధ్యవసు * రాజుమరుత్తులఁ జూచి యిట్లునుఁ. 3౪ 1853

కా. వచ్చెం బంక్తిగళుండు యుద్ధము నొనరిప్ప * స్వర్గముం బట్టఁగా
నిచ్చొ మీరలు దుష్టరాక్షసుని యు * స్పృత్తి నివారింపఁ జం

1 తస్మా త్స యువతీ మన్యాం నాకామా ముపయాస్యతి-అనిమా. 2 జ్ఞాత్వా లోకగతిం
న్యాం తస్య పృథ్వీం చ రత్నగః-అనిమా. 3 తం శాపం రోహహర్షణమ్-అనిమా.

- చచ్చుండాశుగముఖ్యసాధనములఁ ♦ శౌర్యంబు గానింపఁ బెం
పెచ్చుం గూర్చుడు నాఁగ యుద్ధమును దే♦వేంద్రోపముల్ నిర్మరుల్. ౪౫
- చ. అని నొనరించు శ్రద్ధఁ గొని ♦ యాయతనత్వము లొప్పు యుద్ధసా
ధనములఁ గూర్చి; రంత సుర♦ధానుముఁ బట్టెడువేడ్క వచ్చు నా
దనుజవ రేణునృద్ధతీకిఁ ♦ దా భయమంది మహేంద్రుఁ డప్పుడే
వనజదళాక్షుఁ జేరఁ జని ♦ వాక్కుల దీనత దోఁప నిట్లనున్. ౬ 1855
- ఉ. దానవకాలదుర్త! గురు♦దర్శనరాక్రమశాలి రావణుం
డానతవైరి నాపురము ♦ నాత్మవశంబుగ నిల్చు గోరుచున్
దానవపై న్యయుక్తుఁడయి ♦ తాఁ జనుదెంచెను యుద్ధకాంక్షియై
నే నొనరింప నాపనిని ♦ నీవె వచింపు దయాపయోనిధీ!. ౭ 1856
- చ. వరములఁ బొందినాఁడనని ♦ వాఁడు మహాధీతి విజ్ఞవీఁగెడున్
వరములై లేకయున్న బల♦వంతుఁ డదెట్లుగఁ బద్మయోనియే
వరముల నిచ్చె వానిఁ దగు♦భంగి యథార్థములై చెలంగున
ట్లురుమతిఁ జేయఁగాఁ దగు సు♦రోత్తమ! యెంచి వచింపు కృత్యమున్. ౮
- నీ. నముచివృత్తబలులు ♦ సరకశంబరులును బ్రహ్మవరంబులఁ ♦ బడసియున్న
నాచేతఁ బడిరొ యే♦నయమున, నట్టులే యొనరింపు మిప్పు డో♦హోయనంగ;
దేవదేవేశ్వరా! ♦ దివ్యపరాక్రమా! మధుసూదనా! నిన్ను ♦ మాన నొరుని
చేత నాతఁడు మృతిం ♦ జెందఁడు సచరాచరంబగు నీప్రపంచంబునందు
- ఆ. గతి పరాయణంబు ♦ గనఁబడఁ డిప్పుడు, నీవు దక్క లోక♦నికరనాథ!
పద్మనాథ! లోక♦చాల! నారాయణా!, శాశ్వతా! రమేశ! ♦ చక్రధారి!. ౧౦౫
- క. జగముల స్థాపించితి వీ,జగములఁ బాలింప నన్ను ♦ శక్రుని సురనా
ధుగఁ జేసితి సృష్టించితి, జగముల సచరాచరములఁ ♦ జక్రి! మహాత్మా!. ౧౦౫
- క విలయము ప్రాపించెడు తటిఁ, గలుషహరా! నిన్నె పొందఁ ♦ గల వీభూతం
బులు గానఁ దత్త్వమెఱుంగఁ,బలుకుము దేవేశ! నాకు♦స్వయముగఁగృపతోన్.
- చ. కరమునఁ జక్ర మూని సుర♦కాండపతీ! యల రావణాసురున్
దురమున మార్కొనం దలఁతొ ♦ తోరపువేడుక నీ పటన్నని
ర్జరపతివాక్కులన్ విని సు♦రప్రభుఁ డామధుదానవారి యి
క్కరణి వచించె సాధ్వీనముఁ ♦ గాంచితి నం చిపు డెన్నఁ బోకుమా!. ౧౦౮
- చ. వినుము వచింతుఁ గార్యమును ♦ వృత్తహరా! యలరావణుండు సఁ
జనితవరప్రభావగురు♦శక్తియుశుండయి గ్రాలుచుంట దే
వనికరకర్పరాళికిని ♦ బాహుబలంబున సంగరంబుఁ జే
సినను జయింపఁ జంప నిటఁ ♦ జెల్లి దదృష్టములేమి సుంతయున్. ౧౦౯ 1862
- తే. అతఁడు దుర్వృత్తుఁడును నమఃకరాంగణమున
దుర్జయుండును సగఁ గానఁ ♦ దోచి నట్లు

బలముకలిమిని సర్వధా ♦ పావకృత్య

ములను జేయుచు నున్నాఁడు ♦ పలుకు లేల? ౧౫౫

1868

క. తనయానివృత్తుఁడై యాతం, డొనరుచు దుష్కృత్యవితతి ♦ నొప్పుగ నాత్మగ
గనుఁగొంటి; దేవతాధిప!, యని చేయుము చక్రమూని ♦ యంటివి గాదే!

చ. పలు కది వింటి; ని త్తటిని ♦ బాపమనస్కుని రావణాసురుఁ
బలము చెలంగ మార్కొని యథంగరణంబును జేయఁ బూనఁ జూ;

కలహమునందు శత్రువును ♦ గాలునివీటికిఁ బుచ్చ కెప్పుడుఁ

జలరుహనేత్రుఁ డింటికిని ♦ జాలఁడు దా మరలఁ నురేశ్వరా! ౧౭౫ 1869

చ. అని వధియించుకోర్కి ఫల ♦ మందుట దుర్లభ, మబ్బయోని యి

చ్చిన వరపంజరం బనురుఁ ♦ జేరఁగ నీయ దదేరినైనఁ గా

చును జము; దేవనాథ! రణశూరుని నాతని నేను జంప నె

ట్లనువుపడుఁ మహామహిమ ♦ నవ్విధ మిప్పుడె నీదునన్నిధిఁ. ౧౮ 1866

క. తలపోసినాఁడ నే రాఁగలకాలమునందు మృతిని ♦ గల్పించెద నీ

పలలాశనునకు నెట్లనఁ, దెలిపెద నొక్కింత నమరధీరుని వీనిఁ ౧౯ 1867

క. తనయులతో సేనలతో, ననిఁ జంపెద దేవతలను ♦ హర్షముఁ గనఁగా

నొనరుతు దానికిఁ గాలం, బనుకూలం బగుచు వచ్చు ♦ నప్పుడు కడఁకఁ. ౨౦

చ. సురపరిపాలకా! వినుము ♦ చొక్కపునశ్య మెఱుంగఁ బల్కితిం

ద్యవరపడి నీవు పోయి మదిఁ ♦ ద్రాసము నొందక దేవతాభిశో

దురమొనరింపు మిప్పటికిఁ ♦ దోడ్పడరాదు మహాబలుండవై

పరఁగుట నీవె మార్కొనుము ♦ భావి నడంచెద నేను రావణుఁ. ౨౧ 1869

చ. అని వదియింప మాధవునియూసరిఁ గైకొని యింద్రుఁ డేమి తోఁ

పని మదిఁ బత్తనంబునకు ♦ నచ్చి సురాశి కాజ్ఞ చేయ నా

తని పనువూని రుద్రవనుతల్లజ లశ్వీమరుత్తులుఁ మనం

బునఁ జెలరేఁగుగ్రోధములఁ ♦ బోయిరి యుద్ధము చేయువేడ్కలఁ. ౨౨ 1870

సీ. అదిత్యు లట్టె యుద్ధాభిలాషలఁ గొని వురినుండి వెడలి కఠిన్ముఖల నెల్ల

మార్కొని; రట్టి సఠిమయమున రాత్రియుఁ గడచుట రాక్షసగణము లెల్ల

నంగరం బొనరింప ♦ శబ్దమొక్కటి పుట్టె నది తెల్పె భయదమా ♦ నాహవంబు

జరగుచుండుట; నంత ♦ సురవైరిపాలకుఁ డెల్ల వీర్యముల్ ♦ ప్రబలునట్లు

తే. లొక్క రొక్కనిఁ జూచుచు ♦ యుద్ధభూమిఁ

గనుచుఁ బరుగెత్తి రెలమి నొక్కజముగాఁగ;

నంత నిర్జరసేనలయందు త్తోభ

మడరెఁ గర్బరపైనయంబు ♦ లుడుగ కడర. ౨౩౫

1871

క. వసుజానీకము దుర్జయ, మని తోచుట, నశ్చయంబు ♦ నని యేర్పడుటఁ

మనముల దేవతలకు నింతన రాని వితాకు గలిగె • సంతఁ దుములమై, ౨౫

క. సురకర్బురాలకుఁ బెనుసం, గర మన్నుడు జరగె, భీతికరమై మేఘో
త్కరవ మట్టులు బహురణ, పరికరఘాతోత్థరవము • బహురీతులుగఁ. ౨౬

చ. అని యిటు సాగుచుండు ననుజాధిపునానతి మంత్రులుగ్రరీ
 తిని దనువుల్ చెలంగఁ గడుఁ ♦ దృప్తులు భీకరు లౌచు సంగరం
 బును నొనరింప నూల్కొనిరి; ♦ పొంగి ప్రహస్తనికుంభు లయ్యెకం
 పనశుకసారణుల్ నుటియు ♦ బాహుబలాఘ్యుడు ధూమకేతువు౯. ౨౭౪

సీ. మారీచుఁడును జంబుఁమాలి మహాపార్థవ్య లవ్వుహాదరుఁడు సంఘాదుఁ డల్లె
దాగుణాకృతి మహాఁనంజ్ఞఁగుటోదరు లవ్వుహాద్రాదవిహఁపాత్రయజ్ఞ
కోపను ప్రస్నులు ఁక్రూరదూషణదుర్ముఖ ఖరులుత్రిశిరుండు ఁక్రాలునూర్య
శత్రుమహాకాయఁసంజ్ఞలు నతికాయుఁ డాకరవీరాక్షుఁ ఁ డానరాంత

తే. కుండును దేవాంతకాహ్వాయుఁ డడరి పోరి;

రిన్నుహోబలదర్పణ • నెల్లూ గూడి

గురుతరంబగు వీర్యంబు ♦ నురుబలంబు

నొప్పు రావణు మాతామహుడు సుమాలి. 309

1875

చ. అనిమొనఁ జొచ్చి దేవతలఁ నందఱఁ దీవ్రతగాహవోగ్రసా
ధనతతి నొంచి గాలి జలఁదంబులఁ దోలఁడునట్లు తోలె న
స్తునమునఁ గల్గుక్రోధమునఁ; * మచ్చుర మూని సుమాలియివ్వధం
బునఁ దము సేచ భీతి గొని * పోయిరి దిక్కులకెల్ల దేవతలే;.]

1876

శా. పంచాన్యంబు భయంకరాభృటి దగం ♦ బైబుడ్డ నల్పంబులై
యెంచఁ నత్వములేని జంతుశత్రు లెత్తెగ్గుం ద్వరం బూని, య
ట్లంచద్వాణము లేయుచుం దఱువ నయ్యాదిత్యు లత్యాగ్యులై
పంచత్వంబు గనంగ నొనొ యనుచుం ♦ బ్రాణాళిపె నానచేఁ. 33౪ 1871

క పగుగిడ సాగిన నయ్యవ, నరమున వస్వప్తకమున ♦ సాంధ్ర బలుండై
యరుదుగఁ దగునాత్మిత్రుఁడు, దురమునకుం జొచ్చె మిగులు ♦ దోర్తర్రమునఁ.

స్వగరః స్ఫురక్పూరాహవోద్యః శ్రుతికరయశ్శుభ్రైః బాహుసారంబు పొంగఁ
వీరుల్ దణ గొల్చి రాఁగఁగఁ విమతుల నడఁపఁగఁ విశ్వవిఖ్యాతరీతిఁ
జేరెఁ యుద్ధాంగణంబుఁగఁ శితశరవివృతిం జెండి దైత్యాళిఁ గూల్చెఁ
ఘోరంబౌ నాశ్రయిం గె నొని మృగతతులం గూల్చుసేహంబునాఁగఁ.

ఆ. అల్లె భూరివీర్యులై నయాదిత్యులు, తన్వై పూవయనగఁ వజిలువారు
భయము నుంతలేకఁ బలములతోఁ గూడి, యుద్ధనీనుఁ జేరిరొక్కమొగిని. 3౬౫

* సుమాలిభయసంక్రస్తా స్ఫురాన్తే సర్వతోదితః - ఇది వ్యాఖ్యాతలపాఠమున లేదు.

- చ. దనుజులకీర్తినాశనముఁ ♦ దద్దయు గోరుచు యుద్ధమందు నె
వ్వనికిని లొంగకున్న సురభివ్యులకుఁ దనుజులికిఁ దురం
బనితరసాధ్యమా నటు భయంకరమై యటఁ జెల్లె; రాక్షసుల్
పనివడి ఘోరభంగిఁ దగుబాణముఖంబులఁ గ్రుచ్చి యెంతయుఁ. 32౫
- క. సురలను సంగరభూమిని, వరవిక్రను మొప్పు నున్న ♦ వారలఁ బూన్కి
గనువంబు పొంగ నొప్పించిరి శతము సహస్రములుగఁ ♦ జేరి యటచుచుఁ.
- క. జరలేనివార తాటఁ, బరమశ్రోధమున వచ్చి ♦ వైఁబడి దితిజే
శ్వరుసేనబలదర్శము, లరుదుగఁ దగువాని నొంచి ♦ రతి తేజమునఁ. 3౯
- తే. ఉడుగ కంఠట వివిధమహోగ్రశస్త్ర
ములను జెండుచు యమపురమునకుఁ బంపి
రసురభటులను గొందఱఁ; ♦ నట్టిసమయ
మందు రామా! సుమాలి యత్యాగ్రహమున. ౪౦ 1384
- క. పలువిధములై న సాధనములఁ గైకొని యడరి దివిజముఖ్యునిసైన్యం
బుల నెల్లఁ దీవ్రసాధనములచే నొప్పించి జలదముల నుద్ధతిచేఁ. ౪౧
- క. విదళించువాయు వట్లుగ, గుది గ్రుచ్చినయట్లు ప్రాసకుంతంబులఁ గ్రు
చ్చి దగం జెల్లఁచెదటై, విదిక్కులకుఁ బాఱఁజేసె ♦ విక్రమ మడరఁ. ౪౧౫
- చ. సురలును బాణవర్షమున ♦ శూలహతిఁ బడిపీడితాంగులై
త్వరపడి యొక్కచోట నిలువంగను జాలక పాఱఁజొచ్చి; ౪
క్కరి సుమాలిచేత సురకాండము నొచ్చియుఁ బాఱియుఁ మహా
త్తరముగ బాధితం బగుటఁ ♦ చా మది నెంచి యపారకోపుడై. ౪3 1387
- తే. అప్రముండగు వను వహార్యప్రతాప, మొప్పు సావిత్రినామకుం ♦ దుగ్రవీర
భటరథాన్వితుఁడయి సురవారములను, నొంచునట్టిసుమాలినిమించువేడ్క.
- క. ఘనతేజ ములర వారిం, చెను యుద్ధమునందు; సంతఁ ♦ జిత్రతరముగా
నని సాగె గగుర్పాటును, గనువారలు గాంచునట్లుగా ఘోరముగఁ. ౪౫
- క. సమరంబున వెనుదీయని, సుమాలిసావిత్రి లెట్టి ♦ స్ఫురదుగ్రమహా
త్తమబాణభిన్నతనులై, యమర్త్యరాక్షసులు విస్త్రయం బొందంగఁ. ౪౫౫
- చ. అని యొనరించుచుండఁగ మహామతి యవ్వసు వట్టె పొంగుచుఁ
సునిశితబాణజాలముల ♦ ప్రక్కఁగఁ జేసి సుమాలి సంతటం
దనియక *పన్నగాక్రమింభంబు ముహూర్తములోనఁ ద్రుంచె; నా
తనిశితసాయకప్రహతిఁ ♦ దర్ధప్రవర్ణము చూర్ణమై పడెఁ. ౪౭ 1391
- చ. అరదముఁ ద్రుంచి తృప్తి గన ♦ కావసు వంతటఁ దదవధార్థమై
కరమున సంగ్రహించె గదఁ ♦ గాంతిని మించెడుదాని నుగ్రమై

* నిహతః పన్నగరథః అనిమా.

- వరఃగుచుఁ గాలదండమనఁ జైఁబడ నుండెడుదాని నంతటఁ
 సురరిపుమస్తకంబు సరిఁచూచి జవంబున మోఁదె నుద్ధతిఁ. ౪౮౫ 1892
- క. అనుసమగద యది యుల్కుయె,యన నొప్పి సుమాలిశీర్షఁ నుండఁ బడియె నిం
 ద్రునిచేత విముక్తంబై, స్వనములర మహాశనియు నఁచలమునఁ బోలెఁ. ౪౮౬
- చ. పెనుగద వైఁ బడంగఁ దలఁ పెళ్లునఁ జీల సుమాలి భూమిఁ జ
 య్యనఁబడె నొక్క యెమ్ముకయుఁ నందలిమాంసము మస్తకంబునుం
 గనఁబడదయ్యె సుంతయునుఁ గన్నడె భవ్యము రాశినాఁగ నా
 దనుజుఁడు తీవ్రమా నశనిఁతాఁకున భూగుహ మట్లుగాఁ బడెఁ. ౫౧ 1894
- చ. దనుజునిపాటు గాంచి యటఁ దారుణయుద్ధ మొనర్చురాక్షసుల్
 మనముల భీతినొంది వగఁ మైకొన నార్చుచుఁ బాటిపోయి రొ
 క్కనిగతి నొక్కఁ డారయకఁ గాఢరయంబున యుద్ధభూమియం
 దున నిలువంగఁ జాలకయె; తోడనె యాతఁడు వచ్చునం చొగిఁ. ౫౨౫

ఇరువదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౮ - వ సర్గము.

అంశః { జయంతుఁడు మేఘనాదునితోఁ బోరి మూర్ఖుల నిండుడు } అంశః
 సంగరంబుచేయఁ బూన రావణుఁడు మార్కొనుట.

- క. సమరంబున సావిత్రుఁడు, సుమాలినిం జంపి నూత్నఁచూర్ణంబుగఁ జే
 సి మఱియు బలముల నెల్లను, నమోఘబాణముల నొంపఁ నానైన్యంబుల్.
- క. పరుగెత్తుచుంటఁ గన్గొని, సురరిపుపతినంగనుండుఁ శూరుఁడు నట సం
 గరమున నిలువంబడి భట,వరులఁ మరలించె బాహుఁబల మొప్పుంగఁ. ౨
- ఆ. మేఘనాదుఁ డిట్లుఁ మిక్కిలి భీతిల్లు, బలములను దగంగఁ నిలిపి కామ
 గంబు నగ్నివర్ణఁకలితమ్ము నారథ, మెక్కి యతిరథుం డహీనశక్తి. ౨౫ 1898
- క. సురసేనలఁ జొచ్చెను నెత్తరముగఁ గాఱిడవి హవ్యఁవహుఁ డుద్ధతుండై
 చొరఁబడులాగున మండుచు; శరశతులం దాల్చి శౌర్యసారము పొంగఁ.
- క. అనిచేయఁ జొచ్చునాతనిఁ, గనినంత సుపర్యభటనిఁకాయము దెసలం
 గనుచుం బాతెను; సాధ్వినమున నొక్కండైన నతనిఁమ్రొల నిలువకే. ౪౫
- చ. దురమున రావణాత్మజునిఁ తోరపుశక్తినిఁ దాళఁజాలమిఁ
 సురలు భయార్తులై పఱచుచొప్పుఁ దలంచి యమ ర్వసేనలఁ
 సురపతి గాంచి యిట్లనియెఁ శూరత; భీతిని బొంద నేల న
 త్వరముగఁ బాఱనేల? యిదెఁ వచ్చెడు నాతనయుండు నిల్వడి! ౫౫ 1401
- తే. *సంగరంబుల వైరులఁపొంగడంచు, నాకుమారకుఁ డీమేఘనాదు మారు

కొనునటంచునునంతశక్తినితనూజుఁడగుజయంతుఁడులోకవిభాస్యతయగుఁడు.

చ. మనమున కద్భుతంబొనఁగు ♦ మాడ్కిఁ జెలంగురథంబుతోడఁ బా
ననిమొన నిల్చె; నయ్యమరు ♦ లాతనిఁ గొల్చుచు మేఘనాదుమా
ర్కొని భయ మేది నిల్చి; రటుకూడిన నిర్జరదానవాళికిఁ
గనుఁగొనఁ ¹దుల్యమైన యని ♦ గ్రమ్మట సాగె మహాత్తరమ్ముగఁ. ౮౫ 1408

చ. సురదనుజాళినాయకుల ♦ మానుల కద్భుతరీతి సాగునం
గరమున గోముఖుం డనఁగఁ ♦ గ్రాలెడు మాతలిపుత్రుఁ డేచి యా
యరదముఁ జిత్రరీతులుగ ♦ నప్పుడు తోలుచునుండ వానిపై
శరములఁ గాంచనాంకములఁ ♦ జయ్యన వైచెను మేఘనాదుఁడుగఁ. ౯౦

సీ. అంత శచీనుతుండా జయంతుఁడు రావణాత్మజునారథి ♦ సతనిఁగూడఁ
బెనుగోధమున శరవృష్టిని నొప్పించె; దానికిఁ గోపించి ♦ దర్పతేజ
ముల నొప్పురావణి ♦ కలుషీకృతాత్ముడై శక్రకుమారుని ♦ శరనమూహ
వృష్టిని నొప్పించి ♦ యేచి సారతరంబులగు భూరిశ్వరాళి ♦ నంది దేవ

ఆ. బలములందు వైచె ♦ నలుక నంతట మాన, కుగ్రతోమరముల ♦ నొగిశతఘ్ను
లను బరశ్వధముల ♦ ఘనగదలను బ్రాస, ఖడ్గమునలశైల ♦ ఖండములను. ౧౪

క. జడివాన గురిసినట్లుగఁ, బడవైచె నమర్త్యవీర ♦ బలములయందుగఁ
గడుఁ దత్తటిల్లె లోకము, లుడుగనితమ మహ్న తోఁచె ♦ నుగ్రతరంబై. ౧౪౫

క. దనుజేంద్రకుమారుఁడ శత్రునికరముల సంగరమునఁ ♦ దోలుచు శరవృ
ష్టిని బర్షణజేయుచుండఁగ, ననిమిషు లెల్లను జయంతు ♦ నంతటఁ గడఁకఁ. ౧౫

ఆ. చుట్టు నిలిచి కాచుచుగ శరవీడితాం, గముల స్వాస్థ్య మెడలఁ ♦ గా నిలిచిరి;
కర్బురాళియందుఁ ♦ గాని దేవతలందుఁ, గాని యొకని నొకఁడు ♦ గానఁడయ్యె.

సీ. అందందు విడివడి ♦ యార్చి బాఱఁదొడంగి రత్తటి సురలనే ♦ యమరు లేచి
కొట్టఁగాఁ దొడఁగిరి; ♦ క్రూరరాక్షసు లెట్టెననుజుల బాధింపఁగ నె దొడఁగిరి
గాఢాంధకారముల్ ♦ కడువడి వ్యాపింప నేమియుఁ దోఁపక ♦ యేగి రెటకొ
యొకకొండ; టిట్టులా యుద్ధముసాగుచునుండఁ బులోమాహ్వాయుండు దనుజ

తే. సత్రముఁడు సూరుఁ డట వచ్చి ♦ శక్రసుతునిఁ

జాత్రుఁ గొనిపోయి చొచ్చెను ♦ వార్ధి నెవరి

కేని కనఁబడకుండ; ²నాదానవుండె

శచికి జనకుండు తాతయో ♦ శచినుతునకు. ౨౦

1409

చ. సురలు జయంతిసారవరుచో ¹పైఱుఁగంగఁ దరంబుగామి న
త్తురుణమునందుఁ గష్టమని ♦ తా రొగి నెంచి కలంగి హర్షముగఁ
దవ్వరగఁ ద్యజించి తోఁచినటు ♦ సాటిరి; రావణి యంత హృష్టుడై

1 నవ్యశం దేవరక్షసామ్-అనిమా, 2 ఆర్యక స్సహిత స్వాసీ త్పులోమా యేన సా శచీ-అనిమా

- పరిజనులు బలావళులు ♦ పంతముమీఱఁగఁ గొల్పుచుండఁగఁ. ౨౧ 1410
- ఆ. నురలపైకే బోయె ♦ గురునాద మడరంగ; నంత నింద్రుఁ డాజయింతుఁడటకొ
బోవు తెఱుంగ కాత్రింబొంది పాతెనునుర,లను దగంగఁ గాంచిఁఘనబలమున.
- క. తనసారథియగు మాతలి, గని యరదము ¹నశ్వరంబుగాఁ గొని రమ్మా
యని యాజ్ఞ చేసి మాతలి,యును దివ్యము శత్రుభయద ♦ మురునినదంబుఁ.
- క. అనుపమమును నగుస్యందన,మును సిద్ధము చేసి వేగఁముగఁ దెచ్చినఁ దా
ని నధిష్ఠించెను, సారథి,యు నెక్కఁగా న్వాంతవేగ ♦ మొప్పెడుదానిఁ. ౨౪
- చ. ²అరదముచుట్టు నిల్చి భయఁదార్పట లొప్పుఁగఁ జంచలాద్యతుల్
సరఁగఁగ ముందు వాయువులు ♦ పాఱఁగఁజేయఁగ మేఘముల్ మహా
త్తరముగ నార్పుచుం జనియె; ♦ దత్తరుణంబున దేవతాధిపుం
డరుగఁగ నాడి రచ్చరలు ♦ హర్షముమీఱ జయంబుఁ గోరుచుఁ. ౨౫
- క. నానావాద్యధ్వనులును, జానుగ గంధర్వవరులఁజయశబ్దంబుల్
వానిముఖంబుల వెడలం,గా నప్పుడు మోఁగఁజేయఁగా నాదిత్యుల్. ౨౬
- తే. సాధ్యవసురుద్ర వాయువుల్ ♦ నకలయుద్ధ
సాధనంబులతోఁ గూడఁ ♦ జనిరి దేవ
తాధిపునివెంటఁ; బవమానుఁ ♦ డతిపరుషము
గాఁగ వీడెను భానుండు ♦ కాంతిఁ బాసె. ౨౭
- 1416
- క. ధరఁబడియె మహోల్కలు త,త్తరుణంబున వీరుండైన ♦ దశకంఠుఁడు భీ
కరమూర్తి దివ్యతరహా,నరదముఁ దా నెక్కెఁ బూర్వఁ మాస్యందనముఁ.
- క. తనదుచనుత్కృతిమీఱఁగను శిల్పివరుండు విశ్వకర్మ యొనరిచెఁ;
గన రోమహర్షణము నిడు,పెనుసర్పము లొక్కమొగిని ♦ భీకరఫణముల్. ౨౯
- ఆ. పైకే గానఁబడఁగ ♦ భాసిల్లె;నయ్యర,దమున వానియూర్పుఁగములు పెలుచ
నగ్నిరీతి మండ ♦ నని భయదంబుగా, దనగునారథంబు ♦ దనుజు లెల్ల. 3౦
- క. శూరనిశాచరు లారథ, మేరీతిఁ బాధనొంద ♦ కెనఁగఁగఁ జాట్టుం
జేరి నిలుచుండి రావ్రవి,దారణమున కేగి రట్లు ♦ దశముఖుఁ డలుకఁ. 3౧
- చ. నురపతిఁ జేరఁబోయె దనఁసూనుని యుద్ధము చేయ మాన్చి తా
నరదముఁ దోలఁ బంచి త్రిదశాధిపు మార్కొనఁ బోయె; దండ్రి సం
గరమున కేగ రావణియుఁ ♦ గ్రమ్మటి యూరక నిల్చియుండె, న
త్తరుణమునందు సాగె నురఁదానవరాజికి బోరు ఘోరమై. 3౨
- 1421
- క. ఘనములు పృష్ఠినిగుడ్చెడు,ననువున శత్రుములవృష్టి ♦ నమరదనుజు లొ
క్కనియతిఁ గురిపించిరి పూ,న్కిని దగుకుంభశృంగుండు ♦ కినుక చెలంగఁ. 33
- క. పలువిధసంకరసాధన,ములతో దుష్టాత్ముఁ డగుటఁ ♦ బో రెవ్వరితో

నలుపం దగునో తెలియక, నిలుచుండెన్; మఱియు నతఁడు ధనిర్బరశక్తి.

తే. దంతముచేత బాహుపాదముచేత, శక్తితోమరసాయకసమితిచేతఁ
దోచినట్టులు సురతతి నేచుచుండె, నెచ్చుటెచ్చుట దివిజాళియేవు చూపు.

సీ. అంత రుద్రులు భయదాకృతులై యుండు నొక్కటిగాఁ జేరియుగ్రదనుజు
నాతని మార్కొని యస్త్రశస్త్రంబులఁ దనువెల్లఁ జించిరి కనఁగఁ గుంభ
కర్ణుండు వ్రణగణకలితదేహుండయి రక్తధారలు మహోగ్రముగఁ బాఱఁ
జంచలాస్తనితఘోషములతో వర్షించు జలదమట్టులు తగి యలరె; నంతఁ

తే. బవనగణములతో సురవగులు పోర

దనుజబలములు తీవ్రసాధననికాయ

బాధితాంగులైన యట్టె పాఱఁ దొడఁగి

రండుఁ గొంపలు భిన్నాంగులై పొదలిరి. ౩౮౫

1425

క. తనువుల శరములు చొర వా, హనములపై నట్టె పడిరి స్యందననాగా
లిని నువ్వింబుల ఖరముల, ఘనఘణిహయశింశుమారగణములఁ గిటులఁ.

ఆ. మఱి పిశాచపదనమండితమ్మగముల, నెక్కియున్న యోధు లొక్కరితి
నమరు లేచి నొంప నట్టె కొండలు వాని, ¹కాగిలింపుకొనిరికరవరముల.

క. సురశరతాడితతనువుల, సురవైరులు చచ్చి యందె ట్లోడిఁ బడిరి; త
త్తరుణమునఁ జిక్రకర్తము, కరణిని రణసంప్లవంబు కర మలరారెన్. ౪౧౫

క. ధరణీస్థలి హతులయి కర్బురు లెల్లను బడుచునుండ ధూరితరంబై
పరికింప భయదమై యాతరుణంబున రక్తివారిధారలు పర్వన్. ౪౨

ఆ. వానియందుఁ గంకపక్షులు గృధ్రముల్
వరునఁ దిరుగుచుండ బాణములను
మొనఘ లొప్ప యుద్ధముఖమున నది యొండు
పాఱఁ జొచ్చె ఘోరభంగిగాఁగ. ౪౩

1430

క. తరుణమ్మున నందుఁ గ్రుధాతునుండయి దశకంధరుండు తోరపుశక్తి
సురలెల్లఁ జెలఁగి దనుజులఁ బరిమార్చుగ స్వీయబలము బలువిడి వ్రుందన్.

చ. కనుఁగొని దేవసంఘములఁ గాలునివీటికిఁ బుచ్చుకోర్కెఁ దెం
పున బలసాగరాంతరము ధూరిబలోద్ధతిఁ జొచ్చి బాణముల్
ధనువులఁ గూర్చి నిర్జరవితానము నొంచుచు నింద్రుఁ జేరె; నా
దనుజవరేణ్యుఁ గాంచి మది ధైర్యము పొంగ సురేంద్రుఁ డత్తతిన్. ౪౫

క. ధ్వను లెల్లదిశలఁ బర్వగ, ధనుర్గణము లాగి మాటు ధ్వనిచేయఁగఁ జే
సెను దిక్కుల; నంత శరానన మిటు కయి దాల్చి ²దనుజసత్తముతలవై.

- మ. అనలాదిత్యసమాన శేజము చుహాఃద్య త్తీవ్ర బాణాళిః జ
 క్కనిలక్ష్యంబున వైవ; రావణుడు నుగ్రన్మూర్తిఁ జాపంబులం
 గొని మ్రొయించి శరాళివృష్టి రిపునిం ధ్రోధంబునక ముంచె నిం
 తనరానట్టి భుజాబలం బలర సయ్యారే యనం బూన్కితోక; ౪౮
- ఆ. ఒకరి మించుకోర్కి ధాన్యము పోరంగ, బాణవర్ష మట్టె ధర్మ నించు
 కయును దెలియకుండె ధ్యానభంబులఁ గల, వస్తువిత్తతిఁ దమముఃపర్వనవుడు.
 ఇరువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౯ - వ సర్గము.

- అథ మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాయుద్ధంబున నోడించి లంకకుం గొనిపోవుట. అథా
- క. తమ మంతః బర్వ రాక్షసు, లమర్త్య లాయోధమందు ధనతిబలములఁ గ్రా
 ర్యము మీఱఁ బరస్పరము జయముఁ గోరుచుఁ జేసి రెల్లఁరార! యనంగఁ.
- *చ. అనిమొన నిట్లు దేవబల ధాన్యమరభూరిబలంబు నొంపనం
 దున దశమాంశమే మిగిలెఁ దోడనె తొమ్మిదిపాల్లసేన పో
 యెను యమప త్తనంబునకు; నిట్లు తమోమాయాయుద్ధమందు నా
 దనుజసుపర్వ లొక్క మొగిఁ దాఁకి పరస్పరవర్షనంబునుం
 గనకయె పోరి; రింద్రుఁడును ధర్మగర్భనాథుఁడు వానిపుత్రుఁడుక. 3 1437
- తే. ఆతమస్సున మోహంబు నందకుండి
 రితరు లేమియుఁ గానక యేపు చూపు
 చుండి; రివ్వీధిఁ దనబల ముగ్ర దేవ
 తతులచేఁ జంపఁబడుట కాదనుజపతియు. ౪౪ 1438
- చ. మనమునఁ గ్రోధ మొంది యొకమాడ్కి మహా త్తరరీతి నార్చి న్యం
 దనమున దుష్ప్రధర్మక్షయి తాఁ జేలువొందెడు నూతుఁగాంచి యి
 ట్లనియెను; వైరిసైన్యముల కంతముఁ గూర్చ రథంబుఁ దోలు; మొ
 య్యన బలమధ్యభాగమున కార్చిని గూర్చెడు నీనురావళిక. ౬ 1439
- జ. కరము చెలంగువిక్రమము కన్నడఁగా బహుభీకరింబులై
 పరఁగెడు సాధనంబులను బంపెద నిట్లు యమాలయంబు కాఁ
 పురముగ నుండ; నేనె సురభిపుంగవు యక్షవిభుఁ బరేతరా
 ద్వీరుణులఁ జంపువాడ సురవర్ణములం బోలియించి యంతటక. 2౪ 1440
- తే. వారిసై నధికారంబు వజ్రలఁజేయు
 వాడ; నాత్మవిషాదంబు వలదు చేయు

ద్వారగ నీనృందనంబును ♦ బటపు మచటి

¹కిప్పులుకు రెండుమాటులె ♦ యేను నీకు. ౮౫

1441

క. తెలిపెద నుచరవరబలముల మధ్యస్థలము రథముఁ ♦ బొందఁగ నీ వి
మ్ములఁ దోలుము; మన ముండెడు, స్థలమిది నందనవనంబు ♦ నన్నిధియగుఁజూ.

ఆ. ఉదయపర్వతంబు ♦ మొదలు దాఁకఁగ నున్న, దీబలంబుగాన ♦ నీవు దాని
వఱకు నన్ను జేర్పు ♦ వారక యన విని, హయములనుమనోజ ♦ వాంకితముల.

క. త్వరగాఁ జన సంజ్ఞను న, త్రుణంబునఁ జేసె వైరి ♦ దారుణసేనాం
తరమునఁ బాఱఁగ సారథి; సురపతి యపు డసురనాథు ♦ చొప్పెఱిఁగి మదిన్.

చ. అరదమునందె యుండి రణమందుఁ బరాక్రమ మట్టి చూపుని
ర్జులను గాంచి యిట్లనియె; ♦ జక్క వినుండు నుపహ్వలా! యి
త్తరుణమునందు నామదికిఁ ♦ వట్టినదాని వచింతు ¹రావణా
సురుననువుల్ చెలంగునట ♦ హారతఁ బట్టుకొనంగ యుక్తమా. ౧౩

1445

ఆ. ఇదిగో వీఁడు వాయు ♦ వేగున ప్లేగెడు, నృందనమ్ము నెక్కి ♦ నవ్విబలయుక్తుఁ
డయి ప్రపృథ్వీచి ♦ యయి పర్వముల నొప్పు, వార్ధివోలె వచ్చు ♦ వాడుకడఁక.

చ. అనిమొనఁ జంపరా దితని ♦ నబ్జభవాత్తవరంబు లొంది జం
కనునది లేక యొప్పెడిని ♦ నట్లగుటన్ భుజసార మేర్పడం
గ నితనిఁ బట్టఁగా వలయుఁ ♦ గావున యత్నముమీఱ నుండుఁ డీ
తని బలశాలిఁ బట్టుటయె ♦ ధర్మము ముజ్జగముల్ నుతించెడున్. ౧౫

1447

చ. బలియను దానజేంద్రుని జంపంబున లోఁగొని నందునన్ జగం
బులు ననుఁ గొల్చుచున్నయవి ♦ భూరితరాఘుని వీని నడ్డగిం
చి లలిఁ జెలంగ విక్రమము ♦ సిద్ధిని బొందఁగఁ జేయ నెంచితిన్
గలఁగక విక్రమింపుఁడని ♦ క్రమ్యుఁడీ రావణుఁ డున్నభూమినిన్. ౧౬

1448

ఆ. వదలి యొండుదెనకుఁ ♦ గదలి యచ్చటనున్న
దనుజవరుల భీతిఁ ♦ గనఁగఁ జేయు
చును రణంబు చేయు ♦ చును బొల్పె; సురశర
వృష్టి వేగ మాను ♦ రేంద్రుఁ డోర్చి. ౧౭

1449

క. సురవిభును త్తరభాగముఁ, బరికించి యవార్యశక్తి ♦ వర్ధిలఁ జొచ్చెన్;
సురపతియు దక్షిణంబునఁ, బరాక్రమింపంగఁ జొచ్చెన్ ♦ బట్టుదల దగన్. ౧౮

సీ. శతయోజనంబులు ♦ చాలుగా సురసేన లొప్పుఁగా దనుజేంద్రుఁ ♦ డుద్యమమున
జొరఁబడి యచ్చటి ♦ సురవీరవితతిని శరవర్షమున ముంచె; ♦ శతమఖుండు

1 ద్విః ఖలు త్వాం బ్రసి మ్యద్య-అనిమా 2 తేవ మేవ దశగ్రీవ స్సాధు రక్షో నిగృ
హ్యతామ్-అనిమా.

దనుజేంద్ర బాణవిఠాదితన్వబలంబుఁ గని మరలించి న్యంధనము నుంత
 సంభ్రాంతి నొందక * శక్తి పొంగఁగఁ దాకె; నానసుయంబునననురదాన
 తే. పులు శతక్రతుఁ డట్టు లేపున దశాస్య
 మారుణాని నొంచుటం జూచి * మ్రందితి మిదె
 యనుచు నార్చిరి; రావణి * యంతఁ గ్రోధ
 మూర్ఛితుండయి న్యంధనమును జవమున. ౨౨

1451

క. ఉరుశక్తి మెఱయ నెక్కి యనురసైన్యమునందుఁ జొచ్చె * మరల నతిభయం
 కరరీతి నొప్పె బల మది, పరికింపఁగ దుర్లయముగ * భాసిల్లుటచేక. ౨౨౪

క. గిరిశుండు మున్ను తపంబునఁ, గరుణాత్ముం డగుచు నియ్యఁగా నొప్పిన శాం
 బరినామకపటవిద్యన, నరగున ధరియించి భూతజాలంబునకుఁ. ౨3 1453

క. కనఁబడక బాణవర్షంబున ముంచెను దేవసైన్యమును బిదప నతం
 డనుమాన ముడిగి తజ్జనము నాపి దేవేంద్రువైకి * బోయెం గడఁకఁ.

చ. సురపతి యంతరిక్షమున * శోభిల్లువై రికుమారుఁ గాన కా
 తురపడి దివ్య తేజమునఁ * దోచినపాకసురారి శిల్పి వి
 స్ఫురతరసద్యశంబు గను * ప్రోడయె గావున వీచిత ని
 త్తరుణమునందు నేమియగు * దానవనాథునిఁ బట్టు టొప్పుగుఁ. ౨౪ 1455

చ. అని తలపోసి రుద్రతతి * నర్ములనుఁ వనురాజుఁ గూడి వే
 చని యుచిక్పతుల్ తనకు * సాంధ్రబలంబులతో నహాయులై
 తనరఁగ రానణానుగుని * దారుణరూపునిఁ గాంచి బాణవృ
 ష్టిని నిగుడించి నొంచి వెనఁ * జెంతకుఁ జేరి తురంగమంబులఁ. ౨౬ 1456

క. సారథిని జంపి రథగతు, నారావణుఁ జక్కనొంచి * యట్టె బలమునఁ
 జేరి రళనాళి బద్ధం,గా రయమునఁ జేసి దేవకాంతుండు ప్రీతిఁ. ౨౭౪

తే. సింహనాదం బొనర్చెఁ ద * తేనెన లెల్ల
 రావణుండు పట్టుపడుటకు * రంజిలుమది
 చెలఁగి యార్చిరి తద్ధ్వని * చేరె దెనల;
 నిట్లు లారావణానుగు * నెలమిఁ గొనుచు. ౨౮౪ 1458

క. సురపురి కేగఁగఁ దలఁచిన, తరుణంబున ననురసేన * తల్లడవడుచుఁ
 బరుగిడఁ జొచ్చెను; రావణి, యురుశక్తి చెలంగ నార్చి * యుద్ధతిమిఱకఁ.

క. త్వరపడి యెచ్చట సురపతి, దురి మొనరుచుచుండె నచటఁ * దోచి శతమఖుఁ
 బరికించి బాహువీర్యస్ఫురణంబునఁ బొల్పుచున్న * సురలను గనియెఁ. 3౦౪

ఆ. కని విముక్తకవచుఁడునయియు వారేమి, తన్నుఁ జేయలేమి * నెన్ని యింద్రు
 సారథిని హయాళి * భూరినాయకముల, నొంచి బాణవృష్టి * ముంచె నింద్రు.

క. అరదముఁ దృఙ్చించి మాతలిఁ, ద్వరపడి విడనాడి దేవతావతి నిజకుం
జరవరము నెక్కి రావణిఁ, బరికింపఁగఁ జొచ్చె నెందు ధర్మిలు ననుచున్.

చ. దనుజవరాత్మజుండును నితాంతము మాయను బన్ని వారికిన్
గనఁబడకుండఁగా నభమునన్ వసియించి శతకృతున్ మహా
సునిశితబాణజాలముల ధ్రుక్కఁగఁ జేసి యితండు శ్రాంతినిం
గనియె నటంచు నెంచి కడఁకన్ నిజశాంబరిచేతఁ జక్కఁగన్. 3౫ 1463

తే. అతని బంధించి స్వీయసైన్యములఁ జేర్చి
రావణాసురు బంధనరాజి విడిచి
పుచ్చి యింద్రుని గ్రహించి ధోవఁ జొచ్చె;
సంత రణబద్ధుడగు నింద్రు ధవలఁ గాంచి. 3౬ 1464

క. బలమునఁ గొనిపోయెను నా,తులువను గన నేమిచేయఁ దోషకయె యను
ర్వులు చింతించిరి చేయం, గలకార్య మిఁకేమి యనుచుఁగలవిలపడుచున్.

ఆ. అమరపతి జయించిఁనట్టి యానమితిం జ,యుండు కానరాకయున్నవాఁడు
విద్య గలిగియున్న ధృతశ్రవుండును, మాయచేతఁ జిక్కఁ నేయటంచు. 3౭

క. మఃముల నెంచుచు నుండఁగ, ఘనకోపము నొంది దేవగణములు శరన్య
ప్రీతి ముంచి రావణుని మూర్ఖుని రాతఁడు వసుమితతి మధుత్తల సురలన్.

క. తను మూర్ఖునువారల నొ,య్యనఁ గాంచియు నేమిచేయఁ నప్పుడు తాఁ జా
లనివాఁ డొటను యుద్ధంబున నిల్వఁగ లేకయుండె భూశరహతిన్. ౪౦

చ. జనకుని బాణఘాతగతఁనత్సవిని శ్రాంతుని యుద్ధభూమిలోఁ
గనుఁగొని మేఘనాదుఁడు నికానుపరాక్రమ మొప్పు బల్కె నా
యన! యిఁక రమ్మ సంగరజయంబును గాంచితి మేల యాహవం
బనితరవిక్రమంబు వెలయుం జనుటొప్పును లంక కిత్తటిన్. ౪౧ 1469

తే. ఇంచు కేసి విచారంబు ధీవు పొంద
నేల? నీకీర్తి జగములఁ జాల వెలసె
స్వస్థుఁడవు గమ్ము దేవతాసైన్యములకు
మూఁడు లోకములకును బ్రభుం డెవఁడో. ౪౨ 1470

క. ఆయింద్రుఁడు దర్పము చెడి, నాయస్త్రసహత్వమున రణంబునఁ జిక్కెన్
బాయక దివిజులు దర్పము, మాయఁగఁ జనుచున్నవారుఁసురలిభయమునన్.

చ. సునమునఁ దోచుమాడ్కి రిపుఁడుండరాజ్యములైన లోకముల్
గొని సుఖితి నేలుచును ధోరణి లెల్ల యజంకురీ! విరో
ధిఁకరమున్ బరాక్రమవిధి వశనర్థిఁ గాఁగఁ జేసితిన్
గనుక రణంబు వ్యర్థమగుఁ ధోరణి శ్రమింపడనేల? యిత్తటిన్. ౪౪ 1472

క. అనురావణివాక్యంబుల, విని దశకంఠుండు రణము ♦ విడిచి సురబలం
బుననుండిసురలిస్వాస్థ్యముఁగనితనయునిమెచ్చుకొనియెఁగడుఘనుఁడనుచున్.

సీ. రణవిముఖుండయి ♦ రావణుండు త్రువ జేజుఁ డారాక్షసధీరుఁ డాత్మ
జునిమాట లాదృతి ♦ విని చాలప్రియమంది యిట్లని పల్కె; సహీనబలము
గలవారుచేయువిక్రమకృత్యములఁ జోలు త్వత్పురాక్రమమున ♦ ధన్యమయ్యె
మత్కులం బన్వయఁమానవివర్ధనకృత్య మియ్యది; బల ♦ మెసఁగ దేవ

ఆ. పతియు దేవతలును ♦ బరిభవ మందంగఁ
జేసి తీవు కీర్తి ♦ భాసిలునట్లు;
స్యందనంబునందు ♦ నమరేళు నునువుము
దనుజవరులు గొల్వ ♦ తనయ! యింక. ౪౭౫

1474

క. చనవయ్య! పత్తనంబున, కనుచరమంత్రులను గూడి ♦ యరుదెంచెద నే
నును హర్షంబునఁ బొడలుచు, ననూనసారంబుపొంగునట్లు వెనుకనే. ౪౮

చ. అన విని సైన్యముల్ గొలువ ♦ నాదశకంఠునినందనుండు చ
య్యన దివిజేతుఁ గైకొని ప్రహర్షముమీఱఁగ నాత్మసాధ మొం
ది నిఖిలకర్మరేంద్రుల సతిప్రియ మొప్పఁగఁ బుచ్చి వీర్యముం
గనఁబడ నింద్రుఁ గట్టి కడఁకన్ విడియించె ననర్హరీగణ. ౫౦

1476

ఇరువదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౦ - వ సర్గము.

అతి బ్రహ్మయంద్రుని విడిపించి యంద్రజిత్తునకు పరము లొసంగి చనుట. అతి

క. సురవతి రావణుతనయుని, పరాక్రమంబునకుఁ జిక్కి ♦ పట్టుపడుటచే
సుర లెల్ల బ్రహ్మచేంతకు, సరిగిరి దుఃఖంబు ముంప ♦ సత్యార్థులునై. ౧

1477

చ. వనజభవా! మహేంద్రుండు జంపంబున రావణువుత్రు చేతఁ జి
క్కెను వర మిచ్చి నీవు ఖలకృత్యుని రావణు నేరిచేతఁ జా
వును గనకుండఁ జేసితివి ♦ భూతవిభుండగు శంకరుండు నా
తనితనుజాతుడై ప్రబలదర్పమునం దగువాని కాదృతిన్. ౨౪

1478

ఆ. మాయ నొనఁగె, వాని ♦ మఘవుఁ డేరితిని
సంగరంబునందు ♦ జయము నొంద
కుండఁ జేయఁ గలుగుఁ ♦ జండమాయాబలుం
డతఁడు గాదె; దేవ! ♦ యఖిలనాథ! 3

1479

క. సురలును మీవరముల నెక్కరణి జయింపంగఁ గలరు ♦ గావున నీవే
పురుషాతుని విడిపింపుము, పరమాత్మ! ప్రజాపతీ! యవార్యమహిమచేన్.

ఆ. ఇదియె మొదలుగాఁగఁ ♦ బాదలు లంకేశుండు

విక్రమమున లోకవినుతుఁ డగుచు

నెట్టులైన మాకు ♦ నేమి నీభక్తుని

దేవనాథు ముక్తు ♦ నీవె యుక్తి. ౫

1481

చ ఒనరుపవయ్య! నా విని సుశ్రోత్రము నార్తి నెఱింగి వారలం

గొని వడి లంకఁజేరి సురకుంజరుఁ డుండినచో పెఱింగి యా

దనుజుమహేంద్రు నాత్మజవిఠానయుతుఁ నహజాళిమండితుం

గని గగనంబునఁ నిలిది ♦ కమ్రవచస్తతి నూఱడించుచుఁ. ౬౫

1482

చ. సరసిజసంభవుం డనియె ♦ జాలును రావణ! వత్స! నెమ్మదిం

బరమముదంబుఁ గంటిని భవత్పుత్రుఁ డాహవరంగమందు నె

క్కరణిని జూపె విక్రమము ♦ గాఢతరంబగు తృప్తి దానిచేఁ

బరఁగె మదియచిత్తమున ♦ బాపురె యాతనిశౌర్య మిట్టిదే. ౭

1483

తే. నీనమానుఁడో లేకున్న ♦ నిన్ను మిగులఁ

జాలువాఁడో కుమారుండు ♦ సకలజగము

లను స్వతేజంబునఁ వశంబున మెలంగఁ

జేసి కొంటివి ప్రతినయి ♦ సిద్ధి నొందె. ౮

1484

క. మనమున నీశౌర్యమునకుఁ, దనయా! ప్రీతుండ నైతిఁ ♦ దనయుండు నీకం

ఁబెను ఘనుండు బాహుబలమున, ననుపముఁ డీతండు దానఁవాధిప! వినుమా!.

ఆ. ఇంకమీఁద నీతఁ ♦ డింద్రజిత్తును పేర, జగములందుఁ బరఁగఁ ♦ జాలుఁ జమ్ము

దుర్జయుండు బలయుతుండును రిపుహంత, యునగు నింకనీదుతనయవరుండు;.

చ. తనయుని నాశ్రయించియె ముదంబున దేవతలఁ వశంబునం

దునుపఁగఁ జాలి తీవు త్రిదశోత్తముఁ బాకరిపుఁ మహేంద్రుఁ జ

య్యన విడిపింపవయ్య! తగు ♦ నయ్యది దీర్ఘభుజా! మవర్ష లా

తనిపరిముక్తి గాంచి ప్రమదంబునఁ బోదుకుగాన యిండ్లకుఁ. ౧౧౫

1487

చ. శతధృతి యిట్లు పల్కు సురఃసత్తమవైరి మహాపరాక్రమో

ద్ధతుఁ డిటు పల్కె యుద్ధములఁ ♦ దాను జయంబునె గాంచువాఁడుగా

సతతము నుండు వేడ్క సురఃసత్తమ! నాకమరత్వ మిమ్ము దై

వతపతి ముక్తి గోరిన సుభవ్యవరం బిది గోరెదఁ విభూ!.

1488

క. జలజాననుఁ డాతనితోఁ, బలికెను సర్వాసురత్వఃవాంఛ వరమయ్యె

గలుగ దది యెట్టిప్రాణికి, నిలవయి నెక్కాలమందు ♦ నెంచిన నైవఁ. ౧౩౫

తే. బలముగల్గిన యాచతుష్పదము లభ

గతులు గల్గినవతులు ♦ నితరజంతు

వులును దగుగుల్మతృణలతోఁపబమహీధ్ర

ములును దక్కినజంతురానులును ధరణి. ౧౫

1190

- క. విను మొక్కదాని కొక్కటి, యశయుము భయమందుచుండునట్లాట నడె
వ్వనికిని భయంబు లేదని, యనరా దందటికి నది సహజమై తగుటకా.
- క. పతగములు పశువు లభ్యున్నత తేజముగల్గు భూతనాయకులును బ్రా
ణితతియును సాధ్వసంబును, సతతిము గనుచుండు రిద్ది సాజము జగతికా.
- క. ఎండినభూరుహమునకుకా, బండినపర్ణంబునకును భతనభయము లే
కుండునె స్థావరచరముల, కుండదొంగో భయము సతత సామరిపువారణా!.
- క. మరణాంతము లీజగమునక, జరములు స్థావరము లెల్ల; సాశ్వతములు లే
నరయు మన బ్రహ్మవాక్యముక, బరికించి మహేంద్రజిత్తు భక్తి యలరకకా.
- క. సురపథమున నున్నవిభం, బరమేష్ఠిని గాంచి బాహుబలరాజతుండో
సురవైరి యిట్లు పల్కెను, బురుహూతుని మోక్షణంబు సోలునయేనకా. ౧౮
- మ. వినవయ్యా! చతురాస్య! నాదగునునోవృత్తికా లనన్దిద్దినా
కనుకూలంబయియుండ నొప్పు నిపుడే హవ్యంబులకా నిత్యవా
వనసుంత్రంబులక బూజచేసి యనలుకా వైరిప్రతానంబు గె
ల్వను నేక ఖోవక నశ్వయుక్తరథ ముల్లాసంబునకా రాదగుకా. ౧౯౫ 1496
- ఆ. అనలునుండివెడలు సాదివ్య రథ మెక్క, నమరభావ మొప్పునగును నాకు
నిదియె వరము చాల సుప్తంబు తప్పక, యొనకనలయు దీనిసోమహత్త్వ!.
- చ. అనలునియందు వేల్వెబడునట్టి మదుజ్జ్వలహోమకృత్య మొ
ప్పనివిధి సంతరాయములకా బాడగునేని రణంబునందు నా
శనము పొసంగు నాకు నిలసర్వవరంబులనుం దపంబు చే
తన గద పొందగోరుదురు సాతరా! నిర్జరభావ మట్టులే. ౨౨ 149౭
- ఆ. నేను విక్రమమున సీనిర్జరత్వంబుక, బడయక గోరినాడకా బరమకరుణ
నీయక దగునటన్న సాయబ్బజం డెల్లె, యగునటంచుక బలుక సమరపతిని.
- క. ఒనరించె బంధముక్తుని, గను దేవత లేగి రట్టికా కాలంబున నో
జనవర! రామా! యింద్రుం, డనుపనుదివ్యప్రకాశ సుపుడు నశింపకా. ౨౩
- క. దీనుండై చింతాయుత, మానసుండై తేజ ముడుగ సామూహకయే
ధ్యానపరుండై యుండెను, దా నబ్బజుక డతనిక జింతకా దాల్చినవానికా. ౨౪౫
- క. కని పల్కె బ్రహ్మదేవుం, డనఘా! యిది యేమి దుఃఖ సమదెదు మున్నీ
వొనరిచితివి దుష్కర్తంబును దుష్కర మద్ది హేతువును విను మింకకా.
- సీ. అమరేంద్ర! నాచేత సాదికాలంబున నెందఱో ప్రజ లొగి సృష్టిచేయక
బడిరి వారికి నేకపర్ణంబు భాషయు నేకరూపము చూడక నెనగియుండక
గానివిశేషంబు సానరా దించుకయును లక్షణమునందు వినుము విదవ
నేకాగ్రహనమున సేను వారలక గూర్చి చక్క నెంచితి నాప్రజలవితతిని

తే. గొంతయేని విశేషంబుఁ ♦ గూర్చు దలఁచి

వనిత నొకతకు నిర్మించితిని బ్రజులకుఁ

గలుగు నవయవములయందు ♦ లలిత మెద్ది

యగునొ యద్దానిఁ గైకొంటిఁ ♦ దగిన ననుచు. ౨౮౫

1503

*క. అనుషమరూపగుణంబుల, నొనరిచితి నహల్య యనెడునువిద; హలమునాఁ
జను వైరూపము తదృశ, మనఁ జనుగా హల్య మనఁగ ♦ నతినింద్యమునూ!.

క. వనితకు దేనికి హల్యం, బనఁబడు నింద్యంబు లేదొ ♦ యందుననే యా
ఘనవేణి యహల్యయనం, గను గ్రాలెన్ నామమునను ♦ ఖ్యాతి మిగులన్.

క. మనమున నీయది యెంచియె, చను నీమె యహల్య యనఁగ ♦ క్షుణ్ణయంద దని పే
రును బెట్టినాఁడ నిట్లా, వనితామణి సృష్టి చేసి ♦ వరుఁ డెవఁ డనుచున్. ౩౧

క. సురనాథా! చింతించితి, వరునగ నత్తటిని నీవు ♦ వనిత నెఱుఁగు; దా
తరుణిని స్థానజలంబున, పురంపరా! భార్యగాఁగఁ ♦ బోలు నటించున్. ౩౨

సీ. తలపోసితివి నీవు ♦ తరుణి నామెను నే మహాత్ముడొ గౌతమాహ్వానముహర్షి
క్లిష్టఁడగా నుండ ♦ నేర్పఱచితిఁగాని బహువర్షములకు నామహితచిత్తుఁ
డామె నాకర్పించె ♦ నాతనితపమును జక్క నెఱింగియే ♦ స్థైర్యమునను

నాయింట నుంచితిఁ ♦ బాయనినియతిచేఁ దపము నొనర్చి యత్తపమునకును

తే. ఫలము గాంచెను గౌతముఁ ♦ డలరి యప్పు

డే నొసంగితిఁ గొనుమని ♦ యా నెలంత;

నంత నవ్వుని యామెతో ♦ నర్హరీతిఁ

గ్రీడ నల్పుచునుండె నాఁరిమణి నిటు. ౩౫

1508

చ. మునికిని భార్యగా నొనఁగ ♦ మోములు వెల్వలఁ బోవఁగా నిరా

శను సుర లేగి; రంతఁ గ్రుధ ♦ సావంతమునం గని నీవు కామబా

ణనికరపీడితుండవయి ♦ నారిని బొందఁగఁ గోరి యమ్మునీ

శునియుటజంబుఁ జేరితివి ♦ చూచితి వాతరుణీలూఁకమున్. ౩౬

1509

ఆ. చెలఁగునగ్నిహోత్రుశిఖివోలె నాతన్వి, యులరుచుండె; నంత ♦ నామె నీవు
మన్తథార్తఁ గాంచి ♦ మన్యవ్ర నొంది సాధ్యసమునొందునట్లుపల్కితవుడు.

క. మునివతియు నిన్ను నాశ్రమమునఁ గనియెన్ దేవసంఘముఖ్యా! యంతఁ
మనమునఁ దీవ్రక్రోధంబును బొంది నితాంత లేజమునఁ బొల్పుటచేన్. ౩౭౫

సీ. శపియించె నిన్ను నోశక్ర! దళాభాగవిపరీతభావంబు ♦ వెలయునిన్ను

గని; యేల నాదుపత్నిని బెదరించితో భయ మింతయును లేక ♦ పాకవైరి

* హలం నామేన వైరూపం హల్యం తత్స్పృశనం భవేత్, యస్మాన్నవిద్యతే హల్యం తే
నాకార్యేతి విశ్రుతా-ఆనిమా.

యక్కారణంబున ♦ నదులకుఁ జిక్కుదు వీభావమే నీవు ♦ నిచటఁ జూపి
నది, సర్వమనుజులయందుఁ బ్రవర్తిల్లఁ గలదు సంజేహంబు ♦ గలుగ దిందు
తే. రాజదోషంబుచేతనె ♦ ప్రజలు చెడుదు
రింతె కాక యధర్మమా ♦ నిది ధర్మి
వృద్ధిఁ బొందును దలచూపి ♦ యిట్టి పాప
మునకు నెవ్వఁడు కర్తయ్యె ♦ జనుఁ డతండు. ౪౧ 1512

క. కను నర్థఫలంబును ద,క్కినయర్థము నిన్నుఁ బొందుఁ ♦ గేవలపాపం
బనఁ జను నిది; స్థావరమై, తనరారుపదంబు నీకుఁ ♦ దక్కదు శక్తా!. ౪౨

క. మును నీవే యొనరించిన, ఘనమైన యధర్మయుక్తిఁ ♦ గలిగిన దిట్టి
పని; యేదే నొనరించినఁ, దనరారును దానిఫలము ♦ తప్పక శక్తా!. ౪౩ 1514

తే. నీకు శాపం బొసంగితి ♦ నేను నిట్లు
లనుచు గౌతముఁ డప్పుడే ♦ యమరనాథ!
నీకుఁ దెలిపెను; దరువాత ♦ నాకళత్ర
మును గనుంగొని నిందించుచును మునిపతి. ౪౩౪ 1515

క. తనతపము బల్లి నిట్లని,యెను దుర్లయురాల జనుల ♦ కలమిని బుట్టం
గను జేయుచారుహంబునఁ బ్రాయంబునను నీవు ♦ పొల్పుచు మిగులగా.

క. పురుషుల నాకర్షించుచుఁ, బరమవిలాసమున నాదుఁ♦పాపనగహనాం
తరమున నాశ్రమనన్నిధిఁ, బరఁగితి వట్లాట నీవు ♦ పాపమతివె యై. ౪౪ 1517

క. ఈపని నొనరించితి వో, హోవడతీ! చేతనత్వ ♦ మొయ్యనఁ జనఁగా
నేపగిది గదలకుండఁగఁ, జూపట్టనిరీతి నుండు ♦ త్సోణి శిలగఁ. ౪౪౪ 1518

ఆ. ఒంటరిగనె యుండు ♦ మోసి నీవు మనోజ్ఞ,హంపతివి గాక ♦ హంప మిద్ది
యఖిలప్రజలు పొంది ♦ యలరారుదురు గాక, సంశయంబు లేకఁచాన!యింక.

క. అనుపమరూపము వీనిం, గని విభ్రమ మొందనయ్యెఁ ♦ గాదే యటుగా
వున నిట్టులుండు మనఁగా, విని యాతన్వంగి సాధుఁ♦వృత్తయై గానఁ. ౪౫ 1519

చ. మునిపతి సాంత్యనోక్తితతి ♦ మోదము నొందఁగఁ జేసి మూర్ఖతఁ
మునివర! యింద్రుఁ డిట్లు నను ♦ బూనిక ధర్మిత చేసెఁగాని నె
వ్వనమునఁ గామ మూని యిది ♦ మంచి దటంచును గాదు కాన నో
యనుపమ తేజ! నీవు కృపఁనందుట యుక్తముగాదె యంచనఁ. ౪౬ 1521

చ. విని మునినాయకుండు పదిఁ♦వేలవిధంబుల నాత్మ నెంచి యి
ట్లనియె; మహార్హ తేజఁడు మఁహారథుఁ డారవివంశమాక్రికం
బనఁగఁ జెలంగి రాముఁడను ♦ నాహ్వయ మొప్పుగ నొక్కరా జిలగా
జనిఁ గనుఁ గాననంబునకుఁ ♦ జానరొ! యాతఁడు రాఁగలందునూ!. ౪౬౪

తే. బ్రాహ్మణప్రియమును జేయ ♦ వనజనయనుఁ

డై మహాబాహువై తగునట్టి విష్ణు

వొందు మనుజాకృతిని నెప్పు ♦ డువిడ! నీవు

కనఁగలవా యమ్మహాత్ముని ♦ ననుపమాను. ౫౧౫

1528

క. పావనమనీష వగుదువు, నీ వొనరిచి నట్టి పాప ♦ మీయది మాపం

గా వలఁతి యమ్మహాత్ముడై, యావిబుధార్చతుని బూజ ♦ నలరించి నతి!. ౫౧౬

క. ననుఁ జేరఁగ రాఁగలవని, మునిపతియును మరలఁ బలికెఁ ♦ బూజ్యమతివె యై
ననుఁ గూడియుండఁ గల వని,యును బల్కి మునీంద్రుఁడేగఁనుటజంబునకుఁ.

నీ ఆయహాల్యము మునీంధ్రాంగనయాటచేఁ గఠినతపంబును ♦ గానమున

నట్లు వసించియే ♦ యనువున నొనరించె; నీదుసంగతిచేత ♦ నెలకొను గురు

పాపయు క్తిని శిలాధూసంబుఁ దా నొంది యట్లు నద్వైతమునఁనామెయుండె;

నదియాదిగాఁ బ్రజ ♦ లనుపమలావణ్యమున నుల్లసిల్లిరి ♦ మునిపతి గురు

తే. శాప మొనఁగిన తర్వాత ♦ సర్వవా ర్త

లవని వ్యాపించె నీచేసినట్టి యథుము

సంస్కరింపుము సురనాథ! ♦ స్వాంతమందు

దాన శత్రువు గ్రహించెఁ ♦ బూని యిట్లు. ౫౧౭

1526

క. ఇతరంబగు హేతువ దె,వ్వితమునఁ గా దిద్ది నిజము ♦ వృత్తారీ! నీ

వు తగఁ వైష్ణవమఖమును, మతివిభవము పేర్కె జేయు ♦ మహితనియతిచేఁ.

క. పరిశుద్ధమనస్కుడవై, మరలఁ ద్రిదివంబుఁ జేరి ♦ మహితవిభూతిం

బరఁగంగ లావు పెనుసంగరమున నీవుత్రకుండు ♦ గనఁడు మరణముఁ. ౫౧౮

చ. మనుమని గొంచు నార్యకుండు ♦ మాట్టపచెఁ జలరాశిలోన నా

విని సురనాయకుం డవుడు ♦ విష్ణుని బ్రీతిలఁ జేయు నధ్వరం

బును విధి నాచరించి సురపుంగవధామము నొంది పూర్వరీ

తిని దివిజావర్తి మనిచెఁ ♦ దేజము వెల్లుచునుండ నేపునఁ. ౫౧౯

1529

ఆ. ఇద్ది యింద్రజిత్తు ♦ నేవుఁ దెల్పెడుగాథ

చక్కఁ దెల్పినాఁడ ♦ త్నావతింద్ర!

కారణమున దీనఁ ♦ గ్రతుభుగ్విభుం డని

నోడఁ జేయఁ బడియె ♦ చూడు రామ!. ౫౨౦

1530

క. ఒరులను బల్కఁగ నేటికి, సురపతిగతి యిట్టులయ్యెఁ ♦ జము నా విని య

చ్చెరు విది యని రాఘవు లి,ద్దురు పల్కిరి; దనుజవానఁగులు మునిపల్కుఁ.

నీ. విని యద్భుతం బిది ♦ యని రంత నవ్వభీషణుండు శ్రీరాముపార్శ్వముననుండి

యిట్లుని పల్కె; భూమిక! యాశ్చర్యము గల్గింపఁ జాలిన ♦ గాథ యతివు

రాతన మిది యిట్లు ♦ చేతస్సునం గడుఁ బొడలునట్లుగ నయ్యె ♦ బుధవినుతుండు

మునియగన్యుండు చక్క ♦ వినిపించె నే నిది కనులారఁ జూచితి ♦ వినితి నిష్ఠ

తే. తాను ! యీరీతి నాయన్న ♦ రావణుండు

లోకకంటకుడుగఁ బుట్టె ♦ వీరకమెఱయ

నతనినొడు కట్టిడయ్యె దే♦వాధిపతిని

గెలిచె నన ¹మానిపతియును ♦ బలుక మానె. ౬౩౪

1582

ముప్పదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౧ - వ సర్గము.

అథ రావణుండు కార్తవీర్యుని జయింప మాహిష్ఠతీనగరంబున కరుగుట. అథా

చ. గురుతర తేజఁడై టీతివళికుంజరుడై తగు రాఘవేంద్రుఁ డ

బుర్రపడి యాయగ న్నవమునిభూపతికిం బ్రణమిల్లి యిట్లును

మరల; మహాత్మా! క్రూరుఁడయి ♦ మానుషభక్షకవర్యుడై నిరం

తరపరహింసకుండు నయి ♦ ధాత్రిఁ జెలంగిన రావణుం డొగిన్. ౧౪ 1588

చ. ధరణిఁ జరింప నత్తటిని ♦ ధాత్రిసురోత్తమ! లోకజాలముల్

విరహితశూరసంఘములు ♦ నిచ్యుతధర్మములై యడంగెనో

²ధరణిపుండ్రుని త్పత్రియవతగనకుండేని సెబాను రావణా

సుగు నని దాఁకి నిల్వఁ గలఃశూరుండు కల్లఁ డొకో వచింపుమా. 3౪ 1584

ఆ. అట్లు లేకయున్న ♦ హతవీర్యులై రాజులెల్ల నడఁగినారొ ♦ యెంతో మించు

నట్టి యస్త్రవితతు ♦ లారాజులను విడి, యరిగె నొక్కొ యెచటికై నమాని!.

క. ఏటికి ధరణీశులు త, ధాటికి నిల్వంగ లేక ♦ తారవజయమే

మాటికి మాటికి బొందిరొ, తేటగ నెఱింగింపు మానితిలకా! యనినన్. ౪

చ. విని రఘువర్యుపాక్యమును ♦ విప్రమునీంద్రుండు నుస్థితంబు మో

మునఁ దొలకాడ బ్రహ్మ మును ♦ భూతవిభుం గని వల్కినట్టు లి

ట్లనియెను; రాజనత్తమ! మహాత్మా! ధరేంద్రుల నిట్లు లేచుచున్

దనుజవిభుండు రావణుండు ♦ తాఁ జరియించె ధరాతలంబునన్. ౬ 1597

క. తిరుగుచు నివ్విధ నొకతటి, సురపురతుల్యస్తభావశోభిత యగుచున్

బరఁగెడు మాహిష్ఠతీయను, పురిఁ జేరెన్ దానిచుట్టుపాలుపుమెఱయఁగన్.

క. హుతవహుండే ప్రాకారా, స్థలిగా నలరారు నెపు డహీనరుచులతో;

ఁగితివతి ప్రతాపగర్వి, హుతభుక్తులుండు గాఁగ ♦ నొప్పుచునుండున్.

సీ. ³ఆపురంబున సాయశానలకుండింబునందు నెప్పుడును విహార మొప్పు

గాఁ జేయునర్జునఃఖ్యాతాగ్ని యలరారు; నతఁడు మైహయులవంశాభరణము

1 ఇత్యుక్త్యా విరరామసా వక్ స్తస్యః కుంభిసంభవః-అనియూ. 2 రాజావా రాజమాతో వా త్తదా నాత్రి కశ్చన-అనియూ. రాజా వా రాజమాతో వా ఆత్మత్రియోపి ప్రభుర్వా కశ్చన నాసీత్-అనివాగ్ధ్యు. 3 అర్జునో నామ యత్రాగ్ని శ్చరణుండే శయ స్సదా-అనియూ.

బలశాలియు నగుచు ♦ భాసిల్లు నేదివసంబున దానవఃస్వామి యుద్ధ
కాంక్షతోఁ బురి సరికట్టఁగాఁ బోయెనో యాదివసంబునఁయందె రాజు

తే. సర్వదామలజలకేళి ♦ నారిమణులఁ

గూడి చేయంగ సరిగె నెఁగ్గొనుకుతూహ

లమున; రావణుఁ డంతట ♦ నమరుయుద్ధ

కాంక్షతో రాజు లేఁడు నిఁక్కముగ ననుచు. ౯౪

1540

క. విని యాతనిమంత్రులనుం, గని యిట్లని ప్రశ్నచేసె ♦ త్వాపతియగు న
ద్దునుఁ డెచ్చట నున్నాఁ డా,తనికిఁ వేగముగఁ జెప్పఁ ♦ దగు నానుచులక.

చ. దనుజవిభుండ రావణుఁడ ♦ త్వద్ధరణీశునితోడ సంగరం

బును గడుఁ జేయుకాంక్ష బలఁముల్ గొలువంగను వచ్చినాఁడ నా

మనమునఁ గల్గుకోరికను ♦ త్వాపతి కున్నది యున్నయట్లే మీ

రనుచుతిఁ జెప్పఁ డన్న విహితాత్ములు కండితు లై న వారొగి. ౧౨ 1512

చ. సురరిపునాథ! యిత్తటిని ♦ ఖోణివిభుం యగునర్జునుండు పూ

ర్వరమున లేఁడు; నాఁగ నిటు ♦ పౌరుల వాక్యము నాలించి భూ

వరుఁడు స్థలాంతరమ్మునకుఁ ♦ బాతె నటం చెద నిశ్చయించి య

ష్పరమును బాసి యాతుహిసఁభూధ్రసమాసము వింధ్యశైలము. ౧౩౪

సీ. కాంచె నయ్యది మహాఃఘనమట్లు వ్యాపించి భూమి బ్రద్దలుచేసి ♦ పోల వెలికి
వెడలివచ్చినయట్లు ♦ విలసిల్లి యంబరంబును దాఁకుచున్నట్టి ♦ పోల్కి బెరిగి
యండఁగా నారాసఁబుండు కన్గొనియె; నయ్యదివరింబు సహస్రశిఖర
సంయుతంబయి హరిఃసంభ్రాంతకందరం బగుచుఁ బై నుండి యహార్యగతిని

తే. గ్రందఁ బడు శీతలాంభస్సులం దగంగ, నట్టహాసం బొనర్చెడు ♦ నట్లు లొప్ప
నమరదానవగంధర్వ ♦ లచ్చరలును, గిన్నరులు స్వేచ్ఛమీఱంగఁ ♦ గేళి పల్ప.

క. సురపురమో యన నొప్పుచు, నరుదగు నత్యుచ్చాయమున ♦ నలరారుచు ని

ర్భరరీతిఁ బాటునదులక, బరఁగెడు స్పాటికజలంబు ♦ భాసిల్లంగ. ౧౭ 1515

క. చలియించునాలుకల ను, జ్వలరీతిఁ జెలంగు భోగ ♦ వారంబులతో

నలరారు ననంతఁడు నా, విలసిల్లుచు నగ్గిరియును ♦ వేడుక నించె. ౧౭౪

తే. అంబరమ్మును దాఁకంగ ♦ నట్టె పెరిగి

దరులపిండులు వెలయంగ ♦ గిరివరేణ్య

మచట హిమగిరితుల్యమై ♦ యక్షి వితతిఁ

జల్లఁగాఁ జేయఁ జూచుచు ♦ నుల్ల మలర. ౧౮

1547

క. దానికిఁ జెంగట సర్వద, నా నలుగుచు బల్చిచూల్చి ♦ నాథునిఁ గలయం

దా నరుగునేటిఁ గనియె, దానవనాథుండు మది ముదంబునఁ బొదలక.

* స్పాటిక ప్రతిమం జలమ్-అనిమా.

క. చలదుత్పలదళముల నిర్మలజలముల, మహిషతతి¹చఃపరస్మగములు భీ
తిలఁ జేయుసింహసముదయ,ములుపులునుహస్తపూగఁములు ఋక్షములుక.

తే. దప్పిగొని యెండవేడికిఁ ♦ చాళలేక
యట్టై మడుగులలోఁ బడి ♦ యటునిటు పార
లాడ జలములు వెలికేగఁ ♦ జూడఁబడుచు
సుదుగుగములఁ గోపించిన ♦ కరణిఁ బొలిచి. ౨౦

1550

తే. చక్రవాకకారండహంసముల మఱియు
వారికుక్కుటముల మత్తసారసముల
నెల్లెడల నావృతంబయి ♦ యెసఁగుదాని
వికచతరుకృతశేఖరవితతిఁ దాల్చి. ౨౧

1551

సీ. చక్రవాకద్వయః స్తనములఁ జెలువొంది పులిసనుశ్రోణియై ♦ పొలుపు గాంచి
హంసాళిమేఖలయై తనరారుచు సుమరేణులిప్తాంగ ♦ మమర నెసఁగి
యనుపమఫేనమఁ యాంశుక మొప్పార సలివావగాహసంస్పర్శ మొప్పు
నుత్పలగుదిరేక్షఁజొజ్జ్వలవక్త్రయై యలరారునర్తచాఖ్యను సరిల్ల

తే. లామఁ గన్గొని చారువిలాస మొప్పు
బుష్పకము డిగ్గి మదికెక్కు ♦ పూవుఁబోడిఁ
జేరువిధమునఁ జెంతకుఁ ♦ జేరి దాని
భూరినుమశోభితంబగు ♦ పులిసమందు. ౨౪౪

1552

చ. దనుజవిభుం డమాత్యులును ♦ దానును జల్లఁగఁ గూరుచుండి హ్ర
దిని యిది గంగయే యనుచు ♦ దివ్యతరంబుగ సంస్తుతించి దా
ని నెలమిఁ గాంచినందులకు ♦ నిత్యముదంబును బొందె; నంత మో
మునను బ్రహ్మమొప్పు ననుఁమోదము నొందెడుమంత్రిముఖ్యులక. ౨౬౪

క. మారీచాహ్వయు శుకునిక, సారణు గని యిట్లు పలికెఁ ♦ జంచద్రశ్చి
స్సారమునఁ గాంచనంబుగ, ధారణితల మెల్లఁ జేసి ♦ తా ననదృశుడై.

తే. తీక్ష్ణతాపకరుండయి ♦ తిగ్గరశ్చి
యంబరంబున నడిమిదాసంశ మొందె;
నేను నిటఁ గూరుచుండుట ♦ దా నెఱింగి
చంద్రవలెఁ జల్లనై నాఁడు ♦ నచివులార! ౨౮౪

1555

క. వినుఁ డీనర్మదఁ గలజీవనముల శీతలము పుష్పవారసుగంధం
బును గల్గి శ్రమము వాపుచు, ననిలుఁడు నాభీతిచేత ♦ నల్లనవీచుక. ౨౯౪

1 మహిషై శ్చమరై స్సింహైః-అనిమా. 2 మా మాసీనం విదిత్యహ చంద్రాయతి దివా
కరః-అనిమా.

- క. ఈనర్మద తటినీమణి, జానగుప్రీత్యతిశయంబు ♦ సమకూర్చుచు సం
లీనర్ముషవప్రివీచుల, చే నాత్మభయంబుగన్న ♦ స్త్రీవలె నలరెఁ. 30౫ 1556
- *చ. అనిమొన నింద్రతుల్యసకలావనినాథుల శస్త్రసంతతిఁ
దనువులు నవ్రణంబులయి ♦ తాపము నొందఁగ దివ్యచారుచం
దనరసయుక్తి భంగఁ గడునల్లను దోఁగితి రట్టు తాట మీ
రనుషమనర్తదాజలములందు సుఖంబుగ స్నాన మాడుడీ!. 30౫ 1557
- క. శర్మద నిరతమ్మగునీ, నర్మద పారంబులేని ♦ నానావిధ దు
ష్కర్మధ్వంసినీ గావున, నిర్మలమతి స్నాన మిందు ♦ నిశ్చలభక్తిఁ. 3౨ 1558
- క. ఓనరింపుడు గురుతరప్రద్యనికరములు మోములందుఁ ♦ దనరఁగ మదముం
గని యొప్పునాగములు గం, గను గాంచినయంత దిగెడుకరణిని మీరుఁ. 3౨౫ 1559
- ఆ. దీనఁ గ్రుంకులిడుచుఁ ♦ దీప్తపాపంబులఁ, బాపుకొనుఁడు; నేను ♦ భవ్యపులిస
మందు నిచ్చట శరదించునసుంబుగ, నలరుతావునందు ♦ నర్మరీతి. 3౩౫ 1560
- క. సురుచిరపుష్పాత్కరములఁ, బరమేశుఁ గవర్తి నకలభావవిదని శం
కరుఁ బూజించెద మెల్లఁగ; వరభక్తి నటన్న దనుజవల్లభుపలుకుల్. 3౩౮ 1561
- తే. వినినయప్పుడె సారణుండును శుకుండు
వాహినీనాయకుండును ♦ వరుసమీఱ
నామహాదరధూమ్రాక్షు ♦ లభికభక్తి
నర్మదానది మున్గిరి ♦ శర్మద యని. 3౪ 1562
- చ. దనుజగ జేంద్రసంక్షుభితచారుణహాపము గల్లు నాలస
ద్భవనది వామనాంజనముఖంబులు దిగ్గజముల్ సురాపగం
గని యవలీలఁ జొచ్చునటు ♦ గాఢరయంబున మున్గి; రంతటఁ
దనుజులు నందుఁ గ్రుంకి బలదర్పము లుల్లసీలంగ నయ్యెఁ. 3౫ 1563
- ఆ. వెడలి వచ్చి దనుజవిభుని బూజకును గావలసినట్టి పుష్పములను దెచ్చి;
రంత హృద్యమగుచు ♦ నతినిర్మలవృగు, నభ్రకాంతి నలరునట్టిచోట. 3౬
- క. వరసుమములు క్షణముననే, ధరాధరమరీతి నిల్పఁదగియెను బుష్ప
త్కరమయగిరి యిది యనఁ గ, గుర్బురు లివిధిఁబుష్పములనుఁ బ్రోగుగ నెఱపఁ.
- చ. అమరవిరోధినాయకుఁ డహార్యబలోదశుఁ డంశ నర్మదా
ఖ్యమహితసన్నదీమణిని ♦ గాఢతరంబగుస్రీతి, గ్రుంకె నా
యమరతరంగిణిం జెలఁగు ♦ నగ్గజరాజము నిట్లు, లంతి నె
క్కమయిన భక్తి లేచి విధిగా జపియింపఁగ నొప్పుమంత్రముఁ. 3౬౫
- తే. వరుస జపియించి దరిజేర ♦ వచ్చి నిల్చి
యార్ద్రవస్త్రంబు విడిచి ధౌతామలాంబ

రమును ధరియించియున్న యాఁరాక్షసవతిఁ

గాంచి దోసిలు లొగ్గి రాఁక్షసులు నిల్చి. ౪౧

1567

క. కొలిచిరి తగ్గతమానసములఁ దనువును దాల్చివట్టి ధూధరములు నా
లలిఁ బాడుచు నాడుచు దోర్బలుములు గనఁబడఁగ నిల్వఁబడి రత్తఱినిఁ.

ఉ. [దానననాయకుం డవుడు ధర్మకళాత్రవలింగవర్యముఁ
మానస మోద ముప్పతిల ధూటికి మాటికి నన్నుతించుచుఁ

దాను సుగంధపుష్పసముదాయములఁ బలిఘాపదీపనం

తానములఁ నువాద్యనినదంబుల నెంతయుఁ బూజచేయుచుఁ. ౪౩౪ 1569

తే. పలసినపుడు ఘృతక్షీరములఁ బెరుఁగున

సిద్ధజలములఁ దగ నభిషేక మొప్పుఁ

జేసి కాశేయము లిడి సంసిద్ధనామ

శతకమున సంస్తుతించి విశాలభక్తి. ౪౩౫

1570

సీ. పూజించె నప్పు డాఁభూతేశలింగంబు బహురత్నభూషణధవ్యమగుచు

నలరారె; నాలింగ ధనుపఃపుష్పితిచేఁ బూజించి కార్యంబుఁ ధూను భక్తు

నకుఁగార్యసిద్ధిఁ దప్పకయిచ్చుచుండును; విధిగఁబూజంపకఁ నేవచ్చుఁ బూజ్నిఁ

బూజంపఁగా మృత్యువును దెచ్చి పెట్టును దుర్మతియై యెట్లుఁతోచినట్లు

తే. రావణుడు పూజచేయునో ధూవనమతు

లగు మహర్షులు దేవత ధూక్షణంబ

యతసిమ్మతిఁ గోరుదురు గావఁగానురుండు

మత్తుడై విధి నెడఁబాసి యుత్తఱి నట. ౪౩౬

1571

క. తనకుం దోచినయట్టులు, ఘనమూర్తిని బూజచేసె;] ధగదలు నెచటి కా
దనుజుఁడు వెంటనె వరకాం,చనలింగము భక్తిఁ గొనుచుఁ ధను నటుగానఁ.

ఆ. ఇసుకనడుమను శ్రీపార్వతీశలింగ

మొప్పునట్లుగ స్థాపించి యప్పు డమల

చందనంబునఁ బరిమళసాంద్రకుసుమ

ముల నమర్పించె నట్లు నిస్తులనుభక్తి. ౪౩౭

1572

ఉ. అంతట సజ్జనార్తిహరు ధన్యభవుఁ హరు శంకరుఁ నురా

క్రాంతపదాంబు బద్ధరిపుఁఖండకృతాధరణాభిరాము దు

ర్ద్రాంతసురారిగర్వహరు ధర్మగిరీంద్రనివాసు నర్వలో

కాంతకుఁ బూజచేసి తనహస్తములం దమిఁ బాపి మ్రొక్కి డె. ౪౩౮

ముప్పదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౨ - వ సర్గము.

శ్లోకా ర్తవీర్యుడు రావణుని జయించి పురింబునకుం గొనిపోవుట. శ్లోక

చ. సురరిపునాథుఁ డెచ్చటను ♦ శుభ్రముగీచివిభూషణున్ మహే
శ్వరుఁ గొనియాడుచున్ మిగులు ♦ భక్తిని బూజలఁ దన్నుచున్ దమిన్
హర! హర! పార్వతీరమణ! ♦ యంచు స్మరించుచునుండె, నంత నా
ధరణికి దూరమందుఁ బ్రభుఁతల్లజుడై జయశాలివర్చ్యుడై. ౧౫ 1575

సీ. మాహివృత్తిపురఁచుండనవానియై యర్జునుం డనఁబడు ♦ నాహ్వయమునఁ
దనరుచుండెడి రాజుఁతరుణీమణులఁ గూడి సర్వదాజలముల ♦ నలిసవిలసి
తంబులఁ గేళినిఁతాంతమోదంబునఁ జేయుచుఁ జుట్టును ♦ స్త్రీలు నడుమఁ
దానును నిలిచి నిఁస్తంద్రవిహారంబు నలువఁగ రేణుకాఁనమితిసడుమ

తే. నలరుకుంజరపతియట్లు ♦ వెలయుచుండి
తనదు వేయికరంబుల ♦ తత్త్వబలము
నెఱుంగఁగాఁ గోరి యన్దంబు ♦ చఱచి దాని
నడ్డగించెను సర్పద ♦ యతీరయంబు. ౪

1576

తే. కార్తవీర్యునిదోషమాఁక్రాంత యగుచుఁ
బడమరకు నేగఁ జాలక ♦ పావనజల
మప్పు డొడ్డుల ముంచుచుఁ ♦ జప్పుడులను
గలుగఁజేయుచుఁ దూర్పుగాఁ ♦ గలఁగి పాతె. ౫

1577

చ. చెలఁగెడుమీననక్రములఁచేతను దర్బలచే సుమాళిచే
వెలయుచు నానదీసలిలఁవేగము వృష్టినిగుచ్చుకాలను
ట్లలరె; నదీరయంబదియు ♦ నర్జునుఁ డేపున వెన్నకంపి న
ట్టులు దనుజేంద్రపూజకుఁ గఁపంగడుఁ గూర్చినపుష్పసంతతిన్. ౭ 1578

ఆ. ఒక్కసారి ముంచె; ♦ నుద్ధతుండగు రావణాసురుండు పూజఁయర్థమాత్ర
మాటయును దలంప ♦ కానియమంబును, వనలి యిద్ది యేల ? ♦ వచ్చె నిటకు.

క. అని కాంతయైన సర్పదఁ, గవియెం బ్రతికూలయగుచుఁ ♦ గన్నడుప్రియనుం
గనినట్లు; పిదపఁ బశ్చిమమును గనఁగన్ జలధిపూరఁముగఁ గన్నడుచున్. ౮

క. వరుసన్ వృద్ధిం గాంచుచుఁ, దరంగిణీవేగ ముద్ది ♦ తాఁ దూర్పునకున్
బరుగిడుచుండఁగఁ గనె; నా, తరుణంబున దెసలకుం బ్రతత్తులు పరువన్.

ఆ. ఒగి స్వభావమైన ♦ యువరమముచు బొంది, నిర్వికారయైన ♦ నెలఁత పోల్కి
నలరు నదిని గాంచె ♦ నారావణుం; డంత, తుకుని సారణునిని ♦ బ్రకటదృష్టి.

క. *కని దక్షకరాంగుళిచే,తను శబ్దము కలుగునట్లు ♦ తాఁ బిల్చి రయం
బున నిట్లు తూర్పుదెసకుం, జనుకారణ మేమొ తెలియఁజను ననునూహల్.

క. కనబడఁగ నాజ్ఞఁ జేసెను; దనుజులు సోదరులు వారు ♦ దర్పనమగ్రుల్
ఘనపథమునఁ జరియింపంగను జాలినవారు మిగుల♦గర్విగ్రంథుల్. ౧౧౫

క. పరుగెత్తిరి పడమరదెసఁ, బరికింపఁగ యోజనార్ధ♦పర్యంతము ని
ర్భర తేజంబునఁ జని యటఁ, దగుణీసంయుతుని గేళిఁ ♦దనరెడువానిఁ. ౧౧౬

క. సరపతివయ్యని విభుఁ గాంచిరి; సాలమహీరుహంబు ♦ చెన్నునఁ దగి యా
ధరణీపతిపాథస్ఫులఁ, బరికీర్ణశిరోజుఁ డగుచు ♦ భామాయుతుడై. ౧౧౭

సీ. మదనునాకారంబు♦మాడ్కి దేహంబొప్పఁగా మదరక్తాంత♦కప్రునయనుఁ
డగుచుఁ దరంగిణి ♦ నాయుతబాహుసహస్రంబునం బూని ♦ యడ్డగించి
యరిమర్దనత్వంబు ♦ నగపడఁ బాదసహస్రంబునఁ ట్లోణి ♦ నావరించు
తైలంబుపోలికఁ ♦ జానలు నూత్నయావనముల రాజిల్లు♦వారు వేయి

తే. మంది తనచుట్టునుండంగ ♦ మదనమగ్ర
మగుక రేణుసహస్రంబు ♦ తగఁ జెలంగు
హస్తినాయకుఁ బోలి చెల్వమరుచుండ
వారివిహరణలోలుడై ♦ వజరుచుండ. ౧౧౮

1587

క. మనమున కత్యాశ్చర్యంబును గల్గఁగఁజేయు నతని ♦ బాడఁగని దనుజేం
ద్రునిచారులు శుకసారణు, లనూనగతిమీఱ వచ్చి ♦ యావృత్తంబుఁ. ౧౧౯

క. తెలుపఁగఁ బూనిరి విభునకుఁ; గలఁ డొక్కఁడు భూరిసాల♦కాయుండు నదీ
జలములఁ బోనీయక తా, నిలిపెను దోశ్యక్తిఁ గేళి ♦ నలఁతలఁ దేల్చుఁ. ౧౨౦

తే. అతనిబాహుసహస్రరుద్ధాంబువగుచు
నదియుఁ గడలియుద్ధారసంకతినమాన
భూరిఘనంబులఁ దాను ♦ బుట్టునట్లు
చేయుచున్నది దానవశేఖర! యని. ౧౨౧

1590

క. పలికెడుశుకసారణులఁ, బలాశ నేశుండు గార♦వమ్మనఁ గని భూ
పలరాముఁ డర్జునుండే, తలఁపఁగ నీతం డటంచుఁ ♦ దలపోసి మదిఁ. ౧౨౨

ఆ. శివునియర్చనంబు ♦ చేయుట చాలించి, యుద్ధలాలనుడయి ♦ యురుజవమున
నరుగు నతని కెడుట ♦ సతిచండవాయువు, వినరె ధూళిగ్రమ్మ♦వెన నజుచును.

క. జలదంబులు రక్తాంధ,స్ఫులతోడం గూడి యప్పు ♦ సురవైరిని భీ
తిలఁజేయ నార్చె నొక్కట; బలాశ నేంద్రుండు యుద్ధ♦వాంఛ మిగులఁగఁ.

తే. తనకుఁ బ్రియమంత్రుగఁచుహో♦వరుడు శుకుండు

సారణుండు మహాపార్శ్వసంజ్ఞఁ డట్లై
ధూమ్రనయనుండు వెంట రాఁ ♦ దోయపూర
మెచటఁ బుట్టెనొ యచ్చటి ♦ కేగెఁ గడఁక. ౧౨౩

1594

క. త్వరగనె బలవంతుండగు, సురవైరివిభుండు పోయి ♦ శుంభద్భిదముఁ
బరికీర్ణజలముఁ గాంచెను, శరీర మంజనమురీతి ♦ సాంద్రద్యుతులఁ. ౧౨౪

- క. తనరారుచుండ నయ్యెడ, వనితానయుతు గరేణుఁవారయుతంజా
ఘనగజమనఁగఱువానిని, మనుజేంద్రుని గార్తవీర్యుఁ మహితవిలానుఁ. ౨౪
- చ. కనుఁగొని రాక్షసప్రభువుఁ గాఢదుడుగ్రతరాక్షిఁబాలుఁడై
తనబలగర్వదర్పములఁ దన్యుమహీపతి యెట్టివాఁడొక
న్గొనకయె రాజమంతులనుఁ గూర్చి వచించె గభీరవాక్కులకా;
చనుఁ డిదె మంతులార! నృపఁస త్తమునిం గని చెప్పుఁ డివ్వీధిక. ౨౬ 1597
- చ నమరముఁ గోరి రావణుఁడుఁ చయ్యన వచ్చె నటంచు, నన్న నా
యమరవిరోధివాక్కు వినిఁ యర్జును మంతులు సంగరార్హ బా
ణములను దాల్చి యోదనుజఁనాయక! రావణ! మేలు మేలు యు
ద్ధమునకు నర్హకాలము నిఁతాంతము లెక్కిడి వచ్చినావు సూ!. ౨౮ 1598
- సీ. ఎవ్వఁడు మత్తు త్రీఁపుతు యుద్ధమునకు రమ్మని పిల్చునో యట్టిఁయధము నుర్వి
సత్పురుషులు గాంచిఁ నతతంబు భూణహత్యను జేసినట్లుగాఁదలఁచుచుండు
వనితాయుతుండయిఁ వారి కేళిం దేలువాని నర్జును నెట్లుఁ బవరమునకుఁ
బిలిచెద వీవు మఁ త్తిలి యాఁడునేన్దుల నడుమరాజులుహస్తినాథుఁ బెద్ద
- ఆ. పులి రణంబు చేయఁ బిలిచెఁఁఁగిగా, నోదశాన్య! పైఁపఁ నొప్పు నిపుడు
రాత్రి యెట్లా గడపుఁ రణసముల్లాసంబు, గలుగునేని రేపుఁత్రావతీంద్రు
- క. అనిచేయం బిల్వము; నెన్నునమున యుద్ధాతురంబుఁ మైకొను నేనిక
దనుజేంద్ర! మమ్మఁ జంపియె, చనఁగల వాయుస్థనాఖ్యుఁసన్నిధి కనినక.
- క. దనుజేంద్రునిమంతులు చయ్యన నర్జునుమంత్రివరులఁ నయ్యననున మా
ర్క్కని కొందఱఁ గొట్టిరి నె,కొనునాఁకలిఁబూన్కిదినిరిఁకొందఱఁబెలుచక.
- * తే. హలహలాశబ్ద ముదయించెఁ సంతలోనఁ
ద త్తటంబున నర్జునఁధరణివిభుని
యనుచరులు రావణునిమంతులను గడిమిని
దాఁకి రంతటఁ దుములయఁధంబు చెల్లె. 3౪౫ 1602
- క. శరతోమర త్రిశూలో, త్కరముల శూలముల వజ్రఁకాండంబులఁ గ
ర్పరపతిమంతులఁ జెండుచు, ద్వరపడి పై దుమికి రయ్యఁవనరముసందుక.
- క. మనుజేంద్రయోధ వేగం, బనూనరీతిం జెలంగెఁ నతిధయదంబై
కన సక్రమీనమకరం, బనునమమునునైన యభిఁయాఘోషము నాక. 3౬౫
- ఆ. అనురవస్యమంతులగు ప్రహస్తుఁడు శుక
సారణు లొగి రాజఁసైన్యములను
దేజములను గాల్చిఁ దీపించి; రీవిధి
ననురవతి యమాత్యుఁ లార్పటింది. 3౭౫ 1605

- క. బలములందునుముటవిక్రమములబొల్పుట ద్వారమందుఁ బాలుచుభటులొగి
సలిలక్రీడాతురుడౌ, నిలేకునకుఁ దెల్పి, రంతఁ నీ రణవార్తల్. 3౯ 1606
- క. విని భయపడకుండు మీరని, వనితలకుం జెప్పి తటినివారి వెడలి గం
గను గ్రుంకి వెడలునంజన, మను హ స్తివిధంబు తోఁచఁ నానమయమునఁ.
- చ. కనఁగ భయంకరంబయిన ఁ క్రౌర్యముతోఁ గనులెంతొ యెఱ్ఱనై
తనరఁగ నష్టనానలుండు ఁ దారుణలోకలయాగ్నిరీతి నొ
య్యిన భయదార్పులఁ వెలసె; ఁ నప్పుడె హేమమయాంగదుండు స
జ్జననుతుఁ డర్జునుండు గదఁ జండకరంబునఁ బట్టి యేడ్చెఁజ్జ. ౪౦౫ 1608
- క. పరుగిడె దనుజులఁ జెండఁగ, నరుణాంశుం డంధకార ఁ మడఁపఁ గవియు న
ట్లురవడిఁ; *గరవిత్తేవమె, కరణంబుగ నలరు తీవ్రఁగద మెఱయంగఁ. ౪౨౫
- క. గారుడవేగం బొప్పుఁగ, నారవమతి భీకరముగ ఁ నఖిలదిశలనుం
బౌరావారరవంబన, జోరన వ్యాపించ దుమికెఁ బొంగుచు సంతఁ. ౪3
- క. నరపతి చనుమాగ్గంబును, సరికట్టి సరోజమిత్రుఁనధ్వము వింధ్యా
ఖ్య రహిం బొల్పుడు గిరివలె, గరమున మునలంబు గ్రాలఁగా భీకరుడై.
- క. అనిమొన నకంఘ్రియై యొప్పిన యాభలనాయకుండు ఁ పృథుతరబలుఁ డం
చు నుతులఁ గన్నప్రహస్తుండు, మనుజేంద్రునియెదుటనిల్చిమండుచునలుకఁ.
- సీ. మదమున నిక్కుచు ఁ మాదురు బెవరంగ నొప్పుప్రహస్తుఁడత్యుగ్రుడగుచు
లోహనిబద్ధమై ఁ యూహింపఁగాఁ గాలదండాకృతిని బొల్చి ఁ బెండుపడని
శక్తిని దగిన మునలమును ద్రిప్పుచు గార్తవీర్యునిసువత్సంబుఁ జక్క
గుఱితింది వై చెను ఁ గ్రోధ ముట్టిపడంగ; సంతఁబోవక యార్చెనతిభయంక
తే. రముగ మేఘంబుకరణి నఁయ్యమలసాధ
నాగ్రమందు నశోకపుఁష్పాల్చి యట్టు
లగ్ని యుదయించె సురరిపుఁ ఁ డద్ది విసరు
తఱిని వైరిని దహియింపఁ ఁ దలఁచె ననఁగ. ౪౬ 1613
- ఉ. అత్తఱి గార్తవీర్యమనుఁజాధిపుఁ డామునలంబు రాఁగ న
త్యుత్తమబుద్ధి నైపుణము ఁ నొప్పుగఁ గన్నవ దానిఁ జెండఁ జే
న తిన భీతికృద్గద నఁహార్యపరాక్రమశాలి గాన; ని
ట్లత్తఱి దానిఁ బోనడఁచి ఁ హైహయవీరుండు సత్వరంబుగఁ. ౪౭౫ 1614
- క. పెనుగద గిరిగిరఁ ద్రిప్పుచు, దనవేయికరంబులందుఁ ఁ దగున ట్లది యొ
క్కనిమేషమునం దిగుఁగఁ, దనుజేంద్రునిపైకి దుమికె ఁ దారుణభంగి. ౪౮
- చ. చని జనమొప్పు నాగదను ఁ శత్రువు నొంపఁగ వజ్రివజ్ర తా
డనమున శబ్దమొప్పుఁగ వఁడంకుచుఁ గూలుమహీధరంబు నా

దనుజవరూఢినీపతియుఁ ♦ దద్దదతాఁకున నేలఁ ద్రెట్లై; నా
తనిగతిఁ గాంచి భీతిఁ బ్రవిచారణరంగము వీడి యత్తటిక. ౮౯౫ 1616

క. మారీచుండును శుకుండును, సారణుండు మహోదరుండు ♦ చంచప్పలగం
భీరుండు ధూమ్రాక్షుండును, దూరమునకుఁ జోయి రేమిఁతోచక యంతక.

చ. తనసచివుల్ తొలంగుటయు ♦ ధాత్రిఁ బ్రహస్తుఁడు ద్రెల్లి యుంటయుం
గనుఁగొని రావణుండు నృపకాంతుని నర్జును దాఁక నుద్ధతిక;
గనఁదగియుండె నయ్యని యఖండఃసహస్రకరుండు విక్రమిం
చినతటిఁ జేతు లిర్వదియుఁ ♦ జెల్వమరందగువాఁడు మార్కొనక. ౯౧౫ 1618

ఆ. అతిభయంకరముగ ♦ నవుడని చూపట్టె, గగురుపాటు చాలఁ ♦ గల్లునట్లు;
కలఁగి సాగరములు ♦ క్రన్నన మార్కొన్న, కరణి నట్టె లేచి ♦ త్కాధరములు.

సీ. అని చేయఁ బూనిన ♦ యనువునఁ, దేజంబు గ్రాలునాదిత్యుల ♦ లీల, లోక
ములఁ గాల్చునగుటవలె, మదమె త్తినగజములునొకయ్యాఁడుఁగజముకొఱకుఁ
జోరాడురీతిని ♦ బొంగి మార్కొనెడువృషభములరీతి నిఁనవ్వనము లొప్పు
మార్కొను మొగుఱులఁమాడ్కి, బలోత్కటపంచాస్యములుపోరుఁభంగిఁగోప

తే. మడరఁదార్కొన్న యారుద్ర యములతేవనర్జునుండును రావణుండాత్మగదల
సాయముననొండొరులమించుఁసంతనముననొకరినొక్కరునొంచినఁత్యుగ్రభంగి.

చ. శతమఖువజ్రఘాతముల ♦ సాంద్రభయంకరరీతులక మహా
క్షీతిధరముల్ సహించుగతిఁ ♦ జిత్రగదాప్రహతుల్ సహించి రా
క్షీతిపతి రావణానురులు; ♦ జిహ్వుపవిధ్వనులం బ్రతిశ్రుతుల్
జతనము మీఱఁ గల్గుగతి ♦ శాతగదాద్యయుక్తుట్టనంబులక. ౯౬౫ 1621

క. కలిగెఁ బ్రతిశ్రుతు లెల్లెడ, నిలేశుగద యట్టె దానఁవేంద్రునివత్తు.
స్థలమునఁ బడి మిడుఁగురులం, గలిగించుచుమెఱిపుఁదీఁగఁగమినభమువలెక.

క. కనకచ్చాయను గూర్చెను; దనుజేంద్రునిగదయు నట్టె ♦ ధరణీశునితొ
మ్మును దాఁకి భూరిపర్వతమునఁబడు నుల్కువలె నయ్యెఁ ♦ జోరున సంతక.

తే. అర్జునుండును భేదంబు ♦ సందఁడయ్యె
దానవేంద్రుఁడు నాత్మభేదమును బొందఁ
డయ్యె, నవ్వారిసమరుంబు ♦ నబ్బలి సుర
నాయకుల యుద్ధచుట్టు దఁపరె సమముగ. ౯౦ 1624

క. శృంగంబులచే వృషములు, పొంగుచు, దంతములచేత ♦ భూరిగజము లు
త్తుంగస్రోధంబునఁ దాఁకం గల్గినరీతి దనుజకాంతనరపతుల్. ౯౦౫ 1625

ఆ. ఒకరి నొకరు నొంచి ♦ రుగ్రగదాహతి; సంత నర్జునుండు ♦ సుంతయేని
బెండునడకయున్న ♦ భీకరదనుజేంద్రు, నట్టె చూచి మిగుల ♦ నాగ్రహించి.

* సహస్రబాహో స్త ద్యుద్ధం వింశద్బాహో శ్చ దారుణమ్-అనిమా.

- చ. తన యనుపంక్తి నొక్కగతిఁ ♦ చాల్చి గదఁ వెనఁ ద్రిప్పి వైరినిం
గని వ్రనమధ్యభాగమునఁ ♦ గ్రన్నన మోఁదిన నాగదాయుధం
బును వరతాననంజనితఁభూరిబలుండుగు రాక్షసేశుఁడా
మ్మునఁ బడి దుర్బలాకృతిని ♦ బొంది ద్విధాప్రవిభక్తమై వడిఁ ౬౩ 1627
- క. ధరఁబడియె గదాహతిచే, నురరిపు వొక విల్లువట్టు ♦ త్కోణి వెనుకకుం
ద్వీరగాఁ జోయెను నాడెడు, కరణిఁ బెండువడె; నంత ♦ త్ప్రాపతివరుఁడుఁ .
- ఆ. అతఁడు చంచలించు ♦ టారసి జవమున
గరుడుఁ డేచి పన్నగంబుఁ బట్టు
కరణి నెగిరి పట్టె ♦ గాఢబలంబున
వేయిబాహువులను ♦ విప్పి యపుడు. ౬౪ 1629
- క. బల మట్టె కనఁబడఁగ నుజ్జ్వలతేజము మెఱయ దనుజఁవద్యుని మును పా
బలి నారాయణుఁ డలమిన, చెలువున బంధించె నురలు ♦ సిద్ధులు పొగడఁ.
- క. దనుజుఁడు బంధింపంబడఁగనె చారణముఖ్యు లెల్లఁ ♦ గడుమోదంబుం
గని మేలుమే లటంచుఁ, మనుజేంద్రునిశీర్ష మున నుఁమమ్ములు చల్లఁ. ౬౫
- నీ. వ్యాఘ్రుంబు మృగమును ♦ బట్టినకై వడిఁ బంచాన్య మొకగంతిఁ ♦ బట్టునట్లు
దనుజేంద్రు బంధించి ♦ ధాత్రీత్వరుం డార్చె హర్షంబుమీఱఁగ ♦ సంబుదంబు
కరణిని బలుమఱు ♦ కర్పరేంద్రుఁడు పట్టుపడుటను గని తనఁబలము లెల్ల
వెంబడి రాసుంత ♦ విహ్వలంబును మాని యాగ్రహంబునఁబాతెఁవనవిభుని
- తే. పైకి వేగ ప్రహస్తుండు; ♦ బలము లిట్లు
పైవఁ బడుచుండ నత్తటి ♦ వర్షముతటి
నల్లిపైఁ బడుమేఘంబు ♦ లట్లు గానఁ
బడియె; నంతట దనుజులు ♦ పటురవముల. ౬౬ 1632
- చ. నిలు నిలు మెండుఁ జోఁగలవు ♦ నిర్భరవైరిని బట్ట శక్యమే
బల మిఁకఁ జాలు వే విడువు ♦ పార్థివ! యం చొగిఁ బల్కుచుఁ నము
జ్జ్వలమునలాశిశూలముల ♦ సాహస మొప్పుఁగ మొత్తి; రంత దో
ర్బలమున శత్రుహంతయయి ♦ భాసిలునర్జునుఁ డట్టె నవ్రుచుఁ. ౬౭ 1633
- క. తనపైవఁ బడకముందే, దనుజులయాయుధము లెల్లఁ ♦ దా గ్రహియించెఁ;
మనమునఁ దొందరలేకయె, ఘననిశితతదాయుధములఁ ♦ గైకొనియె వెనఁ.
- క. నురవైరుల మోఁది త్వరం, బగుగెత్తఁగఁ జేసె భూరిఁవాయువు మేఘో
త్కరమును వలె దనుజుల నిక్కరణిఁ భయపెట్టి భూపఁకాంతుం డంతఁ.
- క. రావణునిం గైకొని మిత్రామృతుఁడై పురముఁ జేరె; ♦ నవనీనురులుఁ
తావనమతులగు పౌరులు, వావిరి కునుమాక్షితలను ♦ బైఁ జల్లంగఁ. ౬౮

*క. పురుషాతనన్నిభుం డా,ధరణీశ్వరమాలి, దేవతల్లజుడు బలి
బరిపంథి గెల్చి దేవన,గరమును జొచ్చెడువిధంబుఁగఁ జొచ్చె దమిఁ. ౭౫
ముప్పదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

33 - వ సర్గము.

పులస్త్యుఁడొక్క కా ర్తవీర్యనియోద్దేశం బోయి రావణాసురుని
బంధవిముక్తుని జేయఁట.

చ. అనిలుని గై గ్రహించునటఁ లాదశకంఠునిఁ గార్తవీర్యుడఁ
జనపతి పట్టి కట్టెనని ధన్వర్తపురంబున నిర్జరుల్ తమం
తన వచియింపఁగా వినియెఁ దాను బులస్త్యమునీంద్రుఁ; డంతఁ జా
త్రునిపయఁ గల్గు స్నేహమునఁ దోరపుఁడై ర్యము గల్గియుండియుఁ. ౧౫ 1638

క. కంపించి పంక్తిగళు విడు,పింపంగఁ గార్తవీర్యపుష్పిపతి పా
లింపం దగు మాహిష్మతిఁ, బెంపునఁ దగుదానిఁ జొచ్చుఁప్రియ మలరారఁ.
ఉ. అంబరవీధిఁ జొచ్చి మహిమాధికుఁ డమ్మునియుం బ్రభంజనా
భంబగు నర్జును ల్పాదలఁ బట్టణవర్యముఁ జేరఁబోయె శ్రే
ష్ఠంబగు చిత్రవిక్రమము సాధుతమంబయి యొప్పుచుండఁ నం
తం బరిశుద్ధవర్తనుఁడు తన్నుని కాంచెను సంతసంబునఁ. 3 1640

క. అమరావతితో నీడయి, విమలమనోహృష్టపుష్పఃపితతమనుజమై
యమరెడుమాహిష్మతిసగ,రముఁ జొచ్చెను సర్వపురము ధ్రువాయఁబోలెఁ.

చ. కిమలనఖుండు కాలృడకఁ ట్టానల్లిపైఁ జరియించుమాడ్కి న
భ్రమి మిడి క్రిందికిఁ దిగిన ధ్రువమునీంద్రునిఁ జూడరాని తే
జమున వెలుంగువానిఁ గనిఁ చక్క నెఱింగియె ద్వారపాలకుల్
గమనవిశేషముల్ మెఱయఁగఁ జని తెల్పిరి భూమిభర్తకుఁ. ౫ 1642

క. మునిపతియైన పులస్త్యుఁడు, చనుదెంచె నటంచు రాజసత్తముఁడు వినం
గన దోసి లొగ్గి మునిప,ర్యున కెదురుగఁ బోయె భక్తియొప్పుచునుండఁ. ౬

తే. అర్జునుడుపర్కములఁ గొని యతనివెంటఁ
బోయెను బురోహితుఁడు వాసపునకు వెనుక
నరుగు గీచ్ఛతిచాడునఁ; నంత రాజు
నుద్యదర్కునిచందాన నొప్పువాని. ౭ 1644

చ. తను గనవచ్చుచున్న మునితల్లజుఁ గాంచుచు సంభ్రమించి యీ
శునిఁ గని మ్రొక్కు దేవవిభుఁచొప్పున వందన మొప్పఁ జేసె; నా
మనుజవిభుండు భక్తిమెయి మానికే బాద్యము నర్పి మట్టె చ
క్కనిమధువర్క మిచ్చి తమి గగ్గరుపాటు చెలంగువల్కులఁ. ౮౫ 1645

* ప్రవిశే తాం పురీం బరేం నిగృహ్యేన సూక్రలోచనః-అనియూ.

తే. పలికె నిట్లని; యి త్తతి ♦ భద్రదాన

దక్ష! మానీంద్ర! యమరస♦ తనముగాఁగఁ

జేయఁబడెను మాహిష్మతి ♦ చలఁగి నిన్నుఁ

జూడరాని తేజంబును ♦ గూడు మునిని. ౯౪

1646

క. కనుటను ధన్యుడనై తిని, మును నేఁ జేసిన వ్రతంబుఁ ♦ బొందెను ఫలమున్
జననము సఫలంబయ్యెను, ఘనతపము ఫలించె మాని♦గణదేవేంద్రా! ౧౧

క. సురగణవంద్యములౌ త్వచ్ఛరణంబుల కేను మ్రొక్కఁ ♦ జాలితిఁ గానన్
బరిపూర్ణ కాంక్షుఁడనె యి, త్తరుణంబున; రాజ్య మిద్ది ♦ తావక మయ్యెన్. ౧౨

తే. వీరె పుత్రులు భార్యలు ♦ వీరె మేము

నెల్ల నీవారమే చేయ ♦ నేమి గలదొ

తెలుపుమా యాజ్ఞ చేయఁగాఁ ♦ గలరు మాకు

బ్రహ్మమానీంద్ర! మీరని ♦ పల్కుటయును. ౧౩

1649

చ. అనలునికృత్యముల్ జరగు ♦ నయ్య! యథావిధి ధర్మ మాదరం

బునఁ గనుచుందువే, తనయుఁ ♦ బోలిక సేవకరాజ మన్ననం

దనువుదువే కదా, యనుచు ♦ ధారణిపాలకు సైహయాధిపా

ర్జునుఁ గని ప్రశ్నచేసి మునిసోముఁడు నాతఁడు పల్కె నివ్వధిన్. ౧౩౪ 1650

చ. సరసిజపత్రలోచన! విశాలశరచ్ఛశితుల్యవక్త! యో

నరవర! నీభుజాబల మ♦నంతము రావణునిఁ జయించు ట

బుర్రమగుఁ గాడె! యేదనుజ♦భూరిబలంబున కెంతో భీతిసా

గరమున వాయువున్ గదలఁగా వెఱచుం గద యెల్లవేళలన్. ౧౩౫ 1651

సీ. అట్టిదుర్జయుఁడు ద♦శాననుం డనిమొన బంధింపఁబడియె నీ♦బలముకలిమి

నతఁడు నాకుం బౌత్రుఁడగు వానియశ మెల్లఁ ద్రాగితి వీవును ♦ రావణునిని

బట్టె నంచనుపేరు ♦ భాసిల్లఁజేసితి వెల్లలోకములందు; ♦ నిపుడు నీవు

నామాట లాలించి ♦ నాపౌత్రు డశకంఠ నాయనా! విడిసింపు ♦ న్యాయబుద్ధి

ఆ. సను పులస్త్యపల్కు ♦ లాలించి యిండుక

బదులు పల్కు కవుడె ♦ పార్థివేంద్రుఁ

డసురనాథు విడిచె ♦ హర్షంబు గనినట్లు;

పంక్తికంఠ నిట్లు ♦ వదలి యంత. ౧౩౬

1652

క. అనుపమదివ్యాంబరముల, సహనభూషణవితతిని ♦ సమలినహారా

శిని రావణుఁ బూజించుచు, సనలునికడ హింసమానునట్టివిధమునన్. ౧౪

ఆ. సఖ్యమాచరించి ♦ త్కృసురమానికి, వందనంబు లిడుచుఁ ♦ బార్థివుండు

* అహింసకం సఖ్య ముచేత్య సాన్నికమ్-అనియూ.

మరలిపోయె; బ్రహ్మహూనియు విడిపింప, విక్రమంబు గలుగు ధిమిధవైరి.

ఆ. అతిధిపూజ లంది ధిమిధుండు గౌగిటఁ జేర్చ నోటమికి స్వధిత్తమందు
సిగ్గుపడుచుఁ బోయె; ధిమిధుండు పోతుని, బంధముక్తు జేసి బ్రహ్మనుతుండు.

క. మునిపతియు నో పులస్తుండు, చనియెఁ బితామహునిలోక సత్తమమునకుఁ
విను రామా! రావణుఁ డి, ట్లని నర్జునుచేత భంగమందెఁ జచ్చి. ౨౦౫

తే. అప్పులస్తునివాక్కుచే ధి సతఁడు మరల

బంధము క్తిని గాంచెను ధి బలయుతులకు

బలముగలవారివలననే ధి బంధనంబు

గలుగుచుండును శ్రీ రామ! ధి లలితసుగుణ! ౨౦౫

1657

క. తనశ్రేయంబును గోరెడు, జనుఁ డెవ్వఁడు గాని పరులఁ ధి జంపం జన దో
జనవర! యవమానింపం, గను జనదు స్వహాని దానఁ ధి గలుగుం జచ్చి. ౨౨

చ. దనుజవిభుండు రావణుండు ధి తాను సహస్రకరావమానముం

గనియును మైత్రి గాంచి కడుఁగర్వమునన్ నృపరాజఁ జంప మే

దినిఁ జరియింపఁ జొచ్చెఁ దనఁతీవ్రపరాక్రమ ముల్లసిల్లఁగా

మనుజపతుల తనుం గదియ ధి మ్రంశఁగఁజేయుచు దోర్బలంబునన్. ౨౩

ముప్పదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౪ - వ సర్గము.

రావణుండు వాలిచే భంగపడుట. శ్లోకం

మ. కృతివీర్యాత్మజచేత నివ్వధి విముక్తిం గాంచి రక్షోవిభుం
డతివీర్యంబునఁ బొల్చినట్లు మదిలో ధి హర్షంబు మీఱంగ ను

ద్ధతుండై భేదము మాని భూమిఁ దిరిగెన్; ధి దత్కాలమం దుర్విలో

దితిజాండేని మనుష్యుండేని బలసంధి పురాదు రాజల్లఁగెన్. ౧౫

1660

మ. వినిసంతక దనుజాధిపుం డరిగి వేవే యుద్ధముం జేయర

న్దుని పిల్చున్ బటుదర్పమొప్పు; నిటు లత్యంతప్రతాపంబుఁ గై

కొని యుద్వృత్తిఁ జరించుచుండి యొకటన్ ధి గొంకింతయున్ లేకయే

చని కిష్కింధను వాలిపాలితరుచిఁస్సార్క బుర్క గాంచుచున్. ౨౫

1661

చ ఘనతరహేమమాలికను ధి గ్రాలెడు వాలిని యుద్ధ మొప్పుఁ జే

యును వడిఁ బిల్చె రమ్మనుచు; ధి సంతట వాసరరాజమంత్రి తా

రను గని పెంచినట్టి జలఁరాజుఁ డిడువఁడు తారనాముఁ డా

దనుజవరేణ్య సంగరముఁదంబున వచ్చినవాని సత్తతీ. ౪

1662

చ. కనుఁగొని యిట్లు వల్కె నురఃకాండవిరోధిపతి! ప్లవంగరా
జనుపమధైర్యశాలి సమఃరాంగణమందు నినుం దగంగ మా
ర్కొని నిలువంగ నోపెడు, నశకుంతసాహనుడై చెలంగు, నా
యనిమిషరాజనందనుఁ డఃపార్యబలాభ్యుడు వాలి యిత్తతీ. ౪౫ 1668

చ. పురమున లేడు నీయెదుటఁ ♦ బూనిక నిల్చెడుశక్తిగల్లువాఁ
డరయఁగ నెవ్వఁ డింకఁ ద్రిదశాధిపసూనుడు తక్కు; నట్టిదు
ర్భరబలశాలి వాలియును ♦ వార్ధిచతుష్కమునందుఁ గ్రుంకి భా
న్మరునకు నర్ఘ్యమిచ్చి తగ ♦ సంధ్య నుపాసనమొప్పఁ జేయఁగ. ౫౪

మ. అరిగెం గాన ముహూర్తమాత్ర మిట నీ ♦ వత్సంతమోదంబునఁ
ద్వీర వర్జించియె నిలువ్విమా యతఁడును ♦ వచ్చు రణం బిచ్చు; గ
ర్భరనాథా! యివె యస్థిపంజరము లీపూగంబు శంఖాఘ్రపాం
డురవర్ణంబయి మించు సంగరమునఁ ♦ నూత్నోత్సవం బొప్పఁగ. ౭

శా.¹ వాలి మార్కొనవచ్చురాజు లని దుఃస్వప్నప్రతాపంబునుం
గ్రాలం బొల్చెడు వాలిచేఁ బడి రివే ♦ త్కానాథశల్యంబు లిం
కేలా మాటలు రావణా! నుధను నీవే త్రాగినట్లైన న

వాల్మీకి మార్కొనఁ బూనిన ట్లయినచోఁ ♦ ద్వజ్జీవితం బిత్తతీ, ౫౫ 1666

శా. అంతంబుం గను విశ్రవస్సుత! జగదావ్యపార మత్యద్భుతం
బింతంజే యని చెప్పరాదు కనుమా ♦ యీలాటివాపరమే
వింతై యొప్పఁగ నీవు వాలిఁ దొడరఁ ♦ వేగంబ యె తెంచితే
యంతంబుం గనువాఁడ వొక్కక్షణమే ♦ యవాల్మిని జూడఁగ. ౯

చ. ² నిలువుము దుర్భరంబగును ♦ నీదగుజీవిత మంతమాత్రచే
నిలువఁగ నొల్లకే యివుడె ♦ నీవు మృతిం గనఁగోరెదేని య
బృలయుతుఁ డున్నదక్షిణపుభాగమునందగు సంద్రముం గనఁ
జలమునఁ బొమ్ము నీవయిన ♦ సర్వమనోరథముల్ ఫలించెడు. ౧౦ 1668

చ. ధరణికి వచ్చియున్న రుచిధాముని మాడ్కిని బావకాకృతిం
బరమరుచి వెలుంగు కపివల్లభుఁ జూడఁగలాఁడ వచ్చుట
నురరివునాథ! యంచు ఘృణిశోభితుడై తగుతారుడన్న నా
శరపతి చప్పరించుచును ♦ శంక యొకింతయు లేక యాత్మలో. ౧౧ 1669

చ. తనవిభుని న్నులింఁచె గద ♦ తారుఁడు వీడు భయంబు నామనం
బునఁ గలుగంగ, నట్లయినఁ ♦ బోయెద దక్షిణవార్ధి కందు నొ

1 యదా మృతరసః కీత స్త్యయా రావణ రాక్షస, తదా వాలిన మాసాద్య తదంతం తప
జీవితమ్-అనిమా. 2 అథవా త్వరనే మయం గచ్చ దక్షిణసాగరమ్-అనిమా.

క్కనిఁ గనవచ్చు సాయమును ♦ గల్గదు వారికి నందు నోర్వ నా
తని సుకరంబు నా కగును ♦ దప్పక పోయెద నంచు నెంచుచున్. ౧౧ 1670

చ. బలములఁ గూడి దక్షిణపుఁవార్ధికీ బుష్పక మెక్కిపోయె; నా
యిలఁ గనకాద్రిరీతిగ నఁహీనతనుద్యుతిఁ బొల్చి బాఁపూ
వలలితనక్త మొప్పుగను ♦ సంధ్య జపింపఁగ దత్పరుండుగాఁ
జెలఁగెడువాలినిం గనియెఁ ♦ జిత్రమరీచుల నొప్పుచుండఁగన్. ౧౨ 1671

చ. కనుఁగొని యంజనాద్రిగతిఁ ♦ గ్రాలుసురారివరుండు పుష్పకం
బును డిగి యొంటినున్న కపిపుంగవు నేగమె పట్టనెంచి మే
దిని బదశబ్ద మించుకయుఁ ♦ దేటవడంగను జాలకుండురీ
తిని జనియెన్; గపింద్రుఁడు యధృచ్ఛగఁ గన్నులవిప్పి యత్తటిన్. ౧౩ 1672

క. పాపాభిప్రాయంబున, నాపగిదిం దన్నుఁ బట్ట ♦ నరుదెంచెడు న
స్సాపాత్మ రావణుం గని, యేవున నించుకయుఁ ద్వర నఁదెప్పిధి మదిలోన్.

క. పొందక నియమొల్లంఘన,ముం దగఁ జేయకయె శళకమున్ గ్రహియింపన్
డెందమునఁ గోరునింగము, చందంబునఁ బాము బట్టుచక్రీరథగతిన్. ౧౪ 1673

క. తనుఁ బట్టవచ్చురావణ, మనమున నిర్లక్ష్యముగ నమానుషశౌర్యం
బునఁ దలఁచుచు రారా ర,న్దునియే జపించుచుండె ♦ నాతఁడు చుటియున్.

క. పాపమతిం దను వంచనఁ, బ్రాపించి గ్రహింపవచ్చువాఁడు గదా, యి
ట్లేవున వచ్చెడు దుష్టుని, శ్రీపతివైరిని మదంబుచెడునట్టి విధిన్. ౧౫ 1674

1క. చంకలఁ జేతులఁ జొన్నియె, బింకంబున నన్నుఁ బట్టుఁప్రీతిని జేరం
జంకించి యదిమి కరముల, పొంకముఁ జెడ నట్టె లేచి ♦ పొంగెడుకాంక్షన్.

క. అరిగెదఁ దక్కినరత్నా,కరముల మూఁడింట స్నానఁకార్యము జరపం
బరమాశ్చర్యము కలెడు,కరణిన్; నాచంకలందుఁ ♦ గడుదీనుండై. ౧౬ 1675

2క. ఊరుకరాంబరములు నే, భూరిగతిం బోవుచుండఁ ♦ బాలువు విడువఁగా
ధారణిఁ బడ నుంకించెడు, తీరున నేలాడ వైరి ♦ దితిజేశ్వరునిన్. ౧౭ 1676

చ. గరుడుఁడు పన్నగంబుఁ గొని ♦ గాఢగతిం బరుగెత్తుచుండు న
త్తరుణమునన్ బలం బెడల ♦ ధైర్యము దూలఁగ నేలుపాము నాఁ
గరములఁ జిక్కియున్న దళకంఘనిఁ జూతురుగాక యెల్ల వా
రరుదుగ నంచు నివిధిని ♦ నాత్మఁ దలంచుచు మానముద్రుడై. ౧౮ 1680

క. చరణధ్వని వినఁబడు నా,కరణిం జెవియొగ్గి విచురుఁ ♦ గడు నియతిని భీ
కరమూర్తి గ్రాల వేదోత్కరమంత్రంబుల జపింపఁగా సాగె మదిన్. ౧౯ 1681

1 కక్షావలంబినం కృత్వా గమిష్యే శ్రీన్ మహర్షవాన్-అనిమా. 2 ప్రంసదూరుకరాం
బరమ్-అనిమా.

తే. బ్రాంతి నొండక పర్వతేంద్రంబువోలె

గనులయఱమోడ్పు సొగసుఁగాఁ ♦ గానఁబడఁగ

నుండె; నొక్కరి నొక్కరు ♦ చండబలము

వెలయ గ్రహియింప నెంచెడు ♦ వేడ్కమీఱ. ౧౯

1682

క. హరిరాక్షసపార్థివు లాతరుణంబున యత్నములను ♦ దర్పబలములక

బరిపూర్ణు లౌట నుండిరి; సురవైరియుఁ జెంతఁ జేరి ♦ శుంభదగ్ధతిచే. ౧౯౫

చ. చరణనినాద మించుకగ ♦ శత్రు వెఱుంగఁగఁ బట్టఁ జాపె భీ

కరకరపం క్తి; రానణుని ♦ గాంచక ప్రాజ్ఞుఁడయ్య నక్కపీ

శ్వరుఁడు పదధ్వని న్నికటశత్రువుఁ జక్కఁ దలంచి పట్టఁగాఁ

గరములఁ జాచె నంచెటిఁగి ♦ గాఢబలంబు చెలంగుచుండఁగ. ౨౦ 1684

క. గ్రహియించె బక్షినాయకుఁ, డహిఁ బట్టెదురీతి; నంత ♦ నారాక్షసు దు

ర్వహునిక దనుఁబట్టు ప్రియా,వహునిక గ్రహియించిష్టవగఁపరున్యఁడుపూన్కి.

క. కఠోంతరమున వ్రేలెడు, రక్షఃపతితోడ నెగిరె ♦ రయమున దివిక

వీక్షించువార లెల్లను, సాక్షాద్విసతానుతుండె ♦ చ నెడు నురుగతి. ౨౧౫

చ. అని తలపోయుచుండ నపు ♦ డక్కపినాథుఁడు చంకలందుఁ జి

క్కి నఖములక దనుక మిగుల ♦ గీతెడు రావణ నాత్మహస్తముల్

ఘనబల మొప్పుఁగా నదిమి ♦ గాతీయపెట్టుచు గాలి తోయదం

బును గొనిపోవులాగునఁ గుఁబుద్ధిని గైకొనిపోయె నొక్కటక. ౨౨౫ 1687

ఉ. జేవవిరోధి సిగ్గుపడి ♦ తేఱువ పోవఁగఁ బోవుచుండుటల్

వావిరిఁ గాంచి వానినచివప్రవరుల్ విడిపించుకాంక్షలం

గావర మొప్పు నార్పుచు నఖండరయంబున వెంటఁ బాటి; రా

దేవపతిప్రియాత్మజుఁడు ♦ దృప్తనిశాచరు లొక్కపెట్టునక. ౨౩౫ 1688

మ. తనవెంటం దగులంగ వాయుపథమధ్యస్థానగుండై తగెక

వనజావుండు పయోదమాలికల నభ్రవ్యావుండై వెల్లురీ

తిని; నంతం దనుజేంద్రమంత్రులు నముఁతైజంబునం బోవు నా

తనిఁ జేరం జనఁజాల కంబరమునం ♦ దద్యావి యెందో చనక. ౨౪౫ 1689

చ. అతనికరోరువేగమున ♦ కాగక దీనతనొంది నిల్చి; రు

న్నతగిరులై నఁ దజ్జవమునం గడు వెన్నకు నెట్టఁగాఁబడుక

గృతపలలానృగంగులగు ♦ కేవలదానవమానవాదులే

గతిఁ జనఁజాలువారు బ్రదుకం దలపోసినవారె యైనచో; ౨౫౫ 1690

ఆ. పక్షిగణములట్లు ♦ పక్షివంగఁ జాలక, వెనుక కొదుగునట్లు ♦ చనియె; నంతఁ

బల్చిమోత్తరేంద్రభాగనముద్రము, లందు వరుసఁ గాల ♦ మరుగకుండ. ౨౭

క. అనుపమవిధి సంధ్యావం,దన మొసరిచి భూతవితతి ♦ తనుఁ బూజింపు

- గను భేచరాళి పొగడం, గను మెఱసె నదెట్టులన్న ధృవతి! వినుమా. ౨౮౫
 చ. దనుజునిఁ గడులం దదిమి ధృవరుండై వరుణాశఁ గల్లునా
 వననిధిలో మునింగి యట ధృవరిచి చక్క జపించి యుత్తరం
 బునఁ దగునబ్బి కేగ నలఘూర్వనుపరువనిఁ గూడి పెక్కుయో
 జనములు చిత్తవాయువుల ధృవంబ్రజవంబును మీఱి సర్గతుల్. 3౦ 1698
- చ. చని చని యుత్తరాభిఁ గని ధృవంకను శత్రువు వ్రేలుచుండ సం
 ధ్యను జపియించి రావణునుఁ హోంగము లీలయి వోలె మోయుచుం
 జని మఘవద్దిశఁ వెలయు ధృవగరముం గని క్రుంగి వార్చి యిం
 ద్రునితనయుండు వాలి యరిఁతోడ నె యంబరపీఠి నొయ్యనఁ. 3౨ 1694
- తే. పఱచి కిష్కింధ కేతెంచె ధృవమనియతి
 సాగరచతుష్కమం దిట్లు ధృవసంధ్యవార్చి
 రావణోద్వహనశ్రాంతుండై వరకపి,
 స్వనగరోపవనంబున ధృవాలె నవుడు. 33౫ 1695
- క. బిగఁబట్టిన తనదాకర, యుగమును నడలించి దానఁబోత్తముని విము
 క్తుఁగఁ జేసి ప్రహసము చక్కఁగ మోమునఁ జిందులాడఁగఁగఁగ్రాక్తిఁ.
- ఉ. ఎచ్చటినుండి వచ్చితివా ధృవచ్చటి కిత్తటి దానవేంద్ర! యే
 ముచ్చట దీర్చినెంచియొ ప్రమోదము నామది నుబ్బఁ జెప్పుమా
 యిచ్చటఁ గల్లుకార్యము నధృవచ్చటియే నొనరింపఁ జూతు నాఁ
 గ్రచ్చట రావణానురుఁ డఘండతరంబగు విన్నయంబునఁ. 3౪౫ 1697
- క. శ్రువులొలనిరీక్షణుండై, యమరేంద్రారాతి యిట్లు ధృవయెను గీశో
 త్తమ! ఇష్టుతుల్య! దనుజో, త్తముండను రావణుండ నే మృఘంబును జేయఁ.
- క. మనమునఁ గోరియె వచ్చితిఁ, గనుక నె నీచేతఁ జిక్కి ధృవములదా సం
 దున నల్లితి నీదోర్బల, మన నహహావీర్యనునఁగ ధృవబ్బాయనా. 3౬౫ 1699
- తే. నీదుగాంభీర్య మట్టిదే ధృవశ్చయంబు
 నేను నీచేతఁ బశువట్టు ధృవనిఖిలజలధు
 లకును ద్రిపుంగు బడితి నిట్లు కడువేగ
 మేమియుఁ శ్రాంతిపొందని ధృవపు మీఱి. 3౮ 1700
- క. ననుమోయుచు నాల్లై తగు, వననిధులకుఁ బోవుశక్తిఁ పఱులు నెనని! కొ
 క్కనికి నీకుం దక్కను; జను నిద్రి యహూనుషమగు ధృవశౌర్యము సుమ్మి.
- క. [సురరైత్యదనుజరాక్షసవరులందును ఫణులయందు ధృవమున నీవే
 పరికింపఁగ నధికుండవు, తరమే నినుఁ బోల నొకఁడు ధృవశ్రీస్థలిలో.] 1702
- క. నినుఁ బోలుగతివిశేషం, బనిలునకుఁ మనసునకు ధృవఘాదావునకుఁ గ
 ల్లును గాని యొరులకును లే, దనఘా! త్వద్గతియె వాని ధృవస్థిటి మించు. ౪౦

ఉ. కంటిని నేను నీదగు సఖిండబలంబును గీశపుంగవా!

మింటిని మున్న దానికేని * వృద్ధిగఁ గన్నడుచున్న దిప్పు డో
కంటకనాకా! శుచిముఖంబున నీదగు సఖ్యముం జరం
బుంటకుఁ గోరువాఁడ నిది * యొప్పుదె నాకుఁ బవిత్రరీతిగఁ రం 1704

ఉ. * దారలు పుత్రులుం బురము * ద్రవ్యము రాష్ట్రము భోగభోజనా
గారముఖంబు లెల్లఁ బ్రవఁగవరా! యవిధ క్తముల్ నిజం
బారయ నీకు నాకు నన * నప్పుడె యగ్నిని మండఁజేసి దు
రావరబలాధ్వని లిరువ్వును * భ్రాతృత నొందిరి వీరిమీఱఁగఁ. ర౨౪ 1705

సీ. ఇతరేతరాలింగ * నకతుల నలరుచు నన్యోన్యలంభిత * హస్తులగుచు
హరిరాక్ష సేక్వరు * లప్పుడె కిష్కింధఁజేరిరి హర్షంబు * చిత్తములను
నిండఁగా సింహముల్ * కొండగుహం జొచ్చుకరణి; నంతట దశ * కంఠుడందు
సుగ్రీవుఁ డుండెడు * చొప్పున నొకమాన మాదృతిఁ గడపి య * తస్యంతత్పత్తి

తే. నలరి యత్తఁజిఁ దనచెంత * కగుగుదెంచి

నట్టి లోకత్రయోత్సాద * నాన్ధులె న

యాత్మనచివులతోఁ గూడి * యరిగె; నిద్ది

రావణనిపూర్వపుత్ర మో * రామభద్ర! ర౨౫ 1706

చ తొలుతనె వాలి రావణని * తోరపుగర్వ మడంచి మించి య
వ్వల శుచిమ్రాల భ్రాతృతను * బావనరీతిని బొందెఁ జమ్ము భూ
పలలిత! రామచంద్ర! కపి * పాలకుడోర్బల మింతయంచు నే
ర్పలర వచింపరాదు తగ * నయ్యది ముద్రతిమానమై యిలఁ. ర౨౬ 1707

క. విను మట్టివాలి నీచే, తను దెగియె * శలభ మెట్లు * దహనునిచేఁ జా
వును గూర్చబడెడుతీరున, నినకులపాథోధిచంద్ర! * హితగుణసాంద్ర! ర౨౭

ముప్పదిన్నావ నర్గము సంపూర్ణము.

౩౫ - వ సర్గము.

— శ్లోక హనుమంతునిజననము. శ్లోకం —

చ. అని వదియించుమానిపతి * సంతకదిగవ్వసతిఁ మహాత్మునిం
గని రఘురామఁ డాత్మ * దనుకంబున నంజలిఁబట్టి యర్థముం
గనఁబడఁగా నడంకువ త * గఁ వదియించెను; వానిదాబలం
బనఘఁ దశాన్యకంఠం * దెలియంబడె నత్యధికంబె యం చొగిఁ. ౧౪ 1709

క. వీరలకంటెను వాయుకు, మారునిదోర్బలము చూడ * నుహితంబని నే
నారసి నిశ్చయపడమును, జేరితి; తొగ్గంబు బలము * శీఘ్రగమనముఁ. ౧౫

* దా యనునక్షరము గాయత్రి యిరువదిమూడవయక్షరము.

ఆ. స్రాజ్ఞతయును ధైర్యపాటవంబులు నీతి, కృత్యపాథసంబు ♦ నిత్యవిక్ర
మప్రభావములును ♦ మారుతి యందె ని,వాస మొప్పుజేయు ♦ వరుసమీఱ.

చ. జలనిధిఁ గాంచి కార్య మిఁక ♦ సల్పువిధం బెటులంచుఁ జంతచే
గలవిలపాటుఁ గాంచు ప్లవగప్రకరంబుల నూఱడించి దో
ర్బలము చెలంగుమారుతియె ♦ వారిధియోజనముల్ శతంబు ని
స్తులజవ మొప్పు దాఁటెఁ గద; ♦ శూరగణంబులు కాచులంకనుఁ. ౪

తే. లెక్కపెట్టక తాఁ జొచ్చి ♦ యొక్కపెట్ట
రావణాంతఃపురమ్మును ♦ రాత్రి వెదకి
యవల నీతను జూచి యాఘోర మలరఁ
బలికి యూఱడిలం జేసె ♦ లలితరీతి. ౫

1713

క. సేనాపతులును మంత్రుల, సూనులుఁ గింకరులు రక్కసులపతికి సుతుం
డొ నత్తుఁడు నొకమారుతి,చే నని వధియింపఁబడిరి; ♦ చిత్రముగాఁగఁ. ౬

తే. ఒకట బంధింపఁబడి యంత ♦ సుగ్రదనుజ
సత్తమునితోడ భాషించి ♦ సరగ బంధ
ముక్తుడై పావకుం డొగి ♦ భూమిఁ గాల్పు
కరణి లంకను భస్మముఁగా నొనర్చె. ౭

1715

క. సురపతికాలకుబేరులు, హరియును యుద్ధంబునందు ♦ హనుమంతుఁడు ని
ర్భరబలమునఁ జేసిన పని, పరియగుకృత్యమును జేయఁ ♦ జాలరు నుమ్మి. ౮

ఉ. ఈతనిశాహువీర్యమున♦నే యలంకను జేరఁగల్గితిఁ
నీతను లక్ష్మణుఁ మరలఁ ♦ జెందెనుభాగ్యముఁ గంటి శాంధవ
వ్రాతము మిత్రులఁ జయము ♦ గాజ్యముఁ గొంగితి, నేయునేల యీ
వాతసుతుండె సాయపడఁభంగియె నాకట లేకయున్నచో. ౯

1717

ఉ. జానకీయున్నతా వెఱుంగఁ ♦ జాలినవాడెవఁ డింక భానుమ
త్సానుసఖుండె యిన్నిటికి ♦ నూనృతహేతువు; మౌనిచంద్ర! పెం
పూని యితండు సూర్యజన ♦ కొప్పెడుకార్యమె చేయుకాంతనే
పూని విరోధ మిర్వరకుఁ ♦ బుట్టినయప్పుడె యాత్మశక్తిచే. ౧౦౫

1718

చ. అనలుఁడు వృక్షరాజము మహార్చులఁ గాల్చెడునట్లు లేటిగో
వనచరనాథుడై పరఁగువాలినిఁ జంపకపోయె; దీనిచే
తన హనుమంతుఁ డాత్మబలధైర్యము లింతవటం బెఱుంగఁడం
చని తలపోయువాడఁ బ్రవఁగాధిపుడొ రవిపుత్రుఁ డమైయి. ౧౦౬

1719

ఆ. కష్టపడుచునుండఁగా సూరకుండెనో, దానఁ దెలియనయ్యె ♦ నై న నాకు
నమరవ్రాజతా! మహాత్మ! మానిన గేణ్య! హనుసఁ గుఱించినట్టి ♦ యన్నికథల.

ఉ. ఉన్నది యున్నయట్లు పురుఁహూతనుతా! వివరింపవయ్య!; నా
కెన్నిది నాలనుండియొ మఁహేష్టము చిత్తమునందుఁ గల్గె నం
చున్నతిమీఱ నాడునుఁజొత్తిము హేతుయుతోక్తు లెల్ల వి
ద్యస్సుతుఁడైన మాని విని ఁ వాయుకుమారుని మ్రోల నివ్విధి. ౧౩౪

తే. పలికె రఘురాముతోడ నివ్వరున; రామ

చంద్ర! నీవన్నయీనుడి ఁ సత్య మాను

బలగతులఁ జిత్తమునఁ దలఁపంగ హనుమ

వంటివాఁ డిల లేడ దెఁవ్వఁచును దలఁప. ౧౩౫

1722

చ. అరిజనకాలుఁ డీయనిలుఁనాత్మజఁ డాత్మబలం బి దిట్టిదం
చరసిననై నఁ దేటవడఁనట్టులుగాఁగ నమోఘవాక్కులౌ
వరమును లెల్ల శాపమును ఁ బల్కిరి పూర్వము కానఁ దా బల
స్ఫురణము నొందియొ బలముఁచొప్పు నెఱుంగఁడు శ్రీరఘూత్తమా!.

చ. వినుతమహాబలా! నృపతివీర! రఘూత్తమ! రామచంద్ర! పా

నని యితఁ డాత్మబాల్యమున ఁ వారక చేసినకృత్యజాల మిం

తని వివరింప శక్య మెటులౌ నది చిన్నతనంబుచేతనే

యొసరిచె నంచు నెంచఁదగు ఁ నొప్పుగ దాని వినంగ నీచుది. ౧౩౬

1724

ఉ. కోరిక గల్గినట్లయినఁ ఁ గొంకొక యింతయు లేక తెల్పెనె

భూరమణా! మనస్సు నొకఁపొలిక శ్రద్ధఁ గనంగఁ జేయుమా

సారతదీయకృత్యతతిఁ ఁ జక్కఁగ నే వివరించఁ బూనితి;

మేరుమహీధరం బిలను ఁ మించును సూర్యవరాత్తశక్తిచే. ౧౩౭

1725

తే. అందుఁ గేసరి యలరి రాఁజన్మించేయు

సతఁడె యీతనితండ్రయా ఁ సతనిపత్ని

యంజనాహ్వయఁ దగుఁ బతి ఁ కళలవాంఛ

లను నొసంగుచుఁ గీర్తిచే ఁ ఘనతఁ గాంచి. ౧౩౮

1726

చ. అనిలుఁడు గాంచె నావశితయం దొకపుత్రుని నుత్తముఁ దనం

తన లభియించు నద్ధణవిఁతానముచే నలరారువాని; నం

జనయును శాలిశూకసమఁసన్నతపింగళకాలయుక్తునిం

దనయునిఁ గాంచి యాశిశువుఁ ఁ దప్పఁగఁ బండ్లను దెచ్చుకోరిక. ౧౩౯

చ. వనముఁ కేగె; నీనుతుఁడు ఁ పర్యతసీమను దల్లిఁ గాన కిం

తనఁ దగనట్టి యాఁకలిని ఁ నాపఁగఁజాలక బాధనొంది రో

దనమును జేసె రెల్లుపొద ఁ దారుణరావము చేయుస్కందుఁడో

యన; నపుడే జపానుమనఁమాంగుఁడు భానుఁడు తూర్పుకొండవై. ౧౪౦

క. ఉదయించుచుండె నాతని, మదిఁ దోచెడుత్తువలన ఁ మంచిఫలం నీ

యదనున నాకుం గన్పడె, గద యని ఫలలోభమున నిఁకామజవమునన్. ౨3

చ. అరుణగభ స్తివై కెగసె; * నత్రతీ బాలదివాకరుం డనం
బరగెడుమూర్తి గాంచి కడుబాలుఁడుగూ దగునంజనాత్మజం
డరయక బాలభాస్కరుని * నాదృతిమై గ్రహియింపఁ గోరి యం
బరవధమధ్యభాగమునఁ * బర్వులు పెట్టుచుండె నెంతయున్; ౨౪ 1780

సీ. బాలత్వమున గాలిపట్టి యిారీతిగాఁ బరుగెత్తుచుండ దేవతలు దాన
పులుయక్షులెల్ల నాత్మలవిస్మయము నొందిరెంతయుమఱియువాఁరిట్లుతలఁచి;
రీతనివలె వాయు * వేగంగఁజాలఁడు వినతాత్మజునకును * మనసునకును
గతి యిట్టిరీతిగాఁ * గల్గదు పాపని యుత్తమాభ్రంబున * నుగ్రవేగ

తే. మునను బరుగెత్తుచున్నాఁ డితనికి నిట్టి
విక్రమజవంబు లిప్పుడె * వెలయుచున్న
వింక యశావనబలమొంద * నట్టు లొప్పు
నొక్కొక్క; వేగం బటంచు వా * రొగిఁ దలంప. ౨౭ 1731

చ. తనయుఁడు వ్యోమమూర్తమునఁ * దద్దయుఁ బరివీడ వాయుదేవుఁ డా
తనివెనుకం దమిం బఱచె * దారుణభానుమరీచిదాహభీ
తిని గనకుండఁ గాచుచును * దృష్టిగ మంచును బోలి చల్లనై
దనయునిపై న వీచుచు నితాంతజవం బలరార నంతటన్. ౨౮ 1732

తే. అంజనాత్మజఁ డెన్నో సహస్రయోజ
నములు వ్యోమమునందు జ*సకబలంబు
నను శిశుత్వంబునం బోయి * వనజమిత్రు
చెంతఁ జేరెను ఫలమును * చింతచేత. ౨౯ 1733

చ. దినపతి యంత నీతనికిఁ * దెల్లముగాదు మదీయసన్నిధిం
గనుఁగొన వచ్చినం దనువు * కాలు నటంచును బాలుఁడౌటచే
నని తలపోసి కార్య మిట * నాఁగద యీతని కంచు నెంచి యా
తని నిజరక్షిదగ్ధునిగఁ * దా నటఁ జేయకయుండఁ బ్రీతితోన్. 30 1784

తే. ఏదినంబున సూర్యు గ్రహింపఁ బవను
నాత్మజని యేగ సభ్రంబునందు నాది
వనమునన్ రాహు వర్కునిఁ * బట్ట వచ్చె;
నంత నర్కురథంబుపై * నడరు ననుర. 3౧ 1735

క. కరములఁ దాఁకెను శ్వసననుని, వరతనయుం డంతమాత్ర * భయపడి శశిభా
స్కరమర్దనుఁడౌ రాహువు, త్వరపడి పరుగెత్తె నింద్రు * భవనంబునకున్. 3౨

చ. పరుగిడి రోషమొప్పు గురుభాలమునన్ భుక్తిక్రియల్ దగన్
సురగణసంయుతుం డగుచు * శోభింబునింద్రుని సింహికానుతుం

దురుభయదాతులం గనుచు ♦ నుద్ధతిఁ బల్కె; బలాంతకా! నురో
త్కరవర! వృత్రదానవవిధారక! యాఁకలి నాకుఁ దీరఁగఁ. 33

1737

తే. చంద్రు నర్కుఁ బ్రసాదించి ♦ సరగ వారి
నన్యనకు నిచ్చినాడవేమయ్య!; నేను
బర్వ మీదిన మౌటను ♦ భాస్కరుని గ్ర
హింపఁగా వచ్చితిని నిర్జఃరేశ! యపుడె. 3౪౫

1738

క. అరుదెంచి యన్యరాహువు, సరసిజమిత్రుని గ్రహించె ♦ జయ్యన నా ని
ర్జననాయకుఁ డారాహువుఁ, బరికించి తదుక్తుల విని ♦ త్వరపడి యంతఁ. 3౫

క. తనయాసనమును విడి లేచెను, గాంచనమాల యెదను ♦ జిత్రతరంబై
తనరారఁగ నైరావతము నెక్కె; నాదంతివర్యము మదము పొలయఁ. 3౬

సీ. కైలాసకూటంబుకరణి నొప్పారుచు దంతచతుష్కంబు ♦ వింతగ్రాల
బహువిధాలంకారభాసురంబయి మహోన్నతముగా నలరి కనత్సువర్ణ
ఘంటాట్టహాసంబు ♦ కడు మించుచుండంగఁ జెలువారె; నట్టిదాఁలలితగజము
నెక్కిముందుగ రాహు ♦ వేగుచునుండంగఁ బావనితోఁ గూడి ♦ భానుఁడున్న

ఆ. యచటి కేగె నింద్రుఁ ♦ డంత రాహువు శత

క్రతుని బాసి జవముకలిమి నూర్చుఁ

బట్ట నేగె; నిట్లు ♦ పర్వతకూటంబు

కరణి వచ్చు సతనిఁ ♦ గనియెఁ గపియు. 3౯

1741

చ. కనుఁగొని భాస్కరుఁ విడిచి ♦ గాలికుమారుఁడు మంచిపం డిదే
యని తలపోసి సింహికప్రియాత్మజు రాహువుఁ బట్టుకోర్కి మై
కొన మరలఁ సభంబునకుఁ ♦ గొంకక వే యెగపెఁ; రఘూత్తమా!
వనరుహబాంధవుఁ వదలి ♦ వచ్చెడుమర్కటడింధకోత్తముఁ. ౪౦౫

1742

క. కని రాహు వాత్మలపనంబును బ్రక్కకుఁ ద్రిప్పి వాయువుత్రుని గనకిం
ద్రుని గావుము నాకుఁ దిక్కన నీవే యనుచుఁ బొగడె ♦ నాతురమొప్పఁ.

క. రష్మింద్ర! యింద్ర! యనుచు భయమ్మనఁ బలుమాటులఱచె; సంతకుముండే
యమృతమునఁ డతనియాక్రోశమ్మును బరికించి తెలిసి ♦ స్వరముఁ మరలఁ.

క. విని యిట్లు లనియె భయముం, గనకుము నేనితనిదైన ♦ గర్వ మడంపం
గను బూనెద ననియెను; సంత నచట నైరావతంబు ♦ తనకుఁ గనఁబడఁ.

క. మరుదాత్మజుఁ డాత్మ మహా, త్రరఫల మిది నాకు దొరకెఁ ♦ దప్పక దీనిం
ద్వరగా భక్షించెద సంచరయుచుఁ బరుగెత్తె నాద్విపాధిపుఁ బట్టఁ. ౪౪

సీ. ఐరావతముఁ జంపునాశతోఁ బరుగిడు నాతనిరూప మయ్యదనునందు
శక్రాగ్నులంబోలిచాలఁబ్రకాశించె నొకముహూర్తము; పురుహూతుఁడంత
నివ్వధిఁ బరుగెత్తు ♦ నవ్వాయువుత్రునిఁ గని మహాకోపంబు ♦ గ్రమ్మ నాత్మ
హస్తాంతము క్రమానట్టి వజ్రంబునఁ గొట్టె; సంతట నింద్రుఁ క్రూరనజ్ర

- తే. తాడితుండయి పావని ♦ తద్గిరీంద్ర
మందుఁ బడియెను బడునప్పు ♦ డతనివామ
హనువు నొచ్చెను; బాలుఁడో ♦ తనకుమారుఁ
డట్లు పవిత్రాత్మవిహ్వలం ♦ డగుచుఁ బడిన. ౮౭౫ 1747
- చ. అనిలుఁడు దేవనాథుపయి ♦ నాగ్రహ మొందెను; లోకముల్ శివం
బును గనఁజాలకుండునటు ♦ పూనికఁ బ్రాణులలోన వెల్లు నా
యనిలుఁడు స్వప్రచారమున ♦ యంతట మాని గుహప్రవేశ మొ
య్యన నొనరించె నాత్మతనఁ యూన్వితఁడై వగ పెల్లు ముంపఁగఁ. ౮౮
- తే. ప్రజలవిష్ణాత్మపరమును ♦ బరమపీడ, గల్లునట్లుగ బంధించి ♦ గాలిదేవుఁ
డఖిలభూతాళి సరికట్టి ♦ నమరనాథుఁ, డెట్లు వృష్టిని బంధించు ♦ నేవుమీఱ.
- ఆ. అనిలుఁ డాగ్రహింప ♦ సఖభూతంబు లు, చ్ఛాన్వనవిరహితంబులై సమస్త
సంధిబంధనముల ♦ జడభూతులై దారువు లనఁ గడలకుండి ♦ రిలను దిశల.
- సీ. నిష్క్రియంబయి ధర్మనిచయవర్జితమయి వేదపాఠము హోమవిధియు లేక
త్రైలోక్య మావాయుఁదారుణాహవమున నిరయస్థమైనట్లు ♦ నిశ్చలముగ
నుండె; సంతట మహోద్యోగంబునం బ్రజల్ గంధర్వదేవతాకాండములును
దనుజులు మనుజులు ♦ ధాతను జూడంగ నుఖయించుకోర్కెలు సారిది నడఁగ
- తే. వగలఁ బొగులుచుఁ బోయిరి ♦ వరుసఁ జేతు
లొగ్గి యాధాతను గని మహోదరినిధ
ములగునుదరంబు లొప్పు నిట్టులు పలికిరి;
వడ్లుడై శ్వర్యసంపన్న! ♦ సకలనాథ!. ౫౩౫ 1751
- క. నాలుగువిధములఁ బ్రజలను, హేలాగతిఁ బుట్టునట్లు ♦ లీ నొనరిచి తిం
కేలా మాయాయువులకుఁ, గాలజ్ఞా! పవను విభునిఁగఁ జేసితివో. ౫౪౫
- చ. అనిలుఁ డతండు ప్రాణముల ♦ కారయ నాయకుఁ డయ్యెఁ గాని యో
వనరుహసంధవా! యిపుడు ♦ వాస మదెచ్చటఁ జేయువాఁడోకో
కనఁబడకున్నవాఁడు *కలకంఠుల సంతిపురంబునందు నుం
చినగతి బందిచేసె మముఁ ♦ జిత్రమిదఁ గద! యట్లు కావునఁ. ౫౫౫ 1753
- చ. శరణము నీవె మా కనుచుఁ ♦ జక్కగ వాయువు వీడచేయ నీ
పరిసర మిట్లు చేరితిమి ♦ పాపగలాడవు దుఃఖి మీవు, ను
మృరసి సదాగతిప్రథవఁమా కడు దుఃఖము దీనిఁ బాపవే
పరమకృపార్థిచిత్త! యని ♦ ప్రార్థన మొప్పుగఁ జేయ ధాతయుఁ. ౫౬౫
- క. సురపతి తా నొటను నిర్జరముఖ్యులభాషణములఁ ♦ జక్కగ విని యి
క్కరణి మిము నొంచుటకు నో, సురలారా! కారణంబుచొప్పుడు ననుచుఁ.

- చ. నురల వచించె నిట్లు విధి; * మాదుతుఁ డాగ్రహ మిట్లు లూనఁగా
 సురముఖులకొ మిముం గలఁచి * చోద్యముగా నిటు లడ్డగింపఁగా
 సరియగు కారణంబుఁ గనఁజాలితి, దాని తెఱంగుఁ దెల్పెనఁ
 1 వరమతులందు శాంతమును * బాగుగ నిల్పి వినుండు దానినికొ. ౫౮౫
- ఉ. ఆతనియాత్మసంభవమహాత్ముని నిండుఁడు పర్వతంబునకొ
 ఘాతము నొందుచుకొ బడఁగ * గాఢపవన గవియించి నొంచె దు
 శ్చేతముగల్గు రాహువు వచ్చించినమాటల నాలకించి యి
 ట్లితటిఁ గార్యముకొ జరప * నేడైతి నాశ్వసనుండు శక్రువై. ౫౮౫ 1757
- చ. ఘనతరకోప మూనె వినఁగాఁ దగు; దేహము లేక వాయువిం
 తన దగనట్టి శక్తి చెలువార శరీరములందుఁ జొచ్చి చ
 క్కనిగతిఁ బ్రోచుచుండుఁ దనుకాండము వాయువు లేక యుండినం
 గనఁబడదారురీతి; నికక * గాలియె ప్రాణము శర్మ మద్దియే. ౬౦౫ 1758
- క. వాయువె ప్రాణాధారము, వాయువె సర్వంబు సతఁడు * వదలిన సుఖమే
 యే యెడలం గన్పడ దికక, నీయెడ జగములకు నాయువే యనఁదగుచుకొ.
- తే. సకలమునకు నాధారుడై * ప్రకటశక్తి, యైనవాయువు వదలె మిఁపుండుచేత
 నూర్పులనుబుచ్చనేరకయుద్యమముల, మానికావ్యకుడ్యంబులమాడ్కిమీరు.
- క. నిలిచితిరి గాన మన మింక, నలవాయువు తనరుచోటి * కరుగుద మతఁడే
 పలువిధముల మీకుకొ బా,ధలఁ బుట్టఁగఁజేసెఁ గాదె * తథ్యం బరయకొ.
- క. కనుకకొ బవనుఁ బ్రసన్నుని, గను జేయకయున్నఁ జెడుట * గల్గును సురవ
 ర్యుని సతని సంతసంబును, గనఁజేసిన సుఖము గల్గుఁగా సురలారా!. ౬3౫
- క. అని పల్కి ప్రజలతో నా,వనరుహజని దేవభుజగపర్యులనుం దో
 డ్కొని గంధర్వులు గుహ్యకు, లనుచరులై రాఁగఁ జనియె * నాగిరిగుహకుకొ.
- చ. అనిలుఁడు వజ్ర తాడితుని * నాత్మజుఁ గైకొని యెందుఁ బోయెనో
 ఘనగిరికందరంబునకుఁ * గ్రస్మనఁ బోయిరి వారలెల్ల; నం
 తన 2 నలనూర్యహేమసమతం గనుదేహరుచికొ జెలంగి చ
 క్కనిముఖ మొప్పుఁ దప్పుఁ దన * గాదిలితంద్రితోడం బరున్న యా
 తనయునిఁ గాంచె బ్రహ్మయును * దద్దయు వేడుక యుల్లసిల్లఁగకొ. ౬౪౫
- తే. యక్షగంధర్వదేవర్షి * యాతుధాన, సహితుఁడై యాకుమారుపైఁ * జక్కనికృప
 బాలయఁగాఁ జేయుచూడ్కులఁ * బోలఁజూచె, దేన నెల్లరబాధలు * మానిపోవు.

ముప్పదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౭ - వ సర్గము.

అంశః ప్రహ్లాదులు హనుమంతునకు పరమ లిచ్చి వాయుదేవు నలరించుట. అంశః

చ. వనరుహసూతిరాకఁ గని ♦ వాయువు పుత్రవధార్దితుండు న
య్యను బహువేగయుక్తుఁడయి ♦ యొప్పెడుభక్తిని లేచె జేతులం
దనయుని గొంచుఁ; గుండలవత్తంసము లొక్కమొగిం జనింప * నె
త్తినఁ గలహారము ల్గదల ♦ దివ్యవిభూషణరాజి యూఁగఁగార్. ౧౫ 1766

తే. మూడుపర్యాయములు గోత్రమును నచించి
చక్కఁగఁ బ్రదక్షిణంబుగ ♦ సాగిలఁబడి
మ్రొక్కె మువ్వాలు తత్పూజములకుఁ; [ద్రిగుణ
రూపునకుఁ ద్రియుగునకుఁ జింద్రాపునకును. ౨ 1767

క. శ్రుతిరూపునకు శక్తి, త్రితయునకుఁ ద్రిలోకపతికిఁ ♦ ద్రిసమయునకు ను
న్నతధానుత్రితయునకుఁ, హితదాతకు మ్రొక్కువాఁడ ♦ నే నిట భక్తి.

క. అని మ్రొక్కి యతులశక్తిని, పనరుహసంభవునిఁ గాంచు ♦ భక్తిప్రీతుల్
తనరఁగ శిశువుం గైకొని, చనియె బరమేష్ఠి యలరు ♦ చక్కటి కంఠఁ.] ౪

క. షరమేష్ఠి యాదరంబునఁ, గరయుగమున నిమిరె శిశువు ♦ గాలియొడయనిం
బరమాదరమున లంబా, భరణప్రతిభాసమానభవ్యకరములఁ. ౫ 1770

క. శ్రుతివేత్తయైన పరమేష్ఠి తగ్గఁ స్పృశియించె; నంతఁ ♦ జిత్రంబుగ వా
క్పతి హస్తస్పర్శమున, హితజలసేకమున నన్య ♦ మేవిధి నలరుఁ. ౬ 1771

క. అనిలజఁ డాకరిణిని మూర్ఛను బాసి యనుప్రకాండఃకరమృతనుం డ
య్యెను; వాయు వంత జీవితమును గాంచినకొడుకుఁ గాంచిముదమలరారఁ.

సీ. సర్వభూతావళిసన్నిరుద్ధంబగు నాత్మశక్తిని సేవచ్ఛ ♦ నలరఁ జేసె;
వాయునిరోధంబు ♦ వాసినయంతనే ప్రజ లెల్ల మునుపటి ♦ భంగిఁ జెలఁగి
శీతవాతాదిబాధాతతి లేకయే కమలంబు లెల్లఁడ ♦ గ్రాల నొప్పు
పద్మినులం బోలి ♦ పరమముదం బొంది; రైతవీర్యవీర్యముల్ ♦ యశము శ్రీయు
క్తానవై రాగ్యముల్ ♦ మానుగ నీయాలు యుగ్మత్రయంబున ♦ నొప్పుచుండు

ఆ. నివ్వె యాటు గల్గి ♦ మువ్వధమూర్తుల
లోఁ బ్రధానుడగుచు ♦ లోకములె గృ
హంబుగాఁ జెలంగు ♦ నాశతానందుండు
సురలఁ గాంచి వాయుశుభముఁ గోరి. ౮౫ 1773

క. సురరాజా! జలనాథా!, పురహరణా! విత్తనాథ! ♦ పొందుగ మీరే
పరికించి విషయ మెఱిఁగెడు, వరమతు లల్లెనఁ బెద్దవాఁడను గానఁ. ౯౦

క. హిత ముపదేశించెద నా, మతిఁ గలయూహలను మీరు ♦ మన్నించి వినుం

* హరిస్త్రకపనియవిభూషణః-అనిమా.

డితఁడర్భకుఁ డైనను నీ,మతిమంతుఁడు ముందు మీకుఁమంచిగలుగఁగఁ. ౧౦౫
క. ఒనరించుఁ గార్యములఁ గావున నీతని కిండు మీకుఁ బుద్ధికి హితమం
చును దోచిన వరముల, నీ,యనిలుఁడు సంతృప్తి నొందుఁ నట్లులుగాఁగఁ.

చ. అన విని వేయిగన్నుల మఁహావిభుఁ డెంతయుఁ బ్రీతినొంది చ
క్కనిముఖకాంతి యొప్పు రుచిఁ గ్రాలుకుశేకయహార మిచ్చి యి
ట్లని వచియించె; నాకరమునం దలరారెడు వజ్రమేను నై
చిన నొకచెంప వక్రతనుఁ జెందెను గావున లోకమం దిఁకఁ. ౧౩ 1777

క. హరివరుఁ డీతఁడు హనుమ,ద్వరనామముఁ గాంచఁగలఁడుఁవరము మఱియునేఁ
బరమాదరమున నిచ్చెదఁ, బరమంబగు నద్ది వినుఁడుఁ వరమతులారా!. ౧౪

తే. ఇద్దిమొదలుగ నావజ్రఁ మితనిఁ జంపఁ
జాలకుండెడుఁ గా కనఁ; సరిసిజాతుఁ
డమలరుచి ధావంతనాశకుం ఁ డనియె నాదు
తేజమునను శతాంశంబుఁ దృప్తిమీఱ. ౧౫ 1779

క. ఇతనికి నొనఁగెద శాస్త్ర,ప్రతతిని బరియించు శక్తిఁ పరఁగు నితని కు
న్నతమోద మూని యత్తటి, హితబోధ మొనర్చు విద్యఁలెల్లం దెలియఁ.

ఆ. దేన వాక్కియగునొఁ దాని బోధించెద, నితనితో నమానుఁ ఁ డీజగముల
శాస్త్రదర్శనమునఁ సత్యంబు గల్గక, యుండుఁగాక యనుచుఁ నుగ్గడింప ౧౭

క. వరుణుం డంతటఁ బల్కెను, వర మిచ్చెగ నయుతములగుఁ వర్ష శక్తిము లీ
ధరణిని మను నీపావని, మరణము నాపాశముననుఁ మఱియు జలములఁ. ౧౮

క. కనఁడంచుఁ బల్కె; యముఁ డిట్లనియెను నాదండఘాతఁమందిన మృతినిం
గనకుండఁగలఁడు రోగము,లను బొందకయుండఁగాఁ గలఁడు నిత్యంబుఁ.

క. అనిమొన నవిషాదం బ్రీ,తనికిం గల్గెడునటంచుఁ దమి వర మిచ్చెగ;
ధనపతి మద్గద యీతని, తనువునకు నపాయ మిడదుఁ తథ్య మ్మనుచుఁ. ౧౯౫

క. వరమిచ్చె నంతఁ గృప శం,కరుఁ డెల్లరఁ గాంచి మామఁకంబగునస్త్రో
త్కరముననే నానుండియు, మరణం బీతనికి లేదుఁ మహి నెప్పటికిఁ. ౨౧

చ. అన విని పద్మయోని యవుఁ డర్కిలి నిట్లను బ్రహ్మదండరా
జని గడు నొచ్చియుఁ మృతినిఁ జెందకయుండెడుఁ గాక యాయువుం
గని చిరకాలముఁ బ్రదుకుఁ గా కని పల్కెను; విశ్వకర్మయుఁ
ఘనమతి శిల్పివద్యుఁ డలఁగాలికుమారుని ధీరచిత్తునిఁ. ౨౨౫ 1786

క. బాలార్కతుల్య సన్నత,శీలుని గని మత్కృశములుఁ చిత్రములునై
గ్రాలెడు దివ్యాస్త్రసుశ,స్త్రాళియు మృతి నీయఁజాలఁ వని నీతనికిఁ. ౨౩౫ 1787

క. చిరకాలజీవియగు నీ, పురుషలలాముం డటంచుఁ బొంగుచుఁ బలికెఁ;
దరువాత జగద్గురువొ, పరమేష్ఠియు దేవవర్యఁపరిభూషితునిఁ. ౨౪౫ 1788

- చ. అనిలజఁ గాంచి నెప్పుడిని * హర్షముఁ బొంది సమీరుతోడ ని
ట్లనియెను; వాయుదేవ! భవదాత్మజఁ డింక నమిత్రకోటి కా
ర్తిని గలిగించి సాధ్వసముఁ * దీప్రముగాఁ గలిగింపఁ, బాల మి
త్రనికరమోదదుండగుచు * రాజులఁగాఁ గలఁ డెంతో ఖ్యాతిచేఁ. ౨౬ 1789
- క. అనిమొన నజేయుఁడగు నింకను విను మాతండు కామగమనుఁడు రూపం
బును గోరినట్ల పొందంగను శక్తిఁ జెలంగువాఁడు * కాఁగలఁ డిలలో. ౨౬౫
- తే. కామగుండగు, వ్యాహతగతియుఁ గాక
యలరి కీర్తిమంతుండగు * ననుచు మఱియుఁ
బలికె; రావణు ననిని జంపంగఁ దగిన
వగుచు రామునిప్రీతికర్తంబు లగుచు. ౨౭౫ 1791
- క. తనువులఁ బులకాంకురములు, గనఁజేయను జాలియున్నకార్యంబులనే
యొనరుచు యుద్ధంబున నీతనయుం డని పల్కి సన్నిధానంబునకు. ౨౮౫
- క. మరుదధిపుఁ బిల్చి త్రిదశోత్కరయుతుండై శారవించి * క్రచ్చుట చనియెం
బరమేష్ఠి యథాగతముగ; మరుత్తు తనవుత్తుఁ జేచ్చి * మందిరమునకు. ౨౯౫
- క. వరములఁ బొందినవిషయముఁ, బరమావృత్తి నంజనకును * బల్కి యథేచ్ఛ
మరుదధిపుఁ డేగె రామా! వరముల నీలాగుఁ బొంది * పవనజఁ డాత్మ.
- క. బలమున మిక్కిలి పొంగుచు, జలనిధివలె నొప్పె; సంత * శ్వసననుతుం డ
త్యలఘుబలుండై మునివ, ర్యులయాశ్రమరాజయండు * నూహ చెలంగఁ.
- సీ. తాఁ బ్రవేశించినాధ్వసమంతయును లేకజ్వలనత్రయంబు*స్రుగ్భాంధములను
వల్కులాజనతతి * నరున విచ్చిన్నంబు భగ్నంబు మఱియు విధ్వస్తముగను
జేయుచు శాంతాత్మలై యమోఘతపంబు నొనరించువారల * కొక్కరీతి
నప్రకారమును జేసె; * నం దిట్టి బహువిధకర్మములను జేయఁ * గడఁగె బలిమి
- తే. కలిమి సంతట మునివరుల్ * కపివరునకు
బ్రహ్మదండతతిఁ మృతీ * రాకయుండ
బ్రహ్మ వర మిచ్చె నంచుఁ దపఃప్రభావ
ముల నెఱింగి శాంతంబును * బూని రొకట. 3౪౫ 1796
- క. తనతండ్రియైన కేసరియును వాయువు కార్య మిట్లు * లొప్పదు చేయం
గ నటంచు నిరోధించిన, ననిలజఁ డవ్వారిపల్కు * లాత్మఁ గొనకయే. 3౫౫
- క. తనయిచ్చకొలఁది చేయుచు, మునులకు శ్రమమొప్పుఁ జేసె; * మూర్ఖుండితఁ డే
పున నిట్లు చేయఁగదా? యని భృగవ్యస్వయంభవులై న మహర్షుల్. 3౬
- క. అతిశయితక్రోధంబున, మతి నిల్చినమన్యుయై క్తి * నుంచి దితని యు
న్నతి మాన్చు శాప మిడుటయె, హితమప్పుడటంచుఁడక్క * నెంచుచుఁ బూని.
- ఆ. దేని నాశ్రయించి * మానుల నుమ్మిట్లు, బాధ లొందఁజేయువాడవో, వ్ల

- వంగమా! త్వదీయః బల మిద్ది మాశాప, బలముచేతఁ దెలియఁబడక యుండు.
 క. చిరకాల మెఱుంగఁబడకయే, పరఁగెడు నద్దాని నొకరు ధావం బలరఁ
 బరినుతిఁ జేయుచుఁ దెల్పిన, పరునఁ పర్థిల్లఁ జుమ్ము ధావంబులుగఁ.
- క. అని శాపమిడిన వాయువు, తనయుం డీతండు మానితపముబలిమి న
 ద్వినుతాత్మబలము శౌర్యం, బును దగ్గిన వారియుటఁజములయందె తగఁ.
- తే. మృదులభావంబు నూనియె ధ మెలఁగఁ జొచ్చె;
 సంత ఋక్షరజోనాముఁడైన కపియు
 వాలినుగ్రీవులకుఁ దండ్రి ధాన్యరాధుఁ
 డఖిలవానరపతి యయ్యె ధ నమలకీర్తి. ౮౦ 1803
- చ. హరిగణనాయకుం డతఁ డహార్యబలుండయి కీశరాజ్యముం
 జ్వరతరకాల మేలి మృతిఁ జెందెను శ్రీరఘురామ! మంత్రవి
 ద్యులగు మంత్రు లెల్ల షీతిఃపల్లభుఁ డుర్వరఁ బాసి యేగినఁ
 హరిపతిసత్పదంబునఁ దధాత్మజ వాలిని జ్యేష్ఠు నిల్పుచుఁ. ౮౨ 1804
- తే. అతనియువరాజ్యపదమునఁననుజుఁడైన, యట్టి సుగ్రీవు నిల్పిరి; ధానుమ కర్క
 తనయుతోఁ భేదమేలేక యనుపమాన, మగుచుఁగృత్రిమమొందని యట్టిమైత్రి.
- క. అనిలునకుఁ జ్వలనునితోఁ, గనఁబడునఖిలంబుకరణిఁగా బాల్యమునుం
 డి నియతముగ నేర్పడె; నీ, ధానుమయు మునిశాపమున నె ధాత్మబలంబుఁ.
- ఆ. ఇంత యనుచు నెఱుంగఁ; ధంతట వాలిను
 గ్రీవులకు విరోధ ధ మావహిల్లెఁ
 దనకు మిత్రుడైన ధ యనిలజబల మింత
 యంచు సర్కతనయుఁ ధ డాత్మయందు. ౮౪ 1807
- క. తెలియనికతమునఁ దను నిమ్ముల వాలియుఁ బాఱఁదోల ధ భూమిఁ దిరుగుచుఁ
 దోలఁగుచు నుండెను మారుతి, యలఘుతరంబైనయట్టి ధ యాత్మబలంబుఁ.
- క. మనమునఁ దెలియఁడు రామా! యనిలాత్మజఁ డీతండు మునిగఁజాయతశాపం
 బున బలము తెలియకుండుట, నని సింహము దంతివర్య ధ మరికట్టంగఁ. ౮౫ 1808
- ఆ. నిలిచియుండఁ జూడ ధ నేర్పు గప్పడునట్టు
 లుండు; విక్రమమున ధ నురుతరము
 యొప్పుశౌర్యమున మహోత్సాహమునఁ బ్రతా
 పమున శీలమున నయమున మఱియు. ౮౬ 1810
- క. అనయమ్మున మాధుర్యం, బున గాంభీర్యమున ధైర్యమున లోకమునఁ
 హనుమత్సమానుఁడుండు నె? గనఁబడు నెటు? లభికుఁడింక ధ త్కాస్థలియందుఁ.

సీ. ¹పూర్వము పవచునిపుత్రుఁ డీతండు వ్యా
కరణంబు గ్రహించుచు ధాన్యచేత
సర్వాభిముఖుడయి ధాన్యసరించుచు వెన్నె
జనుచుఁ బరించుచు ధాన్యసర్వ
మును గ్రహించుచు మనంబున దానిఁ బదిలంబు
గను నిల్పుకొనుచుఁ దూర్పునఁ జెలంగు
సద్రివర్యమునుండి ధాన్యసద్రివతి కేగు
చుండెను; మతియు నుద్బంధమగుచు

తే. నలరుచుండ; సప్తాధ్యాయు ధాన్య బరఁగెడు
నూత్రరాజుఁ దదర్థంబుచొప్పుఁ దెలుపు
గ్రంథమును వార్తకంబును ధాన్యభావ్య
మును సమగ్రప్రకరణంబుగను గ్రహించె. ౮౫

1812

క. విను రామా! వ్యాకరణంబున నీతనితోడ సమతః ధాన్యసతః
డని చెప్ప నొప్పు ఛందస్సున నితరములైన విధులచొప్పెఱుంగుటలోక.

క. అనుపముఁ డీతఁడు రామా! వినుమా లోకములఁ గల్గువిద్యలను దపం
బున దేవగురుఁ నవ్రసను, ఘనుఁ డీపవనాత్మజుండు ధాన్య దత్తుండౌ. ౮౬

క. ²వ్యాకృతినవకంబున నె, న్నే కళలను బండితుడగు ధాన్యనిక నో
భూకాంతా! విధి కాఁగలఁ, డీకరణి మించు నీదుకృప పొలయుటచేక.

క. ప్రళయంబున వీచీవిత,తుల భూమిని ముంచఁదలఁచు ధాన్యధియెదుట
విలయంబున సర్వజగంబులఁ గల్పిం దలఁచునగ్నిముందఱి మతియు.

ఆ. విలయకాలమందుఁ ధిత్వపతిసన్నిధి
నిలువఁగూడ నట్లు ధిత్వ సమీర
తనయునెదుట నిలువఁ ధాన్యవాడు గలఁ డెవ్వఁ
డరయ రామచంద్ర! ధాన్యపరేంద్ర! ౮౭

1817

చ. అనిలజఁ డింకనుం గలుగునట్టి కవీంద్రులు మైందనీలు ల
ర్కునితనయుండు తాగుడును ధాన్యబలద్వివిదుండు రంభుడు
వనచరవర్షుడై బలము ధాన్య నొప్పెడు నానలుండు నిం
కను మనయంగడుండు సురధాన్యకాండముచే భవద్విప్లవస్థిత. ౮౮

1818

1 సునాత్రపుత్యర్థపదం మహాభం ససంగ్రహం సాధ్యతి వై కవీంద్రః-అనిమా. దీనింబట్టి రామాయణము వ్యాకరణము పఠంజలిభాష్యము తర్వాత రచింపఁబడినట్లు కొందఱు అనుకుదురు. పఠంజలిభాష్యమునకుఁ బూర్వము భాష్యమే లేదని వీరికి న్యుక్తమున దయ్యముచెప్పినదియ. కాస్త్రము పురాతనముగాన నాకాలపు భాష్యమని గ్రహించిన నీలాటి యసందర్భప్రసంగమున కవి కాళి ముండకపోవునుగదా. 2 సోయం నవవ్యాకరణార్థవేత్తా బ్రహ్మ భవిష్యత్కృపి తే ప్రసాదాత్-అనిమా.

తే నృప్తి చేయంగఁబడిరి నూ! ♦ పృథ్వినాథ!

గజగవాతులు గవయుఁడ౯ ♦ కపియు ఋషభుఁ

డఁజ్జె జ్యోతిర్మఖుండు ఋతౌధివుండు

భల్లుకంబులతోడ నీపనిని దీర్చు. ౫౩

1819

క. ధరఁ బుట్టింపంబడి; రో, [ధరణీశా! దేవవితతి ♦ దర్పంబున దే

వరిపుండగు రావణు సం,గరమునఁ ద్రుంపంగ భూమిఁగతులై రిట్టుల్. ౫౩౪

ఆ. విషయ మిద్ది నేను ♦ వివరించినాఁడ నీ,కవులు భూమిఁ దిరుగఁగలుగఁహేతు
వింతవట్టు] నన్ను ♦ నిట్లు ప్రశ్నించితి, వేను దెల్పినాఁడ ♦ నెఱిగి నంత. ౫౪

క. అనిలజునిబాలభావం,బున జరిగినవార్త నెల్లఁ ♦ బొందుగ నాచే

తను గీర్తింపంబడె; సం,చును మాని వచింప వినుచు ♦ తీోణీశ్వరుఁడు౯.

తే. అతనితమ్ముఁడు వానరు ♦ లనురవరులు

పరమవిన్ద్యమును బొంది ♦ పరమకరుణ

బావనిం జూచి; రంతట ♦ బ్రహ్మమాని

వద్యుడైన యగస్త్యుండు ♦ ప్రభు మహేంద్రు. ౫౫౪

1823

క. రాముని గని యిట్లనియె౯, భూమిశా! మిమ్ముఁ గంటిఁ ♦ బూజ్యతరముగా

నీమాడ్కిని భాషించితి, స్వామీ! సెలవిమ్ము పోవుఁవాఁడ వనతి౯. ౫౬

చ. అనుటయు నుగ్రతేజఁడగు ♦ నమ్మునివాక్కుల నాలకించి స

ద్వినయము దోఁప నంజలి విధి౯ గరయుగ్గము రాజులంగ ని

ట్లనియె; మహాత్మా! మీదయిన ♦ యాగమనంబున దర్శనంబున౯

జని ఫలియించె దేవతలు ♦ సంతస మందిరి తండ్రితాతలు౯. ౫౭౪ 1825

ఆ. సకలబంధువులను ♦ సంతృప్తులై రి; నా

మనివి దీనిఁ గొనుచు ♦ మదినిఁ దోచు

స్పృహను నేను బల్కుఁజేయంగఁ దగినకా

ర్యంబు నానిమిత్త ♦ మాదరమున. ౫౮

1826

క. ఒనరింపఁ దగును; బౌరుల, జనపదవానులను వ్రీతి ♦ సంధిల్లఁగఁ జ

క్కనిరీతి స్వకార్యమ్ముల, నునిచి యిట౯ జేరినాఁడ ♦ నుద్యమ మలర౯. ౫౯

క. క్రతువుల నొనరించెద ను,న్నతయుష్మన్నహిను మద్ది ♦ నన్ను సకలబం

ధుతతుల నలరింపఁగ; నా, క్రతువులను నదన్యులుగను ♦ గండు కరుణమై.

క. గురుతరతపఃప్రభావము, లగుదుగ మీయందుఁ దోచు ♦ నట్లాట మహా

దరమున నను రక్షింపఁగఁ, బరిగ్రహింపుఁడు సదస్యపరు లగుటకుఁగా౯.

ఉ. నేనును సత్తపోనియతి ♦ నిర్గతకల్మషజాలుడై మహా

మానులునైన మిమ్ము దృఢఁమానితభక్తి సమాశ్రయించి పెం

పూనఁగఁ జేయు మీకరుణ ♦ నొప్పి మనస్సులు మొందువాఁడ; నో

మానివరేణ్యులార! క్రతుఁసుండలపూర్తిని జేయసంతకు౯. ౬౨

1830

- క. మీరెల్ల నొక్కచోటను, జేరి వసింపంగ వలయు ధీతి నిట ననగా
సారతరవ్రతనియతులు, నైరాజులు నాయగస్తుఁడ డాదియగుమునుల్. ౬౩
- ఉ. రామునిసాధువాక్యతతి ధ రంజులుచిత్తము లొప్ప వించు న
ట్లెము వసించువార మిట ధ నెప్పుడు యాగమొనర్తురో రఘు
స్వామివరా! నువ్వార్త యది ధ వచ్చినతోడనె, యంచుఁ బల్కి యా
భూమినుపర్వతానులును ధ బోయిరి వచ్చినరీతి; సంతటన్. ౬౪ 1882
- చ. జనపతి యామహాత్ములకు ధ సాధువధంబున మ్రొక్కి సాగనం
పెను; మునులేగ రామపుధివీపతి విస్మితుఁడై తదర్థమే
మనమున నెంచుచుండె నొకమాడ్కిని; భాస్కరుఁ డస్తభాధరం
బును గన నేగ రాఘవుఁడు ధ భూవతులం గవులన్ యథాదృతిన్. ౬౫ 1883
- ఆ. పనిపి శాస్త్రవిహితపద్ధతిగా సంధ్య, వార్షి భూమిపాలవద్యుఁ డంత
రాత్రి సంతిపురికి ధ రంజిల్లుమదితోడఁ, జనియె సుఖసుఖ ప్రిఁ ధ గ నెడునూహ.
- ముప్పదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

32 - వ సర్గము.

— ❧ —
రాముఁడు భరతాదులతో సభ వలంకరించుట ❧

- క. జనపతి విదితాత్ముఁడు ధ, ర్శనియతి సభిషేకరూపమహా మొందెనొ యే
దినమున నానిశ పౌరుల, కనూనవార్షంబు నిడుచు ధ నల్లన గడపెన్. ౧ 1885
- క. తొలిరాత్రి సాగనంపెడు, నలనాల్గిన జామునందు ధ నవనీపతి ని
మ్ముల నిద్రలేపు నందులు, నలలితమతు లవుడు రాజసాధమునందున్. ౨
- ఆ. నిలిచి మధురకంఠములఁ దగు కిన్నరు, లనఁగ సాధుబోధ ధ లందియుంట
నియతిమీఱి వార్షనిర్భరచిత్తము, లను సుఖ ప్రిఁ గన్న మనుజవిభుని. 3
- క. వినుతించిరి సౌమ్యా! వీరనికరవినుతా! మహాత్మా! ధ రామశౌకాంకా!
జననీప్రీతివివర్ధన! జననాథా! మేలుకొమ్ము ధ ననుయము కానన్. 3౪ 1888
- తే. నీవు నిద్రింప జగ మెల్ల ధ నిద్రవోవుఁ;
గాన మేల్కొమ్ము నీదువిక్రమము విష్ణు
విక్రమనమానమగు భవద్విమలరూప
మశ్వరూపాధికంబుగా ధ నమరుఁ జమ్ము. ౪౪ 1889
- *క. మతివిభవంబునను బృహస్పతితుల్యుఁడ వీవు బ్రహ్మసముఁడ వటంచున్
హితముగ వర్ణింపం దగు, ధీతితో ధీమయందు నమతఁ ధ జెందుదు రామా!.
- చ. నరసిజమిత్రుఁ డేజమున ధ సాధుజవంబున వాయుదేవునిన్
బరమగభీరభావమున ధ వారిధి మించినవాఁడ వీవు శం

కరువలె నప్రకంపుడవు ♦ కంజవిరోధిని సామ్యుతఁ నిరం
తరము జయింపఁ జాలుదువు ♦ ధాత్రి భవాద్యశమేదిసీపతుల్.

1841

క. మును లేరు పుట్టఁజోవరు; నిను నొంప నదెవ్వఁడేని ♦ నేరఁడు ధర్మం
బున నిశ్చలమతివై తగు, దనయమ్ము ప్రజాహితుఁడవె ♦ యగుదువు గానఁ.

క. నినుఁ గీర్తియు లక్ష్మియు నో, జననాథా! విడువకుండు; ♦ శాశ్వతవాసం
బును జేయును నీయం దా, వినుతశ్రీధర్మము లొగి ♦ విశ్వాసమునఁ; ౧౫

చ. అని యిటు వందు లాస్యపతి ♦ నాదృతిమై వినుతింప నూతు లొ
య్యన మధుర స్తవంబులను ♦ హరివదంబుల నన్నుతించి; రా
జనపతి స్తోత్ర నాదములఁ ♦ జక్కఁగ మేల్కొని యూర్ధ్వభాగమం
దనువమశుభ్రవస్త్రయతి ♦ నందినశయ్యను బాసి యంతటఁ. ౧౦

1844

చ. హరి ఫణిశయ్యనుఁ వదలి ♦ యల్లన లేచెడునట్లు లేచె; నా
ధరణిపుఁ డట్లు లేవఁగ ముదంబున సేవకు లట్టై నీరునుం
బరికరరాజినిం గొనుచు ♦ వచ్చిరి వేలకు వేలుగాఁగ; భూ

వరమణి యెల్లకృత్యముల ♦ వైశమ తీర్చి కృశాను వేల్పుచుఁ. ౧౨౫ 1845

క. వరమం బిత్వాకుమహీ, వరసేవితమునగు దేవభవనంబును జే
రి రయంబున నట దేవో, త్కరపితృభూసురులఁ బూజఁ ♦ దన్నుచు విధిగఁ.

సీ. పరిజనుల్ వెంట రా ♦ బాహ్యకత్యంతరంబును నిర్లమించె నాభూషవర్య
సపురోహితులగు నానదివులు మహితాత్ము లనునరించిరి వసిష్ఠాదు లప్పు
దీప్యమానాగ్నులగతీరున; మహితాత్ములగు బహుజననాథు ♦ లారఘూత్త
మునిపార్శ్వసీమను ♦ బొల్చిరి శక్రుని నమరులు సేవించునట్లు; భరత

తే. లక్ష్మణులును శత్రుఘ్నుండు ♦ లలితయశులు

వేదములు మూఁడు నవమున ♦ వెలసినట్లు.

శ్రీరఘూత్తముప్రక్క నిల్చిరి సుభక్తిఁ

గొలుచుకొరిక లాత్మలఁ ♦ బాలయుచుండ. ౧౭

1847

చ. జనపతి కొలువకూటమును ♦ జయ్యనఁ జేరఁగఁ జోవఁ గింకరుల్
చని రఘురాముపార్శ్వమున ♦ సాంద్రముదంబున మోము లొప్పు జ
క్కనిగతి నంజలుల్ తనరఁగా బహురీతులఁ గొల్చియుండి; రా
వనచరనాయకుల్ బలము ♦ వర్ధిలుచుండఁగ వేడ్కమీఱఁగఁ. ౧౮ 1848

* తే. కానుగమనులు నర్కజాంఘదముఖు లవు

డిర్వదియె సంఖ్యగలవా రహీనవిభవు

లుగ్రతేజంబులం బొల్చి ♦ యుర్వి నాథుఁ

గొల్చి; రంత విభీషణాఖ్యుండు ఘనుఁడు. ౧౯

1849

క. తనమంత్రులు నల్వరు తన్ననురక్తిం గొల్వ గుహ్యతాధిపుని ధనే
శుని గుహ్యకరాజవలె, జననాథు మహాత్ముఁ గొల్చె ♦ సంతన మొప్పుకొ. ౨౦

తే. వేదవృద్ధులు సత్కులుల్ ♦ విమలచిత్తు
లైన పౌరులు నేర్పరు ♦ తాటఁ దలలు
వంచి రామునకుఁ మ్రొక్కి ♦ వరుసఁ గొల్చి
రట్లు సచివాదినయ్యుక్తుఁ ♦ డగుచు నృపుఁడు. ౨౧ 1551

క. ఘనులగు మునినాయకులుకొ, జనపతు లతివీర్యులటవి♦వరులును దనుజుల్
తనుఁ బరివేష్టించగ మా, నినికరసంయుక్తుడైన ♦ నిర్జరపతి నాకొ. ౨౨ 1552

క. అలరారుచు దేవేంద్రునిఁ, గలవిలపాటాండఁజేయు ♦ కమాకృతిచేఁ
జెలఁగుచు నెల్లరు చక్కఁగఁ, గొలుపునఁగూర్పుండియుండఁగతుకంబలరకొ.

ఆ. మధురకథలు సాధుమానులు ధర్మసంయుక్తిఁ దెలుపుచుండఁగొగిఁ బురాణ
గాథ లెల్ల వినుచుఁ ♦ గమనీయరూపుండు, నిండు కొల్వుచేసె ♦ నేర్పుచెలఁగ.
ముప్పదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము ౧ - వ సర్గము.

శ్లో నాలిసుగ్రీవులజననము. శ్లో-

చ. మునివరు నయ్యగస్త్యుఁ గని ♦ భూపతి యిట్లని పల్కె నంజనా
తనయునిగాథ వింటి మునితల్లజ! ఋక్షరజండు వాలి కా
తని యనుజన్ముడై రిపుక♦దంబము నేచెడు సర్కసూతికికొ
జనకుఁ డటంచుఁ బల్కితిరి ♦ సంతనమయ్యె మదిఁ నితాంతముకొ. ౧ 1855

క. జనని యదెవ్వరొ నాకుకొ, మునివర! తెలుపంగ లేదు ♦ ముదమొప్పెడుఁ ద
జ్జననీనామము వినఁ జక్కనిరీతిం దెప్పనయ్య! ♦ త్కాసురవర్యా! ౨ 1856

చ. అనురః పురామువాక్కు విని ♦ యమ్మునినాథుఁడు పల్కె నిట్లుగా;
విను రఘురామ! యిక్కథను ♦ వింతలఁ గొల్పెడుదాని సంతయొకొ
మునివతి నారదుండు మదిఁ ♦ బొల్పెడువేడుక మామకాశ్రమం
బున కరుదెంచి చెప్పె నిది ♦ పొల్చును వీనుల కింపుఁ గూర్చుచుకొ. ౩ 1857

ఉ. నారదుఁ డొక్కనాఁడు జతఁనంబున నాయుటజంబుఁ జేరె నే
గారవమొప్పు నాయనఘుఁ ♦ గాంచి యథావిధిఁ బూజఁజేసి గం
భీరవచ న్తతికొ వినెడువేడుక నానన మిచ్చి యిచ్చటం
జేరుట నాదుపుణ్యములు ♦ సిద్ధిని బొందెను నేటి కోమునీ. ౪ 1858

క. అని పల్కి నీవు ప్రశ్నించిన యీగాథను దగంగఁ ♦ జెప్పవె నాకం
చును బ్రశ్నించిత, ధర్మంబునఁ బొల్చు మనంబుగల్గి ♦ పూజ్యం డౌటకొ. ౬

- చ. ననుఁ గని యిట్లు పల్కె మునిఁనాయక! చెప్పెన నాలకింపుమా
ఘనగిరి మేరువామమునఁ ♦ గాంచనహాపము నొంది లక్ష్మీకే
జనకగృహంబు నా నలరుఁ ♦ జక్కనిశృంగమా దానియంతరం
బున నకలామగార్చనఁ ♦ బొంది వెలుంగుచునుండు నెప్పుడ౯. 2 1860
- సీ. అందు నూతామడఁబంత విస్తీర్ణంబు గల్గి దివ్యంబయి ♦ కాంతమగుచు
నలరుచు బ్రాహ్మియా ♦ నట్టియు త్తమసభ యొప్పుచుండును బద్ధఁ యోనినాల్లు
మోములవేలుపు ♦ మూర్ధులలో నాదియనఁ దగు బ్రహ్మ యంధలరుచుండు
యోగంబు సేవించుచుండ నాతనినేత్రములనుండి రసమొండు ♦ గలిగిజాతెఁ
- తే. గరములఁ బ్రహ్మ గైకొని ♦ కలిగె నిద్రి
యేలొకో యని చర్చించి ♦ యిలను వదలె
సృష్టికర్త యూరితిని ♦ క్షీతిని విడున
నశ్రుకణమున నద్దాన ♦ నలరెఁ గపియు. ౧౦ 1861
- చ. జనిఁ గనినంతనే కపిని ♦ సారససంభవుఁ డాదరించి ప్రీ
తిని గలిగించు వాక్యవితఁతిఁ మహితాత్ముఁడు బ్రహ్మ పల్కె; నో
వనచర! యీవిశాలగిరివర్యము చూడము దేవవర్యు లిం
దనవరతంబు నుండుదురు ♦ హరిగిరింద్రమునందు నియ్యెడ౯. ౧౧ 1862
- క. పలువిధములై నమూలం, బుల ఫలములఁ దినుచు నిరతఁమును నాచెంతఁ
జెలఁగుచు నుండుము; నీ విష్ణుల సీఫలనుండు వాసఁమును నాచెంతఁ. ౧౨ 1863
- ఆ. కొంతకాల ముండఁ ♦ గొడువ లేనట్టి శ్రే
యంబు నొందఁజాలు ♦ దనుచు బ్రహ్మ
పలుకఁ గీళపతియు ♦ జలజోద్భవునిపల్కు
లాలకించి దేవతాధిపతిని. ౧౩ 1864
- క. కనుఁగొని భక్తిని నత్సన, వనజంబులు శిరము సోక ♦ వందనములు చే
సి నియతిని లోకకర్తను, ఘనునిం దొలిదేవుఁ గాంచి ♦ కడువడిఁ బలికె.
- క. దేవర యాజ్ఞాపించిన, యావిధమున మెలఁగువాడ ♦ నన్యచ్ఛ్రేయః
పాననఫలదంబగుఁ గద, భావింపఁగ శాసన మిది ♦ పంకజనూతీ!. ౧౪ 1866
- చ. అని వినయంబునఁ బలికి ♦ హర్షమతిఁ బరమేష్ఠిశాసనం
బునఁ జని సాధువుష్పఫలఁపూగము లెప్పుడు గల్లు భూజరా
జిని దగు మేరువర్వితముఁ ♦ జేరి పితామహాలబ్ధదోర్బలం
బున వనసీమ నందు ఫలఁమూలకృతాశనుఁడై యథేచ్ఛగ౯. ౧౫ 1867
- సీ. ఒకచోటఁ దేవలఁనొకచోటఁ బహుఁపుష్పముల గ్రహించుచుఁ ♦ జెలఁగివ్రతిది
నమునందు సాయంత్రమునఁ బితామహునిన్నిధి కేగుచు ♦ సంగ్రహించి
నట్టినుమంబుల ♦ నమలఫలంబుల దేవతాధీశ్వరుఁడివ్యపాద
ములకు సర్పించుచుఁ ♦ బోవుచు వచ్చుచు గిరి బహురీతులఁ ♦ దిరుగునతని

అ. కాల మొక్క కొంత ♦ గడచె నివ్వధిఁ గొంత, కాలమేగఁగీళకాంతుఁ డొక్క
తటిని దప్పిచేతఁ ♦ నద్దయుఁ బీడింపఁబడియె రానుచంద్ర! ♦ వార్ధివేంద్ర!.

చ. చని చని యు త్తరంబున విశాలముగాఁ దగు మేరుశృంగమం
దు నిఖిలపక్షిసంఘములు ♦ తోరపువేడుక నుండఁ జేటఁగాఁ
గనఁబడువారి చల్లఁగను ♦ గ్రాల మనోహరమా సరస్సునుం
గనియెను; దత్తలంబున స్వకంబగు కేసరజాల మెంతయున్. ౨౧ 1669

తే. గాలితాకునఁ జలియింపఁగా నిలిచెను;
దత్తరన్నున నాత్మవక్త్రంపుఛాయఁ
గనియె; నంతర్జలంబునఁ ♦ గానఁబడు ని
తం డెవండాకొ యితఁడు నాదస్యవె యగు. ౨౨ 1870

క. రూపము కడుఁ గొప్పదిగా, నీపట్టునఁ దోచుచున్నదే యని కడఁకఁ
గోపముమీఱఁగఁ జూచెను; రూపం బది తన్నుఁ బోలి ♦ వ్రోధమునొండఁ.

చ. ఇతఁడు మదీయశత్రువగు ♦ నిట్టిచుహగ్రహ మూనియున్నవాఁ
డితనిని దుష్టభావమున ♦ నీగతి మించెడువానిఁ జంప కే
గతి విడువంగనా; ననుచు ♦ గాఢరుడావిలమానసంబునఁ
జతనముమీఱ నెంచి సహజం బగువానరచాపలంబునఁ. ౨౩ 1872

అ. పైకి నెగిరి దుమికెఁ ♦ బలవేంద్రుఁ డాహున, యందు దానిఁ జంపునాశయమున
జలములందు మునిగి ♦ చయ్యన నాతఁడు, పైకి లేచెఁ గానఁబడమి వైరి. ౨౪ 1874

క. ఆతరుణమునందే యో, పాతనువున నాతఁ డొప్పె ♦ త్కౌపతినాథా!
చేతోహరియనందగు, నాతనువు విలాసయుక్తి ♦ సలరౌఁ మిగులన్. ౨౬

నీ. లలిశయలావణ్య ♦ మలరార విస్తీర్ణజఘనయై భ్రూవిలాసమునఁ జేలఁగి
నీలకుంచితకేశకళాముల్ మెఱయంగ నిస్సితనక్రంబు ♦ చారుతరము
గాఁ గనంబడుచుండఁ ♦ గమనీయతరపీనకుచయుగళంబును ♦ గొమరుమిగుల
ఋజుయష్టిలతకన్దురీతి నొప్పెడుగతి మంగళవ్రదయన ♦ చుహిళ యద్ది

తే. హృదతటంబున వెలసె; నాఠిరమణి యప్పు
కాంత త్రైలోక్యసుందరి ♦ కమలరహిత
యైన లక్ష్మివిధంబున ♦ సంబుజారి
చంద్రికయుఁ బోలి విమలయై ♦ సరసగతిని. ౨౯ 1875

క. కనువారిచిత్తముల కా, ర్నిని గల్గఁగఁజేయ జాలి ♦ దివ్యతనువునఁ
వనజాలయఁ బొర్విత వాణిని బోలుచు దివ్యకాంతినిచయముచేతన్. ౩౦ 1876

క. నలుదెసల వెలయఁజేయుచు, నిలిచె నటన్; దేవవిభుఁడు ♦ నిఖిలజగత్పు
ష్టిలితుఁడై తగు శతధృతి, కలువహృదంఘ్రిదవ్యయంబుఁ ♦ గడుభక్తి తగన్.

తే. చక్కఁగాఁ గొల్చి మరలి యాసరణి స్వర్గ

పురికిఁ బోవంగ వచ్చె నాతరుణమందె;

యప్పుడే భాస్కరుండు విఠయ త్తలమునఁ

దిరుగుచు వచ్చె నెందు నింతియుఁ జెలంగు. 3౧౫

1678

చ. వనమున దేవనారివలె ♦ వర్ధిలు నాతనుమధ్య వెల్ల దే

వనికరనాథభాస్కరులు ♦ వచ్చి కనుంగొని రేకకాలమం

దనితరవృష్టరూపమున ♦ నందుఁ జెలంగెడు నాతలోదరి

మనసిజతాపముం గనిరి ♦ మానిని గాంచిన యంత నిర్వృరు. 33

1679

తే. తుభితసర్వాంగులై శతకోటిహస్తుఁ

డబ్బమిత్తుండు చిత్రమా ♦ సార! యిట్టి

తన్వీరూపంబటంచును ♦ దలచి త్యక్త

ధైర్యులై; రంత నింద్రుచిత్తంబు కలఁగి 3౪

1680

క. చ్యుతిఁ గాంచెను రేత స్సానితంబినీశీర్షమందు ♦ నిల్చె నదియు నీ

గతి నాలేమను బొందక, శతముఖుఁ డవగతమదుండు ♦ చయ్యన నయ్యె.

చ. వనితయు నింద్రకాంక్షమెయి ♦ వానరనాథు మహాబలాన్వితు

గనియె నమోఘవీర్య మది ♦ గావున బుత్తుండు నట్టివాఁడుగాఁ

దనరెను *వాలరాశిఁ బడెఁ ♦ దద్దనబీజము గాన వాలి నాఁ

దనయునిపేరు లోకమునఁ ♦ దద్దయు విస్తృతి నొందె రాఘవా! 3౬౫ 1682

క. సరసిజమిత్తుండును రతి,వరునశమున వర్తిలుటను ♦ వనితగళమున

బరమాదృతి బీజమునుంచె రిమణిని గూర్చి శుభముఁచెందువచనము.

ఆ. ఒక్కదానినైన ♦ నక్కడఁ బల్కక, యూరకుండె రవియు; ♦ నుడిగె మోహ

మతని కంత బీజ ♦ మాననితాగళ,మందుఁ బడినఁ దనయుఁ ♦ డప్పు డొదవె.

క. ధరణిని సుగ్రీవుం డనఁ, బరఁగెఁ దనూజుం డతుండు ♦ పలువీర్యమున

గర మద్భుతరీతిని నిర్వృతనయలు చెలఁగి రగచతులు బలయుక్తుల్. 3౯౫

చ. సురపతి యంత నాత్మజుని ♦ శూరునిగాఁ దలపోసి యాకవీ

శ్వరునకు స్వర్ణమాలికను ♦ సాధుగుణోన్నతి నొప్పుదాని న

క్షరముగ నుండుదాని నిడి ♦ స్వర్ణము చేరఁగఁ బోయె; సంత భా

స్కరుండును సావిత్రజన్మనకు ♦ సర్వవిధంబులఁ దోడ్పడఁ న్నపా! ౪౧ 1686

క. హనుమంతుని మతిమంతుని, గనఁబఱచి నభంబుఁ జేరఁగాఁ జనియె; నిశా

వనితామణి మెలమెల్లనఁ, జనఁగా నుదయించె బద్ధశిఖుఁ డట్టితటి. ౪౨

చ. వనితగ మాటియున్న కపివర్యుండు పూర్వమురీతిఁ గీశతం

గనియె; యథాప్రకారమగు ♦ కప్రకపిత్వము నొంది యంతలో

గనియెను గామరూపులయి ♦ గాఢబలొన్నతులై చెలంగు నా
తనయులఁ బింగళేశ్మణుల ♦ దన్యుభయంకరులన్ ముదంబునన్. ౪౩౪ 1888

ఆ. అమృతకల్పములగునట్టి తేనెలఁ దెచ్చి
తనయులకు నొసంగెఁ ♦ దదవసరము
నందు ఋక్షరజనుఁ; ♦ డంతఁ దత్తనయులఁ
గొనుచు బ్రహ్మకడకుఁ ♦ జనియెఁ బ్రీతి. ౪౪ 1889

చ. శతధృతి పుత్రయుగ్మయుతు ♦ సంతసమున్ మది లజ్జయున్ దగన్
హితమును గోరి వచ్చిన యహీనబలాఘ్నిని వాసరెంద్రు ను
న్నతి మెఱయంగ నూఱడిల ♦ నై జమతి ప్రతిభావిశేషసం
గతి నొనరించి పల్కఱును ♦ గ్రన్నన నిర్జరదూత నొక్కనిన్. ౪౬ 1890

క. పిలిచి మదీయాజ్ఞను మంగళశకరకిష్కింధనామకంబగు పురి కి
మ్ములఁ జని గురుతరమగుచుం, బాలుపొంది యనేకగుణవిభూతులఁదగుచున్.

ఆ. అలరు నందుఁ బెక్కుహరియాధములు తగుఁ;
గామరూపులగుచుఁ ♦ గపివరేణ్య
లందు నుండు రత్నసందోహ మలరారు
దానిఁ గనుము వేగ ♦ తరలివోయి. ౪౮ 1892

సీ. పుణ్యాపణంబులఁ ♦ బాలుపొంది యతివిశాలంబయి దుర్గములను జెలఁగుచు
నాలుగుజాతుల ♦ నోలి నొప్పుచు విశ్వకర్మనిర్మితమయి ♦ కన్దుతరము
నైతగు కిష్కింధ ♦ యనువుర మయ్యది; మన్నియోగంబునఁ ♦ గ్రన్ననఁ జని
హరిపతి నీతని ♦ నాత్మజయక్తుని నభిషేక మొనరింపు ♦ మందు యాధ

ఆ. పాలకులను మఱి యుఁ ♦ బ్రాకృతకపులచు, బిలువనంపి దేవతలను జేర్చి
యాయతాననంబునందుఁ గూర్చుండఁగాఁ, జేసి కపివరేణ్యుఁజేయు మితని.

క. కనినంతనె మతిమంతు ని,తని వారలు సేవకులయి ♦ తమ కధిపతిగాఁ
గను దలఁతు రెల్లవేళల; నని విధి యానతియొసంగ ♦ నాకపి యలరన్. ౫౨

ఆ. అమరదూత ముందు ♦ హరిపతిచనుచుండ
శుభపురంబు దానిఁ ♦ జొచ్చి గుహను
బోలి యున్నదానిఁ ♦ బాలుపొందు పవనవే
గమునఁ జేరి కీశకాంతు నందు. ౫౩౪ 1895

క. వనజజనానతి సింహాననమున నలరంగఁజేసి ♦ త్కృపాలకు లే
యనువున నభిషిక్తులుగాఁ, దనరుదురో యావిధమునఁ ♦ దగువిధవమునన్.

తే. మంగళస్నాన మొనరించి ♦ మహితపూజ
లందఁగాఁ జేసి నృపుఁ జేసె; ♦ సంత సతఁడు

బద్ధముకుటుండు శ్రీపరిభాసమానుఁ

డఖలమణిగణభూషితం ♦ డగుట నపుడు. ౫౫

1897

క. హరిగణముల కధిపుండై, పరిపాలన మొప్పు జేసె ♦ బ్రవగవితతి యీ
ధరణిని వార్ధిద్యోపోత్కరమున వనియించు నెద్ది ♦ దానికిఁ బ్రభువై. ౫౬

తే. *వాలినుగ్రీవుజనకుండై ♦ వఱలు ఋక్ష

రజనుడని చాటఁ బంచె నిండ్రవ్రభాక

రులకుఁ దల్లియుఁ దండ్రీయుఁ ♦ దలఁప నితఁడె

యని స్మరించిన శుభమగు ♦ నవనీనాథ !. ౫౭

1899

క. వినిపించినఁ దా వినినను, మనమునఁ గలవాంఛితములు ♦ మానితరీతిఁ

గను నీధి దీనిమహిమను, నని నారదుఁ డెట్లు చెప్పె ♦ నవనీనాథా !. ౫౮

ఆ తెలివినాఁడ నీకుఁ ♦ దెల్లంబుగాఁగ నీ, కథను దత్త్వముగను ♦ గవుల జనన
మును హరీశ్వరులయి ♦ భూమిపై ఖ్యాతినీ, బడసినట్టి విధము ♦ పార్థివేంద్ర !.

అధికపాఠము, ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

అఖి రావణుండు సనత్కుమారునితో సంభాషించి విష్ణుమహిమను నెఱుంగుట. అఖి-

క. అని యిటు పౌరాణికగా, ధను బావనతరము మానితల్లజుఁడు వచిం
చిన విని సోదరయుతుండై, జనపతి వీరుండు రామచంద్రుఁడు మిగులక. ౧

ఆ విన్ద్యంబు నొంది ♦ విబుధమునీంద్రునిఁ

గాంచి యిట్లు పలికె; ♦ గాథ యిద్ది

పుణ్యతరము వింటిఁ ♦ బాలుపొందు మీకృపఁ

బరమకౌతుకంబు ♦ భాసిలె మది. ౨౪

1903

క. జననము కపిసోదరులది, విన వినఁ జిత్రంబుగాఁగ ♦ వెలసెడు సురరా

ట్టును భాస్కరుండు తేజంబున మెఱయుచుఁ గపివరులుగఁ ♦ బుట్టిరి గాడే.

క. కనుకక వీరలు వెలయుట, యనఁ జిత్రం బేమి యుండ ♦ దారయ ననఁగా

విని బ్రహ్మముని యగస్త్యుఁడు, ఘనబాహూ! వృత్తము చిరకాలజమిదియో.

చ. కలదొక వేఱుగాథ యది ♦ గ్రాలు పురాతనమై మనోజ్ఞమై;

ఖలుఁడని పిల్వఁగాఁబడెడు ♦ కర్పూరనాథుఁడు రావణుండు మీ

లలన నడేల దొంగిలెనొ ♦ లక్ష్మణపూర్వజ! యావిధంబు నేఁ

దెలిపెద శ్రద్ధయుంచి వినఁ ♦ దృష్టియు మోదముఁ గల్గు దానిచే. ౬ 1906

* ఇంద్రప్రభాకరుఁడు దల్లియుఁ దండ్రీయు-అనఁగా నింద్రసూర్యులే ఋక్షరజసునికి
దనయులై పుట్టిన భావము. ఈవిషయము ద్వితీయసర్గమునందు శ్రీరాముని ప్రశ్నమునఁ జేటపడఁ
గలదు.

క. మును కృతయుగమున బ్రహ్మకుఁ, దనయుండు ను లేజనుండుఁధన్యుఁడునగుచున్
వనజా పురీతిఁ గ్రాలుచుఁ, దనరారు సనత్కుమారుఁ డా నొకచోటన్. ౭౪

చ. కనియెను రావణుండు సురఃకాండనమస్కృతుఁ జూచినంతనే
వినయముతోడ మ్రొక్కి మదిఁ వేడుక దోసిలి యొగ్గి సత్యవా
క్కునఁ జెలువొందు మానిగణఁకుంజరు నాతనిఁ జూచి యిట్లనున్;
మునివర! దేవతావితతిఁముఖ్యుఁడు లోకములందు శ్రేష్ఠుఁడున్. ౯ 19౮8

క. బలవ త్తరుండు నెవ్వఁడు, గలఁ జెప్పని నాశ్రయించిఁ కర్పూరులను వై
రుల దేవతలు జయింతురొ, యిల నిత్యము జనులు భక్తిఁ నెవనిఁ గొలుతురొ.

క. ఎవ్వనిఁ గూర్చి యజింతురొ, యెవ్వని ధ్యానింతురొక్కొఁయెలమినియోగుల్
అవ్వభునిఁ జక్కఁ దెల్పును, యెవ్వని వినఁ బాపజాల ఁ మేగునొ వెలికిన్.

క. మునివర్య! తపోరాశీ!, యన రావణహృద్ధతంబు ఁ ధ్యాసనియతదృ
ష్టిని జూచి మహాయశుఁడొ, మునిసతి ప్రేమమున దనుజఁముఖ్య! వినుమా.

చ. అని యిటు సల్పె; లోకముల ఁ నద్భుతశక్తి నెవండు తాల్చునో
జననవిధం బదెవ్వనిది ఁ చక్క నెఱుంగఁగఁ జాలకుండుమో
వనజదళాక్షుఁ డవ్యయుఁడు ఁ వాసవముఖ్యునురాచిత నా
దనుజులచే నమస్కృతుఁడు ఁ తథ్యము విష్ణువేదానవాధిపా!. ౧౩ 1912

సీ. జగముల నృజయించు ఁ శతధృతి యెవ్వని నాభిసంకజజనఁసంబుఁ గనెనొ
యతనిలోకముల నుఁహాశక్తి నెవ్వండు పుట్టించెనో లోకఁపుంజ మెల్ల
స్థావరజంగమాత్మక మేనిశక్తిచే నిలిచియున్నదొ దేవతలు సతంబు
విధిగ నధ్వరముల ఁ వేల్తురొ యెవ్వనిప్రీతికై, యెవని సంప్రీతిమెఱయ

తే. నాశ్రయింతురొ, యెవ్వనియాదరమున
సమృతపానము చేసిరో, ఁ యభిరుద్ర్య
లెవని ధ్యానింతురొ, యోగు ఁ లెవనివేద
పాంచరాత్రపురాణాలిఁ బరచునియతి. ౧౫ 191౩

క. మనముల ధ్యానింతురొ; యజ్ఞనిచయముల వేల్తురొ; విశాలయశుఁడు పా
వనకీర్తి యెవఁడు దితిజుల, దనుజుల రాక్షసుల నింకఁ డగు సురరిపులన్.

చ. అనిమొనఁ దా జయించునొ మఁహాత్ముఁడు శ్రీపతి నర్యదేవతా
వినుతుఁ డతండా యొప్పు ననువిప్రమునీంద్రుని వాక్యవర్యమున్
విని దనుజేశ్వరుండు మది ఁ వేడుక లూరఁగ మ్రొక్కి మానివ
రుద్ధిని భజయించుచుం బలికె; ఁ నోమహితాత్మక! యోగిపుంగవా!. ౧౮

సీ. దైత్యరాక్షసులును ఁ దనుజు లింకను గల్లు సురవైరు లానుహాశూరుచేత
హతులయి యేగతిఁనందువారలొ తెల్పు, మెవ్వరు తెగిరొ యాఁయీశుచేత;

నన మౌనినాథుఁ డిట్లునియె రావణుఁ జూచి దనుజు లెవ్వరు దేవతాహతులగు
దురొ, వార లేచేరుదురు స్వర్గమును, బరిభ్రష్టులై యందుండి వసుధఁబుట్టు
తే. చుందు; రాత్రియపూర్వాద్విత్తోరువుణ్య
పాపనుఖదుఃఖములచేత ధవముఁ గనుచు
మృతిని బొందుచు నుందు; రేయో సురారు
లాజనార్దనుచేత మహాత్ముచేత. ౨౧

1916

తే. చక్రధారలఁ బూనికఁ జంపఁబడుదు
రో మహాపుణ్యతనులయి యొప్పువార
లెల్ల వై కుంతమును బొంది యీశు లగుచు
వెలయుచుందురు రావణా! విమల లగుచు. ౨౨

1917

*క హరిగగుక్రోధము చూడఁగ, నరతుల్యమె యగు నటంచు వరముని పలుకఁ
సురవైరినాయకుఁడు విని, పరమప్రమదంబు నొంది ధక్తి వెలయఁగఁ.

క. హరియున్న లోకమును నేఁ, గర మరుదుగఁ బొందు తెట్లు కదనము నాకుఁ
సిరిపతితోఁ గల్గు నదే, కరణి నటం చాత్మలోనఁ గడుఁ దలపోసె. ౨౩

అధికపాఠము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - వ సర్గము.

అథ సనత్కుమారుఁడు విష్ణువు రాముడై యవతరింపఁగలఁడని వచియించుట. అథ-

క. మనమున నిట్లు దురాత్ముఁడు, దనుజేంద్రుఁడు రావణుండు తలపోయుట న
మ్మునిపతి యెఱింగి యీగతి, ననియె మహాబాహురాజితాంగా! నీకుఁ. ౧౪

క. దుర మొనఁగూడును గోరిక, లరుదగురీతిఁ ఫలించు నట్లాట నికఁ
బరిపరిఁ దలఁపక నుఖవై, చరియింపుము నీవు కొంతసమయం బిలలో. ౨

చ అస విని యామహాభుజుఁడు హర్షము పొంగ మహాత్ము నామునిం
గనుఁగొని యీవిధిం బలికెఁ గ్రమ్మఱ; నాతని కెన్న లక్షణం
బన నది యెట్టి దా తెఱఁగు నంతయుఁ జెప్పుము; మౌనిపుంగవా!
యన దనుజేంద్రువాక్కు విని యమ్ముని సర్వము నీకుఁ దెల్పెదఁ. 3౪ 1922

చ. వినుమని యిట్లు పల్కె; సురవీరరిపూ! పరమాత్ము డాననా
తనుఁడు జగత్ప్రభుండు సురతల్లజుఁ డెల్లెడ నుండువాఁడు; నన్య
క్తిని గనకున్నవాఁడు సగుఁ గేశవుడే యని నమ్ము మాతఁడే
యొనరిచె నీచరాచరయత్యోగి మూఁడుగ నాత్మశక్తిచే. ౫ 1923

సీ. ఆదినారాయణుం డాతఁడే భూమిని, సంతరిక్షమున సర్పాలయమునఁ
బర్వతంబులయందు వనముల స్థానరములను గ్రామవృక్షాములను సగర

- ములనిండియుండునుఁజూర్తియొంకారంబునత్యంబుసావిత్రిఁజ్జమయునతఁడె
యగు ధరాధరధరుండుఁడయి దేవుఁడతం డనంతనామంబునఁ సంతతంబు
తే. విశ్రుతుండగు; నూర్పుండుఁ విధుఁడు యముఁడు
కాల మనలుండు వాయువుఁ బాలుఁ డబ్బ
భవుఁడు పరమేశ్వరుండునుఁ బగలు రేయి
యుభయసంధ్యలు నాతఁడైఁ యొప్పుఁ జమ్ము. ౮ 1924
- చ. వెలుంగఁగఁ జేయుఁ దానె కడుఁ వేడుక వెల్లును నిండియుండు ని
మ్ముల గ్రహించు లోకములఁ బుట్టఁగఁ జేయును జంపు నేలు శ్రీ
లలితుఁడు దండనంబును విలాసముగా నొనరించుఁ గ్రీడలఁ
నలుపును లోకనాథుఁడయిఁ శాశ్వతుఁడై భవనాశ హేతువై. ౯ 1925
- తే. విష్ణు వగుచుఁ బురాణుడైఁ వెలయు నితఁడె;
పెక్కుమాటల నింకేలఁ నొక్కఁడైన
హరియె త్రైలోక్యగుగు చరాచరము నెల్లఁ
గలయ వ్యాపించి యుండునుఁ గర్మరేంద్ర!. ౧౦ 1926
- సీ. కుమాయదళములాగున శ్యామవర్ణాంగుఁ డగుచుఁ గింజల్క మట్లగుగామైన
యంబరం బలరారఁ నభ్రంబునందుఁ బ్రావృట్కలమునఁ దటిఁద్విలసితమగు
జలసంబురీతిగాఁ వెలయుచు; శ్రీసుంతుఁడై నరదాంగుడైఁ యంబుజారు
ణాక్షుడై శ్రీవత్సఁ మాయతోరస్సునఁ గ్రాల శీతాంశుఁక్షణము గల్గి
తే. *మెఱపు లంబుదములనుండిఁ మించునల్లు
నమరనూపిణి లక్ష్మీయుఁ సంతతంబు
తచ్ఛరీరంబున నె యుండుఁ దలఁప నతఁడు
గనఁగ సురల కశక్యుడౌఁ దనుజనాథ!. ౧౩ 1927
- క. సురవైరులు పన్నగులును, బరికింపం జాల రతనిఁ బరమేశుఁ డెడె
వ్వరిని గృపం జూచునొ యా, పురుషుఁడె యాతనిగనంగఁబోలునుజమ్మా!.
- తే. యజ్ఞ ఫలములఁ దపములఁ నఖిలదాన
ములను యాగంబులను సిరివెలయు నతఁడు
గన నశక్యండు; విను మిఁకఁ గర్మరేంద్ర!
తగ్గతప్రాణచిత్తులైఁ తగినభక్తి. ౧౪ 1929
- క. వనజాక్షపరాయణులై, యనిశము వర్తించువారిఁ కాతఁడు ప్రీతిం
గనఁబడు జ్ఞానాగ్నిని బాహుచయమును గల్పువారిఁ జాలించుఁ జూచి.
- క. వారికె కన్నడు గానణ, వారిజరళ శత్రు శ్రీశుఁ వైకుంఠుని నీ
వారసి కనఁదలఁచితివే, నారీతి వచింతు వినుమఁ యది యొప్పినచోకి. ౧౭

* సంగ్రహమాపిణి లక్ష్మీ-అనిమా.

తే. కృతయుగం బేగఁ జేత నా † ననఁగు యుగము

రాఁగఁ దన్ముఖమందు నుఁరలకు మర్చ్య

లకును హితమొనఁ గూర్చ నిఁలావతిస్య

రూపమునఁ బుట్టఁగలఁడు సంఠాపహరుఁడు. ౧౮

1982

సీ. ఇహ్నోకున్మవులకు † నల్ల నెవ్వఁడు విభుం డగుఁ జమ్ముదశరథుంఁడ నెఱు రాజు

తత్సానుఁడై మహాఁత్తర తేజఁడై రాముఁ డనువేరు దాల్చితఁగును బులస్త్య

వంశవర్ధన! బుద్ధిబలములఁ దేజంబునను బతాక్రమమున † వినుతుఁ డగుచు

గురుతరబాహువై † వరసత్వవిభవుఁడై యోర్పున భూమినా † నొప్పుఁ జమ్ము

తే. భానురీతి దుష్ప్రేక్ష్యుఁడై † బవరములను

శత్రువులఁ జెండఁగలఁడు శ్రీఁపరసిజాక్షుఁ

డాదినారాయణుండు రాఘవాహ్వయమునఁ

బుట్టఁగలఁడు ప్రభుత్వంబు † పొదలునట్లు. ౨౧

1983

చ. జనకునిచేత నాతఁడును † సాధుమనస్కుని భ్రాతఁ గూడి ధ

ర్మనిరతచిత్తుఁడై గురుతఁరంబగు దండకకాననంబున

దననతిఁ గూడియే తిరుగుఁ † దత్సతి సీత యనంగ నొప్పు నో

దనుజవిభూ! యదృష్టవతి † తత్సతి లక్ష్మీయే సీతనాఁబడుక. ౨౨ 1984

క. జనకున కామెయె పుత్రిక, యనఁబడు ధరనుండి యొదవె † నాసుదతి జగం

బున ననమాననురూపంబున వెలసెడు లక్షణములఁ † బొలుచు ననమయై.

తే. ఛాయ యెడఁబాయకే వెంటఁ † జనెడరీతి

జంద్రికయు శశి వీడని † చందమునను

రామునెడఁ బాయ దామహాఁరణ్యమందు

శీలమందు నాచారమం † దాలతాంగి. ౨౪

1986

క. వినుతింపంబడుగుణముల, ననుపమయే యగును ధైర్య † మలర సుదతి శో

దనుజేంద్ర! రవికి రత్నిగ,తిని నేకత్వమునఁ దగువిఁధిం గనుపట్టుక. ౨౫ 1987

క. వినిపించితి నీవార్తను, దనుజేశా! విడువకుండఁ † దగుభంగి సనా

తనుఁడై యవ్యయుఁడై దేవనికరపతియైన చక్రిహస్తల నిచటక. ౨౬

చ. అని యిటు లామునిప్రవరుఁ † డాడిన విక్రమనంపదంధుఁ డా

దనుజవిభుండు రామనృపతల్లజ! నీయేకఁ దాఁ బగం గొనం

గను దలపోసి యెంచె నిటు; † త్కృసురమాని వచించె నీవిధం

బున నిది చక్క నున్నయది † భూమిఁ జరించెద స్వేచ్ఛమీఱఁగక. ౨౭ 1988

క. హరితోఁ బగఁ గొనియెద సం,గర మొప్పును నాకు నట్టిఁగతియైన నటం

చురుతరముగ నెంచుచు హర్ష,రతిం జెలువారె మదిని † రావణుఁ డనుచుక,

క. మునిపతి చెప్పినకథ విని, జనపతి నేత్రద్వయంబు ♦ సంతనమునఁ బొం
గను శీర్ష చాలనంబును, గనఁబడ నాయర్థ మాత్మఁ ♦ గడుఁ జింతించెన్. ౨౯

అ. కథను వినినకొలది ♦ గాథహర్షమువిన్న, యమునుబొడలఁగా సయనయుగంబు
వెలయ జ్ఞానివర్య! ♦ వివరింపుమా పూర్వ, తరచిత్రములను ♦ మరల నాకు.

అధికపాఠము, మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪ - వ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామనకు రాణుని నిశ్చయ మెఱింగించుట.

క. అన విని కుంభ ప్రభవుఁడు, ఘన తేజుఁడు పృథుయశుండు ♦ త్కావతిఁ బ్రణతుం
గని బ్రహ్మ యీశునకుఁ జెప్పినరీతిని బల్కె సత్యవిక్రమ! రామా! ౧ 1948

క. తరువాతికథం జెప్పెనఁ, బరమ ప్రసదంబు మీఱఁ ♦ బల్కులవానిఁ
ద్వరపడ కాలింపునుటం, చురుమునమున హెచ్చరించి ♦ యొకపరి నేనున్. ౨

క. వినినాఁడ గాథ చానిని, విననట్లుగ జరిగినట్లు ♦ వివరించెద నం
చనుపనుమోదంబున రామున కిట్లని తెల్పఁ బూజ్యబుద్ధి యలరగన్. 3

క. గురుబాహు! దుర్మతి యా, సురరిపునాథుం డతండు ♦ తోఁచినుత ని
ష్కరుణా దొంగిలె నిందుల, కురుమతియోజించియిదియె ♦ యుక్తమటంచున్.

క. మును పాగిరివర మని ఖ్యాతిని గాంచిన మేరువున సతిస్థిరయశుఁడౌ
మునిపతి నారదుఁ డీగాథను చెల్పెను నాకు బాహుదర్శవిభూషా! ౫ 1947

క. సురగంధర్వులు సిద్ధోత్కరమును మునివర్షులు వినఁగా శిష్టకథన్
ధరణీశా! నారదుఁ డావర తేజుఁడు స్థితము తోఁపఁ ♦ బల్కెం జమ్మి. ౬

క. మానాభిభూషితా! భూజానీ! శ్రీరామచంద్ర! ♦ చారుతరంబై
గానంబడు తేజముగల, యానారదుఁ డనువదించ ♦ నట్టికథ యిలన్. ౭ 1949

క. పాపాఘముల నడంచుచు, నేపారును దాని వినుము ♦ నృపవర! జేనిఁ
శ్రీపతి హితమును విని ముని, భూపులు సురతల్లజులును ♦ మునిపతి నతనిన్. ౮

తే. హర్షపర్యాకు లేక్షణులై నచించి
రిట్లు మీ రిట్లు చెప్పిన ♦ యింనుగాథ
నవరు విందురొ చెప్పుదురో ♦ యెలమిఁ బుత్ర
పాత్రయుతులయి సురభూమిఁ ♦ బడయఁగలరు. ౯

1951

అధికపాఠము, నాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫ - వ సర్గము.

— ఘోర రావణుండు శ్వేతద్వీపమున కరుగుట. — ఘోర

క. విను మవ్వలివార్తల నోజనవర! రావణుం డతండు ♦ త్వాస్థలి నెల్లఁ
దనివారఁ దిరుగుచు జయమును గోరుచు తూరదనుజఁముఖ్యులతోడఁ. ౧

తే. దైత్యదానవరత్నోపితతి నెవండు, బలయుతుండని తనచెవి ♦ బడునొ వాని
సంగరార్థియు బలదర్పశాలిదనుజ, సత్తముండుపిల్పుఁ జేయుమాఁజగడనుచు.

క. తిరుగుచు నీగతి నేవచ్చుగ, ధరణీస్థలి నెల్ల రామధరణీశా! యా
వరమేషిచెంతనుండియె, యరుదెంచెడు నారదముని ♦ సభ్రమునందుఁ. 3

చ. ఘనముల వెన్ననున్న మునికాంతుని రెండవ యంశుమంతుండే
యనఁదగువానిఁ గాంచి యతిహర్షము పొంగఁగఁ జెంత కేగి వం
దనము నొనర్చి కేల్తాగిచి ♦ తా నపు డిట్లనె రావణుండు; న
న్యనివర! పెక్కుసార్లు మదిఁబోలినయట్లుగ శక్తిమీఱఁగఁ. ౪ 1955

తే. బ్రహ్మలోకంబు మొదలుగఁ ♦ బరఁగులోక
జాలములఁ జూచియున్నారు ♦ సకలలోక
ములను బలవంతులగువారి ♦ మునిగజేంద్ర!
తెల్పుమా! వార లెవ్వరొ ♦ తేటపడఁగ. ౫ 1956

క. వారలతో మార్కొనఁగాఁ, గోరెద నాయుచ్చకోలఁది, ♦ త్రోఁసిం దగు న
వ్వారలఁ దెల్పుము మఱి య, వ్వారలు లోకాంతరముల ♦ వఱలిననైనఁ. ౬

చ. అనుటయు నారదుండును దురాత్మునిమాటల లోఁ దలంచి యొ
క్కనిమున మట్లె ధ్యానమును ♦ గ్రన్నన నల్పి వచించె నిట్లు; లో
దనుజగజేంద్ర! పాల్కడలిదావున దీప్త మదొండు రాజులుఁ
ఘనతరమాచు నచ్చటను ♦ గన్నడుమానవు లుగ్ర తేజులై. ౭ 1958

సీ. చంద్రసంకాశులై ♦ సాంద్రబలోపేతులై మహాకాయులై ♦ యతులవీర్య
మొప్పార మేఘగర్జ్విరునివ్వనములు గలిగి తోడ్పడుశక్తి ♦ నలరి ధైర్య
మొప్పుఁగాఁ బరిఘబాహువులు చెన్నలరార నుందురు తద్దీప్తమందు దనుజ
పుంగవా! నేఁ గంటి ♦ పొలుపుగ వారలబలవీర్యయుక్తుల ♦ భానమాన

తే. తనువు లలరారు వారి నిఁ త్తఱిని నీవ, దెవ్వరిని గోరితివొ వార ♦ లెల్ల నందు
వానమును జేయుచున్నారు ♦ నైభవమున, ననెడునారదువల్కుల ♦ నాలకించి.

చ. పలికెను రావణుండు మునిపార్థివ! యచ్చటిదీప్తమందు దో
ర్బలమున నిట్టివారలుగ ♦ భాసిలువార లెట్లు వుట్టిరో
యలఘుమతుల్ చెలంగఁ దగు ♦ సన్నుతుజ్జోత్తము లెల్లఁ దెల్లనై
వెలసెడు దీప్తమందు నచట ♦ వేడుక లూరఁగ నుండు తెట్లొకో!. ౧౧ 1960

- తే. ఈనుహత్తరవృత్తాంత ధీమల్లఁ బ్రీతి, నారదా! మానివుంగవ! ధీ నాకుఁ దెల్పు
మీఁజగం దెల్లఁ జూచితి ధీ విద్ది నీకుఁ, గరతలానులకంబుగఁ ధీ గానఁబడును. ౧౨౫
- క. అనినఁ రావణునకు నా, ముని యిట్లను; వార లెల్ల ధీ మురహరుభక్తి
దనరి యనన్యచునంబుల, ననిశ మ్మొప్పుదురు విప్రు ధీ లందును భక్తుల్. ౧౩౫
- అ. భూసురార్చనలను ధీ బొంగుచు నొనరింతు, రేకమూ ర్తియందె ధీ హృదయభావ
ములు తగంగవారు ధీ పొలుతుగుదను జేంద్ర! చక్రియందెమాన ధీ సములుదగులు.
- క. హరిన క్తప్రాణులునై, హరినే సతతంబు గొల్చి ధీ యాద్యీపమునఁ
నిరతము వసియించెడు భా, గ్యరతిం దొలిపుణ్యకర్త ధీ గణమున వారల్. ౧౪౫
- తే. కాంచఁగల్గిరి నూ! శార్దూలకార్దుకముచు, వంచి శ్రీహరి సంగర ధీ సమధ నవరి
ద్రుంచెనోచక్రయుక్తిసంధివనసించు, భాగ్యమునుగల్గియుందురు ధీ వారలెపుడు.
- చ. క్రతుతతి సత్ఫలంబులను ధీ గాఢతపంబుల సంయమంబులఁ
వితతములైన దానముల ధీ వేడుకఁ జేసిన యాఫలాభిసం
గతిని దదీయలోకమును ధీ గాంచి యటఁ సుఖయింపలేరు నూ;
దితిసుతవర్య! యం చనెడు ధీ దివ్యమునీం ద్రునివల్కు లత్తఱి. ౧౫౫ 1966
- చ. విని దళకంఠుఁ డెంతయును ధీ విస్మయ మంది హృదంతరాళమం
దునఁ జరకాల మెంచి మునిఁతో వదియించెను నేను బోయి యా
మనుజులతోడ సంగర మఁచూనువశక్తి నొనర్చువాడ నా
కనుచుతి యిస్తుటంచుఁ బ్రియఁమారఁగఁ బల్కి తదీయనమ్మతి. ౧౬౫ 1967
- క. శ్వేతద్వీపమునకు సం, ప్రీతిని రావణుఁడు చనియెఁ ధీ బ్రియమున మునియుఁ
జేత స్సాప్పుఁగ నదృశి, మైతగు నారణము చూడ ధీ సచటికె యరిగె. ౧౭౦
- క. ముని యాతఁడు రణకేళిం, గన నిత్యము నెంచుచుండుఁ ధీ గదనము చూడం
గనె ప్రీతి యతని కెక్కుడు, గనుక నె ముం దరిగె; సంతఁ ధీ గ్రవాదండు.
- చ. దనుజులఁ గూడి భూరితరఁదారుణసింహానినాదముల్ ప్రతి
ధ్వను లఖిలాశలఁ వెవలుఁభంగి నొనర్చుచుఁ బోయె; బూర్వమే
మునిపతి యేగియున్నపనఁముం గనుకొర్కి మహాయశుండు గా
వున బలముల్ తనుం గొలువ ధీ భూరిబలంబు తగంగఁ బొంగుచు. ౧౮౫
- తే. ఎద్ది సురలకు దుర్లభఁమే యయితగు, నట్టి శ్వేతమహాద్వీప ధీ మంతఁ జేరె;
దానిదివ్య తేజంబున ధీ దాననపతి, పుష్పకంబందు నడఁకంగఁ ధీ బూనె మిగుల.
- సీ. అనిల వేగమున సఁచూహతింబయి వాతహత మేఘసముదాయఁమట్లు నిల్వఁ
జాలక యుండె; దఃస్పందిపులు రాక్షసుల్ జాతసాధ్వసులయి ధీ చక్కఁ గనఁగ
శక్యమే గాక విశాల తేజంబున సలరునాద్యీపవఁర్యంబుఁ గాంచి
ప్రభువులై రావణుఁ ధీ బరికించి పల్కిరి; దనుజేంద్ర! జడులపోల్కిని గనంగ

- తే. నగుచు గతసంజ్ఞానుయి యశ్వంతహీన, మైనవిజ్ఞానమొప్పు నీయవని నిల్వఁ
జాలకున్నార మింకెట్లు * సంకరంబు, చేయఁజాలుదుమో మేముచెప్పుగలమె.
- *చ. అని వదిలించి యాదనుజ * లండలు పాటిరి; రావణుండునుం
గనకవిభూషితం బగుచుఁ * గ్రాలెడు పుష్పకయానవర్య మొ
య్యన విడనాడె నాదనుజ * లార్చిని బాటినయంతః; బుష్పకం
బును బరుగెత్తె నాయసురపుంగవుఁ డొక్కడె భీమరూపుడై. ౨2౪ 1973
- క. శ్రేష్ఠదీప్తముఁ జొచ్చెను, నాతటి, సయ్యెడకుఁ జేరినంతన నొకచో
భీతహృగేక్షణ లుద్ధనతు, నాతనిఁ గనుఁగొనిరి; యొక్కయతివయు నందుఁ.
- ఉ. మోమున నుస్థితం బొలయ * ముందుగ నాతనిఁ గై గ్రహించి యిం
దేమి కనంగ వచ్చితివా * యేర్పడఁ జెప్పు మెనండ వీవు? నిక
ప్రేమను గన్నవాఁ డెవఁడు? * వింతగ నిన్నెవఁ డంపె నంచు నా
భామిని పల్కుఁ గ్రుద్ధుడయి * పంతమునఁ దనుజేంద్రుఁ డిట్లనుఁ. 3౧౪ 1975
- క. దనుజేంద్రుడ విశ్రవనుని, తనయుడ రావణుడనంగ * ధరణిఁ బరఁగుడుఁ
జనుదెంచితి నీఫలమున, కని చేయం గోరి యెవ్వఁ * డగవడఁ డిందుఁ. 3౨౪
- చ. అని యిటు పల్కురావణ దుఃరాత్ముని నాతనిఁ జూచి నవ్వుచుఁ
వనితలు పల్కిరి ట్లలరి * ధావనము లొప్పుఁగ; సంత నందులో
వనిత యొకర్తు శ్రోధమున * వానిని గైకొని లీలచేతఁ జ
య్యన నిటు త్రిప్పుచుఁ జెలుల * యంతరచుందుఁ బడంగఁ జిమ్మె చాఁ. 3౪౪
- ఆ. క్రిందఁబడఁగఁ జిమ్మి * కేరడమున నొక్క
చెలిని చిలిచి యిట్లు * పలికె నీవు
కీటకమును దీనిఁ * బాటెంపు మిది పుర్రె
ధుగ్రవము సంశయంబు * తోఁప దిందు. 3౫౪ 1978
- క అని పల్కిన వింశతిభుజ, దనుజుని నీలాంజనసమ * తను దళకంఠఁ
వనితలు కై నుండి కరం, బునకుఁ నడిపించి కష్టములపాల్గేయఁ. 3౬ 1979
- చ. బలముల విట్టినిఁగు సుర * వైరివిభుండును బండితుండునై
వెలసెడు రావణుండు తను * వింతగ నింతులు త్రిప్పుచుండ నొ
క్కలలనహస్తముం గఱచెఁ * గాంతయు రోషచరీతచిత్తయై
వెలిబడఁ జిమ్మి గాఢమగు * వేదనఁ గై విడలించు చుండఁగఁ. 32౪ 1980
- చ. పురు గిది యొక్కటా! కఱచెఁ * బో నిను నంచనియొక్కయింతి ని
వ్వరనుగు కీట మియ్యదని * చోద్యము నొందుచు దానిఁ జిమ్మె నం
బరమున కవ్వడే బరికె * వాడు నఖంబులఁ దత్కరంబుఁ గో
పరతిని బొంది యాయువిద * బాపురె యాయది క్రూరకీటమా. 3౮౪ 1981

* ఏవ ముక్త్యా దుద్రువు ప్రే సర్వ ఏవ నిశాచరాః-అనిమా.

క. అనుచుఁ విదలించె జవంబున హస్తము దాన దానపుఁడు భీతుండై
వననిధిజలములయంతర,మునఁ బవనిర్భిన్నభూధ్రమువలెం బడియెన్. ౪౦

క. వననిధిజలములలోఁ బడి, మునిఁగియుఁ బైకెట్లా చేరిఁ మూర్ఖుఁడు గానన్
వనటం జెందక యుండెను; జననాథా! యాతఁ డిట్టిచందమున నటన్.

క. ప్రమదలచే శ్వేతదీప్తి, సమునందున్ నిగ్రహింపఁబడి యిట్టులు హ
స్తములం ద్రిప్పంబడియెను, సుమహితజేజుండు మానిసురపతి యంతన్.

క. అనురేంద్రుని ధర్మితుఁ గని, యసమానాద్భుతము నొందిఁయాడుచుఁ దమిచే
హసనపరుం డయ్యెను; నో, యనురాంతక! గానుచంద్ర! యవ్వల వినుమా!.

చ. జలనిధినీరమందుఁ బడి ఁ చారుశిరోజము లార్చి నొంపఁగాఁ
గలఁగుచు యామృతీరమును ఁ గర్బరనాథుఁ డెట్లా చేరి య
గ్గలమగు శక్తితోఁపఁగ జగంబుల నెల్ల జయించితిం గదా
గలుగదు వానియం దిటులు ఁ గాఢభయం బినుమంతయేనియున్. ౪౪ 1996

తే. అబల తాట స్వభావమే ఁ యల్పవీర్య, మలరుచుండుట నట్టివాఁలకుఁ జూడ
నిది విరుద్ధము లోకమంఁదిందుఁ గల్గఁ, మానవుల్ ప్రభవిష్ణువుల్ ఁ మదిఁదలంప

నీ. వనితాస్వరూపంబు ఁ వజ్రలనుండెడు వీర లద్భుతశక్తిచే ఁ నలరుచుందు
రివ్వారలనె యమ్మునీశ్వరుఁ డప్పుడు చెప్పెను నేబల ఁ మొప్పువారిఁ
గాంచి యుద్ధము చేయఁ గావలెననినిశ్చయించెఁగాఁబోలునంఁచెంచి యాత్మ;
నవ్వనంబున వారిఁ యాచారములఁ గాంచఁ దిరుగుచునుండి యాధరణి నొకట

తే. బ్రహ్మతనయు మహాత్మునిఁ ఁ బ్రభువు యోగి
వర్య జాబ్యల్యమానతఁపరి ప్రభావ
మున వెలుంగుచు నమిధల ఁ ననలుపోల్కి
నలరెడుననత్కుమారు నిర్మలమనీషు. ౪౮

1998

క. కనియెను బీఠంబునఁ జ, క్కనిరీతిగఁ గూరుచున్న ఁ కస్తుతసుని నా
వననిధిదక్షిణతీరంబున గుహలో నున్నవాని ఁ బుధనుతచరితున్. ౪౮౫

చ. కని కరము ల్లాగిడ్చి తమఁకంబున వందనరాజుఁ గూర్చి న
త్యనిరతిఁ గాంచి బ్రహ్మమునియై తగు నాతనిఁ బ్రశ్నచేసె ని
ట్లని; భగవంతు! లోక మిది ఁ యాది నజేనుహనీయుచేత ని
ట్లనువుగ సృష్టిచేయఁబడె ఁ నస్తు లిటన్ వనియింతు రెవ్వరో!. ౫౦ 1990

క. జ్ఞానివరా! మానివరా! భ్యానింతువు బ్రహ్మ విూవు ఁ తగురీతి నిటం
గానంబడువిషయంబును, మానుగ నెఱిఁగింపు నాకు ఁ మదిఁ గల్గుకృప గి

తే. సర్వవేత్తవు నీవౌటఁ ఁ జక్క నాకు, వార్త నిద్రానిఁ దెల్పుమాఁబ్రహ్మమాని
నరుడ వని వింటి నా వినిభాసమాన, తేజఁడగునామునీంద్రుండుఁ దివ్యదృష్టి.

చ. దనుజవరేణ్యహృద్గతముఁ ♦ చా నపు డారసి చాల నవ్వీ యి
ట్టనియెను; బుత్రకా! విను చరాచరమై తగులోకజాలమున్
దనదగుదివ్యశక్తిని సతంబు ధరించునో యెవ్వఁ డట్టి యా
వనజదళాక్షునిం దెలియుఁ నారెవ రీధర దానవోత్తమా! ౫౩

1998

తే. ఎవనియుత్పత్తి నెవ్వరే ♦ నెఱుంగఁజాల
కున్నవారము యెవ్వని ♦ నొప్పుమీఱ
వేదవేత్తలు పురుషుని ♦ విమలరూపుఁ
దమనునకుఁ బైన నున్నట్లు ♦ తలఁచువారొ. ౫౪

1994

సీ. ఆదిత్యనూపుని ♦ సజరుని బరమాత్ము నీశ్వరుఁగా వదిలియుంతురో మును
లెవ్వని, బ్రహ్మయు ♦ నెవ్వనినాభిని బుట్టె నాబ్రహ్మ నిఁబుధవరుండు
జనకుండు నా కగు ♦ శంకరుండు భవుండు కైలాసనిలయుండు ♦ కాలకంఠుఁ
డెవనిక్రోధమున సంభవ మొందునో దేవతలు యజ్ఞమున విధియలర నెవని
ఆ. నాశ్రయించి హృష్టులై యమృతంబును, ద్రాగువారొ దనుజతతులఁజెంది
యెవనిశ్వాసవా యుభవ మొందు వనితలు, నిన్నువిజయుఁబట్టిసన్నతముగ.

క. వనధిజలంబుల వైచిర్యో, దనుజులు దైత్యులును నిర్మతిశ్లజులు నదె
వ్వనిశక్తి వీర్యయుతు ల,య్యను జంపంబడిరొ దనుజులున్ధతు లగుచున్.

తే. కామరూపులు భుజబలగర్వయుతులు
నయ్య నెవ్వని మార్కొన ♦ నపు డశక్తు
లో, జగత్పతియగు నాశుఁ ♦ డొప్పుమీఱ
జగము నిద్దానిఁ గల్పించె ♦ సాధురీతి. ౫౫

1997

క. జగ మిది సజ్జను లుండఁగఁ, దగినట్లుగ న్నవ్వునుయ్యెఁ ♦ దన్తహితునిచే
జగదధిపుని నారాయణు, నగభేదిప్రముఖవినుతు ♦ నాతని సతమున్. ౬౦

క. జను లెల్లఁ బరాయణులై, యనూనభక్తిం జెలంగి ♦ యర్పింతురు; భూ
తనికరనుండున్ దేవం, బనునదియే లేక యోగ ♦ మాధారముగన్. ౬౦౫

ఆ. పంచయజ్ఞములను ♦ బద్ధదళాక్షుని, భక్తిఁ దన్నుచుండు ♦ పరమనియతి
నిందునుండువారఁ లేకాంతులయి మహా, సత్పులగుచు మిగులఁశ్రద్ధగలిగి.

క. వసియించుచున్నవారో, యనురేంద్రా! మఱియు వేదఁగుండు గురుతరా
ర్థసహితపురాణసంతతిని సమంజసపాంచగాత్రనిచయమునందున్. ౬౧

క. వినుతింపఁబడునో యెవ్వం, డనుపమచుగు సాంఖ్యయోగఁగుండు మునులచే
తను నెవ్వఁడు ధ్యానింపం,గనుబడు నెవ్వనిఁ గూర్చి ♦ క్రతువులయందున్.

తే. హోమ మొనరింతురో యనుఁర్తులును మునులు
హరిని భగవంతు నెవ్వని ♦ నాదరమున

మనములగా నిల్చి కొలుతురో * మధునిగైట

భాఖ్య నెవ్వడు చంపెనో * యతని జనులు. ౬౩౪

2003

క. పరికింపం దలఁతురు నూ!, సురవైరీ! శతధృతియును * శుభగుణరత్నా
కరు నతని నెఱుంగఁ జాలఁడు, ధర నెవ్వం డెఱుంగు హరి నతని లోకవిభుఁ.

క. నారాయణు జగదవన్యప్రారంభుని దైవ మనుచు * సతఁడే ముక్తిం
జేరం జను, సంశయమే, యారసినఁ లేదు దాన*వాధిప! వింటే. ౬౫ 2005

చ. అనెడు మహర్షి వాక్కులను * హర్ష యతాత్మ గ్రహించి దేవమా
నిని గని రావణుం డనియె * నెన్నిని; దేవుఁ డెట్లు కన్నడు?
వినఁబడు భూమి నెట్లు? కడు * వేడుక నెట్లులు క్రీడ చేయు? నా
తనిఁ గనులారఁ జూచెడువిధం బది యెఱుఁగిది! నాకుఁ జెప్పుమా. ౬౬ 2006

ఆ. ఎంతకాలమునకు * నెట్టితపంబున, నీజగత్తు నోము*నీంద్ర! నేను
జేరఁగలనొ దానిఁజెప్పుమా మీ కెల్లఁ, దెలిసియుండుఁ గాదె*తెల్లముగను.

చ. అనుటయు సస్పృహంబయిన * యాతనివాక్కును వాగ్విశారదుం
డనఁఁగుడునైన మాని విని * యాత్మబలంబున వెల్లువఁడు గా
వున వదియించె నత్తెఱుంగుఁ * బొందుగ నిట్లు; ననాతనుండు వ్య
క్తిని గనినట్టివాఁడు తన*తేజమునఁ వెలుఁగొందువాఁడునై. ౬౮౪ 2008

సీ. సచరాచరంబగు * సకలప్రపంచ మెవ్వనిచేత వ్యాప్తమై * వఱలుచుండు
నట్టిమహాత్ముడై * యలరారు నాతండు, ధర సభ్రమునను బా*తాళమునను
బర్వతవనముల * వాఘల నదులను వెలుఁగొందు, రాత్రివ*గలు నతండ్
యుభయసంధ్యలునాఁగ*నొప్పు నాదేవుండె,నరసిజా*పుండ్రయమ*చంద్రవరుణ

తే. కాల విధి రుద్ర శుచి శత*క్రతుముఖులును
భూర్భువస్వర్దగంబులు * పొలుచు నోంకృ
తియును గాయత్రి యట్లై సం*ధ్యయు నతండ్
పర్వతంబును దాల్చిన*ప్రభు వతండ్. ౭౨౪ 2009

క. విను మాతండ్ యనంతం, డనఁబరఁగుచు వెలయుచుండు * నవ్విధి మండుఁ
ఘనవృష్టి నిచ్చు వీచు భువనములనుం ద్రాగు నార్పు * వైభవ మలరఁ.

ఆ. పొందు దేనినైనఁ * బొడవడంచు దహించు
జగములను నృజించుఁ * జక్కఁ బ్రోచుఁ
జంపు నతఁడే దైత్య*సంతతిఁ గాల్చును
నిలువకుండఁ జేయు * నియతిమీఱ ౭౪ 2011

క. సురలును దైత్యులు పన్నగ,నరులును గనఁజాల రతని * భక్తి నలరి యె
వ్వరి నతఁడు కరుణఁ గాంచునొ, పురుషుం డాతండ్ కాంచుఁబో*పరమేశుఁ.

* ఆకర్షణ సస్పృహం తస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః-అనిమా

- తే. తగ్గతప్రాణులై మఱిశత్రురాయ,ణులును బరిశుద్ధులును దగ్గతులునునగుచు
జ్ఞాననిధాతకల్పవజ్రాలు రిగుచు, సలరువారలు చేర శిశ్యు మిది సుమ్ము. 2౬
- క. పురుషోత్తములే తాదృశ,నిరుచునునద్గుణులు సశము ♦ నిల్వొనగు నీ
ధరణిని సకామకృత్యులు, పరిదగ్ధానుర్వ పాపపటలులు మఱియున్. 22 2014
- ఆ. తానునమును జెండి ♦ ధన్యులై యెవ రుండు, రట్టివార లుండ ♦ నర్హ మిద్ది
యిందుఁ జొచ్చువార ♦ లెన్నఁడు మరలని,యట్లు లీపురంబు ♦ హరికరుణను.
- తే. వెలయుచుండు వివస్వతుఁ ♦ డలఘుకీర్తి
మనువుతగువానిపాలనమునను నిర్వ
దెనిమిదవదగు యుగమున ♦ దనుజవర్య !
వైష్ణవాకృతితో నీవు ♦ వసుధ దీని. 2౮౫
- 2016
- క. చేరంగల పీమాత్రమె, యారసి చెప్పంగ నాకు ♦ నగు వినుటకు నీ
కోరావణ! యర్హంబగుఁ, గోరిక లీడెరు లెమ్ము ♦ కొంకకు మింకన్. 2౯౫
- క. నే నీకుం జెప్పినగతి, మానుగ నీవాంఛితంబు ♦ మహి నీడేరున్
దానవనాథా! యని యిటు, మానివచింపంగ మ్రొక్కి ♦ మానసమందున్.
- నీ. ఇట్లులే కాఁగగు ♦ నికమీఁద నా కని బలములఁ గూడి శంకలను గనక
లంకకుఁ జనియె; నీలాగు నారదముని జరగినకృత్యంబు ♦ సర్వ మెలమి
నీషించి నే చని ♦ యక్షీణముగ వెల్లు మేరుపర్యవమున ♦ మించు సభను
జొచ్చి కూర్చున్నట్టిశుభమూర్తి బ్రహ్మను గని మ్రొక్కి దేవతలునువినంగఁ
- తే. బంకజాసను మ్రోల నీవా ర్త జెప్పె;
బావనంబైన యీగాథఁ ♦ బద్మనూతి
విని మునిం గొఁగిటం జేర్చి ♦ యనియె భూత
భావివ ర్తమానంబుల ♦ వార్త లెఱిఁగి. ౩౪
- 2019
- క. వినుతంబగు మహిమను గాంచివ బ్రహ్మ వచించె నిట్లు ♦ చెప్పెన వినుమా
మునుచే హిరణ్యకశిపుం, డనఁబడు దనుజుండు కల్లె ♦ నాతం డితఁడే. ౩౪౫
- క. వరదానముల నవధ్యతఁ, బరమప్రసదమునఁ బొంది ♦ బహుయోగములన్
బరినుతుండై చెలఁగెను; గ,ద్భురపతి యాతండు మహిమఁ ♦ బొల్పెడువానిన్.
- క. సరసిజనాభు నధోక్షజ, హరినిన్ సరసింహరూపు ♦ నానభయందున్
గరువంబునఁ దిట్టె ననంతరమున నాదేవతీయు ♦ దర్పము పొంగన్. ౩౬
- చ. కరములఁ బట్టి యాదనుజఃకాంతు నఖింబులఁ జీటి చంపె నా
తరుణమునందు రక్త మొగిఁ ♦ దాఁకుట దానవునేత్ర మెట్టినై
పరఁగె; నృసింహమూర్తియును ♦ భావిజనిన్ మనుజుండుగాఁ దగున్
మరణము దాన నొందునని ♦ మాటికి మాటికి నెంచె నాత్మలోన్. ౩౭౫
- ఆ. దివ్యచతుః పగుట ♦ దేవదేవుం డిట్లు, లాత్మ నిశ్చయించె ♦ న్యాయరీతి;
నప్పు దానృసింహుఁనంకస్థలంబున, నున్న దనుజనాథుఁ ♦ డొప్పు దప్పి ౩౮

- క. మెలమెల్లనఁ బల్కె నఖంబుల జీఱంబడుటఁ జిత్తము విభిన్నంబై
కలవిలపాటును గూర్చంగ, విషయము గనఁబోవుచుండి * విహ్వలఁ డగుచున్.
- క. దీనుండై కరయుగ్మము, శ్రీనాథునివంకఁ ద్రిప్పి * చింతఁ బలికె; జాం
బూనదకేశాంతా! వై, శాస్త్రసరసమలోచనా! స్మృతంసవిరోధీ! ౮౯౫ 2028
- క. కులిశనఖస్పర్శా! యుజ్జ్వలసింహసువక్త్ర! నీకు * వందన మిదిగో
ఖలహరణా! మధుకైటభ, విలయకరా! విపులతీవ్రవిక్రమ! శౌరీ! ౯౦౪
- క. ననుఁ గావు త్రికాలపతీ! నినుఁ గావుమటంచు నిపుడు * నిశ్చలమతితో
మనవి యొనర్చెద ననుఁ జంపిన దనుజత మనుజతయును*విలయమునొందున్.
- క. చేరెద నీహాపంబున, శ్రీరమ్యముగాఁ జెలంగి * సిద్ధనికరముల్
చేరంగ వెలయు లోకము, శ్రీరమణా! కరుణ నన్నుఁ * జేర్పుము దానిన్. ౯౦౭
- చ. అని యిటు వేడు దైశ్యవిభు * నాశృతిఁ గాంచి తవ్విదీయవాంఛితం
బును నెఱవేర్చు నంచుఁ బ్రియముం గనునట్టంగఁ దా వచించి హం
సనికరయుక్తమై విమలసాంద్రరుచిం దగి చారుకింకణీ
ధ్వనియుతమో విమానమునఁ * దాఁ జనియెం బరమేశుఁ డంతటన్. ౯౧౩
- సీ. ఆతఁడే రావణుం * డనుమహానురుడయ్యెఁ దద్యావభావితతనదుడు గాన
రాక్షసవిధిచేత * నీశీతిఁ దిరుగుచు సకలకృత్యముల నసాధుపథముఁ
గైకొని యొనరింపఁగా సాగె; లోకములను బాడుచేయఁగ * మనము వాని
కుద్యమించుచునుండు * నొగిఁ దృతీయాకృతిమనుజలోకంబున*మరలఁదాల్చు
- తే. జక్రి నధియించు సంతట * సాధుసేవి
తమగు నాదీప్తపరముఁ బొంపంగ నర్హుఁ
డగును మాని వచించిన*యట్లు వైష్ణ
వమగు తేజంబు నొంది భూవరమహేంద్ర! ౯౧౪ 2031
- క. కనుఁగొంటి దివ్యదృష్టిని, జననాథా! యిందె యుండి * సర్వ మెఱుంగఁ జా
లినశక్తి నాకు నున్నది, గనినది సర్వంబు చక్కఁగాఁ దెల్పితిఁ జూ! ౯౧౬
- క. పరమేశ్వరుడవు నీవే, నిరతము నినుఁ గొల్చువారు * నెమ్మిఁ గనుదు రీ
చరితము పవిత్రతర మెవ్వరు దీనిం బ్రతిదినంబు * భక్తి చెలంగన్. ౯౧౭ 2038
- ఆ. నారదోక్త మనుచుఁ * గోరి పఠింతురో, వారు పరమగతిని * జేరువారు;
వైష్ణవమగు నీప్రబంధిమ్ము నిర్వపా,నములఁ గూలఁగొట్టుఁ * బరమసూఖము.
- క. ఒనఁగూర్చు దీని ననిశంబును వినుదురొ వారు పాపముక్తిని మిగులం
గనుదురు; జ్ఞాతిన్మరతయు, ఘనకులజని, విప్రతయును * గలుగున్ రామా!.
- క. వినుమింకను సర్వజ్ఞత,యును గల్గును సంతయంబు * లూహించిన లే
వనఘా! యీగతి శతధృతి, వనజాననఁ బొగడి మదిని * వైష్ణవభక్తిన్. ౧౦౦

తే. తన్మయండయి యాదేవతలను బనిపి

తనదు లోకంబుఁ జేరె నామునిపతియగు

నారదుఁడు మేరుపుష్పంబుఁ ♦ గోరి తిరిగి

నానివాసంబుఁ జేరె భూజానితిలక! . ౧౦౧

2037

క. నను ద్వాపశాత్తుకుని గాం,చను వచ్చినమానిపతిని ♦ సంతసమున న
ర్చనముల వందసముఖముల, ననువొందఁగఁ బూజనీయఁనలరుచుమునియున్.

క. ననుఁ గరుణఁ బెంపునొందిం,చను గోరియె తెలిపె దీనిఁ ♦ బార్థివవర! నే

నును నీయజ్ఞంబునఁ బా,వనతమ మని తెల్పినాఁడ ♦ భక్తి చెలంగన్. ౧౦3

ఆ. అమృత మిద్ది యోమఁహాబాహుభాసురా!, మీరువినఁగ నిందుఁజేరియనువ
దించినాఁడ దుర్మతియనఁగఁ దగు రావణాసురేశుఁ డీమఁహాశఁ బూని. ౧౦౪

చ జనకజ దొంగిలించె మది ♦ జ్ఞానము గల్గియె నీకరంబుచే

తనె మృతినొందఁ గోరి మధుదానవసూదనుఁడై నుదర్శనం

బును గద శంఖముం గొనుచుఁ ♦ బొందుగ నొప్పు పరాత్పురుండు నీ

వనియె యెఱుంగుదున్ సురవఁరార్చితపాదుఁడ వీవె రాఘవా! . ౧౦౫ 2041

ఆ. శార్ఙ్గి చక్రి ఖడ్గి ♦ సర్వవేదాత్మకుం, డప్రమేయుఁ డంబుజాక్షుఁ డగుచు

సిరుల వెలయుచుండు ♦ శ్రీవత్సలాంభనుం, డఖిలయోగివర్ణుఁడనఁగ నొప్పి.

క. తనభక్తుల కభయంబును, ననయముఁ గృపచేయునట్టి ♦ యావిష్ణువె నీ

వనినన్; రావణుఁ జంపం,గను మనుజుతఁ బొంది తీవు ♦ కల్మషహరణా!.

క. నారాయణుండ నే నని, యారయకున్నాఁడ వేల? ♦ యాశ్రితరక్షో

కార! మహాభాగా! సుర,వారార్చిత! మాయఁ దాల్చి ♦ వసుమతి నిన్నున్.

క. వనజాక్షునిగా నెన్నక, కనులన్ మూసికొనియున్న ♦ కారణమేమో

వనజాసనుండు గుహ్యుల,కును గుహ్యుఁడ వీవటంచుఁ ♦ గోరి వచించెన్.

సీ. త్రిగుణుండవన నీవె, ♦ త్రిపదాత్మకుండనఁగను, ద్రివేది,త్రిధాముఁ,డనఁగనీవె

త్రైవిద్యుడవు, క్రూరఁదనుజమర్దనుఁడవు, కాలత్రయాత్మక! ♦ కర్మరూపుఁ

డవు, త్రిలోకములు మూఁడవు, విక్రమంబులనాక్రమింపంబడఁనమరహితము

గోరిన నీచేత; ♦ నారీతి బలిబంధనము చేసితివి గాన ♦ నమరవతికి

తే. ననుజుడ వలన్న యాహ్వాయంబును గనితివి

నదితిగర్భంబునం బుట్టినట్టి విష్ణు

వాసనాతనుఁడవునైన ♦ హరివి నీవె

జగములను గావఁ గంటివి ♦ తగ మనుజుత. ౧౦౧౫

2046

చ. జననము నొందు తెందులకొ ♦ చక్కఁగ నాపని దీర్చఁగాఁబడెన్

జనవర! దేవకార్యము పొసంగెను; బాపమనీషుఁడైన యా

దనుజవిభుండు రావణుఁడు ♦ దారుణకర్ముడు బంధవాళితోఁ

దనయులతోడ యుద్ధమునఁ ♦ దానకశక్తిని జచ్చె రాఘవా! . ౧౦౧౬ 2047

చ. నురలు ముదంబు గాంచి రిదె ♦ త్రోచినుకుల్ మును లాత్మలందు ని
 ర్భరమగు సంతసంబు గని ♦ రంజిలుచుం జరియించుచున్నవా;
 రరుదుగ శాంతి నొందె జగఁమంతయు, దీనికిఁ గారణంబు నీ
 కరుణయె గాదె దేవవర! ♦ కస్తుగుణా! రఘువంశభూషణా!. ౧౧౩౪ 2048

తే. సీత లక్ష్మీయె గద వసుధాతలంబు
 నుండి యుదయించె నీకొఱ ♦ కొప్పమీఱ
 జనకునింట వసించె విశ్వంభ రేళ!
 దనుజపతి లంకఁ జేర్చి మాతగను బెంచె. ౧౧౩౫ 2049

క. శ్రీరామా! పృథుకీర్తి! సారతరంభై న గాథఁ ♦ జక్కఁగ దీనిఁ
 నారదముని *చిరకాలము, ధారణే జీవింపఁజాలు ♦ ధన్వండు నాకుఁ. ౧౧౩౬

క. మును చెప్పె రావణున కా, సనత్కుమారుండు పల్కుచందంబున నీ
 కును దెల్పితి సర్వంబును, జనుఁ డెవ్వఁడు గాథ దీని ♦ శ్రాద్ధములందుఁ. ౧౧౩౭

క. ధరణీసురసన్నిధి జ్ఞానరత్న వినిపించు నోదఁస మది యమృతమై
 పరిపూతమునై పితరుల, కరుదగు సంతృప్తి ప్రియ్యు ♦ వనశీశవిభూ!. ౧౧౩౮ 205౩

చ. అనుచు నగ స్తవహాని యిటు ♦ లాడిన రాముఁడు పుండరీకలో
 చనుఁడు సహోదరాన్వీతుఁడు ♦ సాంద్రముగాఁ గనుపట్టు విస్తయం
 బును గ నె సూర్యపుత్రముఖభూరిబలాధికవానరోత్తముల్
 దనుజవరుల్ విభీషణయుతంబుగ నచ్చెరువొంది రెంతయుఁ. ౧౧౩౯ 2053

సీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియశైశ్వలు శూద్రులు ధర్మయుక్తులుగాఁగ ♦ దనరి హర్ష
 సంపుల్లనయనులై ♦ సాంద్రభక్తిని గాము సంతృప్తిమీఱంగ ♦ సాధుదృష్టిఁ
 గాంచుచుండిరిమునికాంతుఁడై నయగస్తుడై గాముఁజూచియూయమలగాథ
 సంతయుం దెల్పితి ♦ నాన్మతి నినుఁ గంటి బూజల గైకొంటి ♦ బోయెననిక

తే. మునులతోఁ గూడి యని రామజనపతిండు
 నాజ్ఞఁ గైకొని పోయె మహర్షియుక్తి;
 ననుజులం గూడి జనకునితనయతోడ
 సంతసం బందె రాముండు ♦ స్వాంతమందు. ౧౧౪౦ 2054

అధికపాఠము, అయిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౮ - వ సర్గము.

—*— రాముఁడు బంధసామంతరాజులను బహూకరించి వారిపురముల కనుపుట. —*—

క. గురుబాహుఁడు రాఘవుఁ డి, క్కరణిం బ్రతిదినము పౌరఁగణము జనపద
 స్థిరవసతులఁ గార్యము లె, వ్వరునను జేయంగ నగునొ ♦ పద్ధతి దానిఁ. ౧

* బుష్కరా దీప్తజీవివా-అనిమా.

క. అనుమతి యొనఁగుచుఁ బ్రోచెను; దినములు నొకకొన్నిచన మిథిలకధిపతియై
జనపతివర్యుండై తగు, జనకుని గని ప్రాంబలియుయి ధక్కఁగఁ బలికెన్. ౨

¹ఆ. నీవె నాకు నుగతి ధీచేతఁ బాలింపఁబడితి మేము తీవ్రధంగిఁ జెలఁగు
యువ్వదీయతేజ ధిమొప్పుట దానిసా,యమునఁ జంపఁ గంటి ధి నసురవర్యు.

తే. మఱియు నిత్యైకు మైథిలఁత్యైపతులకు
వియ్యమందుట మొదలగు ధివిషయములను
బ్రీతు లనదృశము లని విఘ్నాశ్రతి నొందె
గాన మీరిక నాయిచ్చు ధి కమ్రపూజ. ౪

2058

క. కరుణం గైకొని మీపుర,వరమునకుం బోవు టొప్పు ధి భరతుఁడు మీకున్
బరిచరుండై వచ్చును మీ,పరిసరమును బాయకుండ ధి బలములతోడన్. ౫

చ. అన విని యట్లయోననుచు ధి నాజనకుండు వదించె నిట్లు; వీ
తిని గనినాడ నిన్నుఁ గని ధి తృప్తిగ నీ వొనరించు పూజలం
గొని నయపద్ధతిం గనుచుఁ ధి గోరిక మీఱఁగ నీ వొనర్చుచ
క్కనిమరియాదచే, మఱియు ధి త్యాపతివర్య! మదర్థమై తగన్. ౬౪

2060

²తే. కూర్చియున్నట్టి రత్నముల్ ధి కుతుక మలర
నన్నింటిని నాకుమారికి ధి నాదరమున
నిచ్చువాఁడ నటంచని ధి యెలమి నొనఁగి
హర్షమతి రాముసెలవొంది ధి యతని నిలిపి. ౭౪

2061

క. సిరు లలరఁగ జనకుండు సత్వరముగఁ బరి కరిగె; నిట్లు ధి తనమామను బం
పి రహిత గైకేయుని నా,భరతునిమాతులునిఁ గాంచి ధి భక్తివినయముల్.

చ. కనబడఁ జేతు లొగ్గి రఘుఁకాంతుండు పల్కెను రాజ్య మిద్ది యే
నును భరతుండు లక్ష్మణుండు ధి నూతనమోదము నందడించ నీ
కును బరిచర్యచేయుదుము ధి త్రిణివిభూ! గతి మాకు నీవె యా
దనయము పృథరాజు పురఁమందుఁ దవ్విదర్థముగాఁ దపించెడున్. ౧౦౪

2063

చ. పురమున, కేగు టొప్పు నిఁక ధి భూధవ! లక్ష్మణుఁ డేపుమీఱఁగా
వరభటయుక్తి మీవెనుక ధి వచ్చును విత్తము రత్నరానులున్
వరుసగఁ గొంచు నంచుఁ దమి ధి వర్ధిలఁగాఁ బలుకన్ యుధాజతుం
డురుతరహర్ష మొంది యిటు ధి లొప్పును జేయఁగ నంచుఁ బల్కుచున్. ౧౨౪

క. ధనమును రత్నంబులు మా,కు నిచ్చుపవి నీవె యుంచుకొమ్మా యవి ని

1 భవితా పాలితా పయమ్, భవతి తేజ సోగ్రీవా రావణో నిహతో మయా-అనియూ. రెండవపాదమున మేమని బహువిచంబునకు లక్ష్మణాదులతోఁ దాననియు, చతుర్థపాదమునఁ జంపఁ గంటి నని యేకపదవక్రీయకుఁ గర్త దా ననియు నెఱుంగఁదగు. 2 యాన్యాప్యౌతాని కత్వాని మదర్థం సంపితాని వై అనియూ.

న్ననువుగ నేవింపం దగు, నని రాముడు భక్తి వందనాదులఁ దనువఁ.

ఆ. కేకయాధిపుండు ♦ కాకుత్స్థు వలగొని, లక్ష్మణుండు వెంట ♦ లలితవిభవ
మొప్పుచుండ రాఁగ ♦ నురుగతిఁ జనఁ బురి; కంఠస్మృతనుజుఁ ♦ పంథమొంద.

క. సురపతి విష్ణువుఁ బంపిన, కరణిఁ గేకయునుహీనుఁ ♦ గదల ననిపి భూ
వరమణి యకుతో భయుడై, యరిహరుడై మిత్తుడైన ♦ యాకాశిపతిఁ.

సీ. ధన్వాత్ము నాప్రతర్ధననాముఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లుని పల్కెఁ ♦ జిత్తచులరె;
బ్రీతి మాపట్ల మీ ♦ రీతఱిఁ గనఁబఱచితిరి సౌహార్దంబు ♦ నతిశయముగఁ
గనఁబడె మీయందుఁ; గడఁగి కార్యముపట్ల భరతునితోఁ గూడి ♦ పాటుపడితి
రిత్తఱి రమ్యమై ♦ యెనఁగుకాంతుల మించి సంతతాలంకృతి ♦ సాంద్రమగుచు

తే. నలరు వారాణసీపురి ♦ కరుగఁదగును

మిమ్ముఁ గనఁగోరుఁ జొరలో ♦ కమ్ము గాన

ననుచు నాననముననుండి ♦ యట్టై లేచి

యాదరంబునఁ గౌఁగిట ♦ నదిమికినుచు. ౧౮౪

2068

క. జనపతి నాతనిఁ బంపెను; వినుతప్రియవ ర్తనుండు ♦ విమశహరుడు నౌ
జనపతికౌసల్యానం, ననుఁ డంతట రాము నాజ్ఞఁ ♦ దాఁ గైకొనుచుఁ. ౧౯౪

క. పురి కేకెను గాశీపతి, యరిభయమే కనని యూరుఁ ♦ డాదృతి కెంతో
వరిహృష్టుండై; యంతటఁ, బరమాపుని గాశీపతిని ♦ బంపి ముదమునఁ.

క. ధరణీశులఁ ద్రిశతము నా, నరణము చెల్వారఁ గాంచి ♦ ధన్యము మధురా
క్షరమునగు వాక్యమును భూ, వరమాళి వచించె నిట్లు ♦ పార్థివలారా! ౨౦౪

క. కనఁబడె నవ్యగ్రప్రీతిని నాయెడ మీర లునుచు ♦ తెఱఁ గిట మీచే
తను రక్షింపంబడె నా, ఘనయాగము మీకు ధర్మ ♦ కరుణాదరముల్. ౨౧

క. ఋతమును నియతములై తగు, హితమగు మీసాయమున నహీనతరముగా
క్షీతిఁ దెల్లమైన తేజము, గతి నాకృత్యంబు చక్కఁగా నెఱవేఱె. ౨3

తే. దుర్మతియు దుష్టబుద్ధియు ♦ దుష్టబలుఁడు

నైన రావణుఁ డను నల్పదానవుండు

తెగియె హేతువె నేను, మీఁతేజ మొక్కఁడు

సాయ మద్దాన నాతండు ♦ సమసె నిజము. ౨౪

2074

చ. జనకునిపుత్రిక౯ మదిని ♦ సాధ్విన మింతయు లేక దొంగిలిం
చెను దనుజాధముండు క్షీతిఁ ♦ జెందినవార్తను దీని మీరలుఁ
విని యనిచేయ నెంచుటయు ♦ వింటిని మాభరతుండు తెల్పెఁగాఁ
గనఁబడె మీశృపారన మఖండము నాపయి నుంచుటల్ తగ్గఁ. ౨౫౪

క. భరతుండు మీకుఁ జక్కని, కరణిఁ మర్యాదచేయఁగా నుంటిరి మా

పురిఁ జాలకాల మిఁక మీ, రరుగం దగు రాజ్యపాలనాదృతులు గదా!.

చ. అన విని హర్షచిత్తముల ♦ నందఱు సల్పి రదృష్టవంతులే
యనఁడగువారు మీరు విజయంబు చెలంగెను దేవునత్కృప
గనితిరి రాజ్యము మరల ♦ త్కృతనయ భగవంతుఁడే యొసం
గెను మరల విరోధి యడ ♦ గె రఘునుండన! వైరిఖండనా! 2077

సీ. ఇదిమాకువాంఛితం ♦ బిదియెమీకుంబ్రీతి యత్సు త్తమంబంచుననఁగవలయు
విజయ మొందిన నిన్ను ♦ వేడుకఁ గంటిమి వైరి జంపితివి నీ బాహుళక్తి
గార్య మియ్యది చక్కఁగా సాగె సమునీవు వినుతించెదవుగూఁదిమలచిత్తుఁ
డవు గావునం బొగడంగ నర్హుడ వీకె వినుతి కర్పలమె? మేఁమనఁగ రామ!

ఆ. సెలవుపొంది నగరములకుఁ బోయెద మేము

మనసునందు నునువు ♦ మమ్ము నెల్ల

మిమ్మఁ దలఁచుచుందు ♦ మిమ్మహి నున్నంత

కాల మింకఁ దావకమగుకరుణ. 304

2078

క. ధరణీ వర్తింతుము గురుతరబాహు! మాపయి న్సతం బునువుడు న
త్కరుణ నా విని యట్టులె, ధరణీశ్వరులార! యనుచు ♦ దాశరథి యనఁ.

ఆ. హర్ష మొంది వార ♦ లంబలి బంధించి, యయనమునకు సెలవు ♦ పడసి పూజ
లర్హరీతి నొంది ♦ యాత్మదేశంబుల, కరిగి రెలమి రాముఁ ♦ డనుపఁ గదలి.

ముప్పదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3౯ - వ సర్గము.

ఈ సుగ్రీవవిభీషణాదులు సంతోషముతో నయోధ్యలో నొక్కసంవత్సర ముండుట. ఈ

క. ధరణీశు లొక్క మొగి నా, రరుగుచుఁ బృథివీతలంబు ♦ నదురఁగ రామా
దరమున హర్షమృలరంగఁ, బురములకుం బోయి రమలఁబుద్ధులు వెలయఁ.

క. భరతునియానతి శ్రీరఘువరుకొఱ కఱ్ఱోహిణులు సవాహనములుగాఁ
బురమున నునువంబడె సంగరపరికరయుతము లగుచుఁ ♦ గడుఁ బూనికతోఁ.

చ. కనుఁగొనఁ జాలమైతిమి నికామరణోద్ధతు రామచంద్ర నా
దనుజుని సంగరాతురుని ♦ దారుణయుద్ధము చేయ రండు మీ
రని భరతుండు పిల్వఁగ మహాత్తరవాహనశస్త్రముఖ్యముల్
కొని యిట వచ్చినార మొకకొంకును బొందక సంతసంబునఁ. 34 2083

క. చనుదెంచినపని నిష్ఫల, మనఁ జను రాక్షసులఁ జంపె ♦ నని రాముం డా
దనుజులఁ బార్థివు లంతం,బును జేసి రటన్న కీర్తి ♦ పొదలెఁ ధరణి. ౪

డి. రాముని బాహువీర్యమున ♦ రాక్షసబాధల నొందకుండ ను
ద్దామత లక్ష్మణుం డడరి ♦ దనువులఁ జంపఁగ నాల్గుసంద్రముల్

- సీమలుగాఁగ నేభయముఁ ♦ జెందక యుందు మిఁకంచు భూరినం
గ్రామపుఁబూన్కిమాని తమఁకంబున గాథల నిట్లు పల్కుచున్. ౫ 2085
- చ. చని చని పత్తనంబులను ♦ సాంద్రవిభూతిని జొచ్చి రానుహా
జనపతు; లంత హర్షమున ♦ నర్వధనంబుల ధాన్యరాజి ర
త్ననిచయయుక్తి నొప్పి వినుతంబులు గాఁదగు పత్తనంబులన్
గని ముదమారఁ జొచ్చి రఘుకాంతునికై బహురత్నసంతతిన్. ౭ 2086
- తే. కూర్చి కాన్కలుగాఁ దమఁకుం జెలంగు
వాంఛలను బంపి; రొక్కద్రవ్యంబె కాక
యశ్వవాహనమదగజఁస్యందనముల
భవ్యచందనముల మహాభరణములను. ౯ 2087
- సీ ముక్తాప్రవాళాదిఁముఖ్యరత్నంబుల దానదాసీజనఁతతుల, మణియు
బహువిధాభావికఁఫలంబు నొనఁగిరి; వాని సుమిత్రసంభవు లిరువురు
భరతుండు కై కొని ♦ వచ్చి యయోధ్యను జేరి రీగతి బహుధారణీక
దత్తంబులగు కాన్క ♦ లత్రతఁ గొనివచ్చి రామున కెలమి సర్పణముచేయ
తే. వానిని గ్రహించి సంప్రీతి ♦ వర్ధిలంగ
మిగులసాయ మొనర్చిన ♦ మిహిరతనయు
నకు విభీషణునకుఁ దక్కిన కపివరుల
కాయపాయనముల నిచ్చె ♦ నధిపుఁ డవుడు. ౧౩౪ 2088
- క. అని చేయఁ దోడుపడి యేవనచరు లాత్మీయబాహుఁబలముల నెల్లం
దనకై యర్పించిరొ యాఘనులకుఁ దద్రత్నవితతిఁ ♦ గాన్కఁగ నొసఁగెన్.
- చ. జనపతి యిచ్చినట్టి రుచిఁజాలమహార్హవిభాషణాదులం
గొని కపిరాక్షసుల్ తలలఁ ♦ గూర్చిరి కొండలు చేతులందుఁ జ
క్కనిగతిగా ధరించిరి నికామముదంబునఁ గొంద, అంత నా
యనిలజ నంగదుం బిలిచి ♦ యంకతలంబునఁ జేర్చి ప్రీతితోన్. ౧౬ 2090
- తే. అమృహారఘుఁ డతులవీర్యాన్వితుండు
కమలపత్రాక్షుఁ డారాముఁ ♦ డమలవాక్య
ములను సుగ్రీవుతో నిట్లు ♦ పలికె నీతఁ
డంగదుఁడు నీకుమాగుఁ డీయనిలనుతుఁడు. ౧౬౪ 2091
- తే. నీకు సచివుండు హితకారి ♦ నాకుఁ గాన
మన్ననల కర్తులే గద ♦ మామకమగు
కాన్క యిది నీ వొనంగినకరణియె యగు
ననుచుఁ దాను ధరించిన ♦ హారములను. ౧౭౪ 2092
- క. బలిచి మహాయకుఁ డాయుజ్జ్వలభూషణరాజిఁ గూర్చె ♦ శ్వసనజయవరా
జులకు మహార్హము లిది వీరలు తగుదురు వీనికనుచు ♦ రాముండు సభలోన్.

సి. అంతట గురువీరులైన యూధేశుల నలనీలకుముదాహ్వయియులను, గేన
రిని గంధమాదను బనస, సుషేణుల వీగులొ మైందన్వివిదుల, జాంబ [నిని
వంతుని, వినతు, గవయు, గవాక్షుని, ధూమ్రు, నావలీముఖు, బ్రజంఘాహ్వయు
సన్నాదు, నాయంద్రజాను, దరీముఖు దధిముఖు, గరుణ నేత్రముల వారి

ఆ. ద్రాగునట్లు కాంచి తగుభంగి మధురమై
కరుణ వెలయుపల్కుగమిని బలికె;
సఖులు మీరు నాకు సహజులు మీదేహ
మెన్న నాశరీరమే యనదగు. ౨౨౪

2094

క. నను నుద్ధరించితిరిగా, వనచరులారా! పయోధివలెనె దురంతం
బనదగు కష్టమునుండియె, యని మఱియుం బలికె; భాస్కరాత్మజుడెన్నఁ.

ఆ. మిమ్ముఁ బోలు సాధుమిత్రులు గల్లుట, ధన్యుడయ్యె ననుచుఁదమి చెలంగఁ
దగినరీతి వారి కగణితమూల్యాభిరణములను సురత్నరాజి నిచ్చి ౨౫

చ. అలరుచుఁ శౌఁగిలించె; మఱియూనను మిక్కిలి పొంది యిట్లు లా
కులగిరినన్ని భాంగులగు క్షోతలు తత్పురమందు మంచితే
నెలఁ బలలాళి మూలముల నిర్మలసాధుఫలంబుల గడు
వెలసెడు కోర్కెతో ననుభవించుచు హాయిగ నుండ నంతట. ౨౬ 2097

తే. గడచె నొకనెల కొడువలేకయె ముహూర్త
మట్లు వారలు శ్రీరామునందు భక్తి
యలరఁ దలఁచిరి క్షణమని యంతఁ గామ
రూపులగువారితో రామభూషవరుడు. ౨౭

2098

చ. దినములు పుచ్చె సంతసముఁ దృప్తియు మించఁగ; నంత రాక్షసుల్
ఘనతరవిక్రమాధ్యులయి క్రాలెడు భల్లుకముల్ నృపేంద్రుడై
తనరెడు రాముఁ గూడి ప్రమంబున నుండ ద్వితీయమాస మొ
య్యనఁ గడచె ద్వితీయమను నాయదియే శిశిరస్తునై తగు. ౨౮ 2099

సీ. అభిషేకమగుననుయంబు మొదలుగాఁగ గణియింప శిశిరాభ్యుఁ గాంచినట్టి
కాల్మషుయ్యదిచక్కఁగా రెండవదియయ్యె; హర్షంబుమీఱంగనగచరులును
దనుజులు నిత్యైకుఁఘనునగరంబున సంతోష మలరంగ సకలసుఖము
లనుభవించుచు నుండ జనపతియును వారి నాదృతిఁ గాంచుచుహర్షకరము

తే. లైన తత్కృత్యములఁ గని యాత్మమోద
మందుచుఁ గొఱంతయే లేనియట్లు వారి
నరసి పోషించుచుండె వారాపురమున
నెలమిఁ గాలంబుఁ బుచ్చి రహీనభూతి. ౨౯౪

2100

ముప్పదిలోమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౦ - వ సర్గము.

అథ రామండు సుగ్రీవబీభక్షణాదుల గౌరవించి వారిపురములకుం బంపుట. అథ

చ. వనచరభల్లు కేంద్రులును ♦ వారల సేవకు లావిభీషణా
దినిఖలరాక్షసుల్ వురిని ♦ దృష్టిగ నుండఁగ వర్ష మేగె; నా
జనపతి యర్కపుత్రుఁ గని ♦ సాధుతరంబుగ నిట్లు పల్కె; నో
వనచరనాథ! సాధుగుణభాసుర! నీపురి కింక నేగుమా!. ౧౫ 2101

క. సుర లనుసులు నీపురమును, దురమున సాధింప రనుచుఁ ♦ దోచెడి సచివో
త్కరయుతుండ వగుచురాజ్యము, నరిహీనముఁ బ్రోవవయ్య! యాహ నభీమా!.

సీ. లంగదుపైఁ బ్రేమ ♦ మధికతరంబుగా నునుపుము, పవనునితనయు నలుని
గురుతరదోర్బలుఁ ♦ గుతుకంబునం జూడుమా నుషేణుని నీదుఁననుఁగుమామ
వీరుఁడౌ తాదని ♦ ఘోరాదిభీముఁ యీ కుముదు, దుర్ధర్ముడై ♦ కొమరుమిగులు
నట్టిసీలుని శూరుఁడై నట్టి శతవలి మైందుని దివివిదుని ♦ మహితవిక్ర

తే. మాఘ్య గవయుని గజని గ♦వాత్సు శరభు
గంధమాదను ఋషభు విక్రమము పేర్చి
వినతుండగు జాంబవంతుని ♦ గనుము ప్రితి
యలర గురుబాహుభూషణా! ♦ యర్కతనయ!. ౬ 2103

క. ఘనమతులగు నీవీరులె, యనిమొన నాకొఱకుఁగాఁగ ♦ నర్పించిరి ప్రా
ణనికరముగానఁ గనుణం, గనుచుండుము విప్రియంబుఁ ♦ గనఁబఱపకుమా. 2

చ. అని పలుమాట కౌఁగిట మహాప్రమదంబునఁ జేర్చి సత్కృపం
గనుఁగొని యవ్వీభీషణుని ♦ గమ్రుపచస్సులఁ బల్కె; ధర్మమే
యనిశముఁ గొల్పువాఁడ వని ♦ యాత్మనెఱుంగుదు నిజ విభీషణా!
చని యసురాలయంబయిన ♦ సత్పురి లంకను గావుమా! యిక౯. ౮౫ 2105

చ. పుర మది యాకుబేరునకుఁ ♦ బూర్వము వాసముగాఁ జెలంగె నా
పురమునె రావణుండును గుఁబుద్ధిని గైకొని యేలె నద్ది యి
త్తుణమునందు నీదయిన ♦ ధర్మయుతంబగు పాలనంబునం
బరఁగెనుఁ గాక ధర్మమును ♦ బాయకుమా శ్రమముల్ పొనంగిన౯. ౯౫

క. మతిమంతులైన రాజులు, చ్యుతియన లేనట్టిభంగి ♦ సుర్వి మనుతు రు
న్నతిమీఱ నిశ్చయం బిది, మతి నీవును నర్కనుతుఁడు ♦ మన్ననమీఱ౯.

క. అనుదినము నన్ను న్నరియింపను జనుఁ బరిమప్రమోదభంగి యనఁగ ని
ట్లనువర్తించినఁ గద మేదిని సార్థకమాను సన్యతిం గని చనుమా. ౧౦

చ. మనమున నేవిచారమును ♦ మానుము నా రఘురామువాక్యము
విని దనుజర్జనానగులు ♦ వీరుని భూపతి మేలు మేలబం

చును బలుమాటు శ్రీతీమెయి ♦ స్తోత్రమొనర్చుచుఁ బల్కిరిట్లు; లో
ఘనభుజభూషణా! సుమతిగా యిది చక్కఁగ నెన్ని చూచినా. ౧౨ 2109

తే. వీర్య మియ్యది యద్భుతం ♦ భార్యవినత
మిట్టి పల్కులమాధుర్య ♦ మెట్టు లితరు
లందుఁ గనఁబడుఁ బరమేష్ఠీయందుఁ దక్క
ననుచు దనుజర్జువానరు ♦ లనువదింప ౧౩౪ 2110

చ. హనుచు నయంబు దోచ విసఁయానతకంధరుడై రఘూద్వహుం
గని యను, నాదున్నేహము నిఁకాముము నీయెడ శాశ్వతంబుగాఁ
దనరెడుఁ గాక, భక్తి నియంతంబయి యొప్పెడుఁగాక నామనం
బనయము నీపదాబ్జములయందె యచంచలమై పొసంగుతా. ౧౪ 2111

చ. ధరణిని నీకథామృతము ♦ ధాత్రివిభూత్యమ! యెంతకాల మె
ల్లరకును హృద్యమై తగఁ జెలంగునొ ప్రాణము లంతదాఁక నె
వ్వొనన నగప్తము ల్గనక ♦ వర్తిలుచుండెడునట్లు నాకు నీ
వరము నొసంగఁగా వలయు; ♦ భవ్యతరంబగు త్వచ్చరిత్రము. ౧౬ 2112

¹తే. నిరతిఁ బరియించి చివర నోధరణివాధ!, మచ్చరిత్రము నప్పురోమండలంబు
పాడుదురుగాకయిట్టిదాఁవరముగూడఁ, గరుణదయచేయ వేత్రిజఁగత్సృభుమణి!.

నీ. దానిఁ జక్కఁగ విని ♦ నేను మహోత్కంఠ నీనుచర్యామృత ♦ మానదీరఁ
గైకొనియెదను మేఘువులేఖ ననిలుండువలె; నంచుఁబలికెడుఁ వాయుతనయుఁ
గని యాదరమున నాఁసనసీమనుండి చయ్యన లేచి కౌగిల ♦ నదిమి యట్లు
వలికె; నట్లగుఁ గాక ♦ పరమకవీ! సుంత సంశయ మ్మన లేదు ♦ త్కృతలమున

తే. మచ్చరిత్రము వర్తిలుమాడ్కి నంత
కాలమును నీయశంబు నిఁకముగ వెలయుఁ
దనువు దీనిని గైకొని ♦ ధాత్రి మనుము
మఱియు నొకమాట వివవయ్య! ♦ మాన్యచరిత!. ౨౦౪ 2114

²ఆ. ఎంతదాఁక జగము ♦ లివి యుండునోనాదు, కథయు నెంతదాఁకఁగ్రాలుచుండఁ
గలదొ యంతదాఁక ♦ కపివర! వర్తిల్లు, మీవు నానిమిత్త ♦ మేవుమీఱ.

క. ఒనరించిన యొక్కొక పని, కనఘా! నీ కిచ్చువాడ ♦ ననువులు పోకుం
డను వరము, నరుండు తాఁ జేసిన యుపకృతి యాపవలను ♦ జెండునయేనికా.

ఆ. పాత్రుఁ డనఁగ నతఁడె ♦ పరఁగు; నంచనియంతఁ, గంతసీమయందుఁగ్రాలిచంద్ర
నన్నిభముగ వెలసి ♦ చక్కని వైడూర్య, తరళమైన హరఁవరముఁ దీసి. ౨౩

1 యచ్చరిత్రమిం దిన్వం కథాం తే రఘునందన, తన్నహుభరణో నామ ప్రావయేయ
ర్మరర్షభ-అనిమా. 2 లోకా హి యాప త్సాస్యతి తాప త్సాస్యతి మే కథా, ఏకైక సోభకార
స్య ప్రాణాన్ దాస్యామి తే కపే-అనిమా.

దరయుక్తుడై యడంగెఁ, బురవరమగు లంకయందు ♦ భూపతివరుచేఁ. ౭

ఆ. నిర్జయింపబడితి ♦ నీ విఁక నాసౌమ్య

మోయుచుండు మదియె ♦ ముదము నాకు

నాజ్ఞ యిచ్చువాడ ♦ నతిశయకామ మీ

యదియె నాకుఁ గాన ♦ నగుగు మిపుడె. ౭౪

2128

క. జనపతి రఘునందను లో, కనిచయరక్షకుని మోయఁ ♦ గల్గితి వదియే

యనువసుకార్యము మదిఁ జింతను బూనక యచటి కరుగఁదగునని పలికెఁ.

మ. వినుతస్వాంతుఁడు యక్షనాయకుఁడు నఁ ♦ వీక్షించి యిట్లాజ్ఞ చే

సిన మీచెంతకు నేగుదెంచితిఁ బ్రతీక్షింపం దగుం వ్రీతిచే

ధనదాజ్ఞం గొని సర్వభూతముల కుద్ధామప్రభావంబునం

గనరాకుండఁ జరింతు నీదయన యాజ్ఞం బూని భూమిశ్వరా! ౯ 2130

మ అనినం బుష్పకవాక్యముల్ వినుచు నుద్వద్బాహుశౌర్యంబునఁ

గననై మించెడు మేదిసీశ్వరుఁడు శృంఖారంపునృప్తిం గనుం

గొని యిరీతిని వచ్చినందులకు సంకోచంబునం బొంద కి

ట్లనియెం బుష్పకవంశ! న్వాగతము నీకొ సంతనం బందితిఁ. ౧౧ 2131

క. ధనపతి యానతి యిచ్చుట, నను సాధ్వీచారభంగనామకదోషం

బనునది పొంద; నటంచుఁ, జనపతి వచియించి పుష్పసముదయములచేఁ.

తే. లాజలను మంచి ధూసములను బ్రియమునఁ

బుష్పకంబును బూజించి ♦ భూరిబాహుఁ

డననిపతి పోయి రమ్మ నాఁయాత్మఁ దలఁచి

నప్పుడరుదేరఁ దగునని ♦ యాడి మఱియ. ౧౩౪

2133

క. చనునపుడు సిద్ధులను జనమునఁ దాఁకు మెట్టిచందమున నీవలనఁ

గనఁ గూడదు వారలు బాధను నేవ్వచ్చగ నరుగుమింకఁదలఁచినయెడకుఁ.

చ. అని వచియించి యర్చనల ♦ నాదృతిఁ దన్నినఁ బుష్పకంబు రా

మునివచనంబురీతి మనఁముం దనిపొందగఁ జేయు దిక్కునం

జనియెను; బుష్పకంబు మదిసంతసమందుమఁ బోవ రామునిం

గని భరతుండు భక్తిసుయిఁ ♦ గైయుగశంబును మోడ్చి యిట్లనుఁ. ౧౭

సీ. విబుధాత్మగల నీవు ♦ విశ్వంబు పాలింపఁగా నమానుషసత్వగణము గానఁ

బడియెడు నెట్లనఁ ♦ బలికెద నొమాన మయ్యెనే దానికే ♦ నామయంబు

గలుగదు జీర్ణమై ♦ యలరని సత్వములకుఁ గూడ మృత్యుయె గల్గదు మహాత్మ!

రోగమే లేక నాకులు స్రవంతురు పురుషులు సంతోషపూర్ణతనువు

తే. లను జరింతురు పురవాసు ♦ లనుదినంబు

హర్షమునె పొందుచున్నార ♦ నర్ల మేది

మంచితరుణమౌ యపుడె సమంచితముగఁ

గురియుచున్నది సుధవోలెఁ గుతలమందు. ౨౦

2136

చ. అనిలుఁడు స్పర్శచుందు సుఖఁ మబ్బెడులాగున మంగళంబు గ

ల్లను నిరతంబు వీచెడిని; గల్లవలె న్నిరతంబి విట్లుగా

నని ప్రజ లెల్ల పౌరులును మార్గమునం బలుకంగ వింటి నం

చని భరతుండు సాధువచఁనావళి బల్కిన నాలకించుచున్. ౨౨

2137

క. ధరణీశుఁడు రాముం డి, క్కరణి సదా గల్గవలయుఁగా కని మోద

స్ఫురణము గని సత్పాలన, మరుదుగఁ గావించుచుండెఁ నార్యులు మెచ్చన్.

నలువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౪౨ - వ సర్గము

శ్లోక రాముఁడు నీతతో సుద్యానవనమున విహరించుట. శ్లోక

చ. జనపతి హేమభూషితముఁ జారుతరంబును నైన పుష్పకం

బును మరియాదఁ బంపి ట్టితిఁపుత్రికతోడ నశోనామకం

బునఁదగు నిష్కుటంబునకుఁ జోయె; ననం బది చూతవృక్షచం

దనమాల రక్తచందనవనంబుల నెంతయు జానుకొలుచున్. ౧౫

2139

సీ. అగరువృక్షము లిప్పుఁ లాదేవదారుపులఁ చంపకాశోకవృక్షములు చారు

పున్నాగతరువులుఁ పాలుచు వేగినచెట్లు పొగలేని యగ్నియనఁగఁ జెలంగు

పారిజాతములు నీచములు లొడ్డుగఁచెట్లు సప్తస్వర్ణములు వాసంతములును

నాగ కేసరము లనఁటులు మందారంబు లమలలతాసమూహములు తనర

తే. భాసిలుచుఁ గర్ణికారాఖ్యవనము లచ్చ

కనకకాంతుల నీనుచుఁ గ్రాలఁ గురచ

కప్రియంగుళదంబముల్ క్రమ్యయంకఁ

గోవిదారంబు లెల్లఁకఁ గొమరురుగుల. ౫

2140

క. ఫలములఁ దగు నేచేడులు, విలసింపఁపాటలము లెంతో వేడుకగాఁ గ

న్నులపండువుగాఁ గ్రాలఁగ, ఫలములుకుసుమములు నిండఁబరఁగుతరువున్.

చ. సురుచిరదివ్యగంధరసశోభితవల్లసరాజి నట్టి యం

కురముల మించి వృక్షములఁకూటము నాటఁగ నేర్చినట్టివా

రరుదుగ దేవతావనములందువలెన్ వెలయింప నొప్పు న

త్తగువులచేత శోభిలెడు తన్విన మెంతయుఁ జూడ రాజిలెన్. ౭

2142

సీ చారువల్లవపుష్పసమితిచే నలరారి నుత్తమత్పరతతిఁమంజులమయి

పరభృతమత్పరమహువర్ణపక్షిసంకులమయి పెక్కునంకలగు నొప్పు

. 1 మత్తప్రమరసంకులైః, శోకిలైః కృష్ణంగరాజైః శ్చ నానావర్ణైః శ్చ పక్షిభిః-అనిమా.

చిత్రచూతద్రుమః శేఖరంబుల మించి, యన్వసం బలరారె; † నందుఁ గొన్ని
తరువులు హాటకః తరువులవలెఁ గొన్ని యగ్నిశిఖాకృతి † నట్లె గొన్ని

తే. యంజనాకారముగ నొప్పె † నమలమాల్య
ములకుఁ దగి గొన్ని పుష్పముల్ † లలితపరిమ
ళములఁ దమతావుఁ దెల్పుచు † నమరె; నందు
బహువిధాకారములఁ దీర్చుఁబడి నెలంగి. ౧౦ 2148

చ. నిరుపమవారిపూర్ణములు † నిర్మలరత్నవిచిత్రభంగులు
నురుచిరకాంతులఁ వెలయు † చొక్కపుస్ఫటికకుట్టిమంబులు
గురుతరపంకజోత్పలను † గుంభితముల్ నరచక్రవాకర
మ్యరవవిరాజితంబులును † హర్షదహంసనినాదితంబులు. ౧౧ 2144

ఆ. అలగువానకోయిలలు చక్కఁగాఁ గూయ
వెలయుచుండునవియు † లలితతరువి
తతులు తీరములను † నతతపుష్పాభ్యంబు
లయి నెలంగ మించునవియు నుతియు. ౧౨ 2145

క. పలువిధములైన సాలంబుల శీతగ్రాననవహఃముల నొప్పెడు తా
వులనుఁ మించెడుసరసులు, వెలయఁగ నాయువవనంబు † వేడ్క నొసంగె.

క. వనమున నందొకచోటఁ, ఘనతర వైడూర్యమణిని † కాయమూరితిం
గనఁబడుపచ్చికబయలులు, మనమునకుం బ్రీతి నీయ † నుతియు నెసంగె.

చ. తరువులు పూచియుండఁగ నఁదాగతి పైఁ బ్రసరింపఁగా నుమో
త్కరములు రాలి మూలములఁదావున శయ్యకుఁగాఁ జెలంగుప్ర
స్తరములపై ని నిండ నవి † తారలతోఁ గనుపట్టుచున్నయం
బరమువలెం గనంగనయ † భాసిలుచుండె విచిత్రరీతిగఁ. ౧౩ 2148

క. నురపతి నందనము వలెఁ, బరమేష్ఠినినిర్మితము † భాసిలు నాచై
త్రరథమురీతిఁ శ్రీరఘువధునుద్యానంబు వెలసె † భవ్యతరంబై. ౧౪ 2149

క. పలువిధములైన యానన,ములఁ దీఁగెల జొంపములనఁమూహములను మి
క్కిలి మించునశోకంబును, లలితగతిం జొచ్చె నాయిలాపతినితో. ౧౫

క. కునుమస్తబకయుతంబై, యనమానవిభూతి నలరు † నాననముపయి
వననంబుఁ బఱుపరాజులఁగ నమంచితరీతి రాజకాంతుఁడు నతియు. ౧౬

ఆ. కూరుచుండి; రంతఁ † గోమలికయిఁ బట్టి
చెంతఁ గూరుచుండఁ † జేసి శుద్ధ
మానసమును గూర్పు † మైరేయసుధు విచ్చె
శచియు నుధను బతి కొనంగునట్లు. ౧౭ 2152

సీ. వివిధమాంసంబుల ♦ విమలచిత్రఫలంబులను గింకరులు చక్క ♦ మనుజవతికి
నాహారమున కిచ్చి ♦ రప్పుడె; నృత్తగీతముల నేర్పఱులయి ♦ ధన్యరూప
మున నొప్పుబాలికల్ ♦ జనపతిముందటఁ బానమదంబునఁ ♦ బరఁగి యాడి;
రంతఁ రంజిలఁజేయు ♦ నట్టి శ్రీరాఘవుఁ డమలధర్మాత్మకుం ♦ డతులభూషి

ఆ. తాంగుఁ డట్టులాడు ♦ నామనోహరరూపములఁ జెలంగు సంగఁసలను వ్రీతి
నందఁ జేసె యుక్తమగు దానములచేత; నచట సీతతోడ ♦ నలరున్మృతతి.

క. పరమాస్తరణంబునఁ దగి, యగుంధతీయుక్తి నలరునట్టి వస్తియుం
బురుడించుచుఁ దేజంబున, నరుదుగ రాజ్యలై నమరు ♦ తారా యనఁగన్. ౨౩

చ. జనపతి సంతసం బలర ♦ జానకి నచ్చరమిన్నవంటి చ
క్కనితనుసంపదన్ వెలయుఁకాంతను రంజిలఁజేసెఁ జక్కఁగా
ననుదిన మాయమర్చ్యు లటు; ♦ లందుఁ దమిన్ విహరించు జానకీ
జనపతి దేవదేవులకు ♦ సాంద్రసుఖావహమై యజన్రమున్. ౨౪ 2155

టి. మంగళంబు నిడు సమయ మిది శిశిరంబు, చాల గడచె; నిట్లు ♦ సరసకేళిఁ
దేలు వారి కట్టికాలంబునకుఁ బది, వేయేండ్లు వయసు ♦ వేగ చెల్లె. ౨౫

ఆ. శిశిర మదియుఁ జక్కఁజెల్లె భోగదమయి; జనపతీంద్రుఁడు దివసమున మొదటి
భాగమందు ధర్మభంగుల నెఱిగిన, వాఁడు గాన దానివరునఁ దీర్చి. ౨౬

క. మిగిలిన దినభాగము తా, నగణితభూతిం జెలంగుఁసంతఃపురముం
దు గడిపె జానకీయుం దన, మగనివిధంబునను ధర్మమహితపథమునన్. ౨౭

క. సురకార్యంబుల నొనరిచి, పరమప్రమదమున సాధుభక్తి శ్రవకురులన్
నిరతము పూజించెడు న, న్యయసం బూర్వావ్హమందు ♦ వదలనికడఁకన్. ౨౮

తే. పూజలం దన్ముచుండె; నాపూవుఁబోడి
యంతట విచిత్రసువిభూషణాంబరములఁ
దాల్చి రాముని సేవింపఁ ♦ దా నరుగును
శచి మహేంద్రుని సేవింపఁ ♦ జనువిధమున. ౨౯ 2160

చ. కనకవిభూషణావళులఁ గ్రాలుచు సంగళమూర్తిమీఱి వ
చ్చిన జనకాత్మజాతఁ గని ♦ చిత్తమునం బ్రమదంబు నొంది చ
క్కనివిధి నున్న దా నవనికాంతుఁడు రాముఁడు పల్కుచుండు; సం
త నొకట శ్రోణిభారమునఁ ♦ దద్దయు మించుచు వచ్చుపత్నిన్. ౩౦ 2161

చ. సురసుతఁ బోలుదానిఁ గని ♦ చొక్క పుట్టితీని జానకీ! మనో
హరతనుభాసురా! యలరె ♦ నార యశస్విము నాకు నేటి కీ
వరున; నికేమి గావలయు ♦ వారక తెల్పుము తెచ్చి యిత్తు నుం
దరి! యని సుస్థితం బలర ♦ ధాత్రికుమారి వచించె భర్తతోన్. 3౧ 2162

* శివశాస్త్రిజా మకరో త్పూజామ్-అనిమా.

సీ. ప్రాణేశ! జాహ్నువీఃపరిసరంబున నున్న యుగ్ర తేజంబులఁ దా నొప్పుమునుల
వా తపోవనములఁ దనువొందఁ జూడంగఁదలఁతు నయ్యవి పవిత్రంబు లాట;
నందలిమాను లహారహంబు ఫలమూలభక్షకులై యుండుఁవారు గాన
వారల సత్పాదఁవారిజంబులఁ గొల్చి యుండనొ ననడి యొక్కవాంఛ

తే. మనమునం దున్నయది యొక్కఁదినమె యైన
నందు నివసించఁ గోరెదఁ దమరవంద్య!
యందు ఫలమూలములఁ దినఁ దభిలషింతు
ననిన నక్షిప్తకర్ముఁ డయ్యనివతియు. 3౪

2168

క. కానిష్ఠా యోనరించెద, నే నిశ్లే యని ప్రతిజ్ఞఁ దృప్తి యొనరుపం
గా నెలఁత తమిఁ జెలంగెను; జానకితో మరలఁ బల్కెఁ ద్వాపతి ప్రీతిఁ. 3౫

క. మనమున సంతస మందుము, చనవచ్చుక రేపె నుంతఁ దంతయుము నెడఁ
గనకుండు మనుచు మైథిలి, మన మూఱడిలంగఁ బలికిఁ దహానము గనుచుఁ.

తే. ఒకముహూర్తము ధ్యానించిఁ దయవిద యిట్టి
వాంఛఁ దెల్పెనె యేమనిఁ దరునఁ దలఁచి
చింతచే వ్యాకులంబగుఁ దిత్త మొప్పు
మధ్యకత్యంతరం బొందెఁ దమానధనుఁడు. 3౬

2166

నలువది రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౩ - వ సర్గము.

— యిది చారుఁడు రామునితో లోకాపవాదముఁ దెల్పుట. —

చ. తనసఖు లెల్లఁ గొల్వఁ బ్రమదంబున హాస్యకథావివక్షణుల్
మన మలరంగఁ జేయునటుఁ మాటలఁ బల్కెడు పండితుల్ తనుం
గనఁ జనుదెంచి కొల్వ నటఁ ద్వాపతివర్చ్యుఁడు కూరుచుండె నా
ఘనసుతులందునఁ విజయ, తాశ్విన, పింగళ, కాళియాహ్వయుల్. ౧౫ 2167

సీ. మధును త్రక్షులునుఁదూరగద భద్రులు దంతవక్త్రనురాజుఁ దెంతో ప్రీతి
నలరంగ బహువిధఁములగుకథల్ పరిహాసముక్తంబు లానట్లు పల్కి
రాఘవు చిత్తంబుఁ రంజిల్లఁ జేసిరి; నమ్మోదమున రామచంద్రు డట్టి
గాథల వినుచు నొక్కకథ వచించెడుశతీ నిట్లు లనియె భద్ర! పురమందు

తే. జనపవంబుల నాదువిషయము నెట్లు
పలుకుచుందురు జానపదులును బౌరు
లవనిజాతను గూర్చియుఁ దానుమిత్ర
పట్టి యగులక్షణం గూర్చిఁ దరతుగుడిచి. ౫

2168

- క. అనుజుండగు నాశత్రుఁ యుని గూరిచి కైకఁ గూర్చి ♦ నూతనమగురీ
తిన బల్కుచుందురో యే, యని వానిన్ దాఁపకుండ ♦ ననువుగఁ జెపుమా. ౬
- క. నూతనరాజ్యము నొందిన, భూతలపతి కెఱుకపడఁగఁ ♦ బోలును వార్తా
వ్రాతం బన విని భద్రుఁడు, చేతస్పంశయము నొంది ♦ చేమోడు తగఁ.
- క. పలికె మహాత్మా! నగరంబుల మిమ్ముం గూర్చి పౌరఃపూగము శుభగా
థలఁ బల్కుచుండు మఱి దశ, గళపథసంప్రాప్తవిజయఃగాథను మిగులఁ. ౭౪
- క. మనపౌరులు నిత్యం బో, జననాథా! పలుకుచుండు ♦ చక్కఁగ ననఁగా
విని భద్రుతోడ నిట్లని, యెను; రాముం డోయి భద్ర! ♦ యీవిషయమునఁ.
- క. వినిపింపు మున్నదున్న, ట్లనవద్యముగా నమగ్ర ♦ మని మఱియు ననుక
మనవారు శుభాశుభరీ, తిని బల్కెడుమాట లెల్లఁ ♦ చేటపఱచినఁ. ౯ 2173
- తే. మంచికార్యములను జేసి ♦ మానివేయఁ
దగినపనులను మానంగఁ ♦ దగును గాన
నిర్భయంబుగ నేచింత ♦ నీవు గనక
పల్కుమా పౌరులును జానఁపదులు చెలఁగి. ౧౦౪ 2174
- క. పలుకుదు రేమని పాపో, క్తులు వానిని వివరగ నాకుఁ ♦ గోర్చి కలదు నం
చలరారు సురుదిరోక్తులఁ, బలికిన భద్రుండు వానిఁ ♦ బాటించి మదిఁ. ౧౧౪
- క. కరముల నొగ్గి నచించెన్, గురుబాహుని రాముఁ గాంచి ♦ త్రోణీశవరా!
పురజనులు పల్కుచుండెడు, కరణి శుభాశుభములైన ♦ కథల వచింతుఁ. ౧౨౪
- ఆ. చత్వరముల విషణిఃశాలల బాటల, వనములందును నుపఃననములందుఁ
బలుకుచుండు రిట్లు ♦ వార్ధి బంధించెను, మున్ను చూడతే దఁదెన్నఁడైన. ౧౩౪
- క. సురలకుఁ గూడ దురానవ, మరఁకుఁగ నీకార్య మానుఁగారివరుఁడు దు
స్తరబలుఁడు దురాధన్యుఁడు, పరికింపఁగ రావణుండు ♦ బలయుతుఁ డగుచుఁ.
- క. అనిఁ బడియె భల్లుకేంద్రులు, వనచరులును రాక్షసులును ♦ వశవస్తులునై
తనమాటయందె మెలఁగిరి, దనుజేంద్రుని రావణుని నిఃతాంత మడంపఁ.
- చ. ధరణికుమారికన్ విగతి ♦ దారుణదుఃఖును రావణుండు నం
గరమున నీల్గినం గొనుచుఁ ♦ గాటియపెట్టునమర్షం బాసి యీ
పురమున కేగుదెంచె; రఘుఃపుంగవుచి త్తము నెత్తనొఁ గదా
తరుణిని గూడువాహుఁముఁ ♦ గా నని వెట్టిధిగాఁ దలంచెని. ౧౬ 2180
- చ. దనుజవరుండు పూర్వము నిఃతాంశబలం బలరార జానకిం
దనతోడవూఁద నుంచుకొని ♦ దక్షిణభాగమునందు వెల్లువ
త్తనమున కేగి యందొకట ♦ దన్యుఁడు నాఁగ నశోకనామకం
బునఁ దగువృక్షవాటికను ♦ బొంగెడువేడుక నుంచి రాక్షసి
జనవశ్యయై మెలంగునటు ♦ చక్కఁగఁ జేయఁజే దుష్టులంబునక. ౧౭౪ 2181

- మ. పరునింటఁ నివసించియున్న తరుణిఁ ♦ బాగంచుఁ దా నెంచె భూ
 వరుఁ డేమాత్ర మయుక్తమంచును దలంపం డింక నింటింట నుం
 దరు లేతప్పు లొనర్చినం గ్రుధ దగఁ ♦ దండింప నొనే మహీ
 వరుఁ డేరీతిని గార్వముల్ నడుపు నాధంగిఁ బ్రజల్ చేయనా. ౧౯ 2182
- చ. అని యిటు పెక్కురీతుల మహాత్మ! వచింతురు నాగకుల్ తమం
 తన మఱి వల్లెలందును జనంబు లిడే పలుకంగఁ జొచ్చి; రం
 చను పలుకుల్ చెవిం బడఁగ ♦ నానరదేవుఁడు చాల నార్తి బొం
 దినయటు లుండి మిత్రులగు ♦ ధీరుల వారలఁ గాంచి చింతతో. ౨౦౫
- తే. పలుకు లియ్య వీరీతిఁగఁ ♦ బ్రబలె ధరణి
 నింక నెట్లుగ నడువనా ♦ నెఱుంగఁ జెప్పుఁ
 డన్న వారెల్లఁ బృథ్విపై ♦ నట్టె శిరసు
 లలరఁ బడి వందనంబులు ♦ నలిపి యనిరి. ౨౧౫ 2181
- చ. పలు కిది యెల్లెడఁ బ్రబలెఁ ♦ బానురు లాడుదు రిట్లు నుంతయేఁ
 దలఁపరు మంచిచెడ్డలవిధం బిది యంచును సంశయంబు లే
 కలయక పల్కుచుందు రని ♦ యాసఱు లాడినరీతి నెప్పుదిం
 దలఁచి రఘూద్రహుండు సఖితల్లజు లేగ ననుజ్ఞ నిచ్చుచు. ౨3 2185
- నలువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

రర - సర్గము.

శ్లోక రాముఁడు జనాపవాదముం చెలుపఁ దమ్ముల సేకాంతమునఁ బిలిపించుట. శ్లోక

- చ. తనచెలికాండ్రఁ బంపి గుణభాసుఁడు కార్వముచేయువై ఖరిఁ
 మనమున నిశ్చయించుకొని ♦ మాట యిదిట్లు జనించెనే యహా
 యని పరమార్తి ద్వారమునయందు వసించెడు సేవకుం గనుం
 గొని యిటు పల్కె; సాధుగుణగుంభితు లత్మణుఁ బ్రీతిపాత్రుని. ౧౫ 2186
- క. ఘనభాగ్యుని భరతుని నా,యనుజుం డపరాజితుండునయి తగు శత్రు
 ఘ్నుని దోడితెమ్ము వేగమ, యన రామునివాక్యజాల ♦ మాదృతిమీఱఁ. ౨
- చ. విని శిరసాపహించి భటపీరుఁడు దోసిలి యొగ్గి చిత్తమం
 చని చని యాసుమిత్రతనయాగ్రజు లత్మణుఁ గానఁబోయి యా
 తనినదనంబు చొచ్చి నృపతల్లజుఁ డిప్పుడు మిమ్ముఁ జూడఁగో
 రె ననుచు దోసిల్లి మృదురీతి మహాత్మునితో వచించుచు. 3౫ 2189
- క. త్వరగా దర్శనమున కో,భరణీశకుమార! పోవఁదగు నన నట్లే
 యరిగెద నని రామాజ్ఞను, శిరస్సునం దాల్చి రథము ♦ చెచ్చెట నెక్కె. ౪౫
- చ. అరదము నెక్కి రామునిగృహంబున కేగె; రథంబుమీఁద న
 ల్లగెరిడు లత్మణుం గనుచు ♦ నాభటపీరుఁడు వేగ పోయి యా

భరతుగృహంబుఁ జేరి యతిభక్తిఁ గృతాంజలియై యడంకువఁ
ధరణివిభుండు మిమ్ముఁ గనఁ దాఁ దలపోసెడు నంచుఁ దెల్పినఁ ౬౪ 2190

చ. భరతుఁడు రాఘవానుమతిఁ బల్కెఁడు దాష్ట్యునిపల్కుఁ బెన్ని యా
దరమునఁ గాల్పడం జనియెఁ దత్తఁ నమే; బలశాలి యాతఁ డి
ట్లగుగుటఁ గాంచి లక్ష్మణుప్రియానుజుఁ డున్నెడ కేగి భక్తితోఁ
గరముల మోడ్చి రాఘవునిఁ కాంక్షను దెల్పు విసీతుఁడై తగఁ. ౮ 2191

క. చనుదెమ్మా! రాముఁడు నిఁ, గన నెంచెడు లక్ష్మణుండు ఁ కడువడి మీఱఁ
జనియెఁ భరతుం డేగెను, ఘనకీర్తి! నీవు రమ్మ ఁ కడువడి ననఁగఁ. ౯౪

ఆ. ఆననంబునుండి ఁ యట్టె లేచి ధరిత్రిఁ, బడి నమ సతులయ ఁ భక్తి సల్పి
రాముకడకుఁ జోయె; ఁ రయమున ద్వారస్థభటుఁడు వేగ పోయిఁపలికె నిట్లు.

చ. అనుజులు వచ్చి వాకిట మఁహావినయంబున నున్నవారు నా
విని రఘునందనుండు మది ఁ వేచెడు చింతను బ్రుంగి మోము వా
ల్చి నిలిదియున్న యాభటుని ఁ శీఘ్రమ తమ్ములఁ దోడి తెప్పటం
చనునయ మొప్పు బల్కి సహజావళి నాకును జీవితంబు నూ! ౧3 2194

తే. నాబహిఃప్రాణములు వారె ఁ నాకుఁ బ్రియులు
వారె కావునఁ దోడ్తమ్ము ఁ వైశమ యన
నతఁడు చని చెప్ప రాజాజ్ఞ ఁ నంది శుక్ల
వస్త్రధారులు వినయతత్పరులు నగుచు. ౧౫

2195

క. భరతాదులు మువ్వరు చొచ్చిరి రాముని చారుసౌధఁసీను; నచట భూ
వరుమోము రావూ వేచం, గర మార్తిం బొందు చంద్రుఁకరణిఁ గనఁబడఁ.

క. ద్యుతిబాసిన సంధ్యానమ, యతపసురీతిం గనంగఁనైన రఘువిభుఁ
జ్యోతిలేని బాష్పపూర్ణ, యతనయనుని ధీబలాఘ్య ఁ నన్నను ధీరుఁ. ౧2

క. విరహితరుచియగు పద్మము, కరణిం దగుమోముతోడఁ ఁ గలవిలపడుభూ
వరుఁ గాంచి నత్వరంబుగఁ, జరణంబులు తలల సోకు ఁ చంద మ్మలరఁ. ౧2౪

ఆ. వందనములు చేసి ఁ యంద ఆచ్చట నిల్వఁ
బడిరి; రాముఁ డంత ఁ బాష్పములను
విడిచి యూరకుండి, ఁ విభుఁ డంతఁో వారిఁ
గొంగిలించుకొనుచుఁ ఁ గళవలించె ౧౮౪

2199

క. ఆననములఁ గూర్పుండుం, డోసమధికశూరులార! ఁ యొప్పుగ మీరే
నానర్వనస్వము జీవిత, మేనరణం గనెన నన్య ఁ మింకం గలదే. ౧౮ 2200

క. మీ రార్జించిన రాజ్యం, బీరీతిగ నేలువాడఁ ఁ నెల్లవిధములఁ
మీరణు శాస్త్రవిఘ్నము, లాగయఁగా బుద్ధిమంతు ఁ లగుదురు గాదే. ౨౧౪

క. ననుఁ గూర్చి సకలవిధములఁ, గనుయగ్గము దెఱచి వెదుకఁగఁజనుననుచున్
జనపతి తనదువిచారం, బును దెల్పిన రామువాక్యమును జక్కంగఁ. ౨౧

తే. తెలియఁ జాలక యాసోదఃకులు కలంగి
మనసు లుద్వీగ్గము లగుచు † జనపతిదగు
నాశయం బిది యని తెలియంగరామి
బదులు చెప్పక యుండి రఃపుట్టునందు. ౨౨

2208

నలువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౫ - వ సర్గము.

ఉ. రాముఁడు లోకాపవాదమును దెల్పి లక్ష్మణునితో నీత వడవుల విడిచి రమ్మని చెప్పట ఉ.

సీ. ఆననమ్మలయందు † నారీతిఁ గూర్చుండి దీనచేతస్కులై † తెల్లవోయి
యున్నతమ్మలఁజూచి † మన్నయిట్లనిసల్కె మోమెండఁగా; భ్రాతృముఖ్యులార!
మీకు శుభంబగుఁ † గాక నామాటల నాలకింపుఁడు చిత్తఃసుందు వేఱు
గాఁ దలంపక శ్రద్ధఁగా వినుం డిత్తటి నాభార్యయైన జానకీవిషయము

తే. నందుఁ జారులచిత్త మెట్లలరెనొక్కొ
తెలిసికొనుఁ డింకనైనఁ జౌరులును జాన
పదులు పల్కెడు ససవాదఃవాక్కులు విన
మనసు గలఁగెడుఁ ద్రుంగెడు † మర్తములును. ౪

2204

క. [జనపదముల సగరంబుల, జనకజచారిశ్రమందుఁ † జక్కనియంకం
బును గల్పించిరి కుసుతులు, చనునే యాలించి వాని † సైఁపన్ నాకుఁ.]

క. జననం బిత్వోకుకులం, బున నాకుం గల్గె నాదుఃపూర్వులు పూజ్యుల్
జనకునినవ్వంశంబున, జనియించెను నీత సుగుణఃసముదయ మొప్పుఁ. ౫

క. తెలియుదురు గదా కానన,ముల మే ముండంగ దనుజఃముఖ్యుఁడు నీతఁ
బలవంతమ్ముగఁ గొని చన, నలఘుబలం బొప్ప నేను † ననిఁ జంపుటయుఁ. ౬

చ. దనుజ వధించి యచ్చటన † ధాత్రికుమారిక లోఁ జలంచి యి
ట్లని తలపోసినాఁడ ననుఃరాలయమందు వసించియున్న యీ
జనకజ నెట్లయోధ్యకు నెఱసంగెడువేడుకఁ గూడి పోవనొ
నని యటమీఁద నాతరుణి † యగ్నిని జొచ్చెను బ్రత్యయార్థమై 24 2206

క. వినియే యుందురు మీరలు, జనకజ శుచిఁ జొచ్చె ననుచు † సౌమిత్రి! నీ
కనులారఁ జూచితివి గద, దనుజులు నిర్జరులు చూచి † తగుఁ దగు ననుటల్.

ఉ. వింటివి గాదె యగ్నియును † విశ్వ మెఱుంగఁగఁ బావనాంగి వా
ల్లంటి యిదౌ సుసాధ్వియనఁ † గాదె సభంబుననుండి వాయు వి

ట్లంటయుఁ జంద్రనూగ్యులు మహామాని నిర్జరనన్నిధిఁ మనః
కంటకమాటఁ బాపమనఁ డ గాంత యెఱుంగదు నా పచించుటల్. ౯౫

క. వినియుందువు గద గంధ, ర్వనిర్జరుల చెంత నిట్టిభంగి జరగుటల్
కనకాంగి సాధుశీలయె, గనుక నె యాలంకయందుఁ డ గడుమోడమునఁ.

క. సురనాథుడు జానకి నా, కరమున నర్పించె నేనుఁ డ గామిని మదిలోఁ
బరిశుద్ధఁగా నెఱుంగుదు, నిరుపయక్తిం జెలంగు డ నెలఁతయు నతముఁ.

ఆ. ఇన్నివిషయములను డ మున్ను పరీక్షించి, నాతి నిటకుఁ దెచ్చి నాడ నివుడు
కలిగినట్టి దూఱు డ కళవళింపఁగఁ జేసె, నకట! హృదయశల్యముగుచునన్ను.

ఉ. పౌరులదూఱు గొప్పదయి డ పర్యేడుఁ బల్లెలయందుఁ గూడ నీ
పౌరులపాటయే వెలసె డ బాగుగ నెప్పని దుర్యశంబు లీ
ధారణి బాడఁగాఁబడునొ డ తన్నినదంబు చెలంగుదాఁ నా
పూరుషుఁ జేగు నీచమగు డ భూమికి నిశ్చయ మిద్దియాఁ గదా. ౧౩౫ 2214

ఆ. అమరవరులు దుర్యశమును నిందింతురు
క్తి ర్తి లోకవినుతికిం దగియెడు;
నెల్లపనులు మహిమ డ నెనఁగు పెద్దలు చేయఁ
బూనుదురు యశంబుఁ డ బొందఁ గోరి. ౧౪౫ 2215

క. నే నపవాదభయంబున, మానుదు నాజీవితంబు డ మతియుఁ మిమ్ముఁ
మానవసింహులఁ బాయుదు, జానకి నిఁకఁ జెప్ప నేల డ సాధువులారా! ౧౫౫

క. కనుఁగొనుఁడు శోకసాగరమునఁ బడి తపియించు వాని డ ముం దిట్టివిధం
బున దుఃఖము నే నెన్నఁడు, గనినదియే లేదు దీనికంటెఁ బెనువగల్. ౧౬౫

క. ధరణిం గల్గవు; లక్ష్మణ! త్వరపడి యుదయమున రేపె డ దరలుము రథమా
ధరణిజతో నెక్కుము వే, తరలి సుమంత్రుండు రథముఁ డ దగువడిఁ దోలఁ.

క. మన దేశము నవ్వల గం, గను దాఁటు మనంతరమునఁ డ గ్రాలుతటమునఁ
మునిపతియగు వాల్మీకిము, నినివాసము చెన్నురూఱు డ నిర్మల మగుచుఁ. ౧౮

క. సురవాసం బట్టది యె, వ్యగునను గన ననన్యశముగఁ డ బరఁగుఁ దమన నా
నిరుపనువీచీనయుత, తరంగిణీతరమందుఁ డ దగు నదియందుఁ. ౧౯౫ 2220

మ. జనసూన్యంబగు భాగమందు ధరణీజాతఁ దగి డింది వే
చనుదెమ్మా! శుభ మొప్పు నీకు మదిలో డ సం దేహముం బొందఁగాఁ
జన దిప్పట్టున మాఱు చెప్పు దగ నేచందంబునఁ నీతఁ గూ
ర్చినపల్కుం బలుకంగరాదు చనుమా డ శీఘ్రంబుగా లక్ష్మణా! ౨౦ 2221

క. ఇది తగు నిది తగదని యీ, యదనునఁ బల్కుంగ నీకు డ నర్హము గాదీ
యది చేయరాని దని ప, ల్కెదవే నవ్రీతి కల్లుఁ డ గినుకయుఁ బాడముఁ.

తే. శ్రీతి నాపయి నుండునే ♦ నీతటి నిది
మంచి దిది చెడ్డదని చెప్ప ♦ నంచవలెదు
నాదుపాదములూన ప్రాణములయూన
బదులు పలుకకు మనుచు నొ ♦ ట్టిదియె యిడితి. ౨౧౫ 2223

సీ. ఎవ్వరైనను నన్ను ♦ నీవిషయంబున ననునయింపగఁ బూనుకొనెద రట్టి
వాకు నాకహితులే ♦ యేరీతిఁ దలఁచిన మదభీష్టఘాతుకుల్ ♦ మాట లేల?
నను గౌరవించురే ♦ ననుఁ జెప్పినది చేసి ప్రేమించురేని మాఁజేమి పలుక
కుండ నీతను గొని ♦ యుగ్రతాననముల విడిచి రాఁదగు నాజ్ఞ ♦ విడువకుండ

తే. మునుపె నాతోడఁ బల్కె నీజనకతనయ
జాహ్నువీతీరమునఁ గల్లు ♦ సన్ననియుట
జముల విహరింపవలయుఁ గాఁను మిది నాకు
ననుచుఁ గావునఁ దీర్చుంగ ♦ నగును దాని. ౨౧౫ 2224

క. అని పల్కుచుఁ గాకుత్స్థుం, డనవరతాశ్రుప్రపిహితమగు నక్షియుగం
బున ధర్మమతిని శోకంబున హృదయముకలఁగ నొక్కఁమొగివెతఁబడుచున్.

తే. అనుజలం గూడి నిట్టూర్పు ♦ లట్టై భూరి
భుజగ మట్టుగఁ బుచ్చుచుఁ ♦ బోయె లోని
కట్టై సోదరు లత్యార్థి ♦ నలజడిఁ గని
యాత్రియామను బుచ్చి రేమనక యెట్లా. ౨౬ 2226

నలువదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౬ - వ సర్గము.

అట్లు లక్షణుఁడు సీత వరణ్యములకుఁ బిలుచుకొని పోవుట. అట్లు-

క. చనియెఁ ద్రియాను యదెట్లో, జనవిభుసోదరుఁడు వగలఁసావంతము దూలం
గను మో మెండఁగ సారథిఁ, గని పల్కె మహీశునాజ్ఞఁ ♦ గళవళపడుచున్.

క. అరదము నుందరముగ హయవరముతోఁ గూర్చి చక్క ♦ భాసితైడు నుం
దరరత్నమయాసనమును, ధరణిజక్షై యేర్పలుపుము ♦ ధరణిపునాజ్ఞఁ. ౨

చ. జనకజ పుణ్యకర్మములఁసంగతిఁ బాయనిమానివర్మలం
గనుఁగొన నాశ్రమంబులకుఁ ♦ గ్రన్ననఁ బోవఁ దలంచె నేను న
మునియుటజంబులన్ విడువఁ ♦ బోలును వేగ రథంబు గట్టు; మం
చనిన నుమంత్రుఁ డట్లై యని ♦ యర్హహయంబులఁ బూన్చి చక్కఁగన్. 3౫

క. సురుచిరమై సుఖశయాస్య, పరియుతమై రమ్య మగుచు ♦ భాసితైడు నా
స్తరణంబున నొప్పుచు నుం,దరముగ శోభిల్లఁగారథంబు నొనర్చెన్. ౪

చ. అరదము చెచ్చి మిత్రగణహర్షద! న్యందన మిద్ది సిద్ధమై
 పరఁగె ననంతరక్రియను ♦ బాయక చేయుము నాఁగి లక్ష్మణుం
 డురుతుండుఃఖపేదనల ♦ నొందుచు నుండియు భూపతీంద్రుమం
 దిరమును జొచ్చి సీతఁ గని ♦ దీనత నిట్లని పల్కె మెల్లఁగఁ. ౫౪ 2231

క. కోరితి వంట యోతల్లి! భూరమణుని వర మొకండు ♦ మునిపల్లెలకుం
 జేరువుమా జానకి నని, శ్రీరాముం డాజ్ఞ నాకుఁ ♦ జేసెను గానఁ. ౨ 2232

సీ. గంగచెంతను జక్కఁగా నొప్పునాశ్రమముల నిన్ను రామాజ్ఞఁదలఁచి విడిచి
 వచ్చెద నే మానిపరులుండు రచ్చోట నయ్యాశ్రమములు పుణ్యంబొసంగఁ
 జాలియుండును నిన్నుఁ ♦ జయ్యనఁ గొనిపోయి విడిచి రాదగు నని ♦ విన్నవినప
 మహితాత్మ్యఁడైన లక్ష్మణుపల్కు లాలించి యధికసంతోషంబునంది గమన

ఆ. మునకు నుత్సహించె ♦ ననుపమరత్నముల్
 వస్త్రములును మునులపత్నులకు నొ
 సంగఁ గొనుచు సీత ♦ చయ్యనఁ జోసంగఁ
 బయనమయ్యె నామె ♦ స్వాంతమందు. ౧౦౪ 2233

క. మునిపత్నుల కీవస్తువులను భక్తి నొసంగుదాన ♦ లలితము లీర
 త్నునికరములువస్త్రంబులు, మునిసతులుగ్రహించిమోదఃమునుగనుదురొగిఁ.

చ. అన విని లక్ష్మణుండు వినయంబున నట్లె యొసంగవచ్చు నం
 చని రథ మెక్కఁజేసి జనకాత్మజతోడఁ బ్రయాణమయ్యె; న్యం
 దన మది వేగ పోయె హయఃత్వజముల్ పరువెత్తుచుండ రా
 మునిదగునాజ్ఞ స్వాంతమును ♦ ముంపఁగ దానినె సంస్కరించుచుఁ. ౧౨౪

మ. చనుచుండఁ సిరిఁ బెంచు లక్ష్మణునితో ♦ స్వాంతంబు దూలంగ ని
 ట్లనియెఁ జానకి; పెక్కురీతులను జిహ్వాంబుల్ మహాదుష్పలం
 బును నీయందగు నట్టివే కనఁబడం ♦ బూనెఁ మదంగంబు కం
 పనముం బొందెడు దక్షిణాక్షి యిదె కంసంబుం గనం జొచ్చె నా
 మన మనవ్యవృత్తఁ దూలుచున్నయది యోత్కాచాలపుత్రోత్తమా! ౧౪౪ 2236

సీ. ఒకప్రక్క నౌత్సుక్యఃమొకవంకనధృతియు నతిశయంబులుగాఁగఁనమరెమదిని
 బుణ్యాశ్రమంబులఁ ♦ బొడఁగను నాకాంక్ష యంతకంతకుఁ దగ్గునట్లు లున్న
 దోషపుణులొచనా! ♦ యుర్వి శూన్యంబుగాఁ గన్పట్టుచున్న దిక్కాలమందు
 భ్రాతృవత్సలుఁడవు ♦ పరమచిత్తుండవు కుశలమే! మీయన్నఁకును వచింపు

తే. నుత్తలకు నింకనుం గల్గఁనుత్తములకు
 డేమమే గద! చక్కఁగా ♦ నేమి దాఁప
 కుండ వీరవరా! తెల్పు ♦ మొగిఁ బురమున
 జనవదంబున నెల్లరఁకును శుభంబె? ౧౨ 2237

చ. అని యిటు వల్కి దేవతల ♦ నంజలినిం గొని వేడె; లక్ష్మణుం
డును జనకేంద్రువుత్రిక కడుగ వదియించిన యర్థ మెన్ని యా
జనకజ కట్టె మ్రొక్కి తనసావంతము దూలుచునుండినన్ ముదం
బును గనినట్టు లెల్లరును ♦ మోదముతో జేలువారువారలే. ౧౮ 2288

చ. అని వదియించి గోమతి మహానదితీరముఁ జేరి యాశ్రమం
బున నివసించి యాదినముఁ ♦ బుచ్చి ప్రభాతమునందు లేచి నూ
తుని గని లక్ష్మణుం డనియెఁ ♦ దోడనె వాజులఁ గట్టి న్యందనం
బు నడువు జాహ్నువీనలిలముం దలఁ దాల్చుగ నొప్పు నా కీర్త. ౨౦ 2289

క. గిరివరమగు హిమగిరిపైఁ, బరమేశుఁడు త్రవ్వంబకుండు ♦ పావనగంగఁ
శిరమున ధరించుచాడునఁ, బరచుప్రమదమునఁ దాల్చు ♦ భవహర మనుచుగ.

క. అన విని సుమంత్రుఁ డతిజవమున మనమును మించు వాజ్ఞముఖ్యంబులఁ గ
ట్టెను నాల్గింటిని నవ్వల, జనకజఁ గని దోసి లొగ్గి ♦ సాధ్వీనుణిరో! ౨౧

క. అరదము నారోహింపుము, పరమస్త్రనునంబు నిచ్చు ♦ పావనగంగం
ద్వారఁ జేరుద మన నామెయు, నరదము నతఁ డన్నయట్టు ♦ లారోహించెగ.

క. జనకకుమారిక లక్ష్మణుఁ, డనఘండు సుమంత్రుఁ డట్టె ♦ యరదము నెక్కం
జనియె రథం బది; యాయత, సునయనయగు జనకరాజసంతయునరుగుచుగ.

క. ఏనోనాశిని గంగం, గానం దవోపడెడు చిత్తకంజమునోడం
దా నాదినార్థ మేగిన, మానితభాగీరథియు నమూనువత్ క్తి. ౨3 2244

క. అలరారుచుండఁగను గాంచె లక్ష్మణుఁడు జహ్నుతనయఁ ♦ జెచ్చెటఁ గని భీ
తిలఁ జేయఁజాలు రవమున, విలాసమును జేసె నీత ♦ వింతగ నతనిగ. ౨౪

క. పరమాతులనిం గాంచుచు, ద్వీరపడి ధర్మజ్ఞ! యేవ్వఁ ♦ నగు కారణముం
బరికింపఁ జాలఁ జెప్పుము, చిరాభిలషితంబు దేవస్థివినుతముగ. ౨5 2246

క. భాగీరథీజలంబగు, నీగంగాతీర మొంది ♦ యిటు లేడ్వంగ
నోగుణరత్నాకర! చెవు,మా! గలదే గారణంబ ♦ టంచుగ మఱియుగ. ౨౬

ఆ. సంతనంబుగల్గు ♦ సమయంబునన్ విషా
దమును గూర్చె దేల? ♦ త్వరగఁ జెవుమ
లక్ష్మణా! యటంచు ♦ లలన వదించుచు
మఱియుఁ బలికె దనదుఁమఱుదఁ గూర్చి. ౨౭ 2248

క. అనయము రామునిపార్శ్వంబున వర్తిల్లువాడ వీవు ♦ పురుషర్షభ! ని
న్నసఘం డామహితాత్మం, డనియెనొ యేమేని పలుకు ♦ మవిష్ట మెల్లగ.

తే. రెండుదినములనుండి యీశ్వరీతిశోక
మందుచున్నాడ వేటితో ♦ యారఘువతి

నాకుఁ బ్రాణాలికంటె సంశయము నధికుఁడు

నేనె వగనొందలేదుగా ♦ నీవు నిట్లు. ౨౮

2250

క. బాలికుఁడవుగా నిటఁ గా, నేలా! గంగాతటంబు ♦ నిద్దాని సము
ల్లీలఁ దాఁటింపుము ముని, జాలంబులఁ జూపవయ్య ♦ చయ్యన నాకుఁ.

చ. మునులకు దివ్యవస్త్రముల ♦ ముఖ్యతరాభరణంబులఁ ముదం
బునను నుభక్తి నిచ్చి వడఁముల్ తల సోఁకఁగ మ్రొక్కి యొక్కరే
యి నట వనించి పోవుద, మఃహీనజవంబున నాయయోధ్యకుఁ
వినుము గుణాధ్య! నామనము ♦ వేడుక నొందెడుఁ జూడ రామునిఁ. 3౦

చ. సరసిజపత్ర నేత్రు, ఘనుఁ ♦ జారుతరాంగుని సింహవత్సు భీ
కరరేపుకాలు మానిజనఁక స్రుహృదబ్జనివాసునిం గృశో
దరు నభిరాము రాము జనఁతాప్రియు వేగమ చూడ నామనం
బురుతరమోదముం గ నెడు ♦ నోరఘునందన! యంచుఁ బల్కినఁ. 3౧ 2253

చ. విని నయనంబులం గలిగి ♦ వింతలు గూర్చెడు సశుబిందువుల్
గనఁబడకుండఁ జేసికొని ♦ క్రన్ననఁ బిల్చెను నావికాళి రా
మునిప్రియసోదరుండు రిపుఁమూర్తిలయాంతకుఁ; డంత నావికుల్
జనపతిపుత్ర! నొక యిదె ♦ సర్వసుఖాకర మాచు నొప్పెడుఁ. 3౨ 2254

క. అని దాశులు భయభక్తుల, వినిపించిరి చేతు లొగ్గి ♦ విమలతరతరం
గనిచయదు స్తరయా గం, గను దాఁటఁగ నొక నెక్కి ♦ కడువడి దాఁటెఁ.

నలువదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౭ - వ సర్గము.

అత్తులుఁడు దుఃఖించుచు నీతితో రామాజ్ఞను చెలుపుట. అత్తు-

సీ. అంతట విస్తీర్ణమైన యానాకను బోయవాం ద్రంతయుఁ ♦ బూన్కి దెచ్చి
చూపిన ముదమంది ♦ త్రోఁచీకుమారిక ముందుగ నెక్కించి ♦ యందుఁ దాను
సారథియును జక్కఁ ♦ గూరుచుండెను; శోకసంతప్తుడౌచులఁత్తులుఁడునడుపుఁ
డింక నొక నటంచు ♦ నెట్లా యాజ్ఞాపించె; నవలియొడ్డునఁ జేర్చి; రంతవారు
తే, గంగ నివ్వీధి దాఁటి యభంగశోక, మంత కంఠకు నుప్పొంగ ♦ నవలియొడ్డు
నందుఁ దిగి చేతులొగ్గి బాఁష్టావలస్స, రిముననిట్లనిపల్కె రాఁముమహిషిఁగన్.

చ. మనమున భూరిశల్యమను ♦ మాడ్కిని నానతి యాశ్రయ డిచ్చె నో
జనకకుమారి! యయ్యదియు ♦ సంశత మేఁచెడు, నీనిమిత్తమై
జను లింక నన్నుఁ జెప్పుకొనఁ ♦ జాలువిధంబు ధరిత్రిఁ గ్రమ్ము నే
మనఁగల నింతకంటె మృతి ♦ యన్నివిధంబుల శ్రేయమే యగుఁ. ౪౫ 2257

- చ. మరణము దీనికంటె గడు ♦ మంచి దటంచు దలంతు నిట్టిదా
పరుషపుంగృత్యమందు నరఃపాలుఁడు నన్ను నియుక్తుఁ జేసె నె
వ్వరునను లోకనిందితము ♦ భారము చెప్పఁగఁ గార్య మిద్ది యో
ధరణికుమారి! నావయిని ♦ దప్పక సత్కృప నుంచుమా యింకఁ. ౫ 2255
- క. మనమునఁ గోపముఁ బూనకు, మని యేడ్పుచు దోసిల్లొగ్గియవనిం బడియెఁ;
జనకజ నువ్రత యెంతయుఁ, గనుఁగవ బాష్పములు గ్రవ్వుఁగఁబ్రాంజలియై.
క. తనకుఁ మరణముఁ గోరుచు, వినయమునఁ వేడువాని ♦ విహ్వలమతియై
కనుఁగొని యిట్లని పల్కెను; మనమునకుం దెలియలేదు ♦ మాటయ దేమా?.
- క. తెలుపుము లక్ష్మణ! దాఁపక, గలవిలపాటొందు నిన్నుఁ ♦ గాంచిన నీకుం
గలుగఁదు సావ్యస్థి వ్రుని యిమ్ములఁ దోఁచెడు, డేను మెట్లు ♦ భూపతి కలరుఁ.
- క. అనియుం దోఁచెడు భూపతి, నిను నేమే శాప మిచ్చి ♦ నిందించెనె? యీ
వనటం గుండఁగ నేలా?, వినిపించుము దాఁపకుండ ♦ వినులెఱుహరా!. ౯
- ఆ. ఆజ్ఞ చేయుదాన ♦ నన విని వై దేహిఁ, గాంచి దీనుఁడగుచుఁ ♦ గళవళించి
మోము వాంచి బాష్పముల భూమిఁ గడుపుచు, నిట్లువలికెనో*మహిశపత్ని!.
- చ. జనకమహిశపుత్ర! పరిమత్పరిభాషితమైన దుర్యశం
బును నతిదారుణంబు వినె ♦ భూపతి నిన్ను గుఱించియే పురం
బున మఱి పల్లెలందు నది ♦ బోరన నిండెను; దాన నెచ్చునం
బునఁ బరితాప మంది ననుఁ ♦ బొమ్మని యానతి యిచ్చె నివ్విధిఁ. ౧౧౫
- *ఉ. ఆపచనంబు లన్నియు మఱిహత్తరభేదము నీయఁ జాలెదం
గావున నీదుసన్నిధిని ♦ గ్రవ్వుటఁ జెప్పఁగఁ జాల; వానినే
భూవిభుఁ డాత్మ నుంచుకొని ♦ పొంగునమర్షను బృవ్వసీమనుఁ
దేవిరొ! నిల్వె; గాన నృపతివ్రనగుండును నిఁ ద్యజించె జా!. ౧౨౫ 2265
- ఉ. ఇంచుకయేని దోష మెద ♦ నెంచిన నీయెడఁ గానరాదు ప్రా
పంచికనిండ యిద్ది యిటు ♦ పర్వేషు నంచు గ్రహింపు వేఱుగా
నెంచకు మాశ్రమాంతముల ♦ నీయెడ ని నిష్ఠనాడి పోవనా
నంచితరాజశాసన మిఁదాఁగద దీనిని మాన నెట్టులా. ౧౪ 2266
- తే. గర్భవతివిగఁ జూపట్టు ♦ త్కౌతనూజ
నిన్ను నిట డించి పోవంగ ♦ నేరకున్న
వాఁడ నైనను జాహ్నువీవరతటమున
బ్రహ్మహనులదా తపోవనము చెలఁగు. ౧౫ 2267
- చ. పరమపవిత్రమై మిగుల ♦ భవ్యములై తనరారు నద్ది శ్రీ
కరముగఁ జూడనొను గనుకఁ గ్రుధఁ బూనకు మాత్మలోన; నిం

తే. రాజవంశంబు చెడిపోవు; ♦ రామునకును

బాలదుష్కీర్తి గల్గు లక్ష్యణ! వచింపు

మేమి చేయుదు నీయాజ్ఞ యే శరణము

*దుఃఖభాగిని నను వీడి ♦ దూర మరుగు. ౮౪

2278

చ. జనపతియాజ్ఞ వై నిలుపు ♦ స్వాంతము, నావచనంబుగాఁగ ని

ట్లనుము వినీతి సత్తలకుఁ ♦ బ్రాంజలి నై తలవంచి వందనం

బును బలుమాటలు చేసినటు ♦ పోయిన తోడనె పలుకు; తేమముఁ

జనపతితోడఁ జెప్పుము విశాలయశశ్శరదబ్జభానుగా! ౧౦

2279

తే. ఎల్లవారికి వందన ♦ మేను జేసి, నట్లు వచియింపు; ధర్మమం ♦ దభిరతుండు

పార్థి వేంఱుండు గాన నీవలుకులెల్ల, నతనితోఁ జెప్పఁదగు; నిట్టులనుమునీవు

క. పరిశుద్ధ యనుచు జానకి, నరయుము తత్త్వంబుఁ బరమహిమా భక్తి నిరం

తరము భవద్ధిత మెన్నుచు, జరణాబ్జము లాశ్రయించుచందము మదిలోఁ.

క. తలపోయవయ్య! యయశోబులకుఁ భీతిల్లి నరులపొందుఁ గనని యీ

యలఘువనంబులఁ ద్రోచితి, విలాధిపా! లోకనింద ♦ యిట్లు గలుగుటఁ.

చ. వనములనుండఁ బంపు టిది ♦ స్వాంతమునం దలపోయ మంచి చే

యనఁదగు నీవు పల్కినది ♦ యంతయుఁ బథ్యమే, దుర్యశంబుఁ ద్రో

యను జనునంచు నేఁ దెలియునట్లుగఁ జెప్పెనఁ గాని నాకు నీ

వె నిరశముం దలంపఁదగు ♦ దెల్లవిధంబుల దిక్కటం చొగిఁ. ౧౩౪

2283

తే. ధర్మమార్గంబుఁ దప్పని ♦ ధరణిభిభుండు

చెప్పఁదగునట్లు నీవును ♦ జెప్పితి విపు

డెన్న సోదరులందు నీ ♦ వున్నరీతి

పౌరులం దున్నఁదగు ధర్మపరుడ నగుట. ౧౪౪

2284

క. నరమం బగు నీధర్మస్థిరచిత్తం బిట్టి దగుటఁ ♦ జెందితివి మహీ

వర! సాధుయశంబును నుర్వరఁ జారుల ధర్మయుక్తిఁ ♦ బాలింపంగఁ. ౧౪౬

క. జనపతికిం దగునట్లే, యెసరిచితివి దీని కేను ♦ నొందను వగ నా

తనువును లెక్కింపను నీ, జనాపవాదంబుఁ బెక్కుసారులు తలఁతుఁ. ౧౪౮

క. పతియే దైవము తలఁపఁగ, సతులకు గురుబంధువులనఁ ♦ జాలు నతండే

పతియే ప్రాణప్రియుడో, నతివలకుఁ దదాజ్ఞ చేయఁనోఁ దొలుతొలుతఁ.

నీ. అని నాదునుడులుగా ♦ నాడుము విభుతోడ ననిపల్కినట్టియనిట్లనియెనన్ను

గర్భిణి లక్షణా! ♦ గనుఁగొన కీవు పొ వ్వింటికి; నని యిట్లు ♦ లేడ్చి పలుకు

జానకినిం గాంచి ♦ దీనచేతనుడయి తలయిల పోకంగఁ ♦ దాను మ్రొక్కి

లక్ష్యణం డేమిపల్కును బాలకుండి యింకొకసారి భక్తిమై ♦ నుర్వీతనయ

తే. కును బ్రదక్షిణవందనమును వగచుచు

నాచరించి మహాధ్వని యట్టె పర్వ

నేడ్చుచు ముహూర్త మట్లుండి యిట్టు లనియె

బరమకళ్యాణి! యేమేని బల్కులున్న. ౨౦౫

2288

క. పలుకుము నీరూపము నో, యలఘగుణాధ్యా! *యదెప్పుడైనను గనఁగాఁ
దలఁపంగలేదు యుష్మద్విలసితతనువల్లి నీదుఃఖలపదములకా. ౨౧

2289

క. కనినాఁడ; రాము వీడిన, నిను ననమున నుంక నెట్లు యే జాతు నతీ!

యని పల్కి వందనం బిడి, చన నుద్దేశించి సీతచరణాబ్జములకా. ౨౨

2290

క. మనమున నెన్నుచు నావను, దనసారధికోడ నెక్కె; ద్వర నావికుఁ డా

తనిఁ జేర్చె నవలియొడ్డును, జనకజ యున్నట్టిచోటుఁ జక్కఁగఁ గనుచుకా. ౨౩

ఆ. మదిని శోకభారం నుదయతఁ దనునొంప, మూఢుపోల్కి దుఃఖమున రథంబు

నెట్లా యెక్కి వేగం యేగుచుఁబలుమాలు లట్టెనురలిమరలియూమెఁగనుచు.

క. జనకజ యిట్టు లనాథగ, వనములలోనుండు దగునె! వనటం గనుచుకా

అని పలవించుచు నవ్వల, వనటం బడి పొరలుచున్న వనుమతికన్యకా. ౨౪

క. కని పరతీరంబున రామునితమ్ముం డెడ్డుతోడఁ బోయె, నచట న్యం

దన మిటు దూరముగాఁబో, యనఁగనుచునుమిత్రతనయుఁహితగుణనిలయుకా.

సీ. పలుమాలు న్యందనంపదధిఁ జూడంగ నుద్విగ్నయైన యాఁయుద్వితనయ

మనమున శోకంబు మైకొనె; నంతట వ్యథ యెంతో భారమై యట్టె పర్వ

నేడ్చుచు నాసాధివీ హితయశోరాజశ తనభర్తఁ గనక యింతటఁ దృజింప

నొను బ్రాణాళి సంఘచని లోఁ దలంచుచు సాధుమయూరినిన్వనము లెపుడు

తే. వినఁగఁబడుచున్న కానలో జను లెవరును

గానరామిని దుఃఖంబు గ్రమ్మకొనఁగ

నింక నాగతి యేమని యెలుఁగుమిగుల

నార్తిమై నేడ్చె జానకి యాతురమున. ౨౬

2295

నలువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౪౯ - సర్గము.

ఉత్తరవాల్మీకిమని సీతను దనయాశ్రమమునకుం దోడ్కొని వని యూహించుట. ఉత్తర-

చ. జనకజ యేడ్చుచుండ విని నంయమిపుత్రకు లాతురంబునం

జని భగవంతు వాల్మీకిని సాధుమనస్కుని నత్తపోరిం

గనిన మహాత్ముఁ గాంచి తమశిష్యుల వందన మాచరించి యా

వనమునఁ దారు చూచినది వారక తెల్పిరి దీనచిత్తులై. ౧౫

2296

* దృష్టపూర్వం న తే రూపం పాదౌ దృష్టౌ మయా నఘః-అనిమా.

క. మునివర్యా! రోదనని, నవ్వున మొక్కఁడు వినఁగవచ్చెఁ ♦ జయ్యన మేముం
జని కంటి మామెఁ బూర్వం, బునఁజూచియువనియు నెఱుఁగఁమునిజంబిదియా.

తే. ఏమహాత్మునిభార్యయో ♦ యింతిమిన్న
భార్గవిం బోలియున్నది ♦ భానురాంగి
యయ్య వికృతాస్వయై భీతి ♦ నందినట్లు
లేడ్చుచున్నది భగవంత! ♦ యేమొకాని. 3

2298

క. పనితామణి నామెను జక్కనికరుణం గావవయ్య ♦ కాంతామణి భూ
మిని బడియె దివమునుండియె, యని తలఁచెన మేము గంగఁయంతికనీమఁ.

క. వరనారి యోర్పు దుఃఖా, తురయై యన్నయది; మేము ♦ తోయ్యలియేడ్పుం
బరికించి పోయి చూచితి, ముగుశోకః రాఁకుణయయి ♦ యొక్కతె యచటఁ.

*సీ. దుఃఖశోకములకుఁ ♦ దోయజాతీ యవర్హ యయ్యనుదీనయై ♦ యటవి నొకతె
దిక్కులేనట్టిదా ♦ తెఱఁగున నేడ్చె; నామెమర్త్యాంగన ♦ యానని మదిఁ
దోపకున్నది కానఁ ♦ దోడనె సత్కారమునఁ దప్పఁదగు మానివినుత! యామె
మనయాశ్రమమ్ముచెంతనె మిమ్ము దిక్కిని నన్నియున్నది రక్షఁగఁబుచ్చెయ్య

తే. వారిఁ గోరెడు నాసాధ్యి ♦ వైశమ చని
కావఁదగు నన్న శిష్యులఁ ♦ పావనోక్తు
లాలకించి నవ్విబుద్ధి నట్లరసి ధర్మ
విద్యరుఁడు జ్ఞానచతుస్సు ♦ విమలమతియు. 2

2301

క. కరుణావార్ధియునగు నా, వరముని యాక్షణను పరుగుఁవారెఁ దరుణి యే
ధరణి వసింపెనొ యచటికిఁ, బరుగిడి రామానివెంట ♦ వటువులు కడఁకఁ. ౮

క. ఘనమతి వాల్మీకి యాస్థల, మునకుం జని నియతిఁ బాదఁములు గడుగుకొనం
గను దగిన యర్ఘ్యమును గై, కొని జహ్నువిసత్తటమునకుం జని యచటఁ.

చ. కనుఁగొనె నచ్చటఁ జనకఁకన్యను రామునిసత్కళత్రముఁ
మునిపతి దీనయై వగచు ♦ ముగ్ధ యనాధయునైన సాధ్యి నీ
తను వగ పెల్లిదంబున నిఁతాంతము చిక్కినదాని, నంత ని
ట్లనియె మనోజ్ఞ వాక్కులను ♦ నాహరిణాక్షిని గాంచి మెల్లఁగఁ. ౧౦ 2304

క. తనతేజంబున మోదం, బును గనఁజేసెడు ప్రయత్నఁమునఁ నోసాధ్యి!
జలనాథుఁడైన దశరథు, ననుంగుఁగోడలపు గాదె ♦ యారఘుపతికిఁ. ౧౧

ఆ. నీవు ధర్మవత్ని ♦ వావరజ్ఞానియో, జనకధరణిపతికిఁ ♦ దనయవు గద!
స్వాగతంబు నీకు ♦ నొగజగామినీ!, సాధ్యి! యోగదృష్టిఁకత్కిచేత. ౧౧౫ 2306

క. నీవిటకు వచ్చువిధమును, బావనమతి వీ వటంచు ♦ భావించితి ని
నీవనికె బంపు పెండుల, కోవారిజనేత్ర! తెలిసె ♦ నొగి మన్తతికిఁ. ౧౧౫

క. తెలిసెను దత్తవం బెల్లను, బలబాఱీ! ముజ్జగముల ♦ బరగువిధము నేఁ
దెలియుదు జ్ఞానంబున నేఁ, బలికెద నొకవాక్య మిపుడు ♦ పావనశీలా! ౧౩౪

తే. సత్తపోలబ్రచక్షుస్సుశక్తిచేత
నిన్ను ననఘాత్మగా మది ♦ నెన్నినాడ
సమ్ము నామాట మైధిలీ! ♦ నాదుచెంతఁ
జక్క నివసింపుమా మనఃశాంతి వెలయ. ౧౪౪ 2809

సీ. నాయాశ్రమమున కఃసతిదూరమున మునివత్సులు దపమును ♦ బరమనియతిఁ
జేయుచునున్నారు ♦ సీతా! నినుక వారు తమశుక్రికను బోలె ♦ మమతమీఱఁ
బోషించుచుందురు ♦ పోవిడు చింతల నిదె యర్హ్య మిచ్చెద ♦ నిపుడు గొనుమ
విస్తబ్ధవై మది ♦ విగతజ్వరపునయి నీయిల్లుగాఁ దలఁపోయుచు నిట

తే. నిర్విషాదంబున స్నీపు ♦ నిల్వ మించు
కంతయైనను గోపంబు ♦ నందవలదు
నాఁగ వాల్మీకిమునివచఃసములను విని
పరమసంతోషమును బొంది ♦ ధరణిపుత్ర. ౧౬ 2810

క. చరణంబులు భక్తిని దన, శిరస్సుపోకంగ మ్రొక్కి ♦ చేతులు జోడిం
చి రయంబునఁ బల్కెను మీ, పరిసరమున నుండు ననుచు ♦ భావము పొంగఁ.

క. విని మాని ముందు సరుగఁగ, జనకజ వెనువెంటఁ దాను♦జనియె; మునివరుక
జనకనుతాయుతు నెంతయుఁ, గని మునివత్సులను మోదఃకలితాత్మలతోఁ.

ఉ చెంతకు వచ్చి యిట్లనిరి ♦ చేరితి రెంతయొ కాలమాయె మీ
రింతకు వచ్చుటే శుభము ♦ లెంతయు సజ్జను స్వాగతంబు, మీ
కెంతయు భక్తి నిచ్చెద మఃహీనతపోనియతా! మునీంద్ర! మే
మింతటఁ జేయనై న పని ♦ యేమొ యెఱుంగఁగఁ జెప్పుఁడీ యనఁ. ౨౦

చ. విని ముద మంది వాల్మీకియు ♦ వింతగ నిట్లని పల్కె; సీత యా
జనవిభుఁడైన రాఘవుని♦సాధ్వీ యిటం జనుదెంచె నీమయే
యనుపమ తేజఁడౌ దశరథావనిపాలునికోడలా విదే
హస్యవతిపుత్ర కామణియు ♦ నౌ నియతవ్రత పుణ్యశీలయుఁ. ౨౧ 2814

క. ఏపాపం బెఱుంగదు సతి, యీపహతిం బతి త్యజించె ♦ నిక నీయడవిక
గాపాడవలయుఁ గాదే, యేపగిదిగనై నఁ గాన ♦ నీపనిఁ గొంటిఁ. ౨౨ 2815

క. చినుఁడీ యీమెను స్నేహంబున మీరెల్లగును నేనుఁ ♦ బూనితి నని యీ
పని సాగవలయు నని ప్రేమను సాయ మొనర్పవలయు ♦ మానిని గావఁ.

క. మీరెల్ల నాకు మిక్కిలి, శౌరవమును నలరఁజేయఁ♦గాఁ దగుదురటం
చీరితిఁ బల్కి వలుముఱు, శ్రీరామునిపత్ని నిల్చి ♦ చెందినవేడ్కఁ. ౨౩ 2817

క. అతులయశుఁడైన యమ్ముని, పతి తనయాశ్రమముఁ జేరె ♦ వటువులతోడఁ
క్షీతితనయ యాతపస్వీను, లతిశయమోదమునఁ జూడ ♦ నందుండెఁ దమిన్.

నలుబదితోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౦ - వ సర్గము.

అతి నీతకై వగచులక్ష్మణుని సుమంతుఁ డూఱడించి పూర్వపుత్రాంతమును బెల్పుట. అతి

చ. సురనది వాఁటి లక్ష్మణుఁడు ♦ తోఁచికుమారిక యాశ్రయంబు నా
తురయయి చొచ్చు టారని విధింతుడదఃఖముచేత సావంత మె
వ్వరునను జూచినన్ వ్యధను ♦ బర్వి కృశించుటఁ జంచలించె; న
త్తురుణమునందు సారథి నుచారమునన్ము సుమంతు ధీరునిన్. ౧౫ 2319

*చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె జనకప్రియకన్యకవంకఁ గల్గుచిం
తను రఘురాముఁ డెట్లడలి ♦ తాఁ జలియించెనొ చూడు సారథి!
విను మిఁక దీనికంటె మది ♦ వేఁచెడు దుఃఖ మొకండు రామచం
ద్రునకును గల్గఁబోదు గద ♦ తోయరుహానన సత్యశీలయున్. ౨౫ 2320

తే. జ్ఞానవిదుఁడైన జనకుఁడన్ ♦ త్నావతీంద్రు
తనయ సద్గణమణియయి ♦ తనరు నీత;
యామె విడనాడె నీచింత ♦ కధికమైన
చింత యొక్కటి గల్గునే ♦ క్షీతిపమణికి. 3 2321

సీ. జానకి నెడఁబాఱుఁ ♦ జాలఁ డెన్నటికైన నాయన్న యని మది ♦ నమ్మియుంటి
నెడఁబాపె నీనాటి ♦ కెన్నడుఁ గూడని పగిది దైవము; దీని ♦ బాగుగ మదిఁ
దలపోయఁగా దైవతంత్రమే బలవత్తర మటంచుఁ దోచె సారథిపరేణ్య!
సురలను గంధర్వవరులను రక్కసులను దానవుల నెవ్వఁ ♦ డనిని మించి

తే. పొలియఁ జేయంగఁ జాలునో ♦ భూవుఁ డతఁడు
దైవమును మించఁ జాలక ♦ యీవిధమునఁ
గార్య మొనరించె; మును దండకావనంబు
నందుఁ బదునాలు గబ్దంబు ♦ లార్తుఁ డగుచు. ౫౪ 2322

క. జనకాజ్ఞ నిలిచె దారుణ, వన మది విజనంబు సుమ్ము ♦ వసుమతితనయన్
వని నుండఁ బంపె నేఁ డిటు, జనపతి కిదె దీర్పరాని ♦ సంతాప మగున్. ౬౫

క. దానిని మించిన దిదియో, జానపదులు పౌరు లిట్టిచందంబున నే
మేని పలుకంగ నమ్ముట, యో నిద్రి నృశంస మీవె ♦ యరయుము మదిలోన్. ౭

* దృష్ట్యా కు మైథిలీం సీతా మాశ్రమం స ప్రవేశితామ్-అనియూ. దీనిచేత లక్ష్మణుఁడు
కొంతదూరముపోయి యట నిలిచి నీత యాదోటు వాని ఋషితోఁగూడి పోవుచుండఁగాఁ జూచె
వని గ్రహింపఁదగు.

- చ. అనిశము హీనమై తనరుఁనర్థముఁ బల్కెడు పౌరు లెట్లు చె
 ప్పిన నటు చేసె భూవిభుఁడు * పృథ్వి యశోహర మిద్ది నారథీ!
 వనమున నుంచెఁ గాదె సతి * నానవువత్నిని బోలు సీత నే
 జనుఁ డింక ధర్మమార్గమును * జానుగఁ బూనిక నాశ్రయించెడున్. ౮ 2825
- క. జనపతి కిదియే ధర్మం, బని తోఁచెనొ; యనుచుఁ బల్కు * నాలక్ష్మణుఁ గాం!
 చి నియతి నాతనినుడులన్, విని ప్రాజ్ఞుఁడు సారథియును * విమలమననుఁడున్.
 తే. పూర్వపుత్రాంతవిదుఁడునై * పాలుచు నాను
 మంత్రుఁ డిట్లని పల్కె లక్ష్మణ! జనకజఁ
 గూర్చి సంతాపమును బొందఁకుము తెలిపెన
 వినుము కారణ మిద్దాని * కని తగంగ. ౧౦ 2827
- క. మీతండ్రిమ్రోల నొకపరి, ధాతకు సరిపోలు విప్రతల్లజు లని రో
 ఖ్యాతయశోరాజిత! యీ, సీతాపతి రామమూర్తి * క్షీతి ననముండై. ౧౦౫
- క. తనరారియు దుఃఖములనె, యనిశము పొందంగఁ గల్గు * నల్పవిభవ మీ
 తనికిం గల్గును ధ్రువ మిది, విను గురుబాహు! గుడైకవిఖ్యాతుఁ డగున్.
 క. తనమిత్రుల నెడఁబాయును, జనకజనుం బాయు భరతశత్రుఘ్నులఁ బా
 యును లక్ష్మణు నెడఁబాయును, ఘనుఁడగు రాముండు చాలఁకాలంబునకున్.
 తే. ఇట్టి కృత్యంబులను జేయు * నిద్రయశముఁ
 గాంచునని పల్కి; రిట్టివాక్యమును వినిన
 దశరథావనిపాలుండు * తాను వినియు
 ననుఁ గనుంగొని యిట్లనియెను, మహాత్మ్య! ౧౨ 2831
- క. పలుకుకుమా! యీవిప్రుల, పలుకులు లక్ష్మణునితోడ * భరతునితో ని
 మ్ముల శత్రుఘ్నునితో నని, పలికెన్, దుర్వాసువాక్యశపథతిఁ గొనుచున్.
 క. నే నొకఁడఁ గాదు పౌరులు, మానీంద్రుండొ వసిష్ఠమంత్రివరుండున్
 భూనాథుఁడు నుండెడుతటి, భూనిర్జరమాని పల్కె * బుధనుతచరితా!.
- చ. జనపతి మానివాక్యమును * జక్కగఁ దా విని నన్నుఁ జూచి యి
 ట్లనియెను నూత! యీవచనమం దొకయింతయునైన నఁ బల్కఁగాఁ
 జనదు మతెచ్చటన్, బలుకఁ * జాలుదునే నపకారమాను జా
 న్నునియెను; భూమిపాలకునిఁ యూర్జశిరంబునఁ దాల్చి నేనునున్. ౧౫ 2834
- ఆ. ఎవరితోడఁ గాని * యీమాట పల్కుక, యుంటి నామనమున * సుర్విసురుల
 పలుకు వ్యర్థమాన * పరికింప ననియెంచి, యూరకుండినాడ * నోగుజాధ్య!.
- సీ. సౌమ్య! లక్ష్మణ! వాక్యజాలమియ్యదినీకుఁ డెలుపంగఁ దగ దై నఁడెల్వినాడ
 వినుటకు శ్రద్ధ నీమనమునఁ గల దేని వినవయ్య తెల్పెద * విభుఁడు నాకు
 నొకరహస్యముఁ జెప్పెఁ * బ్రకటింపరాదని నియమం బొనర్చెను*నేను దానిఁ
 డెల్పెద; నిధి దురతిక్రమం పొంగన యీదుఃఖ మీశోక * మిట్లు గల్గుఁ

ఆ. దగినకారణంబు ♦ దాత్పర్య మేపారఁ, దెలుపువాఁడ సోదఃకులకు దానిఁ
జెప్పకుండవలయు ♦ నెప్పగిది నటన్పు, నతనిపల్కు విని తఃసర్థ మెన్ని. ౧౯
క. పలుకు మదెవ్వరితో నేఁ, బలుకను జము నమ్ము మనఁగఁ ♦ బరిపంథిగణం
బులకుం గాలుండగు నుజ్జ్వల తేజుని కతని కిట్లు ♦ పలికె నయమునన్. ౨౦
ఏఁబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౧ - వ సర్గము.

శుమంత్రుఁడు లక్ష్మణుని భృగుకాపంబున రాముఁడు } శీతమ పదలె నని పల్కి యూహించుట.

- క. నూతుఁడును సుమిత్రతనూ,జాతుం డిటు పల్కి నతని♦స్వాంతము సత్య
ఖ్యాతంబని యెన్ని ముని,ప్రాతేరితవాక్య మిట్లు ♦ పల్కెఁ దెలియఁగన్. ౧
- క. మును దుర్వాసుం డనఁగా, మునిపతి యొకఁ డలరు నత్రి♦మునిపుత్రుఁ డతం
డనుపమ తేజుండు వసిష్ఠుని పుణ్యాశ్రమమునందుఁ ♦ జొక్కపునియతిన్. ౧౪
- తే. వానకాలంబునందు నెఁవ్వరుననైన
యతులు దిరుగఁగరా దట్లు ♦ తొట నట్టి
వ్రతము వార్షిక్యమును దాని ♦ జతన మొప్పు
జేయఁగాఁ బూని యందు వఃసించె నియతి. ౨
- 2340
- క. ఘనయశుఁడు నీదుజనకుం, డనుపమ తేజుఁడు మహాత్ముఁడైన పసిష్ఠుం
గనఁ గోరి తానె యవటికిఁ, జనియె; నటన్ బద్ధమిత్రసంకాశుండై. 3
- క. అనలుఁడు మండెడుచాడునఁ, దన తేజము ప్రజ్వరిల్లఁ ♦ దగువాని పసి
ష్ఠుని నుపవిష్ఠుని నాతని,కిని బౌర్వమునందు నట్టిఁజీతిసురమానిన్. ౪ 2342
- క. కని యాహానియుగంబున,కును వందన మొప్పుఁ జేసి ♦ కోరిక ఫలియిం
చినమాడ్కి నుండె వారును, జనపతిఁ బూజించి యతులఁసంతోషమునన్. ౫
- ఆ. స్వాగతంబు పల్కి ♦ యాసన మర్పించి
పాద్య మొసఁగి మూలఁఫలముఖముల
నలరఁ జేసి; రంత ♦ నమ్మానివరులతో
నిష్టకథలఁ గడపె ♦ నింతసేపు ౬
- 2344
- క. సరసిజమిత్రుం డభ్రాంతరమునకుం జనినదనుకఁ ♦ దత్కథ లెల్లఁ
జరగె నొకగాథ చెప్పెడు, తరుణంబున నీదుతండ్రి ♦ తగువినయమునన్. ౭
- క. కరములు మోడిచి యలభూ,సురమానివతంసు నత్రి♦నుతు దుర్వాసుఁ
వరమతిఁ గని యిట్లనియెన్, బరమతపోరాశి వీవు ♦ పరికింపంగన్. ౮ 2346
- ఆ. ఎంతవఱకు సాగు ♦ నీమత్కులం బింక, నాయు వెంతనాదుఁనగ్రజునకు
మిగిలినట్టినుతులఁమితియాయువును నెంత, రామునకుఁ దనూజఃరత్నములును.

- క. కలుగుదురే యాయువు వారల కెంత? కృష్ణ వచింపు ♦ రానున్న దదెట్టులా నావంశపుగాథల, నిల నెందాఁకను వసించు ♦ నీకుల మనఘా! ౯
- క. అనిపల్కు నృపతివర్ణనిఁ, గని యాశినిప్రశ్న మెన్ని ♦ కనునీయరుచిఁ దనరారెడుదుర్వాసుం, డనునయ మొప్పుర నిట్టు ♦ లనియె షీతిపుతోఁ. ౧౦౫
- మ. విను రాజేంద్ర! వచింతుఁ బూర్వయుగసంస్మృతాంత మొక్కప్పు డాదనుజానుప్తుల కయ్యె సంగరము దుష్టాంతంబుగా నందు నాదనుజుల్ దేవత లేచి దోర్బలమునఁ ♦ దమ్ము వధింపంగఁ జయ్యిన నార్తి భృగువత్తిఁ జేరఁ జని పుత్రాశ్రిత దయఁ గావుమా. ౧౧౫
- చ. అని యథయంబు వేడ భయమందకుఁ డంచు సురారిభీతి మాన్విన నట నిర్భయంబుగను ♦ నిల్చిరి వారలు, మానిపత్ని యాదనుజులఁ గావఁ బూనుటను ♦ దా సురవర్ణులచే నెఱింగి యావనరుహలోచనుండు సురవర్యవిభుండు మహాగ్రహంబునఁ. ౧౨౫ 2831
- క. నునిశితచక్రంబున నా, మునిపత్నిశిరింబుఁ ద్రుంచె ♦ భూరిక్రుధ నామునిపతి పత్నివధంబును, గని భృగుకులసద్యశంబుఁ ♦ గాచెడుకడఁకఁ. ౧౩౫
- క. త్వరపడి రిపువంశార్దను, హరినిఁ శపియించె; నోజనార్దన! నానుం దరిఁ జంపఁదగని దానిని, ఖరతరచక్రైకధార ♦ గర్వము పొంగఁ. ౧౪౫ 2858
- తే. క్రోధమూర్ఛితుఁడ వగుచుఁ ♦ గూల్చినావు గాదె? యాకారణంబున ♦ త్కైఫలమున జనన మందుము; మఱియు నీవు నట భార్య విడిచి తద్దుఃఖమును జాలఁ ♦ గుడువఁ గలవు. ౧౫౫ 2854
- క. చిరకాల మట్టులుండుము, మురహరి! యని శాపమిచ్చి ♦ ముని యంతట శ్రీవరు శక్తి నెన్ని శాపముఁ, బరువంబుగ నిచ్చితివని ♦ భావించి నుదిఁ. ౧౬
- చ. మునిపతి దేవదేవుని విభుఁ బరమేశ్వరు భక్తిమీఱఁ జక్కనివిధి నర్చనాభిరతిఁ ♦ గమ్రునునన్మునిఁ జేసె; జక్రి యాతనిదగువూజకుఁ మది ముదంబును బొంది వచించె, నిట్టు లోమునివర! లోకరక్షణముఁ ♦ బూని యెనంగితి వీవు శాపముఁ. ౧౭ 2856
- ఆ. నే గ్రహించినాడఁ ♦ నీ విచ్చినట్టి యాశాపము; నన మాని ♦ చక్రి కిడితిఁ గాదె శాప మనుచుఁ ♦ గడు మూఢతను గాంచి, కదలకుండె సంజ్ఞఁగాననట్లు.
- క. హరి కిచ్చినశాపము నిర్భరమగు చీకటిగఁ దోప ♦ బరచుర్నియు నాకరణిన యుండెను, మానీశ్వరు లేడ్వరు భృగుని గాంచి ♦ సాంద్రకరుణచేఁ.
- క. అతని వినంజ్ఞఁ బాపిరి, గతశాపార్తుండు మానికాంతుం డంతఁ షీతిసురమానుల వారల, నతిభక్తిని బూజచేసి ♦ యనియెం గడఁకఁ. ౨౦

క. ననుఁ గావుఁడు శాపానలమున ముంచితి విష్ణుమూర్తి ♦ బుధనుతుఁ దద్బా
ధను గంటి దానిఁ బాపుం, డన నాతనివాక్యము విని ♦ యమ్మునివర్యుల్. ౨౮౫

చ. హరుఁడు విరించి శక్రముఖు ♦ లానుహనీయుని సన్నుతింతు రా
మురహరు నాదిపూరుషుని ♦ మోదమనస్కుని సన్నుతింపు మో
వరముని! యన్నఁ దద్యచనభంగిని జక్రి నుతించె నమ్మునీ
శ్వరనుతుఁడై రమాధిపతి ♦ వచ్చెను వేగమ మానిచెంతకుఁ. ౨౮౬ 2361

1 చ. వనరుహనేత్రుశాపమున ♦ బాధితుఁడై మునిపూజ చేసె నా
మునిఁ గని ప్రీతిమీఱి భయముం గనఁ బోకు మునీంద్ర! శాపముం
గొనియెద నూనృతం బిది యగుఁ గుఁ ద్విజవాక్యము గాన నంచు నా
తనికిని శాపసంగతిని ♦ దాపము పొందకయుండఁ జేయుచుఁ. ౨౮౭ 2362

తే. మునిపుశాపంబు గ్రహించె ♦ ముజ్జగముల
కార్తిఁ బాపెడునది యని; ♦ యవనినాథ!
యిట్లు హరి భృగుశాపంబు ♦ నిద్ధ తేజఁ
డయ్యుఁ బ్రార్థనమున నొందె ♦ సందుచేత. ౨౮౮ 2363

క. తనయుండై నీయింటఁ, జనియించెఁ రాముఁ డనఁగ ♦ జగముల మూఁటఁ
గనియెఁ బ్రతిష్ఠ శాపము, నను గనఁదగుఫలము నీతనయుఁడుగను నృపా!.

తే. పాలకుండయి రాముండు ♦ చాలకాల
మేలుఁ జూ యియయోధ్యను ♦ నింతిఁ బాసి
చాలకాలంబు గడపును ♦ సకలసుఖస
మృద్ధులం గాంచి సోదరు ♦ తెల్ల నలర. ౨౯ 2365

క. పదివేల యేండ్లు న్నాపైఁ, బదినూఱులు రాజ్య మేలి ♦ పరమంబగు స
త్పదముఁ వై కుంతంబును, నదయుఁడు చేరంగఁ గలఁడు ♦ త్వాపతివర్యా! 3౦

క. జననాథ! రామచంద్రుం, డనుపమదక్షిణలతోడ ♦ హయమేధములం
బొనరుచు రాజకులంబుల, ననువొందఁగ నిల్పు ధరణియందుఁ గడంకఁ.

2 క. తనయుల నిర్వరఁ గాంచును, జనకజయగు నీతయందు ♦ సంతతి యదియ్యుఁ
జనియించు వేఱుతావున, నని నమ్ము మయోధ్యయందు ♦ నది గల్గదు నూ!

క. జనకజతనయుల రాఘవుఁ, డనూనసంపదలతోడ ♦ నలరునయోధ్యం
దనివొంది పట్టభద్రుల, నొనరించు నటంచు; నిట్లు ♦ లోపామిత్రీ! 31 2366

క. నిరుపమతేజుండు మునీశ్వరుఁ డాదుర్వాసుఁ డిట్లు ♦ సంశచరిత మా
దరమున గతాగతంబును, ధరణీశున కట్లు పల్కెఁ; ♦ దగుపద్ధతిచేఁ. 3౨

1 వనరుహనేత్రుశాపమున=ఆనఁగా విష్ణువున కిచ్చినశాపముచేత నని యర్థము గ్రహింప
వలయు. : ద్వౌ తు పుత్ర భవిష్యేతే సీతాయాం రాఘవస్య తు, ఆన్యత్ర స త్వయోధ్యాయాం
సత్య మేత న్నగంశయః-అనిమా.

చ. మునిపతి యిట్లు చెప్పి మునిముఖ్యు వసిష్ఠుని గూడి యుండె; నీ
జనకుండు మౌనినాయకుల * సంతస మొప్పుగఁ బూజఁ జేసి పం
దనము లొనర్చి దీవనలఁ * దాఁ గొని వేగ యయోధ్యఁ జేరె; గా
ధను మునినాయకేరితముఁ * దత్పురతఁ వినినాఁడ నప్పుడే. 3౫ 2371

ఆ. వార్త యిద్ది హానివర్యసంప్రోక్తంబు, తప్పుకుండ నాగు; * దాని మదిని
నిలిపి యున్నవాఁడ * నే నితవనుక; ని, ట్లాటఁ దాప మంద * నౌన? నీకు
క. జనకజను రాఘవుని గూర్చిన చింతను మదిని నీవు * చేర్చక దృఢరీ
తిని వెలయవయ్య రాఘవ! యనుచు సుచుంత్తుండుపలుకు*నవాక్యములఁ.
క. విని పరమాద్భుత మిదియౌ, నని సంఖోపంబు నొంది * యగు మేల్మేలం
చు నతఁడు వచింప రథ మొయ్యన సాగఁగ నస్తమించె * నర్కం డంతఁ.

తే. అంత నానూతలక్షణ * లందు నున్న
కేళిని యనంగఁ దగు నేటికెలన నిలిచి
యెట్లా యారేయినిం బుచ్చి * రెడల బాదలు
నధికచింతల వేగుచు * నార్చి గనిరి. ౪౦ 2375

వేదబియ్యకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

—
౫౨ - వ సర్గము.

అట్లుండు సీతను వాల్మీకిమునిపరశ్రావయను విడిచినవార్త రామునకుం జెప్పట. ఉత్తర

సీ. ఆకేళినీతీరమందు రాత్రిని బుచ్చి తెల్లవాఁగ వార * లల్లనల్లఁ
బయనమై పోయి; రా*పగిదిఁ బోవఁగ నర్థదినసంబు గడువ నాధీరవరుండు
రత్నసంపూర్ణమై * రాజ్యలెడు నయోధ్య నలరుజనాళి నుజ్జ్వలమునైన
దానిఁ బ్రవేశించె; * దీనుడై సౌమిత్రి మతిమంతుడయ్య రా*మజనవిభుని

తే. పాదపద్మములకు మ్రొక్కి * పలుకువాఁడఁ
బోయివచ్చినవార్తల * భూమితనయ
చింత లిట్టివటంచు నేఁ * జెప్పువాఁడ
ననుచు నీరీతిఁ దలఁచుచు * నరిగి యతఁడు. 3 2376

క. అనుపమశశిబింబమె యిది, యన నొప్పుడు రాముసౌధ * మంతట నెదుటం
గనఁబడ ద్వారముకడ న్యం,దనమును దిగి దీనుడయి మ*నంబు గలంగఁ.

క. *ధరణిం జూచుచుఁ జొచ్చెను; బగిజను లెవ్వార లతని * వలదనక మహా
తురమును బొందిరి వగచే, ద్వరగా లక్షణుండు రామధరణీకాంతఁ. ౫

క. కనియె నతండును దీనుండు, జనకనుతారతుండు నగుచు*నాస్వంతము దూలం
గను దెలివొందక యుండెను, దనయాసనచుందు నశ్రు*ధారలు బాజఁ.

చ. కని యిటు లత్కఁగుండు పదఁకంజము లాత్మశరంబు సోక వం
దన మొనరించి తొట్రిలును ♦ దైన్యము తోఁవఁగఁ జేతు లొగ్గి యి
ట్లనియె సమాహితం డగును; ♦ నార్యవరా! తమయాజ్ఞ మస్తకం
బున ధరియించి నట్టడవి ♦ భూమిజ డించితి గంగసన్నిధి. ౭౪ 2880

తే. అందు వాల్మీకియాశ్రమఁజుందుఁ జాల
శుద్ధమగు భూస్థలంబున ♦ శుభతమమగు
నట్టి యాచారమును గని ♦ యశము వెలయ
నలరు జానకి విడిచితి ♦ నశలు సతిని. ౮౪ 2881

క. చనుదెంచితిఁ బదతలములఁ, గని సేవ యొనర్ప; నింకఁ ♦ గలదె వగచినఁ
జననాథ! దైవగతి యి, ట్లని దెలిసినవారు గలరె? ♦ యారయ నెందు. ౯౪

తే. మిమ్ముఁ బోలిన మహితాత్ము ♦ లెమ్మెయి నిటు
వంటి విషయంబులందును ♦ వగవ రెప్పు
డెల్ల ¹సృష్టి క్షయాంతమై ♦ యెవఁగు నుభ
యంబు పతనాంతమయి యుండు ♦ నవనియందు ౧౦౪ 2883

సీ. అవనీశ! సంయోగ ♦ మనునది విప్ర యోగాంతమై తగు మరణాంత మగును
జీవితం బనునది ♦ కావునఁ బుత్రులయందు భార్యలయందు ♦ ననుఁగమిత్రు
లందు ధనంబులయందు నెక్కువ తమి యనుపరా దెన్నఁడే ♦ నొక్కమాటు
విప్రయోగము సంభవించును నిశ్చయం; ²బాత్మచే నీవింక ♦ నాత్మజక్కఁ

ఆ. గను వశంబు చేసిఁగొను మనసున మది, నల్లై చేయఁదగును ♦ నన్నిలోక
ములను గెల్వవచ్చుభూమిశ! యల్లైన, నాత్మశోక మనున ♦ దరయ నెంత.

క. విను మిట్టివిషయములలో, నినుఁ బోలు మహాత్ము లెల్ల ♦ నియతి విడిచి మో
హనిరతిఁ బొందగు పొందిన, జనాపవాదంబు మరలఁ ♦ జనుదెంచుఁ జూచి!.

చ. ధరణిజ యేనిమి త్తమయి ♦ దారుణకానననీసుయందు దు
స్తరమగుచోట నుంపఁబడెఁ ♦ దప్పక యాయపవాదమే పురి
మరలను గల్గు దీన ననుమానము సుంతయు లేదు రాఘవా!
స్థిరమగుధైర్య మూని మదిఁ ♦ జెందినశ్రద్ధను జింత దీనిని. ౧౧౪ 2886

ఆ. వదలు మిద్ది బుద్ధివై భవంబును బాడు
చేయుఁగానఁ దాప ♦ మీయెడ నికఁ
బూనవలదు; పురుషపుంగవా! యని మహా
మతి సుమిత్రసుతుఁడు ♦ హితము వెలయ. ౧౧౬ 2887

¹ సర్వ క్షయాంతా నివయాః పతనాంతా స్వముచ్చాయాః, సంయోగ విప్రయోగాంతాః
మరణాంతం చ జీవితమ్-అనిమా. ² శక్త స్తవ మాత్మనా ౭త్వానం విశేతుం మనసా మనః-
అనిమా.

- క. పలికిన గాకుళ్ళుండు మి, త్రులవయి వత్సలతఁ బూను ♦ తోఁబుట్టువు ని
మృలచిత్తుఁ గాంచి యిట్లని, పలికెం బరమావరమునఁ ♦ భవ్యమనీమా! ౧౭ 2887
- క. నీవన్నయట్టులే మది, నావహీలున్ హర్షతృప్తు ♦ లన్ననృతి నీ
వీధిధి నస్తచ్చాసన, మేవరునను గొడువలేకయే సాగంగఁ. ౧౮ 2889
- క. ఒనరించితి గద నిర్వృతిఁ, గనియె న్నాచిత్త మింకఁ ♦ గళ్యాణమతీ!
మనమున సంతాపము ని, ల్వను జాలదు మంచినుడులఁ ♦ బల్కితి వీవుఁ. ౧౯
వీబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౩ - సర్గము.

- అథ రాముండు లక్ష్మణునకు నృగమహారాజాచరిత్రమును దెల్పి హిరమును జెప్పట. అథా-
- చ. అనుపమలక్ష్మణోత్తల మహాద్భుత మందుచు నాలకించి యిం
తని వదియింపరానిదగు ♦ హర్షము నొందుచు నిట్లు పల్కె; నో
యనుజవరేణ్య! తావద్భవమహాత్ముండు బంధువు దుర్లభుండె యా
ననఁ జను నీవివత్తునమయంబున లేఁ డనియే వచింపనా. ౧౪ 2891
- ఉ. నామది సున్నపద్ధతి నొనర్చెడువాడవు నీవె నన్నతీ!
నీమహనీయులక్షణము ♦ నేన యెఱుంగుదు సామ్య! యి త్తర్జి
నామన మెవ్విధంబున జనంబులఁ గావఁగ నెంచెనో వినం
గా మది సుతపించెదవా ♦ కన్రుగుణాకర! యోసహాదరా! ౨౪ 2892
- క. వినిపించెద నాభావము, విను మట్టులే చేయు మెట్టివిధమున నాల్గే
దినములు పౌరులకార్యము, నొనరింపక వెతల నిట్లు ♦ లున్నాడఁ జూచి. 3౪
- క. కనుక న్నామర్కంబుల, జనకృత్యము చేయనట్టిచందము భేదిం
పనుదొడఁగెఁ బిల్వబంధుము, జనులఁ బురోహితుని మంత్రిన త్తములఁ దవ్వరఁ.
- క. ఏయేకార్యములకుఁగా, నేయే మానవులు వచ్చి ♦ యెటు లున్నారో
యేయింతులు నాకొఱకై, యేయే వాక్కులను జెప్ప ♦ నెంచెడువారో. ౫
- క. వారలఁ దోడ్కొని రాఁదగుఁ, పౌరులకార్యముల నెట్టి ♦ పాలకుండు దినం
బారసి చేయక యుండునా, ఘోరంబగు నిరయమందుఁ ♦ గూలు నతండుఁ.
- క. అనుమాన మింతయును లే, ననఘా! యిదివిషయమందు ♦ నని మఱియు ననుక;
మును కీర్తిధురంధరుడో, జనపతి నృగనామకుండు ♦ సత్యవచనుడుఁ. ౭
- చ. కలఁ డొకరాజశేఖరుండు ♦ త్కౌఠలి నేలుచు; నాతఁ డొక్కనాఁ
డలఘుభుజాబలుండు ప్రియ ♦ నుందుచు వత్సలతోడఁ గోటి గో
వుల బహుచిత్రరత్నపరిభూషితకాయములఁ ద్వీజాని కి
మ్ములఁ గొనుమంచు నిచ్చెఁ గడు ♦ మోదమునఁ గ్రహించి రెల్లరుఁ. ౮

* నిత్యమృతమహద్భుతం, సుప్రీత శృంగభా ద్దామా వాక్యం చేద మువాచ హ-అనిమా.

తే. పుష్కరముందు భక్తిచే భూరిదత్తి
 గల నొసంగెను; రాజేంద్రుఁ డలయ కిట్టు
 లిచ్చుచుండఁగ నొక్కనాఁ డెట్లా గోస
 మూహమునకుండి యొకగోవు ఁ మోసపుచ్చి. ౮౪ 2899

సీ. ఉంఛవృత్తిని గాలఁ మొగరితి గడవును నాహితాగ్నియుపయి ఁ యతివరిద్రుఁ
 డగు భూసురేజ్యునఁ కది యాయఁబడియువచ్చెను; భూసురుండునుఁ జిత్తమందు
 గలవిలపాటొంది ఁ కడునాఁకటా స్రుక్కి యావు నాచూచోట్లఁనరయుచు నది
 యెందుఁ గన్నకమికిఁ నెంతయు వగచుచుఁ గొన్నియేండ్లీరితిఁ ట్లోడి వెదకి

తే. కనఖలగ్రామమున కేగి ఁ త్కొదివిజుని
 యింటిలోఁ జీర్ణవత్సయై ఁ యెట్టిరోగ
 ముంకుఁ జిక్కకయున్న యాలలితధేను
 పురు స్వకీయముఁ గాంచె నాభూసురుండు. ౧౧ 2400

చ. కని తననామధేయమును ఁ గాదిలిప్తేచును దెల్పి వేగ పి
 ల్పును శబలా! యటంచు నిరఁగఁ జెచ్చెర రమ్మని యంచు; ధేను వా
 తనిగళనాదముఁ వినఁగఁ ధాత్రిసురుం డతఁడే ముదంబునం
 జనిచెను మున్ను తన్నునుచుఁ వింతగఁ దాఁ దలపోసి యంతటఁ. ౧౨ 2401

క. ధరణీసురుని తుభార్తుని, బరిపూర్ణదయాసమేతుఁ డబావకతేజఁ
 బరికించి వెంటఁ జనె, నా, ధరణీదేవుండు ముందు ఁ త్వరఁ జనుచుండఁ. ౧౩

చ. కనఖలవాసియా ద్విజుండుఁ క్రన్నన నాశబలాఖ్యగోవువెం
 టను జనఁ బాలకుండె యగుటం దనధేను వదెవ్వఁడో జవం
 బునఁ గొనిపోయె నందుఁ దనబుద్ధిఁ దలంచుచు, నంత నిట్టు లా
 తనివెనువెంటనే యరిగి ఁ తద్విజుఁ గాంచి వచించె నీవిధిఁ. ౧౪ 2408

తే ధేను విది నాది సృగమహిఁజుని దాన, మిచ్చె నాకొక్కనాఁడు, నాకిచ్చెనతఁడె
 దీని నంచని యీరితిఁ మాన కిరువు, గుద్ధతిని బండితులు నయ్యుంనుగ్రురుషను.

క. కలహించి రంత నావా, క్కలహము పెనుపొందె; నవల ఁ త్కొదివిజులు వా
 రలు రాజుచెంత కేగిరి, పలువిధములఁ గ్రోధవాక్యఁపటలము లొప్పఁ. ౧౫

సీ. ధరణీశునాజ్ఞ నొంఁదంగ లేకయె ద్వారసీనుయందే నిల్చి ఁ చెప్పఁ జాల
 నంత రోషము నొంది ఁ యాద్విజుల్ మహితాత్ములతితాపతపు లఁత్యంతఘోర
 వాక్కులవలులు నొనుఁ డబల్గి రిట్లని న్నచా! యర్థికార్యంబులఁ నాదరించి
 తీర్పంగఁ బూనకఁ ద్విజులకు దర్శనం బీయక యున్నాఁడఁ విట్టు లొట

ఆ. భూతములకు నెల్ల ఁ నేతటిఁ గనఁబడ, నట్టివాఁడ వగుచు ఁ నవని నింక

నూనరిల్లి వగుమఁయొగిఁ 'బెక్కు వేలేండ్లు, పెక్కుశతములుండుమక్కురణిని.

క. ధరణీరంధ్రంబున నూనరిల్లివయి యుండఁగలవు ♦ త్కూనాథ! నిరం
తర మంత వానుదేవుం, దురుక్తిర్తియితుండు వుట్టు ♦ నొకకులమందుఁ.

తే. యదుకులం బది యొప్పురు ♦ నవని నతఁడె

విష్ణువౌ నాదిపురుషుండు ♦ విశ్వనాథుఁ

డతఁడె ని న్నుద్ధరించువాఁ ♦ డన్తదీయ

శాపముననుండి, శాపమోక్షంబు నవుడె. ౨౦

2408

క. కలుగంగఁ గలదు పరమే, శులలితకృప విష్ణు వతఁడు ♦ త్కోణీభారం
బు లయము నొందింపఁగ ని, మ్ముల నరుతోఁ గూడి యిలనుఁబుట్టఁగలఁడు నూ.

౩చ. కలియుగ మేగుదెంచు ననఁగా గురువీర్యులు వార లిద్ద టి
యిల జనియింపఁగాఁ గల రఁహీనరుచుల్ తగ నంచు నివ్విధి
బలికి మనోజ్వరంబు చన ♦ బ్రాహ్మణ నొక్కనిఁ బిల్చి చాలదు
రృలయగు వృద్ధధేనువును ♦ బాయనిభక్తి నొసంగి రంతటఁ. ౨౩౪ 2410

క. జనపతి బ్రాహ్మణశాపంబును వారలు చెప్పినట్టిఁబోలిక నొందె
గన విన భయదంబగు నో, యునుజా! కార్యాస్థు లెల్ల ♦ నార్తిం గనినఁ. ౨౪

క. నరపతి కావదఁ బొందును, బరికింపఁగ నేను దోషఁపటలము నోసో
దర! పొందఁజాలఁ గావునఁ, ద్వీరగా దర్శన మొనంగఁ ♦ దగు నద్ధులకుఁ.

క. సరిగాఁ బాలించినచో, ధరణీపతినుకృత మొందు ♦ ద్వారము కడ నీ
వరయుము కార్యాస్థి జనుఁ, ద్వీరఁ బంపుమదెవ్వఁడున్నఁబహుమానముగఁ.

ఏఁబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౪ - వ సర్గము.

శ్లోకము { నృగమహారాజ బ్రాహ్మణశాపము ననుభవించుపద్ధతి } శ్లోకము
లక్షణునకు రాముండు తెల్పుట.

చ. అని యిటు రామచంద్రుఁ డన ♦ నాకథనుఁ విసఁగోరి లక్ష్యణం
డనియెను దోసి లొగ్గి ఘనఁమై తగు తేజముగల్గు రాముతో
జనవర! కొద్ది తప్పునకు ♦ శాపము విప్రులు కాలదండమే
యనఁదగుదాని నానృగమహావనిజానికి నిచ్చినంతటఁ. ౨

2414

1 బహువిధ సహస్రాక్షి బహువిధ శాపానివ-అనిమా. 2 ఉత్పత్త్యేతే మహావీర్యా కృతా
యగ ఉపస్థితే-అనిమా. ఇట శ్రీరాముండు కలియుగమున జరిగనున్న వార్తను చెల్పుట యనంద
కృమగఁ దోచు. కాన వంతకుమున్న జరిగినకలియుగవార్తను చెప్పినన్న నీశంక నిస్తరించును.
రామాకృతము భిన్నభిన్న కాలమలయందుఁ బెక్కులు గలవని పురాణములు భూషించుచున్నవి.

క. జనపతి దానిఁ విని యేమని తలఁచెనొ తన్నుఁ గూర్చి యచనీసురులఁ
ఘనకోపయుతుల నేమని, వినయమునఁ వేడుకొనెనొ యివరింపఁదగుఁ. 3

క. అని లక్ష్మణుండు వినయంబునఁ బ్రశ్నింపంగ రాఘవుఁడు పల్కె ముదం
బున సౌమ్య! యథాతత్త్వంబున దచ్చరితంబు రాజముఖ్యుం డంతఁ. ౪

తే. శాపవిక్షతుఁడయి ద్వీజుల్ యచనుట చక్క

నటించి పరితాపమును బొంది యహితముఁ గోరు

పౌరులను మంత్రులఁ బిల్వఁబనిచి తనవు

రోహితుని బిల్చి యిట్లు నా నూహఁచెలఁగ. ౫

2417

చ. కనులను బాష్పధార లొగిఁ గ్రమ్మఁగ నోమహితాత్ములార! చిం

తను గనినాఁడ నాలెఱఁగు యాచక నే వదియింతుఁ జక్కఁగా

వినుఁ డిఁక నారదుండు మునఁపృతహరుండగు పర్వతుండు నిం

తనివదియింప సాధ్యపడఁనట్టి భయంబును నా కోసంగుచుఁ. ౬౪ 2418

క. సురపురికిం జోయిరి వా, రురుతరయోగంబుఁ బూని యొప్పుటఁ గనరా

కరిగిరి వాయువుపలె; నీ,తరుణంబున రాజ్యమునకుఁ దగినకుమారుఁ. 2

క. కనియున్నవాఁడ పనుఁడనఁ, జనుఁ గాదే యాతఁ డితఁడె యచ్యుత రాజ్యం

బును దాల్చుఁగ నభిషేకంబును జేయఁడు నాకుఁ గాఁగ యభివరంబుఁ.

ఆ. శ్రవణంబులఁ డద్ది యతగురీతి సుఖముగా, నుండవలయు శిల్పంబు లొప్పుమీఱ

నందునుండి నేను యచనీసురోక్తశాపంబు ననుభవంపవలయుఁ జాండి.

సీ. వర్ష బాధలు లేక వసియింపఁగాఁ దగి యొకటియు హిమబాధనొందకుండ

నుండఁగాఁ దగినట్లులొకటియు గ్రీష్మతాపంబునొందకుండవలసిఁ గూర్చు

నొకటియు నీరీతి యుండనొ రంధ్రముల్ శిల్పివర్ణులు చక్కఁజేయవలయు

ఫలవృక్షములు పుష్పఫలంబునం దగునట్టి తిఁగెలు చుట్టు నమరువఁదగు

ఆ. ఛాయమిగుల నొసఁగఁ జాలు గుల్మినులును

పొదలుచుండవలయు యుదముఁ గూర్చు

బాలినట్లు చుట్టు గ్రాలఁగావలయు నం

దే వసించియుందు యింపుమీఱ. ౧౧

2422

క. కాలము పరివర్తించె, చాలసుఖం బిచ్చుననుక యిష్టభంబులయం

దే లలి నుండెద వాసన, లోలిం గ్రమ్మంగఁ జాలు నురుపుష్పములఁ. ౧౨

క. నిరతము గై చేయందగు, ధరణీవివరముల వానిఁ దరువులు లతలు

వరుస నొకయోజనార్థము, సరిగా నిల్పంగఁదగును సజ్జనులారా!. ౧౩౪

చ. అని తనకెట్లుగా సుఖము లబ్బునొ యవిధిఁ జేయఁబంచి న

తనయని జూచి నిత్యమును ధర్మముగాఁ బ్రజ నేలవయ్య! త

త్రనియతధర్మము వదల ♦ రాదుగదా ద్విజ లెట్టి శాపన

హ్నిని గురిపించిరో యెఱుఁగు ♦ దీవును తద్విధ మాత్మ నెంచుచు. ౧౪

క. జను లెట్టి కోపమును బొందిన నీవు గ్రోధమును మదిగొ గూర్చక పా
లన మొనరింపంగాఁ దగు, ననుఁ గూరిచి చింతిలకు మనంబున నెపుడు.

క. నే నిట్లు వ్యసనమును గనఁగా నొనరిచె నేర్పుకాఁడు ♦ కాలుఁడు వినుమా
మానవుఁడు పొందఁగాఁ దగు, వానిం దప్పకయె పొందు ♦ వనుమతిలోన.

ఆ. పోవఁదగినయెడకుఁ ♦ బోవును లభియింపఁ

దగినవానిఁ బొందుఁ ♦ దనకు వచ్చు

వగను గాని నుంచిఁదగు సుఖమును గాని

విను మఱొక్కమాటఁ ♦ దనయవర్య !. ౧౭

2428

క. మును జన్మాంతరముల నే, నొనరించితి ఘోరపాప ♦ మొక్క మొగిసి నీ
జనిఁ బొందుచున్నవాఁడను, గనుక విషాదంబుఁ బూనఁగాఁ దగ దింక.

చ. అని వచియించి యాస్పగధ♦రాధిపుఁ డాత్మసుఖంబుఁ గూర్చు న్ర
వ్వినవివరంబులందుఁ దను ♦ వింతగ నందఱుఁ జూడఁ జొచ్చె; నం

త నతఁడు రత్నిసంతతిని♦తాంతవిభూషితభూమిరంధ్రమం

దనుపమరీతి శర్మముల ♦ కాలయమై తగునట్లు లొప్పుట. ౧౯

2430

ఆ. అందునుండి తనకు ♦ నమ్మహీనురు లిడి, నట్టి శాపఫలము ♦ ననుభవింప

వారిశ్రోధ మెన్ని ♦ యీరీతిఁ జేసితి, గాదె యనుచు మదిని ♦ గలఁతపడుచు.

ఏఁబడినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౫ - వ సర్గము.

~~అట్లు~~ రాముఁడు లక్ష్మణునకు నిమిషస్థిరసంవాదమును చెల్పి వారివిరోధమును చిలుపుట. ~~అట్లు~~

చ. అని వచియించి శ్రీరఘుకులార్గ్రణి రాముఁడు తమ్ముతోడ ని

ట్లనియె సృగక్షీతీశ్వరుని♦దా పెనుశాపము విస్తరించి చె

ప్పిన వినినాడ వింక విను ♦ వేడుకఁ గల్గిన నొందుగాధఁ జ

క్కనివిధిఁ జెప్పువాడ ననఁగా వచియించెను లక్ష్మణుం డొగి. ౧౫

2432

చ. ధరణివశేంద్ర! చిత్తము ముదంబు నొసంగెడునట్టి గాధలక

బరఁగదు నాకుఁ దృప్తి వినఁ ♦ బట్టుదలం గొనుచుందు నన్న సో

దగువలుకుల్ చెవిం బడఁగ ♦ ధర్మవశేణ్యముగాఁ జెలంగి య

చ్చెరువగుగాధ నాతనికిఁ ♦ జెప్పఁదొడంగె రఘూర్షాచుండును. 3

2433

మ. విను మిత్రైకుకులంబునందు మహిమ ♦ విభ్రాంతిఁ బెంపొంది మే

దినిఁ బండ్రెండవపుత్రుఁడై నిమియన ♦ దేజంబునం బొల్పి కా

చెను; వీర్యంబున ధర్మమందు యశముం ♦ జెండఁ మహిపాలుఁ డ
య్యనఘం దీంద్రపురోపమంబు బహురత్నాధ్యంబుఁ బూర్వర్యముఁ. ౪౪
తే. గౌతమునియాశ్రమముచెంతఁ ♦ గట్టఁ బంది
నైజయంతాహ్వయముఁ బెట్టి ♦ వాన మొప్పఁ
జేసె న్వక్రతపురంబునఁ ♦ జెండె; నతఁడు
యశము రాజర్షియనఁ గాంచె ♦ నంత నొకట. ౪౫ 2485

చ. మనమున నెంచె నాజనకుఁమానన మట్టె ముదంబు నొంద నే
ననిశము యజ్ఞదీక్షఁ గొన ♦ నౌ నది దీర్ఘమఖంబునాఁగఁ జ
క్కనివిధిఁ గీర్తిఁ గాంచఁదగుఁ♦గా యని యమ్మనుపుత్రుఁడైన యా
జనకునిఁ బిల్వఁబంది మునిఁనత్తముఁడైన వసిష్ఠమానినిఁ. ౪౬ 2486

తే. పిలువఁబంది వరించెను ♦ బృథుయశుండు
పూర్వపుఁబురోహితుండని ♦ భూసురర్షి
యనుచు, నంతట నిత్యైకుఁఘనుఁ డతఁడు
నత్రిభృగుమానివద్యుల ♦ నంగిరసుని. ౪౭ 2487

క. క్రతురక్షకుఁ బిలిపించెను, క్షీతిపతి యంతఁ వసిష్ఠుఁ ♦ జేర నతం డు
న్నతిమించు నృపున కిట్లను, క్షీతిపా! వరియించె మొదట ♦ జిష్ఠుఁడు నన్నుఁ.
తే. అధ్వరము చేయఁగాఁదగుఁనందునీపు, హోతగానుండఁదగునంచు♦నొప్పఁబలికె
నొప్పకొంటిని గావున ♦ నుర్విసాధ! యంతదాఁకఁ బ్రతీక్షింప ♦ నాను నీకు.

క. అని పల్కిచనియె నమ్మని, యనంతరముఁ గౌతమాఖ్యుఁ ♦ డగుమానివరుం
డును బూర్తిచేసె నాపని, మునిపతియగు నావసిష్ఠఁభూసురుఁ డంతఁ. ౪౮
సీ. తన తేజ ముహ్లాంగఁననిమిషపతి మఖంబును బూర్తిచేసె; నంతనిమిషృపుఁడు
తద్విప్రవరుల ముదంబున బహుమానమునఁ దృప్తిపఱచి నీవీయనగరమున
కంతికభాగమం ♦ దధ్వరంబును జేయ నైదువేలేండ్లు నియతిని బూని
యండె; వసిష్ఠుండు ♦ దండితాంతశ్శత్రువమరేంద్రుఁ డొనరుచు♦యజ్ఞ మెల్లఁ
తే. బూర్తి నొందించి హోత్రంబుఁ ♦ బూన రాజు
కడకు నేతెంచె; నేనిండఁ ♦ గాంచని ముని
వచ్చి గౌతమపూరితాధ్వరము దానిఁ
గనియె నంతటఁ బెనుకొవఁమునఁ జెలంగె. ౪౯ 2441

క. నరసిజయోనితనూజుఁడు, వరమాని వసిష్ఠుఁ డంత ♦ వసుధేశ్వరుఁ జూ
చురతిఁ ముహూర్తకాలము, ధరణీశుగ్రహంగణమునఁ ♦ దా వనియించెఁ.
తే ఆదిసంబున నిమియు నిద్రాదరిత్ర
దేవతాపహృతుండయి ♦ తెల్వీ లేక
యండె మునికి మహాకోప ♦ మొప్పె దాన
దర్శనం బీయఁ దీరాజు ♦ తనకు ననుచు. ౫౦ 2448

- నీ. పలికె నిట్లని మహీపాలకా! యేహేతువున నన్ను వరియించి ముని మతాకని
మరల వరించితో * మరియాద లేకుండ నవమానమును జేసి * తనఘ్న నన్ను;
నక్కారణమున నీ * కగును జేతనహీనమైన యంగము నని * యవుడు శాప
మిచ్చె, సంతట నమ్మహీజాని తెలివొంది ముని శాపమును దాను * విని వచించె
- ఆ. బ్రహ్మపుత్రుఁ గూర్చి * పరమహోపంబున, నాతురంబు నొంది * యవని దేవ!
నీదురాక నెఱుంగ * కీడినంబున శయనించి యున్న నన్ను * మించుక్రుధను.
- క. కరుణను బూనక శాపము, కురిపించితి విప్పు దేను * గుండెడునటు ని
ర్భరయమదండమువలెనే, ధరణీదివిజేంద్ర! యట్టి * తనువున నీవు. ౨౦ 2418
- క. ధరియింపఁగలవు కాంతులఁ, బరఁగెడు నీతనువు నాదు*వర్షముపొలెఁ
ధర నొప్పుఁ గాక యని యి,ర్వురు రోషస్ఫూర్తి ముచుజభూసురవర్చుల.
- ఆ. తిట్టుకొనిరి పిదప * దేహంబు లట్టివి, వారి కొదవఁ దత్పరి*భావ మట్టి
తనువులకును*గల్గఁ * దగినవి యలరాకె, వానిఁ బొంది రనుచుఁ * బలికి విభుఁడు.

ఏఁబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౬ - వ సర్గము.

శ్లోక పవిత్రముని దేహప్రాప్తికై ప్రహ్లాదు బ్రాహ్మిం నతఁడు ప్రత్యక్షమగుట. శ్లోక

- చ. అనుటయు రామువాక్యముల * నాపరవీరలయాంతకుండు చ
క్కనివిధి నాలకించి కరకంజములఁ ముకులింది దీప్తతే
జాని రఘురాముఁ గాంచి మది * శోభిలు సంతన మట్టె యుబ్బు ని
ట్లనియె; శరీరముల్ నదలి * యామునిపార్థివవర్చ్య లంతటా. ౧౫ 2418
- మ. మరలఁ దేహము లొంది రోషీతివ! యేమాడ్కిం దగం జెప్ప మా
దర మొప్పంగ నటంచుఁ బల్క రఘుమూర్ధన్యండు రాముండు వి
స్ఫురతేజుండు పురాణపూరుషుఁడు సొంపుల్ గుల్కువాక్యంబులం
బరమాప్తుండగు లక్ష్మణుం గని యనుఁ * వాత్సల్య మేచారఁగ. 3 2419
- క. ఇతరేతరశాపంబుల, ధీతిపాలమునీంద్రరాజశేఖరు లొగి వి
చ్యుతిరహితధర్మతత్పురు, లతివేగ శరీరయుగ్మ * మట విడిచి తగ. 3౫ 2450
- ఆ. వాయుభూతు లగుచు * వరునఁ దపోధను, లగుచు నుండి; రంత * నావసిష్ఠు
వాత్సకాయ మెడల * నతిశయ జేజంబు, పొదలఁ దత్తనువునఁ * బోయి కడఁక.
- చ. తనజనకుం బితామహుని * ధన్యమతిం గని దేవజేవుడై
వనరుహనంభవుం డగుచు * భాసీలు నాతనిపాదపద్మముల్
తనరెడు భక్తిఁ గొల్పుచు సదాగతిభూతుడై యయ్య భక్తి ని
ట్లనియె; మహాత్మ! దేవనివహాధిప! లోకగురూ! దయానిధీ!. ౬౫ 2452

- క. నిమిశాపంబున నాదేహము పోవఁగ వాయురూపం మందితి గద దే
హము పోవ నెల్లప్రాణుల, కమరును బహుదుఃఖరానుం లంబుజజన్మా! 24
- సీ. సకలకార్యంబులు సమయు నద్దానిచే గావున నాకింకఁ గాయ మొందు
దయచేయవయ్య నా ధాత వ్యయంభువు బ్రహ్మ సత్తేజుండు సలిక నిట్లు
లోసుకీర్తి! యింక సద్దామమైన మిత్రావగుణజముగాఁ దనరు తేజ
మును బొందవయ్య నీవన నయోనిజుఁడవు గాన నిప్పుడుగూడఁ గాయ మట్టి
తే. దగును ద్విజన త్రమా! ధర్మం మగణితముగఁ
బొందఁగల్గుదు వంతటఁ బూర్వరీతి
నాదుచెంతకు రాఁగల వోదయాత్మ!
యనఁ బ్రదక్షిణవందనం మాచరించి. ౧౧ 2454
- క. సరసిజనంభవు నానతి, వరుణాలయమునకుఁ బోయెం *వరుణపదవి భా
స్కరమూర్తిభేదమిత్రుం, డురుతేజుం డొంది వెలయుచుండెం గడఁకన్. ౧౨
- తే. వార లిర్వురు చేరియే భూరిరాజ్య
మొక్కరుం బోలె నేలుచు సుండి; రంతఁ
బాలకడలియు వారిదై పఱలె దేవ
వినుతులం బొందుచుం గీర్తి వెలసి రవుడు. ౧౨౪ 2456
- చ. ఇరువురు వారు రాజ్యము సహీనవిభూతిని బ్రోచుచుండ నా
తరుణమునందు నూర్వశి నితాంతనుగాత్రి సఖిజనంబుతోఁ
బరమతనూవిలాసమున భాసిలుచున్ వరుణున్ సరిత్పతీ
శ్వరుఁ గనవచ్చె; చూపమునఁ ప్రాథత మించినదాని నచ్చరన్. ౧౩ 2457
- చ. కని వరుణుండు క్రీడల నితామముఁ దేలుచునుండు నూర్వశి
మనమున హర్ష మంది బహుమానమునన్ పరియించె; నిండుచం
ద్రునిని హసించు మోము వరతోయజపత్రసమాననేత్రముల్
తనులతసాంపు స్వాంతము నితాంతము లొంగఁగఁ జేయ వేడుకన్. ౧౪
- క. సురతక్రీడలఁ దేలఁగ, వరుణుం డాశించె నంత వనితామణియుం
గరములు జోడించి మహాదరమున నీరీతిఁ బల్కెఁ దగులినయమునన్. ౧౫
- క. ననుఁ దొల్ల మిత్రుఁ డాదృతిఁ గనఁజేసి పరించె దానఁ గాదన వళమే
యనఁ గందర్పశరార్ధిత, చునస్కుండై వరుణు డిట్లు మానినిఁ బల్కెన్. ౧౬
- సీ. ననుఁ గూడిక్రీడింపఁగను నొల్లకున్నచో నుక్రోశి సత్కాంతిశోభితాంగి
నిన్నుఁ గాంచుచు నాదునెమ్మి తీరంగ నాయితేజ మిచ్చట ననఁగు దేవ
నిర్మితకుంభమం దర్శిలి నెఱవేఱ వదలెద దాన నాహంభితంబు
కొనసాగు ననుటయుఁ గోమలి యాలోకపాలునివాక్యంబు లాలకించి

తే. పరమమోదంబుతో నిట్లు * పల్కె నీదు

కామ మిట్లగునేని యుద్ధామమామ

కాంతరంగంబు నీయందు * నలరుఁ జమ్ము

భావమును గూడ నీయందె* పరఁగియుండు. ౨౦

2461

క. తను విడి మిత్తునిదే యగు, నను నూర్వశి పల్కు లెన్ని * యవ్వరుఁబండుకా
ఘనమై యద్భుతమై తగు, ననువమవీర్యంబు మండు*సగ్నిశిఖవలె. ౨౧

క. తనరార దానిఁ గుంభంబున వదలెను నూర్వశియును * బోయెను మిత్తుం
గనువాంఛ సంత నాతఁడు, వనితామణి దానిఁ గాంచి * పలికె గ్రుధచే. ౨౨

చ. తొలుతన నే వరించితిని * దొయ్యలి! యట్టి ననుం ద్యజించి యి
మ్ముల మఱియొక్కనిన్ మదిని * బొందితి వెంతయు దుష్టవృత్తివై
కలుషము నొదుద్రోధమునఁ * గల్లఁగఁ జేయఁగ నయ్యె దీన మ
ర్త్యులభువనంబునక గడవు * టొప్పును నీ కింక గొంతకాలము. ౨౩

నీ. బుధునకుఁ బుత్రుడై * భూపాలమానియై కాశీపురంబున * కీకుఁ డగుచుఁ
దనగుపురారవ*సునకు భార్యపు గమ్ము దుర్గతీ! నీ విట్టి * దోష మిచట
నొనరించితివి కావున నటంచువచియించియాకుంభమునయందె*యాత్మవీర్య
మును విసర్జించె; నా*వనితయు నాదోషమున శాపమొంది చ*య్యనఁ బురార

తే. పునికడకు నేగి యాలోక*మునఁ బురోత్త

మమయి తనరుప్రతిష్ఠాన * మమరనగర

సన్నిభంబయి యొప్పుగ * సాధువిభవుఁ

డైన బుధపుత్రునిం గాంచె * నందు నింతి. ౨౪

2465

*క. కని యాతని వరియించెను, మనుజేంద్రుం డతఁడు ప్రీతి * మహిళామణి దా
నిని బట్కిగఁ గైకొని స, స్తనయుని నాయువును గాంచె * రర్చనమగ్ర. ౨౫

తే. అతనితనయుండె నహుషుఁ డ*శోర్యబలుఁడు

శతమఖద్యుతి; మున్ను నిర్జరవిభుండు

వజ్రమున వృత్తునిం జంపి * భ్రాంతుఁ డగుచు

శతసహస్రాబ్జములు పిశా*చంబుకరణి. ౨౬

2467

క. చరియించె నపు నహుషుఁడె, సురపురిఁ జాలించె శక్తి*శోభితుఁ డగుచుం
దగుణిమణి యూర్వశి యీ, కరణి* శాపమునఁ దాను * గళవళపడుచు. ౨౭

ఆ. కమలలోచనములు * కన్రుదంతంబులు, వెలయఁ జాలవర్ష*ములు ధరిత్రి
సుభుగ్ని చలంగి * ట్లోణి శాపాంతంబు, నంది యింద్రపురికి * సరిగె నవల.

ఏఁబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

* తస్య జ్ఞే తత స్పృహ నాయుః పుత్రో మహాబలః-అనియూ.

౫౭ - వ సర్గము.

—అథా విసిష్టమిథిలరాజుల జననము. అథా—

చ. అనుటయు దేవగాథవలె * హర్షము నించుచు నద్భుతంబుగాఁ
దనరెడు నాకథ * విని ముఁదంబున నెంతయు నోలలాడి రా
ముని గని లక్ష్మణుం డనియె; * భూపవరా! తనువులే త్యజించి యా
మునివృధివీశ్వరుల మరల * బూనిరి దేహము లెవ్వధంబునన్. ౧౫ 2470

ఆ. దేవనవృత్తులగు * దివ్యమునియీతి, పాలకులచరిత్ర * మోలి వినఁగ
సంతసంబు గల్గెఁ * జక్కఁగఁ జెప్పుమా, యనఁగ నత్యశౌరుక్మఁడైనవృవుఁడు.

క. విని సహజన్మునిప్రశ్నంబును దానికి నుత్తరంబుఁ * బోల వచించెన్
వినుమా! మహానీయ వసిష్ఠునిచరితముఁ గుంధమందు * సొంపు నలిర్పన్. 3

సీ. ఆమహాత్ములవీర్య * మట్టులు విడువంగఁ బడినయంతనె ఋషీవర్యులున్న
తాయత్ప్రభ లొప్ప * సందుండ్రియిగురుజనియించిరందాద్యుఁడననగ స్తుఁ
డొప్పురె నాతఁడట్లుద్భవం బొంది మిత్రుని గాంచి నే నీకుఁడనయుఁడనెటు
లగుదు నంచని పల్కి * యటు పాసిపోయె; నా తేజ మూర్వశిని మఁదిందలంచి
విడిచెఁ గుంధమున మిఁత్తుఁడు పూర్వ మంత నద్దాన జనించెనాఁమానియందె

తే. వరుణ తేజంబు విడువఁగాఁ * బడియె దాని
కంటె ముందుగ నొకకొంత * కాల మరుగఁ
బుట్టె మిత్రావరుణసంభవుండు మాని
యావసిష్ఠుండు తేజంబు * లావరింప. ౬౫

2478

క. విను మిత్రావరుకులంబున, జనియించినవారి కెల్ల * స్వర్గైవత మా
యనఘండే; యిత్రావరుకువు, ఘనతేజం నవ్విధమునఁ * గల్గినవానిన్. 2౫

క. మునివర్యు ననిందితకీ, ర్ని గాంచి పురోహితునిగఁ * దివిరి వరించెన్
మనవుట్టుక కాతఁడె యో, యనుజా! కారణము యజ్ఞ * మాదృతిఁ జెప్పెన్.

తే. సామ్య! లక్ష్మణ! యామహానత్వశాలి
యగు వసిష్ఠుని పృత్రాంత * మాను నిద్ది
యింక నిమి దేహ మొందెనొ * యెట్లు దానిఁ
జక్క వివరింతు; నంత నాత్మపతి నిమి. ౯

2476

క. కని మును లందఱు యజ్ఞంబును జేయం దొడఁగి దేహమును దానిని జ
క్కనిరీతిని గాపాడిరి, యనుసమగంధప్రసూనఁహారదులచే. ౧౦౫ 2477

క. నిరతము పూజించుచు నా, పురజనభృత్యులను గూడి * పొల్పుగ నాయ
ధర్వరమును బూర్తి నొనర్చిరి, వరమప్రమదంబు నొంది * భాసిలుభృగువున్.

తే. పలికె నిట్లని పార్థివా! * పరమత్మ
నందినాడను బ్రాణంబు * లంగమునకుఁ

గూర్చు నంచన దేవతల్ ♦ కుతుక మంది

ప్రాణముల నొందు నిమిత్తోడ ♦ బల్కి రిట్లు. ౧౨

2479

క. వర మడుగుము రాజర్షి !, నిరతము నీ ప్రాణవితతి ♦ నిల్వం దగు నెం
దు రహిణ జెప్పును యనునా, నురవాక్యం బాలకించి ♦ చోద్యము తనరణ.

తే. అతని ప్రాణంబు లీరీతి ♦ ననియె దేవ, వర్యులార! వినుండు నా వాంఛితంబు
సర్వభూతనయనముల ♦ నంచరింతు, నిదియె నా వాంఛితం బనఁ ద్రిదశు లెల్ల.

క. సరిసరి యల్లె యుండుము, చరింపఁగాఁ గల్గు దీవు ♦ సతతము జంతూ
త్కరనయనంబుల వాయువు, కరణి రూపంబు తనరఁగా నిఁకమీఁదణ.

సీ. నీనిమిత్తంబులు ♦ నేత్రంబులు నిమేషధర్మంబుఁ దారు నొంఁదంగఁ గలవు
వాయురూపంబున ♦ వసుధఁ జరింపంగ విశ్రమార్థముగ నభివృద్ధముగ నవి
యుండు నిమేషంబు ♦ లొకరీతిఁ జెలువార; నని పల్కి దేవత ♦ లరిగి రెట్లు
వచ్చిరో యాదారిఁ ♦ బట్టి, యంతట మాను లాతని దేహంబునందు సరణి

తే. నొక్కదానిని స్థాపించి ♦ యుడుగ కట్టె
మథనమును జేయఁ జొచ్చి రఁమ్మాడ్కిఁ జేసి
మంత్ర హోమంబులం జేసి ♦ మహిను వెలయు
తనయు నానిమిషతికయి ♦ జనన మొంద. ౧౮

2488

క. అరణిని మధించుచుండఁగ, వరమతియు మహాతవుండు ♦ వఱలె సతఁడె పో
ధరణి మిథియును ఖ్యాతిని, బరమంబును గాంచె మథనధవుఁ డగుకతనణ.

ఆ. మిథి యనంగ నొప్పి ♦ మేదిని జననమ్ము, నందుటన్ జనకమహాఖ్య గాంచె
దా విదేహ జనని ♦ దస్తయుఁ గనుట నై, దేహుఁ డనఁగ నామధేయమందె.

క. వినుమా విదేహరాజే, జనకునకుం బూర్వుఁ డగును ♦ సత్తేజనూస్సు
ర్తిని మిథి యులరెను మైథిలుఁ, డనఁబడె నాతండె సద్గుణాలంకారా!. ౨౦౫

క. మునిధరణిశులసంభవమును జక్కఁగఁ జెప్పినాఁడ ♦ మునివరశాపం
బును భూషణాపమును జయమును బొందినఱాడ యిదియె ♦ భూపకుమారా!.]

ఏబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౮ - వ సర్గము.

శ్లోకములు - యదుగతిస్సత్తైరితిము. శ్లోకము

చ. అని యిటు పల్కు గాఘవు మహాత్మునిఁ దేజముచే జ్వలించువా
నిని బరవీరహంతయుయి ♦ నిర్భరవిక్రమ మొప్ప వెల్లునా

యనఘుండు లక్ష్మణుండు గని ♦ యల్లన నిట్లనియెన్ సృష్టమా !

కన విన నదృశ్యతం బగును ♦ గాడె విదేహునిగాఢ యెంతయున్. ౧౫ 2498

తే. ఇది పురాతనమేయగు ♦ నెన్న నిమి వ

నిష్ఠనంవాదరూపమై ♦ చెలఁగుగాధ

చాల వినుతింపఁ దగినది ♦ క్షత్రియుండు

నిమి మహాశూరుఁ డధ్వరఃనియతి మించు. ౨౪

2489

తే. అట్టివాఁడయ్య మహానీయుఁ ♦ డగువసిష్ఠ

మునివిషయమందు శాంతిని ♦ బూనఁడయ్యె

ననఁగ లక్ష్మణుతో నిట్టు ♦ లనియె నర్య

రంజకుండయి తనరు శ్రీరామమూర్తి. ౪

2490

క. తనతమ్ముండు సత్తేజం, డనుపమవిజ్ఞాని యనెడు ♦ నాదరమున నో

నును జేంద్రకుమారా! యింక, వినుమా! క్షుచ యెల్లరకును వెలయదు సుష్టి.

సీ. ఆరయ దుస్సహంబగును రోషం బిల నాయయాతియు టెంతఁడగుచు నెట్లు

సత్వానుగుండయి ♦ చక్కఁగ ధర నేలె నావిధం బెఱిఁగింతు ♦ నవధరింపు;

నమాషభూపతికి నంధననుండు యయాతి నాఁబొరవర్ధనుండు పావనయశుండు;

కల రాతనికి భార్యలలరెడు రూపంబు గలయిర్వురందు నొక్కత సుపూజ్య

తే. దనుజవరుడైన వృషపర్వతనయ యగును

బేరు శర్మిష్ఠ యింకొక్క ♦ ప్రేయసి మహి

తాత్మజ్ఞా శుక్రసకుఁ బుత్రి ♦ యామె చారు

తనువిలాసిని సింహమధ్యమయు సగును. ౫౪

2492

క. వనితామణు లాయిర్వురు, గని రాత్నజలను సుహృపఃకలితుల నందున్

దనయుండు పూగుండు వృషపర్వనినునునుండు; దేవయానిపుత్రునిఁగనియెన్.

తే. అతఁడు యదువన నొప్పె యయాతి కళల

సుగుణములఁ బూరుఁ డెంతయు ♦ సుధగుఁ డనుఁగుఁ

బుత్తుండును నయ్యెఁ దండ్రిని ♦ బోలుసూప

మలరుచుండట వివయాదు ♦ లనురి యుంట. ౧౦

2494

చ. జనకుని ప్రీతిపాత్రుఁడయి ♦ సత్వయుతుండయి పూరుఁ డొప్పుటం

గని యదు వాత్సఁ గుంది కడఁకం జని తల్లిని గాంచి యిట్లనెన్;

జననిరొ! భార్గవాన్వయవిశాలసముద్రమునందు లక్ష్మీ నా

జననము నొందినావు మునిఃస త్తముఁ డాతఁడు వంశకర్తయున్. ౧౧౪ 2495

తే. ఎవరికై నను గవ్వంబు ♦ నిడనికర్క

ముల నొనర్చునవాని సత్కులమునందు

జనిని గాంచియు నవమానమును సుదుస్స

హమును హృద్గతశోకంబు ♦ నణచి నీవు. ౧౨

2496

- క. చరియించుచున్నదానవు, ధరణీశుడు రాక్షసేంద్రతనయానర్థి
జరియించు గాక స్వేచ్ఛగఁ, జరకాలము మనము నిక శుచింజొత్తమిటన్
- క. ఈయవమానము నోర్వఁగ, నోయంబా నీకు సిద్ధమున్నయెడల ని
మ్మా యనుమతి నే జొచ్చెద, వే యగ్ని సహింపఁ జాల విషమం బగుటన్.
- క. మరణము నొందెద సంశయ, మరయఁగ లేదింక ననెడు సాత్త్వికపలుకుల్
పరమార్థి వినుచు నేడ్చెడు, పరతనయుని గాంచి బుద్ధివైభవము చెడన్.
- చ. జనకుఁ దలంచె సాత్త్వ మునిసత్తముఁ డింగిత నే త్రయైన యా
వినుతయశుండు భార్గవుఁడు వేగ సుతాసుణి తన్ స్మరించుటల్
మనమున నెన్ని వచ్చె బహుమానముమీఱఁగ దేవయాని నిన్
గనుఁగొనఁ గోరి; యంతఁ దమశంబును బాసి శంకబరీతిగన్. ౧౬ 2500
- తే. చూడఁదగియున్నపుత్రికసాబగుఁజూచి, కారణంబే మొయిల్లుంపఁ గానటంచుఁ
బలుక నందీప్తతేజఃజ్ఞా భార్గవమునిఁ, దండ్రీగని దేవయానిక్రధన్ వచించె.
- చ. అసలుని నొండె దీవ్రమగునట్టి మహావిషమొండె జొత్తు మ్రిం
గను దలపోయెడున్ జలముఁ డ్రవ్వనఁ జొత్తుచు బ్రాణపంచకం
బును నిలువంగఁ జాల నను బొందినదుఃఖ మెఱింగియున్ మదిన్
జనక! తలంపకుంటి విది సాధుపథంబు యెఱుంగ నక్కటా! ౧౭ 2502
- తే. తనయయవమానమును దుఃఖమును దలంపు
వృక్షదోషంబునంజేసి వృక్షజవు
లెల్లఁ గష్టంబు నొందుట యిలను గలదు
ధరణీపతి నిన్ను లెక్కింపఁ దలఁచఁ డకట. ౨౦ 2503
- క. నను నవమానించెను నా, జనకుని నినుఁ జూచి యెసఁ డిక్కనిమర్యా
దను జూపఁ డక్కటా! యసఁ, దసయావాక్యమ్ముల విని దాదుణధంగి. ౨౧
- సీ. క్రోధహుతాశనబాధితాత్మండయ సహుషసందనుఁ గాంచి సయముమీఱఁ
బలికె నిట్లని, హేతువులు లేకయండఁగి దుర్బుధిం బూని ధూర్జరీతి
సవమతి నల్పితి వార నాయెడఁ గాన సత్తిశయజరచేత సంగ మెల్ల
జ్ఞింపనుండువు చెచ్చెట నని పల్కి తనయ నాశ్వాసించి మునివరేణ్యుఁ
- తే. డాత్మభవనంబు జేరె; మహాయశంబు
సెలయ, భార్గవుఁ డిస తేజఁ డలుక నవని
పతిని నీరీతి శపియించి పట్టి నూఱ
డించి యిలు చేరె శుక్రుండు మించుశక్తి. ౨౪ 2505
- ఏబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౫౯ - వ సర్గము.

యయాతి పూరుషలన వయస్సు నొందుట. శ్లో-

చ. ధరణిసురర్షి కోపమునఁ ♦ నన్ తపియించు టెటింగి యాహ్లాదై
జరఁ గని యాతురుం డగుచుఁ ♦ జయ్యనఁ బుత్రు యదున్ వయస్సునం
బరఁగెడువానిఁ గాంచి యిటు ♦ పల్కెను; ధర్మ మెఱుంగు దీపు శ్రీ
కరయశ మొందినావు కనుకన్ జర నాది గ్రహించు టొప్పుగన్. ౧౪ 2506

క. మనమున భోగేచ్ఛయు విర,తిని బొందదు మరల వయసుఁ ♦ దృష్టిగ నాకుం
డినగాని విషయగతవాంఛను దీర్చుకొనంగ లేను ♦ నత్యం బిదినూ!. ౨౪

తే అనుభవించెద స్వేచ్ఛగాఁగఁగల కామ,మునుదరు వాతఁబొందెఁమునలితనము
ననఁగనమ్మాట లాలించి ♦ యతనికాతఁ,డిట్టులని చెప్పెను త్తర ♦ మెన్ని మదిని.

క. తనయులలో నీకుం బ్రియుఁ, డనఁగాఁ జనుపూరుఁ డిప్పు ♦ డాదరమునఁ గై
కొనుఁగాక నీదుజర నో,జనపాలక! నేను గార్యఁసంతతివలనన్. ౪ 2509

*క. సన్నిధి నుండియు వెలువల,కు స్పృహవంబడితి నెవఁడు ♦ కోరిక నీతో
సన్నివసులందు నిల్చునొ, సన్నిధిభోజనమునందు ♦ సైతము కడఁకన్. ౫ 2510

తే అంతమాత్రమే గాక భక్తివ్యంబుఁ బేయ
మెవనికిన్ స్నేహమునను నీ ♦ విచ్చవాడ
వట్టి పూరుండె కొనుఁగాక ♦ యిట్టి జరను
నాఁగ విని పూరుఁ గాంచి భూఁనాథుఁ డనియె. ౬ 2511

క. జర సన్మదీయమును నో,గురు బాహూ! నాకునుఖముఁ ♦ గూర్చుం గొను మా
దరమున; నను పితృవాక్కును, బరికించి కరంబు లొగ్గి ♦ పలిక వత్తుండున్. ౭

క. జనకా! ధన్యుడ నీశా,నసము నొసర్చుంగ నేను ♦ జాలినకతనన్
ఘనతావకకరుణకు నే, సనఘ! పాత్రుండ ననిన ♦ సత్కజువలుకుల్. ౭౪

చ. విని ముదమంది యాజరను ♦ వేగమే పూరునియందు నిల్పిపా
ర్ష నిరతుడై యయాతి కడు ♦ రాజలి తాఁ దరుణుండె యాచు యా
గనికరముల్ పొనర్చి చిరఁకాలము భూమినిఁ జక్క నేలి యే
పనిని గొఱంత లేక జనఁవర్ణితుడై సుఖముండి యంతటన్. ౯౪ 2514

క. చిరకాల మేగఁగా నొక,తరుణంబునఁ బూరుఁ గాంచి ♦ ధరణిపతి యీ
కరణి వదించెన్; బుత్రక!, పరమాదృతి నీవయస్సు ♦ బహుభంగులుగాన్. ౧౦

సీ. ధర్మకృత్యంబులఁ ♦ దగినసుఖంబుల నుపయోగపఱచితి ♦ సుర్విఁ గల్లు
సుఖములఁ బొందితి ♦ సుతవర్య! నాజర నీయందు నుంచితి ♦ నేను మరల
దానిఁ గైకొనియెదఁ ♦ దనిసితి నినుమంత కొఱఁతయే నిక లేదు ♦ కోపలేశ
మైనను లేదునూ! ♦ వార్షంబు నొందితి నాయాజ్ఞ దాటకయే యొనర్చి

* బహిష్కృతోఽహ మశేష సన్నికర్షాచ్చ పాశ్చివ-అనిమా.

తే తల్లు గావున నభిషేక • మాచరింతు

ననుచు నహుమాత్మజుండు యయాతి తనయుఁ

బూరునిం బ్రీతునిం జేసి • పొంగుక్రథను

దేవయాసీనుతుం జూచి • తీవ్రభంగి. ౧౩౪

2516

చ. పలికెను; రాక్షసుండ విటఁ • బట్టివిగా జనియించినాఁడ వో

కలుమమయాత్మ! న న్వదలఁగాఁ దననట్టి యఘంబు నీవుగా

నిలఁ దగియెన్ మదాజ్ఞఁ దృణ • మెట్లుగఁ జాతురొ లోకు లట్లుగాఁ

దలఁచి తిరస్కరించితివి • దాన స్మృత్యము నీకు లే దిలన్. ౧౪౪

2517

క. గురుభూతుని దండ్రిని న్నఁ, బరమాదృతిఁ గనక తృణముభంగిఁ దలఁచి నీ

వరయక తిరస్కరించితివి రాక్షసులు యాతుధానవిరులు నీకున్. ౧౫ 2518

క. తనయులుగా జనియింతురు, విను దుష్టమతి! కులంబు • వింశన్ నిది చం

ద్రునివంకనుండ దిఁక నీవనూనపాపాత్మకపుగ • సలరుటకతనన్. ౧౬ 2519

తే. నీకుఁ దుల్యంబుగా నుండుఁ • గాక; యనుచుఁ

బలికి వంశవివర్ధను • భవ్యయశునిఁ

బూరు సరపాలునిగఁ జేసి • భూపతి ముని

యాశ్రమముఁ జేరెఁ దప మందు • నాచరింప. ౧౭౪

2520

క. చిరకాలమందుఁ దపమును, బరమంబగు భక్తిఁ జేసి • పరమపదము ను

స్థిరమును జేరెను నాహుమఁ, దుగుక్తి యయాతి; కీర్తు • లొప్పెడురీతిన్.

తే. ధరణిఁ బాలించెఁ బూరుండు • ధర్మనిరతుఁ

డతులయశమునఁ గాశిరాజ్యంబునందుఁ

దాఁ బ్రతిష్ఠానపురమునఁ • దమి వసించి

ప్రజలు జనరంజకుండని • ప్రస్తుతింప. ౧౮౪

2522

సీ. యదు వంతటన్ వేల • యాతుధానులఁ దనయులఁబుట్టఁగాఁజేసిఁబలితవిధవ

మంతరింపఁగ దుర్గఁమాకృతిఁ దగు క్రౌంచవనమున త్కౌపాలఁవంశమునకుఁ

దాను జెందకయుండె • మానిశాపము నిమిమార్పఁ జాలనియట్లుఁమానివద్యుఁ

డగుశుక్ర శాపంబు • నాయయాతియుఁబొందె(సర్వధాజనమునఁజేమయెదుర్ల

తే. భము యశోవర్ధనంబు శ్రోధము నుదారు

ణము తలంపఁగఁ గీర్తి యశమును గూల్చుఁ

గాన శాంతియుతుండగు • మానవుండు

శోపమును జిత్తమునఁ బూసఁగూడ దెవుడు.) ౨౩

2523

క. వినిపించితి లక్ష్మణ! నీ, కనూనమహితాత్మలై న • యార్థులచరితం

బును సర్వకార్యపరులగు, మనుజుల కాదర్శనమును • మానుగ నిచటన్. ౨౩౪

- తే. అనుసరింతుముదోషంబులందకుండ, నృగునివలె గాక మనసుని సృష్టుడు రామ
చంద్రుఁ డభిసవలావణ్యశాలి పలుకఁ, దారకలు మెల్ల మెల్ల సంతట నడంగె.
ఆ. అరుణరేణర క్తయయి పూర్వదిక్పతి, కుసుమరసవిముక్తకోమలాంబ
రమును గప్పకొన్న రమణ విరాజితై, సంతఁ దెల్లవారె వింతరీతి. ౨౫
ఏబదితోమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

అధికపాఠము. ౧ - వ సర్గము.

అథ శ్రీరామచంద్రుఁడు వసిష్ఠాసులతోఁ గొలుపుకూటమును బ్రవేశించుట. అథ-

- చ. తెల తెలవేగినన్ నృపతిధీరుఁడు రాముఁడు పుండరీకనే
త్రులలితుఁ డర్చకృత్యములఁ దప్పక తీరిచి ధర్మరక్షణం
బలరుచుఁ జేయ వచ్చె సభఁ కంత వసిష్ఠుఁడు కాశ్యపుండు వి
ప్రులు మఱికొంతమంది సచివుల్ పురవాసులు వచ్చి రొక్కటన్. ౨ 2527
క. వ్యవహారంబులు దీర్పుగ, సవిధానము లొప్పు మంత్రిసత్తములును ధ
ర్మవితానవేత్తలగు భూదివిజులు చనుదెంచి రాక్షసిప్రభుఁ గనఁగన్. ౨౪
క. నీతిజ్ఞులైన పెద్దలు, భూతలసతికొలుపు చూడఁ బోయిరి సభయున్
స్థితేంద్రవరుణసభలన్, భ్రాతరిం దా మించి వెలసె సనుపను మగుటన్. 3౪
క. జనులకు నేవిధి బాధిం, పనికృత్యము లొప్పు జేయఁ పార్థివతలకుం
డసఘుఁడు రాముఁడు కొలువున, ననుజని లక్ష్మణునిఁ జూచి యాదృతిఁబలికెన్.
తే. వినుతశుభలక్షణా! రఘువీర! దీర్ఘ
బాహుభూషిత! సోదరా! బయల నెవ్వ
రెట్టి కార్యములను గోరి యేగుదెంచి
యన్నవారో కనుంగొను ముగుతరకృప ౫ 2581
చ. అనిశుభలక్షణుండయిన యాసహజన్తుఁడు ద్వారసీనుకుం
జని సరహాలుతో మనవి సల్పుగ నచ్చివారలెవ్వరై
న నిచట నున్నవారె జననాథుఁడు రన్తున సంచుఁ బల్కు నే
జనుఁడును బల్కు డత్తతీని జక్కగ రాముఁడు రాజ్య మేలుటన్. ౬
తే. ఆధులే వ్యాధులేని యాయుడనున నిలఁ
గానరాకుండుటం, బని గలదు నాకు
నిట్టిదని చెప్పుకొనఁగ రా రెవ్వరేని
రాముఁ డభిరతిఁ బూనిక రాజ్య మేల ౭ 2583
క. పరివర్తనస్యయై భూతరుణీమణి యౌషధులవితానము చెలఁగన్
బరఁగెంజక్కఁగ; బాలుం, డరయఁగ మృతిఁగనఁడుతరుణుఁడటుమధ్యముఁడున్.
క. మృతిఁ గనరు ధర్మమును వి, మృతిఁ బొందకయుండ రాముఁడొప్పుగ నేలన్

- క్షీతిఁ గలుగఁ దెట్టిబాధయు; మతిమంతుఁడు సృపతిసంఘఁమండనుఁడెలమిఁ.
- తే. కొలువుకూటంబుఁ జేరంగఁ ధ గొడువ యిద్ది
కలదు నా కని పలుకంగఁ ధ గల సరుండు
కారణఁ డొక్కఁడైన లక్ష్మణుఁడు మరలి
కరము లొగ్గి మహిపతిఁ ధ గాంచి పలికె. ౧౦ 2536
- క. ద్వారమ్మున లేఁ డొక్కఁడు, పౌరుఁడునాఁ గరుణ లోఁపఁ ధ బాధివమణియా
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణుతో, నీరీతిం బలికె మరలి యేగుము శ్రద్ధఁ. ౧౦౫
- క. పరికింపుము కార్యాధుల, సరిగా నీతిం దలంచి ధ త్వాఫలి నేలఁ
బరికింపరా దధర్మము, ధర నెందే రాజభీతిఁ ధ దత్పరిజనముల్. ౧౦౫ 2538
- క. పరిపాలింతురు చక్కఁగ, శరములనే విడువ నవిధి ధ శత్రునికరముఁ
మరణము నొందించి ప్రజోత్కరమును గాపాడునట్లుఁగా గురుబాహు!.
- క. మనుజులఁ గావఁగఁ బూనుము, చని మరలం గాంచి రమ్మ ధ చక్కఁగ ననఁగా
విని సౌమిత్రియు మరలఁ, జని ద్వారప్రాంతనుండు ధ శ్వాసముఁ గనియెఁ.
- క. కని యిద్ది మరల మరలం, దనుఁ గొట్టిసరితి నేవ్వ ధ దయమెయిఁ జేరం
జని వీర్యచంతుఁ డాతం, జనియెను శ్వాసంబ! యేల! ధ యాత్రోశింపఁ. ౧౧
- క. నను నమ్మి చెప్పుమా నీ, మనమునఁ గలదుగిఖ మనిన ధ మానితవృత్తిం
దనరారు లక్ష్మణుం గని, శునకం బిట్లనియె నుడులు ధ చోద్యం బిడఁగఁ. ౧౨
- తే. ¹సర్వభూతశరణ్యుఁడై ధ సాధ్వీసంబు
నిడఁడుకార్యంబుఁ జేయక ధ కడఁగి యభయ
దాతయగు రామచంద్రుని ధ దాపునందె
తెలుపుకొన నుత్సహించెడఁ ధ నేటపడఁగ. ౧2 2543
- చ. అనుటయు రాఘవుం గనఁగ ధ నాతఁడు లోపలఁ జొచ్చి మంగళం
బునఁ దగు కొలువుకూటమునఁ ధ బొల్పెడు భూపతి కద్ది చెప్పిన
ట్లనువుగఁ జెప్పి రామవిభుఁనాసతి ద్వారముచెంతఁ జేరి యి
ట్లనియెను, శ్వాసమా! సృపతియొజ్ఞను ర మ్మిక లోనికిఁ వడిఁ. ౧౩౫
- క. తెలువందగు విషయంబును, దెలుపుకొనఁ వచ్చు భూపతి ప్రవరునితోఁ
గొలువున నా విని లక్ష్మణు, పలుకుల నిట్లనియెఁ గుక్క ధ భవ్యపథమునఁ.
- తే. ²దేవధవనంబు సృపతిమంధిరము విప్రు
నిట్లు నివ్వనియందు వహ్నియు మహేంద్రుఁ

1 భయోష్టభయదాత్రేచ తస్మై ఎత్తం సమత్సహే-అనిమా. 2 దేవాగారే నృపాగారే
ద్విజవేశ్చనై తథా, పహ్ని శ్శతక్రతు శ్చైవ నూర్యో వాయుశ్చ తిథతి, వాత్రయోగ్యా
స్తు సౌమిత్రే యోనీనా మధమా ఎయమ్-అనిమా.

డర్కవాఱువు లుందు రఃప్లాట నీచ

జాతినగు నేను లత్తరా! ♦ చనదు చొరంగ. ౨౦౪

2546

క. నరపతియనఁగా ధర్మస్వరూపుడే యగును గాదె! ♦ సత్యవచనుడై
దురమున సమర్థుడై భూ, భరతుండై నీతివిడుడు ♦ దాంతుడు నగుచున్.

నీ. మాధుణ్యపదమును ♦ జక్కగా నెఱుంగుచు సర్వజ్ఞుడై మఱి ♦ సర్వదర్శిముఁ
యగుచు రంజలఁజేయు ♦ సర్వారలందాద్యుడగుచు రాముఁడు పొల్పు ♦ సతఁడెవో
డాతఁడె మృత్యువో ♦ సతఁడుకు బేరుడొనఁ తండెయముఁడునిం ♦ ద్రాగ్ను లతఁడె
వరుణార్కు లాతఁడె ♦ భాసుర తేజుడొ గావున లత్తరా! ♦ నీవె పోయి

ఆ. విన్నవించు మతఁడు ♦ విభుఁ డౌట నాతని, యాజ్ఞ లేక చొరంగ ♦ ననువుపడదు
దీనజనులఁ బ్రోచు ♦ తెఱఁ గాతఁ డెఱుంగును, గానఁ దెలుపవయ్య! ♦ కమ్రతేజ!

చ. అన విని లత్తఱుండును మఃహాద్యుతి గావునఁ గొల్కుకూటముం
గనఁ జని విన్నవించె నిటు ♦ త్తాపరిపాలక! మాతృచి త్రమో
దనియతవర్ధనా! భవదుఃపారతరాజ్య ను నేను దెల్ప నా
శునకము ద్వారముందె మిముఁ ♦ జూడఁగ నున్నది కార్యసిద్ధికై. ౨౭ 2549

క. అన విని శ్రీరాముం డి, ట్లనియెం గార్యంబు దెలుప ♦ నరుదెంచిన యా
శునకము శీఘ్రంబుగ ర, మృనుమా! నాచెంత కిప్పు ♦ డతిహర్షమునన్. ౨౮

అధికపాఠము, ఒకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨ - వ సర్గము.

—ఉత్తా శునకము శ్రీరామునితోఁ దవప్రశ్నాంతమును జెప్పుకొనుట. ఉత్తా—

క. ధరణీశునియానతి విని, త్వరగాఁ జని లత్తఱుండు ♦ శ్వాసముఁ బిలువం
బరుగిడుచు వచ్చె నది శ్రీవరునకు పద్మానిఁ జూపె ♦ వచ్చె నటంచున్. ౧

చ. కనుఁగొని శ్వాస మాదృతిని ♦ గ్రన్ననఁ బల్కె వివక్షితార్థమున్
మనమున భీతిలేక యొకఁ మాటయుఁ దాఁవక చెప్పుకొ వ్వుటం
చన విని రామభూపతికి ♦ నాత్మశిరంబును భిన్నమైనదా
నిని వడిఁ జూపి యిట్లనియె ♦ నీవు ప్రభుండవు కర్త వన్నిటన్. 3 2552

క. భూతములం బాలింపఁగ, నేతటి నేఁ దప్పచేయ ♦ నెఱిఁగి విధిహితం
బై తగు శిక్ష నొనర్పఁగ, భూతలవతి వీవ తగుదుఁపో సత్యముగన్. ౪

క. జనములు నిద్రించుతఱిన్, జనపతి మేల్కొనియె వారి ♦ సంరక్షించున్
వినుతంబగు నీతిని గా,చును ధర్మము చెడకయుండ ♦ ట్లోణీశ్వరుడే. ౫

చ. నరపతిప్రవకుండిన జఃనంబులు చత్తురు వేగ శావునన్
ధరణివిభుండె కర్త సతఃప్రియపాఠుడైన తండ్రియా

నరయఁగఁ గాలమా యుగము ♦ నాతఁడెయ్యా జగ మెల్ల నాతఁడే
నరిగ ధరింప ధర్మమునఁ ♦ జాలును దాన నె యెల్లమానవుల్. ౬ 2555

క. పరివృద్ధి నొందుదురు నూ! చరాచరంబైన యిట్టి ♦ జగ మెల్లను దా
ధరియించుఁ గాన ధర్మమే, పరమంబగు శత్రురాజి ♦ పరుగిడు దానఁ. 2

క. మనుజుల రంజిలఁ జేయుచు, జనపతి ధర్మంబు గావఁ ♦ జను నందుననే
తనరును ధర్మంబని నజ్ఞను లాడిరి గాన నితఁడె ♦ సకలాధిపుఁడౌ. ౮ 2557

తే. పరమధర్మం బితండె సత్ఫలముఁ గంటి
ధర్మమునఁ బొందరానిది ♦ తలఁప లేదు
ధరణీనందుఁ దలంచెద ♦ దానదయలు
నజ్జనుల పూజ న్యవహరః పరణి యందు. ౯౪ 2558

క. అకుటిలభావము నొందుట, సకలక్షత్రియుల కెన్న ♦ శాశ్వతధర్మం
బిఁక రాముఁడె గురుధర్మముఁ, బ్రకటగతిం గాచుచుంటఁ ♦ బరికిందితిఁగా.

సీ. రామచంద్రా! పరఃరాజభయంకిరా! సువ్రతా! నీవె యీఃక్షోణిఁ గల్లు
నట్టి ప్రమాణంబులందుఁ బ్రమాణభూతుఁడవు నీధర్మంబు ♦ తోచె నాకు
నజ్జనాచరితమై ♦ సతతంబు వెలయుట; ధర్మములకు నీవె ♦ భామ మరయ
సద్గుణమ్ముల కీవు ♦ సాగరోపముఁడవు తెలివయే లేని నేఁ ♦ దెలిసినట్లు

తే. పలుకఁ జొచ్చితి నేమేమొ ♦ పరమధర్మ
శిరను వంచి నమస్కరించెదను నీకుఁ
గోప మొందకు మీలాగు ♦ కుక్క పల్కె
నంచుఁ బలికెడు దానివాఃక్యముల వినుచు. ౧౨౪ 2560

చ. క్షీతిపతి పల్కె నేమిపని ♦ చేయఁగ నౌ వడిఁ బల్కు నమృతం
బు తగును నీకు నాఁగ విని ♦ భూపతితో నిటు పల్కెఁ గుక్క; భూ
పతివర! ధర్మయుక్తిగ నె ♦ పాలన మొప్పుఁగఁ జేయు దీవు నం
తతమును ధర్మముం దెలియఁ ♦ దద్దయుమోదము నొందు దర్శిలి. ౧౨౪

క. శరణమె ధర్మంబని నీ, పరయుదు పద్మాస భయము ♦ లన్నియుఁ దొలఁగున్
ధరణీశ! మనవిచేసెద, జరిగినకృత్యంబు వినుము ♦ చక్కఁగ నింకఁ. ౧౨౪

చ. కలఁ డొకభిక్షు వాఘనుఁడు ♦ త్కాసుర గేహమునన్ వసించు ని
మ్ముల సకలార్థసిద్ధులను ♦ బొందిన యాయతి యొక్కఁడని త
ప్పొలయని నన్నుఁ గొట్టె నిదె ♦ యు త్రమసు వ్రకమందు; హేతువే
కలుగదు దాని కారయఁగ ♦ గాఢతరంబుగ నేచె న నిటఁ. ౧౬ 2563

చ. అన విని ద్వారపాలకుని ♦ నప్పుడె పంపి రఘూద్వహుండు భి
క్షుని సకలార్థకోపిదని ♦ క్షోణిను రేచ్యుని బిల్వఁ బంచె; సం

త నతఁడు తీవ్ర తేజఁడు ఘోనద్యుతి రామునిఁ గాంచి భూపతి!

యనఘ! ననుఁ నభాస్థలికిఁ ♦ నాద్యుతిఁ బింపఁగబంచినారుగా. ౧౮ 2564

క. పని యేమొ తెల్పుఁ డన విని, జనపతి యాభిక్షువుఁ గని ♦ చక్కనిప్రీతిం
గనఁబఱచి పల్కె; భూసుర! శునకముఁ బ్రహరించి కేల? చోద్యము గాడే!

తే. ఏమి యపకృతి నీకు నీయిది యొనర్చె

దండమునఁ గొట్టఁ దగినట్లు; ♦ దారుణముగు

శ్రోధమే ప్రాణహరముగఁ ♦ శ్రోధ మెన్న

మిత్రముగఁ గానఁబడెడు న? మిత్ర మగును ౨౦౪ 2566

సీ. అతితీక్షణుగు ఖడ్గ ♦ నునఁ శ్రోధమే నుమీ సకలంబు మ్రచ్చిలఁజాలుఁశ్రోధ

మరయఁ దపంబులు ♦ యజ్ఞ దానంబులు భక్తి జేసిన నవ్వీ ♦ భస్మములగుఁ

శ్రోధంబునం గానఁ ♦ శ్రోధంబు వికనాఁడఁగాఁదగు నింద్రియఁగణము చాల

దుష్టమా నదియును ♦ దొందఱిగాఁ బఱు నశ్వేష్టులట్లు ధైర్యముననరుడు

తే. తాను సారథికృత్యంబుఁ ♦ దగును జేయఁనింద్రియములకుఁ గన్పడు ♦ నెట్టివస్తు

వద్దికనిపెట్టి మెలఁకువ ♦ నవనిదేవ! మనసుచే వాక్కునం గర్మమునను దృష్టి.

క. కనిపెట్టి చక్క నడువం, జనునతనికి శ్రేయ మబ్బు ♦ శత్రువు కసరాఁ

డనుమానింపందగు దానినిఁ గాంచఁగ లేడు ధరణి ♦ నిర్జరవర్యా! ౨౦౮ 2568

తే. శ్రోధదారుణఖడ్గంబుఁ ♦ గొనఁగ రాదు

కరమునం దాల్చి వధియించు ♦ గనఁబడినది

యెల్ల దురనుష్ఠితంబగు ♦ నెవనిచిత్త

మంతకంటె విరోధి యీయవని లేడు. ౨౧ 2569

క. మనుజుఁడు వినితవినయుం, డనఁబరఁగినఁ బ్రకృతి యతని ♦ సాకర్షింపుఁ

విను మాచ్ఛాదించినఁ బ్రకృతిని నది కార్యంబులందుఁ ♦ దేకువ నొందుఁ.

తే. మార్పు నొందదు దాఁచినఁమాత్రమున నె

యని రఘూద్రవహుఁ డాడిన ♦ మనుజులకును

గవ్వమిడు కర్మములఁ జేయఁ ♦ గడఁగని పతి

పలుకు లాలించి యూర్దిపఁప్రవహుఁ డెంచి. ౨౧౪ 2571

క. రామునితో నిట్లనియెఁ, భూమిశా! కోపకలితఁబుద్ధిని నేనే

యీమాడ్కిఁ గొట్టితిని విను, మోమానాథ! కారణంబునొగి నఱిఁగింతుఁ.

సీ. భిక్షార్థ మివ్వీల ♦ విఘటం దిరుగుచు నుంటినే సత్తతి ♦ నొక్కభిక్ష

మేని నా కొదవదఁయ్యెను వీధినిలుచున్న యీశాన్తమునుగాంచియేగుమవల

సంటిని సేవచ్చగా ♦ సరుగుచు నీకుక్క దారి కడ్డంబుగాఁ ♦ దాను నిలిచి

యుండె నాఁకలిగొని ♦ యుండినవాఁడను గానఁ శ్రోధంబున ♦ నేను దీని

తే. గొట్టినాడను రాజేంద్ర! ♦ క్రూరకర్మ

మిద్ది యపరాధి నేఁ గాన ♦ నెంచి శిక్ష

నాకు విధియింపుమా దండనమును బొంది

సరకభయము క్రింద గందు భూనాథచంద్ర! 30౪

2573

చ. అన విని యానభం గలుగునట్టి మహాత్ముల నేమి పాచిశం

బని రఘురాముఁ డాదృతిని నందఱుఁ బ్రశ్న మొనర్చి యెట్టిదం

డన మిపు డీయఁగాఁ దగు మనంబున నెన్నుఁడి యర్హశిక్ష చే

సినఁ బ్రజలెల్ల రక్షితులు నచచ్చెఱఁ బల్కుఁడటన్న నానభా. 3౨ 2574

ఆ. అంగిరసుఁడు, కుత్సుఁ, నాభ్యుకాశ్యపు, లవ్వసిష్ఠఁ డింక నర్హధర్మ

పాఠకులగు మంత్రివక్త్రులు పౌరులు, నింకఁ గలుగు పండితేంద్రులెల్ల.

చ. మనమున నెంచి యెంచి పలుమాటులు చక్కఁగ నిశ్చయించి యి

ట్లనిరి వధింపఁగాఁ దగఁ డిలారుఁడంచు మహాత్ములెల్లఁ జె

ప్పిన వినియందు మేము పృథివీవర! త్రియధర్మ మిట్లులే

తనరును నాఁగ రాముఁ డిది నతథ్యము గావున నెంచి పల్కుఁడి! 3౪౪ 2576

క. అనినఁ మును లారసి యిట్లనిరి మహీపాలకుండఁ యర్హుఁడు దండిం

పను నీవు విశేషించియు, ఘనబుద్ధివి త్రిజగములకుఁ నగర్తపు నీవే. 3౪౫

క. అనువుగ దండింపను నీ, వనూనశక్తిం జెలంగు నరయంగ ననా

తనుఁడవు విష్ణువు నీవే, యని పలుకుచు నుండ శాసన మపు డిట్లనియె.

చ. ధరణిప! తృప్తి నొంది సతతంబును నాయెడఁ బ్రీతి నొందుదే!

వర మొకఁ డీయఁగా దగు ధ్రువంబుగ నాకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి తీ

వురుకరుణాధ్య! యేమి వలయుం బని చెప్పుము దానిఁ దీర్తు నే

నరసి యటంచు దానికము నయాదృతి వేడగ నెంచితిం జూచి! 32౪

*క. దేవాగారపతిత్వం, బీవిప్రున కిమ్ము చాలు నదియే పరమా

భూవల్లభ! నాకు ననంగ విని శ్రీరాఘవుండు న్నాదవిజనకు. 3౨౪

నీ. కాలాధిపత్యంబు నతనశిక్షఁ గోరి శునకంబు చెప్పినచొప్పున నపు

డభిషేక మొనరించి యావిప్రు గజమూర్ధమున నెక్కఁ జేసి చక్కనివిధులను

బూజింపఁగా మంత్రిపుంగవు లాశ్చర్యకలితులై యిట్లని పలికి రవుడు

పరి మిద్ది కుక్క కోధరణేశ! యిచ్చితి రిదిశాప మెఱ్ఱా నహీనతేద!

తే. యనఁగ విని రామచంద్రుఁ డిట్లనియె మనము

దీనికారణ మెఱుంగము నశాసన మెఱుంగు

దాని నడిగెద నంచని తానె ప్రశ్న

మొప్పుఁగాఁ జేయ, నిట్లని చెప్పె నదియు. ౪౨

2581

క. సరవర! నేఁ గులపతివై, చిరకాలం బుంటి నచట నశిష్టాన్నం బా

దరమునఁ దినుచు నురభూ, నురపూజలయందుఁ జాల నభిచిత్తుఁడనై. ౪౩

తే. ద్రవ్యమును బంచి పెట్టుచుఁ ♦ దగినరీతి, దేవతా ద్రవ్యరక్షణం ♦ బావిధమునఁ
గాచుచుకా శీలవినయముల్ ♦ గ్రాలుచుండ, నర్చనత్వహితుండనై ♦ సంచరించి.

క. చిరకాలము గడపితి భూ,వర! యధమాధమ మటంచుఁ ♦ బలుకం దగుదు
స్తరమైనయీయవస్థను, గరము విచారమునఁ బొందఁ ♦ గల్గితి నిచటకా. ౪౪౫

సీ. నావలెనే ద్విజానాథుఁ డీతఁడు కోధసంయుతుం డచ్చటఁ ♦ జనఁగవలయు
నవఁడు కోధం బూని ♦ యెపుడు నృశంసుడై యవగతధర్ముడై ♦ యనుపలబ్ధి
విద్యుడై యుండు నావిప్రుండు పదునాల్గు జన్మంబులందు దు ♦ స్తరతరాఘ
కూపంబునం బడి ♦ కుందును గావునఁ గౌలవత్సం బ దేకాలమందు

తే నిష్టపడకుండునుజనుల ♦ కెల్ల నెవఁడు
సరకమునను నపుత్రబాంధవయుతముగ

సరుగఁ గోరునొ దేవతాఽయతనపతిగఁ

జేయఁదగు వానిఁ గరుణాధ్య! ♦ శ్రీరఘువర. ౪౭

2585

క. ధేనువ్రాతంబులవయి, భూనిర్దరవితతిపై నఁ ♦ బూనుచుదగుఁ జ
ష్టి నేఁ జెప్పినయధిక్పతి; భూనాథా! ష్రీతిసురస్వఃముగ సురధనముకా. ౪౮

క. పనితాబాలద్రవ్యంబు నెవ్వఁడే దొంగిలింపఁ ♦ బూను సత్తఁడు మి
త్రునిచయయుతుడై నాశంబును గను, సురభూసురస్వఃముగ రఘునాథా!

క. పరికింపక కై కొను నా,సరుఁ డొందును వీచి యనెడు ♦ సరకంబును దు
స్తరమైనదాని; మది నే,సురభూసురవిత్రరాశి ♦ నులుపని కొనఁగకా. ౪౯౫

క. తలఁచునొ యాతఁడు ఘోరం, బలఘుతరంబైన సరక ♦ ముందం బడు; భూ
పలలామా! యనుశునకపుఁ,బలుకులు విని విస్త్రయమునఁ ♦ బార్థివపతియుకా.

తే. నేత్రయుగ్మము వికసింప ♦ నెఱ్ఱు బొదలె

శ్వాస మారామచంద్రనాఽజ్ఞను శిరంబు

సండుఁ చాలించి తేజంబు ♦ నలరఁ జనియె

వచ్చినట్టులె; కుక్కుయు ♦ వరమతి దగ. ౫౧౫

2590

క. తనజాతిని స్మరియించుచు, జననము మాత్రమున నవయఃశంబుఁ గనుచుఁ గా
శిని నివసించెను బ్రాకృతమున కెంతయు నాత్మయందుఁ ♦ బాక్షులొదనంగకా.

అధికపాఠము, రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

3 - సర్గము.

అథ శృంగ్రోబాకోపాఖ్యానము. అథ-

క. తరువాత నొకవంతున, నిరతనుఖం బబ్బుచోట ♦ నివసించె మనో

హరశృంగ్రోలూకంబులు, ధరణిధరనికటమందుఁ ♦ దదన్వ మలరుకా. ౧ 2592

- చ. తరునికరంబు రమ్యముగఁ ♦ దదృశసనీమ వెలుంగుచుండు దు
స్తరనది యొందు సంతతము ♦ చక్కఁగఁ బాటుచునుండు సింహముల్
గురుతరభల్లుకంబులును ♦ గుంపులుగాఁ దగు వ్యాఘ్రసంతతుల్
కరము భయంకరంబులయి ♦ క్రాలుచునుండఁ జొంగుఁ బక్షులుక. ౨ 2593
- చ. పికములు కూయఁ దుమ్మెదలు ♦ పెంపు దలిర్పఁగ ఝంకృతుల్ మనో
జ్ఞకముగ నల్ప గూబయును ♦ జక్కనిగృధ్రము చాలవర్షముల్
నకలనుఖంబు లిచ్చుటకుఁ ♦ జాలిన యావనమందు నుండుగా
నొకదినమందుఁ బాపమతి ♦ నొప్పెడు గృధ్ర ములూకసద్గముక. ౨౪ 2594
- చ. తనదని వాదులాడుటకుఁ ♦ దార్కొనె; నయ్యది వుండరీకలో
చనుఁ డఖలేశ్వరుండు రఘునత్తముఁ డయ్యెడనుండు నచ్చటం
జని యిది దేనిదో యనుచుఁ ♦ జక్కఁగఁ జెప్పుకొనంగ నాతఁ డొ
ప్పినగతిఁ దీర్చు నీతగవు ♦ వేగమ పోవున మంచు నత్తటిక. ౪ 2595
- చ. మనముల నిశ్చయించుకొని ♦ మండెడకోపము నీర్వ్యయుం దగఁ
జని రఘురామచంద్రుఁ గని ♦ న్వాంఛము లాకులతం గనంగ నా
తనిచరణారవిందములఁ ♦ వాఁకి నమస్కృతి నల్పి యోర్వితే
మిని నితరేతరంబు మది ♦ మించెడుగ్రోధరసంబు పొంగఁగఁక. ౬ 2596
- క. నిలుచుండె; సంత గృధ్రము, పలికెఁ దేవానురులకుఁ ♦ బతి వీవె ఖగం
బులమగు మాకుం జెప్పఁగ,వలెనే ప్రభు వీవె యనుచు ♦ వసుధానాథా! 2
- క. గురుశుక్రలకంఠె మతి,స్ఫురణంబున శ్రేష్ఠుఁడవుగ ♦ శోభిలుదువు నీ
వరయఁగ నెల్లరవగు సంతరముల నెఱుంగంగఁ జాలు ♦ దక్షుఁడవు సుమీ.
- సీ. కాంతిచే శశిమించఁగఁ జాలుదువు నీవు సూర్యచందంబునఁ ♦ జాడరాని
యట్టి తేజంబున ♦ నలరుచునుండువు శౌరవంబున హిమఃత్వార్ధరమున
కెనయగుదువు సంద్రమును బోలుగాంభీర్యనులగులోకేశులయందు యముని
చందంబునం జండఃశాసనుండవు నీవు శమమున నిలతోడ ♦ సముడ వరయ
- ఆ. ననిలుసాటిచేయ ♦ సర్వుడ వతిజవ
మునను సత్వయోగమున గురుఁడవు
యశముగల్గువాడ ♦ వతిదుర్జయుడ వీవె
విజయశాలి వగుచు ♦ వెలయు దీవు. ౧౦ 2599
- క. అనుపమశాస్త్రాభిజ్ఞుడ, వనూనబలశాలి వీవ ♦ యగుదువు రామా!
మనవి యొనర్చెద దీనిక, వినవలయు మహిమహేంద్ర! ♦ వినుతగుణాధ్యా!.
- చ. నిలయము నేను గట్టుకొన ♦ నిర్భయరీతి నులూక మిద్ది యి
మ్ముల గురుబాహువీర్యమున ♦ భూపవరా! హరియించె దాని నా

- కలవియె పోర నీవె యిపు ధాలయహర్తను శిక్ష చేయుమా
చలఁగెడు సత్కృపాభ్యుదయపు ధైర్యుగ నేర నిఁకేమి యంచనఁ. ౧౨ 2601
- క. విని యిట్లనియె నులూకం, బనఘా! శశిసూర్యవజ్రాయుధమధనదులనం
డి నరేఁగుడు పుట్టునుగా, నునుజత యినునుం తె దేవఁచుయుండ వగుదునూ!.
- క. నారాయణుడవు నీవనఁగా రాజిల్లుదువు చాలఁగా సౌమ్యత నీ
చారుముఖంబునఁ గన్పడు, నారయ సోమాంశభవుండ ధౌటఁ దెలుపుచుఁ.
- తే. కోప మొందఁగ దండింపఁ ధూర్జి నీయఁ
బాపభయముల మాన్పంగఁ బ్రభుండ వీవె
దాతవయి హర్తవగుచు నుద్దామగోస్త
వగుచు నింద్రుండవయి నీవె యలరు దెవుడు. ౧౬ 2604
- క. భూతవ్రాతంబు లవే, యేతటి నైనం గలంప ధనంబిన నిల నే
రీతిఁ శక్యముగాకయె, భూతలవర! తేజమునను ధౌలుతు శుచి యనఁ.
- క. లోకము వెలుఁగం జేయుట, నాకనులాపునివిధంబు ధారయఁ గను దో
భూకాంత! ధనదతుల్యుండ, వో కడు నధికుండవో మహాహృత్తి గనఁగఁ.
- క. ధనపతిచెంత నె పద్మయుఁ, దనదర్శ నీయందు సిరిసంతంబును వెలయుఁ
ధనదుఁడు కోపంబున నొప్పును గోపము లేక నీవు పొల్తు ధనదతఁ. ౧౮౫
- తే. సర్వభూతనముండవు ధౌవరములు
చరములగుభూతముల్ నిన్ను సముండ వనుచుఁ
దలఁచు శత్రువునందు మిత్రులపయి నొక
విధముగా నీదుదృష్టియు వెలయుఁ జమ్ము. ౧౮౫ 2608
- నీ. ధర్మంబుచేత నిత్యంబు శాసించువు వ్యవహారమందుఁ దప్పదు గద విధి
యెవనినైఁ గోపించు ధౌత్య వాతనివంకఁబడుగిడుచుండును బాధివేంద్ర!
కావున యముఁ డనఁగాఁ గీర్తి నొందుదు పవిత్రవిక్రముండవే యాదు పీపు
మనుజశక్తి మనునది మనుజేశ! నీయందుఁ గరుణారసముఁ జూపఁగాఁదగె నని
- ఆ. పలుకవచ్చు; భూతములయందు డునుగల్గి
యలరు దీవు శరణ మనఁగ లేక
దుర్బలుండు నగుచుఁ దోచుమానవునకు
బలము ప్రభువె కాఁడె లలితశీల! ౨౨౫ 2609
- క. నయనవిహీనున కీవే, నయనము గతిలేనియట్టి నరునకు గతినీ
వె యగుదు మా కెల్లను మతి,నియతా! నాథుండ వీవె నృపతివరేణ్య! ౨౩
- చ. విను మీర కనీవు నాగయిన విన్నవ మో జనచాల! గృధ్ర మొ
ప్పనివిధి నాదుగేహమును బల్కిని జొచ్చిన దంతెకాక నా
కనిశము బాధఁ గూర్చెడి, మహాగుణ! దేవమునుష్యులందు నీ
వె నియతశాస్త్ర వాదు నని యేమియుఁ బల్కకయున్న రాముఁడుఁ. ౨౪౫

క. విని దానివాక్యములు చ,య్యన మంత్రులఁ బిల్వబంచె * సంత జయంతం
డును ధృష్టియు సిద్ధాంధుం, డనుమంత్రియు విజయనాముఁడగు సచివుండుకా.

తే. ధర్మపాలుఁడు రాష్ట్రవిధానఁ డశోకుఁ
డానుమంత్రుండు సనువార * లర్కవంశ
సత్తముండు రాముని * సచివు లతని
జనకునకుఁ గూడ వారలే * సచివు లెవుడు. ౨౬౪ 2618

తే. నీతియుక్తులు గురుమతుల్ * నిఖిలశాస్త్ర
కోవిదులు ప్రీతియుక్తులు * కులఘను లిల
మంత్రసయకోవిదులు గాన * త్కృపరుండు
వారలను బిల్వబంచి పుష్పకము నాత్మ. ౨౭౪ 2614

క. తలఁపఁగ నది రాఁగా వా,రలతో నద్దాని నెక్కి * రయమునఁ జని కా
సలనున్న యానివాసము, నులువుగఁ గని వాని నడిగె * నుస్థిత మొప్పుకా. ౨౯

తే. గృధ్రమా! యీగృహంబు నీ * వైన్నియేండ్ల
క్రిందటం గట్టితివి శంక * డెందమందుఁ
గల్గకుండ్ వచింపుమా * కారణంబు
నెఱుంగుదే నత్తముగ నంచు * నృపుఁడు పలుక. 30 2616

క. విని గ్రద్ద యిట్లు పలికె, జననాథా! ధరణి మనుజునంతజననం
బును గాంచి యాక్రమించిన, దినంబునుండియె గృహంబిదియిచటసలరుకా.

చ. అనిన నులూక మిట్లను గృహం బిది పాదపసంఘశోభితా
వని తగె నద్ది యాదిగను * భవ్యముగా నలరారు రాఘవా!
యన విని రాముఁ డానభను * నంతటఁ గాంచి నిజంబు గన్గొనక
మనమున నెంచి యిట్లనియె * మంజులవాఙ్మహిమంబు గన్పడకా. 33 2618

చ. అనిశము వృద్ధు లుండని దాదా సభ యెట్లులు! ధర్మముక వచిం
పనియెడ వృద్ధు లాదు రెటు? * పానసత్యవిహీనమైనచో
సనఁబడు నెట్లు ధర్మమని? * యద్దియు వ్యాజము గల్గునట్లు చె
ప్పిన నది సత్య మెట్లుగను? * బృథ్విని గీర్తిని గాంచు నెవ్వధికా? 3౪ 2619

తే. సభ్యు లెవ్వరు విషయంబుఁ * జక్క నెఱిగి
యూరకుందురొ తెలిసిన * దొక్కయింత
యైనఁ బల్కక వారెల్ల * ననృతవాదు
లనఁగఁ బరఁగుదు రని పెద్ద * లనఁగ వినమె!. 3౫ 2620

తే. విషయ మెఱుంగఁగఁ బ్రశ్నించు*విధ మెఱింగి
పల్కకుండునొ క్రుధచేత * భయముచేతఁ

* న సా సభా యత్రి, న సంతి పృథ్వా: పృథ్వా న తే యే న పదంతి ధర్మమ్, నా౭సౌ ధ
ర్మాయత్ర న సత్య మస్తి న త త్సత్యం యచ్ఛతే నానవిధమ్-అనిమా.

గామనంయుక్తిచేతనే † గాని వరుణ
పాశబద్ధాత్మఁడౌను దఃప్తుక యతండు. 3౬

2621

క. ఒకవర్షము గడువంగా, నొకపాశము వదలఁ బూనుచుండును గానఁ
బ్రకటింపవలయు నత్యము, వికలమతిఁ దాని నెట్లు † వీడం జనునే. 3౭

చ. అన విని రామచంద్రునకు † నానచివుల్ బడు లిచ్చి రిట్లు లో
జనవర! యీయులూకము నిజంబు వచించెను గృధ్ర వాక్యముం
గొనఁ దగ దంచుఁ దోచెడిని † త్రిణివిభుండవు గాన నీవె నీ
రునకుఁ బ్రమాణభూతుఁడవు † భూపతియే గతియంద్రు పండితుల్ 3౮

క. రాజాశ్రయులే ప్రజలయి, యాజగతిఁ వెలయుచుండు † సృపుఁడె స్థిరతర
భ్రాజితధర్మము నరపతి, యేజనులకు దండనంబు † నిడునో వారల్. 3౯

క. యమపాశముక్తులై పురుషమండనులె యాచు నీచఃసరణికిఁ జనకే
ప్రమదము నొందుదురనియెడు, సమాత్యనూక్తులనువినుచు † నారాముఁడనుఁ.

చ. వినుఁడు పురాణసంతతిని † విస్తృతమై తగు సర్థ మేను జ
క్కనిగతిఁ దెల్పువాడ; హిమఃకాంతుఁడు నూర్చుడు తారకోత్కరం
బును ధరణీధరంబులును † బొల్చుగునట్టి వనంబులుఁ గడుం
గనఁబడ నొప్పునంబరము † కంధిమహాజలపూర్ణమా తటిఁ. ౪౦ 2626

క. చర మన నచరం బనఁగాఁ, బరఁగెడు తైఱిలోక్య మభిప్రయనున మునుఁగఁ
గిరివరమగుమేరువునాఁ, బురుషుం డొకఁడొప్పె నట్లు † పాలుచురుచులచేఁ.

క. తొలుదొలుత లక్ష్మితో నీ, యిల విష్ణువుజరమందె † యింపుగ నడఁగెఁ
నలిరుహాక్షుం డాధర, విలాసమున సంగ్రహించి † వినులాంబుధినిఁ. ౪౩

తే. చొచ్చినిద్రించెఁజరకాలమిచ్చవచ్చి, నట్లుభూతాత్మఁడగుదేవుఁ † డతఁడెయిట్లు
విష్ణుమూర్తినిద్రింపంగ † వేధయతని, జరమునుజొచ్చెనంతనా † సరణియడఁగె.

నీ. మార్గంబు లేకుంట † మది నెఱింగియె బ్రహ్మ యోగపరుండుగా † నొప్పి యంత
విష్ణునాభిని హేమవిమలాంబు ముదయింపఁ దన్మార్గమున విధి † తా వెలువడి
యోగియై ప్రభువయి † యురు తేజమునబొల్చిసృష్టిచేయఁగ మది † నిచ్చయించి
పృథ్విని వాయువు † వెలయించి భూరుహవ్రాతంబుతోఁ గూడఁ † బర్వతముల

తే. ధరణిఁ బుట్టించి వానియంతరములందుఁ
బ్రజల సర్పంబులను జరాఁయుజముల మఱి
యండజంబుల సృజయించె † నతులతపము
కలిమిచేతఁ జమత్కృతి † వెలయరీతి ౪౭

2630

క. ఆతనికర్ణమలంబుల, నాతటి మధుకైటభు లను † నట్టి దనుతనూ
జాతులు గురువీర్యులు ఘోరాతత దేహులును గల్గి † రిదిదుర్జయులై. ౪౮

- క. దనుజులు వారు ప్రజేతునిఁ, గని శ్రోధావిష్టులైరి ♦ కడుజవ మొప్పం
గను వారు బ్రహ్మమార్కొనఁ, గను బరుగిడి; రంతనార్చెఁగమలభవుండుఁ.
- క. ఆరవ మది వికృతంబై, ఘోరంబై పరఁగె నట్టి ♦ కూయి వినుచునే
వా రిరువురు హరియొద్దకుఁ, జేరిరి మర్దింప బాహుఁచేష్టలు వెలయుఁ. ౫౦౫
- క. హరి చక్రప్రహరణమున, మరణము నొందించె నట్లు ♦ మధుకైటభులఁ
దరువాత వారిమేద, స్ఫురణంబున వెలయఁజేసె ♦ ఊఁచిని నెల్లఁ. ౫౦౬
- తే. మగల శ్రీహరి లోకై కధరణుఁ డంతఁ, జక్క శోధించి మేదినిఁ స్థలము నెల్ల
వృక్షసంపూర్ణమగునట్లు ♦ వెలయఁజేసె, నోషధులుసర్వసన్యంబులొక్కరితి.
- క. ధరణిని వేర్వేలుగ నా,తరుణంబున నున్నవించె ♦ దానవమేద
స్ఫురణంబున జనియించుటఁ, బరఁగె మేదిని యనంగఁబ్రధితయశమునఁ.
- క. కనుక నులూకగృహంబే, యని తోచెడు నాదుమదికి ♦ సరయఁగ గృహి
క్తినిఁ బట్టి తలచినక గృహనికేతన మిద్ది కాదు ♦ తథ్య మ్మిదియా. ౫౦౭
- క. కావున గ్రద్దకు డండన,మే వలయుఁ బాపబుద్ధి ♦ నిది పరగృహముఁ
జేవం గైకొనియెను నొరు, జీవనహానిగను బీడఁ ♦ జేయు సతంబుఁ. ౫౦౮
- ఆ. దుర్వినీతమగుచుఁ ♦ దోచినరీతిగా, సంచరించు ననెడు ♦ సమయమందు
సంతరిక్షింపు ♦ నావిర్భవించె జక్కఁగను వార్త యొకటి ♦ కడుజవమున.
- క. ధరణీశా! వధియింపకు, పరమతపోబలముచేత ♦ భాసిల్లు మునీ
శ్వరుశాపయుక్తిఁ గ్రాలెను, సరవఁ డీతండు తొలిజంననమునఁ జమ్మా!.
- క. గౌతమమునిశాపంబున, నీతం డొగి దగ్గుండయ్యె ♦ హితకాంక్షి యగుఁ
నీతానాథా! హూనుఁ, డీతండు నత్యైకవాదియే యగుఁ జమ్మా. ౫౦౯
- ఆ. బ్రహ్మదత్తుఁ డనఁగఁ ♦ బరఁగును బరిశుద్ధ
వర్తనుండు రామ ♦ బ్రాహ్మణుండు
మునుపు త్రోవ జోవుచును భోజనముఁ గోరి
యితనియిల్లు చేరి ♦ యిట్లు పలికె. ౫౧౦
- క. శతవర్షంబులు చక్కఁగ, హితభుక్తిం గూర్చులయు ♦ నృపనత్తమ! నా
క్షీతిపతి పాద్యం బర్హ్యం, బతనికి భక్తిని నొసంగి ♦ యాదర మొప్పుఁ. ౫౧౧
- చ. మనమున కింపుఁ గూర్పఁదగు ♦ మాంసము నాదినభుక్తికై ముదం
బును గలిగించునంచు మునిఁముఖ్యునకుఁ సమకూర్చె; సంత నా
మునిపతి శ్రుద్ధుఁడై యపుడె ♦ భూపతి కార్తిదశాప మిచ్చె; సంత
త నతండు బ్రాహ్మణోత్తముని ♦ దారుణచిత్తునిఁ గాంచి యిట్లనుఁ. ౫౧౨
- తే. వలదు వల దిట్టి శాపంబు ♦ బ్రహ్మహాని
ధర్మవేత్తవు తెలియక ♦ తప్పు చేసి

నాడ దయయుంచి నదవ్యౌతా! ♦ నాకు శాప

మెప్పుడు తీరునొ చెప్పుమా ♦ యింతె చాలు ౬౧

2645

క. అనఘా! దారుణశాపం, బని చెప్పుం దగును దీని ♦ నారసి మోక్షం

బును జెప్పుమా! మహాత్మా!, యన సజ్ఞానమునఁ జేసె ♦ నట్లని మునియుక్.

చ. మనమున నెంచి రాజుఁ గని ♦ త్వాపతివర్మకులంబునందుఁ దా

జననము నొందు రాముఁ డను ♦ సద్యశ మొప్పు మహాత్ముఁ డర్కవం

శనిధిని బ్రోవఁగాఁ దగిన ♦ శౌర్యఘనుండును బుండరీకలో

చనుడు మనోజ్ఞరూపగుణశాలి యతండు స్పృశించు నె త్తటిక. ౬౩

తే. అవుడు నీపాపములు పాయు ♦ నట్టిసమయ

మింకమీఁదట రాఁగల ♦ దెలమిఁ గనుదు

వంచు సాకాశవాణి యిట్లులరఁ బలుక

రాముఁ డాగృహము స్పృశించె ♦ రమ్యపాణి ౬౪

2648

సీ. గృహరూపము మాని ♦ ట్టిపతిహపుండ్ర భవ్యగంధానులేపనము లలర

దివ్యరూపంబునఁ ♦ దేబరిల్లుచుఁ గనకాంబరాభరణంబు ♦ లధికరుచుల

నొసఁగుచు నుండఁగా ♦ ననవృశమూర్తియై శ్రీరామచంద్రుని ♦ జేరి పలికె

రామచంద్రా! నుభ♦ర్తజ్ఞ! సాధుస్వాంత! నీప్రసాదంబున ♦ నెమ్మి నాకుఁ

తే. గలిగె ఘోరాకృతిం దగివిలయకారి, నరకమై తోచు నీజననమునుబాయఁ

గల్గితిని శాపమోక్షంబుగల్గఁ జేసి, తీవు నుఖమును గంటి నోయినకు లేక!.

అధికపాతము, మూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౦ - సర్గము.

శ్రీరామనికడకు మహర్షులు చనుదెంచుట. శ్లో.

క. జనపతియు లక్ష్మణుండును, మనమునఁ గల చింతతోడ ♦ మాటలఁ గాలం

బును బుచ్చఁగ వాసంతికి, చనుదెంచెను రాత్రి యట్టె ♦ చాలనుఖదమై. ౧

క. శీతోష్ణము లధికముగా, నాతిటిఁ గల్గయె యుండె ♦ నంతఁ బ్రభాతం

బాతతకర్తారంభము, ఖ్యాతము చనుదెంచె సవచ్చమై పావనమై. ౧౫ 2651

క. తొలిపగటికృత్యముల నిష్క్రమిం దీరిచి యారఘూత్తముండు సభకుఁ బొ

రుల కెల్ల దర్శనం బిడి, యలరింపఁ వచ్చె నట్టియవసరమందుక. ౨ 2652

క. చనుదెంచి నుమిత్రుం డి, ట్లని పల్కె దావరమందు ♦ సద్దపటుప ని

ల్పినవారు భార్గవచర్యవసుని ముందిడుకొనుచు సన్మునులు రాజేంద్రా! 3౫

మ. నిను దర్శింపఁగఁ గోరి యాతురమునక ♦ నీచెంతకుఁ బుచ్చి రీ

సను మోసుల్ యమునాతరంగిణికిఁ జెంతం గాపురంబుండు పా

రని తోచెద ద్వీరఁ బూనినా రనెడువాఁకన్యంబుల్ చెవిక సోక ధ

ర్శనీతాంతస్థిరుడైన రాముఁ డనియె ♦ మోసుల్ త్వరక రాదగుక. ౫

తే. భార్గవప్రముఖద్విజఃపరులఁ ద్వరగఁ

బిలుచుకొని రమ్మ నా సతం ధలరుచుఁ జని

దావరపాలుని కాజ్ఞను ధలుక సతఁడు

శిరమునం దాల్చి యపుడు దోసిని బట్టి ౬

2855

సీ. ధర్మమూర్తులఁ దపోధనులను మానుల రాముచెంతకును శేర్పంగ వారు

స్వీయతేజంబునఁ ధలువాగుచును శతసంఖ్యగా శ్రీరాముసభకుఁ బోయి

రామహాత్ములు సుతీర్థాంబుసత్కృతపూర్ణకలశముల్ రాజ్యలు ధ కరము లొప్పు

ఫలముల వరమూలఁములఁ గాన్కఁగాఁ బెట్టి యాశీర్వాదింపఁగా ధ నారఘుపతి

తే. వాని గ్రహించి ప్రీతిచే వజలి వారి

కిట్లు వచియించె నోమహర్షీ శులార!

యాసనము లివె మీకర్హమై తనరెడుఁ

గూరుచుండుడు నాదగుఁకొరికి దీర్ప. ౧౦౫

2856

చ. అను రఘురామువాక్కుల మహాదృతి మీఱఁగ నాలకించి యా

మునివరు లెల్ల హేమమణిభూషితమానిగణార్హవీరరా

జని దమిఁ గూరుచుండ రఘుఁశేఖరుఁ డెట్లుపవిష్టులైన యా

మునులను గాంచి హస్తములు ధ మోడ్చి సుభక్తిని బల్కె నీవిధి. ౧౦౫

ఉ. మీ రగుదెంచినట్టి పని ధ మేలుగఁ దెల్పుండు శంకలేక నేఁ

గోరికఁ జేయువాడఁ దమఁకుం గల కార్యము లేను జేయువాం

ఛారతిఁ బూనియుండుఁ గన ధ సంతత శర్మము మీకుఁ గూర్చి నే

నారయుచుండు రాజ్య మిది ధ యంతయు నాదగు జీవితంబును. ౧౦౬ 2858

తే. మీకుఁగా వినియోగింతు ధ మేదిసీను

రార్థమే గద? యీరాజ్య ధ మరయ సృపుల

కలరు సత్యముగా దీని ధ ననుమతింపుఁ

డనఁగ విని మంచి దిది మంచి ధ దమచుఁ బలికి. ౧౦౭

2859

సీ. యమునాతటంబున ధ నలరు నామునివరు లమితమోదంబున ధ నాత్మవశ్య

లగుట నిట్లని పల్కి; ధ రవనీశ! సర్వంబు మాకుఁ గల్గెను మఱి ధ యేకడ నిటు

లుండదు రాజ్య మిట్లాదవపు సుఖసంపదలు; బలశాలురా ధ ధరణిపతులు

చాలమంది గతించి ధ రోలిఁ గార్యపుశౌరవముఁ బట్టి యిట్టిశపథము వారు

తే. చేసియున్నట్లువినలేదు ధ భూసురర్షి, శౌరవము వేర్కిఁ గారణం ధ బారయకయె

వ్రతిన నీరీతిఁజేసితి ధ పతిశయమగు, శక్తిగలవాడ వగుట నోఁత్యపతీంద్ర!.

క. ఒనరింతు వెట్టికార్యంబు నైన నేనంశముంబు ధ బూనక పెనుభీ

తిని బొంది యున్న మముఁ జక్కనిరీతిం బ్రోవఁదగుదుఁగా శ్రీరామా! ౧౦౮

అటువనవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౧ - ప సర్గము.

-ఊఊ చ్యవనఁడు రామునకు లవణాసుయనిప్పుత్రాంతమును చెల్పుట. ఊఊ-

- చ. అని మునులాడ నారఘుకులార్గణి మీకిటు భీతిఁ గల్గఁజే
సిన పని యేదో తెల్పుఁడనఁ జ్రీపతితుల్యుఁడు రామమూర్తి చె
ప్పిన విని భార్గవుం డనియెఁ జ్రీతి దగఁ; వినుఁ డింతభీతి వు
ట్టినయలకారణంబును గఁడింది విచారము దేశ మొందఁ జే
సినదగు హేతువుం దెలియఁ జెప్పెదఁ జక్కఁగ శ్రీరఘూత్తమా. ౨ 2662
- చ. కృతయుగమందు మున్ను పృథివీశ్వరి! దోర్బలశాలి లోలకుఁ
నుతుఁడయి జ్యేష్ఠుఁడై వెలసెఁ శూరశిఖామణియా మధుండు ను
మ్మతఁడును జ్ఞానియై నునుతియై పరిరక్షకుఁడై చెలంగె దే
వతలు మహాత్ములం చతఁడుఁ భక్తిని బ్రీతిని నిల్పె వారివై. ౪ 2663
- చ. అనుపమవీర్యసంపదలఁ నాతఁడు పొల్చియు ధర్మతత్పరుం
డను యశమొంది యీశ్వరునిఁ నాత్మను నిల్పి శరత్తు లెన్నియో
చనునటు సాంద్రభక్తి దగఁ సాధుతపం బొనరించె; నాతపం
బునకును బ్రీతుఁడై పరశివుండును వచ్చె వరంబు లీయఁగఁ. ౫ 2664
- క. దనుజునిపైఁ గలమోదంబున నదృశ్యమా పరంబుఁ భూతేశుఁ డొసం
గెను విను మది యెట్లనఁగాఁ, దనశూలమునుండియొకయుఁదాత్తాయుధముఁ.
- క. జనియింపఁ జేసె శూలం, బన నదియుఁ ఖ్యాతి నొందెఁ నదృశ్యవీర్యం
బును సాంద్రతేజముం దగఁగ నద్ది చెలువారె మహిమఁగల్గు హరుండుఁ.
- తే. అతని కద్దాని నిచ్చి యిట్లనియెఁ బ్రీతి
యలర, మత్ప్రీతికరమగుఁ నట్టిధర్మ
మిద్ది యొనరించితివి ధాత్రిఁ నెనఁగె నతుల
మగుచు దీనికిఁ బ్రచుదంబుఁ నందినాఁడ. ౭ 2667
- క. కనుకఁ శూల మొసంగెద, నను త్తమంబొచు నిద్దిఁ యలరారెడు నో
దనుజవరా! త్రిదశుల వి, ప్రసికరముం గాంచి నీవుఁ పగఁ బూనకుమీ, ౮
- ఆ. ఎంతదాఁక నుండుఁ వీరీతి నందాఁక, నీవశముననుండుఁ నీవరాయు
ధంబు తప్పదేనిఁ దానవ! యారీతి, నాశ మొందఁగలవుఁ నామహాజ్ఞ, ౯
- క. పరుఁ డెవఁడు గాని విగతజ్వరుఁడై యుద్ధంబు చేయఁ నచ్చునొ వానిం
బరిమార్చి శూల మిది నీ, కరమున భాసిల్లఁగలదుఁ క్రమ్ముట దనుజా! ౧౦
- చ. అని యిటు లావురాంతకుఁ డహార్యకృపఁ వర మీయ దానిఁ బొం
దినమధుదానవేశ్వరుఁడుఁ దేవపతిం గని మ్రొక్కి భక్తిని
ట్లనియెను శూల మిద్దియె మఁదనవ్యయజాతుల కెల్ల వశ్యమై
తనర సనుగ్రహింపుండు సతంబును దేవవిభుండ వీవెకా? ౧౨ 2671

- చ. అనుటయు భూతనాయకుడు ♦ హరిరుచిం దగుశంకరుండు లో
కనికరనాయకుం డనియె ♦ గా దిటు మామకసత్కృపైకపా
త్రుని నినుఁ జిన్నపుచ్చుటయుఁ ♦ దోషదు యుక్తమటంచుఁ గాన నీ
వనుకొనునట్లు గాక ఫలమందగఁ జేసెద నీదుకోరిక. ౧౩౪ 2672
- క. విను నీతనయున కొకనికె, యనూనశూల మిది వశ్యమగు నని వైవం
గను జాలు; నీతనూజా,తునికరమున శూల మిద్ది ♦ తోచునొ పెలుచు. ౧౩౪
- ఆ. అంతదనుక నాతఁ ♦ డఖలభూతావధ్యుఁడై చరింపఁగల్గు ♦ ననిన మధుఁడు
వరము నిట్లు శంభుకరుణ సత్యద్భుతమును గ్రహించి గేహమునకు వచ్చి.
- క. తనుకాంతి వెల్లఁజేయుచు, ననిశము సంతోషపరచఁజాత్తుం డగుచుం
డెను గుంభీనసీ తత్పతి, యనూనసాభాగ్యయుక్త ♦ యగు రఘుభూపా! ౧౩౪
- సీ. మాల్యవంతుండనుచుహితాత్మ పుత్రియా ననలయన్ భామినియలరు నామె
విశ్వావసునిసతి ♦ విశ్వమంగళరూపఁ గుంభీనసినీ గాంచె ♦ గూతు నామె
రావణునకుఁ జెల్లఁతై వన్నె కెక్కి నానతి నె మధువనువాఁడు లంక
నుండి రావణుఁ డింట ♦ నుండనితటిఁ గొనిపోయె నాతరుణికిఁ ♦ బుట్టె దారు
- తే. కాకృతిం దాల్చి వీర్యశౌర్యములు తనరఁ
బొల్పె లవణాహ్వయంబుతో ♦ భవనగర్భి
తాచరణమున దుర్బుద్ధియై సతంబు
సావకృత్యములను జేయఁ ♦ బాలుచడియె. ౧౩ 2676
- చ. తనయుఁడు దుర్వినీతుఁడయి ♦ దారుణకృత్యము లొప్పు జేయఁగాఁ
గని పటుకోప మొందియు నికానుము శోకమునం దపించియుం
దనయుని నేమియుం బలుకఁ ♦ దా మది నెంచక యూరకుండె; సం
త సతఁడు రాజ్యమున్ వదలి ♦ కర్పకనాశకశూలవా ర్థుల. ౧౩ 2677
- తే. సుతునకున్ దెల్పి కరమునశూలముండు, దనుక నేశత్రు బాధలుదాఁకవనుచు
వరము గలదని తెల్పి తావరుణలోకమున వసించెను;లవణుఁ డంత నిజశక్తి.
- క. హరుశూలాయుధమహిమన్, గురుతరబలశాలి యయ్యుఁ ♦ గొంకక దుర్బు
ద్ధిరతుండై త్రిజగంబులఁ, బరితాపము నొందఁజేయుఁ ♦ బల్కు లిఁకేలా?.
- క. తుణులులను విశేషించియె, పరితాపం బందఁజేయు ♦ బ్రహ్మమునల నా
తురమొందఁ జేయనాతని, గరువము శూలంపుశక్తి ♦ గ్రాలు నిటువలె. ౨౧౪
- క. అని తెల్పి వింటివి గదా?, మనుజోత్తమ! లవణదనుజామాట యిఁక మా
కును దిక్కు నీవె పూర్వము, మునివరు లత్యాగ్యులగుచు ♦ భూపాలకుల.
- క. శరణము వేడిరి వీరా!, ధరణీశుం డొక్కఁడైన ♦ దర్పంబున నా
సురవైరి బాధ మాన్పెడు, వరుసం బల్కినదిలేదు ♦ వరగుణసాంద్రా!. ౨౩
- ఫ. సురరిపునాయకుం డగుచు ♦ శూరుఁడునై తగు రావణుండు సో

దరసుతబంధువాహనయుఁతంబుగ నీదగు శక్తిఁ గాంచలే
క రయమునన్ మృతిం గనియెఁ ♦ గాదె, మహాపురుషా! త్వదన్య నీ
ధరణిని రక్షకున్ భయదఁదానవహంతఁ గనంగ శక్యమే. ౨౮

2683

తే. దనుజబాధల నోర్వొంగఁ ♦ దరము గామి

వచ్చినారము మీఁచెంత ♦ కిచ్చదనరఁ

మమ్ముఁ గాపాడవయ్య భయమ్ము వాపి

యనుచు మఱియును బల్కి రిట్లనుచు మునులు. ౨౯౫

2684

క. తెలిపితిమి సాధ్వినమ్మును, గలిగించిన కారణములఁ ♦ గావున నీ వి

మ్ములఁ గావఁదగును మానులఁ, బొలియింపుము లవణదనుజఁముఖ్యుని దుష్టున్.

అఱువదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౨ - వ సర్గము.

శ్రీరామఁడు శత్రుఘ్నుని లవణాసురుం జంపి యారాజ్యమును బాలింపుమని చెప్పట. శ్లో-

చ. అన విని యామునీశ్వరుల ♦ నాదృతిఁ గాంచి రఘుప్రవీరుఁ డి

ట్లనియెను దోసిల్లాగ్గి *లవణాసురుఁ డేమి భుజించుఁ జర్యయె

ట్లునవుగ నిశ్చయింప నగు ♦ నాయనురుం డెటు నంచరించు నా

విని మును లెల్ల నిట్లనిరి ♦ వృద్ధిని బొందినవానివార్తలున్. ౧౫

2686

క. తెలుపం దలంచుచు రామా! పలుగాకి యతండు స్వేచ్ఛఁబరఁగుచు నత్వం

బుల నెల్లఁ దినుచుఁ శ్రీతి ము, నులఁదిను నుంతయునుశంకఁనుంబొందఁడెదన్.

క. విను మాచారము రౌద్ర, మునిశము మధువనమునందు ♦ నాతం డుండున్

జననాథ! వులులఁ బంచా, న్యనికరముల నేనుఁగుల సహస్రంబులుగన్. 3౫

సీ. మనుజులఁ జంపి చక్కనిపాక మొనరించి భక్షించుచుండును ♦ బగలు రేయి

యప్పు డప్పుడు టుత్తు ♦ నలమటఁ బొందింప నశ్వంబులం దిను ♦ సకలవిలయ

కాలంబునన్ భయంకరకాలుఁ డాన్యంబుఁ దెఱచినరీతి సంతృప్తిమీఱ

వదనంబుఁ దెఱచి యేవస్తువునైనను ప్రింగుచు నుండును ♦ మేదినిశ!

తే. యనఁగ విని శ్రీతియుక్తుడై ♦ యారఘుక్షే

తీకుఁ డిట్లను నధియింతు ♦ నెన్న నులువు

గాఁగ, భయ మొందకుండు మునికాంతులార!

యని ప్రతిజ్ఞను జేసి యమ్మునుల ఘనుల. ౬౫

2689

క. అనునయవాక్యంబులచేతను దృష్టిం బొందఁజేసి ♦ తనసోదరులన్

జనులను గని రఘునందనుఁ, డనియె నదెవ్వండు లవణఁనని వధియించున్. ౭

తే. ఆతఁ డెవ్వనిపాలగు ♦ నతులదీక్ష, బాహువౌ భరతుండు దోర్బలము పొదల

నలరుశత్రుస్ముః డీయిర్వః * రందు నెవ్వఁ
డతనిఁ బోలియించు ననవిని * యాభరతుఁడు.

మ. దనుజుం జంపుదు నే మదంశ మతఁడొ * ధాత్రీశ్వరా! యంచుఁ జ
క్కనిధైర్యంబును శౌర్యముం బొడల నిఁక్కంబై నరీతిక వచిం
చిన శత్రుస్ముఁడు హేమవీరగతుడై * చేమాడ్పుతో లేచి యి
ట్లను ధీరుండయి పొల్చు నీతఁడు నయోధ్యక ధర్మచిత్తంబునన్. ౧౦౫

క. వనములకు మీరు పోయిన, జనముల నలరించునట్టిచందంబున నే
లెనుగాన నీదు సేవను, మనమునఁ గలతాప మడఁచి * మనుధర్మమునన్. ౧౦౫

క. పరిపాలించెను గావున, భరతుఁడు కృతకృత్యుడయ్యె * బహుదుఃఖములక
ధరణికి! నిన్నుఁ దలంచుచు, ధరణికి శయనించి మిగులఁ * దాపం బందెన్.

క. నందిగ్రామమ్మున మును, కండములను మూలములను * గాదిలిమోదం
బందినగతి భక్షించుచుఁ, గుందుచు నీరాక సతముఁ * గోరి జటియునై.

తే. నారచీరలు ధరియించి * గోరి నీదు
సేవ యొనరించె భరతుండు; * సేవకుఁడను
నేను నుండఁగ మరల నీమానితాత్మఁ
బంపఁ గవ్వములం బొందుఁ * బార్థివేంద్ర! ౧౦౫

2896

చ. అన విని రాఘవుం డనియె * నట్లగు నోప్రియసోదరా! మదా
జ్ఞను గొని కార్యసిద్ధిఁ గను * చయ్యన నామధుదాన వేంద్రుప
త్తనమున రాజ్యమేలు, మిదె * దానికి ని స్సభిషిక్తుఁ జేసెదం
జను; భరతుండు నిచ్చటనె * చక్కనిశర్మము లొందు చుండెడిన్. ౧౦౬

సీ శూరుండ వాదువు * సారిది విద్యావంతుండవు సమర్థుండవు కండంగి పోర
వలఁతివి; రాజ దైవ్యుడు శత్రుఁబోలియించి మఱొక రాజునునిల్పుమదినిగొనక
యుండునోసరకంబు * నొందునాతఁడు; గానఁ బాపనిశ్చయుండయి * పరఁగులవఱు
జంపి యారాజ్యము * నింపుగా ధర్మంబుఁ దప్పక పాలింపు * ధైర్యమూని

అ. యుత్తరంబు దీని * కొకరీతిఁ బల్కుకు, *చిన్నవారు పెద్ద * లన్నమాట
తప్పకుండవలయు * నెప్పటి కని వసి, స్థాదియుక్తి జేసె * సధివు నతని. ౨౧
అట్లువదిలెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౩ - వ సర్గము.

అనగానుం జంపు నుపామము రాముఁడు శత్రుస్మునకుం దెల్పుట. ఇతి

చ. అని యిటు రాఘవుండు ప్రియమావరఁగ రాజును దన్నుఁ జేయ నె
మ్మనమున సిగ్గు నొంది యుయమానము నొందుచు వీర్యమొప్పు నా

* బాలేన పూర్వజన్యజ్ఞ కర్తవ్యా నాశ్ర సంశయః-అనిమా.

యనఘుడు లక్ష్మణానుజాఁ డఃపార్యబలుం డీటు వల్లె మెల్లఁగా
జనవర యిం దధర్మము పొనంగు నటంచును దోచె నిత్తటిక. ౧౫ 2699

తే. శ్రేష్ఠు లుండఁగ ధరణిఁ గఁనిమ్మలకును
రాజ్య మొప్పున తెలియంగ ఁ రాకయున్న;
దోనుహత్క ! మీయది ఁ యుగ శాస
నముగదా? చేయఁదగియె యుండునగు నెపుడు. ౨౫ 2700

క. దురతిక్రమమై తగు నో, ధరణీశ్వర! శాసనంబు ఁ తాపకముగదా?
పరవీరదర్పహరణా!, వరునక నీవలన వేదఃపారమువలనక. 3౫ 2701

క. వినియుంటి ధర్మపద్ధతి, జనవర! మధ్యముఁ డెఱుంగుఁ ఁ జక్కఁగ లవణ
జనదూషకుఁ జంపుడు నే, నని ననియెక గాదె దాని ఁ నగు నే? త్రోయక.

సీ. బదులు నల్కితి నేని ఁ పరమదుర్గతి గల్లు శ్రేష్ఠుండు సీచెంతఁ ఁ జెప్పియుండ
దానికి బదులుగ ఁ నేనేమి పల్కుదుఁ బల్కినచో నాకుఁ ఁ బరమలోక
సంప్రాప్తి లేకుండుఁ ఁ జక్కనిధర్మంబు గాకయె యుండు నిఁకముగ రామ!;
భరతుఁ డుండఁగ నేను ఁ బదు లొకరీతిగాఁ బలుకంగఁజాల మీఁపరిసరమునఁ

తే. బెద్దవాఁ డుండఁగా నేను ఁ బిన్నవాఁడ
నొట రాజ్యంబుఁ గొనఁజాల ఁ నఘము నొంది
శిక్షదానికిఁ దగినది ఁ చెందఁజాల
మానదా! రామచంద్ర! యోత్సాహతీంద్ర!. 2౫ 2703

చ. అనవరతంబు నీదయిన ఁ యానతిఁ నప్పక చేయువాఁడ నో
జనవర! మన్నిమి త్రమయి ఁ చక్కనిధర్మము వీడఁ బోకునుం
చని మహితాత్ముడై తగు ప్రియమానుజాఁ డుద్ధతవై రిసూదనుం
డన విని రామచంద్రుఁ డతిహర్షము పొంగుచు నుండ నత్తటిక. ౯ 2704

క. భరతుఁ లక్ష్మణుఁ గన్గొని, ధరణీక బూస్సంగవలయుఁ ఁ నమ్ముని నభిషే
కరమానుహోత్సవమునకుఁ, బరికరముల నిపుడె కూర్చునలయుం బ్రీతిక. ౧౦

క. పురుషవరేణ్యుని సోదరుఁ, బరదుర్జయు లవణరాజ్యపాలకుఁగా ని
త్తుణంబునఁ జేసెన మనఁ, బురోహితుని పౌరజనులఁబూజ్యలమటియక.

సీ. ఋత్విజులను విచారించి కార్యము చేయ నేర్పరులైన మంత్రి ప్రముఖులఁ
బిలుపింపుమా నేను ఁ బలికినరీతిగా నన రాజశాసన ఁ మాదలలను
ధరియించి లక్ష్మణఁభరతులు తద్రీతిఁ జేసిరి పట్టాభిషేకవస్తు
వులతోఁ బురోధను ఁ నెలమి ముందిడుకొని రాజగేహంబును ఁ బ్రాహ్మణవరు

తే. లవుడు చొచ్చిరి భూపతు ఁ లాదరమున
వచ్చి రంత మహోత్సవం ఁ బచ్చటఁ గొన
సాగె శత్రుఘ్నునకు శాంతసాధుచిత్తు
నకును రాముండు పౌరగణంబు లలర. ౧౪ 2707

- క. అంతట నభిషిక్తుండై, యెంతయు శత్రుఘ్నుఁ డలరె ♦ నినుచండమునఁ
వింతగ నేంద్రక్రతుభు, క్షంతతిలో రాజ్య మొందు ♦ స్కందునిరీతిఁ. ౧౪
- క. పరహితకార్యరతుండొ, ధరణీశుఁడు పిన్నతమ్ము ♦ దానవవిలస
ద్ధరకుఁ బతిగాఁ జేయఁగఁ, బురజనులు వేదవిదులు ♦ భూసురపరులుఁ.
- క. అలరిరి కౌసల్యసుమిత్రులు కైకయు నింకఁ గల్లు ♦ ధరణీశుని దా
రలు మంగళకరకృత్యంబులఁ జేసిరి సాధమందుఁ ♦ బొంగెడుకాంక్షఁ. ౧౭
- క. మును లాయమునాతీర, సనికేతను లున్నతమతిఁజాలురు లవణుం
డని నీలై ననుచుఁ బొగడిరి, జనపతి శత్రుఘ్నుఁ బతిగ ♦ శాసించుటచేఁ. ౧౮
- ఆ. పట్టభద్రుడైన ♦ పరహంత శత్రుఘ్ను, నంకనీమఁ జేర్చి ♦ యవనివిభుఁడు
తేజ మతనియందుఁ ♦ దృష్టిగ నించుచుఁ, బలికె నిట్లు మధురభాషణముల.
- క. పరపురనిబర్హణా! యీశర మతిదివ్యంబు నీ కొంపంగెడ లవణుఁ
దురమున దీనం జంపుదు, పురుకీర్తినిఁ బొందఁజాలు ♦ దోరఘృవుత్రా!. ౨౦
- చ. సురలును దానవుల మఱియు ♦ హరశిఖామణులైన రాక్షసో
త్తరములు విష్ణుమూర్తిఁ గనఁగఁ దగుశక్తిని గాంచలేదొ యా
పరుఁడు స్వయంభువుండు మును ♦ పార్థివనత్తమ! క్షీరవార్ధివి
స్ఫురతరయోగనిద్రఁ గొని ♦ పొల్పుఁగ దా శయనించె నత్తటిఁ. ౨౧ 2714
- క. భూతము లెవ్వియు విష్ణుని, నాతనిఁ గనఁజాలకుండ ♦ సతకుం దిపుజన
వ్రాతభయంకరమూర్తిని, నాతటి సృజించె నీమహాశర మనఘా!. ౨౧౫
- క. దుష్టాత్ముల శిక్షింపఁగ, శిష్టులఁ బాలింప నెంచి ♦ శ్రీహరి కోపా
విష్టుండయి యీశరమును, సృష్టిచమత్కార మొప్పు ♦ సృజించెఁ జూచి!. ౨౧౬
- క. దనుజులు మధుకైటభు లో, జననాథకుమార! దనుజునత్తములు తమం
తన * పెరుఁగ లోకములఁజే, యను బూనినహరియు వారి ♦ నాగ్రహమొప్పుఁ.
- క. శరమున దీనం జంపెను, సురవైరుల మధువునాఁగ ♦ శోభిల్లెడు భీ
కరమూర్తిని గైటభునిఁ, మరణము నొందించి దీన ♦ మహితవిభూతిఁ. ౨౩౫
- క. లోకంబుల నిర్మించెను, శ్రీకాంతుఁడు దీని, నేను ♦ నీతకొఱకుఁగా
నాకర్బురేంద్రు రావణు, భీకరబలశాలిఁ జంపుఁవేడుక ననిలోఁ. ౨౪౫ 2719
- చ. శరమును దీని వైవఁగను ♦ స్వాంతమునం దలపోయలేదు; భీ
కరశర మిద్ది వైవఁగ జగంబులు భీతిలు హానిఁ జెందునం
చరిసియె మానినాడ, విసవయ్య! నహోదర! యీశ్వరుండు భూ
తరమణుఁ డంబికావతి యుదారతరంబగు హాలవర్యముఁ. ౨౫౫ 2720
- క. కర మర్థి నిచ్చెఁ గాడే, యరినాశకమంచుఁ బూర్వ ♦ మామధువునకుఁ
సురవైరి యతఁడు దానిని, గరునంబున నింట నునిచిఁకడుస్వేచ్ఛమొయిఁ. ౨౬

తే. తిరుగుచుండును దానిని ♦ బరమభక్తిఁ

బూజచేయుచునుండును ♦ బొలుచుకేక్తి

దానిఁ బూసకయే దిగ్విజితాన మెల్లఁ

దిరుగు నాహారకాంక్షియై ♦ దీర్చినుతుండు. ౨౭

2722

చ. అని యొనరింపఁ బూని యెవఁ ♦ డైనను బిల్వినమాత్ర శూలముం

గొని మధుదానవుండు కడుఁ ♦ గ్రూరత వైరిని బూదిచేయుఁ; గా

వున నిట నీవు శూలమును ♦ బూసక యాతఁడు పోయియున్న చో

ప్పును మది నెంచి దావరమునఁ ♦ బూనిక నిల్చి ధృతాయుధుండవై. ౨౮

క. దనుజుని బురిఁ జొరనీయక, యనిచేయుము గేహమునకు ♦ నాతఁడు చొరకుం

డనె నిల్చి పిల్వ యుద్ధంబును జేయఁగ రమ్మటంచుఁ ♦ బురుషవరేణ్య! ౨౯

క. అని చేయ నతఁడు వచ్చును, గనుక లవణాఖ్యుఁ జంపఁగాఁ గల వనఘా!

వినుమా! వేటాకరీతినీ, దనుజుని జంపంగరా వత్తఁ డవధ్యుఁ డగుకా. 3౦

తే. నేను జెప్పినయట్లుగా ♦ నీవు చేసి, తేని లవణానురుండు దుర్జ్వాని చచ్చు;

శూలమున వచ్చు బాధలచొప్పు దెల్పి, నాడ లవణునిదగు నాశఁసమును సరిగ.

క. తెలిపితి శ్రీమచ్ఛంకరుఁ, డలఘుతరంబైన శక్తి ♦ సలరును గానకా

విలయకరంబగు నాతని, పలు కది చెల్లింపవలయుఁ ♦ బల్కు లిఁ కేలా? 3౧

అటువదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౪ - వ సర్గము.

అశ్వికశ్రుష్టుండు రామాజ్ఞ చే మునులం గూడి లవణానురునిపట్టణమునకుఁ బోవుట. శ్లోకం

క. అని పల్కి పిన్నతమ్ముని, ననూసరీతులను బొల్పు ♦ నాశివములచేఁ

దనువును మఱియుం బల్కెను, ననుజా! కనుఁగొనుము ముందుఁ హరిరథములకా.

సీ. అవి నొల్లు వేలు నీ ♦ కనుగు నాయంబుగ హస్తీవర్యములు సహస్ర యుగము

పై నశతంబును ♦ బలసి వచ్చును వెంట నిలిచినతావుల ♦ నిఖిలవస్తు

వులతోడ సంగఱ్ఱు ♦ వెలయుచునుండును, నట నర్థకులు వెంట ♦ సడచువారు

తప్తకాంచననియుఁతంబును వస్త్రముల్ వాహనంబులు ధనవ్రజముఁగొనుచు

తే. నరుగుమా హృష్టపుష్టమై ♦ యతులబలము

వెంట నరుదెంచుఁ జక్కని ♦ విమలభావ

ణముల వారల నలరింపు ♦ నరపతివర!

²వసములందును న్రవ్యముల్ ♦ గడఁగ నగునా? ౩౨

2729

సీ. పనితెలు బాంధవు లుండిగు, వసములలో నుండుతఱిని ♦ పరమిత్రులు భృ

త్యనికరములు నుందురు చెంతనె కావున వారిఁ దగువిధంబునఁ గనుమీ.

1 శ్రీమత శ్శీతికంఠస్య కృత్యం హి గురతిక్రమమ్-అనిమా. 2 న హ్యర్హా స్తత్ర తిష్ఠంతి
నచ దారా న బాంధవాః-అనిమా.

తే. హృష్టజనసంభృతంబయి యెనఁగు గొప్ప
బలముఁ గొనిపోయి లవణనివసము చొచ్చు
తరుణమున నీవె చాపంబు ధరిమునందుఁ
గ్రాలఁ జొరవయ్యె! నిన్నటఁ ధరించువారు. ౭

2781

క. అని చేయ వచ్చెనని తను, మనములఁ దలపోయకుండు ధర్మ
దనుజుఁడు నినుఁ గని సంశయమును బొందకయుండవలయుఁ బూజ్యప్రతిభా!.

క. అనుమానింపక యాతఁడు, వనమున నుండంగఁ దాఁక ధర్మ
తను దప్ప వేటువృత్తువు, గన రా వాతనికి శత్రుఁగణకాలయమా! ౮

క. ఆతనిదర్శనమున కే, భూతలపతి పోవు నతఁడఁ ధర్మ
నాతఁడి జంపంబడు; నీ, వోతమ్ముడ! గ్రీష్మసమయ ధర్మవిధి నేగఁ. ౯

తే. వార్షికంబగు కాలంబు ధర్మవృత్తినీ, వాని జంపుము తగినది ధర్మ
కద్ది; మానివ రేణువుల సందఱఁ గొని, నీదు సేనలు ముందుగాఁ బోదగు నిఁక.

సీ. గ్రీష్మకాలము భూరిఁగివునాశ కా! నుంత మిగిలి యుండంగ నీ ధర్మ
యతుండవైమిగులఁబుఁబోదకంబులనొప్పుగంగనుదాటింపఁ గాదగుఁజము;
బలముల జాహ్నువీఁవరతటంబున నిల్చి జాగరూకుఁడనయి ధర్మ
నులభగతిం జని ధర్మత చెలువార నాతని బోలియింపు ధర్మచ రాముఁ

తే. దాష్ట్య చేయంగ శత్రుఁఘ్నఁ ధర్మబలము
లను దదీకులఁ బిలిపించి ధర్మయనియె; ముందు
నిలువఁ దగునట్టి తావుల ధర్మనెమకి యందు
బాధ యేరికి లేకుండ ధర్మవలయు నిలువ. ౧౪

2786

చ. అని యిటు లాష్ట్య చేసి తనఁ దా గురుసైన్యముఁ బోవఁ బంచి చ
క్కని విధి మీఱఁ దల్లులకు ధర్మతరంబగు భక్తి మ్రొక్కి రా
మునకుఁ బ్రదక్షిణం బిడుచు ధర్మతదంఘ్రిలు నెత్తి పోకుటే
యనుపమభాగ్యమం చరసి ధర్మాజ్ఞను బొంది యరీంద్రకాలుండై. ౧౬

ఆ. భరతలక్ష్మణులకుఁ ధర్మబ్రణమిల్లి దోసెలి, పట్టి యావసిష్ఠుఁ ధర్మ
వేడ్కఁ జుట్టుఁ దిరిగి ధర్మవిహితవంధనములు పొనర్చి వెడలెఁబలయుతుండయి.

చ. కరితురగాఢ్యమా బల మఖండతరంబగుదాని ముందుగా
నరుగ చనుజ్ఞ యిచ్చి తనయన్నపదంబులఁ గొల్పుపొంటె నా
దరమున మానముం గడపి ధర్మతప్రేహితాశిష్యముల్ గ్రహించి న
త్వరగతి బొమ్మటంచు గుణధాముఁడు వల్కుగఁ బోవ నెంచె దాఁ. 278౪

అటువదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౫ - సర్గము.

అతి శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకిమానిం గాంచుట. అతి

- చ. బలముల నిట్లు ముందుగ నె * పంపి పురంబున మానముండి దో
ర్బల మలరంగ నొక్కరుడె * పార్థివచంద్రునియాజ్ఞఁ బోయె; ని
ట్లలఘుగతిఁ ద్వీరాత్రముల * సంతరభాగమునకొ పసింది ని
ర్బలమయి పుణ్యదంబునయి * రాజులు వాల్మీకియాశ్రమంబును. ౨
- క. కనుఁగొని యుత్తముఁ బుణ్యాత్ముని నావాల్మీకిఁ గాంచి * తోరపుభక్తిఁ
బ్రణతుల్ నల్పుచు ముదమున, సనియె * భగవంత! మీమహాశ్రమసీమ. ౩
- క. నివసింపఁగోరెనను మానిన రేణులకార్యమునకె * నేఁ జనియెద; రే
పు వగుణపాలితదిక్కున, కవితథజవ మొప్పు బోదు * ననుపల్కులకు. ౪
- క. మునివర్ణుఁడు వాల్మీకియు, మనమున ముద మంది నవ్వి * మహిమాఘ్యుండై
ఘనకీర్తి యలర వెలసెడు, జనపతికిఁ స్వాగతంబు * సరగునఁ జెప్పె. ౫
- సీ. రఘువంశజనితులౌ * రాజుల కిది స్వీయమైన యాశ్రమమగు * మానసీయ!
యాననం బిదె పాద్యుఁచుర్బుంబునిదిగొనంశయమొందకే కొనుశత్రుహరణ!
యన వాని గ్రహియించి*యమలమూలంబులఘముల భక్షించి*పరమశృప్తి
నందె శత్రుఘ్నుఁ; డి * ట్లామునిపూజకు నలరి యిట్లని పల్కె; * నార్యవర్య!
- ఆ. యాశ్రమంబుచెంత * యజ్ఞసమృద్ధిచి
హ్నములు తోచుచున్న * పవి యెవరివి?
తెలుపుమన్న సతని*పలుకుల నాలించి
యిట్లు పలికె, వినుము * హితమనీవ! ౬౫ 2744
- క. మును పిది యెవ రొనరువఁ జక్కనిరీతిం జెలఁగనొక్క * కస్తుగుణ! మీ
కును బూర్వుండు సుదాసుం, డనుభూపతి యలరు, సతని * కాత్మజుడొదవె.
- ఆ. వీరసహుఁ డనంగ * విఖ్యాతనామంబు, వాని కయ్యె; ధర్మ*వర్తనండు
వీర్యయుక్తుఁ డతఁడు * వితతగతిఁ వేట, సలుపు నానఁ బూన * త్వాపతిసుత!.
- చ. వనమున నొక్కచో నలమి * బర్వులు వెట్టుచు మాటిమాటికిఁ
దనుజయుగంబు స్వేచ్ఛమెయి * దారుణరీతిఁ జరింపఁ గాంచె; నా
దనుజులు వ్యాఘ్రరూపులయి * తద్వనసంస్థమృగవ్రజంబులకొ
దినుచును దృప్తినిం గనక * ద్రిమృదుచుండిరి భక్షణేచ్ఛచే. ౧౨ 2747
- చ. ధరణిపుఁ డాసురారులను * దారుణరూపులఁ గాంచి యామృగో
త్తరముల నెల్లి ప్రింగి మృగ*కాంక్షవిహీనముగా వనంబుఁ జే
సిరి గద? యంచుఁ గ్రోధరతిఁ * జెంది మహేషువు వారిఁ గూర్చి యొ
క్కరుని వధించి *క్రోధమును * గ్రన్నన వీడి విహీనభేదుడై, ౧౩ 2748
- క. దనుజశవంబును జూడఁగ, మనుజేంద్రుని సతని దనుజ*మర్దను గని యా

- దనుజునిమిత్రుఁడు తావంబును మిక్కిలి పొంది పలికె ధూపతితోడకా. ౧౫
 క. విసవయ్య! యనవరాధుని, దనుజుని నామిత్రు నీవు ధారుణబాణం
 బున నేల చంపితివో యఘమును జేసితివేల? దాన ధూపా! నీకుకా. ౧౬
 తే. చేయువాఁడఁ బ్రతిక్రియ ధీయెడ నని
 యందె కనఁబడకుండె; నాయవనినాథుఁ
 డాత్మపురి కేగెఁ జరకాల ధీమట్టు గడువ
 తనయునకు రాజ్య మిచ్చి యుత్తమపదమును. ౧౭ 2751
- క. కనఁగోరి యుండె; నీచెంతనె యజ్ఞము చేయునానఁ ధాత్రై వసిష్ఠుం
 డును నశ్వమేధమును క్రతువును దానిం గావ బుద్ధిఁ బూనెం బ్రీతికా. ౧౮
- క. చిరకాలము సాగెను సభ్యుర మయ్యది సరమలక్ష్మి భానుర నుగుచుకా
 సురయజ్ఞ తుల్యమై భూవరతనయా! యజ్ఞ మిట్లు పరుసఁ జెలంగకా. ౧౯
- నీ. అధ్వరాంతమున నాయునుకుఁడు తొల్లిపై రమునుదలంచుచువనిష్ఠునితనువునఁ
 బొడనూపి యిట్లని నుడివె నీయజ్ఞంబు పూర్ణమౌ తరుణంబు నిర్ణయింప
 నిదె వచ్చి మాంసయుక్తేష్టభోజన మిప్పు నాకుఁ గావలయు భూనాథ! దాని
 నిప్పింపు మెంతయు నెన్నకు మది నస బ్రహ్మహంసంబునఁ బరగుదనుజు
 ఆ. వచన మాలకించి పలికె సంస్కారకుశలము గొనుము విప్ర! సత్తమ! యని
 వంటచేయువానిఁ బరికించి సామిషం, బగు హవిష్య మితిని కభివృత్తముగ.
 క. మన మతితృప్తి బొందంగను వే ననుకూర్పవలయు ధ్యానుకుఁడు మనం
 బునఁ దృప్తి నొందఁ జాలదె, యన విని రాజేంద్రునాజ్ఞ సలబడి గనుచుకా.
 క. విని నూడుఁడు చిత్తమురీతి నే చేసెద నంచు రాజు తెల్పినరీతికా
 జని వంట చేసె సంతట, దనుజుఁడు నూదాకృతిని నితాంతము పొల్పెకా.
 క. మనుజునివలలము వంటకమునఁ గూరిచి రాజుతోడ ధూప! హవిష్యం
 బును సామిషముగ న్వాదువు, గను జేసితిఁ దెచ్చినాఁడ ధ్యానుకుఁగొఱకై.
 చ. అనుటయు భూధవుండు మదయంతియనంజను భార్యఁగూడి యా
 మునివతికిఁ వసిష్ఠునకు మూర్ఖుఁడు రక్కసుఁ డిట్లు చేసె నం
 చును దలపోయఁ జాలమిని సొంపుగ దానిని నుంచె నందు నా
 మనుజుపలంబుఁ గాంచి మునిమండనుఁ డాగ్రహపూరితాత్ముడై. ౨౭ 2758
- క. పలికె రాజు! యీసర,వలలము నొ కిడితి విట్టి పలలమె నీకుం
 గలుగం గల దిఁక నంతయు,ములఁ బొందక దానిఁ దినఁగఁ బోలును నీకుకా.
 చ. అని శశియింప వీరసహుఁ డాగ్రహ మూసి మునికా శసింప జ
 య్యస నుదకంబులకా గొనియె హస్తమునం దది చూచి భార్య యా
 తని వలనంచు నిల్చి ప్రభుతల్లజ! యియ్యది యొప్పునయ్య! యీ
 జనపతిసత్కులంబునకు సన్నని యీతఁడె తేడు చూడఁగకా. 3౦ 2760

- క. సురతుల్య తేజా నీతని, గురువును శపియింపఁ జన్నె * శ్రోధ ముడుగు మీ
తరుణమున నంచుఁ బల్కినఁ, దరుణిమణిమాటల విని * త్యక్తాగ్రహుఁడై. 30
- క. అనుపమకోపనయంబయి, ఘన తేజోబలయుతమయి * క్రాలెనుతోయం
బును దాని ధర్మమతియై, తనపాదములం న విడిచెఁ * దజ్జలయుక్తి. 31
- క. చరణము లవి కల్పవతం, బరఁగెను దత్ప్రభృతి రాజవహ్యుఁ డతఁడు ను
స్థిరకీర్తి ప్రొత్తనామం, బరయం గల్పాపపాదుఁ * డన పహియించె. 33
- క. పే రిదియె విన్మృతంబయి, ధారణి జెలువారె నంత * దారయుతుండై
కోరికఁ బలుమఱు నతు లిడి, ధారణిసురమానిఁ గాంచి * తా వచియించె. 34
- చ. మునిపతివేష మూని యొకఁమూఁఁడు మాయను బన్ని చెప్పినఁ
వినితిని గాని నేఁ దెలిసి * విశ్రుతయోగరతా! మహాత్మా! త
ప్పొనరుపలేదు నా నృపతి * యొప్పుగఁ జెప్పెడుమాట నన్ని యా
దనుజునిదా వికారమును * దానవు డెంచి వచించె నీగతి. 374 2765
- చ. పురుషవరేణ్య! రోషమును * బూని వచించిన నాదువా క్కదే
వరుసను వ్యర్థమై చనదు * ద్వాదశవర్షము లేగినంత నీ
పరుషతరై కళాపఫలవద్ధతి తా నె శమించు నీకు నీ
వరము నొసంగినాఁడ గతఁవార్తల నాత్మఁ దలంపకుండుమా. 324 2766
- చ. అన విని శత్రుకాలుఁడగు * నానరపాలుఁడు మానిశాపముఁ
బనివడి యట్లు పొంది తరువాత స్వరాజ్యము పూర్వరీతిఁ జ
క్కనివిధి బొంది తాఁ బ్రజల * గాఢముదంబునఁ బ్రోచె; నాతఁ డ
ట్లానరిచినట్టి యజ్ఞమహిఁమోజ్ఞవీలభూతల మద్ది రాఘవా! 304 2767
- ఆ. ఆశ్రమంబుచెంత * నలరాగుచున్నది; నీదు ప్రశ్నమునకు * నే నదు త్త
రము నొసంగినాఁడ * రఘుకులభూషణా! యనిన మానివహ్య * ననుపమోక్తి.
- క. విని పార్థివహ్యుని చ, క్కనిగాఢ నెటింగి మాని * కాంతునితోడం
జని పర్ణశాలఁ జొచ్చెను, మనుకులభూషణుఁడు మ్రొక్కె * మానీశునకు. 31
- అఱువదియయికవ సర్గము సంపూర్ణము.

—
౬౬ - సర్గము.

- శ్రీత కుశలపులను కుమారలం గనినవార్త విని శత్రుఘ్నుఁ డానందించి పయనమగుట. శ్రీ
- క. ఏరాత్రి గాముతమ్ముఁడు, చేరెఁ దదాశ్రమముఁ బ్రీతి * నీతయు వంశో
ద్ధారకపుత్రద్వయమును, నారాత్రియై కనియె మాని * హర్షము నొందె. ౧
- ఆ. అర్ధరాత్రనయఁమందు వాల్మీకికి, మానిబాలకు లొగి * మంచివార్తఁ
జెప్పుకోర్క వచ్చి * నీత పుత్రులఁ గాంచె, ననియెఱుంగఁజెప్పి; రంతమునియె.

సీ. శ్రీరామునత్పత్ని ♦ సీత సుత¹ద్యయమును గాంచె ఘనతేజ! ♦ తనయులకును
భూతనాశకముగఁ ♦ బొల్పురక్షను జేయు నునువారిపల్కుల ♦ నాదరించి
యతులసవ్వోదంబు ♦ నంది కుమారులఁ గనుఁగొనియెన్; వారు ♦ కన్తుజేజ
ములఁ బొల్చి బాలచంద్రులె యన నలరారి దేవపుత్రకు లనఁ ♦ దేజరిల్లి
తే రంత రాక్షసబాధ రఁపంతయైన, లేక భూతైకబాధయు ♦ లేకయుండఁ
జాలు రక్షను బలికెఁ గుఁశను గ్రహించి, ముష్టినలరించివాల్కిమునివరుండు.

క. భూతవినాశిని రక్షను, నాతీగునఁ బలికి యందు ♦ సగ్రజఁ డెవఁడో
భూతలపతికిఁ రామున, కేతీరునఁ జెప్పఁదగునొ ♦ యే నని మునియున్. ౬

సీ. తొలిజని గనిన సుతఁడె మంత్రసంస్కృతకుశలచే మార్జనగూఢకర్మ
మును జేయ నర్హుడౌటనునట్లయొనరించికుశుఁడనునామంబుఁగోర్కినిడియె
నవరభాగంబగు ♦ నట్టిలవంబున మార్జనమును జేసి ♦ మాని లవుఁడు
నాఁగ నీతఁడు ఖ్యాతి ♦ నాయాశిషంబులఁ బొందునంచనిపల్కెఁడెంక మలరఁ

తే. గుశలసంబుల గ్రహించి ♦ కుతుక మొప్ప

నిట్టి రక్షను జేయుట ♦ నిలను వారు

కుశలవులను విఖ్యాతిని ♦ గొనిరి వీరు

కవలు మత్స్యతనామంబుఁ ♦ గాంచి యింక. ౮౪

2774

క. అనువమకీర్తిం బొందుదు, రని పల్కెను; మానివత్తు ♦ లాసీతకు భూ
తనివయబాధలు పొందని, యరూపమగురక్షఁ బలుకునది యని యవుజే.

క. పలికెను వాల్మీకి మునిభాగ్యలు నారక్షను గ్రహించి ♦ యవధానమునఁ
లలిఁ దల్లికె బిల్లుల కెక, యలరంగాఁ గట్టి; రంత ♦ సననిసురమునుల్. ౧౧

తే. పత్నులం గూడి రాసుభాషపరుగోత్ర
మును వదించుచుఁ గుశలవు ♦ లనెడుపేగు

లుచ్చరించిరి భూపుత్రి ♦ యొప్పుఁ గనిన

తనయులకు నాయు నభివృద్ధిఁ ♦ గనెడువేళ్ళ; ౧౨

2777

క. వినియెను శత్రుఘ్నుఁడు నె, మ్మనమునకుం న్రీతిఁ గూర్పు ♦ మానితవార్తఁ
జనకజతనయుల నిరువురఁ, గనె నని యానడికిరేయిఁ ♦ గడువడి నంతఁ.

ఆ. పర్ణశాలఁ జొచ్చి ♦ పలికె నాతల్లికిఁ, గుశలమె గన! యనుచుఁ ♦ గోర్కినిట్టు
లాతఁ డందునుండ ♦ నావార్నికత్రయా,మయునుశ్రావణియనఁమమతగడచె.

క. తెల్లతెలువాఱక ముండే, యలరెడు తేజగంబు గలుగు ♦ నాశత్రుఘ్నుం
డు లలితచిత్తుఁడు మేల్కని, కలుషహరక్రియలఁ దీర్చి ♦ త్కూసురమునికిఁ.

ఆ వందనంబు నలిసి ♦ వరముఁ సెల వంది, పడచుటికిని దాను ♦ బయననుయ్యె;

1 ద్యయమును అనువో నుండు 'య' అను వత్తురము గాయత్రి యిరువది నాలుగవ యక్ష
రము. 2 వ్యతితా వార్నికీ రాత్రి శ్వానిచీ లఘువిక్రమా-అనిమా.

యమునతీరమందె ♦ యాతఁ డేడుదినంబు, లరిగి మానివరుల♦యాశ్రమముల.
 క. నివసించె బుణ్యకీర్తలు, సునిమలమానసులు వారు ♦ శుభతేజులు భా
 ర్గవముఖ్యులతని మోదం, బవిత్రధముగఁ బొందఁ బూజ ♦ లమరించి తమిఁ.
 ఆ. లలితకథలఁ జెప్పి ♦ యలరింపఁ గాంచును, డనెడువేర నెగడునా చ్యవనుడు
 మొదలుగాఁ జెలంగు ♦ మునులతో నారాత్రి, బహువిసోదకథలనఱిలిపుచ్చె.
 అటువదియాఱవ నర్గము సంపూర్ణము.

౬౭ - వ నర్గము.

శుభ లవణాసురుఁడు మాంధాతను జంపినకథను చ్యవనుడు శత్రుఘ్నునకుం దెలుపుట. శుభ-
 నీ. పలురీతులగు నత్కథలఁ జెప్పుగా రాత్రి గడచుచుండఁగ శత్రుకాలుండైన
 రఘుకాంతు ననుజుం డరాతియా లవణుని బలముఁనచ్చూల్చిన ♦ గావమువినఁ
 గాంక్షించి చ్యవనునిఁగాంచి ప్రశ్నించె; నాయాయధంబున నెవ్వరంశ మొంది
 రెవ్వ రీశులంబు ♦ నెఱుంగక ద్వంద్వయుద్ధంబును జేసిరి ♦ దనుజుతోడ;
 తే ననఁగ మహితాత్ము శత్రుఘ్నుఁ ♦ గని మహర్షి
 భూరితేజుడు పలికె నిప్పొల్కి లవణు
 చరితముల లెక్కపెట్టఁగాఁ ♦ జాల నైన
 వినును! యిట్లొకవంశైక్యకవీరుఁ డొకఁడు. 3. 2784
 క. దనుజుని మార్కొని పొలిసెను, గన వివ నది చింతఁగూర్చుఁగఁగ్రుతరామో
 ధ్యను బలవంతుఁడు యువనా, శువనిశఁయుఁడు మున్ను ప్రోచె ♦ శుభతరీతిఁ.
 ఆ. మూఁడు లోకములను ♦ భూరియశంబున, మించునతఁడు వీర్య ♦ మంచితమ్ముఁ
 మహితకీర్తి యల్లె♦మాంధాతృనకుఁ దగు, నతనిఁబొగడఁదరమెయజనకైన.
 చ. ధరణి నమస్తభాగములఁ ♦ దాఁ బరిపాలనశక్తి మీఱ నా
 నరవరుఁ డేలె; నంత నొకనాఁడు దినంబు జయింపఁ గోరి వే
 యరుగ నొనర్చె యత్నముల ♦ నొకథ లెల్లను నాలకించి ని
 ర్జరులు తదీశుఁ డొంది రతిసాధ్వసముఁ మనముల్ చలించఁగఁ. 2 2787
 క. సురలోకమ్ము జయింపఁగ, నరిగెద సురసంఘనాథు ♦ సధాసప్రముఁ
 నిరుపమరాజ్యాగ్రంబును, వరశక్తిం గొనుదు ననుచుఁ ♦ బ్రతిన యొనర్చెఁ.
 చ. అని యిటులాడి న్వర్గమున ♦ కప్పుడె తా విజయేచ్ఛఁ బోవఁగాఁ
 దనమది బాకశాసనుఁడు ♦ ధాత్రితలేంద్రుని పాపనశ్చయం
 బు నెఱిగి సాంత్యపూర్వముగఁ ♦ బూజ్యశరోక్తులఁ బల్కె నిట్లు; లో
 జనవర! మర్త్యలోకమును ♦ జక్కఁగ నేలెడువాఁడ వీ వనఁ. ౯౫ 2789

* సకాంచనాదైవ్య రుసిభి స్సమేతిః-అనిమా. కాంచనేతి చ్యవనస్య నామాంతరం, సభార్గ
 వాద్యై రితి పాఠాంతరం-అనివ్యాఖ్య.

- చ. పుగువవరేణ్య! యాధరణిఁ ♦ బోల వశంబున మెల్లఁ జేయ కి
త్తరుణమునందె నిర్జరవంబును గోరితి వేలఁగా నిదే
ధరణి యదెప్పు సర్వమును ♦ ద్వంద్వశవర్తినిగాఁ జెలంగునో
ధరణిప! * దేవరాజ్యమును ♦ త్వన్మలవాహనభృత్యయ్య క్రితోఁ. ౧౦౫ 2180
- ఆ. వశముచేసికొనఁగ ♦ నచ్చునంచని యింద్రుఁ, డిట్లు పలుకభూతఁలేంద్రుఁడనియె;
నింద్ర! భూతలమున ♦ నెందు మచ్చాసన, మునకు నడ్డుగలదొవినఁగవలయు.
- చ. అన విని వేయిగన్నుల మహాప్రభు విట్లును భూవచంద్రమా!
విను లవణాసురుండు మధుఁబీరుతనూజుఁడు పొల్పుచుండువాఁ
డన మధునామకాటవిని ♦ నన్వహ ముండును వాఁడు నీదు శా
సనమును మీఱినాఁడుగద ♦ చక్కఁగ నెన్నుము నీమనంబునఁ. ౧౩ 2192
- క. అని యిటు విప్రియవాక్యంబును వేగన్నులవిభుండు ♦ పొందుగఁ బలుకఁ
విని సిగ్గునొంది తనమో,మును వంచి వచింపకుండె; ♦ భూపతి యంతఁ. ౧౪
- క. అను లేంద్రుననుమతిం గొని, యమంజమందాతముననె ♦ యాస్యం బెత్తం
గ మదిఁ నలంపక యీలో, కమునకుఁ జనుదెంచి మరల ♦ త్కృపతితిలకా! ౧౫
- క. చనుదెంచి యురుక్షు నె, న్మునమున ధరియించి భృత్యమండలిసేనా
జనములు వాహనములు తోఁ, జనుదేరఁ మధుతనూజుఁశౌర్య మడంపఁ.
- చ. మనమున నెంచి ఘోరరిపుమంశలకాలుఁడు రాజు విక్రమం
బున లవణాసురుఁ గనఁగఁ ♦ జోయెను సంగరకాంతుఁ బొంగఁగాఁ
దనపరిచారకుం బనిచె ♦ దానవుచెంతకు వాఁడు పోయి యా
దనుజునిఁ గాంచి విప్రియము ♦ తన్మనసుం గనఁ బల్కె; సంతటఁ. ౧౭౫ 2196
- క. సురివైరి లవణుఁ డాభూ, వరుదాతను దినియె; దూత ♦ వైశమ రామిఁ
బరికించి క్రోధమతియై, ధరణిశుఁడు బాణవృష్టి ♦ దానవు ముంచెఁ. ౧౮
- చ. దనుజుఁడు నవ్వీ భూమిపతితల్లజు నిస్సలు రాలఁ జూచి యీ
శునికృపఁ గన్నశూలమును ♦ శూరిత పొంగఁగఁ గై గ్రహించి భూ
పుని బోలియింప వైచె నిదె ♦ పోయి బలాన్విత శత్రుఁ జంపుమా
యనుషమశూలమా! యుచు; ♦ సంతట నయ్యది జావల లొప్పఁగఁ. ౨౦
- క. బలవాహనములతో భూ,పలలాముని క్షణములోన ♦ భన్యముచేసెఁ;
అలదనుజుచెంత నెప్పుటి, వలె శివశూలంబు నిల్చె ♦ వరమహిమమునఁ. ౨౧
- సీ. జనపతి గూరితి ♦ నబలవాహనుఁడయి విలయమొందెను; శూలఁబలమిటుపలె
సనుషమానంబుగ ♦ పప్రమేయంబుగ పలరారు; రేపునయమున నీవు
లవణుని జంపంగలవు సంతయంబులే దగృహీతశూలుని ♦ సతని మారు
కొన జనుంబొదవు నిఁక్కువ మిద్ది, లోకంబులకు మేలు నీకృత్యమకలువంబు

* దేవరాజ్యం పరుష్యేహే సభృత్యబలవాహనః-అనిమా.

తే. దెలియఁ జెప్పితి నీ కల ♦ దృష్టలవణు

వీర్యమును శూలమునకున్న ♦ వితతశక్తిఁ

దెలియఁదగునని మాంధాతృవిలయ మట్టి

యశుభఫలములు నీమ్రాల ♦ సంతమొందు. ౨౫

2800

క. వినవయ్య! శ్వేత్రభాతంబున లవణుం జంపు దీను ♦ బుద్ధిని శంకం

గనకుము నాకుం జూడఁగ, జనవర! పొడనూప దివుడు ♦ సంశయలవముఁ.

క. శూలంబుచేతఁ బట్టక, యాలవణుం డామిషార్థియై వచ్చును నీ

వాలోన నతనిఁ జంపుము, గ్రాలెడు నీయశము దిశలఁ ♦ గలకాలంబుఁ. ౨౬

అఱువదియెడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౬౮ - సర్గము.

శత్రుఁ డున్నందు లవణాసురుని నగరములోనికిం బోకుండ నిరోధించుట

చ. అని యిటు లామహద్దులు జయంబును గోరుచు మంగళాశిషం

బు నిడుచుఁ జెప్పు గాథలను ♦ భూపతిపుత్రకుఁ డాలకింపఁగాఁ

జనియెను రాత్రి; యంత రవి ♦ చాగుతరంబగు తూర్పుకొండ నె

క్కను దమిఁ బూను కాలమున ♦ గాథపరాక్రమదానవేళుఁడుఁ. ౧౫ 2803

చ. పురముననుండి తా వెడలె ♦ భుక్తికినై; యపు డర్కసంశ్యభూ

వరుఁ డరికాటుఁ డాయమున ♦ వాహనసైన్యముతీం దరించి యా

శరవరుఁ డేలునాపురిని ♦ బక్కఁగఁ గాంచి ధనుర్వరంబు భీ

కరతరహస్తమందు వెలుఁగం బురివాకిట నిల్చె వీరుఁడై. 3 2804

తే. ఇట్లుగా దినపూర్వార్థ ♦ మేగఁ గ్రూర

కర్ణుఁడౌ దానవేజ్యుండు ♦ కడఁగి పెక్కు

వేలప్రాణిభరంబుఁ దా ♦ విపులశక్తి

మోచికొని వచ్చె తుదబాధ ♦ యేచుచుండ. ౪ 2805

సీ. చనుదెంచి ధృతభూరిచావహస్తండుఁ డయి దారుణాయధములఁ ♦ చాల్చి ద్వార

సంస్థితుండుఁ డయియున్న ♦ శత్రుఁ డుం గనుగొనియాయుధముననీ ♦ వేమిచేయ

గల విట్టి యాయుధంబులఁ బెక్కువేలను బూనిన మనుజాధములను నేను

భక్షించినాఁడను ♦ బలిరె రోషంబున నీకుఁ గాలము వచ్చెఁ ♦ గాక, నాకుఁ

తే. బూర్ణగుయ్యె నాహారంబు ♦ పూరుషాధ

మా! యిటం గల నీతోడ; ♦ నాయపాం

వక్త్రబిలమును జొచ్చినవాడ వీవె

వెడలఁ గలవెట్లు? పలుకుమా! ♦ వెడఁగునునుజ! ౬ 2806

* పురుషాధమ, దుర్గతే-అనునీరెండు విశేషణములు మూలమున నున్నవి.

చ. అని యిటు పల్కుచున్ నగుచు ♦ హర్షము మీఱఁగ మాటిమాటికిన్
దనుఁ గనుచున్న యాలవణు ♦ దర్పనమగుఁడు రామ తమ్ముఁడుం
గనుఁగొని రోషతామ్రముఖిఁజుఁజుఁగాఁ దనరారి యశ్రువా
రిని విడిచెన్ ; మహోగ్రమగుఁగీరిని గ్రోధము వెల్పిరింపఁగన్. ౮౪ 2807

ఆ. అన్యహాత్తు దేహాఁమందుఁ దేజోమయములగు కాంతు లట్టై ♦ వెలికి సరిగె
దాన మఱియుఁ గ్రోధఁతామ్రాత్తుఁడయియిట్లు, నలికెనతనితోడఁబంత మాని.

క. దనుజా! దుష్టమతీ! మా, ర్మొని ద్వంద్వాహవము చేయఁ ♦ గోరితి శ్రీరా
మునకున్ ధీమంతున కే, ననుజుడ దశరథునినుతుడ ♦ సర్కకులజుడన్.

క. విను మే శత్రుఘ్నాహ్వయమును గాంచినవాడ నిత్యఁమను నైరులఁ గా
లుని వీటికి బంపుదు ని, న్ననిఁ జంపఁగ వచ్చినాడఁ ♦ సట్లగుట నిటన్. ౧౧

సీ. ద్వంద్వయుద్ధముఁ బ్రవిఁదారణకాంక్షి నౌ నాకొనంగుము నీ వఁచంగ సర్వ
జీవనై రివిగానఁ ♦ జేరితి నినుఁ జంప జీవించి పురి కింకఁ ♦ జేరలేవు;
నా విని దనుజుండు ♦ సప్తచు శత్రుఘ్నుఁ గనుఁగొని దుర్గతీ! ♦ కాలవశము
చేత నివ్వొటికిఁ ♦ జేరితి నాశల్లి తోడఁబుట్టువునకుఁ ♦ దోడఁబుట్టు

ఆ. వగును రావణుండు ♦ హతమతీ! నీచాత్మ! యాఁడుదానిమిషను ♦ సంతమొందె
సతఁడు రాముచేత ♦ నావిధమే విని, యతనివంశనాశ ♦ మాత్మ సైఁచి. ౧౨

క. ఊరక యుంటి; నవజ్ఞను, నీరీతిం జేసె మాకు ♦ నెంచక రాముం
డోరిదురాత్మా! నే ననఁగా రాజులఁ జంపినాఁడఁ ♦ గ్రాలెడుశక్తిన్. ౧౩

క. అవమానించితిఁ గొంపతి, నవనీశులఁ దృణము లట్టై ♦ యరయఁగ భూత
ప్రవిమలకీర్తులు రాజులును వర్తమానులును ముందు ♦ నుతిఁ గనున్మవులున్.

తే. తెగినయట్టై సంభావించు ♦ దృష్టతాజ
తనయ! యుద్ధంబె కోరు నీమను నొసంగి
నాడ సంగ్రామ మింక తుఁణము నిలుపును
యాయుధము తెచ్చునందాఁక ♦ యాత్రపడక. ౧౭ 2814

క. నాయాయుధమును దెచ్చెన, నీయూహిత మెల్లఁ దీర్తు ♦ నింక నిలుపుమా
²నాయన! శత్రుఘ్న! యన, నాయవనీశ్వరకుమారుఁ ♦ డాతనితోడన్. ౧౮

తే. నాయెదుట న్నంద కెట్లు చఁసంగుచున్
శత్రు వొక్కండు సేవచ్చగఁ ♦ జనఁగ నతని
యుద్ధమర్క మెఱింగిన ♦ యుద్ధతేజుఁ
డూరకే పోవనీయంగ ♦ నొప్పుకొను నె? ౧౯ 2816

1 శత్రుఘ్నా వీర్యసంపన్ను రోష దహాణ్యవర్తనతో-అనిమా. 2 నాయన-ఈవిశేష
ణము సాధిస్తా-అనున తెలియఁదగు.

- క. తెలివియె లేకయె యెవ్వఁడు, ఖలుండగు తనదాయకు నవఁకాశమిడునొ యా
యిలనాఘుఁడు కాపుగుఘని, వలెఁ దా హతుండగును బుద్ధిఁపాటవ మెడలన్.
- చ. కనుక నె చూడఁగాఁ దగిన ♦ కర్పూరవర్షులఁ జూడు మిప్పుడే
నునిశితబాణజాలము లఁనుప్రకరంబులఁ బీల్చి నిన్నుఁ బం
పును యమగేహముం గనఁగ ♦ *భూతభయంకర! వైరి వీవు పా
పనిచయమూర్తి వర్కకులఁపావనునైరివి గానఁ జంపెదన్. 2818
- అఱువదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము

౬౯ - వ సర్గము.

* శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిం జంపుట. * శత్రు -

- క. అని యిట్లు మహాత్ముఁడు రా, మునిసోదరుఁ డాగ్రహమునుఁబూని యనునుడుల్
విని శ్రోధమూని నిలునిలు, మని లవణుఁడు పల్కి కరముఁనగదఁ గరంబున్.
- క. పెనుచుచుఁ గటకటశబ్దం, బును దంతములందు మిగులఁ ♦ బుట్టఁగ గర్వం
బునఁ జేయుచు శత్రుఘ్నుని, నని చేయఁగ రమ్మటంచు ♦ నాతురపడుచున్. ౨
- క. పిలిచెం బలుమాఱులు; ని, ట్లలరుచుఁ దను బిల్చుచున్న ♦ యాదనుజునిదో
ర్బలశాలి రాక్షసాంతకుఁ, డలఘునునీవుండు లక్ష్మణానుజుఁ డలుకన్. ౩
- క. కని ఘోరదర్శనుండొ, నని మనమునఁ గలఁచి యిట్లు ♦ లనియెన్; శ్రీరా
మునితమ్ముఁడు శత్రుఘ్నుఁడు, దనుజాధమ! నీవు మున్ను ♦ దర్పము మెఱయన్.
- ఆ. చంపినట్టి యితర ♦ జనులట్లు చావఁడు, నిన్నుఁ జంప వచ్చి ♦ నిల్చినాఁడు
గాన నాదుతీవ్రఁకాండములం జచ్చి, యరుగు మీవు యముగృహమున కింక.
- చ. అని నిను నేను జంపఁగ మహామును లుర్విసురుల్ సుధీజనుల్
కనుదురుగాక రావణు నఖండబలంబునఁ జంప దేవతల్
కనుఁగొనినట్లు; మచ్చరముఁఖంబులతాఁకున నీవు మృత్యువుం
గని ధరణిం బడంగఁ బురిఁ ♦ గల్గును త్తేమము పల్లెలందునున్. ౬ 2824
- సీ. మద్బాహునిపాక్రింతఁమహితవజ్రననసాయకం బిట్లు యుఁష్మద్భద్రయముఁ
జొరఁబడు భాస్కరాంశువులు పద్మంబును జేరినయట్లులు ♦ చిత్రభంగి;
నన విని లవణుఁ డత్యాగ్రహంబునఁబొల్చిగురతరతరువొండుఁత్వరగఁ బెఱికి
శత్రుఘ్నుభూరివఁక్షంబును నొప్పింప వైవఁగా నడుమనె ♦ బాణములను
- తే. శతశకలములుగాఁ జెండె ♦ శత్రుకర్క
మును గనుంగొని తనకృత్యము చెడిపోవ
మరల బహుపాదపంబులఁ ♦ గురియఁ జేసె
బలము మెఱయంగ శత్రుఘ్నుఁడై గడంక. ౯ 2825

- చ. తనవయి కేగుడెంచు బహుధారుణపాకవరాజ మూడు తీ
ప్రనిశితబాణపుంఖముల; † వానిని గొన్నిటి నాల్గు బాణముల్
గొని యొకకొన్నిటిక; ట్టిని † గూలంగఁ జేసి శరై కవృష్టి నా
దనుజునివక్షముం దడిపె † దర్పము పొంగఁగ దాన వైరియున్. ౧౧ 2826
- క. చలియింప కట్టహాసం, బొలయ విలాసమున వృక్ష † మొందు పెటికీ వే
తలవగుల మోడె దానం, జలితాంగుం డగుచు మూర్ఖ † సౌమిత్రి కన్కె.
- తే. ఇట్లు శత్రుఘ్నుఁ డిలఁ బడ † నెనఁగె మాని
దివిజగంధర్వముఖులదా † దీనరవము
వైరి ధరణిని బడియుంట † వాని నృశుంగఁ
దలఁచి యవకాశముండియు † దానవుండు. ౧౩౪ 2828
- క. తనయింటికిఁ బోడయ్యెను; ఘృతకూలము తెచ్చుకొనఁగఁ † గాని, తలఁపఁడ
య్యెను జచ్చె వైరి యంచని, యుచూనములేక యాతఁ † డలగుటకతనన్.
- చ. తనమది లక్ష్మణానుజుడు † దప్పక చచ్చె నటంచు నెన్ని యా
దనుజుడు భక్షణార్హము † దాసుణజంతువులన్ జవంబునం
గొని చన నెంచునంతటన † ట్టిణివరుం డొగిఁ దెల్పి నొంది బా
ణనికరహస్తుడై నిలిచె † నాకవిరోధికి నడ్డమై తగన్. ౧౬ 2830
- క. ద్వారమునకు నడ్డముగా, నారీతి న్నిలిచి దివ్య † మగుచు సమోఘం
బై రాజులు నుత్తనుశర, మారసి తేజమున ముండు † నట్టి తనువునన్. ౧౬౪
- క. ఘోరంబగుదానిని దు,ర్వారిసుకీనులను దెనల † భాసిలఁ జేయం
గా రామునితమ్ముడు గొని, సారిము వజ్రాననంబు † చంచన్దతియున్. ౧౭౪
- తే. మేరుమంసరతుల్యమై † మించుచున్న, మూను దనరి యజయ్యమై † వెలసి రక్త
గంధదిగ్ధాంగమై పత్ర † కలితమగుచు, ననుజపర్యతకులిశమై † తనరుచుండ. ౧౮౪
- క. అరుదుగ నట్టిశరంబును, బరికించి గ్రహించె; నట్లు † భాసురజేజ
స్ఫురణమున మండునాశర, వామును గని భూతవితతి † భయముం గనియెన్.
- క. సురలును గంధర్వులు నిర్జరవైగులు సచ్చరలును † సాధుమునీంద్రుల్
గరము భయం బందిరి నం, గరదర్శనకాంక్ష నున్న † కంజజ నమగుల్. ౨౧
- క. కని దేవేశా! వరదా, యనుచునకరుణాలవాల్! † యఖలజగంబుల్
కనునే ప్రశయంబును లేక నిఖలయుగలయము గల్గె † గలదే? చెప్పుమా. ౨౨
- చ. మును పిలు తోచు భీతి జగ † ముల్ కనియుండఁగ లేదు దేవతల్
వనజభవా! భయంబు గను † భంగి జగత్తయ మబ్బురితి క
ల్గివవిపరీతమున్ వివఁగ † లేదు కదా? వివరించి చెప్పుమా
యన విని దేవవాక్యముల † నాపరమేష్ఠియు నిర్ణరాళితోన్. ౨౩౪ 2837
- క. అప్పుడు కల్గిన త్తోభము, తప్పుక వివరించి చెప్పు † డగునని దయతో

- నప్పురమేష్ఠియు నిట్లని, చెప్పెన్ మధురోక్తివాక్యః సిద్ధి చెలంగన్. ౨౪౫
- క. అనురవగుంజ్ లవణుని, వెనఁ జంచఁగ రామసహజః పీరుఁడు జ్యోత
ల్లి సమర్పించిన సాయక, నునగృతతేజమున వెలసె యాశరకాంతిన్. ౨౪౬
- సీ. మీరెల్ల మాధత యీరీతిఁ గంటిది శర మిద్ది లోకై కఃసాక్షియగుచుఁ
బూర్వితముండయి యీలుచు నాతనిదగుఁ దేజోమయంబయి యివ్వమగుచు
నలరు నద్దాన భయం బిట్లు గల్గెను మధుకైటభాఖ్యల యందుఁజేయఁ
బుట్టించె నస్తుహాపురుషుండు దీనిని దేజోమయంబు నాదివ్యమూర్తి
- ఆ. యెఱుఁగు నొకఁడుమాత్ర యిది మహాత్ముండగు
నతనిపూర్వతనువె యగును దీన
రాముసోదరుం డయినది జంపెడుఁ
గనుఁడు దాని మీరు యచుఁ డచటికి. ౨౪౭
- 2840
- క. వీరుం డీశశ్రుంగుఁడు, భూరిపగాక్రముని దానపుని లవణాఖ్యున్
ఘోరాహవమునఁ జంపెడుఁ, జేరుం డచోటి కనుచుఁ జెప్పుశతధృతిన్. 3౦
- క. కని యాతనిచలుకులనున్, విని దేవత లెల్ల నెవట యీరులు ఘోరం
బనఁ దగుగతి నిల్పిరి మేదిని దానిం జూడఁ జనిరి యేజము లలరన్. 3౦౫
- చ. శర మది దివ్యమై మిగుల యాశముఖంబయి రామచంద్రసో
దరకరధారితంబగుచు యాగుణరీతిని బొల్పియుండఁ జూ
చిరి దివిజోత్తముల్ నకలఁ సిద్ధులు భూతములున్ లయానలుం
డుగుగతి వేచెనోయనెడు యూహయో నుదిఁ దోచుభీతితో. 3౦౫ 2818
- క. సుర లాకాశంబున నిండిర శత్రుంగుండు నేర్పు యియతం గడుభీ
కరసింహనాద మడరఁగ, సురరీపుని మరలఁ దేటి యూచి యమర్షన్. 3౨౫
- క. రా రప్పుని పిల్చుచు నతిఘోరమ్ముగ నడరఁ గాంచి యోధము పొంగన్
జేరెం జెంతకు లవణుఁడు, పీరుఁడు సౌమిత్రి యంత యితతధనువునున్. 33౫
- క. ఆకర్ణాంతము లాగుచు, నాకర్బురుసురము గుటిగ యప్పుడె విడిచెన్
భీకరశరమును దానిని, వీరక జని యచ్చి దనుజఃపీరునురంబున్. 3౪౫ 2816
- ఆ. వగులఁ జీల్చి చొచ్చెఁ బాతాళలోకంబు, విబుధపూజితమయి వెలయునట్టి
యాశరంబు మరల యాతనిచెంతకు, నగుగుడెంచి చొచ్చె యమ్ములపొది 3౬
- క. గురుతేజుఁడు లవణుఁడు తచ్చురనిష్ఠిన్నాంగుం డగుచు యశక్రాయుధభీ
కరధారాహతభూధ్రము, కరణి ధరఁ గూలె దేవగణములు పొంగన్. 32
- సీ. దివ్యశూలం బది యివిజాఁది లవణుండు ధరఁ గూల నర్వభూతములు చూచు
చుండంగఁ జనియె నాఖండచరశువుని యంతింబున కప్పు; యడంత దేవ
మునులు గంధర్వసింధునికర మచ్చరల్ గుమిఁగూడి రఘుకులఁకుంజరఁ గని
యిది యదృష్టంబు మోకిది యదృష్టంబని వినుతించి రార్పులు వెలయునట్లు

తే. లేకళరపాతమున లోకభీకరు వధి

యించి జగముల భీతి మాఁయించి దివ్య

చాపశరధారి శత్రుఘ్నుఁ డేవుమీఁఁ

దమములం బాపు భానుచందమున వెలసె. ౪౦

2849

క. సురమునిపన్నగు లర్పించిరి యచ్చరలాడి యిట్లు ధైర్యపై రదృష్ట

స్ఫురణమున జయం బజ్జెను, *సురగము గతభీతి నలరు నొప్పుం గనుమీ.

అటువదితో మ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

20 - వ సర్గము.

శత్రుఘ్నుఁడు మధువురమునఁ బండ్రెండేండ్లుండి రామునిఁ జూడ నయోగ్య కరుడెంచుట.

క. అని పల్కి రంత నిర్జగు, లనలపుగోగములు లవణుఁ డనిహతుడై న్నక
గని శత్రుతాపనుని రా,మునితమ్ముని మధురవాక్సమునయము లొప్పు. ౧

క. పలికిరి వత్సా! జయ మి,ప్పుల నీకు నగృష్టయోగమునఁ గల్గెఁ జూచి
పలలాశనుఁ డీలవణుఁడు, ఖలుఁడు హతుం డయ్యె డైవగతిఁ బురుషవరా!.

క. వరమును గోరుము రాఘవా! వరదులమగు మేము దీర్ఘబాహు! యిదెయిం
దరుడెంచితి మిట విజయం, బరుదుగ నీ కగును గాక యనుకోర్కెలతోక.

తే. దర్శనం బన్నదీయము ధీతలఁపఁగా న
మోఘ మగు ననుదేవతాముఖ్యభాషి

తముల విని హారశత్రుఘ్నుఁ డమలభక్తి

శిరమునం దంజలిని జేర్చి గురుభజండు. 3౪

2854

సీ. ప్రయతాత్మడై యిట్లుపల్కెను, మధుదానవునిపురం బిది త్రిదశనికరంబు
చేతి నిర్మితనుగు ధైర్యగడు మధురాఖ్య నిందుఁ బ్రవేశంబు నిపుడె నేను
బొందునట్లుగ నరముం గరుణింపుఁడీ; యనెడు శత్రుఘ్నుని సమరవరులు
గని ప్రీతి నట్లయా నని పల్కి యీపురి హారసేనాఖ్యచే ట్లోని నెసఁగు

ఆ. గాక యింకమీఁద; గలుగదు సంతయ, మనుచుఁబల్కియనుచు లానుహాత్మ్య
లపుడె దివికిఁ జనిరి; యానుహాతేజండు, తనదుసైన్యములను దరలఁ బంచె.

క. సరవరుశాసనమును విని, త్వరగా దదృఘము ల్పొత్తి తరలి యశిని శ్రీ
కరమూర్తిఁ జూడవచ్చెను, బురికి నిభోమానమందె పొదలెడువేర్కె. ౩౪

క. బలములతోఁ జూచ్చెను దోర్బలశాలి; పురీసర మది దావదశవర్షం
బులలోన హారసేనా,ఖ్యల విషయం బయ్యె భీతి నొందక యలరెక. ౩౫

* త్యక్తై భయం సర్ప ఇవ ప్రకాంతః-అనిమూ.

- క. నురపురసంకాశంబై, పరగెఁగఁ; త్రేత్రములు నన్యఃపహుశము లగుచున్
బరమామోదము నిడుచుం, గరము విరాజిల్లె వృష్టిఁ గల్గెన్ సరిగెన్. ౯౪
- ఆ విగతగోగ మగుచు ఁ వీరభటాక్షీర్ణమగుచు రాముతమ్ముఁ ఁ డలరి ప్రాన
సర్థచంద్రుననుతఁ ఁ నందుచు యమునతీరమున సౌధముఖ్యఁరాజితమయి.
- క. తనరుచుఁ జత్వరములచేతను విపణులచేత నృపపథవితితచేతన్
ఘనమై వర్ణచతుష్టయమున వ్యాపారముల మిగులఁ ఁ బొల్పుచు నలరెన్.
- క. దనుజుఁడు మునుపాలింపం, గను శోభిలకున్న తన్నఁగరమును శ్రీరా
మునిసోదరుండు నిర్మల, ఘనసౌధవిరాజితంబుఁగా నొనరించెన్. ౧౨ 2861
- క. పలువిధములై న సౌధం, బుల నానావర్ణజనులు ఁ పొలుపుగ నుండెన్
బలశాలి చేసి యేలెన్, లలితారాచులులఁ జెఱువులన్ జెన్నెనఁగెన్. ౧౩
- క. నురుచిరపదార్థములచేఁ, గరము విరాజల్లి నురనిఁకాయమనుష్య
త్కరనివిడంబై నురపురి, కరణిన్ జెలువారి విపణిఁకాంతం బగుచున్. ౧౪
- క. పలుదేశంబుల నుండియుఁ, జెలువారెసువేడ్క వచ్చిఁ స్థితిఁ గాంచి ధనం
బుల సేకరించి వణిజులు, విలాసముల నొప్పుచుండఁ పేడుకఁ గనుచున్.
- క. ధనసంపన్నంబై యొ, ప్పిన పత్తన మల్లఁ జొచ్చిఁ పృథుకీర్తి యనం
దనరినశత్రుఘ్నుం ఁ డ, త్యుచపమహర్షంబు నొందె ఁ నాత్మన్ మిగులన్. ౧౫
- చ. పురమునఁ గొంతకాలము విభూతి నెనంగుచు నుండి రాఘవే
శ్వరుచరణాబ్జముల్ గనఁగఁ ప్పావంతమునం దలపోసి నేటిన
త్పర మిది ద్వాదశం బగుచుఁ ఁ జక్కనిరీతి నెనంగె నింక నే
నరుగుట యొప్పునంచు నమఁరాధిపపత్తన మట్టు లొప్పుచున్. ౧౬ 2866
- క. జనవితతి రమ్యమా ప, త్తనమును బాలింపఁ జాలు ఁ ధన్యుల నియమిం
చి నృపతి యన్ననుఁ జూడఁగ, మనమునఁ దలపోసె సంప్రమదముప్పొంగన్.

జెబ్బదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౧ - సర్గము.

శత్రుఘ్నుం ఁ డయోధ్యను మరలి వచ్చుట.

- క. తరువాతం బంద్రెండవ, శరత్తునన్ లక్ష్మణానుజన్తుఁ డయోధ్యా
పురమునకుభృత్యనుభులో, త్తరయుతుఁడైవెడలె రాముఁగనుఁగొనుతమిఁతోన్.
- క. అనుమోదంబునఁ దోడను, జనుదెంచెడు మంత్రిముఖుల ఁ నకలబలములన్
జన దిఁక దూరము చనుదేర, నని శతాశ్వములఁ గూడి ఁ రథ మెక్కి చనెన్
- క. మును చనుదెంచినచందం, బును లెక్కిడుకొనుచు మానఁములు నేడు పథం
బునఁ బుచ్చి యెనిమిదవ నెల, చనుచుండ మహారథుండు ఁ శత్రుఘ్నుండున్.

సీ. వాల్మీకిమానిభూఁవరుని యాశ్రమమున కరుదెంచి యందుండఁ జనునటంచు
సమ్మునిపదములఁ జభివాదమును జేసి యతఁ డొసంగినపాద్యఁమర్మముఁగొని
బహువిధమధురోక్తిభరితగాథాసహస్రముల నాతఁడు చెప్పఁ సమధికమతి
యలరఁగావించె; నాఁయమలమునీంద్రుండుపలికెనట్లని; మహాపరుషవృద్ధయఁ
తే. డైన లవణాసురుం జంపిఁ తది సుదుష్క

రమగుకృత్యంబు వెయ్యెల ? యరఘుకుమార !

యతనిచేతనె సబలవాఁహనులు కొంద

ఱననినేతలు నిహతులై యరనిని మున్ను. ౬౪

2871

క. గురుతరబాహూ! యాతఁడు, దురాత్మకుం డట్టియనురఁ ద్రుంపంబడె బా
పరతుం డాలవణుం డో, పురుషర్షభ! లోకభయముఁ పోయెన్ ద్వరగన్. ౭౪

క. భూరిభవత్యేజంబున, భారణి బాధయు నడంగెఁ దవ్వజ్జ్యేష్ఠునిచే

నారావణుండు గూర్చె, ఘోరాకాగుం డతండుఁ క్రూరుండు గదా! ౮౪

క. చనుజేంద్రుండు లవణుం డా,తనికంటెం గ్రూరతముండుఁ తద్వద్గఁ గావించినవాఁడ విద్ధి గొప్పది, యనఁ దగుకృత్యంబు పుణ్యఁ మలరెన్ నీకున్.

క. సురలకు దీపం గల్గెను, బరమప్రచుదంబు భూతఁపలలమ్మునకున్

ధరణికిఁ బ్రీతి యొసర్చితి; సురపతిసభనున్న నేనుఁ శుభతమవృప్తిన్. ౧౦

క. మీయన్ధంబును గాంచితి, నాయెడనే యుండి ప్రీతిఁ యలరెన్; శత్రు
ఘ్నా! యనుర మృత్యు వొందుట, నీయెడలన్ ముద్దుగొనుదుఁ నేశీర్షంబున్.

చ. అని వచించి ప్రీతి యలఁరారగ నెతనిమస్తకంబు నా

మునిపతి ముద్దు వెట్టుకొనిఁ మోదము చూపుచు మార్గ మిద్దియే

యని యతిధిప్రియంబయినఁ యర్ఘ్యము చేసి తదీయ సేనకున్

మన మలరంగఁ దృప్తియగుఁమాడ్కిని విందొనరించె నేర్పునన్. ౧౩ 2877

సీ. శత్రుఘ్నుఁ డర్హభాజనమునఁ బ్రీతుఁడై యాశ్రమాంతరమునఁయందు గీత
మాధుర్యమునఁ దగుఁ మానితశ్రీరామచరితంబుఁ దా వినఁ సక్రమముగఁ
దంఠ్రీలయాదియుఁతంబయి త్రిఫాసకరగాన్వితంబయిఁ పరగి సంస్కృ
తమయి లక్షణసంయుతంబయి సమతాళవిలసితంబయి మునిఁతలకరచిత

తే. మైన శ్రీరామచరితమ్ముఁ నాదరమున

వినుచు నాయక్షరమ్ములుఁ మునుపు జరగి

నట్టి కథ నెల్ల నిజములై యలరఁ జేయ

విగతసంక్లాఢై యశ్రువుల్ విడుచుచుండి. ౧౬౪

2878

క. తను వెఱుంగ కొకముహూర్తంబును మూర్ఛం గాంచి యొక్కఁ పోలిక నిట్టూ
ర్పును బుచ్చి యట్టై యుండెను; మనమొప్పుగ నంతవనియెఁమరలనతండున్.

- క. గీతంబునఁ బ్రాగ్వృత్తం, బేతెఱఁగునఁ జెప్పఁబడియె ♦ నిపుడు జరగున
 త్లే తోఁచె నంత సుభట, వ్రాతము నాగీతనరణి ♦ బాగుగ వినియె. ౧౮
- క. మోముల వంచి మహార్చిని, దా మొందుచు నతని శూరతల్లజు లిది యే
 మేమో యాశ్చర్యంబని, తా మొండొరులకును జెప్పఁతద్రవ మలరె. ౧౯
- క. ఇదియేమి యెందు నుండితి, మిది స్వప్నమునందుఁ దోఁచెనేమో! నిజమా!
 యిది మున్ను చూచినారము, గద యట్లే వింటి మిపుడు ♦ కడఁ జిత్రముగ. ౨౦
- క. గానము స్వప్నంబున మన, కీనెలవునఁ దోఁచె నొర ♦ యిది యచ్చెరువే
 యానని శత్రుఘ్నునితో, మానక యిట్లనిరి; దేనఁమానీశ్వరుని. ౨౧ 2583
- తే. ప్రశ్నచేయుము చక్క నర్థంబు దీనిఁ
 దెలియఁగాఁ దగు నన విని ♦ యలరి కుతుక
 మట్టై కాంచినవారల ♦ నరసి పలికె
 నిట్టి ప్రశ్నము చేయంగ ♦ నట్లు తగును? ౨౨ 2584
- చ. మునివరుఁ బ్రశ్నచేయువిధముం గనరాదు మదిం దలంచి చూ
 చినఁ గడు నదృష్టంబు లిటఁ ♦ జెప్పఁగ శక్యముగాని యట్టులే
 తనరెడఁ గౌతుకంబున నితాంతము పొల్పుడు నిస్తుహమునీ
 శుని నడుగంగ రా దనిన ♦ ట్లోఁగివిధం గని వార లట్లయా. 2585
- క. అని పలికిరి శత్రుఘ్నుడు, తనబలముల నిద్రపోవఁ ♦ దాఁ బంచి మునీ
 శునకుఁ వందన మిడి తాఁ, జనియె నివాసమున కాత్మ ♦ శంకం గనుచు. ౨౩
- దెబ్బదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౨ - వ సర్గము.

శత్రుఘ్నుడు శ్రీరాముని బాదుట. అన్నయాజ్ఞ నొంది
 మరల మధుగాపురికిం బోవుట.

- క. పురుషలలాముం డాతఁడు, పగుండఁ దచ్చిత్త మొక్కభంగిఁ గనక యా
 తురఫడుచుండుట నిద్రయుఁ, బరమాణువుపాటియైనఁ ♦ బట్టకయుండె. ౨౪
- క. అనుపమరామచరిత్రంబును బలుమఱు చింతచేయఁ ♦ బూనెను; గానం
 బునఁ దగుశబ్దము మధురంబును దంత్రీలయయతమునుఁబూజ్యతమమునై. ౨౫
- క. అలరారె దాని విసఁగా, మెలమెల్లన రాత్రి గడచె; ♦ మేల్కొని యంతఁ
 గలఁగినమదితోఁ గృత్యంబుల నొదయికములఁ దీర్చి ♦ మునిపతిచెంత. ౨౬
- క. నిలువఁబడి దోసిల్కొద్దుచు, బలికె భగవంతు! రామభద్రునిఁ గనని
 మ్ములఁ గోరెడుమది యనుమతిఁ, బలికిన నేవకులఁ గూడి ♦ పయన మొనర్తు. ౨౭
- చ. అన విని శత్రుతాపనుని ♦ నారఘురామునిసోదరుం గనుం
 గొని ముని కౌఁగిలించి రఘుకుంజరుఁ జూడఁగఁ బొమ్మ నావుడు

- మునికి సమస్కరించి రథమున్ మున మొప్పుగ నెక్కి చారుకాం
తిని దగి యాయయోధ్యకు సతిత్వరగాఁ జన జ్యేష్ఠుఁ జూడఁగన్. ౭ 2891
- క. చని యిత్తోవుకులోద్భవుఁ, డనఘుఁడు శ్రీ మంతుఁ డిట్లు * లలిరమ్యంబై
కసనగు పురిఁ జొచ్చెను*గాం,తిని మించెడురాముఁ గాంచఁదివురుచు సంతన్.
- క. అనుచరమంత్రిగణావృతుఁ, గనె రాముని మంత్రివర్యకలితు శచీనా
ధుని గాంచినట్లు వినయంబునఁ బ్రాంబలియాచు భక్తి * మ్రొక్కి రఘువతిన్.
- క. జ్వలితాంగుని మహితాత్ముని, సులలితనేత్రాబ్జు నిత్యశూరుని గనుచుం
బలికెన్ రాజేంద్రా! మీ,వలికినగతిఁ గృత్య మెల్లఁ * బంతం బలరన్. ౯౪
- క. ఒనరించినాఁడ లవణుని, బనిపితి యమపురికిఁ బురముఁ * బాలించితి సం
దును బండ్రెం డేడులు మీ,మ్మును వదలి వసించినాఁడఁ * బోలని మదితోన్.
- సీ. వసియింపఁ జాల భూవర! మిమ్ము విడనాడికాకుత్స్న! వటుశౌర్యకలిత! యాజ్ఞ
దయచేయు మిందుండఁ * దగునని తల్లిని విడిచినవత్సంబు * విధమున నట
నుండితి; నా విని * యుర్వీశుఁ డాతనిఁ గొంగిలం జేర్చి యీశ్వరణిఁ బలికె;
బొందకుము విషాదమును వీర! యయ్యది త్రిమిత్యుచరితంబు * కాదు గాన
- అ. విప్రవాసమందు * విహ్వలింపరు రాజు, లఖిలమనుజు లెలమి * ననిశ మొక్క
గతిని గష్టము లొగిఁ * గలుగకుండఁగఁబ్రోవఁ,దగినవారు త్రిత్రధర్మ మిద్ది.
- క. తలఁచినయప్పుడు స స్తన, నెలమిన్ రావచ్చు నిటకు * నిందుండి దినం
బులు కొన్ని పుచ్చి మధురకుఁ, గలఁగని మదిఁ బోవవచ్చు * గమ్రగుణాధ్యా!
- తే. ప్రాణములకంటె నెక్కుడై * పరఁగు దీవు
సంశయం బించుకయు లేదు * సమధికముగ
రాజ్యమును బ్రోవఁగాఁ దగు * రాజులకును
ధర్మ మిది యాట నీ విట * నిర్మలగుణ! ౧౬ 2898
- క. నివసింపు మేడుదినములు, జవమున నవ్వలఁ జనంగఁ * జను మధురకు నో
సువిమలధిమా! భృత్యులు, జవనాశ్వము లెల్లఁ దోడఁ * జను దేరంగన్. ౧౭
- చ. అనుటయు రామచంద్రువచనావళి ధర్మయుతంబు నొట నె
వ్వనమున కింపుఁ బెంప విని * త్వాపతితో నతిదీనుఁ డాచు నే
జనియెడ యువ్వదాజ్ఞ శిరసా వహియించుచు సంచుఁ బల్కి రా
మునినికటంబునందుఁ దమిఁ * బుచ్చెను నేడు నిశల త్రిణంబుగన్. ౧౮
- క. తరువాత రామునానతిఁ, దరలం దలపోసి సత్యధర్ముని మహితా
త్మ రఘుకులోద్ధారకు భూవగు వేడుచు లక్ష్మణునిని * భరతుని భక్తిన్. ౧౯౪
- అ. పయనమునగు వేడి * భస్మరథం బెక్కి
పారుతోడ నెలమి * దూరమునకు

రాగ వారి నిల్చి యేగె దా నుధురకు

సమ్మదంబు లేని చందమామను. ౨౧

2902

డెబ్బది రెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

23 - వ సర్గము.

అంశు మృతపుత్రుని చెచ్చి బ్రహ్మణుడు రాజద్వారమున వాక్రోశించుట

- క. భరతుడు లక్ష్మణుడును దో, నరుడేర నుమిత్రపుత్రు ధాతృత్వస్ముక్
బురికంపి ధర్మక్షణ, పరుడై నుఖ మలర జనులఁ బరిపాలించె. ౧ 2903
- క. చనియెను గొన్నిదిసంబులు, జనపదసంవాసి వృద్ధు ధృవమును డొకటం
జనుడెంచి మృతుండగు తన, తనయుని ద్వారమునఁ బెట్టి తా బలవించె. ౨
- క. పలువిధములఁ దనపుత్రుని, నలఁచుచు స్నేహంబు వగయుఁదనకుం దోపం
గలవిలపడుచుం దనయా! కులమును బోషింపఁ జాలుకొడుకా! యనుచు. ౩
- క. వనటం గుందుచు నేడ్చుచు, ననియె; దొలిజనిని బాప నుది యెట్టిది నే
నొనరించి నాడనో చచ్చినపుత్రుని నిన్ను గనఁగ జీవించితిఁగా. ౪ 2906
- సీ. వయసు రాలే దింకఁ బంచహయములు మాత్రమే గడచెను మరణమీతఁ
డొందెనింతటిలోన నురుదుఃఖవార్ధిలో ననుముంచునుచునో తనయ! యనుచు
బలవించి నే నింకఁ గొలఁదికాలంబున నిధనముం బొందెడ నిజము పుత్ర!
నేను నీతల్లియు నీవగఁ గనఁజాల మే నెన్నఁడైన న త్యేతరంబు
తే. బలుకఁదలపోయ, హింసయుఁదలఁప నెపుడు, పాపమెట్టిది చేయంగఁ బాలుపడిన
వాడనోగాని నాపుత్ర వనవ్యఁడిట్లు, లంతమొందెను దేనో యరయఁజాల. 5
- క. స్వరియింప నొరులపాపము, వరతనయుడు పోయె యమునిభవనంబునకు
దరుణమ్మునఁ బితృకార్యము, సరిగా నొనరింప కిట్లు చచ్చెం గాదే! 6
- క. మును పిది చూచి యెఱుంగను, వినినదియును లేదు ఘోరవిషయం బిది రా
మునిరాజ్యనుండుఁ దఱి తప్పిసరితం జచ్చు టొకటి పెంపువహించె. ౭
- క. జనపతి సుంతయొ లేకున్నను బెద్దదియో యఘంబు సానాజనుల
వనటం గుండఁగ నొనరిచె, ననుమానం బింతయైన నగపడ దిందు. ౮
- తే. ఇతరరాజుల దేశాళి నెందునైన, బాలుఁడంతంబు నొందు లేవరున లేదు
రామ! నీ వీకుమారుధఁర్మగృహవాసు, బ్రదుకఁజేయుము నాప్రియ! బాలకునిది.
తే. ద్వారమున నిందు నే నిష్ఠు భార్య గూడి,
యనదచందంబున మృతి నందువాడ;
బ్రహ్మహత్యను బొంది భూవర నుఖంపు
మనుజులం గూడి దీర్ఘాయు నందవయ్య! ౧౨
- చ. బలమున నొప్పియున్న జనపాలక! నీరగురాజ్యమందు నీ
కొలఁదిదినంబు లుండితిమి క్షోరిక లూరఁగ నిష్ఠు డిట్టిపా

2912

టాలసైఁ ద్వదీయపాలనము ♦ నోర్వక పోయెద మింక మృత్యువే
చలమున మమ్ముఁ బొందెఁ గద? ♦ చాలు సుఖం బిఁక నీదురాజ్యమున్. ౧౩౪
తే. బాలు నంతంబు నొందింపఁ ♦ జాలు రాము
నధిపునిగఁ బొందితిమి నిశ్చయముగ ¹గాజ
పాపములఁ జిక్కి చత్తురు ♦ ప్రజ లవిధిగ
రా జనదృష్టి మెలఁగినఁ ♦ బ్రజలు ధరణి. ౧౩౫ 2914

క. అంతము నొందుదు రిది యత్యంతము దుఃఖ మ్మోసంగునది యతరుణమం
దంతముఁ గూర్చుట పాలన, మెంతయు నన్యాయమనుచు ♦ నెన్నఁగవలయున్.
క. అనుచితకృత్యంబుల నే, జనపదములఁ బురములందు ♦ జను లొనరుతురో
జనులందు మరణ మొందుదు; రనూన విధి రక్షణంబునరయునొ యెచటన్.
తే. కాలకృతమృత్యువే కల్లఁ ♦ గాని యిట్ల, కాలసురణంబు గల్గ దేకరణిఁగాని
స్పష్ట మిది భూపవర్షుదోషంబు సంశయంబులే దింతయైననత్యం బిదాను.
క. పురమున జనపదమున నీ, వరుసను శిశుసురణవిషయంబా ర్త కలిగెనం
చురునాదంబునఁ బలుమఱు, నరపతినిం గూర్చి నిజతనయుఁ డెల్పె వగన్.

జెబ్బదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౪ - వ సర్గము.

— ❀ ❀ వారదుండు రామునకు బాలునిమ్మతికి పేతువుం డెఱుపుట ❀ ❀ —

*క. కరుణమ్ము దుఃఖశోక, స్ఫురణమ్మును నై న విప్రపుంగవునేడ్చున్
నరపతిచూడామణి రఘు, నరుఁ డెంతయు నాలకించె ♦ వంత గదురఁగన్. ౧
చ. విని రఘురాముఁ డాత్మ వగఁపెల్లిర నూసఁగలేక మంత్రులై
ఘనమతులౌ వసిష్ఠమునికాంతుని యోగిని వామదేవుఁ డ
క్కినమునిమంత్రి పౌరులను ♦ గేవలతత్త్వము తెల్పువారిఁ జ
య్యనఁ బిలువంగఁ బంచెను, మహాత్ము వసిష్ఠునిఁ గూడి వార లా
జనపతిఁ జేర వచ్చిరి ప్రశస్తమతుల్ చెలువారుచుండఁగన్. ౨౪ 2920
తే. వచ్చి రఘురామ! వర్ధిల్లు ♦ వరయశంబుఁ
గాంచి యంచొగి నల్కిరి ♦ కాశ్యపముని
వామ దేవమార్కండేయనామమునులు
గౌతముండు జాబాలిహాన్యమమునులు 3౪ 2921

1 రాజదోషై ర్విపద్యంతే ప్రజా వ్యావిధిసాలితాః, అపద్యంతే తు నృపతా వకాశే మ్రి
యతే జనః-అనిమా. 2 తథా తు కరుణం తస్య ద్విజస్య పరిదేవితం, తుత్రావ రాఘవ స్సర్వం దుఃఖ
శోకసమన్వితమ్-అనిమా.

- క. నారదుఁడును బీశంబులఁ జేరిరి రాఘవుఁడు లేచి ♦ చేరం జని యిం
పారఁగ వందన మిడి కర, సారసముల సంజలిగను ♦ సంధించి తమిఁ. ౫
- సీ. పాగులు మంత్రులు ♦ పరమాదరంబునఁ దగినట్లు గూర్చుండఁ ♦ దాను బీశ
మందు నాసీనుడై ♦ యతులదీ ప్తిం బొల్పువారలఁ గాంచియా ♦ బ్రాహ్మణువగఁ
దెలుప వారెల్లను ♦ దీనుఁడౌ రామునిపలుకు లాలించిరి; ♦ పరమబుద్ధి
రాజితుండయిన నాఁరదుఁ డిట్లువచియించెమునులనన్నిధిశుభంబునుహితంబు
- తే. నైన భంగిని కాజేంద్ర! ♦ యనమయమున
బాలుఁ డీలెను దదావృత్త ♦ నాలకించి
బదులు చేయంగఁ బూనుము ♦ విదితయశుఁడ
వై చెలంగుట శ్రీరామ! ♦ యతులనామ! ౮౫ 2928
- క. విను మొకవార్తం దెల్పెద, మును కృతయుగమందు విప్రముఖులై తపముఁ
మనుశాస్త్రరీతి నెల్పుదు, రసఘా! విప్రేతగుఁడు నుహాన్త తపంబుఁ. ౯౫
- క. ఒనరింపఁ డొక్కఁడైనను, విను మోరాజేంద్ర! జ్ఞానవిస్తృతిగల యా
ఘనయుగమున నజ్ఞానం, బను నావరణంబె లేక ♦ యలరుఁ దపంబుఁ. ౧౦
- చ. కలుగ వకాలమృత్యువులు ♦ కల్గవు రోగము లాయుగంబునఁ
జెలఁగుచు మర్త్య లొక్కగతి ♦ సిద్ధులఁ గంచుచు దీర్ఘజీవితం
బులఁ గనుచుందు; రంత నొకఁపోలికఁ ద్రేతయు వచ్చె నత్తటిఁ
గలిగినమర్త్య లుజ్జ్వలవిఁకానయుతాత్మలు నుమ్మ రాఘవా! ౧౧ 2926
- క. తొలిజన్మమున నొసర్చిన, యలఘుతపశ్చక్తి త్కత్తి యవ్రాతములుఁ
గలిగెను వీర్యతపంబుల, దొలిజని సవావీరు పూజితులు కాజేంద్రా! ౧౨
- క. విను మీత్రేతాయుగమున, మనుజులు ధర్మాత్మలై ♦ త్కాసురులు ధరా
వనదక్షరాజచంద్రులు, గని రెంతయుఁ బ్రాగ్యుగీయఁకాంతితపములఁ. ౧3
- తే. రెండుయుగములఁ దుల్యమై ♦ యుండు వీరి
కతులవీర్యము తప మొక్కఁ ♦ డధిక మిందు
వీర లిరువ్విరకును నొక్కఁవిషయ మిపుడు
కలదు తెల్పెద విసవయ్య! ♦ త్కాపతీంద్ర! ౧౪ 2929
- సీ. వర్ణచతుష్టయఁవాంఛాభిపూరకధర్మముల్ చక్కఁగా ♦ స్థాపితంబు
లయ్యెఁ గృతంబున ♦ సమలధర్మం బొందు వెలసె నజ్ఞానంబు ♦ పొలిసె నొక్క
పాద మధర్మంబు ♦ పరఁగె నెందో పృథ్వియందు; నధర్మంబు ♦ నాశ్రయింపఁ
దేజమ్ము మందమా; ♦ రాజ! పూర్వుల కెల్ల జీవనోపాయంబుఁ ♦ జింతసేయ
- తే. మలయుతం బనృతంబును ♦ గలుగుఁ బాద
మాత్ర మే తక్కినదియెల్ల ♦ మానితంబె
పాదమాత్ర మధర్మంబుఁ ♦ బాయఁద్రోచి
యసృతమును వీడి నిర్మలు ♦ లైరి వారు. ౧౭౫ 2930

క. అన్యశము సధర్మమును మేదిని లేకుండుంగఁ జేసి ధీర్ఘాయువు న
మృనుజులు పొందిరి సశ్యంబు సధర్మము సుంతయేని ధీ ప్రానక మనుజుల్.

తే. మంచికర్మంబు లొనరించి యంచితమగు

సత్యధర్మానురక్తిచేఁ జాలఁ గ్రాలి

యశముఁ గాంచిరి; త్రేతాహ్వయమునఁ బరఁగు

నీయుగంబున బ్రహ్మణ యెల్ల సృపులు. ౧౯౫

2982

క. అనుచుతపముం జేయంగను దొడఁగిరి సేవచేయఁగఁ బూనిరి త

క్కినవారు నైశ్యశూద్రుల, కనువగు శుక్రావయవమునందు ధర్మముగఁ.

క. చరణజులు విశేషించియు, బరిచర్యలు చేయుచుండువారు మిగతభూ
నురముఖ్యవర్ణములకుఁ, దరువాతఁ నరుల కన్యతధర్మేతరముల్. ౨౨౫

ఆ. వృద్ధి నొందఁ జొచ్చె నెట్టులో పాదమూత్రముగనున్నయదియుఁగనరెరామ
తా ద్వితియపాదధర్మేతరముఁ గూడి, యట్లనత్య మలరెఁ నంతలోన. ౨౩

సీ. ద్వాపరయుగమునఁ నత్కాల మలరారు నీత్రేత గడచినఁ నెనఁగు నదియె
నం సధర్మ మనత్యఁ గుభివృద్ధి నొందును నత్కాలమున నైశ్యశతతిఁ దపంబు
పొందును; శ్రీరామభూపాల! యీరీతిగా యుగత్రయమున యైశ్వర్యాది

వర్ణత్యయంబుఁ దపం బొందు ధర్మంబు నారీతినే పొల్పు నందు ధర్మ
ఆ. మంఘ్రిజులను బొందఁ దాకుల మననిపై, నాల్గవయి యుంటఁ సరవరేణ్య!

శూద్రులందుఁ దపముఁ శోభిల్లుఁ గలిమిందు,నం సధర్మమధికఁ మాఁ దలంప.

క. ద్వాపరమందున ధర్మం, బాపాదజలందె యధికమై యుండును నో
భూపాల! యీయుగంబున, నీపాలనమందునున్న యిల నికటమునఁ. ౨౪

చ. చరణభవుండు సత్తపముఁ నల్పెడు దుర్మతియై తదీయమా
పరమతపోబలంబుననెఁ బాలుఁ డితండు మృతిం గనెఁ మహీ

పరువిషయంబునం దెవఁడు వారక కార్యము చేయుచుండుఁ ద
త్పురమునఁ గాని యత్తపముఁ పొల్పు దరిద్రత కాలనాలమై. ౨౫ 2988

క. సరపతి యాతండు వేగము, సరకంబున కేగుఁ బాలసముఁ జక్కఁగ శా
స్త్రురతిం జేయనికతమునఁ, బురుషచరా! రామచంద్ర! పాలుపుగవినుమా!.

క. మనుజులు పఠించినం జక్కని నియతిం దప మొనర్పఁగా సశ్కర్మం
బును జేసిన వష్టాంశంబును సత్పాలనముచేయు ధూపతి పొందుఁ. 3౧

క. కృతకర్మంబున భూతల,పతి యాటవయంశ మొందు ధాగ్యము గని యు
న్నతధర్మంబునఁ బ్రజలఁ, హితముగ నెటు ప్రోవకుండు నిల వర్ధిల్లుఁ. 3౧౫

ఆ. అట్లు ప్రోవకుండు నాశండు నాల్గవ, యంశ మొందుఁ బాపంబుండు జమ్ము;
పురుషవర్య! నీడు ధరణిని నెవకుమా, దుష్కృతంబు చేయు దుష్టనరుని.

* తపోఽతప్యంత తే సర్వ శుశ్రూషా మపరే జనాః-అనిమా.

క. దానికి యత్న మొనర్చుము, గానఁబడున్ ధర్మవృద్ధి * త్కౌఠలి యాయు
స్సానును జంపుగ బ్రాహ్మణ, మానుని జీవితము పొల్పు * త్కోణీకేంద్రా! 38
డెప్పదిన్నాల్లవ నర్గము సంపూర్ణము.

2946 - సర్గము.

అథ రామండు దక్షిణదిక్కునఁ దపస్సుచేయు శూద్రునిం గాఁచుట అథా

క. నారదువాక్యంబును గంభీరార్థం బహుతసనుము * విని హర్షంబున్
భూరమణుఁ డొంది లక్ష్మణు, గారవ మలరారఁ బలికెఁ * గరుణ యలరఁగన్
క. అనుజా! సౌమ్యా! వేగము, చని బ్రాహ్మణ నూటడింపు * సద్యోతుఁ డాతం
డనఘ్నుఁడు వగ నొందంగాఁ, జన దాశిశుతనువు నూనెఁ * జక్క నునువుమా.

ఆ. పాత్రమునకు నూనె * భద్రంబుగా నింపి

దానియందు శిశువుతనువు నునిచి

పరిమళములఁ దైలఁపాత్రమునం జేర్చి

తనువు చెడకయుండఁ * దగు నొనర్చు 3

2946

చ. తను వది యెవ్విధంబునను * దారుణరీతిఁ గనంగ రాక యుం
డను జను భేద మింతయుఁ గన్సంబడ కుండఁగఁ జేయు పెట్టా యా
పని నొనరింపు; మంచును నృపాలకుఁ డానతి యిచ్చి లక్ష్మణుం
గనదురుసాధులక్షణని * కాయుని బంపి మనస్సునందునన్. ౪౪

2947

క. తలఁచెను బుష్పకమును జవ, మలరఁగ రమ్మనుచుఁ గీర్తియశములఁ దగు భూ
పలరాముఁ; డంత నయ్యది, విలాసగతి మీఱ వచ్చె * విభునాజ్ఞ మెయిన్. ౪౫

చ. కనకవిభూషితంబగుచుఁ * గ్రాలెడు వుష్పక మింగితజ్జమై
తనగుటచే ముహూర్తమునఁ * దా రఘురామునిచెంతఁ జేరి యి
ట్లనియె; ననుస్మరించి వసుధాధిప! నీదగునాజ్ఞ వచ్చితిన్
బని యెదియేని పంచి న సమశ్యము చేయుదుఁ గింకరుండ నాన్. ౮

2949

చ. నురుచిరవుష్పకోక్తులను * త్కోణీవిభుం డొగి నాలకించి భూ
సురమునివర్యసంతతికి * శోభిలుభక్తిని మ్రొక్కి యెక్కె నా
దరమునఁ బుష్పకంబు; రఘుత్పల్లజఁ డాయతచాపతూణముల్
పరకరవాలముం గొనుచుఁ * బాదజఁ జంపఁగఁ బోవుచుండగన్. ౯౪

2950

క. పురరక్షణం బొనర్చంగ, భరతుని లక్ష్మణుని వీరవర్యుల నునిచెన్
బరమాద్భుతగతిఁ జనెఁ బడ, మరదిక్కున వెదకె నొక్కమాడ్కిఁ గడంకన్.

క. హిమవశ్నంపృతమై పొల్పు మహిషాదిక్కునను వానిచొప్పు వెదకి పా
పము సుంతయేని కానక, యమ రేంద్రునిదిశకుఁ బోయి * యుండెల్లెఱుగన్. ౧౧

చ. కనుఁగొని పాపనాచరణఁకాంతమునై ముకురంబురీతిఁ జ
క్కనిదయి యొప్పు నాదెనను * గానక శూద్రమునిన్ యమాశనుం

గనుఁగొన నందుఁ బోయె రఘుఁకాంతుఁడు పుష్పకయుక్తి వింధ్యనా
మనియతభూధ్రపార్శ్వమున * మానితమైన సరస్సు నొక్కడఁ. ౧౩ 2958

ఆ. కనియె దానిచెంత * ఘనతరతప మూని, యన్నవాని మునినినూర్ధ్వముఖుని
నందుఁ గాంచె సిరుల * సలరారు శ్రీరాముఁ, డంత నతనిఁ జేరఁసరిగి యచట.

క. ఉత్తమతపోవ్రతాదరు, సత్తపసిని గాంచి యిట్లు * లనియె; మహాత్మా!
యిత్తటి ధన్యుఁడవే యిపు, డుత్తర మీవలయు నేకఁలోద్భవుఁడ వొకో.

సీ. దృఢవిక్రమా! వ్రతాఁధీనచిత్తా! నేను గౌతూహలంబున * నీతటి నినుఁ
బ్రశ్నచేసితి దశఁరథభూమిపాలకు తనయుండ శ్రీరాముఁ * డనెడువాఁడ
నే ప్రయోజనము నీవిపు డొందఁగోరితో స్వర్గలాభ మొ వేఱుఁవాంఛితంబా
దుష్కరంబని నాకుఁ * దోఁచెడు నీతపం బేవరంబును బొంద * నెంచి యిట్లు

తే. తపము సల్పుచున్నావొ * దాని వినఁగఁ

గోరి యడిగెద నెవ్వనిఁ * గూర్చి యిట్టి

వ్రతముఁ బూనితో తెల్పుమా * బ్రాహ్మణుఁడవో?

క్షత్రియుఁడవో? తృతీయసంశభవుఁడవోకో? ౧౭౪

2956

క. చరణభవుండవో? సత్యా, దరమున వచియింపు శుభము * యగు నీకు మహా
త్తర మాను నూసృతము నుస్థిరతపమునకంటె సమృతఃసిద్ధిప్రదమా. ౧౮

చ. అని యిటు రాఘవుం డడుగ * నొమునివర్క్కు డవాక్కిరుండు రా
మునకు స్వజాతియుం దపముఁ * బూసఁగ నేటికొ యావిధంబుఁ జ

క్కనిగతి నిట్లు చెప్పె, దనఁగాదిలిపూనిక వీడ కట్టులే

జనఁతివర్య! యంచు మది * సంతన మెంతయు నొప్పుచుండఁగఁ. ౨౦ 2958

డెబ్బదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౬ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు శంబుకుని జంపి బ్రహ్మణికుపు బ్రదికించుట. అథా-

చ. ఒరులకు బాధచేయని మహతోత్తమకర్తము లాచరించు భూ

వరుఁ డిటు ప్రశ్నచేయుటయు * పంచినశీర్షము నట్లె యుంచి యా

చరణజమాని యిట్లులనె; * శంబుకనాముఁడ శూద్రజాండ నో

గురుతరీర్తిరాజత! రఘుప్రవరా! తనుయోగ మొప్పుఁగఁ. ౧౪

2959

తే. కోరినాఁడ దేవత్వంబుఁ * గొంకి మిథ్య, పల్కువాఁడను గాను దేవతలలోక
మేజయింపఁగఁ గోరితి * నేను శూద్ర, వంశజుఁడ ఘోరతపము సల్పుంగ నిచట.

క. వరనియతి నున్నవాఁడను, దరుణం బింకయును రాదు * దానికి నను నా
చరణజుని గాంచి ఖడ్గము, నిరుషమకాంతుజ్జ్వలంబుఁనృపతియుఁ గొనుచుఁ.

- క. శిరమును ఖండించెను నా, తరుణంబున; నిట్లు శూద్ర, తపసి తెగిన ని
ర్జరపతి దహనప్రముఖా, మరవర్షులు మేలు మేలు ధృవతివర్యా! ౪౫
- క. అని వినుతించిరి పలుమా, అనూననుమవృష్టి గురిసె; నతిపరిమళయు
క్తిని రాయుప్రోద్బలమునఁ, గనఁబడియెన్ నాల్గుదెసలఁ ధడువడిఁ బడఁగెన్.
- చ. సుర లేద వార్ష మంది రణశూరుని సత్వసరాక్రమున్ ఖీతీ
శ్వరపతి రామచంద్రుఁ గని ధ సౌమ్య! యోసర్పితి దేవకార్య మి
త్తరుణమునందుఁ బక్కఁగ; నితాంతమునంబున మే మొనంగు నీ
వరము సరిందమా! గొనుము ధ వాంఛను దెల్పుము తీర్పు మి త్తజీన్. ౭౫
- క. చరణజని స్వర్ణభాక్కుగఁ, బరికించియె కాకయుండఁ ధ బార్ధివవర! నీ
వరుదుగఁ జేసితి వను ని, త్తరవాక్కుల నాలకించి ధ రాముఁడు భక్తిన్. ౮
- క. కరయుగము మోడ్చి శ్రద్ధా, దరములు చెలువార వృత్తననుజహరుఁ బురం
దరునిన్ సహస్రలోచనుఁ, బరికించి వచించె దేవవర! నీవు సురల్. ౯ 2966
- క. నాయెడఁ గరుణామతులే, నాయవనీసురకుమారుఁ ధ డపగతజీవుం
డియెడఁ బ్రాణయుతుండై, పాయక తండ్రికిని న్రితిఁపాత్రుం డగుతన్. ౯
- క. వర మిది మదీప్రితము స, త్కరుణన్ నా గొనఁగుఁ డిదియె ధ గాదే నా గో
సురలార! మదపచారము, పరఁగుట నావిప్రనుతుఁడు ధ బాలుం డయ్యెన్.
- నీ. సురఁగించె నేకకుమారుఁ డావిపున కాతఁ డకాలాంత ధ మందె గాన
నాతనిఁ బ్రదికింపుఁ ధ డదియె మిగుళుభంబువాక్కునశ్యంబయి ధ భానీలునటు
చేయుఁడీ నేఁ బురి ధ ఖీతిసురవసుతోడ బ్రదికించువాఁడ నీ ధ పట్టినంటి
దానిని జెల్లింపుఁ ధ డోనిర్జరేశ్వరులార! నా రఘు రాము ధ గారవమునఁ
- తే. గాంచి వార్షంబు వృద్ధిని ధ గాంచునట్లు
బదులు పల్కిరి దేవతావరులు కూడి
వగవు మానుము కాకుత్స్థ! ధ బాలుఁ డాతఁ
డిదినమే జీవములఁ బొందె ధ నెలమి మిగుల. ౧౩౫ 2969
- క. తనబంధువులం గూడియె, మన మలరం దిరుగువాఁడు ధ త్కౌపాల! యిటం
దునిమితి వెప్పుడు శూద్రుని, గనియెం బ్రాణముల నచట ధ ఖీణమాత్రమునన్.
- తే. శుభము నీ కగుఁ గార్యము ధ సారిది మేము
నీకు సనుకూర్పుచుందుము ధ భూకళత్ర!
సన్యశోరాజితా! యగఁస్త్యమునిచెంత
కరుగవలయును బ్రహ్మి ధ యతఁడు నియతి. ౧౬ 2971
- క. వ్రత మొసరింపం బూనెను, ఖీతి నొందక యద్ది ద్వాదశశతరత్నము సు

* తం జీవయత భద్రం వో నావృతం కర్తా మర్త భ. అనిమా.

- స్థితి సాగ నింతకాలం, బతఁ డొగి *జలశయ్య నుండె * సధికశ్రద్ధా. ౧౭
- క. కనుక నె యామానీంద్రునిఁ, గనఁబోయెన మతని మోదః*లితుం జేయఁ
జననాథ! నీవు నమ్మునిఁ, గని మ్రొక్కుట మే లటన్న * గారవ మలరక్ష ౧౮
- క. చనుదెంచెన నిప్పుడె యం,చని వారలతోడఁ బలికి * హాటకమయమై
తనరారుపుష్పకం బె,క్కెను; దేవత లంత విమలః*కీర్తులు చెలఁగఁ. ౧౯
- తే. వ్యోమయానంబులను నెక్కి * రాముఁ డవుడు
వెంట రాఁ బోయి, రాముని*వీరునాశ్ర
మమున; కంతఁ దపోధనుం * డమలకీర్తి
యాయగన్తుఁడు వారల * యాగ మనము. ౨౦
- 2975
- క. కని వారి యథావిధిఁ బూ,జనముల నలరించె దేవ*సత్తము లాపూ
జను గొని యాతనిఁ దగున,ర్చనముల ముదమొందఁ జేసి * చనిరి యథేచ్ఛా.
- క. సురవకు లీవిధిఁ దమయను,చరు లెల్లను వెంట రాఁగ * స్వర్గమునకు స
త్వరిగతిఁ బోయిరి; రఘుభూ,వరతిలకుఁడు పుష్పకంబు * వసుధం దిఁగఁగఁ.
- ఆ. అవతరించి మునికి * నాయగన్తుఁడుకు వం,దనము లాచరించి * యనల జేజఁ
డాతఁ డిచ్చునట్టి * యాతిభ్యములఁ గొని, యధిపసించె నెందు * నాదరమున.
- క. అనుపమతపోధనుం డా,మునిపతి యత్సుగ్ర తేజ*మునఁ బొల్పుచు నా
జనపతి కిట్లను; స్వాగత, మనూనగుణసాంద్ర! యోమ*హాత్మా! యిటకుఁ.
- క. చనుదెంచితి సాభాగ్యం, బనఁదగు నిద్దాని నద్గంఠావలి నీయం
దు నెగడుఁ గావున బహుచుతిఁ, గనుచుందును నెన్ను నేని*కామం బాత్మఁ.
- ఆ. అతిథి పూజనీయుఁ * డనుదిన మాత్మయం,దలరుచుండు నతఁడె*యమరులెల్లఁ
జరణభవుని జంపి * నద్యశంబున వెల్లు, నీదురాక పలికి * రాదరమున. ౨౬
- క. ధరణీసురపుత్రుని మృతుఁ, బరిగతజీవితుని జేసి * భాసిల్లితి వో
ధరణీశవుం గవా! రా,తిరి యిది యిటఁ బుచ్చఁదగును * దృష్టి మెఱియఁగఁ.
- క. పురికిఁ బ్రభాతంబున నీ, వరుగంగా వచ్చు నేవేచ్ఛ * సరిగెడుయానం
బరుదుగ నొప్పుట రామా!, పరమాత్ముఁడ వీవు బ్రహ్మి*పతి వరయంగఁ. ౨౮
- క. నారాయణుడవు నీయం,దే రాజ్యం బెల్ల నుండు * నెల్లర కీనే
యారయఁ బ్రభువపు ప్రాక్తన,పూగుఘుడవు సౌమ్య*వినుము*పూర్వమైకటఁ.
- నీ. ఆభరణం బిది * యావిశ్వకర్మచే నిర్మితంబయి కాంతి*నిచయదివ్య
మయి దివ్యతనువుచే*నరుదగు తనకాంతి వెలయుచుండును; గాన *విశ్వనాథ!
గ్రహియింపుమా నాకుఁ*గల్గింపు ప్రియమును దత్తవస్తువు ప్రీతి*తనర మరల
దానము చేసినఁ * దత్ఫలమనుపచు మిద్దాని ధరియింప * నీవె తగుదు

తే. వధికఫల మొందఁ జాలుదు; ♦ నమరనాథ

ముఖులఁ దరియింపఁ జాలుదు ♦ భూమిపాల!

గాన నీ కిచ్చువాడను ♦ దీనిఁ గొనుము

చిత్ర మాభరణ మ్మిది ♦ చెలఁగువేడ్క. 33

2985

క. జ్వలియించునూర్వూఁడో? యన, వెలసెడు ను మ్మిద్ది యనిన ♦ విని శ్రీరాముం

డలఘురథశ్రేష్ఠుఁడు రాజులధర్మము లోఁ దలంచి ♦ సొంపగుభణితి. 3౪

క. దానము ప్రతిగ్రహంబును, భూనిర్జగులకును దగును ♦ భూపతిని గదా?

నే నెట్లు సంగ్రహింతును, భూనిర్జగుసొమ్ము పాపము గదా? కొనిన. 3౫

చ. అన విని యాయగన్వయముని ♦ యాదృతి రామునిఁ గాంచి యిట్లునా;

జనవర! బ్రహ్మభూతమయి ♦ సాధుతరంబగు నాకృతంబున

జనులకు రాజు లేడు సురసంతతి కింద్రుఁడు లేడు గాన నా

జను లధిపాలునిం బడయఁపావీంతములం బరు నిన్ను వేడిన. 3౬ 2988

చ. శతమఖు దేవకోటికిని ♦ సత్ప్రభువుం దమిఁజేసి తీవు; మ

ర్వ్యతతికిఁ బాలకుండుగ విరాజిలువానిని జూపవే యటం

చతిశయభక్తి వేడి పరమాత్మ! నృపాలుని బూజ నేసి పా

పతతులఁ బాయువార మని ♦ వారలు కోరి వదించి రీగతి. 3౭

2989

చ. ధరణివిభుండు లేకయె ముపంబును గాంచగఁ జాల మేము భూ

వరుఁడె నుపూజ్యుఁడన్న సరవారవచ సత్తు లాలకించి యా

దరమున నుత్తమార్థము నెదం దలపోసి శ్వదాజ్ఞచేత నా

సరసిజసూతి యింద్రముఖసర్వదిగీశులఁ బిల్చి యిట్లున. ౪౦

2990

సీ. కరుణించి మీయందుఁ ♦ గల్గినతేజంబు సందు భాగం బొసంగం దగు నన

వారు తేజస్సుల ♦ భాగ మిచ్చిరి బ్రహ్మ తుమ్మె నద్దానిన ♦ తోఁచె నొకఁడు

క్షువుఁడన; నతనికిఁ ♦ గూర్చె నింద్రాదుల యంశంబులను మనుజుల కిచ్చె

విభుగాఁగ, సంతటవిబుధేంద్ర భాగంబుతోడ భూమిం గూర్చెదోయవిభుని

తే. భాగమును గూర్చి దేహంబు ♦ పరఁగునట్లు

చేసెఁ గౌబేరభాగంబుచే వసువును

బ్రజల కిచ్చెను యమునిదా ♦ భాగమునను

బ్రజల శాసించు సరపతి ♦ రమ్యరీతి. ౪౧

2991

క. సురపతిభాగంబుననే, వరభూషణ ములగుదానిఁ ♦ బరమాదృతి ని

ర్జరపతి యజ్ఞాంశమ్మును, బరిగ్రహముచేయురీతిఁ ♦ బార్థివముఖ్యా! ౪౨ 2992

తే. కై కొనుము దీని నీకు మేల్ ♦ గలుగు నన్ను

సుద్ధరింపుము నా, మునిసూక్తుల విని

పరమధార్మిక మిది యని ♦ నిరుపమాన

మైన యాభరణము దాని ♦ మానవపతి. ౪౩

2993

- క. నిరుపసుభాషణ మని తాఁ, బరిగ్రహించెను; నృపుండు ♦ సరభాషణ మా
దరమునఁ జేకొని తద్విధ, మరయంగాఁ గోరి యిట్లు ♦ లనియెన్ మునితోన్.
- సీ. అద్భుతాకృతితోడ ♦ నలరారు నీయది యేరితి వచ్చె మీ ♦ కెవ్వఁ డిచ్చెఁ
గొతూహలంబయ్యె ♦ త్కాసురమాసీంద్ర! యతుఁ కీర్తి' మిమ్ము ♦ నడుగువాఁడ
నాశ్చర్యములకు నీ ♦ వన్ననో నిధి వాడు వసుచుఁ గాకుఁజ్ఞుఁడిట్లడుగ మాని
యిట్లని చెప్పె; రాజేంద్ర! యీవిషయంబు విను విన్నవించెద; ♦ మునుపుశ్రేత
- తే. యనఁబడు యుగంబు గడచెడు ♦ పదనునందు
నీవనంబున రమణీయఁమై నటలెడు
భాగమం దిందు దానపూర్వముగఁ గంటి
నచ్చెరు వొనంగె దానినే ♦ ననువదింతు. ౫౨
- 2౪95
- డెబ్బదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

22 - వ సర్గము.

-శుభ్ర ఆగస్త్యుండు రామనకు శ్వేతరాజోపాఖ్యానముఁ జెప్పుట. శుభ్ర-

- క. మును శ్రేతాయుగమున నో, జనవర! వన మొందు బహువిశాలంబయి యో
జనశతపరిమితమై పశ్చిమీకరన్ముగవర్జితమయి ♦ చెలంగుచు నుండెన్. ౧ 2996
- క. వన మది నిర్మానుషమై, కనఁబడ నుత్తనుతపంబు ♦ గావింపఁగ నే
వన మద్దానిం జేరితి, ననఘా' *నాదనుచు మోద ♦ మలరారంగన్. ౨ 2997
- క. ఫలమూలంబుల వృక్షం, బుల సునానంబులగుచుఁ ♦ బొలుచు మధువుల్
జెలఁగెడునవ్వనరూపముఁ, బలుకంగా రాకయుండెఁ ♦ బార్థివముఖ్యా! 3
- సీ. దానియంతరమందు ♦ మానితసర సొండు యోజనాయతమయి యొప్పియుండె
హంసకారండవాద్యఖిలవత్సులు నేవ్వు విహరించుచుండెను ♦ విమలపద్మ
ములు నుత్పలంబులు ♦ చెలువారుచుండెను శైవలంబులు మహాశ్చర్యరీతిఁ
గనఁబడుచుండె నుఖంబుగా నివసింపఁ దగియుండె విమలమై ♦ సొగసుమీఱ
- తే. యోధ మింతయు లేక పశ్చులు వెలయఁగ
నలరుచుండెను; నద్దాని ♦ యంతికమున
నాశ్రమం బొందు చిత్రమై ♦ యతిపురాణ
మగుచుఁ బుణ్యతమంబయి ♦ యందమృగ. ౬
- 2999
- చ. మునిజనహీనమై యదియుఁ ♦ బొల్పుగ నొప్పుచునుండె, రామ! యం
దును నివసించినాఁడఁ దమిశో నొకరాతిరి గ్రీష్మమందు, నం
త నినుఁడు తూర్పుకొండపయిఁ ♦ దా నుదయింపఁగఁ బూన లేచి చే
యను దగినట్టి కృత్యముల ♦ నాదృతి నల్పఁగఁ బూని శ్రద్ధతోన్. 2౪ 3000

* అహ మక్రమితుం సౌమ్య-అనిమా.

- క. సరసునకు నేగ నందు; న, బరమై ఘమ్ములు నగుచు ♦ శవ మొందు మహా
త్తురితఁ గానఁబడియె; ధరణీశ్వర! యాశవంబు ♦ తనవసరమునా. ౮
- సీ. పంక్తిభేదమ్మున ♦ బలవంతమయి నరోవరమెయ్యాశ్రయముగఁ ♦ బరఁగుచుండఁ
దనుకాంతి యెంతయుఁ ♦ గననగుచుండెను; జంటించితిని దీనిఁ సిద్ధి యెట్లు
లనుచు ముహూర్తంబు ♦ మనమున నారీతిఁ దలఁచుచు దానినఁ త్రుటమునందు
నుంటి నీచిత్రమెట్లొ యని; యంతలో నద్భుతదర్శనంబై నిరుపమ
- తే. మగుచు నత్యున్నతంబయి ♦ యంబరమునఁ
గానఁబడియె విమానంబు ♦ కమ్రహంస
సంయుతంబయి చిత్రైకఁ జవముగలిగి
యందు నతిరూపసంతుండై ♦ యలరె నొకఁడు ౧౧ 8002
- క. సురపురి వసించ నవ్వర, పురుషుం డద్రావ సురలఁ పూఁబోడులు సుం
దరగతులఁ దన్నుఁ గొల్వఁగ, వరభూషణగుచిరుఁ డగుచు ♦ భాసిల్లె నృపా!.
- ఆ. తనువలీనములను ♦ డగునంగనలు కొంద, ఆమలగేయములను ♦ నద్భుతముగఁ
బాడి; రంతఁ గొంద ♦ తాడిరి వీణాది, నాద్యములను నేర్పు ♦ వజ్రులుండ.
- క. కొందఱు వాయించిరి సుతి, కొందఱు సంశోషకులరఁ ♦ గోయని ధ్వని యిం
పొందఁగఁ జేసిరి నృశృమ, కొందఱు స్వేచ్ఛగను జేయఁ ♦ గోరిరి రామా!.
- క. తునులు కొందఱు సుందర, హిరణ్యగంధములఁ గాంతి ♦ నెనఁగుచుఁజంద్రుం
బురుడించు చామరంబులఁ, గరములఁ గైకొనుచు విసరఁగా మొదలిడఁగఁ.
- తే. పుండరీ కేక్షణంబులఁ ♦ బాలుపుమీఱు
నతనిమో మట్టై విఁసించె; ♦ సంత నతఁడు
సింహవీరిక విడిచి యఁచ్చెగువు తోఁన
నావిమానంబు దిగి నచ్చి ♦ యాశవమును. ౧౨౪ 8007
- క. తినియెను శ్రీరామా! నేఁ, గనుచుంటి నసంతరంబు ♦ కడఁగి యతఁడు కొ
వ్వినమాంస మెల్ల స్వేచ్ఛగఁ, దిని సరసుం జేరి యచటి ♦ దివ్యనలిలముఁ.
- తే. విధియుతంబుగ స్పృశియించి ♦ వే విమాన
మెక్కఁ బోవుచునుండ నే ♦ నెన్ని యతని
దేవసంకాశు స్వర్గిని ♦ భావ మలరఁ
గాంచి యిట్లంటి; నోభూమిఁకాంత! రామ! ౧౨౫ 8009
- క. సురసంకాశా! యెవ్వఁడ, వరయఁగ నాహార మిద్ది ♦ యతిగర్హితమై
పరఁగెడుదానిం దింటివి, కగుణించి వచింపు దీనిఁకారణ మెల్ల. ౨౦ 8010
- క. ఎవనికి నీయాహారము, చవిగా నుండుంగఁ గలదు? ♦ స్వర్గాయతు

1 స్వర్గాయతుల్యపరాంకఁ దేవతాసమావృత్తి శ్రేష్ఠమగు దేవము కలవాఁడా అని యర్థము.
దేవసమృత-అనిమా.

- లవ్యసరాంగ! చిత్ర మయ్యెడి, జనమున వినిపింపు దీనిఁసత్యంబెల్ల ౨౧ 8011
- క. వినఁగోరెద నాహారం, బసఘా! యోగ్యంబు గాది ధంచుక దోచెన్
గనఁగ శవం బిది యెట్టి, వసూనముదమారఁ గొంటి ధ వరునయ్యెఁ జూచి.
- చ. అన విని స్వర్గగామియగు ధ నాతఁడు స్వాంతమునం గుతూహలం
బును గని సత్యవాక్యములఁ ధ బొందుగఁ దద్విధ మెల్లఁ జెప్పె; నో
జనవర! యావిధంబు వినఁ ధ జాలఁగ నచ్చెరువై కనంబడుక
విను వచియింతు నాతని నుఁవృత్తము సర్వము విన్నగీతిగ ౨౨ 8013

జెబ్బదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౮ సర్గము.

అగస్త్యుఁడు రామనకు వాఙ్మణము దొరకినవిధముఁ దెలుపుట.

- చ. అనుటయు నాదువాక్కు విని ధ యాదివిజాలయగామి శ్రీతి న
న్నని శుభవాక్కు లివ్వె యని ధ కైయుగముక ముకుళించి రాను! యి
ట్లనియెను; బ్రాహ్మణో త్తమ! *నుఁఖాసుఖవృ త్తము నాది దాఁటఁగా
ననువుపడంగ రాని దిదియౌ వచియించెద నాలకింపుమా. ౨ 8014
- క. అడిగితివిగానఁ దప్పక, నుడివెద; వై దర్శనానుఁసతభూవిభుఁ డౌ
క్కఁడు కీర్తిశాలి గలఁ డా,తఁడె నాజనకుండు మున్ను ధ తనరు విభూతిక.
- తే. అతనిసేరు నుచ్చేదఁడాయనఁ డెఱ,గ త్రయంబున వీరైక్యఁఘనుఁడు; భార్య
లిరువురాతని కొప్పుడుఁరెలమి నొక్క,నత్నికొక్కఁడుగ నాత్మజఁదవ్యయముగలిగె.
- క. వారలలో జ్యేష్ఠుఁడ నో,ధారణినుర! శ్వేతుఁడనఁగఁ ధ దగుదు సురఘుఁడుక
భూరిపరాక్రముఁ డనుజఁడు, సారయశోరాజితుండు ధ యెంతియుతుండుక. ౪
- క. జనకుండు సురపురి కేగఁగ, జను లెల్లగు నన్ను నృపుని ధ సరగునఁ జేయక
మనిచితి ధర్మపథంబున, జనులను శ్రద్ధాదరముల ధ త్నము చెలువారక. ౫
- చ. మనుజులు ధర్మమార్గ మణుఁమాత్రము తప్పక యుండఁ బ్రోచుచుం
డ నొకనహస్ర వర్షములు ధ నాపరిపాలనమందుఁ జెల్లెఁ బా
వననియమా! ద్విజప్రవర! ధ వారక యట్టిల నేలు నేను నౌ
య్యన నొకహేతువుం దలఁచి ధ యాయువు గన్గొని మృత్యు వెన్నుచుక. ౬౪
- ఆ. చాలు నింక రాజ్యశ్రీల లంచుఁ దలంచి, యావనంబుఁ జేరి ధ మృగపతత్తి
వర్జితముగఁ జొరఁగఁ ధ బడనిదిగను గను,పట్టఁ గాంచినాఁడ ధ బ్రహ్మహూని!
- క. సర సిది శుభతమమై నా, కరుదుగఁ గన్నట్టఁ దపము ధ నతినియమమునక
జరసం జొచ్చితి రాజ్యము, పరిపాలింపంగ సురఘ ధ భ్రాతను నృపుఁగక. ౮౪

* మ మైతత్పుఖదుఃఖయోః, దురతిక్రమణీయం హి-అనిమా.

- క. ఒనరిచి యభిషిక్తుని భూజనులకు నర్పించి యిందు ♦ సరసతటమునఁ
మనమున నియతించి దగఁ దపమును జేసితిఁ జాలకాలము మనీషివరా! ౯
- సీ. మూడువేలేండ్లిట ♦ మునివర్య! తపము నీగురుతరవనమునఁ ♦ గోర్కిమీఱ
నన్యదుష్కరముగ ♦ నాచరించితి; సంత ననుపనువిధి లోకమునకుఁ జనితి;
స్వర్గభూతుండనై ♦ సాధుతపశ్శక్తి సలరిన ట్టుత్పిపానలు సతంబు
బాధింపఁగాఁ జొచ్చెఁ ♦ బరమమునీ! దాన వ్యధి తేంద్రియుండనై ♦ యాజగత్త
తే. యాధిపుని బ్రహ్మఁ గాంచి యిట్లంటి దేవ! ట్టుత్పిపానావివర్జితఁ ట్లోణి యిద్ది
బ్రహ్మలోకంబునాఁ బడుఁ ♦ బ్రాజ్ఞనికృత, కర్మ మెట్టిదో నాకిందుఁ ♦ గలిగెఁటుత్తు.
- క. అనవరతంబు పిపాసయు, జనియించెను గాన నాకుఁ ♦ జక్కనిభోజ్యం
బును జెప్పుమా పితామహా! యన బ్రహ్మ వచించె నిట్లు ♦ లారసి నాతోఁ.
- తే. స్వాదులై తగు నీదు మాంసమును నీవె
యనుదినంబును భక్షింపు ♦ మవనినాథ!
యదియె యాహారమగు నీకు ♦ నాత్మతనువుఁ
జక్కఁ బోషించుచుం దపం ♦ బక్కజముగ. ౧౮౪ 3025
- క. ఒనరించితి కాదే యోజనవర! నాట నిది బీజసత్తమ మయ్యోగ
గనునే యంకురతను గావున దానినె తినుము మున్ను ♦ పొందవు తృప్తి.
- క. వన మది సత్వనిషేవిత, మనుషువుఫలమూలనికరమగు నందు వనిం
చిన నీవును భిక్షోగఁ, జనుదెంచిన యతికిఁ జిత్తసమ్మద మలరఁ. ౧౮౬ 3027
- ఆ. భిక్ష మిడక యుంటి ♦ వత్తయచుగునది, యనితలంపనైతి ♦ వత్తులతపము
నల్పినాఁడ వట్టి ♦ చందమ్మగావున, స్వర్గవాసమైన ♦ సంతతంబు ౧౮౮ 3028
- క. నిను ట్టుత్పిపాన లేచెడుఁ, గనుక నె పోషించినట్టి ♦ కాయంబును జ
క్కనిరుచిగల్గినదానినె, గొను మాహారముగ నుధను ♦ గ్రోలినరీతిఁ. ౧౮౪
- తే. తృప్తి బొందుచు నుండుముదివ్యతేజఁ, జానగ స్వయమామునియరిజనులకు
దుష్ప్రధర్ముడు వచ్చు విధూతకష్ట, జాలుఁడవగుదు వీవు తత్సమయమందె.
- క. ముని యతఁడు దేవసముదయమును దరియింపంగఁ జేయఁ ♦ బోలు సుశక్తిం
దన రారుఁటుత్పిపానల, వనటం బడు నిన్నుఁ గూర్చి ♦ పలుకఁ వలెనే. ౨౧
- క. గురుబాహూ! ని న్నాతఁడు, తరియింపం జేయఁ జాలు ♦ ధన్యుఁడనియె; నా
సురతల్లజావాక్కుల విని, పరమవిగర్హితము నాదు ♦ వపువుం దినుచుఁ. ౨౧౪
- క. అనుదిన మీరీతిని నే, వనికీ వచ్చుచును మిరల ♦ స్వర్గంబునకుఁ
జనుచున్నవాఁడ వర్షము, లనేకములు చెల్లె నిట్లు ♦ లంగము దినఁగఁ. ౨౧౪
- చ. తను విది ట్టిణ మొందదు ముదంబును బొందదు చిత్త మోమహా
మునివర! యిట్టికష్టములఁబొందెడు న న్నరుణించి కష్టరా

- శిని దొంగించి కావు మిటఁ ♦ జేస నగమ్యుఁ డొకండు శక్తుఁ డ
 న్యునకు నగమ్య మియ్యది ద్విజోత్తమ! నన్నుఁ దరింపఁజేయఁగఁ. ౨౪ 8034
- 1క. కొను మీమాభరణంబును, మునిసర! కరుణింపు స్వర్ణమును ద్రవ్యము వ
 ప్రసించయము భక్త్యభోజ్యము,లను నీయది యాభరణములను దగ నిచ్చుఁ.
- తే. బ్రహ్మహాసీంద్ర! కోరిన వాంఛితముల, నొసఁగువాఁడనుభోగాళి! నొసఁగువాఁడ
 నుద్ధరింపుము కరుణింపు! మోమహాత్మ! యనిన నాస్వర్ణవగుబల్కులాలకించి.
- క. తరియింపఁజేయఁగా నాభరణం బిద్దాని మిగులభాసురము మహా
 దరమున గ్రహించితి నేఁ, బరిగ్రహింపఁగ నె యతనిప్రాక్తనువచటఁ. ౨౫
- క. వెన నశియించెనురాజ్య, స్సత్తముం డట్లు తనువు ♦ చెచ్చెట నశియిం
 ప సురచదంబునకుం జని, యె సంతనం బొప్పుచుండఁ ♦ దృపుం డగుచుఁ. 30
- క. ఆతనికొఱకై దీనిని, భూతలనాథా! గ్రహించి ♦ పాలువుగ దానిక
 జేతం బొప్పక యుండిన, నీతరుణము దాఁక నేను ♦ నిందుంచితి జా!. 30౪
- ఆ. దాని నీకు నొసఁగఁ ♦ దగునని యెంచితి
 నిదియుఁ జూడఁ జిత్త ♦ మొదవు రామ!
 యతఁడు ధూతపావుఁడై నుఖంబుగఁ దన
 పదముఁ జేరఁబోయెఁ ♦ బాధివేంద్ర!. 30౫
- 3040
- డెబ్బదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౭౯ - న సర్గము.

ఉత్తర కాండమునందున్న సర్గమునకు నగమ్యుని చెప్పట. ఉత్తర

- క. ఆయద్భుతతమవాక్యము, నాయవనీసురమునీంద్రుఁ ♦ డట్లు పలుకఁగా
 నాయవనీశుఁడు విన్నయ, మాయెడఁ దోఁపంగ మరల ♦ నమ్మునివరుతోఁ. ౧
- క. గౌరవ మలరఁగ నిట్లను, ఘోరంబగు తద్వనమున ♦ తోఁటిశుఁడు దు
 ర్వాతతపం బొనరువఁగా, నేరీతి మృగద్విజాళి ♦ యెసఁగక యుండెఁ. ౨
- క. మనుజవిహీనంబయి తద్వన మలరకయుండఁ దపము ♦ వైదర్భుఁడు చే
 యను బోయె నెట్టు? లయ్యది, విసవలతుం దత్తై మెట్ల ♦ వివరింపు మునీ!. 3
- నీ. అనుచుఁ గౌతూహల ♦ మలరంగ రాముండు, ప్రశ్నచేసినముని ప్రవరుఁ డగుచు
 బరమ తేజస్వీ యాభంగిని వచియించె; మును కృతయుగమున ♦ మనుజనాథ!
 దండధరుండు శాస్త్రయు మనుసంజ్ఞుండు నయి యుండె నాతని ♦ కాత్మజన్మఁ
 డిత్వోపవస నొప్పె ♦ హితమతి కువర్ధనుఁడు కీర్తిశాలి యాతఁడు మహాత్మ!

1 ఇదం తాన త్సువర్ణం చ ధనం వస్త్రాణి చ ద్విజ, భక్త్యం భోజ్యం చ బ్రహ్మ వేదకా త్యా
 భరణాని చ-అనిమా. 2 భగవం ద్రుద్యనం ఘోరం తప ద్రవ్యతి యత్ర సు-అనిమా.

తే. యతనిశ్యేష్ఠుని దుర్జయుఁ నధిపుఁ జేసి
రాజ్య మేలుము ధరఁ గలఁ రాజవంశ
ములకుఁ గర్తవు నీవు కావలయు ననుచు
ననిన నట్లులే చేసెదఁ ననుచు సతఁడు. ౩

3044

క. ప్రతిన యొనర్చెను రామా! పిత దానికి మోద మందిఁ పెంపు మిగుల నీ
గతిఁ బ్రక్క మరలఁ దనయా! యతిశయమోదంబుఁ గంటిఁనట్టిఁడవగుమా.

ఆ. సంశయంబు లేదుఁ నకలవంశములకుఁ గర్తవగుదు దండఁకలనఁ బ్రజలఁ
గావు హేతు వుండఁకయ దండ మిడకుము, తప్పుచేయు మనుజుఁతతులయందు.

క. మనుజేంద్రుఁ డెవఁడు దండన, మును జక్కఁగ నునుచున్వర్గమునుబొందునతం
డని పెద్దలు చెప్పిరి; కావునఁ బుత్రక! యత్నపరుఁడవుగ నుండఁదగు. ౯౪

క. పరమము ధర్మంబు గదా, ధరణిం జెలువారు దానిఁ దలఁపుము మది నం
చురుమతి మను వాత్మజునకుఁ బరమగతిం జెప్పి హర్షఁపరిపూర్ణుండై. ౧౦౪

తే. శాశ్వతంబగు నావద్దఁసంభవుపద
మొందె; ద్రిదివంబు మను విట్టుఁ లొంద నంత
నాత్మజుండగు నిత్యైకుఁ వమితజేజ
మలరఁ దనయులఁ గాంచు సెట్లనుచు మదిని. ౧౧౪

3049

క. ఆలోచించెను; బిరవఁ జాలుగ బహుకర్తృత్వముఁ జక్కనిశ్రద్ధా
లోలుండై యొనరిచి నుర, బాలకతుల్యులను బుత్రపరులం గనియె. ౧౨౪

తే. ధర్మమతియైన యిత్యైకుఁధరణివిభుఁడు
తనయులం గాంచె వారిలోఁ మనుజునాథ!
కట్టకడపటితనయుండుఁ కడువిమూఘుఁ
డకృతవిద్యాపరిశ్రముం డొట సతము. ౧౩౪

3051

క. తనయగ్రజులం గొల్పుచు, దనివొందుచు నుండె వానితండ్రియె దండుం
డని పేరు పెట్టె నతనికి, మనమునఁ దలపోసి యల్పమతియును నూహ.

తే. తప్ప కితనికి దండపతనము దేహ, మందుఁ గలుగఁగఁ గలదనిఁ యట్టిపేరు
పెట్టి యతిఘోరదేశం బఁదెట్టి దిశని, కుండఁ జాలినదని యాత్మ నూహచేసి.

*క. కనఁజాలక రిపుకాలుఁడు, జనపతి యాతండు వింధ్యశైవలమథ్యా
వని గాంచి యందు నాతని, నునిచెం దద్రాజ్యమందుఁ నొడయం డనుచు.

సీ. పర్వతరమ్యుతిఁదాగ్గింబునఁ దండు సరిపతిగాఁ జేసిఁ పురి మనుత్ర
మమును నిర్మించె; నాత్మైవతి తన్నామమును మధుమంతమైఁ భూరికీర్తి
నందు, నియ్యదియంచుననువదించెను; దరువాతదండుఁడుభృగుఁ ప్రవరుండై న
శుక్రు నాచార్యుఁగాఁ సువ్రతు పరియించె, నిట్లు లాదండుఁ డహీనతేజఁ

* వింధ్యశైవలయో ర్మధ్యే రాజ్యం ప్రాచా దరిందమ-అనిమా.

తే. జైన శుక్రుని గూడి రాజ్యంబు చేసె

హృష్టమనుజవికీర్ణమై యింద్రరాజ్య

మట్లు చెలువారె; దండుఁ డయ్యవని నింద్రు

కరణిగాఁ బాలనము చేసె యనుశమున. ౧౯

3055

క. మనుతనయందొ దండుం, డనూనశక్తిం జెలంగు యయుశనమతో

డను గమ్రరితి రాజ్యంబు నేలె ధర్మకమార్గమునఁ బ్రజలొప్పన్. ౧౯౪

తే. రాజ్య మయ్యది విస్తృతిఁ యూజ్య మగుచు

సలర గురునాశయమురితి యనురవిభుఁడు

స్వర్గ మేలినయట్లు రాజ్యంబు దానిఁ

బాలనము చేసె ధర్మతత్పరుఁడు నగుచు. ౨౦

3057

దెబ్బదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౦ - వ సర్గము.

— ❧ —

చ. అని వచియించి కుంభభవుఁ డారఘరామునిఁ గాంచి వెండి యి

ట్లనియె; గథాప్రపంచ మొకఁ డాదృతి నే వినిపింతు భూధవా!

వినఁదగు; దండుఁ డాతఁ డట యీరవిరోధివిహీనరితి నె

య్యనమున శాంత మూని బహుఃసానము మీఱఁగఁ జెక్కువర్షముల్. ౧౪

క. ధరణిం బాలించెను; నొక, తరుణంబున సతఁడు శుక్రుఁ ధామమ్ము మనో

హరమును బొందెను జైత్రం, బరుదేరఁగ మనమునందు యార్వము పొదలన్.

చ. కనుఁగొనె దండుఁ డందు మునిఁకన్య ననుత్తమరూపఁ గాననం

బున విహరించుదానిఁ గనఁ యొంకముగా నలరారుదాని; సం

త సతఁడు మన్మథాంబకనిఁతాంతతరార్ధితుఁడై కుబుద్ధియై

తనదగుధైర్య మెల్లఁ జెడ యదగ్గఱ కేగి వచించె నీగతిన్. ౫

3060

క. ఎందుండి వచ్చితివి నీ,విందుల కోసైకతాభఁహితనుశ్రోణి!

పొందుగఁ జెప్పు మదెవ్వరికిం దనయవు మన్మథాస్త్రకృతతాఁపుడనై. ౫౪

క. నినుఁ బ్రశ్నించితఁ దరుణీ! యని పల్కెడు మోహమత్తు యాతని మదనా

స్త్రుని గాంచి భార్గవునిన, తనయయు ననునయము దోఁపఁ డా నిట్లనియెన్.

సీ. భార్గవుతనయను యవముని యాతండు పరులకు నెవ్వీధి యాధకల్గ

కుండు కర్మంబుల యొగిఁ జేయువాఁడు నూ! యరజ నాపేరుజ్యేష్ఠాత్మజాత

నగుదు నే నతనికి యాశ్రమ మందిందు పసియించుదానను యనుమతిశ!

బలవంతముగ నన్నుఁ డబట్టఁ జూడకు, పితృవశనౌటఁ దండ్రియే యరఁగునీకు

ఆ. గురువుగాఁగ, నీవు యీతోణీమరర్థికి, శిష్యుఁడవు గదా! విశిష్టచరితుఁ

క. అరజను దీనను గాంచెను; నరుణగుచుల్ తన్నుఁ గ్రమ్మఁ నలరక జేజ్ఞా
విరతిం బ్రత్యూషంబున, నురుతరముగఁ గాంచుచున్నఁ జోత్సన్నవిధమునఁ.

క. తనతనయ బెండుపడి యేనునఁ జాలక యుండఁ గాంచెఁ నాతండు త్సూధా
ర్థిని బొందియుంటచే మిం, చెను రోషము ద్విగుణగుగుచుఁజిత్రగతులచేఁ.

సీ. మూఁడులోకంబులఁ గూడ నొక్కెత్తున దహించునట్టిచంఁదమున నద్ది
యడరఁగా శిష్యులఁ కనియె నీరీతిగా; నవిజితాత్ముండయి యననిపతిత
నంది గర్వించుచుఁ నతిశయాధర్మంబు గావించె, దండుఁ డిఁక్కాననమున;
నయ్యది ఘోరమై యాగ్రహించిన యగ్ని శిఖివోలె జూడంగఁజెప్పఁ దగని

తే. యట్టి యాపత్ప్రహాపమై యమరె; దుష్ట
బుద్ధియగు నీతనికి మృత్యువు పరిసరము
నకు వెనం జేరె, గాన నీనరపతి కడు
మండునగ్నిశిఖం దాఁకఁ మదిఁ దలంచె. ౫

3078

చ. కన విన రాని పాపమునుఁ గాదన కీతఁ డానర్చ నిట్టిరీ
తిని జెడుబుద్ధి యందులకుఁ దృప్తిగఁ బొందఁదగున్ ఫలంబు పా
పనిచయకర్తముల్ ఫలముఁ బొగుగ నీయక పోవునే ధర్మ;
గనుకనె యేడురాత్రములఁకాలమునందు నభ్యుత్పబంధుడై ౬౫

3079

క. తనపాపకర్తముల నాత్మను దలంచుచు సంతమొందుఁ నండుడు శతయో
జనపరిమితతద్దేశం, బును, శుక్రుడు చేయుఁ గాకఁ బూదిగఁ బెలుచున్. ౮

ఆ. సర్వసత్త్వములునుఁ స్థావరంబులు చరం, బులును బాంసువర్షఁమున సశించుఁ
గాక దండువిషయఁ మేకడ నెందాఁక, నమరు సంతదాఁకఁ నన్యదాజ్ఞ. ౯౫

తే. పాంసువర్ష పరీతమైఁ పరఁగుచుండఁ
గలదు సప్తదిసంబులఁ కాల మింక;
సనుచుఁ గ్రోధాగ్నితప్తుడై యాస్థలమున
నున్న జనములఁ గాంచి యిట్లాప్పఁ బలికె. ౧౦౫

3082

క. స్థల మిది వాసార్హము కా, నలఘుజవం బొప్పుగా న్థలాంతరమునకున్
వెలులుడు చింతిల్లక యని, పలికెను శుక్రోక్తుల వినిఁ బ్రాహ్లాణ లెల్లెన్. ౧౧

క. ఆయాశ్రమంబు వదలి త, దీయాటవి కంఠికమునఁ దివ్యస్థలమున్
రోయుచు సుస్థలమును గని, యాయవనిం గట్టుకొనిరిఁ యాశ్రమపంక్తుల్.

చ. మునిపతి యెల్లమానులకుఁ ముక్తిని నచ్చట నిచ్చి యొందు తా
వున నరు లెల్ల నుండుటయుఁ బొందుగఁ గూఁతును గాంచి యిట్లనెన్;
వనితరొ! యీపదంబునెఁ వాన మొనర్చు సమాహితాత్మవై

వన మిది యోజనంబు లొకఁ పందకు నూటిగనౌ సరస్సుగన్. ౧౩౫ 3085

- క. నురుచిరకాంతిం బొల్చెడు, నరజా! యిటఁ గాల మొక్క యనువునఁబుచ్చు; దరుణీ! యొప్పుము కాలం, బరుదెంచును నీదునుగతి ♦ కాధారముగఁ. ౧౮
- క. నినుఁ గూడి నీదువరినరమున నుండెడు భూతముల సమూహంబులకుఁ గనరాకుండెడు మృత్యువు, కనకాంగీ! యాత్రియాసుకాలమునందుఁ. ౧౯
- ఆ. పాంసువర్ష మెంత ♦ పరఁగిన నద్దాన, బాధ నొందకుండ ♦ వజ్రము నతము; నాఁగఁ దండ్రిపలుకు ♦ నాతి చక్కఁగ విని, బ్రహ్మమానిషలుకు ♦ భద్రద మని.
- క. మనమున దుఃఖించుచు నట్లనె యుండెదనంచుఁ బలికె ♦ నాశుక్రునితో; మునిపతి యాతఁడు వేటొకననమున నాశ్రమము గట్టఁ ♦ బనిచి వసించెఁ.
- క. అంతట దండునిరాజ్యం, బంతయు బలభృత్యవాహానాన్వితముగ సంక్రాంతంబయ్యెను శునిదు, ద్దాంతజావలలను సప్తరాత్రములందుఁ. ౧౭
- క. మునిపతి చెప్పినచొప్పున, జనపద మది యెల్ల భన్తృపాతృత్వమైనఁ గనుపట్టె రాజ్య మది నిర్మనుజంబయి శూన్యమైనమాడ్కిఁ రామా! ౧౮
- తే. వింధ్యశైవలగిరిమధ్యఁ విలసితమగు
దేశ మయ్యది శ్రీరామ! ♦ దివ్యమాని
శాపవశమున వికృతినంస క్తమయ్యె
నదిమొదలు దండకారణ్య ♦ మనఁగ నెగడె. ౧౯
- 3092
- క. మునులు వసించినతా వది, జననాథా! యదియె మొదలు ♦ త్యాగమున నొప్పెను జమ్ము జనస్థానం, బనఁగా; పృథ్వాంత మిద్ది ♦ యంతయు నీకుఁ. ౧౯
- క. వినిపించఁబడియె నాచే; మనమున వినఁగోరి భూపమండన! ప్రశ్నించినవాఁడవు దానికి నొయ్యనఁ జెప్పినవాఁడ బదులు ♦ హర్షము గనుమీ
- తే. ఇంక సంధ్య నుపాసించ ♦ హితము నుమ్ము
సనుయ మిది యందులకుఁ దగి ♦ యమరె వీరె
మానివరు లెల్ల జలపూర్ణఁ మహిత కుంభ
హస్తలై యర్ఘ్యములచేత ♦ నరుణకిరణు ౨౧
- 3095
- క. పరితృప్తి నొందఁ జేయుచు, నిరుపమభక్తిఁ జపించు ♦ నియతిం గని, రాదరమున వారలతో భాస్కరుఁ గొల్పుట యుక్తమనుచుఁత్యాసురమునియ్యఁ.
- తే. రామ! రఘుకులవారిధిఁసోమ! సూర్యుఁ
డస్తమింపంగఁ బోయెడు ♦ నట్లు లాట
జలము లుండెడుచోటికిఁ ♦ జనుము జలము
లను స్పృశింపుము సూర్యుఁ గొల్వంగ భక్తి. ౨౨
- 3097

౮౨ - సర్గము.

అథ రాముడు మకల నయోధ్యకు వచ్చుట. ఇతి-

చ. అన విని మానివాక్యముల ♦ హర్షము నొంది రఘూధ్వహుండు సం
ధ్యను గొలువంగ, నచ్చర లహర్నిశముం గొలువంగఁ బుణ్యమై
తనరునరోవరంబునకు ♦ దానపు డేగి జపం బొనర్చె; న
ట్లన జలముఁ స్పృశించి యపరాద్రికిఁ బోయెడునూర్పు భక్తిచేఁ. ౧౫

తే. కొలిచి పశ్చిమసంధ్యను ♦ గోర్కి దనరఁ
దా నుపాసించి మహితాత్ముఁడైన కుంభ
భవుని యాశ్రమమును జేరవచ్చె; సంత
నమ్మనీంద్రుఁడు కందమూలూడు లవుడు. ౨

3099

క. పలువిధములైన లతలను, నులలితశాల్యస్పములను ♦ శుభగుణునకు భూ
పలలామునకుఁ భుక్తికి, నలఘుతరప్రీతిఁ గూర్చె ♦ సంత నతండుఁ. 3 3100

క. అన్పుతోపమమగు నాయ,న్నముఁ జక్కఁగ ననుభవించి ♦ సరపతిసంతో
షముఁ దృప్తినిొందియూరే,యి మునీంద్రునిచెంతఁగడపె ♦ నెలమి మిగులఁగఁ.

సీ. అరిసిఘాదనుడైన ♦ యారాఘవుఁడు తెల్లవాఱఁగా లేచి సఃస్పృక్తిఁ గాల్య
కృత్యంబులం దీర్చి ♦ హితమతి నాహ్నికకృత్యంబు జరపి మునీంద్రుతోడ
గమనంబునకు నాజ్ఞఁ ♦ గరుణింపుఁడనివేడ నూహించివందనఁమ్రోగినొనర్చి
కుంభసంభవ! మునిఁతోడోడే! పురి కేగ నానతి వేడెద ♦ ననుమతింపుఁ

తే. డేను ధన్యుఁడ మీకృప ♦ నిందుఁ గంటి
గానఁ గృతకృత్యుఁడను మహామానిషరణ
దర్శనముచేయఁ గంటి నాత్మను బవిత్ర
ముగ నొనర్చుకొనఁ వత్తుఁ ♦ దగినయవుడు. 2

3102

చ. అని యిటు లాకకుత్స్థకులఁ ♦ డాదృతిఁ బల్కు మహాద్భుతంబుగాఁ
గనఁబడువాక్య మద్ది విని ♦ కస్త్రుమతిం బరితుష్టుఁ డౌచు నా
మునిపతి యాతపోధనుఁడు ♦ మోమున నున్మిత మాడ నిట్లనుఁ
జనవర! యద్భుతం బగుచుఁ ♦ జాల ముదం బిడు నీనువాక్కులఁ. ౮ 3103

క. వినినాఁడ ముడముఁ గంటిని, మనుకులవారిధిశశాంక! ♦ త్కృపతివర! భూ
తనిచయముల నీవే పావనమూర్తివి ఊణము నిన్నె ♦ వరుసం ప్రీతిఁ. ౯

క. కనఁజాలుదురో వారలె, యనఘులు పావనమనస్కు ♦ లగుదుగు స్వగ్గం
బున కేగఁ జాలుదురు పూ,జను బొందం దగినవారు ♦ సభ్యము సుష్మా!. ౧౦

క. ఘోరంబగుదృష్టిని ని,న్నేరైన జాతురేని ♦ యేవున యముఁ డ
వార్హిఁ దండించి మహారౌఠవమునఁ ద్రోయుఁ జమ్ము ♦ రాఘవరామా!.

క. పరిశుద్ధుండవు శ్రీరఘు,నర! భూతగణంబులందుఁ ♦ బరికింపఁగ నీ

ధర నిన్నుఁ దలచినంతనె, పరమం బగుసిద్ధి నొందు ♦ భవములయందుఁ.

క. చనవయ్య! త్రవ దోషంబును బొంగక భీతిలేక ♦ పూజ్యతరంబై
కనబడు నవ్యగ్రుఁడవై, జనులను బాలింపవయ్య! ♦ చక్కనిరీతిఁ. ౧౨౫

క. గతి నీవె యెల్లవారికి, నతిమానుషుఁడవు మహాత్మా! ♦ యన విని వినయో
న్నతి దోసి లొగ్గి వలగొని, క్షీతిసురముని నయ్యగస్తు ♦ నేవించి తమిఁ. ౧౨౬

తే. ప్రాజ్ఞుఁడౌ రాఘవుఁడు మానిపతిని భక్తిఁ
గొలిచి పుణ్యాత్మవలన నిఁమల్లుల మహాశి
షములఁ గైకొని యందున్న ♦ సాధువరులఁ
గొలిచి యవ్యగ్రుఁడై ముదం ♦ బలరుచుండ. ౧౨౭

8110

క. కనకాలంకృతపుష్పకము నెక్కె; నట్లేగుచున్న ♦ భూపతివరు రా
ముని నాశీర్వచనంబులఁ, దనిపిరి మును లెల్ల రట నిఁతాంతప్రీతిఁ. ౧౨౮

సీ. అమరులు దేవేంద్రు, ♦ నర్పించువిధమున సంబరతలమున ♦ నమలపుష్ప
కమునందు నున్న భూఁకాంతుని గాంచిరి మును లెల్లఁ; గనకవిభూషితమగు
పుష్పకవరమందుఁ ♦ బాలుచునారాముండు జలధరాగమమునఁనలిలదముల
చెంతనున్నట్టి శశివిధంబునం బొల్పె సర్పదినంబున ♦ నాస్థువుండు

తే. పురమునకుఁ బోయి తనసాధవరమునందు
మధ్యకత్యను దిగియె నాఁమాడ్కిఁ బుష్ప
కంబు దిగి కామగంబయి ♦ కాంతతరము
నై న దానిని బొమ్మని ♦ యాజ్ఞ చేసి. ౧౨౯

8112

క. చను నీకు శుభంబగు సం,చన నయ్యది నేవచ్చ నరుగ ♦ నచ్చట ద్వారం
బుననున్న భటునితో నిట్లును లక్ష్యణ భరతుఁ బిల్వ ♦ మతివిక్రములఁ. ౨౦౫

క. నాకాకఁ దెలుపు, వారలు, భూరిరయం బొప్పు రాఁగఁ ♦ బూనుదుగని గం
భీరోక్తుల నానతి యిడ, ద్వారస్థుఁడు పోయె నాజ్ఞఁ ♦ దలఁగొని యంతఁ.
ఎనుబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము

౮౩ - వ సర్గము.

అథ రాముండు రాజనూయము చేయఁబూన భరతుండు పలదని చెప్పఁగా నంగీకరించుట. అథ

క. చని యతఁడు భరతలక్ష్యణులను గని రామోక్తులను నలమిఁ దెలుపంగా
విని వారు గాఁగ నవ్వా, ర్తను దెలిపెను భూషిసావతంతంసున కంకఁ. ౧

క. కని ప్రియుల భరతు లక్ష్యణు, ననురాగముతోడ వారి ♦ స్వల్ప నాలిం
గనమున రంజిలఁ జేయుచు, జనవతి యూరితిఁ బలికె ♦ సహజన్ములతో. ౨

చ. ఒనరిచినాడఁ జక్కఁగ మహాత్మమభూసురకార్య మేను నిం
కను వరధర్మనేతువును ♦ గమ్రగతిం బరిరక్షణంబు చే

యను దలపోయువాడ; నది యక్షయ మవ్యయమంచు నామనం
బునఁ దలపోయువాడ నిదె యో ఘమోచనమార్గ మారయఁ. ౩౪

తే. ధర్మమునె సంస్కరించుట యగినపనియె
యింక నాయాత్మభూతులై యెసఁగు మిమ్ము
ననుజులం గూడి రాజసూయంబు చేయఁ
దలఁతు నయ్యది శాశ్వతధర్మము గద. ౫

811b

సీ. శత్రునూననుడైన యిత్తుండఁ భూపతి రాజసూయమున నిర్మలుని నగ్ని
సంశ్చిప్తి నొందించి యత్యంతంబుగ మిత్రత యసఁగఁ బడు నత్పదంబునొందె;
రాజసూయ మొనర్చి రాజసూయఁ జూపాశధరుఁడు పొందెను బ్రీతివరుణవదముఁ
జంద్రుండు ధర్మశాస్త్రంబుల నెఱిగినవాఁడౌట ధర్మైకపథముచేత

తే. రాజసూయంబుచేసి సత్ప్రజగములకుఁ

గీర్తిపవనమెనలోకంబు యార్తిహరము

శాశ్వతంబును బొందెను; సహజలార !

యూదినమునందె ననుఁ గూడి యెసఁగువేడ్క. ౮౪

8119

క. పరికించి ధర్మముఁ మది, నిరుపమమాత్రేయమెట్లు యిల్లునొ మనకం
చరసి నయుక్తికముగ మీ, రురుతరధర్మంబు చెప్ప టాప్పుం జుండీ. ౯

చ. అనుటయు వాగ్విశారదుఁడు య్రాంజలియై భరతుండు వత్స ని

ట్లని; పరమాత్మ! ధర్మమనునయ్యది నిల్పును నీదుచిత్తనీ

మను నకలోర్వి నీదయిన యమానితశాసనమందె నిల్పు నిం

తని వచియింపరానిబల యట్టిదె విక్రమ మెన్న నీదెయ్యా. ౧౦౪

8121

క. గురుభాహూ! నిన్ను భూవరు లెల్లను దేవత లొగి య్రహ్మను బోలె

ధరణీపతిశేఖరునిగఁ, బరమాత్మునిగఁ దలంచువారు సతంబు. ౧౧

8122

క. నిను మేముఁ దలఁచురీతిగఁ, జను లెల్లను దండ్రీగాఁగ య్రావంతంబులయం

దనవరత మెంచుచుందురు, ఘనబలశాలీ! ధరిత్రి యగతి నీవె కదా. ౧౨౪

8123

తే. స్త్రాణులకు నీవె సతతసంత్రాణరూపుఁ

డవు గదా! యట్టి నీవె భూమివరనాశ

కరమయిన యజ్ఞ మిది చేయఁగాఁ దొడంగు

ఔట్లా? నృపవంశములు నశియించు జమ్ము. ౧౩

8124

సీ. శ్రీశ్రీ రాజసూయాఖ్యసంప మొనరించిన తరువాతఁ దారకాసురుని యుద్ధ

మందు దెప్పురనుగు యని చేయ నయ్యె; హరిశ్చంద్రుఁ డీయజ్ఞరీతిచేత

క్షత్రియవంశనాశనభూతయుద్ధంబు. చేయఁగా వలసె; నిశ్చింతనున్న

వరుణుడే యీమహాధర్మ మొనరించి యద్దాని యంతమ్మున యారుణమగు

ఆ. సంగరంబు చేయ యజలచరసంతతి, వ్రుందె జమ్ము; పరుల యెందమలరఁ

జేయునట్టిపనులఁ జేయుశక్తుం డిద్ది, చేయ ఘోరయుద్ధం మామౌనఁ దగ్గ.

క. దానఁ భూతాళి చెడఁగె; భూనాయక! రాజనూయఁమును జేయంగా
నానాభూతంబులకును, మానక నాశనము గల్గుఁమాట నిజంబౌ. ౧౯ 3126

క. క్రతు విది చేసిన రాజ, ప్రతతులకుం బొరువంబు ధాసిల్లును వి
చ్యుతి గల్గు దాన భూతవి, తతికిం గోపంబు చాల ధారుణము గదా ? ౨౦

చ. సరసగుణాఢ్య! శత్రుగణఁసంతతభీకరవిక్రమా! మహా
పురుష! నృపాలశేఖర! విభూతి నెనంగుచు నిన్నుఁ గొల్చి వి
స్తరయశ మొందియున్న నృపఁసంతతిఁ జంపఁగరాదు; బుద్ధిమ
ద్వరుఁడవు చక్క నెంచి రఘువంశచరిత్రముఁ గాంచి యిత్తటిక. ౨౧౪

క. భూతవ్రాతములకు హిత, మేతీరున సగునొ దాని యెంచుము నీవే
భూతములకు నెల్లను గతి, యీతటి నద్దానిఁ ద్రుంప యేలా! చెపుమా?.

చ. భరతుఁడు సాధురీతి సుధఁవర్షము పరివ్రయిల్లు పల్కుఁగా
నిరుపమసత్వవిక్రముఁడు యీరజమిత్రకులోద్వహుండు భూ
వరపతి యాలకించి మది యర్ధిలు హర్షరసంబు ముంపఁగాఁ
గరము వెలింగె; సంత రఘుఁకాంతుఁడు కై కకుమారు సద్గుణు. ౨౩౪ 3180

చ. కనుఁగొని యిట్లు పల్కె మది యాధముదంబును బొందినాఁడఁ దృ
ప్తిని గనినాఁడ నీదునువఁ దేశము మేలని తోచె ధర్మయు
క్తిని గని యీనుడుల్ వెలసె యివ్వములై హితదాయకంబులై
జనపతిపుత్ర! యీధరణిఁ జక్కఁగఁ జ్రోచుటఁ దెల్పుచు గడు. ౨౪

సీ. ధర్మజ్ఞ! నీవచఁస్తతి నూతఁగఁ గొని క్రతువరంబయి మామఁకప్రియకర
మయి యొప్పు రాజనూయంబును మానితి; లోకపీడాకర యేకరణి
సగుకార్యమును దెలివ్వి సలరువారలు మానసగు లక్ష్మణాగ్రజా! తగళుభంబు
హితమును సగువాక్యమే బాలకుఁడు చెప్పగ్రహియింపఁదగుననికలదు నీతి

తే. బుద్ధిమద్వర్య! నీవాక్యము విహితంబు

శుభము హితదాయకంబునై యోభిలుటను

నే గ్రహించితిఁ దత్కృతుం వింకఁ జేయు

యత్నిమును మానెద విలయద మగుటను. ౨౭౪

3182

ఎనుబదిమూఁడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౮ - వ సర్గము.

అతి లక్ష్మణుండు రామునకు పృత్రాసురునిచరిత్రంబును దెలుపుట. అతి

చ. అని యిటు కై కయాత్మజుఁడు యారఘురాముఁడుఁ బల్కు లక్ష్మణుం
డను నిటు రామునిం గని మహామతిభూషణ! యశస్వీమేధమం

చను క్రతు వొందు పాపముల * నన్నిటిఁ గూల్పును బావనంబుగాఁ
దనరును దానిఁ జేయఁదగు * దావకచిత్తము సమ్మతించినన్. ౨

8188

తే. దుష్టరం బది సర్వక్రతువరమగును
బూర్వవృత్తము వినఁబడు * భూమిపాల!
మహితచిత్తుఁడు వాసవుం * డహితసూద
నుఁడు మహాబ్రహ్మహత్యచే * దడవు డస్సి. 3

8184

క. తరువాతన్ హయమేధాధర్వరమునఁ దత్పాపము క్రి * దా నొండె గదా?
గురుబాహూ! విను దేవా, సురసంయోగంబు చెడిన * సురరిపులందున్. 3౪

క. దిరిజుఁడు వృత్రాఖ్యుఁడు స, మృతుఁడై రాజ్యము చేసె * త్కౌసాలక! వి
స్తృతి నూలుయోజనమ్ముల, మితిఁ దత్రిగుణోచ్చి * శంబు * మే నతని కగున్.

క. అనురాగంబున మూఁడుభువనముల స్నేహమునఁ జూచు * వాఁడొట నతం
డనురంజకుఁ డన నెగడెను, విను మతఁడు కృతజ్ఞుఁ డఖిల * విషయములందున్.

తే. ధర్మవేత్తయు సద్బుద్ధిఁ * దనగువాఁడు
నగును గాన నె శ్రద్ధయు * నమర ధర్మ
పాలనంబునఁ బృథ్విఁ గా * పాడె నట్టి
వృత్తుఁ డఖిలవసుంధర * వెలయుఁ జేయ. ౬

8188

క. ధర కామంబులఁ బిడుకుచుఁ, బరమాద్భుతరీతిఁ బొల్పె; * బ్రసవఫలములున్
వరమూలంబులు రసయుతి, ధరణిన్ విలసిల్లె నట్టి * తరుణంబందున్. ౭ 8189

తే. ధరణి చున్నకయే పండు * ధనము చాల, గల్గియుండును నాతని * కాలమందు
నద్భుతంబుగఁ గన్నుప * నవనితలము, భాగ్యయుతమయి వృత్రాను * భవితమగుచు.

క. ఒకనాఁ డాతండు తపం, ఒకలుషచుతిఁ జేయుగోర్కె * నంది యనుపమం
బు కదా యంచును జగతిన్, సకలశ్రేయఃప్రదాన * వణమంచుఁ దగన్. ౮౪

తే. ఉత్తరముఖ మెల్ల మోహంబు * నిచ్చు నంచుఁ
దలఁచి పెద్దకుమారుని * నిలిపి రాజ్య
పాలనంబునఁ బౌరుల * నోలి నడిగి
మధుర కీర్త్యుఁ డితఁడను * మాట దెలిపి. ౯౪

8142

క. సురలకుఁ దాపం బిడు నిర్భరతపముం జేయఁ బూనె; * వాసవుఁ డాక
ర్పురనాగు నియతి నెప్పుడి, బరికించి సరోజనేత్రుఁ * బరమాత్ము హరిన్. ౧౦౪

క. కన వైకుంఠమునకు వేచని మ్రొక్కి పవించె నిట్లు; * చక్రధరా! యో
దనుజవిరోధీ! వృత్తుం, డనుదనుజుఁడు తపము చేయ * నాత్మనియతిచేన్. ౧౦౫

తే. జగము లన్నింటినిం దా నె * చక్క నాక్ర
మింపఁగాఁ బూనె బలమున * మించు నతఁడు

ధర్మనుతి గాన నేవానిఁ ♦ దాఁకి విజయ

మండఁగాఁ జాల నింక నా♦యసుర ఖరల. ౧౨

8144

క. ప్రతమూని తపము చేయఁగ, దితిజేంద్రుని వశ్యములగుఁ ♦ ద్రిజగంబులు నీ
వతిని మహోదారుని సుర,తతివై రి నుపేక్షచేయ ♦ ధర్మమె చెపుమా? ౧౩౪

క. మనమున నీవే క్రోధంబును గాంచిన వృత్తుఁ డుండఁ ♦ జోడు ధరిత్రిఁ
వనజాక్ష! జగంబులపై, ననురాగము పొడలఁ జేయ ♦ నగు నిఁకనైనఁ. ౧౩౫

క. నిను విభునిఁ బొంది లోకము, లనూననుఖసంపదలకు ♦ నాకరములుగాఁ
దనరెడుఁ గాక; మహాత్మా! యనుగ్రహం బీయమర్చ్యులం దున్నదగుఁ.

క. నీ వాదరంబు చూపిన, నీవిశ్వము శాంతనుగుచు ♦ నెనగు సరుజమై
యోవిశ్వనాథ! నిన్నే, దేవత లిదె వేడువారు ♦ తివ్రత్వరతో. ౧౩౬ 8148

తే. వృత్తు వధియించి సాహ్య మీ♦విబుధులకును

జేయమా సంతతంబు నీ♦చేయుసాయ

ముననె మే మున్నవార మీ♦పని యెరులకు

శక్యమే గాదు వేగంబ ♦ సాయపడుము. ౧౮

8149

ఎనుబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౫ - వ సర్గము.

— ❧ —
❧ ఇంద్రుఁడు పుత్రాసురుం జంపి బ్రహ్మహత్యను బొందుట. ❧

చ. అనవిని లక్ష్మణోక్తులకు ♦ నారఘరాముఁడు మోదమంది యి
ట్లనియెను; వృత్తుఁ జంపినమహాకథ యంతయు నాకుఁ జెప్పుమా
ఘనతరచిత్త! యంచు రిపుఁ కాలుఁడు రాముఁడు పల్క లక్ష్మణుం
డనుపమగాథ దాని నిటు ♦ లారసి చెప్పఁగఁ బూనె శ్రద్ధతో. ౨ 8150

చ. వినుము నరేంద్ర! యింద్రుఁ డిటు ♦ వేడినఁ దదవ్వవసంబు నిర్జరుల్
వనట వచించువాక్కులను ♦ వారిజనాథుఁడు శ్రద్ధమీఱఁగా
విని శతమన్యుముఖ్యులను ♦ విచ్యుతసమ్మదుల్ దగంగఁ గ
న్గాని యిటు పల్కె; వృత్తుఁడు విశోపనుడౌ నని యెంచినాఁడజూ!. 3౪

క. కనుకఁ వృత్తునివై నా,మన మనుకంపాంతరంగ♦మండల మగుచుఁ
దనరెడుఁ గావున నిత్తటిఁ, గనలి భవతీప్రీతికొఱకుఁ ♦ గాదు పధింపఁ. ౪

తే. మీకు సుఖసంపదలు గల్గు ♦ మేలుచేయు, టది యవశ్యము నాకగునట్లుగాన
వృత్తుఁ జంపుచుపాయంబు ♦ నేను జెప్పు,వాఁడ నద్దాని వినిచేయవలయునట్లై.

సీ. నా తేజమును జగ♦న్నాయకత్వము దాల్చు నద్దానిఁ ద్రివిధమై♦యలరఁ జేయు
వాఁడ నద్దానిచే ♦ వాసపుం డావృత్తుఁ జంపంగఁ గలుగుసంశం బొకండు

వానవునిం బొందుఁదై వ్రీతీయమే వజ్రమునుబొందు మూఁడవఁదనఁగ నొప్పు
సంశంబు భూమిని ధాన్యాయించును దానప్పత్తునిఁ జంపు దేవేశుఁడనుచుఁ
తే. బలుకు నావిష్ణుమూర్తి భావలను వినుచు
సమరు లట్లనె యగు సంశయంబు వలదు
దానవాంతక! నీకు ముఁదంబు గలుగు
ససురవధమును గోరుచు ధరుగుదు మింక. ౮౪ 3154

క. పరమోదారా! నీదగు, పరతేజముచేత నింద్రుఁ ధజయింపుము స
త్వరముగ ననుచు శతమఖిపురోగములు నొచు దేవపుంగవు లెల్లఁ. ౮౫

క. చనియెందు నృతనామక, దనుజుఁడు నివసించు నట్టి ధారుణవనముఁ
గని చొచ్చి యావరించిరి, వనమున నట స్వీయకాంతిభాసురు ఘనునిఁ.

చ. దనుజగణేంద్ర వృత్తుని నితాంతము మండెడు నగ్నిరీతి లో
కనిచయముఁ దహించు గురుకాంతినగుని సంబరంబు నొ
య్యనఁ దపియింపఁ జేసెడు మహత్తర జేజునిఁ జూచినంత భీ
తిని గని రాయమస్త్య లెద ధీరత యెచ్చటికో వెనక జనక. ౧౧౪ 3156

చ. ఇతని వధించు పెట్టు? లితఁ డెట్లు పరాజతుడౌనొ యంచు నీ
గతిఁ దలపోయుచుండ మరకాంతుఁడు వజ్రము కేలఁ బట్టి యా
దితిజనిశీర్షముం దెగఁగ ధీరత నై చెను; దాన మస్తకం
బతులము ఘోరరీతిఁ దగునట్టి మహాస్పృలఁ గాల పహ్నియై. ౧౧౫ 3158

క. తలఁ జెందురీతి వజ్రం, బలముగతిం బైనఁ బడిన యంత శిరంబు
జ్వలతేజము నడ భూమి, ఫలమున లోకములు సాధ్యసంబును బొందక.

ఆ. తగినరీతి విలుధఁతల్లజఁ డావృత్తుఁ, జంపి ఘనయశుండు సకలలోక
ములకుఁ బైననున్న యలఘుతమన్నును, జేరఁ బోయె మదినిజంతఁగలుగ.

క. మరనాథుఁ డిట్లు చనఁగా, గురుతరయగు బ్రహ్మహత్య ధూషం జనె నా
తురముగఁ బైఁకొని యది యా, పురుహూతుని కుండఁజేయఁబూసనతండుఁ.

క. అనయము దుఃఖించుచు నుండెను; శత్రువు తెగిన దేవనిచయము పురుహూ
తుని గానక యనలునిలో, జని లోకత్రయమహేశుఁ డక్రిని భక్తి. ౧౧౭

క. కని పలుమలు పూజించుచు, వసజాయ! నీవె గతి భువనముల కెల్లఁ
జనకుండవు భూతగణావనమునకై నిష్ఠు వనఁగఁ బరిగితి నున్మీ ౧౧౮

చ. దనుజుని జంపె నీదగు నితాంతిను తేజము బ్రహ్మహత్య యిం
ద్రుని గడు నేచుచున్నయది తోచ దుపాయము మాకు మోక్ష మిం
కను గరుణింపవే త్రిదశకాండవతీ! యనివేడ వారివా
క్కును విని యిట్లు పల్కె హరి ధోమలవాక్కుల మోద మబ్బగఁ.

క. నను నింద్రుడు పూజించెడు, గనుక బురుహుతుబాధఁగాఁజింపక యుం
డను జేయువాడనికేర బావనహయమేధంబుఁ జేయఁవలయు నతండుకా.

క. మరల మహేంద్రత్వము నిర్వరనాథుని బొందు సాధ్యఁసం బించుకయున్
బరికింప లేక యుండును, సురలార! యటంచుఁ జక్రి శుభతరభణికి.

తే. అమృతధారలు గురిసెడుఁనట్లు పలికి
వారి సంశృప్తి నొందించి ఁ నానుదేవుఁ
డమరవినుతులఁ బొందుచు ఁ నాత్మలోక
మును దగం జొచ్చె దేవతల్ ఁ చనిరి తమిని. ౨౨

8167

ఎనుబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౮౬ - వ సర్గము.

— ఇతి ఇంద్రుఁడశ్వమేధమున బ్రహ్మహత్యను బాముట. ఇతి —

చ. అని యిటు వృత్రువజ్రమున ఁ నాయురేంద్రుడు త్రుంచుటల్ వచిం
చిన రఘురాముసోదరుడు ఁ శ్రీయుత తేజుఁడు లక్ష్మణుండు గా
ధను బరిశిష్టభాగమును ఁ దా వచియింపఁగ నెంచి యిట్లున్;
జనవర! దేవభీకరుడు ఁ చాలఁ బరాక్రమశాలి వృత్రుడుకా. ౧౫ 8168

క. దురమునఁ దెగుటయు దివిజే, శ్వరుఁ బొందెను బ్రహ్మహత్యఁశత్రుండు మహా
సురుఁ జంపినపాపంబునఁ, గరము వికారంబు నొంది ఁ కలవలపడుచుకా. ౨

క. స్మృతిఁ బొందఁడియ్యె నెప్పటి, వితమున; నట్లాట నతఁడు ఁ విశ్వాతీత
స్థితి నొంది విసంజ్ఞుండై, మతిపాటవమింత లేక ఁ మ్రాన్పడియుండెకా. ౨౪

క. ఈరీతిఁ గొంతకాల మ, సారథ సంఘచితదేహ ఁ నర్పము గతి నా
భూరితరపాపపీడితుడై రాజ్యము తొలఁగ నుండె ఁ నట నెచ్చటనో. 3

చ. సురపతి నప్తనత్కుండయి ఁ చోటు గనంబడకుండ దాఁగఁగా
ధరణియు నప్తతుల్యయి ఁ తద్దయు నెండిన కాననంబులకా
గరము వికాసముం జెడఁగఁ ఁ గ్రాలకయుండె; జగంబు లన్ని యా
తురమును బొందుచుండెను నడుమల్ జలపూర మడంగఁ గన్పడెకా. ౪ 8172

సీ. జలదముల్ లఘుకాయఁములఁ బొల్పె ప్రానములునట్లకన్నడియెనఁతావృణిత్తోభ
మును బొందె వృష్టియే ఁ గనఁబడకుండెను; క్షీణించుచున్న నిశ్రీకలోక
ములఁగాంచి సురలు విహ్వలమానసంబులమునువిష్ణుమూర్తిచఁప్పినవిధమున
హయమేధమును జేయఁసగుననిపూనిరి మును లుపాధ్యాయులుఁముందునడువ

తే. నింద్రుఁ డతిసాధ్యసంబున ఁ నెందునుండె
నచటికిం బోయి మోహితు ఁ సమరనాథు

బ్రహ్మహత్యాపరీతాత్మ్యం బలవిహీనుఁ

గాంచి యాతనితోఁ గూడి ధృతము వొనర్చు. ౮

8178

క. పూనిరి మహితాత్ముండగు, నానిర్దరనాథు బ్రహ్మహత్య యడఁగఁగా
నానిర్దలహయమేధము, గానంబడె శ్రుతిహితముగఁ ధృత జిత్రముగఁ. ౯
తే. అధ్యరంబు సమాప్తినిఁజేసి యాత్మనిఁ నమరవిభుని
బాసి చెంతనె నిలువంగఁబడివచ్చింపు, నాకు నుండంగఁ దగినస్థానంబు నింక.

క. అన విని సంతుష్టులు ప్రీతిని గాంచిన దేవతలు సత్కిరణబుద్ధుల్
తనరంగ నిట్టని పల్కిరి, వినుమా యోబ్రహ్మహత్య! వివరింతు మింకఁ.

తే. నీదుతనువు చతుర్భాగనియతిఁ గనఁగఁ

జేయుమా ముందు నీబాధఁ చెప్పరాని

దగును నా దేవవాక్కులఁ నాలకించి

మహితులౌ వారిపల్కులుఁ మంచి వనుచు. ౧౦౪

3177

క. తనమది నెంచుచు నింద్రుని, తనువున నివసింపరామిఁ దలఁచి పలికె ని
ట్టని వారితోడ; నాల్గుగ, నొనరించెద నాదుతనువుఁ నోసురలారా! ౧౨

నీ. ఒక్కయంశంబునఁ నురుజలసంపూర్ణసదులందుఁ బక్షముల్ బాల్కువాల్సి
కములనఁబడువానిఁ గడపెనఁ బుణ్యాత్మ లగువారలం గాక యపగతసుక్ష్మ
తాత్మలదర్పంబుఁ హరియించుదానై స్నానార్థమయదెంచుజనులయందుఁ
గామచారిణినియఁ క్రాలుచు నుండెద; ధర నొకయంశంబుఁ చాల్చి సర్వ
తే. కాల ముండెద నింద్రునికాయమందు, వనతి లేదింకఁ గావునఁ బలుకుదాన
సత్యచాక్రమంతొక్కయంశమునవనిత, లందువాసంబుఁ గల్పించుకొందు నేను.

క. వనితలు ప్రాయంబునఁ జక్కనిరీతిని బొల్పువారుగా నుందురు వా
రిని గాంచి వసించెద నే, సవరతము గాక నియతఁ మగుకాలమునఁ. ౧౦౪

తే. నే వసించెద మూఁడగుఁ నిశలు మాత్ర

మపుడు తద్దర్పమును నేనుఁ సవహరించి

పురుషనయ్యక్తి లేకుండఁ బూనికె జేయు

దాన మీ రొప్పువలయు సుధ్యమము దీని. ౧౦౫

3181

క. ధరణీసురహంతకులై, నిరతము సత్యేతరముగఁ నియతిగ నూషిం
తురౌ వారిఁ దురీయాంశత, నుగలారా! పొందుదానఁ శూరత మెఱయఁ.

చ. అన విని నిర్దగుల్ పలికిఁ రాత్మఁ దలంచినయట్లై చేయు మీ
వనుషసుక్ష్మిఁ గార్యములఁ నన్నిటిఁ దీర్తువు గాక స్వేచ్ఛగా
నని వచ్చియిచ్చి దాని విడిఁ యాదృతిఁ బ్రీతియఁ దోప నింద్రు వం
దనములఁ దన్ని రాతఁడు గతజ్వగుడై యలరారె నెంతయుఁ. ౧౦౬ 3188

తే. వేయగన్నులనాకుండుఁ విశ్వపాల, నమును బూనంగ లోకంబు లమలరీతిఁ

బాదలె నద్భుతనంకాశముగఁదదీయ, యజ్ఞ మలరా రెనయ్యింద్రుఁడొచరింప.

తే. తురగమేధప్రభావంబు ♦ తోచు నిట్లు
రఘుకులార్ణవచంద్ర! శ్రీరామచంద్ర!
యోమహాభాగ! యొనరింపు ♦ మురుతరముగ
నశ్వమేధంబు బహుగఠీణాధ్వరంబు. ౨౦

3185

చ. అని యిటు లత్క్షణంబు విన ♦ నందముగాఁ దగి యుత్తమంబుగాఁ
గనఁబడు వాక్యముం బలుకఁగా మహితాత్ముడు శక్రతుల్యమై
యనుపమమైన విక్రమము ♦ నద్భుతతేజము గల్గు రాఘవుం
డనుజుని బుద్ధి కెంతయును ♦ హర్షము నొందుచుఁ దృప్తి నొందెఁ దా. ౨౧
ఎనుబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

౨౭ - వ సర్గము.

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునకు నిలోపాఖ్యానము చెప్పట

చ. గురుతరతేజుడై నృపతికుంజరుడై రఘువంశదీపమై
పరఁగెడు వాగ్విశారదుఁడు ♦ భానుకులాభరణంబు శ్రీతి సో
దరుహిత మెన్ని యోవురుషతల్లజ! నీవచనంబు సూనృత
స్ఫురణము *పుత్రఘాతమును ♦ భూరితరక్రతుసత్ఫలంబును. ౧౫

3187

క. వినినాఁడ మఖం బట్టిదె, యనఁ జను; వినఁబడుచు గాదె ♦ యార్య! మునుపు చ
క్కని తేజుడైన కర్దముఁడను బ్రహ్మాయుఁ బొలిచె నతని ♦ యాత్మజుఁ డుర్వీఁ.

సీ. బాహ్నిశ్వరుండును ♦ బరమధార్మికుఁడును శ్రీయతుండునునయి ♦ చెలఁగు నిలుఁడు
సద్యశం బలరార ♦ సర్వాపనియుఁ దన వశమున నుండ న ♦ వార్యవిక్ర
మమునఁ జేసికొని నమ్మది బ్రజలను బుత్రసములుగా భావించి ♦ చక్కనివిధి
రాజ్యంబుఁ బాలించె; ♦ రాజేంద్రు నాతని నిరుపమోదారతా ♦ నిర్జరులును

తే. గురుబలాఘ్యులు దై తేయకుంజరులును

నాగరాక్షసయక్షగంధర్వులు సత

తంబుఁ బూజించుచుండు రత్నంతబాధఁ

దొలఁగఁజేసెడు భూపతి ♦ యిలుఁ డటంచు. ౨౪

3189

క. ఆతఁడు కోపించినచో, భీతిల్లుఁ ద్రిలోకములును ♦ వీర్యంబున న
త్యాతతధర్మంబున నా, భూతలవతి యనముఁడిగుఁచుఁ ♦ బొలిచె నుమతియై

క. మఱి బరమోదారుండై, వితతయశం బంది భూమి ♦ వెలసె; మహీశుం
డతఁ డొకపర్యాయము రుచి, రతఁ డగు నొకకాన వేటఁగలి మదిఁబొలయు. ౨౫

* పుత్రఘాత మశేషేణ వాజమేధఫలం చ యత్-అనిమా,

చ. అనుసమచై త్రమానమునఁబయండు బలంబులు సేవకాళి వా
హసములు తోడ రా శతసహస్రముగా మృగసంతతిఁ బలం
బునఁ బోలియించె; వేటతమి ఁ పొందక యుండెను దృష్టి యెంతకుఁ
జనపతి యస్తుహాత్ముఁడు యశంబున మించఁగ నెంచి యాత్మలోక. ౯

చ. చనిచని యామహాత్ముఁడు నిశాతశరంబులచే మృగాళులం
దునుముచు నేయరణ్యమున ఁ ధూర్తవిరోధి యముండు స్కందఁడ
త్యనుపమశక్తి యుద్భవము ఁ సందెనొ యాస్థలిఁ జేరఁబోయె; నా
వసమునఁ బార్వతి నుదతి ఁ భద్రదుఁడొ శివుఁ డెంతొ వేడుకక. ౧౦౫

క. సంతోషపఱచుచుండెను, వింతగ సనుచరులు వేసఁ వేలుగఁ గొలువక
గ్రాంతరివుం డాతఁడు తన, కాంతను సంతోషపఱుపఁగా స్త్రీతనువుక.

తే. తాను గ్రహించి గోపతిఁధ్వజఁడు చెంత
నలరుపర్వతనిర్ఘర ఁ మందు వేడ్క
నుండె; నావసభూమి సత్పుత్రపురుష
సత్వములును బులింగవృక్షములుగూడ. ౧౧౫

3195

క. వనితలవలె నయ్యెను; నా, వనినున్న మృగాళు లెల్ల ఁ పనితాసంజ్ఞం
దనరారె; నట్టియవసరమునఁ గర్దమపుత్రుడైన ఁ భూపతి యిలుడుక. ౧౧౮

క. శరముల మృగములఁ జంపుచు, నరిగెను దద్రవముఁ జేర ఁ సంత సతఁడు త
ద్ధర వ్యాళమృగపతత్రిని, కరములు స్త్రీహాపములను ఁ గ్రాలుచునుండక. ౧౧౯

క. కనుఁగొనె సంతటఁ దానును, సనుచరులును వనితలైరి ఁ యట్లుగుటను నె
వ్వసమునఁ దలంచి శోకం, బును మిగులం బొంది కృత్యమును దద్రవముక. ౧౨౦

క. హరకృతమని యెఱిగి మహా, త్తరభయమును బొందె; సంతఁదైవంబు మహా
శక్తి శితికంఠఁగ వద్దని, శరణ్యుఁగాఁ గోరి భృత్యసముదయయుతుడై. ౧౨౫

క. చని భవుని మఱుగు జొచ్చెను, జనపతి నాయిలుని గాంచి ఁ శంకరుఁడు వరం
బును గరుణించెడు దైవము, తనమోమున నుస్మితంబు ఁ తగ సతితోడక.

తే. కర్దమప్రియనందనా! ఁ క్షత్రియముని
వర్య! ఘనబలరాజితా! ఁ వరనియమవి
భానురా! సౌమ్య! లేలెమ్ము ఁ సరముఁ బురుష
తను వదలి వేటు వరముఁ బొంకఁగను గోరు. ౧౨౫

3201

క. అన విని శోకాన్తుండై, తనకోరిక శంకరుండు ఁ సగదని పలుకక
విని భవునివలన వేటొక, టనఁదగు వరమును వరింప ఁ నాత్మఁ దలఁపమిక.

ఆ. వగలఁ బొగిలి సృపతిఁవద్యుఁడు పార్వతి, కెరఁగి హృదయపూర్వఁకేష్టభక్తి
నిట్లు వినుతి చేసె ఁ నీశాని! వరదాన, దక్ష! లోకజనని! ఁ భవ్యచిత్త! ౨౨

క. నిను దర్శించుట సఫలం, బనఁ జనుఁగన యట్లుగాన ఁ నాదృతి సన్నం

- గనుఁగొని కావుమ యన నా, తనిహృద్గతవాంఛ నెఱిఁగి ♦ ధరణీవిభు మునిఁగ.
- క. కరుణాఽష్టప్తిం గన్గొని, హరుసన్నిధి నట్లు పలికె ♦ సతీశుభదోక్తఁ
గిరిశునిసమ్మతిచే నో, ధరణీశా! యీశుఁ డర్థతనుఁడెను గదా? ౨౮ 320౭
- క. సగ మేను గాన సన్నోక, సగమే యాచింపు పనితఁచంద మ్మొకఁగొం
తగఁ బురుషాకృతిఁ గొంతగఁ, దగుకాలము గోరుకొనుము ♦ తలఁచినరీతిఁగ.
- క. అని యమృతమరీతిం దగి, యను తమంబైనవాక్య ♦ మంబ పలుకఁగా
విని సంతుష్టస్వాంతంబున గాజేంద్రుండు పలికె ♦ బొంగెడువేడ్కఁగ.
- సీ. దేవీ! ప్రసన్నవై తివయేని నే రూపవిభవంబునఁ నాటి ♦ విశ్వమందు
లేక మానం బొండు శ్రీలాకురంగాక్షీనై యొక్కమానంబు ♦ సందుఁ బురుష
తను గని యుండెద ♦ సనుమతింపును యిట్టులన రాజవాంఛితంబును నెఱింగి
పార్వతి రుచిరాస్యఃపర్తయై యిట్లను; నీవు కోరినయట్లుగా వరంబు
- తే. నిచ్చితిని రాజవర్య! నీ ♦ వెపుడు పురుష
తను గనంజాలుదువో యప్పు ♦ తన్విభావ
మును స్మరింపఁగఁ జాలవు ♦ పనితనైన
యప్పు పురుషతయును దెలియంగలేవు. ౨౯ 3208
- క. అని పలికె నంత నాతఁడె, జనవరుండై మాన ముండె ♦ జగములలోఁ జ
క్కనిదనఁదగు పనితయునై, తనరె నిళా దేవియనఁగఁ ♦ దా నొక నెలలోఁగ.
- ఎనుబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౩౦ - సర్గము.

- శ్లో. ఇలుఁడు శ్రీరూపము నొంది వనమున విహరింప బుధుఁడు కామించుట. శ్లో.
- క. అని యిట్లు లిఖినివిషయం, బును దెల్పెడు గాథ రామఁమూర్తి తెలువఁగా
విని భరతలక్ష్మణులు మన,మున విస్మితులగుచు హస్తఁముల నొగ్గి తమిఁగ.
- క. రామునితో నిట్లని రా, భూమిశుని మహితచిత్తు ♦ బుధనుతుని విసం
గా మది త్వరపడియెడు నో, రామా! వినవలతు మేము ♦ రాజదరితముఁగ.
- క. నరపతి దుర్గతి యనఁదగు, తరుణీరూపంబు నొంది ♦ ధర వర్తింఁచెఁ
బురుషుండై యేవృత్తిని, బరిగ్రహించెఁగ మహేశ్వర! తెల్పఁగ దే? 3
- చ. అనుటయు సంతసంబు గని ♦ యాయనుజన్ములు తన్ను వేడఁగా
విని రంఘరాముఁ డెంతయును ♦ విస్తృతహా కథ దానిఁ జెప్పెదఁగ
జనపతి యెల్లుగాఁ దిరిగె ♦ త్కౌశలి నావిధ మెల్లఁ జెప్పెదఁగ
వినఁ డిటు లామహేశ్వరుఁడు ♦ వింతగ నుందరనారియై యటఁగ. ౪ 3218
- క. అనుచరులును పనితలునై, తనుఁ గొల్పఁగఁ దవ్వసమును ♦ దాఁ జొచ్చి విహా

రనిరతిఁ జరియించెను నానన మున్నతగులతానిఁ బద్ధం బగుచున్. ౫౪ 3214

ఆ. అలరుచున్న నందు ఁ నామతపస్తద, శాక్షియెన యలయు ఁ నంష్ఠిగతిని
దిరిగె వాహనాళిఁ ఁ డేకువ విషనాడి, ౩8విశాఁతనివిఁవరములందు 2 3215

నీ. ఆకాననంబున ఁ నద్రికిఁ జెంతనె బహువిధభగవంతులఁ పలుల మొలయ
నురుచిరప్రభృతిమై ఁ శోభిల్లు సరసాండు వెలయుచుండెనుదానిఁ నిలయుఁ గాంచి
యందుఁ జంద్రాత్మజుంఁడై నట్టి బుధుని దేహచ్ఛాయ సలరాఁ నతని నుదిత
సంపూర్ణచంద్రునిఁ చందంబునం దగువానిఁ దపస్సున్పుర్తి ఁ వఱలువాని

తే. జలములకు మధ్యమంబగు ఁ స్థలమునందు
దుష్కరంబగు నియతించేఁ ఁ దోచువాని
యశమునందగువాని వఁయస్సురితునిఁ

ఁ గామకరుఁ గాంచె మది యెల్లఁ ఁ గళవళింప. ౧౦

3216

చ. సరసును జొచ్చి కాంతలయు ఁ చారులనుద్యుతి లొప్పుచున్న య
వ్వురువులఁ గూడి యాకొలను ఁ బొంక మడంగఁ గలంచె విన్వయా
తురమున; నంతటఁ బుధుఁడు ఁ తొయ్యలి నయ్యెడఁ గాంచి యెంతయున్
న్దరశరవీడితుండగుచు ఁ స్వాంతము నూలఁ దపించె నామెయున్. ౧౧౪ 3217

చ. జలములలోన మున్లుచును ఁ జక్కనిచేడలఁ గూడి తేలుచున్
బాలసెడుకోర్కి నుండ; శశిఁపుత్రుఁడు దూషమునన్ ద్రిలోకకాం
తలను జయించి యొప్పునల ఁ తన్విశుభాకృతిఁ గాంచి చిత్తమం
దలఁఁబువిచారముం గనియె ఁ నంగనవార్త నెఱుంగఁ గోరుచున్. ౧3 3218

క. నురకాంతల మించెడు నీ, తరుణీమణి యెవతెయొక్కొ ఁ ధాత్రిం గన ని
ర్జరనాకులందుఁ బన్నగ, తరుణులయం దనురవరనిఁ తంబినులందున్. ౧3౪ 3219

తే. అచ్చరలయందు నిట్టిదా ఁ నాకృతిఁ దగు
నింతి మును పెన్నఁడును జూచి ఁ యే నెఱుంగ
నెవతయో యీమె యితరుఁ డీఁ యింతిఁ గొనక
యున్న నా కుద్దియా నిక ఁ నెన్న నేల?. ౧౪౪

3220

క. అని చింతించుచు జలములకు నడుమఁ జలియించి యట్టై ఁ కోరిక పొంగున్.
జనుదెంచెఁ గూలమునకా, ఘనుఁడాశ్రమమునకుఁ బోయెఁ గాంతామణులున్.

చ. జలకము లాడి యాడి కడుఁ నంతన మిం పెనలార నాశ్రమ
స్థలమున కేగుదెంచుటయుఁ ఁ జక్కని ధర్మ మొసర్పు నాబుధుం
డలతరుణీగణంబు గనె ఁ నాతని వారలు గాంచి రంతటం
గలిగెఁ బరస్పరంబు తమి; ఁ కాంతల నందఱఁ గాంచి యాదృతిన్. ౧౬౪

తే. పలికె నిట్లని ధర్మాత్మఁ ఁ డలఁఁఁమునుతియు
నగు బుధుఁడు కాంతలార! యీఁ యంగనాతి

లకము లోక శ్రయంబున ♦ లలనబండు

మేటి యెవ్వతే? యిట వచ్చె ♦ నేటి కిప్పుడు? ౧౭

3226

సీ. ఎఱిగింపుఁడి నాకు ♦ నెల్లవార్తల నించుకంతయుఁదడవుచేయక యనుటయు
శుభవాక్య మాలించి ♦ సొంపు గుల్మెడునట్టి యక్షరంబులుగల ♦ యాపలుకుల
కెంతయు నలరి వాఁరెల్ల మృదూక్తులఁ బలికి రిట్లని, మునీ! ♦ లలన యీమె
ప్రభుత మీయందు నుజ్జ్వలరీతిఁ బొందెడు ననిశంబు భర్త లేకటవియందు
ఆ. మమ్ముఁ గూడి తిరుగుఁ ♦ జమ్ము నా నవ్యక్తపదము లలరుచున్న ♦ పలుకులవిని
యాత్మక క్తిచేత ♦ ¹నావర్తనియను విద్యను గ్రహించి దానియతులక క్తి.

క. ధరణివిభవార్త నెల్లను, బరమాద్భుతముగ నెఱింగి ♦ వనితల వారిం
గర మర్థిఁ బలికె; నామునివరుఁ డోవామాత్ములార! ♦ వాసం బిచట. ౨౧

క. ఒనరింపుఁడు కింపురుషాం, గనలయి యిగిరితటమునఁ ♦ గడు రయమున మూ
లనిచయములఁ బత్రంబుల, ననూనఫలరాజిఁ దినుచు ♦ ననుదిన మెలమి.

ఆ. మీరు కింపురుషులఁ ♦ జారుహవుల భర్త

లనుగఁ బడయఁగలరు ♦ వినుఁ డటన్

శశికుమారుపలుకు ♦ చందంబునఁ మాటి

యధిపసింది రిద్రియందుఁ దృప్తి ౨౪

3227

ఎచుబడియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౩౯ - వ సర్గము.

అంశ బుధునివలన శ్రీత్య మొందిన యిటుఁడు పురూరవమండను కొడుకును గనట. అంశ

క. భరతుఁడు లక్ష్మణుఁడును గింపురుషోత్పత్తిని నెఱింగి ♦ భూరితరంబా
పరమాద్భుత మియ్యది యవి, ధరణీశనితోడ ననిరి ♦ తగువినయమున. ౧

క. వినవలయు ననంతరగా, ధను నా శ్రీరామమూర్తి ♦ ధన్యయశుం డి
ట్లనియెను ²ధర్మమె మనమున, ఘనమని తలపోయుఁ గాన ♦ గాధను దాని.

తే. వినుఁడు తెల్పెద నారీతి ♦ వనిత లెల్లఁ, గిన్నరీహపములఁదాల్చి యన్నగేంద్ర
మునను గామవికారంబు ♦ గనుచు నుండఁ, గామినీమణి లావణ్యఖనిని నిలను.

క. కని నవ్వుచు నిట్లనియె, వినుమో నుచిరంపుమోము ♦ వెలసెడులేమా!
వనజారి చంద్రుఁ డనఁగా, వినియుందువు గాదె యెఱుఁగు ♦ విధున కతనికి.

క. తనయుండ నేను భక్తిం, గను చూపున నన్నుఁ జూచి ♦ కాంతునిగాఁ గై
కొనుము వరారోహ! యన, విని నిర్లరవనమునందు ♦ విగతసఖయునై. ౪౪

1 విద్యా మాపర్తసిం పుణ్యా మాపర్తయత స ద్విజః-అనిమా. 2 కథయామాన ధర్మత్వా
అనిమా.

తే. ఒంటి నుండుట నాయిశ ధ యుగుతరాంగి

కాంతిఁ జెలువారు చంద్రునిఁకన్రునుతుని
గాంచి యిట్లని వల్కె; నేఁ ధ గానుచరిని
నీకువశవ ర్తినిగ నైతి ధ నెమ్మి నివుడు. ౫౪

3233

క. మనమున సనుఁ గోరితివే, సనూననువిలాస మనుర ధ సర్వ సుఖములఁ

గను కోర్కిరీతి సనుఁ గొని, యను నదృశ్యపద్ధతిఁ గను ధ నావచనంబుఁ. ౫౫

చ. విని మది హర మంది మునిఁవృత్తహరుండగు సోమనందనుం

డనుపనుకేళిలోలుండయి ధ యాయిశఁ గూడి సుఖించె; మాధవా

ఖ్యునదగు మాన మొందు తమి ధ నాననితానుఖయుక్తి నున్న యా

తనికి ఊణంబుగాఁ గడచెఁ ధ దద్దయుఁ గాముకుండై చెలంగుటఁ. ౮ 3235

సీ. అంత మానం బొక్కఁ ధ డారీతిఁ గడచిన నాయిభుండును బూర్ణుఁడై నచంద్రు

ననుకరించెడు నాస్య ధ మలరారఁ బురుషుండై శయనంబునుండియెఁచక్క లేచి

శశినందనుని జలాశయమందుఁ దపమును నలుపుచుఁ బైకి హస్తంబు లెత్తి

యాలంబనము లేకఁయలరారఁదాఁగాంచియిలుఁడిట్లుగాఁబల్కెఁ నెలమితోఁప;

తే మునివరా! దుర్గమంబగు ధ భూధరంబుఁ

జొచ్చితిని సేవకులతోడఁ ధ జూడఁ బడరు

నాదుసేవకు లెం దేగిఁనారొ! చెవును

యసఁగ నప్తనంజుండగు ధ నతనిపలుకు. ౧౧౪

3236

క. విని చంద్రనందనుఁడు చ,క్కనివాక్కున నూఱిడిలెడఁగతి శుభరీతిఁ

వినిపించె నిట్లు లోనృప! యనుచరులఁ తాలవాన ధ యంతముఁ గూర్చెఁ.

తే. ఆశ్రమంబున నిందు సీ ధ నతులవాత

సాధ్యసాగ్గుడవై యుండి ధ శయనమంది

తివి గదా; యూఱిడిల్లుము ధ “జేఁస్తు భద్ర

మన్వహ” మృంచుఁ బల్కి యిట్లనియె మరల. ౧౩౪

3238

క. మనమున భీతిం బొందకు, మనఘా! విగతజ్వరండఁబై ఫలమూలా

శసమున యథానుఖంబుగ, వనమున నిట నుండవయ్యి ధ వసుధాధిపతీ! ౧౪

చ. అన విని యామహీపతి సఁమాశ్వసితుండయి సేవకుల్ మృతిం

గనుటను దీనుండై యతనిఁ ధ గాంచి వచించె; దృఙింతు రాజ్య మే

ననుచరు లెల్లఁ జావ ఊణ ధ మైన వసింపను రాజనామముం

గని భగవంత! యాజ్ఞ యిడఁగొఁదగు సర్వుండ నేను దానికిఁ. ౧౬ 3240

క. తనయుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు మానీ! యనఘుఁడు సుయశుండు నాకుఁనలరునతం డే

వున నాదురాజ్య మేలును, ఘనుండై శశిబిందు వనఁగఁ ధ గ్రాలెడుఁ జమ్మి.

తే. నాదుగాజ్యమ్మనఁ వగ ధీధి భృత్య, చార లెల్లను జెలువార ధూరితేజ!
 వారి విడనాడి యిందుండఁగోరవలవ, దంచుఁ బల్క కుమయ్యవఁహత్త! నీవు.
 చ. అని యిటు రామచంద్రుఁ డన ధీనాశీపుత్రకుఁ డద్భుతోక్తు లా
 య్యన విని సాంత్యపూర్వముగ ధీనాతని కీట్లను; నిందు వాసమున్
 జను నివసించ నూల్కొనుము ధీత్యపరిపాలక! కార్దమేయ! నీ
 మనమునఁ దాపముం గనకు ధీమానధనుండవు గాన నొప్పనౌ. ౧౯౪ 8248

తే. ఒక్కనంపత్సరంబె యిం ధీదుండు మంత
 హితము నీ కొనరింతు నా ధీనృపుండు బుధుని
 నొరులకుం గవ్వములఁ గూర్పుఁచున్నకర్త
 ముల నొనర్చనివానిగాఁ ధీదెలిసి యాత్మ. ౨౦ 8244

తే. అతనివలుకుల నాలించి ధీయాతపస్వి
 పల్కినట్టులె యావని ధీవాసమొప్పఁ
 జేయఁగా నూలుకొనియెను ధీస్త్రీత్య మొంది
 నట్టిమానంబు సుఖయించు ధీనతనిఁ గూడి. ౨౧ 8215

క. పురుషత నొందినమానము, ధరణీశుండు ధర్మమార్గఃతత్పరుఁ డగుచున్
 జరపున్ గాలము నిటు లా, ధరణీన్ నివసించి చంద్రఃతనయునివలనన్. ౨౨

తే. నవమమానంబునందుఁ దనయునిఁ గనియె
 జారునుశ్రోణి యాయిలాఁజని యతండు
 హల్మెను బురూరవసుండునఁ ధీబుట్టినంత
 నిశయు భర్తృహస్తంబున ధీనెలమి సతని. ౨౩ 8247

క. ఁడినిచెను బుధనమవర్ణుండు, ఘనబలుఁ డాతనయుఁ డలరె ధీగాంతినిబుధుండా
 తనయుని గాంచుచుఁ దృప్తి, గని పురుషీభూతుఁడైన ధీత్యపతి నిలునిన్.

ఆ వత్సరాంతరమయి ధీభాసిల్లు నాశిష్ట, మానమతుల ధర్మఃమహితకథల
 నాత్మవేత్తగాన ధీనలరించుచుండెను, జింత లెల్లఁ బాయఁ ధీజితమలర. ౨౪

ఎనుబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౦ - వ సర్గము.

—*— ఇలఁ దశ్యమేధము చేసి యాశ్వరాక్ష గ్రహమున కాపమాత్మము నొందుట. —*

చ. అని రఘురాముఁ డద్భుతరఃసావహమై తగు గాఢఁ దెల్పినన్
 విని గురుకీర్తి గన్న రఘువీరుండు కేకయరాజపుత్రికా
 తనయుండు లక్ష్మణుండు న్నమఃదంబున నిట్లని పల్కి; రాశశాం
 కుని సుతుఁ డిట్టు లాయిశను ధీగోరిక వర్ష మొకండు మెల్లగన్. ౧౪ 8250

* బుధ స్తు పురుషీభూతం స వై సంవత్సరాంతరం-అనిమా.

- క. జరపిన యనంతరం బే, కరణిం గథ చెల్లెఁ జెప్పుఁగాఁ దగుఁ దత్త్వం
బరసి యనఁ మధురోక్తులఁ, బరమోదం బలరఁ దన్నుఁ బ్రశ్నింపంగఁ. ౨౫
- క. విని యలరి వారి కిట్లని, వినిపించెం గర్దమాఖ్యఁ వినులాత్మనిపు
త్తునిగాథ; నిట్లు పురుషతఁ, గనిపట్టి యిలాఖ్య శూరఁగణనుతుఁ గనుచుఁ.
- చ. నిరుపచుబుద్ధినంపదయు * నిర్భరశక్తియుఁ గల్గు నాబుధుం
డురుతరక్తి శాలియయి * యొప్పుట నానృపుశాసముక్తి నే
కరణి నొసర్పనా ననుచుఁ * గ్రవ్యుట నెంచి మహాత్ములౌ మునీ
శ్వరులను రాఁగఁ బంచె వరఁశక్తియుతాత్మల యోగశాలురఁ. ౪ 8258
- నీ. సంపర్దనామకుఁ * జ్యవనుని భృగుపుత్రు ననఁ నరిష్టనేమినిఁ బ్రమోద
నాహ్వయు దుర్వాస * నఖలవేత్తల నారిఁ బిలిపించి వాక్యరీతుల నెఱుంగు
బుధుఁడు మిత్రుల మునిపుంగవులం గాంచి వదియించె నీరీతి; * పనుమతీశు
డిగురు బాహు వీయిళుఁడు కర్దమనుతుం డని మీరెఱుంగుదు * రట్టు లౌట
- తే. నితనికే పరితాపం బహీనతరము, కలిగె నద్దానిఁ దొలఁగించి * కన్రయశము
కలుగునట్టులు గావింపఁగాఁ దగు నన, వార లేమియొపల్కు నశ్వసరమందు.
- క. అగుదెంచె గర్దమమునీ, శ్వరుఁ డచటికిఁ దేజసులర * ననుమావిస్త్రో
త్కరుఁడై యాతని వెన్నొని, యగుదెంచినవారిని వినుఁ * డతిశుభమలరుఁ.
- తే. క్రతువుల స్తవ్యపవట్కారు * లతుల తేజః
డైన యోంకారమానియు * నరుగుదెంచి;
రంత వారెల్ల నితరేతఁరాభిదర్శ
నమున సంహృష్టులై మహిఁనాథుఁ గూర్చి. ౯౫ 8266
- క. హితకాములు గావున నే, వితమున నీశాపముక్తి * వెలయు ననుచుఁ బ
ల్కుతఱిని గర్దమమునిపతి, సుతునకు శ్రేయస్సు గోరి * శుంభదృఢితిఁ. ౧౦౫
- క. మునివరులారా! నానుడి, వినుఁడి! యీపార్థివునకు * వితతశ్రేయ
స్సును గూర్చి పలుకువాడను, ఘనభైషజ్యంబు వేఱు * గన్నడ దెదియఁ
- చ. పరముఁడు శంకరుండు సురఁపాలకుఁ డావృషభధ్వజుండె భూ
వరునకు మందుగాఁ దగినవాఁడు తురంగమమేధ మొక్కఁ డీ
తరుణమునందుఁ జక్కనిది * దానిని వీడిన ననన్యమైన య
ధ్వరము ప్రియంబుగాదు వృషభధ్వజ నాతనిఁ దృప్తుఁ జేయఁగఁ. ౧౨
- నీ. మనమండఱముఁ గూడి * మఖనరం బద్దాని దుస్తరప్రతముఁ బ్రశస్తతరముఁ
బార్థివుహితముఁ గూర్చంగ యజంతము; నా విని యెల్లభూఁదేవమాను
లతని కిట్లని పల్కి * రశ్వమేధంబున నీశు నారాధిత * మిది తగినది
సంపర్దుడను మునీశ్వరుశిష్యుఁ డరిపురంజయుఁడు మరుత్తనఁ * జను మునిపతి

తే. యశ్వమేధాధ్వరంబున † నభవుఁ దృప్తి
నొందునట్లుగఁ జేయించె † నుద్యమమున
నధ్వరం బది బుధునిచా † నాశ్రమంబు
చెంతఁ జక్కఁగ సాగె విచిత్రతీతి. ౧౫

3260

క. హరుఁ డాయధ్వరవరమునఁ, బరమస్రమదంబు నొంది † భవ్యయశంబుఁ
ధరణిఁ వెలయింపఁగ న,ధ్వర మది సంపూర్ణమైనఁ † చా హృష్టండై. ౧౬

క. చనుదెంచి యిలునినన్నిధి, మునిపతులం గాంచి యజ్ఞమున దీనం దృ
ప్తిని బొందినాఁడ మీఠ, కిని మెచ్చితి బ్రహ్మమునితఃప్రియ మింకఁ. ౧౭

క. ఒసరింపఁ దగును నిత్రటి, జనవిభునకు శుభముఁ బ్రియముఁజనుఁగద చేయం
గను గోరుఁ డనఁగ నాముని,ఘను లెల్ల మహేశునూక్తిఁగణముల్ వినుచుఁ.

తే. పలికి రెంతయు శ్రద్ధచే † నిలుఁ డితండు
పురుషుఁడయియే ప్రవర్తిల్ల † భూతనాథ
కరుణనీయంఁగఁ దగు నిదె † వర మటన్నఁ
బ్రీతి నద్దాని నొనఁగె నా † పృథ్విపతికి. ౧౮

3264

క. వర మిట్టు లొనఁగి యాశం,కరుఁ డంతర్ధాన మొందె † గాఢదురుల్ భూ
సురులకుఁ గన్నడకుండఁగ, హరుఁ డేగఁగ నధ్వరంబు † సాంతంబైనఁ. ౨౦

క. వరయోగదృష్టిగల యా, వరవిప్రులు వచ్చినట్టి † భంగిం దగఁ జో
యిరి రాజు బాష్టికంబును, సరగున విడనాడి మధ్యజనపదమందుఁ. ౨౧

క. అనుపమనుఖదం బని యెంచి నివాసము చేసెఁ గీర్తి † చెలువారఁగఁ బ
త్తనముఁ బ్రతిష్ఠానాహ్వయమును గట్టఁగఁ బంచి మంత్రముఖులతోడఁ.

ఉ. తాను వసించె బాష్టిపురఃతల్లజమందు మహానూదనుం
డైన ధర్మత్రినాయకుఁ డహార్యుఁడనౌ శశిబిందునామకుం
డానతభూపతివ్రకరుఁ † డాదృతిమై నివసించె; నాప్రతి
ష్ఠానమునం దిలుండను ప్రజాపతిపుత్రుఁడు దోర్బలంబునఁ. ౨౨

3268

ఉ. ధారణిపాలనంబుఁ గులధర్మము లేవియుఁ దప్పకుండఁగాఁ
జారుతరంబుగా జరపె † సంతతధర్మరతుండు గాన నా
భూరమణుండు కాలమునఁ † బూజ్యతరంబు ననుత్తమంబునౌ
సారససంభవామలవిశాలపదంబును బొందె సంతటఁ;. ౨౩

3269

తే. ఇలునినుతుఁడౌపురూరవ † సెలమి మిగుల
నాప్రతిష్ఠానపత్తనం † బల్లె యేలె;
బురువన త్తములార! యాతురగమేధ
మహిమ మిట్టిది యనుచు మీమది నెఱుంగుఁడు. ౨౪

3270

క. తరుణీభూతుండగు భూవరుడయ్యెను బురుషుడుగను ♦ వసుధాస్థలి న
ధ్వీర మిద్ది యాచరింపఁగఁ, బరమార్థము గల్గునంచు ♦ వర్ణించు శ్రుతుల్.
తొంబదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౧ - వ సర్గము.

అశ్వమునకు పలయుపరికరముల నిర్మింప లక్ష్యమునకు రాముఁ డాజ్ఞ యిచ్చుట. ఇంకా
చలని యిటు రామచంద్రుఁడు సుహృత్తర తేజుఁడు పల్కి లక్ష్యము
గని వచియించె ధర్మయుతిఁ ♦ గాంచినపల్కుల; సవ్యసీమహా
నిని ఘను వామదేవుని సఁనింద్యచరితుని గాశ్యపాఖ్యుఁ డో
డ్కొని యిట కేగుదెమ్ము మఱి ♦ ట్లోణీసురర్షిని దివ్యతేజానిఁ. ౧౫ 3272
సీ. జాబాలినిఁ ద్విజఃసత్తములఁ హయమేధంబుఁ జేయింప ♦ మిగులశక్తి
గలవారిఁ దోడ్కొని ♦ కడువడి రమ్ము; వారలతోడఁ దలపోసి ♦ రమ్యులక్ష
ణాభిరామము యజ్ఞఃహయమును శ్రద్ధతో విడిచెద సంచన్న ♦ వినుచునలఘు
విక్రముండగు రఘువీరుని తమ్ముఁడు లక్ష్యము డరిగి యిలాదివిజలఁ.

తే. దోడుకొని వచ్చి రాఘవుఁడోడఁ దెల్పు;

భూసురుల్ దేవసన్నిభుఁ ♦ బూతమతిని

బాదవందనధన్యుడై ♦ పరఁగువాని

వైరిదుస్సాధ్యవిక్రము ♦ శ్రీరఘువరు. ౫

3273

క. దీవించిరి; ప్రాంబలియై, భూవిభుఁ డాద్విజలఁ జూచి ♦ పొంగుచు మదిలోఁ
బావనహయమేధముఁ దాఁ, గావించుకుతూహలమును ♦ గాంచి వచించెఁ. ౬
శా. శ్రీరామోక్తుల నాలకించి గిరిశుఁ ♦ శ్రీకంకునిఁ వేడి యిం
పారఁ దత్కృతువర్యముం బొగడి చేయఁ శ్రేయముల్ గల్గు నా
శారీశుండు ప్రసన్నుఁ డౌననుచు నిఁక్కంబుఁ వచింపంగ గం
భీరార్థంబగు వారివాక్కు విని యాఁపుధీవుఁ డత్యాదృతిఁ. ౭౫ 3275

తే. తురగమేధంబు చేయంగఁ ♦ దోచు శుభము

లనుట కెంతయు నానంద ♦ మంది వారి

యనుమతిం బొంది సౌమిత్రి ♦ కనియె; నీవు

త్వరగ సాధుసగ్రీవు నుదాత్తమతిని. ౮౫

3276

క. క్రతుకార్యము చేయింపఁగ, జతనంబుగ రమ్మటంచు ♦ జంఘాలుర వే
గ తగం బంపుము వానర,విత్తులతోఁ గూడి మఖముఁవేడుకఁ జూడఁ. ౯౫

క. కృతనిశ్చయతొ కపులను, హేతులను జతగూడి రమ్ము ♦ తృప్తిగ దీనిఁ
గ్రతువర్యము చూడం దగు, విత్తసహాయంబు నాకు ♦ వెలయుఁ నీతోఁ.

సీ. భద్రంబు నీకగుఁ ♦ బరమముదంబున ప్రంగదు గంధవఃహృత్తజన్ము
నలుని నీలునిని బాటలుని గవాక్షుని గజఁ బనసుని నింకఁ ♦ గలుగుహరులఁ

బిలువుము నే వారిఁ ♦ బిలిచినయట్లుగాఁ గొండముచ్చలలోన ♦ దండిమగఁడు
సాహసంబునుగల్గి ♦ చతురుఁడై నగవాఱు భల్లుకేళునిధూన్రుబలముతోడఁ
తే. బిలువుమా జాంబవంతుని ♦ విక్రమాభ్యుఁ
బిలువు మాదృతి యూధేంద్రు ♦ వినతుఁ గేన
రిని గవయు దధివక్త్రుని ♦ వినయమహితుఁ
నరయ మనకార్యములయందె ♦ నమరువాని. ౧౩

3279

తే. వీరు శతబలి మైందద్వివిదుల గంధ
మాదనుని వీరబాహుఁడై ♦ మాన్యుఁడునగు
నానుబాహుని నింకను ♦ నచటఁ గలుగు
కవులఁ బిల్వము హయమేధకంబుఁ జూడ.] ౧౪

3280

క. దనుజులను గామచరులను, గొనుచు విభీషణుఁడు రాఁగఁ ♦ గోరితి యజ్ఞం
బును జూచి విక్రమంబున, ననువచురీతిఁ నహాయ ♦ మాదృతిఁ జేయఁ. ౧౫
క. ధరణీశులు మహితులు న,ధ్వర కాంతులు సానుచరవిఠానులు నగుచుగా
వరనవమును జూడఁగ వత్తురు గాక మదిచ్చఁ దీర్చు ♦ దోడన ప్రీతిఁ. ౧౬

తే. ధర్మమున శ్రద్ధ గలిగిన ♦ ధరణిదివిజ
వరుల దేశాంతరస్థితి ♦ వఱలువారి
సశ్వమేధము చూడంగ ♦ నాదరమునఁ
బిలువుమా లక్ష్మణా! నాకుఁ ♦ బ్రియముఁ గోరి. ౧౭

3283

క. మునుల మహాత్ముల సుతపోధనులను బిల్వంగఁ దగును ♦ [ధాతృపదమునం
దును స్వర్గమందు నివసించిన మానులఁ గళ్యపాది ♦ సిద్ధులతోఁ. ౧౮
క. దారలతో శిష్యులతోఁ, గోరికఁ దీర్పంగ రాఁగఁ ♦ గోరితి నని య
వ్వారిం బిలుపింపుమ యే,ధారణి నుండినను రాఁగఁ ♦ దగు మానివరుల్. ౧౯

చ. శ్రుతులఁ బఠించి శాస్త్రములఁచొప్పు నెఱింగినవారి శిష్టన
మృతిగను బల్కువారి మహిమం దనరారినవారిఁ బిల్వమా
హితవిధి సిద్ధసాధ్యుల నహీనతపస్థిగులై నవారి నీ
క్రతుపరదర్శనార్థము నిఠామముదంబునఁ బిల్వు లక్ష్మణా! ౨౦

3286

తే. న్యాయమీమాంసవేత్తల ♦ వ్యాకరణవి
దులను బిల్వము]; నూత్రధాతుల నటులను
నర్తకులఁ బరిహాసకఁనాయకులను
బిలువుమా యజ్ఞమునయందఁ ♦ ప్రీతి నింప. ౨౧]

3287

సీ. గోమతిసగనగీఁకూటంబునందున్న నైమిశమనెడు వనంబునందు
యజ్ఞవాటముఁ గట్ట ♦ నగు లక్ష్మణా! యద్ది పరమపావనతోఁననము సుమ్ము
శాంతికర్తృబులు ♦ చక్కగా నొనరింపఁ దగు నెల్లెడల నంచు ♦ ధరణిదివిజ
వరులకుఁ జెలువుమా ♦ నిరతంబు వందలకొలఁది ధర్మజ్ఞులై ♦ చెలఁగుమునులు

తే. పరమపావనమైన యథ్వరము దీని, ననుభవించురు గాక యావరమునందుఁ
దుష్టిఁ బుష్టిని బొంది యథేష్టముగను, గారవం బంది వచ్చినవార లెల్ల. ౨౪౫
క. చనుదురు గాక పురంబుల; కననూయులు నగుచు ధర్మ మాప్యతిని నెఱిం
గినవాడ వౌట జనముల, మన నులరం జేయునట్టి మాష్టి బిలువుమా
ఆ. బలిననట్టి లక్షవరవృషభంబులు, తండులములు మోయఁ దగి వెలువడ
వలయుఁ దిలలు ముద్గములు మోసికొనిపడి, వేలవృషభములును లీలమెఱయ.
క. చనవలయు ముందు నులవలు, మినుములు చణకములు నుప్పుమించినగతిఁగై
కొని గోనెలెద్దు తేగం, జనవలయున్ ముందు ముందు శత్రుబలవారా!
క. కనకంపునాణెములు వెండి నాణెములు చక్కఁ జూచి నేర్పున నొకఁ
టిని నూఱుకోటులను గొని, చనవలయున్ భరతుఁ డచటి సవనస్థలికా.

తే. శ్రోవ సదుమను బణ్యవీధుల ననుర్పఁ
దగును నటనర్తకులు సుండఁ దగును వంట
చేయువారును ప్రాథతా స్త్రీలు మెలఁగ
వలయు నక్షరప్రతింపుమా సులలితముగ. ౨౯ 3293

చ. భరతునితోడ సైన్యములు పౌరులు పల్లియందు నున్న స
త్పురుషులు బ్రాహ్మణోత్తములు పోవలయున్ భయభక్తు లొప్పు కిం
కరులును గోశపాలకులు కమ్మరి కొయ్యలు చెక్కువాఁడు న
త్వరగతి గుంపుగా మునుపె ధర్మముతప్పక పోవఁగాఁ దగున్. 30౫ 3294

క. జననలు నాదునహోదర, వనితలు హృదయతనవృత్తిభాసురయగు నా
వనితయు దీక్షానిరతిం, గనుపండితు లగుగఁ దగునుగా భరతునితో. 3౧౫

ఆ. వీరి నెల్ల ముందుఁ జేనుస భరతుండు, పృథుయశుండు నాకుఁ బ్రీతిదుండు
చనును గాక రాజసమితికిఁ దగుగేహములు నొసర్పఁ దగుచు వలసినట్లు.

క. జనపతులసేవకులకున్, జనుఁ దగు గేహళిఁ గట్టఁ జక్కఁగ నని యా
జనకకుమారి నాథుండు, పనిచెన్ సోదరుల కెల్లఁ బరమప్రీతి. 33 3297

తొంబదియొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౨ - వ సర్గము.

శ్రీరామఁ డశ్వమేధము చేయఁ బూనుట.

క. భరతాగ్రజుఁ డీరీతిగఁ, బరికరముల నెల్ల సిద్ధపఱుపఁ బనిచి న
త్తురగమును గృష్ణవర్ణము, పరఁగఁగ నెల్లతీణులు బ భాసిలుదానిన్. ౧

క. ధరణిఁ బ్రదక్షిణ మొనరువ, ధరిణీశుండు విడిచి యశ్వశతంత్రంబున సో

* కాంచనం మమ పత్నిం చ. అనిమా.

- దగు లక్ష్మణు బుత్తిగ్గణ, పరివృతునిం బంపి యజ్ఞఃపాటంబునకున్. ౨ 8299
- చ. చని గురుబాహు వానవుడు ధీచాలంగ నచ్చెరువైన దానినిం
గనుఁగొని హర్షముం గనియెఁ ధీమ్రుగుణాఘ్నుడు ధర్మరక్షకుం
డనఘుడు రామచంద్రుఁ డల ధీధ్వరకృత్యము నందు నైమిశం
బున వసియింపఁగాఁ దమిని ధీభావతు లెల్లను వచ్చి యచ్చటన్. 3 3800
- తే. కానికల నిచ్చి కొల్వంగ ధీమానినుతుఁడు
చక్కఁగా వారిఁ బూజించి ధీనకలవిధము
లైన పరికరములతోడ ధీనలగుపటగ్గు
హముల వారల నివసించి ధీననువు పఱచె. ౪ 3801
- క. అనుచరులతోడ భూపతు, అనూనపట వేశ్యములను ధీహయిగ నుండన్
జనపతి వారల కన్నంబును వస్త్రము లఖిలవస్తువులఁ బాసములన్. ౫ 3802
- క. భరతుఁడు శత్రుఘ్నుండును, బరమాదృతి వారి కీయఁ ధీబంచిన నటుచే
సిరి వారు ధీక్రి ప్రీతియుఁ, గరము విరాజిల్లు నట్లుఁగా నట్టితటిన్. ౬ 3803
- చ. ఘనమతులైన కీతులు విధిక్రందనపుత్రునితోడఁ గూడి రా
మునిదగు శాసనంబుఁ గొని ధీభాసురవద్యులకున్ సమస్కృతుల్
పొనరిచి వారిరక్షణముఁ ధీబూనఁగ; నంత విభీషణుండునున్
దనుజనికాయయుక్తుఁడయి ధీదారుణ తేజులుగాఁ జెలంగుచున్. ౭ 3804
- క. గురుతపములఁ జేసిన భూసురమానుల కెల్లఁ దాఁ గుఁమమహారములన్
నిరతముఁ బూజించుచు నధ్వరపాటమునందు నుండెఁ ధీదత్తచయమునన్.
- నీ. ఈరీతి నాయజ్ఞ ధీమేకవిధంబున విహితచర్యలఁ గూడి ధీవెలయుచుండె;
హయచర్య సౌమిత్రి ధీయభిరక్షణంబున సభ్యంతరము లేక ధీయనుడినంబు
జరగుచుండెను; రాజసత్తముఁడొ గాము నత్యుత్తమంబగు ధీసభ్యరంబు
సవగతవిఘ్నమై ధీయతిశయిల్లుచుండ నన్యశబ్దంబె యా ధీహయచుఖమున
- తే. వినఁగఁబడకుండె; నేచ్చగా ధీజనులు మాకు
నిమ్ము మిమ్మని వేడ వా ధీరెట్లు తృప్తిఁ
గనుదురో యల్లె యిచ్చుచుఁ ధీగరుణమీఱ
వారి నరయుచునుండి రాధీభరతములు. ౧౦ 3806
- క. *బెల్లముతోఁ జేయంబడి, యుల్లంబున కింపుఁ గూర్చుచున్న వివిధరీ
త్యుల్ల సితభక్త్యములనే, కొల్లలుగా నిచ్చుచుండ ధీక్షోణీదివిజుల్. ౧౧ 3807
- క. పరమానందముఁగనుచుం, డిరి; యాచకు లెట్టితటిని ధీనెమ్మి తనర నీ
వరవస్తువు కావలె నని, పరమాదృతి నడుగువారొ ధీపలు కది వెడలన్. ౧౨ 3808
- తే. క్షణముగాని యాలస్యంబు ధీజరగకుండ
వనచరులు దానవులు కోర్కి ధీవస్తువులును

* వివిధానవ భక్త్యాణి గౌడాని మధురాణిచ-అనిమా.

వాని నొనఁగుచు నుండి రథధ్వరమునందు

నందు మలినందు దీనుండు * నాతురుండు. ౧౨౪

3309

క. ధనహీనుండును వెదకినఁ, గసరాకయె యుండె; హర్ష * కలితజనులు గ
ల్లిన రామునియాయజ్ఞం, బహునవిధి సాగె నననుష్ఠై యాతతిని. ౧౩ 3310

సీ. స్థిరజీవులై మహా * త్తరబుద్ధిమంతులై చెలఁగుమహాన్యులు * చిత్రరీతి
సాగునాయజ్ఞంబు * చక్కఁగఁ గన్గొని మున్నెప్ప డీయజ్ఞ * మునకు సాటి
యగునశ్వమేధంబు * నవని సాగఁగలేదు నిశ్చయం బని పల్కి * నెన్ని నందె
యుండిరి; కనకంబు * నొందఁగాఁ గోరిన నది యబ్బు, విత్తార్థి * యైన ధనము
తే. దొరకు, రత్నార్థియైనచో * వరమణులను
బొందు, రజతంబు గోరిన * నొందు దాని,
నర్తములు వేడ నయ్య వా * ఙ్గణమునందె
పొందు, వస్త్రమ్ము లడిగినఁ * జెందు వాని. ౧౪ 3311

క. అనిశం బిచ్చుటకై పో, నినవస్తుప్రతతి గొప్ప * శిఖరివలెం గా
నసగుఁ; సురనాథాంతక, ధనదాపోనాథయజ్ఞ * తతులఁ గనమే. ౧౫ 3312

తే. దీని కవి సమాన మే * తిటున సగు, నంచు మానులుదలఁచిరి; * హరులు దనుజు
లధులకు వస్త్రధనముల * నస్త్రమును న, గంగసంపూర్ణ హస్తులై * పొంగు వేడ్క.

క. మన మలర నొనఁగుచుండిరి; జనపాలకసింహుఁడగుచు * శత్రుభయదుఁడై
వినుతగుణాకరుఁడగు రా,మునియజ్ఞ మ్మొక్కవర్ష * ముగఁ గొనసాగె. ౧౬

తొంబదిరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౩ - వ సర్గము.

శుశలపులతో వాల్మీకి యశ్వమేధముఁ జూడఁ బోయి వారిచే రామా * యణమును బాడించుట.

చ. జనపతివుంగవుండు రఘు * నత్తముఁ డీకరణి * మహాద్భుతం
బనువమ ముత్తమంబునగు * నధ్వర మాద్యుతిఁజేయుచుండ శి
వ్యనికరనేతితుండు ముని * నత్తముఁ డాదికవీంద్రుఁ డద్ది చూ
చునలమి వచ్చె; దివ్యమయి * చూడఁగ నద్భుతమైనదానిని. ౧౪ 3313

క. కనుఁగొని వాల్మీకియ నె, వ్దనమున నానంద మంది * మఖపాటముచెం
తను బర్ణశాల నిర్మిం, చెను శిష్యులతోడ నటన * సిం చెను వేడ్క. ౨ 3316

చ. పరమమునీంద్రుఁ డచ్చటనె * బ్రాహ్మణమానిగణానృతుండనై
ధరణిపపూజితుండునయి * తా వసియింపఁగ రాజపుత్రకుల్
త్వరపడి యన్నమూలఫల * నై భవయు క్తములైన బండ్ల ని
ల్పిరి మునివానమందు; ముని * పీరుండు మంజుల తేజఁ డాద్యుతి. ౩౪ 3317

ఆ. ఆత్మవేత్త యాట ♦ నలరారుమనమున, నట వనించి తనదుఃసంతికమున
నున్న శిష్యయుగము ♦ నెన్ని మీరలుపోయి, శ్రద్ధవెలయ మోనిసభలయందు.

క. శ్రీరామాయణ మెల్లను, జారుతరంబైన ఫక్కి ♦ జక్కగఁ బాడుం
డారూఢమోదమున నది, వారిరువురఁ గాంచి మోనివర్ణ్యుడు మఱియున్.

క. పరిశుద్ధభూమిదివిజో, త్కరవాసములందు నృపపథములందు మహీ
శ్వరవసతుల రథ్యల రఘు, వరభవనద్వారమందు ♦ బాడఁగవలయున్. ౬

సీ. యజ్ఞక్రియల్ దగు ♦ నట్టితావులయందు ఋత్విజల్ తగ విచారింతుపట్ట
గేయ మియ్యది చాలఁగేయమై తగునట్లు పాడుఁడీ చక్కనిభంగి మెఱయ;
వశ్యులారా! గిరివరమందు జనియించి స్వాదుతరంబులై ♦ బహుళములయి
వెలయు నీపరివశ్యిఫలముల భక్షించి గాన మొనర్చు డెక్కిరణినైన

తే. ¹శ్రమముఁ బొందకుఁడీ; మూలఃసమితిఫలము
లను గడుం దిని బాహ్యస్థలంబునఁ దగు
మన యుటజముననే యుండి ♦ చని పతింపు
చుండుఁడీ భూమిపాలకుఁ ♦ డొప్పుమీఱ. ౯

3821

క. వినఁగోరి కూరుచుండిన, మునులుం గూర్చుండి వినఁగ ♦ ముదముం గనినఁ
వినిపింపుఁ డీకథామృతమును నిరువది సంఖ్యనర్థములు దినమందున్. ౧౦

తే. మధురవాక్కులతోడఁ బ్రమాణబహుళ, నన్నిబద్ధంబుగా నేనుఁమున్ను చెప్పి
నట్లుగాఁ బాడుఁడీ ²సుంతయైన నర్థ, కాంక్షమదిజొన్నకుండుఁ డేకరణినైన.

క. ఫలముల మూలంబుల నిమ్మలఁ గాలముఁ గడపునట్టి ♦ మునులకు ద్రవ్యం
బుల నేమిఫలము? రాముం, డెలమిని మీ రెవరిపుత్రు, లేర్పడఁ జెవుఁడీ.

క. అని యడిగినచోఁ డెల్పుడు, ముని కీకృతికర్త కేము ♦ ముఖ్యాంతేవా
సినియతపదవాచ్యుల మని; జనపతిదైవంబు చుండి ♦ నకలజనులకున్. ౧౩

సీ ఇవియె మనోజ్ఞంబులపు తంతు లివాని మున్నెన్నఁడున్ వినఁకున్నయట్లు
చక్కని స్థాయిని ♦ సమకూర్చి మృదులమో, నాదసంవాదప్తి నొందంగఁజేసి
సాధ్యనలజ్జ లేచందంబునం బొంద కలరి సంక్షేపరామాయణాది
గా సమగ్రంబగు ♦ గ్రంథంబుఁ బాడుఁడీ యితరస్థలంబుల ♦ నెట్టులుందు

తే. రట్టు లుండక జనపతియంతికమునఁ
జాలమర్యాదగాఁ బాడఁజను నతండు
తండ్రి భూతాలి కెల్లను ♦ ధర్మగీతి
నరయ నట్లాట మీ రిరువు ♦ రాదరమున. ౧౪

3826

- క. రేపటిప్రభాత మాదిగ, నేపట్టుననేని శ్రద్ధఁ యే యాతగ నా
భూపాలునికథఁ బాడుం, డేవద్ధతి నే వచింపఁ నెలమి వినితిరో. ౧౫౫ 3327
- తే. అట్లు తంశ్రీలయాన్వితంబై మనోజ్ఞ
మైన రామాయణంబు నెఱయ్యమునఁ బాడుఁ
డనుచు బహుభంగులం బల్కిఁ యామునీంద్రుఁ
డమలచిత్తుండు మానంబుఁ నాశ్రయించె. ౧౬ 3328
- క. జనకనుతాతనయుల నా, ముని యుపదేశించినట్లుఁ భూపతి యజ్ఞం
బొసరించెడు చోటికిఁ జ,య్యనఁ బోయిరి; *శత్రుహరణులౌ నాసహజుల్.
- చ చని యిటు లాసహాదరులుఁ సన్నని చెప్పిన కాంతమంగళం
బును నొడఁ గూర్పుభావలనుఁ బొంకముగా వచియించి రశ్వీనుల్
ఘనుడగు భార్గవుం డెలమిఁగాఁ దెలుపఁ గ్రహించినట్లు లా
మునిపతివాస మందె సుఖఁముల్ దగ నిద్దురఁ బొందుచున్ నిశ్చ. ౧౯
- తొంబదిమూడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౪ - వ సర్గము.

- శుకలవులు గానము చేయు రామాయణమును శ్రీరాముఁ డాకర్షించుట. శుక-
- క. తెల తెలవేగినఁ గృత్యంబులఁ దీర్చి కుశుండు లవుఁడుఁ పూజితసుహృతో
జ్జ్వలవహ్నియట్లు వెలుఁగుచు, నెలమి మునిపంచినట్లుఁలే తద్గాథన్. ౧
- క. సురుచిరగతిఁ బాడిరి; భూవరమాలియుఁ బూర్వహానిఁవరనిర్మితమై
నరనంబై పఠనార్హ, స్వరసంయుతమై మనోజ్ఞఁనరణి నెలయుచున్. ౨
- ఉ. గానము చేయఁగాఁ దగి నిఁకానుముదం బొసఁగూర్చు జాలి తం
శ్రీనియతిం దనర్చి లయఁరీతిని బొల్చి ప్రమాణబద్ధమై
మానసపద్మముం జెలఁగుఁమాడ్కి నొసర్చెడుగాథ దాని నా
మానిమహేంద్రశిష్యు లనుఁమానము లేకయె పాడుచుండఁగన్. 3 3333
- క. వినియెన్ రాముఁడు చక్కఁగ, మన మానందాంబురాశిఁమగ్నం బగుటన్
జనపతి యజ్ఞాంతంబున, మునివరులం పొరవరులఁ భూపతివరులన్. 3౪ 3334
- క. నరనమత్తులైన నూర్పు, త్కరమును పొరాణికులనుఁ త్కాసురవృద్ధో
త్కరమును వ్యాకరణజ్ఞుల, స్వరలక్షణవేత్తలయినఁ సాధుద్విజులన్. ౫
- సీ. లక్షణవేత్తలైఁ లఘువిదుల్గా నొప్పు గాంధర్వులం పొరఁగణమునందుఁ
బెద్దలౌ వారలఁ దద్దయు నేర్పుచే బాదాక్షరసమాసఁపద్ధతులను
జక్క నెఱింగినఁ పఠకుల సిద్ధాంతాలను గ్రియాకల్పంబులను దెలిసిన
వారల సాధుకావ్యములందుఁ బొండితీఁ దగినవారలభావఁతత్త్వమెఱుఁగు

* నిర్జగతు రరిందమా-అనిమా.

తే. వారి నింగితవేత్తలౌ వారి హేతు, వాడులౌ వారి నాచారపరతఁ గనిన
వారి వచనంబులందు నేర్పఱులుగాఁగఁ, దనరువారినిఁ డనుభవతత్త్వవిదుల.

క. *పలువిధములౌ పురాణం, బుల నెఱిగినవారి వేదములఁ బఠియింపరి
గలవారిఁ జిత్రకర్మం, బుల నెఱిగినవారి వృత్తముల నూత్రములఁ. ౮౫

తే. చక్క నెఱిగినప్రోడల * శాస్త్రవిదుల, నీతివేత్తల వేదాంతఃకీరినెఱుఁగు
పండితులఁ దత్ప్రబోధనపరులునైన, జ్ఞానులఁ బిల్వఁగాఁ బంచినభనుజేర్చి.

క. బాలుర గాయకవరుల ను, శీలురఁ బిల్వంగఁ బంచె * సిద్ధమునులు భూ
పాలురు వారలపాటల, నాలించి తదీయరూప * మాద్యుతిఁ గనుచుఁ. ౧౦

క. కనులం ద్రావెడుపోలిక, జనపతినిఁ బాలకులను * జక్కఁగ మఱియుఁ
గని యిట్లు చెప్పుకొని రొక్కని కొక్కరు తత్సభఁ దఁగఁ మధురోక్తిఁ.

చ. ఇరువురు వీర లీక్షితిమఁ హేంద్రుని రామునిఁ జూచినట్టులే
వరిగఁ గనుంగొనంబడుచుఁ * జక్కనిరూపున నున్నవార లీ
యిరువురు సోదరుల్ జటలఁ నే ధరియింపక చారువల్కలాం
బరములఁ గట్టకున్న రఘువర్యుఁడు పాడిన యట్టిరీతిగఁ. ౧౨

8341

క. కనఁబడుదురు భేదం బే, మని చెప్పఁగ వచ్చు! వీరి * నరయఁగ బింబం
బుననుండి బింబ ముదయిం, చిరరీతిగ రామునుండి * చెలఁగినరీతిఁ. ౧౩

క. పరికింప నొనటం చీ, వరుసను శ్రుతిహితముగాఁగఁ * బల్కుచునుండఁ
ఇరువురు మునిశిష్యులు రఘు, వరుగాఢను దివ్యభణితిఁ * బాడఁగఁ బూనఁ.

క. అతిమానుషగాంధర్వం, బతిమధురం బగుచు నప్పు * డలరె; నచట సం
స్థితిఁ గన్న శ్రోత లెవ్వ, రతిమానుషగానమును సమాదృతి వినుచుఁ.

క. పొందరు సంతృప్తి నదే, చంపంబున; నంత మొదటిసర్గము మునిరా
డ్చుండారకుఁడౌ నారదుఁ, డందంబుగఁ జెప్పెఁ బూర్వ * మద్దిమొదలుగఁ.

తే. పాడఁ జొచ్చిరి వాల్మీకి * పల్కినట్లు
లిరువదియై సర్గ లాదిన * మెలమిఁ బూర్తి
యైన సవరాక్షామున రాముఁ * డాదరమునఁ
బల్కె వింశతినర్గసంభవముదమున. ౧౬

8346

క. కొనుండి పదునెనిమిదివే, లని లెక్కింపంగఁ బడిన * హోటకముల నో
మునిశిష్యులార! యింకే, మనమునఁ గలదేని వాంఛ * మానక చెప్పుడి.

క. అని యడిగి వీరి కిచ్చుని, యనుజన్తునితోడఁ బలుక * నాలక్ష్యణుఁ డా

* ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాన్-అనిమా. ఇంతకుముందే దైవ శ్లోకమునందు పారాణికాం శృబ్ధి
విదః-అనియున్నది. పారాణికులనఁగాఁ బురాణమునందలి యర్థమును జెప్పవలసియు, పురాణ
జ్ఞాన్-అనఁగాఁ బురాణముల నెఱిగినవారనియు గ్రహించునది.

కనకముల వేటువేటుగ, ఘనమోదం బంది యీటుఁగ నానహజల్. ౧౮
చ. కనుఁగొని యానువర్ణముల ధ గాఢతరంబగు విన్మయంబునం
గని గ్రహియింప కిట్లనిరి; ధ కాననవాసుల మేము మూలముల్
వనముననున్న పండ్లు దినుఁవారము హాటక మిద్ది యేల? యే
పనికి వ్యయించువార మని ధ పల్కినమాటల నానభాసదుల్. ౨౦ 8349

సీ. కాతూహలమునఁ జక్కఁగ నాలకించుచు విన్మయం బొందిరి ధ విభుఁడు నల్ల
యాశ్చర్యరసమగుఁడు ధ డయ్యె; సంతట రాముఁ డానహజన్మలఁనాదృతిఁ గని
కావ్యసంక్రమణిఁకామమోదంబున వారియాగమనంబు ధ భూరితేజ
మలరఁగాఁ బ్రశ్నించె; ధ సర్భకులార! యీకావ్యప్రమాణసంఖ్యయని యెంత
తే. యెంతవఱ కిందునం గథ ధ యెటుఁగనగును ?

గర్త యెవ్వఁడో యీభూరికావ్యమునకు
సప్తుహాముని యెందుండు ? ధ ననిన రాము
పలుకు లాలించి వారలు ధ పలికి రిట్లు. ౨౩౪

8350

క. మునిపతి వాల్మీకియే యీ, ఘనకావ్యంబునకుఁ గర్త ధ కమ్రచరిత మె
ల్లను దీని మీకుఁ డెల్పిం, జనునని మాకాజ్ఞఁ జేసె ధ సన్మని యతఁడే. ౨౪

క. క్రతుశాలచెంత నున్నాఁ, డతులితతేజం డతండ్రి ధ యాదృతి నెందుం
బ్రతిలేని యిట్టికావ్యము, మతివిభవ మ్మలరఁ జేసె ధ త్కాపాలవరా!. ౨౪౪

క. ఇరువదినాలుగువే లని, పరిగణితము శ్లోకసంఖ్య ధ ¹భార్గవుఁడు మునీ
శ్వరుఁడగు వాల్మీకియే భూవర! సర్గంబులను ²నైదుఁపందలు గాఁగఁ. ౨౫

ఆ. ³పరమనియతిఁ జేసెఁ ధ బరఁగు నుపాఖ్యాన,శతము కాండములిటఁవృష్టసంఖ్య
వెలయు నేడవదిగ ధ వితతహా నుత్తర,కాండ మిలునిచరిత ధ కడపటి దగు.

క. ఒనరిచె నీరీతిగ నా, మునిపతి మాగురువు చరితఁము భవత్కథ ను
వ్వునఘా! యీకావ్యేశ్వరు, ఘనచరిత మ్మిందుఁ జక్కఁగ నలరారుఁ. ౨౬

ఆ. జీవితంబునందుఁ ధ జెలఁగుశుభాశుభ, మిందు వర్జితంబు ధ సుందరముగ;
నోమహారథా! మహాజ్ఞప్రవిక్రమా!, దీని వినఁగఁ గోర్పిఁ ధ బూనుజేని.

క. మనుజేంద్ర! యశ్వమేధంబు సనంతరమందు సుఖముఁ ధ బొందునమయమం
దునఁ దమ్ములతోఁ జక్కఁగ, వినఁ దగు సన రాఘవుండు ధ విని యానుడులఁ.

క. వినినట్లే చేయఁ దగునం, చని వారలఁ బోవఁ బంచె ధ సనుజాలు మోదం
బున వాల్మీకి మహాముని, గనఁబోయిరి; రాముఁ డంత ధ త్కాసురయుతుఁడై.

క. గురుబుద్ధులైన త్మీయి,వరులం దాఁ గూడి యజ్ఞఁవాటంబున కా
దరమునఁ దగ్ధానమనో,హరతకు సంతోషపడుచు ధ నరగ నుముఖుఁడై. ౩౦౪

1 భార్గవే తపస్విహ-అనిమా. 2 పంచసర్గతానిచ-అనిమా. 3 ఉపాఖ్యానశతంపైచ-
అనిమా, ఉపాఖ్యానశత మిలాపాఖ్యానాంతమ్-అనివ్యాఖ్య.

ఆ. తాశలయల మిగులఁ ♦ దనరి నస్వరశబ్దయు క్తమగుచు సర్గయు క్తి నొప్పి
తంత్రిలయలఁ జక్కఁ ♦ దగి వ్యంజనాన్వితమైన దాని వినియెనవనివిభుఁడు.
తొంబదినాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౫ - వ సర్గము.

❧ { రాముఁడు రామాయణమును విని కుశలప్రసాద దనకొడుకులనుగా నెఱిగి } ❧
సీత సభలో శపథముచేయునట్లు చేయుమని వాల్మీకిం బ్రార్థించుట.

మ. జననాథుం డిటు లద్భుతంబయిన యానంగీత మత్యాదృతిగా
వినుచుఁ జాలదినంబులం గడపెఁ బృథ్వీనాథుతోఁ గూడి యా
తనిసామంతులు వానరుల్ విని ప్రమోదం బొంది; రారాముఁ డా
తనయద్వంద్వముతల్లి సీత యని గీతం బందె యెంచెఁ మదిఁ. ౧౫ 8361

మ పరిషత్సద్యమమందు సీతనుతులే ♦ వా రంచుఁ డా నెంచి యీ
కరణిఁ బల్కెను; [బిన్నతమ్ము రిపుసంఘాతాంతకుఁ బావనిఁ
వరధర్మజ్ఞు విభీషణుఁ బరులఁ జంపం జాలి విఖ్యాతుఁడై
ధరణిం బొల్చు నుషేణుఁ గాంచ] చుది వింతం బొంది యాలింపఁగఁ. 3

క. పరిశుద్ధప ర్తనుల భూవరభ క్తుల దూతలఁ జంపంబునఁ బిల్వం
బరిజనులఁ బంపి వారలు, త్వరపడి రా నిట్టులనియె ♦ వాంఛ చెలంగఁ. 3౫

చ. నిరుపమబుద్ధియై తగి మునిప్రవరుండయి కావ్యక ర్తయై
పరఁగెడు వాల్మీకిం గనుచుఁ ♦ బల్కితి నే నని నాదుపల్కుగాఁ
బరహితతత్పురా! దివిజఘారము మెచ్చుఁగఁ జాలు సీత నా
తుణిని బిల్వఁబంపుఁ డని ♦ తద్దయు భక్తిని బల్కుఁగాఁ దగుఁ. ౫ 8364

క. పరిశుద్ధప ర్తనంబున, విరహితపాపమున దాను ♦ తెలయునయేనిఁ
బరిషత్తున నిట మానీ, శ్వరునానతి సీత తనదు ♦ స్వాంతవిశుద్ధిఁ. ౫౫ 8365

ఆ. పలుకుఁ గాక; మానిఁపరమేశుఁ డీమాట, కేమిపలుకు సీత ♦ యింగితం బ
దెట్టులుండు దాని ♦ నెఱిగి వేగను తెల్పుఁ, డెల్లి జనకపుత్రి ♦ యెల్లరు విన.

సీ. పరిషత్తునడుమ శపథముఁ బల్కుంగాక తనయాత్మశుద్ధి సంపదలు నెఱుంగ
నాయాశయముఁ దీర్చ ♦ నన రామునానతి దెలుపునవ్యాకస్యంబు ♦ తేటవడఁగ
నాలించి యద్భుతం ♦ బంది యాదూతలు చని రెండు వాల్మీకిముని వసించు
నాపర్ణ శాలకు ♦ సరిగి మహాత్మునిఁ బ్రజ్వలదాభిస్కరుఁభాతి నొప్పు

తే. నామునిం గని ప్రణమిల్లి ♦ యతిమృదుతను
మధురతను గాంచు రామునిమాట లెల్ల
భక్తి విజ్ఞప్తి జేసి; రాఁబ్రహ్మమాని
భూరితేజోవిరాజితఁమూర్తి వినుచు. ౧౦౫

- క. *రామునిమనోగతంబును, దా మది నూహించి నువిహితంబుగఁ బలికెఁ; భూమిశునాజ్ఞరీతిగ, నామె వచించుకొ శుభంబు * సగు మీకెల్లె. ౧౧౫
- క. పనితలకుఁ బలియె దైవం, బనుటయె తథ్యంబు గాన * సల్లె జరగు నీ పనియన వేగముగల యా, జననాయకుడూత లరిగి * సభ శ్రీరాముఁ.
- క. కని మనవి చేసి రాఘనమునివాక్యము లెల్ల సంత * మోదంబున నా జనపతి కాకుఱ్ఱుండు విని, మునివర్యుని నెన్ని యచటి * మునుల నృపతులఁ.
- క. పరికించి పలికి రేపే, ధరణీసుత శపథ మిందుఁ * దాఁ జేయు మునీ శ్వరు లెల్ల శిష్యయుతులై, సరపతు లనుచరులఁ గూడి * నాతిప్రతిజ్ఞఁ.
- క. వినుదురు గాక నుత్రెవ్వరు, జనకాత్మజ చేయఁబోవు * శపథంబు విసం గను గోరువారొ వారలు, చనుదెంతురు గాక విగతసంశయ లగుచుఁ.
- చ. అని యిటు లామహాత్ముండు ధరాధిపుఁ డాడిన నెల్లమానులుఁ విని యది మేలుమే లనుచు * విశ్రుతనాదముతోడఁ బల్కి; రా జనపతు లారఘూ త్తముని * సన్నుతిఁ జేసిరి సద్గణంబు లిట్లనఘము లెల్ల నీచుననుసందె యెసంగె నలంచు మెచ్చుచుఁ. ౧౬ 3373
- క. పలికిరి; తరువాత మహీశలలాముండు రాఘవుండు * జానకి రేపే తొలిజామున శపథంబును, బలికెడు నని వారి నెల్లఁ * బంపె వసతికిఁ. ౧౮
- చ. అని యిటు లారఘూ త్తముఁ డహార్యశరక్రతుకర్త రాడ్వీభుం డనుపమబుద్ధిశాలి జనకాత్మజ చేయు ప్రతిజ్ఞ రేపె యా సని తెలియంగఁ బల్కి సునుహాత్ముల మానుల రాజముఖ్యులఁ బనిచె నివాసశాలలకు * స్వాంతమునం గల కోర్కె పొంగఁగఁ. ౧౯ 3375
- తొంబదియైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౬ - వ సర్గము.

శ్రీరాముని { వాల్మీకి సీతతోఁ గూడి సభకు వచ్చి మళలసల సీతసుతులగుటం దెలిపి } శపథము చేయ ననుజ్ఞ యిచ్చుని ప్రార్థించుట.

- క. ఆరాత్రి గడువ నుదితుం, డై రవి యలరార రఘువరాన్వయతిలకుం డొ రాముండు క్రతువాటము, చేరం జని తేజ మలర * సిద్ధమునితతిఁ. ౧
- క. పిలువంగఁ బంచె నంతట, నలఘుతరఖ్యాతినలరు * సట్టి వసిష్ఠం డలకాశ్యపజాబాలులు, ఖలహరులగు వాసు దేవకౌశికమునులుఁ. ౧౫ 3377
- తే. దీర్ఘతవుండు దుర్వాసుండు * దివ్యతేజః డగువులన్యుండు భార్గవుఁ * డతులకీర్తి

శాలి మాధవ్యుఁ డట్టులె ♦ శక్తి వాసు

నాహ్వయులును మార్కండేయుఁ ♦ డఖలవేత్త. 3

8878

సీ. గర్జుడు చ్యవనుండు ♦ ఘనుఁడు శతానందుఁ డాభరవాహిండు ♦ సన్నిపుత్రుఁ
డగు సుప్రభుండు మహాత్ములౌ నారద పర్వతులౌ గౌతమఃపరమహాని
కాత్యాయనుండు సంగ స్త్యసుయజ్ఞులు నింకను మహితులై ♦ యెసఁగుమాను
లత్యంతహర్షాత్తు ♦ లరుదెంచి రెంతయు బలపరాక్రమములఁ ♦ బ్రబలులైన
తే. వనచరానురు లావార్త ♦ వినుడతమిని, వచ్చి; రెల్లరుక్షత్రియఃపై శ్యశూద్రు
లబ్బె వేలకు వేలుగా ♦ సఖలదేశ,వాసు లరుదెంచి రాసీత ♦ వచ్చుననుచు.

క. ధరణీసురు లాదృతిమై, నరుదెంచిరి జ్ఞాననిష్ఠులై కర్మరతిం

బరఁగిన కోవిదు లెల్లను, ధరణీసుతశపథము వినుతమి పైకొనఁగఁ. ౮౫

క. చనుదెంచి పర్వతము నిల్చినగతి నిశ్చలముగాఁగఁ ♦ జేరి సభను జ

క్కనిరీతిఁ గూరుచుండుట, విని యావార్తను మహర్షి వీరుఁడు కడఁకఁ. ౯౫

ఉ. జానకితోడ వచ్చె; మునిసత్తము వెంబడి మోము వంచి యా

మానిని దోసిల్లాగ్గి రఘుఃమండను రామునిఁ బ్రాణనాయకుఁ

మానసమందు నెంచుచు సమానువశక్తిఁ జెలంగియుఁ గళ

స్వాసము బాష్పరుద్ధమయి ♦ చాలఁ గృతత్యము నొంద వచ్చెఁ దాఁ. ౧౧

క. వనజానను వెంబడిగాఁ, జనుదెంచెడు శ్రుతివిధమున ♦ సన్ముని వాల్మీ

కిని వెన్నొని వచ్చిన యా, జనకజఁ గని యెల్లవారు ♦ సంతోషమునఁ.

తే. మేలు మేలని పొగడిరి; ♦ చాలదుఃఖ

వివశమతులౌచు జను లెల్ల ♦ విహ్వలించి

యక్కటా యని యార్వంగ ♦ నారవంబు

దెసల వ్యాపించె; సంత జననమితి నట. ౧3

8884

క. రాముని గొందఱు మెచ్చిరి, భూమిజ నుతియించి రందుఁ ♦ బొక్కుజనులలో
ధీమంతులు కొందఱు మఱి, యామాడ్కి రాము సీత ♦ సఖలస్తుతులఁ.

క. తనివీరి కొందఱు శోకంబునఁ గుందిరి కొందఱు అందు; ♦ బుధనుతుండు సభా
జనముల నడుమఁ జానకి, వెనువెంటఁ రాఁగఁ జొచ్చి ♦ వీరుని రాముఁ.

క. కని యిట్లనియె గభీర,ధ్వని యలరఁగ రామచంద్ర! ♦ ధరణీసుత నా
ఘనుతచరిత్ర త్వదంగన, జనాపవాదమున నీవు ♦ శంకితమతివై. ౧౫ 8887

చ. వనముల నుండఁ బంప మునిఃపర్ణితశీలయు నాదునాశ్రమం

బునకు సమీపభాగమున ♦ భూరిలతావృతకాననాంతరం

బున విడనాడి లక్ష్మణుఁడు ♦ పోయిన సయ్యెడ నుండె; నుల్లస

ద్ధనయశ! రామచంద్ర! త్రిజగత్ప్రియకృత్యమహదరా! విభూ!. ౧౬

- క. లోకాపవాదసాధ్వస, మీకరణిం బొందినాఁడ † విట్టి యనఁఁగ ను
 స్నీకాంతామణి సంశయ, మేకరణిని బొందకుండ † నిత్యుణమునఁ. ౧౬౫
- క. శపథ మొనర్చెడుఁ గావున, నృపవర్య! యనుజ్ఞ యి వృహీనబలమునఁ
 రిపుకులనాశనశక్తిని, వ్యవగతపాపమున మిగుల † పటలెడుతనయుల్. ౧౭
- ¹తే. వీర లిరువురు కవలు దుఃస్వారవైరి, గర్వనిర్వాపణాంపదఁఖండశక్తి
 రాజతులు జానకీదేవిరమ్యగర్భ, భవులు నీవుత్రకులు నుమ్ము † పార్థివేంద్ర!.
- చ. ఋత మిది నీదుమ్రాల వివరించితి; నేను బ్రచేతనుం డనఁ
 షీతిని బ్రసిద్ధుడైన మునిఃజిష్ణుసకుం దశమాత్మజుండ నూ
 నృతము వచింతుఁ గాని మది † నెప్పుడు నే ననృతంబు నెన్న నీ
 సుతులు భవత్సమాజులు విశుద్ధమతుల్ సుగుణాఘ్న లుత్తముల్. ౧౯ 3392
- ²తే. పెక్కు వర్ష సహస్రముల్ † వృథుతపంబుఁ
 జేసినాఁడను గాన నీసీతయందు
 దోస మినుమంత యున్నచో † నానమస్త
 సత్తపఃఫల మెల్ల నిఃష్ఫలమె యగును. ౨౦ 3393
- ఉ. జానకీ శూన్యపాపయయి † సాధుచరీత్రయె యయ్యెనేని నే
 మానితరీతి వాక్కునను † మాననకాయయితఁ బ్రశస్తినిం
 గానఁగఁ జేసియున్న యనఁఁకుంబగు సాధుతపఃఫలంబు న
 న్నూనును గాక జానకీయె † యొప్పునిదైన గడంగెడుం జామీ. ౨౧ 3394
- క. విను మనసు వృషుంబుగఁ, దసరిన పంచేంద్రియములఁ † దగ నెంచియె నీ
 తను వననిర్ఘ్నరసీనును, గనఁబడఁగ విశుద్ధ యనియె † గ్రహియించితిఁజా. ౨౨
- క. పరిశుద్ధ సాధువర్తన, విరహితపాపయును శుద్ధవితతమతియునా
 ధరణీశ! భర్తృదైవత, ధరణీసుత యీమె సూన్యతం బిదియై నఁ. ౨౩ ౩౩95
- క. జనుల యపవాదభీతిం, గనినట్టి భవత్సమీపఁగతభూమిని నీ
 మనమునకుఁ బ్రత్యయంబును, గనుపట్టఁగఁ జేయఁ బల్కుఁగలదు శపథముఁ.
- తే. తా మహాభాగ యయ్యి నుత్తమయు నయ్యి
 భర్తృవ్రతము ననుష్ఠింపఁ † బరమముదముఁ
 బొందినది గాన నీవన్న † పోల్కి శపథ
 మొనరుచుఁ రాఘవా! సత్యమునె దలంచి. ౨3౫ 3398
- ³చ. ధరణీవ! శుద్ధభావమునఁ † దాను జెలంగియు దివ్యదృష్టిచేఁ
 బరఁగిన నేను జెప్ప జనఁవాదభయంబున నాకులాత్మయై

1 ఇమా తు జానకీపుత్రా వృథా చ యమజాతకా, మతా తనైవ దుర్గతౌ సత్య మేత దృష్టి
 మి తే-అనిమా. 2 బహువర్ష సహస్రాణి తపశ్శ్రయా మయా కృతా, నోపాశ్శీయాం ఫలం తస్యా
 దుష్టేయం యది మైథిలీ-అనిమా. 3 తస్మా దియం నరవరాక్షజ శుద్ధభావా దిశ్యేవ దృష్టినిషయేన

బరమపతివ్రతాత్వమున ♦ భాసిలు నంచు నెఱింగి నీవు భీ
కరవసనీమకుం బనుపఁగ నట నున్నది నాదుచేంగటఁ. ౨౪౫
తొంబదియాఱవ సర్గము సంపూర్ణము.

3399

౯౭ - వ సర్గము.

శ్రీరాముండు లోకాపవాదమునకై శపథము నీతచే జేయింపవలయునని
వాల్మీకిని బ్రార్థించుట.

క. అని యిటు వాల్మీకి వచించిన రాముండు దోసిలొగ్గి ♦ నీతను గీర్తిం
గని వెలయుదాని సభలోఁ, గని యిట్లని పలికె సాధుగంభీరోక్తిఁ. ౧ 3400

చ. నిరతము ధర్మపథతుల ♦ నేర్పుచు బ్రహ్మవిదుత్తముండు నా
ధరణిఁ బ్రసిద్ధిఁ గాంచి మహితంబగు యోగరతిం జెలంగు నో
పరమమునీంద్ర! నీవగు నపాపపుఁ బల్కులఁ బ్రత్యయంబు ను
స్థిరముగ నామదిం దనరు; ♦ నీతయు మున్నుమరాళిసన్నిధిఁ. ౨ 3401

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయమును గల్గఁ బ్రతిజ్ఞ చేసె ♦ మునివర! యటు గా
వున నింటికిఁ గొనివచ్చితి, జనాపవాదంబు మిగుల ♦ తమఁ బ్రబలుటచేఁ.

క. జానకి విడనాడితి; నో, మానివరా! లోకభీతిఁమ్రెఁ గలువంబుఁ
లేనిదె యని మది నెఱిఁగియుఁ, గానలకుం బంచినాఁడఁ ♦ గావున మీరల్.

క. హైరింపవలయు నేనీ, సారి మనఃపూర్వకముగ ♦ జానకియెడలఁ
భూరితరంబుగఁ జేసిన, కారవహీనంపు నింద ♦ త్కాసురమానీ! ౪౫ 3404

క. కవలగు నీతనయులఁ గుశ, లపులను నాతనయులనుచు ♦ లలి నెఱుంగుదు; మా
నివరా! యీసభనడునును, బ్రవిమలహృదయాబ్జ నీత ♦ ప్రతిన యొసరుపఁ.

క. మనమున నాకుం బ్రత్యయము నెగడునట్లొనరుపంగ ♦ మునివర! తలఁపం
జను; నన రామునియూశయ, మునెఱిఁగినురసత్తములుప్రమాదహృదయులై.

క. వనజాసను ముం దిడుకొని, చనుదెంచిరి జేజ మలర ♦ శక్రాదులు త
జ్జనకజ శపథము చేయఁ, వినువేడుక యలర వారిఁ వెంటఁ వసువుల్. ౭

సీ. ఆదిత్యులును రుద్రు ♦ లభిషేచతలును గంధర్వులును మరుఁగ్గణము లచ్చ
రలు సాధ్వ్య లనెడునిర్జరులు విశ్వేదేవతలు దేవమానులు ♦ లలితనాగు
లట్టులె గరుడులు ♦ ననుపమయశమున నలరుసిద్ధులు హర్షు ♦ మొలయ నీత
శపథంబు వినఁగోరి ♦ చనుదెంచి రందఱు; వారల రాకను ♦ వరుసఁ గాంచి

తే. సురలు మానులు వచ్చుటఁ ♦ జోద్య మంది
మరలఁ బల్కెను శ్రీరఘుమండనుండు;

మయా ప్రవిష్ట, లోకాపవాదకలుషీకృతచేతినా యా త్యక్త త్వయా, ప్రియతమా విదితాఽపి
కుద్ధా-అనిమా.

దేవవరులార! మునులార! ♦ దివ్యహాని

పాపనోక్తులచే గల్గె ♦ బ్రత్యయంబు. ౧౦౫

3408

క. ఐనను హాయమేధంబున, మానిముఖుల్ గూడియున్న ♦ మహితసభను నీ
జానకీ శుద్ధయే యని నా, మానసమునఁ దోచుఁ గాక ♦ మరల వృథముగ్గ.

చ. అని రఘునాయకుం డనఁగ ♦ నల్లన మంగళదివ్యభూరివా
సనలు చెలంగఁగాఁ ద్రిదశఃస త్తముడౌ పవనుండు నెల్లడగ్
జనములు మోగ మొందునట్లు ♦ సంచరణం బొనరించె నందు; నా
యనిలునితాకు నొంది జను ♦ లద్భుత మిద్ది శుచింత్యనుం చొగిగ్. ౧౨౫

క. తలఁచిరి బహువిధరాష్ట్రంబులనుండి జనవ్రజంబు ♦ మును కృతయుగనుం
దలఘుగతిగ్ వచ్చెడునట్లు, వెలసిరి వారెల్ల నట్లు ♦ వింతగఁ గూడగ్. ౧౩

క. కని సభ నొకచర్యాయము, జనకజయుఁ నవస్థిసులకు ♦ శాస్త్రోక్తముగా
వినుతింపఁబడిన వ స్త్రంబును గామాయంబుఁ దాల్చి ♦ భూమిని దల్లిగ్. ౧౩౫

ఆ. వివర మెనఁగునట్లు ♦ వేడ నధోదృష్టి, పొలుయఁ జేయుచును విఁమలముఖంబు
వంది దోసి లొగ్గి ♦ యందితభణితి ని, ట్లనియె నెల్ల మనుజు ♦ లాలకింప. ౧౪

— ఇతి సీత సభలో శసభము పలుకుట. ఇతి —

చ * మనమున నెప్పుడేని రఘుఁనుండను రామునిఁ దప్ప నన్యు నొ
క్కని నయినగ్ వలంపకయ ♦ త్కాన్తలి నుండినమాట సత్యమే
జననిరొ! భూమి చేవి! పతిఁసంగతి వీడిన కష్టముల్ తొలం
గను వివరంబు నాపయిని ♦ గల్గిన ప్రీతిని నిమ్మ వేగ మే. ౧౫

3414

శా. శ్రీరాముగ్ రఘువర్య నన్వహము నాచి త్తంబునగ్ వాక్కులగ్
గారాబంబులఁ జేయుకర్మముల నిఁక్కం బీశుఁగా నెంచి నే
నారాధించుట సత్యమేని జను లఁత్యాశ్వర్య ముంబంగ నా
శ్రీరాజీవరళాతుపత్ని యిమతఁ ♦ జేయఁత శ్వభ్రాకృతిగ్. ౧౬

3415

ఉ. రామునికంటె వేఱగు నశ్రవణుగ్ మది నే నెఱుంగ నం
చీమహితస్థలిగ్ నిలిచి ♦ యే నిలు పల్కినమాట సత్యమే
భూమి నుదీయవాంఛితము ♦ పొల్లుగఁ జేయక తా బిలంబు నెం
తో మనుతం జెలంగి యిపు ♦ షొప్పగ నిచ్చెడుఁ గాక గూయెడగ్. ౧౭

చ. అని యిటు మూఁడుమాఱులు సుహానియతిగ్ శసభంబు పల్కి యా
జనకజ యూరకుండ నొకఁచందమునగ్ గన నద్భుతంబుగా
ననువచుమై యను త్తగుమునై కడుదివ్యమునై చెలంగు నా
సన మొకఁ డుగ్భవించె జనఁసంఘము లొక్కటఁ జోద్య మంగగ్గ. ౧౮

* యథాహం రాఘవా దవ్యం మనసా న చింతయే, తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం తాను
మహతి-అనినూ.

- ఆ. అమితవిక్రమమునఁ నలరారునాగముల్, ఫణములఁ ధరింపఁబడుచు దివ్య
మైన యాకృతిని మహారత్నభూషితమై చెలంగెఁ బీఠఁ మద్ది యంత. ౧౯
- చ. ధరణియు దివ్యరూపమునఁ దా నటఁ దోచి మహాసంబువై
వరగుణసాంద్ర జానకినిఁ వర్ణితచిత్తను స్వాగతోక్తులం
బరిగతభేదయై తనరుఁధంగి నొనర్చుచు స్వీయబాహులఁ
గర మనురాగ ముట్టిపడఁ గాఁగిటఁ జేరిచి యందఱుం గనఁ. ౨౦ 3419
- ఆ. కూరుచుండఁ బెట్టెఁ గూరిమి సింహాసనమున నిట్లు చేర్చిఁ నాతిమిన్న
నరనగతిని గొని రఁసాతలంబును జొచ్చె, సట్లు లోని కరుగుఁ నవసరమున.
- క. నుర లెల్లఁ బుష్పవృష్టిం, గురిపించిరి సీతపై నఁ గొదువపడనియ;
ట్లురుసాధువాక్యముల సంబర మెల్ల ధ్వనింప నేకఁధంగి నొనరుచు. ౨౧౪
- చ. ధ్వని యది యొక్కపెట్టున దిఁగంబును భూమిని నిండె; మేలు మే
లనుచును జానకీ! మహితఁహూఁ గద నీదగు శీల మిద్ది యం
చును బహురీతులం బొగడుచుఁ నభయందన నున్న దేవతల్
నవనములఁ జేసి రాజసకఁజాత రసాతలసీమ కేగఁగఁ. ౨౨౪ 3422
- క. నుర లీగతి హర్షంబునఁ, బరమాద్భుత మంది ధ్వనులఁ బరవఁగఁ జేయఁ
ధర యజ్ఞవాటగతముని,వరు లెల్లను మనుజుపాలఁపర్యులు నరులు. ౨౩
- క. మనములఁ దోచెడు విస్తయమున నేమియుఁ బల్కలేకఁ మూర్ఛములు చలిం
పను బొలిచిరి బొమ్మలవడువున; సంతట సంతరిక్షఁభూస్థాణుల్. ౨౪ 3424
- తే. సావరంబులు మఱియునుఁ జంగమములు
దానవులు దీర్ఘతనువులఁ దగురసాత
లాలయంబులు భుజగమ్ముఁ లదృశంబు
సందె; కొందఱు హర్షించిఁ రద్ది చూచి. ౨౫౪ 3425
- క. ధ్యానపరాయణులై యట, మానవవరులందుఁ గొంతఁనుది నిలిచి రా
మానవపతి శ్రీరాముని, మానసములు పొగులఁ గనిరిఁ మఱికొందఁ అటఁ.
- క. జనకజఁ గాంచి యచేతను, లనఁగని చిత్రంపుబొమ్మఁ లట్లుండెరి; భూ
మిని సీత చొరఁగ నొయ్యనఁ గని యానధనున్న మనుజుఁగణములు వగలఁ.
- ఆ. కలఁగినట్టి చిత్తములను ముహూర్తమా, త్రంబు నిలిచి రట్టెఁ తన్నుహూర్త
మఖిలజగము లార్చిఁ నంది మూర్ఛం బొంది,నట్టు లుండఁ గదలఁనట్టులంత.
తొంబదియేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౯౮ - వ సర్గము.

శ్రీరాముడు జానకీకై శోకించి భూదేవిని భస్మముచేయఁ బూని
బ్రహ్మచే నివారింపఁబడుట.

- క. జనకజ యట్లు రసాతలమును జొచ్చుటఁ గాంచి కవులు ధములును శ్రీరా
మునినన్నిధి మేల్తేలని,యును, గటకటయంచుఁ బల్కి ధుద్విగ్నులునై. ౧
- క. సరపతి యంతట నొదుం,బరదండం బూతగాఁగఁ ధబ్బుకొని నిరం
తర బాష్పధార నీక్షణ,సరసిజములు కలఁకఁబాఱు ధసన్ననిధ్వనితో. ౧౪
- క. మోమును వంచి వ్యథాకుల,మా మదితో నింత యనఁగ ధసనువుపడని చిం
తామాధ్యంబునఁ దోచక, యేమియు ససలేకయుండఁ నేడ్పు గదురఁగఁ.
- మ. చిరకాలం బిటు చింతచేఁ గలఁగుచుక ధజిత్తంబు నిశ్చేష్టతం
బొరయక బాష్పము లేకధార లగుచుక ధభూమిం బ్రవేశింప ని
ర్భరశోకంబును గ్రోధముం బెనఁగొనం ధబల్కె మహాదీనుడై;
ధరమై యిప్పు డపూర్వశోక మిది నాధాన్వంతంబుఁ గుందించెడుక. 3౪
- ఉ. నే నిటు చూచుచుండ ధరఃసీమత నాదగు భాగ్యలక్ష్మి నా
జానకీ భూమిలో నడఁగెఁ ధసాగరవర్యముఁ దాటి మున్ను లం
కానగరంబునక దనుజధకాంతుని జంపి మహార్తి మున్లు నా
మానినిఁ గంటిఁ బ్రీతిమెయ ధమామకదోర్బలశక్తితోడుగక. ౪౪ 3438
- చ. సురలును మానివర్యులును ధజాచుచు నుండఁగ నగ్నిశుద్ధయా
తరుణిని నేనయోధ్యకు నితాంతముదంబునఁ దెచ్చుకొంటి నీ
తరుణమునందు నిచ్చటనె ధతా నడఁగెం గద సభ్యులార! మీ
రరయుఁడు సాదుశక్తి నిట ధనట్టులు పూర్వము నేను బూనిక. ౫ 3439
- ఉ. దానవసేతఁ జంపి వనితామణిఁ దెచ్చిన నాకళకమే
పూనిక భూమి తోడుకొనిపోయిన సీత మరల్చుటల్ కనం
గా నిక నోధరారమణి ధక్రన్నుట నాదయితామణి వగం
బూనిన నాదుచిత్తమున ధభూరితరక్రధ పుట్టుకుండఁగక. ౫౪ 3435
- మ. మరలం దెచ్చి యొసంగు మిట్టివనికీ ధమా తొడ్డి నీవున్న వి
స్ఫురరోషంబుఁ గనంగఁజేసెదఁ జూచి ధపూర్వంబె నారోషముం
బరమాశ్చర్యము నొంది చూచితివిగా ధపంతంబు నీకేల? యో
ధరణీ! యత్తవు నాకు నేచునక శ్రోధం బింత హరించితిక. ౬ 3436
- చ. జనకుఁడు నాకు మామ మును ధసత్కృతు కార్యమునక హలంబు చేఁ
గొని నిను దున్నుచుక బడిసెఁ ధగోమలి సీను; గాన మేదినీ!
*జనకజ నాకుఁ జూపు మది ధశక్యమగదని తోచెనేని స
న్ననువుగఁ ద్రోవఁ జూపి దయధతాంతికముక వడిఁ జేర్పు మిత్తటిక. 2౪

మ. బలిసన్దంబున నాకప్పృష్ఠమున నేఁ వానంబు గావించు నా
జలజాతేక్షణఁ గూడి; విష్ణుదయితా! ఁ చాలింక నాలస్య ము
ర్నిలి సీతం గొనిరమ్ము జానకి నె యొఁరితెఁ మదిం గోరుచుఁ
గలఁతం బొందితి మోహవారినిధి నిఁక్కం బే నొగిఁ మున్దితె. ౮౪ 3438

మ. ధరణీ! యున్నది యున్నయట్లు విలసన్ధమ్మిల్ల నాప్రేయసిఁ
ద్వరగాఁ దోడ్కొని వచ్చి నా కొనఁగు మింఁతం జేయవే నిన్ను భూ
ధరసంఘంబులతో వనావళులతో ఁ దర్పంబు పొంగంగ ని
ర్భరబాణంబుల నీటుచేసెదను ¹నేఁ రాముండనే యైనచోఁ. ౯౪ 3439

క. ధరణీ! నీయీరూపము, ద్వర నే విదళింప నెల్లఁతావుల జలమే
పరికింప వెలయుఁ జుమ్మి, పరమాద్భుతశక్తిఁ జూపఁబడఁగాక యిఁకెఁ.

చ. [జనకజకోనమై ధరణీఁసత్వము దూలఁగఁ జేసి దీని నా
వననిధిలోపలం గలిపిఁవై చెద లక్ష్మణ! చాపవర్యముఁ
ఘనతరనాయకంబుఁ ద్వరఁగాఁ గొనిరమ్ము; భయంబులేక మే
దీని యిటులున్న దీక్షణమే ఁ దీనిమదంబును జెండి వై చెదఁ.] ౧౧ 3441

చ. అని యిటు లాకకుత్స్థమహితాన్వయవార్ధినిశాకరుం డెదం
బెనఁగొను శ్రోధశోకముల ఁ భీమతరంబుగఁ బల్క; నాతనిఁ
మనమున సమృదంబు నణఁమాత్రము లేకయె దుఃఖవార్ధిలో
మునిఁగినవానిగా నెఱిఁగి ఁ మోమున దీనత దోఁప బ్రహ్మయఁ. ౧౨ 3442

చ. సురగణయుక్తుడై పలికె ఁ సువ్రత! శ్రీరఘురాను! నీవే యి
క్కరణిని దీనుభంగిని నిఁకామగురువ్యథఁ బొందవచ్చునే?
సురలకు మున్ను చెప్పినది ఁ చొక్కముగా మదిలో స్మరింపు నీ
నిరుపమపూర్వభావమును ఁ నేర్పుమెయిఁ స్మరియింపు మిత్రఱిఁ. ౧3౪

సీ. శత్రుకర్షణ! నుహఁసత్వవిభాసురిబాహూ! మహాత్మ! నీఁసరమరూప
మును స్మరింపఁగఁజేయఁ ఁ బూన నత్యుత్తమమగుచు దుర్ధర్షమైఁయలగు నీదు
ముందఁటిదిగు జన్మఁమున నున్న వైష్ణవ తనువుఁ దలంపు మిఁత్తరుణమంబె;
జానకి యీసీత ఁ సాధ్వీ యభిన్నత్వమునఁ దగు శ్రీదేవి ఁ యనుపమాన

తే. పరమపావని నీ కనఁపాయిని యగు; నీమే నీయాశ్రమంబను ఁ నిట్టితపము
బలిమి వైష్ణవపదసుఖివార్ధి ముగ్ధ, నందు మరల సీసంగతి ఁ నొందఁగలదు.

క. వినుమా సంతయలేతెం,బును బొందకు విష్ణులోకఁమునయందే క

1 సవర్ణతపనాం కృతాన్నిం విశమిష్యామి తే స్థితిమ్, నాశయిష్యామ్యహం భూమిం సర్వ
మాపో భవం త్విహ-అనియూ. సే రాముండనే యైనచోఁ అన్నది మూలాధికును సార్థకము చేయు
నది కావున సధికముగాఁ జేర్చబడినదని యెఱుఁగఁదగు.

ల్లును గాని యీశభాంతరమునఁ గల్గదు సంగమంబు ♦ మునిమతచరితా!.

క. నాపలుకుజాడ లేఱుఁగును, యీపరిష్కర్షణమున నె ♦ యీకావ్యమె చూ
నీపావనచరితామృత, మేపారం గ్రోలఁ జేయ ♦ ననఁగు ససమమై. ౧౭ 3446

క. కావ్యములలోన నుత్తమ, కావ్యంబై వేదపారఃకలితం బగుచున్
భవ్యంబై సాంగముగా, దివ్యకథారసము నెల్లఁ ♦ దెల్పుం జున్మీ ౧౭౪

తే. సంశయం బింతయును లేదు ♦ జన్మము మొద

లఖలనుఖదుఃఖసేవన ♦ మంతముగను

దెలుపుఁ గాఁగల శృత్యముల్ ♦ తెలుపఁదగిన

యుత్తరాహ్వయకాండ మాఁయోగివగుఁడు. ౧౮౪

3448

క. ఒసరించె నాదికావ్యం, బసఘా! యీకావ్యమా సఁసంచితగాథల్
నినుఁ గూర్చియె యలరారెడు, ననుపనుతావకయశంబు ♦ నవనిం జాటున్.

తే. కావ్యములలోన నెల్ల రాఘవుఁడు తప్ప

నద్యశంబును బొందఁగాఁ ♦ జాలఁ జెవఁడు

మున్ను తెలిపితి దేవత ♦ లున్నతటిని

నీకు నీవార్త లెల్లను ♦ నేను రామ'. ౨౦

3450

క. ఇది దివ్య మద్భుతాకృతి, యిది సూన్యతవాక్యసంఘ ♦ విది యజ్ఞానా
స్పదరహితమంచు నెఱుఁగుము, విదితం బికావ్య మెల్ల ♦ విబుధవినుతమై.

క. పురుషవరేణ్య! నీవన, నిరుపమధర్మాభిసరితినిం దగు దేవే

శ్వరుఁడవు భవిష్యగాథను, బరమాదృతి మీఱ వినుము ♦ ప్రమదముగల్గున్.

క. అనుపమకీర్తి! రామా, యణమునఁ దగు శిష్టగాథ ♦ హరితరింబై

తనరెడు నుత్తరకాండం, బనువేరున; మునులఁ గూడి ♦ యద్దానిఁ దగన్. ౨౨

క. విశవయ్య! భూరితేజా!, యనుత్తమంబైన కథను ♦ నన్యలు దీనిన్

వినఁ దగదు రాజమునివై, తనరారెడు నీవె వినఁగఁ ♦ దగుదువు వీరా!. ౨౩౪

చ. అని యిటు లాదృశిం బలికి ♦ యంబుజసంభవుఁ డెల్లలోకసం

జనితసుకీర్తి దేవమునిసత్తములం గుమిఁగూడి రాఁగ నా

త్మనియతనానభూమికి నఁమానుషమూర్తిని రాము నెంచుచుం

జనియెను; యజ్ఞ వాటగతసాధుమతుల్ మహానియకీర్తులున్. ౨౪౪ 3455

తే. బ్రహ్మలోకాద్భులును నగు ♦ పరమమౌను, లావిరించిన సెలవీయ ♦ నడిగిమరలి

రాధవిష్యమహాగాథ ♦ నాలకింప, రాముఁ డున్నట్టి యాయధ్వరమున కెలమి.

క. నిరుపమకీర్తిని జక్కఁగ, ధరణిని నింపంగ నిల్వఁ ♦ దా రొప్పుఁగ న

చ్చిరి; వారివెనుక వసుధాంతరమున వెలువడియె నొక్క ♦ ధ్వని యసదృశమై.

క. రామా సంతాపంబును, నీమెయిఁ బొందగ నేల! ♦ యిట్టిపనికిఁగా

*నామార్తాండతనూజుఁడె, యౌ మాననికారణంబై ♦ యంచుఁ దలఁపుమా.

* కృతాంతో హ్యక్రికాంకు-అనిమా.

చ. జనకజఁ గోరుదేని ధర ♦ సల్పిన యత్న మిదెల్ల వ్యర్థమై
 చను; మరలఁ ధరిత్రిసుత ♦ త్వాస్థలిఁ గాంచుట దుర్లభంబు నీ
 పనితయు విష్ణులోకమున ♦ వాసముచేయుచు నీదురాక నె
 మ్మనమునఁ గోరుచున్నయది; ♦ మర్త్యమునక నుఖ మెల్ల నెప్పుడుక. ౨౮౫

క. మనుజులఁ బొందఁగఁ జేయును, వినుము స్వధాలోకమందుఁబితరు లమితభో
 జనులును దృష్టిం బొందం, గను జేయుచున్న దామె ♦ గాదే! రామా!. ౨౯

నీ విష్ణువై తగునీదు ♦ విమలవక్షంబున నిరతంబు లక్ష్మీయె ♦ నెమ్మి నుండు
 వ్యర్థవాసంబునఁ ♦ బరఁగునీధులతల పసియించుచుండు నా! వారిజాక్షి
 కాపున వై దేహిఁ ♦ గాంచునాకాండను వదలుమా! శ్రీరామ! ♦ పనుమతీశ!
 జానకీసుతులఁ గుశలపులఁ జూడుమా వాల్మీకిప్రేతము శుభంబు సత్య

తే. మునగు కావ్యంబుఁ జక్కఁగా ♦ విసఁగఁ దగును
 గాఁదగిన కార్యముల నెల్లఁ ♦ గనఁబఱచెడు
 నుత్తరాహ్వయకాండంబు ♦ నొగి విసంగఁ
 దగు ననుచు బ్రహ్మ వచియించె ♦ దాని వినుము.] 3౨౫ 3461

చ. అని యిటు భూమి వద్దజని ♦ యాడినపల్కుల నాలకించి చ
 క్కనివి శుభావహంబులును ♦ గాఁదగునంచుఁ దలంచి తేజముం
 దనరఁగ వాల్మీకిం గని యుదారతరంబగు పూన్కి నిట్లనుక;
 మునివర! బ్రహ్మలోకమునఁ ♦ బొల్చు మహర్షులు వేడ్క మీఱఁగక. 3౪

క. విసఁ దలఁచినారు శిష్టం, బనఁదగు భాగంబు నుత్తరహ్వయకాండం
 బును గాన నెల్లినుండియె, వినిపింపం దగును దాని ♦ విస్తృతి మీఱక. 3౪౫

క. అని శ్రీరాముఁడు పల్కిన, విని యట్లే చేయువాఁడ ♦ విశ్వనుతా! యం
 చును బల్కి కవలఁ దోడ్కొని, చనియెను వాల్మీకి వర్ణశాలకు సంతక. 3౫

ఆ. అచటిజనుల వదలి ♦ యామాని యరుగంగ
 జానకీ గుఱించి ♦ సాంద్రశోక
 మునఁ దపించి లోకమునఁ గల్లు నపవాద
 భయము నొందఁ గడచెఁ ♦ బతికి రేయి. 3౬౫ 3465

తొంబదియెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

FF - సర్గము.

అంశ శ్రీరామఁ డశ్వమేధమును బూర్తిచేసి కొడుకులతో నయోధ్యను బ్రవేశించుట. అంశ-

క. అనుగతసంతాపధరంబున రాత్రిని గడిపి భానుమూర్తి తొలినగం
 బునఁ దోఁప మునులఁ బిలువం, బనిచి కుమారులను బిల్వఁబించి కొలువునక.

క. అనుమానపడక చక్కంగ, వినిపింపుడు గానభణితి ♦ వేడుక సని చె
ప్పిన సంత మహిమచే దగు, మునివర్యులు కూరుచుండఁమోదముపొంగఁ.

క. ఉత్తరకాండము కుశలవు, ల త్తటిఁ జక్కంగఁ బాడి; ♦ రంతట రాముం
డు తలపాటున జానకి, చిత్తమ్మనఁ దోచువగల ♦ ట్టితి జొచ్చుటచేఁ. ౨౫

క. నూనృతవై భవమునఁ దన, మానస మొప్పుంగ నీత ♦ మానక చనె నం
చానృపుఁడు తలఁచి దుఃఖము, చే నెంతయుఁ గలఁగిపూర్తిఁజేసెంగ్రతువుఁ.

క. క్రతుపూర్తిచేసి శ్రీరఘు, పతి నీతను గానలేక ♦ పాడటినగతిఁ
ఁజేసి యెల్లఁ దోఁపఁగా నన్నతి శాంతిం బొందక వగ ♦ మానకయుండఁ.

క. సరపతుల నందఱం గపి, వరులను భల్లూకదనుజఃవరులను మనుజో
త్కరముల మర్యాద తగఁ, ధరిణీపతి పంపె వినయఃధనుడై శ్రీతిఁ. ౩౧

తే. ధరణిదివిజల కెల్ల వి♦ త్తంబు లొనఁగి
పనిపె; నీరీతి హయమేధఃమును నొనర్చి
విధిని బరిపూర్తి నొందించి ♦ విభుఁడు సర్వ
రాష్ట్రవాసులఁ బంపి విశ్రాంతి లేక. ౩౪

8472

చ. తరుణిని జిత్తనీమ నిడి ♦ తద్గతభావుఁడునై యయోధ్యకుం
ద్యవరణిపోయె వెంబడి సుతవ్యయ మొయ్యన రాఁగ; నిశ్చితా
ధ్యరుడయి నెన్నునంబునను ♦ దారను వేటొకదానిఁ గోర కా
పరుపతివ్రతామణి నె ♦ భానమునందు సతంబు నెంచుచుఁ. ౩౫ 3173

క. ప్రతిసవమున భార్యార్థము, హితకారిణి జనకతనయ ♦ యెప్పగిదిఁ దగుఁ
బ్రతికృతిఁ గాంచసమున ను, న్నతిమీఱ నొనర్చుకొనుచు ♦ నై జమహిమచేఁ.

క. దశవర్ష సహస్రంబులు, దశరథతనయుండు భక్తిఃతాత్పర్యములఁ
యశ ముర్వి నిండ హయమే, ధశతములను జేసె బహుళఃదక్షిణ లిడుచుఁ.

సీ. అశ్వమేధముల సంతఃఖ్యకుఁ బదిరెట్లుగా బహుదక్షిణాన్వితఃవాజపేయ
ముల నొనరించె; నిష్క్యుల గోశతంబుల బహుధనంబులభక్తివ్యయ మొనర్చి
కీర్తిని గోరి యఃస్త్రిష్టానుముల సతిరాత్రంబులం దక్కుఁక్రతువరముల
నొనరించె; సిరిచేత ♦ నొప్పునారాఘవుం డిట్టులు మహిమచే ♦ నెనఁగి ధర్మ

తే. తత్పరుండయి ట్లి యఃత్వజుడయి
ధరణిఁ బాలించుచుండంగ ♦ జరగెఁ గాల
మెల్ల కపిరాక్షసులు మహాభల్లుకములు
రామశాసనమును న్వశిఃరములఁ దాల్చి. ౧౧౫

8476

క. పరిపాలించిరి గాజ్యము, ధరణీకులు ప్రతిదినంబు ♦ ధర్మంబున శ్రీ
కరు రాము మోదమందెడు, కరణిం జేయుచును భూరికరుణాత్మకులై. ౧౨

ఉ. కాలము తప్పకుండ జనఁ గాండము మెచ్చఁగ నృప్తి నిచ్చుచున్
గ్రాలుచు ఖ్యాతి మేఘుఁ డీలఁ ఁ గాంచె నుభిక్షముగాఁ దనరౌ నా
కాలము; దిక్కు లెల్ల ను నిఁకామము స్వచ్ఛముగాఁ గనంబడెన్
మేలగు; హర్ష పుష్టలను ఁ మించి పురంబులు గ్రామముల్ తగెన్. ౧౩

చ. ధరణి సకాలమృత్యువులు ఁ తప్పెను వ్యాధులు ప్రాణికోటు లా
తురమును బొంకఁ జేయుచును ఁ దోచక యుండెను; రానుచంద్రుఁ డా
ధరణిని బ్రోచుకాలమున ఁ దారుణకృత్య మదేది గాని యే
వరుసను దోచుకుండె; జనఁవర్తి తమై తగె రామునంపదల్. ౧౪ 8479

ఆ. చాలకాల మిట్లు ఁ సాగిన రఘురాము, తల్లి కీర్తిధుర్య ఁ తనయపాత్ర
సహితమై నను న్తఁనన్దానములఁ బొంది, యుండి ధరణి వదలె ఁ నొక్కనాడు.

తే. ఆమెవెంట నుమిత్రయు ఁ నామెవెంట, భరతుతల్లి కై కేయియు ఁ ధరణి వదలి
కీర్తి నిల నిల్చి పోయి రఁకృత్రిమవిధి, ధర్మములఁ జేసి స్వర్గైకఁధామమునకు.

క. సురపురి నశరథుఁ డలగుటఁ, దరుణులు మువ్వగును భర్తఁదాపున నెంతో
సిరు లలర మోదముం గని, రురుతరధర్మైకసిద్ధి ఁ నొందితి మనుచున్. ౧౫

క. వారల గుఱించి రఘుభూదారకులారఁగి యనంతఁదానంబులఁ దా
నోరిమి నొనరౌ భూసుర, వారంబులకుం దవస్విఁవసులకు భక్తిన్. ౧౬ 8483

చ. పితరులఁ గూర్చి నత్కియిలఁ ఁ బెంపు నహించునుఁ జేసె నందు న
జ్ఞితిసురదానయోగ్యములఁ ఁ జిత్రశరంబుల రత్న రాసులన్
బితరులు దేవవర్యులును ఁ బ్రీతిని బొందఁగఁ గోరి యిచ్చె; నీ
గతి నిలఁ బెక్కునర్హములు ఁ కన్రుసుఖంబులు నృద్ధిఁ బొందఁగన్. ౧౭౪

తే. లఖిలయజ్ఞంబులను జేసి ఁ యఖిలధర్మ
ముల నొనర్చుచు ధర్మముల్ ఁ మూర్తి నొంది
ధరణి నలదాగునట్లుగా ఁ ధాత్రి నేలె
రాజచంద్రుండు శ్రీరఘుఁరామమూర్తి. ౨౦

8490

తొంబదితొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౦ - వ సర్గము.

అయ్య రామాజ్ఞచే గంధర్వరాజ్యముమీఁదికి భరతుండు సేవతో బయలుదేరుట. అయ్య

చ గడచెను సర్వమోదకరఁకాలము కొంత, యనంతరంబ యా
పుడమివిభుండు రాఘవుండు ఁ పుత్రయుతుండయి కొల్వుసేయున
ప్పుడు చనుదెంచెఁ గేకయనృపుం డనుసంగను దత్తురోహితుం
డుడుపతినాఁగఁ జల్లఁగ మఁహాన్నతిమించెడు రాముపాలికిన్. ౧ 8496

తే. కేకయుండు యథాజిత్తు * శ్రీకలితుని

నంగిరఃపుత్రు గార్గ్యనుహర్షి సమిత

తేజనిం బంపుచో రఘుధీరునకు న

యతతురంగంబులం బ్రీతి * యుష్పచుండ. ౨

3487

క. వరరత్నకంబళంబుల, సురుచిరచిత్రాంబరముల * శుభతమరత్నా
భరణంబుల నొగిం బంపం, గర మనురాగమున వానిఁ * గైకొని మునియుఁ.

క. అరుదెంచి తనదురాకను, సరపతికిం దెలుపఁగ ముని*నాథునిరాకఁ
బరమాదృతి విని కేకయ, ధరణీశుండు మాతులుండు * దయ చెలువారఁ. 3౪

చ. పనిపిన యామహాధనము * భవ్యతురంగమముఖ్యవస్తువుల్
విని యనురాగ మొంది రఘు*వీరుండు తమ్ములఁ గూడి శ్రోశముం
జని ముని నాతిభేయముల * శక్రుండు గీష్పతిఁ బూజచేసిన
ట్లనువుగఁ బూజచేసి యతఁ * డాదృతిఁ జూపినవస్తుసంతతిఁ. ౫౪

3490

క. కని భక్తిని గైకొని య, మ్మునిపతితోఁ గుశలపూర్వముగ మాతులుఁ గూ
ర్చినవార్త లడిగి యుపవిష్టుని ముని గురు తేజ గార్గ్యఁ * జూచి నృపతియుఁ.

చ. మునివర! మాతులుండు ప్రియముఁ జెలువారఁగ నేనిమిత్తమై
పనిపెనొ మిమ్ము, దేవగురుభంగిని బొల్పెడు మీరు నాగృహం
బున కరుదెంచినంతఁ బరిపూతమె యయ్యెను జన్మనన్న; రా
మునిపలు కాలకించి తమి * పొంగఁగ గార్గ్యమునీంధ్రుఁ డిట్లనుఁ. ౮

3492

నీ. వాగ్విదుత్తమ! రఘు*నర్య! కార్యమూరితి వినిపింతు మీమామ * విన్నవించి
నట్లుగ; గురుబాహు*వగు నాయుధాజిత్తు పలికె నీరీతి, న*న్నలుకులు విని
యట్లు చేయుము మది * కదిసరిపడినచో; గంధర్వరాజ్య మొక్కండు గలదు
ఫలమూలబహుళమై * పరమశోభనమయి సింధునదీపార్శ్వ*నీమలందు

తే. వెలయుచుండును యుద్ధకో*విదులు సాయు

ధులును నగు భూరిగంధర్వ * లెలమి దాని

నేలుచున్నారు వారల * కెల్ల రాజు

తనరు శైలూషుఁ డనువాఁ డు*దారబలుండు. ౧౧

3498

*చ. తనయులు వానికిం గలరు * దారుణసత్పులు మూడుకోట్లు భూ
వినుతచరిత్ర! వారలను * విక్రమ మొప్పు జయించి తత్పురం
బును గొని యేలవయ్య! శుభ*ముల్ దగు దాన మఱొండురీతి నా
జనపద మేలరాదు గురు*సత్పులు వారయి పొల్చుచుండుటఁ. ౧౨౪

3494

క. గురుబాహూ! యావిషయము, సరియనియే తోఁచెనేని * సాధింపుము నే
సరయ నహితంబు పల్కను, ధరణీశా! యనియె, నన్నఁ * దద్భణితులకుఁ. ౧౩౪

* శైలూష్య నుతా వీరాస్త్రీః కోట్యా మహాబలాః-ఆనిమా.

చ. మనమున హర్ష మొంది రఘుమండనుఁ డట్టులె చేయువాడనం
చని భరతుం గనుంగొనుచు † నాదృతి దోసిలి పట్టి మానితో
ననియె; మహాత్మా! యీనహజ † లాభరతాత్మజు లిరువరాదు రీ
తనయులు స్వేచ్ఛఁ దజ్జనపదంబున నుందురు విక్రమాఘ్యులై. ౧౫౪ 8496

1 తే. తక్షువుష్కులులను పేర్లఁ † దనరువారు
భరతుమాతులుఁ డివ్వారిఁ † బరనుమోద
మలర రక్షింప ధర్మాత్ము † లగుచు భరతు
ముందు నిడుకొని సద్భుటముఖ్యులఁ గొని. ౧2 3497

క. ఆగంధర్వకుమారుల, నేగతి నట నుండనీయ † కేచినబలిమిఁ
బాగొప్ప దేశ మేలుదు, రేగతి ధర్మంబు ధరణి † ననఁగు ననమమై. ౧2౪

క. పురములు రెండుగ నిర్మిం, తురు దేశవిభాగ మలరఁ † దోడనె వారిఁ
భరతుఁ డట నిల్చి నాకడ, కరుదెంచును ధర్మబుద్ధి † యలరుచు నుండఁ.

చ. అని యిటు పల్కి యాభరతుఁరాత్మజవాహిను లెల్ల వెన్నొనఁ
జనఁదగునంచు నాజ్ఞ యిడి † చక్కనివేళ యిదంచు నప్పుడే
తననహజాత్మజస్సలకు † దర్శనమగుల కెంతొ పేర్పిఁ ద
జ్జనపదనాయకత్వ మిఁక † శాశ్వతమానని శాస్త్రరీతిగఁ. ౧౯౪ 3500

క. ఒసరిచె నభిషేకముఁ జ, క్కనితారాబలము గల్గఁగాఁ దగువేళఁ
మునిపతి గాఢస్వని ముందిడు, కొనిభరతుఁడుపూన్నినపుడెఁకొడుకులుబలముల్.

క. తనవెంట రాఁగఁ జనియెఁ; ఘనబల నుది యింద్రుతోడఁ † గదలుదివిజనే
నను బోలి నగరమును విడి, చనియెఁ భరతుండు ముందుఁచనుచుండ నడిఁ.

క. మరలకును దురాధర్షము, గర ముద్దామంబు నగుచుఁ † గదలి చనఁగ నా
యరుబలమువెంట మాంసా, దరమునఁ దగుభూతములునుఁదరలెం బూన్కిఁ.

తే. సకలరక్షిన్సులుఁ రాముఁనహజతోడ
నరిగె శిరక్తంబుఁ గ్రోలెడు † నాసఁ బూని
భూతవితతులు మాంసంబు † పొత్తుఁ గోరి
దారుణాకారములతోడఁ † దరలిపోయె. ౨3 3504

సీ. గంధర్వపుత్రులఁకప్రమాంసంబును దిసఁగోరి సింహముల్ † దృష్టములును
వ్యాఘ్రవరాహాదుఁలంబరంబునఁ బోవు పక్షులువేలుగాఁ † బరువు లిడియె;
బలములకుఁ ముందు † భయదాక్ష్మతులతోడ నీరీతి జంతువు † లేగుచుండఁ
బక్షిదినంబు లాఁబలము లేబాధలఁ గనకుండ మార్గంబు † గడచి చనియె;

1 భరతస్య సుతౌ వీరా తక్షుః పుష్కుల ఏవచ-అనిమా. 2 అనుబంధ స్త్రీ భరతం దుధిరస్య
సిపాసపః, భూతగ్రాహశ్చ బహవో మాంసభక్షాః సుధారుణాః-అనిమా.

తే. హృష్టపుష్టజనావళుఁ ♦ లెనఁగ నున్న

కేకయాహ్వయరాజ్యమ్ము ♦ వీరక జొచ్చి

యందుఁ దనరాదు సంతృప్తి ♦ కాత్మ నలరె

సంత భరతుండు సేనల ♦ కధిపుఁ డగుచు. ౨౫౫

8505

నూతన సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౧ - వ సర్గము.

అథా { భరతుండు గంధర్వుల జయించి కొడుకులకు రాజ్యము పంచి యిచ్చి } అథా
రాసునికడను వచ్చుట.

క. విని గార్గ్యసహితుడై వచ్చిన వార్తల కాత్మ నలరి ♦ సిరులవెలయు నా
జనవతి కేకయానాథుండు, మనమున సంతోష మంది ♦ మంత్రయుతుండై. ౧

క. పరివారముతోఁ ద్వీరపడి, యరిగెన్ మేనల్లుఁ గూడి ♦ యఖిలబలము ల
చ్చైరువుగఁ దోడనె రాఁగా, నురుతరమాయాబలమున ♦ నొప్పెడురిపులన్.

తే. కామరూపులగంధర్వకాంతులను జ

యించువేడుక సంతట ♦ నేవుమీఱ

నాయుధాజిత్తుతోఁ గూడి ♦ యభ్యరతుండు

విక్రమంబున గంధర్వవిషయములకు. 3

3508

క. చని బలములతో నగరంబున కల్లంతననె నిల్వఁ ♦ బొంగి మహాయో
ధనకాంతులు గంధర్వులు, విని భరతునిరాక భూరివీర్యం బలరన్. 3౫

క. హుంకారంబులను ధనుష్టంకారంబులను దిశల ♦ శబ్దము గలుగఁ
బింకములతోడ మార్కొని, చింకం జోవచ్చు నెఱటి ♦ కీతటి ననుచున్. ౪

క. జరగెను దుములంబగు సంగర మప్పుడు గగురుపాటు ♦ గల్పించుచు భీ
కరీతిఁ గానఁబడుచున్, బరస్పరజయంబు లేక ♦ బలి యనఁదగుచున్. ౪౫

తే. సస్తరాత్రము లీరీతి ♦ జయము లేక

సంగరము చేయుచుండంగ ♦ శక్తిఖడ్గ

చాపములు గ్రాహములు గాఁగ ♦ సతతరక్త

ధార లంబుప్రవాహసంతతులు గాఁగ. ౫౫

351౩

క. మనుజాంగకములు నదిలోఁ, గనువట్టెడు వస్తువులుగఁ ♦ గ్రాలునదులు పా
తెను సర్వదిశల; సంతట, ఘనబలుఁ డాభరతుఁ డెప్పు ♦ కడుఁ గ్రోధమునన్.

చ. ధనువున సంత్యకాలమున ♦ దార్కొని జ్వలించు నగ్నియే
తనకధిదైవతంబుగను ♦ దార్కొను నస్త్రముఁ గూర్చి శత్రురా
జుని వధియించు నూహఁ గొని ♦ చెచ్చెఱి మంత్రపురస్సరంబుగాఁ
దనరెడుదాని వైచె నది ♦ తద్రిపుబాతము నాక్షణంబునన్. ౭

3514

క. తనకాలపాశముల న,య్యని బంధింపంగ వార ధీలాసంవర్తా
 శ్రునియతధారల కోర్వక, చని రంశకుపురముఁ జేర ధీనబలయతముగఁ. ౮

తే. ఓణములో మూడుకోట్ల భీకరవిరోధి
 వరులఁ ద్రుంపఁగ నద్దాని ధీనురలు గాంచి
 విన్నయము నొంది రీలాటి ధీరు లిట్లు
 లైరిగా యంచు నశ్రుమాఘోత్సవమునకు. ౯ 8516

చ. పరు లిటు లంత మొందఁ బరిఘంధియె లేమిని గేకయానుతుం
 దురుబలశాలి యాధరతుఁ ధీహృద్య రెండుపురంబు లందు భూ
 వరమణియాజ్ఞ నేర్పఱచి ధీభాగ్యయుతంబుగ నొప్పునందు నుం
 చె, రమణ స్వీయపుత్రులను ధీజిత్తమునం గలపేర్ని పొంగఁగఁ. ౧౦ 8517

తే. తక్షశిలయను పురమునఁ ధీదక్షుఁ డనెడు
 తనయునిం బుష్కలావతి ధీయనుపురమునఁ
 బుష్కలుని నుంచె గంధర్వభూమి రెండు
 గా విభాగించి రత్నసంకలితములుగ. ౧౧ 8518

క. ధనపూర్ణములుగ ఫలయుత, వనపూర్ణంబులుగ నొప్పి ధీవరపురములు రెం
 దును స్పర్ధఁ బూని గుణనిత,తిని మించుచు రుచిరములయి ధీదివ్యంబులునై.

తే. కృత్రిమవ్యవహారంబు ధీలెన్న లేక, యువవనంబుల మానాళి ధీనొప్పె; వివణి
 వీధులను బాగుమీఱినుధీస్థైర్యగని, సౌధహర్ష్యగృహంబులనమతమీఱి.

క. ప్రాసాదవిమానంబుల, భాసీలి దేవాలయముల ధీవరునను రుచిరం
 బై నకలవస్తుసంయుతి,చే నమధిక మగుచుఁ జూడఁ ధీజిత్రంబగుచుఁ. ౧౨౪

తే. తాళవంజలతిలకతఘాలముఖ్య
 తరునికరశోభితంబయి ధీతగు పురస్వ
 యమునఁ దనయుల నుంచి పంఠాబ్జము లట
 నుండి రామానుజుండు శౌర్యోన్నతుండు. ౧౨౫ 8522

క. చనుదెంచె నయోధ్యకు రాముని జూచెడువేడ్క మిగులఁబొంగఁగ సౌధం
 బున నున్నరామచంద్రునిఁ, గనుఁగొని సాష్టాంగమొఱగి ధీకడు భక్తిమెయిఁ.

క. తను వొందినధర్మంబునఁ, గనుపట్టెడు రాముఁ జూచి ధీకంజభవుండే
 యని మ్రొక్కె వానపురివలె, దనవృత్తం బెల్ల పడుగఁదా వినిపించెఁ.

క. తనయులఁ బురయుగ్గంబున, నునుచుటయును వైరివిధతి ధీనోర్బుటయును జె
 ప్పిన రాఘవుండు నెమ్మన,మునఁ బ్రీతిం బొంది మెచ్చె ధీబుధనుతుఁ డంతఁ.

నూటయొకటవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౨ - వ సర్గము.

అక్షణతనయులను గాఢపథదేశమున నిల్చి రాముఁడు భరతలక్ష్మణులను } ఖండి
బ్రయాణమును జేయుట.

- క. తనయత్నము ఫలియించిన, దని తమ్ములతోడఁ గూడి యామోదంబుం
గని యద్భుతమై పోల్చెడు, ననూనవాగమృత మొప్పు ననె లక్ష్మణుతోఁ.
- సీ. నీకుమారులు వీరు నిజలధర్మవిదుత్తములు చంద్రకేశ్వంగదులు పటిష్ఠ
విక్రమాఘ్నము గాఁగఁ వెలయుచు నున్నారలటుగాన నభిషేక మాచరింతు
రాజ్యంబుఁ బాలింపఁ రమ్యదేశం బొందు నిర్ణయింపుం డది నెమ్మి నిడఁగఁ
జాలి యనంబాధమై లలి నొప్పునా మనబాలకులనుండి మనుజుతుల
- తే. కేని మున్యాశ్రమంబులఁ కేని బాధ
కలుగకుండంగవలయు నట్లలరు దేశ
మొకటి తెల్పుండన న్విని యురుతరంపు
భక్తి భరతుండు నన్నతోఁ బలికె నిట్లు. ౪౫ 3527
- క. నిరుపద్రవంబు రమ్యము, సరసజనాకీర్ణమునయి ఁక్షుఁ డ్రాలు మనో
హరవస్తునిబిడమై సాధురతిం దగు కారుపథముతోయనమ్మద్ధి. ౫ 3528
- క. పుర మాదేశంబున నో, ధరణీశ్వర! యంగదుసకుఁ దగు నిర్మింపఁ
సురుచిరశశికాంతమనో, హరసగరము చంద్రకేతుఁ వను తనయునకుఁ. ౬
- క. ఒసరించి యందు వారల, నునుపం దగునంచు భరతుఁ ఁ డొప్పుగఁ బల్కు
విని రాముఁ డద్ది తగినదె, యని తాను గ్రహించి దేశ మది చారుమతిఁ.
- తే. చక్క విభజించి యంగదుసాధుమతిని, నందునుంచెను, నంగదీ యాఖ్యపురము
తన్ని వాసమునం బొల్పు దాశరథియుఁ, బరహితంబగుకృత్యతత్పరుఁడుగాన.
- ఆ. చంద్రకేతువునకుఁ శౌర్యధున్యునకు ని, తాంతధర్మమతికిఁ దగిన దనుచు
మల్లదేశమందు మహిమచే దగుపుర, మొక్క మాహాచేసియునిచె నందు.
- క. అది చంద్రకాంతపురమన, విదితంబయి స్వర్గపురికి వేయిమడుగు లొ
ప్పిదమున నధికంబై తగ్గె; దదనంతర ముల్లములను దాశరథు లొగి. ౯౫
- క. పరమశ్రీతిం గాంచిరి, పరదుర్జయు లగుట వారు పరికించి యనం
తర మభిషేక మొనర్చిరి, వరతనయుల కిద్వరకు స్వభావహేతులకుఁ. ౧౦
- క. ఈరితి నాకుమారుల, కారాముఁడు రాజ్య మొనఁగి యురుగుం డని పెం
పారం బల్కుచు నంగదు, మారాభునిఁ బశ్చిమంపుఁమహి కరుగంగఁ. ౧౦౫
- తే చంద్రకేతువు తద్భాగజనపదమున
కరుగఁ దగునంచు బల్కె; నా యంగదుసకుఁ
దోడుగా లక్ష్మణుఁడు భరతుండు చంద్ర
కేతువునకు సాయముగ నేగిరి ముదమున. ౧౨ 3536

క. చని యంగదీయవ త్తన, మున సంవత్సరము నిల్చి భూరిబలుండై
తనయుడు రాజ్యం బేలఁగఁ, గని మరలి యయోధ్యఁ జేరిఁ త్కృపతిఁగనఁగఁ

చ. భరతుఁడు వత్సరంబు నటఁ డ బౌరుష మూని తనూజఁ డేలఁగాఁ
బరమముదంబునం గని విభానుర తేజఁడు వీఁడు గాన నేఁ
బురమున కేగవచ్చునని డబుద్ధిఁ దలంచి యయోధ్యకేగి భూ
వరమణిపాద కంజముల డభక్తిని గొల్పుచునుండఁ బ్రీతితో. ౧౪ 3588

చ. భరతుఁడు లక్ష్మణుండు రఘువగునిపాదము లాశ్రయించుటే
నిరుపమమావృతం బనుచు డనెత్తుదులందుఁ దలంచి ధర్మత
త్పరులయి కాలమేగినవిధంబు నెఱుంగక యుండి; రంత నీ
వరుసఁ బడె సహస్రములు డవర్షము లేగె ముహూర్తమట్లుగ. ౧౫

క. పురజనుల కార్యములఁ దత్పరమతిఁ గనుఁగొనుచుఁ బూర్ణధన్యమనసులై
సిరి దగి తేజము లొప్పఁగఁ, బరఁగిరి శౌర్యముల నిలనుబ్రథితులునగుచు.

తే. అధ్వరంబుల నాహుతు డలలర వేల్చి
వెలయు శ్రేతాగ్నులట్టు లుజ్జ్వలతనుద్య
తులను వెలుఁగొందుచు సోదరులు నలుగురు
పొలిచి రాకాలమున జను డలరునట్లు. ౧౬

3541

నూటరెండవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౩ - వ సర్గము.

అథ మునిరూపమున నీశ్వరుఁడు వచ్చి శ్రీరామునితో రహస్యముగ భాషించుట. అథ

క. చిరకాలము ధర్మసభ, స్థిరులగు నవ్వారలకును డజెల్ల నవల నీ
శ్వరుఁ డొకమునివేషంబును, ధరియించి యయోధ్యఁ జేరిఁ ద్వారస్థని. ౧

క. నిలుచుండి ధైర్యమునఁ దగి, విలసద్యత మొప్పు నున్న డవీరు సుమిత్రా
లలనాతనయుని లక్ష్మణు, సులలితమతి నచట నుండఁ డజాచి మహాత్మా! ౧౫

ఆ. కార్యగౌరవమున డత్కృపాలుతో మాట,లాడ వచ్చినాడ డనధిపతికిని
దెలుపు నాదురాక డతెల్లంబుగాఁ బురా,తనమునీంద్రు నానతిని గ్రహించి.

క. చనుదెంచితి దూతనుగా, నను జెప్పుము రాముదర్శనము చేయంగాఁ
బనిపూని వచ్చితిని జుమి, యని సమ్మాటలకు నాత్మ డసలరి యతండు. 3

క. త్వరపడి శ్రీరామున క, వ్యరమునికార్యంబుఁ దెలియఁ డబలచె; నృపపరా!
పరమప్రమోదకరధర్మరతా! లోకత్రయైకరాజత్కిరీ! ౪౫ 3546

చ. సరసిజమిత్రతుల్యురచిశాలి తపోధనుఁ డొక్కదూత నీ
పరిసరసీమఁ జెప్పుదగు డభాషణముల్ గలవంచు వచ్చె; నా

ధరణివిభుండు లక్ష్మణుని ♦ తర్వచసంబుల నాలకించి స

త్వరముగ సప్తహమహుని • ధన్యమునీశ్వరుఁ దోడి తె వ్వునన్. ౬

3547

చ. విని రఘురాముసోదరుఁడు • వేగమ పోయి న్వదేహకాంతులక

గనుఁగొనఁ బ్రజ్వలజ్వలనఁకల్పుఁడుగాఁ దగి లోక మెల్ల నొ

కృనిమిషమాత్రః గాల్పునటు • క్రాలుమహర్షిని తోడితెచ్చి నా

మునియును రామచంద్ర దృతిఃపూర్తిని గాంచి మనోజ్ఞువాక్కులన్. ౭౪

క. నరవర! వర్తిల్లును! యని, పరమాద్భుతిఁ బల్కె; రామభద్రుఁడు తేజ

స్ఫురితుఁడు పాద్యం బర్హ్యం, బురుభక్తి నొనంగి కుశల మొప్పునఁగూర్చు.

క. అని ప్రశ్న చేసి కనకా, ననమునఁ గూర్చుండఁ జేయ • సమధికయశుఁడె

తనరారి వాగ్విదుత్తముఁ, ఉనఘుఁడునగు నమ్మనీంద్రుఁ డట గూర్చుండఁ.

తే. స్వాగతంబె మునీశ్వరా! ♦ యాదరమున

బల్కుమా దూతకృత్యంబు ♦ వై శమ యని;

రాజసింహుఁడు పల్క విభ్రాజమాన

తేజః డామునివర్క్యః డాధీరుః గాంచి. ౧౧

355 1

క. ఇరువురమే యుండఁగ ని, తరుణంబున నాదురాక • తగుఁ జెప్పఁగా

*ధరణీశ! యన్నదుక్తుల, నరుడెవ్వడు గాని వినఁ గలనా వభ్యుంజా. ౧౨౫

ఆ. ఇట్లు చేయఁ బ్రతిన • నివుడు చేయుదువేని, నే వచించువాఁడ • నీకు నాడు

రాక యనిన నట్లే ♦ రాముడు శపథంబు, చేసి లక్ష్మణునకుఁ ♦ జెప్పె నిట్లు

క. చ్చారముకడ నీవుండును, యేరిని రానీయఁ గూడ ♦ దిగువుర మిచటం

జేరుదుము సుష్టు మా నుడు, లేరై నక వివర రా దహీనగుణాధ్యా! . ౧౮౫

క. వినినా మము జూడంగా, జనుదెంచిన జంపు నటు ♦ శుభము నే జే

సినివాడ ద్వారము దే, మనుజుని నుంపుము నీవే మరియాద తగ్గ. ౧౫

ఆ. నిలువు మంచుఁ బలికి ♦ నెమ్మి నాతం డుండ, నింకఁ జెప్పవయ్య ♦ శంక లేక

యోమునీంద్ర! మదిని ♦ నొప్పినదానిని, జంకుపడక నాదు ♦ స్వాంశ మలర.

నూటమూడవ సర్దిము సంపూర్ణము.

గంర - వ సర్గము.

కాల్వరెడ్డు విష్ణుమూర్తిపని రామునకుం జెప్పి వైకుంఠమునకు రమ్మనుట.

చ. అన విని యామునీంద్రుఁ డవు • డారఘరామునితోడ నివ్వితం

బునఁ బలికె; మహాత్మ! నృసంభుంగవ! యెందుల కేను వచ్చినాఁ

ఉనా వినవయ్య! తెల్పెదఁ గడంగి పితామహుఁ డంపె నన్ను నో

జనవర! పూర్వభావమునఁ జక్కఁగ నెన్నుమ యాత్మజుండఁ జూ! ౧౫ ౩551

* య శ్శృణోతి నిరీక్షేద్వా స వధ్యో భవితా తవ-అనియూ.

సీ. నీమాయచేతనే ♦ నిర్మింపఁబడితిని సర్వహరుండను ♦ శమనుఁ డనఁగ
 వలరువాఁడను బంక♦జాకరుం డఖలేశుఁ డిట్లని వల్కు; న♦హీనతేజ!
 జగములఁ బాలింప ♦ సమయం బొనర్చితి పూర్వము నీమాయఁ ♦ బూని లోక
 ములఁ బుట్టఁ జేసితి ♦ వలజలరాశిలోఁ బవళించి పుట్టింది♦తివి తొలి నను;

తే. నవల నుదకాళిఁ బవళించి♦నట్టి నాగు, సయ్యసంతుని బుట్టింది♦తాత్కమాయ
 నవలగురుబలముల నొప్పు♦నట్టి యిర్వురను మహాదానపుల జలం♦బుననె నీవు

క. జనియింపఁ జేసితివి వా, రినుపమదోర్బలము మీఱ ♦ సమరి మధువనం
 గను గైటభుఁ డనఁగాఁ దగి, రసఘా! యవ్వారియన్లు ♦ లంతటఁ బర్వె ౫౪

క. గిరినికరాంచితమగు నీ,ధరణియు నవ్వారివేరఁ ♦ దగి మేదినినాఁ
 బరఁగెను; రవివలఁ బొల్పెడు, వరనాభిసరోరుహమునఁ ♦ బరమకరుణచేఁ.

క. నను బుట్టించితి వంతట, వనజాక్ష! సృష్టిచేయు ♦ పని యెల్లను నా
 పనిగా నిడఁబడియెను నే, ననూనతద్భార మూని ♦ యంతట నిన్ను. ౫౫

తే. జగములకు నెల్లఁ బతివని ♦ సంతతంబుఁ
 గొల్చుచుంటిని; భూతాళి♦కోర్కు లొనఁగు
 నాకుఁ దేజస్సు నిమ్మ శ్రీ♦నాథ! యనుచు
 వేడుచుంటిని; నవ్వల ♦ విశ్వహవ! ౫౬

3582

సీ. ఆననాతనభావ♦మందు దుర్గర్తుఁడవయి నీవు భూతాళి ♦ కథయ మిడుచు
 విష్ణుత్వ మొందితి ♦ విశ్వనాథా! యంత నదితిగర్భంబున ♦ నమలతేజ
 మలరఁ బుట్టిన యింద్రుఁ ♦ డఖలజగంబులఁ బాలింప నతనికే ♦ బటునహాయ
 మొసరింప నేంచితి ♦ పుగ్రదైత్యులబాధ నంది తపించెడు ♦ నఖలభూత

తే. ములను గాపాడ రావణుఁ ♦ గలనఁ జంప
 మనుజతను గంటి వీకృశ్య♦మున గతించె
 బదునొకొండు సహస్రముల్ ♦ వశ్రుములు
 కొఱతలేకుండఁ జాలదే! ♦ త్నోఁగివనతి, ౧౧౫

3583

క. వనజాక్షుండవు నీవే, మనోమయాత్మజుఁడ విష్ణు ♦ మనుజతకు గతిం
 చెను బూర్ణాయువు దీనక, గనుమా కాలంబు దీతెఁ ♦ గడ యని యింకక.

తే. ఇంకఁ గొంతకాలంబు నీ ♦ విల వనించి
 ప్రజలఁ బాలింపఁదలఁచినఁ ♦ బరమముదము
 నంది వనియింప నచ్చునం ♦ చనియె బ్రహ్మ;
 యెంచుమా యిందుఁ జేయంగ ♦ నేది హితమొ. ౧౧౬

2565

క. నురలోకజగీషయె యి, త్తరుణంబునఁ గోరు దేని ♦ ధన్యులు గద? ని
 ర్జగులు నుఖంతురు విగతి,జ్వరలై విష్ణువగు నీదు♦నన్నిధి మిగులక. ౧౧౭ 3566

క. అని యిట్లు బ్రహ్మవాక్యం,బును గాలుఁడు తెల్ప హాస♦మున మోము చెలం

గను సర్వహరణమును నె, మ్మనమునఁ గాంక్షించి నృపతిఁ మండనుఁ డనియెఁ.
క. సురపూజ్యుని వాక్యంబును, బరమార్థము వింటి దానఁ బరమామోదం
బు రహిం జేకూరె మహా, త్తరమోదము నీదురాకఁ దసరె మహాత్మా! ౧౭

తే. ముజ్జగంబులకుం గార్యములు ఫలింప
జనన మొందితి మేలగు ప ననఘ! నీకు
వచ్చెదను మర్త్యభూమికి ప వచ్చినట్లు
మరల నిజధానుమునకు బ్రహ్మనుడిరీతి. ౧౮

869

క. మనమున నున్నదియే నీపున దెల్పితి నీదురాకఁ బొంగె మనము యో
జనలేదు సుంతయుఁ నా, కనఘ! సురకార్య మిట్లు పార్థక మయ్యెఁ. ౧౯

క. వనజాననుండు చెప్పిన, యనువునఁ గార్యంబు చెల్లు పథము శమనా!
చనవయ్య! శంకయించుక, యును మనమునఁ బొందకుండ ప నుర్యమ మలరఁ.
నూటనాల్గవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౫ - వ సర్గము.

ఉత్తరామఁడు కాలునితో సంభాషించుకతతీ దుర్వాసుండు వచ్చెనని లక్ష్మణుండు చెప్పట ఉత్త-
క. అని యిట్లు రామగుద్రులు, మనమునఁ గలభావములను మన్ననతో నా
వనజాననోక్తి గానం, గను బల్కుచుచున్నయట్టి పాలమునందుఁ. ౫ 8572

క. మునిపతి దుర్వాసుండు వ, చెప్పెను రామునిదర్శనంబు ప చేయఁగ ద్వారం
బున; కంత లక్ష్మణుండు వం, వనములు నల్పెను భయంబు ప తా నొంది విధిఁ.

క. రామానుజుఁ గని యిట్లను, నామానివరుండు వేగ ప యవనీశుని శ్రీ
రాముని జూపుము కోరిక, నామదిఁ గల దద్ది తీర్పు ప నాథుఁ డతండే. ౬

చ. అన విని లక్ష్మణుండు పరహంత మునీంద్రుని వందనంబులం
దనిపి వచించె నీగతిని ప ధాత్రి సురోత్తమ! కార్య మెద్దియో
విసవలతుం బనేదయిన ప వే యొనరింపఁగఁ జాలువాఁడ నా
మనుజవిభుండు కార్యభరమగుఁడు గాన ఊణంబు నిల్పునూ. ౮ 8575

చ. విని యిట్లు పల్కు నానృపతిఁ పీఠకుమారునిభాషితంబు నా
మునివృష్టభుండు క్రోధరసముఁ వెలివుచ్చుచు సేత్రవహ్నిచే
తను దహించుచువానివలె ప దాగుణవాక్కుల నిట్లు పల్కె; నా
పనువున రామభద్రునకు ప వై శమ తెల్పుచు నాదురాకనుఁ. ౧౪ 8576

తే. ఈక్షణంబున నారాక ప నెఱుకపఱుప
నిష్ఠపడవేని రాజ్యంబు ప నీపురంబు
రామునిం గూడ శపియింతు ప రామునంత
తిని నినుఁ భరతుని సంతతిని విడువక. ౭

8577

క. మనమున గల్గినక్రోధంబును నిల్పఁగఁ జాల ననుచు ♦ మునిపతి ఘోరం
 బు నిశాతవజ్రకల్పంబును నగు వాక్యమును బల్కు ♦ మోముకలంగఁ. ౮
 సీ. మనమున నిట్లు లఘ్నక్షణంబు చింతించె; నీముని నిశ్చయంబి దఃమోఘ మరయ
 నాకు నొక్కనికె యానరవతి మాటను దాటివండుటకు సంతుంబు గలుగుఁ
 గాని యందఱ కది ♦ కల్గక యుండెడు; నని చక్కఁగా నెంచి ♦ యవనిపతికి
 విన్నవించెను మునివృషభునాగమనంబు విని తమ్ముమాట నావిభుడు కాలు
 ఆ. సాగనంపి భక్తిసాంద్రుడై యెదురేగి
 యత్రితనయుఁ గాంచి ♦ యగ్నివోలె
 దనదు తేజమునను ♦ దగ వెల్లునమ్ముని
 కెరఁగి దోసిల్లొగ్గి ♦ హితము మెఱయ. ౧౧

3579

క. తెలుపుము మునినాయక! యిమ్ముల వచ్చినకార్య మేమొ ♦ ముందుగ నన న
 ప్పలు కాలకించి మునిపతి, యలరుచు నిట్లనియె సూన్యతాదృతమనసా! ౧౨
 తే. ధర్మవత్సల! వినవయ్య! ♦ తపము చేయ
 వేయి వర్షము లయ్యె నే ♦ వితతదీక్ష
 మొదలుపెట్టి, యీదినమున ♦ కది ఫలించె
 వలతు నిష్ప్రభోజనము నీవలన నేను. ౧౩

3581

చ. అన విని రాఘవుండు కడు ♦ హర్షము మీఱఁగ భోజనంబు న
 మ్మునివరుకోర్కిరీతిగను ♦ ముందుగ సిద్ధము చేయఁబంచి యా
 తని కెఱిగించె; సంత నమ్మతం బనఁగాఁ దగు నిష్ప్రభోజనం
 బునఁ గడుఁ దృప్తి బొంది శరణుఁపుంగవు మెచ్చుచు నాతఁ జేగఁగఁ. ౧౪

క. తనయాశ్రమంబునకు నా,ముని చన లక్ష్యణని యన్న ♦ మును కాలునితోఁ
 దనచేసిన శపథంబును, మనమున యోజించి దుఃఖిఁబుగ్గుండయ్యె. ౧౬

సీ. కాలువాక్యంబులఁ ♦ జాల లోఁ జింతించి దుఃఖాల్భిఁబుగ్గుండై ♦ తోఁప కూర
 కుండి యాపద్ధతి ♦ యురుభయంకరరీతిఁ గన్నడ స్మరియించి ♦ కడుఁ దపించి
 దీనాననుండయి ♦ మానసం బుత్తలపాటొందఁ బలుకక ♦ పార్థివేంద్రుఁ
 డొకకొంతనే పూరఁకుండి కాలునివాక్యపద్ధతి మరల సుస్వాంతిమందు

తే. నెంచి కార్యంబు లేదని ♦ మించువగలఁ
 బొగిలి లక్ష్యణకూర్చిని ♦ బొగడి యేమి
 చేయఁ దోఁపమిఁ దల వాంచి ♦ యాయనూన
 యశుఁడు చింతానముద్రమఁగ్నాత్మఁ డయ్యె. ౧౮
 నూటయైదవ సర్గము సంపూర్ణము.

3581

౧౦౬ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు లక్ష్మణుఁ డ్యజింప నతఁడు వైకుంఠమున కరుగుట అథా-

[క. మనమునఁ గలవిలపాటును, గనుచున్ మూకత్వ మొంది * కడు నిట్టూర్పుల్
గనఁబడ నశ్రువు లొప్పగఁ, * ననుఁ దానే తిట్టుకొనునుఁదహతహాపడుచున్].

తే. మోము వాంచి దీనుండయి * సోమురీతి

జలకణము లొక్క మొగిఁ బడ * జాలినొందు

రామునిం గాంచి లక్ష్మణుం * డీమెనుఁ దగఁ

బలికె మధురతరంబగు * భంగి మెఱయ. ౨

3586

క. గురుబాహూ! నాకొఱకై, పరమంబగు తాప మొందఁ * బనిలేదు మహీ
శ్వర! కాలగతులు పూర్వమె, నరులను బంధించి యుంచు * నా విందుముగా.

క. నను విడువుము శపథంబును, జననాయక! చెడక యుండు * చందంబునఁ గా
వను జను శపథము దీర్చని, మనుజులకున్ నరక మబ్బు * మాట లిఁకేలా?.

క. కలదే నాపైఁ బ్రేమము, పలుకక నన్నుం ద్యజింపు * పరమకరుణగాఁ
దలఁచెద సందియ ముంకకు, మిల ధర్మము నిల్పుటొకఁడ * హితముమహాత్మా!.

చ. అని యిటు లక్ష్మణుండు పరమాద్భుతరీతి వచింప మంత్రులన్
ఘనమతుతా వురోహితులఁ * గ్రన్ననఁ బిల్వగఁ బంచి రాముఁ డా
ర్తిని దనయంగముల్ కలఁగఁ * దేకువమాలి వచించె వారిలోఁ;

దనకును రుద్రమూర్తికి యథావిధి సాగినవృత్త మార్తుడై. ౬౪

3590

తే. నడుమ దుర్వాసురాకయుఁ * గడఁగి యతఁడు

శపథమును జేయుటయుఁ దెల్పు * నచివవర్య

లును బురోహితపుంగవు * లును వినియును

బలుక కుండ సస్థిఘ్న డుజ్జ్వలతనుండు. ౭౪

3591

క. మనమునఁ జింతించి నచి, చెను; గాంచితి శాస్త్రరీతి * చే గగ్గురుపా

టును బొందఁజేయు వార్తను, వినిపించెద మీకు సాగు * విరహం బింకన్. ౮౪

క. అనుజుని కూటమి వదలం, జను నీకు మహాయశంబు * యను గల్గిన యో

జననాథ! వదలుమా నీ, యనుజుని కాలంబు ప్రబల * మై తోఁచెడుఁ జూ!. ౯

క. పరిపాలింపుము శపథము, ధరణిని నద్దానిని * వృథా చేసిన ను

ర్వర ధర్మము విలయంబగు, జరావరం బెల్ల ధర్మ * సంతతి నలకున్. ౯౪

ఆ. అద్ది చెడిన నదియు * సంతంబు గను దేవ

మునులు చెడుదు, రమల * ము గద ధర్మ

పథము దానిఁ గాంచు * పద్ధతియే మేలు

శంకయేల! విడువఁ * జను ననుజుని. ౧౧

3595

- క. పురుషవరా! ముజ్జగములఁ, బరిపాలన మొప్పుఁ జేయుఁపద్ధతిఁ గొను సో
దరులత్తఱు విడనాడుము, సురసునుజుల స్వస్థులుతుల * సారిది నొసర్పన్. ౧౨
- క. [నునమున నెంచుము సద్గుణ,ఖనియగు సౌమిత్రి బాయఁ * గాదని తలపో
యను జన్నె దేవకార్యం, బునకయి త్వరఁజడుట లెస్స * భూపాలమణీ!.] ౧౩
- చ. అనుజునిపై నఁ గల్లు ఘనఁహర్షమునన్ శపథంబు మానఁగాఁ
జనునె? కకుత్స్థునంశఘనఁసాగరచంద్ర! ప్రతిజ్ఞ నీవె మా
నిన స్వపథర్థ మెల్లఁ జెడు * నిష్ఫలమౌ గద రాజ్యపాలనం
బనుఘ! ప్రతిజ్ఞకై నిను మఁహాటవి కంఠఁడె తండ్రి యాతటిన్. ౧౪ 3598
- క. ఇది ప్రత్యక్షమె కాదే, ముదిమిని గనియున్ మహత్త్వమునఁ బొల్పిన యా
త్రిదివేశనముఁడు దశరథుఁడు దగన్ సత్యంబు మానఁడు గదా! రామా!.
- క. నిను విడనాడినశోకం, బునఁ గద! స్వర్గంబుఁ జేరె * భూపతి నీ వా
తనిరీతి సత్యశపథం, డనుపేరును గాంచవలదె? * యార్యగణమణీ! ౧౬ 3600
- తే. మేరుమందరభూధరఁపార మంటె, నీదునద్యశ మల్లాట * నిఖిలజగము
లలరఁగా లత్తఱుసి బాయఁవయ్య! సత్య,పాలనంబున వృద్ధినిఁబడయవయ్య!.
- చ. అని యిటు లానభాభవనఁమందు సదస్యులు మెచ్చ భర్తమున్
గనఁబడఁగా వసిష్ఠమునిఁకాంతుఁడు పల్కిన నాలకించి యా
యనుజుని గాంచి రాముఁ డిటు * లార్తి వచించె; ద్వజించినాడని
న్ననుపమధర్త హానియగు * నన్న భయంబున లక్ష్మణా! యింకన్. ౧౫ 3602
- క. చనుమా తోచినరీతిగ; విను వనలుట చంపుటయును * విజ్ఞ లొగి నమం
బని తలఁతురు నా విని రాముని వాక్యము బొప్పపూరిఁమునఁ గనులొప్పన్.
- క. అన్నకు వందన మొనరిచి, యిన్నాభూల కీట్టు లాయెఁనే యని మదిలో
నెన్నుచు సింటికిఁ బోవక, క్రన్ననసరయూతిటంబు * గానం జనియెన్. ౨౦
- చ. చని సరయూనదిం గనుచు * సాధుమతిం గరము ల్లోగిడ్చి నె
మ్మనమున రామునిం గనుచు * మాటలు పల్కక యింద్రియంబులన్
దనవశమందు నుండెడు విధంబున యోగము పూని యూర్పులై
నను వెలిబుచ్చు కందు నవిఁనాశన మాపద మాత్మ నెంచుచున్. ౨౧ 3605
- తే. [అక్షరంబు సనాతన * మమలతరము
బ్రహ్మ మవ్యక్తతత్త్వంబు * వాసుదేవ
నానుకమునగు తనరూప * మామహాత్ముఁ
డాత్మఁ జింతించె బూనిక * యలరుచుండ. ౨౨ 3606
- క. అనుపమయోగనమాహిత,మనసున నిశ్శాప్తయక్తు * మహనీయుని నా
తని నచ్చరులును శత్రాదినిఖిలనిక్షరులు మానిఁధీరులు గనుచున్. ౨౩ 3607
- క. కురియించిరి సుమవృష్టిని, బరముం డాతండు మనుజుఁజరుల కదృశ్యం

దురుసత్వండు తనతను, వరుదుగ గ్రహించె శక్రుఁ డాతనిఁ బ్రీతిఁ.

క. కొని చనియె స్వర్గమున; కా, వనజాక్షుచతుర్థభాగఁవరము సురపదం
బున కే తెంచుటఁ గని సుర, లనూనహర్షంబు పొంది యర్పించి రొగిఁ.

నూటయాతన సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౭ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు భరతప్రార్థనమురీతిఁ గుశలవులకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుట. అథ-

క. అనుజాని లక్ష్మణు నీరీ,తిని ద్వాగము చేసి నెచ్చుదిని *వగ శోకం
బును గదురఁ బురోహితు మం, త్రినికరమును పొరవరుల ధీరుం డంతఁ. ౧

క. పిలిపించి వారితో నీటు, పలికెఁగ; ధర్మాత్ముడైన ధరతుని నీతో
సలదేశంబుల నేలఁగ, సలఘుతరప్రీతిఁ జేయఁనగుఁ బతి గాఁగఁ. ౧౫ 3611

తే. ఇప్పు డభిషేక మొనరువ ధిచ్చగింతు
నీయయోధ్యకుఁ బతిఁజేసియే వనంబుఁ
జేర నరిగెద; వస్తువుల్ సిద్ధపఱపుఁ
డింకఁ గాలంబుఁ బుచ్చరా ధివుడె నేను, ౨౪ 3612

చ. వనమున కేగువాఁడ గురుభావుఁడు లక్ష్మణుఁ డేగె నెట్టు, లా
తనిగతి నొందువాఁడ నని ధారణిభర్త వచింపఁ పొరు లా
ర్చిని దలల్గి మ్రొక్కి యతిధీనత సత్వము నూలినట్టు లుం
డ నవుడు రామువాక్కులకడంకకు మూర్ఛిలి యానభాసలిఁ. ౪ 3613

క. భరతుఁ డొకకొంతసేపటి, కురుదుఃఖము మిగులఁ దెలిసి యుర్విని గొను నా
దరమును బూనక యిట్లను, ధరణీశా! పల్కువాఁడఁ దధ్య మ్మిచటఁ. ౫

తే. సత్యమును నాక్షిగా నేను శపథ మివుడు
చేయుచున్నాఁడ స్వర్గంబు సిద్ధ మిదిగో
యనిన నే నొల్ల నిను వీడినట్టులైన
రాజ్య మే గోరుదునె రఘురాను! యింక, ౬ 3615

క. వీరే కుశలవు లివు డీ, ధారణి బాలింపఁ గట్టఁ దగుఁ బట్టంబుఁ
భూరమణ! కోసలమునకుఁ, దా రాజగుఁ గుశుఁడు నాదుతాత్పర్య మిదా.

తే. ఉత్తరంబగుకోసల ధి మొప్పు లవుఁడు
పాలనము చేయఁగాఁ దగుఁ ద్వరగఁ బోవు
దూత లేగి శత్రుఘ్నుని దోడితేర
గాఁ దగుఁ, దూత లీరీతిగా వనఁదగు. ౭౪ 3617

- క. మనపయనము స్వర్గంబున, కని యాలస్యంబు చేయ ♦ కచటు వదలి ర
మైని పల్కు జనును నాభర,తుని పల్కుల నాలకించి ♦ తోరపువగలక. ౮౫
- క. పౌరులు మోముల వంచుచు, భూరితరంబైన చింత ♦ బూస వసిష్ఠం
డీరీతిఁ బల్కె; వత్సా! భూరమణా! రామచంద్ర! ♦ పురజను లెల్ల. ౯
- చ. ధరణిని దూలినారు జనతాహృదయేప్పిత మాత్మ నెంచి యా
దరమున దానిఁ దీర్చుదగుఁ ♦ దప్పక వారల కప్రియంబు లే
వరునను జేయఁగాఁ దగదు ♦ వారలకోరిక యెట్లా దాని భూ
వర! వినుమున్న నమ్మునిని ♦ భక్తి గనుంగొని లేచి రాముఁడు. ౧౦ 3620
- ఉ. పౌరులఁ గాంచి యిట్లనియెఁ; ♦ బల్కుఁడు నే నొనరింప నర్హమై
ధారణి శాస్త్రరీతికిని ♦ దా నెటులే నవిరుద్ధమైన య
ట్లారసి తెల్పుఁడి! యనిన ♦ నాపురవాసులు పల్కి రిట్లు లో
ధారణినాథ! నీ వరుగు ♦ ధాత్రికి వత్తుము తప్ప కే మొగి. ౧౧ 3621
- చ. పురజనులందుఁ బ్రీతియును ♦ బొల్పుగు స్నేహము మీకుఁ గల్గినక
ధరణిఁ ద్యజించి పుత్రులను ♦ దారలఁ గూడి భవత్పదంబు నా
దరమునఁ బొందఁ గోరుదుము ♦ దాని గ్రహింపఁగ నొను రామ! నీ
వరుగువధంబు నత్తపమునందు వనంబయినక మనోజ్ఞమా. ౧3 3622
- సీ. దుర్గమంబైనను ♦ స్వర్గతుల్యంబగునదిగాని జలధియె ♦ యైనఁ దలఁప
మాకు నిష్టంబగు ♦ నేకడనేగిన వత్తుము మము వీడ ♦ వలనుగాదు
ప్రభువు నీవే కాదె ♦ పరమగతియు నీవె సర్వప్రీతియును నీవె ♦ సాధుడై వ
త్తుము నీవె మాహృద్గతంబగు కాంక్షయు నీవె మే మెల్లను ♦ నీపరిసర
- తే. మున వసింపఁగఁ దలఁతుము; ♦ చనదు మమ్ము
వలదనుచుఁ బల్కు నని యిట్లు ♦ పలుకుచున్న
పురజనులదృఢభక్తికిఁ ♦ బొంగి యల్లె
చేయవచ్చు నటంచని ♦ షీతిపుఁ డనియె. ౧౫ 3623
- క. అని యిట్లు పలికి తనదు గ,మన మాదిన మందె యనుచు ♦ మది నెంచి తనూ
జుని గుఱుని గోనలంబునకు నుత్తరపుఁగోనలమునకును లవు నునుపక. ౧౬ ౪
- క. తనమదిని నిశ్చయించుచు, దినమున నందే కుమారధీరుల కభిషే
కనితాంతమహము గల్గఁగ, నొనరిచె నాపురమునందెయొప్పు మెఱయఁగక.
- చ. తనయుల సంకమందు నిడి ♦ తాను దృఢంబుగఁ గాఁగిలిందిగొం
చును శిరముల్ మహాదృతిని ♦ సొంపు దగక స్పృశియించి యంత స్వం
దనములు వేయి యేన్లు లయుతంబును లక్షహయంబులక ధనం
బును దమిఁ దుల్యరీతిగను ♦ భూవరుఁ డిచ్చెను బూన్కిమీఱఁగక. ౧౯

క. ధనముల రత్నంబుల నొప్పిసపురముల వారి కొనఁగెఁ ♦ బృథుమోదరసం
బున నొప్పుజనము లలరఁగ, ధనపతినగరంబునాఁగఁ ♦ దనరెడువానిక. ౧౯౫

క. తనయుల నిర్వృత బంపెను, జననాథుఁడు నృపులఁ జేసి ♦ చయ్యనఁ బ్రీతిక
జనములఁ బాలింపఁగ వీరనిచయపూజ్యులను ధర్మ ♦ రంజితతులక. ౨౦

తే. ఇట్లు లిర్వృత దనయుల ♦ నిలకుఁ బాల
కుల నొనర్చి శత్రుఘ్నుని ♦ బిలువ దూత
లను మహావేగవంతులఁ ♦ బనిచె భరతు
వాంఛితమూరితి సానర ♦ వధ్యుఁ డంత. ౨౧

36౨9

నూటయేడవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౮ - సర్గము.

శ్లోక { రాముఁడు శత్రుఘ్నుక్రీపులు తనతో రా వనజ్ఞ యొసఁగి హను
ద్విభీషణజాంబవదాదుల భూమి నిల్వ నమజ్ఞ యొసఁగుట. } శ్లోక

ఉ. రామునియాజ్ఞఁ బూని రఘు ♦ రామునితమ్ముని గాంచువేడ్క ను
ద్దామబలాతివేగముల ♦ ఛాత్రిఁ బ్రసిద్ధిని గన్న దూత లా
భూమిపతీంద్రుఁ డున్నెడకుఁ ♦ బోయిరి ప్రోచును జాగుసేయకే
యామధురాపురంబును ద్రి ♦ యామల మూటను బొంది యచ్చటక ౧౫ 3630

తే. అరిసిఘానను శత్రుఘ్ను ♦ నందుఁ గాంచి, పృథ్వి మెల్లను చెల్లి; ర ♦ వీరవరుఁడు
లక్ష్మణత్యాగమును నృప ♦ లలితు ప్రతిన, కుశలవాభిషేకంబును ♦ గోరి ప్రజలు.

చ. అనుగమనంబు వేడ నృపుఁ ♦ డట్టులె చేయఁగ నమ్మతించుటల్
తనయులలోన జ్యేష్ఠుఁడయి ♦ దర్పముతుండును నొ కుశాఖ్య విం
ధ్యనికటనుండు భాగ్యములఁ ♦ దద్దయు నొప్పు కుశావతీపురం
బున కధినాథుఁ జేయుట ల ♦ వ్రుండను చిన్నకుమారు వీరునిక. ౪ 3632

క. శ్రావస్తి యనుపురంబున, కావిధమున రాజుఁ జేసి ♦ యభిషేకము నా
భూవిభుఁడు చేయుటయు విని, యావిధముననయ్యయోధ్య ♦ యందలిప్రజలక.

క. తనతోడ రాఁగ ననుమతి, జనపతి యిడి నిర్మనువ్య ♦ సంకీర్ణగఁ జే
యను దలఁచుట భరతుండును, దనతో రా స్వర్గమునకుఁ ♦ వరలఁదలఁచుటల్.

తే. వినియె సర్వము నూతలు ♦ విస్తరించి
తెలుప నాదూత లివ్వెధిఁ ♦ చెల్పి యూర
కుండ మహితుండు శత్రుఘ్నుఁ ♦ డుగుజవమున
రమ్మనిన వారిపల్కుల ♦ నెమ్మదిఁ గొని. ౬౫

3635

సీ. ఘోరాతిఘోరమై ♦ కులసంక్షయంబగు వార్తకు నెంతయు ♦ వనట నొంది
ప్రజలను రావించి ♦ పరమమునీంద్రుఁడై కాంచనాహ్వయమునఁ ♦ గ్రాలు నట్టి

తనపురోహితుఁ బిల్చి * తద్వాత్తలను యథావిధిగ నెఱింగించి * విమలమతుల
సన్నలఁ గూడి తా * నగుగం దలంచుట తెలిపి వారల సమ్మతిని గుమార
తే. యుగళమున కభిషేకంబు * నొప్పఁ జేసి
మధురను సుబాహువునకుఁ గు * మానులందు
నగ్ర్యునకు శత్రుఘాతి నా * నలరు చిన్ని
తనయునకు వైదిశం బనఁ * వగు పురంబు. ౯౪

8636

క. పరిపాలింపఁగ నిచ్చి మధురఁ గల వాహినులఁ బంచి * తోడనె వారి
రువ్విరి కిచ్చి ధనము నట్టులె, యిరువురకు నొసంగి వారి * కెల్ల తెఱఁగులన్.
తే. ధర్మములఁ దెల్చి మధురముం * వర్జిలించన, జ్యేష్ఠపుత్రును బాహుని * జన్మతనయు
వైదిశంబను పురమునఁ * బాలకులుగ, నుండనియమించి తా * గోవంశదుద్యమించి.

క. అరదం బొకండు తనతో, నరుదేరఁగఁ బంచి రాము * నంతికమున కా
తురుడయి చని కనుఁగొనియె * బరమేష్ఠిముఖార్చితాంఘ్రి * పంకజ రామున్.

క. జ్వలియించుచున్న పావకు, వలెఁ దేజస్సున్ ద్రి నొప్పు * వానిని ధర్మం
బులఁ దెల్పు మునులతోడం, గలిసి మహానూత్నమైన * ట్రోమాంబరమున్.

క. ధరియించి యలరువానిన్, బరమాదృతిఁ గాంచి భ * క్తి * వందన మిడుచున్
గరములు ముకుళించి నరే, శ్వరుతో నిట్లనియె ధర్మ * వత్సలతఁదగన్. ౧౩

క. తనయుల సభిషేకించితి, ననఘా * నియతేంద్రియుండ * నైతిని నీతోఁ
జనుదేర నిశ్చయించితి, నని యెఱుఁగుము వేఱురీతి * ననఁ బూనకుమీ!.

క. ఆసతిఁగూడ నొసంగకు, మూనినకృప నన్నుఁ జూడు * మోరఘనాథా!
నా నశని యవికృతస్థిర, మానసచింతం దలంచి * మహిమఁ దతనితోన్. ౧౬

క. చనుదెమ్ము నన్నుఁ గూడియె, యనుజా! చింతిపవల * దనియె; నపుడె రా
మునివాక్కు ముగియకుంకం, గనె స్వేచ్ఛాహువులైన * కపివరు లెల్లన్. ౧౭

తే. భల్లుకంబులు రాక్షస * వన్య లర్క, తనయు ముందిడుకొని నచ్చి * రసఘ్న లిట్లు
వేనవేలుగ శ్రీరామ * విభునిఁ జూడ, స్వర్గమున కాతనిం గూడి * చనఁగఁ బూని.

క. చనుదెంచి స్వీయలోకం, బునకుం జన నుద్యమించు * భూపాలమణిం
గని; రంత దేవతనయులు, మునిగంధర్వాత్మజులు * భూపతి దివికిన్. ౧౮

క. అరుగం దలంచుట తెలిసియె, యగుదెంచిరి వార లెల్ల * నభివాదనముల్
పరమశ్రీతి నొనర్చిరి, కర మార్తిం బల్కి రిట్లు * కపిరాక్షసులున్. ౨౦ 8647

కనినవసుకీర్తి! రామా! సురపురిని * నిన్నుఁ గూడి * చొత్తుము మము నీ
ధర విడిచి మీర లేగినఁ, బరుమాంతకడదముననె * పలుకోపమునన్. ౨౧

తే మమ్ము దండించినట్లు నె * న్నదులఁ దలంచి
యిట నశింతుము నా విని * యెలమి నవ్వి
యల్లె కానిం డలంచు నా * యధిపుఁ డనియె;
సంత సుగ్రీవుఁ డాభూప * కాంతు వీరు. ౨౨

8649

- చ. కనుగొని వందనంబు లిడి ♦ కన్రవచన్ముల మృగ్ధతార్థమున్
మనవి యొనర్చె నిట్లు; రఘుఁనుండన! వీరుని నంగదున్ బురం
బున కభిషిక్తుఁ జేసి నినుఁ ♦ బూనికఁ గొల్వఁగ వచ్చినాడె నీ
యనుగనునంబె కోరితి దృఢాత్మ నటంచును లోఁ దలంపుమా. ౨౪ 36౩0
- చ. అన విని యన్యచిత్తముల ♦ నారసి రంజిలఁ జేయు రాముఁ డి
ట్లనియెను వానరేంద్రుఁ గని ♦ యూతని నెన్యుము లోఁ దలంచి; యో
వనచరనాథ! మిత్రుఁడవు ♦ బంధులకన్నను నీవె యెక్కుండం
చును నుది నెంచివాడె, నినుఁ ♦ జూచిన సంతస మబ్బు నామదిన్. ౨౫౫
- క. నినుఁ గూడక నురలోకంబును నంతకు మించు ఫానఁమును బొందఁ దలం
చను జన్ముటంచు నంతట, వనచరభల్లూకవనజఃపారమునుడులన్. ౨౬౫
- క. వినుచు విభీషణు నాదృతిఁ, గని మధురము మృదువునైన ♦ కన్రవచఁమున్
వినిపించె నిట్లు; ధరణిన్, మనుజులు చెలువారుదనుక ♦ మహిమ వెలయుఁగన్.
- క. శనువును చాల్తువు నీవును, దనుజేంద్రా! భూరివీర్య! ♦ ధరణి వెలయుదాఁ
కను లంకనుండి రాజ్యంబును బాలన మొప్పుఁ జేయఁ ♦ బూనుముసామ్యా!.
- క. దినకరశతధరు లుర్వియఁ, గను స్థితి నెందాఁక నాదుఁకథ యిల నెందాఁ
కను బొల్పునొ నీరాజ్యం, బనఘాతా! యంతదనుక ♦ నలరున్ స్థిరమై. ౨౯
- చ. అనుచుమిత్రభావమున ♦ నాజ్ఞ యొనర్చితి, నాదుశాసనం
బును గొని యీవిధిన్ సడువఁ ♦ బూనుట లెస్స నిరంతరంబు ధ
ర్మనిరతి నీప్రజాతిని ♦ నున్నసమీపింఁగఁ బ్రోచుచుండు మే
మనకుము నాదువాక్కునకు ♦ నన్యవిధంబగురీతి నోసఘా! 3౦ 3636
- సీ. మఱియు వేటొక్కండు ♦ మాటను జెప్పెగ నన్తీ! ¹యిత్తోక్తః♦జనసమూలకుఁ
గులదైవతంబయి ♦ విలసిల్లు నాదగన్నాఘ వాసవముఖ్యః♦నాకివతి
పూజ్య నాగాధింపఁ ♦ బూనుచు సర్వదా; యన విని రామువాఁక్యంబు నట్లై
యొనరింతు నని శిరంబునఁ చాల్చె సాజ్ఞను; రాక్షసముఖ్యుడై♦రమ్యగుణవి
తే. భూషితుండయి పొల్చు విభీషణునకునివ్వధిం దెల్పి హనుమంతు ♦ నిర్ధతేజఁ
గాంచి యీవిధిఁ బ్రత్యనోఁగాలితనయ! ²బ్రదికియుండఁబ్రతిజ్ఞను♦బల్కితీవు.
- క. దానిని వృధచేయకుమా, నానిర్మలగాథ జగమునను నెందాఁక
మానితిరీతిఁ జెలంగునొ, వానరవర! యంతదనుక ♦ వర్ణిలవయ్యా! 3౪ 3639
- క. మనమున నిరంతరప్రీతిని బొందుచు నాదునుడిని ♦ దివిరి ప్రపంచం
బున విస్తరిల్లఁ జేయుచు, నునవయ్యా! సాధుమనుజుంఁడలనుతులన్. 3౪౫
- చ. అని రఘురాముఁ డెంతయును ♦ నాదృతి నన్తీ నెంచి పల్కినన్
విని నుమహాస్ర మోదమున ♦ విన్నచ మివ్వధిఁ జేసె జాలఁ బా

1 ఆరాధన జగన్నాథ మిత్యోక్తులవై ఎలం, ఆరాధనయ మనకం సన్త్య ద్వేషి స్పవాసనైః-
అనిమా. 2 విశ్వాను యుద్ధకాండమున వ్రాయఁబడినది కాన నిటవ్రాయఁబూనలేదని గ్రహిం
చునది. 3 జీవితేకృతబుద్ధి స్త్యం మా ప్రతిజ్ఞాం పృథాకృథాః-అనిమా.

వనముగు నీచరిత్రము సువర్ణితమై ధర నెంతదాఁక న
జ్జనుల మదిం జెలంగెడునొ * సాధుతమంబగు యుష్మదాజ్ఞచే. 324 8660

ఆ. అంతదాఁక నుండు * నవనీళ్లలంబున, నని వచింప; రాముఁ * డంత బ్రహ్మ
తనయు జాంబవంతు * వినుతుని వృద్ధుని, గాంచి యిట్టె పల్కి * గారవమున.

క. నుండరహావంబునఁ దగు, మైందదివిడులను బ్రహ్మ * మాసనజఁ డనం
గం దగు జాంబవదాదుల, బృందముగా నొప్పునంచ * వీరుల కెలమి. 32

1క. కలియుగము వచ్చునందాఁక లలిక జీవించియుండఁగఁ దగునని సొం
పలర వచియించి మిగిలిన,యలకపిభల్లూకవితతి * నాదృతి మీఱి. 324

క. కనుఁగొని ననుఁ గూడి యొగిం, జనుదెండిక మీకు నలదు * సంశయము మనం
బునఁ గోరినకోరిక యిది, యని తోఁచెడునంచు వారి * నందఱఁ బనిపె. 32

నూటయెనిమిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౦౯ - ససర్గము.

శ్రీరాముఁడు నైకుంఠమునను సకలభిల్లూకవానరులతోడను
స్త్రీతాలవృద్ధులతోడను బయనమగుట.

క. తెలతెల వేగిన నారఘు, కులపతి ఘనయశుఁడు విపుల * కోమలవత్
స్థలరాజతుండు పుల్లక, మలపత్రాత్ముండు రాజ * మండనుఁ డెలమి. ౧ 2665

క. పరమపవిత్ర వనీష్ఠుని, బురోహితుని గాంచి పలికె * భూదివిజలతో
నురుచిరదీప్తివిరాజతుఁ, బరముని ద్రే తాగ్ని నాముఁ * బావకుఁ గొనుచు. ౧4

క. చనవయ్య! ముందుగా మఱి, యనుపమనదావజపేయ * యజ్ఞచ్ఛత్రం
బును దీప్యమానమును గొని, చనఁదగును మహా * పథమున * సరథన మొప్పు.

నీ. అనినఁ దేజసియాతా * నవ్వనీష్ఠమునీంద్రుఁ డారామునానతి * ననవశేష
ముగ విధిపూర్వక * ముగ మహాస్థానికంబగు ధర్మంబుఁ * గడఁగి చేసె;
సంత నూత్నంబగు * సంబరమును దాల్చి తా బ్రహ్మ నెంతయు * ధ్యానయుక్తి
నలరించి రెండుచే * తులచేతఁ గుళలను గ్రహియించి శ్రీరఘు * కాంతుఁ డట్టె
తే. చనియె సరయానదీతీర * మును గుఱించి; నుంతయేనుచ్చరింపక * సుఖములందు
మననుఁ జొన్నకనిశ్చేష్టుఁ * డనఁగఁబొల్చి, గృహమువెలువడఁబ్రవ్వల * దినునికర
చ. 1 జనపతి నక్షపార్శ్వమున * పారనసంయతహస్తయై రమా [ని.
వనిత చెలంగె నవ్యయగు * పార్శ్వమునం దనురాగ మొప్పు స్త్రీ
యచుతరుణీవతంసము విహారముచేసెడునట్లు గొల్చుచుం
దనియె; ననేకరీతుల నె * సంగుళరంబులు వస్త్రసంతతుల్. ౩4 8669

క. అనుపమ మాయతమును నగు, ధనువును బురుహకృతులను * దాల్చిచనియెరా

1 యాపత్కల్పిత సంప్రాప్త ప్రావర్జీవత సర్వదా-అనిమా. 2 రామస్య కక్షితే పార్శ్వ సు
క్ష్మ క్లిరపానితా-అనిమా.

- మునిఁ గొల్పుచు వేదంబు ల,వనిసురరూపములఁ దాల్చి ధైర్యవ మెనఁగఁ.
- తే. అఖిలరక్షణియైన గాఁయత్రి యల్లె, యోంకృతియును పవటూరఁముర్విపతిని
సనుసరించివెనంజ నె, సంతఃకుషలు, భూసురులచిత్తములయందుఁబొంగుకాంక్ష
- క. చనిరి మహాత్ముని శ్రీరాముని గూడి నురేంద్రస్థానఁమునఁ దగుద్వారం
బును భేదించి ప్రవేశిం,సను గోరుచు, సంతఁ బ్రీతిఁపనితామణులున్. ౯ 8672
- తే. అంతిపురమును విడనాడి యాత్మవృద్ధ, బాలదాసీజనంబుల యోలిఁ గూడి
సేవకులు వండు లెల్లను శ్రీపదంబుఁ,గోరవారలఁ దోడ్పొని శ్రీరఘువరు.
- క. మనమున నెన్నుచుఁ బోయిరి, తనయంతఃపురముతోడఁ దమ్మునితోడఁ
జనియెను భరతుం డగ్నులఁ, గొని నియమం బొప్ప భూపకుంజరుతోడఁ. ౧౧
- సీ. అంత మహాత్ములై సట్టి బ్రాహ్మణు లెల్ల సగ్నిహోత్రములతో యాత్మదార
తనయబంధువులతోఁ దన్నహీనతఁ గూడి చని; రంతమంత్రులు సకలభృత్య
తనయబాంధవ,పశుపతతులతో నేవకవితతితో సంతోష మతిశయముగఁ
బొంగుచుండఁగ రానుభూపతివరుఁగూడి చని;రంతఁబ్రజ లెల్లసాధుహృదయు
- తే. లగుచుఁ దృప్తజనావృత్తు లగుచు రాము,సద్గుణారంజితులుగానసరసగతుల
సతనిఁ గొల్పుచుఁబోయిరి; యట్లువనిత,లెల్లఁబుగుషులుపశుపతులెల్లరాఁగ.
- క. గతకల్తమలై శ్రీరఘు,పతితోడం బోయి; రంత యాసరవరు ల
వ్రతిమప్రమదంబున స,వృతమునఁ బుష్టియును దుష్టి యమానుగ నొలయన్.
- క. కిలకిల యనఁబడు శబ్దంబులతో శ్రీరాముఁ గొల్పు యధులతోడం
జెలఁగుచుఁ జని; రాయందఱఁ, గలయంగా వెదుక దుఃఖఃకలితుండొకఁడున్.
- క. దీనుఁడు వ్రీడాకలితుఁడు, గానంబడఁ దొక్కఁడైనఁ గాని తలంపం
గా సంసలు హర్షంబున, మానసములు పొంగఁ జిత్రమంజులభణికిన్. ౧2
- తే. పెండ్లి కరిగినచందానఁ బ్రియపదసము,లొక్కరీతిగఁబలుకుచు యోలిఁజనిరి;
జానపదులందుశ్రీరామఁచంద్రుఁడిట్లు,బయలువెడలుటఁగనుగొనువాంఛమీఱ
- క. చనుదెంచి కాంచిరో యా,జను లెల్లను రాముఁ గూడి స్వర్గంబునకుం
జని రానందంబున, నా,జనులును పొగులును గీతఃసమితియు నెలుఁగుల్. ౧౩
- క. పరమప్రమదము భక్తియు, సరిగా మది నొప్పు రామ యంద్రునెనుకఁ బో
యిరి, శ్రద్ధమీఱ! భూతోత్కర మెయ్యనదృశ్య మగుచుఁగ్రాలునొపురిలోన్.
- క. ఆయా భూతము లెల్లను, నాయధిపుఁడు స్వర్గమునకు యదుగ వెడలఁగాఁ
బాయక వెంబడి భక్తిం, బోయెను; శ్రీసద్గుణాభిప్రారితు రామున్. ౧౪
- ఆ. కనిన స్థావరములు యువచరజంతువుల్, స్వర్గమునకుఁ జనియె సంతసమున;
నాయయోధ్యయందు సరిసిన నలసూక్ష్మ,జంతు వొకటియైనఁబక్కఁ గనిన.

క. ఆపురి నూగులఁ బుచ్చుగ, నేపగిదిని లేకయుండఁ ♦ నెలమిసరిగె నా
భూపతితోఁ దిర్యక్కులు, శ్రీపతి యని మది నెఱింగి ♦ చెచ్చెఱఁ జనియెన్.
నూటలొమ్మిదవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౦ - వ సర్గము.

అథ రాముఁడు సరయుపులో మునిగి నైకుంఠమునకుఁ బరివారముతోఁ జనుట. అథ

క. తనదగుపరివారముతో, జనపతి రాఘవుఁడు సంతఃసంబున నొకయో
జనమును నార్థము వేగము, చని పశ్చిమముఖముగా నెఱసంగెడు సో లన్. ౧
క. తనచే నాశ్రితియయి పావనజలముల నొప్పుమీఱు ♦ భవ్యశమనదిం
గనియెను సరయు వనంగా, వినిర్మలఖ్యాతిఁ దగిన ♦ విశ్వపవిత్రన్. ౧ ౨66
సీ. ఆకులావర్తయై ♦ యలరుదదిం గాంచి ప్రజాతో భూతనాథంబుతోడ
నచటి కేగెను; నంత ♦ సంబుజసూతియో పరమేష్ఠి దేవతావారము క్కుఁ
డయి యాముహూర్తంబునందె దేవక్షులమహితచిత్తంబు ♦ త్వపతింద్రుఁ
గను వేడ్క రా రఘుకాంతుఁడు చెలువారు స్థలమున కేతెంచెఁసర్గమునకు
తే. రాముఁ డనుగవిమానవఃసర్వములునూలు, కోటలొప్పార దేవతాకుంజగులొగి
వచ్చి రాబ్రహ్మ వెనుకొని; భవ్య తేజ, సుంబరంబున వ్యాసించె ♦ ననుపయముగ.
క. తమ తేజస్సులతోడం, గుమిగూడిన పుణ్యకర్మకూటంబులతో
నమరు దివోకను లభ్రపథమునన్ నిలువంగ నద్ది ♦ తగఁ జెలువారెన్. ౫
క. పరిమళగంధమ్ముల భా, సురములుగా నొప్పి పుణ్యశోభితములుగాఁ
బరఁగెడు వాయువు లొలసెన్; సురతతినర్దుక్తపుణ్యసమవృష్టి తగెన్. ౬
తే. తూన్యశతనిస్సనంబులుఁతుంబురుముఖ, సంస్తవములునుగంధర్వసమితినుతులు
సపురలగానములుచెలువారుచుండ, సరియవుడలంబుశ్రీ రామఁచంద్రుఁడవుడు.
క. చరణంబుల స్పృశించెను, సరసిజభవుఁడంత గగనఁసంస్థుఁ డగుదున్
బరమాచ్యుతి నిట్లనియెను, బరమేశా! రామచంద్ర! ♦ భవాత్మ! హరీ!! ౭౪
ఆ. శుభము గల్గుఁగాక ♦ చ్యుతివాళనా! యదృష్టమునఁగంటిమెలమి యమరరమ్ము
సురలఁ జోలుచున్న ♦ శూరసోదరులతో, స్వయతనువుఁ గొనుముశ్రీనివాస!
క. మనమున దేనిని గోరుదొ, తను వాత్సయమును దానిఁ ♦ దమిఁ గొనవయ్యా!
వినుతంబు వైష్ణవమునగు, తను వదియే కాదె? శాశ్వతంబయి యలరున్. ౯౪
క. పరమాకాశం బనఁగా, నిరతము శ్రుత్యుక్త మగుచు ♦ నెగడునది కదా!
పరమాత్మ! లోకగతివై, పరఁగుదు నిను నెఱుంగ రెట్టి ♦ ప్రజలును దేవా!
సీ. ప్రాక్పరిగ్రహ మాయ ♦ పరచవిశాలాశీ. తనరుఁ గాదే! నీవు ♦ దాని మాన
జంతింపరాక యత్యంతమహాభూతమన నొప్పి యుత్తయుండనఁ జెలంగి
యజరుండవై యుందు; ♦ వందుచే నీమదిఁ గోరిన యత్యంతకోమలాంగ
మును దానిఁబొందుమాభూతి తేజా! యంచువచియింపఁ గాబ్రహ్మవాక్కులవిని

- తే. యట్లు చేయంగ నెంచుహామతియగు, రాముడాత్మవైష్ణవశరీరంబుఁజూచె
ననుజయుతుండయి; యంతసుహృత్తువిష్ణు, మయునిసతనిసర్పించిరమర్త్యలెమ
క. మరుదధిపసాధ్యశతముఖ, పురోగమాదిత్యవహ్నిపూజ్యమునులు న
చృరలును గంధర్వులు ఫణి, గరుడులు యక్షులునుననుజఃకాంతులుడై త్యుల్.
- ఆ. సకలరాక్షసుల ను సాధుసాధ్యునవాడ, ములను బూర్ణకామములను హర్ష
ములను జెలఁగి స్వచ్ఛముగఁ బాపహరము, గను నెసంగుదివికీఁ జనిరిపివ
క. గురుతేజఁడంత విష్ణువు, సరసిజధవుఁ నాచి పలికెఁ జను లిడె నాతో
నరుదెంచిరి వీరికి భాసురలోకం బొండు వేగఁ చూపు వసింపఁ. ౧౭౫ 8:98
- క. ననుఁ గూడి మైత్రిఁ బాయక, చనుదెంచిరి సాధుసతులుఁ జనుఁ తిభక్తుల్
నను నమ్మి వదలి రాత్మలఁ గనుఁ గాపాడవలయుఁ గాదే వీరిక. ౧౭౫
- చ. అనుటయు విష్ణువాక్యము మహామతియౌ పరకీర్తి చక్కఁగా
విని జగదాకరుం డగుటఁ విష్ణువుఁ గుర్చి వచించె నట్లు లీ
జనులు భవత్కృపాలనముఁ శాశ్వతభక్తిని బొందినారు గా
పుననె సుఖాలయంబగుచుఁ బూజ్యతరంబగు లోక మొందఁగఁ. ౧౮౫
- ఆ. తగినవారు వీరుఁ ధన్యులు సాంతానిక, కాఖ్యిలోక మొప్పుఁ నట వసించు
వారు; పశుపతత్రివారమైనను నినుఁ, దలఁచి ప్రాణముల వదలునయేని. ౧౯
- క. అవికూడను సాంతానిక, సువిమలలోకంబునందుఁ జొచ్చి వసించుఁ
భవనాశక! యను సంతటఁ, బ్రవిమలరూపముల నెల్లఁప్రజలు మహిమలఁ.
- తే. బ్రహ్మలోకంబు మీఁనటఁ బ్రహ్మగుణము, లోహనలోకమున కేగిరంపు డఖిల
కపులుతమతమ దేవాంశఃకములఁబొంది, రల్లైభల్లుకములునొందెఁనభవునాజ్ఞ.
- క. వనచరపతి సుగ్రీవుఁడు, వనరుహసఖులోక మొందెఁ వారక దివిజల్
కనుచుండఁ దనకు జనకుం, ఉపదగు రవియందుఁ జేరె; సంతట నితరుల్.
- ఆ. గోప్రతారమనెనుఁ గొప్పతిర్థంబున, మునిగి రామముఖులుఁ ఘనతరమగు
సంతసమునఁ బొదలిఁ చని రెండు మన్తిన, వార లంగములనుఁ వదలియపుడె.
- సీ. వ్యోమయానంబులఁ దామెల్ల నలగుచుఁ జనిరి తిర్యక్కులుఁ శతము సరయు
పున మునింగినయంతటనె భాసురాంగము లలరార స్వర్గంబునందె; సంత
స్థావరంబులుమఱిఁ చరములు చూడ దివ్యాదివ్యవపువులఁ సమరులవలె
వెలుఁగుచు సరయుపుజలముల మునిగిన యంతనే దేవత్వఁ మలవడంగ
- తే. నాతఁడిని వచ్చి యున్నట్టి యఖిలకపులు, భల్లుకంబులు రాక్షసుల్ఁపావనజల
మందుఁ దమతమతనువులఁ నట్టె వదలి, స్వర్గమున కేగి; రంతటఁబద్మభవుఁడు.
- తే. రామునే యాశ్రయించి యుద్ధామభక్తియలర వచ్చినవారలఁ సర్వపదము
లందు నిల్పినవైష్ణవంబుఁపొందిసురలఁ, గూడినవదంబునకుఁబోయెఁవేడుకలర.
నూటఁదియవ సర్గము సంపూర్ణము.

౧౧౧ - వ సర్గము.

— శ్లోకములు. —

- క. అని యిటు లు త్తర కాండంబును గూడిన యీనుకావ్యమును బ్రహ్మాది
ప్రణతమునౌ రామాయణమును వాల్మీకియే రచించె ♦ మోదం బలరణ. ౧
- క. తరువాత విష్ణుమూర్తియు, సురపూజితలోకమందు ♦ శుభతమరీతిఁ
గరము ప్రతిష్ఠితుడై యాదరమునఁ బాలించె లోక ♦ తతులం గడఁక. ౧౫
- తే. భువనములమూటవ్యాపించిపాలుచు నెవ్వఁడనువోవిష్ణు వేవచ్చెనారయింత
కాలమునకంచు దేవనికాయములును, సిద్ధగంధర్వులును మోదసిద్ధి గనుచు.
- చ. అనవరతంబు రాముకథ ♦ నాయతభక్తిని వించుఁ బాడుచుఁ
ఘనతమహర్షముం గనిరి ♦ గావున నీకథ యాయు విచ్చుఁ బా
పనిచయతులవహ్ని యన ♦ భాసిలు, భాగ్య మొసంగు వేదరా
శిని సరివోలు నట్లగుటఁ ♦ జిత్తమురంజిలఁగా వినం దగు. 3౫ 3711
- తే. శ్రాద్ధములయందుభక్తినిజదువునట్లు, చేయఁగాఁదగుఁబుత్రుల ♦ సిద్ధిఁగోరిత్వరగ.
చదువఁబుత్రుఁడులభియించునమదికథన, మునుమదింగోరఁగాఁబొందు ♦ ధనము
- క. దీనిం బాదము చదివిన, చో నిఖిలాఘమును చాలఁగు ♦ త్తోణి నెవఁడు పెం
పూనిన గర్వంబుమెయి, మానక యనుదినము పాపమండలి చేయ. ౫౪
- తే. రాముకథయందు శ్లోకమాత్రంబు చదువఁ
బాపరాసులు తొలఁగు; నెవఁడు చదువు
నాతనికి వస్త్ర కనకమ్ము ♦ లమర నిచ్చి
తృప్తి చేయంగఁ దగు, వాఁడు ♦ తృప్తి గనిన. ౬౪ 3814
- క. సుర లెల్లఁ దృప్తిగాంతురు, సరమాయుష్యంబు నొసఁగు ♦ భవ్యము నగుచుఁగా.
బరిసుతమా రామాయణ, మురుభక్తి బరించునాతఁ ♦ దున్నతి మెఱయ.
- క. తనయులతోఁ జాత్రులతోఁ, దనివారఁగ నిందుమీఁదఁ ♦ దద్దయుఁ బాలుచుఁ
మనుజేంద్రవాసరమ్యంబును గొప్పదియౌ నయోధ్యపుర మది జగతి. ౮
- తే. పెక్కు వేలవర్షంబులు ♦ దిక్కులేక, యుండియుషభుని బ్రభువుగానొందివెలసె;
నిద్ది యాఖ్యానమాయుష్యమిచ్చుదీని, భావిఫలములతోఁగూడ ♦ బ్రహ్మమాని.
- తే. ఉత్తరంబగు కాండంబు ♦ నొప్పుమీఱ, గాఁ బ్రచేతనువుత్రుండు ♦ కస్త్రుభణితి
నొసరిచెఁ బ్రహ్మయునుదానినొప్పుకొనియె; నశ్వమేధసహస్రంబు ♦ లాచరింప.
- క. ఘనవాజివేయములు శ్రీ, తిని నయతము చేయ నెట్టి ♦ దివ్యఫలము గ
ల్లునొ యిందొక సర్గము నే, మనుజుఁడు పరియించు దాని ♦ మానకపొందు.
- సీ. పుణ్యతమంబులై ♦ పొల్చువ్రయాగాది సత్తీర్థములు మఱి ♦ జహ్నుకస్య
మొదలుగాఁ గల సరిఁన్నుభ్యంబులను నై మిశ్రదివసంబును ♦ నల్ల ధరణి
సలరు కురుక్షేత్రమాదియౌక్షేత్రులను భక్తి సేవింపఁ ♦ గ నడు పుణ్య
మీపుణ్యతమగాథ ♦ నెలమితో బరియింపఁ వినఁగను, హృతకమును నెవఁడు

- తే. భాస్కరగ్రహణంబున ♦ భక్తిమీఱఁ
గాఁ గురుక్షేత్రమున నిచ్చి ♦ కనుఫలంబు
దాని రామాయణంబున ♦ బూని చదువఁ
గాంచు సత్యము తలఁపంగఁ ♦ గా దన్మతము ౧౩ 8720
- క. ఫల మట్టిది రామాయణ, మెఱుమిం జదువంగఁ గలుగు ♦ నీయిరువురు తు
ల్యులు శ్రద్ధమీఱ రాముని, నులలితగాథా విసంగఁ ♦ జొప్పడు సతఁడుఁ.
- క. చనుఁ బాపవిముక్తుడై, వసజాతుని లోకమునకుఁ, ♦ బ్రాక్కావ్య మిదా
మునిభాషితంబు పూర్వంబున వాల్మీకి బ్రహ్మయాజ్ఞఁ ♦ బూని రచించెఁ.
- చ. అనవరతంబు భక్తిమీయి ♦ నాదృతి శ్రీరఘురాముగాథనుఁ
వినిన మనోజ్ఞవైష్ణవము ♦ వీతమలంబును నైన దేహముఁ
గను; దనయుల్ కళత్రమును ♦ గాథతరంబగు భాగ్యముం దనం
తన యభివృద్ధి నొందు; నియతంబగు చిత్తసమాధి నొందుచుఁ. ౧౬ 8728
- క. వినఁదగుఁ బరింపఁగాఁ దగు; ఘనమగు నీకావ్య మెన్న ♦ గాయత్రియె యా
ననుపమమగు దీనిని జదివినచో ననపత్యుఁ డొందుఁ ♦ బృథునుతుల నిలఁ. ౧౭
- క. ధనహీనుఁడు ధనముం బొందును బాపవిముక్తుడౌను ♦ దోడనె పాపం
బొనరించు మర్త్యుఁ డొకపదమును జదివిన యంతమాత్ర; ♦ భూమిస్థలిలోఁ.
- సీ. ఎవఁడు నిత్యము భక్తి ♦ నీరాము కథవినుఁజదువునాతఁడుకల్మషములఁ బాసి
దీర్ఘాయువును బొంది ♦ దీపించు; శ్రేయంబు నొందనెవ్వఁడు కోరుఁడెందమందు
నాతఁడు విమలకావ్యంబును దీనిని బఠించి శ్రీరాముఁ ♦ బరముఁ దలఁపఁ
గాఁ జను; నిత్యంబు ♦ త్కూసు రేజ్యులచేతఁ జదివింపఁదగు దాని ♦ శ్రద్ధ వినఁగఁ
- తే. జను నదెవ్వఁడు శ్రీరఘుస్వామినకల, చరితమునుజక్కఁబఠియింపఁ ♦ జక్రిలోక
మునకు నిస్సంశయంబుగఁ ♦ జను సతండ్రి, కాక యాతని తండ్రికిఁ గల్లు నద్ది.
- క. ఆతనిజనకుఁడు తాతయు, నాతనిజనకుండు నిల్లు ♦ శుందలు వసజా
తాతతలోకము నొందుదు, రీతెఱఁగున కేమిశంకయే లేదు ధర్మ. ౨౨
- క. పురుషార్థచతుష్టయమును, బుగుషోత్తముఁడైన రాఘవుని శాశ్వతన
చ్చరితం బొసంగుఁ గావునఁ, బరమంబగు దీని యత్నఁపరుడై సతముఁ. ౨౩
- క. మనుజుండు వినం దగు; రాముని గాథను భక్తి నెవఁడు ♦ భూరిముదమునఁ
వినునో పదమును బాదం, బును నాతఁడు పద్మయోనిముఖ్యపదంబుఁ. ౨౪
- చ. కనఁ జను నంతె కాక యటఁ ♦ గంజజాతో సరిగాఁగఁ బూజలం
గొను నిరతంబు; నివ్వీధిని ♦ గోరిం బూర్వచరిత్ర మిద్ది మీ
కనుషసుసాధుమంగళము ♦ లన్ని యొసంగును గాన విష్ణువై
తనరెడు రాముభక్తి సతఃతంబు నెసంగుచు నుండుఁ గావుతఁ. 5780
- నూటపదునొకండవ పర్వము సంపూర్ణము.

చ. వనజభవాదిదేవపతిః వారదురూపానిజప్రభావ! పా
 వనిపరిపూతమస్తకవిభాసురదివ్యపదాబ్జ! సజ్జనా
 వనవరతంత్ర! యోగిజనవర్జితనుందరనామ! పార్వతీ
 పనియతమిత్ర! భక్తజనః బాంధవ! శ్రీరఘుశంకభూషణా!.

సీ. ఇదిమహీసురకులవిదితకాశ్యపమాని గోత్రజాపస్తంబనూత్ర, శ్రీత్రీ
 పురనుండరీవరః కరుణాత్మనంస్కృతాంధ్రకవిత్వవైభవప్రభిశిక్తి
 జనమంచినంశాభిచంద్రసుబ్రహ్మణ్యవిబుధవర్యసుపుత్రవినుతిపాత్ర
 పండితగురుభక్తతాంసంకృష్టాపరాభిధేయార్యజనాభిభవన

తే నిరతశేషాద్రిశర్కప్రణీతమైన
 యాంధ్రరామాయణమున నాధ్యాత్మికాది
 శాంతులు ఘటింపజేయుచు సౌఖ్యదాయి
 యైనయుత్తరకాండ మింపార నెలయు.

ఉత్తరకాండము సంపూర్ణము.

శ్రీశ్రీశ్రీ
